

13

SPISI SABORSKI

SABORA KRALJEVINAH

DALMACIJE, HRVATSKE I SLAVONIJE

od god. 1861.

Uredili i izdali:

Bar. Dragojlo Kušlan,
veliki bilježnik slavne županije zagrebačke, bivši drugi podpredsjednik sabora i zastupnik naroda.

Dr. Mirko Šuhaj,
javni redov. profesor na kralj. pravoslovnoj Akademiji zagrebačkoj, i bivši zastupnik naroda.

Svezak I.

Zaključci saborski.

Croatian-Slavonian Sabor

Ciena 1 fr. 50 n.

U ZAGREBU, 1862.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

TROJEDNOJ KRALJEVINI

dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj

SVOJOJ PREMILOJ OTAČBINI

posvećuju

u znak sinovlje harnosti i ljubavi.

Izdavaoci.

Naša povjestnica malo ima saborah, koji bi svojom važnošću, svojim političkim domašajem nadmašili naš 12. studenoga 1861 razpušteni sabor.

Neima bo gotovo predmeta spadajućeg u državni, politički, sudstveni i socijalni život naroda našega, koji se na istome saboru potaknuo i uvažio nije. Ako se uzme državno pravo naše, eno državopravnih pitanjah: o odnošajih trojedne kraljevine Hrvatske naprama Ugarskoj i centralnoj vladi austrijskoj; o sdruženju Dalmacije; o ustrojstvu vojvodine srbske itd, o kojih je sabor taj viećao a stranom i odlučivao. — Uzme li se preustrojstvo političko i sudbeno, to će se naći, da se na ovom saboru uredjenjem občinah, gradovah, županijah i najviših upravnih i zemaljskih vlastih, a napokon i sabora, sazidati naumila iz temelja narodu našemu sgrada, u kojoj je mogao do sgodnijeg vremena udobno i sjegurno živiti; ustrojstvom pako sudovah, počam od mjestnog občinskog do vrhovnog i ukidnog suda; prekrojem gradjanskih i karnih zakonah materijalne i formalne struke; osnovanjem prilično slobodoumnog štamparskog zakona i uredjenjem financijalnih i vojnih poslovah, imao se je ujamčiti užitak blagodati ustavna života narodu našemu, stajao on u sjajnih dvorovih ili u kući polegušici planinskoga seljaka. — Trgovina, promet i njihova občila: željeznice, brodive rieke, drumovi i mostovi, našli su na istome saboru zagovornikah i unaprednikah u mjeri većoj nego na ikojem od prijašnjih hrvatskih saborah.

Ali uz brigu za materijalne interesse naroda, nije ovaj sabor zaboravio ni na duševnu hranu, koje mu treba. Zato nije s vida spustio, da je znanje i umjenje ona moć, koja svietom kreće; omladina pako naroda našega da je onaj zametak, iz kojeg će niknuti sreća, blagostanje, slava i veličina hrvatskog naroda na jugu slavenskom, a k tomu svemu da je jedina poluga narodni naš jezik. Toga radi je shodnimi zakonskimi osnovami osnovao učevne zavode od pučke učione počamši do sveučilišta, uredio ratarsku učionu u Križevcih, pod svoje okrilje stavio muzej i jugoslavensku akademiju znanostih, a jeziku našemu gledao izvojštiti ono mjesto i onaj položaj, koji ga ide u njegovoj domovini. Ovaj sabor je napokon gledao spojiti u jedno državno tielo Krajinu, Dalmaciju, Dubrovnik, Kotor, otoke kvarnerske, Istriju do Raše, i sve sada kranjske i štajerske, a njegda hrvatske djelove naše domovine, nezaboraviv ni na onaj njezin dio, koji sada pod turskim igom stenje. Uz to je uredio i zadruge i brinuo se o tom, kako bi uredjenjem njekih još obstojećih urbarskih odnošajah, uz što moguće veću štednju interessah javnih narodno-gospodarstvenih i posebnih, dokinuo zadnje one veze, koji još seljaka vežu k njegdašnjemu svomu vlastelinu, te na taj način trudio se iz petnih žilah, izliečiti ove jošte otvorene rane na državnom tielu trojedne kraljevine. Tako je sabor ovaj od godine 1861. ćuteć visoko zvanje svoje učinio sve i sva, što se od njega samo pravedno iskati moglo. Što on nije mogao plod svojih naporah i trudovah izasuti u krilo

naroda svoga i donieti mu sve ono, što mu je namienio bio, dà, što preprječen nenadanim svojim razpustom, nije mogao učiniti niti najnuždnije odredbe glede stvarih već dovršenih i za odpravak spremnih, kao ni glede saborskih spisah i nastavljenja dnevnika saborskog i uredjenja saborske pismare (archiva), to njegova krivnja nije, niti se njemu u grieh upisati može. Naličan bo čovjeku zdravu i čilu, kog je u vrevi neumorne radnje i sred najvažnijih na skoro svršit se imajućih poslovah zatekla nenadana smrt, svatko, komu su okolnosti i način njegova razpusta poznati, samo će ga žaliti radi udesa, koji ga je postigo, a kuditi ga s toga lje nitko neće!

Ovaj udes, koji je postigao sabor kao cjelinu, morao je munjevnim udarcem proniknuti i pojedina n egova uda, te prema osobnosti i ćutljivosti razštrkanih članovah svojih zadati im sad manje sad veće brige nad sudbinom onih ponajviše spisah i gotovih već ili polugotovih operatah, koji se kod izvjestiteljah dotičnih odborah i pododborah nalazijahu [1]). Ali i glede ostalih saborskih spisah morao je svaki domorodac zabrinut ostati i to punim pravom, jer je u bližnjoj prošastnosti žalostnim izkustvom na to povladjen bio.

Godine 1848. rokujući sabor odgodio se samo na neizviestno vrieme, pa kako su prošli saborski spisi od one dobe? S nehajstva, ili bolje rekuć s pomanjkanja osobite brige i truda pojedine koje, zvanjem svojim na to opredieljene osobe, nestaše gotovo bez traga, i ako izuzmemo tiskane zaključke saborske od g. 1848., možemo smjelo tvrditi, da u zemaljskoj pismari saborskih spisah od one dobe neima baš nikakovih. — Nije li bilo moguće, da i saborske spise od g. 1861. isti udes postigne i nije li s toga bilo od velike nužde ovoj se pogibelji ukloniti? — Uz ovu brigu bilo je i drugih jadah i nevoljah, kojima je valjalo odoljeti. Jedna briga bijaše ta, da ovakovih spisah, još tako vjerno čuvanih, s vremenom ipak nestati može, i da su spisi sabora g. 1861. takovi, koji se uprav kriti nisu smjeli, jer bi tako urodili slabim ili posve nikakovim plodom. Druga briga i golema nevolja bijaše javno opadanje sabora pred narodom, da je mnogo stajao, a radio nije ništa. Ovomu se je opadanju moglo ne samo najuspješnije na put stati izdanjem njegovih spisah, već i osvjetlati mu obraz pred svietom, dà i pred samim kraljem našim, koji je zadnji naš sabor u najvišjem odpisu svom od 8. studenoga 1861 samo zato s neradnje ukorio, jer mu rezultati zakonotvorni podnešeni nisu bili.

Blagi čitatelj uvidit će i osvjedočit će se iz onoga, što dosele navedosmo, da se je tu radilo ne samo o tom, kako će se sačuvati povjestnici našoj i budućemu saboru našemu dragocjeno gradivo, te podjedno i prilika pružiti privremenoj štampi o pojedinih zakonskih operatih, i to još prije, nego se drugi sabor sastane, koju prosboriti, već kako će se svaki pojedini član razpuštenog sabora napadnut u svom osobnom poštenju višenavedenim opadanjem pred narodom opošteniti, dà i napadnut kroza to u osobah svojih zastupnikah dobar glas naroda našeg pred svietom povratiti. Mi sudimo, da je u tom bilo dovoljno motivah za nas: latiti se izdavanja ovih spisah; a za blagog čitatelja: odobriti ovaj književni podhvat bar s gledišta skrajnje potrebe, kojoj se nije inače odoljeti moglo. — Ako se uz to još pronadje, da ovaj podhvat zaslužuje kakovo

[1]) Da ova briga nije bila bez temelja, pokazalo se je tečajem tiskanja ovih saborskih spisah, gdje je njekoje operate trebalo opetovano reklamirati, dok su bili saborskoj pisari izručeni.

takovo priznanje, to ovo neide nas, koji smo samo dužnost svoju izpunili, već ide nj. preuzvišenost g. bana baruna Josipa Šokčevića i presvietlog g. dvorskog savjetnika kod vis. kr. dalm. hrvat. slavonskog namjestničkog vieća Antuna Rubidu Zagorskoga. Jer da nebude uprava saborske pisare dopisom svietlog bana od 13. studenoga 1861. br. 1259|pr. [2]) povjerena jednome od nas dvojice, a kašnje, da nebude drugim dopisom od 13. prosinca i. g. br. 1392|pr. [3]) nam kod izdavanja ovih spisah sva moguća podpora ne samo obrečena, već po g. dv. savjetniku Rubidi spremno i podata, — to sjegurno ovi saborski spisi u ovaj par još i u toj slici barem neugledaše bielog danka! — To smo u znak naše osobne harnosti istini za hatar dužni bili ovdje napomenuti. Izza ovo njekoliko ponajviše na postanak ovog djela odnosećih se riečih, valja nam preći na njegov sadržaj, a uz to izmedju ostalih navesti takodjer razloge, zašto smo u razredjenju gradiva postupali ovako, kao što jesmo, a ne inako.

Što se sadržaja tiče, taj obsiže sve one spise, koji u saborski dnevnik po naravi istog nespadaju. Dočim naime saborski dnevnik imade sadržavati samo zapisnike saborskih sjednicah, zatim govore pojedinih saborskih členovah, i one jedino spise, o kojih se je debata povela, te tako predočiti nam vjernu sliku saborskih debatah: moraju spisi saborski sadržavati sve one saboru izvana prispjele ili u njegovom krugu postale spise, kao gradivo i predmet njegovog djelovanja. Ovim načinom nadopunjuje jedno djelo drugo, a oba zajedno sačinjaju djela ovog u našoj povjestnici

---

[2]) *Sadržaj tog dopisa:* Presvietli gospodine barone!

S veseljem sam razumio ponudu Vašu, po kojoj ste pripravni pisma sabora trojedne kraljevine jučer razpuštenoga urediti tako, da će se moći u potrebnoj evidenciji sahraniti u arkivu zemaljskom.

Zahvalno primajući ovu ponudu Presvietlosti Vaše imadem čast umoliti Vas, da osobito u tom nastojati izvolite, da se dnevnik saborski i glede sastavljanja i glede tiskanja onoga diela, koji još izradjen nije, čim prije dovrši, da se spisi saborski, bili pretresani ili tek za pretres pripravljeni, skupe i razrede na način jednostavni i olakotjujući pregledanje, te da se izvolite pobrinuti za to, da se sva dotična pisma točno pobilježe u svrhu gorespomenutu.

Pomoć, koju bi Presvietlost Vaša, budi glede litografije, budi glede pisarah u poslu tom trebovala, pružat će predsjedničtvo kr. namjestničkoga vieća, na koje se u obziru tom kratkim putem obratiti izvolite.

Primite presvietli gospodine izraz moga podpunoga štovanja.

U Zagrebu dne 13. studena 1861. Šokčević, s. r. ban.

Presvietlomu gospodinu Dragutinu baronu Kušlanu, velikom bilježniku županije zagrebačke ovdie.

[3]) *Sadržaj tog dopisa:* Presvietli gospodine barone!

(Izpustivši početak, koji govori o stvarih, odnosećih se na pisaru saborsku.)

Što se tiče molbe Presvietlosti Vaše, da se književno poduzetje glede izdavanja saborskih spisah, kojega se je Presvietlost Vaša polag dotičnoga doglasa od 15. studenoga t. g. u družtvu sa profesorom Drom. Šuhajem latila, uzme pod zaštitu kr. namjestničkog vieća, to obzirom na važnost i obću korist poduzetja toga molbi ovoj drage volje zadovoljujem, te Presvietlost Vašu ovlašćujem, da u svrhu rečenoga poduzetja ugovor sa jednom od ovdašnjih tiskarnah, koja bi najjeftinije posao taj preuzela, sklopi i kr. namjestničkom vieću na odobrenje predloži.

U pomenutu svrhu dozvolit će se Presvietlosti Vašoj uz svojevremeno točno zaračunanje i shodna predplata, ako takovu napose zaiskali budete. (Ostalo izpustivši.)

Primite presvietli gospodine izraz osobitog štovanja moga.

U Zagrebu dne 13. prosinca 1861. Šokčević, s. r. ban.

Presvietlomu gospodinu Dragutinu baronu Kušlanu, velikom bilježniku županije zagrebačke ovdie.

toli važnog sabora g. 1861. — **Kad smo upravo u rieči o tom sadržaju**, valja nam se prije, nego podjemo dalje, takodjer opravdati, zašto smo medju saborske spise primili spise **banske konferencije** od gg. 1860. i 1861., a zatim, zašto smo ih uvrstili upravo u ovaj predgovor naš? Istina bog odmah u početku posla našeg nije nam ni na kraj pameti došlo, da ove spise primimo u sadržaj ovog djela, kamo, strogo uzevši stvar, i nespadaju. Ali čim smo više s našim poslom napredovali, sve smo se većma osvjedočili, da će nam djelo naličiti na veleliepnu palaču, u kojoj se nahodimo, a neznamo upravo niti kako smo došli u nju; jednom rieči, nam, ili ako i ne nam, a ono našim potomkom, prevrćućim ovo djelo, prikazati će se mnogo toga kao zagonetka, ka kojoj ključa neima. — Neka uzme blagonakloni čitatelj samo na um izborni red od 21. veljače g. 1861. [4]), na temelju kojeg se je sabor ovaj sastao, a za njime naputak za privremeno uredjenje municipijah naših od 16. siečnja 1861: napokon neka prouči ista previšnja kraljevska pisma; neka si predoči k tomu još i novi posve u našoj zemlji prije nevidjeni i nečuveni kr. privremeni hrv. slav. dikasterij i mnoga druga, koja se ne samo u zakonskih člancih III, VIII, XIII, XIV, XVIII, XXI, XLIV, LXXXI. itd., već i u ostalih spisih u II. i III. svezku ovog djela napominju, a nerazjasnjuju nam od kuda i kako je to, čega prije bilo nije, postalo? Mi koji smo živili god. 1860. i 1861. a i sada živimo, stojimo ovdje podobro na čistini, ali naši potomci, ako im nebude potanko poznata poviest ove dobe, oni si neće upravo znati protumačili stvar,

---

[4]) *Sadržaj izbornog reda od g. 1861.:*

I. O onih, koji će imati na budućem kraljevinah ovih saboru mjesto.

§. 1. Na budući sabor pozvat će se banskimi listovi, da dodju u osobi, a ne kroz kredencionaliste: a) Zagrebački nadbiskup, patriarka i karlovački mitropolit, i ovih kraljevinah vladike iliti biskupi jedne i druge crkve, koliko diecezanski, toliko naslovni; b) podkapetan ovih kraljevinah; c) svi u kraljevinah ovih prebivajući ili imanja posjedujući, zakonom med sinove ove domovine uvršćeni punoljetni velikaši, to jest: knezovi, grofovi i baroni; d) svi hrvatsko-slavonski veliki župani ili županske časti namjestnici; e) vice-ban, prabilježnik i prisjednici banskoga stola; f) župan turopoljski.

§. 2. Na sabor izabrat će i poslati svaka županija od svakog svog kotara iliti distrikta po jednoga zastupnika. Poslat će ih dakle županija: križevačka 7; varaždinska 10; zagrebačka 12; požežka 7; riečka 4. Županijam pako sriemskoj i virovitičkoj, u pogledu velikog broja njihovog stanovničtva, s kojim se broj kotarah njihovih nikako neslaže, dopušta se, da prva u mjesto 6 može poslati osam, a druga u mjesto 7, deset poslanikah. Poslat će dakle županija: sriemska 8; virovitička 10.

§. 3. Slobodni kraljevski gradovi, tako iste kotari: turopoljski, riečki, bakarski, nemanje vlastitim svojim uredjenim magistratom providjeni varoši, slobodna poveljena trgovišta i onakove poveće obćine u Slavoniji, koje svojim pučanstvom, trgovinom, obrtnošću i inteligencijom žiteljah svojih se odlikuju, izabrat će i poslati, ako imadu manje od 3000 stanovnikah, po jednog zastupnika; ako imadu više od 3000, a manje od 5000 stanovnikah, svaka po dva zastupnika; ako imadu više od 5000 a manje od 8000 stanovnikah, po tri zastupnika; a ako imadu više od 8000 stanovnikah, izabrat će i poslati po četiri zastupnika. Izabrat će ih dakle i poslati: Bakar, slob. morski grad sa svojim kotarom 3; Bribir 1; Djakovo 1; Irig povl. obćina 2; Jastrebarsko povl. sl. obćina 1; Karlovac sl. i kr. grad 3; Koprivnica sl. i kr. grad 2; Krapina povl. sl. i kr. trgovište 1; Križevac sl. i kr. grad 2; Mrkopalj, Ravna Gora i Vrbovsko, povl. sl. trgovišta 1; Novi u Vinodolu 1; Osiek sl. i kr. grad 4; Požega sl. i kr. grad 2; Rieka, sl. i kr. grad sa svojim slob. kotarom 4; Ruma 3; Samobor povl. i slob. trgovište 2; Senj sl. i kr. grad 2; Sisak povl. i sl. trgovište 1; Turopolje slobodni kotar 2; Varaždin sl. i kr. grad 4; Vukovar 2; Virovitica 1; Zagreb 5.

te počemši od izbornog reda od g. 1861. do privremenog kr. hr. sl. dvorskog **dikasterija**, držati sve medjutonje naredbe poput ostalih, za prošlih 10 godinah **izdatih patentah**, za puki oktroya vlade njemačke, što ipak nisu; jer su **one većim** dielom bar u jezgri svojoj stvor i plod domorodnih **naporah** jednog u našoj zemlji od vajkada u visokom uvaženju i cieni stojećeg tiela — **konferencije naime banske.** Djelo pako toli uglednih, časti, zvanjem, umom i srcem, a ponajviše i djelom **posvjedočenim** domo- i rodoljubjem, kao i popularnošću odlikujućih se ljudih, **već** je samo po sebi zanimivo, a kad se o istome još i kazati može, da je ono **prvi pojav** našeg na novo uskrslog ustavnog života, te da nam se u njem **upravo** pokazuje način, kako smo u isti naš sabor došli, kojeg se resultat u **ovom** djelu nahodi: onda mislimo, da smo ne samo mogli, već i morali spise **iste** banske konferencije primiti u sbirku saborskih spisah. — Ako smo na taj **način** i na brzo se osvjedočili bili o potrebi ovih spisah, ali nevolja nasta, kad **se** je valjalo odlučiti, kuda š njimi. — Budući isti spisi ključ i predteča sabora **i** njegovih zaključakah, činilo nam se nesgodno staviti ih sprieda, kao da su pali **iz** oblaka, a još nezgodnije dodati ih na kraju zakonskim člankom, a drugamo **ih** takodjer staviti nismo mogli, te smo tako uglavili, da će biti najsgodnije, **primiti** ih u ovaj predgovor, po čemu smo našu namjeru postigli, a nismo se **upravo** u sukob očiti postavili s naslovom ovog djela, koje, logički uzevši, **ima** **sadržavati samo** spise saborske, a ne i one konferencije banske.

---

§. 4. Isto tako izabirat će i poslati po jednoga zastupnika svaki kaptol ili konsistorij jedne i druge crkve, i imanja posjedujući pravoslavni manastiri svi skupa jednoga. Te tako će poslati: Djakovački kaptol 1; dolnjo-karlovački konsistorij 1; gornjo-karlovački konsistorij 1; križevački kaptol 1; manastiri pravoslavni skupa 1; modruški ili krbavski kaptol 1; pakrački konsistorij 1; riečki kaptol 1; senjski kaptol 1; začesanski kaptol 1; zagrebački kaptol 1.

§. 5. Akademija znanostih zagrebačka izabrat će i poslat zastupnika 1. Ukupno 120.

II. O načinu izbora.

§. 6. Izbor zastupnikah u svakoj županiji bivat će na sliedeći način: a) u svakoj obćini ili sudčiji jednoga kotara iliti distrikta izabirat će starešine iliti gospodari kućni za onu obćinu ili sudčiju po razmjerju velikoće po jednoga ili dva izbornika, a ovi izbornici birat će s drugimi izbornici za onaj kotar po jednoga poslanika. b) Ako se u kojem kotaru nahodi koji sl. i kr. grad ili povl. sl. trgovište ili obćina, koja već sama po sebi uslied §. 3. za se zastupnika na sabor poslati imadu, takovo mjesto se ima prilikom kotarskoga izbora od izbiranja izključiti. c) Izbor u kotarih ima se preduzeti pod nadgledanjem dotičnog županijskoga poglavarstva.

§. 7. Varoške zastupnike i obćinske izabirat će samo oni stalni stanovnici, koji posjeduju u onom mjestu negibući kakov imetak ili pravo gradjanstva uživaju, zatim u onom mjestu stalno prebivajući diplomatici i javni činovnici.

III. O vlastitostih zastupnikah.

§. 8. Zastupnik može biti bez razlike roda iliststališa, svaki domovine ove sin jedne ili druge crkve, samo ako je pismen i ako je navršio 24 godine.

IV. O glasovanju na saboru.

§. 9. Na saboru brojit će se svakomu zastupniku i svakomu pozvaniku glas pojedini.

§. 10. Zastupnici će glasovati po svojem unutarnjem osvjedočenju u svakom onom slučaju, gdje osobitoga nalega imali nebi.

V. O trajanju vlasti zastupnika i krieposti naredbe ove.

§. 11. Vlast zastupnika trajat će samo za vrieme ovoga bližnjega sabora.

§. 12. Ova naredba ima samo za dojdući sabor kraljevinah ovih kriepost i valjanost.

Prema tomu dakle sudeći, da smo time učinili svakomu domoljubu ugodnu stvar, evo sliede:

SPISI BANSKE KONFERENCIJE OD GG. 1860. I 1861.

Zapisnik

I. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 26. studenog 1860, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gosp. Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Prisutni:

Uzoriti g. Gjuro Haulik, stožernik; preuzv. g. Josip Strossmayer, biskup; presvietli g. Kragujević, vladika; presvietli g. Gj Smičiklas, biskup; presvietli g. Venceslav Soić, biskup; prečast g Pogledić, opat; prečast. g. Ilijašević, kanonik; prečast. g. Hajnović, podjášprišt; prečast. g. Lončarević, podarkidjakon; g. Žuvičić, župnik: presvietla gg. grofovi: Ivan N. Erdödy; Miroslav Kulmer; Petar Pejačević; Stjepan Drašković; Julio Janković; Gustav baron Prandau; Dragutin pl. Jellačić; Ambroz vitez Vranicani; Koloman pl. Bedeković; Eduardo pl. Zdenčaj; J. pl. Mihalović; J. pl. Rogulić; Miroslav pl. Kraljević; Svetozar Kušević; Naum Malin; Gj. Cernadak; Mio Musulin; St. Reškovac; Franjo Lovrić; A. Sekulić; Bartul vitez Smaić; Faustin Supe; Fr. Taler; Makso Prica; Katkić; Ivan pl. Kukuljević; Ljudevit pl. Vukotinović; Mirko Bogović; Dr. Pavao Muhić; Herman pl. Bužan; Antun pl. Rubido; Ivan pl. Zidarić; Ivan Mažuranić; Avelin Ćepulić.

O 10½ satih prije podne otvori svietli ban sjednicu sliedećim govorom: Moja gospodo! Carskom svojom diplomom od dvadesetoga listopada tekuće godine [5]) [6]) izvoljelo je Njegovo apoštolsko Veličanstvo, cesar, premilostivi kralj

---

[5]) *Sadržaj c. manifesta od 20. listopada 1860:* Mojim narodom!

Kad sam zaseo na priestol Svojih pradjedovah drmala se je silovito monarkija.

Poslie borbe, koja je Momu otčinskomu srcu ljutu bol zadala, trebaše ponajprije, kao što malo ne u svih silovito uzdrmanih državah europejskoga kopna, tako i u Mojih zemljah stočiti bolje vladarsku vlast. To je zahtievalo javno dobro i sjegurnost većine mirnih stanovnikah monarkije; poradi uzburkanih strastih i bolnih uspomenah bližnje prošastnosti nisu se mogli prosto kretati življi sve do nedavno poput neprijateljah vojšteći jedan na drugoga.

Da doznam želje i potrebe raznih zemaljah monarkije, utemeljio sam i sazvao patentom od 5. ožujka o. g. pomnoženo državno vieće.

Uvaživ podnešene Mi od njega predloge, svidjelo Mi se je izdati i proglasiti danas povelju o državno-pravnom preustrojenju monarkije, o pravah i položaju pojedinih kraljevinah i zemaljah, kao što i o ponovljenoj sjegurnosti, ustanovljenju i zastupanju državno-pravne sveze cjelokupne monarkije.

naš, izreći ona načela, na kojih odsad i u napredak, kao na tvrdu i nepomičnu temelju, imade počivat javno pravo sve njegove prostrane monarkije i svake pojedine zemlje u istoj.

Budući da je mudrost njegova, što se tiče pojedinih zemaljah, načelo to našla u prošastnosti svake zemlje, u jedinom korienu onom, na kojem raste i zakonita sadašnjost i sigurna i uspješna budućnost državah: zapala je ovu našu milu hrvatsko-slavonsku domovinu, po otčinskoj toj brigi premilostivnoga vladara našega, ta neizmjerna sreća, da su tim načinom, svetom rieči kraljevskom, svečano priznana i opet na sunce izvedena starinska ustavna prava naša, junačka tečevina praotacah naših, draga i bogata djedovina naša.

Nije dvojbe, da previšnjoj ovoj milosti imadu biti zahvalni svi oni narodi prostrane Austrije, u kojih nije posvema prekinjen sveti duševni vez onaj, koji veže praroditelje s pradjecom njihovom u ideah političnih; ali je i to istina, da čim je veće, čim je bogatije i obilatije blago ono, koje komu ostaviše mudri i providni praroditelji, da je tim vrućja, tim temeljitija njegova danas

---

Izvršujem Svoju vladalačku dužnost, izjednačujuć i spajajuć ovako uspomene, pravne pomisli i pravna zahtievanja Svojih zemaljah i narodah sa pravimi potrebami Svoga carstva, te povjeravam sasvime mirnom sviesti zrelomu razboru i rodoljubivoj revnosti Mojih naredah uspješni razvitak i jačenje podieglj nih ili opet od Mene probudjenih uredbah. Da će ove uredbe blagodatno procvasti, tomu se nadam od zaštite i milosti Svemogućega, koji nosi u ruci sudbinu vladalacah i narodah, te neće uzkratiti blagoslova iskrenoj i sdušnoj ozbiljnosti Moje vladalačke brižljivosti.

U Beču na 20. listopada 1860.

Franjo Josip, s. r.

*) *Sadržaj carske diplome od 20. listopada 1860:* Mi Franjo Josip I., Božjom milosti car austrijanski, kralj ugarski i češki, kralj lombardezki i mletački, galički, vladimirski i ilirski; nadvojvoda austrijanski itd. itd. Dajemo ovim na znanje svim i svakomu:

Pokle su Naši predji slavne uspomene, brinuć se mudro za Našu prejasnu kuću, nastojali ustanoviti srodni način nasljedja, uredjena bi napokon konačno i nepromjenljivo nasljedba ova od blažene uspomene c. kr. apostolskoga veličanstva cara Karla VI. na 19. travnja 1713. pod imenom pragmatičke sankcije poznatim, od zakonitih stališah Naših raznih kraljevinah i zemaljah primljenim, svejednako valjajućim, državnim, osnovnim i kućnim zakonom.

Na tvrdom pravnom temelju stalnoga nasljednoga reda, te nerazdjeljivosti i nerazdruživosti raznih austrijanske monarkije djelovah, složene s pravicami i slobođštinami pomenutih kraljevinah i zemaljah, austrijanska monarkija, državnimi i medjunarodnimi ugovori od onda razširena i posiljena, svladala je slavodobitno navaljujuće na nju pogibelji i nasrte, poduprta budući vjernosti, odanosti i hrabrosti svojih narodah, na koje se bješe oslonila.

Dužnost Nam je vladalačka, da na korist Naše kuće i Naših podložnikah uzdržimo jakost i silu austrijanske monarkije, i da ju osjeguramo jamstvom jasnoga i nedvojbenoga pravnoga stanja i složnoga sudjelovanja. Ovo se jamstvo može podpuno steći samo takvimi uredbami i takvim pravnim stanjem, koje jednako odgovara historičkoj pravnoj sviesti, postojećoj razlikosti Naših kraljevinah i zemaljah, pa i zahtjevom njihova nerazdjeljiva i nerazdruživa čvrsta saveza.

Uvažavajući, da su se elementi ustrojnih uredbah i složnoga sudjelovanja u Našoj monarkiji razširili i ojačili jednakosti Naših podložnikah pred zakonom, ujamčenom svim slobodom vjere, sposobnosti služovanja, nevisećoj o stališu i rodu, zajedničkom i jednakom dužnosti vojnovanja i porezovanja, ukinućem tlake i dignućem carinske medje medju pojedinimi zemljami; uvažavajuć nadalje, da je zajedničko rješavanje višnjih državnih zadaćah postalo neobhodno potrebito za sjegurnost Naše monarkije i za blagostanje njezinih pojedinih zemaljah, od kada je državna vlast stočena u svih državah europejskoga kopna: svidjelo Nam se je, da izjednačimo razlike, što ih je odprije bilo medju Našimi kraljevinami i zemljami, i da shodno uredimo učešće Naših podložnikah kod zakonodavstva i uprave, na temelju pragmatičke sankcije i po Našoj svevlasti odlučiti i odredit kao stalni i neopozivni državni glavni zakon, da ga se držimo i Mi i Naši zakonski nasljednici u vladanju:

prema milostivnomu vladaru zahvalnost, koji mu je otu djedovinu, poput dobra i poštena čuvaoca, sad opet povratio.

U broju onih, kojih je previšnjom ovom diplomom izmed svih ostalih najviše zapalo, nalazi se, hvala opreznosti i odvažnosti naših otacah, i ova naša, prostorom mala, ali vjernošću, poštenjem i junačtvom svojim velika domovina.

Nas je, gospodo moja, u carskoj diobi ovoj zapala njegdašnja zakonitost, njegdašnja ustavnost naša.

A da se zakonitost i ustavnost naša opet u život postavi, izvoljelo mi je njegovo apostolsko Veličanstvo kralj naš previšnjim ručnim pismom od dvadesetoga listopada tekuće godine [7]) premilostivo naložiti, da sakupim oko sebe ljudih, službenim ili gradjanskim svojim položajem, umom ili javnimi uslugami ili javnim povjerenjem odličnih, ter, uzamši obzir na stare ustavne uredbe naše, i na one klase naroda, koje u prijašnje doba političnih pravah nisu uživale, da se posavjetujem š njimi o formi i o sastavu sabora, koji bi se imao čim prije sazvati.

I. Pravo davanja, mienjanja i ukidanja zakonah izvršivat ćemo Mi i Naši nasljednici samo sa zakonito sakupljenimi zemaljskimi sabori dotično s državnim viećem, u koje će zemaljski sabor, pošiljati onoliko členovah, koliko smo odredili.

II. O predmetih zakonodavstva, odnosećih se na prava, dužnosti i interese svim Našim kraljevinam i zemljam zajedničke, po imenu pako zakonodavstvo o kovnicah, novcu i veresiji, o carini i trgovini, zatim o načelih banakah za papirni novac; zakonodavstvo o načelih poštanstva, brzojavstva i željezničtva; o načinu i redu vojničke dužnosti — o svih ovih predmetih viećat će se u napredak u Mojem državnom vieću i š njim, te će se rješavati ustavno š njegovim sudjelovanjem; a uvodjenje novih porezah i nametah, zatim povišica postojećih porezah i pristojbenih stavakah po imenu pako povišica ciene soli i novi zajmovi, po našoj odluci od 17. srpnja 1860, isto tako konvertiranje postojećih državnih dugovah, ter prodaja, pretvaranje i zaduživanje nepokretninah državnih odredjivat će se samo s privoljom državnoga vieća; napokon će se sudjelovanjem državnoga vieća izpitivati i ustanovljivati proračuni državnih troškovah za buduću godinu, a izpitivati zaglavni državni računi i posljedci svakoljetnoga financijalnoga rukovanja.

III. Svi ostali predmeti zakonodavstva, kojih neima u prvašnjih točkah, rješavat će se ustavno u dotičnih zemaljskih saborih i š njimi, i to u kraljevinah i zemljah, spadajućih na ugarsku krunu po njihovih prvašnjih ustavih, a u Naših ostalih kraljevinah i zemljah po njihovih zemaljskih uredbah.

Nu buduć su se od puno godinah, osim zemaljah ugarske krune, u svih ostalih Naših zemljah i takvi predmeti zakonodavstva zajednički razpravljali i rješavali, koji nespadaju u izključivo područje državnoga vieća, pridržavamo Si, da ćemo dati i ovakve predmete razpravljati uz ustavno sudjelovanje državnoga vieća, dozvavši državne viećnike onih zemaljah.

Zajednički se mogu razpravljati i oni naliježnosti državnoga vieća nepatreći predmeti, za koje to zažele i predlože dotični zemaljski sabori.

IV. Ova carska povelja neka se odmah spravi u zemaljske pismare Naših kraljevinah i zemaljah, i neka se u svoje vrieme uvrsti u zemaljske zakone u prvotnom tekstu i u zemaljskih jezicih. Naši nasljednici neka ovu povelju, čim zasjednu na priestol, isto tako nakite carskim svojim podpisom i odpreme pojedinim kraljevinam i zemljam, te će se uvrstiti u zemaljske zakone.

Da ovo bude vjerovano, podpisasmo ovu povelju, dadosmo na nju udariti Naš carski pečat i zapovjedismo, da se shrani u Našoj kućnoj, dvorskoj i državnoj pismari.

Dato u Našem glavnom i priestolnom gradu Beču na 20. listopada godine tisuće osam sto šestdesete, našega vladanja dvanaeste.

Po previšnjoj naredbi:

Franjo Josip, s. r. Grof Rechberg, s. r. Baron Ransonnet, s. r.

[7]) *Sadržaj tog c. ručnog pisma oa 20. listopada 1860:* Lieber Feldmarschall-Lieutenant Freiherr v. Šokčević! Ich habe durch mein heute erlassenes Diplom zur Regelung der innern staatsrechtlichen Verhältnisse der Monarchie die Grundsätze ausgesprochen, nach welchen von nun an alle Länder

To je dakle jedan od onih uzrokah, to je jedna od onih svrhah, radi kojih sam Vas, gospodo moja, uzdajući se u domoljubje Vaše, ovamo potrudio.

O visini, dapače o svetosti svrhe ove, napominjat Vam što god, uvjeren sam, potrebno je tim manje, čim je dublje svakomu Hrvatu i Slavoncu ukopano u srce sveto ime zakonitosti, i čim je krepčije u svakom od nas uvjerenje, da sam je samo putem sabora moguće unići u staru zakonitost, u staru ustavnost našu.

I previšnja rieč kaže, i mudrost Vaša i izkustvo kazat će Vam, da je jedini tvrd temelj, na kojem imamo gradit, ne teoria gola, nego prošastnost, nego ustavna historija naša.

Vi ćete dakle, gospodo moja, i sami, nadam se, vidjeti, da, dogovarajući se o formi i o sastavu sabora, zadaća naša u tom samo može sastojati, da pronadjemo i njegovu Veličanstvu preporučimo formu i sastav onoga samo sabora, koji će se sad čim prije sazvati, a nikako u tom, da već sada definitivno tobož uredimo, a još manje posve preustrojimo dosadašnja načela našega sabora.

Zadaća dakle naša sastojat će u tom samo, da iznadjemo formu i sastav sabora takov, koji počivajuć na načelih, posvećenih historijom, s jedne strane da izključi iz organizma svoga ono, što mu vremena ostaviše kaotičnoga, s druge da pobere u se one elemente naroda, koji dosad bijahu bez prava političnoga, a s treće napokon da se priljubi na sadašnje, još obstojeće, nerazbistreno i nepravilno stanje kraljevine.

Sve što se za ovimi granicami nalazi, sve to spada na dalji razvitak ustavni, zato na djelovanje budućega sabora samoga. — Medjutim samo se po sebi razumije, da i forma i sastav taj, koje iznadjemo, imadu bit takovi, da bližnjem saboru našem bude moguće vidjeti, čim podpunije, sveti i pravi izraz volje naroda, a ne volje njekih samo ili glavah ili korporacijah u kraljevini.

Ovo nam svagda i pri svakom koraku treba pred očima imati, tim većma, čim je veća, čim je gorostasnija, da tako rečem, zadaća ona, koju će upravo prvi budući sabor naš imat riešiti.

Gospodo moja! Ako je ova priprava za sabor, o kojoj sam dosad govorio, velika i mučna zadaća naša; zato je zadaća druga, koju nam milost njegova veličanstva zadade, posao, premda od velike važnosti, ali tim ugodniji

---

derselben durch die Landtage und den Reichsrath an den Angelegenheiten der Gesetzgebnug mitzuwirken haben.

Da demzufolge eine Vertretung meiner Königreiche Kroatien und Slavonien einzutreten hat, haben Sie, mit Rücksichtnahme auf die bestandenen verfassungsmässigen Einrichtungen und auf die in früherer Zeit politisch nicht berechtigten Klassen Meiner kroatisch-slavonischen Unterthanen, Mir den Vorschlag der Zusammensetzung der kroatisch-slavonischen Vertretung einzureichen, die mit möglichster Beschleunigung, auf Grundlage der von Mir zu erlassenden Bestimmungen zusammen zu treten, und namentlich über die Frage der Verhältnisse dieser Länder zum Königreiche Ungarn, welche Ich der Berathung und Verständigung der kroatisch-slavonischen Vertretung und des ungarischen Landtags, vorbehaltlich Meiner Entscheidung und Sanktion zuweise, die Wünsche und Ansichten dieser Königreiche auszusprechen haben wird.

Im Betreff der Form und Zusammensetzung dieser Vertretung ist eine Berathung mit Männern einzuleiten, welche durch ämtliche oder bürgerliche Stellung, Talent, geleistete öffentliche Dienste oder öffentliches Vertrauen hervorragen.

Für jezt habe Ich gleichzeitig angeordnet, dass in dem in Meinem Staatsministerium bestehenden kroatisch-slavonischen Departement Angehörige dieser Länder verwendet werden.

Wien am 20. Oktober 1860.

Franz Josef, m. p.

i preči, čim je upravo on po naravi svojoj odredjen na to, da nam dade praktičan i svakomu razumljiv dokaz o povraćenoj u istinu njegdašnjoj ustavnosti našoj

Izvolite mi dopustiti, da se o tom jasnije izrazim:

Previšnjim ručnim pismom svojim od dvadeset i trećega tekućega mjeseca, upravljenim na državno ministarstvo, izvoljelo je naime njegovo Veličanstvo glasom pisma g. drž. ministra Gołuchowskog od istog dana [8]) i telegrama od 26. studenog 1860 [9]) premilostivo izjaviti, da smisao previšnjih odlukah od dvadesetoga prošastoga mjeseca listopada sa sobom donosi, da se, kako u Ugarskoj tako i u kraljevini hrvatsko-slavonskoj, unutar ustanovah, odredjenih diplomom carskom od dvadesetoga prošastoga listopada, opet povrate u život njegdašnja ustavna prava i uredbe, a napose uredjenje županijah.

Toga radi dostojalo je njegovo veličanstvo premilostivo naložiti, da ista ova skupština, koja se ima dogovarat o pripravi za sabor, ima ujedno viećat i o pobližjih predlozih uredjenja županijskoga.

To je dakle druga, veoma važna i ujedno radostna zadaća naša.

Mudrost Vaša, gospodo, spoznat će bez dvojbe odmah na prvi mah, da se ni u drugom ovom poslovanju našem neradi, niti može radit, o definitivnom uredjenju županijah, nego jedino o tom, koja forma, koji sastav, i koji djelokrug da se dade imajućim se uživotvorit županijam dotle, dok posao taj nebude konačno riešen putem ustavnoga našega zakonarstva.

---

[8]) *Sadržaj pisma g. drž. ministra Gołuchowskog od 23. stud. 1860:* 4158|St.M. Wien den 23. Nov. 1860.
Hochwohlgeborner Freiherr!

Zufolge des allerhöchsten Handschreibens vom 23. l. M. ist es im Sinne der allerhöchsten Entschliessungen vom 20. Oktober l. J. gelegen, dass wie Ungarn, so auch die Königreiche Kroatien und Slavonien die früheren verfassungsmässigen Rechte und Einrichtungen innerhalb der durch das kais. Diplom vom 20. Oktober l. J. festgesetzten Bestimmungen wiedererlangen, und dass insbesondere die Komitatsverfassung in Kroatien und Slavonien wieder hergestellt werde.

Seine k. k. apostolische Majestät haben demzufolge allergnädigst anzuordnen geruht, dass die näheren Anträge bezüglich der Komitatsverfassung auch einen Gegenstand jener Berathungen zu bilden haben, welche Euer Excellenz zufolge des an Sie gerichteten allerhöchsten Handschreibens vom 20. v. M. in Betreff der Zusammensetzung der kroatisch-slavonischen Vertretung und über die Frage der Verhältnisse Kroatiens und Slavoniens zum Königreiche Ungarn einzuleiten allerhöchst beauftragt sind.

Ich setze Euer Excellenz hievon mit dem Ersuchen in Kenntniss, wegen sofortiger Berathung dieser Anträge unaufgehalten das Erforderliche veranlassen zu wollen. Das Ergebniss der Berathungen wollen Euer Excellenz mit Ihren eigenen Anträgen gefälligst an mich leiten, nachdem ich allerhöchst beauftragt bin die betreffenden Vorlagen Seiner k. k. apostolischen Majestät zu unterbreiten.

Empfangen Euer Excellenz die Versicherung meiner vollkommensten Hochachtung.

Gołuchowski, m. p.

An Seine des wirklichen geheimen Rathes, Banus, Gouverneurs und kommandirenden Generalen in Kroatien und Slavonien k. k. Feldmarschall-Lieutenats &c. Herrn Josef Freiherrn von Sokcsevits Excellenz.

[9]) *Sadržaj telegrama držav. ministra od 26. studenoga 1860:* Telegram:

Der Staatsminister an Banus F. M. L. Freiherrn von Šokčević in Agram.

Ad 4158 St. M. Um etwaigen Missverständnissen des h. o. Erlasses Z. 4158 zu begegnen, theile ich Euer Excellenz mit, dass das a. h. Handschreiben vom 23. l. M. nur bezweckt, die Anträge über die Komitatsverfassung der Banalkonferenz zuzutheilen. Im übrigen bleiben die Anordnungen des an Euer Excellenz gerichteten a. h. Handschreibens vom 20. Oktober l. J. unberührt, wornach die Banalkonferenz die Zusammensetzung der kroatisch-slavonischen Vertretung vorschlagen und erst diese letztere über die künftige Stellung zu Ungarn zu berathen haben wird.

Wien 26. November 1860.

I privremeno ovo uredjenje županijah, samo se po sebi razumije, imat će, kao i osnova saborska, uzeti obzir na historiju, k tomu na klase novo priznane u pravu javnom, i najposlie na obstojeće historičnomu pravu manje odgovarajuće stanje kraljevine.

U ostalom, gospodo moja, podpuno sam uvjeren, da će svaki od nas u važnom ovom poslu, kako je Hrvat i Slavonac od starine obiko, pokazat onu pripravnost truda, onu zreloću suda, onu slobodu mnienja svoga a štovanje tudjega, onu napokon trieznost i razboritost u pretresivanju, bez kojih niti bi praotci naši bili mogli steći ustavnosti, niti bismo je mi mogli potomkom našim očuvati.

Gospodo moja! Vrieme je današnji dan i u privatnih, a komo li u javnih, osobito u državnih poslovih skupocjeno, jako skupocjeno.

Ono je i za nas od prevelike od neizmjerne ciene. Pristupajuć dakle odmah k poslu, koji nam predstoji, mislim, da ću pogoditi pravi put ovoga našega dogovaranja, ako Vas odmah zamolim:

I. Da izvolite izsred sebe izabrat koga, koji će tečaj i plod viećanja vašega ubilježiti.

II. Da se izvolite izjaviti o tom:

Kako bi se s obzirom na važnost i tegotnost poslovah, kojih plod svakako ima sastojat u izradjenju njekih organičnih osnovah zakona, imao za prvi nacrt tih osnovah izabrati odbor? i od koliko osobah?

Odbor ovaj s obzirom na silnost stvari i na javno izražene želje i mnienje naroda, imao bi, po mojem mnienju, najprije uzeti u pretres privremeno uredjenje županijah, pak onda tekar privremeni zakon o saboru.

Scienim, da bi se oba ova posla imala izručit jednomu samo odboru zato, što i zakon o županijah i zakon o saboru u današnjem stanju stvarih, ako ne na istih, a ono doista na sličnih temeljih imadu počivati.

Ovo su za sada pitanja ona, koja na današnji dnevni red postavljam, ostala pak sliedit će sama od sebe, i ja ću ih svakiput onako na dnevni red postavljati, kako se jedna iz drugih budu razvijala.“

Govor ovaj bi obćim radostnim uzklikom primljen, i odlučeno, da se tiskati ima.

1. Na poziv svietlog bana, da se bilježnik konferencije izabere: — jednoglasno bi izabran za bilježnika konferencije *g. Avelin Čepulić.*

2. Na predlog, da se izabere odbor, koji bi izraditi imao osnovu izbornog reda za sabor: — izabran bi odbor, sastojeći iz sliedećih članovah: *preuzv. g. biskupa Strossmayera, gg. Ivana Kukuljevića, Julija gr. Jankovića, Ivana Mažuranića, Mirka Bogovića, Ljudevita Vukotinovića, Avelina Čepulića, Kolomana Bedekovića, Makse Price, Dragutina Jellačića i Miroslava Kraljevića.*

3. Na predlog grofa Jankovića:

1) da se s mjesta ustroji privremena dvorska kancelarija za Hrvatsku i Slavoniju;

2) da se u Hrvatskoj i Slavoniji povrate ustavne županije, da se ustavno urede gradovi, namjestničtvo i banski stol;

3) da se utjelovi Hrvatskoj i Slavoniji posestrima Dalmacija, te da se želje ove putem deputacije, koja bi imala s mjesta poći u Beč Nj. apošt. Veličanstvu, predlože; —

a proti predlogu preuzv. g. Strossmajera: da deputacija tek tada ima poći u Beč, kada odbor i dotično banska konferencija svoj posao glede uredjenja županijah i izbornog reda dogotovili budu;

Zaključeno bude po predlogu gr. Jankovića sa trideset osam glasovah proti sedam, da se deputacija odmah izašalje, koja će Nj. ap. Veličanstvu, našemu premilostivomu kralju i vladaocu, podnieti prepokornu molbu:

I. Da se jezik narodni hrvatsko-slavonski, kakono već patentom od 7. travnja 1850 bijaše priznano ali nikad neizvedeno, uvede u sve javne poslove, kao jezik izključivo poslovan i služben.

II. Da se u mjesto odsjeka hrvatsko-slavonskoga, privremeno ustrojena u području nezakonitoga za ovu kraljevinu državnoga ministarstva, dotle, dok se narod neizjavi o budućih odnošajih svojih prama Ugarskoj, privremeno ustroji hrvatsko-slavonska kancelarija s osobljem, sastavljenim iz sinovah trojedne ove kraljevine, i s djelokrugom onim istim, koji po zakonu pripada ugarskoj kancelariji. Toj dakle kancelariji da se odmah predadu svi poslovi, nalazeći se sada što u ministarstvu državnom, što u ministarstvu pravosudja, što u ministarstvu naukah i prosvjete, što napokon u ministarstvu redarstva.

III. Da se na kancelara hrvatsko-slavonskoga, koji bi se odmah imao imenovati, izdadu od strane posvećenoga veličanstva potrebiti premilostivi nalozi, da čim prije za previšnje imenovanje preporuči onaj broj velikih županah i za one županije, koje će preponizna ova konferencija naznačiti, kad naložen joj ručnim pismom od 23. tekućega studenoga, o privremenom uredjenju županijah operat podnese.

IV. Da se, kako starodavna prava trojedne ove kraljevine, priznana jasno patentom od 7. travnja 1850, sa sobom donose, opet sa svojom posestrimom zemljom hrvatsko-slavonskom nerazlučno spoji i na prvom budućem saboru ove kraljevine zakonito zastupa nezgodom vremena odtrgnuta Dalmacija s otoci Krkom, Čresom, Osorom i Lošinjem, i s kotari sada istrianskimi, a od starine hrvatskimi: novogradskim, volovskim i labinskim.

Medjutim pako, dok se deputacija iz Beča nepovrati i dotično riešenje nestigne, da odbor jedanaestorice izradi osnovu:

a) Za uredjenje županijah i

b) izborni red za sabor.

4. Na predlog glede izbora deputacije, koja ima poći u Beč, jednoglasno bude zaključeno: da se svietli ban zamoli, da predvodi deputaciju, a izbor licah, kojih bude broj šestoricom ustanovljen, da se njemu na volju ostavi.

5. Na predlog, da se odredi odbor, koji će sastaviti predstavku na kralja pod čl. 3. — jednoglasno bi imenovan odbor, sastojeći iz gg. Ivana Mužuranića, Ivana Kukuljevića i Mirka Bogovića.

Tiem izjavi svietli ban sjednicu za dovršenu, s tim dodatkom, da će ju opet sazvati, čim odbor predstavku sastavio bude.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Čepulić**, s. r. konf. bilj.

Zapisnik

II. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 28. studena 1860, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gospodina Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Na poziv svietlog bana pročita g. I. Mažuranić sastavljenu predstavku na nj. veličanstvo kralja sliedećeg sadržaja:

Vaše posvećeno c. kr. apostolsko veličanstvo, gospodaru i kralju naš premilostivi!

Nakon težkih i mučnih deset godinah danah, koje poput silne, ili bolje, silovite rieke, bijahu novom i zato prevratnom teorijom poplavile svekolike starodavno javno pravo kraljevinah i zemaljah, sankcijom pragmatičnom gospodstvu slavne kuće austrijanske podvrženih, izvoljelo je posvećeno veličanstvo Vaše, previšnjom diplomom od 20. prošastog listopada premilostivo izreći sveto i jedino spasonosno, jer jedino pravično ovo načelo, da odsad u napredak, vlada i uprava svake pojedine zemlje i kraljevine Vašeg veličanstva imade počivat na temeljih, posvećenih vlastitom historijom svake.

Veliko i božanstveno ovo načelo probudilo je u srcih vjerne vazda veličanstva Vašega trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske radost tim veću, čim je dublji i širji jaz onaj, koji se u ovoj kraljevini, u posljednje nepravilno doba ovo, nahodjaše medju pravom i činom, medju slavnom prošastnosti i žalostnom sadašnjosti, medju slobodom, koju joj ostaviše dični i pobožni praroditelji, i prikornim igom, pod koje ju skuči silovita i bezbožna ruka prevrata. Malo ima, s ponosom velimo, u svem velikom obsegu monarkije Vašega veličanstva zemaljah takovih, kojih je starodavno javno pravo tako jasno, tako bistro, kako upravo vjerne ove veličanstva Vašega trojedne kraljevine: a s gorkom srca svoga žalošću prisiljena je ona posvećenomu veličanstvu Vašemu, preblagomu otcu svomu, sa svom smjernošću, glasno i otvoreno izjaviti, da u svoj monarkiji Vašega veličanstva neima zemlje ni kraljevine nijedne, koja bi, kao ova kraljevina, za veće i sjajnije zasluge svoje, za veću vazdašnju vjernost svoju, za veću prolivenu dragocjenu krv svoju, stekla bila manju i nedostojniju nagradu.

Sad, gdje je previšnjom voljom veličanstva Vašega opet dozvoljeno govorit o pravu starom zemaljah, izvoljet će Vaše veličanstvo premilostivo dopustiti, da preponizno napomenemo: da sveza ona, koja trojednu kraljevinu ovu srećno veže s uzmnožnom kućom Vašega posvećenoga veličanstva, nepočiva

nipošto na pravu oružja, nego jedino i izključivo na pravu dvostranih ugovorah medju ovom kraljevinom i slavnimi praotci Vašega veličanstva.«

Aktom diplomatičnim od 1. siečnja 1527 izabraše otci naši, u Cetinu sakupljeni, za kralja svoga, slavnoga praotca veličanstva Vašega, Ferdinanda I., s tim naročitim uvjetom, da će, i on i potomci njegovi, čuvat i branit sva i pojedina prava, privilegije, slobode i dekrete, kraljevini ovoj i stanovnikom njezinim od prijašnjih njegda kraljah podieljene.

Počamši od to doba, mnogobrojne su diplome i dekreti prejasnih kraljah naših, sve do neposrednoga predšastnika posvećenoga Vašega veličanstva, kojimi se oni, budi napose ovoj kraljevini, budi ujedno s kraljevinom Ugarskom, za se i za potomke svoje, svetom kraljevskom rieči, dapače i svečanimi prisegami pred Bogom i ljudi zavjeravahu, da će štititi i braniti djedinska prava trojedne ove kraljevine.

Izmedju pravah ovih temeljno je i stožerno pravo ono, da je kraljevina ova, kao i zemlja Ugarska, kraljevina slobodna, i od svake druge kraljevine ili zemlje, pragmatičnom sankcijom slavnoj kući posvećenoga veličanstva Vašega pripadajuće, neodvisna, i da u njoj od pamtivieka zakonotvorstvo vazda bijaše podieljeno izmedju kralja i naroda.

Pri svem, tolikimi svečanimi prisegami i poveljami potvrdjenom ugovornom pravu ovom, vladana bijaše trojedna ova kraljevina od tudjih ljudih, uredbami tudjimi i kraljevini ovoj tim nesnosnijimi, čim su dublje razorile i razrovale starodavni hram javnoga njezina prava i razasule na sve četiri svieta strane sveti nam prah njegovih temeljah.

Vaše veličanstvo! Previšnjom diplomom od 20. listopada pokazan je put samo, kojim odsad u napredak ima ići javno pravo u prostranoj Austriji.

Diploma ona nalik je veličanstvenu putokazu, postavljenu na razkršću prošastnosti i budućnosti; ali putokaz se sam nemiče, dapače od malene je koristi, ako putnik nanj oštro nemotri, i ako se strogo nedrži njegova savjeta.

Što se tiče trojedne ove kraljevine, ona je po prirodjenoj naravi svojoj tvrdo nakanila, držati se strogo svetoga onoga putokaza, koji joj jedin pokazuje pravi i siguran put iz najnovije žalostne prošastnosti u bolju i sretniju budućnost.

Preponizna dakle konferencija trojedne ove kraljevine, premda se ona nesmatra za jedini zakoniti izraz naroda, videći s jedne strane, da, pri svoj previšnjoj onoj diplomi, javno pravo ove kraljevine još svejednako stoji na temelju nezakonitu, a s druge, poznavajući javno mnenje, dapače goruće želje naroda, misli, da će učinit posvećenomu veličanstvu Vašemu ne malu, dapače bezsmrtnu uslugu, ako mu savjestnim i otvorenim savjetom svojim smireno u pomoć priteče, da se po svetoj rieči Vašega veličanstva čim prije u život postavi zakonito i ustavno stanje trojedne kraljevine, i da se tim načinom opet, čim prije, povrati u srca vjernoga ovoga naroda djedinsko, u kraljevsku vladu prejasnoga vladara njegova, pouzdanje.

Usudjuje se dakle preponizna ova banska konferencija posvećenomu veličanstvu Vašemu naznačiti sliedeće tegobe i rane, koje bi se, čim je prije moguće, a svakako prije nego se narod u sabor sastane, imale odstraniti i izvidati:

1. Da se jezik narodni hrvatsko-slavonski, kakono već patentom od 7. travnja 1850 bješe priznano ali nikad neizvedeno, uvede u sve javne poslove, kao jezik izključivo poslovan i služben.

2. Da se u mjesto odsjeka hrvatsko-slavonskoga privremeno ustrojena u području uezakonitoga za ovu kraljevinu državnoga ministarstva, dotle dok se narod izjavi o budućih odnošajih svojih prama Ugarskoj, privremeno ustroji hrvatsko-slavonska kancelarija s osobljem, sastavljenim iz sinovah trojedne ove kraljevine, i s djelokrugom onim istim, koji po zakonu pripada ugarskoj kancelariji. Toj dakle kancelariji da se odmah predadu svi poslovi, nalazeći se sada što u ministarstvu državnom, što u ministarstvu pravosudja, što u ministarstvu naukah i prosvjete, što napokon u ministarstvu redarstva.

3. Da se na kancelara hrvatsko-slavonskoga, koji bi se odmah imao imenovati, izdadu od strane posvećenoga Vašega Veličanstva potrebiti premilostivi nalozi, da čim prije Veličanstvu Vašem za previšnje imenovanje preporuči onaj broj velikih županah i za one županije, koje će preponizna ova konferencija naznačiti, kad naložen joj ručnim pismom od 23. tekućega studenoga, o privremenom uredjenju županijah operat podnese.

4. Da se, kako starodavna prava trojedne ove kraljevine, priznana jasno patentom od 7. travnja 1850, sa sobom donose, opet sa svojom posestrimom zemljom hrvatsko-slavonskom nerazlučno spoji i na prvom budućem saboru ove kraljevine zakonito zastupa nezgodom vremenah otrgnuta Dalmacija s otoci Krkom, Cresom, Osorom i Lošinjem, i s kotari, sada istrianskimi, a od starine hrvatskimi: novogradskim, volovskim i labinskim.

Vaše Veličanstvo! Ako su sva ova prava naša, kojih priznanje i izpunjenje preponizno molimo, sama po sebi jasna kao sunce, preporučuje se pospješno izpunjenje gore naznačene točke II. tim većma, čim je s jedne strane naravnije, da narod hrvatsko-slavonski nemore mirnim srcem ni hladnom krvi viećat o budućem odnošaju svom prama Ugarskoj sve dotle, dok je udes njegov, ako i privremeno, spojen s nezakonitim zanj ministarstvom državnim; a s druge strane, čim je jasnije i to, da dotle, dok se u zakonitu saboru svom neizjavi o tom sam narod, ni preponizna konferencija ova nit itko drugi nije vlastan vrhovne uprave hrvatsko-slavonske s ugarskom spojiti.

Izpunjenju vrućih željah naših, izraženih pod točkom III. i IV. usudjuje se preponizna konferencija ova tvrdo nadati tim većma, što visokoj mudrosti posvećenoga Veličanstva Vašega doista neće izbjeći, da ako je vazda i u svako doba bezuvjetno potriebno, da se vrši pravda i pravica, to je doista tim potrebitije u ovo naše doba, gdje se, rek bi, diže oda svud bura, u kojoj i pravedni mogu, a nepravedni svakako moraju propasti.

Čim s poklonstvenim štovanjem ostajemo do smrti Posvećenog Vašega veličanstva U Zagrebu dne 26. studena 1860 prepokorni i vazda vjerni podložnici Banska konferencija.

Na 1. Predstavka se odobrava sa svim onako, kao što je sastavljena, a sastavitelju gospodinu Mažuraniću izražava se zahvalnost na njegovom umnom djelu. —

2. Pročitan bi zapisnik prve sjednice od 26. studena t. g.

Na 2. Uvjerovljen i postavlja se u pismaru banske konferencije.

3. Svietli ban priobći konferenciji, da će pod njegovim predvoditeljstvom sliedeća gg. kao članovi deputacije š njim u Beč pred Nj. Veličanstvo kralja poći: preuzvišeni gospodin biskup Strosmajer, presvietli gospodin vladika Kragujević,

presvietla gg. grofovi Petar Pejačević, Julio Janković, Ivan Erdödy, pl. Ed. Zdenčaj i vitez Bart. Smaić.

Na 3. Deputacija bi obćim radostnim živio pozdravljena.

4. Na predlog, da se litografira osnova za uredjenje županijah i izborni red za sabor, što odbor jedanaestorice izraditi ima.

Na 4. Odlučeno, da se osnova litografira i svim članovom konferencije prije pretresivanja priobći.

5. Na predlog g. Bogovića, da se urednikom svih zagrebačkih novinah dopusti, da dolaze u sjednice konferencije.

Na 5. Odlučeno, da se dozvoli urednikom svih ovdašnjih novinah dolazak u sjednice konferencije.

Tim izjavi svietli ban sjednicu za dovršenu s tim dodatkom, da će ju opet sazvati, čim se iz Beča vrati.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Ćepulić,** s. r. konf. biljež.

Zapisnik

III. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 10. prosinca 1860, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gosp. Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

1. Svietli ban otvori sjednicu sliedećim govorom:

Štovana skupštino, mila gospodo! Izvolilo je njegovo Veličanstvo premilostivi vladar i kralj naš izaslanu iz sredine naše deputaciju u nedjelju 2 ovoga mjeseca primiti, i na podnešenu po nami reprezentaciju najvišjim ručnim pismom petoga ovoga mjeseca na mene upravljenim odgovoriti.

Gospodo! najvišje ručno pismo ovo sjajni je i opet dokaz kako milosti i privrženosti, tako i otčinske skrbi premilostivoga cara i kralja našeg prama narodu našem, koji se je vazda junačtvom i vjernošću svojom odlikovao. Uvjereni budite, da premilostivi vladar i kralj naš želi: da mi što skorije u ustavno-slobodni red, koji je narodu našem mio i drag, kao oko u glavi, stupimo, ter da na izvrstnom temelju tom narodne sile naše razvijamo. Ni malo nedvojim, da će gore pomenuto najvišje ručno pismo i ugodna viest ova u grudih svih stanovnikah trojedne kraljevine naše ćut najveće zahvalnosti probuditi i povodom biti, da u ozbiljno vrieme ovo čvrsto uz prestolj kraljevski pristanemo, u kom jednu od najvažnijih polugah narodno-ustavnog života štujemo, ter naprama vladaru i kralju našem vazda neuzkolebivu vjernost na nalik naših slavnih pradjedovah sahranimo.

I kako bi ovaj govor živahnim „Živio" primljen, pročita ručno pismo nj. Veličanstva našeg premilostivog kralja i vladara od 5. pros. 1860 sliedećeg sadržaja:

Ljubezni barone Šokčeviću! Naknadno k mojim ručnim pismom, što sam ih 20. listopada i 23. studenog o. g. na Vas upravio, naredjujem, da hrvatsko-slavonski jezik ima i kod namjestničtva i kod banske stolice valjati kao službeni i uredovni, i to u nutarnjoj službi i u obćenju s ostalimi političkimi i sudbenimi oblastmi, — nu naredjujem ujedno, da je svakomu prosto kao i do sada oblastim predavati podneske i molbe u svakom u zemlji običnom jeziku, pa da se ovi podnesci imadu u istom jeziku i rješavati.

Budući nadalje, da se s jedne strane o najvišjem administrativnom i političkom upravljanju ovih zemaljah nemože ništa odlučna odrediti, dok se neuredi odnošenje mojih kraljevinah Hrvatske i Slavonije prama mojoj kraljevini Ugarskoj, što sam ja ostavio razpravljanju i porazumljenju njihovih saborah, pridržav sebi konačnu odluku i potvrdu, i budući da su s druge strane pitanja, o kojih se radi, u savezu s prijašnjimi uredbami i odnošaji ovih zemaljah: —

C

to se ima u mojem državnom ministarstvu postojeći odsjek odlučiti i kao samostalni privremeni dvorski dikasterij ustrojiti; predsjednik ove oblasti imati će sve važnije poslove moje Hrvatske i Slavonske kraljevine u mojem ministarskom vieću prednašati i zastupati. Ovaj dvorski dikasterij obavljati će ne samo poslove političke uprave, već i poslove pravosudja u Hrvatskoj i Slavoniji, što ih je do sada ministarstvo pravosudja obavljalo, zatim administrativne poslove bogoštovja i nastave, i to unutar granicah moga ručnoga pisma od 20. listopada o. g.

Vi mi imate po ovom privremenom dvorskom dikasteriju predložiti predloge banske konferencije o predbježnom uredjenju županijah i o imenovanju velikih županah, pazeći u tom na pravo nasljednih velikih županah, koje je i u mojoj kraljevini Ugarskoj uzdržano.

Glede sjedinjenja mojih kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pripravan sam predloženim mi željam zadovoljiti, te ujedno potrebita naredjujem, da se radi podpunoga izpitanja i svestrano zadovoljujućega riešenja ovoga pitanja pozovu poslanici iz moje kraljevine Dalmatinske u bansku konferenciju.

U Beču 5. prosinca 1860. Franjo Josip, s. r. [19])

Na 1. Pročitano ručno pismo bi obćenitim, opetovanim radostnim uzklikom „Živio" i pleskanjem primljeno, i zaključeno jednoglasno, da se

---

[19]) *Izvornik tog ručnog pisma od 5. prosinca 1860.* Lieber Freiherr von Šokčević!

Im Nachhange Meiner unterm 20. Oktober und dem 23. November l. J. an Sie erlassenen Handschreiben finde Ich zu bestimmen, dass die kroatisch-slavonische Landessprache auch bei der Statthalterei und Banaltafel als Geschäfts- und Amtssprache und zwar eben sowohl im inneren Dienste wie im Verkehre mit den übrigen politischen und Gerichtsbehörden zu gelten habe; — indem Ich zugleich verordne, dass es Jedermann unbenommen sein solle, wie bisher, Eingaben oder Bittschriften in jeder der im Lande üblichen Sprachen an die Behörden einzugeben, deren Erledigung in derselben Sprache zu geschehen hat.

Da ferner vor Feststellung der Verhältnisse Meiner Königreiche Kroatien und Slavonien zu Meinem Königreiche Ungarn, welche Ich der Berathung und Verständigung der beiderseitigen Landtage vorbehaltlich Meiner Entscheidung und Sanktion zugewiesen habe, keine definitiven Bestimmungen über die höchste administrative und politische Leitung dieser Länder gefasst werden können, — anderseits aber auch die gegenwärtig verhandelten Fragen mit den früheren politischen Einrichtungen und Zuständen dieser Länder verknüpft sind: — ist das in Meinem Staatsministerium bestehende kroatisch-slavonische Departement aus selben auszuscheiden. und in ein selbstständiges provisorisches Hofdikasterium umzugestalten, dessen Präsident die wichtigeren Meine Königreiche Kroatien und Slavonien betreffenden Angelegenheiten im Meinem Ministerrathe vorzutragen und zu vertreten haben wird.

Dieses Hofdikasterium wird ausser den Angelegenheiten der politischen Verwaltung auch jene die Rechtspflege in Kroatien und Slavonien, oder Rechtssachen aus diesen Ländern betreffende Geschäfte, die bisher im Justizministerium besorgt wurden, eben so wie die administrativen Kultus- und Unterrichtsgegenstände innerhalb der Grenze Meines Handschreibens vom 20. Oktober d. J. zu besorgen haben.

Sie haben Mir die Anträge der Banalkonferenz über die vorläufige Organisation der Komitate im Wege dieses provisorischen Hofdikasteriums zu unterbreiten, und die zu ernennenden Obergespäne mit Berücksichtigung des auch im Meinem Königreiche Ungarn festgehaltenen Erbobergespan-Rechtes in Antrag zu bringen.

Bezüglich der Vereinigung Meiner Königreiche Kroatien, Slavonien und Dalmatien bin Ich geneigt, auf die zu Meiner Kenntniss gelangten Wünsche einzugehen, indem Ich zugleich die nöthigen Verfügungen treffen lasse, dass behufs einer erschöpfenden Prüfung und allseitig befriedigenden Regelung dieser Frage Abgeordnete aus Meinem Königreiche Dalmatien zur Verhandlung derselben mit der Banalkonferenz zusammentreten.

Wien am 5. Dezember 1860. Franz Josef, m. p.

nj. Veličanstvu našemu premilostivomu kralju i vladaru preponizna zahvalnica podnese.

2. Predloženo bude zatim, da se u istoj zahvalnici prepokorna molba doda, da se i ostale u predstavki od 26. studena t. g. navedene želje čim prije izpune.

Budući da su se mnenja o ovom predlogu razdvojila, to bi predloženo, da se u zahvalnici toliko barem izrekom kaže, da se banska konferencija preponizno zahvaljuje, što su narodu hrvatskomu povraćeni oni organi, kojimi on tražiti može izpunjenje onih pravednih svojih željah, koje mu jošte izpunjene nisu; na što

na 2. Zaključeno bude dvadeset i devet glasovi proti četrnaest, da se zahvalnica nj Veličanstvu bez ikakove primjetbe podnese.

Sastavljenje zahvalnice bude povjereno gosp. I. Mažuraniću. Svietlomu banu napokon i deputaciji, koja je š njim u Beč pošla bila, izražena bude iskrena zahvalnost.

3. Preuzvišeni gospodin biskup djakovački J. J. Strossmajer predade svietlomu banu molbenicu sliedećeg sadržaja: „Preuzvišeni gospodine, svietli bane!

Narodna knjiga je i glavni plod duha svakoga, i glavno promicalo njegova razvitka; pače u nesretnih okolnostih javnoga života jedino sidro, koje ga od propasti čuva.

Nu da knjiga bude zbilja promicalo narodnoga razvitka, ima proniknuti sav narod i sve njegove javne i sukromne odnošaje, te sav narod ima biti pozvan, da ju obdjelava i njeguje, da joj svoje umne sile posveti, da joj bude učiteljem i učenikom. Poviest nas uči, da knjiga nemože cvasti u naroda malena, a niti u naroda koliko mu drago mnogobrojna, ali razriečji razdrobljena, ako se ova nesliju u jedan književan jezik. To uvidiv svi znatniji narodi staroga i novoga svieta, stopiše raznolike življe jezika i ćudi u jedan cjeloviti ustroj, te stvoriše si jednu narodnu knjigu, koja ih podiže do visokoga stepena narodne prosvjete i naobraženosti. Dotle su već dospjeli razni narodi romanskoga i germanskoga plemena.

Poznato je, da ova nastojanja navlastito kod Hrvatah i Srbaljah liepim urodiše plodom, te da oni mogu pokazati na djela, koja bi i ostalim europejskim književnostim služila na slavu.

Nu razboritiji sinovi jugoslavenskoga naroda, kojim je do toga stalo, da svoj narod dovedu na ono mjesto, koje ga ide po odluci božje promisli, sravnajuć njegovu razcjepkanost u knjizi sa silom inostranih susjednih književnostih, svaki dan jasnije uvidjaju, da dočim sjedinjeni bili bi u stanju utemeljiti i razviti bogatu narodnu književnost, svakojako sada razciepani u srbsko-hrvatsku, samo pismeni razdieljenu, u slovensku i bugarsku književnost, troše zahman ili bez znatnoga uspjeha liepe sile svoga Bogom nadarena uma.

Odavde porodi se u njih malo ne obćenita želja i težnja, da se što prije pronadje najpreči način, kako da se u kolo srbsko-hrvatske književnosti najprije povuku braća Slovenci, kojim bi se tim obezbiedio narodni život i napredak, a nam Hrvatom i Srbljem nabavila liepa kita umnih suposlenikah.

Tomu kolu mogli bi se približati i radini Bugari. Taj narod, jak do pet milijunah, već iz toga zaslužuje svu našu pozornost, što je on njekada uprav na književnom polju prednjačio ne samo južnim nego i sjevernim Slovjenom;

pa u novije takodjer doba pokazuje, da nije u njem utrnuo duh sv. Cyrilla i Methoda, sv. Klementa, Ivana Exarche i velikoga cara Šimuna.

Evo na taj način svuda na slovjenskom jugu ukazuje se vruća želja, da mu bude jedna knjiga. Ova želja, koliko smiona se komu vidjela, može i činom postati, jer joj na službu stoje svi potrebiti djelnici uma i vremena, pače čvrsto sam uvjeren, da duh jugoslavenskoga naroda prije ili poslie odjenut će se jednom knjigom. Samo za sada neima još sredotočja, u kom da sjedini svoje raznolike življe.

Ovim sredotočjem imalo bi biti učeno družtvo ili akademija, u kom bi se imali stjecati i sjediniti svi bolji umovi hrvatski, srbski, slovenski i bugarski, da viećaju, kojim načinom imala bi se najpreče stvoriti jedna narodna knjiga na slovjenskom jugu, i kako bi imala u svoje okrilje uzeti sve struke čovječje znanosti.

Grad Zagreb steče si tolike zasluge za preporodjenje naše knjige, a uza to dobi takovu političku važnost u našem narodu, da punim pravom zaslužuje biti stolicom ovoga jugoslavenskoga učenoga družtva.

Nu da ono uzmogne našemu narodu biti na korist i slavu, trebuje znatne novčane podpore. U ime dakle zaklade za jugoslavensko učeno družtvo prikazujem i polažem svomu milomu narodu petdeset tisućah forintih a. v. i to trideset tisućah u hrvatsko-slavonskih razteretnih obveznicah, a dvadeset tisućah u gotovu novcu, preporučujuć ovu visoku misao blagodarnosti inih imućnih prijateljah narodne knjige na čitavom slovjenskom jugu, a napose našemu budućemu saboru, koji radeć o političkom ustrojenju trojedne kraljevine, neće jamačno pustiti s oka ovo učeno družtvo, kano glavnu polugu duševnoga preporodjenja svega Jugoslavenstva.

Da se već sada učine shodni koraci, kako bi se imao oživotvoriti taj velevažni predlog, utičem se k rodoljubju Vaše preuzvišenosti, moleći Vas, da, koji kano ban trojedne kraljevine stojite narodu hrvatskomu na čelu, uzev pod svoje okrilje taj zavod u sporazumljenju s učenijimi našinci, blagoizvolite sastaviti odbor, na koliko se može iz svih jugoslavenskih stranah, da on imajući pred očima jedinstvo narodne knjige i sveobću znanost, a napose naše umne potrebe, sastavi zakone, po kojih bi se moglo utemeljiti rečeno jugoslovjensko družtvo. Ustroj može biti u obće prema ostalim akademijam znanostih, jedino opazujem, da iz njegova područja imala bi se izključiti svaka struka, koja se neosniva na strogoj znanstvenosti, pošto pučke knjige i ostale spise ove vrsti pridržavam inomu družtvu, koje će se, ako Bog da, što skorije utemeljiti. Pošto takovo učeno družtvo promicat će one svrhe, koje sada ima obstojeća u Zagrebu „Matica ilirska“ i „družtvo za jugoslovjensku povjest i starine,“ to bi po mom mnienju rečeni odbor imao o tom takodjer viećati: nebi li i na koji bi se mogla način ova oba družtva stopiti s učenim jugoslavenskim, koje bi iz njihovih zakladah tim znatnu podporu steklo, i spojilo bi u svom djelokrugu njihove umne i znanstvene sile. Preuzvišenosti Vaše u Zagrebu dne 10. prosinca 1860 pokorni sluga, prijatelj i štovatelj Josip Juraj Strossmayer, s. r. biskup bosanski ili djakovački i sriemski;“

dodavši, da za utemeljenje jugoslavenske akademije znanostih 50.000 a. v. poklanja, da tim znameniti ovaj dan označi, koji je narodu hrvatskomu donio ono, za čim je on davno uzaludu čeznuo; na što:

Na 3. Jednoglasni uz pleskanje dulje trajući „Živio“ po dvorani zaori, i zaključeno bude, da se na vjekovitu uspomenu, dok narodu slovjenskomu bude traga, veledušni domorodni ovaj čin u zapisnik ubilježi, i da se to predstojećemu hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu saboru javi, za da narod znade, kojim putem da udari, da onaj uzvišeni cilj postigne, što mu ga božja providnost odredi.

4. Pročitan bude zapisnik sjednice banske konferencije od 28. studenog t. g., te na opazke pr. gosp. vladike Kragujevića, da se u zapisnik uvrsti njegov predlog, što ga je dne 28. studena t. g. u konferenciji učinio, da se u predlaganju kandidatah za velike župane obzir uzme na sljedbenike iztočnoga vjeroizpoviedanja, — i na odgovor svietloga bana, da se to po sebi razumieva, pošto se u kandidaciji negleda na vjerozakon, koji je u državi priznan, već samo na sposobnost kandidatah:

Na 4. Zaključeno bude, da je opazka presv. g. vladike Kragujevića odgovorom svietloga bana sasvim riešena, te da s toga predmet viećanja ni sačinjavati nemože.

Tim izjavi svietli ban sjednicu za dovršenu tim dodatkom, da će ju opet sazvati, kako zahvalnica na nj. Veličanstvo kralja gotova bude.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Ćepulić,** s. r. konf. bilјež.

Zapisnik

IV. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 11. prosinca 1860, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gospodina Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

1. Svietli ban otvori sjednicu u $\frac{1}{2}$ 1 sat po podne i pozove gospodina I. Mažuranića, da čita zahvalnicu, odlučenu na nj. Veličanstvo dne 10. prosinca t. g. čl. 1.

Na 1. Zahvalnica bude po gospodinu I. Mažuraniću pročitana sliedećega sadržaja:

Zahvalnica banske konferencije na ručno pismo nj. c. kr. apoštolskoga veličanstva od 5. prosinca 1860.

Vaše posvećeno c. kr. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju naš premilostivi!

Previšnjim ručnim pismom od 5. t. prosinca izvolilo je Vaše posvećeno veličanstvo, dajuć premilostivo riešenje na preponiznu predstavku banske konferencije od 26 proš. studenoga, prirodjenom svojom velikodušnošću i velikom samo vladarom svojstvenom odvažnošću, priznati velik i bitan dio pravah vjerne ove dalmatinsko-hrvatsko-slavonske kraljevine.

Prava ona odnose se na svetu joj narodnost njezinu, kojoj je vječna i neizgladiva biljega jezik naroda; odnose se na cjelovitost zemljišta njezina, bez kojega ni zemlje ni kraljevine ovoga svieta nebi bile ino nego prazan zvuk; odnose se napokon na stalnu individualnost njezinu u krugu tolikoga sjajnoga dragoga kamenja u svietloj kruni posvećenoga Vašega veličanstva, bez koje samostalne individualnosti zaman bi bila i ležala bi bez koristi trojednoj ovoj kraljevini svakolika prava i jezika i zemljišta onim istim načinom, kako je i najveće blago zaman i izgubljeno onomu, kojega veća sila prieči u uživanju istoga.

Radost naša nad previšnjim priznanjem tolikih i tako važnih pravah trojedne ove kraljevine, i zahvalnost srdacah naših prema otčinskoj brigi posvećenoga Vašega veličanstva tim je veća, tim bezsmrtnija, čim je previšnje ono ručno pismo sjajniji i vjerodostojniji svjedok o tom, da će historična prava, premilostivo obećana svimkolikim zemljam Vašega veličanstva, u istinu i bez svakoga uštrba i trojednoj ovoj kraljevini povraćena biti.

Osobit pak razlog predubokoj svojoj zahvalnosti nalazi prepokorna ova banska konferencija u tom, što ona i sama duboko osjeća slabo zvanje svoje,

za zastupanje vjernoga ovoga naroda, i što toga radi previšnja milost posvećenoga Vašega veličanstva dobiva u njezinim očima cienu tim veću, čim manji i slabiji bijaše neposredni povod, da se blaga njezina rosa nad nami prospe.

Previšnje riešenje Vašega veličanstva o jeziku narodnom trojedne ove kraljevine odvalit će od srdacah vjernoga ovoga naroda velik dio onoga straha, koji ga je dosle za narodnost njegovu morio, i oživotvorit će u zahvalnih grudih njegovih ljepšu i tvrdju nadu za bolju njegovu narodnu budućnost.

Vaše Veličanstvo! u srcu, koje trepeće za narodnu svetinju svoju, plamen pouzdanja slabo plamti, i bezsmrtna je zasluga otčinske brižljivosti posvećenoga Vašega veličanstva, što slabi onaj žižak u srcih vjernoga ovoga naroda svaki dan dobiva snagu veću i što će jamačno, razpiren blagim dahom previšnje milosti Vašega veličanstva, uzplamtit opet starom silom svojom i svietliti mu na mračnih stazah političnoga njegovoga života.

Ako je jezik bogom udaren pečat narodnosti, to joj je povraćena opet po posvećenom veličanstvu Vašem ustavnost, duša, koja, lebdeć nad grobovi otacah, nevidjenom i čarobnom, ali čvrstom i nerazrješivom svezom veže sinove jedne i iste domovine ne samo jednog s drugim i sa svetom materom zemljom, nego i svih ukupno s posvećenim prestolom premilostivoga njihova vladara.

Dušu ovu starodavne ustavnosti naše izvolilo je posvećeno veličanstvo Vaše opet udahnuti u polu-iznemogla uda vjerne ove trojedne kraljevine, podielivši joj premilostivo starodavne ustavne uredbe i davši joj vrhovnu samostalnu narodnu vladu, da se ravna i upravlja po načinu otacah.

Premda prepokorna ova konferencija banska dozvoljenu premilostivo od posvećenoga Vašega veličanstva hrvatsko-slavonsku dikasteriju već po samoj naravi stvari smatra samo za privremeni zakon: zato je ništanemanje zakon taj od ciene tim veće, što je tako trojedna ova kraljevina postavljena u stanje, o bližnjoj budućnosti svojoj mirnije i hladnije razmatrati.

Tom previšnjom milošću posvećenoga Vašega veličanstva postavljen je na starodavne ustavne temelje i zidove trojedne ove kraljevine, premda privremeno samo, opet zakoniti ustavni krov, pod kojega sjenom lašnje će ona i sjegurnije svakoj nepogodi vremena odoljeti.

Što je posvećeno Veličanstvo Vaše izvolilo premilostivo dopustiti, da pod isti ustavni krov onaj, nakon dugačka i burna stranstvovanja, s posestrimami svojimi Hrvatskom i Slavonijom more stupiti i mila narodu ovomu istokrvna Dalmacija, probudjuje u grudih naših radost i zahvalnost tim veću, i uzdići će slavu posvećenoga veličanstva Vašega tim više, čim su većma i otci naši i slavni praroditelji Vašega veličanstva, kroz njekoliko već vjekovah, o tom bez uspjeha radili i nastojali.

Vaše Veličanstvo! Razkomadana, pogažena i malne već zakopana, trojedna ova kraljevina s radošću gleda ustajat iz praha svete joj ustavne uredbe svoje, stupat u kolo bratsko djecu svoju, izlazit iz sjene mili joj materinski jezik i dragu joj narodnost svoju, i s predubokom zahvalnošću smatra ona u posvećenom veličanstvu Vašem kraljevskog svoga uzkrisitelja.

Čim s poklonstvenim štovanjem ostajemo do smrti Vašega posvećenoga veličanstva u Zagrebu 10. prosinca 1860.

Prepokorni i vazda vjerni podložnici; „banska konferencija."
i bude jednoglasno odobrena.

2. Pročitan bude zapisnik sjednice banske konferencije od 10. prosinca tek. god.

Na 2. koji bude odobren i uvjerovljen.

Tim očitova svietli ban sjednicu za dovršenu, tim dodatkom, da će ju opet sazvati, kako osnova za uredjenje municipijah dogotovljena bude. GG. članovi konferencije barun Prandau i Mihajlović budu kod ove sjednice zastupani prvi po g. Catinellu, — a posljednji po g. Gjorgjeviću, koji budu takodjer za sliedeće sjednice kao takovi namješteni.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Cepulić**, s. r. konf. bilj.

Zapisnik

V. sjednice banske konferencije,

držane u dvorani banskog stola u Zagrebu dne 17. prosinca 1860, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gosp. Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

1. Svietli ban otvori sjednicu kratkim govorom:

***Na 1.* govor ovaj bude obćim uzklikom primljen.**

2. Na poziv svietlog bana g. J. Mažuranić stade čitati osnovu za uredjenje municipijah u Hrvatskoj i Slavoniji [1]).

***Na 2.* Zaključeno bude, da se u uvod naputka primi i Dalmacija tim s dodatkom, da će se ova ustavno urediti onda, kada utjelovljena bude Hrvatskoj i Slavoniji.**

3. Na predlog g. Smaića, da se slobodni kotari pred sl. kr. gradovi mahom za županijami uvrste

---

[1]) *Sadržaj osnove ove jest:*

Naputak

za privremeno uredjenje županijah, slob. kr. gradovah, slob. kotarah, povl. trgovištah i seoskih obćinah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Glava I.

O municipijah i njihovih medjusobnih granicah.

§. 1. Za posebne municipije u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji imadu se smatrati: *a)* županije; *b)* sl. i kr. gradovi; *c)* slob. kotari; *d)* povl. trgovišta; *e)* seoske obćine.

§. 2. Županije i njihove granice imadu biti sliedeće: 1. županija križevačka sa svojimi granicami od god. 1848.; 2. županija zagrebačka sa svojimi sadašnjimi granicami, izuzamši one krajeve, koji joj u posljednje vrieme bjehu dodani od županijah križevačke i požežke; 3. županija varaždinska sa svojimi sadašnjimi granicami izim onoga, što joj u posljednje vrieme bješe dodano od županije križevačke; 4. županija riečka sa svojimi sadašnjimi granicami, dodavši joj sl. i kr. grad Senj; 5. županija požežka; 6. županija virovitička; 7. županija sriemska; ove tri posljednje sa svojimi granicami od 1. siečnja 1848.

Ako vojvodina Srbska po zaključku čl. VII. hrv. slav. sabora od god. 1848 s kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom stupi u tiesan savez, mogu bit opet med njom i Slavonijom granice iste, koje su danas.

§. 3. Sl. i kr. gradovi, izim Rieke i Bakra, tako isto i povlaštena trgovišta ostaju u sadašnjih svojih granicah.

§. 4. Sl. i kr. gradovi Rieka i Baker sa svojimi kotari tako isto i slobodni kotar Turopoljski stupaju u svoje granice od 1. siečnja 1848.

D

Na 3. bude zaključeno, da se slobodni kotari pod slovom *c.* u §. 1. naputka postave pod slovo *b.* na mjesto sl. kr. gradovah, a ovi da se uvrste pod slovo *c.*

4. Na opazku u §. 2. točki 2. glede uredjenja grada Senja,

Na 4. bude zaključeno, da se sl. kr. grad Senj sám ustavno uredi onda, kada od vojničke granice odciepljen i županiji riečkoj pridružen bude

5. Na točku 7. §. 2 naputka opazi biskup Kragujević, da se sriemska županija iz naputka izostavi do sabora.

Na 5. zaključeno bude, da se ostati ima kod redakcije.

6. Na opazku g. Smaića na §. 3 naputka, da se iz naslova gradovah Rieke i Bakra izostavi rieč „kraljevski" i da se ovi zajedno s dotičnimi svojimi kotari „slobodno-trgovački kotari" nazivati imaju,

Na 6. zaključeno bude po predlogu, da se pridrži naslov „slobodni grad i kotar riečki i bakarski".

---

§. 5. Obćine seoske, na temelju starih sudčijah iliti knežiah, uredit će u prvoj skupštini svojoj županije same. Dok to nebude, imadu sadašnje političke obćine seoske ostati netaknute, i sve što se u ovom naputku govori o obćinah, ima se razumjet o postojećih sada političkih obćinah seoskih.

§. 6. Pomenute u prediducih pa agrafih granice svakoga munic'pija imadu se postaviti i u život uvesti medjusobnim sporazumljenjem dotičnih poglavarah i skupštinah.

Glava II.

O unutarnjem razdieljenju županijah i njihovih kotarah.

§. 7. Županije u unutarnjosti svojoj diele se, po starom običaju, na okružja (processe), kojim su granice one iste, koje su imale 1. siečnja 1848. Županiji varaždinskoj pridjeljuje se osim toga okružje medjumursko.

§. 8. Za županiju riečku odredjuju se dva okružja: jedno vinodolsko, a drugo gorsko. Okružje gorsko dieli se u sadašnje kotare: vrbovski, delnički i čabarski. A okružje vinodolsko sdrži u sebi svu ostalu županiju riečku, izim sl. i kr. gradovah Rieke i Bakra s njihovimi kotari.

§. 9. Okružja (procesi) u županijah diele se na kotare, kojih broj i granice, u koliko nisu odredjene ovim naputkom (§. 8), odredit će po starom običaju županije same. Odredjene po županijah kotare, s naznačenjem spadajućih u svaki kotar obćinah, podniet će svaka županija bez odvlake namjestničtvu, da se službeno i javno proglase.

§. 10. Sl. i kr. gradovi Rieka i Bakar sa svojimi kotari diele se u unutarnjosti svojoj na obćine one iste, koje su bile 1. siečnja 1848.

§. 11. Slobodni kotar turopoljski vraća se u unutarnje svoje razdieljenje od 1. siečnja 1848, s tom ništa nemanje ustanovom, da u dotičnu obćinu imadu odsad spadati i oni stanovnici slob. kotara, koji prije pravah političkih nisu uživali.

Glava III.

O poglavarstvih municipijah.

A. Županijskih.

§. 12. Na čelu svake županije stoji veliki župan s prvim i (osim riečke) s drugim podžupanom. Broj i kategoria ostalih činovnikah županijskih, izim županije riečke, bit će u obće oni isti kao 1. siečnja 1848, s tom samo primjetbom, da županija varaždinska uzme obzir na broj činovnikah, potrebitih za Medjumurje, a županija zagrebačka da izostavi broj činovnikah potriebnih njegda za okružje gorsko (processus montanus).

§. 13. Poglavarstvo županije riečke bit će sljedeće: a) veliki župan, ujedno kapitan gradjanski (capitaneo civile) riečki i bakarski; b) jedan podžupan, ujedno podkapetan gradjanski (vicecapitaneo civile) riečki i bakarski; c) jedan veliki bilježnik s jednim podbilježnikom; d) jedan

7. Na §. 12. opazi g. Smaić, da se za riečku županiju takodjer dva podžupana odrede,

Na 7. zaključeno bude po predlogu, da će i riečka županija dva podžupana imati, te da se iz uvoda § 12. naputka izostaviti imaju rieči „izim riečke".

8. Na opazku glede §. 13. naputka

Na 8. zaključeno bude:

1. točka *b.* ima se zamieniti s riečma „dva podžupana" izostaviv sve drugo.
2. točki *c.* se dodaje: „i arkivarom zajedno registratorom".
3. u točki *f.* ima se kazati na mjesto „dva sudca" „dva kotarska sudca".

županijski odvjetnik s jednim pododvjetnikom; e) jedan blagajnik s jednim podblagajnikom; f) dva velika sudca i dva kotarska sudca; g) četiri pristava; h) jedan računar; i) jedan fizik sa četiri ranarnika i s inim potriebitim zdravstvenim osobljem; k) jedan mjernik; l) jedan povjerenik sigurnosti s potrebitom municipalnom stražom; m) četiri pisara; n) jedan nadzornik svilarstva; o) jedan marvinski liečnik.

B. Ostalih municipijah.

§. 14. Poglavarstva municipijah sl. i kr. gradovah, slob. kotarah, povl. trgovištah i obćinah seoskih sastojat će iz onoga broja i iz onih kategoriah činovnikah, koje su bile 1. siečnja 1848.

Glava IV.

O skupštinah municipalnih.

A. U obće.

§. 15. Nitko nemore imat mjesta ni glasa u skupštini municipalnoj: a) koji nije Hrvat ili Slavonac budi rodom, budi indigenatom zakonitim, budi napokon naturalizacijom; i b) koji se po zakonu nemore smatrat za člana dotičnoga municipija.

§. 16. Smatra se, da je tko stekó pravo gradjanstva naturalizacijom u trojednoj kraljevini samo onda, ako u njoj prebiva kroz tečaj od deset godinah s nakanom za uvjeke u njoj ostati.

B. U županijah.

§. 17. Pravo učestvovanja u skupštinah županijskih ovršava se ili osobno ili putem zastupstva.

§. 18. Pravo mjesta i glasa u skupštini županjskoj, ako nije izključen §om. 15., ima osobno bez razlike vjeroizpovjedanja: 1. svaki punoljetan, samostalan mužkarac, koji u području županije, dakle izvan sl. i kr. grada ili slob. kotara, posjeduje negibivo dobro, od kojega plaća barem petdeset forintih zemljarine bez prireza; za izvršivanje toga prava u županiji riečkoj dosta je dvadeset forintih zemljarine bez prireza; 2. biskup, opat, kanonik, župnik, pastor ili diplomirani rabin, ako stanujuć u obsegu županije, plaća bez prireza petnaest forintih zemljarine ili dohodarine; za izvršivanje toga prava u županiji riečkoj dosta je, ako župnik plaća dva forinta makar kakova izravna poreza; 3. advokat, doktor prava, doktor liečničtva, diplomiran mjernik ili patentiran pomorski kapetan, ako, stanujuć u Zagrebu ili u Rieci, plaća bez prireza trideset for, stanujuć u drugom kojem gradu dvadeset for., a stanujuć na selu petnaest for. dohodarine. 4. fabrikant, trgovac ili gospodar od broda (armatore), ako, stanujuć u području županije, dakle izvan sl. i kr. grada ili slob. kotara, protokoliranu firmu vodi i barem sto forintih dohodarine bez prireza plaća.

§. 19. Putem zastupa imadu pravo mjesta i glasa u skupštini županijskoj: a) po dvih zastupnicih 1. sl. i kr. gradovi; 2. sl. i kr. gradovi Rieka i Bakar sa svojimi kotari; 3. kapituli; b) po jednom zastupniku: 1. slobodni kotar turopoljski; 2. povlastjena trgovišta; 3. seoske obćine; 4. kr. akademia naukah zagrebačka; 5. kr. gimnasije; 6. gospodarska škola križevačka; 7. samostani iztočnoga vjeroizpoviedanja.

D*

9. Na §. 14. naputka

Na 9. bude zaključeno, da se doda: „prvi sudac u Rieci i Bakru zastupati će dotičnoga kapetana u njegovoj zaprieki i svih poslovih. Broj zastupničtva u slob. kr. gradovih biti će onaj, koji biaše do 1. siečnja 1848“.

10. Na §. 15. naputka

Na 10. bude zaključeno, da se doda „*c*) koji nije neporočan, ili koji se pod stečajem nalazi“.

11. Na §. 16. naputka

Na 11. zaključeno, da se konačne rieči „s nakanom za uvjeke u njoj ostati“ zamjene s riečma „i ako je primljen za člana koje obćine“.

12. Na §. 18. naputka, pošto se većina izjavi za cenzus,

C. U ostalih municipijah.

§. 20. U sl. i kr. gradovih, u slobodnih kotarih, u povl. trgovištih i u seoskih obćinah imadu u skupštinah pravo mjesta i glasa samo oni, koji po zakonu spadaju na zastupstvo ili vanjski magistrat (odabranu obćinu) dotičnoga municipija.

Glava V.

O izborih municipalnih.

§. 21. U obće, u svih vrstah municipiah, podvržena su izboru samo ona službena mjesta, koja mu biahu podvržena godine 1848.

§. 22. Službe municipalne, izboru podvržene, tako isto zastupstva iliti vanjski magistrati smatraju se na dan prvoga dojdućega izbora svi za izpražnjene, i nitko poslije izbora nije vlastan na starji se izbor pozivati.

§. 23. Pravo izbiranja činovnikah u županiji i u slob. kotaru turopoljskom ima svaki, koji u njih ima pravo glasovanja (§§. 18, 19, 20).

§. 24. U sl. i kr. gradovih, u slobodnih kotarih bakarskom i riečkom, tako isto u povl. trgovištih imadu pravo izabiranja činovnikah samo oni, koji su članovi zastupstva (vanjskoga magistrata iliti odabrane obćine) municipija.

§. 25. Način izabiranja činovnikah u obćinah seoskih odredit će kod ustrojivanja njihova županije same (§. 5)

§. 26. Pravo izabiranja vanjskoga magistrata (§. 20) ima, bez razlike vjere, svaki punoljetan i samostalan gradjanin ili stanovnik municipija, ako nije izključen §om. 15. i ako plaća barem pet forintih izravnoga kojega poreza. Izabran u vanjski magistrat može bit samo onaj, koj je punoljetan, samostalan i neporočan i koji u obsegu municipija posjeduje negibivo kakovo dobro, ili koji je diplomiran honoracior ili duhovnik priznanoga kojega vjerozakona.

§. 27. U nijednom municipiju (§. 1) nemože bit izabran za činovnika, ni administrativnoga ni sudbenoga, nitko, ako neima sposobnostih propisanih za onu službu, za koju hoće da bude izabran.

§. 28. Za sl. i kr. gradove Rieku i Bakar š njihovimi kotari odredjuje se privremeno što sliedi: 1. sadašnji patriciji zadržavaju svoj naslov; 2. patriciji viećnici (patrizi consiglieri), u koliko nisu izključeni §om. 15. i ako u kotaru za stalno stanuju, imadu osobno pravo mjesta i glasa u sk pštinah svoga kotara. U napredak se nesmiju više patriciji imenovati. 3. Pravo glasovanja kod izbora zastupstva kotarskoga imadu: a) oni, kojim to pravo pripada po §. 26; b) patriciji viećnici (§. 28, točka 2); c) patentirani pomorski kapetani i pisari, ako nisu izključeni §om. 15.; 4. Broj zastupnikah odredjuje se na svakih trista dušah kotara po jedan; 5. svaka obćina kotarska izabire nepose spadajući na nju po razmierju dušah broj zastupnikah (§. 28, točka 4); 6. izabran za zastupnika, u koliko nije izključen §om. 15., može biti samo onaj, a) koji ima sposobnosti propisane u §. 26, ili b) koji stanujuć u kotaru, plaća barem stotinu forintih izravna kakova poreza; 7. činovnike kotarske, u koliko su izboru podvrženi, izbire samo zastupstvo; 8. glede sposobnostih činovnikah valja propis §. 27.

Na 12. zaključeno bude:

1. u točki *1.* na mjesto cenzusa od 50 for. postavlja se cenzus od 40 for., a na mjesto 20 for. stavlja se 15 for.
2. u točki 2. ima se predpostaviti rieč „nadbiskup", a za riečju kanonik ima se uvrstiti „arkimandrit".
3. za župnike, pastore i diplomirane rabine dostà je za pravo glasa kod županijah, ako plaćaju 5 for. zemljarine ili dohodarine, a za rieč (u županiju 2 for.
4. na točku *3.* za odvjetnike i ostale honoraciore obaljuje se cenzus od 30 for. na 20 for., od 20 for. na 15 for. a od 15 for. na 10 for.
5. u točki 4. za fabrikante, trgovce i brodovlastnike obaljuje se cenzus od 100 for. na 40 for.
6. točki 3. ima se dodati, da i svaki kraljevski činovnik ima pravo glasa u županiji pod uvjeti tamo navedenimi.
7. Županijski činovnici bezuvjetno imaju pravo glasa u županijah.

Glava VI.

O vlastih sudbenih.

§. 29. Povl. trgovišta i obćine seoske imadu za obseg svoj samo vlast sudbenosti mjestne.

§. 30. Slobodni kotar turopoljski ima ne samo vlast sudbenosti mjestne u svakoj obćini, nego za vas kotar i sadašnju vlast kotarskih sudovah.

§. 31. Sl. i kr. gradovi Rieka i Bakar, sa svojimi kotari, imadu: a) za obseg svake obćine vlast sudbenosti mjestne; b) za vas obseg slob. kotara vlast sudačku sadašnjih kotarskih sudovah; c) za vas obseg slob. kotara sadašnju vlast postojećih županijskih sudovah.

§. 32. Ostali sl. i kr. gradovi imadu za vas svoj obseg sve tri vrsti sudbenosti, izbrojene u paragrafu predidućem.

§. 33. Županije imadu: a) za obseg svake obćine (§. 29) vlast sudbenosti mjestne; b) za obseg svakoga kotara (§. 9) vlast sudbenu sadašnjih kotarskih sudovah; c) za obseg sve županije vlast sudbenu sadašnjih sbornih (zemaljskih ili županijskih) sudovah.

§. 34. Sborni (kolegialni) sudovi u županijah i u slob. kotarih riečkom i bakarskom nose ime sudbenih stolicah, a u sl. i kr. gradovih ime sbornih sudovah gradskih.

§. 35. U svih sudačkih poslovih, spadajućih na područje kotarskih županijskih sudacah, služit će se sudac, po starom zakonu i običaju, vazda pristavom (jurassor, adjunctus).

§. 36. Prisjednike stolicah sudbenih u županijah, imajući obzir na potrebite sudačke sposobnosti i na urodjene članove postojećih sada sudovah sbornih, imenuje jednom za svagda veliki župan.

§. 37. Broj prisjednikah kod sudbenih stolicah i sbornih sudovah gradskih odredjuje se po potreboći propisanoj sadašnjimi zakoni; ništanemanje, manji od četiri, a veći od deset biti nesmije.

§. 38. Predsjednik sudbene stolice u županijah jest jedan od podžupanah. U gradovih i slobodnih kotarih riečkom i bakarskom čast i dužnost ta pripada prvom sudcu.

§. 39. Ostalo osoblje stolicah sudbenih u županijah, a tako i svekoliko osoblje sbornih sudovah gradskih postavlja se po običaju i zakonu ustavnom.

§. 40. Odvjetnici županijski i gradski obavljaju u kaznenih stvarih službu obstojećih odvjetnikah državnih i podvrženi su, kao takovi, nadodvjetniku državnomu, namještenu kod stolice banske.

Glava VII.

O prisegi i plaći činovnikah i o ostalih troškovih municipalnih.

§. 41. Nijedan činovnik, ni politični ni sudbeni, nesmije nastupit službu prije nego položi prisegu propisanu običajem ili zakonom ustavnim.

13. Na §. 19. naputka.
Na 13. zaključeno:
1. u točki *3.* pod *a.* ima se dodati, da samo oni kaptoli imaju pravo zastupstva, koji nijednoga kanonika neimaju, koji bi osobno pravo zastupstva imao.
2. pod *a.* ima se dodati slob. kotar turopoljski sa dva zastupnika, s toga izostaje isti pod sl. *b.*, isto tako izostaju gimnazie i škola križevačka.
3. seoske obćine, kako sada obstoje, imaju pravo svaka po dva zastupnika do uredjenja po §. 5. ovog naputka, a po uredjenju imati će svaka po jednog.

---

§. 42. Svi činovnici municipalni polažu propisanu prisegu ili pred skupštinom dotičnoga municipija, ili u slučaju potrebe pred načelnikom istoga.

§. 43. Plaće činovnikom municipalnim, neizuzamši ni velikih županah, a tako i ostale troškove municipalne odredit će, odmah poslie prvoga dojdućega izbora, municipiji sami, uz odobrenje viših oblasth po prvašnjem ustavnom zakonu i običaju.

§. 44. Plaće činovnikom municipalnim naznačuju se kod dotične blagajnice po starom običaju. Plaća se svakom činovniku naznačuje od onoga dana, kad zbilja nastupi službu.

Glava VIII.

O grbovih, pečatih, zastavah i imutku municipijah.

§. 45. Županija riečka odredit će u prvoj svojoj skupštini svoj grb, svoj pečat i svoju zastavu; sve ovo uz odobrenje dotičnih viših oblastih.

§. 46. Sve ostale županije i slob. kotar turopoljski, a tako isto i svi ini municipiji, u koliko bi bili izašli iz porabe svoga njegdašnjega grba, svoga pečata ili svoje zastave, vraćaju se opet u uživanje istih.

§. 47. Imadu se, čim prije, vratit županijam njihove njegdašnje kuće i ostali gibivi i negibivi imetak; tako isto i njihovi arkivi, zaklade i oni gotovi novci, koji su iz domaćih blagajnah županijskih onom prilikom ušle u blagajnu državnu, kad su oblasti cesarske preuzele županije.

Glava IX.

O službovanju političnih oblastih municipalnih.

§. 48. Svi uredi municipalni, kako županjski i gradski tako kotarski i obćinah seoskih, stupaju u svoj dotični djelokrug i u svoja ustavna prava po starom zakonu i običaju.

§. 49. Kako, kada i od koga imadu municipalni uredi primit dotične poslove, odredjuje sama municipalna skupština.

§. 50. Blagajničtvo županijsko rukuje domaću blagajnu županije i pobire pomoću obćinskih glavarah vas izravni porez, i domaći i državni, u svem obsegu županije.

§. 51. Ni u županijah, ni u kojem drugom municipiju nesmiju se važniji, osobito novi kakovi predmeti nikad drugčije rješivati, nego u skupštini municipija. A i o riešenju manje važnih predmetah dužan je svaki municipalni ured prvoj dojdućoj skupštini račun položiti.

§. 52. Sjednice skupštinah municipalnih vazda su javne.

Glava X.

O zakonih i propisih za vlasti municipalne.

§. 53. U koliko ovai naputak nečini iznimke, ili u koliko dojdući zakoni neodrede što drugoga, imadu se sve vlasti municipalne u službovanju svom sudbenom držati strogo obstojećih sada zakonah i propisah.

14. Na §. 21. naputka

Na 14. dodati se ima: izbor biva onim načinom, kojim je bivao do godine 1848.

15. Na §. 26. naputka

Na 15. dodaje se i dotično preinačuje:

1. trgovci i obrtnici mogu biti izabrani u izvanjski magistrat, ako plaćaju makar kakova poreza u Zagrebu, Rieci, Osieku i Karlovcu 50 for. a u drugih gradovih i trgovištih 30 for.
2. u točki 3. po rieči „honoracior“ ima se napomenuti §. 18. naputka.

16. na §. 27. naputka

Na 16. rieč „propisanih“ se izpušća.

17. Na §. 28. naputka

Na 17. na mjesto „pisari“ u toč 3. sl. *c.* ima se reći „namjestnici (tenenti); pod točkom 6. sl. *b.* se izostavlja i ostaje samo sl. *a.*

Tiem očitova svietli ban sjednicu za dovršenu s tim dodatkom, da će se ista sutra nastaviti.

Šokčević s. r. fml. ban. **Čepulić** s. r. konf. bilježnik.

Glava XI.

O izvedenju ovoga naputka i njegovoj kriepostí.

§. 54. Naputak ovaj imadu izvesti: a) u županijah veliki župani; b) u slobodnih kotarih riečkom i bakarskom veliki župan riečki kao dotični kapetan gradjanski; c) u sl. i kr. gradovih povjerenici izaslani od namjestničtva; d) u slob. kotaru turopoljskom, tako isto u povl. trgovištih i seoskih občinah, kad budu ustrojene (§. 5), povjerenik izaslan od dotične županije.

§. 55. Odmah kako budu izabrane, preuzet će municipalne oblasti od obstojećih vlastih administrativnih i sudbenih, propisane za njih ovim naputkom poslove. Dok to nebude, ostaju sve obstojeće javne vlasti u svojoj podpunoj kriepostí.

§. 56. Dotični izvoditelji ovoga naputka imat će, pod vlastitom svojom odgovornostju, osobit obzir na to, da u vrieme prelaza javni poslovi bez potrebe nezapnu.

§. 57. Naputak ovaj ima služit za strogo ravnanje svih municipijah sve dotle, dok nebude zamienjen drugom kojom zakonitom ustanovom.

Zapisnik

VI. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 18. prosinca 1860, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gospodina Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

1. Povedeno bude pitanje, kako da se sudovi u Hrvatskoj i Slavoniji privremeno urediti imaju, a napose jedali sada obstojeći sborni sudovi do sabora ostati, ili jedali se poslovi ovih sudbenim stolicam, koje bi se ustrojiti imale, predati imaju.

Na 1. Zaključeno bude većinom glasovah, da se sudbena vlast u prvoj molbi prenese na municipije po glavi VI. naputka sa sliedećimi promjenami i dotično dodatci:

Na §. 30. Ovaj paragraf stoji s tom jedinom promjenom, da će vlast sudbena slob. kotara turopoljskog za vas kotar biti ona, koju sadašnji gradsko-delegirani kotarski sudovi imaju, za §. 31. ima doći sliedeći §. 32.

Na Rieci će biti kraljevski mjenbeno-trgovački pomorski sud, kojega sudbenost će se protezati na cielu županiju riečku u svih mjenbeno-trgovačko-pomorskih poslovih.

Na §. 32. sada 33 ili po redu sliedeći. Prva rieč „ostali" izostaje.

Na §. 33. sada 34. ili po redu sliedeći pod b) kazati se ima „sadašnjih gradsko-delegiranih kotarskih sudovah."

Na §. 36. sada 37. ili po redu sliedeći preinačuje se tako, „da će prisjednike sudbenih stolicah u županijah birati skupština dotle, dok se sudovi zakonito neurede."

Za §. 40. sada 41. ili po redu sliedeći dodaju se sliedeći §§.:

§. 42. ili po redu: Oni gradovi, koji nebi mogli svoje vlastite sborne sudove uzdržavati, mogu od više vlasti potražiti, da im se dozvoli, da mogu s kojim drugim municipiom skupni sborni sud imati.

§. 43. ili po redu: Županijske gruntovnice voditi će županijske stolice, a gradske gruntovnice voditi će gradski sborni sudovi.

§. 44. ili po redu: Urbarijalni poslovi, što ih sada obavljaju urbarijalni sudovi, prelaze na dotične županijske stolice.

§. 45. ili po redu: Sudbenost kaznena, koju sada po §. 16. kaz. post. zemski sud zagrebački izključivo ima, prelazi na dotične županijske stolice za obseg županije i na sborne sudove gradske za obseg dotičnih gradovah.

§. 46. ili po redu: Rudarski poslovi sudbeni za cielu kraljevinu prinadleže županijskoj stolici zagrebačkoj.

Na §. 43. sada 49. ili po redu. Iz ovog §. imaju izostati rieči „neizuzamši ni velikih županah," kao takodjer rieči „odmah poslie prvoga dojdućega izbora."

U glavi IX. ima se kazati: „o djelokrugu i službovanju žup."

Na §. 48. sada 54. ili po redu sliedeći. Na mjesto riečih „svi uredi municipalni kako županijski i gradski, tako kotarski i obćinah seoskih" ima se kazati „sva municipija razumievajući amo i municipalne skupštine."

2. Dvorski savjetnik Rubido predlaže, da se napomene, da će se municipija držati postojećih političkih propisah dotle, dok se novi zakoni neustroje.

Na 2. Predlog bi zabačen.

3. Financijalni nadsavjetnik Stanisavljević predlaže, da se izreče u §. 50. naputka, da se municipija imaju držati postojećih financijalnih propisah u upravi dotičnih financijalnih poslovah.

Na 3. Zaključeno, da ima ostati redakcija §. 50. naputka.

4. Na predlog gospodina Kukuljevića, da se izreče, da se medju urodjenici u ovom naputku napomenjenimi i Dalmatinci kao takovi napomenu, nadalje da se u posebnom §. kaže, da će se dalmatinska municipija na historičkom temelju u svoje vrieme urediti, i napokon da se u tom smislu izdade proglas na Dalmatince iz ove konferencije:

Na 4. zaključeno bude po predlogu, da se u §. 15. naputka naročito „Dalmatin kao urodjenik uvrsti," — da se posebni §. sastavi, da će se dalmatinska municipija urediti u svoje doba po historičkom pravu, i da se u tom smislu proglas izda na Dalmatince, kojeg će sastaviti g. Ivan Kukuljević [12]).

---

[12]) U zapisnicih kašnjijih (VII—IX) neima nigdje traga, da je ovaj proglas u banskoj konferenciji pročitan, nu to nas neprieči nimalo, da ga u nadopunjenje spisah tih ovdje, kao na najsgodnijem mjestu iz 1. broja Pozora od 2. siečnja 1861 preštampamo.

Braćo Dalmatinci!

Njegovo veličanstvo, naš milostivi vladar i kralj Franjo Josip I., blagoizvolio je svojim najvišjim ručnim pismom od 5. prosinca o. g. na molbu banske naše konferencije, u gradu Zagrebu sabrane, riešiti: „da se u obziru ponovljenja staroga saveza kraljevine Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, učine potrebne naredbe, i da se u svrhu potankog pretresivanja i svestrano-zadovoljujućega uredjenja ovoga pitanja, sastanu odaslanici iz kraljevine Dalmacije, na razpravljanje istoga pitanja s banskom konferencijom."

Blagi naš vladar izjavi dapače i to: „da je on priklon pristati na želje oniuh, kojim je do rečenoga sdruženja i saveza stalo."

Dalmatinci, braćo jednokrvna!

Vi znate, da je narod vaš i naš, onamo preko Velebita, i ovamo za Velebitom, jedan te isti. Vi znate, da smo negda dúga i slavnija za nas stoljetja zajedno živili, pod jednim vladarom, jednim zakonom, jednim običajem; zajedno smo odbijali silu tursku, braneći druge narode i zemlje europejske od poplavice tirjanstva azijatskog i poganskog. Vi znate i to, kao što i mi znamo, što je razdružilo narod naš jedne krvi, jednog jezika, jednakih običajah, jednake prošastnosti, jednakih težnjah i nadah! — Znate, što je razkinulo obćenitu zemlju našu, koju nediele ni mora, ni rieke, ni granice inostranih carstvah, — već ju stapiju i vežu, po Božjoj providnosti, visoke gore i planine, u kojih rastu drva za brodove vašega mora, i junačke mišice za dušmane vaše i naše.

Nije nas razdvojila medjusobna mržnja ni svadja, jer se ni otci, ni pradjedovi naši medju sobom nikada krvili nisu. Nije nas razdvojila jednostrana potrebština i korist, jer kako mi trebamo od vas mora i mornarah, tako trebate i vi od nas šumah i poljah, i ratarah i vojnikah.

Tudja nas je ruka i korist razciepila, tudja glava, lukavost i težnja djetcu jedne majke razdružila, srodnu je zemlju od zemlje razkinula i svu narodnu sreću podkopala, koja samo u narodnoj slogi i jedinstvu cvasti i napredovati može. —

Time izjavi svietli ban sjednicu za dovršenu s tim dodatkom, da će ju oko sredine siečnja 1861 opet sazvati.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Ćepulić**, s. r. konf. bilj.

Dalmatinci, braćo jednokrvna!

Nakon dúgih stoljetjah, evo prilike, da se narod naš susjedni u svakom ohziru bliže primakne, i što kriepčije može, sveže.

Vi ste negda jaki bili na morų trgovimom, jaki umom i duhom kod kuće, slavnih porodi Dalmacija državnikah, svetjenikah, učenjakah, umjetnikah, vojnikah, i mornarah, koji su dika i ponos bili vaše i naše zemlje. Ali vrieme vas je oslabilo, te vi izgubiste mnogo od snage i sile vaše.

Treba vam dakle podpore i pomoći u svakoj struci. A tko može srdačnije, negledeć svoju korist, dati ovu pomoć i podporu, nego rodjeni brat bratu svomu? Mi smo pripravni, sa svimi silami našimi podpomoći vas, pa se uzdajemo u plemenitu ćud vašu, da i vi nas po mogućnosti vašoj podpomognete.

Vaša zemlja, Dalmacija kršna ali krasna, majka je naroda našega, zibka je slave naše, čedo je najslavnije duha našeg narodnog. Mi na to nikad zaboraviti nećemo.

Daleko budi od nas, u obziru novog sjedinjenja, svaka sebična korist. Mi u vaše slobode i običaje i samouprave (autonomije) dirati neželimo. Svakomu je svoje drago, pa u to nesmije ni brat dirati, ako želi sačuvati bratinsku ljubav.

Daleko budi od nas misao, narinuti vam naše običaje, naše zakone, ili naše ljude, kao činovnike i gospodare. Nit nam je ikada na um palo, staviti vas pod vojenu upravu, pod kojom se nalazi njeka strana naroda našega izpod Velebita.

Mi želimo jedino, da i Dalmacija dobije natrag stari svoj ustav i stare svoje slobode, jednake našim. Da unapred zajednički viećamo o zajedničkih potrebštinah naših. Da budemo zajedno jači u zahtievanjih naših, i u svih onih poduzećih, koja vašoj i našoj zemlji jednako koriste. Jednom riečju, mi želimo, da složnim duhom i umom ojačamo narod naš, za moći postići obćenite koristi i veće uspjehe u svakom blagostanju.

Ali i vi braćo i susjedi talijanskoga porekla, što zovete Dalmaciju domovinom svojom! negledajte u nas Hrvatih neprijatelje vaše. Nije ni s daleka želja naša dirati u jezik vaš, u običaje vaše, u prava vaša, u ustanove vaše. Nam su sveta slobodna prava naša, sveta nam moraju biti i vaša.

Mi vas smatramo za blage posrednike medju narodom našim slovinskim i umnom Italijom, kojoj naše i dalmatinsko primorje mnogo dobra zahvaliti ima.

Dok je narod naš po granicah turskih, u krvnih ratovih, sve svoje sile gubio: vi ste nam pomagali u primorskih gradovih umne darove mira sretnijih zemaljah medju našim narodom razplodjivati. Vi ste medju nami posijali mnogo dobra sjemena, i mi vam zato blagodarimo, jer Slovinac nije viknuo neblagodarnim biti.

Mi poetički jezik Danta i Petrarke, Tassa i Ariosta visoko cienimo, kao što ga i vi ljubite; ali ujedno smatramo za svoju dužnost, po primjeru vašega naroda, i svoj milozvučan jezik do iste ciene i stepena izobraženosti uzvisiti, na kojemu se nalazi vaš bogati i umiljati jezik.

Pristupite dakle, Dalmatinci braćo! kojegagod porekla, kojegod vjere bili, u bližji savez s nami, te nemojte se protiviti onim, koji su na želju našu pozvani, da s nami, kao slobodni ljudi sa slobodnim narodom, koju rieč za obćenitu korist vašu i našu prosbore; već pomislite, da je sloga, ljubav i slobodna rieč čestoputah narode i carstva spasila, dočim je razdor i mržnja sve i svagda upropašćivala.

U Zagrebu dne 19. prosinca 1860.

Zapisnik

VII. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 15. siečnja 1861, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gosp. Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Početak u 10 satih prije podne.

1. Svietli ban otvori sjednicu kratkim govorom, i priobći skupštini ručno pismo nj. veličanstva od 7. siečnja t. g. [13]), kojim se nalaže banskoj konferenciji, da izvede pravo, koje Hrvatskoj na Medjumurje pripada, i to čim prije podnese.

Zato pozove svietli ban skupštinu, da iz svoje sredine izabere odbor, koji bi dotično mnenje izraditi i konferenciji predložiti imao.

Zatim predloži gospodin Mirko Bogović;

1. da viećanja konferencije polag učinjenog jurve zaključka budu javna, te s toga da bude novinarom prosto viećanja putem novinah obćinstvu priobćivati,

2. da se prosto odstrani osnova izbornog reda, što ju odbor jedanaestorice izradi za prvi budući sabor trojedne kraljevine, i da se isti sabor sakupi na temelju izbornog reda godine 1848., polag kojeg i vojnička hrvatsko-slavonska krajina na saboru zastupana biti mora,

3. da se pitanje glede Dalmacije i Medjumurja odgodi do bližnjeg sabora trojedne kraljevine,

4. da se s mjesta skinu svi neustavni uredi u Hrvatskoj i Slavoniji, i na mjesto ovih da se dotične ustavne vlasti postave.

Poslie obširnog viećanja i pretresivanja ovih točakah

na 1. zaključeno bude:

1. glede javnosti: da viećanja banske konferencije na temelju izrečenog već zaključka budu javna, te da novinarom slobodno bude viećanja ova putem novinah obćinstvu priobćivati.

2. glede Medjumurja, da se konferencija ova nesmatra za nalježnu o tom pitanju viećati i mnenje svoje izjaviti, budući da se tu radi o vrlo važnom pitanju, granicah to jest Hrvatske, ili o cjelovitosti domovine. Zato želi, da se razprava tog pitanja odgodi do sabora. Medjutim pako da se konferencija

---

[13]) *Sadržaj tog c. ručnog pisma od 7. siečnja 1861:* Lieber Freiherr von Šokčević!

Hinsichtlich der Wiedereinverleibung der Murinsel in Mein Königreich Ungarn, beziehungsweise den Zalader Komitat, beauftrage Ich Sie, Mir auch ihrerseits im Wege der Banalconferenz die Begründung der diesfälligen Ansprüche Kroatiens so bald wie möglich zu unterbreiten.

Wien den 7. Jänner 1861. Franz Josef, m. p.

nada, da će, što se Medjumurja tiče, sve ostati in statu quo do sabora, čemu se tim više nada, jer scieni, da je posestrimoj kraljevini Ugarskoj stalo do toga, da nenastane nikakov povod, koji bi mogao nahuditi interesu sjedinjenja trojedne kraljevine s Ugarskom, koje je obća želja s jedne strane i s druge.

3. glede izbornog reda za sabor, da se nj. apoštolsko veličanstvo zamoli, da izvoli sabor dalmatinsko-hrvatsko-slavonski što prije sazvati na temelju onoga izbornoga reda, na kojem je sazvan bio sabor hrvatsko-slavonski godine 1848., uzamši obzir na novoustrojenu županiju riečku i na Medjumurje, tim većma, što je člankom 35. ovaj sabor samo odgodjen bio; izim toga, da konferencija očekuje, da premda potom, što bi se budući sabor imao sastaviti na temelju od godine 1848. samo po sebi sliedi, da i vojnička krajina hrvatsko-slavonska, razumievajuć amo i regimentu petrovaradinsku i slobodne obćine i štabsko-slavonska mjesta u Sriemu, ima biti na budućem saboru zastupana; — da se cjelokupni dio kraljevine hrvatsko-slavonske s nikakovih obzirah, ma još tolikih i takovih, pri sazivanju i sastavljanju budućega sabora hrvatsko-slavonskoga neće mimoići tim manje, što inače sabor hrvatsko-slavonski nebi se podnipošto smatrati mogao kao podpun i cjelovit.

Predpostavlja pako konferencija, da će se i vojničkoj krajini osigurati dovoljna sloboda izbora zastupnikah, kao i u ostaloj zemlji.

4. glede višjih vlastih, da se nj. veličanstvo zamoli, da se višje oblasti u Hrvatskoj i Slavoniji, naime namjestničtvo i banski stol, s mjesta na ustavnom temelju preustroje.

5. glede Dalmacije, da se zamoli nj. veličanstvo, naš premilostivi kralj, budući da pouzdanici iz Dalmacije radi njekojih neporazumljenjah nisu došli u Zagreb, da u dogovor stupe s ovom konferencijom o pitanju sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, da bi nj. veličanstvo blagoizvoljelo uzeti u obzir svoje pravo, koje mu kao kralju apoštolskomu na Dalmaciju pripada, koje bude zakoni od godine 1803. i 1830. s nova potvrdjeno, te odrediti, da se Dalmacija u istinu odmah sjedini s Hrvatskom i Slavonijom, te da se na prvi budući hrvatsko-slavonski sabor kao na sabor dalmatinsko-hrvatsko-slavonski pozovu i zastupnici iz Dalmacije, koji će porazumno sa zastupnici hrvatsko-slavonskimi ujedno uz odobrenje kraljevsko ustanoviti način, kako se imadu ustavne uredbe hrvatsko-slavonske protegnuti i na Dalmaciju bez bitnoga uštrba domaćih inštitucijah u Dalmaciji, u koliko ove nisu protivne jedinstvu državnopravnomu Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Napokon da se doda, da konferencija ova očekuje izpunjenje ove želje od pravednosti i velikodušja svoga apoštolskoga kralja tim većma, što se nada, da će nj. veličanstvo priznati za bitni predmet svoje otčinske brige prama svojoj kraljevini dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj: povratiti i pribaviti ovoj kraljevini njezinu državno-pravnu i zakonitu cjelokupnost.

Tim izjavi svietli ban o 1 $1/2$ sata poslie podne sjednicu za dovršenu tim, da će se dne 16. siečnja t. g. konferencija opet sastati, za da se pročita i uvjerovi ovaj zapisnik.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Čepulić,** s. r. konf. biljež.

Zapisnik

VIII. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 16. siečnja 1861, pod predsjedateljstvom preuzvišenog gospodina Josipa barona Šokčevića, c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

1. Na poziv svietlog bana pročitani budu zapisnici banske konferencije od 18. prosinca 1860 i od 15. siečnja 1861.

Na 1. Zapisnik od 18. prosinca 1860 bude odobren i uvjerovljen, a u zapisniku od 15. siečnja t. g. budu sliedeći izpravci i dotično primjetci učinjeni:

1. točka II. bude po redakciji gospodina Price s mjesta izpravljena.

2. u točki III. na mjesto „utjelovi“ ima se reći „sjedini,“ a mjesto „ustavne uredbe hrvatsko „ slavonske“ ima se kazati „ustav ugarsko-hrvatsko-slavonski.“

3. u točki IV. ima se dodati „višji sud urbarski u Zagrebu ima se spojiti sa banskim stolom.“ U ostalom zapisnik bude odobren.

2. Na predlog gosp. grofa Jankovića, da se s razloga, što se u narodu po Slavoniji lažni glasovi o povratku robote razprostiru, na narod proglas izdade, i na dodatak gosp. Kukuljevića, što se i po Hrvatskoj lažnimi glasovi narod uznemiruje.

Na 2. Zaključeno bude, da se na narod izda proglas. a proti razprostirateljem sličnih lažnih glasovah da se sudbeno postupa.

Sastavak predstavke na nj. veličanstvo, u kojoj se imaju sve točke zaključka od 15. siečnja t. g. sjediniti i dotično uvrstiti, bude povjeren gosp. Prici, a sastavak proglasa bude povjeren gospodinu I. Kukuljeviću.

Tim bude sjednica u 1 sat po podne dovršena i zadnja sjednica za proglašenje predstavke i proglasa na dan 17. siečnja t. g. u 5 satih po podne urečena.

Šokčević, s. r. f. m. l. i ban. **Čepulić**, s. r. konf. bilj.

Zapisnik

IX. sjednice banske konferencije,

držane u Zagrebu u dvorani banskog stola dne 17. siečnja 1861 pod predsjedateljstvom preuzvišenog gospodina Josipa baruna Šokčevića c. kr. podmaršala i bana trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, početak o 5½ satih po podne.

1. Na poziv svietlog bana bude pročitan zapisnik od 16. siečnja 1861 *Na 1.* koji bude odobren i uvjerovljen.

2. Gospodin Prica pročita predstavku na Nj. veličanstvo glede prvog budućeg sabora hrvatsko-slavonskog, pozvanja Dalmacije na isti i glede spojenja višjeg urbarskog suda s banskim stolom.

Vaše posvećeno veličanstvo, premilostivi gospodaru i kralju naš apostolski!

Iza kako preponizna banska konferencija, sazvana na temelju i povodom previšnjega ručnoga pisma od 20. listopada 1860, izdana na bana ove kraljevine obavi njeke poslove po Vašem apostolskom veličanstvu osobito joj naložene, i izhodi od milosti Vašega veličanstva neka poručanstva i sredstva za što skorije oživotvorenje starodavnih ustavnih uredbah povratjenih previšnjom diplomom od 20. listopada 1861. i ovoj kraljevini, uzela je izvršiti zadaću onu, koju joj Vaše apostolsko veličanstvo blagoizvolilo pomenutim previšnjim ručnim pismom svojim premilostivo namieniti: to jest zadaću sastojeću u tom: sastaviti osnovu izbornoga reda za sabor hrvatsko-slavonski, koji bi se imao sastati glasom navedenoga previšnjega ručnoga pisma.

Vaše veličanstvo! otci i djedovi naši odlikovali su se ne samo muževnom hrabrostju na krvavom bojištu, nego i muževnom, stalnom i nepomićnom privrženostju i ljubavi prama ustavu i ustavnim uredbam, osobito prama onim uredbam i zakonitim ustanovam, koje bi posvetili vjekovi, dugotrajna poraba i dugotrajni običaj narodni. — Ovom gradjanskom kriepostju, koja bi od otca na sina prelazila kao sveta tradicia, koju bi otac sinu usadjivao u srce i predavao kao sveti amanet, — ovom velimo gradjanskom kriepostju pošlo je našim predjem za rukom, ter su uzčuvali sebi i nami ustavnu slobodu uz vjekove tolike, i uz tolike grozne bure i oluje, kojeno biesniše i prejuriše iznad glavah njihovih. — O kriepost ovu razbiše se višeputah i silne bure i težki meteži, od kojih pogibelj i propast prietiaše i državno-ustavnome poredku tja do vienca njegovoga, do zakonitoga prestolja. Ovu gradjansku kriepost nasliedismo i mi kao u obće vas narod naš od otacah svojih; i ako ovaj narod uz posljednje kobno

vrieme od deset godinah, dok ga stezaše gvozdena ruka prevrata, neklonu duhom, ter se neiznevjeri svojoj slobodnoj prošastnosti i slobodnomu svomu geniju narodnome, to ima ponajviše zahvaliti onoj dragocjenoj baštini, koju mu ostaviše otci njegovi, — onoj, velimo gradjanskoj krieposti, koja podiže i uzoštri samosviest naroda i potaknu ga, te on za vrieme pogibelji zagrnu u živoj uspomeni svojoj obiedjeni ustav i obiedjenu zakonitost. — Zato u prostranom obsegu državah i zemaljah podčinjenih žezlu Vašega veličanstva nema nit zemlje nit naroda, gdje bi zajamčeni previšnjom diplomom od 20. listopada 1860 povratak starodavnoga ustava i ustavnoga poredka bio s većom radostju, s uzklikom većim primljen i pozdravljen, negoli u ovoj kraljevini.

Vaše veličanstvo! Ovom kriepostju, ovim duhom zakonitosti, duhom ljubavi i privrženosti prama uredbam i ustanovam posvetjenim vremenom i običajem naroda, — koji je duh najčvrstiji temelj i prestolja i ustavne slobode, — ovim, velimo, duhom nadahnuta i povedena mnije preponizna ova konferencija banska, da će se ponajbolje pospješiti i ojamčiti povratak i vlada ustavnosti i zakonitosti, ter i preblagim namieram, kojimi je Vaše apostolsko veličanstvo dostojalo uklonuti zaprieke ustavnome razvitku, prekinutome prije deset godinah u ovoj kraljevini, ponajbolje odgovoriti, ako se uznastoji u svih granah ustavnoga života prekinutu nit privezati i prisnovati opet ondje, gdje godj to bude moguće bez uštrba obćenitih interesah, i ako se u život povrate, dok nebudu ustavnim putem preinačene ili ukinute, one uredbe i ustanove, koje su za vrieme ustavnoga razvitka bile regulatori života ustavnoga i koje su po uporabi i običaju prepletene s životom naroda.

Medju ove regulatore ustavnoga života u ovoj kraljevini usudjuje se preponizna banska konferencija ubrojiti i onaj izborni red, na temelju kojega je godine 1848. sazvan bio i sastavljen sabor hrvatsko-slavonski. Ovaj izborni red ima dva svojstva, kojimi se preporučuje, da bude opet oživotvoren: jedno, što je zadobio sankciju samom uporabom i historiom, te po tom unišao i proniknuo u sviest narodu, a drugo: što podpuno odgovara i onim zahtjevom i potrebam vieka, kojima bi se po previšnjoj namjeri Vašega veličanstva izraženoj u s početka navedenom previšnjem ručnom pismu imalo dovoljiti pri sastavi reda izbornoga. — Isti dakle izborni red od godine 1848. spaja uprav prošastnost sa sadašnostju.

Vaše veličanstvo! Preponizna banska konferencija uvjerena je o tom, da bi se umirila pravna sviest naroda mnogo lakše i prije, kad bi mu se u tom obziru historični povratio temelj; — ma bio on još toliko manjkav i nedostatan, nego kad bi se bez potrebe potražio liek u kakovih naredbah još toliko dostatnih i savršenih, ali neustavnim putem ma bilo to samo i privremeno učinjenih.

Zato usudjuje se banska konferencija preponizno moliti: da bi premilostivo blagoizvolilo Vaše apostolsko veličanstvo što prije moguće sazvati sabor trojedne kraljevine na temelju onoga izbornoga reda, na kojem je godine 1848. sazvan i sastavljen bio sabor isti, — i pri sazivanju sabora obzir uzeti na novo ustrojenu županiju riečku i na spojeno s Hrvatskom Medjumurje; a ovo očekuje banska konferencija od previšnje milosti Vašega veličanstva tim pouzdanije, što sabor sazvan i sastavljen godine 1848 na te-

melju izbornoga reda od iste godine člankom 35. satvorenim na istom biaše samo odgodjen.

Premda u ostalom preponizna banska konferencija nema povoda dvojiti o tom, da će u tom slučaju, ako Vaše apostolsko veličanstvo premilostivo blagoizvoli sazvati sabor ove kraljevine na temelju izbornoga reda od godine 1848, i svakolika hrvatsko-slavonska vojnička krajina, razumievajuć amo i pukovinu Petrovaradinsku i slobodne vojničke obćine u Sriemu, biti onako kao i godine 1848 na istom saboru zastupana; zato ipak usudjuje se banska konferencija osobito otčinsku pozornost Vašega apostolskoga veličanstva preponizno obratiti na ovaj vojnički, od vjekovah pod oružjem stojeći dio ove kraljevine, ter dodati tu preponiznu, osobitu i prilježnu molbu: neka bi Vaše apostolsko veličanstvo blagoizvoljelo premilostivo odrediti, da se vojnička krajina hrvatsko-slavonska, koja je po naravi i zakonu cjelokupni dio ove kraljevine, nipošto, nit s ikakvih obzirah nemimoidje pri sazivanju i sastavljanju sabora hrvatsko-slavonskoga, nego da svakako pridrži mjesto na istom pristojno i primjereno važnosti dotičnoga kraja i pučanstva. Pri tom očekuje prepokorna banska konferencija s punim pouzdanjem, da će se shodnimi sredstvi i na način shodan u vojničkoj krajini osigurati izbor zastupnikah saborskih slobodan i od svakoga uticaja prost i nezavisan isto tako kao i u kraljevini ostaloj.

Vaše veličanstvo! Ovo je jedno od životnih pitanjah i za trojednu kraljevinu dalmatinsko-hrvatsko-slavonsku i za cjelokupni dio njezin — za hrvatsko-slavonsku vojničku krajinu. — Kao što je ova trojedna kraljevina bez hrvatsko-slavonske vojničke krajine tielo samo polovično, isto tako nit sabor ove kraljevine, ako u njem nebi učestvovala i dotična vojnička krajina, nebi se mogao smatrati za podpun i cjelovit, a osobito prvi dojdući sabor, koji je pozvan, da ustanovi a odnosno obnovi državno-pravni savez ove kraljevine s kraljevinom Ugarskom, — nebi mogao izvršiti toga zvanja za budućnost trojedne kraljevine prevažnoga, ako nebi bio organ svihkolikih cjelokupnih čestih ove kraljevine. — A što se tiče same vojničke krajine, preponizno mnije ova banska konferencija, da nit po glasu a nit po duhu previšnje diplome od 20. listopada 1860 vojnička krajina nije izključena od učestja u ustavnoj slobodi zajamčenog istom previšnjom diplomom svim pukom žezlu Vašega veličanstva područnim.

Pri tom usudjuje se banska konferencija preponizno primietiti, da po starodavnom ustavnom običaju saboru trojedne kraljevine predsjeda ban iste kraljevine; nu ban ovoga prava izvršivati nemože, dok nije po ustavnom običaju u svoju visoku čast svetačno uveden, koji uvod biva u lice samoga sabora zakonito sakupljena.

Tim povodem usudjuje se banska konferencija preponizno moliti: da bi Vaše veličanstvo blagoizvoljelo, ako ne prije, a ono prigodom sazivanja sabora ove kraljevine za sadašnjega bana našega premilostivo izdati ustavu shodnu povelju imenovateljnu i podjedno, što treba po ustavu, narediti, kako da se ban u lice dojdućega sabora u svoju visoku čast uvede svetačno, ter time ovlasti izvršivati ona preimućtva, koja banu zakonitome po ustavu pripadaju na saboru ove kraljevine.

Ovom prigodom neka blagoizvoli Vaše apostolsko veličanstvo premilostivo dopustiti, da ova banska konferencija još dvie molbe preponizno podnese i položi uz podnožje previšnjega prestolja.

Vaše veličanstvo blagoizvoljelo je preponiznu želju i molbu u predstavki ove banske konferencije od 26. studen. 1860 izraženu glede sjedinjenja Dalmacije s trojednom kraljevinom na toliko premilostivo uslišati, na koliko je Vaše veličanstvo previšnjim ručnim pismom od 5. prosinca 1860 izdanim na bana ove kraljevine izvoljelo izjaviti, da je Vaše veličanstvo sklono odgovoriti dotičnoj želji, ter da je naredilo, da u tu svrhu dodju uzdanici iz Dalmacije u Zagreb, pa da u dogovor o tom stupe s prepokornom ovom banskom konferencijom.

Kao što je ova premilostiva odluka Vašega veličanstva probudila u ovoj preponiznoj banskoj konferenciji ćut neizmjerne radosti i iskrene zahvalnosti na prema Vašemu apostolskomu veličanstvu, isto tako raztužila je sad srca naša ta nenadana viest: da ova banska konferencija neće ugledati u sredini svojoj željno očekivanih uzdanikah dalmatinskih. Banska konferencija nemože dosta nažaliti, što ovi uzdanici s njekih neporazumljenjah nisu došli u sredinu njezinu, ter što je tako ovoj konferenciji uztegnuta prilika: zametnuti svezu bratinskoga dogovaranja i porazumljivanja s onom zemljom, koja bi se imala spojiti s ovom kraljevinom.

U ovih okolnostih neostaje prepokornoj banskoj konferenciji ino, nego smjerno ponoviti preponiznu molbu u tom obziru Vašemu apostolskomu veličanstvu već podnešenu: da bi Vaše veličanstvo blagoizvolilo uzeti u obzir pravo svoje krune kao kralj apostolski u pogledu Dalmacije. ter premilostivo odrediti, da se Dalmacija odmah u istinu sjedini s trojednom kraljevinom kao njezin dio cjelokupni, ter da se na prvi dojdući sabor ove kraljevine kao na sabor Dalmatinsko-hrvatsko-slavonski pozovu i zastupnici iz Dalmacije, koji bi sa zastupnici ostale trojedne kraljevine podjedno imali uz odobrenje Vašega veličanstva ustanoviti način, kako da se naš ustav protegne i na Dalmaciju bez bitnoga uštrba tamošnjih inštitucijah domaćih, u koliko ove nisu protivne jedinstvu državno-pravnome čestih cjelokupnih trojedne kraljevine.

Izpunu ove preponizne molbe ovdje ponovljene očekuje prepokorna banska konferencija od pravednosti i velikodušja Vašega veličanstva kao svoga kralja apostolskoga tim pouzdanije, jerbo se tvrdo nada, da će Vaše apostolsko veličanstvo počitati za bitni predmet svoje otčinske brige za svoju kraljevinu dalmatinsko-hrvatsko-slavonsku to: povratiti i pribaviti ovoj kraljevini državnopravnu joj i zakonitu cjelovitost.

Napokon usudjuje se preponizno moliti banska konferencija, da bi Vaše apostolsko veličanstvo izvolilo premilostivo odrediti, da se što skorije preustroje na ustavnom temelju postojeće u ovoj kraljevini višje oblasti, to jest namjestničtvo i stol banski, a podjedno da se spoji s banskim stolom postojeći za ovu kraljevinu višji sud urbarski tako, da se kod ovoga stola ustroji senat posebni, koji će kao sud druge molbe izključivo obavljati one pravosudne poslove, koji sad spadaju u područje višjega suda urbarskoga.

I ovo jedno od onih sriedstvah, kojimi se može oporaviti javno pouzdanje toli uzdrmano.

Čim s poklonstvenim štovanjem ostajemo do smrti, U Zagrebu 15. siečnja 1861. Vašega posvećenoga Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podložnici: Banska konferencija.

Na 2. Bude odobrena predstavka s tim dodatkom, da se primieti, da se inštalacija svietlog bana čim prije odredi.

3. Gospodin Prica pročita predstavku glede Medjumurja:

Vaše posvećeno Veličanstvo, premilostivi gospodaru, kralju naš apoštolski!

Previšnjim ručnim pismom svojim od 7. t. m. na bana ove kraljevine izdanim blagoizvolilo je Vaše apoštolsko veličanstvo premilostivo naložiti, da se po ovoj banskoj konferenciji podnese Vašemu apoštolskomu veličanstvu i s ove strane izkaz pravnih naslovah, koje ima Hrvatska na Medjumurje.

Premda je ova banska konferencija vazda pripravna s podaničkom odanošću odazvati se pozivu svoga premilostivoga kralja i vladara, — ipak se usudjuje ovdje najvećom smjernošću primjetiti, da ona neimajući nikakova mandata od naroda, nipošto nemože smatrati sebe za nadležnu a nit za vlastnu, izjaviti ikakovo mnenje o pitanjih takovih, koja se tiču territorijalnih granicah, dakle cjelovitosti domovine, nit uniet se iz daleka u pretres pitanja takova, koje se vrti o tom, da li se koji dio domovine ima od nje ukinuti, ter time okrnjiti faktični territorijalni obseg njezin. Ovo pitanje smatra preponizna banska konferencija za toli važno, da bi se ona pretežkoj izvrgla odgovornosti, kad bi o tom izrazila ikakvu misao, iz koje bi se mogle poslie izvoditi konsequencije različite.

Zato želi preponizna banska konferencija što prilježnije, da bi se razprava ovoga velevažnoga pitanja o pravnih naslovih Hrvatske glede Medjumurja ostavila saboru kao organu zakonitomu trojedne kraljevine, a u tom smislu usudjuje se ona prepozniti i moliti: da bi Vaše apoštolsko veličanstvo blagoizvolilo riešenje toga pitanja odgoditi dotle, dok se nesastanu sabor ugarski i sabor trojedne kraljevine, kojima kao organom ukupne narodne volje s jedne i druge strane poći će možda lako za rukom, te će oni medjusobnim dogovorom i porazumljenjem na brzu ruku razmrsiti dotično pitanje bez ikakva prepora ili napora.

Pri tom očekuje pouzdano ova konferencija, da će, što se tiče Medjumurja, sve ostati u statu quo do sabora, — a ovo očekuje ona tim pouzdanije, jerbo se tvrdo nada, da je i posestrimoj zemlji Ugarskoj stalo do toga, da nenastane nikakav slučaj iliti povod, koji bi mogao ma i iz daleka nahuditi i uštrb kakav nanieti skupnomu interesu iskrenoga sjedinjenja trojedne kraljevine s Ugarskom, koje je želja obćenita sa strane jedne i druge.

Čim s poklonstvenim štovanjem ostajemo do smrti, U Zagrebu dne 15. siečnja 1861, Vašega posvećenoga Veličanstva preponizni i vazda vjerni podanici: Banska konferencija.

Na 3. Bude odobrena.

4. Gospodin Kukuljević pročita proglas na narod hrvatsko-slavonski.

Hrvati i Slavonci!

Prijavljeno je banskoj konferenciji u Zagrebu sabranoj, da u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji ima ljudih kojekakovih, koji po selih neuki puk razdražuju i lažljive viesti razprostranjuju, tvrdeći: da će se s povratkom staroga našega ustava povratiti takodjer iz nova njegdašnja tlaka i robota kmetovah.

Isto tako ima nemirnih ljudih i po gradovih, koji neimajući drugoga posla, uznemiruju po ulicah i krčmah mirne gradjane lažljivimi glasovi, plašeći ih, da se od strane poglavarstva o tom radi, kako da se jedva povraćeni ustav u domovini našoj opet uništi; kako da se novo uzkrišena ljubav i privrženost prema narodom pod jednom krunom kroz mnoga stoljeća s nami živućim, opet poremeti, i kako da se ustavna naša kraljevina pridruži pokrajinam do sada neustavnim i s nami po zakonu i po upravljanju nesjedinjenim.

Hrvati i Slavonci!

Jedanaest godinah težkoga žalovanja i tudjega upravljanja proživili smo u tugi i doživili evo boljih vremenah.

U smislu carske povelje od 20. listopada prošle godine povraćena je nam i Ugarskoj stara sloboda i zakoniti ustav naš.

Dok smo složni, a u slogi jaki, nemože nam dakle nitko više oteti sveto ovo blago djedovah naših.

Neima toga, koji bi se sada usudio ravnopravnost drugih stališah i zakonah u domovini našoj s nova uništiti.

Neima toga, koji bi bivšim kmetovom tlaku i robotu opet narinuti mogao.

Neima toga, dok bude javnosti u upravljanju svih obćinskih poslovah, kao što će biti do skora kod svih županijah, gradovah, obćinah i na saboru, tko bi samo pomisliti smeo, da radi samovoljno proti koristi naroda, da podkapa ljubav i savez narodah i plemenah slobodnih i jednoustavnih, i da se veže s narodi neslobodnimi ili sa zemljami, gdje ustavnosti još uviek vrata otvorena nisu.

Nu za uzdržati s nova zadobljenu slobodu našu, treba prije svega sloge narodne, jer ako ove nebude, proći će malo vremena i tudji lanci okovat će nas opet.

Pa odkuda se radja ponajviše nesloga, taj prastari grieh naroda našeg nego upravo po lažljivih svakojakih viestih, što ih razglašuju ljudi zlobni i strastni? Oni jedini spremaju novi grob staromu ustavu našemu, slobodnim pravicam našim, zakonitomu poredku i napredku domovine naše.

Hrvati i Slavonci!

Naš narod, junačke krvi, bistrog uma i pitome ćudi bijaše od vjekovah sklonjen, da brani ono, što je pravo, plemenito i čovječno, ali nikada nije ljubio nered i nemir, jer to dvoje početak je svega zla kod naroda svakog.

Sav sviet stoji sada na pragu velike budućnosti. Naši susjedi idu skokom napred, a ni mi nećemo moći ostati na jednom mjestu.

Ali narodnoj, prirodjenoj svojoj ćudi i naravi možemo ostati vjerni, pak ako oduševljeni za slobodu i narodnost prigrlimo red i mir, bit će naša budućnost sjajna, kao što ju narod naš punom mjerom zaslužuje.

U ime dakle slobode, narodnosti i bolje budućnosti naše savjetujemo svakoga, da nesluša u napred one krive proroke, što pobudjuju mirne ljude na razdor i neslogu, a mekane duše naših gradjanah na svadju i mržnju, već da u narodnoj samosviesti, s muževnom postojanošću gleda svatko unaprediti narodnu obćenitu slogu i sreću.

Jer ako je narod složan i slobodan, a po tomu srećan, može i svaki pojedinac steći slobodu i sreću, ako li je narod u neslogi i u neredu, propada s obćenitom slobodom i kućni mir svakoga pojedinca.

Dano u Zagrebu dne 16. siečnja 1861. Banska konferencija.

Na 4. Bude odobren s tim dodatkom, da se još obstojeći podatci prama bivšim gospoštinam i svećenstvu neimaju u proglasu napomenuti.

5. Na predlog gospodina Bogovića, da se svietli ban zamoli, da nastoji, da se narodni jezik kod svih vlastih u smislu najnovijih naredbah uvede:

Na 5. Bude svietli ban po predlogu zamoljen.

6. Zatim progovori svietli ban ovako: „Moja gospodo!

Budući da smo svršili poslove naše, razpuštam bansku konferenciju, te zahvaljujem svoj gospodi na pripravnosti, kojom su odgovorili pozivu mom i na tom, što su nastojali raditi za dobro domovine naše.

Blagoslov božji pratio vas gospodo u zavičaj vaš, gledajmo sjedinjenimi silami u miloj domovini našoj uzdržati mir i poredak, da se prelaz na novi ustavni put nesmete i da se tim načinom izvedu otčinske namjere premilostivog kralja i vladara našega.

Bog poživi njegovo Veličanstvo premilostivog cara i kralja našega Franju Josipa!“

Tim bude sjednica po svietlom banu dovršena i konferencija razpuštena, a ovaj zapisnik pročitan i uvjerovljen.

Šokčević s. r. fml. ban. **Ćepulić** s. r. konf. bilježnik.

Izza priobćenih svihkolikih spisah višerečene banske konferencije valja nam koju progovoriti i o razredjenju gradiva. Kod ovoga posla poveli smo se prije svega primjerom sabora od god. 1848, koji je svoje zaključke doduše u ostarjeloj formi zapisnika, nu ipak onako obnarodovao, kako će u jednoj cjelini predočiti sve, što je isti sabor odlučio i ustanovio. Jedno dakle ovomu primjeru za volju, a drugo radi sveze i neprekidnosti predmeta samog uvrstili smo u I. svezak Zaključke saborske, koje je valjalo iz dotičnih pojedinih zapisnikah sastaviti i urediti. Što smo uredjivajući ove zaključke, sve ono, što spada na jedan te isti predmet, ponajviše u jedan te isti članak strpali, i samo iznimno jednom predmetu namienili 2—3 članka, to smo činili jedino zato, da nam broj članakah preko mjere nenaraste, a drugo s tog razloga, da se jedan te isti predmet bez nužde odviše nerazkomada. — Gdje smo iznimice od tog pravila odstupili, uradili smo to za volju glavnoj osnovi, po kojoj se je po mogućtvu imao obdržavati isti kronologički red, koji i u II. i III. svezku, a razdoblje izmedju jednog te istog razne faze imajućeg predmeta bijaše odveć veliko, nego da se je moglo staviti u jedan te isti članak. Primjera radi navest ćemo samo jugoslavensku akademiju znanostih i umjetnostih (članci XII., XLVIII. i CVIII.), koji predmet dolazi odmah s početka sabora (u IX. sjednici) a i na kraju istog. — Za izbjeći sukob, u koji nas ovakovi razštrkani po više zapisnicih predmeti sa pravilom kronologičkog reda staviše, i za uputiti blagog štioca što sjegurnijim putem, dodali smo na svršetku svakoga članka i sjednice, u kojih se je sadržani u jednom članku predmet pretresao, po čemu smo

svakoga usposobili, da se o stvari samoj potanje ubaviesti iz sjedničkih zapisnikah, koji se u dnevniku saborskom priobćuju per extensum. Kod toga sravnjivanja mislimo, da će se dobrohotni štioc osvjedočiti, da smo samo stvari posve neznatne i spadajuće više na kućni red izostavili, a sve ostalo, što je od iole važnosti bilo, uvrstili u ovaj I. svezak.

Što se II. i III. svezka tiče, ovi nahode dobrim dielom opravdanje svoje već u onom, što gori rekosmo, i zato nam preostaje malo što za reći. Svakako je valjalo u ova 2 svezka uzeti sve ono, što je već prošlo saborsku sjednicu, bez obzira na to, je li se o tom debata povela i zaključak kakov definitivni stvorio ili ne, jer upravo ova dva svezka, a njekim načinom i IV., sadržavaju ono, što je ovomu djelu ime dalo, naime: „Spise saborske." — Naša zadaća dakle bijaše kod uredjivanja ovi dviuh svezakah ta, da u njih primimo kronologičkim redom sve ono, što je važnijeg na sabor prispjelo i povoda dalo budi kakovom zaključku, te tako u svojoj cjelosti predočimo onaj substrat, koji je u I. svezku svoje riešenje našao.

Prema ovom razredjenju ostalo je jošte mnogo toga, što smo morali opriedieliti za IV. svezak, jer je spalo u onu kategoriju saborskih spisah, koji se saboru radi njegovog razpuštenja podnieti nisu mogli, te tako o njima sabor ništa zaključiti nije mogao. — Ovi spisi po našem mnienju sačinjavaju najvažniji gotovo dio spisah saborskih; jer obsižu upravo one grane saborskog poslovanja, kojeg plod je narod naš, stojeći pod gnjetom tudjih zakonah, tako željno očekivao. Da bude našem zadnjem saboru sudjeno, da barem još mjesec danah saboruje, narod se je mogao tog ploda nauživati; nu tako imat će dojdući sabor naš ono dočeti, što je njegov prednjak začeo, a gradiva k tomu pružit će mu IV. svezak u izobilju. O sadržaju ovog IV. svezka bit će najsgodnije onda obširnije progovoriti, kada isti izpod štampe izidje, a za sada samo toliko napominjemo, da će isti sadržavati zakonske osnove u struci gradjanskoj, karnoj, mjenbenoj i administrativnoj, i to nesamo tvarne već i obličneʼ struke (materijalne i formalne); te da će prema tomu ovaj svezak biti najjači, — čim se ne samo nadopunio već i prepunio bude onaj broj tabakah, kog smo oglasom našim od 14. prosinca 1861 u izgled stavili bili.

Pošto smo time sve kazali, što smo kazati imali, valja nam se za kratko vrieme od blagonaklonog obćinstva oprostiti sa željom, da ovo djelo bude predteča mnogih sličnih djelah i našem potomstvu živ svjedok, kako su im se predji borili za najsvetija prava i za ustavnu slobodu i državnu samostalnost svoju!!

U Zagrebu 5. svibnja 1862.

Izdavaoci.

ZAKLJUČCI SABORSKI.

Članak I.

O umještaju baruna JOSIPA ŠOKČEVIĆA, Nj. c. kr. apoštolskog Veličanstva pravog tajnog savjetnika i podmaršala, u čast bansku.

Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ubaviešten pročitanim u prvoj saborskoj sjednici sadržajem stigavšeg na Nj. uzoritost stožernika rimske crkve i nadbiskupa zagrebačkog Jurja Haulika, kao za umještanje svečano novoimenovanog bana baruna Josipa Šokčevića odredjenoga kraljevskoga povjerenika, putem brzojava kr. odpisa: da se neima preinačiti formula zakletve, na koju se je i pokojni ban Jelačić zakleo i koju je Nj. veličanstvo već odobrilo, sudio je, da će biti bolje po narod i po njegove u glavnom gradu trojedne kraljevine sakupljene zastupnike kao i po ustavnu slobodu, ako se prepirkom o formuli zakletve umještaj novoimenovanog bana, a time i početak saborskog djelovanja neotegne, i zato je zaključio što sliedi:

§. 1. da se ostane pri formuli zakletve po pokojnom banu Jelačiću položene i po Nj. veličanstvu već odobrene, i novoimenovani po Nj. veličanstvu kralju ban Josip barun Šokčević da se po starodavnom ustavnom običaju u bansku čast svečano umjesti; nu za uzčuvanje ustavnih ovomu saboru i trojednoj kraljevini hrvatskoj od starine pripadajućih pravah ogradjuje se sabor:

a) proti zapreci, koja mu smeta, te nemože slobodno i po svom razsudu ustanoviti formulu zakletve, koju novoimenovani ban položiti imade; a nadalje

b) proti povredi starodavnoga prava trojedne kraljevine hrvatske, po kojem je njezin sabor vlastan predlagati kralju njekolicinu sposobnih za bansku čast osobah; uslied čega

§. 2. očituje se ovdje naročito: da izmedju ostalih i na odpisu kralja Ferdinanda I. upravljenoga god. 1527. na SS. i RR. kraljevine hrvatske, kao i na čl. 6: 1741 i 61: 1756, saborah trojedne kraljevine osnovano starodavno pravo istih kraljevinah glede predlaganja osobah za bansku čast sposobnih uzkrisiti i kod prve dojduće sgode oživiti imade. — Napokon

§. 3. Učlanuje se, da je izza pročitanih na umještanje svečano odnosećih se izpravah i obavljenih inih obredah Josip barun Šokčević, Nj. c. kr. apoštolskog veličanstva pravi tajni savjetnik, podmaršal i vitez carskoga reda željezne krune prvoga razreda, u čast i dostojanstva bana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije po starodavnom običaju umješten, te se je ovom prigodom zavjerio kralju i narodu svečanom u ruke Nj. uzoritosti g. kardinala i nadbiskupa zagrebačkoga Jurja Haulika od Várallye, kao kr. povjerenika, položenom zakletvom sadržaja sliedećeg:

Ja Josip Šokčević, ban kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, prisižem na živoga Boga, blaženu dievu bogorodicu Mariu, i sve svete i izabrane božje, te tvrdu vjeru zadajem i obećajem prejasnomu, premoćnomu i nepredobitnomu principu Franji Josipu I., po božjoj milosti cesaru Austrijanskomu, kralju apoštolskomu Ugarskomu i Českomu, Dalmatinskomu, Hrvatskomu, Slavonskomu, Galičkomu i Vladimirskomu, kralju Lombardezkomu, Mletačkomu i Ilirskomu, kralju Jerusolimskomu i t. d., arkivojvodi Austrijanskomu, velikomu vojvodi Toskanskomu i Krakovskomu, vojvodi Lorenskomu, Salcburžkomu, Štajerskomu, Koruškomu, Kranjskomu i Bukovinskomu, velikomu knezu Erdeljskomu, markgrofu Moravskomu, vojvodi Gornjo- i Dolnjo-Sležkomu, Modenskomu, Parmanskomu, Piaćentinskomu i Guastalskomu, Osviećinskomu i Zatorskomu, Tješinskomu, Furlanskomu, Dubrovačkomu i Zadarskomu, Goričkomu i Gradiškomu, knezu Tridentinskomu i Briksenskomu, markgrofu Gornjo- i Dolnjo-Lužičkomu i Sonnenberžkomu i t. d., gospodaru Trsta, Kotora i Krajine slovenske, velikomu vojvodi vojvodine Srbske i t. d. i t. d., nasljednomu državo principu, i gospodinu našemu premilostivomu: da ću Njegovomu posvećenomu carsko-kraljevskomu Veličanstvu vazda vjeran, poslušan i oddan biti, Njegovih baštinikah i nasljednikah čast, dostojanstvo i korist vazda paziti, i promicat nastojati, štetu pako po mogućnosti odvraćati. U ostalom, za Njegovim Veličanstvom, hoću po svetoj dužnosti mojoj, kao iskreni domovine ove sin i kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ban, ove kraljevine i vas narod, koji u njih prebiva, u njegovoj slobodi i njegovih pravicah, zatim ustav zemaljah ovih, kao što i moram, u svakoj prilici, bez ikakvoga obzira, proti svakomu nasilju, nepravdi i uvredi, i proti svakom neprijatelju krepko braniti, štititi i čuvati. Izvan toga ću zakone državne obdržavati, i svim, koji bi preda mnom pravdu tražili, kao i u svakom poslu, koj će na moju dužnost spadati, negledeć na osobu, bogata i siromaka, kao i na razliku stališa i vjere, i zametnuvši molbe, mite, darove, nagnutje, strah, mržnju, ljubav i dopadnutje, kako po Bogu i pravdi njegovoj pronadjem, da činiti moram, pravedan i istinit sud po mogućnosti mojoj učiniti, i kao što sada nijednomu tajnomu družtvu ili pobratinstvu, niti medju granicam državah Njegovoga carskoga Veličanstva niti izvan njih nepripadam, tako niti od sada, u buduće, u kakovo god takovo tajno družtvo, pod kojom god izlikom, upustiti se neću — tako mi Bog pomagao, blažena dieva Maria i svi sveti i izabrani božji.

(Sab. sjedn. 1.)

Članak II.

O odborih ovjeritbenih.

Da se ovjeritba saborskih članovah preduzeti i sabor se ustanoviti (konstituirati) uzmogne; imade se:

§ 1. Na temelju još g. 1848. za onda ročeći sabor trejedne kraljevine po banskom viećuizradjenog te previšnjom odlukom od 21. veljače 1861.

i za ove godine sazvat se imajući sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odobrenoga izbornoga reda izabrani i pozvani nazočni saborski članovi ždrebanjem u pet odborah ovjeritbenih podieliti i u svom se poslovanju držati sada spomenutog izbornoga reda i poprimljenih po saboru u poslu prve ovjeritbe privremenih načelah.

§. 2. Za obavljanje i nadgledanje ždrebanja opremio se odbor ad hoc sastojeći iz saborskih članovah: grofa Julija Jankovića velikog župana požežkog, Dr. Mirka Šuhaja i Mirka Bogovića, koj je odbor, izza obavljenog ždrebanja, još tečajem iste sjednice sabor izviestio: da su članovi sabora, na broju 134, u pet ovjeritbenih odborah, koji će posao ovjeritbe preduzeti i sabor dojduće sjednice o uspjehu svog poslovanja izviestiti, porazdieljeni kako sliedi:

U Odbor I.

GG. Erdödy grof Antun, Vranicany Josip, Pinterović Franjo, Prandau Gustav barun, Kvaternik Eugen, Janković grof Julio, Kralj Ivan biskup, Rozgaj Nikola, Kragujević Stefan biskup, Cuculić Tomo, Kristianović Vjekoslav, Bedeković Koloman, Baltić Mojsija, Smičiklas Gjuro biskup, Petrović Gervasia arkimandrit, Marinović Hugo, Županić Joso, Kušević Aurel, Mekovec Ferdo, Jovanović Petar biskup, Gvozdanović Janko, Erdödy grof Ivan Nep., Ballog Ladislav, Ottenfels barun Šišman, Vuksanović Maksim, Koritić Dragutin, Solariček Franjo.

U Odbor II.

Stojanović Antun, Soić Venceslav biskup, Dr. Muhić Pavao, Frigan Vjekoslav, Mrazović Mato, Piškorac Makso, Vončina Ivan, Koščec Mijo, Suppe Faustin, Jelačić Kažimir, Čupović Aleksander, Kemenović Franjo, Andrić Jerolim, Haulik Gjuro stožernik, Očić Petar, Obradović Ivan, Pacel Vinko, Kovačević Mirko, Žužel Franjo, Inkey Ferdinand, Miković Ivan, Knežević Gustav, Havliček Nikola, Dr. Šuhaj Mirko, Petrović Ivan, Tompak Aleksander, Štoc Antun.

U Odbor III.

Bračevac Josip, Vuščić Josip, Strossmayer biskup, Dr. Jakovčić Pavao, Padavić Tomislav, Hržić Miroslav, Iliašević Stjepan, Jelačić grof Antun, Dr. Šagovac Franjo, Filetić Ernest, Vrbančić Joso, Šviglin Janko, Botić Luka, Thaller Ivan, Dr. Battagliarini Pavao, Šmirmund Gustav, Pogledić Franjo, Belas Pavao, Kugler Stjepan, Car Janko, Kršnjavi Mirko, Zidarić Ivan, Kukuljević Ivan, Tajčević Mitar, Lovrić Franjo, Bogović Mirko, Kobler Ivan.

U Odbor. IV.

Cavaignac baron Emil, Špun Miroslav, Janda Ivan, Pučić grof Nikola, Horvat Petar, Hrvat Mirko, Egersdorfer Aleksander, Briglević Josip, Babić Tito, Arvaj Ladislav, Jakić Antun, Kušlan Dragutin barun, Vukotinović Ljudevit, Prica Makso, Žuvić Josip, Kukuljević Ladislav, Kukuljević Franjo, Poturičić Vaso, Kraljević Miroslav, Barabaš Marko, Halper Slavoljub, Vakanović Antun, Milanković Tomo, Pisačić Miroslav, Vranicany Vinko, Rauch Levin barun, Veber Adolf.

U Odbor V.

Mariašević Albert, Vrbančić Slavoljub, Pejačević grof Ladislav, Vranicany Ambroz, Jelačić Dragutin, Rački Franjo, Pavleković Stjepan, Lončarević Mitar, Hellenbach barun Lazar, Šatvar Petar, Bušić Mirko, Perkovac Ivan,

Thaller Filip, Drašković grof Gjuro, Pejačević grof Pavo, Kulmer grof Miroslav, Kušević Svetozar, Hrvoić Stjepan, Modić Ladislav, Mažuranić Ivan, Salopek Ljudevit, Fodroczy Aleksander, Kamauf Ivan, Vuković Stjepan, Rauch Gjuro barun, Kralj Aleksander, Katinelli Dragutin.

(Sab. sjedn. 2.)

Članak III.

O izvieśću odborah ovjeritbenih; o izboru osrednjeg ovjeritbenog odbora i o ustanovbi sabora.

Pošto člankom II. porazredjeni odbori ovjeritbeni o preduzetom i dovršenom poslu ovjeritbe svoja izvieśća podnesoše i sabor se osvjedoći, da proti dviema trećinama svojih članovah prigovora neima nikakova: proglasio se sabor po svom predsjedniku za ustanovljena i kao takov zaključio je:

§. 1. da se ima od izvjestiteljah pojedinih odborah ovjeritbenih sastaviti osrednji odbor ovjeritbeni, koj će, sravnivši imenike svih pojedinih odsječnih članovah, sastaviti: a) glavni imenik prispjelih saborskih članovah redom abecednim; b) imenik onih članovah, koji su po izbornom redu imali doći na sabor, nu došli niesu; c) izkaz onih članovah dotično municipijah ili čestih kraljevine, koje na naš sabor spadaju, nu izbornim redom amo pozvane niesu, napokon d) za svaki od sada navedenih slučajevah podnieti saboru obrazloženi predlog.

(Sab. sjedn. 3.)

Članak IV.

O nepovredivosti i neodgovornosti saborskih članovah.

§. 1. Član sabora trojedne kraljevine nije za mnienja, izjavljena pri razpravi kojega predmeta ili pri glasovanju o kojem predmetu u saboru, nikomu odgovoran osim saboru samomu, ter se radi svojih ovakovih izjavah i glasovanja nemože na nikoji način progoniti ili kazniti.

§. 2. Svaki član saborski za trajanja sabora stoji pod osobitom zaštitom zakonah ugarsko-hrvatskih „de salvo conductu“ i ima se svaka uvreda nanešena kojemu članu sabora kazniti po ovih zakonih.

§. 3. Nijedan se član sabora nesmie za vrieme sabora bez dozvole osobite sabora radi kakova kažnjiva djela, izim ako se zateče u samom činu, zatvoriti ili progoniti; napokon

§. 4. Nesmie se član sabora, dok godj traje sabor, radi duga kakova osobnom zatvoru podvrći.

(Sab. sjedn. 3.)

Članak V.

O saborskom poslovniku.

Poveden primjerom drugih europejskih parlamentah i sklonjen vlastitom nuždom za ustanovami stalnimi i opredieljenimi glede viećanjah saborskih, reda kućnog i inih poslovah o ovjeritbi članovah saborskih, ustanovbi sabora, javnosti viećanjah kao i zapta proti prestupnikom mira; zaključio je sabor:

§. 1. Da se pod imenom „poslovnika" saborski red ustanovi;

§. 2. Da se sastavba ovakovog poslovnika povjeri odboru ad hoc, kog je sabor iz svoje sredine ždrebanjem izabrao;

§. 3. Ovaj odbor, sastojeći iz: baruna Dragojla Kušlana, grofa Julija Jankovića, Ljudevita Salopeka, Mate Mrazovića, Maksima Price, Kolomana Bedekovića, Josipa Vuščića, Mirka Bogovića, Dr. Mirka Šuhaja, Edvarda Vrbančića, Vladislava Kukuljevića, Ivana Vončine i Adolfa Vebera, da uspjeh radnje svoje saboru podnese. Napokon

§. 4. Da se izradjen po spomenutom odboru poslovnik s neznatnimi promjenami primi i ovako promienjen u zakonik uvrsti kako sliedi:

Odsjek I.

O obćih i prelaznih poslovih.

§. 1. Ovaj poslovnik imade valjati donle, dok se po saboru trojedne kraljevine drugim nezamieni.

§. 2. Vjerodajna pisma u kojoj god formi izdata imadu za sad onu istu moć i kriepost kan i izborni zapisnik, ali u napredak morat će se svaki zastupnik izbornim pravovaljano sastavljenim i udostovjerenim zapisnikom izkazati.

§. 3. G. G. prelati, velikaši i ostali pozvanici banski morat će se pred dotičnim odborom verifikationalnim izkazati: 1. izvornom pozivnicom banskom, 2. velikaši na pose izvadkom iz corpus juris-a ili spisah pismohrane trojedne kraljevine da su kao takovi u zakonik ugarski ili trojedne kraljevine sa glasom i sjedalom uvršteni, 3. da su punoljetni i kao takovi da o svom hljebu živu, 4. da u zemlji prebivaju ili imanja posjeduju. Dokazala pod 2. 3. 4. navedena mogu se za slučaj nužde nadoknaditi:

a) Obćim znanjem, *b*) ujemčenjem i svjedočbom pet velikašah i pet zastupnikah, a ona pod 1. imenikom vjerodostojnim banske pisarne sadržavajućim imena i prezimena osobah na ovaj sabor trojedne kraljevine banskimi pozivnicami pozvanih.

Odsjek II.

O privremenom ustrojenju sabora i o verifikaciji.

§. 4. Pošto se sabor otvorio, zauzeti će ban, a u njegovu odsutju ili prepriečenju najstariji veliki župan predsjedničku stolicu; četiri bilježnika izabrat će sabor privremeno putem tajnog glasovanja izmedju sebe. Nakon toga prelazi se na verifikaciju.

§. 5. Članovi, koji su predali svoja vjerodajna pisma ili izborne zapisnike ili pako pozivnice banske, podielit će se na pet jednakih odsjekah žrebanjem, koje će narediti predsjednik.

§. 6. Prvi odsjek izpituje valjanost izborah članovah drugoga odsjeka, drugi trećega, treći četvrtoga, četvrti petoga, a peti prvoga.

§. 7. U tu će se svrhu predsjedniku predati vjerodajna pisma ili zapisnici izborni, i pozivnice banske, kao i pismeni prigovori i tužbe proti valjanosti izbora.

§. 8. Predsjednik će ova pisma u smislu 6. §. podieliti medju odsjeke.

§. 9. Svaki odsjek izabire sebi nadpolovičnom većinom glasovah predsjednika i izvjestitelja.

§. 10. Ako je koji izmedju članovah verifikacionalnog odsjeka bio sukandidat drugoga kojega člana o kojem se u istom odsjeku iztražuje, onda onaj član neima glasa, kad se vieća o pravovaljanosti izbora bivšeg njegovog sukandidata.

§. 11. Oni izbori, o kojih nastanu razpre, razpravljat će se uslied mnenja za koje je bila absolutna većina odbora, istom poslie, kako se je sabor konstituirao.

§. 12. Neprepornimi izbori smatraju se oni, koji su po izbornom redu obavljeni i o kojih je vjerodajno pismo ili izborni zapisnik u redu i proti kojim neima nikakove tužbe.

§. 13. Tužbu glede zastupnikah mogu podnieti samo kandidati dotičnoga izbornoga kotara, ili izbirači, a glede pozvanikah svaki član sabora i to samo pismeno, dodavši ujedno svoje razloge.

§. 14. Za verifikaciju onih članovah koji nisu prispieli na početak sabora te s toga u spomenutih pet verifikacionalnih odsjekah podieliti se niesu mogli, izabrat će sabor iz svoje sredine povjerenstvo od pet članovah.

§. 15. U svakom verifikacionalom odsjeku mora kod izpitivanja biti nazočna barem polovica članovah u njega spadajućih.

§. 16. Ako se o valjanosti kojeg izbora ili poziva banskog sumnja porodi, o tom odlučuje sabor. Ovaj ako pronadje za potriebno može odrediti i iztraživanje na trošak onoga, koj će sa svojom tužbom ili prigovorom pasti. Sabor na tu iztragu može poslati i svojih članovah, ali dok traje iztraga nemože uzkratiti prava onomu saborskomu članu, radi kojeg se iztražuje. Iztražiteljem predat će se sva pisma protežuća se na izbor. Kad dodje red na glasovanje o valjanosti kojeg izbora, najprije će se dignuti na predsjednikov poziv oni, koji su mnenja izvjestitelja odsječnoga, zatim oni, koji su proti tom mnenju. U slučaju dvojbe pokuša se ovakovo glasovanje i po drugi put. Ako ni onda nebude jasna većina, pozovu se već verificirani članovi abecednim redom, da glasuju krugljicami (balotažom),

§. 17. Poslie kako svi verifikacionalni odsjeci svoje djelovanje svrše i sabor o tom izvjeste, imade se iz izvjestiteljah dotičnih pet odsjekah sastaviti osrednji verifikacionalni odbor. Ovaj izabravši iz svoje sredine predsjednika i izvjestitelja, imati će zadaću:

a) iz sravnivanja imenikah svih pojedinih odsječnih članovah sastaviti glavni imenik prispievših saborskih članovah abecednim redom, *b)* na temelju ovog glavnog imenika sačiniti imenik onih članovah, koji su po izbornome redu doći imali na sabor, nu došli niesu; *c)* izkaz onih članovah dotično

municipijah ili čestih kraljevine, koje na naš sabor spadaju, nu izbornim redom amo pozvati niesu; *d)* motivirani predlog za svaki od prepomenutih slučajevah.

§. 18. Pošto je izrečeno, da je sabor sastavljen (§. 23.) (konstituiran), neprima se više nikakova tužba proti verificiranim članovima. Proti izborom koji se za vremena verifikacije obaviše, prima se prigovor do 14. dana poslie obavljena izbora.

Odsjek III.

O konstituiranju sabora.

§. 19. Pošto je predsjednik izjavio da su jur dvie trećine na temelju izbornog reda izabranih zastupnikah narodnih kao i pozvanikah banskih verificarani i da su već svi odsjeci verifikationalni na pose, a i napomenuti u §. 17. osrednji odsjek svoja izvjestja podnieli, onda se verificirani članovi sabora laćaju izbora svojih častnikah.

§. 20. Najprije se glasuje redomice za dva podpredsjednika ovako: jedan izmedju privremenih bilježnikah čita po abecednom redu imena verificiranih članovah; ovi jedan po jedan dolaze te meću cedulje u škrinjicu, koja stoji pred najstarijim velikim županom kao dobnim predsjednikom. Imena onih, koji kod prvog čitanja odsutni biahu, za da i oni mogu glasovati, pročitat će se još jednom i onda pod nadzorom najstarijeg velikog župana broje bilježnici javno pred licem sabora glasove, a dobni predsjednik proglašuje resultat izbora.

§. 21. Ako nebude absolutne večine, onda se opetuje glasovanje za onu dvojicu, koji su imali najviše glasovah. Kad se obavi izbor prvog podpredsjednika prelazi se na izbor drugog podpredsjednika na posve isti način.

§. 22. Zatim se na taj isti način ali ne posebice, već na jedanput izabiru četiri bilježnika, koji će izmjenice perovodne poslove za vremena sabora obavljati.

§. 23. Kada izabrani častnici svoja mjesta zauzmu, izjavljuje ban ili prvi novo izabrani podpredsjednik, da je sabor sastavljen (konstituiran.)

§. 24. Imena podpredsjednikah i bilježnikah daju se putem kraljevskog dvorskog dikasterija Nj. Veličanstvu na službeno znanje.

Odsjek IV.

O redu viećanja.

§. 25. Za pripravu viećanjah podielit će se sabor izuzam bana i prvog podpredsjednika žrebanjem na pet odsjekah.

§. 20. Svaki si odsjek izabire absolutnom većinom glasovah predsjednika i izvjestitelja.

§. 27. O svakom predmetu saborskom ima se predbježno viećati u ovih odsjecih, a predlozi koji nesmjeraju na stvaranje zakonah mogu se preduzeti i bez predbježnoga pretresivanja u odboru.

§. 28. Svaki član sabora vlastan je predmet koji predložiti saboru viećanja radi. Ako ovaj predlog podupru 15-torica inih članovah, ima se predloženi predmet uvrstiti u broj onih predmetah, o kojih će viećati sabor, ter odpratiti u odsjeke.

§. 29. Ako je predlogu svrha: da se zakon stvori, onda ga treba pismeno u slici zakonskoga predloga predati, i zakonski predlozi, ako se uvrste u

broj predmetah saborskih (§. 28.), moraju se natiskani razdieliti medju članove sabora.

§. 30. Kada se odsjeku predade koji zakonski predlog, onda on o njem vieća, i kad misli da je stvar dovoljno izcrpio, javi to banu i ujedno prvom a u zapriečenju ovog drugom podpredsjedniku.

§. 31. Kad ovu prijavu učine tri odsjeka, onda prvi podpredsjednik pozove izvjestitelje u centralni odbor, i izvjestivši o tom bana doglasi to onim odsjecima, što su još zaostali.

§. 32. U centralnom odboru, bez odlučnog ipak glasa, predsjedava ili prvi podpredsjednik sabora ili pako po njemu povlašćeni drugi podpredsjednik.

§. 33. Kada je centralni odbor dovršio viećanje, izabere si izmedju sebe absolutnom većinom glasovah izvjestitelja, koj izvješćuje mnenje centralnoga odbora. Izvjestitelji onih odsjekah, kojih je mnenje u centralnom odboru ostalo u manjini, mogu ovom prilikom takodjer podnieti svoja mnenja.

§. 34. Ako se saboru bude svidjelo, može mimoići ovo viećanje u odsječnih sjednicah, te može neposredno kojemu odboru ad hoc povjeriti pripravu kojega predmeta. Ovaj odbor izabire izmedju se predsjednika i izvjestitelja.

§. 35. Na zahtievanje predsjedničtva ili 15 članovah pretvara se sabor u odbornu tajnu sjednicu, u kojoj se najprije vieća i odlučuje o tom, da li ima dovoljna uzroka držati takovu sjednicu? Ako se sabor pretvorio u odbornu tajnu sjednicu, može odrediti, da se nevodi nikakav zapisnik.

§. 36. Predsjedničtvo je držano priobćiti u svakoj sjednici prispjele medjutim predloge, prošnje i odborna izviešća, a sabor ustanovljuje dnevni red. Bezimene podneske neprima sabor.

§. 37. Kada prispije dan, odredjeni za pretresivanje kojega predloga, onda onaj, koji predlog čini, razvije ga potanje, a sabor odlučuje glasovanjem, da li će se pustiti u pretresivanje ovoga predloga ili ne?

§. 38. Za razjasnjenje dotičnih predmetah viećanja vlastni su odbori svakoga pozvati i poslušati.

§. 39. Odbori se drže u svom poslovanju dnevnoga reda, što ga je sabor ustanovio.

§. 40. Izim izvanrednih slučajevah imaju se odborna izviešća i predlozi barem 3 dana prije čitanja natiskani podielit medju članove.

§. 41. Kad se pročitaju izviešća kojeg odbora, sabor o njima vieća ili odmah ili u tu svrhu odredi vrieme.

§. 42. Poslje odbornoga izvjestitelja ide najprije rieč onoga, koji je predlog načinio, i njemu je slobodno još jedanput govoriti prije nego se pretresivanje svrši.

§. 43. Pošto je izvjestitelj centralnoga ili posebnoga odbora podnio predlog, onda se u vrieme, koje će sabor odrediti, započme viećanje o načelu predloga.

§. 44. Zatim se pretresuju redom pojedini članci i na nje se protežući izpravci (amendements). I pri tom može svaki član samo jedanput govoriti.

§. 45. Ako sabor koji ispravak odputi na odbor, može zato ipak nastaviti pretresanje glede ostalih članakah.

§. 46. Kada se svrši pretresivanje po člancih, onda se drugi dan iza toga dana glasuje o cielom zakonskom predlogu.

§. 47. Ostali članovi, koji žele o predmetu govoriti, imaju kod prijave za ubilježenje naznačiti, hoće li govoriti, „za“ ili „proti“ predlogu. Kad do rieči dodju, to ima biti po pravilu izmjenice tako, da za govornikom, koj je prozborio „za“ odborni predlog, sliedi onaj, koj se „protiv“ njega dao ubilježiti. U ostalom članovi sabora govore redom kako su ubilježeni.

§. 48. Izuzamši slučaj spomenut u 42. §. nije slobodno glede načela i bitnosti predmeta više nego jedanput govoriti.

§. 49. Govornike upisuje bilježnik, kojega je na to predsjednik odredio, i on ih po imenu redom onim, kojim su se prijavili, poziva, da prozbore.

§. 50. Za viećanja o kojem predmetu mogu u svako doba za rieč prositi oni, koji žele: 1. prodložiti dnevni red, 2. odgovoriti na osobna napadanja, ili 3. pozvati se na ovaj poslovnik.

§. 51. Onaj, koj što predloži, ima pravo opozvati svoj predlog; nu ako je tko drugi taj predlog posvojio, onda se nastavlja viećanje.

§. 52. Govore s pisma čitati nije slobodno.

§. 53. Izim odbornoga izvjestitelja, kojemu se ima odrediti prikladno mjesto u sabornici, prosto je svakomu sa svoga mjesta govoriti.

§. 54. Sjednica se počima čitanjem zapisnika prošle sjednice.

§. 55. U zapisniku ima bit: 1. točno i od slova do slova naznačeno pitanje, o kojem se je glasovalo, 2. resultat glasovanja.

§. 56. Ako se proti radakciji zapisnika učini kakav prigovor, kojeg dotični bilježnik nemože pobiti, onda predsjednik upita sabor, je li se slaže s učinjenim prigovorom. Ako većina pronadje, da je prigovor temeljit, onda se mora zapisnik još u istoj sjednici izpraviti.

§. 57. Zapisnik se verificira podpisom predsjednika i dotičnog bilježnika.

§. 58. Bez privoljenja sabora nije slobodno govoriti o predmetih, koji nespadaju na dnevni red.

§. 59. Izpravci imaju se predsjedničtvu pismeno predati. Ako se nov predlog predade, onda se ima najprije o izvornom predlogu viećati i glasovati; zatim ide prednost novi predlog pred izpravkom propalog prvoga predloga.

§. 60. Govorniku nije slobodno rieč prekidati.

§. 61. Samo predsjednik imade pravo govornika na red uputiti, i ako se to tečajem jednoga govora dvaput dogodi, onda sabor uslied opravdanja govornikova može na predsjednikovo pitanje govorniku uztegnuti rieč i prema okolnostim odlučiti, da mu se ukor ubilježi u zapisnik.

§. 62. Kada se svrši viećanje, predsjednik formulira pitanje, o kojem se glasovati imade. Ako se proti ovoj formulaciji učini prigovor, ima o njem sabor prije odlučiti, nego što će se glasovati u samom pitanju.

§. 63. Kad bi pitanje, članak ili predlog, o kojem se ima glasovati, sastajao iz više čestih, onda se može zahtievati, da se te česti jedna od druge odiele.

§. 64. Prije nego se počme glasovati, treba da predsjednik ili jedan izmedju bilježnikah još jedanput pročita pitanje, članak ili predlog.

§. 65. Glasuje se tako, da se ustaje ili ostaje sjedeć. U svakom slučaju odlučuje absolutna većina. Ako je resultat dvojben, još se jedanput glasuje, i većina se sbraja po osobah.

§. 66. Na zahtjevanje 15 članovah prije ili poslje predsjednikova izjavljenja, ima se glasovati javno, tako da se po imenu svaki član pozove.

§. 67. Pitanje se ima tako staviti, da se nanj može prosto odgovoriti sa „da“ ili „ne.“

§. 68. Kad se glasuje nije slobodno držati govora, niti svoje glasovanje razlozim podupirati.

§. 69. Kad se vieća i odlučuje, treba da budu prisutne najmanje ⅔ verificiranih zastupnikah.

§. 70. Proti svojim zaključkom neprima sabor nikakovih prigovorah.

§. 71. Kad se radi o novčanih ponudah, glasuje se vazda o svoti najvećoj.

§. 72. Ako koji član sabora red smućuje, predsjednik će ga po imenu na red uputiti. Ako li isti član i nadalje red smeta, sabor će odrediti ono, što mu se shodno svidi.

§. 73. Ako u saboru zavlada velika buka i nemir, kojega nemože predsjednik utažiti, tada je vlastan izjaviti, da će sjednicu odgoditi. Ako ni ondà nenastane mir, to će predsjednik odgoditi sjednicu i to najdulje na vrieme od jedne ure.

§. 74. Sabor može odrediti, da se sva pisma, protežuća se na pretresivanje, naštampaju i medju članove podiele.

Odsjek V.

O prošnjah.

§. 75. Svaka se prošnja daje pismeno ili predsjedniku ili kojemu članu, koj će ju saboru predložiti.

§. 76. Ovakovu prošnju imade bilježnik, pošto ju je saboru u izvadku priobćio, predati za izpitivanje prošnjah po saboru izabranom, svaki mjesec obnovit se imajućem odboru od 11 členovah, koji svakoga tjedna po svom izviestitelju svoja obznanjenja čini. Prije nego se takovo obznanjenje učini, treba, da barem tri dana prije toga predmet prošnje u sabornici javno izpostavljen bude s dodatkom, tko je podnio prošnju, gdje stanuje, i kada će se prošnja pretresivati.

§. 77. Pojedinci ili poslanstva iz onih krajevah domovine, koji su poslali zastupnike na sabor, neće se pustiti pred lice sabora. Iz onih ipak krajevah trojedne kraljevine, koji neimadu zastupnikah na saboru, mogu se pojedinci i poslanstva primiti ako 15 članovah saborskih to zaište.

Odsjek VI.

O predsjedniku.

§. 78. Predsjednik otvara i zaključuje sjednicu. On rukovodi red, držeći se ovog poslovnika.

§. 78. Premda se po dnevnom redu sabora nebi stanoviti koj dan sjednica držati imala, to ipak na zahtjev 15 članovah mora predsjedničtvo sjednicu ureći, i to običnim načinom proglasiti.

§. 80. Predsjednik može glasovati samo onda, kad se je već po drugiput glasovalo, pa vazda biaše glasovi jednako podieljeni.

§. 81. Članovi se nesmiju bez dozvole sabora na dulje vremena udaljiti. Koji se misle udaljiti na kraće vrieme, dužni su najaviti se kod predsjednika, a ovaj to mora saboru priobćiti.

Odsjek VII.

O bilježnicih.

§. 82. Bilježnici vode zapisnik sabora, čitaju spise, bilježe one, koji žele govoriti, sbrajaju glasove, napokon kontroliraju brzopisce u vodjenju dnevnika i tiskanje saborskih spisah.

§. 83. Zapisnici se tiskaju od vremena do vremena, i od tog kao i od svake tiskanice saborske dobiti će svaki član po jedan iztisak.

Odsjek VIII.

O javnosti.

§. 84. Sjednice saborne su javne.

§. 85. Za izvjestitelje novinah i brzopisce bit će u sabornici shodno i dovoljno mjesto.

§. 86. Obćinstvu je mjesto samo na galeriji.

§. 87. Jedna strana galerije svakomu je odprta, druga je pričuvana onim, koji imadu ulaznice, i tu je posebno mjesto za gospodje ostavljeno.

§. 88. Svaki član može na svoju odgovornost dati jednu ulaznicu, a predsjednik 10.

§. 89. Obćinstvu nije slobodno dopadnost ili nedopadnost izjavljivati.

§. 90. Za red i mir na galerijah pobrinut će se predsjedničtvo.

§. 91. Ako tko red buni, te jedna opomena predsjednikova nebude imala uspjeha, to u drugom slučaju pojedinac ili obćinstvo dotičnoga odjela galerije može se odpraviti na polje.

§. 92. Ako je obćinstvo iz ciele galerije odstranjeno, onda se viećanje po odluci sabora ili još onaj isti dan, ili drugda, nu opet javno drži.

§. 93. Smutljivci mira mogu se osim odstranjenja na poziv predsjedničtva po saboru i kazniti.

§. 94. Izbor rednikah i pomoćnoga osoblja saborskog spada na predsjedničtvo.

§. 95. Ovog poslovnika članci 90 do 95 imadu se posebno naštampati i kod svakog ulaza i u svakom odsjeku galerije na zid priliepiti.

§. 96. Na predlog 15 članovah sabora ima se ovaj poslovnik u novi pretres uzeti i onda po zaključku većine promieniti.

(Sab. sjedn. 4.)

Članak VI.

O izboru podpredsjednikah i bilježnikah saborskih; o imenovanju odborah: za ovjeritbu kasnije prispjelih saborskih članovah i za molbe, i o razdielbi sabora na odsjeke.

U suglasju s §§. 14, 20, 22, 24, 25 i 76 uzakonjenog člankom V. poslovnika odredio je sabor:

§. 1. Da se dva podpredsjednika i četiri bilježnika ždrebanjem izabiru.

§. 2. Da se Nj. veličanstvu kralju preko privremeno za trojednu kraljevinu ustrojenog dvorskog dikasterija znanja radi prijavi: kako je sabor iz svoje sredine nadpolovičnom većinom glasovah izabrao: za prvog podpredsjednika Julija grofa Jankovića velikog župana županije požežke, i zastupnika za kotar Kutinjski, za drugoga podpredsjednika Dragojlu baruna Kušlana velikog bilježnika županije zagrebačke i zastupnika za kotar Bistrički, a za bilježnike: Mirka Bogovića odvjetnika i zastupnika za grad Zagreb, Maksimiliana Pricu odvjetnika i zastupnika za kotar Jastrebarski; Matu Mrazovića odvjetnika i zastupnika za kotar Prečečki, i Dra. Antu Stojanovića velikog bilježnika županije virovitičke i zastupnika za trgovište Viroviticu.

§. 3. Da se za ovjerovljenje onih članovah saborskih, koji niesu prispjeli odmah s početka sabora, te se s toga u odredjenih čl. III. pet odborah ovjeritbenih podieliti nemogoše, kao i za ispitivanje prošnjah na sabor stigavših i stići imajućih, dva odbora izašalju;

§. 4. Odbornici ovih odborah putem ždrebanja izmed zastupnikah narodnih izabrani jesu i to: 1. odbora ovjeritbenoga: Miroslav Kraljević. Gervazije Petrović arkimandrita, Josip Vranicany, Faustin Suppe i Mirko Hrvat; 2. odbora za molbe: Franjo Lovrić, Mojsia Baltić, Franjo Žužel, Adolfo Veber, Faustin Suppe, Josip Vranicany, Janko Gvozdanović, Pavao Jakovčić, Ante Jakić, dr. Ante Stojanović i Ljudevit Salopek.

§. 5. Da se za pripravu viećanjah saborskih čitav sabor, izuzam bana i prvog podpredsjednika u pet odsiekah podieli.

§. 6. Pošto bi u tu svrhu poduzeto ždrebanje, padoše:

U I. odsjek:

Lazar barun Hellenbach, Janko Gvozdanović, Petar Očić, Franjo Šagovac, Petar Jošanović biskup, Matia Mrazović, Gustav Knežević, Marko Barabaš, Stjepan Iliašević kanonik, Slavoljub Vrbančić, Tomo Cuculić, Mirko Bušić, Ladislav Kukuljević, Gjuro barun Rauch, Maksim Piškorac, Mirko Bogović, Dimitar Tajčević, Gustav barun Prandau, Mojsia Baltić, Ivan Miković, dr. Pavao Jakovčić, Ivan Kamauf, Makso Prica, Luka Botić, Stjepan Kugler, Stjepan Hrvoić, Franjo Kemenović, Janko Šviglin.

U II. odsjek:

Vinko Pacel, Gervasija Petrović arkimandrita, Stjepan Vuković, Joso Vranicany, Aurel Kušević, Eugen Kvaternik, Ivan Petrović, J. J. Strossmayer biskup, Fridrik Pisačić, Ivan Štoc, Franjo Solariček, Juraj Smičiklas biskup, Dr. Mirko Šuhaj, Filip Taler, Ivan Obradović, Tomo Padavić, Gustav Šmirmund, Hugo Marinović, Dimitar Lončarević, Dr. Pavao Muhić, Juraj Haulik stožernik, Pavao grof Pejačević, Ferdinand Inkey, Franjo Pinterović, Ivan Perkovac, Ivan Kukuljević vel. žup., Ivan Mažuranić, Faustin Suppé,

U III. Odsjek.

Josip Župčić, Ivan Zidarić, Emil bar. Kavanagh, Maksim Vuksanović, Ljudevit Vukotinović vel. žup., Robert Zlatarović, Mato Mesić, Ladislav grof Pejačević, Dragojlo bar. Kušlan, Petar Šatvar, Svetozar Kušević, Ferdinand Mekovec, Miroslav Hržić, Nikola Rozgaj, Stjepan Pavleković, Ladislav Arvaj, Ernest Filetić, Ivan Janda, Vaso Poturičić kanonik, Aleksa Čupović, Nikola

Havliček, Ljudevit Sallopek, Miroslav Špun, Aleksa Fodroci, Šandor Egersdorfer Dr. Antun Stojanović,Ivan Kralj biskup, Dragutin Jellačić.

U IV. Odsjek.

Antun grof Erdödy, Miroslav grof Kulmer, Franjo Lovrić, Henrik grof Khuen, Tomo Milanković, Ivan grof Erdödy vel. žup., Dr. Pavao Batagliarini, Ladislav Modić, Dr. Franjo Rački, Pavao Belas, kanonik Andrić, Janko Car, Antun Jakić, Petar Horvat, Šisman bar. Ottenfels, Ladislav Balog, Mirko Kršnjavi, Aleksa Tompak, Josip Briglević, Franjo Kukuljević, Slavoljub Halper, Vjekoslav Kristianović, Koloman Bedeković, Kažimir Jellačić, Antun grof Jellačić, Josip Bračevac, Ivan Kobler.

U V. Odsjek.

Adolfo Veber, Tito Babić, Franjo Žužel, Levin bar. Rauch, Venceslav Soić biskup, Stjep. Kragujević biskup, Gjuro grof Drašković, Nikola grof Pučić, Viekoslav Frigan, Josip Vuščić, Mirko Hrvat, Ambroz Vranicany, Mirko Kovačević, Miroslav Kraljević, Antun Vakanović, Josip Vrbanić, Vinko Vranicany, Dragutin Katinelli, Mihajlo Košćec, Aleks. Kralj, Franjo Pogledić, Josip Žuvić, Dragutin Koritić, Ivan Vončina, Ivan Taler, Rikard grof Sermage, Jovan Živković.

(Sab. sjedn. 4. 5. i 6.)

Članak VII.

O traženih odrekah Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. i Nadvojvode Franje Karla.

Pošto sabor troj. kraljevine o promjeni, koja je god. 1848. u osobi vladarskoj nastala, ustavnim putem do sada ubavieśten nije bio, s toga je on, obzirom na državopravne ugovore, sklopljene izmedju naroda i kralja Kolomana g. 1102, zatim Ferdinanda I. g. 1527 i Karla VI. g. 1712; nadalje obzirom na kraljevske zavjernice, troj. kraljevini od Kolomana, Stjepana II. Gejze II. Stjepana III. i ostalih mnogih kraljevah tja do Ferdinanda II. prigodom nastupa vlade njihove na pose izdane; konačno i obzirom na kraljevsko pismo kraljice M. Theresie od g. 1740, kojim saboru troj. kraljevine do znanja stavlja smrt svojega otca, cara i kralja Karla VI., a uz to i nastup vlade svoje, odlučio Nj. Veličanstvo zamoliti: da se saboru troj. kraljevine čim prije i to istim onim načinom priobće, kao što priobćene bijahu i saboru ugarskomu:

§. 1. Priestolne odreke Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. i prejasnoga c. k. Nadvojvode Franje Karla; kao njegovoga zakonitoga u troj. kraljevini nasljednika.

§. 2. Zatim da mu se priobći zasjednuće priestola Nj Veličanstva sretno vladajućega kralja Franje Josipa, kojega, kao sina prije pomenutoga prejasnoga Nadvojvode Franje Karla, u smislu progmatičke sankcije, za života prije navedenih predšastnikah njegovih samo onda ide priestol, ako su se oni istog priestola pravo valjano odrekli. *(Sab. sjedn. 6.)*

Članak VIII.

O proglašenju stigavših na ovaj sabor kraljevskih predlogak i pisamah.

§. 1. Bijahu pročitani sliedeći, na sabor troj. kraljevine upravljeni kraljevski predlozi i kralj. pisma:

1. kr. predlog od 20. veljače, 1861 br. 152, štono glasi o umještenju bana; — o izboru vrhovnog kapetana i prabilježnika; — o ustanovljenju odnošenja troj. kraljevine naprama kraljevini ugarskoj; — o izboru i odpravljenje zastupnikah troj. kraljevine u Budim ka krunisanju Nj. kralj. apoštol. Veličanstva; — o pretresivanju pitanja, kako da se, dogovorno sa dalmatinskimi izaslanici, sjedini Dalmacia sa Hrvatskom i Slavonijom; —

2. kraljevski predlog od 12. ožujka 1861 br. 201 za izbor devetorice sposobnih i miroljubivih zastupnikah troj. kraljevine na carstveno vieće u Beč na 29. travnja t. g. i za riešenje pitanja o konačnom ustavnom odredjenju načina, kojim će se u napried birati i pošiljati na carstveno vieće zastupnici kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

3. kralj. pismo od 14. ožujka 1861 br. 209 o ustrojenju i umještenju kralj. namjestničkoga vieća u Zagrebu za kraljevine Dalmacie, Hrvatsku i Slavoniju za upravu političko-ekonomičkih zemaljskih poslovah;

4. kralj. pismo od 27. ožujka 1861 br. 258 o privremenom ustrojenju banskoga stola u Zagrebu, kao prizivnog sudišta za kraljevine Dalmaciu, Hrvatsku i Slavoniju; — te bude odlučeno:

§. 2. Da se ovi kralj. predlozi, pošto budu tiskani i medju saborske članove razdieljeni, izruče predbježnog viećanja radi dotičnim, čl. VI. ustanovljenim saborskim odsjekom.

(Sab. sjedn. 6.)

Članak IX.

O uskraćenom jur za ovo saborskog zasjedanja njekim prelatom i velmožam, kao i svim prisjednikom banskoga stola pravu glasa i mjesta.

Obzirom na interese naroda, koji se u saboru zastupati imadu i obzirom na representativni sustav, koj god. 1848 i u troj. kraljevini uveden biaše, bude po saboru troj. kralj. i dokle dok se ustavnim putem ustrojstvo sabora konačno neuredi, odlučeno:

§. 1. Da se onim prelatom i velmožam, koji u troj. kraljevini niti prebivaju, niti imanja posjeduju, a i onim, koji nisu domaćimi zakoni medju velikaše troj. kraljevine uvršteni; a isto tako

§. 2. da se biskupu pečuhskom, koji nit je dioecesanski biskup troj. kraljevine, niti u njoj imanja posjeduje, niti ovdje neprebiva, te kojega pozivanje na ovaj sabor protivilo bi se i internacionalnom načelu; napokon

§. 3. da se savjetnikom banskoga stola, kojih prisućtvovanje na saboru

ovome niti ustavu ovih kraljevinah u obće, niti sustavu representativnome naposo, a niti izbornom redu, na kojem je ovaj sabor sastavljen, ne odgovara, pravo glasa i mjesto jur u ovom saboru uzkrati.

(Sab. sjedn. 7. i 8.)

Članak X.

O pozivu vojničke krajine Hrvatsko-Slavonske na sabor trojedne kraljevine, o ukinuću vojničke uprave u sl. i kr. gradu Senju, o uživotvorenju odredjenog po Nj. veličanstvu združenja Dalmacije, Dubrovnika i Kotora i Kvarnerskih otokah sa kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom i o odredjenoj na Nj. veličanstvo predstavci i izaslatbi pred lice Nj. veličanstva svečanog odbora.

Pošto je sabor sa žalošću opazio, da polovina naroda hrvatskoga iz vojničke krajine hrvatske i slavonske u njem zastupana nije, dapače da još uviek stenje pod jarmom vojnoga sustava: a sl. kr. grad Senj, uzprkos povlasticam po tolikih krunjenih kraljevih njemu podieljenih i primljenih zavjerbah, da se jošte svejednako pod protivnom ustavu i zakonu vojničkom upravom nahodi: kraljevina Dalmacija pako sa Dubrovnikom, Kotorom i Kvarnerskimi otoci, koja sa kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom već od pamtivieka sačinja njekoć pod imenom „Regna Illyrica“ (kraljevine ilirske), a sada pod nazivom „trojedne kraljevine“ jednu nerazdielivu državu, da još ni danas sa istimi kraljevinami, kako je to Nj. veličanstvo za svoga sretnog vladanja već višeputih najsvečanije obećati, dapače o tome sabor ovaj i u najvišjem kraljevskom predlogu od 26. veljače 1861. osigurati blagoizvolilo, sdružena nije, te se ovo najvišjom kraljevskom odlukom odredjeno sdruženje pod uplivom koje kakovih zapriekah hotomično oteže i zapriečuje: to je ovaj sabor, shvativ podpuno, kako ova pitanja u državni život ovih kraljevinah zasiecaju zaključio, da se Nj. veličanstvo umoli posebnom predstavkom,

§. 1. Neka odrediti blagoizvoli, da se svakolika hrvatska i slavonska vojnička krajina, kao cjelokupni dio matere domovine, već na ovaj sabor slobodnim posve izborom pozove, i ustavne institucije da se na njih odmah protegnu; a sl. i kr. grad Senj da se izpod vojničke uprave otme i gradjanskoustavnoj upravi podčini.

§. 2. Da sdruženje državopravno Dalmacije s Dubrovnikom, Kotorom i Kvarnerskimi otoci pako, u izpunak tolikih previšnjih svojih odlukah jednom oživotvoriti blagoizvoli.

§. 3. Da se samostalno odašiljanje poslanikah sa strane sabora dalmatinskoga na carstveno vieće smatra kao nezakonito i proti tomu da se sabor ovaj svečano ogradjuje.

§. 4. Da višespomenutu predstavku na Nj. Veličanstvo izradi odbor, sastojeći iz velikog župana zagrebačkog Ivana Kukuljevića, Dr. Franje Račkoga,

barona Dragojla Kušlana, Adolfa Vebera, Dr. Mirka Šahaja, Mate Mesića i Roberta Zlatarovića.

§. 5. Da ovu predstavku pod predvodničtvom svietlog bana barona Josipa Šokčevića nosi u Beč na koljeno Nj. veličanstvu caru i kralju Franji Josipu I. sjajni odbor, sastojeći iz stožernika i prabiskupa Juraja Haulika, biskupa djakovačkog i velikog župana virovitičkog Josipa Strossmayera, vladikah Petra Joanovića i Stjepana Kragujevića; velikih županah: Ivana grofa Erdödy-a. Ivana Kukuljevića, Ljudevita Vukotinovića, Julija gr. Jankovića, Bartola viteza Smaića; grofovah: Antuna Jellačića podmaršala, Miroslava Kulmera, Ladislava Pejačevića, Henrika Khuena, Nikole Pucića; barunah: Gustava Prandau-a, Levina Rauchа, Šišmana Ottenfelsa, Dragojle Kušlana; Ferdinanda Jnkeja, Ambroza Vranicana, Kolomana Bedekovića, Franje Račkoga kanonika, Dimitrije Lončarevića prote, Vranicania Josipa i Vinka, Slavoljuba Vrbančića i Dragutina Jellačića;

§. 6. Na mjesto izabranih stožernika Haulika, Ivana grofa Erdödy-a Antuna grofa Jellačića, Pavla gr. Pejačevića, Ladislava gr. Pejačevića, Dragojla baruna Kušlana, Ferdinanda Jnkey-a i Kolomana Bedekovića, koji iz važnih i temeljitih uzrokah poslanstvu tom pridružiti se nemogahu, izabrani su: biskup Soić, biskup Kralj, barun Hellenbach, Vjekoslav Frigan i Mirko Bušić.

§ 7. Preimenovanom odboru naloženo bi, da se u Beču s nikim do jedino sa Nj. veličanstvom kraljem pušta u dogovoranje o predmetih u predstavci napomenutih.

§. 8. Da se odredjenje spomenute predstavke na Nj. veličanstvo i izaslanje u §§. 5. i 6. navedenog sjajnoga odbora imade smatrati kao izraz povjerenja izjavljen u slied priobćenih kralj. predlogah.

(Sab. sjedn. 9.)

Članak XI.

O pravu trojedne kraljevine na njegda hrvatske sada turske pokrajine.

U očigled dogodjajah političkih sbivših i sbijajućih se u susjednom carstvu turskom, s kojih razpad takovog prije ili poslie sliediti mora, ćuti se sabor trojedne kraljevine potaknutim: da, za uščuvanje pravah krune i države hrvatske na one njojzi od njegda pripadajuće, nu nezgodom vremenah odciepljene i turskom carstvu privaljene pokrajine, ovdje naročito napomene, da se ove pokrajine kod riešenja iztočnog pitanja opet trojednoj kraljevini pridružiti moraju.

(Sab. sjedn. 9.)

Članak XII.

O uzeću jugoslavenske akademije znanostih pod zaštitu sabora, o učlanjenju darovateljah i imenovanju odborah.

Uvažajući sabor znamenitost veliku akademije jugoslavenske kojoj je veliki domoljub i mecenat naroda našeg Josip Juraj Strossmeyer temelj položio, odlučio je.

§. 1. Da se akademija jugoslavenska znanostih pod zaštitu sabora trojedne kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske stavi.

§. 2. Da se imena utemeljitelja i darovnikah za viečnu uspomenu u znak narodne zahvalnosti učlane.

§. 3. Da se osnova i pravila tako za jugoslavensku akademiju kao i za sveučilište izrade i ovaj posao povjeri odboru znanstvene struke sastojećem iz gg. biskupa J. J. Strossmeyera, Ivana Mažuranića, Ivana Kukuljevića, Ljudevita Vukotinovića, Mede Pucića grofa, drr. Stjepana Iliaševića, dra. Franje Račkoga, dra. Jerolima Andrića, dra. Pavla Muhića, dra. Mirka Šuhaja, dra. Josipa Vranicanya, dra. Franje Šagovca, Adolfa Vebera, Makse Prici, Mirka Bogovića, Matije Mesića i Vinka Pacela.

§. 4. Da se novci u svrhu akademije kupe i sakupljeni rukovode po odboru drugom ekonomičkom sastojećem iz gg. grofa Julija Jankovića, grofa Miroslava Kulmera, baruna Šišmana Ottenfelsa, viteza Ambroza Vranicanya, Mojsije Baltića, Škendera Egersdorfera, Miroslava Kraljevića, Ivana Vončine, Svetozara Kuševića, Makse Piškorca, Ante Jakića i Franje Lovrića.

§ 5. Da se slovo uzhitjujuće koje je utemeljitelj jugoslav. akademije biskup J. J. Strossmeyer govorio u 9. saborskoj sjednici o akademiji i univertatu sveučilištu jugoslavenskom, u više hiljadah iztisakah štampa i razprostrani po narodu.

(Sab. sjedn. 9.)

Članak XIII.

O priobćenih saboru po banu dvadeset i osam pozivnicah na ugarski sabor, namienjenih njekojim hrvatsko-slavonskim velikašem i stvorenih po saboru u tom poslu odlukah.

Povodom priobćenih po banu barunu Šokčeviću dopisom od 1 svibnja 1861. ovom saboru dospjelih na njega odpisom kr. privremenog dvorskog dikasterija od 29. travnja i. g. dvadeset i osam pozivnicah kraljevskih, namienjenih njekim hrvatsko-slavonskim velikašem imenito, grofovom: Auerspergu Gustavu, Draškoviću Gjuri, Draškoviću Stjepanu, Erdödy-u Antunu, Jellačiću Gjuri, Kegleviću Samuelu, Kulmeru Miroslavu, Nugentu Arthuru, Nugentu

Lavalu, Oršiću Ferdinandu, Oršiću Stjepanu, Oršiću Eugenu, Oršiću Mavru, Oršiću Rudolfu, Oršiću Robertu, Oršiću Viktoru, Oršiću Vilimu, Palfy-u Ljudevitu, Palfy-u Dragutinu, Sermage-u Dionisu, Sermage-u Rikardu, Zichy-u Ivanu; i baronom: Hellenbachu Lazaru, Kavanagh-u Emilu, Rauchu Levinu i Rauchu Gjuri, za da s istim po obstojećem javnom pravu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije razpolaže, ubilježio je sabor izjavu po baronu Lazaru Hellenbachu u imenu prisutnih i odsutnih velikašah učinjenu a po grofu Miroslavu Kulmeru poduprtu, da su oni čvrsto odlučili ovih pozivnicah ni neprimili, dok se državopravno odnošenje s jedne strane izmedju kraljevine Ugarske, a s druge strane izmedju kraljevine Hrvatske i Slavonije ustavnim putem nerieši, i zaključio što sliedi:

§. 1. Da je po jednoglasom sudu naroda krivac zločinstva izdaje domovine svaki prelat, velikaš, municipij ili posebnik,

a) koj budi činom budi riečju što god uzradi proti cjelokupnosti, zakonitoj neodvisnosti i ustavnoj slobodnosti trojedne kraljevine u sadanjem njenom obsegu, razumievajući ovamo ne samo grad Rieku s njegovim kotarom i ostalim primorjem, spadajućim sada pod novoustrojenu županiju riečku, nego i vas koliki tako zvani provincijal hrvatsko-slavonski sa sadašnjom vojnom krajinom hrvatsko-slavonskom, zajedno sa županijom sriemskom i s regimentom petrovaradinskom,

b) koji podje, da udioničtvuje budi na kojem bilo to ustavodavnom ili zakonodavnom saboru izvan trojedne kraljevine prije, nego narod trojedne kraljevine svoje državno pravno odnošenje tako naprama kraljevini Ugarskoj kao i naprama Austriji zakonito ustavnim putem i slobodnom odlukom rieši, i takovo udioničtvovanje naročito dozvoli.

§. 2. Da se banu Josipu barunu Šokčeviću zahvalnica izjavljuje od strane sabora, što mu je gore navedene kraljevske pozivnice priobćio i time ga u položaj stavio, te je saznao za spletke, koje se snuju proti njegovoj slobodnoj odluci.

§. 3. Da se gore napomenute kraljevske pozivnice povrate onim istim putem onamo, od kuda su i došle.

(Sab. sjedn. 10.)

Članak XIV.

O prvom glavnom izviešću odbora ovjeritbenog, izaslatog članakom VI. i učinjenih uslied toga odredabah.

Pošto je odbor ovjeritbeni izaslat člankom VI. prvo svoje glavno izvješće saboru podnio, zaključio je ovaj što sliedi:

§. 1. Za ovjerovljene članove sabora proglašuju se

A) Članovi oni, koji su banskimi listovi pozvali, da dodju u osobi te su se pred odborom ovjeritbenim po propisu odsjeka I. §. 3, čl. V. izkazali, da im pravo mjesta i glasa pripada.

Medju ovakove svoja mjesta kao pozvanici banski zauzevše ovjerovljene članove spadaju:

a) Zagrebački nadbiskup i ostali diecezanski i posvećeni biskupi jedne i druge crkve i to: Juraj Haulik stožernik, Josip Strossmayer, Gjuro Smičiklas Petar Joanović, Stjepan Kragujević, Ivan Kralj i Venceslav Soić.

b) Veliki župani hrvatsko-slavonski i to: Varaždinski: grof Ivan Nep. Erdödy, Zagrebački: Ivan Kukuljević, Križevački: Ljudevit Vukotinović, Riečki: Bartol vitez Zmaić, Virovitički: Josip Strossmayer.

c) Grofovi i to: Juraj Drašković, Stjepan Drašković, Anton Erdödy, Rikard Sermage, Ladislav Pejačević, Pavao Pejačević, Antun Jelačić i Miroslav Kulmer.

d) Baruni i to: Juraj Rauch, Šišman Ottenfels, Lazar Hellenbach, Gustav Prandau i Emilio Kavanagh.

e) Župan turopoljski: Ladislav Modić.

B) Zastupnici naroda iz hrvatsko-slavonskih županijah, dotično iz njihovih kotarah.

U red ovakovih zastupnikah idu:

a) ***U županiji križevačkoj*** za kotare: ***Osrednji:*** Skender Fodrocy; ***Prečečki:*** Mato Mrazović; ***Novomarofski:*** Franjo Žužel; ***Koprivnički:*** Ferdo Inkey; ***Moslavački:*** Ivan Miković; ***Ludbrežki:*** Skender Egersdorfer; ***Vrbovački:*** Vjekoslav Kristianović.

b) ***U županiji Varaždinskoj*** za kotare: ***Osrednji:*** Ferdo Mekovec; ***Zlatarski:*** Kažimir Jelačić; ***Toplički:*** Janko Car; ***Mihovljanski:*** Petar Horvath; ***Novodvorski:*** Josip Briglević; ***Svetokrižki:*** Tito Babić; ***Vinički:*** Marko Barabaš; ***Belski:*** Stjepan Hrvoić; ***Ivanečki:*** Stjepan Vuković.

c) ***U županiji zagrebačkoj*** za kotare: ***Osrednji:*** Dragutin Jelačić: ***Brdovečki:*** Pavao Belas; ***Stubički:*** barun Levin Rauch; ***Bistrički:*** barun Dragojlo Kušlan; ***Sveto-Ivanski:*** Ivan Perkovac; ***Dugoselski***; Nikola Havliček; ***Sisački:*** Franjo Lovrić; ***Veliko-Gorički:*** Ivan Janda; ***Pokupski:*** Aurel Kušević; ***Jastrebarski:*** Makso Prica: ***Samoborski:*** Makso Piškorac; ***Banijanski:*** Janko Gvozdanović; ***Krašički:*** Janko Šviglin; ***Severinski:*** Slavoljub Vrbančić; ***Ribnički:*** Eugenio Kvaternik; ***Ozailski:*** dr. Josip Vranicany; ***Turopoljski:*** Franjo Pogledić.

d) ***U županiji Riečkoj:*** za kotare ***Delnički:*** Faustin Suppe; ***Čabarski:*** Tomislav Padavić; ***Vinodolski:*** Ivan Mažuranić; ***Vrbovski:*** Gervazija Petrović.

e) ***U županiji Požežkoj:*** za kotare: ***Kutinski:*** grof Julio Janković; ***Velički:*** Ladislav Balogh; ***Daruvarski:*** Dimitrija Lončarević; ***Pakrački:*** Tomo Milanković; ***Pleternički:*** Ivan Thaler; ***Kutjevački:*** Ernesto Filetić; ***Cernički:*** Mirko Kovačević.

f) ***U županiji Virovitičkoj*** za kotare: ***Osječki:*** Ljudevit Salopek i Mirko Kršnjavi; ***Valpovački:*** Gustav Knežević i Josip Bračevac; ***Djakovački:*** dr. Franjo Šagovac i Luka Botić; ***Miholjački:*** Gustav Šmirmund; ***Našički:*** Stjepan Kugler; ***Virovitički:*** Franjo Solariček.

g) ***Za županiju Sriemsku*** kolektivno izabrati: grof Henrik Khuen i Ivan Živković.

C.) Zastupnici naroda za slobodne i kralj. gradove, kotare, varoši, poveljena trgovišta i slobodne obćine i to:

a) za sl. i kr, gradove, Zagreb: Mirko Bogović, dr. Mirko Šuhaj, Josip Žuvić, Vjekoslav Frigan i Roberto Zlatarović; Križevac: dr. Josip Vušćić i grof Nikola Pucić; Varaždin: Mihajlo Košćec, Koloman Bedeković, Ivan Petrović i Ladislav Kukuljević; Karlovac: Josip Župčić, Ivan Obradović i Vinko Pacel; Senj: Ambros Vranicany i Vinko Vranicany; Bakar: dr. Pavao Jakovčić, dr. Pavao Bataglarini, Antun Vakanović i Adolfo Veber; Požegu: Miroslav Kraljević i Filip Thaler; Osiek: Dimitrija Tajčević, Ladislav Arvay, Franjo Pinterović i Hugo Marinović.

b) Za povlaštena sl. i kr. trgovišta, Krapina: Vladimir Rozgaj; Samobor: Petar Očić; Sisak: Mirko Bušić; Mrkopalj, Vrbovsko i Ravnagora: Tomislav Cnculić.

c) Za ostala trgovišta i slobodne obćine, Jastrebarsko: Joso Vrbanić; Cvetković, Draganić i Petrovina: Ivan Mažuranić; Novi: Ivan Vončina; Bribir: Ante Jakić; Viroviticu: dr. Ante Stojanović; Pakrac; Mojsija Baltić; Djakovo: Mirko Hrvat; Daruvar: Svetozar Kušević.

D.) Zastupnici kaptulah ili konsistorijah jedne i druge crkve i imanja posjedujućih manastirah i to:

a) Za kaptole i konsistorije, Djakovački: Jerolim Andrić; Gornjo-Karlovački: Gervazija Petrović; Križevački: Vaso Poturičić; Modruški: Adalberto Mariašević; Pakrački: Aleksa Čupović; Senjski: dr. Franjo Rački; Začesanski: Stjepan Iliašević; Zagrebački: Petar Šatvar; za Manastir pravoslavni Orahovica i Pakra: Makso Vuksanović.

E.) Zastupnik akademije znanostih u Zagrebu: dr. Pavao Muhić.

§. 2. Da pitanje, dali je izbor zastupnikah za grad Koprivnicu Franje Kemenovića i Miroslava Hržića valjan i zakonit, do osam danah ostane neriešeno, dokle će isti o pravilnom izboru svom pridonieti morati pravilnu ispravu.

§. 3. Da se povodom izviešća zastupnikah narodnih Miroslava Kraljevića i Mirka Hrvata iz sedme saborske sjednice po propisu §. 16. čl. V. izaslatih, da o valjanosti napadnuta izbora zastupnikah Petra Očića i Antuna Štoca iztragu povedu, mjesto ovog potonjeg, koj 24 godine svoga života još navršio nije, i tako po izbornom redu za mjesto i zvanje zastupnika sposobnosti neima, izbor drugog zastupnika preduzme.

§. 4. Da se ovdje na razjasnjenje izbornoga reda od 21. veljače 1861 s pozivom na članak XII. hrv. slav. sabora od g. 1848 odobri čin sl. kr. grada Bakra, kojim je, prema svojem sa kotarom istog imena preko 8000 stanovnikah brojećem pučanstvu, u mjesto tri zastupnika četiri njih izabrao.

§. 5. Da se povodom tim, što se zastupnici narodni: Ivan Mažuranić, izabrat takovim za kotar Vinodolski i za obćine Cvetković, Draganić i Petrovina, a Gervasije Petrović, izabran za kotar Vrbovsko i gornjo-karlovački konsistorij, u slied poziva na njih upravljena, neka sa izjave, koji od ovih izborah primaju, izjaviše, i to prvi za kotar Vinodolski, a drugi za kotar Vrbovsko, županija zagrebačka i konsistorij gornjo-karlovački pozovu, da na temelju izbornoga reda od 21. veljače 1861. prva za obćine Cvetković,

Draganić i Petrovina, počem je izabrani po ovoj zamjenik Adolfo Veber zastupstvo grada Bakra primio, a drugi za se, izbor drugih zastupnikah preduzeli čine i u Zagreb na sabor čim prije pošalju.

§. 6. Da iz riečke županije i novo ustrojeni kotar grobnički jednog zastupnika izašalje i njegov se izbor, padši na Dr. Antu Starčevića, već sada za valjan prizna i primi pod uvjetom, ako se ovaj zastupnik valjanim vjerodajnim pismom izkaže.

§. 7. Da se poveljenim trgovištom Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko koja po glasu izbornoga reda od 21. veljače 1861. samo ukupno (kolektivno) jednog zastupnika i to Tomislava Cuculića izabraše, nu kojim u smislu § 3. ovog istog izbornog reda, jer svako od njih broji do 3000 stanovnikah a imadu i svako svoj posebni magistrat, na njihovu prošnju podieli pravo izabrati i poslati svakomu po jednoga zastupnika na sabor. Ujedno budu povodom tim, što se je višerečeni zastupnik izjavio, da će trgovište Mrkopalj zastupati, ostala dva trgovišta Vrbovsko i Ravnagora pozvata, da svako za se izabere jednog zastupnika i na ovaj sabor čim prije uputi.

§. 8. Da se pozovu riečki kaptol i sl. grad i luka Rieka, neka za 8 danah zastupnike, koje po izbornom redu izabrati vlast imadu, izaberu i na ovaj sabor pod globu z. čl. I. Uladislava Dekretom prvim ustanovljenu pošalju.

§. 9. Da se županija sriemska, koja je proti ustanovi izbornoga reda od 21. veljače 1861. mjesto 8 zastupnikah samo dva ukupno izabrata zastupnika poslala, pozove, neka uz 14 danah po kotarih svojih Vukovarskom, Iri̇žskom i Rumskom izbore preduzeti i izabrane zastupnike na ovaj sabor uputiti čini.

§. 10. Da se veliki župan sriemski grof Petar Pejačević, koj je svoje nedošašće na sabor odsućem obih svojih podžupanah opravdati htio, pozove, neka za 8 danah na ovaj sabor dodje i svoje mjesto zauzme.

(Sab. sjedn. 7. 8. 9. i 11.)

Članak XV.

O proslavi Jelačića bana.

Sabor trojedne kraljevine, želeći od svoje takodjer strane živi dokaz dati harnosti i privrženosti, kojimi je narod trojedne kraljevine za neumrle uspomene Jelačića bana oduševljen, zaključuje: da će sabor in Corpore ovogodišnjim zadušnicam pokojnoga bana Jelačića nad grobom njegovim pribivati, a tako i na dan smrti njegove praznovati.

(Sab. sjedn. 11.)

Članak XVI.

O odredbah glede pokušanoga proglašenja protuustavnih naredabah i patentah.

Uvjerivši se sabor trojedne kraljevine o tom, da je predsjedničtvo kralj. ovozemnog namjestničkog vieća razposlalo na sva hrv. slavon. municipija cesarski patent od 26. veljače 1861., glaseći o zastupstvu carstvenom, s tim pozivom, da ovaj patent kao temeljni zakon proglase u svom području, bude za obranu ustavnih pravah trojedne kraljevine odlučeno:

§. 1. Zabilježiti u saborskih spisih najveće sažalenje, što ga je taj zemaljske naše vlade postupak u saboru trojedne kraljevine s toga probudio, da je ona rečeni nalog izdala, izza kako je saboru učinjen kralj. predlog, da odluči o državo-pravnom odnašaju ovih kraljevinah tako pram Ugarskoj, kako i pram Austriji.

§. 2. Uložiti od strane istoga sabora prosvjed proti tomu, da se ovakovim neustavnim načinom protuustavne naredbe proglašuju narodu, kojega sabor upravo sada sakupljen vieća o najsvetijih i najbitnijih interesih trojedne kraljevine.

§. 3. Pozvati preuzv. g. bana, da bi kao ustavna glava ovih zemaljah proglašivanje upitnih protuustavnim načinom izdanih naredabah obustavio, te u smislu položene po njemu pred licem sabora prisege, kojom se je zavjerio, da će braniti starodavna ustavna prava ovih kraljevinah, u buduće prepriečio proglašivanje protuustavnih zakonah i naredabah.

(Sab. sjedn. 12.)

Članak XVII.

O odboru, koj će razviditi zemaljske zaklade.

Da se stanje raznovrstnih zemaljskih zakladah, nedvojbenu vlastitost trojedne kraljevine sačinjavajućih, u potrebitu izviestnost stavi, zaključio je sabor:

§. 1. Imenovati posebni u tu svrhu odbor, za kojega članove budu izabrani: Bartol Zmaić, vel. župan riečki; zatim zastupnici naroda: Josip Vuščić; Dragutin Jelačić; Miroslav Kraljević; Mihajlo Koščec; Ante Vakanović; Stjepan Iliašević; Franjo Lovrić; Makso Piškorac, Josip Briglević; Mirko Bušić; Mojsia Baltić; Mate Mrazović; Ljudevit Salopek; Ladislav Arvay; naloživ mu:

§. 2 Da primi te razvidi račune o zakladah i ostalom narodnom imetku i da ih u izviestnost stavi, upotrebiv tom prigodom i izkaze o glavničnom i

kamatnom stališu pojedinih zakladah sa svimi za potanje ubaviešćenje i razjasnenje potrebitimi oblozi, štono se kod ovdašnjeg kralj. namjestničkoga vieća priugotovljeni nalaze.

§. 3. Da isti odbor potanko pretrese i razmotri, kako bi se što veća korist crpiti mogla za kraljevine ove iz tih zakladah, a naročito nebili se iz njih za jugoslav. sveučilište, koje se podići ima, korist crpiti dala? i ako bi, — koliko? i na koji način?

§. 4. Da isti ovaj odbor djelo svoje čim prije svršiti, te svoje izviešće skupa sa obraloženim predlogom saboru običnim načinom podnieti imade. — Ujedno bi tom prigodom odlučeno:

§. 5. Umoliti svietlog bana, da navedenom odboru putem kralj. ovdašnjeg namjestničkoga vieća priobćiti dade spise, protežuće se na prodaju kuće zemaljske u Varaždinu ležeće, te poznate pod imenom „Collegium."

§. 6. Posredovanjem svietloga bana izposlovati: da se saboru trojedne kraljevine čim prije dostave sva pisma, koja se na zaklade vjerozakonsku i naukovnu odnose, i jošte sveudilj kod ugarskoga namjestničtva nalaze.

Članak XVIII.

O posredovanju sabora za Gjuru Vragolova i ostale političke okrivljenike Dalmatince.

Sabor trojedne kraljevine, razumjev sa tugom i žalošću progonstva i uapšenja Gjure Vragolova iz Cavtata i ostalih, koji su povodom po Nj. kralj. apostolskom Veličanstvu u načelu izrečenoga sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, radi rodoljubivih korakah učinjenih na tom temelju i u najboljem pouzdanju u kraljevsku rieč, budi već pozatvorani, budi u obće pod iztragu stavljeni, te su s toga već dosada kao političui okrivljenici stradali a i dan danas stradaju, zaključio je što sliedi:

§. 1. Da se Nj. Veličanstvo umoli predbježno brzojavom, a zatim i obrazloženom i cieli predmet taj potanko razjasnjujućom predstavkom, neka zapovjediti blagoizvoli, da se Gjuro Vragolov i ostali kao politički okrivljenici uapšeni Dalmatinci na slobodu puste; — pak ako se to, s razloga po kralj. privremenom dvorskom dikasteriju najprije brzojavom a poslie i dopisom od 17. svibnja t. g. ovom saboru prijavljenog, učiniti nebi moglo,

§. 2. da se odredjena proti spomenutom Gjuri Vragolovu i ostalim političkim okrivljenikom dalmatinskim, ili budi proti komu god drugomu iztraga, koja se je povodom njihova djelovanja u pitanju sdruženja Dalmacije s Hrvatskom povela, obustavi i njima podpuno pomilovanje podieli.

(Sab. sjedn. 9. 12. 13. i 14.)

Članak XIX.

O podieljenom u sabornici mjestu i glasu ubaviestnom rodoljubom dalmatinskim u pitanjih odnosećih se na Dalmaciju.

U znak hrvatske ljubavi, koju sabor ovaj proti svojoj braći s one strane Velebita goji, zaključio je:

§. 1. Da se nazočnim medju slušateljstvom saborskim Dalmatincem i Dubrovčanom grofu Medi Puciću, Stjepanu Ivičeviću, Vinku Miliću, kao i prispjelim u Zagreb članom sabora dalmatinskoga Mihovilu Pavlinoviću, Klaiću i Tripkoviću, u samoj sabornici kod stola velikašah časti i odlikovanja radi pristojno mjesto sa ubaviestnim (informativnim) glasom podieli; što oni, zauzev odmah svoja mjesta, sa zahvalnošću saboru izjavljenom primiše.

(*Sab. sjedn. 9. 10. 12 13. i 14.*)

Članak XX.

O obustavi iztrage, odredjene proti učiteljem gimnazije riečke.

Povodom tim, što je po kralj. namjestničkom vieću ovieh kraljevinah proti učiteljem gimnazije riečke iztraga odredjena toga radi, što su oni putem javnih listovah obznanili postupanje bivšeg ovozemnih gimnaziah nadzornika Antuna Jarca, smerajuće na izključenje narodnog jezika u nastavi kod gimnazije riečke.

§. 1. Umolio je sabor bana, da pomenutu iztragu odmah obustavi, te sva pisma, koja na ovaj predmet spadaju, za daljnje odredjenje priobći;

§. 2. A kad je po istomu primio viest, da je iztragu proti učiteljme gimnazije riečke disciplinarnim putem povedenu obustavio i dokinuo, ubilježio je to sabor za radošću, odustav od svake dalje odredbe u tom pogledu.

(*Sab. sjedn. 12. i 14.*)

Članak XXI.

O prispjelom na sabor kr. odpisu u poslu zastupstva Krajine, i o izviešću odbora uslied toga izaslatog kao i o učinjenih u tom poslu odredbah sabora.

Povodom stigavšeg na sabor kraljevskog odpisa od 9. svibnja t. g. br. 707, kojim se saboru oglašuje, da je Nj. Veličanstvo uslied predstavke pod-

nešene mu putem odbora izaslatog članskom X. blagoizvolilo dozvolit i narediti, da se zastupnici dotičnih teritorijah vojničke krajine u smislu izbornoga reda, što je bio u porabi g. 1848., bez odvlake pozovu na sakupljeni već hrv. slav. sabor u tu izključno svrhu, da učestuju u riešenju državno-pravnih pitanjah, koja ovome saboru nadleže, i koja se jednako tiču tako territorija provincialnoga kano i krajiškoga ovih kraljevinah; povodom nadalje stojećeg s prenapomenutim kr. odpisom u savezu dopisa priv. hr. slav. dvorskog dikasterija od 11. svibnja. t. g. 412/pr. kojim se uz dostavu istog odpisa, ovomu saboru obznajuje, da je Nj. c. kr. apost. Veličansto izvolilo priuzdržati si riešenje glede umoljena po ovom saboru utjelovljenja grada Senja u područje civilno i glede sdruženja Dalmacije s Kotorom i Dubrovnikom i Kvarnerskih otokah s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom; povodom zatim primljenog za ugodno znanje očitovanja banovog, da je razpisav izbore zastupnikah iz vojne krajine stroge izdao naredbe, da ovi izbori budu posve slobodni; odlučio je sabor prije svega:

§. 1. Da se kralj. riešitba u pogledu zastupstva vojničke krajine na ovom saboru imade uvrstiti medju predmete, o kojih ima viećati sabor, izjaviv ga podjedno za predmet prešan t. j. takov, koji se ima prije svih inih saborskih predmetah u pretres uzeti po propisih poslovnika. A kad je shodno tomu primio izviešće, koje je osrednji saborski odbor glede pretresanog u saborskih odsjecih prenavedenog kralj. odpisa od 9. svibnja 1861. br. 407 saboru podnio, zaključio je nadalje:

§. 2. Da se od Nj. Veličanstva predstavkom umoli, neka sl. i kr. grad Senj izpod vojničke oblasti izuzeti i u civilni dio kraljevine trojedne utjeloviti izvoli, glede Dalmacije pako neka zapreke, koje sjedinjenju Dalmacije, Dubrovnika, Kotora i Kvarnerskih otokah sa kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom na putu stoje, ukloniti i tako narodu hrvatskom priliku pružiti blagoizvoli k tomu, da volju i želje braće Dalmatinacah saznati, te s njimi o načinu sdruženja Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom dogovoriti se uzmogne.

§. 3. Da ovu predstavku odbor, sastojeći iz bar. Dragojle Kušlana, drugog saborskog podpredsjednika kao izviestitelja, Mirka Hrvata, J. J. Strossmayera biskupa i Ivana Živkovića, s obzirom na učinjene od njih u saboru izpravke, načini i saboru podnese.

§. 4. Da se proti tome, što su zastupnici vojničke krajine, po glasu stigavšeg uslied saborske predstavke od 1. svibnja t. g. višehvaljenog najvišjeg kr. odpisa, jedino za pretresivanje državo-pravnih pitanjah pozvati, poslije toga pako da se od daljnjih viećanjah saborskih izključiti imadu, svečani prosvjed, osnovan na čl. 39: 1635; čl. 56 i 63: 1647; odluci kr. Leopolda I. od 10. srpnja 1703 čl. 113 i 116: 1715; čl. 18: 1792; napokon na kr. riešenju od 7. travnja i 7. svibnja 1850 učlani.

§. 5. Da se o redovitom zastupanju i ukinuću vojničke Krajine još tečajem ovog sabora zakon stvori, a za izradjenje ovakove zakonske osnove od redio je sabor odbor ad hoc sastojeći: iz Mate Mrazovića, dra. Mirka Šuhaja, Mojsije Baltića, Makse Price, Ivana Živkovića, Vinka Vranicany i dra. Antuna Starčevića.

§. 6. Da se Nj. Veličanstvo novom predstavkom umoli: neka izvoli odrediti: da se Petrovaradinska regimenta sa svimi u njezinom području nalazećimi se vojničkimi obćinami sjedini s ostalom slavonskom krajinom, te tako podčini banu trojedne kraljevine, za da se time izvrši zadata višeputah, ime-

nite kr. odpisom od 7. travnja 1850 i previšnjim ručnim pismom na svietlog bana B. Josipa Šokčevića od 21. veljače 1861., napokon kr. odpisom od 9. svibnja 1861. narodu trojedne kraljevine rieč kraljevska, po kojoj svakolika hrvatsko-slavonska krajina čini cielovit dio hrv. slav. kraljevine, od koje se od vajkada na trojednu kraljevinu spadajuća petrovaradinska regimenta nigdje i nikako neizuzimlje.

§. 7. Da se s krajiškimi zastupnici, kad prispiju na sabor, postupa onako, kako se je postupalo i kako će se postupati sa svimi kašnje prispiovajućimi saborskimi članovi.

(Sab. sjedn. 11. 14. i 15.)

Članak XXII.

O protestaciji sabora proti neustavnomu postupku banovom.

S uzroka, što se je preuzv. ban predlogu učinjenom u tom, da bi se onomu odboru, kog je sabor §. 5. članka XXI. za izradjenje osnove o ukinuću krajine kao vojničkog zavoda i o redovitom njezinom zastupstvu na saboru trojedne kraljevine izaslao, pridodalo njekoliko članovah izmedju zastupnikah krajiških, nesamo uzprotivio, već pozivajuć se na kralj. zapovied, po kojoj krajiški zastupnici nemaju uticati nego u riešenje dvajuh državo-pravnih pitanjah o odnošenju trojedne kraljevine naprama Ugarskoj i Austriji, zaprietio bio dignućem saborske sjednice, zaključio je sabor:

§. 1. Uložiti svečani prosvjed proti tomu, što ban, kao ustavna glava ove zemlje, a kao predsjednik sabora, sastavni član njegov, namjerava na temelju višjih zapoviedih stegnuti slobodu ovoga sabora i pojedinih njegovih članovah u biranju predmetah i načinu viećanja, držeć sabor, da bi to protivno bilo ne samo temeljnim pravom ovih kraljevinah, izvirućim iz starodavnoga, prisegom zakonitih svojih kraljevah i dugovječnim uživanjem utvrdjenoga ustava, nego i naravnomu i postavnomu člankom V. opredieljenomu odnošaju izmedju predsjednika i sabora.

§. 2. Izjaviti, da buduć bi zakonodavna vlast u trojednoj kraljevini od pamtivieka podieljena bila izmedju naroda u saboru sakupljena i njegovog zakonitog kralja — nemože pripoznati zapoviedih, došle ove od kuda im drago, koje bi stezale narod u njegovom starovječnom, od praotacah nasljedjenom pravu slobodnoga viećanja o svih predmetih, imenito pako o kraljevskih odpisih.

§. 3. Izjaviti svietlom banu na temelju držane u tu svrhu tajne saborske sjednice, da bi sažalenje nad neustavnom njegovom izjavom samo s vremenom izbrisati se moglo, kad bi ban, sjećajući se svoje na ustav i obranu pravah trojedne kraljevine prigodom umještenja položene svečane zakletve, povesti se hteo slavnim primjerom slavnih svojih u banskoj časti predšastnikah, te u napredak nesamo izbjegavao svaki nasrt na ustavnu ovieh kraljevinah slobodu, nego ju i krepko branio pred visokim prestoljem proti napadanju zlohotnih neprijateljah; napokon

§. 4. Na znanje uzeti izjavu predložitelja gore napomenutog predloga o pridodavanju njekoliko krajiških zastupnikah u naznačeni članku XXI. odbor, kojom on ovaj svoj, prije obavljenog ovjerovljenja zastupnikah krajiških, dakle prerano učinjeni predlog za sada opozivlje, priuzdržajuć si pravo, u svoje ga vrieme opeta ovom saboru predložiti.

(Sab. sjedn. 16. i 17.)

Članak XXIII.

O veledušnih darovih županije varaždinske i biskupa djakovačkoga Josipa Juraja Strossmayera za jugoslavensko sveučilište i narodno kazalište.

Na temelju izviešća, štono ga je Ban Josip barun Šokčević od 1. lipnja 1861. saboru troj. kraljevine o obstojećih za narodno kazalište zakladah i učinjenih za jugoslavensku Akademiju prinesakah podneo, i kojim medju ostalimi radostnu viest priobćuje: da je županija varaždinska u najnovije doba i pošto je jedva nastupila stari svoj ustavni život, znamenitu onu kupovnu svotu od 46.900 for. srebra, štono ju biaše njezina domestikalna kasa u ime nabavljenja kazališne sgrade uzajmila zavodu narodnoga kazališta, rečenom zavodu domoljubnim veledušjem poklonila; — a tako, da je i biskup djakovački i veliki župan virovitički Josip Juraj Strossmayer, koji je nedavno velikodušnim svojim darom od 50.000 for. jugoslavenskoj Akademiji temelj položio, novim sjajnim činom ljubav prama narodu svomu zasvjedočio time, što se obvezà, da će plaću svoju veliko-župansku, doklo god tu čast obnašao bude, — ustupiti i pokloniti fondu za sveučilište jugoslavensko, u slučaju pako ako bi se to sveučilište drugimi sredstvi dotiralo, da će rečenu plaću pokloniti Akademiji jugoslavenskoj, bude uz sveobće radostno klikovanje jednodušno i jednoglasno zaključeno:

§. 1. Da se ovi plemeniti dokazi domoljubja tako županije varaždinske kao i biskupa Josipa Juraja Strossmayera ovjenčani zahvalnošću čitavog naroda, u činih sabora troj. kraljevine zabilježe i ovjekoveče;

§. 2. Da se pomenuta izviešća sa svimi prilozi shodne porabe radi izruče dotičnim ad hoc imenovanim odborom.

(Sab. sjedn. 18.)

Članak XXIV.

O učinjenih povodom prispjelih krajiških i inih kasnje nadošlih zastupnikah, kao i prigodom podnešenog drugog glnog av izviešća odbora ovjeritbenog odredabah.

Uvaživši sabor, kako se izza toga, što se je na odsjeke člankom VI. podielio, njegov oblik njekim dielom bitno promienio, imenito, da su ne samo u slied člankah X i XXI. zastupnici iz hrvatske i slavonske vojne krajine u njegovu sredinu došli, već je prispjelo i inih njekojih zastupnikah iz inih gradjanskih predielah domovine naše, a mjesto njekih izstupivših zastupnikah, da su nadošli novi, dočim su članovi banskoga stola, pošto im se čl. IX u sabornici uzkratilo prava glasa, sasvime izostali: to je s obzirom na ove promjene i povodom takodjer podnešenog si drugog glavnog izviešća odbora ovjeritbenog sabor ovaj zaključio što sliedi:

§. 1. Da se radostan i bratski pozdrav, izjavljen po jednoj poli sakupljenih u sabornici zastupnikah provincialnog diela kraljevinah Hrvatske i Slavonije drugoj s njome u jedno tielo 28. Svibnja t. g. spojivšoj se poli prispjevših iz vojnog diela istih kraljevinah narodnih zastupnikah, i primljen od njih srdačan odzdrav učlani uspomene radi.

§. 2. Da nadošli zamjenici mjesta svojih zastupstva odrekavših se predšastnikah u dotičnih saborskih odsjecih zauzmu, prispjeli pako iz vojne hrvatsko-slavonske krajine kao i iz ostalih predielah Hrvatske i Slavonije novi članovi saborski, da se ždrebanjem porazdiele u obstojećih već pet odsjekah.

U slied čega budu poslie preduzetog ždrebanja spomenuti novo prispjeli zastupnici narodni člankom VI. ustrojenim pet odsjekom pridruženi i to:

I. odsjeku:

Dionisije Despinić, Andria Brlić, Nikola Begović, Simo Brkić, Slavoljub Bosanac, Josip Schwartz, Samoilo Kosanović, Franjo Stojanović, Nikola Kajganović, Petar Luger, Jovo Trbojević, Pavao Skukan.

II. odsjeku:

Lavoslav Šram, Franjo Pečar, Petar Vrdoljak, Marko Slavnić, Josip Stipetić, Petar Georgievič, Petar Vukelić, Vaso Maravić, Joco Popović, Josip Torbica, Ivan Ključec, Ivan Bogdan.

III. odsjeku:

Bartol Zmaić vel. žup., Dimitrije Knežević, Nikola Raf, Ante Antonović, Dragutin grof Eltz, Gavre Gjuričić, Stjepan Ivanišević, Mato Babić, Josip Stengl, Mate Perić, Adam Gasparović, Ante Jakić.

IV. odsjeku:

Ilija Obradović, Josip Murgić, Laza Pavić, Josip Aksamović, Ante Cuculić, Lazar Ferić, Marko Božićković, Pavao Jovanović, Mate Sladović, Gjorgje Vujatović, Ilia Guteša, Mihajlo Badovinac.

V. odsjeku:

Mijo Perenčević, Florian Mačečević, Simun Galić, Nikola Jeličić, Niko Lučić, Dragutin Rebrača, Ferdo Relković, Stjepan Petraš, Ivan Omčikus, Sime Radojčić, Marko Stojanović, Stjepan Perenčević.

§. 3. Da se ubilježe imena sliedećih zastupnikah i to: Adalberta Mariaševića, Ante Jakića, Ivana Mažuranića, Aleksandra Čupovića, Vase Poturičića, Makse Vuksanovića, Filipa Tallera, Gervazije Petrovića, Jerolima Andrića, Dimitrie Tajčevića, Toše Gjorgjevića, i Ferde Inkey-a, koji se zastupničtva ili sasvime odrekoše, ili samo zato, što su se u slučaju njihova izbora na dva mjesta, jednog se odreći morali, te na njihova mjesta kao po saboru za ovjerovljene priznati zamjenici dodjoše, i to: Matija Mesić, Jaćim Pavletić, Vjekoslav Svaicer, Jerej Georgij Nikolić, Janko Pavlešić, Anatolie Joanović, Tošo Gjorgjević, Marko Slavnić, Adam Sukić, Nikola Taler i Pavo Draganec.

§. 4. Da se nadalje sliedeći na sabor prispjevši članovi za ovjerovljene proglase i to:

A.) Bartol vitez Zmaić veliki župan, i Dragutin grof Elz, kao pozvanici banski.

B.) Zastupnici naroda, izabrani:

a) ***U županiji riečkoj za kotar Grobničko-hreljinski:*** dr. Ante Starčević.

b) ***Za sl. i kr. grad Koprivnicu:*** mjesto prispjevših iz prva Franje Kemenovića i Miroslava Hržića (koji u slied članka XIV. §. 2. niti više na sabor nedodjoše niti se pravilnom izpravom o zakonitosti izbora neizkazaše): Juraj Vuković i Slavoje Kós.

c) ***Za povlaštena sl. i kr. trgovišta,*** Samobor: Franjo Kuhar; Vrbovsko: Lavoslav Šram; Ravnagora: Ante Cuculić.

C.) Zastupnici naroda izabrani u hrvatsko-slavonskih krajiških pukovinah, i to:

a) ***Za prvu bansku pukovniju:*** Nikola Begović, Stjepan Perenčević, Nikola Raf i Josip Akšamović.

b) ***Za drugu bansku pukovniju:*** Ferdo Reljković, Ivan Ključec, Niko Lučić i Gavro Gjuričić.

c) ***Za slunjsku pukovniju:*** Lazo Pavić, Mihajlo Badovinac, Pavao Skukan i Nikola Jeličić.

d) ***Za otočku pukovniju:*** Mato Sladović, Samojlo Kosanović, Marko Stojanović i Marko Božićković.

e) ***Za ogulinsku pukovniju:*** Adam Gašparović, Petar Vrdoljak, Jovo Terboević i Vaso Maravić.

f) ***Za ličku pukovniju:*** Petar Vukelić, Sime Berkić, Ivan Omčikus i Ilija Guteša.

g) ***Za gjurgjevačku pukovniju:*** Sime Radojčić, Miho Plemenčić, Slavoljub Bosanac i Stjepan Petras.

h) Za križevačku pukovniju: Dionisije Despinić, Dragutin Rebrača, Ivan Bogdan i Franje Pečar.

i) Za brodsku pukovniju: Simun Galić, Mate Babić, Mate Perić i Franjo Stojanović.

j) Za gradišku pukovniju: Pavo Jovanović, Lazar Ferić, Ilija Obradović i Stipe Ivanišević.

D.) Zastupnici naroda izabrani za sl. vojne gradove i obćine i to: *a) Za Karlobag:* Ljudevit Slamnik; *b) Za Glinu:* Josip Torbica; *c) Za Petrinju:* Gjorgje Vujatović; *d) Za Kostajnicu:* Ante Jakić; *e) Za Otočac:* Josip Murgić; *f) Za Ogulin:* Josip Stipetić; *g) Za Gospić:* Petar Luger; *h) Za Belovar:* Dimitrije Knežević; *i) Za Ivanić:* Nikola Kajganović; *j) Za Brod:* Jovan Popović i Andrija Berlić; *k) Za Vinkovce:* Petar Georgiević i Josip Štengel; *l) Za Novu Gradišku:* Josip Švarc i Antun Antonović.

§. 5. Da se uzakonjuje prigovor i ograda proti vjerovnicam pukovnijah Gjurgjevačke i Križevačke, glasećim onamo: da se njihovi zastupnici samo u viećanja o odnošaju kraljevinah Hrvatske i Slavonije naprama kraljevini Ugarskoj i carstvu austrijanskom upuštat imadu, a ovo ograničenje da se smatra kao da i nije učinjeno, pošto kralj. odpis od 9. svibnja naročito kaže, da zastupnici iz vojničke krajine imadu sudjelovati kod riešenja onih državo-pravnih pitanjah, koja nadleže istom saboru, bez da bi se ota pitanja na spomenuta dva ograničila bila; zatim povodom podnešenih proti preduzetim u krajini hrvatskoj i slavonskoj izborom,

§. 6. Pozvati preuzvišenog bana, da zapovjedničtva pukovinah gradiške, slunjske i brodske toga radi, što su u tih pukovnijah izbori obavljeni bez znanja i sudjelovanja dotičnog, budi katoličkog, budi pravoslavnog svećenstva, na odgovor potegnuti, a

§. 7. U slunjskoj regimenti radi zabačenog izbora većinom glasovah izabratih Jose Mikšića i Sime Pilje odmah iztragu odrediti, i one, koji budu krivi, na odgovor pozvati, te o uspjehu u svoje vrieme sabor ubaviestiti izvoli.

Članak XXV.

O imenovanju odborah za finacialne, političko-upravne i pravosudne poslove.

Da sabor uzmogne tim uspješnije zvanju svome odgovoriti i što moguće većma pospješiti tečaj posalah svojih, odnosećih se to na pripravljanje zakonskih osnovah razne struke, a to i na pregledanje onih, koje se saboru podnesu, zaključio je sabor:

§. 1. Da se odrede tri saborska odbora, i to jedan za financialnu, drugi za političko-upravnu, a treći za provosudnu struku, od kojih će prvi o svih novčanih poslovih, a tako i naročito o troškovih saborskih i njihovom namirenju shodne zakonske predloge učiniti; ostala dva pako dotične u njihovo

područje spadajuće zakonske osnove priugotovljene redomice saboru za riešenje podnašati.

§. 2. U tu svrhu odredio se onaj isti odbor za poslove financialne svake struke i ruke, kog je sabor člankom XVII. za razvidjenje zemaljskih zakladah izaslao s nalogom, da od vremena do vremena o uspjehu poslovanja svoga sabor izvješćuje, a za druga dva odbora obavio se izbor ždrebanjem, te tako,

§. 3. Spadoše u odbor za poslove političko-upravne struke: Janko Gvozdanović, Ivan Kukuljević, Josip Žuvić, Ljudevit Vukotinović, dr. Ante Stojanović, Ivan Vončina, Mirko Hrvat, dr. Josip Vranicani, Ladislav Balog, Janko Šviglin, Josip Župčić, Maksim Piškorac, Ivan Perkovac, Mojsija Baltić i Mirko Bušić.

U zadnji pako odbor za pravo-sudne poslove: Matija Mrazović, Dr. Mirko Šuhaj, Maksim Prica, barun Dragojlo Kušlan, Petar Očić, dr. Josip Vuščić, Tomo Cuculić, Ivan Mažuranić, Lavoslav Šram, Jaćim Pavletić, Ljudevit Salopek, Hugo Marinović, Joso Briglević i Janko Car.

(Sab. sjedn. 19. i 55.)

Članak XXVI.

O predstavci na Nj. Veličanstvo glede nezakonitog poreza i obustave prisilnih u tu svrhu upotrebljenih sredstvah.

Povodom stigavših na sabor troj. kraljevine od strane više municipijah, i to: županije križevačke i virovitičke, kao i slob. i kralj. gradovah Varaždina i Zagreba predstavakah, gdje se tuže, da se po organih centralne financialne vlade porez sveudilj ućerava ne samo u priašnjoj ubitačnoj, neustavnim putem odredjenoj mjeri, nego i načinom tako silovitim i bezobzirnim, da se š njim i najspremniji porezovnici od plaćanja odvraćaju, te mole, da sabor troj. kraljevine o ovom vele prešnom predmetu čim prije u smislu domaćih zakonah viećati i shodno ga riešiti izvoli, zaključio je sabor: da se Nj. c. kralj. apoštolskom Veličanstvu podnese predstavka glede nezakonitosti poreza, s prepokornom molbom: de se uporavljena po financialnih oblastih prisilna sredstva obustave dotle, dok se ovaj predmet ustavnim putem nerazpravi i nerieši.

(Sab. sjedn. 19.)

Članak XXVII.

O odredbah učinjenih u oči ustrojene po financialnom zemaljskom ravnateljstvu njeke vrsti tajne policije.

Pošto je sabor putem novinah doznao za naredbu predsjednika c. kr. financialnog ravnateljstva za Hrvatsku i Slavoniju, kojom se na financialne organe prenaša djelovanje njeke vrsti tajne policie, i glede toga: dali je na-

mjestničkomu vieću obstanak ove naredbe poznat, i ako jest, dali je namjestničko vieće ovih kraljevinah po prinadležećoj si dužnosti proti ovoj, autonomiju zemlje vriedjajućoj naredbi shodne korake učinilo, i koje? svietlog bana Josipa baruna Šokčevića interpelirao, a ovaj izza bezodvlačno potražene potanje ubaviesti o otoj, njemu službenim putem nikada do znanja neprispjeloj naredbi — priobćio saboru stigavši nanj službeni dopis financialnog zemaljskog ravnatelja Polaka, kojim isti, upitan o obstanku spomenute naredbe svoje, smisao takove onamo razjasnjuje, da je po dobljenom od ministarstva financijah nalogu područne svoje organe obvezao na podnos izviešćah o svih pokretih pučkih u obće, a tako i o svih odporih upravljenih proti naredbam javnih, a osobito financialnih oblastih, štono se sbivaju u ovoj zemlji, i o pojavu i pokretu mnenja pučkoga u obsegu ovih kraljevinah: to je sabor, potaknut dužnošću svetom, odlučio ovakomu protuustavnom djelovanju na put stati, te s toga zaključio:

§. 1. pozvati Bana kao predsjednika vrhovnog političnog-upravnoga organa ovih kraljevinah, da po dužnosti, koja mu nadleži po zakonu i po položenoj prisegi, izhodi u Njegova Veličanstva, da se upitna naredba financialne uprave dokine.

§. 2. Ravnim načinom i kr. hrvatsko-slavonsko namjestničko vieće kao najvišju ustavnu upravnu zemaljsku oblast pozvati, da u buduće prema dužnosti svojoj predupredi svako proglašivanje spodobnih neustavnih naredabah.

(Sab. sjedn. 20.)

Članak XXVIII.

O odredbah učinjenih povodom kralj. predloga od 26. veljače 1861 sa uzčuvanje ustavnih pravah.

Povodom izviešća, što ga je osrednji odbor u obziru kralj. predloga od 26. veljače 1861. br. 152. upućenog člankom VIII. na odsjeke saboru troj. kraljevine podneo, i uvaživši prije svega, što se već u početku ovoga kralj. predloga napominje, da je Njeg. Veličanstvo izvolilo odrediti na temelju članka 58 od god. 179⁰/₁, da se sazove hrvat. slav. sabor, dočim je s obzirom na odpis blage uspomene kralja Maximiliana od 29. studena 1567., izdani na sabor troj. kraljevine, slobodno banu ovih kraljevinah sazvati sabor troj. kraljevine, kadgod uztreba, dakle ne samo onda, kad to odredi Njeg. Veličanstvo, a zatim opazivši, što su nadalje u uvodu istoga kralj. predloga sadržane rieči, ovako glaseće: „pošto smo ustavne institucije naših kraljevinah Hrvatske i Slavonije opet u život priveli,“ a još ni dan danas u ovih kraljevinah ustav u podpunoj mjeri povraćen nije; — i što je u pomenutom kralj. pismu u naslovu troj. kraljevine kraljevina Dalmacija posve izostala: Njegovo Veličanstvo podložničkom smjernostju sklonuti na to, da izvoli vladati narodom dalmatinsko-hrvatsko-slavonskim po zakonih, putem ustavnim ili dosad već stvorenim, ili

u napredak stvorit se imajućim; — napokon obazrevši se na sadašnje stanje još svedjer od Hrvatske i Slavonije oddružene Dalmacije, Dubrovnika i Kotora, zaključio je sabor, što sliedi:

§. 1. Da se svečano ogradjuje proti domahu onih izrazah više nevedenog kraljevskoga predloga, koji se odnose na saziv sabora po odredbi Nj. Veličanstva i na temelju članka 58. 179%₁, u koliko se isti izrazi osnivlju na predpostavi protivnoj samostalnosti ovih kraljevinah i banske časti.

§. 2. Da se Nj. veličanstvo smjerno umoli: neka izvoli vladati narodom dalmatinsko-hrvatsko-slavonskim po zakonih putem ustavnim ili dosad već stvorenih ili u napredak stvorit se imajućih.

§. 3. Da se ubilježi u zakonih ovih kraljevinah svečani prosvjed proti tome, što nije u smislu izmedju kraljevah hrvatskih Ferdinanda I. i Karla III. i naroda hrvatskog utanačenih ugovorah od g. 1527 i 1712 protegnut naš ukupni ustav takodjer na Dalmaciju, i što Dalmacija uslied njekih nezakonitih praviteljstvenih zapriekah u smislu prava narodnoga i svečanoga obećanja Njegova Veličanstva već u ovom saboru putem svojih zastupnikah učestvovala nije. —

(Sab. sjedn. 20.)

Članak XXIX.

O odgodi izbora prabilježnika kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Sabor trojedne kraljevine, pozvan kralj. predlogom od 26. veljače 1861. da zakonito obavi izbor prabilježnika kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, odlučio je u tom pogledu:

§. 1. Obzirom na to, da po saborskom, a tako i po političkom i sudstvenom ustrojstvu u ovih kraljevinah do sada postojećem, prabilježnik od potrebe nebi bio, odustati za sada od njegovog izbora.

§. 2. Priuzdržati si ipak pravo, istoga birati, kad bi nastala potreba prabilježnika po preustrojenju ovih kraljevinah na ustavnom temelju.

(Sab. sjedn. 20.)

Članak XXX.

O izboru Vojvode kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije.

Potaknut kralj. predlogom od 26. veljače 1861. br., kojim se sabor trojedne kraljevine pozivlje, da zakonito obavi izbor vrhovnoga kapetana ovieh kraljevinah i u izvršaju njemu od nekada pripadajućeg prava, izabrao je sabor jednoglasnim uzklikom svih svojih članovah za vrhovnog Vovojdu iliti

Kapetana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavnije Bana istih kraljevinah Josipa baruna Šokčevića.

(Sab. sjedn. 20.)

Članak XXXI.

O protestaciji srbskoga Patriarha Josipa baruna Rajačića, i o jubilarnoj njegovoj svetkovini.

U sliedstvu dopisa preuzv. g. Patriarhe Josipa barona Rajačića dd. 13. svibnja. t. g. kojim on u ime srbskoga naroda ulaže prosvjed proti tome, što je u ovdašnjoj saborskoj sjednici od 29. travnja t. g. izjavio veliki župan zagrebački Ivan Kukuljević, da je žiteljstvo vojničke krajine čisto hrvatsko, dočim po mnenju pruzvišenoga gosp. prosvjednika ima tamo i naroda srbskoga, bude na temelju izjave, po prienavedenom velikom županu Ivanu Kukuljeviću učinjene u tom: da on u dotičnom svom govoru u obziru krajišnikah iliti krajine hrvatsko-slavonske nije rekao, da u istoj krajini živi narod čisto hrvatski, nego narod naški, pod kojim izrazom je on pleme srbsko isto tako, kano i hrvatsko razumievao, zaključeno:

§. 1. Izjaviti, da po tom upitni prosvjed prestaje biti predmetom svakog daljeg saborskog pretresanja, dočim nije ni ovaj sabor ikojom prilikom nijekao, dapače vazda pripoznao, da u troj. kraljevini ima i naroda srbskoga, te uviek želio, da Srbi i Hrvati kao najbližja i jednorodna braća jedan drugoga ime i pleme kao narodnu svetinju ljubi i počituje i kao dosade, tako i u napredak u bratskoj slozi ostanu.

§. 2. Umoliti svietlog bana, da zaključak ovaj Nj. svetosti Patriarhu dostaviti izvoli, nadalje

§. 3. Povodom tiem, što će dne 23. svibnja t. g. svetjejši Patriarha i arcibiskup karlovački Josip barun Rajačič u Karlovcih sriemskih obdržavati jubilarnu slavu svojega 50-godišnjega svećeničtva, zaključio je sabor;

§. 4. Umoliti svietloga bana, da svetjejšemu Patriarhi u ime sabora troj. kraljevine češtitku pošalje i to brzajavnim putem, buduć radi kratkoće vremena pismena čestitka u pravo vrieme u ruke svetog Patriarhe prispjeti nebi mogla;

§. 5. in corpore prisućtvovati svečanoj službi božjoj, koja će se na rečeni dan u ovdašnjoj pravoslavnoj crkvi za otu crkvenu glavu braće Srbah obdržavati.

(Sab. sjedn. 20 i 23.)

Članak XXXII.

O izrazu sažaljenja Njez. Veličanstvu, carici i kraljici Elisabeti, što je teško oboljela.

Obzirom na nenadani glas, što se je nedavno po svojkolikoj monarkiji razliegnuo o tom: da se je Njez. Veličanstvo carica i kraljica Elisabeta opet

spremila na put u daleke južne krajeve, za potražiti tamo lieka svome zdravlju, narušenu na novo nemilim udarom; bi zaključeno:

§ 1. Izjaviti putem predstavke Njez. Veličanstvu carici kraljici Elisabeti sućut i sažaljenje ovoga sabora nad njezinim bolovanjem i stradanjem, a podjedno izraziti tu iskrenu želju, da bi se Nježino Veličanstvo izcieljeno i okriepljeno skoro opet povratilo a zavičaj i u krilo svoje prejasne obitelji.

§. 2. Zabilježiti u saborskih spisih stigavšu na preuzv. bana od prvoga generaladjutanta Nj. Veličanstva telegrafičku depešu, kojom se javlja, da je Nj. Veličanstvo viest o prediducem zaključku s osobitom dopadnošću do znanja uzelo, nalažuć ujedno svietlom banu, da sakupljenom saboru za ovu na toli krasan način očitovanu lojalnost u ime Nj. c. kr. apoštolskog Veličanstva izrazi najsrdačniju zahvalu.

(Sab. sjedn 27).

Članak XXXIII.

O tiskanju osnovah zakonskih, po kojih da se zadruge urede.

Uvažavajuć sabor trojedne kraljevine važnost, koju pitanje o „zadrugah" za narod ovieh kraljevinah imade, i želeći jošte za ovog zasjedanja svojeg potrebocam naroda odgovarajući zakon o tom predmetu satvoriti, predbježno odluči:

§. 1. Da se razpravna djela o uredjenju zadrugah, što se kod kr. ovdašnjeg namjestničkog vieća nalaze, te po objavi preuzv. bana saboru trojedne kraljevine na razpolaganje stoje, skupa sa osnovom zakonskom, sastavljenom na temelju potankoga pretresivanja prijašnjih oblastih, te odprije obstojavšemu ministarstvu nutarnjih posalah podnešenom, a sada kralj. dvorskom dikasteriju za saborsko pretresivanje ustupljenom; a tako isto

§. 2. Da se dvie osnove zakonske Ognjoslava Utiešenovića, tičuće se predmeta zadruge, troškom sabora trojedne kraljevine štampaju i odsjekom predadu, da se š njimi, viećajuć o tom velevažnom za narod pitanju, posluže.

(Sab sjedn. 27.)

Članak XXXIV.

O izjavi sažaljenja udovici slavnog Šafařika radi smrti njezina supruga.

Primiv sabor trojedne kraljevine dubokim ganućem prežalostnu viest o preminuću slavnog i za cielo Slavjanstvo vele zaslužnog muža Pavla Šafařika, pohitio je, da iskreno svoje sažaljenje nad nemilim tim udarcem udovi njegovoj telegrafičkim putem do znanja stavi, te podjedno zaključio, da se slavna slavnog toga muža uspomena u spisih saborskih trojedne kraljevine zabilježiti imade.

(Sab. sjedn. 28.)

Članak XXXV.

O odredbah glede velikaških obiteljih Delišimunovićah, Pogleckih i Konskih.

U slied učinjenoga u saboru trojedne kraljevine predloga, da se članovi slavnih velikaških obiteljih Delišimunovićah, Pogleckih i Konskih, od kojih prvi stranom u Buševcih, županiji zagrebačkoj, stranom pako u Žumberku, slunjskoj pukovini, a ostali u krajini imenito u slunjskoj i varaždinskoj pukovini obitavaju, pozovu, da u saboru svoje mjesto zauzmu, bude odlučeno:

§. 1. Umoliti preuzvišenoga g. bana, da shodnim putem i načinom velikaško svojstvo pomenutih obiteljih izviditi dade, i ako se pronadje, da im po obstojećih zakonih pravo mjesta u saboru pripada, da jih pozove.

§. 2. Odpraviti učinjeno u tom obziru po preuzv. gosp. banu izviešće na ovjeritbeni odbor.

§. 3. Izjavit na temelju podnešenog po istome odboru izviešća, da se obitelji Delišimunović, Pogleċki i Konski, počem velikaško svojstvo dokazale nisu, a niti su dosada na sabor ovih kraljevinah dolazile, niti sada na sabor ovaj pozvati nemaju.

(Sab. sjedn. 10. 26. i 41.)

Članak XXXVI.

O podupiranju predstavke krajiških zastupnikah na Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo.

Povodom podnešene saboru trojedne kraljevine molbenice krajiških zastupnikah na Nj. Veličanstvo kralja, kojom svim tegobam, koje iz vojnog sustava izviru, konačni liek traže s prošnjom, da se ova molbenica putem ovog sabora osobitim poslanstvom pod predvodjenjem svietlog bana na podnožje priestola Njeg. c. kr. apošt. Veličanstva položi, a da sabor ovaj istu molbenicu kriepkom predstavkom na Nj. Veličanstvo podupre, bude po saboru uz sveobće oduševljenje ova molbenica prisvojena, te zaključeno: upitnu molbenicu uz krepku predstavku od strane sabora Nj. Veličanstvu putem poslanstva u ono isto doba podnieti, kada će se adresa ovog sabora Nj. Veličanstvu odpraviti.

(Sab. sjedn. 41. i 42.)

Članak XXXVII.

O naredbah glede kolektivno izstupivših saborskih članovah.

Pošto je kod razpravljanja pitanja o sdruženju trojedne kraljevine sa Ugarskom, navlastito kod preduzet se imajućeg načelnog glasovanja za pred-

loge osrednjeg odbora i zastupnikah grada Zagreba, zavladala raznolikost mnenja u pogledu formulacije, kojom se strasti njekojih saborskih članovah tako jako razigraše, da se je kao posljedica toga u 41. saborskoj sjednici izstup kolektivni 34 članovah saborskih, još prije nego što se je počelo o načelu samom glasovati, dogodio, osnovan na razlozih prosvjedne izprave od 14. srpnja t. g., gdje isti radi pretrpljenih nasrtanjah i potvaranjah, kojim u saboru izpostavljeni biahu, svoje mandate položivši, proti svakom se sumnjičenju i potvaranju njihove narodne ustavne i slobodoumne težnje i namjere ogradjuju, to je sabor, zrelo i ozbiljno promotrivši sve okolnosti i uvaživ čin izstupa iz objektivnog bezpristranog gledišta, s razloga:

Što izstupivši saborski članovi ni sami netvrde u svom očitovanju, da su bili činom saborskim obiedjeni izdajstvom domovine i sliepim orudjem tudjinstva, i što sabor nepriznaje, da je to ma i pojedinim saborskim članom naprama izstupivšim članovom budi osobno, budi u obće ikada učinjeno bilo; jer se izstupivši članovi niti pojedince, a niti ukupno za vrieme svoje prisutnosti u sabornici radi takovih obiedah nepotužiše, a niti zakonite zaštite nežaiskaše; jer dakle ono tvrdjenje izstupivših članovah: „da nepovriedivost saborskih članovah nikakove zaštite ni obrane neima,“ nije osnovano na iskrenom i istinitom uvaženju okolnostih, uz koje su oni iz sabornice izašli, ni nepokušav poprije postavit se pod obranu zakona i izvršujućega organa;

Što dakle izstupivši saborski članovi svoj čin od 13. srpnja t. g. u svom pismenom očitovanju nepravo nazivlju „činom žalostne nužde,“ i bez obzira na svoj prijašnji tečajem ovoga sabora učinjeni zaključak, po kojem ima svaki saborski član, ako se i odreče zastupstva, svoje mjesto dotle zadržati, dok njegov zamjenik nedodje, odlučio je sabor trojedne kraljevine:

§. 1. Da se ostavka i izstupljenje onih saborskih članovah, koji spadaju u red velikašah, jednostavno uzme na znanje.

§. 2. Da se višja izvršujuća vlast pozove, da, ako se zastupnici narodni dne 13. srpnja t. g. iz sabornice izstupivši do 8 danah nepovrate, da ona nove izbore na mjesto odstupivših zastupnikah odredi, i shodnim načinom izvesti dade;

§. 3. Izvršujuća se vlast poziva, da velike župane, imajuće dužnost prisućtvovati na saboru, pozove, da dojdju u sabor do 8 danah pod prietnjom, da će se za protivni slučaj uzeti, da su se oni svoje časti veliko-županske odrekli.

(Sab. sjedn. 41. i 44.)

Članak XXXVIII.

O preinaki i nadopunbi poslovnika sabora trojedne kraljevine.

Obzirom na to, što je 13. srpnja t. g. znameniti broj zastupnikah narodnih kolektivno iz sabora izstupio i mandat svoj položio, da nebude tieme sabor u svojem poslovanju zapriečen, zaključio je isti:

§. 1. Da se članak V. uzakonjenog poslovnika saborskog §. 69., glasom kojega kod viećanja i odlučivanja ⅔ ovjerovljenih zastupnikah nazočne

biti moraju, ovako promieni:" kad se vieća i odlučuje, treba da bude prisutna najmanje absolutna većina ovjerovljenih zastupnikah."

Isto tako bude, za da se uvede jednoličnost u postupanju sa zastupnici naroda, koji bi iz kakovieh god uzrokah mandat svoj položiti htjeli, zaključeno:

§. 2. Da narodni zastupnici, položivsi mandat, nisu vlastni uzkratiti svoje sudjelovanje u saboru prije, nego njihovi zamjenici nastupe saborsko poslovanje.

§. 3. Da se prienavedene ustanove kao sastavni dio poslovnika sabora trojedne kraljevine smatrati i uzdržati imadu.

(Sab. sjedn. 21. 42.)

Članak XXXIX.

O zaštiti saborskoj namenjenoj sboru i kaptolu sv. Jerolima u Rimu.

Obzirom na zavladala u Italiji politička gibanja zaključio je sabor trojedne kraljevine:

§. 1. Uzeti pod svoju zaštitu sbor i kaptol sv. Jerolima u Rimu sa svom imovinom njegovom, što ih naš narod ondje od gg. 1453 i 1589 posjeduje, te se naprama istom dragovoljno podlaže svim dužnostim zaštitnika.

§. 2. Zaključak otaj posebnom obrazloženom predstavkom podnieti Nj. Veličanstvu s prepokornom molbom: da mu previšnjom potvrdom zakonitu silu premilostivo podieliti blagoizvoli.

(Sab. sjedn. 45.)

Članak XL.

O novijem izboru prvog podpredsjednika i triuh bilježnikah saborskih.

Pošto se je grof Julio Janković ostavkom od 14. srpnja časti prvog podpredsjednika odrekao, i pošto je potreba nastala umnožiti broj bilježnikah saborskih, bude odlučeno:

§. 1. Da se novi izbor prvog podpredsjednika preduzeti, a uz to i izbor umnoženih za trojicu bilježnikah saborskih obaviti imade.

§. 2. Da se obavljeni izbori, sliedstvom kojih čast prvog podpredsjednika zastupniku narodnome Josipu Briglevìću, i to ovaj put obćim uzklikom, a čast saborskih bilježnikah zastupnikom narodnim Andriji Berliću, Lavoslavu Šramu i Janku Caru, — i to putem propisanog po ovosaborskom poslovniku

tajnog glasovanja u dio padè, u smislu §. 24 istog poslovnika putem dvorskog dikasterija Nj. Veličanstvu do znanja staviti imadu.

(Sab. sjedn. 45.)

Članak XLI.

O imenovanju odbora za osnovu gradjenja željeznice iz Karlovca na Rieku.

Obzirom na neizmjernu korist, koja bi za ove kraljevine odanle nastala, kak bi se željeznica od Karlovca do Rieke sagradila, odlučio je sabor trojedne kraljevine imenovati posebni odbor, koji bi najshodniji način o sagradjenju rečene željeznice predložiti imao, izabrav iz svoje sjednice za članove toga odbora: biskupa djakovačkoga Jurja Strossmayera; Bartola viteza Zmaića velikog župana riečkoga; dra. Pavla Jakovčića; Franju Lovrića; Josipa Švarca; Mojsiju Baltića; Jocu Popovića; Ambroza viteza Vranicany-a; Ivana Obradovića i dra. Josipa Vranicany-a.

(Sab. sjedn. 46, i 47.)

Članak XLII.

O odnošenju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prema kruni i kraljevini ugarskoj.

Povodom kraljevskoga predloga od 26. veljače 1861 br. 152. i na temelju podnešenog po osrednjem odboru predloga izza višenedjeljnog viećanja u pogledu odnošaja trojedne kraljevine naprama kruni i kraljevini ugarskoj i izza predbježnog za uzčuvanje narodne svoje slobode stvorenog zaključka: da se svaki na ustanovljenje ovog odnošaja smerajući zaključak za ništetan i kao neučinjen smatrati ima, ako bi se o specialnih pitanjah i izpravcih odnosećih se budi na predlog osrednjeg odbora, budi na onaj zagrebačkih zastupnikah ili zastupnika Eugena Kvaternika, nenadanim nu ipak mogućim razpuštenjem ili odgodjenjem sabora prepriečila potanja razprava; zaključio je sabor trojedne kraljevine što sliedi:

§. 1. Trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija u današnjem svom teritorialnom obsegu, brojeć ovamo županije: riečku sa gradom Riekom,

njegovim kotarom i ostalim primorjem, zagrebačku, varaždinsku, križevačku, požežku, virovitičku i sriemsku, i sadašnju vojničku krajinu, to jest: osam hrvatskih i tri slavonske pukovine, imenito: ličku, otočku, ogulinsku, slunjsku, prvu i drugu bansku, križevačku i gjurgjevačku; zatim gradišku, brodsku i petrovaradinsku; tako isto razumievajuć ovamo pravo na Medjumurje i ostala virtualna i teritorialna prava ove kraljevine, izjavljuje i očituje putem svoga u glavnom gradu Zagrebu rokujućega sabora, da je uslied dogodjajah god. 1848. svaka druga ma kakva, budi zakonotvorna, budi administrativna, budi sudstvena sveza izmed trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i izmedju kraljevine Ugarske pravno posve prestala, osim što se Nj. Veličanstvo, zajednički kralj njihov, po njihovih do god. 1848 zajedničkih zakonih nakon ugovorenih za trojednu kraljevinu i za kraljevinu Ugarsku posebnih krunitbenih diplomah, ima kruniti za kralja dalmat. hrvatsko-slavonskoga, i to po slobodnoj volji naroda trojedne kraljevine jednom te istom krunom i jednom ter istom krunitbom, kojom i za kralja ugarskoga, i što ovoj trojednoj kraljevini, osim njezinih posebnih temeljnih, državnih i ustavnih pravah, pristoje još i sva ona javna prava, koja pripadahu kraljevini Ugarskoj do konca god. 1847, u koliko se ona gori izjavljenoj samostalnosti i neodvisnosti njezinoj posredno ili neposredno neprotive.

§. 2. Nu uvažavajuć zajedničku s ugarskom kraljevinom prošlost svoju i prijašnji š njom zajednički ustavni život, a tako isto uvažavajuć zajedinstvo interesah glede uzdržanja i razvitka ustavne slobode, trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija, pretresivajuć previšnji kralj. predlog od 28. veljače 1861 br. 152, kojim je pozvana, da izjavi svoje želje i misli glede odnošenja svojega prema kraljevini Ugarskoj, očituje kriepošću ovoga svojega saborskoga zaključka: da je ona pripravna prema koristi i potreboći zajedničkoj s kraljevinom Ugarskom stupit u još užju državo-pravnu svezu, čim od kraljevine Ugarske gori naznačena neodvisnost i samostalnost, a tako i gori pomenuti realni, i virtualni teritorialni obseg trojedne kraljevine pravovaljano budu priznani.

§. 3. Navedena državo-pravna sveza izmedju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije imala bi na temelju njihovoga podpunoga starodavnoga ustava, te pomenute neodvisnosti trojedne kraljevine i njezine državne ravnopravnosti osnovana biti na skupnom zakonarstvu i prema tomu ustrojenoj upravi stegnutoj na one državne poslove, koji će se saveznim ugovorom potanje opredieliti.

§. 4. Zakonarstvo i vrhovna uprava u poslovih političnih, nastavnih, vjerozakonskih i pravosudja, kao i sudbenost u svih molbah, nemogu biti predmetom užje sveze med troj. kraljevinom i kraljevinom Ugarskom, te u pitanju medjusobnog odnošaja ovih kraljevinah u pretres i nedolaze.

§. 5. Čim se sabor kraljevine Ugarske za načela ovoga zaključka izjavi, bit će od jedne i druge strane odredjeni jednakobrojni, od saborskih članovah sastojeći odbori u tu svrhu, da, sastavši se na osobitu, medjusobnim dogovorom odredjenu mjestu, potanki o državo-pravnoj toj svezi ugovor izrade, ter ga dotičnim saborom na odobrenje predlože.

§. 6. Obzirom na previšnji odpis Nj. Veličanstva pod 20. listopada 1860 na bana baruna Šokčevića kano i na medjusobno 700 godišnje drugovanje, imat će se taj zaključak saboru ugarskomu znanja radi priobćiti, a isto tako Nj. Veličanstvu prigodom podastiranja ovosaborske adrese podnieti s molbom,

da ga poput kralj. predloga ugarskom saboru na viećanje, ili ako bi isti sabor po pripadajućem si pravu iniciativu poprimio, njegovu predstavku dalnjeg pretresanja radi ovome saboru dostaviti blagoizvoli.

(Sab. sjed. 21.—47.)

Članak XLIII.

O krunisanju Njeg. Veličanstva kralja Franje Josipa I.

Sabor troj. kraljevine pozvan previšnjim kralj. predlogom od 26. veljače 1861, da za predstojeće krunjenje Nj. veličanstva zastupnike iz svoje sredine izabere i za doba u Budim pošalje, zaključio je:

§. 1. izjaviti, da ovaj sabor najvišju objavu, da će se Nj. veličanstvo kao kralj. dalmatinsko-hrvatsko-slavonski krunisati, do ugodna znanja prima.

§. 2. Umoliti Nj. Veličanstvo, da, buduć se krunisanje kralja samo uz izdanje krunitbene zavjernice preduzeti može, ova pako istom poslie povratka podpunog starodavnog ustava trojedne kraljevine izdati bi se mogla — troj. kraljevini dalm. hrv. slavonskoj povrati cjelokupnost zemljištnu i starodavni njezin ustav, kojeg nikada ničim niti izgubila niti zaigrala nije; a uz sve to

§. 3. izjaviti Nj. veličanstvu prigodom odpravljanja adresse, da si sabor troj. kraljevine za onaj slučaj, ako se krunitba po dosada obstojavših temeljnih zakonih nebi mogla obaviti zajednički s Ugarskom, pridržuje pravo Nj. Veličanstvo okruniti posebice kao svoga kralja, i to na temelju vlastitih svojih državopravnih ugovorah i vlastite svoje sankcie pragmatičke.

(Sab. sjedn. 47.)

Članak XLIV.

O namjestničkom vieću i o preustrojstvu privrem. dvorskog dikasterija kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u kralj. dvorsku kancelariju.

Obzirom na kralj. odpis od 14. ožujka t. g. br. 209, kojim Nj. Veličanstvo saboru ovome do znanja stavlja, da je premilostivo odlučilo za mile mu nasljedne kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju poput namjestničkoga vieća ugarskoga ustrojiti i umjestiti politični dikasterij pod imenom kralj. namjestničkoga vieća za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, bi sliedeći zaključak stvoren:

§. 1. Sabor trojedne kraljevine priznaje ustrojenje i umještenje kralj. namjestničkoga vieća za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, kao privremenog političkog dikasterija za ove kraljevine, s time, da je isti dikasterij po ustavu ovieh kraljevinah, i to temeljnom članku 14. i 18. §. 1. g. 1790|1 tielo narodu odgovorno, koje je dužno svakoj neustavnoj, dakle nezakonitoj naredbi oprieti se sa svom moralnom snagom, te da se isti dikasterij imade na temelju članka 1. i 2. sabora trojedne kraljevine od god. 1767 u svakom obziru ustrojiti i vladati po propisih izdatih ustavnim putem za kralj. ugarsko namjestničko vieće.

§. 2. Isto tako priznaje i odabrava sabor trojedne kraljevine zavedenje privremenog dalm.-hrvatsko-slavonskog kr. dvorskog dikasterija s time, da se naslov pomenutog privremenog kr. dvorskog dikasterija promieni sa naslovom privremene kralj. dalm.-hrvat.-slavon. dvorske kancelarije, te da se privremenoj ovoj dvorskoj kancelariji opredieli isti djelokrug, kojeg je imala ugarska dvorska kancelarija do god. 1848., te po tom, da se njoj povjeri i vrhovno upravljanje primorsko-hrvatskih lukah i morskoga penzionalnoga fonda, štono su sada pod vlašću tršćanske gubernije; a u ostalom da privremena kr. dalmatinsko-hrvatska-slavonska kancelarija stoji u istom odnošenju naprama centralnih popečiteljstvah, u kome je zakonito stajati imala i ugarska dvorska kancelarija do g. 1848.

§. 3. Nu budać da saboru trojedne kraljevine glasom članka 18. §. 1. god. 1790|1 pripada pravo tako privremeno namjestničko vieće, kao i privr. dalm. hrv. slavon. dvorsku kancelariju zamieniti sa ustavnom saboru trojedne kraljevine odgovornom vladom, to će sabor ovaj još u ovogodišnjem svom zasjedanju stvoriti zakonski predlog o vlastitoj saboru trojedne kraljevine odgovornoj vrhovnoj i zemaljskoj vladi.

§. 4. Premda je trojedna kraljevina po primljenoj 9. ožujka g. 1712. pragmatičkoj sankciji svojim načinom postala nasljedna kraljevina, to ipak ona nespada pod smisao drugih austrijanskih pokrajinah, poznatih pod imenom „Erbländer," štono spadaju pod njemački savez, kamo trojedna kraljevina nikada spadala nije, a niti spadati nemože, te se s toga u tom smislu nasljednom kraljevinom nazvati neima.

§. 5. Sadržaj ovoga zaključka imat će se u svoje vrieme u adresu sabora trojedne kraljevine uvrstiti, te tako Nj. Veličanstvu za potvrdjenje podnieti.

(Sab. sjedn. 48.)

Članak XLV.

O namještanju banskoga stola kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i o zavedenju vrhovnog sudišta za iste kraljevine u Zagrebu.

Uslied previšnjega kralj. odpisa dd. 27. ožujka t. g. br. 258. kojim je Nj. kralj. apoštolsko Veličanstvo odredilo: da se za mile mu nasljedne kraljevine

Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju opet uvede i umjesti banski stol kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koji će dotle, dok se njegovo uredjenje ustavnim putem neustanovi, sve poslove, koji su dosadašnjemu c. k. banskomu stolu pripadali, a tako i poslove hrvats. slav. višjega urbarialnoga suda, kojega razpuštenje se podjedno odredjuje, obavljati, bude zaključeno:

§. 1. Da se uredjenje kralj. banskoga stola privremenim smatra, što će valjati dotle, dok se sudovi ustavno nepreustroje, te se proti naslovu nasljednih kraljevinah opeta onako ograditi, kao sto to biaše u članku XLIV. §. 4 učinjeno;

§. 2. Umoliti Njeg. kralj. apost. Veličanstvo, da bi s obzirom na prošlost, u kojoj je troj. kraljevina imala vlastito svoje sudstvo u svih granah i prizivnih molbah, zatim s obzirom na članak XLII. o odnošaju troj. kraljevine prama kraljevini ugarskoj, napokon s obzirom na to, što se parnice, kao i u obće svi parbeni i izvanparbeni poslovi u troj. kraljevini već sada posve u narodnom jeziku vode i rješavaju, a sijaset od njih gledom na doba, kad su se zbile, u hrvatsko-ugarski zakonik i napose u urbarski zakon zasieca, te se tako u trećoj molbi samo po sudcih jeziku i zakonu trojedne kraljevine posve vještih suglasno s pravom i pravicom rješavati bi mogli, blagoizvolilo ustrojiti u Zagrebu kralj. stol sedmorice, kao privrem. vrhovno sudište kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Sab. sjedn. 48.)

Članak XLVI.

O učešću sabora troj. kraljevine kod zadušnicah za žrtve padše 29. srpnja 1845.

Povodom učinjenoga u tom predloga, da sabor troj. kraljevine dne 29. srpnja prisućtvuje kod žalobne službe božje, koja će se na uspomenu žrtvah za ideu narodnosti i slobode istog dana g. 1845 padših obdržavati, bude jednodušno zaključeno: da će sabor troj. kraljevine u naznačeno vrieme rečenim zadušnicam in corpore prisućtvovati.

(Sab. sjedn. 49.)

Članak XLVII.

O odredbah sabora glede zemaljskih sgradah „Kasine“ „Narodni Dom“ „Kazališta“ i „Bolnice“.

Izza pročitanog izviešća odbora, koji člankom XVII. za pregledanje zemaljskih zakladah odredjen biaše, zaključio je sabor:

§. 1. Da se ovo izviešće, uz predbježni ugovor s kojom od ovomjestnih tiskarah za porabu sabora tiskati dade;

§. 2. Da se u staroj kazalištnoj ulici u Zagrebu pod brojem 162 ležeća sgrada „Kasino" za korist ovozemske regnikolarne zaklade pravno-valjano nabavljena, *a)* svojinom iste zaklade po saboru ovdje izjavi i učlani, a to da se u slici nazoćnog zakonskog članka Njeg. Veličanstvu potvrdjenja radi posebnom predstavkom podnese; da se *b)* predloženo svotom od 21400 for. a. v. pre- i dogradjenje iste kasine nikako nedopusti; — te *c)* da se c. k. državno računarstvo iz ote sgrade odmah krene, i tamo narodni muzeum s knjižnicom čim prie namjesti, a napokon *d)* da se podjedno izaslanomu ad hoc odboru za jugosl. akademiju i sveučilište naloži, da pomoćju vještakah izradjen predlog saboru podnese o tom: kako da se kasino za udobno smješćenje narodnog musea i knjižnice makar i gradjenjem drugog krila od tuškanačke strane uredi; —

§. 3. Da se dioničari narodnog doma ležećeg u staroj poštarskoj ulici br. 60 u Zagrebu, po saboru pozovu, da dionice svoje veledušno narodu poklone i tako i od svoje stranke uzvišenom cilju doprinesu, da ova sgrada u istinu postane ono, što joj ime pokazuje, naime: narodu pravom isključive svojine pripadajući dom; — za slučaj pako, kad se ovostranim pozivom već po sebi nebi namienjena svrha postigla, da se preostali na istom domu dug iz zemaljskih zakladah podmiri.

§. 4. Da odbor za državne zaklade u pogledu kazalištne kuće i velike nove bolnice na savskoj ulici u Zagrebu najprie pretrese nabavu tih sgradah i razvidi, jeli se zemlja u podpunom pravu svojine nalazi, te da i ujedno pomoćju vještakah obrazložen predlog glede njih, kako da se u buduće upotriebe, saboru za dalnje riešenje podnese. —

(Sab. sjedn. 49.)

Članak XLVIII.

O ustanovbi pravilah za jugoslavjansku Akademiju znanostih i umjetnostih.

Na temelju izviešća, štono ga je imenovani člankom XII. odbor za jugoslavjansku Akademiju saboru ovome podnio, bjehu ustanovljena sliedeća

Pravila

jugoslavjanske akademije znanostih i umjetnostih.

Glava I.

Svrha, zadaća, djelokrug i sredstva akademije.

§. 1. Učeni zavod imenom „jugoslavjanska akademija znanostih i umjetnostih" jest u Zagrebu,

§. 2. Akademija jugoslavjanska narodan je zavod, a pod zaštitom sabora trojedne kraljevine, inače u svom djelovanju neodvisan od svake državne oblasti.

§. 3. Svrha jugoslavjanske akademije je njega i podpora znanostih i umjetnostih na slavjanskom jugu medj Hrvati, Srblji, Slovenci i Bugari u narodnom duhu i zajedničkoj prosvjeti.

§. 4. Prema ovoj svrsi zadaća jugoslavjanske akademije jest:

Osim znanstvenoga razvijanja hrvatskoga ili srbskoga jezika, obzirom na Slovenštinu i Bugarštinu, njegovanje svake struke znanosti i umjetnosti prema potrebi i koristi naroda jugoslavjanskoga.

§. 5. Djelokrug jugoslavjanske akademije jest:

a) Jezikoslovje Hrvatsko ili Srbsko, Slovensko i Bugarsko s nastojanjem, tim promicati književno jedinstvo na slavjanskom jugu, ogledom na sravnjivanje učeno sa starom slavjanštinom, te inimi indo-europeskimi jezici, i dovoljnim obzirom na razvitak knjige slavjanskih i srodnih indo-evropejskih, najpače starih narodah; obradjivat poviest sa svimi pomoćnimi granami, te mudroslovje i pravoslovje. U tom pogledu nastojat će da obielodani povjestne i starinske, navlaš jugoslavjanske spomenike; podupirati starinarska putovanja i arkivarska iztraživanja, znanstveno razjašnjivati državni, družtveni i umni život jugoslavjanskih narodah.

b) Matematične i prirodoslovne znanosti, obzirom na iztraživanje prirodoslovno jugoslavjanskih zemaljah.

c) Umjetnosti njegovati, te u tu svrhu podupirati ili slati sposobne mladiće jugoslavjanske u strane akademije, nabavljati umotvore, priugotavljati izložbe umotvorinah.

§. 6. Jugoslavjanska akademija držat će se stroge znanstvenosti; nu pored nje imat će svagda i svagdje pred očima potrebe i koristi jugoslavjanskih narodah. Osim toga držat će uvjete, koji se imaju sklopit s družtvom „Matice," s bivšim „učenim družtvom," s „družtvom za poviest i starine," ako se ovi zavodi s akademijom sdruže.

§. 7. Prema svojoj svrsi, zadaći i djelokrugu jugoslavjanska akademija dieli se u četiri razreda:

I. Povjestni i jezikoslovni. II. Mudroslovni i pravoslovni. III. Matematični i prirodoslovni. IV. Umjetnički.

Sva ova 4 razreda imaju se smatrati kano česti jednoga tiela i složno promicati jednu te istu gore naznačenu svrhu.

§. 8. Jugoslavjanska adademija, da promakne ovu svrhu:

a) imati će sjednice, u njih svoje poslove razpravljati, čitati znanstvene razprave, rješavati zadaće i t. d.

b) tiskom svietu priobćivati umne plodove;

c) članove svoje podupirati u znanstvenih i umjetničkih podhvatih novcem i savjetom;

d) razpisivati nagrade i po mugućnosti nagradjivati izvrstnija ina djela, u koliko idu u djelokrug akademije;

e) rješavati znanstvena pitanja, koja bi joj stavila domovina putem javnih oblastih.

§. 9. U tu svrhu ima akademija sliedeća tvarna i znanstvena sredstva:

a) godišnje kamate iz glavnicah utemeljiteljnih, što su sabrane ili dobrovolj-

nimi prinesci, ili obećane na obveznicu uknjiženu na imutak darovatelja kano i iz imutka, što ga imaju, aka se sdruže, Matica ilirska, književno družtvo i družtvo za jugoslavensku poviest i starine i. t. d.;

b) godišnji dobrovoljni prinesci;

c) godišnja podpora iz zemaljskih dohodakah, koje će sabor odrediti:

d) umjetnički razred ima 10000 for. a. vr., koje utemeljitelj akademije preuzv. biskup Josip Juraj Strosmajer u podporu umjetnostih veledušno pokloni;

e) kuću imenom „Narodni Dom“ za porabu akademije, što će sabor izposlovati, da se odkupi na zemaljski trošak i akademiji pokloni.

f) narodni muzej s prirodoslovnimi i archeologičnimi sbirkami i knjižnicu koja stoje pod upravom akademije, te u nje stavlja ona sve svoje knjige i rukopise. U ostalom drži se predlog osrednjega sabora, da se knjižnica i sbirke premjeste u kasino — što bi sabor imao izposlovati.

§. 10. Ovimi sredstvi akademija plaća njeke članove i potrebito joj osoblje, namiruje svoje troškove, izdaje časopis i ina djela, razpisuje nagrade, pomaže znanstvena i umjetnička poduzetja, kupuje starine i umotvore, i t. d. Od svih godišnjih dohodakah ima se šestina na glavnicu metnuti.

Glava II.

Ustroj akademije.

§. 11. Akademija ima: *a)* Pokrovitelja; *b)* Predsjednika; *c)* Članove.

§. 12. Pokroviteljem akademije može biti samo odličan sin trojedne kraljevine, koj si steče znamenitih zaslugah za akademiju, ili u obće za knjigu, umjetnost i domovinu.

a) Sada je pokroviteljem akademije njezin blagodatan utemeljitelj preuzvišeni gospodin biskup Djakovački Josip Juraj Strossmajer.

b) Pokrovitelja biraju pravi članovi u godišnjoj svetčanoj sjednici absolutnom većinom glasovah, a on to stavlja neposredno do znanja Nj. Veličanstvu.

c) Pokrovitelj je doživotan; samo kada bi se iznevjerio svrsi akademije, na zahtjev dvijuh tretjinah pravih članovah može se drugi izabrati.

§. 13. Prava i dužnosti pokrovitelja jesu:

a) on posreduje izmedj vladaoca i akademije;

b) kada je prisutan, predsjeda akademičkim sjednicam;

c) akademija šalje mu iz svetčane svoje sjednice godišnje izviešće o svom stanju, te po jedan istisak svojih spisah;

d) dužan je promicati svrhu akademije riečju i činom.

§. 14. Predsjednikom akademije može biti samo pravi član u Zagrebu stanujući. Izabiraju ga absolutnom većinom glasovah pravi članovi u glavnoj sjednici i to za tri godine. — Izbor stavlja se do znanja banu trojedne kraljevine.

§. 25. Prava i dužnosti predsjednika jesu:

a) On zastupa akademiju kod oblastih.

b) Nadgleda, da svi poslovi akademije idu u redu, i da se njezina pravila vjerno izvršuju.

c) Otvara svetčane sjednice sbodnim slovom; u glavnih rukovodi pretresivanje akademičkih poslovah i odlučuje svojim glasom, kada su opriečni glasovi jednaki brojem.

d) U razrednih sjednicah ima se smatrati samo kano pravi član.

e) On s prvim tajnikom (ili blagajnikom) podpisuje odpise, dopise, zapisnike, račune i t. d. akademičke.

§. 16. Članovi akademije jesu: pravi, počastni i dopisujući.

§. 17. Pravi članovi mogu biti samo oni Jugoslavjani, koji su ime stekli svojimi učenimi djeli ili umotvori. Najviše ih može biti 40.

§. 18. Pravih članovah, bilo njih koliko god, dvie treljine bivaju u Zagrebu. Svi pravi članovi imadu se podieliti razmjerno u razrede.

§. 19. Prava i dužnosti pravoga člana jesu:

a) Ima pravo sjeda u sjednicah, a pravo glasa u glavnih i onoga razreda, komu pripada.

b) Dobiva po jedan iztisak djelah i spisah akademičkih.

c) Znanost ili umjetnost, koju zastupaju, imaju plodovi svoga uma promicati. S toga svaki pravi član obvezan je svake godine napisati za spise akademičke bar po jednu poveću razpravu; ako na poziv akademije tomu u dvie godine nezadovolji, ima se smatrati, kao da je izstupio iz akademije.

d) Dužan je prisućtvovati sjednicam glavnim i sjednicam svoga razreda; vanjski pravi članovi mogu dobiti putne troškove za svetčanu sjednicu.

§. 20. Počastnim članom može biti samo onaj, koj svojom darežljivosti znatno podupre akademiju, ili koj na polju znanostih i umjetnostih slavno ime steče.

§. 21. Broj počastnih članovah obzirom navlaš na Jugoslavjanstvo i na Slavjanstvo, neizključujuć inoplemenikah, može opredieliti akademija.

§. 22. Prava i dužnosti počastnih članovah jesu:

a) Ima pravo sjeda, nu glasa samo savjetujućega u sjednicah.

b) Obvezan je promicati riečju i činom svrhu akademije.

§. 23. Dopisujućim članom može postati samo književnik il umjetnik, bio Jugoslavjan ili Slavjan, bio inoplemenik u obće.

§. 24. Broj dopisujućih članovah ograničuje akademija.

§. 25. Dopisujući, kano i počastni članovi izabiraju se u glavnih sjednicah absolutnom većinom glasovah.

§. 26. Prava i dužnosti dopisujućih članovah:

a) svojimi dopisi promicaju svrhu akademije, rješavaju zadaće, koje im akademija stavlja uz nagradu;

b) u sjednicah imaju pravo sieda, ali samo „votum informativum;" u stvarih pako, koje im bješe od akademije povjerene, takodjer „votum definitivum;"

c) u svojih znanstvenih i umjetničkih poduzetjih na korist akademije imaju pravo na njezinu svestranu podporu.

§. 27. Tajnikom može biti samo onaj učeni Jugoslavjan, koj je pravi član akademije i za tajnika izabran u glavnoj sjednici absolutnom većinom glasovah.

§. 28. Tajnika su dva, prvi i drugi, od kojih jedan mora biti sin trojedne kraljevine.

a) Kod izbora ima se paziti, da oba tajnika po znanosti neimaju biti članovi istoga odsjeka.

b) Tajnik izabire se svake tretje godine u glavnoj sjednici, nu ako postojeći tajnik zadovoljava svojoj dužnosti, te bar dvie tretjine pravih članovah nezahtieva s razlogom novi izbor, ima se potvrditi za sliedeće tri godine.

§. 29. **Prava i dužnosti** tajnikah jesu:

a) Tajnici uredjuju časopis; isto tako ostale akademičke spise, ako to akademija inače neodluči.

b) Izradjuju predloge, koje čine pojedini razredi, te jih u glavnih sjednicah čitaju.

c) Tajnici su navadno izvjestitelji; u glavnih sjednicah sam prvi tajnik.

d) Prvi tajnik sastavlja i čita izviešće u svetčanoj godišnjoj sjednici o godišnjem djelovanju akademije.

§. 30. Svaki razred izabire si svake godine u glavnoj sjednici izmedj pravih članovah svoga **razrednoga predstojnika.**

§. 31. Onaj izmedj predstojnikah razrednih, koj je redom stariji član akademije, **zastupa predsjednika** akademije u njegovoj odsutnosti.

§. 32. **Prava i dužnosti razrednih predstojnikah** jesu:

a) Stariji predstojnik, kada predsjednika zastupa, ima ista prava i dužnosti, koja i predsjednik (čl. 15.)

b) Predstojnik predsjeda u sjednicah svoga razreda, rukovodi ih i podpisuje zapisnike razreda.

§. 33. U svrhu prvog ustanovljenja Jugoslavjanske akademije znanostih odlučuje se ovim u načelu:

a) Odbor, koji je osnovu pravilah za ovu akademiju izradio, naznačit će već sad deset osobah, koje će, čim akademija kraljevsku sankciu zadobije, priznati se za prve članove ovog zavoda.

b) Ova će zatime desetorica putem glasovanja pet drugih članovah izabrati, a ovih petnaest birati će opet drugu petoricu i tako nastavit će se ovo biranje od pet do pet članovah unutar ustanovljenog najvišjeg broja članovah dotle, dokle se to postavšim ovako članovom svidi."

§. 34. Ako narodni muzej i knjižnica dodju pod upravu akadmije (čl. 9) te istoj godišnji prirez u dio padne, tada će akademija izabirati čuvara muzeja i knjižničara izmed pravih članovah.

§. 35. O ustroju muzeja i knjižnice izradit će se posebna pravila.

Glava III.

Sjednice i izbori članovah.

§. 36. Sjednice akademičke jesu dvostruke:

Glavne i razredne; prve, izim svetčane, jesu **tajne**, te se u njih zastupa cjelovita akademija kano zavod, druge pako t. j. razredne su javne.

§. 37. Svetčana sjednica drži se svake godine, i to na onaj dan, kada akademija uvrštena bi medju članke saborske.

Svetčanu sjednicu, prema duhu našega naroda spoljašnjim takodjer načinom ukrašenu, otvara predsjednik shodnim govorom; izza njega prvi, ili ako je taj prepriečen drugi tajnik čita izvjestje o godišnjem djelovanju akademije; čitaju se osmrtnice umrlih akademikah; oglase se sudovi o nagradjenih spisih s imeni nagradjenikah, a napokon jedan pravi član u to ime u glavnoj sjednici bar dva mjeseca prije opredieljen, čita znanstvenu, nu izabranomu obćinstvu prilagodjenu razpravu.

§. 38. U glavnih sjednicah pretresaju se poslovi tičući se čitave akademije, i dolazeći iz akademičkih razredah. U njih imadu „votum definitivum"

sami pravi članovi, a „votum informativum“ takodjer članovi dopisujući. Imenito u glavnih sjednicah

a) razpravljaju se sve stvari novčane i gospodarstvene, pregledavaju računi, predlozi o novčanih podporah i t. d.

b) na predlog dotičnih razredah razpisuju se nagrade, ove namienjuju se djelom nadošavšim, nu tek u svetčanoj sjednici oglasuje se ime pisca;

c) izabiraju se odbori u znanstvenu svrhu;

d) čine se predlozi o promjeni gdjekoga članka ovih pravilah; nu da se promieni potrebito je privoljenje dviuh trećinah pravih članovah;

e) izabiraju se u svoje vrieme pokrovitelj, predsjednik, članovi akademije, čuvar muzeja, knjižničar, blagajnik, pisar i t. d.

§. 39. U razrednih sjednicah:

a) razpravljaju se pismeno ili ustmeno znanstvena pitanja. Razprava nesmije duže trajati od jednoga sata, izim ako dozvole člani.

b) iztražuju se kritički akademiji od drugud priobćeni obrti, umotvori, sastavci i t. d.

c) po dovršenih znanstvenih razpravah, namienjenih takodjer izabranomu obćinstvu, javna razredna sjednica pretvori se u tajnu, gdje se pretresuju predmeti razreda, izabiru odbori iz vještakah pojedinih znanostih ili umjetnostih, čine predlozi, koji se stavljaju u glavnih sjednicah i t. d.

§. 40. U glavnoj i razrednoj sjednici, na koliko je ova tajna, dotični tajnik ili dotični izvjestitelj vodi zapisnik, te ga akademiji odnosno razredu pročita na odobrenje, a podpiše s predsjednikom ili predstojnikom.

§. 41. Glasovanje je javno, samo kod izborah članovah jest tajno. U glasovanju odlučuje absolutna većina samo kod izbora predsjednika, članovah i t. d.; u svakom inom glasovanju odlučuje relativna većina; glasuju pako sami pravi članovi, a dopisujući samo u predmetih, radi kojih su pozvani u sjednice (članak 26 b). Pravi članovi medjuto glasuju samo u glavnih sjednicah i sjednicah svoga razreda, u drugom razredu glasuju samo u stvarih radi kojih bješe pozvani.

§. 42. Članovi čitaju sami svoje razprave; nisu li prisutni, to čitaoca imenuje razred, u koga razprava ide po svom sadržaju. Nečlanovi mogu svoje razprave čitati, ako ih pravi član predstavi predsjedniku akademije i od ovoga bude im dozvoljeno čitanje. Nu razprave svoje imaju predložiti dotičnom razredu, koj ima prosuditi, jesu li vriedne, da se javno čitaju. Ove dužnosti može predsjednik oprostiti učenjake glasovite svojimi djeli.

§. 43. Razpravitelj obvezan je svoju razpravu u izvadku priobćiti odmah u časopisu onom, koga će akademija odrediti; čitava razprava ima se tiskati u akademičkom časopisu.

§. 44. Glavne sjednice drže se posljednji tjedan svakoga tretjega mjeseca. Razredne pako sjednice svaki mjesec, i to ovim redom:

a) dne 1. svakoga mjeseca drži sjednicu prvi razred;

b) dne 10. svakoga mjeseca drži sjednicu drugi razred;

c) dne 20. svakoga mjeseca drži sjednicu treći razred. Razred četvrti oglasit će uviek posebice svoje sjednice.

§. 45. Ako se pomenutih danah nebi mogle s važnih razlogah razredne sjednice držati, imaju se prenieti na sliedeći dan.

§. 46. Mjeseca kolovoza i rujna neima sjednicah, kao što ih neima velikoga, duhovskoga i božićnoga tjedna.

§. 47. Akademija i razredi imaju dobu, kad će se rečenih danah sjednice držati, svake godine unapried opredieliti, te u svom časopisu priobćiti. Isto tako svaki razred opredieliti će razprave, koje se imaju u njegovih sjednicah čitati, za jedan mjesec unapried. Dnevni red za dojduću sjednicu predat će tajnik svakomu članu bar dva dana prije sjednice. U njem krom dotičnih razpravah jesu pobilježeni takodjer predmeti tajnoga viećanja, koji se tajniku imaju predati od pojedinih članovah bar četiri dana prije sjednice.

§. 48. Za važnije poslove akademija imenuje na predlog dotičnoga razreda u svojih glavnih sjednicah odbore, u koje mogu se uvrstiti dopisujući članovi, pače ini vještaci nečlanovi.

a) Odbor imenuje si svoga izvjestitelja, koj će svaki treći mjesec izjaviti tajniku, a ovaj akademiji u glavnoj sjednici o djelovanju odbora.

b) Odbor vlastan je od akademije tražiti sva moguća sredstva, da svrhu postigne.

§. 49. Kod izbora članovah akademičkih imaju se ova pravila obdržavati:

a) U razrednih sjednicah najprije odluči se relativnom većinom glasovah: za koje struke znanostih imaju se birati novi članovi,

b) Kada se to odluči, onda sastavi se za prave članove predlog od trijuh osobah, koje imaju potrebita svojstva (članak 17), a za počastne i dopisujuće članove samo od jedne osobe.

c) U to ime svaki pravi član napiše na ceduljn toliko kandidatah, koliko se ima članovah izabrati. Ove cedulje tajnik sabere, a predsjednik pročita i broj glasovah za svakoga zabilježi, te po množini glasovah sastavi dotične predloge.

d) Ovi predlozi pročitaju se u glavnoj sjednici i o njih se glasuje. Ako glavna sjednica nebi bila zadovoljna s kojim imenom u predlogu, što ga razred sastavi, to ga može uz većinu glasovah s inim izmieniti.

§. 50. U glavne sjednice može se pozvati i osoblje akademičko, kada god to poslovi zahtievaju, koji se u njih pretresuju. Amo ide naročito blagajnik akademički.

§. 51. Blagajnik izabira se u glavnoj sjednici za vrieme, koje će ona opredieliti. On je obvezan uz nagradu:

a) Voditi račune o novčanom stanju akademije; paziti, da glavnica i kamate budu u redu.

b) On diže kamate, odnosno i prirez u ime akademije.

c) On namirava troškove akademije; ali svedje uz valjanu namiru, podpisanu od predsjednika i prvoga tajnika.

d) On dava račun o novčanom stanju akademije svake pol godine u glavnoj sjednici, te je akademiji odgovoran. Računi se tiskaju u časopisu.

§. 52. Čuvar i knjižničar čine u glavnih sjednicah predloge za popunjenje prirodoslovnih i arheologičnih zbirakah, i umnožanje knjižnice.

Glava IV.

Spisi akademički, poslovni jezik i prava akademije.

§ 53. Akademija izdaje putem tiska:

a) **časopis imenom . . . . ,**

b) djela, koja po nalogu akademije odbor izradi i za tisak priredi;
c) djela, koja stekoše nagradu akademijom razpisanu;
d) djela, koja se akademiji šalju na tiskanje, te ih ova pronadje vriedne tiskanja.

§. 54. U akademičkom časopisu priobćuju se:
a) znanstvene razprave, koje se u sjednicah čitaju, ciele ili u izvadku. One nesmiju biti duže od šest tiskanih tabakah;
b) spomenici starinski i umjetnički;
c) izviešća o sjednicah akademičkih, koja su javnosti namjenjena;
d) kritike važnih domaćih i inostranih spisah, u formi razprave;
e) izviešća o stanju akademije, koja će služiti za poviest akademije;
f) osmrtnice članovah.

§. 55. Časopis akademički izlazit će u četvrtgodišnjih svezcih, po 12 tabakah svaki. Svi ovi svezci čine na godinu jednu knjigu.

§. 56. Predmet, komu bi se imala namieniti nagrada, i količina nagrade, predlaže razred akademije u glavnoj sjednici. Za sastavak u akademičkom časopisu akademija platja 30 do 50 for. za tabak tiska. Djela posebna (knjige) nedobivaju nagrade po tabak.

§. 57. Akademija razpisuje svake godine dvie nagrade. Ako to važnost i obseg djela, za koje se razpisuje nagrada, zahtieva, mogu se dvie ili više nagradah u jednu spojiti. Nu nagrada djelu opredieljena nesmije se podieliti izmed više pisacah, koji su u ime nagrade svoja djela poslali.

§. 58. Djela, koja su poslata u ime nagrade ili inače ponudjena akademiji za tisak, imaju se izručiti dotičnomu razredu, koj će sastaviti odbor razsuditeljah. Odbor ima paziti:
a) da je djelo gotovo; jer akademija prima i uvažava samo gotova i za tisak priredjena djela;
b) da djelo odgovara svrsi, zadaći i djelokrugu akademije;
c) da od djela znanost ili umjetnost korist steće. S toga izključuju se djela, koja su samo izvadci iz tiskanih djelah, ili prevodi iz poznatih jezikah.

§. 59. Odbor razsuditeljah daje pismen sud akademiji u glavnoj sjednici.

§. 60. Djela, poslata u ime razpisane nagrade, dodju pod kakvom poslovicom i zapečatjenim pismom, u kom je ime pisca s istom poslovicom. Pismo ono, koje se tiče djela, komu je nagrada dosudjena, otvori se u svetčanoj sjednici i proglasi ime nagradjenika.
a) Nagradjen spis ostane svojinom pisca; ako mu se uzhtije, to će ga tiskati akademija, kupiv nagradjeno djelo od pisca; ili će ga tiskati uz polovicu nagrade što bi ga za svaki tabak djela išla (§. 56), koja tim postane vlastnicom istoga.
b) Akademiji prodano djelo, poboljšano i umnoženo, il nepoboljšano i neumnoženo, može pisac pretiskati samo u sporazumu s akademijom.
c) Nagradjeniku, kao i piscu razprave u časopisu, koja bi se imala posebno tiskati, akademija daje 30 iztisakah na dar.
d) Ako bi pisac htio, da mu se razprava u više posebnih iztisakah tiska, što je preko 30 iztisakah plati tiskarske troškove.
e) Suvišak ovih iztisakah može pisac prodavati.

§. 61. Spisi nenagradjeni, ali vriedni da se tiskaju, s privoljom pisca mogu se tiskati ili u časopisu ili u posebnih spisih, uz nagradu.

§. 62. Tajnici uredjuju i ispravljaju časopis i ostale akademičke spise. Jedino djela, koja su povjerena odboru, uredjuje i ispravlja dotični izvjestitelj uz nagradu.

§. 63. Pisari akademički, koje imenuje predsjednik, obavljaju pisariju akademije, te su podvrženi prvom tajniku, kano ravnatelju akademičke pisarne, brine se o razšiljanju spisah akademičkih i t. d.

§. 64. Poslovni jezik akademije jest Hrvatski ili Srbski. Sve što akademija izdaje pisano je Hrvatskim ili Srbskim, i na koliko za koristno nadje Slovenskim te Bugarskim jezikom. Razprave akedemičke mogu biti pisane ma kojim slavjanskim, a navlastito jugoslavjanskim jezikom, te se istim i tiskaju. Vanjski neslavjanski dopisujući članovi mogu svoja izviešća ili djela svojim jezikom pisati, nu tiskati se mogu samo prevedena.

§. 65. Prava akademije jesu:

a) Smije stupiti u savez s inimi učenimi ili umjetničkimi zavodi.

b) Od svakoga djela, koje se tiska u trojednoj kraljevini, ide joj po jedan iztisak.

c) Imenuje si pakrovitelja, predsjednika, članove, tajnika, blagajnika, i ostalo osoblje bez upliva ikakove državne vlasti; te jedino daje na znanje svietlomu banu naimenovanje pokrovitelja i predsjednika.

§. 66. Pravila ova imađu se posebnom predstavkom Nj. apoštolskom Veličanstvu kraljevskog potvrdjenja radi podnieti.

(Sab. sjedn. 50.)

Članak XLIX.

O odredbah sabora glede pokušanog zavodjenja naroda krajiškoga.

Povodom učinjene od strane krajiških zastupnikah na bana Josipa baruna Šokčevića interpelacije u tom: *a)* da li mu je poznato, da se narod u krajini po častnicih vojničkih zavodi kojekakvimi pitanji na neistinite odgovore i podpise glede svoga budućega državno-pravnoga položaja; — *b)* hoćeli trpili, da se i nadalje taj nečisti posao u krajini tjera, ili dali je pripravan taj postupak obustaviti i svojski ukoriti, bude zaključeno:

§. 1. Zadovoljiti se izjavom bana Josipa baruna Šokčevića, da je čitajući u novinah viest o tom postupku u krajini, s mjesta poiskao izviešća od pukovinah, i da će, dobivši ta izviešća, shodne i narodu zadovoljavajuće korake učiniti; —

§. 2. Odpraviti na odsjeke predbježnog viećanja radi predlog, po zastupniku naroda Mirku Hrvatu o zavodjenju krajišnikah učinjen, izjaviv ga podjedno prešnim, t. j. takovim, koji se po propisu poslovnika saborskoga pred inimi predmeti na dnevni red staviti imade; —

§. 3. Nadopuniti tom prigodom odbor, štono Čl. XXI. §. 5. za izradjenje osnove o redovitom zastupanju vojničke krajine na saboru troj. kraljevine, i o

ukinuću vojničke krajine odredjen bješe, nu kojega pojedini članovi medjutim iz sabora izstupiše; te biahu u tu svrhu izabrani zastupnici naroda: Eugen Kvaternik, Mirko Hrvat, Ladislav Ballog i Antun Zoričić.

*(Sab. sjedn. **22.** i **51.**)*

Članak L.

O molbi, da se namjesti konsularna agentura u Bišću u Bosnoj.

Uzamši sabor troj. kraljevine u obzir, da je trgovina izmedju turske Hrvatske i Bosne s jedne strane, a kraljevine hrvatske s druge strane već odavna udarila najvećma putem Bišća k primorju hrvatskomu i zato osobito stoji u savezu sa Trstom, Riekom i Senjom, te da bi stoga veoma potrebito i koristno bilo, da se i u Bišću poput Banjaluke, Tuzle i Lievna, namjesti konsularna Agencija, odlučio je umoliti bana Josipa baruna Šokčevića: neka uplivom svojim gleda izposlovati: da se kod predstojeće regulacie konzularnih Agenturah dostojni obzir uzme i na Bihać, koj 10.000 žiteljah imade, i sjedište jeste kajmakama, pod kojim stoji 10 nahijah sa 170.000 dušah, s kojimi krajišnici naši svaki dan trguju, štetujuć mnogo putah s toga, što ondje zakonitoga zastupstva neimade, koje bi ih u slučaju pravde valjano pod zaštitu uzeti moglo. —

*(Sab. sjedn. **51.**)*

Članak LI.

O povrati prije obstojavših u Hrvatskom Primorju carinskih medjah.

Sabor trojedne kraljevine pozvan budući posebnim predlogom, da shodne odluke učini o tom: kako bi se carinske linije u Hrvatskom Primorju opet onako povukle, kako su do god. 1852. obstojale, te da se ujedno i na obćine vinodolske protegnu, odlučio je, obziruć se na to, što je tim, da god. 1852 bješe medja, do koje su se u primorju hrvatskom prije prostirala prava slobodnih lukah, na same gradove Rieku, Bakar i Kraljevicu stegnuta, tamošnjoj trgovini, a i cielom pučanstvu smrtni udarac zadat, posebnom predstavkom Nj. Veličanstvo umoliti: da premilostivno odrediti blagoizvoli, neka se u kotaru grada Rieke, zatim u kotaru bakarskom riečke županije medja slobodnih lukah onako razširi, kao što se to čita u oglasu gubernije riečke dd. 27. svibnja

1837 br. 1603; u cielom pako Vinodolu da se prava slobodnih lukah protegnu na sve ono zemljište, štono leži izmedju mora i ceste, koja preko Križišta u Senj vodi.

(Sab. sjedn. 52. i 62.)

Članak LII.

O nešiljanju zastupnikah saborskih na carstveno vieće u Beču.

Povodom kralj. predloga od 12. ožujka t. g., kojim se sabor trojedne kraljevine pozivlje, da devet sposobnih i miroljubivih zastupnikah iz sredine svoje izabere i na carstveno vieće u Beč pošalje, a podjedno da u pretres uzme i pitanje o konačnom ustavnom uredjenju načina, kojim će se unapredak birati i pošiljati na carstveno vieće zastupnici ovih kraljevinah, budu u pretresivanje saborsko uzeta izviešća, stranom po središnjem odboru, stranom po prvom saborskom odsjeku u tom predmetu podnešena, a tako i predlozi i izpravci po pojedinih zastupnicih o tom pitanju učinjeni, te bude nakon zreloga viećanja i svestranoga uvaženja svih državopravnih i političkih razlogah jednoglasno zaključeno:

§. 1. Da kraljevina Hrvatska i Slavonija neudioničtvuje na carstvenom vieću.

§. 2. Da se otaj zaključak sa svimi razlozi Nj. c. kr. apošt. Veličanstvu putem adresse do najvišega znanja dostavi.

(Sab sjedn. 55.)

Članak LIII.

O potvrdi ugovorah, učinjenih sa tiskàrama dra. Ljudevita Gaja i Ante Jakića.

Buduć da se po učinjenom u tom obziru saborskom zaključku, saborski dnevnik, a po propisu poslovnika saborskoga svaki važniji predmet pojnajprie tiskati ima te tako potreba nastade, da se glede tiskanicah saborskih shodne naredbe učine, bude zaključeno:

§. 1. Imenovati posebni odbor, koji će za tiskanice saborske sa tiskàrom, koja će najpriličnije uvjete ponuditi, posebni ugovor sklopiti, te budu u

tu svrhu izabrani zastupnici naroda: Josip Briglević, Petar Očić, Josip Vuščić, Ivan Perkovac i Andrija Brlić; —

§. 2. Odobriti postupanje prie pomenutog odbora, koji je glasom izviešća svojega dd. 1. kolovoza sklopio dva ugovora, i to jedan sa tiskàrom Ante Jakića glede tiskanja saborskoga dnevnika, a drugega sa tiskàrom Dr. Ljudevita Gaja glede ostalih saborskih tiskanicah; napokom uz odobrenje prije navedenih ugovorah; —

§. 3. Pristati na dalnji predlog istog odbora, da se primanje tiskanicah, kontroliranje štampe i pregledanje računah povjeri pomoćnome uredu kralj. namjestničkoga vieća, te da se, za prištedu većega troška manji predmeti litografiraju u kamenopisàri istoga namjestničkoga vieća odrediv podjedno: da saborsko predsjedničtvo potrebita u potonjem pogledu učiniti nastoji. —

(*Sab. sjedn. 51. i 55.*)

Članak LIV.

O imenovanju Odbora za izradjenje adresse na Nj. kralj. apoštolsko Veličanstvo.

Pošto je sabor trojedne kraljevine sve na njega dosada stigavše kralj. predloge i kralj. odpise riešio, te zaključke svoje učinio, s toga bude odlučeno: da se imenuje odbor iz 9 članovah, koji će izraditi na najvišja kralj. pisma adressu na Nj. kralj. apošt. Veličanstvo, a tajnim glasovanjem budu u otaj odbor izabrani zastupnici narodni: Ante Stojanović, Ante Starčević, bar. Dragojlo Kušlan, Eugen Kvaternik, Lavoslav Šram, Josip Vuščić, Roberto Zlatarović, Franjo Rački, Dr. Mirko Šuhaj, i, pošto se je Franjo Rački zahvalio, Andria Uhernik.

(*Sab. sjedn. 56.*)

Članak LV.

O novijem izboru saborskih Bilježnikah.

S razloga, što su dvojica saborskih bilježnikah radi oporavljenja zdravlja na dulje vremena dopust dobila, te bi obavljanje bilježničkih poslovah za preostale bilježnike odviše tegotno bilo, odlučio je sabor trojedne kraljevine:

§. 1. Izabrati jošte tri bilježnika saborska, te budu

§. 2. Izabrani za te zastupnici naroda: Roberto Zlatarević, Andria Uhernik i Ivan Vardian; ustanoviv podjedno:

§. 3. Da se imena novo izabranih bilježnikah po glasu §. 24. poslovnika saborskoga Nj. Veličanstvu putem privr. dvorskog dikasterija do znanja staviti imadu.

(Sab. sjedn. 55.)

Članak LVI.

O odredbah sabora trojede kraljevine glede dostavljenih mu abdikacionalnih ispravah Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda I. i prejasnoga nadvojvode Franje Karla.

Sabor trojedne kraljevine Dalmacije Hrvatske i Slavonije, uzamši u pretres abdikacionalne izprave Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda I. i prejasnog nadvojvode Franje Karla od 1. prosinca 1848, stigavše nalied podnešene člank. VII. predstavke, kao što

§. 1. Priznaje, da poslie odreke Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda I. i prejasnoga Nadvojvode Franje Karla po sankciji progmatičkoj od g. 1712, od trojedne kraljevine samostalno primljenoj pravo nasljedstva na prestolje Austrije i š njom personalno sjedinjene trojedne kraljevine Dalmacije Hrvatsko i Slavonije sada vladajućem Kralju Franji Josipu I. pripada, tako i nehotice opaziti mora, da bi se bile napomenute abdikacionalne izprave po propisu čl. 3: 179⁰/₁ uz rok od 6 mjesecih saboru kraljevine ugarske i saboru trojedne kraljevine predložiti i krunisanje kraljevskog nasljednika poduzeti imalo, što budući propušteno, položilo je temelj 10-godišnjom absolutizmu, koj je država do skrajnje propasti doveo, —

§. 2. Glede izrazah u obadviuh abdikacionalnih izpravah dolazećih „krune carevine austrijanske i svibkolikih pod njom sjedinjenih kraljevinah“ zaključuje: javnu ogradu proti svimkolikim posljedicam ovih izrazah i proti sličnom u buduće postupku toga radi uložiti, jer izrazi ovi podložnost kraljevine ugarske i trojedne kraljevine pod krunu cesarevine austrijanske naznačuju, a to je protivno sadržaju sankcije progmatičke, po kojoj kraljevina ugarska i trojedna kraljevina s pokrajinami austrijskimi samo u personalnoj svezi stoje i pod krunu cesarevine austrijanske i nespadaju, kao što to g. 1804 prigodom ustrojenja cesarevine austrijske u dotičnoj, na 17. kolovoza i. g. izdatoj izpravi naročito priznano biaše.

(Sab. sjedn. 58.)

Članak LVII.

O imenovanju Podvojvode i Podbana kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije.

Obavljena po banu Josipu barunu Šokčeviću na temelju pripadajućeg mu kao ustavnom banu i vrhovnomu vojvodi starodavnoga prava pred licem sabora imenovanja, i to: c. k. podmaršala Juraja grofa Jellačića za podvojvoda trojedne kraljevine, a Ivana Zidarića za podbana trojedne kraljevine i ujedno i namjestnika banova kod banske stolice, bijahu radostnim uzklikom primljena, te zaključeno:

§. 1. Zabilježiti u saborskih spisih ova imenovanja; —

§. 2. Zabilježiti svečani čin prisege, koja su oba novoimenovana dostojanstvenika narodna pred licem sabora položila, i to podvojvoda uz uzhićujuće domoljubno slovo, a podban primiv zatim ključeve dotične pismare banske.

(Sab. sjedn. 46. 48. i 58.)

Članak LVIII.

O narodnom jeziku.

Da se jeziku narodnomu podieli ono dostojanstvo, koje ga po pravu i božjem i čovječjem ide, bude zaključeno:

§. 1. Jezik jugoslavenski trojedne kraljevine izjavljuje se ovim za savkoliki obseg trojedne kraljevine za jedino i izključivo službeni jezik u svih strukah javnoga života; —

§. 2. Sve oblasti bez iznimke u obsegu trojedne kraljevine, kao i one višje oblasti, koje izvan obsega iste kraljevine stanovale budu, isto tako i sve skupštine i sabori trojedne kraljevine u svih svojih viećanjih, dopisih, odpisih, odlukah, riešitbah i ostalih javnih spisih, kao i u svih službenih odnošenjih imaju se jedino služiti jugoslavenskim jezikom trojedne kraljevine;

§. 3. Učevni zavodi, mužke i djevojačke, višje i nižje učione, budi javne budi privatne i sva zakonom potvrdjena domaća družtva bez razlike, imaju u svih službovanjih, predavanjih i pismenih djelah služit se jedino jezikom jugoslavenskim trojedne kraljevine;

§. 4. Oblasti crkvene u obsegu trojedne kraljevine budi kojeg vjeroispoviedanja dužne su u obćenju medju sobom i s inimi domaćimi oblastmi služit se jedino jugoslavenskim jezikom trojedne kraljevine; isto se razumieva i o knjigah matičnih (Matriculae);

§. 5. Svakomu je prosto služiti se u svih spisih latinskim ili ćirliliskim pismom.

§. 6. U gradu Rieci imade se radi izvanrednih okolnostih, u političkom, sudbenom i trgovačkom medjusobnom službovanju — izuzamši javno podučavanje i nastavu u obće — na jezik talijanski obzir uzeti, te se gradjanom i korporaciam tamošnjim, jeziku jugoslavenskomu nevještim dozvoljava za sada jošte poraba jezika talijanskoga. -- U dopisivanju ipak i službovanju sa domaćimi oblastmi trojedne kraljevine imade se grad Rieka kao i sve njegove korporacije služiti jedino jezikom jugoslavenskim trojedne kraljevine.

§. 7. Zaključak ovaj imade se u slici zakona Nj. Veličanstvu previšnjeg potvrdjenja radi podnieti.

(Sab. sjedn 58. i 59.)

Članak LIX.

O imenovanju privremenoga saborskoga odpravnika.

Obzirom na to, što od g. 1848 neima prabilježnika saborskoga, koji je medju ostalimi spise saborske uredjivati, nadzirati i manipulaciu rukovoditi imao, i što je i ovaj sabor člankom XXIX. od imenovanja takovoga za sada odustao, a ipak bi potrebno bilo, da ima jedna osoba, koja bi nadziranje saborskih spisah i odpravljenje saborskih zaključakah obavljala, bude zaključeno:

§. 1. Imenovati za privremenog saborskog odpravnika prikladnu osobu uz mjesečnu nagradu od 50 for. a. v. koja se iz zemaljske blagajne naplaćivati imade;

§. 2. Povjeriti taj posao Marku Gvozdanoviću, odpravniku banske stolice u miru; koji izrazivši pripravnost svoju odmah preuzè nadziranje i rukuvodjenje saborskih pisamah.

(Sab. sjedn. 59. i 60.)

Članak LX.

O zločinu izdaje domorine i o njegovoj kazni.

Obzirom na žalostne i u posljedicah svojih zlokobne pojave, koji su se u trojednoj kraljevini u pogledu njezine samostalnosti i cjelokupnosti od njegda sbivali, a stranom se i sada jošte sbivaju, bi ustanovljeno:

§. 1. Krivac je zločina izdaje domovine, te ima se kazniti težkom tamnicom od 1—5 godinah i gubitkom svih svojih gradjanskih pravah:

a) koji budi činom, budi savjetom, ili nagovorom, ili kojim god drugim načinom o tom nastoji, da se kojigod cjeloviti diel kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od ovih kraljevinah odciepi ili razdruži,

b) koji suprot javnomu pravu ovih kraljevinah, bez odluke njihova sabora, bude dionikom sabora koje ine pokrajine, zemlje ili grada.

Ovamo nespadaju oni, koji bi kao posjednici u inoj kojoj državi, kraljevini ili pokrajini udioničtvovali na takovom saboru, kao ondašnji posjednici, a ne kao članovi trojedne kraljevine.

§. 2. Sudovnost o zločinu izdaje domovine podieljuje se ovim županijskomu sudbenomu stolu u Zagrebu.

(Sab. sjedn. 59.)

Članak LXI.

O držanju saborskih sjednicah i stignuvšem u tom predmetu kr. odpisu.

Uslied priobćene saboru trojedne kraljevine brzojavne viesti, kojom kr. privr. dvorski dikasterij ovih kraljevinah pod 8. kolovoza t. g. namjestničkomu istih kraljevinah vieću obznanjuje, da proti držanju javnih saborskih sjednicah pod predsjedom prvoga saborskoga podpredsjednika nikakovih zapriekah neima, i da će o tom stići previšnji kralj. odpis, bude zaključeno:

§. 1. Na znanje uzeti priepomenutu brzojavnu viest, budući bi saborski podpredsjednik već po glasu saborskoga poslovnika, kojega si je ovaj sabor po pristojećoj si vlasti ustanovio, posve vlastan bio na držanje saborskih sjednicah; — Nadalje

§. 2. Na ugodno znanje uzeti stigavše u tom obziru ddo. 31. svibnja t. g. br. 1859 kralj. pismo, kojim se ustanovljenje ovosaborskoga poslovnika, te izbor podpredsjednikah i bilježnikah saborskih na previšnje znanje uzima, napokon

§. 3. Predati prije navedeno kralj pismo saborskomu odboru, odredjenomu za buduće ustrojenje sabora toga radi, što se istim kralj. pismom sabor ovaj ujedno pozivlje, da zaključke svoje o budućem ustrojenju sabora previšnjemu kralj. odobrenju podnese.

(Sab. sjedn. 57. 60.)

Članak LXII.

O uzakonjenju ugovora, što ga je preobstojavša vlada sa veletržcem Guidom Pongracom za gradjenje mosta na Kupi u Sisku uglavila bila.

Povodom učinjenoga saboru trojedne kraljevine predloga o tom: da se podieljena veletržcu zagrebačkomu Guidi Pongracu po kr. dalm. hrvat. slavons. dvorskom dikasteriju povlastica na gradjenje mosta preko rieke Kupe medju vojnim i civilnim Siskom uzakoni i tako pod zaštitu zakona uzme, bude

§. 1. Predlog ovaj ponajprije očitovan za prešan, i predbežnoga pretresa radi odpravljen na posebni odbor, za kojega članove bješe izabrani zastupnici naroda: Franjo Lovrić, Joco Popović, Ante Jakić, Josip Ključec, Mojsija Baltić, Janko Pavlešić i ~~Mirko Busić~~, zatim pako bude

§. 2. Na temelju izvieśća, što ga priepomenuti odbor pod 8. srpnja t. g. ovome saboru podnio, uz odstranjenje sviuh na tarifu mostovine odnosećih se pitanjah, zaključeno:

§. 3. Ugovor medju veletržcem zagrebačkim Guidom Pongracom i preobstojavšom vladom radi gradjenja mosta preko Kupe u Sisku, dne 5. ožujka 1860 sklopljen, i podieljena mu u tom obziru povlastica ovime se uzakonjuje s dodatkom: da po izminuću ugovorenih 50 godinah dotični most trojednoj kraljevini dalm. hrv. slavonskoj u podpuno vlastničtvo pripasti imade, te napokon

§. 4. Da se otaj zaključak u slici zakona Nj. Veličanstvu previšnjega kralj. potvrdjenja radi posebnom predstavkom podnieti imade.

(Sab. sjedn. 27. 59. i 61.)

Članak LXIII.

O privremenoj obustavi vojničkog utjerivanja poreza.

Gledom na biedu, koja tišti porezovnike u ovo doba, gdje je sva ljetina izgorjela te pogibelj glada prieti, bude odlučeno:

§. 1. Bana trojedne kraljevine preko prvoga podpredsjednika saborskoga umoliti, da brzojavnim putem od Nj. Veličanstva zamoli obustavu vojničkog utjerivanja poreza za njeko vrieme;

§. 2. Na ugodno znanje uzeti izjavu, da je posredovanjem bana Josipa baruna Šokčevića ovršbeno ~~utjerivanje poreza~~ kod poljodjelacah u Hrvatskoj i Slavoniji do 15. rujna t. g. obustavljeno.

(Sab. sjedn. 60 i 62.)

Članak LXIV.

O protestaciji sabora trojedne kraljevine proti naredbi banovoj, kojom se krajiški zastupnici iz sabora odpraviše.

Povodom pismene oprostnice, koju više zastupnikah iz vojničke krajine saboru trojedne kraljevine podnese s tim, da je njim ban trojedne kraljevine i predsjednik sabora Josip barun Šokčević naložio, da se kući vratiti imadu, bude izza pročitana stigavšeg podjedno dopisa banova od 8. kolovoza t. g. kojim saboru ovome javlja, da je krajišničke zastupnike u ime Njegovoga Veličanstva toga radi odpustio, što je viećanje o drzavopravnih pitanjih, radi kojih dozvani biahu, jurve dovršeno, — za obezbiedjenje pravah sabora, i odbijanje sviuh s njimi u protuslovju stojećih činah, zaključeno:

§. 2. Da ako su i zastupnici krajine na sabor trojedne kraljevine samo ad hoc, za riešenje naime državo-pravnih odnašajah ove trojedne kraljevine, pozvani, to ipak ban trojedne kraljevine, kao ustavna ovih zemaljah glava, već toga radi, što sva državo-pravna pitanja u istinu konačno riešena nisu — nije vlastan bio zastupnike krajine onim načinom, što ga svojim prienavedenim dopisom ovome saboru do znanja stavlja, odpustiti; zato

§. 2. Da se postupak svietloga bana u odpuštanju krajiških zastupnikah zakonitim priznati nemože, i da se zaoto pozvati imade, da krajišničke zastupnike bezadvlačno u sabor natrag sazove, ili, ako je u tom gledu naročiti nalog od Njeg. Veličanstva zadobio, da ga saboru dalnjeg uvaženja i pretresanja radi priobći; —

§. 3. Da se pismo preuzv. g. bana od 12. kolovoza t. g., kojim saboru odgovara, da je kao zapoviedajući, izključivo Nj. Veličanstvu i c. kr. vojnomu ministarstvu odgovorni General zastupnike krajiške po višjem nalogu odpustio, nu da niti nije dužan, a niti vlastan saboru priobćivati previšnje odluke ili odpise, prispievajuće mu putem zemaljskoga vojnog zapovjedničtva, te da uslied svega toga nije u stanju po želji i zahtjevu sabora odpuštene krajiške zastupnike natrag pozvati, pošto bi to jedino uslied novoga previšnjega naloga sliediti moglo; na znanje uzeti, a Nj. Veličanstvo posebnom predstavkom zamoliti ima, da povratak krajiških zastupnikah na ovaj sabor već s toga premilostivno odrediti blagoizvoli, jer niti su još izvedeni zaključci, satvoreni o državopravnih pitanjih, niti je pretresivana adressa, u kojoj se temelji i uzroci saborskih zaključakah obširnije razložiti imadu; napokon

§ 4. Da se izradjenje upitne predstavke posebnome odboru povjeri, u koji uz bilježnika saborskoga Ivana Vardiana, bijahu izabrani; bar. Dragojlo Kušlan, Slavoljub Vrbančić, Franjo Rački i Matia Mrazović.

(Sab. sjedn. 57. 60. i 61.)

Članak LXV.

O opetovanom utjelovljenju grada, luke i kotara Rieke, te hrvatskoga primorja trojednoj kraljevini, i o uzakonjenju županije riečke.

Obzirom na to, što grad i kotar Rieka sa svojom lukom i čitavim hrvatskim primorjem cjeloviti dio trojedne kraljevine dalm. hrvat. i slavonske sačinjava, i obzirom na novo ustrojenu županiju riečku, bude, na temelju učinjenog po središnjem sabors. odboru predloga, zaključeno:

§. 1. Grad i kotar Rieka sa svojom lukom i čitavim hrvatskim primorjem, u smislu previšnjih naredabah i odpisah blage uspomene kraljice Marie Terezije od 5. rujna 1777, i 10. travnja 1778 na Stališe i Redove trojedne kraljevine, te članka 8. sabora trojedne kraljevine od g. 1808., izjavljuju se i očituju se oviem za cjelovite i nerazdružive česti kraljevine Hrvatske, a time i trojedne kraljevine; a novo ustrojena županija riečka ovim se uzakonjuje.

§. 2. Zaključak ovaj ima se u slici zakona posebnom predstavkom podnieti Nj. Veličanstvu kralj. potvrdjenja radi.

(Sab. sjedn. 62.)

Članak LXVI.

O odredjenoj uslied pritužbe krajiških zastupnikah tiskarskoj parnici proti Uredniku „Agramer Zeitung-a"

Povodom podnešene saboru trojedne kraljevine po krajiških zastupnicih pritužbe proti uredniku „Agramer Zeitung-a" odnosno proti bezimenomu piscu članka „Eingesendet" štono je tiskan u br. 150. rečenoga lista, gdieno pisac taj biedi i potvara krajiške zastupnike, da svojim u br. 140 „Pozora" obnarodovanim proglasom potiču krajinu na ustanak proti njezinim oblastim, pa ih sumnjiči kao da svojemu caru i kralju dužnu pokornost uzkraćuju, i tobož nezakonitim i svojevoljnim načinom hoće da si pravo prisvoje bez znanja i volje vladaoca svoga popuštiti unutarnje svoje uredjenje jednoj već od početka sadašnjega pokreta svakomu postojećem redu tobož neprijateljskoj stranki, bude odlučeno:

§. 1. Umoliti svietloga bana, da urednika „Agramerice" pozove, neka za 3 dana pisca rečenoga članka oddà, i ako toga učiniti nebi hteo, da se proti istomu kao uvreditelju, ne samo krajiških zastupnikah, nego i cieloga sabora, tiskarska parnica povede; —

§. 2. Pozvati svietloga bana, da pošto urednik „Agramerice" glasom podnešenoga po njemu očitovanja, dotičnog sastavitelja imenovati neće, pače svukoliku odgovornost na se uzimlje, — odnoseće se na otaj predmet spise

kr. županijskom sudu zagrebačkom priobći s pozivom, da proti uredniku „Agramer Zeitung-a Franji Staudnaru radi uvriede ovoga sabora tiskarsku parnicu podigne; —

§. 3. Uzeti na znanje stigavše u tom pitanju izviešće banskoga stola od 1. kolovoza t. g. br. 3214, kojim se preuz. gosp. banu javlja, da sudbeni stol županije zagrebačke nije pronašao proti uredniku „Agramer Zeitung-a" poradi upitnoga članka, priobćenog u br. 150 službenu iztragu povesti, te da s toga uvriedjeni krajiški zastupnici, na koliko se istim člankom sbilja uvriedjene nalaze, protiva rečenom uredniku po propisu §. 487 i §. 495 kaz. zak. i §. 42 tiskovnog reda radi uvrede poštenja, kao osobni tužitelji budi sami, budi kroz zastupnika pred sudb. stolom županije zagrebačke postupati imadu.

(Sab. sjed. 35. 39. i 63.)

Članak LXVII.

O podignuću mjesta Virovitica na čast slobodnog i poveljenog trgovišta.

Uslied molbe zastupničtva virovitičkoga, da se mjesto Virovitica uz obnovljenje starijih u tom obziru mu podieljenih poveljah na čast slobodnog i poveljenog trgovišta podigne, — odlučio je sabor trojedne kraljevine molbu otu posvojiti, i Nj. kralj. apoštolsko Veličanstvo posebnom predstavkom umoliti: da s obzirom na starodrevnu uglednost, koju prienapomenuto mjesto u domovini imadjaše, i ine za podkriepljenje ote molbe navedene razloge, tom s više obzirah znamenitomu mjestu povoljnom rješitbom milostivo zadovoljiti blagoizvoli.

(Sab. sjedn. 63.)

Članak LXVIII.

O odredbah sabora glede ugarsko - hrvatskog vojničkog zavoda „Ludoviceja."

Na prijavu županije zagrebačke iz svoje glavne dne 18. i slied. mjeseca svibnja t. g. držane skupštine: da se narodni vojnički g. 1808 čl: 7, i 1812 čl. 2: i 1836 čl: 40 u Ugarskoj pod imenom Ludovicejuma za kraljevinu ugarsku i trojednu kraljevinu podignut zajednički zavod nalazi pod nezakonitom upravom, bude, po predlogu saborskoga peticionalnoga odbora zaključeno, umoliti posebnom predstavkom Nj. Veličanstvo:

§. 1. Da namienjenu prodaju ogromne k ludovicejskoj sgradi spadajuće bašće ukinuti blagoizvoli;

§. 2. Da premilostivno odrediti dostoji, da se glavnice zavoda ludovicejskog, neustavno u Beč potegnute i ondje rukovodjene, kraljevinam ugarskoj i hrvatsko-slavonskoj odmah povrate, za da glede njihova opredielenja sabori ugarski i hrvatsko-slavonski uzmognu porazumno načiniti s uspjehom dalje naredbe; u kom posljednjem obziru bi ujedno

§. 3. Ovosaborskomu odboru za zaklade naloženo: da glavnice od strane trojedne kraljevine na korist Ludovicejuma doprinešene popiše, te sastavljeni o tom izkaz u svoje vrieme ovomu saboru podnese.

(Sab. sjedn. 63. i 46.)

Članak LXIX.

O gradjenju željezničke postaje kod Susjeda.

Obzirom na to, da se kod Susjeda stiču dvie poštovne ceste, naime ona iz Zagreba k Zidanom mostu i ona iz Zagreba u Poličane, te da bi s toga u interessu dvijuh velikih i proizvodim svake vrsti obilujućih kotarah, samoborskoga i jastrebarskoga ležalo, da se sagradi željeznička postaja kod Susjeda: zaključio je sabor trojedne kraljevine Nj. Veličanstvo posebnom predstavkom umoliti, neka kod upraviteljskog vieća c. k. povelj. družtva za gradjenje južne državne željeznice narediti blagoizvoli, da se željeznička postaja i kod Susjeda tim više sagradi, što je potriebu njezinu pripoznalo jur i mješovito povjerenstvo, koje je g. 1860. obilazilo željezničku prugu od Zidanog mosta do Zagreba.

(Sab. sjedn. 64.)

Članak LXX.

O spojenju vojničkoga Siska sa gradjanskim i podignuću njegovu na čast slob. i kralj. grada.

Uvažavajuć sabor trojedne kraljevine s jedne strane veliku znamenitost, koju posestrima mjesta gradjanski i vojnički Sisak u trgovačkom obziru već sada imadu, a s druge strane veliku budućnost, koja će im jamačno u dio

pasti, ako se odstrane praviteljstvene zapreke razvitku njihovu na putu stojeće, odlučio je na temelju podnešenih sebi u tom obziru tako od gradjanskoga kako i od vojničkog Siska molbah Nj. kralj. apoštolsko Veličanstvo, uz obrazloženu predstavku, umoliti: da spojenje vojničkoga sa gradjanskim Siskom u jednu civilnu občinu odrediti i takovoj naslov slob. kralj. grada podieliti blagoizvoli.

(Sab. sjedn. 64.)

Članak LXXI.

O samoljenom uzakonjenju njekih velikašah hrvatsko-slavonskih.

U sliedstvu predstavke županije zagrebačke, da se velikaši, i to: Josip barun Šokčević, ban trojedne kraljevine; grofovi Gjuro i Antun Jellačić; Miroslav Kulmer; Julio Janković; baruni Mirko i Metel Ožogović, Josip Neustädter, Dragojlo i Slavoljub Kušlan, kao velikaši trojedne kraljevine uzakone i zaprisegnu, bude po predlogu peticionalnoga odbora, obzirom na članak 3: 1790|1, po kojem samo zakonito krunjeni kralj može podjelivati povlastice u obsegu kraljevinah Ugarske, Hrvatske i Slavonije, zaključeno:

§. 1. Da se baruni Gjuro i Antun Jellačić, Miroslav Kulmer, Julio plemeniti Janković kao grofovi; — plemeniti Mirko i Metel Ožegović i ban Josip Šokčević kao baruni u zakonik trojedne kraljevine nemogu u ovaj par uvrstiti, pošto su po nekrunjenom kralju na ova dostojanstva povišeni; — a

§. 2. Da će se baruni Josip Neustädter, Dragojlo i Slavoljub Kušlan kao baruni i velikaši u zakonik ovih kraljevinah uvrstiti, čim pred saborom valjano izkažu, da su barunsku čast stekli po zakonito krunjenom kralju ugarsko-hrvatskom.

(Sab. sjedn. 64.)

Članak LXXII.

podignuću mjesta Novi u Vinodolu na čast slob. povl. trgovišta.

Povodom predložene si u tom obziru molbe zaključio je sabor trojedne kraljevine Nj. kralj. apošt. Veličanstvo predstavkom umoliti, da njegdašnji prastari kraljevski grad Novi u Vinodolu, koji o tom od kralja Matije povelju od god. 1480 imade, i koji je sve do god. 1775 svoju mjestnu samoupravu uži-

vao, obzirom na historično pravo, a i na današnju jošte važnost istoga mjesta, premilostivo izvolilo proglasiti slob. povlaštenim trgovištem.

(Sab. sjedn. 64.)

Članak LXXIII.

O savedenju narodnoga glasbenoga savoda u Zagrebu i o dosvoljenoj mu podpori iz zemaljskih zakladah.

Želeći sabor trojedne kraljevine doskočiti nedostatku javnoga zavoda za umjetnost glasbe u ovih kraljevinah, odlučio je, uslied podnešene si molbe družtva prijateljah muzike u Zagrebu:

§. 1. Da se družtvo prijateljah muzike u Zagrebu, god, 1827 ustrojeno i previšnjom odlukom od g. 1855 opetovano potvrdjeno i njegova glasbena učiona proglasi narodnim zemaljskim glasbenim zavodom.

§. 2. Da mu se stalna podpora u godišnjih 800 for. a. v. iz zaklade regnikolarne, počamši od prvoga studenoga 1861, dozvoljuje.

§. 3. Da se preustrojenje istog zavoda u glasbeni konservatorij narodni skupa sa izpitivanjem i ustanovljivanjem potrebitih u tu svrhu znatnijih troškovah na bolja vremena odgodi.

§. 4. Da se navedeni u § 1. i 2. zaključci u slici osnove zakonske Nj. Veličanstvu kralju potvrdjenja radi podnesu.

(Sab sjedn. 64.)

Članak LXXIV.

O ukinnuću hrv. slavonske vojničke krajine i uredjenju njezinom na ustavno.

Na temelju izviešća, što ga je izaslani članokom XXI. §. 5. odbor ad hoc u pogledu preustrojenja vojničke krajine hrvatsko-slavonske ovome saboru podneo, bi pod gore naznačenim naslovom stvoren sliedeći zakonski članak, koji se ima Nj. kralj. Veličanstvu potvrdjenja radi ujedno sa adresom ovoga sabora podnieti:

Pošto hrvatsko-slavonska vojnička krajina sačinjava cjeloviti dio trojedne kraljevine, te kao takov imade isto pravo na prastari i podpuni ustav

trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije kao što i ostalo iste kraljevine tielo; pošto je hrvatsko-slavonska vojnička krajina neustavnim načinom, dà uz prkos protestacijam naših saborah od ostaloga tiela trojedno kraljevino dalmatinsko-hrvatsko-slavonske odkinuta; pošto su i predji Njegovoga Veličanstva sada vladajućega našega kralja nezakonito odciepljenje vojničke krajine od ostaloga tiela kraljevine dalm. hrv. slavonske, te uzkraćenje vojničkoj krajini po zakonu pripadajućeg joj prastarog dalm. hrv. slavonskog ustava priznali, te više putah dokinuće nezakonitoga ovoga stanja u vojničkoj krajini po glasu čl. 11, 12: 1608; čl. 39: 1635; čl. 56 i 63: 1647; čl. 113 i 116: 1715; čl. 18: 1792, zatim rezolucije kralj. od 10. srpnja 1703 i 24. siečnja 1704, obećali, to sabor trojedne ove kraljevine zaključuje:

§. 1. Sustav hrvatsko-slavonske vojničke krajine ukida se za uvjek.

§ 2. Prastari i podpuni ustav trojedne kraljevine dalm. hrvat. slavonske proteže se ovim na zemljište, koje sačinjava hrv. slavonsku vojničku krajinu.

§. 3. Ustrojstvo županijah ima se odmah uvesti. Okoliš dosadašnje ličke pukovine te satnije krmpotska, brinjska i jezeranska od ogulinske pukovine sačinjava jednu županiju pod imenom županije krbavske; ostali okoliš ogulinske pukovine, osim selah Tuk, i Begovo-Razdolje, koja će spadati na županiju riečku, zatim okoliš dosadašnje slunjke pukovine, osim Žumberka, koj će spasti pod županiju zagrebačku, zatim kotari ribnički i bosiljevački od županije zagrebačke, sačinjavaju županiju pod imenom županije slunjske. Okoliš dosadašnje prve banske pukovine osim satnije Lasinske, koja će spadati pod slunjsku županiju, zatim okoliš dosadašnje druge banske pukovine, osim Jesenovca, Drenboka, Krapja i Puške, koje će spasti pod županiju požežku, te vojničkog Siska, koji će se spojiti s provincijalnim Siskom, a podpadati županiji zagrebačkoj, sačinjava jednu županiju pod imenom Petrinjske županije. Okoliš dosadašnje gradiške pukovine spaja se sa županijom požežkom; okoliš dosadašnje brodske pukovine sa sadašnjom županijom virovitičkom, a okoliš dosadašnje varadinske pukovine sa sadašnjom sriemskom županijom. Okoliš dosadašnje križevačke i gjurgjevačke pukovine spaja se sa županijom križevačkom, izim satnije križke i kloštarske, koje će ujedno sa kotari Moslavačkim i Prečečkim od županije križevačke spadati pod županiju zagrebačku, kotari napokon podravski županije križevačke, i to naime kotar Ludbrežki i Koprivnički odciepljuju se od županije križevačke te spajaju se sa županijom Varaždinskom.

Novopodignutim, dotično preuredjenim županijam podjeljuje se pravo, da u prvoj skupštini svojoj ustanove mjesto županijskog sjedišta, i da verificiraju, ili ako uztreba, poprave svoje zemljišne medje. Dotični pako veliki župani sazvat će prvu skupštinu na mjesto, koje im se za najpriličnije svidilo bude.

§. 4. Za novo ustrojene županije imenovati će Nj. Veličanstvo odmah velike župane, i to izključivo sinove trojedne kraljevine, koji će donle, dok nebude po saboru naputak izdan, ustrojiti novo uvedene županije po načinu sadašnjih županijah.

§ 5. Svi dosadašnji politički ili upravni i sudbeni propisi, obstojeći u vojničkoj krajini, imadu svoju valjanost tako dugo, dok sabor trojedne kraljevine neizradi dotične zakone; no ukida se odmah vojnički kazneni zakon, te se mjesto njega uvadja privremeno onaj, koji valja u provincialu hrvatsko-

slavonskom; zatim ukidaju se odmah svi oni propisi i naredbe u vojničkoj krajini, koje se neslažu s uvedenim ustavom.

§. 6. Od sada pod oružjem stojeće krajiške momčadi imade se odlučiti broj momčadi, koji će stajati u razmjerju sa brojem služeće momčadi u provincialu trojedne kraljevine, ustavnim zakonom ustanovljenim. S ovom vojskom postupati će se kao i s ostalom vojskom iz dosadašnjega hrvatsko-slavonskoga provinciala. Ostala krajiška momčad imade se odmah dužnosti vojevanja riešiti i kući odpustiti. Novi način novačenja izraditi će za cielu kraljevinu još ovaj sabor.

§. 7. Svi obćinski pašnjaci postaju neograničenim vlastničtvom dotičnih obćinah. Iz državnih šumah odielit će se obćinam kolikoća razmjerna njihovim potrebam, a preostatak sačinjavati će državno dobro trojedne kraljevine.

§. 8. Sve javne sgrade, koje sada pod upravom državnom stoje, postaju dobrom dotičnih obćinah ili županijah, na koliko su t. j. troškom obćinah ili pukovinah sagradjene.

§. 9. Tako zvani „Grenz-Proventen-Fond" i „Aprovisionirungs-Fond" imade se pretvoriti u zemske zaklade.

§. 10. Svaka dosadašnja krajiška kuća postaje neograničenim vlastnikom sve svoje pokretnine i nepokretnine.

§. 11. Porez, koje se u provincialu plaća za odštetu urbarskih zemljištah, nesmije se nikada protegnuti na dosadašnju vojničku krajinu.

(Sab. sjedn. 65. i 67.)

Članak LXXV.

O odredbi sabora glede progonstva krajiških zastupnikah.

Povodom učinjene na predsjedničtvo saborsko u tom interpelacije, da se je glas razneo, da su kući vrativši se krajiški zastupnici u prkos nepovriedivosti, koja saborske članove ide već po uzvišenom njihovom zvanju, i koja okrom toga još i jednoglasnim zaključkom sabora člankom IVtim utvrdjena biaše, raznovrstnom progonstvu izvrženi, imenito c. k. nadporučnik i bivši zastupnik Bosanac da je od plaće suspendiran, odlučio je sabor trojedne kraljevine, pristav jednodušno na ovu interpelaciju,

§. 1. Upitati se preko prvoga podpredsjednika saborskoga u kraljevinah ovih bana i ustavnog poglavara, te zamoliti ga, da stvar razviditi, i za slučaj istinosti, da ovakovih, ustavnoj državi ni malo nedolikujućih izgredah dokinuti izvoli.

§. 2. Nezadovoljiti se priobćenom si u tom pogledu izjavom banovom: „da njemu o suspendiranju Bosančevom ništa službeno znano nije, i ako je isti Bosanac možda sudbenim putem šta neugodnoga izkusio, da on tada ništa učinit nemože, a da mu glede ostalih krajiških zastupnikah posve ništa do znanja

doslo nije"; — već na novo bana preko podpredsjednika saborskoga, uz priobćenje dotičnih saborskih zaključakah upitati, jeda li je kakove mjere za doznanje i odstranjenje prijavljenih progonstvah krajiških zastupnikah poduzeti izvolio, i ako nije, da u tom pogledu potrebita odmah odrediti blagouzhtije.

(Sab. sjedn. 66. i 67.)

Članak LXXVI.

O učešću sabora trojedne kraljevine kod svetkovine Tököly-eve u Zagrebu i Novom Sadu.

Učinjen saboru trojedne kraljevine u tom predlog: da bi ovaj sabor u prilog uzajemnoj bratskoj svezi na sjajnoj svietkovini, što će ju narod srbski dne 29 kolovoza o. g. u Novom Sadu na stogodišnju uspomenu dana narodjenja velezaslužnog utemeljitelja srbske Matice i veledušnog promicatelja književnosti srbske Save Tököly-a slaviti, posebnim poslanstvom učestvovao, bude s uzkićenjem primljen, te

§. 2 U to ime izabrani i u Novi Sad paslani zastupnici naroda Dr. Mirko Šuhaj i Slavoljub Vrbančić, koji će si tamo bavećeg se gimnaz. profesora Ivana Jurkovića pridružiti imati.

§. 2. Isto tako bude ustanovljeno: da će članovi ovog sabora prisućtovati kod zadušnicah, koje će se 27. kolovoza t. g, u ovdašnjoj pravoslavnoj crkvi obdržavati.

(Sab. sjedn. 66. i 68.)

Članak LXXVII.

O kazalištu jugoslavenskom trojedne kraljevine.

Povodom izvješća, što ga je izaslani člankom XVII. odbor za zemaljske zaklade o narodnom kazalištu podneo, povodom nadalje učinjenoga u tom obziru od strane petoga saborskoga odsjeka zakonskoga predloga, kao i povodom podnešenoga po izaslatom odboru ad hoc, kojeg sučlanovi bješe: Bartol vitez Smaić. veliki župan riečki, Slavoljub Vrbančić, Dragutin Jelačić, Josip Žuvić i Adolfo Veber, izviešća i zakonske osnove, zaključio je sabor što sliedi:

§. 1. Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prima zavod kazališta jugoslavenskoga kano imovinu narodnu pod svoju zaštitu.

§. 2. Imovinu kazališta čini:

a) Sgrada kazališna u Zagrebu u gospodskoj ulici pod broj 14 i 15 sa svimi ovamo spadajućimi spravami.

b) Dobrovoljni prinesci od godine 1845 iznoseći 22807 for. 74 kr. s. vr.

c) Zaklada dionična od godine 1851 iznoseća 27303 for. 74 kr. a. vr.

§. 3. Povrh kamatah tekućih odredjuje se iz navedenih zakladah kazalištu jugoslavenskom do budućega sabora mjesečna podpora od 1500 for. a, v. iz zemaljskoga poreza, a donlie, dok se ovaj zakonski članak po Njegovom Veličanstvu ne potvrdi, i u život neuvede, dozvoljuje se za podporu obstoje-ćeg narodnog kazalištnog družtva, počamši od 1. kolovoza 1861 podpora u mjesečnih 600 for. iz onih istih zemaljskih zakladah, iz kojih se je na uštrb narodnog razvitka pod preobstojavšom upravom njemačko kazalištno družtvo podupiralo, te se o tome ban i kr. hrv. slav. namjestničko vieće izviešćuje, za da u tu svrhu shodne naredbe izdadu.

§. 4. Vrhovno upravljanje kazališta u svih strukah povjeruje se zemaljskomu kazalištnomu odboru, imenovanomu po saboru, kojemu je i odgovoran i kojemu polaže račune. Odbor imenuje i plaća potrebite organe za neposredno upravljanje kazališta.

§. 5. Odbor razpisuje primjerene nagrade za izvorne igrokaze, imenuje vještake za razsudjivanje njihove valjanosti, i nagradjuje primjereno trud vještakah. Isto tako nagradjuje odbor prevode igrokazah, imenuje i nagradjuje jednog čovjeka, jugoslavenskomu jeziku trojedne kraljevine posve vješta za razsudjivanje prevodah u jezičnom pogledu.

§. 6. Igra se i u Zagrebu, i u Hrvatskoj i Slavoniji i po drugih krajevih našega naroda prama naredbam odbora ili ravnateljstva kazalištnoga.

§. 7. Odbor ima utemeljiti u Zagrebu učilište za osoblje kazalištno, zatim imenovati i plaćati vješta učitelja.

§. 8. Odbor ima nastojati, da se s vriemenom ustroji opera jugoslavenska.

§. 9. Za kupljene jur od Alberte Štrige dvie narodne opere, po pokojnom narodnom skladatelju Lisinski-u sastavljene „Ljubav i zloba" i „Porin" imade se preobstojavši jošte dug sa 1700 for. Alberti Štrigi izplatiti, u koju svrhu će se namjestničko vieće pozvati, da se pomenutome Alberti Štrigi preobstojavši dug za kupljene od njega opere sa 1700 for. izplati, i da se tiem rečeni umotvori iz privatnih rukuh preuzmu i kazalištnom odboru predadu.

§. 10. Budući da sgrade narodnog kazališta u zagrebu u gospodskoj ulici pod br. 14. i 15. jošte na vlastničtvo trojedne ove kraljevine prenešene nisu, to se zastupnik narodni i odvjetnik Lavoslav Šram opunovlašćuje, da pravo vlastničtva trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na upitne kazalištne sgrade narodnog kazališta pod kuć. br. 14. i 15. u zemljištniku ukajižiti i upisati dade.

§. 11. Za članove gore više putah pomenutog zemaljskog kazalištnog odbora bjahu izabrani: Adolfo Veber, Bartol Smaić, Matia Mrazović, Josip Žuvić, Ljudevit Vukotinović, Josip Vranicani, Dragutin Jelačić, Koloman Bedeković, Jovan Subotić, br. Dragojlo Kušlan, Janko Car, Filip Taller, br. Gustav Prandau i Naum Mallin.

(Sab. sjedn. 63. 67. 68.)

Članak LXXVIII.

O dnevnici, konakovini i miljarni narodnih zastupnikah.

Obzirom na izviešće osrednjega Odbora, kojim se predlaže, da bi se po primjeru ostalih saborah europeijskih, a tako i po primjeru sabora trojedne kraljevine od g. 1848, i za sadanje zastupnike narodne opredielila dnevnica, konakovina i miljarina, bi

§. 1. Ustanovljena za svakog zastupnika naroda — razumievajuć ovamo i zastupnike kapitulah, pravoslavnih konsistorijah i kr. pravoslovne akademije zagrebačke — dnevnica od 5 for. a. vr.

§. 2. Za zastupnike narodne, koji u zagrebu postojano neprebivaju, već iz dalnjih ili bližjih krajevah na sabor prispievaju, 1 forinta za milju puta k saboru, a isto toliko od sabora na put kući, a uz to za vrieme prisućtvovanja njihova kod sabora jošte 1 forinta na dan u ime konakovine; ustanoviv:

§. 3. Da zastupnikom odsutnim ili nalazećim se na dopustu, za vrieme trajanja dopusta ili odsuća, nikakova dnevnica, konakovina i miljarina nepripada;

§. 4. Da se miljarina uračunavat imade za put onaj, koj pravcem ceste od staništa dotičnog zastupnika do Zagreba vodi;

§. 5. Da se dnevnice sa pripadci u §. 2. navedenimi za zastupnike iz Provinciala iz zemaljske pjeneznice, a za zastupnike iz vojne krajine iz krajiškoga Proventenfonda doznačivat i izplaćivat imadu; te

§. 6. Da nijedan municipij, bila to županija, grad, trgoviste, obćina ili ina korporacia, vlastni nisu odredili ili davali zastupnikom u njihovom obsegu izbranim ikakovu, a osobito veću dnevnicu ili inu odšletu, negoli je ovim zaključkom odredjeno.

(Sab. sjedn. 39. 40. 51. i 70.)

Članak

O odluci sabora radi razpusta sabora ugarskoga i namjeravanoga razširenja nalježnosti carevinskoga vieća.

Učinjeni saboru trojedne kraljevine predlozi, i to:

§. 1. Da bi sabor povodom tiem, što je 22. kolovoza t. g. sabor ugarski bez svakog zakonitog razloga razpušten, i time, buduć da se niti krunisanje poduzeti, niti ugovor o savezu trojedne kraljevine sa kraljevinom ugarskom utanačili nemože, sažaljenje svoje nad tim činom izrazio, i ujedno Nj. Veličanstvo sredstvom posebne predstavke umolio, da sabor ugarski čim prije na novo sazvati blagozvoli; zatim

§. 2. Da bi sabor ovaj obzirom na to, što je glasom službenih i neslužbenih novinah bečko središnje Ministarstvo carstvenomu vieću u ime Nj. Veličanstva priobćilo, da carstveno vieće može djelovanje svoje pravovaljano i na nezastupane u istom vieću zemlje protegnuti, prosvied svoj uloži i posebni o tom članak satvori;

§. 3. Budu oba predloga radi srodnosti svoje spojeni, te zaključeno: da se potonji ponajprie tiskati, medju članove sabora razdieliti, oba pako posle dovršenoga viećanja o adressi u pretres uzeti imadu, ako se saboru nebi svidilo primiti ih svojim načinom u sadržaj pomenute ovosaboske adresse.

(Sab. sjedn. 68. i 74.)

Članak LXXX.

O izaslatbi Odbora za uredjenje pravosudja u trojednoj kraljevini. —

U sliedstvu predlogah saboru ovome tako od strane pojedinih municipiah, kao i od strane pojedinih zastupnikah narodnih učinjenih u tom:

a) da bi valjalo autonomiju županijsku u sudstvenoj isto tako, kao i u političkoj struci bez ikakve odvlake odmah uživotvoriti, te zato županijske sudbene vlasti i molbe pod naslovom „Županijskih sudbenih stolovah“ na temelju preobstajavšeg municipalnog prava — no sa obzirom i uvaženjem današnjih okolnostih odmah uvesti, a sada postojeće kralj. sudbene stolove i urbarske sudove ukinuti,

b) Da bi se pregledati te vremenu shodno popraviti, dotično preinačiti imali svi zakoni, što su tečajem prošlih 12 godinah u pravosudnoj osobito struci neustavnim putem izdani, te da bi se u tom obziru uvažiti mogli zaključci po pridvornoj sudstvenoj Conferenciji izradjeni i po Nj. Veličanstvu potvrdjeni; bude izabran posebni odbor, sastojeći iz podbana Ivana Zidarića zatim iz zastupnikah narodnih: Ladislavă Balloga, Jovana Živkovića, Pavla Mačvanskia, Antuna Stojanovića, bar. Dragojla Kušlana, Andrije Uhernika, Mihajla Košćeca, Kolomana Bedekovića, Eugenia Kvaternika, Jaćima Pavletića, Matie Mrazovića, Stjepana Kuglera, Stjepana Pavlekovića, Lavoslava Šrama, Miroslava Kraljevića i Avelina Cepulića; koji će potanko izradjeni predlog o ustrojstvu sudstvenom i ovamo zasiecajućim pravosudnim poslovima i zakonima čim prie saboru podnieti.

(Sab. sjedn. 67. 74. i 75.)

Članak LXXXI.

O pregledu, odnosno o popuni i ispravku naputka, izdatog za uredjenje županijah, slobodnih kotarah, sl. kralj. gradovah, povl. trgovištah i seoskih obćinah u kraljevini Dalm. Hrvatskoj i Slavoniji.

Obzirom na neizviestno političko stanje, u kom se sada trojedna kraljevina nalazi, bude povodom učinjenog glede *privremenog ustrojenja* ustavnih municipiah predloga, na temelju podnešenog po odboru administrativnom izviešća, satvoren naputak pod gore navedenim naslovom sliedećega sadržaja:

Glava I.

O municipijih i njihovih medjusobnih granicah.

§. 1. Za posebne municipije u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji imadu se smatrati *a)* županije, *b)* slob. kotari, *c)* sl. i kralj. gradovi, *d)* povl. trgovišta, *e)* seoske obćine.

§. 2. Županije sa svojimi sadašnjimi granicami jesu sliedeće:

1. Županija križevačka.
2. Županija zagrebačka.
3. Županija varaždinska.
4. Županija riečka.
5. Županija požežka.
6. Županija virovitička.
7. Županija sriemska.

§. 3. Sl. kr. gradovi, tako isto i povlaštena trgovišta ostaju u sadašnjih svojih granicah.

§. 4. Sl. kr. gradovi Rieka i Bakar sa svojimi kotari, tako isto i slobodni kotar turopoljski, stupaju u svoje granice od 1. siečnja 1848.

Glava II.

O unutarnjem razdieljenju županijah i slobodnih kotarah.

§. 5. Županije u unutarnjosti svojoj diele se, po starom običaju, na okružja i kotare, kao što sada obstoje.

§. 6. Odredjene po županijah kotare s naznačenjem spadajućih u svaki kotar obćinah, podniet će svaka županija bez odvlake namjestničtvu, da se službeno i javno proglase.

Glava III.

O poglavarstvih municipijah.

A. županijskih.

§. 7. Na čelu svake županije stoji veliki župan s podžupani. Broj i kategorija ostalih županijskih častnikah i službenikah ostaje kako je sada. Ako za upravu municipalnu bude potrebno, bit će dotičnomu municipiju prosto umnoženje častnikah i službenikah odrediti i višnjemu mjestu prijaviti.

B. Ostalih municipijah.

§. 8. Poglavarstva municipijah, sl. i kr. gradovah, slob. kotarah, povlaštenih trgovištah i obćinah seoskih sastojat će pram potreboćam današnjim iz onoga broja i iz onih kategorijah častnikah i službenikah, koje i kakve su bile 1. siečnja 1848.

Glava IV.

O skupštinah municipalnih.

A. U obće.

§. 9. Nitko nemore imat mjesta ni glasa u skupštini municipalnoj:

a) Koji nespada zemlji budi rodom, budi indigenatom zakonitim, budi napokon naturalizacijom;

b) Koji se po zakonu nemore smatrat za člana dotičnoga municipija;

c) Koji nije punoljetan i samostalan;

d) Koji nije neporočan ili koji se pod stečajem nalazi.

§. 10. Smatra se, da je tko steko pravo gradjanstva naturalizacijom u trojednoj kraljevini samo onda, ako u njoj prebiva kroz tečaj od deset godinah i ako je primljen za člana koje obćine.

B. U županijah.

§. 11. Pravo učestvovanja u skupštinah županijskih ovršava se ili osobno ili putem zastupa.

§. 12. Putem zastupa imadu pravo miesta i glasa u skupštini županijskoj:

a) Po dvih zastupnicih: 1.) sl. i kr. gradovi. Sl. i kr. grad Senj izvršuje to pravo u županiji riečkoj; 2.) sl. i kr. gradovi Rieka i Bakar sa svojimi kotari; 3.) pravoslovna akademija zagrebačka.

b) Po jednom zastupniku: 1.) narod izvan slob. i kr. gradovah i slob. kotarah stanujući zastupan po 1. zastupniku od svake hiljade dušah; 2.) gimnazije; 3.) realke; 4.) preparandije; 5.) učilišta bogoslovja; 6.) učiteljstvo jednog školskog kotara; 7.) gospodarstveno-šumarska učiona u Križevcu.

§. 13. Pravo mjesta i glasa u skupštini županijskoj, ako nije izključen §. 9. ima osobno, bez razlike vjeroizpovjedanja:

1.) Svaki samostalni i pod stalnom plaćom privatna čovjeka nestojeći mužkarac, koji u području županije: daklem izvan sl. i kr. grada ali slob. kotara, posieduje negibivo dobro, od kojega plaća, i to u županiji sriemskoj 200 for., a županiji požežkoj i virovitičkoj 100 for., u ostalih županijah osim riečke 50 for., a u riečkoj županiji 15 for. zemljarine bez prireza;

2.) Arcibiskup, biskup, opat, kanonik, arhimandrit, protosindjel, iguman, singjel, arhidjakon, protodjakon, župnik, prebendar, ili beneficiat, pastor i diplomirani rabin;

3.) Ustavni kraljevski častnik, koi je pravoslovne nauke svršio, odvjetnik, dr. pravah, dr. liečničtva, profesor akademije, licea, gimnazije, učitelj preparandije i realke, diplomirani mjernik; nu svi ovi osim odvjetnika, samo na toliko, na koliko izvan gradovah stoje, ali štogod u županiji posjeduju. Častnici županijskoga magistrata, koji pod urednom plaćom stoje, izvršuju pravo glasa u skupštini županijskoj po samoj svojoj službi;

4) Fabrikant, trgovac, i brodovlastnik (armatore), ako stanujući u području županije, izvan slob. kr. gradovah i slob. kotarah, protokoliranu firmu vode i 50 for. izravnoga poreza bez prireza plaćaju.

Pravo glasovanja ustanovljeno u ovom §. po kredencionalistah izvršivati se nemože.

Tko osobno pravo mjesta i glasa uživa u županijskih skupštinah, nemože uticati u izbor zastupnikah.

C. U ostalih municipijah izim seoskih občinah.

§. 14. Pravo učestvovanja u skupštinah sl. i kr. gradovah, sl. kotarah i povl. trgovištah ovršava se ili osobno ili putem zastupa.

§. 15. Putem zastupa ovršavat će ovo pravo svi oni mužki članovi municipija, koji neplaćaju izpod 5 for. a. vr. izravnoga poreza, pak po ovom zakonu neimaju pravo osobnoga učestvovanja, a niti su zakonom izključeni.

§. 16. Broj zastupnikah neima biti izpod jedne trećine sveukupnoga broja članovah skupštine dotičnoga municipija.

§. 17. Pravo mjesta i glasa u skupštinah sl. i kr. gradovah, slob. kotarah i povl. trgovištah ima osobno svaki neporočan i punoljetan mužkarac bez razlike vjeroizpovjedanja, ako nije izključen §. 9. pak spada ili:

a) u red najvećih porezovnikah, ili

b) u red članovah inteligencije

§. 18. U red najvećih porezovnikah, osobni glas u skupštinah imajućih, spadaju oni članovi, što nisu izabrani za zastupnike, a plaćaju najveći porez, što se pronajde nizhodeć od najveće porezne svote u obsegu municipija razporezane sve dotle, dok se napuni broj članovah po sliedećem §. na ovaj razred odpadajućih.

§. 19. Broj članovah skupštine iz reda najvećih porezovnikah, uživajućih pravo osobnoga glasa u skupštinah, neima biti iznad trećine sveukupnoga broja članovah skupštine.

§. 20. U red članovah inteligencije broji ovaj zakon:

a) Arcibiskupe, biskupe, opate, kanonike, arkimandrite, protosingjele, igumane, singjele, arkidjakone, protodjakone, župnike, prebendare ili nadarenike, pastore, diplomirane rabine;

b) Ustavne kr. častnike svršivše pravoslovne nauke, odvjetnike, doktore pravah, doktore liečničtva, javne učitelje na akademiji, liceju, bogoslovnom učilištu, gospodarskoj učioni, gimnaziji, preparandiji i realki i diplomirane mjernike, ako u obsegu dotičnoga municipija barem šest godinah već stalno prebivaju i ako njihovo pravo sliedećim §-om nije stegnuto.

§. 21. Broj članovah skupštine iz reda inteligencije, pravo glasa osobno izvršavajućih neima biti iznad trećine sveukupnoga broja članovah skupštine.

§. 22. Ako bi u kojem municipiju broj članovah iz reda inteligencije premašio trećinu sveukupnoga broja članovah za skupštinu odredjenih, odlučili će veći porez na način u §. 18. odredjen. Akoli broj članovah, u red inteligencije uvrštenih nebi dostigao trećine broja članovah za skupštinu odredjenih, nadopunit će se taj broj iz ostala dva razreda zastupnikah i najvećih porezovnikah na jednaki način. Ako bi broj za dopunjenje bio nejednak, odlučiti će žrieb, iz kojega razreda da se uzme preostali član.

§. 23. Za odredjenje broja članovah, iz kojega se ima sastojati skupština u pojedinih municipijah, razredjuju se svi sl. i kr. gradovi, sl. kotari, i povl. trgovišta po broju svoga pučanstva na tri razrede i to: na male, sriednje, i velike sl. i kr. gradove, sl. kotare i povl. trgovišta.

§. 24. Sl. i kr. gradovi, sl. kotari i povl. trgovišta:

a) Koja neimaju preko 5000 stanovnikah broje se medju male.

b) Koja imaju preko 5000 ali neimaju preko 10000 stanovnikah uvršćuju se medju srednje.

c) Koja imaju preko 10000 stanovnikah uvršćuju se medju velike.

§. 25. U malih sl. i kr. gradovih, sl. kotarih i povl. trgovištih biti će 30—60, u srednjih od 60—90 a u velikih 90—150 članovah skupštine.

§. 26. Svaki sl. i kr. grad, sl. kotar i povl. trgovište opredeliti će statutom u ovih granicah naposeb broj članovah skupštine naprama svojim okolnostim.

O izboru zastupnikah u sl. i kr. gradovih, sl. kotarih i povl. trgovištih.

§. 27. Svaki punoljetni mužki član municipija bez razlike vjeroizpovjedanja, roda i stališa, ako neizvršuje osobno pravo mjesta i glasa u skupštini dotičnoga municipija, pak nestoji pod skrbničkom ili gospodarskom vlašću, a plaća najmanje 5 for. izravnoga poreza, ima pravo uticati u izbor zastupnikah za skupštine dotičnoga municipija.

§, 28. Zastupnike biraju ili svi članovi municipija (§. 27) zajedno i na jedanput, ili po izbornih kotarih.

§. 29. U municipijih, koji neimaju preko 300 izbiračah (§. 26) biraju ovi svi ukupno i na jedanput svoje zastupnike, u municipijih pako, koji imaju preko 300 izbiračah obavlja se izbor u izbornih kotarih.

§. 30. Izborni kotar nesmije imati preko 300 izbiračah. Izborni kotari imadu se tako razdieliti, da bude u svakom kotaru po mogućnosti jednak broj izbiračah.

§. 31. Izbirači nisu vezani samo na svoj kotar, već im je prosto odabrati zastupnika iz svekolikoga broja izbornikah znajućih naški čitati i pisati i onih članovah municipija, kojih bi išlo osobno pravo mjesta i glasa u skupštinah municipalnih.

§. 32. Zastupnici se biraju na šest godinah tako, da će svake druge godine jedna trećina zastupnikah odstupiti.

§. 33. Odstupivši članovi mogu biti na novo izabrani.

§, 34. Odstupljenje prve trećine članovah odlučit će se žriebanjem dvie godine poslije uvedenja ovoga zakona, a podjedno će se preduzeti biranje novih članovah.

§. 35. Vlast zastupnika onih članovah zastupničkoga sbora, koji moraju odstupiti, dospieva s koncem zadnje sjednice držane prije izbora.

§. 36. Municipalno poglavarstvo biti će dužno prije svakoga izbora sastaviti imenik svijuh izbiračah (§. 26) u azbučnom redu, pak ako to okolnosti iziskuju (§. 29.) za svaki izborni kotar naposeb.

§. 37. Isto poglavarstvo skrbjeti će zato, da ovi imenici budu dovoljno razglašeni i da se svakomu članu municipija pruža prilika reklama cije radi povrjede.

§. 38. Municipalna skupština imenovati će odbore za razsudjenje prigovorah proti imenikom stavljenih i za sakupljanje glasovah.

§. 39. Potanje ustanove za izvedjenje izborah potrebite odrediti će po ovih načelih municipija sama naprama svojim mjestnim okolnostim posebnim statutom.

Obća ustanova.

§. 40. Poglavarstvo municipalno, ili ako bi ovo to zanemarilo, skupština municipalna bditi će nada tim, da broj členovah za skupštinu dotičnoga municipija odredjenih bude svagda podpun.

Za da skupština uzmogne u svih predmetih bez razlike pravovaljano zaključit, od potrebe je, da najmanje jedna trećina članovah skupštine dotičnog municipija bude nazočna kod zaključka.

§. 41. Ako koji član skupštine izgubi svojstvo potrebito da bude članom skupštine (§. 18, 20, 27), morati će se njegovo mjesto s drugim sposobnim članom nadopuniti.

D. U seoskih ocćinah.

§. 42. Pravo učestovanja u skupštinah seoskih obćinah, uredit će do konačnoga uredjenja istih obćinah županije s obzirom na načela, glede ostalih municipijah ovim zakonom ustanovljena.

Glava V.

O izborih municipalnih.

§. 43. U municipijah podvržena su izboru ona službena mjesta, koja mu biahu podvržena do god. 1818., te po ovimi dolaze kod županijah: mjesta obih podžupanah, velikih i kotarskih sudacah, pristavah ili jurasorah, bilježnikah, odvjetnikah ili fiškalah, exaktorah, mjernikah, arhivarah, liečnikah, i blagajnikah, a ostale častnike imenuje sam veliki župan. Izbor obavlja se onim načinom, kojim se po zakonu ili zakonitom običaju obavljaše do god. 1848. te pravo kandidacije za sve izboru podvržene službe izvršuje veliki župan sa pridruženim si po glavnoj skupštini odabranim odborom tako, da nije veliki župan vlastan nijednoga po odboru predloženog kandidata izključiti, nu da mu pripada pravo kandidatom odbora dodavati i svoje kandidate.

Začastnih članovah županije neće veliki župan bez privoljenja skupštine imenovati moći.

§. 44. Pravo izbiranja činovnikah u županiji i u sl. kotaru turopoljskom ima svaki koji u njih ima pravo glasovanja.

§. 45. U sl. i kr. gradovih, u slob. kotarih bakarskom i riečkom, tako isto u povl. trgovištih, imadu pravo izbiranja činovnikah samo oni, koji su članovi skupštine municipija.

§. 46, Način izabiranja činovnikah u obćinah seoskih odredit će kod ustrojivanja njihova županije same.

§. 47. U nijednom municipiju (§. 1) nemože bit izabran ili imenovan za činovnika administrativnoga nitko, ako neima sposobnostih za onu službu, za koju hoće da bude izabran ili imenovan.

§. 48. Za sl. gradove Rieke i Bakar s njihovimi kotari odredjuje se privremeno što sliedi:

1.) Sadašnji patriciji zadržavaju svoj naslov, ali mjesto i glas u skupštinah municipalnih imadu samo onda, ako nisu izključeni §. 9. i ako budu za zastupnike municipija na novo izabrani, ili, ako im pristoji osobno pravo polag §. 45.

2.) Svaka obćina kotarska izabire napose spadajući na nju po razmjerju dušah broj zastupnikah (§. 12.)

Glava VI.

O prisegi i plaći činovnikah i ostalih troškovih municipalnih.

§. 49. Nijedan činovnik, ni politični ni sudbeni, nesmije nastupit službe prije, nego položi prisegu, propisanu zakonitim običajem.

§. 50. Svi činovnici municipalni polažu propisanu prisegu ili pred skupštinom dotičnoga municipija, ili u slučaju potrebe, pred načelnikom istoga.

§. 51. Plaće činovnikom municipalnim, a tako i ostale troškove municipalne odredit će municipiji sami, uz odobrenje višjih oblastih po prvašnjem ustanovnom zakonu i običaju.

§. 52. Plaće činovnikom municipalnim naznačuju se kod dotične blagajnice po starom običaju. Plaća se svakomu činovniku naznačuje od onoga dana, kad zbilja nastupi sluzbu.

§. 53. Kako plaće činovnikah, tako i troškove za ine potreboće upravne u županijah ima, dok sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije konačno nesatvori zakona u tom obziru, skupština županijska u napred proračunati za pol godine, i dotične proračune podnieti namjestničtvu, koje će ih prosuditi i osigurati, te svojim putem doznačiti potrebite troškove. — Veliki župani imadu pobriniti se, da dobiveni potrebiti novci dojdu županijskomu blagajniku u ruke. Blagajnik je odgovoran za točno rukovanje blagajnice, a i držan, redovito o tom davati računa županiji.

Glava VII.

O imutku municipijah.

§. 54. Imadu se čim prije vratit županijam njihove njegdašne kuće i ostali gibivi i negibivi imetak; tako isto i njihovi arkivi, zaklade i oni gotovi novci, koji su iz domaćih blagajnah županijskih onom prilikom unišle u blagajnu državnu, kad su oblasti dosadašnje preuzele županije, u koliko to još učinjeno nije.

Glava VIII.

O službovanju političnih oblastih municipalnih.

§. 55. Svi municipiji i njihove skupštine stupaju u svoj dotični dielokrug i u svoja ustavna prava po starom zakonu i običaju.

§. 56. Blagajničtvo županijsko rukuje domaću blagajnu županije. U poslovih doznačivanja novacah iz domaće blagajnice ima se postupati po obstojavšem zakonitom običaju.

§. 57. Ni u županijah, ni u kojem drugom municipiju, nesmije se važniji, osobito novi kakovi predmeti nikad drugčije riešivati, nego u skupštini municipija. A i o riešenju manje prešnih predmetah, dužan je svaki municipalni ured prvoj dojdućoj skupštini račun položiti.

Glava IX.

O kraljevini Dalmaciji s Dubrovnikom i Kotorom.

§. 58. Uredjenje municipalno kraljevine Dalmacije s Dubrovnikom i Kotorom, pošto budu uslied previšnjega ručnoga pisma od 5. prosinca 1860. sjedinjeni s Hrvatskom i Slavonijom, sliedit će ustavnim putem.

Glava X.

O izvedenju ovoga naputka i o njegovoj kriepostí.

§. 59. Naputak ovaj ima služit za strogo ravnanje svih municipijah sve dotle, dok nebude zamienjen drugom kojom zakonitom ustanovom.

§. 60. O sudovnosti municipijah izdati će se poseban zakon.

(Sab. sjedn. 66. 76.)

Članak LXXXII.

O posredovanju sabora kod Nj. Veličanstva za progonjenoga podvojvodu kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, grofa Jurja Jelačića.

Povodom tim, što se raznio, a malo zatim i obistinio glas, da je podvojvoda kraljevinah ovih, grof Juraj Jelačić radi domorodnoga govora, što ga je u sabornici prigodom svog zaprisiganja držao, u stališ mira postavljen i na grad Celovac interniran, te da je on uslied toga i časti svoje kvitirao, zaključio je sabor trojedne kraljevine:

§. 1. Podnieti Nj. kr. apošt. Veličanstvu kriepku predstavku s molbom: da se podvojvodi grofu Jurju Jelačiću njegove časti povrate i da se on u stališ mira ne stavi, niti nikamo neinternira, te u obće njegova sloboda ničim neograniči;

§. 2. Sadržati podvojvodu grofa Jurja Jelačića u ovoj časti i onda, ako bi se podnešeno po njemu kvitiranje na najvišjemu mjestu primilo, te mu zato odmah u tečaj staviti pripadajuću mu u to ime dotaciju godišnjih 1000 for., i o tom ubaviestiti kralj. namjestničko vieće trojedne kraljevine.

(Sab. sjedn. 67. 70. 77.)

Članak LXXXIII.

O uzakonjenju zavoda gospodarsko-šumarskoga i ratarnice u Križevcih, i o ustanovljenih zanj pravilih.

Dostavljajuć svietli ban saboru trojedne kraljevine uz posebni dopis spisove, tičuće se gospodarsko-šumarsko-ratarske učione u Križevcih s predlo-

gom, da se predložena u tom obziru pravila odobre i dozvoljenje podieli ka kupljenju potrebite u tu svrhu kuće, budu ponajprije ovi spisovi po saboru posebnom odboru ad hoc, sastojećem se iz narodnih zastupnikah Stjepana Iliaševića, Mojsije Baltića, Franje Račkoga, Adolfa Vebera, Matije Mrazovića i Andrije Ubernika poradi dalnjega izvieštenja predani; zatim pako na temelju podnešenoga po ovome odboru izviešća uz javno priznanje zaslugah, koje je savjetnik namjestničkoga vieća Mojsija Baltić oko utemeljenja i ustrojenja istoga zavoda stekao, satvoren, a odnosno odobren po saboru trojedne kraljevine pod gore navedenim naslovom zakonski članak sliedećega sadržaja:

„Zavod gospodarskoga šumarskoga učilišta i ratarnice u slob. kralj. gradu Križevcu osnovani, stavlja se kao zavod zemaljski trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod žaštitu zakonah pomenute trojedne kraljevine, te se uz odobrenje sriedstvah, za podignuće i uzdržavanje istoga zavoda opredieljenih, ovime uzakonjuje skupa sa sliedećimi za isti zavod pravilami"

A. Cilj.

Cilj gospodarsko-šumarskoj učionici:

§. 1. Znanstveno i djelovno obrazovanje mladih ljudih, koji će njekoč gospodariti na imanjih ili kao vlastnici ili kao zakupnici ili kao činovnici.

§. 2. Znanstveno i djelovno obrazovanje mladih ljudih, koji zahtiju obavljati službu šumarah kod vlastele ili obćinah, ili pako stupiti u državnu službu.

§. 3. Na gospodarstvu ovog gospodarsko-šumarskoga učilišta uzdržavat će se osim glavnoga zavoda jošte i ratarska učionica.

Ova ratarnica namienjena je seoskoj mladeži, u njoj će se obrazovati seoski gospodari, te dvorski i narednici (špani) za vlastelu.

B. Ravnanje i uprava.

§. 4. Zavod ovaj podpada jedino pod političke vlasti trojedne kraljevine Dalm. Hrv. i Slavonije.

Ban mu je vrhovni ravnatelj u zemlji.

Namjestničko vieće je neposredno poglavarstvo ovoga gospodarskoga i šumarskoga zavoda.

Neposredno ravnat i upravljat će ovim učilištem ravnatelj, koji je izučio teoretički i praktički gospodarstvo i šumarstvo.

§. 5. Učitelji i učiteljski pomoćnici (asistenti) sastavljat će pod predsjedom ravnatelja sbor, u kojim će se po osobitih popisah viećati i odlučivati o primanju učenikah, o osnovi naukah, o sviedočbah i drugih školskih poslovih, i o važnih karnostnih (disciplinarnih) slučajevih.

C. Učila cieloga zavoda.

§. 6. Medju učila, to jest sredstva, kojimi će se nauk poduprieti ide ponajprije;

a) Dobro; — ovo dobro ima više posebnih manjih poljanah, pokušalištah, na kojih se učenici viežbaju, a glavno dobro jest gospodarstvo prema mjestnim okolnostim koliko može biti savršeno uredjeno i upravljeno. Ovom gospodarstvu bit će jošte glavna zadaća nabavljanje, razplodjivanje i odgajanje, zatim upotrebljivanje valjane stoke iliti marhe.

b) Gospodarstvo-šumarsko biljarište i rastilo za gojenje mladih voćakah.
c) Ponajvažnije učilo bit će i šuma spadajuća na učilištno dobro. Ovom će šumom gospodariti učitelj šumarstva ili će se barem po njegovom napulku ondje gospodariti.
d) Ako dopuste vlastnici susjednih gospodarstvah i šumah, putovat će se onamo za učevno razgledanje.
e) Ostale struke gospodarstvene obrtnosti biti će zastupane vinogradom, voćnjakom, pčelnjakom, svilarom i t. d. onda biti će tamo djelačnice i sbirke potrebite za svaku struku nauka, zatim knjižnica i t. d.

D. Učevna osnova.

I. Uvjeti primanja učenikah.

§. 7. Tko želi da ga prime, treba da je navršio 17. godinu svoje dobe, da je zdrava tiela, da donese svjedočbu o poštenom i ćudorednom vladanju i dopuštenje roditeljah ili štitnika, da smije stupiti u ovaj zavod.

§. 8. Treba da je izučio nižju realku od tri razreda ili nižju gimnaziju i da je uvršten u prvi red.

§. 9. Ako se u znanju nije više izobrazio nego što je pod 8. kazano i nije se kod gospodarstva ili šumarstva vježbao, primat će se samo u pripravni tečaj.

§. 10. Ako se najde, da predložene svjedočbe nisu prama uvjetom pod koje se tko može primiti, neka se mladić u nazočnosti ravnatelja i dvojice učiteljah izpita, pak onda neka se odluči većinom glasovah.

§. 11. Nauk će trajati dvie godine danah i razdielit će se na 4 poljelja.

Za one, za koje se nadje da nisu dosta vješti kojoj pripravljajućoj znanosti pa nemogu se izkazati dovoljnom vježbom u gospodarstvu ili šumarstvu, uredit će se posebni pripravljajući jedno-ljetan tečaj, namienjen isto tako znanstvenom, kao djelovnomu obrazovanju učenikah.

§. 12. Prve godine učit će koliko može biti, gospodari i šumari zajedno, sve pripravne glavne i pomoćne znanosti, druga godina namienjena je ponajviše strukovim znanostim za obe ove glavne struke.

§. 13. Tko želi izučiti obe glavne struke, naime gospodarstvo i šumarstvo, morat će tri godine polaziti učilište te će izza prvoga zajedničkoga tečaja jednu godinu učiti gospodarstvo, a drugu šumarstvo.

II. Razredba naukah.

Pripravni tečaj.

§. 14. Uzima se, da će se samo izprva poviše učenikah prijaviti za pripravni tečaj, a kašnje da će ih se pomanje primati.

Ove nauke će se ciele godine predavati kroz sedmicu:

Računstvo i mjerstvo	4	sata
Fizika	2	„
Prirodoslovje . . . . . . , .	2	„
Crtanje (risanje)	4	„
Vježbanje u pismenih sastavcih . .	3	„
Ukupno .	15	satih.

Ovi sati razdielit će se na 5 danah, za svaki dan 3 sata i to izmjenice sad prije sad poslie podne, a druga polovica danah i jedan čitav dan

posvetit će se djelovnom vježbanju učenikah pod rukom dotičnog gospodara, šumara ili vrtlara.

Ako uztreba, morat će učenici još i privatno učiti koju od ovih pripravnih znanostih da dostignu ostale.

Prvi tečaj.

Prvo (zimsko) poletje.

§. 15. Za redovite učenike namienjeno je zajedno gospodarom i šumarom

kroz sedmicu

a)	Za Računstvo i algebru	6	satih
b)	„ Obću fiziku i obću lučbu	6	„
c)	„ Uvod u prirodoslovje i životoslovje bilja . . .	5	„
d)	„ Nauku o sastavu zemlje i tla, za nauka u obće o podnebju	4	sata
e)	„ Crtanje	4	„
f)	„ Vježbanje u pismenih sastavcih	3	„
	Ukupno .	28	satih.

Osim toga odredjeno je 8 do 10 satih svake sedmice za djelovno dokazivanje i vježbanja.

Drugi tečaj.

§. 16. Za gospodare:

Prvo (zimsko) poletje.

kroz sedmicu

a)	Nauka o ratarstvu i gnoju	5	satih
b)	Naravoslovje domaće živine, živinarstvo . .	5	„
c)	Odgajanje živine u obće, stočarstvo i ovčarstvo	4	„
d)	Konjarstvo i svinjarstvo	2	„
e)	Gospodarenje i računstvo	5	„
f)	Crtanje	4	„
	Ukupno .	25	satih

Drugo (ljetno) poletje.

Kroz sedmicu

a)	Graditeljstvo skupa sa šumarima . . .	4	sata
b)	Gospodarstvo, biljarstvo	3	„
c)	Sadjenje i gojenje pojedinih travah i livadarstvo	5	satih
d)	Govedarstvo, pravljenje sira	3	sata
e)	Računanje dohoda i poljsko redarstvo . .	3	„
f)	Voćarstvo, vinogradarstvo, svilarstvo i pčelarstvo	3	„
g)	Gospodarsko zanatarstvo	5	satih
	Ukupno .	26	satih.

§. 17. Za šumare:

Prvo (zimsko) poletje.

Kroz sedmicu

a)	Šumarstvo i biljarstvo	4	sata
b)	Sadjenje i gojenje šume	4	„

c) Upotrebljivanje šume i šumarsko zanatarstvo	6	satih
d) Čuvanje šume, uzpoznavanje šumskih bubah i šumarsko redarstvo	4	sata
e) Lovstvo	3	„
f) Crtanje	4	„
Ukupno .	25	satih.

Drugo (ljetno) poletje.

kroz sedmicu

a) Graditeljstvo zajedno sa gospodari	4	sata
b) Mjerjačina šume	4	„
c) Vježbanje u šumarskoj matematiki	2	„
d) Uprava i procjemba šumah . . . . ,	5	satih
e) Šumarska službena pisanja	3	sata
f) Šumarsko računstvo	3	„
g) Crtanje	4	„
Ukupno .	25	satih.

Osim toga za gospodare i šumare po 10—12 satih u sedmici za djelovno dokazivanje i vježbanje.

Za nauk vjere i ćudorednosti postarat će se ravnateljstvo dogovorno sa dotičnim župnikom.

III. Potanje ustanove

o školskom poletju i praznicih.

§. 18. Školska godina, dakle i zimsko poletje počimlje na dan 16. rujna i svršuje se 8 danah pred blagdan uskrsa, ako ovaj rano pada, a 14 danah pred uskrs, kad kasno pada.

Ljetno poletje počimlje u prvom slučaju 8 danah poslie uskrsa, a u drugom odmah izza uskrsa.

Proljetni školski praznici traju dakle 14 danah.

Ljetno poletje traje do 1. kolovoza i onda se dovršuje i školska godina.

Glavni praznici padaju u kolovoz i polovicu rujna.

IV. Razredba vremena

za dokazivanje i putovanje, opetovanje i izpitivanje, nadgledanje i svjedočbe odlazka.

§. 19. Dvie do tri polovice dana svake sedmice namienjene su redovito djelovnomu vježbanju i dokazivanju ili putovanju.

Ako uztreba, putovat će se i po cieli dan, a ljeti se može kadšto i više danah uzastopce putovati.

§. 20. Učitelj neka prama potrebi višeputah pita učenike za ono što je razlagao, da se osvjedoči, kako svaki napreduje u nauku.

§. 21. Na kraju svakog poletja bit će izpit, na kojem će se svaki učenik osobice izpitati.

Ovi izpiti traju 1 do 2 nedelje danah i ravnatelj neka dolazi na svaki izpit. Samo uz odluku učiteljskog sbora može se tko iz važnih razlogah oprostiti izpita.

§. 22. Učitelji zapisuju u svoj imenik točno kako je koji učenik mar-

ljiv i pomljiv, kako napreduje i kako je obastao na izpitu. Iz ovih pojedinih imenikah sastavlja se na svrhi poletja glavni imenik.

Evo kako će se označivati izpitni red:

a) Prvi red s odlikom;
b)[1] prvi red malo ne odlično;
c)[2] prvi red;
d) drugi red.

Učenici, koji dobiju na izpitu drugi red, moral će opetovati cieli godišnji tečaj, ili ako toga neće, otići iz učilišta.

§. 23. Ćudoredno ponašanje i marljivost označivat će se ovako:

a) Ćudoredno ponašanje.

Ponašao se odlično.
„ „ hvalevredno.
„ „ bezprikorno.
„ „ zakonom neprimjerno.

b) Marljivost i revnost:

vrlo marljiv, vrlo revan.
marljiv, revan.
pomanje marljiv, pomanje revan.
nemarljiv, nerevan.

§. 24. Svaki učenik dobit će na svrhi poletja ako bude hteo poljetnu svjedočbu o svojoj marljivosti, o uspjehu izpitah i o ponašanju.

§. 25. Učenici, koji izuče podpun tečaj i polože propisane izpite, dobit će izučnu svjedočbu, kao što će ju odlučili i podpisati ravnatelj i svi učitelji.

§. 26 Kar disciplinarni izvršuje ravnatelj opomenom i ukorom oštrijim, ukorom i prietnjom pred učiteljskim sborom, uklonjenjem privremenim ili za svagda. Učenike svejednako nemarljive ili oporne, dovoljno nenapredujuće i one koji počine više opačinah ili jednu grdnu opačinu, neka učiteljski sbor protjera i prijavi namjestničkom vieću. U ovom slučaju, kao niti onda kada tko prije svršetka poletja dobrovoljno otidje, neće mu se ništa povratili od naukovine plaćene za isto poletje.

E. Plaćanje naukovine.

Stan i hrana.

§. 27. Gospodarski učenik plaća svake godine (osim pripravnoga tečaja) trideset forintih naukovine a šumarski dvadeset forintih i to u početku svakog poletja polovicu ove svote. Učenik pripravnoga tečaja plaćat će petnaest forintih osim nagrade za privatno poučavanje, ako mu ga uztreba.

§. 28. Učenikom pripravnoga tečaja neće se naukovina nikada oprostiti. A učenikom redovitog tečaja oprostit će se školarina, ako se izkažu, da su siromašni, i ako dokažu svojom marljivosti i dobrim ponašanjem, da su vriedni toga oprosta.

§. 29. Polovica plaćene naukovine razdielit će se jednako medju ravnatelje i redovite učitelje ili njihove pomoćnike, druga polovica pripada zavodu.

§. 30. Obično će se učenici nastanjivati u privatnih kućah.

Ravnatelj će potražiti primjerne za to kuće i porodice, pa će se i postarati za priličnu pogodbu o stanu i hrani.

Ravnatelj će nadgledati i ćudoredno ponašanje onih kućah, koje je odabrao ili predložio za stanbinu učenikah.

Ratarnica.

§. 31. Učenici ratarnice nastanit će se i hraniti u gospodarskom dvoru, zato će morati marljivo raditi.

§. 32. Učenici ratarnice su pod rukom osobitog učitelja, koj ih nadgleda, a ovaj sam je opet podredjen gospodarskom činovniku, koji mu je dodat kao pomoćnik gospodarenja, osobito pako kao vidok učenikah kada rade.

§. 33. U ratarnici traje nauk tri godine danah. Svake godine razpisat će se natječaj, i o uskrsu primat će se učenici, pokle budu izpitani.

Broj će se ustanoviti prema obsegu gospodarstva učilištnoga.

§. 34. Tko želi biti primit u ratarnicu, treba da je navršio barem 16 godinah, da je zdrav, kriepak, da donese svjedočbu o svom ponašanju, da se izkaže da umie čitati, pisati i računati i da je posljednjih godinah radio oko ratarstva, stočarstva ili vrtlarstva.

§. 35. Gospodarski činovnik i njegov pomoćnik obučavat će ratarčad kao pravi učitelji ratarnice.

§. 36. Kod ovih učenikah osniva se nauk na poučavanju i priučavanju kod radnje, tako da će ljeti obično sav dan, a zimi svaki dan jutrom i večerom po 3 sata u učionici, a ljeti će se na kišovitu vremenu i jutrom u svetce opetovati ono, što je učeno. U nedjelju u jutro prije službe Božje, razlagat će se sve ono, što se je prošle sedmice radilo i izpitivat će se učenici.

§. 37. Prve godine upotriebiti će se učenici ratarnice za težanje polja i vrta, u stojah kod marve, kod mlatila i. t. d.

Druge godine bavit će se kod tegleće marve, a zimi od česti opet oko stoke.

Treće godine upotriebit će se koji kod vozne marve, koji kod kretanja strojevah, koji kod gospodarskih zanatah i kod šumarstva u obće, ili pako na pose naprama okolnostim, kod voćarstva, vinogradstva, svilarstva, pčelarstva i t. d. zatim za nadziranje težakah.

§. 38. Nauk u tri zimna poletja razdielit će se evo ovako:

	broj satih sv. sedmice		
	1—2 godišnji	3 god.	zajedno
	Tečaj		
Vježbanje u pisanju	3	—	—
Računstvo	3	—	6
Gospodarske radnje i proračuni po zadaći	—	6	—
Pučka fizika	3	—	—
Naravoslovlje domaće živine, načela ratarstva i stočarstva. (jednu zimu ratarstvo a drugu stočarstvo).	3	—	3
Počela mjerstva	—	2	2
Naposebno stočarsko gospodarenje	—	4	—
Vježbanje u pismenih sastavcih po zadaći	4	—	4

	broj satih sv. sedmice		
	1—2 godišnji	3 god.	zajedno
	Tečaj		
Poznavanje ratilah i strojevah razlaganje gospodarenja u zavodu	—	4	4
Šumarstvo, voćarstvo, svilarstvo, pravljenje masla i sira, varenje sapuna i sladovače, za sve razdieljeno na tri zime	2	2	2
ukupno .	18	18	18

Odavde se vidi da će ratarčad učiti svake sedmice 18 satih i to 6 satih jutrom, a 12 večerom; 2 sata u sedmici učit će vrtlar, a 22 sata učitelj ratarnice zajedno sa urednikom gospodarstva.

Zimi će biti svaki mjesec po 1 izpit, na koji će doći i ravnatelj; kada ratarče poslie tri godine izide iz ratarnice, dobit će svjedočbu po predlogu učitelja, o kojem će se vjećati u sboru pod predsjedom ravnatelja, a dozvat će se i urednik gospodarstva.

G. Učitelji i družina zavoda.

§. 40. Namjestiti će se na ovom zavodu:	Uz godišnju plaću od stot. aust. vr.	uživak bez plat. na stanu
1. Ravnatelj, zajedno prvi učitelj gospodarstva	2000	1
1. Učitelj gospodarstva, koji će prema okolnostima uz to i drugu koju nauku n. pr. lučbu predavati	900	—
1. Učitelj šumarstva, koji će biti ujedno upravitelj šumah	900	—
1. Učitelj prirodoznanstva i siloslovlja (fizike)	900	—
1. Učitelj olinoslovlja i mjerničtva (matematike i geometrie)	900	—
1. Pomoćnik šumarstva, olinoslovlja i mjerstva	600	—
1. Pomoćnik gospodarstvenog zanatarstva i lučbe . . .	600	—
1. Gospodarski činovnik (urednik gospodarstva ;) koji će podjedno učenike gospodarske poučavati u radnji, a učenike ratarnice nadzirati i njekoliko satih učiti . . .	700	1
1. Gospodarski pomoćnik i ujedno učitelj ratarnice . . .	500	1
1. Vrtlar, zajedno pomoćni učitelj voćarstva i vrtlarstva .	500	1
1. Poslužnik učilišta	300	1
1. Kućni sluga	200	1
ukupno .	9000	6

Stalno namješteno učiteljsko osoblje imade po propisih za druga javna učilišta pravo na doplatak deset godišnjeg službovanja i na mirovinu. Na ovu zadnju imadu pravo i stalno namješteni gospodarski činovnici.

§. 41. Ako uztreba uzet će se privremeno pomoćnik za pojedine struke znanstva.

Za obavljanje praktičnih poslovah gospodarstvenih i neposredno nadziranje pojedinih strukah gospodarstva, kao n. pr. vinogradah, šumah, kravare, najmit će se posebni u tom vješti ljudi.

§. 42. Jezik naučni i poslovni jest izključivo jezik jugoslavenski trojedne kraljevine.

(*Sab. sjedn. 73. i 77.*)

Članak LXXXIV.

O osnovanju sveučilišta jugoslavjanskoga u Zagrebu.

Želeći sabor trojedne kraljevine uzvišenoj svojoj zadaći, po kojoj ima neumorno nastojati oko učvršćenja zakonitoga stanja, što shodnijeg uredjenja svojih unutarnjih odnošajah i oko čim uspješnijega unapredjenja duševnoga kako i materialnoga blagostanja narodnjega, u svakoj, najpače u znanstvenoj struci, zadovoljiti, te u posljednjem obziru domaćoj mladeži priliku pružiti, da polugom materinjega jezika i najviši stepen obrazovanosti postići uzmogne, ustanovio je na temelju podnešenog si po dotičnom odboru izviešća sliedeću „Osnovu zakonsku o sveučilištu jugoslavjanskom."

Uvod.

Da znanstveno obrazovanje i u zemljah jugoslavjanskih kako valja napredovati i ožudjenim plodom uroditi može, ustanovljuje se u Zagrebu sveučilište imenom: Sveučilište jugoslavjansko.

§. 1. Ovo sveučilište sastoji iz četiri odsjeka ili fakulteta: iz bogoslovnoga, pravoslovnoga, liečničkoga i mudroslovnoga.

Svaki fakultet sastoji iz učenikah, — slušaocah — upisanih. i sbora učiteljskoga.

I. Odiel.

O učenicih.

§. 2. Slušaoci ovoga sveučilišta ili su uredni ili izvanredni. Oni koji su upisani u maticu sveučilištnu i imenik fakultetski, jesu uredni, a oni, koji su samo u ovaj upisani, zovu se izvanrednimi.

§. 3. Upisivanje svih urednih i izvanrednih učenikah u imenik fakulteta obavlja dekan onoga fakulteta, u koj je učenik naumio stupiti.

Radi upisa ima se dakle svaki učenik predstaviti osobno rečenomu dekanu, i predati mu svoje svjedočbe i svoj podpuni vlastoručno pisani nacionale u dva primjerka.

§. 4. U nacionalu valja navesti:

a) Svoje ime i prezime.

b) Rodno mjesto, dobu i vjeru.

c) Prebivalište.

d) Ime, stališ i prebivalište otca.

e) Ako ovoga neima više u životu, ime, stališ i prebivalište skrbnika.

f) Učilište, iz kojega prelazi učenik na ovo sveučilište.

g) Da li je stipendista; ako jest, kakvi uživa stipendij, u kojem iznosu, kada mu je podieljen, i po kojoj vlasti.
h) Dokazala, iz kojih izvodi pravo na upis.
i) Nauke, koje želi slušati nastajućega polugodišta, i imena učiteljah.

Medju uredne učenike mogu se upisati oni samo, koji su:
a) Gimnazialne nauke dobrim uspjehom svršili,
b) ili su već na ovom ili drugom kojem sveučilištu kao uredni slušatelji upisani bili, ili su
c) upisani bili kao uredni slušaoci na učilištu, koje ima nadomjestiti sveučilištni koji fakultet, kao n. p. na bogoslovnih zavodih biskupskih, ili pravoslovnih akademijah i t. d.

Kao izvanredni upisuju se oni, koji ili neće ili nemogu da budu upisani kao uredni, ako su
a) navršili barem 17. godinu, i
b) ako pripravne nauke na toliko izkažu, da se uzeti može, da će im predavanja biti koristna.

§. 5. Ako je dvojbeno ima li se koj učenik upisati ili odpraviti, odlučuje o tom sbor učiteljski.

§. 6. Inostrani mladići mogu se upisati na ovom sveučilištu, ako su se u smislu §. 4. izobrazili u pripravnih naucih, ili ako došavši iz sveučilišta inostranoga pokažu dovoljnu svjedočbu sveučilištnu.

§. 7. Ako se upisu ništa neprotivi, kazat će dekan učeniku, da je primljen, i potvrdit će to na onom primjerku nacionala, koj se vraća učeniku, drugi ostaje kod dekana, da sastavi glavni imenik za uredne i izvanredne slušaoce fakulteta.

§. 8. Imenici ovi vode se napose za svaku godinu, i sadržavaju izim onih okolnostih, koje su za nacional propisane, i dodatnu rubriku za „opazke“, u kojoj se *a)* navodi kod izvanrednih slušateljah da su izvanredni, *b)* naznačuju disciplinarne kazni, ako su koje proti učeniku odredjene bile i *c)* da predavanjah, za koja je upisan bio, nije polazio, ako mu je radi nemarljivosti potvrda o polaženju uzkraćena.

§. 9. Učenici uredni po dekanu upisani, imaju se i u maticu sveučilištnu upisati, ako stupaju iz pripravnih naukah u ovo sveučilište ili iz drugoga kojeg sveučilišta, ili bogoslovnog zavoda, ili koje pravoslovne akademije, ili ako prelaze u ovom sveučilištu iz jednog fakulteta u koj drugi, ili ako se učenici, koji su svoje nauke u fakultetu, za koji su bili upisani, zanemarili preko cielog semestra, opet upisati dadu.

§. 10. Za upis u maticu sveučilištnu plaća se u ruke dekana fakultetskog upisnina od 5 for. na korist fonda sveučilištnog — i 2 for. na korist knjižnice sveučilišta.

§. 11. Imena u §. 4. naznačenih učenikah, koji se imaju upisat u maticu sveučilištnu — Album universitatis — ima svaki dekan, pošto je propisani rok za upisivanje izminuo, pobilježiti i sa nacionalom kod sebe pridržanim priobćiti pisarni sveučilištnoj, da ih uvrsti u maticu vodjenu o svih urednih slušateljih cieloga sveučilišta. Zajedno ima i upisninu izručiti pisarni sveučilištnoj.

§. 12. Kod upisivanja valja da dekani paze na to:
a) da neupišu onih učenikah, koji su iz sveučilišta za vavjek odpravljeni, ili koji su za njeko vrieme odpravljeni, pa vrieme ovo jošte nije izminulo.

b) Da neupišu učenikah, koji su za isti semestar već upisani kod drugoga kojega fakulteta; nu prosto je svakomu slušati predavanja ne samo na onom fakultetu, u koj je upisan, već i na svakom drugom.

Upis protuzakonit, prievarom izhodjen, smatra se kao da nije učinjen.

§. 13. Učenici, upisani u imenik fakulteta, imaju se za predavanja, koja će polaziti, prijaviti kod dotičnih učiteljah za svako polugodište napose.

Učitelji dužni su upisati svakoga učenika za svoje nauke, koj nacionalom po dekanu podpisanim izkaže, da je upisan u imenik fakulteta, i potvrdit će mu taj upis u prijavnici, napisav svoje ime.

§. 14. Prijavnica sadržava ime učenika i rodno mjesto s dodatkom, da je ili uredni ili izvanredni slušatelj nauke, za koju je upisan, imena učiteljah i potvrdu, da je predavanja polazio.

U prijavnicu upisuju se učeniku uz sve vrieme, dok sveučilište polazi, svi nauci, koje je slušao.

§. 15. Obični rok za upisivanje kod dekana i prijavljanje kod učiteljah jest od 1.—15. listopada za zimsko, a od 15.—30. ožujka za ljetno polugodište. Samo iz važnih razlogah može uz sliedećih osam danah sbor profesorski dopustiti, da bude učenik naknadno primljen.

Kasnije prošnje rješava stareşinstvo sveučilištno i dozvoljuje učeniku upis samo onda, kada nedvojbeno dokaže, da nije kriv, što se je prekasno prijavio. — Proti rješitbi starešinstva neima pritužbe.

§. 16. Kada mine rok odredjen sa upisivanje, ureći će rektor dan, kojega će se sakupiti svi u maticu sveučilištnu novo upisani učenici, da im se predadu svjedočbe matične, po rektoru i dotičnom dekanu podpisane i jedan primjerak zakonah disciplinarnih.

O pravih i dužnostih urednih učenikah.

§. 17. Da si svaki učenik u naucih svojega fakulteta potrebite znanosti pribavi, ustanovljuje se vrieme, uz koje ima polaziti dotična predavanja, i to u mudroslovnom fakultetu na tri, u bogoslovnom i pravoslovnom na četiri godine, a u liečničkom na pet godinah.

§. 18. Naučna godina traje od 1. listopada do zadnjega srpnja i sastoji iz dva polugodišta: iz zimskoga i ljetnoga; zimsko traje do konca veljače; a ljetno počimlje 15. ožujka.

§. 19. Od naukah, koji budu na pojedinih fakultetih predavani, ima svaki učenik njeke kao neobhodno potrebne svakako polaziti, i učiti ih radi saveza, u kojem stoje medjusobno, po stanovitom redu; zato se propisuje za njih evo ovaj red:

1) Na bogoslovnom fakultetu crkve rimo-katoličke predavat će se:

u I godini:

Sveobći dio Dogmatike (vjerouke), uvod u sv. pismo starog zavjeta iz vulgate, jezik ebrejski;

u II. godini:

Posebni dio Dogmatike — tumačenje sv. pisma novog zavjeta iz vulgate — tumačenje izvornoga texta;

u III. godini:

Crkvena poviest — moral;

u IV. godini:

Bogoslovjo pastirsko — liturgika — nauka o propoviedanju — kateketika, — metodika, — crkveno pravo.

Što se tiče fakulteta bogoslovnog crkve pravoslavno-iztočne, o tome se ima saslušati sinod pravoslav. Episkopah i obći srbski narodni kongres.

2) Na pravo- i državoslovnom fakultetu:

u I. godini:

Mudroslovje prava uz zimsko, positivno državno pravo trojedne kraljevine dalm. hrvat. slavonske uz ljetno polugodište; umna politika u savezu s pozitivnimi zakoni uz cielu godinu;

u II. godini:

Statistika trojedne kraljevine uz zimsko; hrvatsko-ugarsko pravo uz ljetno polugodište; rimsko pravo uz cielu godinu;

u III. godini:

Poviest prava slavjanskog u obće, a jugoslavjanskoga napose uz zimsko polugodište; crkveno pravo uz ljetno, gradjansko pravo uz cielu godinu.

u IV. godini:

Kazneno pravo i postupak, uz zimsko — mjenbeno-trgovačko i pomorsko pravo uz ljetno polugodište; gradjanski postupnik uz cielu godinu.

3) Na liečničkom fakultetu:

u I. godini:

1. Opisujuća razudba — kroz cielu godinu — 5 satih na tjedan;
2. iz mudroslovnog fakulteta:
   a) rudoslovje — uz zimsko polugodište 5 satih na tjedan;
   b) živinoslovje — uz ljetno „ „ „ „ „
   c) biljoslovje — uz „ „ „ „ „ „

u II. godini:

1. životoslovje čovjeka s prispodabljajućom razudbom — cielu godinu „ „ „ „
2. iz mudroslovnog fakulteta — obća i ljekarska lučba — cielu godinu. „ „ „ „

u III. godini;

1. obće liečničko i ranarsko boloslovje i liečboslovje — uz zimsko polugodište „ „ „ „
2. Liekoslovje — uz ljetno polugodište, „ „ „ „
3. Anatomia patologika — uz ljetno polugodište „ „ „ „
4. Boloslovna lučba uz ljetno polugodište 2 „ „ „
5. Nauk o orudjoslovju i povojstvu; 3 „ „ „

u IV. godini:

1. Posebno liečničko boloslovje i liečboslovje s liečištem cielu godinu 14 „ „ „
2. Posebno vidarsko boloslovje i liečboslovje s liečištem i s ortopoediom cielu godinu 14 „ „ „
3. Mjestopisna i boloslovna razudba — cielu godinu 5 „ „ „
4. Nauka o pomoru i živinarsko redarstvo uz ljetno polugodište 3 „ „ „

u V. godini:

1. kaó u IV. pod br. 1.
2. „ „ „ „ „ 2.
3. Očarstvo s liečištem cielu godinu 2 sata na tjedan;
4. Primaljstvo s liečištem „ „ „ „ „ „
5. Sudbeno i redarstveno liečničtvo uz ljetno polugodište „ „ 3 „ „ „

4) Na mudroslovnom fakultetu predavat će se:
mudroslovje teoretično i praktično sa povjestnicom,
Poviest trojedne kraljevine, austrijska i sveobća,
Prirodopis,
Naravoslovje,
Matematika,
Filologia staroslavenska, jugoslavjanska, rimska i grčka.

Buduć da ovi nauci nestoje u takvom savezu medju sobom, kao nauci ostalih fakultetah, to se za predavanje njihovo neustanovljuje nikakav red.

§. 20. Osim naukah glavnih predavat će se u svih fakultetih jošte drugi nauci, kojih učenici ili sasvim, ili barem stranom neće morati slušati; ovakvi nauci jesu:

Na bogoslovnom fakultetu jezici aramajski — na pravoslovnom fakultetu: enciklopedia pravo- i državoslovnih znanostih — rudno pravo — upravno zakonoslovje — statistika državah europejskih — sudno liečničtvo — državno računoslovje.

Na liečničkom fakultetu:

1) Liečničko siloslovje — magnetizam i elektrizam u praktičnom smislu. — 2) Balneologia. — 3) Nauka o vidarskom orudju. — 4) O bolestih djece. — 5) O bolestih uropoetičkih organah. — 6) De morbis psychojatriae obnoxiis respectu medicinae forensis. — 7) O bolestih vanjske kože. — 8) O bolestih ušijuh i organah glasa s laryngoscopiom. — 9) Casuistica. — 10) De auscultatione et percussione. — 11) Nauka o Homeopatiji i Hydropatiji.

Ovi sada napomenuti t. j. slobodni nauci predavat će se ili svake, ili barem svake druge ili tretje godine.

Predavanja traju cielu naučnu godinu, prekidaju se samo *a)* na 14 danah med zimskim i ljetnim polugodištem, *b)* dani nedjeljnimi i *c)* praznici crkvenimi.

§. 21. Svi nauci na ovom jugoslavjanskom sveučilištu predavat će se jezikom narodnim, iznimka dopušta se samo za fakultet bogoslovni, na kojem se mogu njeki nauci i latinskim jezikom predavati.

§. 22. Sva predavanja urednih i izvanrednih profesorah jesu bezplatna. Za polaženje predavanjah docenta plaća se pako svakoga polugodišta toliko forintih, koliko se satih na tjedan dotični nauk predava; nu slobodno je docentu, ako hoće, i bezplatno predavati.

§. 23. Predavanja imaju učenici marljivo polaziti, inače se uzima, kao da za dotični nauk nisu ni upisani bili, te moraju zato, ako su dva obligatna polugodišnja, ili jedan cielogodišnji nauk nemarljivo polazili, sliedeće godine sve nauke prediduće godine na novo polaziti.

§. 24. Zadnjih 14 danah svakoga polugodišta imaju se svi učenici kod dotičnih učiteljah, i dekana prijaviti, da im potvrde marljivo polaženje, što biva upisanjem rieči „polazio“ u prijavnicu učenikah. Prije nego se plati naukovina, docenti nisu dužni potvrditi polaženja.

O izpitih

§. 25. Na svih fakultetih mogu izpite samo oni podnieti, koji su predavanja javna marljivo polazili. Privatni učenici nemogu nikakvih izpitah podnieti na ovom sveučilištu.

Uredni učenici bogoslovnoga fakulteta polažu 4 izpita iz obligatnih naukah svojega fakulteta, i to koncem svake godine pred svojim profesorom u pritomnosti dekana, ili prodekana, iz onih naukah, koje su se učili cielu godinu. Znanje posvjedočava se razredom izvrstnosti, prvim i drugim razredom.

Postojeći propisi u pogledu načina izpitivanja, u obziru popravljanja dobivenoga reda, i izdavanja svjedočabah, ostaju i nadalje u krieposti.

§. 26. Svaki uredni učenik pravoslovnoga fakulteta ima tri, tako zvana državna izpita položiti;

prvi polaže se: iz umnoga prava, umne politike u savezu s dotičnimi positivnimi domaćimi zakoni — statistike sveobće i austr. i positivnog državnog prava domaćeg i austrijskog,

drugi iz hrvatsko-ugarskog, rimskoga, crkvenog prava, i poviesti, prava jugoslavjanskoga u savezu sa poviesti zemaljah jugoslavenskih,

tretji iz gradjanskoga domaćega prava u savezu sa gradjanskim austr. pravom, iz kaznenog prava, iz postupka kaznenog i gradjanskog; iz mjenbenoga, trgovačkoga, pomorskoga i rudnoga prava.

§ 27, Prvi izpit može se podnieti poslje tretjega, drugi poslje šestoga, a tretji poslje osmoga polugodišta. Nu slobodno je svakomu položiti ove izpite i kasnije.

§. 28. Molbe za dopust k izpitom državnim podnose se dekanu pismeno sa potrebitimi dokazi.

§. 29. Izpiti ovi polažu se pred dekanom ili namjestnikom njegovim, i dvojicom profesorah, koje dekan imenuje tako, da budu svi, uredni i izvanredni jednako obterećeni.

Sva tri povjerenika dužna su pitati, te većinom glasovah odlučiti i svjedočbom po svih podpisanom potvrditi, da je učenik „vrlo dobrim„ „dobrim“ ili „zlim“ uspjehom izpit položio. U zadnjem slučaju može se poslje tri mjeseca iznova izpitu podvrći.

§. 30. Prva dva od ovih izpitah jesu samo ustmena; a zadnji je najprije pismen, zatim ustmen. Ustmeni izpit sa jednim učenikom ima trajati od prilike jedan sat.

§. 31. O svakom izpitu vodi se zapisnik, u kojem se naznačuje ime, prezime i rodno mjesto učenika, vrst izpita, uspjeh istoga i datum, kada je položen. Podpisuje se ovaj zapisnik kao i svjedočba, koja se izdava, po svih povjerenicih (§. 30). Za ove izpite neplaća se nikakva taksa. Ako pako koji učenik iz pojedinog kojeg nauka, iz kojeg god razloga od učitelja dotičnoga zahtieva svjedočbu, ima mu platit u ime izpitne takse tri forinta. Svjedočbe ovakve neimaju moći javne izprave.

§. 32. Radi državnih izpitah prijavljuju se učenici pravoslovni kod dekana svojega. Ovaj jim odredjuje dan, ako su za prvi izpit izkazali, da su polazili predavanja pravoslovna propisana za prva tri semestra, i jedan semestar predavanja o mudroslovju na fakultetu mudroslovnom. Za drugi izpit valja da dokažu, da su slušali predavanja pravoslovna za prvih šest semestrah

propisana, i da su polazili predavanja historična na mudroslovnom fakultetu barem jedan semestar; — a za tretji izpit imaju dokazati, da su sve obligatne nauke pravoslovnoga fakulteta slušali, a osim toga jošte dva polugodišnja slobodna nauka istoga fakulteta.

§. 33. Obično vrieme izpitah državnih jesu zadnja dva tjedna svakoga polugodišta, nu mogu se izpiti izvanredno i uz tečaj prvoga i drugoga polugodišta valjano podnieti.

§. 34. Učenici bogoslovnoga fakulteta, koji su propisana 4-godišnja, kao i učenici pravoslovnoga fakulteta, koji su pomenuta tri državna izpita položili dobrim uspjehom, svršili su svoje bogoslovne, i odnosno pravoslovne nauke, i mogu polag zakonah crkvenih i državnih stupiti u službu crkvenu i odnosno državnu.

§. 35. Učenici liečničkoga fakulteta imadu se nakon dovršenog teoretičkog tečaja iz dotičnih predmetah podvrći izpitu, prije nego stupe u praktičke tečaje.

Niti na mudroslovnom fakultetu neima nikakvih cielo-ili polgodišnjih izpitah. Tko hoće da zadobije potvrdu javnu o znanostih svojih, koje si je pribavio na liečnikom ili mudroslovnom fakultetu ovoga sveučilišta, mora se podvrći strogim izpitom, za doktorat propisanim.

O strogih izpitih.

§. 36. Doktorom kojega fakulteta može postati samo onaj, koj se podvrgne strogim izpitom iz naukah dotičnoga fakulteta, te pokaže svojimi odgovori, da ih je podpunoma proučio.

§. 37. *a)* Kod bogoslovnog fakulteta ima 4 rigorosa:

Jedan iz naukah bibličkih starog i novoga zavjeta i iz jezikah bibličnih.

Drugi iz dogmatike.

Tretji iz crkvene poviesti i prava crkvenoga.

Četvrti iz morala i pastirskog bogoslovja.

Samo oni učenici bogoslovni mogu na ovom sveučilistu podvrći se strogim izpitom, koji su na kojem zakonitom uredjenom bogoslovnom učilištu sva četiri godišnja tečaja dobrim uspjehom dovršili.

§. 38. *b)* Kod pravoslovnoga fakulteta imaju tri rigorosa:

1) Državoslovni, sastojeći: iz umnoga i positivnoga državnog i medjunarodnog prava — iz statistike trojedne kraljevine i europejske — iz političke ekonomije.

2) Pravno-povjestni, sastojeći:
Iz rimskoga,
Hrvatsko-ugarskoga,
Austrijskoga, i
Crkvenog prava.
Iz poviesti prava rimskoga i slavjanskoga.

3) Sudstveni, sastojeći:
Iz umnog privatnog prava, prava gradjanskog domaćega (obstojećega) i kaznenoga — postupka gradjanskog i kaznenoga, mjenbenog, trgovačkog, rudnog i pomorskoga prava.

Tko želi položiti stroge ove izpite, mora izkazati, da je barem sve one nauke pravoslovne polazio, što jih mora izkazati onaj, koj polaze državne izpite.

§. 39. *c)* Učenici liečnički, koji su pet godinah propisane teoretične i praktične nauke marljivo polazili, podnose tri stroga izpita:

1. Iz opisujuće razudbe (anatomije) — životoslovja — lučbe ljekarske i liekoslovja.
2. Iz obćeg i posebnog liečničkog boloslovja — nauke o pomoru i živinarskog redarstva, boloslovne razudbe i državnog liečničtva.
3. Iz obćeg i posebnog vidarnog boloslovja, mjestopisne razudbe, očarstva i primaljstva, kod drugog i tretjeg izpita prisutan je izim profesorah jedan praktični liečnik.

Bez ovih izpitah i diplome doktorske nemože nitko liečničtva izvršivati.

§. 40. Pogledom, kako se ciepaju znanosti filozofičkoga fakulteta na dvie glavne grupe, dieli se rigoroziranje za filozofički doktorat takodjer na dvoje:

1. Na historičko-filologički.
2. Na matematičko-fizikalni odsjek.

Svaki odsjek sastoji iz tri stroga izpita, a kandidat promovira samo u jednom ili drugom od naznačenih odsiekah.

I. Historičko-filologički odsjek sa tri rigoroza: *a)* iz filozofije, *b)* iz historije i *c)* iz filologije.

Kod rigoroza iz filozofije zahtieva se temeljito znanje jedne filozofičke sisteme, koju kandidat profesoru naznačiti ima; pregledno znanje historije filozofije i ostalih filozofičkih disciplinah, psychologije, logike, metafizike i ethike.

U rigorozu iz historije mora dokazati kandidat sjegurno znanje jugoslavj. poviesti, zahtieva se takodjer da znade kronologiju i zemljopis, u koliko zasiecaju ove znanosti u historiju.

U filologičkom rigorozu ima kandidat rigorozirati ili u obih klasičkih jezicih, pokazav uz to vještinu u jeziku hrvatsko-srbskom — ili u srbsko-hrvatskomu jeziku, i jednom od klasičkih jezikah te u staroj slovjenštini.

II. Matematičko fizikalni odsjek ima takodjer tri rigoroza: *a)* iz filozofije; zahtjevi oni isti, kao kod prvoga odsjeka; — *b)* drugi rigoroz sačinjava fizika, sa preglednim znanjem područnih znanostih (lučbe, meteorologije i astronomije) — *c)* predmet tretjega rigoroza jest matematika; zahtieva se: algebra, geometrija (plohomjerstvo), tielomjerstvo, ravna i sferička trigonometrija, i analitička geometrija.

Filozofički fakultet imao bi pravo, muževe za znanost zaslužne, u izvanrednih slučajih, začastnimi doktori filozofije imenovati.

Ovim izpitom mogu se podvrći samo oni, koji su sve nauke mudroslovne, iz kojih se izpiti polažu, slušali, i najmanje tri godine na ovom fakultetu proveli.

§. 41. Obćenita pravila za stroge izpite svih fakultetah jesu:

a) Nitko nemože strogih izpitah položiti, koj nije upisan u maticu sveučilištnu. Zato se imaju učenici bogoslovni, koji su na kakvom bogoslovnom

učilištu nauke svršili, upisati u maticu sveučilištnu prije, nego se prijave za stroge izpite.

b) Doktorandi prijavljaju se kod dekana dotičnoga fakulteta pismeno, sa potrebitimi dokazi, slobodno jim je navesti vrieme, kada žele izpit podnieti.

c) Povjereničtvo za stroge izpite sastoji iz dekana dotičnoga fakulteta i 4 profesora. Svi profesori uredni i izvanredni udioničtvuju jednako kod ovih izpitah, nu ipak ima se red tako ustanoviti, da kod pojedinih izpitah budu oni pritomni, koji dotične nauke predavaju.

d) Od jednoga rigoroza do drugoga ima izminuti vrieme od tri mjeseca, samo onim kandidatom može se kraći rok ustanoviti po sboru učiteljskom, koji su kod zadnjega izpita jednoglasno odobreni bili.

Kandidati doktorstva nemoraju polagati strogih izpitah po onom redu, po kojem su u ovom zakonu izbrojeni strogi izpiti, nu opet se nauci jedne vrsti dieliti nesmiju.

O svakom izpitu vodi se zapisnik. u koj se upisuju imena kandidatah, povjerenikah, nauci, iz kojih je izpit položen, i uspjeh po absolutnoj većini glasovah, da li je naime odobren ili nije, i datum kada je izpit podnešen.

Ako kandidat bude zabačen, ima se navesti i rok, prije kojega se opetovanomu izpitu podvrći nemože.

Po dovršenih dobrim uspjehom strogih izpitih, ima kandidat sastaviti razpravu o kojem predmetu, spadajućem u nauke onoga fakulteta, iz kojeg je izpite podnio. Razpravu će kandidat predati dekanu, a ovaj će ju predložiti četvorici profesorah, da ju prosude.

Ako bude odobrena, ima se kandidat povisiti na čast doktorsku, o čem mu se i diploma izdaje. O pojedinih izpitih neizdavaju se nikakve svjedočbe.

Taksa za svaki strogi izpit iznosi 25 for.; za podieljenje doktorskog naslova (promociu) plaća se 35 for., od izpitnih taksah dobiva svaki povjerenik 5 for., a od takse za promociu dobiva rektor 10 for., a ostalo odredjuje se za fond sveučilištni, iz kojega se i diplome nabavljaju.

Svečanosti kod promocie ustanovit će prvo starešinstvo ovoga sveučilišta.

Strogi izpiti imaju se javno držati.

O učenicih izvanrednih.

§. 42. Učenici izvanredni mogu se upisati pod uvjeti gore naznačenimi za kojegod nauke onoga fakulteta, u čiji su imenik uvršteni; za njih dakle neima nikakvih obligatnih naukah, niti reda, po kojem da slušaju naučne predmete. Oni mogu istina iskati, da jih učitelji svršetkom semestra izpitaju iz naukah, koje su polazili, i da jim uz propisanu taksu od tri forinta izdadu svjedočbe privatne, ali javnim se izpitom ili izpitom strogim podvrći nemogu.

O ponašanju urednih i izvanrednih učenikah.

§. 43. Učenici neimaju samo gledati, da u naucih, što više mogu, napreduju, već imaju i nastojati, da bude ponašanje njihovo u svakom obziru prema zakonom državnim i akademičkim.

U pogledu gradjanskih odnošenjah kao i gradjanskih kažnjivih činah podvrženi su obćenitim zakonom i vlastim; u pogledu vladanja svoga akademičkoga pako jošte osobitim naredbam akademičkim i propisom disciplinarnim.

§. 44. Kao članovi akademički dužni su učenici pristojno vladat se i poslušni biti postojećim akademičkim zakonom i osobitim naredbam akademičkih vlastih. Tko proti tomu pogrieši, tko imenito smuti akademički mir i poredak ili povriedi postojeće za učevne svrhe zavode, sbirke ili sprave, tko postojanom nemarnostju ili nepristojnim vladanjem, nećudorednimi čini smutnji povoda daje, tko se usudi uvriediti akademičke vlasti ili njihove u interesu mira i poredka djelujuće organe ili svoje saučenike, ima se po veličini prestupka na odgovor pozvati.

O prošnjah i tužbah učenikah.

§. 45. Kada koj učenik ima kakvu prošnju ili pritužbu, moral će se ponajprije uteći ustmeno dekanu.

Ovaj će mu odgovoriti ustmeno ili uputit ga, da predade pismeni podnesak sboru profesorskomu.

§. 46. Ako se učenik nezadovoljava dobivenom odlukom dekana ili sbora učiteljskoga, prosto mu je prizvati se na akademički senat.

Nu ima se svakako takova prošnja, kao i svaka pritužba na akademički senat, ili u koliko je dopušteno, na višje mjesto, predati dotičnomu profesorskomu sboru, koj će ju sa svojim izviešćem dalje odpraviti.

§. 47. Učenik će po dotične odluke u pisaru akademičku ili sam doći ili će se izručiti njegovomu zastupniku, koj će moral dokazati dobiveni nalog.

Da učenik ima dobiti kakvu odluku u pisari, objavit će se svaki put na crnoj daski. — Samo u izvanrednih slučajih dostavit će se odluke po slugi sveučilišta ili fakulteta.

§. 48. Učenici ubaviestit će se sami o svem, što je na crnoj daski pribijeno, i sve što se od strane akademičkih vlastih na dasku pribije, smatra se, da je kao što treba, proglašeno, a obvezno za sve one, kojih se tiče.

O odlazku iz sveučilišta.

§. 49. Učenik izstupajući iz sveučilišta obvezan je iskati odlaznu svjedočbu (Absolutorium) od dekana onoga fakulteta, kod kojega je bio upisan. U tu svrhu ima mu predati prijavnicu i, ako je bio uredni učenik, i svjedočbu matičnu.

§. 50. Ove svjedočbe se izdavaju zadnjih 14 danah svakoga semestra, za izdatbu plaća učenik 1 forint u ime pisarine na korist fonda sveučilištnoga.

Prelazna ustanovljenja.

§. 51. Za učenike pravoslovnih akademijah, prelazeće na ovo sveučilište, ustanovljuje se: da oni, koji namjeravaju položiti stroge izpite, imaju svoje nauke urediti po ovom zakonu, i zato zaiskati savjet od dekana svoga fakulteta.

Oni pako, koji nenamjeravaju podnieti izpitah strogih, te stupaju u vreme ustrojenja ovoga sveučilišta u drugu ili treću godinu pravoslovnu, dužni su samo one nauke slušati, koji su po zakonu za akademije propisani bili, pa po dovršenih šest polugodištah podvrći se samo izpitu iz gradjanskog i kaznenog prava, postupka gradjanskog i kaznenog, mjenbenog i trgovačkog prava.

II. Odjel.

O učiteljih i vlastih sveučilištnih.

§. 1. Učitelji svakoga fakulteta jesu uredni ili izvanredni profesori ili zakonito primljeni docenti.

§. 2. Uredni su profesori oni, koji su u postavnici (dekretu) kao takovi naznačeni, te imaju na dotičnom fakultetu obično glavne nauke predavati. Plaća njihova odredjena je na svjetovnih fakultetih na 1400 for., s pravom na 1700 for. poslje deset godinah, a na 2000 for. poslje dvadeset godinah, računajuć od dana, kad je tko profesorom imenovan. Uredni profesori bogoslovnog fakulteta imaju plaću od 1000 for., s pravom na 1200 for. i 1400 for. od deset do deset godinah.

§. 3. Izvanredni profesori imenuju se kao takovi, da obično uzgredne znanosti predavaju. Plaća njihova iznosi 1200 for. bez prava na povišenje od deset do deset godinah. A za izvanredne profesore bogoslovnoga fakulteta plaća iznosi 900 for. na godinu.

§. 4. Svi uredni i izvanredni profesori jesu javni častnici i uživaju kao takovi sva prava i sve dužnosti javnih činovnikah.

Poslje 30 godinah može svaki uredni i izvanredni profesor iskati, da se stavi s cielom plaćom u stališ mira. Poslje deset godinah ide ga pravo na jednu tretjinu, a poslje 20 godinah na dvie tretjine one plaće, koju je imao u vrieme, kada je izstupio iz službe.

§. 5. Docenti nisu javni častnici, zato neuživaju nikakve plaće iz državne ili zemaljske blagajne, te mogu samo naukovinu od polazećih slušateljah iskati. A kao docenti vlastni su samo oni na ovom sveučilištu javno predavati, koji su u smislu ovoga zakona usposobljeni (habilitirani).

§. 6. Svi učitelji uživaju u pogledu predavanjah, na koliko nisu po inih zakonih svjetovnih ili crkvenih ograničeni, podpunu slobodu, nisu dakle dužni, izuzamši profesore bogoslovnog fakulteta, predavati po stanovitih knjigah.

Samo to jim se nalože, da svoje nauke, kao što jih jedno ili dva polugodišta predavaju, i svrše u jednom ili dva polugodišta. Jedino kod obširnijih znanostih dopušta se iznimka, nu i kod ovih ima učitelj nastojati, da svaki semestar glavni koj odsjek dovrši.

Ište se od njih i to, da barem svakih 14 danah upotriebe 1 sat za razgovor (Colloquium ili Conversatorium) sa učenici o naucih predavanih.

§. 7. Svaki uredni profesor ima na tjedan barem osam, — a izvanredni barem šest urah predavati. Docenti predavaju toliko satih na tjedan, koliko su se sami obvezali.

§. 8. Svaki uredni profesor može predavati izim urednih svojih naukah i nauke druge istoga fakulteta, ako je stroge izpite iz njih položio, samo valja da nakanu svoju prijavi sboru učiteljskomu svojega fakulteta. Ako pako izvanredni profesori ili docenti druge nauke predavati žele, treba da sbor učiteljski i starešinštvo na to privole.

§. 9. Učiteljem uz vrieme praznikah netreba dopusta, ako hoće da se udalje iz Zagreba, — uz predavanja semestralna valja da izhode u tu svrhu svagda posebnu dozvolu. Na nedjelju danah može sbor učiteljski članovom svojim dopust podieliti, na 4 tjedna podjeljuje starešinstvo uz prijavu vrhovnoj

naučnoj vlasti; a na dulje vrieme dieli samo ova vlast učiteljem sveučilištnim potrebiti dopust. Za svaki dopust ište se važnih razlogah.

§. 10. Svi profesori jednoga fakulteta čine sbor učiteljski.

Cieli sbor bira si svake godine načelnika iz urednih profesorah imenom dekana. Izabranik dužan je primiti ovo zvanje, van ako je stopram zadnje godine tu službu obnašao.

§. 11. Iz svih sborah profesorskih postaje starešinstvo sveučilištno (akademički senat), sastojeće iz rektora, prorektora i svih dekanah i prodekanah od sva 4 fakuteta. Za prvu godinu sveučilištnu biraju se prorektor i prodekani sasvim onako, kao i rektor i dekani, a kasnije će biti prorektor svagda onaj, koj je bio rektor zadnje godine; a prodekani biti će oni, koji su bili dekani zadnje godine.

§. 12. Rektor bira se svake godine iz drugoga fakulteta, i to najprije iz bogoslovnoga, zatim iz pravoslovnoga, za ovim iz liečničkoga, a napokon iz mudroslovnoga.

Izabrat mogu se samo uredni profesori dotičnoga fakulteta, koji su kao i dekani dužni primiti počastno ovo zvanje. — Birati vlastni su pako svi uredni i izvanredni profesori i docenti svih fakultetah, koji se imaju toga radi u dvorani sveučilištnoj pod predsjedničtvom odstupljujućega rektora sakupiti.

§. 13. Izbor rektora i dekanah biva za svaku godinu naučnu zadnjega mjeseca prediduće godine.

§. 14. Da izbor njihov uzvalja, potrebita je nadpolovična (absolutna) većina glasovah, a ako ova nije pošla za rukom, imaju se oni, koji su dobili najviše glasovah, podvrći tako zvanomu užjemu izboru. — Pa ako je i užji izbor bezuspješan, ima sveučilištno starešinstvo izabrati jednoga od onih, koji su imali najviše glasovah u sboru profesorskom, a vrhovna naučna oblast jednoga od onih, koji su imali najviše glasovah u senatu.

§. 15. Vrhovna naučna vlast ima pravo izbore izpitivati i potvrdjivati. Zato imaju sborovi učitelski i starešinstva sveučilištna o svakom izboru sastaviti izborni zapisnik i podnieti ga vrhovnoj naučnoj vlasti trojedne kraljevine.

§. 16. Novo imenovane i potvrdjene vlasti sveučilištne počimlju službu izvršivati početkom one naučne godine, za koju su imenovane; do toga časa djeluju prijašnje.

§. 17. Ako je rektor zapriečen, to je zamjenik njegov prorektor, a ako je zapriečen i ovaj, dekan onoga fakulteta, iz kojega je zapriečeni rektor imenovan. Zamjenici dekanah jesu prodekani i odnosno najstariji uredni profesori.

§. 18. Sjednice sborovah učiteljskih starešinstva sveučilištnog jesu ili uredne, ili izvanredne. Prve obdržavaju se u stanovite rokove svake godine, a druge kadgod ih dekan, kao načelnik sbora učiteljskoga, ili rektor kao predsjednik starešinstva sveučilištnoga uredi.

§. 19. Članovi sborovah učiteljskih i starešinstva sveučilištnoga dužni su uredno dolaziti u sjednice. — Ako su zapriečeni, imaju se odmah izpričati. O razlogu izpričnom imaju došavši sučlanovi suditi bez prigovorah i sud svoj u zapisniku navesti. Izostaje li koji član sbora učiteljskoga ili starešinstva više putah bez temeljitog razloga, to valja da ga dekan, ili odnosno rektor opomene, pa kad bi to uzalud bilo, prijavi njegovu nemarnost vrhovnoj naučnoj vlasti trojedne kraljevine.

§. 20. Da se valjani zaključak učini, treba da je barem polovica svih članovah sbora učiteljskoga, ili odnosno starešinstva sveučilištnog pritomna.

§. 21. Zaključci čine se nadpolovičnom većinom glasovah, samo ako se dvoputnim odvjetovanjem nadpolovična većina nebi postigla, odlučuje i većina odnosna — (relativna).

§. 22. O svakoj sjednici vodi se zapisnik i to po najmladjem docentu, ako ih ima više; ako neima ni jednoga, po najmladjem izvanrednom profesoru, a ako bi bili svi samo uredni, po najmladjem urednom profesoru. Zapisnici ovi podnose se putem starešinstva kao vrhovne sveučilištne vlasti, vrhovnoj naučnoj vlasti trojedne kraljevine.

§. 23. Područje sborovah profesorskih proteže se kod dotičnih fakultetah neposredno na ravnanje i nadziranje predavanjah i učenjah, i na obavljenje poslovah zaptnih.

§. 24. Napose sborovi imaju se starati i za to: *a)* da su sva mjesta profesorska popunjena, i da se odmah čim potreba popunjivanja nastane, po namjestničkom vieću razpiše natječaj, ili pako predloži onaj, koj je izdanim znanstvenim djelom znanosti svoje u onoj nauci, za koju se stolica ima popuniti, podpunoma posvjedočio.

§. 25. Prositelj ima molbi priklopiti 1) svoj diplom doktorski; 2) opis svoga života (curriculum vitae); 3) dokazala za svoju sposobnost učiteljsku.

§. 26. Sbor će po izminuću roka natječajnoga ili odmah predlog radi popunjenja učiniti, ili će prije kod vrhovne naučne vlasti zaiskati, da se prositelji podvrgnu izpitu natječajnom kod ovoga sveučilišta. O tom ima sbor sve prositelje obaviestiti, odredivši jim dan kada se imaju izpitu podvrći.

§. 27. Izpitnikom imaju se takova pitanja staviti, da se iz njihovih ustmenih i pismenih odgovorah njihova sposobnost i znanje podpunoma dokučiti mogu. Izpit ima se najprije pismeno zatim ustmeno položiti. Ustmeni izpit polaže se pred cielim sborom učiteljskim, koj tri profesora za izpitne povjerenike imenuje.

§. 28. Ako sbor učiteljski želi koga predložiti za profesora bez natječaja, to se ima prije privatnim dopisivanjem osvjedočiti, da je dotičnik voljan primiti profesuru, i pod kojimi uvjeti. Ove okolnosti izpravami posvjedočene ima predlogu priklopiti.

§. 29. *b)* Sbor učiteljski svakoga fakulteta ima paziti i na to, da se nedopusti nikomu predavati na njegovom fakultetu, kao docentu, koj nije po njem za sposobna priznat. Zato ima svatko, koji želi usposobljenje zadobiti, njemu dokazati: 1) diplom da je doktor istoga fakulteta; 2) ima mu podnieti opis svoga života (curriculum vitae); 3) pregled predavanjah i 4) tiskanu ili pismenu razpravu o onoj nauci, o kojoj namjerava predavati.

§. 30. Ako se iz pregleda dokučuje, da predmet predavanjah spada u dotični fakultet, i da odgovara svrsi sveučilištnoj, pozvat će sbor profesorski prositelja na razgovor (Colloquium) i u tu svrhu odredit će tri profesora, koja se imaju pred cielim sborom s njim o pregledu predavanjah pregovarati.

§. 31. Na temelju pismene razprave i razgovora očituje sbor, da li je kandidat sposoban za predavanja ili nije. Odluka ova priobćuje se svakako kandidatu, a ako je za njega povoljna, i vrhovnoj naučnoj vlasti trojedne kraljevine.

Od dužnosti izkazati usposobljenje po §§. 30, 31, 32, izuzeti su oni, kojih su znanstvene sposobnosti sveobće poznate.

§. 32. *c)* Dalje sbor učiteljski ima gledati na to:

Da se red predavanjah koncem svakoga polugodišta za buduće polugodište i to tako ustanovi, da svaki učenik izim glavnih naukah, za koje se ima u svakom semestru najmanje 15 urah odrediti, barem jošte jednu nauku slušati može.

§. 33. *d)* Da slušaoci predavanja marljivo polaze, zato dekan svakoga fakulteta ima dužnost, poslje drugoga mjeseca svakog semestra sazvati sjednicu, da se svaki učitelj izjavi o polaženju svojih slušaocah. Nemarljive ima dekan preda se pozvati, i opomenuti ih.

Isto tako će svaki dekan drugi tjedan zadnjega mjeseca narediti sjednicu, da se ustanovi, da li i kojim slušaocem se ima uzkratiti potvrda o polaženju.

§. 34. *e)* Da se uklone kojekakve mane, koje su se uvukle kod dotičnoga fakulteta, i učine predlozi radi promjenah u ustrojstvu vlastih akademičkih, načinu predavanja ili izpitivanju slušaocah. I zato će svaki dekan koncem naučne godine sazvati sjednicu urednu.

§. 35. Poslove od manje važnosti i osobito priešne rješava dekan sam: ovamo spadaju osobito oni, kojih je rješavanje po obstojećih zakonih sasvim nedvojbeno, i koji se moraju radi prieteće pogibelji odmah riešiti; jošte može narediti i manje disciplinarne kazne, kao što su opomene. Nu sve ovakove rješitbe ima iz poslovnog svog zapisnika prijaviti u budućoj sjednici sboru profesorskomu.

Dekan čuva spise i pečat fakulteta.

§. 36. U područje starešinstva sveučilištnoga spadaju svi obćeniti upravni, naučni i zaptni poslovi odnoseći se na sveučilište, kao nemanje i svi ini poslovi, koji mu nadleže po posebnih zakonih, ustanovah ili zakladnih naredbah privatnih osobah. — U pogledu zapta (discipline) proteže se njegova vlast na sve učitelje i učenike, njemu se podnose sve pritužbe proti rješitbam dekanah i sborovah učiteljskih, njemu su podčinjeni svi činovnici i podvornici sveučilištni, kamo spadaju: knjižničar, asistenti, aktuar sveučilištni, nadziratelj botaničkog vrta, pedel i podvornici: knjižničarski, starešinski i podvornici pojedinih fakultetah.

§. 37. Pod istimi uvjeti, pod kojimi dekani mogu njeke poslove sami rješavati, vlastni su i rektori rješavati poslove spadajuće u područje starešinstva.

§. 38. Rektoru i starešinstvu nadleži osobito i to, da učine potrebite mjere, da se ovaj zakon, nakoliko bude potreba nastala, promieni ili popuni. Obćenita je dužnost svih vlastih akademičkih nastojati oko toga, da se dužnosti akademičke i po učiteljih i po učenicih točno izpunjuju, da se na sveučilištu uzdrži red i pristojnost, da se sućanstvo njegovo kao zavod znanstveni strogo sačuva i čast i poštenje svih članovah njegovih neoskvrnjuje; zato podjeljuje jim zakon kaznenu pravo, koje su vlastne i dužne proti onim izvršivati, koji svojemu cilju i svrsi cieloga zavoda unatoč rade.

Učitelje, koji dužnostih svojih točno neizpunjuju, ima rektor po zaključku starešinstva opomenuti, a ako su opomene opetovane bezuspješne, ili se učitelj većim prestupkom zakonah krivim učini, kaznit će ga vrhovna naučna vlast trojedne kraljevine na temelju iztrage, vodjene po rektoru sve-

učilišta. Svrgnuti sa službe može se uredni ili izvanredni učitelj samo putem parbe.

§. 39. Vrsti kaznih disciplinarnih, kojimi vlasti sveučilištne kazne uredne učenike radi prestupakah zakonah akademičkih jesu evo ove:

1. Opomena po dekanu samom, ili pred sborom učiteljskim.
2. Ukor po rektoru pred akademičkim senatom, koj se može pooštriti prietnjom, da će se učenik, ako prestupak još jedan počini, odpraviti iz sveučilišta.
3. Odpravljenje iz sveučilišta na jedan do četiri semestra.
4. Odpravljenje iz sveučilišta za vaviek

Kazni ove ravnaju se po tom, da li je prestupak veći ili manji, da li se je dogodio prvi put, ili više putah, da li je iz zlobe ili nehajstva počinjen i t. d.

§. 40. Gubitak štipendija nesmatra se kao kazan, nego kao naravna posljedica svake učeniku po senatu akademičkom nametnute veće kazni.

§. 41. Izvanredni učenici kazne se po okolnostih opomenami ili izključenjem od polaženja predavanjah.

§. 42. Manje kazni, kao što su: opomene pred dekanom ili pred sborom učiteljskim, udaraju ili dekani sami ili sbor profesorski učenikom svojega fakulteta, veći pako prestupci kazne se po starešinstvu sveučilištnom kaznami pod 3. 4. i §. 39. napomenutimi.

§. 43. Disciplinarne kazni proti učenikom naredjene imaju se u očevidnosti držati; nu samo kazni po senatu akademičkomu nametnute imaju se upisati u sveučilištne svjedočbe učenikah.

§. 44. Ako bude proti učeniku radi prestupljenja zakonah iztraga povedena po drugoj kojoj vlasti, to će se o tom izviestiti odmah starešinstvo učiteljsko, a po dovršenoj iztragi ima mu se i odsuda izrečena obznaniti.

Sadržaj odsude zabilježit će se u spisih sveučilištnih; i ako je učinjeni prestupak zasjecao u akademički red, ili u poštenje sveučilišta, opomenut ili ukorit će akademička vlast krivca, a po okolnostih i odpraviti ga iz sveučilišta.

§. 45. Za učenike sveučilišta ima se poseban exhortator ustanoviti.

(Sab. sjedn. 78. 79. i 80.)

Članak LXXXV.

O pravilih i ustrojstvu narodnoga muzeja u Zagrebu.

Uvažavajući sabor trojedne kraljevine pripoznatu od svih obrazovanih državah potrebu i korist javnih muzejah, i želeći s toga obstanku i djelovanju narodn. muzeja trojedne kraljevine, od njekoliko godinah samom sebi ostavljenomu čvrstiji temelj postaviti, ustanovio je prema učinjenom po dotičnom akademičkom odboru predlogu sliedeću zakonsku osnovu:

Pravila i ustrojstvo narodnoga muzeja.

§. 1. Narodni muzej u Zagrebu jest zavod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, u kom se čuvaju prirodoslovne i starinarske sbirke i knjižnica.

§. 2. Narodni muzej jest svojina naroda u trojednoj kraljevini, te stoji pod njegovom zaštitom i posredno pod upravom akademije jugoslavenske.

§. 3. Prirodoslovna strana sastoji se iz sbirakah svih carstvah prirode; nu sbirke ove ograničene su za sada ipak jedino na obseg trojedne kraljevine; od ovoga načela se samo na toliko odustati može, na koliko se tiče znanstvenoga saveza sa prirodninami susjednih pokrajinah, i sbirkah podpuno sistematičkih, koje bi imale za obuku služiti, te se iz domaćih prirodninah nebi mogle popuniti.

§. 4. Uslied toga glavna zadaća prirodoslovnoga muzeja jest: u sistematično i poučno složenih i uredjenih sbirkah predstaviti prirodoslovnu sliku trojedne kraljevine, obzirom takodjer na prirodnine izvan trojedne kraljevine.

§. 5. Starinarska sbirka sadržava starinarske predmete od historične ili umjetne vriednost našaste u našoj domovini i izvan nje; ovamo spadaju i slike različitih muževah iz starije i novije dobe za naš narod zaslužnih, osim toga novčana sbirka starih slavjanskih i inih novacah.

§. 6. Imetak muzeja sastoji u 4000 for. u rasteretnicah hrvatsko-slavonskih po uzoritom g. stožerniku i prabiskupu zagrebačkom Gjuri Hauliku Váraljskom darovanih, i u onoj godišnjoj svoti, koju će odbor akademički i sveučilištni u sporazumljenju s financialnim odborom predložiti.

§. 7. Kod muzeja imadu se namjestiti:

a) Čuvar muzeja; njega bira akademija jugoslavenska izmedju svojih členovah; on dobiva plaću, kako će odbor akademički i sveučilištni u sporazumljenju s financialnim predložiti. Čuvar je ravnatelj muzeja; njemu prinadleži rukovoditi poslove i radnje u muzeju; njemu prinadleži takodjer po mogućnosti iztraživati prirodoslovna odnošaje u trojednoj kraljevini, i nastojati oko pomnožavanja prirodoslovnih sbirakah, u tu svrhu će putovati, kad akademija to odredi, i dobiti za to putne troškove.

b) Pristav; njega će uz predlog prirodoslovnoga odsjeka akademičkoga imenovati akademija ili pokrovitelj. Pristav treba da bude vješt više strukam prirodoslovja, i ako ikako moguće, da bude vješt nagačivanju životinjah. Plaću mu odredjuje akademija, kako će odbor akademički i sveučilištni u sporazumljenju s financialnim predložiti.

Pristav je neposredno podčinjen čuvaru, te se imade po njegovih naputcih i naredbah ravnati u svom poslovanju.

c) Podvornik, kog će imenovati čuvar sam, dobivat će plaću, kako će odbor akademički i sveučilištni u sporazumljenju s financialnim predložiti.

§. 8. Knjižnica dosad u muzeju čuvana izručuje se upravi akademije jugoslavenske, ona će jednoga izmedju svojih članovah imenovati knjižničarom, i njemu izručiti nadziranje ove knjižnice, dati mu shodnu nagradu, i na koliko ustreba, opredieliti mu pomoćno osoblje.

(Sab sjedn. 80.)

Članak LXXXVI.

O ustanovbi pristojbe na izdavanja novih rasteretnicah hrvatsko-slavonskih.

Povodom naredbe kr. privremenog dvorskog dikasterija pod 24. lipnja t. g. br. 1280|235 na kr. namjestničko vieće upravljene, i odanle saboru trojedne kraljevine priobćene, da se na primjer ostalih austrijskih pokrajinah izdavanje novih razteretnih obveznicah, povodom prenosa, usmrćenja, vinkuliranja ili oštećenja učinit se imajuće, stanovitoj pristojbi na naknadu troška za blanquette potrebitog služećoj podvrgnu, bude ponajprije predmet taj odpravljen na financialni odbor, da o njemu svoje mnienje saboru podnese; — zatim pako, na temelju podnešenog po istome odboru izviešća ustanovljen pod gore navedenim naslovom zakonski članak sliedećeg sadržaja:

§. 1. Da se hrvatsko-slavonskoj razteretnoj zakladi bar ponešto nadoknadi trošak, što joj samo u interesu stranakah nastaje, i što ga ona nositi dužna nije, ustanovljuje se pristojba:

a) Za izdavanje novih obveznicah 10 novčićah na svaku novo izdanu obveznicu.

b) Kad se uz novu obveznicu izdaju i novi kuponi, onda će pristojba iznositi 20 novčićah.

§. 2. Ova pristojba ima se pobirati:

a) Kada se obveznica s jednog imena na drugo, ili inim načinom prepisuje.

b) Kada se izdaju nove obveznice na mjesto amortiziranih, vinkuliranih, oštećenih, izderanih te takovih obveznicah, kojim su priklopljeni kuponi ne suglasno s obveznicom numerirani.

§. 3. Kad se obveznice ne s cielim iznosom, nego dielom samo izžrebaju, te na neizžrebani dio glavnice nova obveznica mora izdati, nikakova se pristojba nepobira.

(Sab. sjedn. 65. i 82.)

Članak LXXXVII.

O ponovljenom posivu velikoga župana sriemskoga grofa Petra Pejačevića na sabor.

Budać da veliki župan sriemski, grof Petar Pejačević, kao takov opetovano pozvat na sabor trojedne kraljevine, i to pod prietnjom, da će se njegovo nedošašće uzeti za ostavku na veliko-županskoj časti, ipak sve do sada

na sabor prispio nije, te time pokazao, da mu do volje naroda nije mnogo stalo; s toga bude obzirom na ovosaborski zaključak u 44. sjednici donešen odredjeno, pomenutoga velikoga župana grofa Petra Pejačevića putem saborskog predsjedničtva pozvati, da za 8 danah na sabor ovaj dodje, inače da će se proti njemu po smislu i propisu zakonah, i sastvorenih ovosaborskih zaključakah postupati.

(Sab. sjedn. 63. i 83.)

Članak LXXXVIII.

O samoljenom u Nj. Veličanstva dignuću velikih županah: varaždinskoga grofa Ivana Erdödy-a, i pożeškoga grofa Julia Jankovića, s časti veliko županske.

Povodom opravdanja, što su ga veliki župani: varaždinski grof Ivan Nep. Erdödy i požežki grof Julio Janković u pogledu svojega i drugih njekih saborskih članovah izstupljenja iz sabornice na dan 13. srpnja t. g. Nj. Veličanstvu neposredno podnieli, i što ga je predsjedničtvo kralj. namjestničkoga vieća, po naredbi kr. privremenog dvorskog dikasterija od 4. rujna t. g. br. 2005|421 ovome saboru dostavilo s dodatkom, da Nj. kralj. apošt. Veličanstvo na podnesak taj nije ništa blagoizvoljelo odrediti, bude zaključeno:

§. 1. Upitni spis, kojim gore navedeni veliki župani svoje na saboru protivnike protuzakonitimi težnjami jugoslavenskimi obiediti nastoje, narodu putem novinah priobćiti, a ujedno

§. 2. Nj. Veličanstvo putem predstavke umoliti, da rečene velike župane grofa Ivana Nep. Erdödy-a, i grofa Julia Jankovića, koji su ovim činom povriedili čast i dostojanstvo ne samo sabora, nego i cieloga naroda, potvarajući njegove zastupnike nelojalnostju i otajnimi težnjami jugoslavenskimi, sa svojih častih dignuti blagoizvoli.

§. 3. Na znanje uzeti i putem javnih listovah obnarodovati očitovanje, što ga je grof Ivan Nep. Erdödy ovomu saboru naknadno u tom predmetu predložio.

(Sab. sjedn. 80. i 84.)

Članak LXXXIX.

O osnovi za gimnazije u trojednoj kraljevini.

Sabor trojedne kraljevine, uvidivši, da dosadanji sustav gimnazialni zahtjevom i potreboćam ovih kraljevinah neodgovara, uzè u pretres izviešće odbora, koji u tu svrhu odredjen biaše, te je na temelju njegovom ustanovio sliedeću:

OSNOVA

za gimnazije u trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

Odsjek I.

Obćenite naredbe.

§. 1. *Svrha gimnazijah.*

Gimnazije su zato *a)* da se u njih dodje do obćenite i više prosvjete u narodnom duhu, i to osobito učenjem klasičkih jezikah i njihove književnosti, *b)* da se učenik u njih pripravi za sveučilištne nauke.

§. 2. *Utemeljivanje gimnazijah.*

1. Gimnaziju može svatko utemeljiti.

2. Dozvolu, da se utemeljena gimnazija otvori, podjeljuje vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine, ako gimnazija ima potrebitih sredstvah, i ako se drži zakonah u ovoj osnovi navedenih.

3. Ako se ovi uvjeti neizpunjuju, vrhovna zemaljska oblast može obustaviti djelovanje gimnazije.

§. 3. *Viša i niža gimnazija.*

1. Podpuna gimnazija ima osam razredah, od kojih se svaki obavlja u godinu danah, a dieli se na višu i nižu gimnaziju, od kojih svaka ima četiri razreda.

2. Na nižoj se gimnaziji popularnim načinom uči sve ono, što se na višoj znanstveno predaje.

3. Podpuna gimnazija tvori nerazdielivu cielost, stoji pod jednom upravom, a svaki učitelj može učiti i na jednoj i na drugoj.

4. Niža gimnazija može obstojati bez više, ali se samo iz one prelazi u ovu.

§. 4. *Javne i privatne gimnazije.*

1. Gimnazije se diele na javne i privatne.

2. Javne gimnazije izdaju svjedočbe, kojih valjanost priznavaju državne oblasti, ter imaju pravo držati izpite zrelosti.

3. Učenici privatnih gimnazijah moraju se na javnoj gimnaziji podvrći izpitu zrelosti, ako žele dobiti svjedočbu valjanu pred državnimi oblastmi.

4. Koje imaju biti javne, koje li privatne gimnazije, to odredjuje vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine.

§. *Državne i nedržavne gimnazije.*

1. Gimnazije, koje se budi sasvim, budi većim dielom uzdržavaju iz državnih zakladah, državne su gimnazije; sve su druge nedržavne.

2. Koje gimnazije imaju biti državne, koje li nedržavne, odredjuje vrhovna naučna zemaljska oblast trojedne kraljevine.

Odsjek, II.

Naučna osnova.

§. 6. *Učevni jezik.*

Učevni jezik na gimnazijah jest samo jugoslavenski jezik trojedne kraljevine.

§. 7. *Predmeti.*

1. Obligatni predmeti jesu:

a) Vjeronauka, *b)* latinski jezik, *c)* grčki jezik, *d)* jugoslavenski jezik, *e)* samo na riečkoj gimnaziji talijanski jezik, *f)* staroslavenski jezik. *g)* poviest i zemljopis, *h)* matematika, *i)* prirodopis, *j)* prirodoslovje, *k)* filozofička propedeutika, tako da se u 7. razredu logici doda kratka poviest filozofije, a u 8. psihologiji glavna načela metafizike.

2. Relativno obligatni predmeti jesu:

a) Slavjanska narječja, *b)* risanje, *c)* gimnastika. Slobodni predmeti jesu: i jezici novi europejski.

3. Nijedan učenik nemože se pod nikakovom izlikom osloboditi od nijednoga obligatnoga predmeta.

§. 8. *Dioba predmetah i urah.*

1. Škole nesmiju prije podne trajati preko tri, a poslie podne preko dvie ure.

2. Izmedju druge i treće ure prije podne prekidaju se predavanja 10 minutah.

§. 9. *Praznici školski.*

1. Veliki praznici traju dva mjeseca u kolovozu i rujnu.

2. Osim blagdanah praznici su u godini ovi dani:

a) O božiću od 24. do 27. uključno prosinca.

b) O pokladah zadnji ponedeljak i utorak, a buduć da se o pokladah završuje I. polugodište, to se dodaje još i čista srieda.

c) O uzkrsu od sriede prije uskrsa do utorka poslie uzkrsa uključno.

d) Svakoga tjedna čitavi četvrtak.

e) Četiri dana u godini daje ravnatelj, ali nikad tako, da se tim produže navedeni praznici.

f) Kada je prije podne procesija, onda poslie podne neima škole.

g) Po sebi se razumieva, da pravoslavni na svoje svetce nisu držani škole polaziti.

§. 10. *Knjige učevne.*

1. Svaki predmet mora se predavati samo iz potvrdjenih knjigah.

2. Knjige su na svih gimnazijah jedne te, iste, a nemienjaju se, dok znanost koja nije tako uznapredovala, da se po njih nemože već s uspjehom predavati.

3. Knjige potvrdjuje vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine.

§. 11. *Sbirke učevne.*

1. Sve sbirke učevne stoje pod vrhovnim nadzorom ravnatelja.

2. Učitelj prirodoslovja ima neposrednu i odgovornu pazku na sbirke prirodoslovnih spravah, a učitelj prirodopisa isto tako na sbirku prirodninah.

3. Na svakoj gimnaziji postoje dvie knjižnice, jedna za učitelje, za koju se kupuju takova učevna djela iz raznih knjižtvah, koja pojedini učitelji zbog skupoće nemogu lahko nabaviti, a druga za učenike, za koju se kupuju djela ponajviše iz slavenskih knjižtvah. Neposrednu odgovornu pazku na knjižnice ima jedan od učiteljah uz primjernu nagradu.

4. Učevna se sredstva nabavljaju iz školarine i primarine.

§. 12. *Primarina i školarina.*

1. Svaki učenik, došavši prvi put na koju gimnaziju, plaća dva forinta primarine.

2. Svaki učenik plaća svake godine dva forinta školarine, po čem stiče pravo uživanja svih blagodatih zavoda.

3. Od školarine oslobadja samo vrlo siromašne, ali valjane učenike školsko vieće.

4. Drugi red ili zlo ponašanje ukida dobiveno oslobodjenje.

5. Privatne gimnazije postupaju glede primarine i dohodarine prama svojim potrebam.

Odsjek III.

Učenici.

§. 13. *Primanje učenikah.*

1. Učenike prima ravnatelj.

2. Da se tko primi na gimnaziju u prvi razred, mora:

a) Navršiti desetu godinu života.

b) Svršiti četiri razreda glavne učione.

3. Gimnazija ima pravo izpitom prokušati znanje učenika, pak u ne dostatku toga, neprimiti ga.

§. 14. *Premještanje i javni izpiti.*

Na koncu I. polugodišta drže se u svakom razredu i iz svih predmetah izpiti pred ravnateljem i dotičnim učiteljem tako, da se neizpituju svi učenici, već njekoji od najboljih, njekoji od srednjih, a opet njekoji od slabih.

2. Na koncu svake godine drže se u svakom razredu iz svih predmetah javni izpiti, na koje može obćinstvo doći; ali se neizpituju svi učenici, već koje ravnatelj pozove.

3. Samo onaj učenik, koji steče obćeniti prvi red, može se premjestiti u viši razred.

4. Ako se pronadje, da je učenik ma samo u jednom predmetu tako slab, da nemože u njem u višem razredu s uspjehom napredovati, nemože dobiti obćenitoga prvoga reda.

5. Ako učenik iz četiri predmeta dobije jedva *dovoljno*, nemože imati obćenitoga prvoga reda.

6. Ako učenik iz dvie trećine predmetah padne u drugi red, dobiva obćeniti treći red.

7. Koji od učenikah ima dobiti nagradu na koncu školske godine, to odlučuje učiteljski sbor.

8. Nitko nemože više od dviuh godinah biti u jednom razredu.

§. 15. *Svjedočbe poluljetne.*

1. Na koncu svakoga poljeća dobiva svaki učenik polugodišnju svjedočbu.

2. Potanje označivanje redovah pri svakom predmetu ostavlja se učiteljem na volju, da u tom prama potrebi postupaju.

3. Duplikate svjedočbah pišu razredni učitelji uz nagradu od jednoga forinta a. vr. — Svjedočbe zrelosti piše razredni učitelj 8. razreda uz nagradu od 2 for. a. vr.

§. 16. *Izpit zrelosti.*

1. Tko hoće da na sveučilištu nastavi nauke, mora prije podnieti izpit zrelosti.

2. Javne gimnazije drže na koncu svake godine zadnjega tjedna u srpnju ili početkom kolovoza izpite zrelosti pod predsjedničtvom jednoga povjerenika, kojega će školsko vieće svake godine imenovati.

3. Izpitu zrielosti može se podvrći svaki učenik 8. razreda.

4. Izpiti zrelosti jesu pismeni i ustmeni.

5. Za pismene izpite daje se:

a) sastavak u jugoslavenskom jeziku trojedne kraljevine u 8 sata na tjedan.
b) Prevod iz latinskoga — — — — — „ 2 sata „ „
c) prevod iz grčkog — — — — — „ 3 „ „ „
d) prevod na latinski — — — — — „ 4 „ „ „
e) zadatak iz matematike — — — — — „ 5 satih „ „

6. Kod pismenih radnjah nedopuštaju se nikakovi rječnici.

7. Predmeti ustmenoga izpita jesu:

a) Vjeronauk, *b)* jugoslavenski jezik, *c)* latinski jezik, *d)* grčki jezik, *e)* matematika, *f)* naravoslovje, *g)* poviest.

8. Od izpita iz navedenih predmetah nemože se nijedan učenik pod nijednom izlikom oprostiti.

9. Ako koji učenik na izpitu zrelosti u drugi red padne, može još samo jedanput ponoviti isti izpit, ali samo iz onih predmetah, iz kojih je drugi red dobio, no ipak tako, da se nesmiju razstaviti niti novi od starih jezikah, niti matematika od prirodoslovja, niti poviestnica od zemljopisa.

10. Privatiste plaćaju za izpit zrelosti 10 for. a. vr. na korist izpitujućih učiteljah; javni učenici samo 2 for. a. vr.

11. Koji učenik nije na javnoj gimnaziji podnio izpita budi iz prirodopisa, budi iz filozofičke propedeutike, mora se prije izpita zrelosti podvrć izpitu istih predmetah, i platiti za svaki po 2 for. a. vr. na korist izpitujućega učitelja.

§. 17. *Privatni učenici.*

1. Svatko može privatno učiti na onoj gimnaziji, u koju se upiše.

2. Privatni učenici dužni su svake godine polagati izpite, i za nje plaćati taksu od 10 for. a. vr. na korist izpitujućih učiteljah.

Odsjek IV.

Učitelji.

§. 18. *Svojstva i broj učiteljah.*

1. Učiteljem može biti svaki sin trojedne kraljevine, bio on iztočne ili zapadne crkve; u pomanjkanju ovih može biti i svaki Slavjanin carstva austrijskoga.

2. Učiteljem obligatnih predmetah može samo onaj biti, koji je podnio izpit učiteljski.

3. Na svakoj podpunoj gimnaziji postoje dva učitelja vjeronauke onoga izpovjedanja, kojega je većina mladeži.

4, Manjinu mladeži uči vjeronauku dotični svećenik, koji nespada k učiteljskomu sboru.

5. Učitelji vjeronauke mogu uz ovu predavati i druge predmete; ali svakako rukovode uz vrhovni nadzor ravnatelja, službu božju na gimnaziji, za koju su odgovorni.

6. Za sve obligatne predmete postoji na podpunoj dvanaest, a na nižoj šest učiteljskih silah.

7. Jedan od učiteljah ravnatelj je gimnazije.

8. Ravnatelj na višoj gimnaziji uči 5—6 urah u najviših razredih, a na nižoj 8—10 urah. — Učitelji samih jezikah dužni su predavati 16, a svi ostali najviše 18 urah na nedjelju; koji uči mješovito jezike s drugim kojim predmetom, dužan je predavati 17 satih.

9. Ravnatelj nesuplira.

10. Na svakoj podpunoj gimnaziji ima se još namjestiti jedan pomoćnik, koji je već ili položio učiteljski izpit, ili se na to spravlja, da bolestne učitelje suplira i ravnatelja u pisanju pomaže, a zato dobiva plaću kano suplent.

11. Učitelji, koji predaju relativno obligatne predmete, zovu se nuzučitelji.

§. 19. *Razredba učevnih predmetah.*

1. Svih predmetah u jednom razredu nemože predavati jedan učitelj, već više učiteljah predavaju po strukah.

2. Svaki učitelj mora predavati u višo razredah i više i niže gimnazije više predmetah, iz kojih je izpit učiteljski položio.

3. Predmete razredjuje ravnatelj, koji ima na koncu svake godine osnovu predavanja podnieti školskom vieću za potvrdu.

§. 20. *Razredni učitelji.*

1. Ravnatelj odredjuje svakomu razredu razrednoga učitelja, ponajviše onoga, koji najviše u njem predava.

2. Razredni je učitelj osobito odgovoran za red i stegu svoga razreda.

3. Razredni se učitelj dogovara, kada god uztreba, s dotičnimi učitelji o stanju nauke i stege svoga razreda.

4. Veće kazni nemogu se odrediti bez znanja i privole razrednog učitelja.

5. Razredni učitelj rukovodi razrednik, daje dopust učenikom samo na jedan dan, piše imenike i svjedočbe učenikah.

6. Razredni učitelj obći, uz vrhovni nadzor ravnatelja, s roditelji učenikah, ili njihovimi namjestnici, ali nije dužan dopisivati s njimi, osim važnih slučajevah.

§. 21. *Imenovanje i odpuštanje učiteljah na državnih gimnazijah.*

1. Učitelje vjeronauke imenuju biskupi uslied nadtečajnih izpitah i za nižu i za višu gimnaziju.

2. Sve druge prave učitelje imenuje vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine.

3. Ravnatelja imenuje kralj uslied natečaja.

4. Za imenovanje učiteljah nije potreban nadtečajni izpit, već razpisani nadtečaj uz svjedočbu o položenom učiteljskom izpitu; ove se svjedočbe imaju za kandidaciju podnieti ne samo školskom vieću i ravnatelju, nego i učiteljskomu sboru.

5. Pravi učitelj može se samo putem parnice odpustiti.

§. 22. *Učitelji na nedržavnih gimnazijah.*

1. Nitko nemože biti budi učiteljem budi ravnateljem, koji neima onih sposobnostih, kakove se zahtievaju na državnih gimnazijah.

2. Ako redovi neimaju svojih sposobnih učiteljah, moraju primiti namjestnih učiteljah od vrhovne naučne oblasti.

3. Samo ravnatelj takova zavoda odgovoran je vrhovnoj naučnoj vlasti trojedne kraljevine.

§. 4. Učitelje imenuju oni, čiji su gimnazije, uz potvrdu vrhovne naučne oblasti trojedne kraljevine.

5. Ako redoviti učitelj iz nedržavne gimnazije predje na državnu, računaju mu se i one godine, koje je na onoj proveo.

6. Isusovci nemogu biti učitelji.

O d s j e k V.

Uprava gimnazijah.

§. 23. *A) Neposredna uprava.*

1. Gimnazijom upravlja neposredno ravnatelj s učiteljskim sborom.

2. Ne samo ravnatelj, nego i sav učiteljski sbor odgovoran je za nauku i stegu gimnazije.

3. Ravnatelj se brine, da se izvršuju zakoni i naredbe, zato vodi sam poslovni zapisnik i dopisuje s oblastmi.

4. Učitelji su dužni slušati naloge ravnatelja, osnovane na zakonih i naredbah.

5. Ravnatelj predsjeda sjednicam učiteljskoga sbora.

6. Ravnatelj mora poznavati stanje cieloga zavoda, te mu je glavna dužnost često polaziti predavanja učiteljah.

7. Ravnatelj obći u ime gimnazije s obćinstvom·

§. 24. *Sjednice učiteljskoga sbora.*

1. Učiteljski sbor drži sjednice na koncu svakoga mjesecca, u koje moraju dolaziti samo svi pravi i privremeni učitelji; izvanredno drže se slične sjednice, kada se god potreba uzvidi.

2. U tih se sjednicah pretresuje sve, štogod spada na napredak gimnazije u kojem mu drugo obziru, a zapisnik podnosi ravnatelj školskomu vieću za rješitbu najdulje za 5 danah.

3. Pravo i dužnost predlaganja ima ne samo ravnatelj, nego i svaki učitelj.

4. Na koncu svake godine ima ravnatelj glavno izviešće o napredku ciele godine, crpljeno iz sjednicah učiteljskih, podnieti školskomu vieću. Nu ravnatelj može i sam svoje primjetbe uvrstiti.

5. Ravnatelj mora glasovati u sjednici za ovo ili ono.

6. Na koncu svake godine izdaje se program s razredbom učenikah; preporuča se, da koji od učiteljah uvrsti u program razpravu o važnih ili novih stvarih.

§. 26. *Akta gimnazijska.*

1. Na svakoj se gimnaziji vode ova akta:

a) Poslovni zapisnik, *b)* poviest gimnazije, *c)* knjiga naredabah, *d)* zapisnici sjednicah učiteljskih, *e)* imenici učenikah, *f)* razrednici, *g)* inventari učevnih sredstvah i drugih spravah.

§. 26. B) *Posredna uprava.*

1. Posredno upravlja gimnazijom školsko vieće, koje izabira svake godine vještakah, da nadziru gimnaziju i predsjeduju izpitom zrelosti.

2. Školsko vieće podnosi na koncu svake godine izvieśće vrhovnoj naučnoj oblasti o stanju svih gimnazijah.

3. Vrhovnu upravu obavlja vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine, koja podnosi svake godine izvieśće Njegovom Veličanstvu kralju o stanju svih gimnazijah trojedne kraljevine, te ga tiskom obnaroduje.

§. 28. *Izpit za učitelje.*

1. Dok još neima trojedna kraljevina svoga sveučilišta, mogu kandidati učiteljski učiti nauke dotične na vanjskih sveučilištih, ali izpit prave u Zagrebu pred povjereničtvom, koje imenuje vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine.

2. U jezičnoj struci je dovoljno, ako kandidat učini izpit iz grčkoga i latinskoga jezika za nižju gimnaziju, i iz jugoslavjanskoga trojedne kraljevine za višu gimnaziju.

3. Prije nego se izpitanik namjesti, treba, da na kojoj javnoj gimnaziji obavi pokusnu godinu.

4. Neodgovara li izpitanik u kojemu drago obziru zahtjevom, može ga odpustiti školsko vieće.

§. 28. *Zaglavak.*

Sve ostale upravne i naučne i disciplinarne naredbe, koje se neprotive ovdje izraženim načelom, a ne spadaju strogo pred zakonotvorno tielo, može činiti vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine.

(Sab. sjedn. 81. 82. 83. i 84.)

Članak XC.

O kraljevskom odpisu od 4. rujna o odpuštenih krajiških zastupnikah i podnosu saborskih zaključakah.

Uslied kralj. odpisa od 4. rujna t. g. br. 2148, kojim Nj. kralj. apoš. Veličanstvo odredjuje, da se odpušteni u svoj zavičaj zastupnici iz hrvat.-slav. vojničke krajine neimadu sada natrag u sabor pozvati, već da si Nj. Veličanstvo priuzdržava učiniti potrebite naredbe, da se ti zastupnici opet pozovu tada, kad bi se u zgodno vrieme opet možda uzela u pretres državo-pravna pitanja; i kojim se sabor ovaj oprašta od nakanjenoga predlaganja adrese, te se pozivlje, da putem običnih predstavakah podnese previšjoj kralj. sankciji satvorene do sada zaključke saborske, bude zaključeno:

§. 1. Da se u smislu ovosaborskih zaključakah, satvorenih u prisuću krajiških zastupnikah, na previšja kralj. pisma imade odgovoriti Nj. kralj. apoš. Veličanstvu preponiznom adresom.

§. 2. Da se svečani prosvjed uloži i takov u saborske spise uvrsti proti tomu, što zastupnici vojničke krajine nisu natrag pozvati u ovaj sabor za viećanje o adresi i o ostalih državo-pravnih pitanjih.

(Sab. sjedn. 81. i 85.)

Članak XCI.

O popuni odbora financialnoga i ovjeritbenoga, i o imenovanju odbora kodifikacionalnoga.

§. 1. Imenovani člankom XVII. i člankom XXV. odbor za pregledanje zemaljskih zakladah i inih novčanih poslovah bude obzirom na sbivšu se medjutim glede pojedinih njegovih licah promjenu i množinu posalah nadopunjen sa gg. zastupnici naroda: Svetozarom Kuševićem, Nikom Thallerom, Franjom Šagovcem, Škenderom Tompakom, Pavlom Mačvanskim, Živojnom Kiriakovićem i Jaćimom Pavletićem.

§. 2. Obzirom na to, što članovi verifikacionalnoga člankom VI. odredjenoga odbora stranom su na dopustu, stranom pako boluju, budu u isti odbor naknadno izabrani zastupnici narodni: Miroslav Kraljević, Franjo Žužel, Mirko Šandor, Nikola Havliček, Juraj Nović i Svetozar Kušević. Napokon bude

§. 3. Povodom napomenutog u članku LXI. kralj. odpisa od 4. rujna t. g. br. 2148, zatim povodom zakonitog reda i običaja, po kojem se svi zaključci saborski, a osobito oni, koji se odnose na zakonske ustanove, u oblik zakonskih članakah staviti imadu, zaključeno: za uredjivanje i kodificiranje dosadašnjih, a i onih saborskih zaključakah, koji će se jošte satvoriti, imenovati posebni odbor, te budu u isti odbor izabrani narodni zastupnici: Josip Vuščić, Makso Prica, dr. Mirko Šuhaj, Mato Mrazović i Jaćim Pavletić.

(Sab. sjedn. 68. 77. i 87.)

Članak XCII.

O povraćenom saboru trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pravu birati praliečnika.

Uvažavajuć sabor trojedne kraljevine, da mu je nesgodom vremenah i povodom očitih i potajnih proti ustavu trojedne kraljevine upravljenih nasr-

tujah medj mnogimi inimi pravi nestalo i prava birati pralieċnika trojedne kraljevine, bi zaključeno:

§ 1. Podnieti Nj. Veličanstvu predstavku sa molbom: da bi Nj. Veličanstvo, obzirom na to, što je sabor trojedne kraljevine glede ove u prošlom stoljeću, g. naime 1710. upravo po ovom saboru uvedene časti, sve do god. 1806 pravo slobodnog izbora uživao, i to pravo svoje u saborih g. 1710, 1750, 1755, 1758, 1766, 1802 izvršivao, jošte ovome saboru trojedne kraljevine starodavno pravo biranja pralieċnika povratiti blagoizvolilo.

§. 2. Predbježno na ugodno znanje uzeti odpis kr. privr. dvorskog dikasterija kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 16. rujna 1861 br. 2224|490, kojim se saboru ovome obznanjuje, da je Nj. c. kr. apošt. Veleċanstvo previšnjom odlukom od 12. rujna t. g. za onaj slučaj, ako sabor preduzme na teret zemaljske zaklade izplaćivanje sistemisirane za pralieċnika u godišnjih 2100 for. plaće, premilostivo izvolilo privoljeti u to, da odsad u napredak sabor trojedne kraljevine bude vlastan pralieċnika i ujedno suvieċnika kralj. namjestničkoga vieća kraljevinah Hrvatske i Slavonije izabirati; nu ujedno

§. 3. Predati otaj odpis ovosaborskomu financialnomu odboru: da dogovorno sa administrativnim odborom o toj stvari obrazloženo izviešće saboru dalnjeg viećanja i ustanovljenja radi podnese.

(Sab. sjedn. 50. i 89.)

Članak XCIII.

O novijem izboru saborskih bilježnikah.

Pošto bi se saborski bilježnici Makso Prica, Matia Mrazović, Lavoslav Šram, Ante Stojanović i Roberto Zlatarović časti svoje odrekli bili, budu, uz priznanje sabora na njihovom revnom djelovanju, propisanim po ovosaborskom poslovniku načinom za saborske bilježnike izabrani: dr. Mihajlo Polit, Gustav Gaj i Nikola Tholler, te ovi izbori Nj. Veličanstvu putem privr. kralj. dvorskog dikasterija do previšnjega znanja stavljeni.

(Sab. sjedn. 79. i 89.)

Članak XCIV.

O školskom sustavu za narodne pučke učione i učiteljišta u trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

Sabor trojedne kraljevine smatrajuć za ponajglavniju svoju zadaću ustanoviti sustav za narodne učione i učiteljišta, koji bi što se više može odgo-

varao potrebam naroda i zahtjevom napredujućega vremenu, ustanovio je na temelju podnešenog po dotičnom odboru izvješća pod gore navedenim naslovom sliedeću zakonsku osnovu:

Školski sustav

za narodne učione i učiteljišta u trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

Vrsti narodnih pučkih učionah i mjesto, gdje se imadu podići.

§. 1. Učione se diele na niže i više, ili na početne i glavne narodne učione. Početne su učione sa tri razreda i mogu se podići i na selu i u gradu, s tom ipak razlikom, što je različno učevno gradivo za seoske i gradske učione, premda ostaju isti predmeti.

Glavne učione imadu 4 razreda, te obstoje u gradovih, trgovištih i većih mjestih, na kolko to mjestne okolnosti zahtievaju i novčana sredstva dopuštaju.

§. 2. Okrom javnih učionah mogu obstojati jošte i privatne učione, ako su osnovane po istih načelih kao i javne.

§. 3. Uz svaku glavnu školu ima se obstojeća glasbena učiona zadržati, te novčanom podporom od strane obćine uzdržavati; gdje pako neima glasbene učione, neka se po mogućnosti nastoji, da bude ustrojena.

Učevni predmeti i nastavni jezik.

§. 4. Učevni su predmeti sliedeći:

a) Vjeronauk s bibličkom povjestnicom i tumačenjem sv. evangjelja.

b) Nastava u narodnom jeziku (t. j. čitanje, slovnica, ustmeni i pismeni izraz misli). S obzira na nastavu u jeziku a najpače na stvarne njegove strane, spada na zadaću pučkih učionah, da svoje učenike upućuju u neobhodno potrebnih i znanja vriednih stvarih iz naravo- i domoslovja (povjestnice i zemljopisa), umjetoslovja i gospodarstva na gradskih i osobito na seoskih učionah. Nu to se neima činiti u osobitih učevnih urah, nego se mora obaviti izjasnjivajući odnosne predmete u propisanih čitankah sgodnimi pripoviedkami, kao i pokazivanjem te tumačenjem prirodnih pojavah itd.

c) Računstvo uz najpotrebitije stvari iz zemljomjerja.

d) Pisanje.

e) Crtanje ponajviše zemljomjerno.

f) Pjevanje.

g) Ručno djelo za djevojačke učione.

§. 5. Izvanredni je predmet glasba i gimnastika.

§. 6. Obuku u prenavedenih predmetih ima obaviti učitelj u I. razredu u 20 satih; u II. razredu u 21 sat; u III. razredu u 22 sata, a u IV. razredu u 23. sata.

§. 7. Predmeti se imadu predavati isto onako, kako je bilo propisano dosadanjimi naredbami, nu njemački se jezik izpušta, u katoličkih se učionah mora uzeti obzir na cirilicu, a u pravoslavnih na latinicu.

§. 8. Da se obuka u gospodarstvu u obće, napose pako u pčelarstvu i svilarstvu, voćarstvu i povrtlarstvu svrsi shodno uredi, ima se svagdje odrediti vrt školski, pčeljinak i prostorija za gojenje svilacah.

§. 9. Obučavanje u pučkih učionah biva sredstvom jugoslavjanskoga jezika trojedne kraljevine. Nu mladež u školnih mjestih čisto inojezičnoga plemena ima se obučavati u svom materinskom jeziku; ali ujedno mora učiti narodni zemaljski jezik ovih kraljevinah, te se tako usposobiti, da uzmogne preći ne samo u četvrti razred glavnih učionah, nego i na druge višje učevne zavode. Na obadvie riečke glavne škole učevni jezik je za sada hrvatski i talijanski, tako da se u svakom razredu ure obuke podiele na dvoje po predmetih. U Bakru je talijanski jezik obligatni predmet. Riečka župna učiona ima se podignuti na glavnu učionu.

Učiteljsko osoblje.

§. 10. Na početnih pučkih učionah, gdje se sva mladež obučava u jednoj sobi, rukovodi obuku jedan učitelj; ako se pako mladež u više sobah obučava, tada se ima dotičnomu učitelju pridati toliko podučiteljah, koliko je sobah, u kojih se mladež poučava.

§. 11. Na svakoj se glavnoj učioni nalazi posebni katekela i toliko učiteljah, odnosno podučiteljah, koliko je razredah. Učitelji prelaze sa svojimi učenici iz nižjih razredah u višje razrede, u koliko je to po okolnostih zavodah moguće.

§. 12. Što se tiče broja učiteljicah na glavnih učionah, taj je primjeren broju razredah. Učiteljice stoje pod ravnateljstvom dotične glavne učione dječačke. Žensku mladež može poučavati u ručnom djelu na seoskih početnih učionah supruga učiteljeva ili druga koja vješta osoba uz stanovitu nagradu, koju prima iz obćinske blagajne.

Supruga učiteljeva ili koja druga vješta osoba imat će izvan toga dužnost, da odrasliju žensku mladež nedjeljom ili drugim kojim prilićnim danom upućuje u kuhanju, pečenju kruha, priugotovljanju jestvinah, sira, putra, masla, sviećah, sapuna i t. d.

§. 13. Medju osobe učiteljske spadaju i kandidati učiteljski t. j. oni, koji, sveršivši nauke na učiteljištu s dobrim uspjehom, prakticiraju na kojoj učioni.

§. 14. Učitelji su javni častnici.

Plaće i mirovine učiteljskoga osoblja.

§. 15. Plaće se učiteljem nemogu odredjivati izpod sadašnjega normalnoga stanja.

§. 16. Plaće dižu ravnatelji i učitelji gradskih učionah iz dotične blagajne gradske, a ostali iz blagajne obćinske. O tom, da budu učitelji točno plaćani, odgovorni su gradovi kraljevskomu namjestničkomu vieću, à ostale obćine dotičnoj županijskoj vlasti.

§. 17. Svi uredno i valjano naimenovani učitelji i učiteljice imadu pravo na mirovinu. Cielu plaću dobivaju u ime mirovine samo onda, ako su trideset godinah služili.

U ostalom valjaju za mirovinu učiteljskih osobah one iste zakonske ustanove, koje su izdane glede mirovine ostalih državnih činovnikah.

Do konačnoga uredjenja ovoga predmeta ima se učiteljska mirovina, i dotična podpora udovicah i sirotčadi, glede učiteljah glavnih školah iz dotične gradske, i glede učiteljah početnih školah, iz zemaljske blagajne po obstojećih za državne činovnike propisih izplaćivati.

Obrazovanje učiteljskih osobah.

§. 18. Glede obrazivanja učiteljskih osobah ostaju sadanji propisi u svojoj kriePosti, osim što se na učiteljištih ima njemački jezik smatrati izvanrednim naukom i što se svaki predmet mora napose predavati, napokon što se u preparandiju mogu primati samo oni kandidati, koji su izučili niže realne škole ali niže gimnazije.

Naimenovanje učiteljskoga osoblja.

§. 19. Vrhovna školska oblast trojedne kraljevine imenuje na predlog zemaljske školske vlasti ravnatelja i učitelje na preparandijah. Ravnatelje glavnih učionah imenuje zemaljska školska vlast.

Učitelje i učiteljice glavnih i početnih školah, zatim podučitelje i podučiteljice imenuje zemska školska oblast na trojni predlog dotičnoga obćinskoga zastupstva.

Ravnanje i nadziranje školstva.

§. 20. Neposredno t. j. mjestno ravnanje svake učione na selu pripada dotičnomu župniku.

§. 21. Ravnanje glavnih učionah imade se povjeriti jednomu od najsposobnijih duhovnih ili svjetskih učiteljah, na koliko glede pojedinih glavnih učionah neodredi inako zemaljska školska vlast trojedne kraljevine.

Ravnatelju glavne učione povjereno je ravnanje i dotično nadziranje svih mjestnih učionah, toli javnih koli privatnih, kao i čuvališťah male djece. Takovi ravnatelji stoje neposredno pod nadziranjem zemaljske školske oblasti trojedne kraljevine.

§. 22. Nadziranje seoskih pučkih učionah obavljaju u kotaru svojem dotični podjašprišti u sporazumljenju s dotičnim županijskim izaslanikom.

§. 23. Zemaljska je školska oblast trojedne kraljevine kr. namjestn. vieće, u kojem jedan samostalan savjetnik pod imenom vrhovnoga ravnatelja učionah ima posebni svoj odsjek i potrebito pomoćno osoblje. Ovaj vrhovni ravnatelj učionah rješava stvari školske pomoćju školskoga vieća, sastojećega iz ravnateljah zagrebačkih učevnih zavodah i njekih učiteljskih vještakah. On naime s ovimi drži sjednice, i saslušav njihov savjet, pravi odluke. Stvari veće važnosti priobćuje u sjednicah namjestničkoga vieća i ako se tu pojavi razlikost mnienja, tada ima o tom odlučiti vrhovna školska oblast trojedne kraljevine.

§. 24. Da se pako i dotični ordinariati uvjere, u koliko je napredovalo u pojedinih učionah obučavanje u vjeronauku i ćudorednosti, to imadu nadzornici kotarski i ravnatelji glavnih učionah godišnje svoje izviešće u tom pogledu dotičnom ordinariatom podnašati: izviešće pako o drugih učevnih predmetah imadu davati vrhovnomu učionah ravnatelju.

Učevne knjige.

§. 25. Učevne knjige za početne i glavne učione obojega spola, pače i svake vjere, tiskati će se u zemlji troškom zemaljskim poput naklade školskih knjigah u Beču. Zemaljska će vlast učiniti u tu svrhu shodne korake.

Školska godina.

§. 26. Školska godina ima na glavnih i gradskih učionah započeti 1. listopada a okončati se mora svrhom srpnja.

§. 27. Ostali propisi dosadanjega školskoga sustava, koji nisu ukinuti ovim zakonom, niti mu nisu protivni, zadržavaju i nadalje svoju valjanost.

(Sab. sjedn. 87. 88 i 89.)

Članak XCV.

O traženom u Nj. Veličanstva lieku radi neprimljenih hrvatskih dopisah od njekojih oblastih njemačko-slavenskih pokrajinah.

Primiv sabor trojedne kraljevine sa negodovanjem prijavu, učinjenu po županiji varašdinskoj: da susjedne joj oblasti upravljene na njih u narodnom jeziku poslanice neriešene vraćaju, odlučio je posebnom predstavkom Nj. Veličanstvo umoliti, neka bi najvišjom vlastju svojom uvredljivo takovo i za znatnom stranakah a i ciele države štetom skopčano postupanje zabraniti, te ujedno odrediti blagoizvolilo, da se narodnomu ovieh kraljevinah jeziku od svih monarkije aust. oblastih dužno štovanje po vladajućem u današnje vrieme načelu uzajemnosti izkaže, i pripadajuće trojednoj kraljevini po zakonu tako naravnome kako i postavnome pravo pripoznade.

(Sab sjedn. 90.)

Članak XCVI.

O adresi sabora trojedne kraljevine na Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo.

Saslušav sabor trojedne kraljevine osnovu adrese, koju je izaslani člankom LIV. odbor ad hoc izradio bio, bude tom prilikom pročitana i osnova adrese, koju je zastupnik narodni i kaptola senjskoga kanonik Franjo Rački iz vlastitoga nagona sastavio bio, i pošto se je sabor uvjerio, da u jednoj i drugoj takovih točakah i nazorah imade, koje bi u jedno spojiti valjalo, zaključio je:

§. 1. Da se ima za temelj specialne debate osnova adresse, koju je saborski odbor izradio, uzeti, nu ipak prie

§. 2. Da se ista osnova zastupnikom narodnim dr. Mirku Šuhaju, Adolfu Veberu i Petru Horvatu, kao noviem odboru ad hoc u tu svrhu predade, da ju sa osnovom Račkoga uzporede, te valjano gradivo obadviuh osnovah sa dodatci, koji bi se im potrebiti vidili, u jednu novu adressu spoje, tako ipak, da duh osnove za temelj uzete netaknut ostane, —

Sastavljena uslied toga po noviem odboru adressa bi pročitana i jednoglasno po saboru primljena, te odredjeno:

§. 4. Da se ista sredstvom posebnog poslanstva pod predvodjenjem banovim Nj. c. kr apoštolskom Veličanstvu što skorije podnieti imade, te budu, pošto je svietli ban izjavio, da stranom radi poremećenog zdravlja, a stranom radi nadgledanja važnih vojničkih poslovah prie 14 danah ovostranoj želji sabora zadovoljiti nebi kadar bio — u rečenu svrhu izabrani: drugi podpredsjednik saborski i zastupnik narodni Br. Dragojlo Kušlan i zastupnik narodni Miroslav Kraljević.

(Sab. sjedn. 85. 86. 87 i 90.)

Članak XCVII.

O slobodnoj prodaji morske soli i o obaljenju ciene njesine.

Obzirom na to, da je trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija uživala od prastarih vremenah pravo užitka i slobodne prodaje morske soli, te želeći doskočiti nedostatku, koji se je s prevelike ciene morske soli porodio u gospodarstvenoj, dakle u onoj struci, kojom se narod trojedne kraljevine ako ne izključivo, a to ponajviše bavi, ustanovio je sabor trojedne kraljevine sliedeći zakonski članak:

S obzirom na čl. 5 Constitutionum Regni Slavoniae od g. 1492, zatim čl. 29. 1548, čl. 43. 1635, čl. 122. 1715 kao i na starodavni običaj ustanovljuje se u pogledu užitka morske soli i obaljenja njezine ciene sliedeće:

§. 1. Užitak i prodaja morske soli očituje se za obseg kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, razumiev pod njim i obseg čitave hrvatsko slavonske vojničke krajine s okljućenjem petrovaradinske regimente za slobodan.

§. 2. Ujedno se u pogledu ciene iste soli s obzirom na cienu godine 1848 za obseg ovih kraljevinah ustanovljenu odredjuje, da se u buduće u svih solarah u strogo primorskih gradovih nalazećih se ima prodavati centa biele morske soli po 3 for. 16 kr. srebra ili 3 for 43 novčićah a. vried., a centa sive soli po 2 for. 12 kr. srebra ili 2 for. 31 novč. a. vr.

§. 3. Zakonski taj članak imade se posebnom predstavkom Nj. Veličanstvu kralj. potvrdjenja radi podnieti.

(Sab. sjedn. 97.)

Članak XCVIII.

O osnovi za realke i trgovačko-obrtničke učione u kraljevini Dalmamaciji, Hrvatskoj i Slavoniji.

Pripoznavajući sabor trojedne kraljevine veliku potrebu i korist realkah, kao pripravnih zavodah za višje tehničko obrazovanje, a tako i obrtno-trgovačkih učionah za onu vrst pučanstva, koja se tim najsigurnijim uslovljem ma-

terialnoga blagostanja posvećuje prije, nego je srednje učionice proučiti mogla; i želeći s jedne strane obstojeće već realke i trgovačke učione prema zahtjevom narodnog obučavanja preustrojiti, a s druge strane broj takovih zavodah po mogućnosti umnožiti i ujedno utemeljiti zavod barem za učiteljske kandidate nižje realke, ustanovio je na temelju podnešenoga po dotičnom odboru izviešća sliedeću glede pomenutih učevnih zavodah osnovu:

A. Osnova za realke.

I.

Svrha i razdjeljenje realnih učionah, učevni predmeti i njihova razredba.

§. 1 Realke zauzimlju medju učevnimi zavodi srednje mjesto izmedju glavnih učionah i viših tehničkih zavodah. Svrha im je, da uz obćenito obrazovanje, što ga bez porabe staroklasičkih jezikah mladeži podjeljuju, učenike, koji se zanatu, obrtu i trgovini posvetiti žele, popularnim načinom poučavaju u znanostih za ove struke potrebitih, a onu mladež, koja želi u više tehničke zavode prelaziti, da znanstvenim načinom za ovo struke pripravljaju.

§. 2. Realke diele se na više i niže.

§. 3. Vise realke sastoje is 6 razredah, te su uviek samostalne.

Niže sastoje se iz dva ili tri razreda.

Dvorazredne realke su uviek spojene s glavnimi učionami.

Trorazredne realke su takodjer samostalne; nu gdje bi s važnih razlogah s glavnimi učionami spojene bile, valja da bude zajednički ravnatelj barem za samostalne niže realke izpitan.

§. 4. Medju javnimi državnimi i gradskimi realkami neima glede uredjenja i sustava nikakve razlike, do jedinih zakladah, iz kojih se uzdržavaju.

§. 5. Učevni jezik je izključivo jugoslavenski jezik trojedne kraljevine.

§. 6. *a)* Obligatni učevni predmeti jesu sliedeći: vjeronauk; hrvatski jezik; njemački jezik; zemljopis; povjestnica; računstvo; matematika; prirodopis; fizika; lučba; strojoslovje (mehanika); Crtanje; graditeljstvo; opisno prostoromjerstvo; krasopis; obrazkovanje (modelovanje); vježbanje tiela (gimnastika).

Na riečkoj realki i ako bi se u Bakru podigla, uči se mjesto njemačkoga talijanski jezik kao obligatni predmet.

b) Neobligatni predmeti su: živući jezici, pjevanje, brzopis (stenografija).

Obligatni predmeti imadu se tako razdieliti, da u nižoj realki dojde na svaki razred 25—27, a u višoj 27—29 učevnih satih na tjedan, i to:

---

u nižoj realci:

Broj	Učevni predmeti:	Broj urah svake sedmice u razredu		
		I.	II.	III.
1	Vjeronauk	2	2	2
2	Hrvatski jezik	3	3	3
3	Njemački jezik	2	2	2
4	Zemljopis i povjestnica	3	3	3
5	Računstvo	3	3	3
6	Prirodopis	2	2	—
7	Fizika	2	2 u I. pol 4 „ II. „	—
8	Lučba	—	—	6
9	Prostoromjerstvo	—	2	—
10	Geometričko risanje	8	1	—
11	Prostoručno risanje	—	6	6
12	Graditeljstvo	—	—	2
13	Krasopis	2	—	1
14	Tjelovježba	2	2	2
	Ukupno	29	30	30

u višoj realci:

Broj	Učevni predmeti:	Broj urah svake sedmice u razredu		
		I.	II.	III.
1	Vjeronauk	2	2	2
2	Hrvatski jezik	3	3	3
3	Njemački jezik	2	2	2
4	Zemljopis	1	1	1
5	Povjestnica	3	3	3
6	Matematika	8	4	—
7	Prirodopis	2	2	2
8	Fizika	—	3	3
9	Lučba	2	2	2
10	Strojoslovje	—	—	2
11	Risanje	4	4	6
12	Opisno prostoromjerstvo	2	3	3
13	Tjelovježba	2	2	2
	Ukupno	31	31	31

§. 7. Obćine, gradovi, družtva i privatne osobe mogu podpune, više i niže realke podignuti, nu moraju osnovane biti prema propisanomu sustavu.

§. 8. Svjedočbe privatnih realakah neimaju prava javnosti, ako se učenici izpitom na javnih realkah nepodvrgnu.

II. Predavanja pojedinih predmetah po razredih.

§. 9. *Hrvatski jezik.*

U I. razredu: Sklanjanje svih promjenljivih stranah govora s ustmenim i pismenim vježbanjem. Čitanje i učenje na pamet pojedinih pripoviestih iz čitanke. Jednostavan i sastavljen slog.

U II. razredu: Obširnije razlaganje glagolja; zatim prislov, predlog, veznik i umetak. Razširen stavak. Izvadjanje riečih. Štivo i učenje na pamet iz čitanke. Pismena vježbanja.

U III. razredu: Ponajvažnije česti iz skladnje s ustmenim i pismenim vježbanjem. Štivo i učenje na pamet iz čitanke. Poslovni pismeni sastavci.

U IV. razredu: Znanstvenije opetovanje slovničkih formah. Skladnja. Čitanje i tumačenje prozaičkih i pjesničkih umotvorah.

U V. razredu: Obširnije tumačenje i estetično razlaganje pjesničkih sastavakah iz različnih dobah jugoslavenske literature.

U VI. razredu: Vježbanje u prozaičkom i vezanom slogu uz estetično razlaganje štiva. Kratka povjestnica jugoslavenske literature.

§. 10. *Njemački jezik.*

U *I. razredu:* Pošto je mladež naučila bez pogreške čitati i pisati, postupa se k tumačenju promjenljivih čestih govora.

U II. razredu: Nastavljanje promjenljivih, zatim tumačenje nesklonivih stranah govora uz čitanje pojedinih sastavakah iz čitanke i pismeno vježbanje.

U III. razredu: Opetovanje slovničkih formah iz prijašnjih razredah. Najvažnije česti prostih i sastavljenih stavakah uz vježbanje u pismenom slogu.

U IV. razredu: Tumačenje iz literarnih proizvodah znamenitijih narodah, osobito njemačkoga i to iz staroga vieka.

U V. razredu: Srednji viek.

U VI. razredu: Noviji viek.

§. 11. *Zemljopis i povjestnica.*

U I. razredu: Glavni pojmovi iz fizikalne geografije; opis zemaljske površine prema prirodnim svojstvom i po različnosti mora, gorah, ravnicah, riekah i podnebja.

Iz povjestnice upliću se pojedine crtice prigodom tumačenja zemljopisa.

U II. razredu: Opis srednje Europe, poimence Hrvatske i ostalih austrijskih zemaljah, s obzirom na obrt i trgovinu.

Iz povjestnice dodaju se crtice osobito iz životopisa znamenitijih domaćih muževah.

U III. razredu: Zemljopis ostalih europejskih, osobito za obrt i trgovinu znamenitijih državah.

Povjesti iz europejskih državah.

U IV. razredu: Opis Azije, Afrike i južne Europe.

Povjestnica stare dobe do 800 g. poslije Isusa.

U V. razredu: Zemljopis srednje i sjeverne Europe, Amerike i Australije.
Povjestnica od 800. g. poslije Isusa do Ljudevita XIV.
U VI. razredu: Posebni zemljopis Austrijskih zemaljah s osobitim obzirom na trgovinu i obrt. Statistika austrijske carevine.
Povjestnica domaća i ostalih zemaljah carevine.

§. 12. *Računstvo.*

U I. razredu: Četiri vrsti računstva s neimenovanimi i imenovanimi brojevi. Djelivost brojevah. Največi zajednički dionik i najmanji zajednički višekratnik. Slomci obični i desetični. Talijansko pravilo. O mjerah i utezih; najvažnije o novčarstvu. Jednostavni omjeri i razmjeri.
U II. razredu: Umnožba. Vadjenje drugoga i trećega koriena. Uporavljenje omierah i razmierjah. Jednostavno i sastavljeno trojno pravilo. Postotni i dobitni računi. Računanje odsjekom. Suvisli (verižni) računi; račun o smjesah.
U III. razredu: Obširnije vježbanje u praktičkom računu; novčarstvo, pjenezi i mjenice. Knjigovodstvo jednostavno i sastavljeno.
U IV. razredu: Algebra. Četiri vrsti računstva, največi zajednički dionik, najmanji zajednički višekratnik; obični i desetični slomci; potencije; korjeni; razmjeri; logaritmi; jednačbe prvoga stupnja s jednom nepoznatom; Geometrija. Planimetrija, stereometrija.
U V. razredu: Jednačbe s više nepoznatih i četvorne sa više nepoznatih; aritmetičke i geometrične postupnice, suvezni slomci, izredboslovje, dvo- i višečlane zasade.
Geometrija. Ravna i sferička trigonometrija. Počela analitičke geometrije.

§. 13. *Fizika.*

U I. razredu: Sveobća svojstva tjelesah; skupnost tjelesah; lučbena počela; ravnovažje i gibanje u obće, a napose ravnovažje i gibanje čvrstih i kapljevnih tjelesah s obzirom ne najvažnije strojeve.
U II. razredu: Ravnovažje i gibanje plinovah, najvažnije o zvuku, svjetlu, toplini, magnetinji, tjelesih nebeskih i o naravi zemlje.
U V. razredu: Znanstveno razlaganje sveobćih svojstvah tjelesah. Ravnovažje i gibanje krutih, kapljevnih i zračnih tjelesah.
U VI. razredu: Znanstveno tumačenje o zvuku, svjetlu, magnetinji, munjini i toplini.

§. 14. *Prirodopis.*

U I. razredu: Prvo poleće živinstvo, drugo bilinstvo
U II. razredu: Prvo poleće rudarstvo.
U IV. razredu: Uvod u prirodopis. Živinstvo s obzirom na nutarnje ustrojstvo životinjah i njihovo geografičko razširenje.
U V. razredu: Bilinstvo. Čestoslovje, udopis, životoslovje i sustavoslovje. Osebno bilinstvo s obzirom na geografičko razširenje.
U VI. razredu: Rudarstvo s obzirom na lučbeni sastav.
Kratak pregled geognosije.

§. 15. *Lučba.*

U III. razredu: Imade se početi i dovršiti kratak razvitak nauka ciele anorganičke i organičke lučbe, osnovan na sveudiljnih pokusih i s obzirom na važnije tvorine obrta i trgovine. Razdjeljenje cieloga nauka na polugodišta prepušta se dotičnomu učitelju.

U IV. razredu: Nauk lučbe, što su ga učenici iz niže realke donieli, imade se znanstvenim tumačenjem dopunjivati i usavršivati s osobitim pogledom opet na obrt s ponajvećim obzirom na reagiranje, u kojem se učenici u laboratoriu često vježbati imadu.

U V. razredu: Imade se započeti nauk dalje nastaviti i anorganička lučba dovršiti.

U VI. razredu: Organička lučba, i to iz bilinstva i živinstva. Kod predavanja i pokušavanja imade se uviek obzir uzimati na one obrtnine, što ih domaća organička carstva pružaju.

Uz predavanje posebne lučbe imadu se učenici, osobito bolji, u laboratoriu takodjer u analisi vježbati.

§. 16. *Graditeljstvo.*

U III. razredu: Predaje se graditeljstvo i to: različite vrsti gradiva, njihovo spajanje; različne vrsti sgradah, kao: kuće, gospodarstvene sgrade, suše, štale, žitnice iz drva, opekah i kamenja. S naukom graditeljstva skopčano je takodjer graditeljno risanje.

§. 17. *Strojoslovje.*

U VI. razredu: Nauk o strojevih i njihovoj svrsi; o micalih (motorih) o razprostranjivanju gibanja; namještivanju zubovah na kolesih; Prony-ov silomjer, krećući strojevi, crpila, sisaljke, vjetrila, parostroji, mlinovi, pilane i t. d.

§. 18. *Prostoromjerstvo s prostoromjernim risanjem skopčano.*

U I. razredu: Skopčano je risanje uviek s geometrijom (vidi §. 12), te se počme s razvijanjem pojamah o prostornih olinah, poimence: o točki, crti, plohi, pa se nastavi o tro-, četvero- i više kutih, zatim o sličnosti i sukladnosti trokutah.

U II. razredu: Nastavlja se prostoromjerstvo s geometričkim risanjem i to: plohomjerstvo po prostom i toisirnom načinu; praktičko vježbanje u mjerenju sa stolom i lancem. Glavna svojstva čunjosiečnicah i ponajvažnije iz stereometrije. Risanje sa šestilom i linealom od jednostavnih počelah različitih geometričkih do više složenih sastavljenjah. Počela tlovidnoga risanja (Situazionszeichnen).

§. 19. *Opisno prostoromjerstvo.*

U IV. razredu: Sastavljanje čunjosječnicah uz razlaganje njihovih svojstvah. Razvijanje pojamah o pravokutnoj projekciji; o projekcijah točke, crte i ravninah u različnih položajih prama sebi, probušivanje ravninah i njihova kuta naklonjenika.

U V. razredu: Označivanje tjelesnih kutovah, projekcija jednostavnih geometričkih tjelesah, njihova proniknutja; o razvitku svrgnutih i okretnih površinah, počela pravilah osjenjivanja.

U VI. razredu: Uporavljenje opisnoga prostomjerstva na osjenjivanje perspektivnih nacrtah različnih strojevah i njihovih čestih.

§. 20. *Prostoručno risanje.*

U II. razredu: imade se risanje po tjelesih i sadrenih obrazcih nastaviti; tumačiti pravila, po kojih se čovječje glave rišu. Risanje različnih uresah po sadrenih obrazcih i risanih izvornicih.

U III. razredu: Nastojanje oko risanja potanje označenih glavah po sadri, zatim risanje različnih uresah i nakitah. Vježbanje u izradjivanju različnih predmetah s tuhom, mašću (bojom) i kredom po obrazcih i izvornicih.

U IV. razredu: Risanje starogrčkih glavah. Osjenjivanje i uporaba uresah u graditeljstvu i obrtu. Počela risanja okolicah.

U V. razredu: imadu se učenici vježbati u risanju čovječjega tiela u različnih položajih, kao što i izradjivanje težih uresah. Risanje više predjelah njedno.

U VI. razredu: Risanje različnih sgradah prema različnim graditeljnim slogom. Risanje uresah po modelih, kao što i glavah po naravi. Vježbanje u napametnom risanju.

§. 21. *Obrazkovanje.*

Obrazkovanje (modelovanje) počme se u III. razredu te se nastavi do VI. uključivo.

Obrazkuje se po risanih predlogah, kao što i sadrenih obrazcih, počamši kod jednostavnih listovah i postupajući k sastavljenim uresom i čovječjim glavam.

U VI. razredu imade se oko toga nastojati, da učenici i napamet pojedine predmete obrazkuju.

§. 22. *Krasopis.*

U krasopisu imade se postupati od vježbanja u običnih latinskih, ćirilskih i njemačkih pismenih, na kurentnomu i uresnomu pismu, te se u IV. razredu dovrši s umjetnim uresnim pismom.

§. 23. *Tjelovježba (gimnastika).*

Gimnastika se počme s umjetnim kretanjem tiela, te se onda prelazi na penjanje i skakanje po uredjenih spravah, kao što: skakanje u visinu i dolinu, voltižiranje, preskakivanje ogradah, obraćanje okó gredah. Gimnastika uči se po Spiessovom sustavu.

§. 24. *Školarina.*

Na svih državnih realkah imadu učenici svakoga školskoga poljeća u zakladu, iz koje se realke uzdržavaju, 2 for. a. vr. u ime školarine plaćati. I občine, koje imadu svoje realke, mogu na njih, nu ipak s dozvolom zemaljske oblasti, plaćanje školarine uvesti.

§. 25. *Obća ustanova.*

Ova osnova ima u bitnosti svim državnim i gradskim realkam za temelj služiti; ako li bi gdje posebne okolnosti zahtievale, da se u kojoj bitnoj točki od nje odstupi, imade se za to kod vrhovne školske oblasti dozvola tražiti.

III. Učiteljstvo.

§. 26. Da se propisani predmeti valjano predavati mogu, ima na viših realkah sistemizirano biti 12, na dvorazrednih nižih realkah 5, na trorazrednih nižih realkah 6 urednih učiteljah, uračunav ravnatelja i učitelja vjeronauke. Ako bi se umnoženjem učenikah spotriebilo učevnih silah, imadu se ove nadomjestiti tehničkimi asistenti.

§. 27. Da bude učitelj definitivno namješten, treba da bude polag propisah od zakonite vlasti ustanovljenih po dotičnoj komisiji izpitan i odobren.

§. 28. Ostale naredbe, tičuće se školskih knjigah, učevnih sredstvah, razdieljenja predmetah na učevne ure, primanja učenikah, djelovanja ravnatelja i učiteljah, njihovih medjusobnih odnošenjah, prelaznih izpitah, imenovanja i namještivanja ravnatelja i učiteljah i disciplinarne struke jesu iste, koje su za gimnazije naznačene u §§. 9, 10, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 i 26.

IV. Propisi za izpite, kojim se učiteljski kandidati za samostalne realke podvrći imadu.

§. 29. Da bude tko kao redoviti učitelj na realnoj učioni namješten, treba da bude po dotičnom izpitnom odboru izpitan i odobren. Vrhovna naučna oblast trojedne kraljevine učiniti će shodne korake, da se u tu svrhu izpitni odbor imenuje.

§. 30. Tko hoće da učiteljski izpit položi za samostalne realke, ima svjedočbami dokazati:

a) Da je jugoslavenskomu trojedne kraljevine jeziku podpuno vješt.

b) Da je svršio višu gimnaziju ili višu realku s dobrim uspjehom.

c) Da se je četiri godine na sveučilištu ili politehniki bavio s učevnimi predmeti, iz kojih želi izpit položiti. Ako bi s pogleda na posebne narodne potrebštine nužda nastala, mogu se za trojednu kraljevinu učiteljski kandidati, ako drugčije dovoljnih sposobnostih imadu, od ovoga pod *c)* navedenoga uvjeta dotlje oprostiti, dok takova nužda obstoji.

§. 31. Ostale naredbe, kojimi će se za izpitanike učevni predmeti na posebne odsjeke razdieliti, koliko će se iz pojedinih predmetah od izpitanika zahtievati; kako će se izpitanici na izpit pozivati; kako će biti pitani — to će vrhovna naučna vlast trojedne kraljevine ustanoviti.

V. Plaća učiteljah.

§. 32. Realke se diele na tri vrsti; na prvu vrst spadaju više realke u najvećih gradovih, na drugu više realke u ostalih gradovih, na treću niže realke.

U realkah prve vrsti ustanovljuju se plaće za polovinu urednih učiteljah na 1000 for., za drugu polovinu na 900 for.; u realkah druge vrsti za polovinu urednih učiteljah na 900 for., za drugu polovinu na 800 for., u realkah treće vrsti za polovinu na 800 for., za drugu polovinu na 700 for.

Desetgodišnja doplata ima biti u svih razredih jednaka od 100 for.

B. Obrtničko-trgovačka škola.

§. 1. *Svrha podučavanja.*

Svrha obrtničko-trgovačke škole jest: podjeljivati šegrtom, kalfam, i u obće ljudem, koji se zanatom, obrtu i trgovini posvetiti žele, znanje u ove struke zasiecajuće.

§. 2. *Predmeti.*

Predmeti za predavanje će se ovako razdieliti:

a) Vjeronauk.
b) Najvažnije vrsti računstva: nauk o novcih, mjerah, utezih, računanju četvornih i kubičnih mierah, knjigovodstvu jednostavnom i sastavljenom; o mjenicah i o carini.
c) Obrtnička fizika, mehanika i nauk o strojevih.
d) Vježbanje u pismenom slogu, poslovnih sastavcih, obučavanje u trgovačkoj geografiji.
e) Lučba; nauk o robi, mineralogia, lučbena tehnologija, kao i bojadisanje, bieljenje tkaninah i priredjivanje (apretur), gdje će se s teoretičkim predavanjem uviek praktičko vježbanje spajati.
f) Geometričko i prostoručno risanje.

Pošto bude ova škola uživotvorena, naznačit će se, kako će se pojedini ovi učevni predmeti za predavanje potanje na sate razdieliti, i koji će se od njih više zanatlijam, a koji više trgovcem predavati.

§. 3. *Vrieme predavanja.*

Na obrtničko-trgovačkoj školi predavat će se nauci po nedjeljah i svetcih poslie predpódnevne i poslie pódnevne službe božje i njekoje djelatne dane u večer.

§. 4. *Razredjenje obrtničko-trgovačkih učionah.*

Obrtničko trgovačka škola imade se razdieliti na 3 odsjeka.

Tko hoće da bude primljen u prvi razred, treba da svrši barem tri razreda pučke učione. U ostale se razrede prelazi iz ovoga.

§. 5. *Učiteljstvo.*

Budući da predmeti predavani na realci zasiecaju takodjer u obrt i trgovinu, to će na obrtno-trgovačkoj školi pod ravnateljstvom realke predavati isti učitelji, koji i na realki. Dotično mjestno poglavarstvo, koje obèrtno-trgovačku školu uzdržava, nastojat će o tom, da se taj zavod marljivo polazi.

§. 6. *Uzdržavanje obrtno-trgovačke škole.*

Obrtno-trgovačke škole uzdržavaju svuda obćine.

C. O uredjenju zavoda za učiteljske kandidate za niže realke.

§. 1. Na zagrebačkoj višoj realki imade se urediti tečaj za učiteljske kandidate za niže realke.

§. 2. Svrha zavoda jest ta, da kandidat osim vještine u realnih strukah postigne takodjer obćenito izobraženje u religioznom, ćudorednom i inte-

lektualnom pogledu, kao što i u načinu predavanja. Osobiti dakako obzir uzimati će se na one struke, za koje se kandidat prema obstojećemu ustroju realkah pripravlja.

§. 3. Tečaj ovoga zavoda jest dvogodišnji.

§. 4. Da bude tko u ovaj zavod primljen, treba da svrši višu realku s dobrim uspjehom.

§. 5. Kod primanja ima se svatko izkazati:

a) O zdravlju.

b) O svršenoj 17-godišnjoj dobi života.

c) O svršenih u §. 4. naznačenih naucih.

§. 6. Budući da se kandidati za realne učione neimaju pripravljati za sve predmete, već samo za one, za koje volju i sposobnost imadu, to će se ovaj zavod na sliedeće odsjeke razdieliti:

1. Na odsjek jezikoslovni, uzimajuć amo jezike, zemljopis, povjestnicu i prirodopis.
2. Na tehnički odsjek, koji se na dvie grane dieli, i to na

a) Računstvo, prostoromjerstvo s prostoromjernim risanjem, graditeljstvo s graditeljnim risanjem, prostoručno risanje i fiziku.

b) Prirodopis i fiziku, lučbu i računstvo.

U risanju i krasopisu imadu se svi kandidati, dakle i oni, koji se za tu struku nepripravljaju, vježbati.

Vjeronauk i nauk odhranjivanja jesu obligatni predmeti u svakom odsjeku.

§. 7. Kod ulaza ima se svaki kandidat prijaviti, koj će odsjek polaziti.

§. 8. Svaki odsjek stavit će se pod nadzorničtvo onoga učitelja, koj najviše predmetah u istom odsjeku predaje, on će po najviše nastojati o uzdržanju disciplinarnih propisah i bditi nad uspješnim napredovanjem.

§. 9. Kandidati će pod nadzorničtvom dotičnoga učitelja češće pokuse u predavanju držati.

§. 10. Ravnatelj s učiteljstvom sporazumiet će se u sgodnih sjednicah o sastavljenju osnove, razdieljenju urah i inih poslovah, te će dotične zapisnike vrhovnoj školskoj oblasti podnašati.

§. 11. Oni kandidati, koji ili nenapreduju, ili se nećudoredno ponašaju, ili se težkih prekršajah krivci učine, bit će odstranjeni.

§. 12. Koncem školske godine držat će se izpiti o napredku, a za one, koji cieli dvogodišnji tečaj svrše, o njihovu osposobljenju. Izpiti o osposobljenju držat će se pismeno i ustmeno pod predsjedničtvom dotičnoga od višega poglavarstva odredjenoga vještaka, u prisutnosti diecezanskoga povjerenika i učiteljskoga osoblja.

§. 13. O uspjehu položenih izpitah viećati će u §. 12. naznačeno osoblje, te će se vrhu toga zapisnik sastaviti i svjedočbe izdati.

U naznačivanju osposobljenja ima ponajviše učiteljsko osoblje odlučiti.

§. 14. Kandidat mora iz svih predmetah svoga odsjeka osposobljen biti, inače nedobije svjedočbe, nu može, ako bi pri izpitu propao, izpit nakon odredjenoga roka iz predmetah svoga odsjeka opetovati.

Da se kandidati nazornim načinom upute u predavanju i vlastitimi očima vide postupanje s mladežju, prisutstvovati će predavanju dotičnih pred-

metah na nižoj realci, a za njihovo dalnje obrazovanje držat će se poslie svršenih redovitih školskih predavanjah za nje iz dotičnih predmetah predavanja, za koje će učitelji nagrade dobivati.

(Sab. sjedn. . 92i 93.)

Članak XCIX.

O nakladi školskih knjigah i o uvedenju narodne knjige u sve srednje i nižje učione u trojednoj kraljevini.

U savezu sa osnovami, koje je sabor trojedne kraljevine za srednje i nižje učione ustanovio, bi odlučeno:

§. 1. Da obzirom na svrsi shodno izdavanje školskih knjigah u narodnom jeziku, naklada svih školskih knjigah od bečkog ravnateljstva za razprodaju otih knjigah na kr. namjestničko vieće trojedne kraljevine predje, te se ono o tom zaključku imade ubaviestiti.

§. 2. Povodom pako učinjenoga u tom predloga, da bi trebalo školsku mladež u svih srednjih i nižjih učionah obučavati u narodnom duhu o dužnostih i pravih državljanina, bude zaključeno: da se u svih školah pučkih, realnih, preparandialnih i gimnazialnih, uz druge naučne predmete, imade predavati kao obligatan predmet i knjiga narodna o dužnostih i pravih državljanina, i to po razliki razredah pučkim i odnosno znanstvenim načinom.

(Sab. sjedn. 93.)

Članak C.

O podupiranju od strane ovoga sabora zakonitih željah narodnoga srbskoga kongresa držanog mjeseca rujna 1861 u Sriemskih Karlovcih.

Povodom stigavših na sabor trojedne kraljevine od više municipiah predstavakah, kojimi mole, da se želje jednokrvne braće Srboljah, u narodnom mjeseca rujna t. g. u Sriemskih Karlovcih držanom kongresu ustanovljene, od strane ovoga sabora uvaže, posvoje i ozivotvorenje istih kod previšnjega mjesta podupire, bude, obzirom na to, da prijenavedeni narodni srbski kongres želje svoje ovomu saboru neposredno priobćio nije, i da toga radi sadržaj njihov saboru ovome potanje poznat nije, zaključeno:

§. 1. Imenovati posebni odbor iz 5 liceh, koji će srbske želje svestrano izpitati i o tom izviešće svoje saboru podnieti, izabrav u otaj odbor zastupnike narodne: Br. Dragojla Kušlana, Antu Stojanovića, Gervasiju Petrovića, Jovana Živkovića, Miroslava Kraljevića i mjesto s dopustom udaljivšeg se Antuna Stojanovića i Mirka Šandora; —

§. 2. Predbježno na znanje uzeti izviešće, što ga je prije imenovani odbor podneo o tom, da bi sabor u Nj. Veličanstva zamolio, neka bi sabor ugarski i kongres srbski sazvati, te tom prigodom narediti blagoizvolilo, da se izaslanici ovih saborah sa izaslanici sabora trojedne kraljevine dogovore i u medjusobnom porazumljenju osnovu u pogledu oživotvorenja ustavne srbske vojvodine izrade, i dotičnim saborom odobrenja radi predlože;

§. 3. Meritorno viećanje o podupiranju srbskih željah odmah preduzeti, izza kako prijenaznačeno izviešće skupa sa učinjenim tom prigodom protu-predlogom, a tako i zaključci srbskog kongresa tiskani i medju članove saborske potrebitog ubavieštenja radi razdieljeni budu.

(Sab. sjedn. 89. 90. i 94.)

Članak CI.

O oživljenju jugoslavenskoga sveučilišta i o trošku na njega.

Uzamši sabor trojedne kraljevine u pretresivanje izviešće, po dotičnom odboru glede potrebitih za sveučilište jugoslavensko troškovah, i glede preustrojenja pravne akademije zagrebačke u podpuni pravni fakultet, kao i napokon glede inih predmetah, koji bi se iz drugih fakultetah, imenito iz liečničkoga, odmah uvesti i predavati imali, podnešeno: odobrio je predlog istoga odbora tako glede potrebitih za sveučilište jugoslavensko troškovah, kao i glede toga, što bi se od sveučilišta odmah udjelotvoriti moglo, te je tomu shodno odlučio:

§. 1. da se spomenuti akademički odbor u sporazumljenje stavi sa financialnim saborskim odborom, i da posebni predlog o novčanih svotah, s kojimi bi se odmah razpolagati moglo, ovome saboru podnese, za da se tada temeljito prosuditi uzmogne, koje bi se znanstvene struke odmah i prije nego se podpuno sveučilište ustroji, uvesti i predavati mogle. Nadalje je obzirom na to,

§. 2. Da k preustrojenju pravoslovne akademije zagrebačke u pravi juridički fakultet ništa više netreba, nego da se sistemisiraju i imenuju tri ili bar dva profesora za juridički i 3 profesora za filosofički fakultet, odlučio, umoliti Nj. kralj. apoštolsko Veličanstvo, da sistemizaciju i naimenovanje naznačenog osoblja premilostivo odrediti blagoizvoli; napokon je zaključio

§. 3. Primiti u načelu predložene si za ustrojenje veterinarskoga i primaljskoga zavoda osnove, te shodne u tom obziru ustanove skupa sa odredjenom u priašnjem §. predstavkom previšnjemu mjestu podnieti, čim napomenuto u §. 1. izviešće odbora za zaklade zemaljske predloženo, te tako fond pro-

nadjen bude, iz kojeg bi se potrebiti za rečeno ustrojenje i preustrojenje troškovi namiriti mogli.

(Sab. sjedn. 80. i 94.)

Članak CII.

O pospješenju proračuna zemaljskoga za upravnu godinu 186½.

Na dopis kralj. namjestničkoga vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 20. rujna t. g. br. 6980, kojim ovo uslied visjega naloga sabor pozivlje, da bi proračun zemaljske zaklade za upravnu godinu 186½ s toga pospješiti nastojao, jer bi u slučaju neriešenja privremeno opredieljena dotacia županijskih oblastih i nadalje ista ostati morala, te se tako tegobam dotičnih županijah doskočiti nebi moglo; bi odlučeno, odgovoriti istome namjestničkome vieću, da ovosaborski odbor financialni već radi o istom proračunu, i da će se dotični posao, izza kako sasvime dovršen bude, odmah odpremiti istomu kralj. namjest. vieću.

(Sab. sjedn. 95).

Članak CIII.

O odgodbi saborskih sjednicah.

Povodom učinjenoga predloga, da bi se sjednice saborske s toga, što je većina saborskih članovah kroz dugotrajno neprekidno poslovanje odmora željna i nuždna, i što bi mnogi članovi prinuždeni bili domu i obiteljim svojim prigledati, na kratko vrieme odgodile, bude zaključeno:

§. 1. Da se saborske sjednice za 14 danah t.j. od 1. do 15. listopada odgode, nu

§. 2. Da članovom, koji radi kratkoće vremena i daljine puta svoga odaljiti se nebi htjeli, ili koji i onako u Zagrebu obitavaju, prosto ostaje, kroz naznačeno vrieme ili praznovati ili u dotičnih odborih saborskih djelovati. S toga budu

§. 3. Članovi saborski poimence pozvani, da se izjave, hoće li se odaljiti, ili ovdje praznovati, ili pako u dotičnih odborih i u kojem poslovati. Uslied čega

§. 4. Izjaviše se za ostanak i poslovanje u odboru

a) Financialnom: Baltić, Lovrić, Pavletić, Popović, Tompak, Pinterović, Muhić, Thaller, Križanić, Kušević.

b) Administrativnom: Šandor, Bračevac, Antal, Balog, Pavletić, Jakovčić, Nović, Kiriaković, Gjokić, Botić, Milutinović, Kršnjavi, Žuvić, Vardian, Mrazović, Ožegović, Gaj, Očić, Virag, Mesić, Šram.

c) Sudbenom: Cuculić, Kvaternik, Križanić, Kraljević, Balog, Šuhaj, Pavletić, Živković, Pejačević, Zoričić, Čepulić, Šram, Kugler, Muhić, Šmid, Prica, Pavleković, Verbauić, Frigan, Milanković, Polit, Mrazović, Zlatarović, Vrbančić, Milutinović.

d) Školskom: Botić, Muhić, Torbar, Mesić.

e) Kodificialnom: Starčević, Šandor, Šuhaj, Pavletić, Prica, Mrazović, Vrbančić.

f) Za jugoslavensku akademiju: Pejačević, Kušević, Lovrić, Popović, Nikolić, Lončarević, Bukvić, Mesić, Torbar, Gjokić, Pacel.

g) Peticionalnom: Jakovčić, Pavletić, Nović, Kristianović, Nikolić, Lončarević, Virag, Torbar. Šandor.

h) Verifikacionalnom: Kušević, Kraljević, Nović, Žužel, Havliček, Kristianović.

§. 5. Sastavši se mjesto 15. listopada tek 4. studenoga sabor, prispievši u vreme praznovanja sabora odpis kr. privr. dvorsk. dikasterija od 10. listopada 1861 br. 508, kojim se po previšnjoj zapoviedi Nj. Veličanstva od 9. listopada sabor trojedne kraljevine do 1. studenoga odgadja, uzè na znanje, počem je preuzv. ban svojim putem o tom ubaviestio bio članove sabora.

(Sab. sjedn. 95. i 96.)

Članak CIV.

O izviešću kodifikacialnoga odbora i učinjenih u sliedstvu toga odredbah.

U sliedstvu izviešća kodifikacionalnog odbora člankom XCI. imenovanoga i člankom CIII. popunjenoga, javljajućeg: da je — pošto su članci o narodnom jeziku, o ukinuću vojničkog sustava u krajini i o odnošenju trojedne kraljevine prema Ugarskoj Nj. Veličanstvu jur s adresom podnešeni — kodificirao sliedeće saborske ustanove:

a) O nepovredivosti i neodgovornosti saborskih poklisarah;
b) O dnevnicah saborskih;
c) O zaštiti sbora i kaptola sv. Jerolima u Rimu;
d) O uzakonjenju sgrade „Kasino;"
e) O jugoslavenskoj akademiji;
f) O zločinu izdajstva domovine;
g) O sisačkom mostu;

h) O opetovanom utjelovljenju Rieke sa primorjem i o uzakonjenju riečke županije;
i) O narodnom kazalištu;
k) O glasbenom zavodu zagrebačkom;
l) O privremenom uredjenju municipiah;
m) O gospodarsko-ratarskoj učioni križevačkoj;
n) O sveučilištu jugoslavjanskom;
o) O narodnom muzeju;
p) O izdavanju novih razteretnih obveznicah;
q) O gimnazijah trojedne kraljevine;
r) O realkah i obrtno-trgovačkih učionah trojedne kraljevine;
s) O narodnih pučkih učionah trojedne kraljevine;
t) O slobodnoj prodaji morske soli;
u) O uvedenju narodne knjige u sve višje i nižje učione —

bude zaključeno:

§. 1. Da se članci o privremenom uredjenju municipiah i zločinu izdaje domovine predbiežno t. j. za njekoje vrieme, za koje će se možda izviešća administrativnoga i sudstvenog odbora u pretres uzeti moći, in suspenso pridrže, a

§. 2. Svi ostali članci da se odmah odprave Nj. Veličanstvu uz posebne predstavke, kojih neodvlačno izradjivanje bi povjereno zastupnikom narodnim, koji su ih budi predložili, budi kao izvestitelji o njih radili; napokon

§. 3. Budu predložene po dotičnih članovih saborskih predstavke sasvime ili s neznatnimi promjenami odobrene, te jedino predstavka o narodnoj knjigi, glede koje bi zaključeno: da se tek onda s nova sastaviti i u pretres uzeti imade, kada po dotičnom, izsred sabora u tu svrhu na pose imenovat se imajućem odboru osnovna načela iste knjige izradjena, te saboru viećanja i odlučivanja radi podnešena budu.

(Sab. sjedn. 96. i 102.)

Članak CV.

O odredbah sabora glede saborskoga dnevnika i saborskih brzopisacah.

Za da se saborski dnevnik redovito vodi, uredjuje i štampa, kao i u tu svrhu, da se posao i rad brzopisacah pregledu i kontroli podvrgne, odlučio je sabor:

§. 1. Imenovati za reviziju saborskoga dnevnika i za kontrolu brzopisacah pod predsjedom drugoga saborskoga podpredsjednika baruna Dragojla Kušlana posebni odbor, sastojeći iz zastupnikah naroda: Vinka Pacela, Slavoljuba Vrbančića i Ivana Vončine; —

§. 2. Povjeriti istomu odboru: da glede saborskoga dnevnika, a pod-

jedno i glede inih tiskanicah saborskih potrebite ugovore uglavi sa jednom, i to onom ovomjestnom tiskarom, koja će se na preuzimanje toga posla uz najpovoljnije uvjete prioravnom izraziti; (čl. LIII.)

§. 3. Stegnuti na polovicu broj iztisakah, koji izprva za saborski dnevnik opredieljen biaše tako, da se mjesto 1000 iztisakah samo 500 tiska, nu da se isti dnevnik nikomu, dakle niti saborskim članovom nedaje badava, već uz umjerenu cienu da se prodaje, te tako znatniji troškovi pričtede domaćoj državnoj blagajni;

§. 4. Nagraditi posao brzopisacah tako, da se svakomu njih za svaku izradjenu i za tisak sasvime gotovu saborsku sjednicu u ime nagrade 10 for. a. v. iz dotacije saborske doznačit i izplatit ima.

(Sab. sjedn. 9. 51. 55 61 i 96.)

Članak CVI.

O pokriću saborskih troškovah.

Budući saborovanje već samo po sebi radi tekućih saborskim poslanikom dnevnicah i putnih troškovah, kao i radi spojenih sa tim inih pisarničkih, stanbenih, poslužničkih i drugih troškovah iziskuje naredbe, kako da se ovi troškovi pokriju, odlučio je sabor:

§. 1. Da se pregledanje i obredjenje pripadajućih zastupnikom naroda od dana otvorena sabora dnevnicah i uzpristojbah, a tako i inih štamparskih i pisarničkih, po ravnatelju pomoćnih uredah kralj. namjestničkoga vieća podnešenih računah povjeri odborom financialnomu i cenzuralnomu, čl. XVII, XXV, LIII i CV. naznačenim, koji će takodjer od vremena do vremena proračun upravnih troškovah podnieti morati;

§. 2. Da se izza pregledanja i obredjenja dotičnih troškovah i računah, pripadajuća u to ime svota putem kralj. namjestničkoga vieća doznači i pokrije iz zemaljske blagajne.

(Sab. sjedn. 36. 61. 82. 86. 95 i 97.)

Članak CVII.

O skupljanju starinah za jugoslavensku akademiju.

Povodom darovnice viteza Gedeona Seethala, kojom isti sbirki historičko-archaeologičkoj jugoslavenske akademije poklanja ručni pečatni prsten

slavnoga maršala Laudona i vjenčani prsten supruge njegove Ivane Hagen, izkazujuć ujedno istovetnost i izvornost otieh prstenah, bude zaključeno:

§. 1. Darovanje to sa zahvalnošću primiti i domoljubni taj dar u spisih saborskih ubilježiti;

§. 2. Pozvati sva municipija trojedne kraljevine, da ovakove znamenitije starine i u obće predmete, na struku archaeologičku spadajuće, u svojih področjih pobrati i jugoslavenskoj akademiji dostaviti nastoje. Isto tako bude

§. 3. Povodom tim, što se kod gradjenja željezničkoga kolodvora u Sisku mnoge starine izkapaju i raznose, pozvata županija zagrebačka: da shodna sredstva poprimi, da se starine u Sisku izkopane i nadjene sačuvaju i pribave za narodni muzej trojedne kraljevine dalm. hrvats. slavonske.

(*Sab. sjedn. 83. i 101.*)

Članak CVIII.

O prinescih za jugoslavensku akademiju znanostih i umjetnostih priloženih uz sabor.

Želeći sabor trojedne kraljevine s jedne strane ovjekovječiti imena domoljubnih muževah, oblastih i korporacijah, štono su za utemeljenje jugoslavenske akademije znanostih i umjetnostih tečajem sabora ovoga budi u gotovom, budi inim načinom žrtvah doprinieli, a s druge strane potaknuti ine domo- i rodoljube na nasljedovanje plemenitog tog primjera, sa zahvalnošću naroda u smislu čl. XII. ubilježuje u spise saborske: da su uz sabor u priepomenutu svrhu stranom položili, stranom pako podpisali:

Strossmayer Josip Juraj biskup sriemski ili bosansko-djakovački i veliki župan virovitički . .	58200	for.	—	kr.
Janković Julio, grof, veliki župan požežki . .	10000	„	—	„
Dugasela, obćina u županiji zagrebačkoj . .	5000	„	—	„
Šokčević Josip, barun, ban kraljevine dalm. hrv. slavon.	1000	„	—	„
Koprivnica, slob. kralj. grad . . .	1000	„	—	„
Haulik Juraj, stožernik i arcibiskup zagrebački .	10000	„	—	„
Jellačić Juraj, grof, FML. i podvojvoda kraljevine dalm. hrvat. slavon.	1000	„	—	„
Kulmer Miroslav, grof, c. kr. pukovnik u vojsci .	1000	„	—	„
Drašković Juraj, grof, c. kr. FML. u miru	1000	„	—	„
Ožegović Metel, barun, c. državni savjetnik . .	5000	„	—	„
Kraljevica, trgovištna obćina . . .	1000	„	—	„
Bregi, obćina	100	„	—	„
Barać Franjo, bivši kotarski predstojnik . .	100	„	—	„
Havliček Nikola, podarcidjakon i župnik brckovljanski	50	„	—	„
Dugasela, dobrovoljni prinesci . . .	51	„	—	„
Mladež kr. akademijske gimnazije u Zagrebu .	60	„	—	„

Kralj Ivan, posvećeni biskup, predstojnik zagreb. i predstavnik vranski	2000	for.	—	kr.
Miković Ivan, podarcidjakon . . .	100	„	—	„
Joanović Petar, biskup karlovački . . .	100	„	—	„
Kragujević Stjepan, biskup pakrački . .	80	„	—	„
Smičiklas Juraj, biskup križevački . . .	500	„	—	„
Soić Venceslav, posvećeni Biskup . . .	1000	„	—	„
Petrović Gervasia, archimandrita . . .	10	„	—	„
Modić Ladislav, Comes turopoljski . .	25	„	—	„
Zagreb, kr. i slob. grad	10000	„	—	„
Kukuljević-Sakcinski Ivan, veliki župan zagreb. .	300	„	—	„
Vukotinović Ljudevit, veliki župan križevački . .	200	„	—	„
Očić Petar, prvi podžupan zagrebački i zastupnik narodni	500	„	—	„
Vuščić Josip, odvjetnik i zastup. nar. . . .	180	„	—	„
Kraljević Miroslav, drugi podžupan župan. požež. i zast. nar.	40	„	—	„
Filetić Ernest, župnik kutjevački i zastup. nar. .	100	„	—	„
Jellačić Kažimir, vel. sudac župan. varažd. i zastup. nar.	100	„	—	„
Lovrić Franjo, trgovac i zastup. nar. . .	100	„	—	„
Cuculić Tomislav, savjetnik kr. sudb župan. stola u Zagrebu i zastupnik nar.	40	„	—	„
Egersdorfer Škender, župnik ludbrežki i zastup. nar.	400	„	—	„
Vranicany Josip, dr., vlastelin i zastup. nar. . .	1200	„	—	„
Gjurgjević Teodor, vlastelin i zastup. nar. . .	500	„	—	„
Vranicany Ambroz i Nikola, vlastela . .	10000	„	—	„
Prandau Gustav, barun	10000	„	—	„
Briglević Josip, vlastelin, prvi podpresjednik sabor.	500	„	—	„
Oršic Vilhelmina, grofica, udova, rodjena barunica Hiller	400	„	—	„
Hrvat Mirko, odvjetnik i zast. nar. . . .	200	„	—	„
Šagovac Franjo, profesor mudrosl. i zastup. nar. .	200	„	—	„
Kvaternik Eugenio, zast. nar. . . .	100	„	—	„
Zoričić Ante, odvjetnik	100	„	—	„
Obradović Ivan, sudac sl. kralj. grada Karlovca i zast. nar.	100	„	—	„
Vardian Ivan, bivši c. kr. povjerenik županijski i zast. nar.	100	„	—	„
Šram Lavoslav, odvjetnik i zast. nar. . . .	170	„	—	„
Cuculić Ante, vlastelin i zast. nar. . .	250	„	—	„
Solariček Franjo, odvjetnik i zast. nar. . .	100	„	—	„
Perkovac Ivan, zast. nar. . . .	100	„	—	„
Padavić Tomislav, kotarski sudac i zast. nar. . .	100	„	—	„
Švajcer Vjekoslav, veliki sudac župan. zagreb. i zast. nar.	200	„	—	„
Karlovac, slob. i kralj. grad . . .	5000	„	—	„
Balaško Juraj, posjednik u Dugih Selih . .	20	„	—	„
Jovanović Filip, tajnik obćine Dugasela . .	5	„	—	„
Maković Stjepan, glavar „ „ . . .	10	„	—	„
Miljana, obćina u županiji varažd. . . .	200	„	—	„
Kozaček Josip, kanonik	100	„	—	„
Mičatek Ljudevit u Budimu . . .	10	„	—	„
Tomašković Martin	12	„	—	„
Rašel Josip	2	„	—	„

Capković Martin u Budimu . . .	2	for.	—	kr.
Godra S.				
Francisci Ján, redaktor lista „Vědomosti" . .	5	„	—	„
Marothy Daniel u Budimu . . .	2	„	—	„
Molitoris Ján u Budimu	2	„	—	„
Bodicky Andrija u Budimu . . .	3	„	—	„
Algöver Mihajlo „ „ . . .	3	„	—	„
Molitoris Gustav „ „ . . .	1	„	—	„
Locjak Mihajlo „ „ . . .	2	„	—	„
Bienik Ján „ „ . . .	1	„	—	„
Petrović Dosd „ „ . . .	1	„	—	„
Labáth Ján „ „ . . .	1	„	—	„
Sebök Martin „ „ . . .	1	„	—	„
Lučić Niko	10	„	—	„
Župčić Joso, načelnik sl. i kr. grada Karlovca i zas. nar.	100	„	—	„
Šviglin Janko, kotarski sudac i zast. nar. , .	100	„	—	„
Muhić Pavao, ravnatelj kralj. pravosl. akadem. u Zagrebu	50	„	—	„
Vrbančić Slavoljub, odvjetnik i zast. nar. . .	200	„	—	„
Vuković Stjepan, župnik ivanečki i zast. nar. . .	200	„	—	„
Barabaš Marko, kotarski sudac i zast. nar. . .	100	„	—	„
Mekovec Ferdo, odvjetnik i zast. nar. . .	200	„	—	„
Car Janko, veliki bilježnik županije varažd. i zast. nar.	100	„	—	„
Petrović Ivan, viećnik sl. i kr. grada Varažd. i zast. nar.	100	„	—	„
Hervoić Stjepan podbilježnik župan. varažd, i zast. nar.	100	„	—	„
Rozgaj Niko, odvjetnik i zast. nar. . .	50	„	—	„
Kuhar Franjo, liečnik i zast. nar. . . .	50	„	—	„
Baltić Mojsija, savjetnik kralj. namjest. vieća i zast. nar.	200	„	—	„
Vončina Ivan, podžupan županije riečke i zast. nar.	1200	„	—	„
Mesić Matija, profesor akademički i zast. nar. .	100	„	—	„
Bosanac Slavoljub, nadporučnik i zast. nar. kraj .	100	„	—	„
Kršnjavi Mirko, zastup. nar. . . .	100	„	—	„
Kušević Svetozar, savjetnik namjestn. vieća i zast. nar.	200	„	—	„
Luger Petar, učitelj i zast. nar. krajiš. . .	10	„	—	„
Vujatović Gjuro, zastupnik nar. iz vojn. krajine .	10	„	—	„
Ključec Janko Ev. „ „ „ „ .	10	„	—	„
Torbica Josip „ „ „ „ .	10	„	—	„
Jakić Ante, trgovac „ „ „ „ . .	100	„	—	„
Belas Pavao, župnik brdovački i zast. nar. .	300	„	—	„
Relković Ferdo „ i zastupnik nar. iz vojn. krajine .	5	„	—	„
Begović Nikola, „ „ „ „ .	5	„	—	„
Kajganović Nikola, „ „ „ „ .	5	„	—	„
Guteša Ilia „ „ „ „ .	10	„	—	„
Štengl Josip „ „ „ „ .	5	„	—	„
Brlić Andr. Torq., odvjetnik i zast. nar. iz vojn. krajine	100	„	—	„
Terboević Jovo, zast. nar. iz vojn. krajine . .	5	„	—	„
Tomičić Ivan, c. kr. nadporučnik . . .	1000	„	—	„
Sladović Mato, vlastelin i zast. nar. . .	300	„	—	„
Piškorec Makso, vlastelin i zast. nar.	200	„	—	„

Sallopek Ljudevit, vlastelin i zastupnik nar.	50	for.	—	kr.
Švarc Josip, trgovac i zastupnik nar. iz vojn. krajine	100	„	—	„
Antunović Antun „ „ „ „	100	„	—	„
Belovarska vojnička obćina „ „ „	6	„	—	„
Sv. Ivanska obćina u županiji zagrebačkoj	500	„	—	„
Jellačić Antun, grof, FML. u miru, 30 cekinah i 500 for. u gotovom, a 18 dionicah narodn. kazališta, svaka vrhu 25 for. = 450 for.	1100	„	—	„
Žužel Franjo, župnik u Reki i zast. nar.	50	„	—	„
Tkalčić Stjepan 5 zaduž. nar. zajma po 20 for.	100	„	—	„
Pavlešić Ivan, kanonik zagreb. i zast. nar., sve svoje dnevnice u iznosku od	475	„	—	„
Tompić Mirko, opat i župnik bistrički	500	„	—	„
Diaković Josip, župnik gornjo-stubički svake godine svoga života	20	„	—	„
Matković Stjepan, župnik u Pošći	100	„	—	„
Sirovec Franjo, župnik u Kraljevuvrhu	100	„	—	„
Hegedić Stanko, duhov. pomoćnik u Bistrici	100	„	—	„
Budor Josip, duhov. pomoćnik	20	„	—	„
Heimb Janko, duhov. pomoćnik u Bistri	5	„	—	„
Miškatović Josip, profesor gimnaz. u Zagrebu	200	„	—	„
Vukasović Živko, učitelj u Križevcih	200	„	—	„
Ribtarić Stjepan, učitelj na realki u Zagrebu	200	„	—	„
Vidulović Aleksa, učitelj u Križevcih	100	„	—	„
Matković Petar dr., učitelj na realki u Zagrebu	100	„	—	„
Bertak Bolto	30	„	—	„
Crnadak Gjuro, trgovac u Zagrebu	200	„	—	„
Šattvar Petar, štioc, kanonik zagrebački i zastup. nar. 1 razteretnicu od 500 for. i dnevnice svoje u iznosku od 585 for., skupa	1085	„	—	„
Bučar Josip, ravnatelj plemen. konvikta u Zagrebu	200	„	—	„
Mařik Venceslav, učitelj na uzornoj i glavnoj učioni u Zagrebu	100	„	—	„
Šah Ivan, učitelj na uzornoj i glavnoj učioni u Zagrebu	100	„	—	„
Blaha Katarina, vlastelinka	100	„	—	„
Catinelli-Obradić Ivan, savjetnik banskog stola	100	„	—	„
Rojc Antun dr., javni bilježnik u Zagrebu	50	„	—	„
Veselić Josip, profesor u srbskoj knježevini 10 dukatah u zlatu	50	„	—	„
Mavretić Josip, podarcidjakon i župnik vivodinski	100	„	—	„
Mrazović Mato, odvjetnik i zastupnik naroda	200	„	—	„
Zlatarović Roberto, zast. nar.	155	„	—	„
Jasenovac, satnija 2. banske pukovine	4	„	—	„
Lička pukovina	123	„	62	„
Ogulinska pukovina	89	„	20	„
Otočka „	66	„	25	„
Križevačka „	45	„	61	„

Gjurgjevačka pukovina	2	for.	—	kr.
Brodska „	104	„	70	„
Gradiška „	80	„	50	„
Banska I. „	8	„	—	„
Obćine krajiške Dubica, Slabinja, Znivae i Jasenovac	998	„	50	„
Ivanić, obćina vojnička	5	„	70	„
Bellovar, obćine poglavarstvo . . .	15	„	90	„
Petrinja „ „	30	„	—	„
Brod „ „	12	„	—	„
Kukuljević Aleksa, pukovnik srbsko-banats. kraj. pukovnije za se i za sina Lavoslava . . .	500	„	—	„
Mussulin Mihajlo, trgovac u Karlovcu . .	125	„	—	„
Ivić M., odvjetnik u Zemunu . . .	40	„	—	„
Reményi Slavoljub, umjetnik, čisti dohodak od jedne glasbene zabave	171	„	82	„
Banješ Josip, svećenik nadbisk. zagreb. . .	20	„	—	„
Battyány Filip, knez	5000	„	—	„
Čigaházy Lavoslav, činovnik ludbrežki . .	50	„	—	„
Haukovac Dragutin, župnik bukovački . .	245	„	—	„
Ožegović Ljudevit, barun . . .	100	„	—	„
Hegedić Stanko, duhovni pomoćnik . . .	50	„	—	„
Vlašić Petar, „ „ . . .	50	„	—	„
Vancaš Aleksa, dr.	200	„	—	„
Šauf Adalbert, odvjetnik u Zagrebu 600 komadah knjigah.				
Čižmek Andrija, duhovni pomoćnik u Stubici . .	20	„	—	„
Kralj Ivan, župnik stubički . . .	100	„	—	„
Šomodji Lazo, odvjetnik u Križevcu . .	25	„	—	„
Rušnov Ante, veliki župan u miru . .	100	„	—	„
Novak Mijat, banske vlade tajnik u miru, 481 komadah raznih knjigah.				
Jambrečak Dragutin, profesor u Karlovcu . .	100	„	—	„
Seethal Gedeon, vitez, ručni pečatni prsten maršala Gedeona Laudona i vjenčani prsten supruge mu Joanne Hagn. *)				

(Sab. sjedn. 35—100.)

Članak CIX.

O riešenju prispjelih uz sabor molbenicah, predstavakah i izviešćah.

Sabor trojedne kraljevine Dalm. Hrv. i Slavonije moćju pripadajuće si vlasti riešio je u smislu i po propisih poslovnika svojega niženavedene podneske, kako sliedi:

*) Na radostnu ubavjest domoljubah javlja se ovdje, da je poslie razpuštena sabora za akademiju nadalje podpisano a stranom i položeno 8438 for. 28 nov. i jedan dukat od 100. lirah.

1. ***Predstavka sl. i kralj. grada Varaždina*** ddo. 17. svibnja t. g. br. 239, kojom javlja, da je poslane si po ovdašnjem kralj. namjestničkom vieću iztiske carskih patentah od 26. veljače t. g. natrag vratio, a tako i predstavka županije sriemske ddo. ⁴/₁₆. srpnja t. g., kojom više primjerakah napomenutog patenta ovomu saboru na razpolaganje dostavlja, bjehu obzirom na ovosaborski zaključak (člankom XVI.) na ugodno znanje uzete i medju spise stavljene.

2. Molba ***žiteljah sudčije čabarske***, da se nastavi i unapriedi gradjenje ceste iz Čabra na Parg do Prezida, pak od Broda na Plešće do Čabra: — zatim molba ***žiteljah kotara čabarskoga***, prosećih: *a)* da se tamošnje vlastelinstvo prisili, da im podaje drva za ogriev i gradju; *b)* da se preprieči bataljenje tamošnjih jošte nerazdieljenih šumah; *c)* da im se povrati ono 4000 for., što je prijašnje zastupničtvo obćinsko dalo za gospodarsku učionu križevačku; nadalje molba ***Josipa Božanića***, oficiala kod sudb. stola županije virovitičke, za pospješenje iztrage proti njemu povedene; i molba Petra, Martina i Stjepana ***Mlinarićah:*** da im se i nadalje potvrdi pravo barbirenja (metanja rogovah) u stubičkih toplicah, bjehu putem dotičnih županijah moliteljem vraćene s primjetbom, da njihovo pretresivanje nespada u područje ovoga sabora.

3. Predstavka ***žiteljstva kotara kutinskoga*** županije požežke, kojom izjavljuje pouzdanje svojemu zastupniku grofu Juliu Jankoviću, bi na znanje uzeta i medju spise saborske uvrštena.

4. Dopis ***sl. i kralj. grada Zagreba*** od 9. lipnja 1861, kojim se pritužuje proti vojničkim ovrham nametnutim žiteljstvu poradi zaostatakah poreznih, i istovjetni dopisi ***županije virovitičke*** od 1. lipnja t. g. i od 1. srpnja t. g. i županije riečke od 5. lipnja t. g. biahu na znanje uzeti, pošto se je sabor trojedne kraljevine odredjenom člankom XXVI. posebnom u tom predmetu predstavkom na Nj. Veličanstvo jur obratio.

5. Prošnja Huge ***Antolkovića***, financialnoga činovnika u Pragu, da se na svoje prijašnje mjesto u Zagreb premjesti; — i prošnja Barbare ***Grabèrščakove***, da bi na nepokretnini svojoj, putem ovršnim prodanoj ostáti mogla, dok nebude njezin utok sudbenim putem riešen — biahu povraćene kao u područje sabora nespadajuće.

6. Bezimena molba njekih žiteljah ***obćine Laduč*** upravljena proti gospoštini radi pašnjakah i drvarije, bude u smislu §. 76. poslovnika metnuta prosto medju spise.

7. Molba ***Vinka Križana i Ivana Diklića***, bivših stražmeštreh pukovine križevačke, molećih novu iztragu po nepristranih sudcih negraničarskih, bi svietlome banu uz preporuku saborsku dostavljena.

8. Molba političkih obćinah ***Sv. Ivan i Psarjevo***, tužećih se na njeke zloporabe nedavno prispjevših katastralnih mjernikah, bi dalnje porabe radi dostavljena županiji zagrebačkoj s pozivom, da krepko na put stane svakoj i najmanjoj zloporabi, koju bi možebit rečeni organi pokušati htjeli.

9. Molba ***obćine Martinskevesi***, da bi se Vid Košćević za obćinskog bilježnika potvrdio, odpućena bi na županiju zagrebačku uredovanja radi.

10. Molba ***Nikole Hadžića***, bivšeg upravitelja učionah u krajini, za poboljšanje svoje i ostalih učiteljah mirovine, bi kao na djelokrug sabora ne spadajuća molitelju vraćena putem dotične oblasti.

11. Predstavke *županije virovitičke* ddo. 1. srpnja glede toga: što Nj. Veličanstvo u previšnjem svom predlogu ddo. 14. ožujka kraljevine ove nazivlje nasljednimi kraljevinami; i *slob. kralj. grada Varaždina* glede regulacije Drave od Legrada do Varaždina, biahu na znanje uzete, pošto bi ovi predmeti i onako na dnevnom redu sabora stajali.

12. Molba župljanah župe Sv. Svetih u *Bedenici* za pospješenje gradjenja župnoga dvora bi ustupljena uredovanja radi županiji zagrebačkoj.

13. Predlog narod. zastupnika *Andrije Chernika:* da se za 10000 for. od plemenite obitelji Nemčićah odkupi tajna lieka i liečenja bjesnoće, bi dostavljen kralj. namjestničkomu vieću, da po namjeri preobstojavšega c. kr. namjestničtva ddo. 5. kolovoza 1858 br. 12509|1830 — pošto je dvogodišnje vještačko opažanje već izteklo, — prema uspjehu toga opažanja radi odkupa navedene tajne iz obćc-državnih sredstvah shodne korake učini.

14. *Prijava grofa Julia Jankovića*, kojom predstojeće svoje došastje u svojstvu narod. zastupnika navješćuje, ogradjujući se proti namjenjenoj si kazni gubitka veliko-županske časti, bude metnuta medju spise saborske.

15. Dopisi *županije požežke* ddo. 29. srpnja t. g. kojimi javlja, da odobrava onaj na 13. srpnja sbivši se izstupak narodnih zastupnikah, te da će stići imajući zastupnici iste županije dotle, dok nanešena njihovoj časti na 13. srpnja uvreda i ljaga odstranjena nebude, pasivno se držati, budu takodjer ad acta metnuti, skupa sa predstavkom iste županije, kojom predlaže: da bi se zemaljski nameti Hrvatske i Slavonije posebice rukovodili; — Slavonija da se rieši dužnosti doprinašanja k razteretnoj zakladi hrvatskoj; — sabor trojedne kraljevine da se izmjenice u Zagrebu i u Osieku drži, a kraljevini Slavoniji da se zakonom pravo utvrdi posebne periodične skupštine kraljevine Slavonije držati.

16. Molbenica *grada Kostajnice* ddo. 16. travnja za izposlovanje zastupstva za cielu vojničku krajinu na saboru trojedne kraljevine, bi na ugodno znanje uzeta, pošto je ovaj sabor glede tog predmeta jur shodne korake učinio.

17. *Ponuda grofa Samojla Keglevića* ddo. 22. travnja, kojom on knjižnicu svoju, sastojeću iz 6492 knjigah i mnogo rukopisah saboru nabave radi za jugosl. akademiju nudi za 12600 for., bi najprije peticionalnom, zatim pako odboru za jugosl. akademiju i sveučilište predana, te na temelju podnešenog po potonjem izviešća zaključeno: da se radi pomanjkanja novčanih silah od kupovanja pomenute knjižnice i dalnjog viećanja o tom za sada odustane.

18. *Prošnja učiteljskoga sbora kr. preparandije zagrebačke* i glavnih ovogradskih učionah za imenovanje saborskoga odbora, koji bi o preustrojenju pučkih učionah nastojao, bi medju spise uvršćena, pošto je izaslanjem odbora iz sredine sabora pomenutoj prošnji jur zadovoljeno.

19. Molba pogorelca *Ivana Čurčića* iz sela Budrovca u obćini draganičkoj za podporu, bi kao na djelokrug ovoga sabora nespadajuća, kr. namjestn. vieću shodne porabe radi predana.

20. Molba *obrtnikah zagrebačkih* za obranu proti zloj porabi slobode obrta, bi kao duhu vremena neodgovarajuća zabačena, s tim, da će uredjenje obrtah sliedit zakonitim putem.

21. Molba *žiteljah plem. sela Medvedskibreg:* da im se pravo podieli jednoga zastupnika na sabor trojedne kraljevine izabrati, bi odpućena na odbor administrativni, kojemu je medju ostalimi i izradjenje saborskoga ustrojstva naloženo.

22. Pritužnica seljakah obćine *Ladué* proti svom vlastelinstvu zbog tlačkih težakah, koje od urbarskih zemljištah i sada jošte davaju, bi na županiju zagrebačku iztraživanja i riešenja radi odpravljena.

23. Molba *učiteljah kotara koprivničkog* za stvorenje zakona, kojim bi se pučkom učiteljstvu zastupstvo tako u županijskih skupštinah, kao na saboru trojedne kraljevine ustanovilo, bude predana odboru administrativnomu, kojemu je povjereno ustrojstvo municipijah i sabora.

24. Prošnja *obćinah Fužine*, *Kraljevica*, *Hrelin i drugih* uzduž ceste karolinske ležećih, da bi se ota cesta popravila, bi odgodjena na ono vrieme, kad će se o odkupu ceste ludovicejske, s kojom ona u uzkom savezu stoji, viećati i odlučivati.

25. Molba plemenite obćine poveljenog *trgovišta Jamnica*, da joj se već sada podieli pravo zastupstva na ovom saboru, odpućena bi na odbor administrativni za uvaženje prigodom predloga o uredjenju sabora.

26. Molba *obćine Krašić* za podignuće njezino na čast poveljenog trgovišta bi zabačena, pošto za podupiranje ote molbe kod previšnjega mjesta dovoljnih razlogah neima.

27. Molba *kaptola krbavsko-modruškoga: a)* da isti kaptol i nadalje ostati ima; *b)* da mu se podieli naknada desetine od god. 1848; *c)* da se redovita plaća svim kanonikom opredieli u onom razmjerju, kako je „ex Quadernis Capitularibus" pronajdjena god. 1857; *d)* da mise vjekovite svezane s mjesti imaju i nadalje ostati; *e)* da se kanonikom dade ekvivalenat za stan, koga u naravi neimadu; bi odgodjena na ono vrieme, kad se bude viećalo o ukinuću crkvenog desetka.

28. Molba *učiteljah kr. poveljenih trgovištah Mrkoplja*, *Ravnegore i Vrbovskoga*, da su oni bili od njegda smatrani kao komorski činovnici, i kao takovi imali pravo na mirovinu iz komorske blagajne, pa da to sada nebiva, i da im obćine neplaćaju redovito plaću, bi ustupljena kr. namjestničkom vieću shodnog uredovanja radi, s tim dodatkom, da isto na uzdržavanje pučkih učionah svu svoju zvaničnu pomnju obrati.

29. Molba *obćine Busetina* u kotaru virovitičkom, da se urbarne paševine do konačne segregacije tako glede prostora kao što i glede užitka postave u onaj stališ, u kom biahu do god. 1848; — a isto tako: molba žiteljah kotara *čabarskog*, *delničkog i ravnogorskog*, da se njim povrate prastara prava drvarije za gradju i za oganj iz vlasteoskih šumah, bjehu uzete na znanje, budué se u saborskom pretresivanju nalaze razni zakonski predlozi o uredjenju odnošenjah urbarskih.

30. Pismo preuzv. gosp. *bana Josipa baruna Šokčevića* od 26. kolovoza t. g., kojim isti saboru javlja, da mu je Nj. Veličanstvo dozvolilo dopust na 4 nedielje za oporavljenje svog oslabljenog zdravlja, te da se po sebi razumieva, da za to vrieme predsjedničtvo saborsko g. podpredsjednik saborski Josip Briglević vodio bude, uzeto je na znanje.

31. Podnesak narod. zastupnika *Makse Price*, kojim on radi oslabljena zdravlja i mnogovrstnih svojih poslovah odvjetničkih polaže čast bilježnika saborskoga, bude uz podpuno priznanje izvrstnog njegovog i revnog obnašanja ote časti na znanje uzeto.

32. Molba *Filipa Šrota* za podporu uzdržavanja bude kao na sabor nespadajuća molitelju vraćena.

33. Molbenica *žiteljah sudčije banijske* radi odriešenja od terela činženih daćah, buduć da spada na djelokrug upravne vlasti, bi odpravljena namjestničkomu vieću shodne porabe radi.

34. Predstavke *županije zagrebačke: a)* radi satvorenja gradjanskih i karnih zakonah i u obće pravosudnog ustrojstva; *b)* radi uvaženja zaključakah srbskoga kongresa; *c)* radi ukinuća samoprodaje duhana; *d)* radi neustavnog odazivanja krajiških zastupnikah iz sabora, biše predbježno dotičnim saborskim odborom uvaženja radi pri njihovom djelovanju priobćene.

35. Predlog narod. zastupnika *Ivana Obradovića*, da bi se njeka crta ceste od Krašića do Mrkoplja sredstvom predujma iz konkurencialne zaklade dovršila, bude županiji zagrebačkoj za shodno uvaženje ustupljen; buduć da se tu najviše radi o probitcih ove županije.

36. Podnesak narod. zastupnika *Lavslava Šrama*, kojim radi oslabljena zdravlja čast bilježnika saborskoga polaže, bude uz priznanje njegove točnosti i radinosti na znanje uzet.

37. Predstavka *županije virovitičke* ddo. 2. rujna t. g. za povraćenje županijske sudbenosti bude priobćena pravasudnom odboru saborskomu uvaženja radi.

38. Predstavka *županije zagrebačke* za posredovanje sabora kod Nj. Veličanstva, da se sabor ugarski čim prije opet sazove, i tako da mu se mogućnost pruži nastaviti svoje započeto i naprečac prekinuto djelovanje, bude medju spise stavljeno, pošto bi istovetan predlog zastup. narod. Mirka Šandora i onako na dnevnom redu stajao.

39. Molba *obćine piketske* kotara grobničko-hreliusko-bakarskoga za obustavljenje carskih porezah, stavljena je medju spise.

40. Molbenica *Antuna Turka* iz Mrkoplja, da bi sabor trojedne kraljevine pod svoju zaštitu uzeo njegov proglas u svrhu sakupljivanja dobrovoljnih prinesakah za zavode učevne, poslovne i obskrbne, stavljena je medju spise.

41. Podnesak grofa *Ivana Erdödya*, velikog župana varaždinskog ddo. 12. rujna 1861, kojim postupak svoj i grofa Julia Jankovića u pogledu podnešenog po njima Nj. Veličanstvu očitovanja opravdati nastoji, bi na znanje uzet s time, da se sadržaj njegov putem novinah obnarodovat imade.

42. Podnesak narod. zastupnika *Ante Stojanovića*, kojim mandat svoj a s njime i čast bilježnika saborskoga polaže, bi uz priznanje zaslugah njegovih oko uredjivanja zapisnikah na znanje uzet.

43. Dopis *kralj. namjestničkoga vieća* od 16. rujna t. g. u pogledu neuzetih u proračun za god. 1862. nedozvoljenih svihkolikih troškovah za županijske potrebe, bi predbježno odboru financialnomu uvaženja radi izručen.

44. Molbenica *obćine Ivanec i Kaniža* u županiji varaždinskoj radi razjasnjenja članka VI. §. 2 od god. 1836 glede prava vinotočja bi obćinam preko dotične županije povraćena tim, da se u toj stvari na županiju kao naljcžnu oblast obratiti imadu.

45. Podnesak nar. zastupnika *Roberta Zlatarovića*, odričućeg se časti sabors. bilježnika, bude uz priznanje njegovih zaslugah na znanje uzet, te po propisu poslovnika saborskoga drugi bilježnik izabran.

46. Pismo velikog župana sriemskoga grofa *Petra Pejačevića*, kojim javlja, da će sa mogućim uskorenjem u Zagreb doći i kod daljnjih saborskih pretresivanjih sudjelovati, uzeto je na znanje.

47. Predlog Dr. *Ivana Komandića* sa osnovom, u pogledu preustrojenja pomorskih učionah u trojednoj kraljevini, bi predan ovosaborskomu školskomu odboru pretresivanja i uvaženja radi.

48. Molbenica *obrtnikah i zanatlijah veliko i malo-goričkih* za dozvoljenje posebne sudčije bi Županiji zagrebačkoj kao nalježnoj vlasti shodne porabe radi dostavljena.

49. Predlog nar. zastup. *Dra. Pavla Jakovčića*, da bi se obćinam Trsat, Draga, Kostrena i t. d. podjelilo pravo birati svoje zastupnike saborske neodvisno od grada i kotara bakarskoga, bi većinom glasovah zabačen, te municipij bakarski pozvan, da mjesto odrekavših se zastupnikah druge čim prie izabere i na sabor pošalje.

50. Dopis *kr. namjestničkoga vieća*, ddo. 20. rujna glede pospješenja proračuna za upr. god. 1862 bi ustupljen financialnomu odboru.

51. Molbenica *žiteljah Srbskih Moravicah* za oslobodjenje od vojničke ovrhe, bi metnuta medju spise, pošto je sabor u tom predmetu jur shodna učinio.

52. Dopis *županije virovitičke*, ddo. 2. rujna t. g. za podupiranje predstavke, štono ju je upravila na Nj. Veličanstvo proti naredbi kr. namjestničkoga vieća, kojom se ograničenje preliminara županijskih potrebštinah i smaljenje broja županijskih častnikah predlaže, bi predan odborom financialnom i administrativnom pretresivanja radi.

53. Izviešće *administrat.* odbora o molbenici zastupstva virovitičkoga glede segregacie šumah i pašnjakah, zatim glede drvarine i pašovine bude odobreno, te prva stran molbe, pošto sabor već u toj struci posluje, na znanje uzeta; a glede druge strane iste molbe upilno zastupstvo na svoju županiju upućeno.

54. Molbenica *šupljanah iz starih Mikanovacah* za dozvolu, da se odciepe od sadanjé svoje župe Vrbičke, pak da ustroje posebnu novu župu, ustupljena bi c. k. zemaljsk. vrhov. vojničkomu Upraviteljstvu, pošto zamoljenu dozvolu ne sabor, već upravne oblasti imadu podieljivati.

55. Predstavka *županije virovitičke*, da se postupanje proti svećeniku *Benakoviću*, koji je u brodskoj pukovini iz političkih razlogah uapšen, čim prie izvidi, te on, ako bi nedužan bio, iz zatvora izpusti, bi na znanje uzeta, pošto je preuz. ban sabor izviestio, da je otaj predmet jur putem priziva podnešen vrhov. vojničkom sudištu u Beč, i da se je on sam postarao, da se tamo otaj predmet odmah rieši.

56. Dopis *županije virovitičke*, od 1. listopada t. g. da je kotars. sudu našičkom po pukovini F. Z. M. Benedeka br., 28. vraćen jedan dopis u narodnom jeziku pisan, iz razloga, što je poslovni jezik kod vojničtva njemački, bi predan kr. namjestničkom vieću dalnjeg službovanja radi s pozivom, da počitanje prema narodnom jeziku svojski izposlovati nastoji.

57. Pouzdanica *županije virovitičke* ddo. 15. listopada 1861 saboru trojedne kraljevine podnešena s toga, što je on šiljanje zastupnikah na carevinavieće odbio, bude na radostno znanje primita.

58. Molba *Jvane Terputčeve* za pripomoć za njezinu na bečkom konservatoriju učeću se kćer, bude po predlogu peticionalnoga odbora kralj. namjestničkom vieću za dalnje riešenje dostavljena.

59. Izviešće zastupnikah nar. *Br. Dragojla Kušlana* i *Miroslava Kraljevića* kao saborskih izaslanikah o podnešenoj po njih Nj. Veličanstvu saborskoj adressi, bi na znanje uzeto.

(*Sab. sjedn. 8.—98.*)

Članak CX.

O odpućenih na dnevni red predlozih, prošnjah, odbornih izviešćah i predstavakah.

Po propisu saborskoga poslovnika biahu uz odredbu, da se ponajprie tiskati, medju članove saborske razdieliti i u svoje vrieme na dnevni red metnuti imadu, pročitani sliedeći podnesci.

1. Prošnja obćinah *Trsat*, s *Vežicom*, *Sušakom*, *Drage gornje i dolnje s Skrljevom*, *Kostrene*, *Sv. Lucie i Sv. Barbare*, *Kraljevice s Bakarcem*, *Šimrikom i Piketom*, molećih, da se odciepe od kotara bakarskoga, ter *utielove županiji riečkoj* negda vinodolsko-severinskoj.

2. Predlog zastupnika narod. Dr. Mirka *Šuhaja*: da se predstavnik kapitola zagrebačkoga i *predstojnik vranski* povrati u posjed i užitak banatskih dobarah, zakonito mu pripadajućih.

3. Predlog zastup. nar. Josipa *Bračevca*, da se obćinam kotara valpovačkoga povrati čim prie sve ono, što jim je u zemljah, pašnjacih i šumah uzeto po vlastelinstvu valpovačkom.

4. Predlog zastup. nar. Ivana *Vončine*, da se zakonom ustanovi: da nitko nemože biti *veliki župan* županije one, u kojoj prie uredjenih urbarskih odnošenjah petinu, a poslie uredjenih istih odnošajah šestinu teritorialnoga županijskoga obsega posjeduje.

5. Predlog zastup. nar. Ivana *Vončine* o obustavi dalnjih prinesakah iz zemaljske blagajne za *oružanstvo*, i uklonjenju ovoga iz trojedne kraljevine.

6. Predlog zastup. nar. Mirka *Hrvata*, o obustavi poslovah *komasacije* i *segregacije* i poslovah odkupnih i nazad odkupnih izmedju negdašnjih vlastelinstvah i njihovih njegdanjih podanikah, a tako isto o ukinuću tako zvanih manjih kraljevskih pravah vlastelskih jošte postojećih.

7. Predlog zastup. narod. Ernesta *Filetića*, da se dobro *Kutjevo* spadajuće k zakladi naukah, uztegne neposrednoj upravi financialnih oblastih, ter da se u zakup dade.

8. Predlog zastup. nar. Stjepana *Vukovića* o ukinuću gornih, činženih i inih podaničkih *daćah* još postojećih.

9. Predlog zastup. nar. Mirka *Bogovića* o podieljenju podpune *vjerozakonske slobode* i ravnopravnosti sljedbenikom evangeličkog vjeroizpoviedanja.

10. Predlog zastup. nar. Makse *Piškorca* o ukinuću *crkvenog desetka* i prava vinotočja vlasteljem pripadajućeg.

11. Predlog zastup nar. Vjekoslava *Christianovića* o ukinuću neustavnoga *ženitbenog zakona*, po kom mladići do 22. god. bez dozvoljenja u brak stupiti nemogu.

12. Predlog zastup. narod. Josipa *Vuščića*, da bi se svi učenici gosp. šumarsko-ratarske učione u Križevcih za vrieme nauka svojega oslobodili od *dužnosti vojevanja*.

13. Predlog zastup. nar. Vinka *Pacela*: da bi se Bogoslav *Šulek* za arkivara zemaljskoga, Sime *Ljubić* za čuvara muzejskoga, a Franjo *Kurelac* za knjizničara narodne knjižnice imenovali.

14. Predlog zastup. nar. Ante *Vakanovića* o tom: da se gradu i kotaru *Bakru* podieli *pravo izabiranja obćinskih častnikah*, te da se dokine dosadanji nezakoniti običaj, uz koji je gradski kapetan imenovao prvoga i drugoga sudca.

15. Predlog zastup. nar. Ante *Vakanovića* o izposlovanju bezkažnjenog povratka u domovinu za pomorske mladiće, koji se radi svoga odsuća *za bjegunce* drže, i o ukinuću globah na obitelji odsutnikah udarene.

16. Predlog zastup. nar. Svetozara *Kuševića* o odustranjenju obvezanosti *naputakah* za narodne zastupnike.

17. Predlog zastup. nar. Franje *Lovrića* za ukinuće *trgovačkih i obrtničkih komorah* u Hrvatskoj i Slavoniji.

18. Predlog zastup. nar. Vjekoslava *Frigana* o ukinuću okružnice bivšeg c. kr. vojenog zapovjedničtva od 30. kolovoza 1857 odsjek VI. br. 6641 radi toli tegobnog za obćine *davanja stanovah* sa pokućtvom za vojničke častnike i oblasti.

19. Predlog zastup. nar. Stjepana *Vukovića*, da bi njemačke novine *„Agramer Zeitung“* prestale biti službeni list.

20. Predlog zastup. nar. Kolomana *Bedekovića* o regulaciji *Drave* od Osieka do Legrada o trošku zemaljskom.

21. Predlog zastup. nar. Kolomana *Bedekovića* o opetovanom sdruženju *starogradske obćine* varaždinske sa gradom Varaždinom.

22. Predlog zastup. nar. Janka *Gvozdanovića* o tom: da se saboru priobći ugovor glede hrvatske *željeznice* sklopljen izmedju vlade i družtva francezkog.

23. Predlog zastup. nar. Janka *Gvozdanovića* o odkupu ceste *ljudovicejske*.

24. Predlog vel. župana križevačkoga Ljudevita *Vukotinovića* o uredjenju *obćinah*.

25. Predlog zastup. nar. Stjepana *Pavlekovića* u pogledu poreza i inih državo-javnih *novčanih teretah*.

26. Predlog zastup. nar. Stjepana *Vukovića* za što skorie uvedenje županijskih *sudbenih stolovah*.

27. Predlog zastup. nar. Mirka *Bušića* o *morskoj soli*, samotržtvu *duhana*, pecivu šljivah i t. d.

28. Predlog zastup. nar. Ivana *Vončine* sa zakonskom osnovom o *uredjenju sabora* trojedne kraljevine.

29. Predlog zastup. nar. Jaćima *Pavletića* o *ustrojenju* zemaljske *vlade i* zemaljskoga *sabora*, i o svojstvih potrebitih za postignuće *sudačke vlasti*.

30. Predlog zastup. nar. Škendera *Tompaka*, da se onim *odvjetnikom*, koji su po banskoj stolici zakonito izpitani i diplomirani bili, povrati stallum agendi, koji im radi nepoložena izza g. 1852 novijega izpita oduzet biaše; — i da se odstrane *javni c. kr. bilježnici* iz trojedne kraljevine.

31. Predlog zastup. nar. Ante *Vakanovića* o podignuću narodne *nautičke učione u Bakru*.

32. Predlog zastupn. nar. Franje *Kuhara*, da se barem unutar granicah trojedne kraljevine primaju i odpravljaju brzojavne viesti na *narodnom jeziku*.

33. Predlog zastup. nar. Ante *Cuculića* za uvedenje gospodarskoga reda u *šumah* kotara gorskoga županije riečke.

34. Predlog zastup. nar. Ante *Cuculića* za uredjenje odnošajah u pogledu užitka *šumah* izmedju žiteljah trgovištah Ravnagora, Mrkopalj i Vrbovsko i izmedju komorskoga vlastelstva.

35. Predlog zastup. nar. Tomislava *Cuculića*, da bi prije pomenuta trgovišta davala *novake* za c. kr. vojsku po razmjerju svoga pučanstva kao posebna municipija nezavisno od županijskoga kotara.

36. Predlog zastup. nar. Nikole *Rozgaja*, da mjesto „*pristava*" ostae utjelovljeno poveljenome trgovištu Krapina, i da prosto bude od neposrednoga uticaja županijske oblasti.

37. Zakonski predlog zastup. nar. Lavoslava *Šrama* o preuzeću *karolinske ceste* u svojinu zemlje i o njezinom preustrojenju.

38. Predlog zastup. nar. Mirka *Bušića* o tom: *a)* da se most preko Kupe medju vojnim i civilnim *Siskom* sagradi; *b)* da se ukinu suhe malte; *c)* da se raztereti činž, štono ga plaćaju Sišćani kaptolu zagrebačkom; *d)* da se trgovištu Sisku podieli ona sudbenost, koja pripada sudcem županijskim, takodjer i u mjenbenih stvarih i t. d.

39. Predlog zastup. krajiškoga Ivana *Trboevića*, da se što prije sagradi *drum*, koji bi od male Kapele vodio preko Jesenice na Škare u otočku pukovinu.

40. Predlog nar. zastup. Roberta *Zlatarovića* o regulaciji Save od Siska do Zagreba;

41. Predlog nar. zastup. Vinka *Vranicanya* o podignuću realne i *brodarske učione* u *Senju;*

42. Predlog nar. zastup. Ivana *Thallera*, da bi se sl. kr. gradu *Požegi* višja gimnazija povratila;

43. Predlog nar. zastup. Josipa *Bračevća*, o spojenju predlogah Horvatova i Piskorčeva pod 6 i 10. navedenih;

44. Izviešće *peticionalnoga* odbora dd. 16. srpnja glede prošnjah po obćini Kostajnici, učiteljih proparandije zagrebačke, grofu Kegleviću, kazalištnom odboru, obrtnicih zagrebačkih, obćini Virovitici, selu Medvedskom bregu, obćini Laduć, učiteljih koprivničkih i obćini Fužinah podnešenih;

45. Molba zastupnikah sl. kralj. grada *Koprivnice* o tom, *a)* da se vojnička krajina ukine, i da se onda gradu Koprivnici povrati ono 8 selah, što mu je ustrojenjem krajine oduzeto *b)* da se i do toga vremena istomu gradu povrati „Allodium militare;" *c)* da bude oslobodjen od plaćanja „Freischützen-Aequivalenta„; —

46. Predlog g. biskupa djakovačkoga Josipa Juraja *Strossmayera*, o uzakonjenju biskupije zagrebačke u svojem dostojanstvu metropolitskom i nadbiskupskom;

47. Molba *slavenskog evangeličko crkvenog* sbora u Pešti, da mu se dade zajam u iznosku od 25000 fr.

48. Zakonski predlog zastup. narod. Ivana *Šviglina* o što skorijem konačnom uredjenju odnošajah izmedju bivših podanikah i vlastelstvah. —

49. Predstavka *županije riečke* o uredjenju predpregah vojničkih;

50. Memorandum *skupštine sveto martinske* dd. 6 lipnja t. g. da ovaj sabor podupire *slovačkih* zakonitih željah.

51. Izviešće *ovosaborskoga financialnoga* odbora o stanju državnih narodnih zakladah;

52. Izviešće istoga *financ. odbora* o pregledu zemaljske bolnice, nalazeće se u zagrebu u savskoj ulici; —

53. Izviešće istoga *financ.* saborskoga odbora o tražbah komorske blagajne proti zakladi regnikolarnoj;

54. Izviešće istoga *financ. sabors.* odbora glede glavnicah na ovozemsku zakladu spadajućih, te sada u Ugarskoj uloženih;

55. Predlog nar. zastup. *Gervasie Petrovića*, da se Moravici, Verbovskom i ostalim samostana *Gomirje* obćinam nepravedno oduzeta im *posjedovanja* povrate.

56. Predstavka sl. kralj. grada *Zagreba*, da se na korist *ubožnice* gradske od baštinah i dobrovoljnih dražbah *namet* ustanovi od ½ i 1%; —

57. Predstavka *županije varaždinske*, kojom ona tužeć se na kojekakve zaprieke, koje se *razvitku ustavnog života* županijskoga protuustavnimi naredbami domaćega namjestničkoga vieća stavljaju, moli, da se predlozi u istoj predstavci obširno navedeni, te na obezbidjenje ustavne i zakonite autonomije županijske smjerajući čim prije u pretres uzmu; —

58. *Zakonska osnova o uredjenju sabora* kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, izradjena po ovosaborskom administrativnom odboru;

59. Izviešće *odbora saborskoga* u poslovih zakladnih i financialnih o utemeljenju narod. *kazališta, o glasbenoj učioni* zagrebačkoj i o ustrojenju konservatorija; —

60. Molba velikog vieća sl. i kralj. grada *Senja*, dd. 7. kolovoza, da bi ovaj sabor u pitanju o potegnut se imajućoj *seljeznici* od Karlovca k morskim stranam uzeo osobiti obzir na gornju krajinu i susjedne strane, te ujedno i na grad Senj; —

61. Molba *žiteljah suhopolskih*, iz Slavonije, prosećih: da se predmeti o svakovrstnoj potrošarini, neustavnih porezih i o sadjenju *duhana* prešnimi proglase i neodvlačno na dnevni red stave;

62. Zakonski predlog *Jaćima Pavletića* o indigenatu i naturalisacii;

63. Predstavka zastupničtva sl. kralj. grada *Zagreba* u pogledu zakonskoga članka o utielovljenju obćinah Kaptol, Novaves, Vlaška ulica i Hrvati u grad Zagreb.

64. Izviešće *odbora saborskoga*, koji je imao izraditi predlog, kamo da se smjeste sbirke narodnog *muzea;*

65. Izviešće ovosaborskoga *peticionalnoga odbora* o molbi obćine *Kraljevice*, *Kostrene*, *Trsata*, *Drage* *i Piketa* da se oslobode od slob. kotara bakarskog, i da se pridruže županiji riečkoj; —

66. Predstavka *županije riečke* dd. 4. rujna radi prienavedene molbe obćinah *Kraljevica*, *Kostrena* i t. d.

67. Izviešće *administrativnog odbora* o predlozih Makse Piškorca i Stjepana Vukovića skupa sa zakonskom osnovom o ukinuću *crkvenog desetka* i o odkupivosti gornih i činženih zemaljah; —

68. Izviešće istoga odbora o predstavkah sl. kr. grada *Zagreba*, zatim o zakonskom predlogu i o prošnji obćinah Kraljevica, Kostrena itd. (156. 65. 66.)

69. Predlog nar. zastupnika *Pavla Baltagliarinia*: da bi se mladež gradovah i kotarah Bakra i Rieke iz trgovačkog obzira oslobodila od *vojničke dužnosti*.

70. Izviešća *administrativnog odbora* sa zakonskom osnovom o *odšteti regalnih pravah* vinotočja, ribarije, mesarenja, mlinovah;

71. Izviešće istoga odbora sa zakonskimi članci *a)* o uzakonjenju razteretnicah hrvat.-slavonskih; — *b)* Cars. patenta od 2. ožujka 1853 i 17. svibnja 1857; popečiteljskoj naredbi od 2. pros. 1858 i o naredbi bivšeg c. kr. namjestničtva od 21. veljače 1857; —

72. Izviešće *financialnog odbora* glede *proračuna* troškovah za političku upravu u kraljevinah Hèrvatskoj i Slavoniji za god. 1862, zatim glede proračuna troškovah za zemljištno-razteretnu zakladu kraljevinah Hrvatske i Slavonije; —

73. Izviešće odbora za *jugoslavensko sveučilište* o oživljenju tog Sveučilišta i o ustrojenju *veterinarskoga* i *primaljskoga* zavoda;

74. Izviešće *administrativnog odbora* o predlozih *a)* glede odkupa ceste *Ludovicejske*; — *b)* glede razrezivanja i utjerivanja državnog i zemaljskog poreza; *c)* glede reguliranja *Drave* od Legrada do Varaždina; *d)* glede ugovora izmedju vlade austrijske i družtva francezko-austrijskog g. 185S glede *željeznicah* sklopljenog; — *e)* glede upotrebljenja *narodnog jezika* kod brzojavah; *f)* glede *oslobodjenja obćinah* od dužnosti, kojom su obvezane vojničkim častnikom i uredom davati stan u naravi sa pokućtvom; *g)* glede ukinuća *suhih maltah;* glede mosta odranskog i danka, kog žitelji sisački kaptolskom vlastelinstvu plaćaju; —

75. Osnove zakonske po odboru *administrativnomu* izradjene: *a)* o izvlastbi; *b)* o riečnom *redu i brodarstvu*; *c)* o *uredjenju potokah i prokopah*; *d)* o *gradjenju vodenicah* na riekah i potocih; *e)* o *mlinarskom redu;* —

76. Izviešće *financialnoga odbora* o *proračunu* za zemaljsku konkurencialnu zakladu za upravnu god. 1862; —

77. Zakonski članak o davanju *javnih težakah* po financ. odboru izradjen;

78. Osnova zakona po administrativnom odboru o *novačenju* za trojednu kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju izradjena;

79. Izviešće *administrativnog odbora* glede predloženog ukinuća *naputakah saborskih*, i glede *oslobodjenja učenikah* na gosp. šumar. ratarskoj učioni križevačkoj od *dužnosti vojničke*; —

80. Zakonska osnova o uredjenju sl. kr. gradovah i poveljenih trgovištah u Hrvatskoj i Slavoniji, izradjena po odboru administrativnom:

(Sab. sjedn. 11. i 102.)

Članak CXI.

O ovjeritbi kašnje na sabor prispievših članovah.

Na temelju podnešenih po odboru ovjeritbenom izviešćah budu sliedeći izbori za valjane pronadjeni:

Antuna *Zoričića* za kotar delnički; — Ivana *Vardiana* za kotar moslavački; Adama *Sukića* za kaptol djakovački; — Slavoljuba *Vrbančića* za kotar severinski; — Mihajla *Antala* za osrednji kotar virovitički; — Dimitrije *Lončarevića* za kotar daruvarski; Mirka *Kovačevića* za kotar cernički; — Škendera *Tompaka* za kotar vučinski; — Gjure *Križanića* za kotar čabarski; — Avelina *Cepulića*, Mirka *Šuhaja* i Roberta *Zlatarovića* za sl. kr. grad Zagreb; — Miroslava *Kraljevića* i Nikole *Thallera* za sl. kr. grad Požegu; — Franje *Mučnjaka* za kaptol zagreb.; — Konstantina *Bukvića* za kaptol križevački; — Marka *Barabaša* za kotar vinički, — Pavla *Stoosa* za kotar pokupski; — Germana *Angjelića*, Patriciju *Popeskula*, Ivana *Živkovića*, Živojne *Kirjakovića*, Pavle *Mačvanskoga*, dra. Mihajla *Polita*, Gjorgje *Novića* i Gjorgje *Popovića* za županiju sriemsku; — Stjepana *Pavlekovića* i Gjure *Ištvanovića* za kotar turopoljski; — Škendera *Viraga* za kotar pleternički; — Benjamina *Kraljevića* za kotar bektežki; — Josipa *Akšamovića* za kotar kutinski; — Petra *Horvata* za kotar mihovljanski; — Stjepana *Kuglera* za kotar našički; — Stjepana *Vukovića* za kotar ivanečki; — Ferda *Mekovca* za osrednji kotar varaždinski; — Tome *Milankovića* za kotar pakrački; — Gustava *Gaja* za kotar gorički; — Andrije *Uhernika* za kotar ludbrežki; — Kolomana *Bedekovića* i Nikole *Zadravca* za sl. kr. grad Varaždin; — Josipa *Torbara* za kaptol senjski; — Sime *Gjokića* i Uroša *Milutinovića* za županiju sriemsku; — Mirka *Šandora* za kotar stubički; — Ivana *Ožegovića* za kotar križevački; Franje *Pinterovića*, Todora *Gjurgjevića*, Vjekoslava *Šmidta* i Huge *Marinovića* za sl. kr. grad Osiek.

(Sab. sjedn. 41. 84. 90. i 93.)

Članak CXII.

O uredjenju zadrugah i seljanskih diobah.

Uvažavajući sabor trojedne kraljevine, da medju najživotnija pitanja naroda hrvat. slavonskoga spada pitanje o zadrugah i seljanskih diobah: to je za uredjenje tih predmetah, koje bi interesom i potreboćam naroda odgovaralo, ustanovio na temelju podnešenog si po dotičnom odboru izviešća, sliedeću zakonsku osnovu:

I. O zadruzi u obće.

§. 1. *Što je zadruga?* Više porodicah ili kućanah (domarah), koji u jednom dvoru (podkućnici) i pod jednim kuće gospodarom živu, te zajdno gospodare t. j. zajedno teže nerazdieljene nepokretnine i plodine istih uživaju, sačinjavaju onu narodnu patriarkalnu svezu, koja se **zadruga** zove.

Po zadruzi se dakle razumievaju zajednice postojeće u gori naznačenu svrhu u seljačkih, odprije podložničkih kućah (bile im nepokretnosti sastavljene iz urbarskih, izvanselištnih, zakupnih (činženih) ili gornih zemaljah, ili pako iz krčevinah) i u kućah prostih plemićah (nobiles unius sessionis), koji su bili odprije prosti od poreza i koji kmetovah imali nisu.

§. 2. *Članovi zadruge.* Izim služinčadi, svako je mužko i žensko čeljade član zadruge:

a) ako se je u zadrugi rodilo, ili
b) ako se je priženilo ili u kuću udalo, ili
c) ako je primljeno za kućanina osobitim ugovorom, ili je na to mučke pristala zadruga, ili je to dozvolio njekadašnji vlastelin.

Nu sve ovo valja samo onda, ako takovo čeljade nije po prvašnjih zakonih (član. IV, 1832) odpušteno ili odpravljeno, i tim iz zadruge za uviek uklonjeno, pak i onda, ako njegovo pravo nije dospjelo po ustanovah ovoga zakona (§§. 29, 49, 50, 52.)

Zakoniti potomci osobah pod *a)*, *b)*, *c)*, navedenih jesu takodjer pravi članovi zadruge.

§. 3. I u napredak mogu se primiti novi članovi zadruge priženiv se privoljenjem zadruge ili udav se u kuću, ili pako kad zadruga pravomoćno očituje pred obćinom, da koga prima za kućanina.

§. 4. *Imutak zadruge.* Svakolika pokretna i nepokretna imovina zadruge, kao što i zakonita prava zadruge jeste zajednica svih njezinih članovah (§§. 2, 3,) i ima se na ime zadruge uknjižiti, te u pogledu javnih teretah smatrati kao jedno dobro.

§. 5. Zadruga je vlastna steći svaku pokretnu ili nepokretnu imovinu i razpolagati kućnom zajednicom po ovom zakonu.

II. Nutrnje ustrojstvo zadruge.

§. 6. Kuće gospodar i gospodarica? Zadruga ima nad sobom kuće gospodara. Ovoga biraju nadpolovičnom (absolutnom) većinom glasovah svi mužkarci, koji su 18. godinu navršili, i žene, koje nisu zastupane po svojih muževih; izbor ovaj imade se prijaviti obćini. Ako se kućani nebi mogli složiti u izboru, tada kuće gospodara, saslušav kućane, bira obćinsko poglavarstvo. Gdje neimade sposobna za gospodara mužkarca, izabira se sposobna žena, a gdje neima nikakova sposobna punoljetna kućanina, uzeti će se za kuće gospodara dotični štitnik (tutor) ili skrbnik.

§. 7. Gospodarica je u svakoj kući najstarija žena, ako nije sasvim nemoćna ili razsipnica.

§. 8. Kuće gospodar zastupa uz obdržavanje propisah ovog zakona zadrugu u svih javnih i sukromnih (gradjansko-pravnih) poslovih koristno i teretno (active et passive) naprama trećemu i napram oblastim. U ostalom svi mužki punoljetni članovi uživaju osobno sva politička prava.

III. Prava i dužnosti kuće gospodara i kućanah.

§. 9. ***Kuće gospodara.*** Kuće gospodar upravlja svimi kućnimi i gospodarskimi poslovi zadruge. On je vlastan i dužan naredjivati kućane prema njihovoj sposobnosti i snagi, na poslove u kući i izvan nje, te ih kod posla nadgledati; on mora i sam raditi i oko boljka kuće nastojati, pa se trsiti, da bude u kući i medju kućani sloga, red i ćudoredni život.

§. 10. ***Kućanah.*** Kućani su dužni poštovati kuće gospodara i pokoravati se njegovim naredbam, učinjenim u smislu ovog zakona. Al je i kuće gospodar dužan jednako paziti sve kućane bez razlike spola i dobe, i skrbiti, da svaki uživa pravednom mjerom zadružni imutak.

§. 11. S dohodci zadružnog imutka neka kuće gospodar namiruje javne daće i terete, nametnute zadruzi, i njezine sukromne dugove izvan kuće; zatim hranu za sve kućane, redovitu i običnu odjeću, troškove za djecu, koja polaze pučke učione, napokon druge kućevne i gospodarske potrebe.

§. 12. Nemoćni, bolestni i nejaki kućani imadu pravo na primjernu poslugu (dvorbu) i ako treba ljekarsku pomoć; udovice pako i sirotčad imadu pravo na što veću obranu od svake uvrede i štete.

§. 13. Sve, što preteče na svrsi godine od plodinah i drugih dohodakah zajednice, pokle se namire zajedničke potrebe i troškovi, imade se obratiti na korist zajednice, i to na način, što će ga kućani većinom glasovah opredieliti.

§. 14. Na svaki važniji posao, tičući se pokretne zajednice, kao što su kupnja i prodaja, miena, pogodba porabna, ženitbeni ugovor, zakup i založba, treba da pristane više od polovice kućanah, stanujućih u kući (§. 6.)

Kada kuće gospodar hoće zajednicu da zaduži, ili kada drugčije želi što stalno narediti za nepokretni imutak zadruge, mora prije saslušati sve kućane stanujuće u kući, i se mora izkazati, da je više od polovice njih na to pristalo; a kada se koja nepokretnina prodaje, mora nadpolovična većina kućanah u kući stanujućih na to pristati, a obćina o tome svjedočbu dati kuće gospodaru.

Svagda se pako broje glasovi po glavah (§. 6.)

§. 15. ***Polaganje računah.*** Kuće gospodar je dužan ubavješćivati kućane o svakom dohodku i trošku, i o novoj godini položiti račun; ako kućani s položenim računom zadovoljni nebi bili, imade kuće gospodar račun svoj obćini za daljnje riešenje predati ili pred njom položiti. Za ovo neimadu se nikakove pristojbe plaćati.

§. 16. ***Zaslužba izvan kuće.*** Kada dopuste zadružni kućni i poljski poslovi, kuće gospodar ima pravo kućane poslati na zaslužbu na korist zadruge. On može dopustiti i pojedinim kućanom, da idu na zaslužbu za sebe, ili da se najme kod koga za slugu; zadruzi pako je prosto ustanoviti, ima li se što i koliko dati kući od ovakve sukromne zaslužbe.

Ako tko prestupi ovu naredbu, morat će zadruzi dati svu zaslužbu ili jedan dio, prema tomu, kakov je red u kući.

§. 17. Pojedini kućani mogu na dulje vrieme otići od kuće, da uče kakav zanat, trgovinu, ili da se više uzobraze, što se nesmije nikada priečiti; no treba da sa zadrugom ugovore uvjete svog odsuća i povratka, i da se ovi uvjeti kod obćine zabilježe.

Onomu, koji to propusti, može zadruga preko obćine odrediti rok, dokle da se povrati.

Ove ustanove neprotežu se na služeće u vojsci.

§. 18. *Zajednički stan.* Kućani se nemogu siliti, da stanuju svi u jednoj sobi, dapače treba im zajedno o tom nastojati, da svaka porodica, koliko je moguće, dobije osobiti kiljer (čardak, komoru, kućar) na istoj podkućnici.

§. 19. *Osobina kućanah.* Pojedini kućani mogu si nabaviti osobinu (osebunjak) pokretnu i nepokretnu, te š njome razpolagati po propisu gradjanskog zakonika. Ako bi koji kućanin uz upravu svoje osobine zanemarivao zadružne dužnosti, a zadruga se pritužil, morat će uz godinu daneh, pokle mu obćina naloži, od sebe dati osobinu.

Govedče, konja, svinče, ovcu, kozu ili živad nitko nesmije u kući držati u ime osobine.

§. 20. *Dugovi zadruge.* Dok zadruga obstoji i dok je zadružni imutak upisan u zemljišniku (gruntovnici) na ime zadruge, nesmije nijedan kućanin nikako zadužiti svoga diela, već jamči za svoj dug osobinom svojom. Za štete pako svakovrstne po pojedinih članovih zadruge prouzročene jamči dotični sučlan zadruge, na koliko dovoljne osobine imao nebi i češćom svojom iz zajednice mu pripadajućom, koja se u tom slučaju oddieliti i za naplatu obratiti imade.

§. 21. *Nasljedje u zadruzi.* Kućanin živući u zadruzi nije vlastan o svom dielu iz zajednice naredjivati oporukom ili nasljednim ugovorom.

Pojedinim kućanom nije slobodno uzeti koje tudje diete pod svoje, na trh zadruzi.

§. 22. Kad koji kućanin umre, njegova prava i dužnosti proiztičuće iz odnošenjah zadružnih, prelaze ukupno na ostale kućane. — Razprave ostavštinske u zadrugah neimade.

§. 23. Posljednji mužki ili ženski član zadruge (§. 2.) može rapolagati zajednicom.

Ako posljednji član zadruge umre, bez da je o svome dobru razpoložio, nastupaju propisi gradjanskog zakona.

IV. Riešavanje zadružnih razprah i kućni zapt.

§. 24. *Gradjansko-pravne razpre.* U svih gradjansko-pravnih razprah, koje su se porodile u zadruzi, ako se radi o stvari, koja nevriedi preko 60 for. naljеžan je u prvoj molbi obćinski sud, a do konačnog sudbenog uredjenja privremeno u drugoj molbi kotar. sud, u trećoj pako banski stol. (Pazi §. 47. sl. k.)

§. 25. U parnicah gradjansko-pravnih, koje su se porodile iz zadružnog života, kojih je predmet preko 60 for., obćinski je sud samo miritelj, te će nastojati, da parce nagodi i naravna.

Proti nagodi ovakovoj neimade priziva.

Ako parci neće da se nagode, imadu se odputiti na redovitog sudca, no ujedno imade im se dati potvrda, da nagoda za rukom pošla nije.

§. 26. *Kućni zapt.* Neposlušne i uporne kućane vlastan je gospodar, ako su punoljetni, ponajprije opomenuti i ukoriti, ako su pako maloljetni, primjerno pokarati i kazniti (§. 525. priv. k. z.) Ako to nehasni, neka se prijavi obćini, a ova će se svojski postarati, da se proti krivcu odmah postupa.

§. 27. Ako kućani obćini prijave, ili ako obćina sama, oli pako obćinski starešina opazi, da je koji kuće gospodar lienčina, pijanica, ili da neće da položi dovoljna računa zadruzi, i u obće da neizvršuje dužnostih, propisanih mu ovim zakonom, neka ga najprije opomene, pak ako ovo nebude prudilo, neka ga skine s kuće gospodarstva, a prema okolnostim neka ga i primjerno kazni.

§. 28. *Otajne diobe.* Do sada samovoljno i otajno učinjene diobe imadu se prilagodili propisom ovog zakona s obzirom na prijašnje zakone i zakonite običaje *).

§. 29. *Odsutni bez dozvoljenja od kuće.* Kućani, koji su bez dopuštenja (§. 17.) odsutni, gube pravo na dio od dohodka zadružne imovine, s toga nemogu se pritužiti poradi onoga, što su kućani naredili za njihova nedozvoljena odsuća (§. 15).

Kućane, koji su otišli od kuće bez dozvoljenja, može obćina na zahtjevanje većine kućanah, lišiti svakog prava na zadružni imutak, poslie kako su bili na molbu kuće gospodara od obćinskog suda pozvani, ili neposredno preko poglavarstva njihova prebivališta, ili posredno javnim izrokom (ediktom), da se kući povrate, pak opet nedodju kući za deset godinah, nit prijave poglavarstvu, obćini ili zadruzi uzrok svog odsuća.

Ovakova odluka neka se dotičniku dostavi valjano, ako se pako nezna za njegovo prebivalište, neka se razglasi javnim izrokom tri puta u javnih domovine naše listovih, i neka se taj izrok pribije i na obćinsku kuću.

U oba slučaja neka mu se podieli rok od 14 danah za podnos utoka.

§. 30. *Kako može obćina kazniti članove zadruge.* Obćina može prestupnike ovog zakona kazniti:

a) Globom od jdenoga do deset stotinjakah,

b) Zatvorom u obćinskoj kući od šest satih pa sve do osam danah.

Kod odmjerivanja kazni, imade se gledati na stupanj krivnje, na otegoćujuće i ublažujuće okolnosti, u obziru pako načina, kako da se kazni (da li globom ili zatvorom), na porodicu, osobiti imutak, zaslužbu i obrazovanost krivca.

Zatvorenik neka se hrani iz svoje imovine, ako ju ima, ako je pako neima, onda ga hrani kuća o svom trošku, ako ga pako kuća neće hraniti, imade poglavarstvo ustanoviti dnevnicu na račun kuće.

Globe se plaćaju pjeneznici obćinske ubožnice.

§. 31. Ako obćinski sud pronadje, da nije dovoljna kazan, što ju može odrediti kućaninu, ili ako se pojedini kućani, bivši već kažnjeni poradi lienosti, nepokornosti, nemira u kući, ili radi drugih prestupakah, nisu popravili, te bi ih trebalo tjelesno kazniti, imade kazan kotarski sudac po smislu obćih zakonah odrediti i odmjeriti.

§. 32. Obćina opredjeljuje u parnicah spadajućih u njezino područje odštetu i naknadu troškovah, koju možebiti ima kuće gospodar ili koji kućanin dati zadruzi ili pojedinim kućanom.

---

*) Bude odobren, nu podjedno odlučeno, da se prigodom kodifikacije nazočnog zakona uvrstiti imade medju prelazne ustanove, pod VII. navedene.

V. Dioba zadruge.

§. 33. *Tko je vlastan tražiti diobu.* (* Svaki punoljetni mužki član zadruge (§§ 2. i 3) vlastan je tražiti diobu i zahtievati, da mu se njegov dio izdade u naravi, ako ga zapadne i to *a)* u Hrvatskoj barem tri jutra, jutro po 1600 □° računajuć, oranice, sjenokoše i vinograda, osim šume, ili ako dokaže, da može ono, što mu od tri jutarah fali, odmah nadopuniti ili svojim osebunjkom ili kupljenim zemljištem. Ovi osebunjci i prikupljena zemljišta imadu se kod diobe odmah priklopiti domaćini i prestaju biti osebunjci. *b)* u Slavoniji bar tri rali oranicah urbarskog selišta.

Udovica vlastna je samo tražiti, da joj se osjegura doživotno uzdržvanje iz diela njezinog pokojnog muža, ili da joj se ovaj dio preda za uživanje.

Štitnici i skrbnici mogu za svoje štićenike i skerbljenike diobu tražiti samo iz razlogah vrlo važnih, kad naime s uprave zadružnog imutka opasnost prieti njihovu pravu, no za to trebaju dozvole nadsirotinske oblasti.

Kućani navedeni u §. 2. pod *b)* i *c)* mogu diobu tražiti samo onda, ako su preko deset godinah u kući.

§. 34. *Dioba na glave.* Djelovi pojedinih kućanah od zajednice ustanovljuju se na sliedeći način:

A. K nepokretnostim broje se osim zemaljah i kuća, gospodarske sgrade i sve što je u njih utvrdjeno, zatim razna stoka, koja se upotrebljava za gospodarstvo i ratarstvo.

Od ove dobije svaki mužki kućanin, koji je 18. godinu navršio, jedan dio, mužka djeca izpod 18 godinah dobiju njih dvoje jedan dio. Ženska djeca bez otca i udovice rodom kućanke smatraju se kao i muškarci, no mogu nepokretnosti dobiti samo za uživanje, poslie pako, kako se iste izvan kuće udadu ili umru, pripadne nepokretnost, koju su uživale, onima u jednakom razmjerju, s kojimi su se dielile.

B. Od pokretnostih (izim onih, koje su pod A. kao nepokretnosti naznačene) dobije svaki kućanin (§. 2. i 3.) bez obzira na spol jednaki dio, s tom ipak razlikom, da dvoje djece izpod 12 godinah samo jeden dio zapane. *)

(*—*) Formuliranje §§. 33—34 po primljenom načelu, da se dioba nepokretninah po lozah, a pokretnih stvarih po glavah obavljati imade upućeno je bilo na posebni odbor, sastojeći iz podbana Ivana Zidarića kao predsjednika, i zastupnikah naroda: Josipa Vuščića, Dr. Ante Stojanovića, Jovana Živkovića, Miroslava Kraljevića, Josipa Bračevca, Mihajla Antala. Mihajla Koščeca, Josipa Briglevića, Mirka Šandora, Franje Zužela, Mirka Šuhaja; koji je priredio bio za sliedeću saborsku sjednicu evo ovu — radi razpuštena na isti dan sabora — u pretresivanje saborsko nedosavšu osnovu:

§. 33. Svaka grana (ili loza) zadruge, sastojala ona iz jednoga, ili više članovah, vlastna je tražiti diobu; zahtievati pako da joj se njezin dio izdade u naravi, samo onda, ako ju zapadnu tako u Hrvatskoj, kako u Slavoniji najmanje tri jutra, po 1600 □ fatih računajuć, oranice bivšega urbarskoga selišta.

Udova bez djece vlastna je samo tražiti, da joj se osjegura doživotno uzdržanje iz diela njezinog pokojnog muža, ili u slučaju diobe, da joj se ovaj dio preda za uživanje, dok ime muža nosila bude, poslie pako udaje, ili smrti njezine odpada ovaj na sudielnike.

Štitnici i skrbnici mogu za svoje štićenike, i skrbljenike tražiti diobu samo iz razlogah vrlo važnih, kada naime s uprave zadružnog imutka opasnost prieti njihovom dielu, ili jim se po zadrugi uzkraćuje potrebito uzdržavanje, no zato trebaju dozvolje nadsirotinske oblasti.

Kućani navedeni u §. 2. pod *b)* *c)* mogu diobu tražiti samo onda, ako su preko 10 godinah u zadrugi živili.

§. 34. Djelovi u zadrugah ustanovljuju se na sliedeći način:

a) Zemljišta u obće s poljskim orudjem i voznom marvom, na obradivanje zemljišta spadajućom, diele se na loze medju mužkarce po načelih gradjanskog zakona.

b) Kuća i ostale sgrade diele se medju mužkarce na glave bez razlike dobe.

§. 35. ***Postupanje kod diobe. Diobni list.*** Dioba imade se uviek zamoliti kod kot. suda ustmeno. Ako se dioba dopusti, može ju na zahtievanje stranakah i kotarski sudac obaviti a drugčije imade se vazda svršiti po odbornicih. Kotarski sudac imade saslušati stranke:

a) da se pronadju svi kućani dotične zadruge, gdje se imade osobito paziti, da li koji kućanin nesluži u vojsci, ili da 'li nije drugčije koji od kuće odsutan.

b) da se odrede dielbeni odbornici. Ako se pojedine diobne stranke slože, neka bude samo jedan odbornik, inače pako imadu dva biti, jednoga će izabrati oni, koji traže dielbu, drugoga pako ostali kućani, koji imadu pravo na jedan dio zajednice, i to relativnom većinom glasovah. Odbornici, koji moraju biti iz obćine one u kojoj se čini dioba, izabrat će si predsjednika; a kada se oni složiti nemogu, imenuje predsjednika kotarski sudac.

Ako neće stranke da si izaberu odbornike, zastupat će odbornike knez (seoski sudac) sa dvojicom starješinah, koje će kotarski sudac imenovati.

§. 36. Dioba može se izvršiti:

a) Odjelbom diela od zadružnog imutka u naravi;

b) Izplatom diela u gotovom novcu pod uvjeti, koji će se niže navesti.

§. 37. Ako se kućani medju sobom ili pred odbornici dobrovoljno pogode, da će diobu tražeće namiriti u gotovom novcu, imade se o tom diobno pismo napisati i kotarskom sudcu za posvjedočenje izvršene diobe podnieti.

§. 38. Ako se kućani nepogode, imadu odbornici ponajprije sav pokretni i nepokretni imutak zadruge popisati i procieniti, te u popisu naznačiti passivno i aktivno stanje zadruge; k tome poslu, ako uztreba, mogu pozvati i mjernika. Kod popisivanja i procjenjivanja nepokretnostih imadu se poslužiti urbarskimi spisi, izvadci iz zemljišnika i drugimi pismi, ako ih ima.

§. 39. Ako zadruga imade uknjiženih dugovah, imadu se dotični vjerovnici obaviestiti o diobi, te saslušati o tome, kako žele, da im se za buduće dug osjegura ili izplati u naravi.

Ako se vjerovnici o tome nesložе s dužnici, onda neima diobe.

§. 40. Po svršenom popisu i procjeni imadu se oni, koji su vlastni dio tražili, dogovoriti o dielbenoj osnovi, uvaživ zakon o komadanju zemlje i odrediv podjedno način, kako će se zadružni dugovi izplatiti, a porez i druge daće razdieliti. Ako se dieleće stranke glede diobne osnove i ostalih ovdje navedenih pogoditi nemogu, imadu odbornici diobnu osnovu sastaviti, a kod toga neka nastoje, da bude svaki pojedini dio prema potrebam gospodarstva opredieljen; ako se nepokretnosti diele, imade se osnova podnieti kotar. sudu.

---

c) Marva, pokućtvo i sva ostala pokretnina, kano i prirod dieli se na sve članove zadruge mužke i ženske na glave.

d) Zenska djeca bez otca, i udove rodjene kućanke, smatraju se kao i mužkarci, no mogu dobiti nepokretnine samo na uživanje, poslie pako, kako se iste izvan kuće udadu, ili umru, ostane nepokretnina, koju su uživale, dotičnoj lozi.

e) Kućanin u zadrugi priženjen, ako ugovora imade, nadieli se u smislu ovoga, inače pako dobiva čest suprugi svojoj pripadajuću.

f) Kućanin pako ugovorom pridružen nadjeljuje se u smislu ugovora, ako takovoga neima, dobiva iz pokretninah pod c) naznačenih dio na glave.

§. 41. *Dražba zadružnog imutka.* Ako se dioba zadružnih nepokretnostih u naravi uzkrati, a dielbenici nemogu se pogoditi, kako da se podiele, a da se selište nerazkomada, imadu odbornici upitati kućane, da li žele, da se nepokretnosti prodaju dražbom, na kojoj će moći tjerati i kupovati samo dielbenici, ili pako javnom dražbom. Tude odlučuje absolutna većina dielbenikah.

§. 42. Kakvagoder se dražba odredila, imade ju preduzeti kotarski sud po procjenbenom zapisniku. Kod javne dražbe imade se postupati po propisu gradjanskog postupovnika.

§. 43. Ako dielbenici nemogu izmedju sebe podieliti dobljene novce za prodane zadružne nepokretnosti, imadu ih odbornici medju nje po propisu §. 34. podieliti.

§. 44. Ako većina dielbenikah (§. 41.) nepristane na nikakovu dražbu, ili ako dielbenika nebi mogla dopasti ustanovljena količina zemljišta: mogu onoga, koji se na svaki način želi odieliti, izplatiti po učinjenoj procjeni.

§. 45. *Načela, koja se imadu kod diobe obdržavati.* Ako se po dielbenoj osnovi dopusti dioba nepokretnostih u naravi, imadu odbornici po dielbenoj osnovi konačno ustanoviti dio svakog pojedinog dielnika, te iste pozvati, da se dobrovoljno pogode, koji će dio kome pripasti.

Ako nagoda nepodje za rukom, odlučit će se ždrebanjem, kome će koji dio zapasti; najprije mora žreb vući kuće gospodar, a za njim ostali dielnici, od najstarijega sve do najmladjega.

§ 46. Pokretnosti mogu dielbenici svakako po svojoj volji podieliti, i samo kad bi absolutna većina njih zahtievala javnu dražbu, imade obćinski sud prema procjeni i po propisih o političkoj poreznoj ovršbenoj dražbi, javnom dražbom prodati dati.

Dobljeni za prodane pokretnosti novci imadu se medju dielbenike podieliti, te svakome onoliko dati, koliko su medju sobom pogodili, ili pako koliko su odbornici odredili.

§. 47. Kod diobe zadrugah imadu se sliedeća obdržavati:

a) Članovom zadruge, koji nisu kod kuće, treba odrediti primjeren rok prema udaljenosti njihovoj, da mogu na diobu prispjeti: no oni se mogu i po punomoćniku zastupati dati.

b) Maloljetnike i skrbljenike imadu zastupati njihovi zakonski zastupnici, a sve od njih dobrovoljno učinjene pogodbe i nagode imadu se podnieti za potvrdu nadsirotinskoj vlasti.

c) Za dielbenike, koji, premda pozvani, ipak ni osobno, ni kroz zastupnika došli nisu, kao i za one, kojim se prebivalište nezna, imade kotarski sud izmedju pouzdanih i razboritih obćinarah kratkim putem skrbnike ad actum postaviti.

Ako ovako odsutni članovi zadruge neimadu sposobnih rodjakah, imadu se imenovanim za njih skrbnikom predati i njihovi dielovi za upravljanje, dok se ovi nepovrate, ili dok sami štogod neodrede.

d) O svakoj diobi imadu odbornici napisati diobni list, te ga kotar. sudu predložiti. Ovaj će pozvati dotičnike, osvjedočit se o istini diobnog lista, pa onda liste posvjedočiti.

e) Dielbeni listovi vrhu diobah, u kojih su se nepokretnosti u naravi dielile, imade kotarski sud poslati dotičnoj gruntovničkoj oblasti,

da prema njim promjeni zemljišnike, pak i uredu, koji drži na vidiku porezovanje zemljarine, da učinjene promjene zabilježi.

f) Diobom razdieljena zemljišta neka se, ako uztreba, izmjere, pa onda neka ih odbornici u nazočnosti seoskog poglavara i medjašnikah predadu na licu mjesta onim, kojim su zapali. Ako neimade naravskih medjah, imadu se ista zemljišta primjerenimi medjami označiti.

g) Ako se uslied diobe imade štogod u gotovom novcu izplatiti, imadu odbornici takove rate i rokove ugovoriti, da se dužnici mogu uz namirivanje ovog duga prehraniti, te ostale svoje dužnosti izpunjavati.

h) Dielbene troškove za popis, procjenu, dnevnice itd. imade kotarski sud pregledati i ustanoviti, a dielbenici imadu ih po razmjerju dielovah namiriti.

i) Novce, koji se imadu platiti uslied diobe, iztjeruje do 60 for. obćinski sud, ako je pako više, onda je obćinski sud miritelj a kotarski sud imade to kratkim putem riešiti.

k) Tko nije zadovoljan sa odmjerenjem diobnih troškovah, može se uteći višjem sudu. Priziv ovaj dovoljno je ako se ustmeno samo prijavi. **)

**) Radi raspuštena iznenada sabora nedojdoše u saborsko pretresivanje sliedeće jošte, ka nazačnoj osnovi spadajuće ustanove:

VI. Razlaz zadruge.

§. 48. Pojedinci prestaju biti članovi zadruge:
a) kada se zadruge mučke ili naročito odreknu,
b) kada se izplate,
c) zakonitom diobom.

§. 49. *Odrekom.* Ako koji kućanin, poslie kako je ovaj zakon stupio u valjanost, izostane iz kuće neprekidno punih deset godinah, a nije se za to pogodio sa zadrugom, niti se povratio uz rok odredjeni mu od dotične vlasti po §. 47., niti je svoje odsuće temeljito opravdao: mučke se je odrekao prava na zadrugu. Njegovoj se kući ostavlja na volju, hoće li ga opet primiti za člana zadruge §. 29.).

Kod vojnikah treba računati ovih deset godinah od onog vremena, kada svoju službu dovrše.

Nu prosto je svakome kućaninu odreć se svojih pravah i dužnostih na zadrugu naročitim očitovanjem, koje se ima predati obćini.

§. 50. *Izplatom.* Pojedini kućani mogu se u pogledu svoga diela od zadružnog imutka nagoditi s kućom za odsječnu izplatu (§. 37.), ali na ovo treba da pristane absolutna većina svih nazočnih punoljetnih kućanah (§. 14.).

§. 51. *Druge vrsti razlazah.* Zadruge posvema nestaje:
a) kad pomru svi kućani (§. 23.),
b) kad se prodade sav nepokretni zadružni imutak.

VII. Prelazne ustanove.

§. 52. Punoljetni kućani, koji su prije 1. travnja 1848. kuću ostavili, pa se do danas nisu povratili, niti pogodbu kakovu sa zadrugom učinili, nemogu ništa više zahtievati od zadružnog imutka, ako su se drugdje okućili, ili ako samostalan obrt tjeraju, a nisu samo gdje u službi.

Nu i ovi posljednji, ako su prije 1. travnja 1848. kuću ostavili, moraju se uz godinu danah, poslie kako je ovaj zakon proglašen, ili kući povratiti, ili drugčije svoje pravo na imutak zadruge izkazati, jer će inače ovo njihovo pravo dospjeti.

§. 53. Dugovi, koje je sam kuće gospodar ili koji kućanin počinio, prije nego što bi ovaj zakon proglašen, mogu se samo onda smatrati kao dugovi zadruge, i kao takovi iztjerati ovrhom na zadružni imutak, kad se pravno dokaže, da su uzajmljeni novci potrošeni na zadružne potrebe. Inače jamči za ovakove osobne dugove samo osobina dužnikova (§. 16.).

§. 54. Ako ovaj zakon u gdjekojem slučaju nedotječe, treba se držati kod presudjivanja gradjanskih parbah gradjanskog zakona, a u kaznenih stvarih kaznenog zakonika, ili pako propisah o postupanju političkih vlastih u prestupcih.

Članak CXIII.

O kralj. odpisu, kojim se saboru trojedne kraljevine na njegovu adressu odgovorilo i on razpustio.

Pokle je svietli ban javio, da je stigao previšnji kraljevski odgovor na adressu sabora trojedne kraljevine, bude ovo kraljevsko pismo u saboru razpečaćeno i javno pročitano, te se je iz sadržaja njegovoga sabor trojedne kraljevine ubaviestio:

§. 1. Da Nj. kralj. apošt. Veličanstvo prie svega saboru trojedne kraljevine o tom zadaje kraljevsku svoju rieč, da postavljenjem i izvedenjem načelah, izrečenih u diplomu od 20. listopada 1860, niti je smjeralo, a niti smjera oduzimati davno utvrdjena i sposobna još za život prava; a tako da ni u obziru načina izvršivanja tih pravah, niti bijaše niti jest nakana Nj. Veličanstva uvesti većih promienah od onih, koje neobhodno zahtieva jedinstvo i jakost monarkije.

§. 2. Da je Nj. kralj. apošt. Veličanstvo obavljenu inštallaciju bana, podmaršala Josipa baruna Šokčevića (čl. XXX.); nadalje imenovanja učinjena po banu, i to: Ivana Zidarića sudovačkoga za podbana, a podmaršala Jurja grofa Jelačića Bužimskoga za podvojvodu trojedne kraljevine, kao napokon i položene po rečenih dostojanstvenicih prisege, (čl. LVII.) uz odobrenje na previšnje znanje uzeti blagoizvolilo s time, da nenalazi ništa prigovorit ni proti tomu, da saboru ostane pridržano pravo, u svoje doba, kad nastupi potreba, izabrati prabilježnika trojedne kraljevine (čl. XXIX.).

§. 3. Da je Nj. kralj. apošt. Veličanstvo zaključku saborskomu, stvorenomu u obziru sadašnjega odnošaja trojedne kraljevine dalm. hrvatsko-slavonske prema kraljevini ugarskoj, a tako i u obziru temelja za buduće pogadjanje s istom kraljevinom, previšnje svoje kraljevsko odobrenje podielilo, ter da će ga prvomu budućemu saboru ugarskomu u slici kraljevskoga predloga za razpravljanje predložiti; — zatim da je Nj. Veličanstvo, hoteći trojednoj kraljevini dati dalji dokaz otčinske svoje brižljivosti, i želeći ju za unapredak posve umiriti o autonomnom položaju njezinu, odrediti blagoizvoljelo, da se privremeni kraljevski dvorski dikasterij hrvatsko-slavonski definitivno pretvori u kraljevsku dalmatinsko-hrvatsko-slavonsku dvorsku kancelariju (čl. XLIV), ter da se istim načinom, za stvari sudbene, razpravljene u Hrvatskoj i Slavoniji pastavi, osobita vrhovna sudbena inštancija (čl. XLV.); nu

§. 4. Da Nj. kralj. apošt. Veličansto inim, u adressi napomenutim željam i zaključkom saborskim previšnje odobrenje podielit nemože s toga, što se Nj. Veličanstvu: *a)* tvrdnje one, da trojedna kraljevina s ostalimi kralje-

---

§. 55. Dosadašnji zakoni i naredbe, koje se neslažu s ovimi propisi, ovim se ukidaju, naročito XIV. 1836. i VIII. 1840.

§. 56. Zadruge i njezini kućani neplaćaju prenosbine, kad se kojemu kućaninu izplati njegov dio po §. 50., ili kad se zadruga razdieli po §§. 33. i 47. ili proda med kućani.

§. 57. Kod dobrovoljnih prodajah pojedinih komadah zemljišta podjeljuje dozvolu obćina, saslušav prije kućane, kada nadje, da jošte kući ostane najmanje u §. 33. naznačeni zemljišnji obseg.

§. 58. Za upis u zemljišnik kod dobrovoljne ili sudbene prodaje imadu se brinuti same stranke.

vinami i zemljami carevine austrijanske nije skopčana nikakovimi skupnimi interesi ni poslovi, nego jedino sredstvom previšnje osobe vladarove, (čl. LVI. §. 2.) obzirom na više stogodišnji svakovrtni razvitak monarkije i pojedinih njezinih zemaljah, i obzirom na duh i rieči sankcije pragmatične posve beztemeljne čine; — zatim: što je *b)* iskanje bezuvjetnog povratka starodavnoga — izključivo feudalnoga — ustava tako duhu vremena, kao i interesom trojedne kraljevine protivno, ter da će s toga Nj. Veličanstvo svakoj, bud kakvoj napasti povrate starodavnoga ustavnoga stanja, pod kojim se, po teoriji prava makar kojoj, nemore razumievat stanje ino nego ono, koje biaše u životu neposredno pred god. 1848, postojano odolievati, ter i nadalje sa svom snagom držat se temeljnih državnih zakonah od 20. listopada 1860 i 26. veljače 1861; — nadalje što je *c)* vojnička krajiška sistema ne samo u pogledu jakosti ukupne države, nego osobito i u pogledu političnoga značenja i narodne budućnosti iste trojedne kraljevine, jošte uviek od tolike važnosti, da nebi probitačno bilo, da se sad ovom sistemom bud kako stane bitno drmati (čl. LXVIV.); pripoznavajuć u ostalom Nj Veličanstvo zemljište hrvatsko-slavonske krajine za cjeloviti sastavni dio trojedne kraljevine time, da je Nj. Veličanstvo ne samo u krilu ratnoga ministarstva odredilo viećanje o povlasticah, koje bi se imale podielit mnogo zaslužnoj krajini, i kojih će uspjesi zadovoljiti primjerenim njezinim željam, u koliko je to u sadašnjih okolnostih ikoliko samo moguće, nego da mu je tvrda nakana, neostati kod samih tih povlasticah, nego po potreboćah vremena naći i u život uvesti još i inih dodirnih točakah u upravi i zakonotvorstvu vojničke krajine i njezine matere kraljevine; — zatim: što je Nj. Veličanstvo *d)* u pogledu sjedinjenja Dalmacije sa kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom (čl. XXXI) već u odlukah svojih od 5 prosinca 1860 i od 26. veljače 1861 izjavilo sklonost za uvaženje podnešenih u tom obziru željah, te i naznačilo put, kojim bi se oto pitanje slobodnim porazumkom zastupnikah svih dotičnih kraljevinah riešit moglo na zadovoljstvo jedne strane i druge, nu što sabor kraljevine Dalmacije nehtjede pristati na to, da u rečenu svrhu na sabor hrvatsko-slavonski pošalje svoje poslanike, te tako se Nj. Veličanstvu nemože na ino, van odmah, kako državo-pravni položaj Hrvatske i Slavonije prema ukupnoj monarkiji bude stalno uredjen načinom takovim, koji bude odgovarao i interesom monarkije i interesom trojedne kraljevine, pozvati još jedanput sabor dalmatinski, da se sa saborom hrvatskim i slavonskim, putem odaslanih tamo poslanikah, o bližjoj svezi djelovah trojedne kraljevine sporazumije i uspjeh previšnjemu riešenju podvrgne; — zatim: *e)* što Nj. Veličansto, koliko god mu je čvrsta volja, da jeziku narodnom i u školi bude sačuvan položaj, koji ga punim pravom ide, i da mu bude osiguran razvoj čim je moguće veći — ipak ovosaborskoj osnovi zakonskoj (čl. LVIII.) u njezinoj sadašnjoj redakciji nemože podieliti previšnje svoje sankcije s toga, jer nije toga mnenja, da bi se sve obstojeće u zemlji oblasti, dakle i vojničke i financialne, u poslovih svojih službenih, da bi se nadalje svakolika tamošnja javna družtva u svojih spisih; da bi se napokon svikolici tamošniji državljani, dakle i oni, koji faktično pripadaju inomu kojemu jeziku, u svojem prometu imali služit izključivo jezikom trojedne kraljevine; nadalje *f)* što bi ona opazka sabora, da u obziru sazivanja sabora, naredba kralja Maksimiliana od 29. studenoga 1567 člankom 58: 1790|1 nije preinačena (član. XXVIII.), počivala na očitoj bludnji, buduć po potonjem zakonu ban, kao u obće u svih

monarkičkih državah, nije vlastan sazvati sabora, nego samo s predbježnom dozvolom kraljevskom; zatim *g)* što Nj. Veličanstvo onoj želji: da bi sabor danom prigodom predložio kruni sposobnih za dostojanstvo banovo osobah (član. I. §. 2.) zadovoljiti nemože, dopuštajuć, da saboru, u onih slučajevih, kada bi u doba izpražnjena dostojanstva banskoga upravo sakupljen bio, podobnih za čast tu muževah, istim načinom, kao njegda, samo priporučiti dozvoljeno bude; — napokon *h)* što je Nj. Veličanstvo ravno s radošću razumjelo pripravnost sabora, izraženu za učestvovanje u kraljevskoj krunitbi, nu ipak da dotle, dok nebudu uredjeni odnošaji medju kraljevinom ugarskom i kraljevinami Dalmacijom Hrvatskom i Slavonijom, privoljiti nemože na posebno, po saboru trojedne kraljevine zamoljeno krunjenje Nj. Veličanstva, kao kralja ovieh kraljevinah.

Nu budući Nj. kralj. apošt. Veličanstvo sporazumljenje o ovih, kao i mnogih inih, dosad žalibože još neriešenih životnih pitanjih trojedne kraljevine očekuje od bližnjega sabora, kojega će Nj. Veličanstvo čim prije bude moguće sazvat u tu svrhu, da uzme u pretres nazočni kraljevski odpis, i da potvrdjene u njem sada već zaključke u običajnoj redakciji Nj. Veličanstva predloži, i da u pogledu onih pitanjah, koja dosad nisu riešena, viećanje preduzme, s toga pod jedno

§. 5. Sabor ovaj razpuštenim očituje time: da članovi saborski odmah, čim se ubavieste o ovom kralj. odpisu, dosadanja prava i punovlast svoju smatraju za utrnula i da se vrate k običnomu zanimanju svoga života, naložuć izvršenje ote naredbe banu Josipu barunu Šokčeviću, tako u položaju njegovu zakonitog predsjednika saborskoga, kao ujedno i kraljevskom Nj. Veličanstva komisaru, u tu svrhu imenovanu i za slučaj potrebe shodno opunovlaštenu; čega radi

§. 6. Svietli Ban izza pročitana prienavedena kralj. odpisa i izza kako bi se on članovom saborskim u obće, a dotičnim odbornikom i bilježnikom na pose na njihovom revnom djelovanju zahvalio, te ujedno je pozvao bio, da pisma saborska, koja se u njihovih rukuh nalaze, predadu u saborsku pisaru, sabor ovaj razpuštenim praglasi, te time zaključi saborovanje god. 1861. —

SADRŽAJ I. SVEZKA.

Saborski Zaključci:

21

Strana.

Strana.

SPISI SABORSKI

SABORA KRALJEVINAH

DALMACIJE, HRVATSKE I SLAVONIJE

od god. 1861.

Uredili i izdali:

Bar. Dragojlo Kušlan,
veliki bilježnik sl. županije zagrebačke i bivši drugi podpredsjednik saborski i zastupnik naroda.

Dr. Mirko Šuhaj,
javni redov. profesor na kralj. pravoslovnoj Akademiji zagrebačkoj, i bivši zastupnik naroda.

Svezak II.

Predlozi, prošnje, kraljevska pisma, previšnji odpisi, izviešća, interpelacije i predstavke.

Ciena 1 fr. 50 n.

U ZAGREBU, 1862.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Br. 1.

Zapisnik odbora, odredjenoga po konferenciji saborskih članovah za previdjenje obrazca zakletve banove.

Pritomni članovi odbora: G. predsjednik Julio grof Janković; gg. odbornici: Ljudevit Salopek, biskup Smičiklas, biskup Venceslav Soić, Koloman Bedeković, Vladislav Kukuljević, barun Drogojlo Kušlan, Aleksander Fodroci, Mojsija Baltić, Josip Vuščić, Mato Mrazović i Makso Prica, ujedno pismovodja.

Pošto se je odbor danas u 4 sata popodne sastao, uzeo je u pretres formulu zakletve, koju je pokojni ban Jellačić položio, i koja po zaključku današnje konferencije saborskih članovah ima za temelj služiti.

Izza kako je istu formulu zakletve svestrano izpitao i potanko razmotrio, bude zaključeno:

Da se visokomu saboru predloži, neka bi se ista formula zakletve u jezgri primila i odobrila, nu s promjenami a odnosno dodatci sliedećimi:

a) Da se poslje riečih „da će Njegovome Veličanstvu“ dodadu rieči „koje se kao kralj apoštolski, Ugarski, Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski i. t. d. tečajem sadašnjih saborah Ugarske i trojedne kraljevine kruniti ima.“

b) Da se mjesto rieči „u ostalom za Njegovim Veličanstvom“ umetnu rieči „a uz to.“

c) Da se rieči „slobodi“ doda rieč „zakonitoj“ a rieči „pravicah“ da se doda rieč „temeljnih.“

d) Da se izza rieči „ustav“ doda rieč „i cjelokupnost“, a mjesto riečih „zemaljah ovih“ da se umetnu rieči „trojedne kraljevine.“

e) Da se mjesto „zakone državne“ upotrebe rieči „zakone ovih kraljevinah.“

Prica s. r., perovodja.

(Rieš. čl. I.)

Br. 2.

Kraljevsko pismo od 26. veljače 1861, kojim se saboru troj. kraljevine obznanjuje imenovanje Josipa baruna Šokčevića za bana troj. kraljevine.

Mi Franjo Josip I. po božjoj milosti car Austrijanski, kralj Ugarski i Českí, kralj Lombardezki, Mljetački, Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski, Galički, Vladimirski, i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd. itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni vjerni Naši!

Budući Mi dostojanstvo bana kraljevinah Naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odlukom Našom od 19. lipnja 1860. vjernomu Nam i iskreno ljubljenomu, poglavitomu i velemožnomu barunu Josipu Šokčeviću, pravomu našemu tajnomu savjetniku i podmaršalu milostivo podielili, kao u obilan dokaz kraljevsko Naše naklonosti, koju gojimo prama njemu i poradi velikih zaslugah, osobitih i odličnih službah njegovih i po kraljevskom Našem zvanju, smjerajućem vazda i jedino na obće dobro i korist države, s toga javljamo to vjernostim Vašim i ujedno milostivo Vam zapoviedamo pismom ovim, da rečenoga baruna Josipa Šokčevića, kojega če vjerni Nam i ljubljeni, častni Juraj Havlik, stožernik i

arcibiskup zagrebački, kojega naročito zato odredismo, pred vjernostmi Vašimi svečano umjestiti u dostojanstvo bansko, priznadete za pravoga i zakonitoga bana rečenih kraljevinah, izkazujete Mu i nadalje dužno štovanje, u svih stvarih i poslovih, koji spadaju na zvanje bansko, da Mu budete poslušni i pokorni, u svestranom promicanju obćega dobra i previšnje Naše službe, da radite vazda u slozi i u porazumku s njime, da Mu idete pomnjivo na ruku, i da svagda u zajedničkom vieću i dogovoru s njime obavljate i riešavate poslove, koji idu u područje Vaše.

U ostalom ostajemo Vam Našom carsko-kraljevskom milošću blagonaklonjeni

Dano u cesarskom Našem stolnom i glavnom gradu Beču u Austriji na dvadeset i šesti dan mjeseca veljače godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjo Josip, s. r. Ivan Mažuranić, s. r. Franjo Žigrović Pretočki, s. r.

(Rieš. čl. I.)

Br. 3.

Kraljevsko pismo od 26. veljače 1861, kojim se stožernik i arcibiskup zagrebački Juraj Haulik Váraljski, imenuje kraljevskim povjerenikom za svečani umještaj Josipa baruna Šokčevića u čast bansku.

Mi Franjo Josip I., po božjoj milosti car Austrijanski, kralj Ugarski i Češki, kralj Lombardezki i Mljetački, Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski, Galički, Vladimirski i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd. itd.

Budući dostojanstvo bana kraljevinah naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije izpražnjeno, sklonismo se odlukom Našom od 19. lipnja 1860. vjernomu Nam i iskreno ljubljenomu velemožnomu barunu Josipu Šokčeviću, vitezu reda Našega željezne krune prvoga razreda, pravomu Našemu tajnomu savjetniku, podmaršalu itd., kao u obilniji znak kraljevske Naše naklonosti, koju radi mnogih i odličnih zaslugah njegovih gojimo prama njemu, milostivo podieliti rečeno dostojanstvo bansko. Nalazimo zato Uzoritost Vašu imenovati za kraljevskoga povjerenika Našega, da kao takov pomenutoga bana svečano uvedete i umjestite u dostojanstvo ovo.

Toga radi Uzoritosti Vašoj kao kraljevskomu povjereniku Našemu naročito za svečani taj čin naredjenomu, milostivo nalažemo i zapoviedamo, da se, čim previšnju ovu odluku i volju Našu kraljevsku saznali budete, i glede roka, kada da svećani taj uvod bude, i glede zemaljskoga sabora, koji se u svrhu tu sazvati ima, dogovorite i porazumijete s banom, i zatim, pošto isti položio bude zakletvu propisanu, da pred sakupljenim saborom svečani uvod bana obavite, i Nam o tom u svoje doba preponizno izviestje podnesete. U ostalom ostajemo Vam Našom cesarsko-kraljevskom milostju blagonaklonjeni.

Dano u Našem stolnom i glavnom gradu Beču u Austriji na dvadeset i šesti dan mjeseca veljače godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjo Josip, v. r. Ivan Mažurarič, v. r. Franjo Žigrović Pretočki, v. r.

(Rieš. čl. I.)

Br. 4.

Kraljevska povelja za bana Josipa baruna Šokčevića.

Mi Franjo Josip I. po milosti božjoj cesar Austrijanski, kralj apoštolski Ugarski, Češki, Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski, Galički i Vladimirski, kralj Lombardezki, Mljetački,

Ilirski itd., arkivojvoda Austrijanski, veliki vojvoda Krakovski, veliki knez Erdeljski, markgrof Moravski, grof Habsburžki, Tirolski, itd.

Dajemo pismom ovim na znanje, i poručujemo svim kolikim, kojih se tiče, kao što sliedi: Dostojno i milostivo uvažajući Mi neoskvrnjenu vjernost, neporočnu vječnu službu i velike mnogobrojne usluge, vjernoga Nam i iskreno ljubljenoga velemožnoga baruna Josipa Šokčevića, pravoga Našega tajnoga savjetnika, podmaršala, viteza cesarskoga reda željezne krune prvoga razreda, urešenoga krstom za zasluge vojničke, što ih on po primjeru slavnih i zaslugami dičnih muževah naroda svoga prinese, a i neprestano još sveudilj prinosi Nam i prejasnom domu Našemu; poznavajući Mi nadalje riedku i izvanrednu vještinu u rukovanju i obavljanju poslovah javnih, krasne i izvrstne mu darove uma i srdca, i vrlinu mu u svakovrstnih strukah vojničkih i gradjanskih, i budući Mi kruto uvjereni, da će on vrlimi svojstvi, kojimi se odlikuje, koli za promicanje javnoga dobra i sreće kraljevinah Naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije toli i za previšnju službu Našu kraljevsku biti neumoran i koristan, odlučismo premilostivo iz osobite milosti Naše, i po vlastitom nagonu previšnjom odlukom Našom od 19. lipnja 1860. rečenoga baruna Josipa Šokčevića na dostojanstvo bansko pomenutih kraljevinah Naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uznieti i uzvisiti, te mu isto dostojanstvo bansko sa svimi, koje su s njim skopčane, pravicami, častmi, povlasticami, preimućtvi, pravi i uredovnimi povlasti, što su ih ostali bani rečenih kraljevinah Naših po zakonu i starodavnom običaju uživali, milostivo dati i podieliti, kao što mu isto i dajemo i podieljujemo i nanj ga uznosimo i uzvišujemo što najsvetčanije kriepošću i po svjedočanstvu ovoga pisma Našega. Dato po vjernom Nam i iskreno ljubljenom Ivanu Mažuraniću, predsjedniku Našega privremenoga hrvatsko-slavonskoga dvorskoga dikasterija, u glavnom Našem i prestolnom gradu Beču na dvadeset i šesti dan mjeseca veljače godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjo Josip, v. r. Predsjednik privremenoga kraljevsko-hrvatsko-slavonskoga dvorskoga dikasterija: Ivan Mažuranić, v. r. Po previšjoj zapoviedi Njegovoga cesarskoga i kraljevskoga apoštolskoga Veličanstva Franjo Žigrović Pretočki, v. r.

(Rieš. čl. I.)

Br. 5.

Predlog ustmeni zastupnika narodnoga Slavoljuba Vrbančića, o ogradi sabora:

a) Proti tomu, što je saboru zapriećeno po starodavnom ustavnom pravu viećati i odlućivati o formuli prisege, koju ima položiti ban prigodom svog umještaja.

b) Proti povredi starodavnoga prava trojedne kraljevine, po kojem je njezin sabor vlastan predlagati kralju njekolicinu osobah, koje scieni za vriedne i sposobne za čast bansku.

(Primljen i riešen čl. I.)

Br. 6.

Zapisnik ovjeritbeni prvoga saborskoga odsjeka od 18. travnja 1861.

Po zadobljenom nalogu iz saborske sjednice kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije dne 17. travnja l. t. obzirom na čl. 6. pravilah o privremenom ustrojenju sabora i o verifikaciji — jeste izpitivanje valjanosti izborah saborskih članovah II. odsjeka saborskih odborah polag zadobljena imenika, što no su njihova vjerodajna pisma i izborni za-

pisnici, kao i na pismo stavljena tužba proti valjanosti izbora saborskih članovah gospode Petra Očića, i Antuna Štoca kao zastupnikah slob. i povelj. trgovišta Samobora ovom postupajućem odboru predana.

Uzev u ruke g. predsjednik odbora gorenaznačeni imenik ozvao je redomice imena i prezimena tamo sadržanih saborskih članovah, kojih pouzdanice su podjedno verificirane, kako sliedi:

1. Povlastnica za g. Dr. Antuna Stojanovića velikog bilježnika, žup. vjerovitičke od 25. ožujka 1861. jednoglasno izdana po obćinskom zastupničtvu trgovišća Vjerovitice, da ga on na hrvatsko-slav. saboru dne 13. i sliedećih danah mjeseca travnja 1861. zastupa;

Obzirom na onu okolnost, da nije bilo stanovitog propisa u domovini našoj, kakov da bude slog te poslanice, i tko bi ju upravo izdati bio imao, jer se po Ot. Fortunatu Pintariću župnom upravitelju, zatim po podsudcu Gvozdanoviću, onda Franji Solaričku i Povi Laliću, potonjoj dvojici nevidiva naslova podpisana nalazi, pak što proti njojzi nikakova tužba nepredleži, mnije postupajući saborski odbor, da se gornja povlastnica za Dr. Antuna Stojanoviča izdana valjanom izjavi.

2. Pozivnica g. biskupa Venceslava Soića nije prispjela u ruke postupajućeg odbora.

Iz razloga da se je dužan izkazati svaki član sabora, kojim pravom tamo mjesto i glas imade, to mnije odbor, da se toli radi cielokupnosti verifikacionalnog čina, koli radi toga, da se uzvidi, tko je na sabor trojedne kraljevine pozvan, a tko nije pozvan, zatim tko je na sabor došao, a tko došao nije, te da se po saboru radi nedošastja oniuh shodne naredbe učine — onaj nalog g. biskupu Venceslavu Soiću svakako podieli, da svoju pozivnicu na ovaj sabor naknadno doprinese.

3. Zapisnik sjednice učiteljskog sbora na kr. pravoslovnoj akademiji u Zagrebu od 7. travnja 1861. po kojem je g. Dr. Pavao Muhić ravnatelj gornje akademije zastupnikom njenjim izabran na sabor trojedne kraljevine;

Postupajući odbor smatra predidući izbor pravilnim, jedino opažuje, da je na mjesto pouzdanice zapisnik pridonešen, i zato mnije isti ovaj odbor, da visoki sabor u to ime za buduće zakon stvori, da budu vjerodajnice narodnieh zastupnikah jednolike i jednako glaseće.

4. Ubaviest poglavarstva kr. i slob. grada Zagreba od 13. travnja 1861. br. 1375. kojom se g. Vjekoslavu Friganu do znanja stavlja, da su ga ovogradski izbornici IV. izbornog kotara absolutnom većinom glasovah saborskim poklisarom izabrali.

Premda ime sad rečenog zastupnika g. Frigana u istoj ubaviesti napomenjeno nije, već se jedino ono na dan ubaviesti i izvana na njoj nacrtano u slici dekreta nahadja, pa kad bi se i dno i kabanica njeja odrezala, onda ona upravo na ničije ime nebi glasila, zato uz izjavu te ubaviesti pravilnom mnije postupajući odbor, da se za odpravak budućih vjerodajnih pisamah stalan i nepovriediv zakon tečajem ovog sabora učini.

5. Vjerodajno pismo, što no ga je skupština županije križevačke dne 26. i sliedećih danah mjeseca ožujka 1861. g. Matiji Mrazoviću odvjetniku ovdje izdala, zasviedočavajući mu, da je on po glasu službenog izviešća skupštini podnešena u kotaru Prečečkom za narodnog saborskog zastupnika izabran.

Ovo vjerodajno pismo je nalik gornjemu, što je u Zagrebu za g. Frigana izdano, i ono bi se isto tako osakatiti dalo.

Postupajući adbor mnije, da se ipak vjerodajno to pismo prime, nu opetovano se usudjuje da svrati potriebitu pozornost visokog sabora, da se jednoličnost budućih pouzdanicah zakonom obezbjedi.

6. Vjerodajno pismo dne 6. travaja 1861. po Stiepanu Drčiću kot. sudcu županije

zagreb. za g. Maksu Piškorca vlastelina u Brezju izdano, po kojem je on zastupnikom kotara samoborskog za ovaj sabor jednoglasno izabran;

Izim jedine opazke, da sam kotarski sudac taj izbor potvrdjuje, a tužbe nema, mnije postupajući odbor, da se valjanim proglasi.

7. Zapisnik obćine Novoga u Vinodolu od 1. travnja 1861. polag koga je g. Ivan Vončina županije riečke I. podžupan za istu obćinu jednodušno izabran zastupnikom na sabor trojedne kraljevine.

Primlje se uz onu opazku, da se za buduće jednoličnost pouzdanicah zakonom ustanovi — a što se tiče toga, da se g. zastupnik Vnočina imenuje podžupanom županije riečke, koju naši ustavni dojakošnji zakoni nepoznaju, to si odbor zadržajo pravo o tom svoje mnienje u izviešću vrh obavljene verifikacie posebice izraziti.

8. Povjeriteljna sviedočba po poglavarstvu i starešinstvu slob. i kr. grada varaždina dne 9. travnja l. t. br. 41. za g. Mihalja Košćeca gradskog varasd. sudca kano ovo saborskog zastupnika izdana.

Čim bi na temelju čl. 10. pravilah o privrjemenom ustrojenju sabora i o verifikaciji g. odbornik Koloman Bedeković kao sukandidat g. zastupnika Košćeca iz odborne dvorane izstupio, to u njegovu odsutju;

Mnije postupajući odbor, da se gornja povjeriteljna sviedočba pravilnom izjavi, jer nikakva tužba nepredleži, što bi moguće biti moglo, budući u povjernici traga nije, da bi čitavo gradjanstvo u izbor gornjeg poslanika uticalo bilo.

Odmah kako je prediduće mnienje izraženo bilo pozvan g. Koloman Bedeković povrnuo se je u odbornu dvoranu, da nastavi svoje suodborno djelovanje, u prisutju dakle njegovu bi nastavljen posao pod tečkom:

9. Zapisnik u Lokvah dne 10. travnja 1861. sastavljen, po kojem je odvjetnik županije riečke g. Faustin Suppe izabran saborskim zastupuikom za kotar Delnički u županiji riečkoj;

Postupajući odbor mnije, da se ovaj izbor pravilnim očituje, a glede zakona za jednoličnost vjerodajnih pisamah kako prije opetuje.

10. Vjerovnica skupštine županije varašdinske od 18. ožujka i 8. i sliedećih danah mjeseca travnja 1861. za g. Kazimira Jelačića, da je u tamošnjem kotaru zlatarskom saborskim poslanikom imenovan;

Primlje se kao pravilna, a zakon da se izdade za jednoličnost vjerovnicah po mnienju odbora iz ovog jošte sabora.

11. Vjerodajno pismo episkopata i konsistorija eparchie Pakračke, kojim je dne 16/28 ožujka l. t. g. Prota Aleksandro Čupović saborskim zastupnikom izabran;

Postupajući odbor mnije, da se gornje vjerodajno pismo pravilnim očituje, budući je neprepornо.

12. Vjerodajno pismo kr. grada koprivnice od 23. ožujka 1861. br. 81, kojim je g. tamošnji sudac Franjo Kemenović ovo saborskim poklisarom izabran;

Mnije odbor, da se valjanim izjavi, jer preporu nepodstoji.

13. Vjerodajno pismo kaptola crkve Bosanske-Djakovačke i Sriemske od 22. ožujka l. t. kojim je g. kanonik Jerolim Andrić saborskim zastupnikom izabran.

Mnije odbor, da se takodjer bez prigovora valjanim izjavi.

14. Vjerodajno pismo zastupničtva poveljenog trgovišta Samobora od 11. travnja 1861. br. 162. kojim je g. Petar Očić, podžupan županije zagrebačke jednoglasno izabran poklisarom za ovaj sabor.

Za dalje utvrdjenje toga poslanstva priležі takodjer čl. 1. iz djelah sjednice Magistrata poveljenog trgovišta Samobora od 11. travnja 1861. iz kojeg izlazi, da su sena-

tori, prisjednici i ostali častnici u tamošnjoj obćinskoj dvorani sakupljeni g. Očića ovosabornim zastupnikom jednodušno izabrali.

Nu toli proti izboru g. Očića koli i onom njegovog susaborskog zastupnika Antuna Štoca predana je pismena pritužba po g. Eduardu Šuljoku i sudrugovih, 71. na broju stranom vlastoručno podpisana, a stranom podkrižana, bez da bi svjedoci križevah navedeni bili — na visoki sabor kraljevinah Hrvatske i Slavonije upravljena radi nezakonitog izbora poklisarah poveljenog trgovišta Samobora, što no su u osobah g. Petra Očića, i jedva 22 godine starog g. Antuna Štoca kako gore rečeno je izabrani.

Tužitelji vele, da njima nije bio obznanjen rok za izbor saborskih poklisarah, stoga da nisu mogli izboru tomu prisustvovati, i u tom pravu svomu da su takvim načinom nezakonito zapriečeni — oni protestiraju veleći, da nepriznavaju nezakonite poklisare, već nje javno opozivlju, moleći, da se novi izbor poklisarah u Samoboru odredi.

Što se pako tiče obnove magistrata istog poveljenog trgovišta Samobora, tu se oni tuže na bivšeg povjerenika kod obnove g. Maksu Piškorca, da je bivšem podnačelniku Ivanu Jurčiću obćinski pečat, i ključe od pismare silovito oduzeo, moleći za odredbu, da se ključi ti u ruke jednog županijskog činovnika predadu, a do konačnog riešenja tog važnog posla za svaki manjak u pismari g. Piškorac pod odgovor stavi.

Postupajući odbor mnije, da se iz razloga, što su tužitelji kao u izbirači trgovištu Samobor na temelju čl. 13. pravilah o privrjemenom ustrojenju sabora i o verifikaciji tužbu ovu povesti vlastni, budući su polag naročitog sadržaja gornjeg članka od 11. travnja 1861. što su jedino Senatori, prisjednici i ostali častnici u izbor gornjih poklisarah uticali, izključeni bili — u pogledu tomu iztraga povede, i iztražno povjerenstvo na trh krivca na lice mjesta izašalje.

Što se pako tiče magistratske obnove i pismarskih ključevah da se tužitelji u obziru tomu na svoju zakonitu nadležnost u riešenju te tužbene strane odprave. —

Što se tiče napokon napadanjah upravljenih proti g. Antonu Štocu, što no je takodjer sabornik samoborski, mnije na dalje postupajući odbor, da se taj predmet i onako u uskom savezu sa iztragom glede sabornika g. Očića povesti se imanom stojeći spoji, i podjedno iztražiteljnim putem obredi.

15. Povjeriteljno pismo poglavarstva grada Karlovca od 10. travnja 1861. br. 149. kojim je g. Jovo Obradović tamošniji sudac ovosaborskim poklisarom izabran; —

Odbor mnije, da se valjanim očituje.

16. Isto tako je g. Vinko Pacel profesor na kr. gimnasiji u Rieci poklisarom za grad Karlovac izabran.

Postupajući odbor mnije takodjer da se to povjeriteljno pismo pravilnim očituje. —

17. Sviedočba skupštine županije Požežke od 21. i sliedećih danah mjeseca ožujka 1861. kojom je g. sabornik Mirko Kovačević za tamošnji kotar Cernički jednoglasno odabran. —

Postupajući odbor mnije, da se valjanim poglasi, prem da je opazka, da je izbor u žup. skupštini u Požezi, a ne u dotičnom kotaru obavljen.

18. 19. 20. Vjerodajna pisma skupštine Križevačke od 26. i sliedećih danah Ožujka i travnja l. t. kojimi su i to: a) za kotar novomarovski g. župnik Franjo Žužel; b) za kotar koprivnički g I. podžupan Ferdo Inkej, i c) za kotar moslavački g. podjašprišt i župnik Ivan Miković — za saborske zastupnike izabrani.

Odbor izjavlja svoje mnienje tamo, da se ovi izbori mogu pravilnimi očitovati, prem da bi bolje bilo, da bi dotična kotarska poglavarstva izbore te na mjesto žup. križevačke zasviedočila bila.

21. Zapisnik od 21. ožujka 1861. kojim je za Valpovo u žup. verovitičkoj g. vel. sudac Gustav Knežević za saborskog poslanika izabran;

Ovaj je zapisnik supodpisao sa drugom četvoricom sam sabornik g. Gustav Knežević, i tim činom postao je sam svojim svedokom, postupajući ipak odbor negledeći na tu okolnost, jer su još četvorica taj zapisnik supodpisali, a izbor do sele nepreporan jest — mnije da se u svojoj bitnosti ostavi.

22. Svjedočba kot. sudca žup. zagrebačke g. Kerestury-a od 9. travnja 1861., kojom je g. Nikola Havliček podjašprišt i župnik za kotar Dugoselski poslanikom na ovaj sabor jedno glasno izabran;

Po mnienju postupajućeg odbora može se valjanom izjaviti, jedino u pogledu forme opažuje se kao i kod više drugih, da je od silne potriebe za olakšanje posalah budućih verifikaciah, da se i slog i slika vjerodajnih pisamah zakonom ustanovi.

23. Ubaviest poglavarstva grada Zagreba od 12. travnja 1861. br. 1375 kojom se profesoru g. Dr. Mirku Šuhaju do znanja stavlja, da su ga ovogradski izbornici II. izbornog kotara absolutnom većinom glasovah saborskim poklisarom izabrali;

Budući je ova ubaviest jednolika onoj pod gornjim br. 4. to se tamo opisana nedostatnost ovdje ponavlja, u ostalom pako mnije ovaj odbor, da se i ova ubaviest valjanom izjavi.

24. Povjeriteljna svjedočba grada Varašdina od 9. travnja l. t., br. 41. da je tamošnji starešina g. Ivan Nep. Petrović saborskim pouzdanikom izabran;

Čim bi opet na temelju čl. 10. pravilah g. odbornik Koloman Bedeković kao sukandidat g. Petrovića iz odborne dvorane izašao, u njegovim odsutju;

Mnjije odbor, da se ta pouzdanica kao i gornja pod br. 8. valjanom izjavi uz opazku glede suzastupnika njegova g. Košćeca gore napomenjenu.

Nakon izražena ovog mmnienja bi pozvan g. Koloman Bedeković natrag u odbornu dvoranu, i u njegovu prisutju nastavljen jest verifikacionalni posao pod točkom:

25. Zapisnik od 19. ožujka 1861., kojim se zasviedočava, da je za kotar Vočinski u županiji vjerovitičkoj g. Škender Tompak zastupnikom na ovaj sabor izabran;

Odbor mnije, da se pravilnim izjavi, premda je ona okolnost kod previdjenja ovog zapisnika, što je taj zapisnik Gjuro Theodorović kao žup. povjerenik supodpisao, postupajući odbor vele ogorčila, jer ustavni naš „županjski život" županjskieh povjerenikah nepoznaje.

26. Pozivnica uzorit. g. stožernika Jurja Haulika u ruke postupajućega odbora prispjela nije.

Premda odbor ovaj ni malo nedjvoji o sposobnosti g. stožernika, da u sabor trojedne kraljevine kao saborski član spada; ništa manje ipak valja i ovdje, što je gore pod točkom 2. glede g. biskupa Soića rečeno, i odbor mnije, da se nj. uzoritosti g. stožerniku Hauliku takodjer onaj nalog podjeli, da svoju pozivnicu za ovaj sabor naknadno podnese.

27. Vjerodajno pismo zastupničtva poveljenog trgovišta Samobora od 11. travnja l. t. br. 162., kojim je tamošnji starešina g. Antun Štoc poklisarom za ovaj sabor jednoglasnoizabran;

Budući je gore pod br. 14. iz razlogah ondje navedenih već predlog učinjen, da se ovaj predmet tamo spoji, i iztraga ondje predložena glede ovog takodjer predmeta podjedno obavi, to je ovdje o tom svako dalje mnienje odbora suvišno, već jedino da se ovo vjerodajno pismo k djelom točke 14 primjetne.

Nakon svršena tako djelovanja bi ovaj zapisnik javno čitan, svestrano odobren, i podjedno podpisan. Ivan Kralj s. r, posvetč biskup i prior vranski, kano predsiednik saborski odbora I. odsjeka. Tomislav Cuculić s. r., izviestitelj.

(Rieš. čl. III.)

Br. 7.

Zapisnik ovjeritbeni drugoga saborskoga odsjeka od 18. travnja 1861.

Predmet:

Verifikacija onih saborskih članovah koji su žrebanjem na 17. o. m. preduzetim u III. odsjek saborski razredjeni, te sačinjaju III. verifikacionalni odbor, o kojih je popis po bilježničtvu saborskom ovomu odboru dostavljen.

Na temelju ovoga izkaza i pridodanih mu vjerodajnih pisamah, zapisnikah izbornih i pozivnicah bijaše preduzeta verifikacija sljedećim redom:

1. Izbor g. Bračevca Josipa zastupnika iz kot. valpovačkoga županije virovitičke nije mogao biti verificiran po ovom odboru s toga, što nebijaše ovomu odboru predan zapisnik izborni, a nebijaše mu predan zato, jer je za obadva zastupnika kot. valpovačkoga jedan te isti zapisnik sastavljen, a ovaj bijaše predan I. verifikacionalnomu odboru.

2. Izbor g. Vuščića Josipa zastupnika grada Križevca pronadjen je za redovit na temelju izbornoga zapisnika od 5. travnja 1861. Osim toga, taj isti zapisnik svjedoči, da je i g. knez Nikola Pučić izabran za drugoga zastupnika grada Križevca; nu pošto je verifikacija glede g. kneza Pučića povjerena drugomu odboru, zabilježeno je to ovdje samo radi saveza.

3. Pozivnica za preuzvišenoga g. biskupa djakovačkoga Jos. Štrossmayera nebijaše predložena premda neima dvojbe ni o pravu ni o prisutnosti.

4. Izbor g. Dr. Pavla Jakovčića zastupnika za grad Bakar verificiran je na temelju vjerodajnoga pisma od 10. travnja 1861. po gradskom kapetanu izdanoga.

5. Izbor gosp. Tomislava Padavića, zastupnika kot. čubarskoga žup. riečke nemogaše biti verificiran, jer se iz predloženoga punomoćja nevidi, da je bio izbor preduzet pod nadgledanjem dotičnoga županjskoga poglavarstva, kako to §. 6. sl. c.) izbornoga reda propisuje.

6. Izbor g. Miroslava Hržića, zastupnika grada Koprivnice nemogaše biti verificiran, što nije niti izborni zapisnik niti vjerodajno pismo ovomu odboru predloženo.

7. Izbor prečastnoga g. kanonika Stjepana Ilijaševića zastupnika kaptola začesanskoga pronadjen je za redovit na temelju vjerodajnoga pisma od 10. travnja 1861.

8 Pozivnica za presv. g. grofa Antuna Jelačića nije predložena, imala bi se dakle naknadno predložiti.

9. Izbor g. Franje Šagovca, zastupnika kot djakovačkoga žup. virovitičke pronadjen je za redovit na temelju vjerodajnoga pisma od 20. ožujka 1861.

10. Izbor g. Ernesta Filetića zastupnika kot. kutjevačkoga žup. požežke nadjen je u redu na temelju svjedočbe po županjskoj skupštini ddo. 21. ožujka 1861. izdane.

11. Izbor g. Josipa Vrbanića, zastupnika trgovišta Jaska posvjedočen je redovito vjerodajnim pismom od 8. travnja 1861.

12. Izbor g Janka Šviglin kao zastupnika kotara krašičkoga žup. zagrebačke dvojben je u toliko, što je sam g. Janko Šviglin kao kot. sudac zapisnik izborni sastavio bez daljnjega vjerovnoga potvrdjena o tom, da je §.6. sl. c) izbor. reda obdržavan bio.

13. Izbor g. Luke Botića, zastupnika iz kotara djakovačkoga žup. virovitičke nadjen je u redu na temelju vjerodajnoga pisma od 21. veljače 1861.

14. Izbor g. Ivana Thalera kao zastupnika kotara pleterničkoga, žup. požežke, nadjen je da je u redu na temelju vjerodajnoga pisma po skupštini županije požežke od 21. ožujka 1861 izdanoga.

15. Izbor g. Dra. Batagliarini kao zastupnika kotara bakarskoga, pronadjen je da je u redu na temelju vjerodajnoga pisma po gradskom kapetanu dne 10. travnja 1861. izdanoga.

16. Izbor g. Gustava Šmirmund, kao zastupnika iz kotara miholjačkoga županije virovitičke verificiran je na temelju zapisnika izbornoga od 24. ožujka 1861.

17. Izbor g. Franje Poględića kao zastupnika plem. občine turopoljske, potvrdjen je vjerodajnim pismom od 9. travnja 1861.

18. Izbor g. Pavla Belasa kao zastupnika za kotar brdovački žup. zagrebačke, posvjedočen je dopisom kotarskoga sudca, nu želeti bi bilo, da bude izborni zapisnik naknadno doprinešen.

19. Izbor g. Stjepana Kuglera kao zastupnika kotara našičkoga žup virovitičke nadjen je u redu na temelju zapisnika o izboru redovito sastavljenoga 8. travnja 1861.

20. Izbor g. Janka Cara kao zastupnika za kotar toplički županije varaždinske verificiran je na temelju vjerodajnoga pisma izdanoga iz skupštine varaždinske 8. travnja 1861. držane.

21. Izbor g. Mirka Kršnjavia kao zastupnika za kotar osiečki žup. virovitičke verificiran je na temelju zapisnika od 3. travnja 1861. o tom sastavljenoga.

U istom zapisniku potvrdjuje se izbor i za g. Ljudevita Salopeka; budući pako, da verificiranje glede g. Lj. Salopeka nespada na ovaj odbor, to se ova okolnost ovdje radi saveza samo napominje.

22. Pozivnica banska za presv. g. Ivana Zidarića kao podpredsjednika vis. banske stolice od 14. ožujka 1861, zatim

23. Za presv. g. Ivana Kukuljevića, vel. župana županije zagrebačke od 7. ožujka 1861. potvrdjuju učinjeni poziv na temelju privremenoga izbornoga reda, — o pravu ovoga potonjega neima dvojbe.

24. Izbor g. Tajčevića Dimitrije kao zastupnika za grad Osiek pronadjen je u redu na temelju vjerodajnoga pisma od 3. travnja 1861.

25. Izbor g. Franje Lovrića kao zastupnika za kotar sisački županije zagrebačke verificiran je na temelju vjerodajnoga pisma, izdanoga po kot. sudcu od 10. travnja 1861. izdanoga.

26. Izbor g. Mirka Bogovića kao zastupnika za grad Zagreb verificiran je na temelju vjerodajnoga pisma od 12. travnja 1861.

27. Pozivnicom banskom od 14. ožujka 1861. posvjedočen je poziv za velem. g. Ivana Koblera banske stolice prisjednika na temelju privr. izbornoga reda.

Napokon je predloženo vjerodajno pismo, po vel. skupštini županije požežke na 21. ožujka 1861. izdato, iz kojega se vidi, da je g. Dragutin Cziraky kao zamjenik poslanički za poslanike iz iste županije izabran. Budući da izborni red o zamjenicih ništa nenaredjuje, i budući da je izbor zamjenikah uz representativni sustav stvar neobična: to se predlaže ovo pitanje vis. saboru za riešenje tim više, što se i u mnogih ostalih vjerodajnih pismih i izbornih zapisnicih izbor zamjenikah napominje.

Juraj Haulik s. r. predsjednik. M. Mrazović, izvjestitelj.

(Rieš. čl. III.)

Br. 8.

Zapisnik ovjerilbeni trećega saborskoga odsjeka od 18. travnja 1861.

Dne 18. travnja t. g. prije podne u 9 satih sastadè se u nadbiskupskom gradu u Zagrebu, a na pose u stanu preuzvišenoga Gospodina biskupa djakovačkoga gori spomenuti odbor te poslovao je kao sliedi:

1. Pošto bi pročitan izborni red, odobren previšnjom odlukom od 21. Veljače 1861, a zatim osnova glede verifikacije, odobrena u saborskoj sjednici dne 17. travnja t. g. držanoj — stadè odbor redom izpitivati vjerodajna pisma članovah četvrtoga saborskog odbora, te pronadje: da dotične svoje vjerodajnice sasvim u redu imadu — i to:

GG. Špun Federik, Janda Ivan, Pučič Nikola gf., Horvat Peter, Hrvat Mirko, Egersdorfer Skender, Briglević Josip, Babić Tito, Arvaj Ladislav, Jakić Ante, Kušlan Dragojlo bar., Vukotinović Ljudevit, Prica Makso, Žuvić Josip, Kukuljević Lacko, Kukuljević Franjo, Poturičić Vaso, Kraljević Miroslav, Barabaš Marko, Halper Slavoljub, Vakanović Antun, Milanković Tomo, Pisačić Miroslav, Vranicani Vinko, Rauch Levin bar. Veber Adolfo, Kavanagh Emil bar.

2. Glede gospodina Adolfa Vebera, zastupnika bakarskoga, opaža odbor: da bi se isti gospodin zastupnik, kojemu je vjerodajnica kao namiestnom a u slučaju kao redovitom zastupniku izdana, svakako kao redoviti i to četvrti zastupnik sl. morskog grada i okružja bakarskoga priznati morao, buduć da rečeni grad Bakar sa svojim okružjem prieko 12.000 dušah broji, te mu na taj način po glasu §. 3. izbornoga reda pripada pravo birati i poslati na sabor trojedne naše kraljevine i četvrtog svoga redovitog zastupnika.

3. Glede vjerodajnice g. Vinka Vranicana, zastupnika Senjskoga opaža odbor s pravednim gnjevom: da je rečenomu gospodinu izvan vjerodajnice pravih komitentah njegovih još jedno, njemačkim jezikom pisano i od c. k. tako zvanog „Magistrats-Vorstanda" senjskog, na rečenog g. Vranicana glaseće pismo izdato, te time na novo zasvjedočeno: da imade svedj još oblastih u domovini našoj, koje se — akoprem znadu i znati moraju da im isti car i gospodar s narodom našim hrvatski dopisuje, — ipak neustručavaju pisati budi njemačkim budi drugim kojim — samo ne narodnim našim jezikom. — U tom dakle obziru odluči odbor visoki sabor naš za ljek umoliti.

4. Glede gosp. Milana baruna Kavanag-a, spadajućeg takodjer u krug verifikacionalni trećega odbora, mislio je spočetka isti odbor, da rečeni gospodin, buduć u njemu pozivnice banske medju vjerodajnicami i pozivnicami odboru tomu pripadšimi nema, a nit se pravo znade, da li je uvršten i priznat kao državljanin i velikaš ugrsko-hrvatski, prije nego li na saboru našem pravo mjesta i glasa zadobije, ovo svoje pravo vjerodostojnimi svjedočbami dokazati ima; — nu buduć naknadno — i to tečajem sjednice odbora — rečeni g. barun Kavanag ne samo pozivnicu bansku već i originalnu diplomu svoju odboru predloži i pošto se odbor iz zakonika Ugarskoga Dek. 8. čl. 42. od god. 1827. osvjedočio da je upitani g. bar. Kavanag doista nedvojbeni velikaš ugarsko-hrvatski, prestaje po mnenju rečenoga odhora o spomenutom g. Barunu svake dalnje pitanje i svaka dvojmba.

5. Buduć §. 1. izbornoga reda naročito napominje: da se i naslovni biskupi na naš sabor pozovu, to mnije odbor da bi se imao ustied toga reda i presvjetli g. Josip Matić, prepušt djakovački kao naslovni biskup Rosonski na naš sabor pozovati.

6. Glede nadstojnika vranskoga (Prior Auranae) mnije odbor, da bi mu se kao takovom — akoprem u izbornom redu napomenut nije — ipak po starom običaju na saboru našem pravo mjesta i glasa uzčuvati i podati moralo.

7. Glede obćine Daljske u Vjerovitičkoj županiji, gdieno prieko 6000 dušah imade, mnije odbor: da bi se u smislu izbornoga reda §. 3. barem dva — ako ne tri — zastupnika od strane rečene obćine na sabor pozvati moralo.

8. Glede povlaštenih obćinah i trgovištah: Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko, štono ukupno samo jednoga zastupnika imadu, mnije odbor, da bi po gore navedenom svojstvu svome, rečene povlaštene obćine i tèrgovišta, imajuća takodjer vlastiti svoj Magistrat, u smislu izbornoga reda §. 3. svaka izmedju spomenutih obćinah po jednoga — i buduć da se u njihovo ukupno ime već jedan zastupnik na našem saboru nalazi — još dva zastupnika na naš sabor poslati morali.

Izza tieh primietbah bude zapisnik taj — pošto na poziv preuz: gospodina predsjednika nitko izmedju prisutnieh odborskih članovah ništa neprimjeti — zaključen.

U Zagrebu dne 19. Travnja 1861. Josip Juraj Strossmajer s. r., biskup i veliki župan. Mirko Bogović, izvjestitelj 3. sab. odbora verif.

(Rieš. čl. III.)

Br. 9.

Zapisnik ovjeritbeni četvrtoga saborskoga odsjeka od 22. travnja 1861.

Članovi IV. odsječnog odbora pošto su se u stanu g. velikog župana križevačkog Ljudevita Farkaš-Vukotinovića kao izabranog iz svoje sriede predsjednika sakupili bili, i pošto bje primljen u saborskoj sjednici od 21. t. m. odsjek II. (osnove poslovnika) po izvjestitelju i članu bar. Dragojlu Kušlanu pročitan, prihvatiše se svoga posla, te započeše verificiranje saborskih članovah V. verifikacialnog odsjeka redom onim, kojim se u imeniku napisani nahode.

Resultat ovog poslovanja, koje u pregledanju i pročitanju vjerodajnih pisamah sastojaše, evo sliedi:

Na vjerodajna pisma i pozivnice banske zabilježene u imeniku pod tekućimi brojevi 1, 2, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26 i 27 gospode saborskih članovah i to: Mariaševića Alberta; Vrbančića Slavoljuba; Jelačića Dragutina; Rački Franje; Lončarevića Dimitrie; Šatvara Petra; Bušića Mirka; Perkovca Ivana; Talera Filipa; Kuševića Svetozara; Hervoića Stiepana; Modića Lacka; Mažuranića Ivana; Salopeka Ljudevita; Fodrocy-a Škendera; Kamaufa Ivana; Vukovića Stjepana; Kralja Škendera i Katinelia Dragutina nije se u stvari samoj našlo prigovora i odbor scieniaše, da se uz sve to, što se vjerodajna pisma nekoličine od njih koje u slici svjedočbe kao ona pod br. 2. i 12., koje pak u liku dopisa, kao ona pod br. 5., 20. i 22. a njekoja u spodobi vjerovnice i t. d. dakle na način posve različan izdaše, ipak preimenovana gg. koje zastupnici naroda, koje pako pozvanici banski, kao verificirani članovi sabora smatrati i za takove pripoznati imadu.

Što se ipak na pose presv. g. predsjednika dvorskog dikasterija Ivana Mažuranića tiče, to s pogledom na okolnost, da je ovaj gospodin dokazom zapisnika od 11. travnja 1861. u Vinodolskom kotaru, a svjedokom dopisa velikog sudca zagrebačkog u okružju jastrebarskom Viekoslava Sweitzera i po obćinama Cvetković, Draganić, i Petrovina za zastupnika izabran, scieni odbor, da se sada imenovani g. zastupnik u saboru izjavi, koji od ovih dviuh jednakim načinom za pravovaljane priznatih izborah prima, za da se jedno od pomenutih izbornih tielah svoga prava zastupnog neliši te miesto njegovom odriekom izpraznjeno po jednome od izabranih namjestnikah g. Dr. Ant. Starčeviću ili ravnatelju gimnazije Ad. Veberu za uzme.

Glede gg. zastupnikah pod br. 3. i 7. ubilježenih, Ambroza Vranicania i Pavlekovića Stiepana primjećuje odbor, da ih nije mogo verificirati, jer se njihova vjerodajna pisma dokazom opazakah u imeniku ·//. i to prvog u III. verifikacionalnom odboru s vjerovnicom g. Vinka Vranicany-a poslanika grada Senja a potonjeg u II. verif. odsjeku s vjerovnicom g. zastupnika Franje Pogledića poklisara kotara Turopoljskog pretresuju, kojim će odborom prinadležati posao verificiranja i ove dvojice zastupnikah. — U ostalom misli ovaj odbor, da bi se u napredak izborna tiela, kojima pripada pravo izbora dviuh ili više zastupnikah, ovakovog spojivanja u jednom vjerodajnom pismu radi skopčanih s time nespodobštinah uklanjati imala. — Jer se tako dogoditi može da odbor jedan dodje u priliku da verificira kredencionale jednog ili više od svojih članovah ko što je i ovdje slučaj sa g. Kraljevićom Miroslavom zastupnikom sl. kr. grada Požege i Ljudev. Salopekom zastupnikom kotara osječkog, koji su se dakako ovdje pretresti i za verificirane izjaviti morali, premda bi to glede g. Kraljevića Miroslava III. a glede g. Mirka Kršnjavia II. verifikacialni odsjek činiti bili morali.

Ostaje jošte odboru da mnjenje svoje jedno glede ubilježenog pod br. 28. g. zastupnika grada Bakra Adolfa Vebera, a drugo glede velikašah Pejačevića Lavoslava grofa, Hellenbacha Lazara baruna, Draškovića Gjure grofa, Pejačevića Pavla grofa, i Kulmera Miroslava grofa upisanih pod br. 4., 9., 14., 15., 16. izjavi.

Ova gospoda niesu se mogla za verificirane proglasiti, jer zastupnik Veber nije svoje vjerovnice a ostala gg. niesu pozivnice banske pridonieli bili, te je s toga odbor mislio, da bi visoki sabor imao ovu gospodu pozvati, da svoje vjerovnice: najme g. Veber vjerodajno pismo a gg. prenapisani velikaši svoje pozivnice ili u izvorniku ili u duplikatu naknadno podnesu.

Glede g. Vebera porodilo se podjedno pitanje, jeli bi se on kao izabrati 4. poslanik grada Bakra kad bi i vjerodajno pismo imao, verificirati mogao, čim bi po izbornom redu, odobrenim odlukom previšnjom od 21. veljače 1861 grad Bakar sa svojim kotarom samo tri zastupnika izabrati mogo.

Odbor je pitanje ovo sa „da" riešio iz tog razloga, što je spomenuti izborni red izuzemši naredbe protezuće se na krajinu vojničku onaj, koj je god. 1848 sagradjen, i kao što se je u onomu pometnjom u broju stanovničtva, gradu Bakru mesto 4. zastupnika samo trojica pripisala, a ova se pometnja tečajem sabora g. 1848 članokom XII. 3. podieljenjem povlastice izaslati 4. zastupnika izpravila, tako se je isto i u ovaj odobreni izborni red, s neobzira na kašnje nadopuniteljne naredbe ista pometnja povukla, koja se po mnjenju odbora ovog, i po ovom saboru dignuti i pogrieška učinjena zakonskim članokom izpraviti imade.

Premda je tieme ovaj IV. odbor zadaću svoju riešio, to ipak prije, nego što će ovaj zapisnik zaglaviti usudjuje se odnosno na cieli čin verifikacionalni predlog jedan učiniti.

Verefikacija se je dosele samo po odsjecima, dakle raztrgano obavila, po čemu se saboru nepruža onaj obćeniti pregled, koi se hoće, k razsudjenju i konstatiranju one okolnosti, da li su svi oni, koji na sabor ovaj po višenavedenom izbornom redu spadaju prispieli i da li je naš sabor i po često spomenutom s pogledom na krajinu osakaćenom izbornom redu cielokupan.

Za moći imati ovakov pregled, koj svakako knadopunjenju diela verifikacionalnog spada, scieni odbor, da bi bilo shodno iz izvjestiteljah dotičnih 5 odsjekah sastaviti jedan osriednji verifikacionalni odbor, koj bi imao gorespomenutu zadaću čim prije i ako moguće, u prvoj saborskoj sjednici riešiti i resultat poslovanja svog saboru podnieti.

Dano u Zagrebu dne kao gori. Vukotinović, predsjednik odbora. B. Dragojlo Kušlan, član odbora i izvjestitelj.

(Rieš. čl. III.)

Br. 10.

Zapisnik ovjeritbeni petoga saborskoga odsjeka od 18. travnja 1861.

Pošto je ovaj odbor dan prije jednoglasno izabrao si za predsjednika g Ambrosa viteza Vraniczanya, a za izvestitelja g. Edvarda Vrbančića, sastao se je danas u 10 satih p. p. te je, ustanoviv prije nego što će se upuštati u izpitivanje pojedinih vjerodajnicah za načelo, da se neće obazirati na izvanjski oblik poslaničkih vjerodajnicah, već da će izpitivati samo unutarnju njihovu valjanost naime: da li su izdane vjerodajnice u ime onoga i onomu koji je po izbornom redu na to vlastan.

A to je ustanovio s razloga, što nije nigdie propisano po komu i u kojem obliku se imaju izdavati poslaničke vjerodajnice.

Gg. grof Antun Erdödy; grof Iv. N. Erdödy; barun Gustav Prandau; barun Sismann Ottenfels; biskup Stiepan Kragujević; biskup Gabriel Smičiklas; biskup Petar Joanović nisu prinjeli banske pozivnice; o njihovom pravu učeštvovanja na saboru nesumnja nimalo odbor, nu scjeni da valja izviditi, dali su ova gospoda u istinu zakonito na sabor pozvana.

Gg. Josip Vraniczany, izabran u županiji zagrebačkoj, kotaru ozailskom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po dotičnom kot. sudcu pod 1.

Franjo Pinterović, izabran u gradu Osjeku, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po povjereniku izborničkom pod 2.

Eugenio Kvaternik, izabran u županiji zagrebačkoj, kotaru ribničhom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po dotičnom kot. sudcu pod 3.

Ivan Kralj biskup izkazuje se pozivnicom banskom pod 4.

Grof Julio Janković, izabran u županiji požežkoj, kotaru kutinskom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom iz glavne skupštine županije požežke po velikom bilježniku pod 5.

Vjekoslav Kristianović, izabran u županiji križevačkoj, kotaru vrbovačkom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom iz skupštine županijske po dotičnom bilježniku pod 6.

Mojsia Baltić, izabran po poveljenoj pakračkoj obćini, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po zastupničtvu i njekolicini izbornikah pod 7.

Marinović Hugo, izabran u gradu Osjeku, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po povjereniku izborničkom pod 8.

Županić Joso, izabran u gradu Karlovcu, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po poglavarstvu gradskom pod 9.

Aurel Kušević, izabran u županiji zagrebačkoj, kotaru pokupskom, izkazuje se vjerodajnicom izdanom po dotičnom kot. sudcu pod 10.

Mekovec Ferdo, izabran u županiji varaždinskoj, kotaru osriednjem, izkazuje se vjerodajnicom izdanom od strane skupštine županijske po dotičnom bilježniku pod 11.

Gvozdanović Janko, izabran u županiji zagrebačkoj, kotaru banijskom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po dotičnom kotarskom sudcu pod 12.

Ballogh Ladislav, izabran u županiji požežkoj, kotaru veličkom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom od strane skupštine županijske po dotičnom bilježniku pod 13.

Dragutin Koritić kao prisjednik banskoga stola izkazuje se pozivnicom banskom pod 14.

Solarićek Franjo izabran u zupaniji verovitičkoj kotaru verovitičkom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po dotičnom kot. sudcu pod 15.

Odbor je jednoglasno pronašao da su sva ova vjerodajna pisma u redu, i budući da proti nijednom od ovieh izborah nije podnešena tužba, to da se imaju ovi izbori uzeti za nepreporne.

Tomislav Cuculić, izabran u poveljenih trgovištih Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko, izkazuje se vjerodajnicami izdanimi na pose po svakom od dotičnoga mjestnoga poglavarstva pod 16.

Po jednoglasnom mnenju odbora neima prigovora ovim vjerodajnicam, proti izboru neima tužbe, već g zastupnik ište molbenicom pod 17, da se svakom od ovieh trgovištah podjeli napose pravo zastupničtva na saboru s razlogah što su ova trgovišta jedno od drugoga nezavisna, što svako napose broji preko 3000 dušah, i što ostala trgovišta od istoga, ako ne manjega pučanstva imaju svoje posebno zastupstvo na saboru.

Buduć da nespada u podružje ovoga odbora, razpitivati podobna pitanja, to se podnosi prosto ova molbenica visokom saboru.

Vladimir Rozgaj izkazuje se izdanom iz zastupničke sjednice po dotičnom bilježniku vjerodajnicom pod 18, da je u poveljenom trgovištu Krapini izabran po zastupničtvu gradjanskom za poslanika na ovaj sabor.

Odbor mnije da se ovaj izbor nemože priznati valjanim jer nije obavljen po propisu §. 7. izdornoga reda, koj glasi da u poveljenih obćinah imaju pravo birati zastupnika svi stalni stanovnici dotičnoga mjesta, imajući u mjestu negibivi posjed, ili pravo gradjanstva, zatim prebivajući u mjestu diplomatici i javni činovnici.

Dočim daklie vjerodajnica g. Rozgaja glasi, da je on po zastupničtvu gradskom izabran, predlaže odbor, da se za slučaj, ako se g. Vladimir Rozgaj nebi bio u stanju naknadno izkazati, da je izbor njegov po propisu rečenoga §. 7 izbornoga reda obavljen, i da je samo vjerodajnica pogriešno sastavljena, ima odrediti novi izbor poslanika u trgovištu Krapini.

Koloman Bedeković, izabran u gradu Varašdinu, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom od strane gradskoga poglavarstva pod 19.

Buduć da se u ovoj vjerodajnici veli, da je gradsko poglavarstvo sa starešinstvom grada izabralo g. K. Bedekovića za poslanika saborskoga, što se protivi propisom §. 7. izbornoga reda; to odbor scieni da se ova vjerodajnica nemože priznati za valjanu, te zato predlaže, da se za slučaj, ako g. K. Bedeković nebi bio u stanju naknadno izkazati, da je izbor njegov po propisu izbornog reda §. 7 obavljen, i da pogrěška leži u sastavljenju vjerodajnice, odredi novi izbor poslanika u Varašdinu.

Maksim Vuksanović, izabran od strane pravoslanih manastirah Orahovica i Pakre, izkazuje se punomoćjem, izdanim po predstojnicih obijuh manastirah pod 20.

Prem da bi po §. 4 izbornoga reda imanja posjedujući pravoslavni manastiri svi skupa imali pravo jednoga poslanika izabrati, a osim Orahovice i Pakre ima jošte više ovakovieh manastirah, to ipak odbor scieni da se izbor ovaj ima priznati za redovit, jer niti su ostali manastiri izabrali posebnoga poslanika, niti su proti ovomu izboru podigli tužbu.

Gervazia Petrović, izabran u županiji riečkoj, kotaru vrbovskom, izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po izbornici i dotičnom kot. sudu pod 21.

Isti g. Gervazia Petrović, izabran je i po duhovnom stolu karlovačkom, i izkazuje se vjerodajnicom, izdanom po presv. g. biskupu Petru Joanoviću pod 22.

Odbor pronašao je obe vjerodajnice u podpunom redu, nu mnije, da jedna osoba nemože biti poslanikom od dva različita mjesta, zato predlaže, da se ima g. Petrović pozvati, da se odreče jednoga od ovieh posláničtvah, te da se ondie gdie se bude odrekao odredi naknadni izbor:

Odbor ovaj opaziv, da je u više mjestih uz redovitoga poslanika izabran i namjestnik, mnije, da ako i neodredjuje izborni red ovakovo biranje, može namjestnik zastupati mjesto redovitoga zastupnika tada, kad se ovaj ili odreče konačno zastupstva, ili bude posvema zapričen dalje ovo zastupstvo obnašati.

Zaključeno i podpisano. Ambroz Vranyczany. Vrbančić, izvjestitelj.

(Rieš. čl. III.)

Br. 11.

Predlog narodnoga zastupnika dra. Mirka Šuhaja, o neodgovornosti i nepovredivosti članovah saborskih.

Pošto je preuzv. g. ban sabor ovaj konstituiranim proglasio, i pošto bi u duhu našega ustava i ustavnih naših zakonah utemeljena bila neodgovornost i nepovredivost članovah saborskih, koji predstojeća si veleважna pitanja samo onda svestrano i temeljito promozgati, i u svojoj cjelovitosti izcrpiti budu mogli, ako im vazda bude slobodno, sve želje i sve tegobe naroda, kao i sve rane njemu i njegovom ustavnom bivstvovanju tečajem minulih godinah nanešene otvoreno i prosto očitovati i odkriti; s toga predlažem: da bi Visoka kuća zaključkom izrekla: da a) član sabora nije nikomu osim saboru samomu odgovoran za mnienja, izjavljena pri razpravi kojegagod predmeta ili pri glasovanju o kojem god predmetu u saboru, ter da se toga radi nemože na ikoji način progoniti; b) da svaki član sabora stoji, dok traje sabor, pod osobitom zaštitom naših zakonah, glasećih o „salvus conductus" dakle da se svaka uvrieda nanešena kojemu članu sabora ima kazniti po ovih zakonih; a tako isto c) da se nijedan član sabora nesmije, izim ako se zateče na samom djelu, za vrieme sabora bez osobite dozvole sabora radi kakova kažnjiva djela zatvoriti ili progoniti, i d) da protiva nijednome članu sabora nije, dok sabor traje, dopustiv zatvor osobni radi duga kakova,

(Jednoglasno primljen i rieš. čl. IV.)

Br. 12.

Prestavka sabora troj. kraljevine, kojom se Nj. Veličanstvu članak o neodgovornosti i nepovredivosti članovah saborskih za kraljevsko potvrdjenje podnaša.

Vaše c. k. Veličanstvo, gospodaru i kralju najmilostiviji!

U državah kojima za temelj služi zakon a za svrhu razuman napredak, kraljuje ono sveto i koliko po narode toliko i po prestolja sposonosno načelo „da je narod za svoje čine odgovoran samo bogu i samu sebi": i budući vladar u takovih državah samo posveljivateljem, izvršivateljem i čuvarom zakona, a budući zakon voljom naroda odkazana ustanova, kojom se bez nepravedne štete drugoga, promiče duhovna i telesna sreća države, biva da je i vladar, na koliko on to najveličanstvenie državanstvo izpunjiva, kao vidljiva providnost svet i neoskvernjiv. Time, Vaše Veličanstvo, u državah zakonitosti, u državah koje imaju pravo osloniti se na zaštitu boga i na pomoć naroda, istom se merom pokažuje svetost vladara, kojom i ona naroda, te kako i sama stvar govori, uči i povest,

da neima strašnie pogibeli, neima pogibelnie nemani, nego-li je ona težnja, kojom se vladar protuzakonito diže nad narod, ili što je isto, nad zakon.

Ali jer pojam zakona što slaboća što zloća ljudska zamersi i izopači, u životu narodah i vladarah zakonotvorstvo je time znamenitii posao, što se njime obstanak države i prestolja osigurava, razmiče, uzveličuje, i dok na jednoj strani stoji nedvojbena istina, da narod sám najbolje pozna svoje stanje i da on sám i zna i upotrebljiva najpriličnie načine i najvaljania sredstva kojimi se ono stanje dade uzdržati, preinačiti, unarediti, pokažuje se na drugoj strani ne manje jasna istina, da čime je većja država, time manje državljanah može kod zakonotvorstva neposredno udioničtvovati: S toga zakonstvornom saboru, ovom uzvišenom telu, koje sav narod kroz njegove poklisare zastupa, i u celosti i u pojedinih članih, buduć ovaj svaki udom i zastupnikom svega naroda, u zakonitih državah pripada ona ista svetost, koja i narodu i vladaru, pripada mu nepovredivost i neodgovornost za njegovo na sreću naroda smerajuće zakonotvorno poslovanje, pripada mu jamstvo, bez koja niti se može narod na vladara, ni vladar na narod pouzdati.

Vaše Veličanstvo! ovo jamstvo slobode i sreće za narod, a snage i sjajnosti za prestolje, mi baštinismo s ustavom od otacah naših i od starijih vašega veličanstva, i pozvani vašim veličanstvom sastavši se u našem glavnom gradu Zagrebu na 15. travnja ove godine u saboru, sudimo da pred licem boga i naroda pružamo najdostojniji zalog pouzdanja u vaše veličanstvo, kad ponoviv i sveserdno prisvojiv ono jamstvo, evo preponiznu prošnju prikažujemo:

Da bi se Vaše Veličanstvo premilostivo uzdostojalo, priklopljeni zakonski članak o nepovredivosti i neodgovornosti saborskih poklisarah svojom kraljevskom vlastju potvrditi.

Koji u ostalom s podložničkom vernostju ostajemo: Vašeg Veličanstva preponizni i vazda vjerni podložnici: Sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. IV.)

Br. 13.

Izviešće saborskog odbora, izaslatog za izradjenje saborskog poslovnika.

Čini saborskog odbora od 23. travnja 1851.

Predsjednik:	Izviestitelj:
G. grof Julio Janković.	G. barun Dragojlo Kušlan.

Odbornici: GG. Bedeković Koloman; Bogović Mirko; Kukuljević Lacko; Mrazović Matia; Prica Makso; Salopek Ljudevit; Dr. Šuhaj Mirko; Veber Adolfo; Vončina Ivan; Vrbančić Slavoljub; Vušćić Josip.

Preimenovani po saboru trojedne kraljevine iz tretje, dne 20. travnja 1861. u Zagrebu držane sjednice u tu svrhu izaslat odbor, da poslovnik za ovaj sabor sačini i podnese, predlaže pod ·/. Resultat svoga poslovanja.

Dano kao gori. Grof Julio Janković s. r., predsjednik odbora. Barun Dragojlo Kušlan s. r., odbornik i izvjestitelj.

(Osnova odborska bi po saboru primila i s neznatnimi promjenami odobrena čl. V.)

Br. 14.

Predstavka saborska na Nj. Veličanstvo o izboru podpredsjednikah i bilježnikah saborskih.

Vaše posvetjeno c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru naš premilostivi!

Izza kako se je sabor trojedne kraljevine dalmatinske, hrvatske i slavonske po previšnjoj dozvoli Vašega Veličanstva sastao dne 15. t. m. u ovom glavnom gradu na temelju oživotvorenoga opet ustava ove kraljevine, pobrinuo se je ponajprije o to, da se konštituira i uredi tako, kako dolikuje važnosti pitanjah i poslovah, koje mu nadleži riešiti i obaviti.

U tu svrhu stvorio je sebi poslovnik i po tom ustanovio, da častničtvo saborsko osim zakonitoga predsjednika — Bana — ima sastojati od dva podpredsjednika i četiri bilježnika.

Usljed toga izabrao je ovaj sabor u svojih sjednicah dne 23. i 24. t. m. držanih izsred članovah svojih, za prvoga podpredsjednika: Julia grofa Jankovića velikoga župana županije požezke i zastupnika za kotar kutinjski; za drugoga podpredsjednika: Dragutina barona Kušlana velikoga bilježnika županije zagrebačke i zastupnika za kotar bistrički; a za bilježnike: Mirka Bogovića odvjetnika i zastupnika za grad Zagreb, Maksimiliana Pricu odvjetnika i zastupnika za kotar jastrebarski, Matiju Mrazovića odvjetnika i zastupnika za kotar prečečki, i Dr. Antuna Stojanovića velikoga bilježnika županije virovitičke i zastupnika za trgovište Viroviticu.

Koje hiti ovaj sabor preponizno prijaviti Vašemu Veličanstvu s tim podatkom, da se je isti sabor proglasio konštituiranim.

Pri tom ostajemo s poklonstvenim počitanjem.

U Zagrebu, dne 24. travnja 1861. Vašega c. k. apostolskoga Veličanstva: vazda vjerni podanici sabor trojedne kraljevine dalmatinske, hrvatske i slavonske.

(Rieš. čl. VI.)

Br. 15.

Kraljevski predlog od 26. veljače 1861. o svečanom umještanju bana, o izboru prabilježnika i vrhovnoga kapetana, zatim o odnošenju troj. kraljevine prama Ugarskoj, i o sjedinjenju Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom.

Mi Franjo Josip prvi itd.

Častni, poštovani itd.

Pošto smo mi na temelju naše, u obziru uredjenja državopravnih odnošenjah monarkije od 20. listop. 1860. izdane diplome ustavne inštitucije naših kraljevinah Hrvatske i Slavonije opet u život priveli, i tome primjerno s previšnjim riešenjem našim od 23. veljače t. g. na temelju članka 58. od godine 1790/1. odredili, da se hrvatsko-slavonski sabor sazove; — nalazimo u savezu s našim na bana tih kraljevinah baruna Josipa Šokčevića, dne 20. listopada 1860 ručnoga pisma našega uputiti vas, da preduzamši svečani uvod bana, i obavivši zakonito izbor prabilježnika, te vrhovnoga kapetana tih kraljevinah, ponajprije u saborni pretres uzmete pitanje o odnošenju kra-

ljevinah naših Hrvatske i Slavonije naprama kraljevini našoj Ugarskoj, kao i način, na koji da se u tom obziru propisano u rečenom ručnom pismu našem sporazumljenje sa saborom ugarskim u djelo privede, te da po tom uspjeh savjetovanja vašega našemu kraljevskomu riešenju i potvrdjenju podnesete.

Budući pako mi koji smo time, što se je preuzmnožni gospodin stric naš, nj. veličanstvo car i kralj Ferdinando I. u Ugarskoj, Ceskoj, Hrvatskoj i Slavoniji ovoga imena peti prestolja odrekao, a prejasni gospodin otac naš, nadvojvoda Franjo Dragutin, prestolnoga nasliedstva odkazao, kriepošću pragmatične sankcije na vladanje u državi našoj pozvani, te koji smo nastupljenje naše na prestol dne 2. prosinca 1848. svim narodom države naše proglasili, — u sliedstvu odlukah naših od 20. listopada 1860. proizvoljeli, u svrhu našega u smislu ustavnih zakonah obaviti se imajućega kraljevskoga pomazanja i svečanoga krunjenja te u svrhu izručenja kraljevske inauguralne diplome naše na dan 2. travnja t. g. u sl. i kr. grad naš Budim sazvati sabor, koji ćemo pomoćju božjom, glavom upravljati: zato vas, dočim se krunjenje kralja ugarskoga, te dalmatinskoga-hrvatsko-slavonskoga jednim i istim činom obavlja, nadalje pozivamo, da k nastajućemu krunjenju zastupnike kraljevinah otih iz sredine vaše izaberete, i za doba u Budim odpravite.

Pošto smo mi napokon opetovano jur izjavili sklonost našu, da ćemo predložene nam želje kraljevinah Hrvatske i Slavonije radi sjedinjenja Dalmacije uvažiti, te u tu svrhu riešenjem našim od 21. veljače t. g. odredili, da doskora sastati se imajući sabor dalmatinski prije svega izabere izaslanike, koji će sa saborom hrvatsko-slavonskim, razpravljati pitanje glede sjedinjenja Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom, — to vas pozivamo, da pitanje glede sjedinjenja Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom u sporazumljenju sa izaslanici dalmatinskimi uzmete u pretres i zajedničke zaključke u tom obziru našemu kraljevskomu potvrdjenju podnesete.

Pridržujuć si u ostalom, polag okolnostih daljnje takodjer na vas upraviti predloge kraljevske, ostajemo vam našom carskom i kraljevskom milošću blagonakloni.

Dano u našem carskom, prestolnom i glavnom gradu Beču u Austriji dne dvadeset i šestoga mjeseca veljače godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjo Josip s. r. Ivan Mažuranić s. r. Franjo Žigrović-Pretočki s. r.

(Rieš. čl. VIII. XXI. XXIX. XXX. XLII. XLIII.)

Br. 16.

Kraljevski predlog od 12. ožujka 1961. glede izbora zastupnikah na carsvteno vieće.

Mi Franjo Josip prvi itd,

Častni, poštovani itd!

Odlukom našom od 26. veljače t. g. izdali smo potrebite naredbe, kako da se uživotvore načela izrečena u diplomi našoj od 20. listopada 1860, te smo ujedno pitanje, kako da se konačno ustanovi način, kojim bi se preduzimao u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji izbor zastupnikah za carstveno vieće, uputili na sabor, da ga rieši zakonom zemaljskim putem ustavnim.

Ujedno smo pozvali za 20. travnja t g. u Beč carstveno vieće, da rieši prešnija pitanja, koja so u smislu II. članka diplome naše od 20. listopada 1860 jednako tiču blagostanja sviuh zemaljah naše monarkije.

Dočim vam to na znanje dajemo, pozivljemo vaše viernosti, da izsred sebe devet zastupnikah od strane Hrvatske i Slavonije u osobi sposobnih i miroljubivih muževah slobodnim izborom izaberete i na carstveuo vieće na opredieljeno mjesto i u opredieljeni rok pošaljete.

Nadalje vas pozivljemo, da u zrieli saborski pretres uz uvaženje svih okolnostih uzmete i pitanje o konačnom ustavnom odredjenju načina, kojim će se unapred birati i pošiljati na carstveno vieće zastupnici naših kraljevinah Hrvatske i Slavonije, te da našemu kraljevskomu odobrenju podnesete učinjene o tom zaključke.

U ostalom ostajemo našom c. kr. milošću vam blagonakloni.

Dano n našem glavnom i stolnom gradu Beču u Austriji dne dvanaestoga mjeseca ožujka godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjo Josip s. r. Ivan Mažuranić s. r. Franjo Žigrović-Pretočki s. r.

(Rieš. čl. VII. LII.)

Br. 17.

Kraljevsko pismo od 14. ožujka 1861. glede umješćenja namiestničkoga vieća za trojednu kraljevinu.

Mi Franjo Josip prvi itd.

Častni poštovani, itd.

Nastojeći mi, primjerno otčinskoj skrbi našoj za vierne nam podložnike, sve ono pospiešivati i unapredjivati, što za sreću i blagostanje istih koristnim nalazimo, i želeći radi toga, da milim nam nasliednim kraljevinam našim Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji starodavnu uglednost opeta podielimo: odlučismo premilostivo za iste kraljevine na način našega kraljevskoga namiestničkoga vieća ugarskoga ustrojiti i umjestiti politični dikasteri, pod imenom kraljevskoga namiestničkoga vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonijej koji će za uvieke nam i zakonitim našim nasljednikom podložan, pod predsiedom bana kraljevinah istih i njegovih nasljednikah u dostojanstvu banskom upravu političnoekonomičnih poslovah zemaljskih u smislu zakonah i naredbah naših rukovoditi i obavljati imati.

Koju premilostivu odluku našu saboru na znanje dajemo.

Ostajuć u ostalom istom milostivo blagonakloni.

Dano u našem glavnom i stolnom gradu Beču u Austriji dana četrnaestoga mieseca ožujka godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjo Josip s. r. Ivan Mažuranić s. r. Franjo Žigrović-Pretočki s.r.

(Rieš. čl. VI.)

Br. 18.

Kralj. pismo od 27. ožujka 1861. glede umješćenja banskoga stola za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

Mi Franjo Josip prvi itd.

Častni, poštovani, itd.

Nastojeći mi, primierno otčinskoj skrbi našoj za vierne nam podložnike sve ono pospiešivati i promicati, što za sreću i blagostanje istih koristnim nalazimo, i želeći radi

toga, da milim nam nasliednim kraljevinam našim, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji starodavnu uglednost opet podielimo: odlučismo premilostivo, da se za iste kraljevine banski stol kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije po njegovu prijašnjem, ali sadanjemu stanju zakonodavstva upodobljenom uredjenju opet uvede i umjesti, koji će banski stol do toga, dok se njegovo uredjenje ustavnim putem neustanovi, sve poslove, koji su dosadanjemu c. k. banskomu stolu u Zagrebu pripadali, a tako i poslove hrvatsko-slavonskoga višjega urbarijalnoga suda, kojega razpuštenje ovim odredjujemo, imat obavljati.

O čem sabor premilostivo ubavješćujemo.

Koji u ostalom istom milostivo blagonakloni ostajemo.

Dano u našem glavnom i prestolnom gradu Beču u Austriji na dvadeset i sedmi dan mjeseca ožujka godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

Franjc Josip s. r. Ivan Mažuranić s. r. Franjo Žigrović-Pretočki. s. r.

(Rieš. čl. VII. XLV.)

Br. 19.

Predlog bana Josipa baruna Šokčevića glede zemaljske sgrade „kasino."

Želio bi, gospodo narodni zastupnici, da bi se već sada shodno predbiežna naredba učinila glede jednog predmeta, koj na nadležnost sabora našega svakako spada, te odgadjati se neda.

Taj se predmet tiče sgrade zemaljske tako zvane „kasino" na gornjoj varoši ovdie, u kojoj je za sad državno računstvo uz najam smiešteno.

Sgrada ista nabavljena je jur godine 1848. za zemlju našu, i bude kao takova po Njegovom Veličanstvu godine 1851. naročito izjavljena.

Prednja štrana pregradjena je prije niekoliko godinah troškom „regnikolarne naše zaklade" na dva kata; a sada se mora i otraga zidati i pregradjivati, budući da se i krov i sav stroj te strani već 2—3 godine proti očitoj pogibelji srušenja umietnimi podporami jedva sačuva; gradjenje oto odobreno je jur po višjem miestu, a i ugovor sa poduzetnikom sklopljen. Namieravalo se podignuti i otraga radi simetrije zdanje na 2 kata, i to s unutarnjim razredjenjem za porabu pisarnah u obće.

Pita se ipako najprije, da li nebi visoki sabor istu sgradu za posebnu koju svrhu već sada opredielio, za da se polag svrhe osnova pregradjenja preinači, te tako način izvedenja iste gradjevine poduzetniku još sada, dok je vrieme, naznači.

Mi već sada imademo potrebu raznih prostorijah za zavode naše. Tako na primier neznamo, gdie da sasvim primierno smiestimo sbirke naše musealne sa knjižnicom, jer prostori u narodnom domu stranom su nedostatni, stranom svrhi neodgovaraju. — Treba nam zatim i na smieštenje inih književnih družtvah pomisliti, kao poviestničkog družtva, Matice itd. Neznamo isto tako za prostorije, koje će dostojno nastanjenje „jugoslavenske akademije" zahtievati. A prije svega oskudievaju nam odgovarajuće sgrade za sabor trojedne naše kraljevine.

Razpoloživih sgradah zemaljskih — osim narodnog doma — imademo ovdie: rečenu sgradu „kasino," ovu teatralnu kuću, i sgradu novu na savskoj ulici za bolnicu prie opredieljenu bivšu.

Moglo bi se dakle uz predbiežno previedjenje i predlog jednog iz sabora izaslati se imajućeg odbora već sada ustanoviti, u kakove svrhe da se gorenapomenuto zdanje „kasino" kod nastajućeg gradjenja stražnje strani ustroji i priugotovi.

Dočim to visokom saboru na blagohotno uvaženje i dalnje odredjenje predlažem, moram jošte primietiti, da je stvar glede „kasina“ silna, budući je poduzetnik gradjevine iste već material privažati počeo, i za malo vrieme samo gradjenje preduzeti namicrava.

(Rieš. čl. XLVII.)

Br. 20.

Predlog ustmeni velikog župana križevačkog Ljudevita Vukotinovića o jugoslavenskoj akademiji, i to:

a) Da se predmet utemeljenja akademije jugoslavenske pod žastitu sabora trojedne kraljevine dalm., hrvat., slavonske stavi, i to da se posebnim člankom izreče; b) da se imena darovnikah za viećnu uspomenu uverste u zapisnik sa naročitom zahvalnošću naroda; c) da se imenuje odbor, koji će a) izraditi osnovu i pravila toga zavoda i sveučilišta jugoslavenskoga; b) koji će novce u tu svrhu sakupljene i kupiti se imajuće rukovoditi.

(Jednoglasno primljen i rieš. čl. XII.)

Br. 21.

Molba plemenite obćine Jamnica, da bi joj se zastupstvo na saboru podielilo.

Vaša preuzvišenost, Svietli Bane!

U odlučnom ovom trenutku, gdje će se sudbina domovine naše možda za na vieke riešiti, dužnost je svakog, dom svoj ljubećeg Hrvata, da se svojski nastoji o tom, da po mogućnosti silah svojih i on na žrtvenik domovine svoje štogod doprinese.

Plemenita obćina jamnička, koja je već od god. 1833 u posjedu povelje, koja je nju — odnosno miesto Jamnica — na čast „trgovišta“ podigla, nije dosad od te svoje povelje porabu činila, već je u najvećoj smjernosti uživala blagodati, koje je njojzi zemaljski ustav podjelivao, i samo sad kad vidi, da sve oko nje o tom radi, kako da se narodni interessi najbolje promiču, da svi, koji prava kakova u zakonih utemeljena imadu, takova i izvršivati hoće, samo sad i plemenita obćina jamnička obratja se u poniznosti svojoj na Vašu preuzvišenost s onom pokornom molbom, da joj pravo zastupničtva na sadanjem saboru trojedne ove kraljevine što prije milostivo izhoditi izvoli.

Razlozi, koji su nas prinukali, molbu ovu našu podnjeti, jesu sljedeći:

1. Jerbo je plemenita obćina jamnička već po starodavnom našem ustava vlastna bila, na zemaljski sabor dolaziti i tamo pri riešenju pitanjah uticati, a po načelih državnopravnih bez ustanove zakonske ovoga se prava lišiti nije mogla, a izraženo takodjer u Visokoj diplomi od 20. listopada načelo pravnog Continuiteta zahtjeva, da se naše pravo i za sad prizna i poraba njegova da nam se dozvoli.

2. Jerbo je miesto Jamnica na molbu podpisane plemenite obćine na čast „oppiduma“ podignuto, kao što to izdata visoka kraljevska povelja od 9. svibnja 1833, koju mi ovdje u izvoru prilažemo, pokazuje. Povelja ova jest pogriešno u Clausuli publicatornoj „Privilegium nundinale“ nazvana, u istinu i po sadržaju njezinom jest ona takova povelja, koja je miesto Jamnica na čast povl. Oppiduma uzdigla.

Okolnost ova proizlazi, kako rekosmo, iz samog sadržaja rečene povelje, i podpisana obćina misli, da ona može, ako ne više, a ono bar onoliko pravah tražiti, koliko

je obćinami Cvetković, Domagović itd. podjeljeno. Da u toj povelji govora o ustrojit se imajućem magistratu neima, to istoj povelji nikakovu silu neuzima, jerbo dočim je obćina, kojoj je povelja data, obćina plemenička, to takovoj obćini nije ni nuždno bilo, pravo ustrojenja magistrata posebno podjelivati. U ostalom primjetiti moramo, i to da su u obćini našoj sudci po 60 for. sudili, i time se mi smo svagda od jednostavnih obćinah seoskih razlikovali.

3. Jerbo je plemenita obćina jamnička vlastnik jedine kiselice u našoj domovini i već kao takova zaslužuje da se interessi njeni pri zastupanju zemaljskom više uvaže.

Podpisana plemenita obćina scieni, da je ona posve vlastna, prava ona za se tražiti, koja ju po smislu domaćeg državnog prava, svakako idu, ona je uvrjena da će pravednost ove njene molbe preuzvišenost Vaša isto tako uvažiti znati, kao što je god. 1848. molba žiteljah Cvetković, Domagović itd. uvažena bila, i dočim se podpisana obćina čvrsto nada, da će Preuzvišenost Vaša moćnim svojim uplivom izhoditi, da se njojzi pravo posebnog zastupnika već na ovaj sabor poslati, podjeli, moli ujedno Vašu Preuzvišenost za ovaj slučaj, ako bi pravedna ova naša molba uslišana bila, da se shodna narede, da poslanik naš na sabor odmah dodje, za da budemo i mi dionici onih viećanjah, koja sudbinu našu i našeg naroda riešiti imadu.

Ostajemo u najvećoj poniznosti Vaše preuzvišenosti: u ime plemenite obćine jamničke: + pl. Martin Kovačić sudac, + Miko pl. Spišić Japranski starešina. Po Čaiću bilježniku. U Zagrebu 16. travnja 1861.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 22.

Ponuda Samojla grofa Keglevića, kojom svoju knjižnicu saboru nudi kupa radi za 12600 for.

Preuzvišeni Sabore!

Budnć kroz veledušje uzvišenog gospona biskupa Strossmajer 50 0°0 for. za ustrojenje akademie (Universitatis Scientiarium) kraljevinah hrvatsko-slavonske žrtvovana jesu; — buduć na dalje za umnoženje, i savršenje navedene dike knjižnica potrebna bi bila: zato preuzvišenoga sabora time molim meni do znanja dati; — ako mogu knjižnicu koja po priloženom katalogu 6492. komadah broji, i koju skupa sa više stotinah znamenitih rukopisah za 12.600 for. a. v. time ponuditi čast sebi uzimljem kupiti — blagoizvoli?

Lobor 22. travnja 1861. Samojlo grof Keglević de Bužin.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 23.

Predlog zastupnika naroda Tomislava Cuculića za podignutje posebnog vrhovnog sudišta za troj. kraljevinu.

Podpisani drži, da je od silne potrebe, da se naša treća sudbena molba od c. kr. vrhovnog i ukidnog suda u Beču odmah oddieli, i da se tomu shodno Njegovo kr. apoštolsko Veličanstvo, premilostivi kralj naš Franjo Josip I. zamoli, da stolicu sedmorice za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu milostivo ustrojiti uzhtije, iz razlogah:

Što se hrvatsko-slavonske parnice i poslovi gradjansko-karno-urbarski još uviek riešavaju u Beču putem c. kr. vrhovnog i ukidnog suda, gdje se samo dva naša sudca,

gospoda dvorski savjetnici Mikšić i Bužan nalaze, pa za popunjenje trećomolbenog senata, jer Ugrinah tamo više neima, budući su oni za se dobili stolicu sedmorice u Pešti, uzimlju se dvorski savjetnici drugih pokrajinah austrijskih da naše pravde sude, što je veoma neshodno za našu ustavnu slobodu i naše toli polag Verbőcza, koli polag urbarskog zakona riešene parnice i parbene poslove.

U Zagrebu 27. travnja 1861. Tomislav Cuculić, zastupnik naroda.

(Rieš. čl. XLVIII.)

Br. 24.

Prvo glavno izvješće osrednjeg ovjeritbenoga odbora.

Izvjestitelji pojedinih verifikacionalnih odborah, sastavši se dne 21. trav. 1861 u stanu g. bar. Drag. Kušlana, pak izabravši si predsjednikom g. Tomislava Cuculića, a izvjestiteljom g. Matiju Mrazovića sastave se najprije i proglase osrednjim verifikacionalnim odborom; a ovako sastavljen osrednji verifikacionalni odbor, držeći še §. 17 saborskoga poslovnika i sravnivši pojedine imenike od svih odsječnih članovah, sastavio je prije svega „glavni imenik“ svih saborskih članovah, što su na sabor prispjeli i to abecednim redom, i taj prilaže ovdje pod I.; sačiniv zatim na temelju ovoga imenika izkaz onih članovah saborskih, koji su izbornim redom na sabor zvani, nu nisu prispjeli, i priloživ ga pod II., sačinio je napokon izkaz onih članovah dotično municipijah ili čestih trojedne kraljevine, koje na nazočni sabor spadaju, nu privremenim izbornim redom pozvane nisu, i taj izkaz leži pod III.

Ad I. Sravnivši izvješća pojedinih odborah glede saborskih članovah, budi pozivnicami banskimi, budi vjerodajnimi pismi ili pako izbornimi zapisnici legitimiranih našao je osrednji verifikacionalni odbor:

1) Da je izbor g. Kolomana Bedekovića, Mihajla Koščeca, Lacka Kukuljevića i Ivana Petrovića, kao zastupnikah grada Varaždina proti §. 7. privremenoga izbornoga reda samo po magistratu i starješinstvu slob. i kr. grada Varaždina obavljen i da u taj izbor nisu uticali svi stalni stanovnici grada Varaždina. koji posjeduju u istom gradu negibući kakov imetak, ili koji pravo gradjanstva uživaju, a niti diplomatici i javni činovnici u istom mjestu stalno prebivajući (vidi vjerodajna pisma pod brojem 8, 51, 63 i 90).

S toga predlaže odbor da se ovaj izbor, budući nepravilan, neprimi i da se novi izbor zastupnikah na temelju privremenoga izbornoga reda za grad Varaždin odredi.

2) Isto tako opazio je ovaj osrednji odbor, da su samim magistratom i starješinstvom obćinskim birani zastupnici: a) slob. i kralj. grada Koprivnice, gosp. Franjo Kemenović i gospodin Miroslav Hržić (vidi vjerodajno pismo pod br. 47) i b) poveljenoga trgovišta Krapine, zastupnik Vladimir Rozgaj (vidi vjerodajno br. 102).

I glede ovoga izbora mnije i predlaže osrednji odbor verifikacionalni, da nebude priznan i da se novi izbori odrede, te da se dotična poglavarstva upute na obdržavanje §. 7. privremenoga izbornoga reda prilikom novih izborah.

3) Nadalje je osrednjim odborom verikacionalnim opaženo, da su zastupnici za poveljeno trgovište Samobor takodjer samo po magistratu i obćinskom zastupničtvu birani i to gg. Petar Očić i Antun Štoc.

Glede ovoga potonjega opazio je osrednji odbor i to, da neima niti svojstva za narodnoga zastupnika §. 8. izbornoga reda propisana, jer nije navršio 24. godine.

Proti ovomu izboru podnešena je tužba de ddto. 14. travnja t. g. sa 71 podpisom, u kojoj su obadvie ove okolnosti potaknute i kojom se išće odredjenje novoga izbora (vidi vjerodajno pismo 81).

Na temelju §§. 7 i 8 privremenoga izbornoga reda nemože ovaj odbor na ino, nego predlaže: da se prije pomenuti izbor zastupnikah narodnih iz poveljenoga trgovišta Samobora u osobi g. Petra Očića i Antuna Štoca nepriznа i da se novi izbor odredi.

4) Po drugom verifikacionalnom odboru bijaše potaknuta sumnja proti izboru g. Tomislava Padavića jedino iz toga razloga, što ovaj gosp. zastupnik iz kotara čabarskoga županije riečke nijo doprineo bio niti vjerodajnog pisma niti izbornoga zapisnika, nego samo punovlasće de ddto. 8. travnja 1861. po dotičnih izbiračih izdano, iz kojega se nije moglo razabrati, da li je taj izbor po smislu §. 6 točke c.) privremenoga izbornoga reda pod nadzorom dotičnoga županijskoga poglavarstva preduzet bio. Ova sumnja razbistrena je svjedočbom Ferdinanda Šlajmera pristava kotara čabarskog de ddto. 10. travnja 1861, koja je ovomu odboru kratkim putem naknadno predana, jer je njom zasvjedočeno, da je pomenuti izbor bio redovito obavljen u prisutnosti spomenutoga pristava županijskoga. (Vidi vjerodajno pismo br. 84.)

Zato predlaže ovaj verifikacionalni osrednji odbor, da se izbor gosp. Tomislava Padavića kao zastupnika iz kotara Čabarskoga županije riečke za redovit i pravilan prizna.

5) Po istom II. verifikacionalnom odboru potaknuta je dvojba proti izboru g. Janka Šviglina kao zastupnika iz kotara krašičkoga županije zagrebačke, a to radi toga, što se iz izbornoga zapisnika vidi, da je gosp. Janko Šviglin kao kotarski sudac izbor sam nadgledao u ime županijskog poglavarstva i da je on sam izborni zapisnik ovjerovio. (Vidi kredencional pod br. 116).

Gledeć na to, što je izborni zapisnik po izbiraćih samih stranom vlastoručno podpisan, a podpisi onih, koji nisu pismeni, po svjedocih potvrdjen; gledeć nadalje na to, da kotarskomu sudcu krašičkomu Janku Šviglinu, neimajućemu u svom kotaru pristava nije bilo lahko moguće naći drugog županijskog častnika, koj bi bio izbor nadgledao, prvo zato, što nije mogao znati unapried, da će izbirači njega izabrati, a drugo zato, što su svi županijski častnici susjednih kotarah stranom sličnimi izbori u svojih kotarih, stranom pako uredjivanjem občinah zabavljeni bili: predlaže ovaj odbor, da se izbor g. Ivana Šviglina kao zastupnika iz kotara krašićkoga prizna, nu da se putem županije zagrebačke po susjednom kotarskom sudcu Jastrebarskom naknadno službeno ovjerovljenje izbora i podpisah zaišće.

6. Odbor IV. i V. verifikacionalni potaknuo je zajednički pitanje: imali se gradu Bakru dozvoliti i četvrti zastupnik, pošto je privremenim izbornim redom pozvan, da samo tri zastupnika pošalje?

Gledeć na to, da je izborni red, štono je visokim dikasterijom de ddto. 21. veljače t. g. za ravnilo izborom za saborske poslanike priobćen, onaj isti, po kojem je bio i sabor 1848 god. sastavljen, samo što su izpuštene ustanovbe, odnoseće se na vojničku Krajinu; pak budući da je već saborskim člankom XII. sabora 1848. god. na pritužbu grada Bakra s kotarom naročito odredjeno bilo, da se ima gradu Bakru sa kotarom bakarskim dozvoliti u mjesto trojice četiri zastupnika; budući napokon, da to odgovara i načeln §. 3 privremenoga izbornoga reda ustanovljenomu, po kojem gradovi dapače i poveće občine imajuće preko 8000 stanovnikah imadu pravo poslati po 4 zastupnika, predlaže osrednji odbor:

Da se za grad Bakar priznadu 4 zastupnika i to u osobah: gospode dra. Pavla Battagliarini, dra. Pavla Jakovčića, Antuna Vakanovića i Adolfa Vebera, imajućih redovita vjerodajna pisma,

7) Iz izvješća četvrtog verifikacionalnog odbora uvidio je osrednji verifikacionalni odbor, da je presvietli gosp. Ivan Mažuranić izabran u dvih izbornih kotarih za narodnoga zastupnika, i to u kotaru vinodolskom županije riečke i u obćinah Cvetković, Draganić i Petrovina (vidi kredencional 73), imajući za zamjenika u kotaru vinodolskom gosp. dra. Antuna Starčevića, a u rečenih obćinah gosp. Adolfa Vebera; isto tako

8) iz izvješća petoga verifikacionalnoga odbora proizlazi, da je gosp. prečastni Gervazia Petrović izabran zastupnikom kotara vrbovskog žup. riečke, a ujedno zastupnikom prečastnoga konzistorija gornjo-karlovačkoga. (Vidi kredencional 89).

Budući pako da svaki kotar izborni i dotične korporacije imadu izabrati po jednoga zastupnika, budući dakle, da jedna te ista osoba nemože zastupati dva izborna kotara na jedanput ili jedan izborni kotar i korporaciju, to prodlaže ovaj odbor:

Da se presvietli gosp. Ivan Mažuranić i prečastni gosp. Gervazija Petrović pozovu, da izmedju svojih izbirateljah, dotično izbornih kotarah izaberu, a da se za drugi kotar dotično korporaciju zahvale; po posljedku njihova očitovanja imao bi se u nezastupljenih kotarih novi izbor odrediti, ili pako imenovani zamjenici pozvati, da svoja mjesta zauzmu.

9) Iz izkaza po visokom saborskom predsjedničtvu ovomu osrednjemu odboru kratkim putem dostavljenoga uvidio je isti, da su na nazočni sabor pozvani izmedju prelatah i velmožah i takovi, koji u ovoj trojednoj kraljevini niti prebivaju, niti imanja neposjeduju, imenito je pozvan presvietli gosp. Juraj Girk, biskup pečuhski, neimajući u obsegu trojedne kraljevine niti imanja, a niti neprebivajući ovdje; zatim grof Gilbert Nugent, stanujući u Napulju a neimajući ovdje nikakova imanja; zatim takovi, o kojih nije izviestnosti, dali u trojednoj braljevini ikakovo imanje posjeduju, a izviestno je, da u njoj neprebivaju, kao što je knez Viktor Odeschalchi, grof Franjo Eltz, c. kr. tajni savjetnik, komornik, podmaršal i t. d.; grof Franjo Eltz c. kr. komornik i kapetan, barun Šišman Prandau, barun Vjekoslav Apfaltern; zatim pod naslovom grofovskim, koji kao takovi dosada nebijahu uzakonjeni, i to barun Juraj Jelačić Bužimski, c. kr. komornik i podmaršal, zatim barun Ant. Jelačić Bužimski, c. kr. komornik i podmaršal u miru, bar. Miroslav Kulmer, c. k. komornik; napokon preuzvišeni gospodin Metell Ožegović Barlabaševački, c. kr. tajni savjetnik i državni viećnik, koji dosada niti u obće kao velikaš u trojednoj kraljevini uzakonjen nije.

Podpisani odbor mnije i predlaže, da se u ovoj sabornici onim prelatom i velikašem, koji u trojednoj kraljevini niti neprebivaju niti imanja neposjeduju, a i onim, koji nisu domaćimi zakoni medju velikaše uvrstjeni, mjesto i glas uzkrati; glede onih pako, kojim po imenovanju veći naslov velikaški pristoji, da se odredi mjesto u ovoj sabornici njihovomu zakonskomu naslovu po domaćih zakonih pristojeće.

Za buduće pako predlaže isti ovaj odbor, da se zakonom odredi, da u saboru trojedne kraljevine nebudu imali ni mjesta ni glasa nego oni medju sinove ove domovine uvršteni punoljetni velikaši t. j. knezovi, grofovi i baruni, koji u obsegu trojedne kraljevine stalno prebivaju i zajedno u vriednosti zakonom opredieliti se imajućoj imanja posjeduju.

10) Iz pozivnicah banskih pod brojem 44, 45, 49, 50, 55, 61, 92, 112, 133 uvidio je osrednji verifikacionalni odbor, da je banska stolica devetoricom članovah u ovoj sabornici zastupana, da dakle ima više glasovah nego županija riečka ili križevačka ili požežka i više nego grad Zagreb, a samo za jedan glas manje nego županija varaždinska; kad bi se kod banske stolice sva mjesta popunila što su sistemizirana, imala bi ona toliko glasovah u ovoj sabornici koliko županija varaždinska ili virovitička. Gledeć na historički razvitak sabora trojedne kraljevine, naročito pako gledeć na to, da je u prijašnja vremena do 1848. godine, na saboru trojedne kraljevine svekolike plemstvo osobni glas imalo, i

radi toga, da su prisjednici banskoga stola stranom kao prelati stranom kao velikaši, vazda kao plemići nikada kao banskoga stola prisjednici mjesto zauzimali i pravo glasa na saboru trojedne kraljevine uživali; to mnije ovaj odbor, da bi to velika anomalija bila naprama današnjemu reprezentativnomu sustavu, po kojem je sabor trojedne kraljevine sastavljen, kad bi se dozvolilo članom visokoga banskoga stola od 1854—1860 godine, da ne samo prijašnje privilegijalne plemićke glasove od prije 1848 godine, nego i novi priraštaj glasovah iz sustava sa 20. listopada 1860 godine porušenoga u ovu sabornicu zastupnikah naroda, historičkih imenah, i velikoga posjeda donesu. Ova anomalija narasla bi po mnienju odbora još u veće kad bi se obzirom na to, da prije 1848. godine nije bilo toliko prisjednikah visoke banske stolice, koliko ih danas ima, svim ovim mjesto i glas u saboru podielio, gdjeno se ni nezna, što bi upravo ovaj visoki sudbeni sbor u ovoj sabornici u današnjih okolnostih gledom na svoj odvisni položaj reprezentirati imao. Napokon vidi se iz sastavka §. 1. slova e) privremenoga izbornoga reda, da je sastavitelj mislio vicebanu i prabilježniku i prisjednikom banskoga stola samo kao sudištu saborskomu u sabornici mjesto dati, jer kad nebi to, nebi bio sve ove dostojanstvenike u jedan sbor spadajuće jednom točkom kolektivno spojio, po kojoj i onako n. p presvietli g. sadašnji predsjednik Ivan Zidarić, buduć nije niti prisjednik banskoga stola, niti podban, niti prabilježnik, nebi mjesta ni glasa imao.

Zato predlaže ovaj odbor, da se članovom visoke banske stolice pojedini glas neima dopustiti u saboru trojedne kraljevine, nego samo mjesto kao sudištu.

Ad II. 1) Iz izkaza na temelju glavnoga imenika sastavljenoga i gori pod II. priloženoga vidi se, da izmedju pozvanih prelatah trojica nisu došla na sabor, izmedju kojih samo se je preuzvišeni gospodin Mirko barun Ožegović, biskup Senjski izpričao. — Izmedju velikašah pozvanih nisu njih 54 došli bez izpričanja.

Premda zakon i to član. I. §. 3. god. 1498. i čl. 53 godine 1662. ugarsko-hrvatskih zakonah, zatim čl. 1. i 5. godine 1752. sabora hrvatskoga naročito prelate i velikaše pače i plemiće zakonito na sabor pozvane a nedošavše globi podvrgava, gledeć ipak na to, da su ti zakoni stvoreni u doba, kad je zakonarstvo bilo nesamo izključivo pravo višjega i nižjega plemstva nego upravo dužnost, koju je čl. 53: 1662 riečmi: „Tandem pro communi bono et tractatibus diaetalibus, in salutem ac permansionem patriae eo felicius ac maturius concludendis“ označio, jer se je jedino plemstvo u ono doba znanostmi, upravom i zakonodavstvom bavilo, — gledeć nadalje na to, da je svakovrstni napredak u znanju i u mnienju današnji dan dobro obćenit, bez razlike na rod i stališ, i da je upravo iz ove napriedne promjene nastala potreba reprezentativnoga sustava, — gledeć napokon na to, da je plemstvo duhom vremena riešeno težke dužnosti skrbničtva nad ostalim narodom, te ga je ujedno lišio i velike strane onih sredstvah, koja su mu nošenje ovoga tereta olakoćivala, to mnije i predlaže ovaj odbor: da se proti nedošavšim na sadanji sabor prelatom i velikašem neupotriebe usilna sredstva do zakonarskoga uredjenja sabora trojedne kraljevine, nego da se to njihovomu rodoljubju, zajedinskom duhu i plemenitomu ponosu ostavi: hoće li za dobro domovine, od koje viliku korist materialnu, slavno ime i odlikovanje imadu, u zajedinstvu sa zastupnici naroda umne svoje sile upotriebiti.

2) Isto tako mnije odbor glede moralnih korporacijah koje nisu poslale na ovaj sabor zastupnikah, kao što je to doljno-karlovački konzistorij i riečki kaptol.

3) Od zemaljskih dostojanstvenikah nedodjoše veliki župan Sriemski, preuzvišeni gosp. grof Petar Pejačević i presvietli gosp. Bartol Smaić veliki župan županije riečke. Buduć da su ovi dostojanstvenici po svom službenom odnošaju naprama oblastim municipalnim isto tako narodu obvezani kao što i vladaru i buduć da su visokim svojim dosto-

janstvom ne samo zvani nego i dužni o svakovrstnom dobru i napredku domovine zakonitim putem nastojati, mnije i predlaže odbor: da se pomenuta gg. veliki župani za stanoviti rok pod prietnjom globe gori navedenimi zakoni odredjene i to za svaki slučaj neposlušnosti za stanoviti kratki rok na ovaj sabor trojedne kraljevine po visokom predsjedničtvu pozovu.

4) Kraljevinski dostojanstvenici, i to, podban, prabilježnik i podkapetan, buduć da su ova mjesta izpražnjena, niti nemogahu na ovaj sabor doći, i zato predlaže ovaj odbor: da se ova mjesta zakonitim ustavnim putem popune, i da onda pristojeća im mjesta zauzmu.

5) Po §. 2. privremenoga izbornoga reda ima županija sriemska na sabor trojedne kraljevine poslati 8 zastupnikah, povlašćena občina Irig po §. 3. istoga izbornoga reda 2 zastupnika, Ruma 3 zastupnika, grad Vukovar 2 zastupnika, grad Rieka sa svojim kotarom 4 zastupnika, sva ova municipija imala bi dakle poslati 19 zastupnikah narodnih. Pošto iz ovih istih municipijah do dana, kada su odbori za verifikaciju svoj posao dovršili, nije nijedan zastupnik narodni na ovaj sabor prispio, a niti su municipija razloga navela, radi kojega su to propustila, mnije i predlaže ovaj odbor: da se pomenuta municipija pozovu, neka dadu razlog, zašto nisu po kotarih izbornih u svojem obsegu izbore zastupnikah na ovaj sabor trojedne kraljevine po propisu izbornoga reda udesila; i da im se novi rok odredi, do kojega će izbore obaviti, i zastupnike na sabor poslati.

Ad III. 1) Na temelju već navedenih dvijuh imenikah sastavio je napokon ovaj odbor pod III. pregled onih členovah saborskih, dotično municipijah ili čestih trojedne kraljevine, koje u naš sabor spadaju, nu izbornim redom ili nisu u onom razmjerju pozvane, koje ih ide po načelih samoga izbornoga reda, ili su pako posvema izpuštene.

U prvi red spadaju občine Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko.

U §. 3 privremenoga izbornoga reda izrečeno je načelo, da one poveće občine, koje se odlikuju pučanstvom, trgovinom, obrtnošću i inteligencijom žiteljah svojih, ako imadu do 3000 stanovnikah, mogu izabrati sve po jednoga poslanika.

Pomenute občine imale bi po ovom načelu, svaka napose po jednoga zastupnika na sabor birati, nu ipak je istim izbornim redom kod odmjerivanja glasovah za sve tri občine samo jedan zastupnik odredjen. Pomenute občine videći u prilagodjenju načela očevidnu pogrešku, podnesoše na visoki sabor motiviranu molbu, dokazujuć, da svako od pomenutih trgovištah svoj posebni magistrat ima, i da svako to trgovište do 3000 stanovnikah broji, te mole, da im se dozvoli svakoj poseb zastupnik na nazočnom saboru.

Osrednji verifikacionalni odbor, uvidivši temeljitost ovih razlogah nemože na ino nego predlaže: da se občinam Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko, imajućim za sada jedinoga zastupnika u osobi gospod. Tomislava Cuculića, dozvoli, dapače da se pozovu, da biraju dvie od njih svaka po jednoga zastupnika a gospodin Tomislav Cuculić, imajući kreditivu od svake napose, da se izjavi, koju želi zadržati i da se drugih dvijuh odreče.

2) U red onih čestih trojedne kraljevine, koje su izbornim redom posvema izpuštene, te nisu pozvate u nazočni sabor, spada: a) vojnička Krajina hrvatsko-slavonska t. j regimente lička, otočka, ogulinska, slunjska, prva i druga banska, gradiška, brodska, petrovaradinska, križevačka i gjurgjevačka, ujedno sa povlaštenimi občinami, štono leže u obsegu istih regimentah, dakle i grad Senj; b) kraljevina Dalmacija sa kvarnerskimi otoci: Krkom, Cresom, Lušinom i Rabom; c) Medjumurje; d) Istra; e) od Kranjske okružja: Metličko, Črnomaljsko, Ribničko i Novomjestansko i onaj dio Štajerske med Savom i Dravom, štono njekoć spadaše na zagorsku županiju.

Ad a) Što se tiče vojničke Krajine, glede nje mnije ovaj odbor, da sabor trojedne kraljevine ima dovoljnoga zakonitoga i tvrdoga pravnoga temelja tražiti nesamo da bude

Krajina zastupana na saboru trojedne kraljevine na ravni način kao što i ostala tako zvana provincialna Hrvatska i Slavonija, nego da ima isto tako tvrdo ugovorno pravo naprama prejasnoj vladajućoj kući, da od nje zaište neodvlačni povratak i utjelovljenje vojničke Krajine materi zemlji, i raztegnuće ustavnih institucijah na cielu Krajinu. Da se ni nevraćamo u starija vremena, naći će visoki sabor ako samo kriepko uzhtije dovoljne podpore u čl. 11. 12: 1608., 27: 1609., 39: 1635., 56 i 63: 1647, u diplomi Leopolda I. od 10. srpnja 1703., u čl. 113 i 116: 1815, u rezoluciji kraljevskoj od 13. siečnja 1791.; zatim u razlozih čl. 18: 1792. u faktu godine 1848 i u rieči kralja i vladara našega Franje Josipa u patentu od 7. svibnja 1850., §§. 2 i 4, a napokon u pravdi božjoj, javnom mnienju čitave Evrope i u odlučnoj volji samih Krajišnikah.

Ad b) Što se Dalmacije tiče, ove kolievke hrvatske slave, ne samo što mi kao jedini ogranak na ustavnu živuće hrvaštine imamo pravo iskati po ugovoru od god. 1527. i 1712. da se Dalmacija povrati ustavnoj slobodi, a ustavna sloboda njojzi, nego imadu to stavno pravo i sami Hrvati u Dalmaciji živući, imadu ga tim više, što im je podieljene kraljevskom rezolucijom od god. 1830. na sabor ugarsko-hrvatski upravljenom, zatim diplomom od 20. listopada 1860. a napokon naredbom od 26. veljače 1861.; imadu ga napokon i oni i mi po onoj neoborivoj naredbi promisli božje, po kojoj se srodne tvari, srodne misli i srodni narodi uzajmno privlače.

S toga predlaže ovaj odbor: da se za utjelovljenje Krajine i Dalmacije prije svakoga saborskoga posla kriepka i razlozi poduprta predstavka Nj. Veličanstvu, premilostivnomu našemu kralju i vladaru po posebnom odboru saborskom osobno u Beč podnese i da se Nj. Veličanstvo umoli, da na temelju tristogodišnjih obećavanjah svojih prejasnih predjah i svojega vlastitoga, toliko putah očitovanoga, bude Hrvatom pravedno.

Ad c) Pitanje o Medjumurju misli ovaj odbor da se ono najshodnije spojiti može s onim kraljevskim predlogom, kojim je ovaj visoki sabor napućen, da uzme u pretresanje, pitanje glede budućega odnošenja trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj.

Ad d) i e) Buduć da Istra i ona četiri kotara Kranjske t. j. Metlički, Črnomaljski, Ribnički i Novomjestanski, kao što i onaj dio Štajerske, koj je njekoč na županiju zagorsku spadao te medju Dravom i Savom leži, budué velimo, da ovaj dio naše domovine spada u savez Njemački, a niti austrijanska vlada nemože da o tom obstojeće medjunarodne ugovore jednostrano prekine, to mnije odbor osrednji, da se od našega prejasnoga kralja i vladara svakako zamoli sjedinjenje i ovih ovdje navedenih od tiela naše domovine nesgodom vremena otrgnutih udah, pak ako ne prije a to svakako onda, kad bi se kojom prilikom revidirali europejsko-medjunarodni ugovori, osobito i onaj, na kojem se osniva savez Njemački. U Zagrebu kao gore.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 25.

Predlog ustmeni velikog župana zagrebačkog Ivana Kukuljevića:

Da se najvišji kralj. predlozi pročitaju, i za slučaj, ako istim abdikacionalne izprave ustavnog troj. kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije kralja Ferdinanda V. i njegovog u troj. kraljevini nasljednika, prejasnog nadvojvode Franje Dragutina priložene nisu, Nj. c. k. apost. Veličanstvo temeljom državnog, sankcijom pragmatičnom obostrano okriepljenog ovih kraljevinah prava predstavkom iz sabora ovoga umoli, da se pomenute abdikacionalne izprave ovomu saboru čim prije predlože;

(Primljen i riešen čl. VII. i LVI.)

Br. 26.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo glede dostave abdikacionalnih izpravah.

Vaše posvećeno c. k. Veličanstvo, gospodaru i kralju najmilostiviji!

Trinajst po gotovu godinah prodje, odkako se narod naš na saboru trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske posljednji put sakupio; trinajst godinah kobnih, gdje ga je crna i studena noć pritisnula, te je s toga nalik nesretnomu i u vlastitom domu tudju pastorku nemilo cvilio i gorkimi suzami rosio i gojio do dva mila mu još preostala cvieta: uspomenu najme slavne njekoč prošastnosti, i bolje ako Bog da — budućnosti. Mnogo je u to nezaboravno doba prepatio ubog nu pošten narod naš, budué da je prav pravcat oskudievao s pravde i pravice, koju mu maćehinski krojiše ruke tudje — tudje ruke, težke muke. U to iznenada narodu našemu opet svanu zora, jer Svemogući, koji upravlja srca kraljevah, potaknu i ganu srce Vašega Veličanstva, plod pako toga ganuća bijaše carska povelja od 20. listopada p. g. kojom je Veličanstvo Vaše premilostivo izreći izvoljelo sveto načelo ravnopravnosti glede svijuh gospodstvu sretno vladajuće kuće austrijanske podvrženih narodah.

Spomenuta povelja Veličanstva Vašega bila je narodu našemu zlatan onaj most, po kojem je s onoga tmastoga kraja sretno prešo, te onkraj nakon pol godine opet kriepko posjeo svoju ponješto tečajem vjekovah, ponješto opet silovitom bujicom pustih državnih teorijah i pokusah nedavno još oštetjenu, ali zato ipak na nepobornom pravnom i historičkom temelju svedj još čvrsto osovljenu staru i svetu djedovinu, krvju dičnih svojih praotacah stotinu putah odkupljenu, i divno posvećenu.

Na rečenomu dakle pravnom i historičkom svojem temelju sastade se evo opet nakon rečenih trinajst godinah narod naš, zakonito zastupan na saboru trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske, pa pošto mu je u istinu stalo do toga, da narodno i politično svoje biće ne samo za sad, već i za buduće obezdbiedi, i proti svakomu napadu ogradi, s toga scieni, da mu se uz to svakako i bitnih njekih obličnostih držati treba, koje su tim više potrebite, što se tajiti neda, da se osnivaju na temeljnom pravu naroda, i na želji njegovoj naročito izraženoj.

Sad, gdje je nedavno previšnjom i možnom riečju Vašega Veličanstva oboren silni onaj zid, koj je do nedavno još dielio narode austrijanske od svojega premilostivoga vladara, sad se približuje i narod naš sjajnomu i možnomu priestolu posvećenoga Veličanstva Vašega sa prepokornom i smirenom, u šestoj saborskoj sjednici dne 25. travnja t. g. držanoj jednodušno odlučenom molbom: da bi Veličanstvo Vaše saboru trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske prestolnu odreku Nj c. k. apoštolskog Veličanstva Ferd. V. zatim prejasnoga c. k. nadvojvode austrijanskoga, a ujedno i milostivoga otca Vašega Veličanstva Franje Karla, istim onim načinom premilostivo priobćiti izvoljelo, kojim spomenute isprave priobćene bijahu saboru ugarskomu.

Osim glavnih i temeljnih državopravnih ugovorah sklopljenih izmedju naroda našega, i kraljevh: Kolomana god. 1102. zatim Ferdinanda I. g. 1527. i Karla III. g. 1712. imade i kraljevskih zavjerenicah trojednoj kraljevini našoj i to od Kolomana, Stjepana II., Gejze II., Stjepana III. i ostalih mnogih kraljevah tja do Ferdinanda II. prilikom nastupa vlade njihove napose izdanih; konačno ima i jedno kraljevsko pismo kraljice Marije Terezije od g. 1740. gdje napose saboru trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske

u Varaždinu sakupljenomu naročito do znanja stavlja smrt svojega otca cara i kralja Karla III., a uza to i nastup vlade svoje. Svi ovi, ovdje samo uzgredno navedeni diplomatički čini dovoljno dokazuju, da trojedna naša kraljevina uklopno pravo imade Vaše Veličanstvo prepokorno moliti, da se spomenuti diplomatički čin i na našem saboru proglasi.

Da će Veličanstvo Vaše prepokornu gore razloženu molbu sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije premilostivo saslušati, tomu se rečeni sabor tvrdo nada, a to tiem većma, što scieni, da je Veličanstvu Vašemu isto tako kao i narodu spomenute trojedne kraljevine do toga stalo, da čim prije u srca vjernoga toga naroda povrati staro, riekom dragocjene krvi tolikoput sjajno zasvjedočeno, izmedju vladara i naroda vazda, osobito pako sada neodhodno potrebito pouzdanje.

Time s poklonstvenim do smrti štovanjem ostajemo — Posvećenoga Vašega Veličanstva — U Zagrebu 29. travnja 1861. — prepokorni i vazda vjerni podložnici.

Sabor trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

Šokčević, s. r. ban. Mirko Bogović, s. r. saborski bilježnik.

(Rieš. čl. VII i LVI.)

Br. 27.

Izviešće ovjerovnoga odbora u obziru njekojih kašnije na sabor prispjelih članovah.

Zapisnik člankom 14. poslovnika za sabor trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izaslanog verifikacionalnog povjerenstva u obziru verifikacije njekojih članovah sabora, koji na početak sabora prispjeli nisu:

1) Pismo preuzv. gospodina velikog župana županije sriemske grofa Petra Pejačevića od 10 travnja 1861. upravljeno na preuzv. gosp. bana, kojim se izpričava, što odmah na sakupljeni sabor trojedne kraljevine prispjeti nemože, navadjajuć, da je poradi odsuća obih podžupanah povjerene sebi županije, koji se na srbskom narodnom kongresu nalaze, glavnu skupštinu županije sriemske u kojoj bi se pitanje o izboru zastupnikah naroda za sabor trojedne kraljevine riešiti imalo, do 15. travnja t. g. odgoditi morao, pošto je u glavnoj skupštini županije sriemske dne 21. ožujka t. g. obdržavanoj zaključeno, da se isto pitanje tekar u budućoj glavnoj skupštini preduzeti i riešiti imade.

Na 1. Uzamši u obzir, da bi se preuz. g. veliki župan županije sriemske, koja cjeloviti dio trojedne kraljevine sačinjava, imao bio pobrinuti, da se u dne 21. ožujka t. g. obdržanoj glavnoj skupštini županije sriemske odredi izbor zastupnikah naroda za sabor trojedne kraljevine, ne pako dopustiti, da se isti izbor odgadja na vrieme poslje otvorenja istog sabora; nadalje uzamši u obzir da je županija sriemska dne 16. travnja t. g. zastupnike za sabor trojedne kraljevine izabrala, a gosp. veliki župan županije sriemske ni do danas na sabor prispio nije, to odbor predlaže:

Da preuzv. g. ban, kao ustavna izvršujuća vlast ovih kraljevinah velikog župana županije sriemske opetovano pozove, da on kao dostojanstvenik trojedne kraljevine na sabor iste kraljevine za osam danah doći imade.

2) Vjerodajno pismo prečastnog kaptola modruškog iliti krbavskog od 21. travnja 1861., kojim se zastupniku istog kaptola na saboru trojedne kraljevine prečast. g. Adalbertu Mariaševiću u slučaju bolesti ili zakonitog odsuća od sabora za saborskog zamjenika daje g. Matija Mesić profesor akademički;

Na 2. Buduć da je prečastni g. kanonik Adalbert Mariašević priobćenim saboru trojedne kraljevine pismom izjavio, da on poradi slaba zdravlja prečastni kaptol modruški iliti krbavski nadaljo zastupati nemože, već da će isti prečastni kaptol po g. Matiji Mesiću profesoru akademičkom zastupan biti, to odbor predlaže:

Da se g. Matija Mesić za redovitog zastupnika kaptola modruškog iliti krbavskog priznade.

3) Službeno pismo načelnika slob. kr. i glavnog grada Zagreba g. Robertu Zlatarović, kojim se istomu javlja, da je on u petom izbornom kotaru grada Zagrebu absolutnom većinom za zastupnika na sabor trojedne kraljevine izabran.

Na 3. Premda bi za dokaz izbora g. Roberta Zlatarovića od potrebe bio pravovaljano sastavljeni i udostovjereni izborni zapisnik, to ipak odbor ovaj verifikacionalni s obzirom na čl. 2. poslovnika predlaže, da se izdano po gradskom načelniku pismo za valjan i dostatan dokaz izbora g. Roberta Zlatarovića prime.

4) Vjerodajno pismo izdano po glavnoj skupštini županije sriemske dne 16. travnja t. g., kojim se zasvjedočava, da su u istoj glavnoj skupštini gg. grof Heinrich Kuen i Jovan Živković jednoglasno izabrani, da županiju sriemsku na saboru trojedne kraljevine kolektivno po postojećem do g. 1848. običaju zastupaju;

Na 4. Uvjeren odbor verifikacionalni da županija sriemska, koje je, kao što i ostalo dolnje Slavonije reincorporacija i podčinjenje pod vlast bansku čl. 18 i 50. od g. 1741. te odpisom kraljevskim od 26. ožujka 1743. odlučena, g. 1745. izvedena, te kraljevskim odpisom od 27. travnja 1746. potvrdjena, te vrhu koje je reincorporacie ista županija sriemska tako sretna bila, da je g. 1746. u to ime saboru trojedne kraljevine zahvalnost svoju izjavila, sačinjava pravno a i faktično cjeloviti i nerazdruživi dio trojedne kraljevine, dosljedno dakle da narod živući u istoj županiji na saboru trojedne kraljevine zastupan biti mora, i to na onaj isti način kao što i narod drugih županijah; nadalje što kraj svega štovanja autonomije pojedinih municipijah, kao najvećeg štita ustavne naše slobode, nemože verifikacionalni odbor priznati, da su pojedina municipija vlastna priečiti zastupanje naroda na saboru propisanim izbornim redom, koj no je po svih ostalih municipijah domovine naše priznat; s toga odbor ovaj verifikacionalni predlaže:

Da preuzvišeni gospodin ban, kao izvršujuća vlast u trojednoj kraljevini, županiju sriemsku pozove, da ista najkašnije uz rok od 14 danah dade izbore narodnih zastupnikah po propisu izbornog reda od 21. veljače 1861. u dotičnih kotarih i mjestih za ovaj sabor trojedne kraljevine preduzeti, u ostalom da se do onog vremena kada će narodni zastupnici iz sriemske županije na sabor ovaj prispjeti, poslana dva zastupnika po glavnoj skupštini županije sriemske, sa pravom glasa na sabor pripuste.

G. Petrović, archim. i predsjednik. Mirko Hrvat, izvjestitelj.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 28.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo za povratak cjelokupnosti trojedne kraljevine.

Vaše posvećeno c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru naš milostivi!

Hrvatsko-slavonski sabor, sastavši se izza dvanaestgodišnjega neustavnoga života u glavnom gradu Zagrebu, nemože se žalibože prozvati imenom inim, van onim,

kojim su se već od preko dva vieka često nazivali njegovi prednjaci: „nos reliquiae Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae."

Sa žalošću naime opažujemo, da uzprkos tolikim ugovorom i obećanjem sjajnih predjah Vašega Veličanstva, uzprkos stavnomu i prirodnomu pravu u ovom saboru neima zastupnikah iz jedne polovice kraljevine Hrvatske i Slavonije, i iz čitave kraljevine Dalmacije.

Pa što je skrivio taj veći dio našega naroda, a viernih podanikah Vašega Veličanstva, da nesmije viećati sa svojom braćom o zajedničkoj sudbini!

Vaše Veličanstvo! U ovoj poli Hrvatske i Slavonije, kojà je izključena iz naše sabornice, jur od tri vieka, puna jada i nevolje, bdije narod pod uružjem i prolieva riekomice svoju krv za dom i priestol Vašega Veličanstva i za obranu carevine i Europe.

Ovo je njegova zasluga! Hrvatsko-slavonska krajina, stojeć pod puškom danju i noćju, živuć u neprostanom obsadnom stanju bez gradjanskih pravah, daleko je zaostala u razvitku svojih duševnih i materialnih silah; — pače svaki dan sve to više gine u pučanstvu, a raste u siromaštvu.

To joj je nagrada! Knjiga, umjetnost, obrtnost, trgovina, umno ratarstvo, — polüge prosvjete i blagostanja — mogu biti samo po imenu poznate u zemlji, u kojoj mač svedj nad glavom visi.

Vaše Veličanstvo! Sve ove ogromne i bezprimjerne žrtve naš je narod rado nosio, dok mu je domovini i priestolu Vašega Veličanstva od zakletoga neprijatelja kršćanstva pogibelj prietila.

Nu čim ova pogibelj minù, vriedno je i pravedno, da slavom ovjenčani al' i ranami posuti junak odpočine, i da se jedared stane s inimi prosvjećenimi narodi natjecati na polju svakovrstnih gradjanskih kriepostih.

Svietla kruno! Pradjedovi sadašnjih krajišnikah siedili su god. 1527. i 1712. u Cetinju i u Zagrebu te su s ostalom svojom braćom krvnom i ustavnom digli Tvoje slavne predšastnike spola jednoga i drugoga na priestol dalmatinsko-hrvatsko-slavonski.

Oni viećahu na naših saborih još za kraljice, slavne uspomene Marije Terezije; a godine 1848. nadtjecahu se u zajedničkom saboru, kako da carevinu spase od propasti.

Vaše Veličanstvo! Zar bi vjérnost, oddanost i privrženost hrvatsko-slavonske krajine naprama priestolu Vašega Veličanstva manja bila, da ona u našem saboru vieća?

To niječe poviest i stvar ista.

Slobodan je narod najčvršći i nepomičan stup kraljevskoga priestola.

Zato — valja nam iskreno izpovjediti — razcvililo se je srce vjernoga naroda hrvatsko-slavonskoga kad je dočuo, da se plemenito srce Vašega Veličanstva, koje je diplomom od 20. listopada 1860. i naredbami od 26. veljače t. g. svim zemljam svoje prostrane carevine ustavnu slobodu obreklo, podielilo i odnosno povratilo, nije obazrielo na jedinu vojničku krajinu, koja si ju je krvavo zaslužila, — pače da joj je previšnjim ručnim pismom od 21. veljače t. g. na bana trojedne kraljevine barona Josipa Šokčevića naročito uztegnulo i uzkratilo i samu priliku, da na saboru svoje potriebe, želje i nade očituje.

Vaše Veličanstvo! Ovi crni glasovi, ove gorke odluke razžalostile su tiem više sav narod hrvatsko-slavonski, što je Vaše Veličanstvo opetovano izjavilo pred svietom, da je hrvatsko-slavonska krajina cjeloviti dio kraljevine Hrvatske i Slavonije, — da svim državljanom prostrane carevine Vašega Veličanstva ima biti jednaka dužnost vojnovanja, — da se medju pokrajinami istoga carstva obstojeće razlike imadu izravnati i da im se svim ima ujamčiti uživanje jednakih pravah.

Jednake dužnosti, jednaka prava.

Na temelju ovih riečih i ovih očitovanjah Vašega Veličanstva imala bi se junačkoj krajini, — kojoj je naložena najtežja dužnost, dužnost žrtvovati život svaki čas za svoga vladara — širom otvoriti vrata sabornice trojedne kraljevine.

U obsegu hrvatske krajine leži primorski grad Senj.

Vaše Veličanstvo! Gradu Senju podieljene su od njekada sve one povlastice, koje uživaju ostali slobodni kraljevski gradovi u našoj domovini. Ove povlastice potvrdjene i umnožane su od mnogih predšastnikah Vašega Veličanstva toli posebnimi poveljami koli zaklučci hrvatsko-ugarskih saborah, naročito čl. 12: 1608., 23: 1630., 42: 1638, 50. 57: 1647., 32: 1649., 69: 1655, 96: 1659., 77: 1681., 128: 1715., 57: 1741., 39: 1751., 60: 1790., 11: 1802. te hrvatskih saborah čl. 10: 1827., 39: 1845., 23: 1848.

Nu ove povlastice, koje si grad Senj viernošću i hrabrošću steče, ostaše mrtvo slovo, odkada on stenje pod upravom krute vojničke vlasti.

Od onoga vremena grad Senj, koji ista narav, uzkrativši mu jednom rukom plodne poljane, a drugom otvorivši mu sinje more, k pomorstvu i trgovini uputi, u brodarstvu i trgovini s toga u blagostanju ne samo nenapreduje, nego pače nazaduje, te dočim se ini pomorski gradovi, kojim samouprava u dio pade, dižu, grad Senj svaki dan to više pada.

Grad Senj zače se nadati boljoj budućnosti, kada Vaše apostolsko Veličanstvo, potvrdivši naputak o uredjenju hrvatsko-slavonskih municipijah, predložen po banskoj konferenciji, blagoizvolji čl. 19. riešiti: „da kr. slob. grad Senj imade pravo zastupničtva sa siedom i glasom u skupštinah županije riečke.“

Nu ona ista oblast, koja toli bodrim okom nad Senjom bdije, znala je do sada preprieċiti, da mu se neoživotvore prava koja bi imao uživati kano sl. i kr. grad. A da anomalia grada bude veća, propustiv gradske zastupnike u hrvatsko-slavonski sabor, naloži mu, da poprimi i uvede obćinski zakon od 7. studenoga 1860. propisan za krajinu.

Zastupnici indi sl. i kr. grada Senja u saboru hrvatsko-slavonskom viećaju o zakonih, koji nebi imali vezati niti njih istih, niti njihovih sugradjanah!

Vaše Veličanstvo! Kraljevina Dalmacija s kvarnerskimi otoci od starine je nerazdruživa sestra kraljevinah Hrvatske i Slavonije. — Ona je puna najugodnijih uspomenah slavnije prošlosti hrvatske.

Slavni predšastnici Vašega Veličanstva onim istim pravom, kojim stekoše Hrvatsku i Slavoniju, dobiše i Dalmaciju, te se jednim istim dvostranim ugovorom obvezaše braniti cjelovitost trojedne kraljevine, a osakaćenu izcieliti kada god uzmognu. Odavlje pravo našega naroda na cjelovitost svoga zemljišta nikada nezastari.

Poslie tolikih zahtievanjah i moljakanjah, učinjenih tečajem ovoga vieka u hrvatsko-ugarskih i hrvatsko-slavonskih saborih, napokon Vaše Veličanstvo opetovano riečju i pismom odluči izvesti željeno sdruženje kraljevine Dalmacije s kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom; a što saboru hrvatsko-slavonskomu najveće jamstvo daje, jest isto ručno pismo Vašega Veličanstva nanj' dne 26 veljače t. g. upravljeno, kojim je pomenuto sdruženje izrečeno, te se jedino način sdruženja ostavlja dogovoru ovoga sabora sa zastupnici dalmatinskimi.

Na otčinsku želju Vašega Veličanstva i na poziv svoje jednorodne braće odazva se u prvi mah slavni Dubrovnik i junački Kotor. Oba ova grada s dotičnimi kotari, sačinjavajući njekada vlastite oblasti, izjaviše se za sdruženje, ma bilo ono proti namjeram i željam inih dvajuh kotarah Dalmacije u užjem smislu.

U izvedenju ovoga sdruženja pojaviše se do sada, žalibože, najveće zapreke od one strane, od koje bi se bili najmanje nadati mogli i kralj i njegovi vierni podanici.

Vaše Veličanstvo! Izim malo Talijanah i potalijančenikah, koje drugamo srdce vuče, najviše se opirahu i sada se opiraju oživotvorenju prava hrvatskoga naroda i zadate mu kraljevske rieči isti organi vlade Vašega Veličanstva.

Nečuveno ali istinito! Pravi i vierni podanici Vašega Veličanstva, iskreni prijatelji svoje otaćbine i svoga roda sumnjiče, se, obtužuju, proganjaju i zatvaraju jedino radi toga, što nastoje, da se izpuni kraljevska rieč i da se jedared sdruži, što sjedini stavno i prirodno pravo.

S toga nije čudo, što je po onakovu, za narod hrvatski u Dalmaciji, Dubrovniku i Kotoru nepravednom izbornom zakonu, uz birokratičke, hrvaštini neprijazne spletke i svakojaka nasilja kod sámoga izbora, protivnikom sdruženja pošlo za rukom, te su u saboru stekli većinu.

Svietla kruno! Ako Vaše Veličanstvo vlada Dalmacijom na temelju ugovorah od g. 1527. i 1712., ako je Dalmacija po historičkom pravu zbilja čest trojedne kraljevine, tada se Vaše Valičanstvo neće jamačno odvratiti od rieči ovomu hrvatsko-slavonskomu saboru zadate i na temelju pomenutih ugovorah i pravah osnovane.

Vaše Veličanstvo! Ovaj je sabor tako uvjeren o tom, da se ukriepljenjem i ojačanjem trojedne kraljevine okriepljuje i jača visoko priestolje Vašega Veličanstva ovdje na jugu Evrope, da se usudjuje bistromu umu Vašega Veličanstva ovom istom prigodom predstaviti: kako bi se oživotvorenje pravah trojedne kraljevine na ine pogranične predjele moglo liepo spojiti s interesi Vašoga prejasnoga doma.

K Hrvatskoj spadaše njekada pokrajina Metlička (provincia Metlica) dio Štajerske s one strane Sutle, njekada čest zagorske županije, isto tako veliki dio Istre.

Prvi kralj dalmatinsko-hrvatsko-slavonski iz prejasnoga doma Vašega Veličanstva, Ferdinando I. obrekao je bio, da će u sgodno vrieme utjeloviti Hrvatskoj ove prediele, pridružene jur tada nasljednim austrijanskim pokrajinam: „Concernentem unionem patriarum Austriacarum et Croatiae Majestas sua respondet, quod nunc propter ingens negotiorum sarcimen super illa in praesenti deliberare nequeat, sed congruo tempore deliberabit."

Ovo obećanje dosada još nije izpunjeno, a ovaj se sabor hrvatsko-slavonski nada, da će ga Vaše Veličanstvo izpuniti, čim to dopuste postojeći za sada medjunarodni ugovori, u koliko oni ove austrijanske predjele vežu.

Vaše Veličanstvo! S one strane rieke Une i Save žive narod, koji je njekada istu sudbinu dielio s trojednom kraljevinom, ter ima ne samo po svezi prošastnosti, nego i po svezi zemljopisnoga položaja i jedne krvi istu i u buduće dieliti.

Kada se ondje počme rušiti, što nije osnovano na pravdi i na istom temelju, na kojem stoje ostale kršćanske države, Vaše će Veličanstvo steći velike zasluge za naš narod, za čovječanstvo i svoj dom, ako nit narodne i dinastičke politike, od koje se je od njeke dobe žalibože odstupilo, ondje nastavi, gdje bi prekinuta i opet sjedini, što bi po pravcu poviesti i naravi imalo sjedinjeno biti.

Radi toga pristupa u taj par sabor hrvatsko-slavonski k otčinskomu priestolju Vašega Veličanstva preponizno moleć: da Vaše Veličanstvo izvoli što skorije premilostivo odrediti: da hrvatsko-slavonska krajina pošalje već na sadašnji naš sabor slobodnim načinom, na temelju izbornoga reda od 1848. god. izabrane svoje zastupnike, i da se ustav starodavni hrvatsko-slavonski na istu krajinu odmah protegne; da se grad Senj od vojničke oblasti neodvlačno odciepi i kao sl. i kr. grad ustavno ustroji, — napokon da se polag zadate rieči kraljevina Dalmacija s Dubrobnikom i Kotorom, isto tako kvarnerski otoci s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sdruže.

Vaše Veličanstvo! Naš sadašnji sabor ima riešiti toli važne predmete, da se sa sabori od god. 1527. i 1712. punim pravom uzporediti može. — Zato da ga nebude moglo potomstvo obiediti, dostojno i potrebito je, da bude u njem zastupano svekoliko pučanstvo svekolike trojedne kraljevine.

Ovaj sabor s neograničenim pouzdanjem stupa pred prestolje Vašega Veličanstva, jer je osvjedočen, da će onaj milostivi kralj, koji je vriedan baštinik svojih krunjenih predšastnikah, ocieniti žrtve po narodu trojedne kraljevine za njega doprinešene, i da će saslušati njegove temeljite i pravedne molbe, a tiem si podići u njegovih grudih živi zalog pouzdanja i nepokoljebive viernosti, kojom ostaje — u Zagrebu 1. svibnja 1861. — Vašega posvećenoga Veličanstva! Prepokorni i vazda vierni podanici: sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Josip Šokčević, ban. Makso Prica, bilježnik.

(Rieš. čl. X. i XXI.)

Br. 29.

Brzojavna depeša sabora troj. kralj. na Nj. Veličanstvo u obziru uapšenih i pod iztragom nalazećih se rodoljubah dalmatinskih dne 29. travnja g. 1861. upravljena.

Der kroatisch-slavonisch-dalmatinische Landtag in Agram

An Se. Majestät Franz Josef I. in Wien.

Der Landtag des dreieinen Königreiches bittet aus seiner heutigen Sitzung gehorsamst: um die Freilassung des Georg Vragolov aus Zara vechia und der übrigen wegen Anschlussmanifestationen Dalmatiens an Croatien inhaftirten Dalmatiner, so wie um Niederschlagung der gegen dieselben behördlich eingeleiteten Untersuchung.

Im h. Auftrage des Landtages: Emerich Bogović, Landtags-Notar.

(Rieš. čl. XVIII.)

Br. 30.

Dopis preuzv. gosp. bana, glede prispjelih na njega pozivnicah kraljevskih, kojimi se njekoji hrvatsko-slavonski velikaši na ugarski sabor pozivlju.

Gospodo narodni zastupnici!

Odpisom visokoga kraljevskoga dvorskoga dikasterija našeg od 20. travnja tekuće godine primio sam dvadeset i osam previšnjih pozivnicah kraljevskih, glasećih na velikaše hrvatske, k jimi se isti pozivlju, da kriepostju osobnoga svoga prava na sakupljenom već sada saboru ugarskom udioničtvovati nepropuste.

Sudeći, da ja obzirom na sastav i historička prava ovoga visokoga sabora nebi bio vlastan s istimi previšnjimi pozivnicami po vlastitoj volji razpolagati, držao sam za dužnost moju, napomenute kraljevske pozivnice kao i dotični odpis visokoga dikasterija visokomu saboru predložiti, za da isti glede dostave rečenih kraljevskih pozivnicah na svoja opredieljenja — polag obstojećeg državo-pravnog odnošenja trojedne kraljevine naše dalnja razpoložiti izvoli. Šokčević s. r. ban.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 31.

Odpis priv. kralj. dvorskog dikasterija od 29. travnja 1861. u pogledu prije pomenutih kraljevskih pozivnicah.

Preuzvišeni gospodine Bane!

Previšnjim ručnim pismom od 26. travnja 1861. blagoizvolilo je Njegovo cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo premilostivo priobćit mi dvadeset i osam pozivnicah kraljevskih, glasećih na podpisane u priklopljenom imeniku velikaše iz kraljevine Hrvatske i Slavonije, kojimi se isti milostivo pozivlju da krieposlju osobnoga svoga prava na sakupljenom već sada saboru ugarskom svoj dio uzeti nepropuste.

Pomenute pozivnice kraljevske čast imam Preuzvišenomu Gospodstvu Vašemu ovdje priobćit u izvorniku u tu svrhu, da s istimi po obstojećem javnom pravu kraljevinah Dalmacije i Slavonije izvoli dalje razpoložiti.

Molim, Preuzvišeni Gospodine, izvolite primit izraz dubokoga moga štovanja. U Zagrebu dne 29. travnja 1861. I. Mažuranić s. r.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 32.

Ustmeni predlog zastupnika naroda Petra Horvatha:

O imenovanju posebnog odbora, koji bi račune o domaćih zakladah i o imutku razviditi i u podpunu izvjestnost staviti imao.

(Primljen i rieš. čl. XVIII.)

Br. 33.

Molba povelj. trgovišta Siska za podporu, da se isto trgovište uzvisi na čast slob. i kralj. grada.

Visoki sabore trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske!

Tavna prastara prošastnost predkrštjanskih viekovah krije postanak jednoga njekoč sjajnoga grada, koji preko 1200 godinah hrvatskomu narodu, hrvatskoj kraljevini i kruni pripada.

Prije nego što za vladanjem nad svietom boreći se Rimljanin upade u Illiricum stari i pokaže svietu čudnovati primjer velikih činah i muževnosti u pribavljenju, bezčestnost pako u posjedu, te napokon bezsramnu zloporabu kroz stoljetja na tudju biedu a na svoju vlastitu konačnu propast, -- nalazio se je u današnjoj županiji zagrebačkoj, kao što nas historija uči, ogrljen dvimi našimi riekami Savom i Kupom, znameniti grad Sisak, koga rimskih četah vodje predobiše, te uvidivši velevažni položaj grada medju dvima brodoplovnima riekama, toli za dalnje osvojivanje kao osobito za trgovinu izvoznu, provoznu i uvoznu prama moru i Italiji, ovdje u historiji svieta glasovitu rimsku koloniju 35 godinah prije Isukrsta utemeljiše, iz koje protezahu se, što za ono doba velika redkost bijaše, dvie glavne ceste za vojsku i trgovinu, jedna prama moru preko Signie (Senja) u Aquileju, a druga u Aemonu (Ljubljanu). — Nu, kao što slavni naš pjesnik pjeva: „Kolo od sreće na okolo vrteći se neprestaje,“ tako i glasoviti ovaj grad, točka velikih rimskih bojevah i

znamenite trgovine, mjesto njekoč krstjanskoga svjetla kao stolica više biskupah do god. 535., medju kojimi i mučenika Quirina, izkusi veliku igru sudbine u neprestanih i svakojakih borbah divjih pukovah. — Od Atile biča božjega god 441. do temelja porušeno, više putah, ali nikada kao što to prije bijaše, na pepelu slavnih razvalinah, kojih gorostasni podzemni ostanci umnoga iztraživatelja na udivlenje pobudjuju, nanovo sagradjeno, no isto toliko putah od bjesnih Turakah požeženo i porobljeno ovo mjesto, uticalo je uviek u svih sretnih i nesretnih sgodah naše domovine. —

Ovdje naši junački pradjedovi oslonjeni na vlastitu snagu, više putah skršiše nametavajući im se jaram tudjinstva, ovdje slavni i veliki ban hrvatski Toma Bakač-Erdödy 22. lipnja god. 1593. sa hrvatskimi vojnici, stranom u hladni grob rieke Kupe natjera a stranom pod mač okrene silnu tursku vojsku, — ovdje dični i punim pravom prečastni predšastnici kaptola stolne crkve Zagrebačke držeći u jednoj ruci krst a u drugoj krvju dušmanskom napojeni mač, i žrtvujući živote svoje za domovinu, ostaviše potomstvu plemeniti primjer domoljubah i sveštenikah.

Turska sila nakon mnogogodištnih borbah u našoj medjutim razkomadanoj otačbini prestade, — na obali Kupskoj blizu ustja njezinoga u Savu, — stajaše do blizu god. 1828. sriedne ruke selo Sisek zvano, koje predlogom i revnostju neumrloga za nas Franje Kukuljevića Sakcinskoga bivšega dvornoga župana (Comes curialis) preč. kaptola Zagrebačkoga kao vlastelina, od kmetskoga podložničtva, pod kojim, kao što se napomenuti čovjekoljubivi, pravični i oštroumni muž uvidjaše, prosvjeta, trgovina i obrt — radi pomanjkanja sigurnoga vlastničtva u posjedu nepokretnom i u pomanjkanju obćinske samouprave, — podići se nikada nije mogla i nemože, — na stepen povlastjenoga slobodnoga trgovišta god. 1838. 31. listopada privoljenjem tadašnjega našega i ugarskoga zajedničkoga namjestničtva, regulirano i podignuto bijaše.

Od to doba proteče evo jedva 30 godinah, kroz koje se Sisak uz pomoć, od starih Rimljanah jurve uvidjenoga a od ponovitelja svoga Franje Kukuljevića, kojega imenom — lahka mu crna zemljica! — za slavnu uspomenu jednu novu ulicu okrstismo — u obzir uzetoga, važnoga svoga položaja, kano fenix-ptica iz pepela opet se poradja, te uz sve pomanjkanje glavnicah i inih sredstvah, kojimi se obično u drugih državah i istih austrijanskoga carstva inih pokrajinah, — trgovina i obrti podupiraju, — bieli se na obali hrvatske Kupe, u zamjenu prije kratkoga vremena obstojavšega sela, — velikim naporom obrtnih žiteljah, opet trgovačko mjesto, u kojem se osim inih žiteljah i gradjanah (neuračunajući vojničku stranu) preko 20 trgovacah, množina ladjarah i svakovrstnih zanatlijah, 8 velikih žitnicah ili magazinah, 12 otvorenih trgovačkih dućanah i. t. d. nalazi, te kojega trgovački žitelji tjeraju trgovinu ne samo sa susjednom nam Ugerskom, Bosnom, Serbijom, već i sa odaljenimi rumunjskimi kneževinami Moldavijom i Vlaškom s jedne, a posredstvom naših primorskih lukah i Trsta, sa Italijom, Franceskom itd. s druge strane.

Ako je važni položaj trgovišta Siska i uživana polovična sloboda bez ikakve pomoći od strane zemlje i države kadra bila u kratko vrieme tako znamenite rezultate proizvesti, — dočim su drugi trgovački, još k tomu primorski gradovi kao n. p. Rieka i Trst od sviuh stranah a osobito i od države svakojakih podporah i blagodatih uživali, — dočim se obćenito znade, te nam se suvišno čini ovdi izbrajati i dokazivati, kolike napore i žrtve učiniše vladari i države za podignutje trgovine i trgovačkih velikih gradovah, — onda imali bi se punim pravom još ljepšoj budućnosti nadati, ako se uz podieljenje podpune municipalne slobode i neodvisnosti, te uz blistajući naslov, naseljenje i napučenje ovoga mjesta, do kojega će u kratko vrieme novo moćno bilo za trgovački promet, to jest željeznica, dogotovljena biti, trgovina i obrt unapriedi, ako na bielom vratu mile

majke naše domovine Hrvatske medju inimi bisernimi zrni županijah i gradovah, staropovjestnički Sisak, kao slobodni i kraljevski trgovački grad, svoje po naravi i zaslugah opredieliti mu se imajuće mjesto zadobije.

Obćina povl. trgovišta Siska, po svojih niže podpisanih zastupnicih, usudjuje se dakle visoki sabor trojedne kraljevine ponizno zamoliti, da bi visokoisti trgovištu ovomu, uz zaključak svoj povlasticu i naslov slobodnoga kraljevskoga grada u obsegu sadašnjih granicah, nu uz uzdržanje zakonitih pravah preč. prvostolnoga kaptola zagrebačkoga, dok se takova od strane obćine ili dotičnih pojedinacah zakonitim putem neizravnaju ili neneodkupe, — od Nj. Veličanstva našega milostivoga kralja, svojim putem pribaviti te ovaj medju slobodne kraljevske gradove zakonito uvrstiti blagoizvolio.

Budući nadalje, da je ne samo trgovacah i žiteljah vojničkoj krajini podvržene strane Siska, to jest strane na desnoj obali Kupe ležeće i sada pod 2. c. kr. banovačku krajišničku regimentu satniju pako Petrinjsku spadajuće, nego i naša već odavna vruća želja, da i ova bratja naša većom stranom iz trgovacah i obrtnikah sastojeća, slobodnije kretati se te pod uplivom samouprave i ustavne slobode, trgovinu i obrte — kojih se napredak sa sistemom vojničke uprave nipošto slagati nemože, — unapređiti uzmognu, s nama se tim više u jedno tielo spoje, što su nam interesi i poslovi trgovački istovjetni, na jednoj i drugoj strani pomiešani a kroz različitu upravu i pravosudje veoma otegoćeni, i zato da se i vojnička strana Siska civilnomu našemu gradu kao cjeloviti dio slob. kralj. trgovačkoga grada tim više utjelovi: što se ono njekoliko vojnikah, koje ono mjesto daje, kroz zakonito i na gradjanskoj strani obstojeće popunjenje c. kr. vojske nikako kao uštrb c. kr. vojsci smatrati nemože.

U ostalom izručujući se blagovoljnom nagnuću visokoga sabora ostajemo u najdubljem štovanju.

Dano u povl. trgovištu Sisku iz naše dne 9. ožujka 1861. držane obćinske sjednice. Zastupnici obćine. Sliede podpisi.

(Rieš. čl. LXX.)

Br. 34.

Zakonski članak zastupnika naroda baruna Dragojla Kušlana o zločinu izdajstva domovine.

Krivac je zločinstva izdajstva domovine i ima se kazniti težkom tamnicom od 1—5 godinah:

a) Koji o tom nastoji budi činom budi savjetom ili nagovorom, budi pismeno budi ustmeno, ili kojim god drugim načinom, da se koji god dio kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od ovih kraljevinah odciepi.

b) Koji suprot javnom pravu ovih kraljevinah bude dionik sabora koje druge pokrajine, zemlje ili grada, dok se odnošaj ovih kraljevinah naprama Ugarskoj i Austriji nerieši.

Ovaj članak ima se zmatrati za cjeloviti dio obstojećega kaznenoga zakona.

B. Kušlan, zastupnik i 2. podpredsjednik sabora.

(Rieš. čl. LXI.)

Br. 35.

Molba krajiške gradske obćine Kostajnica, glede zastupničtva Krajine na saboru troj. kraljevine.

Prevedromu ter visokoumnom saboru trojedne kraljevine otvorenomu u Zagrebu 16. travnja 1861.

Najvišnjom poveljom Nj. Veličanstva našega premilostivoga kralja od 20. listopada p. g. izrazi se ustavnost za pojedine narode, iz koga obzira i na temelju ravnopravnosti obćina grada Kostajnice pod zastupničtvom niže podpisatih najponiznije usudjuje se, za njezino i ciele vojničke Krajine zastupanje kod istog sabora vapijati, za postići sredstvo, kako bi svoje jade i tegobe izjaviti, ter utjehu i polakšicu pribaviti si mogla.

Koje da se pred našega najmilostivnijeg kralja predstavi, i od njega izposluje, prevedri i visokoumni sabor najnuždnije umoljava se.

U Kostajnici 16. travnja 1861. Ivo Stucin, obćin. predsjednik. N. Stijaković, predsjedatelj zastupn., i podpisi petnaest zastupnikah obćinskih.

(Rieš. čl. XI i XXII.)

Br. 36.

Predlog velikog župana požežkog i zastup. narod. grofa Jul. Jankovića o dnevnicah saborskih.

Visoki Sabore!

Uzimajuć u obzir da gotovo u cieloj Europi saborski članovi imaju opredieljene dnevnice i naknadu konakovine, to si doli podpisati uzimlje slobodu u tom predlog učiniti: da se glede otih dnevnicah i konakovine i za sadašnje saborske članove ovog trojedne kraljevine sabora zakon tim više donese, što su jur njeka municipija svojim izaslanikom i to raznolično opredielila tako da jedni na dan po 4 drugi pet a njekoji i više forintah dobivati bi imali, premda je jedna i ista zadaća svih članovah dotično zastupnikah naroda; toga radi je misao podpisanog, da se iz zemaljske zaklade zastupnikom za svaki dan dnevnica sa 6 for. a. v. a konakovina na mjesec sa 35 for. a. v opredieli, a to scienim da je sasvim pravično, jer dotični zastupnici narod ciele zemlje zastupaju s jedne strane, a s druge po tom se dostigava da jedan ili drugi municipium dotično kotar, ako su u svojih dohodcih, i u svom blagostanju različni, u pravičnoj mjeri tome teretu ipak doprinašaju. U Zagrebu 1. svibnja 1861. Grof Janković.

(Rieš. čl. LXXIX.)

Br. 37.

Predlog narod. zastup. Jovana Živkovića, glede odnošenja troj. kraljevine prama danas još faktično postojećim od austr. vlade neustavno uvedenim uredbam.

Povodom tim, da su trojednoj kraljevini najvišjom odlukom od 20. listopada stara ustavna prava od časti povraćena, to sabor istih kraljevinah kao narodno-ustavni organ svima od austrijske vlade za ovih 12 godinah povriedom ustava, u državopravnom i gra-

djansko-političnom obziru jednostrano donešenim, i u ovih kraljevinah bezustavno uvedenim, od časti još faktično postojećim uredbam i zakonom onu obvezateljnu kriepost, koja u državi ustavnoj, od naroda i kralja, po ustavnom zakonodavstvu donešenim uredbam i zakonom pripada, — ovim odriče; zadržavajući sebi puno pravo, svoje državnopravno ustrojstvo po oživotvorenom ustavu opredieliti kao i u obziru zakonotvorstva samo ustavnim putem postupati. U Zagrebu 1. svibnja 1861. Jovan Živković.

(Rieš. čl. LXXXI.)

Br. 38.

Zakonski predlog zastup. narod. Franje Žužela, glede uredjenja zadrugah.

Buduć s poremećene zadruge kod naših seljakah gospodarstvo i blagostanje puka propada, te se odtud poradjaju opačine i razdori, kojimi gg. sudci tim manje doskočiti mogu, što glede toga neimade nikakova zakona; to molim visoki sabor, da blagoizvoli urediti zadrugu na sljedećih po prilici temeljih:

1. Da se ustanove dužnosti i prava gospodara; 2. da se ustanove dužnosti i prava ukućanah; 3. da se zabrane osebunjki izim u trsjih i konopljištih; 4. da se ljudi nesile na zadrugu, već da se tamo, gdje nije moći sloge uvesti medju ukućani, dopusti dioba; 5. da se ustanove zakoni, po kojih bi se imala dioba preduzeti; 6. da se opredieli, koji je sud nadležan u razprah zadružnih.

I. Glede kućah, koje su se svojevoljno podielile.

§. 1. Takove kuće, ako imade svaka stran cielo gospodarstvo, t. j. marhu, kola, stan itd., neka se ostave razdieljene, samo moraju tražiti od poglavarstva potvrdu diobe, i broj kuće.

§. 2. Kuće tako razdieljene, ako neimade svaka stranka podpunoga gospodarstva, moraju se prisiliti na zadrugu.

§. 3. Kuće sdruživše se moraju ponajprije izabrati gospodara; ovoga biraju svi muškarci, koji su 20. godinu navršili, većinom glasovah, i udove koje imadu djecu. Ako se ovi nebi mogli složiti u izboru, tada gospodara izbira obćinski odbor, nu uviek se ima prijaviti političkoj oblasti.

§. 4. Gospodarica je u svakoj kući najstarija žena, ako nije sasvim nemoćna, ili razsipnica.

II. Glede pravah i dužnostih gospodara.

§. 5. Gospodar ima pravo, manje potrebite stvari u vriednosti do 10 fr. kupovati, opredielivati što će se djelati, svakomu družinčetu primjerno djelo odrediti, pastire imenovati. On ima pod svojom upravom cieli imetak.

§. 6. Gospodar ima se pri svakom većem poslu posavjetovati sa svimi, koji imadu pravo izbirati gospodara; on po imence nesmije bez njihove dozvole ništa povećega kupiti, prodati, založiti niti posuditi.

§. 7. Gospodar ima skrbiti, da sva družina ukupno imade svoj običnі obrok iz obćega imetka, samo gdje je izvanredno velika družina, gdje ih ima preko 20 u kući može dopušćati, da se kuha na dvoje. Gdje nije baš nikakovoga osebunjka, tamo ima gospodar skrbiti svim za odjeću i obuću.

§. 8. Gospodar ima na koliko to moguće, iz obćenitog imetka plaćati porez i sve ine daće, te skrbiti za uzdržavanje i popravak kuće, gospodarskih stajah i svega oruđelja i sprave gospodarske.

§. 9. Gospodar dužan je svaka tri mjeseca, i izvanredno ako potrebno, svim koji gospodara imaju pravo izabrati, polagati račun o svem potrošenom, kupljenom, prodanom, i založenom itd.

§. 10. Ako pri polaganju računah prenadje se višak, odredjuje većina glasovah što će s njim činiti? nu nikud se nesmije upotriebiti, nego na korist kuće; ako je manjak, odrediti će po dolje stavljenih pravilih takodjer većina, odkud će ovaj namiriti? —

§. 11. Svaka kuća imati će svoju pjeneznicu, u koju će se odmah stavljati nabavljen ma odkud novac; od blagajne imati će jedan ključ gospodar a jedan opet ukućan, koga družina za to izabere.

§. 12. Ako bi gospodar sam potepao što od imetka kuće, morati će kući namiriti iz svojega osebunjka, ako bi potepao u sporazumu s onim, koji ima s njim zajedno ključ pjeneznice, morati će zajedno oba namiriti kvar kući.

§. 13. Da se preprieči ne samo prevara, već i kriva sumnja, te oduzme zločestoj družini prilika ogovarati i ozloglasiti gospodara, s toga će uviek kod prodaje i kupovanja povećih stvarih biti jošte jedan s gospodarom, koga će družina zato imenovati.

III Glede gospodarice.

§. 14. Gospodarica imati će na kuću paziti, kuhati za cielu kuću, pod svojom upravom imati sve kuhilo, mladinu i začin, u opredieljeno vrieme obrok prigotoviti.

§. 15. Ona će si odrediti svaki dan mladju koju ženu, koja će joj imati prije nego na djelo otidje, obaviti poveći potreban posao kano: prinesti vodu, drva itd.

§. 16. Gdje je kuća tako velika, da jedna gospodarica nebi mogla odoliti, slobodno je izabrati podgospodaricu (planinku).

IV. Glede družine.

§. 17. Svaki član družine je vlastnik domaćega imetka istom tako, kano i kuće gospodar.

§. 18. Medju družinu spada i onaj, koji se priženi u kuću s privoljom kuće.

§. 19 Ako tko posini ili pokćeri koga s privoljom ciele kuće, takov posinak ima pravo na imetak kuće, tako kako i svaki drugi ukućan.

Ako tko posini ili pokćeri koju osobu u smislu gradjanskoga zakonika, imaju se obdržavati propisi istoga zakonika. Ako tko uzme tudju sirotu samo za odhranjenje, dužan je istoj siroti davati hranu i odjeću, tako dugo, dok ista sirota svojim djelom više nezaslužuje. Ako bi pako takova sirota porasla na toliko, da svojim djelom zaslužuje više nego hranu i opravu, to je onaj, koji je uzeo takovu sirotu na odhranjenje, dužan istoj ili zapisati jedan dio svoga osebunjka ili se s njom naravnati za godišnju plaću.

§. 20. Svaki ukućan mužki, koji navršio 20 godinah, kano i udova, koja imade djecu, ima pravo izabirati kuće gospodara, te svoj glas dati glede porabe ukupnoga imetka.

§. 21. Svaki ukućan, koji ima pravo izabirati gospodara, ima ujedno pravo iskati račun od gospodara; koji je maloljetan, u njegovo ime može njegov tutor iskati račun.

§. 22. Imade žalostnih primjerah, da se u kući zanemaruju i puštaju gladovati starci i ostavljena sirotčad, odkud proizlazi okorjelost srca, te nebrojene tužbe i svadje; za to predusriesti ustanovljuje se:

a) Ako u kući, gdje je zadruge, kuća zanemaruje starce, imadu se, ako kuća poslie prve sudbene opomene se nepopravi, starci dati u drugu čestitu kuću na stan hranu, te kuća će morati troškove za stan i hranu, kano i za opravu namirivati.

b) Ako u kući, gdje nije zadruga, već su samo starci roditelji s djecom, pa ova zanemaruju roditelje, to imadu roditelji pravo, takovu djecu u smislu gradjanskoga zakonika izbaštiniti.

c) Ako u kući, gdje je zadruga, zanemare nemoćnu udovu, tad valja što rečeno u ovom §. pod a).

d) Ako nije u zadrugi takova kuća, gdje se zanemaruje udova, tad joj po smislu §. 757. gradjanskoga zakonika valja odieliti zakoniti dio.

e) Ako u kući poslie roditelja ili samoga otca ostane maloljetno sirotče, ima mu se u smislu zakona postaviti tutor. Ako bi takovo diete bilo zanemareno od kuće, tad će se takovo diete dati na stan i hranu u drugu čestitu kuću na troškove kuće.

f) Ako diete ima svoj osebunjak, dužna je kuća ovaj osebunjak obdjelavati i odtud nabavljati odjeću i obuću djetetu. Hrana takovom sirotčetu ima se davati iz občinskoga. Občinsko će vieće odrediti, da li i koliko se od osebunjka ima uložiti na korist sirotčeta.

g) Ako kuća nebi hotjela obdjelavati osebunjka, ima se osebunjak dati u zakup, iz ovoga potrebna obratiti za odjeću i obuću, ostalo uložit na korist sirotčeta.

h) Ako bude od kuće uzet koji za vojnika pa neima otca, ima mu se za njegov osebunjak postaviti tutor. Ako takov vojnik ima mater, ženu ili drugu bratju, koji mogu njegov osebunjak obdjelavati, tad će ovi biti dužni njegov osebunjak obdjelavati, ali će kuća morati k svakomu djelu za njegov osebunjak dati najmanje dva težaka o trošku kuće, jer je uzet u vojnike od strane ciele kuće. Ako pako nebi imao niti matere, niti žene, niti bratje, koja bi mogla obdjelavati njegov osebunjak, tad će kuća obdjelavati iz polovine. Ako vojnik takov imade nejaku bratju, tada se dieli osebunjak medju nje u smislu gradjanskog zakona.

§. 23. Svaki za to sposoban, ima pravo i mora polaziti seosku školu, a kuća dužna mu je davati hranu. Svaki ima takodjer pravo otići u višje škole, i u meštriju, nu tada nije dužna kuća na njega trošiti, već se namiruju troškovi iz njegovoga ili njegova otca osebunjka.

Ako bi takov, koji je otišao u meštriju, iskao s vremenom diela, dobit će u novcu izplaćen diel od nepokretnosti. Ako pako u kući takovoj bila ona plemićka ili neplemićka obstoji zadruga, to može dobiti diela samo iz osebunjka svojih roditeljah. U svakom slučaju dobit će svoj diel u novcu, nipošto u naravi. Isto valja glede onih, koji su izučili škole. Ako bi pako ovakovi došli natrag na zemljište, a diela nisu prije uzeli, tad će na zemljištu uživati jednako pravo s drugimi.

§. 24. Ako koji ukućan želi ići u službu, moći će to činiti privoljom kuće, s kojom se mora sprazumjeti glede vremena, kako će dugo služiti moći. Ako takovog ukućana nebi htjela kuća pustiti u službu, a on ima dovoljne uzroke, s kojih želi ići u službu, ako ga n. p. kuća progania, tad će se obratiti na občinski sud, i ovaj će mu dozvoliti ići u službu, ako su njegovi razlozi valjani. Koji otidje u službu bez privoljenja kuće i bez dozvole občinskog suda, tomu može kuća staviti rok, do kojega se mora staviti kući. Ako to nebi hotio, tad ga je moći na silu dopratiti kući.

§. 25. Koji bi želio u kući prebivati, pak obnašati službu, koju bi zahtievalo uredno izbivanje njegovo, budi svaki dan, budi stanovitih danah u tjednu kano n. p. službu lugara, podvornika, ordonanca itd. morat će se s kućom naravnati glede naknade, koju će joj davati.

§. 26. Koji se je odklatario od kuće bez uzroka, ako se nevrati za 3 godine, prestane biti ukućanom i gubi pravo na občinski imetak kuće; njegova pako žena i djeca zadrže sve pravo u kući, ako su ostali na zemljištu, to zadovoljuju svojoj dužnosti.

V. Glede imovine.

§. 27 Domaćina ili ukupni imetak cieli tako pokretan, kako nepokretan sačinjava nerazdieljivu svojinu svih, koji su pravi članovi kuće.

§. 28. Osebunjki dopušćeni su samo u vinogradu i konopljištu, zato se imaju svi ostali osebunjki ili prodati ili za svojinu kuće uzeti.

§. 29. Isto tako, ako tko ili trgovinom ili drugim kojim načinom nabavi kakov imetak, i to sačinjava njegov osebunjak, mora s njim upravljati bez štete domaćne, inače ga mora ili prodati na opomenu poglavarstva, ili izstupiti iz zadruge, ako ima tako velik osebunjak, ili ga dati u zakup.

§. 30. Gdje su žene ili udovice plemićke prinesli kući, u koju su se udomile, baštinu svoju, ova baština sačinjava takodjer njihov osebunjak, te im je prosto u smislu gradjanskoga zakonika, da s njim ili same upravljaju, ili njezinu upravu predaju mužu Mogu takodjer užitak svoje baštine ustupit kući, ali im je prosto to opet opozvati. Istom tako slobodno im je, u smislu gradjanskog zakonika sa svojim osebunjkom poslie smrti razpolagati.

§. 31. Budući uslied današnjih nezakonitih diobah, imadu stranke osebunjke od razne vriednosti, to se imaju prije, nego se ovi osebunjki proglase za svojinu kuće, isti osebunjki procieniti, te kuća će onim, koji imadu nadoplatiti, osebunjak veće vriednosti od ostalih nadoplatiti, što vješti cieni po mjestnom sudu naimenovani, i pred kotarskim sudom zapriseženi prosude. Ali tu se razumievaju samo osebunjki pokretnosti, ili oni nepokretni, koji su postali iz domaćine.

§. 32. Domaćinu ili ukupno zemljište zadruge, morati će ukupno obdjelavati svi ukućani. Kuće gospodar odredjuje što će se djelati, i tko će ići na kakov posao.

§. 33. Prije nego domaćina obdjelana nije, smjeti nije osebunjka obdjelavati.

§. 34. Budući domaćina ukupna svojina svih ukućanah, to glede nje nije moći ništa u oporukah opredieliti.

§. 35. Glede baštenja osebunjkah valjaju propisi gradjanskog zakona, i roditelji mogu ono diete, koje ih neštuje ili provadja postojano nepošteno življenje, iz osebunjka izbaštiniti.

§. 36. Iz domaćine namiruju se porez i sve daće kojeg god imena, istom tako hrana svih ukućanah.

§. 37. Ako domaćina nebi dovoljila za namirenje poreza i onih daćah, tad će se nedostatak nadomiriti ili iz osebunjka, ili će se u tu svrhu prodati nepokretnost, koja niti je za pohranjenje kuće, niti na uzdržavanje gospodarstva neobhodno potrebna, kao svinjče, tele itd.

§. 38. Kada će se ovakov nedostatak namiriti iz osebunjka, namirit će se u onom razmjerju, u kojem bi svaka stranka, da je razdieljena, platila porez.

§. 39. Živež svake vrsti, koji je za prehranjenje kuće i za sjeme neobhodno potreban, istom tako marha i sva sprava, za uzdržavanje gospodarstva potrebna, riečju sve što grandjanski zakonik pripovieda uzeti pod ovrhu, nemogu se upotrebit niti za namirenje daćah, niti za nabavljenje živeža, već se u tom slučaju moraju potrebna namiriti iz osebunjka.

§. 40. Prigodom vjenčanja nosi po starom običaju kuća troškove pira. Miraz obični djevojki daju, takodjer po starom običaju, roditelji ili ako ovih neima, onaj koji zastupa njihovo mjesto: kano brat, stric itd. djevojke.

§. 41. Želiti bi bilo, da i plemićke djevojke nedobivaju diela iz nepokretnostih, nu budući od pamtivieka obstoji protivan običaj, s toga se naredjuje, da takova djevojka, kad se udomi u tudju kuću, dobije svoj dio izplaćen u novcu, i to samo od nepokretno-

stih, i tamo gdje nije zadruge; gdje je ova, dobije diel samo iz nepokretnog osebunjka roditeljah.

§. 42. Budući da je jako velika oskudica novacah uzajmljivanja novca radi lihvarenja gotova propast, a daljnje razkomadavanje plemićkih posiedah sasvim ubitačno za gospodarstvo, s toga imati će se takova djevojka i njezin zakoniti zastupnik s kućom narediti za vrieme, do kojega će joj kuća u stanovitih rocih stanovitu svotu izplaćivati. Do vremena, do kojega joj nebude izplaćen dug, vući će od kuće kamate od onoga diela, koji joj jošte nije izplaćen. Ako se neće moći s dobra s kućom naravnati, posredovati će občinski sud, odkud u smislu zakona dozvoljen priziv.

§. 43. Glede nezakonskoga djeteta valjaju propisi gradjanskoga zakonika, ono neima prava na imovinu kuće, već samo pravo na porazmjerni dio materinjega osebunjka, ako ga ova ima. Diete nezakonsko od neplemenite matere imade samo pravo na odhranjivanje do onoga vremena, dok može samo kruh služiti. Ako mu se zna za otca, i ako je ovaj premoguć, mora doprinašati za odhranjenje djeteta u smislu gradjanskoga zakonika. U ostalom valja glede takove djece, što je gori rečeno glede hranjenikah, t. j. djece uzete za odhranjenje.

§. 44. Razsipnik, koji je gospodar u kući, gdje neima zadruge, dobije u smislu zakona skrbnika za ciel imetak; razsipnik, koji živi u zadrugi, dobije skrbnika na svoj osebunjak. Isto tako razsipnica žena.

§. 45. Gospodar može ukućanu dopušćati, da ide drugomu raditi za plaću, ako po tom netrpi obdjelavanje domaćine. U kući gdje može družina poslie obdjelane domaćine drugomu za plaću raditi, mora kuća dati njekakvu nagradu onomu, koji bi takodjer mogo djelom si što zaslužiti, ali obavlja kod kuće svagdanju službu, radi koje nemože nikud ići od kuće, kao konjaru, volaru itd.

§. 46. Ako ukućan ide s dopušćenjem gospodara za plaću drugomu djelati, kad je domaće djelo i o hrani kuće, tada ciela zaslužba pripada kući.

§. 47. Ako s dopušćenjem gospodara ali o svojoj hrani ide drugomu za plaću raditi, kad je kod kuće djela, tad samo polovica zaslužbe pripada kući; ako djelodavac da hranu i plaću, pripadaju $^2/_3$ plaće kući.

§. 48. Ako ide s dopušćenjem gospodara o hrani kuće raditi drugom za plaću, kad kod kuće nije djela, pripada pol zaslužbe kući.

§. 49. Ako ide s dopušćenjem gospodara o svojoj hrani za plaću drugom raditi, kad nije djela kod kuće, pripada ciela plaća njemu; ako djelodavac da hranu i plaću, pripada $^1/_3$ plaće kući.

§. 50. Kad god ukućan bez znanja i privolje gospodara ide od kuće na djelo, pripada ciela zaslužba kući, osim toga podpada kazni radi prekršenoga domaćega reda, po občinskom uredu.

§. 51. Ako gospodar nebi hotio ukućanu dopušćati, da ide za plaću na djelo, kad nije kod kuće djela, može se ukućan potužiti pred občinskim uredom.

§ 52. Imovina kuće u zadrugi živuće je ukupno dobro svih ukućanah, s toga se nemože razdieliti nego u slučajevih i pod uvjeti doli navedenimi; na nju more dug narediti gospodar s privoljom odraslih ukućanah, a ukućan nipošto.

§. 53. Naredba, koja zabranjuje prodati samo dio seljačkoga zemljišta, veoma je ubitačna tako za onoga, koji ima dug platiti, kao i za onoga koji mora uzajmiti si novacah, jer ako se bude za namirenje dugovah prodavalo cielo zemljište, to će biti odtud bezkućanah — proletarah, koji su svagdje propast družtva, što ga je želiti, da se ukine.

VI. Glede diobe.

§. 54. Diobe se dopušćaju samo pod sliedećimi uvjeti:

a) Ako većina muškaracah, koji su navršili 20 godinah to zahtieva; medju ove računaju se i udove, koje imadu djecu.

b) Diobe na male komadiće osiromašuju narod, te vuku za sobom opačine, koje izviru iz siromaštva, s toga nedopušća se dioba, ako kod diobe nebi svakoj strani dopalo ukupno šest ralih oranice, sjenokoše i vinograda, ili ako nebi stranke dokazale, da mogu ono što fali odmah nadoknaditi svojimi osebunjki ili kupljenim zemljištem. Koji osebunjki i prikupljeno zemljište imali bi se pri diobi odmah priklopiti domaćini i prestali bi biti osebunjki.

c) Dioba po rozgvah je u naših okolnostih kriviČna, s toga, što kod takove diobe povuče k sebi jedan što ih je priskrbilo više; i baš ova okolnost vabila je mnoge na diobe, s toga takova dioba nije dozvoljena, već diobe bivaju po glavah tako, da svaka osoba, koja navršila 20. godinu dobiva jednaki dio. Budući se ženske udomljuju u drugu kuću, to se računaju dvie na jednoga muškarca.

d) Da se dozvoli dioba, mora se ciela kuća obvezati, da će stranki, koja se želi odieliti, napraviti novu kuću, — ako moguće zidanu i criepom pokritu, svakako pako sa zidanom kuhinjom, i izvedenim izpod krova dimnjakom. Isto tako svaka gospodarstvu potrebna zdanja; ujedno imaju se stranke sporazumjeti, u kakovom razmjerju će uzeti na sebe duge aktivne i pasivne.

e) Ako se stranke željeće se dieliti, mogu u smislu ovoga §. same podieliti, tad imadu se prijaviti kod obćinskog ureda, koji će, ako vidi potrebu, i pravičnost diobe, vrhu diobe sačiniti pismenu izpravu, i ovu podnieti kotarskom uredu, koji će ako pronadje, da svim uvjetom diobe zadovoljeno, na istoj izpravi napisat dozvolu diobe s tim dodatkom, da se stranke istom onda mogu razdieliti, kad izpune uvjete pod d) ovoga §.

f) Kad je zadovoljeno uvjetom pod d), tad se dielna izprava preko kotarskoga ureda podnese uredu gruntovnice, koji će sebi pripadajuću dužnost glede diobe svršiti, i to na izpravi dielnoj zabilježiti. Kuća nova dobije svoj broj, te sada istom je dioba dovršena i valjana.

§. 55. Ako bi se stranke složile samo u obće u tom, da će se dieliti, ali se nebi mogle složiti u tom, kako će si podieliti pojedine komade, tad će obćinski sud — ako je prije priznana potreba i neškodljivost diobe, procieniti vriednost ciele domaćine, i nju razdieliti na toliko stranah — od jednake vriednosti, — koliko imade kuća osobah, koje su navršile 20. godinu. Kako gori rečeno, dvie se takove ženske uzimlju pod jednu glavu. Dieli onih, koji će skupa sačinjavat jednu kuću, ostave se u jednom komadu.

VII. Glede kazne.

§. 56. Sudac kod razprah i diobah kuće jest obćinski sud. Iznimlju se slučajevi u ovom zakonu navedeni, i koji spadaju pred kazneni sud.

§. 57. Obćinski sud ima glede saslušanja tužbe, poziva paracah, svjedokah, njihova saslušanja, riešitbe, ovrhe itd., postupati u smislu zakona za obćinske sude.

§. 58. On ima u smislu istoga zakona trsiti se najprije stranke poravnati, nu vazda ima na to siliti, da se namiri kvar kući učinjen budi od gospodara budi od ukućana.

§. 59. Gospodar varalica ili krivičnjak ima se poslie prve opomene skinuti, i kuća bira drugoga gospodara Kvar učinjen kući svakako ima nadomjestit iz svoga osebunjka.

§. 60. Ukućan nevaljan, poslie prve opomene ima se kaznit globom ili zatvorom: za jedan dan zatvora računa se jedan forint globe.

§. 61. Ukućana pokvarena, koji se nipošto nemože slagati s ostalimi ukućani, ako je neoženjen jošte, izplatiti će kuća i takov prestane biti članom kuće.

§. 62. Najveća kazan, koju može dosuditi obćinski sud je, okovati u križ i to na jedan put ne na više, nego na 24 ure.

Prilog. Budući se g. z. neobzire na našu zadrugu, i budući u ovoj okolici vladaju osobiti odnošaji, kojih neima u drugih predielih naše domovine, s toga valjalo je gdjekoja ustanoviti i protivno običajem i odnošajem drugdje u našoj domovini postojećim. Razloge, s kojih je u kom §. tako postupano navadja ovaj prilog.

K 1. i 2. §. Kod nas je već od njegda razcjepkavanje zemljištah tako zavladalo, da bi često morali 3—4 već odavna razdieljene obitelji na silu u jednu sbiti, da dobije kuća zakonom ustanovljenu kolikoću zemljišta. To nije moći učiniti bez neizmjerne svadje, pernicah itd ; — s toga je u navedenih §§. odstupljeno od g. z. Po drugih mjestih, gdje sviet imade više zemljišta moći je zadovoljiti propisu g. z.

K §. 9. Često mlad gospodar uzme mladu ženu, pa se ova napravi gospodaricom, obavlja u kući djelo, što mogu i stare žene, a stare žene tjera na težak posao, za koji su preslabe, odtud onda dodje i nazadak gospodarstva.

K §. 19. Izplaćanje djela u novcu ustanovljuje se, da se tim preprieči razcjepkanje zemljišta. Diel u pokretnosti nedozvoljuje se s toga, jer se ove jako mienjaju, te bi s toga postajale zamršene i skupe pravde. U zadrugi se dozvoljuje diel samo u osebunjku roditeljah s toga, jer je ostali imetak ukupan.

K §. 29. Imade dobrih gospodarah, koji su marljivostju i vještinom nabavili si znatan nepokretan imetak, a nuz to su zadavoljivali vazda svojoj dužnosti kano zadrugari; ovih nepokretnostih nije moći priklopiti k domaćini, jer bi bilo krivično, i jer bi se tim načinom ubijao promet i marljivost podkopavala.

Na §. 46. Češće imade kuća toliko čeljadi, da može u isto doba i svoje obdjelati, i za plaću drugomu raditi. U takovoj kući je to dopušćeno.

Na § 54. b). Stavljeno je hotomice šest ralih oranice, sjenokoše i vinograda, jer je inače težko opredieliti obće pravilo, budući na jednom mjestu imade mnogo oranicah, a ne vinogradah, na drugih opet protivno.

Na § 54. a). Mladji od 20. godinah nedobivaju diela s toga, što su malo ili ništa pridonieli za uzdržanje i pomnoženje imetka. U Zagrebu 1. svibnja 1861. Franjo Žužel.

(Rieš. čl. CXI.)

Br. 39.

Predlog zastup. narod. Ante Jakića o podpori za narodno kazalište iz državne blagajne.

Visoki sabore!

Obćenito je poznata istina, da je kazalište narodno jedan od glavnih uvjetah za razvijanje narodnoga ponosa, i samosviesti narodne, čega nam baš sada po najviše treba; nu budući je naše, tek u povoju kazalište hrvatsko narodno, još bez ikakove stanovite podpore, a bez koje mu neima obstanka, s toga se podpisani usudjujem naime još ostalih 15 članovah sabora ovoga predložiti, da bi se pitanje o shodnoj podpori kazališta hrvatskoga od strane države na dnevni red visokoga sabora ovoga postavilo. A. Jakić, zastupnik.

(Rieš. čl. LXXVII.)

Br. 40.

Prošnja obćinah Kraljevica, Kostrena, Trsat, Draga i Piket za njihovo odciepljenje od kotara bakarskoga, te utjelovljenje županiji riečkoj, negda vinodolsko-severinskoj.

Visoki Sabore!

Na poziv našega premilostivoga kralja i gospodara sakupi se ova narodna skupština, da položi tvrd temelj budućnosti naše premile domovine od jadranskoga mora pa do Dunava. Na tom temelju moraju svi radit sjedinjenimi silami; temelj pako iste i stožer jeste nedvojbeno preustrojstvo upravno naše domovine počemši od zemaljske vlade pa do obćinske, a osobito ujedinjenje sviuh obćinah u upravi slobodnih županijah.

U županiji dakle moraju se sticati i složiti sve sile duševne u obsegu iste živećih gradjanah, tržanah i seljanah; jer već sada neima razlike izmedju stališah i posebnih upravnih interesah gradovah, trgovištah ili ostalih seoskih miestah, jer dapače ukupni interesi materialni i moralni a naime ekonomični moćno zahtievaju da se spoji višja zemaljska uprava posebnih kotarah i gradovah s onom županijah, počem je nedvojbena istina, da se svaka stvar laglje uredi i postigne „viribus unitis", a sile se manje troše; jer nakon po cieloj Europi zavladao je red da se nepravi razlika glede obćinske uprave izmedju tako zvanih slobodnih i kraljevskih gradovah, slobodnih kotarah i ostalih miestah ležećih u županiji, čineći ova zadnja t. j. županija središte zemaljske uprave nad svimi obćinami i varošmi u njoj ležećimi.

Držeći se ovih načelah obćine sadašnjeg bakarskog kotara, naime Tersat, s Vežicom i Sušakom, Draga doljna i gornja, Kostrena sv. Lucie i sv. Barbare, Kraljevica s Bakarcem, Smrikom i Dol; napokon i Hreljin ili Pikett brojeći preko dvie trećine ukupnoga pučanstva gradsko-kotarskoga moliše nj. c. kr. apostolsko Veličanstvo putem preuzvišenog dvorskog dikasterija: „da se nepodčine i neslože s bakarskim kotarom, već pridrže u području županije vinodolsko-riečke, onako kako će i sve ostale obćine i trgovišta, u njoj nahodeća se i sačinjavajuća njezin nerazdieljivi dio, i to sbog sljedećih razlogov:

a) jer sadašnja županija riečka jedva broji u svom obsegu s kotarom bakarskim i gradom Riekom 90,000 dušah, a razdieljena je na tri posebna municipija, naime grada Rieke, kotara bakarskog, i županije riečke, na veliku štetu svih trih a osobito županije iste, koje obstanak i razvitje nemože se niti pomisliti bez rečenih obćinah bakarskih kao cjelokupnog diela uprave ukupne županijske političke i sudbene;

b) jer u ono prvobitno doba ustanovljenja slobodnog bakarskog kotara sa svojom vlastitom upravom sudbenom i ekonomičnom, odielivši ga od ukupne uprave županijske, odgovaralo je tadašnjim potriebam vremena; no drugo je danas gdje je županija postala slobodnom zemljom i kotarom, u kojoj neima već razlike izmedju plemića, gradjana i seljaka, jer zakon već nepozna razlike med njima, budući svi sinovi jedne zemlje, slobodni gradjani jedne domovine, u kojoj svi bez iznimke jednaka prava politička uživaju; dakle nije od potrebe, dapače od neizmjerne bi štete bilo sada raztrgavati zemlju u male kotare slobodne, kao da su drugi neslobodni;

c) jer nije niti ekonomično niti probitačno razdieljivati zemlju glede administracije sudbeno-političke u gradove posebne i male kotare kao što je bakarski brojeći jedva 12—13000 dušah, kojeg uprava sudbena i ekonomično-politička neće narod puno manje stati, nego što će uprava ciele županije brojeće 62,000 dušah; korist je dakle ukupna, da se administracija ujednostruči i manji teret narodu naloži za uzdržavanje svojih činovnikah, te i odstrani onaj posebnički duh, pogibeljni razvitku domaćeg ustavnog života, i sveobćeg zemaljskog napredka;

d) jer ako je nj. Veličanstvo g. 1779 blagoizvolilo ustrojiti slobodni kotar bakarski radi promicanja trgovine, ovo sada prestaje, jer je ciela županija sada slobodni kotar, a inače „beneficia non sunt obtrudenda“, dapače rečene obćine nahode ne mali za njihove interese u tome beneficium, da stupe u administrativnu svezu županije riečke, a i onako njihova prošnja zakonita je; jer se neprotivi ničijem pravu, počem grad Bakar nikakovo pravo nad njima neima, nit može imati, sačinjavajući sve obćine s gradom Bakrom slobodni kotar, dakle je i svaka pojedina obćina slobodna kako to dokažuje prilog pod A;

e) jer bi se prepriečila ona nesreća i pačka, da se stanovnici jedne i iste plovanije, dapače jednog i istog sela i mjesta napolu diele medju dvie različite nezavisne oblasti, naime županiju riečku i bakarski kotar, kao što su obćine i sela: Smrika u plovaniji kraljevičkoj, Dol u dolanskoj, Piket u plovaniji hreljinskoj, Praputnik u jednoimenoj, Krasica u plovaniji bakarskoj, Skriljevo u plovaniji kukuljanovoj, itd. kojih doljna strana izpod ceste Karoline spada na Bakar, a gornja na županiju riečku, premda gornja i doljna strana čine jedno jedino selo razdieljeno samo kroz tako zvanu cestu Karolinu, ili kroz kakovu puteljinu; pa tako jedno ter isto selo protunaravnim načinom razkomadano na dvie jurisdikcije, po dvie mjestne oblasti, iliti sudčije, poseduju; od kuda neizmjerne neprilike, štete, protivštine, nesporazumljenja u crkvah i obiteljih neugibivo nastati moraju;

f) jer ih je faktično izkustvo naučilo, da rečene obćine, medju kojima staro mjesto Trsat sa Šušakom i slobodna luka i mjesto Kraljevica, kojih uprava obćinska potrebuje više njege i domaćega mjestnoga nastojanja za njihovo podignuće u svakom obziru stvarnoga i duševnoga napredovanja, više su napredovale kroz kratko vrieme od 6 godinah svoga samostalnoga obćinskog obstanka naime od god. 1854. do 1860. pod upravom županije riečke, (akoprem im nebijaše prijateljska) nego no pod upravom grada Bakra, od postanka slobodnoga kotara bakarskoga, pa do kraja t. j. od g 1779. do 1854., u koje doba sve obćine ukupno, a i svaka po sebi, u svakom obziru posvema bijahu zanemarene i zapušćene, jer svi ukupni dohodci i obćinski, potrošili bi se jedino na uzdržavanje činovnikah, a ne na poboljšanje i promaknuće trgovine i njihova blagostanja, a osobito mjesta i slobodne luke Kraljevice, koja i u grbu županije severinske a sada riečke, častno mjesto zauzimlje kao simbol primorja, (ad allusionem Portus-Regii in Comitatu hocce Severinensi constructi cernitur . . . . comercialis marittima navis . . . .); napokon

g) jer je prestao i izčeznuo temelj i prvobitni uzrok, radi kojega bi ustrojen slobodni trgovački kotar bakarski prije 80 liet, i nemože više obstojati, pošto sve obćine domovine naše, tako i ove primorske postale su jednake i slobodne, ter prikladne za razvijanje trgovine i obrtnosti sredstvom svoje mjestne obćinske aprave i svojih obćinskih dohodakah i vlastitoga imetka, što bi najveć priečili ovakovi mali kotari, a osobito bakarski, u savezu kojeg Kraljevici kao slobodnoj luki upravo zapriečeno biva radi takmenja s Bakrom.

Visoki sabore! Na temelju prerečenih razlogah i načelah, sada svuda vladajućih, da je slobodna obćina temelj slobodne države, podpisane obćine pune pouzdanja u pravednost svoje prošnje, utekle su se s molbenicom B. na Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo, u kojoj jedino to prosjahu, „da se uzdrže u dosadašnjem stanju i obsegu do budućega sabora, i podčine u upravljanju sudbenom i političko-ekonomičnom županiji riečkoj, a ne pako slobodnom kotaru bakarskom“, od kuda onaj važni i ufanja pun odgovor od vis. dikasterija, dana 8. veljače 1861. br. 58 stignu: „da pošto konačno riešenje ovoga predmeta svakako na sabor spada — neka se molitelji uputiti dadu, da se do dalje zakonite ustanove na saboru potrpe itd.“, kako prilog C.; medju to pako, dokle ova

vis. odluka dodje, pospiešiše pod D., E. na velikoga župana riečkoga, i gradjanskoga kapetana bakarskoga, te nakon pod F. na preuzvišenoga bana, nu bez zadovoljnoga i očekivanoga uspjeha, jer odgovoreno im bi, da nazočni predmet spada na zakonotvorstvo ovoga visokoga sabora, s onim dodatkom: „da što se upravljanja imovine osebne ovih obćinah tiče — će se shodni obzir uzeti" — kako donosi pril. G.

Pošto pako ni ovim odgovorom nepostignu potrebitu garanciju za rečeni osebni pripadajući im imetak proti poznatomu teženju i trošenju mnogobrojnoga kotarskoga činovničtva — prinuždene bijahu rečene obćine Kraljevica, Kostrena, Trsat, Draga i Piket, svečanu protestaciju podnieti presvietlomu g. vel. županu riečkomu, kao kapetanu sl. grada i kotara bakarskoga, u kojoj medju ostalimi točkami pod br. 4. stoji ovako:

„Ovime polažemo najsvečaniju protestaciju proti svakomu faktičnomu sklopljenju sa slav. kotarom — proti svakomu komasiranju našega obćinskoga imetka, proti svakomu povriedjenju, preinačenju ili ma ikakovomu uplivu tudjemu, u naša obćinska prava sadašnja i buduća —" kako to donosi ovdje pod H. pril. duplikat-original iste molbeno-protestacije, koja akoprem od glavarov, i znatne množine zastupnikov i žiteljah dotičnih obćin podpisana, i na prvom spravišću gradsko-kotarskom dana 13. ožujka 1861 u Bakru držanom, najprvo i kao najvažniji predmet pretrešena, ter od absolutne većine prisutnih članov kao zastupnikov obćinskih branjena, uzdržana i podupirana biaše; ništa nemanje na zahtievanje manjine zastupnikov, t. j. slav. grada i okoliša Bakra, biaše odsudjena ista naša protestacija ad acta.

Zbog česa, za ne napominjati ostale, u ustavnoj državi neshodne obstojnosti onom prigodom zgodivše se, naravno je: da bi rečena većina zastupnikov bila morala odustati od svakog daljnjeg učastvovanja slav. skupštine i ukloniti se svakomu viećanju — nu da nebi nered i ostale nepovoljne posljedice od onuda proizlazeće njima na teret baćene bile — zaostaše svi ondje — ipak svedilj nepomični kao tvrd kamen kod svog prava i kod svoje protestacije, koja njim neoskvrnjena ostaje makar zastupnici istih obćin dosljedno viećali i učastvovali kod spravišta kako toč. 2. pod H ·/.

Ovu svoju protestaciju bili bi dotični zastupnici u svojoj većini opet u pretres uzeti imali na spravištu dana 8. travnja u Bakru držanoga — nu pošto dotični zapisnik rečene skupštine od 13. ožujka t. g. nije bio ni pročitan, a započeto jurve viećanje o načinu izbora poslanikov na sabor — trajalo je neprekidno, nije se smijo red viećanja pretrgnuti za ne dati povoda kako vmu excessu — i tako zastupnici obćin (akoprem uvredjeni u pravu svoje većine) držali su za shodnije i ovajkrat mimoići odstupljenje iz vseća, osigurani i za ovaj, kao i za svaki slični slučaj nezakonitosti i neuztavnog postupanja duplikatom svoje protestacije pod H. — koja sada za onda svaki protivni zaključak ili naputak slavne skupštine (osobito onaj, kao da kotarski njihovi poslanici o predmetu ove protestacije na saboru viećati nebi smjeli?) unapred uništuje i slobodno postupanje istim svojim poslanikom ostavlja i osigurava.

Zato rečene obćine stalne u svojoj temeljitoj nakani s ovom poniznom prošnjom, naslonjenom i poduprtom s predinavedenimi razlozi, u svom interesu, onom obstanka županije riečke, razvitja političkog i ustavnog života na primorju, odstranjenja onog posebničkog duha, te nakon ukupne ekonomije; jer će biti laglje cjelomu narodu platjati jedan magistrat nego li razdjeljenom na dva, kako je sada, naime kotara bakarskoga i županije riečke; te mole da im se prošnja usliša, i zakonom uticlove rečene obćine županiji riečkoj kao nerazdjeljive njezine česti sačinjavajuće područje županijsko kao i sve ostale obćine vinodolske i one gorskoga okružja koliko u administraciji sudbenoj toliko i političkoj.

Time puni pouzdanja u pravednost svoje prošnje, jer je zakonita, jer se ničijem pravu neprotivi, i nakon jer je u interesu naroda i zemaljskog upravljanja, nedvoji ni najmanje, da im neće biti uslišana podpunoma molbenica i ostaju — U Kraljevici 12. travnja 1861. Visokog sabora! sliede podpisi i uredne pečati obćin. Kraljevica, Kostrena, Trsat, Draga i Pikett.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 41.

Prošnja obćine Virovitica za uzvišenje njezino na čast slob. poveljenog trgovišta.

Visoki zemaljski sabor!

Ako listopadno sunce cielu našu domovinu boljom budućnosti obasja — mnijemo dakako ponajprvo u obće na domovinu tako na pose i na pojedince gradove, trgovišta, sela, a najpače i na pojedinoga domorodca svoje blage sunčane trake protegnu, i boljom budućnosti zablista, velimo, da Nj. apoštolskoga Veličanstva listopadna povelja, ne samo našoj miloj domovini svoje blagosti njedra odkri, već svakom pojedinom svanu dan prosto prosboriti, i svoje ugnjeteno pravo potražiti moći, pravo ono, kojega po položaju, i po starodavnih zaslugah od osam i više stoljećah pripada.

Ponajprvo visoki sabor za oproštenje molimo, što u mjesto popriečnoga predlaganja u razglabanja upustismo se, sporedni smo sirotčadi, kojoj su roditelji u poplavu domovine izginuli, te kukavni toli jarkoga sunca zgrijati se nemogu.

Prepokorno zastupničtvo mjesta Virovitice, obazirajući se na svoja divljim četama poplavljena historička prava, mnijući da će takova pomoći visokoga sabora, opet spasiti i oživotvoriti moći, te tako u pogledu tomu visokomu saboru preponiznu molbu podnaša.

Razcviljenim okom gledamo, kad koji grad u kojem zvaničnom poslu „poglavarstvu slobodnoga i kraljevskoga grada Virovitice“ dopisuje, a neznaju, da je to samo spomen prošlosti, pošto Virovitica, bez svakoga prava i odlikovanja, danas prostom mjestnom obćinom naziva se, nemislimo da to nebi i visokomu saboru poznato bilo, ako se saborski zaključci kralja Ladislava, na saboru u Virovitici zametnuti, u pretres uzmu, i ako bi se u povelju grada Zagreba u Virovitici izdatu pogledalo.

Virovitica već prije devet stoljećah znatno mjesto biaše, i već po kralju Kolomanu, kao slobodni i kraljevski grad povelju dobi, i svoj uredni magistrat sve do razorenja turskoga imade — izuzamši onoga vremena, kad su divlji Tatari svoju krvavu stazu kroz Viroviticu vodili — no po umješćenju takovih, kralj Bela IV. Viroviticu u prvašnje pravo i dostojanstvo slobodnoga i kraljevskoga grada obnovi i podiže.

Akoprem Virovitica prvo kao znatni, slobodni i kraljevski grad — pretrpivši varvarstvo Tatarah, okrutničtvo muslomanah i potlačenje Rakoczyevoga ustanka, tako rekuć u razvalinu preobrazila se jest, no danas stoji kao olomljeno drvo, iz kojega nebrojeno mladicah potjera i prolista i samo mu još njegovanja treba, da se učvrsti i vjekovječiti dub pretvori.

Virovitica brojom pučanstva, položajem i prometom svakovrstnim, zauzima danas drugo mjesto u Slavoniji, te bi joj se dolikovala milost podieljenja slobodnoga i povlaštenoga trgovišta.

Virovitica brojom pučanstva, položajem trgovačkim i obrtničkim, napokon što poljodjelstvenih 611 kućah, s pučanstvom više od 5000 dušah broji, i što izravnoga poreza, što zemaljskoga i obćinskoga nadodatka 27.500 stot. godišnjo plaća, što imade izim izvan-

selištnih nepokretnostih 135 urbarnih selištah, deset povećih i šest manjih trgovinah, svilarnu tvornicu i parni mlin, do 400 raznih obrtnikah s osam poveljenih ciovah, znameniti samostan sv. Franje, grad Nj. jasnosti kneza Lippe, glavnu učionu za mužku i žensku na pose djecu, dvie biblioteke, jedan blagotvorni zavod i strieljačko družtvo i četiri svratišta, izim toga leži sredotočno medju Zagrebom, Varaždinom, Osiekom, Siskom i Pečuvom i svuda tamo vode glavne ceste; i napokon što Virovitica svoje nadležne županije ime nosi, pošto u historičko-županijsko stolno mjesto spada, i što u istoj glavna postaja i odmorište vojničko nahodi se.

Kao što je već ponizno zastupničtvo napomenulo, iz navedenih razlogah molimo visoki sabor u svoj poniznosti, da visokodostoji mjestu Virovitici čast i povelju slobodnoga trgovišta obnoviti, našu prepokornu molbu pako izim napomenutih razlogah, nadalje priloženim dokazima, časti i dostojanstva toga vriedni s A/B. B. B/B. C/B. D/B. E/B. C. T. U. Q. R S. V. P. J. H. i Z. dokazujući, tom prepokornom primjetbom, da se ovi vjerodostojni spisi u rukuh našega saborskoga odaslanika g. Antuna Stojanovića županijskoga nadbilježnika nahode, koji su mu u tu svrhu uručeni, te da visoki sabor dostoji takove za postignuće želje naše u pomoć uzeti.

Preporučujuć se visokoj i blagoj naklonosti visokoga sabora i jesmo s odličnim štovanjem. — Virovitica 2. svibnja 1861. — prepokorne sluge Pavao Lallić s. r. sudac obćine.

(Rieš. čl. LXVII.)

Br. 42.

Predlog zastup. narod. Svetozara Kuševića o proslavi Jellačića bana.

Visoki sabore!

Što je sunčanom obzorju zviezda predhodnica, to su narodom riedki muževi oni, koji mu rodoljubjem prednjače i boljoj sudbini temelj polažu! Slična zviezda predhodnica narodu našemu ugasnula je na vidimom obzorju prije dvie godine, za da tim sjajnije u povjestnici naše otačbine neumrlo sija i pozdne potomke na pravu ljubav svoga naroda potiče, — to je pako muž onaj, koji je za čast naroda i kraljevinah ovih i sám svoj život na kocku metnuo, pak i svietu zasvjedočio, da na jugu narod živi, koji samosviest svoju ima i zadatak svoj ponja! a to je slavni i neumrli naš BAN JOSIP GROF JELLAČIĆ, koga nam je baš u ovo doba nemila smrt prije dvie godine ugrabila, i težkomu njegovomu životu posljednju iskru ugasnula!

Pogledom indi na velike zasluge pokojnikove spram Kralja i Domovine, s uvažanjem riedkog žara, kojim je on rod svoj ljubio i sreću narodnu postići namjeravao, i napokon obzirom na po njemu pribavito uvaženje narodnom ponosu našem, predlažem da se spomen neumrlog tog narodnog ljubimca i djeli ovog važnog za naš narod sabora neizgladivo ubilježi, da visoki ovaj sabor k podignutju već namenjenog vidimog spomenika od svoje strane imenom naroda priteče; da iz obzira blagodarne uspomene uzvišenje njegove obitelji i zaslužne mu bratje Gjure i Antuna Jellačićah, c. kr. podmaršalah, na stališ grofovah bez dalje potražbe u djelih ovog sabora uzakoni, i napokon da visoki sabor ovoljetne zadušnice njegove na dan 20. svibnja nad njegovim grobom s nazočnosti narodnih zastupnikah saborno skupljenih ukrasi, i taj dan bez obdržavanja saborske sjednice svetkuje. U Zagrebu dne 13. svibnja 1861. Svetozar Kušević, zastupnik narodni.

(Rieš. čl. XV.)

Br. 43.

Zakonski predlog velikog župana križevačkog Ljudevita Vukotinovića o opetovanom utielovljenju grada Rieke i njegovog kotara.

Visoki sabore!

Za da se territorialno i državopravno odnošenje slob. i kralj. grada Rieke i njemu spadajućeg kotara konačno i zakonito rieši, predlažem, da se o tom odnošenju zakonski članak na ovom saboru stvori i Njeg. kr. Veličanstvu bezodvlačno za potvrdjenje podnese; osnova zakona priležі u privitku pod ·/.

·/. „Zastupnici trojedne kraljevine zaključiše, da za točno opredjeljenje državnopravnih odnošenjah pram Hrvatskoj, članom ovim izjaviti se imade: da grad Rieka sa svojim kotarom u smislu kr. Resolucie od god 1767, i saborskog članka god. 1808. ovdje potvrdenog na cjelovitost kraljevine Hrvatske i time posredno na trojednu kraljevinu spada." U Zagrebu 12. svibnja 1861. Vukotinović.

(Rieš. čl. LXV.)

Br. 44.

Predlog narod. zastup. Dr. Mirka Šuhaja o pouzpostavljenju velikog predstavnika zagrebačkoga i predstojnika vranskoga u posjed banatskih dobarah, zakonito mu pripadajućih.

S razloga: što bi veliki predstavnik zagrebački i predstojnik vranski — koje dvie časti po kralju Ferdinandu II. za uvjek spojene bijahu — u novije vrieme lišen bio posjeda i uživanja banatskih dobarah, naslovom kralj. darovanjah mu pripadajućih, i po svimi dojakošnjimi dostojanstvenici podpuno i neprekidno uživanih; — s razloga: što bi dotična ministerialna naredba od god. 1853. — kojom dobra priorata vranskoga prepuštiji zagrebačkoj oduzeta, te prečastn. kaptolu zagrebačkome izručena bijahu — u svakom obziru toli državnom našemu, koli kanoničkom pravu; toli positivnimi naredbami kralj. ugarskog namjestničtva, koli bulam papinskim skroz i skroz protivna bila; — s razloga: što bi velika prepuštija zagrebačka pripojenim si njegda prioratom vranskim jednu od najznamenitijih i najsjajnijih naših historičnih institucijah sačinjavala, te već toga radi ovo dostojanstvo u starodavnoj svojoj sjajnosti, uglednosti i slavi uzdržati i u tu svrhu vratit bi njoj valjalo njezino — na diplomi Ferdinanda II., neprekidnom uživanju, i novijom kraljevsk. donaciom Franje I. od 19. kolovoza 1803. — osnivajuće se pravo na banatska dobra; — predlažem: da bi se visoki sabor trojedne kraljevine kod previšnjega mjesta svojski zauzeti te izposlovati htjeo: „da se velikom prepuštu zagreb. i predstojniku vranskomu posjed i uživanje dobarah, zakonito mu pripadajućih čim prije povrati" te tako opeta se izlieči jedna od mnogobrojnih ranah, kobnom minulih godinah systemom ustavu i državnom našem pravu, a kroz to i dostojanstvu naroda našega nemilice nanešenih. U Zagrebu 14. svibnja 1861. Dr. Šuhaj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 45.

Predlog narod. zastup. Josipa Bračevca, da se občinam kotara valpovačkog povrate šume, pašnjaci itd.

Visoki sabore!

Kad je kod nas u občini Petrevačkoj mjerenje zemlje bilo od našega hatara, odpalo je vlastelinstvu šest pustarah, prva pustara veliki Rit, druga Maderince, treća Samo-

tovci, četvrta Budvaj, peta Fuzeš, šesta Selišće; ova regulacija bila je 1820. godine i ove iste predjele sve su naši stari uživali.

Pustare ove zato su pripale vlastelinstvu, jerbo narodu nisu podpuno grunta podielili, na jednu bo sesiju dobili smo 18 jutarah oranice, sa dvie hiljade kvadratnih hvatih svako jutro; ali po urbarialskoj knjigi morali bi dobiti na svaku sesiju 24 jutra sa dvie hiljade kvadr. hvatih, a kod nas obćina ima 93 sesije i na svaku sesiju fali 6 jutarah oranice, anda je moralo vlastelinstvu toliko od našega hatara pripasti.

Nama je izdieljena zemlja bila tako: da vlastelin u području Petrovačkom, to jest u zajednici s narodom našim, na hataru s nama ni jedno jutro zemlje nije imao, samo šuma na pašnjaku našemu bude zajednicom našom i vlastelinstva naznačena, nu kroz ovo puno lietah svekoliko uživanje od šume i hasna žirovine, šišarice sve je vlastelin uživao, a mi smo dobro porez plaćali i sada je ista šuma naskoro sva izsječena.

Ponizno moli naša obćina, našega preuzvišenoga bana i sabora, da bi nam ostalo, ono malo šume, što je još u naravi, za uzčuvanje naše marve od hrdjava zraka i oluje. Istina je, da je vlastelinstvo ponudilo nama šumu našu; nu učinilo je to onda kada je dva diela izsjeklo, a trećim nas dielom nudi sada, nu nije nudilo onda, kada je sva šuma u naravi bila.

Sbilo se je dakle, da vlastelin, koji prije regulacije ništa s nama u zajednici nije imao, evo sada ima 5 komadah od našega hatara, jedan je Cerovac, drugi je Ležaj, treći je Viljun, četvrti je Verušedska-Bara, peti je Verušedski dol; ovih 5 komadah može imati 500 jutarah i može biti da mi i sada na ove prediele porez plačamo! Tako od jedne strane vlastelin otima nam življenje a od druge u Dravu u grutalo se svoji sto i petdeset jutarah pašnika.

Prije njekoliko godinah, gdje je ljepših volovah bilo nego kod nas, a sada nemožemo maršeta odhraniti u našoj obćini Petrovačkoj; 340 numera ima i nijednog vola neimamo., a ovakove nesgode imadu sve obćine kotara valpovačkoga, iz kojega sredine i strane ja ovamo poslan jesam.

Molim visoki sabor da odredi: da se obćinam kotara valpovačkog sve ono, što je u zemljama, pašnjacima i šumama po vlastelinstvu valpovačkom oduzeto, čim prije povrati, za da se narod umiri, jerbo ako to bude dosadanjim putem i po dosadanjim formama išlo i sudilo se, neće opet za obćine ništa dobrog izpasti, nego zlo kao uviek, jerbo znamo da su regulacije valjda zato bile, da spajiluk ono što je bolje uzme.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 46.

Predlog narod. zastup. Ivana Vončine o tom: tko nemože velikim županom biti?

Visoki sabore!

Županije imadu biti najjača poluga ustavnoj slobodi: nemože se očekivati, da će ustavna sloboda cvietati u onakoj županiji, gdje bi veliki župan skoro većinu županije posjedovao, dapače bojati se moramo, da će u takovoj županiji i to dieljenjem pravice naopako biti. S toga podpisani moli, da se na dnevni red stavi sliedeći zakonski predlog:

„Nitko nemože biti veliki župan one županije, u kojoj prije uredjenih urbarskih odnošenjah petinu, a poslie uredjenih urbarskih odnošenjah šestinu teritorialnoga županijskoga obsega posjeduje. U Zagrebu 12. svibnja 1861. Vončina.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 47.

Predlog narod. zastup. Ivana Vončine o obustavljenju dalnjega prineska za oružanstvo, i odustranjenju njegovom iz ovih zemaljah.

Visoki sabore!

Budući žandarmerija neustavnim načinom u domovini našoj zavedena; budući za potreboće toga zavoda svake godine 34000 for. iz zemaljske blagajne doznačeni; budući napokon ovaj zavod od nikakve za domovinu našu koristi nije, to podpisani predlaže: neka visoki sabor obustavljenje daljega prineska iz zemaljske blagajne odluči, i Nj. Veličanstvu predloži, da se taj zavod iz naše domovine odstrani. U Zabrebu 12. svibnja 1861. **Vončina.**

(Rieš. čl. CX.)

Br. 48.

Zakonski predlog narod. zastup. Mirka Hrvata o predmetih urbarskih.

Jedno od prvih i najvažnijih pitanjah, koja sadanji sabor trojedne kraljevine riešiti ima, mislio bih da je to, da se urede i rieše, ili radje da se dokinu odnošenja, koja još dan danas obstoje izmedju bivših vlastelinstvah i njihovih njekadanjih podanikah. Odnošaji ovi ne samo da se neslažu s duhom sadašnjega vremena, ni s cielim našim državnim uredjenjem, nego su osim toga upravo ubitačni po materijalno blagostanje našega naroda, dapače ponješto i samih bivših vlastelah. A da to dokažem, navesti ću na kratko, koliko nepravdah, zabunah i prkošenjah i nehotice podnosi naš puk samo s toga, što ni do dan danas nije točno opredieljeno njegovo pravo drvarenja, žirovnice i pašarine, s druge pak strane, koji vlastelin može pravo i razumno gospodarstvo u svojih šumah voditi, dok neznade, što će njegovo ostati, što li neće. Neću napominjati ovdje neuredjene još odnošaje zakupnih zemaljah i krčevinah, niti tako zvana **manja kraljevska prava**, koja su sve do danas sa svom strogošću feudalnoga života zadržana i koja svakomu slobodnomu razvitku velike zapreke stavljaju.

Prijašnja je vlada za prošlih 10 godinah mnogo naredbah i zakonah izdala, kako da se ovi odnošaji urede ili dokinu; ali ovi zakoni i naredbe ne samo da se izvršiti nedaju, ne samo da su osnovane na temelju birokratične pedanterije, nego su dapače odnašaje iste umjesto razriešili, mnogo više pomrsili i tim i puku i vlastelam podosta tegobah i štetah nanieli.

Da se ovom metežu jednoč doskoči, to bi se imali:

a) Obustaviti svi komassacionalni, segregacionalni, odkupni i izriešivi poslovi, koji se polag u ovo poslednjih 10 godinah neustavno izdanih patentah i popečiteljskih naredbah pretresaju.

b) Budući posao odlučenja (segregacije) pašnjakah i šumah, ako i ne u svoj našoj domovini, a ono barem u njekojih stranah poradja najglavnije agrarno pitanje, koje duboko zasjeca u život našega naroda po selih, to bi imao sabor odmah stvoriti zakon, da se to pitanje tako rieši, kako bi se materijalno blagostanje i odnošenje našega puka promaknuti moglo. U tu svrhu imao bi se iz zastupnikah naroda, i to sa svih stranah naše domovine sastaviti odbor, koji bi dotičnu zakonsku osnovu izradio i saborskim odsjekom na pretresivanje podnio.

c) Tako zvana manja kraljevska prava valjalo bi na najpravedniji što je moguće način dokinuti. Šteta pako, koja bi za bivšu vlastelu odatle potekla, što bi se izključivo

njihovo pravo krčmarenja dokinulo, imala bi se njim naknaditi. Kako da se i odakle ova naknada učini, morao bi se imenovati posebni odbor, da dotičnu osnovu izradi i saborskim odsjekom na viećanje pednese.

d) Buduć da je staro pravo vlastelinsko, od svake vrsti mlinovah, bile to vodenice, suvare ili parni mlinovi, zatim od piljenicah daću uzimati, proizlazilo iz prava vlastelinskoga na sve zemlje, što se u okrugu njihova vlastelinstva nalaze, pa buduć je pravo ovo dokinuto, te bivši podanik postao neograničeni vlastnik urbarske svoje zemlje, dakle dosljedno i one vode, što kroz ili pokraj njegove zemlje protiče; to se sve daće, koje su bivši podanici svojim njekadanjim vlastelom u ime mlinovah i piljenicah do god. 1848. davali, od poslje pako neustavnim načinom na isto davanje obvezani bili, imaju dokinuti tim više, što je ukinuto pravo vrhovnoga vlasteoskoga vlastničtva na urbarske zemlje odštetom danom vlasteli naknadjeno.

Usljed toga predlažem visokomu saboru sliedeći zakonski predlog:

Čl. 1. Imade se do daljnjega zakonskoga ustanovljenja obustaviti rieš enje svih na temelju dosadašnjih neustavnih zakonah i naredbah do danas pravomoćno neriešenih predmetah, protezali se oni na komassaciju i segregaciju, ili pako na odkup i izrješivost zemaljah, bili oni u području političnih oblastih ili pako urbarskih sudovah.

Čl. 2. Da se toli nuž'no odlučenje pašnjakah i šumah bez odvlake izvesti uzmogne, imenuje se jedan odbor, sastojeći od članovah saborskih, naročito zastupnikah naroda sa svih stranah trojedne kraljevine, da izradi zakonsku osnovu o odlučenju pašnjakah i šumah.

Čl. 3. Sva tako zvana manja kraljevska prava, kao: izključivo vlasteosko pravo krčmarenja, lova, ribarenja, ptičarenja i mesarenja ukidaju se, s toga:

a) Svatko je vlastan krčmariti, t. j. vino, pivo, rakiju, likere točiti i jelo prodavati; ali ipak mora prije svoju namjeru dotičnoj obćini objaviti, te njojzi po istoj obćini opredieljene daće namirivati.

b) Ribu i ptice hvatati, lov loviti, pijavice kupiti, svake vrsti meso prodavati može svatko na svom zemljištu uz polaganje obćinskih pripadakah kod mesarenja.

c) Šteta, koju vlastela s ukinuća izključivoga prava krčmarenja trpe, ima im se naknaditi. Način i izvor ove odštete ima ovaj još sabor opredieliti.

Čl. 4. Ukidaju se daće, koje su njekadašnji podanici bivšim svojim vlastelom u ime mlinovah svake vrsti i piljenicah davati morali. Mirko Hrvat.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 49.

Predlog narod. zastup. Ernesta Filetića o zakladnom imanju Kutjevo.

Podpisani si drži za svetu dužnost vis. sabor pozornim učiniti na zakladno imanje naukah u Kutjevi s tim većma, što ovo imanje za podučavanje mladeži opredieljeno, ne samo da svrhi svojoj neodgovara već radi nepraktične i nespretne administracije ondašnjih činovnikah tudjinacah, koji jezik slavjanski nerazumiju, običaje stanovnikah nepoznadu, i tako niti sa pučanstvom obćiti ne mogu, na očevidnu štetu, državi i našoj domovini je.

U svoj poniznosti usudjujem se visokome saboru predložiti — da se spomenuto imanje zakladno naukah Kutjevo, koje godine 1773. poslie ukinutih Jezuitah, za zakladu naukah, navlastito za podučavanje mladeži u vjeri i znanostih bijaše opredieljeno, od domaće administracije financialnog upraviteljstva odstrani — da se ondašnja množina nepo-

trebnih činovnikah tudjinacah, kojih uzdržavanje preko deset hiljadah forintih iznosi, ukloni, i da se isto imanje u najam dade, kako to imanje od godine 1800. pokojni komornik Svetić, a za njime grof Sečen Temerinski sve do godine 1849. držaše, po čemu će svota, koju će najamnik plaćat, stalan i siguran dohodak zakladi podučavanja mladeži domaće odbaciti. — Činim to iz razlogah sliedećih:

1. Što množina ondašnjih, stranom nesposobnih, stranom i nepotrebnih činovnikah veliku doista svotu godišnja izdatka na njihove plaće preko 10 hiljadah forintih — proždire.

2. Najsigurniji i najznatniji dohodak u predielih Slavonije nedvoumno oekonomu odbacuju šljiviki i vinogradi — šljiviki žaliboże, kojih preko 50 jutarah bijaše, sad se jedva samo po imenu mjesta poznadu; a vinogradi, koji još godine 1848. preko 1500 akovah vina nosiše — sad su na sprdnju svog ondašnjeg pučanstva za 100 godišnjih forintih židovu u najam dati.

3. Sudje vinsko i rakijsko, svo željezom okovano, izpod ciene vriednosti istog željeza je prodano.

4. Krasna i plodonosna polja urbarska sad leže pusta, i neobradjena većom stranom — jer se za vrieme, radi svakovrstnih nepotrebnih formalitetah ljudem u najam nedadu.

5. Šume najbolje hrastove, kroz svakovrstne spletke i protekcije izsječene, opustjene — dovoljan zaisto jesu znak nepraktičnosti i nespretnosti ondašnjeg upraviteljstva i administracije. U Zagrebu 15. svibnja 1861. Ernest Filetić s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 50.

Predlog narod. zastup. Stjepana Vukovića o konačnoj odšteti sviuh jošte postojećih urbars. daćah.

Visoki sabore!

Za toli žudjeno i toli potrebito jedinstvo sviuh vrstih i razredah naroda našega, što prije i sigurnije postići i osigurati, predlažem uslied naloga mojih komitentah, da sve gorne i činžene daće, i u obće sva, urbarske ili druge koje naravi podavanja, koja od bivših kmetovah, gornjakah i činženjakah kao takovih bivšoj vlasteli jošte pripadaju, sredstvom shodne odštete odmah i za uviek prestanu. — Izvedenje ovoga posla formuliram u načelu, sliedećim načinom:

1. Svako pravo vlastelina, kao gornoga i činženoga gospodina napram gornjačkom i činženom posjedu prestaje za uviek i prelazi u pravi i nedvojbeni posjed gornjaka i činženjaka, kao dosadanjeg faktičnoga posjedatelja.

2. Sve daće od gorničkih i činženih zemaljah, kao i sva ostala, urbarske i ine naravi podavanja odkupit će se novčanom odštetom, koju osigurava država.

3. Svi ipak do sada zakonito u ovom predmetu učinjeni ugovori, samo ako nisu emfiteutičke naravi, ili do opozvanja ustanovljeni, pridržuju za ugovoritelje obveznu moć.

4. Sve do sada u ime gornoga ili činženoga posjeda položene i izkazane svote, koje su u isto ime u gospoštinske blagajne utekle, imadu se odštetnoj svoti uzačuvati i odbiti.

Dalji predlog za izvedenje ove odštete i osiguranja dotičnikah, neka se u kratki rok povjeri posebnom saborskom odboru. — Ovaj predlog se uvaženju sabora tim više preporuča, čim je svestrano poznato, da narod mrzi na sve, što u sljedstvu ovih podatakah napram sebi vidi. U Zagrebu dne 14. svibnja 1861. Stjepan Vuković s. r., župnik, kao zastupnik naroda.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 51.

Predlog narod. zastup. Mirka Bogovića, učinjen uslied molbe od njekoliko Evangjelikah: da bi se sljedbenikom evangjel. vjeroizpoviedanja u obsegu troj. kraljevine podielila podpuna vjerozakonska sloboda i ravnopravnost.

Visoki sabore trojedne kraljevine!

Patentom od 1. rujna 1859. bila je Evangjelikom augsburžkoga i helvetskoga vjeroizpovjedanja podieljena i u trojednoj kraljevini podpuna sloboda vjere, koju bješe, barem u načelu, već sabor ovih kraljevinah od godine 1848. prigrlio, proglasivši ravnopravnost za temelj državnog ustrojstva.

No carskom diplomom od 20. listopada 1860. povraćen je trojednoj kraljevini starodavni ustav i š njim i prvašnja municipalna prava, od kojih jedno izključuje sve Evangjelike iliti Protestante iz ove zemlje.

Oslanjajuć se na valjanost pomenutoga carskoga patenta i na faktičnu ravnopravnost u pogledu vjere, naselismo se mi podpisani, pak i mnogi drugi Evangjelici u trojednoj kraljevini, i kao što moramo s jedne strane na hvalu Hrvatah javno očitovati, da sve dosada nitko nije radi vjere u nas dirao, ili baš nas sbog toga progonio, isto tako možemo se i mi pohvaliti, da nismo dosele svojim življenjem povoda dali nikakvoj tužbi, već smo nastojali, što se može revnije, izvršivati svoje dužnosti državljanske i odhranjivati od svoje ovdje rodjene djece prave domoljubne Hrvate.

Al nas opet zabrinu povratak starog ustava, kojemu se inače radujemo mi sami s cielom domovinom. Jer akoprem „Naputak za privremeno uredjenje municipijah“, izdan od kr. hrvatsko-slavonske dvorske oblasti u §. 18. i 21. podjeljuje ravnopravnost svim vjeram, no budeć zakoni ugarsko-hrvatski 1723: 86 §. 2; 1741: 46; 1790: 26. §. 14. nisu naročito ukinuti: to bi se opet, pored svega čovjekoljubja i slobodoumja hrvatskoga naroda, koje u najnovije vrieme tako sjajno očitova, lasno moglo dogoditi, da bi nas gdjekoji mračnjak (a tih ima više manje u svakoj zemlji), oslanjajuć se na pomenute, izriekom neukinute zakone, kojimi su Evangjelici izključeni iz trojedne kraljevine, napastovati uzeo (makar iz sebičnih namierah) radi vjere naše, i smetati nam u mirnom uživanju državljanskih pravah.

Budući uvjereni, da narod hrvatski, u pogledu slobode, nije zaostao za ostalimi austrijanskimi zemljami, gdje Evangjelici uživaju podpunu slobodu kršćanske svoje vjere, osnivajuće se na istom svetom evangjelju, koje i katolička crkva drži za izvor i temelj svoje vjere: zato smjerno molimo, da visoki ovaj sabor valjanost gori navedenih, ravnopravnost vjere stežućih zakonah izvoli dokinuti, te po pravu, koje mu pripada, uzakoniti, da se proteže i na trojednu kraljevinu kriepost zakonah hrvatsko-ugarskih, kojimi se Evangjelikom u Ugarskoj podjeljuje sloboda vjere U Zagrebu 12. svibnja 1861. Otto Oppel. Mart. Gjuriš. Peter Gilly. Franjo Klein. Friedr. Marschall. Josef Ferrari. F. D. Pommer. R. H. Burkhardt. Eduard Uslar. O. Unkrig. Johann Degen. Georg Brücker. August Reichelt. Peter Rath. A. Voltmann. J. Otto Jokuš. Rudolf Hauschild. Ernst Schumann. Karl Scharf. Karl Weikert. August Fobbe. Paul Falb. Plöchl Andraš. E. Has. Dragutin Hamann. R. Schwonke. János Gergely Wilhelm Traugott Stahl. Ludwig Chr. Nützel. Brodmann.

Ovu molbu predlaže u smislu poslovnika saborskoga visokom saboru ujedno kao predlog: Mirko Bogović s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 52.

Zapisnik verifikacionalnog odbora ddto. 13. svibnja 1861.

1. Vjerodajno pismo izdano po izbornicima kotara grobničko-hreljinskog u županji riečkoj gosp. Antunu Starčeviću velikom bilježniku županije riečke glede izbora njegovog za sabor trojedne kraljevine.

Na 1. Buduć da je izbor g. Antuna Starčevića kao zastupnika za kotar grobničko-hreljinski izvornim izbornim zapisnikom, koji je po dotičnom kotarskom sudcu udostovjeren, izkazan, to se isti izbor za zakoniti predlaže.

2. Vjerodajno pismo izdano po magistratu sl. i kr. grada Koprivnice gg. Jurju Vukoviću viečniku i Slavoji Kosu podbilježniku, koji su poslie kako bi se bili prijašnji zastupnici istog sl. i kr. grada Franjo Kemenović i Miroslav Hržić zastupstva odrekli, po propisu izbornog reda izabrani za zastupnike istog sl. i kr. grada.

Na 2. Premda čast visokog ovog sabora zahtieva da poslanici oni, koji se žele poslanstva svog odreći, imadu odreknutje isto saboru ovome podnieti, to se ipak za sada izbori gg. Juraja Vukovića i Slavoja Kosa, pošto su izbornim pravovaljano sastavljenim i udostovjerenim zapisnikom izkazani, za valjane priznati imadu.

3. Izborni zapisnik vrhu izbora g. Vjekoslava Švajcera kao zastupnika poveljenih obćinah Cvetković, Draganić i Petrovina.

Na 3. Pošto se iz izvornog po propisu poslovnika sastavljenog izbornog zapisnika uvidja, da je izbor g. Vjekoslava Švajcera po propisu izbornog redu obavljen bio, to se isti izbor valjanim proglašuje.

4. Dočim je već prije verificirani, no odsutni te po namjestniku svome Antunu Jakiću zastupani narodni zastupnik g. Jaćim Pavletić prispjeo, te mjesto svoje zauzeo, to se ovo visokome sabora objavlja. G. Petrović, Arhimandrit. M. Hrvat, izvjestitelj.

(Rieš. čl. CXI.)

Br. 53.

Izviešće saborskih povjerenikah Mirka Hrvata i Miroslava Kraljevića o uspjehu povedene po njima u povelj. trgovištu Samoboru iztrage, glede ondašnjega izbora zastupnikah na sabor.

Visoki sabore!

Polag visokog naloga sedme saborske sjednice od 26. travnja 1861. poduzeli smo mi podpisani izaslanici dne 3. svibnja t. g. u Samoboru iztragu, glede izbora zastupnikah povl. trgovišta Samobora: naime gg. Petra Očića i Antuna Štoca, te sliedeća pokorno izvještjujemo. —

1. Čim smo dne 2. svibnja 1861. u Samobor došli, taki smo pozvali sadašnjeg trgovištnog sudca Ljudevita Šmidthena, da nam dade popis iliti imenik svih članovah otog trgovišta, koji pravo imaju po izbornom redu poslanike izabirati, i da to osobje za dan 3. svibnja t. g u 9 satih u viećničku kuću naredi. — Taj imenik sa svom pripravnošću izručio nam je rečeni sudac, koga pod ·/. prilažemo, i našli smo dne 3. svibnja t. g. u 9 satih u velikom broju skupljeno gradjanstvo, na prerečenom mjestu, te poslie kako bi jim tako sakupljenim naše naloge po vis. saboru izdate pročitali, i svrhu našeg dašastja objavili, nemanje očitovali jim da ćemo pojedince svakog preslušati, prešli smo na istu iztragu, i

2. Uzporedili smo taj imenoslov nami po sudcu predati, — koga u ostalom nutarnju valjanost mi razsudjivali nismo, — sa tužbom, i dotično sa podpisima u tužbi nalazećima se, ter pronašli, da je u tom imeniku samo 240, koji se navadjaju da pravo izbora imaju, ne pako kao što u tužbi se navadja 480; — nadalje u tom imeniku nismo našli ubilježenih 25 osobah koje kano tužitelji naprvo dolaze, i one smatrasmo, da se niti proti valjanosti izbora tužiti nemogoše, jer njihova prava povriedjena nisu, tako daklem njih nismo ni izpitu podvrgli — već smo

3. Preslušali Antuna Kantilia kanoti bivšeg prije obnove podnačelnika, zatim Ivana Jurčića, koji je od 14. veljače 1861. upravljao trgovištem, i napokon bivšeg tajnika i sadašnjeg bilježnika Alberta Švarca, kao i sadašnjeg sudca Ljudevita Šmidthena, — ove smo pozvali da nas o načinu učinjenog poziva i izbora izvieste, te pošto je Kantilia očitovao, da je više naslovom bio podnačelnik, a u istinu da je Jurčić upravljao, i pošto se nadalje ovaj očitovao: da je on za svoga upravljanja samo hotio izbor poslanikah obdržavati, nu većina da se je izjavila, da to ima biti istom po obnovi magistrata, te napokon, pošto je Alois Švarc tajnik izjavio, da je na samoborski magistrat nalog iz skupštine sl. županije zagrebačke dne 24. ožujka držane u tom prispio: da se što prije obnova magistrata držati ima, pošto za njom sliediti mora izbor poslanikah, te da je izbor poslanikah obavljen pod prisjedničtvom sadašnjeg sudca g. Ljudevita Šmidthena, to je njegovo izjavljenje kanoti na bitnost spadajuće preslušano, koje u tom sastoji: da on za izabiranje poslanikah specialno nikoga pozvao nije, pošto je scienio, da bi to suvišno bilo, jer prije obnove magistrata trgovišta Samobora je u jednoj sjednici gdje je gradjanstvo poradi obnove sakupljeno bilo, u nazučnosti županijskog povjerenika g. Makse Piškorca, baš jedan izmedju tužiteljah, g. naime Ivan Jurčić, bivši sa onda na čelu magistrata, predložio: da bi se izbor poslanikah preduzeo baš zato, što je gradjanstvo sakupljeno; — nu pošto bi povjerenik obnove se izjavio, da se on u izbor zastupnikah miešati neće, bude po nazočnima izjavljeno — bez da je u zapisnik ubilježeno, i bez da je dan naročito opredieljen, — da se taj izbor po dovršenoj obnovi odmah preduzme. — Te tako kada bi obnova magistrata obdržavana bila, i kada bi bili njekoji tužitelji nezadovoljni tečajem obnove, po izrečenoj protestaciji, počeli se udaljivati iz dvorane, biahu po g. Franji Kocianćiću, i drugih opomenuti, da se siete dogovora, uslied kojega bi se po obnovi izbor poslanikah obaviti imao, te zato da se iz viećnice neudaljuju, i kad već neće uticati u izbor magistrata, neka barem učastvuju kod izbora poslanikah, nu za ovo nehaječ udale se iz dvorane, i tako magistrat, zatim 19 odabranih — a 4 inih — gradjaninah u uvjerenju, da oni koji se udališe, sami se prava svoga adrekoše, obaviše kroza klamaciju izbor poslanikah, izabrav gg. Petara Očića i Antuna Lovrenčića, a na mjesto potonjega, koji se je na izboru zahvalio, Antuna Štoca; — po tom

4. Preslušani biahu tužitelji sliedeči: Antun Antel, Franjo Brivec, Marko Bahovac, Martin Blažinčić, Adolf Engler, Josip Juratović, Juričić Gjuro, Kirin Josip, Noršić Josip, Rešetar Nikola, Tićer Antun, Vukovinski Stjepan, Rand Stefan i Starec Mato, te izjaviše se da su oni doista bili u onoj javnoj skupštini, na kojoj je na predlog g. Jurčića dogovoreno, da se odmah poslie dovršene obnove imade preduzeti izbor poklisarah za sabor, nu da su uvidivši da obnova magistrata po njihovom mnienju nezakonito biva, protestirajuć otišli iz občinske dvorane, te tako da izboru narodnih zastupnikah prisustvovali nisu. — Nadalje

5. Tužitelji Bišćan Josip i Kokman Franjo izjaviše, da su oni znali da je ugovoreno da će izbor poslanikah odmah po obnovi preduzeti se, no zabavljeni svojim poslovima da na isti došli niesu, i tako se sami prava izbora adrekli, u ostalom da oni

8*

niesu tužbu podnieli proti valjanosti izbora g. Petra Očića, već samo protiv g. Antuna Štoca. — Isto tako izjavili su se tužitelji Ivanušić Petar, Bedenko Gjuro i Regović Mio da na obnovu doći nisu hotjeli, i tako ni zastupnike izabirati nisu mogli. — Tužitelj Visner Ferdinand, Merze Franjo, i Antun Kantili izjaviše: da se nemogu sjećati, da li su bili u onoj skupštini, u kojoj je dogovoreno, da će se odmah poslie obnove magistrata držati izbor zastupnikah za sabor, no da su oni od obnove, protestirajuć protiv istoj, otišli, te tako ni kod izbora poslanikah za sabor udioničtvovali nisu. — Tužitelj Petar Tkalčić, Gjuro Vuković i Baltazar Smeh, koji tužbu vlastoručno podpisali niesu, no samo znamenja križa metnuli bez da je podpis njihov udostovjeren, pred nas došli nisu, premda su pozvani bili. — Isto tako i tužitelji: Svarić Franjo te Krušec Gjuro, premda su tužbu vlastoručno podpisali, i premda su pozvani bili pred nas, došli nisu. — Tužitelji Ivan Jurčić, Eduard Šuljok i Emil Visner, izjaviše: da dan izbora za zastupnike proglašen nije bio; ostalih napokon 17 tužiteljah izjaviše: da oni za dan izbora znali nisu. —

Iz ovih se vidi da od 72 podpisana tužitelja a) 25 njih neimade — poleg imenoslova izbornikah — pravo izbora, koliko indi prava im pripada tužiti se proti izboru, neka visoki sabor sam razsuditi izvoli; — b) pet tužiteljah, od kojih trojica tužbu samo podkrižaše, a dvojica vlastoručno podpisaše, u koliko se mogu smatrati da od svoje tužbe odustaju, pošto na poziv pred nas nedojdoše, neka visoki sabor suditi dostoji. —

Kad se indi ove tridesetorice pravo smatra za dvojbeno, tada ostaju 42 prava tužitelja, od ovih 19 je priznalo da su u skupštini onoj prisutni bili, gdje je dogovoreno, da taki po obnovi ima se izbor poslanikah preduzeti, trojica izjaviše se, da se nemogu siećati na prenavedenu okolnost dogovora, te tako ostaje ih samo 20, koji i nadalje tvrde, da za izbor poslanikah nikako znali nisu. —

U koliko indi na temelju oviuh prenavedenih tužba se za temeljitu uzeti može, neka visoki sabor milostivo prosuditi blagoizvoli. —

Što se tiče inih pravo na izbor imajućih, koji u tužbi podpisani nisu, to pokorno opažujemo da jih šestdeset i četiri pred nas došlo nije, premda pozvani biahu, a osamdeset na broju izjaviše se, bez da bi glede osobe g. Očića primetbe učinili, da oni nikada po nikomu, niti na skupštine kakove pozvani bili, niti u izbor poslanikah učestvovati mogli nisu.

Napokon dočim obznanujemo, da je g. Antun Štoc drugi poslanik sam priznao, da mu još neima 24 godine, te da će se iz vlastitog nagona na poslaničtvu zahvaliti; nadalje dočim izvorne nam predate spise vratjamo, — glede valjanosti izbora g. Petra Očića, — razmatranju i opredeljenju visokog sabora ovo naše prepokorno izvieštje podnašamo. U Zagrebu dne 5. svibnja 1861. Visokog sabora najpokorniji Mirko Hrvat s. r. Miroslav Kraljević s. r.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 54.

Dopis sabora troj. kraljevine na skupštinu županije zagrebačke, glede izbora novog saborskog poklisara za trgovište Samobor.

Povodom pritužbe njekih izbornikah iz poveljenoga trgovišta Samobora proti izboru saborskih poslanikah za ovo trgovište izabranih, bi po ovom saboru odredjena i povedena iztraga, iz posliedcih koje je na vidjelo izišlo, da izabrani za ovo trgovište saborski poklisar g. Antun Štoc nije još navršio 24. godinu života svoga, dakle da po smislu izbornoga reda odobrena za ovaj sabor previšnjom kraljevskom odlukom od 21. veljače t. g.

za zvanje i mjesto saborskoga poslanika sposoban nije. — Uslied toga je sabor pronašao izbor g. Antona Štoca proglasiti nevaljanim, ter izbor novoga zastupnika za trgovište Samobor mjesto njega odrediti.

Tim povodom pozivlje se slavna skupština županije zagrebačke, da izvoli izbor novoga saborskoga poklisara za trgovište Samobor mjesto g. Antuna Štoca putem dotičnoga trgovištnoga poglavarstva bezodvlačno odrediti, i pojedno ovo poglavarstvo naputiti, da novoizabranoga zastupnika, providjena shodnim vjerodajnim pismom ovamo pošalje.

Dano iz sjednice sabora trojedne kraljevine dalmatinske, hrvatske i slavonske, držane u Zagrebu, dne 15. svibnja 1861. Josip Šokčević, ban. Makso Prica, bilježnik.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 55.

Kraljevski odpis ddto. 9. svibnja 1861. o premilostivo dozvoljenom zastupstvu vojničke Krajine na saboru troj. kraljevine.

Mi Franjo Josip prvi itd.

Častni, poštovani, itd.

Uslied preponizne predstavke, koju su nam vjernosti Vaše poradi zastupstva vojničke Krajine na hrvatsko-slavonskom saboru putem deputacije podniele iz saborske sjednice držane u Zagrebu 1. svibnja 1861, uvažavajuć, da se državno-pravna pitanja, koja saboru tome nadleže, i koja sa jednako tiču teritorija tako provincialnoga kano i krajiškoga kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nemogu pravovaljano riešiti bez sudjelovanja vojničke krajine, spadajuće na cjelovitost tih kraljevinah, obnašli smo premilostivo dozvolit i izdat u tom smislu shodne naloge na ratnoga ministra našega, da se u tu svrhu zastupnici dotičnih teritorijah vojničke Krajine u smislu izbornoga reda, što je bio u porabi godine 1848., bezodvlake pozovu na sakupljeni već hrvatsko-slavonski sabor.

Po dovršenom pretresivanju tih državopravnih pitanjah neće zastupnici vojničke Krajine sudjelovati pri dalnjih viećanjih hrvatsko-slavonskoga sabora, već će se povratiti u svoj zavičaj, buduć da se zaključci provincialnoga sabora, kako smo to u ručnom našem pismu od 21. veljače 1861. na bana baruna Josipa Šokčevića izrikom očitovali, pogledom na inovrstni posvema značaj uprave u krajini vojničkoj, nemogu protegnuti na taj teritorij, bez da bi se ukinulo vojničko niegovo ustrojstvo, i jerbo s druge strane pučanstvo krajine vojničke nemože uzet odlučna upliva na političnu djelatnost, koje resultati zanj neimadu valjanosti.

Nalazimo dake Vašim vjernostim premilostivo naložiti, da smatrate i primite zastupnike vojničke Krajine kao cjelovite članove hrvatsko-slavonskoga sabora u pomenutih državo-pravnih pitanjih.

Dajući tim načinom ovim kraljevinam našim nov dokaz otčinske naše skrbi za uzčuvanje pravah njihovih, ostajemo Vam našom c. kr. milostju blagonaklonjeni. Dano u našem c. kr. glavnom i stolnom gradu Beču dne 9. svibnja 1861.

Franjo Josip s. r. I. Mažuranić s. r. Franjo Žigrović Pretočki s. r.

(Rieš. čl. XXI.)

Br. 56.

Dopis kr. privr. dvorskog dikasterija ddo. 11. svibnja u pogledu utjelovljenja grada Senja i sdruženja Dalmacije s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom.

Preuzvišeni gospodine bane!

Pozivom na predstavku, koju je hrvatsko-slavonski sabor iz sjednice svoje držane u Zagrebu dne 1. svibnja 1861. Nj. c. kr. apoštolskomu Veličanstvu putem deputacije podnio, častim se preuzvišenosti Vašoj u prigibu dostaviti previšnji kralj. reskript glede zastupstva vojničke krajine na hrvatsko-slavonskomu saboru, te ujedno preuzvišenosti Vašoj obznaniti, da si je Njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo previšnjom odlukom od 11. t. m. najmilostivje izvolijelo priuzdržati rješenje glede umoljena po hrvatsko-slavonskomu saboru utjelovljenja grada Senja u područje civilno i sdruženja Dalmacije sa Kotorom i Dubrovnikom, te kvarnerskih otokah s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom. U Beču 11. svibnja 1861. Molim preuzvišeni gospodine, izvolite primiti izraz dubokoga moga štovanja.

I. Mažuranić.

(Rieš. čl. XXI.)

Br. 57.

Zakonski predlog zastupnika narodn. Makse Piškorca o ukinuću crkvenog desetka i regalnog prava vinotočja.

Uvažavajući, da je zakonotvorstvo tako ugarsko kao i ovih kraljevinah naših godine 1848. za glavnu si zadaću uzelo, sustav feudalni, kao sa sadanjim duhom vremena nesudarajući se, srušiti, te takove reforme uvesti, koje potrebam sadašnjosti odgovaraju,

Uvažavajući, da su urbarialna i sva ina odnošenja obstojavša do god. 1848. izmedju vlastelinah i bivših njihovih podanikah samo izpliv feudalisma i takovih institucijah, koje svoj začetak u feudalnih načelih imadu;

Uvažavajući, da nijedno razborito zakonotvorstvo nemože od svog pravca, kog je sebi u obrazovanju svog državnog i društvenog života odabralo, natrag krenuti, bez da zemlju pogibelji nasilnog pokreta izvrgne, dapače da je dužnost svakog takovog zakonotvorstva započeto djelo reformah nastaviti, i na putu, kojim je udarilo, napredovati;

Uvažavajući, da već članak 27. sabora god. 1848. u svom §. 2. sav crkveni desetak u domovini našoj ukinuo, a isto tako u §. 4. sl. *a* i *b* pravo regalno krčmarenja i na bivše kmete, odnosno zajednički na čitavu obćinu protegnuo;

Uvažavajući, da su se za ovih prošlih 12 godinah veliki prepori porodili po tom, što su mnoga vlastela u našoj domovini na temelju listovah ne samo gornicu nego i desetinu od vinogradah svojih tražili, i što im je ova političnim putem i dosudjena bila, a što bivši podanici, uvjereni da se dvostruka daća od jednog istog predmeta vlasteli davati nemože, takovu dobrovoljno davati nisu htjeli, već su na to davanje prisilnimi sredstvi siliti se morali;

Uvažavajući: da §. 3. članka 7. god. $183^2/_6$ samo podatak devetine i gornice od vinogradah poznaje, desetina pak ovomu zakonu posve nepoznata jeste; i što ovaj zakon bivšim podanikom nalaže duduše da svojoj vlasteli gornicu ili devetinu davaju, nigdje pak nekaže, da bi vlastela vlastna bila i gornicu i desetinu od podanikah svojih tražiti;

Uvažavajući, da je po ugarskih zakonih sva desetina klerikalna bila, i da je samo Clerus dominus decimae bio, gospoština pak plaćajući cultellum, desetinu pod arendu imala, i da su veoma riedki slučajevi, gdje je desetina u posjed privatnih obitejih ili sredstvom perennalnih ugovorah ili kraljevske donacie došla;

Uvažavajući, da politični razlozi zahtievaju da se pitanje o davanju desetine u domovini našoj što prije rieši, a i pravni razlozi za to vojuju, samo što oni traže, da se pri riešenju ovom na stečena privatna prava obzir uzme;

Uvažavajući da će se potrebi ovoj najlakše doskočiti, ako se ponješto točniji zakon o davanju desetka sagradi, koji će svaku sumnju odstraniti, i narod glede ovog podatka na čisto dovesti;

Uvažavajuć napokon, da pri svakom gradjenju zakona, smjerajućem normirati prava i dužnosti bivših kmetovah naprama bivšoj vlasteli, ne samo privatno-pravna no i državno-pravna načela uvažiti se imadu, pošto su ova odnošenja svoj izključivi privatno-pravni značaj izgubila, čim je zakonotvorstvo za nuždno pronašlo takova posebnim zakonom (urbarskim itd.) urediti: to ja iz ovih razlogah za shodno nalazim vis. saboru sliedeće dvie zakonske osnove predložiti.

A. O ukinuću crkvenog desetka.

§. 1. Crkveni desetak davao se on u naravi ili u gotovom novcu, davao se neposredno sveštenstvu, ili posredno po arendatorih (gospoštijah), ukida se za navjeke, i izdani u tom pogledu zakon god. 1848. čl. 27. ovim se potvrdjuje.

§. 2. Svaki desetak, kog su bivši podanici od jednog istog zemljišta osim gornice vlasteli davali, uzima se da je crkveni, dok se protivno nedokaže.

Za da se desetak kao necrkveni zahtievati može, ima dotični vlastelin (zahtjevatelj) pravno valjano dokazati, da je on ili njegov predšastnik u posjedu prigodom izdanja gornih listovah desetinu uprav kao gornu daću stipulirao; ili da se je pogodio, da mu se od allodialnih njegovih zemljištah pod naslovom desetine, i kao deseti dio priroda, gornica daje, i da niti je on niti su njegovi prešastnici u posjedu ikakovi cultellum bilo to posredno ili neposredno plaćali.

§. 3. Svi prepori, koji bi se radi podatka desetine porodili, imadu se putem sudovnim riešiti, a sudovah je dužnost izpitati narav zahtievanog desetka.

§. 4. Desetak crkveni, koji je, budi sredstvom perennalnih fassiah, budi kraljevskom donaciom, svojinom privatnih osobah postao, ima se dotičnim vlastnikom odštetiti, i glede ove odštete ima se još tečajem ovog sabora posebni zakon stvoriti i za potvrdu nj. velič. podnieti.

B. O ukinuću regal. prava vinotočja.

Regalno pravo vinotočja u smislu prestojećih zakonah gospoštinam njegda zemaljskim pripadajuće, uz naknadu vendar, koja po odreditih u tu svrhu državnih komissijah na temelju preobstojećih zakonah i realne, koju iz takvoga prava imale jesu, koristi, proiznašla se bude, za uvjek ukida se, i naknada ova predbježno iz dohodakah vinotočja platit se mora. U Zagrebu 16. svibnja 1861. M. Piškorec, zastupnik naroda.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 58.

Predlog zastup. naroda Vjekoslava Kristianovića o ukinuću oktroiranog ženitbenog zakona.

Visoki sabore!

Dolepodpisani u ime svojih povjeriteljah kotara vrbovačkog pokorno predlažem, da bi visoki sabor izposlovati blagoizvolio, kako da se što prije ukine onaj ženitbeni zakon minule vlade, po kojem ni danas još nijedan mladić do preko dvadeset i druge godine bez skupocjenog dozvoljenja u brak stupiti nemože.

O važnosti ovog predloga bude se visoki sabor istim dosadanjim trogodišnjim izkustvom osvjedočio, da najmre smiera na obću spolovah razuzdanost, umnožavanje proletarstva, omlitavanje pokolenja čovječanskoga, uvedenje indifferentizma, i razpadnuće države; kadno s druge strane taj zakon čudnovatom pristranošću oli politikom u c. kr. granici neima mjesta; pa ovaj vidom legalnosti zastrti škandal kako da susjednog provincijalnog naroda grudi razpaljuje, a moralnost uzdrmava, to samo oni znadu, koji u ovoj nesmotrenoj sponi vladinih spletakah samo još jedan korak vide do buknućeg veleopasnog nezadovoljstva.

Jer ako se iz obzira naravskog, zahtievanju spolovah u osamnaestoj godini kod graničarskog puka dozvola ženitbena daje; pa ovaj u razvitku snage tjelesne jur od viekovah neprispodobnu hrabrost objelodanjuje: zašto da se u isti par uzprkos zastarjelog obreda, u crkvi kršćanskoj od poroda spasiteljeva obstojećeg, provincijalni narodi državnim zakonom na svoje omlitavenje pridržavaju? Valjda je i to missia granice, da poštedjenom snagom svojom u kobni čas uzmogne nadkriliti okršljavite provincijalce?!! U Zagrebu dne 16. svibnja 1861. Vjekoslav Kristianović, kotara vrbovačkog zastupnik.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 59.

Zakonski predlog zastup. narod. Josipa Vuščića o oslobodjenju učenikah gospod. šumar. ratarske učione križevačke od dužnosti vojničke.

Visoki sabore!

Tečajem prošle godine 1860. je u gradu Križevcu škola gospodarska, šumarska i ratarska za Hrvatsku i Slavoniju upeljana, koje naukah tečaj 3 i dotično 4 godine traje, a učenici većom stranom u onoj dobi stoje, da dužnosti vojničkoj podpadaju, i tako pogibelj prieti, da bi malo koji izmedj njih sav tečaj školni dovršio, već bi veća stran poslie dovršenog jednog ili dviuh razredah, daljni nauk prekinuti, i u vojsku ići imala, kojim načinom škola ova onu korist, za koje promicanje utemeljena je, nipošto nosila nebi; zato da podučanje gospodarsko bolji uspjeh postignuti, i kroz to gospodarstvo, koje glavno sredstvo i temelj blagostanja domovine naše sačinjava, a dosele izza drugih državah veoma zaostalo je, u domovini takodjer našoj bolje napredovati uzmogne, od potrebe bi bio zakon, kojim bi se učenici rečene škole gospodarske, šumarske i ratarske, kroz sav tečaj nauka svoga, od dužnosti vojničke posve odriešili. Uslied česa podpisati predlažem sliedeću osnovu: „u svrhu, da u školi gospodarskoj, šumarskoj i ratarskoj za Hrvatsku i Slavoniju godine 1860. u gradu Križevcu upeljanoj, podučanje gospodarsko bolji uspjeh postignuti, i kroz to gospodarstvo, glavno sredstvo blagostanja domovine naše sačinjajuće, bolje napredovati uzmogne, svi učenici rečene gospodarske, šumarske i ratarske škole

križevačke, kroz sav tečaj tamošnjega nauka svoga, od dužnosti vojničke posve osloba-djaju se. U Zagrebu 10. svibnja 1861. Josip Vuščić, zastupnik.

(*Rieš. čl. CX.*)

Br. 60.

Kraljevski odpis ddo. 11. svibnja 1861., kojim se saboru dostavljaju prestolne odreke Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. i. prej. nadvojvode Franje Dragutina.

Mi Franjo Josip prvi, po božjoj milosti cesar Austrijanski, kralj Ugarski i Česki, kralj Lombardežki i Mletački, Dalmatinski, Hrvatski, Slavonski, Galički, Vladimirski, i Ilirski, arkivojvoda Austrijanski itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljub-ljeni, vjerni Naši!

Kraljevskim našim odpisom od 26. veljače t. g. ubaviestili smo vas o tom, da je nj. Veličanstvo kralj Ferdinand V. krunu položio, a gospodin roditelj naš, njegova c. kr. visost, nadvojvoda Franjo Karlo prestolja se odrekao.

Budući pako sabor kraljevinah naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije iz sjednice svoje od 29. travnja t. g. prošnju nam predstavio, da mu se abdikacionalne izprave napo-menute u gore navedenom našem odpisu, istim načinom priobće, kako su rečene izprave državne ugarskomu saboru izručene; — to nalazimo ovime dostaviti vam više putah spo-menute državne izprave u prevodu, legaliziranom po našem kraljevskom hrvatsko-slavon-skom dvorskom dikasteriju, i dozvoljujemo ujedno, da sabor, ako bi to želio, izaslavši deputaciju, njemački izvornik rečenih izpravah u našem kućnom, dvorskom i državnom arkivu se nalazeći sa legaliziranim prevodom sravni.

Koji u ostalom našom c. kr. milošću vam blagonakloni ostajemo.

Dano u našem stolnom i glavnom gradu Beču u Austriji na jedanaesti dan mje-seca svibnja godine hiljadu osamsto šesdeset i prve.

Franjo Josip s. r. Ivan Mažuranić, s. r. Franjo Žigrović Pretočki, s. r.

(*Rieš. čl. LVI.*)

Br. 61.

Prestolna odreka Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V.

Mi Ferdinand prvi, po milosti božjoj cesar austrijanski, kralj ugarski i česki ovoga imena peti; kralj lombardežki i mletački, dalmatinski, hrvatski, slavonski, galički, vladimirski i ilirski, kralj jeruzolimski itd.; arkivojvoda austrijanski, veliki vojvoda tos-kanski, vojvoda lorenski, salcburžki, štajerski, koruški, kranjski; veliki knez erdeljski, markgrof moravski, vojvoda gornjo- i doljno šlczki, modenski, parmanski, piačentinski i i gvastalski, osviečimski i zatorski, tiešinski, furlanski, dubrovački i zadarski; pokneženi grof habsburžki, tirolski, kiburžki, gorički i gradiški; knez tridentinski i brixenski; mark-grof gornjo- i doljno lužički i istarski; grof hohenemski, feldkirhski, bregenčki, sonnen-beržki, itd., gospodar Trsta, Kotora i slovenskoga kraja; izjavljujemo ovim i dajemo na

znanje; da smo s važnih razlogah, promislivši se dovoljno i kao što treba, neoporečeno odlučili položiti krunu cesarsku.

Uslied toga se krune cesarevine austrijanske i svikolikih pod njom sjedinjenih kraljevinah i inih, bud' kojega imena krunovinah, koju radi sreće ljubljenih Nam narodah do sada nosismo, odričemo pismom ovim svečano, i to na korist miloga Nam sinovca, Nj. dragosti, prejasnoga arkivojvode Franje Josipa, i onih nasljednikah, koji poslie njega budu pravo imali na nasljedstvo prestola, izza kako je ljubezni Nam brat Nj. dragost prejasni arkivojvoda Franjo Karlo, nasljednoga prava na prestol, koje ga poslie Nas ide, u smislu zakonah, u cesarskoj Našoj arkivojvodskoj kući glede prestolnoga nasljedja valjanih, po svjedočanstvu predanoga Nam odrečnoga pisma, koje je, podpisav takodjer ovu našu ostavnicu, iznova potvrdio, odreko se dobrovoljno na korist svojega sina, ljubeznoga Našega sinovca, prejasnoga arkivojvode Franje Josipa i nasljednikah onih, koji poslie Njega budu pravo imali na nasljedstvo prestola.

Za svečanu potvrdu toga pred članovi cesarske Naše kuće, desivšimi se u cesarskom Našem dvoru, i pred Našim viećem ministarskim podpisasmo ujedno s prejasnim Našim gospodinom bratom pismo ovo, i učinismo, da ga supodpiše ministar Naše kuće i da se udari nanj cesarski Naš pečat.

Dato u kraljevskom Našem gradu Olomucu, na drugi dan mjeseca prosinca, godine hiljadu osam sto četrdeset i osme, vladanja Našega godine četrnaeste.

FERDINAND, s. r. **Franjo Karlo**, s. r. F. Schwarcenberg, s. r.

Od strane kr. dvorskoga dikasterija hrv. slav. ovim se službeno potvrdjuje, da se hrvatski ovaj prevod u smislu i sadržaju svom točno i posvema slaže s vjerodostojnim prepisom njemačkoga izvornika, priobćenim ovamo putem c. kr. ministarstva izvanjskih posalah. Kr. hrv. slav. dikasterij dvorski u Beču, 11. Svibnja 1861. Ivan Mažuranić, s. r.

(Rieš. Čl. LVI.)

Br. 62.

Prestolna odreka nadvojvode Franje Dragutina.

JA FRANJO KARLO, cesarski princip i arkivojvoda austrijanski, kraljevski princip ugarski i češki; izjavljujem ovim: da je Nj. Veličanstvo premilostivi Naš cesar i gospodar, FERDINAND PRVI, premili Moj brat, saobćio Mi, da je s važnih razlogah naumio položit krunu cesarevine austrijanske i svihkolikih k cesarevini spadajućih kraljevinah i inih, budi kojega imena krunovinah, odnosno odreći se je na korist zakonitoga prestolnoga nasljednika.

Prem bi po tom, u smislu reda glede nasljedja prestolnoga u arkivojvodskoj Našoj kući kriepostnoga, sada Ja vlastan bio neposredno nastupiti austrijansku krunu cesarsku: odlučih ipak, dovoljno se promislivši, inako, i izjavljujem ovim: da se prirodjenoga Mi prava nasljednoga neopozivno odričem na korist Mojega za nasljedje poslie Mene zvanoga prvorodjenika, Njegove dragosti, prejasnoga arkivojvode Franje Josipa i nasljednikah onih, koji poslie Njega budu imali pravo na nasljedstvo prestola, i privoljujem, da kruna cesarevine austrijanske i svihkolikih pod njom sjedinjenih kraljevinah i inih budi kojega imena krunovinah, ako bi njegovo veličanstvo vladajući cesar i kralj Ferdinand prvi tegnuo odreći se cesarstva, predje neposredno na ovoga mojega ljubeznoga sina.

Ovako učinjeno u kraljevskom glavnom gradu Olomucu godine spasa hiljadu osam sto četrdeset i osme, na prvi dan prosinca.

Franjo Karlo, *s. r.* **F. Schwarzenberg**, *s. r.*

Od strane kr. dvorskoga dikasterija hrv. slav. ovim se službeno potvrdjuje, da se hrvatski ovaj prevod u smislu i sadržaju svom točno i posvema slaže, s vjerodostojnim prepisom njemačkoga izvornika, priobćenim ovamo putem c. kr. ministarstva izvanjskih posalah Kr. hrv. slav. dikasterij dvorski u Beču, 11. Svibnja 1861. Ivan Mažuranić, s. r. predsjednik.

(Rieš. čl. LVI.)

Br. 63.

Ustmeni predlog biskupa djakovačkoga i velik. župana virovitičkog Josipa Juraja Strossmayera o tom:

Da se od ugarskih dikasterijah zaištu sva pisma, odnoseća se na zakladu vjerozakonsku i školsku troj. kraljevine.

(Primljen i rieš. čl. XVII.)

Br. 64.

Molba grofa Miroslava Kulmera za uzakonjenje podieljene mu po Nj. Veličanstvu grofovske časti.

Preuzvišeni, presvietli bane! Visoki sabore!

U prilogu podastiram povelju, kojom me njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo milostivi naš kralj na čast grofa povisi, i molim da visoki sabor obzirom na to, da su moji predji u ovoj kraljevini glede časti samo baruna popriznavani bili, ovo uzvisanje do znanja uzeti, proglasiti, u svojih zapisnicih ubilježiti, te meni uz povratak povelje o tome odluku izdati blagoizvoli. U Zagrebu 15. svibnja 1861. Grof Kulmer.

(Rieš. čl. LXXI.)

Br. 65.

Molba Josipa baruna Neustädtera za uzakonjenje podjelene mu po Nj. Veličanstvu barunske časti.

Visoki sabore!

Podpisani moli visoki sabor, da ga obzirom, što već preko 30 godinah u trojednoj kraljevini obitava, i nepokretna dobra posjeduje, i što već njegov otac Michael godine 1820. radi svojeg prastarog ugarskog plemstva po c. kr. apost. Veličanstvu Franji I. u stališ barunah uzvišen biaše, — za ustavnog velikaša pripoznati blagoizvoli.

Baronski diplom podpisatoga nalazi se kod njegovoga brata Juraja baruna Neustaedtera ovdje u Zagrebu, i može se svako vrieme uviditi, kad bi se zahtievalo. U Zagrebu 18. svibnja 1861. Josip barun Neustaedter s. r., c. kr. podmaršal.

(Rieš. čl. LXXI.)

Br. 66.

Prošnja učiteljah koprivničkih, glede zastupstva pučkog učiteljstva u županijah i na saboru.

Visoki sabore!

Po našemu umoljenomu zastupniku, presvietlom gospodinu Ljudevitu Vukotinoviću, veleslavne županije križevačke vrhovnom županu usudjujemo se prepokorno podpisani

jednoglasnu molbenicu visokomu saboru podnieti, da se u buduće: 1) svim učiteljem glavnih i pučkih učionah u Hrvatskoj i Slavoniji dade osobni glas u županijskih skupštinah; 2) da u buduće učiteljstvo pučkih i glavnih školah od svake županije po jednoga zastupnika na hrvatsko-slavonski sabor pošiljati pravo dobije. Predlaže se u ime čitavoga učiteljstva podravačkog kotara. U Koprivnici dne 15. travnja 1861. Prepokorni sluge: Rudolfo Šantek s. r., ravnatelj učionah koprivničkih Jakov Šalamun s. r. Mijo Maljevec s. r. Gjuro Radaković s. r. R. Galjuf s. r. Stjepan Goricaj s. r. Ignacio Petrić s. r. Stevo Dobrovoj s. r. Ivan Nep. Gerbec s. r. Josip Herceg s. r.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 67.

Predlog narod. zastup. Vinka Pacela o tom: da bi se Bogoslav Šulek za zemaljskog arkivara, Sime Ljubić za kustosa nar. muzeja a Franjo Kurelac za knjižnicara imenovali.

Visoki sabore!

I. Da nas potomci neobiede nehajstvom — da priznamo književne zasluge, kojim svjedoče izdana djela: Naputak, Što namjeravaju Iliri? Slavenski Jug, Jugoslavenske novine, Austrijanski državni ustav, Biljarstvo za višje gimnazije, Prirodopis za niže realne škole, Riečnik njemačko-hrvatski, Gospodarski list, Biljarstvo II. dio, Ustav ugarsko-hrvatski, i množina članakah u Pozoru — da nagradimo ove književne zasluge — da operemo ljagu, koja što na crnu vremenu što na nas vezi — e si čovjek mora teći živeš poslom, njega nedostojnim, a da mu se podieli posao, kojemu je do sada malo marnika: predlažem: da se visoki sabor pobrine kako bi se što prije namiestio g. Bogoslav Šulek za prvoga arkivara našega zemaljskoga arkiva.

II. Da se sbirka numizmatička u našem narodnom muzeju razredi i uredi, predlažem da se visoki sabor pobrine, kako bi se namiestio kao kustos muzeja g. profesor Sime Ljubić, Dalmatinac, radeći sada u pismohranah mljetačkih, koji je svojimi književnimi radnjami dokazao dovoljno svoju sposobnost.

III. Toliko putih započeti, a sada jošte nesvršeni posao, da se naime uredi knjižnica u našem narodnom domu, zahtieva prema rastućoj potrebi, da se visoki sabor i za to pobrine. — U tu svrhu predlažem g. ex-profesora Franju Kurelca, koji je uredio knjižnicu kneza Schwarcenberga u Krumlovu u Českoj, i koji radi svoga stradanja za narodnu stvar našu zaslužuje ne samo priznanja nego i mjesta dostojna svojima rukama, a to tim većma, što je g. Franjo Kurelac jur od njekoliko godinah bez svake redovite pomoći, i radi toga što ga uz prkos njegove nemladosti gone u Beč da položi njeke izpite profesorske, ako želi opet učiteljevati na gimnaziji, a mi nemožemo i nesmijemo priznavati nikakve vlasti bečkoga pokojnoga ministarstva bogoštovja, i uprava sadanja svjedoči, te se i neodvisnost u namještavanju učiteljah dosljedno pripoznavati mora; da i nespomenem toga, kako su našinci do sada zlo prolazili, a od sada će i još gore, kad bi nam mogli dokazati svjedočbami, da naši nisu sposobni za učitelje, nego samo njihovi, te bi nastalo opet, čega je jedva nestalo. U Zagrebu dne 17. svibnja 1861. Vinko Pacel.

(Rieš. Čl. CX.)

Br. 68.

Predlog narod. zastup. Ante Vakanovića o tom: da se gradu i kotaru bakarskom podieli pravo slobodnog izbora svih municipalnih častnikah.

Slavni sabore!

Na čelu gradsko-kotarskog magistrata bakarskoga stoji gradski kapetan, ovu čast do godine 1848. obvršavaše gubernator, sada pako obvršava veliki župan riečki. Izvan perovodnog činovničtva, naime cancilera i tajnika, sastoji nutarnji magistrat iz tri sudca. Od ovih sudacah polag kraljevske resolucije od god. 1835 prva dva imenuje napomenuti gradski kapetan, a samo trećega predstavlja izborničtvu na izbor. Jasno, je da ovim postupanjem municipalno pravo izbiranja činovnikah u gradu i kotaru bakarskom tako je ograničeno kako u nijednom slob. kralj. municipiju naše domovine, zato predstavljam, neka se u formi zakona odluči:

„Gradu i kotaru bakarskomu podieljuje se pravo i sloboda kroz svoju skupštinu sve svoje činovnike, imenito pako prvoga i drugoga sudca, izmedju trih, po gradskom kapetanu za svaku čast predloženih, sposobnih osobah izbirati; te ovim ukida se dosadašnji nezakoniti običaj, polag kojeg je spomenuti gradski kapetan prvoga i drugoga sudca sam naimenovati mogao.“ U Zagrebu dne 10. svibnja 1861. A. Vakanović.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 69.

Predlog narod. zastup. Ante Vakanovića za izposlovanje bezkaznenog povratka odsutnih pomorskih mladićah u domovinu.

Slavni sabore!

Puk, koji na kamenitih obalah morskih stanuje, primoran je sredstva svojeg uzdržavanja izvan svojih prebivalištah tražiti; zato žitelji grada i kotara bakarskog poimence na mornarstvo dali su se; — te tako već dječaci od 12 godinah na brodove odlaze, i na istih više godinah ostaju.

Od ovud dogadja se, da prigodom vojničkog novačenja, mnogih već od prije na brodove prošlih mladićah kod kuće neima, ter akoprem isti njihovi roditelji neznadu, u kojem se kraju svieta sa brodovi nahode, i jesu li još živi ili mrtvi, takovi mladići kao vojnički bjegunci smatraju se, njihove obitelji s globom se kazne i kad se koji sa brodom u domovinu povrati, kao bjegunac kažnjen bude. Iz ovih razlogah predlažem:

„Predstavku na milostivog vladara, da se globe kućam takovih odsutnikah nametnute ukinu, i da se odsutnici bez ikakove kazne u domovinu povratiti mogu, ter kući vrativši se od svake odgovornosti prosti budu.“ U Zagrebu dne 10. svibnja 1861. A. Vakanović.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 70.

Zakonski predlog velikog župana zagrebačkog Ivana Kukuljevića o narodnom jeziku.

Visoki sabore!

Neima svetije stvari za narod, nego što je njegov narodni jezik, radi kojega uprav naš narod sa raznimi svojimi susjedi neprestano boriti se ima.

Minulih tužnih dvanaest godinah naučile su nas podosta kako se lahko tudji jezici osobito onim narodom nameću, koji neimaju jasnim zakonom svoj narodni jezik za javni život osiguran, a u tom položaju nalazio se i nalazi se još uviek narod naš.

Doživili smo istinabog sretno vrieme, kad isti naš premilostivi kralj s narodom našim u narodnom jeziku dopisivati poče, ali nas uči svakdanje izkustvo, na veliku štetu našu, da podčinjeni organi vlade, usred domovine naše tudjim se jezikom još uvjek služe i kako oni tvrde, služiti se pravo imadu, jer naš narodni jezik zakonom još uvjek za javni život osiguran nije.

Iz toga razloga predlaže pokorno podpisani, poduprt s podpisi od 15 saborskih članovah, visokomu saboru, da se što prije jasni zakon za obćenito uvedenje narodnoga jezika, u sve javne poslove, kao i u sve školske zavode u obsegu trojedne kraljevine obstojeće načini, te ovaj zakon za najvišje odobrenje kriepkom predstavkom Njegovomu Veličanstvu kralju našemu pokorno podnese.

Predlog zakonskoga članka o narodnom jeziku priložen je pod ·/. U Zagrebu dne 18. svibnja 1861. Ivan Kukuljević s. r.

·/. Zakonski članak o narodnom jeziku.

Dubokom zahvalnostju priznaje vazda vierni narod hrvatsko-slavonski otčinsku blagodat Nj. Veličanstva premilostivoga kralja svoga, kojom je on ne samo riešenjem svojim izdanim dne 7. travnja god. 1850. na saborske zaključke od god. 1848. narodni naš jezik kao jedino vladajući u obsegu kraljevine ove u svih javnih poslovih priznao, nego dapače u najnovije vrieme i sam u svojih najviših dopisih njim služiti se počeo.

Nu budući da uvedenje narodnoga jezika do sada ipak nijednim zakonom glasno izrečeno i pripoznato nije, odredjuje se:

§. 1. Da sve oblasti političke i sudbene, tako dobro u obsegu trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske obstojeće, kao i one, koje kao višja dikasterija ili sudišta ove kraljevine izvan obsega iste kraljevine stanovale budu, isto tako i sve skupštine i sabori ove kraljevine, u svih svojih pismenih dopisih, odpisih, odlukah i riešenjih, kao i u svih službenih odnošenjih jedino narodnim jezikom hrvatsko-slavonskim služiti se imadu.

§. 2. Svi učevni zavodi, sve mužke i djevojačke, višje i niže učione, kao i sva zakonom potvrdjena domaća družtva, imadu u svih službovanjih, predavanjih i pismemenih djelih, rabiti jedino narodni jezik hrvatsko-slavonski.

§. 3. Sve oblasti crkvene budi kojeg vjeroizpovjedanja, u obsegu trojedne kraljevine vlast svoju imajuće, imadu tako dobro u obćenju s inimi domaćimi oblastmi, kao i pri duhovnom službovanju svom, izvan crkve, služiti se jezikom narodnim hrvatsko-slavonskim.

§. 4. Isto se razumieva i o knjigah matičnih (matriculis) i o propovjedih ili prodikah crkvenih, budi kojega vjeroizpovjedanja.

§. 5. Njegovo Veličansto narediti će milostivo, da se i u vojničkoj krajini, kao cjelokupnom dielu trojedne kraljevine, na razprostranjenje i na službeno i učevno upotriebljivanje narodnoga jezika shodan obzir uzme.

(Rieš. čl. LVIII.)

Br. 71.

Predlog narod. zastup. Svetozara Kuševića o ukinuću saborskih naputakah.

Visoki sabore!

Višestrano primietito je, da su njeka municipija naše otačbine prilikom odašiljanja svojih zastupnikah na naš sabor poslanike svoje s njekimi naputci providila, koji bi imali ovim za pravilo pri viećanjih saborskih služiti.

Postupanje ovo vidi se da je i duhu vremena, i običaju inih ustavnih zemaljah a i samoj naravi zastupničtva narodnjega protivno, — pak zato se mnije, da se način podieljivanja naputakah na temelju prošlosti osniva, koji sada već niti uporabiti, a niti ga je praktično izvesti moguće; jer dočim bi naputci samo o pojedinih točkah sboriti mogli, mora narodni zastupnik o svih mnogobrojnih i nepredvidnih predmetih mnienje svoje izražavati. Nepotrebni su pako ti naputci iz gledišta biranja samoga; jer kada narod koga zastupnika za sabor bira, mora ponajprije da značaj i način njegovoga mišljenja poznaje, i na temelju samo toga izkustva dotičniku svoju povjeru pokloni; kad je pako to učinjeno, onda je doista suvišno još pobližje naputke davati onomu, koji u duhu svojih pošiljateljah polag okolnostih i onako svagda djeluje.

Naputci su napokon u ovih ozbiljnih i važnih vremenih i suvišni i opasni; jer dočim bi zastupnik narodni po svetoj dužnosti svojoj k riešenju koga važnoga pitanja prileći morao, mogao bi mu naputak njegov zapriekom biti, kroz što bi i najpoštenijega rodoljuba dobra namjera bez željnog uspjeha ostati morala.

S toga ja na temelju prenavedenih razlogah predlažem, da se svi zastupnici narodni, koji su možda sa sličnimi naputci providjeni, od takovih zaključkom sabora odrieše i da se svakomu na saviest ostavi, da preuzetu dužnost narodnoga zastupnika po duševnom uvjerenju svom na korist i obezbiedjenje narodne svetinje, onako kako se to poštenomu čovjeku i iskrenomu domoljubu pristoji, rieši, a pošiljateljem prosto ostavi, da protivu zloporabećemu svomu zastupniku, da mu u slučaju ako to činom zasluži, svoju nepovjeru izraze, a i podieljenu mu vjerovnicu opozovu.

Radi prešnosti ovoga predmeta i obzirom na njegovu važnost umoljavam, da se predlog ovaj čim prije na dnevni red stavi i riešenje pospieši U Zagrebu dne 11. svibnja 1861.

Svetozar Kušević s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 72.

Zapisnik osrednjeg odbora ddto. 17. svibnja 1861. o Senju, Dalmaciji i vojničkoj Krajini.

Predmet viećanja biaše dopis visokog kr. hrv.-slav. dvorskog dikasterija od 11. svibnja t. g. br. 412 u ⁄. upravljen na svietlog bana i priklopljen istome kr. odpis od 9. t. m. br. 407. u ⁄⁄.

U prvom se na znanje daje da si je Nj. Veličanstvo odlukom od 11. svibnja t. g. riešenje glede umoljenog po saboru trojedne kraljevine utjelovljenja grada Senja u područje civilno i sdruženja Dalmacije s Kotorom, Dubrovnikom i kvarnerskimi otoci sa kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom, pridržati izvolilo. —

U potonjem pako na podnešenu si iz saborske sjednice od 1. svibnja t. g. putem deputacije predstavku dozvolilo je Nj. Veličanstvo riešiti, da se državo-pravna pitanja, koja se jednako tiču teritorija tako provincijalnoga kano i krajiškoga kraljevinah Dalmacije Hrvatske i Slavonije, te se s toga bez sudjelovanja vojničke Krajine spadajuće na cjelovitost tih kraljevinah pravovaljano ni riešiti nemogu, sa zastupnicima takodjer dotičnih teritorijah vojničke Krajine, koji se u smislu izbornoga reda od god. 1848. bezodvlačno na sada sakupljeni već hrv.-slav. sabor pozvati imadu, u pretres uzmu

Po dovršenom pako pretresivanju tih državo-pravnih pitanjah, da neimadu zastupnici vojničke Krajine sudjelovati pri daljnjih viećanjih hrvatsko-slavonskog sabora, već će se povratiti u svoj zavičaj, budući da se zaključci provincijalnoga sabora, suglasno sadr-

žanom u ručnome pismu od 21. veljače t. g. upravljenom na baruna Josipa Šokčevića očitovanju, pogledom na inovrstni posvema značaj uprave u Krajini vojničkoj nemogu protegnuti na taj teritorij bez da bi se ukinulo vojničko njegovo ustrojstvo, i jerbo s druge strane pučanstvo Krajine vojničke nemože uzeti odlučna upliva na političku djelatnost, koje rezultati zanj neimadu valjanosti.

Osredni je odbor svoje viećanje vrhu tih izpravah započeo pročitanjem takovih i zametnutih u pojedinim odsjecima zapisnikah ovdje u 3/. do 7/. priloženih, — te pošto izražena u ovim zapisnicima mnienja izmedju se bitno nerazilaze, složio se je isti osredni odbor u sliedećem mnienju, koje podpisani suglasno po ostalim izvjestiteljima imenovani izvjestitelj evo visokomu saboru podnieti čast imade.

Iz razloga, što se je utjelovljenje grada Senja u civilni dio kraljevine hrvatske po više zakonah odredilo, te po predšastnicima Nj. Veličanstva ne jedanput već višeputih svečano obreklo; sdruženje Dalmacije pako s Kotorom i Dubrovnikom kao i kvarnerskimi otoci stari je dug, kojeg namirenje se gotovo u svakoj krunitbenoj povelji obriče, bez da se je do danas namirio, nalazio je centralni odbor za shodno, da se Nj. Veličanstvo umoli: neka riešenjem povoljnim vierni si narod hrvatsko-slavonski čim prije usrećiti izvoli.

Ovakovo riešenje da leži izključivo u ozbiljnoj carsko-kraljevskoj volji, koju spletke njemačke vlade sa poprimljena ustavna pravca svesti nebi imale, s česa mnije odbor: da se u pogledu Dalmacije zaprieke onamo vladajuće s puta uklone i narodu hrvatskom prilika pruži, volju i želju braće Dalmatinacah saznati te s njimi se dogovoriti o načinu sdruženja kraljevine Dalmacije s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom.

Što se zastupstva vojničke krajine na saboru hrvatskom i protegnuća ustava starodavnog hrv. slav. na hrv. slavonsku vojničku krajnu tiče, to je osriedni odbor sa žalošću primietio, da se spomenutim kr. odpisom od 9 svibnja t. g. vrućoj želji naroda hrv. slavonskog odgovorilo nije onako, ko što je on to svojom nebrojenoputih za vladajuću habsburžko-lorensku dinastiju prolivenom krvlju zaslužio.

Krajina vojinička hrv. slav. nesamo što je dokazom saborskih spisah sve do vremena Marie Terezije na saboru trojedne kraljevine zastupana bila, već je ovo njezino tečajem vremenah izginulo pravo g. 1848. neograničenim zastupanjem na saboru iste godine oživilo. Prema tomu dakle i gledeći na to, da je Nj. Veličanstvo narodu hrv slavonskom u krajini istog imena živećem za svoga 11½ godišnjeg vladanja već po trećiput, jedanput u cars. odluci od 7. travnja 1850. a drugiput u izdatom za istu temeljnom zakonu od 7. svibnja 1850. ustavno zastupanje obreći, dapače takovo i svojim odpisom kralj. od 9. svibnja 1861. u svim saboru hrvatsko-slavonskom nadležećim i jednako se teritorija tako provincijalnoga kano i krajiškoga trojedne kraljevine tičućim državo-pravnim pitanjima, dakle u predmetima od pretežne važnosti, podieliti izvolilo, scieni osriedni odbor: da u ovoj stegi i u neprotegnutom na krajinu hrv. slavonsku ustavu leži tegoba ili gravamen, kojeg izvidanje bi imao sabor u Nj. Veličanstva s mjesta poiskati.

Nadalje, palo je u oči članovima osrednjeg odbora, što u spomenutom kralj. odpisu niesu mogli opaziti one prevažne rieči, koje je Nj. Veličanstvo naprama saborskoj deputaciji u audienciji od 8. svibnja izustiti izvolilo glede velike misije, koju će imati narod hrvatsko slavonski riešiti.

Pošto osrednji odbor mnije, da je ovo pometnjom ili pako u krivoj predmnievi, da k stvari samoj nespada, kod stilizacije višenavedenog kr. odpisa izostati moralo, to njegov predlog ide onamo: neka se putem predstavke izposluje, da se sada spomenute veleважne i na cjelovitost čina spadajuće rieči naknadnim odpisom kraljevskim saboru trojedne kraljevine dostave.

Što je izim toga pozornost osrednjeg odbora na se povuklo, to je odgovor, kog je svietli ban na interpellaciju jednog od zastupnikah naroda, je li Petrovaradinska regimenta sa vojničkim obćinama, Karlovcima, Zemunom i Varadinom i s mjestom Mitrovicom na sabor pozvata, dao, rekavši, da to učinjeno nije, jer to pod drugu generalkomandu (Temišvarsku) spada.

Ova okolnost nije mogla bez uvaženja ostati, jer sudeći po „Militär-Zeitungu" ovom oficioznom listu ratnog ministra, koj Petrovaradinsku regimentu nenavadja u broju onih, koje su na sabor pozvate, moglo bi se dogoditi da ova regimenta sa dotičnimi obćinami vojničkimi na ovom saboru ostane nezastupana proti naročitoj volji Nj. Veličanstva, koje je svojim često hvaljenim kraljevskim odpisom izvolilo odrediti, da se svakolika hrvatsko-slavonska Krajina, spadajuća na cjelovitost teritorija tako provincijalnoga kano i krajiškoga kraljevine Hrvatske i Slavonije, dakle bez izuzeća petrovaradinske regimente, na sadašnjem hrv.-slavonskom saboru po svojim poslanicima zastupa.

S toga uzroka predlaže osrednji odbor: Da se svietli ban umoli, neka bez odvlake putem telegrafa ratnog ministra upita, je li po očivestu glasu višenapomenutog kr. odpisa načinio naredbe, da se i u petrovaradinskoj regimenti i u vojničkim obćinama Karlovcih, Zemunu i Varadinu kao i u Mitrovici, ko što to biaše g. 1848., izbori zastupnikah na ov hrv.-slavonski sabor čim prije preduzmu, pa ako nije, da ga umoli, neka to s mjesta učini, ili ako je kakova zapreka u tome, da ju odmah telegrafom natrag javi, za da sabor hrv.-slav. uzmogne za taj slučaj shodna u vremenu odrediti.

Za prepriečiti pak u napredak sve ovakove nepodobštine, imenito za učiniti, da se vrši našem narodu u više prilikah, napose u c. patentu od 7. travnja 1850, u ručnome pismu na svietlog bana baruna Josipa Šokčevića od 21. veljače 1861, i u istom u ovom zapisniku pozvatom kr. odpisu od 9. svibnja t g. zadata carska rieč, po kojoj svakolika hrv-slavonska Krajina, bez ikakvog izuzeća jedne ili druge regimente, sačinja cjeloviti dio provincialnog diela istog imena kraljevine, predlaže nedalje osrednji odbor: da se Nj. Veličanstvu kralju našem apoštolskom predstavka od strane sabora hrv.-slavon. podnese, neka izvoli petrovaradinsku regimentu sa svimi u področju njezinom nahodećimi se vojničkimi obćinami kao god. 1848. uslied ustrojene srbske Vojvodine od slavonske Krajine odciepljeni, ali poslie ukinute ove Vojvodine na nju isto tako kao što i Sriem pod civilnu Slavoniju spadši cjeloviti dio sa ostalom slavonskom Krajinom sjediniti i upravi bana trojedne kraljevine, pod koju dokazom mnogih zakonah od starine i spada, čim prije podčiniti, davši shodan nalog svom ministru rata.

Još je jedno, radi česa se osredni odbor sa spomenutim radi zastupstva Krajine na ovom saboru izdanim kralj. odpisom uz svukoliku važnost znamenite njime narodu našem u dio pale stečevine zadovoljiti nemože.

Osrednji bo odbor nemože se oteti onom strahu, da će se kod nastajućeg u Krajini izbora svojim načinom onamo djelovati, da se samo onakovi zastupnici od onuda na sabor hrv.-slav. pošalju, koji će u njekojim državopravnim pitanjima, imenito u pitanju sdruženja s Ugarskom i u pitanju pošiljanja zastupnikah u carstveno vieće glasovati po volji bečke njemačke vlade, te tako izjavljene želje druge pole u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji živećeg naroda istog imena, ako ne osujetiti, a ono po mogućnosti paralizirati.

Proti tom ne sasvime beztemeljnom strahu želio bi osredni odbor, da se valjano sredstvo pronadje i upotriebi, i zato kao takovo predlaže visokom saboru, neka zaključi:

1. Da se u on čas, čim svi zastupnici iz Krajine ovamo prispiju, u smislu čl. 5. poslovnika čitavi sabor nanovo u odsjeke podieli i posao verifikacionalni sa zastupnicima krajiškim s mjesta preduzme, niti da se prije, nego što će se ovaj verifikacionalni posao,

razumjevajući ovamo i riešenje vrhu tegobah i sumnjah o valjanosti izbora nastalih, konačno riešiti, u sjednicam saborskim ikakovo budi državo-pravno, budi drugo koje pitanje, a kamoli jedno od onih dvih gorenapomenutih životnih državo-pravnih pitanjah u pretres uzme te konačno rieši.

2. Da za slučaj onaj, kad bi se uslied tužbah proti valjanosti izborah u Krajini obavljenih iztraga u smislu čl. 16. poslovnika odredila, onaj član, proti kojem se iztraga voditi imade, odlučnog glasa u saboru imati neće, izim ako bude sabor u tom pogledu naročito protivno većinom glasovah odredio. Tiem bi ovaj zapisnik zaglavljen podpisom predsjednika i dotičnog izvjestitelja. Gr. Julio Janković, s. r. Bar. Dragojlo Kušlan, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. XXI.)

Br. 73.

Predstavka sabora na Nj. Veličanstvo za pomilovanje progonjenih rodoljubah dalmatinskih.

Vaše posvećeno c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru naš premilostivi!

Izza kako je previšnjom diplomom od 20. listopada obećana narodu hrvatsko-slavonskomu povrata njegovih historično-ustavnih pravah, bila mu je prva briga nastojati o tom, da se trojednoj kraljevini pridruži Dalmacija kao starodavno njezino udo.

Vaše Veličanstvo je ovu želju Hrvatah i Slavonacah izvolilo priznati za pravednu, te milostivo i to opetovano izjaviti, da sdruženje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom želi, i da će biti skrb Vašega Veličanstva, da se ovo sdruženje u djelo privede.

Na ovom prekretu dalmatinskih državopravnih odnošajah porodile su se ondje dvie stranke: jedna potaknuta blagostivimi riečmi Vašega Veličanstva i našim povladjivanjem nastojala je o tom da se sdruženje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom uspieši, — a druga, imajuć u svojih rukuh sudbenu i upravnu vlast zemlje, trudila se je ovo sdruženje osujetiti i narodu u Dalmaciji omraziti.

Naravna posljedica sukoba ovakovih stranakah bilo je razigranje strastih, a ovo je povod dalo političkim griehom, u koje su s nesmotrenosti pali pojedini zanešenici.

Vaše Veličanstvo! Narod hrvatsko-slavonski potaknuv težnju ovu na sdruženje, povod je dao, ako i posredno samo, što su se stranke ove u Dalmaciji porodile, te mu se sada na žao daje, što njekoji Dalmatinci stradaju zato, što su možebiti posrnuli u prevelikoj revnosti za cilj plemeniti i uzvišeni: zato se sabor trojedne kraljevine utiče sa sinovljim pouzdanjem pred priestol Vašega Veličanstva s poniznom molbom: da Vaše Veličanstvo u izobilju svoga veledušja i svoje milosti izvoli sve one, koji su u Dalmaciji uslied političke razmirice zametnute pospješivanjem sdruženja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, politički okrivljeni, a poimence Gjuru Vragolova iz Cavtata i drugove, amnestirati i premilostivo odrediti, da se svaka daljna iztraga proti njima dokine.

Sabor ovaj tim većim pouzdanjem stupa s ovom svojom molbom pred uzvišeni priestol svoga apoštolskoga kralja, što se je Vaše Veličanstvo spodobne okrivljenike, dapače i težke zločince bez ičije molbe i u doba političke tišine tolikoputah već pomilovati udostojalo. U Zagrebu 22. svibnja 1861. Vašega posvećenoga Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podanici. Sabor trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

(Rieš. čl. XVIII.)

Br. 74.

Ustmeni predlog biskupa djakovačkoga i vel. župana virovitičkog Josipa Juraja Strossmayera:

Da se nazočnim na saboru Dalmatincem počastno mjesto u sabornici i posavjetujući glas u poslovih dalmatinskih dade.

(Primljen i riešen čl. XIX.)

Br. 75.

Molba obrtničtva zagrebačkog za obranu proti zloporabi slobode obrta:

Visoki sabore!

Zloupotriebljenjem slobode obrta od strane zagrebačkih trgovacah tako su ovdašnji zanatlije u svojih zaslužbah prikraćeni, da ih puno brige i tužna budućnost čeka, jer u ne dugo vrieme mora žalostna sigurnost nastupiti, da ovi niti svoju obitelj hraniti, niti porez i druge javne daće plaćati nebudu mogli, dakle uzroka imadu bojati se, da budu sasvim upropašćeni.

Početak toga zla leži u onoj neoborivoj istini, da ovdje od vremena krivo shvaćene slobode obrta sa strane trgovacah, s takovom robom trguje se, koju samo za nju porez plaćajući tvorilac prodavati bi imao; tako n. p. prodaju laktovinari modistkinjske i krznarske gotove haljine.

Željeznari gotovu kleparsku i bravarsku robu, pojasničku i kefarsku rukotvorinu, nožarski i drugi sitniž.

Postolarski proizvodi nahadjaju se u svih tržnicah, knjigotržci trguju sa zlatnimi okviri i zlatičarskom robom, staretinar prodaje pokućtvo, koje iz drugih miestah dobavlja itd., kano da u Zagrebu nebi dosta zanatlijah od svake struke bilo, koji medju sobom dosta se natiecaju, tako da obćinstvo nikakvog uzroka neima tužiti se, da mu se u svemu zadovoljiti nemože.

Nakoliko su dakle takove zlouporabe kadre, obrtnički stalež gnjesti, i njemu svaku životnu žilu odrezati: netreba doista dalnjeg dokaza, osobito ako se primjeti, da se svekolike tvorine, s kojima se ovdje pod vidom zlorazumiete slobode obrta nedopušćena i porezom neudarita trgovina tiera, iz inostranstva uvozi, kao da se u našoj Hrvatskoj šta takova načiniti nebi moglo.

Ta okolnost je dakle i uzrok, da ovdašnji meštri, koji su šest do dvanajst poslenikah zabavljali, takovih sada ili sasvim ništa ili barem veoma malo trebaju, a obrtnost bez poslenikah predstavlja turobnu sliku svake bezzasluge, koja ako mah preuzme, propada sveobće blagostanje, nastaje ubožtvo, obrtnost se prieči, zanatlija nemože poreze i obćinske daće plaćati, tjera se na prosjački štap, i njegovo utočište je jošte samo ubožnica, gdje je obćini na teret i vrat.

Ovo je prava i istinita slika i vierno ogledalo ili zrcalo sadanjih zagrebačkih zanatlijah, koji bez višnje pomoći propasti moradu.

U ovom težkom i stisnutom položaju usudjuju se dakle prepokorno podpisati obrtnici s velikim pouzdanjem u pravduljubje i mudru razboritost visokog sabora najpokorniju molbu staviti, neka izvoli visoki sabor uz blagohotno udostojenje gore navedenih na istinu oslanjajućih se dogodjajah predmet zreloj razpravi podvrći, te milostivo i pravedno odlučiti:

1. da se u buduće trgovcima prodaja gotovih obrtničkih proizvodah zabrani;

2. da ovdašnji magistrat u buduće kod podieljenja prava obrta strogo na to gleda da samo vještaci i izučeni molitelji povlasticu zadobe, što žalibože do sada nije bivalo;

3. da se tjeranje zanata nepovlašćenim obrtnicima zabrani, te da se obrt u obće uredi;

4. da se obrtnički red u smislu zakonah strogom rukovodjenju podvrže i da se nad tim bdije, da se nepovlašćenoj trgovini sa rukotvornimi proizvodi, te svakoj obrtničkoj povredi jedanput za uviek konac načini.

Samo tako može se zanatlija štititi, u njemu pripadajući položaj staviti, i od propasti sačuvati, samo tako je moguće nesreći i siromaštvu predusresti — samo tako je moguće na temelju zakonite obrtničke slobode položaj trgovca i zanatlijskogaststališa, na kojeg oba razreda jednake pravedne zahteve imadu, medjusobno osigurati, — samo kroz to može obrtnički stališ opet k svomu cvietu dospjeti, te tako toli državi, kao i zemlji i obćini onakvi plod donieti, koji se kod zakonite obrane njegovih pravah od njeg tražiti može.

Neka izvoli visoki sabor ovu prepokornu na pravedne razloge oslanjajuću se molbu milostivom oštrom viećanju podvrći, i kroz visoku odluku brzu pomoć najblagohotnije pružiti. U Zagrebu dne 27. travnja 1861. Sliedi 517 podpisah.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 76.

Predstavka županije zagrebačke poradi uzakonjenja njekih velikašah hrvatsko-slavonskih.

Visoki sabore!

Skupština županije požežke od 21. i sliedećih danah mjeseca ožujka br. 90. dostavlja ovoj županiji na znanje, da se povodom mnogih zaslugah Antuna pl. Jankovića Daruvarskog i njegovog u novjie vrieme pod absolutističkom upravom na grofovsku čast povišenog nećaka grofa Julia Jankovića Daruvarskog, koj potonji je medju ostalim na jugoslavensku akademiju 10000 for. poklonio, dà i utemeljio 4 zaklade za siromašne dječakè za polaz u ratarsku učionu križevačku, istog gospodina grofa, koj se po našim zakonima kao hrvatsko-slavonski grof smatrati nemože, predstavkom preporučila da se isti za sada roćećeg sabora trojedne kraljevine u zakonik kao hrvatsko-slavonski grof inartikulira, te u tu svrhu pozivlje i ovu županiju, da i ona od strane svoje shodnu istom saboru preporučnu predstavku podnese.

Na ovaj poziv pristala je glavna skupština jednoglasno odrediviši podnešenje shodne predstavke.

Ovaj zaključak županijske skupštine pružio je povod g. prvom podžupanu Očiću, te je on istoj preporučio, da se saboru takodjer za inartikuliranje preporuče: nj. svjetlost g. ban trojedne kraljevine barun Josip Šokčević, grofovi Gjuro i Antun Jelačići, c. k. podmaršali, prvi u službi a drugi u miru, grof Miroslav Kulmer, c. k. pukovnik izvan službe, bar. Mirko i Metel Ožegović, prvi biskup senjski a potonji c. k. državni savjetnik, barun Josip Neustädter, c. k. podmaršal u miru, i baruni Dragojlo i Eduardo Kušlani, prvi veliki bilježnik zagrebačke županije, a potonji c. k. financ. komisar, koji svi kao rodjeni i puno zaslužni domovine sinovi nu u novije doba po nekrunjenom kralju na časti grofovske i barunske uzvišeni, kao velikaše smatrati se nemogu, dok se u zakonih ovih kraljevinah neuzakone i kao velikaši i nezaprisegnu.

Dano iz glavne dne 18. i sliedeće dane mjeseca svibnja 1861. držane skupštine sl. županije zagrebačke. Skupština županije zagrebačke.

(Rieš. čl. LXXI.)

Br. 77.

Prošnja kazališnog odbora za privremenu podporu mjesečnih 580 for.

(Uvažena i rieš. čl. LXXVII.)

Br. 78.

Predstavka županije zagrebačke radi ugarsko-hrvatskoga vojničkoga zavoda Ludoviceuma.

Visoki sabore!

Diviti se mora svatko u unutarnjem svome, kakono višebrojne zaklade, utemeljene zajedničkom naporom i žrtvom zemljakah krune ugarske, pod računom tudjinacah samovoljno se upravljaju.

Skupština ove županije nije mogla povodom priobćenog ovamo zaključka županije biharske iz tamošnjeg dne 17./4. t. g. držanog odb. spravišća, da nedigne rieč uzanj i to o narodnom zavodu vojničkom — Ludoviceju, utemeljenom zakonom god. 1808. čl. 7. 1812., čl. 2. i 1836. 40; — kao zajedničkom dobru zemaljah pod krunom ugarskom sdruženih bivših: zato se obraća na sakupljeni sabor naroda hrvatsko-slavonskog naroda, koj je djelotvornim uticanjem u prvobitno utemeljenje znatnimi prinesci nedvojbenim suvlastnikom upitnog vojničko-gradjanskog zavoda ludovicejskog postao, i kao takav po pravu i pravdi svendilj i ostat morao: da u svrhu obezbiedenja podobnih pravah zajedničkih države ugarsko-dalmatinsko-hrvatsko-slavonske nadje zakoniti liek u svestranom povratjenju starodavnih pravah porodivših se iz uživanog zajedničkog ustava, za da se temeljna glavnica i pribavljena jur nepokretnost ludovicejska svojoj izvorno opredieljenoj svrsi, kao što to zakon g. 1808. čl. 7. jasno odredjuje i obrazlaže, čim prije privede.

Osim inih velikaških vlastelah imavših posjed u kraljevini hrvatsko-slavonskoj, nu stanujućih izvan nje, prinesoše po glasu čl. 7. god. 1808 za ludovicejski zavod:

	for.
Nemeš Šagodski, Velički i Pleternički Jakov Svetić . . .	5000 „
Črnečki Andria Marković . .	3000 „
Daruvarska Vjekosl. Jankovićeva	10,000 „
Ivan Mihalović	1000 „
Josip Kušević	1000 „
Grof Mirko Josip Elz . . .	5000 „
Biskup Makso Vrhovac . . .	12,000 „
Biskup Antun Mandić . . .	5000 „
Grof Bartol Patačić	4000 „
Grof Škender Sečen Temerinski	3000 „
Stjepan Marcibanji	50,000 „
Antun Zdenčaj	1000 „
Grof Škender Erdödy . . .	5000 „
Knez J. Odeskalchi	5000 „

Po glasu članka 2. g. 1812.

	for.
Opet biskup Makso Vrhovac .	5000 „
Prep. Mirko Rafai	5000 „
Opet grof Bart. Patačić . . .	6000 „
Miroslav Patačić	10,000 „
Barun Nikola Peharnik . . .	1000 „
Ivan Jellačić	5000 „
Vatroslav Jellačić	1000 „
Vinko Jellačić	2000 „
Ivan Nep. Jellačić	1000 „
Stjepan Jellačić	1000 „
Grof Janko Drašković . . .	10,000 „
Biskup Silvin Bubanović . .	1000 „

Preteźnost razmjerja u predstojećih svotah učinjenih prinesakah od strane vlastelstvah kraljevinah Hrvatske i Slavonije napram suprinositeljah prinadležećih u strožjem smislu kraljevini Ugarskoj, obvezuje sada sasjedeće narodno zastupničtvo kraljevinah Hrvatske i Slavonije, kao zamjenike i potomke velедušnih predšastnikah i predjah, da se za stvar prosvete narodne svojski zauzmu, za koju pospješiti bi glavnica 2 milliuna forintih nadilazeća, i to u gotovom novcu i nepokretnostih — u zajednici sa Ugri, diplomatički istinabog ovaj čas još nesdruženimi, opredieljena.

Sgrada ludovicejska, koja negledeć na svoje prvobitno opredieljenje, kao vojničko odgojilište pružala bi priliku i višjem izobraženju za gradjansko-politički život pitomacah kao što to čl. 7. §. 4. zakona god. 1808. jasno naredjuje, veleći: „Liberum tamen iuvenibus in ea educandis et statum politicum amplecti — in quo eorum ratio pro meritis habebitur — upotrebljuje se sada za bolnicu vojničku, a i glavnicom tog zavoda najnovija vojnička vlast u Beču razpolaže, dočim bi si istu nakon nastavšeg njemačkog absolutizma c. k. zemaljska glavna blagajna u Budimu prisvojila, te š njome upravljala, — vrla pako, k sgradi ludovicejskoj spadajućeg bi prodaja odredjena.

Skupština ove županije uzdajuća se u ostalom u brižljivost i rodoljubje zastupnikah saborskih, jednodušno smatra si za dužnost potaknuti zadaću zakonotvorske vlasti ustavne, glede pravah uzakonjenih, temeljećih se dakle na neoprovržívom dokaznom sredstvu o zajednici dobra ugarsko-hrvatsko-slavonskog naroda, što iz rukuh dobrovoljno pustiti bio bi glavni u nebo vičući grieh, jer bi se poremetilo svekoliko pouzdanje državljanah glede nepobitnih pravah svojine u svome stožeru, te tako spotvorio pojam vlastnine u razkošnu samovolju sile fizične.

Dano iz glavne dne 18. i sliedeće dane mjeseca svibnja 1861. nastavce držane skupštine slavne županije zagrebačke. Biljеžio i izdao Pavleković, sl. ž. z. podbiljеžnik.

(Rieš. čl. LXVIII.)

Br. 79.

Predlog narod. zastup. Franje Lovrića na ukinuće trgovačko-obrtničkih komorah.

Visoki sabore!

Kao životareći ostanci zlosretne, za naš narod u mnogom obziru ubitačne absolutističke prošlosti, nalaze se kod nas — izmedju inih — još zavodi pod imenom „trgovačko-obrtničke komore", koje, pošto su im sami trgovci i obrtnici većom stranom smrtnu osudu izrekli — ništa drugo očekivati nеimaju, već da im, — budući ni živiti ni umrieti nemogu, — visoki sabor sa svojim zaključkom glavu na jedan mah odsječe, — a to iz sliedećih razlogah:

1. Trgovačko-obrtničke komore jesu zavod birokratički, koji se neslaže sa principom našega ustava.

2. Porez, kojega manjim brojem bogati a većim brojem siromašni trgovci, kramari i zanatlije po gradovih, dapače po istih manjih trgovištih i selih za ove njim jedva po imenu poznate zavode plaćati moraju, — to jest zato, da samo njekolićina trgovacah i obrtnikah u Zagrebu — i Osieku, a možehiti i na Rieci — svaki mjesec u liepih prostorijah sastati se i bez ikakvoga koristnoga uspjeha podivaniti se, te tajnike, poslužitelje itd. — plaćati uzmognu, — iznosi okolo 20 hiljadah forintih, dočim mnogi izmedju trgo-

vačkoga, osobito obrtnikoga sališa, ni ostalih za občinu i državu neobhodno potriebitih porezah plaćati kadri nisu.

3. Trgovci i obrtnici većom stranom uzkratjivali su već prošavših godinah taj komorski namet, — nu bijahu uviek kroz absolutističke kotarske urede i magistrate prietnjami globe i ovrhe ipak prisiljeni plaćati ga. —

4. Naše visoko kralj. dalm.-hrv.-slav. namjestničko vieće, koje se na zaključke pojedinih županijah (u ovom predmetu koliko mi je znano samo županije riečke, koja zaključi, da nameta za komoru u svom području kupiti nedozvoljava) vezati nemože, nakanilo je, ako sam dobro ubaviestjen, i za ovu godinu taj komorski namet prisilnimi sredstvi utjerivati, akoprem mi je dobro znano, da su trgovci i obrtnici većom stranom dogovorili se, da ga platiti neće i da će se prije istoj ovrhi podvrgnuti i ako im se baš nakani sila učiniti.

5. Najvažniji poslovi tih komorah bijahu: a) Proračun svojih bezkoristnih troškovah sa svimi birokratičkimi formami valjano sastaviti i ministru trgovine za odobrenje podnašati. — b) Namet kroz birokratička poglavarstva utjerati i kad je utjeran potrošiti. — c) Kod podielivanja dozvoljah za tjeranje trgovine i obrtah sa svojim mnienjem i riešavanjem njeke dotičnike sekirati — njekim pako favorirati. — d) Ministarstvu trgovine za umnožanje škartekah njegove pismohrane riedko kada (i to im je baš najveća zasluga) podnieti veoma obširno, naravski većom stranom vještinom svoga tajnika „schön deutsch" izkićeno i izmišljeno, — mnienju pojedinih trgovačkih i obrtničkih sborovah protivno izviestje, kako naimre cvatu i kako bi cvali kad bi cvasti mogli — trgovina i obrti! —

Budući pako da niti domovini niti pojedinim mjestam, niti pojedinim trgovcem i obrtnikom sa svimi gori pod a) do uključivo d) napomenutimi poslovi — niti sa istim veleважnim izviestjem „kako bi se ukinuo agio i popravila novčana valuta", — niti je pomoženo bilo niti pomoženo biti moglo, — budući nadalje kontrola pod c) uslied izrečene slobode za trgovinu i obrte sama po sebi prestade, i budući da u slobodnoj ustavnoj državi ne samo pojedini ljudi već i pojedini sborovi različitih obrtah i mjestah mogu se medjusobno po volji razgovarati i dogovarati, te svoje predstavke i molbenice vladi i saboru podnašati, zato predlažem, da visoki sabor blagoizvoli zaključiti:

Da trgovačko-obrtničkih komorah, kao zavodah birokratičkih i pretu-ustavnih u Hrvatskoj i Slavoniji nepriznaje, te da se s toga svim našim ustavnim vlastim putem visokoga kraljevskoga dalm. hrv. slavonskoga namjestničkoga vieća zabranjuje, ikoga na priznjanje tih zavodah siliti ili za njih kakove namete prisilno utjerivati.

Glede sličnoga zavoda na Rieci, gdi je i prije pod imenom „deputazione mercantile" obstojao, ostavlja se tamošnjim trgovcem na volju, da tu deputaciju ili komoru i nadalje jedino na svoje troškove uzdržavaju. U Zagrebu 21. svibnja 1861. Fr. Lovrić, s. r. saborski poslanik.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 80.

Predlog narod. zastup. Vjekoslava Frigana o ukinuću okružnice po vrhovnom vojenom zapovjedničtvu g. 1857. u pogledu stanarine vojničkih častnikah i oblastih izdane.

Visoki saboro!

Medju ostalimi naredbami propale sisteme nalazi se i okružnica bivšeg vrhovnog vojenog zapovjedničtva od 30. kolovoza 1857, odsjek VI. broj 6641, koja nalaže,

da občine ne samo vojničkim satnikom propisane sa pokućtvom providjene stane, nego i vojničkim oblastim potrebite prostorije i pokućtvo uz onu stanarinu ili cienu dostavljati imaju, koja je ustanovljena u cjenovniku, rečenoj naredbi priklopljenom, nu koja je tako nizka, da se za nju propisani, pokućtvom providjeni stanovi i ostale prostorije kao: pisarne, magazini, bolnice i. t. d. podnipošto pribaviti nemogu.

Nu budué se dotični stani i prostorije skupa sa pokućtvom negledeć na to, da se uz cienu u navedenom cjenovniku ustanovljenu, pribaviti nemogu, na zahtievanje vojničkih oblastih ili častnikah svakako dostaviti moraju, tako občinam ništa drugo nepreostaje, nego za dotične stanove i prostorije iz občinskih sriedstvah ogromne svote nadoplatjivati, koje bi se na mnogo koristnije svrhe upotriebiti i obratiti mogle.

Visoki sabore! Ovaj nezakonitim načinom naneśeni teret prieti blagostanjo občinah osobito u našoj domovini upropastiti, i zato se usudjujem visokom saboru predložiti, da se okružnica bivšeg c. k. vrhovnog vojenog zapovjedničtva od 30. kolovoza 1857 odsjek VI. br. 6641 budué nezakonitim načinom izdata, dokine. U Zagrebu dne 19. svibnja 1861. Vjokoslav Frigan s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 81.

Dopis privr. kralj. dvorskog dikasterija u obziru karne iztrage, odredjene proti Jurju Vragolovu.

Preuzviśeni gospodine bane!

U savezu sa ovdašnjom brzojavnom viesti od 17. t. m. imadem čast Vašoj preuzvišenosti u prigibu dostaviti prepis onoga dopisa, koji je na ovdašnje posredovanje, pod 17. svibnja br. 374 et 376 od c. k. ministarstva pravosudja u obziru karne iztrage proti Jurju Vragolovu i drugovih ovamo stigao.

U tih okolnostih nepreostaje ništa drugo, nego uspjeh ove iztrage čekati, pošto si od strane Nj. Veličanstva dosele ništa drugo odredjeno nije.

Molim, preuzviśeni gospodine, izvolite primiti izraz dubokoga moga štovanja.

U Beču 19. svibnja 1861. Gospodin predsjednik službeno odsutan. Žigrović s. r.

(Rieš. čl. XVIII.)

Br. 82.

Prepis note, po centr. ministarstvu pravosudja na privr. kr. dalm.-hrv.-slav. dvorski dikasterij u pogledu Jurja Vragolova izdate.

Abschrift einer vom k. k. Justiz-Ministerium an das königl. pr. dalmatinisch-kroatisch-slavonische Hof-Dikasterium gerichteten Note ddto. Wien, 17. Mai 1861 Z. 374 u. 376.

Wie bereits in der hierortigen Note vom 28. April 1861 Z. 317 erwähnt wurde, hat man den dalmatinischen Gerichtsbehörden einen ausführlichen Bericht über die Untersuchung gegen Georg Vragolov und dessen Genossen abgefordert.

Sowohl die k. k. Staatsanwaltschaft als das k. k. Provinzial-Tribunal in Zara haben mit Berufung auf zahlreiche Zeugenaussagen den Sachverhalt übereinstimmend dargestellt. Aus diesem ergibt sich nun, dass die Beschuldigten nicht nur die aufgeregte Menge durch Reden über das unter einem slavischen Fürsten zu gründende grosse slavische Reich erhitzten, und hiebei auch verunglimpfende Ausdrücke gegen Seine Majestät

den Kaiser ausstiessen, sondern auch bemüht waren, die Wahlhandlung zu wiederholten Malen in gewaltsamer Weise zu unterbrechen, indem sie die Leute aufforderten „keine „Steuern zu zahlen, die k. Beamten und die Stadtrepräsentanz zu verjagen, indem der „Kaiser von Oesterreich und seine Gesetze nicht mehr bestehen." In Folge dessen wurde die Aufregung und Unruhe so gross, dass einer der Gemeinderäthe derselben beinahe zum Opfer gefallen wäre, und es gelang nur mit Mühe dem taktvollen Benehmen des Prätor und der Mitwirkung des besonneneren Theiles der Bevölkerung blutige Scenen, die leicht an Ausdehnung in der traurigsten Weise hätten gewinnen können, zu verhüten.

Bei dieser Sachlage kann man unmöglich in den Gang der Strafgerichtspflege eingreifen. Das Justiz-Ministerium hat sich demnach auch in einem über allerhöchsten Auftrag erstatteten allerunterthänigsten Vortrage dafür ausgesprochen, dass dem Gesetze freier Lauf gelassen werde, was auch von Seiner k. k. apostolischen Majestät mittelst der a. h. Entschliessung vom 16. Mai 1861 genehmigt wurde.

Es erübrigt nur die grösste Beschleunigung der Untersuchung aufzutragen, und zur gewissenhaften Unbefangenheit zu mahnen, in welcher Richtung unter Einem die erforderlichen Weisungen ergehen.

Hiemit glaubt man die geschätzte Zuschrift vom 27. April 1861. Z. 375 ihrer Erledigung zugeführt zu haben. Wien etc.

Für die Richtigkeit der Abschrift Wien, am 19. Mai 1861. Stajdacher s. r.

(Rieš. čl. XVIII.)

Br. 83.

Ustmeni predlog narod. zastupnika Mate Mrazovića o tom:

Da se proti previšnjemu od 9. svibnja t. g. u pogledu zastupstva Krajine izdatom odpisu, sadržavajućemu povredu i stegu pravah ustavnih troj. kraljevine, prosvjed uloži, a podjedno da se odbor imenuje, koji će o ukinuću vojničke Krajine i o njenom redovitom zastupanju na saboru zakon stvoriti.

(Primljen i rieš. čl. XXI. i LXXIV.)

Br. 84.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. kralj. apošt. Veličanstvo: da se petrovaradinska regimenta sa svimi u njezinom području nalazećimi se vojničkimi obćinami sa ostalom slavonskom Krajinom sjedini i Banu troj. kraljevine podredi.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju naš premilostivi!

Uslied ponizne predstavke iz saborske sjednice od 1. svibnja 1861. poradi zastupstva vojničke Krajine na hrv.-slavonskomu saboru Vašem c. k. apoštolskomu Veličanstvu putem deputacije podnešene, jeste Vaše Veličanstvo glasom najvišjeg odpisa od 9. svibnja 1861. jasno očitovati i priznati blageizvolilo, da vojnička Krajina na cjelovitost kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije spada i da se državopravna pitanja, koja saboru ovom nadleže, i koja se jednako tiču territorija tako provincijalnoga kano i krajiš-

koga kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nemogu pravovaljano riešiti bez sudjelovanja vojničke Krajine spadajuće na cjelokupnost ovih kraljevinah.

K vojničkoj a napose slavonskoj Krajini spada ne samo brodska i gradiška nego i petrovaradinska regimenta, kao što su tome dokaz mnogi o Slavoniji glaseći zakoni a imenito čl. 18. i 50. od god 1741. sabora ugarskoga, kraljevski Rescript od 26. ožujka 1743. — čl. 2. 3. 13. od god. 1743. sabora trojedne kraljevine 8 i sliedećih danah travnja — čl. 7. od g. 1743. 16. i sliedećih danah prosinca 1743. i čl. 17 godine 1746. u Zagrebu držanoga, i mnogi ini stariji i noviji zakoni, polag kojih petrovaradinska regimenta od starine na kraljevinu Slavoniju i po tom na trojednu kraljevinu nedvojbeno spada i kao što je u tome Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo narodu trojedne ove kraljevine višeputah a napose u kraljevskom odpisu od 7. travnja 1850 i previšnjem ručnom pismu na bana Josipa Šokčevića od 21. veljače 1861. kraljevsku svoju rieč zadati izvolilo.

Petrovaradinska regimenta nalazi se sada pod upravom c. k. vojenog upraviteljstva u Temišvaru, što se ne samo stavnim zakonima i pomislu cjelokupnosti nego i jednostavnosti uprave protivi, kao što se i sada petrovaradinska regimenta po smislu pomenutog najvišjeg odpisa od 9. svibnja 1861., preko inozemnog vojenog upraviteljstva na sadanji sabor ovaj pozivati mora.

Temeljom tim sakupljeni sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo prepokorno moli, da petrovaradinska regimenta sa svimi u njezinom području nalazećimi se vojničkimi obćinami sa ostalom slavonskom Krajinom sjediniti, i banu trojedne kraljevine podčiniti blagoizvoli. Iz sjednice sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dana 23. svibnja 1861. u Zagrebu držane.

Vašeg c. k. apoštolskog Veličanstva prepokorni vazda vjerni podložnici i sluge: Sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. XXI.)

Br. 85.

Predlog narod. zastup. Stjepana Vukovića o tom: da njemačke pod naslovom „Agramer Zeitung“ u Zagrebu izlazeće novine prestaju biti službenim listom.

Visoki sabore!

S razloga: 1. što u domovini našoj jedini jezik hrvatski jeste jezik poslovni, i što se njime sve političke i sudbene vlasti izključivo služiti, pa s toga i svoje objave samo u ovom jeziku činiti moraju; 2 što se kod dvojih u različitih jezicih izlazećih novinah, službena objavljenja navadno, na štetu državne blagajne i privatnog imućtva u obijuh proglašuju; — 3. što se službena objavljenja bez štete obćinstva mogu u prostom izvadku, na primjer inih neslužbenih listovah i u njemačkih ovdje izlazećih novinah priobćivati; — 4. što i general-komanda i financija, ako se jošte hrvatskim jezikom služiti nemože, njemačke svoje publikacije i u hrvatskih službenih novinah uvršćivati može; — 5. što obstojanje njemačkog službenog lista u našoj domovini, svestranu porabu i time svestrani razvitak narodnog našeg jezika mnogo i uporno prieči: — predlažem: da visoki sabor odlučiti izvoli, da izlazeće u Zagrebu njemačke novine „Agramer Zeitung“ prestanu biti službene za svu budućnost. U Zagrebu, dana 28. svibnja 1861. Stjepan Vuković, s. r. župnik i zastupnik naroda.

(Rieš. čl. CX)

Br. 86.

Predlog narod. zastup. Kolomana Bedekovića o reguliranju Drave od Legrada do Varašdina.

Visoki sabore!

Buduć da je po visokom dvorskom privremenom dikasteriju dozvoljeno, da se Drava od Osieka pa do Legrada u obziru trgovine regulira tako, da će se parobrodarstvo jošte ovoga godišta oživotvoriti, a željeti je, da Drava ne samo Slavoniji nego cieloj našoj domovini koristi, dapače regulacija, ako se dalje i to do Varašdina preduzme, od veće koristi i za istu Slavoniju bi bila: jer trgovina žitka u Varašdinu, što iz različitih dolnjih krajevah tamo dolazi, ne samo da se s našim hrvatskim Zagorjem nego i s obližnjom Štajerskom tjera, zatim trgovina različitoga drva i željeza, što iz Štajerske dolazi, i dalje se odpravlja, u mnogo laglju cienu, nego li sada tjerati se bude mogla; a nuz to i grad Varašdin broji do 10.000 dušah, što bi se takodjer svakako uvažiti imalo. S druge strane, opet čitava ravnica županije varašdinske dravskom naplavu je izložena, buduć Drava gotovo svakoga stoljetja, što je obće poznato, svoj tečaj sasvim mnienja tako, da ne samo grad Varašdin, nego i obližnja sela i žiteljstvo najvećoj pogibelji za koje vrieme, a za vrieme poplave vazda podvrženi jesu; te u prkos svim žrtvam nije moguće samoj županiji varašdinskoj a niti gradu Varašdinu, da sebe i svoje žitelje od toli opasne pogibelji obrane. — Uvaživši zato, da ako bi Drava svoj tečaj opet promienila, što se svakako slučiti može, ako nebude regulirana, doista svi trudovi a i trošak braće Slavonacah zalud bi bili, ali barem otegotila bi se njihova radnja, i uvaživši, da je dužnost cieloga naroda, interese narodne podupirati i uzdržavati, te sve, što je proti njihovom unapredjenju, svom snagom odvraćati, te toga radi s rečenih razlogah reguliranje Drave tim većma odrediti tja to Varašdina, jer će u protivnom slučaju, t. j. ako bi se Drava samo do Legrada regulirala, ciela trgovina jedino na ugarsku stranu udariti i tako našoj cjelokupnoj domovini ni najmanje koristiti. Zato visokom saboru predlažem, da izvoli zaključak učiniti: da se po visokom dikasterialnom dozvoljenju jur započeta regulacija Drave od Osieka do Legrada istim načinom još ovoga godišta i od Legrada do Varašdina o zemaljskom trošku započeti i dovršiti ima. U Zagrebu, 26. svibnja 1861. Koloman Bedeković s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 87.

Predlog narod. zastup. Kolomana Bedekovića o uredjenju starogradske obćine varašdinske.

Visoki sabore!

U prijašnje vrieme sve do godišta 1850. obstojala je u gradu Varašdinu osim varoške obćine, koja je vazda svoja sobstvena municipalna prava i uživala i ovršivala, takodjer i obćina starogradska, koja je neposredno upravi županijskoj podpadala, te zajedno kao takova (sastojeća za onda iz žiteljah, kmetovah i činženjakah podpadajućih gospoštini varašdinskoj) imala obvezanostih prama presvetloj obitelji grofovah Erdődy.

Ova starogradska obćina ne samo da je u neposrednom teritorialnom dotaknutju sa gradom Varašdinom, nego i žitelji iste u najužjem savezu sa gradjani rečenoga grada

stoje, koji se je porodio odtuda, da kuće njekojih starogradskih obćinarah upravo se u sredini varoša Varaždina nalaze, te i zemljišta takodjer zajedno posjeduju.

S toga interesi jedne i druge obćine od negda zahtievahu najjače: da se obćina starogradska (koja osim toga sama za se neposjeduje niti svoga groblja, niti svojih crkvah, niti učionah, niti bolnicah) spoji sa gradom Varaždinom, što bi god. 1850. po tadašnjoj vladi i zbilja učinjeno.

Buduć da je to stopljenje ovih dviuh obćinah u vrieme neustavne vlade učinjeno, a odnošenja starogradske obćine, koja imade prama županiji varaždinskoj i svojoj prije obstojavšoj gospoštini varaždinskoj, spadajućoj na presvietlu obitelj grofovah Erdődy, niti do danas riešena nisu, koja se pako na svaki način riešiti imadu; zato, da se i nadalje do sada obstojavše i još sveudilj trajuće sporazumljenje obadviuh obćinah sada stopljenih u jednu neporemeti, dapače medju žitelji liepo ustanovljeni mir čim jače učvrsti, predlaže se visokom saboru, da sliedeći zaključak učiniti izvoli:

Da se sdruženje starogradske obćine sa obćinom varoša Varaždina smatra i u buduće kao pravno i valjano, a odnošenja iste starogradske obćine tako prama županiji varaždinskoj kao i prije obstojavšoj svojoj gospoštini varaždinskoj, da će se posebnim zakonom i to prigodom uredjenja takovih obćinskih odnošenjah urediti.

U Zagrebu, 26. svibnja 1861. Koloman Bedeković s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 88.

Predlog narod. zastup. Janka Gvozdanovića u pogledu željezničke pruge od zidanoga mosta do Zagreba, a odovuda do Siska.

Visoki sabore!

Javno je poznato, da vlada austrijanska godine 1858. državne željeznice, imenito tako zvanu južnu željeznicu (Südbahn) iz Beča prama Trstu i u Italiju vodeću, sa svimi svojimi izradjenimi i u djelu obstojećimi granami, za jednu naprama onoj što su te željeznice državu stajale sa svim neznatnu novčanu svotu, na 90 godinah njekome francezko-austrijanskome družtvu založila.

Med grane založene južne željeznice broji se i ona, koja od Zidanoga Mosta (Steinbrück) naprama Zagrebu, a od onuda razdieljena na dvoje do Siska i Karlovca voditi, te po smislu ugovora godine 1861. dovršena, javnom obćenju izručiti bi se imala.

Istina je da po smislu carske diplome od 20. listopada 1860. ministarstvo trgovine, u kojega djelokrug navedeni predmet zasjeca, centralnoj vladi bečkoj je pridržano; nu izpalo za buduće odnošenje naše domovine naprama centralnoj bečkoj vladi kako mu volja, to ipak danas stoji, da ako dužnosti iz dosadašnjih činah bečke vlade po stanovitom razmjerju na naš narod protegnuti bi se imale, isto tako prava iz takovih činah proizticuća narodu našem pripasti imadu, nad kojimi pravi bditi, visokog sabora ovog je najsvetija dužnost.

Dočim dakle iz ugovora, kojega je francezko-austrijansko družtvo u pogledu austrijanskih južnih željeznicah, imenito u pogledu željeznice iz Zidanoga Mosta do Zagreba, a od ovuda do Siska i Karlovca, učinilo, za narod naš po razmjerju dužnosti i prava bi proizticala; te jedna grana željeznice ugovora toga predmet sačinjajuća, najmre ona iz Zidanoga Mosta do Zagreba i Siska, upravo sada u djelu bi se nalazila, to predlaže niže podpisani: visoki sabor da izvoli putem predsjedničtva na privremeni dvorski dikasterij, a ov na obstojeće centralno ministarstvo trgovine obratiti se i izposlovati:

a) Da se ugovor izmedj vlade austrijanske i družtva francezko-austrijanskog godine 1858. u pogledu željeznicah kroz domovinu našu proizvesti se imajućih, imenito glede one željeznice, koja od Zidanoga Mosta do Zagreba a od onuda do Siska i Karlovca praviti se ima, odmah saboru ovomu znanja i ravnanja radi predloži.

b) Da visoki sabor putem predsjedničtva privremenom dvorskom dikasteriju, a ov putem centralnog ministarstva trgovine dotičnome družtvu, kojemu gori rečene željeznice založene jesu, objaviti izvoli: da se to družtvo u pogledu vremena, kada željezna cesta od Zidanoga Mosta pak do Siska i Karlovca gotova biti ima, strogo ugovora drži, dočim u protivnom slučaju ne samo, da željeznica ona do Siska vodeća, niti jedan dan prije nego ona do Karlovca otvorena i za javnu porabu izručena biti nesmije, već isti ugovor u pogledu kraljevinah naših, po družtvu neobdržan, obvezne moći imati neće. U Zagrebu, 26. svibnja 1861. Janko Gvozdanović, s. r. zastupnik naroda.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 89.

Predlog narod. zastup. Janka Gvozdanovića o odkupu ceste ludovicejske.

Visoki sabore!

Kada je Nj. Veličanstvo kralj naš godine 1848. prestolje nastupio, izjavio je medju ostalimi, da će sliedit i ono načelo „jednaka prava, jednake dužnosti za sve državljane."

Načelo ovo razdielila je vlada Nj. Veličanstva posljednjih deset godinah na dvie strane, pridržavši sebi prvu, naimre prava, nametnuvši narodu našemu izključivo drugu naimre dužnosti.

Za dokaz da je tomu tako, neka služi: da dočim je bečka vlada posljednjih deset godinah preko 100 miliunah za željeznice, ceste i reguliranje vodah u nasljednih pokrajinah austrijanskih izdala, u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u prenavedene svrhe niti groša potrošila nije, akoprem rečene kraljevine tečajem navedenih deset godinah po naloženoj si dužnosti i razmjerju do 30 miliunah čistog prihoda centralnoj bečkoj vladi doprinesle bi bile.

Razdielila je bečka vlada u svoj Austriji ceste na državne, kotarske i obćinske, te nijednu tako zvanu krunovinu bez državne ceste ostavila nije, dočim je kraljevinu Hrvatsku upravo u najvažnijem dielu zemlje svoje, kroz 18 miljah od Karlovca do adriatičkog mora bez svake državne ceste čamiti pustila.

Nečuveno ali istinito! u drugoj polovini XIX. izobraženog vieka obstoji kraljevina na obalah mora, koja državne ceste prama moru neima!

Molio je narod naš na podpunom temelju ravnopravnosti opetovano, da se privatna cesta Ludovicеja po centralnoj vladi bečkoj odkupi i državnom naroda hrvatskoga proglasi, budući bi to možebiti jedini spas biti mogao, da narod hrvatski med Savom, Kupom i adrijatičkim morem upravo od trgovine živući, nepropade, i izseliti se nemora; nazalud sve molbe, ticale bo su se one Hrvatah, a za narod taj nekuca srdce bečke vlade; i zato da u razglabanju te nepravde dugačak nebudem, predlažem:

Visoki sabor da izvoli kriepku predstavku Nj. Veličanstvu kralju našemu podnesti i moliti da dotičnom ministarstvu naloži, da ono odmah i bez odvlake privatnu cestu Ludoviceju od Karlovca naprama adrijatičkom moru imenito gradovima Rieki i Bakru vodeću od dotičnoga družtva odkupi i državnom kraljevine naše proglasi; inače bi narod hrvatski prisiljen bio, onim pravom, kojim za željeznice i ceste u nasljednih pokrajinah

načinjene po razmjerju svom doprinaša, rečenu cestu Ludoviceju novca svotom odkupili, koju inače svake godine centralnoj bečkoj vladi šalje. U Zagrebu, 26. sdibnja 1861.

Janko Gvozdanović, s. r. zastupnik naroda.

(*Rieš. čl. CX.*)

Br. 90.

Zakonski predlog velikog župana križevačkoga Ljudevita Vukotinovića o uredjenjn obćinah.

Visoki sabore!

Jedna od najglavnijih institucijah u državi je slobodna obćina; ona sačinja najčvršći temelj ustavnoga života; ako dakle hoćemo, da naravskim i pravim putem gradimo stanje našega ustavnoga ustrojstva, treba nam navlastito obratiti onamo pozornost našu, da čim prije temelj položimo državljanskomu životu našemu; u tu svrhu usudjujem se visokomu saboru predložiti: da dostoji zaključiti, da se za seoske ili izvanjske obćine zakon izradi, te tako dosadnomu stanju provizornosti konac načini; kratku osnovu, koja glavna načela toga zakona sadržava, imadem čast visokomu saboru za daljnju razpravu podnesti. U Zagrebu, 28. svibnja 1861. Vukotinović s. r.

Osnova zakona za uredjenje obćinah u trojednoj kraljevini.

§. 1. Sela ili dosadašnje sudčije izvan gradovah i trgovištah ležeće, mogu sačinjavati posebne obćine, ako posjeduju dovoljnih sriedstvah za upravu svoju.

§. 2. Ako to okolnosti mjestne dopuštaju i obća korist zahtieva, može se više sudčijah spojiti u jednu obćinu, s pridržanjem svoga vlastitoga imetka; sjedinjenje ovo ima se izvesti uplivom županije dotične.

§. 3. Povećim obćinam il trgovištem slobodno je putem zakonotvorstva tražiti posebna uredjenja.

§. 4. Na čelu obćine stoji načelnik sa odborom, koji sačinjavaju zastupstvo obćine.

§. 5. Odbor sastoji u obćinah od 2000 dušah iz šest odbornikah; a za svaki daljnji podpuni broj od 500 dušah iz jednog odbornika više.

§. 6. Pravo izabirati imadu u obće: a) svi žitelji, koji u obćini stalno obitavaju, ako od posjeda svoga il zanata mjestu privezana plaćaju godišnji izravni porez od 6 for.; b) žitelji, koji, ako i neobitavaju za stalno u obsegu obćine, nu posjeduju ipak nepokretninu, od koje plaćaju najmanje u ime izravna poreza godišnju svotu od 12 for.

§ 7. Izključeni od prava izbora jesu: a) žitelji, koji su poročna značaja; koji su pod karnim iztraživanjem; koji su krivci zločinstva ili prestupka, i koji su na kazan obsudjeni, s kojom je izgubitak državljanskih pravah skopčan; b) žitelji oni, kojih je imetak pod stečajem, i poslie toga, ako su krivcem pronadjeni; c) oni, koji opetovano zanemaruju plaćanje obćih porezah.

§. 8. Pravo glasovanja ima se redovito glavom izvršivati.

§. 9. Po zastupnicih mogu glasovati samo osobe pod skrbničtvom stojeće; udove pako i ženske neudate po punovlastnicih, supruga po svojem suprugu.

§. 10. Posjednici nepokretninah, koji u obćini neobitavaju, pa ipak na isti kotar županijski spadaju, mogu se u izvršivanju toga prava punovlastnikom poslužiti.

Punovlastje mora biti zakonitim načinom sastavljeno.

§. 11. Izabrani mogu biti samo oni, koji imaju pravo birati, i koji su 24. godinu navršili, te su čitanju i pisanju vješti.

§. 12. Nemogu biti izabrani: a) osobe u §. 7. naznačene; b) vojnici u službi stojeći; c) osobé pod skrbničtvom, u služinskom svezu stojeće, il koje nadninom kruh služe. Za vrieme izključeni su: 1) oni, koji budi prijašnjim službovanjem svojim, budi drugim kojim načinom obvezani i odgovorni su obćini; n. p. polaganjem računah, il drugom kojom dužnostju; 2) nemarni dužnici obćine; 3) oni, koji u parbi stoje proti obćini.

§. 13. Obćina kao slobodno tielo upravljat će sama i birat će svoje činovnike i zastupnike sama slabodno bez upliva svake druge vlasti.

Prigodom prvoga ustrojenja rukovodit će ustavljenje (konstituiranje) obćine dotični županijski kotarski sudac.

§ 14. Za izbor zastupstva ili odbora sastavit će se imenik svih obćinarah pravo glasa imajućih.

Prigovore, koji se za 14 danah činit imadu, riešava podžupan u drugoj molbi.

§. 15. Biranje biva odnosnom većinom; za valjanost treba da bude najmanje polovica izbirateljah prisutna.

§. 16. Glavna skupština bira nadpolovičnom većinom načelnika, tajnika i blagajnika.

Izbor se ima putem kotarskog suda prijaviti dotičnoj županiji.

§. 17. Načelnik mora obitavati u obsega obćine; tajnik pako i blagajnik svakako u selu, gdje je ured namještjen.

§. 18. Činovnici obćine imadu se zakleti, da će zakone držati i za dobro svoje obćine savjestno skrbiti.

§. 19. Načelnikova služba traje šest godinah; tajnikova je i blagajnikova doživotua, ako nebi važnih i zakonitih uzrokah bilo od službe udaljit ih.

§. 20. Načelnik, tajnik i blagajnik dobivaju plaću, koju opredjeljuje skupština. Plaća ustanovljena nemože se umaliti bez velevažnih uzrokah; nu o tom treba da odlučuje županijska skupština. Odbornici neimaju plaće.

§. 21. Činovnici obćine nesmiju biti nikakovom službom vezani.

§. 22. Načelnik nadzira neposredno službovanje tajnika i blagajnika; on ima pravo imenovati pomoćno osoblje u pisarni; druge službenike u obćini imaju postavljati odbornici većinom prisutnih, kojih moradu dvie tretjine pribivati, da izbor bude valjan.

§ 23. Odbor je dužan i zato glavnoj skupštini obćinskoj ogovoran: a) da se imetak obćine savjestno, koristno i svrsi shodno rukovodi; b) da se vlastničtvo, niti ikoje drugo pravo obćine nevriedja; c) mora svako ljeto točne izkaze i našastare ukupnoga imetka obćinskog te podpuni račun za prošasto, a proračun za buduće ljeto skupštini obćinskoj predložiti.

§. 21. Ako županija zahtieva povodom tužbe ikoje ili obzirom na sveobće dobro, imadu se računi i proračuni slični njojzi podnesti za službenu razpravu, te će županija uslied toga odstraniti sve neshodnosti i zloporabe.

§. 25. Odbor je dužan rukovoditi sve poslove na obćinu spadajuće; skrbiti za red, mir i sjegurnost; prinadleži mu popravljanje i uzdržavanje seoskih putevah i mostovah, ravnanje obćinskih zavodah, i nadziranje pučkih učionah u sporazumu sa školskom oblastju, a glede javnoga poredka sa kotarskim sudom.

§. 26. Načelnik sazivlje sjednice, za koje se mogu stanoviti dnevi opredieliti On predsjeda i ravna viećanje; u njegovom odsutju il zaprečenju zastupa ga najstariji odbornik.

§. 27. Za valjani obćinski zaključak potrebne su dvie trećine odbornikah.

§ 28. Tajnik vodi zapisnik i podpisuje sve izprave sa načelnikom.

§. 29. Za dokaznice, svjedočbe i ine spise, koje tajnik izdaje za korist i na zahtjev privatnih stranakah, dobiva od ovih primjernu nagradu, koju će županija uz predloge občinah za vaskolik obseg svoj jednolično opredieliti.

§. 30. Načelnik zastupa občinu kao moralno tielo pred vladom, sudom i pred občinstvom u svih predmetih i poslovih, koji se tiču občine.

§. 31. Blagajnik rukovodi blagajnu občine i sve poslove u tu struku zasjecajuće, koji mu budu naloženi; zato je odgovoran.

§. 32. Načelniku nadleži osobito držati služinski red, te nadgledati redarstvo u obziru čistoće, gradjevinah, zdravlja, vatre, ćudorednosti itd.

§. 33. Občina drži svakoga četvrt ljeta glavnu skupštinu, u kojoj svi občinari pravo glasa imajući učastvuju. Skupština ova opredjeljuje: a) plaću svim činovnikom i službenikom svojim; b) riešava pitanja o občih gradjevinah, zavodih i zakladah svojih; c) doznačuje potrebiti trošak u tu svrhu i ustanovljuje občinski namet; d) pregledava račune i odobrava proračun; e) bira svoje činovnike; f) bira zastupnike na skupštine županijske; g) čini predloge u obće korıstnih il svoje se samo občine tičućih predmetih; h) ima pravo zahtievati, da se proti načelniku iztraga povede, ako ovaj krivo uživa čast svoju, da se ukloni, te da se prije zakonita roka nov izbor preduzme; nu tomu treba važnih uzrokah, jasnih dokazah i absolutne većine.

§. 34. Občina je glede svih poslovah svojih i ciele uprave svoje podredjena županijskoj skupštini.

§. 35. Kotarskih sudovah vlast proteže se navlastito na sudbene stvari, a na upravu političku samo na toliko, koliko to korist ciele zemlje zahtieva.

§. 36. Občine su dužne izvršivati naloge županije.

§. 37. Namjestničtvo dalm. hrv. slav. izvršuje svoju vrhovnu vlast nad občinami putem dotične županije; občine daklo imadu izviestja il molbenice na namjestničtvo jedino putem dotičnih županijah podnašati.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 91.

Pritužba svećenstva iz pukovnije sluinske proti tome, što je bilo izključeno od izborah odborničkih za izabiranje poslanikah saborskih.

Visoki sabore!

Podpisano duhovničtvo sluinske pukovnije smjerno prinosi pritužnicu, što je u izborničtvu odbornikah za izabiranje poslanikah iste pukovnije na državni trojedne kraljevine sabor izključeno.

Duhovničtvo katoličko sluinske pukovnije glede teretah daće, i glede posjedovanja pribraja se občini, u kojoj mu imovina župna leži —

Duhovničtvo katoličko glede svoga zvanja broji se medju odličnije članove občine.

Duhovničtvo katoličko iz obzira na izobraženost pripada intelligencii.

S toga će visoki sabor uviditi, kako se u obće u Krajini postupa, budući, da je svećenstvo od tako važnog čina izključeno. Ovo postupanje sluinske pukovnije smjera na poniženje duhovničkog ugleda, i jest takodjer uvreda prava, koje svim občinarom, ako propisana svojstva imadu, koja svojstva podpisanomu duhovničtvu odreći se nemogu — jamačno pripada. U Karlovcu 22. svibnja g. 1861. Pavao Travenšćak s. r., župnik leskovački. Pet. Bučar s. r., župnik vukmanički. Juraj Pozderec s. r., upravitelj velemerički. A. Mrak s. r., žup. mreznički. Simo Stuparić s. r., župnik kamenski. Alberto Gjurišević s. r., župnik skakavački. Matija Žubčić s. r., kao kotara podarcidjakon.

(Rieš. čl. XXIV.)

Br. 92.

Dopis županije sriemske od 4/16. svibnja 1861., kojim saboru troj. kraljevine javlja, da će samo dvimi poslanici zastupana biti na saboru:

Slavni sabore hrvatsko-slavonski!

Uslied mnogocienjenog poziva od 1. svibnja 1861. u obziru poslanikah na sabor trojedne kraljevine, glavna ova skupština u zasjedanju svom od 4/16. svibnja pod br. 421 zaključila je, da ova županija samo kroz dva već odaslana predstavnika u licu gosp. 2. podžupana Jovana Živkovića i grofa Henrika Kuna na slavnom saboru i na dalje zastupljena ostane. Svrhu ovog zaključenja na gore pomenuti visoki dopis slavni sabor s ovim izvješćuje se. U Vukovaru, dne 4/16. svibnja 1861. Glavna skupština županije sriemske.

(Rieš. čl. XIV.)

Br. 93.

Predlog narod. zastup. Stjepana Pavlekovića u predmetu državno-javnih novčanih teretah.

Visoki sabore!

Za odvratiti posvemašnju propast naroda prije, nego što se naši odnošaji prama Ugarskoj urede i ustavni zakoni glede financije i vojničtva po svema užívotvore, čini mi se najsilnije visokog sabora pozornog učiniti na goleme po absolutnoj vladi puku svojevoljno nametnute daće, koje se po vojničkoj ovršbi utjeravaju. — Budući pako javni tereti i porezi samo u saboru ustanoviti se mogu i svota u posljednjem saboru ustanovljena do budućeg sabora polag naših ustavnih pravah promieniti se nemože, iz tog uzroka podpisati predlažem, da bi visoki sabor ustanoviti blagoizvolio:

1. Da se u ime državnog poreza, tako zvane carske štibre (landesfürstliche Steuer) samo ona svota platjati imade, koja se je u dotičnih mjestih polag odredjenja posljednjeg sabora do 1848. godine platjala.

2. Da se nameti zemaljski i dotično mjestni polag domaćeg proračuna plaćati, a po mjestnih i dotično zemaljskih činovnicih, koji u saboru trojedne kraljevine izabrati se imadu, pod nadzorničtvom kralj. namjestničtva upravljati i utjerivati imadu.

3. Da se svi ostali državno-javni tereti, kao što su: dohodarina, potrošarina, biljegovina, razprava ostavštine, samoprodaja duhana i pristojbe, kao nezakonito upeljani, ukinuti i posve prestati imadu. U Zagrebu dne 28. svibnja 1861. Stjepan Pavleković s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 94.

Interpellacija i spojeni š njom svečani protest narod. zastupnika Petra Horvata proti tomu:

Što je preuzv. g. ban, pozivajući se na višje zapoviedi, prigodom došastja krajiških zastupnikah namjeravao stegnuti slobodu ovog sabora i pojedinih njegovih članovah u biranju predmetah i načinu viećanja.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XXII.)

Br. 95.

Predlog narod. zastup. Sjepana Vukovića za doskoranje oživotvorenje županijskih sudbenih stolovah.

Visoki sabore!

Budući su županijski sudbeni stolovi glavni uvjet za podpunu autonomiju županijah, i budući su ovi sudbeni stolovi u Ugarskoj jurve od 1. svibnja povraćeni i oživotvoreni: s toga predlažem, da visoki sabor odluči, da se kraljevski sudovi za županije odmah ukinuti i staroustavni županijski sudbeni stolovi što prije uvesti imadu. U Zagrebu dne 28. svibnja 1861. Stjepan **Vuković** s. r., župnik i zastupnik naroda.

(Rieš. čl LXXX.)

Br. 96.

Predlog narod. zastup. Mirka Bušića glede morske soli, samotržtva duhana, poreznih uredah itd.

Visoki sabore!

Silna je potreba, da se njekoje stvari u Hrvatskoj i Slavoniji u njihovom administrativnom smislu preinače, inače će narod pasti; — zato predlažem:

1. Da se solju morskom Hrvatska i Slavonija služiti može, što njoj već od davna zakoni, osobito članak 43. §. 1., 2. od godine 1635. i članak 29. §. 3. god. 1548. dopita; — te da se glede ove soli ona ciena upotrebi, koja u mjestu Bakru vlada, — ko što je to već sabor kraljevine Hrvatske i Slavonije ljeta 1848. člankom 25. naznačio; — riečju, da se ovaj članak 25. godine 1848. uživotvori i obistini.

2. Da se monopol duhana, proti ustavnim našim zakonom upeljan, zakonom ukine, te narodu mogućnost pruži, da na zemlji svojoj, od koje i onako tegobni porez platja, može sve proizvesti, što bi mu ikako koristiti moglo.

3. Da se pecivo šljivah, droždja i tropinah takodjer prošlih deset godinah otežano tako, da će ova gospodarstvena struka za kratko vrieme posve izginuti, olahkoti, te u tu svrhu da se proti ustavna, prošlih deset godinah izdana naredba, po kojoj se od takovog pecila plaća, ukine, te sloboda takovog pecila kako prvo bijaše, po zakonu uredi.

4. Prošlih deset godinah upeljan administrativni system toliko je činovnikah te većom stranom inostranih u domovinu našu povuko, da u povjestnici našoj primjera takovom množtvu činovnikah neima, i budući ovi činovnici sada, akoprem njim je administracija uzeta, narodu našemu, to jest čitavoj domovini na trh padaju, stranom jerbo penzije, stranom dvoljetnu odpravu (Abfertigung) iz zemaljske pjenesnice vuku, što domovini našoj i onako u imućtvu izsisanoj veoma na teret služi, predlažem: da se putem zakona takove penzije i odprave kod zemaljskih pjeneznicah obustave; napokon

5. Da se sada jošte u domovini našoj obstojeći c. kr. porezni uredi, dočim na njihovo uzdržavanje znamenita novčana svota potrebna bi bila, putem zakona ukinu — te Nj. veličanstvo kralj naš zamoli, da ustavno stanje glede financije, ustavnomu hrvatsko-slavonskomu narodu povrnuti blagoizvoli — porez pako po municipalnih poreznicih, kako to pred godinom 1848 bijaše, pobira. U Zagrebu dne 29. svibnja 1861. Mirko **Bušić** s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 97.

Prošnja stanovnikah vojničkog Siska, da se ovo mjesto vojene uprave rieši, i s gradjanskim Siskom u jedno tielo spojeno na čast slob. i kralj. grada podigne.

Visoki sabore trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske!

Koju vrednost za obću trgovinu Sisak kao od prastarih vremenah isto tako, dapače još i više sada po svom položaju na obalah i sastanku brodnih riekah Kupe i Save, dakle po od prirode mu datom svojstvu zauzimlje, nije nam nuždno potanko razglabati, budući je kako u davnoj i tek minuloj prošlosti, tako i u sadašnjosti znamenitost svoju pridržao i obću pozornost na se povuko; i tako je, radi znamenitosti svoje, kao u broj najpoglavitijih miestah trgovačkih spadajuć dovoljno poznat.

Uz sve nesgode, koje Sisku kroz razgranjenje željeznicah po drugih krajevih i ine okolnosti nanešene bijahu, obnovljaše i ponješto se razprostranivaše Sisak, jedino kroz svoj prekrasni položaj; a u koliko bi se na korist obće, a napose domaće trgovine razširio bio, da su mu okolnosti ikoliko prijaznije bile, to se može iz toga već pojmiti, što eno od vremena od kad je parobrodstvo do njega doprlo, (tomo je sad tek 16 god.), od kad je gradjanski Sisak povlaščenim slobodnim trgovištem postao i samoupravu zadobio, i od kad se željeznica gradi, ogromna i krasna zdanja se podižu, a život u svemu živahniji postaje.

Sisak razdieljen na desnu i lievu obalu Kupe, zaslužuje radi svoga sretnoga položaja za trgovinu obću pozornost, jer ako mu se na ruku dá ono, čega za razširenje neobhodno potrebuje, mora postati danas sutra najpoglavitiji i najvažniji grad trojedne kraljevine u svakom smislu. Neobhodno mu je pako potrebito sdruženje ili spojenje obadvijuh stranah u jedno mjesto i po obćilu i po upravi.

Do časa obodvojega neima, pa ako i unapred nebude, onda se Sisak onoj budućnosti neima nadati, koja mu po položaju pripada; jer u koliko će lieva pod civilnu upravu spadajuća strana cvasti, u toliko će desna pod vojničkom upravom nalazeća se strana propadati. A da je tomu tako, uvidja se iz sliedećih dogadjajah:

Vojnički na desnoj obali Kupe se nalazeći, pod c. k. 2. banovačku krajišku pukovniju, satniju pako petrinjsku spadajući Sisak počeo se je podizati prije sedamdeset godinah, i biaše početkom selo poljodjelacah Krajišnikah, po kojima bi se mjesto ovo, da je na samo težačtvo stegnjeno ostalo, i dan danas u prvobitnoj svojoj neznatnosti nalazilo.

Nu sposobnost mjesta za trgovinu kao dar prirode u potaji ostati nehtievši i nemogavši pozva na naselbu trgovacah i inih obrtnikah, i tako podiže se vojnički Sisak malo po malo, jedinim svojim sretnim položajem poduprt, do sadanjega stepena; brojeć danas osim podobar broj zidanih i drvenih kućah trgovačkih, obrtničkih i poljodjelačkih, sedam velikih zidanih i osam drvenih hambarah (magazinah) i šest otvorenih dućanah.

Visoka vlada uvaživši znamenitost mjesta za trgovinu, dade u novije vrieme za sjegurnost kućah i žitnicah obalu sazidati, k jur od prije obstojećemu carinskomu uredu i k listnoj i voznoj pošti, brzojavni ured nastaniti, a nedavno sbor (gremium) trgovački ustrojiti.

Gledeći na poslove, koje trgovina u i kroz Sisak vodi, moramo reći, da vojnički Sisak prama onom, što bi po sretnom položaju svom biti mogo, naopako zaostaje, čemu pako glavni je uzrok taj, što naprednoj trgovini i obrtnosti vojnički sustav svagdje smeta.

Dokaz tomu je gradjanski Sisak, štono na lievoj obali Kupe prama vojničkom Sisku leži, štono čudo slabiji položaj ima, koji se malone 40 godinah kašnje podizati počeo, pa ipak u veoma kratkom vremenu i brojem i ljepotom kućah i brojem žiteljah daleko vojnički Sisak je nadkrilio, jedino time, što godine 1838. povlašćenim slobodnim trgovištem postavši, blagodati samouprave uživa i pomoćju te se dan na dan ljepše razvija.

U vojničkom Sisku je tečenje nepokretnoga imutka na stanoviti broj i mjeru stegnuto. Tko pod brojem kuću ima, nesmije više nit graditi niti kupiti, ženski spol je pako, ako bi najveće nagnuće imo ovdje se nastaniti i imutka si pribaviti, od pribavljanja nepokretnostih izključen. Tako dakle mnogi strani, koji bi se inače na korist mjesta rado ovdje naselio, uplašen takovom upravom, i nevoljan, krajiškim vojničkim dužnostim se podvrći, voli ili u gradjanskom Sisku ili u kojem drugom mjestu se nastaniti.

Iz toga uzroka naše kuće i ino nepokretnosti pri prodaji nevriede niti četvrti dio, što drugdje; a to je golema šteta svakom obskrbitelju svoje obitelji.

Pokojni car i kralj naš Franjo prvi prigodom obilazenja carstva godine 1818. dodje i u Sisak, i pošto bi bio Sisak razgledao, reče: „krasna položaja, ova oba mjesta zaslužuju, da se na čast slobodnoga grada podignu."

Povodom tih riečih, koje iz ustiuh vladaoca proiztekle su, molismo i molismo, da ovaj na desnoj obali Kupe nalazeći se Sisak vojničkoga sustava bude riešen, ter da mu se gradjanski ustav i samouprava podieli.

Uzalud sve ove prošnje bijahu; radi njekoliko vojnikah, koje bi Sisak i pod gradjanskim ustavom dati mogo i dao bi, preprieči se razvitak jednomu najvažnijemu mjestu.

Mi u svoj skrovnosti podpisati obraćamo se u ime svega za gradjanskim ustavom težećega žiteljstva vojničkoga Siska sa velikim pouzdanjem na visoki sabor trojedne kraljevine, i usudjujemo se u svoj smjernosti visoki sabor preponizno moliti, da u smislu naše vruće želje glede sjedinjenja obijuh Sisakah pod jednu gradjansku upravu, kod Nj. Veličanstva, našega premilostivnoga cara i kralja molbu podnieti, ter izposlovati blagoizvoli, da ovaj vojnički Sisak u obsegu sadašnjih svojih občinskih medjah od vojničke uprave oslobodjen, sa gradjanskim Siskom u jedno tielo spojen, i na stepen slobodnoga kraljevskoga grada sa samoupravom, podignut bude.

Mali broj vojnikah, štono se iz vojničkoga Siska vadi, nemore toj pravednoj težnji zapreka biti, buduć i pod gradjanskom upravom se isti putem novačenja staviti more.

Radi toga maloga broja vojnikah, rekosmo, nemože se pravednim načinom sreća i ogromna budućnost ovakvoga za razvitak sposobnoga i važnoga mjesta žrtvovati.

Zato mi u pravdoljublje Nj. Veličanstva premilostivoga cara i kralja, zatim u velemoćnu podporu visokoga sabora se ufajuć, ponavljamo ovu našu preponiznu prošnju, ter se blagonaklonosti visokoga sabora sa najdubljim štovanjem preporučujemo. U Sisku vojničkom. — Sliede podpisi.

(Rieši čl. LXX.)

Br. 98.

Prošnja občinah Fužine, Kraljevice, Hreljina i ostalih, što se uzduž ceste karolinske nalaze, da se zanemarena ota cesta popravi:

Visoki sabore!

Neumrle uspomene kralj Karlo VI. za promicanje trgovine i blagostanja žiteljah nadje za najshodnije, da se kroz visoka i klisurasta brda, kroz guste onda šume, ugradi od Karlovca do mora jedna cesta, koja od svog utemeljitelja zadobi ime Karolina; uz koju

tečajem vremena naseli se sa sviuh stranah mnogö hiljadah obiteljih crpeći svoj žitak većim dielom iz vožnje raznih proizvodah, uzdržujući rečeni drum sa voznimi i ručnimi tlakami čitavog gorskog kotara; nu zatim kako bi prije njekoliko godinah nekoje gospoštine kao Čabar, Brod, Grobnik i. t. d. zanijekale podupirati ovo za nas veoma hasnovito vrelo blagostanja, niti mi sami u stanju bismo isti teret nositi; dogodi se, da rečeni drum Karolina zapušćen, zanemaren i zderan osta na način, da jurve od više godin svako skoro upotriebljivanje nemogućno postade, te tako naseljeni stanovnici lišeni ostaše jedinog izvora svojeg uzdržavanja; dašćo pako načinjene ceste nove Ludovicee tako su pretjerane, da nije moguće izlaziti, čemu dosljedno žitelji ovi, sbog pomanjkanja sredstvah uzdržavanja, usiljeni biše odalečiti svoje blago, jedini izvor svog blagostanja, padoše u najveće siromaštvo, kao što to slučaji prošlih biednih godinah svjedoče.

Isti blage uspomene kralj Karlo VI. poznavši važnost i sigurni naravski položaj mjesta sada Kraljevica-Porto-Rè-zvanog koje on osobno dne 16. rujna god. 1728. posjeti, gdje jedan trag Karoline dovršuje, učini s velikimi troškovi urediti prikladnu luku, s kojom se nijedna druga uzporediti nemože — za da trgovina k moru dopeljana, u različite strane pošiljati se može; nu upropaštenje Karoline skoro upropasti i Kraljevicu.

U tako žuhkom položaju sjedinjenim glasom većkrat utekosmo se prošnjami na viša mjesta moleći, da bi se Karolina propravila, te tako od zadnjeg udarca oslobodilo toliko hiljad vjernih podanikah, nu sve bez uspjeha, dok napokon god. 1856., kad do prestolja kraljevskog dodje viest da kao snopovi od glada bez svake pomoći padamo, milostvi kralj Franjo Josip I. osvjedočen o koristi i potrebi okrečivanja i popravljanja ceste Karoline, blagoizvoli nam ukazati koju zraku sunčanu, odredivši da se odmah skodne učine; uslied česa rečene godine bi započeto okrečivanje rečene ceste Karoline, i uredjena bi posve nova cesta od Kraljevice do Križišća, — nu na veliku našu žalost daljnje napredovanje i uredjenje, iz uzrokah nam nepoznatih, bi obustavljeno.

Prigodom kad Nj. preuzvišenost svcitli ban barun Josip Šokčević dostojaše pohoditi primorje, odbor jedan od gorskog kotara posjeti Nj. preuzvišenost u Kraljevici, gdje mu o tom predmetu vruće govoreno bi, i zamoli, da bi blagoizvolio povratak svoj nastaviti po Karolini, te tako osobno osvjedočiti se o biednom stanju, što preuzvišenost Njegova u blagoj svojoj naklonosti i učini, te se uvjeri o istini našeg zahtievanja.

Visoki sabore! Sad ili nikad — žuhki položaj i tegobe toliko hiljad stradajućih vapi za pomoć, glas njihov i razlozi najpravedniji sile nas, u ime sviuh, uteći se sakupljenomu visokomu saboru, s punom i stalnom nadom, da izposlovati hoće napredovanje jurve započetog okrečivanja i popravka Karoline, i da neće biti ova molba, kao prijašnje — glas vapijućega u pustinji. — U Fužini dne 16. svibnja 1861. Sliedi 28 podpisah starešinstva raznih občinah.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 99.

Prošnja plemenitog sela Medvedski breg u županiji zagrebačkoj, da mu se podieli pravo izbirati zastupnika na sabor troj. kraljevine.

Visoki sabore!

Naše plemenito i samostalno selo Medvedski-breg zadobilo je ustavnim putem po slavnoj skupštini županije zagrebačke ona prava, koja mu i napose pripadahu i koja uživaše sve do god. 1843. naime: da imade svoju samostalnu seosku sudbenost i upravljanje obćine po plemenitom vodji i starešini. S toga se usudjujemo u najvećoj poniznosti pod-

nieti molbu, da nam visoka kuća najmilostivije blagoizvoli dozvoliti, da si iz naše sredine imademo pravo čim skorije odabrati jednog poslanika resp. zastupnika na visoki sabor trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Klanjajuć se visokoj kući ostajemo ko što uviek vjerni ponizni i pripravni.

Slede 32 podpisa plem. Šuškovićah.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 100.

Tužba svećenstva okružja novokapelačkoga proti izboru zastupnikah saborskih u dotičnih satnijah bez njegovoga znanja i sudjelovanja obavljenom.

Preuzvišeni gospodine bane, slavno visoki-sabore!

Okružja novokapelačkoga svećenstvo priponizno do znanja visokomu saboru stavlja, da je u dotičnih satnijah doljnje čete gradiške dne 19. svibnja og. izbor paslanikah za granicu bez znanja i sudjelovanja cielog svećenstva od graničarah obavljen; na koliko se ovo postupanje sa našim pravom slaže, visoki sabor uvažiti da izvoli, i ovaj izbor da uništiti dostoji. Visokoga sabora u Oriovcu dne 23. svibnja 1861. — najponizniji Jakob Filić, s. r. župnik oriovački. Josip Kraljević, s. r. pomoćnik. Josip Smiljanić, s. r. župnik matičevački. Ivo Brkić s. r., župnik u kobašu. Ivan Haramina s. r. upravitelj svinjarački. Stjepan Lacković, s. r. župnik bučjanski. Pavao Frisch, s. r. upravitelj župe štivićke. Antun Mlinarić, s. r. župnik bebrinski. Tomo Novaković s. r., duh pomoćnik. Math. Škender Babić, s. r. podarcidjakon i župnik novokapelački.

(Rieš. čl. XXIV.)

Br. 101.

Istovrstna tužba duhovničtva okružja novogradiškog:

Preuzvišeni gospodine bane, visoki sabore!

Svećenstvo rimokatoličko okružja novogradiškog uzima si čast do znanja visokoga sabora priponizno staviti: kako je izbor poslanikah za granicu u visoki sabor trojedne kraljevine 19. t. m. na prečac bez znanja i sudjelovanja svećenstva obavljen; koliko taj postupak prava svećenstva vriedja, da bi visoki sabor uvažiti, i izbor uništiti blagoizvolio. Novagradiška, dne 27 svibnja 1861. Najponizniji Stjep. Muzler, s. r. župn. novogradiški, i podarcidjakon. Fr. Žav. Tustanić, s. r. župnik orubički. Janko Levačić. s r. župnik mačkovački. Jakob Mager, s. r. župnik raički. Mio Mikić, s. r. kapelan lipovljanski. Matth. Wojvodić, s. r. Prch. Lonjae. Blaž Mračić, s. r. duh. pom. starogradiški. Juraj Jerković, s. r. župnik lipovljanski Joso Hennić, s. r. župnik vrbjanski. Marino Hemen, s. r. župnik bogičevački. Andria Hisuć, s. r. župnik novski. Jakob Jugović, s r. župni pomoćnik novogradiški.

(Rieš. čl. XXIV.)

Br. 102.

Istovrstna tužba svećenstva okružja brodskoga:

Preuzvišeni gospod. bane!

Kad su ove godine po previšnjoj carskoj odluci u granici na isti sabor izbori naredjeni, mislili smo mi dole podpisani, da će takodjer i naš stališ, koji prostrana zem-

ljišta posjeduje, i od njih porez platja, kod izabiranja izbornikah u satnijskim mjestima udioničtvovati, — ali smo se žalibože ljuto prevarili, buduć da nam nije ni oglašeno, da se kod satnijah izborah radi sakupimo; — uslied toga su kućni gazde svih stališah došli, samo nam je ostalo nepoznato, da se kod satnijah izbiru izbirači, i tako smo lišeni bili najvažnijega državljanskoga prava, naime izbornoga prava. Zakon o izborima, koji je jedino u njemačkom jeziku na oblasti pukovnijske došao, sadržaje u sebi izraz: „Hausväter“ za one, koji imaju pvavo izbora. Ova rieč znamenuje kućnoga gazdu, pa buduć smo i mi kućni gazde, dakle zakon nam podieluje pravo izbiranja, a oblastima nalaže dužnost, da nas k tomu pozovu. Tegobu ovu preuzvišenosti Vašoj do visokog znanja preponizno podnašajuć, prepokorno molimo, da bi se dostojala shodnim načinom milostivo izposlovati, da se u buduće nezakonito nevriedjaju prava stališa našega. U ostalom previsokoj milosti preuzvišenosti Vaše izručeni, s cjelovom desnice i dubokim počitanjem preuzvišenosti Vaše prepokorni sinovi:

Dano iz sjednice naše u Odvorcih dne 28. svibnja 1861. Ivan Matievac, s. r. v. a. dj. i župnik garčinki. Franjo Žav. Oršolić, s. r. župnik brodski. Thomas Bogutovac, s. r. župnik slobodnički. Nikola Ergotić, s. r. župnik podv. i bilježnik. Marian Rotter, s. r. up. župe. Valentin Vukassovich, Archid. et Paroch. Jakob Muravić, s. r. župnik sibinjski. Adam Bobić, s. r. župnik odvorački. Paja Müller, s. r. župni pomoćnik.

(Rieš. čl. XXIV.)

Br. 103.

Tužba izbiračah sluinske pukovnije proti izboru zastupnikah saborskih u istoj pukovniji:

Visoki Sabore!

U tužnoj našoj Krajini preoteše mah samosilje i bezzakonje već tako, da se u njoj nijedan ma ni najnedužniji, i najpravedniji čin bez samosilja obaviti nedade. — Evo čina nedužna — komaj da nam naš milostivni car dozvoli, da si slobodno biramo za poslanike ljude, koje mi hoćemo, pa da ih šaljemo na naš sabor u Zagreb, a mi ih izabrasmo, a naša gospoda nepustiše na sabor one koje mi izabrasmo, već one koje oni htjedoše. — Dana 21. svibnja t g. izabrasmo mi sluinski krajišnici u Švarči većinom glasovah za naše poslanike Josipa Mikšića, Simu Pilju, Lazu Pavića i Mihu Badovinca, a naša gospoda, kojima na čelu naš dobar gospodin oberstar Zastavniković i njegova dva zloglasna viećnika kapetani Kliska i Knotz stojaše, odrediše, da neće na sabor poći Mikšić i Pilja kao najviše glasovah imajući, već druga dvojica, Pavao Skukan i Jeličić, koji po pravu nebi smjeli poći — Ako su ova naša gospoda tako bila nakanila učiniti, čemu nas k izboru zvaše, kad nam neće one na sabor poslati, koje smo mi izabrali. — Pred nama neopravdaše oni ovaj nezakoniti čin baš ničime; molimo indi visoki sabor sniženo, da blagoizvoli izposlovati, da ta gospoda ovaj svoj čin pred saborom opravdaju, kad ga pred nama opravdati nehtjedu, pa da se Mikšić i Pilja kao najviše glasovah imajući na sabor pozovu.

Kad smo već s molbom pred visokim saborom, neka nam dezvoljeno bude, još nekoje naše tuge i nevolje visokom saboru odkriti. Mi bi se već odavna bili tužili, a neimadosmo se kome tužiti, neimadosmo kome bi naše tuge i jade pritužili; sada imademo visoki naš sabor, pa njega molimo, da nas sluša i da našu molbu usliša. Kad neimademo sreće našoj ostaloj hrvatsko-slavonskoj braći u slobodi jednaki biti, i onu istu

političku i narodnu slobodu uživati, koju oni uživaju, a ono neka blagoizvoli visoki sabor kod našeg premilostivog cara i kralja nekoje polakšice za nas tužne krajišnike izposlovati, i naime: neka se u Krajini s mjesta politička i sudbena uprava od vojničke odciepi.

Neka Krajina odsele nedaje više nego 2 bataliona svaka regimenta u vojnu, i neka se nepiše u soldate svaki, koji može pušku nositi, već kako je prije bilo, od trieh za djelo sposobnih uzimao se je za soldate 1, a od pet 2, i tako je vazda za radnju sposobnih kod kuće ostalo; od kad se tako u Krajini u vojnike nepopisuje, zlo i nopako je u Krajini, osiromašila je, jer joj neima tko obdjelavati ona i onako neplodna zemljišta, pak je svake godine glad i tužno stanje krajišnika sve to nesnosnije.

Cielom je svietu dobro poznato gorko cvilenje tužnih krajišnikah, samo ih neće čuti oni, kojih dužnost bi ih čuti bila; tako nam vjere, gorke su naše rane, što nam ih ubogim nepravda zadaje, i nismo ih kadri preboliti, ako nam naskoro za njih lieka nepribave. — Cieli sviet ide napred, biedni krajišnik mora da ostaje u izniranom nazadnom stanju, svi narodi pojmiše slobodu i za njom čeznu, kao žedan za hladnom vodicom, samo ubog krajišnik on nesmije ni znati što je sloboda, a kamo li slobodno govoriti, da pače njemu mora da bude najsvetija dužnost dá i ponos, skučit se pod gospodsku palicu, i robskim strahom pred svojim gospodarom puzati. O kleti udesu! zar si se viekom zakleo krajišnika robom imati? Nijedan ti nije slobodan, od 2 za djelo sposobnih 1 se u vojake uvršćuje, tu se mora znati da se i starac od 60 godinah sposoban za djelo broji i negledeć na njegovu bolest i nemoć; od tuda ima mnogo obiteljih u Krajini, koje za djelo sposobna nikakova muža neimadu te polag toga spadoše kuća i gospodarstvo u Krajini na ramena nemoćnim starcem, ili takovim koji su inače najbolje dobe, ali postojanom bolešću iznemogli nemogu da se djelom bave, onaj pako, što je za djelo, i koji bi, da je pravice i ljubavi na svietu, imao ostati pri gospodarstvu, da nemoćnu svoju obitelj hljebom hrani i od zla brani, morade sve svoje na milosti božjoj ostaviti, pa u vojnu poći, pa otuda dolazi, da ima u Krajini i takovih kućah, gdje je samo muž sa ženom i djecom pa i ovaj otac prisiljen je izručit svoju kuću, ženu, djecu i gospodarstvo tužnoj sudbini te služit u trećem batalionu, pak ovi neka onde pridjelaju kruha za se i za ona 2 ili 3 u vojski služeća, pa onda pitaj odkud glad u Krajini, tko će ju hraniti ako se civilizira i ako slobodnom postane, nepitaj, neće onaj koji pita, već ona sama, imat će rukuh pak imat će i kruha, uzmi joj ruke, uzmeš joj i kruh jer kruh, nigdje nerodi ako se nemetne u zemlju i ako se marljivo neobdjelava; a tko će ga u krajini obdjelavati? valjda iznemogli starci, žene i djeca? — Indi glavno je to, da se vojna dužnost u Krajini stegne jer će inače populacija još za 10 procenta niže pasti, nego li je pala u ovih zadnjih 12 godinah. —

K tomu molimo, neka nam se dade dovoljna potreba drvah i prosta žirovina i pašarina, da si možemo gdje što stoke i blaga napasti, i tome bar po nješto nadoknaditi ono što nam naša loša i bregovita zemlja nedaje, — pa zatim neka izvoli visoki sabor izposlovati ukinutje obstojećih naredbah u sluinjskoj pukovniji, polag kojih nijedan krajišnik pa bio samo $^1/_4$ ili pol sata od Karlovca udaljen, nesmije bez pašuša u Karlovac i na sajmovne dane do 4. ure poslie podne na sajam, pak ako se kojoj siroti pripeti da proti ovim naredbam sagrieši, naša gospoda, u mjesto da ih odprave kući, vučedu ih u štokhaus pa kad već po čitav dan u štokausu prebave, diele im jošte po 30—50 batinah, i već su ih za takove prekršaje na hiljadu razdielili. Pa da li to biva u Bosni, ili morda u zemlji crnacah? O sigurno ne gospodo! — Cvileć i plačuć kleče pred Vami ubogi krajišnici te Vas, gospodo, visoki sabore, mole, da im pomozite i de izposlujete, da već jedared počne i neboga krajišnika grijat ono blago sunce slobode, koja, visoka gospodo! i Vas grije. U Kar-

lovca dana 24. svibnja 1861. Visokog sabora najpokornije sluge Jovan Knežević, s. r. izbornik. Simo Pilja, s. r. izpisati stražmeštar i zastupnik obćine vukmanske. Petar Okusa, s. r. izbornik.

(Rieš. čl. XXIV.)

Br. 104.

Odpis kralj. dvorskog dikasterija dalm.-hrv.-slav. glede toga, da Nj. Veličanstvo nije dozvolilo, da bude varadinska regimenta zastupana na saboru.

Preuzvišeni gospodine bane!

Povodom predstavke preuzvišenosti Vaše od 16. svibnja podneo je ov kr. dvorski dikasterij Njegovom c. k. apoštolskom Veličanstvu preponiznu molbu, da premilostivo dozvoliti blagoizvoli zastupanje petrovardinske regimente, i dotičnih u istoj nalazećih se miestah na saboru.

Previšnjom odlukom od današnjega dana blagoizvoljelo je Nj. c. kr. apoštolsko Veličanstvo izjaviti, da zamoljeno zastupanje saborsko rečene regimente nenalazi dozvoliti.

Molim preuzvišeni gospodine, izvolite primiti izraz dubokoga moga štovanja.

Gospodin predsjednik službeno odsutan. U Beču, dne 24. svibnja 1861.

Franjo Žigrović Pretočki, s. r.

(Rieš. čl. LXXIV.)

Br. 105.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo glede utjelovljenja grada Senja i sdruženja Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo!

Sabor hrvatsko-slavonski podnese iz svoje dne 1. svibnja t. g. držane sjednice Vašem Veličanstvu pokornu predstavku, u kojoj med ostalim uzmoli, da se grad Senj od vojničke oblasti neodvlačno odciepi i kao slob. grad na ustavnu ustroji, te da se polag zadate rieči kraljevina Dalmacija s Dubrovnikom i Kotorom, a i kvarnerski otoci s kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom sdruže.

Vaše Veličanstvo nije uslišalo ove pravedne želje hrvatsko-slavonskoga sabora; već si je samo prosto pridržalo riešenje ovoga pitanja, te time narod hrvatsko-slavonski veoma ucvililo, koji žalostnim srdcem osieća, kako mu se nesgodom i nepravdom odkinuta uda državnoga njegovoga tiela pokraj tolikih obećanjah i zakletvah ni do danas povratila nisu.

Vaše Veličanstvo! Predšastnici Vašega Veličanstva Ferdinando I. i Karlo III., kada su s našim otcima ugovore sklopili, po kojima sebi i svojim mužkim i ženskim nasljednicima stekoše pravo na trojednu kraljevinu, svetčano jim se zavjeriše, da će njihova prava „čitava i neozliedjena čuvati i uzdržati." Glavno pako pravo svakog naroda je ono na cjelovitost i to ne samo političku nego i državnu.

Pravo naroda hrvatsko-slavonskoga na više navedene pokrajine, koje sačinjavaju cjeloviti i nerazdruživi dio nekadašnje hrvatske države, a po tom i sadašnje trojedne kraljevine, jasno je i neoborivo, te ga i Vaše Veličanstvo sliedeći razgovjetna očitovanja svojih predšastnikah Franje II. i Ferdinanda V. u novije doba najvišjimi svojimi ručnimi pismi i kraljevskim reskriptom upravljenimi na bana baruna Josipa Šokčevića i naš hrv.-slav. sabor

od 5. prosinca 1860. i 21. i 26. veljače 1861. opetovano priznade; pače istim onim pravom, kojim Vaše Veličanstvo jest kraljem Hrvatske i Slavonije, je takodjer kraljem Dalmacije.

Sveto ovo pravo, koje jest jedina čvrsta podloga zakonitomu prestolju, i Vašeg Veličanstva narodu našemu zadatu carsku rieč nebi smjele pobiti protivne umjetno i spletkami u Dalmaciji najpače izvedene izjave, kojih bi jamačno odmah nestalo, čim bi se na temelju pravednoga i slobodnoga izbora narodu u Dalmaciji prilika pružila, da očituje svoja prave želje.

Osim toga što za naše pravo u tom poslu pred Vašim Veličanstvom govori, ima jošte Vašeg Veličanstva najvišje carsko pismo od 26. veljače 1861. gdje se do riešenja državopravnog odnošenja kraljevine Dalmacije prama kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji izdata za Dalmaciju zemaljska uredba jednim dielom obustavlja, i najvišji kraljevski odpis od 9. svibnja t. g. br. 407/pr. na višenapomenutu pokornu predstavku hrv.-slav. sabora, glede zastupstva vojničke Krajine već na ovom saboru, gdje je Vaše Veličanstvo izvolilo izreći načelo, da se državopravna pitanja, koja saboru ovomu nadleže i koja se jednako tiču cieloga teritorija kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nemogu pravovaljano riešiti bez sudjelovanja svih na cjelovitost kraljevinah ovih spadajućih zemaljah. Ako načelo ovo ima biti pravcem, kog je Vaše Veličanstvo u pitanju sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom nakanilo sliediti, to ni dvojiti nemožemo, da će Vaše Veličanstvo dosljedno prenapomenutom kraljevskom svom načelu dopustiti, da se bez sudjelovanja takodjer Dalmacije, Dubrovnika, Kotora i kvarnerskih otokah, kao na cjelokupnost trojedne kraljevine nedvojbeno spadajućih čestih, nadležeća saboru hrv.-slavonskom državopravna pitanja u obće, napose pako ono našeg odnošenja k centralnoj vladi, nebi mogla pravovaljano riešiti; ako je nadalje istina, da ugovori izmedju vladara i naroda utanačeni i odtud proiztekuće dužnosti jednu i drugu stranu jednako vežu; ako se zatim neda tajiti, da je i narod hrvatski svoje dužnosti naprama prejasnomu habsburžko-lorenskomu domu vazda vjerno izpunio; ako napokon rieč kraljevska ima biti narodom najsvetije jemstvo: onda i ovaj hrv.-slav. sabor nad izpunjenjem svoje vruće želje neće da sdvaja, već se za stalno nada, da će Vaše Veličanstvo napokon saslušati njegovu molbu, koju iz svoje dne 23. svib. t. g. držane 15. saborske sjednice tim podnaša Vašem kraljevskom prestolju, da Vaše Veličanstvo premilostivo izvoli odrediti: da se grad Senj neodvlačno odciepi od vojničke oblasti i poput inih ustavnih gradovah trojedne kraljevine ustroji; a Dalmacija sa Dubrovnikom i Kotorom, te kvarnerski otoci kao cjelovita čest trojedne kraljevine, da na temelju izdatog za kraljevinu Hrvatsku i Slavonsku naputka, za Dalmaciju primjerno broju pučanstva i inim okolnostim prilagodit se imajućeg izbornoga reda od 21. veljače 1861., slobodnim izborom svoje poslanike na ovaj sabor pošalje i sa svojim sestrama Hrvatskom i Slavonijom o uzajemnom odnošaju i o sudbini svoga naroda slobodno vieća, te tako činom dionicom postane naše na nju odmah protegnut se imajuće ustavne slobode.

Vaše Veličanstvo! Dočim sve se na okolo ruši, ima nješto što još nepomično stoji, a to je ono, što se osniva na neoborivom temelju svete pravde: s česa sabor ovaj trojedne kraljevine uzdajuć se u viečnu pravdu svete svoje stvari te u pravdoljubje Vašeg Veličanstva, tvrdo se nada, da će mu njegova gorenavedena molba uzprkos svijuh umjetno u Dalmaciji proizvedenih zapriekah u ovaj mah ipak saslušana biti.

Vašeg Veličanstva pokorni i vazda vjerni podanici.

Sabor troj. kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

(Rieš. čl. XXI.)

Br. 106.

Izviešće preuzv. g. bana Josipa baruna Šokčevića o veledušnih darovih za narodno kazalište i sveučilište jugoslavensko.

Gospodo narodni zastupnici!

Medju zemaljskimi zakladimi, kojih izkaze s odnosnimi djeli na saborsko pretresanje jurve predložih, nalaze se takodjer dvie zaklade kazalištne; jedna starija, koja proizlazi iz poziva zemaljske naše skupštine od g. 1840. i usljed toga sliedivših dobrovoljnih prinesakah, druga akcionarnog družtva g. 1851. na poziv pokojnog bana Jelačića sastavljenog.

U savezu toga nastaje sada i dalnje pitanje, naime, kako da se naše narodno kazalište, koje bi jur zemaljskim zavodom proglašeno, obzirom na narodne naše težnje, zahtjeve vremena, te pogledom i na razpoloživa sredstva uredi.

Za da se i ovo za narodni naš život i razvitak prevažno pitanje dostajanstvu naroda našega primjerno što prije riešiti uzmogne, predlažem Vam gospodo zastupnici, kratki pregled o dosadašnjem rukovodjenju kazalištnog zavoda našega sa dotičnimi spisi.

Odtuda ćete, gospodo, medju ostalim sa domorodnom radosti razabrati, da je novoustrojena županija varaždinska znamenitu onu kupovnu svotu od 46.900 for. srebra, koju bijaše njezina domestikalna kasa na nabavljanje kazalištne sgrade uzajmila, izvanrednim domoljubjem kazalištnom zavodu poklonila, i time javnog priznanja vriedan primjer domorodnoga velедušja dala.

Izvolite osobitim obzirom na svojstvenost predmeta odrediti, na koj način da se upitno uredjenje zavoda toga sa svestrano odgovarajućim vjestačkim uspjehom za saborsko viećanje i riešenje priugotovi.

Ovom prilikom predajem vam gospodo nadalje popis veledušnih i domorodnih prinesakah za ustrojenje „jugoslavenske akademije“, koji su dosada sa raznih stranah kod mene najavljeni, a stranom i položeni. Popis taj s odnosnimi pismi spada, kao što se razumieva, na dotični saborski odbor „ad hoc.“

Nu kao što je plemenita i domoljubna darežljivost onog muža, kome narodna naša akademija začetje i temelj svoj zahvaljuje, u obće neizcrpiva, tako nemogu propustiti, da napokon novi opet domorodni i veledušni čin istoga našega dostojanstvenika preuzv. g. biskupa djakovačkoga Strossmayera nenapomenem, kojim isti plaću sebi kao velikomu županu po Nj. Veličanstvu premilostivo opredieljenu za vrieme svoga službovanja u tom zvanju poklanja fondu za sveučilište juglavensko u Zagrebu, a u slučaju, ako bi se univevsitet drugimi sredstvi dotirao, za jugoslavensku akademiju.

Dotično posvetno pismo njegove prezvišenosti predajem ovdje u izvoru, da se odnosnomu saborskomu odboru takodjer porabe radi izruči. Zagreb, dne 1. lipnja 1861.

Barun **Šokčević** s. r., ban.

(Rieš. čl. XXIII.)

Br. 107.

Izviešće ovosaborskoga odbora za prošnje.

Zapisnik sjednice saborskog peticionalnog odbora, držane u Zagrebu dne 1. svibnja t. g. 1861.

Plemenita občina jamnička u kotaru s ove strane Kupe u županiji zagrebačkoj ležeća, moli ovaj vis. sabor trojedne kraljevine, da joj se pravo zastupničtva na sadanjem

saboru trojedne kraljevine podieli, osloniv se na sliedeće razloge; i to naime, a) što je plemenita občina jamnička kao takova već po starodavnom našem ustavu zastupničtvo na saboru trojedne kraljevine uživala; b) što je mjesto Jamnica vis. kralj. poveljom od 9. svibnja 1833. na čast trgovišta podignuto.

Uvaživ postupajući ovaj odbor gore navedene razloge i osvjedočiv se, da je priložena pod ·/. vis. kralj. povelja od dne 9. svibnja 1833. br. 5515/635 kojom je rečeno mjesto Jamnica na čast poveljenog trgovišta podignuto, na vel. skupštini sl. županije zagrebačke dne 13. i sliedećih mjeseca svibnja god. 1833 pod br. 1369. javno proglašena; pronašao je, da molećem poveljenom trgovištu jamničkom na temelju §. 3. izbornog reda za hrv. slav. sabor god. 1861. previšnjom odlukom od 21. velj. 1861. odobrenog pravo zastupničtva na ovom saboru trojedne kraljevine punim pravom pripada, i uslied toga i mnije ovaj odbor, da se molećem poveljenom trgovištu jamničkom pravo na izbor jednoga zastupnika za ovaj sabor trojedne kraljevine podieli i pripozna. U Zagrebu dne 1. svibnja 1861. Gvozdanović s. r. predsjednik. Dr. Jos. Vranyzany s. r. izvjestitelj peticionalnog odbora.

(Riež. čl. CIX.)

Br. 108.

Drugo glavno izviešće odbora ovjeritbenoga ddto. 31. svibnja 1861.

Zapisnik verifiakacionalnog odbora u obziru verificiranja kašnije nadošavših zastupnikah naroda:

1) G. Vaso Poturičić kanonik i zastupnik kaptola križevačkog javlja da on kao ravnatelj diecesanskog sjemeništa dužnostima zastupnika kaptolskog u podpunoj mjeri zadovoljiti nemože, s toga da se zastupničtva odriče, te ujedno podnaša vjerodajno pismo izdano po kaptolu križevažkom novoizabranom zastupniku svome prečast. gosp. kanoniku zagrebačkom Janku Pavlešiću.

Na 1. Odreknutje Vase Poturičića uzima se za znanje, izbor pako g. Janka Pavlešića, pošto je isti ovjerovljen dostovjernim pismom, predlaže se, da se valjanim priznade.

2) Gosp. protopresbiter Čupović, zastupnik duhovnog stola pakračkog, bolestju zapriečen odriče se poslanstva, te ujedno priobćuje, da je isti duhovni stol za svog zastupnika izabrao g. jerea Georgia Nikolića.

Na 2. Odreknutje protopresbitera Čupovića uzima se za znanje, izbor pako g. Georgia Nikolića, pošto je isti providjen pravovaljano sastavljenim vjerodajnim pismom, imade se valjanim proglasiti.

3) Maksim Vuksanović iguman i zastupnik pravoslavnih manastirah poradi bolesti odriče se zastupničtva, te ujedno podnaša punomoćje izdano njegovom zamjeniku g. archimandritu Anatolii Joanoviću.

Na 3. Jedno i drugo uzima se do znanja, te se ujedno izbor g. Anatolie Joanovića, koji je providjen pravovaljanim vjerodajnim pismom, za zakonit proglašuje.

4) Pisma presvietl. g. Josipa Matića naslovnog biskupa u Djakovu i Ivana Tota upravitelja dobra pricipa Odeskalkia, kojim se prvi izgovara da poradi starosti i bolesti nemože na sabor ovaj doći, a kroz drugoga izpričava se princip Livio Odeskalki zadržavajući se u Rimu, da poradi sadašnjeg stanja u Rimu saboru ovome prisustvovati nemože, te moli da se izostanje njegovo izpriča.

Na 4. Oba ova pisma uzimaju se prosto za znanje.

5) Izborni zapisnici vrhu izborah zastupnikah za trgovišta Ravnugoru i Vrbovsko, te odredjenjem Filipa Talera za ispražnjeno mjesto zastupnika sl. i kr. grada Požege, gg. Antuna Cuculića, Lavoslava Šrama i Theodora Gjorgjevića.

Na 5 Pošto se iz izvornih po propisu poslovnika sastavljenih izbornih zapisnikah uvidja, da su izbori gg. Antuna Cuculića, Lavoslava Šrama i Theodora Gjorgjevića po propisu izbornog reda obavljeni bili, to se visokome saboru predlaže, da se isti izbori za valjane priznadu.

6) Vjerodajno pismo izdano po konsistorii karlovačkoj g. protopresbiteru Marku Slavniču kao zastupniku iste konsistorije.

Na 6. Predlaže se visokome saboru za priznanje.

7) Banski poziv g. grofu Dragutinu Elcu.

Na 7. Uzima se za znanje.

8) Vjerodajna pisma sliedećih zastupnikah naroda iz vojničke krajine, protiv kojih nikakova tužba podnešena nije, prenadjena su, da su glede izbora u redu: Ljudevita Slamnige, Gjorgjie Vujatovića, Dimitrie Kneževića, Petra Georgievića, Josipa Štengela, Josipa Švarca, Antuna Antonovića, Josipa Torbice, Josipa Stipetića, Floriana Mačečevića, Nikole Kalganovića, Antuna Jakića, Jovana Popovića, Andrie Brlića, Petra Lugara, Petra Vukelića, Šime Brkića, Jove Omčikusa, Ilie Gateše, Josipa Murgića, Mate Sladovića, Samoila Kosanovića, Marka Stojanovića, Marka Božičkovića, Adama Gašparovića, Petra Vrdoljaka, Jove Trbovića, Vaje Maravića, Nikole Begovića, Stevana Perenčevića, Nikole Rafa, Josipa Akčamovića, Ferde Relkovića, Ivana Klučeca, Nike Lucića, Gavre Gjuričića, Šimuna Galiće, Mate Babića, Mate Perića, Franje Stojanovića, Laze Pavića i Mihalja Badovinca, te se isti zastupnici za verificirane smatrati imadu.

U obziru zastupnikah iz gjurgjevačke i križevačke pukovnije Sime Radoičića, Miška Plemenčića, Slavoljuba Bosanca, Stefana Petrasa, Dionisia Despinića, Dragutina Bebrače, Ivana Bogdana, i Franje Pečara, protiv kojih nikakva tužba podnešena nije, te koji se s toga za verificirane priznati imadu, odbor ovaj verificationalni primjetjuje, da se njihova vjerodajna pisma protive kraljevskom razpisu od 9. svibnja t. g. izdanom na visoki ovaj sabor; jer dočim se u istom kraljevskom razpisu naročito kaže, da zastupnici krajine imadu sudjelovati kod riešenja onih državo-pravnih pitanjah, koja saboru hrvatsko-slavonskome nadleže, stoji u vjerodajnim pismama navedenih zastupnikah naroda iz križevačke i gjurgjevačke pukovnije, da se oni imadu upuštati samo u viećanje o odnošenju kraljevinah Hrvatske i Slavonije naprema kraljevine Ugarske i carstva Austrijanskog. Uslied toga predlaže se visokome saboru, da se na rieči u vjerodajnim pismama izdanim zastupnicima naroda iz vojničke krajine u obće, nikakav obzir neuzme, te da se isto ograničenje, koje prava cielog našeg naroda povredja, smatra kao i neučinjeno.

9) Katoličke svećenstvo iz gradiške regimente podnelo je dvie tužbe protiv izbora zastupnikah Pave Jovanovića, Lazara Ferića, Ilie Obradovića i Stipe Ivaniševića, pošto je izbor istih bez njihovog znanja i sudjelovanja preduzet bio; s toga mole, da se novi izbore odrede.

Na 9. Premda se postupanje ovo gradiške pukovnije ničim opravdati nemože, to ipak s obzirom na kratkoću vremena i nejasnost izbornog zakona verifikationalni ovaj odbor predlaže, da se izbori Pave Jovanovića, Lazara Ferića, Ilie Obradovića i Stiepe Ivaniševića odobre, no da preuz. g. ban zapovjedničtvo gradiške pukovnije radi nezakonitosti ove na odgovor pozove. — Isto se predlaže i glede tužbe katoličkog svećenstva, koje se takodjer tuži, da je od izborah izključeno bilo.

10) **Protiv izbora Pave Skukana i Nikole Jeličića, zastupnikah naroda iz slunjske pukovnije, podnešene su dvie tužbe, i to prva Sime Pilja navodećeg da je on kod izbora zastupnikah za sabor imao najviše glasovah i to 79, no da je pukovnik g. Zastavniković zapoviedio, da on premda najviše glasovah imade, na sabor ići nemože.**

Druga je tužba podnešena po njekojem izbornicima slunjske pukovnije, u kojoj navadjaju, da su oni dne 21. svibnja t. g izabrali za svoje zastupnike većinom glasovah Josipa Mikšića, Simu Pilju, Lazu Pavića i Miju Badovinca, no da je dobar njihov obrštar Zastavniković sa svoja dva zloglasna viećnika kapetana naime Kliska i Knoca odredio, da Mikšić i Pilja premda su najviše glasovah dobili, ipak na sabor poći neće, već druga dva Skukan naimre i Jeličić. — Nadalje mole, da kad krajišnici neimadu sreće ostaloj hrvatsko-slavonskoj braći u provincialu jednaki biti, te onu istu političku i narodnu slobodu uživati koju im braća u provincialu uživaju, ono da visoki ovaj sabor blagoizvoli kod premilostivog kralja njekoje polaštice za tužne krajišnike izposlovati, naročito pako da se u krajini s mjesta politička i sudbena uprava od vojničke odciepi itd.

Na 10 Uzevši ova u obzir odbor ovaj verifikacionalni predlaže visokome saboru, da isti izvoli zaključiti: Premda bi sabor ovaj u smislu čl 16. svog poslovnika iztragu vrhu podnešene tužbe poradi izključenja iz sabora Josipa Mikšića i Sime Pilje učinjenog po g. pukovniku Zastavnikoviću sam kroz svoje članove preduzeti mogao, no iz obzira što su svi članovi sabora prevažnim poslovima zabavljeni, to sabor ovaj imajući povjerenje u preuzvišenog g. bana, odlučuje: da preuz. g. ban bezodvlačno dade iztragu o tome povesti, da li je kod izbora narodnih zastupnikah u slunjskoj pukovniji Josip Mikešić i Simo Pilja više glasovah imao, nego li Pavo Skukan i Nikola Jeličić, te ako je, da odmah Josipa Mikešića i Simu Pilju na sabor pozove, gospodina pako pukovnika Zastavnikovića da poradi nezakonitog postupanja kojim je slobodu izbora priečio, na odgovornost pozove. U ostalom za slučaj potrebe pridržaje si sabor ovaj pravo i druga sredstva upotriebiti. U ostalom molba slunjskih krajišnikah imade se predati peticionalnom odboru. G Petrović, s. r. archimandrit i predsjednik. Mirko Hrvat, s. r. izviestitelj.

(Rieš. čl. XXIV.)

Br. 109.

Molba družtva prijateljah muzike u Zagrebu: da ga sabor pod zaštitu svoju uzme, i da mu godišnju podporu od 800 fr. iz ovozemaljske konkurencijalne zaklade dozvoli, te ujedno da ga pretvori u narodni konservatorij.

Visoki sabore kraljevinah Dalmatinske Hrvatske i Slavonske!

Družtvo prijateljah muzike u Zagrebu jest jedan od najstarijih narodnih zavodah u ovih kraljevinah; ustrojeno je naimre isto družtvo godine 1827. uslied dozvole kr. ugarskog namjestničtva od 8. svibnja 1827. te je povodom nove naredbe o družtvih od godine 1853. nanovo potvrdjeno previšnjom kraljevskom odlukom od 12. siečnja 1855.

Glasom privitih pravilah svrha družtva ovog jest, da se umjetnost muzike po domovini razširi i razvije u obće, i da se probudi ljubav prama ovoj umjetnosti sa osobitim obzirom na značaj jugoslavenske glasbe.

Ovu svrhu nastoji družtvo postići izvan ostalih u §. 2. istih pravilah naznačenih sredstvah osobito osnovanjem i uzdržavanjem muzikalne učione za mladež obojeg spola.

U kojoj mjeri postiglo je ovo družtvo istu svrhu kroz prenavedeno sredstvo, poznato je u Zagrebu dovoljno, te se družtvo ovo prez prekoračenja granicah čednosti mir-

nom saviestju poziva na one ovdie poznate umjetnike, koji su u njegovoj učioni crpili prve nauke u glasbi.

Kod ovodružtvene glasbene učione namjestjeni su 3 redovita učitelja, naimre učitelj pjevanja, gusalah, i violoncella, i od prošaste godine i namjestni bezplatni učitelj pjevanja uz nagradu.

Polag privitog proračuna imade ovo družtvo polag sadanjeg ustroja svake godine 1713 for. 50 novč. a. v. dohodka — i 2319 for. 50 novč. a. v troška.

Negledeć indi na to da je uzoriti g. stožernik i nadbiskup zagrebački Gjuro Haulik družtvu ovome darovao svotu od 6000 for. srebra u zemljištno-razteretnih obveznicah, negledeć na to, da je preuzvišeni g. biskup djakovački Josip Strossmayer družtvu ovomu svotu od 500 for. darovao, skucalo je ovo družtvo jedva glavnicu od 9000 for. a. v.

Uslied toga neima ovo družtvo osim kamatah u svoti od 450 for. a. v., osim godišnjeg doprineska njegove uzoritosti strožernika i nadbiskupa zagrebačkog Gjure Haulika u svoti od 157 for. 50 novč. a. v. i osim godišnjeg doprineska glavnog grada Zagreba u svoti od 200 for. a. v nikakova druga stalna dohodka, pa ipak plaća svake godine samo redovite plaće trojici učiteljah svotu od 1312 for. 50 novč. a. v. osim ostalih gorenavedenih troškovah u ukupnoj svoti od 2319 for. 50 novč. a. v.

Manjak indi ovaj imade se pokriti doprinesci članovah družtva, koji su za I. razred u godišnjih 12 for, — za II. razred u godišnjih 6 for. a za III. razred u godiš. 2 for. a. v. opredieljeni.

No polag obstojanja mnogobrojnih družtvah u Zagrebu, polag obće poznate skupoće i siromaštva, dobivalo je ovo u I. razredu 37, u II. razredu 75, u III. rezredu 6 članovah sada brojeće družtvo, nedovoljnu svotu doprinesakah, i tako spasilo se je od razpadnutja jedino time, što je od godine 1853. počamši sve do godine 1860. dobivalo podporu godišnjih 500 for. iz ovozemske konkurrencialne zaklade, dočim opetovana molba, da se ovo družtvo proglasi zemaljskim zavodom, i da mu se jedanput za uviek potrebita podpora iz zemaljske konkurrencialne zaklade osjegura, bijaše naročito zabačena.

Uz tu premda znatnu, no ipak nedovoljnu podporu nije moglo družtvo ovo ni pokušati da postigne ostale svoje u §. 2. svojih pravilah napomenute svrhe, kamo osobito spada: c) nabavljanje gudotvorinah slavjanskih i muzikalne bibliotheke; d) sabiranje narodne muzikalne terminologie; e) skupljanje narodnih slavenskih napjevah; g) skupljanje glavnice za utemeljenje narodnog konservatoria; k) izdavanje gudotvorinah i nagradjivanje njenih sastaviteljah; l) izdavanje almanaka muzikalnog.

Družtvo indi ovo životarilo je u razmjerju svojih novčanih sredstvah, uzdržavajući jedino svoju glasbenu učionu i nju čuvajući od razpadnutja.

Da je družtvo ovo obće koristno sliedi jasno od tuda, što je više umjetnikah prve temelje glasbe učilo i izobrazilo se u glasbi u ovodružtvenoj učioni, od kojih nekoji ne samo da su postali učitelji i ravnatelji orkestra, već si takodjer stekoše poznato u muzikalnom svietu ime.

Uslied toga raste svaki dan broj učenikah, koji ne višo iz puke zabave ili ljubavi k muziki, već toga radi uče muziku, da si za budućnost svoju osiguraju način življenja, dočim ostala mladež osieljajuća uzvišenost muzike u ovodružtvenoj muzikalnoj učioni ugodno i koristno probavi preostalo joj od strogo propisanih naukah vrieme, koje bi morda drugčije bezkoristno potratilo.

Daljnju korist i neobhodnu potrebu obstanka ovog družtva dokazuje bjelodano ota važna okolnost, da se je družtvo ovo vazda osobito trsilo crkvenu muziku dignuti na do-

stojni stepen tako, da bi klasička ota vrst glasbe bila posve propala u glavnom gradu naših kraljevinah bez sudjelovanja ovog družtva.

Napokon družtvo ovo bilo bi još od veće koristi za cielu našu domovinu, kad bi se obučavanje praeparandah povjerilo ovodružtvenoj glasbenoj učioni, jer onda bi učitelji pučkih učionab, koji su zajedno orgulaši, mogli izobraziti se u višoj muziki, te bi oni po cieloj domovini kod učionah ponamjestjeni, razprostranjivali obuku u glasbi, i probudjivali ljubav k otoj umjetnosti.

I doista nedade se tajiti, da je naš narod osobito sklon i sposoban za glasbu i pjesničtvo, nu poleg svega toga nikomu nepodje još te za rukom, steći u narodnoj glasbi slavu, jerbo narod neima prilike prirodne svoje sile i sposobnosti za glasbu izobraziti. U narodu našem ima tolika sila pjesamah i narodnih upravo karakterističnih napjevah, da se težko koj narod more s njime uzporediti, pak ipak ne samo u izobraženom svietu, već i kod nas malo je poznata narodna glasba, jer neima ljudih, koji da ju njeguju.

To pako učinit će doista pučki učitelji, kad na ovodružtvenoj glasbenoj učioni prouče temeljito višju muziku i usisaju ljubav k toj umjetnosti.

Visoki sabor znajući cieniti umjetnost glasbe, i videći, da je ota struka umjetnosti u našoj poetičkoj domovini neobhodno potrebita, uvidit će od tuda, da ovo, ne samo interesse grada Zagreba, već ciele domovine zastupajuće družtvo nemože sjegurno obstati inače, nego da se proglasi za zemaljski zavod i da mu se osjegura znatna i stanovita podpora iz koje zemaljske zaklade jedanput za uviek.

No gledeć na napredak znanostih i na zahtjevanje ovog vieka, nije više dovoljno, da ovo glasbeno družtvo ostane u sadanjih granicah, to jest da uzdržava glasbenu učionu sa prenaznačena tri učitelja.

Domovina naša treba da imade Konservatorium, u kojem bi se po primjeru privitih pravilah pražkog konservatoria učilo pjevanje, zatim sviranje na klaviru, guslih, violoncellu, flauti, oboi, klarinetu, fagotu i rogu i. t. d. i u kojem imali bi se izobraževati glasbeni umjetnici, sastavitelji i učitelji.

U tu svrhu potrebito bi bilo 8 učiteljah naimre: a) za glasbenu theoriu; b) za klavir; c) za gusle; d) za violoncell i contrabass; e) za svirale od drva kao: flautu, piccolo, klarinet, oboe; f) za svirale od mjedi kao: rog, trombonte, kornet, posaunu, tuba; g) za pjevanje za mušku, h) za pjevanje za žensku djecu.

Najsposobniji tih učiteljah bio bi zajedno ravnatelj konservatoria i orkestra.

Troškovi konservatoria bili bi sliedeći: a) plaće 8 učiteljah po 600 for. — 4800 for.; b) doplatak ravnatelju 200 for.; c) stanarina za 8 velikih sobah 1000 for.; d) za potrebštine učione, kao: gudotvorine, instrumenta i. t d., za grijanje, za razsvietljenje, za troškove pisarne ravnateljstva, za tisak i. t. d. 1200 for; e) plaća tajnika ravnateljstva 300 for.; f) za poslužitelja na stan 200 for.; za muzikalne akademije, koncerte, koji bi se u smislu družtvenih pravilah davali bezplatno za članove družtva 300 for., ukupno 8000 for. Gledeć na dohodke ovog družtva u gore privitom proračunu naznačene, i u nadi da družtvo nebude imalo manje, već svaki dan više članovah, i da članovi budu točno plaćali svoje godišnje doprinoske, moglo bi ovo družtvo svotu od 1500 for. a. v. na račun prenavedenih troškovah zajamčiti, dočim bi ove kraljevine imale osjegurati manjak godišnjih 6500 for. a. v.

Uslied toga indi sastoji ova molba iz 2 točke: 1) da visoki sabor proglasi družtvo prijateljah muzike u Zagrebu zavodom ovih kraljevinah, i da mu do užitotvorenja konservatoria dosudi jedanput za uviek godišnju pripomoć od 800 for. a. v. iz ovozemaljske konkurrencialne zaklade; 2) da visoki sabor preuztrojenje družtva prijateljah muzike

u Zagrebu u konservatorium kraljevinah Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske polag gorenavedene osnove odluči i trošak godišnjih 8000 for. a. v. po odbitku svote od 1500 for. koja bi se iz družtvenih sriedstvah namirila, indi u svoti od 6500 for. a. v. na prenavedeni način osjegura.

Koju molbu opetujuć ostaje s dubokim strahopočitanjem — visokog sabora. — U Zagrebu dne 25. svibnja 1861. Ravnateljstvo družtva prijateljah muzike u Zagrebu. Dragutin Klobučarić s. r. predsjednik odsjeka tehničkog. Dr. Aleksa Vancaš s. r. predsjednik gospod. odsjeka. Ivan Vardian s. r. tajnik družtva.

·/. Smjerno podpisani uvjereni o obćoj koristi družtva prijateljah muzike u Zagrebu, i neobhodnoj potrebi preustrojenja tog družtva u narodni konservatorij, podupiraju molbu istog družtva, prosećeg, da se proglasi zemaljskim zavodom, da mu se do uživotvorenja konservatoria pripomoć godišnjih 8 ·0 f. a. v. iz ovozemaljske konkurencialne zaklade dozvoli, za tim, da se isto družtvo pretvori u narodni konservatorium i dotični trošak godišnjih 6500 f. a. v. da se po ovih kraljevinah osjegura, te ju visokom saboru predlažu. U Zagrebu dne 26. svibnja 1861. Strossmayer s. r., vlad. i v. župan. Ivan Kralj. s. r., posveć. biskup. V. Soić s. r., biskup. Iliašević s. r. G. Petrović s r., archimand. Grof Kulmer s. r. Dr. Šuhaj s. r. Prica s. r. Stefan Kragujević s. r., episkop pakrački. Grof Janković s. r. Kraljević s. r. Filetić s. r. Thaller s. r., zast. plet. Barun Hellenbach s. r. Prandau s. r.

(Rieš. čl. LXXIII.)

Br. 110.

Predlog narod. zastup. Tomislava Padavića: da bi se žiteljstvu kotara čabarskog, delničkog i ravnagorskog potrebita za gospodarstvene svrhe drva badava davala iz gospoštinskih šumah.

Visoki sabore!

Jedan dio naroda županije riečke, t. j. žiteljstvo kotara Čabarskog, Delničkog i Ravnagorskog, doselio se u onaj prediel naše domovine pod pogodbom: da se njemu za domaće potrebe lies t. j. daske (šindole) i ostala za krovove potrebita gradivna drva, — zatim brvna za ostenke i podove, — goriva drva, i za cestovne svrhe protrebiti lies, bezplatno od dotičnih gospoštinskih šumah davati imade.

Pravo ovo naroda neprekidno trajaše od doselenja njegovog tja do godine 1836; kadno plemstvo, bez privoljenja i saslušanja naroda to pravo ukine, te time prisili tamošnje žiteljstvo na kupovanje gore pomenutog gradivnog liesa, za veoma veliku cienu.

S razloga dakle: što narod, bez njegovog dozvoljenja u najnovije vrieme, nepravedno, kroz tada gospodujuće plemstvo, prava svog lišen biaše, i s razloga nadalje: što u onom predielu naše otačbine obće poznata neplodovitost zemaljah, pučanstvo u tako veliko siromaštvo i oskudicu strmoglavi, da si uz nametnutu cienu, niti nuždnog liesa za sam popravak kućah, a kamoli za sasvim novu sgradu, pribaviti nemože, — nego prisiljeno u zimsko doba zavićaj svoj ostaviti i otići u daljnje krajeve na radnju, za moći laglje i sebe i svoju obitelj uzdržavati, — predlažem dakle: da bi se visoki sabor trojedne kraljevine „za povratak onih pravah, na temelju kojih se tamošnje žiteljstvo u onaj prediel naselilo, naime bezplatno davanje iz gospoštinskih šumah gradjevnog liesa, kano i daskah i ostalog za krovove, — brvnah za ostenke i podove, gorivih drvah, — nuždnog

za cestovne gradjne, a u obće za sve potrebite gospodarstvene svrhe" zakonom čim skorje izjaviti blagoizvolio, te tako jedan dio naroda iz očevidne propasti izbavio.

U Zagrebu dne 31. svibnja 1861. Padavić s. r., zastupnik.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 111.

Zakonski predlog narod. zastup. Ivana Vončine o uredjenju sabora.

Visoki sabore!

Izdanje zakona o saboru spada medju najprešnije zadaće naše.

S toga predlažem ovdje pod ·/. osnovu takova zakona s molbom: da se natiskan medju članove sabora razdieli, i što prije za saborsko pretresivanje priugotovi.

·/. Osnova privr. zakona o saboru kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

Glava I. O sastavu sabora.

§. 1. Pravo udioničtvovanja u saboru izvršuje se u kraljevini dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj po osobnom dostojanstvu, i putem zastupstva.

§. 2. Izabiru za sabor zastupnike: I. županije; II. slob. i kralj. gradovi: III. hrv.-slav. vojnička Krajina; IV. vlastela, polag županijah, najvišji porez plaćajuća.

Ukupni broj svih zastupnikah iznosi sto četrdeset.

§. 3. Kao zastupnici neimaju pristupa na sabor: a) oni, koji neprinadleže kraljevini budi rodom, budi naturalizaciom, budi zadobljenim zakonito indigenatom; b) oni, koji neumiju čitat i pisati; c) oni koji nisu vješti razpravnomu jeziku sabora; (§. 69) d) oni koji još nisu navršili tridesetu godinu; e) oni koji se nalaze pod skrbničtvom ili pod sekvestrom; f) oni, proti kojih je imetku otvorem stečaj ili poveden postupak nagodni, dokle traje razprava stečajna ili nagodna, a tako i poslie razprave, ako su obnadjeni krivi a nisu oprošteni od posljedicah osude; g) oni koji se nalaze pod iztragom zarad zločinstva, ili zarad prestupka, ili zarad prekršaja učinjena od koristoljubja. Prekršaji suprot javnoj ćudorednosti onda su samo zapreka, kad nespadaju u red onih, koji se progone samo na zahtievanje uvredjenoga; h) oni, koji su osudjeni zarad kojega od kažnjivih činah, pomenutih u predidućoj točki g), ako nisu oprošteni od štetnih posljedicah osude.

§. 4. Županije izabiru za sabor osamdeset i dva zastupnika i to:

a) županija zagrebačka	20	e) županija virovitička	13
b) „ varaždinska	18	f) „ sriemska	10
c) „ križevačka	7	g) „ riečka	7
d) „ požežka	7	ukupno	82

§. 5. Broj zastupnikah za slob. i kralj. gradove iznozi petnajst i to:

1) za grad Zagreb	4	7) za grad Koprivnicu	1
2) „ „ Osiek	2	8) „ „ Senj	1
3) „ „ Rieku	2	9) „ „ Križevce	1
4) „ „ Varaždin	1	10) „ „ Požegu	1
5) „ „ Karlovac	1	ukupno	15
6) „ „ Bakar	1		

§. 6. Slobodne krajiško obćine naime: Belovar, Brod, Ivanić (tvrdja), Karlobag, Karlovci, Kostajnica, Mitrovica, Petrinja, Petrovaradin, Vinkovci i Zemun, izabiru za sabor po jednoga poslanika.

§. 7. Jedanaest hrvatsko-slavonskih vojničkih pukovnijah krajiških, razumievajuć amo i pukovniju petrovaradinsku, izabiru za sabor po dva zastupnika.

§. 8. Vlastela, preko 500 for. izravnoga poreza plaćajuća biraju: a) u županiji zagrebačkoj i riečkoj 3; b) u županiji varaždinskoj 2; c) u županiji križevačkoj 1; d) u županiji požežkoj 1; e) u županiji virovitičkoj 2; f) u županiji sriemskoj 1; ukupno 10.

Glava II. O izbornicih i o izboru zastupnikah.

A. U županijah i B. u slobodnih i kraljevskih gradovih.

§. 9. Svaka županija i svaki slobodni i kraljevski grad ima se za osam danah izza kako ovaj zakon bude proglašen, porazdieliti na tolika izbornih kotarah, koliko imadu izabrati zastupnikah.

Podjedno ima se za svaki izborni kotar odrediti glavno mjesto.

§. 10. Ovu naredbu imadu s obzirom na jednak u koliko je moguće broj stanovnika za svaki izborni kotar i na mjestne okoline, u županijah municipalne skupštine, pritegnuvši obćinske sudce, a u gradovih dotična poglavarstva zajedno s vanjskim magistratom učiniti, ter to odmah oglasiti stanovnikom izbornoga kotara, a podjedno prijaviti banu uz naznaku izbornih kotarah.

§. 11. Podjedno ima veliki župan pod predsjedom dotičnoga velikoga sudca ili kotarskoga sudca ili pristava, a u slobodnih i kralj. gradovih magistrat pod predsjedom kojega od članovah magistrata postaviti za svaki izborni kotar odbor od dva neporočna, u izbornom kotaru ugledna i nepokretninu kakovu posjedujuća muža, ter bezodvlačno o tom izvjestiti bana, naznačivši članove odborah, a tako i izborne kotare, za koje su odredjeni odbori.

Svakome odboru ima se pridati po jedan bilježnik, nu bez glasa.

Namještenim u izbornom kotaru sveštenikom sviuh zakonom priznanih vjerozakonah, slobodno je pridružiti se dotičnom odboru kao ravnopravni članovi.

§. 12. Predsjednici odborah, napomenutih u predidućem §, imadu za 8 danah, izza kako budu imenovani, najviše osam, a najmanje četiri dana unapried odrediti, ter svimi u zemlji običajnimi putevi i načini izbornim kotarom oglasiti dan, kojega će se započeti sastava listacah izborničkih.

Ovaj dan mora biti za sve izborne kotare iste županije, ili istoga slobodnoga i kraljevskoga grada jedan i isti.

§. 13. Da se uzmogne preduzeti popis izbornikah, imadu se okružni ili kotarski sudci i gradski magistrati za vremena pobrinuti o to, da se dotičnim odborom pribave dotični krstni registri, listine porezne, i ina dokazala k tome potrebita.

§. 14. Listare, u koje se imadu upisivati izbornici, imadu okružni ili kotarski sudci, a u gradovih magistrati po obrazcu priklopljenom pod ·/. za vremena prirediti, pa jih predati dotičnim odborom.

§. 15. Na odredjeni dan ima dotični odbor, držeći se po mogućnosti naravnoga reda (n. p. po obćinah, podobćinah, ulicah, trgovih itd.) započeti popis, pa ga neprekidno dotle nastaviti, dok godj još ima izbornikah.

§. 16. Lica ženska nemaju prava izbornoga

§. 17. Izbornik je, ako mu nestoji na putu koja od zapriekah izbrojenih u §. 3. slov. a, e, f, g, h, bez razlike vjerozakona svaki punoljetan stanovnik ove kraljevine,

I. U slob. i kralj. gradovih: 1) ako je mjestni gradjanin, ili 2) ako u obsegu grada posjeduje nepokretninu kakovu kao vlastnik, i od nje plaća najmanje pet for. izravnoga poreza; ili 3) ako se je u gradu nastanio kao obrtnik, ter od svoga obrta plaća

najmanje šest for. izravnoga poreza; ili 4) ako je advokat, doktor pravah ili liečničtva, chirurg, zomljomjer, akademični umjetnik, javni učitelj, profesor, župnik ili kapelan.

II. U županijah: 1) ako u izbornom kotaru posjeduje nepokretninu kakovu kao vlastnik, i od nje plaća najmanje četiri for. izravnoga poreza; ili 2) ako je kućni gospodar koje kućne zadruge, koja posjeduje četvrt selišta dosada urbarskoga, ili posjedovanje spodobne prostranosti; ili 3) ako je u izbornom kotaru nastanjen, ako spada u koj od redovah, gore pod I. 3. i 4. naznačenih, i plaća od svoga obrta najmanje pet for. izravnoga poreza.

§. 18. Sastavljene listare izbornikah imadu se javno izložiti uz osam danah na sastajalištu odbora, ter o tom da je to učinjeno, obavjestiti pučanstvo izbornoga kotara tim dodatkom, da je svakomu slobodno uz ovaj rok od 8 danah izložene listare izborničke pregledati, ter proti izpravnosti istih prigovoriti.

§. 19. Prigovor može biti upravljen proti tomu: a) ako prigovornik nije unešen u listaru izborničku po zakonu; b) ako je tko tretji upisan nezakonito.

§. 20. Prigovor ima se ustmeno ili pismeno podignuti kod predsjenika odbora, ter podjedno imadu se pridonieti potrebita dokazala. Odbor ima bazotezno riešiti ter odluku prigovorniku ustmeno ili pismeno oglasiti.

§. 21. U županijah ima se ustmeni prigovor, a tako isto i odluka istog zajedno s dotičnimi razlozi na kratko pobilježiti, pa ako se proti ovoj odluci uloži utok, vas dotični zapisnik zajedno s pridonešenimi dokazali predložiti drugoj molbi.

§. 22. Ako je prigovor upravljen proti kojoj gradskoj listari izborničkoj, pa ako prigovoritelj s odlukom nije zadovoljan, prosto mu je proti toj odluci uložiti utok na magistrat, koi će o tom saslušavši predsjednika odbornoga imati čim prije izreći konačnu odluku.

§ 23. Ako je pako prigovor upravljen proti kojoj izborničkoj listari u županiji, pa ako se proti dotičnoj odluci odbora uloži utok, o ovom utoku odlučuje kao druga i posljednja molba municipalna skupština županijska, ili ako iste u onaj mah nebi bilo, — osobiti odbor, sastojeći od jednoga podžupana kao predsjednika i šest članovah. Ovaj odbor izabrat će za taj slučaj županijska skupština tom prigodom, kad bude razdjeljivala županiju na izborne kotare. I županijska skupština, i ako nje neima, ovaj odbor ima uložene dotične utoke riešiti bezodvlačno.

§. 24. U slučajevih napomenutih u §. 22. i 23. ima se utok ili odmah prigodom tom, kad se proglasi dotična odluka, ili najdulje uz dan onaj, kojega je odluka proglašena, uložiti ustmeno ili pismeno kod odbora. Kod dostavljenih odlukah uz vrieme, u koje c. kr. pošta dvaput od dotičnog utočnika doći može.

§. 25. Ako se prigovor utokom pronadje temeljit, ima se po tom odmah izpraviti opadnuta listara izbornička.

§. 26. Po izmaku roka za prigovore, i pošto budu uzriešeni svi uloženi utoci, imadu se listare izborničke konačno završiti, ter da je to učinjeno, zabilježiti na istih listarah primetnuvši dan i podpis članovah odbora. To isto mora se svakako bez obzira, da li su uloženi utoci riešeni ili nisu, odmah učiniti, čim po izmaku osmodnevnoga roka za prigovore bude minulo dalje vrieme od petnaest danah. Nu u ovom slučaju bit će slobodno oštećenome time utočniku pritužiti se toga radi na svom miestu proti onom organom, koji su riešitbu njegova utoka zanemarili.

§. 27. Kad su izborničke listare konačno zaključene, imadu dotični odbori izvornike, prirediviši za sebe i pridržavši vjerovne prepise istih, — za osam danah u županijah velikomu županu, a u gradovih, nepridržavši za sebe nikakovih prepisah, magistratu podnieti.

Veliki župan i magistrat dužni su primljene izvornike izborničkih listarah, priredivši za sebe i pridržavši vjerovne prepise istih, bezodlačno predložiti banu.

§ 28. Dan kojega će se birati zastupnici, odredit će ban za svukolike kraljevinu.

Izborni dan za svu kraljevinu mora biti jedan, ter se tako odrediti, da će biti uzmožno, dovršiti izbor zastupnikah najmanje deset danah prije, nego će se otvoriti sabor, — a odredjeni izborni dan najmanje petnaest danah unapred oglasiti narodu javnimi obznanami, i inimi običajnimi putevi i načini.

Ovo proglasiti imat će u županijah municipalna skupština, ili ako nje nebi bilo, — veliki župan ili podžupan, a u gradovih dotični magistrat.

§. 29. Čim bude ustanovljen obćeniti izborni dan, dužan će biti veliki župan, a u gradovih predstojnik magistrata, za svaki izborni kotar imenovati za upravu izbora predsjednika i bilježnika, a za taj slučaj, ako bi ovi bili zaprečeni, svakome namjestnika, ter imena istih, kao i imena dotičnih kotarah izbornih bezotezno prijaviti banu.

Ova lica čine izborno povjerenstvo, pri kojem sudjeluje bilježnik bez glasa. —

§. 30. Predsjednik imenovani za upravu izbora ima se pobrinuti o to, da se barem dva dana unapried oglasi doba, u koje će se na ustanovljeni izborni dan otvoriti skupština izbornikah.

Ovo doba ima biti svagda deveta ura rano.

§. 31. O ustanovljenoj uri izjavi predsjednik, da je skupština izbornikah otvorena, s tom primjetbom, da svaki izbornik ima pravo očitovati svoju misao slobodno i bez zapreke, da je pako domaćimi zakoni strogo i pod kazan zabranjeno, na ikoji način smetati skupštinu izbornu.

§. 32. Svaki izborni kotar izabire samo jednoga zastupnika.

§. 33. Pravo glasa u izbornom kotaru imaju samo oni izbornici, koji su upisani u izborničke listare istoga izbornoga kotara; niti ikome od onih, koji su jurve upisani u izborničke listare kotara, nemože se uzkratiti pravo glasa.

U tu svrhu imadu se završene konačne listare izbornoga kotara javno izložiti u skupštini izbornoj.

§. 34. Nitko nesmije s ikakvim oružjem doći u skupštinu.

§. 35. Svaki izbornik vlastan je samo osobno, i to u jednom samo izbornom kotaru glasovati. Ako proti tomu uzpostupi, ima se kazniti globom primjerenom njegovom imetku.

§. 36. Pravo i dužnost, uzdržati mir i red u izbornih skupštinah, i kod popisivanja izbornikah, pristoji izključivo predsjedniku.

Van da on uzište, nesmije se postaviti nikakova oružana sila u neposrednoj blizini onoga mjesta, gdje bivaju skupštine ili sjednice. Kako vlasti gradjanske, tako i zapovjednici oružane sile državne, dužni su dovoljiti bezuslovno dotičnomu zahtjevu predsjednika.

§. 37. Odmah, čim se otvori izborna skupština, izvidi predsjednik ukupni broj sakupljenih izbornikah.

Koji poslje dodju, imadu se prijaviti predsjedniku u tu svrhu, da jim se imena pobilježe.

§. 38. Izza kako bude izvidjen ukupni broj izbornikah, prosto je svakomu izborniku naznačiti skupštini za izbor jednoga kandidata, koji po njegovom mnienju uživa obćenito pouzdanje izbornikah.

Na to, da se ovim pravom posluži, ima predsjednik izrekom i razgovjetno pozvati izbornu skupštinu.

Ova naznaka ima se činiti svagda javno i ustmeno.

§. 39. Ako se naznači samo jedan kandidat, ima predsjednik u skupštini javno i razgovetno prozvati ime njegovo ter one izbornike, koji su za kandidata, pozvati, da se oddiele od ostale skupštine, ter da na stranu desnu stupe.

Ako je po tom većina izbornikah na stranu stupila, ima se kandidat odmah prozvati kao izabrani zastupnik.

Ako li su pako izbornici na desno odstupivši u manjini, ili ako su brojem jednaki onima, koji su na mjestu ostali, onda ima predsjednik pozvati izbornike da naznače inoga kandidata, pak onda pošto se naznači javno i razgovjetno novi kandidat, isti postupak ponoviti.

Ako se konklamaciom na jedan mah naznače više izbornih kandidatah ili dapače svi izborni kandidati po izbornoj skupštini, onda je držan predsjednik, pobilježiti točno sve naznačene kandidate, izbornikom jih pročitati, ter svakoga pojedinoga kandidata podvrći glasovanju na način gore ustanovljeni.

Glasovanja imadu se nastaviti dotle, dok se budi postigne većina za kojega kandidata, budi dok se u obće novi kandidat naznači.

§ 40. Ako se obredjaju kandidati svikolici a nijedan od njih nezadobije nadpolovične većine glasujućih, onda se ima odmah glasovati o onoj dvojici kandidatah, koji su za sebe zadobili najviše glasovah. U tu svrhu pozove predsjednik one izbornike, koji hoće da svoj glas dadu jednom kandidatu, da odstupe na lievo, a one, koji hoće da se izjave za drugoga kandidata, da odstupe na desno.

U tom slučaju ima se ne samo ime jednoga i drugoga kandidata prozvati javno i razgovjetno, nego i čim razgovjetnije naznačiti ona strana, na koju imaju odstupiti oni, koji za njega glasuju.

Ako pri ovom glasovanju na strani jednoj i drugoj uzsliedi i pokaže se posve jednaki broj glasovah, onda odlučuje izmedju kandidata jednoga i drugoga kocka.

§. 41. Glasovi se broje i bilježe glasno i javno.

§. 42. Svako pojedino glasovanje kako u slučajevih §. 40. tako i u slučajevih §. 41. ima se unieti u zapisnik, koji se vodi o izboru.

§. 43. Zapisnik o izboru vodi bilježnik u dva primjerka. Ovaj zapisnik ima sadržavati: 1) dan izbora; 2) ime izbornoga kotara i glavnoga njegova mjesta; 3) ime predsjednika i bilježnika; 4) ukupni broj pritomnih izbornikah; 5) uz ime svakoga pojedinoga izbornoga kandidata, koji je podvrgnut glasovanju, broj izbornikah, koji su za njega i broj izbornikah, koji su proti njemu glasovali; 6) ako je odlučila kocka, napomenuv o tom, i o načinu, kako se je pri tom postupalo.

Na koncu ima se dodati i to: da je dakle N. N., (ime izabranoga zastupnika) kao zakonito izabran zastupnik izbornoga kotara N. N. priznan i prozvan.

§. 44. Zapisnik o izboru ima se u dva primjerka još dok traje skupština, — sastaviti, ter odmah cjelovit i vaskolik jasnim glasom pročitati skupštini. Pri tom je prosto svakome izborniku sam glavom pregledati zapisnik, ter ako budi ovim putem ili inače opazi u njem nedostatakah, ili neizpravnostih, to javno prigovoriti i konstatirati, a tako isto i iskati, da se izprave takove neizpravnosti.

§. 45. Zapisnik o izboru po prediducém §. javno uvjerodostojen, ima se prije, nego se razpusti skupština, u primjerku jednom i drugom ne samo po predsjedniku i bilježniku, nego i po najmanje deset izbornikah vlastoručno podpisati, ter jedan primjerak od toga odmah uručiti zastupniku.

§. 46. Primljeni zapisnik o izboru ima služit zastupniku kao vjerodajnica.

C. U c. kr. vojničkoj Krajini.

§. 47. Nitko, koji prinadleži c. kr. vojsci kao pravi vojnik, (combattant) nesmije učestovati u izborih zastupnikah za vojničku Krajinu.

§. 48. U ostalom izabiraju mjesta navedena u §. 6. ovoga zakona svoje zastupnike, i izdaju im povjernice na onaj isti način, kao i god. 1861.

§. 49. U pogledu izbora zastupnikah za okružja pukovnijah, odredjuje se sliedeće: 1) Odbornici obćinah, koje se nalaze u pojedinom kotaru kompanijskom, izabiru pod predsjedom najstarijega izmedju njih u pritomnosti zapovjednika od kompanije ili njegova namjestnika kao političnoga glavara kotarskoga, iz sredine dotičnih obćinah po dva izbornika; 2) izbornici svakoga pojedinoga okružja regimentskoga, pošto se pod predsjedom najstarijega izmedju njih u pritomnosti zapovjednika od pukovnije ili njegova namjestnika kao političnoga glavara okružnoga sakupe na odredjeni za svu kraljevinu izborni dan (§. 38.) u mjestu štopskom, izabiru po dva zastupnika, i izdaju im potrebitu povjernicu. 3) Odbornike obćinah (točka 1.) sazivlje zapovjednik od kompanije, izbornike (točka 2.) pako zapovjednik regimente.

D. O vlastelstvu.

§. 50. Vlastela, kao najviši porez plaćajući, sačinjavaju u svakoj županiji posebno izborno tielo, izuzamši županiju riečku, koja se u tom obziru županiji zagrebačkoj pridružuje.

§. 51. Oni biraju u glavnomu mjestu županije pod predsjedom velikoga župana načinom u ovom zakonu propisanim, u § 8. propisani broj zastupnikah.

Glava III. O izberivih, i o trajanju zastupničkoga zvanja.

§. 52 Nijedan izborni kotar, i nijedno izborno tielo nije pri izboru zastupnika stegnuto na granice izbornoga kotara, niti na sredinu ili stališ izbornoga tiela. Zastupnik može različit biti od svojih izbornikah i svojim prebivalištem i svojim stališem

§. 53. Za zastupnika može se izabrati svatko: a) ako mu na putu nestoji koja od zaprekah napomenutih u §. 3.; b) ako neprinadleži c. kr. vojsci kao vojnik (combattant).

§ 54. Nu nemogu se izabrat za zastupnike: a) okružni ili kotarski sudci i pristavi u onom kotaru, u kojem su namješteni; b) članovi izbornoga povjerenstva u onom izbornom kotaru, za koje je isto povjerenstvo postavljeno.

§. 55. O tom, da li je valjan izbor kojega zastupnika, kao i o tom, da li koj izabranik ima pristup na sabor, odlučuje sabor.

§. 56. Ako se koj javni urednik izabere za zastupnika, nemože mu se niti zabraniti prihvat toga zvanja, niti uzkratiti dopust, ako ga na to uztreba.

§. 57. Ako se tko u više izbornih tielah izabere za zastupnika, držan je za dva tjedna od onoga dana počamši, kad sabor dotične izbore obnadje za zakonite, izmedju povjerenih mu tih različitih miestah zastupničkih odabrati jedno.

Ako toga neučini, ima se kockom riešiti, kojemu izbornomu kotaru ili kojemu izbornomu tielu on da bude zastupnik.

§. 58. Jedini sabor vlastan je primiti ostavku zastupnika jurve izabranoga.

§. 59. Ako se smrću, ostavkom (§. 58) ili na ini koj način izprazni mjesto kojega zastupnika, imadu se izbornici dotičnoga izbornoga kotara ili dotično izborno tielo najdulje za 15 danah, izza kako se je mjesto izpraznilo, — sakupiti, ter izabrati novoga zastupnika.

§. 60. Zastupnici se izabiru samo za vrieme, dok traje sabor, za koji se izabiru.

Glava IV. O zadaćah sabora i o povlastih njegovih članovah.

§. 61. Pravo iniciative pristoji i Nj. Veličanstvu kralju i saboru samomu.

§ 62. Kralj izvršuje ovo pravo putem kralj. predlogah.

§. 63. Nijedan član sabora nesmije se radi mnienja izjavljena viećajuć o kojem predmetu, uz ikoji način progoniti, a kamo li kazniti.

§. 64. Nije dopustiv proti ikojemu članu sabora šest tjedanah prije a toliko tjedanah poslie sabora osobni zatvor.

§. 65. Nijedan član sabora nesmije se, izim ako se uprav u činu zateče, za vrieme i bez privole sabora progoniti ili kazniti radi kakova djela kažnjiva.

Glava V. O predsjedničtvu, o redu sjedenja i o redu poslovnom sabora.

§. 66. Sabor se sakuplja u jednoj kući.

§. 67. Sabor otvara u ime Nj. Veličanstva kralja, ban, koj i predsjeda saboru.

§ 68. Razpravni jezik izključivo je jezik narodni.

§. 69. Potanji poslovni red ustanovljuje sabor, držeći se pri tom načelah, sadržanih u ovom zakonu.

Glava VI. O odšteti za članove sabora.

§. 70. Zastupnikom ima se dati odšteta, koje kolicinu sabor odredjuje, i to iz zemaljske zaklade hrv.-slav., a zastupnikom vojničke krajine ima se ova predplatiti uz naknadu iz vojničko-krajiške upravne zaklade.

Glava VII. O reviziji i o trajanju ovoga zakona.

§. 71. Ovaj zakon, budući privremen, ima se odmah na prvom saboru podvrći reviziji, koja absolutnom većinom glasovah biva.

Ako se revizija ovoga zakona nebi preduzela na prvom saboru, onda ostaje ovaj zakon u kriepostí, dok se mjesto njega putem ustavnim nestvori zakon ini.

./. Obrazac.

br. tek.	Ime i prezime izbornika	prebivalište i kućni broj	doba života	stališ i obrt	izravni porez	obseg dosadanjega urbarskoga selišta	Opazka
1	Ivan Ivić	Vrabče br. 17	34 g.	seljak	—	1/2 selište	
2	Luka Mandić	Potok 36	40	krojač	20 fr.	—	

U Zagrebu 30. svibnja 1861. Vončina s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 112.

Zakonski predlog narod. zastup. Jaćima Pavletića o zemaljskoj vladi i o saboru.

Visoki sabore!

Na poziv našeg premilostivog kralja i gospodina sakupi se narodni sabor da položi tvrd temelj budućnosti naše premile domovine od jadranskoga mora pa do Dunava. Na tom temelju moramo svi radit sjedinjenimi silami, temelj pako iste i stožer jeste nedvojbeno preustrojstvo upravno naše domovine počamši od zemaljske vlade pa do občinske.

Ovu potrebu osietio je već i sabor godine 1848., te je odredio člankom XV. osam odborah ad hoc, od kojih njekoji izradili su bili svoje operate, imenito članak o saboru, o ustrojenju državnog vieća (zemaljske vlade) o preustrojstvu vojničke Krajine itd.

Ali i na ovaj visoki sabor stigli su medju kraljevskimi predlozi i oni o privremenom ustrojstvu banskog stola i kraljevskog namjestničkog vieća, te suglasno moraju se uzeti u pretres i privremeni naputak uredjenja županijah, gradovah, občinah i sudovah, kao ne manje i privremeno uredjenje sabora.

U svrhu uredjenja zemaljske vlade a i narodnog sabora podlažem dotične zakonske osnove pod A. B. s molbom, da se uvrste u broj predmetah saborskih; nu počem su već nekoje slične osnove v. saboru podnešene, a nekoje mogle bi biti još pridonešene, to scienim da bi bilo od neobhodne potrebe, da se naimenuju dva odbora ad hoc, jedan za struku političku, a drugi za sudbenu, u tu svrhu, da iz više osnovah sličnih sastave jednu, te tako prirede i spoje sve ono što budu dobroga našli u njih, i time olakšaju ne malo posao ovaj tegobni, nu za našu domovinu od najveće važnosti, ukupnom pretresivanju saborskom. U Zagrebu, 5. lipnja 1861. Pavletić, s. r. narod. zast.

Članak o zemaljskoj vladi.

§. 1. Nutarnje upravljanje zemlje povjereno je zemaljskoj vladi, koja sastoji iz odsjekah za prosvjetu, vjerozakon, financije domaće, trgovinu po kopnu i moru, prometnost, poljodjelstvo, gradjevine, pošte, unutarnje poslove, pravosudje, obranu domovine i vojsku.

§. 2. Svaki pojedini odsjek ili više odsjekah ukupno rukovodi po jedan (dvorski ili zemaljski) savjetnik kao načelnik, od kojih ima biti najmanje pet kao članovah zemaljske vlade. K ovim pridodat bi se mogao još načelnik računovodni i državni odvjetnik za poslove fiška i kriminalne.

§. 3. Predsjednik zemaljske vlade jeste ban imenovan po kralju na predlog sabora, a u njegovom odsuću najstariji načelnik. Prabilježnik pako kraljestva, izabran po saboru, vodi poslove bilježničtva pri istoj vladi. Ostale članove s obzirom na pojedine županije, izim načelnika računovodnog i glavnog državnog odvjetnika, koje sam sabor izabira, na predlog bana imenuje sam kralj.

§. 4. Vojvoda kraljestva (Supr. Capitaneus Regni), izabran po saboru, biti će zapovjednik sve zemaljske vojske neuredne kao i uredne.

§. 5. Svi članovi zemaljske vlade imaju biti rodjeni sinovi ove domovine ne mladji od 30 lietah. U isto doba nemogu biti kod zemaljske vlade rodjaci i svojaci do trećeg stupnja. Svi se poslovi riešavaju većinom glasovah, a u slučaju jednakosti predsjednik ima dva glasa.

§. 6. Uz kralja ima biti uvjek državni tajnik ove kraljevine sa dvemi dvorskimi savjetnici, koji se imaju mienjati svake godine sa načelnici zemaljske vlade. Oni imaju jednake dužnosti i jednaku odgovornost naprama zemaljskom saboru, kao i ostali članí zemaljske vlade, i jedino u njihovoj pritomnosti mogu se riešavati svi poslovi ovih kraljevinah po kralju. Svi predlozi podnešeni kralju po stanovnicih ovih kraljevinah imaju se predati najprije zemaljskoj vladi za da ih poprati sa svojim mnenjem; u obće nemogu se poslovi ovih kraljevinah prije riešiti, ako nebi poslušnuta zemaljska vlada.

§. 7. U svakom odsjeku pod područjem dotičnoga načelnika ima biti potrebiti broj izvjestnikah, perovdjah i ostalih pomoćnih osobah. Isto tako i uz državnog tajnika ovih kraljevinah, koj se nalazi uz kralja.

§. 8. Na predlog zemaljske vlade kralj imenuje izmedju sinovah ove domovine u razmjerju županijah sve činovnike i dostojanstvenike gradjanske, crkvene i vojničke u koliko na kraljevsko imenovanje spadaju, kao što se isti i u mir postavljaju.

Ovi se zaprisižu na vjernost i poslušnost ustavu i kralju.

§. 9. Kralj ima pravo zločinca pomilovati, saslušavši zemaljsku vladu, kako bude izrečena konačna osuda. Nu načelnik kod zemaljske vlade stavljen pod tužbu po zaključku sabora, nemože biti pomilovan, nego na naročito zahtievanje naroda.

§. 10. Svi članovi zemaljske vlade dužni su, ako nisu zakonito zapriečeni, biti pritomni kod viećanja, te se nemože nikakov zaključak izreći, ako ih nije bilo barem dve trećine. Isto se to razumieva i za državno tajničtvo ovih kraljevinah pri kralju.

§. 11. Svi predlozi budi za popunjenje službah, budi za druge važne stvari, imaju biti učinjeni po onom načelniku, na koga odsjek spadaju, te i u smislu zaključka izrečenog po zemaljskoj vladi većinom glasovah opravljeni. U slučaju zakonitog zapriečenja kojeg načelnika, predsjednik zemaljske vlade u suglasju ostalih članovah odredit će drugog načelnika za podnešenje predloga.

§. 12. Kod zemaljske vlade vrhu sviuh sjednicah i stvarih u njih pretresanih vodit će se po prabilježniku kraljestva zapisnik. U ovaj imaju doći svi predlozi i mnenja sviuh članovah zemaljske vlade, koji su odgovorni saboru za svaki zaključak protivan zemaljskim zakonom, i štetan za ove kraljevine i njihove stanovnike.

§. 13. Sve odluke zemaljske vlade moraju biti odpravljene na kraljevo ime i podpisane po banu ili njegovom namjestniku, onda dotičnom načelniku i prabilježniku kraljestva. Ostale kraljeve zapovjedi i naredbe imaju biti protupodpisane po državnom tajniku, i jednom dvorskom savjetniku. Odluke i zapovjedi, koje nisu ovako odpravljene, nemogu biti po nijednoj oblasti izvršene.

§ 14. Sve predstavke kao i odluke imaju biti odpravljene u narodnom jeziku.

§. 15. Nijedan član zemaljske vlade ni ostali činovnici u njihovih odsjecih ponamješteni, u isto doba nemogu imati druge kakove službe, niti biti narodnimi zastupnici pri zemaljskom saboru.

§. 16. Načelnici zemaljske vlade držani su, kad zaište sabor, stupiti predanj i dati mu ubaviest gdje uztreba.

§. 17. Kad zaište sabor, držan je svaki načelnik zemaljske vlade kao i prabilježnik kraljestva pregleda radi predložiti svoje pismenke ili njemu, ili izabranom po njemu odboru.

§. 18. Svaki načelnik zemaljske vlade može se potegnut napose na odgovor: a) za svaki takov čin ili naredbu, koja vriedja političnu individualnost ovih kraljevinah, ustav i obstojeće zakone, i koju je službeno izdao ili učinio; b) za nevjerno rukovodjenje, ili nezakonito uporavljenje povjerenih mu novacah i državnih dohodakah; c) za nemarnost

u ovršivanju zakonah ili uzdržavanju javnoga reda i sigurnosti, u koliko bi podatimi mu sredstvi tomu bio doskočiti mogao.

§. 19. Zemaljska vlada ima, pregleda i odobrenja radi, predložiti saboru svake godine: a) za buduću godinu osnutak troška i dohodka ovih kraljevinah; b) za prošastu godinu točan i obširan račun svega dohodka i troška, koj mu je one godine kroz ruke prošao.

§. 20 Dohodci, koje će sabor opredieliti svake godine za pokritje troškovah, pobirat će zemaljska vlada kroz svoje organe za račun zemaljske pjeneznice, koja ima stati u zemlji i jedino za domaće potrebe

§. 21. Svi zakoni i zaključci sabora podnašati će se kralju za dotično potvrdjenje putem zemaljske vlade, koja jedina kao kraljevsko vieće može biti saslušana.

Članak o saboru.

§. 1. Narodni je sabor jedna od najstarijih i najsvetijih ustanovah u kraljevini. On je zakonita volja svega naroda hrvatskog, te zakonito sakupljen, po svojih velikaših i zastupnicih ima jedinu vlast zakonotvornu.

§. 2. Tko se držanju i slobodnoj radnji sabora protivi, izdajnik je naroda i domovine.

I. O sastavu sabora.

§. 3. Pravo izbora imaju svi narodni državni gradjani punoljetni i neporočni, koji su rodjeni sinovi domovine, vodeći svoju lozu od otca i matere domaćih, i oni inostranci, koji su zakonom pridomaćeni.

§. 4. U svakoj županiji i dotičnoj obćini, budi gradskoj budi seoskoj, vodit će se imenik svijuh mužkaracah punoljetnih, u koji prije neg budu upisani kao imajući pravo izbora, morat će pred sudom javno i očito položiti prisegu vjernosti ustavu, narodu i domovini.

§. 5. Na svakih 16,000 stanovnikah birat će se po jedan zastupnik, te u pogledu toga svaka županija dielit će se u pripadajući broj izbornih kotarah. Preostatak stanovnikah nadilazeći polovicu uzet će se za podpuni broj.

§ 6. Kr. gradovi imajući preko polovice naznačenog broja, izabrat će po jednog zastupnika, imajući pako tri polovice, po dva.

Ostali gradovi i mjesta birat će u izbornih kotarih županije.

§. 7. Način izbora opredielit će posebni izborni zakon.

§. 8. Narodni zastupnici imaju biti rodjeni sinovi ove domovine, uživajući sva grandjanska i politička prava, navršivši tridesetu godinu, i stanujući u zemlji već od 10 lietah, i da su rodjeni u obsegu županije, za koju budu izabrani, ili da u njoj stanuju već od pet lietah.

Nu javni činovnici nemogu biti izabrani u kotaru, u kom služe.

Ako bude jedan te isti izabran i u županiji u kojoj se rodio, i u onoj gdje stanuje, onda izbor valja za ovu zadnju.

§. 9. Velikaši, crkveni il svetski, samo oni imaju pravo osobno uticati u zakonotvorstvo zajedno sa narodnimi zastupnici, ako imaju propisana svojstva za zastupnike i ako imaju na godinu najmanje dvanajst tisućah forintih čistog dohodka. Njihov se broj ustanovljuje na jednu petinu svih narodnih zastupnikah, t. j. na 4 zastupnika jedan velikaš.

§. 10. Nemogu biti članovima sabora viećnici zemaljske vlade, niti njihovi podčinjeni činovnici i ostali kraljevski službenici.

§. 11. Pravo izbora privremeno prestaje radi okrive sudbene kojeg zločinstva, ili stečišta, dok se nedokaže nevinost, ili nenaplate vjerovitelji. Gubi se pako podpunoma, kad se izgube prava gradjanska i politička, ili kad se kupi glas za svoj izbor, ili pravda svoj glas, ili nakon glasuje više nego u jednom izborom kotaru.

§ 12. Vlast zastupnika traje za trogodišnji sabor. Koncem svake godine izstupit će jedna trećina. Za prve dvije godine odlučit će žrebanje. Za izstupivšo zastupnike dotični kotari izborni mjesec danah prije otvorenja svakogodišnjeg sabora odabrati će druge zastupnike.

§. 13. Ako nebi hotio primit koj zastupnik svoj izbor, ili nebi mogao u sabor otići, onda će zauzeti njegovo mjesto onaj, koj izza njega bude najviše glasovah imao ili kao namjestnik odabran.

§. 14. Zastupnik izabran za sabor, nije zastupnik samo one županije i dotično onoga kotara ili grada, gdje bi izabran, nego svekolike domovine.

§ 15. Svaki zastupnik, koj nestanuje u mjestu sabora, ima pravo na odštetu iz zemaljske pjeneznice u ime troškovah 200 for. na mjesec, a za putne troškove 1 for. po milji.

II. O otvorenju sabora.

§. 16. Sabor se ima držati svake godine, i otvara se svagda bez svakog pozivanja na prvi ponedjeljak svakog mjeseca ožujka u mjestu, gdje stoluje zemaljska vlada.

Ako pak bude potrebno, sazvat će kralj i dotično ban izvanredni sabor i u drugo doba.

§. 17. Sabor otvara i samo kad se poslovi dovrše, zatvara sam kralj, ako je u mjestu, a drugčije ban, kao zakoniti njegov namjestnik. Sabor traje najviše tri mjeseca svake godine, nu nemože se niti odgoditi ili zatvoriti niti razpustiti, dok se za buduću godinu osnutak troškovah i dohodakah neuredi i ne odobri, a računi državni od prošaste godine nepretresu.

§. 18. Nemože se ni započeti ni držati sabor, ako neima pritomnih zastupnikah barem dve trećine.

§. 19. Kako prispiju na ustavljeni dan dve trećine zastupnikah, skupit će se predbježno pod predsjedom najstarijeg zastupnika po godinama, da pregledaju izborna punomoćja u smislu sabornog svog poslovnika.

Što kad bude učinjeno, birat će svake godine tajno i savršenom većinom glasovah svog predsjednika i podpredsjednika i četiri bilježnika kao i reditelje i ostale potrebite činovnike, i time će se ustanoviti sabor.

§. 20. Tako sastavljeni i ustanovljeni sabor otvorit će se svečano po kralju, ili banu kao njegovom namjestniku, prestolnim govorom, u kom će se razložiti stanje i potreba kraljestva.

§. 21. Sjednice su javne. U dvoranu ipak gdje se vieća, nesmije doći nitko već sami zastupnici

§. 22. Zastupnici nisu dužni nikome i nikada odgovorati za ono, što na saboru budu govorili.

§. 23. Zastupnik nemože ni za što zatvoren biti za vrieme sabora, dok ovaj najprije neodobri. No kad bi ga vlast na samom činu zločinstva uhvatila, može ga zatvoriti, ali je dužna odmah od sabora odobrenje iskati, da ga u zatvoru zadrži.

§. 24. Ako se novi izbori nerazpišu i zastupnici neizaberu do prvog mjeseca veljače, onda će se zastupnici izišavši smatrati kao da su na novo izabrani, i dužni su,

nečekajući na poziv kakove vlasti, sami s ostalimi zastupnici na odredjeno mjesto i vrieme poći i sabor otvoriti.

§. 25. Ako koj zastupnik ostavku da, ili umre, ili se mjesto njegovo drugim kojim načinom izprazni, predsjednik sabora ima tad narediti putem vlasti izvršujuće, da se za tri nedelje drugi zastupnik na mjesto njegovo izabere.

§. 26. Koj god zastupnik u vrieme svoga zastupničtva dobije od vlade kakovu državnu službu, prestaje biti članom sabora.

§. 27. Ako se koj zastupnik udalji bez dopusta od sabora, smatra se mjesto njegovo za prazno, i ima se naredit i učinit novi izbor.

U tom slučaju gubi takov zastupnik svaku naknadu na putne troškove i ostale.

III. O djelokrugu sabora.

§. 28. Nikakvi se zakoni nemogu ni izdati, ni promieniti, ni zakonito protumačiti bez sabora.

§. 29. Sabor ima vlast uništiti svaku administrativnu naredbu protivnu zakonom i koristi naroda i kraljestva.

§. 30. Kraljestvo se nemože niti zadužiti niti na što obvezati dok na to sabor nepristane.

§. 31. Nemože se ustanoviti nikakav porez ili daća budi za zemaljske potrebe, županijske ili obćinske, koja bi na teret narodu posredno ili neposredno pala; niti nikakav izdatak učiniti po zemaljskoj vladi, ako ne kako bude u proračunu godišnjem po saboru odobreno za svaku struku javnog upravljanja.

§. 32. Darovah ili pensijah iz zemaljske blagajne kralj bez privoljenja sabora nikome odredit nemože.

§. 33. Bez sabora nemože se nikakovo narodno ili zemaljsko dobro prodati ili zamieniti, ili drugčije oteretiti.

§. 34. Sabor će se starati i za upravu narodnih dobarah.

§ 35. Sabor može pregledati sve poslove upravne, i o njih svoja mnienja izreći.

§. 36. Bez sabora nemože se ni ustrojiti ni preinačiti ni odstraniti budi kakva vlast gradjanska ili sudbena ili javni ured, kao niti dotične plaće opredieliti.

§. 37. Sabor ima odobriti razporezanje porezah medju županije i obćine budi za potrebu zemaljsku ili municipalnu.

§. 38. Sabora djelo bit će pregledat i odobriti račune sviuh troškovah kraljestva. U tu svrhu moći će imenovati članove računovodnog odsjeka s obzirom na razmjerje županijah.

§. 39. Računovodnom odsjeku nadleži izpitivanje računah sveobćeg zemaljskog upravljanja i onih osobah, koje moraju zemaljskoj blagajnici račune polagati. Pasi i na to, da troškovi neprekorače godišnji proračun. Zaključuje račune svijuh upravnih strukah, i dotičnimi namirami i ubaviestim prirediuje za predložiti ih saboru sa svojimi opazkami.

§. 40. Sabor će nastojati unapredit promet i trgovinu budi na kopnu budi na moru.

§. 41. Djelo sabora biti će takodjer javno podučavanje, ustanovivši dotične propise.

§ 42. Sabor će ustanoviti u obće sve propise za javno zdravlje i sigurnost kraljestva.

§. 43. Nalaže se saboru da brani slobodu štampe, saviesti i osobe svakoga pojedinoga gradjanina, što se postigava s nezavisnimi sudci.

§. 44. Članove vrhovnog suda kao i prizivnog za cielu kraljevinu, predlagat će sabor s obzirom na razmjerje županijah. Ova visoka sudišta izabirat će izmedju sebe svoje predsjednike i podpredsjednike.

§ 45. Sabor će primati zaslužne inostrance kao i one rodjene u zemlji od inostranacah, kako budu postigli punoljetnost, u broj domaćih sinovah kraljestva.

§. 46. Sabor može svakoga činovnika preda se pozvati na odgovornost a osobito načelnike zemaljske vlade, te ih i obtužiti sa dvie trećine glasovah radi prestupakah suprot ustavnim zakonom i zloporabi uredovne vlasti. Napokon:

§. 47. Sabor se ima starati o svemu, što narodna korist i zemaljska iziskuje, i gdje je potrebito njegovo suglasje u smislu ustavnih zakonah.

IV. O poslovanju sabora i potvrdjenju zakonah.

§ 48. Svaki predlog obrazložen, ili osnova kojeg zakonskog članka ima se po kojem članu pismeno saboru podnieti.

§. 49. Dva dana poslie predložene i pročitane osnove kojeg predloga ili zakonskog članka, pročitat će se po drugi put, te će sabor odlučiti, ima li se ili ne uzeti u pretres. Nu prešni predlozi izvanredno, ako četiri petine sabora zahtievaju, mogu se i odmah u pretres uzeti.

§. 50. Ako sabor primi predlog, ustupit će ga polag važnosti predmeta odredjenom odboru, u kom će biti uvjek i predložitelj radi predbježnog potanjeg izpita.

§. 51. Cieli sabor u tu svrhu razdielit će se u više odborah polag strukah upravnih, no tako da od svake županije bude barem po jedan član.

§ 52. Četiri dana poslje primljenog predloga čitat će se po treći put, te će se ustanovit i dan za konačno pretresivanje.

§. 53. Kada prispije dan, odredjeni za konačno pretresivanje kojega predloga, onda sabor odlučuje glasovanjem, da li će se pustiti u pretresivanje ovoga predloga ili ne? Ako se prime, započet će viećanje o načelu predloga.

§. 54. Zatim se pretresuju redom pojedini članci i na nje se protežući izpravci.

§. 55. Kada se svrši pretresivanje i po člancih, onda se drugi dan glasuje o cielom zakonskom članku ili predlogu.

§. 56. Na zahtievanje jedne petine prisutnih zastupnikah ima se glasovati javno, tako da se po imenu svaki član pozove.

§. 57. U glasovanje zakonah i svih ostalih predlogah odlučuje savršena većina svih prisutnih u sjednici (§. 18.). Nu važniji predmeti, kao što su novčani, političkih odnošenjah, promjene državo-ustavnih zakonah, izključenje kojeg člana iz sabora, izabranje prabilježnika i ostalih častnikah kraljestva ili njihovo predlaganje za imenovanje i t. d. valjano se mogu riešiti samo sa dvie trećine glasovah svih zastupnikah izabranih.

§. 58. Prošnje, tegobe i predlozi, u kojih sabor nenadje učiniti kakov zakon, odluku ili zaključak, ustupit će se zemaljskoj vladi.

§. 59. Predlog, koj propane, one se godine više preduzeti nemože.

§. 60. Ako bude broj glasovah s jedne i druge strane jednak u predmetih, u kojih je dostatna savršena većina, glasovat će se još jedanput, no u sliedećoj sjednici, te ako bude i opet broj jednak, pitanje takovo ili predlog propada.

§. 61. Kad sabor prime koju osnovu zakona u sjednici, onda iz te iste sjednice pošlje se rečena osnova podpisana po predsjedniku i onom bilježniku, koj je u toj sjednici vodio pero, pod pečatom kraljestva, ako se kralj nahodi na mjestu istome po saborskih izaslanicih, inače se preda zemaljskoj vladi s prošnjom da ju kralj potvrdi.

§. 62. Kad se zakoni potvrde, imadu se postaviti u službene novine vlade i proglasiti narodu putem dotičnih poglavarstvah i dobivaju svoju kriepost za mjesec danah, računajući od dana kraljeva potvrdjenja.

§. 63. Svi se zakoni i odluke sabora kao i svih zemaljskih vlastih izdavaju jedino u narodnom jeziku hrvatskom.

§. 64. Kad kralj zakone neodobri, može sabor vrhu uzrokah neprimljena po kralju zakona iznovice viećati, i ako se razlozi zadovoljni nenadju, saboru vlast ostaje, isti predlog opet kralju za potvrdjenje podnieti.

§. 65. Kralju se za potvrdjenje podnieti nemora: a) da se sabor za otvoren proglasi; b) da se izabrani od sabora predsjednik i podpredsjednik, bilježnici, i drugi saborski činovnici potvrde; c) da se vjerodajni listovi zastupnikah prime ili odbace; d) da se sabor za potrebito vrieme odgodi; e) da se inostranci pridomaće (naturaliziraju), i naken f) da se načelnici (savjetnici) zemaljske vlade, ili drugi viši zemaljski častnici i činovnici stave od sabora pod obtužbu i odgovornost.

§ 66. Obtuženim načelnikom zemaljske vlade i ostalim sudit će vrhovni sud kraljestva umnožen sa jednom četvrtinom saborskih zastupnikah, kojih će svake godine birati sabor tajnim odvjetovanjem onako kao i svoje predsjednike i podpredsjednike.

§. 67. Članovi izabrani kao sudci neće moć uticati pri pretresivanju obtužbe.

§ 68. Svaki obtuženik ima pravo bez navesti kakav razlog, zabaciti jednu trećinu članovah ovako sastavljenog vrhovnog zemaljskog suda, nu petnaest članovah mora ostati za presudjenje.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 113.

Predstavka zastupničtva slob. i kralj. grada Varaždina o tom: da poslatih si po predsjedničtvu kralj. namiest. vieća exemplarah carskoga patenta od 26. veljače 1861. u svom području proglasilo nije.

Visoki sabore!

Preuzvišeni gospodin ban trojedne kraljevine poslao nam je dopisom svojim od 25. travnja t. g. br. 905. nekoliko exemplarah carskih patentah od 26. veljače t. g., uslied kojih se ukida stalno i umnoženo vieće carevine i uvadja vieće državno, uputivši nas, da ove nazvane temeljne zakone u našem području proglasimo.

Za službenu dužnost držasmo Nj. preuzvišenosti odgovor, kojeg prepis ovdje pod ·/. prilažemo, pod današnjim danom odpraviti.

Poznajući domoljubivi duh visokog sabora nenalazimo od potrebe, da glede ovog nezakonitog postupanja dalje riečih gubimo, nu ipak prosvjedujući ovime svečano u ime čitavog stanovničtva ovog slobodnog grada proti ovom samovoljnom i nasiljnom napadanju na stožerna ustavna prava sa starodavnim zemaljskim zakonima čvrsto utemeljena, molimo visoki sabor, da blagouzhtije svom svojom snagom i domoljubivosti braniti i štititi starodavni izkušeni domaći ustav i s ovim spojena ustavna prava naroda. —

Preporučujući se blagoj naklonosti visokog sabora ostajemo sa odličnim štovanjem.

Dano iz javne obćinske sjednice dne 17. svibnja 1861. na viećnici slobodnoga i kraljevskoga grada Varaždina držane.

Visokom saboru! najodanije vieće grada Varaždina. Izdade Slavoljub Kušter, s. r. vel. bilježnik.

·/. Prepis. Preuzvišeni gospodine bane!

U smislu starodavnih svedjer u podpunoj svojoj krieposti obstojećih domaćih zakonah a napose po glasu zakletvah po svim dosadašnjim kraljima prigodom kruni-

senjah svojih položenik, pravo zakonodavstveno u ovoj zemlji pripada saboru sa svojim zakonito krunjenim kraljem.

Počim nam nebi poznato bilo, da je carski patent od 26. veljače t. g. od kojeg blagoizvoljiste visokim dopisom od 25. travnja t. g. br. 905. nekoliko exemplarah, koje si uzimamo čast Vašemu preuzvišenom gospodstvu u privitku vratit, po propisu stožernih načelah domaćeg ustava stvoren, te pošto se sadržane u njemu ustanove ne samo naprečac protive, već i posvema podkapaju domaći ustav; to bi mi neoprostivo sagriešili, kada bi namienjeno proglašenje prerečenog carskog patenta izvršiti hotjeli, — a uzdajemo se u domoljubje Vaše preuzvišenosti, da nećete od nas zahtjevati što nam nedvojbena gradjanska dužnost tako strogo zabranjuje.

Ostajemo medjutim sa dužnim strahopočitanjem.

Dano iz javne obćinske sjednice dne 17. svibnja 1861. na viećnici sl. i kr. grada Varaždina držano.

Preuzvišenosti Vaše! sluge najpokorniji vieće grada Varaždina. Za točnost prepisa Slavoljub Kušter, s. r. vel. bilježnik.

(Rieš. čl. XXII. i CIX.)

Br. 114.

Izviešće g. pukovnika Zastavnikovića o pritužbi Sime Pilja i drugih izbiračah pukovnije sluinske.

Presvietli bane!

Razumivši, da ovdašnji izsluživši stražmešter, Simo Pilja, kod Vaše preuzvišenosti proti meni pritužio se jest, što on iz broja onih dne 21. svibnja za zastupnike ove pukovine pri zemaljskom saboru u glavnom gradu Zagrebu izabranih izključen bijaše, držim si za dužnost, Vašoj preuzvišenosti slučaj te stvari najpokornije izjasniti.

Rečeni Simo Pilja imade, kao što se često u životu dogadja, tu nesreću, da on na zlu glasu stoji, bez da je igda radi toga pred sudom prigovaran bio. Obći glas u pukovini čuje se, da je on veliki parničar i pletkašica, koristohlepan i pijanstvu podvržen, k pletkama svake vrsti nagnut, i to sve u znamenitom stupnju, s jednom besjedom: „u svakom obziru nepouzdan." On bavi se s nesgodnim zanatom živoderstva, radi kojih vlastitostih dokuč vo jest, da on u pukovini nikakva preštimanja neima, niti imati može, k čemu još njekoje značajno okolstvo svjedoči, da on pri predtečnomu izboru postavljenih starešinah vlastite obćine za se nit jednog glasa dobiti nemogaše. Da njemu pako pri izboru zastupnikah ove pukovine k napomenutomu zemaljskom saboru toliko glasovah dospijahu, jerbo on ljubi medju svim izabranima najviše imade — može se osobitima okolnostima pripisati, i ja mislim u ime njega samo to dodati, da kadkad takodjer ljudi i gorjeg značaja svoje prijatelje imadu, osobito u sadašnjem vremenu.

Pilja imade jednu stranku za se, koja njega za svoje namjere upotriebiti htjaše, jere zla usta misle, da ista stranka nebi tako veoma medju prostim narodom, kano drugdi udomljena bila

Neglede na to, moradoh ja proti njegvom izboru, koji je njemu polag pripadavših glasovah dospio, kao zastupniku iz gori pomenutih uzrokah, glede vlastitosti njegvog neurednog značaja i sadašnjeg zanata kao živoderca prigovoriti. K tomu mišljaše ja u dužnosti moga položaja i moje saviesti prama tako veoma važnih državnih pitanjah, kao što su ova sada, pri kojima zastupnici vojne Krajine na zemaljskom saboru sovjetavajući dionici su,

i naproti mojoj do sada uvjek zakonito i bez mane povjerenoj mi ovdašnjoj pukovini dovoljno pravo najti. Radi toga sa svim štedenjem istoga Pilje metnu ja mjesto njega onu osobu, koja polag broja glasovah po najbliže sliediše, za zastupnika.

Odbor dovršivši se bez svake prepreke, prikom ja ponovice sve nazočne 127 izbornike upitah, neka bi se bez sustezanja izrazili, jeli ikoji prama Pilji i proti njegvoj zamjeni, štogod imade.

Svi se izraziše jednoglasno i sa svim dovoljno: „Tako jest zastupstvo pravedno, i tako neka ostane."

Sudim dakle, da nisam niti više niti manje učinio, nego što bi svaki pošteni čovjek, komu dobra stvar više nego išta drugo na srdcu leži, na mom mjestu uradio bio. U Karlovcu dne 25. svibnja 1861. Zastavniković, pukovnik.

(Rieši čl. XXIV.)

Br. 115.

Predlog narod. zastup. Skendera Tompaka o tom: da se usposobljenim prije god. 1852. odvjetnikom povrati statum agendi, i da se odstrane javni bilježnici u troj. kraljevini.

Visoki sabore!

Cielomu narodu našemu je dobro znano, kako je bečka centralizacija poprimivši mah u trojednoj kraljevini, sva moguća sredstva za nas priekim putem ponjemčiti upotrebila. Za ovaj svoj cilj postići imala je načelo, nastojati, da se u svaku struku upravljanja naše domovine njezini ljudi ponamjeste, misleći tako, da kada nas sa svojima elementima poplavi, njezinomu nakanjenju ništa više na put stati nemože; nu hvala duhu vremena, koji joj je poprimljenu stazu zatvorio. Kako je daklem sve ustanove naše na svoj način pretvorila, tako isto je izmislila način, na kakovi bi i odvjetničtvo naše, koje joj je veliki trn u oku bilo preustrojila, i doista pošlo joj je za rukom, od Nj. Veličanstva pod 24. srpnjem 1852 odvjetnički red za ovu kraljevinu izposlovati, sa kojim je ovdašnji odvjetnički stališ u njekakovi ceh sa samovoljnima stegama pretvorila, što više jest odredila, da se odvjetnici naši izpitani i zakonitim ustavnim putem za izvršivanje odvjetničkih posalah diplomirani njekakovomu nadizpitu po njezinoj volji podvrći moraju, ali si je u istome odvjetničkome redu opet pridržala pravo njekoje od ovih odvjetnikah od propisanoga izpita, dakako opet po svojoj volji, oprostiti, i tako je s otim protuustavnim bavljenjem svojim mnoge odvjetnike iztriebila i kroz to mnogima vriednima obiteljima kruh oduzela, i to sve samo da je svoj živalj medju naš narod proturala. Tako je isto s uvedenjem javnih notarah u našoj domovini činila te i ovaj protuustavni zavod samo za svoje ljude kod nas izbraniti ustrojila, o čemu se lahko obsvjedočiti možemo, ako prebrojimo koliki su naših javnima notarima postali, i kakova su mjesta zadobili.

Navedeni odvjetnički red rukovodili su pod nadzornostju popečitelja pravosudja većom stranom inostrani iz svijuh krajevah njemačkih narinjeni k banskomu stolu povjerenici i to po svojoj volji, koga su hotjeli toga su i kod opetovanoga izpita strmoglavili, makar baš inače najsposobniji bio, tako su opet drugoga bez obsvjedočene sposobnosti propustili, a trećega pako ako jim se je svidilo od izpita sasvim oprostili, i tako je cieli stališ odvjetnički u našoj zemlji od samovoljnoga predloga navedenih inostranih povjerenikah i milosti ili nemilosti dotičnoga popečitelja zavisio.

Pitanje se otuda poradja, koja je svrha bila izpitom, odvjetničkim redom u domovini našoj uvedenim? Nikakova druga, nego da su došavši inostrani, zemlju našu po volji svojoj ustrojiti i svoje ljude kod nas s zatiranjem našinacah inače sposobnih i poštenih izhraniti mogli. Jedina svrha uvedenih izpitah opetovanih bi mogla ta biti, da bi si odvjetnici znanje zakonah njemačkih pribaviti mogli, nu ta svrha neuvidja se u navedenom odvjetničkom redu, jerbo bi onda svi odvjetnici bez razlike izpit noviji položiti morali, dočim su pako mnogi od izpita oprošteni bili, sliedi, da su mogli njekoji odvjetnici i bez obsvjedočenoga znanja njemačkih zakonah odvjetovati, samo ako se je tako popečitelju i njegovima povjerenicima svidilo. Ova daklem naredba iliti postupanje s jednim izobraženim i zakonito poveljenim stališem ne samo da je bila protuustavna, nego i nepravedna i ja mnijem, visoki sabore! da bi se kao takova izkoreniti morala, a to tim većma, jerbo je zadaća naša sveta, da se ovakove protiustavnosti i nesnosti iztriebe.

Ja nisam za to, da se odvjetnici naši bez svake nadzornosti i bez svakoga gospodara sami sebi ostavljeni nalaze, nego sam dapače za to, da se za svaku krivnju ustavnim putem kazniti imadu, nu nemogu odobriti, da bi se za sredstvo, s kojim bi tkogoder poštenomu i sposobnomu odvjetniku pravo odvjetovanja bez da bi što skrivio oduzeti mogao — opetovani izpit držao. Napokon držim za dovoljnu garanciju za narod naš, kad se odvjetnik za kvar stranki svojoj nanešeni na odštetu pridržati a i inače kao svaki drugi kazniti može, zatime je dosta poticanja za odvjetnika, da se trudi novije zakone naučiti, što bi ga inače stranke naravski same ostavile.

S druge strane nam je znano, da se i pod našim ustavom svejednako zakoni mienjali jesu, daklem bi i onda odvjetnici, dok bi živili, svaki čas novijemu izpitu podvrći se morali, a to bi se isto i s liečnicima činiti moralo.

Iz prenavedenih visokomu saboru pokorno predlažem, da bi se svima odvjetnicima, koji su po ustavnome banskomu i kraljevskom sudbenom stolu izpitani i odvjetničku povelju i s njome stallum agendi u ovoj trojednoj kraljevini zadobili, ako kakovom kaznenom osudom pravo odvjetovanja izgubili nisu, isto pravo prvije u podpunoj mjeri povratilo, a i tako isto uvedeni notariat odstranio. U Zagrebu 1. lipnja 1861. Skender Tompak, s. r. narod. zastup.

(Riet. čl. LXXX. i CX.)

Br. 116.

Dopis zastupničtva sl. i kr. grada Rieke ddto. 6. svibnja t. g., da zastupnikah na sabor hrvatsko-slavonski slati neće.

Eccelsa Dieta!

La rappresentanza di Fiume conseguentemente a quanto fin' ora fù fatto a sostegno dell' autonomia di questa libera città e distretto, ed allo scopo della sua diretta riannessione alla corona Ungarica con conchiusi dda. 16. Marzo e 23. Aprile a. c. si è enunziata di non doversi spedire deputati alla Dieta Croato-Slavona.

Questi conchiusi della rappresentanza furono si luminosamente approvati dal suffragio degli Elettori chiamati dal capitano civile alla scelta dei deputati per la suddetta Dieta, che, come il detto capitano civile fece conoscere alla Dieta medesima nella seduta del 27. Aprile p. p. dei 870 votanti, 30 soli votarono con indicazioni di nomi, e 840 votarono per „Nessuno."

In seguito al premesso la rappresentanza nell' odierna sua seduta ha deciso per unanimità di non spedire i deputati alla Dieta Croato-Slavona; ed ha ingiunto al Magistrato

di non intraprendere nessun passo per una nuova eleziona, ritenendola superflua ed inoportuna.

Un tanto si ha l' onore di significare in seguito dello stimatissimo suo foglio dda. 27. Aprile a. c.

Dalla congregazione della città e libero distretto di Fiume, tenuta li 6. Maggio 1861. Devotissimi servi La rappresentanza della libera città e libero distretto di Fiume.

(Rieš. čl. XIV. odnosno izviešćem dole pod br. 248 naved.)

Br. 117.

Predstavka županije križevačke ddto. 5. lipnja 1861. o uredjenju neustavnoga poreza.

Visoki sabore!

Premda se zemlja naša ponješto već na ustavnu uredila, to ipak glede poreza valjaju još sveudilj one iste naredbe, koje vladaše i tečajem težkih nevoljnih, i zlosretnih prošlih 12 godinah, gdje narod naš osiromaši i mal ne na prosjački štap prispje. — U istoj mjeri ko što i prije, raspisuje, sabire i utjerava se porez i sada, i time biva, da narod u mjesto polašice sada još veće terete podnositi mora.

Županija ova nepriznaje dakako zakonitost raznovrstnih patentah o porezu, al ipak neprotivi se sabiranju istog znajući, da državi i njezinoj vladi i za vrieme, dok se u tom pogledu takodjer zakonito stanje uvede, za namirenje tekućih troškovah novčanih sredstvah treba — županiji ovoj poznato je dovoljno slučajevah, gdje se porez na posve krivom temelju na površnom najme actu katastralnog provizorijuma razpisuje, i usljed toga, što u tom obziru podnešene reklamacije ili posve protuuredno ili nikako riešene bijahu — zahtieva i utjeriva se porez sasvim nepravedno; pokraj svega toga županija ipak neotegotjuje posao o sakupljivanju poreza, te ako i nedopušta svojim municipalnim vlastim neposrjedno uticati, to ipak djeluje posredno na uspješnije plaćanje poreza, čineći pučanstvo pozornim na posljedice koje ga čekaju, ako porez dobrovoljno neplaća, već ako se isti silom utjerivati mora.

Uspjeh ovog našeg posredovanja bijaše taj, da pučanstvo sa svih stranah porez plaćati poćeše, te bi ga bilo još više plaćalo, da neima njekih tegotnih okolnostih, koje ovdje napomenuti moramo.

Poznato je, da obćine košto prije obstojaše, sada više neobstoje, kotari, pače iste županije imaju posve druge granice. Pobiranje poreza nadležaše odprije političnim obćinam, a sada nadleži u svojem ustrojstvu nedotaknutim c. kr. poreznim uredom, od kojih mnogi po tom, jer porezovni obseg onaj isti ostà, izvršuju svoj djelokrug u više upravnih kotarah, pače u više županijah. Prije sakupljivaše obćinski organi poreznu dužnost u pojedinih selih, a sada nezna se još uviek pravo, je li organi poreznih uredah radi pobiranja poreza u sela izlaziti ili pako porezovnici svoju poreznu dužnost u porezni ured nositi imaju.

Ako c. kr. financijalne vlasti misle, da porezovnikom ova posljedna dužnost nadleži, onda je očevidno, da pučanstvo mjesto polaštice i koristi sada još više teretah i štete imade, — prije bo plaćao se porez obćinskim organom u mjestu, ili ga

porezovnik nosiše u sjedište občine, a sada da svaki pojedini nosi svoju poreznu dužnost tja do poreznog ureda! višeputih u drugom kotaru pače u drugoj županiji na pet do šest miljah udaljenog, te da takovim hodanjem vrieme gubi, koje bi kod kuće koristnije upotrebiti mogao.

Bečka centralna vlada i njezini financijalni organi u mjesto da uklone zapreke, koje uspješnije plaćanje poreza prieće, u mjesto da sadanjim okolnostim primjerne i na olakšanje porezovnikah smjerajuće mjere preduzmu, postupaju bezobzirno protuzakonito, nepravedno i nemilosrdno proti porezovnikom, upotrebljivajući ista prisilna sredstva, te zadajući im po tom veće terete i troškove nego prijašni već onda nesnosivi, bijahu.

U svih kotarih ove županije utjeriva se porez vojničkom silom, te ima porezovnikah, koji dobiše ovrhu od preko 40 momakah, koje dakako i hraniti a osim toga i ovršbene pristojbe plaćati moraju.

Visoki sabore! Ovakovo postupanje smjera očito onamo, da se narod naš sasvim oglobi, i još više ogorči — a da to najopasnije posljedice imati, te milu domovinu u skrajnu opasnost dovesti može, nemoramo spomenuti; — zato molimo, da visoki sabor predmet o uredjenju poreza prešnim priznati i što prije moguće, kako valja — riešiti izvoli.

To isto molimo i glede postojećeg monopola duhana, jer naše pučanstvo priviknuto odprije za jeftinu cienu dobar duhan uživati, dočim sada za skupe novce nevaljanim zadovoljit se mora, smatra ovu uredbu za jednu od najvećih tegobah, i očekiva željno od svojih zastupnikah povoljno riešenje ove stvari.

Dano iz glavne skupštine slavne županije križevačke dne 5. i slied. lipnja 1861. u Križevcih držane. Izdao: Bubanonić, s. r. podbilježnik.

(Rieš. čl. XXVI. i CIX.)

Br. 118.

Prošnja učiteljskog sbora kralj. preparandije i glavnih gradskih učionah zagrebačkih za doskoranje preustrojenje pučkih učionah.

Visoki sabore!

Kada je preuzvišeni gospodin ban prigodom držane banske konferencije poseban odbor naimenovao, te mu naložio, da naznači pravac, kojim bi se odmah udariti moglo, i navedu sredstva, koja bi se upotrebiti imala, da naše pučke i srednje učione čim više narodnim duhom dišu, izjavio je ujedno, da se upitni odbor u preustrojenje školskog sustava neupušća, buduć je riešenje toga velevažnoga pitanja našem narodnom zastupničtvu i domaćoj upravi ostavio.

Usljed toga tvrdo uvjereni, da će preuzvišeni gospodin ban oto pitanje visokom saboru za riešenje predložiti, te započeto preustrojenje naših učevnih zavodah a osobito naše pučke učione i dovršiti; a s druge strane osvjedočeni, da će se visoki sabor rado na ovaj predlog odazvati, te stvar pučke učione, smatrajući ju kao najglavnije vrelo narodne prosvete i najmožniju polugu narodnog blagostanja i njegove bolje budućnosti, tečajem ovih saborskih sjednicah u pretres uzeti, te konačno riešiti. Zato podpisani držimo za svoju svetu dužnost visoki sabor smjerno zamoliti, da bi izabravši iz svoje sredine u tu svrhu posebni odbor narediti blagoizvolio, da se isti s novim ovih danah imenovanim privremenim školskim odborom u porazumljenje i dogovor stavi, i o tom neodvlačno radi,

kako bi se pučko školarstvo glede svojeg nutrnjeg i vanjskog ustrojstva uredilo, da se njegova velika i važna svrha čim skorije i uspješnije postigne.

Ponavljajući ovu svoju smjernu molbu i nadajući se, da će visoki sabor istu u obzir uzeti, tom prilikom-preporučujemo se visokomu saboru i zajedno izjavljujemo svoje nadublje počitanje.

Iz sjednice učiteljskog sbora kralj. preparandije i glavnih gradskih učionah.

U Zagrebu, 7. svibnja 1861. Franjo Klaić s r., ravnatelj. Josip Partaš s. r., učitelj preparand. Vaćeslav Mařík s. r., učitelj na uzornoj glav. učioni. Stjepan Novelný s. r., učitelj preparand Ferdo Mlinarić s. r., učitelj. Marko Grošl s. r. Ferdo Vuksanović s. r., učitelj gl. uz. učione. Ivan Šah s. r., učitelj. Josip Posavec s. r. Nikola Županćić s. r. Antun Irgolić s. r.

(Rieš. čl. XCIV. i CIX.)

Br. 119.

Predstavka sl. i kr. grada Varaždina ddto. 17. svibnja 1861., da se prisilno utjerivanje nezakonitoga poreza obustavi.

Visoki sabore!

Tekar carskim patentom od 7. travnja 1850. bješe zemaljski sabor hrvatsko-slavonski od godine 1848. bivši sakupljen, kao i svi po njem postavljeni odbori razpušteni, te ujedno carskom rieči obećano, da će se po privremenom izbornom redu, koji bi se tobož do skora imao izdati, sazvat novi zemaljski sabor.

Prem ako se u istom carskom patentu kaže: „za kobnih onih pripetjenjah nedavna „minule dobe sačuvali su stanovnici Hrvatske i Slavonije prirodjenu vjernost prestolju na„šemu, i nesamo na zemaljskom svom saboru izišli su na mejdan sa svom odvažnostju „za najvažnije interese carstva, nego su i uzhitjenom odanostju skočili na oružje u pro„vincijalu i u Krajini, da brane i štite proti izvanjskim i unutarnjim neprijateljem i pogi„beljim cielost ukupne države i prava cesarskoga našega doma".

„Izvršujemo vladarsku dužnost, koja nam srdcu godi, dočim narodom ovim za „njihovu toli sjajno osvjedočenu vjernost i privrženost, za hrabro njihovo postojanstvo i „za neizmjerne za dobro države dragovoljno prinešene žrtve i čine očitujemo cesarsku „svoju zahvalnost i. t. d." — To ipak žalostno nas izkustvo uči, da nam za naše usluge, koje ne u praznim riečma, već u živim činima, u osobnoj hrabrosti krvju zasvjedočenoj i u požrtvovanju imućtva sastojahu, ona za nagradu u dio dopadnu, čim su oni unutarnji neprijatelji, o kojim je govor u prerečenoj carskoj patenti, kaznjeni, dapače, da se je osim toga s ovima, blažije postupalo nego s nama, i da gdje god je medju nama i njima diplomatičkih razprah bilo, kao na primjer: glede Medjimurja, presuda je svedjer proti nama izrečena bila.

Jednom rieči, i mi bijasmo lišeni našeg starodavnog ustava i pritisnuti pod težki jaram samovolje; premda nam je sasvim protivno pomenutim carskim patentom obećano bilo i premda se glede nas nepravedno oto postupanje na pravu pobjeditelja napram pobjedjeniku neosniva; dapače mi smo bili uprav oni, koji smo svojom vrutcima prolivenom krvi pobjedu za one kupili, koji su nas zato u verige sapeli.

Tek onda kada je neoboriva moć vremena, okolnostih i odnošenjah, prisilila surovu moć na koncesije, povratjen nam bude naš starodavni ustav, i tako se ovaj visoki sabor u svojem zakonodavstvenom djelokrugu baš sada nahodi u izvršivanju pravah ustavnih, koja mu po glasu starodavnih domaćih zakonah pripadaju.

Ako se obazriemo na jasnu rieč višerečenog carskog patenta od 7. travnja 1850., to nemožemo dvojiti, jer nemamo u tu svrhu uzroka, — da nam je starodavni naš ustavni zakon onako od rieči do rieči povratjen, kao što je obstojao prvo, nego je njegova moć pred jedanaest godinah bez pravednog razloga obustavljena bila.

Ako je prestala sistema samovolje, to su prestale s njom i sve njene sljedbenosti, a isto su tako u život stupili odmah naši prvašnji zakoni.

Iz ovdje pod ·/. privitog dopisa namjestničkog vieća u Zagrebu od 7. t. m. br. 143/139 neka blagoizvolji visoki sabor uvidjeti, kakono se od nas na očevidnu porugu ustavnosti zahtievaju porezi izmišljeni i neustavno uvedeni po absolutnoj vladi i to za doba, kadno silom obustavljena bijaše moć domaćih ustavnih zakonah.

Iz javne obćinske sjednice dne 17. i sliedećih danah mjeseca svibnja godine 1861. držane Visokom saboru ! najodanije vieće grada Varaždina. Izdade Slavoljub Kušter, veli. biljež.

·/. Mudra, obzirna i poštovana gospodo!

Ovozemaljsko financijalno ravnateljstvo izdalo je na podčinjene sebi porezne urede i inspektorate priloženi naputak, kako će se od sele porez utjerivati.

Proinačenje do sada obstojećih propisah o pobiranju državnog poreza bilo je s toga neobhodnu nuždno, što municipalne oblasti za sada svako sudjelovanje u poreznom poslu zanijekaše.

Ovo kr. namjestničko vieće od razboritosti poglavarstva grada očekiva, da će isto neobhodno potrebu njegovog pobiranja uvidjeti.

Bez redovitog plaćanja poreza do skora bi državne blagajne ova svoja plaćanja obustaviti morale — od tud nastalo bi poremetjenje u državnoj i u zemaljskoj upravi — kamati od razteretnicah ostali bi neizplaćeni, napokon zaostatci kod pojedinih porezovnikah tako bi narasli, da bi prisilno utjerivanje propast mnoge seljačke kuće za sobom povuklo.

Osim toga primietiti se još mora, da financijalne oblasti same i bez podpore upravnih organah kod pobiranja poreza, svigdi i u svakom mjestu valjda nebi onako proti porezovnicima postupale, kako to zakonom propisani obzir na gospodarstveno stanje i kućni nared iziskuje.

S toga ovo kr. namjestničko vieće nemože na ino, nu poglavarstvo grada najusrdnije pozvati, da podčinjeno si žiteljstvo na plaćanje tekućeg državnog poreza ozbiljno opomene, i isto na uštrbne posljedice zatezanog plaćanja pozornim učini. Dano iz namjestničkog vieća kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu dne 7. svibnja 1861. držanog. Dobrohotni: Ant. Rubido, s. r. Kršnjavi s. r.

(Rieš. čl XXVI i CIX.)

Br. 120.

Prosvjedna predstavka municipija bakarskoga ddto. 24. svibnja 1861. proti nastojanju njekih obćinah na isti kotar spadajućih, a želećih se sada od istoga municipija odciepiti.

Visoki sabore!

Mogli smo sa žalenjem iz najnoviih narodnih novinah razabrati, da nekoje od obćinah našeg kotara, na čelu kojeg čita se ona Trsata, podložiše ovome visokome saboru predstavku sa namjerom, da se od ovog gradsko-kotarskog municipija odciepe, moleći za stopljenje sa novoustrojenom županijom riečkom.

Kad bi mi ponizno ozdo podpisati pri toli važnom odlučnom dogadjaju neharni i passivni ostali, kad bi mi na toliko samih sebe zaboravili, da bi mogli mukom mimoići jedan prizor, gdje se radi o našem životu i smrti, onda bi zaisto stanje naše veoma proplakanja vredno bilo, onda nebi mogli izbjegnuti pravednoj porugi nehajstva i zanemarnosti naših najsvetijih pravah — onda bi se moglo od nas reći da smo lišeni plemenite iskre srama i poštenja, da neznamo ili da nećemo uzdržati ono što nama pred Bogom i pred svietom po zakonu pripada, što nama od starijih naših, kao najdragocjeniji biser izručen bi, da ga čuvamo, da ga branimo proti svakoj navali, da ga onako kao što ga primismo našem potomstvu neoskvrnjenog predamo

Toga radi za svetu dužnost smatramo time podignuti naš glas, te svečano protestirati protiva onoj nepravednoj predstavki, kao jednom nezakonitom protuustavnom koračaju, i neznamo kako se je to isto dogoditi moglo, bez da od strane poklisarah naših nije se ništa progovorilo u ovom poslu, budući da njihovi naputci tako glase, da oni sa svimi silami brane i uzdrže interesse i prava, čast i dostojanstvo ovog gradsko-kotarskog municipija, i da sve ono odstraniti nastoje, što cjelokupnosti ovog političkog tiela bi protivno bilo.

Oslanjajući se ozdo ponizno podpisati na duboku mudrost, ćudorednost i ljubav pravednosti ovog visokog sabora pouzdano ufamo se, da ova naša svečana prosveda bez žudjenog odziva ostati neće, gdje nam služi za našu veliku utjehu ono duboko osvedočenje, da ovaj visoki sabor nebi mogao privoliti na jednu jednostranu prošnju bez saslušanja one stranke, o sudbini i budućnosti koje se ovdje ponajprije radi, koja ovdi, kao ovaj grad najviše interessirana jest, i gdje se ono životno pitanje pretresati bude, ako li ovaj grad sa sdruženim sebi kotarom još i unapred kao jedna pomorska neodvisna oblast obstojati ima.

Šta se tiče sadržaja rečene predstavke, ima više gledištah, iz kojih se nazočne pitanje bi smatrati moglo, nu ipak za nedosaditi ovome visokom saboru sa mnogobrojnimi razlozi, mislimo za sada samo sledeća navesti.

Smatrajući ovo pitanje prije svega iz gledišta pravednosti, u koliko to jest rečene obćine imaduše pravo za predložiti njihovo zahtjevanje pri ovome visokom saboru u svoje ime, bez uticanja čitavog tiela, mislimo da to oni za sebe bez nas nisu nipošto učiniti pravo imali — budući da se jedan dio tiela nesmije odkinuti bez najveće potrebe i bez dozvoljenja onog glavnog uda, od uzdržanja kojeg život i smrt cielog tiela zavisi.

Mi znamo da u devetnajstom stoljetju, i po duhu vremena našeg načelo pravednosti vrh svega nadvladati mora, čemu se mi podnipošto protiviti nekanimo, dapače mislimo, da kako svakom pojedinom čovjeku, tako i čitavim obćinam prosto i slobodno ostaje, da sa zakonitim sredstvama svoje stanje u koliko moguće poboljšati uzmognu, te zato iskreno želimo kao pošteni i pravedni sugradjani, da se naša bratja na ono stanje podignu, u kojem bi svoju sreću stići, i u koliko moguće napredovati mogli; ali ovdje nastaju dva velika pitanja: jeda li nije gola illusia ono što oni zahtievaju? jeda li sredstva, kojim se za postignutje takove svrhe posluži še, jesu pravedna i zakonita?

Glede prvog pitanja mi zaisto nevidimo, kako bi oni prelaženjem od jedne u drugu jurisdikciju njihovo stanje poboljšati mogli — jer pošto obstojeće oblasti po ustavu i zakonu jednaka prava uživaju sliedi, da položaj obćinah jest isti u jednom kao i drugom municipiumu; — rečene obćine se veoma varaju, ako misle, da bi u županiji veću slobodu steći mogle, jer nije ni najmanje sumnje, da obćine županjske isto tako županijskoj oblasti podčinjene jesu, kako one grada i kotara našeg svojoj.

Glede drugog pitanja mislimo, da niti sredstvo, niti put, kojim naša bratja ovom prigodom udariše, nisu bili najsrećniji, jer jedan i drugi nije zakonit te dvojimo da oni u jednom i drugom jesu bili dobro savjetovani i uputjeni — zakonito pako držimo samo ono, što je historično i ustavno, a ne ono što je samo teorično i nepraktično; kao što to takodjer po smislu previšnjeg naputka biva.

Mi znamo nadalje da se vremena promenjuju, da sve što pod suncem biva promeni podloženo jest — jer je pisano, da ništa na svietu vikovito nije — za dokaz služi nam dogodovština i svagdanje izkustvo, gdje vidimo kakono gradovi, kraljestva, koja kroz stoljetja obstojahu, u jedan čas propala jesu; mislimo zato da je moguće, da i za nas takovo vreme bi moglo doći, da propasti moramo, ako bi to tako dokončano bilo u nebesih; ali još živi u našim grudima tvrda nada, da nas Bog još do sada zapustio nije, da nema nikakovog uzroka, ili kakove krivnje, sbog koje mi budi po pravednosti božanstvenoj, ili po naravnom tečaju stvarih bi izginuti morali.

Mi nismo zaisto prijatelji obskurantisma, kako ni natražnjaci, jer znamo da stagnacija i obskurantisam nedvojbeno k propasti vode — ali u isto vreme jest naša nepoturšiva odluka, držati se svigda strogo zakona, te želimo pred ovim biljegom svigdar živeti i umreti.

Promotrivši sva ova, — kad bi mi osvjedočeni bili, da zahtievanja rečenih obćinah jesu utemeljena u načelih pravednosti, da je došlo vreme da ovaj gradsko-kotarski municipij nema života u sebi, onda bi se sa mirnom saviesti pridali u našu neodalečivu sudbinu, i izpivši otaj žuhki kalež, i skrajni odihaj prsiuh naših podigli pram nebu vapijući: nek se izpuni volja svemogućeg! — ali od svega toga nema ni traga, ako to ne biva možebiti u glavih nekojih utopistah, sanjarah i srećarah, o kojih da nas Bog sačuva.

Razmatravši nadalje ovaj postupak o strane razvitka, napredka i koristi — da to jest od nakanjenog odcjepljenja zavisi blagostanje i napredak rečenih obćinah — mi se posve slažemo u načelu, da njima, kako rekosmo, takovo pravo pripada; nu ovde imamo opaziti, da kako sve na svietu, tako napredak i razvitak imaju svoje granice, koje prekoračiti nije slobodno, i preko kojih spasa nema, gdje nam se takodjer ona živa istina pred oči stavlja, da ima medju napredkom i promenom i takove, koje u sebi sadržavaju ubitačnu moralnost, i koja po poznatoj poslovici glase: „finis justificat media“, — kako i ono da negledajuć na nutrnju dobrotu i moralnost ponašanja, samo uspjeh za pravilo služiti ima; — ako zahtjevanja, napredak i razvitak rečenih obćinah u ovaj broj spadaju, onda mi jesmo duboko osvjedočeni, da takove nakane po visokom saboru neće odobrene biti — i dočim se mi čvrsto zakona držimo, daleko budi od nas onaj način mišljenja koji se protivi onim promenam, koje duh vremena i zdrav um zahtieva, ali nebi mogli pristupiti onome prenaglome napredku, koji se neslaže sa načelom postojanosti, budući neprestano izložen promeni i prevratu na toliko, da sve ruši, što mu na put stane, dok i samog sebe skonča i strmoglavi, — primetivši sva ova, mi za stalno držimo, da kad bi rečene obćine se držale u svojih granicah, kad bi bile promotrile, šta, kako i u koje vrieme rade, težko da bi im šta takova na um pasti moglo, jer je prošlo vrieme samovolje, prevrata, nezakonitosti, jer danas živimo hvala bogu pod štitom zakona, jer nije slobodno prekršiti ono što zakoni prepisuju. — Ostaje nam razviditi predlog odstrane zakonitosti.

U ovom obziru imamo se izjaviti, da pomenuti koračaj jest diametralno protivan ovdi u izpisu priklopljenoj povišnjoj prevelji pod ·/. od godine 1777. potvrdjenoj po saborih kao Hrvatskih tako i Ugarskih imenito od godine 1790. i 1791. član. 58. i 61., i god. 1807. član. 27., kripostju kojih rečena povelja ustavnim putem zakonom postade. —

Ovaj je onaj zakon, usljed kojeg ovaj kotar na čast i dostojanstvo jedne nerazdielive oblasti uzvišen bi — ovo je onaj historički 80-godišnji zakoniti položaj naš, koga se mi polag najviših prepisah držati imamo, i koji nam je bio po previšjoj volji Nj. Veličanstva u najnovije doba u podpunoj mjeri bez najmanje iznimke ili umaljenja povratjen. — Kad se 20. mjeseca listopada pr. god. proglasi ona previšnja odluka, svi narodi jednodušno uzkliknu od radosti i zahvalnosti, vidivši si povratjena svoja starinska prava; — ali sve nam se čini, da rečene obćine ne deliše nipošto onu obću radost koju svi ostali narodi iz dna srca — jer sudeći polag zvanjskih činah njihovih — one hote da se uprav u protivnom smislu radi, one hoće uzdržati i posvediti ono, što po dosadašnjim nezakonitim zlokobnim vlastima uredjeno bijaše — i faktičnim nezakonitim putem u život stupi. — Ovo su bile one oblasti, u kojih težkih verigah nalik robovom biedno i gorko stenjasmo i malo da nesdvojismo.

Ovo su bile one oblasti, koje nama kroz 12 godinah neizbrojne tuge i nevolje prouzrokovaše, koje našu zakonitu ustavnu slobodu, naša starinska prava nemilo tlačiše, koji naš ustavni život kao slobodan grad i kotar pod noge baciše, i se s njime rugaše, koje našu cjelokupnost samovoljno i nemilo razkidaše, naše dohodke ugrabiše i razkomadaše i medju obćine razdeliše na način, da ova oblast na porugu svoje sjajne prošastnosti sbog pomanjkanja sredstvah na stanje jedne proste obćine ponižena ostade, te tako onaj imetak, koj u porodjenju ove oblasti za uzdržanje iste opredeljen bi, se po zapoviedi bivših cesarskih oblastih u rukama rečenih obćinah nahodi — od kud kao iz grieha iztočnog izhadja takodjer i onaj novi grieh: „proditionis fraterni sanguinis“, kojeg se rečene obćine sa onom predstavkom krive učine.

Mi smo u svoje vrieme dokazali, kakono svi dosadanji mnogobrojni neredi, koji se u ovome gradu sgodiše, proizlazili jesu upravo od onih istih prvašnjih nezakonitih oblastih, na koje se žalibože rečene obćine kao zakonite još i danas pozivaju, da od onih neredah i nečistih vrelah kakovu korist zadobiju, da ugrabljena nam prava i dohadke na svoju hasan obrate, na očevidnu uvredu i štetu naših ustavnih pravah — zato mislimo, da ovo postupanje i ponašanje rečenih obćinah nije samo nezakonito, već je takodjer glede nećudorednog cilja kamo smera, za najmanje i najsladje reći strogog ukorenja vredno, ovaj cilj nije pako drugo, nego uništenje i upropaštenje ovog ustavnog gradsko-kotarskog pomorskog municipija, jer je nedvojbeno, da ako mi bi morali lišeni biti onih sredstvah, koja nama za uzdržanje oblasti u izvornom svojem ustrojenju darovana i koja nama po samovolji samosilnih dušmanah slobode naše ugrabljena bijahu, mi bi svakako posve propasti morali.

Da bi pako rečene obćine uzdržati imale ono što nije njihovo, što na vlastitost ovog grada i kotara spada, da takov imetak bi imao ostati još i danas pod obrambom istih ustavnih sadanjih oblastih, to bi bio prekršaj sviuh božjih i ljudskih zakonah, to bi bila očevidna uvreda naših historičkih starinskih pravah, to bi bilo ubojstvo samog sebe, i u nebo vapijući grieh.

Budući su prestale one oblasti, pod obrambom kojih rečene obćine obćim imetkom nezakonito razpolagaše, pošto je minulo ono vrieme u kojem nezakonitost i samovolja vladaše, da smo se povratili na zakonito polje, pod obrambu onih oblastih, koje naša starinska zakonita prava kriepko štitili i svakomu ono što mu po zakonu ide povratili budu — budući da je dokazano da ovaj municipij bez svojih zakonitih sredstvah nebi obstajati mogao, pošto nadalje dokazano jest, da pomenuta predstavka nije drugo nego spletka, koja na propast ovog gradske kotarske oblasti smera, i da sva ova gibanja nisu drugo nego žalenja vredne posljedice nesrećnog našeg 12-godišnjeg položaja, sliedi, da izvedenje i ušlišanje

ovih zahtjevanjah ne samo na veliku neizrečenu štetu našu, nego takodjer na veliki škandal svih obstojećih municipalnih oblastih bi se sgoditi moglo, i to u jedno vrieme, gdje sve na to smera da nam se naša prava starinska, i zakoniti naš ustavni položaj povrati, — u jedno vrieme gdje županija križevačka, poslje kako pred prvašnjom centralističkom sistemom razorena ali nipošto izkorenjena nebi, iz mrtvila uzkrsne, i opet na noge stane — dočim ked nas na mjesto da se ustavni bivši stan uzdrži i učvrsti, posve protivnom, stanom udariti namjerava; predstavivši pred začudjenim svietom onaj sramotni igrokaz, gdje se starina ruši, i samoubojstvo kao novi politički dogma veselim srcem pod naslovom preporodjenja proglašuje.

U toli žalostnom stanju ponizno podpisato stanovničtvo ovog grada, sa nekojimi članovi kotara uzimasi slobodu uteći se k pravednosti ovog visokog sabora sa onom poniznom molbom, da uvaživši ovaj pogibeljni bezprimjerni, i bez naše krivnje pod bivšim težkim jarmon prouzrokovani ubitačni položaj, gore navedenu predstavku kao netemeljitu i nezakonitu odbaciti, te ovoj gradsko-kotarskoj oblasti, koja počamši od godine 1848., tolike zasluge za narodnost stekoše i čitavom primorju za ogledalo služiše, i koja uprav poradi neporušive privrženosti pram domu i narodu pod prošastim sistemom stradaše i neizmjernom progonstvu izložena bi, onu pravicu, koja nam pred bogom i pred svietom kao poštenim gradjanom i kao viernim podanikom Nj. apostolskog Veličanstva ide, podieliti blagoizvoli.

Zaključujemo sva ova sa sliedećom poniznom opazkom.

Bog bi dao, da se u srca protivnikah naših mir i bratinska ljubav povrati i da im se pamet rasvjetli; ali sva je prilika da ovo jesu samo pia desideria, i to sbog onih crnih oblacih, koji nad nami vise; ovi su bo uprav one uspomene, oni ostanci i proizvodi prijašnje jednom stranom centralističke, drugom stranom pako šta se municipalnog života tiče decentralističke vlade i teorije, koje otvaraju široko polje rovarom i demagogom za rušenje i bezobrazno nasrtanje na sve ono što od starine biva.

U ovome stanju stvari naša politika glasi, nek se znade da mi neželimo nikoga prisiliti da se s nami složi, i da nas ljubi — ako je od potrebe da se razstanemo nek se ota sudbina izpuni, jer je bolje razdieliti se, nego živeti u nemiru i neslogi; — očekivamo zato mirnom sviestju odnosnu konačnu odluku ovog visokog sabora vrhu naše budućnosti, kojoj se mi pokoriti pripravni jesmo, ali nek se takodjer znade, da nam vrh svega naša slava i poštenje, kao i čast i dostojanstvo našeg grada na srcu leži — nek se zato znade, da mi nikad nebi pristali na to, da se ovaj grad sa kakovom županijom stopi, jer se historički dokazati može, da u našem primorju takove vlasti nebijaše nikad ni najmanjeg traga — a kad takova šta, kao u prošastom stoletju pokušano bijaše, to se ipak nikad nije uživotvoriti moglo — nek se napokon znade da naš najveći ponos jest onaj bakarski slavni barjak, koga mi visoko nositi, protiv svakoj uvredi i poniženju našom krvjom braniti, čuvati, i svaku žrtvu za njega podnieti svigdar pripravni jesmo — jer smo uvjereni, da ako velike i male države jednaka prava uživaju, te nad svojom autonomijom i nezavistnosti neumorno bdiju, da to isto valja i za municipij kojeg prava jednako osigurana jesu, te zato da veće oblasti nad manjimi niti gospodovati, a još manje na njih nasrtati ili ih uništiti smiju.

Medjutim za našu veliku radost i utjehu nahodimo ne malenu podporu u istom sadržaju naše gore navedene kraljevske povelje, jer ona glasi uprav na ime grada kao glave, dočim kotar njemu samo kao „pars adnexa“ aliti „accessorium“ dodat bi, i koji odlikovan time bijaše.

Nu ako sudbina nad nami tako odredi, da se mi svakako od rečenih obćinah razdieliti moramo, u ovome slučaju bi ponizno zamolili ovaj visoki sabor, da se nama sva kraljevska prava, kao ribarija, vinatočnja i ostala koja izključivo ovome gradu podeljena bijahu, povrate, i u buduće neoskvrnjena uzdrže i sahrane — a to tim više, što isti bivši ministerium oto pravo činom pripozna, kadno je odluku podčinjenih oblastih glede ribarenja tunere Bakarca opozvao i odredio, da ako izručenje iste sliedilo nebi, ono se obustaviti ima. Sa počitovanjem ostajemo visokog sabora. U Bakru dne 24. svibnja 1861. Pokorni L. And. Medanić s. r. zastupnik i 145 drugih podpisah.

(Rieš. čl. CIX.)

./. NOS MARIA THERESIA, Divina favente clementia Romanorum Imperatrix, Vidua, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Galliciae, Lodomariae Bosniae, Serviae, Cumaniae, et Bulgariae Regina Apostolica, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae et Carnioliae, Magna Princeps Transilvaniae, Marchio Moraviae, Dux Brabanthiae, Lymburgiae, Lucemburgiae, Geldriae, Vürtembergae, Superioris et Inferioris Sylesiae, Mediolani, Mantuae, Parmae, Platentiae, Guastalae, Auschviczij et Zatori; Princeps Sveviae, Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Hannoniae, Kyburgi, Goritiae et Gradiscae, Marckio Sacri Romani Imperii, Burgoviae, superioris et inferioris Lusatiae, comes Namurci, Domina Marchiae Selavoniae et Mechliniae, Vidua Dux Lotharingiae et Barri, magna Dux Hetruriae etc. etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod Nos quantum ex recte coordinato Commercio in quamvis Rempublicam promanet commodi, quantum solidae utilitatis, attentiori mente recolentes omniumque illorum fructuum, et emolumentorum, quae non in publicum modo Regni, et Provinciae cujuspiam in concreto, verum singulos etiam cives in particulari exinde redundare consveverunt, clementer consciae; pro ea, qua in quaevis subjectorum Nobis fidelium populorum, vel minimi nominis commoda nullo non tempore vigilamus, et intentae sumus materna cura et solicitudine, alias inter innumeras ab aditi felicis Regiminis Nostri Temporibus in salutem, et comune bonum Regni etiam Hungariae, Regnorumque et Provinciarum ad idem spectantium factas constitutiones, commercio quoque Hungarico, quod angustis admodum adusque limitibus circumscriptum fuerat, quodve unicum pene ad complementum utilitatis, et ornamenti Regni hujus omnis generis ad sustentandam vitam neccesariis Productis mira soli felicitate, naturaeque benignitate abundanter dotati requiri videbatur. Portubus Maritimis, littoralique, quod modica temporis intercapedine Austriaci nomine veniebat, vetusto nihilominus Jure eo pertinebat, novissime reapplicitis, atque Urbe quoque hac, portuque Buccarensi eidem in singularem Benevolentiae, et Clementiae Nostrae tesseram incorporatis, novam dare formam, eaque sub principium statim, quibus florentissimi condam, quod priscis etiam temporibus viguisse e publicis hanc in rem constitutionibus, Historicorumque tam domesticorom, quam et extraneorum fide indubium est, commercii moles tuto superinduci, et postliminio quasi restaurari queat, jacere fundamenta atque sic perpetuum materni in percharam Nobis gentem Hungaram affectus, et propensionis Testimonium, ac Argumentum dare benigne decreverimus; videro Nobis jam videmur uberrimos, quos ex salutari hocce instituto Jure optimo sperare licet fructus; domesticis, quibus regno huic e singulari Authoris naturae benignitate abundare datum est, naturae donis onustae naves exteris in oris, et portubus hospites, quin ignotae prorsus hactenus familiares brevi versabuntur, receptisve pro his alienis, quorum defectus est, naturae productis, aut arte, manuque factis, quae non contemnendis pecuniarum summis steterunt hactenus, refertae in propria, a suis anhelatae

revertentur, domesticamque in his penuriam sublevabunt, ditabuntur paucum post tempus, quaevis Regni partes illato partim extraneo, plus adhuc domestico, cujus vis ingens quotannis e terrae visceribus eruitur, aere, intra ambitum Provinciarum conservato, facilior vitae nonmodo sustentandae, sed et commode agendae modus unicuique civium suppeditabitur, habitantium inde in dies magis augetur industria, deserta incolis replebuntur, justaque aeris circulatio, ne omnes illae etiam, quae ad interitum fere spectabant Regni partes, novo quasi spiritu renascentur, atque hinc est: quod non ignarae quantum ad evehendam in provincia quapiam Commercii rem, procurandumque ejusdem solidum incrementum opportune locatae in medio ejusdem commerciales Civitates conferre consveverint; nil ut eorum, quae ad obtinendum hunc, quem nobis praestituimus scopum, pertinere videbantur, desiderari queat: ad harum etiam erectionem et constabilitionem animum adjecerimus; quo Consilio continui fidelitatis ac Devotionis, qua Majestati Nostrae, Augustissimisque Decessoribus Nostris gloriosissimae reminiscentiae Urbis haec Buccarensis indesinenter probavit studii, utilium porro ac pergratorum, quae divrsis occasionibus laudabili prorsus Zelo exhibuit ac deinceps quoque (uti Nobis de ipsa benigne policemur)exhibitura est, servitiorum clementer memores, eadem alias inter deligere, ac in liberum commercialem Locum, et Civitatem e peculiari Nostra Gratia, et Clementia Caesareo-Regia creare, ac omnibus illis Privilegiis, Immunitatibus, Libertatibus, et Praerogativis, quibus Locum, et Communitatem quampiam commercialem ex ipsa constabiliendi, provehendique commercii ratione respectu in — et eductionis Mercium, celeris medio Campsorialis Judicii in Liquidis Debitis Justitiae Administrationis, aliorumque id generis provisam esse oportet, ornare, condecorareque clementer constituimus: ad cujus benignae intentionis Nostrae effectum eo securius, certiusve obtinendum benigne insuper annuimus; Primo: Ut exhibita per Urbem fluminensem Sancti Viti Statuta, cujus generis cuilibet in Regno Hungariae existenti Jurisdictioni, pro eo, ac nonnulla ad meliorem internam regulationem suam, utilioremve, ac faciliorem publicorum etiam negotiorum in medio sui administrationem necessaria, aut non parum proficua existimantur stabilire, ita tamen ne publicis per hoc Regni constitutionibus quaqua ratione derogetur, integrum est in quamtum circumstantiis, et Systemati moderno congruunt, benigne per Nos confirmata, ad internam etiam hujus Urbis Buccarensis, et Commercialis sui Districtus administrationem extendantur. Cum nihilominus complura Systemati Regni Hungariae, Regnorumque et Provinciarum eo pertinentium minus convenire dignoscerentur: ex eo memorata Statuta per ordinandam eatenus specialem Deputationem minutim excuti, rationibus moderni temporis accomodari, taliterque subinde noviter elaborata, et in ordinem redacta, altissimae ratificationi Nostrae substerni clementer volumus; annuentes Secundo: ut restabilita per nos in publico-politicis et oeconomicis Consilii, seu senatus Urbis activitate, illud immediatam Proventuum etiam Civitatis medio Camerarii sui, qui usus reliqua etiam in Hungariae Regni parte respectu liberarum, Regiarumque, ac Montanarum Civitatum obtinet, habeat administrationem; formatae nihilominus rationes super perceptis et erogatis summis pecuniariis dissoluto novissime et benigne Nobis visis rationum momentis eo, quod in Regnis Dalmatiae, Croatiae, et Sclavoniae ad pertractationem quorumvis praedicta Regna respitientium negotiorum publico-politicorum contributionalium, et oeconomico-militarium ante aliquot annos erectum, ac constitutum fuerat, Consilio, ope Regii Locumtentialis Consilii Hungarici demisse Nobis submittentur; ad contestandam denique Tertio: singularem Nostram qua erga Urbem hanc ferimur propensionem, benignum in id etiam assensum Nostrum praebemus: ut confirmato Concilii majoris, et minoris Systemate, familiae Consiliariorum, seu Patriciorum ultro etiam Patricium Politici hujus corporis honorem, et Distinctionem teneant. Caeterum autem praescriptae de Lege Nobili-

tatem Regni Hungariae conseqendi viae iisdem in patulo maneant. Et quemadmodum Urbem hanc Buccarensem ex hoc cumprimis Articulo, tum vero et praemissis omnibus insignem Clementiam, et Propensionem Nostram, qua eam complectimur agnituram esse nullae dubitamus: ita eadem collatum sibi virtute praesentis Privilegii Nostri Beneficium, et non vulgarem Gratiam eo, quo par est, cultu, at veneratione suscepturam, ac de Majestate Nostra, Haeredibusque, et Successoribus nostris legitimis, videlicet Hungariae Regibus omni fide, constantia, et fidelitate jugiter promereri adnisuram esse plene confidimus: quare, et Nos cuncta, quae praemissa sunt, benigne confirmamus denuo, roboramusque et adprobamus, hujus Nostri secreto majori Sigillo Nostro, quo ut Regina Hungariae Apostolica utimur impendenti communiti Diplomatis vigore et Testimonio.

Datum per manus fidelis Nostri Nobis sincere dilecti spectabilis, ac magnifici Comitis Franciscei Eszterhazij de Galantha, perpetui Com tis in Frakno, Aurei Veleris, et una Insignis Ordinis Sancti Stephani Regis Apostolici magnae Crucis Equitis, Comitatus Mosoniensis supremi Comitis, Camerarii, Consiliarique Nostri Actualis Intimi, Curiae item Nostrae Regiae per Regnum Hungariae Magistri, et per antelatum Nostrum Hungariae Regium Aulae, prout et dicti Ordinis Sancti Stephani Cancellarii, in Archi-Ducali Civitate Nostra Vienna Austriae, die vigesima tertia mensis Aprilis Anno Domini milesimo septingentesimo septuagesimo nono. Regnorum Nostrorum Hungariae, Bohemiae, et reliquorum Anno trigesimo nono.

Reverendissimis Illustrissimis, Reverendis item ac Venerabilibus in Christo Patribus Dominis: Josepho e Comitibus de Batthyan, S. R. E Cardinale, Principe S. R. I. Metropolitanae Strigoniensis, Adamo e Liberis Baronibus Pattachich de Zajezda, Colocensis, et Bacsiensis Ecclesiarum Canonice unitarum Archi-Episcopis: Comite Francisco Zichi de Vasonkö Jaurinensis, Comite Carolo Eszterházy de Galantha Agriensis; Christophoro e Comitibus Migazzy de Vall et Sonnenthurn S. R. E Cardinale, Principe, S. R. I. Administratore Vaciensis, Josepho Gallyuff Zagrabiensis, Joanne Baptista Caballini Segniensis, Mattheo Francisco Kerticza Bosnensis, et Syrmiensis, Comite Ladislao Kollonich de Kolegrad Transylvaniensis, Carolo Szalbek Szepusiensis, Comite Francisco Berchthold Neosoliensis, Comite Antonio de Reva Rosnaviensis, Josepho Bajzath Vesprimiensis, Joanne Szily Sabariensis, Ignatio Nagy de Sellye Alba-Regalensis, Emerico Christovics Csanadiensis (sedibus Magno-Varadiensi, Nitriensi, et Quinque Ecclesiensi vacantibus) Antonio Zlatarich Belgradiensis, Stephano Nikolao Jaklin electo Almisiensis, Comite Sigismundo Keglevich de Buzin, electo Makariensis, Josepho Pethö electo Drivestensis, Emerico Libero Barone de Pereny electo Bacensis Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; serenissimo item Principe Domino Alberto, Regio Poloniae et Lythuaniae Principe, Duce Saxoniae, praelibati Regni Nostri Hungariae Locumtenente Nostro Regio; nec non Spectabilibus, ac Magnificis: Comite Georgio Fekete de Galantha Judice Curiae nostrae Regiae; Comite Francisco de Nadasd, perpetuo Terrae Fogaras Regnorum Nostrorum Dalmatiae, Croatiae, et Sclavoniae Bano; Comite Adamo de Bathyan Tavernicorum, Illustrissimo Sacri Romani Imperii Principe Nicolao Eszterhazy de Galantha Perpetuo Comite in Frakno, Nobilis Thurmae Nostrae Praetoriae Hungariae Capitaneo, antelato Comite Francisco Eszterhazy de dicta Galantha Curiae; Comite Joanne Nepomuceno Csaky de Keresztsegh Agazonum, Comite Joanne Nepomuceno Erdödy de Monyórókerek Cubiculariorum, Comite Antonio Károlyi de Nagy Károly Dapiferorum, Comite Leopoldo Palffy ab Erdöd Janitorum, Comite Francisco Xaverio Emerico Koller de Nagy Manya Pincernarum Nostrorum Regalium per Hungariam Magistris, ac Comite Joanne Pálffy ab Erdöd Comite Posoniense — caeterisque quam plurimis saepefati Regni Hungariae Comitatus tenentibus et honores.

Maria Theresia, m. p. Comes Franciscus **Eszterhazy**, m. p. Franc. **Györy**, m. p.

Anno Domini 1790. In generali I. I. D. D. Statuum et Ordinum Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Sclavoniae pro 12. et sequentibus Mensis Maji diebus Zagrabiae celebrata Congregatione Praesens Benignum Privilegium lectum, et publicatum, et salvis Publicis, et Municipalibus Legibus, nemine contradicente acceptatum est. Magister Donatus Lukavsky Praelibatorum Regnorum Proto Notarius m. p.

Lectum et cum Originali collatum per Magistrum Donatum Lukavski praefatorum Reg. Proto-Notar m. p.

Br. 121.

Predlog ustmeni zastup. narod. Dr. Mirka Šuhaja:

Da se tri odbora saborska imenuju, i to jedan za financijalnu, drugi za političko-administrativnu, a treći za pravosudnu struku, koji zakonske osnove pripravljati, a pripravljene pregledati i saboru riešenja radi podneti bi imali.

(Primljen i riešen čl. XXV.)

Br. 122.

Predlog ustmeni zastup. narod. Kolomana Bedekovića:

Da se na Nj. Veličanstvo odpravi posebna predstavka glede nezakonitosti poreza s molbom: da se prisilna sredstva obustave dotle dok se ovaj predmet ustavnim putem nerazpravi.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XXVI.)

Br. 123.

Prošnja obćine Bušetina u županiji virovitičkoj: da se urbarske paševine do konačne segregacije tako glede prostora, kao što i glede užitka postave u onaj stališ, kao što bijahu do god. 1848.

Visoki sabore!

Listopadno sunce svanù, donese nam ustav, i po ustavnom uređuje se, ali ustavna blagost na seljačka vrata još doprla nije, kod seljaka bo još sveudilj samosilje i nepravda vlada, koji svoj spas jedino u pravednost i u svoj trud poljodjelstva pomoćju svoje poljodjelstvene i ine stoke polaže.

Prvo 1848. godine bijasmo kmeti pod bičom vlastelinstva, no naša marva mogla se je po širokim poljanama i šumama širiti i gojiti, što nam je u gospodarstvu najveća podpora bila, sad smo prosti ali praznih šakah, marva sve to većma izčezava, i koja još obstoji, bez svake okriepe a po tom i bez koristi nahodi se.

Ako su nam tečajem prošlih dvanajst godinah neustavnog vremena patenti granice paševinah naopako po nas označivali, hvala bogu prestali su ti, i opet smo u ustavno vrieme stupili, zašto da takovi još mjesta imaju, a vremenom zlatnoga nam ustava u okolnosti toj od 1848. godine nikakove promjene učinjene nisu, dakle zašto da smo u jedan mah na paševini pogubili, što nam još jedini spas našeg blagostanja biti može.

Mi u ime ciele naše bušetinske obćine iz razloga toga visoki sabor molimo, da nam se prvašnji prostori paševinski do kakove u tom odnošenju slediti imajuće regulacije milostivo povratiti visoko dostoji. Bušetina 25. svibnja 1861. Prepokorne sluge: + Imbro Maistorović, knez; + Tomo Gjureš, žitelj; + Mato Gjurasović, odbornik; + Martin Lukčec, žitelj; po Lukić s. r.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 124.

Prošnja kaptola krbavsko-modruškoga ddto. 31. svibnja 1861. za dalnji obstanak svoj i uredjenje njekih na to odnosećih se predmetah.

Visoki sabore!

Da starodavni kaptol krbavo-modruški svoja nedvojbena prava uzdržati može, nepropušća u sniženoj smjernosti visokomu saboru zahtjevanja svoja, koja namjestnom poslaniku gosp. Matiji Mesiću, profesoru priobćio jest, i to pod imenom naputka, koga se on strogo držati ima, odkriti:

1) Da ovi stolni kaptol i nadalje usljed bule Grgura pape XVI. kao takodjer i odlukah Nj. Veličanstvah Franje I. i Ferdinanda V., obstati ima; 2) naknada desetinska od ljeta 1848. „quia curam Animarum" kao dušobrižljivi župnici izvršiva, da se istomu podieli; 3) da jest ovo dušobrižljivi kaptol, svakog kanonika darovnice dokazivaju, za koje pojedini član platio jest 25 for. po stotine; 4) da se plaća redovita svakomu kanoniku, kao u god. 1857. po povjereniku Reisneru u svakom kollegiu „ex Quadernis Capitularibus" pronadjena jest, ne samomu župniku kanoniku, nego i ostalim dušobrižljivim kanonikom opredieli; u slučaju pako smrti koga člana kaptolskoga ostalim u kolegijih nek se izplati, buduć u tomu uživanju bio je ovi kaptol „ab immemorabili."; 5) mise vikovite zavezane mjestima, da moraju i u napred tako ostati; 6) buduć kanonici kvartire za svoje prebivanje neimaju, da se takovi „in aequivalenti" opredièle.

Nedvoji ovi dušobrižljivi kaptol, da neće njemu visoki sabor sve ono, što zakonitim putem istome pripada, podieliti, i tako njega iz biednih okolnostih, poslie toliког jurve dopisivanja izbaviti; pravica bo zahtieva, da se istomu, veoma zaslužnomu od crkve i mile domovine, doskoči, i njegove iskrene, ponizne i pravedne želje izpune. U Bakru dne 31. svibnja 1861. Za kaptol krbavo-modruški Nikomed Mudrovčić, s. r. predstavnih od Bcinka ili Bicnika, i stolnog kaptola modruškoga ili krbavskoga štivo i kanonik.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 125.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo radi poreza.

Vaše k. apoštolsko Veličanstvo!

Od kako je naroda trojedna kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, pak živi državni život, a osobito od kako je ovaj narod svoju krunu povjerio prejasnoj vladajućoj kući habsburg-lorenskoj, svagda i u svakom odsjeku povjestnice odlikovao se je na osobiti način iskrenom privrženošću načelu zakonitosti.

Ovim načelom vodjen, sabirao se je ovaj isti narod oko svojega zakonitoga vladara u dobroj i zloj sreći jednakom oddanošću; ovim načelom vodjen žrtvovao je drago-

voljno najplemenitiju svoju krv i najpotriebitiji si imetak, kadgod je valjalo zakoniti priestol braniti.

Načelo zakonitosti uvriežilo se u srdce naroda trojedne kraljevine, te mu je postalo, rek bi, počelom njegova političko-moralnoga života, a po tome najjačom vezom, koja ga vezaše uz svojega kralja, što mu ga dade samosvojno stvoreni zakon, — zakon pošavši iz sjedinjene volje naroda i kralja.

Nu dočim je narod trojedne kraljevine načelo zakonitosti postavio na čelo svojega državnoga života, sliedio ga je jednakom dosljednošću u čitavom njegovom domahu, pak znajuć, da zakon, kad jednom rukom nameće dužnosti, drugom rukom daje prava, svagda je istom pozornošću, spremnošću i oddanošću čuvao svoja prava, kojom je i dužnosti svoje izpunjavao.

Vaše Veličanstvo! Sadašnji naraštaj viernoga naroda trojedne ove kraljevine, evo sada po svojih zastupnicih u Zagrebu na saboru sakupljenoga nebi bio vriedan vitežkih svojih otacah, kad bi se iznevjerio onoj muževnoj, otvorenoj iskrenosti, kojom su se njegovi predji toliko ponosili, pak bi zatajio Vašemu Veličanstvu, da se je ona čvrsta veza, što je iz sjemena zakonitosti nikla i kroz srdca viernoga naroda žilavimi se granami oko zakonitoga priestolja i prejasne vladajuće kuće obavila bila, da je, rekoh, ta veza silno oslabila, odkako je vlada Vašega Veličanstva prije dvanaest godinah u zemlju starovječne zakonitosti otrovno bilje nezakonitosti zasijala i pomnjivom ga dvanaestgodišnjom njegom bujno razplodila, jer u tamnoj sjeni nevjere neuspjeva nego gorko nepovjerenje, a neimajući ni zakonite topline ni svjetla, gine plemenita biljka, štono se pouzdanjem nazivlje, — nepouzdanje pako podgriza i najjači korien oddanosti.

Vaše Veličanstvo! Što više je vlada Vašega Veličanstva kroz prošlih 12 godinah uspjevala sa svojom pogubnom naukom: „da zakoni jačega nevežu“; — što više je ista vlada ovoj nauci dosljednim postupkom podrovala vjeru narodah u višju svetinju i dvostranu obvezanost zakonah; to se je sve to više rušio najčvršći temelj uzvišenoga prestolja prejasnih predjah Vašega Veličanstva, — a to je ljubav narodah, dok se napokon kod Magente i Solferina nije zanijao i sam posvećeni priestol Vašega Veličanstva.

Vaše Veličanstvo je bistrim okom mudrosti i samo premilostivo uvidjet dostojalo propast, do koje je odičeni priestol predjah Vašega Veličanstva s one nesretne politike dospjeo bio, s one politike, koja je okorjelom njekom predsudom tražila upiralište monarkije izvan nje same, — izvan napriedka, blagostanja i ljubavi narodah u njoj živućih, — i zato je Vaše Veličanstvo već u previšnjem manifestu od 15. srpnja 1859. jasnu, ali po vladi Vašega Veličanstva zanemarenu političku istinu odvažno izreći dostojalo, da nutarnje blagostanje i izvanjska snaga monarkije visi o shodnom razvitku njezinih obilatih materijalnih i moralnih silah, — o poboljšanju uprave i zakonarstva, i zato je svoje narode preblagostivo pozvati dostojalo, da se s pouzdanjem sakupe oko priestola radi uspješnijega izvedenja dobrostivih ovih namierah.

Narod trojedne kraljevine, sakupljen evo po svojih zastupnicih u saboru nemože i neće zatajiti, da je ovo iskreno očitovanje sa vladarskoga priestola, da je ovo pouzdano prizivanje doslje zapuštenoga, prezrenoga i pogaženoga naroda u njegovu srdcu pobudilo bilo iskru bolje nade, a da se je proglašenjem previšuje doplome od 20. listopada 1860. ova iskra uspješno razpirivati počela bila u srdcu naroda trojedne kraljevine, nadajućega se pravedno, da će mu biti povraćeno podpuno uživanje njegovih ustavnih pravah, štono su osnovana na tolikih zakonih, voljom naroda i nebrojenimi prisegami zakonitih kraljevah posvećenih i dugotrajnim vježbanjem kroz viekove utvrdjenih.

Ali je gorko iskustvo, što ga je ovaj vierni sabor u najnovije doba učinio, opazivši, da se je izmedju naroda i njegovoga premilostivoga vladara opet namiestila ona sablast, koja iduć za svojim slastoljubjem o tome nastoji, da netom zametnutu iskru pouzdanja utrne, — priečeći svaki napriedak na stazi spasonosnoga uzajemnoga porazumljenja medju kraljem i viernim mu narodom.

Jer kad bi ovaj sabor i mogao zatajiti onaj gorki i bolni udarac, koji mu je zadan time, što je Vašim Veličanstvom premilostivo zadata jasna rieč glede sdruženja posestrime Dalmacije i glede zastupanja vojničke Krajine za kratko vrieme od njekoliko mjesecih po vladi Vašega Veličanstva opetovano i bezbožno izvraćena i pogažena, — kad bi ono sjeme nepovjerenja, što ga je nedavno centralna bečka vlada bacila u narod, zavedeć u zemlji službu tajne policije po financijalnih organih — kad bi ovo sjeme i nerodilo ljutikom razdraženosti i čemerikom nepovjerenja: to se neda nikako zatajiti, da tim istim plodom rodi ono bezobzirno i krute utjeravanje protuzakonito razpisanoga poreza pomoćju vojničke sile, radi kojega se ovomu saboru evo pritužiše mal ne sve oblasti trojedne kraljevine, upravo u ovom času, gdje je narod sakupljen da se pouzdano približi svojemu premilostivomu vladaru na putu zakona, koji je već od 12 godinah bez krivnje naroda, a nastojanjem bezbožne birokracije zapušten.

Vaše Veličanstvo! Narod trojedne kraljevine visoko jer sviestno cieni ono temeljno svoje pravo, što ne ga je uživao od pamtivieka, dozvoljivajuć porez stranom na svojem saboru, a stranom od god. 1790. na zajedničkom saboru ugarskom, jer ga je to pravo štitilo proti samovolji i jer je to pravo držao svagda za značajni biljeg i za jedno od glavnih jamstvah ustavnoga života. Ovo pravo osnovano je na nebrojenih zakonih (14: 1608.; 62: 1609.; 9: 1613.; 32: 1622.; 8: 1635.; Decr. II. 1: 1635.; Decr. IV. 8: 1638.; 1: 1659.; 59: 1790. zajedničkih zakonah ugarskih, zatim zaključcih sabora trojedne kraljevine od god. 1600, 1711., 1735., 1750., 1770., 16: 1791, 1802., 1827.) utvrdjeno je dugovječnim izvršivanjem te je postalo, rek bi, prirodjenom potriebom narodnom. — Gaženje ovoga prava dira narodu u živac, — a gaženje u imenu Vašega Veličanstva, čiji su prejasni predji neoskvrnjeno paženje toga prava redomice prisegami potvrdjivali; — čiji su prejasni predji o svetom obdržavanju toga narodnoga prava zavisnim učinili nasliedno pravo na krunu trojedne kraljevine, — pak gaženje toga zakona u vrieme, gdje se na poziv upravo Vašega Veličanstva radi o povratku i onako podrovanoga pouzdanja medju narodom i uzvišenim priestolom, nije prikladno nego da razklima povjerenje naroda i naprama najnovijim blagostivim, javno očitovanim namjeram Vašega Veličanstva.

Svemoguća birokracija, kojoj za ovo prošlih 12 godinah očevidno nebiaše stalo, nego do toga, da od dana do dana mirno uživa radosti bezbrige i plod zloporabah, mogla je po načelu svoga otca: „aprés moi le déluge“ neobzirati se na sadašnost, niti neuvažavati budućnosti zemaljah i narodah u prostranoj carevini; — mogla je niziti tvorljivost narodnih silah, a visiti terete, mogla je napokon neizvjestnoj volji i snagi čak i budućih naraštajah jamstvo i dužnost plateža neizmiernih teretah nametati, — jer je to činila u ime bezzakone sile, — nu pošto je Vaše Veličanstvo i samo premilostivo uvidjeti dostojalo, da je 12. godišnje gospoderenje birokracije čitavu monarkiju do blizu propasti dovelo i pošto je uslied toga odvažnu vladarsku volju blagostivo očitovati dostojalo, da načelom vladanja od sada unapried neima biti kruta sila i samovolja, nego zakon i pravda: mnije sa podaničkom skromnošću podpisani, Vašemu Veličanstvu vierni sabor trojedne kraljevine, da se s ovim načelom nimalo neslaže nasilno utjeravanje poreza, koji je bez privoljenja naroda u saboru sakupljenoga, dakle protuzakonito nametnut.

Vaše Veličanstvo! Narod trojedne kraljevine uvidja, da država nemože biti niti jedan dan bez dohodakah, uvidja, da se ni on nemože uzkratiti razmjernomu i svojim silam primjernomu nošenju državnih teretah, pak ih je ako i nedragovoljno radi protuzakonitosti i mučno radi prekomjernosti ipak nosio evo već dvanajst godiah a i sad ih nosi što više može; nu nesretni dvanajstgodišnji državno-gospodarski sustav, izcrpivši priekomiernimi tereti svu tvorljivu snagu narodnu i sve nadjene izvore dohodakah, a neučinivši za njihov razvitak ili namaknuće novih izvorah posve ništa, dotjerao je narod trojedne kraljevine onamo, da niti uz najbolju volju bez konačnoga zatora nemože odoljeti povišenim i sveudilj rastućim zahtjevom države.

Vašemu Veličanstvu previerni sabor trojedne kraljevine nemože prepustiti, da neobrati pozornost Vašega Veličanstva i na onu bitnu okolnost, da največa stran pučanstva ovih kraljevinah sav svoj dohodak crpi jedino iz poljodjelstva, a da upravo ovo doba godišta poljodjelcu nikakova dohodka nepružajuć, od njega dapače sveudiljni trošak iziskuje; — da je dakle ovo doba godišta za pobiranje poreza u ovoj kraljevini neshodno, a ako li se nasilnimi sriedstvi izvadja, — upravo zatorno.

Vaše Veličanstvo! — Ne samo pojedini ljudi od silnoga upliva nego i znanost sadašnjega vieka, uzela si je zadaću, da pobije i podkopa načelo zakonske monarkije; pak prem ako je obćenito priznato, da je znanost sama po sebi silna vlast, i prem ako su se s njom u najnovije doba i velemogućne vlade sjedinile: to ipak ni onim velesilnim saveznikom nije do sada za rukom pošlo, da svojim nastojanjem uspjeju u ikojoj državi, gdje su vladaoci i njihove vlade vierne ostale načelu zakonitosti u cielom domahu toga pojma, te su, čuvajući zadobljena prava, vierno izvršivale nadležeće si dužnosti zakonite.

Carstvo austrijansko jedina je evropejska monarkija, u kojoj se je historično pravo prejasne vladajuće kuće proti neprijateljskim ovim saveznikom do sada neuzdrmano obdržalo. Vierni narod trojedne kraljevine neima vrućje želje, nego da se dični priestol Vašega Veličanstva na temelju svojega pravnoga naslova, pak na ljubavi narodah slavno ovjekovječi. Ali uz ovu vruću želju nemože sabor trojedne kraljevine zatajiti svoju velu brigu, koja se u njegovom svagda viernom srdcu porodila za trajnu slavodobitnost spomenutoga naslova pogledom na dosadanje postupanje vlade Vašega Veličanstva na rama svim, a najpače naprama narodu trojedne kraljevine, — pogledom na postupanje, koje je oporo ne samo naročitim, nebrojenimi prisegami prejasnih predjah Vašega Veličanstva i dugovječnim uživanjem posvećenim zakonom, te pravnoj sviesti naroda, koja je naravski plod dugotrajnoga uživanja, — nego koje se protivi i običnim obzirom pravičnosti.

S toga mnije prepokorno ovaj sa podaničkom smjernošću podpisani sabor da nemože svoje povjestničke vjernosti sjajnije posvjedočiti, nego da Vaše Veličanstvo u svoj poniznosti umoli:

Neka Vaše Veličanstvo premilostivo dostoji načela visoke svoje vlade navratiti na ustavnu stazu, narodu trojedne kraljevine kroz vjekove omiljenu, te neka narediti blagoizvolji, da se tolikom krvlju branjenim ustavnim pravam trojedne kraljevine podpuna i neokrnjena kriepost povrati.

Buduć pako, da narod trojedne kraljevine dozvoljavanje poreza na svojem saboru drži za najznačajniji biljeg i najtvrdje jamstvo ustavnoga vladanja, neka Vaše Veličanstvo premilostivo odrediti dostoji, da se pobiranje ili bud' prisilno utjerivanje tekućega poreza, što je mimo sabora, dakle protuzakonito narodu nametnut, što je priekomjeran i što se u nevrieme utjerava, te je iz ovoga trojega gledišta pravnoj sviesti naroda trostruko opor, s mjesta obustavi, i tim načinom da se do zakonskoga uredjenja poreznoga pitanja ukloni onaj kamen smutnje, o kojem se razbija toli potrebito povjerenje medju narodom i kra-

ljem, a da se zaciele rane, koje su kroz 12 prošlih godinah zadavane načelu zakonitosti. U Zagrebu na 4. srpnja 1861. Vašega posvećenoga kraljevskoga Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podanici-sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. XXVI.)

Br. 126.

Interpelacija zastup. narod. Kolomana Bedekovića na svietloga bana:

U pogledu uvedene po zemaljskom financijalnom ravnateljstvu njeke vrsti tajne policije, i učinjeni u tom obziru po zastup. narod. Gustavu Kneževiću predlog za uzčuvanje ustavnih pravah.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XXVII.)

Br. 127.

Predlog zastup. narod. Ante Vakanovića o podignutju nautičke učione u Bakru.

Visoki sabore!

More je za žitelje grada i kotara bakarskog njiva i livada. Jedino brodarstvu imade grad Baker, Kraljevica, obe Kostrene i Selce u Vinodolu onu svoju preimućnost zahvaliti, kojom prama ostalima primorskim obćinama diče se. Brodarstvena učiona životno je dakle pitanje za tamošnje pučanstvo.

Postojavše bansko vieće uvidivši istinu prenavedenih tvrdjenjah, uvelo je bilo god. 1849. u Bakru nautičku učionu. Al nastupivša za narodnom vladom njemačka uprava, nukanjem možda zakletih grada Bakra i hrvatskog imena neprijateljah, rečkih naime lacmanah, napomenutu učionu ukinu i tako zloradno učini, da siromašniji žitelji prenavedenih obćinah, ili višjemu stepenu mornarskog čina za uviek odreći se, ili na težko težačtvo po drumovih i železnicah carevine odlučiti moradoše se, imućniji pako žitelji da nautičku učionu u Rieki polaziti, te tamo za skupe novce nuz potrebno mornarsko znanje, mržnju i preziranje svog hrvatskog naroda, a obožavanje talijanštine učiti moraju.

Predlažem dakle sljedeći saborski zaključak:

Zaključeno i odredjeno je podignutje i ustanovljenje nautičke učione u gradu Bakru. Ova učiona ima ista ona prava i ustroj kao i ostale slične javne učione; osobitim ipak obzirom na hrvatsku narodnost

Izvršenje ovog zaključka povjereno je preuzvišenom gospodinu trojedne kraljevine banu, — koji će u svoje vrieme sabor o uspjehu izvjestiti. U Zagrebu dne 23. svibnja 1861. A. Vakanović, s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 128.

Predlog narod. zastup. Franje Kuhara: da se bar unutar granicah troj. kraljevine brzojavne viesti i na narodnom jeziku primati i odpravljati imadu.

Visoki sabore!

Kod svih brzojavnih uredah vlade austrijanske i isto tako i u ovoj trojednoj kraljevini mogu se brzojavne privatne viesti u talijanskom, francezkom, englezkom i njemačkom, a u njekih i u doljnozemskom (niederländisch) jeziku predati.

Dočim pako brzojavni uredi u ovoj trojednoj kraljevini u hrvatskom jeziku sastavljene viêsti neprimaju, iz razloga, što oni takove viesti primati i odpravljati neznadu, to scjeni podpisani željam našim a naročito pako trgovcem zadovoljiti, kada iz sljedećih razlogah predlaže, da bi se barem unutar naše trojedne kraljevine naš narodni jezik u tu svrhu uvesti mogao, i to:

1. Osim apostrofiranih slovah c, s i z (apostrofirani e nalazi se u francezkom i talijanskom jeziku) nema nikakovih drugih znamenjah u našem jeziku, koje se već nebi u gore napomenutih jezicih našlo;

2. za gore navedena 3 slova mogla bi se kod dotične oblasti znamenja uzimati, i ta brzojavnim uredom trojedne kraljevine priobćiti, i tim više, što

3. sigurno medju brzojavnim činovnicima se više njih nalazi, koji bolje slavjanski nego englezki razumiju, jer medj njima ima mnogo sjevernih Slavjanah a ponješto i našinaczah, i

4. da se kod umještenja brzojavnih činovnikah u našoj domovini na sine naroda našega, koji toj umjetnosti sposobni jesu, osobiti obzir uzme.

Iz tih razlogah predlaže podpisani, da bi se visoki sabor na Njegovo Veličanstvo našega kralja ili pako putem našeg privremenog dvor. dikasterija na ravnateljstvo brzojavah u Beču obratio, da se po smislu ovog predloga narodni jezik barem unutar naših kraljevinah za službene i privatne viesti čim prije u kriepost stavi, i sine naše domovine, koji kuda na drugom mjestu u toj struci služe, na mjesto našem jeziku nevještih inostranacah ovamo premjeste. U Zagrebu dne 14. lipnja 1861. Franjo Kuhar, s. r. saborski poslanik iz Samobora.

(Riet. čl. CX.)

Br. 129.

Predstavka sl. i kr. gl. grada Zagreba ddto. 9. lipnja 1861. za odustranjenje vojničke ovrhe, žiteljstvu istog grada poradi zaostatakah poreznih nametnute.

Visoki sabore!

Poznato je svakomu Hrvatu i Slavoncu, kako je zlosretna propala sistema za vrieme prošlih zlokobnih dvanajst godinah po domovini našoj zulumčarila, kako je otimajući narodu našemu cviet njegove mladeži uvrstjujući ju protuzakonito u vojsku, oduzela mu radinu snagu, a od onemogla kod kuće ostavšega svieta pobirala jošte dosada nečuveni porez, koga domovina naša inače jedva u 100 godinah platiti bi imala.

Naš je narod po tome pogibao od dana do dana i dočim su ga strani činovnici i strani institucije materijalno upropastjivale, trpio je on mirno i nadao se boljih vremenah. — Isto tako biaše i u glavnom ovom gradu napose.

Visoki sabore! Mnogi izmedju naroda našega i napose mnogi izmedju žiteljstva ovoga slobodnoga kralj. grada mišljahu, da su žudjena ta bolja vremena s povratkom ustavnog života prispjela, te su s plaćanjem neustavnoga poreza zaostali predpostavljajuć, da im ga plaćati netreba.

Gradjanstvo ovoga slob. grada bi s toga tim više neugodno dirnulo i zabunjeno, kad ih iznenada usljed naputka, izdatog po kralj. namjestničkomu viećn od 7. p. m. o privremenom uredjenju porezne službe u Hrvatskoj i Slavoniji, poplaviše nečuvenim još načinom vojničke ovrhe.

Zastupničtvo slobodnoga kralj. i glavnoga ovoga grada obvezano dužnostju, stanovničtva ovdašnjega biedno stanje koliko u njegovoj moći stoji, olakšati; utiče se s toga uslied svoga sjedničkoga zaključka od 21. svibnja t. g. §. 17. visokomu saboru, s tom najsmjernijom molbom, da visoki sabor glede poreza koji još se sada utjerava, štogod odlučiti dostoji, da se zabunom zavladavšom o tom pitanju, narodu još veća šteta nenanosi. U Zagrebu dne 9. lipnja 1861. Načelnik Frigan, s. r.

(Rieš. čl. XXVI. i CIX.)

Br. 130.

Istovrstna predstavka županije virovitičke ddto. 1. lipnja 1861.

Slavni sabore!

Visoko je kraljevsko namjestničko vieće kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije dopisom od 7. t. g. br. 143/139 naputak, po ovozemaljskom c. kr. financijalnom ravnateljstvu na podčinjene sebi porezne urede izdan, kako će se odsele porez vojenom silom utjerivati, razlažući povod o preinačenju popisah o utjerivanju poreza, naime, što municipalne oblasti svako sudjelovanje u poreznom poslu zanijekaše, ovoj županiji priobćilo i istu pozvalo, da podčinjeno si žiteljstvo na plaćanje tekućeg državnog poreza ozbiljne opomene i isto na uštrbne posljedice zatezanog plaćanja pozornim učini.

Prem ako županija ova nuždnost državnog poreza uvidja, ipak obstojanje današnjeg državnog poreza za nezakonito i protuustavno drži.

U sliedstvu toga nemože ustavna ova županija pri utjerivanju toga neustavnog poreza sudjelovati i podloženo sebi stanovničtvo niti na plaćanje upitnog poreza opominjati, niti ga pako od plaćanja odgovarati, i pronašla je za najshodnije, dotične prispjevajuće naredbe žiteljstvu svom jedino, bez svake primjetbe do znanja stavljati.

Dočim nam se pako u slučaju neplaćanja sa vojenom ovršbom priete, a želeći ova županija nesreću soldačke, sa velikim troškom i dosadom skopčane exekucije od svoga, sa te prevelike i nesnosne porcije i onako već osiromašenog žiteljstva odkloniti, dobivajući pako od našeg namjestničtva naloge, da narod na plaćanje poreza s opazkom na posljedice uztezanog davanja opominjemo, a želeći svog se ustava passivnim ponašanjem čvrsto držati — obraća se županija u ovoj težkoj nevolji svojoj, neznajući ni sama šta da čini, na Tebe visoki saboru, kao jedinu nadu i utjehu svoju, sa silnom molbom, da bi Ti primivši k srcu našu nuždu, u prešnom tom predmetu, žudjenoj svrhi shodna preduzeti veledostojao.

Dano iz naše 1. i sliedećih danah mjeseca lipnja 1861. u Osieku obdržavane partikularne županijske skupštine. Skupština županije virovitičke.

(Rieš. čl. XXVI. i CIX.)

Br. 131.

Zakonski predlog narod. zastup. Ante Cuculića: da se stanoviti red gospodarski uvede u šume gorskog kotara županije riečke.

Veliki dio zemaljskog bogatstva u primorskih drugčije zloplodnih pokrajinah, a naročito u gorskom kotaru, što no broji preko 50.000 dušah, sastoji u šumah, koje cele nekad gore krivahu, nu koje se pod upravom financijalnih oblastih od dana do dana to

sve većma pustoše, da se tako predvidjeti dade, da će za koju godinu gole samo brdine ostati.

Tako je na primjer upraviteljstvo financijah, pod koje najveći dio ovih šumah spada, — razne ugovore sa inostrancima sklopilo, polag kojih se neprestano, i bez razlike udilj seče i krči, i ljes izvaža, i tamo jedna paropila ustrojena, koja neizmjernu množinu gradiva neprestano pridjelava i za izvoz napripravlja, i tečajem jedne godine više šume krči, nego bi to drugčije kroz 10 godinah bivati moglo, tako, da će za koje ljeto biti sva gora pusta, i žitelji Ravnogorski da će se morati seliti.

U tome gledu netreba potanijeg razlaganja, da od kolikog će ovo štetonosnog upliva za sav onaj prediel biti, te netreba da se napomene, kako po mnenju najboljih naravoslovacah pustošenje šumah u bitnom savezu sa blagostju ili ostrostju podnebja (clima) i sa plodovitostju pokrajine stoji, te tako biti će dovoljno kazati, da zakonodavstvu izbilja prinadleži, da se obazre na tako važan predmet, kojemu poradi osobitosti odnošajah inako nije moći doskočiti.

Usljed toga sliedi ovdje osnova zakona:

Smotrivši bitnu važnost umnog šumarstva za narodno blagostanje u obće, a napose uvaživši, da je cieli tako zvani gorski kotar i primorski kraj nekad prostranimi šumami obraštjen bio, koje se sada sve to više i više krče, smotrivši dalje da će opustošenje onih pokrajinah za podnebje njihovo i plodovitost od veoma štetonosnog upliva biti, odlučuje se:

§. 1. Zemlja si pridržava vrhovno nadziranje šumskog gospodarenja u onih šumah.

§. 2. U tome gledu imati će tekniČki jedan odbor stanje ovih šumah previdjeti, i stavna načela izraditi, po kojih će se unapred kod sječenja obzirom na naraštaj i na cjelovitost njihovu postupati smjeti

§. 3. Eksekutivne vlasti imati će nad točnim izvedenjem ovih načelah bditi pod pretnjom zapta u smislu obstojećih zakonah uvesti se imajućega.

§. 4. Dočim aerar u onih predjelih vlastelstvah posjeduje, i kao takovo na oblik svih državljaninah postojećim zakonom podstoji, to će se uprava i dotično ministarstvo financijah pozvati, da svekolike o sječenju u ovih šumah sklopljene pogodbe, naročito i o paropili u Ravnojgori, nadpregledanju zemaljskih oblastih ustupi, koje će o daljnoj obstojnosti ili obustavi njih razsuditi. Ante Cuculić s. r. U Zagrebu 15. lipnja 1861.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 132.

Zakonski predlog narod. zastup. Ante Cuculića o uredjenju odnošajah u pogledu užitka šumah izmedju žiteljah trgovištah Ravnagora, Mrkopalj i Vrbovsko i izmedju dotičnoga komorskoga vlastelstva.

Naši predji bijahu u trgovištih Mrkopalju, Ravnojgori i Vrbovskom pod raznimi povlasticami nastanjeni, i njim bi putem danih tad poveljah njegovog Veličanstva cara Josipa II. i njegovog c. kr. apoštolskog Veličanstva kralja Franje I. ujamčeno, da će vazda imati bezplatnog potrebitog ljesa za uzdigavanje kućah, za krov (nadhižje) daskah za pokrivanje krova, podnicah za podove, i gorivog drva, uz to da će imati slobodnu paševinu, i da će smjeti po svojoj potreboći vapnenice žgati.

Financijalni aerar kao tamošnje vlastelstvo uzkratjuje sad u novije vrieme davanje daskah za pokritje krova i podnicah, isto tako veoma stezava paševinu i posve zaniekava žganje vapnenicah, pozivajuć se u tome gledu na urbarske zakone g. 1836.

Nu dočim očito biva, da nisu ovi urbarski zakoni zamašaj poveljah ukinuli s toga bolje, što su upravo svagdje obezbiedili i pridržavali postojeće jur inake običaje, dočim su naše povelje dalje i prigodom prvog uvedenja urbarske regulacije u prošlome vieku u svojej cjelosti ostavljene bile, i ovo naše odnošenje vazda priuzdržano ostalo, to nije financijalna uprava u tome gledu u svome pravu.

Kad se tako nadam, da će nam za rukom poći, poveljena naša prava spasiti, te tako da ćemo u ovom za nas upravo životnome pitanju lieka zadobiti, to mislim opet, da bi to najspasonosnijim načinom bivalo putem zakonodavnim već zato, što se tu radi o spajanju zakona sa poveljami i o pravcu zakona, te s toga stavljam sledeću

Osnovu zakona:

Smotrivši važnost predmeta i uvaživši da se tu radi o izravnanju zakona i poveljah, ustanovljuje se time:

§. 1. Posebni će zemaljski odbor odnošaje žiteljah trgovištah Ravnagora, Mrkopalj i Vrbovsko pram tamošnjem vlasteljstvu u gledu užitakah iz šumah pregledati, i saboru svoje izviestje i svoj predlog predstaviti. U Zagrebu 10. lipnja 1861. Ant. Cuculić s. r. zast. nar.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 133.

Predlog narod. zastupnika Tomislava Cuculića: da bi pomenuta u predid. br. trgovišta davala novake po razmjerju svoga pučanstva kao posebna municipija nezavisno od županijskoga kotara.

Obrazlaganje. Trgovišta Vrbovsko, Ravnagora i Mrkopalj bijahu po smislu starodavnog ustava do g. 1850. slobodna municipalna tiela, i pridonašahu kao takova ka državnoj c. kr vojsci svako po sebi onaj broj novakah, koji na njih obrizom na ustanovljeni cieli broj i broj njihovih žiteljah spadnu.

Od god. pako 1850. bijahu uz mimoidjenje ovog ustavnog običaja sa cielim kotarom u zajedničtvo povučeni, te tako nastade ono nerazmjerje, da bi po samih njih s toga, što su žitelji ostalog kotara većinom od kuće odsutni, ovde pako su većinom vazda kod kuće, i što njih ovdje u obće imade više sposobnih mladićah, zato mnogo više novakah postavljeno, nego kad kad i po cielom ostalom kotaru. Tako dade n. pr. trgovište Mrkopalj u ovih 10 godinah preko 130 mladićah u vojsku, što na godinu 12—13 čini, te dočim ovo trgovište nebroji nego oko 2300 dušah, to spadnu na ovo žiteljstvo kroz 10 godinah novačenje sa teretom od blizo 5 postotakah, gdjeno se po obćih statističkih pravilih drži, da je uredni teret sa 2 samo postotka pučanstva razmjeran.

Ovoj pako neumjestnosti moglo bi se doskočiti, ako bi se zakonskim člankom ustanovilo, da će povlašćena trgovišta sama po sebi onaj broj novakah, koji se na njih razrežuje, davati. Uslied toga sliedi ovdje

Zakonska osnova:

Dočim su trgovišta Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko kr. poveljena trgovišta, i kao takova slobodna municipalna tiela, to njim se pridržava na oblik svih ostalih municipijah podpuno pravo, da će k dopunjivanju c. kr. vojske svako po sebi i neodvisno od

susjednog županijskog kotara onaj broj novakah doprinositi, koji će se po razmjerju njihovog žiteljstva na njih razrezati. U Zagrebu dne 13. lipnija 1861. Cuculić s. r.

(Rieš. Čl. CX.)

Br. 134.

Predlog narod. zastup. Nikole Rozgaja: da mjesto Pristava ostane utjelovljeno povelj. trgovištu Krapina.

Visoki sabore!

Mjesto „Pristava“ zvano, sastojeće iz jedanajst kućah u županiji varaždinskoj ležeće, podpada od nekadanjih vremenah pod župu krapinsku.

Ovo je mjesto po glasu povelje blage uspomene kralja Rudolfa II. od god. 1590. pod kotar slobodnog i kraljevsko-povlastjenog trgovišta Krapine spalo tako, da ne samo ove kuće, već i sva njihova zemljišta unutar granicah trga Krapina stoje, dotično leže. — Gospedari ovih kućah poreze plaćaju u blagajnu trgovištnu, kao takodjer i odielci cestah, koje navažati imadu, i kotaru i obsiegu trgovišta njim opredjeleni jesu, što više, oni uživaju u gori gradjanskoj krapinskoj pravo drvarije, istih djetca učionu ondje polaze, prosti su od maltovine i pijacovine na sajmih ondanjih, jednom rečjum cielo njihovo bitje u mjestu Krapina koncentrira se.

Nu poslie kako je najvišja diploma od 20. listopada 1860. proglašena i municipalne oblasti u život stupiše, ovima kotarska oblast svetokrižka, što prije 1848 god. bivalo nije zapoviedeti, i takove od trga Krapine odciepiti, te kotaru svetokrižkom utjeloviti namjerava, — što već polag i položaja mjesta Pristava stati nemože od jedne strane, a od druge niti pravedno biti moglo nebi, jer kotaru svetokrižkom, dotičnoj slavnoj županiji varaždinskoj kroz to, ako ovih 11 kućah od Krapine, u koje obsegu leže, odcjepljene, i tamo utjelovjene biti bi morale, ništa pomoženo nebi, a ovi bi kroz to veliku štetu patili, jer bi onda, većom stranom gorispomenutih za sada sa gradjani uživanih dobročinstvah lišeni bili.

Kad bi prijerečeni žitelji protuzakonite zapovedi i nenadležne naloge od oblasti kotarske svetokrižke dobivali, nemogući na dvije strane zadovoljivat, umolili su slavnu županiju navodeći razloge, da ih i na dalje onoj oblasti podčinjene ostavi, u koje obsegu i kotaru obitavaju, a slavna županija je nje naputila glede tog na ovaj visoki sabor, dočim bi ipak polag naputka za privr. uredjenje županijah, sl. i kr. gradovah i sl. trgovištah shodno §. 3. takove slobodno i kralj. povl. trgovište Krapina u dosadanjih svojih granicah priuzdržalo.

S toga uslied naloga mojih komitentah usudjujem se visokomu saboru predložiti:

Da mjesto „Pristava“ zvano, u obsegu kotara slob. i kr. povl. trgovišta Krapina nalazeće se i utjelovljeno, za uviek utjelovljeno, i istoj municipalnoj oblasti u svemu kao i druga u istom kotaru nahodeća se mjesta podčinjeno ostane i bude, — te da se svako umješanje koje ine susjedne oblasti, kao zloporaba uredovne vlasti smatrat imade. U Zagrebu dne 15. lipnja 1861. Nikola Rozgaj s. r., zastupnik.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 135.

Molba narod. zastup. Ivana Vončine: da se mjesto Novi u Vinodolu proglasi slobodnim trgovištem.

Visoki sabore!

Dokazom ovdje u izvoru priložene povelje kralja Matije od god. 1480. biaše Novi u Vinodolu od prastarih vremenah kraljevski grad, i imao je sve do godine 1775. mjestnu svoju samoupravu.

Ali u to vrieme dodje grad Novi i ostalo primorje pod upravu komore u Gracu, koja u svojemu gospodstvu neimadiaše prečijega posla, nego autonomiju grada Novoga zatrti.

Obzirom dakle na historično pravo, a i na današnju jošte važnost rečenoga mjesta, moli podpisani, da se grad Novi u Vinodolu kao slobodno trgovište proglasi. U Zagrebu 12. lipnja 1861. Iv. Vončina s. r., nar. zastupnik.

(Rieš. čl. LXXII.)

Br. 136.

Interpelacija narod. zastup. Ante Jakića na svietloga bana u pogledu bivših nadzirateljah školskih Jarca i Sladovića.

Visoki sabore!

Raznio se glas po Zagrebu, da je od dvorske oblasti naše (dikasterijuma) stigla naredba vieću namjestničkom, neka bi se postaralo, da se odstranjeni nadziratelji školah, Jarc i Sladović, njihovom prijašnjem zvanju shodno opet namjeste, ili pako za kanonike kaptola zagrebačkoga, višem mjestu predlože i preporuče, kako bi im opet škole naše u ruke došle.

Ova nepovoljna viest obuzela je svakog rodoljuba hrvatskog pravednim gnjevom, jer su ta dva bivša nadziratelja školah, kao glavni nosioci odurnoga germanizma obćenito poznati, radi česa je već odavno javno mnienje nad njimi s preziranjem svoj sud izreklo.

Ako je ovaj glas i zbilja istinit, onda se je čuditi i dvorskoj oblasti našoj, da tako malo uvažava javno mnieje, budući joj poznato biti mora, kako su pomenuta gospoda ta u našoj domovini mržena, pa ih ipak preporučiti neustručava se.

Slična pojavljenja živo nas opominju na zlosretno pašovanje Bahovacah, i probudjuje slutnju tajne bojazni za budućnost, dočim se izpod ruke nastoji nagradjivati troškom naroda one ljude, koji su istom narodu glede narodnosti njegove o glavi radili tako, da će u crnoj uspomeni kod naroda hrvatskoga za dugo ostati.

Molim dakle svietloga bana, da bi nam kazati izvolio, na koliko su rečeni glasovi istiniti, i što u toj stvari raditi namjerava. Ante Jakić s. r., zastupnik naroda.

(Riešena odgovorom preuz. g. bana, da je samo glede Sladovića stigla naredba, i izjavom uzor. g. stožernika Haulika: da on Sladovića nit vekani predložiti za kanonika, buduć nije svećenik biskupije zagrebačke, te zaslugah za biskupiju takovih neimade, koje bi ga činile dostojnim preporuke za kanonika.)

Br. 137.

Pismo svetejšega patriarhe Josipa Rajačića ddto. 1. svibnja 1861., kojim proti pohrvaćenju Srbaljah protestira.

Visokoslavnome saboru kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije
u Zagrebu!

Najvišem patentu od 20. listopada 1860. obradovali su se narodi ciele monarkije, što njihova historična prava, na temelju pravne jednakosti sviuh, u život saziva.

Na ovom temelju skupio se i visoko-slavni sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da svoja domaća i spoljašnja odnošenja izravna i uredi, po pravu i želji naroda.

Ja sam ga u duši mojoj pozdravio sa najtoplijim željama, da mu Bog trude i podvige njegove blagoslovi, da mu oni urode blagodatnim plodom za sve narode na jednako, koji živu u predielima spomenutih kraljevinah.

Ja sam držao i sudio da će visoko-slavni sabor ići putem pravde i ljubavi, i da će se potruditi, da težki zadatak svoj rieši na obšte zadovoljstvo sviuh narodah, te da tako prava naroda stupe na jednako u život, medju kojima je prvo od najslavnijih pravah, pravo svoga imena i svoje narodnosti u domaćem i javnom životu.

Ja ne velim da to tako tamo nebiva, a nemogu ni vjerovati da to može ne bivati, pored obilne volje visoko-slavnoga sabora, da se svakom svoje da, i prizna, i pored obštega izkustva našega vremena, koje nas je dovoljno uvierilo, da hegemonične težnje pojedinih plemenah i narodah nemaju nikakvog blagoslova ni trajanja.

Ali nemogu premučati, da kao patriarh i arhipastir sviuh Srbalja u cieloj monarkiji neobjavim visoko-slavnom saboru moju tugu, što iz javnih listovah čujem i vidim, da po gdjekoji članovi visokoga sabora osobitim pravcem udaraju osobitoj svojoj cieli, koja se čini sasvim nevješta maločas spomenutom izkustvu našem.

Ja mislim, da ono, što braća naša Hrvati Magjarima dosada nisu odobravala, i protivu čega su se oni ogradjivali svakim mogućim načinom, nemogu ista braća naša ni s kakvim pravom zahtievati, da to isto drugi narodi kod njih odobravaju, i da se protivu toga isto tako i oni ne ogradjuju.

Kad čitam u javnim listovima, kako se gospodin veliki župan I. Kukuljević u sjednici od 29. travnja izvoleo izraziti, da je vojničke Krajine u Hrvatskoj žiteljstvo čisto hrvatsko, i vidim, da to visoko-slavni sabor sa odobravanjem prima, prinudjen sam mojoj tugi rieči dati, prema neprijaznenoj onoj težnji, koja viri iz ovakovoga tvrdjenja jednog veleважnog i mnogo počitovanog člana sabora i historijopisca jugoslavenskog.

Kad pravda kraljeva, istorija i duh vremena, i probudjena sviest narodnosti u širokoj Ungariji razlikuje narode jedan od drugoga, i od naroda magjarskoga; to će mi se dozvoljeti primietiti, da i u trojednoj kraljevini nije samo jedan, i to narod samo hrvatski a u krajini tamošnjoj najmanje.

Srblji i Hrvati najbliža su braća medju sobom, ali je opet svaki narod imao svoje osobito ime od onoga vremena, kad su u prvo doba istorije oni zajedno ili u najbližem susjedstvu, jedan sa drugim živili, pak jednako do danas.

Srblji imadu svoju, a Hrvati svoju osobitu istoriju; Srblji imaju svoju, iztočnu, a Hrvati svoju, zapadnu, crkvu; Srblji graničari, imaju svoj, a Hrvati, n. pr. iz Zagorja, izpod Okića, od Samobora, iz Draganića, Turovapolja i. t. d. svoj jezik; Srblji imaju svoju slavensku, a Hrvati svoju latinsku pismenicu. Ako dakle Srblji i Hrvati i jesu naj-

bliža braća, ipak oni nisu jedan i isti narod; i nemože se reći, da je žiteljstvo Krajine hrvatske čisto hrvatsko.

Žiteljstvo Krajine hrvatske bilo je u početku čisto ovejano srbsko; i tek od onoga vremena, kako je granica na polkove razdieljena, ušlo je u nju nešto od hrvatskoga naroda.

Još u XIV. vieku naselili su se Srblji iz prediela negdašnje carevine srbske, iz Srbije, Bosne, Hercegovine, Albanije, Makedonije i Crnegore u ove prediele, i kad su posle bitke Moačke Turci ove krajeve sasvim opustošili bili, opet su Srblji iz gornjih predielah naselili ovaj tako nazvani desertum primum i desertum secundum, od kojih prvi dao je postanak varaždinskom i od časti banskom a drugi karlštadskom generalatu.

Naselenja ova Srbaljah dogadjala su se u četiri puta od prelazka srbskog patriarha Arsenija III. Čarnoevića. Srblji su ovdje dobili zemljišta, i zato su primili na se obvezateljstvo vojničke službe; i kako su oni onda postali graničarima stojeći pod neposrednom upravom arhivojvode Karla od Štajerske, koj je imao uza se vnutrenji austrijski pridvorno-voeni saviet u Gradcu; tako su oni ostali u tome stanju i ustrojstvu graničarskom jednako do danas; a privilegije srbskoga graničarskoga naroda, i toržestvena priznanja njegovih velikih zaslugah, koje je on polučio od Ferdinanda I., Ferdinanda II., Rudolfa II. i Matije II. hranila su se u pravoslavnoj Severinskoj crkvi; kud su se odatle poslie 1848. dela, neznam.

U tome stanju i s tim obvezateljstvom graničarskim naselili su se ovdje na dobrama velikoga vlastelja hrvatskog, Frankopana, Gomirci.

Ovi došavši sa svojim kaludjerima od Gomila iz Bosne, i sadašnje turske Hrvatske, prešli su najprije u Dalmaciju, i stane se na neko vrieme oko monastira Krke; a kad im u dalmatinskim stienama postane tiesno, krenu se odatle, i predju u današnji gomirski prediel. Frankopan ovdje ih dragovoljno primi, i dade im za njihova selišta sliedeći prediel: od Kupe medjom Severinskom, Bosiljevačkom, Ogulinskom, odande medjom Modruškom na granicu Brinjsku i Krmpotsku, odande medjom Fužinskom, Delničkom na Skrad, na kranjske Moravice opet u Kupu. U ovom predielu osnovali su oni manastir Gomirje, i naselili su ova mjesta: Gomirje, Vrbovsko, Srbske Moravice, Ravnugoru, Mrkopalj, Tuk, Jasenak, Drežnicu gornju, srednju i doljnu, Musulinski potok, Vitunj, Hreljin, sa tim obvezateljstvom da njegova dobra od Turaka brane. Istim ovim Gomircima rečeni pridvorno-vojni saviet u Gradcu, plaćao je godišnjih njekoliko stotina forinti na prah i olovo, da iste ove prediele brane od Turaka, koje su novce oni primali sve do regulacije ogulinske regimente. Kad je Frankopan poznao čestitost ovoga naroda srbskog i vidio, da su mu dobra njegova od Turaka sačuvana, onda on ponudi najposlie iste Gomirce, da im sav taj prediel proda; oni tu ponudu prime i kupe taj sav prediel za šestnajst hiljada forinti od Frankopana; a da bi oni u tom predielu u dobru svome na viečna vremena sigurni ostali i utvrdili se, bude ovaj izmedju nji i Frankopana učinjeni ugovor od kraljice Marije Terezije potvrdjen, i ona im uz to dade donaciju na taj isti prediel, u kojega posjedovanje oni se poslie formalno sredstvom kraljevskoga čovjeka i kaptola zagrebačkoga štatuirati dadu. Ova je donacija njihova hranjena bila svagda u manastiru Gomirju u crkvenom ogtaru u jednom ormanu.

Nesrećom Gomirskom posumnjaju u najnovije vrieme Gomirci, Moravčani i Vrbovčani o poštenju tamošnji kaludjera, i poboje se, da im kaludjeri tu donaciju prodati mogu; uzmu dakle od nji i donaciju i svjedočbeno pismo kaptola zagrebačkog k sebi, i čuvali su je čas u jednoj, čas u drugoj, čas u trećoj obćini kod najufanijih žiteljah.

Kad sam ja postao arhimandritom i nastojateljem manastira Gomirja, zaželio sam očima mojima viditi ovu istu donaciju i svjedočbeno pismo, i pročitati, koje se je onda

oboje nalazilo u Vitunju kod graničara Simo Vujnovića; i kad sam ih pregledao, pročitao i uvjerio se o istinitosti ovi originalnih pisamah, vratio sam ih opet natrag, da se odnesu na svoje mjesto.

Ovu istu donaciju i svjedočbeno pismo zagrebačkoga kapitula čitao je i pokojni ogulinski pukovnik, a poslie feldcajgmajstor Joco Rukavina i kapetan Niko Rukavina i druga gospoda ogulinska iz ljubopitstva, koje se rodilo u njima na moja o tom skazivanja. A kad su ih pročitali, vratili su ih opet na svoje mjesto na grad To je bilo oko 1816. i 1817. godine.

No poslie kratkoga vremena dogodila se je sliedeća nesreća. U komori, gdje je ta donacija i to pismo čuvano bilo izvan kuće u večer trebala je kći rečenoga Sime nješto potražiti u istom sanduku, u kome su ta pisma ležala, i otide s lučem u komoru i u taj sanduk i tražeći što je trebala zakreše lučem u sanduk, zatvori i izidje na polje. Vatra koja je u sanduk pala, zapali tu bivše rublje, i bukne u neko doba noći, i sanduk i komora zapali se. Osjetivši vatru žitelji Vitunjski skoče i ugase ju, i kad su ju ugasili, nadju samo neka parčeta i pečate od tiju veleważnih pisamah; jave to regimenti, ova pošalje komisiju, da stvar izvidi i uvjeri se da je tako. — Tako je propala donacija graničarah Gomirskih, o čem svemu i akta ogulinske regimente svjedočiti mogu.

A šta je bilo sa dobrama, koja su Gomirci od Frankopana kupili?

U početku XVIII. vieka, a naročito pod carem rimskim i kraljem ugarskim Dragutinom (Karlom) VI. bude gradjena cesta od Karlovca u Bakar i Rieku, koja se i danas zove Karolina. Ta cesta udari preko Novigrada, Bosiljeva, Vrbovskoga, Ravne Gore, Mrkopalja, Fužine, dakle od medje bosiljevačke do medje fužinske preko gomirskoga hatara u dužini skoro punih šest štacijah. U vrieme kraljice Marije Terezije bila je potreba u trgovačkom vidu, kroz te slabo naseljene štacije espape trgovačke, a i carske transporte pod kiriju prevoziti tom jednom cestom k moru. Gomirci budu od vlade ponudjeni, da se podvežu te transporte preko njihovoga hatara prevoziti, ali oni ove obveze na sebe niti su htjeli niti su mogli primiti, jerbo su i tako obvezani bili graničarskom službom skoro neprestano s Turcima boriti se, a s druge opet strane, pod šumom stojeće ravnice krčiti i plodonosnima učiniti. Na ovaj njihov odgovor nije se obzirala visoka vlada, ni na to, što su oni graničari i kao takovi osobitim dužnostima podvržoni, ni na to, što su ovi predieli njihova sobstvenost, koju su oni za svoje rodjene novce kupili, i na koju su oni kao plemići štatuirani; njihove kuće budu procienjene i izplaćene, a oni iz tijuh predielah iztjerani i u one druge časti njihovoga prediela prebačeni, a na njihove zemlje Česi, Kranjci, Štajerci i Bog zna kakvi još drugi narodi, koji sada četiri velike obćine sačinjavaju, naseljeni; tako i sve ono, što je preko te ceste k zapadu do Kupe, sljedovateljno više od polovice prave sobstvenosti njihove, bude bez svake izplate i naknade pod komoru bačeno — Kad je ogulinska regimenta pod istom slavnom kraljicom regulirana, onda su im i zemlje njihove i šume oduzete, i oni kakogod i proči graničari, koji nisu zemlje i šume kupili, budu pod kontribuciju graničarsku bačeni; sljedovateljno od sobstvenosti njihove postao je feudum, kao i u drugih graničarah; i oni i dan današnji ne samo što za svoju sobstvenu zemlju služe i krv prolievaju, nego i danke sve plaćaju, a gora njihova prodaje se na račun erariuma graničarskoga i kameralnoga.

Sad sudi visokoslavni sabore, kakva je pravica učinjena ovim gomirskim graničarima! i to je živi dokaz, da su oni bili pravi Srblji iztočne vjere! — Ovaj graničarski, čisti srbski narod sa svi strana je izmedju Bosiljeva i Fužine okružen hrvatskim, kranjskim i vinodolskim narodima, koji su bili od njega različni i jezikom drugim, i običajevima i vjerozakonom.

U takom graničarskom stanju naselili su se Srblji u predielu žumberačkom, i više toga u gornjem i dolnjem Marindolu, i opet su bili i ovi okruženi od Kranjacah i Hrvatah sa svijuh stranah, i na više časovah daleko odsječeni i udaljeni od drugi svoji jednoplemenikah i graničarah; i onaj hrvatski narod, koji se zatekao medju graničarima marindolskim i žumberačkim s jedne, i drugim graničarskim srbskim narodom s druge strane, nije bio uzet u granicu ni onda, kad su se pod Marijom Terezijom regimente lička, otočka, ogulinska, slunjska i obadvie banske arondirale i regulirale, i nješto i od hrvatskoga naroda u sebe primile, nego je ostao u prvobitnom svom provincijalnom stanju, i stoji i danas tako, a graničari Žumberčani i Marindolci ostali su u svojim prvobitnim svoga osobitoga plemena i svoga osobitoga vojenoga stanja oazama, i stoje i danas tako.

I žiteljstvo Like i Krbave, što se onda, kad su ovi predieli od Turakah oteti bili, svojevoljno podvrglo Leopoldu I. i karlovačkom generalatu pridalo, i to je bio čisto srbski narod kao i svi oni više spomenuti.

Ovaj srbski graničarski narod zadržao je svoj karakter do današnjega dana pri svem tom, što je kašnje pod Marijom Terezijom njekoja čast od njega baš na silu pounijaćena bila, kao na primjer Žumberčani.

A kad je patrijarh srbski Arsenije III. Čarnoević, 1690. godine, na poziv Leopolda I. silni srbski narod ovamo preveo iz turskih zemaljah, on je prešao suvim na Hrvatsku i Slavoniju, i dobio je ovdje dobro Sirač, da ga uživa donde, dokle se patrijaršija Pećska od Turaka neoslobodi, koje je dobro patrijarh uživao donde, dokle municipalna prava Hrvatske nisu nanj ustala bila, koja su Nerimokatolikom prítjažavanje nepokretnih dobarah zakraćivala.

Kao što je narod sa svojim patrijarhom, koji je na zapadnu Ugarsku udario k Sent-Andreju, i tu se na njeko vrieme nastanio, išao ovim putem, i ovdje zaticao proredjeno žiteljstvo u hrvatskoj Krajini, koje je sa turskih ratovah najviše stradalo bilo; tako se on ovdje velikom čašću i zadržao, i naselio pusta mjesta, primio, kao i predji njegovi, graničarske dužnosti na se, i ostao je u tomu stanju jednako do danas.

A to su opet bili sve čisti Srblji iz gore spomenutih predielah njegdašnje carevine srbske.

Svemu srbskomu narodu: toti Comunitati Graeci Ritus et Nationis Rascianorum per Graeciam, Bulgariam, Rasciam, Hercegovinam, Dalmatiam, Podgoriam, Jenopoliam, caeteraqae annexa loca, javljaju i oglašuju rimski imperatori i kraljevi Ugarske od godine 1691. i dalje, kakve privilegije i povlastice udjeljuju oni cielom srbskom narodu u monarhiji za prevelike zasluge njegove. Ove su privilegije obće dobro svega naroda srbskoga, i koliko je kad prava narodnoga na temelju njihovom u životu bilo, u tomu su sa ostalom braćom svojom učastvovali i svi Srblji hrvatske granice, kao na primjer u svima obćim saborima srbskoga naroda i u svakom izboru mitropolita, koji je njeko vrieme i politična glava naroda bio; koje zaista nebi bilo tako, da je žiteljstvo krajine hrvatske čisto hrvatski narod.

Razlika ova naroda srbskoga, koji u granici živi, i naroda hrvatskoga, vidi se i od tuda, što se i sami ovi narodi medju sobom imenom razlikuju. Tako Srblji zovu Hrvate Kranjcima, a Hrvati zvali su jošt iz onih starih vremenah Srblje Vlasima, i zovu ih i danas tako. Šta više ovo neprirodno ime zadržalo se je i u zakonima i javnim poveljama onih vremenah, iz kojih znamo za privilegija Valachorum, t. j. Serborum Croatiae

Ja neznam bi li bilo nužde kakve jošt dalje razlagati, da narodna imena „Srbski“ i „Hrvatski“ nisu identična, i da žiteljstvo krajine hrvatske nije čisto hrvatsko, nego baš

srbsko sa vrlo malim, i mnogo kašnje postavšim izjatijem, nego je srbski narod čestitošću i ratobornošću svojom Krajini hrvatskoj temelj položio.

Kad pominjem razliku ovu, nečinim to za cielo zato, da ove narode jednoga od drugoga odtudjujem, Bože me sačuvaj, nego zato, da ih baš time u prijateljskom odnošenju utvrdim, kao braću, koja se svaki posebice sa vrlinah i čestitostih svoje braće diče i ponose, koja jedan drugom svoga ničega nenameću, nego ime i druge svetinje u svoje braće, kao svoje sobstvene ljube i počitaju, i od svega srca sažaljevaju one neprilike, koje smo u posljednja vremena opazili medju Poljacima i Rusinima.

Pored sve one bratinske ljubavi i iskrenoga odnošenja, u komu valja da stoje oba ova naroda na jugu slavenskom, Hrvatima bi sigurno žao bilo, kad bi Srblji njima svoje ime nametali i time ih od njihove historije i porekla ciepali, isto tako nemogu se braća Hrvati nimalo čuditi, što bi Srbljima jako na žao pasti moralo, kad bi vidili, da im Hrvati njihovo ime nametnuti smieraju.

Srbskomu narodu već se i time čini velika nepravda, što se Sriem i varadinska regimenta protivu svakoga prava i historije oglašuju navalice za sastavne dielove od Hrvatske i Slavonije; ali ova je nepravda sujetna; isto tako i ovakva težnja hrvatiziranja bila bi za Srblje istina vrlo nemila, ali opet sujetna sa svim; jer Srblji imena svoga, koje ima svoju historiju u svietu i u Slavenstvu, ni za čije ime promienuti neće, ni za ljubav Ilirstva, ni Jugoslavenstva, ni za Hrvatstva, baš da bi im se to silom i nametnuti hotjelo; isto tako, kao što ni svoga narodnoga karaktera, svoji narodnih običajevah, svojih historičnih spomenah, i svoje poreklene sviesti nisu ostavili, makar su gdjekoji od nji na silu tz njegda pravoslavne crkve, u koju idu svi ostali Srblji, izčupani i pounijaćeni.

Ja u ime cieloga srbskoga naroda i u korist obćega otečestva jednoga i drugoga naroda visoko-slavni sabor najučtivije molim, da podobnim tendencioznim izrazima, kao što je onaj gospodina velikoga župana Kukuljevića, u napredak mjesta nedaje, i neprima ih; i u isto vrieme toržestveno se ogradjujem protivu svake nepravde hegemoničkoga teženja jednoga plemena narodnoga nad drugim, a osobito protivu toga, ako bi se srbsko žiteljstvo hrvatske granice, za hrvatski narod, zbilja saborno oglasiti i kao takovi možda traktirati namjeravalo; jerbo će u takovom slučaju srbski narod, koji stoji u najčvršćoj svezi jedne vjere, jednoga jezika, jedne narodnosti i običaja, jedne historije i jedne pismenice, s pomoćju takovih sposobah, koja mu daje Bog, historija njegova i njegovo pravo, prinudjena se naći, povući drugu ogradu takovu, od svačijega nastranja i svačije narodno-politične hegemonije, koje ograde za cielo neće biti kadar probiti ni srušiti nikakav napor ni obmana, ma mu se s one strane bog zna kakve inštitucije i slobоštine obećavale, davale i obezbiedjavale.

Ali ja se pouzdano nadam, da do toga neće doći, da će visoko-slavni sabor ovaj akt moj uvažiti, s kojim ja blagopospješan razvitak stanja Hrvatske samo utvrditi želim, kao one zemlje, koja je i moje otečestvo, koje ja ljubim, i zaista od svega srca svako mu dobro želim, i nebi želio doživiti, da se uskoleba žalostnim trvenjem hrvatskoga i srbskoga naroda, koje bi sljedovalo za pojavljenjem izvjestnoga hegemoničnoga teženja jednoga plemena nad drugim.

Kad je ovima narodima sudjeno, da tamo zajedno živu, valja da živu u ljubavi i prijateljstvu, i da svetinje narodne jedan u drugoga jednako ljube i poštuju, da nebi njihovom razdoru treći poradovao se, i od tuda svoju hasnu brao.

Srbski narod, u kojega ime ja sam prinudjen bio gornji protest položiti, nadao se je i nada se i sada jednako, da braća njegova Hrvati pri državopravnom preobraženju ote-

čestva neće dirati ni u ime, ni u narodnost Srbaljah tamošnjih, i on živi u tomu liepom povjerenju, da će visoko-slavni sabor najbolje i najiskrenije znati i htjeti uvažiti ovo postojanstvo, s kojim se on tako drži svoje najveće svetinje narodne; jerbo i ova braća njegova svoje svetinje narodne od svakoga tudjeg nasrtanja sa pohvalnom revnošću i odvažnošću zastupaju i brane, koje im Srblji zaista sa svakom srdačnom radošću i veseljem preko mene, patrijarha svoga čestitaju i žele im uspjeh najbolji. U Karlovcima sremskim, dne 1. svibnja 1861. Josif, s. r. patrijarh.

(Riet. čl. XXXI.)

Br. 138.

Izviešće osrednjega odbora saborskoga o kraljevskih predlozih.

Visoki sabore!

Dne 5. lipnja je započeto, a dne 6., 7. i 10. lipnja g. t. je nastavljeno i ka koncu privedeno viećanje osrednjeg odbora o drugoj točki I. dnevnog reda od 27. travnja 1861.

Izviešćivanje o tom je povjereno gospodi Tomislavu Cuculiću, Dragutinu barunu Kušlanu, Ivanu Vončini i Vinku Pacelu po točkah ovoga izviešća, kako sliede.

Viećanje pako se tica kraljevskih predlogah i to:

1. Od 26. veljače 1861. štono glasi: za uvod bana; za izbor vrhovnog kapetana; za ustanovljenje odnošenja trojedne kraljevine naprama kraljevini ugarskoj; za izbor i odpravljenje zastupnikah trojedne kraljevine u Budim, što bi kod kraljevskog pomazanja i svečanog krunisanja Njegovog Veličanstva Franje Josipa I. i izručenja inauguralne diplome dne 2. travnja g. t. prisutni bili, i napokon: za pretresanje pitanja i podnešenje uspjeha o tom, kako da se u sporazumljenju sa dalmatinskimi izaslanici sjedini Dalmacija sa Hrvatskom i Slavonijom.

2. Od 14. ožujka 1861. br. 209, kojim Njegovo posvećeno Veličanstvo premilostivi vladar naš saboru trojedne kraljevine javlja, da je ustrojiti i umjestiti dostojao kraljevsko namjestničko vieće u Zagrebu za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju radi uprave političko-ekonomičkih zemaljskih poslovah.

3. Od 27. ožujka 1861 br. 258, kojim se saboru trojedne kraljevine po Njegovom Veličanstvu takodjer na znanje daje, da je ono banski stol za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu ustrojiti, i poslove mu višjeg urbarialnog suda k onim, što je dosele kao c. kr. banski stol obavljao, do budućeg njegovog ustavnog preustojenja pridieliti dostojalo, i napokon

4. Od 12. ožujka 1861. br. 201, za izbor devetorice sposobnih i miroljubivih zastupnikah na carstveno vieće u Beč za 29. travnja g. t. i za podnos učinjenih zaključakah radi najvišeg kraljevskog potvrdjenja o tom, kako da se biraju i pošiljaju u napried zastupnici trojedne kraljevine na rečeno carstveno vieće.

U prvom kraljevskom predlogu navedeno je, da je Njegovo apoštolsko Veličanstvo jedino na temelju zakonskog članka 58. od god. 1790/1. odrediti dostojalo, da se hrvatsko-slavonski sabor sazove.

Obzirom na odpis blage uspomene kralja Maximiliana od 29. studenoga 1567. na sabor trojedne kraljevine (Jura pars II. vol. I. st. 40—48), po kojem kraljevskom odpisu slobodno jest banu trojedne kraljevine, kadgod uztreba, a ne kad se svidi Nj. Veličanstvu kralju, sazvati sabor trojedne kraljevine, to scieni odbor: da se sabor ovaj proti predidućoj nezakonitoj predmnjevi svečano ogradi.

Druga okolnost, koja je poslujući osrednji odbor vele pozornim učinila, jest, što se u početku prvog kraljevskog predloga one rieči: „pošto smo ustavne inštitucije naših kraljevinah Hrvatske i Slavonije opet u život priveli“ kao gola rieč i puka obsjena nalaze, jer još ni dan danas u domovini našoj ustavu ni traga nema, buduć se ona još uviek naredbami i patenti, a ne ustavnim zakonom upravlja.

U pogledu pako Dalmacije dirnu poslujući osrednji odbor to, da, premda što se Njegovo Veličanstvo sámo služi diplomatičnim izrazom: kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija u drugom i trećem kraljevskom predlogu; tomu ipak izrazu u prvom i četvrtom gornjem kraljevskom predlogu traga nije, gdje bi upravo trebalo radi važnosti istih predlogah, to mnije odbor: da sabor trojedne kraljevine Njegovo Veličanstvo podložničkom smjernostju tamo skloni, da narod dalmatinsko-hrvatsko-slavonski po zakonih, što će ih tečajem već ovog sabora ustavnim putem donieti, na ustavnu vlada.

Glede Dalmacije pako i s njom sdružene države dubrovačke i Kotora: da sabor svečani prosvied stavi, što se nije pripustilo saboru trojedne kraljevine o njejem udesu izključivo odlučiti.

Glede svečanog umjestjenja svetlog bana Josipa baruna Šokčevića scieni odbor: da se o tom ništa dalje neodredi, buduć je to umjestjenje dne 15. travnja 1861. jurve obavljeno.

Glede izbora prabilježnika za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju: da polag obstojećeg sada saborskog. političnо-sudstvenog organizma prabilježnika potreba nije, toga radi da se po saboru ni neizbire. Ako bi pako nakon ustavnog preustrojstva naše domovine prabilježnika potreba nastala, to da se sadanji njegov izbor na ono doba odgodi.

Glede izbora vrhovnog kapetana za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju odbor mnije: da se izbor tajnim glasovanjem po saboru trojedne kraljevine po pripadajućem si pravu i staredavnom običaju odmah obavi.

Glede ustanovljenja budućeg odnošenja trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj predlaže poslujući osrednji odbor sliedeći

Članak o odnošenju kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prema kruni i kraljevini Ugarskoj:

Trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija u današnjem svom teritorialnom obsegu, brojeć ovamo županije riečku, s gradom Riekom, njezinim kotarom i ostalim primorjem, zagrebačku, varaždinsku, križevačku, požežku, virovitičku, sriemsku, i sadanju vojničku krajinu, t. j. osam hrvatskih i tri slavonske pukovnije, imenito: ličku, otočku, ogulinsku, slunjsku, dvie banske, gjuročku i križevačku, zatim brodsku, gradišku i varadinsku, tako isto razumievajuć ovamo i virtualna-teritorialna prava ovih kraljevinah, — izjavljuje i očituje putem svoga ovaj čas u glavnom gradu Zagrebu roćećeg sabora, da je uslied dogadjajah god. 1848 svaka druga ma kakva budi zakonotvorna, budi sudstvena sveza izmedj trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i izmedju kraljevine Ugarske pravno posve prestala, osim što se Nj. Veličanstvo, zajednički njihov kralj po njihovih do god. 1848. zajedničkih zakonih, nakon ugovorenih za trojednu kraljevinu i za kraljevinu ugarsku krunitbenih diplomah jednom te istom krunom, i jednim te istim krunitbenim činom po slobodnoj volji naroda trojedne kraljevine ima kruniti i za kralja dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga, i što ovim kraljevinam osim svojih posebnih ustavnih državnih i temeljnih pravah pristoje jošće i sva do konca god. 1847. u obćeniti ugarsko-hrvatski zakonik uvršćena ustavna državna i temeljna prava, koja i kraljevini Ugarskoj.

Nu uvažavajuć zajedničku prošlost svoju i prijašnji zajednički ustavni život, i odzivajuć se na izjavljene im bratske simpatije, trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija prigodom pretresivanja previšnjega kraljevskoga predloga od 26. veljače 1861. br. 152. kojim su pozvane, da se izjave o odnošajih svojih prema kraljevini Ugarskoj, očituju kriepostju ovoga svoga saborskoga zaključka: da su one svaki čas pripravne, prema koristi i potreboći zajedničkoj s kraljevinom Ugarskom stupiti u još bližji državno-pravni savez, čim od strane kraljevine Ugarske gori naznačena neodvisnost i samostalnost trojedne kraljevine i njezin gore napomenuti realni i virtualni teritorialni obseg bezuvjetno i u svoj valjaloj pravnoj formi budu priznani.

Medjunarodni savezni ugovor uglavit će oba sabora putem odborah, koji će se u jednaku broju saborskih članovah sastati na mjestu neutralnu.

Glede izbora i odpravljenja zastupnikah ovih kraljevinah ka krunisanju Nj. Veličanstva premilostivog vladara našega, mnije odbor: da sabor trojedne kraljevine najvišju objavu, da se krunisanje kralja ugarskoga, te dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga jednim te istim činom obavlja, do ugodna znanja prime.

Buduć pako, da odnošenje trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj medjusobno još uredjeno nije, i buduć, da sastavak kraljevske inauguralne diplome za trojednu kraljevinu i kraljevinu Ugarsku naprama sveobćoj zajedničkoj kruni po obojih saborih izradjen, istomu krunitbenomu činu predhoditi imade, a sastavak inauguralne diplome za trojednu kraljevinu upravo od ustanovljenja odnošaja trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj visi, to mnije odbor: da se ti zastupnici za sada neizbiru, i u Budim nešalju, a kad bi se krunisanje prije ovršiti imalo, neg se rieši odnošenje trojedne kraljevine naprama Ugarskoj, to da si za taj slučaj sabor zadrži pravo, shodna odrediti.

Glede sjedinjenja kraljevine Dalmacije sa kraljevinami Hrvatskom i Slavonijom, buduć da dalmatinski izaslanici na naš sabor došli nisu, a sabor je i onako već glede sjedinjenja Dalmacije drugu predstavku prestolju Nj. posvetjenog Veličanstva najsmjernije podnio, to mnije odbor: da se uspjeh napomenute druge predstavke glede Dalmacije počeka, i dalje o tom pretresivanje na ono doba odgodi

U drugom kraljevskom predlogu je doznaka Nj. posvetjenog Veličanstva, da je Ono politični dikasterij u Zagrebu pod imenom kraljevskoga namjestničkoga vieća za Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju za rukovodjenje i obavljanje političko-ekonomičkih poslovah ustrojiti dostojalo.

Odbor mnije: da ovu najvišju doznaku sabor trojedne kraljevine uzme do znanja, i umjestjenje tog namjestničkog vieća jedino privremenim smatra.

Što se pako tiče izrazah u istom drugom kraljevskom predlogu, da je na način kr. namjestničkog vieća ugarskoga za nasljedne kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju ustrojen i umješćen taj politični dikasterij, koji će za uvieke Nj. Veličanstvu i zakonitim Njegovim nasljednikom podložen, pod predsjedom bana i njegovih u dostojanstvu nasljednikah upravu političko-ekonomičkih poslovah zemaljskih u smislu zakonah i naredbah Nj. Veličanstva rukovoditi i obavljati imati. Osrednji odbor uvaživ ovu okolnost mnije: da saboru trojedne kraljevine pravo pripada zamieniti namjestničko to vieće sa ustavnom vladom odgovornom na temelju §. 1. čl. 18. od g. 179⁰/₁, zatim da trojedna kraljevina, prem da je po primljenoj pragmatičkoj sankciji dne 9. ožujka 1712. svojim načinom postala nasljedna kraljevina, to ipak ona nepada pod smisao drugih austrijskih pokrajinah poznatih pod imenom „Erbländer“ štono spadaju pod njemački savez, a trojedna kraljevina tamo nikada spadala nije, niti spadati nemože, i zato se u tom smilu nasljednom kraljevinom nazvati neima.

Izraz „za uvieke" prejudicira pravu trojedne kraljevine, jer si ona može promieniti ustavnim putem prema potrebam i duhu vremena političko ustrojstvo svoje zemlje, koja promjena, ako baš i nezavisi jedino od volje trojedne kraljevine, to se ipak u ustavnoj državi nikako dopustiti nemože, da bi vladar sam vlastan bio, nješto jednostrano odrediti bez volje naroda „za uvieke," a to bi se i onako i u načelu svakomu napredku bolje uprave po sebi protivilo

Nadalje da zakoni i naredbe kraljevske imadu spomenutomu namjestničtvu za pravilo služiti, kriva je pomisao, jer je namjestničtvo po našem ustavu tielo u smislu §. 1. čl. 18 od god. 1790/1 narodu odgovorno, i po glasu članka 14. od god. 1790/1 dužno se svakoj nezakonitoj naredbi sa svom moralnom snagom oprieti, a da bi ono po zakonih i naredbah jednostrano po kralju stvorenih ikada u zemlji našoj upravljalo bilo, tomu u povjestnici ustavne naše zemlje traga neima.

Na temelju ovih premissah scieni odbor: da sabor trojedne kraljevine naš dvorski dikasterij u Beču na to pozoran učini, da on obzirom na čl. 7 od god. 1507 dekreta VI. u napredak kod štiliziranja najviših odpisah i svojih odlukah izbjegava svaki i sljednji izraz, koji se s ustavnimi zakoni i zakonitimi našimi običaji neslaže.

S razloga, što je kod dalm. hrvat. slavonskoga namjestničkoga vieća sada naimenovan dvorskim savjetnikom g. Antun Rubido, kojeg dostojanstvo ustavni organizam u našoj zemlji nepoznaje, a i osrednjemu odboru poznata nije ni prisega njegova, ni prisega namjestničkih prisjednikah, a niti ustroj tog namjestničkog vieća, to osrednji odbor predlaže: da si sabor trojedne kraljevine putem svietlog bana i obrazac položene prisege dvorskog savjetnika g. Rubide i namjestničkih prisjednikah i čitavi ustroj tog namjestničkog vieća za dalje potrebito riešenje pribavi, i podjedno izposluje, da se naslov „dvorskog savjetnika" u ustavni naslov „banskog namjestnika" pretvori.

Glede uvedena banskog stola za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju kao drugu sudstvenu molbu u gradjansko-karnih i urbarskih poslovih, osrednji odbor opetuje ovdje kako gore: da bi sabor smatrao to uvedenje samo privremenim, i ovdje takodjer primjetjuje, kako je gori izvedeno, da trojedna kraljevina nije kraljevina nasljedna.

Što se pako tiče naimenovanja g. Ivana Zidarića podpredsjednikom banskog stola, koji naslov jest nezakonit u ustavnoj našoj zemlji, to osrednji odbor mnije: da sabor trojedne kraljevine izposluje, da se ovaj nezakoniti naslov podpredsjednika banskog stola zamieni ustavnim naslovom „podbana."

Četvrti kraljevski predlog glasi o izboru devetorice zastupnikah na carstveno vieće u Beč, i o podloženju ovosaborskih zaključakah o tom, kako da se u buduće biraju i pošiljaju onamo zastupnici trojedne kraljevine, za najvišju kr. sankciju.

Poslujući osrednji odbor bi ovdje vodjen razlogom, da se odnošenje trojedne kraljevine imade riešiti ponajprije naprama kraljevini Ugarskoj, i zato mnije: da se tekar onda, kad se ovo odnošenje nakon podložena izvjestja, što će ga izaslani saborski odbori u pitanju sdruženja trojedne kraljevine sa kraljevinom Ugarskom predbježno utanačiti imati, ustanovljivalo bude, rieč povede i od strane sabora trojedne kraljevine, i od strane sabora kraljevine Ugarske glede predidućih neustavnih kr. pitanjah, i od njih onda porazumno s Ugarskom zajedno odluči. U Zagrebu dne 10. lipnja 1861 Gr. Janković s. r. Tom. Cuculić s r. B. Dr. Kušlan s. r. Iv. Vončina s r. Vin. Pacel s. r.

(Rieš. čl. XXVIII., XXIX., XXX., XLII., XLIII., XLIV., XLV., LII.)

Br. 139.

Predlog narod. zastupnikah grada Zagreba o odnošenju troj. kraljevine naprama Ugarskoj.

Trojedna kraljevina dalmatinsko-hrvatsko-slavonska u cjelokupnosti svojoj, pod kojom ona savkolik današnji svoj toli provincijalni koli krajišnički obseg, uključivo sa gradom Riekom, cielim hrvatskim primorjem i petrovardinskom pukovnijom razumieva, (pridržavajući si podpuno pravo na sve svoje pokrajine i prediele, što se sada u tudjem posjedu nalaze), uzamši na svom, ovaj čas u glavnom gradu Zagrebu ročećem saboru u pretres previšnji kralj. predlog od 26. veljače t. g. kojim bi rečena trojedna kraljevina pozvana, da se očituje o odnošenju svom prama kraljevini Ugarskoj, izjavljuje i odnosno zaključuje:

I. Da je trojedna kraljevina dalmatinsko-hrvatsko-slavonska god. 1848. videć, da zavladavša u to doba u kraljevini Ugarskoj politička načela i težnje narodnim i državnim interesom trojedne kraljevine uštrbom priete, pos'užila se svojim iz naravi narodno-političke autonomije proiztičućim pravom, kad je državo-pravni savez god. 1102 dobrovoljno sa kraljevinom Ugarskom — uz priuzdržanje pomenute autonomije, višeputa i kasnije, naročito god. 1526. i 1712. u najvažnijih državo-pravnih pitanjih izražene — sklopljen, razriešila tako, da je od to doba, izuzamši svezu jedne te iste krune, prestala svaka ina realna, budi zakonotvorna, budi administrativna, budi sudstvena sveza. Nu

II. Da je trojedna kraljevina dalmatinsko-hrvatsko-slavonska — obzirom na to: što se Nj. Veličanstvo kao zajednički kralj Ugarske i trojedne kraljevine nakon predbježno ugovorenih krunitbenih diplomah, jednom te istom krunom, i jednim te istim krunitbenim činom krunisa; što trojednoj kraljevini osim svojih posebnih pravah pristoje još i sva do posljedneg ugarskog sabora god. 1847/8. u obćeniti ugarsko-hrvatski zakonik uvršćena ustavna, državna i temeljna prava, koja i kraljevini Ugarskoj; nadalje obzirom na zajednički prijašnji 700 godišnji ustavni život i stečeno odtuda izkustvo, i izjavljene u novije vrieme simpatije; napokon obzirom na zajedničku, na postignutje, učvršljenje i ujamčenje ustavne slobode, narodne samostalnosti, i državopravne neodvisnosti smjerajuću korist — pripravna uz naročito priuzdržanje starodavnih svojih temeljnih pravah sa kraljevinom Ugarskom opet stupiti u užji državo-pravni savez, te u tu svrhu s njom sklopiti novi savezni ugovor.

III. Čim kraljevina Ugarska izjavi, da je ona sa svoje strane takodjer pripravna u smislu prenavedenih načelah, sa trojednom kraljevinom dalmatinsko-hrvatsko-slavonskom savezni ugovor sklopiti, to se ima za ustanovljenje ugovornih uvjetah jednakobrojni odbor sa strane jedne i druge kraljevine izabrati, koj će se na jednom medjusobnim sporazumljenjem oprodieljenom mjestu sastati, i usljed podieljenih saborskih naputakah uvjete rečena saveza pobliže utanačiti, i o shodnosti i potreboći, kano i o obsegu zajedničkog zakonarstva, i vrhovne tomu zakonarstvu odgovarajuće uprave, dotičnim saborom svoje predloge podnieti. U Zagrebu, 14. lipnja 1861. Mirko Bogović, s. r. Dr. Mirko Šuhaj, s. r. Jos. Suvich, s. r. Vjekoslav Frigan, s. r. Rob. Zlatarović, s. r.

(Rieš. čl. XLII.)

Br. 140.

Predlog narod. zastup. Jovana Živkovića o načinu, kojim bi se prosviedno pismo svetejšega patriarhe Josipa Rajačića riešiti moglo na umirenje i učvršćenje tako plemena hrvatskoga kao i srbskoga.

(Primljen i rieš. čl. XXXI.)

Br. 141.

Prošnja obćine Krašić, da bi se ona slob. kralj. trgovištem proglasila.

Visoki sabore!

Kako se iz ovdje pod ·/. priloženog vjerodostojnog izpisa podieljenih nama po svakovrstnih kraljih ugarskih i hrvatskih privilegijah vidi, iskazali su se naši prapradjedovi jurve prigodom onom, kada je poznati tartarski dušman u našu milu domovinu svojimi mnogo-brojnimi četami udario, nu hametom potučen svoj grob na grobničnom-polju stigao, svojom neuzkolebivom vjernostju prama svom vladaru — potvrdivši takovu sa neobičnom hrabrostju prama dušmaninu. Tolike zasluge znao je naš bivši vladar i kralj Bela blage uspomene primerno nagraditi, čim je i našim prapradjedom slične slobоštine putem izdatih izpravah podielio, košto je to stanovnikom glavnog našeg grada Zagreba, Samobora i Turopolja učinio.

Naši praotci, pradjedovi i prapradjedovi pobriniše se, da i ostali kralji ugarski kao nasljednici kralja Bele ove slobоštine u različitom vremenu kasnije priznali i potvrdili jesu, i to naročito: kralji Ljudevit, Ladislav, Ferdinand I. i II., Maximiljan i Rudolf.

Akoprem su naši prapradjedovi za ono vrieme veoma imućni bili, to su ipak u tečaju vremenah i to najviše u sljedstvu mnogobrojnih neprijateljskih navalah, najviše pako našeg krštjanskog dušmana, glede imovine na najdoljne grane pali, naročito pako su stradali u ono vrieme, kada su se Uskoci u Žumborskih gorah naselili. Uskočki naime narod bavio se je više u prijašnje doba sa razbojničtvom nego sa poljodjelstvom, te mnogobrojnih putah navaljivao u Krašić, te tamošnje stanovničtvo sve do košulje porobio.

Neugodni ovi odnošaji prisilili su naše pradjedove, da su se pod okrilje veoma možne za onda obitelji Zrinjijanske kano bivših za ono vrieme vlastelinah susednog grada Ozlja stavili, koja njim je svu pomoć u poslu ovih neprijateljskih navalah obećala, a i pružala. U to ime podvrgli su se takvim dankom, da oni svake subote po jednog težaka gospoštini davati imadjahu; poslje je zahtievala ista obitelj opet za ovu uslugu, da jim obćina u to ime svake sriede po jednog težaka dade, ovaj danak se je zvao „Poredojna“ — opet kašnije je zahtievala ista familija, da jim obćina, izvan goro navedenih dankah u to ime svake godine jednu dugu foringu u Zagreb za kamen voziti dade, — onda opet kašnije su zahtievali, da jim obćina svake godine trsje u Mirancih u to ime sasvim obdjela, — a da gorenavedeni danci prestanu.

Obitelj Zrinjijanska, od koje muški člani u našoj domovini najveće časti postigli jesu, košto je to naročito banska čast — zlo upotrebili su, kano vlastelini gospoštine Ozalj, ovo odnošenje naših pradjedovah, te su takovim od dana do dana veće terhe narivavali. Zloupotrebljenju ovome, u ono vrieme feudalisma i samovoljnosti, nisu se naši ubogi pradjedovi protiviti mogli. Jer kada samovoljni takvi čini od strani s v e m o g u ć n o g a u d o m o v i n i p r o i z l a z e, to onda prigovora i upora neimade.

Najvećimi pako krivci takovog zloupotrebljenja i samovoljnosti spahinske učinile su se bivši vitežki ban Nikola Zrinji, neumrle uspomene, i Petar Zrinji, koji je u Bečkom Novom mjestu radi veleizdajstva svoju glavu izgubio, — nu kako nam povjestnica kaže, baš radi svoje spahinske samovoljnosti, tlačenja i ugnjetavanja svojih podložnikah, ako i zaslužan za svoju domovinu u drugih strukah, ni najmanje sažaljenje radi zlosretnog svog svršetka kod prostijeg naroda stekao nije.

O tom postupanju gg. grofovah Zrinji obavieščen je naš narod sve od onoga vremena kroz ustmeno predavanje; — da su u tom smislu i daljni nasljednici grofovah

Zrinji u posjedovanju gospoštine Ozalj, tako s nami baratali, i da nismo nikada u uživanje pripadajućih nama gore navedenim načinom dokazanih pravah dospjeti nipošto mogli, i da je naročito prigodom regulacije urbarske pod Marijom Terezijom istoj gospoštini, koja si je takodjer nad nami pravo Jurisdictie u tečaju vremenah prisvojila, za rukom pošlo, da mi takovoj opet kano slobodnjaci i nadalje podložni budemo, to mi za suvišno nalazimo, visokom saboru potanko razložiti, jer je obće poznato, kako još prije godine 1830. plemstvo — naročito pako velikaš u kraljevini ugarskoj u odnošenju sa njihovim podložnikom sva moguća makar i na štetu i uštrb seljačkog naroda su postići mogli, ako se je to samo s njihovimi interesi slagalo, jer do godine 1848. uživalo je plemstvo sva moguća prava — seljački pako narod nikakova.

Nu — pošto je u sadašnjem vieku i nam svanula hora slobode, a visokom ovom saboru pripala bi velika ona zadaća, da narod naše mile domovine usrećiti može, to i mi prekoračemo prag svietle kuće saborske s ovom molbenicom proseći:

Da bi visoki sabor ne samo na temelju predloženih mu privilegijah, u kojih se naše historičko pravo osniva, već i iz načelah državno narodno oekonomičnog odnošenja, nam pravo podieliti i proglasiti izvoljio:

Da se dosadašnja urbarska obćina Krašić na čast povlašćenoga kralj. trgovišta sa sličnimi pravi, koja druga kralj. povlašćena trgovišta uživaju, uzvisi.

Za podkriepiti ovu našu molbu, stavljamo visokom saboru do znanja: 1) da mjesto iliti obćina Krašić 96 kućah broji; 2) broju kućah ovih nisu uračunana svakovrstna gospodarstvena zdanja; 3) da stanovničtvo obćine Krašić 1008 dušah broji; 4) area obćine Krašić, kojoj bi se ova povlastica podieliti mogla, sastoji iz više od 1916 jutarah i 1681 hvata; 5) medje obćine Krašić jesu sledeće: od izhoda, teritorium urbarske obćine Kupćina gornja i Berlenić, zatim od poldana teritorium urb. obćine Trg i Podbriežje, od zahoda, teritorium obćine Prekrižje, od polnoći, teritorium obćine Pribić. Mjesto Krašić leži baš u sredini i na križanju onih cestah, kamo put u Žumboračke dvie c. k. satnije, sluinskoj pukovniji pripadajuće, i od tuda u Kranjsku, zatim kamo jedan drugi put u veoma naseljenu Vivodinu i odtuda u Krajnsku, a opet jedan put u veoma naseljena sela plodonosne okolice Vrhovske vodi. Stanovničtvo urb. obćine Krašić moži se svim pravom najbogatijim u županiji Zagrebačkoj nazvati, jer u posjedovanju veoma dobrih vinogradah i senokošah, proizvodi mnogo vina i siena, hrani množinu rogatoga blaga i konjah, plodovite zemlje dadu dovoljnog žitka, te takvim načinom biva, da imade tamo stanovnikah, koji više hiljadah forintah u imućtvu broje.

Takvim načinom jesu i dovoljni dohodci obćinske blagajne, jer obćina broji blizu dvie hiljade forintah urednog dohodka, kojim dohodkom se trošak obćinskog poglavarstva, školah i ostale obćinske potreboće pokriti mogu. —

Kada visoki sabor i ovo načelo u obzir uzeti izvolji, da se samo onako željenom razvitku obćinah pripomoći može, ako se obćini u obće koliko moguće samouprava, odaljena od svakostranog upliva podieli, to mi se ni najmanje nebojimo, da bi visoki sabor ovu našu živu i vruću želju glede gore navedenih podielit se nam imajućih slobodštinah, od sebe odbio.

Zato ponavljamo našu prošnju: da se urbarska obćina Krašić na čast povlašćenog kralj. trgovišta sa sličnim pravama, koja druga kralj. povlašćena trgovišta uživaju, uzvisi. U Krašiću dne 9. lipnja 1861. Mijo Penić s. r., obć. bilježnik i 90 drugih podpisah.

(Rieš. čl. CIX.)

⁄. Nos Capitulum Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis Memoriae commendamus tenore praesentium Significantes, quibus expedit universis: Quod Nos in Anno recens evoluto 1802, die vero 19. Mensis Decembris infrasertas Gratiosas Suae Excellentiae Domini Comitis Bani Mandati Requisitorii Litteras pro parte providorum Georgii Supanecz, qua Communitatis Krassich, et Joannis Baptistae Cziporich Communitatis Superioris Kupchina Judicum emanatas, Nobisque praeceptoriae sonantes, et directas cultu, quo decuit, perceperimus in haec verba:

Comes Joannes Erdödy de Monyorókerék Arcis et Civitatis Varasdinensis haereditarius Capitaneus, Montis Claudii, et Comitatus Varasdinensis Perpetuus Supremus Comes, Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Banus, eorundemque Regnorum Confiniorum Colapianorum, et Vunnanorum Supremus Capetaneus, Sacratissimae Caesareo-Regiae, et Apostolicae Majestatis Camerarius, et Actualis Intimus Status Consiliarius, Generalis Equitatus, Unius Legionis Equestris Ordinis Militiae Hungaricae, duorum praeterea Pedestrium Banalium Regiminum Proprietarius Colonellus, et Tabulae Banalis Praeses. Honorabilibus Cathedralis Zagrabiensis, et alterius Collegiatae Chasmens'a Ecclesiarum Capitulis cum praesentibus requirendo Salutem cum favore. Expositum est nobis nominibus, et in personis Providorum Georgii Supanecz, qua Communitatis Krassich, et Joannis Baptistae Cziporich Communitatis Superioris Kupchina Judicum. Qualiter Fidem Exponentes Paribus Universarum Litterarum Donationalium, Fassionaliumm, Introductoriarum, Statutoriarum, ac universarum superinde Relatoriarum, Processualium, Venditionalium, emptionalium, Admonitoriarum, Protestatoriarum, Contradictoriarum, Revocatoriarum, item Concambialium, Divisionalium, Reambulatoriarum seu Metalium, ac super eadem metali reambulatione relatoriarum, Evocatoriarum, Testamentariarum, Recognitionalium, Sententionalium, sed et Adjudicatoriarum, ac aliarum quarumlibet Causalium, et Privilegialium, quandorumque, et sub quibuscunque Modis, et verborum formis emanatarum, factum videlicet diversorum Bonorum, et negotiorum eorundem Exponentium tangentium, et Concarnentium, ac per ipsos Exponentes, vel Procuratorem, aut hominem illorum ad id deputandum coram clarius declarandarum, ac in Archivo, Libris, Protocollis, et Conservatorio Vestris, interque Acta, et fragmenta, signaturas, et originalia, sub manus, et potestatem Vestram deventa, more solito repositarum, et locatarum, ad praesens pro Jurium suorum tuitione plurimum indigerent, essentque eisdem admodum necessariae. Requisiti proinde sumus Nominibus et in Personis praenotatorum Exponentium debita cum Instantia, quatonus Eisdem circa praemissa providere, Vobisque super perquisitione, reinventione, et extradatione Parium attactarum Litterarum, per ipsos Exponentes, Procuratorem, aut hominem ipsorum ad id deputandum coram uberius declarandarum, serio committere et mandare vellemus, nec pateremur eosdem Exponentes justis eatenus Juribus suis improvise destitui. Cum autem justa petenti non sit denegandus assensus, et alioquin paria Universarum Litterarum e locis Authenticis et Credibilibus ad mandata Ordinarium Regni Judicum Partibus interessatis semper extradari soleant, ac debeant. Pro eo Vos harum Serie hortamur, ac nihilominus Authoritate nostra Banali, qua pleno Jure fungimur, firmiter praecipientes Committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus paria praeattactarum Litterarum, aut quarumcunque aliarum, et in specie eorundem quae per ipsos Exponentes, Procuratorem, aut hominem ipsorum ad id Ordinandum Coram Vobis clarius declarabuntur, in dictis Archivo, Libris, seu Protocollis, interque fragmenta, Signaturas, et Originalia, ad Manus, et Conservatorium deventa, medio Jurati Notarii Vestri diligenter perquiri, requiri, et reinveniri facere, perquisitarum vero, requisitarum, et reinventarum Tenorem in Transumpto aliarum Litterarum Vestrarum modo, et forma in Art. 42. 1723. expressis sub Sigillis Vestris Usitatis, et Authenticis, memoratis Exponentibus

Jurium eorundem futuram ad Cautelam necessarias, modis omnibus extradare debeatis, ac teneamini, nec secus facturi. Datum in Libera, et Regia Civitate Zagrabiensi, Expeditionis die decima nona Mensis Novembris Anno Domini Millesimo, Octingentesimo, secundo. Comes Joannes Erdödy m. p. L. S. Mathaeus Kosak m. p. Tenor exhibitae: Anno Domini 1802, die vero 19. Mensis Decembris praesens Gratiosum Suae Excellentiae Banalis Mandatum Requisitorium V. Capitulo Chat. Ecclesiae Zagrabiensis praesentatum, et exhibitum est. Emericus Raffay m. p. Lector C. Z.

Nos igitur Ejusmodi Gratiosis Mandatis, et Commissionibus, uti par est, morem gerere Cupientes infrasertarum Litterarum Paria, per praelibatos Exponentes Coram nobis specifice declarata, in solito Conservatorio nostro diligenter perquisita, ibique in ipso originali inque solitum stylum redacta, praesentibus nostris de verbo ad verbum inseri, et inscribi fecimus; Quarum quidem Litterarum Parium genuinus tenor sequitur in haec verba:

Nos Rudolphus Secundus Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae, Dux Lucemburgae ac Suptrioris et inferioris Silesiae, Virtembergae et Thekae, Princeps Sveviae, Comes Habspurgi, Tirolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperii Supra Anasum Burgoviae, ac Superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis. Quod fidelis Noster Nobilis Michael Chyrilovich Nostrae Majestalis veniens in Conspectum suo, ac Universorum Nobilium Familiae, ac generationis Krystith nominibus et in personis exhibuit Nobis, et praesentavit quasdam Litteras Serenissimi quondam Principis Domini Maximiliani Romanorum Imperatoris, ac Hungariae et Bohemiae etc. Regis, Domini et Genitoris Nostri observandissimi felicissimae reminiscentiae Privilegiales in pargameno in formam libelli privilegialiter confectas, Sigilloque Secreto impendenti, et propiae manus Suae Mattis Subscriptione communitas. Quibus mediantibus Sua Mattas quasdam alias litteras Serenissimi quondam Principis Domini Ferdinandi, similiter Romanorum Imperatoris, ac Hungariae et Bohemiae etc. Regis, Domini Avi et praedecessoris Nostri Charissimi Sanctae memoriae, similiter privilegiales Continentes in se confirmative tenores litterarum Serenissimorum quondam Principum Ludovici et Ladislai Regum Hungariae, Consangvineorum et Praedecessorum Nostrorum bonae memoriae, Confirmantes litteras Serenissimorum quondam Principum alterius Ludovici nec non Belae Regum Similiter Hung. nostrorum praedecessorum felicis recordationis, super certis donationibus, et metarum reambulationibus per praedictum olim Belam Regem Majoribus et praedecessoribus praefatorum Nobilium Generationis et Familiae Krystith datis emanatas Confirmasse dignoscebatur, tenorum infrascriptorum. Supplicatum itaque Matti Nostrae pro parte dictorum Universorum Nobilium, quorum Supra exstitit, humiliter, quatenus easdem litteras dictae Majestatis paternae privilegiales, omniaque et Singula in eisdem Contenta ratas, gratas et accepta habentes, litterisque Nostris privilegialibus, de verbo ad verbum inseri, et inscribi facientes, approbare, roborare, ratificare, ac pro praefatis Universis, Nobilibus, Fratribus videlicet Generationis Krystith, ipsorumque haeredibus, et prosteritatibus Universis innovantes, perpetuo valituras, gratiose confirmare dignaremur. Quarum quidem Litterarum tenor talis est. Nos Maximilianus Secundus Dei Gratia electus Romanorum Imperator, Semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. Rex Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Lucem-

burgae, ac Superioris et inferioris Silesiae, Virtembergae et Thekae, Princeps Sveviae, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperii, Supra Anasum Burgoviae, ac Superioris, et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Slavonicae, Portus Naonis et Salinarum. Memoriae commendamus tenore praesentium Significantes, quibus expedit Universis. Quod fidelis noster Honorabilis Joannes Lynbich, Canonicus ambarum Ecclesiarum Wratislaviens: ac Artium et Philosophiae Magister, nostrae Majestatis veniens in Conspectum, Suo, ac Universorum Nobilium Familiae ac Generationis Krystith Nominibus, et in personis exhibuit et praesentavit Nobis quasdam litteras serenissimi quondam Principis Domini Ferdinandi Romanorum Imperatoris — ac Hungariae, Bohemiae etc. Regis Domini et Parentis Nostri Colendissimi, Augustae memoriae, in pargameno, in formam libelli privilegialiter confectas, Sigilloque Secreto impendenti, ac propriae manus Suae Najestatis subscriptione Communitas, Continentes in se Confirmative tenores litterarum Serenissimorum quondam Principium Dominorum Ludovici et Vladislai Regum Hung. avunculi scilicet, et Avi, nec non praedecessorum nostrorum felicis memoriae: quibus mediantibus iidem quondam Domini, Ludovicus, et Vladislaus Reges tenores aliarum Litterarum Serenissimorum quondam Principium, alterius Ludovici, nec non Belae Regum similiter Hungariae, nostrorum praedecessorum felicis recordationis, super certis Donationibus et metarum reambulationibus, per praedictum olim Belam Regem Majoribus, et Praedecessoribus praefatorum Nobilium generationis et familiae Krystith emanatarum confirmasse dignoscebantur, tenorum infrascriptorum. Supplicatum itaque Matti nostrae humilliter exstitit, praefatorum Universorum Nobilium, quorum Supra Nominibus et in personis, quatenus easdem Litteras dictae quondam Majestatis paternae privilegiales, ac omnia et Singula in eisdem Contenta ratas, gratas et accepta habentes, litterisque nostris privilegialibus de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes — approbare, roborare, ratificareque, ac pro praefatis Universis Nobilibus, fratribus videlicet generationis Krystith, ipsorumque haeredibus et posteritatibus Universis innovantes perpetuo valituras Gratiose Confirmare dignarerum. Quarum quidem Litterarum tenor tatis est.

Nos Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariae etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchio Moraviae, Dux Lucemburgae, ac Superioris et Inferioris Sylesiae, Vürtemberga et Thokae; Princeps Svevlae, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperii Supra Anasum Burgoviae, ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Slavonicae, Portus Naoris et Salinarum etc. Memoriae Commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis. Quod fideles Nostri Nobiles Paulus Selyzkonyth, Joanes Herczegoyth et Lucas Symuthymith, nostrae Majestatis venientes in Conspectum, suis, ac Universorum Nobilium generationis Krystyth, fratrum scilicet suorum nominibus et in personis exhibuerunt, et praesentaverunt Nobis quasdam littas Serenissimi quondam principis Domini Ludovici, Dei Gratia Regis Hungariae, Praedecessoris, et Sororii Nostri Carissimi bonae memoriae, in pargameno privilegialiter Confectas, Sigilloque ejus pendenti Communitas habentes in se Confirmative, tenores litterarum Serenissimorum quondam Principum Vladislai Soceri, et Ludovici Regnum Praedessorum Nostrorum, quibus modiantibus Fidem Vladislaus et Ludovici Regis tenorem literarum, Serenissimi quondam Principis Belae, Similiter Regis Hungariae, super certis donationibus, et metarum reambulationibus, per eundem quondam Belam Regem, majoribus praefatorum Nobilium, generationis Krystith, datarum confirmasse dignoscebantur, tenoris infrascripti. Supplicantes Nobis humiliter, ut

easdem litteras, ac omnia et Singula in eisdem contenta, ratas, gratas, et accepta habentes, litterisque Nostris privilegialibus, de verbo ad verbum inseri et inscribi facientes, acceptare, approbare, et ratificare, ac pro se, caeterisque Nobilibus praefatae generationis Krystyth, ipsorumque haeredibus et posteritatibus Universis innovandas perpetuo valituras gratiose confirmare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor talis est. Nos Ludovicus, Dei Gratia Rex Hungariae, et Bohemiae etc. Memoriae Commendamus. Quod nobis in praesenti termino celebrationis brevium judiciorum festi Epiphaniarum Domini, proximae praeteriti, ad quem videlicet terminum, Universae Causae breves, nec non breves brevium, pariter et transmissionales Regnicolarum Nostrorum per Nostram Majestatem generaliter fuerant prorogatae, una cum nonnullis Dominis Praelatis, Baronibus Magistrisque Prothonotariis, ac Regni Nostri Nobilibus, Sedis scilicet judiciariae Nostris juratis Consessoribus in sede nostra Judiciaria hic Budae Constitutis, atque sedentibus, Nobilis Thomas Farkachih, ac Bernhardus Tompyth, Nobiles olim Belae Regis Comitatus Zagrabiensis districtus Kristyth in suis, ac reliquorum omnium et Singulorum Nobilium, dicti districtus personis, juxta continentem litterarum Nostrarum citatoriarum ipsam citacionem hic Budae, coram Nostra personali praesentia facie ad faciem factam, fore denotandam in figura Judicij ejusdem personalis praesentiae nostrae Comparentem, contra Nobilem Gregorium Paulechych, proposuerunt eo modo, Quomodo quaedam Litterae privilegiales, ac Confirmationales Serenissimi Principis, quondam Domini Vladislai Regis etc. Genitoris nostri Charissimi, felicis memoriae, quondam litteras Excellentissimorum principum, quondam Dominorum Ludovici, et Belae Regum Hungariae in se transsumptive Continentes jura Nobilitaria eorundem Nobilium dicti districtus Krystith, in se denotandas apud manus dicti Gregorii haberentur, quas dicti Thomas Farkachich, et Bernhardus Thompyth, pro se et reliquis nobilibus dicti districtus Krystith ab eodem Gregorio Paulichych, in specie rehabere vellent, lege Regni Nostri requirend. Quo percepto praefatus Georgius Pavlichich, in specie rehabere vellent, lege Regni Nostri requirentes. Quo percepto praefatus Gregorius Pavlichych, personaliter dictam nostram personalem exurgens in praesentiam, respondit ex adverso: quod licet hoc bene verum foret, quod praedictae litterae Confirmationales, ipsius quondam Domini Wladislai Regis, piae memoriae Genitoris Nostri Charissimi, apud ipsum morentur, non tamen ipse easdem in specie restituere vellet, quoniam sibi per Nobilem Dominam relictam Egregii quondam Petri Kuzel de Chanicza, sub fidejussoria Cautione, iteratae restitutionis earundem datae fuissent, et assignatae, quas eidem Dominae rursus reddere teneretur. Sed bene Copiam, et paria earundem in transsumpto litterarum nostrarum, dictis nobilibus praenotati districtus Krystyth, dare promptus esset, et paratus, et mox idem Gregorius ibidem his dictis praetactas litteras ipsius Paternae Majestatis Confirmationales in pargameno privilegialiter Confectas, duplicique Sigillo suo impendenti Communitas dictae personalis praesentiae nostrae produxit in Conspectum: Quarum tenor talis est: Vladislaus Dei Gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex, nec non Slesiae, et Lucemburgae Dux, Marchioque Moraviae, et Lusatiae, omnibus Christi fidelibus praesentibus, pariter et futuris praesentiam notitiam habituris Salutem in Salutis Largitore. Ad Universorum notitiam harum serie volumus pervenire: Quod Egregius Joannes Kozel de Chanicza, Nostrae Majestatis veniens in praesentiam, in sua ac aliorum Universorum Nobilium Generationis Kristichy, fratrum scilicet suorum hominibus et in personis exhibuit nobis et praesentavit quasdam litteras Serenissimi Principis quondam Domini Ludovici Regis Hungariae etc. praedecessoris Nostri bonae memoriae in pargameno: sub duplici novo, et Authentico Sigillo Suo privilegialiter Confectas, Continentes in se Confirmative tenorem litterarum olim Serenissimi Principis Domini Belae, Similiter Hungariae

Regis, super certis donationibus et metarum reambulationibus per eundem quondam Dominum Belam Regem eisdem Nobilibus generationis Krystychy modo et ordine inferius in tenore earundem litterarum clarius expressis, factis — tenoris infrascripti. Supplicans Matti Nostrae idem Joannes Kozel suo, et quorum supra nominibus et in personis, ut easdem litteras, dicti quondam Ludovici Regis, et omnia in eis contenta, ratas, gratas, et accepta habere, litterisque nostris similiter privilegialibus, verbotenus inseri facientes, pro praefatis Universis Nobilibus Generationis Krystychy, ipsorumque haeredibus, et posteritatibus Universis, innovandas perpetuo valituras Confirmare dignaremur. Quarum quidem litterarum tenor talis est: Ludovicus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque, Rex Princeps Salernitanus, et honoris ac Montis Sancti Angeli Dominus, omnibus Christi Fidelibus, tam praesentibus, quam futuris, praesentium notitiam habituris, Salutem in eo, qui in se credentibus dat salutem. Quoniam ea, quae ex voto fidelitatis, benigno cum favore conceduntur, et donantur, jus appetit, ordo postulat, racio exquirit, ut tenorem litterarum debeant extradare, ad memoriam posterum perpetuam, Suarum lucidarum litterarum patrocinio debeant Commendari: Proinde ad Universorum praesentium et futurorum noticiam harum serie volumus pervenire: quod fidelis Noster Thomas Farkas de Generatione Nobilium Krystyth, in Sua, et omnium fratrum, et proximorum suor. nominibus, et in personis, ad nostram Regiam accedens praesentiam, exhibuit Nobis quoddam privilegium gloriosi Principis quondam Domini Belae, Inclyti Regis Hungariae, praeclarae memoriae, praedecessoris Nostri Authentico suo duplici Sigillo Communitum, Super legitima donatione, et perennali confirmatione possessionum ipsorum emanatum, et Confectum, tenorisinfrascripti: Nostram exinde humiliter flagitans Excellentiam, quatenus ipsum Privilegium acceptare, ratificare, approbare, Regiaque Autoritate nostro Regio dignaremur Confirmare privilegio, Cujus priviligij tenor talis est: Bela Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex. Omnibus Christi Fidelibus praesens Scriptum intuentibus salutem in eo, a quo triumphi largiuntur gloriosi, qui in se credentibus totius orbis Regibus, Marchionibusque et potestatibus praebuit feliciter regnare, et dominari. Regiae Excelsae Sublimitati ex innata Sibi liberalitate convenit, omnium nationum pariter et linguarum gentes, sibi semper subjective adhaerentes, de eorum multitudine gratulari, et easdem taliter providere, ut universi amplius viventes, et Supervenientes, eorum felici exemplo imitando ad Summa fidelitatis opera exercenda arotius, frequentiusque imitentur, et eosdem audacius animent ad Similia exhibenda, illis quoque pro suis honoribus Commodisque, et prosperis profectibus fama celebris ferventioribus detestatur Studijs, desudasse, digne, meritoque dexteram suae munificentiae effluentius elargiri, et ea, quae ex voto Syncerae benignitatis favorabiliter Conceduntur, et donantur, jus appetit, ordo expostulat, ratioque justa exquirit, ut suarum lucidarum litterarum seriem debeant exordiri, ne lapsu temporis calamitate exurgente exhinc incommodo irritentur, oculis gratiosis intueri, et ad memoriam posteriorum extremitatum perpetuam, literarum patrocinio debeant Commendari. Proinde ad Universorum tam praesentium, quam futurorum noticiam, hac serie volumus pervenire: Quod cum humani generis sordidis scederibus praevalentibus multitudo inaestimabilis, rabidae gentis Tartaricae, ex affluenti indignatione trium Machinar. Domini Plasmatoris nostri, per Climata totius Regni Nostri perfusa, severrime ulciscendum fuisset, et nos una cum fidis primatibus, et Egregiis Nobilibus Nostris, extra Monarchiam Nostram, usque ad litora portus acrissime persequent., in quandam maritimam insulam Vegl ae, Contiguam repellendo coercuisset, de qua etiam vi extrahere satagentes, per varia naufragia, et derivativa ingenia bellica, in Nos, et exercitum nostrum irruere et caput nostrum Regium truncari, aut nos in miserabile jugum paga-

nissimum traducere conasset, ubi in quodam turbinoso invasionis afflictu Nobis hinc inde trepide dilatantibus imminente eventu, perpetuo divinae Anathemati dato, circumquoque multitudine paganorum gentium ipsorum Tartarorum obsessi, Universis tam novis insultibus, asperimis jaculis, crudelium verberum ictibus efficient., gladiis feriunt, tuernas nostras, Sagitas, lanceasque suas inebriant Sanguine occisorum, uindeque ut muro obstructi, aut pisces in gusseno, comprehensa, incommodissimis verberibus Strictissime afflicti, ut nec antea procedere, et ipsos Tartaros Servato intervallo, nostrorum funera, plusquam ultimum Capitis nostri exterminium, more Rachelis jugulo, alta ad Dominum intensius suspiria fundebamus, Kyrieleyson, et Protector noster, aspice Deus, gementes exclamabamus, vitam nostram et nostrorum Summo desiderio, a mortis impetu arctius evitare Cogebamur: jam elisi, et praeceps praecipiti, terribilem necem in momento exspectabamus, Pater tandem inefabilium misericordiarum, et Dominus piae Consolationis, in quo spes est omnium fidelium opitulando, suae dextrae, virtutem porrigere dignatus est, et Excelsi Angelo suo inde dicente, et quasi de nubo Olimpi a Paracleto missi, tres indoli viriles juvenes Krecz videlicet, et Kupissa, nec non Raak vocati, de Sirmio oriundi, ut fortes Athletae, cum triginta octo fortissimis pugnatorum fratribus, et Consangvineis suis: fulcitis optimo militari aparatu, a nobis non postulati, nec stipendiari Sallario appreciati, sed tanquam fidelissimi Christicolae in nostram Regiam fiduciam, illico Regio nostro lateri adhaerent., ad gratissimum votum nostrum Regium Contra asperrima Agmina et pugna dictorum Tartarorum, militari Brachio, viriliter se contulerunt pugnaturos, Caput nostrum Regium, priusquam sua propria fideliter eliberan., hinc inde per acies, et propagulas, cum eorum caterva ipsos Tartaros in ore ipsorum feritane, ubi acies fortiorum pugnatorum persenserunt, illac se ferventius Contulerunt pugnaturos: Banderium Nostrum Regium, in gyro fidelium Nostrorum Aulicorum trepide tenentium, ad honorem, et perpetuum incrementum nostrum Regium, et totius Regni Nostri feliciter reservantes. Interea unum mirabilem artificem prae omnibus fortiorem et acriorem secacem, diligenti habito calculo praedictus Krecz tenso suo Arcu, sua acutissima Sagitta simul Ambos suos exfixit oculos et coram oculis nostris Regijs vivum in carinam projecit maris. Rursus in alios Secaces, et pugnatores Audacius insultan., et eosdem illac et istac ut jumenta in ore gladiorum, subtus pedis eorum in terram calcando, et ut ancas in piscinam, per littor: Pectus transpassim trucidando, illico volente Altissimo, qui Solus cuncta praeordinat, resumptis viribus ad refulciendum et corroborandum Animum nostrum Regium, cum Universis Primatibus et aliis gentibus nostris alacrius in opem, et nostrae personae in salubriorem remedium, iterum in ipsos Tartaros asperrime, ut imbres pluviarum irruen., et eosdem translacius, ut flamen exordio voraginis trans littus, et ultra, usque fluvium Kerka et ad Brezca transpassius sunt transfugati, et nos exinde ad Salubriorem processimus remedium, Vota nostra Altissimo in aeternum aspirando. Ubi Annotati fideles nostri Krecz, Kupicza et Raak, reverissime tanta Nobis et Regno nostro, ac Sacrae nostrae Coronae fidelissima exhibuerunt obsequia, quantum Caput nostrum Regium praevalebat. Quae licet prae taedio legentium misimus silentio, sed quantum totius Christianae Religionis una valuit zona, pro quibus nudam latam vel largam terram, sed dignum dicere, unam partem unius Comitatus, vel honoris nostri Regij, in Regno Nostro, a Nostra perpetue mererentur obtinere Matte. Nam et ipsi Krecz, Kupicza et Raak in hujusmodi ipsorum agilibus certaminibus, et proeliis, non parva ad Capita, et humera eorum lethalia tulerunt vulnera, et viginti fratres, et proximos eorum vita miserunt exutos, nihilominus tamen, ut in aliqua parte suorum fidelissimorum obsequiorum, et Sangvinis effusione, ac fratrum et proximorum Suorum vere miserima, nec non expensarum plurima onerositate a nostra Majestate se agnoscant, be-

nigne remunerati, hinc eisdem Krecz, Kupicza, et Raak praebuimus gratiam et libertatem, ut a modo in aeternum illibati Nobiles et veri et ulites Regales censeantur in cuncta Militaria praeludia, ante conspectum Nostrum regium, et alias ubivis facere valeant, et possint. Quo circa quasdam Speciosas terras Nostras Regales, unam videlicet Contiguam terrae Monasterij, Sanctissimae, et intactae Dei Genitricis Mariae in Thopolska, aliam in Contiguitate terrae generationis Salach, reliquam in Contiguitate terrae generationis Dresnyk vocatas, omnes in Comitatu Zagrabiensi Sitas et habitas, per Venerabilem Virum Magistrum Farkasium, Ecclesiae Albensis Praepositum, Aulae nostrae Cancellarium fidelem, et dilectum Nostrum; a Nostra Majestate specialiter ad hoc deputatum reambulatas et separatim ab alijs possessionatis hominibus metaliter distinctas et Segregatas, et unamquamque in suum gyrum confertas, ac omnibus Commetaneis, et Convicinis earundem terrarum palam et publice, ac lucide, et manifeste, denunciatas et designatas, cum omnibus ipsarum terrarum Utilitatibus, et pertinentiarum integritatibus, et fructuositatibus Universis, quovis nomine, et vocabulo censitis, et designatis praenotatis fidelibus nostris Krecz, Kupissa, et Raak, de praedicto Sirmio, et eorum haeredibus, haeredumque Successoribus et posteritatibus Universis, de Consilio et bene placita voluntate Praelatorum et Baronum, ac Procerum Regni nostri Universorum praemature, dedimus et perenniter Conferimus, et in Scriptis nostris eisdem tenen., gauden., et possiden. perpetuo, et irrevocabiliter patrocinio median. Confirmamus: Exinde quoque Universos Successores nostros, felices Reges Hungariae, in Christo Rego Sempiterno devotissime obsecramus, ut haec nostra liberalis Donatio, et perrenalis Confirmatio praenominatis fidelibus nostris Krecz, Kupissa, et Raak ac eorum cunctis posteritatibus perpetuo indemniter, et illaese, ac in omnibus suo modo observata valeant perdurare. Ita etenim et eo modo Servitia eorundem Kreca, Kapissa, et Raak, ac eorum Cunctorum posteritatum, de praedictis terris Nobis et nostris Successoribus, Regibus Hungariae, perpetuo vigeant, et per eosdem in aeternum administrari debeant, et teneatur, ut dum et quando Generalis, et Communis Regni exercitus ad Confinia ejusdem Regni, aut alias Contra partes, et aemulos praeterea pro defensione proclamatus fuerit, et Nos, aut ceteri Successores Nostri Reges, propria accesserimus, vel accesserint persona, extunc praenarrati Nobiles Nostri Kreca, Kupissa, et Raak, ac eorum posteritates, dum per Banum, ac Capitaneos, vel Belliductores Regios commoniti fuerint, semper tribus equitibus pharetrarya in eorum propris Sumptibus, ad quindecim dies sub Banderium Regium parere parati sint, et teneantur. Transactis vero ipsis quindecim diebus, semper in nostro, ac ceterorum Regum usuali Stipendiali Salario et Sumptibus, quo eisdem nos, ac ceteri Reges, aut Bani, vel Capetanei, aut Regy Belliductores demandaverint accedere, et dummodo talis exercitus ad propria redierit, famulari debebunt, et tenebuntur — Decimas autem eorum, dum praedictas terras ipsorum gentibus appopulaverint, extunc ipsi ac jobagiones ipsorum decimas in provincia Monastery Sanctissimae Dei Genitricis Virginis Mariae in Topolska, usuales et consvetas tempore suo Solvere, et administrare teneantur, judicio quoque et universas Causas eorum justitiae in sede Comitatus Zagreb, ad instar aliorum Nobilium ejusdem sedis prosequi, et agitatas observare teneantur Alias enim Universas, et quaslibet causas justicias jobagionum ipsorum, quae in eorum teritoriis et inter eosdem jobagiones ipsorum, quomodocunque Contingent homicidia, violentiae, furticinia, et alia quaevis saecularia vicia, omnes annotati Nobiles Krecz, Kupissa et Raak, ac eorum posteritates in eorum sede, quacunque feria hebdomadali, per eosdem legitime praefixa judicare, et Universos maleficos rusticos, juxta eorum excessus punire, et quaecunque birsagia ad majus tres Marcas, et poenam pacis, centum denarios usuales medietatem praefati nobiles, aliam medietatem Judices ipsorum,

per eosdem legitime pro tempore Constituti, tollere et prosequi, recipere valeant, atque possint. In cujus donationis, et perenalis Confirmationis memoriam, firmitatemque perpetuam, Concessimus has litteras nostras privilegiales duplicis sigilli nostri in appensione munimine roboratas. Datum per manus Venerabilis viri Magistri Farkass Albensis Ecclesiae Praepositi, Cancellarii Nostrae Majestatis, dilecti fidelis nostri. Anno incarnationis Dominicae, Millesimo, Ducentesimo, Sexagesimo quarto. Nonas Octobris. Regni autem Nostri Vigesimo Sexto. — Nos itaque humillimis petitionibus annotati Thoma Farkas, favorabiliter inclinati, praedictum privilegium praesentibus de verbo ad verbum insertum, in nulla sui parte vitiatum, cum toto suo tenore de concensu, et beneplacita voluntate, Excellentissimae Principissae Dominae Elizabeth Genetricis, ac Domini Stephani Ducis fratris nostrorum Charissimor, nec non de Consilio Praelator. et Banorum Regni Nostris approbamus, acceptamus, ratificamus et praesentis Scripti Nostri patrocinio privilegialiter innovantes perpetuo valituras Confirmamus. In Cujus Confirmationis testimonium, firmitatemque perpetuam praesentes Concessimus litteras Nostras privilegiales duplicis Sigilli Nostri, novi et authentici munimine roboratas, nihil tamen — et penitus ac appensione trium sigillorum, paterni, unius videlicet demsctati, et alterius in transalpinis deperditi, tertii quoque nostri in Wsura casualiter amissi, in hac parte advertent. Datum per manus Reverendissimi Domini Nikolai Archiepiscopi Strigoniensis, Summi Cancellarii Nostri, quinto decimo Calen. July, Anno Domini, Millessimo, Trecentesimo, Sexagesimo quarto: Regni autem Nostri anno Vigesimo tertio. Venerabilibus in Christo Patribus Dominis Nicolao Archiepiscopo strigonensi, et fratre Dienisio, Archipostulato Coloccen., Domino Spalatense Archiepiscopo, Nicolao Agrien., Demetrio Varadien., Andrea Transylvanien., Nikolao Quinque Ecclesien., Gregorio Chanadien., Colomano Jaurienen. et Mihaele Vaczien. Episcopis, Joanne Vesprimien., Nikolao Zagrabien., fratre Pelegrino Boznen., fratre Thoma Sirmien., Fratre Stefano Nitrien., electis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Magnificis Viris Nicolao Palatino, Judice Comanorum, Stefano Wayvoda Transilvano, Comite de Zivnak, Olmerio Magistro Tavernicorum Reginalis Majestatis, Comite Thoma Judice Curiae Nostrae, Paulo Magistro Tavernicorum Regalium, Dominico Bano Machovien, Dionisio Agazonum Nostrorum Magistro, Nicolao Korath, Comite Posonien., aliisque quam pluribus Regni Nostri Comitatus tenentibus et honores. Nos igitur praemissa Supplicatione praefati Joannis Kozel, suo et quorum supra nominibus, et in personis nostrae modo quo supra porrecta Majestati Regia Benignitate exaudita clementer, et admissa praescriptas litteras dicti quondam Ludovici Regis non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio, et suspicione carentes praesentibus litteris nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione, et augmento aliquali insertas, quoad omnes ear. Continen. clausulas, et articulos, eatenus quatenus eaedem rite et legitime existant emanatae, viribusque ear, veritas suffragatur, acceptamus, approbamus et ratificamus, ac pro eodem Joanne Kozel, nec non praenominatis Universis Nobilibus generationis Krystychy, innovantes perpetuo valituras Confirmamus, praesentis Scripti Nostri patrocinio median. Salvis tamen juribus alienis. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes litteras Nostras privilegiales, perden et autentici Sigilli Nostri duplicis munimine roboratas duximus Conceden, Datum per manus Reverendissimi in Christo Patris Domini Thomae Archiepiscopi Strigonien, Aulae nostrae Summi et Secretarij Cancellarii dilecti et fidelis nostri, sedecimo die mensis Maji, Anno Domini Millesimo, Quadragesimo Nonagesimo Nono, Regnorum Nostrorum Anno Hungariae nono, Bohemiae vero vigesimo nono, Venerabilibus in Christo Patribus, Dominis eodem Thoma Strigonens., Petro Colocensi, Ecclesiarum Archiepiscopis, nec non Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino Hyppolito Esten de Aragonia, Sanctae Romanae Ecclesiae Dia-

cono Cardinali, Agrien., Zagrabien. sede vacante. Ladislao Gereb Transilvanien., Dominico Varadien., Sigismundo Quinqae Ecclesien., Francisco Jaurien., Joanne Vesprimien — Nicolao de Bathor Vacien., Luca Chanadien., Antonio Nittrien., Nicolao Electo Sirmien., Gabriele Boznen., Briccio Tinien., Michaele Segnien., Modrusien. sede vacante, Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item Spectabili et Magnificis Stefano de Zapolia, Comite perpetuo terrae Sepusien, ac Regni nostri Hungariae Palatino, Comite Petro Gereb de Wingarth, Judice Curiae Nostrae, Comite Petro de Bozin, et de Sancto Georgio, Wayvoda Nostro Transilvano, et Comite Siculorum, Josa de Lam Comite Themessien., ac generali Capetaneo partium Regni Nostri inferiorum. Georgio de Kanisa, Regnorum Nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae, Petro Tarnok de Machkas et Jacobo Gerlyschye Zewrinien. Banis, Blasio de Raska, Tavernicorum, Nicolao Banffy de Lyndna Janitorum, Emerico de Peren Dapiferorum, Joanne de Kanisa Pincernarum, Joanne Ernth de Chaktonya, Agazonum nostrorum Regularium magistris, aliisque compluribus Regni Nostri Officia tenentibus et honores. Nos itaque tenorem prenarratarum Litterarum Paternae Majestatis Confirmationalium de verbo ad verbum Sin diminutione, et augmento aliquali transcribi, et transum, praesentibusque litteris Nostris privilegialibus inseri Facien., memoratis Nobilibus praescripti districtus Krychych duximus concedere, jurium, eorundem ad cautellan Comuni justicia requirer. Datum Budae, praedicto duodecimo die termini prenotati, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo decimo Nono: Nos itaque accepta humillima supplicatione praenominatorum Pauli Selyskovith, Joannis Herczewyth et Lucae Symythyewyth, nostrae modo, quo supra porrecta Majestati, Regia benignitate, Exaudita et Clementer admissa, praescriptas Litteras quondam Ludovici Regis non abrasas, non cancellatas, sed omne prorsus vitio carentes, praesentibusque Litteris nostris privilegialibus de verbo ad verbum sine dimminutione et Augmento aliquali insertas et inscriptas, quoad omnes earum Continentias, Clausulas et articulos eatenus quatenus eadem rite, et legitime existunt emannate, viribusque earum veritas suffragatur, ratas, gratas, et accepta habentes, acceptavimus, aprobavimus, et ratificavimus omniaque et singula in eisdem Contenta pro praenominatis Paulo Selyzkovyth, Joanne Hercegovyth et Lucae Simytievyth, ac Universis Nobilibus generationis Krystych ipsorumque haeredibus et posteritatibus Universis innovantes perpetuo valituras gratiose Confirmavimus, imo acceptamus, Approbamus, ratificamus et confirmamus, salvis Juribus alienis Harum nostrarum, quibus secretum Sigillum nostrum, quo ut Rex Hungariae utimur, est appensum, vigore et testimonio litterarum. Datum per manus Roverendissimi Domini Nicolai Olahi, Episcopi Zagrabiensis, Compatris et Consiliarij, ac in dicto Regno Nostro Hungariae, Cancellarij nostri fidelis nobis sincere dilecti in Civitate nostra Vienna Austriae, duodecima die mensis Septembris, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Quadragesimo octavo: Regnorum nostrorum Romano decimo octavo, aliorum vero vigesimo secundo. Nos itaque hujusmodi Supplicatione pro parte prefatorum Universorum Nobilium, fratrum scilicet Generationis Krystyth, nostrae modo premisso facta Majestati, Regia Benignitate exaudita, clementer et admissa, praeinsertas litteras dictae quondam Majestatis paternae privilegiales non obrasas, non Cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio ac suspicione Carentes, praesentibusque litteris Nostris Privilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione, et augmento aliquali in sertas et inscriptas, quoad omnes earundem Continentias, Clausulas et articulos eatenus quatenus ea adem rite, et legitime existunt emanatae, viribusque earundem, ac pro praenominatis Universis nobilibus, fratribus nimirum generationis Krystyth, ipsorumque haeredibus et posteritatibus Universis, innovantes perpetuo valituras, gratiose Confirmavimus, imo acceptamus, approbamus, roboramus, ratificamus, et confirmamus. Salvis Juribus alienis. Harum Nostrarum Secreto Sigillo nostro, quo ut Rex Hun-

gariae utimur impendenti Communitarum, vigore et Testitomonio literarum. Datum per manus fidelis nostri Reverendi Joannis Sythy, Electi Episcopi Ecclesiae Vesprimiensis, locique ejusdem Comitis perpetui, Vice Cancellarii Aulae et Consiliarii nostri. Viennae Austriae, sedecima die mensis Septembris Anno Domini Millesimo Quingentesimo Septuagesimo primo. Regnorum nostrorum Romani, ac Hungariae et aliorum nono, Bohemiae vero vigesimo tertio. Venerabilibus in Christo Patribus, Domino Antonio Venancio Archiepisco Strigonensis, Georgio Draskovyth Zagrabiensis, Paulo Bornemissa Transilvaniensis, Stefano Radecio electo Varadiensis, Joanne Monozlay electo Quinque Ecclesiensis, Praefato Joanne Lifthio electo Vesprimiensis eodem Paulo Bornemisza, Gubernatore Nitriensis, Joanne ab Vilak Vaciensis, Georgio Bornemisza Chanadiensis, Stefano Feyerkeöwy electo Tiniensis, ac Georgio Synkowyth Segniensis et administratore Modrusiensis, Ecclesiarum Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Colocensis et Bachiensis, Archiepiscopalibus Canonice unitis, item Agriensis, Fauriensis, Boznensis et Sirmiensis Episcopalibus sedibus vacantibus. Item spectabilibus et Magnificis, Comite Nicolao de Bathor, Judice Curiae Nostrae, praefato Georgio Draskovyth et Francisco Sluny de Frangepanibus, Segliae, Vegliae, Modrusiaeque Comite, Regnorum Nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Banis, Comite Georgio de Zrinio Tavernicorum, Francisco de Tah, Agazonum, Baltasare de Battyan Dapiferorum, Joanne Petheö de Gresse Cubicuriorum, Ladislao Bauffy de Alsolyndua, Janitorum Nostrorum Regalium, ac Francisco Thurzo, de Bethlenffalva, Curie Nostrae Magistris, Comite Eechio a Salinnis et Newbourgh, Comite Posoniensi, ceterisque quam plurimis Regni Nostri Comitatus tenentibus, et honores. Nos itaque hujusmodi humillima supplicatione, pro parte praefatorum Universorum Nobilium, fratrum scilicet generationis Krystiyth, nostrae modo quo supra porrecta Majestati, Regia benignitate exaudita clementer et admissa, praeinsertas litteras dictae quondam Paternae Majestatis privilegiales, non abrasas, non cancellatas neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio ac suspicione carentes, praesentibusque litteris nostris privilegialibus de verbo ad verbum, sine dimminutione et augmento aliquali insertas, et inscriptas, quoad omnes earundem continentias Clausulas et articulos eatenus quatenus eaedem rite, et legitime existunt emanaeta, viribusque earundem veritas suffragatur, ratas gratas et acceptas habentes, approbavimus, roboravimus, et ratificavimus, ac pro praefatis Universis Nobilibus fratribus nimirum generationis Krysthyth, ipsorumque haeredibus et posteritatibus Universis, innovantes perpetuo valituras gratiose confirmavimus, Imo acceptamus, approbamus roboramus, ratificamus, et confirmamus Salvis Juribus alienis, Harum Nostrarum secreto sigillo Nostro, quo ut Rex Hungariae utimur, impedenti Communitarum, vigore et Testimonio Litterarum. Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti Reverendissimi Georgii Draskovith, Archiepiscopi Colocensis, et Administratoris Ecclesiae Jauriensis, locique ejusdem Comitis perpetui, Consiliarij, et Aulae nostrae summi Cancellarij, in civitate nostra Vienna Austriae duodecima die mensis Februarii: Anno Domini Milesimo, Quingentesimo, Octogesimo Tertio: Regnorum Nostrorum Romani Octavo, Hungariae ac Aliornm undecimo, Bohemiae vero anneo similiter octavo; Venerabilibus in Christo Patribus Dominis, praefato Georgio Draskovith Colocensis et Bachiensis Ecclesiarum Canonice Unitarnm, Archiepiscopo Stefano Raditio Agriensis, Joanne Monezlay Zagrabiensis, Gregorio Bornemissa Varadiensis, Nicolao Telegdino Quinque Ecclesiensis, Stefano Feyerkeöwy Wagunensis. Eodem Georgio Draskovyth Administratore Jauriensi Martino Pethe de Hethes electo Vaczin, Stephano Mathyffay electo Chanadiensis, Zacharia Mostoczy electo Nitriensis, Petri Heressyinczy electo Tinuiensiš ac fratre Michaele de Czetin, electo Segniensis nec non Administratore Modrusiensis Ecclesiarum Episcopis, Ecclesias Dei feliciter guberoantibus, Strigon. Metropolitana, Transylvaniensi, Boznensi et Sirmiensi Chathedralibus sedibus vacantibus, Item Spectabilibus et Magnificis

Comite Nicolao de Bathor, Judice Curiae nostrae, Christophoro Vngnod, de Sonnegh, Regnorum Nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Bano, Comite Georgio de Zrinio Tavernicorum, Ladislao Banffy de Alsolyndiva Agazonum, Balthasare de Batthan Dapiferorum, Nicolao Palffy de Erdeöd Cubiculariornm, Michaele de Reva Janitorum, et Michaele Warday de Kisvarda Pincernarum nostrorum Regalium Magistris — Eodem Nicolao Palffy de Erdeöd Comite Posoniensi ceterisque quam plurimis Regni Nostri Comitatus tenentibus et honores.

Unde Nos juxta vim formam, Tenoresque et continentias Suprascripti Gratiosi Mandati Requisition. praeinsertarum Litterarum Paris non obrasa non cancelata, neque in aliqua sui parte suspecta, aut vitiata, verum omni prorsus vitio et suspicione carentia, hisce nostris de verbo ad verbum transumpta sub Sigillo nostro Authentico memoratis eponentibus Jurium eorundem futuram ad Cautelam extradanda esse duximus, et concedenda, Illustrissimis et Reverendissimis Dominis Antonio Mandich Praeposito Majore, Emerico Raffay Lectore, Ignatio Jellachich Cantore, Philippo Wohlgemuth Custode, Ceterisque Canonicis Deo in Ecclesia jugiter famulantibus, et devote. Datum Zagrabiae Expeditionis die 28. Mensis Jannuar. Anno Domini Millesimo octingentesimo tertio. Lectum in Capitulo, Emericus Vöry, m. p. Prolector. (L. S.)

Sa vjerodostojnim propisom složio i jednoglasno pronašao. Janko Šviglin, s. r. žup. i kot sudac krašićki.

Br. 142.

Interpelacija narod. zastupnika Joce Popovića na preuzv. g. bana o zavadjanju naroda krajiškoga.

Preuzvišeni gospodine bane!

U javnih listovih je već označeno, a dopisi dolazeći na prisutne ovdje graničarske zastupnike potvrdjuju, da krajiški častnici zalaze po selih i varanimi pitanji narod zavode, da se očituje o svojem budućem državopravnom položaju; tako se javlja sa više stranah Krajne da gg. častnici obilazeći po selih na neki narod stavljaju pitanja: „Jelte da ste s ovim sadanjim stanjem zadovoljni, jelte da hoćete i nadalje ostati slavni hrabri graničari itd., ili bi voljeli možebiti pod pauriju pasti, da vam gadni knezevi zapovjedaju, i da dvostruki porez plaćate itd."

Ako se uzme na um, da krajišnik po odnošenjih, što su do g. 1848. u provincijalu hrvatsko-slavonskomu medju vlastelom i seljaci obstojala, pauriju drži za kmetstvo i gospodstvo španovo, a paura za kmeta, koji je nevoljnik bez prava, to se vidi na prvi mah, da ova ovdje naznačena pitanja krajiškoga seljaka zavode, i da bi se lasno dogoditi moglo, da uz ta varava pitanja, gdje koji krajišnici budu zavedeni na takav odgovor, koji neleži u njegovoj pravoj i promišljenoj volji, ako se nadalje uzme na um, da krajišnici ovim krvnoga nerazmjernoga poreza i ostale terete u većoj mjeri nose, nego njihova braća u provincijalu, to se vidi, da se ovaj novi postupak, kojim se služe častnici gdje koji u krajini osniva na javnoj neistini, a smjera na očevidno zavedenje puka.

Pogledom na to da bi častnici krajiški spadajući po svom odličnom zvanju u red vitezah morali iznad svega poštenje čuvati, kao što ga i prosti krajišnik u svojem vojničkom ponosu čuva, lasno je providjeti, da ovaj postupak oštroumni i nepokvareni narod na očevidnu demoralizaciju, naročito na preziranje častnikah dovesti mora.

Nu i negledeć na sve ovo buduć da je Krajina svoje zastupnike na sabor poslala, sve svoje povjerenje u njih položivši, te im povjerila da njeine jade, nevolje i nepravde

odkrije i lieka im nadje, to neimade dvojbe, da ovo postupanje krajiških častnikah njekih smjera na podkapanje ugleda ovoga zakonodavnoga tiela, pak iz toga obzira na očevidnu demoralizaciju.

Zato molimo preuzviš. g. bana, da za spasenje morala, bez kojega neimade stalne vlade, za spasenje čast cielog oficirskog tiela carske vojske, očitovati blagoizvoli: 1) jesu li Njegovoj preuzvišenosti poznata ova nedostojna zavadjanja prostoga puka u krajini, a ako nisu: 2) hoće li Nj. preuzviš. trpiti i nadalje, da se taj nečisti posao u krajini tjera ili ne; 3) je li je Nj. preuzviš. pripravna taj postupak obustaviti i ukoriti. Joco Poppović s. r. zastupnik naroda.

(Rieš. čl. XLIX.)

Br. 143.

Predlog narod. zastupnika Mirka Hrvata gledę zavadjanja krajišnikah.

U sliedstvu interpelacije zastupnika narod. Joce Popovića predlažem:

1. Da se umoli preuzvišeni gosp. ban, da zabrani svako javno i potajno napadanje i uvriedjivanje ustava našega u vojničkoj Krajini, kao što i svako agitiranje za priuzdržanje vojničke Krajine kao sustava, koji je sa povriedom našega ustava ustrojen.

2. Da se u zapisnik stavi prosvied proti svakomu napadanju našega ustava u vojničkoj Krajini, koja je cjeloviti dio trojedne kraljevine, te imade isto pravo na naš ustav, kao i mi, dolazila ista napadanja od bečke vlade ili pako zagrebačke General-Comande.

3. Da se od strane sabora izdade proglas na narod u Krajini živući: a) da zastupnici njihovi niesu narod svoj aristokraciji prodali; b) da se svakoga podpisavanja molbenicah za uzdržanje vojničke Krajini kane, dok se sabor nesvrši; c) da im se pravo njihovo na naš ustav kao što i vriednost istoga ustava protumači. Mirko Hrvat s. r.

(Rieš. čl. XLIX.)

Br. 144.

Zakonski predlog narod. zastupnika Eugena Kvaternika o odnošaju troj. kraljevine prama Austriji i Ugarskoj.

A. Predbježne ustanove.

§. 1. Kriepostju temeljno-državnih zakonah i staro-ustavnih pravah trojedne ove kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, imeno glasom medjunarodnih ugovorah med krunom hrvatskom i dynastijom árpádskom god. 1102, 1108, 1111 i potonjima; zatim sa kraljem Ugarske i Češke, Vladislavom II. god. 1492; nadalje sa prejasnom kućom Habsburg god. 1527; napokon sa istom kućom kao habsburg-lothringskom god. 1712. najsvečanije ustanačenih i povjestnicom posvećenih, zakonito u Zagrebu gradu godine gospodnje 1861. dne 15. mjeseca travnja i sliedećih danah i mjesecih sakupljene prerečene trojedne kraljevine državni sabor očitudje ovime javno, jasno i svečano: da se je odlučio slobodnom voljom svojom glede odnošajah rečene trojedne kraljevine spram carstva austrijskoga te krune i kraljevine Ugarske, sa sretno sada vladajućom svojom kućom, imenito pako sa sada vladajućom glavom napomenute prejasne kuće Habsburgs-Lothringske, kraljem naime hrvatskim, koji je zajedno car austrijski i kralj Ugarske, Franjom Josipom Prvim u dogovaranja upuštati se, za da se tim putem koristi i pro-

bitci krune i sveukupne kraljevine Hrvatske s koristima i probitcima vladajućeg našeg doma i ostalih njegovih kraljevinah i zemaljah spojiti uzmognu; bez da bi ipak iz tog spojenja medjusobnih državnih probitakah za buduće išta uštrbna prenavedenim početkom nazočnog paragrafa temejlno-državnim zakonima i ostalim staroustavnim pravima proizvoditi se moglo, iz onog jasnog razloga: jer, isto tako kó što narod trojedne ove kraljevine slobodnom jedino voljom svojom u dogovaranja glede napomenutih svojih probitakah i koristih se upušća, isto tako slobodnu si volju i za buduće pridržava od posljedicah ovog dogovaranja, u smislu nazočnog temeljno-državnog zakona, odstupiti, ako bi to probitci i koristi naroda države hrvatske zahtievale.

Tome shodno: Nj. Veličanstvo kralj odobravajuć nazočni zakonski članak saborski, svu pravomoćnu vlast nazočnog sabora, koji isključivo na temelju državnih kraljevine ove pravah djeluje pripoznati ima.

§. 2. Sva ustanovljenja, koja su naročito u ovom zakonskom članku utanačena, imadu medjunarodnu obvezanost dotle, dok ih narod i kralj ustavno nepromiene ili ukinu.

§. 3. Medjunarodni ovaj ugovor samo onda će stupiti u podpunu zakonitu kriepost i narod naš obvezujuću moć, imenito spram Austrije: kada vladajući naš prejasni dom cjelokupnost krune hrvatske neokrnjeno sastavi; to jest: kad Dalmaciju s otoci, Kotor i Dubrovnik, kvarnerske otoke, svu današnju Istriju kao i sve hrvatske silovito od kraljevine Hrvatske odkinute te protuzakonito kneževinama Krajnskoj i Štajerskoj utjelovljene kotare, kruni hrvatskoj utjelovi.

Za slučaj razsapa njemačkog saveza pako, da sve sloveno-hrvatske pokrajine, kao: Goricu i Gradišku, Korušku, Krajnsku te Marku vindišku (med Sulmom, Murom, Dravom i Savom ležeću) kruni hrvatskoj, ako bi to prenspomenute pokrajine zaželile, pridružiti nebi propustio; za da tužni ondašnji narod poslje hiljadu-godišnjeg robovanja uzmogne starodrevno, poviesti osigurano si pravo i slobodu s ostalim srodnim si narodom hrvatskim već jednom uživati.

Ujedno ustanovljuje se ovime najsvečanije: da vladajući dom nije vlastan bez privoljenja naroda ma i najmanji bio diel, ostrov i t. d. trojedne ove kraljevine i krune hrvatske budi inostranima na uživanje ustupiti ili sasvime odstupiti, zamieniti, prodati, prikazati ili ma kako bilo odtudjiti; čin koji bi nazočni zakonski članak i sve njegove posljedice povriedio.

§. 4. Nazočni zakonski članak proglasuje se temeljno-državnim zakonom trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske.

B. Odnošaji medjunarodni.

I. Spram Austrije.

§. 5. Car austrijanski je zajedno kralj hrvatsko-slavonsko-dalmatinski, jer se kao rečeni car u smislu sankcije pragmatičke od god. 1712 nalazi u posjedu onih zemaljah, koje kao kralj hrvatski uživati mora ako hoće uzdržati prava svoja na krunu hrvatsku; ustanovu tu medjunarodnu primio je rečene godine narod hrvatski zakonito na svom saboru sakupljen, a i tadanji kralj hrvatski, Karlo tog imena III. (kao car njemački VI.) odobrio i posvetio je kraljevskom svojom rieči dne 16. svibnja 1712 ustanovljujući: „dum simul Austriam, Styriam, Carinthiam ac Carnioliam possideat, atque in Austria resideat, in regimine dictorum Regnorum haereditario succedat . . .“ Ovim se dakle temeljno-državnim zakonom nerazlučivost ne dodaše zemaljah austrijskih (o Galiciji ba, Ugarskoj, Českoj itd. ni spomena učinjeno nije), no nerazlučivost

osobe vladara iz kuće habsburg-lothringske za sva buduća vremena, dvostrano vežućim ugovorom, medjunarodno ustanovljuje.

§. 6. Car austrijski nevlada državom hrvatskom kao takav, ne izključivo kao ustavni i legitimni kralj sveukupne kraljevine Hrvatske, t. j. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije; a to ne samo glasom i kriepostju temeljno-državnih zakonah i staro-ustavnih pravah trojedne ove kraljevine gore izvedenih; koji zakoni i prava mnogo viekovah pred uvedenjem naslova i dostojanstva „cara austrijskoga" pravomoćni vladajući naš habsburgsko-lothringski dom vezaše: no takodjer glasom i kriepostju istog onog medjunarodnog akta, kojim se uvedenje naslova i dostojanstva cara austrijanskoga po Ugarskoj i Hrvatskoj obnarodovalo, akta, koji je g. 1804. dne 17. kolovoza izdan; imenito pako kriepostju one točke predgovora, gdje se kaže: „Cuius in consequentiam . . Maj. Vestrae visum est . . titulum et dignitatem: Haereditarii Imperatoris Austriae. . . quam solennissime hisce — ea tamen ratione assumere et stabilire: ut universa Regna, principatus et provinciae Nostrae, titulis, constitutionibus, praerogativis, nexu, ac juribus suis quibus hactenus gaudebant, in posterum quoque citra mutationem illibate fruantur . . ." Zatim glasom tretje točke istog akta gdje se izjavljuje: „Cum autem singulis haereditariis Regnis nostris, provinciisque, ut praemissum est, Tituli sui, Constitutiones hactenus vigentes inalteratae manere debeant itd." Ovi pako medjunarodni akt kralj hrvatski Franjo I., blage uspomene, vlastnoručno podpisao je.

§. 7. Isto tako nezavisna i suvereno-samostalna je kruna i kraljevina Hrvatska i napram ostalih kojim god pravom il naslovom po habsburgsko-lothringskom domu posjedovanih il vladanih državah, kraljevinah i zemaljah, kanoti: Ugarke, Češke, Galicije i inih, i to na temelju prenavedenih već državno-temeljnih zakonah, imenito sankcije pragmatičke od god. 1712; zakoniti bo zastupnici naroda trojedne ove kraljevine naročito one samo i izključivo označene Karla III. iz ženskog takodjer koljena proiztječuće nasljednike na prestolj hrvatski pozvali su: koji će se u posjedu Štajerske, Koruške i Krajnske nalaziti i u Austriji će stolovati, ustanovljujući: „. . . in eosdemque Regium Jus, Praerogativa et Jura Regis et Regni exercendum subire, eidemque se confidere" pridodajući: „illius nimirum et talis foeminini Sexus Augustissimi Sanguinis Austriaci, qui videlicet non modo Austriae, sed Provinciarum etiam Styriae, Carinthiae et Carnioliae Possessionem habebit et in modo fata Austria residebit . . ." što i kralj Karlo III., kako to u §. 5. označeno, svečano potvrdio je.

Za slučaj dakle (kojeg ipak narod trojedne ove kraljevine nimalo neželi) da se naslov i dostajanstvo cara austrijskoga kojom god bilo sgodom raztepe, a vladajući naš dom Austrije lišen bi bio; tada na temelju nezavisnosti krune hrvatske od svake druge krune il kraljevine, obvezani će biti nasljednici iz habsburg-lothringske kuće na prestolju hrvatskom ili u sriedi vjernog si naroda hrvatskoga kraljevsku stolicu ustanoviti, ili pako novi medjunarodni ugovor, suverenstvo krune i kraljevine Hrvatske jamčeći, napram ma koje nove države bilo, u sriedi koje vladajući naš dom prestolnu stolicu bi udario, s narodom hrvatskim sklopiti; jer do dana današnjega narod trojedne ove kraljevine upravo u onoj medjunarodnoj ustanovi nalazio je jasno izraženu samostalnost i neodvisnost države svoje ma od koje druge države bilo, što je vladar u Austriji stanovati dužan; niti je naš narod obvezan priznati takovog austrijanskog principa za svog vladaoca zakonita, koji bi bez privoljenja hrvatskoga naroda izvan Austrije stolicu podignuti odlučio; odluka, koja bi iz temelja potresla fundamentalna hrvatske države prava i zakone.

§. 8. Osim toga, prekinuo je i uništio, kriepostju načelah medjunarodnog prava, narodni godine 1848. vodjeni samostalnosti rat Hrvatah sve ugovore, sveze i odnošaje

krune hrvatske naprem ma kojoj bilo drugoj kruni il državi u austrijskoj svezi nalazećoj se, kao i napram istog austrijskog carstva upravo te promjene radi; i to isto enako valjano, ko što bi to na temelju istih medjunarodnih načelah za svaki drugi narod valjano prekinuto i uništeno bilo. Što se osobito spram krune ugarske razumievati ima.

§. 9. Za da se nezavisnost države naše od Austrije i svake druge krune, kraljevine il zemlje po prej. kući habsb.-lothringskoj vladane il posjedovane, i vanjskim kakim znakom čim svečanije priznade, s jedne strani; s druge pako da se nasilja i bezzakonja, žalostne uspomene, posljednjih dvanaest godinah svečanim kakim činom, velo zaboravnosti predstavljajućim, izbrišu; činom, kojeg bi i povjestnica europejskih družtva uvažiti mogla, te tako pomirenje med narodom i vladajućom prejasnom kućom za vječna vremena bi zasvjedočivao; — jer bezsavjestni il zlobni savjetnici osobe kralja našega istoga ne uviek najpravednije savjetovahu: s toga ustanovljuje se:

Da se nezastarjelo temeljno pravo krune i kraljevine hrvatske, po kojem se kraljevi hrvatski u sriedi naroda hrvatskoga kruniti imadu, opet oživotvori, jer diplomatično (na zakletvom ujamčenom medjunarodnom ugovoru s kraljem Kolomanom g. 1102. i 1108 sklopljenom temeljeće se: „Ego Colomanus Rex Chroatiae atque Dalmatiae ... juro super sanctam Crucem . . . cum autem ad vos coronandus . . . advenero . . .“) kao i historično narodu našem ujamčeno je; te da se tom pravu shodno za sva buduća vremena kralji hrvatski iz prejasne kuće habsburg-lothringske zatakove u stolnom gradu Zagrebu, ili, za slučaj zaprieke kakove gledom na grad ovi, u drugom kojem znameniti jem gradu u obsegu trojedne kraljevine nalazećem se, okoruniti dati obvezani budu. Svako pak drugo krunjenje kralja našeg u kojem god tudjem mjestu ili pod kakovim god bilo tudjim naslovom izvedeno, za trojednu ovu kraljevinu nikakove obvezanosti il valjanosti neimade.

§. 10. Prigodom svečane krunitbe imade se svaki novookorunjeni kralj naš zakleti: da će sveto čuvati, braniti, obdržavati i obdržavati činiti ne samo sva prenavedena temeljno-državna prava i zakone kao i sve ostale staroustavne dobre pravice naše; nego takodjer i imenito nazočni temeljno-državni zakon i medjunarodni ugovor da se medj ostalimi u istoj zakletvi podrazumieti ima. Vrhu tako položene zakletve da se izdade dotična krunitbena diploma.

§. 11. Svaki nasljednik na prestolju hrvatskom iz prej. habsb.-lothringskog doma imade se najdulje u rok šest nedjeljah, od dana kad nastupljenje na austrijski prestolj europejskim državama, ili ma kojoj od ovih, diplomatično prijavljeno bude, računajući, za kralja hrvatskoga u smislu §§. 9. i 10. okoruniti dati.

Sadanji pako sretno vladajući kralj naš, Nj. Velič. Franjo Josip I., imat će ove dužnosti u rok šest nedeljah, kako će nazočni zakonski članak potvrditi, blagostivo zadovoljiti nastojati.

§. 12. Smatra se svaki nasljednik na prestolju našem kao da se ga je dobrovoljno odrekao, ako u rok §. 11. opredieljeni, ustanovljenjima §. 9., 10. i 11 zadovoljio nebi. Narod se tad hrvatski vratja u prvobitna svoja naravna prava, koja mu na temelju naravnog prava čovječanstva isto tako kó i svakom drugom političnom družtvu narodu neoskvrnjeno pripadaju.

§. 13. Odsele imade se hrvatska država diplomatičnim naslovom: „Trojedna kraljevina Hrvatska,“ ili pako „Kraljevina hrvatska-slavonsko-dalmatinska“ u svim državnim spisima, u svih kraljevskih odlukah, odpisih, dekretih i t. d. nazivati. Sve državne i dikasterialne hrvatske oblasti imadu se ovomu nazivu prilagoditi.

Budući da je dosad u najmanjem kraljevskom naslovu država naša nenapomenuta ostala; to se ovime ustanovljuje: da se odmah za kraljevinom Českom stavi diplomatično ujamčeni naslov „Kralj sveukupne Hrvatske kraljevine (Tocius Regni Croatiae Rex)“.

§. 14. Sa svimi austrijskimi kraljevinami, zemljami i državami, oviuh vladami i oblastima upotrebljivat će se od strani državnih i dikasterijalnih, kao i ostalih oblastih trojedne kraljevine u dopisivanju narodni jezik hrvatski, a primati će se od ovih dopisi u jih dotičnih narodnih il zemaljskih jezicih pisani. Načelo dakle podpunog reciprocitäta ovime se medjunarodno ustanovljuje.

Kralj hrvatski služit će se kroz organ državnih svojih trojedne ove kraljevine oblastih izključivo narodnim jezikom našim; isto će tako narod i hrvatske oblasti napram kralju istim se jezikom služiti morati.

II. Odnošaji spram ugarske krune.

§. 15. Kruna i trojedna kraljevina Hrvatska izrazuje se slobodnom i nezavisnom spram krune i države Ugarske ne samo na temelju prediducih §§. 7. i 8. nazočnog temeljno-državnog zakona: no takodjer i na temelju historičkog razvitka akta prag. sankcije temeljećeg se na samosviesti narodnje suverene neodvisnosti. Ne badava narodni poslanici ka kralju Karlu III. izraziše kriepko i iskreno ćutjenja naroda trojedne kraljevine u tom pogledu, kazaše bo: „Nullaque vis, nulla captivitas nos Hungaris addixit, sed spontanea nostra, ultroneaque voluntate non quidem Regno, *verum eorundem Regi* nosmet subjecimus, ipsorum et nunc profitemur Regem, quamdiu Austriacus fuerit. In contrario autem eventu, ne audiamus seducentem libertatis electionem, aut electionis libertatem neque necessitatem nostri *atque indissolubilem post Hungariam sequellam.*“

Narod dakle trojedne ove kraljevine ništa drugo neodlučuje no ono, što su predji njegovi vazda i cieniti i junačkom mišicom napram svih dušmanah svojih uzdržati umjeli.

Ako dakle ugarski narodi, na saboru svome zakonito zastupani, pred licem ciele Ungarie da i Europe putem zakonitog ustanovljenja javno, jasno i bezuvjetno pisano, ugovoreno i povjestno pravo krune i kraljevine Hrvatske na temelju medjunarodnog ovog ugovora priznali budu: tada narod trojedne ove kraljevine izrazuje ovime slobodnom svojom voljom: da je kriepko odlučio stupiti u politički savez, koji se u medjusobnoj obrani i pobratimstvu usriedotoćuje, sa narodi ugarske krune i države u svrhu uspješnijeg branjenja slobode i ustava, koji je obim ovim državama ravnosličan, dà koji kroz mnogo viekovah i obima istovjetan bijaše.

§. 16. Ova odluka i želja naroda trojedne ove kraljevine na saboru sakupljena prijaviti će se neposredno saboru kraljevine Ugarske, da istu ili primi il odbije. Ako tečajem sadanjeg sabora ugarskoga ovaj na ovu ponudu ništa neodluči ili naročito protivna ustanovljenja bi zaključio, to će se taj postupak kao zanijekateljni odgovor smatrati.

U zanijekateljnom slučaju prestaju tako ove, kao i dalje sliedeće zakonske ustanove u obziru političkog saveza s Ugarskom zaključene, ko da i nisu učinjene.

§. 17. Način, kako da se najuspješnije taj politički savez tih dvih državah ustanovi, razlaže se niže daljnjimi zakonitimi opredieljenji.

III. Zakonite ustanove o ustrojstvu državo-pravnom trojedne kraljevine iz gledišta odnošajah naše države spram Austrije i Ungarie.

§. 18. Legitimini vladaoc trojedne kraljevine pozvat će se da prev. svojom sankcijom sliedeće ustrojstvo hrvatske države odobriti blagoizvoli, kojim se odnošaji iste države oživotvoruju spram Austrije i Ungarie:

1) Da se mjesto sada obstojećeg „Privr. hrv.-slav. dvorskog dikasterija“ u Beču, neodvlačno ustanovi i ustroji u Zagrebu, kao vrhovna kraljevska i državna trojedne ove kraljevine oblast pod naslovom: „Kralj. državno vieće za kraljevinu hrvatsku-slavonsko-dalmatinsku“ sa punovlastjem i istovjetnostju ministarstva.

O ustrojenju istog polag različnosti listnicah poslovnih u odsjeke izvanjskih i nutrnjih poslovah, zatim bojnih, pjeneznih, trgovine i prometa, naukah i bogoštovja, napokon obćenja: odredit će shodna posebni zakon, za da se i neodvisnost države naše i čim jeftinije uredjenje te vrhovne naše oblasti obezbjedi. — Ovdje se samo načela odnoseća se u na pitanju stojeće odnošaje trojedne kraljevine Hrvatske ustanovljuju. S toga

2) Prvi predsjednik kr. drž vieća trojedne kraljevine sjedi u Beču uz ustavnog kralja hrvatskog u kakvoći ministra-posrednika gledom na odnošaje austrijsko-hrvatske i to: kao izključujući organ svaki tudji upliv na kralja našega. On dakle legitimno, zakonito i ustavno upliva u ustavnog kralja našega.

3) Isti predsjednik kr. drž. vieća našeg u Beču ustavni je posrednik medj kraljem hrvatskim i carem austrijskim, što se tiče medjunarodnih odnošajah medj austrijskim carstvom i inostranima državama glede na vanjske, ratne, trgovačke i pjenezne poslove.

4) Prvi predsjednik rečenog državnog vieća obći sa austrijanskimi ministri rata, inostranih djelah, pjeneznih i trgovine kao njima posvema ravnopravni u dostojanstvu i časti, kao ipak zastupnik ustavni kralja i naroda trojedne ove kraljevine; nipošto pako kao austrijanski ministar.

5) Djelokrug prerečenog predsjednika naprama prerečenih ministarstvah jest sliedeći:

a) Napram ministra inostranih djelah:

Vodjenje politike izvanjske austrijanskog carstva i trojedne kraljevine Hrvatske napram inostranstva ustuplja narod hrvatski i dotično opunovlastjuje slobodnom svojom voljom kralja svoga, koji je zajedno car austrijanski, da to vodjenje, što se naše države tiče, kroz svog ministra inostranih djelah obavljati zakonito može i smie. Da bi ipak prava trojedne ove kraljevine kroz ovo ustupljenje punomoći, kralju svome učinjene, uštrb nepatila, ustanovljuje se kano neoborivo slobode naše i neodvisnosti države hrvatske svjedočanstvo:

Da kralj naš — na temelju fundamentalnog državnog prava trojedne kraljevine ove člankom 48. g. 1536. ujamčenog, i koji glasi:

„Ferdinand. I. Decreti III. Anni 1536: 48. De Consiliariis regiis. §. 2. Quos denique (Consiliarios) et cum eis simul ex Sclavonia unum, qui ex potioribus ad id fuerit electus, Majestas sua regia non gravabitur in tractatibus pacis suo tempore admittere“ — da, to jest, glasom ovog zakona, kralj naš nijedan mir s inostranstvom sklopiti, i što je naravna posljedica, nijedan rat navjestiti bez sudjelovanja po saboru izabranog ad hoc savjetnika ove države nebude mogao ni smio. Ovaj saborski savjetnik ujedno sa rečenim presidentom drž. našeg vieća protu-signira s ministrom izvanj. djelah sve ugovore mira i rata navještivanja.

Bez privoljenja dakle sabora trojedne naše kraljevine nijedan se rat navjestiti, nijedan mir sklopiti zakonito i za našu državu pravovaljano nemože nit smie. Naravska posljedica tog drž.-temeljnog prava našeg mora biti i to: da austrijski ministar izvanj. djelah obću politiku carstva austrijanskoga željama i težnjama hrvatskog naroda prilagoditi mora nastojat, inače bi se lahko zbilja i to slučiti moglo: da sabor naš u najodlučniji moment mogó bi svoje odobrenje postupku austrijskog ministra uzkratiti; da se te predu-

priedi ustanovljuje se: da kralj naš sa saborom u tom pitanju jednim korakom ide, te da obću politiku austrijsku u prestolnom svom prigodom otvorenja našeg sabora govoru, ili u kraljevskih predlozih razjasni, da tako narod hrvatski uzmogne u adresi želje i težnje svoje u tom obziru očitovati, kojih se tada u načelu austrijanska politika držati mora, za moći tako gore napomenuto nesporazumljenje laglje izbjeći.

b) Naprama austrijskog ministra rata, djelokrug presidenta kr. drž. vieća hrvatskoga odnosi se na sudjelovanje s istim ministrom što se tiče obrane granicah trojedne kraljevine, u smislu ipak zakonah ustavnih naše domovine.

Proti nepotrebnim ili pače probitcima trojedne kraljevine protivećim se ratovima i iz ovih proiztičućim nesgodam, ogradjuje se narod naš načinom ustavnim pod a) izloženim.

Staro ustavno pravo sabora našeg glede opredieljenja staviti se imajućih novakah, ostaje i nadalje nepovriedimo.

Naročito se ustanovljuje: da ratovi austrijski u svrhe i koristi njemačkog saveza poduzeti, nesmiju nit najmanje djelovati na odnošaje naše kraljevine.

Naše narodne regimente nesmiju biti upotrebljivane kod savezničkih razmiricah. Ujedno se odredjuje: da nesmiju bit pomješane s momcima tudjih narodnostih ili bolje: nehrvatskih kraljevinah il zemaljah.

c) Napram ministra financijah ustanovljuju se sliedeći odnošaji:

Buduć da narod trojedne ove kraljevine niti je u posljednjim austrijskim bunama sudjelovao, niti je dobrovoljno ili ustavnim putem pristao na onaj system silovitog i nerazbornog vladanja, koji Austriju do toli grdnog duga i mal ne financijalne propasti priveo je, dapače to uzprkos najjasnijih naših zakonah gonjeno bijaše bez milosrdja, s jedne strani; s druge pako: buduć da temeljno-državna práva trojedne ove kraljevine, imenito pako zakonita i jasna ustanovljenja medjunarodnim aktom g. 1492. ugovorena, kako prije tako i poslje posjednutja prestolja hrvatskoga po prejasnoj obitelji habsburg-lothringskoj obezbjedjivala su i obezbjedjuju trojednoj ovoj kraljevini Hrvatskoj samo polovinu teretah poreznih, koje kraljevina Ugarska nositi moradoše i nosaše: s toga, ovim se temeljnim zakonom države hrvatske očituje: da ona u nošenju samo onih novčanih teretah sadanje Austrije i samo u onom razmjerju dionicom istih biti izjavlja, — a to glasom takodjer jasnih ustanovljenjah medjunarodnog práva po svimi obrazovanimi narodi Europe i Amerike prakticiranog — u kojem bi ona bila polag ustavnih svojih právah udioničtvovati imala, da dogadjaji g. 1848. i sliedećih nebi bili iz temelja poremetili političko stanje austrijskog saveza.

Toga radi, ovime sabor trojedne kraljevine svečano izjavlja: da on proglasuje ništetnim, narod naš nezavezajućim sav onaj dug, kojeg vlada Austrije budi na ugnetjenje bunah svojih i posljedicah istih odstranjenje; budi usljed opakog systema dosadanjeg i ovog posljedicah učiniti je morala ili htjela, nadalje: sve njezine financijalne operacije u obsegu trojedne kraljevine Hrvatske dosad i do dana, dok ustavni naš kralj nazočni temeljno-državni zakon sankcionirao i uslied istog ravnao državu našu nebude, proglasuje kao za neučinjene, narod i državu našu nevezuće; tome shodno: uništuje sabor ovaj sve poreze, izravne i neizravne na koliko se ustavnim našim pravima i temeljno-državnim zakonima protive; državne dugove; zloporabu glede soli i duhana; razprodaju državnih hrvatsko-krunskih dobarah naših: sva ova kao nezakonita i protuustavno narodu trojedne kraljevine Hrvatske namenuta, i to najvjernijem narodu žezla habsburg-lothringskoga; narodu, koji je g. 1848. dynastiju svoju spasio; ujedno ustavna svoja prava pod okrilje medjunarodnog prava stavlja; svaku štetu pako il naknadu napram ma koga bilo, iz financijalnih austrijskih operacijah za našu državu proiztečuću, odbijajuć od sebe i zanijekajuć.

Izuzimlje sabor trojedne kraljevine jedino obveznice zemljištnog razteretjenja, nakoliko se obsega trojedne kraljevine Hrvatske tiču, ove bo sačinjavaju obće dobro države ove. — To za prošlost. —

Za buduća pako vremena i to od trenutka, kad nazočni medjunarodni ugovor ovaj u život stupio bude, tad i narod trojedne ove kraljevine stuplja napram ukupnog carstva austrijskog, nu izključivo samo kroz državno vieće svoje, uz osobu kralja po rečenom prvom predsjedniku istog zastupano, u odnošajih financijalnih u takov savez: koji će ujamčiti sva državno-temeljna prava naša i u tom obziru, imenito pako pravo države naše ustanovit poreza kolikoću i kakvoću na našem saboru. Svako drugo umješivanje austrijskog popečiteljstva u domaće naše novčane poslove prestaje, te prelazi na financijalni odsjek državnog našeg vieća, kojeg predsjednik stoji u sporazumljenju i službenom odnošenju jedino s presidentom istog vieća u Beču uz kralja djelujućim; a ovi — kao ipak u dostojanstvu istome ravnopravan — sa ministrom financijah austrijskih; kojeg medjunarodne financijalne operacije, ugovore itd. stranom imade nadzirati, stranom protubilježiti, za moći istima valjanost u obsegu naše države pribaviti.

Posebni zakonski članak ima ustanoviti i urediti ova financijalna odnošenja, ovom načelu naročito odgovarajuća.

d) Napram ministarstvu napokon trgovine, stoji država naša u odnošaju samo onih trgovačkih predmetah, koji se obćedržavnimi ugovorima sa inostranima državama ustanovljuju; dakako uz protubilježenje tih ugovorah po našem predsjedniku uz kralja nalazećem se, koji u tom obziru stoji u doticaju sa predsjednikom odsjeka trgovine kr. drž vieća trojedne kraljevine.

Kao glavna načela k ovoj i predidućoj stavki financijalnoj stavljaju se ovdje sliedeća

Svi do g. 1848. obstojavši kraljevski monopoli ostaju i nadalje kao vrielo dohodka krune hrvatske u životu; nu ovih rukovodjenje i uredovanje s njima obavljat će se izključivo po kraljevsko-hrvatskih a nipošto austrijsko-carskih oblastih ili uredih, jer pred drž viećem naše kraljevine izčezavaju sve ma kojeg imena, naslova il dostojanstva bile oblast financijalnog ili trgovine ministarstva u našoj trojednoj kraljevini i obsegu zemaljah krune hrvatske. — Narodne naše oblasti tog ressorta ustanoviti će se potonjimi specijalnimi zakoni i naredbami.

6. Svi ostali državni poslovi, kanoti: nutarnja uprava, pravosudje, bogoštovje nauci, obćenje, obća sigurnost i domaća vojska itd. rješavaju se i upravljaju se neposredno i izključujuć svaki tudji upliv na temelju zakonah po zakonodavnom tielu trojedne ove kraljevine stvorenih i po ustavnom našem kralju sankcioniranih. Ovršiva ih pako kr. državno vieće trojedne kraljevine ove.

7. President kr. drž. vieća stolujući uz kralja hrvatskoga u Beču neprisustvuj nijednom ministarskom viećn austrijskom, s razloga: što je on od ovog neodvisan niti j odgovoran državi austrijskoj. Jedino kad se vieća o navještenju rata il sklopljenju mira sjedi on kao popečitelj kralja hrvatskoga u rečenom viećn, da uzmogne prosvjedovati proti svakog rata, kojim bi se mogla u posljedicama povriediti prava naše države, a kroz t odstraniti svaku odgovornost ili udioničtvovanje u istim posljedicama. — Svaka protestacij presidenta drž. vieća hrvatskoga podnaša se saboru trojedne kraljevine, vrhu koje isti vieća primiv il zabaciv ju; čemu shodno ustanovljuje se tad udioničtvovanje našega naroda.

§. 19. Buduć da savez obrane i pobratimstva med hrvatskom i ugarskom državom proti ma koje pogibelji bilo, koja bi samostalnosti, slobodi il ustavnosti tih dvih državah zaprietiti mogla, narodu hrvatskome osobito na srdcu leži, to se u tom obziru ustanovljuje:

1. U slučaju, koji je gore u 7. točki §. 18. nazočnog temeljno- državnog zakona predvidjen, t. j. ako bi bečka vlada takove vrsti rat povesti odlučila, koji bi mogao u posljedicama svojima uštrb nanieti pravima krune hrvatske ili bi bio štetan u obće probitcima naroda našeg u svojim posljedicama — a narodi se samo koristi radi druže; — te akó bi u navedenim slučajevima i prava krune ugarske il ustavnost narodah Ugarske u pogibelj dolazila: tada je dužnost prvog presidenta drž. vieća hrvatskoga, obratiti se na vrhovnu oblast kraljevine Ugarske prijavivši joj upitne slučaje; isto tako obratno da i Ugarska država napram naše da postupa, za da se odmah shodna na obranu obćih pravah poduzeti uzmognu.

2. Za slučaj oni, da bečka vlada, ma u najmanjem predmetu bilo, ma iz najdalje ruke pokušivala štogod protiv ustavnoj i državopravnoj slobodi budi kraljevine Ugarske, budi kraljevine Hrvatske, posredno ili neposredno odkrnjiti: tada imade rečeni predsjednik svaki slični slučaj neodvlačno uvaženja radi načelniku vrhovne oblasti Ugarske kraljevine prijaviti, i obratno. — U svrhu obrane pravah imadu se neodvlačno zajedničke mjere i koraci budi političuo-diplomatični, budi narodne snage poduzeti, za da se pogibelj u korjenu utuši.

§. 20. U svrhu tog zajedničkog djelovanja u praksi, imenovati će ugarski i hrvatski sabor svaki po jedan odbor ad hoc, koji će se izmjenice sad u Zagrebu, sad u Pešti sastajati, te o mjerah i koracih poduzeti se imajućih viećati

Odbori ovi moraju biti providjeni punomoćjem ad hoc izdanim, te su odgovorni saboru za svaku medjunarodnu štetu njihovom krivnjom počinjenu.

§. 21. Ovi odbori sastaju se prigodom svakog sabora Ugarske i Hrvatske kraljevine; nu njihovo je djelovanje neodvisno od djelovanja saborskog. Sastaju se takodjer iz razloga onoga: da si izmiene čuvstva medjunarodnog pobratimstva isto tako za moći utanačiti potrebne trgovačke ugovore, one obćenja ili obrane.

§. 22. Ovi odbori imenuju se za vrieme ne samo sabora, no se njihovo djelovanje i do sazvanja novih saborah proteže; jesu dakle permanentni od sabora do sabora, da bi se u izvanrednih slučajevih sastati uzmogli.

U svih na obranu obćih domovinah smjerajućih slučajevih, dužne su vrhovne vlasti Ugarske i Hrvatske točno izvjestjivati putem predsjedničtva jih odbore saborske; ono što odbori ovi za prepriečenje nesrećah odredjuju, imadu drž. vlasti jedne i druge kraljevine točno izpunjivati; za oto one su odgovorne ne saboru no odborima medjunarodnim, koji opet saborima dotičnim strogo su odgovorni.

§. 23. Za da se djelovanje tih odborah ad hoc zapriečenjem pojedinih članovah neobustavi, to se svakomu odborniku po jedan zamienik odmah po saboru imenuje.

§. 24. Predsjednici tih odborah u najtjesnijem su i neprekidnom medjusobnom savezu putem dopisah, za izbjeći nenadanim nesrećam.

§. 25. Razumieva se samo po sebi, da ako kruna i kraljevina Ugarska nepristane glasom §§. 15. i 16. nazočnog zakona na preduvjete kraljevine ove, sva ta ustanovljenja zakonska i bez naročitog opozvanja istih prestaju kao da i izražena bila nebi, te prestaju biti cjelovitost nazočnog državo-temeljnog zakona.

§ 26. Pristane li pako ugarska država na taj savez obrane, tad ima i ona uzakoniti analogne tom zakonu vlastite svoje odredbe.

§. 27. Sabor trojedne ove kraljevine kao zakonodavna vlast, zatim vrh. drž. oblast kraljevine kao izvršujuća, imadu bditi, da se taj odnošaj krune i kraljevine Hrvatske napram kruni i kraljevini Ugarskoj nikada u kakov ini odnošaj neizvrgne, ko što nas žalibog prošlost uči; iz česa ponajprie podanost krune naše napram Ugarskoj, a zatim obih napram Austrije porodiše se.

IV. O odgovornosti pred saborom.

§. 28. Kr. državno vieće troj. kraljevine odgovorno je izključivo kroz sabor hrvatsko-slavonsko-dalmatinske kraljevine, narodu. Prvi i drugi predsjednik tog vieća, kao i predsjednici odsjekah raznih listnicah polažu prisegu pred saborom na ustav i državopravnu slobodu, te kroz ustav kralju. — U svih predmetih tičućih se obće koristi hrvatsko-austrijske izvjestjuje i odgovara pred saborom prvi predsjednik drž. vieća kraljevine.

§. 29. Kralj hrvatski obći kroz kraljevsko svoje trojedne ove kraljevine vieće s narodom zakonito na saboru sabranim.

§. 30. Prvi predsjednik drž. hrv. vieća stolujući u Beču stoji u svojoj kakvoći kao hrvatski popečitelj i posrednik med kraljem hrvatskim i carem austrijskim u poslovih inostranih, rata, financijah i trgovine u neposrednom dotiku sa predsjednici odsjekah vanjskih dielah, rata, financijah i trgovine drž vieća ove kraljevine, koji ga savjetuju; ovi pako predsjednici viećaju u sboru svog odsjeka dotičnog, te ono predlažu prvome predsjedniku u Beč, što većina savjetnikah i pravo glasovanja imajućih zaključi, za da se tim načinom svaka samovolja odstrani.

§. 31. Državno vieće trojedne kraljevine je izvršujuća vlast u ime kralja u obsegu svih zemaljah krune hrvatske, no izključivo na temelju ustava

§. 32. Budući da prvi president kr. drž vieća trojedne ove kraljevine protubilježi sve one odluke ili naredbe, tičuće se predmetah u područje ministarstvah izv. dielah, rata, financijah i trgovine zasjecajućih, na koliko imadu valjati u obsegu trojedne ove kraljevine: to se on pod odgovornost stavlja za svaki protuustavni čin, koji bi se na temelju contrasignature njegove u državi našoj izvadjao.

§. 33. Bez contrasignature prvog predsjednika drž. našeg vieća nijedna kraljevska odluka, zapovied, nalog, naredba, odpis itd. nesmije se u našoj državi proglasiti, a još manje ovršiti, pod prietnjom kazne izdaje domovine.

§. 34. President drž našeg vieća, stojeći uz osobu ustavnog kralja našega, dužan je na temelju ustava, slobodah, kao i temeljno-državnih zakonah naših potanko motivirano izviestje vrhu svih po njemu contrasigniranih izpravah obće uprave austro-hrvatske tičućih se saboru našem podnašati. Sabor trojedne kraljevine vrhu istog izviestja vieća, to zaključuje odobravajući čin ili pod odgovornost stavljajuć rečenog dostojanstvenika države naše.

§. 35. Narod kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske očituje na temelju ovog državno-fundamentalnog zakona svoga ovime svečano: da on, ustupljujuć u predmetih izvanjskih dielah, rata, financijah i trgovine posredstvom ipak i jedino kroz drž. vieće trojedne ove kraljevine, kralju svome kroz ministarstva austrijska izvršivanje njeke vlasti u smislu istog ovog temeljnog zakona, on ipak izjavlja: da on to nečini kao, tobož, istom ministarstvu austrijskom sebe i državu svoju podčinjujuć, ne; nu slobodnom i suverenom svojom voljom i privoljenjem k tome zakonitog svog vladara, koji je zajedno i car austrijski, podieljuje narod tu vlast jedino kralju svome, opunovlastjujuć ga: da ove skupne poslove, na koliko bi se trojedne ove kraljevine ticali, ne samo kroz drž. svoje veće hrvatsko no takodjer i pomoćju svojih dotičnih ministrah, unutar ipak granicah ovog temeljnog zakona, izvršivati vlastan bude. — Svako sudjelovanje naroda ove trojedne kraljevine kod ma kojeg imena bilo tudjeg tiela političnog ili zakonodavnog ovime se iz temelja poriče.

Uz sve to naročito se ustanovljuje: da, budući sada i austrijski narodi njeku sjenu vlasti u državnim, imeno poslovima financijalnim postigli su; i buduć će i ovi nastojati, da vladu svoju konačno odgovornom si učine; to se odredjuje: da za unapriedjenje ove

medjunarodnje garancije ovim se temeljno-državnim zakonom od dynastije naše izposluje: da ova odgovornost napram narodah Austrije i ozbiljnom istinom postaje i postane; s toga odlučio je narod trojedne kraljevine svaku moguću svezu s vladom prekinuti, ako se ta garancija narodima Austrije dala nebude; ako dakle popečitelj financijah austrijskih nebi bio odgovoran rečenim narodima, tad i ovaj temeljno-državni ugovor, na koliko se odnošajah spram Austrije tiče, s mjesta svu valjanost gubi, te si hrvatski narod pridržaje daljnja u tom obziru ustanoviti.

V. O jemstvu tih ustanovah.

§. 36. Budući je okó ustavnog vladara našega odgovorno kr. drž. vieće trojedne ove kraljevine, kao vrhovna države naše vlada, skupljeno, i buduć da se sva odgovornost te vlade spram naroda kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske u saboru tog naroda usriedotočuje: za da ta odgovornost nepostane taštom i bezuspješnom, ovim se državno-temeljnim zakonom odredjuje: da je kralj hrvatski dužan svake tretje godine državni sabor trojedne ove kraljevine naše točno obdržavati.

§. 37. U slučaju, da je kralj fizički prepriečen ma kojim načinom bilo ovoj svojoj kraljevskoj dužnosti zadovoljiti: tada saziva sabor u ime preprièčenog kralja istom pravomoćnostju, shodno §. 36. ovog zakona, kr. drž. vieće trojedne kraljevine. Zaključke sabora tako sazvanoga podpisuje i sankcionira kralj, čim zapreka prestane, koja mu priečiše sazvanje sabora. U ostalom, zakonski članci i odredjenja ovako izvanredno skupljenog sabora stupaju odmah u život, čim uslavni predsjednik sabora sjednice zaključi.

§. 38. Sabor otvara kralj osobno, ili u zapriečenju njegov izaslanik, kao namjestnik mu. — Saboru predsjeda ustavni ban kraljevine; ovaj zajedno i otvara sabor, ako nastaje slučaj u predidućem §-u napomenuti.

§. 39. Kralj je dužan u rok šest nedjeljah danah, odkako mu državno vieće predloži na odobrenje zakonske članke i ustanovljenja saborska, ova prev. svojom kraljevskom sankciom providiti.

Državno kraljevine vieće dužno je u rok 15 danah podnieti kralju na sankcioniranje primljena iz rukuh predsjedničtva saborskog djela saborska. Predsjedničtvo pako sabora ima u rok 8 danah po zaključenom saboru sva djela saborska državnom vieću za daljnje odpremljenje podnieti.

§. 40. Za slučaj, da kralj u smislu predidućeg paragrafa dužnosti svojoj vladarskoj zadovoljio nebi: tad je dužan u rok šest nedjeljah, od dana podnešenih mu po drž. vieću saborskih aktah računajući, novi sabor razpisati. Učini li pako i taj sabor iste zaključke, te ako ih kralj u opredieljeni rok ipak nepotvrdi: to se on smatra — osim slučaja u §. 37. predvidjenog — da je povriedio temeljno-državni ovaj zakon. U takovom se slučaju narod vlada glasom predidućih ovog zakona ustanovljenjah.

§. 41. Ako bi u prejasnoj vladajućoj kući kakova promjena u osobi vladara se smjerala ili već i učinila: to bez privoljenja ili barma predbježnog prijavljenja i ubavještenja zakonito u saboru sakupljenog naroda trojedne ove kraljevine učiniti se nesmije.

Ako bi pak to ipak učinilo se protivno rečenom opredieljenju gledom na nepredvidime okolnosti, koje su u političkom svietu neopredieljive: tada, ako se novi na prestolj hrvatski zasjevši kralj u smislu i na temelju nazočnog fundamentalnog države naše zakona strogo i u svačem što isti sadržuje, kretao nebi; to se tad smatra: da je novim tim postupkom vladajućeg doma ovaj se dobrovoljno prava na krunu i prestolje hrvatsko odrekao; a narod stupa u tom slučaju u naravna svoja i ovim zakonom opredieljena prava.

§. 42. Osim svog sabora i odgovorne tom saboru državne ove kraljevine vlade, potrebno je da narod hrvatski bude i u uživanju svojih diplomatičnih i historičnih pravah, koja mu i fizičnom snagom obezbiedjuju nepovriedimost ustava, pravah, slobode i nezavisnosti svoje državne. A to je u zakonima i poviesti našoj utemeljena „narodna hrvatska vojska *)," koja još pod blage uspomene kraljem Leopoldom I. i Josipom I. obstojaše pod istim imenom; pod vladanjem pako kraljice Marije Terezije do vremena blaženopočivajućeg Franje I. u „insurrekciu kraljevine" se izvrgoše, te čudesa vjernosti i hrabrosti za vladajući dom pokazivaše.

§. 43. Ta kraljevsko-hrvatska narodna vojska stoji pod vrhovnim zapovjedničtvom vojenim „vrhovnog kraljevine kapetana" i pod-kapetana. Stoji i vojuje pod narodnim trojedne kraljevine grbom i barjakom trobojnim.

§. 44 Ove najviše dostojanstvenike narodne vojske izabira sabor naš, oni polažu zakletvu na vjernost kralju izključivo kroz hrvatski ustav; a čim poprime službu tu kraljevsko-hrvatsku, dužni su položiti pred saborom svaki ini vojnički čin carsko-austrijski.

§. 45. Vrhovni kapetan i pod-kapetan kraljevine odgovorni su za svoje vojničke čine saboru trojedne kraljevine. Isto tako vojska stoji pod uplivom sabora; ona se nemože upotriebiti izvan granicah naše trojedne kraljevine osim goneć dušmana iz zemlje naše; u tom slučaju prekoračuje granice naše da dušmana utamani.

§. 46. Diže se pako narodna vojska hrvatska u smislu obstojećih trojedne ove kraljevine ustavnih zakonah Prisiže vjernost kralju kroz ustav naš.

U vrieme mira sastoji se iz narodnog „šerežanstva" instituta, te bdije na nutarnji mir i red zemlje; brani sigurnost ustava, slobode, osobe i imutka. Oživotvoruje se i gradska nar. straža.

§. 47. Sve višje častnike uključno i pukovnike predlaže vrh. kapetan kraljevine na potvrdjenje saboru. Nižje od pukovnikah imenuje sám. Negleda se ni na rod ni pleme, no jedino na sposobnosti i žarku ljubav domovine.

Vrhovni kapetan kraljevine odgovoran je u tom obziru saboru. Sabor prima i sudi u tajnoj sjednici vrh svake tužbe njemu u tom obziru podnešene po onim, koji su uvriedjeni.

§. 48. Svi poslovi tičući se narodne vojske hrvatske podpadaju pod bojni odsjek kr. drž. vieća našeg.

§. 49. U vrieme rata sve troškove uzdržavanja narodne vojske naše nosi obća austrijska blagajna.

§. 50. U vrieme mira mora kralj hrvatski povući svu svoju carsko-austrijsku vojsku iz obsega posjedah krune hrvatske. U ratno pako vrieme samo onda, ako su granice države hrvatske u pogibelji, može kralj i ovu upotrebit za obranu obćeg territorija ne samo hrvatskog no i austrijskog **). — Nu tri nedjelje po zaključenom miru ima se ta tudja vojska pod kaznom povrede tog državno-temeljnog zakona iz trojedne kraljevine natrag povući.

---

*) Diploma Leopoldi I. od god. 1672. 16. listopada; od god. 1674. 8. kolovoza; od god. 1683. 21. srpnja; od god. 1704. 27. siečnja itd. Borbe naroda hrvatskoga glede narodne vojske sa bečkim dvorom pod kraljem Rudolfom itd.

**) Diploma Leopoldi I. od 26. srpnja 1683. „Jugis itaque et exacta correspondentia inter Vos, Ministros Vetros . . . atque ipsum Nostrum Armorum ducem Generalem . . . opus est, ut consiliis, animis et propositis junctis pro austriacis et Regni nostri Croatici terris . . . pro instituto et fidelitate Majorum fortissime pugnaetis . ." Vidi se odtuda i nezavisnost podpuna vojske naše od bečke vlade.

§. 51. U smislu contingenta ustavnog, dopituje novake sabor trojedne kraljevine za obću vojsku u smislu takodjer i nazočnog ovog temeljnog zakona.

§. 52. Pobližjimi zakoni opredielit će se obširnije ustanove glede instituta narodne vojske.

§. 53. Vrhovni kapetan kraljevine naše stoji kroz saborske odbore u sporazumljenju sa vrh. narodnim zapovjedničtvom kraljevine Ugarske, čim pogibelj zaprieti ustavnosti ili slobodi ovih dvih državah, za da obće mjere protiv nasilja dogovore.

§. 54. Narod dakle trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske upira garancije bolje budućnosti svoje na sliedećem uvjetima ovog temeljno-državnog zakona: a) na zakletvi kralja i diplomi krunitbenoj; b) na saboru svome; c) na odgovornoj saboru državnoj vrhovnoj domaćoj vladi; d) na narodnoj vojsci svojoj; e) na savezu obrane i pobratimstva s ugarskimi narodi; f) ako moguće na izposlovanju s ugarskim saborom garancije velevlastih Europe; i to kad se obće-europejska razmirica medjunarodnimi ugovori uredila bude, da se i na taj temeljni naš zakon obzir uzme.

VI. Prolazne mjere.

§. 55. Temeljno-državni zakon ovi nemože se ako ne sa dvie tretjine glasovah cielog zakonito skupljenog sabora trojedne ove kraljevine glede odnošajah spram Ugarske il Austrije preinačiti, te uz sankciju kraljevsku novim zakonom zamieniti.

Prava krune hrvatske su nepovriedima, te bi bila izdaja Veličanstva i domovine htjeti ih okrnjeti ma pod kojom izlikom.

§. 56. Narodno poslanstvo državnog našeg sabora u pogledu sankcioniranja ovog temeljno-državnog zakona ka kralju poslati se imajuće, obći izključivo jedino sa osobom kralja hrvatskoga posriedovanjem za sad kr. dvor. dikasterija sadašnjega za našu državu.

§. 57. Poslanstvo narodno nemože se upuštati u nikakovo dogovaranje o promjeni koje točke nazočnog temeljno-državnog zakona; no imat će dužnost podnieti potanko izvjestje vrh prigovorah ili inih izkušenih dogodjajah.

§. 58. Čim Nj. Veličanstvo kralj nazočni zakon prev. svojom sankcijom potvrdi, ima se isti uvrstiti odmah med ostale državo-temeljne zakone naše deržave za sveto i strogo obdržavanje, počim bude zakonitim putem obnarodovan.

§. 59. Narod trojedne ove kraljevine naročito odredjuje: da, ako bi kruna i kraljevina Ugarska postigla od Beča vlastito svoje u strogom smislu rieči uzeto popečiteljstvo izv. poslovah, rata, financijah i trgovine, da on u takovom slučaju od ovog zakona što se odnošajah spram Austrije i Ugarske tiče savršeno odstuplja, te si ista prava državna kó i ugarski narodi pridržuje napram Austrije. Glede saveza obrane i pobratimstva s Ugarskom, pridržaje si daljnji potanji zakon ustanoviti.

§. 60. Za slučaj, da bi kralj nazočni temeljno-državni zakon prev. svojom sankcijom potvrditi se uztručavao zatezajuć dalje šest mjesecah, ili da mu prosto istu prev. sankciju bi uzkratio: tad si narod trojedne ove kraljevine pred licem Nj. Velič. kralja kao i ciele Europe pridržava sva ona prava, koja ga iz temeljno-državnih njegovih zakonah i staroustavnih pravah idu, i to koja ga po načelu legitimiteta, historije i naravnih pravah idu. Ujedno čini odgovorne za sve neugodne posljedice one, koji prej vladajući dom k ponoru nesreće toli okorno vode; dočim narodu ovomu drugo nebi preostalo, no od vremena i dogodjajah lieka povriedjenim svojim pravima izgledati. Eugen Kvaternik s. r.

(Rieš. čl. XLII. i LII.)

Br. 145.

Predlog velikog župana požežkog i zastup. narod. grofa Julia Jankovića o odnošaju troj. kraljevine naprama kruni i kraljevini Ugarskoj.

Trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija u današnjem svom teritorijalnom obsegu, prostoru naime županijah: zagrebačke, križevačke, varaždinske, novo ustrojene županije riečke, kamo cielo Hrvatsko Primorje spada, — požežke, virovitičke i sriemske, skupa sa slobodnimi i kraljevskimi gradovi u tih županijah ležećimi, sa gradom i kotarom Riekom i Bakrom; kano i prostoru vojničke Krajine sastojećem iz osam hrvatskih (lička, otočka, ogulinska, slunjska, dvie banovačke, gjuročka i križevačka) i triuh slavonskih (brodska, gradiška i petrovaradinska) pukovnijah, pridržavajuć sebi virtualno pravo na sve one dielove svoje cielokupnosti, koji se sada u tudjem posjedu nalaze, — sredstvom svoga ovaj čas u glavnom gradu Zagrebu ročećeg sabora, izjavljuje se, na temelju svojih starodavnih pravah, uslied kojih se je trojedna kraljevina ova, kano samostalna svojevoljno njegda kruni ugarskoj pridružila, činom odciepljenja trojedne kraljevine od kraljevine Ugarske god. 1848. izvedenim za pravo samostalnu i neodvisnu tako: da je svaka, budi zakonotvorna, budi administrativna, budi sudstvena sveza izmedju trojedne kraljevine i kraljevine Ugarske prestala, izim što se Nj. Veličanstvo zajednički njihov kralj u smislu zajedničkih do god 1848. zakonah nakon ugovorenih za trojednu kraljevinu, i za kraljevinu Ugarsku krunitbenih diplomah ima kruniti jednom te istom krunom, i jednim te istim krunitbenim činom, i da trojednoj kraljevini, izim osebnih, i sva ona temeljna prava pripadaju, koja i kraljevini Ugarskoj.

Nu uvažavajuć zajedničku prošlost, i zajednički prijašnji 700-godišnji ustavni život, stečeno odtud izkustvo, i odzivajuć se na bratske simpatije, izjavljene joj od strane Ugarske, očituje trojedna kraljevina, sredstvom ovog svoga saborskog zaključka, u interesu medjusobnog osiguranja ustavne slobode, i politične narodnosti, iz slobodne sobstvene volje, prigodom pretresivanja previšnjega kraljevskog predloga od 26. veljače 1861, kojim je pozvana, da se izjavi o odnošajih svojih prema kraljevini Ugarskoj:

Da je ona pripravna uz priuzdržanje državnog svog prava, sa kraljevinom Ugarskom u državopravni savez stupiti, pod jednom obćom krunom, pod jednim svima narodima iste krune obćim ustavom, sa jednim, glede načina i obsega kroz savezni ugovor, pobližje opredieliti se imajućem zakonarstvom i vrhovnom ovom zakonarstvu odgovarajućom upravom.

Nu da s druge strane zahtieva, da kraljevina Ugarska, samostalnost trojedne kraljevine i njen teritorialni posjed, kao glavni temelj saveza, u sklopiti se imajućem ugovoru prizna.

Ovo prednavedeno državopravno odnošenje trojedne kraljevine prema Ugarskoj, ima se medjunarodno, sredstvom obih saborah ustanoviti, i po sankciji krunjenog kralja u zakonike uvrstiti.

Za ustanovljenje ugovornih uvjetah imaju se jednakobrojni odbori, iz sredine obih saborah, u jedno medjusobnim sporazumljenjem opredieliti se imajuće mjesto izaslati.

Gr Janković s. r.

(Rieš. čl. XLII.)

Br. 146.

Predlog narod. zastup. Vjekoslava Kristianovića o savezu sa Ugarskom.

1. Je li je Ugarska voljna s nami u savez federativni stupiti, kao sa neodvisnom i samostalnom kraljevinom?

2. Je li je Ugarska voljna s toga, što smo pod jednom krunom, priznati i podupirati cjelokupnost realnu i virtualnu ovih kraljevinah?

3. Je li je Ugarska voljna priznati ravnopravnost svih narodnostih pod zajedničkom krunom sv. Stjepana živućih. Te ako je to voljna, onda —

4. Neka Ugarska u saboru svom zakon o tom stvoriti, i po Njegovom c. kr. Veličanstvu ga potvrditi oli sankcionirati učini, te potom

5. Neka se zamoli Njegovo c. kr. Veličanstvo, da blagoizvoli obojoj stranci naznačiti dan i mjesto na toliko samo neutralno, da bi niti Pešta i Budim, niti Zagreb a niti Beč ono mjesto bilo, u kojem bi se 12 ugarskih i 12 izaslanikah ovih kraljevinah sastalo, i ugovarati imalo na jeziku oli njemačkom oli magjarskom oli hrvatskom oli diačkom, i dotičnim saborom djelo ugovora za odobrenje, a napokon Nj. c. kr. Veličanstvu za potvrdjenje podnielo A Kristianović, s. r.

(Rieš. čl. XLII.)

Br. 147.

Zakonski članak zastup. narod. Jovana Živkovića o odnošenju troj. kraljevine pram Ugarskoj.

§. 1. Narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u sadašnjim granicama političnog prostora svog — pridržavajuć sebi ujedno svoje pravo na one dielove svoje cjelokupnosti, koji sada u tudjem posjedu se nalaze — izjavljuje sredstvom svog zakonitog zemaljskog sabora sadašnje od godine 1848. postojeće odcjepljenje od Ugarske na temelju svojih starodavnih pravah, usljed kojih se bo on kao samostalan kruni ugarskoj svojevoljno pridružio, za pravomoćno, i tako sebe prama Ugarskoj samostalnim smatra i proglašuje.

§. 2. Budući su trojednoj kraljevini najvišjom odlukom od 20. listopada 1860. stara ustavna prava od časti povraćena, to sabor iste kraljevine kao narodno-ustavni organ izjavljuje: da za ovih 12 prošlih godinah od austrijske vlade u državopravnom i gradjansko-političnom obziru donešenim, i u ovim kraljevinama bezustavno uvedenim stranom još faktično postojećim uredbama i zakonima, obvezateljnu kriepost ustavnih uredbah i zakonah odriče, zadržavajući sebi puno pravo, svoje državopravno ustrojstvo (organizam) na temelju svog, najvišjom odlukom od 20 listopada 1860. oživotvorenog ustava samostalno urediti, i po tome radi donešenja zakona ustavnim putem postupati, i tako

§. 3 Narod trojedne kraljevine po izrečenom nezavisivom položaju svom, radi državopravnog uredjenja istih kraljevinah kao i radi utvrdjenja i obezbjedjenja ustavne slobode i politične narodnosti svoje, usljed dosadašnjeg od sedam viekovah stečenog iskustva i uzajmno dieljene sudbine sa narodima krune ugarske, izražava sebe svojevoljno „za savez“ ili „sdruženje“ sa Ugarskom pod naslovom: sdružene kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pod jednom obštom ugarsko-dalmatinsko-hrvatsko-slavonskom krunom; pod jednim svima narodima iste krune obštim ustavom; jednom po ustavu nužd-

nom uzajmnom zakonodavstvu, i jednoj vrhovno-eksekutivnoj vlasti; — zadržavajući sebi pravo: svoje domaće administrativno-politične i administrativno-juridične autonomije (samouprave) kao i posebnog domaćeg zakonodavstva na saboru trojedne kraljevine u svima onima predmetima, koji u krug obšteg zakonodavstva na svim narodima jednaka gradjansko-politična prava nespadaju.

§. 4. Ovo prednavedeno državopravno odnošenje trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prama Ugarskoj ima se medjunarodno sredstvom obih saborah ustanoviti, i po sankciji ustavnog kralja kao Pactum conventum uzakoniti tako, da se isti medjunarodni ugovor jednostrano ni od obšteg zemaljsko-ugarskog, ni od domaćeg trojedne kraljevine sabora u pretres uzeti, preinačiti ili ukinuti nemože. U Zagrebu 30. travnja 1861. Jovan Živković s. r.

(Rieš. čl. XLII.)

Br. 148.

Izpravak članka o odnošenju troj. kraljevine prama Ugarskoj; predložen po narod. zastup. Stjepanu Vukoviću.

Trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija u današnjem svom teritorialnom obsegu brojeć ovamo županije: riečku — s gradom Riekom, njezinim kotarom i ostalim primorjem, — zagrebačku, varaždinsku, križevačku, požežku, virovitičku, sriemsku i sadanju vojničku Krajinu, t. j. osam hrvatskih i tri slavonske pukovine, imenito: ličku, otočku, ogulinsku, slunjsku, dvie banske, gjuročku i križevačku, zatim brodsku, gradišku i varadinsku, tako isto razumjevajuć ovamo i virtualna teritorialna prava ovih kraljevinah — uzamši na svom, ovaj čas u glavnom gradu Zagrebu ročećem saboru, u pretres previšji kralj. predlog od 26. veljače t. g., kojim bi rečena trojedna kraljevina pozvana, da se očituje o budućem svom prema kraljevini Ugarskoj odnošenju, izjavljuje i zaključuje:

I. Da je uslied zavladavših u kraljevini Ugarskoj god. 1848. narodnim i državo-pravnim interesom našim protivnih dogadjajah, svaka druga, ma kakva, budi zakonotvorna, budi administrativna, budi sudstvena sveza izmedju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i izmedju kraljevine Ugarske posve prestala, osim što se Nj. Veličanstvo, zajednički njihov kralj, po njihovih do god. 1848. zajedničkih zakonih, nakon ugovorenih za trojednu kraljevinu i za kraljevinu Ugarsku krunitbenih diplomah, jednom te istom krunom i jednim te istim krunitbenim činom po slobodnoj volji naroda trojedne kraljevine ima kruniti i za kralja dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga, i što ovim kraljevinam osim svojih posebno ustavnih državnih i temeljnih pravah pristoje jošte i sva do konca god. 1847. u obćeniti ugarsko-hrvatski zakonik uvrštena ustavno-državna i temeljna prava, kao i kraljevini Ugarskoj, nu

II. da je trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija, uvažavajuć zajedničku prošlost svoju i prijašnji zajednički svoj ustavni život, i odzivajuć se na izjavljene njoj bratske simpatije, svaki čas pripravna prema koristi i potreboći zajedničkoj na temelju gore pomenute neodvisnosti i samostalnosti, i njezinoga gore naznačenoga realnoga i virtualnoga teritorialnoga obsega s kraljevinom Ugarskom stupiti opet u užji državo-pravni savez; čim kraljevina Ugarska od svoje strane na svom saboru izjavi, da je i ona pripravna na istom temelju s trojednom kraljevinom Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom sklopiti užji državo-pravni savez.

Medjunarodni savezni ugovor pokušati i uglaviti će oba sabora putem odborah, koji će se u jednakom broju saborskih članovah sastati na mjestu medjusobno opredieljenom. U Zagrebu 26. lipnja 1861. Stjepan Vuković s. r.

(Rieš. čl. XLII.)

Br. 149.

Istovrstni izpravak narod. zastup. Miroslava Kraljevića.

Narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, u današnjem svom teritorijalnom obsegu, putem svog, ovaj čas u glavnom gradu Zagrebu sakupljenog sabora, očituje javno i svečano, da želi na temelju narodne i političke ravnopravnosti i neodvisnosti, uz podpuno osiguranje i ujamčenje svoje autonomije, svog realnog posjeda, i virtualnog posjedovnog prava savez sa kraljevinom Ugarskom u godini 1848. prekinjen, s obzirom na sadašnje okolnosti i medjusobne koristi obnoviti, ter s mjesta stupiti na utanačivanje uvjetah, kroz izaslanike obih stranah ravnobrojno opredieliti se imajućih. Pridržavajući si pravo medjusobni otaj ugovor u svom saboru pretresat i odobriti, i kad odobren, te po zakonitom kralju potvrdjen bude, tad će čin unije za dokončan, a prerečeni ugovor obvezateljnim proglasiti, i pravomoćnim priznati, i u obih kraljevinah zakonike uvrstiti. Mir. Kraljević s. r.

(Rieš. čl. XLII.)

Br. 150.

Zakonski predlog narod. zastup. Slavoljuba Vrbančića o ravnopravnosti pravoslavno-iztočne crkve sa crkvom rimokatoličkom u obsegu trojedne kraljevine.

Visoki sabore!

Narod hrvatsko-srbski u obsegu trojedne kraljevine podieljen je u pravoslavno-iztočnu i rimokatoličku crkvu Medjusobna ljubav naroda zahtieva, da budu obe crkve medju se isto tako ravnopravne, kao što su si u svemu ravni njihovi izpovjednici. Zato se ja usudjujem o ravnopravnosti obiuh napomenutih crkvah predložiti visokomu saboru ovdje pod ·/. priloženi zakonski članak.

·/. U obsegu trojedne kraljevine je pravoslavno-iztočna crkva u svemu ravna crkvi rimokatoličkoj.

Po ovom načelu, imat će se: a) crkveni i školski zavodi u jednakom mjerilu za jednu i drugu crkvu iz državne blagajne podpomagati; b) u javnih školah gdje ima učeće mladeži jedne i druge crkve, nauk vjere obiuh vjeroizpovjedanjah predavati; c) praznici (Normatage) obiuh vjeroizpovjedanjah u miestih gdje obstoje obe crkve, bratinskom ljubavju jednako javno svetkovati. Vrbančić, s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 151.

Ustmeni predlog narod. zastup. Slavoljuba Vrbančića:

Da bi sabor troj. kraljevine svetejšemu patriarhi i arcibiskupu karlovačkom Josipu Rajačiću povodom jubilarne svetkovine njegovog 50 godišnjeg svećeničtva čestitku odpravio, a 23. lipnja, kao na dan ote svetkovine, službi božjoj u ovdašnjoj pravoslavnoj crkvi in corpore prisustvovao.

(Jednoglasno priml. i rieš. čl. XXXI.)

Br. 152.

Zakonski predlog narod. zastup. Lavoslava Šrama o preuzimanju ceste Karoline u svojinu troj. kraljevine.

Visoki sabore!

Cesta Karolina vodiše nekad kao jedina cesta od Karlovca do Rieke i do Kraljevice i sveza tako svakolika mjesta ove pokrajine sa rečenimi glavnimi lukami. Početkom ovog stoljetja bi tako zvana Luisinska cesta sagradjena, koja glede svog načina sagradjenja prviju sa mnoge strane nadilazi, nu koja potrebitost i upravo neobhodnost ove opet neukinu za oto, što je Luisinska cesta po načelu njezinih na olakotjenje gradjenja sjmeravših graditeljah mnoga i ponajznamenitija upravo mjesta na strani ostavila, i što je cestarina na ovoj podosta uzvišena.

Usljed toga je stara karolinska cesta upravo blagodat ove okolice, toli za mjestni koli i za poveći promet do izlazah na Luisinsku cestu, kadkad i do same Rieke, to do Kraljevice je za tri milje kraća nego Luisinska cesta, pa sveudilj vodi kraj napučenih miestah. Nu dočim je za sad na nekojih mjestih u veoma lošome stanju, trebalo bi, da se uzpopravi, te u sadašnjemu stranom nevaljalu teku preustroji, i tako za one pokrajine uzdrži. Usljed toga sliedi ovdje

Zakonska osnova:

Uvaživši koristnost Karolinske od Karlovca do Rieke vodeće ceste toli za pojedina u županiji riečkoj ležeća mjesta koli i u obće za zemaljski promet, odredjuje se ovime:

§. 1. Cesta se Karolina izjavlja cestom zemaljskom.

§. 2. Usljed toga podnositi će ciela zemlja trošak njezinog popravka.

§. 3. Posebni će jedan tehnički odbor osnovu preuredjenja i popravljanja ove izraditi, i eksekutivnoj vlasti za uvrštenje u zemaljski proračun predati.

§. 4. Isti će odbor pravila o budućem nadziranju i upravljanju ove ceste izraditi.

U Zagrebu 15. lipnja 1861. Lavoslav Šram, s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 153.

Predstavka županije virovitičke ddto. 1. lipnja 1861., kojom od sabora troj. kraljevine lieka traži proti neustavnim naredbam kralj. namjestničkoga vieća.

Visoki sabore!

Glas se je prosuo po svietu, koji se politikom bavi, da si ti, visoki sabore! voljan i silan ukloniti sve prepone, koje su po proliću potokah krvi za ustavnu slobodu i narod-

nost urodjenim varkama, od obće poznate strane starodavnom i zakonitom ustavu ove trojedne kraljevine u put stavljene. — Skupština ove županije skroz je uvjerena o istinitosti toga glása, kojim se svaki našinac ponosi, koji nam grudi ponosom nadimlje, te uvjerava, da cielo tielo, koje je za slobodu pripravno bez bojazni mrieti, takodjer kriepkom i snažnom rieči braniti ju znade.

Zato se skupština ove županije tebi utiče visoki sabore! zaštitniče i zatočniče naših skupom krvi održanih a ljudskom opakosti izgubljenih zakonitih i ustavnih pravah, da ti se požali i potuži na vlast višju, koja je od svoga postanka pa do danas cielom povorkom dopisah na skupštinu ove županije upravljenih pokazala, da ona po sadašnjem povratku našeg ustava ništa drugo nerazumieva, no puku promjenu imena dojakošnjeg bečkog sustava i obavljanje poslovah u narodnom mjesto u tudjem jeziku.

Skupština ove županije upoznaje i sasvim je uvjerena o nuždi Bogom datog a mudrim ljudskim zakonima utvrdjenog reda i podreda, višje i nižje vlasti, za valjano uzdržanje i živovanje čovječanskog družtva; skupština zna, da ona taj božji u dobro ljudstva uvedeni red bez prokletstva svoga poremetiti nesmije, al ujedno mnije i drži za svoju najsvetiju dužnost lieka u Boga i u najvišje vlasti tražiti, kad se zakonitost i ustavnost ovih zemaljah, te timo i božji red od jedne višje vlasti poremetiti hoće, od koje bi se dužnoj obrani nadati morala.

Kraljevsko namjestničko vieće kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije šalje ovoj županiji već od dužeg vremena cielu povorku tankom nitom prepredenih dopisah s nalozima, da sebe i sve u svom području nalazeće se ustavne vlasti sa nezakonitim i neustavnim vlastima, koje se još uviek proti zemaljskom ustavu u ovoj zemlji nalaze, u uredovni savez, u neki nazovi-zakoniti odnošaj stavi; kraljevsko namjestničko vieće nalaže skupštini ove županije, c. k. poreznim uredima pri sabiranju nezakonitog i neustavnog poreza, koji je naš narod do prosjačke torbe doveo, po nižjim ustavnim vlastima na ruku ići, odpravke nezakonitih vlastih dostavljati dati i s istim vlastima u neposredni uredovni odnošaj stupiti; isto kraljevsko namjestničko vieće umnožuje u kotaru ove županije oružničke postaje bez pitanja ove županije u isto vrieme, kad ova županija uvjerena o omraženosti, škodljivosti i suvišnosti oružničke ustanove u našoj domovini, za odstranjenje iste silno i opetovano svietlog bana prosi i svaki dan uslišanje svoje pravedne zakonite molbe očekuje. Kamo mogu drugamo te naredbe visoke vlasti smjerati, no nas sa puta zakonitosti i ustavnosti, kog smo istom polovinom nastupili, odvratiti i tamo navesti, gdje za nas, kao što smo se tiekom posljednjih godinah uvjerili, svjetila ni zakonitosti neima?

Dočim skupština ove županije, za održati čistu sviest pred Bogom i narodom za svako vrieme, navedeni nezakoniti i neustavni postupak kraljevskog namjestničkog vieća sa razcviljenim srcem k znanju visokog sabora donosi, utiče se ujedno tebi, visoki sabore! jedino pouzdanje i obrambo naša! sa pristojnom molbom, da bi svojim mogućim uplivom što skorije izposlovati blagoizvolio, da se naša zakonita ustavnost po kraljevskom namjestničkom vieću više narušavati nepokušava, dapače po istomu kao najglavnijem u trojednoj ovoj kraljevini dikasteriju, narodnost i ustavna sloboda, ovi najdragocjeniji amaneti naroda našega, što krepčije u svako vrieme podupiru i obrane.

Dano iz partikularne naše 1. i sliedećih danah mjeseca lipnja 1861. u Osieku obdržavane skupštine. Skupština županije virovitičke.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 154.

Izviešće preuzv. g. bana Josipa baruna Šokčevića o velikaških obiteljih: „Delišimunović“, „Poglečki“ i „Konjski.“

Gospodo narodni zastupnici!

U zapisniku 10. saborske sjednice nalazi se potaknuto po gospodinu zastupniku Mirku Bušiću pitanje o pozivu velikaške obitelji barunah Delišimunovićah na sabor naš.

Usljed izražene želje pobrinuo sam se svojim putem za potanje obaviesti glede sadašnjih odnošenjah iste obitelji.

Obitelj ta živi danas na deset obiteljskih zadrugah razdieljena u Slunjskoj krajišničkoj regimenti, žumberačkoj kumpaniji, mjestu Petričkoselo; od jedanajste bivše podobitelji ili zadruge ima samo jošter jedna udovica. Sve te obiteljske zadruge vode se u dotičnih popisih i gruntovničkih listinah ne kao velikaške, nu kao plemićke obitelji s oznakom „od“ („von“), kojim plemićkim prcimućtvom praevaliraju na temelju plemičke povelje od 12. siečnja 1659. po caru Leopoldu podieljene bivšemu onda husarskomu kapetanu Kristofu Delišimunoviću drugčije „Radočaj“ zvanomu.

Budući da ipako sada živuća obitelj o rodoslovnoj svojoj svezi sa rečenim stečnikom nikakovih dokazalah neima, to je od strani oblasti jur odredjeno, da se dotično poreklo iz crkvenih knjigah župe Kaljske brižljivo iztraži, i polag mogućnosti konstatira.

Istodobno nastojao sam takodjer obaviestiti se o odnošenjih dvajuh drugih u Krajini živućih obiteljih, naime: „Poglečki“ i „Konjski“, glede kojih sam dočuo, da se po glasu kao velikaši hrvatski naznačuju. Nu i glede istih nebijaše posljedak povoljniji. Premda se obitelj „Poglečki“ živuća takodjer u Žumberku, mjestu Poklek — u popisnoj listini navadja kao velikaška sa naslovom „Baron“, to ipak nikakove plemićke povelje ili inih dokazah za oto svojstvo neposjeduje; gospodar kućni Petar Poglečki kaže jedino, da se je prvi baron zvao „Pavko“, nu nezna u kojoj godini i pod kojim vladaocem bi baronat taj stečen.

Što se pako obitelji „Konjski“ tiče, koja u varaždinskoj Krajini danas živi, i koja se je naslovom „grofovah“ praevalirati namjeravala, to je njoj povodom službene u tom povedene bivše razprave — usljed previšje odluke od 16. svibnja 1845. po obstojavšemu za onda c. kr. pridvornomu ratnomu vieću s odpisom od 20. svibnja 1845. br. 2517. zabranjeno bilo grofovskim naslovom služiti se tako dugo, dok ona svoje velikaško svojstvo dovoljno nedokaže, te da se dotle njezini članovi nesmiju takodjer u službenih pismih i izpravah kao grofovi označivati.

Polag ovih činovnih izvidjenjah moram Vam dakle, gospodo, izjaviti, da glede imenovanih obiteljih, za sada nikakova prava temelja neima, pozvati ih na sabor naš, a to tim manje, što i dosada saborsko osobno pravo uživale nisu, niti im se dakle takovo iz razloga faktičnoga neprekinutoga uživanja podieliti može. U Zagrebu 24. lipnja 1861. Šokčević s. r, ban.

(Rieš. čl. XXXV.)

Br. 155.

Ustmeni predlog podpredsj. saborskoga i narod. zastup. Josipa Briglevića:

Da bi se Nj. Veličanstvu carici i kraljici Elisabeti izrazilo od strane sabora sažalenje nad njezinim bolovanjem.

(Jednoglasno priml. i rieš. čl. XXXII.)

Br. 156.

Predstavka sažalenja sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo caricu i kraljicu Elisabetu.

Vaše Veličanstvo!

Koliku smo radost mi, — zakoniti organi vazda vjernoga naroda dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga, nedavno osjetili u srdcu svom, — dočuvši, da se je Vaše Veličanstvo iz dalekih krajevah, gdi čitavo zimno doba probavi, — s okrepljenim zdravljem sretno povratilo u naručje previšnjega supruga svoga premilostivoga gospodara našega, i u krilo svoje prejasne obitelji, tolika tuga obuzè srdca naša, kadno prije nekolika dana razlegnu se po svoj kolikoj monarkiji taj nenadani glas: da se je Vaše Veličanstvo opremilo opet na put u daleke južne krajeve, da tamo potraži lieka svome zdravlju narušenu opet nemilim udesom.

Neka nam izvoli premilostivo dopustiti Vaše Veličanstvo, s ovime dati presmireni izraz ovim osjetjajem, a tako i dubokoj sućuti i sažalbi našoj, a podjedno izjaviti tu iskrenu želju: da bi bog svemogući bio u pomoć Vašemu Veličanstvu, te da bi sè Vaše Veličanstvo s izcjeljenim i okrepljenim zdravljem na utjehu previšnjega supruga svoga, a premilostivoga kralja i gospodara našega što skorije opet sretno povratilo u sredinu vjernih narodah, i u krilo svoje prejasne obitelji.

Nadajući se, da će Vaše Veličanstvo ovaj smireni izraz naše iskrene sućuti primiti podjedno kao izraz nepokolebive oddanosti, ostajemo s dubokim poklonstvenim počitanjem.

Dano iz naše sjednice držane u Zagrebu dne 26. lipnja 1861. Vašega Veličanstva prepokorni i vazda vjerni sabor trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

(Rieš. čl. XXXII.)

Br. 157.

Predstavka županije riečke ddto. 5. lipnja 1861., kojom moli od sabora pomoć proti odredjenom ondje silovitom utjerivanju poreznih zaostatakah.

Visoki sabore!

Uzklikom radosti i srdčana veselja odazvaše se narodi prostrane austrijske carevine car. diplomi od 20. listopada 1860. god.

Mnijahu da srdce premilostivog našeg gospodara uvidiv jade i nevolje nanešene narodom svojim dvanajstgodišnjim dosljednjim ugnjetivanjem i uništenjem narodnih pravic, proplaka nad sudbinom puka svoga, te odalečiv od sebe zlobne savjetnike krenu stazom pravice, stazom jedino k sreći prestolja i narodov vodećom.

Posljednja iskra vjernosti koja pod pepelom naših prav klijaše, buknu iza duge tmine gorostasnom vatrom te divno razvietli našeg kralja, njegovo prestolje!

Oborenu sudiše narodi stienu, koja nje od kralja deljaše, te pouzdanjem čekahu da im pravo bude! Sladka bi to klapnja iz koje nas nemilice dogadjaji posljednjih mjesecih probudiše.

Suvišno bi bilo visokomu saboru dokazati istinitost navedenog, pošto visoka ova skupština vlastitim izkustvom znade, da zaslužni Hrvati mole za pokazati svietu koli nakazna jeste nezahvalnost.

Vanjski znakovi navieštjuju povratak stare naše slobode, nu nakitjena je to ljuska sakrivajuća u sebi gnjileću jezgru, jer u oči županijskih skupštin, u oči sabora našeg, utjerivaju vojničkom silom porezne zaostatke, to jeste otima se silom nevoljom stradajućem narodu ono, što mu iza dvanajst godišnjega plenjenja preosta.

Skupština županije riečke opetovano očitova, da ona nebude svoje ustavno dostojanstvo oskvrnula podupirajući biranje austrijanskoga poreza, to jer je on nepravedno samovoljno razrezani s toga nezakonit, to jer uvidja da ga je nemoguće utjerati bez propasti čitavih obitelj, bez lišiti krova siromašne stanovnike kršovita našeg primorja, neplodnog gorskog okružja.

Mi nećemo opisati one surove prizore vojnička nasilja, koje se svaki božji danak u području županije naše ponavljaju, nećemo bilježiti prekomjernost da bezbožje vojničkih zahtiev u pogledu ukonačenja i uzdržanja vojnikov prigodom porezne ovrhe; nu budemo jedino očitovati da u nas neima više poreznika od koga bi se moglo izplaćanje poreza zahtievati bez strmoglaviti njega i obitelj njegovu u bezdno nevoljo, bez lišiti ga najpotrebitijeg za življenje.

Svaki koji iole mogaše, ukloni se sili te nadom na bolju budućnost izplati, tako da možemo pred svietom najsvečanije izpoviediti, da Beč šalje svoje bajonete za oteti siromakom posljednji komad znojem čela zasluženog kruha, bez koga za nje života neima.

Nije to, visoki sabore! proizvod živahne mašte, već žalostna istina, koja treba da bieli danak ugleda, bar za ublažiti naše jade, za utažiti naš pravedni gnjev.

Ako braća naša u ostalih plodnih hrvatskih županijah težko oćute teret austrijskoga poreza, nam boravećim medju golimi neplodnim stienami, ovaj je teret nesnosan.

Odlučismo s toga u nevolji našoj uteći se pod zaštitu visokoga sabora, nebi li njemu za rukom pošlo izposlovati, da se utjerivanje poreza u županiji riečkoj obustavi, bivši mi osvjedočeni, da nastavljenje vojničke ovrhe bude županiju našu pretvoriti u gnjezdo stradajućih prosjakov. Dano iz glavne naše dana 5. i sledećih mjeseca lipnja t. g. obdržavane na Ricci velike skupštine županije riečke.

(Rieš. čl. XXVI i CIX.)

Br. 158.

Zakonski predlog narod. zastup. Franje Lovrića o uzakonjenju povlastice, podieljene veletržcu Guidi Pongracu za sagradjenje mosta sisačkog.

Visoki sabore!

Visoki dvorki dikasterij odpisom od 30. svibnja t. g. br. 97. podielio je Guidi Pongracu veletržcu za sagradjenje postojanog mosta preko Kupe medju vojničkim i gradjanskim Siskom povlasticu na 50 godinah.

Budući da bi shodno bilo ovo obće koristno poduzetje pod zaštitu zemaljskog sabora uzeti i povlasticu Guida Pongraca u zapisniku saborskom inartikulirati, zato predlaže podpisani o tom predmetu zakonski članak ·/. sa pokornom molbom, da ga visoki sabor odobriti, i time povelju Guida Pongraca uzakoniti blagoizvoli.

I budući je nastalo shodno vrieme, da se gradjenje mosta što skorije preduzme, valjalo bi ovaj predmet s obzirom na dotične spise, nalazeće se kod ovdašnjega namjestničtva, kao prešan u pretresivanje uzeti.

·/. „Podieljena na 50 godinah veletržcu zagrebačkomu Guidi Pongracu povlastica za pobiranje mostovine polag predložene i primite tarife na po povlastniku o

svom trošku preko Kupe medju civilnim i vojničkim Siskom sagradit se imajućem mostu, pripoznaje se za zakonitu i prima se pod zaštitu sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije." Fr. Lovrić s. r.

(Rieš. čl. LXII.)

Br. 159.

Predlog narod. zastup. Mirka Bušića o mostu sisačkom i odranskom; o ukinuću suvih maltah; o razterećenju činža, što ga Sisčani kaptolu zagreb. plaćaju itd.

Visoki sabore!

Iz obzira, što najveć pomoći za domovinu i pojedine njezine krajeve samo se je od visokog sabora nadati moći, zato sliedeća predlažem:

1. Dočim bi trgovište Sisak najznamenitije u Hrvatskoj trgovačko mjesto bilo, — prometu pako trgovine u istom mjestu mnogo bi pačilo, što mosta preko Kupe, koji bi jednu i drugu Siska stran spajao, nema, predlažem: da bi visoki sabor kod Nj. Veličanstva izposlovati izvolio, da jedan dio od plaćene prošastih deset godinah neizmjerne štibre u gradjenje Sisačkog na Kupi mosta bi se obratio.

2. Sve malte da se posve u domovini ukinu, jerbo trgovini i svakomu prometu jesu veoma tegotne, a dohodak od njih i onako neslužì zadovoljno za popravljanje drumovah, to zato bi se imalo ceste državne u zemaljske pretvoriti; isto tako most na potoku Odri polag Siska, kojeg podignutju i popravljanju pritecali su uviek do najnovije doba žitelji spajilukah Siska i Topolovca, da se nadalje po istih popravlja i uzdržava, te pomenuti žitelji kroz rečeni most bezplatni prolaz vozovni, kao što to pravo i prije uživaše, zadobiju.

3. Činž, kog stanovnici Sisački gospoštini kaptolskoj plaćati moraju, da se na isti način razterеti, kao i ini urbarialni tereti razterećeni su, tim većma, budući da i Sisčani k tomu urbarialnomu razterećenju doprinašaju, te u tu svrhu plaćaju.

4. Gledе sudbenosti trgovišta Siska, da mu se pravo ono isto podieli, kao što to izvršivaju u županijah kotarski sudci a to već iz toga, što je magistrat Sisački glasom svoje povlastice prije 1848. godine do neograničene svote suditi pravo imao. — Imenito pako da se kod magistrata ovog protesti takodjer mienicah valjano dizati budu mogli, niti se produljenjem ili potraživanjem drugih sudacah šteta dotičnim strankam nenanese.

5. Zakon, odnoseći se na brodarstvo, neka se uredi, — a glede vozarstva da se oživotvori članak 20: godine 1840. ugarsko-hrvatskih zakonah, kao što je to god. 1853. riečka županija za krug svoj učinila. U Zagrebu dne 24. lipnja 1861. Imbro Bušić s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 160.

Predlog narod. zastup. Ivana Perkovca o tiskanju osnovah, sastavljenih o uredjenju zadrugah.

Visoki sabore!

Neima dvojbe, da je kućna zadruga živac našega narodnoga života, pa da sreća i nesreća naša s velike strane o tom visi, hoće li taj živac ozdraviti i ojačati, ili će okržljaviti i propasti.

Ovo je životno pitanje, o kojem je mnogo našinacah promišljavalo i pisalo, a nedavno je g. Fr. Žužel predložio vis. saboru, da se ono saborskom odlukom rieši; u tu je svrhu i preuzv. g. ban vis. saboru predao osnovu koja je po prijašnjem hrvatsko-slavonskom namjestničtvu izradjena.

Nu k takovoj osnovi hoće se ne samo izkustva, već i puno sistematničnoga znanja; jer ju valja osnovati po načelih socijalne politike i državnoga gospodarstva; sve njezine uredbe i odredbe moraju smjerati k jednomu strogo ustanovljenomu cilju.

Premda nedvojim da su članovi odbora, koji je u tom poslu radio kod namjestničtva, imali kojekakvih liepih sposobnostih za taj posao potrebitih, to opet mislim, da će svakako koristno biti, ako se vis. sabor obazrę na djelo našega vrloga rodoljuba g. O. Utješenovića, koje je prije dvie godine velikim trudom, a još većom vještinom napisao pod naslovom: „Die Hauskommunionen der Südslaven.“ U tu svrhu predlažem ja dvie osnove istoga pisca u hrvatskom prevodu, da se troškom vis. sabora štampaju i odsjekom predadu, da se njimi kako valja posluže, viećajuć o tom veleважnom predmetu. U Zagrebu dne 26. lipnja 1861. Ivan Perkovac s. r, zastupnik.

(Rieš. čl. XXXIII. i CXII).

Br. 161.

Predlog narod. zastup. Jovana Terboevića o bezodvlačnom gradjenju ceste Malo-kapelskę.

Visoki sabore!

U celoj našej domovini neće se naći tako nuždan put, kojega mora upotrebljavati narod gornje krajine, brojeći preko 300.000 duša, za kojega moli, već kakovi 100 godina svakog prekoidućeg generala i druge poglavice, na koje molbe uvidja svaki da je pravda, i obećava — ali šta, za sada neimamo novac, ma da je igdi cesta ova u kojoj drugoj pokrajni, bila bi odavna ovud kako je nužda železnica projektirana, a to jest Mala-kapela vodeći iz Ogulinske preko Jesenice na Škare u Otočku pukovniju.

Ova cesta nuždna je za državu, a nuždna je za Ličku, Otočku i tri satnije Ogulinske reg. kao i za primorje do Bakra sa oni kraj ležeće, a to: sav ovaj narod unuždan sbog nestašice hrane ovud prelaziti u Sisak, Petrinju, Glinu, na sve Raštele 1. i 2. banske, slunjske i oguliaske pukovnije, na sajmove slunjski, rakovički, ogulinski, munjavski i plašćanski i u Karlovac preko Veljuna, koje posvjedočiti može svaki, koj je ikad ovim putem pasirao, da je brez prestrano rulje samoreni konja sa tavorima dolje i gore sretao.

A opet nuždno je 1. banskoj, slunjskog i ogulinskoj pukovniji, sbog sveza sa morem, pręgonećim k moru svoje proizvode zemaljske, i odgonećim sol i vino i ostalo potrebito, na kom putu još smirom kao i u Bosni narod se samarima služiti mora, ako neće trojstruke pute sa kolima činiti, a to preko Otočca na Žutu-lokvu pak na Veliku-kapelu po 3 dana puta šta za 4 sata lahko prevali — a tako isto i od ovog kraja, nazadak a narodu šta bi se sa neznatnim stroškom uzkratilo, zašto neima nego 4 sata za delati svega. Tako ova cesta jest od prieke nužde, da se ma odkud delati mora, i da bi se što prije za delanje priprave opredielile. U Zagrebu na 27. lipnja 1861. Jovo Terboević s. r. zastupnik krajišnikah ogulinske pukovnije.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 162.

Ustmeni predlog biskupa djakov. i vel. žup. virovitič. Jos. J. Strossmayera:

Da bi sabor troj. kraljevine sažalenje svoje na preminuću slavnoga Šafařika u saborske spise metnuo, udovi pako njegovoj telegrafičkim putem izjavio.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XXXIV.)

Br. 163.

Telegraf. depeša, napomenutu u br. predidućemu:

An die Wittwe des Historiographen Paul Šafařik. Prag.

Von Seite des Landtages des dreieinigen Königreiches Dalmatien, Kroatien und Slavonien, wird Ihnen in Bezug auf das Hinscheiden Ihres um das Slaventhum hochverdienten Gemals hiermit die aufrichtigste Theilnahme und das herzlichste Beileid ausgedrückt.

Agram am 27. Juni 1861. M. Bogović s. r. Landtags-Notär.

(Rieš. čl. XXXIV.)

Br. 164.

Telegraf. depeša prvoga general-adjutanta Nj. Veličanstva na bana bar. Šokčevića u pogledu odlučene po saboru na Nj. Veličanstvo caricu i kraljicu Elisabetu adrese sažalenja.

Der erste General-Adjutant der Armee an Se. Excellenz den Banus F. M. L. Bar. Šokčević zu Agram.

Wien am 27. Juni 1861. Nro 2233/G. A. S. M.

Seine Majestät der Kaiser haben von dem in der gestrigen Landtagssitzung gefassten Beschlusse, an Ihre Majestät die Kaiserin eine Adresse zu richten, mit besonderem Wohlgefallen Kenntniss genommen, und beauftragen Euer Excellenz, dem vereinigten Landtage für diese in so schöner Weise bethätigte Loyalität, im Namen Sr. k. k. apostolischen Majestät den herzlichsten Dank auszurichten.

(Rieš. čl. XXXII.)

Br. 165.

Predlog narod. zastup. Roberta Zlatarovića o reguliranju Save.

Visoki sabore!

Promicanje sriedstvah sobćenja i prometa glavni je faktor narodnog blagostanja, za kojim isto tako težiti valja, kao za duševnim domovine naše napredkom.

U obziru tih sredstvah prvo mjesto zauzimlje regulacija riekah, kao što to dokazuju napori svih izobraženih državah, koje osobitu svoju pozornost i nastojanje brodarstvu posvećuju, naročito pako parobrodarstvu, kao točnosti i jeftinoći prometa najbolje odgovarajućemu načinu transporta zemnih proizvodah.

Važnost protegnuća parobrodarstva od Siska do Zagreba stekla si je praved pripoznanje već odavna; te je obće znano, kolike bijahu u tu svrhu komisije i iztra vanja odredjena i poduzeta, kojih je uspjeh jur donle dozréo, da su predbježni tekni operati posve izradjeni, i izvedenje regulacije na temelju tih operatah moguéno, čim p trebna novčana sredstva opredieljena budu.

Sada, gdje sreća domovine naše u rukama visokog tog sabora leži, scienim, velevažni taj predmet regulacije Save zaštitu i brigu naroda, koj će odtuda neizmjer korist crpiti moći, u podpunoj mjeri zaslužuje.

S toga pribaviv si od strani državneg graditeljstva pobližja u tom predmetu da koja ovdie pod ·/. prilažem, uzimljem si slobodu visokome saboru predložiti, da regul ciju Save u obće, naročito pako od Siska do Zagreba, koja regulacija do Rugvice s svim malene troškove iziskuje, za predmet shodnog razmatranja viećanja i riešenja n činiti blagoizvoli. U Zagrebu 28. lipnja 1861. Rob. Zlatarović s. r. zastupnik naro

·/. Begründung

der hohen Erwünschlichkeit der Regulirung des Saveflusses zum Zwecke einer zu ermöglichenden B schiffung mit Dampfschiffen in der Strecke zwischen der Agramer Savebrücke und Sissek, dann der Eise bahnverbindung zwischen Ofen, Kaniža, Agram, Karlstadt-Fiume.

Bei der gegenwärtigen Handel und Industrie beherrschenden Zeit ist jede Ve mehrung der Communikationsmittel eine Steigerung des Wohlstandes für das Land, v solche Platz geniesset.

Unstreitig nimmt in Bezug auf Wohlfeilheit der Frachtkosten der Wassertranspo den ersten Rang ein, wesshalb auch von allen Nationen sowohl der Binnen- als der Se schifffahrt die grösste Sorgfalt zugewendet, und seit den letzten 2 Decennien auf See Flüssen und Canälen die Dampfkraft als Betriebsmittel mit besonderem Vortheil in A wendung gebracht wird.

Die Wichtigkeit der Ausdehnung der Dampfschifffahrt von Sissek bis Agram f die Handelsentwickelung in letzterer Stadt anerkennend, und von der hiesigen Handel kammer mehrfältig angeregt, sind bereits in den Vorjahren mehrfältige officiose Commi sionen, Flussbefahrungen und Sondirungen zu dem Zwecke vorgenommen worden, um erforschen, ob die Dampfschifffahrts-Ausdehnung bis Agram anstandslos erzielbar sei, u ob der damit verbundene Kostenaufwand mit dem zu erzielenden Vortheile in einem lo nenden Verhältnisse stehe.

Das Ergebniss dieser officiosen protokollarisch dargelegten Erhebungen war fo gendes:

1. Dass die Wassermenge des Saveflusses in der Abtheilung zwischen der Agram Savebrücke und Sissek (in welcher zur Zeit nur Ruderschiffe bis zu 2000 Centner Ladung verkehren) selbst bei kleinem Wasser erklecklich genug, und die Geschwindigkeit d Stromrinne zwischen Rugvica und der obigen Brücke immerhin noch so mässig sei, u die Einführung der Dampfschifffahrt mit Schleppern zu ermöglichen, wenn nur die dur Afterärme zerstreute, mit sehr flachen Ufern begabte letzterwähnte Flussstrecke reguli und das Wasser in eine Stromrinne concentrirt würde;

2. dass die Flussabtheilung von Rugvica bis Sissek hohe und feste Ufer, u die Stromrinne eine sehr geringe Geschwindigkeit besitze, das Fahrwasser vollkomme concentrirt sei, und dass es zur Einführung einer permanenten Dampfschifffahrt nur de Entfernung einiger durch Schiffmühlen herbeigeführten Hindernisse bedürfe, indem hi selbst die Dampfschiffe mit Schleppern faktisch schon dann verkehren, wenn die Fruch

ladungen die Bestimmung haben, nach Agram oder weiter nordwärts befrachtet zu werden, und

3. dass sich die Nothwendigkeit zur Ausführung von Regulirungsbauten nur auf die circa fünf Meilen lange Flussabtheilung zwischen Rugvica und der Agramer Savebrücke, u. z. nur in einzelnen Abtheilungen in einer gesammten Längenausdehnung von circa 6000 Wienerklaftern oder $1^1/_2$ Meilen erstrecke.

Auf der Grundlage dieses officiosen Erkenntnisses erhielt die hiesige Landesbau-Direction den Auftrag, die Detailerhebungen und Vermessungen zu pflegen, dann die Regulirungsbauten zu projektiren, was auch wirklich vorlängst erfolget und die proponirte Regulirungstraçe principiell genehmigt worden ist.

Diese Regulirungsbauten bestehen:

a)	in Abbauungen von das Fahrwasser zerstreuenden After- oder Seitenärmen mittelst Pfahlwerken inzwischen gelegten zu Wänden gebildeten Senkfaschinen, und deren Versicherung mit Steinwürfen, u. z. bei Kopanjek und Predorje, Jakuševec und Petruševec, unterhalb Sitnjak, oberhalb Velika Kośnica und Novaki, bei Ivanja-Reka und Rušica, dann bei Trnje und Mali Otok, in einer Gesammtlänge von circa 1800 Klaftern, und mit einem Geldaufwande von beiläufig . . .	120.000 fl.
b)	in der Versicherung koncaver Ufer vor weiterm Abbruch durch Steinwürfe und Batudabepflasterungen, u. z. unterhalb Jakuševec, oberhalb Velika Košnica, bei Resnik, Sop und Zablatje, in einer vereinten Länge von ca. 3000 Klafter und einem Geldaufwande von	252 000 fl.
c)	in der Herstellung und Versicherung eines Durchstiches zwischen Trnje und Jakuševec von circa 800 Klafterlänge und einem Erfordernissbetrage von	28.000 fl.
d)	in kleineren Uferversicherungen, Abskarpirungen, Flechtzäunen und Räumung des Flussbettes von Baumstämmen, Stöcken, Wurzeln etc. mit einem Aufwande von beiläufig	100.000 fl.
	daher mit einem Gesammtaufwande von	500.000 fl.

Nach Herstellung dieser Bauten ist, abgesehen von den volkswirthschaftlichen Vortheilen, welche durch die Abwendung der Vernichtung vielen kultivirbaren Bodens, und die Hintanhaltung der schädlichen Ueberfluthungen erreicht werden, die Einführung einer regelmässigen Dampfschifffahrts-Verbindung mit Schleppern zwischen Sissek und Agram, respective die Ausdehnung derselben von Semlin bis Agram nach dem Ausspruche aller technischen Commissions-Mitglieder und des Repräsentanten der Donau-Dampfschifffahrts-Gesellschaft ausser allen Zweifel gestellt, und die Durchführung dieser Arbeiten im Verlaufe von vier Sommer-Semestern mit einem jährlichen Aufwande von 125.000 fl. anstandslos ermöglicht, was auch schon realisirt sein könnte, wenn die angesprochene Dotirung hiefür erfolgt wäre.

Wenn erwogen wird, dass der oben nachgewiesene Geldaufwand kaum jene Höhe erreicht, welchen der Bau nur einer Meile Eisenbahn unter etwas schwierigen Terrains-Verhältnissen erheischt, so kann man sich nur verwundern, dass für eine so wichtige, nach der Regulirung circa zwölf Meilen lange Wasserverkehrsstrasse gar nichts geschehen ist, und dies um so mehr, als der Bau der Eisenbahn von Agram bis Sissek als ganz unnöthig entfallen wäre, wenn die fraglichen Regulirungsbauten rechtzeitig vollführt sein würden.

Mit der Ausführung der besprochenen Saveregulirungsbauten würde Agram zum Knotenpunkte zwischen der Dampfschifffahrt und der Eisenbahn geworden sein, der ganze

Frucht-, Landesprodukten-, Commissions- und Speditions-Handel hätte sich hier concentrirt, und die Landeshauptstadt würde sich dadurch eines ungemeinen Aufschwunges zu erfreuen gehabt haben, während sie in der gegenwärtigen Eisenbahnverkehrslinie nur als eine durchlaufende Post anzusehen kömmt, worauf schon die kleinliche Anlage des hiesigen Eisenbahn-Stationsplatzes zur Genüge hindeutet, da er als blosser Stationsplatz nicht einmal zu einem Bahnhofe dritter Klasse zu subsumiren ist, weil als solcher kaum der zu Sissek in grösseren Dimensionen angelegte Stationsplatz anzuerkennen kommt.

Was bisher in dieser Richtung versäumt wurde, kann jedoch zum grossen Theile noch nachgeholt werden; denn wenn die Beschiffung der Save bis Agram mit Dampfern und Schleppern erzielt ist, so wird der wohlfeilere Wassertransport die Concurrenz mit der Eisenbahn siegreich bestehen, ein grosser Theil des Frucht-, Commissions- und Speditions-Handels wird auf Agram um so mehr übergehen, als die Landes-Metropole in Bezug auf ausgedehnteren und billigeren Lagerungsraum, wohlfeile Arbeitskraft, Verkehrsmittel und Absatzquellen etc. viel mehr bietet, als Sissek unter seiner derzeitigen zwischen Civil- und Militär-Autoritäten getheilten politischen Verwaltungsweise je zu bieten vermag.

Wird ferner berücksichtiget, dass es im allgemeinen Interesse der östlichen Länder Oesterreichs liegt, das Herz Ungarns in der kürzesten Richtung mit dem adriatischen Meere bei Fiume verbunden zu wissen, so kann bei Realisirung dessen, Agram als Verbindungsglied nach folgender Deduktion nicht übergangen werden, wesshalb es auch in dieser weitern Rücksicht nothwendig und zweckmässig erscheint, die Save-Dampfschifffahrt bis Agram auszudehnen.

Bekanntlich ist die Eisenbahn von Pest-Ofen über Kaniža bis zum Anschlusse an die südliche Staatseisenbahn bei Pragerhof bereits vollständig ausgebaut und dem Verkehre übergeben. Die priv. südliche Staats- und central-italienische Eisenbahngesellschaft hat die koncessionsmässige Verpflichtung, den Eisenbahnflügel Agram-Karlstadt bis zum Jahre 1863 auszubauen.

Zur Erzielung der wichtigen Verbindung Ofen-Fiume bedarf es daher noch des Ausbaues: a) der Eisenbahnlinie Kaniža-Agram, b) jener von Karlstadt bis Fiume.

Der Bau der Verbindungsbahn von Kaniža über Kopreinic, Kreutz, Verbovec, Dugosello nach Agram bietet gar keine Terrainschwierigkeiten dar; das wichtigste Objekt daran wäre die Ueberbrückung der Drave in der Gegend von Trnje, und sie könnte in kurzer Zeit zu Stande gebracht werden, wogegen der Bau einer Locomotiv-Eisenbahn zwischen Karlstadt und Fiume wegen der unerlässlichen Uebersteigung des Karstes, der ausgedehnten Entwickelung zur Küste, dem Mangel an Wasser, dann wegen der vielen grossartigen Tunnels, Viadukte und Schutzbauten gegen die Borastürme und Schneeverwehungen mit vielen Schwierigkeiten, dann mit einem grossen Zeit- und Kostenaufwand verbunden, sonach ihre Realisirung noch in ferne Aussicht gestellt ist.

Von Karlstadt bis Fiume besteht aber bekanntlich die kunstmässig angelegte, grösstentheils mässige Gefälle und Steigungen besitzende und gut erhalten werdende privilegirte Louisenstrasse, welche mit Benützung nur eines Theiles ihrer bestehenden Fahrbahn, gleichzeitig zu einer Pferdeeisenbahn anstandslos und in kurzer Zeit umwandelt werden kann, und in dieser doppelten Eigenschaft wenigstens für geraume Zeit den Ersatz für eine Lokomotiv-Eisenbahn durch wesentliche Verminderung des gegenwärtig hohen Frachtlohns mit um so mehr Vortheil bieten könnte, als in der Richtung zur See weniger auf eine Personen- als vielmehr auf die Frequenz von Gütern, als: Schiffbau- und sonstiges Merkantil-Holz, Getreide, Eisen, Hadern, allerlei Rohprodukte und Colonial-Waaren zu rechnen ist, somit die Betriebs-Zeitmass nicht so sehr in Anschlag kommt.

Mit dieser Massnahme könnte das Innere Ungarns in verhältnissmässig sehr kurzer Zeit mit einem Schienenweg bis zur Adria verbunden sein, ohne desshalb die seinerzeitige Ausführung einer Lokomotivbahn zwischen Karlstadt und Fiume geradezu auszuschliesen.

Die Eisenbahnen, in ihrer ursprünglichen Gestalt mit Pferden betrieben, fanden eine ihrer ersten Stätten am europäischen Continent in Oesterreich. In rascher Aufeinanderfolge wurden die Pferdebahnen von Prag nach Lanna, von Budweis nach Linz, von Linz nach Gmunden, dann von Pressburg nach Szered erbauet und mit allerdings verschiedenen finanziellen Resultaten in Betrieb erhalten, bis durch die Einführung der Lokomotiv-Bahnen dieses System gänzlich in den Hintergrund gedrängt wurde.

Die öffentliche Meinung schien zwar anfänglich die mit Pferdekraft betriebenen Eisenbahnen förmlich wie eine veraltete nicht mehr beachtenswerthe Einrichtung auf die Seite gelegt zu haben, allein gleich nach dem Ausbaue der grösseren Verkehrslinien sind die Pferde-Eisenbahnen in Nordamerika und am europäischen Continent seit ungefähr fünf Jahren als Mittel zur Verbindung theils der einzelnen Theile grosser Städte und Industriebezirke, theils solcher Orte, wohin die Anlage von Lokomotiv-Bahnen mit grossen Lokalschwierigkeiten und Kosten verknüpft ist, mit den Hauptverkehrsadern wieder, u. z. mit Erfolg ins Leben gerufen worden, — verbessert durch die seither gemachten Erfahrungen in der Schienen- und Wagen-Erzeugung.

Man sieht bereits eine beträchtliche Zahl gewöhnlicher Strassen in den nordamerikanischen Handelsstädten Philadelphia, New-York, Boston, Charlstown etc. mit Pferde-Eisenbahngeleisen (Streetrailways genannt) bedeckt, auf denen zahlreiche Lasten-Waggons und Omnibusse den Verkehr besorgen. Auch in Frankreich fanden dieselben u. z. nicht nur in Paris, sondern auch in verschiedenen Departements Eingang — desgleichen in den gebirgigen Montanbezirken Westphalens

Zwischen den Strassen-Eisenbahnen der Neuzeit und den angeführten ältern Pferdebahnen besteht vor allem ein grundsätzlicher Unterschied in dem sogenannten Unterbau oder dem Bahnkörper selbst. Während bei der Anlage aller früheren Pferdebahnen von der Ansicht ausgegangen wurde, dass jede Eisenbahn einen von allen andern Landes-Kommunikationen getrennten und von dem Verkehre auf denselben unbehelligten und nur ihr ausschliesslich gehörenden Unterbau haben müsse, ist diess bei den neuen Bahnen nicht allein gänzlich aufgegeben worden, sondern speziell die Verwendung der schon bestehenden Strassen und ihrer Objekte zur Legung der Geleise als ein Erforderniss ihrer Anlage und ihres Bestandes aufgestellt worden. Die Strasseneisenbahn ist mit ihrem Oberbau ein integrirender Theil der Strasse geworden und der Verkehr auf derselben findet gewissermassen gleich berechtiget mit allen anderen Passanten und Fuhrwerken Statt.

Wenn daher bei den älteren Bahnen Krümmungen nach gröstmöglichen Radien und möglichst geringe Steigungen in der Tracirung gesucht und im Bau effektuirt wurden, und der Oberbau nur mit Rücksicht auf die Benützung durch die Bahnfahrzeuge konstruirt zu werden brauchte, so hat dagegen bei den Strassen-Eisenbahnen die Akkomodirung des Oberbaues an die bestehende Linie und an die anstandslose Mitbenützung oder Kreuzung anderer Fuhrwerke, Thiere und des Publikums, sowie die der Betriebsmittel an die bestehenden Verhältnisse erfolgen müssen, wodurch es allein möglich wurde, an Anlagekapital zu sparen und geringe Frachtlöhne zu erzielen.

Während ferner bei den älteren Pferdeeisenbahnen der Bahnkörper nebst den Appertinentien ein Realeigenthum der Gesellschaft war, sind dieselben jetzt nur konzessionirt, in die öffentlichen Strassen ihre Geleise zu legen, selbstverständlich der Erhaltung aus Eigenem, und auf diesen wie andere Fuhrwerks- und Omnibus-Besitzer zu fahren,

ohne ausschliessliche Rechte oder Bevorzugungen und unter Einhaltung der polizeiliche Ordnung; dafür benöthigen sie aber auch nur die für die Unterbringung des Fundus in structus erforderlichen Grunderwerbe zu machen und Gebäude zu schaffen.

Es ist selbstverständlich, dass diese Systemumstaltung vor Allem auf die Kon struktion der Schienen einen wesentlichen Einfluss nehmen musste. Während man sic bei den älteren Bahnen mit leichten flachen Schienen auf Langschwellen oder niedrige Vignol- und Brücken-Schienen begnügen konnte, musste nunmehr eine solche Form ge wählt werden, welche das Fahren gewöhnlicher Wagen mit platten Radreifen längs od quer über die Schienen nicht behinderte, ferner die Hufe der Thiere nicht gefährdete, un schliesslich durch ihre Dauerhaftigkeit und Stärke häufige Auswechslungen vermied.

Nach diesen der Neuzeit angehörenden Grundsätzen kann, wie bereits gesag die kunstmässig angelegte Louisen-Strasse von Karlstadt bis Fiume ohne Beirrung de gewöhnlichen Kommerzial-Fuhrwerkes in eine Pferde-Eisenbahn umgestaltet werden.

Mit der Ausführung dieses fördernden Verkehrsmittels in Verbindung mit der Lo komotiv-Bahn Karlstadt-Agram, Kaniža-Ofen, dann der Ausdehnung der Save-Dampfschiffah bis Agram müsste ein mächtiger Aufschwung in den Handels-Verhältnissen nicht nur Agram sondern insbesondere der Seestadt Fiume um so mehr eintreten, als letzterer anerkanntei massen schon durch die Inkammerirung der priv. Louisen-Strasse allein und bezüglic durch die Ermässigung des privilegialen hohen Mauth-Tarifsatzes ein bedeutender Vorthei besonders in Bezug auf den Fruchthandel aus dem Banate zuginge.

Das fünfzigjährige Privilegium der Louisenstrassen-Gesellschaft erlischt aber schc im Jahre 1870, und diese Gesellschaft dürfte sich im eigenen Interesse geneigt finde lassen, die Umstaltung ihrer Strasse in eine gleichzeitige Pferde-Eisenbahn, sowie de Betrieb auf letzterer gegen eine zu erneuernde Konzession um so mehr zu übernehme als sie ausser der gewöhnlichen Strasse auch Grundstücke längs derselben, Mauth-, Wirths Administrations-, Magazins-, Stall- und Strassenwärter-Häuser besitzt, welche sich au für den proponirten gleichzeitigen Betrieb der Pferde-Eisenbahn mit grossem Vortheil Verwendung bringen lassen und wodurch sie in die Lage kommt, die billigsten Fracht lohns-Preise für Personen und die verschiedenen Waarenklassen zuzugestehen.

In geneigter Würdigung des Angeführten wolle daher der hohe Landtag im gro sen Interesse des Landes im Allgemeinen und speziell in jenem der Städte Agram un Fiume beschliessen, dass bei Sr. Majestät mittelst einer Landtags-Repräsentation zu erwi ken gesucht werde, womit: 1) die in Thesi bereits genehmigte Regulirung der Save zw schen der Agramer Savebrücke und Rugvica Behufs der zu ermöglichenden Ausdehnu der Dampfschiffahrt bis Agram im Verlaufe der nächsten vier Verwaltungsjahre gewiss z Ausführung gelange; 2) die Verhandlung wegen baldigster Ausführung der Verbindung Eisenbahn Kaniža-Agram mit der priv. südlichen central-italienischen Eisenbahn-Gesellsch fördersamst angeknüpft werden möge; 3) diese Bahn-Gesellschaft verhalten werde, de Eisenbahnflügel Agram-Karlstadt in der konzessionsmässig stipulirten Frist zu vollende da sie hiezu bisher gar keine Anstalten trifft, und 4) mit der privilegirten Louisenstrassse Gesellschaft im geeigneten Wege das Benehmen gepflogen werde, ob, unter welchen Be dingungen, bis zu welchem Zeitpunkte, mit welchem Personen-Transporttarife und klasse mässigen Waaren-Frachtsatze per Zentner und Meile sie ihre Strasse in eine gleichzeiti Pferde-Eisenbahn umzuwandeln und letztere in Betrieb zu setzen; oder aber: unter we chen Bedingungen sie diese Strasse an den Staat oder eine andere Gesellschaft zu übe lassen geneigt sei, zu welcher Verhandlung sofort Vertreter der genannten beiden Städ beigezogen werden wollen. Agram, am 28. Juni 1861.

(Rieš. Čl. CX.)

Br. 166.

Prošnja obćine Brckovljanske u županiji zagrebačkoj za uzdržanje i uredjenje zadrugah.

Visoki sabore!

Mi niže podpisani, koji preponiznu ovu molbu stavljamo na koljeno visokoga sabora, živimo u zadrugi, koju nasljedismo i baštinismo od otacah naših, a ovi opet od djedovah i pradjedovah svojih. Mi baštinu ovu držimo za najveće blago, koje bismo rado kao najsvetiji amanet ostavili unučadi svojoj.

Čuli smo, da zadruga u nas nepostoji tek od jučer il prekjučer, već da se je rodila zajedno s narodom našim, da je tako isto stara, kao što i on sam.

Čuli smo takodjer, da je bio naš narod š njom, a ona š njim sretna i zadovoljna, da su se milovali kao brat i sestra, da je jedno drugomu u biedah i nevoljah otiralo suze s očiuh, povijalo ozliedjene rane, tješkalo snuždena. Mi to sve rado vjerujemo, jer gdje uz jednog vjernog druga njih desetorica plaće i nariče, tuj je, vjerujte nam, očevidan melem za ranu.

Pripoviedaju nam, da je narod naš u zadrugi sretno živio. Istina, nije se bio obsipao srebrom i zlatom, nije si gradio sjajnih i veličajnih dvorovah, al imao je ipak uvjek toliko, da se nije gladi bojao, obitelj mu nije nikad s nevolje postradala, kradja bi se u njih tek po imenu poznavala; a na svom si pragu nikad nebi prosjaka uočio, jer je svaka kuća svoje uboge, kao svoju djecu pazila.

Da je tako bilo rado vjerujemo, jer i danas tako biva ondje, gdje se je taj narodni zavod u svojoj prvobitnoj slici uzčuvao.

Mi netežimo za blagom, a gladi se nebojimo, dok nas sunašce grije, a blaga rosa nataplja naše ravne poljane i dok je u nas zdravih mišicah, da je težamo. S toga mi ovdje svećano izjavljamo, da smo dušom i tielom zauzeti za zadrugu; želili bismo da se čim prije urede obćine, kojim bi bila prva briga i sveta dužnost, da bdiju nad zadrugom.

Od njeko doba suznim okom gledamo kako gdjekoji digoše ruke svoje protiv tomu starodavnomu zavodu, držeć ga za izvor naše nesreće, pa utrieše stazu diobi — nezadrugi, koja će na posljedku naš premili narod usrećiti prosjačkim štapom.

Gospodo zastupnici naroda! U nas nije toli razvijen um da o tom dublje i zrelije umujemo, mi o tom sudimo onako, kako nas upućuju zdrave oči, i zdrav seoski razum. U nas žalibože imade i nezadrugah uz zadruge već od više godinah, pa sve do danas ove nezadruge nazaduju, bore se biedami i nevoljami, te da se otmu gladi i nevolji ljutoj, zalažu ponajbolje zemlje, uzajmlju uz velike kamate novacah, pa evo ih za koju godinu gotovih prosjakah. —

Ovi žalostni primjeri, kojih nitko neće moći poricati, nukaju nas da se čvrsto držimo zadruge, da ju cienimo kao jedino i sjegurno sidro proti prosjačtvu.

Istina, vele nam, da tamo negdje u prosvjetljenoj Njemačkoj i Englezkoj neima traga zadrugi, pa da sviet ondje živi zlatna vremena, da ratarstvo divno napreduje i cvate. Mi to priznajemo s jedne strane, nu čini nam se da smo negdje čuli, da upravo u onih toli proslavljenih stranah imade najviše prosjakah i proletaracah, skitajućih se od nemila do nedraga, te ih dobrani broj u tudjinstvu, za tudjim plotom od nehari pogiblje.

U nas toga neima, naš čovjek kao što je mladost i djetinstvo proveo na pragu otacah svojih, tako je sjeguran da će na istom ovom pragu doživiti i večer svoga života, da će mu vjerna unučad zaklopit na umoru ugasle oči.

U nas se lahko otac razstaje se svietom, znajuć da mu je žena s djecom osjegurana u kući njegovih otacah.

Vojnik naš polazi mirnom sviesti na bojište, znajuć da mu se vjerna ljuba neće previjati kao sinja kukavica od praga do praga s djecom svojom, već da će ih otčinska kuća njegovati i timariti.

Što Niemcu i Englezu bolje ide gospodarstvo od ruke nego li nama, mislimo da nije zadruga kriva, dapače mislimo da bi i u nas uz ona sredstva koja su Niemcu na ruku, gospodarstvo isto onako napredovalo, kao i u njih.

Gospodo! nije ni u nas sve tako crno, kako se to gdjekomu vidi, nije ni naš narod tako duboko pao, kako se njekim pričinja. I ravnom Posavinom bieli se bjelica pšenica, rodi svakovrstni usjev, dižu se u vis prilične kuće, u kojih obitava sretan i zadovoljan hrvatski narod. I ravnom Posavinom šeće se ponosna Posavkinja kao savska vila u bielom odjelu, koje joj se na vitkom vilinskom tielu od milinja prelieva. Nije ga kupila u dućanu, već ga marljivom i vještom svojom rukom na domaćem zemljištu proizvela, imade ga u obilju na izmjenu, nikad je nećete ni zamazane ni poderane naći. Možebiti gdjekoja prosta posavska kuća imade više ruha, nego li cielo njemačko selo.

Niemac, veli se, da je vještiji gospodar neka bude, priznajemo, al zašto gospodo?! Zato jer se je za njeg više brinulo, negoli za nas. Gdje nam bijahu sve donekle pučke narodne škole? gdje ratarnice? gdje i danas obrtnice? gdje poučne gospodarske knjige? gdje napokon materijalna novčana podpora, kojimi Njemačka i Englezka obiljuje?? Na golu zemljištu s golima rukama i praznom glavom, vjerujte nam, neda se napredno gospodariti.

Njeki obiediše zadrugu, da je ona kriva, što naš narod moralno pada.

Je li istina?! Bože sačuvaj.

Mi mislimo da je to samo tudjinac koji nepoznaje naš život, ili pako kleti dušmanin naroda našega reći mogao. Djeca nam pripoviedaju, da su u školi iz narodne povjestnice čula, da je naš narod vazda ćudoredno živio, osobito što se ćudoredja u užem smislu tiče, da biaše uzoran. U njih da nebijaše ni zavedenjah ni preljubničtvah.

Jednaki uzroci jednake učinke radjaju; ako je u staro vrieme za zadruge naš narod ćudoredno živio, to će mu biti uz istu ovu zadrugu i danas moguće. Kad bi oni koji nam to predbacuju, zavirili malo u krstne matice onih narodah, koje nam za primjer navadjaju, kod kojih neima ni traga zadrugi, možebit bi u njih našli više djece koja se jadna samo majčinim imenom nazivlju, nego li u nas.

Zadruga je najbolje sredstvo proti bećarstvu, s kojim neka se tudjinac ponosi, a u naš daleko mu kuća. Istina sa žalošću priznajemo; i u našem narodu pala je gdje gdje ona stroga ćud moralna kojom nam se stari odlikovahu, al vjerujte nam, da je tomu sve drugo više, nego li zadruga kriva.

Mi smo protivnici diobe, pa akoprem to očito izjavljamo, nemožemo ipak prepriečiti, da se gdje komu nezadovoljniku s veće strane protuhi i lienčini, nesvidi tražiti diobe, te proti cieloj kući radi toga voditi parnicu. Taj uzme svoga odvjetnika, a kuća opet svoga, tuj se silan trošak ban badava troši, tuj očevidno kuća propada — napokon pošto su jedan dio kuće zatrošili, razdiele se, pa evo sad vam stoprv gotove nevolje na vratu.

Visoki sabore! da je za nas dioba ubitačna, priznat će svatko, koji je naše okolnosti točnije proučio; bez dovoljnih rukuh, bez stoke i vještine neda se tjerati gospodarstvo, a to bi se sve diobom stranom razdvojilo, a stranom uništilo.

Mi nebismo bili podnieli visokomu saboru ovu preponiznu molbenicu, da nas nebude upravo sada nenadani slučaj na to prinukao, koji se je i nas svih neugodno kosnuo.

Imade u obćini Brckovljanskoj selo Grače, a u njem od starine gledana kuća Novačićeva, kojoj neima druge u cieloj obćini. Oko nje su liepa plodna polja i zelene livade, gospodarske sgrade da ih ljepših na selu netreba, kraj toga liepa čila uzgojna stoka, s kojom se neće nijedna u selu stakmiti, kuća uzato ima svoju znatnu glavnicu, kakovom se malo koja u obćini ponosi. U kući živu njih petorica oženjenih mužkaracah s djecom svojom i s jednim starcem. Kuća ih sve skupa hrani i odieva. Življahu vazda u slogi, s koje su im i djedovi cielom obćinom prosluli. Kad al najednom svidi se najmladjemu da se dieli; nagovorio ga je treći, koji ni nespada kući. Badava mu se opiru ukućani, moleć ga i zaklinjuć, da im nekida kuće, u kojoj proživiše im djedovi i otčevi sretne i vesele danke. On neće te neće da ostane u kući, a veli zato, jer je već mnogo potrošio, pa se je nakan do kraja iztrošiti. Ovih danah prodade kukavac i kravu pa odnese novce, neznamo kamo, mislimo da onamo, gdje ih je manje trebalo nego li njemu. Sada ide žamor po selu da će već jeseni svaki sebi orati i sijati, a kažu da si je najmladji već i zemljište odabrao, gdje si je nakanio splesti kolibu. Sudac seoski i starješine izjaviše se, da tuj treba toliko diobe, koliko i zdravu čovjeku liečnika. Ciela obćina motri zabrinuto taj dogodjaj, jer pojdje li ovomu dioba za rukom (što nedao Bog) to će se u selu naći i više lienčinah, koji će se za tim nevaljelim primjerom povadjati.

Veli se da obično marljiviji i napredniji teže za diobom možebiti negdje, al kod nas baš protivno.

Gospodo zastupnici naroda! Mi polažemo u Vaše ruke našu budućnost, al molimo Vas ujedno i zaklinjemo živiem Bogom, da nam sačuvate zadrugu, kao najsvetiju baštinu djedovah naših! U njezinom krilu življahu nam otcevi, pa želimo da i mi u njezinu naručju zaklopimo jednom oči, ostaviv ju nadalje za baštinu unučadi svojoj. —

Bit će slučajevah, gdje će biti potrebna dioba, al o tom da li je zbilja u takovom slučaju potrebna dioba, neka sudi obćina, a ne pojedini nezadovoljnici.

Nu i takova dioba imala bi se obaviti čim manjim troškom. Dosada imamo na blizu primjer, gdje je takova dioba stajala preko 500 forintih srebra. Gospodo, to znači ubijati narod.

Imade u našem zadružnom životu manah, iz kojih proiztiču sve razpre i nezadovoljstva medju ukućani! te valja najprije uklonuti shodnim uredjenjem zadruge; u takovoj zadrugi neka svi punoljetni ukućani biraju gospodara ne na jednu već na više godinah. Izbor neka se prijavi obćini, koja će novoizabranog gospodara potvrditi. Gospodar da ništa važnijega nepoduzimlje bez privoljenja svih punoljetnih ukućanah. Gospodar dužan se je brinuti da družina na ničem neoskudieva, a osobito treba da je prema svakomu pravedan.

Ako imade kuća što proti gospodaru, neka ga obćini prijavi, koja će s mjesta tužbu razviditi; kuća bez znanja obćine nesmije promieniti gospodara.

Kao što je gospodar obvezan ukućanom svojim, isto tako i ovi obvezani su gospodaru, te su ga dužni vazda slušati; tko bi mu posluh zanieksao, ili mu se protivio, neka ga s mjesta obćina kazni. Onda kad bude gospodar slušan i cjenjen od svojih ukućanah, a ovi se budu nanj sinovskim pouzdanjem oslanjali, — onda mislimo i uvjereni smo da će prestati tužbe, a težnje za diobom izčezavati će sve malo po malo, samo ako nebude tko, čega se najvećma bojimo, svoje sebične ruke medju nas miešao.

Gospodo! U smjernom počitanju svraća se obćina brckovljanska kroz svoje niže-podpisane zastupnike na visoki sabor s preponiznom molbom, da zadrugu kao najstariji

zavod narodnji uzme pod svoju zaštitu, te ju zakonom potvrdi, a diobu da ondje samo za konom dozvoli, gdje je ova od prieke nužde, u čem trebalo bi tražiti privoljenje svih uku ćanah, kao što i mnienje obćine, pa i tuj da se dieli po glavah a ne po svržih (i granah).

Mi se tim većma nadamo, da će vis. sabor uvažiti ovu našu molbu, budući uvjeren da većinu narodnih zastupnikah na istu zadrugu i sladke obiteljske uspomene vežu, i budu su svi rada dobro narodu svomu koji zastupaju, a da je u zadrugi za sada zbilja spas na toga smo tvrdog osvjedočenja mi, a bit će ih možebiti i većina narodnih zastupnika Iz obćinske sjednice držane u Brckovljanih dne 30. lipnja 1861. Pavao Sukšić, z. l sudac obć. brckovlj. Gjuro Balaško, s. r. odbornik. Blaž Kupečić, s. r. odbornik. Imbr Popoviček, z. kr. odbornik. Ivan Lisec, odbornik. Toma Matoic, z. kr. odbor. Bl Šladarec, z. kr. odbornik. Ižidor Skobljanec, z. kr. odbornik. Stjepan Garašić, z. k odbr. Imbro Funtek, z. kr. odbr. Josip Krssak, z. kr. odbornik.

(Rieš. čl. CXII.)

Br. 167.

Zahvalnica svetejšeg patriarhe i arcibiskupa karlovačkoga Josipa Rajačić na čestitki, kojom ga sabor troj. kraljevine prigodom njegovog jubilej obradovà.

Ваше Превосходителство!

Што самь се выше приближавао оноиъ за мене прерадостноиъ и знаменито дану, кои самъ за мою петдесет годишню Светковину наменуо; то самь сво всѣма дубльнии душе тронутъ бывао збогъ превелике Милости Божїе, коя ми е и до тога да живота подарила.

Што самь выше дану томе на сусрѣтъ ишао; то се срце мое сво чистиїой ра дости предавало, ерь самь са свїю страна искренна участїя устменно и писменно прима

Али, Свѣтлый Бане, исповѣдити морамъ, да ми ни еданъ поздравъ оне радост оногъ душевногъ задовольства и оне утѣхе ние донесо, као што ми е донео поздрав вашъ, кои сте ми ваше Превосходителство у Име высокославногѣ Сабора троедине кра лѣвине по брзояву дана 10/22. овогъ послати изволили.

Я самь тымъ изненадныхъ, али за мене одвећь ласкателныхъ едлнчїемъ цѣло едногв тѣла, кое се о благостаню три наше кралѣвине совѣтуе, у души и цѣлой внутре ности моїой дубоко тронутъ, и моме срцу не треба болѣгъ мелема, него кадъ слад увѣренїе имамъ, да се высокославный Саборъ у неизмѣрной гомили свои преважны посло й Мое Маленкости сѣтїо, и ньой толико вниманїя поклонїо тымъ, што е одлучити изволї не само Мени мою Светковину роздравити, него и до православне цркве потрудити се, ондѣ за мене грѣшногъ Богу се помолити.

Кадъ Вашемъ Превосходителству на любови вашой, што сте ми поздравъ високо славногъ Сабора послати, на труду вашемъ, што сте до цркве Србске отиђи и ондѣ принесеномъ Богу за мене благодаренїю присутствовати, и на едличїю, што сте многу Го споду тамошню мени за честь угостити, й мени сердечню напити изволили, найтоплїе бла годарнмъ, молимъ Ваше Превосходителство, да бы мою неограничену благодарность й ви сокославномъ Сабору на искреномъ участїю Нѣговомъ изявити благоизволили.

Докъ самь живъ быће ми тай Поздравъ високославногъ Сабора мїо и врагъ, молићу Бога, да како на Ваше Превосходителство, тако и на поедине, кеии почитае

Чланове высокославногъ Сабора пребогату свою Милость излїе, и Ваше све, са особито садашнѣ неуспнне труде и подвиге пожеланимъ устѣхомъ на срећу любиме троедине кралѣвине наше увѣнча.

Кадъ ово одъ свега срца мога желимъ, и какьо Вашемъ Превосходителству, такьо и цѣломе высокославномъ Сабору на указаномъ мени лѣпомъ вниманїю Вашемъ и паки топльо благодаримъ, молимъ Превосходителство Ваше, да увѣренїе могъ одличногъ високопочитанія прїимити изволите, съ коимъ имамъ честь бити, Вашегъ Превосходителства, найпокорнїй слуга Јосифъ, s. г. патріархъ. У Карловцы, 16/28. Јунїа 1861.

(Rieš. čl. XXXI.)

Br. 168.

Pritužba krajiških zastupnikah proti uredniku „Agramer Zeitunga."

Visoki sabore!

Saznavši mi krajiški zastupnici iz vjerodostojna izvora, da se u našem zavičaju protiva nam kojekakve spletke snuju, i da se svakojaka najpodlija sredstva upotrebljavaju, za nas pred našimi povjeritelji ocrniti, i za nepovjerenje protiva našim najiskrenijim i domoljubnim namjeram uzbuditi, izdasmo jedan u našem posebnom sastanku dne 18. lipnja t. g. obdržanom svestrano odobreni i primljeni proglas, za da se naprama našim povjeriteljem glede našeg pravca i držanja na ovom visokom saboru trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske opravdamo, te ovaj naš nevini nikoga niti u najmanjemu nevriedjajući progles bi takodjer u „Pozoru" br. 140 obnarodovan.

Premda ovaj naš proglas ni rieči nesadržava u sebi, kojom bi se ili visoka vlada ili itko drugi napao bio, to je ipak njeki dopisnik tobož iz Vinkovacah „Agramer Zeitung-a"neobičnom drzovitosti ovaj proglas uzeo za povod, te je napisao odgovor i obnarodovao ga je u „Agramer Zeitung-u" od 2. srpnja t. g. br. 150 pod rubrikom „Eingesendet" i naslovom „Wiederhall aus der Grenze, der in Pozor Nr. 140 gegebenen Erwiederung auf den offenen Brief eines Grenzers an den kroatisch-slavonischen Landtag und der eben daselbst erschienenen Proklamation der Grenzvertreter an die Bevölkerung in der Grenze."

Ovim u obće u najneprijateljnijem domovini duhu nacrtanim, i svakomu razvitku i napredku domaćem protivnim odgovorom, ili bolje rekući pasquillom, kojim osim golih najgadnijih sumnjičenjah i psovkah nikakovih positivnih faktah u sebi nesadržava, koja bi mu za temelj isti služiti mogla, nalazimo se mi niže podpisati krajišnički zastupnici duboko uvriedjeni, i to s jedne strane kao zastupnici vojničke Krajine, a s druge strane kao sučlanovi ovog visokoga saborskoga tiela, jerbo onaj pod imenom „Ein wahrer Grenzer," podpisani pisac biedi i potvara nas zastupnike, da mi našim proglasom uzazivamo Krajinu na ustanak proti njezinim oblastim, a baca na nas sumnju, kao da i mi Krajišnici svojemu caru i kralju dužnu pokornost uzkraćujemo, te da mi tobož nezakonitim i svojevoljnim načinom hoćemo da si pravo prisvojimo, bez znanja i volje vladara prepušćati naši unutarnje uredjenje jednoj već od početka sadašnjega pokreta svakom postojećemu redu tobož neprijateljskoj stranki.

Ovu gadnu svakoga temelja lišenu potvoru i predbacaj odbijamo mi s najvećim gnjevom od nas; jerbo mi neradimo ništa po zakutcih koje kakovih, mi radimo očito, i po našem osvjedočenju samo onako, kao što scienimo, da bi za našu čitavu domovinu spasonosno i za razvitak duševni i materijalni našega naroda koristno biti moglo, a buntovnici niti smo bili, niti smo, niti želimo u buduće da budemo.

Mi pitamo sada: čime smo mi u proglasu našem uzazvali Krajinu na ustana pobunu proti njezinim oblastim?

Gdi smo mi ikojim našim dosadašnjim činom pokazali, da smo našu svemu svi toli poznatu vjernost naprama premilostivnom našem vladaru ili naprama prejasnoj vla jućoj kući povriedili?

Kako se usudjuje otaj tako imenovani „wahrer Grenzer" nu svakako bolje 1 klevetnik, tako bezobrazno po svietu trubiti, da si mi želimo posvojiti nezakonitim i svc voljnim načinom pravo, bez znanja i volje našeg premilostivnog vladara naše unutai uredjenje prepušćati jednoj svakomu poredku neprijateljnoj stranki?

Zar se nije ovaj visoki sabor na temelju starodavnih zakonah i na temelju p višnjih kraljevskih odpisah sakupio?

Zar nije i nas Krajišnike Nj. c. kr. Veličanstvo naš premilostivni vladar Franjo sip I. svojim odpisom od 9. svibnja t. g. u krug ovoga visokoga tiela pozvao?

Gdje smo mi do sada bez znanja i privoljenja našega premilostivnoga vladara i god poduzeli, što se nebi sa zadaćom našega poslanstva slagalo?

Može li se indi ikom na svietu vjeća pogrda i poruga naneeti, nego li je o nazovi- „odjekom" ne samo nama krajišnikom već i čitavom ovom vis. saborskom t nanešena, dočim je otaj neznani pisac u svojoj biesnosti i domovini neprijateljnoj za šenosti već do toga dopro, da se neustručava ovo visoko zakonotvorno tielo, u ko prvi i toliki naši dostojanstvenici sjede, nazvati strankom svakom postojećem poredku prijateljnom?

Zar je naš svietli ban-predsjednik, uzoriti stožernik Haulik, toliki vladike obc ga vjeroizpoviedanja, toliki velikaši, plemići, veliki župani, i ostali dostojanstvenici, su svi sučlanovi ovoga sabora, stranka svakom zakonitom poredku protivna?

Mi držimo, da se ovakova po svietu putem ovdašnjih novinah, kojih bi d nost bila dostojanstvo domovine uzdizati a ne ponizivati i grditi, raznešena ljaga mu njem mimoići nesmije.

S toga usudjujemo se mi niže podpisati krajišnički zastupnici visokom sab predložiti, neka se urednik „Agramer Zeitung-a" g. Fr. Seraf. Stauduar ozbiljno uzaz da za tri dana imade pisca rečenog članka pod rubrikom „Eingesendet" od 2. srpnja t odati i ime mu ovome vis. saboru prijaviti, i ako toga nebi učinio, neka se protiva is uredniku tiskarska parnica podigne, i neka se najstrožoj kazni podvrgne, tim većma, je ovimo napadnuti novinarski članak, osim što netemeljito čast i dostojanstvo ovoga zakonotvornoga tiela navlaš vriedja, očevidno proti svakomu napredku i intellektualı razvitku, indi i proti blagostanju i unapredjenju materijalnom i moralnom domovine poren. U Zagrebu, dne 5. srpnja 1861. Josip Torbica, v. r. Janko Ev. Klučec, v D. Knežević v. r. Nikola Raff v. r. Ljud. Slamnik v. r. Lazo Pavić v. r. Pavo Jo nović v. r. Stjepan Petras v. r. Paul Skukan v r. Marko Božićković v. r. Ilia Guteša A. Gašparović v. r. Antun Jakić v. r. Bosanac v. r. Jovo Trboević v. r. Mato Babić v Nikola Ločič v. r. Simeon Brkić v. r. Josip Murgić v. r. Josip Stengel v. r. Nikola govió v. r. Nikola Kaiganović v. r. Gjuro Vujatović v. r. V. Maravić v. r. Ferdo Rel vić v. r. Lazar Ferić v. r. Gavre Gjuričić v. r. Simon Galić v. r. Mih. Badovinac v Petar Grgac v r. Stjepan Ivanišević v. r. Lugar v. r. Andrija Brlić v. r. Mate S dović v. r. Ivan Bogdan v. r. Franjo Stojanović v. r. Petar Vukellić v. r. Simo doičić v, r. Marko Stojanović v. r. Petar Vrdoljak v. r.

(Rieš. čl. LXVI.)

Br. 169.

Ustmeni predlog narod. zastup. Ladislava Balloga:

Da se urednik „Agramer Zeitunga" preko preuzv. g. bana pozove, da izjavi, tko je pomenuti u gorenavedenoj pritužbi krajiških zastupnikah članak pisao, a ako nebi htjeo toga učiniti, da se proti njemu parnica povede.

(Primljen u rieš. čl. LXVI.)

Br. 170.

Predstavka županije virovitičke ddto. 1. srpnja 1861., kojom vojeno utjerivanje poreza odmah odustraniti moli.

Visoki sabore!

Tek što je rujna zora zakonite ustavnosti nad našom milom domovinom lice pomolila — tek što su blagi zraci novoporodjenog slobodnog sunca naš tiekom posljednjih godinah po samovoljnoj vladi bečkoj osiromašeni narod ogrijavati počeli — tek što se je za srećno blagostanje naroda nuždno povjerenje prema svom vladaru po polovinom povraćenu ustavu kriepiti počelo — al nesrećan udes nedopušta, jer po božijoj providnosti čaša jada i čemera za naš zlosretni narod nadopunjena nije, da se blagodat božija nad nama izpuni.

Pravda božija, veli se, izkušava ljude i narode, njihove procjene viečne radi; naši dojakošnji jadi i nevolje kao da nisu pravdu božiju dovoljile, jer nas evo, prave zdrave, snadje nevolja, što već nemože biti veća. Kao grom iz vedra neba šinuo je ovu skupštinu dopis c. kr. poreznog nadzorničtva, u Požegi od 24. lipnja 1861. br. 546, kojim nam obznanjuje, da je u porezni kotar Slatine radi poreznog zaostatka vojenu ovrhu, sastojeću iz 40 momakah od nadvojvode Stjepana pukovine, odaslalo, koja se je žalostna viest po danas stigavšim glasovima i obistinila.

Skupština ova mnije, da bi suvišno bilo, visokom saboru nezakonitost te vojene ovrhe kazivati; skupština je uvjerena, da je visoki sabor o nezakonitosti postojećega poreza isto tako osvjedočen, kao mi i cio narod naš, starom našem ustavu naviknuti. Naša je stvar samo, visokom saboru razložiti nerazboritost ovu absolutne vlade, koja nas je već, odvodeć nam svu zdravu braću i odnosno djecu na bojište ili u ljenčarenje, a kljakave i bangave kod kuće ostavljajuć, da one zdrave sa neposežinim porezom hrane, ubogim načinila, a sad nas ovim postupkom pravim prosjacima pravi.

Ako već svaka zdravna država politika zahtjeva, kod državljanah blagostanje promicati, to je kod našeg naroda tim više nuždno, što ga ponajviše taki naravski življi okružavaju, koji se svakom blagostanju protive. Al uz prirodom donešeno siromaštvo, nitko nije našem narodu odricao vjernost prema svom kralju i pokornost prema vlastima. Naš je narod najdragocjenije blago, plemenitu krv svoju lio potocima krvi iz vjernosti prema svom kralju — a plaćao je nesnosni porez, i plaća ga i danas, dokle god neizmogne.

Razlozi te vojničke ovrhe nemogu dakle biti nikakim logičnim zaključcima opravdani, jer se zna, da naš narod i danas, premda je o nezakonitosti poreza osvjedočen, ipak isti po mogućnosti i sada plaća, a gdje ga neplaća, tu neplaća radi toga što neće, nego što nemože, po riečima onog našeg pjesnika: odkud porez, koji ruha neima? odkud

porez, koji kruha neima? I za minulih 12 godinah uvažavala je bečka vlada oskudicu na rodnju, te je porez samo u jesen kupila, gdje se je sviet prodavši što to pomoći moga(Na što drugo može smierati vojena ovrha poreza u sadašnje vrieme, gdje naš narod sam hljeba svaki dan kupuje, da se prehrani, no na njegovu podpunu materijalnu propas bez ikakog uspjeha postignuća cieli kupljenog poreza, dapače se time još veća nemo gućnost plaćanja poreza prouzrokuje, budući da narod osim nesnosnog poreza još i zna menite troškove vojene ovrhe podnašati mora.

Radi toga se utiče skupština ovo županije u prevelikoj nevolji narodnoj Tebi vi soki sabore! zaštitniče zakonitih pravah i promicatelju narodnog blagostanja, da silno(Tvojom voljom zamoliš svietlog bana, da pomenutu nezakonitu i za državu bezkoristnu što više za istu od najžalostnijih i najopasnijih moralnih posljedicah prieteću, vojen ovrhu odmah odstraniti dati blagoizvoli.

Dano iz glavne naše 1. i sljedećih danah mjeseca srpnja 1861. u Osieku obdrža vane skupštine. Skupština županija Virovitičke.

(Rieš. čl. XXVI. i CIX.)

Br. 171.

Očitovanje Franje Štauduara, urednika „Agramer Zeitunga", štono ga j svietlome banu u pogledu pritužbe krajiških zastupnikah (gledaj br. 168 podneo.

Svietli bane!

Uslied poziva Vaše preuzvišenosti od 8. ovog mjeseca br. 557/Pr. imam čest Vaš(preuzvišenosti sliedeće očitovanje podnieti:

„Pozor" donio je u broju 140. od 20. lipnja o. g. njeki proglas ovdje bavećih s krajišničkih poslanikah na krajišnike, u kom sledeća veli:

„Samoživi ljudi teže, da uzdržu koru hljeba i šibiku gospodova nja nad vami, i nagovaraju vas, da učinite što će njihovu samoživnos na vaš uštrb ovjekovječiti, kad vas nagovaraju, da s dosadanjim svoji(stanjem zadovoljni, šutljivi i pokorni budete, a naših riečih i naši djelah na saboru hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom da se odreknete.

Da to učinite: vi biste u svoje i našo srce nož otrovni rinuli, zadali konačnu smrt političnu i moralnu, kojom od stoljećah mremo sebi i nama".

Ovaj krajišnički puk na nepokornost podbadajući proglas proizvoo je odgovor, ko je u broju 150 „Agramer Zeitunga" naštampan.

Akoprem se je sastavitelj toga članka naproti meni imenovao, to bi ja ipak bio u onom slučaju članak u novine primio, ako se sastavitelj niti nebi bio imenovao, jer t(članak nesadržaje ništa, šta bi bilo protivno štamparskom zakonu, nego je napisan supr(onom proglasu i u smislu obstojećeg poredka; daklem polag mog mnienja u interesu ko ristne stvari.

Budući da ja ma koju odgovornost za onaj članak na se primam, tako mislim, d polag obstojećeg štamparskog zakona nisam dužan imenovati dotičnog sastavitelja. U Za grebu 10. srpnja 1861. Vaše preuzvišenosti najpokorniji sluga Franjo Stauduar, s. (urednik novinah „Agramer Zeitung."

(Rieš. čl. LXVI.)

Br. 172.

Izviešće osrednjega odbora saborskoga o dnevnicah, koje bi se zastupnikom naroda i brzopiscem saborskim opredieliti imale.

Ad a) iz zapisnikah svih pet odsjekah vidi se, da su se svi u tom složili, neka se svakomu članu saborskomu odredi dnevnica: 1) od pet forintih; 2) od jedne forinte za stanarinu, i 3) jednu forintu za milju puta k saboru, i isto toliko od sabora za put kući.

Osim toga ostaje na volju pojedinomu municipiju, odrediti, ako mu poslanici dižu dnevnicu iz domaće pjeneznice, i veću dnevnicu — ali da samo nije manja od pet forintih.

U ostalom razumieva se samo sobom da domaći poslanici t. j. Zagrebčani imadu pravo na dnevnice samo.

Dnevnice bi se imale za sve člane saborske doznačiti i izplaćivati iz zemaljske pjeneznice, a za krajišnike iz krajiškog proventenfonda.

Ad b) predlaže se, da odbor odredjen za izdavanje dnevnika svoje izviešće i dotični predlog visokomu saboru podnese. U Zagrebu dne 8. srpnja 1861. Julio grof Janković, s. r. saborski podpredsjednik. Vinko Pacel, s. r. izvjestitelj osr. odbora.

(Rieš. čl. LXXVIII.)

Br. 173.

Predlog narod. zastup. Franje Kuhara o podignuću željezničke postaje u Podsusedu.

Visoki sabore!

Kako već poznato jest, vodit će železnica iz Zidanog-mosta (Steinbrücken) ovamo baš uz Savu kod Podsuseda, i tamo do sad se oto graditeljstvo odlučilo nije jednu kolodvornu postaju (Eisenbahnstation) postaviti, akoprem već za tu postaju mjesto opredeljeno jest, nu graditeljstvo železnice tamošnjoj okolici na volju stavi da li hoće kod savskog prevoza u Samabor postaju imati, i da ono tu postaju i sačiniti hoće. Po želji pako mojih komitentah iz Samobora predlažem visokom saboru iz sledećih razlogah:

1) Što stanovnici samoborski, ciela okolica i putnici iz Zagreba u Samobor onuda bližje bi imali, nego k kolodvoru Brdovačkom, kamo iz Samobora kroz selo Otok tako zločest put vodi, da kad ista kiša padne i Sava naraste, onda taj put poplavi i tako ga nepraktičnog učini, tim više što težja kola i vozovi onuda voziti se nemogu i taj put mnogo dalji jest nego k savskom prevozu u Podsused, dočim pako put k prevozu vaviek u dobrom stanju se nalazi.

2) Put od Podsuseda vodi kroz sv. Nedelju, Brezje, Kerestinec, Rakovpotok, Jasku u Karlovac, — to je sigurno bližje od tuda nego iz Brdovca, a kroz Samobor, koje mjesto jedno od najljepših trgovištah naše domovine jest, radi svog krasnog položaja vodi put u gvozdjenu tvornicu Rude, i staklanu u Osredak, — da bi radi njegove prešnoće što najprije moguće izposlovati blagoizvolio, da bi se kod savskog prevoza u Podsusedu jedna željeznička postaja sagradila. U Zagrebu dne 12. serpnja 1861.

Franjo Kuhar s. r. zastupnik samoborski.

(Rieš. čl. LXIX.)

Br. 174.

Zapisnik ovjeritbenog odbora ddto. 12. lipnja 1861.

1. Pročitano je pismo g. Ferdinanda Jnkeja kojim se odriče zastupničtva naroda, te ujedno javlja, da je u kotar. koprivničkom mjesto njega izabran podarcidjakon i parok g. Pavo Draganec; zatim izborni zapisnik vrhu izbora zastupnika naroda u kotaru koprivničkom g. Pave Draganca.

2. Vjerodajnica izdana g. Teodoru Gjurgjeviću s toga, da je on u gradu Osieku mjesto Dimitrije Tajčevića za narodnog zastupnika izabran.

3. Vjerodajnica izdana g. Franji Kuharu vrhu toga, da je on u Samoboru za narodnog zastupnika izabran.

4. Vjerodajnica izdana g. Nikoli Taleru vrhu toga, da je on u Požegi za narodnog zastupnika izabran.

5. Izborni zapisnik vrhu preduzetog izbora g. Antuna Zoričića za narodnog zastupnika u kotar. delničkom, županije riečke, mjesto odreknuvšeg se g. Faustina Supea.

6. Odreknutje Ivana Mikovića na zastupničtvu naroda, kao što i izborni zapisnik vrhu preduzetog izbora g. Ivana Vardiana za narodnog zastupnika u kotaru moslavačkom mjesto odreknuvšeg se g. Ivana Mikovića.

Pošto su pod 1. 5. i 6. navedeni izbori narodnih zastupnikah gg. Pave Draganca, Antuna Zoričića i Ivana Vardiana pravovaljano sastavljenim i udostovjerenim zapisnicima izkazani, to se visokomu saboru predlaže, da se isti izbori za valjane proglase. — Što se tiče izborah gg. Teodora Gjorgjevića, Franje Kuhara i Nikole Talera pod 2. 3. 4. navedenih, isti nijesu doista izkazani kako to čl. 2. poslovnika zahtjeva; no buduć da se iz vjerodajnicah izdanih im mjesto izbornih zapisnikah naročito uvidja, da su isti izabrani u smislu izbornog reda od 21. veljače 1861., to se visokome saboru i isti izbori predlažu za odobrenje.

7. Pozivnica banska izdana g. grofu Alexandru Šmidegu, zatim

8. Odreknutje Jerolima Andrića, bivšeg zastupnika kaptola djakovačkog, te vjerovnica izdana preč. kanoniku Adamu Sukiću kao zastupniku kaptola djakovačkog, uzimaju se do znanja.

9. Izviestje preuz. g. bana o tobožnjih velikaških hrvatskih obiteljih Delišimunovićah, Poglečkih i Konjskih.

Pošto se iz učinjeno po preuzv. g. banu iztrage uvidja, da nijedna od navedenih obiteljih nemože dokazati svoj velikački stališ, da što više obitelj Delišimunovićah u javnih popisih dolazi označena samo kao obitelj plemićka; obitelji pako Konjskih biaše g. 1845. po obstojavšem za onda c. kr. dvorskom ratnom vieću naročito zabranjeno služiti se naslovom grofovskim dok ona svoje velikaško svojstvo nedokaže; napokon što obitelji iste ni do sada nijesu dolazile nu sabor ovih kraljevinah, to se visokome saboru predlaže, da se iste obitelji za sada na sabor neimadu pozvati. G. Petrović, s. r. Archimandrit i predsjednik. Mirko Hrvat, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. XXXV. i CXI.)

Br. 175.

Molba krajiških zastupnikah, kojom saboru troj. kralj. podupiranja radi priobćuju predstavku na Nj. Veličanstvo upravljenu.

Visoki sabore!

Poznato je visokom saboru, u kakovom biednom položaju nalazi se Krajina vojnička dulje od sto godinah. Netreba nam takodjer obširnije dokazivati kad, kako i na koju svrhu je vojnička Krajina postala, kako je u prvu ruku ustrojena bila, kako i koliko putah je preustrojivana dok je postala „cjelokupnim dielom državne vojske“ — dakle kasarnom!

Ovo velimo netreba nam ovdje obširnije navadjati i razlagati zato, što je to i onako visokom saboru dovoljno i temeljito poznato, pa kome baš i nebi subliže poznato bilo, taj se može o tom iz zakonikah pa iz spisah Hitzingerovih, Stopferovih, Utješenovićevih i više drugih lasno uputiti.

No kad sve povelje izdane krajišnikom kad su Krajinu naseljivali, i sve naknadne uredbe svedu se na jedno, onda proizilazi, da je krajini i ustrojstvu njezinu bila prvobitna zadaća „čuvati zemlju i susjedne pokrajine od napadanja turskog, uzbijati nasilja Osmanliah i stražiti, da se neuvuče u zemlju otrovna bolest kuge:“ ovo se je iz početka sve po narodnimi četami pod izabranimi vodjami obavljalo, a kod kuće valjaše domaći zakoni izvršivani po domaćih starešinah.

Krajiška vojska, akoprem se je već godine 1747. na nalik stojeće vojske uredjivati počela, zvala se je sve do godine 1850. „narodnom vojskom“ — no bijaše stranom po oktroiranom „austrijanskom ustavu od 4. ožujka 1849.“ stranom novim Grundgesetzom od 7. svibnja 1850. za cjeloviti dio carstvene vojske (Reichsheeres) proglašena.

Bilo je Krajini i pod starijim Grundgesetzom od godine 1807. težko i pretežko; ali onim novim je uprao zagušena — to jest, — ona jest izključivo vojničkom sistemom uprave u duševnu agoniju strovaljena; ona je prekomjernim i nepravednim davanjem vojnikah i sa tereti skopčanimi sa obavljanjem službe vojničke na Krajini materijalno upropašćena; — usljed toga, pa usljed već više godinah nepredikno obstojećih ratnih odnošajah carevine austrijanske, vojevanja krajiških četah izvan zemlje i carstva pa sbivših se krvavih bojevah, fizično ubijena.

Ove nevolje krajiškog naroda poznate su visokom saboru isto tako, kao i ona okolnost, da Krajina neima otvorena puta, kojim bi žaobe i uzdisaji njezini doprli do mjesta onog, gdje bi joj se lieka naći moglo.

Godine 1848. pomisli Krajina da će joj bolja osvanuti budućnost, jer bijaše pozvana na sabor trojedne kraljevine u Zagreb, gdje doista svoj glas podiže, i podiže ga odvažno te izjavi potežkoće svoje; — ali zabadava! jer okolnosti onog vremena nedopustiše da se postojano teži za postignutjem oslobodjenja izpod jarma vojničkog i nastoji oko spasonosnih uredbah, pa zato što i druge pokrajine imadoše slobodne institucije, vrat svoj pod absolutističku birokraciju skučiti moradoše.

Previšnji patent od 20. listopada 1860. probudi u Krajini vojničkoj nove nade. Onim bo se navjesti „ustavno uredjenje svih pokrajinah austrijanskog carstva: jednakost svih državljanah pred zakonom; obćenita i jednaka dužnost plaćanja poreza i vojevanja“.

Nada, da će i Krajina vojnička dionikom navješteuih blagodatih postati, bijaše tim veća, što u napomenutom patentu nikakova iznimka izražena nije: — ali Krajini loša sreća služi! — gdje joj jedan zakon protivan nije, nadje se dvadeset drugih onog pobi-

jajućih. Odmah proričaše naši starci, da će se Krajini, kad se ni ono nedrži što joj se obećava, još manje dati ono, što nije izrikom izrečeno; častnici naši pogodiše još bolje rekavši, da kad previšnji patent neodredjuje zapriseženje vojske na ustav, niti Krajina kao cjelokupni dio vojske na ustavnu uredjena biti nemože.

Istinitost ovih proricanjah osvjedoči se na skoro!

Banska konferencija bi sazvana bez Krajine.

Istina je! zauzeše se braća iz provincijala za braću svoju krajišnike, sastavivši izborni red za se i za ove onako, kao što bijaše i godine 1848.

Sazva se sabor trojedne kraljevine — ali brez Krajine!

Braća zauzeše se opet za braću svoju, pa sakupivši se na saboru zahtjevaše odvažno na temelju državnim i historičkim pravom pa i najnovijimi odlukami Njegovog Veličanstva ujamčenog jedinstva provincijalnog i krajiškog teritoriuma jednako političko pravo za krajišnike i pozvanje istih na sabor trojedne kraljevine tim više, što se na ovom imadu riešiti državnopravna pitanja jednako važna za provincijal kao i za Krajinu.

Slava vam braćo i hvala Vam od Boga!

Bratska ljubav i revnost Vaša pribavi nam evo priliku, da se narod krajiški sastane i posavjetuje o nevoljah i potreboćah svojih.

Žaliboże opazismo, da se nama brani o prvom i najprečem državopravnom pitanju, to jest o sdruženju Krajine i provincijala hrv.-slav. na ovom saboru viećati; da reakcija isto tako revno nastoji ovo sdruženje osujetiti, kako joj je to u pogledu Dalmacije za rukom pošlo.

Krajini je vojničkoj onim aktom, kojim je ona za cjelokupni dio državne vojske proglašena, zasvjedočeno da je ona poslanstvo svoje dovršila, i dovršila ga je slavno i čestito. Ona neima sad više posebne zadaće.

Zastupnici krajiški sastali i porazumjeli su se. Sa svih stranah Krajine jednaki mandati, dakle složno je i zastupničtvo krajiško, te odluči jednodušno, odvažno zahtjevati, da Krajina prestane biti lišena političkih i gradjanskih pravah „te da joj se na temelju previšnjeg patenta od 20. listopada 1860. uz obćenitu jednaku dužnost plaćanja poreza i vojevanja podieli, ravnopravnost pred zakonom, da se ona uredi na ustavno, i da imade zajedničku upravu sa provincijalom hrv.-slavonskim".

Krajina želi ova zahtjevanja po deputaciji iz sredine svojih zastupnikah neposredno u ruke Njegovog apostolskog Veličanstva predati, te je sastavila na tu svrhu predstavku na Njegovo Veličanstvo, u kojoj uz razloženje svojih tegobah daje izraz napomenutim pravednim zahtjevom svojim.

Visoki sabore! Zastupnici vojničke Krajine polažu na stol visoke kuće istopis napomenute predstavke.

Iz ovog uvidit će visoki sabor obširnije razložene tegobe i nevolje naroda krajiškog.

Najglavnija naša tegoba tiče se zlosretnog u Krajini uvedenog vojničkog sistema i usljed istog nepravednog i prekomjernog davanja vojakah.

Visoki sabore! Krajišnici su jednokrvna braća naroda u provincijalu živućeg, zato se oni tvrdo nadaju, da će visoki sabor jadom i nevoljam njihovim onu simpatiju ukazati, kojom je zastupanje njihovo na saboru ovom izradio, te da će predstavku njihovu jednakom odvažnostju podupricti, i nastojati zakonitim putem oslobodjenje krajinje iz težkog železnog jarma vojničke uprave izposlovati. Zastupnici naroda vojničke Krajine hrv.-slav. na saboru trojedne kraljevine sakupljeni po svom odboru u Zagrebu 3. srpnja 1861. (Sa 16 podpisah).

(Rieš. čl. XXXVI.)

Br. 176.

Predstavka krajiških zastupnikah na Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo.

Vaše car. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Diplomom od 20. listopada 1860. prosulo je Vaše Veličanstvo izobilje svoje milosti na svekolike zemlje prostrane monarkije po imenu i na kraljevine ugarske krune, povrativ im njihov starodavni ustav, a podieliv ostalim zemljam nova ustavna prava. Naročito se u njoj kaže, da ćemo biti od sada svi jednaki pred zakonom, da ćemo svi jednako vojevati i porezivati, da će sve zemlje sudjelovati kod stvaranja i ukidanja zakonah.

Svi su se narodi obradovali tomu glasu milosti i pravde, a zaigralo je srce vjernoj Krijini; jer se je previšnja ova diploma protezala na sve narode, niti je tu bilo kakve iznimke u pogledu Krajine.

Krajina je dakle povjerovala, da je i nju obasjala milost posvećenoga vladaoca; Krajina je povjerovala, da za neporušivu vjernost, za tristogodišnje žrtve, za bezprimjernu krvarinu mora i nju zapasti bar onoliko ustavno blagodati, koliko su dobile one zemlje, koje bijahu vjerom prevrnule i bile su upravo pomoći Krajine na posluh natjerane. Krajina je povjerovala, da je i njoj previšnjom diplomom ogranulo sunce starih njenih pravicah, kad su njom naročito i kraljevini dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj povraćene sve prvašnje pravne uredbe, a Vaše Veličanstvo dostojalo je više putah premilostivno izjaviti, po imenu u Grenz-Grundgesetzu od godine 1850., da vojnička Krajina čini s provincijalom jednu zemlju (Landesgebieth); isto se je dostajalo opetovati u premilostivnom pismu na svietloga bana baruna Šokčevića od 21. veljače 1861. naime, da će vojnička Krajina ostati skopčana sa svojom materom domovinom Hrvatskom i Slavonijom, i da će biti s njom jedan teritorij, to će reći, da će vojnička Krajina ostati i u napredak cjelokupni diel trojedne kraljevine. Krajina je povjerovala, da će blage zrake listopadske diplome i na nju sijati, kad se je Vaše Veličanstvo još god. 1849. dostojalo otčinski izraziti, da će Krajina dielnica biti sviuh pravicah, koje će se podieliti ostalim narodom.

Vaše Veličanstvo dostojalo je ovimi blagostivnimi riečmi samo povratiti starinska prava vojničkoj Krajini, jer je ova doista od pamtivieka bila cjeloviti diel svoje domovine hrvatsko-slavonske, i s njom uživala sve blagodati ustavne slobode. Vaše Veličanstvo dostojalo je ovim milostivim priznanjem samo potvrditi nebrojene zakone, stvorene na saborih ugarsko-hrvatskih i sankcioniranih od Vaših preslavnih pradjedovah, koji konstatiraju svi iza glasa nedvojbeno teritorijalno pravo kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na vojničku Granicu i očito pravo Krajine na blagodati ustava, što ga uživa njezina mati domovina. Još god. 1593. bilo je člankom 20. na ugarsko-hrvatskom saboru uglavljeno, da će se banu povratiti vlast na sve zapovjednike Krajine; a člankom 11. od godine 1608., da će se vojne časti u svoj Hrvatskoj i Slavoniji samo domaćim sinovom davati. — Kraljevskom zavjernicom podieljenom trojednoj kraljevini godine 1622. vjeru daje kralj Ferdinando II., da će povratiti banovačku Krajinu banskoj vlasti. Člankom 39. od god. 1635. podlažu se naročito svi vojni častnici zakonom trojedne kraljevine, a člankom 56. od god. 1647, još na pose i županijskom sudu. Kralj Leopoldo I., je odlukom od 10. srpnja god. 1703., opremljenom na sabor trojedne kraljevine, izriekom ukinuo varaždinsku Krajinu, i podvrgao njezino područje kao i svu ostalu Krajinu banskoj vlasti, što je potvrdila kraljica Marija Terezija člankom 116. od god. 1715., i posebnom odlukom opremljenom saboru ovih kraljevinah od 17. siečnja 1750. Isto učini blažene uspomene pradjed Vašega Veličanstva kralj Leopoldo II. odlukom od 13. siečnja 1791. i djed kralj Franjo II. člankom

18. od god. 1792. Obojica obrekoše, da će sjediniti varaždinsku Krajinu s provincijalom, čim rat francezki prestane; ovako su bila priznana, ako i ne izvršena prava Krajine na ustav matere domovine neprekinutom povorkom zakonah, sve do vladanja njegova c. kr. Veličanstva kralja Ferdinanda V. God. 1848. počela je Krajina i opet uživati, barem od česti, blagodat ustava, pokle je bila, na zapovied istoga premilostivnoga vladaoca, na sabor trojedne kraljevine pozvana, te je ondje pomagala stvarati zakone ne samo za provincijal nego i za Krajinu. Sistema dakle, koja je dondo u Krajini vladala, vriedjaše očevidno naša starodavna ustavna prava, vriedjaše zakone potvrdjene od slavnih pradjedovah Vašega Veličanstva, vriedjaše po imenu §. 3. inauguralnih diplomah. Ovim tristoljetnim grdim ranam donese lieka god. 1848., povrativ nam ono, što bijaše naše od starine, povrativ nam naš ustav.

Kad je dakle previšnja diploma od 20. listopada svim narodom austrijanskim, po imenu pako kraljevinam Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji povratila prvašnji ustav: Krajina je imala takodjer razlog veseliti se novomu suncu slobode, jer je bila vlastna po riečih previšnje diplome domišljati se, da će i nju sunce to ogrijati, jer se je sjećala zlatnih riečih Vašega Veličanstva, štono ih izusti sa svoga sjajnoga prestolja, kadno se oko njega bijaše lani sabralo državno vieće, naime, da će sva plemena starovjeke Austrije imati od sada jednaka prava i jednake dužnosti.

U tom mišljenju utvrdi nas lani jednoglasna odluka banske konferencije, da se ustavna prava, povraćena Krajini jošte godine 1848., i sada na nju protegnu, da se pozove na sabor kao i onda.

Nemili stražari nedadoše, da ova jednoglasna želja svega naroda trojedne kraljevine prodre do posvećenoga prestolja Vašega Veličanstva, dapače izviestiše Vaše Veličanstvo, da je ta želja protivna interesom monarkije, i tako izadje previšnje pismo na svietloga bana baruna Šokčevića od 21. veljače 1861., koje kaže, da Krajina nemože biti zastupana na saboru dalmatinsko-hrvatsko-slavonskom radi svoje osobite uprave.

No baš administracija Krajine, protivna, kao što već gore razložismo, svim zakonom, potvrdjenim od blažene uspomene praotacah Vašega Veličanstva, glavni je izvor naših jadah i zalah, s kojih pogibosmo, i kojih opet nemožemo i nesmijemo drugdje odkriti i lieka im potražiti, nego na saboru.

Zato, kada bješe glas pukao, da Krajina nesmije na sabor, sva njezina djeca proplakaše i u crno se zaviše. Stroge naredbe, koje bjehu uza to izašle, da se zaprieči svako očitovanje boli, što ju nam glas onaj zadade, učiniše, da sve ostade mirno. Samo sretnija naša braća u provincijalu čula su naše otajno uzdisanje i vidjela naše gorke suze, i sakupiv se u sabor, zamolišc i umolišc Vaše Veličanstvo, te premilostivno dopusti, da možemo evo zajedno s braćom provincijalnom riešiti sudbinu domovine.

Ponajprije pako izvršujemo ugodnu dužnost srca svoga, izjavljujuć preduboku svoju i ciele Krajine hvalu, što se je Vaše Veličanstvo dostajalo uslišati vruću želju vjernih Krajišnikah i toplu molbu sabora trojedne kraljevine. Blagost carska pita nas sladkom nadom, da će Vaše Veličanstvo milostivno dokinuti i ostale potežkoće vazda vjerne i lojalne Krajine.

Naše zastupničko zvanje stegnuto je, istina, na viećanje o državopravnih pitanjih, što no ih ima riešiti sabor ovih kraljevinah.

No sabor ovaj nemože podpuno riešiti ova pitanja, dok neustanovi svoje područje, dok nezakruži medje trojedne kraljevine, dok nerieši pitanje o njezinoj cjelokupnosti. Kako će, da rećemo, utanačiti nov ugovor s Ugarskom, ako nezna, što u istinu spada na Kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju. Spada li Krajina takodjer na nje, ne samo vir-

tualno (jer o tom neima dvojbe) nego i faktično. Kaže se, istina, da je svezana s trojednom kraljevinom, da s njom čini jedan territorij, jednu zemlju; ali je ova sveza u istinu samo nominalna.

Krajina se svojimi državnimi uredbami i cielim ustrojstvom više razlikuje od trojedne kraljevine, nego ikoja druga austrijanska pokrajina: mi stojimo pod šibikom vojničkoga absolutizma, a braća naša u provincijalu griju se na suncu ustavne slobode. Tu dakle o državnoj cjelokupnosti i svezi nemože biti govora, kad nas eto diele planine od državnih sistemah, kojih golemu razliku sada osobito točno razabiremo, gledajuć svojima očima blagodat ustavnosti i sravnjujuć ju s ubitačnimi posljedicami sliepa posluha, dolikujućega samo vojniku pod oružjem a neprijatelja svakomu državnomu napriedku i razvitku.

Cjelokupnost kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske zahtieva ne samo skupnost teritorijalnu, nego i zajednicu državnoga života, kao što je njekoč postojala, a godine 1848. opet je obnovljena; ali ove cjelokupnosti, ovoga jedinstva neima medju Krajinom i njezinom materom domovinom; nam se zabranjuje i viećati o njem, a kamo li ga izvesti. Mi smo se toga radi u velikoj našli zapari naprama braći našoj u provincijalu. Po milostivnom odpisu Vašega Veličanstva od 9. svibnja 1861. okaniti nam se valja viećanja o onih predmetih, kojimi bi se okrnjilo vojničko ustrojstvo Krajine, mi se dakle moramo strogo držati naših krajiških zakonah i na samomu saboru. Ako to, morat ćemo i kod viećanja o odnašajih naše domovine k Ugarskoj i k cjelokupnoj Austriji prama krajiškomu državnomu ustrojstvu glasovati, te ovako braću našu u provincijalu okovati u gvoždje absolutizma, koji je i nam crni grob izkopao. — Ali je naročita volja Vašega Veličanstva, da se ova državno-pravna pitanja na ustavnu rieše. S druge strane dostojalo je Vaše Veličanstvo u svome milostivnom odpisu od 9. svibnja 1861 izjaviti, da nemožemo viećati ni odlukah činiti, koje u Krajini nebi valjale; — nego državno-pravna odnošenja ovih kraljevinah prama Ugarskoj i svojkolikoj monarkiji svakako treba da pomažemo i mi riešavati.

U to ime pozvani smo da sklopimo nov savez s Ugarskom, koji će ustanoviti ustavno odnošenje medju nami i njom, ustanoviti zajednička prava i dužnosti. Samo se kaže, da se taj savez, kad ga mi pomognemo sklopiti, mora i na nas protegnuti; jer se protivno nebi slagalo ni s milostivnimi riečmi gore pohvaljenoga odpisa, ni s načeli državnoga prava. Kada tko što ugovora, treba da je vlastan ugovarati i ugovor držati. Prama tomu bi se načelo ustavnosti prostrlo i na Krajinu; ali tu opet zapinje, jer ondje ima ostati vojničko ustrojstvo, koje se nesudara nimalo s ustavnosti, mi dakle nebi mogli izvršivati ni prava ni dužnostih, koje će nam taj ugovor nametnuti.

Jošte bismo imali na saboru ustanoviti odnošenje naše domovine prama cieloj monarkiji, koja je previšnjom diplomom od 20. listopada 1860. takodjer na ustavnu preustrojena. Ovdje u sličnu dolazimo koliziju: ili neće za nas imati valjanosti ono, što odluči vieće carevine, pa je onda protupravno naše uticanje u dotične odluke, ili će se to i na nas protezati, pa onda nećemo znati, čega da se držimo, zar onoga, što odredi ustavno vieće carevine, ili drugo, što nam zapovjedi absolutna vojnička vlast. — Mi smo pozvani, da izaberemo s ostalim saborom zastupnike zemlje za carevinsko vieće. Ako to, onda će ovi zastupnici zastupati morati i Krajinu, inače taj izbor nebi smisla imao; onda će moći sjedjeti i Krajišnici u vieću carevine i uživati blagodati ustava. Nu svemu tomu se protivi faktično postojeća vojnička sistema, koja nepodnosi nikakva viećanja: „die Armee debattirt nicht."

U ovom vrtlogu protivnih državnih načelah neima za nas druge, nego il stupiti u kolo ostalih sretnih narodah, koji su krenuli veselim korakom ustavnim putem napried k ljepšoj budućnosti, il se odreći sviuh blagodatih konštitucije i pogibati mi jedini pod

težkim teretom absolutnog jarma. Mi gledamo sinovljim pouzdanjem u Vaše Veličanstvo i tvrdo smo uvjereni, da otčinsko Vaše srce, koje se jednakom ljubavi za sve svoje zemlje brine, neće ostaviti težko brieme, skinuto sa svih ostalih austrijskih narodah, na jedinom jadnom Krajišniku, svom najvjernijem podložniku; tvrdo smo uvjereni, da Vaše Veličanstvo neće iz kola srećnih narodah cjelokupne austrijanske monarkije izturiti jedini onaj narod, koji je za istu ovu monarkiju i njezinu cjelokupnost u svako doba najviše žrtvah prineo, koji evo već trista godinah svojima prsima svaki juriš od nje odbija; koji je za nju svako zlo podnio, rieke krvi prolio, da i život svoj za njezino blagostanje priložio. Krajišnik je dakle (smjelo to kažemo) zaslužio za svoje žrtve više nego itko drugi, da bude nagradjen. Al mi netražimo nikakve osobite plaće i izključive povlastice, mi samo ponizno molimo, da nebudemo kao pastorci, da nam Vaše Veličanstvo istu onu milost udieli, koju uživaju ostali austrijanski narodi, po imenu pako braća naša u provincijalu; mi ćemo onda biti sretni i presretni.

Jer golema je u tom pogledu razlika medju Krajinom i ostalimi mogućemu žezlu Vašega Veličanstva podloženimi zemljami, pa kao što nam dokazuje previšnji kraljevski odpis na naš sabor od 9. svibnja 1861, nije ni Vaše Veličanstvo potanko obavieŝćeno o svih naših potežkoćah i bremenih, kojih nepodnosi nijedna austrijanska zemlja, do jedine Krajine. A da nedopru ni sada jadi naši do Vašega Veličanstva, nesmijemo eto o njih ni prosboriti u našem zemaljskom saboru, a kamo li primjerene za nas zakone predložiti, akoprem se je Vaše Veličanstvo u previšnjem pismu na našega svietl. bana od 20. listopada 1860. dostojalo izjaviti, da će od sada sve zemlje bez iznimke sudjelovati kod stvaranja zakonah.

Budući daklem lišeni svakoga drugoga puta, kojim bi mogla Krajina do znanja staviti vašemu veličanstvu žalostno svoje stanje, koje joj je već dotežćalo, povlasti krajiški narod nas svoje zastupnike na saboru kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da položimo u svoj podaničkoj poniznosti neposredno na podnožje svietloga prestolja Vašega Veličanstva, sve njegove tegobe; i mi to činimo smjerno mirnom krvi, jer smo osvjedočeni, da je podložnička naša dužnost, iznieti na vidik tajne naše rane, a Vaše Veličanstvo će ih otčinskom svojom brigom oko sreće sviuh svojih narodah bdijućom izvidati i izcieliti.

Želeć nabrojiti na broj sve ono, što nam se na žao daje, neznamo po gotovu gdje da počmemo, jer nas neboli samo ovo ili ono udo, već kudgod pogledamo, sve samo crna nevolja; cielo naše državno tielo boluje i trieba okriepe.

Ponajprije zakonarstvo. Nestradamo mi s nedostatka zakonah, nego s preobilja. A kako da ih neima premnogo, kad je dokazano, da je Krajina bila od god. 1703. do 1850., trideset i dva puta preustrojena. Već ovo golemo množtvo organizacijah pokazuje, da stvoreni zakoni nisu bili prema potrebam Krajine, kad su ih svaki čas drugimi zamjenjivali. A drugčije nemogaše ni biti; jer su svi ovi zakoni skrojeni bili stranom od ljudih, koji su samo po svom umu njezine potrebe mjerili; stranom od ljudih, koji su samo svoju korist i gospodovanje gledali, i zato nastojali da puku nametnu što više dužnostih, a sebi da pridrže što se više može pravah. Ovako je bilo sve do god. 1848., kad je sam narod krajiški, s dopuštenjem dobrostivoga vladaoca Ferdinanda V, na saboru u Zagrebu preustrojio Krajinu, stvoriv ondje krajiški ustav, koji bijaše prvi put doista prema potrebam našim, i zato je bio s veseljem dočekan od svekolike Krajine. A da je bio ustav taj izveden, bila bi Krajina dan danas sretna, a carstvo jačje — no žalibože ustav ovaj neugleda nikada biela svieta, već mjesto njega dobismo god. 1850. novi „Grenz-Grundgesetz", koji ne samo da prvašnjih naših potežkoćah nije dokinuo, nego ih je u mnogom pogledu umnožio.

Prvotno zvanje Krajišnikah bijaše samo obrana njihove zemlje od Turčina; no §. 3. „Grenz-Grundgesetza“ kaže, da je od sada svakolika Krajina cjelovit diel carske vojske; dakle malo i veliko, žene i djeca, kljasto i staro, sve se to kod nas broji u vojsku, sve podpada pod vojni zakon. S toga smo mi u vjekovitom obsadnom stanju, i što se drugdje nameće kao kazan za nemir i bunu, to je kod nas usried mira i pokoja normalno stanje.

§. 7. istoga zakona naredjuje, da je njemački jezik uredovni u vojničkih poslovih; no buduć da je po prvašnjem paragrafu u Krajini sve vojska, to se dakle i svi poslovi u vojno područje vuku, a narodnomu našemu jeziku nigdje neima traga u javnosti.

Po §. 10. predaju nam se u pravu i stalnu svojinu naše kuće i zemlje. Nu ovo je dobročinstvo samo nominalno; jer je s držanjem zemlje spojena vjekovita dužnost vojnovanja, koja s dvadesetom godinom počimlje i (buduć neima kapitulacije) do smrti traje; jer Krajišnik nesmije ovu svoju tobožnju svojinu prodati komu hoće, dapače nesmije ni zadužiti. Mi smo dakle u istinu, što bijasmo i prije god. 1848., nasljedni uživaoci svoga selišta; gdje no je svaki seljak u provincijalu podpuni gospodar svoga imutka, premda ga nije tolikom krvi odkupio, kolikom mi.

§. 62. ukinuta je erarialna tlaka, nu koja fajda po nas, kad je mjesto nje uvedena obćinska tlaka u talikom razmjerju, da sada na ime obćine malo ne sve radimo, što smo prije radili na ime erara. Na ime obćine gradimo suše za eksercirianje, gradimo pute, kojih nam gotovo netreba.

Tim biva, da mi sada na mnogih mjestih dajemo puno veću tlaku, nego što ju davasmo do god. 1848. eraru, samo što se sada nezove erarialna, nego obćinska.

Al ni pol našega jada, kad bi se barem ovi zakoni držali, nego se svagdanjimi „Verordnungi“ tako mienjaju, da se napokon nezna, šta valja, šta nevalja. Tako n. pr. ukinuti god. 1851. „Verwaltung“ bio je god. 1858. opet namješten.

Ove neprestane promjene postojećih zakonah uzrok su, da si napokon svatko prisvaja pravo tumačenja i preinačivanja zakona, kako je po njega bolje; koliko častnikah toliko ima zakonikah, i buduć je u vojsci sliep posluh, nitko nesmije radi toga ni biela zuba pomoliti, nego trpi, pa muči. Tako je u Krajini od prevelika množtva svakojakih zapoviedih i zakonah zavladalo bezzakonje.

Uza sve terete pako, koje nam nametnu ovaj „Grundgesetz“, ne samo da je zadržao sva prvašnja bremena, nego jošte udari na nas sila nečuvenih donde daćah i nametah, što ćemo malo niže sve potanko izbrojiti.

Svemu ovomu zlu ima samo jedan liek — sudjelovanje Krajine, kad se stvaraju zakoni za nju. Ovo sudjelovanje podieljeno milostivno u diplomi od 20. listopada 1860. svim austrijanskim zemljam, bilo je nam i u §. 2. „Grenz-Grundgesetza“ od god. 1850. obećano, ali nikada neizvedeno; akoprem pravda božja i pamet uči, da krajišnici stojeći pod zakonom t. j. dužni izvršivati zakone, bolje osjećaju i njihovu polašticu i njihovu tegotnost, nego onaj, koji stoji nad zakonom.

Nije bolja ni krajiška uprava. Sva je Krajina maloljetna sirotčad, stojeća pod neograničenom tutelom vojničke vlasti. U tom pogledu nestoje bolje ni komuniteti od ostalih miestah; sve se naredjuje i zapovieda, te ima čovjek toliko svakojakih nalogah izvršivati, da napokon ni neradi drugoga nego ono, što mu se zapoviedi. Ovim neprestanim komandiranjem ubijena je u Krajini svaka svojstvena djelatnost, svaki spontaneitet.

Pored svega svestranoga zapoviedanja nemožemo se doista pohvaliti, da se s obćinskim dobrom na našu korist postupa a kamo li da se umnožava Naše žito što ga moramo davati u obćinske žitnice, obično propada. Obćine moraju gra'iti i uzdržavati o

svom trošku i djelu erarijalne ceste, kao što n. p. državnu cestu što vodi u Dalmaciju. Na ime obćine grade se magazini za carski mun!ur, grade se bolnice, kancelarije. Na ime obćine belovarske i petrinjske uzdržavaju se ondašnje realke za cielu varaždinsko-gjurgjevačku i banovačku Krajinu. S našimi obćinskimi glavnicami postupa se kojekako. Zemaljska zaklada „proventen fond" smatra se kao državno dobro: sama obćina nesmije za njega ništa naredit. — U njekih mjestih pobira obćinski magistrat od više godinah za obćinsku robotu novce; nu kamo ti novci dospjevaju toga obćinari neznadu, jer računah nikada vidjeli nisu; a isto tako ni od drugih dohodahah i troškovah nepriobćuju nam se računi.

Neima u zemlji materialnoga blagostanja bez dobre uprave; a neima dobre uprave bez obćinske autonomije, bez slobodne obćine. Zato je slavni ministar Stadion premudro kazao, da je slobodna obćina temelj slobodnoj državi. I nam je obećao „Grenz-Grundgesetz" od god. 1850. u §. IV., da će nam se naše obćine na slobodnu urediti, tim se je dakle naročito priznalo, da i Krajina treba za njezino blagostanje slobodnih obćinah. Nu obćinski zakon, što smo ga poslie desetgodišnjega čekanja dobili, nije drugo nego organizacija birokracije; autonomiji, bez koje se slobodna obćina nemože ni pomisliti, neima traga u njem. Za dokaz svojih riečih nećemo da ga sravnimo s obćinskim zakonom ovih danah od g. državnoga popečitelja Schmerlinga carevinskomu vieću za pretresanje podnešenom, nu samo se pozivamo na §. 43. toga našega obćinskoga zakona, koji kaže: Vojno popečiteljstvo, zemaljsko vojno zapovjedničtvo, krajiške brigade, krajiška zapovjedničtva pukovinah, zapovjedničtva satnijah i postajah — svi ovi nadgledaju obćine, opravljanje obćinskih i javnih poslovah, namienjenih mjestnim obćinam. — U obće je centralizacija svijuh strukah državnoga života u pukovnicih i njihova kao svemoć obilato vrelo mnogih nepodobštinah. Ova gospoda, budući poplavljena svakovrstnimi poslovi, nemogu doista pored najveće svoje revnosti i pomnje na sve i najmanje dospjeti, no uprav ovom nemogućnosti služe se njihovi područni organi na svoju korist, a na štetu puka.

Posljedica je svemu tomu, pak i prekomjernim podankom svake vrsti — propadanje blagostanja Krajine. Dočim drugdje vriednost zemlje raste, u Krajini na mnogih mjestih pada joj ciena; dočim drugdje broj svakovrstnoj marvi raste, u Krajini je po gotovu sa svim nestalo stadah svilorunih ovacah i vitorogih govedah, kojimi se je od prije ponosila; nestalo je ubavih kućah i liepih haljinah, pa sada svako proljeće čitave hrpe gladne i bose sirotinje iz gornje krajine skita se i prosjači po provincijalu. Gospodarstvo je uslied toga (jer se bez marve nemože uspješno ratariti) svagdje ubijeno, gdje zemlja sama sobom neradja, pak je Krajina opet poglavito ratarska zemlja.

Jošte gore stoje u Krajini drugi zaradni stališi (Nährstand); obrtnost i trgovina nemože kod nas nipošto procvasti, ne samo zato, što neima prava selitbe, nego i zato, što Krajišniku nije prosto drugo šta biti, nego što mu otac bijaše, naime ratar i vojnik. U ovom pogledu stoji dakle uzporedo s Kinom. S toga se u Krajini nemože razviti srednji stališ, gradjanstvo, bez kojega se država dan danas nemože materijalno razvijati.

Naše materijalno stanje nazaduje očevidno u Krajini, a kud kamo u gorje zastupani su naši duševni interesi. U cieloj Krajini od 1 milijuna stanovnikah imamo samo dvie gimnazije i 4 nižje realke, pak u ovih se takodjer sve nauke predaju na njemačkom jeziku; dapače njemačka je gramatika glavni i po gotovu jedini predmet iste normalne škole. Narodni naš jezik, izključen je iz javnoga života, iz pisarnicah, sudovah, školah. Slabo koje diete nauči u njih latinicom nješto malo čitati i pisati, ćirilicom ni to. Budući ovako narodni jezik, jedino obrazilo naroda, svagdje zapušćen i povržen, nije čudo, što kod nas neima učenjakah ni književnikah, što neima nijednoga časopisa, nijednih novinah, nijedne poveće knjižare, a samo jednu jedinu slabačku štampariju u Zemunu za službene tabele i oglase.

U pravosudju smo takodjer silno zaostali, za ostalimi austrijanskimi pokrajinami. Ne samo što su svi naši sudci tudjinci, nepoznavajući osobitih odnošajah Krajine, nego neznaju našega jezika, i zato ili moramo plaćati za skupe novce i u stvarih posve jednostavnih odvjetnika, koji umije njemački, neuzdajuć se u auditora, ili se sudi preko tumača, koji neznajuć pravah, obično rieči zlo prevodi, te se onda osuda, koja bi se imala osnovati na tvrdom temelju jasna prava, ljulja na plitku resuméu riečih tumačevih.

No sve je ovo smilje i bosilje prama kaznenomu postupku, gdje jedan isti sudac i tuži i brani i sud izriče. U Krajini je sve od djeteta u povoju do starca stojećega jednom nogom u grobu, pod strogim vojničkim zakonom. A dočim civilni kazneni zakon tjelesnu kaštigu dopusti samo iznimice kao izvanrednu kazan, §. 30. vojnoga kaznenoga zakona od god. 1855. naredjuje, da se tjelesna kazan može udariti Krajišniku kao samostalna kaštiga. Jošte dalje ide „Cirkulare des Armee-Oberkommandos vom 10. März 1855."; po njem se imaju Krajišnici de regula za sve zločine i prekršaje odsudjivati ne na tamnicu, nego na tjelesnu kazan, t. j. na batine, a to jošte nije sve, nego vojnički častnici imaju osim toga vlast batinanja za disciplinarne prestupke, kojom se žalibože tako prekomjerno služe, da slabo prodje nedjelja danah, u kojoj se nebi malo ne u svakoj kompaniji dielilo batinah stotinami, ne samo pravim vojnikom, nego i onim, koji nisu pod puškom, dapače i starcem, da istim kuće gospodarom. Toga sijaseta neima u nijednom austrijanskom „Zuchthausu", u nijednoj evropejskoj državi — do zloglasne Turske.

Pak opet uči službena štatistika, da u Krajini neima više zločinah, nego drugdje; neima dakle razloga, zašto baš mi stojimo pod batinom. A strašne su tomu moralne posljedice, što se ljudi batinaju za svaku potrkušicu.

Ne samo što onako osramoćeni kućegospodari gube ugled i važnost, bez koje zvanje svoje nemogu uspješno izvršivati; nego i u ostalih utužuje ova sramota i grozna kaštiga svako moralno čuvstvo, i tako upravo tjera ljude na stranputice, s kojih bi ih imala odvraćati. — Ako je ovakva kazan potrebita vojsci, da se uzdrži neobhodno potrebita disciplina, ali je lje netreba za mirnoga ratara i bezazlenu mladež. — Batinanje i jest pravo vrelo indolencije, kojom se Krajišnik tako često kori; u kom se utrnu najplemenitija čuvstva, stid i poštenje — taj dakako nemari za ništa na svietu; nu tomu nije on sam kriv, nego onaj, koji ga je dotjerao do te bezsvjestice.

Sve ovo pokazuje, kako se s nami mačehinski postupa prama svim ostalim austrijanskim pokrajinam, gdje su načela čovječnosti zavladala. Ali najveći su nam jadi — prekomjerna vojnička služba.

Vojnička Krajina sa svojih 1,082.000 stanovnikah daje odsjekom 60 000 vojnikah. Prama tomu je dakle svaka 18. glava vojnik. Ako se od broja svega stanovničtva odbiju ženske glave, djeca, staro i kljasto, to onda, osobito u ratno vrieme, od dvojice jedan mora u vojsku, od trojice dvojica itd.

Da se prama ovomu razmjerju u ostaloj monarkiji novači, imala bi austrijanska država preko dva miljuna vojske. Ali se u drugih austrijanskih zemljah jedva svaki 140. u vojsku piše, zato ima naša država samo od prilike jedno pol milijuna vojske. Prama drugim austrijanskim zemljam imala bi dakle Krajina samo jedno 10—15.000 vojnikah postaviti. Krajina dakle daje šest putah više vojske, nego ostale austrijanske zemlje, zato i gine u ratu uviek šest putah više Krajišnikah, nego ostalih Austrijanacah. A nije ovo prazan račun, već je dokazano, da je magjarski i talijanski rat godine 1848., jedno 30.000 udovicah ojadio i 50—60.000 sirotah u crno zavio; tako se evo ovim prekomjernim davanjem vojnikah ne samo sila porodicah tamani, nego buduć u ratu uviek propada cviet od

naroda, i naše se pleme tamani prama ostalim austrijanskim narodom, ubija se naša narodna snaga, pa ovako o našem trošku druga se plemena šire i jačaju.

To je uzrok, da se stanovničtvo Krajine neumnožava, dapače ga sve to više nestaje. Nas je bilo god. 1847.do blizu 1,100.000. Po pravilih štatistike imalo bi nas sada biti preko 1,244.000 dušah, a nas imade 1,074.000, dakle za 170.000 glavah manje nego što račun nosi. To je doista strašna krvarina, a mi ju neplaćamo od jučer, nego od 300 godinah! Kaže se, da nam se ova prolivena krv drugimi materijalnimi polašticami dovoljno naknadjuje. Nećemo da iztražujemo, može li se novcem naplatiti život čovječji, već samo napominjemo, da mi za svoju krv ne samo što nedobivamo nikakve materijalne nagrade, nego da osim ove strašne krvarine nosimo porazmjereno jošte više javnih teretah nego ostali austrijanski narodi.

Krajiški vojnik nosi mundur i dobiva plaću baš samo dotle, dok služi na kordonu i kod štopa, a službu obavlja badava kompanijsku. Čim službu svrši, mora otići u magazin, ondje se svuče do košulje, te gologlav i bos kući svojoj odstrugati mora, te ga onda kuća opet hrani i odjeva, dok na njega red nedodje da stražu straži. Nu svatko znade, da se prosti vojnik običnom svojom plaćom nemože prehraniti, i to najmanje na kordunu, gdje se sve skupim novcem plaća.

Tim biva, da prosti regulaš stoji državnu blagajnu svaku godinu 161½ for., a Graničar samo 40½ for.

Ako uzmemo samo 40.000 krajiške vojske, tim prištedjuje državna blagajna do 4 milijuna forintih svake godine; ovamo neračunajuć trošak za stan, posvjet i ogriev. To će reći, da austrijanski narodi plaćaju za 4 miljuna manje poreza nego što bi morali, da se troši na Krajišnika kao i na regulaša, da se Krajišnik drži u kasarni.

A tko doplaća ova 4 milijuna na uzdržanje krajiške vojske? Tko hrani i odieva Graničara, kad nestraži stražu? Tko mu daje hranu kad ide na kordun? Tko mu namiruje pomanje potreboće, za koje nedotječe njegova malena plaća? Sve to čini sama Krajina. Ona dakle već u tom pogledu više podnosi tereta od ostalih zemaljah, koje su oproštene svake brige za svoju vojsku.

Nu golem broj vojnikah naših zadaje nam još i drugu ranu tim, što nas lišava najjačih rukuh, te nedospjevamo svagdje za ratarske poslove.

Ako stavimo, da Krajina postavlja 40.000 momakah preko svoga kontingenta, kolika to šteta za naše narodno gospodarstvo! Da rečemo, da svaki momak samo 300 danah kod kuće radi i svaki dan samo 20 novč. zasluži, eto golema gubitka od 2,400.000 for. na godinu danah. I ono vrieme, kad je krajiška vojska kod kuće, toliko joj posla zadaju vojne dužnosti, da slabo kad i može vojnik kod kuće pomagati, a kad bi i mogao, neće mu se, jer misli, da mu je prosto odpočinuti od vojničkih štrapacah. Šta su prama tolikoj šteti naše polaštice, za njekoliko krajcarah jeftinija sol. Pa ovoliku svakoljetnu štetu težakah podnosi Krajina već 300 godinah! Jel dakle čudo, što je Krajina odsjekom siromašna, i što mora biti svakom godinom sve to siromašnija?

Puno tomu doprinose još i drugi javni tereti, što ih mora Krajina nositi. Netužimo se mi na poreze, što smo ih plaćali do god. 1850., premda smo prvobitno od svakoga poreza oprošteni bili. Već nam se daje na žao, što nam samo bremena rastu uzporedo s provincialom, a pravah njihovih nepostajemo ni malo dionici; dapače ni ono nikad nije bilo izvršeno, što nam obeća „Grenz-Grundgesetzu od god. 1850. Da mučimo o obećanju na prazno zastupničtvo i slobodnoj uredbi obćinah; § 8. istoga zakona kaže, da će se poštivati prava narodnoga jezika u političkoj upravi, na sudu i u viših i nižih školah. U §. 9. veli se, da Graničar samo u vojničkih zločinih i prestupcih podpadat će pod obćenite dr-

žavne zakone; u §. 17. obećaje nam se, da će se izpisati nerodkinje zemlje itd. Od svega ovoga nije se sve do danas niti jedna titla izvršila, a mjesto toga bi nam ove godine 1850. nametnuta biljegovina, monopol duhana, zatim dohodarina, potrošarina, svakojake pristojbe, ciena soli podignuta a freipasi za morske luke i u Tursku ukinuti. Osim toga je nam nametnut osobit porez od zajedničkih mlinovah, kojega od prije nismo plaćali. Do god. 1858. platilo se je na turskoj medji carino od govedčeta 1 for. 20 kr., a sada se plati 6 for. i to u srebru, kojega baš neimamo, što je osobito za gornju siromašnu Krajinu težko brieme. — Silne predprege nam našu marvu zatiru. Ovu moraju davati ne samo zadruge ratarske, nego i trgovci u komunitetih, kojim se ovom tražbom silna šteta nanosi trgovini. Osim toga moramo badava obavljati tolike radnje, očevidno erarialne, u ime obćinskih. Od god. 1859. plaćamo povrh svega toga još i ratni prirez na sve podanke. A dočim ovako težke daće dajemo od svačega, jošte nam se preotimlje ono, što je naše. Mislimo šume. Po §. 18. „Grenz-Grundgesetza“ sve su šume u Krajini državno dobro, a od prije bijahu krajiška svojina. Sad se drže silni šumari, da stežu Krajišniku porabu šumah, te može samo kad i kad potrebu svoju ondje namiriti; a od komunitetah zahtieva se od njekoliko godinah osobita taksa za drva, žirovina pako i paša sa svime im se krati. — Nebi nam se sve ovo na žao dalo, da se iste ove naše šume, pored tolikih skupo plaćenih šumarah, u dobru redu drže i pomladjuju; nego se haraju na ime erara bezobzirce, a posječene se slabo gdje opet sade. Zato gdje je bilo od prije krasne šume, sad je nestaje sve to više, n. pr. u Petrovoj gori i na mnogih mjestih je pustoš.

Ponajviše se prodaje naše njegdašnje dobro, ne Krajišnikom, da se pomognu, nego kojekakvim špekulantom, i to u bezcjenje; tako n. pr. zetu pokojnoga ministra Brucka, Scarpi itd.

Vaše Veličanstvo! Tolika nejednakost, tolika samovolja, tolike nepravde podnošene od vajkada ovlašćuju nas u državi osnovanoj na pravu, kao što je Austrija, u državi, koja je prigrlila načelo ravnopravnosti, kao što je naša pomladjena monarkija, da tražimo ukinuće sve pravne i državne nejednakosti, da tražimo ukinuće instituta vojničke Krajine.

Prigovara se da uz to nebismo mogli dovršiti svoje zvanje, svoju misiju. Nu povjestnica dokazuje baš protivno, ona pripovjeda, da smo uprav onda najviše slobode uživali, kad smo zvanje naše najuspješnije obnašali.

Što je bilo zvanje vojne Krajine? Odbijati turske navale; čuvati našu domovinu dapače svukoliku Austriju od tjelesne i duhovne propasti, od kuge i korane. A mi smo ovo svoje zvanje u podpunoj ustavnoj slobodi izvršivali, dobivajuć sve zakone i zapovjedi od sabora trojedne kraljevine, i stojeć vazda pod njezinim banom. Zakonici ugarsko-hrvatski i dalmatinsko-slavonski, puni su naredbah protežućih se na Krajinu. Po imenu, da su i u našoj Krajini (kao što uvjek u bivšoj erdeljskoj) civilni sudci sudili, dokazuje jasno članak 56. od god. 1617.

A blažene uspomene kralj Leopoldo I. podielio je patentom od 6. travnja 1690. tolikih povlasticah Krajišnikom, kolikih ni ustavni provincijal nije uživao, gdje za onda bijaše vlastele i podložnikah.

Kralj Leopoldo obeća nam podpunu slobodu vjere, oprost od svake daće, osim dobrovoljna priloga na obranu domovine, podieli nam pravo, da možemo sami izabirati svoje vojvode, i da će biti zemlja, što ćemo ju oteti od Turčina, naša prava svojina. I doista smo mi ova prava i uživali, na sabor dalmatinsko-hrvatsko-slavonski svoje poslanike pošiljali, sve do god. 1754., kad su bili „Gränitzrechte“ posve neustavnim putem Krajini za temeljni zakon nametnuti, a slobodni kraljevski grad Senj ih je pošiljao od

pamtivieka do danas. Ali isti ovaj oktroirani zakon, niti nas je izriekom lišio naše ustava, niti nas je sve stavio pod vojni zakon. Dapače Art. 1. §. 3. kaže narečito, d samo pravi vojnici podpadaju pod vojni zakon, a ne i ostali ljudi, koji neslužе u vojsk U § 4. imaju i vojnici samo dotle biti pod vojnim zakonom, dok su u službi.

Pored svih ovih povlasticah Graničari su nečuvenim požrtvovanjem i klasičkim ju načtvom boj bili s Turčinom, te napokon silu njegovu sretno skršili i za vazda razbil Krajina je dakle svršila svoju historičku zadaću, i zato pristaje nadalje potreba tako ve like krajiške vojske, tim više, što, kako je gore dokazano, dovoljnih silah za najve broj uredne vojske u carevini imade, lojalnost i hrabrost pako njezina dovoljna je z obezbjedjenje prestolja i carstva. O čem posumnjati nitko se usuditi nesmije.

Pa sada može njezino zvanje biti samo širenje kršćanstva i prosvjete; oslobodje nje braće naše pod turskim jarmom uzdišući. A u izvršivanju ove zadaće ne samo d nam neće smetati povratak ustavne slobode, dapače ona će nas oduševljavati i nadahnu nas istim duhom hrabrosti i požrtvovanja, kojim su se i naši predji odlikovali, istim duho lojalnosti, kojim smo se podigli god. 1848. pod barjakom ustavne slobode za cjelokupno monarkije. Na glas Vašega Veličanstva svi ćemo se listom dignuti na oružje i natjeca se sa slavom svojih pradjedovah da izvršimo svoju sadanju misiju.

Prvobitno smo se obvezali na borbu s Turčinom, al opet smo spremni drage vol i sada na svaku žrtvu za cjelokupnost monarkije, koja nas zapane prema ostalim austri janskim zemljam. Nezahtievamo mi samo jednaka prava s njimi, već smo pripravni iz vršivati i jednake dužnosti. Ali više dužnostih nemožemo već podnositi, van ako nam j sudjeno, da žalostno propanemo. Ako je dakle prekomjerni teret, pod kojim sada ste njemo za obću monarkiju svakako potrebit, a mi molimo preponizno, da se naše pretežk brieme, pokle smo ga toliko viekovah mirno i strpljivo podnosili, naprti sada drugoj k joj pokrajini. Ta ni siromašni Žumberak i Marindol neleži na turskoj medji, nego kranjskoj, a Krajina varaždinsko-križevačka na ugarskoj, zato niti nehode na kordun, k ni vojnički komuniteti, u kojih stanuju sami nevojnici, i opet stoje pod vojničkom regulo — Neima dakle razloga, zašto nebi mogle i druge pokrajine taj vojni teret nositi, ako potrebit za carevinu.

Vaše Veličanstvo dostojalo se je u svom previšnjem prestolnom govoru od svibnja o. g. veliko-dušno ovako izjaviti: „tvrdo se držimo uvjerenja, da će slobod uredbe uz sdušno štićenje i izvodjenje načelah sve narodne ravnopravnosti, jednako svih državljanah pred zakonom i sudjelovanja narodnih zastupnikah kod zakonarstva, sp sonosno preobraziti „svu-koliku monarkiju.“ Milostivne ove rieči Vašega Veličanstva p tresle su dušom svakoga Krajišnika, i probudile nadu davno izgledane sretnije sudbine.

Sve bi se naše želje izpunile, kad bi se Vaše Veličanstvo dostojalo ove sv očevidno svim austrijanskim narodom namienjene rieči i na ubogu Krajinu podpuno protegnuti. Jer nam pojedinimi polašticami neće biti pomoženo; a postić ćemo vrhun sreće, kad se i kod nas zavedu slobodne uredbe, po imenu pako slobodne obćine; k se i na nas protegne načelo ravnopravnosti, i po njem ako krajiški narod dobije rav prava i dužnosti s ostalimi austrijanskimi narodi, to jest, ako se i kod nas odieli vojnič od gradjanskoga, te odredi primjerena kapitulacija i kontingent; kad dobijemo jedna zakone s braćom našom u provincijalu, i kad s njimi zajedno budemo sudjelovali k zakonarstva i uredjivali svoju zajedničku domovinu: jednom rieči, kad nam se op povrati naša stara konštitucija.

Preponizni i vazda vjerni zastupnici Krajine na saboru kraljevinah, Dalmacije, H vatske i Slavonije. U Zagrebu, dne 5. svibnja 1861. (Sliede podpisi).

(Rieš. čl. XXXVI.)

Br. 177.

Očitovanje kollektivno istupivših na 13. srpnja 1861. saborskih članovah.

Preuzvišeni gospodine bane!

Bezprimjerna u povjestnici saborah trojedne kraljevine dalm. hrv. slavon. nasrtanja i potvaranja, kojimi su njekoji izmedju zastupnikah naroda na ročećem sada u Zagrebu saboru, nehajeć za svetinju mjesta i važnost viećanja, u nas podpisane stranom osobno, stranom u obće opetovano zadirkivali, prestupiše u današnjoj saborskoj sjednici sve medje uztrpljivnosti, što ju dosele za volju obće svete svrhe naše dovoljno pokazasmo, pošto smo utišali u grudih naših svaku srčbu i strast nebratimskim tim postupanjem u nama probudjenu.

Povjestnica domovine naše zabilježit će — pa valjda i opravdat današnji naš postupak, — gdje radi nesnosnog napadanja ostavismo sabornicu; te će ga nazvati činom žalostne nuždo proiztičuće odtuda, što se sloboda mnienja pretnjami i sumnjičenjem uzbija, i što nepovriedimost saborskih članovah, koji sliepo nesliede jedno te isto političko mnienje, nikakove zaštite ni obrane neima. Postupak taj suditi će narod naš — nu mi se toga suda neimamo bojati!

Kad smo mi podpisani, stranom velikaši stranom zastupnici naroda na sadanji sabor prispjeli, bijaše nam prvo: da poslje tolikogodišnjeg stenjenja pod jarmom svojevoljstva jedan drugomu u susriet donosimo bratinsku ljubav, domorodno srce, poštenu volju i muževnu odvažnost. — Jedna bijaše iznad svega sveta svrha i težnja, a to bijaše ojamčenje ustavne slobode, državne samostalnosti i mile nam narodnosti. — Uz tu devizu svi smo bez iznimke vojevali, što naši u tom obziru držani govori dovoljno dokazuju, a i predlog, kojemu smo u pitanju odnošenja prama kraljevini Ugarskoj pristali, jasno svjedoči.

Što smo mi, držeći se stranom našeg uvjerenja, a stranom naročite volje naroda, koji nas iz svoje sredine ovamo na sabor poslà, garanciju ovih narodnih dragocienostih ograničenim i uvjetnim realnim sdruženjem sa kraljevinom Ugarskom postići nastojali, to bijaše dužnost naša kao poštenih ljudih, koji uvjerenje svoje nikomu za volju nežrtvuju, a uz to ni volju naroda svoga neprezirn. Nu odtuda nije podnipošto sliedilo pravo biediti nas izdajstvom domovine i sliepim orudjem tudjinstva; odtuda se nemože izvaditi a kamo li opravdati razlog, kojim nas je zastupnik kotara prečečkog govorom svojim od 10. t. m. identificirao sa strankom tobož radećom o propasti domovine; kojim nas je nadalje zastupnik novljanski govorom svojim od 12. t. m. ruglu izvrgo; kojim je napokon — da mnoge druge vredjajuće govornike nespominjemo — danas zastupnik kotara severinskog nas u očigled naroda i u odlučan čas, žigom zlobe i izdajstva ožigosati nastojao, veleći „da mi hoćemo, da još danas telegrafom po cielom svietu radostne raztrubimo, da narod hrvatski bezuvjetno u naručaj Magjarah hrli."

Uklanjajući se dakle tolikoj nepravdi, ozloglasivanju i nasilju, nepreostaje nam drugo, nego li da mandat naš, koji smo zastupnici naroda, položimo, i da se svi skupa povratimo u sredinu naroda, kojemu smo jedinomu za čine naše odgovorni, i koji će, ako uvažimo dosadanja naročita pojavljanja njegova — naš postupak jamačno odobriti.

Nu prije nego li to učinimo, polažemo jakostju ovog vlastoručno podpisanog prosvjednog pisma svečani prosvjed u ruke Preuzvišenosti Vaše, ogradjujući se proti svakom zlobnom i netemeljitom potvaranju, smjerajućem na osumnjičenje naše narodne, ustavne i slobodoumne težaje i namjere.

Ovom prenavedenom izjavljenju collektivni zastupnici sriemske županije grof Henrik Khuen i Jovan Živković još i iz toga razloga, dakle tim više pristupaju, što im je današnjim u pitanju odnošenja naše trojedne kraljevine prama kraljevini Ugarskoj, njihovu naputku protivno donešenim zaključkom saborskim svaki temelj oduzet, na kojem bi u daljem viećanju učestvovati mogli. U Zagrebu dne 13. srpnja 1861. Julio grof Janković, zastupnik kutinski; Nikola Taller, zastupnik grada Požege; Ivan grof Erdödy; — Stjepan Vuković, zast. Ivanečki; Theodor Gjurgjević, zast. grada Osieka; Sjepan grof Drašković; Lazar barun Hellenbach; Ferdinand Mekovec, zast. kotara varaždinskog; Marko Barabaš, zastupnik vinički; Šišman barun Ottenfels; Richard grof Sermage; Ladislav Modić, župan turopoljski; Ivan Thaller, zast. pleternički; Dimitrija Lončarević, zast daruvarski; Stjepan Pavleković, zast. turopolski; Miroslav grof Kulmer; Dragutin Jellačić, zastupnik kot. zagreb.; Ernest Filetić, zast kućevački; Stjepan Hervoić, zast. belski; Ladislav Árvay, zast. grada Osieka; Franjo Pinterović, zast. grada Osieka; Stjepan Gugler, zast. našički; Škender Tompak, zast. kot. vočinskog; Jovan Živković, žup. sriemske zast ; Heinrich grof Khuen, zast. žup. sriemske; Juraj barun Rauch; Hugo Marinović, zast. grada Osieka; Mio Košćec, zast. varaždinski; Tomo Milanković, zast. pakrački; Franjo Pogledić, zast. turopoljski; Koloman Bedeković, zast. varaždinski; Petar Horvath, zast. mihovljanski; Ljudevit Salopek, zast. kotara Osječkog; Levin barun Rauch, zast. stubički; Mirko Bogović, zast. grada Zagreba; Dr. Mirko Šuhaj, zast. grada Zagreba; Robert Zlatarović, zast. grada Zagreba; Aurel Kušević, zast. pokupski; Mirko Kovačević, zast. kot. crničkog; Miroslav Kraljević, zast. grada Požege; Gustav Knežević, zast. kot. valpovačkog; Gustav barun Prandau.

(Rieš. čl. XXXVII.)

Br. 178.

Podnesak grofa Julia Jankovića, kojim polaže čast saborskoga podpredsjednika.

Visoki sabore!

Pošto sam ja svoj mandat položio, i tako se u domovinu moju, kraljevinu Slavoniju povratjam, to mi je dužnost visokom saboru se, kao bivši podpredsjednik na povjerenju u mene stavljenom oviem se najuljudnie zahvaliti, i u visoku milost saboru preporučiti se. U Zagrebu dne 14. srpnja 1861. Visokog Sabora najpokorniji sluga Julio grof Janković s. r.

(Rieš. čl. XL.)

Br. 179.

Zapisnik saborskoga odbora za prošnje ddto. 22. svibnja 1861.

1. Zastupnici grada Kostajnice podnieli su u ime ciele obćine, molbu na visoki sabor trojedne kraljevine, tamo glaseću, i ovde pod ·/. priloženu: da ovaj visoki sabor kod Nj. Veličanstva našege premilostivoga kralja i vladara izposlovati nastoji, da ciela vojnička Krajina hrv.-slavonska zastupstva na saboru trojedne kraljevine zadobije.

Dočim je ovaj sabor svojom, iz saborske dne 1. svibnja t. g. 1861. držane sjednice, putem izaslanog odbora, njih c. k. Veličanstvu podnešenom predstavkom, ponjekoliko jur ovoj pravednoj molbi zadovoljio, a i nadalje sve svoje korake onamo uputio, da se braći krajišnikom sva ona politična prava i slobode podiele, koja jih po pravu to

božanskom to čovječanskon idu, i koja u hrv.-slav. provincijalu od pamtivieka obstoje i živu: to je ovaj odbor odlučio: da se ova molba grada Kostajnice na ugodno znanje uzme.

2. Gospodin Samuilo grof Keglević ponudja vis. saboru pod ·/. svoju iz 6492 knjig i više stotin manuskriptih sastojeću knjižnicu, na prodaj za cienu od for. 12,600 a. v.

Iz razloga, što ovaj predmet zasjeca u strogo znanstvenu struku, ko što pitanje o utemeljenju jugoslavenskog sveučilišta i akademije i jedno u drugim uzko skopčano; to mnije ovaj odbor: da se ova molba za pretresanje preda onomu posebnomu odboru, koji je izaslan, da izradi osnovu za jugoslavensko sveučilište i akademiju, da presudi vriednost ponudjene knjižnice, da se izjavi o potrebi iste za promicanje zemaljskih zavodah i da li bi se u takovom slučaju za novac, koji je za jugoslav. akademiju primešen, nabaviti imala, te da vrhu svega toga svoje mnienje visokomu saboru podnese.

3. Učiteljski sbor kralj. preparandije i glavnih gradskih učionah zagrebačkih moli, da se odbor iz sredine sabora za preustrojenje pučkih školah naimenuje i sa novim školskim odborom u porazumljenje i dogovor stavi.

Uvaživ temeljitost ove molbe mnije odbor: da se ova molba ili bolje rekuć predlog za preustrojenje pučkih učionah, onomu odboru za uvaženje i pretresanje predade, koji je izaslan da izradi osnovu za jugoslavensko sveučilište i akademiju.

Jo. Vranyczany s. r. izvjestitelj. Stojanović s. r. n. predsjed.

(Rieš. čl. CIX i CX.)

Br. 180.

Predlog narod. zastup. grada Koprivnice Jurja Vukovića i Slavoje Kosa: da se vojnička Krajina ukine, te da se onda gradu Koprivnici vrati 8 selah i „allodium militare," a napokon da se oslobodi od plaćanja „Freischützen-Aequivalenta."

Preuzvišeni gospodine bane, visoki sabore!

U nesretno doba uvedene kroz područje sl. i kr. grada Koprivnice krajine varaždinsko-gjurgjevačke oduzeta su istomu gradu osam sela: naime Ricke, Jagnjedovec, Bakovčica, Glogovec, Borovljani, Plavšinec, Vladislav i Hlebine sa k tome spadajućimi oranicami, livadami, vinogradi, i šumami bez ikakvog za toliki kvar nadomještenja tim preogromnim bremenom, da gradjani i žitelji koprivnički većjom stranom u području tome svoja djedinska i pradjedinska dobra posjedujući od oviuh ne u blagajnu koprivničku, već u regimentsku preko 1600 for. i izvan toga gubitak jošter 534 for. 30 kr. b. v. svake godine pod imenom nekakvog „Freischützen-Aequivalenta" tamo plaćati moraju.

Nuz neizmjerni ov gubitak uvukla se je ona nepravda, što gradjani i žitelji koprivnički ne samo što su čitavog prava svog na drvarinu, paševinu i žirovinu sasvim lišeni; većma svuda na okolo sa vojničkum stražum i stražalnicama tako obkolišani nalaze se, da si nijedan iz lastovitog svog kolinjaka bez „Anweisunge" nit kolca odsjeći nemože i nesmije.

U orobljenom i nevoljnom ovom položaju vapijući za pravdum i pravicum grad koprivnički popeo se je do prestolja blažene uspomene carice i kraljice Marije Teresije sa svojom molbom; — al za plakat! dobio je tu nemilu odluku: da, ako li grad Koprivnica se neumiri, i šta jošter tražio bude, će i ono izgubit, šta mu je preostalo. — Sa time podjarmljen grad čamiše u svojoj nevolji većma od stotin godinah, — po izminutju kojeh liek svoj tražiše kod sakupljenih stališah i redovah u saborih ugarskih; — ali i odanle sa

praznom nadom uviek „ad feliciora tempora" tja do 27. siečnja 1840. br. 1669/149 kada Njegovo Veličanstvo na podnešenu sebi u tom predmetu molbu milostivo pred sakupleni SS. i RR. ugarskog sabora izrazit se je dostojalo „Exhibitum per civitatem Kaproncensem in merito praeexposito recursum sub pertractatione constitui, — circa hanc accelerandam suam Majestatem benigne providisse" dostajalo, odrinut bijaše.

Ali jošte nit sa otim najvišjem obećanjem, nit pako sa molbom, koju je grad Koprivnica u istom predmetu dne 6. srpnja 1848. visokomu saboru trojedne kraljevine ove podnieo, očekivani liek dobio nebi. — Zato pokorno podpisani viseki šabor od strani svojih komitentah opetovano najsnižnije mole: da se 1) vojnička granica što skorije ukine, i po ukinutju njezinom gore imenovena sela u svojem obsegu gradu koprivničkomu cielokupno povrate; 2) do tog pako vremena, da se zemljjišta sva, koja pod imenom „Allodium militare" kao poslednih vremen sa grabežlivom rukom gradu ovome oduzete, nazivaju se, odmah odstupe, i u starodavno svoje pravo, uživanja naime drvarine, žirovine i pašarine, kao i pobiranja od tiuh dobarah za stran svoje domaće blagajne štibre, sa neodvlačnim ukinutjem iz gradskog sa silum otetog područja, sagradjenih stražalnic i stražanah grad ov uvede, i 3) da se isti grad ov od naplaćanja gjurgjevačkoj pukovniji tog „Freischützen-Aquivalenta" u godišnih 534 for. 30 kr. b. v. sastojećeg teda negda oslobodi — iz sledećih temeljitih razlogah, i to glede prve i druge točke:

Jerbo Ljudevit I. blažene uspomene kralj ugarski, dalmatinski, hrvatski i t. d. godine 1356, u mjesecu studenu glede prostranijeg svog obsega sa izdatom poveljom svojom grad Koprivnicu nazvao je za glavni grad, te ga je nadario sa istima poveljama, kojima i grad Grčke-gorice zagrebačke, — koje povelje potvrdiše u svima točkama sjajni kraljevi Sigismund, Matijaš, Ferdinand I, Maximilijan i ostali.

Glede treće točke: Pošto gjurgjevačka pukovnija kroz toliko sto godinah od otetog krivično preko 15 hiljadah jutarah štibru, koja svake godine već na od 1600 for. srebra iznosi, bez obzira pravednog tiuh zemljišt gospodara je pobirala, i u svoju blagajnu spravljala, a jošter k tome prava uživanja drvarine, žirovine i pašarine sasvim bi zabranila. U Zagrebu na dan 13. srpnja 1861. Preuzvišenosti Vaše i visokog sabora najpokorniji sluge: Juraj Vuković, s. r. zastupnik naroda od municipija grada Koprivnice. Slavoje Kos, s. r. to isto.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 181.

Ustmeni predlog zastup. narod. Eugena Kvaternika:

Da bi se obzirom na to, ako bi sabor ovaj, bilo ma iz kojeg uzroka ili povoda, za vrieme izmedju glasovanja o načelu pitanja „odnošenja ovih kraljevinah prama Ugarskoj" i izmedju glasovanja o cielom zakonskom predlogu na neizviestno vrieme posredno ili neposredno odgodjen ili razpušten bio, te mu se tako mogućnost daljnje razprave o specijalnih člancih i izpravcih, prepriečila; jošte prije glasovanja zaključkom ustanovilo: da se u slučaju takove odgode ili razpusta sve za ništetno i kao neučinjeno smatrati imade.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XLII.)

Br. 182.

Izviešće saborskoga odbora glede sisačkoga mosta i podieljene u tom obziru Guidi Pongracu povlastice.

Pošto si je ovaj odbor za predsjednika prečastnoga gospodina Janka Pavlešića kanonika i predstavnika prvostolne crkve zagrebačke ujedno saborskoga člana — a za izvjestitelja gosp. Franju Lovrića trgovca sisačkoga, takodjer saborskoga člana jednoglasno izabrao, uzeo je u pretres upitni predmet, te pregledavši dotične ovamo zasjecajuće, kod visokoga kraljev. dalm.-hrv.-slav. namjestničkoga vieća nalazeće se spise uvjerio se jest, da je gradjenje napomenutoga mosta, jedna skoro kroz pol stoljetja, ne samo žiteljah i trgovacah sisačkih nego takodjer mnogih trgovacah i putnikah ovih kraljevinah kao i inostranacah, vruća želja, smjerajuća ne samo na korist jedne i druge strane Siska već i čitave domovine u obziru komunikacije, prometa i trgovine; uslied kojih željah i opetovanih — još god. 1818. započetih — molbah, opetovane kraljevske i c. kraljevske gradjanske i vojničke komisije, kao što ona god. 1834. pod predsjedničtvom preuzvišenoga g. Franje Ürmeny-a za onda upravitelja riečkoga kao kralj. povjerenika, — zatim 13. i slied. danah kolovoza 1856. pod predsjedničtvom velemožnoga gosp. Antuna Rubide Zagorskoga c. kr. savjetnika namjestničtva hrv.-slavonskoga, i napokon pod predsjedničtvom velemožnoga gosp. Mojsie Baltića c. kr. savjetnika namjestničtva hrvatsko-slavonskoga dne 6. i sledećih danah mjeseca kolovoza 1860., potrebu gradjenja upitnoga mosta za temeljitu priznadoše, i budući to gradjenje, niti prečastni prvostolni kaptol zagrebački pravo prevoza preko Kupe posjedujući, — niti visoki erar, niti napokon vojnička uprava preuzeti nehtjede, — napokon sa veletržcem zagrebačkim g. Guidom Pongracom, stranom u Sisku mjesto za sagradjenje mosta konačno opredieljeno, stranom kod vis. namjestničtva hrv.-slav. uz odobrenje takodjer žiteljah i trgovacah sisačkih, tarifa mostovnih pristojbah uslovljena i napokon dne 5. ožujka 1860. (uz pregledanu i odobrenu po graditeljstvenom ravnateljstvu mostovnu osnovu kao i 80,000 for. a. vr. iznašajući troškovnik,) gradjevni ugovor sa poduzetnikom dotično povlastjenikom g. Guidom Pongracom sklopljen a sa odpisom vis. kralj. dalm.-hrv.-slav. dvorskoga dikasterija od 27. svibnja 1861. br. 974 odobren jest, uslied kojega ugovora sa dodatnimi članci i na tom temelju izdane dne 6. srpnja 1861. po vis. kralj. dalm.-hrv.-slav. namjestničkom vieću u Zagrebu istomu poduzetniku povlastice, imao bi ovaj most po izminutju 50 godinah državi — dotično sada trojednoj kraljevini — bezodštetno u dobrom stanju pripasti.

Odbor dakle ovaj scieni i predlaže visokomu saboru trojedne kraljevine izdanu gosp. Guidi Pongracu povlasticu na pobiranje mostovnih pristojbah i dotičnu tarifu, blagohotno odobriti, te na to odnoseći se, po ovom odboru sastavljeni ovdi pod ·/. priloženi članak primiti. Janko Pavlešić s. r., predsjedn. odbora. Fr. Lovrić s. r., izvjestitelj odbora.

·/. **Članak.** O uzakonjenju povlastice veletržcu zagrebačkom Guidi Pongracu na sagradjenje mosta preko Kupe u Sisku i na pobiranje mostovine na 50 godinah izdane.

§. 1. Podieljena na 50 godinah veletržcu zagrebačkom Guidi Pongracu na temelju ugovora pod 5. ožujkom 1860. medju obstojavšom državnom upravom i povlastjenikom sklopljenog i ovomu pod 4. srpnja 1861. dodatih nadoknadnih članakah povlastica za pobiranje mostovine na mostu po povlastjeniku o svojem trošku preko Kupe medju gradjanskim i vojničkim Siskom sagradit se imajućem, pripoznaje se ovim zakonskim člankom i prima se pod saštitu domaćih u trojednoj kraljevini valjanih zakonah.

§. 2. Odobrava se sliedeća tarifa, polag koje će se mostovina platjati imati birati moći: 1) od osobe preko mosta prelazeće 1 novč.; 2) od osobe stvari kak rukuh, na glavi ili na ledjih noseće 2 novč.; 3) od tačkih bez razlike tovara 3 r 4) od dvokolicah 5 novč.; 5) od svakog komada tegleće upregnute marve 20 novč od svakog komada velike tjerane marve 6 novč.; 7) od svakog komada male tjerane 4 novč.

§. 3. Osobe, u nedjelju i svetke za vrieme službe božje i na svrhu prisut vanja kod iste, zatim poradi drugih crkvenih obredah i pohadjanja učionice preko prolazeće, oslobodjene su od plaćanja mostovine.

Od kolah natovarenih preko mosta prelazećih, plaćat će se, ako se u vre od 24 sata prazna natrag vrate, samo polovica u članku 2. pod točkom 5. nazn pristojbe.

§. 4. Dok Guidi Pongracu podieljena povlastica trajala bude, ostaju svi pr koji će u pogledu oslobodjenja i povlasticah za prelaz preko državnih mostovah obs i za most u Sisku po povlastjeniku sagradjeni u punoj valjanosti.

§ 5. Budući je napomenuti pod prvim §. ugovor još prije povratjenog nam višnjom diplomom od 20. listopada 1860. ustava utanačen, te se u njem nalaze izı napominju oblasti, koje se ustavnosti i samoupravi ove trojedne kraljevine protive, ovim izjavljuje, da se pod rečenimi izrazi i oblastmi razumievat imadu samo one koje zahtjevu ustavne samouprave odgovaraju, dosljedno tomu i imenom države nije d no trojedna ova kraljevina naznačena, a time svaka korist i svaka šteta, koja bi ugovora na državu spala, spasti će na ovu trojednu kraljevinu.

§. 6. Budući je prvostolni kaptol zagrebački u svrhu sagradit se imajuć istom mostu vodećega druma i potrebitih sgradah, zemljište od 705⁴/₆ □ hvatih od ka gospoštini Sisak spadajućega vrta, obćini Sisačkoj pod tim uvjetom bezplatno ust da od svakog drugog bilo za gradjenje ili planiranje istoga druma potrebnoga pri gospoština Sisak prosta bude, to se otaj poklon prvostolnog kaptola u znak priznan strane ovog sabora u ovom članku naročito napominje. Predloženo po saborskom o ad hoc, u savezu sa dotičnim zapisnikom od 8. srpnja 1861. Janko Pavlešić predsjed. odbora. Fr. Lovrić s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXII

Br. 183.

Ustmeni predlog narod. zastup. Josipa Vranicany-a:

O naredbih, koje bi sabor troj kraljevine u pogledu kollektivno izstupivših n srpnja saborskih članovah učiniti imao, bi sa izpravci nar zastup. Adolfa Vebe Josipa Vuščića:

(Primljen i rieš. čl. XXXVII

Br. 184.

Predstavka sl. i kral. grada Varaždina ddto. 22. svibnja 1861. o re laciji Drave, i to od Osieka do Varaždina.

Visoki zemaljski sabore!

Uvidivši grad Varaždin one koristi, koje bi obćenje na Dravi za skopčanje ži banatske sa zapadnimi zemljami, imenito sa Koruškom i Tirolom itd. u trgovačkom i

spodarstvenom obziru, doprinele, podnelo je ovogradsko vieće još u mjesecu listopadu 1858. god. na visoko c. kr. financ. ministarstvo predstavku, da bi se Drava od Osieka do Varaždina uredila, i za plovitbu sposobna učinila, koja visoka oblast predmet ovaj kao velevažnu potreboću takodjer i uvidiše, jerbo se je izjavila: „da dotaciu, koju je Njegovo c. kr. apostolsko Veličanstvo za uredjenje plovitbe na Dravi za upravnu godinu 1859. dozvolilo, za istu upravnu godinu potrebita sredstva nepruža, da će se ipak ona tehnička načela, koja će se kod izradjenja osnove za uredjenje Drave za plovitbu u naznačenoj daljini, i kod izvršenja u tu svrhu potrebitih radnjah morati u obzir uzeti, naknadno ustanoviti, za da se u svoje vrieme, čim to imana novčana sredstva dopustila budu, izvršenje preduzeti uzmogne;“ kako je u ostalom poznato, jest visoko državno upraviteljstvo uredjenje Drave u pravcu od Osieka do Legrada jur već odredilo, dočim ipak glede onoga komada od Legrada do Varaždina do sada ništa učinjeno nije, a upravo ovaj veoma raztrgani dio Drave morao bi se ne samo iz trgovačkih i prometnih, već ponajviše iz gospodarstvenih obzirah za uredjenje kao najsilniji predložiti, jer kako je jur ovdašnje c. kr. graditeljstvo dne 5. i 14. svibnja 1858. obstojavšoj c. kr. županjiskoj oblasti Varaždinskoj službenim izviestjem predložilo, jest neobhodno potrebito, da se dalnja uništenja, koja ova velika rieka kod visoke vode posjednikom zemljištah kroz raztrganje i razorenje prouzrokuje, preprieči.

Povodom time usudjuje se pokorno podpisano vieće gore navedenu od dana do dana sve više i brže rastuću nepovoljnost opetovano napred staviti i visoki zemaljski sabor najučtivije zamoliti, da svojem posredovanjem kod vis. dvorskog dikasterija blagonaklono izposlovati udostoji, da će se uredjenje Drave u pravcu od Legrada do Varaždina kao veoma nuždno i za cielu kraljevinu koristno preduzeti iz sledećih razlogah:

a) Kroz pravilno uredjenje i priredjenje Drave za plovitbu u pravcu od Legrada do Varaždina bi se sigurno više tisućah ralih zemljišta za porabu obrazovanosti zemlje i odnosno na korist kraljevine kroz ojačanje porezne sile dobilo, ako se u obzir uzme, da je ova rieka od 50 godinah samo od ovogradskog područja do 300 jutarah najboljih zemaljah razorila, i tako zemaljskoj obrazovanosti sasvim oduzela.

b) Drava imade i u istoj sredini ljeta dovoljnu visinu vode, koja je za uzdržanje uredne plovitbe sa parobrodi posve sposobna, osobito ako se rieka ova pravilno uredi i njezin raztrgani tečaj usredotoći i u jednu strugu sakupi, a kroz to bi se trgovina i obrtnost, koje su, kako je poznato u veoma nepovoljnom stanju, sigurno podići, i tako blagostanje Hrvatske nefaljeno poboljšati moglo.

Na ovom pravcu naime od Legrada do Varaždina, koji u daljini 5 miljah iznaša, plove navadno splavi i plosnate ladje i dosižu dubljinu od 24 do 27 palacah. Najnižja visina vode imade izmed 1 do 2 hvata dubljine, te bi se samo na četiri mjesta, gdje se voda u više trakah dieli, za usredotočenje vodenog korita ili struge, da za parobrodarstvo sposobnost dobije, moralo pravilno uredjenje preduzeti.

c) Grad Varaždin sa pučanstvom od 10,000 dušah, leži blizu rieke Drave, te je za trgovinu veoma sposobno mjesto, skopčano s jednim dobro sagradjenim velikim drvenim mostom sa Medjimurjem i ujedno sa Štajerskom; posjeduje u ostalom u izobilju od vatre sigurnih skladištah za trgovinu, od svake vrsti robe i proizvodah, i je za izlaznu točku pomenute plovitbe već i s toga prikladno, jerbo se iz njega skopčanje sa Kanižko-Mariborskom željeznicom kroz jedan jedva $^3/_4$ milje dugački željeznički ogranak bez prevelikih troškovah izvesti može.

Grad ovaj uzprkos sviuh njegovih mnogovrstnih molbah nije usljed izreke visoke vlade stranom takodjer iz osobnih privatnih koristih u užji savez sa gore navedenom željezničkom prugom stupiti, a usljed toga niti vlastite željezničke postaje dobiti mogao, već mora za odpravak svojih dobarah čakovačku zeljezničku postaju upotrebiti, k tomu ima cesta od Varaždina do tamo jako nejednaki i neshodni pravac, a ovo nerazmjerje izisikuje takodjer sgodniji savez, koji bi kroz parobrodarstvo proizaći mogao.

d) U Varaždinu mogu se posve blizu erarialnoga mosta i to na obedve obale izkrcališta podići i za brodarstvo upotrebiti, bez da bi pogibelji poplave izvržena bila.

e) Grad Varaždin sačinjava središte med trima krunovinama, Štajerskom naime, Ugarskom i Hrvatskom, koje je sposobno, ako se inače na blagostanje Hrvatske obzir uzeo bude, s vremenom željeznicu za skopčanje Ugarske s Hrvatskom i Dalmacijom, to jest iz Varaždina preko Bele u Zagreb a odanle u Rieku oživotvoriti Željeznička pruga prolazila bi kroz cielu kraljevinu, te bi upravo za Hrvatsku ne samo u trgovačkom, već osobito u narodno-gospodarstvenom obziru od neizmjerne koristi bila.

f) U Ivancu niti $1^{1}/_{2}$ sata od Varaždina udaljenom nalaze se sloji kamenitog uglevja, te se je za dobitak istoga uglevja već i družtvo sa znamenitimi sredstvi tamo ustrojilo, i na koliko se čuje, moglo bi se toga ugljevja (a ponešto i zinka) na milijune centih dobavljati, ako bi se prilično jeftino tovarenje i prevažanje k željeznici izvesti, i tako s köflačkima nabaviteljima ugljena natjecati moglo.

Ako bi se parobrodarstvo u Varaždin i time skopčana krilna željeznica oživotvorila, onda bi i ovaj novi proizvod Hrvatske bolju prodaju stekao.

Nakoliko se je nadalje iz vjerodostojnih izvorah doznalo, sklopilo se je u pogledu uredjenja Drave jedno privatno družtvo uz sudjelovanje dunavskog parobrodarskog družtva i osiečke trgovačke komore, koje u svrhu uredjenja Drave od Osieka do Legrada potrebita novčana sredstva državi na neopredeljeno vrieme predplatiti hoće, te se je sa Kanižko-Mariborskim željezničkim družtvom u tome jur sjedinilo, da se pridruženje ovoga vodenoga puta sa željeznicom tako izvede, da se od Legrada do Kakonja, Mura za parobrodarstvo upotrebi, a od Kakonja do Kotoribe krilna željeznica za skopčanje sa Kanižkom željeznicom sagradi.

Takovi sasvim proti narodno-gospodarstvenim interessima Hrvatske namjeravani postupak zaslužuje, da se na njega osobito i tim više pozornost obrati, jerbo je hrvatska i onako kroz u najnovije doba činom proizvedeno odcieplenje Medjimurja i ujedno kroz izključenje željeznice nefaljeno i ono malo izravnog saveza sa trgovačkom linijom izgubila.

Dočim se indi ova cieloj kraljevini štetonosna okolnost visokom zemaljskom saboru do znanja stavlja, usudjuje se ovo vieće ujedno smjerno moliti, da kod višjeg mjesta blagonaklono izposlovati blagoizvoli, da se glede ovog predmeta za vrieme kroz odborno izvidjenje točno osvjedočenje pribavi i zlo ovo, iz kojega trgovačko-političkim i narodno-gospodarstvenim interessima Hrvatske pogibelj prieti, odstrani i preprieči.

Prepuštajući ostala razboritosti i domorodnoj ćuti visokog zemaljskog sabora, molimo ovaj naš predlog u blagonaklono uvažcnje uzeti. Sa dostojnim počitanjem ostajemo.

Dano iz javne občinske sjednice dne 22. i sliedećih danah mjeseca svibnja 1861. u Varaždinu držane-visokog sabora najpokorniji sluge vieće: sl. i kr. grada Varaždina. Izdade Slavoljub Kušter, vel. bilježnik.

(Rieš. čl. CIX. i CX.)

Br. 185.

Zakonski predlog biskupa bosansko-djakovačkoga i velikog župana virovitičkoga Jos. Jur. Strossmayera o zaštiti sbora i kaptola sv. Jerolima u Rimu.

Visoki sabore!

Poznato je, da naš narod ima u Rimu od god. 1453. sbor sv. Jerolima, komu god. 1589. veledušjem pape Siksta V. pridružen bijaše kaptol sborni istoimeni, u kom samo svetjenici potekši iz našega naroda, rodjeni u trojednoj kraljevini ili u Bosni, imadu právo na kanonička dostojanstva.

Ovaj sbor posjeduje u Rimu krom sjajne i najodličnijimi umotvori nakitjene crkve više liepih kućah, kojih dohodci namienjeni su troškom sbornim i kaptolskim, a jedan dio istih imao bi se naskoro posvetiti odgojivanju njekoliko naših mladićah.

Nu u sadanjem političkom metežu zavladavšem u Italiji moglo bi se dogoditi, da rečena imovina sbora sv. Jerolima dodje u neprijateljske ruke, ko što koncem prošloga vieka bje došla u ruke francezke.

S toga nižepodpisani uvažujući, da zavodi, koji su pod zaštitom naroda, sjegurniji jesu od onih, koji pripadaju pojedinim sborom, predlaže, da bi visoki sabor izvolio sbor i kaptol sv. Jerolima u Rimu uzeti pod svoju zaštitu sliedećim člankom:

Sabor trojedne kraljevine uzima u svoju zaštitu sbor i kaptol sv. Jerolima u Rimu sa svom imovinom njegovom, te se naprama istom dragovoljno podlaže svim dužnostim zaštitnika. U Zagrebu dne 15. srpnja 1861. Strossmayer, s. r. biskup i veliki župan.

(Rieš. čl. XXXIX.)

Br. 186.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo, kojom se zakonski članak o zaštiti sbora i kaptola sv. Jerolima u Rimu kralj. potvrdjenju podnaša.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju naš premilostivi!

Ima tomu već više od četiri vieka, što se je iz raznih stranah domovine naše, a ponajglavnije iz Dalmacije s nabožnih, znanstvenih i umjetničkih svrhah toliko množtvo ne samo pojedinacah, nego i cielih porodicah naselilo u Rimu, da stanujući tamo u posebnom predjelu grada sačinjavahu vlastitu narodnu zajedinu, poznatu pod imenom „obćine naroda ilirskoga ili slavenskoga." Videći tim suplemenici naši, kako mnogi drugi narodi imadu u Rimu za svoje hodočastnike i ine siromašne prihodnike narodno hospitale, zaželiše, a oko godine 1450. namisliše i oni, kako će u starom siedu kršćanskih svetinjah i svakoga drugoga znanja i umienja oskudici i svakovrstnim nevoljam neimućnih ili čim god postradavših putnikah naroda svoga doskočiti blagodatju sličnoga narodnoga pristaništa, gdje bi u tudjem svietu i udaljen od zavičaja svoj svoga naći, svoj svome bratinsku pomoć pružiti mogao. Dočuv za tu namjeru narodne naše obćine papa Nikola V. ne samo što ju odobri, nego i godine 1453. na maloj luci rieke Tevera ili tako zvanoj Ripetti pokloni sunarodnikom našim zapuštenu crkvicu sv. Marine, da si na tom mjestu sagrade hospital i crkvu sv. Jerolima, pokrovitelja dalmatinskoga. To je bio zametak i prvi pojav ilirskoga ili slovinskoga sbora sv. Jerolima u Rimu (Congregatio illyrica S. Hieronymi). Oporučnimi zapisi, znatnom

podporom u Rimu preminule Katarine kraljice bosanske, Dalmatinca Fontina de Valle i ii dobročiniteljah s vremenom se je povećavao hospital a poljepšavala crkva sv. Jeroli Kadno je pako papa Innocenc VIII. god. 1486. rečenomu hospitalu darovao mnogo zemlji oko crkve sv. Jerolima, i dopustio, da si na njem tako sbor u svojoj skupnosti, kao i ini pojedini članovi naroda našega u Rimu živući mogu graditi kuće, podigoše se u strani grada ciele ulice, koje budući ih sagradio i u njih stanovao čisti naš narod, zad biše i sačuvaše do danas svoje slavensko ime: Via Schiavona, Vico dei Schiavoni, — isti sbor steče uslied papine dozvole više kućah, od kojih u ovaj par njih dvanaest pos duje kao zajedničku svojinu. Za shodnije uredjenje sbora budu mu god. 1541. novi stat podieljeni, a god. 1566. povisi Pio IV. crkvu sv. Jerolima na čast titularne, od kada vaz jedan od stožernikah nosi naslov iste naše narodne crkve, a tim je taj stožernik i crkv svemu s njom skopčanomu zavodu pokroviteljem.

Sbor i crkva sv. Jerolima u Rimu štuju ipak kano najvećega dobročinitelja svc slavne uspomene papu Siksta V. Veliki ovaj muž, po lozi našinac iz dalmatinske Kruši opominjući se, da mu u žilah teče krv slovinska, bijaše svedjer priklon narodu našemu osobito skrbljiv za svaki boljetak i napredak hospitala i crkve sv. Jerolima, koje je jo bivši kardinalom i naslov nosio. On dade god. 1589. uz hospital ilirski u mjesto star neugledne iz temelja sagraditi veleljepnu crkvu na ime sv. Jerolima, i uresit ju krasn slikarijom, a da se u toj našoj narodnoj crkvi i služba Božja narodu dolikujućim dost nim načinom vršiti može, pečatnicom „Sapientiam Sactorum“ od 1. kolovoza 1589. u melji uz istu crkvu narodni kaptol, sastojeći iz arcipopa, šest kanonikah i četiri djaka, c rediv, da kanoničke časti mogu zadobiti samo sinovi naroda slovinskoga narodnomu svo jeziku vješti. Pošto se je kasnije porodilo pitanje: tko se sve pod imenom naroda slov skoga ili ilirskoga razumievat imade? bje god. 1654. odlučeno, da se pod tim imen prema sboru i kaptolu sv. Jerolima imadu razumievati samo žitelji iz Dalmacije, Hrvats Slavonije i Bosne, te da se samo na ove protežu i blagodati hospitala, sastojeće u tc da svaki prihodnik iz napomenutih pokrajinah ima u hospitalu tri dana bezplatno sta hranu, na dulje vremena uz vrlo jeftinu cienu, a u slučaju bolesti potrebitu poslugu i nje

Jošte nam je spomenuti, da je god. 1608. sbor svoj hospital na novo prostrar sagradio, a pošto su prigodom velike trešnje god. 1811. njeki zidovi crkve sv. Jeroli popucali, bude ista crkva troškom sbora i kaptola popravljena, te toli izvrstnom i milov nom slikarijom ukrašena, da se u tom pogledu s njom u istom Rimu težko ikoja drı crkva iztakmiti može. U najnovije vrieme, naime god. 1858. bude veledušnimi darovi l vatsko-slavonskih biskupah, dobrovoljnimi prinesci sabranimi po našoj domovini i podpor sbora sv. Jerolima na hospitalu nadogradjen jošte jedan sprat, i uredjeno više sobah pristojan doček i prebivalište dostojanstvenikah i inih odličnih licah naše domovine. U i vrieme ustupio je sbor pravo svoje imenovati kanonike u kaptolu sv. Jerolima biskup hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim, koji će to pravo redomice izvršivati; a zajedno je sbor odlučio, da će o svom trošku, a pod nagledom kaptola uzdržavati kroz 4—6 godir za sada jošte po četiri mladića iz naše otačbine, koji bi se u Rimu mudroslovne, bog slovne ili po mnienju dotičnih biskupah druge višje nauke učili, a svršiv je kući se vral Što ovo posljednje jošte u život stupilo nije, ima se jedino pripisati poremećenomu i n izvjestnomu stanju u talijanskih pokrajinah.

Vaše Veličanstvo! Iz navedenih crticah o postanku, razvitku i sadanjem stanju il skoga sbora i kaptola sv. Jerolima u Rimu blagoizvolit će Vaše Veličanstvo premilosti razabrati, da su s ovimi zavodi, kojih su se mnogi članovi kao crkveni glavari, spisat i umjetnici dično proslavili, za narod trojedne kraljevine skopčane najsladje uspomene

prošlost, a mnoge nade za došast. Narod naš ima dovoljnih razlogah, da pomenute zavode u Rimu smatra kao dragocjenu baštinu, primljenu na uživanje od otacah svojih s tim nalogom, da ju nepovriedjenu i neumaljenu čuva, brani i prenosi na potomstvo; da je smatra kao plemenitu narodnu naseobinu, s kojom je domovina naša u neprestanom i neposrednom doticanju i obćenju sa stolicom kršćanske civilizacije; da je smatra kao razplodište kakovo, iz kojega se imadu po domovini našoj presadjivati plemenite mladice, štono bajno rastu na brižljivo u Rimu gojenom stablu kršćanskih kriepostih, svih znanostih i umjetnostih, da je napokon smatra kao poslanstvo kakovo, kojemu je i ta trudna al liepa zadaća zapala, da po mnogih rimskih knjižnicah i pismarah čuvane književne i poviestne spomenike našega naroda i domovine se tičuće iz zabiti svoje iznese na vidjelo, te tako razsvietli mnogi jošte mračni, a izpuni mnogi jošte prazni list narodne naše poviesti.

Prepokorno podpisani sabor trojedne kraljevine kao vjeran tumač narodnih čuvstvah i budan čuvar narodnoga blaga osieća ne samo živu želju, nego pripoznaje i svoju strogu dužnost, da od svoje strane, koliko može, doprinese na uzdržanje i sačuvanje sbora i kaptola sv. Jerolima u Rimu. No to isto državstvo nalaže saboru ovomu dužnost, da narodni ovaj zavod od svake pogibelji, koja bi promjenom političkih i socialnih odnošajah nastati mogla, obrani i za opredieljenu svrhu nepovriedjen sačuva.

Budući pako uvjeren sabor ovaj, da su zavodi, stojeći pod zaštitom cieloga naroda, mnogo sigurniji, a imovina im više obezbiedjena proti samovolji i nasilju, nego li onih, koji pripadaju samo pojedinim sborom: s toga je isti sabor u svojoj 45. dne 20. srpnja t. g. obdržavanoj sjednici odlučio: sbor i kaptol sv. Jerolima u Rimu primiti pod svoju zaštitu i preuzeti naprama istim dužnosti zaštitnika, a tu svoju odluku izrazio ovdje pod ·/. smjerno priloženim saborskim zaključkom.

Vazda vierni sabor trojedne kraljevine polaže ovaj svoj zaključak o zaštiti sbora i kaptola sv. Jerolima u Rimu na koljeno Vašega Veličanstva, preponizno moleći, da mu Vaše Veličanstvo svojom previšnjom potvrdom zakonitu silu premilostivo podieliti blagoizvoli.

Iz sjednice sabora trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije držane u Zagrebu dne 20. srpnja 1861. Vašega c. k. apoštolskoga Veličanstva prepokorni podanici: Sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. XXXIX.)

Br. 187.

Predstavka županije virovitičke ddto. 1. srpnja 1861., kojom pozornost sabora svraća na to: što Nj. kralj. Veličanstvo u previšnjem predlogu od 14. ožujka 1861. kraljevine Hrvatsku i Slavoniju nazivlje „nasljednimi kraljevinami.“

Visoki sabore!

Visoko kraljevsko namjestničko vieće dostavilo je pod 4. travnjem 1861. br. $^{1}/_{1}$ ovoj županiji odpis, kojim se vrieme djelovanja visokog kraljevskog namjestničkog vieća do znanja stavlja, iz koga je odpisa skupština ove županije sa ne malim udivljenjem uvidila, da se Njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo naš kralj do sad nečuvenim naslovom za ove zemlje „nasljedne kraljevine Hrvatska i Slavonija“ služi.

Budući da se Njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo za vrieme obstojavšeg našeg starog ustava, koji nam još ni polovinom povraćen nije, glede ovih kraljevinah navedenim naslovom služio nije, a skupština ove županije pravničkog zakonitog razloga k upotreblja-

vanju tog promjenutog naslova uvidjeti u stanju nije, to je naravna posljedica da se povadjaju, prem možda i sasvim neosnovane, sumnje, da se počinje težiti ove kraljevine sa njemačko-slavenskim provincijama u ravnost dovesti.

Za prepriečiti svako nesporazumljenje i za nepokvariti tek na nestalnim tracima rujne zore njihajuće se povjerenje, utiče se skupština ove županije Tebi visoki sabore! zaštitniče i obrambo naših ustavnih pravah! sa smjernosti podnešenom molbom, da bi na dotičnim najvišjim miestima radi do sad nečuvenog upotrebljavanja naznačenog naslova shodna razjasnenja potražiti, te u tom predmetu zaključak s našim ustavom slagajući se donieti blagoizvolio. Dano iz glavne naše 1. i sliedećih danah mjeseca srpnja 1861. u Osieku obdržavane skupštine. Skupština županije Virovitičke.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 188.

Molba slavensko-evangjeličkog crkvenog sbora u Pešti, da bi mu sabor troj. kraljevine za sagradjenje crkve 25 tisućah forintih uz podpunu sigurnost uzajmio.

Slavný Sněme! Vysoce Důstojní, Vysoce urození Páni, Páni velmožové obojího řádu a Zástupcové národu!

U prostřed přetěžkých ale slavných bojů Vašich národno-vlasteneckých, račtež přijati laskavě i menšího významu prosbu, s kterou se k Vám utíká jeden evangelicky sbor slovensky v Pešti, založený před 40 lety blahé památky Janem Kollárem, — nyní ale u hrobu blízkého zahynutí se nacházející, u hrobu od spoluvlastenců našich Maďarů z národní nenávisti jemu od dávna kopaném a již již vykopaném.

S třesúcí rukou psali by sme řádky tyto, by nás tajno bylo i nám společné heslo pobratinského národu Horvatského, kteréž jest „vzájemnost.“ My Slavjani jsme národ z narodů. Sláva Bohu uznáváme se již všickni vzájemně, jedněmi ústy vyjnávajíce: „Náš je i Hus i Nepomuk i Cyrill, náš je i Nestor z mníchů pravoslavných, i Krasicky z biskupů katolických, i Komenský z nejvyšších spravců bratří českých, naš je i Mušicky biskup pravoslavný, i Dobrovský jezuita, náš je i Hurban farář evangelický, náš je i Jellačić general Horvatský, náš je i Jan Kollár, evangelický slova božího kazatel, náš je i Strossmayer, katolicky biskup a sto jiných synů národa našeho.“ — Jest to veliké tajemství neznajícím Boha, ale znajícím Boha jest to veliké umění, kterak ty, jež dělí narodnost Slovany, Němce, Vlachy, spojuje k vzájemné lásce náboženství; — a ty, které dělí náboženství, katolíky, pravoslavné, evangelíky, spojuje k lásce vzájemné národnost.

Nevystupujeme v této prosbě jako žalobníci před slavný sněm, ačkoli nám dobře padne, když se svůj svému aspoň vyžalovati může; co hned nižejí připomínáme, potřebno jest to k odůvodnění prosby naší.

Jan Kollár se svými církevníky, jako zakladatel církve teto slovenské, byl v Pešti přes 30 let opravdovým mučedlníkem ztřešťenosti maďarismu. Kdybychom církve této slovenské historiu bolesti a utrpení od elementu maďarského podstoupených napsali, zdálo by se, že to píše nešťastná Raja z Turecka. Toto tedy mlčením pomíjíme.

Ku konci roku 1849, když se Kollárovi vyhráželo šibenicemi, opustil Pešt a útočiště nalezl ve Vídni u Císaře Pána. Po jeho odchodě konfiškovali Maďaři jeho maličký majetek, a v církevním konventě plesali takto: „Sláva Bohu, že již ten Belzebub odšel.“

Kollár byl v Pešti roku 1827. založil slovenskou národni školu; po jeho odchodu ji Maďaři kassirovali tak, když ji všecky společné peníze sami pro sebe podrželi. Když si Slováci potom za sve vlastní peníze začali stavěti novou školu, tuto stavbu Maďaři inhibirovali, a nastrážili v centrum slovenského obyvatelstva maďarskou školu pro dítky slovenské, aby takto zmaďarčili všecko. Slováci v Pešti započali process. Že však nikde nenalezli ani jen soudce, tim méně ochrance práva, mravně přinuceni uzavřeli s nesmirnou škodou „Amicam".

Následkem mravně vynuceného kontraktu vypověděli již Maďari Slovákům společny dosavád kostel, tak že se v něm slovenské služby boží jen do 24. Octob. 1862. budou směť vykonávati. O jeden rok tedy zdejší slovenská církev zůstati má cele bez kostela.

Ke všem těmto bolestěm zadal nám slavný peštanský městský magistrát dne 3. Juli 1861. novou smrtelnou ranu. Dosavád bylo město zavázáno platiti na slovenskou školu naší měsíčně 100 zl. Tuto pomoc nám nyni fajnovým spůsobem odopřelo. Škola naše se musí následkem toho rozpadnouti. Bez kostela a bez školy ale, rozpadne se i celá církev.

Žalovali bychom někde, ale nemáme kde.

Jediný spůsob život církve teto slovenské zachovati jest ten, kdydy se nám podařilo docíliti buď na jednem, buď na více místech, požičku 25.000 zl. Hypotheku k tomu má církev dostatečnou. Tak by si církev i kostel rozestavený mohla dohotoviti i školu národní zachovati.

Tím cílem utíkáme se, což sme i slavnému magistratu v známost uvedli, k slavnému sněmu Horvatskému, s tou bratrskou prosbou, kdyby slovenské teto církvi slavný sněm život cirkevno-národní zde zachovati, a asnad na spůsob známé požičky krajinské, neb jiným spůsobem neli celou summu, aspoň podle možnosti, nějakou „částku" požičati, v lůnu svém a v lůnu národa sesbírati ráčil, nařídil a dovolil.

Cítíme, že mnoho žádáme. Smělosti teto nám naněkolik dodalo to povědomí, že národ Horvatský Maďarům akademie a divadla národno-maďarské (on sám doma neměv ani jednoho ani druhého) s mnohými tisíci stavěti musel pomáhat. Jakby se tyto horvatské tisíce v maďarském divadle sešli nyni našému chudobnému slovenskému kostelu, v němž se národ slovenský nikdy veřejně vysmívat nebude! — Nezazlí nám žáden naděje naše, že se něco i pro bližších bratrů učiní.

Z mnohých ohledů bychom sobě přáli, aby prosba naše vyslyšána byla, a sice:

1. Církev tato nerada by zahynula, nebo velmi draze jest ona koupená. Nebohému Kollárovi tolik záleželo na ní, že ačkoli měl zde nejprvé jen 600 f. a později 800 zl. Wiener-Währung, ročitého platu, volaný do lepších církvi, kde se mu 6000 f. slibovalo, předce jí opustiti nechtěl.

2. Církev slovenská v Pešti jest církví celé vlasti uherské. Ze všech slovenských žup se lid ustavičně sem stěhuje. Na počet nás je mnoho, jen že sme z větša chudobní měštané. Zahynelíž kostel, škola, všecko se pomálu amalgamisuje s Maďarmi. Proto udržení církve teto působilo by radost po celém Slovensku.

3. Byl by to v historii první skutkem postavený pomník slavjanské vzájemnosti, které tak na nejvýš potřebujeme, a jejiž mocným křísitelem byl Kollár, fundator právě te církve, která nyni o pomoc volá.

4. Za času Kollára byla církev slovenská jen pars adnexa církve maďarsko-německé. Nyní sobě vydobila církev tato samostatnost, není více nevolný appendix jiného sboru, má svůj vlastní pozemek 2500 □°, svou vlastní novovystavenou faru a stavení škol-

ské, kostel je rozestavený, nedokončený; — celý majetek církve činí do 93.000 zl. stř. A jen pro 25,000 f. dílo slavné nemůže dokončit na tolik, žeby kostel k službám bozským užívati mohla.

5. Právě když budoucího roku 1862. slovenská tato církev bude muset ze společného maďarsko-německého kostela vystoupiti, přibliží se ta doba, kde celé Slavjanstvo slaviti bude 1000-letou památku dvouch slavjanských apoštolů Cyrilla i Methoda. My sme vždy doufali a doufámo v Boha, že 1000-letá památka táto bude i pro tuto církev památkou radostnou, nikoli ale, ač se to tak ukazuje, památkou rozpadnutí a zahynutí.

Naše modlitba k Bohu jest, aby nový slovenský chrám boží v Pešti, při tisícleté slavnosti této byl posvěcen a věřejným poctám božím odevzdán, aby těmto slovanským apoštolům, jejíchž podobizny i úřední pečeť církve naší slovenské so symbol nosí, na ten čas tři pomníky slavné s boží pomocí vystavené stály: 1) vydobytá rovnoprávnost národní, 2) akademia horvatská v Záhrebě, a 3) slovenský chrám boží v Pešti.

Pod ochranu boži poroučejíce slavný sněm i nás zůstáváme slavného sněmu horvatského. — V Pešti dne 15. Juli 1861. — povděčni ctitelé: Církev evangelícká slovenská v Pešti. Josef Podhradský de Nš. Podhrad, farář. Jan Bohurad, generalní kurator.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 189.

Pouzdanica zastupnikah krajiške satnije kostajničke na zastupnike naroda hrvatsko-slavonskoga.

Svietli bane, gospodo zastupnici naroda!

Dojdoše nam nepovoljni glasi, od vas mile braće naših zastupnikah, da častnici naš narod ovdi u Krajini na takovo djelovanje upućuju, sa dosadanjim našim vojničkim stanjem da budemo zadovoljni, a da se vaših dielah na saboru odreknemo.

To je istinabog tako, kako je gore napomenuto, i tomu nije pogovora, jer isti štabs-officiri pod izlikom vizitacije po satnijah hode, te naš narod na vjekovječnu propast napućuju, nastojeći oko toga, da ovde kod satnijah liste na pukovnije delamo, te na sabor hrv.-slav.-dalmatinski u Zagreb šaljemo u namjeri, da se provincijala odreknemo, a da naš dosadanji vojnički stalež s punom mjerom poprimimo.

Gospodo zastupnici naroda, i premila braćo naša! kao što smo mi u vas naše najsvetije povjerenje stavili, da se na našu i vašu korist kod toga saborskog poslovanja bavite, tim više budite i vi o nas ovde u Krajini uvjereni, i spomenite se naših na rastanku vama danih savjetah, jer nećete tamo navieke ostati, pak kako ćete nama dati razlog vašeg djelovanja, a prije bi se iskra vatre iz mrtvog vodenjaka kamena izbila, negbi se samo jedna duša u Krajini našla, koja bi se vaših na saboru dielah odrekla, a na vječnu propast navesti pustila.

Tužne nas obuzima groza kad samo misliti počmemo, kakovo pomilovanje naša braća u županijah hrv.-slavonskih po carskoj volji stekoše, i kakovo svi narodi carevine austrijanske uživaju, a u kakovom tužnom i obsadnom stanju mi hrvatski krajišnici od dana do dana tumaramo, ta zašto smo mi taj otrovni mač zaslužili, nije li zasluga naših praotacah od davnih vremenah, ili smo mi za prošlih trinajst godinah tužnu nagradu stekli, brez mjere riekomice prolievajući krv u i izvan carevine austrijanske!?

Mila braćo narodni zastupnici! kojim drumom vaše želje postupaju, onom stazom svi narodi Krajine naše hiteći grnu, samo ako vaši drumovi onim pravcem udaraju, kog ste nam na našem i vašem rastanku zavjerili.

Gorućom željom uzdamo se tvrdo u previšnjeg Boga i našeg premilostivog vladara volju, da će se jednoč pokazati ona zlatna zora, koja za sobom vodi bielog dana slobode, i za kojom će sinuti žarko sunce svojimi traci iznad naše domovine mile, gdje ćemo mi pod imenom provincijala svi jednoglasno zaoriti: živio naš premili i preblagi vladar Franjo Josip I., živio naš presvietli podmaršal barun Josip Šokčević ban trojedne kraljevine, živila sva naša vjerna braća trojedne kraljevine u jedinosti!

Ostajemo najponizniji u ime svih krajiških Hrvatah: slavne 10. kostajničke satnije zastupnici. U Mjestu dana 14. srpnja 1861. Mijo Kostrić s. r., načelnik; Jovo Borotta s. r., načelnik; Timo Damjanić s. r., načelnik; Matija Vuičić s. r., načelnik.

(Rieš. čl. LXXIV. i LXXV.)

Br. 190.

Predlog biskupa djakovačkoga i vrhovnog župana virovitičkoga Josipa Jur. Strossmayera o uzakonjenja nadbiskupije zagrebačke.

Visoki sabore!

Crkva zagrebačka, kako je poznato, apoštolskom pečatnicom sv. otca Pia IX. od 10. prosinca 1853., uzvišena je na dostojanstvo nadbiskupije i metropolije u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, a tiem izpunjena jedna od vrućih željah, koju otci naši gojahu već od god. 1227.

Nu pošto ovo uzvišenje crkve zagrebačke nije po našem saboru dosada uzakonjeno, to nižepodpisani predlaže: da bi visoki sabor trojedne kraljevine stvorio članak, kojim se uzakonuje crkva zagrebačka u dostojanstvu i pravah nadbiskupije i metropolije katoličke u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. U Zagrebu 18. srpnja 1861. Strossmayer, s. r. biskup i v. župan.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 191.

Predlog vrhovnog župana riečkoga Bartola Smaića:

O imenovanju odbora ad hoc, koji bi osnovu sagradjenja željeznice od Karlovca pram Rieci izraditi i predložiti imao.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XLI.)

Br. 192.

Izviešće peticionalnoga odbora ddto. 10. lipnja 1861.:

1. Dvie molbe i to jedna od strane kralj. povelj. trgovišta Siska, druga od vojničkog Siska na desnoj obali Kupe ležećeg u tom podnešene, da se vojnička stran Siska u sadanjem svom obsegu od vojničke uprave oslobodi i sa gradjanskim Siskom u jedno tielo spoji, i ovo jedno tielo na stepen slobodnog kraljevskog grada podigne.

Što se prve strane ovih molbah tiče, smatra ovaj odbor za najsvetiju duž visokomu saboru predložiti, da na Nj. Veličanstvo našega premilostivoga kralja i vla sniženu predstavku podnieti blagoizvoli, u tom sastojeću, da se vojnički Sisak u sada svojem obsegu od vojničke uprave oslobodi i sa gradjanskim Siskom u jedno tielo s bez česa neće nikako koracati moći nasuprot onoj liepoj svojoj budućnosti, slavi, bo stvu i veličini, koja ga ide po glasu drevne njegove poviesti, po položaju zemljopisn po važnosti, koju ima u današnjem trgovačkom kretanju.

Glede druge strane ovih molbah, tamo smierajuće, da se Sisak na stepen kralj. grada povisi, mnije ovaj odbor, da se molitelji upute na zakoniti u tom poslu pisani put.

2. Slavna županija Zagrebačka iz svoje glavne dne 18. i sliedeće dane mje svibnja god. 1861. nastavce držane skupštine preporuča ovomu vis. saboru, da gg. kaše, i to naime: Josipa baruna Šokčevića bana trojedne kraljevine, grofove Gjuru i tuna Jelačiće, grofa Miroslava Kulmera, grofa Julia Jankovića, barune Mirka i Metela goviće, baruna Josipa Neustädtera i barune Dragojla i Eduarda Kušlana kao velikaše jedne kraljevine u zakonik uzakoni i kao velikaše zaprisegne. Isto to, moli posel molbom

3. g. grof Miroslav Kulmer, pozivajuć se na podastrtu tobože u prilogu po koju u ostalom peticionalni ovaj odbor u ruke dobio nije, i

4. g. barun Josip Neustädter, koji navadja, da je jur njegovu otac Mihael 1820. na temelju svojeg prastarog ugarskog plemstva po c. kr. apost. Veličanstvu Fra na stališ barunah uzvišen.

Dočim je sveobće poznato, da su gg. barun Josip Šokčević, grofovi Gjuro i tun Jelačići, grof Miroslav Kulmer, grof Julio Janković, baruni Mirko i Metel Ožeg po nekrunjenom kralju na velikaško dostojanstvo stranom grofovsko stranom barunsko višeni; 3-tji pako zakonski članak god. 1790/1. naročito kaže, da samo zakonito kru kralj u obsegu Ugarske i ove kraljevine povlastice podielivati može (privilegiorum lominus collatione imposterum quoque penes solam legitime coronatam regiam Majes permansura); zatu mnije ovaj odbor, da se gg. baruni Gjuro i Antun Jelačići, baru roslav Kulmer i Julio plem. Janković kao grofovi, gg. pako ban Josip Šokčević i Mi Metel plem. Ožegovići kao baruni u zakonik trojedne kraljevine za ovaj par uvrstiti ne

Što se g. baruna Josipa Neustädtera i gg. barunah Dragojla i Eduarda Kuš tiče, mnije ovaj odbor, da se kao baruni i velikaši u zakonik trojedne kraljevine u ako pred visokim saborom valjano izkažu, da su barunsku čast po zakonito krunj kralju ugarsko-hrvatskom podieljenu dobili. Antun Stojanović s. r., nam. pred Dr. Josip Vranyczany s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXX. i LXX

Br. 193.

Izviešće peticionalnoga odbora ddto. 16. srpnja 1861.:

1. G. Ivan Vončina moli, da se prastari kraljevski grad Novi u Vinodolu po nim trgovištem proglasi, pozivajuć se na priloženu povelju kralja Matije od god. pod ·/. kao što i na to, da je rečeni grad do god. 1775. svoju mjestnu samoupravu

2. Molba urbarske obćina Krašić, podkrepljena mnogobrojnimi podpisi ž iste obćine, kojom mole, da se urbarska obćina Krašić za poveljeno kralj. trgovište

nuje i proglasi, te prilažu u tu svrhu mnoge po starih kraljevih podieljene povelje u vjerodostojnom prepisu.

Na obe ove molbe pod 1. i 2. mnije odbor, da se ovim putem riešiti nemogu, dočim je zakonom drugi put propisan, kojim se povlastice tražiti i zadobiti mogu.

3. Slavni kaptol Krbavo-Modruški podnaša molbu, sastojeću iz sliedećih šest točakah: a) da rečeni kaptol i nadalje obstojati ima; b) naknadna desetinska od god. 1848. da mu se podieli; c) da jest ovo dušobrižljivi kaptol, kojeg pojedini član platie je za darovnice 25 fl. od stotine; d) da se redovita plaća nesamo župniku kanoniku, već i ostalim kanonikom opredieli i u slučaju smrti kojega člana ostalim u kolegijih izplati, kako to ab immemorabili obstajaše; e) mise vjekovite obvezane mjestima, da i nadalje tako ostanu; f) da se kanonikom quartiri in aequivalenti oprediele.

Ova molba u svih svojih točkah spada u dielokrug izvršujućih vlastih to duhovnih to svjetovnih; zato mnije ovaj odbor, da se visokomu namjestničkom vieću odstupi, time, da strogo nadgleda, da svakomu pa zakonu pravica bude.

4. Učitelji kralj. poveljenih trgovištah Mrkopalj, Ravnagora i Vrbovsko, navadjaju u svojoj molbi, da su od postanka svoga do sada smatrani bili kao komorski činovnici i kao takovi pravo imali na pensiju iz komorske blagajne, nu sada da to nije tako; nadalje tuže se, da platju svoju od obćine neredovito dobivaju.

Ova molba ima se odstupiti vis. hrv. slav. dalm. namjestničkomu vieću shodnog uredovanja radi, tim dodatkom, da na uzdržanje pučkih učionah svu svoju svaničnu pomnju obrati.

5. Obćina Bušelina u kotaru Virivitičkom moli, da se urbarne paševine do konačne segregacije u onaj prostor i uživanje kako bijahu prije god. 1848. privedu.

6. Žitelji kotara Čabarsko - Delničkog i Ravnagorskog mole: da jim se povrate ona prava, na temelju kojih su se oni kako vele, u one prediele naselili, i to naime: da iz gospoštinskih šumah bezplatno dobivati mogu: lies za gradju, dasku, šindole i ostale za krovove, brvna za podove, gorivog drva i u obće sve što trebuju za cestovne gradje i gospodarstvene svrhe.

Ove molbe pod 5. i 6., mnije ovaj odbor, da se uzmu na znanje, dočim se u saborskom pretresu nalaze razni i mnogobrojni zakonski predlozi, koji svi tamo smieraju, da se odnošenje medju bivšimi kmetom i vlasteli na temelju prava i pravice konačno rieši. Josip Briglević s. r. Dr. Jos. Vranyczany s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXXII. i CIX.)

Br. 194.

Ustmeni predlozi narod. zastupnikah Luke Botića, Mirka Hrvata i Franje Lovrića glede krunjenja Nj. Veličanstva kralja Franje Josipa I.

(Primljen i rieš. čl. XLIII.)

Br. 195.

Izviešće osrednjeg odbora saborskoga o kasini i drugih zemaljskih sgradah.

Visoki sabore!

Čim bi podpisanomu prvomu podpredsjedniku javljeno, da su saborski odsjeci predmete prvog dnevnog reda od 27. travnja 1861. pretresli; to su po glasu našega poslovnika izvjestitelji svih pet odsiekah pozvani u osrednji odbor za viećanje dne 5. lipnja 1861.

Odsječni izvjestitelji izviestili su tom prigodom redomice svoja izviestja, kako sliede pod ·/. 2) 3) 4) 5), i po dovršenom viećanju o prvoj točci gornjeg dnevnog reda I. izabrali su izmedju se saborskim izvjestiteljem Tomislava Cuculića.

Predmet viećanja bi, kako je već rečeno, predlog svietlog bana Josipa baruna Šokčevića o zemaljskoj sgradi nalazećoj se u Zagrebu pod imenom „kasino", u kojoj se sada c. k. državno računovodstvo smjestjeno nalazi, u tom, da se ta sgrada i otraga na dva kata podigne, što njoj ostarjeli krov pada i jedva se čuva umjetnimi podporami već dvie do tri godine danah, od očite pogibelji srušenja, a i onako je već predloženo gradjenje po višjem mjestu odobreno, i ugovor već s dotičnim poduzetnikom za to sklopljen, a na nadležnost sabora trojedne kraljevine spada, da odluči prije neg se gradjenje započme, za koju svrhu će služiti ista sgrada, i tako poduzetniku gradjevine način njezina izvedjenja naznači, što je tim silnije, jer je već poduzetnik i isti gradjevni material privažati počeo i za kratko vrieme samo gradjenje preduzeti namjerava.

Iz izviestjah saborskih odsiekah uvjerio se je ovaj osrednji odbor, da je g. Ambroz vitez Vranicani kao bivši načelnik financijalnog odsjeka po preobstojavšem banskom vieću pravno-valjano povlašćen dne 1. listopada 1849. na javnoj onda držanoj dražbi upitnu sgradu „kasino" za korist hrvatsko-slavonske zemlje za 17650 for. u srebru kupio, i da se od te dobe zemlja naša u vlastničtvu i posjedu iste sgrade nalazi; da je gornja kupovnina iz carinskih, t. j. tridesetničko-solarskih dohodakah izplatjena bila, pa poslie toga, kad je radi učinjena plateža kupovnine iz carinskih dohodakah c. k. erar tu sgradu za se zaželio, i zametnuti o tom prepor medju zemaljskom vladom našom i c. k. bečkim popečiteljstvom financijah Nj. posvetjeno Veličanstvo Franjo Josip I. dne 14. prosinca 1851. br. 11885. premilostivo riešilo, da naša zemlja vrne kupovninu c. k. eraru, i onda joj neka ostane sgrada „kasino" narazpolaganje.

Kupovnina od 17650 for. srebra bi iz zemaljskih naših zakladah namirena i popravak iste sgrade, kroz to, što je drugi kat na pročelju njejem god. 1855. sazidan, isto tako iz zemaljskih naših zakladah troškom 24573 for. 52 kr. izplatjen, tako, da već sada zemlju našu sgrada „kasino" 42223 for. 52. kr. u srebru stoji.

Na temelju ovih premissah osrednji odbor mnije: da se upitna sgrada „kasino" za korist zemlje naše pravno-valjano nabavljena, svojinom zemlje dalmatinsko-hrvatsko-slavonske po saboru učlani (inartikulira).

Što se pako tiče samog predloženog gradjenja, tu bi osrednji odbor vodjen razlogom, da se je prvi saborski odsjek pomoćju vještaka g. graditelja i zemljomiera Vatroslava Egersdorfera, razvidiv krov, o kom se veli, da će se, ako se gradjenje odmah nepreduzme, srušiti, na licu mjesta potanko ubaviestio i pronašao, da mu još za mnogo godinah nikakova pogibelj neprieti, scienio: da se predloženo gradjenje svotom od 21400 for. a. v. po saboru nikako nedopusti.

Glede dalje uporabe kasina obzirom na to, da su naše muzealne sbirke u svakdanjoj pogibelji radi vatre, i da je muzeum naš u narodnom domu jako stišnjen, pače da su musealne sbirke, a naročito naša mnogobrojna numismatika na jednom mjestu u narodnom domu nagomilane, i jedino radi pomanjkanja mjesta isto tako, kao i narodna naša knjižnica na vidik izložiti se nemogu, to scieni osrednji odbor: da se c. k. državno računovodsto iz kasina odmah krene i tamo muzeum i knjižnica naša čim prije namieste, a podjedno izaslanomu odboru ad hoc glede jugoslavjanske akademije i sveučilišta po saboru naloži, da pomoćju vještakah izradjen predlog saboru podnese, kako da se kasino za udobno smjestenje narodnog muzeuma i knjižnice makar i gradjenjem drugog kata iz nova od tuškanačke strane, uredi.

Pogledom na okolnost, da je narodni dom u Zagrebu stranom još uviek svojina akcionerah, mnije osrednji odbor: da se akcioneri ti po saboru pozovu, da akcije svoje veledušno narodu poklone i od svoje strane uzvišenom cilju doprinesu, da ova sgrada u istinu postane ono, što joj ime pokazuje, naime: narodu pravom izključive svojine pripadajući dom; nu ako ovaj poziv sám po sebi nebi namjenjenu svrhu postigo, da visoki sabor odluči, da se preostali na istom domu dug iz zemaljskih naših zakladah podmiri.

Glede drugih sgradah zemaljskih, što no ih svietli ban u svom predlogu napominje, kako no su kazalištna kuća i bolnica ne savskoj ulici u Zagrebu, osrednji odbor scieni: da se djelovanje onom saborskom odboru ad hoc, koji naše državne zaklade u ovaj par pregledava, u pogledu tom po saboru povjeri; na dalje: da ovaj odbor ad hoc najprijo nabavu tih sgradah pretrese i razvidi, je li se zemlja naša u podpunom pravu svojine nalazi, te da i ujedno pomoćju vještakah poduprt predlog glede njih, kako da se u buduće upotriebe, saboru za dalje riešenje podnese. U Zagrebu dne 5. lipnja 1861. Grof Janković, s. r. predsjednik odbora. Cuculić, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. XLVII.)

Br. 196.

Izviešće osrednjeg saborskoga odbora o predlogu narod. zastup. Tomislava Cuculića (pod br. 23).

Visoki sabore!

Sniženo podpisani saborski osrednji odbor uze dne 7. lipnja 1861. u pretres zapisnike svih pet saborskih odsjekah o predlogu narodnoga zastupnika Tomislava Cuculića za uvedjenje najvišjeg suda u Zagrebu pod imenom „stolice sedmorice“ za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

S razloga, što se parnice, parbeni i izvanparbeni poslovi trojedne kraljevine već posve u narodnom našom našem jeziku vode i riešavaju, a i siaset od njih obzirom na doba, kad su se sbili, u hrvatsko-ugarski zakonik i napose u urbarski zakon zasieca, pak se u Beču po trećoj molbi po c. k. vrhovnom i ukidnom sudu, gdje se samo dvojica našinacah, to su gg. dvorski savjetnici Nikola Mikšić i Herman Bužan nalaze, koji našim jezikom govore i starodavne naše ustavne zakone i zakonite običaje poznaju — njemački sude, scieni odbor: da sabor trojedne kraljevine upravnim putem izhodi, da se stol sedmorice za Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu privremeno, dok se sudstveni preustroj naše zemlje ustavnim putem u život neuvede, odmah ustroji tako, da mu se iz Beča gg. dvorski savjetnici Mikšić i Bužan, a od stola banskog potrebiti broj prisjednikah pridieli. U Zagrebu dne 7. lipnja 1861. Grof Janković s. r. predsjenik. Cuculić, izvjestitelj.

(Rieš. čl. XLV.)

Br. 197.

Dopis preuzv. g. bana Josipa baruna Šokčevića, kojim saboru ustrojstvo i svečanu inštallaciju kralj. namjestn. vieća za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju obznanjuje.

Kraljevsko namjestničko vieće kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ustrojeno je previšnjom odlukom od 14. ožujka 1861., u kojem je pogledu zajedno i na sobor ovih kraljevinah stigao premilostivi kr. odpis.

Istem previšnjom odlukom odobreno je ovdje pod ·/. priloženo stanje osoblja i plaćah za namjestničko vieće to, te su ujedno naimenovani dvorski savjetnik i namjestnički savjetnici, a banu je za ovaj put ustupljena vlast, da sve ostalo činovničtvo i poslužiteljstvo kod istoga vieća naimenuje.

U broju od šest savjetnikah nalazi se i pralieočnik kraljevinah ovih, kojega imenovanje biva po ustavnom običaju od negda na isti način, kao i imenovanje drugih savjetnikah.

Osim naznačenih u priloženom statusu šest savjetnikah blagoizvoljelo je Njegovo Veličanstvo na uzvišenje ugleda iste ustavne vrhovne zemaljske oblasti imenovati jošter tri začastna savjetnika, izmedju kojih jedan redu višjeg svećenstva a jedan velikaškom stališu pripada.

Rečeno namjestničko vieće ima se služiti onim istim pečatom, kojim se služilo obstojavše godine 1767. namjestničko vieće kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a isto tako ima čitavo osoblje činovničtva i poslužiteljstva položiti one prisege, koje su prigodom ustrojenja obstojavšega namjestničkoga vieća rečenih kraljevinah propisane bile. Prisega polag propisa toga položena po dvorskom savjetniku i po namjestničkih savjetnicih sadašnjih privita je ovdje pod ·//.

Kr. namjestničko vieće svečano je inštalirano dne 4. travnja 1861. po Njegovoj uzoritosti gospodinu kardinalu i nadbiskupu zagrebačkomu kao po Njegovom Veličanstvu za taj svečani čin imenovanomu kraljevskomu povjereniku. U Zagrebu 24. srpnja 1861.

Šokčević s. r. ban.

·/. Stanje osoblja i plaćah kod kraljevskoga namjestničkoga vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, previšnjom odlukom od 14. ožujka 1861. odobreno.

		U austrijanskoj vriednoti for.	novč.
1. Ban		6300	—
2. jedan dvorski savjetnik		4200	—
3. šest savjetnikah	dva sa 2625 for.	5250	—
	četiri sa 2100 for.	8400	—
4. tri tajnika sa 1470 for.		4410	—
5. tri tajnika sa 1260 for.		3780	—
6. šest perovodjah	tri sa 840 for.	2520	—
	tri sa 735 for.	2205	—
7. jedan ravnatelj pomoćnih uredah		1260	—
8. dva pristava pomoćnih uredah	jedan sa 945 for.	945	—
	jedan sa 840 for.	840	—
9. osam officijalah	tri sa 735 for.	2205	—
	tri sa 630 for.	1890	—
	dva sa 525 for.	1050	—
10. pet pisarah	tri sa 420 for.	1260	—
	dva sa 367 for. 50 novč.	735	—
11. 1 viećnički poslužitelj		420	—
12. 6 poslužiteljah	tri sa 315 for.	945	—
	tri sa 262 for. 50 novč.	787	50
13. jedan vratar (portir)		227	—
14. jedan litograf		490	—
15. jedan pomoćnik litografa		227	—

Osim toga:

	U austrijanskoj vriednoti for.	novč.
16. Pridatak banov (Funktionszulage)	6300	—
17. pripomoći za 12 praktikantah po 315 for.	3780	—
18. dnevnice za pisare	1000	—
19. dnevnice za privremene poslužitelje	500	—
20. Livrée za poslužitelje	300	—
21. Nagrade i pripomoći	1200	—
22. Putni troškovi	2000	—
23. Pisarske potrebe, troškovi za litografiju, tiskanje, vezanje knjigah, za pokućstvo i ostale kućne potrebe	8000	—
24. Najam za uredne prostore	2520	—
25. Troškovi za priredjenje i uzdržanje urednog zdanja	800	—

U Beču 15. ožujka 1861. I. **Mažuranić** s. r. Franjo **Žigrović** s. r.

//. Ja N. N. prisižem živim Bogom, blaženom bogorodicom djevicom Marijom i svimi božjimi svetci i izabranici, ter vjeru dajem i obećajem prejasnomu, premožnomu i nepredobitnomu vladaocu Franji Josipu I. austrijanskomu caru, ugarskomu, českomu, dalmatinskomu, hrvatskomu, slavonskomu apoštolskomu kralju itd. nasljednomu vladaocu, našemu premilostivnomu gospodaru: da ću njegovomu carsko-kraljevskomu Veličanstvu do vieka vjeran biti, da ću njegovu i njegovih nasljednikah i potomakah čast, dostojanstvo i korist vazda podupirati i promicati, a štetu koliko uzmogu odvraćati, u svom zvanju kao savjetnik kraljevskoga namjestničkoga vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koje sam dobio s premilostivne odluke njegova carsko-kraljevskoga Veličanstva, kad se godier od mene zapita savjet, svagda ću ono svjetovati, što mi se učini najbolje i najkoristnije, odmetnuvši od sebe ljubav, mržnju, strah, nagnuće i drugo umiljavanje, strast i mito.

Odluke i tajne pomenutoga vieća nikomu neću odkriti, nego pristojnu čast i posluh predsjedniku istogu ovoga vieća izkazivati, uz nijednu stranku nepravedno neću pristajati, naputak kraljevski točno ću držati; napokon i sve drugo učiniti, što valja činiti vjernomu i zakletomu savjetniku, i što podnosi poštenje i pravda. Tako mi Bog pomogao, blažena djevica Marija i svi božji svetci i izabranici.

(Rieš. čl. XLIV.)

Br. 198.

Predlog narod. zastup. Mirka Hrvata, razložen u ime administrativnoga saborskog odbora o ustrojenju namjestničkoga vieća za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju.

(Primljen i rieš. čl. XLIV.)

Br. 199.

Predlog manjine osrednjega saborskog odbora o odnošaju troj. kraljevine k ukupnoj monarkiji sa izjavom, u ime prvoga saborskoga odsjeka po zastup. narod. Maksi Prici glede toga sastavljenom.

Iz djelah prvoga saborskog odsjeka:

Ostala izpustivši: Četvrto kralj. pismo glasi o izboru zastupnikah na carstveno vieće u Beč za pretresivanje posalah sredotičnih, po diplomi 20. listop. 1860. naznačenih. O ovom kralj. pismu mnije ovaj odsjek, da se zastupnici naši na rečeno oktroirano carstveno vieće pošiljali nebi, jer se to protivi temeljnim ustavnim našim zakonom, po kojih imade pravo trojedna kraljevina neodvisno od ikoje druge austrijske pokrajine o pitanjih, koja se u Beču na carstvenom vieću sredotočiti kane, odlučivati i način, kako da bi se ona za buduće rješivati imala, samo ustavnim putem ustanoviti, pa da se naši zastupnici i iz onog još razloga tamo nešalju, mnije odsjek, jer odnošenja trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj jošte ustanovljena nisu. — Ništamanje ipak, jer je višestoljetna sudbina ustavnoga naroda našega sa inimi austrijansk. narodi u pogledu obćih interesah uzko spojena i tako zamršena, da se samo medjusobnim dogovorom na ustavnom putu riešiti i razmrsiti može, to odsjek ovaj nadalje mnije, da narod naš nebude protivan, već radi same svoje koristi, da se o tom, kako da se ova medjusobna odnošenja ustanove i za buduće rješavaju, sa austrijanskimi narodi svakako, kad moguće bude, u ustavni dogovor stavi i u to ime predbježno svoje ustavno prionuće Nj. apošt. Veličanstvu za kralj. potvrdjenje sa poniznom predstavkom podloži, zadržav si pravo kašnje o načinu ustavna dogovora pobližja naznačiti. Ta se predstavka, jednoglasno po odsjeku primljena, evo pod ·/. predlaže za saborsko uvaženje.

Ostala izpustivši: Baltić s. r. Cuculić s. r.

·/. Izjava sabora ustavno sakupljena kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije o odnošaju ovih k ukupnoj monarkiji.

Njeg. c. kr. apoštolsko Veličanstvo, priobćujući, da je odlukom svojom od 26. veljače 1861. izdalo potrebite naredbe, kako da se uživotvore načela izrečena u diplomi previšnjoj od 20. listopada 1860., te da je ujedno pitanje, kako da se konačno ustanovi način, kojim bi se preduzimao u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji izbor zastupnikah za carstveno vieće, uputilo na sabor, da ga rieši putem ustavnim, izvolilo je previšnjim odpisom od 12. ožujka 1861. br. 201., ovaj sabor pozvati, da na carstveno vieće pozvano u Beč na 29. travnja t. g. za riešenje prešnijih pitanjah, koja se u smislu II. članka previšnje diplome od 20. listopada 1860. jednako tiču blagostanja sviuh zemaljah ukupne monarkije, devet izsred sebe slobodnim izborom izabranih zastupnikah od strane kraljevinah Hrvatske i Slavonije pošalje, a tako isto da u zrieli saborski pretres uz uvaženje svih okolnostih uzme i pitanje o konačnom ustavnom odredjenju načina, kojim će se unapred birati i pošiljati na carstveno vieće zastupnici kraljevinah Hrvatske i Slavonije, ter da previšnjemu kraljevskomu odobrenju podnese učinjene o tom zaključke.

Tim povodom je sabor pomenutih kraljevinah uvaživši sve okolnosti i s osobitim obzirom na utvrdjeni i posvetjeni sto i sto godišnjim obstankom državnopravni položaj i ustav kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, zaključio, učiniti sliedeću izjavu, imajuću u obliku adrese podniet se Njegovome c kr. apoštolskome Veličanstvu.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija govoreće preko ustah zakonitoga organa svoga, ustavno sakupljena sabora predpostavljaju, a i počituju sebe za vlastne predpostavljati, da nema nikoga, koji bi se usudio podići glas i najmanje dvojbe o njihovoj loyalnosti i viernosti prama zakonitome vladaocu toliko putah jasno i sjajno djelom zasvjedočenoj i pokazanoj. Nu koliko je nepomična i duboko ukorenjena njihova ćut loyalna, toliko silno i neodoljivo osjetjaju sebe potaknutim, da budu iskrene, ter da iskreno i bez primišljaja progovore u ovaj čas, koji se i njima čini kao najvažnija obratna točka sudbine.

Loyalnost je prava kriepost gradjanska, pravi ures muža, ako jednakom ljubavju i oddanostju grli i čuva sve ono, što je posvetjeno ustavom i zakonom; što je dakle kadro, ojamčiti pravilni i neprekidni tečaj i razvitak državnoga i narodnoga života. Loyalnost, ako šene s ovoga pravca na desno ili levo, ter kojim god pravcem segne preko skladne mjere, izvrže se pogibelji, ter joj se može raztočiti moralna jezgra, a ona nizvrći se do službinje bezzakone samovolje budi odozgo budi odozdo.

Loyalnost takova prestaje biti loyalnost, dakle i podpora prestolja, i to baš zato, jerbo se je iznevjerila pravoj svojoj naravi i bitnosti, po kojoj je, kao što rekosmo, pozvana, da jednako zastupa i štiti svekolike ustavom posvetjene osnove i uredbe, na kojih kao najuzvišeniji vrhunac počiva prestolje.

Kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija proniknute su tom uznositom sviestju: da njihova loyalnost, — toliko putah na to, da se djelom pokaže, potaknuta, — nikad u jednostranosti zabrazdila nije.

Bješe li jim povoda, podići se na zaštitu i obranu prestolja obasuta valovi olujah političnih, time su one štitile prestol ustavni, žrtvujuć zanj krv i blago svoje. Jednom rieči: zaklanjajući štitom svojim ogrezli u pogibelj prestol štitile su one time vazda i vlastitu svoju slobodu, i starodavni ustav svoj, kojino je uvjet i jemstvo ove slobode.

Kao što je dakle narod dalmatinsko-hrv.-slavonski s jedne strane osjetjajući duboko dužnost svoju i shvatjajući bistro svoj vlastiti interes i unapredak, — pripravan, s onom istom oddanostju, kojom i dosele, — štititi previšnji prestol i pravo prejasne kraljevske obitelji slobodnom voljom i slobodnim izborom svojim na prestol ovih kraljevinah pozvane, isto tako nemože se s druge strane um ovoga naroda oprieti toj sviesti i osvjedočenju tome: da bi ova njegova loyalnost ogreznula u jednostranost pogibeljnu, to jest: otvarajuću široko polje kolebanju nestašnih mislih i raztoku zdravih političnih načelah, — kad nebi on isto tako u svoje zaštitno naručje prihvatio i ustava nasliedjena od otacah svojih, — dakle da izmedju dužnostih prama zakonitome vladaocu, i izmedju pravah i dužnostih, čuvati i štititi kao neoskvrnjivu svetinju onaj ustav, — postoji takova nerazriešiva sveza, po kojoj se i one dužnosti, i ova prava i dužnosti uzajamno proniču, dopunjuju i uslovljuju.

Budući mi ovom sviestju i ovim osvjedočenjem duboko proniknuti nemožemo na ino, nego otvoreno izjaviti, da ona ćut pobožnosti, kojom smo mi kako zakonitome prestolju tako i starodavnome ustavu svome nepokolebivo privršeni i oddani, — nipošto nepodnosi, da bismo mi učest uzeli u carstvenom zastupstvu, kamo se s početka navedenim previšnjim kraljevskim odpisom pozivljemo.

Izjavljujući ovo, — valja nam se unapred ograditi proti svakome neprijaznu prigovoru, kao da bi ova izjava potiecala s razlogah i namjerah nečistih i u obće takovih, koji bi bili u odporu s podaničkim poklonstvom i podaničkom poslušnostju, dužnom posvetjenome Veličanstvu zakonitoga vladaoca. Kao što razlogom i namjeram takove vrsti nikad nije uha svoga priklonio narod dalm.-hrv.-slavonski, — isto tako bijahu daleko od nas razlozi i namjere takove, kad smo odlučili učiniti ovu izjavu. — Ako ovom izjavom

kraljevine Dalm., Hrv. i Slavonija i očituju svoju volju ustavno na način takav, po kojem ova izjava nije još u suglasju s previšnjom voljom, — ipak rado priznaju blage otčinske namjere, kojimi je Njegovo Veličanstvo u pogledu svih svojih kraljevinah, zemaljah i narodah bilo povedeno, kad je odlučilo, osnovati s početka pomenutu političnu instituciju carstvenoga zastupstva.

Nu koliko je narod dalm.-hrv.-slavonski u obće vazda gotov, pouzdano i žrtvonosno priteći u pomoć namjeram Njegova Veličanstva, upravljenim na blago obćenito, toliko je dužan sam sebi, nikada i nipošto neupustiti onih uvjetah, o kojih visi obstanak njegov, njegova državnopravna samostalnost i sloboda ustavna.

Povodom previšnje diplome od 20. listopada 1860. posjele su kraljevine Dalm., Hrv. i Slavonija opet polje ustavnosti, koje jim je uz vrieme od deset godinah uztegnuto bilo. — Ove kraljevine sciene, da neće shvatiti krivo intencijah i namjerah Njegova Veličanstva, s kojih su proizišli kako pomenuta previšnja diploma, tako i sprovodeći ovu diplomu previšnji manifest i ostale podjedno izdane previšnje odluke, ako previšnjoj diplomi od 20. listopada 1860. pripišu i podadu domah takav, koji, u koliko se radi o obsegu, u kojem se povratjaju ovim kraljevinam ustavne uredbe, — dosiže dotle, dokle dosiže i podpuni i cjeloviti obseg njihova ustava u svih bitnih i temeljnih crtah njegovih u obće. Mi nemožemo iz smisla i duha pomenute diplome dovesti ino, nego da je time priznana neprekidnost ustavnoga razvitka i života, a time i neprekidnost ustavnoga prava ovih kraljevinah u obće. A kako bismo mi odatle i ino dovodili, obazirući se na smisao previšnjega manifesta od 20. listopada 1860., u kojem se dojakošnja faktična obustava našega ustavnoga prava označuje kao stanje izamno zavedeno samo transitornih svrhah radi?

Nu, ako po previšnjoj odluci ima sada prestati ovo izamno stanje, odporno ustavnome pravu i osnovanome na istom pravilnome razvitku ovih kraljevinah, a ono se dosljedno i po pravu nit ustavnoga života i razvitka ovih kraljevinah nemože opet prisnovati nego ondje, i na točki onoj, gdje bi faktično i bez privoljenja ovih kraljevinah prekinuta; a tako ovaj prisnutak uz ustavnu prošlost, ovo uzkrsnutje ustavnoga života nemože u istinu uzsliediti inače, nego ako se povrati prijašnja mjera i prijašnji domašaj ustavnosti, to jest: ako se ustavno pravo istih kraljevinah u svih bitnih čestih njegovih opet u život povrati kao cjelina organička. — Diona samo, to jest, bitnu koju čest našega ustavnoga prava mimoilazeća povrata u prijašnje stanje nebi bila povrata prava, nego bi bilo toliko, koliko nastavak faktičnoga izamnoga stanja ublažena samo nekimi polakšicami iliti koncessiami.

Nedopušta nam u istinu naša ćut loyalna, pomisliti, da je takova stegami i iznimkami okružena restitucija bila namjera previšnje diplome od 20. listopada 1860.

Ako je ikoji izmedju narodah žezlu Njegova Veličanstva područnih, vlastan smatrati upitnu previšnju diplomu tako, da se njome nije osnovalo nikakovo novo ustavno pravo, nego da su se njome uklonile samo faktične zapreke djelatnosti i razvitku postojećega od nekad ustavnoga prava, a ono je jamačno vlastan narod dalm.-hrv.-slavonski, u koliko se to tiče njegova prava.

Nema bo, u istinu, razloga pravnoga ili političnoga, s kojega bi se moglo smatrati ustavno pravo upitnih kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, da bi bilo ugasnulo.

Mi nepočitujemo sebe za pozvane, da se ovdje unosimo u razsudu one po njekih zastupane državo-pravne theorije, po kojoj bi javno pravo kojega naroda povodom i uslied unutarnjih pobunah smjerajućih na odmet i razkol i smetena njimi unutarnjega mira i zakonitoga poredka bezuslovno pogibalo, — theorije, koja vladi svladavšoj takovu unutarnju pobunu daje vlast bezuvjetnu, po volji i jednostrano prevrnuti i preinačiti postojeći ustavni

poredak; ali, bila ta theorija temeljita ili nebila, — svakako smo uvjereni, da se nit izmedju onih, koji ovu theoriju zastupaju, neće naći nijedan, kojemu bi saviest podnosila, ovu theoriju uporaviti na narod dalm.-hrv.-slavonski i na njegovo ustavno pravo. Mi smo se godine 1848. podigli; ali ovaj naš pokret nebijaše pokret odmetnika, nego bijaše pokret zatočnika, braneća poredak, prestol, a po tom i slobodu svoju, kojino bijahu u pogibelji. U nas i u naših činih nema dakle točke, u koju bi se uprieti, i na kojoj bi se osoviti mogla ona theorija; dapače ako bismo htjeli ili imali iz nje, — uporaviv ju na nas, — što i izvoditi, bilo bi samo a contrario to: da ono, što je izza god. 1848. u području našega života političnoga „nobis invitis" uzsliedilo, — nije osnovano na pravu i pravici, dakle da je bezkriepostno po samoj onoj theoriji.

Pa zar nam se može pravedno zamjeriti, ako mi sada, pošto je prestala faktična sila, kojom pritisnuto naše ustavno pravo klonulo bijaše, i pošto nam se opet otvrže polje ustavnosti i ustavnoga razvitka, osmjelismo se smatrati, da su opet oživila sva ona prava, koja su organičke česti našega viekovi posvetjenoga i tolikimi zavjerami i prisegami potvrdjenoga ustava bila u onaj par, kad se podigosmo kao pobornici ovoga ustava i osnovanoga na njem zakonitoga prestolja? —

Ako je dakle opet oživilo ustavno pravo kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije svekolikim obsegom svojim, o čem dvojiti bio bi grieh proti duhu viečne pravde i istine, — a ono nema ni dvojbe o tom, da je time u kriepost opet stupilo i ono najbitnije načelo ovoga državnoga prava, po kojem za ove kraljevine zakone davati, tumačiti, preinačivati ili ukidati može zakoniti vladar samo u zajedinstvu i suglasju s narodnom sakupljenim na saboru. Ovo načelo ojamčeno zakonskim čl. 12: 1790/1. jest ne samo bitna čest, nego uprav duša i jezgra našega ustava. Jasno je dakle i očevidno, da, — kao što po načelu pravne neprekidnosti, nikada, — najmanje od ono doba, od kako je povratjen u život naš starodavni ustav, a time i pristojeće narodu pravo na učestvovanje u zakonotvorstvu, — ustavno stanje upitnih kraljevinah u obće, a tako niti temeljni, niti inovrstni zakoni postojeći u obsegu ovih kraljevinah preinačit se ili ukinut nemogu jednostrano, mimoišav put ustavnoga zakonstva.

S ovoga vidika prikazuje se nami kao protuustavna svaka izvan ustavno-zakonotvornoga puta učinjena ustanova, koja zasjeca u naše postojeće ustavopravno stanje i ustavne temelje, — a mi bi se onoj loyalnoj ćuti, kojom smo tako naprema previšnjemu prestolju, kao i naprema starodavnome ustavu svome oduševljeni, — iznevierili, kad bismo se sklonili na to, te protuustavne ustanove i naredbe sankcionirali slobodnom privolom svojom.

Domah zakonotvorne vlasti, u kojoj smo mi kriepostju našega ustava vlastni učestvovati, nije stegnut samo na neke poslove: ovaj domah a tako i naša vlast zakonotvorna proteže se na ustanove javnoga prava u obće, kao i na najviše državne zadatke. Zato sciemimo, da nema struke državnoga života, u kojoj bi se za pomenute kraljevine moglo s obveznom kriepostju zakona štogodj odrediti i ustanoviti u obliku budi temeljnoga, budi običnoga zakona, ako takova odredba neobsiže u sebi svojstvah zakona stvorena ustavno t. j. po zakonitom vlodaocu u suglasju s narodom, iliti s njegovim zakonitim organom, sa saborom.

Već s ovih formalnih, ali s obzirom na veliku, dapače bezkonačnu znamenitost dotične forme preważnih razlogah nepodnosi nam pravna sviest naša, prihvatiti državnu inštitucija, imajuću u nas zavesti se izvan puta ustavnoga, sve da se i neobaziremo na to: da ova inštitucija po svojoj nutarnjoj naravi smiera, jasno naše i tolikimi kraljevskimi

prisegami potvrdjeno javno pravo u njegovih najbitnijih čestih cjelokupnih preinačiti od koriena, a po tom nam uztegnuti užitak i porabu bitnih ustavnih pravah.

Stojeći tako na vidiku našega javnoga prava, nemožemo mi odnošaja naših kraljevinah k ostalim zemljjam i narodom ukupne monarkije shvatiti inače, nego po mjerilu i domahu našega javnoga prava. Po tom mislimo, da nećemo sgriešiti proti duhu poviestne istine, ako se usudimo izreći: da mi nismo bili pravno s ovimi zemljami i narodi, izuzamši zemlje krune ugarske, nikada spojeni svezom saveza realnoga, ter da jedina pravna sveza, koja nas je spajala š njimi pa i sada spaja, — postoji u svezi istovetnosti vladaoca, i obitelji vladajuće. Ako su se tečajem viekovah izmedju nas i ostalih zemaljah nespadajućih k kruni ugarskoj razvili ini odnošaji i doticaji, ter za upravu ovih medjusobnih doticajah na sjedištu skupnoga vladaoca nastali neki vladni organi centralni, ovo sve sbilo se je faktično, nezadobivši nikad pravne ustavne sankcije za ove kraljevine.

Jednom rieči: to je stvar faktična, kojoj manjka ustavna, pravna priznaja u pogledu ovih kraljevinah.

Ovo naše pravno gledište u obziru našega odnošaja k ostalim zemljam ukupne monarkije osnivlje se na neoborivom temelju poviestnih činah i praecedencijah. Kad su naši predji pronašli dne 1. siečnja 1527. na svom saboru držanom u Cetinu izabrati blažene uspomene Ferdinanda I. slobodnom i od nikoga nezavisnom voljom svojom za kralja hrvatskoga, i kad su poslie god. 1712. primili i odobrili pragmatičnu sankciju, ter priznali nasljedno pravo obojega spola prejasne vladajuće obitelji n ovih kraljevinah, učinili su jedno i drugo uz to: što su se dotični prejasni vladaoci, a odnosno kralji njihovi iz prejasne vladajuće kuće zavjerili, i izrikom za sebe i za svoje nasljedniko obrekli, da će ne samo netaknuta i neoskrvnuta uzdržati i čuvati prava, slobode, povlasti i preimućtva ovih kraljevinah, nego gdjegodj bude moguće i prilika ista i povećati i raširiti (Nos totos in eo fore: ut quae a nostris praedecessoribus, istorum regnorum olim Regibus pro avorum vestrornm meritis, concessa unquam iis fuere privilegia, libertates, praerogativa ac jura, ea omnia et singula vobis non modo sarta, tecta, illibata manuteneantur ac conserventur, verum quandoque id res postulat, etiam in magis augeantur et amplificentur, id ipsum pro heredibus iisque successoribus Nostris Regibus aut Reginis austriacis promittentes: Diploma Caroli III. ddo. Viennae anno 1712 ad status Regni Croatiae, Dalmatiae, Slavoniae.) Ovu zavjeru i obreku ponavljali su i potvrdjivali uz prisegu svikolici nasljednici kraljevski iz prejasne vladajuće kuće prigodom onom, kad bi se krunisali ujedno kao kraljevi ugarski i hrvatski, — sve do vremenah najnovijih; — jednom rieči: svaki pojedini čin krunisanja bio je uprav svetačna ponova toga dvostranoga ugovora, na kojem se osnivlju uzajamna prava prejasne vladajuće kuće i naroda.

Ova prava obostrana čine uprav organičku cjelinu našega državnoga prava tako, do se s obzirom na ovaj organizam jedna bez drugih nit pojmit nemogu.

Zato mi scienimo, da po ovom našem javnom pravu neprekidno uzdržanom od početka do sada, — nit nas državopravni odnošaj naprema ostalim zemljam žezlu Njegova Veličanstva područnim, izuzamši zemlje ugarske krune, — nemože biti ini, nego onaj i onakov, koji i kakov je bio onda, kada se je začelo i osnovalo isto naše državno pravo nastupom hrvatskoga prestolja po prejasnoj obitelji vladajućoj. — Pa pošto je nedvojbeno, da po tom, što smo mi narodnimi čini od god. 1527. i 1712. priznali sretno vladajuću obitelj za našu kraljevsku obitelj, — priuzdržav si u ostalom samostalni državopravni položaj odprije postojavši, — mi pravno u nikakav ini tiešniji savez, osim sveze istovetnosti vladaoca, s ostalimi zemljami ukupne monarkije stupili nismo, — a pošto nema traga kakovoj državopravnoj ustanovi ili konvenciji, po kojoj bi se bio poslije promienio onaj državo-

pravni odnošaj ovih kraljevinah k ostalim zemljam ukupne monarkije, koji je postojao god. 1527. i 1712., — dakako da ni dan danas po pravu nepostoji izmedju kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije i ostalih zemaljah neugarskih ini državopravni odnošaj, nego onaj, koji je osnovan na istovetnosti vladaoca i prejasne cesaro-kraljevske kuće.

Kao što daklo s formalnih razlogah ustavno-zakonotvorstvenih u obćo; tako isto napose s obzira na našu državopravnu samostalnost nemožemo pristati uz takovu državnu instituciju, iliti državopravni ustroj, bez našega uticaja i naše privole stvoren, po kojem bi se mi pod ustanovami i uvjeti oktrojiranimi doveli i spojili u savez realni s zemljami takovimi, s kojimi dosada nismo bili u pravno-realnih odnošajih.

Nu pokraj ovih razlogah i sumnjah, kojih bitna strana zasjeca u područje gologa prava, — izniču i ine sumnje naravi više političue, koje ćemo otvoreno i bez primišljaja razložiti, pošto smo jednom osjetili potrebu, da budemo iskreni.

Ima tome sto godinah od prilike, od kako se pokazuju u Austriji tragovi stanovite vladne politike, koja, razvivši se iz neznatnih počelah, — probija se neprekidno kroz sve stadije razvojne, i koja prema okolinam sad otvoreno sad kriomice goni za ciljom i svrhom svojom. Mi nemožemo ove politike označiti shodnije i izrazitije, nego ako kažemo, da je ona izraz državne misli, kojoj je unutarnji, tajni smier: nadjenuti svim kraljevinam i zemljam i narodom ukupne monarkije po naravi različitim formu jednoliku, ter usredotočene sile njihove podčiniti svrham i interesom, koji nisu, a nit nemogu biti interesi većine istih kraljevinah, zemaljah i narodah. Neposredna posljedica te državne misli svevladne bila je ta, — te je vladna politika, ovom misli proniknuta, — smetnuvši s vida naravno težište (Schwerpuukt) saveza kraljevinah i zemaljah spadajućih k ukupnoj monarkiji, — počitala za potrebito tražiti upiralište iliti težište monarkiji izvan nje same, i to ondje, gdje se upiru dynastični naslovi osnovani na povjestnih uspomenah slave i veličine, i gdje je nekako privezana manjina zemaljah austrijskih još sad nekom svezom političnom. — Provodeći dalje ovu državopravnome ustroju i zvanju kraljevinah i zemaljah ukupne monarkije neprimjernu politiku, dakako da se je spojilo za ove različite kraljevine i zemlje tražilo takodjer u životu ovim zemljam i narodom tudjim, i to u životu takovom, koji vlada ondje, gdje se je tražilo monarkiji težište i upiralište. A tako je ista politika bila neumorna nastojeći najvažnije kraljevine i zemlje, koje su i po položaju svom i po naravi svoga pučanstva pozvane, da budu jezgra i upiralište monarkiji, — učiniti uzgredicami i pridievci, te tako voljnim gradivom politične tvornice, koja zamisli podići i osnovati veličinu monarkije na nekoj abstrakciji tražećoj monarkiji upiralište izvan nje same.

Ako pri svakom zamašitijemu kolebanju političnom, koje zavlada monarkijom, vazda nastane skrajna pogibelj za monarkiju, i kriza takova, koja zasjeca ne samo u državni ustroj monarkije, nego dapače zametje i pitanje o obstanku iste, — ima se to ponajviše upisati u račun onome neskladnome odnošaju, — u kojem monarkija, neimajući upirališta u samoj sebi, — stoji k Njemačkoj.

Politika tim odnošajem poglavito upravljana, koja smieraše svesti život različitih kraljevinah, zemaljah, i narodah u riečište protivno naravi ovoga raznolikoga života, — u riečište, u kojem bi svaki posebni život, lišen svoga vlastitoga kompassa, — bio utonuo i izginuo, — ova politika bijaše okružila i obavila poput povijuše, po tajnih krivudinah najvažniji življe samostalnoga života različitih kraljevinah i zemaljah spadajućih k ukupnoj monarkiji, a bila je tim opasnija, što se nije obazirala nit na ograde, podignute svetečno ojamčenimi pravi i ugovori.

Mi mislimo, da smo ovoj politiki živac pogodili, ako reknemo, da je ona bil dostigla tako rekuć vrhunac i pravi pravcati izraz svoj u onoj kobnoj vladnoj sistem koja je nedavno osudjena vapajom jednoglasnim zemaljah i narodah propala.

Kao što mi nikada nismo po nagonu slobodne volje svoje, dakle pravovaljan priznali ove politike, smjerajuće prikovati nas s našim životom uz sredotočje takovo, gdj bismo se mi kao zavisne planete neimajuće svoje samostalnosti kretali oko sunca tudjeg — kao što smo svagda dizali proti njoj tužbe i prosvjede, isto tako se je iz grudih na ših zaorio jednoglasni gromoviti prosvied, kad ista politika u onaj par, gdino mi bijasm jedva odložili krvju otočeni mač, štono ga bijasmo trgnuli za spas monarkije, — neuz tegne se, provaliti i zadnju ogradu naše državnopravne samostalnosti i ustavne slobod ter prava naša ugovori i prisegami zajamčena konfiscirati, i proglasiti nobilieami, smjera jući život naš okovati u forme takove, u kojih mu nema zraka životnoga, i u kojih l prije ili poslje bio iznemogao i bez traga izginuo.

Je li se ovoj politici živac presiekao najnovijimi dogadjaji?

Ako nam je previšnja diploma od 20. listopada 1860. i dala pravedna povod pomisliti, da je ista politika bezuslovno osudjena, ter da je priznano, da ju valj zamieniti s politikom interesom ukupne monarkije, a tako i interesom i pravom životnim doticajem kraljevinah i zemaljah, jednom rieči: s politikom naravi položaja i sa stava monarkije primjernom i doličnom, — i ako smo po tom i povoda imali pozdravi svesrdno istu previšnju diplomu kao zoru bolje budućnosti, — budućnosti osnovane n pravu i pravici i na naravi stvari, — pozdraviti ju kao poručanstvo povratka s stranputic na put pravi, i svim spasonosni, — ipak je nastalo poslie takovih pojavah političnih, ko nedadoše onoj pomisli utiešnoj i umiriteljnoj zakorienit se u dnšah naših.

Mi mislimo, da je veličanstvena pomisao, koja je porodila previšnji diplom o 20. listopada 1860. — pomisao smjerajuća na preporod ukupne monarkije na temeljih hi storičnih i naravnih, dakle na uzkrisenje podpunih starodavnih autonomijah pojedinih kra ljevinah i zemaljah spadajućih k ukupnoj monarkiji, ako ne sasvime, a ono u bitnih cr tah izgladjena i raztočena onom pomislju, iz koje je postala osnovana previšnjim pater tom od 26. veljače 1861. za svukoliku monarkiju državna institucija pod imenom „cars venoga vieća.“

Što se ove institucije tiče, — nami se nemože na ino, nego prostodušno i ne himbeno izjaviti, da mi u toj instituciji nemožemo nazreti ino nego novu uputu (Verkö perung) iliti metamorfozu one iste politike, koju smo gore potanje nacrtali, — politike - velimo — centralisirajuće, to jest, smjerajuće na razvalinah samostalnosti i samostalno života kraljevinah i zemaljah podići jednoliku sgradu državnu, kojoj bi uporna točka il težište bila izvan njezina okruga, koja se dakle nebi u sebe i u svoje temelje upiral nego naslanjala na življe izvanjske.

Kad bismo mi učest uzeli slobodnom svojom voljom u toj državnoj instituciji, - instituciji, o kojoj nam toli um koliko osjetjaj naš kazuje, da nije ino nego ona ista po litična misao odievena u nov oblik, i to u oblik ustavni, — tada bismo se mi sami se iznevjerili, ter (svojevoljno) podvrgli onome, čemu smo se i mi i naši otci i djedo vazda muževno i kriepko opirali, i proti čemu smo, i naši predji i mi njihovi potom vazda glasno protestirali.

Mi nismo ovdje pozvani, da unidjemo u razsudu unutarnje naravi i sustava unu tarnjega iste državne institucije. Nu pripomenut ćemo ovdje samo to: da nam se o institucija po kompliciranom sustavu svom nevidi, kao da bi bila organ shodan za ruk vanje skupnih interesah i za pospješenje pravoga napredka; da i negovorimo o tom:

po sustavu toga organa nevidimo ni iz daleka ojamčena ona ustavna prava, koja smo mi dosada vazda izvršivali, — prava, koja mi smatramo za ustavna prava najbitnija, i za najčvrstje jemstvo ustavne slobode u obće, to jest pravo: dozvoljivati od roka do roka državni porez, i dopunjenje vojske. — Kad bismo se mi dakle na to sklonili, ter uzeli učest u ovoj instituciji, — time bismo ne samo prionuli uz sredotočje takovo, gdje nitih svoga života ustavno nikada nismo prisnivali, — nego se s uštrbom najbitnijih ustavnih pravah svojih dosad sveudilj uživanih, podvrgli uprav dionome absolutismu.

Nu, ako su ovi razlozi politični težki, da pretežki na vagi naših rješitbah, težak je takodjer i ini razlog potječući iz odnošaja našega naprema kraljevini Ugarskoj. — Premda smo mi sada narod samostalan, i od kraljevine Ugarske posvema nezavisan, ipak nam nepodnosi naš interes, da ondje, gdje se radi o osnutku novih svezah političnih, smetnemo s oka skupnu dugotrajnu prošlost ustavnu proživljenu u zajedinstvu s kraljevinom Ugarskom, i one duboko zasjecajuće niti uzajamnosti, štono jih je ova prošlost izmedju nas i iste kraljevine osnovala, — niti, velimo, iz kojih se razvila izmedju jedne i druge strane u pogledu ustavne slobode i narodne samostalnosti tolika i takova solidarnost interesah, koje solidarnosti nit razkinutje užje državopravne sveze ukinuti i izgladiti moglo nije. Akoprem bi mi dakle mogli i vlastni bili, zametnuti po volji državopravni savez s ovom ili onom zemljom bez obzira na kraljevinu Ugarsku, ipak živi osjetjaj one solidarnosti nedopušta nam, ondje, gdje se radi o zametnutju novih državopravnih kombinacijah, ugnuti se svakom obziru na kraljevinu Ugarsku; pa tako moramo iskreno izjaviti, da nam nije, nit nemože biti svejedno, da li ćemo unići u državopravne kombinacije, u kojih nebi možda učesti uzela kraljevina ugarska. — Mi smo dielili, a i sad dielimo jedan ustav, i jedno ustavno pravo u obće u koliko se pod ovim razumije ustavno pravo do god. 1848. razvito, — s kraljevinom Ugarskom, i to ne u tom smislu, kao da bismo mi po tom zavisni bili od ove kraljevine, i da bi se već na tom osnivala kakova užja državopravna sveza izmedju nas i kraljevine Ugarske, nego u tom smislu, što se ovo pravo osnivlje na prijašnjoj skupnoj porabi i na skupnih odprije zakonih; ovo zajedinstvo u pogledu ustavnoga prava potiče u nas i goji tu sviest: da najčvršći bedem ovoga našega ustavnoga prava postoji u tom, ako mi budi obnovimo užji državopravni savez s kraljevinom Ugarskom, budi samo zajedno š njome tako rekuć ruku o ruku, ako već ima tako biti, unidjemo u državopravne kombinacije s trećimi. — Ako mi toliku važnost polažemo na zajedinstvo naše solidarno s kraljevinom Ugarskom, bilo to što se tiče našega novoga medjusobnoga državopravnoga saveza, bilo to, što se tiče našega zajedničkoga državnoga saveza s tretjimi, to biva zato, jerbo mi mislimo, da će se ponajbolje uzdržati i pospjeti zajednička naša sloboda, ako onaj bodri i slobodni duh, štono se je i u nas i u narodah kraljevine Ugarske kroz viekove zajedničkimi institucijami uzgojio i ojačio, — u svih kombinacijah političnih, koje bi mogle nastati u monarkiji ukupnoj i u medjusobnom savezu dotičnih zemaljah i narodah, — ostane nerazdružen, ter ako bude nerazdruživo radio i revnovao na polju potitične djelatnosti i političnoga razvitka, bilo to gdje mu drago, i u odnošajih, kakvih mu drago.

Nu, ako smo samim sebi i dužni, u svakom slučaju, gdje se radi o osnutku novih državopravnih odnošajah, ponajprije naglasiti našu državopravnu samostalnost, ter tako bditi nad neobhodnimi uvjeti našega narodnoga obstanka, — ipak nismo voljni, zavući se time u kakav posve izolirani položaj, ter uztegnuti se svakome obziru na interese ostalih narodah i zemaljah, s kojimi nas je sudbina spojila u jednu monarkiju. Nitko nemože pravedno tajiti, — a to smo već gori predbježno pripomenuli, — da su po tom, što od tristo i više godinah živimo s ostalimi narodi i zemljami spadajućimi k monarkiji pod

žezlom jednoga i istoga vladaoca, — izmedju nas i ovih zemaljah nastali faktično zajednički interesi i doticaji ekonomični, financijalni a tako i interesi rezultirajući s skupne obrane proti sili izvanjskoj, pa da su ovi zajednički interesi osnovali izmedju nas i ostalih narodah i zemaljah monarkije sveze stanovite; koje, premda nisu još pravno regulirane onim putem, kojim se regulirati jedino mogu, to jest putem medjunarodne konvencije, ipak se prekinuti nikako nemogu bez velikoga uštrba i našega i ostalih zemaljah i narodah monarkije. — Osim toga nedopušćaju nam obziri na pravdu i istinu nit to tajiti: da je svakolika monarkija dosele vazda i neprekidno naprema inostranim državam, to jest u internacionalnih odnošajih i doticajih predstavljala jednu jedinu cjelinu, ter da se tako politika ukupne monarkije izvanjska upravljala jedinstveno i pravcem jednim. — Odatle su se razvili osobiti doticaji izmedju nas i ostalih narodah i zemaljah monarkije zajedno iliti in concreto s jedne strane, i izmedju inostranih državah s druge strane, osnovani na načelih medjunarodnoga prava, u kojih doticajih utemeljen je opet jedan dalji odnošaj izmedju nas i onih ostalih zemaljah i narodah ukupne monarkije po tom, što su po onih internacionalnih odnošajih ukupne monarkije nametnute gdje što nami u zajedinstvu s ostalimi zemljami i narodi i dužnosti, kojima se mi već s obzira na svetinju prava internacionalnoga uztegnuti nemožemo, kao što nit se uztegnuti smjeramo.

Nu nastaje sad to pitanje: kako da se ovi zajednički interesi unapredak poravnaju i u sklad medjusobni dovedu ter kako da se time ojamči daljni mirni razvitak njihov bez povrede postojećega od viekovah državnoga prava našega? Koliko smo mi pripravni, ovim zajedničkim interesom dovoljan obzir sa strane svoje nakloniti ter poravnati jih tako, kako da se monarkija občuva od razpasti, — toliko osjetjamo sebe potaknutimi izjaviti, da ovo poravnanje interesah nami i ostalim zemljam i narodom monarkije skupnih, i ojamčenje istih interesah unapredak bez uštrbe našega državnoga i ustavnoga prava nemože inako uzsliediti, nego putem onim, koji odgovara ovome našemu pravu, to jest putem konvencije, putem naznačenim historičnimi praecedencijami i tečajem poviestnoga razvitka našega državo-pravnoga odnošaja k ostalim zemljam i narodom monarkije. Kao što smo mi po tom, što smo predali slobodnim izborom svojim prejasnoj vladajućoj kući žezlo ovih kraljevinah pod uvjet da ostane netaknuta državopravna samostalnost istih kraljevinah, — dakle putem ugovora sklopljena s skupnim vladaocem stupili u odnošaj s ostalimi zemljami i narodi monarkije, isto tako mislimo, da bi već sama poviestna a i pravna dosljednost s sobom donosila, da sada, pošto su se iz onoga odnošaja osnovana na istovetnosti vladaoca tečajem viekovah razvili ini skupni doticaji i interesi izmedju nas i ostalih zemaljah i narodah monarkije, i pošto se je svakolika monarkija preustrojila na ustavnu, — ter pošto su po tom i ostali narodi i zemlje pozvane, da odlučuju o svojoj sudbini, — da se sada, velimo, ovi skupni odnošaji i doticaji razvivši se faktično tečajem viekovah izmedju nas i ostalih narodah i zemaljah monarkije razprave i urede putem slobodnoga medjusobnoga dogovora i putem medjusobne konvencije, i da se ovim putem ustanovi način, kojim bi se unapredak imali rukovati i poravnjivati oni skupni interesi bez uštrba državopravne autonomije pojedinih kraljevinah i zemaljah.

To je jedini put, koji bi mi s namjerom ustanoviti naš državopravni odnošaj naprema ukupnoj monarkiji pripravni bili, a i mogli nastupiti uz onu ćut pobožnosti, kojom smo oduševljeni naprema svetoj i dragocjenoj baštini, koju nam ostaviše otci naši, i koje mi lahkoumno upustiti nemožemo, ako nećemo, da nas stigne oštri prikor našega potomstva, to jest naše ustavno pravo i našu državopravnu samostalnost; to je velimo jedini put, kojim se po našem mnienju dá složiti interes naše državopravne samostalnosti s interesom ukupne monarkije; i dočim mi ga s ovime iskreno i nebimbeno naznačujemo, nadamo se pouzdano,

da će nam svatko praveden dati to svjedočanstvo, da smo se time pokazali i kao vierni čuvari starodavne baštine nasliedjene od otacah svojih, i kao vierni poddanici Njegovoga Veličanstva.

(Rieš. čl. LII. i XCVI.)

Br. 200.

Izpravak narod. zastup. Ante Stojanovića ka predlogu osrednjeg odbora o carstvenom vieću.

Sa razloga, što starodavni ustav trojedne kraljevine Dalm., Hrv. i Slavonije sa sobom donosi, da o nama bez nas nitko ništa razpolagati vlastan nije; sa razloga, što polag ovog ustava samo ono zakonom jeste, što narod u saboru zakonito sakupljeni sačini a ustavni zakoniti kralj sankcionira, i što se u ustavnoj zemlji samo ovako sankcionirani zakon obdržavati mora; sa razloga, što iz toga, ako bi se Ugrima svidilo od svojeg starodavnog ustava štogod odstupiti, nimalo nesliedi, da i mi odstupiti moramo; sa razloga, što trojedna kraljevina od Ugarske zavisna nije; sa razloga, što trojedna kraljevina ni posebice, ni u zajedini sa Ugrima nikada na to pristati nemože, da se stožerna njena ustavna prava okrnjuju; sa razloga, što sabor troj. kraljevine, riešili se odnošaji njeni spram Ugarske ovako il onako, jednostrano razpoloženje o pravu njenom nikada za zakonito priznati neće; sa razloga, što dostojanstvu našeg naroda dolikuje, da o onom, što je njegovo, neodvisno sam odluči; sa razloga, što bečka vlada sabor ovaj pozvala nije, da joj savjeta daje, što da raditi, a na koji da se način na ustavnu preći ima; sa razloga, što sabor ovaj samo o tom raditi i kod Njeg. Veličanstva kralja nastojati ima, da se ustav podpuno povrati; sa razloga, što sabor ovaj imajuć pred očima udes oktrojiranog ustava od 4. ožujka 1849. nikakvoga uvjerenja ni garancije neima, da je bečkoj vladi ozbiljno do pravog ustava stalo, — predlažem da visoki sabor zaključi: putem adresse Njeg. Veličanstvu kralju odgovoriti, da sabor trojedne kraljevine bez povriede starodavnog prisegom toli sjajnih kraljevah potvrdjenog ustava, u carstveno vieće u Beč za 29. travnja 1861. pozvano, zastupnikah od strane Hrvatske i Slavonije izabirati, i način budućeg izbiranja u pretres uzeti nemože. U Zagrebu 24. srpnja 1861. Antun Stojanović s. r.

(Rieš. čl. LII. i XCVI.)

Br. 201.

Izpravak narod. zastup. Jovana Obradovića k predlogu osrednjeg odbora o carstvenom vieću.

Sabor trojedne kraljevine nemože bez naročite uvriede svog starodavnog ustava ni pod kojim načinom šiljati zastupnike na carstveno vieće u Beču; no priznajuć to, da imade obćenitih na sve pokrajine države austrijske odnosećih se interesah, koji se sa uzajamnim takodjer sporazumljenjem riešiti bi imali, izjavljuje, da sada već, kad i sve ostale nasljedne austrijske pokrajine na ustavnu uredjene jesu, od strane trojedne kraljevine, i odnosno kraljevine Ugarske, ako namienjena sveza one sa ovom za rukom podje, uredjenje i riešenje tih obćenitih interesah, bez da pomenute kraljevine u carstvenom vieću udioničtvuju, tako izvesti se može, kao što se je to svagda sbilo sve od god. 1527. pak do god. 1848. kroz cielih 320 godinah, to jest: u pogledu kraljevinah pod krunom sv.

Stjepana sdruženih bivših putem konvencije izmedju istih kraljevinah i njihovog zakoni kralja na samom saboru jedne i druge kraljevine, ili ako se izmedju njih sveza ustav na zajedničkom glede tih obćenitih interesah držati se imajućem saboru, takovo sku redjenje i riešenje izvanjskih, rata, financijalnih i trgovačkih interesah tim laglje uži tvoriti bi se moglo, što ostale nasljedne austrijske pokrajine iz carstvenog svog vieća uzajmno u tom pogledu sporazumljenje sa saborom ugarsko-dalmatinsko-hrvatsko-slav skim u svakom pojedinom slučaju dogovoriti se bi priliku imale, centralna pako vrho izvršujuća vlast, pošto je ciela monarhia već na ustavnom priredjena, toga radi svim rodima austrijske monarhije kao i onim pod krunom sv. Stjepana sdruženih iz samog stavnosti načela odgovorne bi biti imala. Obradović s. r.

(Rieš. čl. LII. i XCVI.)

Br. 202.

Izpravak narod. zastup. Vjekoslava Christianovića k predlogu o carst nom vieću.

Predlažem: uz adresu Njegovo Veličanstvo premilostivoga vladara zamoliti:

Da 1. dočim sabor trojedne kraljevine bez povriede starodavnog, prisegom i I niitbenim zavjernicami toli sjajnih kraljevah potvrdjenog ustava u pretresivanje zahtjev načinu budućeg izbiranja i zašiljanja na carstveno vieće zastupnikah upuštati se nem Njegovo Veličanstvo bi najmilostivije blagoizvolilo na primjer veličanstvenih svojih p častnikah, kraljevah ugarsko-dalmatinsko-slavonsko-hrvatskih, u obziru ukupnih predm na financiju, vojnu, trgovinu, i izvanjske odnošaje spadajućih ovom saboru svoj prev kraljevski predlog učiniti, i ovaj sabor pozvati, da se o načinu posavjetuje, kako bi poslovi, ukupnu državu zanimajući, ustavno i najuspješnije se riešavati mogli.

2. Da Njegovo Veličanstvo cjelokupnost trojedne kraljevine, otezanjem sdruž Dalmacije okrnjenu, a svetom riečju kraljevskom ujamčenu, s toga udjelotvoriti blag voli, da u pretresivanju predloga ukupnih državopravnih pitanjah, ovomu saboru na ćanje predati se imajućih, i Dalmacija kano cjelokupna čest ovih kraljevinah udioničtvo i saboreći zastupnici naroda, kano i povjeritelji njihovi, uz toli lojalne četveromjes napore odanosti i vjernosti svoje obradovati se mogu, da su ma i česticu željnih i z nitih izčekivanjah svojih od kraljevskog pravdoljubja polučili. U Zagrebu dne 2. kolo 1861. Aloyzio Christianovich, s. r. podarcidijakon, župnik i narodni zastupnik.

(Rieš. čl. LII. i XCVI.

Br. 203.

Istovrstni izpravak narod. zastup. Josipa Briglevića.

Popravak predloga manjine osrednjeg odbora i dodatak k osnovi g. Pric predstavku na Njihovo Veličanstvo.

U §. „Nu ako smo itd.“ izpustio bi reči zavući itd. do ter.

U istom §. izpustio bi reči: pa da su ovi zajednički itd. nit se us gnuti nesmjerjamo.

U §. „Nu nastaje itd.“ izpustio bi: i pošto se je do: sudbini.

U istom §. izpustio bi reči: medjusobnoga dogovora i putem medjusobne konvencije, pak bi mjésto ovih rečih reko: ugovora.

U istom §. za zadnjum rečjum zemaljah dodao bi: ako bi se užja državopravna sveza sa kraljevinom ugarskom osnovala za svrhu uzdržanja i razvitka zajedničke ustavne slobode, onda bi se ovaj ugovor od slučaja do slučaja imao sklapati sa vladom carevom i kraljevom u zajednici sa kraljevinom Ugarskom po zaključcih zajedničkih saborah ugarskoga i trojedne ove kraljevine.

Zajednički ipak poslovi, koje vlada saveznih kraljevinah Ugarske, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije bude imala sa vladom carevinskom, nemogu nikada biti predmetom pretresivanja u obćenitom carevinskom vieću Austrije, jer ova carevina nije nikada imala zajedničko zakonarstvo ili državno vieće sa kraljevinami Hrvatskom, Slavonijom, Dalmacijom i Ugarskom.

S toga nemogu ove kraljevine nikada ni pristupiti u carevinsko vieće, jer bi takovim pristupom trojedna kraljevina, sdružena s kraljevinom Ugarskom po državnopravnih ugovorih uz priznanu i osiguranu samostalnost i neodvisnost pretvorila se iz slobodne i ustavne kraljevine u puku pokrajinu carevine austrijanske.

U §. „To je itd." izpustio bi reči: lahkoumno i reči: po našem mnienju. Josip Briglević s. v.

(Rieš. čl. LII. i XCVI.)

Br. 204.

Izpravak vrhovnog župana zagreb. Ivana Kukuljevića k dodatku Briglevićevomu.

Visoki sabore!

Predlažem sliedeći izpravak dodatka g. Briglevića:

U slučaju pako onom ako bi državnopravna sveza trojedne kraljevine sa kraljevinom Ugarskom, u smislu zaključka saborskog učinjenoga glede odnošaja naprama Ugarskoj, za rukom pošla, imao bi se ugovor ovaj s austrijskom vladom, putem starodavnim i solidarnim, te ustavnim, budi sa organi Njegovoga Veličanstva kralja našega i cara austrijskog, budi pako s ustavnimi sasvim ravnopravnimi organi kraljevinah i zemaljah neugarskih i nehrvatskih po organih ugarskih i hrvatskih praviti, te po saboru ugarskom i hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom odobriti. Ivan Kukuljević s. r.

(Rieš. čl. LII. i XCVI.)

Br. 205.

Predlog narod. zastup. Jaćima Pavletića o upravi morskih lukah i morskog penzionalnoga fonda.

Visoki sabore!

Glavna poluga domaćeg i narodnog blagostanja jeste nedvojbeno narodno-domaća vlada, što su iskusili svi slobodni narodi, što je takodjer iskusio i naš narod, te s toga naložio svojim zastupnikom da iz petnih žilah nastoje da našu domovinu na noge svoje osove, da ju oslobodo od svakeg tudjeg upliva i upravljanja, što je ovaj visoki sabor i posvjedočio, pošto je zaključio da se ima našem dvorskom dikasteriju dati zakoniti naslov pridvorne

kancelarije i sva ona moć i djelovanje službeno, koje je imala do g. 1848 pridvorna ugarska kancelarija, dakle i upravljanje morskih lukah našeg hrvatskog primorja, koje se sada nahode pod upravom tudje oblasti nahodeće se izvan naše domovine, naime u Trstu.

Županija riečka naložila je svojim zastupnikom da nastoje o tome, da se odtrgnu rečene luke i morski pensionalni fond od te tudje uprave, ter podlože domaćim oblastim, što će se postići kad se budu upravljale po namjestničkom vieću, na mjesto trstjanskoj guberniji, sredstvom velikog župana riečke županije, stojećih ipak u tretjoj inštanciji, kako i do god. 1848., pod pridvornom kancelarijom sada za trojednu kraljevinu.

Visoki sabore! Adresa, koju imamo podnieti Nj. Veličanstvu našem premilostivom kralju i gospodaru, ima sadržavati sve želje i sve tegobe našeg naroda, dakle i ovu želju i ovu tegobu, da se naime upravljanje naših lukah odtrgne od tudje oblasti, te podloži domaćim, što se ima tim više napomenuti u ovoj adresi, pošto se zahtieva, da se dvorskom našem dikasteriju dade svoj stari poseg službenog djelovanja u svih poslovih tičućih se naše domovine; molim dakle visoki sabor da uzme u pretres ovaj predlog, te da ga uvrsti u adresu za previšnje riešenje. U Zagrebu, 25. srpnja 1861. Jaćim Pavletić, s. r. narodni zastupnik.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 206.

Predstavka županije riečke ddto. 1. srpnja 1861. glede shodnijeg uredjenja vojnih predpregah i ukonačenja prolazeće vojske.

Visoki sabore!

Načelo, koje se u svakoj državi temeljnim smatrati ima, jeste ono, da se terećti jednako medju državljane razdiele.

Država, koja se načela ovog svestrano nedrži već na štetu pojedinih državljaninah ili predielah ovo načelo prekrši, neodgovara zadaći svojoj, neodgovara viečnomu zakonu pravde. Županija riečka a osobito gorsko okružje iste, leži na ratnoj cesti, izloženo je s toga čestomu prelazu vojske naime u ratno doba, i podloženo više nego ikoji drugi prediel u carevini izvanrednomu teretu ukonačenja prelazeće vojske i davanja vojničkih predpregah.

Ovaj posljednji teret jeste za ovdašnje žiteljstvo tim nesnosniji, čim se ovo većom stranom bavi vozitbom.

Za vremena posljednjega talijanskoga rata nemogaši, a i u ovome času gdje silna c. k. vojska leži u našoj županiji ukonačena, nemože siromašno pučanstvo prekomjernim predprežnim dužnostim bez znamenitih žrtvah zadovoljiti.

Krieposti prednavedenih razlogah i u suglasju sa načelom u početku izraženome, molimo, da visoki sabor izvoli uzakoniti načelo, da se vojničke predprege za ratno doba i prigodom osobitih izvanrednomu prelazu vojske povod pružajućih okolnostih nedavaju po pojedinih obćinah, već da se odnosni troškovi iz zemaljske zaklade namire.

Ovom prigodom nemožemo na ino, no da pozornost visokoga sabora na predprežni zavod u obće svrnemo, te preustrojenje njegovo svesrdno preporučimo.

Predprežne dužnosti smatraju se kao dužnost po edinih obćinah te sačinjavaju jedan od najznatnijih teretah istih; to valja osobito o obćinah naše županije, gdje radi navedenih razlogah više nego igdje davanja predpregah u svako doba obćinari obteretjuju. Mnijemo

s toga da, bivši predprege zavod, koj neobstoji za hasan pojedinih obćinah, već čitave zemlje, bi se i odnosni troškovi iz zemaljske zaklade namirile. Dano iz male naše dana 1. i sljedećih mjesecca srpnja na Ricci držane skupštine. Skupština županije riečke.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 207.

Ustmeni predlog narod. zastup. Ladislava Balloga:

Da bi sabor troj. kraljevine prisustvovao kod zadušnicah, koje će se za padše god. 1815. žrtve narodnosti i slobode obdržavati na 29. srpnja t. g.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. XLVI.)

Br. 208.

Dopis skupštine sv. Martinske ddto. 6. i 7. lipnja 1861., kojom narod i sabor troj. kraljevine moli za podupiranje zakonitih željah braće Slovakah.

Slávorodí Bratia Horváti!

Podľa uzavretia nášho v národňom slovenskom shromaždeni v Turčianskòm Svätom Martine dňa 6. a 7. Junia 1861. usneseného činíme tento prípis k Vám, slávorodí bratia naší Horváti! prosiuci Vás dovernou bratskou láskou slavianskou, uby ste prisloveniu tomuto nášmu pozorno a dobrotive vnímali.

Musíme sa Vám napred dobrotou Božou pochváliť, že večný ten Otec a milovnik národov to radostnó hnutio dal mužom a ludu našho kmena Slovenského sa tak mnohosobno a mnohočetne ku národnej porade shromaždiť, a to na vyvolania jedneho malého ale samým rydzím slovenským obyvateľstvom obydleného mestečka. To si my za mnoho máme, jednak preto, že ako viete, naša národnia vec mnohých a mocných má odporníkov doma, ktorí nám večite i to najnevinejši hnutio národnie za zle majú, jednak preto, že väčšina ľudu v národe našom, tu o svoje nedbala, tam odstrašená i znevolená, ťažko ku počesnejším takým poradám sa sobrať dáva. A tak, že do shromaždenia nášho národnieho v Sv. Martino na viac tisíc ludu sa sobralo, pripisujeme to za vďak duchu Božiemu, ktorý aj národ náš v svätých záležitosťach národních neodolno osvedomuje.

Potom Vám osvedčiť a s radostným citom vzájemnosti slavianskej vysloviť musíme: že nekonečnú vďaku a úctu máme k Vám, slávorodí bratia naší Horváti! že tak mužne, hrdinsky, slavne za svoju národnosť a jej sväté prava stojíte, trpíte, konáte. Vyliata krú Vašich mužov, žien a detí za to roku 1848. 1849. ozorným hlasom volá k nebi za úplné zadosť-učinenie a duchovia Vašich tu v hrdinskom boji padlých, tam vražedne pobitých milých, vystupujú z priepasti úmoru, do ktorého sa za národ vrhli, vystupujú do bože i ľudskej oslavy pred očima Vám a nám, ktorí sme dedictvo slavianskej národnosti po ních, srdca jejih najvrúcnejšou krvou zapečatené prejali. Pak verujte bratia slavorodi naši, pre nás, jako my verujeme pre Vás: že čo ste pretrpeli a prekonali za sebä, to ste pretrpeli a prekonali aj za nás. Lebo to je viera a dovera slavianskej vzájemnosti, v ktorej viery citu Vám ďakujeme a vekovitou vďakou Vám zaviezaní zostávame.

Konečne Vás prosíme, aby ste slavobratskej mysli Vašej bedlivý pozor obrátili na vyslovenú vo Svätu-Martinskom našom národňom Shromaždení, solidárnosť všetkých

národov pod Sväto-Štefanskou Korunou, v hájení sí práv svojej slobody a národı Lebo za to máme, že myšlienku tú velikú, dejnú, národnej rovnoprávnosti, len ta uživotnenie zabezpečíme, keď do spolku tohoto velikého processu historického, všecl národy na vospolné, pomocné konanie teraz i na potom volať budeme. I tak nám vianom nikde nikdy sä nič nepodarí, dokial vierou a láskou vzájemnosti slavianskej k Kmen pod Korunou Sv. Štefana tak za všetkých, jako za sebä stáť a konať nebud To je u nás Slovákov tak svätá presvedčenosť, že sme si za povinosť položili Vám sledok nášho národnieho slovenského shromaždenia v Turč. Sv. Martine držaného, t pripojené Memorandum na snem Uhorský predložiť, s ním Vás obznámiť a srdečne poprosiť, aby ste memorandum toto pozornosťou Vašou udôstojili a v ňom vyslov naším národním žiadosťam zadosťučinenie slovom i skutkom vymáhali. Takže i na bu čo kolvek na ceste práva a spravedlivosti za ebájenia a sveličenia národnosti našej dujmeme, o tom všem Vás uvedomiť a ku slavobratskej sučinnosti doverne povolat obmeškáme, prosiac Vás tymto za jedno na vždy: aby ste pre krú rodnych Kme Vášho a nášho roku 1848. 1849. za národnosť našu vyliatu, pre všetky veliké a bol pamiatky na predešlosť Vašu i našu, pre všetky prorocké upomienky slavoduchov V a našich, pre všetky pevné nadeje na lepšú budúcnosť Vašu a našu, nás bratov V srdečne Vám oddaných, všahdy a všade Vašou bratskou mysl'ou zastávali, Vašimi je kymí srdciamí a rukamí podopierali.

Následkom uzavretia národnieho slovenského shromaždenia dňa 6. a 7. Junia 1 v Turčianskom Svätom Martine držaného. Jan Francisci s. r., predseda slov. n shromaždenia. Vilém Paulíny-Tóth s. r., zapisovateľ.

(Rieš. Čl. CIX

·/. Memorandum národa slovenského

k Vysokému snemu krajiny uhorskej, obsahujúce Žiadosti národa slovenskeho, ciel'om spravodlivého ı denia a zákonom krajinským zabezpečenia rovnoprávnosti národnej v Uhrách, kroz národnie slovenské maždenie v Turč. Sv. Martine dňa 6. a 7. Junia r. 1861. vyslovené.

Keď ako Slováci v mene rovnoprávnosti národnej so žiadosťami našími vysl jeme, nečiníme to preto, akoby sme snáď zásade svetom hybajúcej a skrze prv najhorlivejších vlastencov naších v jej opravdivom smysle pojatej, — uznanie vy chceli; ale činíme preto: že podoba dáva jestotu veci, a nám Slovákom velmi m záleží na tom, aby podoba ta, v ktorej rovnoprávnosť národnia z ohľadu nás v život dená byť má, i podstate veci samej, i cítenýın skrze nás potrebám života zodpovedal

A v tomto ohl'ade pred zákonodarným sborom vlasti našej, ku ktorému sku dôveru vyslovujeme, hlásiť sa je vlastenecká a spolu i národnia povinnosť naša.

Dejepis a národnie podanie naše hovoria nám, že my Karpatami zakolesenej tejto najstaršími obyvatel'mi sme. Už dávno pred príchodom Maďarov, otcovia naši túto nazyvali vlasťou svojou, už dávno pred tým viedli tuná dlhotrvanlivé a krvavé za národniu samostalnosť svoju oproti potlačovatel'om západním, už dávno predtým tuná mimo kvetúceho rol'níctva a obchodu, mimo upevnených miest a hradov i štátn stavu, ktorej jednotlivé ustanovizne v ústave Uhorska až dosial' udržaly sa.

Prichodom Maďarov na prvom stupni vyviňovania svojho nachodivšie sa kon racie plemien Slovanských na zemi tejto zanikly, a urobily miesto konfederacii n ktorá pod úbehom jednoho stoletia ako krajina Uhorská pod korunou svätého Štef rade ostatních europejských štátov čestné miesto zaujala, a na vzdor deväťstoletným hromám i dosial podržala.

Spoločné hmotné i duchovnie záujmy spojily plemená rozličné krajiny tejto, jako synov jednej spoločnej matky, v rodinu jednu; — spoločná jich úloha: brániť vzdelanosť západniu oproti barbarským národom východu, a spolu bránit a pre ďalšiu budúcnosť zachovať samostalnosť svoju oproti hltavému vplyvu západu, nachodila jich vždy hotových k službe človečenstva jednak so zbraňou v rukách na poli bitvy, jako i s múdrou radou v shromaždeniach krajinských.

I v šíku vojenskom, i v poradách spoločných rozumelí sa mužovia plemien týchto, pri všetkej rozličnosti jazykov, veľmi dobre; láska ku spoločnej vlasti a bratерská dôvera medzi sebou, bola jich najlepším tlumočom, žiadnemu z ních nenapadlo opovrhovať rečou plemena druhého, nenávidieť ju, žiadnemu nenapadlo zveľadenie vlastného plemena na záhube a vykorenení plemena druhého zakladať, a osobitnosť svoju plemennú na oné miesto vysadzovať, na ktorom jedine sväté a všetkým plemenam spoločné záujmy vlasti stále a trvanlive udržať sa môžu.

V bratерskej láske a svornosti plemien všetkých hlavný prameň životnej síly majúc, šťastne prekonala vlasť naša hrúzu pustošenia tatárskeho, prekonala šťastne i časy, v ktorých z jednej strany Izlam, z druhej strany absolutismus západní pohltiť ju hrozil; boje náboženské pretiahly sa ponad ňou jako hrmavica, po ktorej príroda len krajšie sa rozzelenáva; ona trebárs ešte nie celkom, ale predca z väčšej čiastky vyviazla z väzieb stredovekého feudalismu, udeľujúc deťom svojím rovnoprávnosť osobnú; ba i jedenásťročné potlačovanie nemohlo v jej prsach udusiť dech slobody. Akýže teraz, žialny, či radostný výsledok dostane sa jej za podiel, teraz, keď duchom času hybajúca otázka národnosti v nej na rozlúštenie svoje čaká?

My si prajeme aby otázka tá nestala sa neshojitelnou ranou spoločnej matky našej, ale aby stala sa jej neprebitným štítom, strely nepriatelské odrážajúcim.

Povedomie naše hovorí nám, že my Slováci prave tak národom sme, jako Maďari, alebo ktorýkoľvek národ druhý vlasti tejto; z čoho keď len rovnoprávnosť národnia a spolu i sloboda občianska nemá byť chimerou, prirodzeným spôsobom nasleduje to, že jako národ menej práva mať nemôžeme, ako ho má ktorýkoľvek národ druhý spoločnej vlasti našej.

A predca keď na stav zákonitý z roku 1848. pozornosť našu obrátime, najdeme to: že nie len dávnejšie snemy naše od roku 1791. 1792. 1805., — ale i pozdejšie zákony, najme od roku 183$^2/_4$, až po 1848. — jedine národ maďarský jako národ uznávajú, jedine o reči maďarskej ako národnej a vlástenskej hovoria, jedine o zveľadenie národa maďarského a reči maďarskej sa starajú, — o nás žiadnej nerobiac zmienky, jakoby nás, ktorí sme predca najstarší dedičovia spoločnej vlasti tejto, vo vlasti našej ani nebolo.

Neuznanie toto je proti národním a občianskym právam našim namerená krivda, ktorú my hlboko a bolestne cítime; — je nepravosť, nad ktorou duch času výrok svoj už vypovedal, — a ktorá v snemovnej porade opravdivých vlastencov len jednohlasného zatracenia dôjsť môže.

My teda z ohľadu odstránenia krivdy tejto žiadame:

I. **Aby osobnosť národa slovenského a vlastenskosť reči slovenskej zákonom positívnym a inauguralnými diplomami uznaná, a uznaním tým oproti zlomyselným útokom nepriateľov svornosti národov zabezpečená bola.**

My národy považujeme za uprávnené osoby človečenstva, v ktorých ono, trebárs v rozličnej podobe, k určenju svojmu t. j. k dokonálosti sa vyviňuje.

Prirodzená vec je, že sa definicie tejto z ohľadu nás samých, a v poťahu nášho k narodom tým, s ktorými vlasť máme spoločnú, pevne držíme.

Akokoľvek u jednotlivca uznanie jeho osobnosti je prvou výminkou slobody a rovnoprávnosti občianskej, tak medzi národami uznanie osobnosti národnej, je prvou výminkou rovnoprávnosti národnej; ba práve táto posledni nesmyslom by bola tam, kde osôb narodních, na ktoré by sa ona vsťahovala, niet, alebo kde osoby tie zákonitého uznania nemajú.

Centralisacia minulých jedenásť rokov neuznávala osobnosti národnie: preto na miesto sľúbenej rovnoprávnosti, dala národom rovnobezpravie.

My neveríme, žeby mužovia tí, ktorých občania vlasti tejto jako zákonodarcov na snem krajinský poslali, znovuzrodenie centralisacie takej, trebárs v podobe ústavnej docieliť chceli, a preto ešťe raz v dôvere vlasteneckej opakujeme, že uznanie osobnosti národnej je prvou výminkou rovnoprávnosti narodnej, je uhelným kameňom stavby ústavnej, ktorá jedine na prirodzenom, prozretelnosťou božou danom základe pevne a trvácne k prospechu a blahu vlasti celej vystavená byť môže.

Že ale všetko, čo v materiálnom svete jestvuje, len v čase a v priestore jestvovať môže: preto potreba je

II. **Osobnosť našu národniu uznať u priestore tom, ktorý oná jako súvislá nepretržená massa skutočne zaujíma, pod menom horňouhorského slovenského Okolia, so zaokrúhlením stolic podľa národnosti.**

Žiadosť túto neodolatelnou činí sama podstata rovnoprávnosti národnej, bo žiaden národ nejestvuje len vo vidine, ale i v skutočnom svete. Nie je teda dosť uznať osobnosť jeho v holej všeobecnosti, ale potreba je, každý národ uznať tak ako je v skutku, v priestore tom, ktorý on zaujíma, a ktorý mu prozretedlnosť božská vyznačila. Ba do protimluvy a nedôslednosti upadnul by ten, ktorýby osobnosť národa uznal, medze ale tie, v ktorých osobnosť tá obsažená je, a u ktorých ona skutočnou sa stáva, neuznalby.

Keď pres toľké stoletia v ústavnom Uhorsku distrikty Kumánov a Jazygov, mestá hajdúcke, 10 obcí kopijníkov, 16 miest spišských, a 44 stolice, na vzdor ťažkosťam polohopisným, ako osobitnou municipálnou spravou nadané korporácie bez najmenšej nesnádze pre vlasť jestvovať mohly; keď pred rokom 1848 vlasť naša vo svojej vnútornej organisacii bez najmenšieho nebezpečenstva celosti a jednoty svojej na 4 dištrikty rozdelená byť mohla: nevidíme príčiny, prečoby jeden súvislý celok tvoriaci národ slovenský, v priestore tom, ktorý mu príroda sama vyznačila a ktorý on skutočne i zaujima, pri nastávajúcom organisovaní krajiny a stolíc, ktore od teraz zasedajuceho snemu očakávame, ako jedno hornouhorské **slovensko Okolie** vo vlasti našej miesta najsť nemohol — tým viac, že uznanie takéto skutočná rovnoprávnost neomýlne predpokladá, a vyhody z jednoty reči v jednom Okolí, jak pri správe političnej a súdnoprávnej, tak najme i pri zdarnom vývine slobody obči anskej pochádzajúce silno odporúčajú.

Slovenské čiastky stolíc — prešporskej, nitr..nskej, tekovskej, hontianskej, novohradskej, gemerskej, torňanskej, abaujvárskej a zemplínskej — národopisnou čiarou označene, môžu sa bez významných ťažkostí, alebo jako nové župy usporiadať, alebo, kde to nemožno, súsedným slovenským stolicám privteliť.

Utvorenie spôsobom horespomenutým jednoho horňo-uhorského **slovenského Okolia v dosavadňom politickom podelení Uhorska** žiadnej nerobiloby premeny, len tú: že na miesto mrtvých hraníc, na ktorých dosial 4 distrikty vlasti našej spočívaly, nastúpily by medze živе; nie ľubovolou ľudskou, ale rečou a národnosťou a tak vôlou božou a prírodou samou nezrušitelne určene.

Pri príležitosti tejto musíme sa po predku ohradiť proti tej, zo stránky bratov Maďarov nám všeobecne činenej námietke, že i v stoliciach slovenských, ako v Trenčíne,

Orave, Turci, Zvolene, Liptove, Spiší a Šárišu značný počet Maďarov, najviac stavu zemianskemu prináležiacich, sa nachodí, tak že u nás národnosť maďarská a slovenská jedna na druhú navrstvené sú, z ktorej príčiny uznanie v jednom okoli obsaženej osobnosti národa slovenského v skutočnosti nemožným sa stáva.

Áno pravda je, že v národe našom mnoho odnárodnelých synov sa nachádza; tito ale nie sú Maďari, ale sú synovia rodu nášho. I národ maďarský pred vystúpením veľkého Széchényiho dosť počítoval synov takých, ktori za čokoľvek inšie len nie za Maďarov sa vydávali; ale mohútny duch času priviedol jich k poznaniu seba samých, aby znovu splynuli s národom od ktorého sa boli odrazili; i my veríme, že ten istý duch času prebudí odrodilých synov naších k poznaniu bludu svojho a privedie jích nazpät do lona národa a ľudu toho, z ktorého pošli.

Akokoľvek z jednej strany nemôžeme predpokladať o hrdínskem národe maďarskom to: žeby s odrodilstvom našim, sám seba obohacovať, s hanbou našou národňou sám seba ozdobovať chcel; tak podobne z druhej strany o vlastenectve zákonodarného tela nášho nemôžeme veriť to: žeby v nadrečenom odrodilstve našom prekážku uskutočnenia rovnoprávnosti národnej nachádzať mohlo. Jestli by sa ale v týchto slovenských stolicach jetnolivci inonárodní nachodili, tito si výsadné práva národnie na ujmu všeobecnosti práve tak, ako jednotliví v neslovenských stolicach bývajúci Slováci, osobovať nemôžu.

Ohradiť sa ďalej musíme oproti možnej námietke tej: akoby sn hy po jednom slovenskom Okolí, proti historickým právam a zákonami positivnými zabezpečenej jednote a celosti Uhorska smerovaly.

Už Štefan svätý v testamente svojom k synovi Emerichovi hovorí: „regnum unius lingvae imbecille et fragile est" — už on zanecháva mu radu tú, aby šetril zvyky, mravy a obyčaje rozličných vo vlasti žijúcich plemien, už pod ním na základe rovnoprávnosti plemien založená bola jednota a celistvosť vlasti tejto: že ale plemená vyrástly v národy, povedomie osobnosti svojej majúce, že následkom toho jednota a celistvosť vlasti našej nie viac v plemenej, ale v národnej rovnoprávnosti základy svoje hľadať musí, to nie je ani vina ani zásluha naša, ale je nutný výsledok pokroku toho, ktorý zo zákona božieho pôvod svôj berúc, na ceste svojej hrádzou zákony ľudskými kladenou zastaviť, alebo nazpät odraziť sa nedá.

A pokrok tento neuznať, znamenalo by neuznávať riadenie božie v živote jednotlivých národov tak, ako vo vývine jednotlivých štátov zjavne sa označujúce.

Len nedávno v dejinách italských videli sme, že zákon positívny a práva historické nemohly odolať udalosťam zo zákona a práva vyššieho pôvod svuj berúcim. Príklad severnej Ameriky učí nás, že hriech mravný, do ústavi štátnej zavinutý skorej pozdejšie na ústave samej pomstí sa, a že mocou samej zákonitosti nedá sa utvoriť a udržať celok, ktorý ináče so zákonami prirodzenými a mravnými nesúhlasí.

My vlasť našu od podobného hriechu zachránenú mať chceme, v tedy, keď na zakladoch Štefanom svätým daných ďalej stavät' a jednotu vlasti našej v podobe duchom času a potrebami života naznačenej utvorenú mat' žiadame. Nám nie je dosť aby len v artikuloch snemových stálo „regnum indivisibile et propriam habens constitutionem"; my chceme viac, my chceme, aby jednota tá spočívala na základe mravnom, prirodzenom, zo samého života v pokroku času vyrastenom.

Ako sme už horevyššie podotkli, mravná povaha jednoty tejto záleží v opravdivoj, nie zdánlive, ale skutočne, uznaním v skutku jestvujúcich osôb národov, prevedenej rovnoprávnosti národnej; lebo len takýmto spôsobom môže vlasť naša najsvätejšie záujmy n-

rodov v nej žijúcich v sebe sústredniť, len takýmto spôsobom môže jim dať to, čo mimo nej inde nenajdú, len takýmto spôsobom stane sa ona jich jednako milovanou matkou, ktorá práve preto, že žiadnemu z rovnorodých synov svojich prednosť pred druhým nedáva, bude sa môcť, v čas nebezpečenstva na všetkých jednako opierať, a od všetkých jednakú podporu, jednakú obeť požadovať.

My, ktorí v spoločnej minulosti národov vlasti tejto na spoločnú jich budúcnost ukazujúci prst boží vidíme, ktorí cítime a povedomí sme si toho: že polohopisná povaha nami obývaného Horňouhorska, že každodenné striedavé materiálne i duchovnie záujmy a každodenný vzájemný obchod, ba len i svázky rodinné a pokrevné s bratmi našimi Maďarmi nás v jeden tuhý svázok spojujú; my nemôžeme byť protivníci celistvosti a jednoty vlasti našej. Nech teda v slovenskom, národ náš sosobňujúcom Okolí nehľadá nitko dač ineho, jako to, čo skutočne je, t. j. neomylnú výminku rovnoprávnosti n rodnej, ktorá zas je uholným kameňom jednoty vlasti našej.

III. Jestliže rovnosť je oná miera, ktorou sloboda a právo millionov občanov v živote občianskom skutočnými sa stávajú, a všetkých údov obce v jeden harmonický celok, v jednu slobodnú obec spojujú; tým vätšia potreba je, v jednej vlasti, ktorá harmonickým celkom národov v nej žijúcich byť má, práva národnie a práva reči mierou toulo rozmerať.

Podľa zásady tejto žiadame, aby v Okolí národ náš sosobňujúcom:

1) Jedine a výlučne reč slovenská bola žlebom tým ktorým tok života verejného, občianskeho, cirkevnieho a školského prúdiť sa má; ona, jako obraz, ktorým národ sám seba v ríši duchovnej spredmetňuje, ona jako jediný prosriedok, jediné dvíhadlo vzdelanosti národnej, nesmie byť v priestore národa svojho, v dome svojom, na užší okres, na úlohu slúžky obmedzená, ale musí byť práve tak oprávnená, jako živôt národa samého v medzách svojich oprávnený je.

Žiadame teda: aby vzhľadom na nás Slovákov, pri nastávajúcom zriadeni krajiny a stolíc, v Okolí slovenskom jeden odvolávaci súd, tak tiež aspoň jeden smenkový súd, pri ktorých by úradnia reč slovenská bola, utvorený bol; aby pri najvyššom súde krajinskom, tak tiež i pri najvyšších správnych dikasteriách krajinských mužovia obecnou mienkou slovenskou za národovcov slovenských uznaní, nasledovne i v reči slovenskej dokonale zbehli vpomeru počtu obyvateľstva jako referenti s potrebnym osobníctvom postaveni boli, ktori bi tam nie len úradné práce konali, ale spolu v čas potreby i záujmy slovenského národa zastávali.

To samé platí pri ustanovení kommissie k vedeniu záležitosti školských.

2) Čo sa týče čiary tej ktorá sa medzi rečou diplomatickou a našou rečou národňou vo vlasti našej tiahnuť má, v ohlade tomto musíme najskôr rozlúštiť otázku tú, čo je vlastne reč diplomatická.

Náhľadom našim je ona medzi národami rozličnych jazykov „prostriedok spoločného uzrozumenia sa."

V tejto definicii jej medze samé od sebä sa označujú, menovite označuje sa to: že ona tam, kde nie je vlastnou rečou národa, nesmie si osobovať právo reči narodnej; že nesmie ani na piaď zaujať pre sebä z poľa toho, ktoré druhej reči národnej patrí; že jej medze a práva spočínajú sa tam, kde výlučné medze a práva reči národnej prestávjú; tedy, aby sme poťažne na nás Slovákov hovorili, jej medze počínajú sa za medzami Okolia nášho slovenského, v dopesoch so stolicami neslovenskými a neslovanskými, vo vnútornom úradovaní a vzájemnom úradňom obchode najvyšších správnych a súdnych vrchností kra-

jinských, ktorých úkol na celú krajinu sa vzťahuje (nerozumejúc sem záležitosti stránok, ktoré vždy v patričnej reči národnej vyridzované byť majú), konečne na spoločnom sneme krajinskom, — nevytvárajúc pri tomto poslednom uživanie iných reči krajinských.

My Slováci, ktorým na svornosti národov uhorských ďaleko viac, ako na vlastnej márnej chlúbe záleží, hotoví sme na slušné medze obmedzenú diplomatičnosť reči maďarskej vo vlasti našej uznať, nie ale preto, jako by sme snáď skrze to na luprávnenosť národnosti a reči maďarskej nad národnosťou a rečou našou uznávali, nie, — tak hlboko sme nepadli, ani jako národ tak hlboko padnúť nemôžeme, zreknuť sa hodnosti našej národnej nikdy nemôže byť úmyslom našim; ale preto, aby sme bratom našim Maďarom neodtajiteľný dôkaz podali toho, že k vôli svornosti narodov úhorských my i v najsvätejších, Bohom daných a s nami srodených právach našich samých sebä naskoľko to bez hrubej samovraždy možno je, zaprieť hotoví sme.

Podľa zásady vyše spomenutej žiadame a žiadať musíme:

3) Aby snemové articule tie, ktoré sa s rovnoprávnosťou a slobodou národov nesrovnávajú, menovite art. 16: 1791, 7: 1792, 4: 1805, 3: 1836, 6: 1840, 2: 1844. 5.-§. 3: 1848 a 16 lit. e. 1848 zákonom positívnym vyzdvižené boli.

Niet národa, ktorý by v láske a žiarlivej pridržanosti sa k reči a národnosti svojej bratov našich Maďarov prevyšoval. A či srdcia a mysli naše tvorca sveta podľa inších pravidiel utvoril, ako srdcia a mysli Maďarov? čo jich bolí, to bolíí nás; čo jím pokladom je, to i nám pokladom je, práve tak drahým a neocenitelným; i nám je reč naša najkrajšia, najlubozvučnejšia, i nám je ona jediným prosriedkom vzdelávania sa národnieho, i nám je ona obrazom duchovnieho sveta nášho, a my tak dobre jako Maďari cítime to: že duch slobody a zápal slastenecký v reči našej nám sa zjavujúci, magickým spôsobom preniká a obživuje vnútornosti naše, kým naproti tomu ten istý duch, ten istý zápal v reči nevlastnej, v rúchu cudzom k nám prichádzajúci, nevlastným, cudzým sa nám byť vidí. Reč naša je tak tuho so slobodou našou občianskou a s vlastenectvom našim dovedna spojená, že ju v jej prirodzených medzach a právach, len s týmito spolu potlačovať, alebo uznávať možno. Žiadame ďalej:

4) Na sneme sámom shotovenú osnovu zákonov reči našej hodnovernú. Žiadame:

5) Aby nám k náležitému politickému a právnemu vychovávaniu a vzdelávaniu slovenskej mládeže, v pribodnom meste slovenskom, akademia právnická, a mimo toho kathedra reči a literatury slovenskej na universite peštianskej na útraty krajinské založené boly, tým viac, že universita tá na horních, Slovákmi obývaných stranách Uhorska značné statky drži. Tak tiež aby ústavy naše literárne z krajinských dôbbodkou pomerne podporované boly.

6) Aby literárne i mravňo-vzdelavatelné národnie spolky, právom slobodnej associacie zakladať, a k ciel'om tým potrebné príspevky sbierať nám vždy dovolené bolo.

7) Obciam slovenským v živle inonárodňom jako i obciam inonárodním v stoliciach slovenských osihoteným a vyhraničiť sa nemohúcim, už následkom zásady samosprávy občianskej náleží právo to: v obvode občianskeho života svojho reč svoju vlastnú užívať, a národnosť svoju slobodne pestovať a vzdelávať.

Nech nikto neobviňuje nás z prepiatosti, že reč našu vo vlasti našej, v rodisku našom, a v priestore tom, v ktorom ona domácou je, jako dvíhadlo verejného občianskeho života nášho zabezpečenú mať chceme. My reč našu nikomu nenatískame: len to žiadame, aby reč naša z jej prirodzeného práva vytiskovaná nebola.

8) Žiadame, aby pri očakávanom reorganisovaní tabule velmožov, jestliby sa také na základe záujmov stalo, pritom mimo iných záujmov i záujmy národností, a menovite našej slovenskej národnosti do ohľadu vzaté a pomerne zastúpené boly.

IV. Konečne osvedčujeme, že záujmy národa slovenského ohľadom slobody občianskej sú tie samé, sú jednostajné so záujmami všetkých uhorský, z ohľadu slobody národnej ale so záujmami všetkých doteraz zákonami utlačených národov, menovite: Rusínov, Rumunov, Srbov a Chorvatov; takže v priestore tom, ktorý národ slovenský obýva, úplne to isté žiada pre sebä (ohľadom totiž národnosti a slobody), čo bratia Maďari skutočne už majú, a zato aj jeden za všetkých a všetci za jednoho dobre stáť a bojovať chce.

Táto solidárnosť, s ktorou pred očami národov slobodných uhorských k záujmom slobody a národnosti sa hlásime, vynutená je utlačením národov nemaďarských.

Toto sú teda žiadosti naše, ktoré z ohľadu prevedenia rovnoprávnosti národnej snemu nášmu prednášame.

Bez uznania osobnosti našej národnej, bez vyznačenia Okolia toho, v ktorom osobnosť tá obsožená je, bez rovného práva rečiam a národnosťam v jích osobitných národopisných medzách, pre nás opravdivej rovnoprávnosti niet.

Opakujeme ešte raz, že rovnoprávnosť národnia je svetoduchom prinesený základný kameň celosti a jednoty vlasti našej spoločnej; ona prebudená súc raz, neusne viacej, ale len sosilňovať sa bude v povedomí národov; z jej ceny teda nič sa nemôže ztiahnuť a odjednať, ako sa nemohlo odjednať z ceny nekdajších kníh sybilinských: historia ale učí nás, že v osudných dobách národov alebo štátov zameškaná príležitost nikdy sa viacej nevráti.

Heslo naše je: jedna, slobodná, konštitucionálna vlasť, a v nej sloboda, rovnosť i bratcrstvo národov!

V Turčianskom Svatom Martine dňa 7. Junia 1861.

Následkom uzavretia slovenského národnieho Shromaždenia v T. Sv. Martine:

Jan Francisci v. r. Predseda slov. nár. shromaždenia. Vilém Pavlíny-Tóth v. r. zapisovatel. Jan Gottschár v. r opát a školský radca. Štefan Závodník v. r. farár a dekán. Alexander Pongrác v. r. farár a dekán. Dr. Miloslav Hurban e. a. v. farár. Štefan Daxner v. r. statkár a pravotár. Ondrej Michal Mudroň v. r. doctor práv. Štefan Hyroš v. r. farár. Sámuel Novák v. s. Jan Moravčík v. r. Ludevit Turzo Nosický v. r. Ondrej Hodža v. r. ev. farár. Jan Jesenský v. r. D'uď Matúška v. r. Jan Palárik v. r. duchovník a spisovateľ.

Br. 209.

Izviešće saborskog financijalnog odbora o narodno-državnih zakladah.

Zapisnik odbora po saboru kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske za razvidjenje zakladah, na istu kraljevinu spadajućih iz sjednice 1. svibnja 1861. držane izaslanog podpredsjedničtvom izabranog odbornog predsjednika g. Josipa Brigljevića uz prisutje članovah istog odbora gg. Bartola Smaića v. župana, Dragutina Jellačića vlastelina, Miroslava Kraljevića podžupana, Mihajla Koščeca gradskog sudca, Antuna Vakanovića odvjetnika, Stjepana Iliaševića kanonika, Franje Lovrića trgovca, Makse Piškorca vlastelina, Mirka Bušića podžupana, Mojsie Baltića namjest. savjetnika, Mate Mrazovića odvjetnika, Ljudevita Salopeka vlastelina, Lodislava Arvaja odvjetnika i Josipa Vuščića odvjetnika i ujedno izvjestitelja, sviuh saborskih poslanikah 21. i sliedeće dneve mjeseca svibnja i lipnja 1861. u Zagrebu u kući regnicolarnoj držanog:

§. 1. Izza kako izaslani odbor g. Josipa Brigljevića za predsjednika i Josipa Vuščića za izvjestitelja odbora izabrao, i pisma na ov posao odnoseća se od kralj. namjestničkog vieća primio bi, tako iz istih pisamah kako i iz razjasnjenja po g. Vilimu Halperu namjestničkog vieća tajniku i g. Dani Rašiću činovniku ovdašnjog računovodstva danoga, ubaviestio se je odbor, da ovozemske zaklade glavna brv.-slav. blagajna zagrebačka rukovodi, i ovo vrhu takovih ne občine račune, već samo mjesečne dnevnike, s dokazi providjene, sastavlja, te ovo centralnom komorskom računovodstvu u Beču, kojemu kontrola zakladah ovih povjerena je, svake godine pošilja, i ovdi jedino knjige, u koje svote zakladne unešene su, i spisi na upravu zakladah odnoseći se, nalaze se, koja odboru za razvidjenje predložena bijahu, i svote zakladne stranom ukupno, stranom u posebnom pred oči stavljaju.

Uslied česa odbor ov, za temelj sadanjeg djelovanja ovoga izkaze ovdašnje glavne blaganje i spise namjestničkog vieća na predmet ov odnoseće se, sebi predložene, primiti, i na njima niže navedene predloge svoje osnivati prinukan bio je. Premda pako dvojbe nema, da računi i dotično dnevnici blagajne, račune zakladne predstavljajući, kakovi od g. 1850. do sada u broju 1380 predati i kroz ovdašnje računovodstvo na centralno bečko računovodstvo, pod kojega kontrolom stoje, poslati, i tamo nalazeći se, u obziru aritmetičkom točno vodjeni jesu; na koliko ipak visoki sabor za potrebno bi pronašao i pojedine postavke izdatka pretresivati, je li svrhe zakladah shodna doznačenja učinjena su; to bi visoki sabor po mnenju ovog odbora u tu svrhu sve dnevnike zakladah ovozemskih od god 1850. do konca god. 1860. centralnom komorskom računovodstvu u Beč poslane, natrag zahtjevati, i jedan manji odbor saborski u mjestu imenovati mogao, koj bi poslje zaključenja sadanjeg sabora isto račune i dotično dnevnike, kad simo prispiju, razvidjeti i uspjeh budućem saboru podnieti imao.

§. 2. Po glasu izkazah i spisah odboru ovomu predloženih nahode se zaklade I. takove, koje do g. 1849. namjestničtvo ugarsko upravljalo i dne 24. veljače 1849. stranom u ovdašnju zemaljsku upravu predalo stranom pako nadalje pod upravom svojom zadržalo je; II. zaklade takove, koje u novije doba nastale su, i sveudilj pod ovdašnjom zemaljskom upravom stojale su.

I. Reda zaklade do god. 1849. po namjestničtvu ugarskomu upravljane jesu sliedeće:

1. Zaklada regnikolarna (samo hrvatska).

§. 3. Zaklada ova nastade na sliedeći način: Kraljevina Hrvatska imala je do god 1750. blagajnu svoju regnicolarnu, u koju sav porez i polovica dohodka mitnicah hrvatskih unišla, a iz nje narodna vojska za obranu kraljevine kod Kupe namještena, kano i svi zemaljski i županijski častnici plaćeni bijahu. Kad bi god. 1750. banska krajina na regularnu vojsku prestrojena, i ove plaća na visoki aerar uzeta bila, naložen bi kraljevini ovoj porez od godišnjih 34.000 for. kojega je imala blagajna regnicolarna u blagajnu bojnu polagati, uz to pako i činovnike svoje zemaljske i županijske nadalje plaćati.

Kad bi zatim god. 1767. namjestničko vieće brv.-slav.-dalmatinsko ustrojeno i plaće njegovog osoblja, kano i činovnikah banskog i sudbenog stola, i ostalih zemaljskih častnikah na visoki aerar preuzete, već i daljnje ustrojenje vojne krajine većih troškovah iziskivalo, privoliše SS. i RR. kraljevine Hrvatske na to, da su bojni porez do onog vremena u 34000 for. obstojavši, na godišnje 101.000 for. podigli, i domaće županijske blagajne upeljali.

Čim indi ovim načinom plaće županijskih činovnikah na blagajne županijske spale, a plaće zemaljskih činovnikah već prije na komoru preuzete, krajina napokon kroz bojnu peneznicu iz prenaznačenih 104.000 for. neposredno plaćena bude, prestade potriebne blagajničke manipulacije sa regnicolarnom blagajnom, koja drugog posla imala nebi, kako gore naznačenu svotu od 104.000 for. komori i dotično peneznici bojnoj polagati, i preostavša dva tri činovnika zemaljska plaćati.

Obzirom na ove okolnosti bude regnicolarna blagajna god. 1773. po komori preuzeta, i onih 104.000 for. plaćalo se je od onog vremena neposriedno po županijah u blagajnu vojnu pod naslovom „Contributio militaris".

Kroz to prestade daljnja potreba njekih zemaljskih činovnikah, kanoti zemaljskog peneznika, računovodje, štobskog auditora, bojnog povjerenika, drugog pralieénika, i više drugih, kojih plaće godišnje 4047 for. 45 kr. iznosile, i iz prenavedene bojne svote od 104.000 for. naplaćene bijahu. Uslied česa, kako bi ova činovnička mjesta dignuta bila, to bi se imao bio i regnicolarni porez za toliko, koliko su plaće ove iznosile, pomaliti; — da se ipak ustanovljeni porez nepromiinja, dozvolila je kraljica Marija Teresia, da se iz iste svote bojnog poreza svake godine 4047 for. 45 kr. na korist kraljevine Hrvatske izplatiti, i kod komore ugarske uz kamate uložiti imadu, koji i doista od godine 1773. do god. 1850. naplaćeni bijahu, i iz sviuh proiztekla je zaklada regnikolarna, koja god. 1849., kad bi kraljevini ovoj predana bila, iznosila je ukupno 178.137 for. $15^2/_8$ kr. sr.; predaja ova dovršena je tako, da su glavnice u svoti od 25.689 for. $28^3/_4$ kr. b. v. i 72.960 for. sr. vrhu kojih su posebne obveznice obstajale, kraljevini ovoj predate, glavnice pako u svoti od 75 700 for. sr. koje su zajedno sa zakladami ugarskimi na skupne obveznice uložene, sa zaostavšimi kamatami od 14.659 for. 38 kr. sr. i 4.634 for. $23^2/_?$ kr. b. v. pod upravom oblastih ugarskih nadalje ostale.

Zaklada ova polag izkaza ovdašnje glavne blagajne od 13. travnja 1860. sada iznosi ukupno 288.450 fr. $98^1/_2$ kr. a. v. i to: a) u javnih obveznicah 54.670 fr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 23.375 fr. 25 kr.; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 114.567 fr. 33 kr.; d) u gotovom 16.416 fr. 16 kr.; e) u zaostalih kamatah u Hrvatskoj 168 fr.; f) u zaostalih kamatah u Ugarskoj 24.820 fr. $73^1/_2$ kr.; g) u pridržanih u Ugarskoj razteretnih obveznicah 44 433 fr. 51 kr. Osim toga zaklada ova posjeduje u nepokretnostih: h) bansku kuću, koja godine 1808 iz zaklade ove za 45.000 fr. kupljena je; i) regnikolarnu kuću, koja god. 1839. iz dobrovoljnih prinesakah, radi manjka dovoljnih prostorijah u kući banskoj, kupljena i kući banskoj pridružena je, u kojoj sada namjestničko vieće namješteno je, uz tu dužnost, da troškove popravka kuće iz blagajne konkurencialne naplaća; k) kuću negdašnjeg kazina na stran zaklade ove kupljenu. Sve tri u Zagrebu.

Godišnji dohodak ove zaklade sa stanbinom od kuće kazina iznosi 16.808 fr. 42 kr.; trošak pako do 4.275 fr.; preostaju dakle od dohodka 12.593 fr. 42 kr.; koji po mnenju ovog odbora na druge zemaljske svrhe obratiti bi se mogli, kano i onih 4047 fr. 45 kr. sr., koje sa obzirom na ustanovu utemeljiteljice kraljice Marie Teresie visoki aerar zakladi ovoj i nadalje svake godine plaćati obvezan je.

§. 4. Osim toga glede zaklade ove naprvo dolaze jošte sliedeće opazke:

A. Da komorska zaklada za kuću kazino na stran zaklade ove kupljenu predbrojila je svotu 18.430 fr. $28^1/_2$ kr. sr.

U suprot pako ista komorska blagajna zakladi platiti imala je: a) gore naznačeni redoviti aerarialni prinos od 4017 fr. 45 kr. sr. za god. 1848., 1849. i 1850. u svoti od 12.143 fr. 15 kr.; b) stanbinu za stan državnog računovodstva (polag izviestja, od $^{21}/_{22}$

1856.) do 15. listopada 1861. u kući kazino — inoseću 22.086 fr. 20 kr., ukupno 34.229 fr. 35 kr., od kojih ako se odbiju prenavedeni 18.430 fr. 28½ kr., preostaju 15.799 fr. 6½ kr. sr., koju svotu zaklada ova od kameralne blagajne tražiti imade.

B. Da plaća naznačenog redovitog prinosa od 4047 fr. 45 kr. sr. najvišjom odlukom iz razloga, što system porezni preinačen je i navedeni 104.000 fr. u ime bojnog poreza više neplaćaju se, od 1. studena 1850. obustavljena je, i uslied toga zaklada ova isti prinos za vrieme od 1. studena 1850. do istoga 1860. za 10 godinah primila nije.

Na ovo iz obzira, da naplata upitnih 4047 fr. 45 kr. srebra iz naznačene vojno-porezne svote od 104.000 fr. zakladi ovoj najvišjom odlukom kraljice Marie Teresie osigurana je; iz obzira, da kraljevina ova i od god. 1850. do g. 1860. ne samo svotu ovu od 104.000 fr. sr., već i mnogo više komorskoj blagajni naplatila je, razlog dakle, da svota od 104.000 fr. od strane kraljevine ove plaćena nebi bila, nestoji; iz obzira napokon, da kad bi pripadajuća svota zakladi svake godine položena bila, zaklada takovu koristonosno na kamate uložila, i iz nje dohodak imala bi bila, — mnije odbor, da naplata uzkratjene svote skup s kamatami 5 na sto, od konca svake upravne godine na svotu, iste godine neplaćenu, računat se imajućimi, zakladi od komorske blagajne pripada, i uslied toga zaklada na račun glavne naplate za 10 godinah od 1. studena 1850. do istoga 1860. računajuć 40.477 fr. 30 kr. sr. i na račun kamatah 5 po sto na preupisati način od konca pojedinih upravnih godinah računat se imajućih 9.119 fr. 15 kr. sr. od državne peneznice tražiti imade.

C. Da financialno ministarstvo na račun komorske blagajne od zaklade ove traži povratak sviuh troškovah od god. 1850. na popravak i uresenje banske residencije učinjenih u svoti od 20.780 fr. 20 kr. sr., istu ipak tražbu na predstavke namjestničkog vieća na 18.305 fr. 10½ kr. sr. omalilo je.

Glede točke ove mnije odbor: 1) što tražena svota dokazana nije, jer dokaz nikakov neprilaže se, 2) što financialno ministarstvo upitne popravke na tudjem bez znanja i privoljenja vlastnika i bez dokazate potrebe poduzelo je, i 3) što kako bi god. 1850. ustav ukinut i kroz to prijašnji ustavni ban častnikom absolutne vlade postao bio, ista takodjer vlada kroz čitavo vrieme od god. 1850. do god. 1860. stan za njega plaćati obvezana bila je, koja stanbina za obedvie kuće bansku i regnikolarnu sa obzirom na prostorije i vriednost sviuh najnižjim računom u godišnjih 5000 fr. sr. opredieljena za 10 godinah od g. 1850. do g. 1860. računajuć 50 000 fr. sr. iznosi, uslied toga visoki sabor prototražbu staviti bi imao, da državna komorska blagajna zakladi regnikolarnoj u ime naznačene stanbine 50.000 fr. sr. bi izplatila, te kod izplate ove tražbu svoju sa 18.305 fr. 10½ kr. sr. na koliko izdatak ove bi se dokazao, obračunati bi mogla.

D. Zemaljska konkurencialna blagajna od zaklade ove dvovrstne svote traži, koje je za ovu naplatila, i to jednu 21.033 fr. 13½ kr. za podignutje drugog kata na kući kazino izdatu, a drugu 10.129 fr. 28½ kr. za pokriti svakovrstne upravne troškove zakladne u pomanjkanju gotovštine predbrojene.

Na točku ovu mnenje odbora je, da blagajna tražbe ove stavljajuća dotične račune predložiti, i ovi po odboru u §. 1. predloženom razvidit se bi imali, te ako navedene svote doista i na svrhe zakladne za potrošene dokazate budu, iste svote iz zaklade povrate se, te od aktivnih tražbah, koje zaklada ova polag prediducih točkah A. B. C. od komorske blagajne imade, obračunadu.

2. Zaklada komercialna (samo hrvatska).

§ 5. Ove početak i utemeljenje je sliedeće: Kad bi god. 1770. kraljica Maria Teresia sa saborom ovih kraljevinah, kako jur kod prediduće zaklade razloženo je, po-

rez regnikolarni kraljevine Hrvatske iz 34.000 fr. na 104.000 fr. povisila bila, iz oso naklonosti prama SS. i RR. kraljevine ove najvišjimi odpisi od 28. travnja 1773. 2073, 10. ožujka 1780 br. 1101, 31. ožujka 1780 br. 1618 i 14. travnja 1780. br. 1 odredila je, da se iz napomenutog regnikolarnog poreza 20.000 fr. kroz njekoliko g nah svake godine odluče, i za utemeljenje zakladah na korist kraljevine Hrvatske ugarske komore koristonosno ulože, koje uloženje od god. 1773. do god. 1780. i c opet od god. 1780. do god. 1788 mjesto imalo je, uz otu ustanovu, da se je iz sv ovim načinom uloženih novacah do god. 1780 trećina, a poslie god. 1780. polovica zakladu komercialnu kraljevine ove obratiti imala; i od tuda je zaklada ova nastala, l koncem mjeseca siečnja 1849. kod preuzimanja od vlastih ugarskih iznosila je uku 386 295 fr. $32^{2}/_{4}$ kr. i predata bi kraljevini ovoj na taj način, da u glavnicah 33 87 $26^{2}/_{4}$ kr. b. v. i 190.074 fr. 33 kr. sr. ovamo predati su, dočim su posebnimi obve cami providjeni bili, a 142.616 fr. $37^{1}/_{4}$ kr. sr. sa zaostavšimi kamatami od 32.308 $24^{6}/_{8}$ kr. sr. i 11.711 fr. $30^{5}/_{16}$ kr. b. v. kano zajedno sa ugarskimi zakladami na sku obveznice uloženi, nadalje pod upravom oblastih ugarskih ostali jesu.

Sada pako ista zaklada polag izkaza ovdašnje glavne peneznice iznosi uku 597 864 fr. 96 kr. a. v. i to: a) u javnih obveznicah 203.174 fr. 33 kr.; b) u obvezn privatnih u Hrvatskoj 74.465 fr.; c) u obveznicah privatnih u Ugarskoj 178.024 fr. 1 kr.; d) u gotovom 5752 fr. $55^{1}/_{2}$ kr.; e) u zaostavših kamatah u Hrvatskoj 3584 fr. 3 kr.; f) u zaostavših kamatah u Ugarskoj 69.153 fr. $20^{1}/_{2}$ kr.; g) u razteretnih obvezni u Ugarskoj pridržanih 63.711 fr. 30 kr. Godišnji dohodak zaklade ove iznosi 36.671 $15^{1}/_{2}$ kr., troškovi pako njezini, i to, porez, podpora realke zagrebačke i ratarnice kr vačke sačinjavaju na godinu 25.442 fr., preostaje dakle 11.229 for. $15^{1}/_{2}$ kr. a. vr., se po mnenju odbora na druge zemaljske svrhe obratiti mogu.

§. 6. Dočim medj troškovi zaklade ove dolazi podpora doljnje i gornje re zagrebačke, ratarnice križevačke i njemačkog kazališta zagrebačkoga, posljednja privrem za 5 godinah, od 1. siečnja 1858. računajuć dozvoljena; —

Glede oviuh mnije odbor, da prva dva, kano realnu korist domovini noseća, dalje obstojati, posljednja pako, naime podpora kazališta u godišnjih 3150 fr. a. vr. vremeno obstojavša, dočim novci komercijalne zaklade na podporu kazališta proti svrhi zinoj obratiti su, nadalje dozvolit se nemože.

3. Zaklada sirotinska (samo hrvatska).

§. 7. Koja na taj način nastala je, da ona polovica i dotično tretja stran s 20.000 fr. kod prediduće zaklade opisate, koja od utemeljenja zaklade komercionalne ostajala je, na utemeljenje triuh zakladah i to: 1) sirotinske, 2) bolničke, 3) rodnih učionah, obratit se je imala, i od tuda ove sve tri zaklade tako su ustroj da svaka izmedj njih jednu treću stran iste svote zadobiše.

Zaklada ova sirotinska god. 1849. prigodom preuzimanja od oblastih ugar imala je ukupno 181.231 fr. $46^{1}/_{4}$ kr. sr. i predata je pod ovozemsku upravu tako, da glavnicah 70.633 fr. $45^{3}/_{4}$ kr. b. v. i 36.100 fr. sr., vrhu kojih posebne obveznice n zile su se, ovamo predati, a 98.318 fr. $53^{1}/_{4}$ kr. sr. sa zaostavšimi kamatami od 10 fr. 39. kr. sr. i 7274 fr. $6^{7}/_{24}$ kr. b. vr. nadalje pod upravljanjem oblastih ugarskih ostali su, dočim glavnice ove zajedno sa zakladami ugarskimi uz skupne zadužnice uka čene bile su.

Sada zaklada ova polag izkaza ovdašnje glavne peneznice posjeduje ukupno 314. fr. 45 kr. a. vr. i naime: a) u javnih obveznicah 109.627 fr. $46^{1}/_{2}$ kr.; b) u glavnicah

ženih u Hrvatskoj 27.155 fr.; c) u glavnicah uloženih u Ugarskoj 109.407 fr. 33 kr.; d) u gotovom 14.119 fr. 49 kr.; e) u zaostavših kamatah u Hrvatskoj 1604 fr. 87½ kr.; f) u zaostavših kamatah u Ugarskoj 24.245 fr. 99 kr.; g) u razteretnih obveznicah u Ugarskoj pridržanih 27.851 fr. 30 kr.; h) u nepokretnostih Zakmardievu kuću u Varaždinu. Godišnji dohodak iste zaklade iznosi 20.119 fr. 46½ kr. a. vr., troškovi pako 1477 fr., preostaje dakle 18.642 fr. 46½ kr., koji se polag mnenja odbora na druge kraljevini ovoj koristne svrhe obratiti bi mogli.

4. 5. i 6. Zaklada bolnička županije zagrebačke, križevačke i varaždinske.

§. 8. Koja iz druge tretjine svote kod prediduće zaklade upirate nastala i od početka jednu zemaljsku zakladu sačinjavala, kasnije pako god. 1791. na predstavku sabora kraljevine ove na 3 županije hrvatske u razmjerju portah podieljena, i od onog vremena svakoj županiji kamati njoj pripadajući posebno predati bijahu do god. 1848., od koje godine to više nebiva.

4. Zaklada bolnička županije zagrebačke.

§ 9. Ova god. 1849. prigodom preuzimanja od oblastih ugarskih iznosila je ukupno 45.736 fr. 1 kr. sr i predata je tako, da od glavnicah 25.731 fr. 55 kr. b. v. i 12.160 fr. sr. u ovdašnju upravu predati, a 4091 fr. 16 kr. b. v. i 15.297 fr. 17¾ kr. sr. sa zaostavšimi kamatami 1058 fr. 49 3/16 kr. b. v. i 4232 fr. sr. kano zajedno sa zakladami ugarskimi uz skupne obveznice uloženi, pod upravom oblastih ugarskih ostali su.

Sad zaklada ova polag izkaza glavne blagajne imade ukupno 80.653 fr. 7 kr. a. vr. i to: a) u javnih obveznicah 37.671 fr. 45 kr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 5020 fr.; c) privatnih obveznicah u Ugarskoj 16.613 fr. 17½ kr.; d) u gotovom 1097 fr. 35 kr.; e) u zaostalih kamatih u Hrvatskoj 89 fr. 25 kr.; f) u zaostalih kamatih u Ugarskoj 14.101 fr. 74½ kr.; g) u razteretnih obveznicah u Ugarskoj na račun glavnicah i kamatah dobljenih i tamo pridržanih 6060 fr. Godišnji dohodak zaklade ove sastoji u 3356 fr. 47½ kr., trošak pako 178 fr., preostaje dakle 3178 fr. 47½ kr., koji dotičnoj županiji predati se imadu.

5. Zaklada bolnička županije križevačke.

§. 10. Ova iznosiše god. 1849. u vrieme preuzimanja od oblastih ugarskih ukupno 38.259 fr. 36 1/20 kr. sr. i predata bude tako, da od glavnicah 19.064 fr. 14 kr. b. v. i 6670 fr. 20 kr. sr., koji uz posebne obveznice uloženi bijahu, u ovdašnju upravu predati, a 18.114 fr. 40 2/4 kr. sr. s kamati 1112 fr. 37 3/16 kr. b. vr. i 3956 fr. 48 kr. sr., dočim su zajedno sa ugarskimi zakladami uz skupne obveznice uloženi, nadalje pod upravom ugarskom ostali jesu.

Sada ova zaklada po glasu izkaza glavne blagajne posjeduje ukupno 65.324 for. 48½ kr. a. v. i to: a) u javnih obveznicah 19.586 for. 16 kr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 4.925 for.; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 17.714 for. 40½ kr.; d) u gotovom 3.180 for 39½ kr.; e) u zaostalih kamatih u Hrvatskoj 355 for. 12½ kr.; f) u zaostalih kamatih u Ugarskoj 12.108 for. 10 kr.; g) u razteretnih obveznicah na račun glavnicah i kamatah u Ugarskoj dobljenih i tamo pridržanih 7.454 for. Godišnji dohodak zaklade ove iznosi 2.699 for. 74 kr; trošak pako 424 for.; dakle preostaju 2.275 for. 74 kr. a. vr., koji se dotičnoj županiji predati imadu.

6. Zaklada bolnička županije varaždinske.

§. 11. Ova god. 1849. prigodom preuzimanja od oblastih ugarskih sastoji ukupno u 23.726 for. 29 13/20 kr. sr., i predata bi na taj način, da od glavnicah 17.889 fr. 17 kr.

b. v. i 1728 fr. 49 kr. sr. pod ovdašnju upravu predati, a 2284 fr. 44 kr. b. v. i 11.539 fr. 45²/₄ kr. sr. s kamatami 1938 fr. 13¹/₄ kr. b. v. i 746 fr 45³/₄ kr. sr. iznosećimi kano sa ugarskimi zakladami ujedno uloženi nadalje su pod upravom oblastih ugarskih ostali.

Sada ova zaklada polag izkaza glavne blagajne imade ukupno 50.253 fr. 99 kr. a. v. i naime: a) u javnih obveznicah 19.368 fr. 6 kr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 5.260 fr.; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 14,162 fr. 50¹/₂ kr.; d) u gotovom 588 fr. 69¹/₂ kr.; e) u zaostalih kamatih u Hrvatskoj 39 fr. 25 kr.; f) u zaostalih kamatih u Ugarskoj 2.276 fr. 88 kr.; g) u razteretnih obveznicah u Ugarskoj na račun glavnicah i kamatah primitih i tamo pridržanih 8.5?8 fr. 60 kr. Godišnji dohodak zaklade ove iznosi 2.469 fr. 51¹/₂ kr., trošak pako 298 for., preostaje dakle 2.171 for. 51¹/₂ kr. koji dotičnoj županiji pripadaju.

U pogledu oviuh sviuh trih bolničkih zakladah mnenje odbora jest: da iz razloga, što zaklade ove jur god. 1791. medj županije zagrebačku, varaždinsku i križevačku u razmjerju portah podieljene jesu, i od onog vremena kano svojina istih županijah rukovode se, što nadalje županije same u stanju biti će zakladami ovimi bolje upravljati, kako iste sad stranom u Hrvatskoj stranom u Ugarskoj po višjih oblastih upravljaju se, gdje su osobito u Ugarskoj veoma znatne kamatne svote na dugu zaostale, zato bi se zaklade ove dotičnim županijam, svakoj što njoj pripada, za daljnju posebnu upravu, koja bi samo pod systematičkim višje političke oblasti nadziranjem stojala, izručiti i predati imale.

7. Zaklada narodnih učionah (samo hrvatska).

§. 12. Ova izvor svoj imade iz posljednje tretjine one svote, koja kako gori u §. 7. navedeno na utemeljenje zaklade sirotinske, bolničke i narodnih učionah obratiti kraljica Maria Teresia odredila jest.

Zaklada ova god. 1849. kod preuzimanja od oblastih ugarskih iznosiše ukupno 102.171 fr. 49⁷/₂₄ kr. sr., i predata bi na taj način, da od glavnicah 37.144 fr. 26⁵/₈ kr. sr., koji uz posebne obveznice ukamatjeni bijahu, u ovdašnju upravu predati, a 59.400 fr. sr., s kamatami 3.792 fr. 46¹¹/₁₂ kr. sr., kano sa zakladami ugarskimi ujedno uloženi nadalje pod upravom oblastih ugarskih ostaše.

Polag izkaza ovdašnje glavne blagajne zaklada ova sada iznosi ukupno 128.634 fr. 26¹/₂ kr. sr. i to: a) u javnih obveznicah 99.133 for. 26¹/₂ kr.; b) u privatnih obveznicah 6% 23.000 fr.; u privatnih obveznicah 5% 6.500 fr. Godišnji dohodak zaklade ove donosi 6.258 fr. 17 kr. troškovi, koji svoje namirenje iz zaklade ove iziskuju, jesu toliki da sav dohodak na ove prodje, i ništa razpoloživo nepreostaje.

8. 9. i 10. Zaklade Hutlerova, Kohlhoferova i Monsbergerova, izključivo na grad Osiek spadajuće.

§. 13. Zaklade ove utemeljene su na posljedku prošloga stoljetja od gradjanah osiečkih istog imena u tu svrhu, da se u Osieku utemelji jedan sirotinski zavod.

U pogledu utemeljenja ovog zavoda učinjen je od strane obstojavšeg hrv. slav. namjestničtva pod 20. rujna 1857. br. 15 259 ministarstvu unutarnjih poslovah obširni predlog, polag kojega imao bi se u gradu Osieku sagraditi sirotinski zavod za 60 pitomacah, od kojih bi se 30 u kući, a 30 izvan ove na zavodne troškove uzdržavali.

Taj predlog namjestničtva bude previšnjim riešenjem od 19. svibnja 1858. odobren, te ministerijalnim odpisom od 4. lipnja 1858. br. 12.984 naloženo, da se pravila ovog zavoda izrade, i ova s gradjevnom osnovom čim prije višjem odobrenju podnesu.

Uslied toga učinjeni su daljnji koraci za uživotvorenje zavoda, i naime: opredieljena je za gradjevno kućište bivša konjanička kasarna u gornjem gradu Osieku, potražena i primljena su pravila inih sličnih zavodah u monarkiji za ravnilo kod izradjenja takovih za otaj zavod, nopokon graditeljstvo je pozvato, da sastavi gradjevnu osnovu, nu to ovomu rádi manjkajućih još njekojih datah moguće nebi, te zato bude pozvata obstojavša županijska oblast osiečka pod 21. studena 1860. br. 10.620, da ova data čim prije sabere i predloži; zatim ukinutjem ove oblasti, i umještenjem municipijah je daljnja ovostrana razprava zapela, i izviestje od županije još prispjelo nije.

Zaklade ove god. 1849. kod preuzimanja od oblastih ugarskih iznose: Hutlerova 186.191 fr. $51^7/_{20}$ kr. sr., Kohlhoferova 38 929 fr. $40^{37}/_{40}$ kr. sr, Monsbergerova 7.658 fr. $3^9/_{40}$ kr. sr, ukupno 232.776 fr. $35^1/_2$ kr. sr. i stranom u ovdašnje upravljanje predate, stranom pako, na koliko bi sa zakladami ugarskimi uz skupne obveznice ukamatjene bile, nadalje pod upravom oblastih ugarskih pridržane.

Sada iste zaklade posjeduju polag izkaza glavne blagajne, Hutlerova: a) u javnih obveznicah 50.303 fr. 45 kr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 9.284 fr. 1 kr; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 113.939 fr. $40^1/_2$ kr.; d) u gotovom 10.522 fr. $7^1/_2$ kr.; e) u zaostalih kamatah u Hrvatskoj 5.181 fr. $59^1/_2$ kr.; f) u zaostalih kamatah u Ugarskoj 24.246 fr. 10 kr.; g) u razteretnih obveznicah na račun glavnicah i kamatah u Ugarskoj položenih i tamo pridržanih 47.272 fr. $28^1/_2$ kr, ukupno 260.749 fr. 62 kr. a. v.

Kohlhoferova: a) u javnih obveznicah 13 971 fr; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 4300 fr.; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 25.355 fr. 7 kr.; d) u gotovom 4664 fr. $43^1/_2$ kr.; e) u zaostalih kamatih u Hrvatskoj 246 fr. 75 kr.; f) u zaostalih kamatih u Ugarskoj 6466 fr. $20^1/_2$ kr.; g) u razteretnih obveznicah na račun glavnicah i kamatah u Ugarskoj položenih i tamo pridržanih 3227 fr. 4 kr., ukupno 58.230 fr. 50 kr. a. vr.

Monsbergerova: a) u javnih obveznicah 4350 fr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 2620 fr.; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 3431 fr. 48 kr.; d) u gotovom 944 fr. $15^1/_2$ kr.; e) u zaostalih kamatih u Hrvatskoj 290 fr. 85 kr.; f) u zaostalih kamatih u Ugarskoj 654 fr. $69^1/_2$ kr.; g) u razteretnih obveznicah na račun glavnicah i kamatah u Ugarskoj položenih i tamo pridržanih 808 fr., ukupno 13.099 fr. 18 kr. a. vr.

Sve tri pako zaklade ove iznose ukupno 332 079 fr. 30 kr. a. vr.

Glede oviuh triuh zakladah mnenje odbora u tom sastoji, da iz obzira, što zaklade ove po glasu utemeljiteljnog lista ponajprije na korist grada Osieka i samo onda, kad grad osiečki dovoljnog broja pitomacah nebi imao, na korist takodjer županijah slavonskih virovitičke, požežke i sriemske utemljene jesu, što nadalje naredba utemeljiteljah ova jest: da zaklada ova pod najvišjom kraljevskom zaštitom i pod ravnateljstvom najvišje zemaljske vlasti stojati imade, a sada, izza kako su za gradjenje kuće sirotinske u Osieku naredbe jur većom stranom učinjene, grad sam iste zaklade u opredieljenu svrhu boljim uspjehom, i manjim troškom upravljati u stanju bi bio, iste zaklade gradu Osieku uz tu ustanovu izručiti i predati bi se mogle, da on sam takove pod neposrednim nadziranjem i ravnanjem višje oblasti političke polag štatuta za upravu i rukovodjenje izradit se imajućeg, upravljati, i na opredieljenu svrhu obratiti bi imao.

11. Zaklada nastave (fundus studiorum) obćenita.

§. 14. Ova zaklada god. 1782. sa zakladom ugarskom istog imena sjedinjena i do god. 1848. u Ugarskoj upravljana bijaše; dobra na istu zakladu spadajuća Kutjevo, Potočec i Ivanec god. 1818. pod ovdašnju upravu faktično preuzeta bijahu, glavnice pako

408.510 fr. 49 kr. sr. iznoseće, takodjer prigodom preuzimanja inih zakladah god. 1849. pod upravom oblastih ugarskih nadalje ostaše; — i premda uslied previšnjeg riešenja od 3. svibnja 1856. i odpisa ministarstva bogoštovja i nastave od 3. lipnja 1856. br. 7055 odredjeno bi, da se zaklada ova od slične zaklade ugarske odieliti, i u iznosu od 408.510 fr. hrv. slav. namjestničtvu predati imade; to ipak do sada sliedilo nije, već ista zaklada i sada jošte u Ugarskoj pod tamošnjom upravom stoji, osim svotah razteretnih, koje su pod upravu ovdašnjeg namjestničtva neposredno predate.

Imetak zaklade ove sada sastoji: a) u javnih papirih 5% u Hrvatskoj 153.000 fr., u Ugarskoj 408.510 fr. 49 kr., ukupno 561.510 fr. 49 kr. sr.; b) u nepokretnih dobrah Kutjevo, Potočec i Ivanec.

Godišnji dohodak iste zaklade iznosi: 1) od obveznicah pod a) kamate u Hrvatskoj 8037 fr.; 2) od obveznicah pod a) kamate u Ugarskoj po prilici 20.000 fr.; (jer ovaj dohodak izviestno poznat nije); 3) dohodak dobarah pod b) 8824 fr.; 4) školarina 2900 fr.; 5) prinesak grada Rieke za riečku gimnaz. zakladu 11.209 fr.; ukupno 50.970 fr; godišnji pako troškovi zaklade ove sačinjaju ukupno 83.250 fr. a. vr., od kuda proizlazi godišnji manjak u 33.720 fr. a. vr., kojega visoki aerar iz komorske blagajne pokriva.

U pogledu ove zaklade predlaže odbor: da visoki sabor odrediti bi imao, da se glavnice od 408.510 fr. 49 kr. sr. u Ugarskoj utjeraju, i pod ovdašnju upravu predadu, da se nadalje imanje Kutjevo, koje proti systemi glede dobarah zakladnih propisatoj pod vlastitom, veoma potrošnom upravom stoji, i skoro nikakvog dohodka nenosi, polag posebnog u tom predmetu učinjenog predloga, za postići veći dohodak, u zakup dade.

12. Zaklada vjerozakonska (fundus religionis) obćenita.

§. 15. Zaklada ova služi za podmirenje troškovah sa upravom vjerozakonskom skopčanih; ova je najvećom stranom dan današnji s vjerozakonskom zakladom ugarskom spojena, i premda se o odieljenju ove vaviek od god. 1849. radi, isto ipak odieljenje sve do danas sliedilo nije, što veća strana zaklade sa ugarskom spojena niti poznata nije, i tako zaklada ova pod ovdašnjom upravom samo sliedeći imetak posjeduje: a) u javnih papirih 5% 75.335 fr.; b) u privatnih papirih 6% 403 fr.; c) u privatnih papirih 5% 5293 fr.; d) u papirih kod oblastih u Ugarskoj nalazećih se, kojih kamati poznati nisu 109.377 fr; e) (tako zvani fundus commissariaticus za sjemenište bosansko u Djakovu) 10.590 fr; ukupno 200.998 fr.; f) zemljišta njegda pavlinska u Cirkvenici i u Rieci; g) imanje Diankovec; h) imanjo Preseka; i) imanje Svetice; k) imanje Vukovina; l) zemljišta u V. Gorici, Novom, Cirkvenici i sv. Matiji; m) sav još nerazlučeni dio vjerozakonske zaklade u Ugarskoj.

Godišnji dohodak ove je sliedeći: 1) od glavnicah pod a) kamati 3955 fr; 2) od glavnicah pod b) kamati 21 fr.; 3) od glavnicah pod c) kamati 333 fr.; 4) od glavnicah pod d) kamati 4391 fr.; 5) od glavnicah pod e) kamati 241 fr.; 6) od riečkih zemljištah 1710 fr.; 7) od imanja Diankovec 673 fr.; 8) od imanja Preseka 190 fr.; 9) od imanja Svetice 459 fr; 10) od imanja Vukovina 560 fr.; 11) od raznih zemljištah l) 343 fr.; 11) od sjeminištne zaklade za svećenike u Beču 22.016 fr.; ukupno 34·893 fr.; trošak pako godišnji iznosi ukupno 162.194 fr.; manjak dakle proizlazi u 127.301 fr. a. vr., kojega na temelju godišnjih računah komorska blagajna pokriva.

Glede zaklade ove predlaže odbor jedino to, da bi se nastojati imalo, da se onaj dio ove zaklade, koji dan današnji nepoznat, i sa ugarskom spojen je, jedared odluči, i pod ovdašnju upravu predade.

13. Osim toga nalaze se više vrstih privatne zaklade, koje su pod upravom oblastih ugarskih stojale i stranom jur predate, stranom pako i sada pod upravom u Ugarskoj nahode se; medj ovima dolaze:

§. 16. Zaklada Ludovicejska za odhranjenje vojničko g. 1807. utemeljena, za koju od strane Hrvatske i Slavonske učinjeni prinesci u zakonih god. 1807. i 1812. inartikulirani jesu, i dotičnim obiteljma prava predstavljanja podieljuju.

Dočim utemeljeni zavod u život stupio nije, već sve do sada se o tom radi, da se zaklada ova na obću vojničku odhranjenja zakladu prenese, i Ugarska takodjer u istoj veću stran prinesakah imade, mnije odbor, da bi udovoljilo, istu zakladu samo do znanja ubilježenu pridržati, dok i od strane Ugarske glede takove koraci učinjeni budu.

§. 17. Zaklada konvikta zagrebačkoga, koje pod posebnom upravom ravnatelja istog konvikta stoje, i kojih jedine obveznice do god. 1849. su se u Budimu čuvale, već su onda ovamo posve predate.

§. 18. Zaklade Kabalinova na dotaciju prepušta modruškog kaptola spadajuća i po guberniju riečkom rukovodjena.

§. 19. Zaklada Zakmardieva i Abantieva jošte god. 1798. konviktu zagrebačkomu predane.

§. 20. Zaklada sv. Barbare na biskupiju križevačku spadajuća, od koje su se 8 pitomcah njegda u sjemeništu sv. Barbare u Beču odhranjivali; ova dotaciju svoju imade u godišnjih 2696 fr. 40 kr. b. v. stranom od biskupa veliko-varadinskoga iz dobarah Bel i Vaško, stranom iz zaklade Janićeve, — koja se svota sada sjemeništu zagrebačkomu plaća, i radi se o tome, da se stran zaklade ovamo spadajuća, od zaklade ugarske, s kojom je spojena, posve odluči.

§. 21. Zaklada Bošnjakova god. 1662. za odhranjenje jednog pitomca u trnavskom konviktu utemeljena, i na županiju križevačku spadajuća, imade glavnicu 1926 fr. $16^{12}/_{40}$ kr. sr., koji kamati za sad do natrag upeljanja konvikta u Trnavi jednome stipendisti, kojega županija križevačka predstavlja, izplaćuje se.

§. 22. Zaklada ursulinskog samostana u Varaždinu sastoji u tome, da isti svake godine 672 fr. sr. iz zaklade ugarskog sveučilišta i na ovo spadajućeg vlastelinstva Pecsvarad dobiva.

§. 23. Zaklada družtva Hreljinskoga i Bribirskoga bude god. 1849. u 8106 fr. $6^{3}/_{4}$ kr. sr. likvidirana i za predaju odlučena, nu takova ipak do danas iz Ugarske predata nije.

Sve ove zaklade jesu privatne i imadu svoje posebne, po utemeljiteljih opredieljene svrhe, na koje se dohodak njihov obraća, i po mnenju odbora glede oviuh ništa drugo odlučeno nebi, nego da se zaklade §. 20. sv. Barbare i §. 23. družtva hreljinskog i bribirskog iz Ugarske preuzmu i u tom smislu dalnji postupak odredi.

14. Zaklada vackog konvikta (obćenita).

§. 24. Utemeljena je god. 1769. po kraljici Mariji Tereziji položenjem glavnice od 150000 fr. za od'rajenje 20 pitomacah u konviktu vackom i to 10 iz Ugarske, 6 iz Erdeljske i 4 iz Hrvatske. God. 1849. glavnica na Hrvatsku spadajuća u 30.000 fr. odlučena, i u 4% državnih obveznicah odmah je pod ovdašnju upravu predata, koje godišnji dohodak 1200 fr. a. v. iznosi, od kojega 4 učenika po 150 fr. a 6 po 100 fr. godišnje podpore dobivaju; nepreostaje dakle za razpolaganje ništa.

15. Zaklada Rafajova (obćenita).

§. 25. Utemeljena je za podporu siromaških juratah; kako bi pak službe ove prestale bile, dobivaju istu podporu auskultanti banskog stola.

Imetak ove sastoji: a) u javnih papirih 2700 fr.; b) u privatnih obveznicah u Hrvatskoj 920 fr.; c) u privatnih obveznicah u Ugarskoj 150 fr.; d) zaostalih kamatih 66 fr.; e) u gotovom 37 fr, ukupno 3873 fr., čim dohodak zaklade ove svoje posebno opredieljenje imade, nije iz nje ništa razpoloživo.

II. Sliede zaklade, koje u novije doba nastale jesu i od početka svoga pod domaćom upravom kraljevine ove stoje; ove jesu:

16. Zaklada štipendiah (privatnih zakladah).

§. 26. Ova sastoji iz raznih privatnih stipendijah, koje je računovodstvo medj zemaljske zaklade uvrstilo, i koje zato namjestničko vieće i državna blagajna rukovodi; kamo spada zaklada Haraminčićeva i više drugih.

Imetak ovih sastoji: a) u javnih papirih 5% 25.200 fr.; b) u privatnih obveznicah 3500 fr., ukupno 28 700 fr. a. v. Godišnji dohodak iznosi 1433 fr.; troškovi pako godišnji 1353 fr.; preostaje dakle samo 80 fr., koji po mnenju odbora za svoje posebne svrhe pridržati se imadu i drugamo razpoloživi nisu.

17. Zaklada županijskih nepokretnostih (obćenita).

§. 27. Ova zaklada utemeljena je god. 1857. od centralnih oblastih; iste naime držale su, da im preuzimanjem javne uprave od municipalnih oblastih takodjer i svojina istih pripada; nu budući su se tome zemaljske oblasti protivile, to bi odredjeno, da se do riešenja pitanja, čiju svojinu županijske nepokretnosti sačinjavaju, svi dohodci istih nepokretnostih depositirati, i na kupovanje razteretnicah obratiti imadu, iz tih dakle depositah i njihovih kamatah sastoji ova zaklada, koja nikakvu naročitu svrhu neimade.

Premda zaklada ova svojinu županijah sačinja, budući ipak na svaku županiju malena svota bi odpala, već i razabrati, koliko upravo na koju županiju spada. veoma bi težko bilo, dočim dohodci svih županijah kumulativno rukovodjeni, i kamati takodjer na kamate uloženi bijahu, to mnije odbor, da uz privoljenje županijah zaklada ova za sveučilište kraljevine ove odstupiti, i županije na to po saboru bi se pozvati imale.

18. Zaklada dobrovoljačkog sbora (obćenita).

§. 28. Ova proizlazi iz onih dobrovoljnih prinesakah, koji su god. 1859. preostali od troškovah za hrv. slav. sbor učinjenih, kano i onih novacah, koji su za prodatu poslie dovršenog rata monturu dobrovoljacah unišli.

Imetak zaklade ove sastoji: a) u obveznicah narodnog zajma 38.090 fr.; b) u obveznicah razteretnih 11.190 fr.; c) u obveznicah metaličnih 2900 fr.; d) u obveznicah žriebanja 3750 fr.; e) u dionicah kazališta 50 fr.; f) u gotovom 183 fr.; ukupno 56.463 fr. Godišnji dohodak iznosi 2820 fr. 15. kr. a vr.; troška neima nikakvog. Već ista zaklada imade tršiteljnog duga, proizlazećeg od tuda, što u pomankanju gotovog novca za nabavljenje monture dobrovoljacah kod ovdašnjeg filijala narodne banke stanovita svota uzajmljena i za takovu obveznice zakladne založene bijahu, koja se dužna svota iz dohodka zaklade od godine do godine naplaćuje, i biti će za kratko vrieme sasvim naplaćena. Zaklada ova za sada neima svrhe nikakve.

Uslied toga glede iste zaklade odbor predlaže, da bi se dohodak zaklade imao nadalje na naplatu duga zakladnog obratiti, dok bude sav dug naplaćen, a onda zaklada ova kano posebne svrhe neimajuća, mogla na dotaciju sveučilišta kraljevine ove odstupiti.

19. Zakada kisele vode u Jamnici (obćenita).

§. 29. Zaklada je ova utemeljena god. 1828. od SS. i RR. kraljevine ove kroz dobrovoljne prineske u tu svrhu, da se iz nje uredi i podigne jamnička kiselica.

Budući da se u Jamnici nikakva sgrada nalazila nije, a takova je bila za primanje gostiuh neobhodno potrebna, to je god. 1860. ovdašnje namjestničtvo tamo veliku gostionu troškom od 38.000 fr. sagraditi, i dočim nije za naplatu ove malena ova zaklada udovoljila, istu svotu iz bolničke blagajne županije zagrebačke, koja ukinućem municipijah prave svrhe nije imala, izplatiti učinilo, kojim je načinom zaklada ova postala dužnikom bolničke zaklade zagrebačke u 38.000 fr. a. vr.

Zaklada ova posjeduje sada imetak: a) u obveznicah razteretnih 6440 fr.; b) u obveznicah narodnog zajma 550 fr.; c) u obveznicah privatnih 1211 fr.; ukupno 8151 fr.; d) jamničke kiselice i gostionicu. Godišnji dohodak ove zaklade iznosi: a) u kamatah 420 fr.; b) najam gostionice i kiselicah 1300 fr.; ukupno 1720 fr., odkuda se vidi, da sav dohodak zaklade ove niti neudovolji za namiriti kamate bolničkoj zakladi zagrebačkoj na predbrojenu svotu 38.000 fr. pripadajuće; računi ipak vrhu izdate svote nisu jošte računovodstvu podnešeni.

Odnosno na zakladu ovu mnenje je odbora, da za svotu onu, koja kroz račune podnesti se imajuće bude za potrošenu dokazata, pravo vjerovničko zakladi bolničkoj županije zagrebačke na imetak zaklade ove pripada, i uslied toga imadu se pripadajuće 5% kamate zakladi bolničkoj županije zagrebačke iz dohodka zaklade ove tako dugo svake godine naplaćati, dok zaklada ova dug svoj bude u stanju naplatiti zakladi bolničkoj.

20. Zaklada kuće regnikolarne (obćenita).

§. 30. Zaklada ova sastoji iz ostanakah onih dobrovoljnih prinesakah, koje su SS. i RR. za nabavljenje kuće regnikolarne sakupili.

U ovoj je kući sada namješteno namjestničko vieće bez svakog najma uz jedinu obvezanost, kuću uzdržavati.

Ova zaklada neima sada posebne svrhe, a posjeduje imetak: a) u obveznicah razteretnih 10.640 fr.; b) u obveznicah privatnih 100 fr. ukupno 10.740 fr. Godišnji dohodak iznosi 532 fr.; troška neima nikakova.

Zaklada ova, dočim posebne svrhe neima, mogla bi se po mnenju odbora za sveučilište odstupiti.

21. Zaklada zemaljske vjeresije (obćenita).

§. 31. Ova zaklada proizlazi iz ugovora god. 1859. medj zemaljskom vladom i bečkom bankom sklopljenog, uslied kojega je banka svotu od 200.000 fr. zemaljskoj vladi za uloženje na hipoteku uz 6% na 20 godinah na taj način predala, da ova za sigurnost iste svote jamčiti, takovu na sigurne hipoteke, koje u smislu dotičnih štatutah imenovani odbor i financijalna prokuratura pretresiva, uz 6% polugodišno unapred plaćane kamate uložiti, i iz ovih samo 4% kamate banki predavati, a 2% za posao rukovodjenja, i preuzeto jamčenje na korist zemaljsku zadržati pravo imade.

Ova zaklada, ako i nebude dosad primita svota od 200.000 fr. povećana, može za ugovorenih 20 godinah izrasti na 50.000 fr., ako bi pako banka, kako je u prije naznačenom ugovoru njekom stranom obećano, jošte 200.000 fr. u istu svrhu predala, tako bi se zaklada ova kroz ugovorenih 20 godinah na 100.000 fr. povećati mogla.

Sada zaklada ova, premda tekar dvie godine obstoji, jurve imade: a) u štedionici uz 4% 2900 fr.; b) u hipotekarnih doznačenjih 5% 800 fr.; c) u hipotekarnih doznačenjih 5½% 1800 fr.; d) u hipotekarnih doznačenjih 6% 800 fr.; e) u gotovom 139 fr.; f) u tražbinah 416 fr ; ukupno 6855 fr.

Uredni prihod zaklade iznosi na godinu 3282 fr.; a trošak uprave 600 fr.; preostaje dakle na korist zemaljsku svake godine 2682 fr. a. vr.; koji za povećanje zaklade, i ako bi se uz svu pozornost gdje kakov manjak dogodio, za fond naknade služe.

Budući zaklada ova, tako iz obzira, što je ona znatniju novčanu svotu za korist domovine i ovdašnjih državljanah pribavila, kako iz razloga, što ona neposredni dohodak zemlji utemeljuje, za kraljevinu je ovu veoma koristna, takova se po namjestničkom vieću vrlo dobro upravlja, i u istom dohodku, koji na stran zemlje svake godine odpada, dovoljnu jamčevinu nalazi; to predlaže odbor, da bi se imalo i nadalje upravljanje zaklade ove u smislu dotičnog ugovora i štatutah namjestničkomu vieću ostaviti.

22. Stara kazalištna zaklada (obćenita).

§ 32. Ova zaklada proizlazi iz dobrovoljnih prinesakah, koje su SS. i RR. kraljevinah ovih na saboru god. 1840. i 1845. za narodno kazalište sakupili.

Zaklada ova u posljednje vrieme nije nikakvih troškovah imala, u prijašnjih pako godinah razpisivale su se iz nje nagrade za dramatičke spisatelje.

Zaklada ova rukovodi se od odbora akcionarnog družtva narodnog kazališta.

Imetak iste zaklade je sliedeći: a) u razteretnicah 15.109 fr. 50 kr ; b) u privatnih obveznicah 5.547 fr. 15 kr.; c) u gotovom 517 fr. 55 kr ; d) u aktivnih tražbah 1.847 fr. 48 kr.; e) u zaostavših kamatah 1.597 fr. 9 kr.; f) dionica narodnog doma 36 fr. 45 kr., ukupno 24.655 kr. 22 kr. a. v.

Glede svote 1847 fr. 48 kr. a. vr. pod d) u aktivnih tražbinah navedene opaziti imade odbor, da ova svota proizlazi iz prinesakah onih, koji podpisani bijahu, koji se ipak sve dosad iztjerati nemogaše, i malo ostavljaju ufanja, da što od njih iztjerano bude; u ostalom pako mnije odbor, da bi se utjerivanje upitne svote iznova pokušati, inače pako zaklada, dočim opredieljenu svoju svrhu imade, naime podporu kazališta, za istu svrhu ostaviti imala.

23. Zaklada akcionarna narodnog kazališta (obćenita).

§. 33. Zaklada ova utemeljena je pod pokroviteljstvom Jellačića bana izdavanjem dionicah po 25 fr. sr.

Ista rukovodi se od odbora akcijonarah, i sada nikakve troškove nenamiruje; — od godine ipak 1852—1857 potrošila je stranom na popravke kazalištne sgrade, stranom na pokritje upravnog manjka do 15.000 fr., kojih naknadu od zemlje traži.

Imetak zaklade ove sastoji: a) u gotovini 830 fr. 94 kr.; b) u privatnih obveznicah 15.225 fr.; c) u razteretnicah 10.857 fr.; d) u zaostalih kamatih 183 fr. 50 kr.; e) u 6 dionicah narodnog doma 157 fr. 30 kr.; f) aktivne tražbe (dionice) 17.167 fr 50 kr. ukupno 44.471 fr. 44 kr. a. vr.; g) u nepokretnostih: kući kazalištnoj u gradu Zagrebu, na račun zaklade ove kupljenoj, za koje izplatu županija varaždinska god. 1848. iz blagajne svoje domaće 46.900 fr. sr. predbrojila, i tekuće je god. 1861. istu svotu zakladi ovoj i narodu veledušno poklonila.

U pogledu zaklade ove predlaže odbor: 1) da bi se oni rodoljubivi prinositelji, koji su svotu od 17.167 fr. 50 kr. pod f) podpisali i dosad takovu nisu položili, ili njihovi nasljednici od strane sabora pozvali, da bi oni upisane dotične svote položili; 2) do-

čim dohodak kazališta sve dosad tako malen je, da niti za pokriti potrebštine kazališta neudovolji, a jošte manje akcionarne glavnice u smislu pravilah akcionarnih natrag povratiti u stanju je: zato da bi se svi privatnih dionicah posjedatelji pozvali, da dionice svoje na korist naroda, i čvrstije utemeljenje zavoda ovoga poklone, te jedino dionice one, koje su u posied kojega zavoda prešle, propisatim načinom u svoje vrieme izplaćivati bi se imale.

Prenavedene zaklade jesu utemeljene za zemaljske svrhe, koje neposredno pod zemaljskom upravom stoje; sve pako privatne zaklade posebne privatne svrhe imajuće, — kanoti zaklade privatnih stipendiah, konvikta, zaklade nabožne itd. ovdje su izpuštene

§. 34. Zaklade ove polag računah koncem upravne godine 1859/60. položenih iznose ukupno svotu 2,758.300 fr. a. vr., ako se od ovud odbiju zaklade bolničke županijah zagrebačke, varaždinske i križevačke iznoseće ukupno 196.231 fr. 54½ kr. i zaklada Hutlerova, Kohlhoferova i Monsbergerova iznoseće 232.079 fr. 30 kr., koje po predlogu odbora, i to prijašnje dotičnim županijam, a posljednje gradu Osieku za dalnju upravu izručiti bi se imale, ukupno u svoti 428.310 fr. 84½ kr. a. vr., to preostaju za dalnju zemaljsku upravu 2,329.999 fr. 15½ kr. a. vr.

Osim zaklade vjerozakonske u Ugarskoj nalazeće se, koje dio na kraljevinu ovu spadajući niti poznat nije.

§. 35. Iz prenavedenih proizlazi, da imetak sviuh zakladah zemaljskih iznosi: a) u javnih obveznicah pod ovdašnjom upravom nalazećih se 992 303 fr.; b) u javnih obveznicah pod upravom oblastih ugarskih stojećih 528.477 fr.; c) u glavnicah kod privatnih na kamate uloženih u Hrvatskoj 223.037 fr., Ugarskoj 604.946 fr.; d) u razteretnicah ugarskih, koje su u Ugarskoj na račun glavnicah i kamatah oviuh zakladah izdate, i u Ugarskoj dosad pridržane 253.886 fr.; e) napokon u kamatih u Ugarskoj na dugu zaostavših i ukupno iznosećih 203.007 fr. a. vr., medj kojima imade i kamatah, koji se od god. 1840., 1843. itd. na dugu vode; f) imade i u obsegu kraljevine ove kamatah na dugu zaostavših, koji se za posljednje godine na dugu vode i polag najnovijeg izkaza iznose 20.112 fr. 34 kr. a. vr.; g) gotovina sviuh zakladah iznosi do 67.000 fr. a. vr.

Posljednjih pet stavkah predstavljaju gotovi novac, prve dvie naime javne obveznice obratit će se svakogodišnjim žriebanjem i sustavnim usmrtjenjem takodjer u gotovi novac.

Sada u redu dolazi, šta predložiti o načinu, kako bi se ove zakladne glavnice najkoristnije za zemlju i za zaklade uložile.

Dosele su dva načina upotrebljena, naime ili elociranje kod privatnih uz zakonite kamate, il kupovanje razteretnicah i drugih javnih obveznicah po tečaju burse.

Prvi način je koristan za zemlju, jer stavi u cirkulaciju novac, kog i onako tolika je potreba u našoj zemlji, i tako podupira sva poduzetja zemaljska, ali time zakladam dolaze samo 6% dotično 5% kamati, i ti se kasno i mnogoput samo putem parbenim utjerivaju; drugi pako način koristan je za zaklade, jer polag sadanjeg kurza i stanja javnih papirah, glavnice u razteretnice uložene nose 7—7½%, — ali ovaj način ukamaćenja liši naše posjedatelje i zadnjeg pomoćnog sredstva u njihovoj novčanoj oskudici.

Zato po mnenju odbora najshodnije bi bilo, upotrebiti način, koj bi korist zakladah s korišću zemlje najužje spojio, i taj način bi bio slředeći:

Trebalo bi iz novacah zakladnih stvoriti zemaljski hipotekarni zavod, te ovomu kod najvišjeg mjesta izhoditi povlastice

1. Da može u 6% (ili pravilnije bez ograničenja) glavnice ukamatiti, kano i uz amortizaciju uložiti.

2. Da može zaostale kamate i odplatke (annuitete) priekom političkom ovrhom utjerati.

3. Da može kamate polgodišno unapred dizati i od zaostalih kamatah zaračunati zadocne kamate.

Ovakovim načinom postiglo bi se više, i to vrlo znatnih koristih: a) zaklade bi dobile za sve svoje glavnice 6% kamate; b) osim te koristi primale bi kamate unapried, zaostatakah nebi bilo, jer bi se dužnici odmah na dospjeli rok na naplatu kamatah opominjali, a za slučaj potrebe vodila bi se u vremenu od 4 tjedna ovrha za kamate i odplatke; ujedno bi se imali od dana dospilosti zadocni kamati plaćati, kako to kod vjeresijskih zavodah, a napose kod ovdašnjeg vjeresijskog odbora s najboljim uspjehom biva; c) posjedatelji bi svagda novac imati mogli, kad bi takovi trebali, a kroz uvedenje amortizacije bi se oni s vremenom i nehotice odužili; d) kroz to, da bi se zakladah gotovina, zaostali utjerat se imajući kamati, i glavnice dosad kod privatnih uložene odmah, a glavnice u javne papire uložene onda, kada ove ili polag sustavnih propisah ili žriebanjem izplaćene budu, upitnom hipotekarnom zavodu predale, to bi tečajem vremena zavod ov do 2,000.000 fr. za razpolaganje imao, koja znatna svota tim veću korist bi nosila, da ona u jednih rukuh nebi stojala, već kroz amortizaciju sveudilj uložno mjesto bi mienjala, i korist na druge državljane protezala.

Sustav pako za zavod ov hipotekarni mogao bi onaj isti biti, koj je kod odbora realne veresije, i koj dosada polag svjedočbe namjestničkog vieća posve praktičnim se je dokazao.

Da se ipak ovo izvede, imao bi visoki sabor prije svega odlučiti: 1) da se sve ovo zemske zaklade, koje se jošte pod upravom u Ugarskoj nalaze, razumievajuć ovamo i vjerozakonsku zakladu, koje glavnice jošte niti poznate nisu, od ugarskih zakladah posve i konačno odiele, i tako glavnice tamo nalazeće se, kako i zaostali kamati, nemanje i razteretnice na ovdašnje zaklade spadajuće i u Ugarskoj pridržane, bez odvlake u ovdašnju upravu predadu; 2) izraditi, da se gore naznačene povlastice hipotekarnog zavoda zakladam ovim podiele; 3) odrediti odpovjedanje i dotično utjerivanje svih glavnicah zakladnih u Ugarskoj uloženih; 4) opredieliti, da se u buduće sva gotovina zakladah jedino na hipoteke, i uz amortizaciju ukamati, u koju svrhu imalo bi se svim dosadanjim dužnikom u Hrvatskoj i Slavoniji do znanja staviti, da oni ili na 6% kamate i amortizaciju pristati, ili glavnice vratiti imadu; 5) odlučiti, da se u buduće kontrola svih zemaljskih zakladah radi točnije uprave i veće izvjestnosti bečkom komorskom glavnom računovodstvu, gdje se je dosele ova nalazila, i mnogokrat dugotrajnomu poslovah zapinjanju povod pružala, oduzme, i ovozemskom računovodstvu predade; 6) ustanoviti, da za predusresti onaj gubitak vriednosti novčane, koji se na očigled od godine do godine pojavljuje, i koji bi zaklade kroz dulje vremena tako stavio, da ove nebi za podmirenje nadležećih izdatakah udovoljile, od dohodka svake zaklade 1% na godinu kapitalizirati, i glavnicam zakladnim dodati bi se imao; 7) iz sredine sabora jedan odbor imenovati, kojega bi zadaća bila, sveudilj takodjer u vrieme izvansaborsko kod uloženja glavnicah zakladnih sa zemaljskim namjestničkim viećem sudjelovati; 8) odrediti, da u buduće namjestničko vieće, zaklade ove upravljajuće, svake godine za svaku zakladu proračun dohodka i troška za dojduću godinu, kano i računski zaključak za prošlu godinu saboru predložiti imalo bude.

§. 36. S obzirom na prenavedena, dočim zaklade regnikolarna, komercijalna, sirotinska, bolnička sviuh trih županijah, narodnih učionicah, Hutlerova, Kohlhoferova, Mons-

bergerova, nastave, vjerozakonska, gospodarstvena, stipendijah, jamnička, zemaljske veresije, stara kazalištna, aktionarna narodnog kazališta, Rafajeva i vackog konvikta svoje posebne svrhe imadu, i na takove dohodak ovih ili posve ili u većoj se strani obraća, te jedino preostaju zaklade dobrovoljačka (56.463 for.), regnikolarne kuće (10 740 fr.) i županijskih nepokretnostih (18.765 fr.), koje dosada neimadu nikakve svrhe opredieljene, mnije odbor:

Da ove tri zemaljske zaklade, dobrovoljačka, regnikolarne kuće i županijskih nepokretnostih sa svimi svojimi glavnicami ukupno 85 968 fr. a. v. iznosećimi, — a od zakladah regnikolarne, komercijalne i sirotinske, kojih dohodak nadilazi posebne svrhe istih zakladah, jedna stran dohodka, i to od zaklade regnikolarne 8000 fr., od zaklade komercijalne 6000 fr. i od zaklade sirotinske 10.000 fr. a. v. moglo bi se svake godine na druge zemaljske svrhe, i imenito na dotiranje sveučilišta obratit, dočim ostale zaklade svoje redovite troškove imajući, u tu svrhu nebi mogle ništa doprinieti.

§. 37. Napokon ubaviestjen je postupajući odbor, da kad bi gradjenje zemaljske bolnice u Zagrebu, koje dosadanje sgrade 361.000 fr. a. v. iznose, na račun zemaljske konkurencijalne blagajne poduzeto, i u ovoj potrebnog novca manjak nastao bio, u ono doba obstojavše oblasti, za zgradu rečene bolnice dogotoviti, svotu od 147.000 fr. a. v. od narodne banke u Beču na račun blagajne konkurencijalne uzajmile, i dočim ista blagajna za zajam ovaj nadkriti, hipoteke imala nebi, za osiguranje istog zajma obveznice zakladah ovih u svoti od 348.974 fr. 24$^7/_8$ kr. a. v. kod napomenute su narodne banke založile, koji se dug iz konkurencijalne blagajne pomalo izplaća tako, da se sada jošte 123 200 fr. a. v. na dugu nalaze, i za ovaj su dug obveznice u svoti od 327.773 fr. 20$^7/_8$ kr. založene.

Odnosno na ovaj predmet mnenje je odbora: da premda je ono obstojavših oblastih absolutne vlade postupanje, da su one za osigurati dug konkurencijalne blagajne upitne zakladne obveznice, kano tudju vlastitost, založile, posve protuređno i protuzakonito bilo, u sadanjem ipak stvari položaju nepreostaje drugo, nego načinjeni dug iz konkurencijalne blagajne, koje vlastitost rečena bolnica sačinjava, izplatiti, i založene zakladne obveznice izkupiti, u koju svrhu bi visoki sabor odlučiti imao, da u suglasju s bankom učinjenog ugovora, i sa obzirom, da se blagajna konkurencijalna na jedanput odviš neobtereti, ista blagajna konkurencijalna svake godine 20.000 fr. a. v. na račun duga ovoga, osim namirenja pripadajućih kamatah, narodnoj banki izplatiti, te odgovarajući dio založenih obveznicah izkupiti bi imala, kojim načinom bi sav dug u roku od 6 godinah izplaćen i u pitanju stojeće obveznice izkupljene bile. Josip Briglević s. r., odbora predsjednik. Josip Vuššić s. r., odbora izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 210.

Ustmeni predlog narod. zastupnikah Slavoljuba Vrbančića i Mirka Hrvata o tiskanju i razpačanju saborskog dnevnika.

(Primljen i rieš. čl. CV.)

Br. 211.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo, kojom se zakonski članak o uzakonjenju sgrade „Casino“ za kralj. potvrdjenje podnaša.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju naš premilostivi!

Godine 1849. dne 1. listopada kupljena je ovomjestna sgrada „kasino“ na javnoj dražbi za 17.650 for. srebra za korist oviuh zemaljah.

S razloga, što bi gornja kupovna svota iz tridesetničko-solarskih dohodakah izplaćena bila, sažielio je bio c. kr. erar, da tu sgradu za svoju korist okrene; nu Vaše je c. kr. apoštolsko Veličanstvo previšjim riešenjem od 14. prosinca 1851. br. 11585. premilostivo odrediti blagovoljelo, da nek bude upitna sgrada kasino na razpoloženje one naše zaklade, koja kupovinu od 17.650 for. podmiri.

Vaše Veličanstvo! to je podmirenje podpuno sliedilo iz regnikolarne ovozemne zaklade, koja no se u neograničenu vlastničtvu iste sgrade nalazi.

Tomu shodno moli smierno podpisani sabor Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, da glede sgrade u pitanju stojeće, izjavljene svojinom regnikolarne ovozemne zaklade, priležeći zakonski članak premilostivo potvrditi blagovoli.

U ostalom smo sa svom smiernošću Vašeg c. kr. apoštolskog Veličanstva vazda vierni podložnici: Sabor kraljevinah Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. XLVII.)

Br. 212.

Izviešće saborskog financialnog odbora o pregledu zemaljske bolnice, nalazeće se u Zagrebu u savskoj ulici.

Zapisnik odbora po saboru kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske za razvidjenje zakladah, na istu kraljevinu spadajućih, iz sjednice 1. svibnja 1861. izaslanog, vrhu pregleda zemaljske bolnice u savskoj ulici u Zagrebu nalazeće se, dne 4 srpnja 1861. poduzetoga sastavljen. Prisutni: gg. Josip Briglević, vlastelin, odbora predsjednik; Mojsia Baltić, savjetnik namjest. vieća; Mirko Bušić, podžupan; Makso Piškorec, vlastelin; Ljudevit Sallopek, vlastelin; Franjo Lovrić, trgovac, i Josip Vuščić, odvjetnik, svi saborski poslanici i odbora članovi; zatim Dragutin Pogledić, začastni savjetnik i tajnik namjest. vieća; Franjo Greutter, mjernik kod hrv. slav. graditeljstva i Vatroslav Egersdorfer, mjernik kod hrv. slav. graditeljstva.

Da izaslani odbor nalogu iz saborske sjednice dne 1. svibnja 1861. držane sebi u tom podieljenom, da on sav narodni imetak u izvjestnost stavi, kano i zaključku osriednjeg odbora od 5. lipnja t. g. u tom sastojećemu, da odbor ov zemaljsku bolnicu u Zagrebu nalazeću se pregleda, i glede ove predlog saboru podnese, — udovolji, isti odbor u prisutju više drugih saborskih članovah, koji odboru pridružili su se, dne 4. srpnja t. g. naznačenu zemaljsku bolnicu, u gradu Zagrebu u savskoj ulici nalazeću se, svestrano pregledao, i tako iz vlastitog .očevida, kako takodjer iz spisah na isti predmet odnosećih se i po ovdašnjem graditeljstvu sebi priobćenih osvedčio se, i pronašao je:

1. Da bolnica ova po odredjenju ministarstva unutarnjih poslovah, god. 1857. 1858 i 1859. na račun ovdašnje zemaljske konkurencijalne zaklade sagradjena, i god. 1860. propisata pohvala (Collaudirung) dovršena je.

2. Da kod gradjenja sgrade ove radi uniženog položaja zemljišta, na kojem ta sgrada stoji, propisata sredstva učvršćenja fundamenta upotrebljena, i sgrada ova polag propisah tehničkih dobro, čvrsto, i opredieljenoj svrhi shodno sagradjena je.

3. Da u istoj sgradi sledeće sobe i prostorije nalaze se, i to: U predielu kod zemlje, zatim u 1. i 2. katu: a) velike dvorane za bolestnike 6; b) manje dvorane za bolestnike 4; c) dvorane razpoložive (Reserve Säle) 6; d) posebne sobe 7; e) sobe za nadzornike 3; f) sobe za ranarničke operacije 2; g) soba za dogovaranje 1; h) soba za vratara 1; i) sobe za kupelje velike 2; k) sobe za kupelje male 4; l) kod kupeljih sobe za podvoriteljice 2; m) sobe za čuvanje stvarih potrebnih (Depot) 2; n) kuhinje za teh 4. Zatim u predielu uz zemlju: o) soba za družinu 1; p) soba velika za jelo 1; q) kuhinja velika 1; r) speise 2; s) magazini 4; t) ledvenica 1.

2. kat je opredieljen za liečničke bolestnike mužkog spola.

1. kat za liečničke bolestnike ženskog spola.

Prediel kod zemlje za bolestnike ranarničke.

Prediel uz zemlju za obćenito jelo, kuhanje, i čuvanje stvarih.

Sada u posljednjem predielu nalazi se razno i mnogobrojno pokućtvo za bolnicu nanabavljeno, i u magazine položeno, da su s ovim sasvim napunjeni; čuvanje ovoga je pod skrbju namjestničkog vieća

4. Da sgrada ova za 200 bolestnikah prostorije imade, — i sada samo prediel uz zemlju za zemaljsku svrhu imenito za čuvanje pokućtva za bolnicu nabavljenoga upotrebljiva se, — a sve drugo, kanoti prediel kod zemlje, zatim 1. i 2. kat za bolnicu vojničku služi, i sada do 40 bolestnikah vojničkih tamo nalaze se.

5. Da sgrada ova dva dvora, jednog od sjeverne, a drugog od južne strane imade, — i da dvor sjeverni drugoga ulaza za kola neima, nego kroz dvor samostana sestarah milosrdnih, i da ulaz ovaj ponješto shodniji bi postao, kad bi se na iztočnoj strani sgrade kroz mednji zid iz dvora južnog bolnice u dvor samostana vrata načinila i odanle put u upitni sjeverni dvor bolnice osnovao, premda će i ov put kroz tudji dvor voditi, ali ipak vrata pod vlastitom oblastju imati.

6. Da kod gradjenja bolnice za izravnati liniju na sjevernoj strani medj samostanom sestarah milosrdnih i bolnicom zemaljskom, zamjena gruntišta je načinjena tako, da je bolnica na iztočnoj strani toliko gruntišta samostanu odpustila, koliko je na zapadnoj strani od samostana dobila, i tako se je medjna sjeverna linija sravnala.

7. Da povod, i tečaj nabavljenja, i gradjenja bolnice ove bio je sliedeći:

Godine 1853 učinjen bio je po ondašnjoj banskoj vladi ministarstvu unutarnjih poslovah predlog o tome, da bi se u Zagrebu jedna zemaljska bolnica sagradila, i u tu svrhu predplata od 600.000 fr. sr. iz državne blagajne dozvolila, — koj predlog, premda se njemu ministarstvo protivilo nije, uspjeha imao nije.

Kasnije god. 1855. potaknulo je ministarstvo unutarnjih poslovah najvećma iz uzroka, što se je u ono doba cholera pojavljala, i samostan bratje milosrdne u Zagrebu dovoljnih prostorijah za bolestnike imao nije, a za ženske bolestnike nikakvog mjesta nebiaše, pitanje, da bi se jedna bolnica za ženske bolestnike u Zagrebu pod upravljanjem sestarah milosrdnih upeljala, i u tu svrhu blizu samostana njihova jedna kuća u najam uzela, i kad takove dobiti moguće nebi, da bi se u istu svrhu jedna kuća iz novacah obadvih zakladah bolničkih županije Zagrebačke kupila, što takodjer radi manjka sposobne kuće za rukom nepojde.

Na to bude po ovdašnjem namjestničtvu onaj predlog ministarstvu učinjen, da bi se kod samostana milosrdnih sestarah jošte drugi kat sagradio, i u njem bolnica na 100,

ženskih bolestnikah ustrojila, trošak pako u tu svrhu iz zemaljske konkurencialne blagajne u 10.000 fr. sr. samostanu uz povratak dozvoljio; — uslied ovoga predloga stigne god. 1856. ministarska odluka, kojom bi izaslan ministarski savjetnik Weisz, da sa samostanom molosrdnih sestarah radi gradjenja i obskrbljenja ženske bolnice u Zagrebu shodna ugovori, česa uspjeh biaše, da je rečeni samostan u prenaznačenu svrhu senokošu Franje Čačkovica, uz samostan ležeću, kupio, i za ove izplatu kupovnu svotu od 3500 fr. sr. iz zemaljske konkurencialne blagajne sebi uz povratak doznačiti molio, a drugim podneskom osnovu za gradjenje bolnice, ali ne već za 100 ženskih bolestnikah, već za 200 obodvojeg spola bolestnikah izradjenu podneo je, u kojoj trošak gradjenja, uz nadu raznih privatnih podporah i prinesakah, na 80.000 fr. sr. proračunan biaše.

Prigodom komisionalne razprave u sledstvu ovoga podneska preduzete nije osnova samostana odobrenje postigla, već je nova osnova na 200—220 obodvojeg spola bolestnikah načinjena i ovoj takodjer učiona za primalje dodata, te trošak na 150.000 fr. sr. poračunat.

Odnosno na izviestje ove komisije je ministarstvo unutarnjih poslovah gradjenje bolnice obćenite za bolestnike obodvojeg spola, polag osnove komisionalne dozvoljilo, u tu svrhu kupljenu senokošu Čačkovićevu od samostana milosrdnih sestarah prekupiti odredilo, i dotično svotu 3500 fr. sr. za ovu iz zemaljske konkurencialne blagajne predplaćenu, iz samostana odpisati, trošak pako gradjenja na 100.000 fr. sr. omaliti učinilo, — napokon gradjenje proti obstojavšoj systemi ministerialnom mjerniku Zettelu povjerilo, a trošak gradjenja na zaklade zemaljske uzelo, i oviuh aktivne obveznice u tu svrhu kod narodne banke založiti odlučilo.

Ovim načinom je tečajom godinah 1857. 1858. i 1859. upitna bolnica sagradjena, i 1860. pohvala sliedila.

Pošto kod sgrade ove djelo zidarsko, tesarsko, pokrivanja i kamenarsko kod ličbe ne u ukupnoj svoti, već samo uz pojedine ciene ustanovljeno i poduzetniku predano bilo je, već i osnova gradjenja svaki čas mienjala se je: toga posljedica biaše, da troškovi gradjenja mjesto proračunatih 100.000 fr. sr. izneli su 361.294 fr. 65¼ kr. a. vr., i to sgrade 336.969 fr. 71¾ kr., nabavljeno pokućtvo 16.892. fr. 26 kr., i kod glavne blagajne za daljne troškove depositirano 7432 fr. 67½ kr.

U račun ove svote dala je visoka vlada iz dohodka luterije državne 4. stran sa 158 644 fr. 65 kr. a. vr., ostalih pako 202,650 fr. a. vr. plaćeni su stranom iz blagajne zemaljske konkurencijalne, stranom pako iz novacah od narodne banke uz zalog obveznicah na zemaljske zaklade spadajućih uzajmljenih, u koju svrhu, kako to obiljnije kod zakladah navedeno je, obveznice zakladne u svoti od 327.773 fr. 20⅞ kr. i sada založene su, i svota duga u 123.200 a. vr. jošte naplaćati je, koju blagajna konkurencialna naplaća.

S toga vidi se, da bolnica ova vlastitost zemaljske konkurencialne blagajne sačinjava, i ova jošte dug od 123.200 fr a. vr. izplatiti, te založene zakladne obveznice izkupiti dužnost imade: vlastitost ipak niti kupljenog gruntišta, niti sgrade na njim sagradjene u gruntovnici na zemlju jošte prenešena i prepisana nije, kako to izvadak pod br. 1. dokazuje.

Kako bi bolnica ova dogotovljena, a za nju odgovarajućeg broja bolestnikah nebi bilo, je c. kr. zemaljsko vojno zapovjedničtvo dopisom svojim od 13. veljače t. g. br. 142. ovdešnjem namjestničtvu priobćilo, da visoki erar iz uzroka, što za bolnicu ovu bolestnikah nebi bilo, a ona najshodnije za kasarnu, koje potreba je, obratiti se bi mogla, istu bolnicu od zemlje za kasarnu kupiti bi želio, i ujedno, ako bi se to zemaljskoj vladi vidjelo, sgradu svoju u Novojvesi u gradu Zagrebu ležeću, zemlji za bolnicu u račun kupovne svote ustupiti pripravan bi bio, koj dopis namjestničtvo za riešenje sabora pridržalo je.

S obzirom na sva ova mnije odbor: da najprije putem ovdešnjeg namjestničkog vieća financijalnoj prokuraturi nalog podieliti bi se imao, da ona prenos vlastiničtva sgrade ove i k njoj spadajućeg gruntišta na kraljevinu ovu u gruntovnici pribavi; zatim budući su prisutni mjernici i vještaci mnenje svoje u tom izjavili, da kad u Zagrebu sveučilište upeljalo bi se, sgrada ova bez ikakvog preustrojenja za fakultet liečnički posve shodno upotriebiti bi se mogla, i u ovoj ne samo za sve grane liečničtva dovoljno prostorijah bi bilo, već i njekoje sobe nadalje za bolnicu, koja i onako kod klinike od potrebe je, kano i za primaljstvo preostati bi mogle; u ostalom pako, ako u tu svrhu sgrada ova potrebna nebi bila, to ona za ništa drugo, nego za bolnicu, za koju gradjena je, ili pako za kasarnu upotriebiti bi se mogla; uz koje vještakah mnienje i postupajući odbor pristaje. Josip Briglević, s. r. odbora predsjednik. Josef Vuščić, s. r. saborski poslanik i odbora izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 213.

Izviešće saborskog financijalnog odbora o tražbah komorske blagajne proti zakladi regnikolarnoj.

Visoki sabore!

Izza kako saborski odbor za razvidjenje zakladah, na kraljevinu ovu spadajućih, izazlani zadaću svoju riešio, i kod zaklade regnikolarne tražbe takodjer, koje stranom zaklada ova regnikolarna proti zakladi kameralnoj, stranom zaklada kameralna proti zakladi regnikolarnoj stavlja, razpravio bi bio, — je istomu odboru dopis visokog dvorskog dikasterija od 28. svibnja 1861. br. 920. po ovdješnjem kr. namjestničkom vieću za daljnje pretresivanje i izjavljenje mnenja priobćen, — po glasu kojega komorska zaklada proti ovdašnjoj regnikolarnoj zakladi dive tražbe stavlja, i to:

1. U svoti od 21,819 for. $36^{5}/_{10}$ novč., koju je komorska zaklada počamši od god. 1850. do 1860. za viševrstne popravke kuće regnikolarne izplatila — a

2. u svoti 6664 fr. 80 kr. aust. vr. koju je komarska blagajna u godini 1860. za urešenje banske residencije potrošila, i kojih obodvih svotah povratak komorska blagajna iz onog razloga od zaklade regnikolarne zahtieva, što zaklada regnikolarna kao kuće regnikolarne vlastnik obvezana bi bila nositi ne samo troškove za „sarta tecta" — nego i za sve propravke, koji su potrebiti, da se sgrade i nutarnje prostorije u dobrom stanju uzdrže.

Postupajući odbor u suglasju mnenja svoga u predmetu zakladah izraženoga, nadalje mnenje svoje gledo predmeta ovoga u tome izjavlja: da kako ono načelo stoji, da zaklada ova, kao vlastnik kuće, sve troškove, na korist kuće učinjene nositi imade, isto tako na strogo pravnom temelju i ono zaniekati se nemože, da ista zaklada, kao vlastnik kuće, uživanje kuće svoje organom absolutne vlade bezplatno dati dužna nije bila; i dočim god. 1850. kroz ukinutje ustava prijašnji ustavni ban namjestnikom i dostojanstvenikom absolutne vlade postao je, i kraljevina ova od godine 1850. do god. 1860. ne ustavni porez u 104.000 fr. obstojavši, već najmanje desetkrat toliku svotu u ime poreza plaćala je, zato i absolutna vlada kroz cielo vrieme od god. 1850. do god. 1860. stanbinu za njega plaćati obvezana bila je, koja stanbina za obedve kuće, bansku i regnikolarnu, sa obzirom na prostorije i vrednost svinh, najmanje 5000 fr. na godinu bi sačinjala, i kroz 10 godinah od god. 1850. do god. 1860. računajuć 50.000 fr. bi iznosila; i tako bi za-

klada ova u ime stanbine ove 50.000 fr. od komorske blagajne dobiti imala, kad bi u suprot tomu za popravke istih kućah svote 21.819 fr. 36$^{5}/_{10}$ novč. i 6664 fr. 80 novč. aust. vr. komorskoj blagajni povratiti imala, od kuda sliedi, da ove protutražbe kompensiratise, i komorska blagajna, ako bi tražbe njezine posve stajale, jošte 21,515 fr. 83$^{1}/_{2}$ kr. aust. vr. zakladi ovoj doplatiti bi imala, — kad i u ostalom i ta opazka dolazi, da prijašnju tražbu financialno ministarstvo samo, u dosadanjih dopisih svojih, iz 21.819 fr. 36$^{5}/_{10}$ kr. na 18.305 fr. 10$^{1}/_{2}$ kr. srebra omalilo, a potonju svotu 6664 fr. 80 novč. a. v. obstojavše c. k. namjestničtvo predstavkom svojom od 4. lipnja 1860. br. 8212. za takov trošak izjavilo je, koji komorskoj blagajni nadleži, i zakladi ovoj naložiti se nemože. I uslied ovih visoki sabor nastojati bi imao, da se za stanbinu namjestnika absolutne vlade, kano i za prostorije po prijašnjem namjestničtvu u upitnih kućah uživane za vrieme od god. 1850. do god. 1860. stanbina od 50.000 fr. doznači, i iz ove trošak popravka, kako je po finančialnom ministarstvu omaljen, u 18.305 fr. 10$^{1}/_{2}$ kr. sr. obračuna.

On pako razlog, koji ministarstvo financijah navadja, da njemu stalno i bezplatno ukonačenje bana u upitnih zakladnih kućah zato pripada, što je visoki erar za kupljenu kuću bansku god. 1808. pomoć u 30.000 fr. pružio, po mnenju ovoga odbora već zato nestoji, što po glasu dotičnih valovašah kuća banska god. 1808. dne 13. ožujka za 75.000 fr. kupljena, i za izplatu svote ove visoki erar samo 30.000 fr. a ostalih 45.000 fr. zaklada regnikolarna brojila je; — kuća pako regnikolarna, radi pomanjkanja dovoljnih prostorijah u kući banskoj god. 1839. dne 25. svibnja za 26.000 fr. u srebru i 50 dukatah zlatnih kupljena, posve iz regnikolarnog imućtva izplaćena, i kući banskoj dodata je; i s toga obedve kuće ove, na razpolaganje visokog erara, koji samo jednu stran kupovne svote za iste kuće brojio je, tim manje stati mogu: da je zaklada regnikolarna god. 1797. za uzdržavanje vojske banderijalno 61.400 fr. sr. na račun visokog erara predbrojila, koji njoj nikada povratjeni nisu, i koje ona za uzdržavanje vojske žrtvovati nije dužna; i zato kada je kod kupuvanja kuće regnikolarne visoki erar zakladi ovoj 30.000 fr. starib bankah u pomoć dao, to je isti erar po mnenju ovog odbora samo stran svoga prenaznačenog duga prema zakladi ovoj odužio, nipošto pako kakovo pravo suvlastničtva na kupljenu kuću stekao.

Ovom prigodom postupajući odbor za shodno nalazi opet napomenuti i ostale protutražbe, koje medj zakladom regnikolarnom, i visokim erarom obstoje, i to: visoki erar od zaklade ove traži povratak svote 18.430 for. 28$^{1}/_{2}$ kr. sr. za kupljenu kuću kasino na račun zaklade predbrojene.

Usuprot pako visoki erar zakladi ovoj platiti imade: a) redoviti prinos godišnjih 4047 for. 45 kr. sr. za god. 1848., 1849. i 1850., koji se zakladi ovoj po naredbi utemeljitelice kraljice Marije Teresie svake godine platiti imade, i koj za prenaznačene iznosi 12.143 for. 15 kr; b) stanbinu za stan državnog računovodstva, u kući kasino, koja polag izviestja od 31. prosinca 1856. do 15. listopada 1861. iznosi 22.086 for. 20 kr., dakle ukupno 34.229 for. 35 kr., od kojih ako se odbije prenavedenih 18.430 for. 28$^{1}/_{2}$ kr., preostaju 15.799 for. 6$^{1}/_{2}$ kr., koje komorska blagajna zakladi ovoj doplatiti imade.

Osim toga imade zaklada ova regnikolarna od komorske blagajne jošte dobiti naplatu naznačenog redovitog prinosa od 4047 for. 45 kr. sr., koja iz razloga, što system porezni preinačen je, i prijašnji porez od 104.000 for. sr. više ne plaća se, od 1. studena 1850. najvišjom odlukom obustavljena je, za isto vrieme od 1. studena 1850. do istoga 1860. računajuć, 40.477 fr. 30 kr. sr. i u ime 5 postotnih kamatah na istu neplaćenu svotu računat se imajućih, 9.119 for. 15 kr. sr., kako to kod zakladah obširnije razjasnjeno je; — dočim razlog za obustavljenje naplate ove naveden, da kraljevina ova prijašnji po-

réz od 104.000 fr. sr. kroz naznačeno vrieme platila nebi, nestoji, — jer kraljevina ova kroz isto vrieme ne samo ovih 104.000 fr. sr. iz kojih navedeni prinos dobiti imala je, već mnogo više poreza plaćala je.

Uslied česa predlaže odbor, neka visoki sabor zahtievati izvolji, da visoko ministarstvo financijah na istom pravednosti temelju, na kojem predplate za zakladu ovu učinjene na stran kamorske blagajne traži, — i protutražbe zaklade ove napram komorskoj blagajni priznati, i ovih obračunanje i dotično namirenje odrediti neozkrati. Josip Briglević s. r., predsjednik. Josip Vuščić s. r., saborski poslanik i odbora izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

⁄. Kraljevskomu namjestničkomu vieću je poznato, a iz priležećih razpravnih spisah razabrat će pobližje, kako različito mnienje je zavladalo kod ministarstvah unutarnjih poslovah i financijah glede pitanjah, da li je regnikolarna zaklada dužna naknaditi kameralnoj zakladi troškove, koje je ova posljednja, na koliko je dosada poznato sa 21.819 for. 36$^5/_{10}$ novč. i 6.664 for. 80 novč. predujmice namirila za popravke učinjene na banskoj kući počamši od godine 1850.

Ministarstvo unutarnjih poslovah zastupalo i branilo je u suglasju s obstojavšim c. kr. namjestničtvom mnienje, da jedino troškovi za uzdržavanje krova i zidovah banske kuće mogu spasti na trh zaklade regnikolarne, dočim je ministarstvo financijah obzirom na okolnost, da je banska kuća kupljena pripomoćju erara, koj je pruživ u tu svrhu 30 000 for. tobože stekao njeko pravo na stalno i bezplatno ukonačenje banovo, toga mnienja, da na trh regnikolarne zaklade, kao vlastnika banske kuće, bi spasti morali ne samo gore naznačeni iznosci nego i svi troškovi, izuzamši jedino one za unutarnje uredjenje banskoga konaka, koji su potrebiti da se sgrada uzdrži u stanju takovom, koj dostojanstvu banovu dolikuje.

To svoje mnienje podkriepljuje ministarstvo financijah i sa mnienjem prokurature financialne, koja s pravnoga gledišta tvrdi, da je zaklada regnikolarna, kao vlastnik banske kuće, dužna nositi ne samo troškove za sarta tecta, nego i za sve popravke koji su potrebiti da se uzdrže sgrada i nutarnje prostorije u dobrom stanju, isto tako i troškove za prizidanja, ako služe na korist zaklade regnikolarne kao vlastnika kuće.

Uz ova izvadjanja izjavilo je ministarstvo financijah da je nakanilo tražbe kameralnoga erara napram zakladi regnikolarnoj ograničiti na strogo pravni temelj i postupati bez ikakova obzira na razloge pravednosti (aequitas); nu zajedno izjavilo se je pripravnim odustati od svakoga postupka u interesu erara dotle, dok se o pitanju: da li i nakoliko ima doprinieti regnikolarna zaklada za namirenje pomenutih troškovah? nesasluša mnienje sabora trojedne kraljevine.

Zadaća kraljevskoga namjestničkoga vieća biti će dakle predložiti to pitanje saboru, naznačivši riešenje istoga prešnim obzirom na gore pomenute okolnosti, i pruživ saboru sve podatke i sva ubavještenja protežuća se na upitni predmet; i naročito izvjestivši ga o tom, da je financijalno ministarstvo učinilo bilo ponudu, da će preuzeti putem nagode na svoj račun 2600 for. u ime tih troškovah, o kojoj ponudi izjavi i obstojavše namjestničtvo svoje mnienje u izviestju podnešenom ministarstvu unutarnjih poslovah pod 23. lipnja 1860. br. 8373/888.

U svrhu saborskoga toga pretresivanja povratjaju se kraljevskomu namjestničkomu vieću svikolici na pumenuto pitanje odnoseći se razpravni spisi.

Zajedno s timi spisi dostavlja se kraljevskomu namjestničkomu vieću i izviestje obstojavšega c. kr. namjestničtva od 4. lipnja 1860. br. 8212/1109 i priležeći mu račun

o poprevcih na banskoj kući učinjenih, kojih trošak po računovodstvu obredjen sa 6664 fr. 80 kr. izplaćen je jurve predujmice iz zaklade kameralne usliod odpisa c. kr. ministarstva financijah upravljenoga na tamošnje zemaljsko financijalno ravnateljstvo pod 28. studenoga 1860. br. 66,385/2671.

Kraljevsko namjestničko vieće izvolit će u ostalom nastojati, da se posljedak saborskoga pretresivanja o predmetu naznačenom bez ikakove odvlake ovamo na znanje dade.

Time riešava se i podnesak obstojavšega namjestničtva od 31. ožujka t. g. br. 4238 upravljen ovamo poradi pospiešenja upitnoga predmeta. U Beču dne 28. svibnja 1861. Gosp. predsjednik službeno odsutan. Žigrović s. r.

Br. 214.

Izviešće saborskog financijalnog odbora glede oddeljenja i predaje glavnicah na ovozemske zaklade spadajućih, te sada u Ugarskoj izloženih.

Visoki sabore!

Odbor za pretres zemaljskih zakladah i ostalih poslovah, u struku financijalnu zasjecajućih po saboru trojedne kraljevine iz sjednice dne 1. svibnja 1861. držane izaslan, uzeo je u pretres u sjednici svojoj dne 17. srpnja 1861. držanoj dopis visokog hrv.-slav. namjest. vieća od 19. lipnja t. g. br. 3395., kojim spisi na konačno odieljenje i predaju zakladah, na kraljevinu ovu spadajućih, i dosele jošte pod upravom oblastih ugarskih stojećih, odnoseći se odboru ovomu u tu svrhu priobćeni su, da u tom predmetu mnenje svoje visokomu saboru izjavi: o čemu postupajući odbor poslje razvidjenih, i pretresivanih naznačenih spisah pronašao je sliedeća:

1. Da uslied predloga po c. k. komorskom glavnom računovodstvu učinjenoga visoki c. k. ministerium nastave odpisom svojim od 19. srpnja 1860. br. 9297. na visoki ministerium unutarnjih poslovah odpravljenim odobrio je: da se zaklade na kraljevinu ovu spadajuće i dosele pod upravom oblastih ugarskih stojeće, i naročito zaklada vjerozakonska, nastave, i štipendijah, od zakladah ugarskih posve odluče, i od 1. studena 1860. pod kontrolu ovozemskog računovodstva u Zagrebu stave, i u ovdješnju upravu predadu; ta predaja ipak nesamo do sada sliedila nije, već i osnova nikakva za istu predaju izradjena, i priobćena nije.

Na 1. mnije odbor: da za predaju ovih triuh zakladah vjerozakonske, nastave i štipendijah dovršiti, daljnje shodne naredbe po visokom saboru zahtievati bi se imale.

2. Da isto tako zaklade 1) Hutlerova; 2) Kohlhoferova; 3) Monsbergerova; 4) bolnička županije zagrebačke; 5) bolnička županije varaždinske; 6) bolnička županije križevačke; 7) regnikolarna; 8) komercijalna; 9) sirotinska, i 10) narodnih učionah, na kraljevinu ovu spadajuće, koje god. 1849. stranom, nakoliko naime uz posebne obveznice ukamatjene bile su, pod ovdješnju upravu predate, stranom pako, na koliko su sa zakladami ugarskimi uz skupne obveznice uložene bile, nadalje pod upravom oblastih ugarskih zadržane bijahu, za da se neshodna i tegotna ova dvovrstna uprava ukloni, takodjer od zakladah ugarskih posve izluče, i u ovdješnju upravu predadu: u koju svrhu za odieljenje ovih 10 zakladah osnove izradjene, te u ovima navedeno je, koje obveznice zakladam ovim, a koje usuprot zakladam ugarskim izključivo odpasti, i predati bi se imale.

Po glasu ovih god. 1858. na temelju računah za god. 1857. položenih, sastavljenih osnovah u glavnicah imale bi dobiti: 1) zaklada Hutlerova 138.695 fr. 46 kr.; 2) zaklada Kohlhoferova 9039 fr. 27 kr.; 3) zaklada Monsbergerova 1200 fr.; 4) zaklada bolnička županije zagrebačke 17.093 fr. 48 kr.; 5) zaklada bolnička županije varaždinske 12.453 fr. 43 kr.; 6) zaklada bolnička županije križevačke 17.921 fr. 40½ kr.; 7) zaklada regnikolarna 58.496 fr. 41 kr.; 8) zaklada komercijalna 124.091 fr. 45¼ kr.; 9) zaklada sirotinska 71.264 fr. 2¾ kr. 10) zaklada narodnih učionah 50.900 fr.; u glavnicah ukupno 501.156 fr. 53¾ kr. sr.

Zatim polag istih osnovah imale bi zaklade ove u zaostalih kamatih dobiti, ukupno 152.627 fr. 21¾ kr. sr., usuprot pako zakladam ugarskim u kamatih odstupiti ukupno 102.251 fr. 59¾ kr. sr, dakle kod obračunanja kamatah imale bi zaklade ove zakladam ugarskim doplatiti gotovo 50.375 fr 21¾ kr. sr., a dobile bi kamate takove, koji već od godine 1846. na dugu vode se, i kojih iztjerivost u pitanju stoji.

Dočim pako iz izkazah ovdješnje glavne blagajne na temelju računah god. 1859. načinjenih proizlazi, da zaklade ove pod upravom oblastih ugarskih sada jošte imadu u glavnicah i to:

1) zaklada Hutlerova 113.939 fr. 40½ kr.; 2) zaklada Kohlhoferova 25 355 fr. 7 kr.; 3) zaklada Monsbergerova 3431 fr. 48 kr.; 4) zaklada bolnička županije zagrebačke 16.613 fr. 17½ kr.; 5) zaklada bolnička županije varaždinske 14.192 fr. 50½ kr; 6) zaklada bolnička županije križevačke 17.714 fr. 40½ kr.; 7) zaklada regnikolarna 114 567 fr. 33 kr.; 8) zaklada komercijalna 178.024 fr. 18½ kr.; 9) zaklada sirotinska 109.407 fr. 33 kr.; 10) zaklada narodnih učionah 11.550 fr., ukupno 604.796 fr. 48½ kr. sr., a u kamatih od istih glavnicah na dugu zaostalih do konca listopada t. g. 1861, računajuć iste zaklade polag najnovijeg izkaza ovdješnje glavne blagajne, iz Ugarske dobiti imadu 203.007 fr. a. vr.

Napokon k tomu jošte dobiti imadu u razteretnicah ugarskih, na račun glavnicah i kamatah na zaklade ove spadajućih u Ugarskoj položenih, i tamo pridržanih, i to: 1) zaklada Hutlerova 47.272 fr. 28½ kr.; 2) zaklada Kohlhoferova 3227 fr. 4 kr.; 3) zaklada Monsbergerova 808 fr.; 4) zaklada bolnička županije zagrebačke 6060 fr.; 5) zaklada bolnička županije varaždinske 8528 fr. 60 kr.; 6) zaklada bolnička županije križevačke 7454 fr; 7) zaklada regnikolarna 44.433 fr. 51 kr; 8) zaklada komercijalna 63.711 fr. 30 kr.; 9) zaklada sirotinska 27.851 fr. 30 kr.; 10) zaklada narodnih učionah 43.400 fr., ukupno 252.746 fr. 3½ kr., i od ovih potonjih u predloženih osnovah niti spomene nema: usljed toga

Na 2. Mnenje odbora sastoji u tome, da komisija likvidacionalna Ugarske, koja priobćene osnove bez upliva kraljevine ove sastavila je, svote kraljevini ovoj predati se imajuće, točno pvoračunala, i u osnove uvrstila nije, te počinjenoj pogrieški povod i ona okolnost njekom stranom dati mogla je, da je ista komisija stan glavnicah polag računah god. 1857. obstojeći za temelj proračuna uzela, dočim glavnice i poslje godine 1857. kroz novo uloženje kamatah od godine do godine povećale su se. S toga bi visoki sabor zahtievati imao, da se polag sadanjeg stana glavnicah, zaostalih kamatah, i položenih razteretnih obveznicah novi proračun sastavi, i u ovaj prenaznačene svote u glavnicah 604.796 fr. 48½ kr. sr. u zaostalih kamatih do konca listopada 1861. računatih 203 007 fr. a. vr. i u razteretnih obveznicah na račun zakladah ovih položenih, i u Ugarskoj pridržanih 252.746 fr. 3½ kr točno uvrste, te nove osnove za predaju sastave

3. Osvjedočio se je postupajući odbor, da likvidacionalna komisija glavnice, na zaklade ove spadajuće, i u Ugarskoj kod privatnih skoro sve uz 6 postotne kamate uložene, u svoti od 501.156 fr. 53¾ kr. sr. zakladam ovim na taj način predati predlaže, da

bi zaklade u glavnicah kod privatnih uloženih samo 280.400 fr. sr. i to kod grofice Juliane Forray 261.200 fr. a kod Lacka Piller 19.200 fr. uz 6 po sto ukamatjeno primiti, — a ostale 220.756 fr. 53½ kr. sr. u razteretnih i drugih javnih obveznicah dobiti imale, dočim glavnice na zaklade ove dosada spadajuće, skoro sve uz 6 po sto kod privatnih uložene, izim njekih pojedinih u novije doba uz 5 po sto ukamatjenih, zakladam ugarskim bi pripale. — S toga

Na 3. Mnije postupajući odbor, da visoki sabor na predaju zakladnih glavnicah ovako kako se predlaže, pristati nemože iz sliedećih razlogah:

1. Što bi zaklade odstupiti imale glavnice, kod privatnih uložene, koje svaki čas odpovedati, i u podpunoj svoti povratjene imati mogu; a za takove bi dobile samo 280.400 fr. sr. glavnicah kod privatnih ukamatjenih, i 220.750 fr. 53½ kr. sr. raznih javnih obveznicah, za kojih potonjih izplatu ili do izvučenja oviuh čekati, ili pako u slučaju potriebe novacah takove izpod vrednosti polag kursa prodati prinukane bi bile.

2. Što bi glavnice privatne po zakladah ovih zakladam ugarskim odstupljene 6 postotne kamate nosile, a javne obveznice zakladam ovim odpušćeni dohodak samo 5, po sto bi davale.

3. Što su iste obveznice i onako polag kursa s dobitkom nabavljene, koji dobitak sav zakladam ugarskim bi ostao, kad bi zaklade ove iste obveznice u podpunoj vrednosti primile.

4. Što kraljevina ova, polag predloga kod zakladah učinjenoga, iz novacah, na zaklade ove spadajućih, kypotekarni zavod ustrojiti želi, i u tu svrhu ili gotovi novac, ili obveznice, koje se lahko na novac obratiti mogu, treba, te zato javne obveznice, koje kasno izplatile bi se, primiti nemože.

5. Što obveznice grofice Juliane Forray, ukupno 261.200 fr. iznoseće sigurne zadajič vide se, radi toga ipak, što odviš veliku svotu iznose, i odmah odpovedati bi se morale, svakako težko iztjerive bi postale, — a obveznice Pillerove 19.200 fr. sr. iznoseće nesigurne vide se, dočim od njih zaostali kamati, koji od god. 1846. na dugu vode se, iztjerati oblasti ugarske sve dosad u stanju nisu bile: i zato visoki sabor zahtievati bi imao: da oblasti ugarske, koje su u pitanju stojeće glavnice u Ugarskoj uložile, i sredstva utjerivanja bolje, nego kraljevina ova, u rukuh imadu, bi izvoljile sve glavnice, na zaklade ove spadajuće, i u Ugarskoj uložene, skup sa zaostalim kamatima, odpoviedati, utjerati učiniti, i svotu zakladam ovim pripadajuću, u gotovom ovamo predati, te jedino one razteretne obveznice, koje su njim na račun zakladah ovih sudbenim putom u podpunoj vrednosti doznačene i odpravljene, ovdješnjim oblastim izručiti.

4. Iz priobćenih spisah ubaviestio se je postupajući odbor: da zaklada Raffajova, koja za podporu siromaških juratah utemeljena bijaše, doselo pod ovdješnju upravu po svemu predata je, osim glavnice 150 fr. sr., koja polag izkaza ovdješnje glavne blagajne jošte u Ugarskoj ukamatjena vodi se. Uslied toga

Na 4. Mnije odbor: da visoki sabor zahtievati bi imao: da se i ova glavnica od 150 fr. sr. na zakladu Raffajevu spadajuća, i u Ugarskoj uložena, tamo odpovieda, iztjera, i ovamo u gotovom predade.

5. Napokon prigodom ovom uvidio je postupajući odbor, da osim prenavedenih, jošte dve privatne zaklade pod upravom oblastih ugarskih nalaze se, i to jedna sv. Barbare na biskupiju križevačku spadajuća, koje godišnji dohodak u 2696 fr. 40 kr. b. v. sastoji i stranom iz dobarah Bèl i Vaško, stranom pako iz zaklade Janićeve plaća se; — a druga družtva hreljinskoga i bribirskoga, koja u god. 1849. sa 8100 fr. 6¾ kr. sr. likvidirana, i za predaju odlučena bijaše, ali dosad predata nije.

Na 5. Mnonje odbora jest: da se ovom prigodom i ovih zakladah predaja zahtjevati bi imala. Josip Briglević, s. r. predsjednik. Josip Vuščić, s. r. saborski poslanik i odbora izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

/. Prileżeći odpis kr. dvorskog dikasterija od 15. lipnja 1861. br. 1011 odstupljuje se slavnom saborskom odboru za zemaljske zaklade s pozivom, da vrhu istog i priležećih mu razpravnih spisah visokomu saboru svoje mnienje podnese.

Tičuć se istog predmeta, to si uzima čast ovo kr. namjestničko vieće primjetiti sliedeće opazke kao osobitog uvaženja dostojne:

1. Predlaže ona komissija, koja je imala zaklade ugarsko-hrvatske liquidirati, da se Hrvatskoj dadu glavnice od godišnjeg dohodka 27,861 fr. 50 kr. a da ova odstupi glavnice od godišnjeg dohodka 28.564 fr. 20¼ kr., pri čemu bi trojedna kraljevina štetovala 702 fr. 29 kr.

2. Namjeravaju našim zakladam samo velike obveznice i to: a) Forray grofice Juliane od 181.200 fr.; b) iste od 80.000 fr.; c) Pillera Lacka od 19.200 fr. predati, što istih realisiranje otegotjuje, dakle posve je protivno svrsi, polag koje zakladne glavnice za podizanje realnog kredita bi imale služiti.

3. Traže naknadu zaostalih kamatah, koje kod ovih trih stavakah preko 80.000 fr. iznažaju.

Ogromna ta svota zaostatakah (ako bi i iztjeriva bila), dokazuje svakako, da ti dužnici dobri platci nisu, a već se još i sigurnost glavnice velikoj dvojbi tim više izvrgava, što polag izkazah ovdašnjih zakladnih dužnikah isti Piller Ladislav: a) duguje od glavnice 3675 fr. za vrieme od 12. lipnja 1846 do 12. lipnja 1861. 2976 fr. 75 kr. zakladi narodnih učionah; b) od glavnice 3675 fr. za vrieme od 12. srpnja 1847. do 12. srpnja 1861. 3087 fr. sirotinskoj zakladi; c) od glavnice 2100 fr. za vrieme od 12. srpnja 1847. do 12. srpnja 1861. 1701 fr. — Huttlerovom zavodu: a) od glavnice 840 fr. za vrieme od 12. srpnja 1847. do 12. prosinca 1860. 680 fr.

Obveznica udove Forray vidi se biti sigurna, jer ona u hrv. zakladu kamatah neduguje, premda i tamo znatno je zadužena.

4. Neima u priležećem operatu nikakovog traga o razdieljenju zakladah vjerozakonske, školske, i stipendialne, nu samo su njeka načela ustanovljena, polag kojih se kod razdieljenja istih postupati imade.

Kraljevsko ovo namjestničko vieće obratilo se dakle iznova na visoki dvorski dikasterij s molbom, da isti operat o razdieljenju pribavi, jer samo onda bude visokom saboru moguće osvjedočiti se o tomo, je li polag načelah prava i pravednosti ovo razdieljenje preduzeti, i nakoliko još izvedeno nije je li se polag ovih načelah preduzeti namjerava.

Napokon opažuje se, da je kr. namjestničko vieće nalog primilo, priložena razpravna pisma visokom dvorskom dikasteriju povratiti, poslie kako bi najvažnije spise prepisati učinilo.

Slavni odbor se dakle poziva, da izvoli sve spise poslie učinjene porabe amo povratiti. Od kraljevskog namjestničkog vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu dne 29. lipnja 1861. Šokčević, ban.

//. Naknadno k odpisu ovdašnjem od 28. ožujka t. g. broj 458/82. i s pozivom na tamošnju predstavku od 19. pr. m. br. 4377/342 dostavljajuse u privitku kraljevskomu

namjestničkomu vieću: a) sastavljeni po komisiji za izlučenje i likvidiranje zakladah operati o predaji i preuzetju glavnicah spadajućih na deset hrvatsko-slavonskih zakladah, zatim mnienja iste komisije o načinu, kako da se izvede predaja dotične izlučene svotě, te napokon očitovanje zemaljskih osrednih oblastih o tom kao što i o pitanju potaknutom u pogledu kontrole nad hrv.-slav. zakladami; b) spisi odnoseći se na pitanje o kontroli nad Raffay-ovom zakladom za jurate.

Iz ovih spisah neka izvoli kraljevsko namjestničko vieće izabrati ona, koja pronadje za važna, i koja kao takova bitno doprinose, da se dotični odbor saborski što većma uputi o svih potankostih, razjasnjujućih pitanje o zakladah domaćih, predano mu za pretresivanje, pak neka jih prepisati i istomu odboru u dostovjernih prepisih priobćiti dadě, svekolike pako priloge čim se ti prepisi priugotove, imat će kraljevsko namjestničko vieće povratiti ovamo. U Beču dne 15. lipnja 1861. Gospodin predsjednik službeno odsutan. Žigrović s. r.

Br. 215.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo: da bi se saboru troj. kraljevine povratilo starodavno pravo birati pralječnika kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

Vaše Veličanstvo!

U ustavnih državah, gdjeno se sva zakonodavna vlast izmedj vladara i saborskim glasilom zastupana naroda dieli, prinadleži ovome, da isto tako kod stvaranja najshodnijih i po duhu cielog narodnog pravnog sustava sastavljenih zakonah učastvuje, kao i da nepomičnim okom nad svakom česticom svog ustava bdije, jer samo tako onoj svetinji sviuh državstvah uspješno i dostojno odgovara.

Uvaživ svetu ovu svoju dužnost nemože vierni narod trojedne kraljevine na ino, nego gorko pritužiti se Vašemu Veličanstvu zato, što mu je nesgodom vremenah i povodom očitih i potajnih pram starodavnom njegovom ustavu upravljenih nasrtajah medj mnogo inimi jošte pravi, faktično bi reć onestalo takodjer i ono ka biranju svog kraljevinskog praliečnika, kojeg je ovaj na saboru sakupljeni narod od postanka ove u prošlome stoljetju godine naime 1710. upravo po ovom saboru uvedene časti do godine 1806. po slobodnom svome izboru imenovao.

Glede ovog toli često putah, medju ostalima na saborih god. 1710. 1750. 1755. godine zatime 1758. čl. 15., 1766 čl. 21. i 1802. čl. 6. za kraljevskog vazda znanja izvršivanog prava, nastade kod posljednjih dviuh ili triuh imenovanjah onaj neopravdivi nedosljedak, da je vazdašnji ban trojedne ove kraljevine trojicu dotičnikah predložio, a izmedj ovih da je sam kralj jednog imenovao, a kad se mi, znajući, da ćemo samo onda cielu sgradu svog ustava spasiti, ako ni najmanji kamičak nezapustimo, ovom nedosljedku sa svom ustavnom loyalnostju opiremo, to sliedimo primjer naših otacah, koji su u svako doba znali sa postojanom oddanostju i najrevniju vjeru pram svetinji svog ustava spojiti.

Obrativ se tako na Vaše Veličanstvo gojimo onu stalnu nadu, da će Vaše Veličanstvo po ćuti otčinskog svog srca u svakom, tako i u tome gledu svaku zaprjeku ka podpunu uživanju cjelovitog našeg ustava ukloniti, i jošte ovome saboru njegovo starodavno pravo biranja praliečnika povratiti. Sa podaničkom oddanosti Vašeg Veličanstva. U Zagrebu 29. srpnja 1861. najvierniji sabor trojedne kraljevine. Josip Briglević, prvi podpredsjednik sab. Ivan Vardian, bilježnik saborski.

(Rieš. čl. XCII.)

SPISI SABORSKI

SABORA KRALJEVINAH

DALMACIJE, HRVATSKE I SLAVONIJE

od god. 1861.

Uredili i izdali:

Bar. Dragojlo Kušlan,
veliki bilježnik slavne županije zagrebačke, bivši drugi podpredsjednik sabora i zastupnik naroda.

Dr. Mirko Šuhaj,
javni redov. profesor na kralj. pravoslovnoj Akademiji zagrebačkoj, i bivši zastupnik naroda.

Svezak III.

Predlozi, prošnje, kraljevska pisma, viši i previšnji odpisi, osnove zakonske, izviešća, interpelacije i predstavke.

Ciena 1 fr. 50 n.

U ZAGREBU, 1862.
Narodna tiskarnica Dra. Ljudevita Gaja.

Br. 216.

Zakonska osnova o saboru troj. kraljevine dalm.-hrvat.-slavon.; izradjena po sabors. administrativnom odboru.

I. Poglavje. O saboru.

§. 1. Pravo udioničtvovanja u saboru izvršuje se u kraljevini dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoj putem zastupstva i osobnog dostojanstva.

§. 2. Izbire za sabor zastupnike:

I. Narod u županijah, i to svaki današnji kotar, izim slob. kotara turopoljskog, jednog zastupnika, dakle u županiji zagrebačkoj 16 zastupnikah; u križevačkoj 6; u riečkoj 5; u varaždinskoj 10; u virovitičkoj 7; u požežkoj 7; u sriemskoj 7 zastupnikah.

II. Slob. i kr. gradovi, i to: a) Zagreb 2; b) Rieka 1; c) Osiek 1; d) Varaždin 1; e) Karlovac 1; f) Senj 1; g) Bakar sa kotarom 1 zastupnika.

III. Veliki posjednici nepokretnostih i to: a) u županiji zagrebačkoj i riečkoj zajedno 5; b) u varaždinskoj 3; c) u križevačkoj 2; d) požežkoj 1; e) virovitičkoj 2; f) u sriemskoj 2 zastupnika.

§. 3. Kao dostojanstvenici imadu osobno pravo mjesta i glasa: prabiškupi, biškupi diecezanski obojeg vjeroizpoviedanja u trojednoj kraljevini stolujući, svi veliki župani trojedne kraljevine; s toga ovi u nijednom izbornom tielu izbornici biti nemogu.

Ukupni dakle broj čitavog zastupstva iznosi 95 zastupnikah.

II. Poglavje. O izbornicih i o izboru zastupnikah.

§. 4. U svrhu izbora sačinjava u županijah svaki današnji kotar (§. 2. I.) zatim gradovi (§. 2. II.) a za veliki posjed (§. 2. III.) svi veliki posjednici (§. 15.) čitave županije, izim županije riečke, koja sa zagrebačkom županijom u tom jedno izborno tielo sačinjava, jedan posebni izborni kotar.

§. 5. Grad, kojemu je doznačeno više nego jedan zastupnik (§. 2. II.) imade se porazdieliti u toliko izbornih kotarah, koliko se ima u gradu zastupnikah birati.

§. 6 Čim se izbori razpišu, ima u županijah županijska skupština izborna glavna mjesta, a u gradovih gradsko poglavarstvo sa gradskim zastupničtvom odrediti, ter to oglasiti u svakom izbornom kotaru.

§. 7. Ujedno ima za pripremu i upravu izbornoga postupka u županijah glavna skupština županijska pod predsjedom velikoga župana, ili ako bi ovaj zapriečen bio, jednoga ili drugoga podžupana postaviti osrednji odbor, kojemu se iz svakoga izbornoga kotara ima pridieliti po jedan izbornik, pak onda o tom izvjestiti vrhovnu političku oblast kraljevine, naznačivši imena odbornikah.

§. 8. Ovaj osrednji odbor ima odmah, čim se postavi, za popis izbornikah u svakom izbornom kotaru županijskom postaviti povjerenstvo, sastojeće od dva muža neporočna, i u kotaru nepokretninu kakovu posjedujuća pod predsjedom kojega županijskog činovnika.

A za popis izbornikah u gradovih ima poglavarstvo zajedno sa zastupničtvom gradskim postaviti povjerenstvo, sastojeće pod predsjedom gradskoga načelnika od četiri

zastupnika gradska, i po jednoga izbornika iz svakoga izbornoga kotara, ili ako grad izabira samo jednoga zastupnika, od dva izbornika.

Svakomu pojedinomu povjerenstvu i u županijah i u gradovih ima se pridati po jedan bilježnik bez prava na glas.

Kako osrednji odbor županijski povjerenstva za pojedine izborne kotare u županiji odredjena, tako i poglavarstva gradovah imaju povjerenstvo odredjeno za dotični grad bezodvlačno doglasiti vrhovnoj političkoj oblasti kraljevine, naznačivši imena članovah povjerenstva

§ 9. U županijah osrednji odbor a u gradovih poglavarstvo zajedno za zastupničtvom gradskim ima najviše osam, a najmanje četiri dana unapried odrediti i svimi običajnimi načini izbornim kotarom oglasiti dan, kojega, i mjesto, na kojem će se započeti sastava izborničkih listarah.

Ovaj dan ima biti za sve izborne kotare županije jedan isti, a za izborne kotare grada može biti različit.

§. 10. Dotični županijski sudci, a u gradovih poglavarstva držana su, pobrinut se za vremena o tom, da se popisujućim povjerenstvom dostave krstne knjige, porezne listine, knjige gradjanah i ina sredstva k popisu potrebita.

§. 11. Listare, u koje se imadu izbornici upisivati, dužan je u županijah osrednji odbor, a u gradovih poglavarstvo po obrazcu pod A. privitom za vremena pripraviti, ter jih predati dotičnim povjerenstvam.

§. 12. Na odredjeni dan (§. 11.) ima dotično povjerenstvo sastat se na glavnom mjestu (§ 7.) izbornoga kotara, ter držeć se po mogućnosti naravnoga reda (n. pr. po obćinah, ulicah, trgovih, itd.) popis započeti, pak ga neprekidno nastaviti dotle, dok godj još ima izbornikah.

§. 13. Izborničko listare velikih posjednikah sastavlja dotični, po županijskoj skupštini za to odredjeni, i iz velikoga župana ili podžupana, ter dvajuh velikih posjednikah i jednog bilježnika bez glasa sastojeći se odbor. Županija zagrebačka odredjuje ovaj odbor i za županiju riečku. Lica ženska neimaju prava izbornoga.

§. 14. Izbornik je bez razlike vjeroizpovjedanja: 1) koj prinadleži ovoj kraljevini budi naturalismom, budi ustavno stečenim pravom indigenata; 2) koj je punoljetan; 3) koj je u podpunom užitku gradjanskih i političkih pravah; zatim

A. U slob. i kralj. gradovih: a) ako je mjestni gradjanin; b) ako u obsegu grada posjeduje nepokretninu kakovu kao vlastnik, i od nje plaća najmanje 5 for. izravnoga poreza, ili c) ako se je u gradu kao rukodjelac, trgovac ili fabrikant naselio, svoju vlastitu tjelaonicu, skladište ili fabriku ima, ter od nje najmanje šest forintih izravnoga poreza plaća; d) bez obzira na dohodak, doktori, liečnici, odvjetnici, ranarnici, zemljomjeri, akademički umjetnici, učitelji (profesori), članovi jugoslavenske akademije, ljekari (apotekari), župnici, kapelani i ostali javni učitelji.

B. U županijah: a) koj u izbornom kotaru budi sa svojom suprugom i dotično malodobnom djecom posjeduje nepokretninu kakovu kao vlastnost, i od nje plaća najmanje četiri forinta izravnoga poreza; ili b) koj je kućni gospodar koje kućne zadruge, koja posjeduje četvrt selišta u dosadašnjem smislu urbara; c) ako je u izbornom kotaru nastanjen, te spada u koj od redovah gore pod A c), te plaća najmanje pet forintih izravnog poreza; d) svi pod A d) napomenuti izbornici bez obzira na porez, ako u izbornom kotaru stalno obitavaju.

§. 15. Tko ima biti izbornik u redu velikih posjednikah, taj treba ne samo da ima svojstva napomenuta u §. 14. pod 1. 2. 3., nego i da u obsegu izbornoga kotara žu-

panijskog posjeduje nepokretnih dobarah, od kojih plaća na godinu najmanje pet sto forintih zemljarine bez priroza.

§. 16. Sastavljene listare izbornikah imadu se javno izložiti uz osam danah na sastajalištu odbora, ter o tom, da je to učinjeno, obaviestiti pučanstvo izbornoga kotara tim dodatkom, da je svakomu slobodno uz ovaj rok od 8 danah izložene listare izborničke pregledati, ter prigovoriti izpravnosti istih.

§. 17. Prigovor može biti upravljen proti tomu: a) ako prigovornik nije upisan u listaru izborničku po zakonu; b) ako je tko treći upisan nezakonito.

§. 18. Prigovor ima se ustmeno ili pismeno podignuti kod predsjednika odbora, te podjedno imadu se pridonieti potrebita dokazala. Odbor ima, ako nadje prigovor za temeljit, odmah izborničku listaru izpraviti, inače pako prigovor bezotezno riešiti, ter odluku prigovorniku ustmeno ili pismeno oglasiti.

§. 19. U županijah ima se ustmeni prigovor, a tako isto i odluka o istoj zajedno s dotičnimi razlozi na kratko pobilježiti, pak ako se proti ovoj odluci uloži utok, vas dotični zapisnik zajedno sa pridonešenimi dokazali predložiti drugoj molbi.

§. 20. Ako je prigovor upravljen proti kojoj gradskoj listari izborničkoj, pa ako prigovoritelj s odlukom nije zadovoljan, prosto mu je proti toj odluci uložiti utok na magistrat, koj će o tom, saslušavši predsjednika odbornoga, imati čim prije izreći konačnu odluku.

§. 21. Ako je pako prigovor upravljen proti kojoj izborničkoj listari u županiji, pa ako se proti dotičnoj odluci odbora uloži utok, o ovom utoku odlučuje kao druga i posljednja molba municipalna skupština županijska, ili ako iste u onaj mah nebi bilo, — osobiti odbor, sastojeći od jednoga podžupana kao predsjednika i šest članovah. Ovaj odbor izabrat će za taj slučaj županijska skupština tom prigodom.

I županijska skupština, i ako nje neima, ovaj odbor ima uloženo dotične utoke riešiti bezodvlačno.

§. 22. U slučajevih, napomenutih u §. 20. i 21. ima se utok ili odmah prigodom tom, kad se proglasi dotična odluka, ili najdulje uz dan onaj, kojega je odluka proglašena, uložiti ustmeno ili pismeno kod odbora. Kod dostavljenih odlukah uz vrieme, u koje c. kr. pošta dvaput od dotičnog utočnika doći može.

§. 23. Ako se prigovor utokom pronadje temeljit, ima se po tom odmah izpraviti opadnuta listara izbornička.

§. 24. Po izmaku roka za prigovore i pošto budu uzriešeni svi uloženi utoci, imadu se listare izborničke konačno završiti, ter da je to učinjeno, zabilježiti na istih listarah primetnuvši dan i podpis članovah odbora.

To isto mora se svakako bez obzira, da li su uloženi utoci riešeni ili nisu, odmah učiniti, čim po izmaku osmodnevnoga roka za prigovore bude minulo daljo vrieme od petnaest danah.

Nu u ovom slučaju bit će slobodno oštećenomu tim utočniku pritužiti se toga radi na svom mjestu proti onim organom, koji su rješitbu njegovog utoka zanemarili.

§. 25. Držani su poreznici, župnici, gruntovnički uredi, svakomu, koji uzište potrebite mu prepise poreznih listinah, izpise iz gruntovnicah i krstnih knjigah bezplatno odpraviti i ovjerovljene izdati.

§. 26. Prigodom novoga izbora zastupnika saborskoga imadu se samo listare izborničke po odboru pregledati i izpraviti.

§. 27. Kako budu završene izborničke listare, imadu ih dotična povjerenstva, i to u gradovih gradskomu poglavarstvu, u županijskih kotarih kotarskim sudcem, a od iz-

bornog kotara velikoga posjeda velikomu županu predati. Ako se zagrebačko-riečkog izbornog kotara izborničke listare u izvoru predadu jednomu velikomu županu, to ima on vjerodostojni prepis ovih drugomu velikomu županu priobćiti.

§. 28. Dan, kojega će se birati zastupnici, odredit će ban za svukoliku kraljevinu.

Izborni dan za svu kraljevinu mora biti jedan, ter se tako odrediti, da će biti uzmožno, dovršiti izbor zastupnikah najmanje deset danah prije, nego li se otvori sabor, — a odredjeni izborni dan najmanje petnaest danah unapried oglasiti narodu javnimi obznanami, i inimi običajnimi putevi i načini.

Ove proglasiti imat će u županijah municipalna skupština, ili ako nje nebi bile, veliki župan ili podžupan, a u gradovih dotični magistrat.

§. 29. Čim bude ustanovljen obćeniti izborni dan, dužan će biti veliki župan, a u gradovih predstojnik magistrata za svaki izborni kotar imenovati za upravu izbora predsjednika i bilježnika; a za taj slučaj, ako bi ovi bili zapriečeni, svakomu namjestnika, ter imena istih, kao i imena dotičnih kotarah izbornih bezotezno prijaviti banu.

Ova lica čine izborno povjerenstvo, pri kojem sudjeluje bilježnik bez glasa.

§. 30. Predsjednik, imenovani za upravu izbora, ima se pobrinuti, da se barem dva dana unapried oglasi doba, u koje će se na ustanovljeni izborni dan otvoriti skupština izbornikah. Ovo doba ima biti svagda devete ure rano.

§. 31. O ustanovljenoj uri izjavi predsjednik, da je skupština izbornikah otvorena s tom primjetbom, da svaki izbornik ima pravo očitovati svoju misao slobodno i bez zapreke, da je pako domaćimi zakoni strogo i pod kaznu zabranjeno na ikoj način smetati skupštinu izbornu.

§. 32. Svaki izborni kotar izabire samo jednoga zastupnika.

§. 33. Pravo glasa u izbornom kotaru imaju samo oni izbornici, koji su izpisani u izborničke listare istoga izbornoga kotara, niti ikomu od onih, koji su jurve upisani u izborničke listare kotara nemože se uzkratiti pravo glasa.

U tu svrhu imadu se završene konačne listare izbornoga kotara javno izložiti u skupštini izbornoj.

§. 34. Nitko nesmije s ikakvim oružjem doći u skupštinu.

§. 35. Nijedan izbornik nije vlastan nego u jednom samo izbornom kotaru kraljevine glasovati.

Ako proti tomu uzradi, može mu se putem suda oduzeti pravo izbora na njeko vrieme ili na uviek.

§. 36. Ta ista posljedica ima postići i one, koji glasove kupuju ili prodavaju, ili koji prietnjom ili na koj ini nezakoniti način utiču u izbore.

§. 37. Mir i red u izbornih skupštinah uzdržati vlastan je i dužan izključivo predsjednik izbornoga povjerenstva.

Osim ako on uzište, nesmije se u neposrednoj bližini skupštine ikakva oružana sila posaditi.

Kako oblasti gradjanske, tako i zapovjednici oružane sile državne držani su, bezuslovno doveljiti njegovomu zahtjevu.

§. 38. Uz prve dvie ure, izza kako se izborni čin započme, mogu izborni kandidati, pošto se prijave izbornomu povjerenstvu, s privoljom izbornikah govoriti u skupštini.

A pošto izminu one dvie ure, ili još prije, ako to zaište izborna skupština, ili ako neima više nijednoga kandidata, koj bi imao govoriti, započme se glasovati.

§. 39. Izbornici, koji prispiju poslie otvorene izborne skupštine, imadu se prijaviti izbornomu povjerenstvu, ter mogu učastvovati u glasovanju, ako isto još završeno nije.

§. 40. Ako se naznači samo jedan kandidat, ima predsjednik u skupštini javno i razgovjetno prezvati ime njegovo, ter one izbornike, koji su za kandidata, pozvati, da se oddiele od ostale skupštine, ter da na stranu desnu stupe.

Ako je po tom većina izbornikah na stranu stupila, ima se kandidat odmah prozvati kao izabrani zastupnik.

Ako li su pako izbornici na desno odstupivši u manjini, ili ako su brojem jednaki s onimi, koji su na mjestu ostali, onda ima predsjednik pozvati izbornike, da naznače inoga kandidata, pak onda, pošto se naznači javno i razgovjetno novi kandidat, isti postupak ponoviti.

Ako se konklamacijom na jedan mah naznači više izbornih kandidatah, ili dapače svi izborni kandidati po izbornoj skupštini, onda je držan predsjednik pobilježiti točno sve naznačene kandidate, izbornikom ih pročitati, ter svakoga pojedinoga kandidata podvrći glasovanju na način gore ustanovljeni.

Glasovanja imadu se nastaviti dotle, dok se budi postigne većina za kojega kandidata, budi dok se u obće novi kandidat naznači.

§. 41. Ako se obrede kandidati svikolici, a nijedan od njih nezadobijo nadpolovične većine glasujućih, onda se ima odmah glasovati o onoj dvojici kandidatah, koji su za sebe zadobili najviše glasovah.

U tu svrhu pozove predsjednik one izbornike, koji hoće da svoj glas dadu jednomu kandidatu, da odstupe na lievo, a one, koji hoće, da se izjave za drugoga kandidate, da odstupe na desno.

U tom slučaju ima se nesamo ime jednoga i drugoga kandidata prozvati javno i razgovjetno, nego i čim razgovjetnije naznačiti ona strana, na koju imaju odstupiti oni, koji za njega glasuju.

Ako pri ovom glasovanju na strani jednoj i drugoj uzsliedi i pokaže se posve jednaki broj glasovah, onda odlučuje izmedju kandidata jednoga i drugoga kocka.

§. 42. Glasovi se broje i bilježe glasno i javno.

§. 43. Svako pojedino glasovanje kako u slučajevih §. 41. tako i u slučajevih §. 42. ima se unieti u zapisnik, što se vodi o izboru.

§. 44. Zapisnik o izboru vodi bilježnik u dva primjerka. Ovaj zapisnik ima sadržavati: 1) dan izbora; 2) ime izbornoga kotara i glavnoga njegovoga mjesta; 3) ime predsjednika i bilježnika; 4) ukupni broj pritomnih izbornikah; 5) uz ime svakoga pojedinoga izbornoga kandidata, koj je podvrgnut glasovanju, broj izbornikah, koji su za njega, i broj izbornikah, koji su proti njemu glasovali; 6) ako je odlučila kocka, napomena o tom, i o načinu, kako se je pri tom postupalo.

Na koncu ima se dodati i to: da je dakle N. N. (ime izbranog zastupnika) kao zakonito izabran zastupnik izbornoga kotara N. N. prizvan i prozvan.

§. 45. Zapisnik o izboru ima se u dva primjerka još dok traje skupština, sastaviti, ter odmah cjelovit i vaskolik jasnim glasom pročitati skupštini. Pri tom je prosto svakemu izborniku sam glavom pregledati zapisnik, ter ako budi ovim putem ili inače opazi u njem nedostatakah ili neizpravnostih, to javno prigovoriti i konstatirati, a tako isto i iskati, da se izprave takove neizpravnosti.

§. 46. Zapisnik o izboru po predidućem §. javno uvjerodostojen, ima se prije, nego se razpusti skupština, u primjerku jednom i drugom ne samo po predsjedniku i bilježniku, nego i po najmanje deset izbornikah vlastoručno podpisati, ter jedan primjerak od toga odmah uručiti zastupniku.

§. 47. Izbor zastupnikah velikoga posjedstva biva u glavnom gradu županije, ili ako bi udobnije bilo, na inom kojem mjestu, koje će veliki župan odrediti.

§. 48. Izborno povjerenstvo velikih posjednikah sastoji od tri po izbornicih velikog posjedstva izsred sebe izabranih osobah, koje izmedju sebe izbiru predsjednika i bilježnika; ovaj izbor izbornoga povjerenstva upravlja osobiti povjerenik odredjeni ad hoc banom.

§. 49 Svaki izbornik ima glasujući imenovati toliko osobah, koliko se ima izabrati zastupnikah.

§. 50. U ostalom valjaju i ovdje sve ostale ustanove predidućih §-ah o načinu izbora.

III. Poglavje. O izberivosti i o trajanju zastupničkog mandata.

§. 51. Nijedan izborni kotar, niti nijedno izborno tielo nije pri izboru zastupnikah stegnuto na granice izbornoga kotara, niti na krilo, sredinu ili na red ili stališ izbornoga tiela. Zastupnik može i po svom prebivalištu, i po svom stališu ili redu različit biti od svojih izbornikah.

§. 52. Za zastupnika može se izabrati svaki: a) koj prinadleži ovoj kraljevini budi rodom budi ustavno stečenim pravom indigenata, budi naturalizacijom; b) koj je trideset godinah svoga života navršio; c) koj je samostalan, nebudući niti pod otčinskom vlasti, niti pod sekvestrom, tutorstvom ili skrbničtvom; d) koj umije čitati i pisati, te je vješt narodnomu jeziku; e) koj nije po čl 53. izključen.

§ 53. Od izberivosti izključen je: a) koj neima svojstvah u predidućem §. naznačenih; b) koj je pravo izbora na temelju sudbene odsude izgubio; c) koj je radi zločinstva ili prekršaja proiztekavšeg iz koristoljubja odsudjen bio, ako nije oprošten od štetnih posljedicah odsude; d) koj je radi kakovoga zločinstva ili prestupka pod iztragom ili zatvorom, dok traje iztraga ili zatvor; e) nad kojega je imetkom stečaj otvoren, dok traje stečajna razprava.

§. 54. Nemogu se niti članovi izbornoga povjerenstva izabrati za zastupnike u onom izbornom kotaru, u kojem oni ovršuju svoju funkciju kao članovi povjerenstva.

§. 55. Izabrani zastupnici nesmiju primati od svojih izbornikah nikakovih naputakah, a niti takovi naputci imadu za zastupnike ikakve moći obvezne; no dužni su primiti pojedine želje i tegobe o mjestnih okolnostih izbornoga kotara.

§. 56. Zamjenici zastupnikah nesmiju se izabirati.

§. 57. O valjanosti izbora kojega zastupnika, kao o tom, da li je izabranik sposoban za zastupnika, odlučuje sam sabor.

§. 58. Svaki izabrani zastupnik može izbor neprimiti, a tako isto i svaki čas odreći se poslaničtva.

§. 59. Ako bude tko izabran, koj obnaša kakovu javnu službu, nesmije mu se uzkratiti potrebiti dopust.

§. 60. Ako tko bude izabran u više izbornih kotarah, držan je za dva dana od onoga dana, kad je sabor ove izbore za valjane obnašao počamši računajući, izmedju ovih više poslaničtvah jedno odabrati, pa to izjaviti saboru. Ako toga neučini, tada odlučuje kocka, kojemu izbornomu kotaru ili kojemu izbornomu tielu on da bude zastupnik.

§. 61. Pošto je sabor otvoren, nitko nije vlastan primiti ostavku kojega zastupnika osim sabora samoga.

§ 62. Ako se smrtju, ostavkom ili na ini način izprazni mjesto kojega zastupnika, tad se imade dotični izborni kotar ili dotično izborno tielo najdulje za petnaest danah, izza kako je ono mjesto izpražnjeno, sazvati radi izbora novoga zastupnika.

§. 63. Ako koj god zastupnik u vrieme svoga zastupničtva dobije od vlade državnu službu ili pak imajući ju, dobije veću, tad se ima u kotaru, u kom je izabran bio, odrediti novi izbor.

§. 64. Zastupnici izabiru se na tri godine uzastopce.

Izbornici nemogu opozvati izbor zastupnika.

§. 65. Po izmaku trogodišnjega vremena, ili ako sabor još prije bude razpušten, imadu se razpisati i obaviti novi izbori.

IV. Poglavje. O zadaćah, području i djelovanju sabora, i o povlastih njegovih članovah.

§. 66. Buduć da se sabor trojedne kraljevine od sada svake godine i to u Zagrebu držao bude, to će Njegovo Veličanstvo isti, i na koliko okolnosti dopustile budu na zimske mjesece sazvati.

Ako pako potrebno bude, sazvat će kralj i dotično ban izvanredni sabor i u drugo doba.

§. 67. Ako se razpusti sabor, imadu se podjeno novi izbori razpisati i sabor sazvati uz sliedećih šestdeset danah.

§. 68. Sabor stoji samo s vrhovnom zemaljskom vladom u neposrednom poslovnom odnošaju.

On je vlastan o svih poslovih zemaljskih iskati obaviest od iste vlade zemaljske.

§ 69. Organi vrhovne zemaljske vlade ili njihovi odaslanici vlastni su na sabor doći, ter svagda progovoriti, nu u glasovanju učestvovati mogu samo onda, ako su članovi sabora; nu kad sabor uzište, dužni su u sjednice doći, i na interpelacije odgovarati.

§ 70. Pravo naznačiti predmete, o kojih se viećati ima, pristoji kako izvršavajućoj vlasti, tako i samomu saboru.

§. 71. Svaki član sabora vlastan je predložiti saboru koj godj predmet viećanja radi.

Ako ovaj predlog podupre petnaestorica inih članovah sabora, ima se predloženi predmet uvrstiti u broj predmetah, o kojih će sabor viećati.

§. 72. Nijedan član sabora nije nikomu osim saboru samomu odgovoran za mnienja, štono ih izjavi izvršivajuć svoje zvanje poslaničko, a za svoje glasovanje nije odgovoran nikomu.

§. 73. Bez naročite privolje sabora nemože se nijedan zastupnik, dok sabor rokuje, radi kakovoga kažnjiva djela nit zatvoriti, niti pod iztragu potegnuti, izim ako se na samom činu zateče.

Nu i o ovom slučaju vlastan je sabor iskati, da se zatvor ili iztraga obustavi, dok sabor rokuje.

§. 74. Isto tako nije bez naročite privolje sabora proti nijednomu zastupniku, dok sabor rokuje, dopustljiv u obće zatvor osobni.

§. 75. Sabor je vlastan, molbe i pritužbe državljanah, obćinah i zadrugah vrhovnoj zemaljskoj vladi ili samomu kralju predložiti shodne uvage radi, a tako isto potužiti se na zloporabe, opažene u upravi zemaljskoj.

§. 76 Nemože se ustanoviti nikakov porez ili daća za zemaljske potrebštine, koja bi na teret narodu posredno ili neposredno pala, niti nikakov izdatak učiniti po zemaljskoj vladi, ako nije u proračunu odobren.

V. Poglavje. O nutarnjem redu i poslovanju sabora.

§. 77. Sabor se skuplja u jednoj jedinoj kući. On se sastaje vazda u Zagrebu, izim ako se na ovom mjestu nemože rokovati izvanrednih okolnostih radi.

§. 78. Sabor otvara, i samo kad se poslovi dovrše, zatvara sam kralj, ako je u mjestu, a drugčije ban, kao zakoniti njegov namjestnik; nu sabor se nemože niti odgoditi ili zatvoriti, niti razpustiti, dok se za buduću godinu osnutak troškovah i dohodakah neuredi i odobri, a računi državni od prošaste godine nepretresu.

§. 79. Nemože se ni započeti ni držati sabor ako nisu pritomne zastupnikah barem dvie trećine.

§. 80. Na ustanovljeni dan skupit će se predbježno zastupnici pod predsjedom najstarijega zastupnika po godinah, da pregledaju izborna punomoćja u smislu sabornoga svoga poslovnika.

§. 81. Sabor izbire sebi izmedju svojih članovah absolutnom većinom glasovah početkom svoga rokovanja i to za vrieme, dok sabor rokuje, predsjednika, dva pod-predsjednika, i četiri pismovodje, ter tako putem izbora sastavlja sebi svoj ured (bureau).

§. 82. Sjednice su sabora javne. Izamno mogu biti i tajne, ako to predsjednik ili petnaestorica članovah sabora zaište, ter, pošto su se slušaoci iz sabornice odpremili, većina pritomnih zastupnikah odluči, da bude tajno viećanje.

§. 83. Mir i red u saboru uzdržati vlastan i dužan je predsjednik sabora.

§. 84. Da uzmogne sabor kakovu odluku valjanu stvoriti, od potrebe je, da u sjednici bude pritomna većina ovjerovljenih zastupnikah.

A valjana odluka može se stvoriti samo nadpolovičnom većinom glasovah pritomnih zastupnikah.

§. 85. Ako se pri prvom glasovanju glasovi na jednako prepolove, tad se ima ponoviti glasovanje, pa ako niti pri ovom drugom glasovanju neuzsliedi odluka nadpolovičnom većinom glasovah, ima se predlog, o kojem se je glasovalo, smatrati da je uklonjen.

§. 86. Zaključci saborski nemogu se preinačiti uz isto godišnje rokovanje sabora (sesija) uz koje su stvoreni; izim povodom poziva kraljevskoga.

§. 87. Kralju se za potvrdu podnieti nemora: a) da se sabor za otvoren proglasi; b) da se izabrani od sabora predsjednik i podpredsjednik, bilježnici i drugi saborski činovnici potvrde; c) da se vjerodajni listovi zastupnikah prime ili odbace; d) da se sabor za potrebito vrieme odgodi; e) da se inostranci pridomače (naturaliziraju), i nakon f) da se načelnici (savjetnici) zemaljske vlade, ili drugi viši zemaljski častnici i činovnici stave od sabora pod obtužbu i odgovornost.

§. 88. Zastupnikom ima se za vrieme, dok sabor traje, dati odšteta.

Ova odšteta iznosi za saborskog zastupnika neobitavajućega stalno u mjestu, gdje je sabor, iz 5 for. a. vr. dnevnice, a 1 for. a. vr. stanbine, te naknade putovanja od svake milje na sabor i natrag po 1 for. a. vr, a za ostale zastupnike samo iz dnevnicah po 5 for. a. vr. na dan.

§. 89. Ova odšteta ima se plaćati mjesečno iz zemaljske hrvatsko-slavonske blagajne.

§. 90. Sve ustanove ovoga zakona imadu se protegnuti i na sadašnju hrvatsko-slavonsku vojničku krajinu kao i na Dalmaciju, kada budu na saboru trojedne kraljevine zastupane, samo će zastupnici krajiški do daljnjih odredbah naknadu troškovah dobivati mjesečno iz zaklade krajiških dohodakah, a Dalmatinci iz svoje zemaljske blagajne.

Petar Očić s. r., predsjednik. Janko Šviglin s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 217.

Izviešće osrednjeg odbora saborskoga o predlozih: baruna Drag. Kušlana (br. 34); Julia Jankovića (br. 36); Jovana Živkovića (br. 37); Ante Jakića (br. 39) i Franje Žužela (br. 38).

Visoki sabore!

Osrednji odbor viećaše dne 29. srpnja t. g. pod predsjedničtvom g. Josipa Briglevića o predlozih, koji su na III. dnevnom redu, te putem izabranoga si nižepodpisanoga izvjestitelja podnaša tim o istih svoje mnienje:

I. Predlog zastupnika bar. Drag. Kušlana o kazni zločina izdaje domovine imao bi se primiti i po mnienju osrednjega odbora podkriepiti sliedećim zakonskim članakom: Članak o zločinu izdaje domovine:

§. 1. Krivac je zločina izdaje domovine te ima se kazniti težkom tamnicom od 1 do 5 godinah, i gubitkom svih svojih pokretnih i nepokretnih dobarah i gradjanskih pravah: a) koji budi činom, budi savjetom ili nagovorom, budi pismeno ili ustmeno, ili kojim god drugim načinom o tom nastoji, da se koj god cjeloviti dio kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od ovih kraljevinah odciepi; b) koj suprot javnomu pravu ovih kraljevinah bez odluke njihova sabora bude dionikom sabora koje ine pokrajine, zemlje ili grada.

§. 2. Sudovnost o zločinu izdaje domovine tim se podieljuje županijskom sudbenom stolu u Zagrebu.

II. Predlog zastupnika g. Julija Jankovića, da se za sve narodne zastupnike dnevnice i stanbina na jednaki način odmjeri te iz zemaljske zaklade platjaju; — riešen je saborskim zaključkom.

III. Proračun zemaljskoga troška za god. 1862. predložen po svietlom banu, još nije izručen odsjekom; nu osrednji odbor mnije: da se povjeri posebnomu odboru.

IV. Na predlog zastupnika Jovana Živkovića, da bi se odrekla obvezateljna moć svim zakonom za posljednih godinah od neustavne austrijske vlade u državnopravnom i gradjansko-političnom obziru donešenim i od časti faktično postojećim u trojednoj kraljevini; — osrednji odbor mnije: a) da sa ovi zakoni, jer proti temeljnim pravam trojedne kraljevine učinjeni, neustavnimi izjave; ali b) da jim se ipak neoduzme obvezateljna moć, dok jih ustavni zakoni neizmiene.

V. Predlog zastupnika g. Jakića, o podpori narodnoga kazališta iz zemaljskih sredstvah: — osrednji odbor podpuno uvažava i visokomu saboru vruće preporuča, nu pošto je taj predlog povjeren posebnomu odboru, nemože se upustiti u njegovo riešenje.

VI. Predlog zastupnika g. Julija Jankovića, o saborskih brzopiscih, dnevniku i ostalih tiskanicah: — riešen je saborskim zaključkom.

VII Zakonski predlog g. Franje Žužela o uredjenju zadrugah: — povjeren je odboru za uredjenje administrativne struke u naših kraljevinah. Josip Briglević, s. r. Dr. Franjo Rački, s. r izvjestitelj.

(Rieš. čl. LX. LXXVII. LXXVIII. CIX. i CXI.)

Br. 218.

Osnova pravilah za jugoslavensku akademiju znanostih i umjetnostih u Zagrebu, izradjena po dotičnom saborskom odboru.

(S neznatnimi promjenami primlj. i odobrena, te s toga u zaključak saborski svedena čl. XLVIII.)

Br. 219.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojom se Nj. Veličanstvu pravila jugoslavenske akademije previšnjega potvrdjenja radi podastiru.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru naš premilostivi!

Narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i u svojem davnijem većem, i u današnjem manjem obsegu nije zaostajao nikada sa svoje krivnje u nikojem obrazovanju duha čovječanskoga. Poviest njegova kaže mnogoga junaka, to na kopju, to na peru, to na svakom radu uma i srdca; nu ota poviest žalibože kaže i uzroke, s kojih narod naš danas nemože se takmiti sa inimi narodi, sretnijimi u znanostih, koje su današnjega vieka veća nego li ikada glavna poluga svakoj državi.

Sabor je ovaj osvjedočen, da je narod naš u svom razvitku znanstvenom i književnom, uz svjedočbu poviesti njegove knjige, dospio dotlje, da mu nastaje dužnost, pobrinuti se za najviše književno i znanstveno sudište, a to jeste akademija, bez koje znanosti nemogu napredovati kritično, a tim uspješno.

Potreboću ovu on je osjećao i žudio joj odoljeti jur više putih, od kojih su znatniji oni XVII., XVIII., te ovoga vieka dva puta. Nu oti napori uspješe istom sada, kada preuzv. g. bisk. Jos. Jur. Štrossmajer položi temelj akadamiji jugoslavenskoj znanostih i umjetnostih, koja znanstveno i književno imala bi djelovati na sva četir plemena jugoslavenska.

Potreboću akademije priznao je i narod dobrovoljnimi prinesci, te je svota za uzdržavanje i djelovanje akademije narasla prieko 160 000 fr.

Osim navedenih sabor scieni, da mora Vašemu Veličanstvu napomenuti još dva uzroka s kojih on uvidi potrebu akademije: jedan jeste dužnost prema narodu samomu i njegovoj budućnosti, a drugi prema ostalomu svietu.

Da bude djelovanje akademije laglje i od veće koristi, izjaviše se ovdašnja družtva: jugoslavensko za poviest i starine, matica, književno družtvo i narodni dom, u načelu, da će se sjediniti s akademijom, čim ovu Vaše Veličanstvo potvrditi dostoji.

Zato sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije primiv u svojoj 50. sjednici dne 29. srpnja o. g. „Pravila jugoslavenske akademije znanostih i umjetnostih" polaže ih ovdje ·/. na koljena Vašemu Veličanstvu, da ih Vaše Veličanstvo premilostivo potvrditi blagoizvoli. Vašemu Veličanstvu vazda vjerni sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. XLVIII.)

Br. 220.

Predlog narod. zastup. Gervasie Petrovića: da se obćinam Moravice, Vrbovsko i ostalim obćinam samostana Gomirjskoga povrate nepravedno oduzeta im posjedovanja.

Visoki sabore!

Mnoge familije iztočno-pravoslavnoga vjerozakona, nemogući dulje jaram turski podnositi, presele se ljeta 1558. ovamo u avstrijsku oblast i nasele: Gomirje, Vrbovsko, Ravnugoru, Mrkopolje, Moravice i ostala, stranom u županiji Riečkoj, stranom u Ogulinskoj pukovniji ležeća mjesta. Bregovita ova, kamenom posejana i samom šumom zarasla zemljišta, bila su u to doba, dobro grofa Gjurgja Frangepana, koji iste priselce za svoje vazale primi. — Počem su pak ovi neprohodime šume izkrčili, — zemlje obdjelali i upitomili, zažele od feudalizma odkupiti se, i u to ime uručiše svomu vlastelinu Frangepanu po učinjenoj prodje pogodbi 150 0 for. sr. — A da bi pogodbu ovu, i pismeno sastavljeni o toj stvari ugovor svoj, bolje utemeljili, kao i pravo svojine (Eigenthumsrecht) na zakupljene zemlje zadobili, zaprose od sretno tada vladajućeg cara austrijskog Leopolda I. najvišje carsko potvrdjenje.

Carskom diplomom od 13. srpnja 1657. potvrdjen bude gore spomenuti ugovor a naseljenici, ne samo što se tim načinom od svakoga feudalizma oproste, nego i na cieli zakupljeni prostor pravo vlastelja zadobiše, i postaše po ondašnjem običaju i zakonu, slobodni od svakog danka i tereta.

Ova povlastnica (Freiheitsbrief) bude poslie pod 30. kolovoza 1727. od cara Karla VI. — a pod 17. svibnja 1759. od carice Marie Terezije (dakle mnogo kasnije, kad su t. j. sva dobra Frangepana pod fiškus podpala) potvrdjena, kao što o tom prilog u prepisu pod ·/. glasi.

Cjelokupnost svojih dobarah uživale su pomenute obćine, kao i svaki vlastelj do godine 1754. mirno, slobodno i neokrnjeno. Toga pak ljeta, kad se je cesta Karolinska od Karlovca do Rieke dogotovila, prodadoše oni, kao što prepis pod ·// svjedoči, polovinu svoje šume izmedju Fužine i Mrkopolja ležeće, bankalnoj dvorskoj deputaciji za 2000 for. sr.

Ovimi novci po naredbi generala baruna Šercera i dogovoru dotičnih obćinah, sagradiše se na rečenoj cesti, naime pak na Smrčevoj-poljani, Starom-lazu, Ravnoj-gori i Mrkoplju 50 kućah, te dokonča se, da obćine Drežnica i Gomirje novo sagradjene kuće u Ravnojgori, a obćine Moravice i Vrbovsko u Mrkopolju, Smrčevojpoljani i Staromlazu nasele.

Ali, kada se je vojena Krajina uredjivati i većma razširivati počela, ne samo da se je ovih obćinah osobno slobode pravo soldačkim remenjem stjesnilo, nego se i sve povlastice njihove, carski utvrdjene, bez svakog obzira pogazile. Onaj, koji nehtjede svoje zemlje i kuću u Mrkopolju, Smrčevojpoljani, Ravnojgori i Vrbovskom dobrovoljno, uz njeku naknadu, ustupiti, nasilnom rukom oduzeše mu se. Na oduzete takovim načinom zemlje, naseliše nepravednici druga iz Kranjske i Češke plemena, a vlastnike pretjeraše bliže Ogulinu, pa ih podvrgoše, protivu njihove volje, nesretnoj vojenoj systemi, obteretiše kako njih, tako isto i njihove zemlje, dankom, tlakom, i svakovrstnim porezom, oteše im vlastite njihove šume, i uzprkos svakoj pravdi i pravici, prodavahu iste, i dan

danas prodaju stranim trgovcem, a oni se nečuvenim načinom u uživanju krvavo stečenoga prave ugnjetavaju.

Protivu spomenutih i drugih mnogih ugnjetanjah, kao i očevidnih nepravdah, tužile su se mnogo putah gore navedene obćine, a osobito ljeta 1800., 1803., 1807. i 1818.

Na ljeta 1818. blažene uspomene caru Franji I. u Ogulinu uručenu tužbu, dodje pod 11. travnja 1822. R. 1430. kroz Zagrebačku generalkomandu sledeći odgovor „Dass den drei Gemeinden Gomirje, Vrbovsko und Moravica, welche ihre Besitzungen mittelst des Frangepanischen Vertrags um die Summe von 15000 fl. eigenthümlich an sich gebracht haben, für das, was ihnen seit der Zeit abgenommen und nicht vergütet worden ist, ein verhältnissmässiger Betrag ausgeschieden, und aus dem Cameral-Erar erfolgt werde“ — kao što to prepis pod ·///. potvrdjuje.

Ali, niti se na ovu pravednu odluku naknada oštećenim obćinam dade, niti im se, kao što su prosile, vlastito njihovo dobro povrati: zato opet primorane bijahu iste obćine ljeta 1840. na nepravdu tužiti se i pravice prositi, ali sve badava, jerbo ovakove prošnje nemogu do priestolja carskog, gdje se bez obzira svakom pravica dieli, dospjeti, nego dolaze često u ruke takovih sudijah, koji pravicu bez saviesti kroje.

Na zadnji put, pod 3. lipnja 1853. podnešenu Njegovom c. kr. apoštolskom Veličanstvu sada vladajućem caru Franji Josipu I. molbenicu, da bi im se zakupljena dobra, i na ta stečeno pravo povratilo, uputiše se prositelji, da putem processa svoje traže!!!

Budući pak da su nepravednim načinom oštećene obćine, tražeće pravicu, mnogo već novca dosad iztrošile, a zadnjih 12 godinah, kroz nesnosni danak, i obično kod njih nerodne godine, tako osiromašile, da one niti sebi najpotrebitiju hranu nabavljati, a kamoli dugotrajne s velikim troškom skopčane processe voditi mogu: zato si pokorno podpisani slobodu uzima, visoki sabor najuljudnije umoliti, da bi blagoizvolio Moravičku, Vrbovsku i ostale samostana Gomirja obćine, u velemoćnu obranu svoju uzeti, te nastojati, da im se nepravedno oduzeto njihovo dobro, i na to najvišjom carskom povlasticom podieljeno pravo čim prije neokrnjeno povrati i preda. U Zagrebu 29. srpnja 1861.

G. Petrović s. r., archimandrit i zastupnik naroda kotara vrbovskog.

·/. WIR MARIA THERESIA von Gottes Gnaden Römische Kaiserin, in Germanien, zu Hungarn, Böheim, Dalmatien, Croatien, Slavonien Königin, Erz-Herzogin zu Oesterreich, Herzogin zu Burgund, Ober und Nieder Schlesien, zu Steyer, zu Kärnten, zu Krain, Marggräfin des heiligen Römischen Reichs, zu Mähren, zu Burgau, zu Ober und Nieder Laussnitz, gefürstete Gräfin zu Habsburg, zu Flandern, zu Tyrol, und zu Görz, Herzogin zu Lotharingen und Baar, Gross-Herzogin zu Toscana etc.

Bekennen öffentlich mit diesem Brief, und thun kund Allermänniglich, dass Uns die zu Gomirie, Verbusko, und Moraviza in dem Karlstädter Generalat ansässig- und wohnhafte Wallachen Allerunterthänigst gebeten, Wir geruheten ihnen den mit der Frangepani'schen Familie, um gewisse dieser gehörig geweste, im gedachten Generalat gelegene Grundstücke unterm dreyzehnten Juli des Eintausend Sechs Hundert Sieben und Fünfzigsten Jahres geschlossenen, und leztens von Weyland Unseres in Gott ruhenden gnädigst- und geliebtesten Herrn Vaters Caroli VI. Höchstseligster Gedächtniss Majestät, und Liebden confirmirten Kauf Contract auch Unseres Orts gnädigst zu bestättigen: Wie solcher Contract samt denen darüber ertheilten Confirmationen hiernach beschrieben stehen, und von Wort zu Wort also lauten:

WIR CARL von Gottes Gnaden Erwählter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, in Germanien, zu Kistanien, Hungarn, Böheim, Dalmatien, Croatien, und Slavonien, und Servien König, Erzherzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgund, Steyer, Kärnten, Krain, und Würtenburg, in Ober und Nieder Schlesien, Markgraf zu Mähren, in Ober und Nieder Laussnitz, Graf zu Habsburg, Tyrol, und Görz etc. etc.

Bekennen öffentlich mit diesem Brief, und thun kund Allermänniglichen, was gestalten Uns die zu Gomirie, Verbusko und Moraviza in dem Karlstädterischen Generalat ansässig und wohnhafte Wallachen allerunterthänigst gebeten haben, dass Wir ihnen den mit der Frangepani'schen Familie um gewisse — dieser gehörig geweste im gedachten Generalat gelegene Grundstücke unterm dreyzehnten Juli anno Tausend Sechs Hundert Sieben und Fünfzig geschlossenen, und daraufhin von Weyland Unsers in Gott ruhenden, gnädigst geliebtesten Herrn Vaters Leopold I. höchst seligster Gedächtniss, Majestät und Liebden, unterm achten Monats Tag Martii des Tausend Sechs Hundert Neun und Fünfzigsten Jahrs confirmirten Kauf Contract auch Unseres Orts gnädigst zu bestättigen, geruhen möchten. Welch damalige Confirmation samt den derselben inserirten Kauf Contract von Wort zu Wort folgendermassen lautet:

WIR LEOPOLD von Gottes Gnaden erwählter Römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, in Germanien, zu Hungarn, Böheim, Dalmatien, Croatien, Slavonien König, Erzherzog zu Oesterreich, Herzog zu Burgund, Steyer, Kärnten, Krain und Würtenberg, Graf zu Tyrol, Görz etc. etc.

Bekennen hiemit öffentlich mit diesem Brief und thun kund Allermänniglichen, dass Uns die zu Gomirie, Verbusko und Moraviza wohnende Wallachen unterthänigst zu vernehmen gegeben, was gestalt auf Interposition der von Unsers bereits in Gott ruhenden gnädigst und geliebtesten Herrn Vaters Kaisers Ferdinandi III. Majestät und Liebden noch anno Sechszehn Hundert Sieben und Fünfzig nach dem Kroatischen- und Meer-Grenzen abgeordneten Muster Comissarien, und selbiger Orten General, und Obristen, die zwischen ihnen Wallachen, und dem Wolgebornen, Unserm Inner Oesterreichischen Hof Kriegs Rath, Kamerern, Bestelten Obristen Hauptmann zu Sichelberg, und Obristen Amts-Verwaltern selbiger Kroatischen und Meer Grenzen, auch des Königreichs Hungarn Obristen-Hofmeister und lieben getreuen Georgen v. Frangepan und Grafen zu Tersatz, und der Frangepanischen Familie wegen etlicher ihnen hievor eingeräumten Grundstücke lange Jahre hero geschwebte Differenzen, und zum öfteren, daraus entstandenen Ungelegenheiten, den dreyzehnten Juli selbigen Jahrs auf gewisse Mass und Weise allerdings verglichen, und darüber zwey gleichlautende Contracte unter gedachten Kaiserlichen Comissarien, und der anwesenden Obristen eigenhändiger Verfertigung aufgericht, und jedem Theil ein Original eingehändiget worden, mit unterthänigster Bitte, Wir geruhten Ihnen, besagten Uns in Originali producirten Contract, um mehrerer Authorität, und Kräften Willen, auch Unsers Theils allergnädigst zu confirmiren, und zu bestätten; Allermassen solcher seines Inhalts nachfolgend also lautet.

Zu wissen, dass anheut Datto den dreyzehnten Juli des Ein Tausend, Sechs Hundert Sieben und Fünfzigsten Jahrs auf Interposition der nunmehr in Gott allerseeligst ruhenden Römisch Kaiserlichen auch zu Hungarn, und Böheim Königlichen Majestät, nach der Kroatisch und Meer Gränzen, abgeordnet hochansehnlich, und zu Ende unterzeichneten, ohne dass sich an den Confinen befundenen Herrn Herrn Muster Comissarien, wie auch der Kroatischen, und Meer Gränzen Herrn General Obristen, zwischen dem Hoch und Wolgebornen Herrn Herrn Georg von Frangepan Grafen zu Tersatz, Segnia, Veglia, und Modruss Herrn zu Wasail Novigrad. und Raer. Obristen Hof Meistern des Königreichs Hungarn, Allerhöchst gedacht Ihren Kaiserlichen Majestät hinterlassenen Rath Kamerern, Obristen, und General Obristen Amtsverwaltern der Kroatischen und Meer Granizen, wie auch Hauptmann zu Touin etc. etc. an Einem, dann denen gesamten zu Gomirie, Verbusko und Moraviza wohnhaften Wallachen Anderen Theils ein beständiger ordentlicher Contract aufgerichtet, und beschlossen worden, wie hiernächst stehend zu vernehmen.

Als noch in längst verwichenen Jahr eine gewisse Anzahl Wallachen aus der türkischen Servitut herauswerts in die Kristenheit kommen, und dieselbe sich mit gnädigstem Vorwiss, und Consens Ihrer Kaiserlichen Majestät Ferdinandi II. als damaligen Herrn und Landes Fürsten der Inner Oesterreichischen Landen zu besagten Gomirie, Verbusko, und Moraviza, welches alles der gräflichen Frangepanischen Herrschaft Wasail incorporirt, und zugehörig, niedergelassen, haben sich hernachgehends wegen ihr, der Wallachischen verübten, unterschiedlich weitern Eingriff zuvorderst aber, dass besagter District der besagten Frangepanischen Familie Eigenthum war, grosse Differenzen und Ungelegenheiten erhoben, allermassen dann die Sache anno Tausend Sechs Hundert Ein und Dreissig dahin gediehen und abgehandelt worden, dass Ihr der Frangepanischen Familia für angeregten Bezirk oder genossene Grundstücke Sechs Tausend Gulden auf allergnädigste Verordnung Ihrer Kaiserlichen Majestät, von denen Wallachen selbst aber Vier Tausend, und also in Allem Zehn Tausend Gulden gut gemacht werden sollen, Weilen man sich aber dazumahlen der Bezahlungs Terminen halber nicht vergleichen können, also haben sich selbige Tractaten widerum zerschlagen, und ist aus dem ganzen Werk nichts worden.

Damit aber einstens diesen so lange Jahre continuirenden Differenzen zwischen beiden Theilen abgeholfen und beständige Ruhe gepflanzet werden möge, derowegen so übergibt

Erstlichen vorvermeldtermassen auf eingewendte starke Interposition und bewegliches Zustreichen Höchstgedachter Kaiserlichen Herrn Muster Comissarien vorbesagter Herr Graf von Frangepan ihnen Wallachen angedeuten eigenthümlichen District zu Gomirie, Verbusko und Moraviza, wie sie solchen bishero innen gehabt, allerdings vollig zu ihrer freyen unverhinderlichen Nutzung und Bemessung, ohne einiger der Frangepanischen Irrung, Hinderniss und Widerstehung mit dieser ausdrücklichen Obligation, dass sie Wallachen von Herrn Grafen von Frangepan bei diesem Contract geschüzet, und geschirmet, auch auf allen Fall in Rechten vertretten werden sollen.

Fürs Anderte wird unter diesen Contrakt auch verstanden, und ihnen Wallachen in ihre Posses eingeantwortet ein Stücke Camensko, worunen sich die Wallachen mit der Frangepanischen Familia jährlich um ein gewisses Stück Geldes bishero zu vergleichen gepflogen, zusamt den Berg Cetini, dass sie sich desselben, gleichwie von den obigen gemeldet worden, gebrauchen, und bedienen können, und mögen, jedoch ist dieses bei dem Berg Cetina ausdrücklich bedingt, dabei nur allein der Blumsucht und Viehweide verstanden, der Holzschlag aber davon allerdings ausgenommen, und dem Herrn Grafen von Frangepan vorbehalten seyn solle, dergestalt, dass, wan etwa durch einen Wallachen, oder ihre Viehhirten, ein gewachsener Stamholz, es sey durch Abhackung, oder Feuer gefällt, oder verderbt würde; so sollen die Wallachen schuldig seyn, für einen jedwedern solchen Stammen einen Reichsthaler Strafe gut zu machen, und zu bezahlen.

Dahingegen obligiren, und verbinden sich obgedachte Wallachen in Kraft dieses Contracts, um, und für solches nahmhaftes Territorium, und schöne Grundstücke mehr ermeldten Herrn Grafen von Frangepan, ihren völligen, in den gefertigten Muster Register begriffenen Verdienst wie solcher von Einer löblichen Landschaft in Crain bezahlet wird, ausser der fünf Plätze jeder pr. drey Gulden dreysig Kreuzer, welche denen zu Madrusch und Ottak gehörig, vier Jahre nach einander zu cediren, und hinüber zu lassen, solcher gestalten, dass darvon keinem andern, wer der auch seye, ohne Untersich davon nichts zu arrestiren, oder abzunehmen zugelassen sein sollte, bis Herr Graf von Frangepan das vierjährige Quantum nicht völlig zu Handen gebracht, und eingenomen haben würdet, da auch ein oder der andere Wallach particulariter seinen Verdienst einnehmen, oder jemand andern cediren, und hiedurch den völligen Austrag, es seye viel oder wenig, schmälern mögte, so solle Herr Graf von Frangepan befugt seyn, bei denen andern Wallachen die wirkliche Execution zu führen, und sich zahlhaft zu machen.

Nachdem auch in dem Königreich Hungarn auch Croaten, und Windisch Land nicht zulässig, dergleichen Allodial Güter veractioniren; also ist dieses hierbei per Expressam fürgesehen und eximiret, wan heut oder morgen durch göttliche Verleihung das Königreich Croaten gegen den Erbfeind erweitert, und verbesagter Districtus nicht mehr für eine Gränitz gehalten, die Wallachen auch af solchen Fall weiter hindan, und in die Gränitzen nach allergnädigsten Wohlgefallen, und Befehl Ihrer Kaiserlichen Majestät als Herrn, und Landes Fürsten gelegt, und accomodirt werden möchten, solche Gelegenheiten auch von der Frangepanischen Familia wiederum abgelöst werden wollten. Also sollen mehrerholte Wallachen, oder ihre Posterität alle solche Güter gegen Empfahung Fünfzehn Tausend Gulden bares gangbares Geldes, und ehender nicht, in Ansehen der künftigen Melioramenten abzutretten schuldig seyn. Alles treulich, und ohne Gefährde auch bei Verbindung des allgemeinen Land-Schaden-Bundes im Königreich Hungarn, Croaten, und Windisch Land. Dessen zu wahrer Urkund seyend dieser Contracte zween gleichlautende ufgerichtet, und von denen hoch und ansehnlichen, hiezu beederseits erbettenen Herrn Comissarien, und Herrn Generalen neben des Herrn Grafen von Frangepan, und ihr der Wallachen gewöhnlichen gevollmächtigten Ausschuss Fertigung, mit Handschriften und Petschaften (jedoch ohne Nachtheil und Schaden) bekräftiget, auch beeden Theilen ein Original zugestellt worden. Actum Ogulin Die et Anno ut supra. (L. S.) Wilhelm Leopold Graf zu Remstein und Tattenbach (L. S.) Johan Andre Zehentner, Freiherr. (L. S.) Hervart Grof von Auersberg, General Obrister. (L. S.) Georg Graf Frangepan. (L. S.) Nicola Dokmanovitsch, Knez zu Gomerje. (L. S.) Millivoj Utschinitsch, Voyvoda zu Modrusch.

Und Wir nun gnädigst angesehen, solch ihr der gesamten zu Gomerie, Verbusko und Moraviza wohnenden Wallachen unterthänige ziemliche Bitte, darzu, dass durch dieses fürträgliche Mittel unter denenselben, und andern Benachbarten allerhand schädliche Confusiones, und sonst besorgende Ungelegenheit, und Missverstand künftig, und hiefürr verhütet, auch allerseits bessere Correspondenz, und Einigkeit gepflanzet und erhalten werden möge. Als haben Wir darine Allergnädigst gewilliget, und darumen mit wohl bedachten Muth, zeitigen Rath, und rechten Wissen berührten Contract, samt seinen einverleibten Artikuln, und Inhalt, was sie bis anhero in ruhiger Posses und Genuss innen gehabt, confirmiret und bekräftiget.

Thun das auch Confirmiren und bestätten, denselben aus Kaiser-Königlich und Erzherzoglichem Machtsvollkommenheit hiemit wissentlich in Kraft dieses Briefs, soviel wir hier an von Recht und Billigkeit wegen zu bestätten, und zu bekräftigen haben.

Meinen, setzen, und wollen, dass dieser obvermeldete Contract in allen seinen Inhalt allerdings kräftig, giltig, und von beiden Seiten, also stätt, fest, und unverbrüchig gehalten, treulich nachgelebet, und von Niemand in einigerlei Weise, noch Wege darwider gehandelt, oder ichtes vorgenommen werde, sondern sich jeder Theil derselben allenthalben ruhig, und unperturbirt gebrauchen, und geniessen sollen, und möge von Allermänniglich ungehindert. Doch anderen an ihren etwa habenden Gerechsamen unnachtheilig.

Und gebiethen darauf N. allen und jeden Unseren nachgesetzten Geist- und Weltlichen Obrigkeiten, Stathaltern, und Landes-Hauptleuten, Praelaten, Grafen, Freyherrn, Rittern, Knechten, Vitzdomben, Vögten, Pflegern, Verwesern, Landrichtern, und sonsten jedermänniglich, führnehmlich aber allen Uusern Generalen, Obristen, und Gränitz-Hauptleuten, Offizieren, Gemeinen, Knechten, Unterthanen, und Benachbarten, was Würden Standes, oder Wesens die seynd, hiemit enstlich, und festiglich mit diesem Brief, und wollen, dass sie, besagte Wallachen, und Successores bei ermeldten Contract und dieser Unserer Kais. König. und Landesfürstlicher Confirmation gänzlich und ruhig bleiben lassen, sie dabei schützen, und handhaben, und ihnen daran den geringsten Eintrag, oder Hinderung thun, noch gestatten in keine Weise, noch Wege, als Lieb einen jeden seyn, unsere schwere Ungnade und Strafe zu vermeiden.

Dann das meinen Wir enstlich, mit Urkund dieses Briefs, besiegelt mit Unsern anhangenden Kaiserlichen Insiegel. Der geben ist in Unserer Stadt Wien, den Achten Monats Tag Martii nach der gnaden reichen Geburt Christi, im Ein Tausend Sechs Hundert Neun und fünfzigsten, Unserer Reiche des Römischen im Ersten, des Hungarischen im Vierten, und des Böhmischen im dritten Jahre.

(L. S.) LEOPOLD. H. F. G. v. Singendorf. Ad mandatum Sac. Caes. Maj. proprium B. Schiedenitsch.

Und Wir nun solch deren gesamten obbenanten Wallachen zu Gomerie, Verbusko und Moraviza gemachte allerunterthänigste Bitte allermildest angesehen, und für billig zu seyn befunden.

Als haben wir darein gnädigst gewilliget, und dannenhero mit wohlbedachtem Muth, reiflichen Rath, und rechten Wissen obberührten Contract samt seinen einverleibten Artikuln, und Inhalt, was sie bis anhero in ruhiger Posses, und Genuss innen gehabt, confirmiret und bekräftiget.

Thun das auch Confirmiren und Bestätten denenselben aus Kais. königl. und Erzherzoglicher Machtvollkommenheit hiemit wissentlich in Kraft dieses Briefs, soviel Wir hieran von Recht und Billigkeit halber zu bestättigen, und zu bekräftigen haben. Dergestalten, dass wiederholte Wallachen nach obvermeldeten Contract sich allerdings frey betragen, und derselben gebrauchen können, auch dargegen von Niemand beeinträchtiget, beschweret, oder verkürzet, sondern in ruhiger Geniessung obbeschriebener erhandelten Grundstücken, nach obgezohenen Contract, und gegenwärtig unserer gnädigsten Confirmation unperturbirt gelassen werden sollen, doch anderen an ihren etwa habenden Gerechtsamen in Allweg unnachtheilig, und dass uns auf allen Fall, da nach denen hinkünftig sich etwa äussernden Umständen mit Eingangs mentionirten Generalat, folglich auch mit denen Comunitäten zu mehr gehörten Gomerie, Verbusko und Moraviza eine Abänderung vorzunehmen nöthig seyn, oder Unser Dienst erheischen mögte, Uns hierin, falls die freye Disposition allerdings verbleiben, und vorbehalten seyn, hingegen aber auch dieselbe tali casu an der in öfters allegirten Contract ihrer beiderley Abtrettung deren Grundstücken dafür zu empfangen habenden Bonification halber stipulirten Condition nicht verkürzet werden solle.

Gebiethen demnach hierauf N. all und jeden Unseren nachgesetzten Geist- und weltlichen Obrigkeiten, sonderheitlich aber Unserer Inner Oesterreichischen Kriegs Stelle, dann Unseren zeitlichen Karlstädterischen General Obristen Amts Verwaltern, Gräniz-Hauptleuten, auch anderen Offizieren, Gemeinen, Unterthanen, und Benachbarten, hiemit ernstlich und gnädiglich, in Kraft diess, und wollen, dass sie öfters erwähnte Wallachen und ihre Successores bei gedachtem Contract, und dieser Unserer Kais. königl. und landesfürstlicher Confirmation gänzlich, und ruhig bleiben lassen, sie dabey schützen und handhaben, und ihnen daran den geringsten Eintrag, oder Hinderung thun, noch gestatten, in keine Weise und Weg, als Lieb einen jeden seyn, Unsere schwere Ungnade und Strafe zu vermeiden. — Dann

Das meinen Wir ernstlich mit Urkund dieses Briefs, besiegelt mit Unserem anhangenden Kaiserl. Insiegel, der geben ist in Unserer Kaiserl. Residenz Stadt Wien, den dreyssigsten Monatstag Augusti im Siebenzehn Hundert Sieben und zwanzigsten, Unserer Reiche, des Römischen in Sechzehenden, deren Hispanischen im Vier und zwanzigsten, deren Hungarisch- und Böhmischen auch im Sechzehenden Jahre.

(L. S.) CARL. Eugenio von Savoy. Ad Mandatum Sac. Ces. Reg. cath. Maet. propr: Reymund Franz Edler Herr von Pozzo auf Hartenegg.

Wann nun Wir solch deren gesamten obbenannten Wallachen zu Gomirie, Verbusko und Moraviza unterthänigste Bitte billig zu seyn befunden.

Als haben wir mit wohlbedachten Muth, reifen Rath, und rechten Wissen obberührten Contract, samt seinen einverleibten Artikuln und Inhalt, in so weit die Suplicanten bis anhero in ruhigen Besitz, und Genuss deren darinnen benanten Grundstücken gewesen, und annoch sind, gnädigst confirmirt und bestättigt.

Thun das auch Confirmiren und Bestätten, denenselben wiederholten Contract aus Königl. und Erzherzöglichen Machtsvollkommenheit hiemit wissentlich, in Kraft dieses Briefs, so viel Wir hieran von Recht und Billigkeit halber, zu bestättigen und zu bekräftigen haben, dergestalten, dass wiederholte Wallachen nach sothanem Contract sich allerdings frey betragen, und derselben gebrauchen können, auch dargegen von Niemand beeinträchtiget, beschweret, oder verkürzet, sondern in ruhiger Geniessung obbeschriebener erhandelter Grundstücken nach obangezogenen Contract, und gegenwärtig Unserer gnädigsten Confirmation unperturbirt gelassen werden sollen, doch anderen an ihnen etwan habenden Gerechtsamen, in allweg unnachtheilig, und dass Uns auf allen Fall, da nach denen in Hinkunft sich äussernden Umständen mit Eingangs erwähnten Generalat folglich auch mit denen Comunitäten zu mehrgehörten Gomerie, Verbusko und Moraviza eine Abänderung vorzunehmen nöthig seyn, oder Unser Dienst erheischen mögte, Uns hierinfalls die freye Disposition allerdings verbleiben, und vorbehalten seyn, hingegen aber auch dieselbe in solchen Fall an der in öfters allegirten Contract ihrer beiderley Abtrettung deren Grundstücken dafür zu empfangen habenden Bonification halber stipulirten Condition nicht verkürzet werden solle.

Gebiethen demnach hierauf N. N. all und jeden Unseren Geist- und weltlichen Obrigkeiten, sonderheitlich aber Unseren sowohl in Inner Oesterreich, als in dem Karlstädter Generalat, kommandirenden Generalen, auch anderen Offizieren, Gemeinen, Unterthanen, und Benachbarten hiemit ernstlich und gnädiglich in Kraft dieses, und wollen dass sie oftgedachte Wallachen, und ihre Successores bei oftberührten Contract, und dieser Unserer Kais. königl. und landesfürstlichen Confirmation gänzlich und ruhig, bleiben lassen, sie dabey schützen und handhaben, und ihnen daran den geringsten Eintrag, oder Hinderung weder machen, noch gestatten, in keine Weise noch Wege, als Lieb einen jeden seyn, Unsere schwere Ungnade und Strafe zu vermeiden.

Das meinen Wir ernstlich mit Urkund dieses Briefs, besiegelt mit Unserm Kais. Königl. und Erzherzoglichen anhangenden grösseren Insiegel, der geben ist, in Unserer Haupt- und Residenz Stadt Wien den Siebzehenden Monatstag Martii, nach Christi Unsers lieben Herrn und Seligmachers gnadenreichen Geburt im Sibzehn Hundert Neun und fünfzigsten, Unserer Reiche im Neunzehnten Jahre.

(L. S.) MARIA THERESIA. Johan Christoph Frh. v. Bartenstein. Ad Mandatum sac. caes. reg. Ms. pprum. Johan Wasgottwill Hittner.

Collationirt und dem producirten Originale in Allen gleichlautend befunden worden. Sign. Ogulin den 5. September 1760. (L. S.) Anton Meges m. p.. Lieut. u. Auditor des löb. Oguliner Infant. Regiment.

Ovaj po stranki obavljeni prepis pročitao i vjerodostojnom prepisu podpuno jednoglasno pronaša. U Zagrebu dne 24. srpnja 1861. Jović.

·//. Nachdeme von der Hochlöbl. Kays. Königl. Ministerial-Banco-Hof-Deputation gnädigst resolviret worden, die Halbscheide derer zwischen Fučine und Merkopail ligend, denen Wallachen zu Merkopail, Gomirie, Verbovsko und Moravica zugehörigen Wäldern, umb den verglichenen Kauf-Schilling pr. Zwey Tausend Gulden pro Aerario Bancali zu erkauffen, und das ditsfällige Kaufs-Instrumentum über vorläuffig zwischen dem Löbl. Carlstädter General Comando, und der Crainerischen Banco-Gefählen-Administration gepflogen auch vor Eingangs gedacht Hochlöbl. Stelle aprobirter Einverständnuss zu Vorbiegung allfälliger künftigen Anstössigkeiten von dem Einnemmer zu Fučine Conrad Anton Thian, qua Contrahenten mit denen Wallachischen Deputirten, und sonst bei der eigends abgeordneten Gränz-Bemarkung anweesig gewesten HH. Militar-Officieren nebst den Obristen und Regiments-Commandanten Herrn Losy von Losenau, dann den Haubtmann, Amts-Verwalter zu Buccari v. Zandonatti, auszufertigen. Folglich von dem löbl. Carlstädterischen Generalats-Commando einer- und anderseits von der Kays. Königl. Banco-Gefählen-Administration in Herzogthumb Crain, und Littorali Austriaco in Nahmen der Hochlöbl. Königl. Ministerial-Banco-Hof-Deputation zu ratificiren, so ist wegen käuflicher Ueberlassung an das Bancal-Aerarium besagter Halbscheid derer dortselbstigen Wallachischen Waldungen der Kauffs-Contract folgenden Inhalts abgeredet und geschlossen worden.

Erstlichen, würd der Hochlöbl. Kays. Königl. Ministerial-Banko-Hof-Deputation, als Käuffern ob Seithen derer zu Merkopail, Gomirje, Verbovsko und Moravice, bewohnten Wallachen, als Verkäuffern mit Einverständnuss des Löbl. Kays. Königl. Carlstädter Generalats, eingangs ermelte Halbscheid derer zwischen Fučine und Merkopail getheilten Wallachischen Waldungen, nemlich jener District, welcher gegen Fučine, und Marquis Perlassischen Teritorio lieget, und nach Ausweiss der anschlüssigen Confinen-Beschreibung von dem ex parte Bancali hierzu deputirten Anton Josepf Ositz, Kays. Königl. N. O. Wald-Bereiter, Conrad Anton Thian, Einnemmer zu Fučine, Anton Jakonac und Jure Jakonac, Mathe Chopp, Anton Beglian, von Lokue, Mathe Radoševich, Jure Radoševich, Gerga Vicich von Lich, nebst denen zweyen Wald-Quardiani Francesco Forenpacher, und Georgio Bachan, dann ob Seithen des Löbl. Militaris, und deren Wallachischen Pro-

prietarien anweesig gewesten HH. Haubtmann Maxim Mamula, H. Ober-Lieut. Georg Krisanchich, Toder Mervoš, Radota Tatalovich, Stipan Mamula, Petar Haidin, Nikola Rainovich, Nikola Bunjevac, Aleksa Czavich, Marco Nikšić, Jaksa Mamula, und Nicola Zakula, mit denen von 50 zu 60 auch offtermahls nach Beschaffenheit des Grundes wenigern Schritten mit Aufwerfung derer Stein-Hauffen, einäzung sichtbarer Cränz-Zeichen, in die Felsen, und Stamhaltige, Puch- und Donner-Bäumen, anfangend von der Anhöhe des Berges Bittorai linker Hand gegen Fučine, über den Berg Biela Kosa, Polianicza, Osichnicza, und Petrovacz Kosa durch die Velika Draga pod srednim Hribom, oder Luchichka kosa hinab, gegen denen Marquis Perlassischen Unterthanen zu Delnice und dortselbst annoch strittigen Confinen gesetzten Metallen ist bemarket worden, wie alles klärer oballegirte Confinen-Beschreibung ausweisset, auf welche man sich gänzlich und solchergestalt, als ob deren Innhalt, de passu in passum, gegenwärtigen Kauffs-Contrakt inseriret wäre, bewerthet, sammt aller an- und Zugehör, nichtes hierbey vorbehaltend, Juri empti mit aller Jurisdiction, in Rechtes beständigen Form übergeben, der andere gegen Merkopail liegende Theil aber von bessagten Wallachen, zu ihrer ferner weiten Gebrauch vorbehalten; Worgegen:

Zweitens, Ermelt Hochlöbl Kays. Königl. Ministerial-Banco-Hof-Deputation bereith ist, oberwehnten Kauff-Schilling pr. Zwey Taussend Gulden zu Handen des Löbl. Kays, Königl. Carlstädter Generalats, gegen Quittung des Endes baar zu erlegen, damit solche unter jene Wallachen, als eine Beihilf vertheilet werden, denen dermahlen die förderssame Herstellung ihrer neuen Wohnungen, in denen fünf Dorfschaften, namentlich zu Verbovsko, Smerchava Poliana, Raunagora, Stari Lazi und Merkopail obliegend ist.

Drittens: all das jenige, was durch sogestaltige Abtrettung an den hohen Banco übertragen würdet, solle in Krafft dieses, mit Einverständnuss des Löbl. Kays. Königl. Carlstadter Generalats (unter dessen Jurisdiction ermelte Wallachen mit ihren Possessionen stehen) geschlossenen Contracts, von aller Militär Jurisdiction eximiret, und der Baucal-Herrschaft zu Buccari einverleibet werden, alsso zvar, dass nebst denen, auf diesen käufflich abgetrettenen District anstellenden Bancal-Beamten, und solchen angehörigen Personen, auch all andere, welche hierauf würden übersetzet werden. Von des Carlstädterischen Generalats-Commando, und aller Militar-Jurisdiction frey, dahingegen ihre Instancen lediglich die Buccaraner Haubtmann-Amts-Verwalterschaft die Kays. Königl. Gefählen-Administration in Herzogthumb Krain, und Littorali Austriaco, und Endlich die Hochlöbl. Kays. Königl. Ministerial-Hof-Deputation seyn solle. Und weilen

Viertens, respectu derer, mit dem Herrn Marquis Perlass annoch strittigen Confinen mehrermelte Wallachen zu behaubtung derer diessseitigen Gerechtsamen mit deneu besitzenden Auskünfften benötigten Zeugenschaften, und bey handen habenden schriftlichen Original-Documenten der Billigkeit nach, auf allmahliges Varlangen, alles willigst beyzutragen im beyseyn des Obristen und Regiments-Commandanten Herrn Losy v. Losenau Sich erklart haben, sso würdet im Gegentheil ob dererselben bekannten Unvermogenheit dahin condescendiret, dass Ihnen Wallachen, in solchen Fahl keine besondere hierzu etwa bedarffende Unkösten aufgebürdet werden sollen. Da nun:

Fünftens, die obspecificirte Halbscheid derer Wallachischen Waldungen mit aller an- und Zugehör an die hochlöbl. Kays. Königl. Ministerial-Banco-Hof-Deputation ins Eigenthumb ist übertragen worden, folgbar in solchen Niemanden einige Gerechtsame mehr vorbehalten ist, so hat, sich a die der erfolgten Bemarkung keiner aus denen Wallachen, oder Wer es sonst seyn möge, eines Holz-Schlages oder anderen Genusses aus solchen, sub quocunque praetextu anzumassen, und dessen jedermann so eher sich zu enthalten, als die übertrettern ganz ohnfehlbar auf das schärfeste werden bestrafet, und dieses zu allgemeiner Wahrnung, gleich nachSignirung dieses Contracts, sowohl ex parte militari, als Bancali, einverstandenermassen, gehoriger Orten publiciret worden.

Sechstens sollen die bereits gesetzte, und in mehrerholter Anlage beschriebene Confins-Markungen von Zeit zu Zeit gemeinschaftlih überstehen und andurch zu ewigen Zeiten all von ein- so andern Theil etvo erregenden Streitigkeiten vorgebogen werden.

Zu dessen mehrerer Versicherung seynd Sechs gleichlautende Exemplarien ausgefertiget, Eines deren an die Hochlöbl. Kays. Königl. Ministerial-Banco-Hof-Deputation eingereichet, das andere von dem löbl. Kays. Königl. Carlstadter Generalats-Commando in dessen Actis erhalten, das dritte in der Kays. Königl. Banco-Gefählen-Administrations-Kanzey in Herzogthumb Crain und Littorali Austriaco asserviret das vierte dem Obristen und Regiments-Commandanten Herrn Losy v. Losenau behändiget, das fünfte der Buccaran. Haubtmann-Amts-Verwalterschaft zugefertiget, und das Sechste denen Wallachischen Comunitäten zu derenselben Nachricht und Sicherheit bestelet worden; In Urkund dessen seynd die nachgesetzte Nahmens-Unterschriften, und Pöttschafts-Fertigungen. Beschehen zu Laybach den 10. July 1754.

(L. S.) Conrad Anton Thian, m. p. k. k. Einnemmer zu Fučine, qua von Behörde hierzu abgeordnet, und authorisirter Contrahent, mit vorstehenden wallachischen Comunitäten. (L. S.) Daniel Jakšich, m. p. Eppus. Carlostad. (L. S.) Maxim Mamula, m. p. Haubtmaan. (L. S.) Georg Krisanchich, m. p. Ober-

lieut. (L. S.) Todor Mervoš, m. p. Comunit.-Richter. (L. S.) Radeta Tatalovich, m. p. Comunit.-Richter. (L. S.) Dessan Musulin, m. p. Dorf-Richter. (L. S.) Nicola Mamula, m. p. Gm. (L. S.) Philip Terbuhovich, m. p. Gm. (L. S.) Peter Haidin, m. p. Gränz-C.

Dass vorstehender Verkaufs- und respective Ankaufs-Actus ob Seiten derer Wallachischen Comunitäten zu Merkopail, Gomirje, Varbovsko und Moravice einstimmig und gutwillig an die Hochlöbl. k. k. Ministerial-Banco-Deputation in unserer nachstehenden Gegenwarth geschehen, und dafür der einverstandene Kauf-Schilling pr. Zwey Tausend Gulden Rein. von gleichgedacht Hochlöbl Stelle, ermelden Walachischen Comunitäten, wie dererselben eigents gefertigt hieran anschlüssige Quittung ausweiset mittelst der Banco-Gefählen-Administrations-Cassa in Crain baar ist bezahlt worden, bekräftigen unsere nachstehenden eigener Hand-Unterschriften, und Pöttschaftsfertigungen. Actum ut supra.

(L. S.) Anton v. Zandonaty, m. p. Haubtm. Amts-Verwalt. zu Buccari. (L. S.) Ant. Losý v. Losenau, m. p. Obrist u. Reg. Command. (L. S.) Anton Meges, m. p. Lieut. et Auditor.

Willen dieser Verkauf- und Contract allerhöchsten Ortten beangenehmiget, und verwilliget worden, so wird selber zu gehorsamster Folge dessen, von Seiten des Generalats-Commando hirmit ratificiret. Carlstadt den 26. Februar 1755. (L. S.) Gr. Pelazy, m. p. General.

Ovaj po stranki obavljeni prepis pročitao i sa izvorom bez biljega podpuno jednoglasno pronašao. Kr. sudbeni stol županije zagrebačke. U Zagrebu dne 24. srpnja 1861. Jović, s. r.

/||/. Seine Majestät der Kaiser und König haben auf einen vom k. k. hohen Hofkriegsrath Allerhöchst denselben erstatteten Vortrag anzuordnen geruht, dass den drei Gemeinden Gomyrie, Werbovsko und Moravice, im Oguliner Gränz-Regimente, welche ihre Besitzungen mittelst des frangepanischen Vertrages um die Summe von 15000 fl. eigenthümlich an sich gebracht haben, für das was ihnen seit der Zeit abgenommen und nicht vergüttet worden ist, ein verhältnissmässiger Betrag ausgeschieden, und aus dem Cameral-Aerar erfolgt werde.

Soviel aus der über das Gesuch der genannten Gemeinden bisher eingeleiteten Erhebung hervorgeht, haben die genannten Gemeinden von den durch den frangepanischen Vertrag an sich gebrachten Gründen in den Jahren 1754. und 1766. einen Theil abtreten müssen, wofür ihnen pro rata der an die Familie Frangepani bezahlte Kaufschilling mit 5158 fl. 37½ kr. vergütet wurde. Den Rest dieser Gründe besitzen dieselben noch, und wenn sie hievon auch die Gränzlasten tragen müssen, so sind diese doch in keinem Falle drückender als jene Leistungen, denen sie sich als herrschaftliche Unterthanen hätten unterziehen müssen, da sie als solche eben so gut wie jetzt verpflichtet gewesen wären Robot zu leisten, Soldaten zu stellen, und Abgaben zu bezahlen, während sie jetzt im Verhältnisse ihrer Enronllirten nicht nur gar keine Steuern entrichten, sondern noch eine Aufzahlung an Constitutivum erhalten. Der Grund, dass diese Gemeinden härter daran wären, als jene, denen ihre Gründe unentgeldlich verliehen worden sind, kann nicht als geltend angenommen werden, da die in der Rede stehenden Gränzfamilien schon bei ihrer Einwanderung aus der Türkei zu Soldaten-Diensten sich verpflichteten, die fräglichen Gründe unter dieser Verpflichtung erwarben und die Organisirug des Militairsystems dem Staate aus dem Staatsvertrage zukommt, damselben daher auch unbenommen bleibt, unentgeldlich erworbene Gründe dem Militair-Dienste zu widmen, ohne dass daraus diejenigen, welche ihre Dienstgründe aus Eigenen zugebracht haben, ein Recht auf Entschädigung erwüchse

Der k. k. Hofkriegsrath hat daher mit dem Rescript vom 23. März 1822. B. 1176. anher eröffnet, dass diese hohe Stelle sonach nur noch den Bericht erwarte, ob den mehrerwähnten 3 Gemeinden seit der Zeit, als sie die Besitzungen von der Familie Frangepani an sich brachten, nebst jenen Gründen, welche ihnen in den Jahren 1754 und 1766 abgemommen, und vergüttet worden sind, noch einige abgenommen, und entweder im Geld oder mit andern Grundstücken nicht vergütet seien, und wenn dieses der Fall wäre, welche Entschädigung ihnen für diese Grundabnahme zuzuwenden sein würde.

Der Herr Oberste werden daher hiemit angewiesen, vorbesagte Gegenstände genauestens zu erbeben, und sonach ungesäumt den erschöpfenden Bericht hieher zu erstatten. Agram am 11. April 1822. Radivojević, m. p. F.-M.-Lt.

Vidimus Divisions- und Brigade-Commando zu Karlstadt am 19. April 1822. Radetzky, m. p. G M. Hoff, m. p. F. K. G. Dem Originale gleichlautend befunden. Ogulin am 17. April 1848. Suplikats, m. p. Obst.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 221.

Ustmeni predlog narod. zastup. Stjepana Perenčevića: da zastupnikom naroda za vrieme trajanja dopusta od sabora dnevnice nepripadaju.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. LXXVIII.)

Br. 222.

Predlog narod. zastup. Ante Jakića o zavedenju konsularne agenture u Bišću u Bosnoj.

Visoki sabore!

Trgovina izmedju turske Hrvatske i Bosne s jedne strane, i Hrvatske kraljvine naše s druge strane, udarila je već odavna najvećma putem Bihaća i Zavalja kroz otočku regimentu k primorju hrvatskom našem, te stoji osobito u savezu sa Trstom, Riekom i Senjom.

Ova trgovina dosiže godišnji promet prieko 550.000 fr., naime uvez 400.000 fr., izvoz 2000 fr., provoz 150.000 fr.

Bihać ima žiteljah 10.000, sjedište je kajmakama, pod kojim stoji 10 nahijah sa 170.000 dušah.

Ove istinite okolnosti jasno dokazuju potrebu, da se i u Bihaću, poput Banjeluke, Tuzle, i Lievna, namjesti kosularna agencija austrijanska tim više, što sva ona medja turska, počamši od banske krajine do Dalmacije, spada pod Bihać i glede uprave, i glede sudbenosti, pa ipak neima ondje za državljane naše zakonitoga zastupstva, čega oskudicu najvećma osjećaju Krajišnici otočke regimente, koji s Turci svaki dan trže, i u slučaju pravde bez zaštite valjane štetuju.

To je i najglavniji uzrok, što je izvoz onako neznatan prama uvozu i provozu, a izvoz je uprav duša probitačne trgovine.

S tih razlogah umoljava se visoki sabor, da svietlom banu preporuči, neka bi preuzvišenost njegova, možnim uplivom svojim blagoizvolila nastojati, da bi se kod predstojeće regulacije konzularnih agenturah, i na Bihać dostojan obzir uzeo. Zagreb 29. srpnja 1861.

Ante Jakić, s. r. narodni zastupnik.

(Rieš. čl. L.)

Br. 223.

Izviešće ovosaborskoga odbora o troškovih saborskih.

Svietli bane! visoki sabore!

Uzevši u pretres predlog g. Roze kao računovoditelja kralj. namjestničkog vieća od 1. srpnja 1861. visokom saboru u tu svrhu podnešen, — da se odobri novčana svota saborskim pisarom jurve izplaćena — zatim da se odobri trošak za nabavljenje saborskih potrebštinah dosele učinjen, te da se ne samo odobre jur izplaćene svote već i još neizplaćene čim prije doznače za izplatu — pronajdosmo:

I. Da se slavnim brojem 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. u iznosu od 229 fr. 30 kr. a. vr. predložena novčana svota odobriti, i u korist osobah, koje bijahu upotrebljene za porabu pi-

sarskih i službenih poslovah u smislu istog predloga s obzirom na obrazloženo mnenje računovoditelja za izplatu doznačiti uzmognu.

II. S razloga, što g. Albert Štriga svoje vrieme visokomu saboru posvećuje te nad poredkom pomnjivo u visokoj kući svoju djelatnost prigodom javnih sjednicah kao saborski nadziratelj razvija — dosljedno tomu scienimo, da mu se za vrieme trajućeg sabora u ime nagrade mjesečna plaća u forint. sto aust. vr. visokim saborom opredieli, i u toj mjeri za izplatu doznači.

III. Što se tiče 95 fr. 92 nov. — kojih g. računovoditelj u svoj račun stavnim br. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. metnuo jest, — primjetjujemo, da se mogu smatrati, da su glede pojedinih stavkah izpravne, i zato da ukupna svota koja bijaše sa 95 fr. 92 nov. iz naklade izplaćena, nikakvoj opazki nepodleži.

IV. Učinjen ustmeni ugovor sa bojadisarom Gerbertom radi nabavljenih sedam limenih tablicah za obznanu saborskih sjednicah može se naknadno odobriti, i za pojedine tablice ustanovljena ciena od 2 fr. 50 novč. primiti.

V. Najmljenje Jurja Vukina da rasvjetliva hodnike u saborskoj kući, može se odobriti, i zato ona novčana svota, koja mu bijaše za svaku svetiljku i svaki sat za vrieme od 15. travnja do 28. svibnja o. g. sa 44 fr. 88 nov. jurve izplaćena, imala bi ostati nepobijena, — a u napredak imala bi ovovrstna pogodba sa istim svjetličarom dotle, dok će sabor uztrajati, pravilom služiti.

VI. To, da će o potrebitom tiskarnom djelu, nabavljenom papiru kao i o pisarskom materijalu pravilni račun stoprv nakon dovršenih saborskih poslovah položen biti, može se znanja radi primiti.

VII. Glede obavljenja tiskarnih poslovah imao bi se onaj ugovor, koji medju namjestničkom viećω i tiskarnom obstoji, uporaviti i na poslove saborske. Buduć da g. računovoditelj priznaje, da namjestničko vieće ima pravo na devet postotni odbitak, te i tiskarna sa svoje strane na to jest pristala, neima razloga, zašto bi morao taj devet postotni odbitak kod pojedine stavke tiskarnog posla prama saboru izključen biti.

VIII Za da se potrebiti troškovi kroz mjesec srpanj namiriti uzmognu, zamolio jest g. računovoditelj da mu se predbježno novčana svota od 200 fr. a. vr. doznači. I ovoj molbi može se time zadovoljiti, da će morat g. računovoditelj o tomu u svoje vrieme točan račun visokomu saboru podnieti.

Izviešće g. gfa. Jankovića saborskog podpredsjednika u tom poslu dne 7. srpnja 1861. visokom saboru sa istim predlogom i sa prilozi u 11 komadah, visokom saboru pod ·/. podnosimo. U Zagrebu dne 11. srpnja 1861. Petar Očić, s. r. Josip Briglević s. r. Max Piškorec, s. r.

·/. Visoki sabore! Imam čast na stol visokoga sabora staviti: „Predlog glede odmjere plaće za one osobe, koje pisarničke i ostale poslove sabora trojedne kraljevine Dalm., Hrv. i Slav. obavljaju“ — ujedno i „račun vrhu saborskih troškovah za potrebštine ove kuće“ — moleći, da vis. sabor doznačene i izplaćene svote odobriti, ostalo pako čim prije doznačiti da se izplatiti mognu, izvoli. U Zagrebu dne 7. srpnja 1861. Grof Janković, s. r. saborski podpredsjednik.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 224.

Predstavka, po bivšemu c. kr. namjestničvu glede zadrugah visok. popečiteljstvu unutarnjih djelah podnešena, i osnova zakonska po istome namjestničtvu o tom izradjena.

Prevod. br. 5572.

Visoko popečiteljstvo!

Viećano u sjednici dana 19. i sliedećih mjeseca ožujka 1860. Pod predsjedničtvom preuzvišenog bana c. kr. podmaršala Coronina-Cronberga.

Prisutnici: c. kr. dvorski savjetnik, Šišman Konrad. C. kr. namjestnički savjetnici: Ivan Daubacby. Josip Schiwitzhofen. Dragutin Pavić. Antun Rubido, kao izvjestitelj. Nikola Milončević. Mojsija Baltić. C. kr savjetnici kod banskoga stola: Ivan Zidarić. Dr. Mate Rulitz. C. kr. županijski predstojnik Josip Bunjevac. C. k. namjestnički savjetnik Aleksandro Kralj.

Po visokoj naredbi od 16. listopada 1858. br. 907 I/p. n. donosi se o pitanju ovozemljišnih zadrugah, kao i o zakonodavnom uredjenju, obzirući se na prehodnu ovourednu objavu od 27. studenoga p. g. br. 3073/prds. sliedeće meritalno izviešće:

Na temelju visoke naredbe od 11. studenoga 1855., koje su radi zadrugah i razstave zemaljah, proiztekle iz najviših načelah razjasnjujućega banskoga izviešća od 19. srpnja 1854. br. 7929. razgranjivaše se dojakošnje viećanje na dvie bitne grane; jedna grana sačinjavaše u obće predmet najobširnijeg razvidjanja i mnogostrano predloženih mnienjah o bitnosti zadrugah i s njimi neposrodno skopčanih pitanjah, o njihovoj prudnosti i neprudnosti, o njihovom obsegu i uredjenju, i za tu svrhu potrebitih mjerilah; druga grana pako, potrebu pravilećih načelah kod razkomadanja zemaljah i nasljedstva seljačkih dobarah.

Taj razlučeni pravac u viećanju bio je naložen najposlje navedenom naredbom zajedno sa onom od 18. veljače i 30. ožujka 1853. br. br. 6271/p. n. i 1169/p. n.

Dočim se visokomu popečiteljstvu u zadnjem obziru, po naputku ad 20. listopada br. 9909. donosi razlučeno i nadopunjeno izvješće, tiče se sadašnji predlog samo meritumа prije naznačenog viećanja o odnošajih zadrugah.

Dok nedodje u uvodu navedena visoka naredba, bilo je izviešćah od područnih oblastih, i mnogobrojnih očitovanjah od saslušanih i vjerodostojnih ljudih, te su se namjestničkomu predsjedničtvu činilo po mnogostrano razvijenom posebnom mnienju, za potanko razloženi dio pravnoga pitanja, ali nipošto, da je dovoljno zajamčen istiniti razmjer, da bi moglo po visokom naputku u toj velevažnoj stvari podpunom utjehom utemeljiti svoje predloge; zato je i bilo prinudjeno, da u toj struci naredi još potanje izvidjanje, i u tu svrhu da područnim županijskim oblastim i obćinam priobći u obrazcih shodna pitanja u ·/.

O toj stvari prispjevša, ovdje priložena mnenja i izvješća, sadržavaju takodjer u priključenom pregledu 2·/. vidni posljedak, iz kojeg i izlazi odgovor na dotična pitanja na sliedeći način:

Na 1. i 2. Patriarkalne zadruge obstoje: a) u zagrebačkoj županiji u pretežnom broju u goričkom, pisarovačkom, dugoselskom, moslavačkom, samoborskom i zagrebačkom kotaru — dočim u sisačkom, modrušpotočkom, vrhovačkom, sv. Ivanskom, stubičkom i jaskanskom kotaru zadruge stranom neobstoje, a stranom još obstoje u vrlo malom broju; b) u varaždinskoj županiji pretežno u topličkom i varaždinskom kotaru, dočim po ostalih kotarih, kao u čakovačkom, preložkom, štrigovskom, ivanskom, ludbrežkom i

križevačkom kotaru, obstoje zadruge u malom razmjeru naprama razdieljenih gospodarstvah; c) u riečkoj županiji vrlo malo u vrbovskom i delničkom kotaru; nijedne pako u riečkom, crkveničkom, bakarskom i čabarskom kotaru; d) u požežkoj županiji, pretežne u svakom kotaru, imenice u slatinskom, daruvarskom, pakračkom (osim trgovišta Pakraca, gdje ponajviše stanuju žileri i obrtnici), vučinskom, virovitičkom (osim virovitičke i terezovačke obćine) i u požežkom kotaru; napokon e) u osječkoj županiji, u doljničkom, miholjačkom, valpovskom, osječkom, našičkom i djakovačkom kotaru, — u vukovarskom kotaru samo je mimogred naznačen dotični razmjer, ali se ipak može razabrati iz izviešća kotarskog ureda, da i po onom kotaru obstoje zadruge u pretežnosti.

U ostalom valja da se uzme osobiti obzir na naznačene uspjehe izvidjanja, da po mnogih predjelih zemlje ima zadrugah, koje su se, ako i nisu zakonito podieljene, ipak izopačile, a ponajviše u zagrebačkoj i varaždinskoj županiji, i to posebnim tajnim podieljenjem zadružne imovine medj kućane, ili samovoljno razlučenim težanjem zadružnih zemaljah, ili podieljenjem godišnjeg dohodka od zadružne imovine.

Proti uklanjanju zakonitog obstanka zadrugah i s tim spojenih zloporabah podižu se glasovi sa svih stranah, te predlažu i predloge za ukinuće te mahne.

Na 3. Gdje zadruge obstoje, ondje starješina gospodari nutarnjom zadrugom i upravlja zajedničkom imovinom; samo kod izopačenih zadrugah, živi na pose svaka porodica ili svaki kućanin, premda na jednom dvoru, a kadšto i u jednoj kući; u takvom slučaju gospodari svaki za se, a starješina obstoji gdješto samo po imenu.

Na 4. Malom iznimkom vrlo je obično po svih stranah zemlje, da članovi zadruge imadu svoju osebinu, koja po Hrvatskoj sastoji stranom iz marve, najviše govedah ili prasadi, i iz raznih gospodarstvenih proizvodah, koje ponajviše dobivaju iz posebno zakupljenih vlasteoskih zemaljah, ili iz drugih zemaljah itd obično iz gornog zemljišta ili iz zakupnine, po Slavoniji iz krčevine i izvanselištnih vinogradah.

Te osebine sačinjavaju osobitu svojinu dotičnog kućanina ili kućne porodice, te ju upotrebljuju za svoju korist, kao za djetcu, odjeću, itd.

Držanje osebujne marve na zadružnoj zemlji uviek je povodom nemilih inatah, — nije tako posjedom osebujnih zemaljah, jer gdje je dobar domaći poredak, samo se onda obdjelavaju, kad to dopušta zajednička radnja, dakle brez uštrba za ine kućane, a budući da takovih osebujnih zemaljah ima skoro svaka porodica, zato i nisu povodom nesloge i zavade medju kućani.

Na 5. Ako se sudi po posljedku izvidjanja, onda ondje, gdje neobstoje zadruge samo po golom imenu, skrbi dohodak iz zajedničke imovine, za zadružne javne terete, za zajedničku hranu i za ostale domaće i gospodarstvene bitne potrebe; ruho i odjeću nabavljaju si ponajviše pojedini kućani t. j. iz svoje osebine ili iz podieljenog suviška od zadružnog dohodka.

Skoro po svud je vrlo obično, da se medju kućani na pojedine porodice podieli jedna strana vrtla ili pobolje oranice na razmjerne slogove ili grede, da posiju lana i konoplje, ili ju zajednički uzoraju i posiju, a onda kad su počupali lan i konoplju, podiele ju medju kućane, i tako iz zajedničke stečevine dobivaju svake godine za ruho potrebno platno.

Gdje su se pako samovoljno podielili, ondje u svakoj struci skrbi svaki na pose za hranu i ostale potrebe, a javne terete namiruju zajedničkim prineskom.

Na 6. Putem priobćenja ili razgovora saznadu kućani kako se gospodari imovinom, starješina riedko kad da položi račun, a iz tog je i proiztekla sumnja po zadrugah, dakle i želja za podieljenjem, a ondje je i preotela najveći mah, gdje starješina u po-

manjkanju svakog prigledanja upotrebljujo na svoju korist zajedničku imovinu. Prije svega, za zaštitu kućanah od sebičnih starješinah, valja uvesti shodna sredstva, koja bi prisilila starješinu da položi račun o rukovanju zajedničke imovine.

Na 7. Prije i poslje 1848. godine, ostalo je pri starodavnom običaju, da ženski članovi kod udatbe dobiju od zadruge prčiju, t. j osim svatbarine ruha, odjeće, kadšto i malo novacah i žita, a po njekojih stranah i po komad marve — ponajviše kravu — i posteljinu, kako je g lje obično. Kod udatbe nije se još nikad zahtjevao koji komad nepokretnine, osim plemićkih kćerih, koje su već od prije jednako kao i zadružni mužkarci dielile plemićke zemlje, pa zato uviek i dobilo svoj dio kod udatbe.

Na 8. Odkad se je ukinula kmetovina tlaka, od onda su se i pogoršali odnošaji gospodarstva i imovine kod seoskog pučanstva. Tomu je više uzrokah: nemarnost za revnom radnjom, nedostakah u nauku, kog je njekad nadopunjivao priviknuti upliv vlasteoske sudne uprave, k tomu težki promet, neobični tereti, kadšto i zle godine, ali ponajviše nesloga medju obitelji zadruge, koja je preuzela mah radi nedostatka brze i kriepke pomoći proti nemirnim i preuzetnim članovom zadruge, te i proti samovolji starješinah, ona je dakle na štetu i izvrgla zajednički imutak; a napokon da su se zadužile i osiromašile mnoge porodice, najveći je uzrok česta i skupa dioba zadrugah izza 1848. godine, a više toga i znameniti troškovi kod gradjenja posebnih sgradah, i nabavljanje nuždne naprave. Ipak je najveće zlo, da neima shodnog sredstva za uzdržati mir i poredak, a to je i najglavniji povod, da su samovoljno pa i štetom podielili imovinu medju zadružne porodice. — Proti tomu navode s druge strane, da se je kod mnogih porodicah i podiglo blagostanje, koje nisu živile u zadrugi, ili koje su se podielile, te zato da se neima dieljenju pripisivati propadanje seoskih gospodarstvah, nego drugim gore navedenim uzrokom, kao kadšto i nehajstvu da živu u zadrugi.

Iz gore pomenutih izvidjanjah može se razabrati, kao što se vidi u gornjoj preglednoj štici: a) da i na plemićkom posjedu malog plemstva (nobilis unius sessionis) obstoje zadruge i to u sisačkom, goričkom (medju kojimi je tako zvano turopoljsko plemstvo), modrušpotočkom, pisarovačkom, karlovačkom, bosiljevačkom, sv. ivanjskom i jaskanskom kotaru zagrebačke županije — u klanjačkom, zlatarskom, topličkom i križevačkom kotaru varaždinske županije, — u slatinskom i pakračkom kotaru požežke županije; b) da ova zemlja, osim kr. slobodnih gradovah, imade i oprošćenih trgovištah, i to u zagrebačkoj županiji Sisak, Samobor, Jaska i Petrovina, — u varaždinskoj županiji Krapina, — u požežkoj županiji Pakrac, — a u osječkoj Virovitica.

One u a) navedene plemićke zadruge nalaze se u posebnih plemićkih selih, a zemlje prodavati ili se podieliti nije im nikad zabranjeno bilo, svejedno kao ni drugomu plemstvu, ali zato su slobodnom diobom zemaljah i umaljili pojedini ukup na ciepce od vrlo malenoga prostrora.

Slobodne trgovištne obćine u b) imale su pravo, da na temelju oprostnih potvrdah svoje njegdašnje vlastele, ili još običnije po oblasti ustanovljenih mjestnih stavnih ustanovah, od kojih su propisi priloženi listinam izvidjanja, ili na temelju davno obstojećih nebranjenih običajah, slobodno kupuju i prodaju one zemlje, koje su bile unutar obćinske granice.

Prigodom lanjskog povjerovnog viećanja o novom obćinskom redniku, koj se je uvesti imao, očitovalo je više domaćih licah želju, koji su kao članovi pripadali povjerovnom vieću, da im se dopusti, u razglabanju i razjasnjenju porodičnih i gospodarstvenih odnošajah, koji se tiču narodnog života i ovo zemljišne narodno-gospodarstvene koristi, da očituju svoje mnienje, koje se oslonja na praktično izkustvo.

C. kr. predsjedničtvo namjestničtva odgovorilo je toj želji, budući je pozvalo predstojnike zagrebačke i varaždinske županije, da još jednom o tom predmetu viećaju s vjerodostojnim i izkusnim vlastelom, kao što je i javljeno visokom popečiteljstvu na 27. studenoga p. g, br. 3073 psd.

Od obadvajuh županijskih predstojnikah prispjeli su dotični nacrti za zakon, od kojih je već od zagrebačke županije priložen gore u 2·/., a onaj od varaždinske županije prilaže se sa spisi ovdje u 3·/.

Iz ovih donosah, kao i iz prijašnjih izvieštah i predlogah od područnih oblastih i mnogobrojno sakupljenih pojedinih glasovah, koje su o predmetu pitanja učinile pojedine osobe svih stališah, i koje je stranom povratilo visoko popečiteljstvo naredbom od 11. studenoga 1855., br. 11609/p. n, i koji su sastavljeni po bitnih točkah u nadalje u 4·/. priloženom škrižaljskom pregledu, može se razabrati prudnost i neprudnost zadrugah, zatim način bitne potrebe o primjerenom njihovom uredjenju, ali neprekidnim obzirom na pravna pitanja, koja su s tim skopčana glede diobe i nasljedstva zemaljah, po sliedećih glavnih točkah:

A. Da dokažu blagodati dobro ustrojene zadruge, navode sliedeće temeljite razloge:

1. Narodni običaj — koj se je sačuvao od vajkadašnjih vremenah u životu ovdašnjega naroda — uzprkos zamjenitih dogadjajah u državnoj uredbi i osebno pravnom odnošenju, tako se je čvrsto ukorjenio u narodni život, da se nemože ni pomisliti na ukinuće zadrugah, jer su se naravno razvile u zajednini osobah i dobarah; — na koliko su te njivne zadruge prirasle geniju i koristi hrvatsko-slavonskoga naroda, najveći je dokaz, da ni porodice nižjeg seoskoga plemstva, premda su glede plemićkog posjedstva imale pravo, da s njime svejedno kao i veliki plemićki vlasteli, razpolažu i da ga razdieljuju, a seosko pučanstvo, premda je 1836., 1840 i 1848. godine steklo slobodnije kretanje za bivše podaničke nepokretnine podpuno pravo svojine, zato ipak zadružni život jednog i drugog razreda nije se u pretežnoj većini preinačio do u najnovije doba.

2. Bolje se i shodnije gospodari s imovinom — a to je lasnije naći u većem družtvu, jer je medju više ljudih lasnije izabrati dobrog gospodara.

3. Bolje se i lasnije težaju zemlje, jer po obćem razlogu sdruživanja mogu se sjedinjenom snagom obsežnije i udobnije obradjivati.

4. Prištedi se na osoblju, jer u zadrugi starješina nadzire i rukovodi obće poslove; a oko nutarnjeg gospodarstva nastoji samo jedna domaćica, marvu pase samo jedan čoban, dočim kod razdieljenih gospodarstvah i domovodstvah svi ti navedeni poslovi zahtievaju za svaku kuću osobito čeljade.

5. Lasnije se sglave i namire uzajamne potrebe, jer je u zadrugi i obrtnost mnogovrstnija, a radnje je obilatiji uspjeh, pa zato su za obstanak i dovoljnija sredstva.

6. Prištede se domaći troškovi i obrtna glavnica radi manje potrebe na gorivu, koje sve to većma skače u cieni, kad se kuha na zajedničkom ognjištu, kad se loži u zajedničkoj peći, kad se upotrebljava zajedničko pokućtvo i gospodarstveno ratilo.

7. Netreba toliko sgradah i obitalištah, jer nuždno gradjenje kućah i gospodarstvenih sgradah, prevelika je tratnja za pučanstvo, koju ponajviše zaduživši se može namiriti, a ta nova obitališta otimlju zemlju ratarskomu upotrebljenju.

8. Može se držati više marve, a radi toga bolje i više težati zemlju; — gdje je više sjenokoše i više zemlje za posijanje hrane, tu se može držati i više tegleće i uživne marve, s ovom se dobiva više gnoja, dakle i bolji dohodak iz gospodarstva.

9. Skrbi se i stara za bolestnu, ljohavu i ostarjelu čeljad, t. j. dok porodice ostanu u zadrugi, skrbi se za oboljele, ostarjele ili za radnju nesposobne iz zajedničke imovine, nisu dakle teretom državi ni obćini, koje biva kad porodice na pose živu.

Osim gore navedenih razlogah, koji imadu silan upliv na obće narodno-gospodarstvene uhare, i koji se neposredno tiču života porodicah i blagostanja ovozemljišnog pučanstva, navodese sa političko-državnog gledišta još sliedeća za probitačnost zadrugah:

10. Lasnije se dobivaju javne daće — jer ondje, gdje se radi zajedničkom snagom na prostranijem ukupu, ondje je obilatiji i dohodak, dakle je i dovoljnijeg sredstva za namiriti tekući porez i ine novčane daće za zemaljske i občinske potrebe.

11. Lasnije se davaju podvozi, jer u zadrugi lasnije se drži više tegleće marve, nego gdje je na čestice podieljeno gospodarstvo pojedinih porodicah.

12. Lasnije se dobivaju poslenici za javne stvarne poslove — jer se samo po sebi razumije, da za javnu svrhu iz zadruge se lasnije dobije više poslenikah i tegleće marve, nego iz pojedinih porodícah.

13. Lasnije se nadopunjava c. kr. vojska, te i obilatije se uvršćuju zatočnici u vrieme izvanredne potrebe, jer zadruga bez osjetljiva upliva na porodične i gospodarstvene odnošaje, može iz brojnijeg osoblja lasnije pregorjeti momakah za vojsku.

14. Već po predanju patriarkalnoga saveza, priviknu se kućani lasnije na posluh prema starijemu, jer od nejake mladosti uče se u zadrugi štovati glavare i izvršivati njihove naredbe, i na taj način usisaju tu podlogu prave ćudorednosti kao drugu narav.

15. Svestrani uspjeh zadrugah po c. kr. Krajini, a da nije tako i od velike probitačnosti, nebi se taj zavod zaisto štitio novim temeljnim zakonom za Krajinu od 7. svibnja 1850 (d. z. list br. 243).

16. Zadruge zagradjuju širenje seoskog opasnog bezkućanstva — jer ta nevolja državnog i družtvenog života, nemože se do opasnosti razprostraniti u onoj želji, u kojoj je zakonito uredjena porodična i zajednička imovina, dočim rahavosću ili ukinućem zadružnog života, dakle iz ujedinjenja i polaganog osiromašenja porodicah, mora da proizteče mnogo bezposlicah i bezkućnikah, te zato i očita opasnost za javnu sigurnost i družtveni poredak.

17. Uzdržanje zadrugah nije proti načelu prava — premda zadružni život ovdašnjeg pučanstva nebijaše uredjen po bivšem zemaljskom zakonu, zato se je ipak na temelju narodnosti, iz koje je niknuo, već odavno razvio naravnim ograničenjem posebnog razpoložbenog prava, te se je i udržao do u najnovije doba, pa zato je i postao silnim priviknutim pravom hrvatskoga naroda, neima dakle ni zakonita razloga da se dira u to pravo.

B. Prelazeći na pomenute razloge proti obstanku zadrugah, utječu se dotični glasovi u sliedeće razmatranje:

a) Zadruga i zajednička imovina kod ovozemljišnog pučanstva neoslanja se na narodni običaj, nego su više njeka svojstva, koja su sliedila za najnižim obrazovanjem črgaškog života, a stranom su ostatci starog feudalnog sustava, koj je u okovih držao zadruge na korist bivših vlastelah; — odkad su ukinuti podanički odnošaji, izčezli su im i prihodeći uzroci, a od tad se u stvoru nije nigdje ni pojavila želja za zadružnim životom, koj je tobože narodu prirodjen, jer po svuda su se razdielile zadruge, i samo zato još obstoje, jer je, ako i odgodno, naredbom zabranjena dioba.

b) Po nepromjenljivom načelu ljudske radinosti nemože se nikako tajiti, da se samo ondje upotrebljuje prava marljivost i uspješna radnja, gdje je nikla iz vlastite volje i dovidnosti; zato se u zadružnom životu ni nemože probuditi prava volja radinosti za razne poslove, a i to na zapovied trećega a kadšto i proti svojem uvjerenju; nemože se ni obrtnost razviti u gospodarstvenih granah, pa zato se od jadnog živarenja težko i dovodi zajedničko gospodarstvo do boljeg razvitka.

K tomu još dolazi i ta okolnost, da je u zadrugah imovina svojina svih, dakle nijednog na pose, da u njih nitko za se neradi, nego svaki za sve; — dakle je naravno, da radi toga svaki samo onoliko radi, koliko baš mora; pobudnomu podticanju za većom revnosti — za trsenjem, da steče svojinu, i koje je začelo u svakom čeljadetu, neima nigdje ma nikakva traga.

Pri takovom stanju stvarih, težko je dosljedno i progovoriti o boljoj upravi imovine, o vrlijem težanju zemlje, o prištedbi osoblja, i u obće o podignuću zemljodjelstva, kao što to hoće da pripišu u korist za obstanak zadrugah.

c) Podmjena, da se u zadrugi može držati više marve i s njom dobiti više djubreta za gnojenje zemlje, ima u toliko odnosne istine, u koliko se veći ukup zadružne zemlje uzporeda sa manjinom inokosnog gospodarstva; — ali ako se razabere zemljišni posjed zadruge, u prispodobi i razmjerju sa više iz nje proiztekavših podieljenih imovinah, od kojih je svota jednaka, kao što je i prije bila, onda će se težko tvrditi, da u ovom zadnjem, na čestice podieljenom gospodarstvu, iz jedinog razloga, jer su se podielili, mora biti i manja svota od proizvedene krme i držane marve; dapače mora se većma držati, da je kod inokosnog gospodarstva više izgleda, da će proizvesti više krme, te držati i više marve.

d) Zadružni savez nije u prilog vjeresije za porodice, jer glavničari radje posudjuju novce pojedinomu vlastniku, nego zadružnoj porodici, u kojoj je jamstvo razdieljeno na tolike osobe.

e) Za korist zadružnog života navedena prištedba sgradah i inih potrebštinah mogla bi na korist naprednog razvitka gospodarske obrtnosti ondje izostati iz uvažanja, gdje se radi o odstranjenju svakomu razvitku protivnog silenja, o podticanju žudjene svojevoljnosti, dakle o oživljenju zemljodjelstva, po načelu naravnog i slobodnog kretanja zemljišnoga posjeda.

f) Život u zadrugi nedolikuje pobožnosti ni čudorednosti; — gdje u jednom prostoru stanuje mnogo kućanah brez razlike spola i godinah, tu imade i zla uzora za iskušanje, i prigodah za opačine; tu imade i za djetcu zločestih primjerah; takodjer

g) U zadružnom životu velika je prepona za napučenje; tome nek zbilja služi za primjer, da po onih stranah zemlje, gdje su zadruge pretežnije po dolu Save i Drave u zagrebačkoj i varaždinskoj županiji, onda u Slavoniji, da je pučanstvo ponajviše i omašito, i da se je posljednjih deset godinah prije umaljilo nego pomnožalo, dočim se pučanstvo, gdje neima zadrugah, sve to većma naradja; za primjer se navodi, da u riečkoj županiji, premda je zemljište lomno, na 1 □milji stanuje oko 3300 dušah, u varaždinskoj županiji oko 4300 dušah, u zagrebačkoj županiji oko 3000 dušah, a u Slavoniji na 1 □milji stanuje samo 1600 do 2200 dušah; imenice dolazi u Medjumurju, gdje je već odavno u običaju bilo kupovno i prodajno pravo, te u Zagorju varaždinske županije, koje graniči sa Štajerskom, i gdje je vrlo malo zadrugah, pa oko Kalnika u bivšoj križevačkoj županiji, gdje se nalaze sklopljena mjesta, u kojih su plemićka slobodna i podieliva posjedstva (nobiles unius sessionis) stanuje na 1 □milji oko 4400—5000 dušah.

U zadrugi, gdje zajedno živu porodice kadšto 30—40 dušah, zlostavljeno je zdravlje, i svaka pošast, koja se pojavi, mora da medju njimi žestoko biesni; nadalje u zadrugi, gdje stanuje toliko dušah na jednom prostoru, ograničena je sama po sebi ženitba i udatba, jer tu želja pojedinih zavisi od starješine i večine kućanah, pri takovoj okolnosti nemože se ni pomisliti na pomnoženje pučanstva.

h) Krajišničke zadruge nemogu se nikako sravnati sa ovim u provincijalu; u Krajini se štite zadruge, jer im je najglavnije načelo, da uzdrže mnogobrojno vojinstvo, a to

im je bio i povod prvotnog ustroja, dočim se zadruge u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji mogu i moraju uvažiti s gledišta njihova upliva, na osnovu narodno-gospodarstvenih odnošajah, s kojimi je tiesno skopčano narodno blagostanje; ali je i bjelodano u pogledu navedenih razlogah, da u zadrugi prisiljeni život neima za obće zemljodjelstvo, niti za obrtnost, nikakva životvorna življa.

i) Što iz državnog obzira govore za obstanak zadrugah, t. j. da se lasnije plaćaju javne daće, da se lasnije dobivaju javni podvozi i poslenici, oslonja se manje ili više na prividne razloge, jer se može reći većim pravom, da će iste osobe, ako ih na istom zemljištu podtiča dobra volja i trsenje, da steku zaslužbinu ili imovinu, bile porazmjerno u stanju, da državi barem toliko doprinesu, koliko bi doprinosili, da su još u zadrugi ostali — osobito u kojoj nisu bili zadovoljni.

k) Neima razloga strahu, da će polaganim ukinućem zadrugah postati opasnih bezkućnikah; — s jedne strane nestoji, da će podieljenjem zadrugah, propasti zadružna imovina, ako se uzdrži najmanja olina zemljišne diobe, budući izkustvo uči, da su podieljene porodice podigle i poboljšale dohodak iz svojeg gospodarstva; s druge strane pako nemože polagano ukinuće zadrugah razviti bezporodično i bezposleno dakle opasno bezkućanstvo u onoj zemlji, u kojoj je težatna zemlja na ugaru, u kojoj je pučanstvo još uviek u nerazmjeru naprama plodnomu zemljištu, i u kojoj se još uviek tuži, da neima dosta poslenikah; nego pače da će ukinuće odgozemjiti radljive i obrtne porodice.

Učinci takvog življa pokazuju se po izkustvu samo u onoj državi, u kojoj njivne potrebe više neupijaju poslovnu snagu, niti u kojoj, u ikakvoj drugoj struci narodnog gospodarstva, nenalazi se nagradna zasluga.

l) Napokon se može samo dopustljivim načinom složiti s pravnim načelom i nadalji obstanak zadrugah, to jest, dok se oslanja na složnu volju svih dotičnikah. — Zadruge na plemićkom zemljištu, upotrebljavale su uviek razpoložno i nasljedbeno pravo samo za pojedine kućane, ali po mjerilu obćih zakonah za osobno pravo, ipak zato sveza zadruge nebijaše uvjetena nikakvim osobitim ograničenjem toga prava. — Njegdašnji podanici došli su takodjer urbarskim zakonom od $183^{2}/_{6}$. i 1840. godine do stavnosti svojnog, razpoložnog i nasljedbenog prava, ali bez ikakva obzira, živu li ili neživu ovlašćenici u zadružnoj ili u porodičnoj zajednici; a isto pravo svojine i razpoložbe, koje im je pripalo previšnjim razteretnim patentom od 2. užujka 1853., d. z. l. br. 40., pa dotično urbarskih i inovrstnih odkupljivih dužnostih od obterećenih zemaljah, nije se spojilo po uvjetih zajedničkoga izvršivanja.

Ako se slobodno obistinjuju na taj način dobivena osobna prava, onda se pod izlikom zadruge nebi ni mogla da opravda koja prepona. — Da se zabaci zajedničko izvršivanje, kao uvjet za obstanak pomenutih pravah, onda bi to bilo toliko, koliko da se posjednici opet svežu za grudu zemlje; a to bi protivno bilo stogodišnjemu duhu zakonitih zavodah.

C. Izuzamši njekoliko vrlo pojedinih glasovah, koji zastupaju pomisao, da se na silu uzdrže, ili protivnu, da se na silu ukinu zadruge, sjedinila se je preteznija većina u uvjerenju, da se zadruge mogu uzdržati samo dobrom voljom dotičnih ukućanah, i dok obstoje, da se uzmu pod zakonitu zaštitu, dakle da im se shodno uredi nutarnji ured i zamjeniti odnošaj, kao i to, da se ustanovi način, kojim bi mogli da izstupe pojedini članovi.

U obziru prava i dužnosti, koje bi se morale ustupiti starješini; nadalje u obziru prava i dužnosti kućanah, imenice na njihovo pravo glasovanja kod svih važnijih naredbah i poduzećah, drže se predlozi samo malom iznimkom za starinsko uredjenje zadrugah, koje se oslanja na samu narav zadružnog saveza. Glede prava dotičnog glasovanja, u tom

se osobito udaljuju, da s jedne strane daju osobno pravo glasovanja svakomu zadružnom članu, koj je navršio 18. godinu, kao što to biva u c. kr. Krajini, s druge strane pako daju samo onim, koji su navršili 20. godinu, njekoji opet samo punoljetnim kućanom, drugi opet samo mužkarcem, a treći i ženskim članom.

Više je razdieljeno mnienje o ustanovi, tko se ima smatrati za člana zadruge? Njekoji hoće, da se samo oni priznadu za ovlašćene članove, koji su 1. travnja 1848. godine bili kod kuće, ili u vojnoj ili u vlasteoskoj službi, jer su bivši podanici, tekar ukinućem urbarskoga saveza, postali vlastnici zemlje, dakle oni, koji su prije izstupili, nemogu ni imati prava na kasnije stečenu svojinu zadruge. — Drugi misle, da se navedenim pridruže i oni, koji su prije 1848. godine izstupili iz kuće, da se nauče kakav zanat, trgovinu, ili koju višju nauku, i koji gdje drugdje nisu svojim naseljenjem dobili samostalno obrtno i majstorsko pravo, ili samostalno stanje i radnju. — Napokon se zastupa mnienje, da se svi oni i nadalje priznadu za ovlašćene članove zadruge, koji su urbarskim zakonom od 1836. do 1840. godine u zadrugi stekli pravo uživanja dotično urbarskih zemaljah, kao i nasljedbeno i diobno pravo na temelju nasljedbenog zakona VIII. član. od 1840. godine, i koji dosad nedobiše nikakvu odpravnicu ili zadovoljštinu; — jer slobodnim i podpunim pravom svojine i razpoložbe, koje je ukinućem podaničkih odnošenjah priraslo posjednikom kmetskih dobarah, nisu izgubili prije stečena zakonita prava, nego je ono pravo u jednakoj mjeri prešlo na prijašnje ovlašćenike za uživanje, za nasljedstvo i za diobu.

Vrlo su različita mnienja o načinu, kako da se pojedinoj porodici ili kućaninu dozvoli izstup iz zadruge.

Jedni predlažu, da se zadrugi samo onda dopusti dioba, kad ju zahtieva većina članovah, i ako se po zakonitom prepisu može zemlja podieliti u stvari; u tom slučaju, da se sdruže podieljene porodice u nove i manje zadruge, i da im se pusti, da bude na njihovu; ondje pako, gdje se većina neće da dieli, ili gdje nije dopustljivo da se podiele stvarno, ondje nebi ni valjalo da se dopusti dioba na želju pojedinih, nego bi im valjalo dati odpravnicu od iste vrednote, ako na to privoli većina kućanah.

Drugi vele, da se izstup iz zadruge dopusti svakomu članu, koji je navršio 18., 19., 20. godinu, dotično punoljetnost, a dotično i 56. godinu (to će reći, kad izadje iz dužnosti vojnovanja) ali izlučbom u stvari njegovog diela iz zadružne imovine, to jest, ako je zakonom dopustljiva stvarna dioba, ili u novčanoj svoti od iste vrednote na temelju procjenbe od pokretne i nepokretne imovine.

Ta mnienja se odaljuju u gdjekojoj obširnosti, kao; da se pravo diobe protegne samo na one članove, koji više nestoje pod otčinskom oblasti; — onda, ako se nepokretnina nemože podieliti stvarno, da se pojedinim članovom, koji izstupiti žele, dade odpravnica iz pokretnine u cjenbenoj vrednoti; napokon u slučaju, ako je razdieljivo posjedno zemljište, da se po smislu zakonskog članka VIII. 1840 ima narediti javna dražba.

Više glasovah slaže se opet u predlogu, da se pravo dieljenja ograniči na mužko koljeno, za ženske članove pako, da im se obezbiedi uzdržanje života na dielu dotičnoga mužkoga koljena, ali u slučaju udatbe, da za prćiju dobiju odpravnicu u pokretnini po zemaljskom običaju.

Napokon mnogi zastupaju mnienje, da bi po duhu starijih i novijih zakonah valjalo podieliti nepokretninu, a ovoj bi valjalo po koljenih (secundum stirpes) pribrojiti sgrade i naprave, a pokretna imovina, koja predstavlja dohodak radnje, da se podieli po broju poslujućih osobah (secundum capita), ali obzirom na porodice, koje su naterećene djecom bez razlike spola.

Što se tiče nenazočnih ukućanah, predlažu, da se ustanovi i razglasi rok za njihovo sazvanje — pa onda i odluka, da za one prestaje pravo na imovinu zadruge, koji su po proglašenju zakona otišli od kuće, nevrativši se kroz 6—10 godinah.

I u dotičnom pitanju, kako bi valjalo da se smatraju prijemnici, razdieljena su mnienja za slučaj, ako se iz prijemnog dogadjaja nebi mogao razabrati dopušteni dio od zadružne imovine. Dočim jedni hoće, da se u pomenutom slučaju priznadu prijemnici ukupno kao ravnopravno pleme, naprama inim dielećim se plemenom urodjenikah — a dotično i pravom na jednaki dio sa najmanje obskrbljenim plemenom, — drugi proti tome zahtievaju, da se za prijemnike ustanovi razmjer na pravo dieljenja po broju u zadrugi živućih osobah.

Kako valja da se smatraju dugovi starješinah i pojedinih ukućanah, glase u toliko predlogi, da se u napredak na račun zadružne imovine nesmije zadužiti nijedan ukućanin, niti smije da obtereti svoj dio, kojeg ima u zadrugi; — samo starješina može da obtereti zadružnu imovinu, ali samo onda, ako uz to pristane većina kućanah; što se pako dojakošnjih dugovah tiče, koje je starješina ili pojedini kućanin načinio, valjalo bi samo onda za umjestnu očitovati sudbenu ovršbu, kad se dokaže, da su ti dugovi učinjeni suglasjem i dozvoljenjem kućanah, ili da su dugovi učinjeni na korist zadruge, inače mora da jamči dužnikova osebina.

Ali u tom obziru ima i takovih glasovah, koji predlažu, da se za dugove pojedinih kućanah, ako nedotiče osebina, sudbeno dužnikov dio izvadi iz zadružne imovine.

D. O načinu podieljenja zemlje, bilo ono stvarnim dieljejem ili kupovnim načinom, zahtievaju svi glasovi (samo jedan cigli hoće neograničeno razkomadanje), da se ustanovi i uzdrži kod svih kmetovskih gospodarstvah zemljišni razstavni minimum. Pretežnije mnienje zahtieva, da se na isti način postupa i s plemićkim gospodarstvom seoskoga plemstva (nobilis unius sessionis) svejedno kao i s kmetovskim posjedstvom. Uzroci, koji su o tom navedeni, oslonjaju se na političke i državno-gospodarstvene razloge, po kojih bi se dobilo više ukupah proizvodljivih gospodarstvah i mnogobrojnije seljanstvo; pa i u obziru porodicah t. j da posjednici gospodarstva uzmognu braniti svoju porodicu, i da ju neizmjernim razkomadanjem zemlje, neizvrgnu pauperizmu.

Za najmanju odmjeru pomenute zemljištne diobe pristaje ih najviše za konstitutivu od četvrtine selišta po dotičnoj razredbi članka V. 1832/6; njekoji su u isto doba naveli i broj ralih zemlje, koje bi morao da dobije svaki ukup dielećeg se gospodarstva. U svem se podupire minimum po stanovitom raztegu od 6—12 poreznih ralih po 1900 □ hvatih.

U osiečkoj županiji ima pojedinih glasovah, koji hoće, da se razstavni minimum stegne na osminu selišta, obzirući se na tamošnje velike selištne konstitutive.

Suprot tomu po predlozih iz riečke županije, dotično na morskoj obali ležećeg riečkog, bakarskog i crkveničkog kotara, kao i dotično predjelah, gdje je pretežnija lomna zemlja, nevalja ni uvažiti gospodarstva, pa zato ni netreba, da se ustanovi zemljištni diobni minimum, niti dotična zabrana.

E Pitanje o nasljedstvu seljačkih dobarah, na koliko je skopčano sa pitanjem zadruge, potaknuli su takodjer u pojedinom očitovanju.

Predočuju se kao posljedak dotičnih mnenjah, da u zadrugi nitko nemože da zadnjom voljom oporuči sa svojim dielom, jer po smrti pojedinih kućanah, stvarno pravo samo po sebi prelazi opet na kućane, pa zato nemože ni biti nikakve razprave gledo ostavštine. Samo najpotonji odvjetak zadruge, imao bi pravo da oporuči njezinu imovinu.

Ako neima oporuke, onda nastaje nasljedstvo po o. g. z. — što se pako osebine pojedinih kućanah tiče, kao u obće i seljačkih dobarah, koja se neposjeduju u zadrugi,

valjalo bi, da se razpoložno pravo medju živim, a u slučaju smrti, da nasljedstvo razsudjuje po obstojećih propisih zakonskih.

F. Što se tiče ovršbe zadružne diobe — predlažu se stranom za nadležnost uredni sudi — stranom političke oblasti, — stranom obrani sudi — a stranom občinsko poglavarstvo.

Ima i za to više glasovah, da se občinskom poglavarstvu a dotično i seoskom knezu na dosudak predadu iz saveza zadruge proizljećuće razpre i pritužbe od manje vrsti.

Napokon još dodaju njekoji glasovi, da se neuzimlje nikakva postotinina, kad umre pojedini kućanin, niti onda kad se podieli zadruga, jer u nijednom od obadvajuh slučajah posjed se nepromjenjujo u razpravi ostavštine.

Na temelju razloženih posljedakah od predloženih mnienjah i predlogah, sastavljen je u 5 ·/. priloženi nacrt zakona „o uredjenju zadružnih odnošajah i dieljenja medju pučanstvom u hrvatsko-slavonskoj kraljevini".

Taj nacrt sadržava u bitnosti sliedeća načela:

1. U suglasju sa pretežnom većinom glasovah nezastupa se mnenje, da se zadruge prisiljivanjem uzdrže, nego da im se obstanak dopustljivim načinom uvažava kao dobrovoljni njivni savez porodicah, i da se kao takvi uzme pod zakonitu zaštitu.

Po ovom se dopušta svakom kućaninu uz shodne uvjete, da slobodno ostavi zadrugu, odieleći mu njegov dio iz zadružne imovine, u koliko može da po zakonu zahtieva.

Ti se razlozi oslonjaju na dosele navedene obzire, da okriepi i oživi marljiva obrtnost i radinost u umnom gospodarstvu, kao i na to, da se sačuva po zakonu obstojeće pravo svojine i razpoložbe. U koliko pako na jednoj strani mniju, procjenivši sočne obzire za probavni razvitak gospodarstvene obrtnosti i s njome neizbježno spojenih zahtievah za slobodnijom kretnjom zemljištnog posjedstva, te i za obću korist vremenu shodnoga i svestranoga napredka, da se od zadrugah ukloni svako prisilivanje; istom tako se i na drugoj strani pokazuje najpreča potreba, da li se ima pomenuti zavod, dok ga učestnici dobrovoljno uzdržavaju, štititi od izopačenja, koje sve to većma raste, kroz ikakvu još uviek manjkajuću uredbu, i na taj način da mu se ne samo ondje olakša, nego i pomogne obstanku, gdje, oslonjajući na pravilo dobrovoljnog udruživanja, nebi bilo samo na veliku i bjelodanu korist porodičnog i narodnog blagostanja, nego za državne namjere.

2. Pravni odnošaji ukućanah namjereni su zajedničkom kućenju i gospodarenju, te su skopčani s takvim pravilom, koje mora da bude već po naravi zadrugah, i koje im pruža mogućnost za dobrovoljni obstanak.

Namjera toga propisa osobito se tiče toga, kako valja podvrgnuti kućane pod starješinovu upravu i naredbu, i kako valja ograničiti obteretno i razpoloženo pravo pojedinih kućanah na imovinu zadruge.

3. Propisi uredjenja neprotežu se samo na seoske, njegda podaničke zadruge, nego i na one, koje obstoje na plemićkom zemljištu seoskoga plemstva, kao pače i na one, koje bi mogle u budućnosti postati povodom naselbenog zakona od 23. prosinca 1858. d. z. l. br. 242. §. 1. — budući za sve vojuje jednaki razmjer, a to se je osobito podupiralo glede „nobiles unius sessionis."

4. Propis „tko se ima smatrati za člana zadruge?" (§. 2.) oslanja se na pravo dotičnih zakonah.

Po §. 6. članku IV. 1836. dobili su bivši podanici pravo, ali ne samo pravo poboljšanja i umještenja, nego i blagotvornost užitka na naseljenom konstitutivu, da s njome razpolažu kao svojom svojinom; a to pravo, po sadržaju navedenog zakonskoga članka,

nemože im se oduzeti, ako su dobrovoljno ostavili to selište, niti onda, ako su po zakonu i iztureni bili.

To pravo u savezu sa §. 9. člankom IX. 1836, ustupilo je podanikom u čitavom obsegu podpuno pravo, da pravno i slobodno oporučuju stečenom imovinom, (članak VIII. 1840. §§. 1.—5.), a uz to je još urbarsko selište naročito naznačito za diobnu stvar, ako bi se kad porodice podielile.

Dosljedno je dakle, da se na taj način stečeno pravo svojine, užitka i razpoložbe protegne na sve one osobe, t. j. koji su po smislu riečih §. 2. članka VIII. 1840. bez razlike spola po prijašnjemu pravu, kao urodjenici, kao prijemnici ili kao domazeti, mjeseca svibnja 1836. za vrieme proglašenja dotičnoga zakona, spadali u podaničku zadrugu, ili koji su poslje kao porod pomenutih porodicah zadruge, kao domazeti, ili kao prijemnici postali zakoniti članovi zadruge. — Nadalje su bivši podanici po smislu §. 6. previšnjeg patenta od 2. svibnja 1853. br. 49 za razterećenje zemlje, dobili ukinutjem urbara slobodno pravo svojine i razpoložbe od onih urbarskih zemaljah, koje su i prije imali, s tim je dakle prijašnjem pravu užitka, priraslo i pomenuto pravo svojine, a dotično podaničkih zadrugah prešlo je na sve one osobe po gore navedenom zakonu, koje su im do ukinutja podaničtva pripadale kao zakoniti članovi, jer u pomenutom previšnjem patentu neima nikakve iznimke.

Obzirući se na prije naznačene zakonske propise, mogle bi se dakle samo one osobe smatrati za nezakonite članove ili kućane zadruge, glede kojih je podaničtvo dakle i zadružba zakonito prestala prije 1848. godine; a to bi se moglo učiniti samo razterećenjem po §. 1., 2., 3. i 4. članka IV. ili izselenjem po §§. 12, 13. i 14. istoga zakonskoga članka.

Podanikova neprisutnost nije bila dovoljnim razlogom, da se izključi iz zadruge, jer je naročito bilo dopušteno podaničkoj djeci, da brez uštrba roditeljske vlasti po §. 15. rečenog zakona, slobodno mogu ići za naukom, zanatom ili za kojom drugom poštenom obrtnosti, brez gospoštinske odpustnice, nego jedinom svjedočbom od dotične županije ili drugoga poglavarstva.

Tako su u nacrtu shvaćeni i naznačeni članovi zadruge.

Budući pako da je pravedno, pa jer je i željeti, da se zadruge štite od svakovrstnih pravnih zahtjevah od onih članovah, koji više kod kuće nisu; zato bi s jedne strane valjalo, da se suglasno sa ovdje obstojećim običajem, iz zadruge izpišu ženske osobe, koje su se do sad poudale, dobivši od zadruge po svud običnu prčiju, s druge strane pako valja da se za ugašene izreču zahtjevi oniuh, koji su pred ukinutjem podaničtva otišli i brez pridržka, zavrgavši si gdje drugdje samostalno stanje i samostalno kućenje, pokazavši tim namjeru, da se nekane vratiti; i tako su obadva pravca nacrtanih propisah u nacrtu zakona, t. j. medju prelaznimi propisi §§ 59. i 60.

Da se radi veresije i stalnosti zadruge uklone neugodne nestavnosti u obziru suposjednih pravah, činio se je shodnim prelazni propis (§ 60. presjek 2.), po kojem su dužni oni članovi zadruge, koji su brez ugovora sa zadrugom otišli od kuće prije 1848. godine, i koji su odtad još uviek neprisutni, da se u roku 3 godine, po proglašenju predloženog zakona, prijave svojim pravom na imovinu zadruge, ako neće da im se to pravo neizpiše, ili barem da se sa zadrugom sami pogode.

Iz istog je razloga u nacrtu zakona propis, (§§. 18., 32. i 56.), da i oni kućani mogu na zahtjev zadruge lišeni bili svojih pravah, koji su po proglašenju zakona otišli od kuće, ali se nesporazumjevši sa zadrugom, niti se zabilježivši kod obćinskog poglavarstva,

pa izza toga ako izostanu od kuće kroz punih 10 godinah, nevrativši se ni na poglavarski poziv, ili ako u stanju nisu da opravdaju temeljito svoju neprisutnost.

Što se tiče zadrugah na onih zemljah, koje su naterećene odkupljivom dužnosti, i koje se, po odluci 2. i 5. odsjeka previšnjeg patenta od 2. ožujka 1853 br. 40. za razterećenje zemaljah, posjednikom više nemogu uzeti, kao što i zadrugah na plemićkoj zemlji (nobiles unius sessionis) neima za odaljenje u naznačenju ovlašćenih kućanah nikakva povoda niti u dojakošnjem običaju, niti u dotičnom zakonskom propisu.

Istom tako i za Medjumurje mogu se sasma upotrebiti gornji prepisi na temelju previšnjeg patenta od 2. ožujka 1853. d. z. l. br. 38. i 39, koji i za Ugarsku u najvećih naćelih sadržavaju iste prepise, kao i razteretni patenti za Hrvatsku i Slavoniju.

5. Ustanova „tko može zahtjevati da mu se na baška odluči njegov dio od zadružne imovine?“ §. 40. iztječe iz razloga, da se zadruge izbavo od nestalna obstanka, nemože se onim kućanom, koji su u prijašnjoj točki navedeni, ustupiti bezuvjetno pravo na zahtjev dieljenja, nego prije svega je potrebno samostalno razpoložno pravo po duhu obćega zakona. Zato se pomenuto pravo i priznaje samo punoljetnim kućanom, koji u zadrugi neimaju nikakva poroda, koji dakle kao koljeno imaju pravo na jedan dio, a izimno samo štitnikom i skrbnikom, ako je od nagle nužde, da sačuvaju pravo svojih štićenikah.

Dalji propisi, da živući supruzi predstavljaju samo jedno koljeno, i da zato ni nemogu zahtjevati diobu, nadalje da bezdjetne udovice, ako su samo udajom postale kućanke, imaju pravo zahtjevati, da im zajednička imovina osigura prehranjenje iz onoga diela, koji je bio njihovih umrvših suprugah, oslanjaju se na dojakošnje zakone i pravne običaje.

6. Što se tiče zahtjevah na diobu od pojedinih kućanah, valja u nacrtu načelo (§. 41.): da dioba nepokretnine mora biti po koljenih, a pokretnine po broju dušah. Za diobu nepokretnine po koljenih, vojuje kod seljačkih zemaljah stariji zakon, Tit. 29. III. kao i noviji članak VIII. 1810.; kod plemićkih zemaljah pako, dosad uvieke u običaju bivši nasljedni red na temelju Tit. 40 i 45. I. Taj način diobe slaže se i s propisom o. g. z. te se je uviek i izvršivao dojakošnjim pravnim običajem. U onih prigodah pako, gdje prijemnikah ima, kojim nije napose naznačen dio u osobitom zapisniku, ili gdje se nemože dokazati rodoslovna žica, tu se za diobu nepokretnine uzimlje broj dušah za mjerilo, ali na taj način, da se po tom broju za pojedine porodice i koljena utanovi pripadni dio. — Morda će taj propis u podanih odnošajih opravdati pravednost, koja sa više stranah podupire diobu po broju dušah, kao i nalik propisu §. 839 o. g z. u koliko prijašnji zemaljski zakoni nesadržavaju ništa osobitog za takove slučaje. Kao pripadak nepokretnini, navode se samo kuće i gospodarske sgrade, i sve pribijene i prikovane sastojine, tegleća marva i ratarska sprava iz tog razloga u nacrtu §. 41., jer je narod one u o. g. z. §§ 295, 296. i 297. kod zemaljah i sgradah navedene druge stvari, kao posijane plodove, krmu, žito, uživnu stoku, rakiju, kotlove, lance itd., po dojakošnjem običaju uviek smatrao za strogo pokretnu imovinu, a glede stečevine u zadrugi obzire se ponajviše na radeće ruke.

Dioba pokretne imovine po broju dušah (na koliko po navedenom nesastavlja pripadak nepokretnine) oslanja se na dojakošnji običaj, stranom, kao što je već navedeno, na smotrenju, da pokretnina zadruge predstavlja ponajprije zaslužbu radećih rukuh, dakle rekao bi uledjenu radnju, pa zato se i vidi da je sasma pravično, da se i dieli po mjerilu natječnih poslenikah, kao što se u privijenom predlogu svestrano predlaže.

U dosljednoj porabi ovog načela pako, nemože se ni djetci priznati jednaki dio, zato je i uzeto u nacrtu, da dvoje djetce niže 12 godinah sačinjava jedno čeljade.

7. Za ovršbu dieljenja navode se u nacrtu za valjane takovi načini, koji stranom leže u duhu starijeg i novijeg zakonodavstva, stranom pako pružaju mogućnost po višestranom razvitom mnenju, da se u najkraće vrieme ovrši dieljenje, i da se odstrane skupe i dugotrajne sudbene razprave, brez da se poremeti ičija korist ili oblastni upliv.

U tu svrhu valja prije svega da se predadu prigovori za razpravu odabranomu sudu, a toga moraju si dotičnici sami naručiti; to neodgovara samo propisu članka XIV. 1836. i članka XIII. 1840. i §. 9. lit. n. privremenog sudbenog ustava za Hrvatsku i Slavoniju od 1. ožujka 1850. z. v. l. br. 5., nego i §. 841 o. g. z. o dielenju zajedničkih stvarih.

Glede imenovanja odabranog suda predlažu, da se molba radi diobe podnese kotarskom uredu (§. 42.), ovaj bi imao za predbježnim, koliko je moguće pouzdanim dokazom kućanah, koji imadu pravo na jedan dio diobe, javiti naručenomu odabranomu sudu, da preduzme razpravu diobe.

Postupak kod dieljenja, kojeg bi se imao da drži odabrani sud, dobiva po dvajokom licu i različiti pravac — ima li se dieljenje, izlučenjem diela od nepokretnine, namiriti u stvari — ili novčanom izplatom od iste vrednosti (§. 43).

U prvom slučaju morala bi se po nacrtu, obzirući se na zakon glede diobe zemljištah, predložiti jedna od stranakah dogovorena, ili od odobranog suda izradjena osnova diobe (§§. 45, 46. i 47.) županiji preko kotarskog ureda, da ona odluči, je li dopustljivo namienjeno dielenje zemljištah; taj psotupak ima svoj temelj na previšnjoj odluci od 14. rujna 1852. (d. z. l. br. 10. 1853 §. 32.) o djelokrugu županijskih oblastih, te onda i na naredbi visokog popečiteljstva od 19. srpnja 1858. br. 16534.

Ako se valjano po pravu izradi dozvoljenje za dieljenje zemljištah, onda bi imao odabrani sud, da ovrši podieljenje odredbom ili predatbom stvarnih dielah po dobrovoljnom dogovoru, ili ždriebanjem (§. 52). Ako se pako nedozvoli stvarna dioba, onda je to onaj slučaj, u kojem valja da se tražilac diobe namiri svotom od iste vrednosti §. 51.

U ovih slučajih izvršuje odabrani sud svoju činovnu dužnost:

a) Ako većina kućanah, koji imaju pravo na diobu, privoli na dražbu kuće ili nepokretne imovine, — onda kotarskomu uredu predloži cjenbeni izvadak, da preduzme odabrani način dražbe, i da podieli najveću ponudbu (§§. 48—50).

b) Ako većina dionikah neprivoli na dražbu, onda odredjuje svakom dioniku po procjenbi pripadajući dio u novcu (§. 51).

Ovi se propisi oslanjaju na bivšemu prepisu §§. 4. i 5. članka VIII. 1840., osim toga ih naročito preporučuje ponajviše glasovah; — ona u b) većini sudionikah ostavljena dvobirka, sadržava osim toga još naredbu, koja je vrlo jasna i dukučiva, pa zato i udara u oči njezina potreba, jer je obća namjera, da se obstanak zadrugah brani od pojedinih smutljivacah, a kadšto i od obicestnih članovah, i napokon da se sačuva složna većina od naumljenog izselenja pojedinih kućanah, kao što se u mnogih predlozih osobito napominje.

Postupak sa pokretninom spaja se, kao što se samo po sebi razumije, u diobnoj razpravi kao priplodak sa glavnom razpravom glede zemljištnog posjeda (§. 53.), pa zato se i podieljuje zemlja u stvari po procjenbi, ili po dražbenom utržku.

U ostalom je kod diobne razprave ostavljena po duhu zakona sloboda za dobrovoljne ugovore i nagode kod svih diobnih odnošajah za najveću zadaću odabranih sudovah.

Proti odluci odabranog suda dopušta se utok, zato što je dioba vrlo važna stvar za svaku porodicu. Za utok odredjuje se županijska oblast kao druga molba, jer je kotarski ured već kod razprave obranog suda sudjelovao.

Postupnost političkih molbah kod utokah zato je odabrana, jer njihovo postupanje bolje dolikuje, i budući da se poslovi nerješavaju uz formalnosti, koje su obične sudovom, te se je nadati, da će se ovako utoci brže riešiti.

Po dojakošnjem izkustvu ponajviše je zato razklamljen život zadrugah, kao i nedovoljno složno pomaganje na zajedničku svrhu, jer sve to većma raste sebičnost njihovih starješinah, i jer iz tog proiztiče nepovjerenje kod ukućanah prama domaćinovu kućarenju, dakle je i dokučivo, što se pojedini trse za odvojenjem, a pri tom se zanemari zajedničtvo, dok malo po malo sasma nepropane. — Na te okolnosti naputjuju sva predložena očitovanja.

Samo hitrom preprekom naznačene zloporabe i samovoljnosti starješinah i ukućanah, mogla bi se u zadrugi uzdržati sloga i povjerenje, pa i kriepko obustaviti navedene neprilike.

Dovoljno dokazuje svakdanje izkustvo, da ni najveća radinost kotarskih uredah nemože da postigne tu svrhu, jer su kotari odviše raztegnuti, pa imadu i množinu takovih zahtjevah. Pritužbe ukućanah zauzimaše njegda skoro čitavu redarsko-sudbenu radnju občinskih glasilah (knezovah), te zajedno i najveći dio vlastelske uredovne vlasti; zato se i može razumjeti, da pri tolistranom inom službovanju, kotarski uredi nisu u stanju, da uspješno nastoje oko uzdržanja poredka i da kriepko preprieče domaćih inatah u tolikom obsegu zadrugah. —

Pri takvom stanju stvarih predlaže se u nacrtu, da se ostavi občinskom poglavarstvu, da izravnaju svadnje i pritužbe od manjega značaja (§§. 25—39) koje proiztiču iz zadruge, i koje se tiču kućnoga posluha.

U nacrtu naznačena občinska glasila, valja da su po naravi pozvani življi, kojim će se moći tim većma povjeriti, da razprave i izjednače navedene mnogobrojne sitničarije zadrugah, jer s jedne strane, radi blizine občinskog glasila, ponudja se zadrugam, kad im god uztreba, neposrednja pomoć; s druge strane pako, jer glasilo občine bolje i potanje poznaje občinske stanovnike, budući da svaki dan vidi što rade i kako živu, dakle na taj način lasnije se dostigne svrha u predmetnom i podmetnom obziru.

Naročito pako valja primietiti, da se onako nerazumiju gore navedena glasila, kao što sada počemši od 1851. godine privremeno obstoje na preprostranom zemljištu političkih občinah, od kojih po gdjekoje zauzimlju i čitavi kotar, nego po mjestnih občinah, jer se je nadati, da će pomenuta glasila moći samo u manjoj oblasti da uspješno rade.

Pomenuti predlog oslanja se stranom na ovdašnju, kroz toliko godinah praktično dokazanu uputnost i probitačnost takovog po članku XX 1836. i članku IX. i XI. 1840. bivšega zavoda; stranom pako na uvaženje, koje se je ustupilo predstojniku občine u dotičnih obzirih, po prijašnjem privremenom sudbenom ustavu za Hrvatsku i Slavonije od 1. ožujka 1850. (z. vl. l. br. 5. §. 10.) a osobito i u novom zakonu za občine od 24. travnja 1859. d. z. l. br. 58. §. 314. da radi „pomanjih parnicah“ izvršuje kaznenu vlast.

Za parnične predmete pomenute vrsti, koje se češće dogadjaju, činilo se se shodno, da se u nacrtu napose navedu za rečene občinske oblasti.

Propisi za občinske oblasti kod utoka i odmjere kazne, stranom su nacrtani za njihovu svrhu sa primjerno uprošćenim načinom i prostorom, stranom pako obzirom na duh, koji proiztiče iz novijeg zakona za djelekrug i poslovodstvo občinskih oblastih, i iz naličnih propisah novog obrtničkog zakona od 20. prosinca 1859. d. z. l. br. 227. §. 102; a stranom i iz naredbe visokog popečiteljstva od 28. listopada 1859. br. 11420/p. n.

Osobito se mnije, da će se i s tim ponajviše domaknuti duhu novog zakonodavstva, ako se u prigodah gradjansko-sudbenog područja ustupi občinskoj oblasti pravo, da i kod vrednosti od većih svotah pomirno razpravlja.

Čini se, da bi uputno bilo, da se sa onim povjerenjem djelokruga kod javnih poslovah, koje je po novom zakonu za obćine namienjeno zemaljskim obćinam, tim prije započme predajom gore navedenog sudbenog službovanja, jer se stranom tiče stvarih zadrugah, koje golemo zasjecaju u narodni život, a stranom, jer je po predloženom uredjenju, dovoljno sačuvan žudjeni upliv vlade. Napokon će morda

8. U slučaju umrća pojedinih kućanah, dotično njihovog zajedničkog prava, pa onda i glede diobe zadruge, po pravnom razlogu zahtievana slobodnost od pristojbine, naći dovoljno opravdanje, jer ni u jednom ni u drugom slučaju netreba radi ostavštine nikakve razprave, niti ikakva prenosa imovine, svejedno kao ni u naličnom postupku kod zadrugah u c. kr. Krajini (d. z. l. 1859. g. br. 40. i 119).

Da se pomnjivije uvaže u zakonskom nacrtu navedeni načeoni propisi, pozvalo je predsjedničtvo namjestničtva u sborno viećanje i dva zastupnika pravosudja iz sredine banskoga stola, i to u osobi savjetnika Zidarića i Rulitza, koji su se osebnom marljivošću bavili, da temeljito izrade taj predmet, nadalje predstojnika zagrebačke županije i jednog člana od urbarskoga glavnoga suda.

Uspjesi tog uvaženja, položeni su u privitih pod 6·/. zapisnicih.

Bitne preinake u nacrtu izvedenih načelah, bile su u zapisniku predložene po većini glasovah, stranom glede naznake „tko se ima priznati za ovlašćena kućanina na dio zadruge"; a stranom glede toli žudjene jednostavnosti kod diobne parnice, potaknute osobitom svrhom na nadležnost predsjedničtva proti zaključku većine.

U prvom slučaju vojuje proti predlogu većine, po kojem bi se imalo svim onim ukućanom odreći svako pravo na imovinu zadruge, koji 1. travnja 1848. godine nisu bili kod kuće, osim onih, koji su kao vojnici služili u c. kr. vojsci, ili kod svoje njegdašnje gospoštine; to su tako važni obziri, koji se nemogu zanijekati pravu svojine, te zato je predsjedničtvo namjestničtva i moglo zastupati samo one gore potanje razložene stege na pravo diobe glede kućanah, koji su bili neprisutni još prije 1848. godine, zato je nacrt zakona i ostavljen u svojem prijašnjem sastavku (§§. 2., 40, 59. i 60). Za dalji razlog usudjujemo se još i to naročito navesti, da kad bismo i htjeli u pogledu urbarskih selištah samo one posjednike postaviti kao prave i podpune vlastnike, koji su bili slučajno kod kuće, kada bješe ukinuta podanička sveza, ipak na drugoj strani nebi moglo biti, da se jednomu članu samo zato oduzme već odprije posjedovano pravo užitka u pogledu urbarskoga posjedstva, — a k tomu još svojina poboljšice i umještenja, kao i svojina nepokretne imovine, jer njeko doba nije neposredno uživao nikakve koristi od zadruge, a ta posljedica nedvojbeno bi proiztekla iz predloga većine.

Što se pako nadležnosti o izvedenju zadružne diobe tiče, primljeni su doduše dotični propisi onako u nacrtu, kao što ih je predložila i podupirala većina viećajućega sbora, ali podpisano predsjedničtvo namjestničtva nemože na ino, nego da opet ponovi svoju sumnju, kao što je to već učinilo kod viećanja proti trostrukoj molbi, koje se kod pitanja o dieljivosti zemlje i same diobe nagodno dogadjaju kroz kotarski ured, odabrani sud i županijsku oblast.

Da se, koliko je samo moguće, pokrati toli žudjena nazprava diobe, morda bi susredna razprava svih dotičnih pitanjah preko kotarskoga ureda u političkom stepenu za molbe ponajbolje odgovarala, jer bi za ovršenje diobe trebalo malo vremena i troškovah; u ostalom ako se svidi visokomu popočiteljstvu, da pristane uz predloženu iznimku od postojećeg obćenitog pravila, onda nek dopusti, da u parnicah za dieljenje zemlje bude županijska oblast nadliježna u 1. molbi. U Zagrebu, 12. travnja 1860. Coronini, s. r. podmaršal. Ant. Rubido, s. r. c. k. namjestnički savjetnik.

·/. NACRT
o uredbi zadrugah i seljanskih dielbah u kraljevini hrvatsko-slavonskoj.

I. O zadrugi u obće.

Što će reći „zadruga“.

§. 1. Više porodicah ili kućanah (domarah) živućih u jednom dvoru i pod jednim kuće-gospodarom (starješinom), te zajedno gospodarećih, to jest koji zajedno teže nerazdieljeno selište i uživaju njegove plodine — to je ona narodna, patriarkalna sveza, nazvana zadruga.

Po zadruzi se dakle razumievaju zajednice, postojeće za naznačenu gori namjeru, i u seljačkih, odprije podložničkih kućah (ma bilo im selište sastavljeno iz urbarskih, izvanselištnih, činženih ili gornih zemljištah, ili pak iz krčevinah), i u kućah prostih plemićah (nobiles unius sessionis), kojim je bilo gospodarstvo odprije prosto od poreza.

Ratarske nove naseobine, koje bi se po carskoj naredbi od 23. prosinca 1858. (državno-zakonskoga lista br. 243) ovdje utemeljile, mogu se takodjer ustrojiti kao zadruge uz navedene uvjete.

Članovi zadruge.

§. 2. Izim družine, svako je mužko i žensko čeljade član zadruge: a) ako se je u kući rodilo, ili b) ako se je priženilo ili u kuću udalo, ili c) ako je primljeno za kućanina osobitim ugovorom, ili je na to mučke pristala sva zadruga, ili je to dozvolio njegdašnji vlastelin. Nu sve ovo valja samo onda, ako takvo čeljade nije po prvašnjih zakonih (zak. članak IV. 1832.) odpušteno ili odpravljeno, i tim iz zadruge za uviek uklonjeno, pak i onda, ako njegovo pravo na zadrugu nije dospjelo po ustanovah ovoga zakona (§§. 32, 56, 57, 59, 60).

Zakoniti potomci osobah pod a, b, c, navedenih, smatraju se takodjer kao pravi članovi zadruge.

§. 3. I u napredak mogu se primiti novi članovi u zadrugu, i to mučke, priženiv se, ili udav se u kuću, ili pako kada zadruga očituje pravomoćno pred občinom, da koga prima za kućanina.

Imutak zadruge.

§. 4. Svakolika pokretna i nepokretna imovina zadruge, kao što i zakonito pravo uživanja, zajednica je svih njezinih članovah (§§. 2, 3.) i ima se na ime zadruge uknjižiti, i u pogledu javnih teretah smatrati kao jedno dobro (Gutscomplex).

§. 5. Zadruga je vlastna steći svaku pokretnu ili nepokretnu imovinu i razredjivati kućnom zajednicom po ovom zakonu.

II. Unutrnje ustrojstvo zadruge.

Kuće-gospodar i gospodarica.

§. 6. Zadruga ima nad sobom kuće-gospodara. Za gospodara je pozvan, po starom običaju, najstariji, državljanska prava samostalno uživajući mužki član zadruge, ako ima za to dovoljne tjelesne i duševne sposobnosti. Gdje neima takvoga mužkarca, pozvana je najstarija sposobna žena, a gdje neima nikakva sposobna punoljetna ukućana, dotični štitnik (tutor) ili skrbnik.

§. 7. Ako pozvani za kuće-gospodara nemože iz vaznih razlogah primiti ovo zvanje, ili ako se može s razlogom sumnjati o njegovoj sposobnosti, izabrat će kuće-gospodara odnosnom većinom glasovah svi mužki i ženski ukućani, koji su navršili 20. godinu svoje dobe, pa su kod kuće, a za maloljetne članove njihovi štitnici i skrbnici. Izbor ovaj mora se prijaviti obćini, pak, ako uztreba, neka se i obavi njezinim posredovanjem.

§. 8. Uz gospodara kući kuću sposobna ženska glava (ponajviše njegova žena) kao gospodarica kuće.

§. 9. Kuće-gospodar zastupa zadrugu u svih javnih i sukromnih poslovih naprama trećemu i naprama oblastim.

III. Prava i dužnosti kuće gospodara i ukućanah.

a) Kuće-gospodara.

§. 10. Kuće-gospodar upravlja svimi kućnimi i gospodarskimi poslovi zadruge (§. 6.). On je vlastan i dužan naredjivati ukućane prema njihovoj sposobnosti i snagi, za poslove u kući i izvan nje, pa ih kod posla nadgledati; on mora i sám raditi i okol boljka kuće nastojati, pa se jošte trsiti, da bude u kući i medju kućani sloga, red i pobožni život.

Kuće-gospodar je jošte vlastan odrediti, da bude njegova žena ili druga koja sposobna ženska glava kuće-gospodarica.

b) Ukućanah.

§. 11. Ukućani su dužni poštovati kuće-gospodara i pokoravati se njegovim zapoviedim. Al je i kuće-gospodar držan jednako paziti sve ukućane bez razlike spola i dobe, i skrbiti, da svaki uživa pravednom mjerom zadružni imutak.

§. 12. Dohodkom zadružnog imutka neka kuće-gospodar podmiruje javne daće nametnute zadruzi i njezine sukromne (privatne) dugove izvan kuće; zatim hranu za sve kućane i običnu odjeću, koja se nepravi kod kuće; napokon druge kućevne i gospodarske potrebe.

§. 13. Sa starimi, bolestnimi i nejakimi kućani neka se postupa nježno, i za primjernu dvorbu ili, ako treba, ljekarsku pomoć, neka se kuće-gospodar pomnjivo stara; udovice pako i sirotčad neka, što se bolje može, brani od svake uvrede i štete.

§. 14. Sve, što preteče na svrhi godine od plodinah i drugih dohodakah, pokle se podmire zajedničke potrebe i troškovi, ako kućani neodluče umnožiti tim ostatkom zadružni imutak, neka se podieli medju radeće ukućane, al neka se bolje nadiele kućani, imajući djecu ili kakvo čeljade, koje nije za posao.

Ako koj kućanin služi u vojski, neka mu se kod ove dielbe jednak diel namieni i pošalje, oli njegovoj porodici preda.

§. 15. Na svaki važniji posao zadruge, po imenu pako na poveće gospodarske naredbe, kao što su kupnja, prodaja, zakup, založba itd., treba da pristane više od polovice ukućanah, stanujućih u kući (§. 7.).

Kada kuće-gospodar kuću hoće da zaduži, ili kada drugčije želi što stalno narediti za nepokretni imutak zadruge, mora prijo saslušati sve ukućane, imajuće pravo glasa, a baš i one, koji su za njeko vrieme otišli od kuće, a mora se izkazati, da je više od polovice njih na to pristalo; a kad se koje zemljište prodaje, moraju svi ukućani na to pristati i obćina o tom svjedočbu dati kuće-gospodaru.

Svagda se pako broje glasovi ne po glavah, nego po lozah (rozgah. rotah, svržih).

Polaganje računah.

§. 16. Kuće-gospodar je dužan obavješćivati ukućane o svakom dohodku i trošku, i kad prodje godina, položiti račune uz dva mjeseca.

Zaslužba izvan kuće.

§. 17. Kada dopuste zadružni kućni i poljski poslovi, neka kuće-gospodar odpremi svoje ukućane na zaslužbu na korist zadruge. A može dopustiti i pojedinim ukućanom, da idu kamo na zaslužbu za sebe, ili da se najme kod koga za slugu; zadruzi pako je prosto ustanoviti, ima li se što i koliko dati kući od ovakve sukromne zaslužbe.

Ovakva sukromna zaslužba se zabranjuje, ako je nedopusti gospodar kuće i ako na nju nepristanu svi glasujući ukućani. Ako tko prestupi ovu naredbu, morat će zadružnoj pjeneznici dati svu zaslužbu ili jedan diel, prema tomu, kakov je red u kući.

§. 18. Pojedini ukućani mogu na dulje vrieme otići od kuće, da uče kakov zanat, trgovinu, ili da se više izobraze, što se nesmije nikada priečiti, oli pako da što zasluže; no treba da uglave sa zadrugom uvjete svog izbivanja i povratka, i da se ovi uvjeti kod obćine zabilježe.

Onomu, koji to propusti, može zadruga preko poglavarstva odrediti rok, dokle da se povrati.

Ove ustanove neprotežu se na vojnike, služeće u našoj vojsci.

Zajednički stan.

§. 19. Ukućani se nemogu siliti, da stanuju svi u jednoj sobi, dapače treba im zajedno o tom nastojati, da svaka porodica, u koliko je moguće, dobije osobitu sobu (kućer, kliet) na istom kućištu.

Osobina ukućanah.

§. 20. Pojedini ukućani mogu si nabaviti i osobinu (osebunjak) pokretnu i nepokretnu, te za nju naredjivati po propisu obćega gradjanskoga zakonika. Ako bi koj ukućanin uz upravu svoje osobine propustio zadružne dužnosti, a zadruga se pritužio, morat će uz godinu danah pokle mu poglavarstvo naloži, od sebe dati osobinu.

Govedče, konja ili krmka nitko nesmije držati u ime osobine.

Dugovi zadruge.

§. 21. Dok zadruga obstoji, i dok je zadružni imutak upisan u zemljišnik na ime zadruge, nesmije nijedan ukućanin kakogodjer zadužiti svoga diela, već mora za svoj dug jamčiti osobinom.

Nasljedba u zadruzi.

§. 22. Ukućanin živeći u zadruzi nije vlastan o svom dielu od zadružnoga imutka naredjivati oporukom ili nasljednim ugovorom.

Pojedinim ukućanom nije prosto uzeti kojo diete pod svoje, a na svoj diel od zadružnog imutka.

§. 23. Kad koji ukućanin umre, njegova prava i dužnosti prelaze skupno na ostale kućane. Budući da tu neima prave nasljedbe, to dakle neima niti ostavštinske razprave.

§. 24. Samo klica zadruge, to jest njezin posljednji mužki ili ženski član zadruge može komu oporukom ostaviti savkoliki zadružni imutak.

Ako neima oporuke, imutak ovaj zapada rodjake od klice i to po zakonskej nasljedbi, kao što odredjuje gradjanski zakonik.

IV. Zamirivanje zadružnih razprah i kažnjenje.

Gradjansko-pravne razpre.

§. 25. Sve gradjansko-pravne pritužbe i razpre, koje su se zametnule u zadruzi, ako se radi za stvar, koja nevriedi više od 25 for., treba prijaviti ustmeno obćini, te će ih riešiti obćinski ured, to jest glavar sa dvojicom starješinah; a tko nije zadovoljan š njihovom odlukom, može se uteći kotarskomu sudu.

§. 26. Ako kotarski sud sasvim potvrdi obćinsku presudu, to se proti njoj nemože više prizvati viši sud.

Ako pako kotarski sud drugčije presudi, može se uteći postupno namjestničtvu ili banskomu stolu, prema tomu, kakov je predmet.

§. 27. U parnicah gradjanko-pravnih, poleglih od zadruge, kojih predmet vriedi više od 25 for., obćinski ured je samo miritelj, te će nastojati, da parce nogodi i naravna.

Proti nagodi ovakvoj nemože se prizvati viša oblast ili viši sud.

Ako parci neće da se nagode, neka se o tom napiše zapisnik, a parci neka se odpute na redovitoga sudca, predavši im izpis onoga zapisnika.

§. 28. Kad se godjer što razpravlja pred obćinskim uredom, uviek neka se strankam naloži, da glavom dodju pred obćinski ured.

Kažnjenje ukućanah.

§. 29. Neposlušne i uporne ukućane neka kuće-gospodar, ako su punodobni, ponajprije opomene i ukori, a maloljetne može pokarati i kazniti. Ako to nehasni, pak i svaki važni slučaj neka prijavi obćinskomu glavaru, i ovaj će se svojski postarati, da se u poslovih kućne karnosti odmah postupa.

§. 30. Ako ukućani obćinskomu glavaru prijave, ili ako ovaj sam, oli pako obćinski starješina zamieti, da je koj kuće-gospodar lienština, raspikuća, pijanica, ili da neće da položi dovoljna računa zadruzi, i u obće da neizvršuje dužnostih propisanih mu ovim zakonom, neka ga najprije opomene, onda neka ga dva puta pokara, pak ako sve ovo nebude hasnilo, neka ga skine s kuće-gospodarstva, a prema okolnostim neka ga i primjereno pokazni. Kad je sila, može se kuće-gospodar ukloniti od svoga zvanja i odmah, negledeć na to, da li je već bio dva puta kažnjen.

Ako to, neka ukućani izaberu odmah drugoga kuće-gospodara.

Otajne diobe.

§. 31. Otajna dioba selišta i osebno težanje i uživanje zadružnog imutka neka se odmah dokine, i neka se sbog nje oštro pokazne i kuće-gospodar i dotični ukućani.

Izbivajući iz kuće bez dopuštenja.

§. 32. Ukućani, kojih neima u kući, a nisu za to dobili dopuštenja (§. 18), neimaju prava na diel od dohodka zadružne imovine, nit se mogu ikako pritužiti sbog toga, što je kuća naredila za njihova nedozvoljena izbivanja.

Ukućane, izbivajuće iz kuće bez dopuštenja, može obćinski ured, na zahtjevanje svih ostalih ukućanah, lišiti svakoga prava na zadružni imutak, pokle budu na molbu kuće-

gospodarà od kotarskog ureda pozvani, neposredno preko poglavarstva njihova prebivališta, ili posredno javnim razglasom (ediktom), da se kući povrate, pak opet nedodju kući za deset godinah, nit prijave poglavarstvu, obćini ili zadruzi uzrok svoga izbivanja.

Ovakva odsuda neka se dotičniku dostavi kako valja; ako se pako nezna za njegovo prebivalište, neka se razglasi javnim razglasom tri puta u uredovnih novinah, i neka se taj razglas pribije i na obćinsku uredovnicu.

U oba slučaja neka mu se podieli podulji rok za podnos utoka (rekursa).

Kako može obćinski ured kazniti zadrugu.

§. 33. Obćinski ured može evo ovako kazniti zadružne krivce, kad prestupe ovaj zakon: a) globom od jednoga do deset stotinjakah austr. vr.; b) zatvorom u obćinskoj kući na 6 satih sve do osam danah.

Kad se ove kazni udaraju, neka se gleda na stupanj krivnje, na otegoćujuće ili ublažujuće okolnosti, a u pogledu načina, kako da se kazni (da-li globom ili zatvorom), na porodicu, osobiti imutak, zaslužbu i obrazovanost krivca.

Zatvorenika neka hrani kuća o njegovu trošku, al neka poglavarstvo ustanovi dnevnicu.

Globe se plaćaju pjeneznici obćinske ubožnice.

§. 34. Ako se kada obćinskomu uredu svidi, da nije dovoljna kazan, što ju može udariti na ukućanina, ili ako se pojedini ukućani, bivši kažnjeni radi lienosti, nepokornosti, što su činili nemir u kući, ili radi drugih prestupakah, nisu popravili, te bi ih valjalo na tielu kazniti, neka podnose čas prije razpravne spise županijskomu sudcu, da ovaj odredi i odmjeri tjelesnu kazan.

§ 35. Obćinski ured osieca u parnicah spadajućih u njegovo područje i naknadu, što ju možebit ima kuće-gospodar ili koji kućanin dati zadruzi ili pojedinim ukućanom.

Postupanje obćinskog ureda.

§. 36. Obćinski ured nedobiva za svoje uredovanje po ovom zakonu nikakve pristojbe niti iz obćinske pjeneznice, niti od stranakah, samo mu se prilika plaća, kad se kamo voziti mora.

Trošak za priliku neka predplati obćinska pjenezica, i pokle se kako valja trošak ovaj odmjeri, naknadit će ga krivac.

§. 37. Razprave obćinskog ureda vode se ustmeno, a zapisuje ih u kratko (summarno) obćinski bilježnik, i to u kaznenih poslovih po kaznenih kazalih (Strafregister) propisanih političkim oblastim popečiteljskom naredbom od 5. ožujka 1858. (drž. zak. l. br. 34), a u gradjanskih parnicah osobitim zapisnikom, koji se ima svake obične godine iznova započeti i sadržavati: a) tekući broj razpre: b) imena i kućni broj stranakah; c) predmet razpre; d) prigovore protivnika; e) očitovanje svjedokah; f) odluku ili nagodu; g) oglašenje ove odluke ili nagode i prijavu utoka, napokon h) glavne momente ovrhe, sve u kratko i jedro *).

§. 38. U razpri, u kojoj obćinski ured može odluku izreći samo prema zakletvi, što bi ju imali položiti parci, ili svjedoci, neka se podnesu parbeni spisi kotarskomu sudu, te će ovaj presuditi, ima li se tko zakleti ili ne. Ako dopita zakletvu, to će dotičnika i zakleti i onda spise natrag odpremiti obćinskomu uredu, da izreče odluku.

---

*) Jošte je shodnije postupanje prepisano za obćinske sudove izašlo pod 130. br. drž. zak. I. od god. 1860., pokle je bila ova osnova dovršena.

§. 39. Občinski uredi imat će sve po ovom zakonu učinjene naredbe i odluke podjedno i izvršiti svimi silovitimi sredstvi, koja mu pripadaju, po imenu i političkom ovrhom na pokretnine. U tom neka bude pravilo, da se imaju sve odštete i parbeni troškovi, počinjeni postupkom u ovom zakonu prepisanim, nadomjestiti osobinom krivca (§. 20), ili ako neima osobine, dielom zadružnoga dohodka, što bi ga imao zapasti na svrhi godine.

V. Dielba zadruge.

Tko je vlastan tražiti dielbu?

§. 40. Svaki punoljetni, po §. 2. i 3. ovoga zakona zadruzi spadajući ukućanin, kojemu pripada diel zadružnoga imutka, kao zastupniku jedne loze (Repraesentant eines Stammes), vlastan je tražiti dielbu i zahtievati, da mu se njegov diel dade in natura, ako ga zapada barem $^1/_4$ selišta, inače pako može svoj diel tražiti samo in acquivalenti (§. 43).

Nu četvrt selišta je samo onda zakonit minimum, izpod kojega se zadružne zemlje nesmiju in natura dieliti, ako onoj četvrti patri barem osam doljno-austrianskih jutarah (ralih) oranicah i sjenokošah. Muž i žena mu mogu se samo kao jedna loza smatrati, nemože dakle svaki napose dielbu tražiti. Udovica bez djece, koja je postala ukućanka udavši se u kuću, vlastna je tražiti samo da joj se osjegura dohrana do smrti iz diela njezinoga pokojnika muža, ili da joj se ovaj diel preda za uživanje.

Štitnici i skrbnici mogu za svoje štićenike i skerbljenike tražiti dielbu samo iz razlogah vrlo važnih, naime kad s uprave zadružnog imutka opasnost prieti njihovu pravu, pak i onda treba da im to dozvoli nadsirotinska oblast.

Dielba na loze ili glave.

§. 41. Diel svakoga kućanina od zadružnog imutka ustanoviti će se evo ovako:

A. Nepokretninam se broji osim zemlje i kuća, gospodarske sgrade i što je u njih utvrdjeno, zatim vozna stoka upotrebljavana kod gospodarenja, i ratila. Ove nepokretnine se diele:

1. medju sve ukućane, koji su vlastni diel tražiti (§. 40.), a lozu vuku od istoga pradjeda. Svaku lozu (rotu, rozgvu, svrž) ide jednak diel.

Diel, što zapane jednu lozu, podiele njezini odvjetci na jednake dielove medju se, i to opet po lozah naprama zajedničkomu praotcu.

2. Ukućanom, koji su se priženili, ili koji su napose primljeni u kuću (aggregatio), a vlastni su diel tražiti (§. 2. i 3.), dat će se diel prema pogodbi s njimi učinjenoj (aggregationales).

3. Ako pako neima pisma o toj pogodbi, ili ako u njem nije naznačen diel, ili napokon ako se medju rodjaci nemože sasvim dokazati, kako je jedan drugomu rod: onda neka valja načelo, da ima svaki ukućanin (§. 2. i 3.) jednak diel dobiti, i prema tomu neka se svakoj lozi (§. 40.) preda onoliko dielovah, koliko ima glavah vlastnih diel tražiti.

B. Od pokretninah (izim onih stvarih, koje su pod A kao pripadak nepokretninah navedene) neka dobije jednak diel svaki ukućanin (§. 2. i 3.) s tom razlikom, da dvoje djece izpod 12 godinah samo jedan diel zapane.

Ovako odmjereni dielovi neka se dotičnim lozam in concreto predadu.

Postupanje kod dielbe. Dielbeni list.

§. 42. Molba dielbe neka se predade kotarskomu sudu ustmeno ili pismeno zajedno s rodovnikom (Stammbaum) i izvadkom zemljišnika. Kotarski sudac dozvat će ob-

ćinskoga glavara i saslušat će stranke: a) da se pronadju ukućani dotične zadruge (§§. 2. i 3.), u čem se ima osobito gledati, da li koj ukućanin neslaži u vojsci, ili da li drugčije neizbiva iz kuće; b) da se odrede dielbeni obranici. Ako se svi ukućani slože, neka bude samo jedan obranik, inače pako neka budu dva, jednoga će obrati oni, koji traže dielbu, a drugoga ostali ukućani, kojih diel ide, i to relativnom većinom glasovah. Oba ova obranika izabrat će si prvaka. Kad se obranici nemogu složiti, imenuje kotarski sud prvaka.

Ako stranke neće da odaberu obranike, zastupat će ove občinski glavar sa dvojicom starješinah, koje će kotarski sud imenovati.

§. 43. Tražena dielba (§. 40) može se ovršiti: a) oddielbom diela od zadružnog imutka in natura, ili b) izplatom vriednosti diela u gotovom novcu, pod uvjeti, koji će se malo niže navesti.

§. 44. Ako se ukućani, vlastni dieliti se na loze, medju sobom ili pred obranici dobrovoljno nagode, da će namiriti ukućane dielbu tražeće, bez dielbe nepokretninah, neka se o tom dielbeni list napiše i kotarskomu sudu za potvrdu podnese (§. 54.).

§. 45. Ako se onako nepogode, neka obranici ponajprije dadu popisati i procieniti sav pokretni i nepokretni imutak zadruge, skupa s istinom (aktiva) i dugovi zadruge, pa za taj posao neka dozovu dva gospodarska vještaka i, ako uztreba, i mjernika. Kod popisivanja i procjenjivanja nepokretninah neka se posluže urbarskimi spisi, izvadkom zemljišnika i drugimi ovakvimi pismi, ako ih ima.

§. 46. Ako ima zadruga i ukniženih dugovah, neka se i dotični vjerovnici obavieste o dielbi i neka se saslušaju o tom, kako žele da im se dug u napredak osjegura ili plati.

Ako se u tom nesloži vjerovnici s dužnici, ostat će stečena hipotekarna prava i u buduće na cielom selištu, no tim se neće zaprečiti dielba ukućanah.

§. 47. Po popisu i procjeni neka ugovore oni, koji su vlastni diel tražiti, dielbenu osnovu, uvaživ zakon o komadanju zemlje i odrediv podjedno način, kako će se zadružni dugovi platiti, a porez i daće razgoditi. Ako ovakva nagoda nepodje za rukom, neka ovu dielbenu osnovu naprave obranici, a u tom neka gledaju, da bude svaki diel prema potrebam gospodarstva skružen (arrondiran), i ú koliko se namjerava dieliti zemlja, neka osnovu predlože kotarskomu sudu. Ovaj će to prema zakonu o komadanju zemlje razpraviti i županijskoj oblasti podnieti, neka rieši, može li se selište razdieliti.

Dražba zadružnog imutka.

§ 48. Ako se dielba selišta in natura uzkrati pravomoćnom presudom u obće ili dielbenom osnovom, pak ako se dielbenici nemogu pogoditi, kako da se podiele, a da se selište nerazciepa: neka obranici saslušaju ukućane, što vole, da se nepokretnine (§. 41 sl. A) prodaju dražbom, na kojoj će moći kupovati samo dielbenici, ili dražbom javnom.

Kakva dražba da se odredi, to će odlučiti absolutna većina dielbenikah; al se tu neće brojiti većina na glave, nego na dielove im pripadajuće

§. 49. Kakvagodier se dražba uglavila, uviek treba da ju ovrši kotarski sud po procjenbenom zapisniku (§. 45). Ako bude dražba javna, neka kotarski sud postupa po gradjanskom postupniku.

§. 50. Ako se dielbenici medju sobom nepogode, neka obranici podiele medju njih po §-u 41. ono, što se dobije za prodato selište.

§. 51. Ako većina dielbenikah (§. 48.) nepristane na nikakvu dražbu, neka onomu, koj se želi oddieliti, a neće voljeti ostati u zadruzi, ova izplati po procjeni njegov diel, što će mu ga osjeći obranici po §-u 41.

Načela, po kojih se imaju dieliti in natura zadružne pokretnine i nepokretnine.

§. 52. Ako se dopusti dielba nepokretninah in natura po dielbenoj osnovi, neka obranici konačno ustanove diel svakoga kućanina po dielbenoj osnovi, i neka pozovu dielbenike, da se pogode dobrovoljno, koj diel će svaki od njih preuzeti.

Ako ovakova nagoda nepodje za rukom, odlučit će ždrieb svačiji diel; najprije će izvući ždrieb kuće-gospodar, a za njim ostali kućani, počevši od najstarijega sve do najmladjega.

§. 53. Pokretnine neka dielbenici svakako po svojoj volji podiele, i samo kad bi većina njih zahtievala javnu dražbu, neka ih kotarski sud prema procjeni (§. 45.) i po propisih o političkoj poreznoj ovršbenoj dražbi na javnoj dražbi prodati dade.

Ono, što se utrži, neka se predade dotičnikom, i to svakomu onoliko, koliko su medju sobom pogodili, ili koliko su im obranici osjekli (§. 41. sl. B.).

§. 54. Kad se dieli koja zadruga po ovom odsjeku, neka se drže ova pvavila: a) dielbenici neka se iztražuju pouzdano, i ako uztreba, primjerenim propitivanjem; b) onim, koji nisu kod kuće, treba odrediti podulji rok, prema udaljenosti njihovoj, da mogu doći na dielbu; a mogu se i po punomoćniku zastupati dati; c) za maloljetnike i skrbljenike neka se dozovu njihovi zakonski zastupnici, a sve od njih dobrovoljno učinjene pogodbe neka se podnesu nadsirotinskoj vlasti potvrde radi; d) za one dielbenike, koji, premda pozvani, niti sami dodju na dielbu, nit pošalju zastupnika, pak i za one, kojim se nezna za prebivalište, neka postavi kotarski sud izmedju pouzdanih i razboritih obćinarah skrbnike ad actum. Ako neima sposobnih rodjakah, neka se ovim skrbnikom predaju i dielovi izbivajućih ukućanah, da njimi primjereno upravljaju, dok se ovi nepovrate, ili dok sami za nje nenarede; e) o svakoj dielbi neka napišu obranici dielbeni list i neka ga predlože kotarskomu sudu; ovaj će dozvati dotičnike, da se osvjedoči o istinitosti dielbenoga lista, pa će ga onda potvrditi; f) dielbeni listovi, koji naredjuju dielbu zemljištah, neka odpreme dotičnoj gruntovničkoj vlasti, da prema njim promieni zemljišnike, pak i uredu, koj drži na vidiku porezovnik zemljarine, da one promjene zabilježi; g) oddieljena dielbom zemljišta neka se, u koliko uztreba, izmjere, i onda neka ih obranici u nazočnosti obćinskoga glavara i medjašah predadu na licu mjesta onim, kojih su zapali; ako neima naravnih medjah, neka ta zemljišta primjerenimi menjici označe; h) ako se što po dielbenom listu ima gotovinom platiti, neka obranici uglave takove obroke i rate, da si dužnici uzmogu uz ovu svoju dužnost i potrebit živež nabaviti i porez platiti; i) dielbene troškove za popis, procjenbu, dnevnice itd. neka kotarski ured likvidira i ustanovi, a dielnibi neka ih podmire, svaki prema svomu dielu; k) novci, koji se imaju platiti uslied dielbe, da se iztjeruju političkom ovrhom; l) tko nije zadovoljan s odlukom obranikah, može se uteći županijskoj oblasti i kasnije namjestničtvu. A za to netreba pismena utoka, već je dosta ako se ustmeno prijavi.

VI. Razlaz zadruge.

§ 55. Pojedini ukućani ostavljaju se zadruge: a) kad se je mučke ili naročito odreku; b) kad se izplate; c) zakonitom dielbom (§§. 40—54).

Odredkom.

§. 56. Ako koji kućanin, izza kako ovaj zakon uzvalja, izostane iz kuće punih deset godinah neprekidno, a nije se za to pogodio sa zadrugom, nit se povratio uz rok odredjeni mu od dotične vlasti po §-u 18., niti je svoje izbivanje temeljito opravdao: uzimlje se, da se je mučke odrekao zadruge. Njegovoj se kući ostavlja na volju, hoće li

ga opet primiti za kućanina (§. 32.). Kod vojnikah valja računati ovih deset godinah od onoga vremena, kada svoju službu dovrše.

Nu prosto je svakomu kućaninu odreći se svojih pravah i dužnostih na zadrugu naročitim očitovanjem, kojo će se imati predati obćinskomu uredu.

Izplatom.

§. 57. Pojedini kućani, po imenu i ženske glave, koje će se drugamo udati, mogu se u pogledu svoga diela od zadružnog imutka nagodit s kućom za odsječnu izplatu (§. 44.), nu na tu treba da pristane absolutna većina svih nazočnih i izbivajućih punoljetnih kućanah (§. 15.). Za ovakov slučaj treba da dotična ženska glava pred obćinskim uredom očituje, da izstupa iz zadruge.

Druge vrsti razlaza.

§. 58. Zadruga se sasvim razlazi i razpada: a) kad pomru svi kućani (§. 24.); b) prodajom zadružnoga selišta; c) zakonitom dielbom — nu sve ovo samo onda, ako zadružni imutak prelazi na pojedinoga čovjeka, te se upiše u zemljišnik na njegovo ime, kao inokoština (individuelles Eigenthum)

VII. Prelazne ustanove.

§. 59. Ukućanke, koje su se prije ovoga zakona udale i po običaju od zadruge dobile primjeren miraz ili prćiju, tim su izplaćene, nit su vlastne tražiti po ovom zakonu jošte kakvu posebnu izplatu ili dielbu.

§. 60. Punoljetni ukućani, koji su prije 1. travnja 1848. kuću ostavili i od onda se nisu povratili, niti pogodbu kakvu sa zadrugom uglavili, nemogu ništa više zahtjevati od zadružnog imutka, ako su se drugdje okućili, ili ako samostalan obrt tjeraju, a nisu samo gdje u službi.

No i ovi posljednji, ako su prije 1. travnja 1848. kuću ostavili, moraju se uz tri godine danah, poklo se ovaj zakon proglasi, il kući svojoj povratiti, il drugčije svoje pravo na imutak zadruge izkazati, jer će inače ovo njihovo pravo dospjeti.

§. 61. Dugovi, koje je sam kuće-gospodar ili koji ukućanin počinio prije nego što bi ovaj zakon proglašen, mogu se samo onda smatrati kao dug ciele kuće, i kao takov iztjerati ovrhom na zadružni imutak, kad se pravno dokaže, da su oni dugovi potrošeni na zadružne potrebe. Inače jamči za ovakve osobne dugove samo osobina dužnikova (§§. 11., 20. i 39.).

§. 62. Ako ovaj zakon u gdjekojem slučaju nedotječe, treba se držati kod presudjivanja dotične gradjanske pre obćega gradjanskoga zakona, a u kaznenoj pri obćega kaznenoga zakonika, ili pako propisah o postupanju političkih vlastih u prestupcih.

§ 63. Dosadašnji zakoni i naredbe, koje se neslažu s ovimi propisi, neće više po sada valjati.

§. 64. Zadruge i njezini kućani neplaćaju prienosbine, kad im se umnoži zajednički imutak smrti kojega kućanina (§. 23.), kao ni onda, kad se kojemu kućaninu izplati njegov diel po §-u 57, ili kad se zadruga razdieli po §§. 40 i 54.

(Rieš. čl. XXXIII. i CXII.)

Br. 225.

Dvie osnove zakona o komadanju zemaljah i uredjenju zadrugah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji; izradjene po Ogn. Utiešenoviću.

A. Osnova zakona o komadanju zemaljah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1. Da se preko mjere nekomadaju zemlje na način, kojim bi se priečilo uredno i ubarno poljsko gospodarstvo, ima se svakolika ona zemlja, što ju seosko stanovničtvo drži sada kao svojinu, a tako i zemlja, koju drži niže plemstvo (nobiles unius sessionis), osobno baveće se poljodjelstvom, smatrati unapred kao utemeljeno podkućno selište dotičnoga vlastnika.

§. 2. Podkućnice nije u buduće slobodno ni umaljivati ni komadati; ona je, ujedno sa sgradami, namienjenimi za prebivalište i za gospodarstvo, a ujedno i sa pristojstvom, u smislu obć. gradjanskoga zakonika nerazdieljivim od istih sgradah, podkućna imovina obitelji. Ova se imovina nemože ni od volje ni putem ovrhe inako, nego samo kao nerazdieljena prenieti na drugoga posjednika, u protivnom bo slučaju bit će dotični pravni čin bezkriepostan.

§. 3. Samo u slučaju, kada nastane zakonita razvlasta zemljišta, ili kada se radi o diobi zadruge (po propisu zakona o uredbi zadrugah), dopušteno je odciepiti što od zemljišta podkućnoga, i odnosno dopušteno je dieliti podkućnicu, i to ako u posljednjem slučaju, po obavljenoj diobi zemaljah, dodje na svaku stranku obiteljsku po diobi, i uračunav ostalo, što je zemljišta namaknuto, kao podkućnica barem devet jutarah njivah i tri jutra livadah ili djetelinjaka, računajući jutro na 1600 hvatih kvadratnih.

§. 4. Da se pojedini dielovi podkućnice prodadu ili inako kao vlastnina prenesu na drugoga, može to u pojedinih slučajevih i samo onda, ako je obitelj vrlo spala i inako si pomoći neznade, po savjetu odbora obćinskoga dopustiti vlast županijska, nego jedino glede onih česticah zemljištnih, koje su udaljenije i koje nisu u neposrednom savezu sa kućištem, i samo pod uvjetom, ako ono, što zemaljah preostane, bude dovoljno za uzdržavanje obitelji, i ako odtrgnute čestice pribijene budu podkućnici novoga posjednika.

§. 5. U primorju i u gorskih krajevih, gdje su poradi obćenite nestašice zemaljah (radi absolutne neplodovitosti zemljišta s razlogah geologičnih) sadašnji posjedi zemaljski vrlo neznatni, i gdje je poljodjelstvo i onako samo posao više podredjen i uzgredan, može se, kada se zakonito dieli koja zadruga, dopustiti diono odciepljivanje od podkućnice i onda, kada na svaku stranku obiteljsku, koja se je oddielila, dodje kao podkućnica barem šest jutarah zemlje, prikladne za obradjivanje.

U ovih zemaljskih krajevih valja to isto i onda, kada se pojedine zemaljske čestice prodaju ili inako kao vlastnina prenose na drugoga u smislu §. 4.

§. 6. Od podkućnice izuzeti su samo oni maleni posjedi zemaljski, što ih pojedini članovi obiteljski živući u zadruzi, drže kao izvankućnu svoju osobinu.

§. 7. Ako zemaljski posjednici, pomenuti gori u §. 1., neimaju već sada svoje podkućnice onolike, kolika bi po ustanovljenoj najmanjoj kolicini imala biti, tad će se i ona zemlja, koju u buduće steku, kao i zemlja novih naselacah, i u obće svojina zemljištna, stečena u svrhu, da se utemelji novo seljačko kućanstvo i gospodarstvo, smatrati svakolika — negledajuć ni kako je namaknuta ni šta je odprije bila — kao podkućnica do pomenute najmanje kolicine.

§. 8. Sva ostala zemlja, koju rečeni zemaljski gospodari u buduće steku kao svojinu povrh podkućnice svoje, bit će suvišpolje, s kojim svaki gospodar slobodno razpolagati može po mjeri obćenitih zakonskih propisah.

§. 9. Gdje neima njivah i livadah, ili gdje se u buduće stanovit koj način obradjivanja podkućnice promieni na drugi: mogu se i druge zemlje uračunati u kolicinu podkućnih njivah i livadah; nego tú se samo livade i vinogradi smatraju kao uzporedjeni njivam, a ostale zemlje računaju se po dva jutra za jedno jutro njive ili livade.

§. 10. Zamienjivanje zemaljah, spadajućih k podkućnici, za druga suvišpolja iste površine, koja su kašnje stečena, i koja leže sgodnije a i bliže do podkućnice, može, pošto obćina potvrdi probitačnost te zamjene, dozvoliti politička vlast prve molbe, točno prosudivši najprije okolnosti svekolike.

§. 11. Zemljišta nova, koja po komasaciji i segregaciji zemaljah budu unapredak stečena, zamienjivat će po svojstvu svojem zemlje, odprije posjedovane.

§. 12. Zemlje podkućne ostaju, kao što jesu, nerazdieljive i onda, ako iste predju u buduće na posjednike druge, niti će pri tom prouzročivati ikakove promjene ni način prenosa a ni svojstvo novoga posjednika.

§. 13. Nasljedje, što se tiče goripomenutih podkućnicah, visi glede djeljivosti od ustanovah ovoga zakona, a glede stanovničtva, živućega u savezu zadružnom, povrh toga i od propisa o uredbi zadrugah. Gdje propisi ovi nedotiču, imadu valjati ustanove obćega gradjanskoga zakonika.

§. 14. U buduće neće moć nitko, koj se kao seljak nebavi sám poljodjeljstvom, podjedno posjedovati više nego jedno, koje je steko, seljačko selište po odmjeri od 34 jutra zemaljah za različite vrste težitbene. Ako koga po baštini dopadu takova selišta, ili ako tko po ovrhi iliti exekuciji gradjansko-pravne osude na račun potjeranoga duga dodje do takovih selištah, bit će baštinik a odnosno vjerovnik držan, selište, kojega po ovom posjedovati nesmije, za dvie godine danah prodati takovim, koji su sposobni za posjed.

§. 15. Svekolike izprave o prenosu zemljišta imadu se ponajprije potvrde radi podnieti vlasti političkoj prve molbe. Potvrda ova neće se dati, ako se dotični pravni posao neslaže s ovim zakonom ili sa zakonom o uredbi razmjerjah zadružnih.

Po izhodjenoj potvrdi od strane vlasti političke može se stopram u gruntovnicu upisati pravna izprava, staviv podjedno podkućnicu u očevidnost.

§. 16. Dosadanje zakonite ustanove, koje se nesudaraju s ovim propisom, lišavaju se ovim krieposti svoje, imenito ustanova članka IV. i V. od godine 1832 — 36 i čl. VIII. od godine 1840.

§. 17. Nego ako sadanji zemaljski posjed plemstva onoga, koje se neračuna k plemstvu seljačkomu, bud' diobami nasljednime bud' inimi prenosi imovine spadu do najmanje kolicine, gori ustanovljene: tad će i glede komadanja posjeda takova nastati u pojedinih slučajevih kriepost ovoga zakona.

B. Osnova zakonska, o tom, kako bi valjalo urediti zadruge i nasljedstvo kod seoskoga stanovničtva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1. Pod zadrugom razumieva se onaj kod puka našega uobičajeni savez obiteljski, u kojem više porodicah ili više kućanah, kao ravnopravni članovi kućnoga bi reć družtva gospodarskoga, u zajednici dobarah obiteljskih radi složnimi silami, podupirući se zamjenito i množeći i povišujući tako zaslužbu svoju.

§. 2. Ove zadruge stavljaju se pod zaštitu zakonah. Zadruge i članovi zadrugah imadu bit dionici u svih državljanskih pravnih blagodatih i svih dužnostih; niti imade u tom obziru inih stegah ili iznimakah, nego što ih izriekom naznačuje zakon ovi.

§. 3. Zadruga nemože nikada bit razlogom, da bi se na nju samo zato, što je zadruga, udarali (na pr. pri porezivanju, novačenju itd.) ikoji veći ili manji javni tereti bud' stvarni bud' osobni, nego što po postojećih propisih biva u obće kod državljanah, živućih izvan ovakove zadruge.

§. 4. U zadrugu spadaju sve one mužke i ženske glave, koje se po dosadanjem faktičnom stanju stvarih od starine smatraju i popisuju kao ovlaštjeni članovi njezini, ili koje su na temelju posebnih ugovorah, zatim priženitbom primljene u savez zadružni.

§. 5. Zakoniti samo potomci takovih osobah, spadajućih u zadrugu, imadu se smatrati kao ovlaštjeni članovi iste.

§. 6. Novi članovi zadružni moći će se u buduće u zadrugu primati mučeć samo priženitbom ženskoga spola, inače pako jedino na temelju pravno-valjane prijemnice, koja treba da bude sklopljena pred uredom obćinskim, i s obzirom na odredbe zakona obćinskoga i propis o prinadležnosti, potvrdjena po najnižjoj vlasti političkoj.

Pojedini kućani nemogu posinovljivati tudje djece na onaj diel, koj ih ide od imovine zadružne.

§. 7. Nijedan član nemože se samovoljno uztezati svojim dužnostim prema zadrugi; nego nemože nijedan član ni lišiti se pravah, koja ga idu, do samo u slučajevih, u zakonu (§§. 33—36) navedenih.

§. 8. Naprema upravi državnoj i tretjim osobam zastupa zadrugu najstarja, u tjelesnom i duševnom obziru za to prikladna, i državljanska prava uživajuća mužka glava kao domaćin, ili, gdje mužkaracah već neima, najstarja za to prikladna žena; a napokon, gdje u obitelji neima nikakovih za to sposobnih punoljetnih članovah, zastupa zadrugu tutor ili skrbnik dotični.

§. 9. Pokraj domaćina ima u pravilu žena njegova, ili druga koja žena, prikladna za to, biti domaćica, i kao takova upravljati kućanstvo unutarnje.

§. 10. Ako se proti sposobnosti domaćinovoj pojavi temeljitih prigovorah, ili ako postavljeni jurve domaćin s važnih razlogah odreče se te službe, mogu kućani, imajući pravo odvjeta (§. 11.), izabirati domaćina nova. Izabranoga na ovi način domaćina valja prijaviti starješinstvu obćinskomu, za da se potvrdi i da se zabilježi u upisnicih poreznih; u protivnom bo slučaju neće izbor imat krieposti.

§. 11. Glava iliti domaćin zadruge nemože poduzimati ništa važnijega glede zadruge, imenito nemože sklapati pravno-valjanih obvezah ni odredjivati s imovinom zadružnom, ako na dotični takov čin neprivoli većina kućanah obojega spola, navršivših ili prevalivših dvadesetu godinu života. Ova privola glede odredjivanja s imovinom nepokretnom ima se dotičnoj, kao što valja sastavljenj pravnoj izpravi priklopiti kao po starješinstvu obćine potvrdjeno očitovanje svihkolikih, pravo odvjeta imajućih kućanah, medju koje valja računati i tutore i skrbnike pojedinih članovah zadružnih, a tako i one, koji su s dozvolom zadruge za njeko vrieme odsutni, — u protivnom bo slučaju bit će pravna izpravna bez krieposti.

§. 12. Domaćin zadruge treba nesamo da i od svoje strane sdušno i pomno udioničtvuje u radu i u svem, što smjera na promicanje koristi zajedničke, nego i vlastan je a i držan, paziti i nastojati, da pobožnost, zapt i red vlada medju kućani njegovimi; imajući pred očima snagu i sposobnost svakoga pojedinoga, odredjivati im, što će koj raditi, i nadzirati poslovanje njihovo.

§. 13. Oko bolestnih i nemoćnih valja nastojati što najljubeznije, i za to ima domaćin pod strogu odgovornost skrbiti, da se kao što treba, dvore i pригledaju, i da im se daje pomoć liečnička.

§. 14. Svikolici članovi zadružni dužni su jednako — jedan kao i drugi — što najpomnivije promicati korist zajedničku. Imadu oni domaćinu biti poslušni, nego i vlastni su proti nepravici od njegove strane potužit se pri starješinstvu obćinskom, a ako okolnosti budu takove, i pri samoj vlasti političkoj.

§. 15. Kućane neposlušne ima domaćin opomenuti, maloljetne, na koliko dopušta zapt kućni, kazniti, a slučajeve važnije daljega postupka radi prijaviti starješinstvu obćine (§§. 43.—48.).

§. 16. Ako zajednički poslovi poljski i kućni dopuštaju, može domaćin kućane svoje slati kadikad i drugamo, da rade i da što privriede na korist zadruge; nego može i dopustiti, da pojedini članovi idu drugamo tražiti djela i za svoju posebnu korist.

§ 17. Ako nasuprot kućanin koj otidje bez dopuštenja domaćinova tražiti djela za svoju samo korist, past će sve, što zasluži, u zajedničku pjeneznicu zadružnu.

§. 18. Nije kućanin nijedan vlastan jednostrano zaduživati se na imovinu zadružnu tobož na račun svojega diela, niti inako, bud' kako mu drago, obtjeretjivati istu imovinu; i svaki će za takove dugove jamčiti samo svojim vlastitim, posebnim imetkom, ako ga ima.

§. 19. Svikoliki članovi zadruge bez razlike spola i srodstva imadu pravo, primjereno uživati prihode imetka zadružnoga, ako dužnostim naprema zadrugi u obziru radnje zadovoljivaju, u koliko ih u tom nepriеći doba, bolest ili povladjena odsutnost.

§. 20. O svihkolikih prihodih i razhodih, što ih ima kuća, držan je domaćin pod kontrolom, a ako je potrebno, i pod posebnim ključem kućanah voditi račun što najtočniji. Iz pjeneznice kućne imadu se namirivati ponajprije obćinske daće, zatim troškovi za život i za ine potreboće zadruge svekolike; — ovamo se računaju i troškovi školski za djecu, koja su dužna polaziti pučku učionicu.

§. 21. Sve što od prirodninah i inih dohodakah preteče, pošto jur namireni budu obćeniti troškovi kućni, i što po zajedničkom zaključku nebude obratjeno na to, da se pomnoža imovina zadružna: imade se s v a k e g o d i n e p o d j e s e n razdieliti medju poslujuće zadrugare, nego pri diobi toj valja po pravičnoj mjeri svakako imati više obzira na one porodice u kući, koje imadu djece ili koje su obteretjene osobami, za rad nesposobnimi.

Ako bud' domaćin bud' pojedini koj kućanin za svoje sebične svrhe samovoljno prisvoji sebi imovinu zadružnu ili prihode od iste, ima se to kazniti kao kradja.

§. 22. Prigodom, kad se u godini dieli ono, što je od prihodah preteklo, ima se ujedno i onaj diel, koj pada na momka, iz dotične kuće služećega u vojsci, izlučiti i namieniti ili njemu samomu ili porodici mu; — isto tako prigodom, kad se momak uzima u vojnike, ima obćina na zahtjevanje njegovo popisati imovinu zadružnu i bdjeti nada tim, da se za izbivanja njegova imetak nerazsiplje, kao i da ga pri svih važnih odredbah s n e p o k r e t n o m imovinom zadružnom prigodom odvjetovanja zamjenjuje nadležni viećnik obćinski, inače bo bit će čin bezkriepostan.

§. 23. Zadruga kao takova neograničeno teći i namicati može dobarah pokretnih i nepokretnih; a i razpolaže zadruga njimi po zakonitih svojih glasovateljih (§. 11.), bez ikakove stege, do jedino one, koja je naznačena u zakonu ovom i u propisih obćenitih,

§. 24. Svakolika pokretna i nepokretna imovina zadružna ujedno s pravi uživanja itd. ima se, dokle god traje savez zadružni, smatrati kao ukupna svojina svihko–

likih zadrugarah spola mužkoga i ženskoga, i imovina nepokretna ima se uknjižiti na ime zadruge, pak radi toga i gledo obćinskih teretah računati svagda kao jedno skupno dobro realno.

§. 25. Pojedini kućani takovih zadrugah mogu istina namicati sebi imovine pokretne, pače i nepokretne, pak i razpolagati njome po propisih obćenitoga gradjanskoga prava privatnoga; nego upravljanje imovine te treba da udešeno bude tako, da to nebude na ušterb onim dužnostim, što ih dotični posjednik imade naprema zadrugi svojoj; u protivnom bo slučaju bit će posjednik takove imovine posebne držan, i to pod kazan: da će ju inače izgubiti na korist zadruge, prodati ju bezuvjetno za godinu danah, računajući od dana, kojega je od vlasti dobio za to nalog, ako neuzmogne izhoditi, da se zakonito oddieli od zadruge, ili ako nebude volio bezuvjetno izstupiti iz zadruge.

§. 26 Nije potrebno, da svi zadrugari stanuju pod jednim istim krovom i u jednih istih sobah; pače dopušta se svakoj porodici, da, na koliko je možno, posebnih prebivalištah u kući ili u osobitih sgradah na istom kućištu i dvorištu može sebi urediti, držeći se dakako propisah redarstva gradjevnoga.

§. 27. Savez zadružni ukida se: 1) kad koj zadrugar umre; 2) kad koj zadrugar pravno-valjano iz zadruge izstupi; 3) kada se ženska glava udade iz kuće i udomi drugamo; 4) kad koj zadrugar izgubi po zakonu prava zadružna, i 5) kada se obitelj zakonito razdieli.

§ 28. Kad se razvrgne savez zadružni gledo pojedinih zadrugarah, onda prava i dužnosti onih, koji izstupljuju, prelaze u obziru svekolike imovine zadružne u jednakoj mjeri i skupno na ostale zadrugare bez ikoje razlike, niti je radi toga potrebit formalni prenos imetka. Kao prenos imetka neima se smatrati ni zakonita dioba obitelji (§. 37).

§. 29. Ako umro domaćin ili zadrugar koj, neima mjesta nasliedstvu osebnomu, a s toga ni razpravi ostavštinskoj, osim što se tiče osobite izvanzadružne imovine pokojnikove. Samo posliednji potomak takove zadruge, bio spola mužkoga ili ženskoga, može oporučno razpolagati sa svomkolikom imovinom, nego držeći se propisah, sadržanih u zakonu o komadanju zemaljah.

Ako takove naredbe oporučne neima, nastaje tad medju rodjaci posliednjega zadrugara obćenito zakonito nasliedstvo, pri čem držati se valja istoga propisa.

Za uzdržavanje i odhranjivanje sirotah od preminuvših zadrugarah ima navlastito zadruga skrbiti sdušno. Nego valja za takove sirote svagda narediti i tutora.

§. 30. Pojedini punoljetni zadrugari mogu, ako nemisle time uklonit se svojoj dužnosti vojničkoj, izstupiti iz zadruge, i preći u zadrugu drugu, ili tražit sebi drugdje zaslužbu, koja će kadra biti podpuno osigurat i život porodice. U ovom slučaju ima takovi zadrugar izkazat se pismom, da mu je dotična nova zadruga, obćina obećala, da će ga primiti, ili dekretom, da mu je služba podieljena, ili svjedočbom, da je odpušten iz saveza državnoga, nego valja mu pri tom i odreći se svih pravah na nepokretnu imovinu zadružnu. Od imovine pokretne ide takovu zadrugaru primjeren diel, i to po mjeri, naznačenoj u §. 42.

U takovih slučajevih treba da se sastavi pred obćinom uredna izstupnica, koju će potvrditi vlast politička

§ 31. Ni zadrugar pojedini ni zadrugarah više nemogu, nego jedino putem zakonite diobe zadružne (§ 37.) tražiti, da budi u prirodinah budi u novcu jedanput za svagda budu podmireni i odpravljeni kojim dielom iz imovine nepokretne. Što je zadruga pojedinomu zadrugaru, koj iz zadruge izstupljuje, držana dati iz ukupne imovine pokretne (§. 42.), onim dotičnik ima bit zadovoljan.

§. 32. U slučaju, kada se udaje iz kuće ženska glava, ide nevjestu, bez obzira na ono, što zadruga možda dragovoljno odluči, iz imovine zadružne samo primjerena, u zemlji uobičajena oprema. Opremu tu, ako bi radi nje nastale razpre, ima konačno ustanoviti obranički sud obćinski (§. 44).

§. 33. Pojedini zadrugari mogu bez uštrba vlasti otčinske, i na vrieme koje izbivati od kuće budi radi izobražavanja svoga, koje svrhe nije slobodno nikada priečiti, budí radi zasložbe. Nego treba da bude ugovoreno, koliko mogu izbivati i pod kojimi uvjeti, a i kada imadu se opet povratiti

§. 34. Ako u obziru ovom nebude ugovoreno ništa, bit će zadruzi prosto, odrediti dotičnoj osobi dobu godišta, kada će se povratiti. Maloljetni kućani, koji nepovladjeno izbivaju, mogu se, ako je potrebno i putem vlasti pozvati.

§. 35. Proti odredbam, učinjenim, dok su takovi kućani nepovladjeno izbivali, nemogu se isti tužiti, a neimaju oni ni prava, tražiti iz one dobe diela od prihodah imovine zadružne.

§. 36. Ako u buduće punoljetan zadrugar bude preko deset godinah nepovladjeno izbivao od kuće, smatrat će se to, kao da se odriče pravah zadružnih, i bit će ostavljeno jedino razsudu zadruge, da li će ga opet primiti i povratiti u ta prava.

§. 37. U svrhu, da se sastavi i sklopi nova zadruga i da se osnuje i utemelji nova podkućnica, može se na zahtievanje stranakah dopustiti, da se jaka, mnogobrojna zadruga razdieli i glede osoblja i glede imovine, ako t. j. zadovoljeno bude uvjetom sliedećim, imenito: ako se a) većina osobah, pravo odvjeta imajućih (§. 11.), odluči na diobu, i ako se medju sobom pogodi i porazumije o dielu, što koga ide od zemlje i ostaloga imetka, od dugovah aktivnih i passivnih; b) ako po diobi dodje na svaku stranku od podkućnice i od pristojstva joj ona najmanja kolicina, koja je ustanovljena u zakonu o komadanju zemaljah, ili barem ako ono, što na svaku stranku dodje, bude inom stečevinom dotjerano do kolicine pomenute, i ako novi ovaj skup zemaljah bude proglašen kao podkućnica i to kao nerazdieljiva; c) ako obćina seoska potvrdi, da je dioba potrebita i koristna, zatim ako potvrdi i to, da se netreba bojati, da će po diobi obitelj osiromašiti; d) ako se zadruga obveže, da će za porodicu, koja iz zadruge izlazi, po postojećih propisih gradjevnih sagraditi valjanu, ako je moguće zidanu i criepom pokrivenu kuću, nego svakako s boltanom kuhinjom i zidanim dimnjakom, a k tomu i dobru, valjanu štalu.

§. 38. Ako postoje uvjeti ovi, i ako u diobenoj izpravi sačinjenoj pred uredom obćinskim, budu isti ustanovljeni točno i obvezatno, te po političkoj vlasti prosudjeni i obnadjeni, da su u redu, tad ista vlast ima na rečenoj izpravi podieliti dozvolu diobenu s tim dodatkom, da će dioba stupiti u kriepost onda stopram, kada zadovoljeno bude uvjetom, sadržanim u §. 37.—d

§. 39. Pošto nova kuća ujedno sa štalom bude na način goripomenuti i na mjestu, po vlasti odobrenom, dovršena u smislu propisah gradjevnih, imat će se, iza kako imovina zadružna bude uz posredovanje suda obćinskoga u smislu niženavedenoga §. 42. u istinu obavljena, na podnešenu prošnju putem administrativnim narediti gruntovnička uknjižba izprave diobene, i na istoj izpravi potvrditi, da je to doista ovršeno; zatim ima se promjena, koja time nastaje u zemljištu i u porezivanju, a tako i nova zadruga zabilježiti sa posebnim svojim kućnim brojem, — i onda stopram bit će dioba pravomoćna.

§. 40. Da bi se zadruge dielile in natura izmedju roditeljah i djece, zatim unučadi, ili izmedju ženitbenih drugovah — muža i žene — nije podnipošto dopušteno.

§. 41. Potajne diobe zemaljah, učinjene u namjeri, da se time obadje dioba zakonita, zatim razlučeno obradjivanje i uživanje bezkriepostne su same po sebi, i dotični

sud kazneni (ured kotarski) ima glave od porodicah, koje su se tako podielile, radi ovakovih prekršajah putem političkim kazniti zatvorom od osam danah do četiri tjedna; čin diobeni ima se posve smatrati, kao da ga ni neima, i radi zamjenitih tražbinah, iz postupka takova izvirućih, nemože se nikada povesti tužba pred vlastmi.

§. 42. Ako su se zadrugari, koji se žele dieliti, u obće složili i porazumjeli o načinu diobe, nego nemogu se u pojedinih slučajevih s dobra pogoditi: imat će tad u tom poslu obranički sud, pomenut u §. 44., postupati tako, da će najprije, kao što treba, procieniti svukoliku imovinu zadružnu, i zatim proračunati toliko jednakih dielovah, koliko ima u zadrugi glavah, navršivših 20. godinu života, pri čem na dvie ženske glave od te dobe dolazi samo po jedan čitav diel. Dielovi onih, koji će ostati zajedno, ostavit će se u skupu, i na ovi način unutar granicah najmanje one količine, koja je ustanovljena u zakonu o komadanju zemaljah, satvarat će se nova gospodarstva zadružna.

§. 43. Sve molbe, parnice i tegobe, izviruće iz saveza zadružnoga, a tako i razprave diobene imadu stranke svagda glavom i ustmeno same i jedino onda, kada su doista fisično obustavljene, po najbližjih svojih rodjacih ili po inih osobah podnosit i predlagati ponajprije starješinstvu obćinskomu, koje će ih, pridruživ sebi dva odbornika obćinska, razpravljati kao sud pomiriteljni; pri čem valja pokušati sva moguća, da se razpra na miru poravna, a u parnicah gradjanskih da za rukom podje nagoda.

U poslovih zadružnih, kamo spadaju i diobe, nemogu stranakah zastupati posebni odvjetnici iliti advokati.

§. 44. Goripomenuti sud pomiriteljni, koj je pojedno i sud obranički, odlučuje u svojem vlastitom području i to tako, da proti odlukam njegovim neima mjesta prizivu, u slučajevih, navedenih u §§. 32. i 42. zakona ovoga; nego može pri tom svaka stranka odabrati u sud obranički po jednoga člana iz odbora obćinskoga; napokon odlučuje isti sud kao obćinski sud kazneni u svih karnostnih (disciplinarnih) stvarih proti kućanom i domaćinu iz saveza zadružnoga, nego držeći se propisah o nadležnosti kr. vlastih u slučajevih važnijih, i preslušav najprije svjedoke, pozvane iz kuće i iz susjedstva stranakah.

§. 45 Samo ono, što je glavno pri takovih razpravah, ima se u osobitu napisniku, koj se o razprah zadružnih vodi pri svakom starješinstvu obćinskom, u kratko i točno bilježiti po sliedećih rubrikah, imenito:

a) Tekući broj slučajevah za svake godine obične; b) ime, kućni broj i prebivalište stranke, koja podnosi prošnju, tužbu itd.; c) predmet prošnje, tužbe itd.; d) prigovor protivne stranke; e) kazivanje svjedokah; f) odluka ili nagoda; g) na koliko je odluka izvršena?

Nagode, koje su se u slučajevih gradjansko-pravnih pokušale nego nisu pošle za rukom, imadu se odpraviti na parbu, i da je to učinjeno, ima se zabilježiti pod f). Da su stranke pristale na nagodu, imadu one podpisati to u istoj rubriki; a napisnik podpisat će na dočetku svake sjednice, dodavši dan, svikolici članovi pomiriteljnoga suda.

§ 46. One, koji na temelju ovakovih razpravah obnadjeni budu, da su u zadrugi nemirnici (smutljivci), lienštine iliti neradini, upornici (nepokorni), osudit će pomenuti sud obćinski na kazni novčane (globe), da t. j. plate jednu do deset forintih iz posebnoga svoga imetka; ako li imetka svoga neimaju, kaznit će ih zatvorom obćinskim, računajući po jednu noć za svaku forintu od dosudjene globe.

§. 47. Ako kazan ovakova bude i po tretji put uzalud, imat će takovu osobu, obtuženu, da neprestano zamitje kavge u obitelji i da je neposlušna, pak ako je k tomu

još i za čudo opaka i zlobna, prijaviti obćina vlasti političkoj, da ju odpravi u robionicu.

§. 48. Domaćina, koj je nemaran, raspikuća, neuredan ili pijanac, koj neizvršuje dužnostih, koje mu nalaže zakon ovaj, ima starješinstvo obćinsko pozvati preda se, da se opravda i da dade račun; i ako opomena bude uzalud, a dva puta bez uspjeha bude i kazan, pomenuta gori u §. 46., imat će starješinstvo obćinsko na zahtievanje kućanah svrći ga sa časti domaćinske, i javiti to vlasti političkoj. Nego u obziru ovom dopušten je priziv.

Štetu, koju je takov domaćin pouzročio zadrugi, ima isti nadomjestiti iz posebnoga svoga imetka; nego dokazana takova šteta treba da za godinu danah bude tužbom potjerana, inače bo smatrat se ima svaka takova tražbina kao zastarjela.

§. 49. Globe ilili kazni novčane, odmjerene u smislu §§. 46 i 48., teku u pjeneznicu obćinsku.

Nego za to ima obćina načelnika svoga i tajnika kao i obojicu odbornikah obćinskih primjereno nagraditi u ime dangube njihove pri ovom uredovanju, koje uredovanje treba da bude u uredu obćinskom najviše ako jedanput na tjedan i to svagda istoga ustanovljenoga dana težatnoga.

§. 50. Prije nego koja tužba gradjansko-pravna glede stanovničtva iz stališa seljačkoga bude kod kr. vlastih sudbenih uzeta u razpravljanje, ima dotična stranka svakiput donieti iz goripomenutoga napisnika pomiriteljnoga suda obćinskoga izvadak o nagodi, da dokaže time, dà li se je nagoda pokušala i to s kojim uspjehom?

§. 51. Dugove likvidne u iznosku do šestdeset forintih, koji se po nagodi pred starješinstvom obćinskim kao sudom pomiriteljnim (§§. 41. i 45.) platit imadu do stanovita roka, ima isti sud, pošto uzalud mine rok dospjetni, putem ovrhe iztjerati ujedno s navadnimi troškovi ovršnimi.

§. 52. Organi vlastih političkih imadu što najbrižljivije paziti, dá li se sdušno u pretres uzimaju i obavljaju poslovi, tičući se zadrugah, i da li se pri starješinstvu obćinskom točno vodi goripomenuti napisnik razpravni; u tu svrhu dužni su svakoga četvrtgodišta napisnik isti pregledati i svaki put potvrditi u njem, da su to učinili.

§. 53. U koliko nižje seosko plemstvo (nobiles unius sessionis) u doba, kada bude proglašen zakon ovi, živi takodjer u savezu zadružnom, imadu se propisi zakona ovoga uporavljivati i na taj razred stanovničtva.

§. 54. Dok stranke same nezahtievaju, neimaju se ni obćine ni vlasti unositi u unatarnje poslove zadrugah.

§. 55. Sve dosadanje naredbe, koje se tiču zadrugarstva a neslažu se s propisom ovim, lišavaju se krieposti svoje; imenito članak VIII. od godine 1839—1840.

§. 56. Oni punoljetni kućani, koji u doba, kada se proglasi ovi zakon, nepovladjeno izbivaju od kuće još ne podpunih dvadeset godinah, imadu za deset, — oni nasuprot, koji su nepovladjeno odsutni preko 20 godinah, — za tri godine danah, ili se povratiti, ili dobrovoljno pogodit se o svom budućem odnošaju naprema zadrugi, u protivnom bo slučaju smatrat će se po izmaku toga roka sva njihova prava na imovinu djedinske im kuće kao ugasla.

(Rieš. čl. XXXIII. i CXII)

Br. 226.

Ustmeni predlog narod. zastup. Andrije Uhernika:

Da se od plem. obitelji Nemčićah u Vukovcu, županiji križevačkoj, odkupi tajna oko liečenja bjesnoće za 10.000 for. iz zemaljske zaklade.

(Rieš. Čl. CIX.)

Br. 227.

Predlog narod. zastup. Dr. Pavla Jakovčića o tom: kako bi se carinske linije u hrvatskom primorju opet onako povukle, kako su do g. 1852. obstojale, te da se ujedno i na obćine vinodolske protegnu.

Visoki sabore!

Sve do g. 1852. po previšnjoj milosti naših ustavnih kraljevah obstojala je podpuna sloboda trgovine ne samo u četirih lukah: riečkoj, bakarskoj, bakaračkoj i kraljevičkoj, nego takodjer u cielom skoro našem hrvatskom primorju tako, da se je ciela trgovina t. j. uvozna i izvozna ondje slobodno kretati i razvijati mogla; — od ono doba pako mitničke linije protegnute se nalaze uzduž žala morskoga tako: da samo u Rieki, Bakru i Kraljevici obstoje tako zvate slobodne luke i to veoma na uzki prostor stegnute, pošto luka na Bakarcu, koja predi uvjek kao i ostale tri gori napomenute podpunu slobodu trgovačku uživaše, sa ostalim primorjem osobito na kotar riečki i bakarski spadajućim, dan danas nalaze se zad rečene mitničke linije i tako lišene podpunoma svake slobode trgovačke, to jest slobode za prometanje trgovine sa inostranimi zemljami, odkuda naravno sliedi, da je ondje sva trgovina i obrtnost podpunoma izčeznula na preveliku štetu ondašnjega siromaškoga stanovničtva, koje sada neima nikakove zasluge ni dobitka kod kuće, pošto mu priroda skorom sva sredstva poljarska i ostala prvobitnog proizvodjenja zaniekala, akoprem za trgovinu i za obrtnost mnoge sile se ondje nalaze, nu svedilj neuporabljene i zanemarene, i to ponajviše sbog ustegnute slobode trgovačke.

S toga ponizno podpisati polag svoga znanja i saviesti, pa osobito uslied nalogah svojih komitentah za svoju svetu dužnost drži, uz najvruću molbu cielog primorsko-hrvatskoga stanovničtva onaj predlog ovime visokomu saboru podnieti:

Da bi se shodne odluke učinile, osobito pako u adresi onoj, koja će se uslied kraljevskih propozicijah Njegovomu otčinskomu Veličanstvu kralju našemu podnieti, i ovaj velevažni i baš životni predmet napomenuo, ter svojski preporučio: za da bi se najmre mitničke linije opet onako povukle u našem primorju, kako su obstojale do g. 1852. ter ujedno i na obćine vinodolske jednako protegnule, i tako cieli kotar primorski slavne županije riečke, razumjevajući ovamo dakako gradove Rieku i Bakar sa svojimi kotari, u jednaku kategoriju trgovačke slobode postavljen bio. U Zagrebu dne 30. srpnja 1861.
Dr. A. P. Jakovčić, s. r. zastupnik naroda.

(Rieš. čl. LI.)

Br. 228.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo glede protegnuća carinskih linijah u hrvatskom Primorju.

Vaše car. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Godine 1852. stegnula se je crta, do koje su se u primorju hrvatskom prije prostirala prava slobodnih lukah, do na same gradove Rieku, Bakar i Kraljevicu. Neima dvojbe, da se samo trgovinom mogu uzdržavati i dizati osobito ona mjesta i okolice, koje je plodovitost tako iznevjerila, da osim vina i nješto voća ničim nenagradjuje makar i krvave žuljeve stanovnikah, kano što to sve biva u krševitom našem, dakle i žalostnom primorju hrvatskom. Što se je pako crta ona do na sama pomenuta mjesta stegnula, tim se i trgovinni slobodni razvitak tako steže, da nemože ni iz daleka pasti na um nijednomu inostranomu jačemu trgovcu, da se sa svojimi glavnicami preseli onamo, gdje mu sa tiesna prostora, na kojem se trgovina slobodno tjera, nije moguće u njoj se razpružiti. Tako se trgovina znamenito ograničuje, da nereknemo ukida, a stanovnici ondašnji, koji se samo po njoj mogu hraniti ma i koricom suha hlieba, tjeraju u skrajnju nevolju, iz koje jih samo raz̄širena prava slobodnih lukah mogu izbaviti.

Ali ne samo trgovina nemože procvasti na tako suzenom zemljištu, već se niti svakdanje potrebe žiteljah nemogu namirivati takovim načinom.

Jer obćenito se znade, da žitelji primorskih gradovah i miestah uzdržavaju svoj kukavni život ponajviše gradjenjem brodovah i ribarijom. Tim pako, što se slobodne luke Rieka, Bakar i Kraljevica niti najtanjom prugom slobodnoga kopna neskapčaju, biva, da žitelji moraju za gradivo brodovah i mriežah ili platjati skupu mitničarinu, ili navabljati ga morem, koje se zimi često tako uzbuni i uzpuši, da se svako obćenje na više tjedanah prekida, i tako stanovnici u svojih za život posve potrebnih poslovih prieče. Ovo i slične nevolje, koje se na biedno ono stanovničtvo nezasluženim načinom bacaju, dale bi se s državnoga gledišta barem ponješto izpričati, da država odatle što koristi vuče; ali ovdje se smjelo tvrdi, da mučna uprava tako stegnute crte državu više stoji, nego što se dohodci podmiriti može. Ako se dakle tim načinom trgovina znatno ograničuje i stanovnici u skrajnu nevolju bacaju, a državi šteta nanosi: neuvidja se razlog, zašto bi to stezanje i na dalje imalo obstajati. Ovi i slični neoborivi uzroci sklonili su vladu Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva, te se je stegnuta istim načinom crta slobodnih lukah po Istriji i kvarnerskih otocih u najnovije vrieme tako razširila, kano što je prije bila.

Budući da te iste okolnosti i u primorju hrvatskom postoje: to se Vaše Veličanstvo sniženo moli, da premilostivo odrediti blagoizvoli, da se u kotaru grada Rieke, zatim u kotaru bakarskom riečke županije crta slobodnih lukah onako razširi, kano što se to čita u oglasu gubernije riečke 27. svibnja 1837. br. 1603; u cielom pako Vinodolu da se prava slobodnih lukah protegnu na sve ono zemljište, štono leži izmedju mora i ceste, koja preko Križištja u Senj vodi. U Zagrebu 15. kolovoza 1861. Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva prepokorni podložnici: sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. LI.)

Br. 229.

Predstavka sl. kralj. grada Zagreba: da se na korist siromakah ovoga grada zakonom ustanovi pristojba od baštinah u obsegu istoga grada nasliedjenih i od dobrovoljnih dražbah tude obdržanih.

Visoki sabore trojedne kraljevine!

Svakom godinom raste siromaštvo, i svakim danom umnoživa se broj ubogih u našem glavnom gradu Zagrebu. Sva sredstva, koja su dotični odbori i gradsko poglavarstvo već od duljeg vremena za predusrieti tome zlu upotrebljivali, ostadoše bez željena uspjeha, te usprkos veoma znatnih darovah, koje njegova uzoritost gospodin prabiskup zagrebački kardinal Juraj Haulik, — prečastni prvostolni kaptol zagrebački, i množtvo ovdašnjih žiteljah na žrtvenik čovječnosti već više godinah prinose, — nemoguće jest ovdašnje ubogare uzdržívati, te kroz to prosjačenje po sokacih ukinuti, jer izim svih ovih prinesakah, treba da grad naš to najmanje šest do sedam hiljadah forintih u to ime svake godine razporeze.

Koliko je tegotno u ovo kobno doba, kadno je pučanstvo i onako već kroz nebrojene i prekomjerne poreze, državne i obćinske primete i namete, — zemljarinske, stanarinske, kućarinske, zanatarinske, dohodarinske, ratne, razteretne, i Bog zna kakovog imena sve poreze kroz tobožnje dobrovoljne prineske i udioničtvovanje kod državnih zajmah posve osiromašeno, kad je kroz postojano ukonačivanje vojske, a i vojničke ovrhe za porez materijalno posve utamanjeno i uništeno, — kako je tegotno u ovo doba narod novim nametom teretiti, to će milostivo uviditi visoka kuća i dobrohotno razsuditi znati slavna gospoda zastupnici naroda.

Za olakšati pučanstvu našemu nošenje tog neodoljivog tereta, pobrinuo se je odbor kome je ravnanje zavoda ubožkog povjereno, za sva sredstva, kojima bi se svrha postigla bez da se gradjanstvo opetnimi porezi obteretjuje.

Zakonom odobreni običaj vlada u svih glavnih gradovih naše države, da se od svake dobrovoljne dražbe, — i od svih baštinah plaća za korist zaklade ubožke dotičnog grada stanovita pristojba, u koju se dotične po oporučitelju jur u istu svrhu zapisane svote uračunavaju.

Način ovaj podpore za ubožku zakladu priznali su već odavna zakonotvorci za najshodniji, dočim su ga činom u povećih gradovih uveli.

A u istinu, kad se u obzir uzme da je prividni taj porez već za to neznatan, a plaćanje istoga neteretno, što isti pada samo na takove, koji ga lasno platit mogu, a i zato što ga dotičnik prividno neplaća iz vlastitog svog imućtva, to je naravna posljedica, da slična pristojba netereti uboge, — da je imućnijim neznatna, — a da se kroz nju opet željena svrha postiže.

Da bude pristojba ova u istinu neznatna i neteretna imalo bi se ustanoviti, da se od svake baštine, isto tako od svake dobrovoljne dražbe plati za korist zaklade ubožke grada Zagreba, i to od baštine koju je tko iz pomičnog ili nepomičnog u krugu ovog grada nalazećeg se imućtva nasliedio, — od svote 500 do 1000 for. pol forinte a od 1000 for. dalje cieln forintu od stotine; — od baštinah, gdjeno ciela ostavština vriednost 500 for. nenadilazi, nebi se imalo platiti ništa.

Od svote dobrovoljnih dražbah imalo bi se platiti bez razlike svote pol forinte od stotine.

Da ova naredba bude pravomoćna i obvezna, trebalo bi da se zakonom ustanovi i ojamči.

U svrhu toga podnosi zastupničtvo slobodnog i kralj. glavnog grada Zagreba visokom saboru sniženu predstavku moleći:

Da visoki sabor zakonom ustanoviti dostoji: da su žitelji grada Zagreba obvezani od baštinah, koje su od dobarah u krugu grada Zagreba nasliedili, isto tako od svotah, koje su iz dobrovoljnih u krugu ovog grada držanih dražbah primili, za korist ovogradske ubožke zaklade platiti, i to od baštinah, ako ukupna ostavština 500 for. nadilazi od 500 fr. — do 1000 for. $\frac{1}{2}$ %, od 1000 for. dalje cielu jednu postotinu, — a od dobrovoljnih dražbah bez razlike svote pol forinte od stotine. U Zagrebu dne 30. srpnja 1861. Načelnik Frigan s. r.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 230.

Izviešća saborskih odborah, odredjenih za nadgledanje dnevnika i inih tiskanicah saborskih.

1) Visoki sabore!

Buduć da je drugi podpredsjednik g. barun Kušlan bolestju zapriečen, da podnese vis. kući ugovor, za tiskanje saborskoga dnevnika sklopljen s Jakićevom tiskarnom; to si drže za dužnost podpisani kao članovi odbora po vis. saboru ovlaštenoga za nadgledanje dnevnika i ugovoranje toga ugovora, da ga u privitku pod ·/. predlože vis. kući za odobrenje.

Odbor je sravniv ciene Gajeve tiskarne, koje su mu označene u privitku pod ·//., sobzirom na ukusnija pismena tiskarne Jakićeve, pronašao ponudu ove za uputniju.

Polag privitoga pod ·/. ugovora otisnuto je jur 10 tabakah u 1000 iztisakah. Od ovih pada na tabak tiskarskoga troška $2\frac{1}{2}$ novč. Ako se uzme, da se neće svih 1000 iztisakah razpačati, i ako se nješto odbije na trošak brzopisacah; to bi se mogla na tabak udariti prodajna ciena od 5. novč. te bi se tako razprodajom od 500 iztisakah podmirio sav tiskarski trošak.

Ovdje nam valja nepomenuti i to: da kad se je jur počeo tiskati dnevnik, da se je tada Gajeva tiskarna počela nuditi, da će ga u istom obliku, i to u mjesto četiri strane četiri lista, dakle još jedanput toliko tiskati za 32 for. a v. po tabak, to jest osam stranah po tabak.

Ako misli vis. kuća uz tu naknadnu ponudu Gajeve tiskarne pristati, to bi se neodobriv Jakićev ugovor ipak moralo ono tiskanih 10 tabakah uz ugovorenu cienu od Jakića preuzeti, a radi daljnjega tiskanja imao bi se s Gajevom tiskarnom ugovor sklopiti.

Sklopljenje ovoga ugovora moglo bi se povjeriti odboru odredjenomu da se radi tiskanicah saborskih ugovara sa ovdašnjimi tiskarnami.

Vrbančić s. r. Pacel s. r. Vončina s. r.

2) Visoki sabore!

Po zaključku vis. sabora obavio je podpisani odbor posao o štampanju tiskanicah saborskih ovako:

Dana 30. srpnja o. g. pozvao je predsjednik ovoga odbora sve ovdašnje tiskarne, da mu učine ponude, po koju bi cienu hotjele podhvatit se štampanja saborskih tiskanicah.

Na ovaj poziv nisu stigle nikakve ponude pismene, već su vlastnici i faktori ovdašnjih štamparnah sami došli pred odbor.

Drag. Albrecht i faktor Gajeve tiskarne očitovali su, da nemogu učiniti drugih ponudah, nego što su ih već učinili pomoćnomu uredu namjestničkoga vieća pod ·/.; a g. Jakić reče, da on toga posla nemože nikako uzeti. Odbor je dakle počeo ustmeno razpravljati, uzevši za temelj ponudu Gajeve tiskarne, budući najjeftinije, i pošto je Drag. Albrecht opetovano očitovao, da nemože ni tako jeftino raditi, bude posao dosudjen Gajevoj tiskarni. Odbor dakle predlaže vis saboru, da ga povlasti učiniti pogodbu s tiskarnom dra. Ljudevita Gaja na temelju rečene ponude.

Zatim pustio se je odbor u razpravu glede štampanja dnevnika saborskoga, pa je pozvao sve ovdašnje tiskarne da mu do 31. srpnja o. g. svoje ponude učine.

Odbor misli, da se dnevnika više neštampa od 500 iztisakah, jer će se ovako dosta troška prištediti, pa je ponude samo na 500 iztisakah od štamparah uziskao.

Iz prispjelih ponudah uvidilo se je, da je Gajeva i Jakićeva štamparna jednakih cienah; odbor je dakle prihvatio Jakićevu ponudu zato, što je već počeo na tom poslu raditi, i što su mu pismena ljepša. Učinio je dakle s njim pod ·//. priloženu pogodbu uz odobrenje visokoga sabora.

Nadalje predlaže odbor, da se primanje tiskanicah i kontroliranje štampe, pa pregledanje i izpitivanje računah povjeri pomoćnomu uredu namjestničkoga vieća.

Što se manjih poslovah tiče, to bi svakako probitačno bilo, da se litografiraju u kamenotiskarni namjestničkoga vieća.

Odbor predlaže, da se učine odluke glede ovih poslovah odmah, jer se mora koješta štampati. U Zagrebu 1. kolovoza 1861. Josip Briglević s. r. Ivan Perkovac s. r., izvjestitelj.

·/. Visoki sabore!

U sjednici od 11. srpnja o. g. zaključio je visoki sabor, da onaj ugovor, koji je po bivšem c. kr. namjestničtvu sklopljen s tiskarnom Gajevom za tiskanje raznih za rečeno namjestničtvo, županijske oblasti, kotarske urede i obćine potrebitih tiskanicah, pridrži se i za poslove tiskarne saborske, i da takodjer devetpostotni odbitak za sabor, kao i za namjestničtvo, valjati ima.

Ja sam upravitelju tiskarne Gajeve račun, koga mi je isti za tiskanice proračunske poslao, uslied gorerečenog zaključka povratio, pozvavši istog, da on račun polag cienah u ugovoru gorerečenom ustanovljenih preinači, na što mi je isti priklopljeni odgovor poslao, u kojemu su ciene tiskanja kao i ponuda za isto sadržane, iz kojeg će visoki sabor moći razabrati, zašto tiskarna nemože polag cienah u višepomenutom ugovoru ustanovljenih tiskanje u sadanje doba za visoki sabor obavljati.

Povodom tog odgovora pozvao sam ja druge tiskare, naime Dragutina Albrechta i Antuna Jakića, da bi mi isti naznačili cienu tiskarnih troškovah raznih tiskanicah, na što mi je Dragutin Albrecht priklopljeni cjenik predložio, iz kojeg proizlazi, da je tiskanje kod istog znatno skuplje, nego u tiskarni Gajevoj, što se iz odgovoru priležećeg cjenika vidi, izim samo dvie vrsti tiskanicah, koje su do sada samo dva puta upotrebljivane bile, i redko se upotrebljuju, a to su oblik veliki slog (Gross-Concept) i veliki pisarni (Gross-Kanzlei) i to samo u trećem razredu tabelarnog sloga sa umetcima (tabellarischer Satz mit Einsatz). Jakić Antun pako odgovorio mi je ustmeno, da nije u stanju tiskanje preuzeti, budući mnogo posla za tiskanje ima.

Uvažavajuć sadanje okolnosti, tog sam pokornog mnienja, da bi se ponuda Gajeve tiskarne kao najpriličnija u obzir uzeti mogla.

Ostali uvjeti ponude Gajeve slažu se sa višenapomenutim ugovorom, i u jednoj stavci još probitačniji su, budući tiskanje jednog pregnutog arka na dvie prve strane računa ista tiskarna samo za pol arka, dočim to za namjestničtvo samo od prve strane tiskanog arka valjanost ima, druga strana pako tiskana, smatra se za čitavi arak

Ako visoki sabor ponudu tiskarne Gajeve odobriti izvoli, to pokorno predlažem, da bi visokoisti blagoizvolio odrediti sklopljenje stalnog ugovora za buduće tiskati se imajuće saborske stvari, i u kojem bi se ustanovilo, da se sve saborske tiskarske stvari samo u toj tiskarni tiskati imadu.

Dalje neka izvoli visoki sabor odrediti jednu osobu, koja će imati pregledati sve tiskanice glede njihovog broja, oblika, vrsti papira, u obće glede izpunjenja uvjetah ugovorenih, u koju svrhu neka bi odredjena osoba svaku nabavu tiskanja kao i prijetak tiskanicah sobstveno obavljala.

Manje tiskanice, kojih bi se sadržaj na jednoj strani arka spisati mogao, mogu se u kamenotiskarni ovdašnjeg kr. namjestničkog vieća tiskati dati, za koji je posao nagrada dvojici kamenotiskarom zaključkom sjednice u početku napomenute na tjedan u 4 fr 50 kr. a. vr. opredieljena.

Takodjer i poveće stvari s obzirom na posao ovdašnjeg kr. namjestničkog vieća mogle bi se kamenotiskati, kroz što bi se znatni trošak prištediti mogao, i poradi toga ako nebi visoki sabor meni nadziranje tiskanja predao, neka bi izvolio na to opredieljenu osobu naputiti, da se glede kamenotiskanja sa mnom u porazumljenje stavi.

Ujedno predlažem račun vrhu dosada tiskanih saborskih stvarih, koji je polag prvorečenog cjenika sastavljen.

Napokon prilažem višerečeni tiskarni ugovor radi blagohotne porabe, i molim povratak istog. U Zagrebu dne 28. srpnja 1861. Rosa, s. r. ravnatelj pomoć. uredah kr. namjest. vieća.

·//. Slavni odbore!

Daljnje tiskanje „Dnevnika saborskoga" nacielom tabaku od 4 lista, ili 8 stranah, na papiru jednakom, i istimi slovi, u 500 odtisakah, preuzimam za 25 fr. a. vr. svaki tabak uslovjem tim, da mi se svakih, dogotovljenih 10 tabakah odmah izplati.

Ova pogodba izdaje se u dvopisu, jedan obrazac pridrži slavni odbor, a drugi ostaje u ruci podpisanoga; ugovor ovaj protože se na sav „Dnevnik" ovoga zasjedanja saborskog i veže obe ugovarajuće strane jednako. U Zagrebu 31. srpnja 1861. Sa štovanjem A. Jakić, s. r.

Saborom trojedne kraljevine povlašćeni „odbor za tiskanje saborskih poslovah" prihvaća gornju pogodbu podpuno; sa pridržanjem odobrenja po visokom saboru. Jos. Briglević, s. r. Ivan Perkovac, s. r. izvjestitelj A. T. Berlić, s. r. odbornik.

(Rieš. čl. LIII.)

Br. 231.

Ustmeni predlog narod. zastup. Ante Stojanovića o imenovanju saborskoga odbora, koji bi na kralj. proposicije odgovor t. j. adressu izraditi i čim prije saboru podnieti imao.

(Primljen i rieš. čl. LIV.)

Br. 232.

Dopis preuzv. g. bana baruna Josipa Šokčevića o razpustu krajiških zastupnikah.

Visoki sabore!

U ime Njegovoga Veličanstva našega premilostivoga cara i kralja odpustio sam kući krajiške zastupnike, koji na temelju previšjega ručnoga pisma od 9. svibnja tekuće godine k saborskim viećanjima o državo-pravnih pitanjih prizvani bijahu, pošto su ta viećanja zaključena i pošto je vrhu istih pitanjah konačno odvjetovano. U Zagrebu dne 8. kolovoza 1861. Šokčević, s. r. ban.

(Rieš. čl. LXIV.)

Br. 233.

Podnesak krajiških zastupnikah, kojim tužeć se, da ih je svietli ban na brzu ruku odpravio, pismeno se opraštaju od sabora, buduć to ustmeno učiniti nesmjedoše.

Visoki sabore! slavni zastupnici naroda hrvatskoga!

Jučerašnjim danom zatvoriše se vrata onoga svetoga hrama za nas zastupnike krajiških Hrvatah, u kojem smo s vami, gospodo i braćo, dva i pó mjeseca o budućoj sudbini svega naroda hrvatskoga viećali.

Svietli ban pozvà nas juče u $8^1/_2$ urah jutro u stan svoj, i priobći nam sliedeće: „Pošto su državno-pravna pitanja, za koja ste pozvani, riešena, vaše je zvanje na saboru prestalo. Dao sam indi nalog svim regimentam i oblastim, da vam se od danas dnevnice više nešalju. Osim toga dobit ćete predplate, koliko vam za povratak kućam treba."

Nakon toga zamoli gospodin Ante Jakić, zastupnik, svietlog bana, da nam dopusti još u jednu sjednicu doći, i s vami se, srećnijom braćom oprostiti, za da izostanak naš nenadni, nebude bjegu sramotnom sličan.

Na tu smirenu molbu svietli ban pristade, i mi se obradovasmo, što ćemo barem još jednoč vas braćo, sve skupa vidjeti, i pozdraviti moći, nu veselje to za malo trajaše, jer kad se od bana vratismo, stiže nam putem gospodin oberlieutenant Bosanac kobnom viesti, da, pošto se je svietli ban bolje premislio, — nemože nam dopustiti, ikoju više sjednicu posjetiti.

Gospodo i braćo! 75 danah boravismo u sredini vašoj, viećajuć o budućem udesu svekolike preljublene domovine hrvatske naše; — ako i nismo visoku učenost, i veliku parlamentarnu vještinu, kano njeka stanovita gospoda, pokazali, tješi nas ipak duša naša, da smo po svom osvjedočenju, kako nas je zdravi razum, i žalostna prošlost naroda hrvatskoga učila, postupali, te tako se vraćamo u tužni zavičaj naš mirnom sviesti, da smo iskreno i prostodušno izpunili dužnost domorodnu, kako mislismo da je najprobitačnije za bolju budućnost svega naroda hrvatskoga našega.

Uvjerenje nosimo sobom, da smo zapriečili nastavljenje nesrečne politike od god. 1848. prama Beču, koja je sav kredit u slobodoumnom političkom svietu, na štetu naroda hrvatskoga podkopala bila, te smo tim po mnenju našem, kolik tolik povratili važnost političku narodu hrvatskom pred licem Europe, koju bijaše s nepovoljnih okolnostih izgubio.

Onoj gospodi, koja u političkoj strasti rado zaboravljaju rodoljubivu dužnost pram nami krajišnikom, samo zato, što uz mnenje njihovo nepristajemo, moramo reći neka nezaborave, da sve što o nami, i za nami sbore, tiče se i njih samih, jer smo si braća! — Pa neka pamte i onu istinitu okolnost, da bez Krajine, neima ni provincialu željnog spasenja.

Nu biedio nas tko kako mu drago, mi ćemo ipak načelom našim i težnji vjerni ostati, sveta je svakom krajiškom Hrvatu težnja ta, da se sav narod hrvatski u jedno političko tielo spoji pod svaku cienu, budući uvjereni, da samo jedini i složni, naporom naših neprijateljah odoljeti mogli budemo.

Mučno nam je, i srce nas boli, što za naš biedni krajiški zavičaj, eno prije odlazka ništa stalnoga za ublaženje nevoljah puka našega izposlovati nemogosmo, uprkos svemu nastojanju i naporu našem i vašem; crne duše osujetiše pravedne želje svih krajišnikah, to jest, da mi s vami zajedno, i našu krvavu otačbinu krajišku vojničkog jarma oslobodimo, i na ustavnu preustrojimo, da se već jednoč prelomi zid onaj od bajonetah i sabaljah, što nas i vas braću, već tri kobna vieka luči na štetu cieloga naroda hrvatskoga.

Zlobnih rukuh djelo učini, da deputacija naša bez vas, i izvan sabora u Beč poći morade, a nami ostavšim ni dopušćeno nije medju vami ostati barem donle, dok se poslanici oni naši iz Beča vrate, da makar vidimo, kakovi će nam kolač donesti odanle, od kud nas je vazda led i bieda bila. Ali Bog neka sudi onim, koji groznim mukam našim lieka nedadu.

Lasno je gospodarom našim, nas petdeset kućam odpraviti, ali neka dobro na um uzmu, da li su tiem i narod u Krajini zadovoljan učinili?

Gospodo i braćo! Zahvaljujemo vam srdačno na dobroj volji i ljubavi bratskoj, kojom ste posebne želje našega zavičaja, po nami izušćene, kod svake prilike svojski podupirali, i molimo vas da se i u napredak naše nesreće nezaboravite; vi imate, i vam ostaje pravo (koje nam otimaju), zakonito zahtievati, da se s nas ono tristogodišnje robstvo već jednoč skine; spomenite se da smo nesrećna braća vaša, da smo krv od krvi vaše, da smo krvavo udo naroda hrvatskoga, to jest, da smo sinovi jedne domovine hrvatske, koji s vami jednako pravo na ustavnu slobodu imamo, koje se i onako nikada i nipošto odreći nećemo, doklam god i jednoga samo krajiškoga Hrvata u životu bude.

Vi braćo ostajete radeći o ljepšoj budućnosti srećnijeg diela domovine hrvatske, a mi tužnim srcem, jer praznih šakah, polazimo u jadni i krvavi zavičaj naš, gdje nas čekaju mučenici kó ozebò sunca, nadajuć se žudjenom plodu trudah naših na saboru, a mi ćemo im donesti crnu tugu i nevolju, na utjehu.

Nećemo vam dulje nabrajanjem dosadjivati; oprašćamo se dakle od vas pismeno (kad nam ustmeno zabraniše) izručujuć vam, i najtoplije preporučujuć sudbinu našu bratskoj uspomeni vašoj, u kojoj uspomeni nas zadržite, dok Bog dade, da se opet u tom hramu boljom kobi sastanemo, dočim mi nosimo uspomenu vašu u srdcih naših, izručujuć vam srdačni bratski pozdrav. Zastupnici naroda hrvatskoga Krajine vojničke vraćajući se iz sabora trojedne kraljevine Dalm., Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu 7. kolovoza 1861. Nikola Raff, s r. Josip Torbica, s. r. Jovan Omčikus, s. r. Janko Klučec, s r. N. Kajganović, s. r. Petar Vukelia, s. r. Vaso Maravić, s. r. Marko Božićković, s. r. Simo Berkić, s. r.

(Rieš. čl. LXIV.)

Br. 234.

Ustmeni predlog narod. zastup. Slavoljuba Vrbančića o tom:

Da sabor troj. kraljevine navedeno pod prediducimi brojevi postupanje sa krajiškimi zastupnici zakonitim nepriznaje, te toga radi svietloga bana pozove, da odpravljene bez dovoljnoga razloga zastupnike krajiške bezodvlačno natrag sazove, ili bar da saboru priobći nalog, koga je morda od Nj. Veličanstva u tom pogledu dobio, za da tome primjerno meritorni zaključak učiniti može.

(Primljen i rieš. čl. LXIV.)

Br. 235.

Telegram kralj. hrvat.-slavon. dikasterija na ovdašnje namjestničtvo glede toga: da sabor troj. kraljevine sjednice svoje pod predsjedom prvog podpredsjednika obdržavati može.

Das königl. kroat. slav. Hofdikasterium an das Präsidium des k. Statthaltereirathes in Agram.

Die Abhaltung der Landtagssitzungen unter dem Präsidium des Vicepräsidenten von Briglević unterliegt keinem Anstande. Das bezügliche a. h. Rescript folgt längstens mit der morgigen Post.

Wien am 8. August 1861.

(Rieš. čl. LXI.)

Br. 236.

Predlog narod. zastup. Josipa Bračevca: da bi se obćinam kotara valpovačkoga povratilo ono, što im je vlastelinstvo oduzelo.

Visoki sabore!

Za prava i pravice prinužden sam od strane naroda visokom saboru predložiti: 1) da bi se ono, što je vlastelinstvo narodu nepravedno oduzelo, opeta povratilo narodu, i da bi tako visoki sabor odredio, da se svakomu pravda i pravica služi; 2) da se prepriеći opustošenje one šume koja je na narodnom pašnjaku dotle, dok se neizvidi komu pravo na nju pripada, a osobito da se svojinom naroda izjave one i onako neplodne, u ritovih pod vodom stojeće šume, gdje same gušće rastu, i koje bi narod rado izčistio, da vlastelinstvo toga nebrani.

Gospodo zastupnici naroda! da je narod prekoračio u spajinsko, onda bi se brzo riešilo i nebi tako dugo trajalo, ali kada je narod kroz nepravdu sasvim osiromašio, i toga radi se tuži, onda suda nema. Zato ja molim, da bi visoki sabor odrediti dostojao, da bi kod suda i od naroda koga bilo, da se i narodu pravo i istina sudi, jer je narod navieke prevaren. Po meni saborskom zastupniku Josipu Bračevcu s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 237.

Predstavka županije požežke ddto. 29. srpnja 1861., kojom svietlom banu javlja, da ona sbivše se na 13. srpnja kollectivno izstupljenje zastupnikah ove županije odobrava.

Preuzvišeni gospodine bane!

Kad je narod županije ove u nazočju našem zastupnike svoje na ročeći sada u Zagrebu sabor poslao, — nadu je tu gojio, da ovi nigdje protivnike, već samu braću i sudiconike iskrenih svojih ustavnih težnjah najti hoćedu, zašto ni pomisliti nije mogao, da bi ikoji izmedju zastupnikah naroda — zaboravivši se svetinje mjesta saborskog, vriednosti i dostojanstva ovomu zakonito pripadajućeg, i nepovredimosti saborskih članovah — našao se, koji bi zastupnike naše, u poslu njihovom na osiguranje staredavnog ustava i učvrstjenje narodne slobode smierajućem sumnjičiti i bezčestiti hotio, — ali žalibože u nadi toj prevareni bismo, jer iz izviestjah zastupnikah naših — podnešenih nam dne 29. srpnja t. g. ubaviešteni bismo o tome, da oni dne 13. srpnja t. g. radi bezprimjernih u povjestnici sabora trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske nasrtanjah i potvaranjah po nekojim zastupnicima narodnim izvedenih — i preuzvišenosti Vašoj kako i visokom saboru trojedne kraljevine obširnije poznatih — od sabora udaljiti se moradoše.

Nasrtanja ova i uvrede nanešene mi za dovoljne priznajemo za razsudjenje temeljitosti posljedicah iz ovih proizišavših, i zato te posljedice na one uvreditelje odvratjamo, koji ne samo uvrede ote nami — zastupnike svoje odabravšim i podpunim povjerenjem i zaufanostju izaslavšim, no i cielom narodu slavonskom neposredno kroz to prouzrokovaše, što Slavonije kraljevstvo niti nepriznavaše, služeći se izrazom „trojedna kraljevina hrvatska“ — ne pako na zastupnike naše, koji osumnjičeni u svojim težnjama domorodnima, bezčestjeni i obtuženi sa izdajstvom uztrpljivo sve te nepravde kroz više nedeljah podnosiše, i samo uvriedjeni u najsvetijem čuvstvu svoga — sledovatelno i našeg poštenja sabor ostavili, i veliku uztrpljivost kroz tako dugo vrieme i u takovim pogibelnog svog položaja okolnostima izkazali, i zato od naše strane svake pohvale vriedni jesu; — nadilje očitujemo, da izstup zastupnikah naših ne iz malodušja, kakvog straha ili bojazljivosti izveden smatramo, niti je iz kakvog žestokog — kako im se suhoparno predbacuje — razjarenja, ili bezuzdate srditosti ili naglosti sliedio, no jedino napadanje, gnjevno osumnjičenje, nasrtanje i javno progonstvo, a najviše osobne — javno pred cielim svietom po nekim zastupnicima narodnim izvedene uvrede — izstupljenju ovome povod i uzrok temeljiti pružili jesu.

Priznajemo mi, da zastupnici naši osobnim uvredama napadnuti, i najružnijim naslovom izdajstva domovine, i s crnom krivnjom neviernosti prama ovoj žigosani, kada su u času najžestijeg napadanja sabor ostavili, nikakvu pogrešku učinili nisu, jer to isto za kratko vrieme uslied naputka od nas dobivenog, kojim obvezani biše za ograničenu realnu uniju sa ugarskim narodima glasovati, po primljenom kroz vis. sabor predlogu osrednjog odbora učiniti bi morali bili, i tako sa odlazkom svojim iz sjednice saborske baš u odlučnom času dogodivšem se, samo nadležeću si dužnost podpuno izvršili jesu, zašto iz prenavedenih razlogah čin ovaj zastupnikah naših posve odobrili jesmo i potvrdili, i na toli odvažnom muževnom postupanju njihovom zahvalnost izrazili; — ujedno preuzvišenosti Vašoj sažaljenje naše nad sbivšim se tečajem viećanjah saborskih, naročito pako dne 13. srpnja t. g činom, koji na čest ni malo nesluži onima, koji tomu povoda dadoše, odkriti

moramo, jer čin ovaj dokazuje dosad još nečuvenu intoleranciju u ustavno-parlamentarnom životu, koja svakom izrazu slobodnog mnenja se porugiva i dokazuje nadilje, da braća jednokrvna gospodstvo jedan nad drugim si prisvojiti teže, što mi trpiti nakani nismo, niti ikakvu supremaciju kraljevine prama kraljevini priznati voljni, — pokorno umoljavajuć preuzvišenost Vašu, da ubaviestivši o tom visoki sabor — vlastju svojom predsjedničkom, kojom su ne samo prava nego i dužnosti — medju kojima najglavnija je ona, da nepovredimost saborskih članovah sveta uzdrži se, — skopčane, u buduće svako nasrtanje na zastupnike naše, koje izraz slobodnog mnenja bi priečiti moglo, i koje mi na našu čest izvedeno smatrati ćemo, — preprieči, jer u buduće, ako nasrtanja slična bi se ponovila i zastupnici naši prisiljeni bili sabor ostaviti, nismo voljni, niti ikakva prisilna sredstva to izposlovati kadra biti će, dalnje izbore preduzeti dati, i sada za onda odričemo se dalnjeg učastvovanja u sboru takovom, gdje osobno mnenje nebi se štovalo, čest pojedinih članovah vredjala, riečju — obzir nikakvi na svetinju mjesta i važnost slobodnih viećanjah nebi se uzeo.

Dano iz naše glavne skupštine na 29. i sliedeće dane mjeseca srpnja 1861. u Požegi obdržavane. Preuzvišenosti Vaše sluge pokorni: skupština županije Požežke.

(Riež. čl. CIX.)

Br. 238.

Predstavka županije požežke ddto. 29. srpnja 1861., kojom javljajuć došastje novoizabranih zastupnikah, ujedno pravac naznačuje, kojega se ovi predbježno držali budu.

Preuzvišeni gospodine bane!

Uslied visokog naloga pod 21. srpnja t. g. br. 4573. izdanog, na temelju zaključka saborskog osnovanog — uputjeni bismo, da saborske poslanike Julia grofa Jankovića zastupnika kotara kutinjskog, — Ivana Thallera zastupnika kotara pleterničkog, — Dimitriju Lončarevića zastupnika kotara daruvarskog, — Ernesta Filetića zastupnika kotara kutjevačkog, — Tomu Milankovića zastupnika kotara pakračkog, — i Mirka Kovačevića zastupnika kotara cerničkog, — koji su mandat svoj položili i sabor ostavili — pozovemo, da za osam danah svoje mjesto na saboru opet zauzmu, u slučaju pako, ako bi se koj od njih kratio pozivu tom zadovoljiti, da odmah novi izbor odredimo, te da uspjeh učinjene naredbe javimo, — preuzvišenosti Vašoj pokorno javljamo, da — dočim goreimenovani zastupnici narodni mandat svoj položili jesu i izjavili, da ako povjerenje naroda u novom izboru njima podieljeno bude, oni pripravni jesu, zaboravivši na sve uvrede im nanešene i pruživši braći jednokrvnoj prijateljsku desnicu, poslanstvo to primiti — odredili jesmo, da se u kotarih višenaznačenih po izbornom redu od 21. veljače t. g. novi izbori preduzmu, i u tu svrhu izaslali jesmo povjerenike županijske; — ujedno očito izjavljujemo preuzvišenosti Vašoj i visokom saboru trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske, da zastupnici navedenih kotarah novoizabrani u Zagreb staviti se, — ali dotle, dok zastupnik Severinski Slavoljub Vrbančić — već i po zastupniku narodnom Antunu Starčeviću u visokom saboru pozvan, spletke zastupnika kutinjskog grofa Julia Jankovića odkrio, ili ako odkrio nebi, iz sabora izstupio nebude, i tako zadovoljština i kroz čina onoga — kojim na interpellaciju rečenog kutinjskog zastupnika u tome stavljenu: da bi se načelo osrednjeg odbora, da li se personalna, realna ili federativna unija razumieva, — razjasnilo,

rečeni Vrbančić javno izrekao je, da je to pitati bezumje, i da zastupnik kutinjski sa svojom strankom hrli, narod u ždralje Magjarah bezuvjetno baciti, i tad po cielom svietu brzojavom raztelariti, da smo se Ugrima bezuvjetno na milost i nemilost predali, — po visokom saboru zabacenje uvredjenoj česti narodnoj ove županije, i ljaga poštenju pojedinih njenih zastupnikah nanešena odstranila nebude, pri viećanjih saborskih passivno se držati hoće, koji passivitet dalnjim nepovoljnim razpram prigodu bi pružiti mogao.

Dano iz naše glavne skupštine na 29. i sledeće dane mjeseca srpnja godine 1861. u Požegi obdržavane. Preuzvišenosti Vaše sluge pokorni: Skupština županije Požežke.

(Riei. čl. CIX.)

Br. 239.

Želje i zahtjevi županije požežke.

Preuzvišeni gospodine bane!

Na temelju jednakosti, ravnopravnosti i pravičnosti, koja kako medju pojedinim osobama, tako i kraljevinama vladati ima, i sa obzirom na okolnost onu, što Slavonija više poreza i po razmjerju toga više i zemaljskog nameta plaća, — preuzvišenosti Vašoj i visokom saboru trojedne kraljevine pokorno predlažemo pravedne želje i zahtievanja naša u sliedećim sastojeća:

1. Da se zemaljski nameti Hrvatske i Slavonije u buduće napose rukovode, te zemaljski nameti jedne kraljevine na korist druge obratiti nemogu, nadalje da se aversionalna urbarska naknada novom previdjenju podvrgne, te odredi: da Slavonija — gdjeno mnogo manje urbarskih naselbinah ima, i od svake naselbine manja naknada bivšim vlastelinom pripada, k' urbarskoj naknadi u Hrvatskoj ništa doprinieti neima, kano i naproti Hrvatska k' slavonskoj, za prošastnost pako, da se medju hrvatskim i slavonskim razdieliti se imajućim fondom urbarske naknade obračunanje i izjednačenje učini.

2. Da se sabor trojedne kraljevine izmjenice u Hrvatskoj i Slavoniji imenito u Zagrebu i u Osieku obdržava.

3. Pošto kraljevina Slavonija niti ugovorom, niti zakonom kraljevini Hrvatskoj nikada podčinjena nije, da se autonomija i samostalnost Slavonije zakonom priznata štuje i uslied toga:

4. Da se Slavoniji u sadanjem njenom obsegu, razumievajuć županije: Sriemsku, Virovitičku i Požežku, kao i tri pukovnije krajiške: Gradišku, Brodsku i Petrovaradinsku, u koliko ustavno uredjene budu, na temelju svoje autonomije, koja joj kao kraljevini pravno pripada, za pretresanje i uredjenje svojih posebnih od kraljevine Hrvatske i Dalmacije različitih domaćih interesah i potreboćah poreza, danka na Slavoniju spadajućeg, za predračun oblastnih municipalnih troškovah, za podielenje na Slavoniju spadajućeg kontingenta novakah, i druge predmete, koji na blagostanje, korist i potrebe kraljevine Slavonije spadaju, zakonom pravo utvrdi, od vremena do vremena periodične skupštine kraljevine Slavonije obdržavati.

Umoljavajuć pokorno Vašu preuzvišenost i visoki sabor, da takova blagonaklono uvažiti, i zakonito uredjenje priskrbiti izvoli.

Dano iz naše glavne skupštine na 29. i sledeće dane mjeseca srpnja 1861. u Požegi obdržavane. Preuzvišenosti Vaše sluge pokorni: Skupština županije Požežke.

(Riei. čl. CIX.)

Br. 240.

Prijava grofa Julija Jankovića, velikog župana požežkog, kojom svietl. banu predstojeće svoje došastje u svojstvu narod. zastupnika obznanjuje, ogradjujući se proti namienjenoj si kazni gubitka velikožupanske časti.

Preuzvišeni gospodine bane!

U odgovoru cienjenog pod 22. srpnja o. g. br. 667/pr. uz prilog saborskog zaključka od 17. srpnja o. g na mene upravljenog poziva, kojim mi se do znanja stavlja, da imadem moje mjesto u saboru trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske kano veliki župan požežki — za osam danah zauzeti, u protivnom slučaju da se imam smatrati kao da sam se dostojanstva velikog župana odreko, na što čest imadem sliedeće pokorno očitovati:

Uzrok, radi kojega sam sjednice visokog sabora trojedne kraljevine dne 13. srpnja o. g. zajedno sa više sudrugah mojih sbog osobnih uvriedah i sumnjičenja kao zastupnik kotara Kutinjskog ostavio, naznačen je obširno u onom dne 13. srpnja o. g. preuzvišenosti Vašoj predanom prosvjednom pismu, što sam ga ja sa dotičnimi svojimi sudruzi podpisao; uzrok pako ovaj tiče se mene ne samo kao zastupnika naroda, već i kao velikoga župana, jerbo sve one uvrede, ona napadanja i sumnjičenja, koja su nam nanešena, nanešena su isto tako i mojoj osobi kao velikom županu.

Što se tiče smisla zaključka visokog sabora: da su naime veliki župani obvezani saboru prisustvovati, to ja zaključak taj shvatjam samo po glasu i u smislu zakonah starodavnoga našega ustava, kojega polučiti ne samo da je moja težnja kano vjernog sina ustavne naše hrvatsko-slavonske domovine, već i najsvetija zadaća, za kojom i unapred svaki pošten i iskren domorodac sa svimi silami težiti mora. Uslied toga dakle, pozivljujuć se na dotične stare-ustavne zakone scienim, da je svakoga kraljevskim pozivom na sabor pozvanoga hrv.-slav. državljanina sveta dužnost, da saboru prisustvuje, inače da se ima zakonitoj kazni podvrći. Dotični pako zakoni neodredjuju, da su ustavni veliki župani iz svoje službene nadležnosti obvezani na sabor doći, te istomu do konca sovjetovanja prisustvovati, jerbo se veliki župani kao ustavni dostojanstvenici smatrati imaju, nipošto pako kao obični činovnici, koje službena nadležnost kojekud opredieljuje, kako to kod saborah ostalih nasljednih državah biva.

Uslied takovog pojma zakonah nemože prietnija visokoga sabora podpunu na starodavnih zakonih osnovanu valjanost imati, jer u smislu ustavnih starih zakonah visokom saboru i visokom predsjedničtvu sabora jedino pravo pripada, da mene po glasu zakonah Vladislava (Decret. III. 1498: art. 1., zatim 79. 1635. i 53. 1662.) kao odsutnog na saboru velikog župana kazni, i to onom kazni, koja je u spomenutim zakonima ustanovljena, i to tek onda, kad moj čin sa dovoljnim razlozima obraniti nebi mogao. U kojim se pako slučajevima veliki župani svojih dostojanstvah lišiti mogu, to takodjer dovoljno označuju naši stari zakoni, izmedju kojih se ipak nijedan naći neće, gdje bi se veliki župani radi odsutja pri saboru svojega dostojanstva lišiti mogli.

Buduć pako, da sam osvjedočen i uvjeren, da se sada roćeći visoki naš sakor u kobnom sadanjem času, — gdje bečko ministarstvo u poslove svih na temelju starodavnih svojih ustavah samostalnih narodah utiče i temelj ustavnosti njihove podrovati nastoji, — do utemeljenja novih po krunisanom kralju odobrenih zakonah, starih naših zakonah čvrsto držati hoće i mora, s toga očitujem: da se zakonitoj kazni, pošto budem prije saslu-

šan i zakonito osudjen, suprotiviti neću i nemogu, te zato samog dostojanstva svoga kao veliki župan samo onda, kad se na temelju ustavnih zakonah postupalo nebi, te jedino surovom nezakonitom silom, lišen biti mogu.

Nadalje očitujem: da sam kao zastupnik kotara Kutinjskog obvezan bio rečenom kotaru, koj me je svojim zastupnikom izabrao, pa zatim i županijskoj skupštini vrhu moga ponašanja na saboru — račun predbježno položiti, i to prije, nego li sam kao veliki župan ikakav samostalni čin preduzeti mogao. Dočim je pako županija požežka očitovala, da je pripravna pod njekim uvjetima svoje, novim izborom izabrane zastupnike opet na sabor poslati, i tim činom u odlučnom času pokazati, da joj je do bratskog sjedinenja i do sloge srodnih si narodah sve stalo, ako joj se uvriedjena čest obezbiedi, zato i ja — komu je doista do sreće i česti domovine stalo — nadalje i to očitujem: da ću plemenitoj svojoj dužnosti u isto vrieme sa ostalimi zastupnici ovožupanijskih kotarah gorenavodenom visokom pozivu bez svakoga zatezanja zadovoljiti.

U ostalom priporučajući se dobrohotnom nagnutju ostajem sa osobitim počitanjem. U Požegi dne 31. srpnja 1861. Preuzvišenosti Vaše sluga pokoran Julio grof Janković s. r., vel. župan požežki.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 241.

Predstavka sabora troj. kraljevine na kralj. dvorski dikasterij glede novoizabranih saborskih bilježnikah.

Visoki kralj. dvorski dikasterij!

Iz razloga, što je dvojica saborskih bilježnikah radi oporavljenja zdravja na dulje vremena dopust dobila, te bi obavljanje bilježnički poslovah za ostale bilježnike odveć tegotno bilo, izabra sabor trojedne kraljevine u sjednici dne 10. kolov. t. g. držanoj još tri bilježnika, i to zastupnike naroda Rob. Zlatarovića, Andriju Ubernika i Ivana Vardiana. O čem se kr. dvorski dikasterij po glasu čl. 24 poslovnika u tu svrhu obavještuje, da imena tih novoizabranih bilježnikah Nj. Veličanstvu do službenog znanja dati uzmogne. — Dano u Zagrebu 10. kolovoza 1861. Sabor troj. kraljev. dalm.-hrv.-slav.

(Rieš. čl. LV.)

Br. 242.

Predstavka županije varaždinske, kojom moli odustraniti kojekakve zapreke, kojimi kralj. namjestničko vieće kraljevinah Hrvatske i Slavonije razvitak ustavnog života otegoćuje, dà nemogućim čini.

Visoki sabore!

S kakvimi zaprekami se boriti imadu ustavne županije u našoj domovini, neka se visoki sabor iz naredbe visokog kr. namjestničkog vieća hrvatsko-slav.-dalmatinskog ovdje u prigibu ·/. u prepisu privite blagovoljno ubavjestiti izvoli.

Dočim se je obćinstvo ove županije prisiljenim vidilo proti istoj naredbi, štono u živac municipalne uprave, ovog glavnog faktora naše starodavne ustavnosti, zasjeca — liek neposredno kod visokog prestolja predstavkom ovdje pod ·//. priloženom tražiti — ujedno

odluči na visoki sabor s tom pokornom molbom obratiti se, da se sliedeći predlog kao veoma prešan čim prije u blagovoljno pretresivanje uzme i rieši:

1. Da se visoko namjestničko vieće hrvatsko-slav.-dalm. naputi, neka se kod prosudjivanja proračuna potrebštinah županijske uprave — kani onog malodušja, polag kojeg bi županijah nestati moralo iz pomanjkanja materijalnih sredstvah — jer Hrvatska i Slavonija plaća preko osam miliunah poreza, iz kog se množina nepotrebitih i neustavnih oblastih i organah absolutne vlade plaća, gdje bi žalostno bilo, kad se iz te ogromne svote županijam toliko doznačiti nebi moglo, što je za njihovo obstojanje neobhodno potrebito, dočim njim se ovo zakonito pravo, po kojem su vlastne same za podmirenje svog upravnog troška porez razpisati — faktično uskraćuje, a ni pravedno nebi bilo, kad bi se uz toliki porez, u koji je i onako uračunan upravni trošak zemlje — za uzdržavanje županijah novi teret narodu nametnuo.

2. Da se visoko namjestničko vieće naputi, da držeći se i domaćih zakonah, i običajah zemlje ne prima naloge i naputke od neustavnih bečkih ministrah — kako to: čl. 1518.: 39. — 1608.: 10. — 1715: 17. — 1723.: 101. i 102. — 1790.: 14. — jasno propisuju; — neka visoko namjestničko vieće štuje autonomiju županijah, koja je glavni temelj našeg ustava — a neka se kani onih neustavnih propisah i naredbah, štono se s autonomijom županijah neslažu; neka se kani svake neustavne organisacije županijah, koja tamo smjera, da se ove ponize do Bachovih Comitatsbehördah, jer taj posao kad bi bio od potrebe, spada na zakonotvorno tielo, ne pako na upravne oblasti; — isto tako neka naputi svoje savjetnike, da jedino svietlom banu dolikuje se služiti izrazom „dobrotni“, nipošto pako namjestničkim savjetnikom.

3. Da se županijam povrati ustavna sudbenost sa domaćimi zakoni, kako je to u susjednoj Ugarskoj jur učinjeno — u koju svrhu neka se čim prije na primjer zaključka „Conferenciae Judicis Curiae“ privremena zakonska osnova izradi, i odmah u život privede iz razlogah: a) što se bez sudbenosti autonomija županijah niti pomisliti, a još manje uzdržati može; b) jer su neustavni županijski sudovi njekim načinom „status in statu“, kojih organi držeći se još i danas prinadležnikom padše sisteme, kojoj imadu sve zahvaliti — mjesto da podupiraju ustavne institucije zemlje, takove upravo preziru — prieče i sumnjiče gdje i kad samo mogu, što nemože ostati bez najštetnijih posljedicah; c) jer županijski sudci nemogu biti odgovorni županijam, dok odvise od neustavnih sebi predpostavljenih sudovah — imeno i kassacionalnog u Beču; d) jer se postojanjem neustavnih županijskih sudovah, kojim je sada sve c. k činovničko osoblje pridieljeno, što se nije dalo drugdje smjestiti — upravni trošak zemlje znamenito povekšava, dočim su županije u stanju sa neznatno većim troškom, nego ga sad imadu, poslove županijskih i urbarijalskih sudovah preduzeti; e) narod osiromašen ogromnim teretom stostrukih javnih daćah — čezne za domaćim jevtinim jednostavnim pravosudjem, jer su mu dozlogrdili birokratički tudji propisi — skupi štempli — i gebühri, i to tim više, f) jer znade da se tih zalah narod preko Drave riešio, postigav domaću ustavnu sudbenost, gdje bi zlu ćud radjalo u narodu, kad se ta okolnost po visokom saboru nebi dovoljno uvažila; g) propisi njemačkog karnog zakona ne samo da se neslažu sa ustavnom slobodom — pače je neshodnost njihova najviše kriva, da je u našem narodu demoralizacija u zadnje vrieme tako grozni napredak učinila — da se za zločince nezmažu uze — da revni štedljivi gradjan i seljak nije siguran danju ni noćju u svom težkim trudom i znojem pribavljenom imetku — da se cieli predieli domovine nekažnjeno terrorisiraju grožnjami obilazećih zločinacah, koji jedino iz kradje i razboja živu; h) jer narod se nemože zvati slobodnim, i svojim, dok se pokorava zakonom tudjim, koji nisu proiztekli iz njegove volje i potrebe.

4. Neka izvoli visoki sabor shodne korake poduzeti, da sa ovoj županiji bez odvlake povrati njezina kuća u smislu §. 46. privr. naputka za uredjenje municipijah — bez koje županija svome zvanju odgovarati nemože, neimajuća mjesta za uredovanje — pisarnu — držanje skupštinah — ni za neobhodne potrebite uze. Sa dubokim štovanjem. Dano iz glavne skupštine dne 26. i sliedećih danah mj. srpnja i kolovoza 1861. u Varaždinu držane. Obćinstvo županije varaždinske.

·/. Presvietla, prečastna, poglavita i velemožna, ugledna i vitežka gospodo!

Povodom pretresivanja proračuna vrhu potrebštinah municipalnih ovozemnih oblastih za upravnu godinu 1862. izrazilo se je ministarstvo financijah, da mu nepovoljno stanje financijah nedopušća, da ikojoj upravnoj grani dozvoli dotaciju veću od one, koja je u svrhu ovozemne javne uprave za tekuću upravnu godinu ustanovljena.

Uslied toga, dočim proračunani za municipalnu upravu županijah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji troškovi nadilaze one, koji su za postojavše c. kr. političke oblasti kotarske i županijske za godinu upravnu 1861 dozvoljeni, za znamenitu svotu, to je visoki kraljevski dvorski dikasterij kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odpisom od 27. svibnja 1861. br. 931. odredio, da se nastoji o tom, da se troškovi municipalne uprave samo na neobhodno nuždne potrebštine svedu, i barem za gore napomenutu odobreni proračun nadilazeću svotu svakako stegnu tim više, što se nikako dopustiti nemože, da nastupivša municipalna uprava nadilazi troškove prijašnje državne uprave.

U smislu toga i na temelju §. 41. i 43. previšje odobrenog naputka za uredjenje municipijah preduzeto je prosudjivanje podnešenih županijskih proračunah, koje se žalibože radi veoma kasno stigavših ovamo nuždnih županijskih podatakah prije preduzeti nemogaše, kod česa pokaza se sliedeći posljedak:

Županija ota proračunala je svoj trošak za cielu godinu sa 114.920 for. a. vr. Iz gore navedenog razloga moralo se je od ote svote odbiti: 1) svota od 14.380 f. a. vr. kroz umalenje proračunane svote a) za užitke sluguh od 5180 for. a. vr. na 4000 f. a. vr.; b) za uzničke troškove od 6500 for. a. vr. na 8?0 for. a. v.; c) za popravak zdanjah od 5000 for. a. vr. na 1500 for. a vr.; d) za uzdržavanje husarskih konjah od 1600 f a. v. na 6?0 for. a. vr.; e) za naknadu neiztjerivog poreza od 1500 for. na —; f) za razne troškove od 4000 for. na 2500 for. a. vr.; 2) svota od 10 000 for. a. v. proračunana za uzdržavanje cestah i mostovah, budući da se takovi troškovi sveudilj plaćaju iz zemaljske konkurencijalne zaklade unutar granicah proračuna za godinu 1861. ustanovljenog; 3) svota od 12.000 for. za konjarstvo i od 500 for. za podpore kod elementarnih nesgodah, budući trošak takovi nije pokrit u proračunu za godinu 1861. nit u komorskoj nit u zemaljskoj konkurencialnoj zakladi, i jerbo je osim toga za konjarstvo skrbljeno namještjenjem vojničkih opasaćah.

Po odbitku izloženih svotah ustanovljen je indi predbježno gledom na obstojeće okolnosti proračun ote županije za jednu cielu godinu t. j. za dvanaest mjesecih u 78.040 for. a. v.

Budući je pako ota županija tekar 1. ožujka 1861. konštituirana, to joj od ote cielogodišnje svote za vrieme od 1. ožujka do konca listopada 1861 t. j. za 8 mjesecih upravne godine 1860/1. samo 52.026 for. 66 kr. a. v. pripada.

Pošto je nadalje ota županija na račun toga primila dosada 36.320 for a. v., to bi joj jošte do konca listopada 1861. pripadala svota od 15.706 for. 66 kr. a. v., koja bi se u pojedinih mjesečnih rokovih doznačivat imala na temelju izkazah potriebštine.

Ovo bi dakle bila svota, koja bi se za tekuću jošter upravnu godinu kao maximum županiji na razpoloženje staviti mogla, dakako ovamo nerazumievajući učinite možda za saborske troškove predujme, koji će posebice županiji odavde povratjeni biti, zatim potrebštine koje će iz konkurencialne zaklade, kao što je već gore rečeno, svoje pokritje dobiti, i veće gradjevine kod zdanjah, koje uviek od slučaja do slučaju izkazane biti moradu.

Ovim se dakle povodom županija poziva, da u svojoj upravi uvede najveću štednju, jerbo polag dosadanjih okolnostih neima razpoloživog novca za veće troškove, a sredstvo jedino, koje bi u slučaju neštednje i neumalenja troškovah za pokritje takovih preostalo, troškove naime ote napose razporezati na pučanstvo, kad bi se i dozvoliti smielo, bilo bi sigurno po razboritom dohvatu vladajućih okolnostih i neodoljivoga sadašnjega položaja od najubitačnijih posliedicah. Ako se naime uzme u obzir, da se zemljovladarski porez mora plaćati, i da se takovi vojničkom ovršbom utjeriva, da se nametci za zemaljsku konkurencialnu zakladu, koja za neizbježive zemaljske potriebštine te svakako do konca listopada 1861. obstojati mora i svoje posebno opredielenje imade, zatim namet za zemljištno-razteretnu zakladu od jednog miliuna i više godišnjih forintih sveudilj plaćati mora, da osim toga imadu obćine namirivati svoje upravne troškove: to će županija sama doći do onog uvjerenja, da se troškovi za županijsku upravu ma u kojojgod česti posebnim opet izravnim porezom osigurati i namiriti nebi mogli, prez da nebi to prouzročilo najveće nezadovoljstvo u pučanstvu i njemu omrazilo municipalnu upravu.

Štednja pako ota može se tim laglje uvesti, ako se

1. Ukinu one časti, koje su bar za sada prez potrebe ustrojene.

Tako bi za sada jošter po svoj prilici mogla nepopunjena ostati sliedeća mjesta častnička i službenička, koja se na dalnje uvaženje županijskoga obćinstva primjera radi napominju: a) čast drugog podžupana, pošto županijski sud, kom bi imao on predsjedati, nije uživotvoren; b) časti podblagajnikah, koje su suvišne, pošto županijski pjeneznici nepobiraju poreza, i neimadu nikakova druga posla, nego rukovoditi županijsku blagajnu, taj posao pako može obavljati jedan blagajnik; c) čast računovodje, koja se čini suvišnom, pošto su računi za sad neznatni, a i onako se po ustavu imaju podnašati namjestničkom vieću za obredjenje; d) podfiškali, koji neimadu nikakova skoro posla, pošto poslovi sirotinski i skrbnički nisu u županiji usriedotočeni, već ih razpravljaju dotični sudovi; e) pretierani broj pandurah, buduć da za županijsku pisarnu dovoljni su 2 do 3 pandura za poslužbu, dočim se panduri pojedinim častnikom sustavno pripadajući ovdje nerazumievaju; f) konjanici, kojih sada posve netreba, gdi u svakom pravcu pošte podignute i ustrojene se nalaze.

2. Ako se plaće, koje su velikom stranom pretjerane, po primjeru prijašnjih plaćah, skupoći ipako sadanjeg vremena shodno umalje, kao što su to doista mnoge županije u strogih granicah potrebe i učinile.

Uslied toga poziva se županijsko obćinstvo, da

1. Izkaz potriebštinah za svaki mjesec amo podnese tako, da za dojdući mjesec sastavljen izkaz najdulje do 20. predidućega mjeseca amo nefaljeno prispie, indi izkaz taj imade se za mjesec srpanj i kolovoz odmah amo podnieti, za buduće pako mjesece amo u rečenom roku točno podnašati. — Razumieva se pako po sebi, da se u tih izkazih preostavša gotovina blagajne imade vazda izkazati.

2. Da amo odmah podnese izkaz onih svotah, koje su saborskim poklisarom iz županijske blagajne izplaćene, za da se za ote svote uzmogne županiji svojim putem povratak pribaviti.

3. Da u slučaju, ako su iz županijske blagajne namireni takovi troškovi, koji spadaju na zem. konkurencialnu zakladu, takove odmah amo izkaže uz prilog dotičnih računah u svrhu gorespomenutog povratka.

4. Da troškove za veća i nova gradjenja kod zdanjah županijskih neplaća iz svoje dotacije, već da za takove vazda zaište od ovog namjestničkog vieća posebnu dotaciju uz predlog dotičnih osnovah i troškovnikah.

5. Da shodno gorespomenutoj uputi odmah predmet ograničenja broja županijskih častnikah i službenikah na neobhodnu potreboću, kao i obalenja plaćah novijem pretresu podvrgne, te skrižaljku osoblja i plaćah (Tabellam personalem salarialem ac conventionatorum) zaufano i nefaljeno najdulje do 1. rujna t. g. ovamo podnese, da tako kr. ovo namjestničko vieće u stanje dodje i poleg ustavnog propisa prvašnjeg, a i po naputku previšje odobrenom, dužnosti svojoj zadovoljiti.

Dano iz kr namjestničkog vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije držanoga u Zagrebu dne 23. srpnja 1861. — dobrohotni, na službu pripravni: Šokčević s. r., ban. Tomašić s. r.

·//. Vaše posvećeno c. k. apoštolsko Veličanstvo, premilostivi kralju i gospodaru!

Kad je poslie težkih i žalostnih dvanaest godinah experimentalne politike, koje posljedice bijahu poremećenje financijah, padnutje veresije, osiromašenje narodah, nakon nesretni dogodjaji u Italiji, — Vaše Veličanstvo putem prava, zakonitosti, i napredne politike poći odlučilo, narodi zaboravili su rado na sve patnje i rane, štono su im absolutnom svako pravo vriedjajućom vladom nanešene, gdje je imeno narod hrvatsko-srbski imao puno zaboraviti, jer je za svoju bezprimjernu vjernost lišen svega, što mu je milo i sveto, dočim mu je domovina postala kolonijom tudjinacah, koji su medju se podielili njegovo ruho.

Na poziv Vašeg Veličanstva priteko je rado i narod hrvrtski, da na starom zakonitom, s toga jedino stalnom, nu žalibože zapuštenom temelju sagradi novu kuću, štono bi mu sigurnim utočištem biti imala u svakoj pogibelji, al ujedno i visokom prestolju, kako vazda, jednim od najstalnijih stupovah njegovih.

Na poziv Vašeg Veličanstva ustrojile su se na novo županije sa svojim nekadašnjim zakonitim djelokrugom, — nu jedva stupiše u život, već nagaziše na stotinu zapriekah i nezakonitostih, štono njihov djelokrug stežu, pače posve paraliziraju; tako sudbenost rukovode još uvjek županijski neustavni sudovi, po zakonih tudjih odvisni od kasacionalnog suda u Beču, prem su u susjednoj Ugarskoj ustavni sudovi svoje djelovanje jur započeli, — nezakoniti porez pobiraju c. k. poreznici posve neodgovorno i neodvisno od ustavnih vlastih, — politička uprava podieljena je njekim načinom izmedju municipijah i gensdarmerije, te financialne straže, jer poslicdnje imadu nalog ustavne vlasti tajno nadzirati. Naredbe, štono stigavaju od visokog pridvornog dikasterija, i namjestničkog vieća hrvatsko-slavonskog tolike su uvrede naših domaćih zakonah, ustavnih običajah i municipalne autonomije.

Tako medju ostalim dospje ovih danah na ovu županiju naredba visokog namjestničkog vieća od 23. srpnja t. g. br. 3992/1003. ovdje pod ·/. pokorno privita, koja županijskoj upravi prieti smrtnim udarcem, jer njoj uzima neobhodno potrebita materijalna sredstva, bez kojih nikakva vlast obstojati nemože, obalivši preliminar potriebštinah ove županije sa 114.920 fr. na 78.040 fr. a. vr., — što dade povod, da se obćinstvo ove županije prisiljenim vidi, k visokom prestolju Vašeg posv. Veličanstva u podaničkoj pokornosti uteći se s tom molbom: da Vaše posv. Veličanstvo po svome od slavne uspomene predjah svojih nasliedjenom visokom, zakone izvršivati i izvršivati dati zvanju, ovu županiju, kao i cielu do-

movinu u uživanju svojih ustavnih, tečajem tolikih viekovah i zaketvom tolikih kraljevah, dičnih Vašeg Veličanstva predšastnikah posvećenih pravah blagostivo uzdržati, i uzčuvati izvoli.

Neka bude dopušteno obćinstvu ove županije njeke točke te namjestničke naredbe ovdje razložiti.

Kaže se u istoj naredbi, da se je ministarstvo financijah izrazilo, „da mu nepovoljno stanje financijah nedopušta, da ikojoj upravnoj grani dozvoli veću dotaciju od one, štono je u svrhu ovozemne javne uprave za tekuću upravnu godinu ustanovljena".

Ako i nenavedemo ovdje sve one temeljne zakone, polag kojih sa predmetima financialnim ove zemlje neima vlast razpolagati financialni ministerium bečki, nego jedino te izključivo sabor, sa zakonito krunisanim kraljem svojim, to ipak odoljeti nemožemo da nenapomenemo, da izmedju prestolja i namjestničtva (koje dio čini takodjer kr. pridvorni dikasterium stupivši na mjesto kr. ugarske pridvorne kancelarije polag 1569: 38. i 1715: 17.) — obćinstvo ove županije nepozna nikakve zakonite vlasti — jer čl. 39: 1519. — štono bi potvrdjen čl. 10: 1608 i 14: 1790., kaže: „Summa omnium rerum regiae Majestatis et regni, penes Consilium sit, quod de omnium regni negotiorum directione providet"; nadalje čl. 17: 1715. naredjuje: „Cancellaria regia hung. aulica ne habeat a quopiam alio aulico Dicasterio dependentiam, sed potius eodem modo cum aliis unius ejusdemque Principis Dicasteriis immediatis, prout haec cum illa de occurrentibus negotiis habeat Correspondentiam", nakon čl. 101: 1723. kaže: „Consilium a nullo Dicasterio aulico, sed a sua Majestate Sacratissima tanquam Consilium regium dependebit".

Tako visoko namjestničko vieće ni samo nije bilo vlastno u tom predmetu upuštati se u dogovaranje sa ministarstvom financijah u Beču — pače je tim prekršilo naročito zakon. čl. 102: 1723. štono propisuje: „Consilium hoc regium locumtenentiale contra positivas patriae leges nihil determinet".

Gdje neima dvojbe, da ovi zakoni kako namjestničtvo ugarsko, tako i ovo trojedne kraljevine vežu, jer je ovo stupilo u djelokrug namjestničtva ugarskog, štono bijaše prije protegnut i na našu domovinu — i jer su zakoni obim zemljam jedni te isti.

Kaže se u naredbi visokog namjestničkog vieća, da proračunani trošak za upravu ove županije nadilazi daleko svotu, što je za postojavše c. k. političke, kotarske, i županijske oblasti za godinu 1861. ustanovljena, gdje se nikako dopustiti nemože, da nastupivša municipalna uprava nadilazi troškove prijašnje državne uprave.

Neka bude dozvoljeno obćinstvu ove županije tu opaziti, da, dok nije županijam povraćen onaj djelokrug, štono njim po zakonu, pače i po istom priv. naputku za uredjenje municipijah (§. bo 47. kaže: „Sva municipija i njihove skupštine stupaju u svoj dotični djelokrug i svoja ustavna prava po starom zakonu i običaju) pripada, dotle se niti njihovi upravni troškovi sa onimi postojavše uprave uzporediti nemogu — jer najveći dio tih upravnih troškovah odpada na neustavno županijsko sudište, i na druge neustavne oblasti i institucije, kojih netreba, jer nesamo da se neslažu sa ustavnom upravom, pače se ovoj upravo protive isto tako kao i temeljnim zakonom zemlje.

Da je municipalna uprava jeftinija od svake ine, tomu nije treba dokazah, jer su nam još u živoj uspomeni troškovi upravni štono su je županije prije god. 1848. imale, a i oni koje smo za vrieme absolutne vlade u to ime podnašali, kao što je još i danas podnosimo. Nu ona je ujedno i najpravednija; jer podieljuje pravo onomu tim troškom razpolagati, koji ga plaća.

Naredba visokog namjestničkog vieća protivi se svakom pojmu slobodne obćine, a još više municipalne uprave; jer pobija ono glavno ustavno načelo, po kojem su obćine ili municipija vlastna svoj upravni trošak sama neodvisno ustanoviti — i za njegovo pod-

mirenje skrbiti, gdje se priznati mora, da, čim je ovo posledaje županijam pripadajuće zakonito pravo privremenim naputkom za uredjenje municipijah tom ustanovom zamienjeno, da će se upravni trošak županijam putem predujmovah iz zemaljske zaklade pružati, to neimade pravo visoko namjestničko vieće proračun tako stiesniti, da bi se time upravno djelovanje županijah na ono nekadašnjih žapanijskih oblastih ograničiti, ili bolje rekuć posve nemogućim učiniti moralo. Jer svota, koju zemlja u ime upravnog troška i danas plaća, sigurno je mnogo veća od one, štono bi ju plaćala onda, kad bi uprava i podmirivanje njezinih troškovah u smislu zakona municipijam posve povjerena bila.

Tada bo se pod imenom upravnih troškovah nebi plaćale penzije neustavnih činovnikah, koji su u novije vrieme suvišni postali, i plaće onih, koji su iz istog uzroka u disponibilitet stavljeni, tad se nebi plaćali stanovi bivših c. k. kot. uredah — kojih više netreba — kako se sva ova još danas posve protuzakonito i na veliki teret domovine u ime uprave plaćaju, dočim se usuprot županijam i ono uzkratiti namjerava, što je za njihovo obstojanje od neobhodne potrebe.

Obćinstvo ove županije imajući obzir na biedno stanje domovine, sigurno je tako kod ustanovljenja plaćah svojim činovnikom opredieljenih, kao i kod svih inih točkah proračuna postupalo najvećom štedljivošću i sdušnošću, jer plaće činovnikom opredeljene jesu manje od onih, štono su je c. kr. činovnici iste kategorije uživali, a s obzirom na padšu vriednost novca, i prid na srebro, nisu veće od onih, štono obstojahu prije g. 1848., što je i isto visoko namjestničko vieće pronašlo, nepromieniv u tom obziru ništa u proračunu, — dočim je plaća za velikog župana posve neodvisno od županije ustanovljena, koje opredieljenje ipak po zakonitom ustavnom običaju spada u djelokrug županijah.

Nu kod pojedinih točkah proračuna odbilo je visoko namjestničko vieće znamenite svote, i to: a) za užitke slugah obaljena je svota od 5180 fr. a. vr. na 4000 fr. Obćinstvo županije se time zadovoljit nemože, jer su sluge po pripadajućem županiji pravu samouprave, u potrebitom broju pogodjeni, po starom običaju providjeni odjećom, i dotični troškovi jur s većje strane namireni; b) za uzničke troškove proračunana svota obaljena je od 6500 fr. na 800 fr. Obćinstvo ove županije uvjereno je da ustavne županije obstojati nemogu, ako njim se nepovrati sudbenost, jer se bez ove samouprava ni pomisliti nemože, i jer županijski sudci nemogu da budu odgovorni županiji, ako odvise ujedno i od neustavnih sudovah, i od bečkog kasacionalnog suda — i čim je obćinstvo uvjereno da je zrela i ozbiljna volja Vašeg Veličanstva, da se narodom ugarske krune podpuno povrati starodavni ustav, štono je utemeljen na samoupravi županijah, to ni malo nedvoji, da će se županijam povratiti sudbenost kako je to jur u Ugarskoj i učinjeno; s tog dakle obzira proračunana svota na uzničke troškove nije prekomjerna, i to tim manje, jer je svota, koju u tu svrhu županijski sud troši, mnogo veća od iste; c) za popravak zdanjah proračunana svota obaljena je sa 5000 fr. na 1500 fr. Ako se u obzir uzme da su županijske sgrade kroz ovo 12 godinah krivnjom padše uprave dospjele u tako zapušteno stanje, da će samo popravak županijskih stajah progutati trošak od 2000 fr., to svota u to ime proračunana nije pretjerana; d) za uzdržavanje husarskih konjah obaljena je svota od 1600 fr. a. vr. na 600 fr. Kako je moguće sa 600 fr. šest husarskih konjah uzdržavati? to obćinstvo ove županije pojmiti nemože; da je pako isti broj konjanikah neobhodno potriebit, dokazuje okolnost ta, što se je prije god. 1848 uzdržavalo 12 husarah, i što oni i danas imadu isto opredeljenje koje su i prije imali, naime iztjerivati predprege, kojih svaki dan kod neprestanog prolaza vojske treba, — raznašati službene listove, jer pošta samo u njekoja mjesta županije, i to ne svaki dan, ide, — nakon progonjenje zločinacah, uzdržanje reda kod sajmovah, i drugih prilikah sgrnutja puka.

Za uzdržavanje cestah i mostovah proračunana svota od 10.000 fr. sbrisana je posve iz proračuna, iz uzroka, jer, kako se navadja, takovi troškovi sveudilj plaćaju se iz zemaljske konkurencialne zaklade.

Obćinstvo ove županije usudjuje se na otu točku pokorno primietiti, da mu je svejedno, da li se potrebita u istu svrhu svota doznači iz zem. konkurencialne, ili iz koje druge zaklade, nu priznati nemože ono svakom pojmu samouprave protiveće se, to po padšem birokratičkom pedantismu zaudarajuće načelo visokog namjestničkog vieća, po kojem bi se županija imala u svakom pojedinom slučaju potrebe sa osnovami — proračuni i molbami obratiti na visoko namjestničko vieće radi kakove i najmanje gradjevine — dočim bi se time ne samo vrieme badava gubilo, nego troškovi znamenito povekšali.

Za vrieme padše absolutne sisteme trošile su se ogromne svote na javne gradjevine, dočim su izuzamši državne ceste svi mostovi na inih cestah stranom posve propali, stranom pako dospjeli u najgorje stanje — tu biaše komisijah — osnovah — proračunah i jeftinbah bez kraja i konca, al do izvedenja je riedko kad došlo — i gdje se štogod gradilo — gradilo se je zlo — i sa tro- i četverostrukim troškom — mjernici i poduzetnici su se obogatili u istoj mjeri, u kojoj je propadalo javno blagostanje i povjerenje k toj upravi.

Misli li visoko namjestničko vieće opet krenuti tim skupocienim putem, to obćinstvo ove županije u tom sudjelovati nemože, jer se to protivi ustavnim zakonom — autonomiji županijah i interesom zemlje.

Županiji je za ovo kratko i sa toliko zapriekah skopčano vrieme svog djelovanja za rukom pošlo znamenite i veoma koristne gradjevine k svrsi privesti razmjerno bez velikih troškovah i ceremonijah — koje neka bude dopušteno ovdje samo mimogred napomenuti: — utvrdjenje Dravske obale kod Šemovca provlačilo se kod prijašnjih carskih uredah kroz više nego osam godinah — držane su tu skupociene komisije — nacrti, i osnove su načinjene sa proračuni, al prije nego je došlo do izvedenja, promienila je svagda silna rieka svoje korito, tako je bilo od potrebe svake godine novih nacrtah i osnovah, dočim je uz to veliki dio zemljištah šemevačkih, kao i samog sela, Drava pomela, pače je već i istoj državnoj cesti s krajnom pogibelju prietila. Ovaj posao svršen je već pod upravom ove županije.

Isto tako utvrdjena je obala Dravska kod Križovljanah, koji posao se nemanjim pedantismom zavlačio kao i onaj kod Šemovca; cesta iz Bele u Zagorje, isto tako ona od državne ceste varaždinsko-optujske u Ormuž do železničke postaje otvorit će se još ove godine prometu, dočim su brigom županijske uprave i mnogi mostovi sagradjeni u raznih stranah županije sa troškom, koji sa onim prijašnje uprave u nikakvom razmjerju nestoji.

Ovo su dosta važni razlozi, koji silno nukaju obćinstvo ove županije, da od sebi, po zakonu pripadajuće samouprave, štono ju ne samo gradovi i trgovišta, nego i svaka obćina u tom obziru uživaju — ni za vlas nepopusti i to tim manje, čim krivnja županijah nije, da se novac, što ga zemlja u ime upravnih troškovah plaća, mieša sa nezakonitim porezom i troši na uzdržavanje skupocienih neustavnih institucijah. Čim su županije odlučnom voljom Vašeg Veličanstva pozvane opet u život, to njim se uzkratiti nemogu i ona srjedstva, koja su za njihovo djelovanje i obstojanje neobhodno potrjebita.

Svota od 12 000 fr. za konjarstvo u proračun stavljena prekrštena je posve olovkom visokog namjestničkog vieća iz onog uzroka, jer se navadja, da takovi trošak nije pokrit u proračunu za god. 1861. nit u komorskoj nit u zemaljskoj konkurencialnoj zakladi i jer je osim toga za konjarstvo skrbljeno namještjenjem vojničkih opasaćah.

Žalostno je zaista, da visoko namjestničtvo tako slabo pozna okolnosti zemlje, kojom upravlja — žalostno je da tako lahkoumno zatira najvažnije materialne interese, štono se netiču samo naše domovine, nego i čitave monarkije.

Poznato će biti Vašem posv. Veličanstvu, da je u velikoj strani naše domovine, osobito pako u ovoj županiji, konjarstvo jedna od glavnih strukah gospodarstva — da je glavni izvor dohodakah, kojimi narod podmiruje tako javne terete, kao i domaće potrebe; u tom obziru je dakle procvietanje ove gospodarstvene struke sa blagostanjem zemlje uzko spojeno. Nu konjarstvo je ujedno i predmet živahne trgovine, koja se tjera stranom sa susjednimi pokrajinami, stranom pako sa inostranstvom, imeno Italiom, dočim je za vrieme krimskog rata i francezka vojska konje kupovala iz ovih pokrajinah. Osim toga obskrbljiva se austrijska vojska s velike strane konji iz ovih predielah, gdje se tejiti nemože, da je konjarstvo ove županije u tom obziru i sa interesom ciele Austrije uzko skopčano.

Medjutim ova struka gospodarstva propala je zadnjih 12 godinah na toliko u ovoj županiji, da se jedva još polovica konjah nalazi u njezinom području, štono su g. 1848. obstojali, čemu uzrok — osim prekomjernih javnih teretah, štono su na umalenje inventara gospodarah djelovali — najpače a nedostatnom broju javnih opasaćah leži.

Da tome nedostatku zadovolji županija, najmila je po starom običaju osim vojničkih, od kojih je samo 6 ljetos u županiji razdieljeno bilo, 27 privatnih opasaćah, te je načinila ugovore sa dotičnimi vlastnici. Pak još i taj broj nije zadovoljio potrebi, dočim se veći broj s toga najmiti nije mogao, što se radi propadšeg jur odviše konjarstva, više sposobnih opasaćah nije našlo.

Za podmirenje tog troška treba ova županija neobhodno polag učinjenih ugovorah svotu od 4070 fr. a. vr.

Visokom namjestničkom vieću prijavljeno je opetovano od strane županije, da se je ona konstituirala 29. siečnja t. g. te da njoj uslied toga pripada dotacija od 1. veljače t. g., jer su isti dan njezini činovnici sbilja nastupili svoje službovanje, ipak visoko namjestničko vieće tu okolnost hoće da posve ignorira, doznačiv dotaciju od 1. ožujka, što stoji u očitom protuslovju sa §§. 42. i 43. prev. naputka za uredjenje županijah, kog, prem je oktroiran, samovoljno promienit namjestničko vieće vlast neima.

Visoko namjestničko vieće revnujući za štedljivost, koja mu toliko na srcu leži, izgubilo je posve s vida ugled, djelokrug i samoupravu ustavnih županijah, dočim povediv se za Bachovimi padšimi Komitatsbehörden — savjetuje ovu županiju prijazno, da broj svojih činovnikah i slugah na polovicu smali i tako sastavljeni pregled osoblja i plaćah do 1. rujna predloži.

Visoko namjestničko vieće zaboravilo je tu privremeni naputak za uredjenje municipijah, na koji se inače tako rado poziva, kog §. 12. kaže: „Na čelu svake županije stoji veliki župan, s prvim i drugim podžupanom, broj i kategorija ostalih činovnikah županijskih, izim riečke, bit će u obće onaj isti kao i 1. siečnja 1848.

Pak ako bi se i sa pojmom municipalne uprave, domaćih zakonah, i postojećom potrebom spojiti moglo to predloženo smalenje županijskih činovnikah — to ipak nebi imalo namjestničko vieće pravo tu promienu učiniti, već jedino novi zakon, jer ono nije zakonotvorno, već jedino upravno tielo, koje se ima kretati medju granicami zakonah i ustavnog običaja.

Kad bi visoko namjestničko vieće samo na polag sliediti hotjelo onu štedljivost kod sebe, kao i drugih neustavnih, žalibože u domovini još vaviek postojećih upravnih vlastih i organah — koju ovoj županiji tako toplo preporuča, to bi sigurno i domovini mnogi té mnogi krvavim znojem pribavljeni novčić, ubogom seljaku u džepu ostao.

Oslanjajući se na ove razloge obćinstvo ove županije podaničkom pokornošću moli, da Vaše posvećeno Veličanstvo premilostivo odlučiti blagoizvoli:

1. Da namjestničko vieće dalmatinsko-hrvatsko-slavonsko proračun ove županije, sa odbitjem jedino onih svotah, štono su za porezne neizljerivosti, podpore kod elementarnih nesgodah, nakon svote 7930 fr. a. vr., štono je za ovu godinu za konjarstvo suvišna, u cielom obsegu odobri, te za točno plaćanje mjesečne dotacije unapried skrbi, tim više, jer se plaćanju ogromnu svotu od osam miliunah nadilazećeg poreza, koji do godine 1848. u Hrvatskoj i Slavoniji nije iznosio ni pol miliuna — u našoj domovini nikakve zapreke nestavljaju, prem se zakonitost tog poreza, kano i način utjeravanja priznati nemože.

2. Da se isto tako kako je učinjeno u Ugarskoj — trojednoj kraljevini domaća ustavna sudbenost sa domaćimi zakoni povrati, te da u tom obziru sabor ovih kraljevinah na primjer zaključka „Conferentiae Judicis Curiae", privremenu zakonsku osnovu čim prije izradi, jer se sa pravednošću, razboritošću i zdravom politikom neslaže, da županije prieko Drave, bar u ovo toli uzkolebano i kritično vrieme, posjeduju više prava, nego županije hrvatsko-slavonskog, Vašem posv. Veličanstvu vazda najvjernijeg naroda.

3. Da se ovoj županiji bez odvlake povrati njezina kuća u smislu §. 46. priv. naputka za uredjenje municipijah — jer bez ove županija svome zvanju kako valja odgovarati nemože, neimajuća mjesta u vlastitoj kući za uredovanje svojih činovnikah, za pisarnu, držanje malih skupštinah, — ni za neobhodno potrebite uze.

Čim Vašoj cesarsko-kraljevskoj milosti najpokornije izručeni, u najdubljem strahopočitanju ostajemo:

Vašeg posvećenog cesarsko-kraljevskog apoštolskog Veličanstva: Dano iz glavne skupštine dne 26. i sliedećih danah mjeseca srpnja 1861. u Varaždinu držane; — prepokorni i vazda najvjerniji podložnici: Obćinstvo županije varaždinske.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 243.

Zakletva, koju je novoimenovani podvojvoda troj. kraljevine, f.-m.-l. grof Juraj Jellačić pred licem sabora položio.

Ja Gjuro Jellačić zaklinjem se živim Bogom, blaženom dievicom Marijom, svimi svetci i izbranici božjimi, da ću se, buduci me je preuzvišeni gospodin ban naimenovao za podkapetana kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, u svemu, što na podieljeno mi zvanje ovo spada, strogo vladati polag zakonah i odobrenih običajah kraljevinah ovih; da ću vjerno izvršiti sve naredbe, koje bi mi u poslu insurekcije dao preuzvišeni gospodin vrhovni kraljevine kapetan; da neću obezčestiti oružje, niti ustaviti druga uza me, tkogod on bio; da ću za dom vojevati sam i s množtvom, domovinu da neću ni smutiti, ni izdati, da ću kralju i kraljevini uvjek vjeran biti, da ću se primljenim običajom pokoravati i koje bi god druge kralj sa stališi i zastupnici kraljevine ustanovio, braniti sam i s množtvom. Tako mi Bog pomozi i svi svetci.

(Rieš. čl. LVII.)

Br. 244.

Zakletva, koju je novoimenovani podban troj. kraljevine, podpredsjednik banskoga stola Ivan Zidarić pred licem sabora položio.

Ja Ivan Zidarić podban trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a uzvišene stolice banske podpredsjednik, kunim se živim Bogom, blaženom dievicom Marijom i svimi svetci i odabranici božjimi, te zadajem tvrdu vjeru, da tajnah ni banovih, ni banske stolice, niti onih banske časti nikada i nikomu odkrivati neću, pak budi to pismeno ili ustmeno, budi migom i kojim drugim načinom, nego da ću ih isto tako kao i sve one povlastice trojedne kraljevine, koje budu meni naposeb za čuvanje povjerene čuvati vjerno, da ću prava, slobodu, sloboštine, preimućtva i uredbe trojedne ove kraljevine previšnjim mjestom potvrdjene stalno obdržavati, štititi i braniti; nadalje da ću svim, koji će pravicu u mene iskati i u svakom poslu koji će na moju dužnost spadati, kako po Bogu i pravdi njegovoj za pravo nadjem, po mogućnosti mojoj svagda istinit i pravedan sud izreći, i pravedno izvršiti, negledeć na osobu bogata il siromaka, a zametnuvši molbe, mita, nagnuće, strah, mržnju, ljubav i dopadnost. Tako mi Bog pomogao, i svi svetci!

(Rieš. čl. LVII.)

Br. 245.

Ustmeni predlog vvelikog župana zagrebačkog Ivana Kukuljevića:

Da bi se u pomanjkanju prabilježnika, koji je saborske spise nadgledati i rukovoditi imao, za toli potrebito nadziranje i odpravljanje saborskih pisamah odpravnik saborski privremeno imenovao.

(Primljen i rieš. čl. LIX.)

Br. 246.

Izviešće osrednjega saborskoga odbora o predlozih: Ljudev. Vukotinovića (br. 43); Mirka Šuhaja (br. 44); Ivana Vončine (br. 46, 47); Mirka Bogovića (br. 51); Ernesta Filetića (br. 49); Stjepana Vukovića (br. 50); Mirka Hrvata (br. 48); Josipa Bračevca (br. 44).

Visoki sabore!

Osrednji odbor viećaše dne 29. srpnja t. g. pod predsjedničtvom g. Josipa Briglevića o predlozih, koji su na IV. dnevnom redu, te putem izabranoga si nižepodpisanoga izvjestitelja podnaša tim o istih svoje mnienje:

I. Uzeti su u pretres odsječni zapisnici priloženi pod ·/. o predmetu na IV. dnevnom redu br. I. stojećem, naime o odpisu slobodnog grada i kotara Rieke od 6. svib. 1861. br. 40. kao odgovor na ovosaborski poziv glede poslanja zastupnikah na sabor trojedne ove kraljevine, u kojem rečeni grad i kotar javlja, da na temelju svoje autonomije i radi toga, što neposredno pod ugarsku krunu spada, neće poslati svoje zastupnike na sabor trojedne kraljevine, te da je tomu shodno svoje poglavarstvo naputio, da neima preduzeti nikakov čin, koj bi smjerao na to, da bi se izbirali zastupnici na naš sabor.

Ovu izjavu smatra osrednji odsjek za veliku drzovitost i prkošenje poglavarstva i zakonom zemlje, koje cjeloviti dio sačinjava, a i od nje neodvisnu autonomiju neposjeduje, već bo našem namjestničkom vieću i banskoj stolici u svakom obziru uprave i sudbenosti podstoji, te s tega predlaže: da se preuzviš. g. ban pozove, da izaslanje kraljevskog povjerenika u Rieku kod Nj. kr. Veličanstva izposluje, koj imajući dovoljnu povlast imao bi se na Rieku uputiti, i iztraživši stvar, krivce protimbe kazni podvrći, zatim red upeljati i izbor zastupnikah na sabor obaviti dati.

II. U pretres bijahu uzeti ovdje pod ·/. priloženi zapisnici pet saborskih odsjekah vrh predloga g. velikog župana Ljudevita Vukotinovića u dnevnom redu IV. pod br. 3. uvrstjenoga o uzakonjenju slobod. grada i kotara Rieke kao cjelokupnog diela trojedne kraljevine.

Osrednji ovaj odbor uzamši u obzir, da je blage uspomene kraljica Marija Terezija grad Rieku sa svojom lukom god. 1776. dne 2. listopada utjelovila kraljevini Hrvatskoj, zatim da je pod 5. rujnom 1777. ista kraljica odredila, da grad Rieka sa svojim kotarom i hrvatsko primorje za onda iznova ustrojenoj županiji severinskoj podpada, nemanje najvišjim odpisom od 1. stud. 1777. izjavila, da je grad Rieka sa svojom lukom i kotarom cjelokupni dio kraljevine Hrvatske, te to isto odpisom od 23. travnja 1779. sa riečmi: „Hanc quoque urbem et portum Croatiae et per eam sacrae regni coronae adjicere" potvrdila, u kojem smislu se i članak 4. god. 1807. ugarskog sabora razumievati imade, kako to posve jasno članak 8. god. 1808. hrvat. sabora dokazuje; — uzamši indi sva ta u obzir, a pored toga i onu okolnost, da se pored svih tih dosta jasnih ustanovljenjah pripadnost grada i kotara Rieke ka Hrvatskoj u novije vrieme u dvojbu stavlja, nemože se osrednjem odboru na ino, nego da potrebu predložena članka i o opetnom uzakonjenju rečenog grada i kotara priznade, uslied česa predlaže:

Članak o utjelovljenju grada, luke i kotara Rieke, hrvatskoga primorja i županije riečke s trojednom kraljevinom.

„Grad i kotar Rieka sa svojom lukom i čitavim hrvatskim primorjem u smislu previšnje naredbe i odpisa blažene uspomene kraljice Marije Terezije od 5. rujna 1777., te članka 8. sabora trojedne kraljevine od god. 1808., isto tako u novije vrieme ustrojena županija riečka, izjavljuju i očituju se tim za cjelovite i nerazdružive čésti trojedne kraljevine."

III. Uzeti su u pretres ovdje pod ·/. priloženi odsječni zapisnici vrh predloga g. zastupnika Mirka Šubaja u IV. dnevnom redu pod br. 4. uvrštenoga, kojim se predstavlja, da se predstojniku Vranskomu i ujedno prepoštu kaptola zagrebačkog u god. 1853. oduzeta mu dobra u Ugarskoj: Šarća, Sečan i Todjor, a u Hrvatskoj: Farkašić, za uživanje opet povrate.

Osrednji ovaj odbor uputio se je, da je čast predstojnika Vranskog već za vrieme kralja Ferdinanda II. sa častju prepošta kaptola zagrebačkog skopčana bila, što dokazuje saborski članak 61. od god. 1625, kojim bi ustanovljeno, da se za buduće prepošt zagrebački posebnim kraljevskim pismom na sabor pozvati imade, te da će u sabornici velikašah mjesto imati, a to bez svake dvojbe zato, što je ujedno bio i predstojnik vranski, koj se je dokazom tripartituma strane II titula 54. imavši svoja dobra, medj barone kraljevinah brojio, dočim ini prepošti kaptolah po smislu saborskog članka 1. §. 4. od godine 1608. samo u sabornicu stališah pozivani bijahu, i skupni glas sa kaptolom uživahu.

Nemanje osvjedočio se je osrednji odbor i o tom, da je za vrieme kralja Franje II. veća stran dobarah predstojnika vranskog, i to naročito ono što je preko rieke Kupe

za vojničku krajinu potrebno bilo, polag uvidjene izvorne kraljevske donacije od 19. kolovoza 1803. sa dobri u Banatu nahodećimi se Szárcsa, Szeczan i Todyer, putem nagode zamienjena postala, kojom prigodom kralj Franjo II. spojenje časti prepošta zagrebačkog sa častju predstojnika vranskog za vjekovita vremena i opet je potvrdio.

Usuprot ipak tomu od viekovah uživanom i po više kraljevih potvrdjenom pravu, i usuprot temeljnom zakonu od god. 1790., članku 23. polag kojeg je Nj. Veličanstvo kao vrhovni crkveni patron crkve u svojih pravah štititi i kojeg godjer imena crkvene zaklade nepromienjene uzdržati obvezano, dogodi se ipak, da je Nj. Veličanstvo najvišjim riešenjem od 28. kolovoza 1853. sva rečena dobra predstojnika vranskog kaptolu zagrebačkom u upravu predalo, odredivši, da se iz dohodakah istih dobarah svake godine prepoštu zagrebačkom samo 6000 for. sr. izdadu, a dalji dohodak od 8000 — 10000 for., da se na bolje uzdržanje zagrebačkog katol. sjemeništa, te napokon možebitni višak na nadarenje siromašnih crkvah upotriebi.

Najvišje to riešenje ne samo, da je po smislu gore navedenih protuustavno, nego se i sa pravdom s toga nimalo neslaže, što se najveća čest dohodakah iz istih dobarah na uzdržanje sjemeništa zagrebačkog svakogodišnje upotrebljuje, na koju dužnost obvezan jeste polag rješitbe ugarskog namjestničkog vieća od 1. srpnja 1806., br. 12.036 i po smislu bule Pape Pia IX. od 3. prosinca 1852. ne predstojnik vranski i ujedno prepošt zagrebački, nego upravo dotični biskup a sada prabiskup zagrebački; s toga mnije odsrednji odbor, da se putem predstavke Nj. Veličanstvo kralj zamoli, da iz prenavedenih razlogah oduzeta dobra predstojnika vranskog prepoštu zagrebačkom povratiti i njemu cjelovito uživanje njino dopustiti blagoizvoli.

Povodom pako toga, što je dosada čast prepošta zagrebačkog kadšto stranim osobam podieljivana bila s toga, što je ista sa častju predstojnika vranskog, kao častju sa dohodci skopčanom, spojena, to osrednji odbor predlaže, da se zakonski članak stvori, polag kojeg se čast zagrebačkog kaptola prepošta kao ujedno predstojnika vranskog u buduće samo sinovom trojedne ove kraljevine podieljivat smjela bude.

IV. Uzeti bijahu u pretres ovdje u prigibu pod ·/. nalazeći se odsječni zapisnici o predlogu g. zastupnika Ivana Vončine na IV. dnev. redu pod br. 5. ubilježenom: tko da nemože biti veliki župan.

U tom predlogu navodi se, da nitko nemože biti veliki župan one županije, u kojoj prije uredjenih urbarskih odnošenjah petinu, a poslje toga šestinu teritorialnoga županijskoga obsega posjeduje, a to s toga, što bi to za ustavnu slobodu i za dieljenje pravde ubitačno bilo.

Osrednji ovaj odbor mnije, da se taj predlog dosadanjemu običaju protivi, polag kojeg su veliki župani bez obzira na njihov može biti imani veliki posjed po kralju imenovani bili, bez da je po tom ili sloboda ili dieljenje pravde i najmanje uštrb patilo, česa se je sada tim manje bojati, što su sada zastupnici u županijskih skupštinah i ustrojit imajućih se županijskih sedrijah ne samo kao dosad iz plemićkih obiteljih, nego i upravo iz naroda, s toga se isti predlog po osrednjem odboru zabacuje.

V. Uzeti su u pretres zapisnici odsječni, koji se ovdje pod /. priklopljeni nalaze, vrhu predloga zastupnika Ivana Vončine u IV. dnevnom redu pod br. 6. uvrstjenog i o tom glasećeg, da se c. kr. oružanstvo iz naše domovine ukloni i prinesak u tu svrhu iz zemaljske zaklade opredieljen obustavi.

Osrednji odbor vodjen razlogom, da je oružanstvo neustavnim načinom u našoj domovini uvedeno, a s druge strani, da se pored dostatne sjegurnosti niti potreba iste straže sjegurnosti neuvidja, predlaže, da se Nj. Veličanstvo kralj zamoli, da neustavni taj

zavod u trojednoj ovoj kraljevini odmah dokine, po čem će i nepotrebni prinesak iz zemaljske zaklade prestati.

VI. Čitani i pretresani bijahu ovdje u prigibu nalazeći se zapisnici sjednicah od svih pet saborskih odsjekah o predlozih po gg. zastupnicim Mirku Hrvatu i Stjepanu Vukoviću radi ukinutja urbarskih odnošenjah, koja medj vlastelom i bivšimi podanici još uviek obstoje, i koji predlozi se u IV. dnevnom redu pod brojevi 7. i 9. uvrštjeni nalaze.

Osrednji odbor izlazeći iz onog gledišta, da riešenje tih predlogah iziskuje temeljito poznanje tako rečenih odnošenjah kao i na ista odnosećih se urbarskih zakonah — predlaže: da se pretresanje ovih kao i svih inih urbarska odnošenja za predmet imajućih predlogah jur imenovanom administrativnom i sudstvenom odboru odstupi.

VII. Uzeti su u pretres priklopljeni zapisnici saborskih odsjekah vrh predloga na IV. dnevnom redu pod br. 8. stojećega g. zastupnika Ernesta Filetića, o dokinutju nevaljalog upravljanja dobra Kutjeva na zakladu naukah spadajućeg kroz c. kr. financ. oblasti.

Osrednji odbor uvažava razloge po g. predložitelju predstavljene, te scieni, da se zakladno dobro Kutjevo od nevaljale uprave c. kr. financialne vlasti oduzme i ustavnoj vlasti predade, a po ovoj kao i ina na zakladu naukah spadajuća dobra u zakup dade.

VIII. Uzeti su u pretres u privitku nahodeći se odsječni zapisnici vrh predloga na IV. dnevni red pod br. 10. postavljenoga zastupnika Mirka Bogovića: da se Evangjelikom helvetičkog i augsburžkog vjeroizpoviedanja i u ovih kraljevinah ravnopravnost vjerozakonska kao što to već jeste u Ugarskoj, podieli.

Sa razloga, da izvršivanje tog vjerozakona niti je pogibeljno vjerozakonom u ovih kraljevinah jur pripoznatim, a niti prieči izvršivanje državljanskih dužnostih, pače duhu vremena odgovara, to mnije osrednji odbor, da se rečenim vjeroizpoviedanjim sloboda izvršivanja njihovog vjerozakona u ovih kraljevinah podieli, te se s toga predlaže sliedeći

Članak o ravnopravnosti evangjeličkog vjerozakona helvetičkog i augsburžkog vjeroizpoviedanje u trojednoj kraljevini.

„Evangjelikom helvetičkog i augsburžkog vjeroizpoviedanja podieljuje se uz dokinutje ugarsko-hrvatskih zakonah od god. 1723., članka 86., §. 2. zatim od god. 1741., član. 46. i od god. 1790. članka 26. §. 14., ona sloboda izvršivanja svog vjerozakona u trojednoj ovoj kraljevini, koja jim je i u kraljevini Ugarskoj polag ugarsko-hrvatskog zakonika dosad u dio pala“

IX. Uzeti bijahu u pretres u privitku nalazeći se odsječni zapisnici vrh predloga na IV. dnevnom redu pod br. 11. nalazećeg se zastupnika Josipa Bračevca, o povratku zemaljah od strane vlastelinstva Valpova občinam kotara valpovačkog oduzetih.

Osrednji odbor scieni, da ista pritužba u krug djelovanja vis. sabora nespada, već bo predlaže: da se rečena pritužba vis. kralj namjestničkom vieću u Zagrebu za shodno uredovanje odstupi.

X. Uzeti su u pretres zapisnici odsječni o predlogu na IV. dnevnom redu pod br 2. stojećem g. zastupnika Svetozara Kuševića glede proslavljenja uspomene pokoj. Jellačića bana time, da se slavno djelovanje njegovo za vječnu uspomenu uzakoni, nadalje da sabor u svrhu podignutja spomenika njegova priteče, i napokon, da uzvišenje tako njegovo kao i braće mu na čast grofovah uzakoni.

Osrednji ovaj odbor priznaje kao i čitavi narod ove trojedne kraljevine neumrle zasluge Jellačića bana koje si je time stekao, da je ne samo godine 1848., kad je čitava Europa gradjansko-narodnimi ratovi zatresla se, već i sve kasnije vrieme znao tako na

čelu naroda našeg stati i tamo djelovati, da je naš narod nad ugnjetatelji narodnosti i neodvisnosti svoje pobjedu održao; česa radi predlaže osrednji odbor za uzakonjenje sliedeći

Članak u pomen slavno-pokojnog bana Josipa Jellačića.

Sabor trojedne ove kraljevine jednu od najugodnijih svojih dužnostih izpunjava, kad velje zasluge bana Josipa Jellačića, koje si je ne samo u kobnoj godini 1848. već bo sveudilj do smrti svoje godine 1859. za narod naš stekao, za vjekovitu uspomenu potomstva ovdje bilježi.

Radi podignutja spomenika Jellačiću banu predlaže se, da se oblasti pozovu, da jur obstojećem odboru za spomenik Jellačića bana u sakupljivanju novčanih prinesakah što najviše moguće na ruku idu.

U pogledu inartikulacije uzvišenja obitelji i braće Jellačića bana na čast grofovah mnije osrednji odbor, da će peticionalni odbor, kome je u istom smislu molbenica jur predana, svoje izvjestje podnieti imati.

Time bude zapisnik zaključen i podpisi podpredsjednika i izvjestitelja podkriepljen.
Josip Briglević s. r., podpredsjednik. Župčić s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 247.

Odgovor preuzv. g. bana baruna Josipa Šokčevića u pogledu odpuštenih krajiških zastupnikah.

Gospodo narodni zastupnici!

Prepriečen budući još uviek bolestju — prinuždен sam pismeno odgovoriti visokom saboru na zaključak radi odpusta krajiških zastupnikah, što mi ga gospodin podpredsjednik Briglević priobći.

Poznato je visokom saboru, da hrvatsko-slavonska vojnička Krajina nije stekla zastupstvo svoje na saboru izravnom odredbom previšnje odluke od 21. veljače 1861., već da joj bijaše to pravo usljed posebnih predstavakah a najpače, da upravo kažem, mога osobnoga posredovanja od Njegovoga Veličanstva premilostivo dozvoljeno.

Na temelju previšnje ote dozvole razpisani bijahu izbori, i pozvani u sabor naš izabrani zastupnici krajiški ne putem civilnih višjih oblastih, niti po meni kao ustavnomu banu, nego usljed reškripta izdanoga u tom po visokom c. kr. vojnom ministarstvu preko zemaljskoga vojnoga zapovjedničtva, budući naime vojnička krajina vojničkom sustavu te time i vojnim oblastim izključivo podpada.

Naravna je tomu posljedica, da su krajiški zastupnici istim putem, kojim pozvani bijahu, i kući opet odpušteni, te s toga sam ja takodjer na isti način visokom saboru njihov odpust najavio, kojim sam bio i njihov poziv do znanja stavio. Što sam indi ja na višju zapovied u pogledu odpusta rečenih zastupnikah učinio, učinih kao zapovjedajući general, koj sam kao takov izključivo odgovoran Njegovomu Veličanstvu i visokomu c. kr. vojnomu ministarstvu, i koj u tom svojstvu, kao što će i sam visoki sabor priznati, niti sam dužan, a niti vlastan previšnje odluke — ili odpise visokoga c. kr. vojnoga ministarstva prispjevajuće mi putem zemaljskoga vojnoga zapovjedničtva, visokomu saboru predlagati.

Što se pako uzroka tiče, iz kojega su krajiški zastupnici odpušteni, to moram pozornost visokoga sabora opet na sadržaj same previšnje odluke, kojom bijaše Krajini pravo zastupstva premilostivo udieljeno, navratiti. Polag iste naime previšnje dozvole vlastni bijahu

krajiški zastupnici uticati jedino i izklopno samo u saborska naša viećanja glede državopravnih pitanjah.

Poslje kako su pako ta pitanja ne samo u svih svojih točkah izcrpiteljno pretresana, nego i vrhu njih polag pojedinih sastavnih dielovah posredstvom redovitih odvjetovanjah saborski točni i izrični zaključci stvoreni, prestao je dalji povod učastvovanja istih zastupnikah kod sabora tim više, što se je nakon ustanovljenih po odvjetovanju svih takodjer bitnih formulacijah jedino jošter o stilističkoj redakciji formuliranih jur zaključakah raditi imalo.

Na očigled tieh razlogah žalim daklo gospodo, da, pošto bi opetno sazvanje krajiških zastupnikah jedino uslied novog opet previšnjeg naloga na c kr. zemaljsko vojno zapovjedničtvo sliediti moglo, nisam u stanju polag želje i tražbe visokoga sabora odpuštene krajiške zastupnike natrag pozvati. U Zagrebu dne 12. kolovoza 1861.

Šokčević, s. r. ban.

(Rieš. čl. LXIV.)

Br. 248.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. kr. apošt. Veličanstvo u pogledu nezakonito odpravljenih, te s toga opet natrag u sabor pozvat se imajućih krajiških zastupnikah.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru naš premilostivi!

Previšjim odpisom od 9. svibnja 1861. br. 407. pr. dostojalo je Vaše Veličanstvo, uvažavajuć da se državopravna pitanja, kojih riešenje saboru ovomu nadleži, i koja se jednako tiču territorija tako provincialnoga, kao i krajiškoga kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nemogu pravovaljano riešiti bez sudjelovanja vojničke Krajine, spadajuće na cjelovitost tih kraljevinah, premilostivo dozvoliti: da se zastupnici dotičnih territorijah vojničke Krajine bez odvlake pozovu na sakupljeni već hrvatsko-slavonski sabor; nu tako, da zastupnici vojničke Krajine po dovršenom pretresivanju tih državopravnih pitanjah nesudjeljuju pri daljnih viećanjih hrvatsko-slavonskog sabora.

Premda ovim previšjim odpisom nije ni izdaleka zadovoljeno pravednim i zakonitim željam našim, izraženim u prepokornoj našoj predstavki od 1. svibnja 1861.; to je ipak sabor ovaj u svojoj sjednici od 23. svibnja 1861. uz uloženje prosvjeda proti toj stegi svojih pravah i uz priuzdržanje daljnjih odredbah putem zakonodavnim o uredjenju Krajine i njezinom zastupstvu na saboru trojedne kraljevine, pristao uz to osakatjeno i jedino na riešenje državopravnih pitanjah stegnuto zastupstvo vojničke Krajine.

Uslied toga viećao je sabor ovaj s uplivom zastupnikah vojničke Krajine predbježno samo o dvih državopravnih pitanjih, i to o odnošenju trojedne kraljevine prama kraljevini Ugarskoj, i o zastupstvu trojedne kraljevine na carstvenom vieću, ali ih nije konačno dovršio.

Jer o odnošenju trojedne kraljevine prama kraljevini Ugarskoj ustanovio je sabor ovaj zaključkom svojim od 13. srpnja 1861. samo predbježna glavna načela, na temelju kojih želi stupiti sa saborom ugarskim u dogovaranje o svom budućem državopravnom odnošaju prama kruni i kraljevini Ugarskoj; a ni ovaj zaključak nije jošte Vašemu Veličanstvu podnešen, niti je ugarskomu saboru priobćen.

Pitanje pako o zastupstvu trojedne kraljevine na carstvenom vieću riešeno je zaključkom saborskim od 3. i 5. kolovoza 1861.; nu dotična adresa, u kojoj se imadu temelji i razlozi ovog zaključka navesti, imat će se tekar uzeti u saborsko pretresivanje.

Ostala pako državopravna pitanja, koja saboru ovomu pravom njemu pripadajuće iniciative jošte za riešenje nadleže, pače niti ovo pitanje, što ga je Vaše Veličanstvo u previš. kr. predlogu od 26. veljače 1861. br. 151. u združenju Dalmacije sa Hrvatskom i Slavonijom pretresivanju i riešenju ovoga sabora izrikom doznačilo, nije jošte niti došlo u saborsko pretresivanje.

Od ovuda se vidi, da bi zastupnici vojničke Krajine i po najstrožnjem tumačenju previšjeg odpisa od 9 svibnja 1861. jošte sveudilj s nami na saboru imali saboriti.

Zato će Vaše Veličanstvo premilostivo uviditi, u koliku nas je morala vražiti odredba banova, kojom je on dne 7 kolovoza 1861. iz razlogah navedenih u svojih na sabor ovoj upravljenih i ovdje u prepisu privitih dopisah, zastupnikom krajiškim izvan sabora u svom svojstvu kao vojnički zapovjednik daljnje zastupstvo vojničke Krajine na saboru ovom zabranio, i nje naprečac kući odpravio.

Vaše Veličanstvo! Ovom banovom odredbom narušava se naročito i previšji odpis od 9. svibnja 1861.

Toga radi usudjujemo se u sinovskoj pokornosti i neuzkolebivoj staroj vjernosti opet doći pred otčinsko prestolje Vašeg c. kr. apoštolskog Veličanstva s tom preponiznom molbom, da Vaše Veličanstvo za odstraniti povredu nanešenu našem ustavu i cjelokupnosti, i pribaviti priznanje i poslušnost svojoj previšjoj odluci od 9. svibnja 1861, premilostivo dostoji najkraljim putem odrediti, da se zastupnici vojničke Krajine u ovaj sabor u gorenavedenu svrhu odmah natrag pozovu, u buduće pako da se ovakovi neustavni postupci uklone.

Vašeg c. kr. apoštolskog Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podanici — u Zagrebu dne 16. kolovoza 1861. Sabor trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

(Rieš. čl. LXIV.)

Br. 249.

Kraljevski odpis ddto. 30. srpnja 1861., kojim se poslovnik saborski uzima na previšnje znanje, te ujedno sabor troj. kraljevine pozivlje, da zaključak svoj o budućem uredjenju sabora u svoje vrieme podnese za kralj. potvrdjenje.

Mi Franjo Josip prvi, po božjoj milosti cesar austrijanski, itd.

Častni poštovani, itd.!

Dočim postojavši saborski red, po kojem je podpredsjedničtvo banskomu namjestniku, a vodjenje zapisnika prabilježniku pripadalo, sadašnjim okolnostim više neodgovara, te buduć da se i konačno uredjenje sabora s uspjehom preduzeti nemože dotle, dok se neuredo državo-pravna odnošenja kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nalazimo Mi učinjenu po dužnosti smirenu prijavu Vašu, da ste Vi u sjednicah svojih od 23. i 24. travnja o. g. ustanovili posebni poslovni red, te zatim izabrali dva podpredsjednika i potrebiti broj bilježnikah — milostivo primiti na znanje, — pozivajuć Vas ipak ujedno, da zaključke o budućem ustrojenju sabora — u smislu kraljevskoga reskripta od 14. rujna 1815.

br. 14.930., kojim je ustrojenje sabora pridržano kraljevskoj sankciji — u svoje vrieme podnescte kraljevskomu Našemu odobrenju. U ostalom ostajemo Vam Našom c. kr. milostju blagonakloni.

FRANJO JOSIP, v. r. J. Mažuranić, v. r. Fr. Žigrović Pretočki, v. r.

(Rieš. čl. LXI.)

Br. 250.

Podnesak zastup. narod. Matije Mrazovića, kojim se zahvaljuje na časti bilježničkoj.

Visoki sabore!

Od 24. travnja t. g. počamši, obavljao sam bilježnike poslove ovoga vis. sabora koliko sam ikada mogao i kako sam najbolje znao, jer sam nastojao da opravdam povjerenje što ga je vis. sabor u mene postavio svojim izborom; — nu želeći moliti za dopust kad to okolnosti ovoga vis. sabor dopuste, prisiljen sam već unapried moliti vis. sabor, da me izvolji oprostiti dužnostih bilježničkih, a ja se vis. saboru zahvaljujem na povjerenju u me položenom te polažem ovime čast bilježničku. U Zagrebu 13. kolovoza 1861.

M. Mrazović, s. r.

(Rieš. čl. XCIII.)

Br. 251.

Molba velikog vieća sl. kralj. grada Senja ddto. 7. kolovoza 1861., da bi sabor troj. kraljevine u pitanju željeznice, koja se od Karlovca k morskim stranam potegnuti imade, uzeo osobiti obzir na gornju Krajinu i susjedne strane, a ujedno i na grad Senj.

Visoki sabore!

Poznato je svakomu, da su dan današnji kod pojedinca čovjeka, kao god i kod cielih narodah potrebštine sve to veće, da je neprestano nastojanje oko postignuća družtvenonog blagostanja na toliko mah preotelo, da je medju ostalim takodjer stanovničtvo gornje naše krajine i š njom u toli uzkom savezu stojećeg grada Senja sasvim iznemoglo, i to s toga, što je zemlja od naravi u obće slabo plodna a obrtnost na nizku stepenu razvitka. Siromaštvu od tuda proiztičućemu neće pako ništa toliko pomoći i ove okolice od nužde i sve to veće biede osloboditi, koliko uzbudjena trgovina i obrtnost.

Naša domovina Hrvatska od prirode je uslied položaja svoga i brodonosnih potokah, kojimi je s Ugarskom i s Banatom spojena, izabrana da bude kao most, po kojem bi se proizvodi s onih stranah prema jadranskomu moru najkraće i najprijatnije izvažati ili dostavljati mogli, te kad bi se samo oko uzdržanja ovih polugah blagostanja nastojalo, nebi se Hrvatska glada i nužde bojati imala; a da je tomu tako, t. j. da je baš naša domovina najkraći put, po kojem se proizvodi iz rečenih stranah najuspješnije izvažati mogu, pokazuje nastojanje tolikih vladarah slavne uspomene, koji su za to bolje postignuće rečene svrhe podizati davali poznate u našoj domovini prema moru vodeće trgovačke ceste.

Ali s ovimi promicali trgovine uzdrma silno iznašašće i podignuće tako zvanih željeznicah i parovozah, koji su za ratne svrhe od neizkazane važnosti, za trgovinu pako i

obrtnost život su i duša, na toliko, da su oni današnji dan odlučni čimbenici blagostanja narodnoga. Da li je pako naša domovina i u tome smislu s duhom vremena stupala, da li trgovina i obrtnost njezina na onome je stupnju, na kojem bi usljed sretna položaja svoga toli dično stojati mogla: toga netreba dokazivati. Ali osvjedočenje to, da je naša domovina i u tom pogledu zaostala, nuka domorodno ovdašnje gradjanstvo i to osobito prigodom onom, što je nedavno visokomu saboru predloženo gradjenje željeznice od Karlovca do Rieke, da istome visokomu saboru to pitanje o potrebitu pravcu željeznicah u našoj domovini isto onako predstavi, kao god što je tečajem više godinah isto pitanje mnogim visokim oblastim predstavljalo.

Svatko osjeća, da je od silne nužde shodan put, kojim bi se iztočni bogati krajevi, naime Erdelj i Ugarska, zatim pogranične zemlje Srbija i Bosna s morem jadarskim spojili, dapače svatko je osvjedočen, da ovaj put ići mora preko plodne Slavonije i Hrvatske, tako da se sada samo o tome radi (jer će naskoro biti gotova željeznica sisačko-zagrebačko-karlovačka), s kojim bi se mjestom morskim konačno ova željeznica spojiti ili u kojem bi mjestu ušće ove željeznice biti imalo.

Svaka trgovine gleda na korist i nalik je vodi, koja si put sama pred sobom, kako se veli, po naravi krči. Glavne poluge trgovine jesu putevi, koji moraju, da svrhi svojoj zadovolje, biti što kraći i što jeftiniji. Mi ćemo dokazati, da se ove prednosti u ovom mjestu Senju nalaze, koje prednosti u onom slučaju, kad bi se željeznica preko vojničke krajine ovamo potegla, ne samo da nebi i najveća očekivanja izpunile, nego bi ih i nadvisile.

Da tvrdjenja ova, oslanjajuća se jedino na istinu, visokomu saboru u cielosti svojoj predstaviti uzmognemo, uzimaju si nižepodpisani slobodu, istomu visokomu saboru njekoje najvažnije crtice ovdašnje trgovine ovime podnesti.

Već je slavne uspomene cesar Josip II osjećajuć potrebu, da se čim kraćim putem Ugarska s morem spoji, naložio bio, da se od Karlovca, kao od mjesta za promicanje trgovine toli važna, po vještacih susjedna okolica dobro razgleda, te su ovi bili pronašli, kao god što se je rečeni cesar bio sam nekoliko putah osobno osvjedočio, da bi se namienjena cesta voditi imala od Karlovca preko Ogulina u Senj i to tako, da bi odavde nuz iztočnu stranu brda Kleka, ostaviv sasvim na strani veliku Kapelu, ista cesta ići imala, na toliko, da bi sva njezina duljina od Karlovca do Senja iznašala samo 10—11 njem. miljah; a'i tim se je bilo takodjer doznalo, da bi ta cesta od Ogulina do Senja prolaziti imala kroz okolicu, u kojoj se ni selah ni gradovah nenalazi, usljed čega odustati se moralo od naznačena pravca, te izabrati malo dulji kroz napučene okolice vodeći put, koj je po proračunu od Karlovca do Senja pronadjen bio sa $13^1/_2$ milje a kasnije, kad se ta cesta u istinu napravila, došla je na 15 miljah duljine.

Drugi važni moment za domaću našu trgovinu nastao je onda, kad je ponukavanjem same države g. 1840. pokojni major Knežić bio dobio nalog, da utanači put, po kojem bi se željeznica od Siska uzduž turskog kordune do Senja potegnuti imala, koja bi željeznica izvoznoj trgovini osobiti zamašaj davala. Premda bi pronadjeni po istom Knežiću put od Siska do Senja samo 20 miljah bio iznašao, te kratkoćom svojom i istu državu na izvedenje bio morao prinukati, odustalo se je ipak od namjeravanog poduzetja i to po svoj prilici povodom tim, što su u Beču za temelj bili postavili, da naumljena željeznica mora prieko tvrdjave Karlovačke ići.

Od to doba bijaše osobito nastojanje ovoga grada, da postane odlučnim mjestom izvozne trgovine na moru, te je u to ime upotrebljavao razna sredstva, kao n pr. predstavke na Nj. Veličanstvo i visoke oblasti, dapače i iste javne listove, to je svagda imao nepomično pred očima cilj, koj si je bio jednom preduzeo, i to ne bez uspjeha, budući je

već g. 1846. stekao podpuno priznanje državne vlasti odpisom svojim pod slovom B. br. 6083. u Zagrebu dne 8. listopada izdatim

Ali oko polovice g. 1856. činilo se je, da će očekivanja ovoga grada najedanput planuti i to povodom onim, kad je rečene godine izišlo cesaro-kraljevsko pismo, kojim se u pogledu kakavnog novčanog stanja svako dopuštanje za gradjenje željeznicah obustaviti imalo. Težki ovaj udarac podsjekao je bio, kako se naravno bojati moralo, svako naše nastojanje u tom poslu i odtisnuo želje opet na neizvjestno vrieme; no naskoro prodrla je ipak istinita stvar i gradjani doživiše sreću, da su se osvjedočili o otčinskoj skrbi visoke oblasti. Jer akoprem su sve daljne povlastice o željeznicah bile obustavljene i sve takve osnove morale se svuda odstraniti, izidje ipak zadnji dan iste godine 1856. najvišja naredba, kojom se je iz ratnih uzrokah, oslanjajuć se na mnienje središnjeg odbora za utvrdjivanje, obreklo bilo, da je država sklona podupirati samo željeznicu, koja bi se od Karlovca preko Munjave u Senj potegnuti imala, akoprem pripoznaje, da bi sisačko-senjska željeznica kao najkraća, za pučko gospodarstvo gornje Krajine osobitu podporu zaslužila, te pozivlje u to ime ovdašnje žiteljstvo, da bi pronašlo sredstva, kojimi bi se rečena karlovačko-senjska željeznica možebit privatnimi poduzeći potegnuti dala, oslanjajući svoje mnienje na sliedećih dokazih:

„U pučko-gospodarstvenom pogledu nebi trgovina nikakve koristi očekivati imala od željeznog puta, koj bi samo do Karlovca vodio, budući da bi se izvozna trgovina odatle k moru i vozni promet u obće morao na kolih obavljati.“

„S druge strane ostala bi okolica karlovačke krajine nuz kamen.-most-zagrebačku, zagrebačko-karlovačku i sisačko-osječko-zemunsku željeznicu sasvim nedotaknuta, te bi se temeljitvo pobojati moralo, da bi spojivši mjesto Sisak sa južnom državnom željeznicom Beč-Trstjanskom a nepotegnuvši željeznice od Siska k militarsko-hrvatskom primorju, moralo na blagostanje ne samo ukupne karlovačke krajine nego takodjer i na isti trgovački promet u Karlovcu sasvim ubitačno djelovati, usled čega bi, kad bi sva trgovina preko Siska-Karlovca k južnoj željeznici polazila, ne samo osiromašenje sliedilo, nego bi se time trgovina u morskom gradu Senju skroz ugušila.“

Osvjedočenje visoke oblasti o potrebi željeznice preko karlovačke krajine i to od Karlovca u Senj čini svako daljnje dokazivanje suvišno. Nižepodpisani usudjuju se ipak visoki sabor prilikom ovog toli važnog obrtnog pitanja učiniti pozorna na zanemareno i kukavno stanje vojničke krajine. Najsigurnije i najkoristnije sredstvo, da se naša braća iz ponora, u kojem se već kroz 300 godinah nalaze, oslobode, stoji sigurno u podupiranju obrtnih poduzećah, te pošto se o tom radi, da se željeznica od Karlovca k moru u život privede, znajući, da će dobro ona od neizkazanih posljedicah za dotične krajeve biti, pitamo sajerno: bi li se moglo to pitanje, koje bi u povoljnom slučaju gornjoj krajini i susjednim stranam zadalo život, u nepovoljnom pako istu smrt, bi li se, velimo, to pitanje moglo tako napriečac riešiti, te na brzu ruku namieniti probitke, kako je to u visokom saboru nedavno predloženo, samo onome gradu, koj se niti dostojao nije u svoje ime visoki sabor za toliku blagodat zaprositi, već učinivši to kroz treću ruku? Mi se oslanjamo dakle na izrečenu besjedu državne vlasti, po kojoj bi potegnut se imajuća željeznica od Karlovca do Senja prolaziti imala kroz središte gornje krajine, nadajući se, da će i visoki naš sabor nepristranim okom tu stvar razvidjeti, i moleći ujedno visoki sabor, da bi u to ime odlučnu svoju besjedu namienio našoj krajini, te njezino blagostanje nepomično pred očima držao. Stvar bo je jasna, da bi se ovim načinom mnogo i mnogo tisućah naroda usrećilo, dočim bi naumljenim onim pravcem, uslied kojega bi medjutim željeznica prolazila kroz samu nenapučenu kamenitu okolicu, sva korist namienjena bila jednom gradu, koj će i onako

za 5—6 godinah posebnim parovozom (sv. Petar) spojen biti sa državnom željeznicom i njom s čitavim carstvom.

Još jedan uzrok, koj iz potegnut se imajuće željeznice preko vojničke krajine osobite koristi obećaje, stoji u tom, što je i onako već od duljeg vremena trgovina iz Bosne potegla se kroz otočku pukovniju k primorskim gradovom Senju, Ricci i Trstu. Svim je plodovitost Bosne poznata, dapače ova pokrajina nadvisuje plodovitostju svojom već sada mnoge druge glasovite zemlje, pa bi uslied pravca, po kojem je već sada trgovina k moru pritisla, mogla ta dosta znatna provozna trgovina osobito onda silni zamašaj postignuti, kad bi se namjeravana željeznica ako ne već od Siska a ono bar od Karlovca preko vojničke granice do Senja potegnula. Bistromu oku neće izmaknuti golema korist, koja od tuda proiztiče, sastojeća naime u tom, da se ova već sada znamenita trgovina s onih stranah k nama pritegne, a to bi se postiglo, kako jur napomenuto, time, kad bi namjeravana željeznica što bliže granicah bosanskih prolazila; jer bi se time izvoznoj trgovini bogatih doljnjih stranah prama moru ne samo stalni temelj položio, nego bi se mimogred trgovinom pobočnih stranah to postiglo, da bi se s jedne strane takva željeznica u izobilju naplatila, dočim bi mi s druge strane ove jugoslavenske strane znatnim našim položajem u svjetskoj trgovini na se privukli, te i u tom pogledu stavljenoj našoj političkoj svrhi tim sigurnije se primakli.

Svi ovi nepobitni razlozi doveli su niže podpisane do tog živog osvjedočenja, da smo na sve žrtve pripravni, samo da se toli velika misao u život privede, te nas glede toga ni najmanje nesmućuje ona ponuda, što ju je grad Rieka visokomu saboru sa ono 36 000 stot. učinio, znajući dobro, da rečeni grad u najnovije doba nije priznati htjeo niti županije svoje niti svojeg vrhovnog župana, da kamo li visoki sabor, nego je tu ponudu, kako je jur napomenuto, preko treće ruke učinio, da si onimi tisućami naklonost sabora trojedne kraljevine prikupi. Nadajući se dakle, da se visoki naš sabor u ovršivanju pravedne stvari neće dati takvimi sredstvi podmititi, te ako bi ga morda i politički razlozi na to mamili, izpoviedamo, da su s ove strane još veći politički razlozi, koji nas na to nukaju, da tvrdo vjerujemo, da će visoki naš sabor bez ikakve strasti, braneć jedino pravicu, samo istinu obljubiti i nje se svagda držati.

Pošto mi dakle visoki sabor trojedne kraljevine mo'imo, da oko svoje obrati na naznačene strane i ujedno na ovaj naš grad, koj je već u staro doba junačtvom svojim mnogi dični listak poviesti našoj priskrbio, a današnjim svojim ponašanjem niti se prošlosti svoje nestidi, niti ugled domovine nekalja; pošto ujedno molimo, da se u tom važnom predmetu sjeti takodjer naše braće, koja već 300 godinah pod težkim jarmom stenju: nadamo se, da će naš visoki sabor, kao mnoga ina, tako isto i ovo važno pitanje u zrelo razmatranje uzeti i ugledom svojim onako ga znati riešiti, kako to ne samo sadašnja nego i buduća korist naše domovine, ali ujedno i korist ovoga grada sa sobom donosi. U Senju 7. kolovoza 1861. Gradsko vieće (sa 33 podpisa).

(Rieš. Čl. CIX.)

Br. 252.

Interpelacija i š njom spojeni predlog narod. zastup. Eugenija Kvaternika glede obustave vojničkog utjerivanja poreza.

(Jednoglasno primlj. i rieš čl. LXIII.)

Br. 253.

Molba saborskih brzopisacah za konačno opredeljenje njihove plaće.

Visoki sabore!

Buduć da glede naše plaće po visokom saboru dosad ništa odlučeno nebi; i s razloga, što vis predsjedničtvo kr. hrv. sl. namjestničkog vieća po izjavi svojoj, osim izdatog nam jur predujma u 1050 for. za četveromjesečno poslovanje naše, nam daljne predplate bez saborskog zaključka doznačivati neće, a tako nam bi težko živovanje na neizvjestni račun; s toga molimo:

Neka vis. sabor predstojeću našu molbu izvan dnevnog reda praeferenter u pretres uzeti, i nama našu plaću ex primo decreto konačno opredieliti dostoji se. U Zagrebu dne 14. kolovoza 1861. Hvalislav Čegetek s. r. Franjo Magdić s. r. Miroslav Matković s. r., saborski bezopisci. /.

·/ Izvješće saborskih brzopisacah o radjenu poslu od 15. travnja pak do 15. kolovoza t. g. i zajedno očitovanje njihovo o ustanovljenju plaće.

Podpisani brzopisci poslujuć na saboru hrv. sl kroz četiri mjeseca t. j. od 15. travnja pak do 15 kolovoza t. g. napisaše dosad po nacrtih brzopisnih preko 300 tabakah in folio, sačinjavajuć 61 sjednicu.

Iz tog broja saborskih sjednicah izradiše isti 40. saborskhi sjednicah na čisto, i naime 23 otieh sjednicah priugotovljene su za štampu, a 17 nalaze se u prepisivanju Iz potonjih sjednicah pako već su i pojedini veći govori sastavljeni i prepisani.

Što se tiče ustanovljenja plaće, obziru se podpisani brzopisci u tom pogledu najvećma na onu okolnost, što je na svih saborih obdržani običaj, da se saborskim brzopiscem plaća na dan odmjerujo, bez obzira na broj izpisanih tabakah, što je brzopis umjetnost te se kao takova u svojoj cjelosti i prema težkoći sustava nagradjuje.

Navodeć njeke primjere u tom: pozivlju se podpisani brzopisci na sabor ugarski, na kom posluje 16 brzopisacah s dovoljnim brojem pisacah, te im je tako olakoćen posao, da se svakog pol sata novi brzopisci iz istog broja izmienjuju; a svaki od njih imade na dan 10 for.

Nadalje primjećuju podpisani brzopisci iz vlastitog izkustva, da je u Beču i Gradcu kod javnih razpravah, bilo to sudbenih ili inieh družtvah, kao minimum brzopisne plaće dnevnica običajno od 7 for. ustanovljena bila.

Time mole podpisani brzopisci: da se navedene okolnosti u obzir uzmu i njima dnevnica ako ne u većem iznosu, a ono u 6 for. i to kao minimum opredieli, čim izpod mjere ote svote podpisani brzopisci svoje poslovanje nastaviti kadri nijesu. U Zagrebu dne 16. kolovoza 1861. Hvalislav Čegetek s. r. Miroslav Matković s. s. Franjo Magdić s. r.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 254.

Predlog narod. zastupnika Dra. Mirka Šuhaja:

O načinu, kojim bi se ugovor izmedju veletržca Guide Pongraca i preobstojavšom vladom radi sagradjenja mosta na Kupi u Sisku sklopljen i podieljena mu u tom obziru povlastica uzakoniti imala.

(Primljen i rieš. čl. LXII.)

Br. 255.

Prijava prvoga podpredsjednika saborskoga Josipa Briglevića:

Da je posredovanjem svietloga bana ovršbeno utjerivanje poreza kod poljodjelacah u Hrvatskoj i Slavoniji do 15. rujna 1861. obustavljeno.

(Rieš. čl. LXIII.)

Br. 256.

Izviešće banskoga stola kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u predmetu pritužbe krajiških zastupnikah proti uredniku „Agram. Zeitunga."

Svietli bane!

Odnosno na ovosudno izviestje od 18. srpnja t. g. br. 2012 predlaže se Vašoj preuzvišenosti uz povratak očitovanja urednika „Agramer Zeitunga" Franje Stauduar-a, izviestje kr. sudbenog stola županije zagrebačke pod ·/., iz kojega uvidja se, da rečeni sudbeni stol po saslušanju kr. državnog odvjetničtva nije pronašao, službeno iztragu povesti poradi članka u listu „Agramer Zeitung" od 2. srpnja t. g. pod br. 150 priobćenog; jer sadržaj istog članka neutemeljuje učina zločinstva ili takovog prestupka, proti kojemu bi se imalo službeno postupati; već da po mnenju kr. sudbenog stola bi bilo pitanje, je li sačinjava samo prestupak uvriedjena poštenja po §. 487 i 493 k. z.; u kojem ipak slučaju po §. 495 k. z. iztragi i kaznjenju onda samo mjesta ima, ako to zaište uvriedjenik.

Buduć velecienjeni dopis preuzvišenosti Vaše od 15. srpnja t. g. br. 616/pr. polag mnenja kr. sudbenog stola županije zagrebačke nemože se uzeti za osobnu prijavu i dotično pritužbu poradi prestupka uvriedjena poštenja proti uredniku lista „Agramer Zeitung", koj uzteže se pisaoca višerečenog članka naznačiti: zato u obstojanju takovih okolnostih ostaje prosto krajiškim zastupnicima kod hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog sabora, da, u koliko se oni sa sadržajem više rečenog članka uvriedjeni najdju, proti uredniku lista „Agramer Zeitung" po propisu §§. 487. 493 k. z. i §. 42 tiskovnog reda radi prestupka uvrede poštenja kao osobni tužitelji budi sami, budi kroz zastupnika pred sudbenim stolom županije zagrebačke postupaju. Banski stol u Zagrebu 1. kolovoza 1861. Podban na dopustu. Catinelli-Obradić, s. r.

·/. Veleslavnomu banskomu stolu!

Na visoki nalog od 18. srpnja o. g br. 3012 glede prijave proti uredniku „Agramer Zeitung" radi tiskovnog prestupka, uz prilog dotičnih spisah pod ·/. izviešćuje smierno podpisani sud, da, po saslušanju kr. državnog odvjetničtva, sud ovaj nije pronašao, da se službeno u ovom slučaju povede iztraga, pošto se nemože tvrditi, po mnienju ovog suda, da okrivljeno očitovanje u Agramer Zeitung br. 150, zločinstvo potvore po §. 209 k. z. u sebi sadržava, jer u tom očitovanju nije nitko budi za kakovo prišiveno zločinstvo doglašen poglavarstvu, budi tako okrivljen, da bi se već s toga proti kojemu iztraga povesti mogla, usuprot po mnienju smierno podpisanog suda iz sravnanja dotičnih članakah Pozorovih i Agramerice sliedi to, da bi mogli dotični krajiški zastupnici kod hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog sabora, po §§. 487—495 k. z. i §. 42 tisk. reda radi prestupka uvrede poštenja proti Agramerici pred ovim sudom, nu kao osobni tužitelji, budi sami budi kroz zastupnika postupati. Priloženi dopis svietlog bana trojedne kraljevine od 15. srpnja

o. g. br. 616 nemože smierno podpisani sud uzeti za takovu osebnu prijavu i dotično pritužbu, pošto se u ovoj samo to kaže, da se uvaži, da li se obzirom na dotične zakonske ustanove u slučaju tom kazneno postupanje povesti može, i ako može, da se u tu svrhu potrebna učine.

Pošto se, kao gore rečeno, službena iztraga povesti nemože, a za slučaj §. 487. k. z. osebna tužba stavljena nije, to ovaj sud nije u stanju sada jošte iztragu povesti.

Kr. sudb. stol žup. zagrebačke. U Zagrebu 24. srpnja 1861. G. predsjednik na dopustu. Šmit, s. r. Ćopulić, s. r.

(Rieš. čl. LXVI.)

Br. 257.

Prošnja žiteljah iz Suhopolja u županiji virovitičkoj za čim skorje uredjenje državnih porezah i pristojbah.

Visoki sabore!

Diplomom od 20. listopada 1860. povraćen jest starodavni ustav ugarsko-hrvatski, u smislu kojeg vrhu svake vrsti poreza samo Njegovo Veličanstvo kralj ugarsko-hrvatski u porazumljenju sa saborom ovih kraljevinah razpolagati i zakone tvoriti može.

Carsko financijalno stražarstvo, neustavnim načinom i danas u našoj domovini nahodeće se, uzprkos gore navedene diplome i otud proizhodećih posledicah potrošarinu (koju ustav ugarsko-hrvatski nepripoznaje) od šlivah, krušakah, droždja itd. za pečenje rakije upotrebitih nezakonito zahtjeva, i tako po urbarskim zakonima nami očito pripadajuće pravo žganja rakije, koje mnogoput jedino vrelo jeste, iz kojeg novce za plaćanje poreza potrebite vadimo — zabranjuje.

Molimo zato visoki sabor trojedne kraljevine, da predloge, visokom saboru jur u predmetu svakovrstne potrošarine, neustavnim putem uvedenih porezah kao i glede sadjenja i porabe duhana po njekimi saborskimi zastupnici učinjene prešnimi proglasiti, na dnevni red staviti, i čim prije ustavno riešiti milostivno izvoli, ako neće da narod trojedne kraljevine u skrajnu propast i siromaštvo upadne. U Suhompolju dne 12. kolovoza 1861. Visokog sabora pokorne sluge: Andrija Plavšić s. r., Luka Filipović s. r., Stojan Bielić s. r. itd. u ime svijuh žiteljah bilježničtva suhopoljskog kotara vočinskog.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 258.

Izviešće saborskog odbora o nagradi brzopisacah saborskih.

Visoki sabore!

Odbor za opredieljenje nagrade za brzopisce pronašao je obzirom na trud, poslom njihovim skopčan, i obzirom na nagradu, koja se kod inih saborah brzopiscem odmjeriti običava, predložiti visokomu saboru: da se svakomu brzopiscu nagrada od 10 for. za svaku dogotovljenu sjednicu iz zemaljske blagajne izplati.

Ako visoki sabor ovaj predlog podpisanog odbora odobriti izvoli, imali bi brzopisci opredieljenu nagradu dizati uz namiru, providjenu potvrdom podpisanoga odbora glede

broja izradjenih saborskih sjednicah. U Zagrebu 18. kolovoza 1861. Odbor za opredjeljenje nagrade za brzopisce. Vončina, s. r. Vrbančić, s. r. Zadravac, s. r. Šviglin, s. r.

(*Rieš. čl. CVI.*)

Br. 259.

Zakonski predlog narod. zastup. Josipa Žuvića o utemeljenju kazališta jugoslavenskoga u Zagrebu.

Hrvat-slav. narod podpuno je osvjedočen, da se narodnim kazalištem u glavnom gradu Zagrebu bitno promiče razvitak narodnosti, izobraženost narodnjega jezika i oplemenjivanje ćudorodnosti; s toga da se i u ovoj struci koristi zemlje priskoči, narod hrv-slav. naredjuje:

1. Neka se imenuje zemaljski odbor, s banom na čelu, koj će svestrane tehnične, novčane i literarne poslove narodnjega kazališta upravljati; članovi toga odbora jesu: Ivan Kukuljević, Mirko Bogović, Dragutin Kušlan, Ambroz Vranyczany, Mato Mrazović, Bar. Lazar Hellenbach, Bar. Levin Rauch, Bogoslav Šulek, Ivan Perkovac, perovodja, Adolfo Veber, književni referent, Mirko Šuhaj, Bartol Smaić, Koloman Bedeković, Grof Ivan Erdödy, Ljudovit Vukotinović, Josip Vuščić, Julio Janković, Pavao Pejačević, Grof Khuen, Gr. Elz.

Da zaključak zemaljskoga odbora bude valjan, osim predsjednika bana, ili ako njega nebi bilo, najstarijega u Zagrebu stanujućega člana, dovoljno je, da budu tri člana.

2. Budući je sgrada kazalištna u Zagrebu već postala svojinom naroda, i kazalište već ima zakladu od 22.807 fr. 74 kr. a. v. dobrovoljnih prinesakah od god. 1845. i to: a) u razteretnicah 15.109 fr. 50 kr.; b) u privatnih obveznicah 5.547 fr. 15 kr.; c) u gotovu 517 fr. 55 kr.; d) u zaostalih kamatah 1597 fr. 9 kr.; e) dionicu narodnoga doma 36 fr. 45 kr.

Osim toga g. 1851. akcijami utemeljenu zakladu od 27.303 fr. 74 kr. a. v. i to: a) u gotovu 830 fr. 94 kr.; b) u privatnih obveznicah 15.225 fr.; c) u razteretnicah 10.857 fr.; d) u zaostalih kamatah 183 fr. 50 kr.; e) šest dionicah narodnog doma 157 fr. 30 kr.; i budući su obe ove zaklade izključivo cilju narodnoga doma namjenjene, to neka bude briga zemaljskoga odbora, da se sve ove glavnice zakonitim načinom u gotovinu obrate, dužne kamate doprinesu, i privatne upisnine dovoljno ujamče. Kako da se najbolje ulože razteretnice i upisnine, predaje se razboritoj skrbljivosti zemaljskoga odbora.

3. Kamate i onih zakladah, koje već jesu, i onih, koje će se ovim zakonom stvoriti, kakono i dohodci narodnoga kazališta imaju se na to uporabiti, da se prije svega, kolikogod se dade, vučenjem lozah, unište od god. 1851 izdane akcije narodnoga kazališta, čim bi akcijna zaklada postala svojinom naroda.

U koliko bi se pako imale ove dionice svake godine podmiriti, to stoji do potrošakah i dohodakah zaklade, te se ima ostaviti zemaljskomu odboru.

4. Buduć da akcije narodnoga kazališta od god. 1851. preuzete još do danas podpuno namirene nisu, to očekuje narod, da se te dionice na korist zaklade što prije namire, te bi onda po §. 3. vučenje lozah nastalo. Tim više pako pako očekuje narod, da se toj dužnosti zadovolji, što bitno o tom zavisi, hoće li se pri stvaranju kazališta namiriti svota 1847 fr. 48 kr. dobrovoljnih prinesakah od god. 1845., i onda svota 17.167 fr. 50 kr. podpisanih god. 1851. dionicah.

5. Da narodno kazalište uzmogne promicati gore izrečeni cilj, da se uzgoji sposobno osoblje kazalištno, da se najposlje zavod ovaj uzvisi do pravoga dostojanstva, odlu-

čuje hrv.-slav. narod u to ime narodni poklon od 500 000 fr. a. v, od koje bi svote stanovnici provincialne Hrvatske i Slavonije imali 5 postotakah kao prirez polag obstojećeg izravnoga poreza dotle doprinositi, dok se nebi po okolnostih zemlje ona ciela glavnica posebnim zakonom položiti mogla.

6. Ban ima skrbiti, kako da se ovaj prirez po kralj. namjestničtvu izvede i po dotičnih municipijah točno unese, i kako da se napokon njim i ostalimi već postojećimi zakladami najbolje upravlja.

7. Zemaljski odbor upravlja svimi glavnicami narodnoga kazališta, imenuje i dotira osobu, kojoj valja voditi račune o čitavu imetku kazalištnom, i odgovoran je hrv.-slavonskomu saboru, kojemu će pri svakom sastanku imati račun o zakladah narodnoga kazališta položiti.

8. Budući na zemaljski odbor za narodno kazalište, osim upravljanja kazalištnim imetkom, spada svestrano nadziranje narodnog kazališta i to u svem, što se kazališta tica; budući je osim toga, da se upravljanje narodnim kazalištem praktično izvesti može, od potrebe takovih organah, koji bi namjeru ovoga zakona realizirali, naredjuje se dalje: a) sabor imenuje intendanta narodnoga kazališta s mjesečnom plaćom od 150 fr. a. v.; b) intendant polaže račune zemaljskomu odboru, kojemu i odgovarati ima; c) samo onda, kada saborom imenovani intendant nebi dužnosti izvršivati bio sposoban, izmjenjuje zemaljski odbor intendanta, o čem ipak prvi za tim sabor valjano odlučuje; d) intendantovo je upravljati kazalištem u pogledu literarnom, moralnom, artističnom i narodnom; s toga obskrbljuje e) intendant narodnoga kazališta prevode kazalištnih djelah iz jezikah tudjih; predstavljanje ovoga ili onoga komada zavisi od njegove razboritosti; istim načinom intendant samostalno prima, odpušta, dotira, uvježbava i vodi zapt kazalištnoga osoblja; — osim toga gospodari intendant ložami i izdaje najviše nudećim; bavi se regisacijom, nastoji oko kazalištne sgrade, knjigarne, odiela, scenerije, o čem valja sastaviti inventar i zemaljskomu saboru predati. Navlastito je dužnost intendantova onoj namjeri ovoga zakona zadovoljiti, da se što bolje i više uzgoji i uvježba narodno kazalištno osoblje; f) sabor imenuje kontrolora, koj da nadgledje svakdanje dohodke narodnoga kazališta u Zagrebu, a on može ovu kontrolu drugim podčinjenim izručiti i saboru predložiti, koliko da ovaj odredi dotacije tim podčinjenim; g) kontrolor polaže račune zemaljskomu odboru; k) izvan Zagreba pako obskrbljuje kontrolu svakdanjih kazalištnih dohodakah dotični municipij.

9. Izdatke potrebne, kojimi intendant narodnoga kazališta u svojem djelokrugu potrebe podmiriti mora, uručuje njemu zemaljski odbor, ili kadkad i sam predsjednik ban, uz namiru intendantovu; to isto valja za kontrolora.

10. Ban odredjuje jednoga člana iz zemaljskoga odbora, koji bi u priekoj potrebi narodnoga kazališta sam neposredno s intendantom potrebi doskočio.

11. Ulaznu cienu za narodno kazalište odredjuje, napram silam kazalištnim i cilju, koji se dokučiti ima, intendant s privoljenjem zemaljskoga odbora.

12 Dok se nebi odgojila domaća narodna umjetnost u svakom pogledu, prosto je, po običaju, na koliko zaklada kazalištna dopušta, talijansku operu amo pozvati.

Ovo je, uz privoljenje zemaljskoga odbora, posao intendantov.

13 Kako bi narod svim stranam zemlje bio pravičan, i kako bi se ona namjera ovoga zakona dovijala, da se kazalištna vještina po svoj Jugoslaviji što više razširi, naredjuje se: a) predstavljanja narodnoga kazališta u Zagrebu počimlju 1. listopada, a prestaju 31. ožujka; b) ako bi se imala talijanska opera po §. 12. pozvati, to joj odlučuje intendant vrieme, izuzam mjesece pod a) naznačene; b) od 1. travnja do 30. rujna putuje

družtvo kazalištno po zemljah jugoslavenskih; d) u koja mjesta ima družtvo putovati, kada, i kako se dugo ima gdje baviti, brinuti se je intendantu naprama potroškom i dohodkom.

14. Narod želi da se uzmogne oživotvoriti narodna opera, pa budući imamo dvie izvorne narodne opere „Ljubav i zloba“ i „Porin“, sastavljene od slavenskoga kompositera Vatroslava Lisinskoga, i budući se već o tom radi, da se te opere od njihova sadanjega gospodara Alberta Štrige za narod prikupe, u koje ime već je Albertu Štrigi 3300 fr. dobrovoljnih prinesakah predano; to zaključuje narod, neka se još položi svota od 1700 fr., kako bi te opere podpunom narodnom svojinom postale.

15. Zemaljski odbor ima tražiti od Alberta Štrige račun o dobrovoljnih u to ime prinescih (§. 14.), te na ovom temelju rečene opere prikupiti i preuzeti.

16. Na koliko podnosi kazalištna zaklada, ima zemaljski odbor na predlog intendantov odrediti prevadjanje operah iz tudjih jezikah.

17. Čim se narodne sile za opere usavrše, na što intendant svu svoju skrb obratiti mora, prestaje davanje talijanskih operah. (§. 12.)

18. Da se probudi i uzdigne narodna umjetnost, prosto je zemaljskomu odboru razpisati nagrade onim, koji bi bud narodne opere, bud kazalištne komade sastavili; nagrade se podmiruju iz kazalištne zaklade.

Razsudjivati ove literarne plodove i odredjivati nagrade, ima posebna komisija pod predsjedničtvom banovim; članovi ove komisije jesu sliedeći: Ivan Kukuljević, kao predsjednik, Ljud. Vukotinović, Kušlan, Bogović, Šuhaj, Prica, Krestić, Užarević, Veber, Perkovac

Treba absolutna većina, da zaključak ove komisije bude valjan.

19. Valjanost ovoga zakona počimlje od onoga dana, kada se odobri i proglasi.

20. Ovim se zakonom nedira u nadzorničtvo narodnoga kazališta, koje zakonito pripada k. namjestničtvu.

(Rieš. čl. LXXVII.)

Br. 260.

Predstavka županije sriemske ddto. 4/16. srpnja 1861., kojom više primierakah c. patenta od 26. veljače i. g. o carstvenom vieću saboru troj. kraljevine shodnog razpolaganja radi dostavlja.

Високи Саборе!

Са високим отпустом од 25. травња т. г. бр. 905. Његова Преузвишеност Господин Бан изволео је на жупанију ову припослати више егземплара од највишег патента од 26. вељаче 1861., средством кога се заступничтво на вјећу царевине уређује, ради тог, да се највиши патент тај у жупанији овој прогласи.

Главна скупштина жупаније ове 4/16. и следећи дана јулија месеца т. г. државна, предузела је питање, дали треба овај највиши патент прогласити или не, и одредила је једнодушно, да се непроглашава, већ да се високом сабору пошаље.

Основ, који је обштинство ове жупаније на то побудио, да у речи стојећи највиши патент непрогласи, стоји у том, што је од 20 октобра 1860. године овим земљама стародавни њихов устав, ако и не сасвим, повраћен, и што се по томе уставу никакви закони, а најмање фундаментални, какви се у највишем патенту садрже, без судјејствовања земаљског сабора, донети и прогласити немогу.

А основ, што га Високом сабору поднети закључисмо, стоји у том, што је на гореспоменути начин без знања и судјејствовања сабора од уставни власти муниципија

овој, проглашења ради, послат, што неби требало да буде, и чему на пут стати задатак Високог сабора управо и јест.

Обштинство жупаније ове неможе се у предметно претресање овог највишег патента упустити, него га само Високом сабору шаље, и моли, да би Високи сабор нуждна за постојање уставног живота јемства и за добитак подпуно уставности средства прибавити и употребити за дужност своју држао.

Дано из главне скупштине у Вуковару 4./16. и следећи дана месеца јулија 1861. године држане — Обштинство Жупаније Сремске.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 261.

Ustmeni predlog narod. zastup. Franje Žužela:

Da se preuzv. g. Ban pozove na izvedenje saborskoga zaključka glede velikih županah, koji su bez odpusta odsutni od sabora, i time u savezu stojeći ustmeni predlog zastupnikah Vardiana i Angjelića: da se veliki župan sriemski, grof Petar Pejačević još jedared pozove, da za 8 danah na sabor dodje.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. LXXXVII.)

Br. 262.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo: da mjestu Virovitici naslov slob. i povlaštenog trgovišta milostivo podieliti blagoizvoli.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru premilostivi!

Zastupstvo mjesta Virovitice u županiji Virovitičkoj obratilo se je podnešenom molbenicom na ov sabor, da se istome mjestu Virovitici obnove stare povelje, kojimi je isto mjesto postalo slobodnim i povlaštenim trgovištem, te tako da isto mjesto stupi sada opet u broj slobodnih povlaštenih trgovištah.

Sabor ovaj, premda je nenadležnost svoju za moljeno obnovljenje i dotično podieljenje naslova slobodnog i povlaštenog trgovišta tečajem viećanja o upitnoj molbi očito i javno priznao; zaključio je ipak, da će podnašajući molbu rečenog zastupstva mjesta Virovitice Vašem Veličanstvu, istu kriepko podupirati.

S toga sabor ovaj uputivši se o temeljitosti molbe zastupstva mjesta Virovitice i uzamši u obzir okolnosti, da se položaj mjesta Virovitice za važnu trgovačku postaju svakako smatrati imade, i što je mjesto Virovitica jur u davna vremena ime grada i trgovišta nosilo, te da je od istog mjesta županija Virovitička svoje nazivanje zadobila: podastire u svoj smirenosti molbu zastupstva mjesta Virovitice sa svimi prilozi pod ·/ Vašem c. kr. apost. Veličanstvu sa najkriepčom preporukom moleći: da Vaše c. kr. apost. Veličanstvo dostoja mjestu Virovitici naslov slobodnog i povlaštenog trgovišta premilostivo podieliti. Vašeg c. kr. apost. Veličanstva najpokorniji i vazda najvjerniji podložnici: sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, iz sjednice dne 17. kolovoza 1861. držane.

(Rieš. čl. LXVII.)

Br. 263.

Ustmeni predlog narod. zastup. Dragutina Jellačića:

Da se za podporu obstojećeg nar. kazalištnog družtva počamši od 1. kolovoza 1861. podpora u mjesečnih 600 for. a. v. iz zemaljskih zakladah doznači, te tako dugo plati, dok se pitanje o narod. kazalištu konačno nerieši po saboru.

(Primlj. i rieš. čl. LXXVII.)

Br. 264.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo u pogledu vojničkoga zavoda ugar.-hrvat. Ludoviceja.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru premilostivi!

Sa žalostju smo razumjeli, da narodni vojnički zavod pod imenom Ludoviceuma uslied čl. 7: 1808. — čl. 2: 1812. i čl. 40: 1836. ugarskog sabora, za kraljevinu Ugarsku i za trojednu ovu kraljevinu utemeljeni zajednički zavod nalazi se pod nezakonitom upravom, i tako rekuć u protuzakonitom posjedu c. kr. vojničke vlasti u Pešti, da sgrada Ludoviceumska protivno svomu prvobitnomu opredieljenju, kao vojničko odgojilište, služi sada za c. kr. vojničku bolnicu, i da vrt k sgradi Ludoviceumskoj spadajući prodaji je izvržen.

Sabor ovaj zastupajući interese cieloga naroda trojedne ove kraljevine, uvaživši goleme one žrtve, što su za utemeljenje rečenog zavoda od strane ove trojedne kraljevine dobrovoljno prinešene, usudjuje se primietiti, da pomenuti zavod neodgovara onoj plemenitoj svrsi, koje radi jeste podignut, buduć da nikad niti u život stupio nije, a to biva na uštrb našega naroda, i na povredu ustavnih zakonah!

Dočim si je sabor ovaj trojedne kraljevine pridržao pravo u dogovoru i sporazumljenju sa saborom kraljevine Ugarske u pogledu imovine, i cielog sustava rečenog zavoda Ludoviceumskog daljnije zakonske osnove Vašem Veličanstvu predlagati, nemože sada ino da čini, već u svoj smirenosti moli:

Da bi Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo ne samo namienjenu prodaju vrta k sgradi Ludeviceumskoj spadajućeg obustaviti, i premilostivo ukinuti, već i glavnicu ovog zavoda neustavno u Beč potegnutu, i ondje rukovodjenu, kraljevini Ugarskoj i Hrvatsko-Slavonskoj povratiti dostojalo, za da glede njezinog opredieljenja šabori ugarski i hrvatsko-slavonsko dalm. porazumno daljnje odredbe s uspjehom učiniti uzmognu.

Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije iz sjednice dne 17. kolovoza 1861. u Zagrebu držane.

(Rieš. čl. LXVIII.)

Br. 265.

Izviešće saborskog financ. odbora glede načina, kojim bi se jugoslavensko kazalište u Zagrebu utemeljiti moglo, i osnova zakona o jugoslavenskom kazalištu, izradjena po posebnom u tu svrhu imenovanom odboru.

(Izviešće financialno nemogaše se nigdje naći, a osnova zakona bi sa neznatnimi promjenami odobrena i u formalni zaključak saborski svedena čl. LXXVII.)

Br. 266.

Izviešće sabor. financijalnoga odbora glede dotacije glasbenog zavoda zagrebačkoga.

Zapisnik odbora po saboru kraljevine Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske za razvidjenje zakladah izaslanog — u predmetu dotacije glasbene učione zagrebačke, i ustrojenja glasbenog Konservatorija u Zagrebu, dne 19. srpnja 1861. pod predsjedničtvom odbornog predsjednika g. Josipa Brigleviéa sakupljenog.

Prisutni: G. Josip Briglević, vlastelin; g. Makso Piškorec, vlastelin; g. Mojsia Baltić, namjestnički savjetnik; g. Franjo Lovrić, trgovac; g. Josip Vuščić, odvjetnik, svi saborski poslanici.

Uzet je u pretresivanje predlog preuzvišenog gosp. Josipa Strossmajera, biskupa djakovačkoga, od 15 saborskih članovah poduprt, kojim se molbenica ravnateljstva družtva prijateljah musike u Zagrebu visókomu saboru podnešena, i na odbor odpravljena podupira. Molbenica ova sadržava dva zahtjeva:

1. Da se glasbena učiona po napomenutom družtvu god. 1827. u Zagrebu iz privatnih sredstvah na obću ciele domovine korist utemeljena, koja tri sistemisirana učitelja glasbe, naime pjevanja, gusalah, i violončela, i jednoga namjestnoga učitelja pjevanja bez sistematičke plaće, uz nagradu uzdržava, i koje godišnji trošak polag predloženog proračuna svake godine 2319 for. 50 kr. aust. vr. sačinjava, a vlastiti dohodak i privatne podpore samo 1713 for. 50 kr. a. v. iznose, manjak dakle detacijo u 606 for. a. v. sastoji, koj od god. 1853. do god. 1860 iz ovozemske konkurencialne blagajne godišnjom podporom od 5 0 for. nadkrit bijaše, — proglasi zemeljskim zavodom, i da joj se do uživotvorenja konservatorija stalna pripomoć od godišnjih 800 for. a. v. iz koje zemaljske zaklade dozvolji.

2. Da se ista učiona, i dotično družtvo pretvori u narodni Konservatorium, u kojem bi se na primjer pražkog Konservatorija učilo pjevanje, zatim sviranje na klaviru, guslab, violončelu, flauti, oboi, klarinetu, fagotu, rogu itd. i u kojim imali bi se izobražavati glasbeni umjetnici, sastavitelji, i učitelji. Za taj zavod potrebito bi bilo 8 učiteljah, a za oviuh naplaćanje, i podmirenje ostalih troškovah godišna svota od 8000 for. a. v, i kad bi se iz dosad obstojećih privatnih sredstvah i podporah postiglo godišnjih 1500 for. a. v., to bi kraljevina ova imala iz zemaljskih sredstvah nadkriti i osigurati manjak od 6500 for. a. v. Glede česa mnije postupajući odbor:

Na 1. Dočim obstojeća glasbena učiona zagrebačka obćenitim podučivanjem učenikah obodvojeg spola, bez razlike stranah domovine naše, korist na cielu domovinu razprostira, da s toga nastaje temelj, da se zavodom zemaljskim proglasi, i da joj se stalna podpora u godišnjih 800 for. a. v. iz zaklade regnikolarne, koja toj svrsi najbolje odgovara, dozvolji.

Na 2. Da doista od potrebe i koristi za našu domovinu bi bilo, ako bi se za bolji razvitak i napredak ùmjetnosti glasbene, napomenuta zagrebačka glasbena učiona u Konservatorij pretvorila, kad bi samo sredstva domovine naše za sve potrebštine naše udovoljila: ali vidi se odboru ovomu, da u sadašnjem položaju, kad se domovina naša tako rekuć iz temelja uredjuje, svim potrebštinam na jedan mah zadovoljiti moguće nije, i da se manje prešne potriebštine, medj koje i ustrojenje glasbenog Konservatorija već zato spada, što za sada jošte u našoj domovini niti učionah glasbenih neima, za koje bi

se učitelji u Konservatoriju pripravljati imali, — na daljna vremena odputiti imadu: jer za naplatu troškovah u ovu svrhu potrebnih drugoga vrela neima, kako konkurencialna blagajna; ova pako za sada nositi imade ponajprije mnoge troškove zemaljske uprave, i zakonodavstva, koja kod sadanjeg preustrojenja veće svote iziskuju, zatim sistematičku naplatu urbarskog razterećenja, — a napokon i izplaćivati onaj dug, koj je na gradjenje zemaljske bolnice u Zagrebu načinjen, i ako bi se njoj uz ove i ostale njezine redovite troškove u jedan mah i ova naplata naložila, to bi se narodu, od kojega blagajna ova konkurencialna svoju dotaciju imade, odviš trha nametnulo, s toga indi shodno bi bilo ustrojenje Konservatorija do onog vremena odgoditi, dok sveučilište upeljano bude, i dok se blagajna konkurencialna duga kod gradjenja bolnice načinjenoga rieši. **Josip Briglević**, s. r. **Josip Vuščić**, s. r. saborski poslanik i odbora izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXXIII.)

Br. 267.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo glede utemeljenja narodnog glasbenog zavoda u Zagrebu.

Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo, kralju i gospodaru naš najmilostiviji!

Medju mnogimi za duševni naš narodni razvitak neobhodno nuždnimi potrebama zauzima jedno od prvijih mjestah umjetnost glasbe.

Pa upravo za otu umjetnost neimadjahu ove kraljevine niti jednog višjeg javnog zavoda, već je gojenje iste bilo ostavljeno posebnikom, naročito družtvu prijateljah glasbe u Zagrebu, koje bi godine 1827. ustrojeno, a odlukom Vašeg c. kr. apošt. Veličanstva od god. 1855. opetovano potvrdjeno.

Družtvo ovo uzdržava glasbenu učionu, u kojoj mladež obojeg spola bje u pjevanju i glasbi bezplatno obučavana, družtvo ovo goji i razširuje umjetnost glasbe u svih strukah, te zastupa ostale u drugih kraljevinah obstojeće javne glasbene zavode, učiteljišta i konservatorije.

Upravo toga radi, kao što i iz onog razloga, da družtvo isto životareć iz dobrovoljnih prinesakah i malenih svojih dohodakah, nemogaše zadaći svojoj odgovarati, kamo li pako popeti se na višji stupanj ote umjetnosti; sabor trojedne kraljevine želeći nedostatku javnog zavoda za umjetnost glasbe zadovoljiti, nerazpolagajući za sada sa sredstvi za preuztrojenje rečene družtvene glasbene učione u narodni konservatorij potrebitimi; našavši ipak u regnikolarnoj zakladi njeku svotu, koja se može za otu svrhu upotrebiti, odlučio je u 64. sjednici obdržavanoj dne 19. kolovoza 1861.: „Družtvo prijateljah glasbe u Zagrebu i njegovu glasbenu učionu proglasiti narodnim zavodom, i dotle, dok se narodni taj glasbeni zavod nepreustroji u narodni glasbeni konsevatorij, dozvoliti mu iz regnikolarne zaklade podporu godišnjih 800 for. a. v.

Zaključak otaj Vašemu c. kr. apošt. Veličanstvu za previšje potvrdjenje u prilogu prepokorno predlagajuć, izruča se previsokoj milosti Vašeg c. kr. apoštolskoj Veličanstva u podaničkoj vjernosti iz sjednice obdržavane u Zagrebu dne 10. studenoga 1861. Sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. LXXIII.)

Br. 268.

Zapisnik odbora saborskog za uredjenje krajiških odnošenjah ddto. 31. srpnja 1861.

Pošto bi odbor jednodušno izabrao bio za svog predsjednika g. zastupnika Baltića, a za izvjestitelja g. zastupnika Mirka Hrvata, pustio se je u razglabanje žalostnog i nezakonitog stanja vojničke krajine.

Pošto hrvatsko-slavonska vojnička krajina sačinjava cjeloviti dio trojedne kraljevine, te kao takov imade isto pravo na prastari i podpuni hrvatski ustav, kao što i ostalo iste kraljevine tielo; pošto je hrvatsko-slavonska vojnička krajina neustavnim načinom, dà i uzprkos protestacijah naših saborah od ostalog tiela kraljevine hrvatsko-slavonske ukinuta; pošto su i predji Nj. Veličanstva sada vladajućeg našeg kralja nezakonito odciepljenje vojničke krajine od ostalog tiela kraljevine hrvatsko-slavonske, te uzkratjenje vojničkoj krajini po zakonu pripadajućeg joj prastaroj hrvatskog ustava priznali, te više putah dokinutje nezakonitog ovog stanja u vojničkog krajini obećali, to odbor ovaj u suglasju sa podnešenom po zastupnicih naroda u vojničkoj krajini molbenicom, podnaša visokomu saboru sliedeći

Zakonski članak o ukinutju vojničke Krajine.

§. 1. Sustav vojničke krajine ukida se za uviek.

§. 2. Prastari i podpuni hrvatski ustav imade se odmah i na zemljište, koje je sačinjavalo hrvatsko-slavonsku vojničku krajinu, protegnuti, te odmah ondje ustrojstvo županijah uvesti.

§. 3. Okoliš dosadašnje ličke i otočke pukovnije te satnije krmpotska, brinjska, i jezeranska od ogulinske pukovnije sačinjavati će jednu županiju pod imenom županije krbavske, sa sjedištem u Otočcu Ostali okoliš ogulinske pukovnije osim selah Tuk i Begovo-Razdolje, koja će spadati na županiju riečku, zatim okoliš dosadašnje slunjske pukovnije osim Žumbrka, koji će spasti pod županiju zagrebačku, zatim kotari ribnički i bosiljevački od županije zagrebačke, sačinjavati će županiju pod imenom županije slunjske, sa sjedištem u Karlovcu. Okoliš dosadašnje prve banske pukovnije, osim satnije lasinske, koja će pod slunjsku županiju spadati, zatim okoliš dosadašnje druge banske pukovnije osim Jasenovca, Drenboka, Krapja i Puske, koji će spasti pod županiju požežku, te vojničkog Siska, koji će se spojiti s provincijalnim Siskom, te podpadati županiji zagrebačkoj, sačinjavati će jednu županiju pod imenom petrinjske županije, sa sjedištem u Petrinji. Okoliš dosadašnje gradiške pukovnije spojiti će se sa županijom požežkom, sa sjedištem u Novoj-Gradiškoj. Okoliš dosadašnje brodske pukovnije spojiti će se sa sadašnjom županijom virovitičkom, sa dosadašnjim sjedištem. Okoliš dosadašnje varadinske pukovnije spojiti će se sa sadašnjom sriemskom županijom, sa sjedištem u Mitrovici. Okoliš dosadašnje križevačke i gjurgjevačke pukovnije spojiti će se sa županijom križevačkom, sa sjedištem u Belovaru.

Dosadašnji slobodni vojnički komuniteti izvišuju se na čast slobodnih i kraljevskih gradovah.

§. 4. Za novoustrojene županije imenovati će Nj. Veličanstvo odmah velike župane, i to izključivo sinove trojedne kraljevine, koji će po naputku, koga će im ovaj sabor izdati, ustrojstvo novouvedenih županijah preduzeti.

§. 5. Svaka dosadašnja krajiška kuća postaje neograničenim vlastnikom sve svoje pokretnosti i nepokretnosti.

§. 6. Svi pašnjaci u okružju obćinah nalazeći se, postaju neograničenim vlastničtvom dotičnih obćinah. Dosadašnje državne šume imadu se podieliti medju obćine, i dati će im se u podpuno vlastničtvo, da žiteljstvo imade dovoljno drvarenje, gornju gradju, i gdje je moguće žirovinu. Što od šumah preostane, sačinjavati će državno trojedne kraljevine dobro.

§. 7. Sve dosadašnje državne sgrade postaju dobrom dotične županije.

§. 8. Od sada pod oružjem stojeće krajiške momčadi imado se odlučiti broj momčadi, koji će stajati u razmjerju sa ostalimi pokrajinami carstva; s ovom vojskom postupati će se kao i s ostalom vojskom iz dosadašnjega hrvatsko-slavonskoga provinciala. Ostala krajiška momčad imade se odmah dužnosti vojevanja riešiti, i kući odpustiti. Novi način novačenja izraditi će za cielu trojednu kraljevinu još ovaj sabor.

§. 9. Svi dosadašnji politički ili upravni, i sudbeni propisi obstojeći u vojničkoj krajini imadu svoju valjanost tako dugo, dok sabor trojedne kraljevine neizradi dotične zakone; no ukida se odmah vojnički karni zakon, te se mjesto njega uvadja privremeno onaj, koji valja u provincijalu hrvatsko-slavonskom; zatim ukidaju se odmah svi oni propisi i naredbe u vojničkoj krajini, koje se neslažu s uvedenim ustavom.

§. 10. Tako zvani, „Grenzproventen-Fond i Aprovisionirungsfond“ imadu se pretvoriti u zemske zaklade.

§. 11. Porez, koji se u Provincialu plaća za odštetu urbarskih zemljištah, nesmije se nikada protegnuti na dosadašnju vojničku krajinu. Baltić s. r. Mirko Hrvat s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXXIV.)

Br. 269.

Zakonski predlog zastup. narod. Jaćima Pavletića o indigenatu i naturalizaciji.

Visoki sabore!

Županija riečka dala je svojim zastupnikom na saboru nalog, da predlože osnovu zakona, po kojem svaki inostranac, bio on Austrijanac, bio udo koje druge države ili zemlje, za udomaćiti se u trojednoj kraljevini ima zakonom dobiti domaćinstvo od kraljah Hrvatah, te ovomu kralju i ovoj zemlji uz ostale zakonom obstojeće uvjete, prisegu podložničke vjernosti položiti.

Osnovu tog zakona podpisani ima čast predložiti visokom saboru za dotično viećanje i uzakonjenje. U Zagrebu, 21. kolovoza 1861. Jaćim Pavletić, s. r. narod. zastupnik.

Članak o indigenatu i naturalizaciji.

Pošto sva državo-ustavna prava, koja do g. 1848. uživali su i izvršivali samo plemići i honoratiores, protegla su se na sve državne gradjane ovih kraljevinah, to se odredjuju sliedeća:

§. 1. Svaki stanovnik u ovih kraljevinah budi domaći budi inostrani nastanjen po dozvoli zemaljske vlade ima pravo na sigurnost osobe i imetka.

§. 2. Samo domaći sinovi rodjeni u ovih kraljevinah od domaćih roditeljah, i oni inostranci, koji su zakonom pridomaćeni, idu u broj državnih gradjanah, te uživaju sva prava državo-ustavna, ako stalno obitavaju u ovoj zemlji.

§. 3. Obnašati javne časti i službe u ovih kraljevinah mogu samo rodjeni sinovi budi od domaćih državnih gradjanah budi od pridomaćenih zakonom, ako govore narodni jezik i ako su svoje nauke dovršili u ovih kraljevinah.

§. 4. Pravo gradjanstva moći će zadobiti svaki inostranac, ako prebiva već deset godinah u zemlji, te je oženjen s domaćom kćerju, ili ako je u zemlju uveo kakav osobiti obrt ili iznašastje, ili ako je utemeljio trgovinu s velikimi glavnicami, ili ako je kupio nepokretnih dobarah, od kojih platja izravni porez, ili nakon ako je zaslužan za ovu domovinu u promicanju blagostanja i obrane narodnosti i domovine.

§. 5. Pravo obćinarstva (obćinskog gradjanstva) mogu zadobiti samo domaći sinovi ili zakonom pridomaćeni.

§. 6. Zakonita djeca inostranacah rodjena i stalno nastanjena u zemlji, imaju pravo godinu danah poslje svoje punoljetnosti zahtievati, da budu zakonom pripoznana kao državni gradjani kraljevstva.

§. 7. Djeca zakonita ovodržavnih gradjanah rodjena izvan ovih kraljevinah, ostaju ovostrani gradjani, ako nisu izgubili pravo kroz naturalizaciju u tudjoj zemlji.

§. 8. Svaka inostranka udata za ovodržavnog gradjana postaje članom naroda.

§. 9. Svaka ovodržavna gradjanka udata za inostranca prestaje biti udom svog naroda. — Nu poslie smrti svog muža ponovo stupa u sva prijašnja prava, ako obitava u zemlji, ili ako se povrati u domovinu s dozvoljenjem zemaljske vlade, te se očituje da će odsada obitavati u domovini.

§. 10. Ovostrano državno gradjanstvo gubi se: 1. udomaćenjem (naturalizacijom) u tudjoj državi ili zemlji; 2. s pristupljenjem u javnu službu tudje koje zemlje; 3. uslied sudačke osude, kojom bi izrečen gubitak svih državo-ustavnih pravah, ili samo gubitak izbornoga prava; 4. s utemeljenjenjem kojeg god zavoda u inostranoj zemlji s nakanom nepovratit se u domovinu.

§. 11. Izvršivanje državo-ustavnih pravah gube za vrieme oni 1. kojim je uslied sudbene odluke zabranjeno radi nemogućnosti, budi fizične, budi moralne; 2. koji su pod stečištem, dok se nedokaže njihova ili nevinost, ili nenaplate vjerovitelji; 3. koji su kućni sluge; 4. koj, neimajući službe, niti javne niti posebne, neizkažu zaslužbu od koje živu; 5. koji su pod zaglavnim iztraživanjem ili zatvorom sudbenim, te koji bijahu kažnjeni radi kojeg zločinstva, prestupka ili prekršaja kradnje, pronevjerenja, prevare ili suprot ćudorednosti.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 270.

Dopis kralj. privr. dvorskog dikasterija ddto. 24. lipnja 1861. o ustanovljenju pristojbe, koja bi se prigodom izdatbe novih razteretnicah hrvat.-slavonskih birati imala.

Državnomu aeraru nastaje znatan trošak s izmjenjivanja državnih obveznicah na pokazatelja glasećih, s preuknjiživanja i razpisivanja obveznicah na ime vjerovnika glasećih te s izdavanja novih obveznicah na mjesto amortiziranih, vinkuliranih, oštetjenih, izderanih i takovih obveznicah, kojih kuponi su krivo numerirani ili oštetjeni; budući pako neobstoji dužnost, da država sve te službene poslove bezplatno obaviti učini te je zato već i s toga pravedno, da se u to ime pobire pristojba, jer se pomenuti trošak upravo u interesu stranakah čini; to je c. kr. ministarstvo financijah razpisom od 9. travnja t. g. br. 5294. naredbu izdalo, da se u buduće imade obično pobirati 10 novčićah pristojbe za

svaku državnu obveznicu, koja se putem izmjene, preuknjiženja, razpisa, ili inim gore navedenim načinom izdala bude.

Isti ovi razlozi obstoje takodjer i u obziru obveznicah razteretnih fondovah, te je sasvim pravedno i u interesu tih zakladah ležeće, da se i glede njihovih novoizdanih obveznicah ustanovi slična pristojba, i njim na taj način naknadi barem nekoji dio troška na nove obveznice njihove, što jim pri izmjeni sličnoj povrate, nemogu više upotrebiti, glaseći one na ime vjerovnika, nego se uništiti moraju, a i kuponi se mogu samo onda nadalje upotrebljivati, kada se obveznice same s jednoga imena na drugo prepisuju ili u obće s novimi zamjenjuju, te uza to nova obveznica starim brojem obilježena ostaje.

Trošak priugotovljenja za svaki obveznički blanquet iznaša $^{784}/_{100}$ novčića, a za svaki blanquet kuponah isto toliko; pravedno je dakle sasvim, da se, obzir imajući takodjer i na posao, što ga iziskuje izdavanje novih obveznicah, ustanovi 10 novčićah pristojbe na svaku novoizdanu obveznicu, i 20 novčićah kada se uza novu obveznicu izdaje takodjer i novi kupon; da tako razteretna zaklada bude barem ponešto naknadjena glede troška, što joj samo u interesu stranakah nastaje i što ga ona nositi dužna nije.

Imala bi se pako pristojba ota pobirati: 1) kada se obveznica s jednoga imena na drugo ili inim načinom prepisuje; 2) kada se izdaje nova obveznica na mjesto amortiziranih, vinkuliranih, oštetjenih, izderanih te takovih obveznicah, kojim su priklopljeni kuponi ne suglasno s obveznicom numerirani; suprotivno pristojba ista samo tada nebi imala mjesta, kada se obveznica ne s cielim iznosom, nego dielom samo izžreba te za neizžrebani dio kapitala nova obveznica imade izdati.

Budući c. kr. državno ministarstvo jur potrebita odredilo, da se pristojba spomenuta uvede u svih ravnanju njegovomu povjerenih pokrajinah uza sudjelovanje zastupničtvah zemaljskih; nemože ovaj dvorski dikasterij na ino, nego poziva kr. namjestničko vieće, da stvar ovu što najskorije predloži na odluku saboru, kojemu prinadleži razpoloživanje s hrvatsko-slavonskom razteretnom zakladom, te da uspjeh ovamo u svoje vrieme prijavi.

Dano iz vieća držanog kod kraljevskog hrvatsko-slavonskog dvorskog dikasterija u Beču dne 24. lipnja 1861. Gospodin predsjednik službeno odsutan: **Žigrović** s. r. Na shodnu porabu i riešenje visokom saboru predano putem predsjedničtva. U Zagrebu dne 22. kolovoza 1861. Po nalogu svietlog bana **Rubido** s. r.

(Rieš. čl. LXXXVI.)

Br. 271.

Predlog baruna Lazara Hellenbacha: da se do uredjenja županijah privr. naputak kralj. dvorsk. dikasterija odobri.

Visoki sabore!

Ovaj visoki sabor nije s uma smetnuo onu još sveudilj trajuću mogućnost, radi koje je već jednom svoju brigu očitovao, da bi mogao biti razpušten prije, nego rieši sve predloge, koji mu za riešenje na stolu leže. U tom slučaju bilo bi na županijah, da ustavnu slobodu brane. Nu za uredjenje i djelovanje županijah nemogu se prijašnji zakoni podpuno uporaviti, a novoga ustrojstva nije ovaj vis. sabor do sada osnovao. Radi toga pak u brigi, da bi ovaj vis. sabor mogao i prije razpušten biti nego će organički zakon o tom stvoriti moći, **predlaže** podpisani:

Neka izvoli vis. sabor odlučiti: da se do nredjenja županijah naputak kr. dvorskoga dikasterija privremeno odobrava i da se po njegovu propisu imade zastupstvo u županijskih skupštinah obavljati i izvršivati. U Zagrebu dne 22. kolovoza 1861. Barun Lazar Hellenbach s. r.

(Rieš. čl. LXXXI.)

Br. 272.

Predstavka zastupničtva sl. i kr. grada Zagreba glede zakonitog utjelovljenja njegdašnjih neodvisnih obćinah Kaptol, Novaves, Laška ulica i Hrvati u sl. kr. grad Zagreb.

Visoki sabore!

Sve do godine 1850. sastajao je ovaj glavni grad naše domovine iz sliedećih obćinah najmre: iz slob. i kralj. grada, zatim iz obćinah: kaptol, nova-ves, laška ulica i Hrvati; te je bio trim oblastim podčinjen i to: slobodni i kralj. grad, koj je sastajao iz gornjeg i doljnjeg grada bio je podčinjen svome sobstvenom poglavarstvu; kaptol i nova-ves imadoše takodjer posebno poglavarstvo, a laška-ulica biaše počinjena nadležnosti za onda biskupske jurisdikcije; obćina pako Hrvati sa ka ovoj obćini spadajućimi malimi seli: Fraterščica, Ljubljanica i Trnje biaše pod oblastju slavne županije Zagrebačke.

Cesarski patent od 7. rujna 1850. spoji ove posebne obćine u jedno političko tielo i postavi zanj samo jedno poglavarstvo, bez da je od tuda sliedila ikakova promjena u njihovom obćinskom imetku, koj će se kako i dosada tako i u buduće neoskvrnjenim občuvati, i posebno upravljati.

Ovo faktično spojenje traje i dan danas, i nije mu do sada od nikoje strane bilo ikakovog prigovora; dapače moglo bi se ovo utjelovljenje smatrati i za pravno, ako se obzir uzme na to, da su rečene — njegda neodvisne — obćine kod 1851. godine preduzete obnove gradskog zastupničtva i poglavarstva dobrovoljno udioničtvovale, te tim činom rečeno faktično utjelovljenje tako rekuć i za pravno pripoznale.

Isto tako postupale su rečene obćine i kod obnove gradskog poglavarstva i zastupničtva, koja se je mjeseca ožujka t. g. obavila.

Nema dakle dvojbe o tom, da navedene obćine kaptol, nova ves, laška ulica i Hrvati nebi htjele biti spojene sa njegdašnjom obćinom slob. i kralj. grada, kao što se nemože dvojiti ni o tom, da je ovo spojenje u jedno političko tielo od velike koristi za cieli grad Zagreb, koj se je od to doba ne samo znatno poljepšao, nego i razprostranio.

Da pako dosadanje faktično utjelovljenje, kome do danas rečene obćine neprigovoriše, a i u napried za cielo prigovoriti neće, zadobije pravnu valjanost i značaj zakonitosti, zaključilo je zastupničtvo slob. i kralj ovog grada u svojoj dne 30. srpnja t. g. držanoj sjednici (§ 3.) visoki sabor sriedstvom ove predstavke zamoliti, da u obziru dosada faktično obstojavšeg utjelovljenja rečenih obćinah u slob. i kralj. grad Zagreb zakonski članak stvoriti blagoizvoli.

Zastupničtvo slob. i kr. glavnog ovog grada tvrdo je uvjereno, da će visoki sabor trojedne kraljevine ovoj pravednoj želji zastupničtva grada Zagreba već stoga razloga zadovoljiti, što u nijednoj izobraženoj državi Europe nema grada, koj bi više nego jednoj oblasti podčinjen bio. U ostalom sa dubokim štovanjem ostajemo u Zagrebu dne 18. kolovoza 1861. visokog sabora prepokorno zastupničtvo sl. kr. i gl. grada Zagreba.

Frigan s. r., načelnik.

(Rieš. čl CIX.)

Br. 273.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo o sagradjenju željezničke postaje pod Podsusjedom.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru najmilostiviji!

Upraviteljsko vieće c. kr. povelj. družtva za gradjenje južne državne željeznice namjeravalo je na željezničkoj prugi od Zidanog-mosta do Zagreba opredieliti željezničku postaju u Brdovcu.

Mešovito povjerenstvo, koje je dne 5. i sliedećih danah mjeseca srpnja 1860. obilazilo dotičnu željezničku prugu, predložilo je, da se sagradi željeznička postaja kod Podsuseda mjesto one u Brdovcu.

Negledeć na to odredilo je ipak c. kr. ministarstvo financijah odpisom na gorerečeno upraviteljsko vieće dne 28. listopada 1860. br. 43741. izdanim, da se željeznički kolodvor po predlogu predsjedničtva obstojavšeg c. kr. hrv.-slav. namjestničtva sagradi u Zaprešiću, dakle da željezničke postaje u Brdovcu i kod Podsuseda imadu odpasti.

Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo! Odredbom ovom povriedjeni su interesi znamenitih 2 kotarah, najmre samoborskog i jastrebarskog; jerbo kod Podsuseda stiču se dvie poštovne ceste, najmre ona iz Zagreba k Zidanom-mostu, i ona iz Zagreba u Poličane.

Prvija spaja poveljeno trgovište Samobor i cieli kotar samoborski sa glavnim gradom Zagrebom. U okoliš taj pada takodjer znamenita okolica Kranjske. Isti kotar obiluje proizvodima naravi, osobito vinom; tamo se nalaze rude željeza i bakra sa ugljevitim slojem, i jedna staklana. Osim toga cestom otom služi se kotar jastrebarski, karlovački, kao i trgovački grad Karlovac u prometu sa željezničkom postajom kod Zidanog-mosta, koj će se kod Podsuseda usredotočiti, pošto bude sagradjena željeznička pruga od Zidanog-mosta do Zagreba. Drugom poštovnom cestom najmre iz Zagreba u Poličane promiču se proizvodi naravi u glavni zem. grad Zagreb iz doljnjeg Zagorja, velike strani kotara zagrebačkog, cielog kotara stubičkog, velike strani kotara krapinskog.

Ovoj okolici prija doista da se željeznički kolodvor sagradi u Zaprešiću, kojeg gradjenje jest jur i započot ali taj isti, dapače mnogo veći obzir zaslužuje prvorečena okolica kotara samoborskog, koje promet patit će vrlo mnogo, ako se za nju nesagradi željeznička postaja kod Podsuseda.

Toga radi utiče se sabor ovaj u sinovskoj pokornosti k otčinskom prestolju Vašeg c. kr. apošt. Veličanstva s onom prepokornom molbom, neka Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo premilostivo dostoji odrediti, da se željeznička postaja i kod Podsuseda sagradi.

Vašeg c. kr. apoštolskog Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podanici. U Zagrebu dne 2. rujna 1861. Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. LXIX.)

Br. 274.

Ustmeni predlog vel. župana požežkog i zastup. nar. grofa Julia Jankovića:

Da bi sabor trojedne kraljevine u prilog uzajamnoj bratskoj slozi posebnim povjerenstvom udioničtvovao na sjajnoj svetkovini, što će ju narod srbski dne 29. kolovoza t. g. u Novom-Sadu na stogodišnju uspomenu vele zaslužnoga utemelitelja srbske Matice

i veledušnog promicatelja književnosti Save Tekelya slaviti, a s time u savezu ustm. predlog velikog župana zagrebačkog Ivana Kukuljevića, da sabor in corpore prisustvuje zadušnicam, koje će se dne 27. kolovoza 1861. u ovdašnjoj pravoslavnoj crkvi obdržavati.

(Jednoglasno primlj. i rieš. čl. LXXVI.)

Br. 275.

Interpelacija narod. zastup. Slavoljuba Vrbančića:

Da bi se povodom tiem, što se je glas razneo, da su kući vrativši se krajiški zastupnici uprkos nepovredimosti narod. zastupnikah, raznovrstnom progonjenju izvrženi, a naročito da je g. nadporučnik Bosanac od plaće suspendiran, svietli ban preko podpredsjednika saborskoga o tom upitao i zamolio, da tu stvar razvidi, i za slučaj obstojnosti, da ovakovih izgredah dokine i preprieči.

(Jednoglasno primlj. i rieš. LXXV.)

Br. 276.

Osnova administr. sabor. odbora o pregledu, odnosno o izpravku naputka, izdatkog za privremeno uredjenje municipijah.

(Primljena i s neznatnimi promjenami odobr. čl. LXXXI.)

Br. 277.

Predlog narod. zastup. Miroslava Kraljevića o uredjenju sudbenosti u troj. kraljevini.

Visoki sabore!

Sudbenost u našoj domovini jest takova, da stranke osobito kod nižjih sudovah veliki uštrb pate i kroz oto nezadovoljstvo u narodu probudjuje se; tomu je uzrok što su do satvorenja zakona, zakoni od prijašnje absolutističke vlade zadržani, gdje je osobito postupak takovi, da i mnogo vremena i mnogo osoblja zahtieva, a strankam neizmjerne troškove prouzrokuje, a zna se da je osoblje umaljeno i tako nije kadro dužnosti odgovoriti; neka samo za primjer bude djakovački kotar, koji je isto onako velik ostao, kao što je bio pod absolutnom vladom, i tada je imao za obavljanje poslovah do 15 osobah, i još se je zaostatakah dovoljno nalazilo, sada da sudac, jurasor i pisar uz obstojateljstvo istih formalitetah udovolje, to je nemogućnost; za da se ovom doskoči, županija je požežka čim bi ustrojena, vis. naš dikasterium opazna učinila na te okolnosti, i umolila, da bi operat deputacije ugarske u tom izraditi, u obzir uzeo i prama okolnostima naše domovine prilagodio, i u tom naredbu i uputak izdao, nu od strane dikasterija nije ništa učinjeno, a zakoni u sudbenosti još uviek su oni isti, koje je absolutistička vlada izdala, i koji

su za nas kao ustavne ljude ne samo radi nepraktičnosti u postupovnicih, već i radi načela uštrbni. S toga stavljam pokorni predlog, da bi visoki sabor one odredbe u sudbenosti, što je komisija u Ugarskoj sastavila i koje su po vladi potvrdjene, kroz jednu deputaciju pregledati, i našim okolnostim prilagodjene za ravnanje i obdržavanje izdati blagoizvolio, i to da se što prešnije odluči, tim većma je od potrebe, što je moguće da ab analogia Ugarske i naš sabor možebit do skora razpušćen, a u takovom životnom pitanju bi bez mjerila bili ili dotično po zakonima absolutističkima vladani sa velikom tegobom siromaškog naroda našeg. U Zagrebu 23. kolovoza 1861. M. Kraljević, s. r.

(Rieš. čl. LXXX.)

Br. 278.

Interpellacia i š njom spojeni predlog nar. zastup. baruna Dragojla Kušlana:

Da je novoizabrani podkapetan troj. kraljevine, f.-m.-l. grof Juraj Jellačić radi domorodnog svog govora, kojega je prigodom svog zaprisizanja u saboru držao, penzioniran i na grad Celovac interniran, te da bi se s toga sabor troj. kraljevine za svog podkapetana svojski zauzeti, i krepkom predstavkom na Nj. Veličanstvo obratiti, te ujedno pripadajuću mu dotaciju u godišnjih 1000 for. odmah u tečaj staviti morao.

(Jednogl. primljen. i rieš. čl. LXXXII.)

Br. 279.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo: da bi nepravednu kazan, kojom se na podvojvodu grofa Jurja Jellačića ljaga baca, bezodvlačno ukinuti blagouzhtjelo.

Vaše car. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Ban barun Josip Šokčević po starodavnom pravu, koje ga ide, imenovà dne 22. srpnja t. g. u četrdeset i šestoj saborskoj sjednici za podvojvodu trojedne kraljevine c. kr. podmaršala grofa Gjura Jelačića Bužinskoga.

Ovo naimenovanje primio je sabor s najradostnijim uzklikom; jer kao što s jedne strane ime Jelačića priraslo je srdcu čitavoga naroda trojedne kraljevine, tako s druge strane ovo isto ime učiniše mu poštovanijim i milijim gradjanske krieposti i neporočno rodoljubje novoimenovanoga podvojvode.

Jur otci naši uvažiše zasluge za sjajno priestolje Vašega Veličanstva i za svoju domovinu, skopčane s ovim imenom, dočim u saboru trojedne kraljevine god. 1809., čl. XVII. podielivši pravo domaćinstva c. kr. podmaršalu Franji Jelačiću i njegovim sinovom Josipu, Gjuri i Antunu, uvrstiše jih medj velikaše trojedne kraljevine.

Vaše Veličanstvo! Tečajem ovoga stoljetja neima skoro lista u vojenoj poviesti carevine austrijske, u kom nebi bilo častnimi pismeni zabilježeno koje od pomenutih lícah, vojevavših mačem u ruci proti neprijateljem prejasnoga doma Vašega Veličanstva. A da ostalo mukom mimoidemo, dovoljno budi napomenuti slavne uspomene pokojnoga bana Josipa Jelačića, koj kobne god. 1848. svojom čarobnom silom sav narod naš listom digav

spasi uzdrmani priestol Vašega Veličanstva od razora, a carevinu austrijsku od grozne razpasti.

Nije dakle čudo, što sav narod trojedne kraljevine radostju uzplamti čuvši, da podvojvodom postade njegova ljubimca brat, nasliedivši sve krieposti svoje plemenite porodice.

Radost ova postostruči se u petdeset i osmoj sjednici saborskoj dne 10. t. m. kada obljubljeni novoimenovani podvojvoda, uzhitjen srdačnim dočekom narodnih zastupnikah, stupiv pred lice sabora, pozdravi ga prekrasnim govorom, vadjenim od rieči do rieči iz grudih našega naroda, te svetčano priseže vjernost Vašemu Veličanstvu i narodnoj zastavi trojedne kraljevine.

Ali baš ovaj govor dao je povoda zlobnu tumačenju i odavle proiztekavšim nenadanim posljedicam, koje razcviliše, pače ogorčaše srdca sabora i naroda trojedne kraljevine, kada naime doču, da ljubljeni mu podvojvoda radi svojih rodoljubivih a zlo tumačenih riečih po višjoj naredbi ne samo na naglo je stavljen u stališ mira, nego i poslat u zatočište izvan svoje domovine, s kojom ga sada krom nerazriešiva veza krvi spaja sveti vez prisege.

Vaše Veličanstvo! Nečuveno je u ljetopisih prosvetjenih državah, da se kano zločin kazni čisto, te niti izdajom, niti sebičnosti okaljano rodoljubje, a to u mužu, posvetivšem sav život vjernoj službi svoga vladara i gospodara, koj mu ocjenjene zasluge nagradi visokim odlikovanjem vojničkim.

Nečuveno je, da se pojedinim izrazom ovoga govornika, bez obzira na njegovu cielim životom zasvjedočenu podaničku vjernost, takav smisao podmetje, kakav bi se mogao poroditi samo u crnoj duši, a da se preslušaju istom prigodom izustjeni izjavi, puni oddanosti prama svomu gospodaru, kojimi on zaključi svoj govor besjedeći: „mislim, da je samo Nj. c. kr. apošt. Veličanstvo, kad je izvoljelo izreći sveto ono i jedino spasonosno načelo, da vlada i uprava svake zemlje i kraljevine u prostranoj Austriji imade počivat na temeljih, posvećenih vlastitom istorijom svake, pripoznalo važnost narodnostih. Dakle i u to ime neka Bog poživi premilostivoga kralja našega na mnoga ljeta.“

Vaše Veličanstvo! Rečena kazna nevriedja samo pravdu u obće; nečini samo goleme krivde proslavljenomu imenu Jelačićevomu; neobezčestjuje samo čist i neporočan značaj visoko cjenjenoga podvojvode našega — no vriedja takodjer prava sabora trojedne kraljevine i njegovih članovah.

Grof Gjuro Jelačić Bužimski ima kao podvojvoda trojedne kraljevine u smislu čl. IV. sabora god. 1805. i čl. XXIII. sabora god. 1808, te izbornika, po kom je i ovaj sabor sazvan, u saboru trojedne kraljevine pravo sjeda i odvjeta, pa kao pravoga i zakonitoga člana saborskoga, ide ga neodgovornost i nepovrjedimost.

Zato, jer grof Gjuro Jelačić Bužimski nije slovio u LVIII. saborskoj sjednici kano c. kr. podmaršal, već kano naimenovani podvojvoda, dakle kano redoviti član sabora trojedne kraljevine, njegov govor, da bi i bio gdje povriedio podaničku vjernost, što ipak kriepko odbijamo toli od njega koli od ovoga svedj vjernoga zakonarskoga tiela, nebi padao pod nikakovo ino nadzorničtvo, već jedino pod ustavne zakone trojedne kraljevine.

Vaše Veličanstvo! Ako je tomu tako — ako u govoru i ponašanju našega podvojvode neima ničega, što bi bacilo i najmanju sjenu na podaničku vjernost njegovu — ako po javnom pravu ovih kraljevinah isti podvojvoda kano član sabora je neodgovoran i nepovriedim, te jedino ustavnim zakonom podčinjen, — to se ovaj sabor čvrsto nada, da će Vaše Veličanstvo pomenutu nepravednu kaznu, kojom se na podvojvodu gr. Gjuru Jelačića Bužimskoga ljaga baca, bezodvlačno ukinuti, i neporočna značaja pustiti ga kano pod-

vojvodu u krugu trojedne kraljevine pod njezinom slavodobitnom i vazda vjernom zastavom narodnom.

Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva vazda vjerni podanici. U Zagrebu, 31. kolovoza 1861. Sabor trojedne kraljevine dalm.-hrvat.-slavonske.

(Rieš. čl. LXXXII.)

Br. 280.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojom se Nj. Veličanstvu zakonski članak o utemeljenju narodnog jugoslavenskoga kazališta u Zagrebu za premil. potvrdjenje podnaša.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju najmilostivi!

Narod hrvatsko-slavonski podpuno osvjedočen, da će se utemeljenjem narodnog kazališta u glavnom gradu Zagrebu bitno promicati razvitak narodnosti, izobraženost narodnjega jezika, i oplemenjivanje ćudorednosti, gledao je na rokujućem sada saboru svom potrebi toj time doskočiti, što je člankom zakonskim pod ·/. sniženo priloženim, prije svega ustanovio, da se obstojećemu družtvu narodn. kazališta privremena podpora mjesečnih 1500 fr. vrh kamatah, koji kazalištni zavod iz obstojećih zakladah idu, opredieli, za da zavod taj narodnim težnjam već sada uspješnije odgovarati, te odgojenjem sposobnog osoblja žudjeno dostojanstvo postići, te se tako čim prije u strogo narodni zavod preustrojiti uzmogne.

Imenovanjem zatim zemaljskog ravnateljstva scieni sabor željeni uspjeh kroz to dovoljno ujamčiti, što mu je upraviteljstvo nad svim granam zavoda izključivo povjerio.

Odnosno napokon na pribavu dvijuh hrvatskih operah u zakonskom članku navedenih, to nam je najponiznije razjasniti, da su u tu svrhu jur 3,300 for iz dobrovoljnih prinesakah izplaćeni, i da promicanje umjetnosti i korist istoga zavoda iziskuje, da se za nabavu svojine ovih operah pripadajuća još izza izvorne ciene svota u 1,700 for. iz zemaljske zaklade izplati.

Vaše Veličanstvo! Stvarajući upitni zakonski članak, vodiše nas izim uvodno naznačenih gledištah, zavod kazalištni u unutarnjem svom bivstvu obsižućih, najglavniji narodni obziri: uzvišenje naime narodnog izobraženja do stupnja, budućnosti svojoj odgovarajućeg, i ponos onaj, kog u sebi kano narod osiećamo, da niti u ovoj struci za ostalimi izobraženimi narodi nezaostajemo, — s toga Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo u svoj sniženosti umoljavamo: da ovaj zakonski članak premilostivno potvrditi blagoizvoli. U Zagrebu dne 8. studena 1861. Vašeg c. k. apoštolskog Veličanstva vazda vjerni podanici sabor hrvatsko-slavonski.

(Rieš. čl. LXXVII.)

Br. 281.

Predlog narod. zastup. Eugena Kvaternika:

Da bi sabor troj kraljevine protestirao proti postupku bečkog ministarstva, koje djelovanje carstvenog vieća pravovaljano razširiti kani i na one zemlje, koje zastupnikah svojih na isto carstv. vieće slale niesu.

(Primljen i rieš. čl. LXXIX.)

Br. 282.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo glede toga: da bi se posestrima mjesta „vojnički i gradjanski Sisak" u jednu civilnu obćinu spojila, te ujedno na čast slob. i kralj. grada podigla.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodine i kralju premilostivi!

Na razvalinah starodrevna grada Siska, diglo se tečajem stoljećah trgovište jednaka imena, i koje po sretnu položaju njegovu, koje po marljivosti njegovih stanovnikah sudjena mu je velika budućnost, ako se odstrane praviteljstvene zapreke, koje razvitku njegovu na putu stoje.

Glavna ta zapreka jest, što jedna strana Siska stoji pod vojničko-krajišničkom upravom, koja slobodan razvitak gradjanskoga života već po samom ustrojstvu svomu nedozvoljava, čim je sa svakim posjedom nepokretnosti skopčan nesnosivi teret vojničko-krajišničkih dužnostih.

Bezprimjeran je slučaj pod krunom Vašega Veličanstva, da bi na podobu Siska jedno mjesto, jednu i istu crkvu i župu imajuće, na dvie, po upravi sudeć, sasvim različite zemlje razdieljeno bilo.

Spojenje vojničkoga Siska sa gradjanskim u jednu civilnu obćinu, zahtieva dakle ne samo dobro i korist dotičnoga žiteljstva, nego i dosljednost mudre i pravedne vlade, koja upravo u blagostanju i napredovanju pojedinih mjestah i gradovah najsjajnije svedočanstvo mudrosti i pravednosti svoje nalazi

I budući da osim Siska neima u trojednoj kraljevini mjesta, koje raznolicimi nepogodami minutih 10godinah znatni nazadak neučini, to je prepokorni sabor trojedne kraljevine uvjeren, da će goditi otčinskomu srdcu Vašega Veličanstva, ako priklopljene pod ·/· molbenice gradjanskoga i vojničkoga Siska na podnožje kraljevskoga prestolja podnese uz najponizniju preporuku: da Vaše c. kralj. apoštolsko Veličanstvo po savršenstvu previšnje svoje moći, i neodvisno od riešenja graničarskoga pitanja, spojenje vojničkoga sa gradjanskim Siskom u jednu civilnu obćinu odrediti, i takovoj naslov slobodnoga kralj. grada podieliti premilostivo blagoizvoli.

Koji u ostalom sa najsmjernijim poklonstvom ostajemo Vašega Veličanstva prepokorni vazda vjerni podanici sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. LXX.)

Br. 283.

Dopis preuzv. g. bana baruna Josipa Šokčevića, kojim sabor troj. kraljev. obaviešćuje, da će podieljeni si po Nj. Veličanstvu četero nedeljni dopust 27. kolovoza 1861. nastupiti.

Gospodo narodni zastupnici!

Njegovo c. k. apostolsko Veličanstvo blagoizvolilo je na moju preponiznu molbu dozvoliti mi za oporavljenje oslabljena zdravlja dopust na četiri nedjelje.

Obaviestjujući o tome visoki sabor primjetjujem ujedno, da ću premilostivo podieljeni mi dopust sutra nastupiti. Razumieva se u ostalom, da će predsjedničtvo u visokoj kući i nadalje za vrieme moga izbivanja voditi gospodin podpredsjednik sabora Briglević. U Zagrebu 26. kolovoza 1861. Šokčević s. r. ban,

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 284.

Izviešće sabor. financ. odbora o dnevnicah za zastupnike naroda.

Visoki sabore!

Financijalni odbor viećaše dne 28. kolovoza 1861. i tom prigodom konstituirao se je izabravši za predsjednika gospodina velikog župana županije riečke, Bartola Zmaića, a za izvjestitelja zastupnika narodnog gosp. Miroslava Kraljevića.

Tako konstituiran odbor ovaj, je prije svega visokog sabora zaključak od 67 saborske sjednice u pogledu saborskih dnevnicah zastupnikom narodnim pripadajućih, u pretres uzeo te potli kako je za načelo si uzeo:

1. Da dnevnice kroz vrieme odpusta ili odsutja po zastupnicima uračunati se nemogu, niti jim miljarina na odpust putujućim nepripada.

2. Da se miljarina uračunava za put onaj, koji pravcem ceste od staništa zastupnika do Zagreba vodi, i napokon

3. Da svakom zastupniku ota miljarina za dolazak i odlazak pripada;

Jest odbor ovaj jedniličnosti, i lakšeg pregledanja računah radi, ovdje priključeni obrazac sastavio, koga bi želio da se u dovoljnom broju litografira i gosp. zastupnikom porazdieli; ovi pako poleg istog da svoje račune prirede i odboru počemši od 1. rujna 1861. za 8 danah izruče.

Tražbina zastupnikah od početka sabora do posliednjeg kolovoza neka se izpostavi odbor pokorno mnije. U Zagrebu dne 29. kolovoza 1861. Zmaić s. r. Miroslav Kraljević s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXXVIII.)

Br. 285.

Predlog preuvv. gosp. bana Josipa baruna Šokčevića o ratarsko-šumar.-gospodarskoj učioni križevačkoj.

Gospodo zastupnici naroda!

Nije se u prvašnja vremena oskudno materialno stanje u Hrvatskoj i Slavoniji tako opažalo, ko što je to preinačenjem upravne sisteme i uz povećanje poreza bielodano postalo. Osobito se je osietilo hrdjavo stanje poljodjelstva i ostalih strukah selskog gospodarstva i gospodarstvene obrtnosti, kao prvih i najpoglavitijih izvorah i uvjetah narodnog blagostajanja. Da se ovoj nevolji po mogućnosti doskoči, nastojalo je obstojavše c. kr. namjestničtvo izposlovati, da se u ovih kraljevinah uvede „gospodarska učiona i ratarnica", u kojoj bi se ne samo sinovi one vlastele, koja sama sa svojimi dobri upravlja, nego i valjani gospodarstveni činovnici za službu većih zemljoposjednikah znanstveno u umnom gospodarstvu izobraziti, pa i seljački sinovi praktično u valjanom poljodjelstvu i u drugih strukah selskog gospodarstva podučavati mogli.

Ovo nastojanje zemaljske vlasti uspjelo je u toliko, da je Njegovo Veličanstvo sa najvišjim riešenjem od 9. lipnja 1857. u načelu dozvoliti blagoizvoljelo, „da se za Hrvatsku i Slavoniju podigne gospodarsko šumarsko učilište i ratarnica, te da se na tu svrhu potrebita sredstva pronadju“ i Njegovom Veličanstvu za odobrenje naznače.

Kao takova smatraše zemaljska vlada ponajprvo prikladno zemljište, na kojem bi se ogledno gospodarstvo ustrojiti moglo, uz to pako da se u koliko bi moguće bilo, i sgrade sposobne za smjestjenje ili učilišta ili ratarnice ili za obodvoje pribave.

U tom predmetu poduprie s uspjehom slobodni i kraljevski grad Križevac nastojanja zemaljske vlade, ponudivši na tu svrhu više komadah obćinskih zemaljah pod dugotrajniji zakup, obećavši ujedno, da je pripravan, u koliko bude za okruženje i za pribavljenje svake gojitbene vrsti zemaljah potrebno, za tu svrhu prikladna zemljišta od privatnih posjedateljah zamieniti ili odkupiti.

Otoj ponudi biaše i ona odlučiva okolnost u prilog, što za onda skoro polovica županjiske kuće u Križevcu, za učilište sa njekojimi preustrojenji podpuno prikladna, prazna i na razpoloženje bijaše.

Uz tako povoljne preduvjete sklopljen je pod 16. srpnja 1857. sa slobodnim i kraljevskim gradom Križevcem zakupni ugovor na 30 lietah, te je ujedno utanačeno, da, ako i nadalje učilište obstajati bude imalo, isti ugovor još kroz drugih 30 lietah u podpunoj valjanosti ostane.

U zakup uzeta zemljišta sastoje: u oranicah 122 ral. 957 □°, u livadah i bašćah 106 ral. 1430 □°, u vinogradih 4 ral. 774 □°, u pašnjacih 35 ral. 662 □°, u šumah 348 ral. 1053 □° ukupno 618 ral. 76 □hvat.

Zakupnina je popoprieko bez razlike gojitbene vrsti od svake rali sa 1600 □ hvatih po 2 for. 30 kr. srebra, to jest po 2 stot. 62½ novč austr. vred. ugovorena.

Osiguravši tako sgradu za učilište i zemljišta za ogledno gospodarstvo potrebna, preostalo je još o tom pobrinut se, da se za učilište opredieljena strana županijske kuće u nutarnjosti svojoj svrsi shodno priredi, te da se za gospodarstvo potrebne sgrade i stan za ratarčad i gospodarstvene činovnike sagradi.

Troškovi za napomenute gradjevine i za prvo uredjenje učilišta i gospodarstva, to jest za nabavljenje učevnih sredstvah i gospodarskog nareda bijahu proračunani na 87.786 st. 94 novč., tekući pako troškovi na uzdržavanje učilišta, ratarnice i gospodarstva na godišnjih 16.612 stot., koji bi se ipak s vremenom iz prihodah gospodarstva na 13 000 stot. obaliti imali.

Nastade zatim razprava, odkud da se napomenuti troškovi namire, i odnosno na tekuće troškove, namirivati imadu.

Namjestničtvo hrvatsko-slavonsko nastojaše tamo, da sve sa učilištem skopčane troškove kameralni erar, troškove pako na ratarnicu i gospodarstvo zemaljska konkurencialna zaklada nosi. — Nu pokraj oslabljenih državnih novčanih silah nepodje namjestničtvu za rukom od c. kr. ministarstva zadobiti odobrenje svojeg predloga. Dočim pako i materialno stanje domovine naše sve većma propadati poćeše, ukaza se tim silnijim i neodgodljivim zavedenje gospodarsko-šumarskog učilišta za Hrvatsku i Slavoniju kao najshodnijeg sredstva za predupredjenje propasti zemljoposjednikah, i zato se nadje domaće zemaljsko upraviteljstvo prisiljenim, pobrinut se za sredstva iz domaćih silah, te osiguravši u proračunih zemaljske konkurencialne zaklade u godinah 1858., 1859. i 1860. novčanu svotu od 72.250 for., učini ono predlog, da se po višnjem mjestu oživotvorenje napomenutog učilišta o zemaljskom trošku dozvoli.

Ovaj predlog odobren je po Njegovom Veličanstvu pod 12. travnja 1860., te su odmah priprave i radnje sa svom revnostju poduzete tako, da se pripravni učevni tečaj gospodarstvene struke mjeseca studenog pr. g. a ratarnica mjeseca travnja t. g. otvoriti mogaše.

Od onog vremena nastadoše dvie druge okolnosti u živac napomenutog zavoda zasiecajuće, i to jedna mladjahnom onom zavodu najljepši razvitak obećavajuća, a druga smetajuća istom sa novimi zaprekami.

Prva ona okolnost sastoji se u tom, da obćine selske, uvidivše i upoznavše, kako će ratarnica poljodjelstvu i seljačkom gospodarstvu u prilog biti, te postati najshodnijm sredstvom za poboljšanje i unapriedjenje selskog gospodarstva, požuriše se ustanoviti podpore za mladiće svojeg područja i osigurat im pravomoćnimi obveznicami mjesta u ratarnici, a c. kr. bojni ministerij odredi, da se iz vojničke Krajine šalje svake godine šest mladićah u ratarnicu.

Budući bi po odobrenoj osnovi uredjenja gospodarsko-šumarskog učilišta samo 5 do 7 mladićah svake godine u ratarnicu primiti se moglo, uslied učinjenih zakladnicah pako i naredbe vojnog ministarstva, njih triput toliko primati bi se imalo, i dočim je tečaj za ratare na tri godine opredieljen, zato bi već tretje godine broj ratarskih učenikah preko 80 njih narastao; — no dočim je prostor sgrade, ratarčadi za stan opredieljene, za umještenje od samo 15 do 20 osobah osnovan, zato je potrebno postalo, da se napomenuta sgrada mnogo veća sagradi nego je to prvobitno namjeravano.

Troškovi tomu potrebni uvrstjeni su u proračun zemaljske konkurencialne zaklade za godinu 1862.

Nepovoljna pako okolnost jest ona, što poslje kako je na radost svega naroda ustavnost, i usljed ove županijska samouprava povratjena, županija križevačka onu stranu kuće svoje, u kojoj je ravnateljstvo zavoda i učilište smjestjeno, natrag traži.

Istina je svakog pripoznanja vriedna, da je domoljubno obćinstvo županije križevačke, uvaživši veliku korist, kojoj se ciela domovina naša od napomenutoga zavoda nada, tamo se izjavila, da će se ona zadovoljiti, ako učilište neporemećeno ostane tamo gdje je već uz znatni trošak smješteno, i ako se za potrebu županije onoj strani kuće, koju ona drži, još onoliko prostorijah na trošak zemaljski sagradi, koliko ih za učilište ustupa.

U dalnjem razpravljanju predmeta toga izmedj namjestničkog vieća i županije križevačke, postiglo se je porazumljenje u tom, da se po gospodarsko-šumarskom učilištu zauzeta strana županijske kuće procieni i pronadjena vriednost iste iz zemaljskih sredstvah županiji u gotovosti izplati, a u zamjenu zemljišta, učilištu uz kuću ustupiti se imajućeg, onoj drugoj strani županijske kuće bližnje kućište gradjanina Jose Pavkovića nabavi, na kojem bi onda županija sebi još onakove prostorije sagraditi mogla, kakove ona polag sadašnjih okolnostih potrebuje.

Vriednost zdanja, od strane županije križevačke gospodarsko-šumarskom učilištu ustupit se imajućeg, pronadjena je, kako to ovdje priloženi spisi svjedoče u 35.776 stot. 71 novč., a Joso Pavković traži za svoje kućište 2000 stot., daklo bi trošak nabavljenja kuće za smještenje učilišta i ravnateljstva 37.776 stot. 74 novč. iznosio.

Gospodo zastupnici naroda! Vi ste zajedno sa mnom bili svjedoci radostnog odziva, kojim je narod hrvatsko-slavonski na dozvoljenje i uvedenje gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice u Križevcu odgovorio, pa sam zato i podpuno uvjeren, da je narod naš dozreo, te ne samo da shvaća što mu je na realnu korist, nego da ima i volju i

želju prigrliti svaku uredbu smjerajuću na napredak, razvitak i blagostanje njegovo. Najljepši je dokaz tomu, što je već više obćinah utemeljilo štipendijah položivši glavnicu.

Zavodom gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice položen je shodan temelj, na kojem će se poljodjelstvo i gospodarstvena obrtnost, glavni ovi izvori materialnog blagostanja narodnog, svestrano i umno popraviti, podignuti i do savršenosti razviti moći.

Gospodo! Vi ste s uzhitjenjem prisvojili i odobrili predloge smjerajuće na utemeljenje sveučilišta u Zagrebu i jugoslavjanske akademije znanostih. Zaključkom tim toli plemenitim zasvjedočili ste sjajno prė cielim izobraženim svietom, da su vam prosvjeta i umni napredak jednake svetinje kao i ustavna sloboda i narodnost, buduć ste shvatii, da je umno izobraženje naroda najjači stožer slobode i narodnosti. — Ali gospodo! jedro i bujno gospodarstvo glavni je izvor sredstvah umnom obrazovanju, učvrstjenju ustavnosti i razvijanju narodnosti potrebnih.

Zato neka izvoli visoki sabor zaključiti: 1) Da se zavod gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice u slobodnom i kraljevskom gradu Križevcu osnovani, kao zavod zemaljski stavlja pod zaštitu domaćih zakonah; te da odobrava sredstva za podignutje i uzdržavanje istog opredieljena.

2) Da odobrava ovdje pod ·/. priložena pravila nutarnjeg uredjenja tog zavoda.

3) Da dozvoljuje odkupljenje tako one strane kuće županijske u Križevcu, u kojoj je učilište i ravnateljstvo zavoda već smješteno, kao i kućišta Jose Pavkovića u zamjenu zemljišta uz županijsku kuću zavodu ustupit se imajućeg, napokon da dozvoljuje za to potrebnu novčanu svotu od 37.776 stot. 74 novč. iz zemaljskih sredstvah. U Zagrebu dne 5. srpnja 1861. Šokčević s. r, ban.

(Rieš. čl. LXXXIII.)

Br. 286.

Podnesak zastup. narod. Maksimiliana Price, kojim se odriče mjesta saborskog bilježnika.

Visoki sabore!

Stranom moje slabo, poremetjeno zdravlje, koje nepodnosi nikakova većega napora tjelesnih i duhovnih silah, i radi kojega mi je izvolio visoki sabor podieliti na mjesec danah dopust koncem ovoga mjeseca iztičući, — stranom mnogobrojni poslovi moga zvanja, koji djelatnost moju u veliko potrebuju, — postavljaju me u taj položaj, ter nemogu dalje valjano izpuniti mjesto saborskoga bilježnika, koje mi je pouzdanjem visokoga sabora podieljeno.

S toga sam prisiljen, ovoga se mjesta odreći, kao što ga se ovime i odričem, ter zahvaljujući visokome saboru na povjerenju izkazanom mi, molim:

Neka izvoli visoki sabor ovu moju odreku dobrostivo primiti, ter tako odriešit me od dužnostih bilježnika. U Zagrebu, 28. kolovoza 1861. Maks. Prica, s. r. odvjetnik, zastupnik kotara jastrebarskoga.

(Rieš. čl. XCIII. i CIX.)

Br. 287.

Osnova adrese sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo, izradjena po većem odboru ad hoc.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju nam premilostivi!

Ponajprva rieč, što ju mi zastupnici naroda u glavni grad Zagreb na dan 13. travnja 1861. u sabor sazvani na Vaše Veličanstvo upraviti za ustavnu dužnost našu smatramo, jeste: da se trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji prastari hiljadugodišnji ustav i cjelokupnost zemljištna prizna i podpuno povrati.

To je glas, to je želja svekolikoga naroda.

Ako su ikojemu, to su sigurno narodu trojedne kraljevine ustavne, u njem i iz njega nikle, i s njim svom jedrinom razvijene institucije u krv i život prošle; one su njemu nepovredljivom svetinjom postale, njemu, koj je iste ustavne institucije još za vremena narodnih svojih kraljevah u punoj mjeri uživao, koj si je iste institucije tako prisvojio, tako obljubio, da bi gubitak istih ravnim držao gubitku života svoga i narodnoga i državnoga.

S ovoga samo gledišta moguće je posvema uvažiti i prosuditi onu žalost, kojom su srdca ovoga naroda napunjena, kadno mu je prije 11 godinah njegov prastari zakletvom tolikih i toli sjajnih kraljevah potvrdjeni, dvostranimi državnimi ugovori osigurani ustav samovlastno obustavljen, a zlosretni sustav absolutizma uveden, koj no je naš narod u crno zavio; koj mu je sve oduzeo, što mu je i milo i drago; koj mu je nogama gazio, što mu je najsvetije, narodnost i narodni jezik; koj ga je i materialno i moralno ubijao; koj je tamo smjerao, da i onu živu iskru povjere i pouzdanja utrne, kojim je naš narod uz svojeg kralja vazda stajao i stoji.

Ulagajuć svetčani posvjed proti samovlastnomu ovomu obustavljanju ustava našega, ogradjujemo se mi proti svim posljedicam, koje su odtuda proizticale, il koje bi se odtuda proti i na štetu našega dobroga prava ma kada il ma kako dovodile il dovoditi mogle.

Za obranu svoje državne neodvisnosti i narodnosti jeste narod naš god. 1848. na oružje ustao — a braneć svoju državnu neodvisnost i narodnost, uzdrmani priestol Vašega Veličanstva svojim odvjetom i oružjem obranio.

Narod trojedne kraljevine neubraja si to u zaslugu, što je uz svojega kralja i uz njegov priestol vazda vjerno stajao i stoji. Tim je on izpunjavao i izpunjava samo svoju dužnost, koja mu je dvostranimi ugovori naložena. Narod naš samo tvrdi, da je gore označeni njegov čin od g. 1848. takav čin, kojim se pred cielim svietom ponositi posve pravo ima — čin, kojim je pravo i svoje i svojega kralja branio i obranio.

Narod naš zahtieva samo to, da mu se njegovo dvostranim ugovorom utvrdjeno a i godine 1848. uspješno obranjeno pravo ničim nevriedja — pravo, za koje je on uviek stajao i stoji, a koje on nikad zaigrao, nikad izgubio nije.

Državna neodvisnost trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije jeste državopravnimi ugovori i zakoni od g. 1527., 1712., 1723. i 1790/1. priznana i utvrdjena.

Ova neodvisnost jeste temelj našemu narodnomu bivstvu, našemu ustavnomu životu.

Mi se ovoga temelja čvrsto držimo. Mi smo se ovoga temelja uviek čvrsto držali — sa podpunim pouzdanjem, da će se ustav trojednoj kraljevini svakako povratiti — kao što je Vaše Veličanstvo pod 20. listopada 1860. i odlučilo na put ustavni preći, pokle se je osvjedočilo, da absolutno vladanje narod trojedne kraljevine usrećiti nemože, dà i priestolu Vašeg Veličanstva i cielomu carstvu pogibelju prieti.

Uztrajna vjernost, koju je naš narod napram svojemu kralju vazda najsjajnije zasvjedočavao, — naša čvrsta privrženost ka starodavnomu od otacah nasliedjenomu ustavu, — naša duboko ukorenjena ćut za pravo i zakon, nalažu nam svetu dužnost, da pred uzmožnim priestoljem Vašega Veličanstva iskreno a muževno progovorimo, kao što ćemo na najvišje kraljevske predloge redom i progovoriti.

U obziru najvišjega kraljevskoga predloga, što ga je Vaše Veličanstvo pod 26. veljače 1861. br. 152 saboru ovomu najmilostivije dostaviti blagoizvolilo, dužni smo proslovili kako sliedi:

Glede sazivanja sabora izjavljuje Vaše Veličanstvo, da je na temelju član. 58. god. 179⁰/₁ odredilo, da se hrvatskò-slavonski sabor sazove.

Upravo u ovoj odredbi Vašega Veličanstva leži povreda našega starodavnoga ustava, što će Vaše Veličanstvo uviditi dostojati iz odpisa blage uspomene kralja Maksimiliana od 29. studenoga 1567., kojim saborske članke ovih kraljevinah od god. 1567. potvrdjuje. Ovaj odpis glasi: „Intellexerunt Status et Ordines indictionem et publicationem Diaetae seu Conventus horum Regnorum instar Regni Hungariae suam Caesaream Majestatem sibi reservasse. Cum autem id libertati SS. et OO. apertissime derogare videatur.... — Quemadmodum Sacra Majestas Caesarea ipsos Banos in veteri consvetudine, indicendae regnicolis illorum Regnorum suorum diaetae clementer conservare velle sese benigne obtulit, dummodo semper a Banis ipsis hac de re prius admoneatur, et quarumnam rerum tractandarum causa Generalis ipsa Diaeta indicenda sit edoceatur."

Ovu zakonsku ustanovu nije čl. 58. 179⁰/₁ ugarskoga sabora ni u čem povrieditì, a još manje pobiti mogao. Ovaj članak glasi: „Generales Regnorum Dalmatiae, Croatiae, et Slavoniae Congregationes cum praevio anuntu Regio celebrandae veniunt," iz kojega se vidi, da je pravo uricanja i sazivanja sabora ovih kraljevinah banu ostavljeno, koj bi to Vašemu Veličanstvu za predhodnu privolju javiti imao. U ostalom jeste ova ustanova čl. 58. 179⁰/₁. već u sebi ništetna, čim o predmetu sbori, koj u naše državno pravo zasieca.

Vrhu toga sa žalosti navest imamo, da je protivno ustanovi ma i ovoga čl. 58. god. 179⁰/₁. samo hrvatsko-slavonski sabor sazvan, dočim isti sabor i Dalmaciju naročito navodi.

Uslied toga ogradjujemo se mi proti dohvatu i smislu pomenutih u najvišjem kraljevskom predlogu izrazah, u koliko se ovi osnivaju na predpostavi protivnoj samostalnosti i cjelokupnosti trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i pravu sa banskom časti i vlasti skopčanom.

Najvišji kraljevski predlog glasi, da je Vaše Veličanstvo na temelju diplome od 20. listopada 1860. ustavne institucije kraljevinah Hrvatske i Slavonije opet u život privelo.

U tom imamo opaziti, da su samo njeke ustavne institucije povraćene — dočim se osim drugih važnih državnih zadatakah, stožerna prava ovih kraljevinah kano: dozvoljavanje poreza i vojakah, koja su u saborih ugarskih i ovih kraljevinah uviek izvršivana bila, zakonodavstvu ovih kraljevinah oduzimlju, a na carstveno vieće prenose.

Po starodavnom ustavu pripada trojednoj kraljevini neodvisno podpuno zakonarstvo, i ovomu zakonarstvu odgovarajuća autonomna uprava. Dokaz tomu jesu zakoni kroz toliko viekovah stranom na saborih ovih kraljevinah, stranom na skupnih saborih ugarskih stvoreni, a po zakonitih kraljevih potvrdjeni. — U saborih trojedne kraljevine viećalo i riešavalo se je sve, što zasieca u državni život stanovničtva trojedne kraljevine, a zakone

potvrdjivao je neposredno sam kralj. — Na naših su saborih stvarani zakoni o vojsci, financijah, o izvanjskih odnošajih, o pravosudju, o upravi zemlje, jednom rieči o svem, što na državni život slobodna naroda i zemlje spadati može.

Za dokaz pozivamo se na zakone donešene a) na saborih ovih kraljevinah i to god.: 1396, 1434., 1492, 1527., 1538., 1567., 1571., 1604., 1609.—1635, 1643., 1681., 1700., 1712., 1717., 1723., 1725., 1733., 1737., 1739., 1741., glede poreza čl. 28. 1749., 25. 1755., 9. 1757., 1. i 11. 1770.; glede vojske: čl 1. 1758., 2. 1759. (na I. saboru mj. siečnja), 6. 1759. (na II. saboru iste godine mj. rujna); b) na skupnih saborih ugarskih i to glede financialnih poslovah čl. 3., 4., 5, 6., 7. god. 1492., Art. Nob. R. Sl., čl. 1., 25., 26. g. 1538, Const. R. S., čl 3., 7., 14. god. 1557., čl. 4. 1566., čl. 5. 1572., čl. 8., 9. 1593, čl. 12. 1609., čl. 24. 1622., čl. 7. 1638, — glede ratnih poslovah čl. 6. 1599., čl. 8. 1715., čl. 22., 63. 1741., čl. 19. 1701., čl. 1. 1807., čl. 6. 1808., čl. 4. 1827., čl. 7. 1830, čl. 2. 1840., — glede izvanjskih poslovah: čl. 48. 1536. god. 1606., čl. 53. 1638. i ostalo.

Bitno načelo i jezgra starodavnoga ustava ovih kraljevinah označena je i člankom 12. god. 1790/1, gdje se nijedna vrst zakonarstva neizuzimlje, dočim ustanovljuje: „zakone davati, tumačiti, preinačiti, ili ukinuti vlastan je zakonito okrunjeni kralj samo u savezu i zajedini sa narodom zakonito u saboru sakupljenim.“

Iz svega se vidi, da ponajbitnije ustavno pravo razpolaganja o imetku i krvi ovim kraljevinam povratjeno nije, — da i nepominjemo, da se županijam, ovim temeljnim stupovom ustava i ustavnosti naše zakonito pripadajuća autonomija podpuno povratila nije, — da i nespominjemo, da se na očigled ustavno sakupljenoga i viećajućeg sabora narodu našemu nepoznati, nezakonitim putem razpisani porezi vojenom ovrhom utjeruju, — da i nespominjemo ono abnormalno stanje, što u ovih kraljevinah i dan danas uz ustavne i neustavne oblasti postoje, koje onih ustavnu djelatnost prieče, dà nemogućnom čine. U takovom položaju i stanju stvarih nemožemo nikako da uvidimo, da je ustav ovim kraljevinam povratjen.

Kad naši praotci dne 1. siečnja 1527. na Cetinu u saboru sakupljeni kralja českoga Ferdinanda I. iz prejasne habsburžke kuće slobodnom voljom za kralja trojedne kraljevine izabraše, dodjoše kraljevski poslanici na sabor, te temeljem dobivenoga punomoćja istoga dana i godine na Cetinu danim od sebe pismom svetčano saboru izjaviše: „quarto assecuramus nos eosdem Status et Ordines, quod eadem Sacra Regia Majestas omnia et singula eorum privilegia, jura, libertates et Decreta — — — salva et illaesa confirmabit, conservabit et manutenebit.“

To isto je i izabrani kralj Ferdinand I. u odgovoru svojem na Stališe i Redove potvrdio: „Primo, quantum ad privilegia, libertates et jura Regni praefati inviolabiliter observanda, Majestatis Suae responsum est, quod omnia illa illaesa et firmiter, sicut ab antiquo et laudabiliter hactenus observata sunt, servare et manutenere velit.“

Kad je sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije mjeseca ožujka 1712. u Zagrebu sakupljen pragmatičku sankciju primio, snagom koje je pravo nasljedstva u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji i na ženski spol sjajno vladajuće dinastije Habsburg-Lotarinžke prenešeno, jeste kralj Karlo III. Stališem i Redovom iste godine svetčano obrekao i potvrdio kako sliedi: „Ad Status Regni Croatiae, Dalmaciae et Slavoniae . . . . sed et vicissim vobis verbo regio spondemus: Nos totos in eo fore, ut quae a Nostris praedecessoribus, istorum Regnorum olim Regibus, pro egregiis avorum vestrorum meritis, concessa unquam iis fuere privilegia, libertates, praerogativae ac jura, ea omnia et singula vobis non modo sarta, tecta, illibata manuteneantur, et conserventur, verum

quandoque id res postulat, etiam in majus augeantur et amplificentur, id ipsum pro haeredibus, iisque successoribus Nostris Regibus aut Reginis Austriacis promittentes."

Ove državne temeljne ugovore i ustavna temeljna državna prava ovih kraljevinah jesu svi zakoniti kraljevi dobre uspomene predšastnici Vašega Veličanstva prigodom krunisanja priznali i prisegom potvrdili i držali; temeljom ovih dvostranih državopravnih ugovorah jeste Vaše Veličanstvo u trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji nasljestvo zauzelo; ovi državopravni izmedju sjajne vladajuće kuće Habsburg-Lotarinžke i izmedju naroda trojedne kraljevine sklopljeni ugovori označuju jasno i prava i dužnosti koliko Vašega Veličanstva, toliko i naroda trojedne kraljevine. Mi se ovih ugovorah tvrdo držimo a kao što su naši praotci dužnosti podaničke ovimi ugovori označene točno izpunjavali, tako ćemo i mi iz svih silah nastojati, da iste i u buduće najrevnije i najtočnije izpunimo; ali kao godj što su naši praotci prava, koja po istih ugovorih ovim kraljevinam pripadaju, čuvali u branili, tako smo i mi ista čuvati i braniti pripravni i dužni.

Ovi ugovori jesu temelj, na kojem se naš starodavni tečajem vremena razvijani i razširivani a pravno nikad neprekinuti ustav osniva. — A mi držimo za stalno, da će Vaše Veličanstvo temeljom ovih ugovorah i temeljnih zakonah starodavni ustav cjelokupnoj trojednoj kraljevini — daklem Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji razumievajuć ovamo svu vojenu krajinu hrvatsko-slavonsku podpuno povratiti, kao što to i pravda i pravica i zakon zahtieva.

U obrani naših kao ustavnih tako i državnih pravah dužni smo mi proti tomu: — što se diplomatički izraz trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u upitnom najvišem kraljevskom predlogu neupotrebljuje, — što se ustav ovih kraljevinah na Dalmaciju sa Dubrovnikom i Kotorom u smislu gorenavedenih državnih ugovorah i zakonah od g. 1527., 1712. i 1790/1 neproteže, — i što Dalmacija uslied njekih protuzakonitih praviteljstvenih zapriekah u smislu prava narodnoga i svetčanoga obcćanja Vašega Veličanstva već u sadanjem saboru putem svojih zastupnikah učestvovala nije — svečano ograditi se, i Vaše Veličanstvo u podaničkoj poniznosti umoliti, da pravedne želje i zakonita zahtievanja vazda vjernoga naroda trojedne kraljevine osobito glede sjedinjenja Dalmacije, kao što smo te prepokornom našom predstavkom glede cjelokupnosti trojedene kraljevine iz saborske naše sjednice dne 1. svibnja 1861. podnešenom molili, izpuniti blagoizvoli. Molbe i zahtjeve naše u pomenutoj prepokornoj predstavci navedene ponavljamo mi, čvrsto naše uvjerenje i opet izražujuć, da se okrepljenjem i ojačanjem trojedne kraljevine ukrepljuje i jaća visoko prestolje Vašega Veličanstva.

Glede uvoda bana baruna Josipa Šokčevića imamo navesti, da je sabor ovaj privolio, da se imenovani po Vašem Veličanstvu ban barun Josip Šokčević po starodavnom ustavnom običaju u bansku čast umjesti, ali si pridržaje unapredak uzdržati, odnosno obnoviti, odnosno izvršivati starodavno ustavno pravo ovih kraljevinah, po kojem je sabor ovih kraljevinah vlastan predlagati Vašemu Veličanstvu za čast bansku njekolicinu sposobnih za istu čast osobah, kao što se to izmedj ostalih članko m 6. sabora trojedne kraljevine od g. 1741. — i odpisom kralja Ferdinanda I. od g. 1527. dokazuje.

Po starodavnom običaju i pravu, koje saboru trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije pripada, jesmo mi izbor vrhovnoga kapetana za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju u saboru našem preduzeli, i za takovog bana baruna Josipa Šokčevića izabrali — koj je od svoje strane po pravu, koje mu kano vrhovnomu ovih kraljevinah

kapetanu pripada, podkapetanom trojedne kraljevine podmaršala grofa Gjuru Jelačića imenovao; — dočim su i vrhovni kapetan i podkapetan po obavljenom izboru dotično imenovanju pred licem naroda zakletvu položili i obvezali se, da će prava naroda i trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije čuvati i braniti i štititi.

Što se tiče izbora prabilježnika trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, pridržaje si sabor pravo istoga u svoje vrieme prema potrebi izabrati.

Po najvišjem predlogu Vašega Veličanstva uzam u pretres saborsko pitanje o odnošaju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije naprama kraljevini Ugarskoj, jesmo mi ustanovili sliedeći zaključak o odnošaju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prema kruni i kraljevini Ugarskoj (*gled. čl. XLII.*)

Mi smo ovaj zaključak obzirom na najvišje ručno pismo Vašega Veličanstva od 20. listopada 1860. g. na bana baruna Šokčevića upravljeno — i odzivno našemu medjusobnomu 700 godišnjemu drugovanju i saboru ugarskom znanja radi sa onom iskrenom željom priobćiti odredili, da toli potrebnom sporazumljenju u prilog bude. — Način, na koj da se u tom obziru označeno pomenutim najvišjim ručnim pismom Vašega Veličanstva sporazumljenje sa saborom ugarskim u djelo privede — jeste u §. 5. istoga zaključka označen, i ništa drugo nepreostaje nego Vaše Veličanstvo podaničkom pokornostju umoliti, da ovaj naš zaključak saboru ugarskomu na način kraljevskih predlogah za saborsko pretresanje priobćiti, il ako bi isti sabor po pravu si pripadajućem initiativu poprimio, njegovu predstavku nam daljnjega pretresanja radi dostaviti blagouzhtije.

Nemožemo propustiti da nenapomenemo, kako naš savez sa ugarskom kraljevinom predpostavlja, da se starodavni i obći nam ustav, i trojednoj kraljevini i Ugarskoj podpuno povratiti hoće i ima — koje se glede kraljevine Ugarske bez priznanja ovih zakonah ugarskih od g. 1848. po Nj. Veličanstvu kralju Ferdinandu potvrdjenih nikako pomisliti neda — glede kojih mi, akoprem nas nevežu, kao tegobu navesti moramo, da su timi zakoni a napose čl. 3., 5., 9., 16., 18, 20., 22. naša temeljna i državna prava bitno povriedjena i uništena, koji se članci kano koji za trojednu kraljevinu i onako zakonite krieposti i valjanosti neimaju i imati nemogu, zakonitim ustavnim putem s mjesta preinačiti imadu, po čem se naše pravo sa pravom Ugarske a isto tako i kraljevska dužnost Vašega Veličanstva sa pravom trojedne ove kraljevine u željeni zakoniti sklad dovesti hoće.

Najvišjim odpisom Vašeg Veličanstva od 11. svibnja 1861. g. jesu ovomu saboru uslied naše prepokorne predstavke iz sjednice saborske od 29. travnja 1861. g. Vašemu Veličanstvu podnešene, abdicationalne izprave Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. od 2. prosinca 1848. g. i prejasnoga nadvojvode Franje Karla od 1. prosinca 1848. godine priobćene.

Uzamši u pretres ove abdicationalne izprave priznaje ovaj sabor, da poslie odreknutja Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. i prejasnoga nadvojvode Franje Karla, glasom pragmatičke sankcije, koju je trojedna kraljevina g. 1712. primila, pravo nasljedstva u njemačko-slavenskih nasljednih pokrajinah i s njimi personalno sjedinjenoj trojednoj kraljevini Vašemu Veličanstvu pripada; ništamanje mora ovaj sabor opaziti, da bi se napomenute abdicationalne izprave po zakonitom običaju, dokazom članka 28. od g. 1740. sabora trojedne kraljevine i po propisu čl. 3. 1790/1. u roku od 6 mjesecih saboru kraljevine ugarske i trojedne kraljevine ove predložiti, i krunjenje Vašega Veličanstva preduzeti bilo imalo, kojim propuštajem položen je temelj 10-godišnjemu absolutizmu, što je država

gotovo do skrajnje propasti doveo; nadalje opažuje ovaj sabor, da bi se iz izrazah, što u abdicationalnih izpravah dolaze: „krune cesarovine austrianske i svikolikih pod njom sjedinjenih kraljevinah“ — stanovito podčinjenje trojedne ove kraljevine dovoditi moglo, što se ipak sadržaju pragmatičke sankcije i naše i ugarske posve protivi, polag kojih kraljevina ugarska i trojedna ova kraljevina sa nasljednimi pokrajinami austrijskimi samo u personalnu svezu stupila jeste, kao što je to i god. 1804. kada je cesarovina austrijska protuustavno, jer bez privolja sabora našega i ugarskoga ustrojena, u dotičnoj izpravi očito priznano. Temeljom tim prinudjen je sabor ovaj proti svim posljedicam, koje bi iz prenavedenih proizticati mogle, kao i proti sličnomu u buduće postupanju svetčano ograditi se, i Vaše Veličanstvo najpokornije umoliti, da zakonitim putem stečena prava trojedne kraljevine i u ovom obziru držati i braniti blagoizvoli.

Glede izbora i poslanja zastupnikah ovih kraljevinah ka krunisanju Vašega Veličanstva u Budim, jeste sabor trojedne kraljevine ovu najvišju izjavu, da će se naime Vaše Veličanstvo po smislu ustavnih zakonah za kralja ugarskoga, a ujedno dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga krunisati dati, i u tu svrhu kraljevsku inauguralnu diplomu — i to za trojednu kraljevinu po smislu čl. 49. 1622. posebnu — izručiti, do ugodnog znanja primio. U ostalom buduć se krunisanje Vašega Veličanstva samo uz izdanje krunitbene zavjernice preduzeti, ova pako tek poslie povratka podpunoga starodavnoga ustava trojedne kraljevine izdana biti može: to se mi Vašemu Veličanstvu najpokornije molimo, da trojednoj kraljevini izvoli povratiti cjelokupnost zemljištnu, i podpuni starodavni ustav, na temelju kojega imati će se krunitbena zavjernica izdati, i zatim krunisanje preduzeti. Za slučaj pako, ako se krunitba zajednički sa Ugarskom iz kojeg god razloga obaviti mogla nebi, pridržava si trojedna kraljevina pravo, na temelju svojih državopravnih ugovorah i svoje vlastite pragmatičke sankcije okruniti posebice Vaše Veličanstvo kao svojega kralja.

Najvišjimi ručnimi pismi od 14. i 27. ožujka 1861. jeste Vaše Veličanstvo sabor ovaj premilostivo ubaviestilo, da je za povratiti starodavnu uglednost kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na način kr. namjestničkog vieća ugarskoga politički dikasterij pod imenom kr. namjestničkog vieća kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije ustrojiti — a tako isto i banski stol kraljevinah Dalm., Hrv. i Slavonije opet uvesti i umjestiti dostojalo.

Ove premilostive, putem pr. hrv.-slav. dvorskog dikasterija prispjele odluke Vašega Veličanstva primamo mi kao dokaz, da ovoj trojednoj kraljevini Dalm., Hrv. i Slavoniji po starodavnom pravu vlastita i sudbena i politička, kao zemaljska tako i vrhovna uprava pripada. — No mi za dužnost smatramo u tom obziru sliedeća opaziti — i to glede kralj. namjestničkog vieća: a) Ustrojenje i umještjenje kralj. namjestničkoga vieća za kraljevine Dalm., Hrv. i Slavoniju smatra sabor ovaj samo kao privremeni politički dikasterij tim, da je isti dikasterij dok obstoji, po ustavu ovih kraljevinah i to temeljem čl. 14. i 18. §. 1. od god. $179^{0}/_{1}$. tielo narodu, dosljedno saboru ovomu odgovorno, i da se isti dikasterij imade na temelju čl. 1. i 2. sabora trojedne kraljevine od god. 1767. u svakom obziru ustrojiti i vladati po propisih izdanih ustavnim putem za kr. ugarsko nam. vieće. b) Isto tako smatra sabor ovaj privr. hrv.-slavonski dvorski dikasterij kano vrhovnu za ove kraljevine upravnu oblast, samo kano zavedenje privremeno, dok se ustavnim putem inako nenaredi.

Po pravu, koje saboru trojedne kraljevine a imeno snagom čl. 18. §. 1. god. $179^{0}/_{1}$. i čl. 1. 2. sabora trojedne kraljevine god. 1767. pripada, hoće sabor ovaj još u ovogodišnjem svom zasjedanju zakonski članak o vlastitoj saboru trojedne kraljevine odgo-

vornoj vrhovnoj i zemaljskoj vladi sačiniti i Vašemu Veličanstvu za kraljev. potvrdjenja podnieti.

Do toga pako molimo Vaše Veličanstvo u podložničkoj poniznosti, da sad već premilostivo odrediti blagoizvoli, da se naslov priv. hrv.-slavon. dvors. dikasterija zamieni sa zakonitim naslovom privr. hrv.-slavon.-dalmatinske dvorske kancelarije, koja naprama bečkim popečiteljstvom u onom istom nezavisnom odnošenju stajati ima, u kom je zakonito stajati imala i ugarska dvorska kancelarija do god. 1848., — a da joj se uz odgovornost članko m 18. god. 179⁰/₁. ustanovljenu podieli onaj isti djelokrug, što ga je imala i ugarska dvor. kancelarija do god. 1848., naročito pako, da se upravljanje morskih lukah u hrvatskom primorju i morskoga pensionalnoga fonda od trstjanske gubernije oduzme, i velikomu županu županije riečke kano prvoj — kr. hrv.-slavon.-dalm. namjestničkomu vieću kano II-oj — a dvorskoj troj. kraljevine kancelariji kano III-oj instanciji povjeri.

c) Što se tiče uvedenja banskoga stola za kraljevine Hrv. Slavon. i Dalmaciju — imamo najpokornije opaziti, da i ovo uvedenje za privremeno smatramo, dok naime ustavno preustrojenje sudovah sliedilo nebude. Povodom ovim nemože nam se na ino, nego Vašemu Veličanstvu vruću našu želju u tom predložiti, što bi Vaše Veličanstvo gorenavedenomu priznanomu načelu shodno, da naime ovoj trojednoj kraljevini po starodavnom pravu vlastito sudstvo izključno pripada — premilostivo dozvoliti i narediti dostojalo, da se stol sedmorice za Dalm., Hrv. i Slavoniju u Zagrebu privremeno, dok se sudstveni preustroj ovih kraljevinah ustavnim putem u život neuvede, odmah ustroji.

U ostalom, buduć da upitna previšnja ručna pisma od 14. i 27. ožujka 1861. ove kraljevine nasljednimi kraljevinami nazivlju, nalazimo mi za nuždno u obranu prava ovih kraljevinah navesti, da trojedna kraljevina Dalm., Hrv. i Slavonija, akoprem je po primljenoj pragmatičkoj sankciji 1712. svojim načinom postala nasljednom državom, ipak nespada pod smisao austrijskih pokrajinah, poznatih pod imenom „Erbländer", štono spadaju pod njemački savez, ka kojemu trojedna kraljevina nikad spadala nije, a i nespada, niti se u tom smislu nasljednom kraljevinom nazivati nemože. —

Najvišjim kralj. predlogom od 12. ožujka 1861. poziva Vaše Veličanstvo sabor ovaj, da devet zastupnikah od strane Hrvatske i Slavonije iz sredine naše izabere, i na carstveno vieće u Beč na dan 29. travnja 1861. pozvano, pošlje, a pod jedno da u saborski pretres uzme i pitanje o konačnom ustavnom odredjenju načina, kojim će se u napried birati i pošiljati na carstveno vieće zastupnici ovih kraljevinah.

Temeljom javnoga državnoga prava i hiljadugodišnjim obstankom utvrdjenoga i posvetjenoga ustava trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, jeste sabor ovaj, uvaživ sve okolnosti, po obavljenom redovnom viećanju, u svojoj dne 3. kolovoza 1861. držanoj sjednici jednodušno zaključio: „da Hrvatska i Slavonija neudioničtvuje na carstvenom vieću."

Vaše Veličanstvo, premilostivi nam kralju! Mi držimo, da je trojedna kraljevina snagom državopravnih ugovorah od god. 1527., 1712. i zakonah od god. 179⁰/₁ od svake druge kraljevine i pokrajine i glede zakonotvorstva i glede uprave nezavisna; — mi držimo, da starodavni ustav trojedne kraljevine, koja sa ostalimi kraljevinami i zemljami monarhije samo u personalnoj uniji stoji — pravno nikada prekinut nije.

Kao narod i svomu ustavu i svomu kralju vjeran, držimo mi za najsvetiju našu dužnost, braniti prava kao vladaocu tako i narodu, ustavom i zakonom podieljena.

Pravo kako prestola tako i naroda utemeljeno je na ustavu. — Ona pogibelj, koja ustavu nam prieti, prieti i pravu ne samo naroda, nego i prestola. Stojeć uz ustav naš, stojimo mi uz našega vladaoca; braneć pravo i zakon, branimo mi pravo Vašega Ve-

ličanstva kralja našega; a u obrani starodavnoga nam ustava, zakona i zakonitosti — izjaviti nam je, da u oktrojirano carstveno zastupstvo zastupnikah šiljati nemožemo.

Previšnju diplomu od 20. listopada 1860. smatramo mi za čin vladarske dužnosti, kojim bi se *dokinut imao nezakonito postojavši 10godišnji absolutizam* — za čin, kojim je priznana neprekidnost ustavnoga prava ovih kraljevinah.

Voljni bismo mi bili istu najvišju diplomu i kao takovu smatrati, kojom nikakvo novo ustavno pravo za ove kraljevine osnovano nije. Ali previšnje diplome sadržaj nas o protivnom upućuje.

Svevlastno razpolagajuć naredjuje Vaše Veličanstvo, da se ista previšnja diploma temeljnim državnim zakonom smatrati ima, dočim se najbitnija naša prava, razpolaganja naime o našem imetku, o našoj krvi, kao i drugi isto tako važni državni zadatci, bez našega znanja i privoljenja u posve strano zakonotvorno tielo prenose. — Ovako jednostrano svevlastno naredjivanje pako protivi se posvema državnim ugovorom izmedju prejasne vladajuće kuće i naroda trojedne kraljevine god. 1517. i 1712. sklopljenim, protivi se zakonom od god. $179^{0}/_{1}$, po kojih je zakoniti vladaoc samo sa narodom na saboru sakupljenim zakone tumačiti, preinačiti il ukidati vlastan.

Istina je, previšnja diploma pozivlje se na *pragmatičku sankciju*, al je i to istina, da se ista naročito i na *svevlast* pozivlje — koje je posve protuslovno, dočim naša pragmatička sankcija kao dvostrani temeljni državni ugovor svaku svevlast izključuje.

Sa označenoga gledišta jeste protuzakonita i za trojednu ovu kraljevinu bezkriepostna svaka ustanova, koja na saboru trojedne kraljevine donešena i po zakonitom ustavnom kralju potvrdjena nije.

Djelokrug zakonotvorstva, koje smo mi kriepostju našeg ustava izvršivali, nije stegnut samo na njeke poslove, već se ovaj, a tako i naša zakonotvorna vlast proteže na sve ustanove javnoga prava u obće, kao i na najvišje državne zadatke — kao što je to gore jur dokazano.

Po jasnom smislu našega javnoga prava nije trojedna ova kraljevina sa neugarskimi pokrajinami austrijanskog carstva nikad u realni savez stupila; jedina pravna sveza, koja nas je sa istimi pokrajinami spajala a i sada spaja, postoji u svezi istovjetnosti vladaoca i obitelji vladajuće.

Dokaz tomu jesu državni ugovori, koje su praotci naši sa sretno vladajućom kućom *i to samo sa njom*, g. 1527. i 1712. slobodnom voljom kao nezavisan narod sklopili. Jedno i drugo učinili su oni uz očito pridržanje svih prije imanih pravah svojih, i samostalnoga državnoga položaja svoga, kojno je od prije postajao; — a i neima traga kakovoj državo-pravnoj ustanovi, po kojoj bi se bio tadanji državopravni položaj i odnošaj kraljevinah ovih prema rečenim pokrajinam pravno promienio; — dočim je samostalnost i neodvisnost trojedne ove kraljevine i u novije doba temeljnim za Ugarsku i trojednu kraljevinu zakonom od g. $179^{0}/_{1}$ čl. 12. jasno i svetčano priznana i potvrdjena; — a ni starodavni još za vremena narodnih nam kraljevah obstojavši ustav kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nikada i ničim pravno prekinut nije, nego je jedino potrebam ovih kraljevinah i duhu vremena putem vlastitoga nam zakonotvorstva neodvisno prilagodjivan.

S otih razlogah nemožemo mi predmete u djelokrug našega vlastitoga zakonotvorstva spadajuće odstupiti takovomu zakonotvornomu tielu, koje oktrojiranim putem ustrojeno onih nam garancijah dati nemože, kojih i kakovih nam pruža naš ustav, dvostranimi državopravnimi ugovori i temeljnimi zakoni utvrdjen.

Uz ove razloge, kojih bitna strana zasieca u područje prava, navesti nam je i druge razloge naravi političke.

Ima tomu gotovo 200 godinah, od kako se u Beču pokazuju težnje stanovite vladne politike, koja, razvivši se iz neznatnih počelah, probija neprekidno kroz sve razvojne štadije, i koja prema okolnostim sad otvoreno sad tajno djeluje za svrhom svojom. Mi nemožemo ove politike označiti shodnije, nego ako kažemo, da je ona izraz državne misli, kojoj je unutarnji tajni smjer, nadjenuti svim kraljevinam, zemljam i narodom austrijanske monarkije po naravi različitim — jednoliku formu, ter usredotočene sile njihove podčiniti svrham i interesom, koji nisu, a nit mogu biti interesi većine istih kraljevinah, zemaljah i narodah.

Neposredna posljedica te državne misli bila je ta, da je smetnuvši sa vida težište istih kraljevinah i zemaljah držala za potrebito tražiti težište monarkije izvan nje same, i to ondje, gdje je i sada njekom političkom svezom svezana manjina zemaljah austrijskih.

Po ovoj politici, državnomu ustroju i zvanju kraljevinah i zemaljah monarkije neprimjernoj, uvedene su istovjetne institucije za sve kraljevine i zemlje monarkije, bez obzira, da ove vriedjahu samostalni život različitih narodah, i da nemogu djelovati na sreću narodah — bud ovih prava uništuju i nezadovoljstvo probudjuju.

Ova politika dostigla je vrhunac svoje savršenosti i pravi svoj izraz u onoj kobnoj vladnoj sistemi posljednjega 10-godišnjega absolutisma, koja je osudjena jednoglasnim vapajem svih narodah, koja tečajem 10 godinah uz svemoguće napore nije monarkiju k sreći, već k propasti bliže dovela.

Ove politike ne samo da nismo nikad priznali, nego smo dapače proti njoj svagda dizali tužbe i prosvjede, a držimo si za dužnost glas naš i sada proti njoj podići, u kojoj se god formi pojavi.

Koji da je pravi smisao i dohvat previšnje diplome od 20. listopada 1860., dokazuje previšnji patent od 26. veljače 1861, kojim je za svukoliku monarkiju uvedena državna institucija pod imenom carstvenoga vieća.

Ovu instituciju nemožemo mi za drugo smatrati, nego za novu uputu ili metamorfozu one iste politike, koju smo gore nacrtali, to jest, politike centralizirajuće, zaodjevene u nov, ustavan oblik.

S navedenih razlogah i obzirom na savez, što smo ga u interesu zajedničke obrane ustava našega sa kraljevinom Ugarskom sklopiti zaključili, držimo mi za ustavnu dužnost našu ovim izjaviti: da zastupnikah u carstveno vieće šiljati nemožemo, — da naredbe i ustanove carstvenim viećem donešene za ovu trojednu kraljevinu ni za sada ni za buduće zakonite obvezne moći imati nemogu, — i da mi po načelih ustava našega sva, ma koje vrsti medjunarodna pitanja, koja bi izmedju trojedne kraljevine i ma koje austrijanske pokrajine ili kraljevine postojala ili postojat budu, jedino sa Vašim Veličanstvom kano našim kraljem i to putem našega vlastitoga zakonodavstva pretresavati i riešavati možemo i hoćemo.

Vaše Veličanstvo, kralju nam premilostivi! — Sva ova predstavljanja i izjavljivanja naša proiztiču jedino iz one ćuti, kojom smo za sve ono oduševljeni, što je ustavom i zakonom posvetjeno, kojom smo pripravni braniti prava kao vladaocu tako i narodu ustavom podieljena, kojom stojimo za svetu i dragocjenu baštinu otacah naših, od koje mi odpustiti nemožemo, bez da nas nestigne oštri prikor našega potomstva.

Uvjereni, da ovakovo naše izjavljenje ne samo pravoj koristi našega naroda, nego i dobro shvaćenim probitkom prejasne dinastije jedino odgovara, i da put, koj od zakonitosti odvratja ka propasti vodi — molimo Vaše Veličanstvo, da nešiljenje zastupnikah na carstveno vieće jedino za izraz vjernosti naše napram ustavu, na kojem se prava kano Vašega Veličanstva tako i naroda trojedne kraljevine temelje, milostivo smatrati; — da

česti na cjelokupnost trojedne kraljevine po pravu i zakonu spadajuće, a imeno Dalmaciju sa Dubrovnikom i Kotorom te Istriju s otoci, zatim hrvatsko-slavonsku vojenu Krajinu nemanje ovozemne krajeve, Štajerskoj i Krajnskoj protuzakonito priklopljene sa trojednom kraljevinom effectivno sjediniti, i na iste ustav trojedne kraljevine protegnuti; — da ustav cjelokupnoj trojednoj kraljevini podpuno povratiti, te po zakonito obavljenom krunisanju previšnje kraljevske predloge o porezu i dopunjivanju vojske po starodavnom pravu saboru ovomu, ili ako se u tom s kraljevinom Ugarskom sdružimo, saboru ugarskomu i dalmatinsko-hrvatsko-slavonskomu premilostivo dostaviti blagoizvoli, koje ćemo mi ovim putem po podaničkoj dužnosti našoj u pretres uzeti, i riešiti, zatim pako zaključke naše Vašemu Veličanstvu za kraljevsko potvrdjenje podnieti.

Iz sjednice sabora trojedne kraljevine Dalm., Hrvatske i Slavonske dne 5. kolovoza 1861. u Zagrebu obdržavane. Vašeg c. kr. apost. Veličanstva prepokorni vazda vjerni sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu 13. kolovoza 1861. Antun Stojanović s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 288.

Predstavka županije sriemske ddto. 4./16. srpnja 1861. za neodvlačno uvedenje županijskih sudbenih stolovah.

Славни Саборе!

Превисоком дипломом од 20. октобра 1860. године повраћено је овим Краљевинама па и Срѣмској жупанији уставно станье, и како владатель, тако и народ стали су на уставно земльиште. О овом се нико посумньати неможе.

Истина је, да се истом дипломом стари устав са свим неповраћа, и зато мора сваки од нас за свету дужност сматрати, сваком приликом искати и тражити, и превисокога нашега владара молити, да нам се на срећу нашу и цѣле монархије, јошт и оно поврати, што је у октобру прошле године уздржано: али се и то порећи неда, да оно, што нам је дано, треба да буде свето; и као што високој влади по дужности, тако нама грађанима надлежи по праву заједно и по дужности настојати, да се то у цѣлости и неокрньено одржи.

Високој влади налаже то дужност спрама свога господара, да му рѣч света остане, и да се народи увѣре, да је 20. октобер станац камен, на ком се кров вѣкове постојати може, а не крпица пѣска, коју сваки и најманьи вѣтрић раздухати може; јер вѣра подданика јест темель владајућих домова.

А да и ми грађани с наше стране та повраћена нам уставна права и слободу као очи у глави валья да цѣнимо и чувамо, слѣдује већ из тога, што незаслужује слободу и уставна права да има, ко их незна да цѣни и неће да чува.

У високој диплому благоволѣло је Ньиово Величество два правна начела изрећи, која нам са стране владателья сва стара кардинална жупанијска права одржавају.

Ньиово Величество достојало је то јест изрећи:

1) да ће право, законе давати, мѣньати и укидати само са законо сазваним земальским саборима извршивати.

Ако ово стоји, то се никаква нова инштитуција за жупанију увести неможе, развѣ путем уставног законодавства.

Даље је достојало Њиово Величество изрећи

2) да ће, изузимајући предмете кои су свима краљевинама и земљама обшти, сви други у краљевинама и земљама угарској круни принадлежећима у смислу старијих устава уставним начином свршавани бити.

Ако то стоји, онда се старе жупанијске инштитуције, будући да ове у предмете свима краљевинама обште неспадају, у смислу старијег устава одржати, а измѣне само на сабору уставним начином увести могу.

Ми овдѣ нећемо да изричемо колику силу превисока октоберска диплома у погледу на стари наш устав има; то ће законни органи државе у своје време изказати, или су већ изказали; ми само овдѣ на гледиште високе владе стајемо, и ствари у оной свѣтлости представити намѣравамо, у којој их она видити мора; да нас правитељство разумѣ, говоримо оним језиком, кои је оно за свој припознало.

На основу високе дипломе од 20. октобра повратила се жупанијама једна част самоуправе политичке: што се судејске стране тиче, ту је Његово Величество онда изрећи достојало, да уставне инштитуције у Угарској наново у живот повраћа, али да нужног континуитета ради судбене ствари донде, док се путем законодавства о том што неуреди, онда постојећи ц. кр. судови одправљати имају.

У посестримској нашој краљевини Угарској приме народи дар овај кои им је краљева рука у оно време пружила; али уједно и сви изјасне, да они без самоуправе у судејским стварима бити немогу, јер је ово тако исто важно, тако исто високо, тако исто суштно, тако исто свето право жупанијске самоуправе, као и оно друго, право автономије политичке.

У слѣдству овога нађе се висока краљевска влада у Угарској побуђена, те постојавше ц. к. судове тамо укине, и судбене ствари муниципалним судовима жупанија, стародревним седријама преда.

Па не само да су жупаније тамо своје старе муниципалне судове добиле, него ено и по слободним кр. градовима видимо старе уставне магистрате повраћене и у живот уведене.

И ово је стање тамо већ и високом наредбом дотичне владе, одобрењем превисоког владатеља утврђеном, на основу предлога јудекскуријалне конференције утемељено.

Овако се ствар у Угарској на радост уставних грађана у слѣдству и на темељу превисоке дипломе од 20. октобера пр. г. развила.

Тамо видимо, да истина у судејској ствари законом јошт ништа није у овој ствари учињено: али кад су у октобру пр. г. постојавши ц. к. судови укинути, онда је старо муниципално право оживило; тамо је истина провисорна наредба изтекла, али је ова са утицајем земаљског Сабора донешена, и старо уставно муниципално право собственога судишта није повредила ни полазила, него га је, као што и треба, повратила и наново оживила.

А како је код нас у томе? И код нас су октобарски ц. к. судови престали; и код нас законом јошт ништа наређено није, али мѣсто стародревних наших Седрија видимо нове кр. судове, послѣ дипломе октоберске, без саборног утицаја, против смисла октоберске дипломе на највећу штету нашег муниципалног права уведене.

Ови краљевски судбени жупанијски столови постали су послѣ октоберске дипломе.

Ако узмемо, да се горе споменута за Угарску издана превисока наредба и на нас односити може; онда морамо примјетити, да се такови по смислу исте наредбе само путем сабора завести могоше.

И будући да то било није. то је очевидно, да ови кр. судбени столови законитог темеља немају.

Ако пак ову превисоку наредбу на страну метнемо, и на саму октоберску диплому позор обратимо, онда по смислу исте опет на то долазимо, да ови кр. судбени столови законитог основа немају, јер по тој превисокој дипломи морали би у смислу старији устава, уставним начином уведени бити, а то нису.

И тако или гледали на једну или на другу страну, или на обадвѣ, ови нови кр. судбени жупанијски столови немају законитог темеља, и немогу се за законите сматрати.

Истина је, да се ови нови судови на напутку, који је банска конференција створила и Његово Величество одобрило, оснивају.

Али то им нимало више правне силе недаје, јер банска конференција није законодавно тѣло, да може законе по својој вољи доносити, укидати и мѣњати; а Његово Величество само је своју владатељску вољу и моћ у овој ствари превисоком октоберском дипломом ограничило, поставивши у истој и себи и својим наслѣдницима закон, кои се више једнострано укинути недаје, и изрекавши, да се у овом предмету у смислу старијег устава уставним начином наредбе доносити могу, и да се у дјелу суда, само законодавним путем што установити може.

Но горепоменути напутак не само да неможе у рѣчи стојећим судовима законити темељ дати, него у овоме правцу ни сам таковог нема.

Јер после 20. октобра 1860. год. све, и највише уредбе, јесу наредбе владе уставног једног монарха.

И кад би допустили, да се каква наредба владе за закониту сматрати има, која против смисла октобарске дипломе иде, онда или би морали признати, да октобарска диплома није тако постојана, да се новом једностранном владином наредбом промѣнити неда, против чега се влада сама оградити мора, или би морали допустити, да је влади слободно, против основног права наредбе доносити, што ми с наше стране никако допустити неможемо.

Ни на кои дакле начин напутак ондѣ, гдѣ што против смисла октоберске дипломе наређује, законитог основа нема.

Ново уведени дакле судови немају законитог земљишта, и у толико се мање признати могу, што је њихово постојање смрт најсветијег једног муниципалног права, права самосудиjства.

Зато се и јесу скоро све жупаније хрватске и славонске против овог новог заведења тим изјасниле, што су готово све старо своје право, старе своје седрије поискале; но глас њихов остао је глас вапијућег у пустињи; и сила државна загрози сиротој жупанији пожешкој и насиљем, ако око тога свога најсветијег права и већма настојала буде.

А шта да рекнемо о овој провинцији Срѣмској, која, премда је једна од најсјајниих звѣзда на нашем обштем небу уставном, рекао би да је у послѣдње ово време осуђена, да до крајности понижена буде.

Није доста, што су је под постојавшом абсолутном владом као оно једног од Христови мученика на двоје претестерисали, него ево и уставно правитељство лиши је своје муниципалне самосталности, и подврже је суду сусѣдне равностепенне жупаније Вировитичке.

Срѣмска је дакле провинција новом овом наредбом двоструко увређена, прво: што јој је мѣсто старог њеног муниципалног суда нов неуставни судејски орган наметнут; а друго, што је правосудној жупаније Вировитичке власти подчињена,

коју никада припознавала није, нити је припознати може. Судбени стол жупаније Вировитичке није никал у жупанији срѣмской судио, нити то право Срѣмска провинсија припознати смѣ, ако неће сама свога најсветијега права да се одрече, а то заиста неће.

Неуставно заведени овај суд утолико мање за ову срѣмску провинцију важити може, што ова напутак банске конференције никада припознала није, и што је одмах, како се наново устроила, таки и Седрије своје из гроба подигнула.

Нема дакле о томе ни најмање сумње, да новозаведени кр. судбени жупанијски столови никаквог законог и уставног тиmеља немају, и да најсветије право жупанија врећају; нема сумње, да жупаније ово ново заведење као праву своме противно сматрају, и уставне своје старе судове желе и ишту; нема сумње, да се то као њека каштига сматрати мора, кад оно право, које угарским жупанијама дају, нама недаду: •али ће се рећи, та ово је само прелазно стање, па га треба трпити, док се стално не уведе.

Ово је начело најопасније, што само бити може.

Јер да негледимо на то, што се и Угарска у прелазном стању находи, па своје старе судове има, а то тако исто и код нас бити може; да нерекнемо, да у уставној држави ни саме прелазне наредбе начела уставности и основне законе врећати несмеду: само да помислимо, да то прелазно стање лако мало подуже потрајати може, само да се, па ма и без основа жацнемо, да се то прелазно стање лагано по лагано у стално претворити може, — па је доста, да се пренемо, и по праву, које имамо, иштемо, да се у оно стање поставимо, у ком смо од ове, ма и само уображене опасности сигурни!

Стара је наша пословица: Vigilantibus jura; а ако нам је икад ваљало пред очима је имати, то нам је то сад у прелазном овом стању ротребно.

Провинција ова није пропустила дужност своју у овом обзиру изпунити, она је таки, како се установила, по гласу закљученија главне скупштине од 9/21. и следи, месеца мар. о. г. под ·/. своје Седрије повратила, а по гласу закљученија главне скупштине од 4/16. јулија т. г. и следећих дана држане под ²/. исте и оживила.

Провинција је ова даље по гласу представке под ³/. високославном кр. намѣстничком вѣћу ово своје закључење јавила, и узроке изложила, кои су је на то принудили. Но чујући, да висока влада намјерава и у овој жупанији кр. судбени стол жупанијски поставити и судије наименовати, и тако муниципално право самосудијства тек из гроба изкопано наново саранити, није смѣла другчије учинити, него и послѣдње уставно средство употребити, да свога драгога мртваца избави, и ако је икако могуће, животом залије.

Послѣдње то уставно средство јест позив на сабор.

Истина да су уставне и политичке и судејске власти дужне уставна права чувати и бранити: али прави и природни чувар устарвних права јест сабор.

Овај не само да има право увѣк глас свој подигнути, кад се уставним правама опасност каква приближи, него је и дужан то увѣк учинити, кад му ма ко такву опасност покаже.

Сабор тројецне Краљевине већу има снагу него банска конференција; сабор тројецне краљевине дужан је без одлагања наредбе банске конференције поправити, коими се уставна права врећају и газе.

Провинција ова излази овом својом представком пред лице сабора тројецне Краљевине говорећи:

Оном наредбом напутка, којом се краљевски судбени столови по жупанијама намѣстише, врећа се најсветије муниципално право самосудијства; та наредба удара очевидно како на стара уставна наша права и начела, тако и на основну уредбу превисоке октобарске дипломе; том наредбом наноси се овој жупанији двострука рана; ено у Угарској жупаније добише своје седрије, ускрснуше своје самосудијство, скинуше хрђу са ове сјајне стране свога устава: Славни саборе, ми нетреба да иштемо, да се овај Сабор за света муниципална права заузме, и да их чува, — ми нетреба да повичемо, да је монархија самим дјелом показала, да жртва ова нити је нуждна, нити се иште, — ми неваља да повичемо, ваша је дужност права наша бранити, и онда, кад прека нужда иште да се крње, а да сами себи неби опростити могли, ако се за њих не заузмете онда, кад их монархија другој уставној браћи даје: ми ћемо се задовољити с ове две трй речи: Ко сам себе оставља, и Бог му непоможе.

Држећи по овом што смо довдѣ изложили, да имамо право искати, да се кр. судбени жупанијски столови, гдѣ су уведени укину, а гдѣ се увести намѣравају, неуводе; држећи, да смо дужни то и путем појединих муниципија и путем Сабора од високе владе искати; прибѣгавамо славном Сабору и молимо, да би

Славни Сабор хрватско-славонско-далматинске Краљевине овај најважнији за муниципалну автономију предмет одмах у разправу узео, и закључио, да се кр. судбени жупанијски столови, гдѣ постоје, одмах укину, а гдѣ непостоје, и неуводе, већ да се све судбене ствари жупанијским Седријама предаду, и да би код превисоког владара посредствовао, да се ова праведна жеља муниципије што прије испуни.

Дано из наше 4/16. и следећи дана мѣсеца јулија 1861. у Вуковару држане главне скупштине Славног Сабора пријатељски — оддано обштинство жупаније Срѣмске.

¹/. Извод записника главне скупштине сл. жупаније сремске дана 9|21. и следећи месеца Марта 1861. у Вуковару држане.

На број 3. горе наведеног записника закључено је, да се две судејске столице једна у Вуковару а једна у Руми установи; да се за сваку судејску столицу по 4 плаћена присједатеља рачунајући у ове већ изабрана два присједатеља, на првој главној скупштини славне жупаније изберу: да се и за оне случајеве, у којима је за донешење важећег закљученија присуствовање 5 присједатеља нужно, за сваку судејску столицу почестни присједатељи наименују с' тим обвезатељством, да у споменутим случајевима присједавати обвезани буду — да се за Вуковарску судејску столицу 1 перовођа, 1 експедитор и 3 писара за судејску столицу румску 1. перовођа и 2 писара разумевајући овамо већ наименоване са платом приставе; — да у судејској столици Вуковарској предсједатељство води I. г. поджупан а у судејској столици румској II. г. поджупан. Издо и чито Др. Александр Рогулић с. р., подбележник сл. Сремске жупаније.

²/. Извод записника главне скупштине сл. жупаније сремске дана 4/16. и следећи месеца јулија 1861. у Вуковару држане.

На предлог господина првог поджупана Дра Јована Субботића, да је неодложна нужда да се седрије одма у овој жупанији устроје, разложивши да наша гг. судци засад само у оним грађанским предметима суде, који су у делокруг бивши градски делеговани (изаслани) сревки судова спадали, а за друге у којима ти нису

могли утицати, засад у обсегу ове жупаније никаква суда нема, а у криминалу да по вишој наредби још постојећи ц. кр. истражни судови су само на испитивање стари ствари, т. ј. они случајева који су се до уређења муниципалне власти збили, ограничени, даље да никаква разлога нема да се какви нов провизориум увађа, почем у обсегу наше жупаније није ц. кр. колегијални суд постојао, па усљед тога неможе се у кр. судбени стол ни преобразити, већ почем је автономија жупанијска највишом дипломом од 20. октобра 1860. год. повраћена, да се има по томе избрана седрија узпоставити, а к' том кораку да нас осим други још у последње време десивша се 4 велика и грозна злочинства натеривају.

Почем се је овај предлог с' разлозима који га подупиру у разсмотрење узео, у претресу са сви страна подупрен и више стручно разсветљен био, због преке нужде која такви поступак налаже, то се закључило следеће: да се одма 2 седрије, и то једна са својим седиштем у Вуковару а друга са својим седиштем у Руми устроје и у живот ступе, обадве имаће у свој делокруг и вођење грунтовнице и бригу о сиротинству примити; што се закона тиче ког се имају при решавању држати то се понавља закључак ове жупаније, да се док законодавство другчије не нареди, материјални австриски закони и цивилан поступак примају, а што се криминалног поступка тиче ту се постојавши криминални поступак у толико обдржавати има, у колико по слободним начелима правословља обдржавати се мора, а осим тога пак по силама жупанијским обдржавати може.

За сваку седрију одређују се 4 приседника и то два под платом и 2 почасна а у нужним случајима имају дотични судци са својим приставом као приседници нуждан број допунити, осим тога има се при свакој седрији управитељ грунтовнице (Grundbuchsleiter) са својим помоћником (Grundbuchsadjunkt) и при румској писмохратитељ с' кастеланом и нужним канцеларијским особљем наместити. Плата редовни приседника има она иста бити која се је при обнови избраним приседницима већ одредила, а то је 1000 ф. а. в. с' пандуром, за почастне одређује се дневница од 3 ф. а. в. за оне дане кад буду се званичним послом занимали; за управитеља грунтовнице 700 ф. годишњи, за помоћника 500 ф. а. в., за архивара румског 700 ф. О овој наредби има се г. главни благајник Драдутин пл. Нађ и г. I. рачунопрегледатељ Анте Лобмајер известити. Издо и читао Др. Александар Рогулић с. р., подбележник сл. сремске жупаније.

³/. Високославно кр. намјестничко Вјеће! Господо милостива!

Славна сремска жупанија закључила је у својој дана 4/16. и следећих месеца јулија т. г. у Вуковару држаној главној скупштини, да уставно своје право, собствени муниципални суд имати, у живот уведе, и одредила је уједно, да повраћене у живот жупанијске седрије дјејствовати почну, о чему је и високославно ово кр. намјестничко вјеће особитом представком извјестило.

Том приликом породило се питање по коме закону и коим начином имају исте седрије судити и поступати, и на ово је закључено, да се из тога узрока, што би се, кад би се кроз ових 12 година постојавши цивилни и криминални закони и поступци одбацили, континуитет правосуђа једностранно нарушио, и тако како у правоправна одношења приватних странака, тако и у погледу на позивна судишта забуна увела, досадашњи материални цивилни и криминални закони по све, а поступци у колико више могуће задрже.

Кад се о криминалном поступку говорило, породило се нуждно питање: шта је са преким судом, кои је кроз постојавше политичне органе проглашен био? По-

стои ли исти и сад, кад су те власти престале? И може ли преки суд постојати, кад они органи престану бити, кои су га одредили, а нова га власт не републицира?

На ово је питање једногласно одговорено, да преки суд, као сасвим ексцепционална наредба политичне власти никако постојати неможе, кад она власт, која га је прогласила, падне, особито пак, кад је та власт била орган абсолутне владе, а на мјесто њено уставне власти у живот ступе.

Одговорено је даље, да се преки суд у толико мање као постојећи сматрати може, што га нова чставна влада ни републицирала није, премда је особито питање, да ли се такова ексцепционална наредба абсолутне владе, којом се слобода правна у највећем степену ограничава, кроз уставне власти републицирати може, и да ли у оном случају, баш ако би је уставна власт и републицирала, тим закону силу постићи може, будући да ово ограничење уставне правне слободе грађана само своим путем донешена наредба уставне власти за собом повући може.

У толико пак мање може се преки суд као постојећи сматрати, што ни сами они судови, кои су га у споразумљењу са политичним властима увели, више непостоје, и тако се управо рећи може, да тај преки суд ни постојећим политичним ни судејским властима познат није, нити да за њега правно знати могу.

Обштинство жупаније ове држало је за дужност своју право и оних њених чланова, кои несрећу имају под мач правде пасти, под обрану узети, преки суд као непостојећ изрећи, и Високославно кр. намјестничко Вјеће умолити, да би ову преважну околност, гдје живот човјека често од маленкости зависи, високог вниманља удостоити, и сходну наредбу за све области наше домовине донети благоизволело.

Но да неби сигурност обшта страдала, то је уједно ова жупанија закључила, да за ново проглашење преког суда путем уставних власти замоли, које ће понаособ и учинити.

Уједно јављамо понизно Високославном кр. намјестничком Вјећу, да смо ми све жупаније славонске и хрватске о овом нашем закључку извјестили.

Дано из главне скупштине сл. жупаније сремске дана 4|16. и следећи мјесеца јулија 1861. у Вуковару држане. — Обштинство жупаније сремске. Издо и чито Др. Александар Рогулић с. р., подбележник сл. сремске жупаније.

(Rieš. čl. LXXX. i CX.)

Br. 289.

Ustmeni predlog narod. zastup. Mirka Šandora:

Da bi sabor troj. kraljevine sažaljenje svoje izrazio nad tim, što je **sabor ugarski** 22. kolovoza 1861. na brzu ruku razpušten, te tako, buduć se niti krunisanje preduzeti, niti ugovor o savezu troj. kraljevine sa kralj. Ugarskom utanačiti nemože, probitci troj. kraljevine poremećeni i povredjeni; ujedno pako da se Nj. Veličanstvo sredstvom predstavke zamoli, da sabor ugarski čim prije na novo sazvati blagouzhtje.

(Primlj. i rieš. čl. LXXIX.)

Br. 290.

Predstavka županije zagrebačke radi pregleda i preustrojenja gradjanskih i karnih zakonah.

Visoki sabore!

Medju mnogobrojnimi zli, s kojih naša uboga domovina težko pati, jedno od prvih mjestah zauzimlje stanje naše pravosudno. — Uzela se kojagodj grana našeg pravosudja budi gradjanska budi kaznena, nezna se upravo koja lošije stoji, a to sve zato, što još jednako stenjemo u okovih njekog nesretnog dualizma vladanja, koj se spojiti neda.

S jedne strani na ustavno ustrojeni imademo i organe prema ovomu ustroju. S druge strane pod njemačkim absolutizmom još sve jednako živeći moramo se vladati po zakonima absolutne vlade, koji prema ustavnom ustrojstvu nevriede ništa, jer predpostavljaju onaj spleteni birokratički mekanizam sudstvovanja, koj se samo mnogobrojnim osobljem beamterah svake ruke njekako traljavo voditi dade, a uz naše ustavno znamenito smanjeno sudstveno osoblje posve zapeti mora.

Ljudi od struke pravosudne, koji ovo zadnjih njekoliko godinah a i sada oko sudnicah kao odvjetnici ili sudci nesamo u ovoj našoj domovini već i u ostalim pod istimi zakoni stojećim pokrajinama posluju, to uvidjaju i jednoglasno viču na oba postupka sudbena, na gradjanski naime i karni, i težko bi im bilo na pitanje, koji je gorji, odgovoriti, jer jedan i drugi s golemih nedostatakah boluje, koji bi se samo ukinućem obih ovih zakonah ukloniti mogli.

U nabrojenje potanko ovih nedostatakah upuštati se radi manjka vremena i prostora nemožemo, te samo to jedino navodimo, da nam je uz ova dva zakona i ono malo vjeresije, što prije njihova vladanja imadosmo, propalo, a sigurnost imetka i života da je gotovo posve nestala.

Visoki sabore! Mi od razboritosti i od dužnosti zastupnikah naroda punim pravom u tom pogledu lieka očekujemo, i ako već dosada neopazismo traga ikakovom djelovanju na ovome polju, to pripisujemo gomili prešnih a možebiti još prešnijih — jer na naše državno pravo i upravu političku se protežućih posalah, — s kojima se visoki sabor dosada zabavljaše, a i u ov par zabavlja.

Medjutim osvjedočeni, da će visoki sabor i na ovaj velevažni zadatak svog djelovanja još za svog sadašnjeg nezna se dokle jošte trajat imajućeg zasjedanja doći, to nepreostaje nam ino, već vruće želiti, da to čim prije bude i to na način onakov, koj će u sebi nositi klicu brza i valjana uspjeha.

Pošto je ipak dosadašnji tečaj debatah saborskih osobito u ovo zadnje vrieme, moro gg. zastupnike naroda uvjeriti, da bi pretresanje naših prijašnjih, današnjim našim potrebam prilagoditi, a zatim povorku sada obstojećih njemačkih ukazah i patentah većim djelom zamienit imajućih zakonah najtomanje godinu danah i više iziskivalo, kad bi ih hotjeli od § do § u saborsko pretresanje uzeti; — pošto se nadalje tajiti neda, da bi okrom toga, što se znade, da sabor tako dugo saborsati neće, ovakovo djelo, koje valja da bude samo plod izabranih vještakah, moralo obilovati nedostatci; pošto napokon u ovakovih okolnostih zdrav razum s obzirom na nedostatak vremena i važnost predmeta svjetuje, da se nasliedujo primjer drugih koje na višjem i koje na istom stepenu izobraženosti stojećih narodah, imenito naše ustavne braće s one strane Drave i Dunava, koji s nama u tom pogledu jednu te istu sudbinu diele, to mnijemo, da bi se višenaznačeni preważni

zadatak po visokom saboru jedino onda želnjim uspjehom ovjenčati mogo, kad bi visoki sabor:

1. Izabranom već pravoslovnom ili pako izabrat se imajućem posebnomu odboru ad hoc naložiti izvolio, da s obzirom na našo prijašnje duhu, vremena i današnjim potrebam prometa i života prilagodit se imajuće zakone, zatim radi kratkoće vremena i na radnju Judex-Curialske konferencije i ine kao izvrstne priznate domaće i inostrane zakonike i saslušav po glasu čl. 38. poslovnika znamenitije ovdašnje odvjetnike, svekolike u obće u struku pravosudnu, napose pako u postupak gradjanski i kazneni zasjecajuće zakonske osnove izradi i saboru u što moguće najkraćem vremenu pretresanja i odobrenja radi podnese.

2. Kad bi zatim visoki sabor ove osnove, sliedeći primjer ugarskog sabora, bez svakog potankog pretresivanja en bloc odobrio i s mjesta Nj. Veličanstvu na potvrdjenje podnieti blagoizvolio.

Tako radeći doskočio bi visoki sabor jednoj od najprečijih naših potrebah, te s toga, stekav si i izvan domovine zasluženo priznanje, podigo si u srdcu naroda, kog zastupa, spomenik slave i vječne zahvalnosti.

Dato iz glavne dne 21 i sliedećih danah mjeseca kolovoza 1861. držane skupštine županije zagrebačke. Visokog sabora sluge pokorne: obćinstvo županije zagrebačke.

(Rieš. čl. LXXX i CIX.)

Br. 291.

Predstavka županije zagrebačke radi uvaženja zaključakah narod. srbskog kongressa.

Visoki sabore!

Od pokle što je narod hrvatski stupio na pozorište svieta, dielio je on vazda sad više sad manje sudbinu srodnog si naroda srbskog. Dà moža se reći, da su ove dvie na jednome stablu iznikle grane velikog slavenskog naroda tako se već od njekada izpreplele, da ih je težko razabrati i razlučiti jednu od druge.

Ovakovo srodstvo porekla i krvi moralo je i interesse naše i Srbaljah spojiti, moralo je ustanoviti medju nama solidarnost neprekidnu, koja nemože da gleda ravnodušno, gdje se napadaju interessi jednog ili drugog naroda, ili upravo, gdje se njihovom narodnom obstanku i razvitku o glavi radi.

Nastala s 20. listopadom 1860. promjena u sistemi bečke vlade — promienila je i udes braće naše Srbaljah.

Vojvodina, radi njihovih krvavih zaslugah god. 1849. podignuta, bude ukinuta, i onaj 1848. god. od Ugarske odciepljen prediel, gdje Srblji živu, ovoj utjelovljen. Tegobe koje radi toga braća naša Srblji podigoše, ostaše neizcieljene, a zaključci njihovog kongressa neizvedeni.

Ovo je povoda dalo skupštini glavnoj sl. i kr. varoša Novog-sada, da se obrati predstavkom na ugarski sabor, a ovu istu svoju predstavku da okružnicom na sva municipija Ugarske, Hrvatske i Slavonske kraljevine, dakle i nama podpore radi priobći.

Vierni načelam bratinstva god. 1848. javno u zaključcih sabora našeg imenito u čl. VII. 1848. izraženim, vierni zatim onoj poslovici „krv nije voda", nemožemo drugo činiti, već da istu okružnicu visokom saboru preporučimo s tom pokornom molbom: da želje braće naše Srbaljah izražene u priloženoj okružnici ·/., u koliko se takove sa našim

višenapomenutim saborskim zaključkom u protuslovju nenahode, a glede Sriema neuništuju onaj uviet, pod kojim je jedino Vojvodini pridružen, pod svoju visoku zaštitu uzeti i k udjelotvorenju takovih, sve i sva doprinieti, te time srbskoj našoj braći novi dokaz naše iskrene ljubavi podati blagoizvoli. Sa najdubljim štovanjem. Dano iz glavne dne 21. i sliedećih danah mjeseca kolovoza 1861. držane skupštine županije zagrebačke. Visokog sabora sluge pokorne: obćinstvo županije zagrebačke.

·/ Високи представнички доме!

Позната је, ако и не још овоме високом дому саобштена ствар, да је у априлу ове год. у Карловцима сремским с одобрењем Његовог Величанства, и саизволењем угарске дворске канцеларије под председништвом Његове Светости Патријарха Србског држан конгрес народа Србског из постојавшег грађанстог Војводства србског, кои је имао задатак, да државоправна одношења народа србског из споменутог округа Војводства србског означи, да на основу повластица — привилегија — сбрски политична јемства за народност и језик србски изнађе, и да иста као условија скопчања Војводства србског са краљевином угарском највишем месту поднесе, да се одатле сабору као краљевски предлози предаду.

Позната су, ако и не још овоме високом дому предложена закључења народног конгреса србског; она се дају на следеће главне точке свести:

1. Да се онај простор грађанског и војеног Срема, Бачке и Баната, у кои Срби већином живе, и кои је ближе означен, призна као област народности србске у угарској, под историчним именом Војводства србског.

2. Да ова област добије политично-административну автономију у областним стварима у границама обштег законодавства.

3. Да ова областна политично-административна автономија израв и орган свој добије у једној областној скупштини, из заступника свију становника Војводства састављеној, која би и представнике на угарски сабор за обште законодавство шиљала.

4. Да на челу обдастне политичне администрациј стои избрани, и од угарског краља потврђени војвода србски од србског племена и верозакона, са једним њему придоданим административним колегијумом, под именом војводског савета; у тој области да буде такођер апелациони суд; код средоточни власти пак да буде саразмеран број Србаља намештен.

5. Да језик србски у области војводства буде званичан, тако пак, да обштинама остане слободан избор пословног језика по већини свои становника, і тако исто поједини да се своим језиком пред властима служити могу.

6. Да Срби у обзиру црквени, школски, и фундациони дела, као и народни институтута, која се на та дела односе, подпуну автономију уживају, које би автономије орган био Србски народни конгрес из представника свију Србаља из Угарске, Војводства и Троједне краљевине састављен.

7 Да се ова определења на угарском сабору учлане, и као основни закон државни, и саставни део устава угарског сматрају тако, да се без саизволења народа србског немогу укинути или преиначити.

Против ови закључења и захтевања дигло је повереништво тамишградске жупаније протест, држећи ји за неоснована, и целокупности земље и јединству државе противна, кои је протест оно Његовом Величанству у виду представке поднело, и позвало је све јурисдикције земаљске, па и ово обштинство, да жупанију тамишградску у том протесту подпомогну.

Позив овај на обштинство ове сл. кр вароши дошавши, дао је обштинству овом повода, да своју жалбу и негодовање против оваког неоснованог протеста тамишградске жупаније изрази, и да оно глас свој у корист закључења народног конгреса србског и код Његовог Величанства, и код овог високог представничког дома подигне, да би овим закључењима ону моралну подпору придодало, коју им је тамишградска жупанија протестом своим одузети мислила.

Високи представнички доме! Већ и овај догађај, да је из тамишградске жупаније таки протест изићи могао, показује жалостно положење свију други народности у Угарској, осим Мађарске, по сад постојећој системи и рестаурационој практики

Јер кад се узме, да у тамишградској жупанији, у којој има до 300.000 становника, и између њи 160 000 Романа, 91.000 Немаца, 36 хиљада Србаља, а само 8000 Мађара, на поругу уставне слободе, и да искажемо народне, него и саме грађанске равноправности, између 592 члана повереника жупанијски има само 184 Романа и Србина, (и то 140 Романа, 44 Србина), онда није истина чудо, да је из тамишградске жупаније таки протест изишао, али је за друге народности жалостно, да се онде, где су оне у велико претежније, представништво и власт тако организовати могла, да се против интереса, жеља и захтевања већине протестовати могло.

И сама та околност, да су и неки Романи у Банату глас свој против закључења србског конгреса подигли, неможе поступак тамишградске жупаније, у којој већином Романи живе, оправдати, јер је велика разлика између једног и другог протеста, пошто жупанија у главном против области војводства протестује, а речени Романи, не противећи се војводству, ограђују се само против простора војводства србског у Банату, одкуда се види, да протест тамишградске жупаније из сасвим другог избора, и од други, народној равноправности противни елемента произлази.

Високи представнички доме! Кад би у Угарској само један народ био, онда би устав угарски, особито у својој форми од године 1848. у основу изредан био, јер ми признајемо ваљаност начела устава угарског и закона од год. 1848., у колико се она на независност угарске краљевине од сваке друге државе, на државноправно одношење земље спрам владатеља, и на грађанско-политично одношење грађана између себе, потежу. У првом обзиру осигурава се круни угарској, независност од сваке друге државе у законодавству и свеколикој управи, у другом обзиру осигурава се земљи илити скупу свију на земаљском сабору представљени грађана оно право спрам владатеља и одговорне владе, које је за уставну слободу грађана и благостање земље нужно; у трећем обзиру изједначавају се грађани у свим не само грађанским, него и у разним политичним правама, особито у мери утицаја свог у избору законодавног тела.

Али у Угарској није један народ, него је више, и то које по свом броју, које по својој народној свести и политичној важности знаменити народа.

Док ни једна народност није изкључиву политичну важност имала, или управо, док су све народности бар у обзиру језика политично равнодушне биле — дотле је могла слога између грађана обстојати, и њихова је тежња била управљена на спољашну обрану земље, на осигурање права земље спрам владатеља и владе, и на разпрострањење грађански и политични права на све становнике земље.

То је трајало за време владања латинског језика до год. 1836.

Од то доба поче мађарски народ у Угарској, из ког је средине већина вишег и нижег племићства, даке и законодавног тела била, и с ким се више мање и племићство други народа из појатни узрока амалговало, своју политичну претежност у законодавном телу употребљавати на оснивање искључиве политичне важности мађарског језика, и чрез то мађарског народа у Угарској.

Год. 1848. положила је круну тој тежњи. Закони од год. 1848. донесоше опредељења, која угарску државу не само у политичном, него и у народном смислу мађарском направише.

На ово други народи у Угарској никако пристати немогоше, нити ће икад пристати.

Уставу угарском, кои се на три велељепна стуба, на политичну независност државе угарске, на уставну слободу земље спрам владатеља са одговорном владом, и на грађанску и политичну равноправност грађана између себе ослања, оскудева још четири, највелељепнији стуб, а то је припознање равноправности народа, у угарској и тројединој краљевини живећи.

Без овога стуба изложена је сва државна и уставна зграда свакои не само аустриско-угарском, него и европском потресу, и може под развалинама своима срећу свију народа саранити

Срећно решење питања народности у Угарској златни је и најсигурнији кључ, да се с њим врата уставности и независности земље отворе.

У том обзиру није довољно модификовање закона од год. 1848., под кои се модификовањем, као што се чини, само то разумева, да се поједини грађанима право даде, да свој језик код власти и у обштинским скупштинама а можда као званичан у појединим обштинама употребљавати могу.

То би опет значило само изједначење грађана у обзиру језика, али никако изједначење народа појединиx као скупа грађана од једног језика и племена.

Високи представнички доме! Између остали, досад непризнати народности у Угарској особено место заузима народност србска.

Особено зато, јер Србски народ и онда има право, припознање политичне народности своје захтевати, кад се неби сад у Европи владајућа идеја народности, него само исторично-политично право уважило, и за државни основ узело

То исторично-политично право народа србског основано је у привилегијама народа србског.

У том лежи смисао и важност ови привилегија, која се несвојствено привилегијама, т. ј. оним имeном називају, које је данас неугодно, и под кои се обично поделење права, која су равноправности противна, у корист поједини људи или сталежа и редова, разумева.

Ове привилегие садржавају у себи у свои постанку међународно, а у свои трајању основно државно право народа србског напрам круне и краљевине угарске; и јесу следеће:

1. Привилегија Леополда I. од 6. априла 1690. год, којом народ србски с оне стране Саве позива, да на ову страну дође, и против Турака оружије дигне, у ком стои: Promittimus vobis omnibus praedictis populis et Provinciis, . . servata imprimis Religionis suae eligendique Vaivodae libertate, Privilegiis et Juribus, exemptionem ab omni onere publico, et Contributione etc., и даље: excusso autem jugo Turcico, omnia in formam stabilem, et ordinem debitum pro futuro ad votum et satisfactionem vestram redigemus etc. даље: Promittimus insuper, donamus et concedimus omnibus et singulis liberam bonorum sive mobilium sive immobilium, quaecumque Turcis in Confinibus suis ademerint, possessionem; и која се привилегија са речима завршује: Agite igitur pro Deo, pro Religione, pro Salute, pro Libertate, pro securitate vestra restauranda, intrepide ad partes nostras accedite, Lares vestros, culturamque agrorum deserite, Socios vestros ad sequenda vestigia vestra invitate, et occasionem hanc a Deo,

et nobis oblatam, et nunquam amplius redituram arripite, si vobis, si filiis vestris, si denique dilectae patriae et Saluti consultum velitis etc.

2. Привилегија истог Леополда I. од 21. августа 1690. год. од канцеларије угарске подписана и издана, у којој се народу слободан избор црквеног поглавара и автономија црквена осигурава, и који почиње: R. D. Nobis Dilecto Arsenio Csernovich, Orientalis Ecclesiae Ritus Graeci Rascianorum Archi-Episcopo, Episcopis omnibusque aliis Ecclesiaticis et Saecularibus statibus, Capitaneis, Vice-Capitaneis, toti denique Communitati ejusdem Graeci Ritus, et Nationis Rascianorum etc. а даље садржава: Liceatque vobis inter vos, ex propria facultate, ex Natione et lingua Rasciana constituere Archi-Episcopum, quem Status Ecclesiasticus, et Saecularis inter se eliget.

3. Привилегија истог Леополда I. од 20. августа 1691. год. такође од канцеларије угарске подписана и издана, у којој је надпис исти, као и у оној под 2., а у садржају стоји: Adhibebimus quoque pró omni possibili omnem conatum, ut per Victoriosa arma nostra auxiliante Deo, repetitam Gentem Rascianam quo citius in Territoria seu habitationes ante hac possessas denuo introducere, et inimicos abinde repellere possimus. Volumusque, ut sub Directione, et Dispositione proprii Magistratus eadem Gens Rasciana perseverare, et antiquis Privilegiis, eidem a Majestate Nostra benigne concessis, ejusque consuetudinibus imperturbate frui valeat.

Ове су привилегије од угарски краљева Јосифа I. Карла III. и Марије Тересије потврђене.

Против ови привилегија и на њима основани закључења конгреса србског наводи се које у тамишградској представци, које иначе, у главном сљедеће:

1. Да се из ови привилегија не могу извести она политично-народна права, која народ србски тражи.

2. Да исте привилегије, и кад би из њи та права сљедовала, немају политичне вредности, пошто ји је само краљ издао, а угарски сабор није ји признао, и учлапио.

3. Да су права, која Срби на основу привилегија траже, противна целокупности земље, и јединству државе, земаљском уставу, равоправности грађанској, и репрезентативној системи.

4. Да би одобреље захтевања србски изазвало подобна захтевања други народа у Угарској, чим би се земља разкодадала.

Ове наводе држимо ми за неосноване, и дужни смо ји, што је краће могуће, опроврћи.

На 1. Да из привилегија србски она права, која конгрес србски рекламује, и која смо горе у главном назначили, сљедују, показује јасан садржај њиов; јер у њима се осигурава Србима право избора војводе, кои значи политичну главу народа; јер што је онда цео прешавши народ србски под оружијем био, и што је код њи и војена и грађанска власт под војводом, капетанима, и подкапетанима, од прилике као сад у граници, но у народном виду, једна и иста била, то не мења значај поглаварства и изборног права. Војвода значи Dux, Herzog, а знамо из историје, да су војничка имена поглавара на грађанска поглаварства прелазила, кад су она грађанским постала.

Привилегије осигуравају и собствене магистрате народу србском, које су они од почетка досељења овамо, од год 1690. па до половине осамнајстог века, кад се један део провинциализовао, у виду под-војводе, полковника, капетана и подкапетана, опет по војничком устројству и по положењу народа имали, и које је доцније и онај део народа

кои је у војеној граници остао, задржао, ако и јесте до данас карактер ови народни власти у војеној граници постепено изопачен, и на туђ калуп преиначен.

Што се пак означења областног круга тиче, то није нуждно тај из тога изводити, што је Србима осигурано притеживанње непокретни и покретни добара, и што су им од дворског ратног савета по краљев. рескрипту од 4 марта 1695. известна места за обиталишта одређена — та областност слѣдује већ из тога, што су им собствени магистрати под војводом као поглаваром светским осигурани, јер се власт — јурисдукција — само на известној области показивати може, и онда се протезала донде, докле се народ територијално протезао.

Свака јурисдикција има известни територијум за природну основу.

Да су Срби у време поселења скоро целу Бачку, цео Срем, и већи део равног Баната до утеловлења садашњег грађанског дела ти покрајина, дакле до половине 18. века држали, у коима су своје граничарске дистрикте имали, то је исторично позната ствар.

И приговор, да се сва та повластична права на тај случај односила, да ће србски народ њи уживати, кад ји краљ у њиову стару постојбину врати, неоснован је, једно, што Леополд I у диплоин позивној од 6. апр. 1690 год. безусловно осигурава народу право избора војводе, а у привилегији од 20. авг. 1691. обсћавши, да ће ји натраг повратити, без обзира на то и безусловно каже: „Volumusque ut sub directione et dispositione proprii Magistratus eadem gens Rasciana perseverare etc. valeat“; — а друго што је народ србски само под условијем, да свога политичног поглавара, и своје магистрате има, овамо доселио се, и ако није у своју постојбину повраћен, то није његова кривица; право њему осигурано мора своју вредност и у новој постојбини, коју је он својом крвљу натопио, и више него и ко од Турака бранио, имати.

На 2. Да је Леополд I. Србима могао горепзложена права дати, слѣдује из два погледа, из погледа унутрашњег јавног, и спољашњег међународног права.

У првом погледу краљ је по јавном праву угарском могао земље, које су крунске биле, насељавати, а могао је исте населбине изпод своје властелинске јурисдикције ослободити, и тако или поједине населбине слободним краљевским варошима, или скуп населбина слободним дистриктима направити Тако су постале слободне краљевске вароши, тако дистрикти Јазига и Кумана, и остали у угарској. У тим случајевима нису земаљски сабори краљевску власт порицали, учлањавали су таке административно автономне муниципије без спора; шта више дистрикт Јазига и Кумана учлањен је тек у половини 18. века, после више векова свог обстанка, и то више за своје осигурање спрам владе, него што би од стране сабора узнемиривани били.

Познато је, да су Бачка, Срем и Банат, пошто су од Турака ослобођени, крунске земље биле, пошто се ни један спаија није ту затекао, нити је кои своје право у тим земљама доказао. Круна дакле могла је те земље населити, и могла је исте не само насељеницима у непокретно притежање дати, него им и собствену, од сваке властелинске и жупанијске јурисдикције независну муниципалну јурисдикцију поделити.

То је у привилегијама србским учињено, које су како досељеном, тако и оном донде у тим земљама одавна настањеном народу србском дате

Доцнији спаилуци постали су против привилегија србски, као што се на то и конгрес србски од год. 1790. тужио, и немогу за мерило, а још мање за опровргавање старијег историчног права србског служити.

Већ дакле из погледа јавног права угарског слѣдује законитост привилегија србски.

Још више пак сљедује то из погледа међународног права. Из историје зна се, а и из позивне дипломе од 6. апр. 1690. види се, да је Леополд I. Србе у помоћ против Турака, кои су још у Банату владали, у ове земље позвао; да су Срби условия свога преселења, и своје помоћи стављали, то већ и из тога сљедује, што им Леополд I не би та условия својевољно осигурао. Условия су била горе изложена, у привилегијама назначена, да Срби као народ буду припознати, и као такав да живе под своим магистратима, и под своим областним поглаваром.

Срби су на та осигурана условия дошли под патрнјархом Чарнојевићем у 36000 до 40000 породица, са једно 80000 до 100,000 оружани људи, и војевали су против Турака саразмерно у већем броју, него цела остала краљевина угарска.

Условни позив и условни долазак Србаља чине међународни уговор између крунисаног угарског краља, и народа србског, кои дондо од истог краља није зависио.

Већ по јавном државном праву и у самим уставним државама може краљ у обрану земље спомоћне уговоре са другим народима и са самим жртвама правити, ако је корист за земљу много већа, него што су жртве, и још нијеедан сабор није своје саизволење на таке уговоре одрекао. Користи су уговора тог за државу биле очевидне и осведочене: населење опустошеног предела, и непрестана обрана и заштита државе и граница против Турака, под којом се заштитом уставни живот угарски безбрижније развијати могао. Жртве нису управо никакве: само осигурање слободе, да народ србски под своим магистратима, неизузимајући се испод обштег законодавства и врховне државне власти, живити може, каква је слобода Саксима и Ердељу и неким немачким дистриктима у Угарској само зато дана, што су само пусту земљу населили.

Но за србски народ има ствар још други међународни поглед.

Срби су уговарали с краљем, јер поред краља није било земаљског сабора. То није била кривица Србаља. И доцније, кад су сабори настали, ови нису одбијали услуге народа србског; шта више примали су плодове ти услуга, и пристали су још у половини 18 века, да и даље неки део народа србског под пушком на граници државе у обрану земље остане. Само им условия ти услуга нису повољна била — али и у јавном праву неда се једно од другог — услуга од награде — исто тако делити, као и у приватном праву. Ко прима услуге, пристаје дјелом и на изрична условия учињене услуге.

Дјела и догађаи у јавном и међународном праву исто су тако, као и у приватном, фактори уговорени права.

Међутим и сами противници у протесту таннишградском и иначе, привилегије србске у толико за незаконите, и закључења конгреса србског у толико за неоснована држе, у колико би се с тим целокупност земље, јединство државе, и устав земаљски вређао.

Ако се ни једно од тога ни привилегијама ни закључењем народног конгреса не вређа, онда је показано, да су привилегије србске законите, и закључења конгреса србског основана и праведна.

Привилегије и закључења србска не вређају пак ни целокупност земље, ни јединство државе, ни устав земаљски, јер

На 3. конгрес србски припознаје угарског краља, обште угарско законодавство, врховну угарску управу, врховни суд, и све слободне политичне угарске установе.

То су фактори, кои целокупност земље, јединство државе, и јединство устава и политични уставнова чине. Народу је србском автономия привилегијама осигурана, а србски конгрес тражи у главном само административно-политичну автономију, какву је свака жупанија, и сл кр. варош имала и има; тим се не вређа ни једно од горереченога; ни сама та околност, што би жупаније у Војводству имале областно усредоточење у о-

бластној скупштини, у војводи, и његовом савету, не врећа целокупност земље, јединство државе и устав, јер су и два дистрикта Јазига и Кумана тако усредоточење имала и још имају, и ако се они тога зато, што су једне народности са мађарским народом, одричу, то неможе поремећавати права другог народа, кои баш у административно-политичној областној автономији јемства за своју народност тражи.

То пребацивање, да су закључења конгреса србског противна целокупности земље и јединству државе, употребљава се као најјаче оружије против ти закључења; али још до данас нисмо чули и читали, у чему се, како, ни на кои начин целокупност земље, и јединство државе оним закључењима повређује. Ми пак мислимо, да је за опровржење ти општи пребацивања довољан онај навод, да србски народ тражећи само административну автономију, признавајући јединство законодавне и врховне политичне и судијске власти угарске, целокупност земље и јединство државе за основ свои захтевања има.

Јест истина, има нешто, што се оним закључењима поремећава, а то је пре свега целина поједини жупанија, пошто би осим сремске, друге жупаније други вид добиле — али ова целина не спада у категорију целокупности земље; та целина нити је уставом гарантована, нити у опште чини основни државни закон.

Садањи округ жупанија постао је случајно, или по каквом год основу, кои сад нема политичног значаја, а долази у судар са интересима други па и србске народности у Угарској; преустројење жупанија на основу народности чини таку основу срећног решења питања народности, која се никако обићи неможе, без ког преустројења и само војводство неби Србима од користи било, — јер Бачка-Бодрожка, и Торонталска жупанија у садашњем виду недају ни у самом војводству гаранцију за обстанак и развитак народности србске у тим жупанијама. Жупаније су простим законом сједињаване, могу се дакле и простим законом разделити и по основу народности на начин од конгреса србског назначен преустроити.

У том обзиру мислимо, да ће интереси читавог народа, и правица више вредити, него интерес поједини људи, кои су по досадашњем округу жупанија могли власт у своје руке превући, и представљају ствар, као да се разделењем жупанија целокупност земље квари.

Истина да се закључењем србског конгреса и целокупност мађарског језика врећа, пошто се тражи, да језик србски буде у области војводства званичан, — али ова целокупност неће се јамачно са целокупности земље и јединством државе за једно и исто узети, и ако се не иде на помађарење свију други народа у Угарској, као што се законом од год 1848. на то смерало, то неће закључењима србског конгреса сметати, што она круг званичности мађарског језика ограничавају.

Закључења конгреса Србског не врећају ни равноправност грађана у области војводства, јер грађанска и политична права остају свима грађанима једнака, изузимајући једине околности, што за војводу само Србин православне вере може изабран бити; али и овај изузетак оправдан је с тим, што је то историчио право србско, што је и иначе најправије, да глава областна буде од племена већине, што је то за утврђење народности врло нуждно, док институције, које народност обезбеђују, не очврсту тако, да су довољне за то обезбеђење; а најпосле и палатин може само од католичког и евангеличког верозакона изабран бити, — дакле су преимућства у том обзиру међусобна.

Што се језика тиче, то кад се узме, да је и појединима и општинама слободно, својим језиком служити се, онда ни у том обзиру није равноправност грађанска потврђена; јер та околност, што се србски језик у вишем званичном кругу за званичан опредељује, оснива се на томе, што се у известном кругу само један језик са успехом

званично употребљавати може, што је и осим историчпи народно-политични права србски најправије, да тај један језик буде језик већине; што је већина у означеној области војводства србска, јер у грађанском делу војводства има 345.777 становника кои србским језиком говоре (између кои 299.078 православни Србаља) насупрам 305.577 Мађара, Немаца, Словака, Романа и Бугара, а са означеном војеном границом има Србаља обе вере 584.777 (међу коима 498.078 православни) наспрам 416.577 свију други; најпосле и сам мађарски језик признаје се само на основу историчном и релативне већине за дипломатичан језик целе земље у највишем државном кругу.

Закључења конгреса србског не вређају ни репрезентативну систему, ни што се форме законодавства, ни што се форме управе тиче.

У првом обзиру захтева истина конгрес србски, да се посланици на угарски сабор из областне скупштине, дакле посредним, и колективним избором шиљу — али тим се репрезентативна система не вређа у суштности, пошто има репрезентативни устава, кои посредни избор посланика у мањој или већој мери установљава, а за ову точку најмање ће запети споразумљење између угарског сабора и народа србског.

Што се врховне управе тиче, ту се истина чини, да се административна автономија областна и избрани војвода као извршитељ, са пређашњим феудалним организмом државним, сложити могла, да пак иста административна автономија у системи одговорног министарства места нема. Али се то само чини, и онда би тек основано било, кад би се са одговорним министарством централистична система управљања увела. Но та је система већ и у оним државама осуђена, у којој је један народ, и по свему један интерес; за државе пак, које више народа и земаља броје, та је система сасвим несходна и немогућа. Централизирајућа управа противна је свакој нижој, да и самој општинској автономији, а чрез то и слободи грађана; по најновијим начелима уставним устројено одговорно министарство може постојати и без централизације свестране; круг министарства може и треба да се ограничи на дјела општедржавна, а остала дјела ла спадају у круг домаће администрације, за које ће начелници исте администрације домаћем скупштинском телу одговорни бити.

На тај се начин само може и автономија жупанијска, коју велики део и сами Мађара за спасоносну држи, са системом одговорне владе сложити.

На 4. наводи се против закључења србског конгреса, да се областност војводства и зато неможе одобрити, што би и други народи исто захтевали, које би на раскомадање земље водило. На то примјећавамо:

а) Да други народи неби могли областност искати, док исторично-политична права за основ државни служе, пошто други народи — осим романског у Ердељу, немају таког исторично-политичног основа, као србски народ.

б) Словаци, кои је највише од други народа, нису захтевали особену област, јер само географично назначење, у коим границама словачки језик званичан бити има, још незначи политичну областност, пошто ова у особеном органу скупштинском и административном израз свој налази, него само простор језика означује.

в) И кад би други народи или по основу народности, или по старијој историји својој онаку областност, као што је Срби траже, захтевали, то опет неби водило к раскомадању земље, као што ни Војводство не води и повреди целокупно-

сти земље и јединства државе; но само би место толики автономија, колико сад жупанија има, постало толико домаћи автономија, колико је компактнији народа у Угарској, што би само на укрепљење уставне слободе служило.

Камо срећа, код би мађарски народ на основу равноправности свију народа у Угарској једну монархичну, народно-федеративну државу са једним средоточним законодавством, и средоточном врховном власти, но са административно-политичном автономијом појелини по могућству арондовани народа основао! Та би политика и за независност земље, и за уставну слободу, и сам обстанак мађарске народности најдуготрајнија била.

Мања пребацивања тамишградске жупаније, као да су србске привилегије законом од године 1790., коим се Србима право грађанства даје, решене — незаслужују никаквог обзира, јер је познато, да су Срби 1790. сасвим друга захтевања ставили, и да су определења закона од године 1790. једнострано, без утицаја Србаља донешена, дакле и немогу Србе праведно обвезивати; најпосле и онде стоји, да србске привилегије у својој вредности остају, у колико садржај њиов није уставу, и основним државним законима противан — а да се привилегијама србским, и закључењима конгреса србског ни устав, и никакав основни закон државе не вређа, то је доказано.

Најпосле привилегије су истина Србима онда дате, кад су они у овим пределима сами били — али то не одузима вредност њиову за ова времена, кад се и други становника у овим крајевима налази; јер су ови становници, осим Романа, касније, кад су ове земље већ Србима предате биле, и то не као народ, и под гаранцијом народно-политични права, него као обични разсејани посељеници овамо доселили се. А што се особено Романа тиче, и они су касније после турски ратова, из брдовитог Баната, по равном Банату поселили се, и у грађанском војводству има ји 77.043 и то од Моришa до Војводинаца разсејани, и с другим народностима измешани и окружени; остало је у граници, и то највише у Србско-Банатској регименти, која може доцније, кад граница престане, предмет окружења бити, и Срби неће противни бити, да се линија између србске и романске народности повуче, у колико се покаже, да то без уштрба Србске народности бити може.

Високи представнички доме! Пре закључења представке ове морамо још једно потварање на Србски народ и на конгрес србски најжешће одбити, — и то је, да су тежње и захтевања србска дјело реакције, против уставне слободе управљене.

Тамишградско повереништво то потварање и на том оснива, што је народ србски така захтевања обично у време уставне борбе и државне кризе подизао. Но кад су се ма где и ма кад у свету народи за своја права покретали, него у временима узкомешаним? Зар би нам у друга времена ма која утврђена влада, — зар би нам и сама Бачка, Торонталска и Тамишградска жупанијска власт састанак какав за потраживање свои народни права допустила?

Да Срби исто тако уставну слободу, као и своју народност љубе, показала је и год. 1848., и показао је поступак њиов од октобра 1860.; али народност немогу уставној слободи на жертву принети, с тим мање, што слобода, ону жертву изискивајући, неби била права, но лажна слобода, слобода једног народа, кои своју слободу и величину жертвама други народа подрањује.

Србски народ пристаје уз државоправна начела устава год. 1848., али само, ако се његова права народна осигуравају, — јер иначе био би закон од год. 1848.,

ком у руке мађарског народа војску и новац даје, најопасније оружије против сваке друге, а особито србске народности.

И то се наводи, да се закључења србског конгреса неоснивају на жељи и вољи народа србског, но на мњенију појединих људи и агитатора. И ово је обична фраза, којом се обично владајућа страна послужује, да захтевања угњетене стране пред светом у сумњу доведе. То је штит, којим и владе обично најправеднија захтевања народа одбијају.

Но кад се узме, да су на конгресу србском били најодабранији људи из народа, кад се узме, да су осим једнога, двојце — сви остали у главном исто мислили и тражили, кад се узме, да су сви србски органи јавног мњенија иста начела заступали; кад се најпосле узме, да је у србском народу свест народности јака — јача него у млогог другог народа, и да овај народ у научене људе своје, који свести народној државоправни изражај дају, највеће поверење има, онда се мора признати, да су закључења конгреса србског желје народа.

На против они немогу бити тумачи жеља народа србског, кои на развалинама народности србске столове своји званија подижу, и кои су начином реставрација у Бачкој и Банату млого подкопали симпатије једног и другог народа.

Високи доме!

Ова обштина, која је исто тако за уставну слободу, као и за народност своју заузета, препоручује високом дому представника закључења конгреса србског да ји у интересу независности угарске државе и уставне слободе уважи.

Из главне скупштине сл. крал. вароши Ново-садске 27. маја и 3. јулија 1861. држане. Обштинство сл. крал. вароши Ново-садске.

(Rieš. čl. C.)

Br. 292.

Predstavka županije zagrebačke radi ukinuća samoprodaje duhana.

Visoki sabore!

Obćinstvo županije zagrebačke čim je stupilo na poljo ustavnosti i dočepalo se i onog malca samouprave, koju sad uživa, brigovalo je o tom, kako da potrebam naroda doskoči.

Izmedju ostalih povuče na sebe pozornost obćinstva županijskog sadnja duhana, koja je u našoj zemlji iza uvedenog u toj struci monopola gotovo nestala tako, da niti za vlastitu porabu nitko nije htio saditi duhana. —

Uzrok tomu netreba daleko tražiti. On leži u veksatornom izvršivanju tog monopola, kao i u samovolji, koja je kod organah absolutne vlade u tom obziru zavladala.

Povratak ustava u jednoj barem česti, dao nam je priliku da pravedni prama onoj vrsti žiteljah, koji brojem i ogromnošću plaćena poreza ostale sve vrsti daleko nadmašuju, — izrečemo jedno od najglavnijih načelah ustavnosti, naime da se sa ustavnom slobodom nipošto neslaže omedjašenje poljskog gospodara na ovu ili onu struku na domaću porabu ograničenih proizvodab, dakle da mu se niti sadjenje duhana upravno ili neupravno zabraniti nebi smjelo.

Dočim smo to načelo izrekli nijesmo s druge strani mogli ignorirati faktično obstojavši monopol duhana, po kojem si je njemačka vlada neustavnim načinom u našoj zemlji stvorila čisti godišnji dohodak od 1,201 660 for. a. vr., i zato smo s obzirom na

ovo stanje u našoj 14. i sliedeće dane veljače, ožujka itd. g. 1861. držanoj velikoj skupštini zaključili, da svaki na svom zemljištu može slobodno za domaću porabu duhana saditi, nu da je dužan to poslie obćini prijaviti u tu svrhu, za da se zemljište posadjeno izmjeriti i rezultat toga putem županije financialnim vlastima za odmjerenje pristojbe priobćiti uzmogne.

Ovako smo mi sudili, da će se u štednju erarialnog dohodka, dok se monopol duhana zakonom neukine ili nepotvrdi, i sloboda obradjivanja zemljišta povratiti, te jedna dosele posve zanemarena struka poljodjelstva opet uskrisiti na obće dobro domovine naše.

Shodno tom zaključku budu naredbe dotičnim okružnim i kotarskim županijskim sudcima izdate i narod je, osloniv se na dobljenu dozvolu, ove godine duhan sadio, te se kod obćine prijavio, koja je popisala imena saditeljah, i prostor posadjen, a gdje gdje i betva ponarasla.

Županijski sudci dobivši ove popise pošto se o istini osvjedoče, podnesu nama većom stranom izviešća svoja, koja mi hr. krv.-slav. namjestničkom vieću podnesosmo s tom molbom: da u smislu našeg zaključka kod financialne oblasti posriedovati a prije svega, da naš puk od svakih daljnjih, u izviešću kot. sudca pokupskog Jakopovića pod ·/. navedenim sličnih nasilnih mjerah sa strane financialne straže občuvati izvoli.

Visoki sabore! Mi smo obrativši se na kr. namjestničko vieće odabrali onaj najpreči put, kako bi se ovoj nevolji puka našeg doskočiti moglo, nu hoće li koraci naši imati željnog uspjeha, to neznamo, dapače, sudeći po već sada stečenom izkustvu morali bi vjerovati, da neće, — jer kako to odredba kr. namjestničkog vieća pod ·//. od 15. kolovoza 1861. br. $^{5422}/_{629}$ dokazuje, podhvatilo se bilo isto i nečekajući naše predstavke, zadaće posriednika; i to s prividnim uspjehom, kojeg izviešće pod ·/. opet pobija, — pošto se je bezobzirno na nepoprimljen put nagode udarilo putem nasilnim, da pravo rekuć vandalskim.

Osim toga mora se primietiti, da bi time samo u pojedinom slučaju pomoženo bilo, pitanje načelno pako, imade li i nadalje ostati faktično stanje monopola duhana, a šnjime se i u ovom obziru nastavljati povrieda ustava našeg, ostalo bi neriešeno.

U ovakovom položaju nema nama drugog utočišta, nego li visoki sabor, koj je svojim zvanjem pozvat na to, da i ovo pitanje rieši onako, kako će to po naš narod najbolje biti.

Mi pako sudimo, da bi bilo po naš narod najbolje, kad bi on sam sve vrsti izravnog i neizravnog poreza opredieljivao i način utjerivanja naznačivao putem svog sabora, zato se i u tu svrhu, shodno našem prijašnjem predlogu, na visoki sabor oviem opet obraćamo s prepokornom molbom, da kod Njeg. Veličanstva ukinutje protiustavno, i pogaženjem naših kraljevskimi obećanji i zakletvami ujamčenih sloboštinah uvedene samoprodaje duhana, pa ako to ne, a ono barem ovo izposlovati izvoli, da se cieli posao izravnog i neizravnog poreza, dakle i duhanarine u našoj zemlji na njeku primjernu, dogovorno opredielit i Nj. Veličanstvu od strani kraljevinah Hrvatske i Slavonije svake godine platit se imajuću aversionalnu poreznu svotu, — povjeri saboru kraljevinah ovih i njihovim zemaljskim ustavnim organima s izključenjem svakog tudjeg umješanja.

Na taj će se način i želji kralja našeg, koj se prem današnjim potriebočam sa porezom prije god. 1848. njemu dozvoljenim zadovoljiti nemože, a i pravednom zahtjevu naroda hrvatsko-slavonskog, koj bi rado već jednom u podpuno uživanje svoje njemu po pravu i zakonu pripadajuće zemaljske samouprave stupiti želio, najuspješnije doskočiti, te tako onom nesretnom u našoj domovini još svejednako sa najvećom štetom našom obstojećem dualizmu vladah već jedanput žudjeni konac učiniti.

Sa najdubljim štovanjem ostajemo; — dano iz naše dne 21. i sliedeće dane mjeseca kolovoza 1861. držane velike skupštine — visokog sabora sluge pokorne: obćinstvo županije zagrebačke.

·/. Slavna skupštino!

Povodom naloga iz glavne dne 6. i sliedećih danah mjeseca svibnja t. g. držane skupštine imadem čest izvjestiti, da su uslied dozvole po slavnoj skupštini podieljene žitelji u priležećem izkazu ·/. duhanom tamo naznačene prostorine posadili. Obćine pako Pokupsko, Hotnja, Berkiševina i Augustanovec nisu podniele izkaz, dočim stranom žiteljstvo veoma malo sadilo duhana, jer njim je ta dozvola kasno stigla, stranom pako kroz ovo nesgodno vrieme je ono, što je proniknulo posahnulo; ujedno izvjestjuju iste sudčije, da je osoblje financialne straže prije 14 danah sve saditelje duhana popisalo, i da uslied toga došao iz Karlovca financialni povjerenik sa svojim osobljem i više pridruženih vojnikah, te su sav pronadjeni duhan izčupali i uništili; zato se umoljava sl. skupština, da ovaj veoma nečovječni čin visokom saboru predložiti i daljnje ovakovo postupanje kroz isti visoki sabor preprienčiti tim većma blagoizvoli, što je žiteljstvo uvjek pripravno od sadjenog i priraslog duhana dotičnu odmjerenu pristojbu platiti. U V. Gorici dne 25. kolovoza 1861. Jakopović, v. r. kot. sudac.

·//. Obćinstvu županije zagrebačke.

Povodom onim, što su u više županijah skupštine županijske pučanstvu sadjenje duhana protiv propisom o monopolu duhana dozvolile, te su tim s jedne strane izazvale financialne oblasti, da protiv onim, koji su duhana sadili, po napomenutih propisih postupaju, a s druge strane pučanstvo nepovoljnim posljedicam izvrgnule, napose pako svakojakim izgredom i sukobom izmedj pučanstva i financialnih organah priliku pružile, čim bi se i javni poredak znatno narušiti mogao; i budući da dotične skupštine županijske u tom predmetu učinjene zaključke na ovostrane pozive oporeći nehtjedoše; — nastojalo je namjestničko vieće ovo kod financialnih oblastih izposlovati, da se u tom predmetu nastavša razmjerica na korist saditeljah izravna.

Uslied toga pristalo je popečiteljstvo financijah na to, da se ponajprije u sporazumljenju sa municipalnimi oblastmi i uplivom istih, prostorije zemljištah duhanom zasadjenih konstatiraju, te ujedno pronadje, koliko se sa svakog komada zemlje duhanom zasadjenog, suhog duhana dobiti može.

Za one obćine, u kojih se prenaznačenim načinom nasadjeni duhan popisati uzmogne, odstupa se od propisanog uništjenja duhana, u koliko to saditelji sami učiniti nebi hotjeli, nego biti će voljeti proizvedeni duhan eraru po cienu III. razreda predati.

U koliko bi pako samo neznatna i monopolu manje štetna količa duhana nasadjena bila, osobito tamo, gdje bi prenešenje istog na odkupnu postaju sa gubitkom skopčano bilo, odustaje se i od one obvezanosti ustupljenja duhana za erarialni monopol.

Kad bi se ipak ili municipiji uztezali, kod popisivanja nasadjenog duhana financialne organe podupirati, ili bi se pučanstvo u prkos posredovanju municipalnih i mjestnih oblastih popisu protivilo, za taj slučaj dobile su financialne oblasti nalog, da popis svakojako ovršbenim načinom, upotrobivši oružničku ili vojničku silu, izvedu, i po obstojećemi propisi o smetanju carine postupaju.

Ovo obćinstvu županijskom do znanja stavljajući poziva se isto, da za odstranjenje svakog izgreda, kojeg bi ili financialni stražari ili pučanstvo učiniti moglo, te za uzdržanje neporemetjenog javnog reda obzirom na §. 54. naputka o privremenom uredjenju municipalnih i županijskih oblastih, neodvlačno kotarskim sudcem nalog dade, da oni na poziv

financialnih organah kod popisivanja nasadjenog duhana ili sami posreduju, ili pako u koliko se na obćinske bilježnike i selske poglavare osloniti mogu, ovim pod najstrožu odgovornost sudjelovanje kod napomenutog popisa i uzdržanje mira nalože.

U ostalom posrieduje namjestničko vieće ovo, da se donle dok monopol duhana obstajao bude i zakonitim putem neukine, ona ustanova monopolnog reda od 29. studena 1850. po glasu koje su obitelji povlaštene za vlastitu porabu do 70 □hvatih zemljišta uz propisanu pristojbu duhanom saditi, obnovi i već ove godine na sve one slučajeve uporavi, gdje pojedine obitelji nisu više od 70 □hvatih zemljišta duhanom zasadile, a u svojoj sredini članove duhan pušeće imadu, zato bi se popisivanje ove godine nasadjenog duhana tim točnije obaviti imalo, da se u onom slučaju, ako ovo posriedovanje dobrim uspjehom urodi, onim, koji su samo za vlastitu porabu sadili duhan, ovaj uz položenje pristojbe u rukuh ostaviti može.

Kr. namjestničko vieće goji dakle nadu, da se obćinstvo županijsko ni malo uztezati neće, takove odredbe učiniti, kako će se prepor u pogledu ove godine nepovlašteno posadjenog duhana koliko moguće na korist saditeljah riešiti moći.

Ovom prigodom stavlja se obćinstvu županjskom do znanja, da su osobito žitelji Kravarski i Mraclinski, kako je to financialno ravnateljstvo ovamo do znanja stavilo, povlašćenjem kot. sudca veliko-goričkog, zatim i žitelji Sesvećanski, kotara sv. Ivanskog duhana sadili, pa su se već i financialnoj straži popis obaviti hotećoj protustavili. Od kr. namjestničkog vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu dne 15. kolovoza 1861. Rubido, v. r. Dolhoff, v. r.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 293.

Predstavka županije zagrebačke glede protuustavno odpravljenih krajiških zastupnikah iz sabora.

Visoki sabore!

Nedostojni način, kojim su zastupnici junačke Krajine naše iz Zagreba iz nenada odpravljeni, morao se kosnuti srca svakog domoljuba hrvatskog, dapače moralo je u uvriedjenom dostojanstvu tolikih narodnih zastupnikah cieo narod uvriediti na način, koj se niti dade opisati, niti će ga ikoje vrieme iz pameti Hrvatah izbrisati moći.

Visoki sabor je ovome čućenju shodni izraz dao, kad je odlučio, da se neće upuštati u pretresanje i kojeg državopravnog pitanja, dapače da niti adresse uslied kralj. predlogah u pretres uzeti neće, dok se njegovoj u tom predmetu na Nj. Veličanstvo upravljenoj predstavci neodoli, te se zastupnici naroda hrvatske i slavonske krajine naše opet u sabornicu nepovrate.

Ovaj čin domoljubja i muževnosti uzhitio je sva municipija domovine naše da i čitavi narod, i opravdao bijelodano ne samo ono povjerenje, koje je u svoje zastupnike stavio, — već i ono očekivanje, koje je u pogledu prenavedene odluke njihove pravedno gojio.

Izmedju županijah, koje su s nedostojnog odaslanja naših zastupnikah iz krajine proti ovomu činu kao i proti svakom pretresanju saborskom pitanjah državopravnih bez uticanja krajišnikah prosvjed uložile, broji se i Riečka županija, kojoj smo se i mi iz ciele duše na njezin putem brzojava na nas došavši poziv odazvali, uloživši takodjer slični prosvjed

i zamolivši oviem visoki sabor, da dosljedno svom zaključku, pošto je prva predstavka doscle bezuspješna ostala, drugu opetovanu predstavku u smislu prve na Nj. Veličanstvo odpraviti izvoli.

Dano iz glavne dne 21. i sliedeće dane mjeseca kolovoza 1861. držane skupštine županije zagrebačke. Sluge pokorne: obćinstvo županije zagrebačke.

(Rieš. čl. LXIV i CIX.)

Br. 294.

Dopis sabora troj. kraljevine na preč. kaptol senjski, da drugoga poslanika čim prije na sabor pošalje.

Prečastni kaptole!

Ovosaborski član g. Dr. Franjo Rački, kanonik, odrekao se je zastupničtva preč. kaptola, i sabor trojedne kraljevine je odlučio, da preč. kaptol imade novi izbor preduzeti, i drugog zastupnika ovamo poslati.

Zato pozivam prečastni kaptol, da izvoli čim prije novi izbor preduzeti, i mjesto izstupivšeg rečenog gdna drugoga zastupnika izabrati, koj imade ovamo čim prije prispjeti. U Zagrebu 6. rujna 1861. Prvi podpredsjednik sabora dalmatinsko-hrvatsko-slavonskog. Josip Briglević.

(Rieš. čl. CXI.)

Br. 295.

Zapisnik odbora saborskoga, izaslatog u pogledu gospodarske-šumarske učione križevačke.

Zapisnik sjednice odbora ad hoc u poslu gospodarsko-šumarske učione križevačke u Zagrebu dne 3. rujna 1861. zasjedujućeg pod predsjedničtvom velemožnog gospodina Mojsie Baltića, kralj. savjetnika kod hrv. slav. dalm. namjestničkog vieća.

Prisutni: gosp. Mojsia Baltić kao predsjednik odbora; g. prečast. Dr. Stjepan Ilijašević, kanonik; g. prečast. Dr. Frarjo Rački, kanonik; g. Matija Mrazović, odvjetnik; g. Andrija Uhernik, kao perovodja.

Izaslani iz sjednice 73. sabora trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odbor ad hoc uzamši u pretres predlog po preuzv. gosp. banu saboru trojedne kraljevine podnešen, zatim pravila za gorerečenu učionu izradjena, kao i ostale na taj zavod odnoseće se spise, pronašao je sliedeća:

Za promicanje poljskog i šumarskog gospodarstva ustrojena je nastojanjem preobstojavšeg c. kr. hrv.-slav. namjestničtva prošaste godine 1860. u gradu Križevcu gospodarsko-šumarska učionica i ratarnica, tako da će učionica služiti za višje izobraženje tako teorctičko, kao i djelovno u struci gospodarsko-šumarskoj, u kojoj učioni bi se izobražavali mladići, stranom, da njekoč kao vlastiti gospodari, stranom kao gospodarstveni činovnici na imanjih unapreduju gospodarsko-šumarsku struku u našoj domovini, za koju je isti zavod i utemeljen. A ratarnica biti će za naučenje djelovno za seljačke sinove, u kojoj bi se praktično u valjanom poljodjelstvu i u drugih strukah seljskog gospodarstva podučavali.

Velike su zapreke bile, štono su utemeljenju ove rečene spasonosne učione duže vremena na putu stajale, dok nepodje namjestničkom vieću za rukom, da se taj toli po-

trebni zavod doista neudjelotvori. Trebalo je indi polja, oranicah, livadah, vinogradah, i šumah, a k tome sigurne glavnice, kojom bi se gospodarstvena stanja i gradjevine podići uzmogla, i gospodarstveni nared pribavio.

Zavedena učiona u Križevcu odgovara posve namienjenoj si cieli, i nadati se je zastalno, da će za koje vrieme sve i više cvasti, te umnih gospodarah i izvježbanih soljačkih gospodarah u našoj domovini postati.

Slob. i kralj. grad Križevac ponudi veliki dio svojeg gospodarstva sa obvezom, da će isti sva ona zemljišta, koja su medju onimi, zavodu odpuštenimi, nahode, odkupiti, i zavodu za porobu odstupiti, te tako će zavod dosta i dobro uredjenih zemaljah imati.

Slob. i kr. grad Križevac ustupio je sliedeća zemljišta zavodu u zakup na 30 godinah:

Oranicah 122 ral. 957 □ hvat.; livadah i baštah 106 ral. 1430 □ hvat.; vinogradah 4 ral. 774 □ hvat.; pašnjakah 35 ral. 662 □ hvat.; i šumah 348 ral. 1053 □ hvat; ukupno 618 ral. 76 □ hvat., i to uz vrlo malu cienu od rali sa 1600 □ hvat. poprieko 2 for. 30 novč. sr. a polag sadanjeg računanja u aust. vr. 2 for 62½ novč.

Da se zemaljska vlada trojedne kraljevine osigura za buduće vrieme proti preteranom zahtjevanju zakupnine, ugovoreno bi: da će se po izminutju zakupnih 30 godinah godišnja zakupnina proračunat sa 4% od vriednosti sudački pronadjene zakupnih zemljištah, ili će pako grad Križevac uz istu vriednost zemljišta zemaljskoj vladi ustupiti imati u vlastitost.

Troškovi za gradjevine i prvo uredjenje učilišta i gospodarstva, to jest, za nabavljenje učevnih sredstvah i gospodarskog nareda bijahu proračunani na 87.786 for. 94 novč., tekući pako troškovi na uzdržavanje učilišta, ratarnice i gospodarstva na godišnjih 16.612 for., koji bi se ipak s vremenom na 13000 for. obaliti imali, jer je proračunano, da će gospodarstvo samo 3.612 for. s vremenom svake godine nositi morati.

Ovdje se napomenuti mora ona okolnost, da su mnogo veće prostorije potrebite postale za ratarčad, jer dočim se je s prvine mislilo, da će se njih samo 5 do 7 u zavod svake godine primati, uslied učinjenih mnogovrstnih zakladnicah biti će njih za tri godine i 80 mladićah, zato je potrebita mnogo veća sgrada, gdje će se smjestiti, sadanja bo je osnovana samo za 15 do 20 mladićah.

Dočim je svota od 72.250 for. u proračunih za god. 1858., 1859. i 1860. osigurana bila, manjak potrebne dotacije i troškovi za podignutje sgrade za ratarčad uvrstjeni su u proračun zemaljske konkurencionalne zaklade za godinu 1862.

Prostorije za ravnatelja učilišta, zatim za pohranu svakovrstnih strojevah i za muzee i kabinete priredjene bijahu u županijskoj kući križevačkoj, koja je većom stranom prazna stajala, te tako se po tadašnjoj zemaljskoj vladi za ovaj zavod upotrebila.

Izza kako se je ove godine mjeseca siečnja i veljače županija križevačka opet na ustavno preustrojila, nadje rečene prostorije za gospodarsko-šumarsko učilište upotrebljene za konačno uredjenje svih municipalnih vlastih neobhodno potrebite, te premda županija križevačka uvaživši sjajne namjere ovog zavoda nije podnipošto naumila prostorije ove gospodarsko-šumarskom učilištu uzkratiti, i natrag je tražiti, već što pravedno zahtjevati može, zaiskala je iz prvog svog ljetošnjeg zasjedanja, pošto ona sama nije dužna za cielu zemlju taj teret nositi, da se od ciele zemlje županiji križevačkoj dade naknada za rečene prostorije; na to biaše od uzviš: namjestničkog vieća izaslana komisija, koja se je sa izaslanici županije križevačke u tome sjedinila, da se županiji križevačkoj izplati procjenbena komisionalno pronadjena svota za ustupljene gospodarsko-šumarskom zavodu prostorije. Svota ta skupa sa kupovnom cienom za kuću i kućište Jose Pavkovića (što

bi zemlja za naknadu kućišta i vrta županijskog županiji križevačkoj sa 2000 for. a. vr. platiti imala) iznosi 37.776 for. 74 novč. a. vr.

Buduć indi, da su gore navedeni troškovi za gradjevine i prvo uredjenje učilišta i gospodarstva, zatim za podignutje sgrade za ratarčad u proračunih zemaljske konkurencionalne zaklade za god. 1858, 1859, 1860. i 1862. uvrstjeni i osigurani, to za ovu županiji križevačkoj izplatiti se imajuću svotu od 37.776 for. 74 novč. a. vr. nije jošte ništa odlučeno.

S toga mnije ovaj odbor, i polag želje preuzv. g. bana predlaže: da bi visoki sabor privolio na odkupljenje tako one strane županijske kuće križevačke za porabu gospodarsko-šumarskog učilišta i obitavanje ravnateljstva služeće, kao i kuće i kućišta Josipa Pavkovića u zamjenu zemljišta uz županijsku kuću zavodu ustupit se imajućeg, nadalje da bi visoki sabor dozvolio, da se prerečena svota od 37.776 for. 74 novč. a. vr. predujmi iz komercialne i regnikolarne zaklade, pa da se ova potreba na 5 godinah razporeže, i iz zemaljske konkurencionalne zaklade povrati.

Nadalje izvjestjuje odbor, da je pregledao pravila nutarnjeg uredjenja gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice u Križevcu, te je ista pravila uz njekoje neznatne izpravke za svrsi shodna pronašao, koja se ovdje za viećanje i odobrenje visokom saboru podnose. Baltić s. r. Čitao i proglasio: And. Uhernik s. r., izvjestitelj.

(Navedena pod ·/. pravila bjehu po saboru troj. kraljevine odobrena čl. LXXXIII.)

Br. 296.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojom se Nj. Veličanstvu pravila gosp.-šumarske i ratarske učione u Križevcih za previšnje potvrdjenje podnašaju.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Narod trojedne kraljevine neimajući veleliepnih tvornicah, niti sjajne obrtnosti, niti velike domaće trgovine, živi ponajviše od poljodjelstva, razumievajuć ovamo i vinogradarstvo, livadarstvo, šumarstvo i stočarstvo, pčelarstvo i sa strane sviljarstvo.

Preobstojavša odnošenja izmedju vlastelina i podanika bijahu uzrokom, da se vlastelin nije mnogo brinuo za unapredjenje polodjelstva, jer je dobljeni bez velikog troška dohodak bezbrižno za svoju vlastitu korist upotrebiti mogao, neplaćajući nikakvih porezah niti noseći ikakva tereta, seljak isti plaćajući neznatan porez, i stojeći pod strogostju urbarialnih zakonah samo je u toliko težao zemlje, na koliko mu trebaše za domaću porabu, jer ono malo novca, što je za porez i za svoju priprostu odjeću trebovao, stekao bi lahko; a tako se gospodarska struka nije onako gojila, niti onamo smierala, da u svakome obziru procvate gospodarstvo, koje je izvor i stožer narodnog bogatstva.

Godina 1848. razveže vez podaničtva, vlastelin se nadje nepripravan, bez gospodarstvene nauke, nepoznavajući gospodarskih strojevah, neimajući glavnicah za ulaganje, niti nemogavši dobiti potrebitih rukah za obdjelavanje, k tome podvrgnut pod dužnost porezah, i svakovrstnih daćah, koje su posjednike zemaljah u obće najtegotnije dirnule, seljak je neuk, i nevješt uz osobnu slobodu i razriešenje podaničke spone zatečen velikimi porezi, i kojekakvimi daćami, što na takov način i njegov položaj kao poljodjelca nemilo pritisnu.

Goleme šume postadoše polag slabo vodjene pazke i bez šumarskog reda puste i prazne, tako, da je i taj izvor stečenja ako ne sasvim, a to bar za vrieme kod mnogih usahnuo.

U ovih okolnostih poče se gojiti i razvijati ona spasonosna misao, da bi uvedenje gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice za unapriedjenje gospodarstva u našoj domovini od neizmjerne koristi bilo, dočim bi se tako prilika pružila, da se domaći sinovi u svakoj gospodarsko-šumarskoj struci znanstveno izobraze, a i seljanska mladež o boljem težanju zemaljah, i o svih vrstih gospodarstva djelovno uputi.

Potrebe ove, i pojavivše se misli u našoj domovini o utemeljenju gospodarsko-šumarskog zavoda, po gospodarskom družtvu hrvatsko-slavonskom kriepko podupirane shvatilo je podpuno obstojavše c. kr. namjestničtvo u Zagrebu, te je nastojalo izposlovati, da se u ovih kraljevinah taj toli potreban i spasonosni zavod uvede. Nastojanje zemaljske vlasti uspjelo je u toliko, da je Vaše c. kr ap. Veličanstvo sa najvišjim riešenjem od 9. lipnja 1857. u načelu dozvoliti blagoizvoljelo, da se „za Hrvatsku i Slavoniju podigne gospodarsko-šumarsko učilište i ratarnica, te da se na tu svrhu potrebita sredstva pronadju, i Vašem c. k. ap. Veličanstvu za odobrenje naznače.“

Kao takova sredstva smatraju se prikladno zemljište, na kojem bi se ogledno gospodarstvo ustrojiti moglo, i sgrade sposobne za smejštenje učilišta i ratarnice.

U tom predmetu podupre s uspjehom slobodni i kralj. grad Križevać ova nastojanja, ponudivši na tu svrhu više komadah obćinskih zemljištah pod dugotrajniji zakup, obećavši ujedno, da je pripravan, u koliko bude za okruženje i pa pribavljenje svake gojitbene vrsti zemaljah potrebno, za tu svrhu prikladna zemljišta od privatnih posjedateljah zamieniti ili odkupiti.

Otoj ponudi biaše i ona odlučiva okolnost u prilog, što za onda skoro polovica županijske kuće u Križevcu za učilište sa njekimi preustrojenji podpuno prikladna, prazna i na razpoloženje stojaše.

Uz tako povoljne preduvjete sklopljen je pod 16. srpnjem 1857. sa slob i kralj. gradom Križevcem zakupni ugovor na 30 lietah, te je ujedno ustanovljen način, kojim će se po izminutju zakupnih 30 godinah zakupnina proračunati, ili pako dotična zemljišta zemaljskoj vladi sasvime ustupiti imati. U zakup uzeta zemljišta sastoje:

U oranicah 122 ral. 957 □ hvat.; u livadah i baštah 106 ral. 1430 □ hvat.; u vinogradih 4 ral. 774 □ hvat.; u pašnjacih 35 ral. 662 □ hvat.; u šumah 348 ral. 1053 □ hvat.; ukupno 618 ral. 76 □ hvat.

Zakupnina je poprieko bez razlike gojitbene vrsti od svake rali sa 1600 □ hvat. po 2 for. 30 novč. srebra to jest po 2 stot $62\frac{1}{2}$ novč. aust. vr. ugovorena.

Da se zemaljska vlada trojedne kraljevine osigura za buduće vrieme proti pretjeranom zahtjevanju zakupnine, ugovoreno bi: da će se po izminutju zakupnih 30. godinah godišnja zakupnina proračunat sa 4% od sudački pronaći se imajuće vriednosti zakupnih zemljištah, ili će pako grad Križevac uz istu vriednost zemljišta zemaljskoj vladi ustupiti imati u vlastitost

Osiguravši tako sgradu za učilište i zemljišta za ogledno gospodarstvo potrebna, preostalo je još o tom pobrinut se, da se za učilište opredieljena strana županijske kuće u unutarnjosti svojoj svrsi shodno priredi, te da se za gospodarstvo potrebne sgrade i stan za ratarčad i gospodarstvene činovnike sagradi.

Troškovi za napomenute gradjevine učilišta i gospodarstva t. j. za nabavljenje učevnih sredstvah i gospodarskog nareda bijahu proračunani na 87,786 stot. 94 novč., tekući pako troškovi na uzdržavanje učilišta, ratarnice i gospodarstva na godinu sa 16.612

stot., koji bi se ipak s vremenom na 13.000 stot. obaliti imali, dočim bi gospodarstvo 3612 stot. na godinu nosilo.

Za ove troškove osigurana je u proračunih zemaljske konkurencialne zaklade u godinah 1858, 1859. i 1860. novčana svota od 72. 250 for. i učinjen biaše po preobstojavšem c. kr. hrvatsko-slavonskom namjestničtvu predlog, da se po najvišjem mjestu oživotvorenje napomenutog učilišta o zemaljskom trošku dozvoli.

Ovaj predlog odobren je po Vašem c. kr. apost. Veličanstvu pod 12. travnja 1860., te su odmah priprave i radnje poduzete, tako da se pripravni učevni tečaj gospodarstvene struke mjeseca studenog p. g. 1860., a ratarnica mjeseca travnja o. g 1861. otvoriti mogaše.

Po odobrenoj jur osnovi uredjenja gospodarsko-šumarskog učilišta moglo bi se bilo samo 5 do 7 mladićah svake godine u ratarnicu primiti, i prostor sgrade ratarčadi za stan opredieljene je samo za smještenje 15 do 20 osobah osnovan. Budući pako občine seoske uvidivše i upoznavše, kako će ratarnica poljodjelstvu i seljačkom gospodarstvu u prilog biti, te postati najshodnijim sredstvom za poboljšanje i unapriedjenje seoskog gospodarstva, ustanoviše podpore za mladiće svojeg područja, a c. kr. bojni ministerij odredi, da se iz vojničke Krajine šalje svake godine 6 mladićah u ratarnicu; tako dočim je tečaj za ratare na tri godine opredieljen, zato bi već tretje godine broj ratarskih učenikah prieko 80 narastao, zato je potreba nastala za sgradu, koja bi toliko ratarčadi shvatiti mogla. Troškovi tomu potrebiti uvrštjeni su u proračun zemaljske konkurencialne zaklade za godinu 1862.

Poslie kako su iza 20. listopada 1860. ustavne ustanove jednom stranom povratjene, i uslied ovih županijska samouprava u život stupila, te županija križevačka onu stranu županijske kuće u Križevcu, u kojoj je ravnateljstvo zavoda i učilište smješteno, za svoju porabu bi trebovala, nu ipak uvidivši i upoznavši spasonosnost rečenog zavoda za svu domovinu, nije istu stranu županjiske kuće natrag zahtjevala već samo tražila, da joj taj gubitak ciela zemlja naknadi; u sliedstvu tog pravednog zahtjevanja postiglo se je izmedju namjestničkog vieća i županije križevačke sporazumljenje u tom, da se po gospodarsko-šumarskom zavodu zauzeta strana županijske kuće procieni, i pronadjena vriednost iste iz zemaljskih sredstvah županiji u gotovosti izplati, a u zamjenu zemljišta, učilištu uz kuću ustupiti se imajućeg onoj drugoj strani županijske kuće bližnje kućište gradjanina Jose Pavkovića nabavi, na kojem bi onda županija sebi još onakove prostorije sagraditi mogla, kakove ona polag sadašnjih okolnostih potriebuje.

Vriednost zdanja od strane županije križevačke gospodarsko-šumarskom zavodu ustupljenog pronadjena je uslied procjene u 35.776 stot. 74 novč. a Joso Pavković traži za svoje kućište 2000 stot., dakle trošak nabavljenja kuće za smještenje učilišta i ravnateljstva 37.776 stot. 74 novč. a. vr. iznosi.

U tako razvitom stanju nalazio se je zavod gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice u Križevcu, kada je ovome saboru cieli predmet za viećanje predložen.

Sabor trojedne ove kraljevine osvjedočen, da je zavodom gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice u Križevcu položen shodan temelj, na kojem će se poljodjelstvo i gospodarstvena obrtnost, glavni izvori materialnog narodnog blagostanja, svestrano i umno popraviti, podignuti, i do savršenosti razviti moći, uzamši nadalje u obzir i uputjen, da je isti zavod jur utemeljen i učilištni tečaj otvoren, u svojoj 77. sjednici dne 6. rujna 1861. držanoj, saslušav mnienje odbora u tom poslu izaslanog privolio je na odkupljenje tako one strane županijske kuće križevačke za stan gospodarsko-šumarskog učilišta i ravnateljstva služeće, kao i na kupovanje kuće i kućišta Josipa Pavkovića u zamjenu zem-

ljišta uz županijsku kuću istom zavodu ustupljenog, te je sabor ovaj zaključio: da se prerečena svota sa 37.776 for. 74 novč. aust. vr., predujmi iz komercialne i regnikolarne zaklade, pa da se ova potreba na 5 godinah razporeže, i iz zemaljske konkurencialne zaklade povrati. Nadalje je sabor ovaj predložena pravila nutarnjeg uredjenja gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice u Križevcu pod ·/. priložena jednoglasno primio i usvojio, napokon je sabor glede cielog ovog zavoda zakonski članak pod ·//. smierno priključen stvorio i načinio, te tako ovaj toli potrebiti i spasonosni zavod pod zaštitu zakonah trojedne ove kraljevine uzeo.

Vaše c. kr. apost. Veličanstvo! Sabor ovaj goji temeljitu nadu, da će Vaše c. kr. apost. Velič. shodno svojim najvišjim riešenjam od 9. lipnja 1857. i od 12. travnja 1860. svoje podpuno premilostivo odobrenje podielili zavodu, koj je pod uzmožnim okriljem i preblagostivim zaštitničtvom Vašeg c. kr. ap. Veličastva nikao, i utemeljen, te za promicanje obćeg dobra jur djeluje, a kojega uzdržanje zavisit će jedino od naših domaćih sredstvah.

S toga preponizno molimo: da bi Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo dostojalo naša saborska zaključenja u pogledu zavoda gospodarsko-šumarskog učilišta i ratarnice v Križevcu, imenito pravila pod ·/. i zakonski članak pod .//. u svoj smirenosti priložen premilostivo potvrditi i odobriti. Vašeg c. kr. apost. Veličanstva preponizni i vazda vjerni podložnici. Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. LXXXIII.)

Br. 297.

Predlog narod. zastup. Jove Obradovića glede dovršenja njeke crte ceste od Krašića do Mirkovogpolja.

(Odstupljen žup. zagreb. čl. CIX.)

Br. 298.

Izviešće narod. zastup. Slavoljuba Vrbančića:

Da je ovosaborsko poslanstvo, koje je prisustvovalo narodnoj svetkovini, što ju je Matica srbska na 100 godišnji dan narodjenja njezinog utemeljitelja Save Tekelija, dne 28. kolovoza 1861. u Novomsadu slavila, od strane braće Srbah usrdno i sa priznanjem primljeno bilo.

(Uzeto na ugodno znanje u savezu sa čl. LXXVI)

Br. 299.

Podnesak narod. zastup. Lavoslava Šrama, kojim se zahvaljuje na časti saborskog bilježnika.

Visoki sabore!

Slabije moje zdravje i poslovi mojeg zvanja nukaju me na to, da kroz 2—3 dana iz sjednicah izostanem, a uz to da čast saborskog bilježnika, kojom me visoki sabor tako odlično udostoja, položim, što oboje i to prvo obzirom na §. 81. poslovnika visokoj kući pokorno prijavljam. U Zagrebu 7. rujna 1861. Lavoslav Šram, s. r. zastupnik naroda.

(Rieš. čl. XCIII. i CIX.)

Br. 300.

Zakonska osnova o utemeljenju jugoslavenskoga sveučilišta u Zagrebu, izradjena po akadem. sabor. odboru.

(Primljena i s neznatnimi promjenami odobr. čl. LXXXIV.)

Prije napomenutoj osnovi bi kao dodatak priklopljen sliedeći pregled troškovah za isto sveučilište jugoslavensko:

	Prvo uredjenje for.	Godišnji trošak for.	Godišnji trošak ukupno po fakultetih for.
I. Bogoslovni fakultet.			
Sa osam professorah, od kojih bi dva mogla biti kanonika bez plaće, — odsjekom po 1200 for.	—	7200	7200
II. Pravo- i državoslovni fakultet.			
Godišnji troškovi obstojeće kr. pravosl. akademije iznose . . . . 9345 fr. a. v.			
Ako bi se namiestila još tri učitelja sa god. plaćom od 1400 for. = ... 4200	—	13545	13545
III. Liečnički fakultet.			
Polag izradjenog pregleda, bez zavoda veterinarskoga:			
šest profesorah po 1400 for.			
dva „ „ 1200 „			
dva asistenta „ 800 „			
jedan asistent „ 600 „			
dva asistenta „ 500 „			
jedan asistent „ 200 „			
tri podvornika sa 900 „			
za prostorije svake godine 13000 fr.	40900	28100	—
Sa veterinarskim zavodom, koj bi imao:			
dva profesora po 1400 for.			
jedan asistent sa 600 „			
jedan „ „ 400 „			
dva poslužitelja „ 500 „			
za prostorije svake godine 1900 fr.	8200	6200	34300
IV. Mudroslovni fakultet.			
Imao bi za sada pet profesorah, po 1400 fr. a. v.	—	7000	—
Učevna sredstva s obzirom na lečnički fakultet:			
a) Botanički vrt	5000	1500	—
b) Kemički laboratorium	3000	800	—
c) Fizički kabinet	4000	1500	—
d) Mineralička i zoologička sbirka	2000	1500	12300
Ukupni trošak	63100	67345	67345
Bez veterinarskog zavoda	8200	6200	6200
	54900	61145	61145
Za sva 4 fakulteta 4 pedela i 1 vratar po 500 fr.	—	2500	2500
	—	63645	6 645

U Zagrebu 6. kolovoza 1861. Dr. P. Muhić, izvjestitelj.

Br. 301.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojom se Nj. Veličanstvu zakonska osnova o sveučilištu jugoslavenskome premilost. potvrdjenja radi podnaša.

Vaše posvećeno c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju naš premilostivi!

Sabor trojedne kraljevine nastojeći neumorno oko učvršćenja zakonitog stanja i shodnijeg uredjenja svojih unutarnjih odnošajah u svih granah javnoga života, obratio je osobitu pozornost na učevne zavode, uvjeren, da duševno i materialno blagostanje, riečju prava sreća narodah proiztiče ponajviše iz njihova izobraženja.

Do godine 1850. postojala je u trojednoj kraljevini, kao višje učilište, kr. akademija znanostih u Zagrebu, ustrojena po onih načelih, po kojih bijahu uredjene ostale četiri akademije znanostih u kraljevini Ugarskoj, sa dva fakulteta, pravoslovnim i mudroslovnim, svaki sa dvogodišnjim tečajem. Zavodi ovi utemeljeni, ili bolje preustrojeni za vlade dične uspomene carice i kraljice neumrle M. Teresije god. 1777. i oskrbljeni za onda obilnimi sredstvi obrazovanja, nisu već od davna odgovarali zahtjevom i potreboćam sveudilj napredujućeg vremena; i to bijaše glavni uzrok, što smo na polju znanstvenom prama drugim narodom ponješto zaostali.

Uvidila je to vlada Vašega Veličanstva, kada je godine 1850. učevne zavode ove kraljevine, a napokon i akademiju znanostih iz temelja preustrojila, spojivši dva godišta fakulteta filozofičkoga sa gimnazijom, juridički pako fakultet pretvorivši u pravoslovnu akademiju sa trogodišnjim tečajem.

Premda se je ovim preustrojenjem prvoj i najvećoj nuždi stranom doskočilo — nije ipak ta pravoslovna akademija sasvime zadovoljila potreboćam naroda, i razvijajućem se duhu vremena, jer je i ona ostala škola specialna, na kojoj se samo njeke struke znanostih, i to jedino sa pogledom na javne službe predavaju, a nije mogla postati sredstvom temeljitog svestranog izobraženja, što po naravi svojoj samo sveučilište biti može.

Priznala je to i vlada Vašega Veličanstva, ustanovivši glede pravoslovne akademije zagrebačke, da kandidati juridičkog doktorata, dok se akademija nepretvori u pravi juridički fakultet, s akademičkom slobodom učenja i podučavanja, od propisanog sveučilištnog četverogodišta svakako barem dva semestra provesti imadu na kojem sveučilištu; — da će se pako pravoslovna akademija pretvoriti u pravi juridički fakultet, to je do sad ostala puka nada, dapače prelaz s akademije na sveučilište bijaše godine 1855 time otegoćen, što je učenik, navršiv ovdje akademičko trogodište, morao još četiri semestra na kojem sveučilištu temeljito učiti pravoslovne nauke pod osobitim upravlanjem dekana. Pošlo je uzmožna i blaga rieč Vašeg Veličanstva narodnomu jeziku u ovoj kraljevini u javnom takodjer životu povratila ono dostojanstvo, koje ga po naravi, i vječnoj pravdi božjoj ide, pošto se znanosti na istom višjem učilištu ove kraljevine, pravoslovnoj naime akademiji predavaju u narodnom jeziku, nuždno se vidi saboru trojedne kraljevine oko toga nastojati, da se domaćoj mladeži poda prilika, da polugom materinjeg jezika i najvišji stepen izobraženosti postići uzmogne, a to će se udjelotvoriti samo onda, ako se podigne u Zagrebu sveučilište.

Vaše Veličanstvo! nije se ova pomisao porodila sada, niti poslie ožujskih gibanjah, . . . već su godine 1840. člankom 12. stališi i redovi ove kraljevine odboru za peneznice zakladne imenovanomu nalog dali, da osobitu pozornost obrati na to, kako bi se kod akademije zagrebačke podići mogao zavod kirurgički; a u saboru godine 1845. molili su isti stališi i redovi čl. 27., da se akademija zagrebačka pretvori u sveučilište, sa tri

fakulteta: mudroslovnim, pravoslovnim i bogoslovnim, kao što je imenito sveučilište u Gradcu ustrojeno.

Vaše Veličanstvo! sudbina južno-iztočne Evrope mora se jednom i to na skoro riešiti, tursko se carstvo sve više razpada, niti će tomu, u naravskom tečaju stvarih ležećem razpadu ikakva izvanjska sila odoljeti moći: a onda će biti uzvišena i najplemenitija zadaća Austrije, da na ove narode svoj obrazavajući i oplemenjujući upliv obrati.

Pokrajine ove naseljene pukom čisto slavjanskim, moći će se privesti u čislo izobraženih narodah jedino sredstvom višje izobraženosti elementah slavjanskih, stanujućih u južnih pokrajinah velike i silne države Vašeg Veličanstva.

Osnova zakona za to sveučilište jugoslavensko u Zagrebu, koju sabor trojedne kraljevine u podaničkoj smjernosti ovdje prilaže, počiva, što se bitnosti tiče, na onih načelih, na kojih su ustrojena sveučilišta u srednjoj Evropi u obće, a napose u monarkiji austrijskoj, — s toga, i iz razlogah gore navedenih goji sabor trojedne kraljevine tvrdu nadu, da će Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo osnovi toj previšnje odobrenje milostivo podieliti. Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podanici: sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. LXXIV.)

Br. 302.

Predstavka županije virovitičke: da se županijam troj. kraljevine čim prije povrati sudbenost, pripadajuća im po ustavu i zakonu.

Visoki sabore!

Skupština ove županije nije do sada nijednu priliku propustila, svoje na starodavnom zakonu osnovane ustavne želje, smierajuće na sreću i blagostanje našeg, po dvanaestogodišnjem nezakonitom absolutizmu ucviljenog i osiromašenog naroda, izražavati i pomoć za oživotvorenje istih u višjih domaćih vlastih posredovanjem njihovog možnog upliva potražiti.

Kako si ti, visoki sabore! tvojim rodoljubnim i spasonosnim djelima neograničeno povjerenje naroda trojedne kraljevine stekao, goji ova županija uveličanu nadeždu, da nećeš nijednu priliku propustiti, tvome znanju prispjevšu narodnu želju, koja na napredak i blagostanje naroda smiera, sa svim silama tvog možnog upliva podupirati.

Radi tog se skupština ove županije danas tebi utiče, visoki sabore! jedina nadeždo i obrambo naših ustavnih pravah, da joj svojom silnom voljom izposluješ povratak one zakonite ustavne ustanove — ustavne županijske sudbenosti — bez koje ni našem starodavnom ustavu, koji nam je povratiti obećan, ni postojanog ni pravničkog obstanka neima.

Stvar je poznata, te nikakovih dokazah netreba, da županijama trojedne kraljevine po zakonitom našem ustavu sudbenost u pravi djelokrug pripada, svatko je uvjeren, da ustavne županije pokraj sada obstojeće sudbene uprave na ustavnu ni obstojati nemogu, već iz toga jedinog razloga, što nijedan govornik u skupštini siguran nije, da neće radi ove ili one ustavnom slobodom izušćene rieči pri izlazku iz dvorane od kraljevskog suda po obstojećim kaznenim zakonima na odgovor i kažan povučen biti.

Bez županijske sudbenosti nenalazi skupština u ničemu garanciju obstanka ustavnih županijah — ona je bez sudbenosti tielo bez duše — sjenka neke ustavnosti, koja se ustavom nazvati nemože i koja pred prvom nezakonitom samovoljom od sama sebe prestati mora.

Pa dočim se je našoj ustavnoj posestrimi, ugarskoj kraljevini, županijska sudbenost u svoj mjeri natrag povratila, neuvidja skupština razlogah, iz kojih se ista blagodat županijama trojedne kraljevine uzkraćuje, budući da isti ustavni zakon obe posestrimske zemlje vlada, te kao što tamo, tako ni ovdje ustavnost se bez pomenute garancije utvrditi nedade.

S toga je skupština ove županije već pod 1. srpnjom t. g. predstavila i molila visoki privremeni dvorski dikasterij u Beču, da bi povratak ustavne sudbenosti izposlovati blagoizvolio i to čim prije, jer je skupština zaključila, u protivnom slučaju primorana biti, u prvoj budućoj redovitoj glavnoj skupštini, koja će se 15. listopada t. g. obdržavati, u istom predmetu sama shodne korake učiniti, — bez da je visoki dvorski dikasterij do danas županiju odgovorom udostojio.

Zato se visoki sabore! tebi utičemo, uvjereni od tvog neumornog rodoljubnog djelovanja za povratak pravog ustavnog života u našoj domovini, sa poniznom molbom, da bi svojim silnim uplivom na najvišjem mjestu čim prije izposlovati blagoizvolio, da se i županijama trojedne kraljevine po starom ustavu i zakonu pripadajuća im sudbenost povrati. Dano iz glavne naše 2. i sliedećih danah mjeseca rujna 1861. u Osieku obdržavane skupštine. Skupština županije Virovitičke.

(Rieš. čl. LXXX. i CIX.)

Br. 303.

Dopis predsjedničtva kralj. namjest. vieća kraljevinah Dalm., Hrvat. i Slavonije, kojim saboru uručenja radi dostavlja opravdanje, koje vel. župani, grofovi Ivan Nep. Erdödy i Julio Janković u ime izstupivših na 13. srpnja saborskih članovah Nj. Veličanstvu podnesoše.

Priloženo ovdje opravdanje, pod imenom: „Rechtfertigung der ausgetretenen Mitglieder des kroatischen Landtages", podpisano po preuzvišenom g. grofu Ivanu Nep. Erdödyu, a u ime ostalih izstupivših saborskih članovah podpisano po g. grofu Juliju Jankoviću, Njegovu posvetjenomu c. i kr. apostolskomu Veličanstvu pod danom 14. srpnja t. g neposredno podnešeno, u kojem podpisnici u svoje ime i u ime onih, koji su na prilogu toga podneska poimence naznačeni, postupak svoj opravdati, a protivnike svoje protuzakonitimi težnjami jugoslavenskimi obiediti nastoje, priobćuje se po naredbi kr. hrv.-slav. dvorskoga dikasterija od 4. rujna t. g. br. 2005/421 visokom saboru s tom molbom, da ga podpisanim na njem članovom saborskim s tim dodatkom izvoli povratiti, da Njegovo posvetjeno cesarsko i kraljevsko apostolsko Veličanstvo na podnesak taj nije ništa blagoizvoljelo odrediti. U Zagrebu dne 7. rujna 1861. Mjesto svietlog bana Ant. Rubido s. r.

·/. Eure Majestät!

Der 13. Juli 1861. registrirt in den Akten des gegenwärtigen kroatisch-slavonischen Landtages ein Ereigniss, welches in der Geschichte dieser Königreiche ein trauriges Blatt ausfüllen, und ein beklagenswerthes Zeugniss darüber ablegen wird, wie wenig man Bedenken trug, durch politische Unverträglichkeit und zügellose Leidenschaft die Würde des Ortes zu verletzen, und die Eintracht der Nation in die Schanze zu schlagen.

Schon vom Beginn des gedachten Landtages an, haben sich in Bezug auf die Neugestaltung der staatsrechtlichen Verhältnisse Kroatiens zu Ungarn die Ansichten und

Meinungen in zwei verschiedene Richtungen getheilt, die zwar beide den Wiederverband mit Ungarn zu ihrem Endziele nahmen, allein in der Definition desselben wesentlich auseinander wichen. Während nemlich die Einen die Nothwendigkeit einer begrenzten und bedingten Real-Union anerkannten, verharrten die Andern innerhalb der Grenzen der Personal-Union. Diese letzteren, die sich als Träger der Idee eines grossen mächtigen Südslaventhumes die entschieden nationale Partei nennen, führten mit Ausnahme weniger, den Meinungskampf mit den Waffen der äussersten Erbitterung und Verdächtigung, die sich selbst auf persönliche Insulten erstreckte.

Es gehören verborgene, jeder Controle enthobene Tendenzen dazu, um es so weit zu treiben. Es können diese gewaltsamen Auftritte, die mit der bürgerlichen Freiheit im offenen Widerspruche stehen, nicht als Ausfluss eines patriotischen Eifers angesehen werden, sondern nur als das Bedürfniss, den noch geheim gehaltenen Gelüsten den Sieg zu verschaffen.

Auf welche Weise dieser Sieg am 13. dieses Monats erkämpft worden war, geruhe Eure Majestät aus der Beilage in ·/. huldreichst zu entnehmen, und zu bemerken, dass sämmtliche Magnaten und Vertreter des grossen Grundbesitzes, dann die meisten Vertreter der drei slavonischen Komitate, des Warasdiner- und mehrere des Agramer Komitates, der Stadt Agram, Essek, Požeg und Warasdin, dem Uebermasse persönlicher Beleidigungen und der Verhöhnung ihrer Anträge und Meinungen weichend, den Landtag verliessen, ehe noch die Frage betreff des Wiederverbandes mit Ungarn zur Abstimmung gelangte.

Geleitet von dem Gefühle unverbrüchlicher Treue und Anhänglichkeit für König und Vaterland, erachten sie es als ihre heiligste Pflicht, Euer Majestät Rechenschaft zu geben über die Beweggründe, die sie in die traurige Nothwendigkeit versetzten, aus jener Versammlung zu scheiden, die in der väterlichen Absicht Eurer Majestät zur Begründung einer glücklichen Zukunft des Landes angeordnet worden war. Sie thun es um so mehr, als sie mit Rücksicht auf die bisherigen Verdächtigungen, denen sie Seitens ihre Gegner ausgesetzt waren, Grund zu fürchten haben, dass man nichts unversucht lassen wird, um sie als staatsgefährlich, als regierungsfeindlich zu kennzeichnen, um den Beweggrund ihres Rücktritts zu entstellen, und ihm die Gefährdung der Interessen des allerhöchsten Thrones anzudichten. Es erscheint diese Befürchtung um so begründeter, wenn man berücksichtigt, dass es eben die Vorkämpfer der für die Idee des Südslavenreichs streitenden Parteien sind, denen man ihren Reden nach eher den Vorwurf einer illoyalen Politik machen dürfte, die daher in dem Rücktritte ihrer Gegner einen willkommenen Vorwand haben, die eigenen Blössen zu decken.

Was nun auch immer die Folge dieses von der Ehre der Personen und von der Achtung des Volkswillens gebotenen Rücktrittes sein möge, das Eine geruhe Eure Majestät huldreichst zu glauben, dass jeder Einzelne darunter stets bereit ist, für den geheiligten Thron Eurer Majestät, und das Wohl des Vaterlandes Gut und Blut zu opfern, und dass dieser Rücktritt bei dem Gesammtvolke dieser Königreiche, würde sein wahrer Wille sich geltend machen können, sicherlich die vollkommenste Anerkennung seiner Nothwendigkeit fände. Agram am 14. Juli 1861. Johann Graf Erdödy s. r., als wirklicher Erbobergespan des Warasdiner Comitates. Julius Graf Janković s. r., Vertreter des Bezirkes Kuttina, als zu dieser alleruntertänigsten Eingabe bevollmächtigt von Seite der ausgetretenen Mitglieder des Landtages.

Navedeni pod ·/. spis je prevod podneska u II. svezku pod br. 177. navedenog.

(Rieš. čl. LXXXVIII.)

Br. 304.

Ustmeni predlozi narod. zastup. Ivana Vončine i Dragojla baruna Kušlana:

Da bi se prijenapemenuto opravdanje putem ovdašnjih novinah obnarodovalo, a Nj. Veličanstvo putem posebne predstavke umolilo: da se gospoda podpisnici dignu sa svojih veliko-županskih častih.

(Primljen i rieš. čl. LXXXVIII.)

Br. 305.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo: da se dignu grofovi Ivan Erdődy i Julio Janković od veliko-županjske časti.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru premilostivi!

Saboru ovom je putem predsjedničtva ovozemnog namjestničkog vieća priobćeno opravdanje podpisano po grofovih Ivanu Nep. Erdödiju pravom nasljednom varaždinskom, i Juliu Jankoviću požežkom velikom županu Vašem Veličanstvu pod danom 14. srpnja 1861. neposredno podnešeno u svojem imenu i u imenu njekih izstupivših iz sabora dne 13. srpnja 1861. članovah.

Slušajući ovo opravdanje rečenih velikih županah sa ogorčenostju uvjerismo se, da je to strahovita kleveta i potvora, kojom su rečena dvojica veliki župani žigosajući članove i dotično zastupnike na ovom saboru i sav narod naš obiedili, da se njihovi zastupnici povadjaju za protuzakonitimi otajnimi težnjami njekakvog jugoslavenskog carstva, da goje illojalnu politiku i da nisu nimalo čistom patriotičkom vjernostju nadahnuti.

Ako je svakom pojedinom čovjeku poštenje milo kao isti život, a to doista nemože sabor ovaj zastupajući vazda vjerni narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nanešene ove toli beztemeljite i opake klevete i potvore mukom mimoići, a najmanje trpjeti, da se ovakove cielom narodu nanešene uvrede bezkaznene ostave.

Čast velikih županah je u našem narodu od njekada jošte za narodnih kraljevah i uvjek poslje ugledna i počitovana bila, zato su i veliki župani vazda stojali uz svoj narod, vodeći ga u vjernosti prema svome vladaru k sreći i blagostanju.

Nu kako će veliki župani pogazivši poštenje i dostojanstvo svoga naroda, svome zvanju shodno djelovati? kada ga pred Vašim kraljevskom Veličanstvom s takovih nevjernih čuvstvah i otajnih pogibionih težnjah obiedjuju, ocrnjuju i žigosaju! Takovi dostojanstvenici, koji poštenje svoga naroda tako nemilice vriedjaju i vazda vjeran narod trojedne ove kraljevine nevjernostju i illojalnostju biede, pogubiše doista sve povjerenje naroda, u kojemu tako odlična mjesta zauzimaju, a da se pod njihovim uplivom neće promicati niti interesi Vašeg Veličanstva, to se iz tog zaključiti dade, jerbo blago uvjerenje Vašeg Veličanstva o izkazanoj i o dokazanoj vjernosti ovog naroda tako izhitrenim tajnim načinom podkopati namjeravahu.

S toga moli ovaj sabor: da Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo rečenu dvojicu velike župane grofove Ivana Nep. Erdödija varaždinskog pravog nasljednjeg i Julia Jankovića požežkog sa svojih častih, koje bi samo na štetu i sramotu naroda na dalje obnašali — dignuti, i s vriednimi domovine ovo sinove zamjeniti premilostivo dostoja. U Zagrebu 10. rujna 1861. Prepokorni vazda najvjerni podložnici: sabor kraljev. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. LXXXVIII.)

Br. 306.

Pravila i ustrojstvo narod. muzeja, štono ih je akadem. saborski odbor izradio.

(Primljen. i s neznatnimi promjenami odobr. čl. LXXXV.)

Br. 307.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojom se prijepomenuta pravila i ustrojstvo narod. muzeja Nj. Veličanstvu premilostivog odobrenja radi podnašaju.

Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo, kralju i gospodaru premilostivi!

Sve izobražene države priznale su potrebu javnih muzejah, kao zahtjev obrazovanja za zakon tako, da se množinom i vriednošću muzejalnih sbirakah mjeri obće obrazovanje države.

Ako i jeste narod trojedne kraljevine od njekoliko godinah jur osnovao i postavio, uz brigu i njegu njekolicine za napredkom oduševljenih domorodacah sbirke iz svih trijuh carstvah prirodopisa, te slikarsku i starinarsku sa knjižnicom: to se obstanku i djelovanju muzeja, samo o sebi bivstvujuća, nije mogao mnogo radovati narod trojedne kraljevine već radi toga, što se je bojao, da bi ovo upravo narodno blago, onako bez svake državne vlasti, moglo propasti, ili da će barem slabo moći napredovati.

Sabor trojedne kraljevine, uvidiv ovu nestašicu, pobrinu se za ovaj zavod, te u svojoj 80. sjednici, dne 10. rujna primi pravila i ustrojstvo narodnoga muzeja koja on ovdje ⁒. priložena s tom prepokornom molbom Vašemu Veličanstvu podnaša, da Vaše Veličanstvo ovaj zaključak saborski premilostivo potvrditi blagoizvoli. U Zagrebu dne 10. rujna 1861. Vašemu c. kr. Veličanstvu vazda vjerni sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. LXXXV.)

Br. 308.

Kraljevski odpis na sabor troj. kraljevine od 9. rujna 1861. u pogledu odpuštenih krajiških zastupnikah i pospješivanja saborskih zaključakah.

Mi Franjo Josip prvi, po božjoj milosti cesar austrijanski, kralj ugarski i česki, kralj lombardezki i mletački, dalmatinski, hrvatski, slavonski, galički, vladimirski i ilirski, arkivojvoda austrijanski itd. itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni, vjerni Naši!

Pošto je sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, kako se to vidi iz preponizne predstavke njegove od 16. kolovoza 1861. stvorio već zaključke svoje vrhu državno-pravnih pitanjah onih, koje smo naznačili u kraljevskih odpisih naših od 26. veljače 1861., br. 152. i od 12. ožujka 1861, br. 201. i koja smo kraljevskim odpisom našim od 9. svibnja 1861. br. 407. uputili na isti sabor, da ih rieši sudjelovanjem zastupnikah hrvatsko-slavonske vojničke Krajine: to za sada neima potrebe, da se natrag u sabor pozovu odpušteni već u zavičaj svoj zastupnici iste hrv.-slavonske vojničke Krajine.

A tako ni u tom, što krajiških zastupnikah sada nije na saboru, nevidimo Mi nikakove zapreke, koja bi Vas priečila, uzeti u saborsko pretresivanje preponiznu adresu, kojom ste nakanili, stvorene već zaključke podnieti premilostivoj kraljevskoj sankciji Našoj, jer svrha te adrese može biti samo pobližje obrazloženje, a nipošto preinačenje sadržaja dotičnih zaključakah; viećanje krajiških zastupnikah oko toga dakle ne samo da nije potrebno, nego je upravo suvišno.

Hoteći ipak i ovom prigodom Vjernostim Vašim dati dokaz previšnje blagonaklonosti i milosti Naše, nalazimo Vas premilostivo oprostiti od nakanjenoga predlaganja adrese, to Vam ujadvo premilostivo dozvoliti, da po starodavnom saborskom običaju putem obične preponizne reprezentacije podnesete previšnjoj kraljevskoj sankciji Našoj satvorene od rieči do rieči dosadašnje Vaše zaključke.

Očekujemo pouzdano, da ćete tomu premilostivomu pozivu Našemu s največom pripravnošću i svakim mogućim pospješenjem zadovoljiti, te s obzirom na trajuće već četiri mjeseca saborovanje na to ozbiljno i otčinski opominjući Vas, priuzdržavamo si učiniti potrebite naredbe, da se krajiški zastupnici opet pozovu tada, kada bi se u sgodno vrieme opetovano morda uzela u pretres državno-pravna pitanja.

Koji u ostalom Vam sa Našom c. kr. milošću blagonakloni ostajemo.

Dano u našem glavnom i stolnom gradu Beču u Austriji, na dan četvrti mjeseca rujna, godine hiljadu osamsto šesdeset i prve.

FRANJO JOSIP I., s. r. Ivan Mažuranić, s. r. Franjo Žigrović, s. r.

(Rieš. čl. XC.)

Br. 309.

Ustmeni predlog narod. zastup. Ante Stojanovića:

Da se obzirom na previšnje kralj. pismo (pod br. 308) — svečani prosvjed uloži proti tome: što zastupnici iz vojničke Krajine nisu natrag pozvati u sabor; te da se na previšnja kraljevska pisma Nj. Veličanstvu odgovori preponiznom adressom.

(Primljen i rieš. čl. XC.)

Br. 310.

Predstavka županije zagrebačke ddto. 21. kolovoza 1861. na sabor: da se Nj. Veličanstvo zamoli, da ugarski sabor opet čim prije sazove.

Visoki sabore!

Razpuštenje ugarskoga sabora raztužilo je ponajvećma braću našu s one strane Drave i Dunava i to podpunim pravom. Iza pet mjesečne borbe na parlamentarnom borištu, valja im se kući vratiti, bez da je borba ta uspjehom željnim urodila. Želje, koje ponieše sobom u sabornicu, ostaše neizpunjene, ufanja, kojima se pitaše, padoše u grob neizvjestnosti, a pogled mutni suzno gleda u budućnost zastrtu velom nepronicive tajne. To su ćućenja Ugrah, koja se moradu kosnuti srca svakog slobodnoumnog i plemenitomislećeg čovjeka, kako dakle da se nas Hrvatah nekosnu, koji s Ugrima jednu te istu sudbinu u tom dielimo, što se dosele bez uspjeha za naša ustavna, narodna i državna prava borismo na istome borištu, a slaba je prilika, da će naša borba u bližnjoj budućnosti boljim plodom

uroditi. Dapače, ako nas slutnja nevara, i nama i našoj slobodi kani se zadati zamašni udarac, kojeg nećemo moći za ov par ukloniti.

Sličnost položaja, istovetnost sudbine nama predstojeće, težnja ista za povratkom podpunim ustava našeg i cjelokupnosti, goni ovo obćinstvo županijsko, da se na okružnicu najnovije peštanske županije, u kojoj ogradjenje sabora ugarskog proti svom razpustu povladjuje i odobrava sve ono što je činio, odzove sa izjavom iskrenog sažaljenja nad dogodjajem zlokobnim i sa željom vrućom, da nastale mutne i burne dane na skoro zamiene dani vedri i svietli, a dotle da narodi s one strane Drave i Dunava neklonu duhom, već uzdav se u Onoga, koj vedri i oblači, pogled svoj upru u ljepšu i sretniju budućnost.

Dočim smo se ovako odazvali na prerečenu okružnicu mislili smo, da se naša sućut neima jedino na sažaljenje ograničiti, već da imademo za korak dalje pošavši visokome se saboru uteći sa molbom prepokornom: neka se putem predstavke na Nj. Veličanstvo obratiti izvoli s tom vrućom naroda našega željom: da se sabor ugarski čim prije opet sazove i svoje započete i ovako napriečac prekinuto djelovanje medju ostaliem u tu takodjer nas se pobližje ticajuću svrhu nastavi, da se glede naših državopravnih odnošajah ka kraljevini ugarskoj, u smislu saborskog zaključka dogovaranja započeti i dovršiti, te nakon toga ili makar i prije zajedničko krunjenje Nj. Veličanstva iza izpunjenih predbježnih uvjetah preduzeti uzmogne.

Sa predubokim štovanjem jesmo — Dano iz naše dne 21. i sliedeće dane mjeseca kolovoza i rujna 1861. držane glave skupštine — Visokog sabora sluge pokorni: Obćinstvo županije zagrebačke.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 311.

Izviešće akademičkoga odbora o tom: kamo bi se smjestile sbirke narod. muzeja.

Visoki sabore!

Visoki je sabor predlog g. Ljudevita Vukotinovića, velikoga župana križevačkoga, o namještjenju muzeja narodnoga predao odboru za jugoslavensku akademiju, da ga uzme u pretresivanje, te da zatim saboru učini shodne predloge.

Akademički je odbor u to ime odredio posebni manji odbor, izabravši naime gg. Ljudevita Vukotinovića, ujedno predsjednika, Franju Račkoga, Mojziju Baltića, Adolfa Vebera i Matiju Mesića, te im je još pridao kao vještake gg. ravnatelja graditeljstva Bouffleura i profesora Tkalca.

Ovaj je odbor viećao o povjerenom si predmetu dne 16. kolovoza t. g., te ovim podnaša visokom saboru svoje predloge o istom predmetu.

Uvjerivši se odbor o tom, da za sbirke narodnoga muzeja neima u „Narodnom domu“ niti dovoljna prostora niti potrebite sjegurnosti; predlaže, da se narodni muzej smjesti u zemaljskoj sgradi, poznatoj pod imenom „kasina“. U toj bi se sgradi po mnienju odbora imao smjestiti i zemaljski arkiv.

Nu budući da niti „kasino“, kako sada stoji, nije tako prostran, da bi mogao primiti samo ono, što je dosad sabrano, a kamo li ono, što će s vremenom dolaziti; buduć nadalje da ista sgrada nije na svih stranah jednako čvrsto sagradjena, i buduć da razredba u sgradi neodgovara posvuda svrsi, kojoj bi imala služiti: zato odbor predlaže: 1) da se iznova sagradi drugi kat na cieloj sjevernoj strani, zatim na zapadnom krilu, gdje je sada već mali komad sagradjen; 2) da se pod svod metne sva sjeverna strana prvoga kata; 3)

da se na prednjoj strani prvoga kata sruši jedan zid izmedju sobah, a to zato, da se tako dobije veća soba za geognostičku sbirku; isto tako da se dva zida sruše na sjevernoj strani prvoga kata, da se tim dobije veća dvorana za knjižnicu.

Tim načinom povećana i priredjena sgrada imala bi se po mnienju odbora ovako upotriebiti.:

I. Razi zemlje: prostorije lievo i desno pri ulazu za zemaljski arkiv; zapadno krilo i polovica sjevernoga za arheologičke sbirke; druga polovica sjevernoga krila za kućnoga nadzornika.

II. Prvi kat: prednja strana i zapadno krilo za prirodoslovne sbirke; sjeverna strana sva za knjižnicu i čitalište osim zadnje sobe na zapadnom uglu, koja bi se dala knjižničaru.

III. Drugi kat: prednja strana i zapadno krilo, isto tako kao u prvom katu, za prirodoslovne sbirke; sjeverna strana za slike i ine umotvore.

Odbor se je postarao, da se kod ravnateljstva graditeljstva izradi osnova za prilagodjenje „kasina" za narodni muzej kao i proračun troškovah, koji bi bili potrebiti da se rečena sgrada za narodni muzej onako priredi, kao što to visokomu saboru predlaže; osnovu i proračun predlaže odbor ovdje pod ·/. i ·//.

Da se čim prije započme priredjivanje „kasina" za narodni muzej, trebalo bi se postarati, da se državno računovodstvo za vremena iz „kasina" drugamo preseli. To bi se moglo po mnienju odbora postići, ako se za državno računovodstvo najme kuća barunice Kulmerice na trgu sv. Katarine, koju još uviek žandarmerija na svom računu drži.

Zato predlaže odbor: da se kr. namjestničko vieće pozove, da državnomu računovodstvu odkaže stan u „kasini". Vukotinović, s. r. predsjednik odbora. M. Mesić, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 312.

Izviešće financ. sabor. odbora o pokriću saborskih troškovah.

Visoki sabore!

Dvovrstni račun položen po ravnatelju pomoćnih uredah kod kr. namjestničkog vieća Ivana Rose i to:

A) račun vrhu troškovah na inštalaciju svietlog g bana i B) račun vrhu saborskih troškovah od 14. travnja do konca srpnja 1861. pregledao je saborski financijalni odbor i pronašao sliedeće:

A) Račun A. vrhu troškovah na inštalaciju svietlog bana nadjen je u redu i zato neima zaprieke, da se primutak sa 600 for., izdatak sa 347 for. 26 novč., i preostanak sa 252 for. 74 novč. tim više odobri, što je ovaj preostanak u račun B. vrhu saborskih troškovah prenešen.

B. U računu B. vrhu saborskih troškovah nadjena je pod stavkom 20. pogrieška u sbrojenju, polag koje je Jurju Vukini za razsvietljenje hodnikah i skalinah 30 novč. više izplaćeno, s toga će biti dužnost računodavatelju, da ovih 30 novč. od Vukine pobere i u sliedećem računu u primutak stavi.

Pod stavkom 15. i 16. plaćene su nagrade i to Špiri Dimitroviću 50 for., a Bogosl. Šuleku 100 for., obodvojici za prevod predlogah „o zadrugah", što se visokomu saboru na odobrenje predlaže.

Primutak u ovom računu čini 681 for. 74 novč.; izdatak pako 786 for. 27½ nvč., po čem proizlazi manjak od 104 for. 53½ novč., kog će računodavatelj iz naklade, koja mu je već naredbom od 28. kolovoza 1861. br. 5797 u iznosu od 400 for. doznačena, pokriti.

Na koncu se glede nagrade saborskog nadziratelja Alberta Štrige opažuje, da ona računajuć na mjesec dozvoljenih 100 for. od 15. travnja do konca srpnja 1861. čini 350 for.; u koje ime je polag računa B. primio 150 for., a iz zemaljske konkurencialne zaklade digao je 200 for. doznačenih mu naredbom od 22. srp. 1861. br. 4475; dalnja nagrada od 1. kolovoza 1861. počamši stavljena je naredbom od 26. kolovoza 1861. br. 5350 u tečaj; zato mu se iz saborskih nakladnih novacah više nikakova nagrada izplaćivati nesmije. Baltić. Kraljević.

·/. Visoki sabore!

U prilogu predlaže ponizno podpisani ravnatelj: 1) račun vrhu troškovah svečanosti inštalacije preuzvišenog gospodina bana Josipa baruna Šokčevića, i 2) račun vrhu upravnih troškovah visokog sabora od početka do konca mjeseca srpnja t. g. imanih.

Iz prvog računa vidi se da je meni za troškove svečanosti inštalacije svietlog bana, kao i za upravne troškove saborske, po visokom kr. namjestničkom vieću pod 22. svibnja 1861. br. 1514. 600 for. a. vr. iz regnikolarne zaklade doznačeno, od koje svote bi polag rečenog računa za troškove pomenute svečanosti 347 for. 26 novč. izdano, preostatak pako od 252 for. 24 novč. bi prenešen u drugi račun za upravne saborske troškove.

Iz drugog računa proizlazi, da je prijetak sa preostatkom iz prvog računa i sdoznačenom mi po visokom kr. namjestničkom vieću pod 22. srpnja t. g. br. 4475 svotom od 429 for. (na temelju odluke visokog sabora od 11. srpnja o. g.), iz zemaljske konkurencialne zaklade za pokritje upravnih saborskih troškovah 681 for 74 novč. bio, dočim polag dokumentiranog računa izdatak u 786 for. 27½ novč. stoji, sliedovateljno više izdatak nego prijetak u 104 for. 53½ učinjen bi, koju sam svotu ja iz pisarne naklade visokog kr. namjestničkog vieća po višjem dopuštenju namirio, i koja se istoj nakladi povratiti ima.

Za pokritje saborskih upravnih troškovah za mjesec kolovoz t. g. i za nadomještenje gore rečene svote od 104 for. 53½ novč. pisarnoj nakladi visok. namjest. vieća biti će potrebno 400 for., koja svota po pomenutom visokom vieću s današnjim nalogom br. 5797 doznačena bila je. U Zagrebu dne 30. kolovoza 1861. Rosa s. r.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 313.

Izviešće financ. sabor. odbora u pogledu pristojbah za izdavanje novih razteretnicah hrvat.-slavonskih.

Visoki sabore!

Povodom dopisa vis. dikasteriuma hrv.-slav. od 24. lipnja 1861. b. 1280, što ga je visoko namjestničko vieće visokom saboru za uvaženje preporučilo, i koji sadržaje poziv da bi se ustanovili troškovi priugotovljenja obvezničkih blanquetah za obveznice ovozemne razteretne zaklade kad novih izdanjah, kad se na drugog ime prepisuju, amortiziraju, vinkuliraju, kad se u mjesto oštetjenh, razderanih nove obveznice, i dotično ku-

poni izdaju, a ove troškove bi, na primjer inih državnih obveznicah stranke nositi imale, i to za nova izdanja bez kuponah od komada 10 novčićah a sa kuponi 20 novčicah; —

Jest odbor ovaj osvjedočio se, da za olakšanje razteretne zaklade sasvim je pravo da stranke, u kojih interessu to biva, — kod novih izdavanjah obveznicah i dotične kuponah trošak tim boljma nose, što je isti neznatan; s toga predstavlja odbor ovaj visokom saboru osnovu zakona sliedećeg sadržaja:

§. 1. Da hrvatsko-slavonska razteretna zaklada bude barem ponješto nadoknadjena glede troška, što joj samo u interesu stranakah nastaje, i što ga ona nositi dužna nije, ustanovljuje se pristojba: a) za izdavanja novih obveznicah 10 novčićah na svaku novu izdanu obveznicu, b) kad se uz novu obveznicu izdaju i novi kuponi, tada je pristojba sa 20 novčićah.

§. 2. Ova pristojba ima se pobirati: a) kada se obveznica s jednog imena na drugo, ili inim načinom prepisuje; b) kada se izdaju nove obveznice na mjesto amortiziranih, vinkuliranih, oštetjenih, izderanih, te takovih obveznicah, kojim su priklopljeni kuponi, ne suglasno s obveznicom numerirani.

§. 3. Kad se obveznice ne s cielim iznosom, nego dielom samo izžrebaju, te na neizžrebani dio kapitala nova obveznica mora izdati, nikakova se pristojba nepobira.

Baltić s. r. Kraljević s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. LXXXVI.)

Br. 314.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo, kojom se zakonski članak „o ustanovi pristojbe za izdavanje novih razteretnicah hrvat.-slav." za kralj. potvrdjenje podnaša.

Vaše ces. kr. apoštolsko Veličanstvo!

Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u namjeri da prištedi troškove razteretne ovozemske zaklade, je u svojoj 82. saborskoj sjednici zaključio: da kod izdavaja novih razteretnih obveznicah, kad se naime na drugog prepisuju, amortiziraju, vinkuliraju, kad se u mjesto oštetjenih, razderanih, nove obveznice, i dotično kuponi izdavaju, — da stranke, u kojih interesu to biva, troškove prigotovljenja obvezničkih blanquetah nositi imaju, tim boljma, što to i kod inih državnih obveznicah biva i što je sabor neznatni novčani iznosak u tu svrhu opredielio.

Da ova skrb i težnja, na korist napomenute domaće zaklade pretežuća se, za sve kolike obvezateljnu moć zadobije, je prepokorni sabor ovaj osnovu zakona o pobiranju pristojbah za izdavanje novih hrv.-slav. obveznicah o razteretnih fondovih sačinio; koju ovdje u prilogu najpokornije Vašemu c. k. apost. Veličanstvu, tom sniženom molbom podnaša: da bi Vaše c. k. apost. Veličanstvo otoj osnovi sa najvišjim i najmilostivijim potvrdjenjem kriepost obćeg zakona blagonaklono podieliti dostojalo. Vašega c. k. apoštol. Veličanstva: prepokorni vazda vjerni Sabor troj. kraljevine.

(Rieš. čl. LXXXVI.)

Br. 315.

Ustmeni predlog narod. zastup. Roberta Zlatarovića i Ladislava Balloga:

Da bi se povodom tim, što se kod gradjenja željezničkog kolodvora u Sisku mnoge starine izkapaju i raznose, pozvala županija zagrebačka, da shodna sredstva poprimi, da se takove starine sačuvaju i pribave za narod. muzej troje. kraljevine.

(Primljen i rieš. čl. CVII.)

Br. 316.

Molba obćine Piket u županiji riečkoj za bezodvlačnu obustavu vojničkog utjerivanja poreza.

Visoki sabore!

Tuga i žalost poklopiše žiteljstvo ove županije, kad uvidi da uzprkos največeg siromastva carski se porez vojničkom ovrhom utjerava.

Žitelji riečke županije a osobito gorskih kotarah, radi zločeste ljetine, koja se ovo jur 10 godin ujedno sve to gore ponavlja, radi pomanjkanja živeža od glada umiraju.

Vapaj razorenog ovog pučanstva, i kamen ga trpiti već nemože, siromašnji ovaj puk niti ima zaštitosti, a niti se koji za njega stara, da mu pomože — već ga tjera od nemila do nedraga, te zahtjeva od njega ono što mu dati nemože: „carski porez“.

Gdi se god narav razvija, mislim da se nemože gorje siromaštvom postupati kakono se sada postupa; odkud će siromasni muž okrunjem malenom dećicom plaćati porez, kada nema a niti priskrbiti se može černog brašna (mekinj) za prihraniti sebe i venujuću dećicu.

U obćini Piketskoj neka svaki znade da žitelji jesu najsiromašniji, počim izključivo žive od polodjelstva, a kad njim letine nestane, gotovi su prosjaci.

Žiteljem županije riečke morala bi vlada sama plaćati, za ono što su u kamenju sve učinili, ali usuprot ova nemilomice s njimi barata i postupa, te hoće silom da mu dušu iz tiela van uzme.

Pod budi kojim mu drago bdenjen, za razvideti siromaštvo ove županije žiteljstva, morala bi se jedna komisija izaslati te bi se ovomu narodu carski porez barma za nekoliko godina ako ne za uvieke odpustiti imao.

Neimajući žitelji ove obćine inog prijatelja, koji bi tegobe njihove dokazati imao, već jedini taj visoki sabor, kojega skrušeno umoljavaju da bi se dostojao zadnje možda njihove prošnje primiti, i izraditi kod okrutnikah, koji bez prava davu ovaj u nevolji vapijući puk, da se carsko uteravanje poreza obustavi — ili ako to što je pravo, da mu se nedozvolji, onda neka odalji posledice koje pasti bi mogle na njega, u slučaju da bi prinukovan bio krasti, za moći carski porez plaćati U Piketu dne 9. rujna 1861. Jak. Polić s. r., sudac. + Gergo Čop, sudac. + Luka Sobol, sudac. + Petar Vidos, sudac. Jure Ružić s. r. + Anton Kučan, starešin. Toma Blazina s. r.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 317.

Opravdanje vel. župana varaždinskog Ivana Erdödya glede očitovanja, što ga je sa grofom Juliom Jankovićem Nj. Veličanstvu podneo bio.

Visoki sabore!

Nepovoljni prizor, štono se je sbio u sjednici od 10. t. m. povodom priobćenog po visokom namjestničtvu očitovanja, koje sam sa g. grofom Juliom Jankovićem, požežkim veležupanom Njegovom Veličanstvu u predmetu našeg izstupljenja iz sabora podneo, nuka me tim više da ovo očitovanje visokom saboru podnesem, čim mi tako javni, kao i privatni značaj moj nedopušta, da poslie onih nedostojnih nasrtanjah, kojimi se onomadne na moju osobu napadalo, pred lice sabora osobno stupim, da se opravdam.

Kad bi si visoki sabor toliko vremena uzeo bio, da napomenuti akt hladnokrvno prosudi, to bi se bio mogao uvjeriti, da namjera očitovateljah nebiaše, da koga osumnjiče, ili okrive, već da sumnjičenja, kojimi su sami mnogostrano izvrženi, pred licem Njegova Veličanstva od sebe odvale, te da opravdaju svoj čin izstupljenja iz sabora.

Kako sam doznao, to su nezadovoljstvo visokog sabora glavno pobudile one točke očitovanja, koje glase o jugoslavjanskih težnjah, koje bi se prije mogle illojalnimi nazivati, nego li one, koje na uvjetnu realnu uniu sa Ugarskom smieraju.

Da se u smislu tih težnjah, te o posvemašnjem prekinutju saveza sa Ugarskom krunom govorilo, to je poznata stvar, gdje se očitovateljem zamjeriti nemože, ako su uvidjajući veliku opasnost, štono iz takovih načelah domovini prieti, pozornost vladara na nezakonitost istih tada obratiti nastojali, kada su se njihovim težnjam opake namjere javno podmetale.

U koliko idea jugoslavjanstva teži k sjedinjenju, i procvjetanju naše litterarure, u toliko jesam zaista jedan izmedju njezinih najiskrenjih privrženikah, u koliko se pako pod tim stegom razprostiru idee odciepljenja od ugarske krune, to držim, da ona samo nesreću domovine prouzročiti mogu, i u toliko sam njihov glavni protivnik.

Držeći se ovog' mog' svetog' uvjerenja, scienim, da, kakogod biaše prosto političkim protivnikom mojim svako približavanje k Ugarskoj, svaki i najmanji pojav sympathie za priekodravsku ustavnu bratju — sumnjičiti, pače žigosati biljegom izdajstva domovine, štono se je tolikoput u sabornici, imenito na dan 13. srpnja, kao i izvan nje u dnevnicih zagrebačkih dogodilo, i javno propoviedalo, — tako isto se niti očitovateljem u grieh upisati nemože, ako su progonjeni od svojih političkih protivnikah, one težnje, koje smieraju na prekinutje zakonitog' saveza sa Ugarskom, korili onom illojalnostju, koja se njima svakom prigodom podmeće.

Ili su mogli očitovatelji predpolagati, da će isviešće, štono se imalo povodom pomenutog' izstupljenja podnieti Njegovom Veličanstvu, u duhu pomirenja, i umjerenosti sastavljeno biti, pače da neće biti odziv one iste razdraženosti, štono nas je prisilila, da izstupismo iz sabora?

Ili smo predvidjajući to, u samosviesti lojalnosti, naše opravdanje na Njegovo Veličanstvo time započeti mogli, da hvalimo težnje protivne stranke?

Medjutim ako je što u prvoj navali uzrujanih čuvstvah s jedne, i s druge strane možebit i sagriešeno, to je stranka 13. srpnja odstupivša nadvladana ljubavju domovine, i uvjerenjem, da nam u postojećem opasnom stanju, ponajviše sloge treba — davna po-

krila velom zaboravnosti, dočim se skori svi zastupnici njezini u ovu sabornicu opet povratiše, i svaki razdor u domovini po mogućnosti izravnati nastojaše.

Al ima žalibože tajnih faktorah u našoj domovini, kojim sloga, i sporazumlenje jednorodne bratje nikako u prilog neide, i kojim isto tako neide u račun sporazumlenje sa prekodravskom ustavnom bratjom. Ja prepušćam mudrosti, i razboritosti visokoga sabora, da sam razsudi, u koliko su se prigodom onomadnje, upravo kroz iste faktore proizvedene improvizacije, priliku imale nečiste namjere tiuh faktorah medju domoljubna čuvstva visokoga sabora umiešati.

Visoki sabor podnio je povodom često spomenutoga očitovanja predstavku na Njegovo Veličanstvo sa molbom, da se oba očitovatelja sa časti veležupanske dignu.

U koliko žalim, da se visoki sabor tako lahko, te ni nesaslušav prije očitovatelje sklonuo na zaključak, koji se očevidno osniva na krivom tumačenju namjere, i riečih naših, u toliko mi čista saviest zabranjuje i kakav korak poduzeti, da se tomu sebi namienjenom prem težkom udarcu uklonim, pače uzdajući se u pravednost milostivog kralja i gospodara moga odlučio sam mirno pričekati najvišje rješenje Njegovo.

Pa makar da je moguće pače vjerojatno, da će se povodom postojećih okolnostih na predstavku sabora dragovoljni obzir uzeti, to volim ipak izkusiti ma kako gorki udes, nego da položenjem svojih častih, za kojima nikad težio nisam, ma najmanju sjenu sumnje na se bacim, da se krivcem čutim ili da sam kako u cielom životu, tako i u onom trenutku; kad podpisah upitno očitovanje, išta drugo čutio, nego ljubav domovine, kojoj se žalibože pod raznimi izlikami, opet kuju novi pretežki okovi absolutisma.

Njeka gospoda prozvaše u dotičnoj sjednici naše očitovanje denunciaciom. To ja očitujem zlobnim potvaranjem, koje hladnokrvno odbijam, jer mi tako podli značaj nikad vlastit nebiaše, osim toga načela, štono su tako u onom, kao i nazočnom očitovanju potaknuta, nemogu ni biti predmetom kakove denunciacie, jerbo nesačinjavaju nikakovu tajnu, buduć da sam takova svakom prigodom javno i privatno branio, a isto tako i strah gojio, da će politički zanešenici, izza kojih se rado skrivaju ljudi druge vrste, štono će stvari u odlučni čas podieliti sasvim drugi pravac — opet strmoglaviti domovinu u novu, te još veću nesreću. Namjera očitovanja onoga nebiaše ina, nego da se izvinim pred licem Njegova Veličanstva radi izstupa iz sabora.

U ostalom kako se god politički moji nazori morda protivili nazorom saborske većine, to se ipak od pravednosti njezine, pače i istih mojih osobnih neprijateljah nadam, da prostodušnost i iskrenost mog značaja, kojimi sam se vazda u životu ponosio, kao i čestitost moje namjere, ni sada, gdje nad grobom stojim, u sumnju dovoditi neće. U **Zagrebu 12. rujna 1861. Ivan Erdödy s. r.**

(Rieš. čl. LXXXVIII.)

Br. 318.

Zapisnik ovjeritbenoga odbora saborskoga ddto. 12. rujna 1861.

Pošto bi odbor najprije jednodušno za predsjednika izabrao g. Svetoza Kuševića, a za izvjestitelja Franju Žužela narodne zastupnike, započe svoje djelovanje, kako sliedi:

1) Vjerovnice gg. novoizabranih zastupnikah naroda a) Slavoljuba Vrbančića po kotaru severinskom iznova izabrana, b) Mihajla Antala po kotaru osrednjem sl. županije virovitičke, mjesto odstupivšeg g. Ljudevita Salopeka izabrana, c) Dimitrije Lončarevića po kotaru daruvarskom na novo izabrane, d) Mirka Kovačevića od kotara cerničkog opet

izabrana, e) Škendera Tompaka po kotaru vučinskom iznova potvrdjena, f) Gjure Križanića po kotaru čabarskom mjesto odstupivšeg Tomislava Padavića izabrana; istom tako vjerovnice: g) Avelina Ćepulića, mjesto odstupivšeg g. Mirka Bogovića, te h) Mirka Šuhaja i i) Roberta Zlatarovića za 1. 2. i 5. kotar Zagreba grada; nadalje vjerovnice k) i l) Miroslava Kraljevića i Nikole Talera po gradu požežkom iznova izabranih; napokon, n) Franje Mučnjaka kanonika, mjesto odstupivšeg preč. g. štioca Petra Šatvara izabrana za zastupnika preč. kaptola nadbiškupije zag., kano i n) vjerovnicu Konstant. Bukvića zastupnika preč. kaptola križevačkog, ter o) Marka Barabaša za kotar vinički, pronašo je odbor sasvim u redu te s toga predlaže, da visoki sabor njihove izbore potvrdi i nje kano zastupnike prizna.

2) Vjerovnicu mjesto odstupivšeg g. Aurela Kuševića po kotaru pokupskom izabrana Pavla Stoosa podjašprišta odbor takodje za valjanu priznaje te istom visokom saboru predlaže, da g. Stoosa kao zastupnika prizna; nu budući rečeni g. uslied priklopljene vjerovnici molbenice od 17/3. t. g. moli za tronedjelni dopust, to odbor ovaj, izaslan jedino radi razsudjenja vjerovnicah, scieni, da dozvolja toga nespada u njegovo djelovanje, te propušća to visokomu saboru.

3) Vjerovnice gospode zastupnikah sl. žup. sriemske, arhim. Patricija Popeskula, protos. Germana Andjelića, podžupana Jovana Živkovića, velikog bilјež. Živonje Kirjakovića, odvjet. Pavla Mačvanskog, Mihajla Polita začast. bilјež., Gjorgje Novića i Gjorgje Popovića, izdane su po skupštini žup. te iz njih viditi, da je i isti izbor u skupštini ovršen; odbor scieni: prem su tako izbor kano i vjerovnice proti izbornom redu, to se ipak ovaj izbor odobriti može, s toga što je radi izvanrednih u onoj županiji okolnostih poslie učinjena zaključka, da se na sabor trojedne kraljevine šalju zastupnici, odviše kratko vrieme bilo, nego da bi se bili mogli izbori po kotarih preduzeti; s toga visokom saboru iste izbore odobrenja radi predlaže.

4) Vjerovnica novoizabranih zastupnikah slob. kotara turopoljskoga gg. Stjepana Pavlekovića i Gjure Ištvanića; budući nije izdana u slici zapisnika skupštine, imala bi se u smislu izbornog reda smatrati za nedostatnu; nu budući vis. sabor već u predjašnih slučajevih i takove vjerovnice za ovaj sabor valjane proglasio, to mnije odbor, da bi se i ova odobrila.

5) U kotaru pleterničkom i bekteškom izabrani su ponajprije prvašnji izstupivši zastupnici gg. župnici Ivan Thaler i Ernest Filetić, nu ujedno su im odmah izabrani zamjenici: prvomu g. Škender Virak, drugomu g. Benjamin Kraljević. Budući se pako naskoro zatim oba zastupnika u skupštini županijskoj odrekla zastupničtva, to je ista skupština, oslanjajuć se na izbor kotarah, rečenu gg. zamjenike, ne kao zastupnike, već kao zamjenike istih poslala na sabor.

Budući sabor u smislu svog zaključka zamjenike priznaje samo u slučaja bolesti zastupnika; inače pako zahtjeva, da se mjesto zastupnika, koj položi mandat, novi zastupnik izabere po istom kotaru, to mnije odbor, da se rečeni kotari preko sl. županije požežke pozovu, da ili za iste zamjenike kao za zastupnike izdaju vjerovnice, ili nove zastupnike izaberu. U ostalom, da se medjutim isti zamjenici smatraju za zastupnike.

6) Kotar kutinski izabrao je sasvim po propisu izbornog reda iznova g. velikog župana požežkog Julija Jankovića, ali u isti par za njegovog zamjenika g. Franju Milašinovića kanonika zagrebačkog; nu budući se isti g. zamjenik odreko te časti, to bi po istom kotaru izabran i opet za zamjenika g. Josip Akšamović župnik vidoševački.

Glede izbora ovoga g. zamjenika valja, što je rečeno o zamjenicih gori pod 5). Jošte i to valja primietiti, da su njekoji izbornici dali svoj glas pismeno, a drugi po zamjenicih.

Budući jedno i drugo proti izbornom redu i budući da općina samo u izbornika po sebi izabrana postavlja svoje povjerenje, nipošto pako u zamjenika po njemu postavljena, to scieni odbor, da se općina preko županije pozove, da novi izbor preduzme. Medjutim da ostane sadašnji zamjenik.

Da se nebi činilo kao da bi gg., mjesto koje su zamjenici izabrani, bila jošte ozbilja pravi zastupnici, i da bi se mogla povratiti na mjesto svojih zamjenikah, to odbor predlaže, da visoki sabor izreče, da ona gospoda za vrieme ovog zasjedanja, jer su svoj mandat položila, nemogu se smatrat više za zastupnike.

7) Vjerovnica g. Petra Horvata zastupnika za kotar mihovljanski i g. Stjepana Kuglera za kotar našički sastavljene su po propisu izbornog reda, istom tako vjerovnica g. Stjepana Vukovića za kotar ivanečki; s toga mnije odbor, da se isti zastupnici priznaju. Nu budući se u vjerovnicah nalaze izrazi uvredljivi za sabor, to predlaže odbor, da se iste vjerovnice kao neuputne preko dotičnih sl. županijah vrate dotičnim kotarom, da ih zamiene urednimi samo na izbor se odnosećimi. Svet. Kušević s r., odbora predsjednik. Franjo Žužel s. r. izvjestitelj odbora.

(Rieš. Čl. CXI.)

Br. 319.

Osnova za uredjenje gimnazijah u troj. kraljevini, izradjena po školskom saborskom odboru.

(Pretresana, primljena, i sa njekimi promjenami odobrena, te u slici zakona Nj. Veličanstvu odobrenja radi podnešena čl. LXXXIX.)

Br. 320.

Predstavka saborska, kojom se osnova zakonska o uredjenju gimnazijah u troj. kraljevini Nj. Veličanstvu za premil. potvrdjenje podnaša.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru premilostivi!

Po ustavu, kojno prije zadnjih dvanaest godinah u nas jedino vladaše, i pošto je Vaše Veličanstvo od toga našega ustava njekoje grane priznati i povratiti bogoizvoljelo, medju koje izrekom Vašega Veličanstva broji se javna nastava:

Sabor trojedne kraljevine, uvidivši, da dosadanji sustav gimnazijalni zahtjevom i potreboćam ovih kraljevina neodgovara, savjestno iz za zreloga pretresa preinačio je dosadanji gimnazijalni sustav u sjednici dne 13. i 14. rujna, i podnaša „oznovu za gimnazije u trojednoj kraljevini“ ovdje ·/. Vašemu Veličanstvu spreponiznom molbom: da Vaše Veličanstvo otu „osnovu“ premilostivo potvrditi blagoizvoli. U Zagrebu dne 14. rujna god. 1861. Vašemu Veličanstvu vazda vjerni sabor trojedne kraljevine Dalm., Hrv. i Slav.

(Rieš. čl. LXXIX.)

Br. 321.

Prošnja Antuna Turka iz Mrkoplja: da bi mu sabor troj. kraljevine podielio vlast pobirati prinoske za učevne zavode.

Presvietli bane!

Ako se pozorište nad nami i naoblači; — ako nam se svietlost zasjeni; — i ako nas tmine zastru; — može nam obzorje razvedrivati stupanje narodne prosvjete, koja kao naslon ublaženja domovine ostaje. —

Moj će cilj visoki sabor iz priloženog poziva blagovoljno uviditi.

K tomu mnijem je nuždno upotrebiti sve moguće sile, za obće željnu svrhu postignuti, te bi se osobito zvanična radila za to zauzeti imala.

Stranom što je moja u tom pogledu jur višjem mjestu, a najposlje slavnom žup. kotarskom sudu u Delnicah pod danom 28. srpnja t. g. podnešena molba, da se sabiranje prinesakah službeno odredi, bezobzirna ostala; se na visoki sabor najuljudnije obratjam, i smjerno prosim, da namjeru ovu pod svoju zaštitu uzeti, i shodna učiniti dostoji — gdje primetjujem, kako me neopisiva radost obuzima — čim sabiranje i. meni u dio pasti bude moglo. U kr. povl. trgovištu Mrkoplju dne 12. rujna 1861. Anton Turk, s. r.

⁄. Mila braćo!

Prosvjeta je onaj uzor, od kog zavisi mjerilo ublaženja domovine, kamo razumievam zavode, osobito:

1. Sveučevne; iz kojih bi se naročito siromašna i višje nauke polaziti nepremoguća mladež izobraživati imala.

2. Poslovne; manjgujućim i onim, koji si uzdržavateljnih izvodah sami opravnici biti u stanju nisu.

3. Obskrbne; za oporavajućih sredstvah lišene nemoćnike.

U podizanju istih stoje žertve kojim goder razmjerjem ili kakvoći; — t. j. da svaki pruža koliko više može, na stranom jur u sredini odbora jugoslavenske akademije stojeći narodni oltar u Zagrebu, koji prima dotične prineske.

K tomu bijaše odavno moje potaknutje — a odziv preuzvišeni p. n. biskup djakovački gospodin Juraj J. Štrossmajer, ponos naš i dika, kojeg valja da svi sliedimo.

U svrhu česa se i na vas, mila braćo! obratjam, da možnog sudjelovanja Vašeg neuskratite.

Takodjer se nadam obiljnom učestvovanju od svijuh bez razlike javnih radilah, a posebno pako s dohodci gradjanskih i obćinskih skupstvah itd.

Hrli za tim nagon svetinje — jer u sličnom zauzimanju uvidjamo stalno jamstvo vječnog shraništa; i dočim su djela ovakva najslavnija, te jedina utjeha čovječjeg cilja. U kr. povl. trgovištu Mrkoplju mjeseca srpnja 1861. Anton Turk.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 322.

Osnova adresse sabora troj. Kraljevine na Nj. Veličanstvo, sastavljena po zastup. narod. Dru. Franji Rački-u.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru i kralju nam premilostivi!

Narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nije od više viekovah toliko očekivao od nijednoga sabora svoga, koliko očekuje od rokujućega sada u stolnom gradu Zagrebu; a s druge strane nijedan sabor trojedne kraljevine već od davna nije imao riešiti toliko i tako važnih predmetah, koliko jih i kakovih imade ovaj sabor.

Kobna godina 1848., te izza nje nastadša u carevini austrijanskoj desetogodišnja samovlada tako je poremetila i preokrenula državnopravne odnošaje trojedne kraljevine naprama kraljevini Ugarskoj i naprama cielokupnoj Austriji, tako je do temelja uzrovala i podkopala njezin starodavni ustav, a tim i sav njezin život državni, da taj sabor morao bi skoro sdvojiti o povratku i učvršćenju zakonitoga stanja i poredka u svojoj domovini, kada ga u toli težkom zadatku svom hrabrila nebi čista sviest o pravednosti one stvari, za koju se bori, o nepomičnosti državnopravnoga temelja, na kom trojedna kraljevina razvija i kreće se od pamtivieka, napokon o svetom pravdoljubju svoga kralja i gospodara, koj nemože oglušit se pravednim željam i zakonitim zahtjevom svedj vjernoga naroda dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga.

Temelj, na kom osniva se ustav trojedne kraljevine, jesu dvostrani državopravni ugovori, koji obima strankama daju prava, namoću dužnosti.

Ustav trojedne kraljevine, niknuvši u dalekoj davnini iz njezinoga domaćega i javnoga života, preživio je njezine domaće vladaoce, pa slobodnom voljom naroda trojedne kraljevine predjè pod obranu ugarskih kraljevah i prejasnoga doma Vašega Veličanstva.

Kada početkom XII. vieka po izumrtju Trpimirovićah i Držislavovićah našemu narodu svidi se pozvati na svoj prestol Arpadovca kralja Kolomana i njegove zakonite nasljednike, trojedna kraljevina nežrtvovà ni najmanje, bilo od temeljnih pravah svoga ustava, bilo od svoje državne neodvisnosti; pa svakolika odatle porodivša se sveza medj njom i medj ugarskom kraljevinom bila je u osobi skupnoga vladara tako, da naši pradjedovi naray ove državopravne sveze veoma dobro naznačiše, rekavši slavne uspomene kralju Karlu III. u predstavci dne 15. ožujka 1712.: „nulla vis, nulla captivitas nos Hungaris addixit, sed spontanea nostra, ultroneaque voluntate non quidem regno verum eorundem regi nosmet subjecimus."

Ova neodvisnost i samostalnost trojedne kraljevine s jedne, a osobna sveza iste s kraljevinom Ugarskom s druge strane zrcali se sada u oštrijem sada u slabijem vidu u cielokupnom državnom životu trojedne kraljevine, kako se on razvijaše tečajem više viekovah.

Početkom državnoga drugovanja naroda trojedne kraljevine s narodi ugarskimi osobna ona sveza nije se izražavala niti symbolom jedinstvene zajedničke krune, dočim Arpadovci okrunjeni za kralje Ugarske krunom sv. Stjepana, po prisegi i primjeru kralja Kolomana krunili su se za kralje dalmatinsko-hrvatsko-slavonske krunom Zvonimirovom pape Grgura VII. Nadalje — ona sveza nije se izražavala u skupnom zakonarstvu ili zajedničkoj upravi; pošto trojedna kraljevina imala je oddieljen, posvema samostalan sabor, na koj bješe obvezani glavom doći ugarski vladaoci, kano kraljevi trojedne kraljevine. Odatle toliko putah od svakoga pojedinoga dane zavjere: „quum ad vos coronandus, aut vobis-

cum regni comitia tractaturus venero"; dočim na čelu zemaljskih oblastih stajaše vojvod ili ban, kao kraljevski namjestnik, neodvisan od palatina, kano vrhovnoga poglavara u Ugarskoj, upravljajući trojednu kraljevinu „kraljevom vlastju."

Ovu državnu neodvisnost i samostalnost ujamčiše trojednoj kraljevini nesamo Arpadovci, nego i ostali ugarski kraljevi u izborno doba, pa tomu na dokaz pozivljemo se u kratko na kralja Matije I. Decr. II. a. 1464., art. 13., i kralja Vladislava II. Decr. I. a 1492., arc. 1., te na čl. 1. Artic. Nobilium regni Slavoniae.

Vaše Veličanstvo! Kada otci naši poslje nesretne smrti svoga kralja Ljudevita II rokujući u Cetinu dne 1. siečnja 1527. utanačiše ugovor s punomoćnici Ferdinanda I. kralja ugarskoga i českoga te nadvojvode austrijskoga, naime s drom. Pavlom de Oberstain, Nikolom Jurišićem, Ivanom Kacianerom i Ivanom Puchlerom; kada oni na temelju ovoga ugovora pohvaljenomu kralju Ferdinandu I. i njegovim zakonitim nasljednikom podieliše krunu i prestol trojedne kraljevine: tada sudbina, ustav, neodvisnost i samostalnost trojedne kraljevine dodje u okrilje prejasnoga doma Vašega Veličanstva, koj onim dvostranim ugovorom u previšjoj osobi svoga preslavnoga praotca obveza se, da će „svekolike i pojedine povlastice, prava, sloboštine i odluke ovim kraljevinam i njezinim stanovnikom i žiteljem od prošlih prejasnih kraljevah njezinih podieljene i dozvoljene, cielo i neoskvrnjene uzčuvati i uzdržati.

Nadalje — kada otci naši u svom saboru držanom u Zagrebu mjeseca travnja god 1712. odlučiše i na tanku krv neumrle uspomene Karla III. prenieti pravo nasljedstva na prestol i krunu trojedne kraljevine, zahtievahu kroz svoje poklisare „diploma securitatis perpetuae super universis omnium dd. SS. et OO. horum regnorum juribus, privilegiis praerogativis et receptis consuetudinibus inviolabili conservatione et manutentione per modernam quoque S. et R. Majestatem, ejusdemque Augustissimos haeredes et successores utriusque sexus manutenendis, protegendis et conservandis." Pa sbilja proslavljeni vladar primivši blagohotno ovaj sjajni znak velike podaničke privrženosti našega naroda naprama svomu prejasnomu domu, previšjim svojim odpisom iz Beča dne 16. svibnja 1712. dade trojednoj kraljevini u ime svoje i svojih zakonitih nasljednikah saželjeni „diploma securitatis perpetuae," u kom svetčano zavjeri se: „Vobis vicissim firmissime spondemus non solum vestra vobis jura, privilegia et immunitates a Nobis, successoribusque nostris inviolabiliter semper conservatum, sed nec praeterea quidquam omissum iri, quod ad ingenitam Austriaci sanguinis benignitatem et clementiam demonstrandam, regnorumque optime meritorum commoda ulterius provehenda facere queat."

Vaše Veličanstvo! Toli pravomoćnimi ugovori utanačenimi medj našim narodom i njegovimi slavnimi vladari posvetjen je državni život trojedne kraljevine, i ojamčena joj podpuna državna samostalnost i neodvisnost.

Sabor trojedne kraljevine drži za glavno jemstvo rečene neodvisnosti i samostalnosti ono svoje temeljno-ustavno pravo, po kom svakolika zakonarska vlast podieljena je izmed kralja njezinoga i njezine zastupnike u saboru tako, da u smislu stare državopravne axiome „nil de nobis sine nobis" i čl. 12. hrvatsko-ugarskoga sabora od god. 1790—91 zakonito okrunjeni kralj i sabor u zajednici samo vlastni su „zakone tvoriti, ukinuti i tumačiti".

U području ovoga temeljno-ustavnoga prava, koje jednakom mjerom brani i vladalačku vlast i narodnu slobodu, vazda se kretjahu sabori trojedne kraljevine toli glede na obseg, koli glede na kriepost svoga zakonarskoga djelovanja. Što se prvoga tiče, to u zakonarsko djelovanje saborah trojedne kraljevine spadahu sve struke državnoga života, ticale se one uprave ili sudstva, financije ili vojstva. Budi nam dozvoljeno ovdje u kratko

progovoriti samo o djelovanju saborah naših obzirom na obe posliednje državne struke i to jedino za sretnoga vladanja prejasne kuće habsburžko-lorenske.

Za ovo takodje doba sabori trojedne kraljevine posvema samostalno opredieljivahu porez, umnožavajuć, umanjujuć ili uzkratjujuć ga; stvarahu zakone o načinu razporezanja i sabiranja istoga itd., kao što se bielodano vidi iz mnogobrojnih zaključakah doličnih saborah. Tako iz čl. 1. god. 1538., god. 1567., čl. 2. god. 1748., čl. 28. god. 1749., čl. 25. god. 1755., čl. 9. god. 1757., čl. 5. god. 1761., čl. 4. god. 1767., čl. 1. god. 1770., itd. saborah u Križevcih, Zagrebu i Varaždinu držanih.

Sabori trojedne kraljevine činjahu zajmove na korist trojedne kraljevine, a bez njihova privoljenja nije bio kralj vlastan činit jih u ime trojedne kraljevine, kako svjedoče čl. 1. god. 1762. mjeseca veljače u Varaždinu, te čl. 1. iste god. mjeseca ožujka u Zagrebu držanih saborah.

Sabori trojedne kraljevine po svjedočanstvu čl. 5. god, 1608., čl. 22. god. 1620., čl. 15. god. 1660. itd. stvarahu zakone tičuće se zemaljskih mitnicah, carinah i tridesetnicah.

Na jednaki način sabori trojedne kraljevine samostalno riešavahu vojene poslove dižuć po vlastitih zakonih i običajih narodni ustanak i narodnu vojsku, podjelujuć ili uzkratjujuć zahtjevane novake, stvarajuć zakone o novačenju, o obrani domaćih tvrdjavah itd. Amo navlaš idu zaključci sabora god. 1537., i god. 1538. čl. 5—15. u Križevcih, god. 1567. u Zagrebu, decr. XII. Rudolph. a. 1601. art. 12„ decr. III. Leopold I. a. 1681. art. 66., decr. I. Mariae a. 1741. art. 59., čl. 1—2. god. 1758., čl. 1. god. 1758., čl. 2—3. god. 1759. saborah držanih u Zagrebu i Varaždinu.

Sabori trojedne kraljevine neodvisne sklapljahu saveze s inimi pokrajinami po primjeru saborah držanih god. 1608. mjeseca rujna, i god. 1620. mjeseca kolovoza u Zagrebu.

Napokon sabori trojedne kraljevine u smislu takodjer decr. 1. Leopold. I. a. 1681., art. 4. imahu uticaj u vanjsku politiku, na koliko se ona ticala koristi i pravah njihove domovine. S toga zahtievahu po svjedočanstvu čl. 11. sabora god. 1737. u Glini držanoga, da kod svakoga ugovaranja mira medj kraljem ugarskim i dalmatinsko-hrvatsko-slavonskim i medj portom otomanskom učestvuje po jedan zastupnik trojedne kraljevine.

Ovu toli razgranjenu vlast ovršivahu sabori trojedne kraljevine bez uticaja ikakovoga inozemskoga državnoga tjela, no s jedinom izključivom učestju drugoga zakonodavnoga djelatelja, naime zakonitoga kralja, komu pripadaše pravo potvrde saborskih zaključakah i pravo predlogah s veće strane putem svojih povjerenikah, dočim s druge strane ban trojedne kraljevine od pamtivieka uživaše pravo sazivanja saborah.

Pošto Vaše c kr. apoštolsko Veličanstvo u svom previšjem kr. predlogu od 26. veljače t. g. br. 152. u sazivanju ovoga preponiznoga sabora dostojalo se je pozvati na zak. čl. 58. god. 1790—91., to na obranu banske vlasti u svoj podaničkoj smjernosti opazujemo, da banu u sporazumljenju sa svojim milostivim kraljem od njekada pripada pravo sazivati sabore trojedne kraljevine. Ovo starodavno bansko pravo braniaše već sabor god. 1567. u predstavci na slavne uspomene kralja Maximiliana, koji ga sbilja potvrdi previš. odpisom iz Beča od 29. studenoga iste god.

Obseg zakonarskoga djelovanja saborah trojedne kraljevine umali se s vremenom, dočim dvie navedene struke predjoše u područje skupnih ugarsko-hrvatskih saborah. Stališi naime i redovi trojedne kraljevine, pritisnuti desetogodišnjom samovladom Josipa II., tražeći veće jemstvo svomu starodavnomu ustavu u što užjoj solidarnosti s kraljevinom Ugarskom, sklonište se na to, da se u buduće porez trojedne kraljevine pretresati ima u zajedničkih ugarsko-hrvatskih saborih, ali svedjer oddieljeno od poreza kraljevine Ugarske (art. 59. a. $179^{0}/_{1}$). Kao što se iz ove posliednje klausule bielodano vidi, trojedna kraljevina nije se

tiem odrekla svoga starodavnoga prava razpòrezanja, već ga jedino bljedè ovršivati u drugom, ali sebi podnipošto inostranom krugu. S toga, pošto u istom saboru stališi i redovi kraljevine ugarske ustručavahu se priznati trojednoj kraljevini pravo starodavno na pol poreza opredieljenoga za Ugarsku, saboru trojedne kraljevine držanomu u Zagrebu mjeseca lipnja 1791. svidilo se je još i pomenutu klausulu tako stegnuti, da u buduće poslanici trojedne kraljevine na ugarskom saboru imadu se neposredno sa samim kraljem sporazumjeti o porezu trojedne kraljevine.

Onomu istomu saboru trojedne kraljevine od god. 1790., dne 12. i sliedećih mjeseca svibnja s istoga razloga solidarnosti svidilo se je stupiti u zajednicu s kraljevinom Ugarskom takodje u višjoj upravi. Netražeći naime, da se trojednoj kraljevini povrati vlastito kr. namjestničko vieće, koje bje ukinuto dne 30. srpnja 1779., isti sabor u svom naputku naloži svojim poklisarom, da nastoje oko ustrojenja „državnoga vieća“ za Ugarsku i trojednu kraljevinu, sastojećega iz ugarskih i hrvatskih viećnikah, odgovornih dotičnim saborom, koji bi ih takodje birali. Nù pošto ovaj predlog nenadje u saboru odziva, poslanici naši pristadoše privremeno uz ugarsko kr. namjestničko vieće s otim uvjetom, da se kod njega umjesti dovoljan broj sinovah trojedne kraljevine (art. 58. a. 179$^{0}{}_{1}$.)

Vaše Veličanstvo! Dočim trojedna kraljevina, bez povrede ipak svojih starodavnih pravah, u užjoj državo-pravnoj svezi s kraljevinom Ugarskom tražaše jemstvo zajedničkomu ustavu i svojoj narodnoj slobodi, prietila joj velika pogibelj od nastavše uprav tada centralističke težnje u Ugarskoj. Ova težnja postade za nju tim pogibeljnijom, čim više od dana do dana upletaše se u nju narodnost magjarska Odatle nastahu trenja med kraljevinom Ugarskom i trojednom kraljevinom, koja radi svoga obstanka počè čeznuti za povratkom svoga njekadanjega državo-pravnoga odnošaja naprama pomenutoj saveznoj zemlji.

S toga već sabor trojedne kraljevine od god. 1845. član. 10. bje zaključio moliti, da se trojednoj kraljevini povrati kr. namjestničko vieće u Zagrebu, a da se za istu trojednu kraljevinu ustroji posebni odsjek u kr. pridvornoj kancelariji ugarskoj, u ostalih pako zajedničkih dikasterijih i vrhovnih sudištih, da se namjesti dovoljni broj našinacah, vještih narodnomu jeziku; dočim sliedeći sabor od god. 1847., čl. 6. zahtievaše, da se već jednom preustroji i uredi sabor dalm.-hrvat.-slavonski.

Nù baš ova posvema pravedna i zakonita težnja trojedne kraljevine naidje na odpor u magjarskoj centralizaciji, koja napokon u zak. čl. 3., 5., 20., 22., 27. sabora god. 184$^{7}/_{8}$. izpuni mjeru svoje osnove naprama trojednoj kraljevini.

Sabor trojedne kraljevine otvoren u Zagrebu dne 5. lipnja 1848 pod predsjedničtvom neumrloga bana Josipa Jelačića Bužimskoga, posluživši se svojim starodavnim i neostarelim pravom, po kom zakoni neproglašeni na saboru trojedne kraljevine neimaju za nju obvezateljne moći, zabaci svojoj domovini pogubne zakone ugarskoga sabora od god. 184$^{7}/_{8}$. Nu nehoteći razriešiti 700 godišnjega veza sa kraljevinom Ugarskom, pripravnim se izjavi obnoviti s istom državo-pravnu svezu na temelju podpune državne ravnopravnosti, obzirom na državnu neodvisnost i samostalnost trojedne kraljevine, kao što svjedoče čl. 8., 11., 19. 20. i 31. S druge opet strane zahtievajuć toliko putah obećano sdruženje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom (čl. 5. 6.), sklopivši nadalje tiesniju državo-pravnu svezu s novoustrojenom vojvodinom Srbskom u smislu 4. točke zapisnika narodnoga sabora srbskoga (čl. 7.), a težeći za prijateljskim savezom s ostalimi, navlaš srodnimi narodi u carevini, isti sabor trojedne kraljevine izjavi se za jedinstvo ukupne carevine austrijske, ali na temelju podpune federacije.

Na tom temelju sabor bje voljan u smislu čl. XI. §. 2 starodavno svoje pravo o financiji, trgovini i vojstvu, na koliko bi se ove struke ticale čitave carevine, prenieti na

„ukupni odgovorni ministerij" za čitavu monarkiju, koja srušivši staro neodmedjašeno pravo bje se „od temelja pretvorila." „Nu kod istoga ministerija, da bude za zastupanje interesah ovih kraljevinah od Nj. c. k. Veličanstva naimenovan državni, saboru kraljevinah ovih s potrebitim brojem pomoćnih osobah jedan odgovorni viećnik, koj bi sve naredbe centralnoga ministerija, koje bi se kraljevinah ovih ticale, protubilježio." Isto tako (§. 10) imao bi biti jedan zastupnik trojedne kraljevine oko prejasnoga prestolja.

Sabor podnese glavne svoje želje i naputke Nj. Veličanstvu svome premilostivomu kralju u predstavci od 10. lipnja r. g. Nu badava izčekivaše izpunjenje istih; dočim malo kašnje listom dignu se na noge proti nutrnjim i izvanjskim neprijateljem Vašega Veličanstva. Pače prolivajuć rieke krvi za obstanak carevine i za svoj ustav, najednom vidi se lišena ove svoje od pradjedovah nasliedjene svetinje carskim patentom od 4. ožujka 1849.

U to uzdrmano doba posjede Vaše Veličanstvo dne 2. prosinca 1848. prestol svojih slavnih djedovah. Ovaj sabor uzamši u viećanje abdicationalne listine priobćene mu milostivo, naime Nj. Veličanstva kralja. Ferdinanda V. od 2. prosinca i prejasnog nadvojvode Franje Dragutina od 1. prosinca r. g., u podaničkoj smjernosti žaluje, što se u njih napose nespominje kruna i prestol kraljevine Ugarske, te kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koje u smislu prev. acta kralja i cara Franje I. od 17. kolovoza 1804. u svojih „naslovih, preimućtvih, povlastih, svezah i pravih" ostahu nepovriedjene podignutjem carevine austrijske. Zato se ovaj sabor ogradjuje proti svim posljedicam, koje bi se mogle izvesti iz ove manjkave forme u napomenutih listinah.

Vaše Veličanstvo! kada se je sabor god. 1848. izjavio za jedinstvo carevine na federativnom temelju, nije bio nakan tisuć-godišnji svoj ustav žrtvovati ili zamieniti ga s ikakovim octroyom. Ustav pako od 4. ožujka mogaše tiem manje ukinuti starodavni ustav trojedne kraljevine, što je on stvoren bez njezina sabora; grieši daklo proti gore navedenomu temeljno-ustavnomu pravu iste kraljevine; pa već s ovoga gledišta nemogaše imati za nju nikakve obvezne kriepostí. S toga opirahu se naše domaće oblasti u nebitju sabora proglašenju rečenoga octroya. Imenito bansko vieće trojedne kraljevine odpisom svojim od 4. kolovoza 1849. na bana Josipa Jelačića ovako je sudilo o tom ustavu sa gledišta državnopravnoga trojedne kraljevine: „Niti u gore napomenutih sabornih svojih zaključcih (naime god. 1848.), niti u svojih mnogovrstnih manifestih i reprezentacijah, nikad se nije izjavio naš narod, da će starinski, od predjah svojih zadobljeni, te zakonom i prisegom svih svojih kraljevah potvrdjeni zemaljski ustav odbacili i njega se posve odreći. Po smislu rečenog tog ustava, koj zajedno sa prijašnjimi zakoni i sa najnovijimi zaključci posljednjega sabora temelj našega sadanjega političkog položaja sačinja, i to u smislu 58. čl. od god. 1790. svi poslovi trojedne kraljevine ukupno tičući se, jedino u saboru kraljevinah ovih preduzimati se mogu i smiju, u smislu nadalje čl. 10. i 12. od god. 1792. sveto i neoskvrnjeno je pravo našega naroda zahtjevati, da se jedino po zakonih, ne pako po drugih kakovih naredbah, odlukah i odpisih ravna . . . Izvolite našu molbu Nj. Veličanstvu, kojemu naš narod uvjek vjeran bijaše i u sve vieke vjeran ostati želi, u ime uzhitjenog za njegovu visoku dinastiju naroda našega priobćiti."

S istoga gledišta smatramo previšji odpis Vašega Veličanstva od 7. travnja 1850., kojim se zaključci sabora trojedne kraljevine od god 1848. riešavaju ne na temelju starodavnoga ustava, nego na temelju ožujskoga c. patenta.

Ovo bijaše posliednja borba našega naroda za svoj ustav, za neodvisnost i samostalnost svoje domovine; jer malo kašnje žalibože sauze mah u carevini samovlada, ondje za kaznu, ovdje za nagradu.

Vaše Veličanstvo! prem možebit nijedan narod u prostranoj carevini nebi imao toliko uzrokah jadikovanju vrhu prošlih deset godinah, koliko jih ima naš narod obzirom na njegove prekomjerne žrtve, za koje, izgubiv svoj ustav, poplavljen inostranstvom neznadšim mu jezika ni pravih potrebah, bio je tudjin u svojoj kući, — nismo ipak voljni ponavljati golemih ranah, s kojih tuguje i otčinsko srdce Vašega Veličanstva i naš narod, to u ovaj par, kada poslie toli dugoga neustavnoga razdobja pristupamo k milostivom prestolju Vašega Veličanstva.

Narod trojedne kraljevine uzradova se čitavši u previšjem c. manifestu od 20. listopada 1860., da će Vaše Veličanstvo povjerene si zemlje prostrane carevine austrijske buduće ustavnim načinom upravljati.

Mi nesmatramo rečenoga dana u državnom svom životu inače, nego kao izhodišt i prelaz iz samovlavdja u ustavnost, kano povod, kojim kraljevina Dalmacija, Hrvatska Slavonija predjoše na polje ustavnosti in principio, uztegnuto jim prošlih deset godinah.

Nu kada dublje razmotrimo, da se u pomenutom c. manifestu prošlo desetogodišnje neustavno stanje smatra kano faktična iznimna obustava prava ustavnoga radi prelaznih svrhah; kada promislimo, da se previšnja diploma od 20. listopada r. g. pozivlje osniva na pragmatičkoj sankciji, kao na temeljnom pravu i prejasne dynastije i zemalja carevine austrijske, tada nemožemo pojmiti: kakovom dosljednosti uprav ovom diplomo bje stegnut i stisnut višestoljetni ustav trojedne kraljevine; jer ako po previšjoj odluc ovo izimno neustavno desetogodišnje stanje ima sada prestati, to se nit ustavnoga život ovih kraljevinah po pravu i dosljedno nigdje drugdje nemože prisnovati nego ondje, gdj bi faktično i bez privolje ovih istih kraljevinah prekinuta. S toga na temelju neoborivog postavnoga prava - ustavan život ovih kraljevinah nemože se inače uzkrisiti, van da jim s podpuno povrati prijašnje ustavno pravo u svih bitnih čestih. Svaka ina povrata njihovog prava ustavnoga nije povrata ustava, već produženje odsudjenoga stanja iznimnoga u njeke samovlastne koncessije.

Pa ako ikoj narod pod žezlom Vašega Veličanstva bje vlastan očekivati, da po vratkom ustavnosti povratit će mu se svakolika ustavna prava u cielom obsega i podpun krieposti: doisto bje vlastan očekivati to narod dalmatinsko-hrvatsko-slavonski. Njegov bo ustavna prava, kako gore u kratko razvismo, obezbiedjena i ojamčena su tolikimi dvostranimi ugovori, posvetjena najsvetčanijimi prisegami tolikih sjajnih vladarah; a s drug strane on je svedjer svoje podaničke dužnosti najvjernije izpunio, te za nje skrajne žrtv doprineo.

Vaše Veličanstvo! Što je naš narod poduzeo i trpio za spas i obranu Vašega pre jasnoga doma i prestolja, to sve smatra on za svoju ugovornu dužnost. I Vaše Veličanstvo sliedeć primjere tolikih sjajnih predšastnikah ocieniti uzdostoja žrtve našega narod očitujuć u dopisu od 7. travnja 1850. pred cielim svietom, kako sliedi: „Izvršujemo vladarsku dužnost, koja nam srdcu godi, dočim narodom ovim za njihovu toli sjajno osvjedočenu vjernost i privrženost, za hrabro njihovo postojanstvo i za neizmjerne za dobr države dragovoljno prinešene žrtve i čine očitujemo carsku Svoju zahvalnost."

S toga ako je gdjekoj narod pod suncem, na koga nemože se uporaviti ona prestoljem pogubna državnopravna teorija, po kojoj buna uništuje javno pravo narodno, t je doisto narod trojedne kraljevine, narod svomu kralju vazda vjeran.

Ako dakle javno pravo trojedne kraljevine jest jasno i tolikimi dvostranimi ugovori ojamčeno, ako trojedna kraljevina dužnosti iz ovih ugovorah proiztičuće od svoj strane uvjek vjerno izpuni: to nevidimo, s koga razloga njezin starodavni ustav bje do

kinut, a kojim pravom, dočim se ustavnost u obće vratja, taj isti ustav nepovrati se joj u cielom pravnom obsegu i podpunoj krieposti.

S ovoga gledišta, s kojega pred sviestju i narodom dužni smo smatrati sve pojave u državnom životu svoje otačbine, mi u c. diplomi od 20. listopada 1860, stvorenoj bez uticaja i privolje sabora trojedne kraljevine, te uzkratjujućoj istomu bez ikakova pitanja ili ugovora dva ponajglavnija prava t. j. poreza i novačenja, nemožemo ino viditi van povredu javnoga prava i ustava trojedne kraljevine.

Nadalje — u smislu pomenute c. diplome poslovi tičući se financijah, trgovine i rata imali bi se riešavati takodje za Ugarsku i trojednu kraljevinu u skupnom carevinskom vieću. U ovom pako visokom državnom tielu, navlaš kako je ustrojeno po c. patentu od 26 veljače t. g., mi nevidimo ino, van ustavnu metamorfosu samovladne centralisacije državne, s koje prošlih deset godinah carevina trpljaše na toliko, da porodivše se odanle rane do danas nemože preboljeti.

Ova centralizacija jest nježno gojenče one njekim državnikom mile politike, koja, sad u samovladnom sad u ustavnom vidu, htjela bi svim kraljevinam i zemljam u carevini austrijskoj, različitim u narodnom i državnom smislu, jednoliku formu nadjenuti, te usredotočene sile njihove podčiniti svrham i interessom, koji nisu, a niti nemogu biti interessi većine kraljevinah, zemaljah i narodah carevine. Ova politika nije toliko tražila, a i netraži težišta u carevini, te u državnopravnom savezu njezinih zemaljah, osnovanom na temelju podpune narodne i državne ravnopravnosti, već ga traži izvan nje i to ondje, kamo ju vuče što povjestna uspomena, što vezi narodne srodnosti, što osobni obljubljeni nazori. Ova politika ide tamo, da si sagradi novu državu na razvalinah neodvisnosti i samostalnosti pojedinih zemaljah i narodnostih.

Zato ovaj sabor scieni, da nije ni najmanje sagriešio proti podaničkoj viernosti dužnoj Vašemu Veličanstvu, kada na poziv Vašega Veličanstva, očitovan u prev. predlogu od 12. ožujka t. g. br. 201, da bi iz svoje sredine izabrao devetero sposobnih i miroljubivih zastupnikah na carevinsko vieće za 29. travnja t. g, nakon zrieloga viećanja s navedenih državnopravnih i političkih razlogah u sjednici držanoj dne 3. kolovoza jednodušno zaključi: „da kraljevine Hrvatska i Slavonija nemogu udioničtvovati u carevinskom vieću."

Ovaj zaključak neprotivi se ni najmanje člankom, težnji i duhu sabora trojedne kraljevine od god. 1848., nespominjuć toga, da članci ovoga sabora ne samo nisu bili riešeni ustavnim putem, već kôšto gore rekosmo bješe i oni i starodavni hrvatski ustav faktično dokinuti octroyom od 4. ožujka 1849. i samovladom desetogodišnjom. Na zaključke indi rečenoga sabora postadše tim načinom izključivom svojinom naroda našega, nitko drugi neima prava pozivati se, a najmanje oni, koji deset godinah proti njim radili jesu.

Nadalje — sabor trojedne kraljevine riešavajuć ovo pitanje imao je pred očima takodje onaj državnopravni odnošaj, u kom trojedna kraljevina je stojala, i imala bi stojati u buduće prema kraljevini Ugarskoj.

Trojedna kraljevina, košto malo više u kratko razvismo, je neodvisna i samostalna od kraljevine ugarske. S toga ona je vlastna i bez ove stupiti u državne kombinacije neobziruć se na ino, van na svoje pravo i svoju korist. Nu pogledom na zajedničko ustavno pravo razvito do god. 1848., na zajedinstvo svakovrstnih interessah porodivših se iz višestoljetnoga drugovanja trojedne kraljevine s kraljevinom ugarskom, ovaj sabor pronadje, da ista korist našega naroda zahtjeva samo solidarno s Ugarskom upuštati se u nove državnopravne sveze s inimi zemljami, s kojimi jih njekada skapčala jedina posvetjena osoba skupnoga vladara.

Na ovu solidarnost nukana je trojedna kraljevina još zaključkom svojim, štono ga sabor dugo i zrielo pretresajuć previšji predlog Vašega Veličanstva od 26. veljače t. g. br. 152 o budućem odnošaju trojedne kraljevine prema kruni i kraljevini Ugarskoj u XLI. sjednici dne 13. srpnja t. g. stvori, i koj glasi ovako: *(vidi čl. XLII).*

Sabor trojedne kraljevine odlučio je ujedno, da se taj zaključak obzirom na previšji odpis Vašega Veličanstvaod 20. listopada 1860. na bana baruna Josipa Šokčevića, saboru ugarskomu znanja radi priobći, Vaše pako Veličanstvo u podaničkoj smiernosti umoljava, da bi taj zaključak poput kr. predloga ugarskomu saboru na viećanje podnieti blagoizvolilo. Nù pošto smo tužnim srdcem razabrali, da je Vaše Veličanstvo, nemogavši se sporazumjeti s ugarskim saborom, razpustilo ga, to prosimo Vaše Veličanstvo, da bi ugarski sabor i radi našega dogovaranja i sravnanja radi nastavših med krunom i med njim neugodnih razmiricah što prije na novo sazvati blagoizvolilo.

Vaše Veličanstvo! Svi zahtjevi i preduvjeti, koji se u pomenutom zaključku predlažu ugarskomu saboru, logičnom dosljednosti sliede iz javnoga práva državnoga trojedne kraljevine, i dogodjajah god. 1848. ko što u kratko obrazložismo.

Ovaj sabor po primjeru mnogih predšastnikah svojih od početka svoga djelovanja glavnu pozornost obrati na cjelovitost trojedne kraljevine; jer jedino s njom izliečit će se grdne rane našega naroda, ojamčit će mu se napredak tè učvrstiti prestol Vašega Veličanstva u ovoj strani austrijske države.

Nù baš u ovom pravednom nastojanju svom ovaj sabor malo ili ništa neuspjè. Dalmacija je već od 17. listopada 1797, odkada čl. VI. mira u Campo-Formio spadnè pod žezlo prejasnoga doma Vašega Veličanstva, neprestanim predmetom togobah sviuh saborah trojedne kraljevine, kano i skupnih saborah hrvatsko-ugarskih, koji svedj starodavna svoja prava na nju izkazujući zahtievahu, da se pridruži kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji. Tako sabor trojedne kraljevine držan u Zagrebu mjeseca travnja 1802. naložio je u naputku svojim poklisarom na zajednički ugarski sabor: „Quoniam sub glorioso Suae Majestatis regimine Dalmatia, per rempublicam prius Venetam possesa, revindicata foret, et nunc ad s. regni Hungariae coronam pro tenore iuramenti inaugurationalis a Sua Majestate SS. nuncupati redire deberet: domini Ablegati omni conatu adhibito agent, ut integrans haec regnorum pars iisdem iure postliminio sub legali ab autoritate Banali dependentia reapplicetur.“ Ovu državno-pravnu svezu priznao je neumrle uspomene kralj Franjo I., te previšnjim svojim odpisom od 17. listopada 1802. samo oživotvorenje njezino odgodio na mirnije doba. Sliedeći takodjer sabori trojedne kraljevine, imenito od god. 1807. čl. 5., god. 1840. čl. 15., god. 1845. čl. 9., god. 1848. čl. 5. zahtievahu, da se Dalmacija sdruži s Hrvatskom i Slavonijom.

Zahtjeve saborah trojedne kraljevine podupirahu takodjer skupni sabori ugarski. Tako sabor god. 1802. uvrsti utielovljenje Dalmacije medj svoja „gravamina“ na tretje mjesto. Sabor od god. 1825—27. stavi ga medj 14 „praeferentialia gravamina“ na prvo mjesto. Ovo isto ponoviše SS. i RR na saboru od god. 1830. predstavkom od 17. listopada, na koju dodje ovo previšnje riešenje: „Kao što je Nj. Veličanstvo posvjedočilo svoju spremnost, da tretju točku inauguralne diplome izpuni, pridruživši ili utjelovivši prekosavske predjele, isto tako danas s obzirom na predstavku od 17. listopada o. g. dostojalo je to utjelovljenje (Dalmacije) tvrdo obećati, da će to utjelovljenje u svoje vrieme sliediti.“ Vjeran svomu obećanju kralj Franjo I. imenovao je po svjedočanstvu čl. V. odbor ad hoc, koj bi imao izraditi osnovu o načinu, kako da se Dalmacija i njeke ine česti sv. kruni utjelove.

Vaše Veličanstvo priznavajući po primjeru svojih nezaboravnih predšastnikah državnopravnu svezu kraljevine Dalmacije, Dubrovnika i Kotora s kvarnerskimi otoci, izvolilo je i ovomu saboru u svom prev. predlogu od 26. veljače t. g. prijaviti, da je dalmatinsko zastupničtvo uputjeno, da izabere poklisare u sabor trojedne kraljevine, gdje bi se imalo viećati o načinu često pomenutoga sdruženja. Ali ono zastupničtvo stupi u život na temelju takova i za hrvatski narod u Dalmaciji toli nepravednoga izbornika, da se već u napried slutilo, što se sbilja dogodi, da će u njem stranka protivna sjedinjenju nadvladati stranku narodnu zastupajuću želje i korist 400.000 čisto slovjenskih stanovnikah; nespominjajuć ni toga, da je protivnička stranka bila poduprta svemogućom birokracijom.

Od ovo doba, prem ponovismo posebnom predstavkom od 1. svibnja t. g pravedne svoje želje, badava očekujemo, da se i u tom pogledu zadovolji starodavnomu pravu i iskrenim nádam trojedne kraljevine, kano i tolikim prisegam i zavjernicam kraljevskim.

Na jednaki način odciepljena je do danas hrvatsko-slavonska Krajina od matere zemlje, te je po imenu samo njezin cjeloviti dio. Predjeli oni, koji sada stoje pod vojenom zapovjedju, bivši njekada slobodne županije, postahu iz vlastite nužde naroda našega oružanom i predvojnom krstjanske civilizacije proti muhamedanskom barbarstvu. U ime sv. križa, u ime svoje slobode rado je naš narod više viekovah ondje stražu stražio i krv prolievao. Ali čiem nestade pravoga povoda vojničke krajine, čiem tursko carstvo samo trebuje sile za svoj obstanak, sažełio je i naš narod u onih krvavih stranah blagodati mira i gradjanskoga žitja. Jedva se karlovačkim mirom turska poplavica bje slegla u dublje korito, kada kralj Leopoldo I. svojim prev. odpisom od 10. srpnja 1703. narodu hrvatskomu u saboru sakupljenomu radostnu viest oglasi, da mu za nagradu njegovih zaslugah i žrtvah pripaja svu banovačku, karlovačku i križevačku Krajinu. Isto tako slavne uspomene kraljica Marija Terezija god. 1715. čl. 116. §. 2 bje obećala utjeloviti s Hrvatskom Liku i Krbavu, a Leopold II. odlukom od 13. siečnja 1791., i Franjo I. čl. 18. god. 1792. varaždinsku Krajinu, te prediel med cestami Josipinom i Karolinom.

Nu pored svih ovih najsvetčanijih obrekah, pored najljepših nadah potaknutih saborom god. 1848. hrvatsko-slavonska Krajina još danas stoji kano spomenik vojničke samovlade u Evropi, i kano neustavna oaza u ustavnoj državi.

Vaše Veličanstvo! Neće nam se ovdje opisivati crnimi bojami nevoljno stanje naše Krajine; pošto ono dodje do prestolja Vašega Veličanstva, prem u vidu veoma čednom i umjerenom, putem zakonitoga i viernoga glasila Krajine, zastupnikah naime krajiških. Sabor ovaj posvoji jednodušno krajišničku predstavku upravljenu na Vaše Veličanstvo u svojoj XLII. sjednici dne 15. srpnja t. g., te ju od strane svoje i čitavoga naroda cielom sviesti prava i pravde svojski podupira.

Dočim sabor ovaj toliku pozornost obraćja na cjelovitost trojedne kraljevine, brini se takodjer za način i sredstva, kako da joj ojamči državnu samostalnost i neodvisnost. Uspjela kako joj drago državopravna sveza s kraljevinom Ugarskom, trojedna kraljevina pridrža si ipak kriepostju §. 4. navedenoga zaključka zakonarstvo i vrhovnu upravu u poslovih političnih, nastavnih, vjerozakonskih i pravosudnih, kano i sudbenost u svih molbah. Dočim si ovaj sabor pridržaje pravo ustrojiti još u ovogodišnjem zasjedanju vlastite saboru trojedne kraljevine odgovorne vrhovne i zemaljske oblasti, te dotičnu zakonsku osnovu podnieti Vašemu Veličanstvu za milostivo potvrdjenje: radostno je on razumjeo iz previšjih kr. predlogah od 14. i 27. ožujka t. g br. 209, 259, da je Vaše Veličanstvo ustrojiti dostojalo ovdje u Zagrebu kr. namjestničko vieće i banski stol za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, koje se u ovih predlozih zovu nasljednimi, imenom njih se netičućim u navadnom znamenu, već jedino u smislu pragmatičke sankcije.

Glede kr. namjestničkoga vieća trojedne kraljevine sabor ovaj primjetjuje, da je ono, dok obstoji, po čl. 1. sabora dalm. hrv. slav. god. 1767. dužno vladati se po ustavnih propisih izdatih za kr. ugarsko namjestničko vieće; s toga da je ono u smislu čl. 14. i 18. §. 1. god. 1790/1. pored poslušnosti kralju dužne prisegom vezano obdržavati i braniti ustavne zakone ovih kraljevinah.

Ovaj sabor nadalje Vaše Veličanstvo prepokorno umoljava, da se privremeni dalm. hrv. slavonski dvorski dikasterij pretvori u kr. dalm. hrv. slav. dvorsku kancelariju s ustrojstvom i vlastju naprema osrednjem c. popečiteljstvu poput kr. ugarske dvorske kancelarije do god. 1848., te uz dužnost napomenutu gore u čl. §. 1. god. 1790/1. Istoj kr. kancelariji da se povjeri u tretjem prizivu, kr. namjestničkomu vieću u drugom, a velikomu županu riečke županije u prvom, upravljanje primorsko-hrvatskih lukah i morskoga pensionalnoga fonda, štono su sada u vlasti trstjanske gubernije.

Povodom ovim nemože se saboru na ino, već umoliti Vaše Veličanstvo, da bi blagoizvolilo ustrojiti ovdje u Zagrebu kano privremeno vrhovno sudište kr. stol sedmorice za Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, dok se sudstveni preustroj ovih kraljevinah putem ustavnim konačno u život neuvede.

Napokon javljamo Vašemu Veličanstvu, da je ovaj sabor u smislu kr. predloga od 26. veljače t. g. po pravu starodavnom jednoglasno izabrao za vojvodu Dalmacije, Hrvatske i Slavonije bar. Josipa Šokčevića, naimenovanoga po Vašem Veličanstvu a po starom običaju umjestjenoga u čast bana trojedne kraljevine. Dočim si ovaj sabor unapred pridržaje pravo obnoviti starodavnu povlast ovih kraljevinah, po kojoj u smislu odpisa kralja Ferdinanda od god. 1527. toč. 6., te čl. 6. od god. 1741. imao bi on predlagati Vašemu Veličanstvu njekolicinu sposobnjakah za čast bansku — daje na znanje Vašemu Veličanstvu, da će u svoje vrieme izabrati prabilježnika trojedne kraljevine.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi! Mi scienimo, da svojoj podaničkoj vjernosti i lojalnosti najbolje odgovaramo, kada braneć svoja prava osnovana na dvostrukih ugovorih branimo takodje prava kruno i prestolja, stojeća na istom najčvršćem temelju, a to u ovo uzrovano doba, u koje poganski onaj politički axiom „salus reipublicae suprema lex esto“ ori se u sabornicih iz ustiuh prvih državnikah, teorija pako „dovršenih činah“ u Evropi životom postaje.

Podanička privrženost našega naroda prama posvetjenoj osobi i prejasnomu domu Vašega Veličanstva tolika je, da je on vazda i u svaki tren pripravan svoje posebne interesse staviti u suglasje sa slavom krune i s pravimi potrebami cjelokupne države. Ali on ujedno scieni, da bi slabu uslugu učinio i kruni i cjelokupnoj državi, kada bi radi njekih prividnih potrebah carevine, koje iziskuje gore nacrtana, njezinu naravskomu razvitku pogubna politika, žrtvovao neodvisnost i samostalnost svoje domovine.

Mi izpoviedamo, da i nama leži na srdcu razvitak i napredak sviuh ostalih narodah i zemaljah pod blagim žezlom Vašega Veličanstva, te očitujemo, do smo pripravni s njimi sudjelovati oko veličine čitave države na način, koji nevriedja naših temeljnih, državnih i ustavnih pravah.

U jasnom smislu ovih pravah sabor ovaj Vaše Veličanstvo preponizno moli: da bi ono blagoizvolilo povratiti političnu i državnu cjelovitost trojedne kraljevine, pridruživ Dalmaciju i kvarnerske otoke s Hrvatskom i Slavonijom, a protegnuv njezin starodavni ustav na vojničku hrvatsko-slavonsku Krajinu — da trojednoj kraljevini blagoizvoli povratiti starodavni ustav u podpunom obsegu i krieposti zakonarske vlasti na porez i ostala subsidia, te na novačenje. Ova prava izvršivat će trojedna kraljevina ili sama putem kr. predlogah po starom običaju, ili s kraljevinom Ugarskom u smislu gore navedenoga zaključka, ako i

kada se ona užja državnopravna sveza ugovorom utanači — da blagoizvoli pretvoriti privremeni kr. hrvatsko-slavonski dikasterij u privremenu kr. dalm. hrvat. slav. dvorsku kancelariju s gore naznačenom vlasti, ovdje pako u Zagrebu ustrojiti kr. stol sedmorice, kano vrhovno sudište za kraljevine Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju.

Vaše Veličanstvo! Narod trojedne kraljevine primio je velikom radostju premilostivi poziv u kr. predlogu od 26. veljače, da bi ovaj sabor izabrao zastupnike ovih kraljevinah za krunitbu, koja izza dogovorene za nje posebne zavjernice u smislu čl. 49. god. 1622. imala bi se obaviti u Budimu. Svetkovao se ovaj važni državni čin u glavnom gradu Ugarske uz slobodnu volju naroda trojedne kraljevine, ili pako u ovom glavnom gradu, ako se u zajednici s Ugarskom obaviti nebi mogo: to će on navlaš tada biti čvrstim jemstvom naše bolje budućnosti, a slavnim spomenikom neoboriva mira izmed krune i naroda, kada Vaše Veličanstvo, saslušav iskrene i očite želje ovdje smierno navedene, trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji povratilo bude cjelovitost, samostalnost i neodvisnost državnu. Vašega c. k. apoštolskoga Veličanstva prepokorni podanici: Sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 323.

Prvo izviešće odbora financ. o likvidaciji dnevnicah, narod. zastupnikom pripadajućih od 13. travnja do 30. kolovoza 1861.

Visoki sabore!

Poleg odobrenja vis. sabora, je odbor financijalni po načelih si postavljenih račune saborskih zastupnikah glede pripadajučih jim dnevnicah, zatim glede miljarine i stanbine, pregledao, i uzimlje si čest resultat pregledanja do visokog znanja staviti.

Dosada je svoj račun do konca mjeseca kolovoza 1861. 87 zastupnikah položilo i predalo; poleg ovih kako to ovdje priključeni pregled, i njemu priloženi pojedini podnesci dokazuju zaračunato je za stanbinu, miljarinu i dnevnice ukupno 53161 for. a. vr., od ove ukupne svote imadu pojedini zastupnici primiti 26.573 for. 25 novč. a dotična municipija, što su zastupnikom u ime predplate pružala, 26.621 for. Od ove posliednje svote odbijaju se 33 for. 25 novč., koje su gg. i to Balog Ladislav sa 19 for. 50 novč. a Škender Virag sa 13 for. 75 novč. zaračunali, i dotično kao predplatu preko pristojbe svoje primili, ter imadu u mjesecu rujnu 1861. u svojih računih u primitak uzeti.

Visokom saboru oviem se pokorno predstavlja, da bi na temelju tih pregledanih računah doznačenje gori naznačene svote kroz administrativnu vlast tako izhodio, da se za izplatljenje zastupnikah predsjedniku financijalnog odbora g. velikom županu Bartolu Zmaiću svota sa 26.573 for. 25 novč. po dotičnoj blagajni izruči, koji će gg. zastupnikom uz namjere pripadajuće svote izplatiti, i tada napomenutoj blagajni od sviuh primateljah izdate namjere uručiti. Druga pako svota, koja je predplatom dotičnikom izdata i iznosi 26621 for. a. v. neka se za korist dotičnih municipijah doznači i opredieli, da istu kod najbližih jim blagajnah tim boljma i što prije podići mogu, što je taj novac iz dotacije, za namierenje županijskih potreboćah pružen, te tako činovnici i službenici županijah uštrb pate, što se nikako sa pravednostju nesudara.

Napokon ovdje se i to mora napomenuti za razjasnjenje one blagajne, kod koje napomenute svote doznačit će se, da je odbor opaziv, da svote što su gg. veliki župani dignuli i zastupnikom izdali, nisu još u svemu zaračunate, to pako ni najmanje nesmeta

da se poleg ovog pregleda na dotična municipija doznaka izplatjenja učini, pošto mnogi saborski zastupnici, koji su otud predplate imali, računah položili nisu, gdje će da kako kasnije sva anticipacia po municipiah učinjena evidentirati se, i da bi se kako toga radi, tako i dobrog reda radi svemu dozkoči to se nadlaje predlaže, da se dotični saborski zastupnici, koji bi se u Zagrebu nalazili, a račune predali nisu, po g. I. podpredsjedniku, ini pako po municipijah pozvali, da do konca rujna 1861. svoj račun svakako odboru financijalnom predadu, i to pod pogibelju nedoznačenja pripadnine.

Još ima ovaj odbor da vis. saboru do znanja stavi, naime da je ovdje priključeni račun župana turopoljskog g. Ladislava Modića kod pregledanja s toga zabacio, što rečeni g. župan nespada u kategoriju zastupnikah, pošto nije po nikom na sabor izabran, već je putem banovog poziva neposredno na njegovu osobu upravljenog ovamo pozvan, i broji se u red velikašah ter mu iz zem. zaklade dnevnice nepripadaju, s toga bi mu se priključeni račun povratiti imao, tim više što glede dnevnicah zastupnikah kotara turopoljskog nikakove opazke od strane odbora nestavljaju se. U Zagrebu dne 16. rujna 1861.

Zmaić s. r. Kraljević s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 324.

Ustmeni predlog narod. zastup. baruna Dragojla Kušlana:

Da se u svrhu uredjenja i kodificiranja dosadašnjih kao i onih saborskih zaključakah, koji će se jošte satvoriti, imenuje posebni odbor, koji bi sve zaključke saborske, odnoseće se na zakonske ustanove, u oblik zakonskih članakah stavio.

(Primlj. i rieš. čl. CXI.)

Br. 325.

Izviešće sabor. financ. odbora o pregledu računah, sastavljenih vrhu upravnih troškovah sabora za mjesec rujan 1861.

Visoki sabore!

Da se uzmogne u vremenu dotacia za saborske troškove potražiti, odbor financijalni je ovdje priključeni proračun potrebštinah za upravne troškove sabora za mjesec rujan 1861. sastavio, po kojem za pokritje tiskarnih troškovah, napokon i u ime dnevnicah, stanbine i miljarine postavio je svotu od 18.167 for. 11 novč. — što odobrenja radi visokom saboru predstavlja.

Ovom prigodom usudjuje se financijalni odbor visokog sabora pozornost na to obratiti, da bi se umaljenja troškovah radi manje pisarske stvari visokog sabora kamenotiskati dale, za koju je svrhu jednom autografu i kamenotiskarom nagrada odobrena. U Zagrebu 16. rujna 1861. Zmaić s. r. Kraljević s. r.

·/. Proračun za upravne troškove visokog sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije za mjesec rujan 1861 :

1. Dnevničaru Iliji Radoševiću dnevnicu od 1 for. 50 novč. na dan za mjesec rujan 1861. 45 for. (odobreno u 39. sjednici saborskoj dne 11. srpnja 1861. od stavke 1. do uključeno 6.)

2. Isto dnevničaru Milivoju Funduku za autografiranje saborskih pisarnih poslovah polovicu dnevnice istog 15 for.

3. Dvojici kamenotiskarom za kamenotiskanje nagrada u 4 for. 50 novč. na tjedan, za 4 tjedna to jest od 2—29. rujna 1861. 18 for.

4. Slugi sabora Jurju Lichtaru nagrada za služačke poslove na tjedan u 2 for. 80 novč. a. v. (odobrena za isto vrieme kao pod stavkom 4.) 11 for. 20 novč.

5. Poslužitelju dvorane saborske Janku Hereru nagrada na tjedan u 4 for. a. v., za isto vrieme 16 for.

6. Svetiljkaru Jurju Vukinu za vrieme od 1. do konca rujna 1861. 15 for. (odobreno u 76. saborskoj sjednici od 5. rujna 1861.)

7. Dvojici dnevničarom Pavlu Obradoviću i Janku Paveliću od 25. kolovoza do rujna 1861. u 1 for. za svakoga, 74 for. (odobreno u 76. saborskoj sjednici od 5. rujna 1861.)

8. Tiskarni Dra. Ljudevita Gaja polag s mojim izviestjem od 22. srpnja 1861. predloženog računa 768 for.

9. Za nepredvidjene razne troškove 50 for.

10. Naknadni račun tiskarne Dra. Ljudevita Gaja 453 for. 45 novč.

11. Knjigovezca Paje račun za knjigovezačko djelo od početka visokog sabora pa do sada 76 for. 46 novč.

12. Gospodinu arhivaru Gvozdanoviću za poldrugi mjesec 75 for.

13. Dva računa Jakićeva za tiskanje od 22 tabaka saborskog dnevnika 550 for.

14. Dnevnicah i konakovine za saborske poslanike 16000 for., ukupno 18167 for. 11 novč. U Zagrebu 17. rujna 1861. Rosa s r.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 326.

Izviešće istoga financ. odbora o pregledu troškovah tiskarnih sabora troj. kraljevine.

Visoki sabore!

Po visokom saboru izručeni računi vrhu tiskarnog posla za porabu ovog sabora učinjenog, i to dvovrstni tiskarne Dra. Ljudevita Gaja, a dvovrstni opet tiskarne Jakićeve, ovaj posljednji odnoseći se izključivo na trošak tiskanog saborskog dnevnika pregledani su ter pronadjeno je:

1. Da je račun tiskarne Gajeve 25. srpnja zaključen tako glede pruženih za saborsku porabu tiskanicah, kao i glede tražene svote, koja je pregledana i preračunana, točno sastavljen, i tražbina njegova sa 768 for. 27 novč. za liquidnu pronajdjena.

2. Isto tako je i račun rečene tiskarne 10. rujna zaključen u podpunom redu i tražbina sa 453 for. 45 novč. kano temeljita priznana.

3. Nemanje je I. račun A. Jakića kojim traži u ime 1000 iztisakah po 12 tabakah dnevnika svotu ad 300 for., kao i

4. račun II, s kojim za 300 exemplarah po 10 arakah dnevnika svotu od 250 for. a. v. potražuje, kanoti osnovan na saborskom zaključku 55. saborske sjednice je u svom redu priznat, — i zato predlaže odbor da se poduzetnikom napomenutih tiskarničkih poslovah i to tiskarni Dra. Gaja 768 for. 25 novč.; istoj 453 for. 45 novč.; A. Jakića po I. račun 300 for.; istoj po II. račun 250 for. ukupno 1771 for. 70 novč. doznače, i ovo doznačenje da bi g. predsjednik vis. sabora preko vis. namjestničtva izhodio, i tako da bi se tražitelji namirili.

Jedno je što ovaj odbor mimoišlo nije, i to je da tiskarna A. Jakića saborski dnevnik proizvodi, a ujedno se i istim putem razprodaje. U tom se pozornost ravnateljstva pomoćnih uredah kod vis. namjestničkog vieća obraća, koje ima vrhu toga da bdije.

U Zagrebu dne 16. rujna 1861. Zmaić s. r. Kraljević s. r.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 327.

Ustmeni predlog narod. zastup. Dra Mirka Šuhaja i baruna Drag. Kušlana:

Da bi se posebni manji odbor imenovao, koji bi predložene (pod br. 287 i 322) dvie osnove „adresse“ pregledati, sravniti te iz njih treću osnovu izraditi, i saboru čim prije podnieti imao.

(Prmljen i rieš. čl. XCVI.)

Br. 328.

Zapisnik sabor. peticionalnoga odbora o molbi obćinah Kraljevica, Trsat, Kostrena itd. želećih se odružiti od grada i kotara bakarskoga.

Preduzeta bi u pretres molba obćinah Kraljevica, Kostrena, Trsat, Draga i Piket — kojom prose, da se oslobode od kotara bakarskoga, te utjelove županiji Riečkoj negda vinodolsko-severinskoj.

Odbor peticionalni uzamši u obzir sve okolnosti u molbi rečenih obćinah navedene, ne manje i protestaciju po njekoličini žiteljah bakarskih visokomu saboru podnešenu predlaže: da se molba obćinah Kraljevica, Kostrena, Trsat, Draga i Piket uvaži, i uslied toga da se iste obćine oddružiti imadu od grada i kotara bakarskog i neposredno u svemu pridružiti i utjeloviti upravi županije riečke s razlogah: a) što s pogledom na sadašnje političko stanje domovine u obće se drži za svrsí shodno, da bi visoki sabor kao načelo izrekao, da je svakoj obćini a takodjer i pojedinomu selu dozvoljeno, da se u slučaju, ako nespada strogo kao cjeloviti dio ka kojemu gradu ili trgovištu, takova obćina i selo od grada ili trgovišta oddružiti može, i županijskoj upravi podvrći; b) što su dosadašnji slobodni kotari po privilegijah sloboštine i prava stekli, a blagodatih iz povlasticah proiztičućih može se uživatelj u svako doba odreći; c) što obćine moleće oddruženje i kotar bakarski sačinjavajuće nemogu se nipošto kao podčinjene smatrati gradu Bakru, već ista prava uživajuće; d) što se županije riečke obseg pridruženjem ovih obćinah znatno povećava, te tako se posredno za uzdržavanje i promicanje ustavnosti znatno doprinaša, dočim je znano, da su upravo municipija županijska največma štit i palladium ustava i ustavnosti; e) što se trošak uprave političke i juridičke, isto tako teret rečenih obćinah znatno umaljuje, i ista uprava olakotjuje; f) što se tim oddruženjem obćinah od Bakra mnogim neprilikam i neredom predupredjuje, dočim se iz priloženih spisah, molbah i protestacijah uvidja, da iste obćine sa svom silom i pri svakoj nastajućoj sgodi se protive svojemu opetnomu sdruženju s gradom Bakrom; g) što se ovom ustanovom načelu ne samo prava već i pravednosti zadovoljava, jerbo krivo bi bilo braniti onaj položaj sdruženja, kojim bi se s imetkom obćinah na korist grada Bakra po činovnicih samovoljno razpolagalo, a one od svojega imetka vlastitoga veoma malu ili nikakovu korist bi crpile; h) što se napokon protestacije njekoličine žiteljah bakarskih tiče, opažuje se, da kad bi se pravo protestacije i protivljenja grada Bakra po pravu i zakonu i moglo uvažiti, i kad bi ovakova

protestacija i kadra bila obćinam na uštrb se tumačiti — to ovdje nemože se uzeti, jerbo istu protestaciju nije ni grad bakarski kao takov, niti kao obćina, a niti žiteljstvo ukupno podpisalo, već samo njekolicina Bakranah, bez da bi iz kotara dotično iz obćinah kotar sačinjavajućih itko otu protestaciju bio podupro; i) napokon, što obćine kotar sačinjavše nisu odmah u doba podieljenog privilegija sdružene s Bakrom, već njekoje od njih kasnije; tako je obćina Trsat tekar god. 1795. bakarskom kotaru pridružena, dočim je povlastica gradu Bakru 23. travnja 1779. podieljena, te s toga se isto tako mogu opet i oddružiti — tako obćina Trsat kao i ostale u istoj kategoriji stojeće. Baltić s. r., Križanić s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 329.

Školski sustav za narodne početne učione i učiteljišta u troj. kraljevini, izradjen po sabor. školskom odboru.

(Primljen i sa dotičnimi, po saboru učinjenimi promjenami u oblik „zakonske osnove“ predjelan, čl. XCIV.)

Br. 330.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo za premilost. potvrdjenje školskoga sustava za narod. početne učione i učiteljišta u trojednoj kraljevini.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Sabor trojedne kraljevine smatraše jednom izmedju ponajglavnijih svojih zadaćah, da ustanovi sustav za narodne učione i učiteljišta, koji bi koliko je najviše moguće odgovarao potrebam naroda i zahtjevom napredujućega vremena.

Premda je i dosele u ovih kraljevinah u pogledu narodnih učionah priličan napredak učinjen, te je zato i ovaj sabor mnogo ustanovah dosadanjega školskoga sustava odobrio i posvojio: to se ipak s druge strane neda tajiti, da narodne učione, kao što su dosada bile uredjene, nemogu nit iz daleka postići one uzvišene svrhe, rad koje su ustanovljene.

Prvi je uvjet procvjetanja narodnih učionah, da im budu dani čestiti učitelji. Nu upravo u tom pogledu jako je nesavršen dosadanji sustav, jerbo nije budućega učitelja mladeži onako naobražavao, kako da bude jednom kadar na povjerenu si mjestu blagotvorno djelovati. Zato je ovaj sabor, da doskoči tomu velikomu nedostatku, osobitu svoju pozornost obratio na učiteljišta, te je u tom pogledu stvorio takove ustanove, kojimi će se potrebam narodnih učionah podpuno zadovoljiti.

Nu buduć da i najshodnijim načinom ustrojena učiteljišta nemogu biti sjemeništa vrlih narodnih učiteljah, ako se nebudu učiteljskomu zvanju posvetjivali mladići odličnijih umnih darovah, — pa buduć da se ovo nemože inako postići, nego ako se učitelju priznade u gradjanskom družtvu mjesto i položaj prema njegovu uzvišenu zvanju, te ako se pruže dovoljna sredstva života i njemu i njegovoj porodici: zato je ovaj sabor sadanjim

okolnostim ovih kraljevinah primjerenu plaću učiteljem, a mirovinu i njim i njihovim udovam ujamčio.

U pogledu predmetah, u kojih se mladež u narodnih učionah podučavati imade, zadovoljio je ovaj sabor posebnim okolnostim i potrebam ovih kraljevinah tim, što je u red predmetah, oko kojih se imade osobitom revnosti nastojati, uvrstio takodjer poljsko i kućno gospodarstvo, da tako i pučka učiona toli potrebitu povećanju meterialnoga blagostanja ovih kraljevinah pripomogne.

Buduć da pučka učiona nemože inako postići svoje svrhe, nego ako se mladež podučava jezikom materinjim: zato je ovaj sabor ustanovio, da nastavnim jezikom u narodnih toli javnih koli privatnih učionah imade biti jugoslavjanski jezik ovih kraljevinah.

Vjeran upravo sada izraženomu načelu, te štujuć vječne zakone pravde i čovječnosti, odlučio je ovaj sabor, da se u onih obćinah, koje su napučene narodom inoga a ne jugoslavenskoga plemena, mladež podučava u početnih učionah svojim materinskim jezikom. Nadalje sklonuše ovaj sabor posebne potrebe primorskih gradovah Rieke i Bakra, te je ustanovio, da se u učionah u tih gradovih obzir uzima i na talijanski jezik.

Napokon glede ravnanja i nadziranja školarstva stvorio je ovaj sabor takove ustanove, po kojih se imadu crkva i država u svojem djelovanju na polju pučkoga odgojivanja medjusobno pomagati i podupirati, prema tomu, kako je i jednoj i drugoj ravnom mjerom do toga stalo, da se mlad naraštaj valjano odgoji i izobrazi.

Sve ove u pogledu preustrojenja narodnih učionah i učiteljištah na temelju narodnosti i napredka učinjene ustanove podnaša ovaj sabor ovim pod ·/. u podaničkoj smjernosti Vašemu c. kr. apoštolskomu Veličanstvu na premilostivo kraljevsko potvrdjenje, čvrstu nadu gojeći, da će Vašo c. kr. apoštolsko Veličanstvo sav „školski sustav za narodne učione i učiteljišta“ tim pripravnije potvrditi, što se njim nesmiera na ino, nego na unapredjenje duševnoga i materialnoga blagostanja naroda trojedne kraljevine.

Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva vazda vjerni i prepokorni podanici — sabor trojedne kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske.

(Rieš. čl. XCIV.)

Br. 331.

Podnesak narod. zastup. Ante Stojanovića, kojom mandat svoj, a ujedno i čast bilježnika saborskoga polaže.

Visoki sabore!

Obziri službe, koju pri slavnoj županiji virovitičkoj obnašam, nalažu mi, da se u Osiek vratim.

Ja polažem moj mandat kano zastupnik naroda izabran od strane trgovišta Virovitice.

Ujedno izkazujem visokom saboru duboku zahvalnost na povjerenju, koje mi je izborom za saborskog bilježnika ukazao.

Jesam sa najodličnijim počitanjem — U Zagrebu dne 19. rujna 1861. — Visokom saboru obvezani sluga Dr. Antun Stojanović, s. r.

·/. Obćinstvu županije virovitičke u Osieku.

Pošto je Dr. Ante Stojanović kao nar. zastupnik trgovišta Virovitice mandat svoj položio, a Gustav Knežević bivši nar. zastupnik za kotar valpovački umro, te tako bi ova

mjesta sada izpražnjena bila: to po glasu saborskog zaključka u 88. sjednici od dana 19. rujna 1861. uljudno pozivlje se obćinstvo županije virovitičke: da izbore narodnih zastupnikah tako za trgovište Viroviticu, kao i za kotar valpovački preduzeti dade, a ujedno buduće izabranike uputi, da čim prije ovamo stignu, a osobito nar. zastupnik za trgovište Viroviticu, jerbo je rečeni g. Stojanović obvezan ovdje na saboru tako dugo ostati, dok mu zamjenik neprispije. U Zagrebu dne 19. rujna 1861. Briglević, s. r.

(Rieš. čl. XCIII. i CIX.)

Br. 332.

Dopis kralj. namjest. vieća dalm.-hrvat.-slav. ddto. 16. rujna 1861. u pogledu neuzetih u proračun za god. 1862. nedozvoljenih svihkolikih troškovah za municipalne županijske potrebe.

Na temelju proračuna, što ga je postojavše c. kr. hrvatsko-slavonsko namjestničtvo izviestjem od 8. ožujka t. g. br. 3194 podnielo, predložio je privr. kr. hrv. slav. dvorski dikasterij za političku upravu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji proračunanu svotu od 828.931 for., te je umolio ministarstvo financijah, da taj iznosak uvrsti u državni proračun za god. 1862.

Dopisom svojim od 9. svibnja o. g. br. 1626/F.M. odpisalo je pomenuto ministarstvo, da se je obzirom na stanje državnih financijah prisiljenim vidjelo, predloženu svotu svesti na onaj iznosak, koj je za političku upravu u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji za godinu 1861. dozvoljen.

Time se predložena po dvorskom dikasteriju svota smaljava na 588.102 for., te preostaje iznosak od 269.900 for. nepokriven.

To je prinukalo rečenu dvorsku oblast, da još jednom ministarstvu financijah one okolnosti razloži, s kojih je potrebština u ovoj rubrici za upravnu godinu 1862. veća, nego li je bila za godinu 1861.

Navlastito je dvorski dikasterij naveo, da se u ovoj rubrici nalaze i takove izvanredne potrebštine, koje sa upravom zemaljskom nestoje u nikakovu savezu, kao što to jesu: beriva činovnikah stupivših u stanje razpoloživosti u iznosku od 149.118 for., zatim iz istoga uzroka povećane mirovine u iznosku 9.234 for., i napokon najamnine u iznosku od 30.315 for., koje se imadu na temelju postojećih još ugovorah namiriti.

Oslanjajući se na osobitu narav tih potrebštinah umolio je dvorski dikasterij ministarstvo financijah, da ih osebno uvaži, te da ih preko svote dozvoljene za godinu 1861. naknadno uvrsti u državni proračun za upravnu godinu 1862.

Po glasu ovdje u prepisu privitoga dopisa ·/. od 3. lipnja o. g. br. 2512/F.M. nije pomenuto ministarstvo na taj predlog pristalo, već se je izrazilo, da se navedene potrebštine u iznosku od 198.667 for. gore pomenutom u državni proračun uvrstjenom svotom mogu namiriti time, da se od one svote, koja je kao prinesak za municipalne oblasti uvrštena u državni proračun, primjeran iznosak iz proračuna državnoga odieli.

Pri tom stanju stvari nije kr. dvorskom dikasteriju preostalo ino, već odpisom od 13. lipnja o. g. br. 1130/376 ovo kr. namjestničko vieće pozvati, da visoki sabor o tom u tu svrhu obaviesti, da se uzmogne, pretresivajuć proračun zemaljske zaklade, pobrinuti o tom, kako da se pokriju oni municipalni troškovi, kojih ministarstvo financijah nije uvrstilo u državni proračun za godinu 1862.

Dočim kr. namjestničko vieće pozivu tom ovime zadovoljuje, uzimlje si isto čast visokom saboru priložene spise u rečenu svrhu priobćiti s molbom, da ih poslie učinjene porabe ovamo povratiti izvoli. U Zagrebu dne 16. rujna 1861. Rubido s. r.

·/. ad 1130. Abschrift einer Note des k. k. Finanz-Ministeriums an das königl. dalmatinisch-kroatisch-slavonische Hofdikasterium ddto. Wien 3. Juni 1861. Z. 2512/F.M.

In Erwiederung der geschätzten Zuschrift vom 27. Mai l. J. Z. 931/335 sehe ich mich veranlasst, mein Bedauern auszudrücken, dem von dem löblichen königl. etc. etc. gestellten Ansinnen wegen nachträglicher Aufnahme eines Mehrbetrages von 198.667 fl. zu dem Aufwande der politischen Verwaltung, ferner von 90.400 fl. für den Strassenbaufond und von 30.500 fl. für den Wasserbaufond in den Staatsvoranschlag des V.-J. 1862, nicht entsprechen zu können.

Mit meiner Note vom 9. Mai l. J Z. 1626/F.M. habe ich dem löbl. k. etc. bemerkbar gemacht, dass die dringend gebothene Schonung der Finanzen mir nicht gestatte, für die genannten Verwaltungszweige einen grösseren als den für 1861. genehmigten Aufwand in den Voranschlag des Verw.-Jahres 1862 einzustellen.

Aus dieser Rücksicht könnte ich demnach eine Ueberschreitung dieses Ausmasses nicht vertreten, und es würde dem löbl. königl. etc. überlassen bleiben, eine solche, wenn sie sich als unabweislich darstellen sollte, jedenfalls im anderen Wege, als durch Staatsmittel, und zwar aus dem Grunde zu bedecken, als unter dem in dem Staatsvoranschlage einbezogenen Aufwand der politischen Verwaltung ein Betrag von 239.100 fl. als Vorschuss für die Munizipien begriffen ist, durch dessen Ausscheidung aus dem Staatsfonde oder Bedeckung aus dem Landesfonde das Auslangen für jene 198.667 fl. gefunden würde, welche als die Bezüge der in Disponibilität versetzten Beamten und Diener, dann Pensionen etc. von dem löbl. königl. etc. als solche bezeichnet werden, die keinenfalls einen Anspruch auf Bedeckung durch Landesmittel zu machen hätten.

Ich beehre mich, dem löbl. königl. etc. die Sumarien des Voranschlages im Anschlusse wieder zurückzustellen. Wien etc. Für die richtige Abschrift Wien 14. Juni 1861. Stajdacher s. r.

(Ostali spisi bjehu upotrebljeni po saborsk. financialnom odboru kod sastavljenja izviešća, koje nižje sliedi pod br. 384.; cieli pako ovaj predmet rieš. čl. CII. i CX.)

Br. 333.

Podnesak narod. zastup. Roberta Zlatarovića, kojim polaže čast saborskog bilježnika.

Visoki sabore!

Koliko sam si držao za čest obnašati zvanje saborskog bilježnika, toliko mi je žao, da me iznenada porodivši se velevažni ini poslovi prisile, odreći se tomu zvanju.

Dočim ga ovim polažem, izražujem ujedno dukoku zahvalnost visokom saboru, što se s malenim bilježničkim djelovanjem mojim zadovoljiti blagoizvolio. U Zagrebu 21. rujna 1861. R. Zlatarović s. r., zast. naroda.

(Rieš. čl. XCIII. i CIX.)

Br. 334.

Dopis kralj. dvorskog dikasterija ddto. 16. rujna 1861., kojim se u ime Nj. Veličanstva saboru troj. kraljevine podieluje pravo praliečnika ovih kraljevih izabrati time: da sabor preuzme na teret zemaljske zaklade izplaćivanje njegove plaće.

U ime Njegova cesarskoga i kraljevskoga apoštolskoga Veličanstva, gospodara nam premilostivoga

stališem i redovom i zastupnikom naroda kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije na saboru sakupljenim daje se premilostivo na znanje:

Da je Njegovo posvetjeno carsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo na prepokornu molbu sabora trojedne kraljevine iz sjednice njegove od 29. srpnja 1861. previšnjom odlukom od 12. rujna 1861. za onaj slučaj, ako sabor preuzme na teret zemaljske zaklade izplaćivanje plaće od dvie tisuće i sto forintih austrianske vrednote, koja je premilostivo sistemizirana previšnjom odlukom od 14 ožujka 1861. za praliečnika i ujedno viećnika kraljevskoga vieća za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, premilostivo izvoljelo privolieti u to, da odsad u napredak sabor trojedne kraljevine bude vlastan praliečnika i ujedno suviećnika kraljevskoga namjestničkoga vieća pomenutih kraljevinah izabirati.

O tom, da li je sabor pripravan preuzeti na zemaljsku zakladu pomenuti teret, očekuje Njegovo posvetjeno cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo čim prije dalje izjavljenje sabora, s tim dodatkom, da ako se sabor bez dalje izjave u tom poslu upusti u izabiranje pomenutoga praliečnika, bit će smatrano, kao da je već tim istim činom i platjanje istoga preuzeto na teret zemaljske zaklade. Dano u Beču dne 16. rujna 1861.

Ivan Mažuranić s. r. Franjo Žigrović Pretočki s. r. Po previšnjoj zapoviedi Njegova posvetjenoga cesarskoga i kraljevsko-apoštolskoga Veličanstva: Og. Utiešenović s. r.

(Rieš. Čl. CIX.)

Br. 335.

Predstavka županije riečke ddto. 4. rujna 1861. radi molbe obćinah Kraljevica, Kostrena, Hreljin itd. (pod br. 40.)

Visoki sabore!

Sa jedne strane pravedna i temeljita molba obćinah kraljevačke, kostrenjske, tersatske, dražke i hreljinske za njihovo odciepljenje od kotara bakarskoga i utjelovljenje našoj županiji, sa druge strane zaprjeke, koje nas obstajanjem pomenutog kotara sve to više u upravljanju sa županijom smetaju, sile nas visokomu saboru predložiti, da iznovice molbu pomenutih obćinah u zrieli pretres uzme, te u interesu istih i županijske naše uprave što prije novi od više pomenutih obćinah željno očekivani zaključak stvori.

Rekosmo da je zahtjevanje izbrojenih obćinah pravedno i temeljito zato, jer ono niti najmanje ničijih pravah ne vriedja.

Obično se kod ovog pitanja grad Bakar izjavljuje u svojih historičkih pravah povredjenim, te se sa vatrenimi branitelji svojimi pod obrambu one kraljevske povelje stavlja,

kojom je obzirom na ondašnje okolnosti upitni kotar slobodnim ustrojen; nu pozivanje na kr. onu povelju bi gradu Bakru samo u onome slučaju koristiti moglo, kad bi se iz iste dokazalo, da izključivo gradu Bakru bi upitna sloboština podieljena, te da sve ostale kotar sačinjavajuće obćine bijahu kao proste prikrpine jedino na slavu, uzvišenje grada Bakra njemu podložene.

Ova nit bijaše nit mogaše biti namjera neumrle kraljice, jer upitni bi kotar ustrojen za promicati trgovinu u ovih primorskih predjelih, a s toga pojedinim obćinam, ne samo gradu Bakru, bi sloboština podieljena, svaka pojedina obćina postade slobodnom, kako se to iz riečih dotične previšnje povelje dokazuje.

Ako to stoji, mi nemožemo doista dokučiti kako riešenje pitanja toli jednostavnoga kao što je ono razvrženja bakarskog kotara i to na zahtjevu obćinah istog sačinjavajućih, kako rekosmo riešenje ovog pitanja može se inače i pomisliti, nu molećim obćinam povoljnim?

Ako osim nekoličine bakarskih stanovnikah sve ostalo pučanstvo više pomenutog kotara vruće želi ote se po bakarskomu magistratu njegovane sloboštine čim prije riešiti, ako slobodni kotar bakarski uvidja da mu kod sadanjega ustrojstva županijah povelje Bakranom toli mile ne trieba, i s toga u naručaj županije naše hrli, ako se kotar bakarski jednom rieči upitne skupo ga stojeće povelje odrica, a s ovom odrekom ničijih pravah ne vriedja; to mi neznamo doista razlogah, kojimi bi se mogla opravdati zahtjeva grada Bakra ili da bolje rečemo njekoličine vatrenih bakarskih zatočnikah, da naime obćine svoj samostalni život žrtvuju ovomu bakarskomu kumiru, od kojega koristi nikakve a štete ogromne imadu.

Skupština županije riečke vidja u ovoj odreci krasan nasljedovanja vriedan primjer zaniekanja onog pukog municipalisma, s koga domovina naša sveudilj boluje i komu Bog daj u nas ni traga više ne bilo!

Nebi doista probitačno niti političko bilo ovoga se pojava iz kojekakvih obzirah oglušiti!

Razvrženje kotara bakarskoga životno je pitanje za obćine k istomu spadajuće, pitanje od koga zavisi njihovo blagostanje, napredak, materialni i duševni razvitak.

Samo troškovi za uzdržavanje bakarskog obilatim brojem činovnikah providjenog magistrata nadilaze svotu od 20.000 for a može se pouzdano tvrditi, da ostala ekonomična uprava nebude mnogo manje stajati od one za našu županiju.

Svi ovi troškovi padaju većim djelom na teret obćinah, i budu namireni stranom njihovimi dohodci, tako da obćine lišene podpunoma sredstvah za namirenje vlastitih upravnih troškovah, budu prisiljene obteretiti siromašno pučanstvo sa znatnimi izvanrednimi nameti, ili pako sve obćinske zavode dignuti.

Ukinutjem bakarskog kotara oslobadjaju se obćine ovih teretah, i dočim se uslied njihovog utjelovljenja županiji one dočepaju podpune sada znatno im stegnute obćinske samouprave, osiguraju si ujedno svestrani razvitak i napriedak.

Obćinsku autonomiju, ovaj stožerni temelj državne slobode, ne uživaju moleće obćine pod skrbničtvom bakarskog magistrata niti najmanjim dielom, a s toga suvišno je napominjati, kako ih ovo ograničenje obćinske samouprave prieči u razvitku i napredku.

Ovo stegnutje ćuti osobito Kraljevica, ova po naravi, položaju, imetku žiteljah liepoj budućnosti punim se pravom nadajuća luka.

Tečajem nazočne predstavke opazismo, opetovano da stanovničtvo grada Bakra nije baš u onoj mjeri za uzdržanje bakarskog municipija u cjelovitosti svojoj zauzeto, kako bi se to iz govorah njekojih vatrenih branitelјah njegovih zaključiti moglo.

I doista razboriti stanovnici domoljubnog Bakra uvidjaju, da sgrada osovljena na nepovjerenju i nezadovoljstvu pučanstva, nije kadra namienjenu njoj zadaću uspješno riešiti; stanovničtvo bakarsko znade da je uzdržanjem upitnog kotara, uzprkos očito izraženoj volji obćinah, položilo temelj vjekovječnoj razpri i mržnji, i da time onu slogu truje, koja treba, da jednokrvnu a k tomu susjednu braću u ljubavi i povjerenju veže; stanovničtvo grada Bakra pojmi, da silnim podloženjem obćinah sebi nikakve koristi dapače štete čini, jer ako do nametanja prireza za namirenje municipalnih potrebštinah dodje, grad Bakar sa svojimi 2000 stanovnici bude razmjerno najviše k ovim troškovom doprinašati morao; stanovničtvo grada Bakra napokon mnije, da rodno mu mjesto uzdržav naslov i prava slobod. grada, nebude uglednosti i dostojanstva lišen, ako mu uslied odciepljenja kotara, magistrat mjesto 27 činovnikah bude samo petoricu-šestoricu njih brojiti!

Tako glasi javno mnenje u gradu Bakru.

Skupština županije riečke govori dosele u interesu obćinah kotar bakarski sačinjavajućih a sada prelazi na dokazivanje, da je obstajanje pomenutog kotara prieči u županijskoj upravi, pa iz toga gledišta takodjer predlaže ukinutje njegovo.

Sastavljenje bakarskoga kotara najbolji je dokaz, da mu bez uštrba stanovničtva i županijske naše uprave obstanka nema, sastoji bo on stranom iz komadah jedne te iste zajedničku školu i crkvu imajuće župe, koje veći dio spada pod županijsku jurisdikciju, pa da ova nakazna slika bude i smiešna opaziti možemo, da ima i selah (8 njih) od kojih jedan dio podpada bakarskomu a drugi diel županijskomu municipijumu.

Ako se k tomu doda, da medje nisu na svih mjestih točno naznačene, tako da više putah žitelji neznadu jesu li županijci ili Bakrani, to je lahko predstaviti si nered i metež, koj se svaki dan a osobito kod naklonosti žiteljah za županiju na uštrb sudbene i političke uprave radja.

Mi bi mogli za dokazati ovo tvrdjenje navesti njekoliko slučajevah, u kojih županija bijaše po ovih obstojateljstvih uprav zapriečena u izvedenju neobhodnih za političku upravu naredbah, nu scienimo, da je dosadno izbrajanje takvih nepodobnostih suvišno, jer su one za svaka iole o političkomu upravljanju obavještjena bez naročita navadjanja poznati, a s druge strane mi se suvremeno posebnom predstavkom obraćamo na visoko kr. namjestničko vieće, a u onoj ćemo predstavci obširnije razpoložiti sve iz pomenute anomalije za žup. upravu izvirajuće zaprieke, te dokazajući u takvih okolnostih nemogućnost redovitog napredka i razvitka žup. uprave, mi ćemo u najhujem za nas slučaju privremeno liek u sada hvaljenoj vrhovnoj upravnoj vlasti tražiti.

Da i nebi obćine bakarski kotar sačinjavajuće tražile ukinutje njegovo; ipak ova bi se nepravilnost odstraniti, te bar tako zvana trgovačka strana bakarskog kotara, koji predstavlja nakaznu po nas malo prije načrtanu sliku, županiji utjeloviti morala.

Ako je skupština županije riečke tek sada u ovome pitanju progovorila, to se njezino dojakošnje mučanje ima pripisati duboku uvjerenju o pravednosti molbe više pomenutih obćinah, o kojoj mnijaše da joj preporuke i podpore ne treba.

S druge strane skupština županije riečke nije mogla predvidjeti, da riečki veliki župan, komu su dobro poznate zaprieke, koja žup. upravu obstankom upitnog kotara svaki dan sve to više otegotjuju, da presvietli naš gosp. veliki župan rekosmo, koj kao takov u saboru trojedne kraljevine sjedi, nebude visokoj ovoj skupštini odkriti ono, što mi sada prinuždeni bijasmo očitovati.

Mogli bi za podupiranje našeg predloga ine osobito važne razloge navesti, nu žalili bi kad bi se smisao ili težnja naših riečih izopačeno tumačila; jedino opaziti budemo to, da kotaru bakarskomu nije mirnim putem obstanak osiguran, jer obćine dobrovoljno na

kemasiranje njihovog imetka podnipošto pristati nebuda, te s toga sa žalostju predvidjamo, da ove primorske obale budu pozorištem nemirah i bučnih dogadjajah, ako se silom bude hotjelo izvesti ono, što se mirnim putem desele postignuti nemogaše.

Visokomu je saboru dosudjena velika zadaća domovinu našu urediti na temelju starodavnih naših zavodah preinačiv u istih, što se s duhom vremena neslaže, što razvitkom prave slobode suvišnim postade.

Medju takove ostarjele i suvišne zavode spada nedvojbeno i ustrojstvo slob. kotarah u županiji, oni bo u sadanjih okolnostih nepružaju slobode veće od one u županiji uživane, dapače kako opazismo ograničuju autonomiju podčinjenih si obćinah, prouzročuju ogromne bezpotrebne troškove, jesu županija u županiji, koje uspješno djelovanje više putih prieče, svakako ne podupiraju.

Skupšina županije riečke i š njome obćine bakarskoga kotara pouzdano očekivaju od pravednosti visoke ove narodne skupštine, da njihovoj molbi bude zadovoljeno.

Uslišanjem ove prosbe povratiti će se u moleće obćine žalibože poremetjeni poredak, odstraniti se budu oni bučni prizori, u koje se svaka skupština municipija bakarskoga na porugu ustavnog reda pretvara, obrabriti će se u pučanstvu molećih obćinah uzkolebano povjerenje u zavode starodavnog ustava našega, te županija riečka pridruženjem molećih obćinah ojaćana, slobodnije i uspješnije će djelovanje svoje razvijati. Dano iz velike naše dana 4. i sliedećih mjeseca rujna 1861. na Rieci držane županijske skupštine. — Skupština županije riečke.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 336.

Predstavka županije virovitičke ddto. 2. rujna 1861.: da sabor trojedne kraljevine formalirane u narod. kongressu želje braće Srbaljah podupirati izvoli.

Visoki sabore!

Glavna skupština slavnog kraljevskog grada Novog-sada priobćila nam je dopisom od 3. srpnja 1861. br. 27. i 53., zakonom i obćom pravdom utemeljenu i bez sumnje visokom saboru već poznatu i podnešenu predstavku, koju je povodom prosvieda tamišgradske županije protiv zaključenja srbskog narodnog kongresa u Karlovcima srbskim mjeseca travnja t. g. držanog i predstavke iste županije na Njegovo Veličanstvo u tom obziru učinjene, kako na Njegovo c. kr. Veličanstvo, tako i na visoki predstavnički dom ugarskog sabora u interesu zaključenja narodnog kongresa srbskog učinila, sa umoljenjem da i ovo obćinstvo pomenutu predstavku podpomogne.

Kad naš i nebi sa našom braćom susiednim Srbima jedna krv i jedan jezik vezao, kad i nebi ta naravska sveza sa potocima zajedničko prolivene krvi u svrhu zajedničkog spasa našeg posvećena bila, kad nas i nebi ista uzvišenija cilj k' jednog cielosti težiti nukala, to bi ipak božija pravda i potocima krvi zadobiveni nikakoj sumnji nepodvrgnuti zakoni u nama čuvstvo podpomaganja pravednih željah probuditi morali.

Kao pravi prijatelji ustavne i narodne slobode, uvidjajući da od srećnog riešenja pitanja narodnosti u posestrimskoj kraljevini Ugarskoj nezavisnost zemlje i održanje ustava zemaljskog zavisi, sa radosti je prihvatila skupština ove županije zgodnu priliku, Tebi visoki sabore! u koga rukama bolja sveobća sreća i budućnost našeg naroda leži, pristojnom smiernosti umoliti, da bi u narodnom kongresu u srbskim Karlovcima izražene za-

koje želje naše braće susjednih srbaljah uvažiti, usvojiti i oživotvorenje istih svojim možnim uplivom kod odnosne najviše vlasti podpomoći blagoizvolio.

Dano iz glavne naše 2. i sliedećih danah mjeseca rujna 1861. u Osieku obdržavanje skupštine. Skupština županije Virovitičke.

(Rieš. čl. C.)

Br. 337.

Ustmeni predlog narod. zastup. Miroslava Kraljevića:

Da bi sabor troj. kraljevine posebni odbor imenovao, koji bi želje Srbaljah podrobno izpitati, te izviešće svoje o tom podnieti imao.

(Primljen i rieš. čl. C.)

Br. 338.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojim se izbori bilježnikah saborskih Nj. Veličanstvu do znanju stavljaju.

1. Povodom onim, što se je zastupnik naroda Lavoslav Šram saborskog bilježničtva sbog slabijeg zdravja svoga odrekao, bude u današnjoj saborskoj sjednici na njegovo mjesto za saborskog bilježnika jednoglasno izabran Dr. Mihailo Polit zastupnik naroda iz županije sriemske; što se sl. kr. dvorskom dikasteriju po propisa čl. 24. saborskog poslovnika do znanja stavlja.

2. Sabor trojedne kraljevine uvidivši potrebu dviuh bilježnikah poslie kako su gg. narodni zastupnici Dr. Antun Stojanović i Roberto Zlatarović čast saborskih bilježnikah položili, izabrao je u svojoj saborskoj sjednici 89. dne 21. rujna 1861. držanoj za saborske bilježnike gg. narodne zastupnike Gustava Gaja, županije zagrebačke podbilježnika, i Nikolu Talera, županije požežke kot. sudca; što ovime prijavljajući, molimo, da se izbor rečene dvojice novo izabranih bilježnikah Njeg. c. kr. apoštolskom Veličanstvu do znanja stavi. Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonske.

(Rieš. čl. XCVI.)

Br. 339.

Predstavka županije varaždinske ddto. 17. rujna 1861., kojom se tuži na susjedne oblasti, neprimajuće dopise hrvatske.

Visoki sabore trojedne kraljevine hrvatsko-slavonsko-dalmatinske!

Iz priležećeg nadhrbtnog dopisa c. kr. kotarskog ureda optujskog od 29. srpnja t. g. br. 5582. ubaviestit će se visoka kuća dovoljno o položaju ravnopravnosti narodnostih i jezika, premda bi ova županija i višo sličnih dopisah predočiti mogla.

Povratkom ustava povraćen je narodom i njihov narodni jezik te je izključivo svakog drugog — poslovnim jezikom učinjen, te nijednoj županiji niti na kraj pameti doći neće, da bi sa ikojom oblasti u drugom jeziku dopisavala van jedino narodnim hrvatskim t. j. jugoslavjanskim jezikom. Dočim se ova županija s druge strane štujuć svaku narodnost u svojih granicah, u budi kojem jeziku dostavljene dopise i dostavke riešiti ne-

uzkraćuje, premda bi sliedeć intoleranciju dapače djetinsku neznielost i bezumje ljudih kao što su članovi c. k. kotarskog ureda optujskog — i inih mnogih oblastih štono ne riedko slične dopise na županiju ovu upravljaju — morala dosljedno i ona zahtievati, da oblasti inih narodnostih na hrvatske županije hrvatsko dopise upravljaju.

S toga se obćinstvo usudjuje obratiti na visoki sabor trojedne kraljevine sa pokornom molbom, da predležeći slučaj do visokog znanja uzme, te da se pobriniti izvoli: da se našemu jeziku i od inih narodnostih austrijske države dužno štovanje izkaže i pripadajuće mu pravo pripozna.

Dano u Varaždinu iz male skupštine dne 16. i 17. rujna 1861. držane. Obćinstvo županije Varaždinske.

./. Slavnom c. kr. kotarskom uredu u Optuju.

Dne 5. o. m. pronašasto je u kotaru Viničkom kod Križovljanah uz obalu dravsku truplo njekog nepoznatog utopljenika, mužkog spola, u dobi od 60 godinah, plešive glave, siedih brkovah, bez gornjih zubih, puna lica i debela vrata, odjeveno jedino platnenom košuljom — što se slavnom kotarskom uredu priobćuje shodnog znanja i ravnanja radi.

Dano u Varaždinu iz male skupštine dne 15. mjeseca srpnja 1861. držane. Obćinstvo županije Varaždinske.

Indorsat: An den löblichen Magistrat der königl. Freistadt Warasdin.

Mit dem diensthöflichen Bemerken retour, dass die geehrte Zuschrift wegen Unkenntniss der Sprache der Erledigung nicht zugeführt werden könne. K. k. Bez.-Amt Pettau am 29. Juli 1861. Der k. k. Herr Bez.-Vorsteher verhindert: Trentretter.

Slavnoj županiji Varaždinskoj ovdje,

se upitni kao tamo spadajući predmet na dalnje povoljno uredovanje ustupljuje.

Poglavarstvo slob. i kralj. grada Varaždina dne 7. kolovoza 1861. Melinčević s. r.

(Rieš. čl. XCV.)

Br. 340.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo glede susjednih oblastih, koje neprimaju dopise hrvatske.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Povratom ustava, povraćen je svim narodom a i trojednoj kraljevini ovoj, narodni joj jezik, kao izključivo poslovni i službeni.

Sa više ipak stranah trojedne kraljevine ove, prispievaju saboru ovomu pritužnice naših municipalnih vlastih, — da susjedne im oblasti izvan trojedne kraljevine, upravljene na njih službene dostavke, neuvažene i neriešene, s toga natrag pošiljaju, što su iste u službenom nam hrvatskom jeziku pisane.

Vaše Veličanstvo! Ovo ilojalno sa najvećom posebnih stranakah, a i ciele države štetom skopčano postupanje susjednih nam oblastih, tiem više nas ogorčuje, što kao sabor ovaj, tako i pojedina municipia u trojednoj kraljevini ovoj, štujući svaku narodnost dospjevše im, budi u kojem jeziku na njih upravljene dopise i dostavke riešiti neuzkraćuju; — premda bi sliedeći intoleranciu gore navedenih oblastih, i sabor ovaj zahtjevati

mogao, da oblasti inih narodnostih dopise svoje na municipia trojedne kraljevine na hrvatskom nama službenom jeziku dostavljaju.

Vaše Veličanstvo! Sabor trojedne kraljevine pripravan vazda tudja prava i narodnost nepovriediti i štovati, smatra gore navedeno postupanje spomenutih oblastih, kao povredu narodnosti i pravah svojih, ter s toga u podajničkoj odanosti Vaše Veličanstvo preponizno moli: da bi ono najvišjom vlastju svojom odrediti blagoizvolilo: da se jeziku našem i od inih narodnostih austrijske države dužno štovanje izkaže, i pripadajuće mu pravo priznade. Vašeg c. kr. apost. Veličanstva prepokorni i vazda vierni podanici — sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije iz sjednice dne 24. rujna 1861. u Zagrebu držane.

(Rieš. čl. XVC.)

Br. 341.

Molbenica obćine Virovitice: da bi sabor troj. kraljevine čim prije u pretresivanje uzeo odnošenja bivših podanikah naprama gospoštinam.

Visoki sabore!

Trgovište Virovitica položajem, pučanstvom, prometom proizvodah, obrtom itd. u Slavoniji jedno od glavnih miestah jeste.

Izim toga Virovitica sastoji iz ne malog pučanstva, koje se jedino ratarstvom uzdržaje, koje mu je sve blago i žitak, zemlja i marha, a makinja plug, kosa i motika; — bez ovoga bilo bi jadno proletarstvo, koje kod sadanjih okolnostih bez štoskorije pomoći svakako predstoji.

Podaničtvo ukinuto je, i puku polje otvoreno da se na vlastitu ruku slobodno razvijati može, no polje njegovo visoki je vozduh, u koji je badava očajano oči upro; — bus urbarne zemlje, što ga je iz vremena podaničtva prenio, podoban je pećini u sredini dubokog mora stojećoj.

Njegdašnjeg podanika ili današnjeg ratara izvor je blagostanja „paša, drvarina, uredjenje njegovih razkomadanih zemaljah i obalenje obćinskih teretah, koji sveudilj izravne poreze nadmašuju."

Sve ove posljedice tište puk virovitički, koga je sudbina odsudila žitak svoj iz crne zemlje vaditi.

Zemlje su razkomadane i izmiešane izmedju gospoštinskih, paša uztegnuta i uzkratjena; — kud je marva do godine 1848. a i do 1855. slobodno pasla, tuda sada gospoštinski čuvar sa sponom stoji; te je ratar odsudjen svoju marvu na vlastitom ugaru i po okutcih napasati, koja će bez dovoljne hrane i potla sasvim iznemoći, pak onda sbogom ratarstvo i jedini izvor blagostanja pučkog; — od drvarine žalostnije nemože ni biti, šume su po gospoštini izsječene, izkrčene, zabrane podignute, a puku u mjesto dovoljne urbarske drvarine niti su prazne šikare prepustite; Virovitica niti jedna trećina nedrvari se iz urbarnih šumah, te je prinuždena svoju drvarinu u susjednoj gospoštini nuz gotov novac tražiti. — Obćinski novčani tereti nadmašuju izravni porez, k tomu je uzrok tej što takove samo njegdašnje podaničtvo snosi, a gospoština od takovih ništa znati neće, ogradjivajući se ministerialnim patentima.

Bivši podanik podmiruje obćinske potrieboće, uzdržaje i podiže učione, plaća javni porez od urbarne drvarine, koju tako rekuć neuživa, a napose vlastelinstvu poleg urbarskog zakona takovu plaća, gradi cesto, obćinske putove i kanale, a gospoština plati

10% nameta jedino za potrieboće občinske, a za učione gradjevine i javnu radnju niti znati neće.

Preponizno zastupničtvo trgovišta Virovitice visokom saboru kao zakonotvornom tielu preponiznu molbu podnaša, da se odnošaji bivših podanikah naprama gospoštinam u predmetu komasacie zemaljah i novog razdieljenja istiuh, odieljenja šumah i pašnjakah odkup izvanposjeda, povratak okupaciah, odkup regaliah, uredjenje podmirivanja občinski teretah i radnje kako javne tako občinske na temelju ravnopravnosti kako za bivše podanike tako za gospoštine u pretres uzeti, — izbjegavajući svake dugotrajne, zavlačujuće prizivne pravde uzakoniti, u eksekutivno stanje položiti, i time pučanstvo na stazu ravnopravnosti i blagostanja postaviti visokodostoji.

Preporučujuć se blagoj naklonosti, jesmo visokog sabora sa osobitim počitanjem U Virovitici dne 21. rujna 1861. Preponizne sluge i zastupnici občinski. Pav. Lallić s. r., sudac obć. i drugih 14 podpisah.

(Rieš. čl. CLX.)

Br. 342.

Zapisnik saborskoga odbora ovjeritbenoga ddto. 24. rujna 1861.

1. Vjerovnice gg. Ferde Mekovca za središnji kotar varaždinski, Tome Milankovića za kotar pakrački, Gustava Gaja za kotar veliko-gorički, Andrije Uhernika za kotar ludbrežki, Kolomana Bedekovića i Nikole Zadravca za slob. grad Varaždin ter Josipa Torbara za kaptul senjski, sasvim su primjerne propisu izbornog reda; s toga odbor predlaže da visoki sabor ove izbore za valjane prizna.

2. Izbori gg. zastupnikah sriemskih Sime Gjokića i Uroša Milutinovića ovršeni su proti propisu izbornoga reda u županijskoj kući; nu budući poslie učinjena zaključka, da se zastupnici pošalju na sabor trojedne kraljevine, bilo prekratko vrieme za produzet izbore po kotarih, to odbor predlaže: da visoki sabor i ove izbore odobri.

3. Vjerovnici g. Mirka Šandora, zastupnika stubičkoga kotara, nije u smislu propisa izbornoga reda pridodan zapisnik, nu budući već visoki sabor zaključio, da za vrieme ovog zasjedanja i ovakovi izbori valaju to odbor predlaže, da visoki sabor valjanost ovoga izbora prizna. Kušević s. r., odbora predsjednik. Franjo Žužel s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CXI.)

Br. 343.

Interpelacija narod. zastup. Eugena Kvaternika na predsjedničtvo sabora toga radi: što mu je svojim putem do znanja došlo, da vis. namjestničtvo troj. kraljevine sa financialnim oblastima njemački dopisuje.

(Riešena odgovorom predsjedničtva: da se po dobivenoj obaviesti kral. namjestničko vieće u dopisivanju sa pomenutim oblastima izključivo narodnim jesikom služi.)

Br. 344.

Adressa sabora trojedne kraljevine na Nj. Veličanstvo, sastavljena po manjemu odboru ad hoc.

Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije duboko razcviljen prežalostnom, i u svakom obziru zlokobnom dvanaestgodišnjom obustavom svoga tisućljetnoga ustava, začu napokon utješnu rieč Vašega Veličanstva, blagoizvolivšega previšnjim svojim, na bana trojedne kraljevine dne 23. veljače 1861. upravljenim pismom odrediti, da se sabor trojedne kraljevine ponajglavnije zato sazove, da se državopravni odnošaji iste kraljevine i prama Ugarskoj i prama Austriji ustanove.

Ali prije, nego što mi, povjerenjem naroda od 13. travnja 1861. u glavnom gradu Zagrebu saborujući zastupnici uzmognemo odgovoriti na ove previšje predloge, i njekoje s ovimi u savezu stojeće odpise, što je Vaše Veličanstvo glede državopravnih odnošajah trojedne kraljevine na ovaj sabor odpravilo: držimo za potrebno, pred licem Vašega Veličanstva u kratih crtah navesti sve one temelje i nazore, koji se u svemkolikom narodno-političkom životu naroda trojedne kraljevine neodoljivom silom vazda iztiću, da tako naznačimo stanovište, kojega smo se i mi morali u svemkolikom djelovanju svojem nepomično držati, ako smo htjeli, da odgovarajući duhu i zahtjevom naroda našega budemo mu vjernim glasilom.

Stožerni pako ti života našega državnoga temelji, za kojimi je narod trojedne kraljevine kao najdražimi svojimi svetinjami uviek težio i teži, jesu: ustav i na njem se osnivajuća samostalnost i neodvisnost državna, kao i cjelokupnost zemljištna trojedne kraljevine dalm.-hrvat.-slavonske.

Vaše Veličanstvo! Ustav trojedne kraljevine niknuvši u dalekoj davnini iz njezinoga domaćega i javnoga života, preživio je domaće joj vladaoce, pa slobodnom voljom naroda trojedne kraljevine prešao je pod žezlo ugarskih kraljevah i prejasnoga doma Vašega Veličanstva.

Jer kada se je početkom 1?. vieka, po izumrću Trpimirovićah i Držislavovićah svidjelo našemu narodu pozvati na svoj prestol Arpadovca kralja Kolomana i njegove zakonite nasljednike, trojedna kraljevina nežrtvova ništa budi od temeljnih pravah ovoga ustava, budi od državne svoje cjelokupnosti i neodvisnosti; svakolika bo odatle nastala sveza medju njom i medju kraljevinom Ugarskom obstojaše u osobi skupnoga vladara tako, da se početkom državnoga drugovanja naroda trojedne kraljevine s narodi ugarskimi osobna ona sveza nije izražavala niti simbolom jedinstvene zajedničke krune, dočim su se Arpadovci okrunjeni za kralje ugarske krunom sv. Stjepana, po prisegi i primjeru kralja Kolomana krunili i za kralja dalm.-hrv.-slavonskoga krunom Zvonimirovom pape Grgura VII., — niti se nije izražavala skupnim zakonarstvom ili zajedničkom upravom; pošto je s jedne strane trojedna kraljevina imala svoj posebni, posvema samostalni sabor, na koj bijahu obvezani glavom dolaziti ugarski vladaoci kano kraljevi trojedne kraljevine, zavjerivši se svaki njih: „quum ad vos coronandus, aut vobiscum regni negotia tractaturus venero“, i pošto je s druge strane na čelu kraljevine stajao vojvoda ili ban kao kraljevski namjestnik (Prorex) neodvisan od palatina kao vrhovnoga poglavara Ugarske, upravljajući trojednu kraljevinu kraljevskom vlašću.

Ovu državnu neodvisnost i samostalnost ujamčiše trojednoj kraljevini ne same Arpadovci, nego i ostali ugarski kraljevi u izborno doba, pa tomu na dokaz pozivamo se u kratko na kralja Matije Decr. II. a. 1464. art. 13. i kralja Vladislava II. Decr. I. a. 1492. art. I. te na čl. I. Art. nobilium regni Slavoniae, god. 1434.

Kada su zatim otci naši saborujući poslje nesretne smrti svoga kralja Ljudevita II. u Cetinu dne 1. siečnja 1527. utanačili ugovor s punomoćnici Ferdinanda I kralja ugarskoga i českoga, te nadvojvode austrijskoga, pa na temelju ovoga ugovora istomu kralju Ferdinandu I. i njegovim zakonitim nasljednikom podielili krunu i prestol trojedne kraljevine, tada bude sudbina, ustav, cjelokupnost, neodvisnost i samostalnost trojedne kraljevine skopčana sa prejasnim domom Vašega Veličanstva, koj se je onim dvostranim ugovorom u previšjoj osobi svoga preslavnoga praotca obvezao: „quod omnia et singula praefati Regni privilegia, jura, libertates et decreta salva et illaesa confirmabit, conservabit et manutenebit."

Nadalje, kad su otci naši u svom saboru, držanom u Zagrebu mjeseca travnja god. 1712. odlučili na tanku krv prejasnoga vladajućega doma prenieti pravo nasljedstva na prestolje i krunu trojedne kraljevine, učiniše tę slobodnom voljom i u čvrstom osvjedočenju svoje državne, znamenitimi onimi na kralja Karla III. u predstavci od 15. travnja 1712. upravljenimi riečmi „nulla vis, nulla captivitas nos Hungaris addixit, sed spontanea nostra ultroneaque voluntate non quidem regno, verum eorundem regi nosmet subjecimus", izražene samostalnosti i neodvisnosti, te prije svega zahtjevahu po svojih poklisarih: „Diploma securitatis perpetuae super universis omnium dd. SS. et OO. horum regnorum juribus, privelegiis, praerogativis et receptis consuetudinibus inviolabili conservatione et manutentione per modernam quoque SS. et R. Majestatem, ejusdemque Augustissimos haeredes et successores utriusque sexus manutenendis, protegendis et conservandis." Pa sbilja proslavljeni vladar, primivši blagohotno ovaj sjajni znak velike podaničke privrženosti našega naroda naprama svomu prejasnomu domu, previšjim svojim odpisom ddo. 16. svibnja 1712. dade trojednoj kraljevini u ime svoje i svojih zakonitih nasljednikah sažëljeni „diploma securitatis perpetuae", u kom se svečano zavjeri „vobis vicissim firmissime spondemus, non solum vestra vobis jura, privilegia et immunitates a Nobis, succesoribusque nostris inviolabiliter semper conservatum, sed nec praeterea quidquam omissum iri, quod ad ingenitam austriaci sangvinis benignitatem et clementiam demonstrandam, regnorumque optime meritorum commoda ulterius provehenda facere queat."

Vaše Veličanstvo! Toli pravomoćnimi ugovori, utanačenimi medju našim narodom i njegovimi slavnimi vladari, posvećen je državni život trojedne kraljevine, i ojamčena joj podpuna državna samostalnost i neodvisnost. Temelj dakle, na kom se osniva ustav trojedne kraljevine jesu jedino državopravni ugovori, koji obima strankama daju pravah, ali i nameću dužnostih.

Na ovom uprav temelju, koj jednakom mjerom brani i vladalačku vlast i narodnu slobodu, vazda se kretahu sabori trojedne kraljevine to glede obsega, to glede krieposti svoga zakonarskoga djelovanja tako, da su u područje njegovo spadale sve struke državnoga života, ticale se one uprave ili sudstva, novčąstva ili vojstva, ili kojih god inih državnih zadatakah, glede kojih su sabori suverenim pravom, podieljenim izmedju naroda i kralja, vazda pravovaljano odlučivali.

Budi nam dozvoljeno ovdje u kratko progovoriti o djelovanju tih naših saborah obzirom na sve rečene struke državnoga života, i to osobito za sretnoga vladanja prejasne kuće habsburžko-lorenske. — Sabori trojedne kraljevine za ovo takodjer doba posvema samostalno opredieljivahu porez, što su ga budi umnažali budi umaljivali, ili uzkraćivali,

stvarahu zakone o načinu razporezivanja i sabiranja njegova itd. kao što se bjelodano vidi iz mnogobrojnih zaključakah dotičnih saborah, imenito iz čl. 1. god. 1538; g. 1567.; čl. 2. god. 1748.; čl. 28 god. 1749.; čl. 25. 1755.; 9. 1757.; 5. 1761.; 4. 1767.; 1. 1770. itd. saborah u Križevcih, Zagrebu i Varaždinu držanih. — Sabori trojedne kraljevine činjahu zajmove na korist trojedne kraljevine, a bez njihova privoljenja nebijaše kralj vlastan činiti jih u ime trojedne kraljevine, kako svjedoče čl. 1. g. 1762. mjeseca veljače u Varaždinu, te čl. 1. iste godine mjeseca ožujka u Zagrebu držanih saborah. — Sabori trojedne kraljevine po svjedočanstvu čl. 5. 1608.; 22. 1620.; 15. 1660. itd. stvarahu zakone tičuće se zemaljskih mitnicah, carinah i tridesetnicah.

Na jednaki način sabori trojedne kraljevine samostalno riešavahu vojne poslove, dižuć po vlastitih zakonih i običajih narodni ustanak i narodnu vojsku, podieljujuć ili uzkraćujuć zahtjevane novake, stvarajuć zakone o novačenju, o obrani domaćih tvrdjavah itd. Amo idu osobito zaključci sabora g. 1537. i 1538. čl. 2—15. u Križevcih, god. 1567., u Zagrebu, decr. 12. Rudolph. a. 1601. art. 12.; decr. III. Leopold. I. a. 1681. art. 66.; decr. I. Mariae Theresiae a. 1741. art. 59.; čl. 1—2. g. 1757.; čl. 1. g. 1758.; čl. 2—3. g. 1759. saborah držanih u Zagrebu i Varaždinu.

Sabori trojedne kraljevine neodvisno sklapahu saveze s inimi pokrajinami po primjeru saborah držanih g. 1608. mjeseca rujna i god. 1620. mjeseca kolovoza u Zagrebu. Napokon sabori trojedne kraljevine u smislu takodjer Decr. I. Leopolda I. god. 1681.: 4. uticahu u vanjsku politiku, na koliko se je ona ticala koristi i pravah njihove domovine. S toga zahtjevahu po svjedočanstvu čl. 11. sabora g. 1737. u Glini držanoga, da kod svakoga ugovaranja mira medju kraljem ugarskim i dalm., hrv.-slav. i medju portom otomanskom učestvuje po jedan zastupnik trojedne kraljevine.

Obseg zakonarskoga djelovanja saborah trojedne kraljevine stiesni se s vremenom, te gotovo sve gore navedene struke državnoga živeta predjoše u područje zajedničkih ugarsko-hrvatskih saborah iz toga ponajviše razloga, što se stališi i redovi trojedne kraljevine pritisnuti desetgodišnjom samovladom Josipa II. veće jamstvo svomu starodavnomu ustavu tražili u što užjoj svezi s kraljevinom Ugarskom, uvjereni, da će sjedinjenimi silami lasnije i uspješnije odoljevati svim novim navalam samovlastne austrijske politike. Al si sred velikih nepogodah onoga vremena nesmetnuše otci naši s oka neodvisnost svoju, jer si ne samo zadržaše pravo, zakone na skupnom saboru stvorene u saboru trojedne kraljevine proglašivati, i one samo za valjane priznati, koje bi bez prigovora primili, nego i o tom krepko nastojahu, da si pripadajuće o najvažnijih pitanjih samostalno odredjivanje takodjer na skupnih ugarsko-hrvatskih saborih neoskvrnuto sačuvaju. Jasnim je tog revnovanja dokazom, što su na ustanovu, da se u buduće porez trojedne kraljevine pretresuje u zajedničkih ugarsko-hrvatskih saborih, samo uz dodatak pristali: „ali svedjer odieljeno od poreza kraljevine Ugarske" (art. 59. god. 1790/1.), odkale se bjelodano vidi, da trojedna kraljevina nije se tim odrekla svoga starodavnoga prava razporezivanja, već ga htjede izvršivati jedino na zajedničkom saboru ugarsko-hrvatskom. Nu pošto su se u istom saboru stališi i redovi kraljevine Ugarske ustručavali priznati trojednoj kraljevini pravo starodavno na pol poreza, opredieljenoga za Ugarsku, sabor trojedne kraljevine niti časa nepočasi, već u svom mjeseca lipnja g. 1791. u Zagrebu držanom zasjedanju odredi, da se u buduće poslanici trojedne kraljevine na ugarskom saboru imadu neposredno sa samim kraljem sporazumjeti o porezu trojedne kraljevine.

Navedenomu saboru trojedne kraljevine od god. 1790. dne 12. i sliedećih mjeseca svibnja iz istoga razloga solidarnosti interesah svidi se stupiti u zajednicu s kraljevinom ugarskom takodjer u višjoj upravi. Netražeći naime, da se trojednoj kraljevini povrati

vlastito kr. namjestničko vieće, koje bijaše ukinuto 30. srpnja 1779., isti sabor u naputku naloži svojim poklisarom, da nastoje oko ustrojenja državnoga vieća za Ugarsku i trojednu kraljevinu, sastojećega iz ugarskih i hrvatskih viećnikah, odgovornih dotičnim saborom, koji da ih i biru. Nu pošto nije ovaj predlog našao u tem saboru odziva, poslanici naši pristadoše privremeno uz ugarsko kr. namjestničko vieće s tim uvjetom, da se kod njega umjesti dovoljan broj sinovah trojedne kraljevine (art. 58. 1790/1.)

Vaše Veličanstvo! Dočim je trojedna kraljevina, bez povrede ipak svojih starodavnih pravah u užoj državapravnoj svezi s kraljevinom ugarskom tražila jamstvo zajedničkomu ustavu i svojoj narodnoj slobodi, zaprieti joj velika pogibelj od nastale uprav tada centralistične težnje u Ugarskoj. Ova težnja postade za nju tim pogibeljnijom, čim se više od dana do dana uplitaše u nju idea prevlade magjarske narodnosti. Odatle nastaše trenja medj kraljevinom ugarskom i trojednom kraljeviuom, koja radi svoga obstanka poče čeznuti za povratkom svoga njekadašnjega državopravnoga odnošaja naprama pomenutoj saveznoj zemlji.

S toga već sabor trojedne kraljevine od god. 1845. čl. 10. odredi moliti, da se trojednoj kraljevini povrati kr. namjestničko vieće, a tim i vrhovna zemaljska uprava, i da se za istu ustroji posebni odsjek u kr. pridvornoj kancelariji ugarskoj, u ostalih pako zajedničkih dikasterijih i vrhovnih sudištih da se namjesti dovoljan broj našinacah vještih narodnomu jeziku, dočim sliedeći sabor od god. 1847. čl. 6. zaište da se već jednom preustroji i uredi sabor dalm.-hrv.-slavonski.

Nu baš ova posvema pravedna i zakonita težnja trojedne kraljevine naidje na odpor u magjarskoj centralizaciji, koja napokon u zakonih sabora god. 1847/8. izvrši podpuno svoju za samostalnost i narodnost trojedne kraljevine pogubnu osnovu. Uprav zato nije narod trojedne kraljevine tih zakonah nikada niti proglasio, niti za valjane priznao, već je na temelju svojega pod blagim dahom sveobće slobode evropejske uzkrsloga državnoga prava po slobodoumnijih još načelih ustrojio svoj državni život. Kobna, državami i prestolji silno drmajuća godina 1848. nastala poslie nje u carevini austrijskoj desetgodišnja samovlada tako je poremetila državopravne odnošaje trojedne kraljevine, tako je do temelja uzrovala i podkopala sve ustavne, s narodom trojedne kraljevine već odavna srasle institucije, tako je obustavila na navedenih temeljih osnovano državopravno preporodjenje kraljevinah ovih, da neimade riečih, kojimi bismo izjavili neizmjernu žalost i tugu, koja je narod naš poklopila, kada se je vidio samovlastno lišen svojega prastaroga, zakletvom tolikih i tako sjajnih kraljevah potvrdjenoga, i dvostranimi državnimi ugovori osiguranoga ustava, i nemilice potisnuta u onaj zlosretni sustav absolutizma, koj mu je sve oduzeo, što mu je milo i drago, koj mu je s nogama gazio, što mu je vazda najsvetije bilo, koj ga je i materialno i moralno ubijao, te napokon dotle dotjerao, da je skoro ugasio i posljednju iskricu povjerenja, kojim je ovaj narod uz svojega kralja vazda stojao.

Ulažuć svečani prosvjed proti samovlastnoj, ničim nezakrivljenoj obustavi ustava našega, i ogradjujuć se proti svim posljedicam, koje su odatle proiztekle, ili koje bi se odatle na štetu pravah naših ma kada ili ma kako dovodile ili dovodit mogle, rado bismo u ovaj par, kada poslie toli dugoga neustavnoga razdobja pristupamo k prejasnomu prestolju Vašega Veličanstva odustali od ponavljanja golemih inih ranah, s kojih tuži naš narod, da se nećutimo dužne samo nješto progovoriti i o drugoj, narodu trojedne kraljevine uz ustavnost najmilijoj svetinji, cjelokupnosti naime zemljištnoj.

Vaše Veličanstvo! Po primjeru mnogih predšastnikah svojih obratio je i ovaj sabor od početka svoga djelovanja glavnu pozornost na cjelovitost trojedne kraljevine, al ni u ovom pravednom nastojanju nije nimalo uspio. — Dalmacija je već od 17. listopada

1797., odkada je čl. VI. mira u Campo-Formio spala pod žezlo prejasnoga doma Vašega Veličanstva, neprestanim predmetom tegobah svih saborah trojedne kratjevine, kano i skupnih saborah hrvatsko-ugarskih, koji starodavna svoja prava na nju dokazujuć, zahtjevahu, da se pridruži kraljevinam Hrvatskoj i Slavoniji. Tako je sabor trojedne kraljevine, držan u Zagrebu mjeseca travnja 1802., naložio u naputku svojim poklisarom na zajednički ugarski sabor: „quoniam sub glorioso suae Majestatis regimine Dalmatia per Rempublicam prius Venetam possessa, revindicata foret, et nunc ad s. Regni Hungariae coronam pro tenore juramenti inaugurationalis a sua Majestate ss. nuncupati redire deberet: domini ablegati omni conatu adhibito agent, ut integrans haec Regnorum pars iisdem jure postliminio sub legali ab authoritate banali dependentia reapplicetur.“ Ovu državopravnu svezu priznao je neumrle uspomene kralj Franjo I., te previšnjim svojim odpisom od 17. listopada 1802. samo oživotvorenje njezino odgodio na mirnije doba. — Sliedeći takodjer sabori trojedne kraljevine, imenito od g. 1807. čl. 5., g. 1840. čl. 15., g. 1845. čl. 9. i g. 1848. čl. 5. zahtjevahu, da se Dalmacija sdruži s Hrvatskom i Slavonijom.

Zahtjeve saborah trojedne kraljevine podupirahu skupni sabori ugarski. Tako sabor g. 1802. uvrsti utjelovljenje Dalmacije medj svoja „gravamina“ na tretje mjesto. Sabor od god. 1825. — 1827. stavi ga medj 14 „praeferentialia gravamina“ na prvo mjesto. Ovo isto ponoviše stališi i redovi na saboru od g. 1830. predstavkom od 17. listopada, na koju dodje ovo previšnje riešenje: „kao što je Njegovo Veličanstvo posvjedočilo svoju spremnost, da 3. točku inauguralne diplome izpuni, pridruživši ili utjelovivši prekosavske predjele; isto tako danas s obzirom na predstavku od 17. listopada o. g. dostojalo je to utjelovljenje (Dalmacije) tvrdo obećati tako, da će to utjelovljenje u svoje vrieme sliediti.“ Vjeran svomu obećanju kralj Franjo I. imenovao je po svjedočanstvu čl. V. odbor ad hoc, koj bi imao izraditi osnovu o načinu, kako da se Dalmacija i njeke ine česti sv. kruni utjeleve.

Vaše Veličanstvo priznavajući po primjeru svojih nezaboravnih predšastnikah državopravnu svezu kraljevine Dalmacije, Dubrovnika i Kotora s kvarnerskimi otoci, izvolilo je i ovomu saboru u svom previšnjem predlogu od 26. veljače t. g. prijaviti, da je dalmatinsko zastupničtvo uputjeno, da izabere poklisare u sabor trojedne kraljevine, gdje bi se imalo viećati o načinu često pomenutoga sdruženja. Ali ono se zastupničtvo oživotvori na temelju takova, i za hrvatski narod u Dalmaciji toli nepravedna izbornika, da se je već u napred slutilo, što se sbilja i dogodilo, da će u njem stranka protivna sjedinjenju nadvladati stranku narodnu, zastupajuću želje i korist od 400,000 čisto slovjenskih stanovnikah, nespominjuć ni toga, da je protivnička stranka bila poduprta svemogućom birokracijom.

Od ovo doba, premda smo ponovili posebnom predstavkom od 1. svibnja t. g. pravedne svoje želje uzalud očekujemo, da se i u tom pogledu zadovolji starodavnom pravu i tvrdim nadam trojedne kraljevine, kano i tolikim prisegam i zavjernicam kraljevskim.

Na jednaki način odciepljena je do danas hrvatsko-slavonska krajina od matere zemlje, te je po imenu samo njezin cjeloviti dio. Predjeli oni, koji sada stoje pod vojničkom zapovjedju, bivši njekada slobodne županije, postaše iz vlastite nužde naroda našega oružánom i predvojnom kršljanske civilizacije proti muhamedanskomu barbarstvu. U ime sv. križa, u ime svoje slobode rado je naš narod više viekovah ondje stražu stražio i krv prolievao. Ali čim je nestalo prave potrebe vojničke krajine, čim tursko carstvo i samo trebuje pomoći za svoj obstanak, poželio je i naš narod u ovih krvavih stranah blagodati mira i gradjanskoga žitja. Jedva se je karlovačkim mirom turska poplavica

bila slegla u dublje korito, kada je kralj Leopoldo I. svojim previšnjim dopisom od 10. srpnja 1703. saborujućemu narodu hrvatskomu radostnu viest oglasio, da mu za nagradu zaslugah i žrtvah pripaja svu banovačku, karlovačku i križevačku krajinu. Isto je tako bila slavne uspomene kraljica Marija Terezija god. 1741. čl. 49. obećala utjeloviti s Hrvatskom Liku i Krbavu, a Leopoldo II. odlukom od 13. siečnja 1791. i Franjo I. čl. 18. g. 1792. varaždinsku krajinu, te prediel med cestami Josipinom i Karolinom.

Nu pored svih onih najsvečanijih obrekah, hrvatsko-slavonska krajina još danas stoji kao spomenik vojničke samovlade u Evropi, i kano neustavna oaza u ustavnoj državi. Mi nehteći ovdje obširnije opisivati crnimi bajami nevoljno stanje naše Krajine izjavljujemo samo, da je ovaj sabor u svojoj 42. sjednici dne 15. srpnja t. g. jednodušno posvojio krajišničku molbenicu od 5. srpnja, te da ju u ime svoje i čitavoga naroda cielom sviesti prava i pravde svojski podupire, kao što će se o tom obširnije obaviestiti Vaše Veličanstvo iz posebne predstavke, koju Vašemu Veličanstvu u tu svrhu podnieli odredismo skupa sa zakonskim člankom o ustavnom preustrojenju vojničke Krajine.

Upiruć se na zakone, na dvostrane državopravne ugovore i na kraljevske prisege, kojimi smo bjelodano dokazali neporecivo pravo trojedne kraljevine na ustavnost, samostalnost državnu, i cjelokupnost zemljištnu, i uzdajuć se u sveto pravdobljubje svega milostivoga kralja i gospodara, koj se nemože oglušiti toli pravednim željam i zakonitim zahtjevom svedj vjernoga naroda trojedne kraljevine: to mi zastupnici u ime njegovo i svomkolikom njegovom snagom pred Bogom i svietom zahtjevamo i zahtjevati prestati nećemo, da se trojednoj kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji hiljadugodišnji ustav i cjelokupnost zemljištna već jedared prizna i odnosno povrati.

To je želja, to je glas svegakolikoga naroda, to su najprešniji zahtjevi njegovi, od kojih odustati niti neće, niti nemože, doklegod mu bude vjernih sinovah.

Držeći se neoborivih tih ustavnih načelah, nemože nam se na ino, već da na najvišje predloge i odpise, štono ih je Vaše Veličanstvo na ovaj sabor odpraviti blagoizvolilo, onom iskrenošću i muževnošću odgovorimo, koje najbolje odgovaraju tako ustavnim zahtjevom naroda, kao i dobro pojmljenim interesom prejasne vladajuće kuće.

Previšnje kraljevsko pismo od 26. veljače t. g. br. 152., kojim je Vaše Veličanstvo ovaj sabor sazvalo, počimlje izrekom, „da je Vaše Veličanstvo na temelju diplome od 20. listopada 1860. ustavne inštitucije kraljevinah Hrvatske i Slavonije opet u život privelo."

Vaše Veličanstvo! Pripoznavajući s radošću, da su ovim kraljevinam doista njeke ustavne inštitucije bar koliko toliko povraćene, s neizmjernom žalošću opažujemo, da se istim kraljevinam stožerna njihova ustavna prava: dozvoljavanje poreza i vojakah, koja su se u saborih i domaćih i ugarskih uviek izvršivala, ne samo nevraćaju, nego se sa velikom povredom starodavnih njihovih pravah upravo uzkraćuju, i uvedenomu u novije vrieme carstvenomu vieću priuzdržaju.

Dokazasmo jur gore, da trojednoj kraljevini po starodavnom njezinom ustavu pripada podpuno zakonarstvo, i tomu odgovarajuća autonomna uprava; te pozivom na dotične po kraljevih potvrdjene zakone i zaključke obrazložismo, da se je u saborih trojedne kraljevine samostalno o vojstvu, financijah, izvanjskih odnošajih, upravi zemlje, jednom rieči, o svem viećalo i riešavalo, što može spadati na državni život slobodna naroda i slobodne zemlje. Mogli bismo u tu svrhu navesti množinu zakonah stvorenih tako na domaćih god. 1396., 1434., 1492., 1527., 1538., 1567, 1571., 1604., 1609., 1635., 1643., 1681., 1700., 1712., 1717., 1723., 1725., 1733., 1737., 1739., 1741, 1749, 1755, 1757., 1759., 1770., kao i na skupnih ugarsko-hrvatskih saborih god. 1504, 1537., 1542. 1601., 1622., 1625., 1630., 1635., 1638., 1647., 1649., 1655., 1659., 1681., 1715., 1723., itd., kojih je

svih jedna težnja, jedna misao, jedna jezgra: jasno izraženje one u svih promjenah našega javnoga života sačuvane i djelotvorno izvršivane državopravne axiome „nihil de nobis sine nobis." — Nu budi dovoljno pozvati se na čl 12. g. 1790/1. ugarsko-hrvatskog sabora, kojim je prije navedena izreka, sačinjavajuća najglavnije načelo i jamstvo našega starodavnoga ustava, postala posebnim postavnim zakonom, opredieljujućim: „legum ferendarum, abrogandarum et interpretandarum potestatem legitime coronato Principi et SS. et OO. ad Comitia legitime confluentibus communem esse, nec extra illa exerceri posse", te se onda neće moći ni najmanje dvojiti o temeljitosti navedene tegobe naše.

Odatle se vidi, da ponajbitnije ustavno pravo razpolaganja o imetku i krvi, nije ovim kraljevinam povraćeno; da i nenapomenemo, da se ni županijam — ovim temeljnim stupovom ustava i ustavnosti, niti ostalim slobodnim kotarom i gradovom nije podpuno povratila zakonito jim pripadajuća autonomija; — da i prešutimo, da se u oči ustavno sakupljenoga i viećajućega sabora vojničkom ovrhom utjeruju narodu našemu nepoznati, nezakonitim putem razpisani porezi, — da i mukom mimoidjemo ono abnormalno stanje, što u ovih kraljevinah i dan danas uz ustavne postoje i neustavne oblasti, koje onih ustavnu djelatnost prieče, dá nemogućnom čine. U takovom položaju nemožemo nikako uvidjeti, da su ovim kraljevinam povraćene ustavno njihove inštitucije; pače napomenutu u predlogu Vašega Veličanstva diplomu od 20. listopada 1860. nemožemo inako smatrati, van kao izhodište i prelaz iz samovladanja u ustavnost, kano povod, kojim su kraljevine Dalmacija, Hrvatska i Slavonija prešle na polje ustavnosti in principio, uztegnuto im prošlih 12 godinah.

Nu kada dublje promotrimo, da se u istoj diplomi prošlo 12 godišnje neustavno stanje smatra kao faktična iznimna obustava prava ustavnoga radi prelaznih svrhah; kada pomislimo, da se ista diploma pozivlje i osniva na pragmatičkoj sankciji, kao na temeljnom pravu i prejasne dinastije, i podredjenih joj zemaljah, tada nemožemo pojmiti, kakovom se je dosljednosti upravo ovom diplomom stegnuo i stisnuo višestoljetni ustav trojedne kraljevine. — Zato se na temelju neoborivoga postavnoga prava ustavni život ovih kraljevinah nemože inače uzkrisiti, van da im se podpuno povrati prijašnje ustavno pravo. Svaka ina povrata njihovoga prava ustavnoga nije povrata ustava, već produženje osudjenoga i po samom Vašem Veličanstvu stanja iznimnoga uz njeke samovlastne koncessije. Takovo pako izvraćanje našega javnoga prava u očitom je protuslovju sa često navedenimi, najsvečanijimi prisegami tolikih sjajnih vladarah potvrdjenimi ugovori, te s toga izpoviedati moramo, da kao što su praotci naši sve ovimi ugovori označene dužnosti točno izpunjavali, tako ćemo i mi iz svih silah nastojati, da iste i u buduće što revnije i što točnije izpunimo; ali kao godj što su naši praotci prava, koja po istih ugovorih ovim kraljevinam pripadaju, svom snagom čuvali i branili, tako smo i mi iste čuvati i braniti dužni i pripravni.

Blagoizvolilo je Vaše Veličanstvo istim previšnjim kr. predlogom od 26. veljače t. g. nas nadalje ubaviestiti o tom, da je na temelju čl. 58. 1790/1. sazvanje ovoga sabora odrediti pronašlo. — Nu i u ovoj odredbi Vašega Veličanstva leži povreda našega starodavnoga ustava, pa to će dostojati Vaše Veličanstvo uvidjeti iz odpisa blage uspomene kralja Maksimiliana od 29. studena 1567., kojim saborske članke ovih kraljevinah od iste godine 1567. potvrdjuje. Ovaj odpis glasi: „Intellexerunt Status et Ordines indictionem et publicationem Diaetae seu conventus horum Regnorum instar Regni Hungariae suam Caesaream Majestatem sibi reservasse. Cum autem id libertati SS. et OO. apertissime derogare videatur . . Quemadmodum Sacra Majestas Caesarea ipsos Banos in veteri consvetudine, indicendae regnicolaris Regnorum suorum diaetae clementer conservare velle

sese benigne obtulit, dummodo semper a Banis ipsis hac de re prius admoneatur, et quarumnam rerum tractandarum causa Generalis ipsa Diaeta indicenda sit edoceatur." Ovu zakonsku ustanovu nije čl. 58. 1790/1. ugarsko-hrvatskoga sabora u ničem pobio; jer se uprav iz sadržaja njegova: „Generales Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Congregationes cum praevio annutu regio celebrandae veniunt" vidi, da je pravo uricanja i sazivanja sabora ovih kraljevinah banu ostavljeno, koj bi to samo kralju predhodno javiti imao. — Vrhu toga sa žalosti navesti moramo, da je protiva ustanovam i ovoga čl. 58. 1790/1. samo hrvatsko-slavonski sabor sazvan, dočim se u njem i Dalmacija naročito u istu svrhu navodi. — Kao revnim čuvarom svegakolikoga državnoga našega prava nemože nam se na ino, nego da se u toliko svečano ogradimo proti dohvatu i smislu pomenutih u ovom kr. predlogu izrazah, u koliko bi se ovi osnivali na predpostavi, protivnoj samostalnosti i cjelokupnosti trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, i pravu s banskom časti skopčanomu.

Neote se ni to budnosti našoj ustavnoj, pače veoma nas neugodno dirnu, što se diplomatički izraz „trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije" u upitnom kraljevskom predlogu neupotrebljava, i što se ustav ovih kraljevinah na Dalmaciju sa Dubrovnikom i Kotorom u smislu gore navedenih državnih ugovorah i zakonah od god. 1527., 1712., 1790/1. već sada neproteže.

Prisiljeni u obranu naših kao ustavnih tako i državnih pravah i u tom obziru uložiti svečani prosvjed, molimo Vaše Veličanstvo u podaničkoj poniznosti, da pravedne želje i zakonite zahtjeve vazda vjernoga naroda trojedne kraljevine u obojem obziru, osobito pako glede sjedinjenja Dalmacije, kao što smo to prepokornom svojem već gore navedenom predstavkom od 1. svibnja t g. molili, izpuniti blagoizvoli. Molbe i zahtjeve u pomenutoj predstavci obširnije razložene, ponavljamo i sada, čvrsto svoje uvjerenje i opet izražujući, da se kriepljenjem i jačanjem trojedne kraljevine kriepi i jača visoko prestolje Vašega Veličanstva.

Istim previšnjim kr. predlogom od 26. veljače uputjeni, da preduzamši svečani uvod bana, i obavivši zakonito izbor prabilježnika i vojvode ovih kraljevinah ponajprije u pretresivanje uzmemo državo-pravne odnošaje trojedne kraljevine naprama kraljevini ugarskoj; podaničkom pokornošću evo javljamo, da je sabor ovaj ravno privolio, da se imenovani po Vašem Veličanstvu ban Josip barun Šokčević po starodavnom ustavnom običaju u bansku čast umjesti, ali da si je i ujedno pridržao oživotvoriti i izvršivati prvom već prigodom ono kraljevinam ovim pripadajuće pravo, kriepošću kojega vlastan je ovaj sabor Vašemu Veličanstvu za bansku čast predlagati njekolicinu sposobnih za istu čast osobah, kao što se to izmedju ostalih odpisom kralja Ferdinanda I. od god. 1527. i čl. 6. sabora trojedne kraljevine od god. 1741. i čl. 61. 1756. dokazuje.

Izbor vrhovnoga kapetana iliti vojvode obavismo po starodavnom običaju i pravu, koje saboru trojedne kraljevine pripada, te za vojvodu u saborskoj sjednici 20., 15. lipnja jednoglasno izvikasmo bana baruna Šokčevića; koj je opet po pravu, koje mu kao vojvodi ovih kraljevinah pripada, podvojvodom trojedne kraljevine imenovao podmaršala grofa Gjuru Jelačića, a podbanom Ivana Zidarića, koja oba položiše pred licem naroda zakonom propisanu zakletvu. — Što se pako tiče izbora prabilježnika trojedne kraljevine, pridržao si je sabor pravo istoga u svoje vrieme prema potrebi izabrati.

Što smo napokon zaključili o odnošaju trojedne kraljevine Dalm., Hrv. i Slavonije prama kruni i kraljevini Ugarskoj, uvjeriti će se premilostivo Vaše Veličanstvo iz sadržaja zaključka, koga podjedno posebnom predstavkom Vašemu Veličanstvu podnosimo, očito izjavljajući, da svi zahtjevi i preduvjeti, koji se u pomenutom zaključku predlažu, logič-

nom dosljednosti sliede iz javnoga državnoga prava trojedne kraljevine, za koje nam je bila najsvetija dužnost, da se ga i tom prigodom točno i vjerno držimo. — Obzirom na previšnji odpis Vašega Veličanstva od 20. listopada 1860. na bana baruna Šokčevića, kano i prama našemu medjusobnomu 700 godišnjemu drugovanju odlučeno je ujedno, da se pomenuti zaključak saboru ugarskomu znanja radi priobći, Vaše pako Veličanstvo u podaničkoj smiernosti umoli, da ga poput kraljevskog predloga ugarskomu saboru na viećanje, ili ako bi isti sabor po pripadajućem si pravu, iniciativu poprimio, njegovu predstavku nam daljnjega pretresanja radi dostaviti blagoizvoli. — Nu pošto smo tužnim srdcem razabrali, da je Vaše Veličanstvo sabor ugarski razpustilo, to umoljavamo Vaše Veličanstvo, da bi ugarski sabor već i radi našega dogovaranja što prije na novo sazvati blagouzhtjelo.

Najvišjim odpisom Vašega Veličanstva od 11. svibnja t. g. bjehu ovomu saboru uslied prepokorne njegove predstavke, koju je iz sjednice saborske od 29. travnja t. g. Vašemu Veličanstvu podneo, priobćene abdikacionalne izprave Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. od 2. prosinca 1848. i prejasnoga nadvojvode Franje Karla od 1. prosinca 1848., te je sabor, pretresav jih, ravno pripoznao, da poslie odreknutja Nj. Veličanstva kralja Ferdinanda V. i prejasnoga nadvojvode Franje Karla, glasom pragmatičke sankcije, koju je trojedna kraljevina samostalno, kao što smo gore naznačili, primila, pravo nasljedstva u njemačko-slavenskih nasljednih pokrajinah i š njimi personalno sjedinjenoj trojednoj kraljevini, Vašemu Veličanstvu pripada; ali nam je ujedno opaziti, da bi se pomenute abdikacionalne izprave po zakonitom običaju dokazom čl. 28. 1740. sabora trojedne kraljevine i po propisu čl. 3. 1790/1. bile imale u roku od 6 mjesecih saboru kraljevine ugarske i trojedne kraljevine predložiti, i krunisanje Vašega Veličanstva obaviti, jer što se je to propustilo, položio se je temelj nesretnomu, i državu do skrajnje propasti dovedšemu absolutizmu. Nepovoljnim srdcem čusmo njekoliko izrazah u tih abdikacionalnih izpravah, te bojeći se da se iz onoga imenito izraza „krune cesarevine austrijske i svihkolikih pod njom sjedinjenih kraljevinah“ nebi izvodilo, da je trojedna ova kraljevina njekako podčinjena, žalimo, što se u njih napose nespominje kruna i prestol kraljevine Ugarske te kraljevine Dalm., Hrv. i Slavonije, koje su kraljevine po naročitom sadržaju pragmatičke sankcije i naše i ugarske, sa nasljednimi pokrajinami austrijskimi stupile samo u personalnu svezu, i koje su po smislu prev. akta kralja i cara Franje I. od 17. kolovoza 1804. u svojih „naslovih, preimućtvih, povlastih, svezah i pravih“ ostale netaknute podignutjem carevine austrijske, izvedenim protuustavno bez privolje sabora našega i ugarskoga. Povodom tim, siljen je sabor ovaj svečano se ograditi i proti svim posljedicam, koje bi odatle proizticati mogle, i proti sličnomu u buduće postupanju, moleći Vaše Veličanstvo, da zakonita prava trojedne kraljevine i u ovom obziru u podpunoj svojoj krieposti uzdržati blagoizvoli.

Pozvani napokon istim često pomenutim previšnjim kralj. predlogom od 26. veljače t. g., da za predstojeće krunisanje Vašega Veličanstva zastupnike izaberemo i za doba jih u Budim odpravimo, obradova se sabor trojedne kraljevine sa one Vašim Veličanstvom tom prigodom učinjene izjave, da će se Vaše Veličanstvo u smislu ustavnih zakonah za kralja ugarskoga, a ujedno dalmatinsko-hrvatsko-slavonskoga krunisati, i u tu svrhu ponajprije inauguralnu diplomu, i to za trojednu kraljevinu u smislu čl. 49. 1622. posebice ugovoriti i izručiti. — Budući pako, da bi se krunisanje Vašeg Veličanstva moglo samo uz izdanu tu krunitbenu zavjernicu preduzeti, a ovo tek poslie povratka pripadajućega trojednoj kraljevini ustava i cjelokupnosti zemljištne izdati, to mi Vaše Veličanstvo najpokornije opeta molimo, da trojednoj kraljevini i podpunu ustavnost i cjelokupnost zemljištnu povratiti, i tim zapreke odstraniti blagoizvoli, koje toli željno krunisanje Vašega Ve-

ličanstva sve dosada nemogućnim čine. Za slučaj pako, ako se krunitba nebi iz kojeg god uzroka mogla zajednički sa Ugarskom obaviti, pridržava si trojedna kraljevina prav Vaše Veličanstvo na temelju svojih državopravnih ugovorah i svoje vlastite pragmatičk sankcije uz gore pomenute uvjete posebice kao svojega kralja okruniti.

Najvišjimi ručnimi pismi od 14 i 27. ožujka t. g. blagoizvolilo je Vaše Veličan stvo sabor ovaj premilostivo ubaviestiti, da je za povratak starodavne uglednosti Dalma cije, Hrvatske i Slavonije blagoizvolilo na način kralj. namjestničkog vieća ugarskog u strojiti politički dikasterij pod imenom kralj namjestničkog vieća kraljevinah Dalmacij Hrvatske i Slavonije, — a tako isto dostojalo i banski stol kraljevinah Dalmacije, Hrvat ske i Slavonije opet uvesti i umjestiti.

Primivši ove premilostive odluke Vašega Veličanstva za dokaz, da ovoj trojedn kraljevini po starodavnom pravu pripada vlastita i sudbena i politička kao zemaljska, tak i vrhovna uprava, držimo za svetu svoju dužnost, ponajprije opaziti, da ustrojenje umješćenje kralj namjestničkog vieća samo za privremeno smatramo, nu tako ipak, d je isto po ustavu ovih kraljevinah, naročito po propisu čl. 14. i 18. §. 1. g. 1790/1. na rodu, dosljedno saboru trojedne kraljevine odgovorno, i da se na temelju čl. 1. i 2. sa bora našega od god. 1767 u svakom obziru ustrojiti i vladati ima po propisih izdani ustavnim putem za kralj. ugarsko-namjestničko vieće. Isto tako i u privremenom dalm. hrv.-slavonskomu dvorskom dikasteriju nesmatramo ino, nego privremeni vrhovni zavo koj u svojem sadanjem ustrojstvu samo tako dugo ostati imade, dok se ustavnim pute ino nenaredi. — Premda je pako sabor trojedne kraljevine na temelju prava, koje ga id glasom čl. 18. §. 1. god. 1790/1. i čl. 1. i 2 sabora domaćeg od god 1767. odluči da će još u ovogodišnjem svom zasjedanju zakonski članak o vlastitoj vrhovnoj i zemalj skoj vlasti, koja bi saboru trojedne kraljevine odgovorna bila, sačiniti, i Vašemu Veličan stvu kraljevskoga potvrdjenja radi podnieti; to je medjutim pohitio kod Vašega Veličanstv posebnom predstavkom izprositi, da se odmah privremeni dalm.-hrv.-slavonski dvors dikasterij pretvori u kralj. dalm.-hrv.-slavonsku dvorsku kancelariju, koja ima napram osrednjemu carsk. popečiteljstvu stojati u onom istom nezavisnom odnošaju, u kojem j zakonito stajati imala i ugarska dvorska kancelarija do god. 1848. i kojoj bi se uz odgo vornost, čl. 18. g. 1790/1. ustanovljenu, onaj isti djelokrug, što ga je imala i ugarska dvor ska kancelarija do god. 1848., opredielio, te po tom u smislu dotičnoga našega zaključk saborskoga povjerilo i vrhovno upravljanje primorsko-hrvatskih lukah i morskoga penzio nalnoga fonda, štono su sada u vlasti trsćanske gubernije.

Istim posve načinom smatramo uvedenje stola banskoga za kraljevinu Dalmacij Hrvatsku i Slavoniju samo privremenim, valjajućim dotle, dok se sudovi ustavno nepreu stroje. Prigodom ovom nemože nam se na ino, već posebnom predstavkom najsmjernij umoliti Vaše Veličanstvo, da bi obzirom na prošlost, u kojoj je trojedna kraljevina, ka što smo to gore razložili, imala vlastito svoje sudstvo u svih granah i prizivnih molbal i obzirom na zaključak, koj smo o odnošaju trojedne kraljevine prema kraljevini ugarsk satvorili, i u kom smo si svekoliko pravosudje pridržali, blagoizvolilo ustrojiti u Zagreb kralj. stol sedmorice kano privremeno vrhovno sudište kraljevinah Dalmacije, Hrvatske Slavonije dotle, dok se sudstvo istih kraljevinah putem ustavnim nepreustroji.

Jedna jošte imade u navedenih previšnjih ručnih pismih okolnost, koje nikak mukom mimoići nemožemo. Videći naime, da se u njih ove kraljevine prosto nazivlj nasljednimi kraljevinami, opažujemo, da je trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Sla vonija po primljenoj godine 1712. pragmatičkoj sankciji svojim načinom ravno postala na sljednom državom, nu ipak ne u smislu ostalih austrijskih pokrajinah, koje pod imenom

„Erbländer“ sačinjavaju cjeloviti dio njemačkoga saveza, kojemu trojedna kraljevina nije nikada spadala, niti sada nespada, niti se može u tom smislu zvati nasljednom pokrajinom.

Najvišjim kraljevskim predlogom od 12 ožujka 1861. pozvani, da devet sposobnih i miroljubivih zastupnikah od strane Hrvatske i Slavonije iz sredine svoje izaberemo, i na carstveno vieće u Beč pošaljemo, a podjedno da u saborski pretres uzmemo i pitanje o konačnom ustavnom uredjenju načina, kojim će se u napried birati i pošiljati na carstveno vieće zastupnici ovih kraljevinah; nakon zreloga viećanja i svestranoga uvaženja svih državopravnih i političkih razlogah u sjednici držanoj 3. kolovoza jednodušno zaključismo: „da kraljevine Hrvatska i Slavonija neudioničtvuje na carstvenom vieću“.

Vaše Veličanstvo, premilostivi naš kralju!

Gojeći što tvrdje osvjedočenje: da je trojedna kraljevina glasom državopravnih ugovorah od god 1527, 1712. i zakonah od god. 1790/1. od svake druge kraljevine i pokrajine i glede zakonarstva i glede uprave neodvisna; držeći se zatim toga: da starodavni ustav trojedne kraljevine, koja sa ostalimi kraljevinami i zemljami monarhije stoji samo u personalnoj uniji, nije pravno nikada prekinut; obziruć se napokon i na to, da se na tom ustavu, kojega, sve da bi i stajala njeka ovamo spadajuća pogubna načela, barem narod trojedne kraljevine nije nikada izgubio, osnivaju prava ne samo naroda, nego i prestolja, nemogosmo ino izjaviti, nego da u oktroirano, i već toga radi svemukolikomu našemu ustavno-zakonitomu životu toli pogibeljno carstveno vieće zastupnikah šiljati nemožemo.

Ovaj naš zaključak neprotivi se ni najmanje podaničkoj vjernosti i lojalnosti našoj toliko putah tako sjajno posvjedočenoj. Jer kao narod i svomu ustavu i svomu kralju vjeran, držasmo i držimo za najsvetiju dužnost braniti prava, kao vladaocu tako i narodu ustavom i zakonom podieljena, znajući: da svaka pogibelj, koja nam ustavu prieti, prieti i pravu ne samo naroda, nego i prestolja. — Stojeći uz ustav svoj, stojimo mi uz vladaoca, braneći pravo svoje i zakon, branimo ujedno najčvršće i pravo Vašega Veličanstva kralja našega. Učinismo to vazda, a činimo to i u ovo uzrovano doba, u koje se toli zlouporavljeni onaj politički axiom: „salus reipublicae suprema lex esto“ čri u sabornicah iz ustijuh prvih državnikah, teorija pako „dovršenih činah“ u Evropi životom postaje.

Budi nam dozvoljeno, da s onoga gledišta, s kojega smo pred svieśću i narodom dužni smatrati sve pojave u državnom životu, u kratko naznačimo nazore, kako mi previšnju diplomu od 20. listopada 1860., na koju se Vaše Veličanstvo i u ovom kraljevskom svom predlogu pozivlje, prosudjujemo.

Rado bismo mi tu najvišju diplomu takovom smatrali, kojom se narodu trojedne kraljevine ustav njegov, i sva na njem se osnivajuća državna prava vraćaju, jer ako je ikoj narod pod suncem, koj kano svoga ustava bez svake svoje krivnje lišen, može punim pravom zahtievati, da mu se povratkom ustavnosti u obće povrati ustav u cielom obsegu i podpunoj kriepósti, te je doisto narod trojedne kraljevine, koj je za obranu svoje državne neodvisnosti i narodnosti god. 1848. listom na oružje ustao, braneć tim i ustavni prestol Vašega Veličanstva; nu sadržaj previšnje diplome o protivnom nas upućuje; ter ju zato možemo smatrati samo za čin vladarske dužnosti, kojom bi se dokinut imao nezakonito postojavši 12 godišnji absolutizam, za čin, kojim je priznana neprekidnost ustavnoga prava ovih kraljevinah.

Svevlastno naime razpolažuć, naredjuje Vaše Veličanstvo, da se upitna diploma ima smatrati temeljnim državnim zakonom, dočim se najbitnija naša prava razpolaganja naime o našem imetku, o našoj krvi, kao i drugi isto tako važni državni zadatci, bez našega znanja i privoljenja u posve strano zakonotvorno tielo prenose. — Ovako jednostrane

svevlastno naredjivanje pako protivi se pravom, državnim ugovorom izmedju prejasne vladajuće kuće i naroda trojedne kraljevine god. 1527. i 1712. sklopljenim, protivi se više putah navedenomu čl. 12. zakona od god. 1790/1., po kom je zakoniti vladalac vlastan samo sa narodom na saboru sakupljenim zakone tumačiti, preinačivati ili ukidati. Pozivlje se istinabog previšnja diploma na pragmatičku sankciju, nu pozivlje se i naročito na svevlast, što je očito protuslovje, pošto se našom pragmatičkom sankcijom kao dvostranim temeljnim ugovorom svaka svevlast izključuje; zato je protuzakonita, i za trojednu kraljevinu bezkriepostna svaka ustanova, koja nije na saboru trojedne kraljevine učinjena, i po zakonitom ustavnom kralju potvrdjena.

Djelokrug zakonarstva, koje smo kriepošću svoga ustava izvršivali, nije stegnut samo na njeke poslove, već se naša zakonotvorna vlast proteže na sve ustanove javnoga prava u obće, kao i na sve i najvišje državne zadatke, kao što smo to jur gore dokazali. — Napomenusmo i to, da po smislu našega javnoga prava nije trojedna ova kraljevina sa neugarskimi pokrajinami austrijske monarkije nikada stupila u realnu svezu, već da se naši odnošaji samo u tom stiču, što imamo zajedničkoga vladara i istu obitelj vladajuću. Neoborivim dokazom svemu tomu jesu državni ugovori, koje su praotci naši sa sretno vladajućom kućom, i to samo s njom god. 1527. i 1712. slobodnom voljom, kao nezavisan narod sklopili. Jedno i drugo učinili su uz očito priuzdržanje svih prije imanih pravah i samostalnoga državnoga položaja svoga, kojno je od prije postojao, — a i neima traga kakovoj ma i najmanjoj državopravnoj ustanovi, po kojoj bi se bio tadanji državopravni položaj i odnošaj kraljevinah ovih prema rečenim pokrajinam pravno promienio; dočim je usuprot samostalnost i neodvisnost trojedne kraljevine i u novije doba temeljnim za Ugarsku i trojednu kraljevinu zakonom od god. 1790/1. čl. 12. jasno i svečano priznana i potvrdjena; napokon ni starodavni, još za vremena narodnih nam kreljevah obstojavši ustav kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nije se nikada i ničim pravno prekinuo, nego se je samo potrebam onih kraljevinah i duhu vremena putem i sredstvom vlastitoga nam zakonarstva neodvisno prilagodjivao.

S ovih razlogah nemožemo mi predmetah u djelokrug našega vlastitoga zakonarstva spadajućih odstupiti takovomu zakonotvornomu tielu, koje oktrojiranim putem ustrojeno, nemože nam dati onih garancijah, kojih i kakovih nam pruža naš ugovorî utvrdjeni ustav; zato u diplomi od. 20. listopada 1860. nemožemo ino vidjeti, van povredu javnoga prava i ustava trojedne kraljevine.

Uz ove razloge, kojih bitni dio zasieca u područje prava, navesti nam je i druge razloge naravi političke. — Ima tomu gotovo 200 godinah, odkako se u Beču pokazuju težnje stanovite vladne politike, koja, razvivši se iz neznatnih počelah, probija neprekidno kroz sve razvojne štadije, i koja prema okolnostim sad otvoreno, sad tajno goni za svrhom svojom. Mi nemožemo one politike označiti shodnije, nego ako kažemo, da je ona izraz državne misli, kojoj je unutarnji tajni smjer, nadjenuti svim kraljevinam, zemljam i narodom austrijske monarkije po naravi različitim, jednoliku formu, ter usredotočene njihove sile podčiniti svrham i interesom, koji nisu, a niti mogu biti interesi većine istih kraljevinah, zemaljah i narodah.

Neposredna posljedica te državne misli bila je ta, da je smetnuvši sa vida težište istih kraljevinah i zemaljah držala za potrebito tražiti težište monarkije izvan nje same, i to ondje, gdje je njekom političkom svezom svezana manjina zemaljah austrijskih. — Po ovoj politici, državnom ustrojstvu i zvanju kraljevinah i zemaljah monarkije neprimjernoj, uvedene su istovjetne inštitucije za sve kraljevine i zemlje monarkije bez obzira, da su ove vriedjale samostalni život različitih narodah, i da nemogu djelovati na sreću njihovu.

Ova politika dostigla je svoj vrhunac i pravi svoj izraz u onoj kobnoj vladnoj sistemi posljednjega 12 godišnjega absolutizma, koja je osudjena jednoglasnim vapajem svih narodah, koja tečajem pomenutih 12 godinah uz svomoguće napore nije monarkiju k sreći, već k propasti bliže dovela. — Ove politike ne samo da nismo nikad priznali, nego smo dapače proti njoj svagda dizali tužbe i prosvjede, a držimo si za dužnost glas svoj i sada proti njoj podići, u kojoj se god formi pojavi.

Nevideći u carstvenom vieću ino, nego novu uputu ili metamorphosu samovladne centralizacije državne, i š njom skopčane one iste politike, koju smo gore nacrtali, tako iz svih prenavedenih razlogah kao i obzirom na savez, što smo ga u interesu zajedničke obrane svojega ustava sa kraljevinom ugarskom sklopiti odlučili, nemogosmo drugo zaključiti, nego da zastupnikah u carstveno vieće šiljati nemožemo, izjavljujuć podjedno: da naredbe i ustanove carstvenim viećem budi donešene, budi unapried donieti se imajuće za ovu trojednu kraljevinu ni za sada, niti za buduće zakonite obvezne moći imati nemogu.

Vaše Veličanstvo! Prem da je narod trojedne kraljevine vazda pripravan po načelih ustava svoga sva, ma koje vrsti medjunarodna pitanja, koja bi izmedju trojedne kraljevine i ostalih pokrajinah ili kraljevinah postajala ili postojati mogla, jedino sa Vašim Veličanstvom, kano svojim kraljem, i to putem svoga vlastitoga zakonitim načinom sakupljenoga sabora pretresivati i riešavati; to je ipak osvjedočen, da bi slabu uslugu učinio i sebi i prejasnomu domu Vašega Veličanstva, kada bi radi njekih prividnih potrebah carevine, koje da iziskuje gore nacrtana, njezinomu naravskomu razvitku pogubna politika, žrtvovao svoju neodvisnost i samostalnost, svetu i dragocjenu ovu baštinu svojih otacah. Zato molimo Vaše Veličanltvo, da i nešiljanje zastupnikah na carstveno vieće, i ostale zaključke, koje ujedno posebnom predstavkom podnosimo Vašemu Veličanstvu s prepokornom molbom, da jih do svojega krunisanja privremeno potvrdi, blagoizvoli smatrati jedino za izraz neuzkolebive vjernosti prama našemu ustavu, kojega se morasmo svigdje što strože držati, ako nećemo, da nas stigne strašan ukor i suvremenikah i potomakah naših.

Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva prepokorni podanici: Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Salvonije. U Zagrebu 24. rujna 1861. Dr. M. Šuhaj, s. r. izvjestitelj.

(Jednodušno priml. čl. XCVI.)

Br. 345.

Predstavka sabora troj. kraljevine, kojom se saborski zaključci o ukinuću Krajine, o odnošaju troj. kraljevine prama Ugarskoj i o narodnom jeziku Nj. Veličanstvu podnašaju premil. potvrdjenja radi.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Zastupnici vojničke krajine učestvujući na našem saboru jesu po želji svojih upunomočiteljah sastavili molbenicu za podielenje ustava i ukinutje vojničkog zavoda na Vaše Veličanstvo, i ovaj sabor umolili, da ju kod Vašeg Veličanstva podupira.

Sabor ovaj je istu molbenicu svoje jednokrvne braće u 42. sjednici dne 15. srpnja 1861. prisvojio, i zaključio, da ju Vašem Veličanstvu uz svoju smjernu adresu podnese.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo! Patnja i bieda naše jednokrvne braće u Krajini, štono ju prolievajući krv svoju za prejasni prestol Vašeg Veličanstva jur više viekovah podnosi, postigla je skrajne granice, te nemogavši dulje terpjeti jade i nevolje nemilog

vojničkog sustava, upirajući se na premnoge zakone i obećanja prejasnih svojih vladar predšastnikah Vašeg Veličanstva, mole krajiški zastupnici, da se kod njih ukine već jed red strogost vojničke sile, pa da se uživanje ustavnih blagodatih vojničkoj krajini hrva sko-slavonskoj takodjer premilostivo podieli, te tako da se ista krajina sa ustavnom braćo svojom u trojednoj kraljevini u jedno tielo spoji, i na nju ustav protegne.

Molbu ovu krajiške naše braće (gledi br. 176.) privitu podupira sabor ovaj i pr ponizno moli, da Vašo c. kr. apošt. Veličanstvo dostoja željam i molbam naše jednokrv braće, koje su i naše, doskočiti, vojnički sustav u hrvatsko-slavonskoj krajini ukinuti i n u jedno tielo s nami sdružiti, i ustavnost na nju premilostivo protegnuti.

Da se preustrojenje na ustavnu vojničke krajine hrvatsko-slavonske tim lagl postigne, sabor je ovaj u sjednicah svojih 65. i 67. danah 22. i 24. kolovoza 1861. izrad zakonski članak o ukinutju ove krajine i uredjenju njenom na ustavnu (gled. čl. LXXIV. te odmah ustanovio, kojim županijam bi se njekoje česti sadanje rečene krajine pridruži i koje nove županije iz samih sadanjih krajiških predjelah podignuti imale; nadalje u isto zakonskom članku jesu radi priličnijeg upravljanja, i svojeg položaja mnoge česti od nj kojih sadanjih županijah odtrgnute i drugim priključene.

Sabor ovaj je odzivajući se premilostivom predlogu Vašeg c. kr. Veličanstva pogledu svojeg budućeg odnošenja prema ugarskoj kraljevini, u svojoj 47. sjednici d 23. srpnja 1861. učinio zaključak, koj ovdje u svoj smjernosti prilažemo (vidi čl. XLII. ujedno moleći, da Vaše c. kr. ap. Veličanstvo premilostivo blagoizvoli zaključke ove naše sabora priobćiti dati saboru ugarskomu, da u smislu istih zaključakah ugarski sabor stu s nami u daljna dogovaranja u obziru budućih naših odnošajah prema kraljevini Ugarsk

Sabor ovaj želeći izobraženje naroda na čim višji stepen dovesti, a uputjen, da to izobraženje jedino u narodnom jeziku valjano postići može, zaključio je u svojoj 5 sjednici dne 10. kolovoza 1861. držane uvedenje narodnog jugoslavenskog jezika za s obsjeg trojedne kraljevine za jedino i izključivo službeni jezik u svih strukah javnog život

Zakonski članak o uvedenju narodnog jezika priklopismo evo, (vidi čl. LVIII.) molimo, da Vaše c. kr. apošt. Veličanstvo preblagostivo dostoja potvrditi ovaj zakons članak.

Prenavedene zakonske članke i molbu naše jednokrvne braće krajišnikah premil stivom potvrdjenju Vašeg c. kr apošt. Veličanstva podnašajući, usudjujemo se za uteme ljenje takovih pozvati se na sve razloge i zakone u našoj preponiznoj adresi obilno naveden Vašeg c. kr. apošt. Veličanstva prepokorni najvjerniji podanici: Sabor trojedne kraljevi Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. U Zagrebu iz sjednice dne 27. rujna 1861. držane.

(Rieš. čl. XLII. LXXIV. i LVIII.)

Br. 346.

Prijava vel. župana sriemskoga grofa Petra Pejačevića: da će na skor na sabor doći.

Poglaviti gospodine saborski podpredsjedniče!

U sliedstvu štovanog dopisa od 15. rujna t. g., koji mi je danas iz Sriema d šavšem ovdje dostavljen, imam čest odgovoriti: da sam ja zakonitu dužnost svoju, sabo

trojedne kraljevine prisustvovati, uvjek pred očima imao, nu da sam u izpunjenju te dužnosti sve dosad priečen bio.

Zaprieke, koje su me priečile, preuzvišenom gospodinu banu u svoje vrieme sam obznanio, u ime pako vis. sabora prvi je poziv sada kroz poglavitost Vašu na mene upravljen, i pošto iz takovog uvidjam, da gospoda zastupnici naroda nazočnost moju prešno zahtievaju, poglavitom gospodstvu vašem time uljudno obznaniti čest imam:

Da ću sa mogućim uskorenjem u Zagreb doći, i kod daljnih pretresivanjah saborskih sudjelovati. U Rétfali dana 21. rujna 1861. Petar gf. Pejacsevich, s. r. vel. žup.

(Rieš. čl. LXXXVII.)

Br. 347.

Novija prošnja obćinah Trsat, Šušak, Kostrena, Kraljevica i Piket: da bi se od grada i kotara bakarskoga odciepile, te utjelovile županiji riečkoj.

Visoki sabore!

Obćine Tersat, Draga, Kostrena, Piket i Kraljevica saznavši, da dva ablegata ovog kotara svoj mandat položiše, i videći da se poglavarstvo ništa nebrini o nadopunjenju njihovom, sakupiše dne 16. t. m. u Bakru, i izvidivši stvar, opaze, da je slavni magistrat bakarski samovoljno bez svakog pitanja rečene ablegate zamolio, da jošte zadrže istu službu.

Poslje kako su obćinski sudci dokazali svoju nezadovoljnost radi takovog svojevoljnog postupanja, gospodin predsjednik sazove skupštinu za dan 18. t. m.

Došavši na opredieljeni dan zastupnici u dvoranu, opaze, da nema nijednog zastupnika grada Bakra, od kud slutiše odmah kakve neugodne posljedice.

Gospodin predsjednik otvorivši sjednicu, očitova svoju žalost, što nevidi zastupnike grada Bakra, te predloži, da se pretrese u početku navedeni predmet, glede izabiranja ablegatah: ukupno čitavo zastupničtvo bi složno, da se po prepisu što skorije ova stvar rieši, ali jedan jedini zastupnik iz Krasice protestira, nevideći ondje zastupani grad Bakar, na što bi odgovoreno, da kao što su mogli zastupnici obćinski, koji svoje poslove zapuštaju, troškove velike čineći doći u grad, takodjer i gradjani, koji nikakovog tereta u tom neimaju, lahko dojti su mogli, opazivši, da to mora imati svoj uzrok, na što gospodin predsjednik bez svakog drugog i najmanjeg uzroka digne se govoreći: „Vi niste za to zrieli", ode u drugu sobu, uze škriljak, i posried skupštine jošte sedeće, odidje kući. Od kud opaziti je bielodano, što se sada s nama radi; a što bi bilo onda, kada bismo sa užjim uzlom vezani bili, od česa da nas visoki sabor oslobodi, opetujemo našu najponizniju molbu, da naše visokom saboru jurve podnešene protestacije u milosrdni obzir uzeti, te tako nas od svakog upliva bakarskog municipija u naša obćinska prava sadašnja i buduća, i od svakog samovoljnog čina i postupka prema nami oslobodili i preprie čiti blagoizvoli, oslobodiv nas sveze, koje radi ove tužne obćine posve zaterene i podjarmene bile bi ne samo sa terorizmom, nego i sa plaćenjem tolike gomile činovnikah magistratualskih, i s njimi skopčanih drugih troškovah, kojima polag učinjenog proračuna svake godine 26.000 fr. jedva zadosta bilo bi. Želeći ove obćine, da nalik ostalim primorskim obćinam, podvržene budu slavnoj županiji riečkoj, u kojoj jedino potriebitu garanciju i podporu svog budućeg razvitka i blagostanja postići mogu, i da ta želja čitavih obćin istinita jest, izvoli visoki sabor kroz odaslanje jedne komisije osvjedočiti se.

Izviše iz vjerodostojnog vriela saznalo se je, da slavni magistrat bakarski upotrebljuje vojničku ruku, za silom obćinu Kraljevicu pod svoju jurisdikciju uzeti, bez u tom pogledu ikakovo dozvoljenje visokog sabora imati. U Tersatu dne 19. rujna 1861. Sliede 29 podpisah i pečati obćinah Tersat, Šušak, Kostrena, Kraljevica i Piket.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 348.

Predlog Dra. Ivana Komandića, pomorskoga kapetana i učitelja matemat. i nautike o preustrojenju nautičkih učionah u troj. kraljevini.

Visoki sabore!

Ponizno podpisani, pomorski kapetan trgovačko-austrianski, rodom iz Malog-Lošinja, dokaza sve do godine 1849. sa valjanimi sviedočbami svoja znanstva u podučavanju teoretičko-praktične nauke, te biaše imenovan sa odlukom visokog namjestničtva zagrebačkog pod danom 28. ožujka iste godine medju ostalimi natecatelji urednim učiteljem matematike i nautike na onda novoustrojenoj nautičkoj učioni u Bakru.

Svidi se visokomu popečiteljstvu naukah ukinuti taj zavod svršetkom školske godine 1853/4. ostavivši podpisanoga bez ikojeg providjenja.

Slavni magistrat Bakarski uzdrži na svoje troškove ovaj zavod kroz školske godine 1854/5. i 1855/6. to jest dok nestane učitelja matematike i nautike na c. k. riečkom zavodu, za kojega biaše predstavljen te poslie i po visokomu popečiteljstvu privremenim učiteljem naimenovan.

Kroz tri ljeta ovršivah kao takovi moje službovanje, dok se porode stranputice i opadanje, koje čine sva moguća mene iz mog mjesta svrći, na kojem ufah se ostati urednim učiteljem poslie desetgodišnje javne i službe i pol, kroz koje vrieme višjim oblastim u svakom pogledu mojim trudom i neumornom revnoštju zadovoljih.

Iz izkustva znajuć koliko i što mornaru potriebito jest, trsih se upotriebiti sa pitomci mnogo više vremena nego što po osnovi propisano, i to u istih predmetih, koji važniji jesu, jerbo ista osnova, za sad obstojeća, ni malo neodgovara potriebоćam za nautičke učione, što više putah dokazivah gospodi nadzirateljem i ravnateljem.

Čitavši u novinah da visoki sabor nakani preustrojiti javne učione trokraljevine, uzimljem si slobоštinu umiljeno podložiti ovu novu osnovu za nautičke učione, koju, laskam si, naći će visoki sabor shodniju svrsi toli u pogledu predmetah, koli vremena.

Pouzdajuć se da bude u obzir uzeto ovo moje slabahno djelo, priporučam se visokomu saboru, da me uzme pod svoju zaštitu, čineć pravo za sve nepravde i povriede, koje bez ikakve moje krivenje pretrpih.

Sa dubokim počitanjem podpisujem se u Rieci dne 23. rujna 1861.: visokog sabora najponizniji, najpokorniji sluga Ivan Dr. Komandić s r.

·/. Osnova za brodarske učione u hrvatskom primorju.

§. 1. Svrha ovih učionah jest, dati onim pitomcem, kojih posveta jest brodarstvo, neobhodno potriebita znanja da postanu Tenenti i Kapetani dugoga hoda, ravnatelji dugoga obalnoga brodjenja, kao takodjer brodograditelji.

§. 2. Učione na ovu svrhu dioliti bi se imale na glavne i na početne.

Prve se razdieljuju u: a) dvoljetni tečaj za podučavanje teoričko-praktično tenentah i kapetanah dugoga hoda; b) poljetni tečaj za praktično podučavanje ravnateljah (gospodarah) velikoga obalnoga brodjenja; c) ljetni tečaj za podučavanje teoričko-praktično brodograditeljah.

Druge sadržavaju samo tečaj dvoljetni i poljetni.

§. 3. Glavna brodarska učiona je na Rieci.

Ustrojeno kad bude trokraljestvo Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinsko i pridruženi otoci Kvarnera, druga glavna brodarska učiona ustrojiti bi se imala u Dubrovniku, i postaviti učione brodarske drugoga reda u Bakru, Kotoru, Lošinju-malomu, Senju i Splitu.

§. 4. U svakomu mjestu ravnateljstvo brodarskih učionah dodje skopčano sa ravnateljstvom viših ili nižjih realkah gdje takove bivaju, a gdje ih neimade sa početnim (normalnim) učionam.

§. 5. Brodarske učione, buduć uzvišenije, imadu se uzdržati (postaviti) u stanje razdieljeno od normalnih, — za neka se uzdrži u pitomacah brodarskih ljubav za znanost svoju, koja njoj takodjer i pripada.

§. 6. Jezik podučavanja u hrvatskih učionah hrvatskoga primorja biti imade taljanski. Biti će ipak odredjeno po osobitih zaključcih, ako radi mjestnih okolnostih se bude imalo služiti hrvatskim jezikom u predavanju različitih predmetah. Vjerozakon bo predavat ima se u hrvatskome jeziku.

§. 7. Učitelji brodarskih učionah hrvatsko-dalmatinskog primorja, moradu vješti biti jugoslavenskomu jeziku, koj onamo se govori.

§. 8. Predavanje imalo bi se razdieliti:

I. U glavnih brodarskih učionah: a) po jednom učitelju matematike i nautike predavati se imade: algebra, zemljomjerstvo, znanje sferično, trigonometria ravna i sferična, brodarstvo i zvjezdoslovje; b) po jednom učitelju graditeljstva brodovah i manovre; c) po jednom učitelju: zemljopis, računstvo, krasopis, pravo pomorsko (diritto marittimo), početci trgovine (elementi di commercio), korespondencia i držanje trgovačkih knjigah, jezik jugoslavjanski, taljanski i drugo što bi se shodno vidjelo, uzmnoživši ako potriebno takodjer broj učiteljah.

II. U učionah drugoga reda: a) po jednom učitelju, koj bude predavati vrh predmetah pod I. jur navedenih kroz prvo i drugo poletje u drugom godišnjem tečaju, početke gradjenja brodovah i manovre; b) po jednom učitelju, koj bude predavao predmete jur pod I. c) naznačene.

III. U svih učionah brodarskih: a) po jednom učitelju, koj predavati imade vjerozakon.

§. 9. Dnevni red predavanja učiniti se imade po ravnatelju i učiteljima, po temelju niže priklopljene osnove.

§. 10. Podučavanje u dvoljetnom tečaju kao takodjer u jednoljetnom biti imade isto po svih učionah koje se imadu ustrojiti.

§. 11. Podučavanje u jednoljetnom tečaju sadržati imade tri sata po nedelji u prvom poljetju za siloslovje (mecanica); tri sata po nedelji u drugom za manovru, i 10 satih po nedelji u obih poletjih za brodogradjenje i tome potriebno risanje.

§. 12. Natecatelji za podučavanje brodarskih učionah budu imali dokazati njihove sposobnosti polag osnove obstojeće za kandidate javnog podučavanja.

§. 13. Radi početka, trajanja i svršenja školne godine valjadu iste naredbe, koje su u krieposti za zavode, s kojimi su brodarske učione skopčane.

§. 14. Zaptna pravila valjaju takodjer ista, dokle se nebudu izdale posebne na redbe za nautične učione.

§. 15. Koj želi biti primljen u prvo ljeto dvogodišnjeg tečaja, ima dokazati škol skimi svjedočbami da je dobrim uspjehom svršio najmanje 4. razred početnih učional Tko nemože ovo školskom svjedočbom dokazati, podvrći se mora izpitu u prisutnosti ra vnatelja i dotičnih brodarske učione učiteljah, te imade pri ovom izpitu dokazati, da is dovoljno znade što za 4. razred propisano; drugčije nemože biti primljen u brodarsk učionu.

§. 16. U drugo ljeto dvogodišnjeg tečaja primaju se svi oni pitomci, koji do brim uspjehom dovršiše prvo ljeto na istom zavodu, ali koji školnim svjedočbami dokaž da su svršili prvo ljeto dobrim uspjehom u kom god brodarskom zavodu u hrvatsko dalmatinskom primorju, kao i u kojem mu drago nautičkom zavodu austrijskomu.

§. 17. U drugo ljeto dvogodišnjeg tečaja mogu biti primljeni takodjer svi oni koji nepolazivahu prvo ljeto, ako su kadri izpitom, koj kao jur rečeno držati se imade dokazati, da kak bi rečeno u predidućem odsjeku imaju dovoljna znanstva u svih oni predmetih, koji su propisani za prvo ljeto. Ovakovi pitomci ako svrše dobrim uspjeho izpit, primit hoćedu od ravnateljstva zasluženu svjedočbu.

§. 18. Pitomci polgodišnjeg tečaja podučavati se imadu ukupno sa onimi prvog polgodišta drugog ljeta dvogodišnjeg tečaja, i to kroz čitav tečaj praktične nautike i vje rozakona. Takovi pitomci imadu i dokazati da su proveli najmanje dvje godine u bro darenju, da poznadu jezik, ili jezike u kojih se predavaju predmeti, te da i poznadu točn glavne vrste računstva.

§. 19. Koj god želi polaziti jednogodišnji tečaj ima dokazati: a) da je svrši dobrim uspjehom najmanje tečaj nižje realke; b) ima se svaki pitomac podvrći izpitu, k se bude obdržavao u prisutnosti ravnatelja i dviuh učiteljah matematike i nautike, i gra djenja brodovnoga vrh svojih znanostih u algebri, kojom ima doprieti uključivo do jed načbah drugog stupnja; c) primit će se i pitomci, koji dobrim uspjehom svršiše najmanj prvo ljeto dvogodišnjeg tečaja ikoje brodarske učione u carstvu.

§. 20. Stoji u krieposti ravnatelja dopustiti pitomcem tako dvogodišnjeg tečaj kao i jednogodišnjeg, da isti opetuju učenje za jedno ljeto, ako imadu dovoljnih uzroka i ako su se ponašali ćudnoredno u prošloj godini.

§. 21. U onih mjestih, u kojih nalaze se nižje realke, može se izpustiti prv ljeto dvogodišnjeg tečaja obvezavši pitomce polaziti takov zavod, u kojem bi se podu čavali obširnije većeg broja predmetah radi, koji se u istim predavaju. U tom slučaju pi tomci, koji stupe u treću godinu realne učione, podučavat može učitelj nautike u pomor skom pravu, i sferičnom znanju.

§. 22. Što knjigah radi, upotrebljivati će se svuda jednako iste, koje se imad za sada, čineć vremenom one promjenbe, koje se svidile budu najshodnijimi u porazum ljenju ravnatelja sa dotičnimi učitelji, javeći to višjoj školskoj oblasti dozvoljenja radi.

§. 23. U svih tečajih brodarskih učionah obdržavati će se polugodišnji izpiti. svjedočbe izručiti će se samo poslie cielo-godišnjeg izpita.

§. 24. Nadziranje brodarskih učionah pripada nadzirateljem poglavitim pokrajine koji predsjeduju odboru za polugodišnje izpite. U njihovoj odstunosti predsjeduje osob na to odredjena.

§. 25. Na svršetku svakog školskog ljeta ravnatelji podnesu isveštja, u pogled stališa dotične brodarske učione, kraljevskoj školskoj oblasti provincialnoj, dodavši tom risanja i izradjenja pismena činjena po učenicima.

§. 26. Svaka nautička učiona providjena mora biti za sljedećimi nastroji: a) dva globa, to jest jedan nebesni a drugi zemaljski; b) jedna sfera armilare; c) dva nastroja od riflesioni t. j. jedan sekstant i jedan oktant; d) jedna busola azimutalna; e) jedan lok t. j. barchetta; f) dva sata sa pjeskom i to jedan od 30" a drugi od 15"; g) karte idrografične (ridotte) od cieloga svieta; h) jedan atlas zemljopisni sa zemljovidi od glavnih državah; i) jedan utvoreni horizont; j) njekoliko modelah trgovačkih brodovah; k) barometar sa termometrom; l) jedan kronometar, koj se može providiti pa izplatjati sa svakogodišnjim paušalom.

Glavne brodarske učione moradu biti providjene sa modeli za brodograditeljstvo.

§. 27. Da se priskrbe potriebita podučevna sriedstva naznačena u predidućem odsjeku ustanoviti će se svota za one učione, koje će se upeljati, razmjerno kolikoći sredstvah, koje potriebuju kao pod §. 26.; — a isto tako na koliko fali učionam jur obstojećimi.

§. 28. Za uzdržanje i poviećanje sbirke podučevnih sriedstvah odredjena je svota od 70 for. za svaku glavnu učionu, a od 50 for. za svaku 2. reda.

§. 29. Svakomu ravnateljstvu odredjeno je 30 fr. za troškove uredne (službene).

§. 30. Upotrebljenje rečenih svotah dokazat morati će se po naredbah administrativnih i potvrditi po ravnateljstvu, izuzamši troške predidućeg odsjeka.

§. 31. Učitelji nautičkih učionah uživaju sljedeće plaće: a) oni matematike i nautike, toli glavnih učionah koli onih 2 reda (imajuć u ovih zadnjih više satih predavanja nego u glavnih) 900 for.; b) oni brodograditeljstva i manovre 800 for.; c) oni zemljopisa, računstva itd. 800 for.

§. 32. U glavnih učionah, i u onih 2. reda, gdje ima posebne katekete, dobivaju isti ljetnu nagradu od 100 for., a u onih, gdje predavaju katekete drugih učionah dobivaju nagradu od 60 for.

§. 33. Sluge zavodah, s kojimi su skopčane nautičke učione, dobivaju za službovanje, koje čine nautičkim učionam, nagradu od 40 forintah.

		Ure	Ponedeljak	Utorak	Sreda	Četvrtak	Petak	Subota
Prvo ljeto	Prie podne	9—10	Računstvo	Zemljopis	Krasopis	Početci trgovine	Računstvo	Zemljopis
		10—11	Zemljo-mjerstvo	Algebra	Zemljo-mjerstvo	Algebra	Zemljo-mjerstvo	Pravo pomorsko
	Poslje podne	3—4	Hrvatski	Početci trgovine	Talianski	—	Hrvatski	Talianski
		4—5	Znanstva sferična	Vjerozakon	Pravo pomorsko	—	Vjerozakon	Znanstva sferična

		Ure	Ponedjeljak	Utorak	Srieda	Četvrtak	Petak	Subota
Drugo ljeto.	Prie podne	9—10	Nautika I. Zvjezdo- znanstvo Nautika II. poljetje	Trigonome- tria ravna I. sferična II. poljetje	Nautika I. Zvjedo- znanstvo Nautika II poljetje	Trigonome- tria ravna I sferična II. poljetje	Nautika I. Zvjezdo- znanstvo Nautika II. poljetje	Trigonome- tria ravna I. sferična II. poljetje
		10—11	Contabilita trgovačka	Knjigovod- stvo	Risanje	Dopisivanje	Knjigovod- stvo	Dopisivanje
	Poslje podne	3—4	Početci gradjenja I. Manovra II. poljetje	Nadziranje u brodarnici gradjenja	Početci gradjenja I. Manovra II. poljetje	—	Početci gradjenja I. Manovra II poljetje	Vežbanje veslanja i manovre na brodu
		4—5	Hrvatski ili koj drugi jezik	Talianski ili koj drugi jezik	Vjerozakon	—	Risanje	Vjerozakon

Opazka. Usljed ovdje navedene osnove i razredjenja urah imao bi svaki dvogodišnjih razredah 22 sata podučavanja na tjedan, ali polag ovog za sada obstojećega ima samo 8 satih na tjedan u 1. tečaju, a u 2. tečaju 10 satih u prvom, a 9 satih u drugom poljetju, računajuć amo vjerozakon.

Iz ovoga uviditi se može, da nije bilo moguće mladeži u tako kratko vrieme činiti onaj napredak, koj bi se postignuti imao, predavajuć u prvom poljetju prvog tečaja računstvo, algebru i početke trgovine 6 satih na tjedan. — U drugom poljetju predava se takodjer 6 satih na tjedan produženje algebre, pravo pomorsko i zemljomjerstvo, ovaj stražnji predmet svakako od vele važnosti.

Računajuć vrh toga praznike školske i blagdane crkvene poluljetje sastoji iz samo 4 mjeseca, ali oko 17 tjedanah. To bi dosta za dokazati, da sadašnje podučavanje u nautičkih učionah nemože biti drugo nego površno i to samo u njekojih predmetih, radi česa mladež prisvoji si veoma malo znanostih

Neobhodno potrebito je da učitelji brodarskih učionah po hrvatsko-dalmatinskom primorju vješti su jugoslavenskomu jeziku (§. 7) jer u obće učenici istih učionah poznadu bolje hrvatski nego talianski jezik, i zato biahu učitelji više putah prisiljeni služiti se narodnim jezikom, jer drugčije malo koristili bi svojoj svrhi.

Kako bi u §. 21. predloženo, da se složi sa realkom prvi tečaj brodarske učione suviše bi bio učitelj predavajući predmete pod §. 8. c., ako samo u realnih učionah nastavilo bi se predavanje u 1. i 2. godini algebra i zemljomjerstvo, koje se takodjer i u tretjoj godini nastaviti bi imalo; tako učenici ove tretje godine u isto vrieme polazili bi drugi tečaj nautične učione. Na taj način tečaj brodarske učione sadržavao bi tri na mjesto dvie godine. Kroz to takodjer prištedila bi se plaća jednog učitelja.

Učitelj brodogradjenja predavati imade tri sata na tjedan početke brodograditeljstva u 1. poljetju, druga tri sata za manovru u 2. poljetju, i još tome dva sata na tjedan vježbanje u veslanju i nadzorničtvo nad kantirima, ostaju mu dakle jošte deset

satih, koje ravnatelj ujedno sa istim učiteljem razdieliti imade u brodograditeljstvo praktično i tome shodno risanje.

§. 26. l) Kronometar je jedan izmedju najpotrebitijih nautičnih nastrojah i od velike važnosti za brodjenje; u učionah delaju se računi astronomični njemu shodni, bez da ikoj učenik od njega ni najmanju pomnju imade, jerbo sve učione su bez njega; zato je neobhodno potrebit za svaku učionu nautičnu, i bi se imao providit na način kazan u §. 26. l. ili u §. 27.

U §. 31. a) Naznačene su jednake plaće učiteljima učionah prvoga reda kao i onima drugoga reda, jerbo u ovih učionah drugoga reda učitelji imadu više predavanja podučavajuć, kako gore kazano, početke brodograditeljstva i manovre, to jest sve ono više, što u učioni prvoga reda predaje učitelj brodograditeljstva. U Rieci dne 22. rujna 1861. Ivan Dr. Komandić s. r.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 349.

Dopis sabora troj. kraljevine na poglavarstvo sl. kr. gradovah Osiek i Bakar radi pošiljanja poklisarah saborskih.

I. Dopis slavnom poglavarstvu sl. i kr. grada Osieka.

Glasom vjerodajnog pisma tog slavnog poglavarstva od 2. rujna 1861. izabran je medju ostalimi gospodin Hugo Marinović za zastupnika naroda tog slavnog grada na saboru hrvatsko-slavonskom.

Budući pako isti gospodin sve do danas nije prispio u ovaj sabor, to imadem čast slavno gradsko poglavarstvo u smislu zaključka visokog hrv.-slav. sabora u sjednici od 27. rujna 1861. stvorenog ovim najozbiljnije pozvati, da rečenog svog zastupnika na ovaj sabor do 15. listopada poslati izvoli. U Zagrebu dne 28. rujna 1861.

II. Dopis slavnomu poglavarstvu slobodnog grada i kotara bakarskog u Bakru.

Budući oto slavno poglavarstvo nije sve do sada zadovolilo mojemu pozivu od 2. i 6. rujna t. g. glede izbora zastupnikah naroda na ovom saboru za otaj slavni grad i kotar mjesto gospode Antuna Vakanovića i Adolfa Vebera, koji su mandat svoj položili, to imadem čast oto slavno poglavarstvo u smislu zaključka saborskog u sjednici od 27. rujna 1861. stvorenog ovim najozbiljnije pozvati, da novi izbor dvojice svojih zastupnikah polag obstojećeg privremenog propisa bezodvlačno preduzme, te novo izabrane zastupnike na ovaj sabor do 15. listopada pošalje. U Zagrebu dne 28. rujna 1861. Prvi saborski podpredsjednik Josip Briglević, s. v.

(Rieš. čl. CXI.)

Br. 350.

Izviešće ovjeritbenog odbora ddto 27.. rujna 1861.

1. Vjerovnica, kojom se g. Ivan Nep. Ožegović mjesto odstupivšeg g. Aleksandra Fodrocija izjavljuje za zastupnika kotara križevačkoga, pronadjena je sasvim primjerna propisu izbornoga reda; s toga odbor predlaže, da visoki sabor ovaj izbor prizna za valjan.

2. Vjerovnica, kojom se od strani sl. grada Osieka posvjedočuje, da su za zastupnike istoga grada potvrdjeni prijašnji zastupnici gg. Franjo Pinterović i Todor Gjurgjević, a iz nova izabrani gg. Vjekoslav Schmidt i Hugo Marinović, pronadjena je takodjer primjerna

izbornom redu; s toga odbor predlaže, da visoki sabor i ove izbore potvrdi. Nu budu se g. Hugo Marinović dao na novo izabrati, a nije ni do danas stigo na sabor, bez da naznačio uzrok toga, to odbor predlaže, da visoki sabor gradu Osieku naloži, da četvrto zastupnika neodvlačno pošalje. Kušević, s. r. odbora predsjednik. Franjo Žužel, s. izvjestitelj.

(Rieš. čl CXI.)

Br. 351.

Zakonski predlog narod. zastup. Gjure Križanića o slobodnoj prodaji morske soli.

Podpisati drži za shodno s pozivom na ustavna prava i starodavni sve do go 1850. postojavši običaj u trojednoj kraljevini, visokomu saboru predložiti za uzakonjen sliedeći

Zakonski članak o slobodnoj prodaji morske soli, i o obaljenju ciene iste.

S obzirom na članak 5. Constitutionum Regni Slavoniae 1492., zatim čl. 29. 154 čl. 43. 1635, čl. 122. 1715., kao i na starodavni običaj ustanovljuje se u pogledu užit morske soli i obaljenja ciene za istu sliedeće:

§. 1. Užitak i prodaja morske soli očituje se za obseg kraljevinah Dalmacij Hrvatske i Slavonije, razumjevši pod istimi i obseg čitave hrvatsko-slavonske vojnič krajine s uključenjem i petrovaradinske regimente — za slobodan.

§. 2. Ujedno se u pogledu ciene iste soli s obzirom na cienu god. 1848. za ob seg ovih kraljevinah ustanovljenu odredjuje, da se u buduće u svijuh solarah u stro primorskih gradovih nalazećih se ima prodavati: cent biele morske soli po 3 for. 16 k srebra ili 3 for. 43 novč. austr. vrednote, a crne soli cent po 2 for. 12 kr. srebra 2 for. 31 novč. austr. vrednote. G Križanić, s. r. zastupnik kot. čabarskog.

(Rieš. čl. XCVII.)

Br. 352.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo za potvrdu zakonsko članka o slobodnoj prodaji morske soli.

Vaše c. kr. Veličanstvo, kralju naš premilostivi!

Trojedna kraljevina Dalmacija, Hrvatska i Slavonija uživala je od starodavnih vr menah pravo užitka i slobodne prodaje morske soli u čitavom svojem obsegu, što jas dokazuju članak 5. Constitutionum Regni Slavoniae anni 1492., zatim čl. 29. 1548,. čl. 4 1635., čl. 122. 1715., a i neprekidni običaj, uslied kojih su ove kraljevine tako bielu, ka i sivu morsku sol uz neznatnu cienu uživale.

Oslanjajući se prepokorno podpisati sabor na prenaznačene zakone i starodav običaj sačinio je u svojoj saborskoj sjednici od 27. rujna t. g. ovdje pod ·/. priležeći za konski članak o slobodnoj prodaji morske soli i o obaljenju ciene iste, uslied kojega užitak i prodaja morske soli očituje za slobodan za čitavi obseg ovih kraljevinah Dalma cije, Hrvatske i Slavonije, te se s obzirom na cienu soli člankom XXV. sabora trojedn

kraljevine od godine 1848. ustanovljenu odredjuje, da se u buduće u svih solarah primorskih gradovah trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ima prodavati cent biele morske soli po 3 fr. 16 kr. srebra ili 3 fr. 43 novč. austr. vr., a sive soli cent po 2 fr. 12 kr. sr. ili 2 fr. 31. novč. a. vr.

Odtuda se uvidja, da se je u prepokornosti podpisati sabor ustanovivši prenaznačenu cienu morske soli držao najveće ciene, koja god. 1848. bijaše ustanovljena za obseg svih kraljevinah, i koja do ukinutja ustavnih inštitucijah postojaše.

Vaše Veličanstvo! Ako se u obzir uzme, da je sol posvuda a osobito kod našega naroda, koji se skoro izključivo poljskim gospodarstvom i gojenjem marhe zabavlja, neobhodna potrebština i za ljude i za marhu; to neima dvojbe o tome, da će se obaljenjem ciene mnogo veća kolikoća prodati, te time će se prodanom većom kolikoćom snižena ciena svakako nadoknaditi s jedne strani, a s druge strani procvasti će većma poljodjelstvo i gojenje marhe, te tako će se povećanim blagostanjem žiteljstva državni dohodci nedvojbeno u inih obzirih povećati.

Ako se nadalje u obzir uzme, da se u primorskih austrijskih pokrajinah mnogo veća kolikoća soli morske proizvadja, nego li se je potroši, i to uz veoma neznatnu cienu, naime cent biele soli po 42 kr., a sive soli za marhu cent po 32 kr.; ako se nadalje okom svrne na onu okolnost, da visoka vlada morsku sol u inostranstvo, a osobito u kneževinu Srbsku na hiljade centah uz cienu od 2 fr. — 2 fr. 30 kr. srebra prodavati i uz tu cienu u Biograd postaviti može, pa pri tom jošte sveudilj dosta znatni dobitak imade, — to drži ovaj sabor, da predlagajući cienu u zakonskom članku izvedenu nije nipošto prekoračio medje umjerenosti; te s toga tim veću nadu goji, da će Vaše c. kr. Veličanstvo pravednoj želji istoga i nuždi vjernih svojih podanikah doskočiti.

Oslanjajući se na prenaznačene razloge usudjuje se prepokorno podpisati sabor najponiznije svoju molbu postaviti u tome: neka Vaše c. kr. Veličanstvo dostoji gori pod /. prileżeći zakonski članak o slobodnoj prodaji morske soli i obaljenju ciene iste za čitavi obseg trojedne kraljevine premilostivo potvrditi, i shodne odredbe učiniti, da se isti što skorije uživotvori. Vašeg c. k. ap. Veličanstva vazda vjerni: Sabor trojedne kraljevine.

(Rieš. čl. XCVII.)

Br. 353.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predlogu Makse Piškorca: o ukinuću crkvenog desetka (gl. br. 57.)

Visoki sabore!

Odbor administrativni uzamši u pretres predani mu za mnienje predlog g. Makse Piškorca o ukinutju crkvenog desetka, pronašao je za dobro visokom saboru za odobrenje predložiti sliedeći

Zakonski članak o ukinutju svećenskog desetka:

§. 1. Svećenski desetak davao se on u naravi ili gotovu novcu, davao se neposredno svećenstvu ili posredno po najamnicih (arendatorih) jeste s 1. svibnja 1848. ukinut; s toga se dosliedno nadalje odredjuje:

§. 2. Svaki desetak, kog su bivši podanici od jednog i istog zemljišta uz gornicu (motičarinu) vlasteli davali, uzima se, da je svećenski i kao takav ukinut.

§. 3. Gdje se pako sam desetak u ime gornog davao, tamo se ovaj i nadalje davati ima.

§. 4. Gdje su navadno polag gornih listovah, ustmenih ili pismenih ugovorah izvan gornice u naravi vina, ugovorene i druge kakove daće, kao kopuni, pilići, masle ili štogodj u novcu, ondje se ove daće imadu i nadalje podavati.

§. 5. Razpre proiztičuće iz ovih odnošajah glede podavanja desetka i gornog riešavati će političnе vlasti polag ovih ustanovah, a nakoliko bi pako samo pravo u razpri bilo, riešavati će urbarski sudovi. U Zagrebu 21. rujna 1861. Očić, v. r. Šviglin, v. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 354.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predlogu Stjepana Vukovića (gl. br. 50.) o izkupljivosti izvanselištnih, gornih i činženih zemaljah.

Visoki sabore!

Administrativni odbor uzamši u pretres predani si za mnienje predlog gospodina Stjepana Vukovića u pogledu odkupljivosti gornih i činženih zemaljah po državi, pronašao je za dobro predlog gospodina Vukovića kao nepraktičan, a stranom i neizvediv, zabaciti, te mjesto njega visokom saboru predložiti sliedeći

Zakonski članak o izkupljivosti izvanselištnih, gornih i činženih zemaljah.

§. 1. Daće od izvanselištnih, kao i gornih i činženih zemaljah, na koliko ove vrsti zemljišta nisu nazadnom odkupu podvržena, mogu se po bivšimi podanici izkupiti.

§. 2. Odštetna ciena imade se pronaći polag propisa carskog patenta od 2. ožujka 1853.

§. 3. Svaka županija imade za područje svoje opredieliti potrebiti broj odborah, kojih svaki ima sastojati iz dvijuh osobah.

§. 4. Odbori ovi hoće u smislu pomenutog patenta kao i urbarskih zakonah pronaći izkupiti se imajuće daće, pa zatim iznaći odkupnu cienu.

§. 5. Na koliko su jur budi dobrovoljne medj vlastelam i bivšimi podanici, budi pako po bivših c. kr. oblastih nagode ili odluke učinjene, imati će ih odbori upotrebiti i na temelju ovih postupati.

§. 6. U svrhu likvidacije izkupnih svotah imade se točno svakoga pojedinoga žitelja kolikoća i kakvoća zemljišta, zatim zakonita dužnost podavanja od pojedinog zemljišta točno naznačiti, i po tome likvidirana ukupna i konačno izkupna svota navesti.

§. 7. Odbori županije imati će svoje operate visokom kr. namjestničtvu previdjenja radi podnieti.

§. 8. Po potvrdjenoj ovoj likvidaciji biti će prosto svakome se izkupiti, ili do izkupa ustanovljene daće podavati.

§. 9. Za olahkoćenje izkupa imao bi se shodno visoki sabor pobrinuti.

§. 10. Polag učinjene jednom likvidacije imati će se ustanovljeni godišnji podatci, kao i kod dobrovoljno ustanovljenih rokovah neplaćene rate po političnih vlastih bez opetovane likvidacije čim dospiju, kratkim političnim putem utjerivati.

§. 11. Troškove likvidacije nose dotične stranke. Očić, v. r. Šviglin, v. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 355.

Osnova za realke, obrtničko-trgovačke učione i za uredjenje zavoda za učiteljske kandidate nižjih realkah, izradjena po sabor. školskom odboru.

(Primljena i sa dotičnimi po saboru učinjenimi promjenami na oblik zakonskoga članka preradjena, te tako odobrena čl. XCVIII.)

Br. 356.

Predstavka sabora troj. kraljevine na Nj. Veličanstvo: kojom se priepomenuta zakonska osnova za realke itd. za kralj. potvrdjenje predlaže.

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

U novije doba, gdje se uz silni razvitak znanostih i umjetnosti, znakove duševnoga napredka, takodjer promet i trgovina, kano najsigurnija uslovlja materialnoga blagostanja naroda, jednakim uspjehom širiti počela, postadoše i realne učione za narod trojedne kraljevine tim nuždnije, čim većma blagostanje ove kraljevine o razvitku ovih uslovljah visi. Nu za postignuće željene svrhe nije dovoljno, da su ova učilišta u život uvedena, već treba da su prema zahtjevom narodnoga obučavanja ustrojena.

Da to uzbude, uzeo je prepokorno podpisani narod trojedne kraljevine, saboreći ovo vrieme u Zagrebu, osnovu za realke u pretres, te plod svoga viećanja Vašemu Veličanstvu u sniženoj smjernosti za milostivo odobrenje podnaša.

Uzporediv do nedavna obstojavšu osnovu obučavanja na realnih učionah s duhom narodnoga obrazovanja, neda se tajiti, da ponajveća zaprieka uspješnoga napredovanja školske mladeži u realnih strukah pripisati se imade nesretnim centralističnim smjerom, s kojih mladež, prisiljena zatajiti svoj narodni jezik, moraše u svojoj domovini tudjim jezikom nauke učiti. Da se ovoj nepravdi konac učini, scienio je preponizno podpisani sabor trojedne kraljevine pravdoljubivu srcu Vašega Veličanstva ugoditi, te je jugoslavenski jezik trojedne kraljevine na svojih realkah učevnim jezikom proglasio.

Druga isto tako golema mana, s koje se je na račun duševnoga napredka priečio i sapinjao tjelovni razvitak mladeži upravo u onoj dobi, gdjeno ju kano njeżnu biljku nesamo duševno, već i tjelovno njegovati valja, bijaše priekomjerno obterećenje mladeži učevnimi sati. Da se ova mana ukloni, pronašao je preponizno podpisani sabor nuždnim, broj učevnih urah tako umjeriti, da se s jedne strane propisani predmeti izcrpiti uzmognu, a s druge da mladež s priekomjerna obterećenja nepostrada.

Nu da se kršljavosti mladjahnoga naraštaja predusretne, te uz kriepki duh takodjer čvrsto tielo uzgoji, nije dovoljno samo mahne ukloniti, već treba i pozitivna lieka doprinieti.

S toga je smierno podpisani sabor u osnovu obligatnih predmetah za realke i gimnastiku uvrstio.

Vaše Veličanstvo! I najbolje uredjene učione ostat će bez žudjenih plodovah, ako na njih nebudu namješteni učitelji prema zahtjevom današnjega vremena osposobljeni; nu da učitelj svome važnomu zvanju odgovarati uzmogne, treba da mu se njegovo materialno stanje na toliko osigura, da ga briga za primjerno njegovu položaju uzdržavanje s puta

naukah i znanostih neskrene. Zato je prepokorno podpisani sabor mislio i školskomu razvitku i obrazovanju mladeži u prilog raditi, dočim je nastojao plaće realnih učiteljah staviti u pravedno razmjerje s njihovom radnjom i s važnom zadaćom, koje riešenje država od njih očekuje.

Ako su realke kao pripravni zavodi za višje tehničko obrazovanje nuždni, to su obrtno trgovačke učione neobhodno potrebite za onu vrst pučanstva, koja je prisiljena posvetiti se zanatu, obrtu i trgovini prije nego je srednje učione proučiti mogla. U tu svrhu predlaže smjerno podpisani sabor Vašemu Veličanstvu nacrt osnove za obrtničko-trgovačke učione previsokoga odobrenja radi.

U trojednoj kraljevini ima već više ustrojenih nižih realkah, a obćenita je želja, da se prema rastućoj potrebi njihov broj umnoži; al podizanje ovakovih nižih zavodah naišlo je s više stranah na zaprieke radi oskudice učevnih silah s toga, što su učitelji s pomanjkanja domaćih obrazovalištah daleko izvan svoje domovine osposobljenje za učiteljstvo tražiti morali. Da se i ovomu nedostatku doskoči, zaključio je sniženo podpisani sabor, da se na zagrebačkoj višoj realki ustroji zavod za učiteljsko kandidate za niže realke, te podnaša nacrt osnove Vašemu Veličanstvu za premilostivo potvrdjenje. U Zagrebu dne 11. studenoga 1861. Vašega c. kr. apoštolskoga Veličanstva prepokorni i vazda vjerni podanici: Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije.

(Rieš. čl. XCVIII.)

Br. 357.

Ustmeni predlozi narod. zastup. Josipa Torbara i Adolfa Vebera o nakladi školskih knjigah, i narod. zastup. Avelina Čepulića o uvedenju narodne knjige u sve nižje i srednje učevne zavode.

(Primljen i rieš. čl. XCIX.)

Br. 358.

Predlog narod. zastup. Dr. Pavla Jakovčića: da bi se obćinam Trsat, Draga, Kraljevica, Piket, Kostrena podielilo pravo birati svoje zastupnike saborske neodvisno od grada i kotara bakarskoga.

Visoki sabore!

Evo skorom mjesec danah prolazi, od kako su zastupnici slav. grada i kotara bakarskoga, najmre gda. Antun Vakanović d. 30. i Veber 31. proš. kolovoza iz podpuno dovoljnih uzrokah svoj mandat položili, i uslied toga visoki sabor shodne naredbe izdati blagoizvolio: da se čim skorije novi izbori učiniti, i tako izpražnjena mjesta popuniti imaju; ipak do dan danas toga još učinjeno nije.

Jer dotično slavno poglavarstvo ne samo da nije hotjelo nikakove naredbe učiniti, da se putem zakonitim izbori učine, niti je hotjelo vjerovnice vrh izborah po dotičnih obćinah, putem propisanim učinjenih izdati i vis. saboru podnieti; već je ondašnji slav. magistrat svojevoljno i svojesilno bez znanja dotičnih obćinah svoje vjerovnice ili ponude poslao istoj gospodi prvašnjim zastupnikom o tome: da oni i nadalje kao zastupnici na saboru zaostati izvole.

Kad se pako dotični sudci obćinah ovo nečuveno i nezakonito postupanje doznali, zamoliše ondašnje glavno poglavarstvo: neka veliku skupštinu pozove, da zastupnici svih obćinah točno o istih izborih odlučiti mogu.

I zbilja dana 18. tek. bijaše se sastala ista skupština u Bakru, nu bude udilj po gdn. predsjedniku (sudcu kapitanealskomu) bez dovoljnoga uzroka razpušćena, kako to dokazuje pritužnica dotičnih obćinah Tersat, Draga, Kostrena i Piket, dana 25. tek. ovdje na vis. saboru pročitana, i na administrativni odbor zbog toga odpravljena, što obćine moleće ondje točno navedoše molbu samo o tome, da bi se od Bakra jednom jurve odlučile i slav. županiji riečkoj pridružile, za nepodnašat tolikih nevoljah i samovoljah.

Buduć pako najvažnija i najsilnija težnja i nakana rečenih obćinah bijaše nedvojbeno ona, da bi vis. sabor shodne naredbe izdati blagoizvolio: da iste obćine mogu bez preprieke izbor svojih novih zastupnikah čim skorije obaviti, za da dotični izabranici pak opet čim skorije kod vis. sabora svoje mjesto zauzeti, i njihove poslove zastupati mogu; o čemu iste obćine mene podpisatoga, kao svog izabranika izviestiše i umoliše, da njihovu molbu podupirem.

Pošto pako se dopustiti nemože, da moleće obćine nebudu imale svojih zastupnikah na saboru; a od druge strane nedvojbeno je, da će slav. gradsko-kotarsko poglavarstvo i nadalje, kao i do sada rečene izbore po obćinah priečiti ili zakasniti:

S toga ponizno podpisani usiljena se nalazim staviti slicdeći predlog:

Da bi visoki sabor shodne naredbe izdati blagoizvolio svojim putem, da bi dotične obćine pod nadziranjem odbora, sastoječega iz svog sudca i starešinah obćinskih, svaka za sebe polag izbornoga reda svoj izbor obavile i dotične zapisnike vis. saboru ujedno podnieti mogle.

Ili pak da bi se jedan član saborski delegirao, koji bi takove izbore nadgledao i dotični uspjeh vis. saboru podnio — a za takova predlažem bivšega zastupnika naroda g. Faustina Suppe, — ili pak g. Župčića i onako u Rieci boravećega. U Zagrebu dne 27. rujna 1861. Dr. A. P. Jakovčić, s. r. narodni zastupnik.

(Rieš. Čl. CIX.)

Br. 359.

Izviešće sabor. odbora glede srbskih željah.

Visoki sabore!

Odbor, što ga je visoki sabor povodom predstavke županije virovitičke izaslao, da glede srbskih željah poradi Vojvodine podrobno stvari izpita, i izviestje toga radi podnese, da uzmogne visoki sabor o tim željama meritorno riešiti, nije prepustio ponajprije temelj i povod predstavke županije virovitičke, naime podnesak sl. i kr. grada novosadskog, u pretres uzeti. Iz ovog se je osvjedočio, da se samo njekoji od zaključakah karlovačkog srbskog sabora naprvo donose, te tako oni zaključci, i po tom želje Srbaljah, što bi se podupirati imali, ostadoše odboru nepoznate, i zato nije u stanju ni traženo izviestje visokom saboru podnieti.

Premda se takim načinom za sad prerečena predstavka odgadja, i tim povodom oduzimlje temelj da se od strane ovog visokog sabora želji jednokrvne bratje Srbaljah udovolji, a odbor ovaj mnije i uvjeren je, da narod hrvatski onako isto kao što je u godini 1848. težio i danas još teži, da se Vojvodina ustroji; s toga usudjuje se pokorno

predstaviti, da bi visoki sabor obzirom na onu okolnost, što je u god. 1848. od strane sabora trojedne kraljevine načelo izraženo, da se Vojvodina srbska — u najužjoj svezi sa trojednom kraljevinom buduća — i zbiljam uživotvori, a to dosad po otih načelih izvedeno nije, jer bivša Vojvodina po narodu trojedne kraljevine smatra se za izliev njemačke politike, i njemačko-centralističkih tendenciah, zato da se ota želja, koja nije samo srbska već i hrvatska, što prije i temeljito izpuni, predlaže odbor, da bi visoki sabor Njegovo c. kr. apoštolsko Veličanstvo umolio, da bi sabor ugarski, i srbsko-narodni kongres sazvati najmilostivnije dostojalo, i da bi se iz otih saborah izaslanici izaslanikom sabora trojedne kraljevine pridružili, ter svoju osnovu u pogledu oživotvorenja ustavne i u pravom smislu srbske Vojvodine, sačinili, i dotičnim saborom odobrenja radi predložili.

Ovako postupajuć scieni odbor ovaj, da bi visoki sabor dokazao čest iskrene i bratske ljubavi naprama jednokrvnoj bratji s jedne strane, a s druge nebi se sa temelja ustavnosti skrenuo, a interesu i svoje braće neposredno, a svome posredno najbolje bi koristio. U Zagrebu dne 28. rujna 1861. Petrović, v. r. predsjednik. Kraljević, v. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 360.

Molbenica obrtnikah i zanatlijah veliko- i malogoričkih za dozvoljenje posebne sudčije.

(Ustupljena županiji zagreb. čl. CIX.)

Br. 361.

Izviešće administr. odbora saborskoga o prošnji obćinah Trsat, Draga, Kostrena, Kraljevica (gl. br. 40. i 120.)

Visoki sabore!

Administrativni odbor uzamši u pretres odstupljenu mu molbenicu obćinah: Tersat sa Vezicom i Šošakom, Drage gornje i doljnje sa Skrljevom, Kestrene sa sv. Lucijom i Barbarom, Kraljevice s Bakarcem i Smrikom, te Piketa, kao i predstavku županije riečke, da bi se goripomenute obćine od slobodnog grada i kotara Bakra oddružile te županiji riečkoj utjelovile; dočim je odbor ovaj ujedno takodjer u pretres uzeo i drugu molbenicu pomenutih obćinah, na koju je jurve peticionalni odbor svoje mnienje visokom saboru podnio, te se administrativni ovaj odbor slažuć sa mnienjem peticionalnog odbora mnije: da za oddruženje goripomenutih obćinah od slobodnog grada i kotara bakarskog te utjelovljenje njihovo k županiji riečkoj in thesi nikakovih zapriekah neima; sjedinjenje bo pojedinih selah ili obćinah kao i oddruženje njihovo od jednog municipija, te utjelovljenje u drugi, imade se propustiti slobodnoj volji dotičnih žiteljah, koje će korist svoju najbolje shvatiti i znati i htjeti.

S toga predlaže odbor ovaj: da bi se po visokom kraljev. hrv.-slav.-dalm. namjestničkom vieću jedan povjerenik na lice mjesta izaslao, koji bi dotične obćine slob. grada i kotara Bakra, kao i municipij bakarski o volji, tegobam i željam njihovim preslušao, i koji bi u slučaju, ako bi se pomenute obćine za zbilja želile od slobodnog grada

i kotara Bakra oddružiti, te županiji riečkoj neposriedno utjeloviti, vlastan bio, oddruženje i dotično utjelovljenje ovo odmah izvesti i ovršiti. U Zagrebu 27. rujna 1861.

Očić, s. r. predsjednik. Janko Šviglin, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 362.

Zapisnik administr. odbora saborskog u pogledu predstavke sl. i kralj. grada Zagreba gore pod br. 272. navedene.

Prisutni: Predsjednik: g. Očić; članovi: g. Nović, Šandor, Balog, Vončina i Šviglin, posliednji ujedno kao izvjestitelj.

Uzeta je u pretres molba poglavarstva grada Zagreba od 18. kolovoza br. 4154. 1861., kojom moli, da bi vis. sabor u pogledu utjelovljenja gradu Zagrebu njegdašnjih neodvisnih obćinah: Kaptol, Nova-ves, Laška ulica i Hrvati zakonski članak satvoriti izvolio.

Pošto je odboru ovome dobro poznato, da se korist seoskih obćinah blizu kojega grada ležećih riedko kada postizava, ako se one gradu utjelove, jer one u ovome slučaju imaju mnogobrojnih i takovih teretah i troškovah, od kojih im prama teretu nerazmjerna korist proiztiče; tako se imade takodjer i sa obćinom Hrvati, koja nije prestala biti time seoska obćina, ako ju je absolutna prijašnja vlada gradu Zagrebu utjelovila, te ona tako obstoji i danas; pošto nadalje utjelovljenje ovo jedino poglavarstvo grada Zagreba traži, bez da se znade, što misli sama obćina; s toga odbor mnije: da bi se putem povjerenstva sastojećeg iz jedne osobe zato po županijskoj skupštini, a jedne osobe po zastupničtvu grada Zagreba odabrane učinilo preslušanje dotičnih žiteljah, da li se to prama koristi njihovoj, da budu gradu Zagrebu utjelovljeni i žele li to, ili pako da ostanu, kao što su i bili do g. 1848. županijskoj vlasti podčinjeni.

Kada bi odbor ovaj ova izjavljenja dobio, dao bi onda tako gledē ove obćine Hrvati, kao i glede Kaptola, Nove-vesi i Laške ulice svoje mnienje.

Time je zapisnik po pročitanju i odobrenju zaključen i podpisan. Petar Očić, s. r. predsjednik odbora. J. Šviglin, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 363.

Osnova zakona predložena odborom admistr.: o uzakonjenju hrvat.-slavon. razteretnicah, i o podieljivanju krieposti zakona njekojim u urbarskih predmetih neustavno izdatim naredbam.

Visoki sabore!

Administrativni odbor pretresujući predane si po visokom saboru njekoje urbarialne predmete, pronašao je iz obzira na obći probitak trojedne kraljevine predložiti sliedeći zakonski članak.

1. Pošto je bivšem vlastelinom za ukinute urbarske sessionalske daće u smislu carskog patenta od 2. ožujka 1853. propisana naknada i to u Hrvatskoj za svako urbarske selište sa 400 for. sr. a u Slavoniji sa 260 for. sr. izdanimi u tu svrhu ze-

maljskimi razteretnimi obveznicami uživotvorena i dovršena: zato se izdate hrvatsko-slavonske razteretne obveznice kao narodni dug Hrvatske i Slavonije ovim uzakonjuju.

2. Carskom patentu od 2. ožujka 1853., kojim se razteretjenje urbarskog zemljišta odredjuje, car. patentu od 17. svibnja 1857., kojim se uredjenje bivših podanikah, gornakah i činženskah, kao i izvedenje komassacije i segregacije šumah i pašah odredjuje; nadalje popečiteljskoj naredbi od 28. prosinca 1858. kojom se izdaje naputak o uredjenju i uredovanju urbarskih sudovah, te napokon naredbi bivšeg kr. hrv.-slav. namjestničtva od 21. veljače 1857., kojom se ustanovljuje postupak o uredjivanju i dioničnom razteretjenju zemljištah izplativih i izriešivih u Hrvatskoj i Slavoniji, se ovime privremeno zakonska ustavna kriepost podieljuje. U Zagrebu dne 27. rujna 1861. Očić, s. r. predsjednik. Janko Šviglin, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 364.

Predlog narod. zastup Gjorgje Novića o podupiranju srbskih željah.

Visoki sabore!

Pošto je srbsko pitanje postalo predmetom viećanja ovog visokog sabora, to molim, neka dozvoljeno bude njekoliko riečih progovoriti, i srbsku stvar, onako kao što je postala i kao što danas postoji u kratko razložiti, a ujedno i onu gosp. narodne zastupnike, koji o pravedljivosti srbske stvari a možebiti i o iskrenosti srbskog naroda sumnjaju, o protivnom uvjeriti. Narod je srbski, gospodo moja, u ono vrieme, kad je najveći dio kraljevine Ugarske pod težkim jarmom turskim stenjao, i kad je polumjesec ne samo cieloj Ugarskoj, nego i samom prestolnom gradu Beču propastju grozio, na poziv cara austrijanskog i ustavnog kralja ugarskog Leopolda I., pod svojim vojvodom i patriarkom sa 40 i više hiljadah oružanih ljudih ovamo prešo i proti neprijatelju odvažno i junački vojevao dotle, dok zemlja od neprijatelja Turčina nije oslobodjena i kruni Ugarskoj povratjena bila; za ove usluge blagoizvolio je isti car austrijanski i kralj ugarski narodu srbskom, na osnovu već prije toga učinjenog ugovora privilegije, u glavnom u tom sastojeće se milostivno podieliti, da narod srbski kao takovi u zemlji od neprijatelja povratjenoj pod svojom narodnom političkom glavom živiti i svoje sobstvene od svake županijske jurisdikcije neodvisne magistrate imati može. Narod je srbski, gospodo moja, ta privilegialna prava svoja u punoj mjeri uživao, i svagda pod svojim vojvodom protiv svakom otačbine neprijatelju sa najvećim požrtvovanjem junački vojevao tako, da su mu i potonji carevi austrijanski i kralji ugarski njegova prvodana privilegija potvrdjivali i ponavljali, nu ovdje moram sa žalostju primietiti, da su ta privilegija, neznam čijom krivicom, svagda prazne rieči na papiru ostale, ali ujedno moram i to kazati, da je srbski narod oživotvorenje svojih pravah svagda potraživao, pak pošto mu takova i do danas oživotvorena nisu, to je on i ove godine na osnovu visokog carskog reškripta u Karlovcih preko svojih zastupnikah na kongres skupio se, i želje svoje u glavnom u tom sastojeće se formuliro, da mu se vojvodovina, za koju je od vremena prelazka svoga ovamo potokom krv svoju prolivao, jednom podieli, kako bi jezik i narodnost svoju, koje više nego i sam život svoj cieni i uvažava, obezbiediti mogo; da nebi tko god pako pomislio, da on postupkom svojim na odciepljenje kakovo od krune ugarske smiera, to je on ujedno u svojim peticiama izjavio, da u smotrenju Bačke i Banata, u koliko te provincije vojvodovini srbskoj pridružene bile, zakonodavstvo ugarsko, a u smotrenju Sriema, zakonodavstvo trojedne kraljevine, ujedno pak i vrhovne kako političke tako i sudbene vlasti dotične obe kraljevine priznaje i pri-

pripoznati želi, dakle narod srbski za obezbiedjenje jezika i narodnosti traži da mu se vojvodovina, kojom bi vojvoda srbski sa svojim vojvodskim savjetom i appelacionalnim sudom upravljao, jednom podieli. U koliko se dakle tu na kakovo odciepljenje smiera, to ostavljam gospodi narodnim zastupnikom, da svaki po svojoj volji razsudi; ja pako od moje strane tvrdim, da tu o odcieplenju kakovom govora biti nemože, i zato se u pravedljivost ovog visokog sabora tvrdo uzdam, da će pravedne želje srbske posebnom predstavkom kod Njegovog kraljevskog Veličanstva podupirati; i tomu se s otim više nadam, što držim, da se srbskom narodu nikako to za zlo primiti nemože, što je on želje svoje Njeg. Veličanstvu kralju neposredno podneo, i to velim jedno zato, što je srbski narod samo na osnovu previsokog kraljevskog reškripta na kongres skupiti se mogo, de peticije svoje formulira i kralju podnese, a drugo i zato ne, što su i drugi pod krunom ugarskom živeći narodi želje svoje u formi adrese Njeg. Veličanstvu kralju neposredno podneli; pa kad se ni Ugrom, ni narodu trojedne kraljevine za zlo neprima, što su želje svoje Njeg. Veličanstvu kralju neposredno podneli, to onda neznam, kojom bi se osnovom postupak srbskog naroda gorinavedenim sasvim ravan, osuditi mogo. Kad sam ova u kratko razložio, onda molim, neka bi mi dozvoljeno bilo još njekoliko riečih onoj gospodi narodnim zastupnikom progovoriti, koji su se izjavili, da bi želili, da srbsko pitanje na ono vrieme, kad trojedna kraljevina sa Ugarskom ugovorala bude, odgodi se. Ja mislim, gospodo moja, da ta gospoda predlog svoj nikako iz iskrene i bratinske težnje prema srbskom narodu učinili nisu mogla! šta više držim ja, a držat će i svaki pravi Srbin, da gospoda ta predlogom svojim jedino taj cilj postići namjeravaju, da srbsko pitanje i ovom prilikom neriešeno ostane, kako bi naši neprijatelji narod srbski i unapred kao kakovu koloniju smatrati i lakše goniti i ugnjetavati mogli, u koliko pak to i narodu trojedne kraljevine u korist ići može, to ostavljam visokom ovom saboru na njegovo povoljno razsudjenje.

Uslied dakle gore navedenih razlogah, usudjujem se visokom saboru predložiti, da bi u pogledu na ustrojiti se imajuću vojvodovinu pravedne i osnovane srbskoga naroda želje dostojno uvažiti, i kod Njeg. kralj. Veličanstva posebnom predstavkom podupirati izvolio i to s otim prije, što se postupkom tim nikako na put nestaje, da se srbska stvar danom sgodnom prilikom i ustavnim putem na saboru ugarskom i trojedne kraljevine pretresati i na zadovoljstvo dotičnih stranah riešiti nebi mogla.

(Rieš. čl. C.)

Br. 365.

Zapisnik administr. odbora saborskoga o predstavci sl. i kr. grada Zagreba, gore pod br. 229. naznačenoj.

Visoki sabore!

Uzeta je u pretres molba poglavarstva sl. i kr. grada Zagreba od 30. srpnja br. 5680. 1861., kojom moli, da bi se zakonskim člankom ustanovilo, da su žitelji grada Zagreba obvezani od baštinah, koje su od dobarah u krugu grada Zagreba nasliedili; isto tako od svotah, koje su iz dobrovoljnih u krugu ovoga grada držanih dražbah primili, za korist ovogradske ubožke zaklade platiti, i to, od baštinah, ako ukupna ostavština 500 fr. nadilazi od 500 do 1000 fr. po $^1/_2$ prostotka; od 1000 fr. dalje po 1 fr. od sto; a od dobrovoljnih dražbah bez razlike svote po pol forinte od stotine.

Odbor ovaj uzamši predmet ovoj u svestrano pretresivanje, mnije, da se s razloga, što se institucije njekih većih gradovah carstva austrijskoga, Beča itd., koje pogla-

varstvo grada Zagreba spominje, za mjerilo radnjah i težnjah naroda našega uzeti nemogu; iz razloga nadalje, što se svaka obćina za svoje uboge skrbiti te njih uzdržavati ima, a kod dobrog rukovanja redarstva broj domaćih siromakah grada Zagreba nemože jošte takovu pozornost naroda na sebe obratiti, kakovu to zahtieva poglavarstvo grada; iz razloga napokon onoga, što ubožki zakoni bez skrajnje nužde riedko kada dobrim urode plodom, kakono se to vidi u Englezkoj, gdje se odnosni tereti jur nesnosni pokazuju; kada bo se već i država sama za siromake ovakovimi načini brinuti počima, tad se otvaraju vrata lienosti i inim opačinam, — predlog grada Zagreba, glede satvorenja zakona, da se od baštinah i dobrovoljnih dražbah na korist ubožke zaklade zagrebačke kakovi postotci platjaju, po visokom saboru uvažiti nemože.

Na to je zapisnik po pročitanju i odobrenju zaključen i podpisan: Pet. Očić s. r., predsjednik odbora. Janko Šviglin s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 366.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predloženoj po zastup. narod. Jaćimu Pavletiću (pod br. 269.) osnovi zakona o indigenatu i naturalizaciji.

Visoki sabore!

Uzet je u pretres predlog Jaćima Pavletića, kojim se zakonski članak o indigenatu i naturalizaciji visokom saboru za primljenje predlaže.

Po učinjenom svestranom pretresivanju upitnog predloga pronašao je odbor ovaj za dobro, u pogledu indigenata i naturalizacije visokom saboru predložiti sledeći zakonski članak:

§. 1. U trojednoj kraljevini može svaki tudjinac pravo domaćinstva naturalizacijom steći, ako se je u obsegu trojedne kraljevine sa nakanom stalnog ovdje obitavanja neprekidno 10 godinah bavio, pa se za sve to vrieme nije učinio krivcem kakovog zločinstva.

§. 2. Pravo domaćinstva može se steći i indigenatom po svakom tudjincu, koji ili obitava u obsegu trojedne kraljevine, ali ne jošte deset godinah, ili pako neobitava u obsegu trojedne kraljevine, ako ima zaslugah za trojednu kraljevinu, pa ga preporuči koji municipij budi županijski budi slob. i kr. grada kojega.

§. 3. Pravo indigenata podieljuje sabor trojedne kraljevine.

§. 4. Taksa udomaćenja indigenatom opredieljuje se u 200 carskih dukatah u naravi, koja će se upotriebiti na onu korist, koju će sabor opredieliti.

§. 5. Koji steče pravo udomaćenja indigenatom, imade izpunjenjem uvjeta §. 4. u tri mjeseca, od kako mu je odluka o njegovu udomaćenju uručena, prisegu vjernosti u tom smislu položiti, da će biti vjeran ustavu trojedne kraljevine i narodnosti jugoslavjanskoj.

§. 6. Pravo udomaćenja indigenatom utrnjuje se za tri mjeseca, ako udomaćenik prisegu vjernosti po glasu §. 5. u propisano vrieme nepoloži.

Time je razpisnik po pročitanju i odobrenju zaključen i podpisan. Petar Očić s. r., predsjednik odbora. Janko Šviglin s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 367.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predlozih Makse Piškorca i Mirka Hrvata glede regalnih pravah, i obustavljenja komassacije i segregacije (gled. br. 48. i 57.)

Visoki sabore!

Odbor administrativni uzamši u pretres predlog g. Makse Piškorca i g. Mirka Hrvata o odšteti regalnog prava vinotočja, obustavljenju komassacije i segregacije, zatim manjih kraljevskih pravah, predlaže visokom saboru sliedeći predlog:

1. Glede vinotočja. Odbor ovaj uvidja, da bi veoma potrebito bilo, kad bi regalno pravo vlastelah prestalo, no neuvidja za pravedno, da bi ovo pravo vlastela bez odštete pustiti imala, odštetu pako nemože dati država, jerbo pravo ovo, koje bi time prestalo, preći i protegnuti se može samo na pojedine obćine, s toga bi vlasteline samo dotične obćine odštetiti mogle.

Nu pošto odbor neuvidja dovoljnih razlogah za prisiljeni odkup, to scieni, da se odkup vlastelinskog prava vinotočja medjusobnoj nagodi dotičnim vlastelam i obćinam propušta.

2. Glede ribarenja. Pravo ribarenja izvršivati vlastna su vlastela izvršujuća do god. 1848. sudbenost, u riekah i potocih, koji njihova zemljišta obtiču i to do polovice (matice) vode; isto tako vlastne su to pravo izvršavati i obćine na koliko njihova ili pojedinih obćinarah zemljišta rieka ili potok obtiče. U ritovih i barah izvršava to pravo dotični vlastnik rita.

3. Glede mesarenja. Pravo mesarenja jeste jurve urbarskom naknadom ukinuto.

4. Glede mlinovah. Ustanovljene i po bivših podanicih od vodenicah (mlinovah) i piljenicah do god. 1848. plaćene daće, imadu se do odštete i nadalje plaćati. Nu svaki je vlastan daću ovu odkupiti plativ vlastelinu glavnicu u svoti dvadeseterostruke daće. Vlastelin je dužan odštetu primiti.

5. Glede segregacije i komassacije. Odbor ovaj nedieli mnienje g. Hrvata, da bi trebalo sav dosadašnji posao komassacije i segregacije obustaviti, dok se naime nebi izdao bolji zakon od dosada izdanih patentah i naredbah, jerbo scieni, da se točni i podpuni zakon u pogledu ovome za sada na brzu ruku učiniti neda, te s toga, za da stranke jošte veću štetu neimaju, predlaže: da bi visoki sabor do izdanja boljeg zakona, odnoseće se na komassaciju i segregaciju carske patente i popečiteljske naredbe pridržati, te samo glede podosta kompliciranog postupka, potrebita odrediti izvolio. U Zagrebu 27. rujna 1861. Očić s. r. Šviglin s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 368.

Izviešće odbora za jugoslavensko sveučilište: o oživljenju tog sveučilišta, i o ustrojenju veterinarskoga i primaljskoga zavoda.

Visoki sabore!

U 80. sjednici saborskoj naloženo je odboru imenovanom za sveučilište jugoslavensko, da se glede potrebnih troškovah u porazumljenje stavi s odborom financijalnim;

zatim da predloži, što bi se od sveučilišta odmah udjelotvoriti moglo, imenito iz fakulteta liečničkoga.

Glede prve točke mnije odbor, da bi se sredstva za pokriti nuždne troškove ustanoviti mogla stopram onda, kada bi se zapisnik odbora, za razvidjenje zakladah imenovanoga, u pretresivanje uzeo.

Glede druge pako točke pronašao je odbor nakon svestranog pretresivanja stvari, da preustrojenju pravoslavne akademije u pravi juridički fakultet, ništa na putu nestoji. Ima taj zavod sada šest redovitih učiteljah, pošto su g. 1860. dvie izvanredne učiteljske stolice u jednu spojene. Ukupni trošak sa ravnateljstvom, knjižnicom, čistjenjem, drvi, pedelom, iznosi 10.354 for. 25 novč. a. v.; ako bi se za sada imenovala dva professora na juridičkom fakultetu, a tri na filozofičkom sa dosadanjom plaćom, koja s naukovnim paušalom iznosi 1155 for., to bi činilo 5774 for., pa ako bi se sa obzirom na skupoću koja vlada u domevini našoj, a imenito u gradu Zagrebu, povisila plaća za sada svakomu professoru po 200. for. — 2200 for., to bi ukupno bilo 18.328 for. 25 novč., velim osamnaest hiljadah, tri sto dvadeset osam for. dvadeset pet krajcarah austr. vrd.

Odbor zato predlaže naimenovanje triuh professorah iz fakulteta filozofičkoga imenito: za filozofiju — povjestnicu — i filologiju — jer bez prvih dviuh neima povoljnog napredka u pravo- i državoslovnih znanostih, kao što će uviditi svaki, komu je razvitak današnje juristike iole poznat.

Ono povišenje plaćah za sada sa 200 for. predlaže odbor visokomu saboru iz uzroka, što su se okolnosti u ovih jedanaest godinah — od kako su sadašnje plaće odmjerene, znatno promienile — izim toga pako, ako želimo imati na fakultetu izvrstnih muževah, koji će sve svoje sile i svoje vrieme posvetiti zvanju svojemu, treba da ih okolnostim primjerno plaćamo.

Glede fakulteta liečničkoga prilažem zapisnik pod ·/. sastavljen u sjednici vieštakah, s opazkom, da je mjesto §. 4. primljen moj predlog pod ·//., zapisniku tomu priklopljen s dvimi osnovami pod ·///. i ·////. U Zagrebu 27. rujna 1861.

Dr. P. Muhić s. r., izvjestitelj odbora.

(Rieš. čl. CI.)

·/. Zapisnik sjednice uslied poziva od strane odbora saborskog za sveučilište u tu svrhu priobćenog, da se predlog sačini glede naukah, koji bi se u struci liečničkoj imali najprije uvesti, i koja bi jošte glede ustrojenja cielog ovog sveučilišta ustanoviti se imala.

Prisutni: Dri. liečničtva Vancaš Aleksa, Krieger Josip, Jakovčić Pavao, Tkalac Jakov, i lekarnik Miroslav Horaček.

§. 1. Pitanje bi stavljeno, koji nauci kao neobhodno odmah potrebiti bi se imali čim prije uvesti, i kojim načinom bi se uživotvoriti dali.

Uvidivši žalostno stanje žiteljstva prostijeg puka u našoj domovini kod poroda, prvog odgojivanja dijetce, i kod dvorenja primaljskog rodećih ženah, kojim svaki dan u trojednoj kraljevini više materah i dijece pogiblje, a još veći dio zlom dvorbom za cielu svoju budućnost omljitavi, mnije odbor ovaj, da je u našoj domovini prije svega potrebito zavod primaljstva tako ustrojen podići, u kom bi se seljačke žene za pučke primalje praktično podučavale. Ova potreba tim većma se uvidja, što dosada samo gradjanske žene bi učione primaljiske, i to u drugih susjednih krunovinah polaziti morale, odkuda kad bi se vratile, namiestiše se većom stranom u gradovih, a nipošto medju prostijem pukom na ladanju; — podučavanje pako teoretično njekih seljačkih ženah, kao što prije nekoliko

godinah jošte običaj biše, po dotičnih županjiskih fisikah, bilo je veoma površno, i za toli važni posao nedostatno.

Uz ovaj zavod imao bi se jedan i za veterinarstvo iz razlogah sliedećih na skoro uvesti; i to što nikomu izmedju nas nije nepoznato žalostno stanje domaće naše marve, osobito rogate i konjah, na čem se većom stranom i siromaštvo našeg pučanstva osniva, i kojemu zlu samo podignutjem zavoda takovog priskočiti mogli budemo, u kojem se domaći naši pojedini seljaci i drugi slušaoci o dvorenju, odgojivanju, i liečenju blaga praktično podučivali budu.

Poznato bi takodjer, da takovi zavodi u drugih austrijskih krunovinah stranom iz privatnih, stranom iz zemaljskih zakladah ustrojeni obstoje, što i u našoj trojednoj kraljevini, kako dotični izvodi dohodakah zakladnih svjedoće, takodjer bez dvojbe izvesti bi se dalo.

Ove učione, o koji prdignutju dotični predlozi i osnove ovdje prileže, pod ¹/ i ²/, imale bi se odmah sa liečničkim fakultetom, čim bi se ovaj podpuno složio i uživotvorio, spojiti, i svrsi fakulteta shodno preustrojiti.

Nu premda bi mi ove zavode kao odmah potrebite za podignutje preporučili, neodpada time velika i važna potreba cielog sveučilišta, zato bi se imao i liečnički fakultet utemeljiti tako, da se prva godina sa svojimi predmeti: anatomiom descriptivnom i prirodoslovjem, čim prije bude moguće otvori i dotičnimi sredstvi obskrbi.

§. 2. Na opazku, da li imade domaćih ili u obće za ove zavode i prenavedene nauke sposobnih osobah, koje bi se za učitelje jur sada upotrebiti mogli, i što se bi imalo učinit, da se toj potrebi taki i u buduće priskoči?

Za čim skorije ustrojenje i podignutje zavodah primaljstva i veterinarstva nema dvojbe, da će se uz propisani natječaj (Concurs), medju našimi mladjimi doktori i doktorandi njekih za tu svrhu posve posobnih osobah pronaći. — Istom tako za predavanja predmetah prve godine medicine. Za nauk pako u sliedećih godinah medicine, i u ljekarstvu predavati se imajuće, mogli bi se jur obstojeća za slušatelje medicine stipendia na pomoć uzeti, i osim toga, na koliko bude od potrebe, imao bi se na toliko prije Concurs za namještenje dotičnih professurah razpisati, da imenovani učitelj prije nastupka svoje službe najmanje pol godine svoju buduću plaću vući, i ovo vrieme za podpuno izobraženje u svojoj struci na kojem glavnijem sveučilištu probaviti uzmogne.

§. 3. Tko da imenuje učitelje za prenapomenute zavode i za cieli fakultet liečnički?

Do toga, dok se fakultet posve ustroji imala bi jedna komissia sastojeća iz četiri medjusobno iz doktorah trojedne kraljevine izabranih članovah pod predsjedničtvom zemaljskog protomedika radnje koncurrentah izpitivat, i najizvrstnije za naimenovanje predlagat; iz predloženih za zavode iz zemaljskih zakladah utemeljene imao bi pravo imenovanja ban — za zavode pako iz državne blagajne utemeljene pripadalo bi pravo naimenovanja kralju. — Komissia sposobnost concurrentah procienivajuća bi se imala odmah ukinuti čim posve medicinski fakultet svojimi professori obskrbljen bude; u kom slučaju professori sami sa svojimi predstojnici (dekan, rector mag.) na mjesto prijašnje kommissije stupe; osim toga bi se imali professori prve godine, dakle prvi imenovani u jur obstojeću kommissiu kao članovi uvrstiti i pri daljnjem kandidiranju sudjelovat.

§. 4. Buduć da je u osnovi za liečnički fakultet glede naukah lekarničkih predlog sasvime izostao, zato se ovdje nekoja rečenoj osnovi pridati bi imala, i to: za lekarnike traju nauci kroz čitave dvie godine, tako da se predmeti kao i na bečkom medic. fakultetu predavati imadu; u prvoj godini predavat će se cielo prirodoslovje sa physikom, u drugoj godini chemia sa pharmacopocom, i pharmacognosiom; poslie dobro dovršenih

ovih naucih ima se strogi izpit pred kommissiom gore kod liečničke struke napomenutom u prisutju takojer jednog gradskog lekarnika onim načinom polagat, koji na bečkom i drugih austrijskih sveučilištih vlada, ali vladao bude: poslie dovršenih tako izpitih dobit će rigorosant načinom prepisanim svoju povelju ili diplom. Dr. Aleksa Vancaš s. r. Dr. J. Fr. Tkalec s. r., kao perovodja. Dr. Aleks. Jakovčič s. r., kao član odbora. Dr. Krieger s. r., physik varoški. Miroslav Horaček s. r. ljekarnik. Pristaje Dr. Folnegović s. r., pristaje Dr. Sachs s. r., pristaje Dr. Mlinarić s. r., pristaje Dr. Franjo Milličić s. r., županjiski fizik.

//. Predlog za naukovnik i izpitovnik — za magisterij i doktorat farmacije.

Tko želi na sveučilištu polaziti nauke farmacevtičke, i dobiti zatim diplomu magistra farmacije, treba da je najprije izučio nižju gimnaziju, te ima dokazati to valjanom svjedočbom, izim toga da je farmaciju izučio, po zakonu postojećim za sbor liekarnički, i napokon da je, dobivši naučni list, barem dvie godine služio kao pomoćnik u javnoj kojoj ljekarni.

Tečaj naukah traje dvie godine. Obligatni predmeti su sliedeći:

U I. godini početna fizika i mineralogia u zimskom — zoologia i botanika u ljetnom polugodištu — zatim obća anorganička i organička kemija cielu godinu po pet urah na tjedan.

U II. godini farmacevtička kemija i farmakognosia u zimskom — prva pet, druga tri ure na tjedan — zatim cielu godinu praktička vježbanja u kemičkom laboratoriju — barem deset urah na tjedan.

Kandidati imadu podnieti samo stroge izpite — takva su tri:

1. teoretički: a) iz početne fizike; b) zoologije; c) botanike; d) mineralogije.

2. praktiči: a) ima kandidat sgotoviti dva farmacevtička preparata; b) obaviti jednu kemičku analizu.

3. teoretički: a) iz farmakognosie; b) obće kemije anorganičke i organičke; c) kemije farmacevtičke; d) iz liekarničkih naredbah medicinalnih.

Prvi strogi izpit ima se podnieti u fakultetu filozofičkom — drugi pako i tretji u fakultetu liečnikom.

Taxa za stroge izpite, prisežbu i diplom ustanovljuje se u 84 for., od koje za fond sveučilištni pripane 14 for. koj će izdati diplom.

Ostala bi uredio prema potrebi i po postojećih na drugih sveučilištih naredbah — sam sbor fakulteta liečničkoga te bi podnio višjoj vlasti za potvrdjenje.

Za doktorat farmacije.

Kandidati imali bi dokazati da su ili polag obstojavše starije sisteme navršili šest gimnazijalnih učionah — zatim nauke filozofičke s prvim redom, ili da su sada propisani izpit zrelosti podnieli s dobrim uspjehom — da su zadovoljili uvjetom, koji su u ostalom za farmacevte popisani glede vremena, uz koje se učit imadu tu umjetnost i služiti u ljekarnici — da su dvie godine slušali predmete za magisterij propisane — i da su tretje godine kollegije o obćoj, organičkoj i anorganičkoj, zatim analitičkoj i farmacevtičkoj kemiji po drugi put polazili kod professora, odredjenega za farmacevte — i napokon da su marljivo prisustvovali kod praktičkih viežbanjah.

Ovi doktorandi farmacije imadu stroge izpite praviti po naznačenih za magistre pravilih — dokazati da su ih položili, i pri sva tri izpita dobili svjedočbu „izvrstnosti" — imadu nadalje javno obaviti dvie kemičke operacije, žriebom odredjene, o istih ujedno prosboriti t. j. ustmeno ih razložiti; — za toga izpita dieliti medju prisutne razprava o kojem kemičkom ili srodnom predmetu — (braniti nekoliko tezah).

Odredjene kemičke radnje ima kandidat započeti pred svimkolikim izpitnim osobljem — zatim dovršiti pod nadzorom professora, i pred onimi, kojí tu žele biti.

Pri ovom javnom izpitu imadu kao izpitni komisari biti svi strukovni professori koji su prisutni kod tri stroga izpita liekarnikah — izim professora farmakognosije i gosta ispitnika — i dobiva svaki u ime takse — — for. a. v.; glede ostalih taksah valjaju ustanove izdane za fakultet liečnički.

III. Osnova za ustrojenje zavoda veterinarskoga.

I. Svrha.

Zavod ovaj imao bi služiti: 1) Za kovače naposeb one, koji se kao živinski liečnici u občinah namjestiti imadu: naime kovači takovi, koji su kao detiči najmanje dvie godine meštriju kovačku savršenije izučili, tomu čitati i pisati znadu, ako u ovom zavodu izim naukah pod 1. navedenih polaze nauke o gojenju domaće živine, o poznanju i liečenju raznih belestih ne samo kod konjah nego i kod domaće rogate marhe, ovacah i svinjah — imali bi onda kroz 4 polugodištna tečaja naukah dobivati iz obćinske ili temeljske blagajne godišnju podporu od 180 for. — po dovršenom pako nauku i s dobrim uspjehom položenimi izpiti imali bi se odmah u obćinah za živinske liečnike namjestiti, gdje bi: 1) dobivali iz obćinske blagajne primjernu godišnju plaću; 2) bi vlastni bili kovačnicu držati; 3) bi od obćinskih težakah i od istog novačenja prosti ostati morali.

Zato moraju najmanje 10 god. službu obćinskog živinara obvršivati.

2) Za kovače u obće, da se u podkavanju konjah shodno podučavaju i da tako posve savršeni i vješti podkavari postanu. Ovi bi ujedno morali nauk o presudjenju mesa i marhe za mesarenje opredieljene (Vieh- und Fleischbeschau) učiti.

Time bi u buduće samo takovi kovački detiči mogli majstorom postati, koji se uz ostalu kovačku meštarsku vještinu još izkažu, da su u ovom ili sličnom zavodu ove nauke kroz jedno polugodište s dobrim uspjehom svršili.

3) Za liečnike i diplomirane ranarnike, koji bi hoteli magisterium veterinariae zadobiti, da time pravo postignu službu županijskoga i zemaljskoga veterinara obnašati. Ovi moraju sve nauke u tom zavodu u dvogodišnjem tečaju predavane učiti, i vrhu njih rigorozum položiti, zatim će dobit diploma magistri.

Ovame spadaju još kandidati fakulteta liečničkoga, da nauke o pomoru živine i veterinarsko redarstvo kroz pol godine slušaju i vrhu tih izpite polože.

4) Izim ovih učenikah, koji bi se redoviti nazvati mogli, imao bi ovaj zavod još izvanrednim učenikom služiti, naime: a) većim i manjim posjedateljima, kojim živina domaća znameniti dio cieloga njihovoga imetka sačinjava, i zato željni budu naučiti, kako imadu svoje blago gojiti, da tako svoje blagostanje poboljšaju; b) pojedinim osobam, koje se za gospodarsku struku pripravljaju, pak i u obziru bavljenja s domaćom životinjom podučeni žele biti; c) onima, koji se sa konjarstvom bave ili u većima konjušnicama službu obavljaju.

II. Red naukah.

I. Tečaj: 1. naravoslovje i diaetetika od rogate marve, konjah, ovacah i svinjah — u listopadu i studenu od 9—10.

2. Zootomia i zoophysologia (razudba i životoslovje) cielu godinu od 10—11.

3. Nauka o pregledanju mesa i marhe za mesarenje opriedeljene.

Za kovače i obćinske živinarske liečnike: a) u prosincu od 9—10; b) u srpnju od 5—6.

4. Nauka o gojenju marhe u siečnju i veljači od 9—10.

5. Nauka o hrani i ljekarijah s načinom prepisivanja od ožujka do konca godine od 9—10.

II. Tečaj: 1. Obćenita i posebna pathologia i therapia nutrnjih i vanjskih bolestih, i to teoretičko i praktičko podučavanje — skupa s primaljstvom.

2. Nauka o pomoru i redarstvu, za veterinare, i za liečnike uz ljetno polugodište od 5—6. 3 put na tjedan.

III. Professori. Za ove predmete su dva professora, i to jedan uči sve predmete prvog tečaja i onaj pod br. 2. iz drugog tečaja, a drugi predmet drugoga tečaja pod broj 1.

IV. Podkavanje. Teoretičko i praktičko podučavanje ima se uz svako polugodište obaviti, tako da se od 8—9 satih prva dva mjeseca teorija predavala bude a ostala 3 mjeseca kroz dvie prilične ure praktično vježbanje izvadjalo se bude.

Za to podučavanje ima se zavodni podkovar, koji je ujedno assistent praktičkoga professora, ustanoviti.

V. Izim dosada navedene svrhe ovoga zavoda t. j. podučavanja u veterinarstvu, još i dalnja svrha, akoprem mjestna, nu ipak obće koristna, bila bi sliedeća:

1) Da u Zagrebu i bližnoj mu okolici posjedatelj marhe, čim takova oboli, u ovom ju zavodu liečiti bude dati mogao.

2) Da sudbenoj razpravi podvržena marha ovdje i pod iztragom sačuvana može biti.

3) Da živina biesna ili o biesnoći sumnjiva, kao i ona, koja sa kužne bolesti oboli, ovdje motrenja i liečenja radi primljena biti može.

VI. Prostorije. Da se pako sve gore navedene svrhe postići budu mogle, potrebno je:

1. Jedna prikladna soba za predavanje naukah; 2. jedna soba sa ustrojem za spremu anatomičkih preparatah i lučbenoga orudja, u kojoj bi ujedno sprema bila za ljekarnu i za druge sprave; 3. posebna kovačnica sa komorom za spravljenje željeza i ugljenja s potrebitom spremom, orudjem i inim materialom; 4. štale za bolestnu marhu razne vrsti sa stajami — i prostor za prehodjenje bolestne marhe; 5. posebna štala za o kužnoj bolesti oboljivšu marhu razne vrsti; 6. stan zu podkovara i za dva sluge; 7. osim toga slamnarica, drvarnica, i prostrano dvorište sa zdencom.

VII. Osoblje: 1) dva professora; 2) podkovar ili assistent; 3) dva sluge.

VIII. Troškovi: a) kod ustrojenja: 1) u ime stanarine 1200 for.; 2) kod prvog ustroja za potriebštine 4000 for.; b) za uzdržavanje: aa) u ime plaće osoblja 3000 for.; bb) u ime uzdržavanja 2000 for.

Dakle prve godine trebalo bi 8200 for.; a onda svake godine 6200 for.

IX. Učenje. Razumieva se, da se nauke predaju u hrvatskom jeziku.

X. Izpiti. Poslie svakog tečaja ima svaki učenik s dobrim uspjehom izpit, a koji žele magistri veterinarine biti, po dovršenih naukah rigorosum položiti, pri kojem su prisutni dekan i oba professora. Dr. Aleksa Vancaš s. r. Dr. Miroslav Dražić s. r., kao odbornik i perovodja. Dr. A. P. Jakovčić s. r., kao zastupnik saborski i odbornik.

/////. Osnova za ustrojenje primaljstva.

1. Svrha ovoga zavoda.

Broj pučanstva u trojednoj kraljevini na mjesto da bi se umnožavao, svake godine znamenito manji postaje; jedan od najvažnijih uzrokah toga pomanjkanja sastoji u tom, što puk naš nezna, kako sa ženami prije, kod i poslie poroda, i s novorodjenom djecom postupati valja; uslied kojega neznanja i krivoga shvaćanja žene i djeca mnogo putah u očevidnu pogibelj dolaze.

Žalostnoj ovoj okolnosti jedino se preduprieti može sa ustrojenjem primaljskoga zavoda u Zagrebu, u kojem bi se dovoljni broj primaljah iz sredine puka temeljito podučavao.

Niti u novije doba ustrojena štipendija za primalje, koje u Ljubljani ili u Gradcu dotične nauke slušati imaju, toli požudjenoj svrhi neodgovoraju; budući učione takove samo iz gradovah tudjemu jeziku vješte žene polaziti mogu; kad bi se pako primaljski zavod u Zagrebu, naročito za žene iz sredine puka ustrojio, imali bi dovoljni broj pučkih primaljah, u koje bi naš narod svoje povjerenje imao.

Istina je da u vojničkoj našoj Krajini obstoji naredba, uslied koje se tamošnje žene na vanjskim učionama u primaljstvu podučavaju; ali nemože se tajiti, da bi ustrojenje domaćega primaljskoga zavoda i za Krajinu probitačnije bilo, i to ne samo u obziru ekonomičkom, nego i u boljem njihovom podučavanju u materinskom jeziku.

Po gradovih ima primaljah ne samo u dovoljnom, nego i u suvišnjem broju, koje gradskomu načinu življenja priučne nikako se nemogu odlučiti, da bi uz slabu plaću od 80—100 for. kao pučke primalje službovati hjele.

Zato predlažemo, da se u pogledu silne potreboće pučkih primaljah zavod za pučke primalje ustroji za trojednu kraljevinu, i to u Zagrebu, ne samo što se ovaj grad brojem svoga pučanstva odlikuje, nego što se baš u sredini trojedne kraljevine nalazi, i punim se pravom kao njezino središte smatrati može.

Nadalje imao bi ovaj zavod svrhu, čim bi se liečenički fakultet ustanovio, učenike istoga u primaljstvu podučavati.

2. Obseg zavoda.

Zavod ovaj u obziru svoga obsega mora biti u razmjerju svake godine polazit' ga imajućih pučkih primaljah; za da se pako predstavljeni cilj dostigne, valja da barem na 2000 dušah jedna primalja dojde; na 807.000 dušah u provincialnoj Hrvatsko-Slavonskoj treba 403 primalje; da se dakle za vrieme od 15 godinah naznačeni broj primaljah stigne, moralo bi svake godine 26—27 učenicah zavod polaziti; u Krajini, gdje napomenuta naredba jur kroz 30 godinah obstoji, a broj pučanstva još jedan put toliko iznosi, koliko u provincialu, trebalo bi takodjer, da se svake godine 26—27 ženah — dakle 13—14 u svako polugodište — u primaljstvu podučava.

Osim ovih pučkih primaljah trebalo bi, da barem 2 žene iz gradovah zavod ovaj polaze, koje bi izpraznjeno mjesto gradskih primaljah podpunjavale.

U ovom dakle ustrojit se imajućem zavodu valja da se svake godine 56—58 ženah savršeno podučava, i to više u praktičkom nego u teoretičkom primaljstvu, budući će ovaj zavod najviše služiti za žene iz sredene puka, koje čitanju vješte nisu.

Da zavod ovaj cilju odgovarati uzmogne, treba da bude u njem prostora najmanje za 12 nosećih i 10 rodivših ženah, da tako kroz godinu barem 180 porodah, i svaka učenica barem kod 3 porodah prisutna bude.

3. Naznačaj potriebštinah kod prvog ustrojenja ovoga zavoda.

Ovamo spadaju: a) potriebite prostorije; b) pokućtvo, rubje i odjeća; c) nadziranje i rukovodenje zavoda.

ad a) Dok bi se ili posebna sgrada za ovaj zavod podigla, ili pako u obćoj na svaki način sagraditi se imajućoj bolnici zavod ovaj umjestio, mora se, budući je bezodvlačno ustrojenje njegovo neobhodno potriebno, budi koja kuća u Zagrebu toj svrhi prilagoditi; uvjereni smo, da nebi tegoba bila takovu kuću u Zagrebu naći, gdje bi sve potrebite prostorije lahko uredjene biti mogle, a te jesu: 1) 1—2 sobe za 12 nosećih ženah; 2) 1—2 sobe za 10 rodivših ženah, skupa za toliko novoredjene djece; 3) jedna soba, ako je moguće, iz medju napomenutih sobah ili čisto blizu njih za 1—2 radjajuće; 4) jedna soba za 2—3 obolivše poslie poroda, skupa za toliko njihove djece; 5) jedna soba s kuhinjom za primalju; ova kuhinja ima služiti i za male potriebštine zavoda; 6) soba za assistenta; 7) 1—2 sobe kao stan za 26—28 učenicah; 8) sala za učionicu; 9) 1—2 sobe za upraviteljstvo; 10) 1—2 sobe kao stan za gospodara; 11) soba za vratara kod kućnih vratah; 12) soba za podvornika ili podvornicu; 13) stan s kuhinjom, pivnicom i drvarnicom za traiteura; 14) soba za kupalište; 15) prostorije za sačuvanje čistoga i zakaljatoga rubja zavoda i ženah, posteljine itd.; 16) tavan za sušenje pratog rubja i za sačuvanje pokućtva; 17) drvarnica i slamarnica; 18) mrtvačka komora.

Kod opredieljenja ovieh prostorjiah mora se u obzir uzeti, da stube i hodnici budu zatvoreni, da u zavodu bude zdenac s dobrom vodom, da bude dvorište prostrano, i ako je moguće uz takovo i bašća.

ad b) Uvidja se iz priloženog tabelarnog izkaza.

Proračun za pribavljenje iznosi 5.500 for.

ad c) Najprobitačnije bi bilo, da zavod ovaj namjestničkomu vieću neposredno podčinjen bude, i zato bi ga svagdašnji pralieċnik nadzirati imao, tako dugo dok se liečnički fakultet nepodigne, kada će vrhovnoj upravi naukah pripadati; dotični pako učitelj bi mu ujedno i ravnatelj bio, i to u liečničkoj i gospodarskoj struci; ostalo osoblje zavoda bilo bi njemu podčinjeno.

4. Ravnateljstvo, učiteljsko i ostalo osoblje.

a) Kao ravnatelj imao bi sve naloge namjestničkoga vieća a dotično vrhovne uprave izvesti činiti, i sva svoja izvjestja istomu podnieti.

Kao liečnik zavodski kod sviuh težkih i takovih porodah pomagajuću ruku pružiti, koje sama narav izvršiti nemože; i sve bolestnike u zavodu pregledavati i liečiti.

Kao profesor učenike i učenice u teoretičkom i praktičkom primaljstvu podučavati, i svake godine uz dva polugodišta sav predmet izcrpiti.

Kao takav izvjestje daje vrhovnoj upravi naukah.

U ime plaće ima 1400 for.

Imenuje se kao i drugi profesori.

b) Assistent. Ima učitelja podpomagati u podučavanju i liečenju; korepetira kroz 6 satih na tjedan s primaljima u teoretičkom nauku, i vodi zapisnike liečničke.

U ime plaće dobiva 600 for. i ima stan u zavodu.

Imenuje se kao i drugi assistenti.

Službovanje mu traje kao i kod inih assistentah 2, najviše 4 godine.

c) Primalja. Ima svakomu porodu prisustvovati; učenice osobito za pučke primalje opredieljene podučavati u postupanju kod i poslie poroda i kod novorodjene djece; gleda na red i čistoću u zavodu, i nadzira rublje.

Podčinjena je profesoru i njegovomu assistentu.

Plaća joj je 400 for. i ima stan u zavodu.

Imenuje se na isti način kao i assistent.

Mora biti izpitana i diplomirana babica.

Služba joj je stalna.

d) Podvornica. Barem jedna je potriebna koja će noseće i radjajuće žene posluživati.

Podčinjena je neposredno primalji, ima za plaću 200 for. i stan medju ženami.

e) Vratar. Ujedno i sluga zavoda; podčinjen je gospodaru; imenuje ga ravnatelj; ovaj ga može i odpustiti; u ime plaće ima 300 for. i stan u zavodu.

f) Gospodar. Opravlja sve pisarije zavoda, vodi račune, brine se za sve potriebštine; za manje imao bi uz sebe njeku novčanu svotu, zato mora kauciju položiti; nadzira sve magacine, vodi disciplinu nad slugom i služkinjom, i prima uz revers od ženah novce, dragocienosti, odjeću itd.

Imenuje ga putem natečaja po predlogu ravnatelja ban.

Podčinjen je neposredno ravnatelju zavoda.

U ime plaće ima 500 for. i stan.

Mora da bude vješt u gospodarstvu.

g) Redovnik. Ima izpovied poslušati, smrtna otajstva dieliti, mrtve blagosivljati, i djecu krstiti.

Dobiva 100 for. u ime nagrade.

h) Traiteur. Mora putem umaljajuće dražbe davati jelo i piće polag u priloženoj tabeli naznačenog reda.

Ima stan za sebe i za svoje podvornike, prostranu kuhinju, komoru, pivnicu i drvarnicu.

i) Pranje rubja. Veće rubje more se izvan zavoda prati dati; manje pere se u zavodu po podvornici i po ženami.

5. Primanje nosećih u zavod.

1) U obće primaju se u zavod žene siromašne, i takove, koje se praktičnomu podučavanju dragovoljno podvrći hoćedu, zato je primanje bezplatno. 2) U obće primaju se noseće poslie osmoga mjeseca, i imaju se prijaviti kod primalje, assistenta ili profesora. 3) Prije izpunjenog osmoga mjeseca primaju se samo iz veleважnih razlogah od samoga ravnatelja, naročito, ako bi iz neprimljenja očevidna pogibelj prietila. 4) U zapisnik, kojega gospodar rukovodi, a profesor nadgleda, upiše se njezino ime, doba, stališ i prebivalište. 5) Odjeću, novce i druge stvari izručuje gospodaru, koj vrhu toga zapisnik vodi i dotičnoj ženi revers izruči.

6. Obskrbljenje nosećih i rodivših ženah i novorodjene djece.

Svaka noseća dobije u opredieljenoj prostoriji stan; poslie poroda stupi u drugu sobu, ako oboli dojde u posebnu za tu svrhu opredieljenu sobu; od zavoda dobije krevet i posteljinu, a odjeću onda, ako nebi svoju vlastitu imala.

Hranu dobiva takodjer od zavoda polag u priloženoj tabeli naznačenog reda.

Noseće mogu u zavodu laglje a i težje poslove obvršavati, ako to prefesor ili assistent odobri.

Novorodjeno diete dobije, dok mu se mati u zavodu nalazi, krevet; posteljinu i odielo samo onda, ako mu mati poradi siromaštva dati nebi mogla.

U obće odhranjuju se samo materinskim mliekom; ako bi vlastita mati oboljela, onda profesor ili assistent drugu ženu u tu svrhu opredielji.

7. Odpušćenje iz zavoda.

Po dovršenom vremenu odpusti se žena i diete s odpustnicom po profesoru podpisatom.

U slučaju smrti ili velikoga siromaštva matere, i ako i rodjaci nebi u stališu bili diete obskrbiti, ima dotično poglavarstvo tu skrb na se uzeti, dok državno nahodište sagradjeno nebude.

Ako mati ili diete umre, odnese se truplo poslie 3 sata u mrtvačku komoru, i na račun zavoda zakopa se.

8. O načinu i sriedstvih za pribavljenje učenicah.

1) U obće kako to i svrhi zavoda ovoga odgovara, primaju se žene iz seoskih sudčijah ili obćinah; u svakoj obćini ima, kako nas izkustvo uči, takovih domaćih ženah, koje obće povjerenje nosećih imaju, i kod poroda upotrebljivaju se; ovakove su žene najsposobnije, da u ovaj zavod primljene budu; razumieva se, da budu zdrave, dosta jake, ne preko 40 g. stare, dobrog moralnog značaja; koje bi čitanju vješte bile, imale bi prednost. 2) Ovakove žene naznačuje obćina ili sudčija u porazumljenju s dotičnim župnikom i liečnikom; obćina ima se skrbiti, da na opredieljeno vrieme u Zagreb dojde. 3) U ime putnih troškovah imala bi svaka dobiti (u napried iz obćinske blagajne) 10 n. a za predpregu 50 n. na milju računajući i to iz zavodne zaklade; tako isto po dovršenom nauku. 4) Za vrieme polugodišnjega bavljenja u zavodu dobivaju stan i svaki mjesec u napried 12. for. 5) Koja čitati zna, dobije od zavoda potrebite knjige, a svaka po dovršenoj nauki pupkorezne škarje i špricaljku za klistir. 6) Kući se vraćajuća primalja ima od obćine ili iz zemaljske zaklade na godinu barem 100 for. dobivati, a zato je dužna svim sirotam bezplatno pomoć pružati. 7) One su proste od obćinskih težakah i stoje pod osobitom obrambom dotičnoga poglavarstva.

Dakle sliedeći bi bio organisam ovoga zavoda.

1. Cilj ovoga zavoda.

Obćeniti je cilj podučavanje u teoret. i praktičkom primaljstvu i to ženah iz puka izabratih, da kao pučke primalje svoju pomoć pružiti uzmognu; a daljnji cilj je učenike liečničkoga fakulteta u primaljstvu podučavati.

2. Dohodci.

Kao učiteljski zavod uzdržava ga zemlja ili država, i proračun sviuh troškovah podnese se svake godine u napried dotičnoj oblasti.

3. Troškovi.

Najveći su troškovi: a) kod prvog ustroja: pribavljenje ili prilagodjenje shodne sgrade, pokućtva, pohižtva, rubja, odjeće i inih potriebštinah; to iznosi: 1. u ime stanarine 1500 f., 2. u ime rečenih stvarih 5500 for., ukupno 7000 for.; b) za uzdržavanje zavoda: aa) plaće osoblja, i to: 1. profesor 1400 for., 2. assistent 600 for., 3. primalja 400 for.,

4. gospodar 500 for., 5. vratar 300 for., 6. podvornica 200 for, 7. redovnik 100 for, ukupno 3.400 for.; bb) uzdržavanje i dokupljenje napomenutih stvarih (ovamo i pranje) 1,900 for.; cc) odhranjivanje ženah 2,500 for.; dd) uzdržavanje 54 učenicah 3,600 for., ukupno 8,000 for.

Dakle prve godine trebalo bi 18,500 for., a onda svake g. 13,200 for.

4. Rukovodenje i osoblje.

a) U obće (gore rečeno); b) na pose: aa) liečnička struka; ovamo spadaju: 1. profesor, 2. assistent, 3. primalja; bb) gospodarska struka; ovamo spadaju: pisarna — računovodstvo i ini gospodarski predmeti — disciplina nad podvornici — sve ovo obavlja gospodar.

5. Učenje.

Razumieva se, da se predaje u hrvatskom jeziku.

Svake godine su dva polugodišta predavanja; jedno traje od 1. listopada do zadnjeg ožujka, a drugo od 1. travnja do zadnjeg rujna.

Početak svakoga predavanja biti će 2 mjeseca prije putem novinah službeno naznačeno.

6. Izpiti.

Na koncu polugodišta ima svaka učenica i učenik rigorosum podnieti, pri kojem su prisutni: dekan, dotični profesor i jedan praktični liečnik. — Dr. Aleksa Vancaš s. r. Dr. Miroslav Dražić s. r., kao odbornik i perovodja. Dr. A. P. Jakovčić s. r., kao zastupnik saborski i odbornik.

(Rieš. čl. CI. i CX.)

Br. 369.

Dopis kralj. namjest. vieća dalm.-hrvat.-slavon. radi pospješenja proračuna za god. 1862.

Visoki sabore!

Povodom odpisa visokog kr. dvorskog dikasterija kraljevinah Dalmatinske, Hrvatske i Slavonske od 9. rujna 1861. br. 1813. čast je ovomu kr. namjestničkomu vieću visoki sabor pozivom na ovostrani dopis od 1 svibnja 1861. br. 722. službeno uljudno pozvati, da viećanje o proračunu zemaljske zaklade za upravnu god. 186$^{1}/_{2}$. pospiešiti blsgoizvoli, jer u onom slučaju, ako visoki sabor proračun otaj nebi riešio, morala bi ostati svota dotacijah za županijsku upravu ona ista, koja je za sada u tu svrhu privremeno ustanovljena, i tako nebi se moglo doskočiti dotičnim tegobam županijah. Od kr. namjestničkog vieća kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije u Zagrebu dne 20. rujna 1861.

Šokčević, s. r. f.-m.-l. ban.

(Rieš. čl. CII. i CX.)

Br. 370.

Ustmeni predlog Franje Žužela i Josipa Briglevića:

Da bi se saborske sjednice na kratko vrieme, 14 od prilike danah, obustavile, nu članovi saborski, koji bi uz to vrieme u Zagrebu ostati i poslovati htjeli, po imence popisali i u dotične odbore razredali.

(Primljen i rieš. čl. CIII.)

Br. 371.

Prošnja žiteljah Srbskik-Moravicah za odustranjenje vojničke ovrhe, nametnute im radi poreznih zaostatakah.

Visoki sabore!

Danas je morala i obćina srbsko-moravička u županiji riečkoj ono isto izkusiti, što su i njeni pradjedovi u Bosni, dokle su pod turskim jarmom stenjali, radi česa su i primorani bili svoje zemlje ostaviti i ovamo u austrijsku oblast preseliti se. Morali su, velimo, izkusiti, da nije ništa bolje u hristjanskoj Austriji, nego u Turskoj muhamedanskoj. Tamo su naše pradjedove gnjeli i nemilice globili, a tako i s nama ovdje postupa se.

C. kr. porezno ravnateljstvo neće da znade, da smo mi u godini 1859. gladom — u pravom smislu rieči — ginuli; da smo sve blago naše toga radi prodati morali; da smo se i tako zadužili, da dug za više lietah povratiti ili izplatiti nismo u stanju; da će nas i ove godine glad pomoriti i razseliti u tudje zemlje; jerbo od strašne lietošnje prepeke nikakovog ploda zemnoga imali nismo; neće napokon to visoko nadležateljstvo da zna, da nam je kr. komora sve naše zemlje, koje su naši pradjedovi od grofa Frangepana zakupili, nepravedno oduzela, nego sbog zaostavšega poreza posla nam 50 vojnikah i jednog c. kr. častnika na eksekuciju!

Za odstraniti veliku pogibelj, koja nam predstoji, prinudjeni smo visokom saboru ovu našu potežkoću podnesti i prepokorno moliti, da bi visoku milost imao, i na dotičnom najvišjemu mjestu izposlovati blagovolio, da nam se vojnici ovi odmah s vrata skinu; jerbo im mi nemamo šta dati, kad i sami od glada patimo. Visokog sabora — Na Srbskim Moravicama dne 21. rujna 1861. — najpokorniji sluge: + Nikola Petrović, + Simo Jakšić, + Nikola Vučinić, + Radovan Jakšić, pučke starešine; podpisao: Gavril Bajac, s. r. beležnik.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 372.

Predstavka županije virovitičke ddto. 2. rujna 1861., kojom posredovanje sabora troj. kraljevine zamoljava proti naredbi namjest. vieća, kojom se ograničenje prreliminara i smaljenje županijskih častnikah predlaže.

Visoki sabore!

Kakova se bezzakonja i preprieke od strane tobože ustavnih domaćih dikasterijah županijama trojedne kraljevine nanose, i kakva pogibelj odtud tek polak poredjenoj našoj ustavnosti prieti, neka se izvoli visoki sabor iz privite narodbe (kraljevskog namjestničkog vieća od 23. srpnja 1861. br. 3992/1003) blagovoljno ubaviestiti, kojom se praeliminar potriebštinah županijske uprave ograničuje i smalenje broja županijskih častnikah predlaže, te time svakoj mogućoj ustavnosti smrtni udarac u našoj domovini zadaje.

Skupština ove županije našla se je prisiljena liek proti istoj naredbi neposredno kod visokog priestolja predstavkom ovdje u ·/2 priloženom potražiti, pa se zaliče podjedno i Tebi visoki sabore! sa pokornom molbom, da bi obrazloženi sadržaj iste predstavke i molbeni zahtjev odobrivši, isti kod našeg premilostivog kralja i gospodara svojim možnim uplivom poduprieti blagoizvolio.

Sa dubokim počitovanjem. Dano iz glavne naše 2. i sliedećih danah mjeseca rujna 1861. u Osieku obdržavane skupštine. Skupština županije virovitičke.

%. Presvietla, prečastna, poglavita i velemožna, ugledna i vitežka gospodo!

Povodom pretresivanja proračuna vrhu potriebštinah municipalnih ovozemnih oblastih za upravnu godinu 1862 izrazilo se je ministarstvo financijah, da mu nepovoljno stanje financijah nedopušća, da ikojoj upravnoj grani dozvoli dotaciju veću od one, koja je u svrhu ovozemne javne uprave za tekuću upravnu godinu ustanovljena.

Uslied toga, dočim proračunani za municipalnu upravu županijah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji troškovi nadilaze one, koji su za postojavše c. kr. političke oblasti kotarske i županijske za godinu upravnu 1861. dozvoljeni, za znamenitu svotu, to je visoki kraljevski dvorski dikasterij kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije odpisom od 27. svibnja 1861. br. 931. odredio, da se nastoji o tom, da se troškovi municipalne uprave samo na neobhodno nuždne potrebštine svedu, i barem za gore napomenutu odobreni proračun nadilazeću svotu svakako stegnu tim više, što se nikako dopustiti nemože, da nastupivša municipalna uprava nadilazi troškove prijašnje državne uprave

U smislu toga i na temelju § 41 i 43. previšje odobrenog naputka za uredjenje municipijah preduzeto je prosudjivanje podnešenih županijskih proračunah, koje se žalibože radi veoma kasno stigavših ovamo nuždnih županijskih podatakah prije preduzeti nemogaše, kod česa pokaza se sliedeći posljedak:

Županija ota proračunala je svoj trošak sa 102.420 for. a. vr. Iz gorenavedenog razloga morala se je od ote svote odbiti: 1. svota od 23.000 for. a. vr. kroz umalenje proračunane svote a) za užitke pandurah od 6000 for. na 4000 for. a. vr.; b) za putne troškove od 8000 for. na 3000 for. a. vr.; c) za popravke zdanjah od 16.000 for. na 2000 for. a. vr.; d) zarazne potriebštine od 10.000 for na 8000 for. a. vr.; 2. svota od 4000 for. a. vr. proračunana za uzdržavanje cestah i mostovah, budući da se takovi troškovi sveudilj plaćaju iz zemaljske konkurencialne zaklade unutar granicah proračuna za god. 1861. ustanovljenog.

Po odbitku izloženih svotah ustanovljen je indi predbježno glede na obstojeće okolnosti proračun ote županije za jednu cielu godinu t. j. za dvanaest mjesecih u 75.420 for. a. vr.

Budući je pako ota županija tekar 1. veljače 1861. konstituirana, to joj od ote cjelogodišnje svote za vrieme od 1. veljače do konca listopada 1861. indi za 9 miesecih upravne godine ove 1860/1. samo 56.565 for. a. vr. pripada.

Pošto je nadalje ota županija na račun toga primila dosada 48.365 for. a. vr., to bi joj jošte do konca listopada 1861. pripadala svota od 8200 for. a. vr., koja bi se u pojedinih mjesečnih rokovih doznačivat imala na temelju izkazah potriebštine.

Ovo bi dakle bila svota, koja bi se za tekuću jošter upravnu godinu kao maximum županiji na razpoloženje staviti mogla, dakako ovamo nerazumievajući učinite možda za saborske troškove predujme, koji će posebice županiji odavde povratjeni biti, zatim potriebštine, koje će iz konkurencialne zaklade, kao što je već gore rečeno, svoje pokritje dobiti, i veće gradjevine kod zdanjah, koje uviek od slučaja do slučaja izkazane biti moradu.

Ovim se dakle povodom županija poziva, da u svojoj upravi uvede najveću štednju, jerbo polag sadanjih okolnostih, neima razpoloživog novca za veće troškove, a sredstvo jedino, koje bi u slučaju neštednje i neumalenja troškovah za pokritje takovih preostalo, troškove naime ote napose razporezati na pučanstvo, kad bi se i dozvoliti smjelo,

bilo bi sigurno po razboritom dohvatu vladajućih okolnostih i neodoljivoga sadašnjega položaja, od najubitačnijih posljedicah. Ako se naime uzme u obzir, da se zemljovladarski porez mora platjati, i da se takovi vojničkom ovršbom utjeriva, da se nametci za zemaljsku konkurencialnu zakladu, koja za neizbježive zemaljske potriebštine, te svakako do konca listopada 1861. obstojati mora i svoje posebno opredieljenje imade, zatim namet za zemljištno-razteretnu zakladu od jednog miliona i više godišnjih forintih sveudilj plaćati mora, da osim toga imadu obćine namirivati svoje upravne troškove: to će županija sama doći do onog uvjerenja, da se troškovi za županijsku upravu ma u kojojgod česti posebnim opet izravnim porezom osigurati i namiriti nebi mogli, prez da nebi to prouzročilo najveće nezadovoljstvo u pučanstvu i njemu omrazilo municipalnu upravu.

Štednja pako ota može se tim laglje uvesti, ako se: 1. ukinu one časti koje su bar za sada prez potrebe ustrojene.

Tako bi za sada jošter po svoj prilici mogla nepopunjena ostati sliedeća mjesta častnička i službenička, koja se na dalnje uvaženje županijskoga obćinstva primjera radi napominju: a) čast drugog podžupana, pošto županijski sud kom bi imao on predsjedati, nije uživotvoren; b) časti podblagajnikah, koje su suvišne, pošto županijski pjeneznici nepobiraju poreza i neimadu nikakova druga posla, nego rukovodit županijsku blagajnu, taj posao pako može obavljati jedan blagajnik; c) čast računovodje, koja se čini suvišnom, pošto su računi za sad neznatni, a i onako se po ustavu imaju podnašati namjestničkom vieću za obredjenje; d) podfiškali, koji neimadu nikakova skoro posla, pošto poslovi sirotinski i skrbnički nisu u županiji usredotočeni, već ih razpravljaju dotični sudovi; e) pretjerani broj pandurah, buduć da za županijsku pisarnu dovoljni su 2 do 3 pandura za poslužbu, dočim se panduri pojedinim častnikom sustavno pripadajući ovdje nerazumievaju; f) konjanici, kojih sada posve netreba, gdi u svakom pravcu pošte podignute i ustrojene se nalaze. 2. Ako se plaće, koje su velikom stranom pretjerane, po primjeru prijašnjih plaćah, skupoći ipak sadanjeg vremena shodno umalje, kao što su to doista mnoge županije u strogih granicah potrebe i učinile.

Uslied toga poziva se županijsko obćinstvo, da

1) izkaz potriebštinah za svaki mjesec amo podnese tako, da za dojdući mjesec sastavljen izkaz najdulje do 20. prediducega mjeseca amo nefaljeno prispie, indi izkaz taj imade se za mjesec srpanj i kolovoz odmah amo podnieti, za buduće pako mjesece amo u rečenom roku točno podnašati. Razumieva se pako po sebi, da se u tih izkazih preostavša gotovina blagajne imade vazda izkazati.

2) Da amo odmah podnese izkaz onih svotah, koje su saborskim poklisarom iz županijske blagajne izplaćene, za da se za ote svote uzmogne županiji svojim putem povratak pribaviti.

3) Da u slučaju, ako su iz županijske blagajne namireni tokovi troškovi, koji spadaju na zem. konkurencialnu zakladu, takove odmah amo izkaže uz prilog dotičnih računah u svrhu gorespomenutog povratka.

4) Da troškove za veća i nova gradjenja kod zdanjah županijskih neplaća iz svoje dotacije, već da za takove vazda zaište od ovog namjestničkog vieća posebnu dotaciju uz predlog dotičnih osnovah i troškovnikah.

5) Da shodno gorespomenutoj uputi odmah predmet ograničenja broja županijskih častnikah i službenikah na neobhodnu potreboću, kao i obalenja plaćah novijem pretresu podvrgne, te križaljku osoblja i plaćah (Tabellam personalem, salarialem ac conventionatorum) zaufano i nefaljeno najdulje do 1. rujna t. g. ovamo podnese, da tako kr. ovo

namjestničko vieće u stanje dodje, da i poleg ustavnog propisa prvašnjeg, a i po naputku previšnje odobrenom dužnosti svojoj zadovolji.

Dano iz kr. namjestničkog vieća kraljevinah Dalmacije, Hrv. i Slavonije držanoga u Zagrebu dne 23. srpnja 1861. — dobrohotni na službu pripravni: Šokčević v. r., ban. Kršnjavi v. r.

·//. Vaše c. k. apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodaru nam premilostivi!

Kad je Vaše Veličanstvo ponukano prirodjenim sebi svetim pravdoljubjem diplomom od 20. listopada 1860. previšju svoju volju izrazilo, nakon tužnih dvanaest godinah samovlade viernim svojim narodima starodavna ustavna prava povratiti i na temelju istih vladati, zaigralo je svakom viernom podaniku Vašeg Veličanstva od radosti srce u grudima, spazivši u previšjoj odluci Vašeg Veličanstva rujnu zoru ljepše žudjene budućnosti. rado zaboraviv pretrpljene jade i čemere i silom nanieto ubožtvo.

Narod trojedne kraljevine vazda pripravan spasonosne namjere Vašeg Veličanstva što prije proniknuti i prisvojiti, pohitio je žurno previšjoj odluci Vašeg Veličanstva zadovoljiti, trseći se što bržim ustrojenjem svojih ustavnih županijah, za sebe novu kuću utočišta svog ustava, a za visoki prestol stalan stup u svakoj pogibelji sagraditi. Al jedva što su spasonosne nakane uslied milostivog poziva Vašeg Veličanstva u polak oživotvorene bile, tek što se je s jednom nogom na jedino stalni i čvrsti pod ustavnosti stupati počelo, već se nagazi na stotinu zapriekah i nezakonitostih, koje priete istom porodjeno sporazumljenje i spasonosne namjere Vašeg Veličanstva sasvim uništiti. A što nam srce najvećma otežćava, to je: da iste zaprieke i nezakonitosti dolaze od naših tobože ustavnih dikasterijah, od visokog pridvornog dikasterija i namjestničkog vieća, koji tolikim naredbama, kako naše domaće zakone i ustavne običaje, tako i municipalnu autonomiju vriedjaju. Tako je medju ostalim onomad došla na skupštinu županije ove naredba od visokog kraljevskog namjestničkog vieća od 23. srpnja 1861. br. 3992/1003. ovdje pod ·/. pokorno privita, koje ostvarenje županijsku bi upravu sasvim uništilo, jer joj oduzima materialna sredstva obstanka, bez kojih nijedna vlast na zemlji stojati nemože, obalivši praeliminar potrebštinah ove županije sa 102.420 for. na 75.420 for. a. vr. — i ta naredba, koja je sposobna županijskoj upravi i time spasonosnim nakanama Vašeg Veličanstva smrtni udarac zadati, nuka skupštinu ove županije k milostivom priestolju Vašeg Veličanstva pokorno i smierno se sa preponiznom molbom približiti, da bi Vaše posvećeno Veličanstvo vazda vierni narod trojedne kraljevine u uživanju svoga, s potocima krvi obranjenog i sa zakletvama tolikih kraljevah, slavnih Vašeg Veličanstva predšastnikah, posvećenog ustava uzdržati i uzčuvati blagoizvolilo.

Neka nam je zato i dozvoljeno Vašem Veličanstvu neke točke pomenute nezakonite naredbe kraljevskog namjestničkog vieća potanje razložiti.

Već izvor onaj, koji je po glasu iste naredbe njezinom izdanju povod dao, nije zakonit niti može od skupštine ove županije kao zakonit pripoznat biti. Ista naredba naime stavlja na svoje čelo izjavu ministarstva financijah „da mu nepovoljno stanje financijah nedopušta, da ikojoj upravnoj grani dozvoli veću dotaciju od one, štono je u svrhu ovozemne javne uprave za tekuću upravnu godinu ustanovljena."

Ponajprije je glede navedenog jasno, da kraljevsko namjestničko vieće ovih kraljevinah ni vlastno nije bilo u tom predmetu sa ministarstvom financijah u Beču u razpravu se upuštati, budući je taj postupak kraljevskog namjestničkog vieća u očitom protuslovju sa zakon. člankom 102. 1723., koji propisuje: „Consilium hoc regium locumtenentiale contra positivas patriae leges nihil determinet", a naši domaći zakoni u sijaset prili-

kah propisuju, da se predmeti financijalni naše zemlje jedino i izključivo po saboru i po zakonito krunisanom kralju, nipošto pako po ministarstvu financijah u Beču riešavati imadu. Dočim se je dakle kraljevsko namjestničko vieće u ovom predmetu na ministarstvo financijah u Beču obratilo, povriedilo je očevidno naš starodavni ustav.

Nadalje se kaže u naredbi kraljevskog namjestničkog vieća, da proračunani trošak za upravu ove županije daleko svotu nadilazi, što je za postojavše c. kr. političke, kotarske i županijske oblasti za godinu 1861 ustanovljena, gdje se nikako dopustiti nemože, da nastupivša municipalna uprava nadilazi troškove prijašnje državne uprave.

Ova izreka kraljevskog namjestničkog vieća protivi se sasma pojmu slobodne obćine, u koje djelokrug bezdvojbeno to pravo spada, da je vlastna svoj upravni trošak sama neodvisno ustanoviti i za njegovo podmirenje brigu voditi, pa budući je ovo posljednje županijama pripadajuće pravo (porezivanja za podmirenje municipalnih troškovah) privremenim naputkom za uredjenje municipijah tom ustanovom zamienjeno, da će se upravni trošak županijam putem predujma iz zemaljske zaklade pružati, to neimade pravo kralj. namjestničko vieće proračun tako stiesniti, da bi se time upravno djelovanje županijah posve nemogućnim učiniti moralo, jer svota, koju zemlja u ime upravnog troška i danas plaća, sigurno je mnogo veća od one, štono bi ju plaćala onda, kad bi uprava i podmirivanje njezinih troškovah u smislu zakona municipijam sasvim povjerena bila.

Nadalje se sadašnji županijski upravni troškovi sa razlogom onim obstojavše neustavne uprave, dok se županijama po ustavnom zakonu pripadajući im djelokrug nepovrati, ni sravnati nemogu, jer najveći dio tih upravnih troškovah odpada na neustavne još u našoj domovini boraveće vlasti, kao što su sudovi, oružničtvo, financijalne oblasti itd., koje su po jeftinim ustavnim ustanovama sasvim suvišne postale i kojih bi odstranjenje u državnom blagajničtvu izviestno onu štednju prouzrokovalo, koja se nama tako toplo bez znatnoga uspjeha od kraljevskog namjestničkog vieća preporučuje. Jer je stvar poznata i kratkim računom se dokazati može, da trošak županijskog suda i ustanove sigurnosti četničke, ni deseti dio one znatne svote iznosio nebi, što trošak sadašnjeg kraljevskog suda i c. kr. oružničtva iznosi; a još znatniji stepen štednje bi se u državnom blagajničtvu izmjenom c. kr. graditeljne oblasti sa županijskim graditeljstvom, i c. kr. financijalnih oblastih sa županijskim blagajnicima postići mogao, kojih nezakonitih ustanovah u našoj domovini više netreba, jer ne samo da se neslažu sa ustavnom upravom, već se ovoj upravo protive, isto tako kao i temeljnim zakonima zemlje.

Obćinstvu ove županije, razmotrivši biedno stanje svoje domovine, ležalo je zaisto na srcu pri ustanovljenju plaćah svojih častnikah kao i kod svih inih točkah proračuna najvećom štedljivosti postupati; plaće županijskih častnikah jesu obzirom na skupoću vremena i padšu vriednost novca prije premalene, nego sarazmjerno velike, a sigurno manje od onih, štono su ih c kr. činovnici iste kategorije uživali, kad se razmotri, da su ovi na dnevnice jednaku svotu svojim plaćama preko godine trošili, a županijski častnici u nijednoj službi dnevnicah nevuku.

Ništa nemanje pronašlo je kraljevsko namjestničko vieće kod pojedinih točkah proračuna znamenite svote odbiti; — i to:

a) za užitke pandurah od 6000 for. na 4000 for. Obćinstvo županijsko pogodilo je po sebi pripadajućem pravo potrebiti za županijsku službu broj pandurah i na predlog namjestničkog vieća, da su za županijsku službu dovoljni 2 do 3 pandara već iz toga uzroka pristati nemože, što je kraljevsko namjestničko vieće pri toj točki naredbe sasvim iz vida izgubilo čuvanje noćno županijske blagajne, za koje obavljanje županija tek primjeran broj pandurah u službi ima; b) za putne troškove od 8000 for. na 3000 for.

Skupština ove županije radovala bi se, kad bi glede putnih troškovah toliku svotu kao što joj kralj. namjestničko vieće naredjuje zaštediti mogla, al po dosadašnjem izkustvu tomu izgleda neima, niti bi pravedno bilo iskati, da županijski častnici, koji kao što spomenusmo dnevnice neberu, još i putnim troškovima makar i u najmanjoj svoti obterećeni budu; c) za popravke zdanjah od 16.000 for. na 2000 for. Da ova proračunana svota od 16.000 for. za popravke zdanjah ni najmanje pretjerana nije, lakho je shvatiti, kad se u obzir uzme, da su gotovo sve županijske kuće sa nuždnim sgradama krivnjom padše absolutne uprave u tako hrdjavom i zabataljenom stanju od županije primljene, da su odmah znatni popravci i nova gradjenja sa znatnim troškovima skopčana za nuždna pronadjena, da samo županijski častnici u njima obitavati mogu; d) za razne potrebštine od 10.000 for. na 8000 for. Obćinstvo županijsko uzelo je kod proračuna upitnih potrebštinah, kao i kod svih onih točkah proračuna samo najnuždniji trošak sa mogućom štedljivosti u obzir, radi čeg se skupština ni tu sa učinjenim obalenjem svote zadovoljiti nemože.

Napokon je kralj. namjestničko vieće svotu od 4000 for. za uzdržavanje cestah i mostovah proračunanu sasvim sbrisalo iz proračuna, jer, kao što navodi, takovi se troškovi sveudilj plaćaju iz zemaljske konkurencionalne zaklade.

Na ovu izjavu kralj. namjestničkog vieća usudjuje se skupština ove županije pokorno primietiti, da je njoj sve jedno, da li se potrebita u naznačenu svrhu svota doznači iz konkurencialne ili iz koje druge zaklade, al nipošto nemože pripoznati nezakoniti, svakoj obćinskoj samoupravi suprotivni nalog kraljevskog namjestničkog vieća, da se troškovi za veća i nova gradjenja uz predlog dotičnih osnovah i troškovnikah od namjestničkog vieća u svakom slučaju zaištu, jer se to samo sa birokratičkom a nikako sa ustavom upravom neslaže, i jer se time vrieme badava gubi i troškovi bez razloga znamenito povećavaju. Bielodani su žalostni rezultati besuspješnog uredovanja skupocjenih c. kr. graditeljnih oblastih baš u ovoj županiji, gdje se za ovih prošlih dvanaest godinah pokraj ogromnih svotah, koje su potrošili, gotovo ni trag njihovog djelovanja nevidi, dočim je županijsko mjerničtvo, koje samo plaću od godišnjih 1500 for. a. vr. vuče, za kratko vrieme svog novog obstanka znatne gradjevine, kao što su medju ostalima prosjeci na doljnjoj Dravi, proizvelo.

Kad nas nadalje kralj. namjestničko vieće s nezakonitih i beztemeljnih razlogah poziva, da u svojoj upravi najveću štednju uvedemo, to mislimo, da se je Vaše Veličanstvo iz dosadašnjih naših razmatranjah uvjeriti blagoizvolilo, da smo mi tom pozivu već od početka s obzira na biedno stanje našeg naroda zadovoljili, i da smo to i u buduće činiti pripravni, u koliko nama urodjena i prisvojena štedljivost ustav vriedjala nebi. Al na savjetovanje kraljevskog namiestničkog vieća, da broj svojih častnikah i službenikan u polovicu smalimo, skupština ove županije nikada i pod nikakim uvjetom pristati nemože, već uslied izražene solidarnosti županijskih častnikah, da su spremni prije svi odstupiti, nego i jednog svog sučastnika bez ustavnog razbora odpustiti ili odpustiti dati.

Taj saviet kralj. namjestničkog vieća tim je nepovoljnije morao ovu skupštinu dirnuti, što se neprotivi samo starom ustavu i temeljnim zakonima trojedne kraljevine, nego što i u očevidnom protuslovju sa §. 12. privremenog naputka za uredjenje municipijah stoji, koji §. kaže: „na čelu svake županije stoji veliki župan s prvim i drugim podžupanom, — broj i kategorija ostalih činovnikah županijskih, izim županije riečke, bit će u obće onaj isti kao 1. siečnja 1848.“

Pak ako bi se sa pojmom municipalne uprave, sa domaćim zakonima i postojećom potrebom spojiti moglo to predloženo smaljenje županijskih častnikah — to ipak

nebi imalo kraljevsko namjestničko vieće pravo tu promjenu učiniti, već jedino novi zakon, jer ono nije zakonotvorno već samo upravno tielo, koje se ima kretati medju granicama zakonah i ustavnog običaja.

No po kraljevskom namjestničkom vieću predloženo umaljenje žup. častnikah uprav je i prema sadašnjim potrebama nemoguéno, jer na a) drugi podžupan nema naročito tu službu po ustavnom zakonu, županijskom sudu presjedati, nego izmience sa prvim podžupanom i u izbivanju istoga službu podžupansku u obće obavljati, koja bi inače u nuždnoj odsutnosti prvog podžupana trpiti morala.

Na b) pri predloženom odpustu podblagajnikah izpustilo je kraljevsko namjestničko vieće sasvime iz vida obći potrebom ustanovljeni zakon, da nijedna javna blagajna bez najmanje dva blagajnička činovnika radi nuždne kontrole biti nemože.

Na c) da su sve županijski računi, kao što to kraljevsko namjestničko vieće nasunce sudi, neznatni, kao što nisu, to je županijski računovodja sa liquidaciom obćinskih računah tako vrlo obterećen, da se njegova služba ni za sada nipošto suvišnom nazvati nemože.

Na d) služba pododvjetnikah, koja bi istinabog za sada, dok se i saborskim zaključkom na novo odobreni municipalni sudovi neoživotvore, suvišnom biti imala, nije ipak ništa manje nego to, budući se pododvjetnici kod raznih službenih odborah, koji su u ovo prelazno vrieme neobhodno nuždni, te kod drugih županijskih službah u pomoć upotrebljuju i tako obterećeno županijsko službovanje u današnje vrieme još obavljati mogućim čine.

Na e) već je gore dokazano da broj pandurah u ovoj županiji nimalo pretjeran nije, i

Na f) jest nuždnost dvajuh konjanikah, koje ova županija za izvanredne pošiljke i slučajeve ima, bielodana.

Kad se napokon još već gore navedena okolnost u obzir uzme, da su plaće županijskih častnikah sasvime primjerno odredjene, da je županija kod svog novog oživotvorenja mloge izvanredne troškove imala, kao na primjer: oružanje svojih četnikah, odievanje svih svojih službenikah, nabavu službenih potriebštinah itd., koji se svake godine ponavljati neće, to mnije vazda vierna i preponizna skupština ove županije, da je Vaše posvećeno Veličanstvo od nezakonitosti i beztemeljnosti rečene naredbe kraljevskog namjestničkog vieća uvjeriti se blagoizvolilo.

Radi toga, oslanjajući se skupština na navedene razloge moli Vaše posvećeno Veličanstvo sa podaničkom pokornosti, da premilostivo odlučiti blagoizvoli:

Da se županijama trojedne kraljevine ustavnost i po tome podpuna autonomija u smislu naših ustavnih zakonah povrati i time prepriekama i bezzakonju, koje se sadašnjim mladjahnim županijama od pozvanih i nepozvanih oblastih nanosi, i dvojbenom i biednom stanju naše domovine kraj učini.

Dočim se time Vašoj c. kralj. milosti najpokornije preporučujemo ostajemo u najdubljem strahopočitanju Vašeg posvećenog carskog kraljevskog apoštolskog Veličanstva prepokorni i vazda najvjerniji podložnici.

Dano iz glavne naše 2. i sliedećih danah mjeseca rujna 1861. u Osieku obdržavane skupštine: Skupština županije virovitičke.

Čitao Dr. Ignjat Brlić s. r., I. žup. podbilježnik.

(Rieš. čl CIX.)

Br. 373.

Predlog narod. zastup. Dra. Pavla Battagliarinia: da bi se mladež primorskih gradovah oslobodila od dužnosti vojničke.

Visoki sabore!

Ozdolpodpisati poduprt dovoljnim brojem članovah ovog visokog sabora, najpokornije predlog u tom čini, da zakonskim člankom mladež u hrvatskom primorju gradovah i kotara Bakra i Rieke od novačenja slobodnom proglašena bi bila, i to iz obzira pomorstva trgovačkog, koje u nemaloj da li najvećoj stiski nalazi se — kako da družinu za trgovačke ladje pribavi. U Zagrebu dne 30. rujna 1861. Pavao Battagliarini, s. r. poslanik grada i kotara Bakra.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 374.

Drugo izviešće financ. odbora saborskoga u pogledu likvidacije dnevnicah i nuzpristojbah narod. zastupnikah za mjesec rujan.

Visoki sabore!

Preduzeta bi likvidacija dnevnicah i nuzpristojbah narodnih zastupnikah na saboru sakupljenih.

Pošto su po zastupnicih položeni računi u koliko je potrebno bilo izpravljeni, pronadjeno je, kako u prilogu pod ·/. priloženi likvidatorium i istom priklopljenih 103 komadah partikularnih računah svjedoče, da računopoložiteljom, stranom od početka sabora pa do konca rujna 1861., stranom pako samo za rujan mjesec pripada putnih troškovah 692 for.; stanarnine 2778 for ; dnevnicah 23.470 for. ukupno 26.940 for ; te da su u ovo ime od dotičnih municipijah predplatno primili 6297 for. 25 novč., da im se dakle još izplatiti imade 20.642 for. 75 novč.; k tomu dolazi još predplata dana II. podpredsjedniku sabora g. baronu Kušlanu i g. Miroslavu Kraljeviću za put u Beč preduzeti sa adresom na Njegovo Veličanstvo upravljenom 600 for ; to čini skupa 21.242 for. 75 novč., koja bi se svota u gotovu izplatiti imala.

No dočim je na temelju proračuna saborskih troškovah za mjesec rujan sastavljenog u ruke gospodina velikog župana Smaića samo svota od 18.420 for. doznačena, pokazuje se manjak od 2822 for. 75 novč.

Odbor predlaže: da visoki sabor obavljenu likvidaciju odobriti i odlučiti izvoli, da se još naknadno za podmirenje dnevnicah i nuzpristojbah, narodnim zastupnikom pripadajućih, doznači svota od 2822 for. 75 novč. a municipijam na povratak danih predplatah poslie odbitka jur u likvidaciji za mjesec kolovoz 1861. obavljenoj zaračunanih po narodnih zastupnicih Ladislavu Balogu i Skenderu Viragu prieko pristojbah danih predplatah u iznosu od 33 for. 25. novč. još svota od 6264 for. Smaich, s. r. predsjednik. Čitao: Fr. Lovrić, s. r.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 375.

Izviešće odbora administrativnoga glede prošnje obćine Virovitica, podnešene saboru za uredjenje odnošajah izmedju bivših podanikah i vlastelah.

Visoki sabore!

Na odstupljenu si za mnienje molbenicu obćine Virovitičke, da se odnošaji bivših podanikah naprem gospoštinam u predmetu komassacije i segregacije šumah i pašnjakah, odkup izvanposjeda, povratak okupacijah, odkup regaliah, uredjenje podmirivanja obćinskih teretah po vlastelih, u pretres uzmu, mnije odbor; da se molba obćine u ovom pogledu, pošto su jurve o ovih predmetih shodni predlozi visokom saboru učinjeni, uzme na znanje.

Što se pako nadalje tuži obćina zbog pašarine i drvarine, kao da i vlastelinstva nikakove obćinske terete nositi nehte; mnije odbor, da se molba ova županiji virovitičkoj daljnjeg uredovanja radi odstupi. U Zagrebu 27. rujna 1861. Očić s. r., predsjednik. Janko Šviglin s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CIX. i CX.)

Br. 376.

Ustmeni predlog podpredsjednika saborskog i zastup. narod. Jos. Briglevića:

Da bi se obzirom na to, što je sabor troj. kraljevine sjednice svoje na 14 danah odgodio, oni članovi sabora, koji kroz to vrieme u Zagrebu ostati i u dotičnih odsjecih raditi htieli, popisati i po njihovoj volji u dotične odbore uvrstiti imali.

(Primljen i rieš. čl. CIII.)

Br. 377.

Zaključenja srbskog narodnog kongressa, držanog u sriemskih Karlovcih god. 1861.

Narod srbski uslied najvišeg riešenja Njegovog c. kr. Velič. od 5. ožujka 1861. iz srezovah sriemskih rumskog i iločkog, iz Bačke i Banata črez izbrane poslanike svoje na izvanrednom saboru u Karlovcih sriemskih 21. ožujka (2. travnja) 1861. otvorenom, i sliedećih danah produženom skupljen za obezbiedjenje preimućtvenih svojih političnonarodnih pravah, na privilegijama imperatorah rimskih i kraljevah ugarskih osnovanih, nalazi jemstva u osobenoj geografičnoj oblasti sa sobstvenom narodnom organizaciom, na koje čelu stoji izbrani vojvoda srbski i sa izvjestnom autonomiom pod zaštitom ustavne slobode, koju će Srbi ne kao individua nego i kao narod uživati.

Toga radi pomenuti narod srbski predlaže sljedujuća uslovlja sajuženja vojvodine srbske i tamiškog Banata sa kraljevinom Ugarskom, odnositelno sa kraljevinom trojedinom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom najvišim riešenjem Njegovog c. kr. Velič. od 27. prosinca 1860. i 5. siečnja 1861. odredjenog.

I. Oblast ona, u kojoj Srbi po većini žive, ima se priznati kao oblast srbska u kraljevini Ugarskoj, odnositelno u trojednoj kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji pod nazivom „Vojvodovina srbska."

U oblast tu po priključenom autonomičnom nacrtanju ·/ spada:

1. Cieli provincialni Sriem, t. j. rumski, iločki i vukovarski srez (proces).

2. Dolnja Bačka sa ovim pograničnim mjestima, koja još u vojvodovinu spadaju: počinjući od Dunava, Senta, Sombor, Stari i Novi Sivac, Kula, Stari i Novi Vrbas, Sentomaš, Mohol.

3. Banat sa sljedujućim pograničnim mjestima, koja još u vojvodovinu spadaju: počinjući od Moriša, manastir Hodoš, Novi Bodrog, Nova Vinga, Fenlak, Sekusić, Nagjfala, Varjaš, Ketfelj, Knez, Perjamoš, Srbski Sentpeter, Staro Bešenovo, Vrbica, Crna Bara, Mokrin, Velika Kikinda, Mali Orosin, Klara, Keča, Čenej, Nemet, Mali Bečkerek, Mehala, Temišvar sa pregradjama, Frajdorf, Utvinj, Romanski Sent Mihalj, Dinjaš, Srbski Sentmarton, Ivanda, Čebza, Čakovo, Macedonija i Gad, Ćir, Tolvadija, Soka, Denta, manastir Sentgjuragj, Berekuca, Komorski Sentgjuragj, Omor, Brešće, Dežanfalva, Mali Žam, Veliko i Malo Središte, Mesić, Jabuka, Vojvodince, Subotica, Podporanj, Vlajkovac.

U banatski prediel vojvodovine srbske spada sve što izmedju gorenaznačenih pograničnih miestah, vojene granice, Tise i Moriša leži.

Petrovaradinska, njemačko-banatska regimenta, i titelski bataljon sa dotičnim slobodnim militarskim komunitetima imaju se kao sastavni dio vojvodovine srbske smatrati.

II. Vojvodovina srbska ima svoju samostalnu unutrašnju administraciju, koja će neposredno zavisiti od sredotočnog praviteljstva (za sada od dvorske kancelarije ugarske, a odnositeljno na Sriem od dvorskog dikasteriuma trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije).

Administracija vojvodovine ima dobiti i sadržati narodnu srbsku organizaciju.

Na čelu politične administracije vojvodovine stoji izbrani vojvoda srbski sa savjetom vojvodskim kao druga instancija u politično-administrativnim djelima.

Savjet vojvodski ima poglavito Srbima pravoslavno-istočne vjere, a po sarazmjerju inoplemenog žiteljstva vojvodovine i individuama druge narodnosti popunjen biti.

Mjesto, u kome će vojvoda srbski sa savjetom vojvodskim stalno prebivati, opredielit će sabor za izbor vojvode srbskog skupljeni, a ustrojstvo savjeta vojvodskog oblastna skupština vojvodovine sa odobrenjem Njegovog c. kr. Veličanstva.

III. Slobodan izbor vojvode srbskog, kao političnog poglavara vojvodovine. Vojvodu srbskog bira iz naroda srbskog pravoslavno-istočne vjere obšti sabor sviuh Srbah u Ugarskoj, Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i u cieloj vojenoj granici živeći.

U izboru vojvode srbskog učestvovat će iz uzroka toga, što je vojvoda srbski ujedno i politični poglavar vojvodine srbske, i to jedinstveno, ako i dokle predpomenuto kačestvo vojvode srbskog postajalo bude, sarazmjerno i inoplemenici u vojvodovini srbskoj živeći, bez razlike vjeroizpovjedanja zakonom dosad primljeni.

Predstavničtvo narodno na izbornoj skupštini i način biranja vojvode srbskog opredielit će sa odobrenjem Njegovog c. kr. Velič. patrijarh srbski u sporazumljenju sa njekoliko članovah ovog sabora provisorno, a definitivno prvi za izbor vojvode srbskog sazvani sabor.

Pravo potvrdjenja izbranog vojvode srbskog pristoji Nj. c. kr. Veličanstvu.

Dostoinstvo vojvode nemože duže od šest mjesecih upraznjeno biti; — u tečaju tog vremena ima patrijarh srbski ili patrijaršeski mjestozastupnik sa dozvoljenjem Nj. c. k. Velič. narodni sabor za izbor vojvode srbskog sazvati.

Vojvoda srbski može samo zbog dokazane krivice svrgnut, ili zbog nemoći od izbornog sabora pripoznate ili na svoje zahtievanje u stanje mira postavljen biti.

Vojvoda srbski ima glas i stolicu u gornjoj tabli dijete ugarske, i da bude Baro Regni u redu odmah za tavernikom. — Na saboru trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ima vojvoda srbski glas i stolicu odmah za banom.

Vojvoda srbski je redovni predsjedatelj oblastne skupštine vojvodovine srbske, — kao i glavni zapovjednik narodne straže (garde) u vojvodovini, ako se ova uvede.

Vojvoda srbski primat će plaću njegovom dostojanstvu shodnu iz državne kase, koju će Njegovo c. kr. Velič. opredieliti.

IV. Vojvodovina srbska izvršuje svoju autonomiju u oblastnoj skupštini svojoj, koja će se po potrebi periodično držati, i koje će se djelokrug na sljedujuća prostirati:

1. U oblastnim interesima donositi sa odobrenjem Nj. c. kr. Velič. štatuta, koja obštem zakonu nisu protivna.

2. Obnarodovati zakone zemaljske.

3. Kontrolirati političnu administraciju vojvodovine, i u tom obziru predstavljenja na Njegovo Veličanstvo, ili predloge na zakonodavstvo činiti.

4. Danak za vojvodinu opredieljeni porezati na pojedine srezove, uticaj uzimati na kupljenje i predavanje danka.

5. Predračun troškovah, koji su za oblastne cieli nužni opredieliti, te troškove porezati, i način kupljenja i računodavanja odrediti.

6. Kontingent rekrutah, koji na vojvodinu spada, repartirati.

7. Zaključenja donositi u svima djelima, koja se na blagostanje i potrebe vojvodovine srbske odnose i tim podobna.

Predstavničtvo narodno za oblastnu skupštinu vojvodovine srbske opredielit će sa odobrenjem Njegovog c. kr. Veličanstva patriarh srbski u sporazumljenju sa njekoliko članovah ovog sabora provizorno, a definitivno prva oblastna skupština vojvodovine srbske.

V. Vojvodina srbska ima jedno obće zemaljsko zakonodavstvo u smotrenju predielah bačkih i banatskih sa kraljevinom Ugarskom, — a u smotrenju Sriema sa trojednom kraljevinom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom.

Pri zakonodavstvu kraljevine Ugarske bit će vojvodovina kolektivno predstavljena kroz poslanike, koje će oblastna skupština neposredno birati, čislom onim i za vrieme ono, koje obći zakon opredieljuje.

Predstavnici ovi predstavljaju narod srbski kao takovi, a po sebi se razumije, da oni onaj isti representativni karakter, i ona ista prava imaju, kao i ostali poslanici pri zakonodavstvu.

Predstavnici Sriema kao sastavnog diela vojvodovine srbske pri saboru trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije opredielit će se dotičnim zakonom trojedne kraljevine.

VI. U vojvodovini srbskoj je jezik zvaničnog djelovodstva kod političkih i sudijskih vlastih, i kod skupštinah jezik srbski sa kirilicom i to kako u unutrašnjoj službi, tako i u odnošenju sa višjim vlastima i obratno.

U odnošenju sa vanoblastnim koordiniranim vlastima ima se nabljudavati uzajmnost.

Vlasti su dužne naredbe svoje, koje na mjestne obćine neposredno upravljaju, u onom jeziku izdavati, koj je u dotičnoj obćini djelovodni.

Svakoj mjestnoj obćini ostavlja se slobodan izbor djelovodnog jezika u svojim obćinskim djelima.

Svakom je slobodno prošenja i tužbe na vlasti ma u kom jeziku podnositi, i pri skupštinah ma kojim jezikom služiti se, koj se u krugu dotične vlasti, ili u predielu, iz koga je skupština sazvana, govori.

VII. U vojvodovini srbskoj neće se za dosadašnje županije postavljati osobiti veliki župani, no vojvoda ima na čelu ciele oblastne administracije u vojvodovini srbskoj

biti, i u pojedinim dielovima vojvodovine ujedno i sva ona prava upražnjavati, koja velikim županima pristoje.

Oblastna skupština vojvodovine srbske ima vlast, sa odobrenjem Nj. c. kr. Veličanstva cielu unutrašnju nižu politično-administrativnu i sudinsku organizaciju vojvodovine srbske opredieliti, i u buduće prestrojavati, kako potrebe naše iziskivale budu.

VIII. U vojvodovini srbskoj ustanovit će se osobeni apelacioni sud, kao druga instancija za sudijska djela ciele vojvodovine.

Kako apelacijoni sud, tako i prvostepeni sudovi u vojvodovini srbskoj imaju se popuniti poglavito Srbima pravoslavno-istočne crkve, a po sarazmjerju inoplemenog žiteljstva vojvodovine i individuama drugih narodnostih.

IX. Treća sudijska instancija bit će u smotrenju predielah bačkih i banatskih u vojvodovinu srbsku spadajućih pri vrhovnom sudu ugarskom (sada septemviratu), a odnositeljno na Sriem pri vrhovnom sudu trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

X. Pri svakoj najvišoj kako politično-administrativnoj, tako i sudijskoj instanciji imaju uviek u smotrenju predielah bačkih i banatskih na vojvodovinu srbsku spadajućih po dva, a u smotrenju Sriema po jedan referent sa riešavajućim glasom i sa nužnim personalom iz Srbah pravoslavno-istočne vjere, i to odnositeljno na struku politično-administrativnu na predlog vojvode srbskog namješteni biti.

XI. Dostojanstvo patriarha srbskog skopčano je nerazlučno sa mitropolijom karlovačkom i nemože se više ukidati.

Patriarh srbski ima glas i stolicu u gornjoj tabli zakonodavnog sabora ugarskog odmah poslie primasa Ugarske, u na saboru trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pred arbiepiskopom zagrebačkim. — Episkopi pravoslavno-istočne vjere imaju glas i stolicu na saboru Ugarske, i odnositeljno na saboru trojedne kraljevine medju diecezanskim episkopima rimske vjere po redu osvećenja.

XII. Spoljašni znaci srbsko-narodnog političnog života u vojvodovini srbskoj jesu grb i zastava srbska.

Grb vojvodovine srbske sastoji se iz bielog krsta na polju crvenom sa četiri plavetna ocila.

Zastava srbska sa bojama crvenom, plavom i bielom ima se u cieloj vojvodovini srbskoj pored carske, a u predielima bačkim i banatskim na vojvodovinu srbsku spadajućim i pored ugarske zastave pri zvaničkim svečanostima obvezatelno upotrebljavati.

XIII. Patron vojvodovine srbske jeste sv. Sava O tom srbskom prazniku imaju se inovjerni žitelji vojvodovine srbske od sviuh onih poslovah uzdržati, od kojih se Srbi pravoslavno-istočne vjere o prazniku sv. Stjepana kralja ugarskog uzdržavati moraju.

XIV. Kad se u vojenoj granici sistema vojena ukine, no koje se samo sa suglasjem obće-narodnog sabora Srbah pravoslavno-istočne vjere iz Ugarske, Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i ciele vojne granice učiniti može, — i ako se i bez ukinutja sisteme vojne u granici vojenoj ustavne institucije zavedu, onda da se sva ova opredieljenja i na sadašnju petrovaradinsku, njemačko-banatsku, srbsko-banatsku regimentu i na titelski batalion sa dotičnim slobodnim militarnim komunitetima, kao na sastavne česti srbske vojvodovine razprostru, — i čislo predstavnikah vojvodovine srbske pri saboru ugarskom a odnositeljno na Sriem pri saboru trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije kao i čislo zvaničnikah srbskih pri sredotičnim nadležateljstvama sarazmjerno umnoži.

XV. Što se tiče djelah crkveno-narodnih, odnosećih se na crkvu, manastire, kler, fundacije, vospitanje, škole i tima podobna zavedenja i ustanovljenja u krugu vojvodovine srbske i izvan ove narodu srbskom priradajućih, to da se ostavi podpuno pravo narodu

srbskom i njegovim crkvenim i svjetskim organima, kako u smotrenju ustrojstva, tako i upravljanja i razpolaganja i kontroliranja bez uticaja državnog upraviteljstva i zakonodavstva, osim jednog vrhovnog nadzirateljstva.

Dalja opredieljenja u ovom smotrenju zadržavaju se obćenarodnom srbskom saboru.

XVI. Sva prediduća opredieljenja od dotičnog zemaljskog zakonodavstva primljena sačinjavat će ugovor, od koga ni jedna strana bez saizvoljenja druge odstupiti nemože.

Ugovor taj kao osnovni (fundamentalni) zakon redovnom zakonodavstvu zemaljkom nepodleži, niti se može najvišim riešenjama, ili zaključenjem zemaljskog zakonodavstva promieniti, ukinuti, suspendirati, ili protiv smisla rieči tumačiti

Pročitano i primljeno u sjednici srbsko-narodnog sabora u Karlovcih Sriemskih dana 6./18. travnja 1861. držanoj. (Sljeduju podpisi.)

(Rieš. čl. C. i CX.)

Br. 378.

Dopis privr. dvorskog dikasterija kraljevine dalm.-hrvat.-slavon. ddto. 10. listopada 1861., kojim se saboru troj. kraljevine obznanjuje: da je Nj. Veličanstvo sabor do 1. studena 1861. odgoditi blagoizvolilo.

U ime Njegovoga cesarskoga i kraljevskoga apoštolskoga Veličanstva, gospodara nam premilostivoga!

Preuzvišenomu gospodinu barunu Josipu Šokčeviću, c. kr. tajnomu savjetniku, c. kr. podmaršalu i banu trojedne kraljevine itd. daje se premilostivo na znanje:

Da je Njegovo cesarsko i kraljevsko apoštolsko Veličanstvo previšnjim riešenjem od 9. listopada t. g. blagoizvoljelo premilostivo odrediti, da se sabor kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, koji bi se uslied zaključka njegova imao opet sastati 15. t. m. odgodi do 1. studenoga t. g.

Preuzvišenost Vaša kao ujedno zakoniti predsjednik sabora izvolit će o tom zastupnike naroda shodnim načinom obaviestiti. U Beču dne 10. listopada 1861.

Ivan Mažuranić, s. r. Franjo Žigrović Pretočki, s. r. Po previšnjoj zapoviedi Njegova posvećen. cesarskoga i kraljevsko-apoštolskoga Veličanstva: Og. Utiešenović, s. r.

(Rieš. čl. CIII.)

Br. 379.

Izviešće kodifikacionalnoga odbora sabor. ddto. 29. listopada 1861.

Visoki sabore!

Na 20. rujna o. g. složeni kodifikacionalni odbor, primiv se posla, što mu ga je visoki sabor povjerio, opazi da je predostojni član ovoga sabora, g. Vuščić, uz zaključke o odnošenju naše kraljevine naprama Ugarskoj i Austriji, kodificirao takodjer članke o našem narodnom jeziku, i o ukinutju vojničkoga sustava u Krajini, članke i zaključke što su već Njeg. Veličanstvu kralju s adresom za potvrdjenje odpravljeni, — nastavio je i sasvim dovršio svoje poslanstvo, kon što je kodificirao sliedeća saborska djela: akademiju jugo-

slavensku; — sveučilište jugoslavensko; — gimnazia; — realke; — pučke učione; — glasbenu učionicu zagrebačku; — narodni muzej; — gospodarstveno-šumarsku učionicu u Križevcu; — narodno kazalište; — naputak za privremeno uredjenje municipijah; — zaštitu kaptola sv. Jerolima u Rimu; — utjelovljenje, dotično uzakonjenje grada Rieke i županije riečke; — uzakonenje sgrade kasino; — članak o izdaji domovine; — članak o sisačkom mostu; — članak o izdavanju novih razteretnicah i dotičnih pristojbah; — članak o cieni i slobodnoj prodaji morske soli; — članak o nepovredivosti i neodgovornosti saborskih poklisarah; — članak o uvedenju „narodne knjige“ u učionice.

O čemu izvjestjujuć visokom soboru javlja ovaj poslujući odbor, da je on, kodificirajuć naputak za privremeno uredjenje municipijah, za umjestno scienio dodati §. glaseći: da će se o sudovnosti municipijah poseban zakon ustanoviti. Taj dodatak činijaše se odboru time umjestnijim, što je u kodificiranom naputku samo političko uredjenje municipijah sadržano, buduć sudovni odbor još nije svoje poslovanje visokom saboru priobćio; dočim je itako i u osnovi, služivšoj za temelj ovoga uredjenja, i u tvrdoj volji sabora, da se i sudovna struka municipijah uredi. U ostalom razumieva se samo po sebi, da se taj dodatak, ako visoki sabor za potvrdjenje kralju zajedno pošalje naputak za političko i sudovno uredjenje municipijah, kao suvišan izpustiti mora.

Napokon premda u 94. sjednici bijaše zaključeno, da se do podpuna uživotenja svih fakultetah sveučilištnih, udilj imaju namjestiti tri učitelja za fakultet filozofički, i to iz filozofije, filologije i iz povesti, i dva učitelja za fakultet pravoslovni, sasvim time, buduć niti se platja onim učiteljem ustanovila, niti je kazano za koje stranke pravoslovnih znanostih imaju se ova dva pravoslovna učitelja imenovati: poslujući odbor sudijaše, da se on u kodificiranje rečenoga zaključka dotle nemože upušćati, dok nebudu naznačeni nedostatci sasvim ukinjeni. U Zagrebu, 29. listopada 1861. Dr. Mirko Šuhaj, s.r. predsjednik kodif. odbora. Starčević, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CIV.)

Br. 380.

Ustmeni predlog narod. zastup. Dra. Mirka Šuhaja:

Da bi se — osim naputka za privrem. uredjenje županijah i osim članka o izdaji domovine, koji do dalnjih pretresivanjah saborskih in suspenso ostati mogu — svi ostali zaključci, što ih je dotični odbor kodificirao, odmah Nj. Veličanstvu sredstvom posebnih predstavkah za premil. potvrdjenje podnieti imali.

(Primlj. i rieš. čl. CIV.)

Br. 381.

Prošnja župljanah iz starih Mikanovacah za dozvolu: da se odciepe od sadanje svoje župe vrbičke, pak da sami ustroje novu u Mikanovcih.

(Ustupljena nadležnoj oblasti čl. CIX.)

Br. 382.

Predstavka županije virovitičke radi pospješenja iztrage, koja se iz političkih obzirah vodi proti župniku Benakoviću u brodskoj krajiš. pukovini.

Visoki saboro!

Skupština je ova još prije njekoliko nedjeljah iz novinah sa neprijatnim čuvstvom razumjela, da je gospodin Martin Benaković, svećenik, prilikom privatnog razgovora o političkim stvarima, iz uzroka što je Tvoja, visoki sabore načela! branio, u brodskoj krajiškoj pukovniji uapšen, bez da je stvar do danas riešena i isti gospodin na slobodu pušten.

Budući je gospodin Benaković kao bivši više godinah paroch daljski, sin ove županije, to je skupštini ovoj taj nemili dogadjaj tim tegobniji, što je desio člana ove županije, koji se u odličnom svešteničkom činu nalazi.

Zato se skupština na Tebe, visoki sabore! kao zaštitnika pravde i slobode sa silnom molbom obraća, da bi se za sina domovine naše ozbiljno kod dotičnog mjesta zauzeti umilostivio, za da se stvar čim prije izvidi i obielodani i rečeni župnik u slučaju nekrivnje iz sramotnog zatvora izbavi. Dano iz naše partikularne dana 1. i sliedećih mjeseca listopada 1861. u Osieku obdržavane županijske skupštine: Skupština županije virovitičke.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 383.

Predstavka zastupničtva sl. i kr. grada Bakra proti molbam raznih obćinah, koje pod grad i kotar bakarski spadaju, nu se od istoga odciepiti žele.

Visoki sabore!

Sa trepećim i ustrašenim srcem pročitasmo ovih danah uvodni članak Narodnih Novinah od dana 19. t. m. br. 215. koj glasi, da jurve po drugi put prošnje obćinah Drage, Kostrene i Tersata smjerajuće na odcep od ovog grada visokome ovome saboru u osamdeset sedmoj sjednici predložene bijahu, — ali neprestano čuditi se moramo dapače i stid nas zauzima saznavši onu okolnost, da isti peticionalni odbor toli lahkom rukom odobri opasnost jednog čina, koji, moramo reći, nesamo vredja dobar glas ovoga grada, nego što je mnogo više, koji radi o bitju ili nebitju, o životu i smrti ove naše po zakonu obstojeće ustavne jurisdikcije.

Neznamo zaisto iznaći riečih za izpisati utisak ovog nesrećnog dogodjaja, nemožemo nikako u pamet našu uleti, da ovakovo mnienje je moglo proizteći iz sredine onih muževah, koji bi imali boriti se sa svimi silami, da brane i spase starinska prava a navlastito pako da oko toga nastoje, da se starinska municipija u svojoj cielokupnosti uzdrže, nipošto pako, kao što to ovdje biva, da se ista nemilo ruše i razore, — da se pako ovdje oprto proti jednoj i drugoj zadaći greši, to svaki, koji zdrav um i srce posjeduje na prvi mah uvidja.

Ovo jest u očiuh naših jedan attentat, kome neima primjera u dogodovštini slavne domovine naše, koja se vrh svega starinskim pravom, imenito pako municipalnom slobodom diči i ponosi. — Ovo predstavlja ujedno nečuveni zlokobni prizor samoubojstva i razorenja

jednog 80-godišnjeg samostalnog municipija, koji svigdar u javnomu životu svome za čast i poštenje, slavu i dostojanstvo grada i kotara vojevaše, i koji slavni barjak hrvatske domovine visoko nosiše, — jednog municipija, koji se jednom stranom na previšnju povelju velike Marije Teresije neumrle uspomene, s druge pako strane na potvrdjenje saborah obodvoje posestrine kraljevine osniva, te s time ustavnim zakonom postade, — jednog municipija, koga ista bivša magjarska vlada uzprkos mogućnim neprijaznim susjednim navalima i nasrtajima neoskrvnjena uzdržati, i u svakoj prigodi visoko štovati nepropusti, — kome napokon nijedan od naših najljutijih dušmanah u nijedno doba ni najmanje nahuditi nemogaše.

Kad smo ljeta 1819. pospješili se umrvšeg Jelačića bana kao spasitelja domovine naše, kao sini otca svoga, iskrenim, živim oduševljenjem primiti i pozdraviti, ko bi bio mogao onda reći, da će doći jedan dan, u kojem mi upravo od naših največih prijateljah se čuvati, te od naše braće hrvatske bojati se moramo, — zaisto da bi ovaj municipij ikada, ma u kakovom pogledu proti vladi ili proti državi zagriešio bio, onda bi se moglo reći, da je on možebiti kakovu kazan zaslužio, ali od svega toga nemožemo naći ni najmanjeg traga uzprkos svijuh težnjih neprijateljah naših, — usuprot sva naša djela, svi naši čini jasno dokazuju, do ovaj municipij se sa neokolebivom vjernošću naprama previsokoj vladajućoj kući, u svako doba odlikovaše; da ovaj municipij u čitavoj ovoj primorskoj obali, kao najčvrstiji i najtemeljitiji narodni koren uzdržao se jeste, — i da navlastito za narodnost i domovinu hrvatsku neizmjerne zasluge u najnovije vrieme steče, od kojih samo jednu budi nama slobodno ovdje navesti, da to jest ovaj municipij ljeta 1848. jest najprvi bio, koj neuputjen niti usiljen, dapače iz vlastite svoje volje u upravljanju javnih poslah hrvatski jezik uvede, zabacenjem talijanskog jezika, koj ovdje do onda više stoletjah izključivo vladaše i koj za nas, budi kako mu drago, kao neobhodni, da tako reći izključivi jezik pomorskog zanata i time kruha našega, smatrati se imade.

Zašto dakle na mjesto priznanja i prijateljstva, koje sa svim pravom zaslužujemo, gojiti prama ovome municipiumu toliku mržnju, toliko progonstvo?

Zašto na mjesto zahvale i ljubavi bratinske baciti proti nama nemilo, smrtonosne strelje i nastojati da nám se kainski smrtni udarac zadade?

Žalostno ovo današnje i kobno naše stanje, visoki sabore, nije bez dvojbe ino nego posljedica neustavne absolutističke vlade posljednjih 12 godinah, po kojoj imenito ljeta 1855. u centralističkom duhu, ne zaisto sudbenom ili zakonitom, već administrativnom birokratičkom svemogućnosti, odstranivši čitava prvašnja, ustavnim zakonom ukorenjena, i historička prava, i najvišje povelje odredjeno bijaše razkomadanje ovog ustavnog municipiuma u posebne obćine, pod nadzirateljstvom ondašnjih ces. kr. županijah i dotičnih kotarskih predstojnikah.

Ovo su one bivše političke vlasti, pod samovoljnost kojih sliedише ugrabljenje i faktično razdieljenje naših dohodakah i regalnih pravah.

Ovo šesterogodištno nezakonito uživanje gradsko-kotarskih vlastcoskih pravah i dohodakah jest onaj glavni uzrok, radi koga rečene do sada razdružene obćine na odciepljenje, te sa svim tobožnim njihovim kao gori do sada nezakonito uživanim imetkom na sklopljenje sa novoustrojenom županijom riečkom neumorno teže.

Nije od potrebe, da mi za istinitost ove primjetbe dokaze navedemo, jer svaki od nas zato jamči, nu mi od svake strane ovog grada u ovomo položaju nemožemo na ino, da proti nakanjenom odciepljenju se neogradimo i prosvjedujemo naimre iz sliedećih razlogah:

1. Težnje ovijuh ovako odciepiti se želećih obćinah, smjeraju na uništenje ovog municipiuma, ustrojenje i obstojanost kojega ukorenjena jest na carsku povelju, na zakonito

saborsko pripoznanje, i koj u ovo zadnje takodjer doba previšjim naputkom od dana 16. siečnja t. g. u svoju cjelokupnost i u starinski svoj položaj opostavljen jest.

2. Odciepljenjem ovakovim zaisto propao bi ovaj municipij, koj time izgubio bi najveći dio svojega kotara, i š njime preko 8000 dušah, tako da bi se napram ostalim municipijama upravo onako uzporediti mogao, kao što San-Marino napram ostalim državama.

3. Prava jurisdikcionalna i vlasteoska tako zvata regalna manja, koja ovome gradu carskom poveljom darovana bijahu, koja zakonom pripoznata jesu, i koja ovaj grad tečajem toli godinah mirno i redovito uživaše, nemogu se lasnoumno jednim prostim potezom pera uništiti, — i isto tako razkomadati se nemože cjelokupnost jednog zakonom ustrojenog municipiuma, bez ikakovog temeljitog razloga, bez zaslušati obširno o tome dotično gradsko poglavarstvo, — jedino na želju i zahtjev njekojih uzbunjenih i zaslieplјenih občinah, — ali za istinitije reći, na skrovito rovarstvo njekojih nemirnih agitatorah, koji protiv istoj službenoj zakletvi svojoj vjerolomno rade.

4. Čitavi ugarski i hrvatski gradski i kotarski municipiji ukorenjeni obstoje na povelje i zakonito pripoznanje, isto tako, kao i Bakar, — i jošte sgodio se nije slučaj, — niti šta takova pomisliti se nemože, — da ikoj od ovih municipijah bio bi razkomadan ili uništen. — Visi li dakle prokletstvo nad gradom Bakrom, da upravo proti njemu započeti ima ovaj jošte nečuveni ubojni udarac, i to po rukah bratinskih?

5. Ovaj udarac, koj ako bi se obistinio, — osmrtio bi ovaj municipij bakarski, — i istodobno zaista bi raniti morao i čitavi ostali hrvatsko-slavonski gradski municipij, koji u sličnih okolnostih, sličnu bi nadati se morali sudbinu.

6. Nije materialno blagostanje, koje prigodom ovom gradu Bakru na srcu leži, — ono, šta on uzdržati i sa svom zakonitom snagom po dužnosti svojoj štititi i braniti želi i mora, jest svoje municipalno, jurisdikcionalno obstojanstvo, čitavu zemljištnu prostoriju svog kotara, i time čast i dostojanstvo svoje, — i da je tome tako, svaki uvjeriti se može iz toga, da, ako i sliedilo bi na primjer upitno odciepljenje, nebi se time zaista oteti ili kako mu drago omaliti i razkomadati mogli vlasteoski dohodci iz regalnih pravah proizvirajući, koji iz svijuh pogledah ovome gradu, kao izvornoj municipalnoj vlasti u čitavoj njihovoj cjelokupnosti zakonito pripadaju; — odciepljene pako občine, koje takova prava nikada zakonito uživala niesu, bi se tada gole golcate — prosto sdružiti mogle sa kojim kakvim susjednim, isto odciepljenje vruće želećim i možda skrovito podupirajućim municipijom.

Medjuto gojimo ujedno pouzdano zaufanje, da pravednost božja i Njih Veličanstva još uvjek nad nami bdije, i da nas dobar genius i duboka mudrost ovog visokog sabora u ovom skrajnome času javnog života našeg zapustiti neće.

Ali kada bi ipak ovaj gradski municipij toli težku nevolju doživiti imao, da izgubi svoja prava, ili jedan dio njih, bez kojih poradi pomanjkanja sredstvah nebi se uzdržati mogao, onda izgubivši sve zaufanje u pravednost zakonotvorstvenog tiela, i uvaživši da nepravda i progonstvo neredko iznemožu (paralizira) i udave najstalniju kriepost, nebi čudo bilo, da se i ovaj grad, ako mu luč historičkih pravah svojih i zakonito nadležnosti svoje, pri hrvatskoj braći tja do nokatah dogori, — da se, velimo, i ovaj grad u drugi, prijazniji naručaj baci. U Bakru 26. rujna 1861. Dr. L. Andria Medanić, s. r. gradski zastupnik, i drugih 12 podpisah.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 384.

Izviešće financ. odbora saborskoga o računih Ante Jakića i Hinka Paye.

Zapisnik financijskoga odbora iz sabora trojedne kraljevine ad hoc izaslanoga, sastavljen dana 2. listopada i slied. 1861.

1. Račun knjigovezca Henrika Paye vrhu poslovah za visoki sabor u summi 81 for. a. vr., podnešen na osnovu ugovora, postojećega medju vis. kralj. namjestničkim viećem i rečenim Payom, — pregledan, ponadjen za prav i preporučuje se visokomu saboru na odobrenje.

2. Drugi račun tiskarnice Jakićeve vrhu štampanih 10 tabakah „Dnevnika saborskoga" u summi 250 for. a. vr., podnešen na osnovu posebnoga po visokom saboru odobrenoga ugovora od 31. srpnja t. g. — pregledan, pronadjen za prav i preporučuje se visokomu saboru na odobrenje. Smaić s. r. Čitao Gjorgjo Popović s. r.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 385.

Zapisnici financ. odbora saborskoga glede proračuna troškovah za političku upravu u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji za god. 1862.

Pod predsjedničtvom presvietloga g. viteza Bartola Smaića, vel. župana riečkoga, u prisutstvu gg. članovah: Mojsije Baltića, Svetozara Kuševića, Vuščića, Lovrića, Tompaka, Pinterovića, dra. Muhića, Nikole Thallera, Križanića i Gjorgje Popovića.

Preduzet je proračun troškovah političné uprave za Hrvatsku i Slavoniju za 1862. godinu.

Dopisom od 16. rujna t. g. broj 4600. dostavlja vis. namjestničko vieće visokomu saboru proračun troškovah političné uprave za Hrvatsku i Slavoniju za 1862. godinu i razlaže, kako je vis. kralj. hrvatsko-slavonski pridvorni dikaterij svojim dopisom od 13. lipnja t. g. br. 1130. isti proračun njemu još po bivšem c. kr. namjestničtvu predloženi povratio. Ujedno do znanja stavlja, da se vis. kralj. dvorski dikasterij, budući su troškovi za 1862. godinu veći nego što su bili 1861. godine, sa vis. ministarstvom financije u dogovore upustio, tražeći, da se u 269.900 for. povisi proračunom izakazana potrebština. Na ovo je visoko ministarstvo financije odgovorilo, da sadašnje financijalno stanje nedopušta za političnu upravu Hrvatske i Slavonije veću summu opredieliti, nego što je za 1861. godinu sa 588.102 for. odobrena. S toga upućuje visoki dvorski dikasterij kralj. namjestničko vieće, da ovaj rezultat njegovoga dogovaranja sa ministarstvom financije skupa sa proračunom visokomu saboru saobći, sa pozivom, da se vis. sabor o tome pobrine, kako da se pokriju oni municipalni troškovi, koje ministarstvo financije nije u državni proračun za 1862. godinu uvrstilo, te su tako nepokriveni ostali.

Pregledavši odbor sve pozicije proračuna troškovah za političnu upravu, našao je, da su ovi troškovi, u koliko se državne uprave tiču, od ovozemaljskog državnog računovodstva i odnosno od obstojavšega c. kr. namjestničtva na 307.325 for., a za municipalnu upravu na 508.994 for. svega na 816.319 for., proračunani bili. Vis. kralj. dvorski dikasterij izpravio je ovu summu na 828.931 for., za godinu 1861. bilo je, kao što je gore rečeno, 588.102 for. dozvoljeno na troškove za političnu upravu, i vis. ministarstvo finan-

cije ostavilo je na razpoloženje istu summu i za 1862. godinu. Po ovome pokazao bi se dakle deficit od 240.829 for.

Počem je odbor pregledao u proračun stavljene potrebe municipalnih vlastih, našao je, da su tamo uzeti i takovi troškovi, koji nespadaju izključivo na upravu, niti su dosad podmirivani bili iz državnoga poreza. S druge strane namješteni su kod municipijah sasvim suvišni, kao na pr. po dva po tri fiškala, po tri poreznika itd. S toga je odbor odlučio prije svega opredieliti, koliko i kakvih bi činovnikah predbježno za sadašnji djelokrug municipijah kod pojedinih municipijah potrebno bilo, te kako bi im se plate imale opredieliti. Ustanovivši odbor jedno i drugo, došao je, kano pregled pod A. sa prilozima bliže dokazuje, do ovih rezultatah: Plate činovnikah i službenikah iznose 274.624 for., paušali putni i pisarni 36 925 for., užitak službenikah (oprava) 7.790 for., stanarina 1.480 for., putni troškovi i dnevnice 3 700 for., pisarničke i uredovne potrebe 9 600 for., najmovi za uredovne stanove 800 for., uzdržavanje i popravljanje stanovah 30.000 for, uzdržavanje pod istragom stojećih uznikah 5.200 for., kralj. namjestničko vieće 80 154 for., novačenje 1 000 for, zdravstvena struka (odbivši 3000 for. na putne troškove i dnevnice saniteiskog osoblja opredieljene, počem je ovo prešlo na municipije) 17.200 for., bolnica u Škrljevu 8 470 for., razni troškovi 180 for, mirovine 29 030 for., plate velikih županah, i to: dvojice po 5 000 for., čini 10 000 for., jednoga po 4.500 for., čini 4 500 for., četiri po 4.000 for., čini 16.000 for., ukupno 30.500 for, najmovi za uredovne stanove, kojima najmovni ugovori još važe 30 000 for.

Dakle po glasu ovoga, od odbora sačinjenoga računskoga pregleda, ne samo da bi se troškovi municipalne uprave iz one po vis. kralj. dvorskom dikasteriju na razpoloženje stavljene summe od 580.102 for, pokriti mogli, nego bi još na dalje razpoloženje ostala summa od 21.134 for.

Ovdje treba još jednu okolnost spomenuti, t. j. plate c. kr. političnim činovnicima, koji su u razpoloživost stavljeni.

Po najnovijim podatcima iznose ove plate 133 479 for.

Počem će pako više u razpoloživost stavljenih činovnikah bez sumnje biti namješteno pri županijskim sudbenim stolovima u Križevcu, Požegi i Vukovara, koji će se još urediti; počem će dalje razpoloživost ostalih koncem mjeseca travnja 1862. godine prestati: to će od one plate ovih činovnikah odredjene summe bar polovina neupotrebljena ostati; čim bi odpalo 66.739 for.; a ostala za podmirenje summa od 66.740 for.

Budući pako, kako je gore kazano, da osim već pokrivenih upravnih troškovah pretiče 21.134 for.; to ostaje deficita još 45.606 for.; koji bi se u ime podmirenja plate u razpoloživost stavljenim činovnicima imali pokriti.

Po mnienju vis. ministarstva financije kao i vis. kralj. dvorskog dikasterija imao bi se vis. sabor o tome pobrinuti, kako da se popuni deficit, koji se pokazuje za cjelokupnu kraljevsku i municipalnu upravu političnu.

No budući da taj deficit upravo odtuda dolazi, što se u razpoloživosti stavljeni c. kr. činovnici plaćaju; a budući da je bivša absolutna vlada te činovnike jednostrano, bez privoljenja ili odobrenja zemaljskoga sabora namjestila, a tako isto i u razpoloživost stavila; dalje iz razloga, što zemaljska uprava ni u čemu nesmije zapinjati, dakle što se prije svega moraju od na razpoloženje stavljenih 588 102 for. podmiriti potrebni troškovi faktične uprave: to odbor mnije, da bi se centralna bečka vlada, koja i onako za sada još cjelokupnim posrednim i neposrednim porezom ovih kraljevinah razpolaže, o tome pobrinuti imala, kako da se namire plate činovnicima, koja je ona jednostrano u razpoloživost stavila, tim više, što je odbor nastojao, da troškove municipalne uprave svede na naj-

skromniju mjeru, te je samo tim načinom moguće bilo gore neveđeni deficit od 240.829 for. svesti na 45.606 for.; odbor pako nikako taj predlog učiniti nemože, da bi se u ime podmirenja toga deficita namet zemaljski povisio, počem je porez i onako već svaku mjeru prešao, a pravica zahtieva, da centra'na vlada iz suviška, što ga ima od obćih priho ah, kojima ona razpolaže, podmiri i troškove, koji se ištu za ove u razpoloživost stavljene njene činovnike.

Na posljedku mnije odbor, da bi vis. sabor (naravno ako se porezna sistema neizmieni), ako troškovi na činovnike u razpoloživost stavjene nebudu onoliku svotu iziskivali, — zadržao sebi pravo na onaj suvišak od 21 134 for. što ostaje od summe, odredjeno na normalnu upravu, počem sadašnja uprava i onako još nije u normalnom stanju, nego će se tek razviti.

Cielo ovo razglabanje proračuna za političnu upravu Hrvatske i Slavonije ima se tako uzeti, da se ono odnosi samo na podmirenje troškovah za 1862. godinu, te da se odtuda nemože nikako ni u čemu prejudikovati budućem ustavnomu zakonskom uredjenju poreznih i administrativnih odnošenjah naše domovine; s toga odbor predlaže vis. saboru, da se osnova izradi, po kojoj bi se porezna i administrativna uprava imala u buduće preustrojiti. Smaić, s. r. Gjorgje Popović, s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 386.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predlogu narod. zastup. Janka Gvozdanovića glede odkupa ceste ludovicejske (gl. br. 89.)

Visoki sabore!

Gospodin zastupnik Gvozdanović predlaže, da visoki sabor izvoli kriepku predstavku Njegovu Veličanstvu kralju našemu podnieti i moliti, da dotičnomu ministarstvu naloži, da ono odmah privatnu cestu Ludoviceju od Karlovca prama adriatičkomu moru imenito gradovima Rieki i Bakru vodeću od dotičnoga družtva odkupi, i državnom kraljevine naše proglasi.

Pošto pitanje potrebe i koristi predloženog odkupa ceste Ludoviceje s pitanjem od Karlovca do Rieke gradıti se imajuće želјeznice, o kojem posebni saborski odbor radi, uzko u savezu stoji, to se odbor u meritorno pretresivanje ovog predloga upustio nije, te ga shodnog uvaženja radi gori naznačenomu odboru ad hoc odstupa. U Zagrebu dne . . . studena 1861. Petar Očić s. r., predsjednik. Gustav Gaj s. r., odborni izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 387.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predlogu n. z. Stjepana Pavlekovića glede razporezivanja i utjerivanja državnog i zemaljskog poreza (gl. br. 93.)

Visoki sabore!

Administrativni i financijalni odbor po predtečnom dogovoru u svojoj dne 12. listopada o. g. držanoj mješovitoj sjednici viećao je o predlogu gospodina zastupnika Pavlekovića o tome glasećeg:

1) Da se svota državnog poreza, tako zvane carske štibre ona samo plaćati imade, koju u dotičnih mjestih polag odredjenja posljednjeg sabora do godine 1848. plaćala se jest

2) Nameti zemaljski i dotično mjestni polag proračuna plaćati, po mjestnih i dotično zemaljskih činovnicih, koji u saboru trojedne kraljevine izabrati se imadu, pod nadzorničtvom kralj. namjestničtva upravljati i utjerivati se imadu.

Dočim je visoki sabor svoje želje i zahtjeve u pogledu prava dozvoljivanja, razpisivanja i pobiranja poreza u adresi Njegovom Veličanstvu kralju iz sjednice 24. rujna o. g. podnešenoj izjavio, to su se odbori složili u tome, da, dokle na ovo izjavljenje visokog sabora kraljevski odgovor nestigne, nikakva pozitivna temelja neimadu, s kojega bi pitanje uredjenja državnog, i od ovog nerazstavnog zemaljskog porezničtva u pretres uzeti mogli i zato se u meritorno viećanje o nazočnom predlogu upustili nisu. U Zagrebu . . studena 1861. Petar Očić s. r., kao predsjednik. Gustav Gaj s. r., odborni izvjestitelj.

(Rieš. Čl. CIX.)

Br. 388.

Izviešće administr. odbora saborskoga o predlozih: Franje Kuhara (vid. br. 128.), Mirka Bušića (br. 96.) i Vjekoslava Frigana (br. 80.)

Visoki sabore!

Administrativni odbor u svojoj dne 11. listopada o. g, držanoj sjednici uzeo je u pretres

I.) Predlog g. narodnog zastupnika Franje Kuhara od 14. lipnja o. g. da izvoli visoki sabor izposlovati, da bude slobodno i moguće unutar granicah naše domovine telegrafom u narodnom takodjer jeziku služiti se.

Iz razloga što mnogi naši domaći trgovci njemačkomu jeziku vješti nisu, što dakle u interesu promaknutja domaće trgovine leži, da se domaćim našim trgovcima otvori mogućnost svojim takodjer jezikom u telegrafičkom obćenju služiti se — iz razloga, što bi se kroz to i upotrebljivanje telegrafa na korist telegrafičkog zavoda umnožalo, nadalje iz razloga, što i dostojanstvo našeg jur u poslovanje najviših dikasterijah uvedenog pače i od istog Nj. c. kr. apostolskog Veličanstva našeg kralja u priobćivanjih na naše narodne organe premilostivo poprimljenog narodnog jezika iziskuje, da mu se i u ovoj struci priznanje podpune ravnopravnosti pribavi, — napokon iz razloga, što proti upotrebljivanju našega jezika u telegrafičkom priobćivanju zapreke sjegurno neima, pošto takova i glede u tom obziru jur uvedenog magjarskog jezika neobstoje, — mnije odbor, da se u pitanju stojeći predlog poprimi, i da se u tu svrhu visoki sabor izvoli obratiti na Nj Veličanstvo kralja, da blagoizvoli odrediti, da se kod telegrafičkog sobćivanja upotrebljenje narodnog jezika unutar naših kraljevinah tako glede službenih kao i privatnih viestih u u kriepost uvede, i da se prema tomu kod telegrafičkih uredah u našoj domovini, u koliko je moguće, domaći sinovi namjeste.

Nadalje viećao je administrativni odbor II.) o predlogu g. zastupnika Vjekoslava Frigana od 19. svibnja o. g., da se dokine naredba obstojavšeg c. kr. vrhovnog vojnog zapovjedničtva od 30. kolovoza 1857., po kojoj se obćinam dužnost nalaže, da imadu stalno ukonačenim vojničkim častnikom i vojničkim oblastima pokućtvom providjene stane i druge prostorije, kao pisarne, magazine i bolnice u opredieljenoj kompetenciji i uz stalne

opredieljenu stanarinu dostavljati; pošto pako ota stanarina s kompetencijom prostorijah i s mjestnim cienama u nikakovom razmjerju nestoji, to moraju obćine u tu svrhu iz svojih sredstvah velike svote nadoplatjivati.

Polag načina u tom obziru prije uvedenja gore naznačene naredbe obstojavšega nabavljali su si stalno ukonačeni vojnički častnici i činovnici sami potrebiti stan i platjali ga iz stanarine, koja im se po razmjerju časti s potrebam svojim sasvim dostatnoj izmjeri iz državnih sredstvah plaća.

Pošto dakle ove osobe već iz državnih sredstvah stanarine dobivaju, to odbor mnije, da nije nipošto pravedno da se još i obćinam bez svake prave potrebe nalaže dužnost stanove za njih nabavljivati, i to uz takove uvjete, kojim obćine bez znamenitih nadoplatjivaniah zadovoljiti nemogu.

Administrativni odbor zato predlaže visokom saboru, da izvoli Nj. Veličanstvo kralja predstavkom moliti, da blagoizvoli odrediti, da se dokinu dotične ustanove gore naznačene naredbe u obziru stalnog ukonačivanja vojničkih častnikah, činovnikah i oblastih, i da se onaj isti način opet povrati, koji je prije uvedenja iste naredbe obstojao.

III. G. zastupnik Bušić pod 24. lipnja o. g. visokom saboru predlaže

1) Da se za unapredjenje trgovine trgovišta Siska izmedju civilne i vojničke strane istog preko Kupe stalni most sagradi.

Predlogu onome doskočeno je jur u tom obziru stvorenim zaključkom sabora.

2) Da se malte na cestama kao veoma tegobne za trgovinu i svaki promet ukinu, da se ceste državne u zemaljske pretvore, da se uzdržavanje i popravljanje mosta na potoku Odri kod Siska žiteljem dobarah Siska i Topolovca, kao što njim je isto prije prinadležalo, opet izruči, za da se od plaćanja mostarine opet oslobode.

Administrativni odbor scieni, da za našu domovinu, dok se obće još neriešeno pitanje namirivanja državnih potrebah izmedju nje i faktične centralne vlade na čisto neizvede, nikako probitačno bilo nebi, da uzdržavanje tako zvanih državnih cestah, kako to predlog želi, sama preuzme, jer bi se kroz to na zemlju bez ikakove koristi samo teret navalio, koj se sada iz obće državnih sredstvah podmiruje.

Iz ovog razloga valja da se za sada i u pitanje maltah nedira, kojih prihod i onako kao što je poznato, troškovi uzdržavanja dotičnih cestah ni iz daleka nepokriva.

Što se pako tiče privatnih na državnih i drugih cestah još postojećih maltah, to je administrativni odbor za to, da se isto, nerazmievajuć ipak amo gradske i obćinske malte, dokinu i da dužnosti u pogledu uzdržavanja ili cestah ili mostovah s uživanjem takovih maltah skopčane oni organi preuzmu, na koje u obće uzdržavanje dotičnog poteza ceste spada.

Glede mosta na potoku Odri opažuje se, da je uzdržavanje istoga uz pravo pobiranja mostovine prinadležalo kaptolu zagrebačkom, i u predlogu spomenutim žiteljma kao bivšim podanicima dobra kaptolskog u Sisku; pošto se je kaptol sam odreko prava mostarine i uzdržavanje mosta izručio državi, to se odbor za povratak prijašnjeg u tom obziru postojavšeg glede žiteljah i onako iz podaničke sveze proiztekavšeg odnošenja s nikakvog vida izjaviti nemože.

3) Da se census, kog žitelji sisački gospoštini kaptolskoj plaćati moraju, na isti način raztereti kao što su i ini urbarialni tereti razteretjeni.

Polag obstojećih zakonah stoji stanovnicima sisačkim proste upitni census odkupiti, — i dočim zemlja odštetu za slične daće u nijednom slučaju na se uzela nije, to odbor nevidi razloga s kojega bi se glede Siščanah njima prinadležeći teret odkupa zemlji natovariti mogao.

4) Da se trgovištu Sisku ona ista sudbenost podieli, koju u županijah kot. sudci izvršivaju, i da se kod tamošnjeg magistrata takodjer protesti mienicah valjano budu dizati mogli i to već zato, što je magistrat sisački glasom svoje povlastice prije g. 1848. do neograničene svote suditi pravo imao.

Predlog ovaj zasieca u djelokrug odbora za ustrojstvo sudbeno, te mu je sredstvom izvadka iz izviestja riešenja radi odstupljen. Petar Očić s. r., predsjednik. Gustav Gaj s. r., odborni izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 389.

Izviešće administ. odbora saborskoga o predlogu Janka Gvozdanovića glede željeznicah hrvatskih (gled. br. 88.)

Visoki sabore!

Gospodin zastupnik Janko Gvozdanović pod 26. svibnja 1861. predlaže, da visoki sabor izvoli putem svog predsjedničtva na dvorski dikasterij obratiti se i izposlovati:

a) Da se ugovor izmedju vlade austrianske i družtva francesko-austrianskog godine 1858. u pogledu željeznicah kroz domovinu našu izvesti se imajućih, imenito glede one željeznice, koja od Zidanoga-mosta do Zagreba, a od onuda do Siska i Karlovca praviti se ima, odmah saboru ovomu znanja i ravnanja radi priobći.

b) Da visoki sabor svojim putem dotičnome družtvu objaviti izvoli, da se u pogledu vremena, kada željezna cesta od Zidanoga-mosta do Siska i Zagreba gotova biti ima, strogo ugovora drži, da željeznica do Siska vodeća niti tjedan prije, nego ona do Karlovca otvorena, i za javnu porabu izručena biti nesmije, jer u protivnom slučaju isti ugovor u pogledu kraljevinah naših, po družtvu neobdržan, obvezne moći imati neće.

Pošto ne samo u interesu nego i u pravu visokog sabora leži, da mu se priobći ugovor, koj se tiče za naš budući narodno-gospodarstveni razvitak toli važnog predmeta, to administrativni odbor visokom saboru predlaže, da prvu točku predloga posvojiti, i prema njemu dalja izraditi izvoli.

Što se tiče druge točke predloga, pošto visokom saboru sadržaj ugovora, i naročito obvezanosti, koje družtvu u pogledu naših željeznicah prinadleže, poznate nisu, scieni odbor, da visoki sabor, dok mu se ugovor nepriobći, ni povoda a ni temelja neima proti još nepoznatom družtvu šta zaključiti. Petar Očić s. r., kao predsjednik. Gustav Gaj s. r., odborni izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 390.

Osnova zakonska o izvlastbi, predložena po sabor. administrativnom odboru.

Zakon o izvlastbi.

§. 1. Za javne gradjevine, koje država, obćina ili poveljeno koje družtvo za obću korist ili potrebu preduzima, dužan je u slučaju nužde svaki član države i samo podpuno vlastničtvo koje stvari ustupiti uz primjernu naknadu.

§. 2. Takovo ustupanje vlastničtva ili biva privremeno ili vjekovito. U prvom slučaju ustupa vlastnik upotrebljenje samo svoje svojine za gradjevni kakvi posao, za smještenje ili proizvadjanje gradiva, n. pr. šljunka, kamena itd. na stanovito koje vrieme,

po izmaku kojega svojina upotrebljena vraća se vlastniku. U drugom pako slučaju vlastničtvo ustupljena predmeta prelazi formalno i na vieke na onoga, za koga biva izvlastba.

§. 3. Da li obća nužda i korist zahtieva ovaj ustup vlastničtva, odlučuje u prvoj molbi županija ili odnosno gradsko poglavarstvo, u drugoj hrv.-slav.-dalm. namjestničko vieće, a u trećoj kralj. dalm. hrv. slavonski dvorski dikasterij.

§. 4. Mjera naknade ima se pronaći: a) putem nagode, koja se ima svakako pokušati, ili b) putem uredne procjene, koju obavlja županijski sudac — u gradovih gradski izaslanik — držeći se pri tom propisah za sudbene parbene procjene obstojećih. Proti toj procjeni dozvoljava se utok na višju političku vlast jedino izvan posjeda.

§. 5. Troškove zakonito skopčane s postupkom izvlastbenim nositi će stranka, na koje korist izvlastba biva.

§. 6. Ako se koja stvar posvema odkupljuje, vriednost nagodbena ili po procjeni dosudjena izplatiti će se vlastniku onda, kada mu se bude stvar oduzimala, t. j. onda, kada bude stavljen izvan posjeda svoga vlastničtva; ili ako radi prava trećih osobah ili inih razlogah postoji pravedna dvojba, kome da se ima izplatiti; u tom slučaju odkupna ciena položiti će se kod realne molbe.

Dok tiem načinom nesliedi izplata, nesmije se tražiti ustupljenje stvari.

§. 7. Naknada, koja se ima dati vlastniku kod vremenita ustupa za porabu ustupljenog predmeta, neima sastojati u glavnici, već samo u godišnjem dohodku ustanovljenom putem nagode ili putem odluke na temelju procjene. U potonjem slučaju imade se ustanoviti, koliko oduzeti predmet može vlastniku nositi godišnje koristi, i ustanovivši tako godišnji dohodak, imade se izplaćati vlastniku za ustupljeni predmet.

Kada prestane poraba ustupljenog predmeta, treba takodjer načinom u §. 4. ustanovljenim pronaći, u koliko se umalila vriednost istoga nastavljenim rabljenjem, i prama tome umaljenju vriednosti, imade se vlastniku glavnica izplatiti.

§. 8. Javne i privatne terete spojene s predmetom za vrieme ustupljenim nosi sam vlastnik.

§. 9. Ako u svrhu, da se podignu, razprostrane ili uzdrže kakove javne gradjevine, cestne ili vodne, bude uzeto šljunka ili pieska iz potokah, riekah, ili iz drugih privatnih vodah, neće se u to ime dati nikakva naknada; nego pri tom nesmije se činiti nikakova šteta obalam, koritu potočnom, mlinom ili ribarstvu. Učinjena pri tom šteta mora se nadoknaditi putem gore u §. 4 propisanim. Očić s. r., predsjednik. Luka Botić s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 391.

Osnova zakona o riečnom redu i brodarstvu, izradjena po administr. sabor. odboru.

Zakon o riečnom redu i brodarstvu.

1. Svikolici brodivi prokopi (kanali) i rieke ovih zemaljah imadu se smatrati kao vlastitost trojedne kraljevine, i zato nemogu se posebnikom dopustiti prava na vlastničtvo istih.

2. Po ovih prokopih i riekah može slobodno broditi svaki austrianski državljanin. Za jednake inostranih državah držati se je dotičnih ugovorah o trgovini i brodarstvu.

Sve povlastice, ako koje obstoje za pojedine gradove, brodarske sborove ili ladjare u obziru brodjenja po pojedinih brodivih, riekah ili dielovih riekah, imaju se smatrati kao da su ukinute, i držati se je samo propisah ovoga reda riečnoga redarstva.

O pobiranju danka.

3. Za vožnju po brodivih riekah ili za stupanje na njihovu obalu, zatim za upotrebljenje obalskog 6 hvatih širokog prostora za kopitnicu, nesmie se od občinah, sborovah i posebnikah nikakav ma pod kojim imenom obstojeći danak pobirati, i sve povlastice ovoj naredbi protivne imaju stupiti izvan svoje krieposti od onog dana, kada se ovaj zakon u život uvede.

I za upotrebljenje obalskih prostorah na izkrcanje i ukrcanje nesmie se tamo, gdje osobite nezgode prisiljuju ladjare da upotrebe obale na tu svrhu, tražiti nikakav danak.

Za upotrebljenje obalah izvan navedenih slučajevah, zatim za upotrebljenje zimskih pristaništah, kazukah (stupovah), jarganah (vitolah) i sličnih pripravah na korist brodarstva, smie se ravno tamo, gdje se nisu te stvari bezplatno do sada upotrebljavale, tražiti danak, ali njegovo izmjerenje mora biti potvrdjeno po kr. namjestničkom vieću trojedne kraljevine; a to potvrdjenje uzkratiti će se, ili će se zatim preinačiti, ako bi se veći danak tražio ili pobirao, nego što je dosta, da se osiguraju primjerne kamate glavničke wriednosti dotičnih obalah i naknada troškovah za uzdržanje istih.

4. Zakoni o izvlastbi upravljaju se podpunoma na kopitnice, njihovo razširenje, pristaništa, izkrcališta, i na slične prostore potrebne na svrhu potočnoga gradjenja i brodarstva.

Vožnja po brodivih vodah.

5. Ladje koje nemogu nositi preko 350 centih, moraju najmanje devet palacah, a ladje koje mogu više nositi, moraju najmanje dvanaest palacah sa svojim gornjim krajem, tamo gdje su najdulje ugnurene, visiti nad vodom.

6 Svakom se ladjaru strogo zabranjuje za mraka, guste magle, velikog vjetra, oluje ili plohe kretat se na put, ili, ako bi ga na putu šta takova stiglo, dalje putovati. U posljednjem slučaju ima ladjar stati kod najbližnjeg prikladnog mjesta, i tamo čekati dok se vrieme popravi.

Svaka ladja izvan sigurna pristaništa na putu imade obnoć, kadgod se tmine, držati svetiljku na katarki.

U ostalom dužni su svi, koji su vješti brodarstvu, ako prieti kakvoj ladji pogibelj, pomagati se uzajemno što više mogu; gledati da udalje po mogućnosti svaku štetu, i kad se priroda uzbuni, bez otezanja dati se upotrebiti na one usluge, nako je jih prozovu oblasti postavljene na svrhu da rukuju poredak.

7. Kad se ladje sastanu na putu, da se svaka šteta predupriedi, ima redovito, gdje je god moguće, ona ladja, koju vuku uz vodu, ugnuti se onoj ladji koja ide niz vodu.

8. Skerepljene ladje i splahovi nesmiju nikada zauzimati veću širinu od 7 bečkih hvatih, a splahovi nesmiju biti duži od 28 hvatih. Gdje osobitost potoka kadkad izziskuje, imade se jednostručno broditi a splahovi moraju se razdieliti.

9. Došavše ladje i splahovi imaju se uz obalu na pristaništih zato odredjenih tako staviti, da onim ladjam — koje dolaze što je moguće manje, a onim, koje uz njih brode, ni najmanje nesmetaju.

Na ladjah, dok nisu sasvim iztovarene, ima uviek ostati primjeran broj momakah, a noćiti imaju svikolici na njih, nadgledati ih i, ako bi se što nepovoljnoga dogodilo, biti od pomoći što je moguće veće.

10. Kod izkrcanja ladjah ima se na to paziti, da kopitnica nebude nikada zakrčena.

Razpre medju ladjarima radi mjesta u pristaništu, dužna je razpravljati kratkim putem mjestna oblast.

11. Zabranjeno je na ladjah vatru ložiti na otvorenu mjestu, osobito ako je u pristaništu više ladjah sakupljeno.

12. Ladjari, koji idu uz vodu, nesmiju drugim putem udariti, nego kuda ide kopitnica, a ni prevesti se na mangure ili ade, da tamo prenoće, već ako je to neobhodno potrebno sbog kakve naglo nastavše pog belji.

Drva sjeći, konje pasti po busenih i iz obiesti kvariti livade ili zemljišta nalazeća se uz kopitnicu, strogo se zabranjuje.

Kod krmljenja i noćenja imaju se konji u shodnoj daljini od kopitnice ili obće ceste na stranu ukloniti, svezati o čvrsto zabite stupove i konje okružiti, da neučine kakve štete.

Uzdržanje vodah u brodivom stanju.

13. Stupovi, panjevi i druge zaprieke, koje bi se po brodivih vodah nalazile, ako ničiji nisu, i nitko nije kriv što se u vodah nalaze, imadu se udaljiti na troškove državne. Ako kakva skršena ladja, ili ma koja druga stvar takvu smetnju čini, a vlastnik je tomu kriv, ima ju sam odmah odstraniti, inače učinit će to država na njegove troškove.

Posljedice zakašnjenja nastavšeg po tom ima sam nositi, a odstranjena stvar predat će se političkoj oblasti, i ostat će tamo dotle u zaprtu, dok se nenaknade troškovi.

Ako vlastnik stvari, koja smeta brodarstvu nije kriv, a neodreče se svoga prava na vlastničtvo, tada ima dati državi, zato što je rečenu stvar odstranila, iznosak odgovarajući vriednosti te stvari ili koristi, koju je po tom stekao.

14. Ovaj skupi posao čišćenja mora se time po mogućnosti olakšati, da se na svaki mogući način preprieči rušenje panjevah i drvlja u vodu, i da se čim je više moguće odstrane panjevi i drvlje ležeće izvan (arsluka) matice potoka. Zato se ustanovljuje, da imadu vlastnici zemaljah, gdje se obale ruše, uz glavni potok ili strugu, marljivo čistiti, i to ne samo odsjecati drvlje, već i panjeve izkapati i odstranjivati. Oni panjevi, koji iza velike vode ostanu na prudu ili u strugah, mogu se kao ničija stvar prisvojiti, no samo pod tim uvjetom, da se imaju ti panjevi odmah odpraviti. U ostalom da se svaka neprilika odstrani, svaki je dužan takov slučaj što prije prijaviti vlastniku zemljišta, glavaru obćine ili onom organu javnom, u čije je područje dužnost nadziranja dotične rieke.

15. Kopitnice su umjetne i naravne. Umjetne kopitnice uzdržavaju se na obće troškove.

U obziru naravnih kopitnicah ustanovljuje se, da vlastnici zemljišta uz obale imaju u širini barem od tri a najviše deset hvatih, računajući od gornjeg obalskog kraja, čista držati od grmlja, drvlja i panjevah; a to se tako proteže na one zemlje, uz koje vuku natovarene, kao i na one, uz koje vuku prazne ladje. Zato se ima poslie velike vode i prelaza leda osobito paziti na takove zemlje, gdje se obala ruši, a uz njih se proteže kopitnica; iste se imaju iza velike poplave odmah očistiti od grmah, drvlja i panjevah u gore propisanoj širini.

16. Ako bi na pristaništih ili kopitnicah led ili snieg započetom već brodarstvu zaprieke ili štete prouzrokovali, dužne su obćine dotične na svoju pog belj, i na svoje troškove očistiti jih od leda; koju dužnost može po okolnostih politična oblast i na susjedne obćine protegnuti.

17 Obćem upotrebljenju ovako očištjenih pristaništah i kopitnicah nesmiju ni stanovnici ni drugi na obali poslove tjerajući ljudi, osobito kopači od kamenja ni najmanje smetati, i isto tako nesmije se s putovah i cestah uzduž ili mimo njih prolazećih nositi blato na pristaništa ili kopitnice, ili u tekućem stanju tamo, ili što više preko obalskih nagibah sgrtati.

18. Obzirom na §. 4. ni zidana kuća ni drvena koliba nesmije se bliže od deset hvatih od gornjeg kraja stalnih obalah graditi. Kod obalah, koje se ruše, ima se na to osobito obzir uzeti. — Iznimiti od ovė naredbe može samo osobitim dopuštenjem dotična politična oblast.

19. Vlastnici kamenaricah nalazećih se do obalah, nesmiju ruševinu na obale ili u potok tako sgrtati, da bi virila nad njima, već upotrebiti ju na to da izpune kuke (Flusskrümmungen) nečineći time nikakve štete brodarstvu, kamenje nesmie se bacati u vodu, već se mora uredno složiti, i to tako, da, ako bi bilo potrebno kopitnicu prekoračiti, kamenje nesmie nikada nadvisiti kopitnicu, i mora se obskrbiti potrebnimi gredami od kurtola, da se neošteti dotični halat.

20. Zabranjeno je strogo kvariti ma pod kojim imenom kopitnice, gradjevine služeće na učvršćenje obalah, i sve druge ma kakve bile gradjevine na vodi.

21. Strogo se zabranjuje bacati u vodu blato, ruševinu, smetje i t. d., pregrade praviti za ribarstvo, i u obće sve što bi brodarstvu smetati moglo. Osim toga, bez naročitog dopuštenja političke oblasti, zabranjeno je graditi na vodi.

Kazni.

22. Svaka povreda ove naredbe vuče za sobom ili zakonitu kazan, ili dužnost naknade ili obodvoje.

23. Ako je pogreška takva da spada pod ustanovljenja nalazeća se u kaznenih zakonih, ima se kazneno postupanje propisano u onih zakonih bez otezanja započeti i izvesti.

24. Svaka odšteta, nastala ona iz kazni vriedna ili polag pojedinih okolnostih iz sasvim nedužna čina, na koliko je time kakvoj stranki u obziru njene osobe ili njezinog imetka kakva šteta učinjena, mora se razpraviti po dotičnih zakonih.

25. Dužnost je organah javne uprave prigodom brodarstvenih smetnjah, koje bi za vrieme nadošle, stavljati opomenike (Warnungszeichen) kormanušima na ravnanje.

26. Dužnost je svakog državljanina, a naročito političkih i obćinskih vlastih, propisah ovih strogo se držati, i proti povriedi istih shodno mahom postupati.

Ustanove ladjarskog reda, izdane 1. siečnja 1851. kao protivne slobodnom obrtu ukidaju se. Očić s. r., predsjednik. Luka Botić s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 392.

Osnova zakona o uredjenju potokah i prokopah, sastavljena po administ. odboru.

1. Zabranjeno je naravni tečaj i tecivost vode na štetu drugoga, ma na koji način, i ma pod kojom izlikom, smetati ili uzdržavati.

2. S toga tko želi preduzimati ma kakvu gradjevinu na vodi, mora najprije u tu svrhu tražiti dozvolu od dotične županije, ili odnosno od gradskog poglavarstva. Na to dotična oblast izašalje na lice mjesta povjerenstvo, u kojemu mora svakako biti vještak municipalni, a po želji strankah i vještak drugi kao njihov zastupnik, koje će saslušav one, kojih se stvar tiče, i u obzir uzam sve okolnosti, pronaći, da li se upitna gradjevina dopustiti može. Na temelju izviešća ovoga povjerenstva poduprtog nacrtom i osnovom, u ke-

liko od potrebe bude, izriče odluku županija, ili odnosno gradsko poglavarstvo — stranci s tom odlukom nezadovoljnoj pripada pravo utoka u drugoj i trećoj molbi na više političke vlasti.

3. Ako je tko bez propisnog dozvoljenja obstojavših oblastih već preduzeo, ili bi u buduće bez takove dozvole preduzeo kakvu gradjevinu na vodi, a kroz to šteta se kome nanese, tada na molbu oštećenikah gore naznačena oblast izašalje povjerenstvo (§. 2.), koje će, saslušav stranke i u obzir uzam okolnosti, izpitati — da li se šteta odvratiti može, ili ne, a da se gradjevina upitna rušiti nemora. U tom slučaju gore naznačena vlast prve molbe odlučiti će, da je vlastnik gradjevine dužan potrebite popravke sam o svom trošku što prije i po naputku izaslanog povjerenstva izvesti, kao takodjer štetu prouzrokovanu namiriti, i sve troškove prouzrokovane kroz izaslanje povjerenstva sam nositi — Nemože li se pako šteta drugčije odvratiti, rečena vlast prve molbe odlučiti će, da vlastnik gradjevinu upitnu poruši, troškove namiri i štetu naknadi.

U ostalih slučajevih trošak nosi tužitelj.

4 Ako se dokaže, da je koja gradjevina na vodi dozvolom oblasti sagradjena, tečajem vremena bez krivnje vlastnika postala na štetu drugim, tada oštećenici imadu pravo zahtievati od vlasti, da se upitna gradjevina ili, ako je ikako moguće, tako popravi, da se svaka šteta ukloni, ili, ako to moguće nije, da se poruši. U tih slučajevih troškove popravljanja, ili naknada za porušenu gradjevinu i izgubljenu korist, kao i troškove povjerenstva nositi će sami dotični oštećenici.

5. Ako bi se većina suposjednikah složila u tom, da koji potok, baru i rít urede, ili da iz bare i ríta vodu izpuste, ili ako to županija na njihovu molbu, ili i bez molbe s obzira na obću korist odredi, nesmiju se tome drugi suposjednici protiviti. — Ako bi se pako koji suposjednik protivio, nastojati će županija, da se navedeni posao izvede, protivnici da se kazne i na namirenje troškovah i prouzrokovane štete da se pritegnu.

6. Potrebite troškove, da se navedeni poslovi izvesti mogu, kao i naknadu štete, koju bi koji suposjednik kroz takovo preduzimanje trpio, imadu u razmjerju posjeda i koristi odtuda proiztičuće, dotični suposjednici nositi — županija će odrediti koliko na kojeg suposjednika pripadne u ime troška i naknade, te će ona trošak taj, ako mu se tko uzprotivi, utjerati polag zakonah o ovršbi političkih odredbah.

Ako bi se iza obavljena takova posla pokazalo, da je koji suposjednik veći teret nosio, no je koristi crpio, tada mu pripada pravo prenavedenim putem tražiti od ostalih suposjednikah, da mu se naknadi onoliko koliko je predplatio.

7. Ako se preduzima uredjenje potoka, koji teče kroz područje više oblastih, ili ako više oblastih želeći obezbiediti zemljišta svoja od štete prouzrokovane kroz tečaj potoka, namjeravaju zajedničkimi silami preduzeti uredjenje takovog potoka, a nemogu se složiti u osnovi za to uredjenje, tada nezadovoljna oblast može se obratiti kralj. namjestničkom vieću za trojednu kraljevinu i tražiti, da se upitna osnova iz vodoslovnih obzirah pregleda prije nego se posao izvadjati počme. — Isto tako ako bi se koja oblast protivila izvedenju takovog posla iz razloga što scieni, da bi odtud štete trpila, ili nebi htjela troškove nositi u razmjerju koristi, koju bi po tom poslu imala, u tom slučaju imade kralj. namjestničko vieće hrv.-slav.-dalm. saslušav sve stranke, iztraživ sve okolnosti i izpitav potrebite osnove, pokušati nagodu; a ako ova nebi pošla za rukom, odlučiti izvedenje takovog poduzeća i razporezati dotične troškove u razmjerju posjeda i koristi odtud proiztičuće.

8 Kad bi se kojem potoku htjelo novo korito dati ili vodu iz njega novim prokopom navratiti, tada po zakonu izvlastbenom imade se onim, koji kroz to zemljišta svoga

gube, ili inače štete kakve trpe, primjerna naknada dati. — Takova naknada pripada oštećenikom i onda, kada bi viša vlast s obće koristi, ili s koristi brodarstva i trgovine odredila uredjenje potokah ili riekah.

9. Komassacia, koja je potrebita radi izsušenja barah i vodah kao i radi uzdržanja prokopah u tu svrhu potrebitih, i diobu izsušena zemljišta medju dotične suposjednike imade obaviti dotična županija polag obstojećih zakonah.

10. Ako bi kroz uredjenje koje vode koji od suposjednikah više zemljišta izgubio, nego što bi po posjedu imao razmjerno izgubiti, tada imadu pravo zahtievati od ostalih suposjednikah odštetu, koja se imade odrediti načinom propisanim u zakonu o izvlastbi.

11. Odmjerenje naknade za sve štete u ovom zakonu spomenute, imade se ustanoviti po smislu zakona o izvlastbi. Očić, s. r. predsjednik. Luka Botić, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 393.

Osnova zakona o gradjenju vodenicah na riekah i potocih, sačinjena po administr. odboru.

1. Pravo graditi vodenicu podieljuje županija, a u gradovih gradsko poglavarstvo, držeći se zakonah za riečni i potočni red, kao i zakonah za obrtnički red.

2. Oblast koja podieljuje pravo gradjenja vodenice, mora, osim ustanovah zakonah o riečnom i potočnom redu, i sliedeća načela imati pred očima: a) vodenica nesmie tako postavljena biti, da bi bitno priečiti mogla brodarstvo; b) 250 hvatih više mosta i 200 hvatih niže mosta nesmie se staviti vodenica, a mora najmanje 8 hvatih odaljena biti od svake gradjevine na vodi; c) nije slobodno radi obćenja s vodenicom graditi putove preko obalskih gradjevinah i nasipah, već ako vodeničar na sebe uzme uzdržavanje rečenih gradjevnih predmetah; d) i na to se ima gledati, da se takova obala izabere, preko koje mogu promilar bez svake preprieke tako u obziru javnoga kao i privatnoga prava ulaziti i izlaziti iz vodenice.

3. Ako želi tko premjestiti svoju vodenicu ili na drugi nenaredan način učvrstiti, mora zato iskati dopuštenje istim putem, koji je propisan za stečenje prava graditi novu vodenicu.

4. Vodenicam na potocih nije slobodno bez dopuštenja gorenaznačene oblasti promieniti žlieba, navoda, odpusta, brane, ustave i splavnice; povisiti ili poniziti cilja, glave ili glavne daske; odvoditi vode iz potoka ili rieke, zagatiti ili nasipati njegove obale; ili u koritu od potoka pletere, pregrade ili druge kakve naprave graditi. A i vlast može takova šta onda stopram dopustiti, pokle sasluša one u kojih interese to zasieca.

5. Sve troškove, koje za radnju kod postavljanja, premještanja ili odpremanja vodenice nadje gorenaznačena oblast u obziru riečnog ili potočnog reda za potrebne, ima namiriti posjednik vodenice

U obziru naknade činovnikah pozvanih na komisije, ima se postupati po obćih o tom obstojećih pravilih.

6. Posjednik vodenice, koja stoji tik obale, uz koju konji vuku ladje, ima obskrbiti ju potrebnimi gredami od kurtale, da se konjski halat prolazeće ladje nezapne za vodenicu.

7. Ako bi koja vodenica, sa promjene matice potoka ili rieke ili s drugog kojeg uzroka po presudi županije ili odnosno gradskog poglavarstva, brodjenju, plovljenju drvah

ili obalam na štetu postala; tada je dužan vodeničar tražiti od političke vlasti po §. 1. i 2. dopuštenje, da može svoju vedenicu drugamo premjestiti, i tamo ju, gdje mu dopušteno bude, mahom namjestiti.

8. Ako se ko nedrži propisah riečnoga i potočnog redarstva, ili ako prekrši uvjete, pod kojimi je dobio pravo da sagradi vodenicu, platiti će za prvi prekršaj 25 for. za drugi 100 for. u ime globe, a trećim prekršajem izgubiti će pravo držati vodenicu.

Što se plati u ime globe, doći će u zakladu za siromake dotične obćine.

9. Ako se po kakvoj vodenici obstojećoj bez dopuštenja, ili po tom što joj vlastnik nije promienio staništa, kao što je u §. 7. naredjeno, ili što se nije držao propisah i osobitog naloga nadležne oblasti, tudjem dobru štetu kakvu učinio, tu je štetu dužan naknaditi vlastnik vodenice. Ošteti li se pako tim povodom vodenica, njezin vlaštnik gubi pravo svako na naknadu štete.

10. Vlastnici vodenicah obstojećih bez dopuštenja dužni su jih dovesti na sigurno mjesto, ili, ako bi se oni to uztezali učiniti, učinit će politička vlast na njihov trošak, i odredit će jim shodan rok, za kojega će propisanim načinom morati razpoložiti svojom vodenicom, inače će oblast iste vodenice, ako bi od potrebe bilo, na njihove troškove dati razmetati.

11. Svaka obćina, gdje se vodenica nalazi, dužna je paziti, da se obdržavaju zakoni o riečnom i potočnom redarstvu, a kada se prekrše, priobćiti jih političkoj vlasti, ili predati kaznenim sudovom na daljno uredovno postupanje. Očić, s. r. predsjednik. Luka Botić, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 394.

Osnova zakona o mlinarskom redu za sve vrsti mlinovah, izradjena po ovosab. administr odboru.

1. Bez osobitog dopuštenja političke vlasti nije slobodno u žitnom mlinu drugo što mljeti osim svake vrsti brašna i jaglje ili kašu (šrot).

2. Svaki je pomeljar vlastan zahtjevati od mlinara, da mu onako namjesti i posječe (peklepa) žrvnje, kao što treba za onu vrst brašna, koju hoće da ima.

Mlinar je dužan poslie svakoga klepa žrvnja zasipati vagan svojih mekinjah, da se očiste žrvnji i napuni obod.

3. Svakomu je pomeljaru prosto ostati u mlinu, dok se njegovo žito melje, makar i sam mlinar upravljao meljačinom.

4. Pomeljare treba redom, kako koji u mlin dodje, poslužiti, ma donio mnogo ili malo žita. Tko donese više od 2 vagana žita, mora mu se na pose samljeti.

5. Mlinar se nemože natjerati da melje kukuruz u mlinu, koji je uredjen samo za bielo brašno.

6. Pomeljari koji sami melju, mogu svoje žito po volji izmiešati i u mlin donieti. No mlinar nejamči ni za težu (vagu), ni za dobrotu brašna, nego samo za to, da mu je mlinska sprava u redu i da pomeljaru neće propasti zrnja, brašna, mekinjah, ili drugih odpadakah kakvom rupom, zjalom ili spravom.

7. Snjetljivo i žižljivo žito, od kojega bi se moglo ostalo žito okužiti ili natruniti, neka mlinar nenosi u mlinicu, već neka ga čuva, dok se nebude mljelo, izvan mlinice, ali pod krovom. Žito, u kojem ima glavnice (Mutterkorn) neka mlinar ni za se, ni za drugoga nemelje, već neka ga povrati pomeljaru, da ga prije otriebi i čisti od glavnice.

8. Žito, donešeno za meljačinu (meljara), neka mlinar na vagu prima, a brašno i mekinje (mlivo) neka opet na vagu predaje. Zabranjuje se na mjeru primati meljavu i prodavati mlivo. Svaki mlin treba da ima cimentovan zdjeljar (vagu sa zdjelicama) i cimentovane uteze, ipak se meljava i mlivo ima na njem potegnuti (vagnuti).

Ako se u kojem mlinu prost kantar nadje, mlinar će se kazniti po kaznenom zakonu, a kantar će mu se oteti.

9. Za prosto mljenje dopušta se mlinaru u ime ujma u županijah zagrebačkoj, riečkoj, varaždinskoj i križevačkoj dvanaesta, a u županijah virovitičkoj, požežkoj i sriemskoj deseta funta žita donešenoga u mlin. Ovaj ujam neka se odbije prije nego se žito pokvasi; izvan toga nesmije mlinar ništa više zahtjevati za prostu meljačinu.

Ako pako melje kesom, ide ga još osim toga od svake cente samlivenoga brašna 5 novč., ako se odieljuju dvie vrsti brašna 8 novč., ako pako više od ove, onda ga ide 16 novčićah gotovog novca.

Ova odmjera valja dok je žitu osredoja ciena. Kada pako poskoči ciena vaganu pšenice preko 5 for. a. vr., ili kada pane izpod 3 for. a. vr. ostavlja se županijama, a u gradovih gradskom poglavarstvu, da za vrieme po svom razboru odrede primjerenu promjenu, kako da se odmjeruje mlinarina.

10. Ako se melje žižljive ili snjetljivo žito, neka se mlinaru nedaje ujam u zrnu, nego u novcu, po sajamskoj cieni bližnjega trgovišta.

11. U ime razpraška dopuštaju se na svaku centu zasipanog u koš žita 2 funta kod proste meljačine, 3 funta kod mljenja s kesom, ako se 4—5 putah premelje, a 4 funta kod finog mljenja, kad se izvodi više felah brašna.

12. Kada mlinar ili njegova družina prestupi obće propise obrtne uredbe, kaznit će se po opredieljenimi tamo kaznim. — Prestupnici osobitih propisah ove mlinske uredbe, ako nepodpadaju kaznenom postupanju, neka se kazne globom od 2—25 forintih, a ako se prestupak ponovi, neka se kazna povisi do 100 for. Osim toga mora mlinar naknaditi počinjenu štetu. Ako mlinar nahvalice počini kvar pomeljaru, neka mu se oduzme pravo mlinarije, kad se zateče četvrti put u kvaru. Globe plaćene od mlinarah dobiva mjestna ubožnica.

13. Kad se pomeljar očevidno zakine ili ošteti makar samo nepazljivosti i nespretnosti mlinara ili njegove družine, mlinar treba da naknadi nanešenu štetu pomeljaru.

14. Ako se mlinar služi krivom vagom, kriv je zločinu prevare.

Kada mlinar kod mljenja odnese žita ili brašna, kada bolje žito zamieni gorjim, ili ga izmieša drugim zrnjem, kada boljoj vrsti brašna pomieša lošije, kada mieša u brašno druge stvari, makar ove i nehudile zdravju, i napokon kada u vlažne shrane (vreće ili posude) smiešta brašno da otežća, kriv je prevari. Ako šteta ovakim djelom stranki počinjena iznosi više od 25 for., kaznit će se prevara kao zločin; ako pako kvar nepromašuje 25 for., kaznit će se kao prestupak.

15. Kada mlinar umieša pokvarena žita ili brašna ili drugih stvarih zdravju hudećih, kaznit će se po propisih kaznenog zakona.

16. Sukrivci i ortaci ovih prestupnikah, kao što mlinarski djetići (kalfe), i ostala družina podpadaju takodjer pod kazni, odredjene kaznenim zakonom.

17. Ova mlinska uredba treba da bude tako pobijena u svakom mlinu, da ju može svako pročitati.

18. Županije i dotična gradska poglavarstva brinuti će se, da se ovaj zakon odmah i što točnije u život privede, da se protivni običaji ili obstojavši zakoni ukinu. Očić, s. r. predsjednik. Luka Botić, s. r. izvjestitelj.

(Biel. čl. CX.)

Br. 395.

Predstavka zastupničtva sl. i kralj. grada Zagreba o podupiranju srbskih željah.

Visoki sabore!

Glavna skupština sl. i kr. varoši Novog-sada pozvala je svojom okružnicom od 3. srpnja 1861. br. 27. i 53. obćinstvo kr. sl. i glavnog ovog grada, da ono kod previšnjeg prestolja Njegovog posvećenog Veličanstva pravedne želje srbskog naroda, izražene u zaključcih srbskog narodnog kongresa, u Karlovcima sremskim travnja mjeseca ove godine držanog od svoje strane podpomogne.

Bratinskom pozivu varoši Novog-sada odazvalo se je bratinski obćinstvo glavnog ovog grada, zaključiv naime u svojoj dne 16. rujna t. g. držanoj sjednici, putem ove predstavke visoki sabor trojedne kraljevine zamoliti, da prespomenute želje bratje Srbaljah na koliko se iste neprotive zaključkom hrv.-slav.-dalmatinskog sabora od god. 1848. kriepko podpomogne.

Visoki sabore! Narodi, koji se jednokrvne bratje odriću i koji se uztežu prava svoje bratje svagda i svagdje pa bilo to baš i samim svojim životom, braniti, nezaslužuju imena naroda. — Mi smo osvjedočeni, da bi se ovakova osuda i nad narodom trojedne kraljevine izrekla, kad bi se samo i pomisliti dalo, da će se hrvatski narod ikada iznevjeriti svojoj bratji Srbljima, i da neće prava srbska kao prava svoja i želje srbske kao želje svoje onom istom muževnošću i odvažnostju braniti, kojem ih je branio i god. 1848.; kad no je brat uz brata krv svoju prolievao za obranu svejih svetinjah naime: svoje narodnosti i svog jezika. Ako dakle želimo, da bratinska uzajamnost neostane samo gola rieč, to nam je onda sveta dužnost, čuvat i branit prava bratje svoje kano prava svoja; te onda doista nemožemo na ino, nego pravedne želje srbskog naroda pred sjajnim prestoljem Nj. Veličanstva premilostivog nam kralja i vladara zastupati onako, kako nam to nalaže članak VII. sabora trojedne kraljevine od god. 1848., i ona solidarnost interesah, za koju smo dragocjenu krv našu riekom prolievali.

Visoki sabore! Ako je ikoje pravo jasno kano sunce, to je doista pravo bratje naše Srbaljah; koje se u ostalom neprotivi niti cjelokupnosti niti temeljnim pravam naše domovine.

S toga scieni zastupničtvo kr. sl. i glavnog ovog grada, da će visoki sabor kao zakoniti predstavnik naroda ovih kraljevinah ovu našu prepokornu predstavku milostivo uslišati, i iskrene želje jednokrvne naše bratje Srbaljah, koje su i naše, kod najvišjeg prestolja Njeg. Veličanstva kriepko poduprieti.

U ostalom sa dubokim strahopočitanjem ostajemo. — Visokog sabora prepokorno obćinstvo kr. sl. i gl. grada Zagreba. Frigan s. r., načelnik.

(Rieš. čl. C. i CIX.)

Br. 396.

Predstavka županije virovitičke, kojom se tuži: da je pukovnija f.-z.-m. Benedeka jedan dopis vratila toga radi, što je pisan na narodnom jeziku.

Visoki sabore!

Sveta je i najljepša dužnost ove županije, da ustavnost i narodnost našu svakom prilikom i u svako doba brani, i nasrtanje na ta najdragocjenija dva blaga koliko u sili njenoj leži, muževno odbija.

No dok Ti visoki sabore naš! ročiš, pripada Tebi to pravo i ta dužnost, da se za slobodu i narodnost našu u prvom redu boriš.

Kamo sreća, kad Ti se nebi radi napadanja na ta blaga narodna pritužívati morali, ali ovako bezobzirno omalovaženje našeg narodnog jezika, kao što ćeš visoki sabore iz ovdje u izvoru pod ·/. priložene nadhrbtnice uviditi dostojati, nemože se ćutom preći.

Na zahtjevanje pukovnije f.-z.-m. Benedeka zadovoljio joj je naš sudac našički, i odgovorio joj je u odpisu od 7. rujna t. g. br. 696. našim narodnim jezikom, na koje mu je pukovnija, kao kakvom pod njenom disciplinom stojećem podčinjeniku sa okrutnim „zurück" odgovorila, nehtjevši odpis iz uzroka što nije njemačkim jezikom pisan, upotrebiti.

Budući nam čast i uvažanje našeg milog narodnog jezika na srcu leži, umoljavamo Tebe visoki sabore, kao prvog i glavnog zaštitnika naše narodnosti, da bi Ti shodne korake učiniti izvoljeo, do se počitovanje našeg jezika od strane rečene pukovnije pribavi.

Dano iz naše partikularne 1. i 2. listopada 1861. u Osieku držane skupštine.

Skupština županije virovitičke.

(Prilog pod ·/. dostavljen vis. namjestničtvu, te predstavka rieš. čl. CIX.)

Br. 397.

Pouzdanica županije virovitičke na sabor troj. kraljevine upravljena toga radi: što je ovaj odbio šiljanje zastupnikah na carstveno vieće.

Visoki sabore!

Pokraj inih životnih pitanjah, koja su onako, kao što to dostojanstvo i pravo našega naroda zahtjeva, riešena biti imala, jeste visokome saboru i ona ne samo najvažnija nego i najmučnija zadaća u dio pala, da poremećeno državno stanje kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije temeljno i iz korena uredi — a pogibelji izloženo narodno i ustavno pravo i starodavni ustav trojedne naše kraljevine dokaže i osigura.

Priznati nam je, da su okolnosti i vremena, u kojima je pomenutu zadaću riešiti valjalo, izvanredna, veleneobična.

Ova županija jeste sa podpunim pouzdanjem djelovanje visokog sabora pratila, u tvrdoj nadi, da će visoki sabor tvrdi temelj državnom životu naših kraljevinah položiti, — i u toj se nadi prevarila nije.

Visoki sabor jeste narodna i ustavna starodavna prava trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i dosljedno i postojano branio, i u obrani tih pravah zaključcima svojima šiljanje zastupnikah na carevinsko vieće odbio, i time starodavni ustav i stožerna prava, koja trojednoj kraljevini u obziru narodnog imetka i narodne krvi nedvojbeno pripadaju, obranio.

S toga postupka jeste ova županija jednoglasno zaključila visokom saboru adressu podpunog povjerenja podnieti, — a sa tvrdim pouzdanjem, da će visoki sabor pomenutim svojim zaključcima i načelima izraženima u adressi, podnešenoj Njegovom c. kr. apostolskom Veličanstvu, koja načela ova županija posve usvaja i takova vazda braniti pripravna jeste, i nadalje u svakom obziru i u svim okolnostima vjeran ostati, šiljanje zastupnikah na carevinsko vieće bezuvjetno odbiti, ustavnu zakonitu samostalnost i neodvisnost tro-

jedne kraljevine proti svakomu nasrtaju, dolazio takovi ma od koje strane, obraniti i ustavna i narodna prava neodvisne trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije neoskvrnjeno sačuvati.

Dano iz naše glavne 15. i sliedećih danah mjeseca listopada 1861. u Osieku obdržavane skupštine. Skupština županije virovitičke.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 398.

Zapisnik financ. odbora saborskoga o proračunu zemaljske konkurencionalne zaklade hrvat.-slavon. za upravnu god. 1862.

Pod predsjedom presvietlog gospodina velikog župana riečkog Bartola Zmaića Sveto-Ivanskoga.

Prisutni: gospoda zastupnici naroda Baltić Mojsia, Lovrić Franjo, Tompak Skender, Thaler Nikola, Kušević Svetozar, Pinterović Franjo, Muhić Pavo, Križanić Gjuro, Popović Gjorgje, Vuščić Josip.

Odbor ovaj pregledavši točno upitni proračun zemaljskih potrebštinah za upravnu godinu 1861/2., uvidio je, da je taj proračun još početkom mjeseca ožujka t. g. po državnom računovodstvu sastavljen, dakle u vrieme kad su municipija županijska tek u život stupila. Proračun taj biaše od obstojavšeg za onda c. kr. namjestničtva hrv. slav. izpitan i izpravljen pa pod 10. ožujka 1861. dvorskom dikasteriju podnešen, gdje je računarski pregledan i obredjen, te pod 17. travnja t. g. medjutim u život stupivšem kr. namjestničkom vieću dalm.-hrv.-slav. sa uputom povratjen, da ga namjestničko vieće visokom saboru za konačno odobrenje predloži, što i učinjeno bi, te ga visoki sabor uputi na odsjeke. Budući pako što bi pregledanje i izpitanje obširnog tog računarskog sastavka, odsjeke u djelovanju svojem odviše priečilo, to su ovi od pretresivanja istog odustali i ustupili ga financijalnom odboru ovom ad hoc.

Odbor ovaj uzamši upitni proračun u meritorno pretresivanje pronašao je kako sliedi:

Proračun taj zemaljskih potrebštinah imade dva glavna razdjela.

Prvi razdjel predstavlja prihode, kojimi se troškovi pokriti imadu, i razredjen je na šest stupacah pokazujućih isto toliko izvorah prihoda.

U drugom razdjelu predstavljeni su troškovi, na 18 raznih predmetah spadajući, i na stupcih VII. do XXI. razredjeni.

Prihodi su samo slučajni, dočim zemaljska konkurencialna zaklada niti glavnicah niti pako drugih kakovih stalnih izvorah neima, te su i oni slučajni prihodi samo na 1170 for. proračunani, a veća potreba troškovah pokriva se sa prirezom na izravni državni porez.

Osobitu pozornost zaslužuje ona, na stupcu IV. pod naslovom „Prinesci“ uvedena, pa bivšem c. kr. namjestničtvu hrv.-slav. sa 553.694 for. predložena, a po kr. dikasteriju dvorskom na 508.994 for. obaljena stavka.

Ovo je ona ista svota, koju je odbor ovaj prigodom izpitivanja državnog proračuna, tičućeg se političke zemaljske uprave, razglabao, i koja je namienjena municipiam županijskim, i zato će odbor financijalni ovdje samo u kratko o istoj stavki ono opetovati, što je saveza radi potrebno.

Napomenuta svota opredieljena je, da se iz obćeg državnog poreza predplatno za namirenje troškovah municipalne uprave u zemaljsku konkurencijalnu zakladu prenosi, i iz ove municipiam županijskim polag potrebe izdaje.

Odbor ovaj izjavio je takodjer prigodom pretresivanja državnog proračuna o potrebštinah zemaljske političke uprave, da on taj prinesak nipošto kao kakovu povratit se imajuću predplatu nesmatra, već da je centralna vlada carevine austrijanske, sav izravni i neizravni, a k tom i preveliki porez pobirajuća, dužna, dotle, dok porezna odnošenja na ustavnu uredjena nebudu, troškove zemaljske političke uprave brez razlike, da li ovu municipija ili pako kraljevska dikasterija obavljaju, iz obćih državnih dohodakah namirivati; tim više, što je porezna snaga ovih kraljevinah na toliko već izcrpljena, da se niti obstojeći zemaljski prirezi točno kupiti, a kamoli novi kakovi uvesti mogu.

Gore napomenutu po namjestničtvu pod naslovom „Prinesci" predloženu svotu od 553.694 for.; obalio je kr. dikasterij dvorski na 508.994 for. zato, što su u istu svotu i oni troškovi u iznosu od 44.700 for. uračunani, koji bi za sudbene stolice županijah Križevačke, Požežke i Sriemske potrebni bili, dočim će se ovi troškovi neposredno iz državne kameralne blagajne podmirivati.

Nu kad je odbor financijalni u proračunu zemaljske konkurencijalne zaklade izložene potrebštine municipijah županijskih točno pregledao, pronašao je isti, da su tamo još njekoji troškovi uvedeni, koji ni na upravu nespadaju, nego se imaju smatrati kao potrebštine na druge svrhe: na primjer podupiranje konjarstva, svilarstva i. t. d., troškovi saborski, mirovine nekojih bivših županijskih i zemaljskih službenikah i. t d.

Dočim su takovi i slični troškovi i pod obstojavšim absolutističkim sistemom iz zemaljske konkurencijalne zaklade sredstvom zemaljskog prireza podmirivani, zato je financijalni ovaj odbor za shodno smatrao, sve neposredno na političku upravu nespadajuće troškove, iz stavke pod naslovom „Prinesci" izlučiti, pa izim toga i njekoje suvišne službe županijskih minicipijah mimoići, te troškove strogo na političku upravu spadajuće na neobhodno potrebnu mjeru stegnuti.

Ovim postupanjem pronašao je odbor, da se troškovi municipalne političke uprave godini 1862. pokriti mogu sa svotom od 370.118 for., koja bi se dakle zemaljskoj upravi ovih kraljevinah iz obćeg državnog izravnog poreza u pripomoć, no ne kao predplata uz povratak, nego kao uredno pripadajuća dotacia dati imala, te bi se samo očevidnosti radi u proračun zemaljske konkurencijalne zaklade na jednoj strani kao „Prinesak iz obće državne kameralne blagajne" u prihod, na drugoj strani pako pod naslovom „upravni troškovi" kao razhod, staviti imala.

Ovim postupanjem postignula bi se za podmirenje zemaljskih potrebštinah godine 1861/2. sliedeća sredstva:

a) slučajni prihodi u 1.170 for.; b) prinesci iz obćih državnih dohodakah u 370.119 for.; ukupno u svoti od 371.289 for.

Izpravljeni i po postupajućem odboru na neobhodno potrebne svote svedeni zemaljski i dotično municipijah županijskih troškovi iznose za upravnu godinu 1861/2. svotu od 604.927 for.

Uzporedjenjem potrebne svote, sa svotom pokritja, proizlazi manjak od 233.638 for., koji se jedino zemaljskim prirezom od 12 novč. na svaki for. izravnog poreza (no brez ratnog nadodatka) podmiriti može, buduć da izravni godišnji porez ovih kraljevinah iznosi 2.306.460 for. a odbivši ratni nadometak sa 314.034 for., to preostaje urednog poreza 1.992.426 for., koji bi sa 12 novč. prireza za zemaljske potrebštine dao svota od

239.091 for. 12 novč.; i budući da je potrebno 233. 638 for., to bi preostao suvišak od 5.464 for. 12 kr.

Što se prenapomenute svote od 233.638 for. tiče, koja bi se sa prirezom pokriti imala, to je ista od svote po kr. dikasteriju dvorskom sa 233.123 for. obredjene samo za 515 fr. veća, što nikakove razlike nečini, dočim od jednakog prireza po 12 novč. još suvišak u 5.463 for. 12 novč. preostaje.

Drugač se pako imade na pojedinih stupcih ili rubrikah.

Odbor postupajući uvidivši kod pretresivanja zemaljskih potrebštinah tako ogromnu množinu istih, da bi njekoliko miliunah forintih potrebno bilo za pokrit ih; pa uvidjajući, da se porez i prirezi na ovaj nipošto povisiti nemogu, no uvidjajući ujedno, da se silne potrebe brez velike štete odgoditi nedadu, uzeo si je za pravac, da iznos prireza od 12 novčić. na forint nipošto neprekorači, no manje nuždne predmete ili sasvim odstrani ili na manje obali, te tim bolje one predmete uvaži, koji su preči i silniji.

Ovimi razlozi vodjen, pronašao je postupajući ovaj odbor promjene na sliedećih stupcih visokom saboru za odobrenje predložiti:

Na stupcu VII. „upravni troškovi" uvedena po zemaljskoj oblasti svota od 558.742 for. svedena je po odboru na 370.119 for. iz razlogah navedenih već prije kod razlaganja stupca IV. uz naslov „Prinesci."

Ovom stupcu priloženi su individualni izkazi dokazajući, koliku svotu bi koji municipij i u koje ime za pomirenje upravnih troškovah potrebovao.

Stupac VIII „bolnički troškovi" na 13.800 for. proračunani, ostavljen je nepromenjen.

Na stupcu IX. „ciepljenje boginjah" izloženi trošak od 3.900 for. omaljen je na 3000 for., dakle za 900 for. zato, što će putni troškovi kotarskih ranarnikah providjenih sa na stupcu. VII. uračunanimi putnimi paušali, manji biti.

Na stupcu X „zdravnički troškovi" ostavljene su samo pristojbe ravnatelja bolnice Pakračke sa 504 for, dočim su putni troškovi za kotarsko ranarnike i županijske živinovračitelje sa 1000 for. proračunani izpušćeni, iz razloga, što su ovi službenici sa putnim paušalom providjeni.

Mirovine i milostinje bivšim županjiskim nadzornikom svilarstva i kotarskim ranarnikom poradi nemoćnosti i nesposobnosti za daljnje službovanje podieljene, uvedene su bile u proračunu na stupcu VII. Budući pako je odbor postupajući na onom stupcu sve troškove na aktivnu upravu neposredno nespadajuće, izlučio, to ih je na novi stupac X/b prenesao.

Ovi troškovi iznose 1.563 for.

Na stupcu XI. „zavodi čovječnosti" obaljeni su od 25 450 for. na 25.350 for., dakle za 100 for., koji su u ime putnih troškovah zdravstvenog osoblja za pregledavanje ludjakah uračunani, dočim je isto osoblje, kako je već opetovano napomenuto, sa putnim paušalom providjeno.

Na stupcu XII. „Prinesci" povišen je proračunski trošak od 40.550 for. na 42.550 dakle za dvie hiljade zato, što su plaće njekojih županjiskih nadzornikah svilarstva na stupcu VII. pod naslovom „Uprava" uvedeni bili, te su na ovaj stupac prenešene, dočim je odbor toga mnienja, da ona vrst službenikah županijskih na političku upravu nespada, nego da je poradi posebne i koristonosne struke postavljena.

Na ovom stupcu dolaze pod naslovom prinesci, troškovi za svilarstvo, za oplemenjenje konjah, za uredjenje i uzdržavanje gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcu, podpora gospodarskog društva i za oplodjenje primorskih kršovah; odnose se dakle svi

ovi troškovi na podignutje zemaljske kulture i dotično na povišenje narodnog materialnog blagostanja.

Na stupcu XIII. „Propratjenički troškovi“ sa 2000 for. proračunani, izostavljeni su sasvim, jer je odbor toga mnienja, da će municija propraćenike svojimi i obćinskimi panduri brezplatno odpremati moć.

Tako isto izpušteni su troškovi na stupcu XIV. „ukonačenje oružničtva“ sa 30.800 for. proračunani.

Odbor mnije, da je oružničtvo po absolutnoj vladi brez pitanja i privolenja zemaljskog sabora uvedeno; mnije nadalje, da c. kr. oružničtvo uz uredjena municipija i uz postavljene municipalne organe sigurnosti, sasvim u ovih kraljevinah suvišno postaje, dosljedno, da niti žitelji ovih kraljevinah dužni nisu ikakove troškove na udobnost c. kr. oružničtva nositi, te da je koristnije znamenitu onu, za ukonačenje oružničtva opredieljenu svotu, na podmirenje drugih, zemlji nuždnih potrebštinah obratiti.

Saborski troškovi bili su takodjer u proračunu na stupcu VII. medju „upravnimi troškovi“ uvrstjeni; nu odbor smatra, da saborski troškovi nespadaju u vrst sistemiziranih troškovah, kao što su to upravni troškovi, nego da sačinjavaju izvanredne troškove ovih kraljevinah i da se zato na posebnom stupcu izmetnuti imadu. Iz ovih razlogah uvrstio je odbor saborske troškove na stupcu XIV. b. sa 30.000 for.

Akoprem je odboru znano, da su troškovi sadašnjega sabora mnogo veći nego što su u proračun uvrstjeni, to ipak nemože odbor, uvidjajući nemogućnost povišenja zemaljskog prireza, veću svotu za dozvolenje visokom saboru predložiti, nego mnije, da će se i sliedećih godinah jednaka svota u proračun dotle za odobrenje stavljati imati, dok dug sadanjih saborskih troškovah izplatjen nebudo, da medjutim visoki sabor izposlovati nastoji, da se saborski troškovi, kao i dosad, predplatno iz kameralne blagajne namiruju.

Na stupcu XV. izloženi „predprežni troškovi“ u 13.412 for. ostali su nepromienjeni.

Visoki sabor zaključio je, da se narodnom kazalištu imade iz zemaljske konkurencijalne zaklade davati podpora. Na ovu nije se kod sastavljanja proračuna mjeseca ožujka obzir uzeti mogao, i zato je odbor za podporu narodnog kazališta u proračunu otvorio stupac XV. b. i na istom izpostavio svotu od 8000 for.; premda s ovom svotom zaključku visokog sabora zadovoljeno nije, jer je mnogo veća podpora dozvoljena, to se ipak u proračunu veća svota osigurati nemože, čim obstoji nemogućnost povećanja zemaljskog prireza.

Stupac XVI. otvoren ostaje za troškove novačenja, u koje ime ništa predloženo nije.

Osebitu pozornost zaslužuje stupac XVII. „gradjenje zemaljskih cestah.“ Na ovom stupcu odobrena je za minuvšu upravnu godinu svota od 100.000 for. a predložena je za upravnu godinu 1861/2. svota od 80.000 for., dakle za ovu godinu 20.000 manje. Odbor, premda nedostatnost ove svote za valjano uredjenje i uzdržavanje zemaljskih cestah uvidja, nije ju ipak povisiti mogao držeć se osvjedočenja, da se porez više ni za dlaku potencirati nemože; ostavio je dakle u cielosti svotu od 80.000 for. nepromienjenu; — no vidio se iz više obzirah potaknutim, u specialnom proračunu ovog stupca njeke promjene visokom saboru za odobrenje predložiti.

Dobre ceste su glavno sredstvo umnoženja narodnog blagostanja. Dobre ceste pomažu trgovinu i ostali promet, potiču dakle posredno obrt u najširem smislu, dakle i narodnju radinost, a ova je izvor imućtva.

Gdje su ceste dobre, tu cvate poljodjelstvo, zanat i trgovina; gdje dobrih cestah neima, tu je, što bolja i plodnija zemlja, tim veća gnjiloća.

Zabadava će željeznica presiecati kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju od Sutle do ušća Vuke, ako nebudu vicinalni putovi dobro uredjeni i lahak privoz dopušćali.

U kratko, odbor mnije, da se na ceste i putove osobita pozornost obratiti imade i da će visoki sabor ovo mnienje odbora u punoj mjeri uvažiti.

Nu za valjano gradjenje i uzdržavanje cestah hoće se mnogo brižljivosti, a još više novčane i fizične snage. Svakojako nisu ove kraljevine pored sadašnjih okolnostih u stanju, novčana sredstva u onoj mjeri pružiti u kojoj bi to dobro uzdržavanje obstojećih i sagradjenje novih potrebnih cestah i putovah zahtjevalo. Više se može ručnom i voznom radnjom stvoriti nego bi se za to novacah pribaviti moglo, i zato predlaže odbor financijalni, da se već ovom prigodom odobrenja proračuna zemaljskih potrebštinah, takodjer u načelu izreče dužnost davanja ručnih i voznih težakah za cestne radnje.

Da pako ova dužnost zakonito limitirana bude, i da se svaka zloporaba odstrani, predložit će odbor posebnu zakonsku osnovu o davanju javnih težakah.

Poslie materialnih sredstvah za gradjenje i uzdržavanje cestah i putovah, zahtjeva se revno i vješto nastojanje oko radnjah, pa i točno nadziranje stanja cestah i putovah te i radnikah na istim pos.ujućih.

Pita se, tko da ovo ovršuje? Kotarski će sudci jedva svojem neposrednom zvanju odoljevati moći; županijski graditelji nemogu u cielom obsegu županije svagdje biti, i kako bi se to od njih zahtjevalo, onda bi to uprav značilo da nikamo neidu.

Seoski su sudci, sa čisto malimi iznimkami, cestnim poslom, kako bi se ovi obavljati imali, nevješti, a izkustvo uči, da su naši seoski sudci, kad ih nitko nenadzire i neprimorava, najskloniji selo svoje štediti i tim si njeku popularnost pribaviti.

Ovo sve zrelo promotrivši, mnije odbor, da bi u sadanjem sustavu upravljanja tako zvanih zemaljskih cestah sliedeće promjene uvesti valjalo:

Kako je već rečeno, svaka cesta i svaki seoski put imade svoju osobitu važnost za obći i pokrajinski promet.

Ni jedna žilica u tielu nesmie svoj živac izgubiti a da nebude njeka bar čast tiela osakaćena.

Ceste i putovi mogu se u istom smislu za živce zemaljskog površja smatrati; — kuda ih neima, tamo je mrtvilo. Naš narod je već osvjedočio se o velikoj koristi dobrih cestah i putovah, jer je uvidio koliko je lakši i udobniji prolaz dobrim putem, i koliko veći tovar prometnuti može dobrim nego li zločestim putem, i zato je narod voljan graditi ceste i putove, samo mu je koga treba da poslom upravlja.

Sada na zemaljskih cestah namješteni cestari i nadcestari nebrinu se nimalo za vicinalne i seoske putove. Da i ovi uredno i umjetno se grade i valjano uzdržavaju, mnije odbor, da bi se cestari na zemaljskih cestah namješteni sasvim ukinuti mogli i njihova radnja kroz javne težake nadomjestiti imala; nadcestari pako imali bi se pretvoriti u kotarske povjerenike cestah, te bi svaki kotar imao dobiti jednoga u gradjenju cestah i mostovah vještog cestah povjerenika, kojeg bi djelovanje imalo se razprostraniti tako, da on sve u kotaru obstojeće ceste, brez razlike, da li su zemaljske, kotarske ili seoske, nadzire, radnje na istih sa znanjem i po odredbi kotarskog sudca naredjuje, takovimi upravlja i vrhu javnih težakah vodi račun, — u obće za dobro stanje cestah, putovah i mostovah odgovara.

Preostaje još odboru dokazati troškove sa uzdržavanjem cestarah i nadcestarah skopčane i zemaljskoj konkurencialnoj zakladi na teret dolazeće.

Uzdržava se 119 zemaljskih cestarah, neračunajuć ovamo dolnji Sriem, od kojeg neima traga, da bi tamo cestari namješteni bili; — svaki dobiva godišnju plaću od 189 for., to čini 22.491 for.; 24 nadcestara po 315 for., čini 7.560 for.; pisarnog paušala svakom nadcestaru na godinu 15 for. 75 novč.: 378 for.; ukupno 30.429 for.

U Hrvatskoj i Slavoniji skupa sa Sriemom imade 57 kotarah; — kad bi se u većih kotarih cestarski povjerenici sa godišnjom plaćom od 400 for.; a u manjih sa 350 for. namjestili, to bi onda činilo: 28 po 400 for.: 11.200 for.: 29 po 350 for., 10 150 for.; paušale za njih 57 po 15 for.: 855 for. čini 22.205 for.; prištedila bi se dakle od plaćah sadašnjih cestarah i nadcestarah svota od 8.224 for.; koja bi se na gradjevine upotrebiti mogla, a cestne bi radnje u svih kotarih pod rukovodjenjem vještih cestarskih povjerenikah bolje uspjevati mogle.

Što se ostalih troškovah gradjenja i uzdržavanja zemaljskih, kotarskih i vicinalskih cestah tiče, to zahtjeva uzdržavanje mostovah ponajveću u proračunu sa 20.000 for. unešenu svotu na posebne ili veće gradjevine, koje svaka napose više od 3000 for. troška stoji, dolazi 9930 for. a na izvanredne gradjevine (nove ceste) 20.000 for. Manje stavke odnose se na putne troškove, nabavljanje i popravljanje cestogradnog orudja i na mjerenje. Napokon mnije odbor; da bi se svota sa 80.000 for. za gradjenje i uzdržavanje cestah, putovah i mostovah opredieljena, administrativnim putem na županije tako porazdieliti imala, da svaka županija unapried znade, čim razpolagati može, pa bi u stanju bila, ne samo poslove valjano razrediti, nego ih u shodno doba izvesti.

Na stupcu XVIII. unešeni su troškovi za vodene gradjevine: 1000 for.

Ovi se upotrebljuju za reguliranja riekah i potokah, za sušenje močvarah ili za podignutje sipovah.

Na stupcu XIX. opredieljena je svota od 1000 for. na nagrade za ubitu grabežljivu zvjerad: u godini 1860. izplaćeno je u ovo ime 1171 for.

Na stupcu XX. nalaze se kamati od passivnih glavnicah sa 7829 for. Ovi kamati plaćaju se na glavnice posudjene za gradjenje zemaljske bolnice u Zagrebu.

Napokon na stupcu XXI. unešeni su razni ostali troškovi sa 8000 for.

Ovi se odnose na povratak poreza i na podpore žiteljstva požarom ili drugom kakovom elementarnom nepogodom stradavšeg; napokon na slučajne manje troškove na nijednu od prenapomenutih rubrikah nespadajuće. Ova zadnja vrst troškovah predložena je u svoti od 2200 for., nu odbor mnije, da se može na 1000 for. ograničiti.

Odbor financijalni ad hoc predlaže dakle visokom saboru, da izvoli:

1) proračun zemaljske konkurencijalne zaklade onako odobriti kako ga je odbor izpravio, i za pokritje manjka od 233.638 for. prirez od 12 novčićah na svaki forint izravnog državnog poreza dozvoliti;

2) zaključiti, da troškovi za municipalnu upravu u svoti od 370.119 for. potrebni, imaju se pokriti iz obćih državnih prihodah bez povratka iz zemaljskih sredstvah;

3) zaključiti, da kraljevine Hrvatska i Slavonija nikakove troška za uzdržavanje ili ukonačivanje c. kr. oružničtva nadalje nositi nemogu;

4) zaključiti u načelu, da se zemaljske, kotarske i seoske ceste, putovi i mostovi pomoćju javnih ručnih i voznih težakah graditi imaju;

5) dozvoliti, da se u svakom kotaru jedan u gradjenju cestah i mostovah vješti povjerenik cestah namjesti, a sad na zemaljskih cestah namješteni cestari odpuste, nadcestari pako kao cestarski povjerenici namjeste. Smaić s. r. Čitao F. Lovrić s. r.

(Riet. čl. CX.)

Br. 399.

Treće izviešće financ. odbora o proračunu troškovah saborskih za mjesec listopad 1861.

Preduzet je proračun troškovah za vis. sabor trojedne kraljevine za mjesec listopad 1861.

Troškovi vis. sabora za mjesec listopad t. g. sastoje se iz ovih pozicijah: arhivar i dnevničari 173 for. 50 kr., poslužitelji 27 for. 20 kr., kamenotiskari 18 for., trgovcu Reputinu za pisarske stvari izdane za skoropisce, po glasu priloženoga računa 28 f. 94 kr., pristojbe narodnim zastupnicima na saboru trojedne kraljevine po glasu priloženoga III. izkaza sa prilozima, i to: dnevnice 15,655 for., stanbine 2,603 for., miljarine 491 for. 75 novč., svega 18,749 for. 75 novč.; od ove summe ima se odbiti svota, koju su narodni zastupnici od dotičnih municipijah kao predplatu primili i koja iznosi 5,857 for., i tako ostaje pristojbe narodnim zastupnicima za izplaćivanje svega 12,892 for. 75 kr.

Naprotiv dolazi ovamo ono, što je za mjesec rujan u proračunu manje navedeno, nego što se potreba pokazala sa 2,822 for. 75 kr., dalje narodna pečatnja dra. Gaja za pečatanje saborskih poslovah, po glasu priloženoga računa 44 for. 30½ kr., svi dakle saborski troškovi iznose 16,007 for. 44½ kr.

Ovaj proračun preporučuje se visokomu saboru na odobrenje. Smaić s. r. Čitao: Gjorgje Popović s. r.

(Rieš. čl. CVI.)

Br. 400.

Osnova zakona o novačenju za troj. kraljevinu, izradjena po administr. odboru saborskomu.

§. 1. Broj staviti se imajućih vojnikah u aktivnu k. vojsku odredjuje sabor trojedne kraljevine sa kraljem.

§. 2. Na gore naznačeni način opredieljeni broj vojnikah imade zemaljska oblast razdieliti polag broja pučanstva na županije i sl. kr. gradove, a županije bit će obvezane, kod razdieljenja na kotare, istog se načela držati.

§. 3. Dužnosti vojničkoj podvrženi su oni momci, koji su 20. godinu dobe svoje do uključivo 26. godinu navršili.

§. 4. Uvršćenje u vojsku biva po redu gore naznačenih sedam dobnih razredah i to žrebanjem.

§. 5. Skitalice domaći i strani, koji neimaju stalnog zanimanja i nikakove poštene zaslužbe, ako su ili u dobi, vojničkoj dužnosti podvrženoj, ili nisu jošte navršili 36. godinu života svoga, imadu se uslied uredovne dužnosti, na odbitak onog kotara, gdje su zatečeni, dati u vojnike pred ostalimi dužnosti vojničkoj podvrženim osobami.

§. 6. Oslobodjeni su od uzimanja u vojnike: a) poglavice obiteljih, zatim jedini sinovi udovah, i za uzdržavanje obitelji nesposobnog otca; u pomanjkanju sina pako zet, koji je za uzdržavanje obitelji neobhodno potreban. Ova prediduća ustanova valja kod onih obiteljih, koje u seljačkoj zadrugi neživu, — u seljačkih zadrugah pako kod zemljištnog posjeda i to: do 12 ralih (jutarah) treba da ostane jedan — kod posjeda preko 12 ralih dva za djelo i odnosno vodjenje gospodarstva podpuno sposobna mužkarca u kući;

b) svećtenici svih vjeroispovjedanjah; c) oni, koji se poslie dovršenih naukah pripravljaju za duhovno pastirstvo svih vjeroizpovjedanjah; d) državni, županijski, gradski i obćinski činovnici; e) uredni i izvanredni profesori i stalno namješteni učitelji sa dekretom na svih javnih učilištih, asistenti i suplenti sveučilištah, i višjih tehničkih učilištah; f) odvjetnici, doktori medicine i ranarstva, diplomom providjeni zemljomjeri, vidari, živinari i ljekari; g) patentom providjeni kapetani na brodovih trgovačkih; h) djaci u obće, koji su dobili barem prvi red, u koju vrst djakah razumievaju se i oni, koji gospodarsku, šumarsku i ratarsku učionu polaze; i) pitomci vojničke akademije i svih vojničkih odhranilištah; k) oni, koji su stupili u sbor parokretnikah vojničkog pomorstva kao meštri i podmeštri od makinah; l) napokon oni, koji su sa dobrim uspjehom svršili sliedeće nauke: pravoslovne, liečničtva, vidarstva, veterinarstva, višju tehniku, gospodarstva, ratarstva i pedagogiju, te su se pomenutom kojem zvanju posvetili.

§. 7. Vojničkoj dužnosti podvržene momke imade u svakom kotaru popisati odbor sastojeći u županijah iz dotičnog kotarskog sudca, uz sudjelovanje starešinah obćinskih i dvojice pouzdanih članovah, koje će za svaki kotar izabrati županija, a u sl. i kr. gradovih jednog gradskog činovnika, i dvojice pouzdanikah, koje će izabrati magistrat sa starešinstvom.

§. 8. Popisna listina pribit će se javno u obćini i kroz osam danah na ugled staviti, a zajedno sa obićni u mjestu način pročitati i proglasiti, da je svakomu, koga se stvar tiče, slobodno do dana, koji se ima naročito imenovati, kod kotarskog sudca, dotično gradskog magistrata podnieti, reklamacije proti ovoj listini.

§. 9. Pritužnice i reklamacije imaju se redovito ustmeno staviti, pismene svjedočbe doprinašati se zabranjuje, već temeljitost razlogah, za oslobodjenje navedenih, ima se ureda radi izviditi.

§. 10. Pritužnice takove mogu — ne samo radi toga što je tko krivo upisan, već i radi toga, što nije upisan, ili radi nepravog upotrebljenja ustanovah, za oslobodjenje nalazećih se u ovom zakonu, — tako upisani sami kao i drugi vojničkoj dužnosti podvrženi, koji se u istom kotaru nalaze, ili pako roditelji i tutori — podnieti.

§. 11. Pritužnice i reklamacije riešava u prvoj molbi popisavajući odbor u §. 7. naznačeni, kojemu se odboru pridružiti ima županijski, dotično gradski liečnik, kojeg će kao vještaka osobita zadaća biti, izvidjivati one, koji su za djelo i uzdržavanje gospodarstva nesposobni vidljive mane; vojničkoj dužnosti podvrženih momakah u drugoj molbi u krugu županije rješava županija, a u gradskom, magistrat sa starešinstvom.

U osobitih slučajevih mogu se pritužnice i reklamacije rješavati i prigodom stavljenja po civilnom stavljajućem povjereničtvu.

§. 12. Odbor za žrebanje i stavljanje ima sastojati iz sliedećih članovah: a) izaslanika županije, dotično grada kao predsjednika; b) odbora popisavajućeg i pritužnice rješavajućeg (§. 7); c) članovah od strane vojničtva.

§. 13. Komissija u §. 12. naznačena ponajprije ima stavljanju podvrći skitalice i dobrovoljce.

§. 14. Ako se sa ovimi kontingent nadopunio nebi, ima se žrebanje obaviti javno, i po obavljenju takovog stavljanje polag razredah od najmladjeg dobnog razreda počimljuć preduzeti.

§ 15. Izpitavanje tjelesne sposobnosti vojničkoj dužnosti podvrženih preduzima najprije vojnički liečnik, i oni koje on za sposobne pronadje imadu se unovačiti, — onoga pako, kojeg liečnik vojnički pronadje, da nije sposoban, ima civilni liečnik pregledati, i

u slučaju nesporazumljenja liečnika vojničkog i civilnog mora se momak takovi superarbitraciji podvrći.

§. 16. Mjesto odsutnih bilo rad bolesti, zatvora ili bjeganja pred stavljanjem, staviti će se medjutim sliedeći momak privremeno, dok prednik nestupi u službu, a kad ovaj stupi, ima se prvašnji privremeno stavljeni odmah odpustiti.

§. 17. Po obavljenju konačnog stavljanja, imade dotično poglavarstvo i obćine postarati se, da odsutne čim prije pronadju, i naknadno staviti dadu.

§. 18. Ako izbivatelj poslie stavljenja dodje dobrovoljno i opravda uzrok svog izostanka, ostaje bez kazne, već ako je za vojničku službu sposoban, stavit će se u vojnike.

§. 19. Ako se odsutni radi toga, što je vojničku dužnost izbjeći hotio, silom dovesti morao, ima u slučaju sposobnosti godinu danah dulje služiti, a u slučaju nesposobnosti kaznit će se zatvorom do mjesec danah.

§. 20. Onaj koji se sam osakati, ima se bezuvjetno službeno vojsci predati, da obavlja kakve kod na korist vojničke službe smjerajuće poslove, za koje je jošte sposoban, a izvan toga morati će i dvie godine duže služiti, a ako za nikakvu vojničku službu nije sposoban, kaznit će se po kaznenom zakonu.

§. 21. Dozvoljeno je momku vojničkoj dužnosti podvrženom zamieniti se sa drugim za vojničku službu sposobnim.

§. 22. Odkupiti se od vojničke dužnosti jest dozvoljeno.

§. 23. Trajanje službe vojničke ustanovljuje se od dana unovačenja na 6 godinah, razumievajući amo i vrieme od reserve.

§. 24. Ako se odnošenja stavljenog u vojsku kroz vrieme šest-godišnje službe njegove promiene tako, da je obzirom na § 6. a) točku neobhodno potreban kod kuće, to se i prije izminuća službenoga vremena njegovoga putem zakonito propisanoga pretresivanja iz vojničke službe odpušta za vrieme ili za uviek.

Čim pritužba takova po županiji ili gradskom poglavarstvu vojničkoj oblasti prispije, ima se takovi momak za vrieme dok traje razprava o konačnom odpustu, odmah pustiti na dopust.

§. 25. Sve troškove glede popisa, reklamacijah, stavljanja i superarbitracije nosit će visoki erar.

§. 26. Ostale ustanove u pogledu izvedenja ovog zakona izdati će zemaljska oblast.

§. 27. Sve dosadanje u tom pogledu obstojeće ustanove i naredbe ovim se ukidaju, i izvan krieposti stavljaju. Petar Očić s. r., predsjednik. Skender Virag s. r., izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 401.

Izviešće peticionalnoga odbora o molbenici Ivane Terputec, tražeće podporu za svoju na bečkom konservatoriju učeću kćer Irmu.

Visoki sabore!

Molbenicu Ivane Terputčeve, da joj se za njenu na bečkom konservatoriju sa najboljim uspjehom učeću kćer Irmu pripomoć iz zemaljske blagajne podieli, na visoki hrvatsko-slavonsko-dalmatinski sabor upravljena, predlaže peticionalni odbor visokom saboru tim pokornim mnienjem, da se istoj zaprošena pripomoć iz razloga, što zemlja takovih zavo-

dah, iz kojih bi se uprošena pripomoć opredieliti mogla, neima, zatim što zemaljska blagajna i onako odveć obterešena druga opredielenja imade — podieliti nemože, nego neka se pomenuta prošnja visokim kraljevskom hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom namjestničkom vieću za daljnje riešenje dostavi. U Zagrebu dne 10 listopada 1861.

Alojzio Kristianović, s. r. predsjednik. Skender Virág, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 402.

Izviešće administr. odbora o predlogu Svetozara Kuševića: da se zastupnici naroda rieše obveznosti naputakah (gl. br. 71.)

Visoki sabore!

Povodom predloga zastupnika narodnoga g. Svetozara Kuševića, da se odstrani obvezanost naputakah za narodne poslanike, nu da ipak prosto ostaje dotičnim municipiam i izborničkom tielu u pojedinim slučajevima svoje nepovjerenje izjaviti, dà i svoga zastupnika opozvati, po upravnomu (administrativnomu) odboru u petres uzetoga i sveobće promotrenoga, sjedinio se je upitni odbor nakon poduže prepirke u tome, da se iz razloga: što su u domovini našoj zastupnici odprije šiljani bili samo od pojedinih korporacijah, više interese otih korporacijah nego li ciele zemlje zastupajući; što usuprot danas saborski poslanici nezastupaju više pojedine korporacije, već čitavi narod, i što u onome slučaju, kad bi narodni zastupnici naputke dobivali od svojih izbornikah, nebi trebalo nikakova viećanja, već samo potrebito bi bilo, da se naputci pojedinim predmetim prebroje i tako volja naroda saznade; — što bi se poradi naputakah, kada pojedini članovi takove imali nebi, saborska viećanja prekinuti morala; što se uzima, da izbirači za saborskoga poslanika izabiraju osobu podpuno njihovo povjerenje uživajuću, i konačno iz razloga, što davanje naputakah reprezentativnoj formi i običaju se sasvim protive: to mnije ovaj odbor na prvu točku predloga „u obziru obveznosti naputakah“, da se svi narodni zastupnici, koji bi od dotičnih izbiračah ili municipijah budi kod izbora, budi docnije kakove naputke dobili bili, kojih se kod viećanja i odvjetovanja kao pravila i pravca držati bi imali, — izim mjestnih okolnostih i potrebah se tičućih, — od obveznosti držanja naputakah saborskim zaključkom odrieše, ostavljajući svakomu zastupniku jedinu dužnost, da uz svoju saviest i duševno uvjerenje kao pošten čovjek i iskren rodo- i domoljub povjerene sebi interese zastupa.

Druga točka predloga „da prosto ostaje izbornicim svome zastupniku izraz nepovjerenja očitovati, da i istoga opozvati“, to ona izim razloga, što se nedade spojiti s reprezentativnim načelom naputak neodobravajućim, i što narodni zastupnik nezastupa pojedino mjesto ili kotar, već čitavi narod i njegove interese — pada i zato sama po sebi, što je isti dio svoga predloga g. zastupnik Svetozar Kušević, kod viećanja odbora prisutan, opozvao. U Zagrebu dne 4. listopada 1861. Petar Očić, s. r. kao predsjednik. M. Šandor, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 403.

Izviešće administr. odbora sabor. o predlogu Josipa Vuščića za oslobodjenje učenikah na križevačkoj učioni gosp.-šumarskoj od dužnosti vojničke (br. 59.)

Visoki sabore!

Upravni odbor uzima si čest uslied predloga g. Josipa Vuščića pod br. 5 šestome daevnome redu uvrštenoga, do sele neriešenoga: neka bi se učenici na gospodarsko-šumarskoj i ratarskoj učioni u Križevcih od vojničke dužnosti posve oslobodili, ovime svoje izviestje u svoj pokornosti podnieti.

Domovina naša neimajuća znamenitih obrtnih i rukotvornih zavedenjah i fabrikah a nit položaj i sile njoj na razpoloženje stojeće nedopuštaju nadu gojiti, da će u toj struci državnoga gospodarstva tako brzo uspjeti, da bi mogla prema inim susjednim pokrajinam biti, već da jest poljodeljska država (Agrikultur-Staat), i kao takova sva sredstva i mjerila dužna preduzeti, kojim bi poljsko gospodarstvo u svim svojim strukama na što više usavršenje se podiglo i time obće blagostanje što većma moguće unapriedilo.

Obće poznata i netajiva turohna istina jest, da minulih 12 godinah gospodarstvo, mjesto da se sve većma shodno najnovijem gospodarstvenom izkustvu i pronašastjam, najvećma u uporabi prirodoslovnih znanostih, imenito: fizike i kemije i njihovom upotrebljivanju, u gospodarstvu usavrši, sve više i više propala. Najpoglavitiji tome uzroci jesu:

b) Nepovoljne političke okolnosti minulih 12 godinah veličinom svojih teretah zemljišta prekomjerno, neobično i nerazmjerno otegotivše, čemu najboljim i neoprovrgivim dokazom služi neprijazna za rukovodjenje gospodarstva okolnost, što se je ovom dobom broj tegleće marve u našoj domovini za više sto hiljadah komadah umaljio, u mjesto da se primjerno statističkom izkustvu, u ove mirno doba, za toliko pomnožati bi bio morao.

b) Razriešenje odprije obstojećih odnošajah izmedju vlastelina i bivših kmetovah, i odatle kod povećih gospodarstvah nastavša stranom nemogućnost obradjivanja svojih zemljištah, stranom pako potreba svoje gospodarstvo sasvim na druga načela urediti i upravljati.

c) Pomanjkanje vieštih, našim potrebštinam shodno izučenih i njih poznavajućih gospodarah i u obće gospodarskoga osoblja.

Dočim ovaj odbor mnije, da će glede prvih dvijuh točkah prelaz na ustavnu i s njim spojena toli žudjena i potrebna samouprava liek doneti, misli ujedno, da će nedostatku vještoga gospodarskog osoblja vremenom uvedenje gospodarsko-šumarske i ratarske učione doskočiti, i to tim sigurnije, ako se onome, koji se zvanju gospodarstvenom posve posveti, od strane države njeke polaštice ustupe.

Za dužnost smatra dakle administrativni odbor u pitanju stojeći predlog svom snagom podupirati, i to tim većma što je izvjestno, da su sve skorom obćine godišnje zaklade za učenike iste učione utemeljivše, to u čvrstoj nadi, da i osvjedočenju učinile, da će dotični učenici prosti od vojničke službe biti, i što se je u protivnom slučaju bojati, da se bi kod svakoga novačenja uprav na pitomce upitne škole, jurve ponješto izobražene, od stanovite strane uprav lov gonio.

Nu kao što se izrazuje ovi odbor načelno za oproštenje pitomacah križevačke učione od vojničke dužnosti, to ipak misli za potrebno iz mnogih razlogah, da se ista bla-

godlat zakona samo na one učenike protegnuti može, koji primjerno, ćudoredno se ponašali, uspješno u naucih napredovali, i nakani jesu se posve praktičkomu gospodarstvu posvetiti.

Preporučujući dakle cielim svojim uvjerenjem predlog g. Vuščića zaštiti visokoga sabora, usudjuje se ujedno postupajući odbor predložiti odobrenja i posvojenja radi sliedeći

Zakonski članak.

U svrhu da u učioni gospodarsko-šumarskoj i ratarskoj za Hrvatsku i Slavoniju god. 1860. u Križevcih utemeljenoj, gospodarska obuka što boljim plodom urodi, i time gospodarstvo sačinjavajuće podlog i glavno vrelo blagostanja domovine, što većma napredovati i savršiti se uzmogne, svi učenici rečene gospodarske i ratarske učione uz ćudoredno ponašanje dobar uspjeh u naucih postignuvši, za vrieme trajućega podučavanja i nakon dovršenih naukah oni, koji se doista praktičnoj gospodarstvenoj struci, budi kao vlastnici gospodarstvah, budi kao gospodarstveni činovnici i službenici posvete, od vojničke dužnosti posve oproštenim se proglašuju.

Zaključak ovi imao bi se putem predstavke Nj. c. kr. Veličanstvu odobrenja radi podnieti. U Zagrebu dne 1. studen. 1861. Petar Očić, s. r. M. Šandor, s. r. izvjestitelj.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 404.

Predlog c. kr. mjernika Škendera Berdarića glede karolinske i lujzinske ceste.

Budać da visokomu saboru trojedne kraljevine pripada odlučiti, ima li se lujzinska cesta odkupiti, ili pako karolinska od Karlovca do Rieke popraviti; to si uzimlje podpisani čast i slobodu svoje osobno sukromno mnenje izraziti o tom predmetu.

Premda bi koreniti popravak karolinske ceste od Karlovca do Rieke silno djelovao na javni promet, osobito na svakdanji život blizo nje živućega puka, jer je izvoz svake vrsti drvah iz obljižnih velikih erarialnih i privatnih šumah glavnom polugom njegova živeža i obstanka, dočim lujzinska cesta sbog pretjerane cestarine, koju poznato privatno družtvo bere, većma ruši i prieči, neg' podupira i diže javni promet medju Karlovcem i Riekom, — to ipak ovo paliativno sredstvo, popravak naime karolinske ceste, nemože obćemu dobru pružiti dovoljne podpore i pomoći.

A zašto ne?

I kod lujzinske ceste sve do Kupe živi naš narod, koj isto tako imade pravo zahtjevati polakšicah, — koj isto tako, kao i onaj kraj karolinske ceste porez platja, — koj isto tako oči svoje upira u prostrane šume i visoke planine, ondje mu bo jedino vrielo života i dohodka, koje ga k moru goni, pak toj česti našega naroda karolinska cesta ništa neprudi, već mora silnu cestarinu plaćati na lujzinskoj cesti.

Bivša oblast riečke županije započe jurve na lujzinskoj cesti put graditi od Mrzlevodice na Crnilug tom namjerom, da se i dalje, to jest od Crnogluga preko Gerova, Trstja blizu Čabra na Prezid i tja do kranjske medje izvede i usavrši.

Nu ta cesta na Crnilug je samo na polo gotova, jer se po njoj sada samo do Crnogluga i to težkom mukom može doprieti, s toga mora siromašni neblizo lujzinske ceste uz Kupu živući puk ili prieko Snieżnika ili pako na Brod udarati, te tako svakako na lujzinsku cestu izaći, gdje se velika cestarina plaća. U kakovu je pako hrdjavu stanju put

od Gerova preko Platka i Sniežnika, onaj samo može prosuditi i dokučiti, koj se je barma jedan put onuda vozio, toga lje nikada više nećeš tude zagledati, jer je svakomu stalo do svojih noguh, plućah i kostih, a zimi je taj put tako bogat sniegom i snižnimi zapuhi, da više mjesecih prestane svako obćenje i pješke i na kolih.

Veliko zlo nadalje nastaje za čabranski kotar, kada Kupa naraste; jer blizo Gasparca, kud se inače prelazi, neima mosta, te tako bez očevidne pogibelji nije se moći s kranjske strane na našu prevažati; u takovu slučaju prisiljeni su Čabranci preko Prezida na Rakek, da kako stranom po železnici putovati na Rieku, ili preko Kočevja na Brod, da si iz Rieke ili Karlovca pribave, što im treba.

Ako se dakle pravedan obzir uzme ne samo na onaj puk, što živi uzduž karolinske ceste već takodjer i na onaj još siromašniji, koj biva od lujzinske ceste sve do Kupe, i na onaj koji u Vinodolu živi, neobhodno je potrebno: 1) da se lujzinska cesta neodvlačno odkupi; 2) da se započeta cesta od Mrzlevodice sve do kranjske medje blizu Prezida što prije točno dogotovi; 3)da se preko Kupe pri Gasparcu novi most sagradi, k čemu su Kranjci pripravni polovicu troškovah preuzeti; 4) da se od Broda na Čabar vodeći put, od Broda do Gasparicih i od Zamosta samo do Plešce popravi, i na mjesto onog od Plešce na Čabar vodećeg puta novi put od Plešce do Gerova otvori; 5) da se novi put od Fužine do Jelenja preko lepeničke doline načini; 6) da se novi put od Meje na bakarsko-lujzinskoj cesti do Križišća otvori (ovima dvima putima biti će gorski kotar sa Kraljevicom u mnogo lagljem i priličnijem savezu, nego preko ogromna brda „Peć“ nazvana, jerbo je već od Križišća na Kraljevicu sagradjena nova cesta) i vinodolska od Križišća preko Grižanah i Bribira na Novi vodeća cesta sasvim dobro popravi, i 7) samo medju Ravnomgorom i Mrkopljem trebalo bi karolinsku cestu sasvim popraviti i urediti, buduć da iz Vrbovskoga, Ravnegore i Mrkoplja vrlo dobri putevi vode k lujzinskoj cesti, samo od Fužine neima saveza š njome.

Ako se ovaj predlog poprime i izvede, sigurno će biti čitav narod riečke županije, isto tako svaki trgovac od Karlovca počam do Rieke, Bakra i Kraljevice sasvim zadovoljan, a to se osim odkupa lujzinske ceste sa razmjerno malimi troškovi (najviše sa 350 tisuć forintih) može postignuti, a da je tomu sbilja tako, to će uvidjeti i priznati svatko, komu nije drugo pred očima, ar obće dobro i blagostanje domovine i naroda svoga. Na Rieci dne 26. kolovoza 1861. Alex. Berdarić, s. r. c. kr. mjernik i kr. slob. grada Zagreba gradjanin.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 405.

Osnova zakonska o zadrugah, sastavljena po dotičnom sabor. odboru.

(Primljena i uz njeke promjene odobrena čl. CXI.)

Br. 406.

Osnova zakonska o davanju javnih težakah, predložena po financ. sabor. odboru.

§. 1. Javne radnje i gradjevine odlučuju i upravljaju dotične županijske i gradske municipije preko svojih podčinjenih organah.

Za neposredno pako rukovodjenje javnih cestnih gradjevinah i nadziranje javnih težakah imenovat će se za svaki kotar po jedan cestarski povjerenik.

§. 2. U javne radnje i gradjevine spada: a) gradjenje i valjano održavanje zemaljskih i obćinskih drumovah (cestah) i putovah i na njima nalazećih se mostovah i prokopah; b) čišćenje i regulovanje riekah i potokah, utvrdjivanje obalah, gradjenje i održavanje nasipah i olukah i rovovah za oticanje vode; c) zidanje i opravljanje zemaljskih i obćinskih sgradah.

§. 3. Troškovi za nabavljanje materiala i plaćanje umjetnih poslovah, kao i za nadziranje potrebni, podmiruju se putem odkupnih novacah i zemaljskoga nameta iz municipalne gradjevne zaklade.

§. 4. Svaki stanovnik trojedne kraljevine, koji ima svoju obitelj ili nepokretno dobro, ili pak kod drugoga pod najmom stanuje, dužan je davati javne težake, i to po ovom razmjerju: a) Za svoju osobu 6 težakah na godinu, isto tako 6 težakah godišnje na svaku mužku glavu od 16. do 60. godine, koja je za posao sposobna, te prema njemu stoji ili u porodičnom ili pak u zadružnom odnošenju i u istoj obćini stanuje; b) za svaki komad za posao sposobne tegleće marve, koju on ili njegova porodica na istom gospodarstvu za jahanje, tegljenje, vožnju ili nošenje tereta upotrebljava, po dvoja dvoprežna kola sa kočijašem na godinu.

§. 5. Javni težaci daju se ili u naravi, ili se pak od davanja može odkupiti i to sa 50 novčićah od jednoga težaka i sa 1 for. 50 novč. od svakih kolah.

§. 6. Tko se od robote odkupiti želi, ima se za 15 danah, pošto mu je saobšten broj težakah, što ih ima davati, dotičnoj vlasti prijaviti i pripadajuće novce položiti.

Na položenu odkupu izdaje se službeno potvrdjenje, koje se ima dotičnom obćinskom starješini pokazati.

§. 7. Odkupa se polaže na jedanput, ili u dvie jednake rate, i to početkom i u sredini upravne godine.

§. 8. Svaki može za sebe najmiti poslenika, ali ovaj valja da je u svakom smislu za djelo sposoban.

§. 9. Davanje javnih težakah ima se svake godine točno popisati. Ovaj popis čini cestarski povjerenik sudjelovanjem dotičnog obćinskog poglavarstva i pod nadzorom kotarskih sudacah.

Cestarski povjerenik i obćinski biljažnik odgovaraju za točnost popisa.

Jedna parica popisa ima se podnieti kotarskom sudcu, koji će iz područnih obćinah svotni pregled županiji podnieti.

Svakom pojedinom stavlja se do znanja njegova dužnost preko obćinskih služiteljah svojim načinom.

§. 10. Tko pri propisu zataji glavu tegleće marve, ili bez dovoljnoga uzroka u odredjeni dan nedodje na posao, plaća globu, i to u prvom slučaju 6 for. od zatajenoga komada marve, a u drugom slučaju 3 for. za neposlana kola, i 1 for. za uzkraćenoga težaka.

§. 11. Novčane globe (§. 10) pobira obćina.

§. 12. Novci za odkupu od robote, kao i globe pripadaju municipalnoj gradjevnoj zakladi. Seoske obćine predaju takove novce kotarskom sudcu, a ovaj u županiju

§. 13. Sve tužbe u predmetu javnih težakah podnose se kotarskomu sudcu.

§. 14. Od robote oslobodjeni su: a) c. i kr. vojnici u obće, koji su u aktivnoj službi; b) koji su za posao sasvim nesposobni, ili od neduga stradaju; c) duhovna lica u obće; d) obćinski plaćeni činovnici i služitelji i e) municipalni činovnici i službenici, i to samo za svoju osobu; f) poštari za svoju osobu i za poštarsku službu opredieljeni broj konjah, kao i za poštarske sluge.

§. 15. Pri elementarnim nesgodama i izvanrednim slučajima, kao: kod razgrtanja velikih smetovah, poplave, obrane mostovah, nasipah, vatre u šumi itd. imaju svi obližnji stanovnici, sami i preko svojih služiteljah potrebito djelo obavljati cielom snagom svojom. Posao pak ovaj ima im se uračunati u dojduću godinu, u koliko tekuće dužnosti više neima.

§. 16. Dužnost javnoga težačenja nemože se iz jedne godine u drugu prenieti; ona se svršuje uviek sa dotičnom upravnom godinom.

§. 17. Na svršetku svake upravne godine drži kotarski sudac komput vrhu obavljanja dužnosti.

§. 18. Vrieme, koje javni težak u putu na posao potroši, ima mu se uračunati. Osobito ima se na to obzir uzeti, da se svakomu posao što bliže njegovom staništu odredi.

Daljina mjesta, gdje se posluje, za koju se uračunanje vremena zahtievati nemože, iznosi 1 milju za obie vrsti težakah.

§. 19. Koji stanuje dalje nego jednu milju od mjesta, gdje se posluje, tome se uračunava vrieme, što je potrebito na putovanje, preko jedno milje, kao da je i radio.

§. 20. Težaci posluju od Gjurgjeva do Miholja 10 satih na dan, inače 8 satih.

§. 21. Koji nemože iz dovoljnoga uzroka dati kola na težake, ima na svaka kola dati 3 pješaka težaka.

§. 22. Ako bi se ciele obćine ili pojedini stanovnici u pojedinim kotarima u tolikom broju odkupili, da bi za posao malo preostalo javnih težakah, to se potrebni broj poslenikah ima pribaviti putem pogodbe na račun municipalne gradjevne zaklade.

§. 23. U slučaju predvidive izvanredne potrebe može municipija od namjestničkog vieća potražiti dozvoljenje za povišenje težačke dužnosti u polovinu obične dužnosti.

§. 24. Javni težaci imaju se svrsi shodno i u svoje vrieme upotrebljavati, niti se robota smie trošiti bez razloga, niti na druge nego u §. 2. i 15. naznačene svrhe. Isto tako nemogu se stanovnici iz daljih krajevah na onaj posao uzimati, što ga mogu i bliže obćine izvršiti.

Uzajamnost podavanja javnih težakah obstoji medju obćinama jednoga kotara.

Glede ceste zemaljske u području gradovah, koji neimaju malte, nalazeće se, imaju županije i gradovi u sporazumljenju opredieliti kolikoću ceste, koju bi graditi imao grad i uzdržavati.

Postupanje protiv ove ustanove smatra se kao zloporaba vlasti.

§. 25. Dotične obćine imaju preko svojih službenikah nastojati, da se vrhu javnih težakah točan račun vodi.

U tom obziru ima se na ovo paziti: a) kad se god koji posao radi črez javne težake, ima dotična obćina izaslati jednoga svoga službenika, koji će pobilježiti na posao došavše težake i posao njihov nadgledati; b) svaka obćina vodi vrhu javnih težakah točan zapisnik, u kome se ima naznačiti za svakoga davanju težakah podloženoga: koliko ima ručnih i voznih težakah dati, koliko ih je dao, kao i novci od odkupa; c) ovaj zapisnik podnosi seoska obćina kotarskomu sudcu po minuću svake upravne godine; d) kad starješini obćinskom dodje nalog za robotu, ima odmah težake na odredjeno mjesto poslati uz imenik, koji se predaje cestarskom povjerniku; e) cestarski povjerenik podnosi na svršetku upravne godine račun vrhu potrošenih težakah kotarskomu sudcu. Smaić s. r. Gjorgje Popović s. r.

(Rieš. čl. CX.)

Br. 407.

Izviešće zastup. narod. baruna Dragojla Kušlana i Miroslava Kraljevića kao saborskih izaslanikah vrhu podnešene Nj. Veličanstvu saborske adresse.

Visoki sabore!

Saborskim zaključkom satvorenim dne 24. rujna t. g. u 90. saborskoj sjednici u tu svrhu izaslati, da Nj. Veličanstvu izručimo u istoj saborskoj sjednici jednoglasno primljenu adressu, bilo nam je prije, nego što ćemo se na put dati, pričekati, što će Nj. Veličanstvo našem preuzvišenom g. banu, koj se je, dočuv za naše izaslanje, putem brzojava prieko visokog kr. dvorskog dikasterija u pogledu dozvoljenja previšnje audiencije na Nj. Veličanstvo obratio bio, odgovoriti.

Čim ovaj odgovor u povoljnom smislu dne 28. rujna t. g. na preuzvišenog g. bana stiže i čim prvopodpisani o tome ubavješćen bude, dali smo se 29. rujna t. g. na put, te stigavši u Beč na 30. istog mjeseca uputismo se k predsjedniku kr. dvorskog dikasterija g. Ivanu Mažuraniću u tu svrhu, da saznamo, koji će nas dan blagoizvoliti Nj. Veličanstvo primiti i dozvoliti da uz hrvatski nagovor naš, kojim smo odlučili našeg kralja pozdraviti, u ruke Nj. Veličanstva položimo adressu sabora hrvatsko-slavonskog.

Pošto smo od višehvaljenog g. predsjednika dočuli, da se adressa imade prije za ubaviest Nj. Veličanstva na njemački jezik prevesti, a onda tekar da će se za dan saslušanja upitati; pošto se je osim toga morala i nabaviti listnica, na kojoj smo naumili bili Nj. Veličanstvu podnieti spomenutu adressu, bilo nam se strpjeti do 8. listopada t. g, koji dan nas isti gospodin hrv.-slav. dikasterija predsjednik ubaviesti, da je Nj. Veličanstvo pripravno nas 9. listopada t. g. u 11 satih prije podne u onoj dvorani, gdje Nj. Veličanstvo obično audiencije podieljivati blagoizvoljuje, primiti i posluhnuti naš hrvatski nagovor, nu da podjedno želi, prije njemački prievod ovog našeg pozdrava imati. Prvopodpisati doskočio je previšnjoj ovoj želji Nj. Veličanstva time, da je s mjesta na papir metnuo ono njekoliko riečih, kojimi je Nj. Veličanstvo u ime hrvatsko-slavonskog sabora prigodom izručenja adresse pozdraviti naumio, te ih izručio višepomenutom g. predsjedniku dvorskog hrv.-slav. dikasterija. Ovom prilikom izjavio je na prvom mjestu podpisati, da se on i njegov na drugom mjestu podpisati suizaslanik pitaju sladkim ufanjem, da će Nj. Veličanstvo, koje je izmedju vladarah prejasnog habsburžko-lorenskog doma najprvo svoje vjerne Hrvate i Slavonce hrvatskim jezikom pisanimi kralj. predlozi i odpisi za trajanja ovog sabora usrećiti blagoizvolilo, i u on par, gdje se adressa i odgovor sabora na iste previšnje predloge izručuje, u znak očinske milosti svoje, nama kao izaslanicima sabora prosboriti u našem narodnom hrvatskom jeziku, ili ako to moguće bilo nebi, u našem jeziku veoma srodnom a i Nj. Veličanstvu podpuno poznatom jeziku češkom.

G. predsjednik dvorskog hrv.-slav. dikasterija primiv gorenapomenuti nacrt hrvatskog nagovora, da njemački prevod Nj. Veličanstvu podnese, nije nam znao kazati, hoće li se ufanje naše izpuniti ili ne, budući mu poznato, da Nj. Veličanstvo neumije govoriti hrvatski.

Sliedeći dan naime 9. listopada o $^1/_2$11 uri odpravili smo se u c. kr. dvor i pošto smo prošli predsobje prispiesmo u preddvoranu, iz koje se ulazi u dvoranu audiencije. Ovdje smo, uz onamo namještene njeke c. kr. dvorjanike i više c. kr. tjelesnih stražarah, očekivali čas, u koji će nas Nj. Veličanstvo preda se pustiti. Malo vremena za nama dodje i presv. g. predsjednik hrv.-slav. dvorskog dikasterija Ivan Mažuranić i unidje u dvoranu, u kojoj je Nj. Veličanstvo pred nama uročenim osobam audienciju podieljivalo. Za koji

časak zatim izidje naš prednjak, ura na c. kr. dvorskom zdanju odkucnu 11. sat a službujući c. kr. komornik zovnu nas da unidjemo.

Došavši pred Nj. Veličanstvo obučeno u uniformi obrstara ličke regimente, opazimo ondje g. čestonavedenog predsjednika dvorskog dikasterija i grofa Crennvillà 1. adjutantà Nj. Veličanstva, prvog po bok a posljednjeg iztraga stojeće, te stupivši napried pozdravi ga prvopodpisati sa sliedećim hrvatskim govorom:

Vaše c. kr. apoštolsko Veličanstvo, gospodaru najmilostiviji!

Po nalogu sabora hrv.-slav. i uslied previšnje dozvole Vašega Veličanstva zapade nas veleważno poslanstvo, da Vašem Veličanstvu izručimo adressu, koju je isti sabor iz svoje sjednice od 24. rujna t. g. na Vaše Veličanstvo upravio.

U ovoj se adressi stiču prije svega najvrućije želje i najpravedniji zahtjevi hrvatsko-slavonskoga naroda, zahtjevi, kojih podpuno i neokrnjeno izpunjenje smatra ovaj narod kao jedino jamstvo svoga blagostanja i narodnog bitovanja i kao jednu od glavnih podporah, na kojima ima počivati prejasni priestol Vašega Veličanstva. Iza toga sliedi smjeran i prostodušan odgovór na previšnje predloge Vašega Veličanstva, udešen u jednakoj mjeri prema povjestnim, narodnim i političkim nazorima naroda hrvatsko-slavonskoga, kao i prema dobroshvaćenim koristima prejasnog vladajućeg doma Vašeg Veličanstva.

Dočim je nas kao izaslanike najvjernijeg Vašem Veličanstvu naroda sreća zapala, da ovu adressu Vašem Veličanstvu s najdubljim štovanjem evo oviem izručimo, (kod ovih riečih bude zapečaćena adressa u ruke Nj. Veličanstva položena) molimo Vaše Veličanstvo, da ju milostivo primiti i sliedeći uzvišeni primjer prejasnih svojih predjah Ferdinanda I. i Karla III. izražene u istoj adresi želje i zahtjeve hrvatsko-slavonskoga naroda izpuniti blagoizvoli.

Na ovaj nagovor izvolilo je Nj. Veličanstvo u njemačkom jeziku odgovoriti sliedeće: „Ja ću želje, koje Vi meni u ime hrvatsko-slavonskoga sabora očitovaste, zrielo prosuditi i njemu na skoro moj odgovor dostaviti dati"

Iza toga sliedilo je njekoliko prijaznih riečih najprije na prvopodpisatog, a poslie i na drugopodpisatog, s čime se naše poslanstvo dovrši i mi se udalismo sjetni i neveseli s toga, što nas ufanje naše goreizjavljeno ljuto prevari!!

Dočim mi na ovi način visoki sabor o kako izvršenom nama povjerenom poslanstvu čest izviestiti imamo, polažemo na stol visoke kuće listnicu, iz koje je Nj. Veličanstvo adressu sabora našeg primiti izvolilo, za da ju u državnoj pismohrani našoj uspomene i buduće uporabe radi sačuvati dade. Visokog sabora — U Zagrebu 3. studenoga 1861. — sluge pokorne: B. Dragojlo Kušlan, s. r. 2. podpredsjednik sabora. Miroslav Kraljević, s. r. zast. naroda.

(Rieš. čl. CIX.)

Br. 408.

Interpelacija narod. zastup. Eugena Kvaternika na preuzv. gosp. bana u obziru iztrage, kojoj su nepravedno podvrgnuti njeki sudjelatelji lista „Napredka."

(Riešena izjavom svietl. bana: da će odgovoriti, čim se o stvari ubaviestio bude.)

Br. 409.

Darovnica g. Guide viteza Seethala, kojom njeke stvari poklanja sbirki historičko-arheologičkoj jugoslavenske akademije.

Visoki sabore!

Uzimam si oviem slobodu za sbirku arheologičko-historičku jugoslavenske akademije, dotično narodnoga muzea na razpoloženje predati:

1. Ručni pečatni prsten glasovitoga austr. vojskovodje maršala Gideona Loudona, muža za Ugarsku i kraljevinu trojednu uspješnim obsednutjem Biograda i uspješnim ratovanjem prama zakletom dušmanu krstjanstva za povjestnicu glasovitoga. — Prsten ovi valjda njekada bivša vlastitost turska nosi, arabski napis „Bog gleda i štiti bolestnika."

2. Prsten bračni njegove supruge Jeanne Hagn.

Ova oba prstena su u moju obitelj pravom nasljedstva na moga otca viteza Gedeona Seethala blažene uspomene došla, koji je dio imućtva maršala Loudona baštinio. Neima dakle nikakove sumnje o originalnosti i istovjetnosti.

Dočim iste na razpoloženje vis. sabora predajem, ujedno se milosti vis. sabora izručam i ostajem visokog sabora — U Zagrebu 9. studena 1861. — najpokorniji sluga: Gideon vitez Seethal, s. r. upravitelj kr. pošte zagrebačke.

(Rieš. čl. CVII.)

Br. 410.

Ustmeni predlog narod. zastup. Mirka Šandora:

Da bi se sva municipija troj. kraljevine pozvala, neka bi starinah i znamenitijih predmetah za arheologičku sbirku jugosl. Akademije u svojih područjih sakupljati nastojala.

(Jednodušno primlj. čl. CVII.)

Br. 411.

Interpelacija drugog podpredsjednika saborskoga i zastup. naroda baruna Dragojla Kušlana na preuzv. g. bana o tom:

Da li je istina, kao što se glasa, da je kralj. dvorski dikasterij izdao već nalog za preduzimanje novačenja u Hrvatskoj i Slavoniji, neobziruć se tako na sabor, koji je osnovu zakonsku o novačenju sastavio, te će ju za koji dan Nj. Veličanstvu podnieti.

(Ricšeno odgovorom preuzv. g. bana: da se je kr. namjestničtvo u tom obziru jur obratilo na vis. dikasterij, te da će se o uspjehu sabor u svoje vrieme izviestiti.)

Br. 412.

Kraljevski odpis ddto. 8. studena 1861., kojim se saboru troj. kraljevine na njegovu adressu odgovara, te ujedno isti sabor razpušta.

Mi Franjo Josip prvi, po božjoj milosti car austrijski, kralj. ugarski i češki, kralj lombardo-mletački, dalmatinski, hrvatsko-slavonski, galički, vladimirski i ilirski, arkivojvoda austrijski itd. itd.

Častni, poštovani, poglaviti i velemožni, ugledni i plemeniti, mudri i obzirni, ljubljeni vjerni naši!

Putem deputacije vaše, sastojeće iz drugoga podpredsjednika saborskoga, velikoga bilježnika županije zagrebačke, Dragutina baruna Kušlána i zastupnika kralj. i slobodnoga grada našega Požege; ujedno drugoga podžupana županije požežke, Miroslava plem. Kraljevića, bi dne devetoga mjeseca listopada t. g., veličanstvu našemu s dubokim štovanjem predana preponizna predstavka vaša, data iz Zagreba, dne dvadeset i četvrtoga mjeseca rujna 1861., a malo prije dodje nam osim toga u ruke običnim putem preponizna predstavka vaša, data iz Zagreba, dne dvadeset i sedmoga rujna t. g.

U jednom i u drugom pismu ovom scieniše vjernosti vaše za potrebno, što iztumačiti državno pravo premilih nam kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, kakono se ono, po shvaćenju vašem, bješe razvilo tečajem historije, i tim ujedno naznačiti po pravu — stanovište ono, koje po mnenju vašem, moradoste zauzeti naprema državnim načelom od dana dvadesetoga mjeseca listopada prošlog god. ovamo po nam postavljenim; što pak odkriti Veličanstvu našemu i odnosno premilostivoj kraljevskoj sankciji našoj podnieti želje i zaključke vaše u obziru javne uprave, u obziru samostalnosti, cjelokupnosti i narodnoga jezika pomenutih naših kraljevinah

Uzimajuć drage volje trud taj na se, da vam nakon duboka, svestrana i savjestna promotrenja pomenutih spisah vaših, evo ovim dademo premilostivi kr. naš odgovor, scienimo od potrebe prije svega napomenuti i kako vam tako i svim vjernim podložnikom našim u pomenutih naših kraljevinah o tom zadati premilostivu našu kraljevsku rieč, da postavljenjem i izvedenjem načelah izrečenih u diplomi našoj od 20. listopada pr godine, niti smo smjerali, niti smjeramo oduzimati davno utvrdjena i sposobna još za život prava; a tako da ni u obziru načina izvršivanja tih pravah, niti bijaše niti jest nakana naša uvesti većih promjenah od onih, koje neohodno zahtieva jedinstvo i jakost monarkije naše.

S obzirom na golem napredak duha javne uprave od njeko doba u Europi, a tako s obzirom na unutarnje materialno stanje ukupne cesarevine, kojoj nas milost božja cesarom na čelo postavi; napokon, smatrajuć prekret u ideah i moralnih potreboćah svihkolicih narodah promislom nam povjerenih, koji prekret bi proizveden stogodišnjim zajedinstvom najvažnijih državnih interessah njihovih, stegnutim, osobito u najnovije doba, još većma uslied nepoznatih prije sredstvah komunikacije, s obzirom, velimo, na sve ove okolnosti, držasmo i moradosmo mi držati za jednu od najsvetijih vladarskih svojih dužnostih, da u svih kraljevinah i zemljah svojih slobodne inštitucije, gdje na novo uvedemo, gdje pak iz nova u djelovanje postavimo; pri čem ništa nemanje, oslanjajući se na razboritost narodah svojih, s pouzdanjem mogasmo se nadati, da će oni, uzamši u obzir neoskrvnjive ugovore i ustanove obstojeće u obziru jedinstva dinastije i jedinstva ukupne cesarevine, dragovoljno priznat ona načela, koja, za sačuvanje toga jedinstva, obnadjosmo za neobhodno potrebno izreći previšnjom diplomom svojom od dvadesetoga listopada godine prošaste.

Ako u obće u poslu tom mogosmo pouzdano očekivati, da će narodi naši, i to ne samo oni, kojim iz pomenute naše previšnje odluke dodjoše u dio nove političnę koristi i blagodati, nego i oni, koji tom našom odlukom u načelu bijahu uzpostavljeni u posjed starodavnih svojih inštitucijah, uvidjet i priznat shodnost i mudrost političnu, dapače, upravo govoreć, političnu potrebitost onih naših državnih načelah: to ni mogosmo niti smjedosmo ni malo dvojiti o tom, da će ona naša od vremena i od okolnostih zahtjevana načela države s odobrenjem priznati sabor onoga naroda, koji u svako doba dično sjaše čvrstoćom svoga značaja i neoskvrnjivom svojom vjernošću i privrženošću koliko prema slavnim predšastnikom našim, toliko i prema našemu Veličanstvu, koji osim toga, u svojih na saboru od godine 1848. izjavljenih željah i sutvorenih zaključcih u bitnosti ona ista politična načela izrekavši, koja su sadržana u previšnjoj diplomi našoj od 20. listopada prošaste godine, ako i posredno, bijaše potaknuo temeljnu misaó pomenute diplome naše, i koji napokon vazda tako vjerno prianja za krieposti svojih djedovah i za tradicije svoje prošastnosti.

I doista, kad se dosadašnji polutanski položaj političnì baš ove naše kraljevine uzme bez predsude na um, to je upravo on pomenutim temeljnim zakonom države sad napokon došao do svoga dospjetka, ter tim načinom stekao sam u sebi potrebito toli u političnom životu narodah ravnovjesje; mogaše se dakle očekivati, da već sam taj položaj, pri mirnu i objektivnu razmatranju, sabor ove naše kraljevine potrebitim načinom mora privesti opet na zaključke njegove od godine 1848., odnosno na načela naša od 20. listopada prošaste godine.

Jer, bud koliko mi pohvalno priznavali publicistična iztraživanja historije, opet se neda tajiti, da se javno pravo pomenute naše kraljevine, kakono se, nakon različitih slučajevah historije, bješe najposlje ustanovilo pred nastupom dogadjajah od god. 1848., s javnim pravom iste, kakono se ovo ima izobraziti nakon podpuna razvoja pomenutih često državnih načelah naših, nemore ni malo uzporediti ni u pogledu na političnu i sudstvenu njezinu samoupravu, ni u obziru na obseg njezina zakonotvorstva i na pružene joj tim garancije budućega njezina obstanka kao zemlja i narod samim sobom omedjašen i politično obstojeć, providjen vlastitim svojim jezikom, vlastitimi svojimi teritorialnimi granicami i vlastitimi svojimi običaji i navadami.

U kratko, mi se nadasmo pouzdano, da vjerni podložnici naši u pomenutoj našoj kraljevini, koji upravo u onih načelih države imadoše naći najsigurnije jemstvo ljepše svoje i naprednije budućnosti, u previšnjoj onoj diplomi našoj neće vidjet suhoparne i bezživotne formule prava, nego da će u njoj vidjet ono što ono iznad svega sama sobom hoće da bude, to jest postulat politične potrebitosti ter ujedno, za trojednu našu kraljevinu, načelno dozvoljenje željah njezinih i predlogah, izjavljenih na saboru njezinu od godine 1848.

Žao dakle bijaše otčinskomu našemu srcu videći, gdje se najtemeljitija ufanja naša u tom obziru dosele neizpuniše.

Jer sa žalošću samo bijaše nam sudjeno iz vaših Veličanstvu našemu podnešenih pisamah razumjeti, da je sabor naroda, inače tako poštena, tako obzirna i tako vjerna, kao što je narod predrage nam trojedne kraljevine, toli važno i za njega samoga i za ukupnu državu pitanje državnopravnoga položaja njegova prema ukupnoj monarkiji tražio riešit na izključivu i s toga neplodnu polju positivnoga prava, pozivana od vas bez obzira na dogadjaje od godine 1848 i bez obzira na tadašnje zaključke sabora; mješte da potraži riešenje to na polju vlastitih političnih koristih i potrebоćah, kojeno je polje u stvari ovoj iznad svih ostalih odlučno.

Takovó razpravljanje obćenitih državopravnih pitanjah nemore već ni samo po sebi da urodi dobrim uspjehom, kad u državi kojoj pri tom na kocki stoje najvažniji interesi, kad o srećnu i napredau obstanku državne koje konfiguracije visi sgoda i nesgoda milijunah; kad je s uzdržanjem veličanstvenoga kojega organizma državnoga, upiljena duboko u mozak narodah, skopčana sreća i budućnost mnogih sposobnih za život, jer sposobnih za kulturu narodnih plemenah, skopčan dapače mir i bezzaprečan razvitak cieloga jednoga diela svieta; i kad napokon državni takov organizam, za uzdržanje položaja svoga, dapače za isti obstanak svoj, nipošto nemore da se obidje bez stanovitih preduvjetah i stanovitih pretvorah u pravu državnom.

S toga i neupuštajuć se na ovom mjestu u prosudjivanje valjanosti ili nevaljanosti premnogih onih pravnih spomenikah, već samom davnom starinom svojom vriednih štovanja, koje navedoste, sasvim smo tim uvjereni, da bi odluka vaša o pomenutih važnih pitanjih države bila posve protivna, da budete pri tom spokojno i bez strasti uzeli na um politične i narodne interese premile nam trojedne kraljevine.

Mješte toga voliše vjernosti vaše naprama ukupnoj državi zauzeti držanje posve negativno i postavit na mjesto pravih interesah kraljevine suhoparno pitanje prava, neobazirać se ni malo na to, da je u obće svako materialno pravo, polag zahtjevah mienjajućih se s vremenom političnih i narodnih interesah državah i narodah, po samoj naravi, podvrženo mnogim progresivnim preinakam.

Priznajuć ovo stanovište sluči se upravo i to, da su baš za volju političnim i narodnim interesom premilih nam kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, stojeća do onda u krieposti javna prava zemlje od mudrih toli, koli hrabrih otacah vaših godine 1527. i 1712. bila preinačena u korist prejasne naše vladarske kuće, kao i u vlastitu korist iste kraljevine.

Ovaj uznositi i dostojni pohvale primjer vitežkih vaših otacah sliedio je i sabor sakupljen godine 1848., za jedinstvo ukupne monarkije hrabrom i požrtvujućom lojalnošću zauzamši se, i za jamstvo toga jedinstva, a tako i za narodnu samostalnost kraljevine mnogimi svojimi zakonskimi članci i predstavkami naročito za potrebitu priznavši neposrednu svezu s vladom carevine i udioničtvovanje u zastupstvu države u najvažnijih svojkolikoj državi skupnih poslovih.

Postupak sadašnjega sabora, od takovih politično mudrih i lojalnih premissah toli različan, može se, istina, ponješto protumačiti odatle, što su vremena još svejednako strastna i što mi, suprot najčistijim nakanam našim i na veliku žalost otčinskoga našega srca, bjesnećimi posvud političnimi burami odmah u početku vlade naše bismo prisiljeni, za spasenje države uzet u previšnje ruke naše punu vlast vladanja, odakle pak, s tečajem vremena, nepomirlj vi zlotvori države uhvatiše povod, neprijazan svoju, u otvorenu polju vitežkom pomoći upravo ovo premilo nam kraljevine razbijenu, sijanjem nepouzdanja u tami provesti.

Ali pošto sada, ima već evo godina danah, povjerenu nam promislom cesarevinu na načelo slobode posadismo, biti će nam, scienimo, dopušteno od ozbiljnih i lojalnih muževah trojedne kraljevine naše očekivati, da će oni, s obzirom na vlastite svoje politične i narodne interese, a tako i s obzirom na prejasnu dinastiju našu i na ukupne interese monarkije, zamieniti razdražena čuvstva mirnom i objektivnom razsudom, a smetajuće svemu i svetrujuće nepouzdanje spasonosnim jedino pouzdanjem.

Kad s pouzdanjem i bez priuzeća podvrgnuta budu razsudi pravna i faktična odnošenja, stalno se nadati možemo, da nikad više nećemo čuti beztemeljne posvema tvrdnje one, da trojedna kraljevina s ostalimi kraljevinami i zemljami našimi nije skopčana ni-

kakovimi skupnimi interesi ni poslovi, nego jedino sredstvom previšnje osobe naše, kao skupnoga svih njih vladara.

Nebijaše li bo u istinu trojedna naša kraljevina zastupana u inostranstvu od njegda ujedno s ostalimi našimi kraljevinami i zemljami? Nelievaše li ona, sa zadovoljstvom i pohvalnim priznanjem velimo, svoju od srca krvcu na svihkolicih razbojištih ukupne cesarevine tako unutar kako i izvan granicah iste? Nebijaše li ona u svako doba zajedno s njimi zasegnuta i sgodnim i nesgodnim stanjem ukupnih financijah? I zar nije ovaj stogodišnji zajednički život u zlu i u dobru; ovo medjusobno podpomaganje zemaljah i narodah, ovo njihovo skupno požrtvovanje imetka i krvi za ukupnost; zar nije, velimo, sve ovo obavilo okolo svih dielovah cesarevine naše vez takov, koji bi, pošto je još osim toga utvrdjen sa tisuću i tisuću nitih najraznorodnijih interesah privatnih, već sam po sebi bio temeljom realne i nerazdriešive sveze, pak sve da i nebude — kao što bez svake sumnje jest — duh i ričeni sadržaj sankcije pragmatične smjerao na to, da od svihkolicih, pod prejasnom vladarskom kućom našom sjedinjenih kraljevinah i zemaljah sagradi cesarevinu nerazdieljivu i nerazcjepljivu.

A što nadalje vjernosti vaše bezuvjetno ištu, da opet povratimo u život starodavni ustav, to po svoj prilici niste okom svrnuli na to, da takova povrata na stari ustav, koji, kako vam je znano, bijaše izključivo feudalan, nipošto više nije ni moguća.

Jer, ne samo da neodgovara više duhu vremena, nego još suviše, neodgovara doista ni interesu kraljevine, da se puk, kao njegda, opet podvrgne ukinutim već teretom feudalnim, ni da se iznova izključi od izvršivanja pravah političnih i od stečene podobnosti posjedovanja i javnoga službovanja; kao što mu neodgovara ni to, da se opet povrate u život stališi feudalni, opet onako kao njegda, providjeni slobodom od poreza i vojevanja, tako isto providjeni ostalimi historičnimi prerogativami, pak da se opet, kao što bi prije, prenesu izključivo na njih svekolike funkcije političnoga života u kraljevini.

A tako isto nješto vašimi vlastitimi zaključci, nješto pak dogodjaji prijašnjega desetoljeća, preinačena bi i ona strana staroga ustava trojedne kraljevine, koja se odnosi na medjusobna razmjerja medj ovom našom kraljevinom i kraljevinom našom Ugarskom, sa temelja tako, da je i u tom obziru povrata na staro postala posve nemoguća.

Ako dakle obraćamo pozornost vašu na ove strane staroga ustava, koje su s njim nerazlučno skopčane, činimo to, ne kao da bismo se imalo mogli pobojati, nebi li vas, u protuslovju s duhom vremena i u protuslovju s reformami uvedenimi u kraljevini još god. 1848, bila kojom sgodom uhvatila želja za njegdašnjim stanjem ustava, ili niste li vi sbilja nakanili i samo tvrditi, da je ono njegdašnje stanje ustava i opet moguće. Svrha naša u tom poslu nije ina nego da u ovih očevidnih primjerih pokažemo vjernostim vašim, koliko čovjek i sa zahtjevi vremena i s najsvetijimi interesi kraljevine, dapače i s vlastitimi svojimi drugdje čestoputah izraženimi željami i nazori dolazi u protuslovje, kad bez obzira na posvemašnji prekret u javnom pravu kraljevine, proizveden god. 1848, vazda samo akcentuira i ište natrag starodavno pravo, koje današnji dan više nije moguće.

U toj očevidnoj nemogućnosti bezuvjetne povrate na staro scienimo, da ćemo steći zahvalnost premiloga nam puka u pomenutoj kraljevini, ako čestito i po dužnosti uznastojimo svakoj bud kakvoj napasti povrate starodavnoga ustavnoga stanja, pod kojim se, po teoriji prava makar kojoj, nemore razumievati stanje ino nego ono, koje bijaše u životu neposredno pred godinom 1848., postojano odoljevati ter se i nadalje sa svom snagom držat naših temeljnih državnih zakonah od 20. listopada 1860 i 26. veljače tekuće godine.

Žao nam je dakle, što vam ovim moramo izjaviti, da mi ni malo nedržimo kao da bi podpuna valjanost pomenutih naših temeljnih zakonah države za kraljenu kraljevinu

našu sa svimi njihovimi posljedicami i učinci, bud u čem bila obustavljena tim, što vjernosti vaše u onih predmetih, koje u smislu članka II. pomenute diplome naše od 20. listopada nakanismo u napredak razpravljat i riešivat jedino skupnim, shodno uredjenim učestvovanjem narodah naših, propustiše uzeti upliv pristojeći trojednoj našoj kraljevini.

Prelazeć sad na posebne točke predloženih nam prepokornih predstavakah, sciennimo da prije svega moramo i sad kraljevskom našom rieči osigurat vjernosti vaše, da smo mi zemljište današnje hrvatske i slavonske vojničke krajine, po primjeru slavnih naših predšastnikah, kao i po naših vlastitih, više putah ponovljenih previšnjih asekuracijah, vazda smatrali, i da ćemo ga smatrati i u napredak za cjeloviti sastavni dio trojedne naše kraljevine.

Ali vojnička krajiška sistema, obstojeća sada na onom zemljištu, uslied koje je ono u obziru administrativnom oddieljeno od kompleksa matere-kraljevine, ne samo u pogledu jakosti ukupne države, nego osobito i u pogledu političnoga značenja i narodne budućnosti iste naše premile kraljevine, još je uvjek od tolike važnosti, da nam nije drugo od potrebe, nego samo opomenuti na to i vjernosti će vaše udilj vidjeti, kako malo i okolnosti politične i vlastiti interesi matere-kraljevine savjetuju na to, da se sad onom sistemom bud kako stane bitno drmati.

Ništamanje, kakogod mi važnomu onomu zemljištu nikad nismo uzkratili otčinske svoje brižljivosti, tako i sad, nije tomu davno, povodom prepokorne predstavke zastupnikah krajiških, koju bijahu podrprle i vjernosti vaše, u krilu ratnoga našega ministarstva, u pogledu povlasticah, koje bi se imale podielit mnogozasluženoj Krajini, bismo odredili viećanja, kojih će uspjesi, tako se nadamo, zadovoljit primjerne želje naših krajišnikah, u koliko je to u sadašnjih okolnostih ikoliko samo moguće.

Osim toga je tvrda nakana naša neostati stojeć kod samih tih povlasticah, nego po potreboćah vremena i po razmjerjih matere-kraljevine preobrazujućih se malo po malo u izvjestne i izražite forme, naći i u život uvesti još i inih analogijah i dodirnih točakah u upravi i u zakonotvorstvu vojničke krajine i njezine matere-kraljevine.

Što se tiče odnošaja kraljevine naše Dalmacije prama kraljevinam našim Hrvatskoj i Slavoniji, to već u odlukah naših od petoga prosinca 1860. i od dvadeset i šestoga veljače tekuće godine izjavismo sklonost našu za uvaženje podnešene nam u tom obziru želje posljednih ovih kraljevinah naznačivši ujedno put, kojim bi se pitanje sjedinjenja Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom slobodnim porazumkom zastupnikah ovih naših kraljevinah moglo riešit na zadovoljstvo jedne strane i druge.

Nego, kako je poznato vjernostim vašim, sabor kraljevine naše Dalmacije, do sada nije pristao na to, da u tu svrhu na sabor hrvatski i slavonski pošalje svoje poslanike, i premda nismo za ovaj put nakanili iztraživati pobližje težu i pravo onih uplivah i razlogah, kojino se dosle protiviše žudjenomu približenju Dalmacije k Hrvatskoj i Slavoniji, zato ipak nemoremo učiniti drugo nego, budući da je daleko od nas upotrebljivati silu, opomenut iznova na put onaj, koji za razpravljanje toga predmeta bijasmo već prije naznačili. Medjutim, drage smo volje pripravni, odmah kad državnopravi položaj Hrvatske i Slavonije prema ukupnoj monarkiji bude stalno uredjen načinom takovim, koji bude odgovaro i interesom monarkije i interesom svekolike trojedne kraljevine, pozvati još jedanput sabor dalmatinski, da se sa saborom hrvatskim i slavonskim, putem odaslanih tamo poslanikah o bližnjoj svezi svih djelovah trojedne kraljevine sporazumije i uspjeh previšnjemu riešenju našemu podvrgne.

Ali se sad već u vlastitom interesu premilih nam kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije nalazimo prinudjeni pozornost vašu obratiti na to, da se skopčanje ovih jedno-

krvnih kraljevinah tim samo može izvesti i da tim samo, kako za iste ove kraljevine, tako i za ukupnu državu, može biti od blagodatnih posljedicah, ako pri poslu tom nebude uzet obzir na narodno sredstvo samo, nego ako pri tom bude uzeto u račun i izjednačena u višnjem jedinstvu i mnogovrstna ona razlika u političnih ideah, proizvedena u jednoj i u drugoj zemlji stogodištnjim medjusobnim odieljenjem.

Visjet će dakle od budućega sabora hrvatskoga i slavonskoga, pridruženje Dalmacije, a tim i teritorialno popunjenje pomenutih naših kraljevinah ne toliko od nas zahtievati, koliko mu probiti put vlastitimi svojimi mudrimi naredbami, i obazrenjem na osobite interese i želje stanovnikah dalmatinskih.

Ona opazka vjernostih vaših, kojom tvrdite, da u obziru sazivanja sabora naredba zakona kralja Maksimilijana od 29. studenoga godine 1567. člankom 58. sabora od godine 179⁰/₁., nije preinačena, počiva, tako nam se čini, očevidno na bludnji; jer ne samo da se protivi poznatomu onomu pravilu: „lex posterior derogat priori“ nego se neslaže ni s jasnim sadržajem ovoga novijega zakona, po kojem ban, kao u obće u svih monarkičnih državah, nije vlastan sazvati sabora nego samo „cum praevio annutu regio,“ to jest „s predbježnom dozvolom kraljevskom.“

Obavljenu inštalaciju bana, podmaršala našega Josipa baruna Šokčevića, a tako i obavljen izbor istoga za kapetana kraljevine; nadalje imenovanja, učinjena po banu, i to: Ivana Zidarića Sudovačkoga za podbana, a podmaršala našega Jurja grofa Jelačića Bužimskoga za podkapetana kraljevine; kao napokon i položenje po rečenih dostojanstvenicih kraljevine prisegah, uzimamo odobravajuć na znanje.

U obziru želje vaše da vam, po primjeru starijih saborah, bude dozvoljeno danom prigodom predložiti kruni sposobnih za dostojanstvo bansko osobah, nismo u stanju vjernostim vašim zadovoljiti; nego u onih slučajevih, kada sabor u doba izpražnjena dostojanstva banskoga, upravo bude sakupljen, nenalazimo ništa prigovoriti proti tomu, da mu bude prosto, podobnih za čast tu muževah kruni, istim načinom kao njegda, samo *pripo*ručiti (commendare).

A nenalazimo ništa prigovorit ni proti tomu, da saboru ostane pridržano pravo, u svoje doba, kad nastupi potreba, izabrati prabilježnika.

Tako i onomu zaključku vašemu, koji u obziru sadašnjega odnošaja kraljevinah naših, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije prema našoj kraljevini Ugarskoj, a tako i u obziru temelja za buduće pogadjanje s istom kraljevinom, vjernosti vaše satvoriše i nam podnesoše, podieljujemo previšnje naše kraljevsko odobrenje, ter ćemo se pobrinuti za to, da prvomu budućemu saboru ugarskomu, kojega ćemo sastanak svimi u moći našoj stojećimi sredstvi pospješiti, u slici kraljevskoga našega predloga za razpravljanje bude predložen.

A čusmo s radošću i pripravnost izraženu od vas za učestvovanje u kraljevskoj krunitbi našoj; i najvrućja je želja naša, da, čim je prije moguće, na zadovoljstvo naše, kao i za dobro predragih podložnikah naših, budu uklonjene s puta one zapreke, koje, žalibože, suprot previšnjoj nakani našoj svečani i sveti čin ovaj dosle osujetiše.

Dok još nisu uredjeni odnošaji medju kraljevinom našom Ugarskom i medju našimi kraljevinami Dalmacijom, Hrvatskom i Slavonijom, ako nas i jest ugodno dirnula želja vaša, nije nam moguće dati privoljenje naše na moljeno od vas posebno krunjenje za kralja posliednjih ovih naših kraljevinah.

Pošto su vjernosti vaše priznale uzpostavljenu od nas stolicu bansku i opet povraćeno kraljevsko naše namjestničko vieće, imadu se ove dvie vlasti već sada smatrati kao zakonite oblasti zemaljske za obseg Hrvatske i Slavonije sve dotle, dok u napredak ustavnim putem nebude odredjeno što drugčijega.

U ostalom, hoteć dati trojednoj kraljevini našoj još jedan dalji dokaz otčinske naše brižljivosti, i hoteć ju za unapredak o autonomnom položaju njezinu posve umiriti, radost nam je vjernostim vašim ovim javiti, da ćemo se već ovaj koji čas primiti posla, da privremeni naš kraljevski dikasterij dvorski hrvatsko-slavonski definitivno pretvorimo u kraljevsku hrvatsko-slavonsku dvorsku kancelariju, ter da istim načinom, za stvari sudbene, razpravljene u Hrvatskoj i Slavoniji, postavimo osobitu vrhovnu sudbenu inštanciju.

Što se vjernosti vaše smutiše nad dolazećim u jednom od kraljevskih odpisah naših označenjem pomenutih čestu kraljevinah naših kao „kraljevinah nasljednjih" (regna hereditaria), toga nemožemo pripisati ničemu inomu nego njekoj bojazljivosti vašoj, koja se morda dade izpričati afekcijom vremena. Jer s jedne je strane samo po sebi očevidno, da pomenute kraljevine, od godine 1527., a osobito od godine 1712. ovamo, nisu ino nego u najvlastitijem smislu nasljedne kraljevine, kakono se, to jest, kao „regna hereditaria" ujedno s kraljevinom Ugarskom posve pravo imenuju na više mjestah zakonika ugarskoga (corpus juris); s druge pak strane nije o tom nikakove dvojbe, a ni u onom odpisu nebijaše tvrdjeno ništa protivnoga, da k savezu njemačkomu nespadaju svekolike nasljedne zemlje naše cesarevine, nego samo njeke, i to one, koje su, kao članovi toga saveza, odredjene zakonom.

Što se napokon tiče predložena nam zaključka saborskoga o jeziku narodnomu kao jeziku izključivo poslovnom, službenom i učevnom; kolikogod je čvrsta volja naša, da jeziku narodnomu i u uredu i u crkvi i u školi bude sačuvan položej, koji ga punim pravom idje, i da mu bude osiguran razvoj čim je moguće veći: pri svem tom ipak nismo toga mnenja, da bi se sve obstojeće u zemlji oblasti, dakle i oblasti naše vojničke i financialne, u poslovih svojih službenih; da bi se nadalje svakolika tamošnja javna družtva u svojih spisih; da bi se napokon svikolici tamošnji državljani, dakle i oni, koji faktično pripadaju inomu kojemu jeziku, u svojem prometu, imali služit izključivo jezikom kraljevine. Moramo vam dakle sa žalošću izjaviti, da pomenutomu zaključku, u njegovoj sadašnjoj redakciji, nemožemo podieliti previšnje naše kraljevske sankcije.

Sporazumljenje o ovih, kao i o mnogih inih, do sad žaliboże još neriešenih životnih pitanjih kraljevine, očekujemo od bližnjega sabora pohvaljene čestu naše kraljevine, koji ćemo, božjom pomoći, čim prije bude moguće, sazvat u tu svrhu, da uzme u pretres ovaj naš previšnji kraljevski odpis, da nam potvrdjene u njem već sada zaključke u običajnoj redakciji saborskih članakah predloži i da u pogledu onih pitanjah, koja do sad nisu riešena, i koja su toga radi, na veliku žalost našu, još i nadalje ostavila kraljevinu u stanju nelagodnu, jer samo privremenu, viećanje preduzme, i nadamo se, uspješno dovrši.

Sadašnji sabor, s obzirom na neobično njegovo dugačko trajanje i s obzirom na njegove, s tim trajanjem žaliboże u slabu samo razmjerju stojeće rezultate zakonotvorne, očitujemo ovim za razpušten i uslied toga ujedno pozivljemo vjernosti vaše da, odmah kako primite ovaj naš kraljevski odpis, dosadanja prava i punovlast vašu, kao članovah i zastupnikah saborskih, smatrate za utrnuta i da se vratite k običnomu zanimanju svoga života.

Izvršenje ovih, razpuštenja sabora tičućih se naredabah nalažemo banu, podmaršalu našemu, Josipu barunu Šokčeviću, tako u položaju njegovu zakonitoga predsjednika saborskoga, kao ujedno i kraljevskomu našemu komisaru, imenovanu i opunovlaštenu u tu svrhu na slučaj potrebe kriepostju ovoga našega pisma.

Očekujuć dakle s umirenjem od vjernostih vaših da mu kao zakonitoj glavi vašoj nećete uzkratit dragovoljna posluha, nadamo se jamačno da ćete sa sobom u zavičaj svoj donieti toli žudljivi duh umjerenosti, mira, razbora i pouzdanja.

U ostalom ostajemo vjernostim vašim cesarskom našom i kraljevskom milostju blagonaklonjeni.

Dano u cesarskom glavnom i stolnom gradu našem Beču dne osmoga studenoga godine hiljadu osamsto šestdeset i prve.

FRANJO JOSIP s. r. Ivan Mažuranić s. r. Franjo Žigrović Pretočki, s. r.

(Rieš čl. CXIII.)

SADRŽAJ II. SVEZKA.

Strana

SADRŽAJ III. SVEZKA.

Strana.

SPISI SABORSKI

SABORA KRALJEVINAH

DALMACIJE, HRVATSKE I SLAVONIJE

od god. 1861.

Uredili i izdali:

Bar. Dragojlo Kušlan,
veliki bilježnik slav. županije zagrebačke, bivši drugi podpredsjednik saborski i zastupnik naroda.

Dr. Mirko Šuhaj,
javni redov. profesor na kralj. pravoslovnoj Akademiji zagrebačkoj, i bivši zastupnik naroda.

Svezak IV.

Pravosudne ustanove.

Ciena 1 fr. 50 n.

U ZAGREBU, 1862.

Brzotis knjigotiskarne i litografijskog zavoda Dragutina Albrehta.

PRAVOSUDNE USTANOVE.

Pravosudne ustanove
gradjanskog i kaznenog prava.

Sabor trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije uvaživši jedno, da mu valja svekoliko pravosudje, zasiecalo ono u struku gradjansku ili kaznenu, prilagoditi instituciam ustavnim, koje su povodom previšnje diplome od 20. listopada 1860. u obsegu spomenute kraljevine njekim dielom uzkrsle, a drugo, uvidivši, da bi slabo odgovorio uzvišenoj svojoj zadaći i očekivanju naroda, kad bi, budi zakone do god. 1850. u krieposti stojavše u cielom obsegu svom bez ikakove promjene oživotvorio, a uvedene od poslie neustavnim načinom zakone prosto zabacio; budi protivnom uputiv se stazom, sve domaće ustavnim putem donešene zakone odstranio i tudjim zakonom jedino saborskim zaključkom podielio vid i sućnost zakonitosti, koja im dosada manjka: odlučio je poći srednjim putem, te sve do godine 1850. obstojavše zakone, u koliko odgovaraju zahtjevom pravne znanosti i današnjim potrebam prometa, opet uzpostaviti u prijašnju prošlih 12 godinah obustavljenu kriepost, uvedene pako za tog vremena putem neustavnim zakone, jer većim dielom niti pravnim nazorom naroda našeg, niti ustavnim institucijam, dapače pretežnom stranom niti zahtjevom pravne znanosti, a niti političkoj zrelosti našeg naroda neodgovaraju, odstraniti, i jedino iz njih ono pridržati, što pridržati svjetuje politička nužda i djelovita (parcialna) vrsnoća njihova. Zato je donle, dok budući sabori hrvatski, imajući se ex professo baviti kodifikacijom valjanih sustavnih zakonikah svake ruke, inako neodrede, s privoljenjem Nj. Veličanstva nasljednog kralja dalmatinsko hrvatsko-slavonskoga Franje Josipa I., zaključio što sliedi:

I.

Gradjansko pravo.

A) *Tvarni dio.*

Članak I.

Počamši od 1. siečnja 1862. zadobiva u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji *moć ustavna zakona* obći gradjanski zakonik, što ga je Nj. velič. patentom

svojim od 29. studenoga 1852. s prvim svibnjem 1853. u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji, u Vojvodini srbskoj i tamiškom Banatu uvesti blagoizvolilo; u koliko nije sa niželiedećimi ustanovami promienjen; po čem se u isto doba ukidaju i postavljaju izvan kriepošti svikolici u spomenutih kraljevinah dosele postojavši zakoni, naredbe, statuti i običaji, koji se odnose na predmete ovoga gradjanskoga prava.

Članak II.

Sadržani u drugom poglavju spomenutog u čl. I. gradjanskoga zakonika propisi o pravu ženitbenom, u koliko se tiču valjanoga sklapanja ženitbe, i razpravljanja o nezakonitosti iste, razstave od stola i postelje i razpusta ženitbe, valjaju samo za sliedbenike vjerozakona izraelitskoga.

Glede vjeroizpovjednikah krštjanskih pako povraćaju se opet u život u obziru prijepomenutih točakah, tičućih se veza ženitbenoga oni zakoni, i zakoniti propisi, koji su po različnosti njihova vjeroizpoviedanja za njih do 1. svibnja 1853. postojali. Privatnopravne posliedice ženitbenoga saveza imat će se i u napredak po ustanovah obć. gradj. zakonika prosudjivati.

Članak III.

Zakoni o sklapanju ženitbah mješovitih izmedju osobah katoličkih, do g. 1853. postojavši, ostaju i nadalje u kriepošti, a navlastito ona ustanova, po kojoj vjerenici krštjanski raznih vjerozakonah mogu očitovati svečanu privolu na ženitbu i pred redovitim duhovnim pastirom stranke nekatoličke (§. 77. gr. z.)

Članak IV.

Osobna sposobnost prinadležnikah ove kraljevine za sklapanje ženitbe ima se presudjivat po onih zakonih, kojim su isti po razlici svoga vjeroizpoviedanja podvrženi, sklapala se ženitba na kojem mu drago mjestu.

Članak V.

Ustanove glaseće o zakonitom nasliedju imadu se pri slučajevih smrti, koji se sbiju izza kako budu nazočne pravosudne ustanove postigle moć zakona, uporavljivat i onda, kada se radi o dobrih seljačkih, u koliko osobitim zakonom nebude inako odredjeno.

Nu pri diobi kako dobarah seljačkih, tako i dobarah negibivih u obće, treba se držati zakonitih propisah o stegi takovih diobah.

Članak VI.

Oporučna sposobnost prelatah crkve katoličke i pravoslavne (grčko-nesjedinjene) ostaje podvržena u pogledu stečenoga imetka sliedećim stegam:

1. Bez naročite dozvole kraljevske vlastan je prelat katolički razredjivat za slučaj smrti samo s trećinom svega stečenoga imetka, izim knjigah i crkvene sprave (supelex sacra), koje pripadaju dobročinstvu (beneficium), i crkvi, i izim naprave (fundus instructus) nepokretnih dobarah, koja pripada sliedniku u dostojanstvu i užitku dobročinstva.

Ostale dvie trećine pripadaju i. to jedna trećina crkvi, a jedna trećina kraljevskomu eraru za tvrdje.

2. Kao prelati imaju se smatrati samo oni, kojima kralj podieljuje dostojanstvo i skopčano š njime dobročinstvo (1715:16).

3. Prelati crkve pravoslavne, to jest biskupi i arcibiskupi vlastni su za slučaj smrti razredjivati s polovinom svoga stečenoga imetka, izim crkvene sprave i crkvenoga uresa, nepokretnih dobarah, srebra i dragocienostih, knjižnice, i naprave nepokretnih dobarah, koja sva pripadaju sliedniku u dostojanstvu.

Druga polovica njihova stečenoga imetka pripada metropolitu na pobožne svrhe, a po njemu narodnoj blagajnici (cassae nationali inalienabili). (Declaratorium illyricum od 1779).

4. Izza prelatah crkve jedne i druge imaju se iz njihova stečenoga imetka ponajprije namiriti troškovi pogreba i zadušnicah njihovih, a tako isto i platja sluguh i ostali dugovi.

5. Ostalo sveštenstvo crkve katoličke ima onu istu oporučnu sposobnost, koju i ini državljani.

To isto valja i o ostalom sveštenstvu crkve pravoslavne, izim ako duhovnik nema djece. U tom slučaju vlastan je sveštenik za slučaj smrti razredjivat samo s trećinom svoje ostavštine; dvie trećine pripadaju njegovu biskupu dioecesanu, koji je zato dužan namiriti trošak pogreba i zadušnicah pokojnikovih.

Č l a n a k VII.

Zakonito nasliedje u ostavine duhovnih osobah vjerozakona katoličkoga i pravoslavnoga (grčko-nesjedinjenoga) imade se prosudjivati po sliedećim do g. 1853. u trojednoj kraljevini moć zakona imajućim propisima:

1. Ako prelat katolički umre bez oporuke, tad ona trećina njegove ostavine, s kojom je vlastan bio za slučaj smrti razredjivati, pripada njegovim rodjakom (do desetoga koljena) po blizini roda, a ako nema takovih rodjakah, kraljevskome fisku.

2. Ako ini koji duhovnik katolički premine, neostaviv izza sebe oporuke, ostavina njegova pripada na jednake dielove: 1. crkvi, 2. ubogim i 3. rodjakom njegovim (do desetoga koljena) po blizini roda, ili, ako nema rodjakah na nasliedstvo pozvanih, kraljevskome fisku.

Nu, ako su rodjaci pokojnikovi sami ubogi, tad jim pripadaju dvie trećine ostavine.

3. Ako bezoporučno umre koji duhovnik katolički, koji je bio učitelj na kojoj učionici, tad njegova ostavina pripada na jednake dielove: 1. onoj zakladi, iz koje je platju brao; 2. učenikom ubogim; i 3. rodjakom pokojnikovim.

4. Ako koji član ukinutih redovah, ili koji redovnik, koji je bio namiešten u službu za obskrbu dušah, umre bez oporuke, tad njegova ostavina pripada na jednake dielove: 1. zakladi vjerozakonskoj ili dotičnome samostanu; 2. ubogim; i 3. rodjakom pokojnikovim.

5. Ako koji prelat crkve pravoslavne, to jest arcibiskup ili biskup umre bez oporuke, tad njegova ostavina pripada na jednake dielove blagajnici narodnoj i zakladi učionicah doljno-karlovačkih.

6. Ako koji ini duhovnik crkve pravoslavne premine, neostaviv izza sebe oporuke, a niti djece, tad ostavina njegova pripada dotičnome biskupu dioecezanu.

Nu zakonito nasliedje u onaj dio imovine ostavnikove, na koji su po tih propisih zvani rodjaci istoga ostavnika, biva ipak po ustanovah uvedenoga o. gr. zakonika.

Članak VIII.

K članku XII. spomenutog u čl. I. uvedbenog patenta o. gr. z. ima se dodati:

a) Ustanove zboreće o pravnih posliedicah izvirućih odatle, ako se tko proglasi za razsipnika, — imadu se uporavljati bez obzira, jeli se ovo proglašenje sbilo prije ili poslie njihova uvedenja.

b) Pitanja o razpustu ženitbe i o razstavi od stola i postelje, imadu se bez obzira na vrieme, kad je sklopljena ženitba, prosudjivat, i to kod izpovjednikah krštjanskih po onih zakonih, koji su u čl. II. glede njih po razlici njihovoga vjeroizpoviedanja u kriepost uzpostavljeni, a kod Židovah po spomenutom u čl. I. gradjanskom zakoniku.

Nu valjanost ženitbe kod vjeroizpovjednikah krštjanskih i nekrštjanskih ima se vazda prosudjivat po zakonih postojavših u ono doba, kada se je ženitba sklopila.

c) Još prije krieposti ovoga gradjanskoga zakonika započeta dosjelost (zaposjednuće) ili zagoda ima se prosudjivat po stariih zakonih.

Ako bi se tko htjeo pozvat na dosjelost ili zagodu, u slučajevih, u kojih joj po prije postojavših zakonih nije bilo mjesta, ili u kojih joj je bilo istina mjesta, ali na dužje vrieme, nego što je ustanovljeno u ovom gradjanskom zakoniku, moći će u prvom slučaju kraći rok iste ustanovljeni u ovom zakoniku računat stopram od onoga časa, kojega ovaj zakon u kriepost stupi.

U slučajevih pako, u kojih je po prijašnjih zakonih dosjelosti ili zagodi bio rok kraći, nego po ustanovah ovoga gradjanskoga zakonika, započeta za krieposti prijašnjih zakonah dosjelost ili zagoda dovršuje se tek uz vrieme ustanovljeno ovim zakonom.

O gradjanskih zakonih u obće.

§. 1.
ima sasvim izostati.

§. 7.
ima glasiti ovako:

Ako se pravni slučaj neda presuditi ni po riečih ni po smislu naravskom zakona, imat će se obzir na spodobne slučajeve, koji su u zakonih stanovito presudjeni i na načela srodnih njim slučajevah. Ako pravni slučaj ostane sasvim tim dvojben, valja ga s obzirom na okolnosti brižljivo sabrane i zrelo razsudjene presuditi po naravnih načelih prava.

§. 11.
ima glasiti:

Samo one ustanove pojedinih municipalnih oblastih trojedne kraljevine imaju moć zakona, koje zakonotvorac poslie oglasa ovog zakonika izrjekom potvrdi.

§. 13.
ima glasiti:

Povlastice i oslobodjenja *ustavno* dana pojedinim osobam ili cielim sborovom prosudjuju se kao svako drugo pravo. u koliko uredbe političke nesadržavaju osobitoga odredjenja o tom.

O pravih, koja se tiču osobnih vlastitostih i odnošenjah.

§§. 17., 18., 19.
imaju izostati.

§. 24.

Poslije §. 24. imadu sliediti 112., 113. i 114. §. od rieči do rieči.

§. 27.

Na miesto §. 27. sliedi evo ovo:

Pravo osobnosti pripada i onim ukupnostim osobah (tjelesam, korporacijam) i imovinam (zakladam), koje su u državi priznate za osobe.

Ovakove osobe zovu se pravne (moralne). One imadu u pogledu imetka, ako nije ništa drugo za njih ustanovljeno, ona ista prava, koja idu osobe naravne, a izvršivaju jih po ustavnih svojih zastupnicih.

Kada pravna osoba ima više zastupnikah te imaju ovi u njezino ime što odlučiti, tad treba da budu k tomu svi pozvani, da dodje barem polovica i da bude zaključak stvoren po većini došavših. Nu ovo valja samo onda, ako posebnimi naredbami pravnih osobah nije inako ustanovljeno. U parnicah pojedinih zastupnikah proti pravnoj osobi zastupaju ovu ostali zastupnici.

Pravo i dužnosti pravne osobe neimaju upliva na prava i dužnosti zastupnikah.

Osobe pravne prestaju, ako jim zakonodavna vlast oduzme pravo osobnosti ili ako su kod tjelesah svi članovi izumrli ili je kod zakladah dotični imetak posvema propao.

Prestane li osoba pravna, a u pogledu njezina imetka za taj slučaj nije ništa odredjeno, onda pripadne ovaj imetak državi.

§§. 28—32.

Na miesto §§. 28—32. ima doći sliedeći:

Kako se državljanstvo u trojednoj kraljevini zadobiva i kako se gubi, to ustanovljuju politički zakoni ove kraljevine.

§. 39.
ima glasiti ovako:

Razlika u bogoštovju neima nikakova upliva na prava posebnička.

O pravu ženitbenom.

§§. 63, 65, 66, 71, 75, 77, 89, 90.
imadu izostati sasvime.

§. 91.

ima glasiti:

Muž je glava porodice. Kao takov ima osobito pravo upravljati kućanstvom; ali je i dužan davati ženi pristojno uzdržavanje po svojoj imovini, i nju u svih prigodah *zastupati bez osobite punomoći, izim u slučajevih napomenutih u §. 1008. o. g. z.*

K §. 92.

ima se na koncu dodati:

Ako je muž siromašan a žena imućna, dužna ga je uzdržavati pristojno.

§§. 115, 116, 119, 120, 121, 124, 129.

imadu izostati sasvime.

§. 131.

imade iza izostavljenih riečih „ili tjelesnoj kazni" glasiti:

Rabbini ili zakonoučitelji, koji knjige vjenčanih nevode po propisu zakonah, podpadaju primjerenoj globi, bit će lišeni službe, i proglašeni, da su za svagda nesposobni za istu službu.

O pravih medju roditelji i djecom.

§. 140.

ima glasiti ovako:

U kojoj vjeri da se djeca rodjena iz mješovitih ženitbah imadu odgojivati ostavlja se medjusobnu dobrovoljnu sporazumljenju roditeljah, što ako se nebi postići moglo, sliede djeca mužkoga spola vjeru otca, a ženska vjeru matere.

U ostalom slobodno je svakomu po dovršenoj 18. godini dobe svoje prestupiti iz jednoga vjerozakona u drugi, uz prijavu prestupa dotičnim duhovnim pastirom učinjenu.

§. 148.

ima izostati sasvime.

§. 150.

ima glasiti:

Otac je vlastan pobirati i upravljati dohodke od imetka malodobne djece svoje, nu o tom nije dužan račune polagati. Nego ipak sućanstvo (substantia) imetka djetinjega imade se dovoljno osigurati.

Ako je onaj, od koga je diete dobilo imovinu, dopustio otcu, materi, djedu ili babi da ju uživa, dohodci jamče ipak svakako za uzdržavanje djeteta, koje treba da je prema staležu njegovu, i nemogu ga na njegovu štetu uzaptiti vjerovnici roditeljevi.

§. 160.

ima glasiti:

Djeca rodjena istina u ženitbi, koja nije tvrda, drže se, da su zakonita, ako je zaprieka ženitbena bila poslie uklonjena; ili ako jedno od njihovih roditeljah bez svoje

krivice nije znalo za rečenu zaprieku; ali u posliednjemu slučaju ovakova djeca nemogu zadobiti onu imovinu, koja je po uredbah porodice osobito priuzdržana potomstvu zakonitomu.

§. 163.
ima glasiti:

Kod nezakonite djece nije dopušćena potraga otca; izim

a) slučaja, ako je mati djeteta bila po kome zavedena, a isto se zavedenje sbilo uz vrieme, od kojega do poroda djeteta nije izminulo manje od šest, ni više od deset miesecih; gdje se uzima da je otac djetetu onaj, proti komu je dokazano, da je zaveo mater djeteta; i

b) ako se tko izjavi na koj obvezan način za otca nezakonita djeteta, u kojem slučaju drži se takodjer da je otac djetetu.

§. 174.
glasit će ovako:

Djeca mogu izići izpod vlasti očinske i prije nego navrše dvadesetčetvrtu godinu, ako ih otac s odobrenjem suda izriekom odpusti, ili ako on dopusti dvadesetlietnomu sinu da vodi vlastito kućanstvo, *ili vlastiti obrt, ili ako je udata kći navršila 18. godinu dobe svoje.*

§. 175.
ima glasiti:

Kći maloljetna, kada se udaje, dolazi istina za svoju osobu pod vlast muževu, (§. 91. 92.), *ako nije sam muž pod tudjom vlasti, inače ostaje pod prijašnjom vlasti;* ali što se tiče imovine, otac ima do punolietnosti njezine prava i dužnosti skrbnika. Ako joj umre muž, dok je malolietna, tad povraća se pod vlast očinsku.

§. 181.
ima glasiti:

Ako je diete maloljetno, može se posiniti samo kada pristane na to otac zakoniti, ili ako njega neima, samo kada pristane mati, tutor, ili sud. Takodjer ako je diete punoljetno, a otac zakoniti još mu je živ, potrebno je privoljenje ovoga. Ako je privoljenje uzkraćeno bez dovoljnih uzrokah, prosto je potužit se urednomu sudcu. Posinjenje, imajuće potrebno privoljenje, predlaže se sudu, da se potvrdi, i da se uvede u sudbene spise.

O tutorstvu i skrbništvu.

Svagdje, gdje se u ovom poglavju govori *„o sudu"*, razumievati se ima *„dotična tutorstvena oblast"*.

§. 192.
ima glasit:

I osobam ženskoga spola, samostanikom (fratrom, kaludjerom) i inostranim državljanom, nemože se redovito (§. 198.) naložiti tutorstvo, *izuzamši mater i babu, koje su dužne primiti ga.*

§. 200.
glasit će:

Svakom naimenovanomu tutoru, bez razlike, naložit će odmah sud tutorstveni da se primi tutorstva, dostavivši mu tutorstveni dekret. Tutor dužan je primit se ga, ma on za svoju osobu podčinjen bio inoj vlasti sudnoj, i podvržen je, sudu tutorstvenom za sve one poslove, koji spadaju na taj ured.

§§. 201, 202, 203, 204, 207 i 208.
imaju se uvrstit u postupnik.

§§. 205 i 206.
imadu posve izostati.

§. 212.
ima glasiti:

I sututor primit će od suda *tutorstveni dekret, i obvezan je* nastojati o napredku malolietnika, i na tu svrhu podpomagati tutorku svojim savjetom. Ako bi opazio velikih neurednostih, starat će se doskočiti tomu, i ako je potreba javit će to sudu tutorstvenom.

§. 217.
ima se izpravit ovako:

Maloljetnik dužan je poštovati i slušati tutora svojeg; ali on ima i pravo potužit se svojim najbližjim srodnikom, ili sudu tutorstvenom, ako bi se tutor svojom vlašću na koji god način zlo služio, ili ako bi zanemario dužnosti potrebne skrbi i njege. To imaju javiti i srodnici maloljetnikovi i svaki, koji za to sazna. Na ovu oblast ima se obratiti i tutor, ako vlast, koja mu je dana na odgojenje, nedotiče da *doskoči izgredom maloljetnika.*

§. 230.
izpravljen glasi:

Gotova novca ima se samo toliko ostaviti u rukuh tutora, koliko je potrebno da se odgoji siroče, i da se uredno vodi gospodarstvo; ostalo ima se obratiti osobito na plaćanje dugovah, ako ih uzbude, ili na drugi koj koristan i *zakonit* način. *Ako se dade posebnim osobam na kamate uz sigurnost, onda je ova* onda samo zakonita, ako osiguranjem, uzevši u račun i možebit predhodne terete, kuća nije obteretjena više od polovine, a posjedovanje ili zemljište više od dvie trećine svoje prave vriednosti.

§. 232.
izpravlja se ovako:

Dobro nepokretno može se prodati samo kada je potreba, ili na očevidnu korist maloljetnikovu s odobrenjem suda tutorstvenog i redovito samo na javnoj dražbi; ali iz važnih uzrokah može sud *dozvoliti prodaju stvari* i bez dražbe.

§. 234.
izpravljen glasi:

Dužniku, komu je odkazana kakova glavnica, prosto je izplatiti istu budi tutoru di busamomu sudu.

§. 235.
glasit će uz dodatak ovako:

Koliko se god putah dogodi, da se koja glavnica ima povratiti, *ili je već povraćena,* nastojat će tutor, da se ona opet koristno uloži, i prije nego se doisto uloži, iskat će on na to odobrenje suda.

§. 236.
glasiti će:

Što se tiče onih iskanjah, za dokaz kojih neima nikakovih izpravah, treba tutor da nabavi izprave, a iskanja neosigurana treba po mogućnosti da osigura, ili da ih dade naplatiti u rok odredjeni za plaćanje. Ali glavnica maloljetnikova uložena kod njegovih roditeljah, koja ako i nije osigurana po zakonu, ali nije pogibelji za maloljetnika, da će ju po svoj prilici izgubiti, nemože se odkazati.

§§. 237, 245, 260 i 268.
imadu sasvime izostati.

§. 273.
glasit će uz dodatak:

Za luda ili slaboumna može se držati samo onaj, koji je sudbenò proglašen, da je takov, a to, pošto se točno razvidilo njegovo vladanje, i pošto saslušani budu liečnici, koje je sud na to, odredio. A za razmetnika ima sud proglasiti onoga, o kojem je, poslie učinjene objave i nakon iztraživanja o tom učinjena, bjelodano, da svoju imovinu razmeće lahkoumno, i da sebe ili svoju porodicu izlaže budućoj nevolji pogodbami zajma obiestnimi, ili učinjenimi pod uvjeti pogubnimi. *A to zahtievati vlastni su supruzi i najbližji potomci i roditelji.* U oba slučaja ima se sudbeno proglašenje javno oglasiti.

§. 279.
imade posve izostati.

O stvarih i njihovom pravnom razdieljenju.

§. 290.
izostaje sasvime.

O posjedu.

§. 321.
ima, izpustivši rieč „*samo*“ glasit:

Gdie su uvedene tako nazvane zemske table (gospoštinske knjige), mjestne ili zemljištne knjige (zemljištnice), ili ini takovi javni registri, zadobiva se posjed zakoniti stvarnega prava na nepokretne stvari, urednim upisom u ove javne knjige.

§. 322.
glasit će:

Ako je kakova pokretna stvar bila predana nekoličini osobah jedno za drugim, pravo posjeda pristoji onoj osobi, koja rečenu stvar ima u svojoj vlasti. Ali ako

je stvar nepokretna, a uvedene su javne knjige; pravo posjeda pripada onomu, koji je upisan kao posjednik njezin.

§§. 325. i 334.
imadu sasvime izostati.

§. 337.
ima glasiti:

Posjed občine prosudjuje se po poštenju ili nepoštenju većine punovlastnikah, koji rade u ime članovah. Ali svagda punovlastnici nepošteni moraju naknaditi štetu kako članovom poštenim, tako i vlastniku.

§. 344.
ima glasiti:

Medju prava posjeda spada i pravo branit se u posjedu svojem, i u slučaju, da bi sudna pomoć stigla posve kasno, odbiti silu s primjerenom silom (§. 19.)

O pravu vlastnosti.

§. 354.
ima glasiti:

Vlastnost smatrana kao pravo jest vlast, raditi po volji sa sućanstvom i koristmi stvari tjelesne, i svakoga inoga izključiti od toga.

§§. 356. i 379.
imadu sasvime izostati.

O stečenju vlastnosti prisvojenjem.

§. 385. pridržavši samo naslov, a tekst izpustiv glasit će:

2) Nahodjenjem stvarih koje nisu ničije.

§§. 386, 387, 400 i 402.
izostaju sasvime.

§. 392.
ima glasiti:

Ako nadjenu stvar nije za godinu danah nitko tražio s pravom, nalaznik zadobiva pravo upotrebiti stvar ili vriednost iz nje izvadjenu. Ako li se kasnije prijavi prijašnji držalac, ima mu se po odbitku troškovah i naljažbine povratiti stvar, ili vriednost njezinu izvadjenu zajedno s kamatami, koje su možebit odtuda dobivene. Tek pošto je prošlo vrieme *zaposjednuća*, zadobiva nalaznik pravo vlastnosti isto, kao svaki pošteni posjednik.

O stečenju vlastnosti priraštajem.

§. 407.
izmjenom rieči „*ladjonosnih*“, glasit će ovako:

Ako usred kakove vode postane otok; vlastnici onih zemljištah, koja duž toga otoka leže na obadvie obale (kraja) imaju izključivo pravo prisvojiti postavši otok u dva jednaka diela, i medju se podielit ga po dužini svojih zemljištah. Ako je otok postao na jednoj poli vode, vlastnik bližje obale ima sam pravo nanj. Otoci na riekah *plovitbenih* ostaju državi.

O stečenju vlastnosti predajom.

§. 430.
uz dodatak glasit će:

Ako je vlastnik odtudjio istu stvar dviema različnim osobama, jednoj predajom a drugoj bez predaje; stvar pristoji onoj osobi, kojoj je najprije bila predana, *osim ako je ova znala ili znati morala, da je stvar već drugom prodana;* ali vlastnik treba da odgovara strani oštećenoj.

§. 433.
izostaje sasvim.

§. 434.
ima glasiti:

Nadalje treba da se sastavi pismena izprava o stečenju, koju će podpisati ne samo strane ugovarajuće, nego i dva vjerovna *muža* kao svjedoci.

§. 437.
ima glasiti:

Da se steče vlastničtvo kojeg zapisanoga dobra, ima se od suda, koj ostavinu razpravlja, izhoditi izprava, kojom se dozvoljuje upis vlastničtva u javne knjige.

§. 440.
uz dodatak glasit će:

Ako je vlastnik istu nepokretnu stvar ostavio dviema različnim osobam; stvar pripada onoj, koja je ranije *poštenim načinom* zaiskala uknjižbu.

§. 457.
izostavkom druge stavke glasit će:

Pravo zaloga proteže se na sve dielove, koji spadaju na slobodnu vlastnost založitelja, na priraštaj i pripadnost zaloga, dakle i na plodove, dok nisu još razlučeni ili sabrani.

§§. 460.
izostaje sasvime.

§. 466.
preinaćen glasiti će kako sliedi:

Ako dužnik u vrieme trajućega zaloga prenese na inoga koga vlastnost stvari založene, prosto je vjerovniku *tužbom tražiti izplatu ili suprot osobnomu dužniku ili suprot vlastniku založene stvari ili proti obima zajedno. Ako je tužba samo proti jednomu povedena, to izrečena odsuda ima kriepost samo proti njemu, osim ako je tužba proti vlastniku založene stvari u gruntovnici zabilježena. Kad to, može se na temelju pravomoćne odsude ili ovršne nagode ovrha voditi neposredno na zalog proti svakomu njezinomu vlastniku.*

Proti svakomu vlastniku može se ovrha voditi i onda, kad je založena stvar poslje dozvoljene ovrhe odsvojena.

U založnoj tužbi proti vlastniku zaloga valja dokazati iskanje i dospjelost njegovu, stečenje založnoga prava i da je tuženik vlastnikom zaloga.

§. 469.
glasit ima:

Kad se dug izplati, prestaje pravo zaloga. Ali založitelj obvezan je platiti dug onda samo, ako mu se zajedno povrati zalog. Da se digne hipoteka nije dosta samo izplatiti dug. Dobro dano u hipoteku ostaje dotle obvezano *prema trećemu (bona fide) pošteno postupajućemu,* dok se izprava zadužna neizbriše iz javnih knjigah.

§. 471.
izostaje sasvime.

§. 499.
ima glasiti:

U koliko se neopiru zakoni politički, i naredbe o šumah, pravo paše proteže se na svaku vrstu tegleće živine, i govedah, ali ne na *ovce,* svinje i na živad; a u šumskih stranah ni na koze. Živina nečista, nezdrava i tudja svagda se izključuje od paše.

§. 530.
izostaje sasvime, a iza njega imadu se uvrstiti sliedeća ustanovljenja:

O stvarnih teretih.

§. Kada je koja nepokretnost tako obterećena, da je njezin vlastnik dužan svagdašnjemu vlastniku druge nepokretnosti ili stanovitoj osobi nješto učiniti ili davati, tada neima službosti, već *stvarni teret* (servitium reale.)

§. Naslov na stvarne terete osniva se na pogodbi, na naredbi posliednje volje i presudi sudčevoj; a način stečenja sastoji se u upisu u javne knjige.

§. Stvarni teret nosi svagdanji vlastnik obterećene nepokretnosti tako, da neima samo one dužnosti izpunjivati, koje dospievaju odkad je vlastnik postao, nego i one izvršiti, koje je bio njegov prednik izpuniti obvezan; nu prosto mu je za ove iskati naknadu od prednika po §. 927. o. g. z.

§. Ako se obterećena nepokretnost proda putem stečaja ili ovrhe, kupac nejamči za zaostatke; nu i ovlaštenik može iz kupovnine iskati samo trogodišnje zaostatke od otvorena stečaja ili dozvoljene ovršne dražbe, natrag računajuć.

§. Ako je na obterećenoj nepokretnosti prije stvarnoga tereta založno pravo uknjiženo; vjerovnik, koga to pravo ide, može iskati, da se nepokretnost na prisilnoj javnoj dražbi, ako bi njemu na uštrb bilo, kad bi se nepokretnost sa stvarnim teretom prodala, dosudi kupcu bez stvarnoga tereta, inače ostaje stvarni teret na nepokretnosti.

§. Stvarni tereti prestaju, kada je nepokretnost obterećena ili ovlaštena sasvim propala, kada stanovita ovlaštena osoba umre ili steče obterećenu nepokretnost, i kada vrieme ugovoreno izmine.

Kadgod koji od ovih slučajevah nastane, prosto je vlastniku obterećenoga dobra iskati, da se stvarni teret izbriše iz javne knjige. ←

O pravu nasljedstva.

§. 548.
ima glasiti:

Nasljednik uzima na se obveze, koje je oporučitelj imao izpuniti iz svoje imovine, *izim globah ma i pravomoćnom osudom odredjenih.*

O očitovanju posljednje volje u obće i o oporukah napose.

§. 568.
ima promienjen glasiti:

Koga je sud proglasio za razmetnika, taj može posljednjom voljom razredjivati, *ako ima zakonskih nasljednikah, samo s polovinom svoje imovine.*

§. 574.
izostaje sasvime.

§. 580.
preinačuje se ovako:

Oporučitelj, koji neumije *ili nemože* pisati, mora ne samo držat se formalnostih propisanih u prednjem §., nego i mjesto podpisa treba da stavi sam znak svoje ruke i to u pritomnosti sva tri svjedoka. Da se lašnje i stalno dokaže, tko je oporučitelj, opazno je takodjer, da jedan od svjedokah napiše ime oporučiteljevo, dodavši da je to učinio mjesto njega.

§. 581.
izza umetka riečih „*ili nemože*" neka glasi:

Ako oporučitelj neumije *ili nemože* čitati, ima narediti, da mu sastavak pročita jedan od svjedokah pred dva druga svjedoka, koji su vidjeli sadržaj, a on će potvrditi, da se sastavak taj slaže s voljom njegovom. Pisac posljednje volje može u svih slučajevih biti zajedno svjedok.

§§. 593, 600, 602 i 603.
imadu izostati.

O zamjenicih i povjerbah.

§§. 618—645.
u svojoj moći i krieposti stežu se ustanovom sljedećom:

Utemeljenje povjerbah (povjerbah porodice) nije dozvoljeno za buduća vremena u trojednoj kraljevini, i zato neima krieposti nikakova razredba, kojom bi se u buduće utemeljila povjerba kakova.

U pogledu povjerbah do sada utemeljenih ostaju u krieposti ustanove obćeg gradj. zak. §. 618—645.

O zapisih.

§. 678.
ima glasiti ovako:

Ako oporučitelj zapisuje trećoj kakvoj osobi miraz ali ga nenaznačuje; razumieva se pod tim izrazom, bez obzira na vlastitu imovinu rečene osobe, takovi miraz, koji bi imao dati otac osobe te od srednjega *imućtva* polag staleža svojeg.

§. 681.
ima se promieniti kako sliedi:

Pod nazvanjem: djeca, ako je oporučitelj ostavio što tudjoj djeci, razumjevaju se samo sinovi i kćeri; ako je pak ostavio što svojoj vlastitoj djeci, razumjevaju se i potomci, koji dolaze na njihovo mjesto, *nu i jedni i drugi valja da su pri smrti oporučitelja već bili začeti.*

§. 686.
ima glasiti:

Ako je komu zapisana iz zaostavštine kakova stvar posebna, pripadaju zapisniku od dana, kada je umro oporučitelj, i tekući *dohodci,* pridošle koristi i svaki ini priraštaj. Nasuprot zapisovnik trpi i terete, koji su na zapisu, i samu š etu, ako se zapisana stvar bez tudje krivine omali, ili sasvim propadne.

§. 694.
izostaje sasvime.

O ograničenju i ukinuću posljednje volje.

§. 715.
glasit će ovako:

Ako se nemože razaznati, koja je oporuka i koje je zapisje kasnije; valjaju *oba* u koliko zajedno mogu obstati, i tad uporavljivaju se propisi ustanovljeni u poglavju vrhu zajednice vlastnosti.

O nasljedovanju zakonitom ili neoporučnom.

§. 754.
preinaćuje se kako sliedi:

U obziru matere *i njezinih roditeljah,* djeca nezakonita imaju isto pravo, koje pristoji djeci zakonitoj u nasljedovanju neoporučnom na imovinu, koja se može slobodno prenieti na nasljednike. Ali djeca nezakonita neimaju nikakova prava nasljedovanja neoporučnog na zaostavštinu očevu i očevih srodnikah.

§. 756.
promienjuje se ovako:

Na ostavinu djece pozakonjene, ili nezakonite, koja uživaju osobitu milost zakona, imaju njihovi roditelji isto zamjenito pravo, koje pristoji djeci na ostavinu svojih roditeljah (§§. 752—754). Imovinu nezakonitog nepozakonjenog djeteta, može samo mati *i njezini roditelji* nasliediti; otac i ini srodnici djeteta izključeni su od nasljedovanja. I posinitelji (poočim i pomajka) neimaju nikakova prava neoporučnog nasljedovanja na ostavinu posinka ili poćerke; ostavina ta zapada po zakonitom nasljedovanju srodnikom posinka ili poćerke.

§. 760.
glasiti ima:

Ako nije više ni zakoniti drug živ, ostavina kao dobro ošastno, zapada *zemlji ovoj.*

§. 761.
dodanjem rieči *„zadrugah"* glasi:

Iznimke odreda zakonitog nasljedovanja ustanovljena u ovom poglavju, glede dobarah seljačkih *(zadrugah),* i zaostavine osobah duhovnih, sadržavaju se u zakonih političkih.

O dielu zakonitom i o uračunanju u dio zakoniti ili nasljedni.

§. 768.
izostavkom 3. i 4. točke glasiti će:

Diete može biti iznasljedjeno:
1. ako je odpalo od kršćanstva;
2. ako je oporučitelja u nuždi nahodećeg se ostavilo bez pomoći.

§. 772.
preinačuje se ovako:

Iznasljedjenje ukida se samo po *ustanovljenjih* §§. *719—721.*

§. 779.
glasi s dodatkom rieči *„postavljeno"* ovako:

Ako diete *postavljeno* umre prije oporučitelja, i ostavi poslie sebe potomakah; svi potomci ako su mimoidjeni mučanjem, dolaze glede prava nasljedovanja na mjesto djeteta.

§. 783.

preinačuje se kako sliedi:

U svih slučajevih, kada mužkomu nasljedniku nije ostavljen pristojeći mu dio nasliedni ili zakoniti, ili mu je takovi nepodpuno ostavljen; dužni su *najprije nasliednici a za njimi i zapisovnici* pridodati razmierno, koliko je potrebno, da se podpuno namiri rečeni dio.

§. 789.

Izza ovoga §., koj nepromienjen ostaje, sljedi:

Uračunanje u zakoniti dio sastoji se u tom, da se ono, što nužni nasljednik ima dobiti po §. 787., odbije od diela zakonitog, a ono što je po §§. 788. i 789. unapred primio, da se pribroji radi odmjerenja zakonitog diela čistoj ostavini, pak da se od zakonitog diela ovako pronadjenoga opet odbije, što je unapred primio.

§. 792.

promjenjuje se ovako:

Roditelji mogu i u nasliedovanju zakonitom odpustiti izrjekom djetetu uračunanje, van *ako bi se time ostala djeca povriedila u zakonskom dielu.* Ali i bez toga, ako troškovi za potrebno odgojenje i obskrbljenje ostale djece nebi se mogli namiriti niti iz njihove vlastite imovine, niti iz imovine roditeljah; ima se djetetu uračunati ono, što je primilo unapried na svrhu spomenutu u §. 788., i to toliko, koliko je od potrebe, da se odgojivaju i obskrbljuju njegova braća i sestre.

§. 794.

preinačuje se kako sliedi:

Kadgod se što ima uračunati, meće se u račun vriednost onoga, što je tko primio po vremenu, kad je primljeno.

§. 795.

ima glasiti s dodatkom:

Nužnomu nasljedniku, ma bio po zakonu isključen od svojega diela zakonitog, ima se sa svim tim odrediti svagda potrebno uzdržavanje, osim ako ni zakonski dio toliko neiznosi.

O posjednuću nasljedstva.

§§. 797. i 798.

izostaju sasvim.

§. 799.

preinačen glasi:

Nasljedstvo pripalo steče se time, da nasljednik nastupi nasljedstvo, to jest, da kod suda ili sam ili po zastupniku očituje, da prima nasljedstvo.

§. 800.
ima glasiti:

U ovom očitovanju ima nasljednik izkazati svoj naslov i kazati, da li cielu ostavinu ili samo odnosni koji dio iste nastupljuje, pak da li prihvaća nasljedstvo bezuvjetno ili s dobročinstvom popisa. Kad ima više nasljednih očitovanjah, koja se medju sobom neslažu, imaju oni očitovavši se nasljednici tužbami pobiti prava ostalih, kojih bi nasljedno pravo tek onda nastati imalo, kada nasljednog prava prvanjih bilo nebi.

§. 813.
preinačuje se ovako:

Da nasljednik ili skrbnik ostavinski može saznati stanje dugovah, slobodno mu je iskati, da se izda izrok, kojim se svi vjerovnici imaju sazvati, da prijave i dokažu svoja iskanja u vrieme primjereno okolnostim, a medjutim, dok neprodje rečeni rok, da se zaustavi namirivanje vjerovnikah *kako izvansudbeno tako i sudbeno posvema.*

§. 819.
preinačuje se kako sliedi:

Čim je sud nasljednika, po očitovanju učinjenom glede nasljedstva, pripoznao za pravoga nasljednika, i čim je nasljednik izpunio *ili osigurao obveze ostavinske prema osobam pravoslovnim i onim fizičnim, koje svojim imutkom razpolagati nisu vlastne, predaje mu se nasljedstvo posebnom izpravom.* U ostalom da nasljednik izradi, da se vlastnost stvarih nepokretnih prenese nanj, treba da se drži propisa §. 436.

O zajednici vlastnosti i inih pravih stvarnih.

§. 833.
uz umetak rieči „*nadpolovična*“ glasit će:

Posjed i upravljanje zajedničkom stvarju pripada svim dionikom skupa. U poslovih, tičućih se samo urednoga upravljanja i uživanja zajedničke glavnice, odlučuje *nadpolovična* većina glasovah, koji se nebroje po osobah, nego po razmjerju djelovah dionikovih.

§. 834.
promjenjuje se ovako:

Ako se predlože važne preinake, da se sačuva ili što bolje uživa zajednička glavnica, dionici, koji su većinom glasovah bili nadvladani, mogu iskati osiguranje za buduću štetu, li zahtievati da izstupe iz zajednice, *ako i vrieme jošte nije minulo.*

§. 835.
izostaje sasvime.

§. 836.
preinačen glasiti će:

Ako se ima postaviti upravitelj stvarih zajedničkih, to se izabira po većini *nadpolovičnoj* glasovah *po djelovih;* a ako nebi bilo većine glasovah, odabira ga sudac.

§. 838.
uz dodatak rieči „*po glavah*“ ima glasiti:

Ako je upravljanje ostavljeno njekolicini, tad medju njimi odlučuje većina glasovah *po glavah.*

O pogodbah u obće.

§. 884.
izza dodatka riečih „*i to ne samo dokaza radi*“, glasiti će ovako:

Ako su stranke naročito ugovorile, da će učiniti pismenu pogodbu, *i to ne samo dokaza radi:* pogodba ta nedrži se, da je sklopljena, dok ju stranke nepodpišu. I u ovom slučaju nije sa svim potrebno da se udari pečat.

§. 919.
uz dodatak „*ili da se samo dade naknada*“ glasi:

Ako jedna strana ili sasvim neizpuni pogodbe, ili je neizpuni u svoje vrieme, u mjestu nadležnom ili na ugovoreni način; druga strana, osim slučajevah u zakonu ustanovljenih, ili kojega naročitoga priuzdržka, neima prava iskati da se ukine pogodba, nego samo da se točno izpuni, i da se dade naknada, *ili da se samo dade naknada.*

§. 933.
promienjen dodatkom na koncu glasiti će:

Tko jamstvo hoće da ište, mora tražiti svoje pravo u tri godine, ako se tiče stvarih nepokretnih; a u šest mjesecih, ako su stvari pokretne, inače je pravo prestalo. *Ovaj rok teče u slučaju izbiede (evikcije) od onoga dana, kada je dotična odsuda pravomoćnom postala, a u slučaju nedostatakah od dana predaje.*

O pogodbi zajamskoj.

§. 994.
preinačuje se ovako:

Ako se daje zalog, može se pogodbom ugovoriti sa zalogom *šest,* a bez zaloga *osam* po sto na godinu. Ova mjera dopuštenih pogodbenih kamatah razumieva se i onda, ako su kamate istina ugovorene, ali nije bio ustanovljen iznosak njihov.

§. 995.
uz promjenu glasit će:

Ako komu pristoje kamate bez naročitog ugovora, samo po zakonu; kamata zakonita jest *šest* po sto na godinu.

§. 998.
promjenjuje se ovako:

Zabranjeno je uzimati kamate od kamatah; ali kamate, *koje su zaostale prije dvie ili više godinah natrag računajuć,* mogu se po pogodbi obratiti u novu glavnicu.

§. 1000.
izostaje sasvim.

O opunovlaštenju i inih vrstih poslovodstva.

§. 1044.

izostaje sasvim.

O kupovnoj pogodbi.

§. 1063.

uz promjenu glasit ima:

Ako je prodavalac predao kupcu stvar s tom namjerom, da ju daje na vjeru; stvar je prodana na vjeru i vlastnost njezina prelazi odmah na kupca.

O pogodbah porabe nasljednoga zakupa i nasljedne daće.

§. 1101.

promjenjuje se ovako:

Da se osigura najamnina ili zakupnina, ima onaj, koji daje u najam stan, pravo zaloga na unešeno pokućstvo i na pokretne stvari, koje su vlastnost najmitelja i podnajmitelja, ili koje im je treći tko povjerio (§. 367), i koje se još nalaze u stanu, kad je učinjena tužba. *Podnajmitelj jamči pako samo na toliko, koliko iznosi njegov dug prama podnajmodavcu iz podnajma nastavši.* Onaj pako, koji daje zemljište pod zakup, ima pravo zaloga na živinu nalazeću se na zakupštini, i na orudja gospodarstvena, i na plodove, koji se još nalaze na njoj.

§. 1116.

glasi:

Ako vrieme, dokle porabna pogodba trajati ima, nije ustanovljeno nit izriekom, niti mučeć, niti osobitimi propisi, valja onaj, koji pogodbu hoće da ukine, da odkaže drugomu zakup šest mjesecih; najam nepokretne stvari *na godinu ili dulje sklopljeni, tri mjeseca, kraći od godine, četrnaest danah,* a najam pokretne stvari dvadeset i četiri sata prije nego ju drugi povratit ima.

§§. 1122. do 1151.

izostaju sasvime.

O pogodbah vrhu uslugah za plaću.

§. 1151.

preinačen glasi:

Ako se tko obveže, da će drugomu na njegovu naručbu što napraviti za plaću, nastaje pogodba o plati.

§. 1169.

ima glasiti:

Prava spisateljeva na novo izdanje prelaze na nasljednike njegove.

§. 1173.
izostaje sasvime.

O ugovorih ženitbenih.

§. 1237.
promjenjuje se kako sliedi:

Glede imovine prije ženitbe stečene ostaju prava muža i žene po sklopljenoj ženitbi nepromienjena, van ako je ino što ugovoreno. Glede imovine pokretne ili nepokretne *po supruzih nerazstavljenih za ženitbe stečene, uzima se pako, da je tečenje zajedničko: zato pripada svakomu suprugu pravo o jednoj polovini stečene imovine za slučaj smrti po volji razpolagati. Nu dok traje zajednica, muž je gospodar i upravitelj sustečene imovine, i vlastan ovim imetkom po volji razredjivati, izim ako je pravo supruge uknjiženo, (§. 1236).*

Ova ustanova valja glede sustečene nepokretnine i onda, ako je samo jedan od supružah zajednički živućih u javnu knjigu kao vlastnik upisan; ali na pravo trećih osobah, na ovakove nepokretnine uknjižbom stečeno, neima ova ustanova upliva nikakova.

§. 1259.
izostaje sasvime.

O pravu naknadjivanja štete i zadovoljštine.

§§. 1314. i 1319.
izostaju sasvime.

§. 1328.
glasi ovako:

Tko žensku glavu zavede i š njom rodi diete, valja da plati troškove porodjaja i babinah, i da izpuni ostale dužnosti ustanovljene u trećem poglavju prvoga diela.

§§. 1339, 1340, 1341.
izostaju.

O utvrdjenju pravah i obvezah.

§. 1354.
izostaje sasvime.

§. 1355.
promienjen glasi:

Redovito može poruk stoprv tada biti pozvan na sud da plati, *kada je vjerovnik iztužio glavnoga dužnika, t. j. bezuspješno pokušao naplatit se iz imovine njegove.*

§. 1356.
preinačuje se ovako:

Poruk može prvi biti pozvan na sud, ako se stvori stečaj nad imovinom glavnoga dužnika, ili ako u vrieme, kad se imalo platiti, nezna se gdje boravi, a nemože se okriviti vjerovnik radi nemarnosti.

§. 1374.
glasit ima:

Nitko nije dužan primati u zalog u ime sigurnice kuću po cienu veću od polovine, niti zemljišta i pokretna dobra po cienu nadilazeću dvie trećine prociene. Sposoban poruk jest onaj, koi ima pristojnu imovinu, *i u trojednoj kraljevini* na sud pozvan biti može.

O preinaki pravah i obvezah.

§. 1396.
promienit se ima ovako:

Ali čim je dužniku doglašen ustupovnik, nemože on platiti prvomu vjerovniku niti se s njim pogoditi; nego ostaje mu pravo da izvede svoje prigovore proti iskanju. Ako je dužnik priznao prema poštenomu ustupovniku da je iskanje istinito, *ili ako je tko poštenim načinom preuzeo tražbinu hipotekom osiguranu premda namirenu,* tad valja da ga namiri kao svoga vjerovnika.

Poslije toga dodaje se ovo:

Dužnik obvezan izpravom glasećom na donosnika nemože držaocu njezinom, koji se svagda za vlastnika smatra, ono prigovoriti, što bi bio mogao prigovoriti prednikom njegovim. Nu vlastan je služiti se prigovori, koji se odnose na odnošaj njegov prama držaocu izprave.

O ukinuću pravah i obvezah.

§. 1440.
uz izostavak druge stavke glasi:

Isto tako nemogu se medjusobno prebiti iskanja, koja se tiču stvarih raznovrstnih ili stvarih stanovitih i nestanovitih.

§. 1442.
preinačen glasi:

Ako se kakovo iskanje prenosi po redu na više osobah, dužnik može istina prebiti iskanje to za svoje iskanje, što ga ima prema posljednjemu držaocu, ali ga nemože prebiti za iskanje, koje mu pripada prema *prednikom njegovim.*

§. 1450.
izostaje.

O zastari i dosjelosti zaposjednuća.

§. 1455.
preinačuje se ovako:

Sve što se može posjedovati, može se i zaposjesti.

§. 1456.
izostaje.

§. 1457.
uz izostavak rieči „*ina*“ glasi:

Prava pripadajuća državnoj glavai, koja mu nisu izključivo priuzdržana, n. pr. pravo na šume, na lov, ribarstvo itd. mogu istina drugi državljani steći dosjelošću, ali samo kroz dulje vrieme, nego je običajno propisano (§. 1472).

§§. 1458, 1459.
izostaju.

§. 1461.
glasiti će kako sliedi:

Zakonit i dovoljan za dosjelost jest svaki posjed utemeljen na naslovu, koji bi bio dovoljan da se zadobije *ono pravo, koje tko želi steći,* da je isto pripadalo predavaocu. Takovi su naslovi n. pr.: zapis, darovanje, zajam, kupovanje i prodaja, promjena, izplata itd.

§. 1462.
preinačnje se ovako:

Posjednici, koji su samovlastno držanje stvari u posjed pretvorili, nemogu iste nikada zaposjesti. Njihovi nasljednici, koji njih predstavljaju, nemaju boljega naslova. Samo trećemu zakonitomu posjedniku može pomoći vrieme dosjelosti.

§. 1471.
preinačen glasiti će:

Glede onih pravah, *koja se na tudjem zemljištu,* nu riedko samo mogu izvršivati, kao n. p. pravo podieliti komu prebendu, ili nagnati koga da prinosi za opravljanje mosta, mora onaj, koji tvrdi da jih je zadobio dosjelošću, osim navršenih trideset godinah takodjer dokazati, da se kroz to vrieme slučaj izvršivanja pomenutog prava bar triput dogodio i da je on svaki put izvršivao to pravo.

§. 1574.
izostaje.

§. 1475.
promjenjuje se ovako:

Ako vlastnik neboravi u pokrajini u kojoj se nalazi stvar, nepritomnost njegova smeta u toliko urednoj dosjelosti i zastari, što se vrieme nepritomnosti, zaviseće

od volje njegove i kojoj on nije kriv, broji samo za polovinu, dakle jedna godina samo za šest mjesecih. Ali se neima nimalo gledati na kraće pritomnosti, koje nisu punu godinu neprekidno trajale; *i u obće neima se u obzir uzeti nepritomnost, koja je trideset običnih godinah trajala.* Nepritomnost proizhodeća od vlastite krivnje neoslobodjava nikada od urednoga vremena zastare.

§. 1477.
izpravlja se ovako:

Tko dosjelost svojega posjeda osniva na vrieme od trideset ili četrdeset godinah, *taj ga može i bez zakonskoga naslova steći.* Ali ako bi suprot njemu dokazano bilo nepoštenje posjeda, tad neima dosjelosti ni iztečenjem pomenutog duljeg vremena.

§§. 1480, 1481.
izostaju.

§. 1487.
izza promjene glasiti ima:

Sliedeća prava, kako: uništiti očitovanje posliednje volje; iskati dio zakoniti ili njegovo nadopunjenje; poreći darovanje radi neharnosti obdarenoga; ukinuti pogodbu naplatnu radi skraćenja preko polovine; ili ustati suprot preduzetoj diobi kakvoga dobra zajedničkog, isto tako, iskanje radi straha ili bludnje dogodivše se u pogodbi, gdje druga ugovarajuća strana nije kriva nikakovoj prevari, imaju se izvesti uz *šest* godinah. Pošto prodje pomenuto vrieme, prava takova i iskanje zastaruju.

§. 1488.
glasiti će:

Pravo služnosti zastaruje neizvršivanjem, ako se strana, obvezana trpiti služnost, protivi izvršivanju, a strana imajuća pravo služnosti nije izvršivala prava toga u *šest* godinah neprekidno sliedećih.

§. 1489.
izpravljen glasi:

Svaka tužba o naknadi štete *krivnjom drugoga prouzročene* prestaje poslie *šest* godinah, računajuć od vremena, kada je oštećenik doznao za štetu. Ako nije znao, da mu je učinjena šteta, ili ako je šteta postala s kakova zločinstva, pravo tužbeno zastaruje samo nakon trideset godinah.

§. 1494.
izpravljen glasi:

Suprot takovim osobam, koje radi slabe pameti nemogu same da brane svojih pravah, kao što su sirote, ludi i slaboumni; vrieme dosjelosti ili zastare nemože započeti, ako tim osobam nije postavljen zakoniti zastupnik. Vrieme dosjelosti ili zastare jednom započeto, teče istina, ali nemože prije dospjeti, *nego za jednu godinu, izza kako takove osobe nastupe upravu svoje imovine.*

Od naknadnih k gradj. zakoniku izdanih naredbah, koje su u dodatku zakonika za ove zemlje proglašene, imat će i nadalje kriepostne ostati, naredbe pod br. 3., 4., 14., 21., 22., 25., 27., do incl. 33. (s promjenom roka u ovom stražnjem §. od 1 godine na 3 mjeseca), 36., 38., 39., 42., 43., 46., 47., 52., 53., 56., do 66. incl.; 68., 69., 70., 72., 73., 75., 76., 78., 79., 86.

Nadalje imaju kriepost zadržati i sliedeće privatno-pravne naredbe, koje su proglašene po uvedenju gr. zakonika u vvih zemljah. Evo jih:

1. Naredba ministarstva od 8. kolovoza 1853., br. 160. državno-zakonskog lista k §. 136. gradj. zak.
2. §. 182. zakona od 9. kolovoza 1854., br. 208. drž.-zak. lista k §. 270. gr. z.
3. C. naredba od 18. veljače 1860, br. 44. i 45. drž.-zak. l. k §. 355. gr. z.
4. C. naredba od 7. veljače 1856., br. 21. drž.-zak. l. kriepostna od 13. veljače k §. 986.;
5. C. patent od 27. travnja 1858, br. 63. d. z. l. k §. 986. gr. z.
6. Naredba minist. od 17. prosinca 1858, br. 234. gr. z. k 25. pogl. gr. z.
7. C. naredba od 12. ožujka 1859, br. 46 drž.-zak. l. k §. 1341.
8. Naredba minist. od 21. srpnja 1858, br. 105. d. z. l. k §. 1480.
9. Naredba minist. od 16. siečnja 1860, br. 21. d. z. l. k §. 1480. gr. z.

B) *Obličnі dio.*

Odsjek I.

O ustrojstvu sudovah.

Poglavje prvo.

O vrstih sudovah.

§. 1.

Sudovi 1. molbe jesu: *a)* sudovi mjestni (obćinski), *b)* kotarski i *c)* županijski sudbeni stolovi, u obsegu ipak onom, kog im je ovaj zakon opredielio.

§. 2.

Sudovi druge molbe jesu: *a)* za mjestne sudove u slučajevih zakonom odredjenih: kotarski sudovi; *b)* za kotarske sudove: županijski sudbeni stolovi u svih predmetih, koji su po ovom zakonu podvrženi pravnom lieku priziva i pritužbe; *c)* za županijske sudbene stolove: banski stol.

§. 3.

Sud *ukidni* za slučajeve ništine, a *najviši* u stvarih pravosudnih, koje spadaju na njegov djelokrug, jest veliko starješinstvo (senat) banskoga stola.

Poglavje drugo.

O ustrojstvu istih sudovah.

§. 4.

Sudovi mjestni imadu sastojati:

a) U gradovih iz čeonika (dotično sudca gradskog) ili prvog starješine kao njegova namjestnika i dva zaprisežena gradjana;

b) U trgovištih i seoskih sudčijah: iz sudca trgovištnog dotično seoskog ili prvoga starješine kao njegova namjestnika, iz bilježnika i jednog prisežnika.

§. 5.

Sudovi kotarski sastojat će iz velikog, dotično malog županijskog sudca, iz njemu pridruženog prisežnika (jurassora) i jednog u pisanju vješta sudnika.

§. 6.

Sudovi županijski, kojih imade biti za svaku županiju jedan najtomanje, i to: u Zagrebu, Rieci, Varaždinu, Križevcih, Požegi, Osieku i Vukovaru, sastojat će svaki *redovito* iz 1 predsjednika i 4 prisjednika pravoznanca, a dva sposobna prisjednika, dotično njihovih namjestnikah iz trgovačkog staleža za poslove mjenbene, trgovačke i morske.

Do uredjenja konačnog gruntovnih i urbarskih poslovah pridružit će se privremeno svakom županijskom sudbenom stolu dva prisjednika.

Prislušnici (auskultanti), kad se uvedu i ustroje, pridružit će se svakome županijskom sudbenom stolu po 1—3, prema potrebi i množtvu poslovah.

Rukovodno i perovodno osoblje ograničuje se: na 1 tajnika, 1 čuvara parnicah, koj ima podjedno biti i pismar (arkivar), na 1 sudnika, 1 slugu i na dovoljan broj dnevničarah.

§. 7.

Banski stol sastojat će redovito: iz podbana kao glavnog predsjednika, i 15 savjetnikah, od kojih će trojica biti podpredsjednici, dotično predsjednici. Ovaj višji, dotično najvišji sud dieli se u 3 starješinstva, kojim predsjeda redovito jedan od podpredsjednikah i *svako ovakovo starješinstvo,* sastojeće: iz jednog podpredsjednika banskog stola kao predsjednika i 4 savjetnika, sačinja samo po sebi *mali senat,* jedno malo starješinstvo i dva savjetnika od drugog kojeg malog senata, *srednje starješinstvo,* a *dva od njih* pod predsjedom podbana *veliko starješinstvo.*

Od broja prislušnikah pridružit će si banski stol na jednu godinu, vješbe (praxe) radi, trojicu i to svake godine druge.

Perovodno, rukovodno i poslužno osoblje kod banskog stola ima biti: 1 glavni tajnik, 3 podtajnika, 1 glavni čuvar parnicah ujedno glavni pismar, 1 podčuvar i podpismar, dovoljni broj dnevničarah, napokon 1 vratar i 2 sluge.

§. 8.

Ukidni sud ima sastojat iz podbana kao predsjednika i 2 podpuna mala starješinstva, svega iz 11 osobah: najvišji pako ili vrhovni sud u slučajevih pravosudne

uprave i inih njekojih njemu ovim zakonom pridržanih poslovah, sastojat će iz podbana kao glavnog predsjednika i sviuh trih starješinstvah banskoga stola.

Ovaj ukidni i najviši sud uzimlje potrebno si perovodno, rukovodno, pisarsko i poslužno osoblje iz staleža (statusa) banskog stola.

Poglavje treće.

O naimenovanju i izboru sudbenog osoblja.

§. 9.

Kod mjestnih sudovah biva izbor sudca, starješinah, zapriseženih gradjanah, bilježnika i prisežnikah po propisih zakona, kog je sabor trojedne kraljevine god. 1861. o uredjenju gradovah, trgovištah i seoskih obćinah izdao.

§. 10.

Kotarske (srezne) velike i male sudce, prisežnike županijske i sudnike izabira velika izborna skupština dotične županije propisanim načinom (§. 25—31).

§. 11.

Isto valja i za prisjednike županijskih sudbenih stolovah i za perovodno osoblje njihovo.

Predsjednike pako istih županijskih stolovah sudbenih izabira sabor trojedne kraljevine izmedju svih prositeljah, koji se imadu po banskom stolu kao najvišjem sudu trojedne kraljevine (§. 8), njemu predložiti.

Rukovodno, pisarsko i poslužno osoblje pako imenuje svaki županijski sudbeni stol sám.

Trgovačke ipak prisjednike i njihova dva namjestnika izabire si svake godine mjeseca siečnja sbor (gremium) trgovački dotične županije iz broja onih trgovacah, koji stalno sjede u onome mjestu, gdje stoluje dotični županijski sudbeni stol.

§. 12.

Podbana i savjetnike banskog stola imenovat će sabor trojedne kraljevine iz broja kompetentah, koje će banski stol kao najvišji kraljevine sud sa popratnicom saboru predložiti, a iz broja izabranih po saboru savjetnikah izabira cieli gremij (sbor) banskog stola izmedju sebe 3 podpredsjednika.

Perovodno, rukovodno, pisarsko i poslužno osoblje imenuje sám banski stol (§. 8).

§. 13.

U izborih i privremenom namještanju sudbenog osoblja neka se gleda na izkazane i posvjedočene sposobnosti kompetentah.

Izbor, koj bi pao na osobu nesposobnu, neće imati valjanosti nikakove.

§. 14.

Činovnikom i službenikom sudbenim može biti u trojednoj kraljevini samo onaj, koj se u obsegu iste ili rodio, ili urodjeničtvo steko budi naturalizaciom, budi zakonitim indigenatom; zatim koj, uživajući sva gradjanska i ustavna prava, slovi neporočnošću i čestitim domoljubnim značajem, — a ima uz to i propisane ovim zakonom *osobite* sposobnosti. —

§. 15.

Za moći biti sudbenim činovnikom višjeg razreda (ovamo spadaju predsjednici, podpredsjednici, savjetnici i tajnici banskoga stola, predsjednici, prisjednici i tajnici dotičnih županijskih sudbenih stolovah, srezki sudci i prisežnici županijski kao i prislušnici), mora da je onaj prosilac (kompetent), *koj jošte u pravosudnoj struci poslovao nije, niti kao profesor pravah, niti kao odvjetnik, ili srezni sudac ili prisjednik* županijskog stola itd., na sveučilištu zagrebačkom navršiti pravoslovne nauke s dobrim uspjehom i položiti doktorat prava; nadalje valja da se može izkazati, da se je bio posvetio s dobrim uspjehom vježbi pravoslovnoj uz *tri* godine, ili kod odvjetnika zemaljskoga, kao perovodja, a kod državnog odvjetnika ili kod kojeg županijskog sudbenog, dotično banskog stola kao prislušnik, te da osim toga imade i ostala u §. 14. propisana svojstva.

Doklen se sveučilište u Zagrebu neoživotvori, bit će mjesto doktorata dovoljan odvjetničko sudbeni izpit, položen s dobrim uspjehom pred sborom izpitnim, sastojat imajućem iz dvie trećine profesorah i jedne trećine odvjetnikah, po odvjetničkom sboru za tu svrhu odredjenih.

§. 16.

Prislušnike imenovat i porazdielit će, prema potrebi, veliko starješinstvo banskog stola uz godišnju pomoćninu (adjutum) od 300 for., koja će se druge godine prislušničtva za 100 fr., a treće godine opet za 100 fr. povišiti.

§. 17.

Ovi će se prislušnici poslie dvogodišnje vješbe moći privremeno za slučaj nužde do bližnjeg izbora namjestiti (substituirati):

a) kod sreznih sudovah kao prisežnici ili sudci,

b) kod županijskih sudbenih stolovah kao izvjestitelji, a napokon

c) kod namještenog uz županijske sudbene stolove državnog odvjetničtva trojedne kraljevine kao namjestni državni odvjetnici.

§. 18.

Sudcem srezkim ili kotarskim može biti izabran i privremeno za takovog namješten, koj je uz ine ovim zakonom (§§. 14. i 15.) propisane sposobnosti: ili bio barem 1 godinu odvjetnikom ili 3 godine prisežnikom županijskim, ili se je kod kojeg odvjetnika zemaljskog kao perovodja ili kod kojeg županijskog sudbenog dotično banskog stola ili uz ove namještenog državnog odvjetničtva trojedne kraljevine kao prislušnik tri godine danah s dobrim uspjehom vješbao.

§. 19.

Pristavom kod sreznog ili kotarskog suda može biti onaj, koj je svršio nauke pravoslovne i položio doktorat pravoslovni dotično odvjetničko-sudbeni izpit s dobrim uspjehom i može se izkazati probavljenom jednogodišnjom vješbom od koje godj u predidućem §. 18. naznačene vrsti.

§. 20.

Prisjednikom kod županijskog sudbenog stola ili uz takovog namjestnim državnim odvjetnikom može biti izabran ili namješten privremeno zanj svaki kotarski sudac i odvjetnik poslie dvie godine, a prislušnik poslie pet godinah svoga službovanja, dotično odvjetovanja. Predsjednikom pako istog suda ili državnim odvjetnikom uz županijski sudbeni stol putem izbora ili privremenog namještenja postati mogu, prisjednici županijskog sudbenog stola, namjestnici uz isti sudbeni stol stojećeg državnog odvjetnika, zemaljski odvjetnici i profesori pravoznanstva poslie šestgodišnjeg svojeg službovanja dotično odvjetovanja, a dotično naučavanja.

§. 21.

Tajnicim (velikim bilježnicim) žup. sudb. stola mogu biti izabrani: odvjetnici zemaljski poslie dvie godine svoga odvjetovanja, kotarski sudci i prislušnici pako poslie tri godine svoga službovanja, nu ako uz to uzimaju svojstva ina u §. 14. i 15. označena.

§. 22.

Savjetnicim banskoga stola i namjestnikom glavnog odvjetnika trojedne kraljevine mogu biti izabrani ili privremeno namješteni, prisjednici županijskih sudbenih stolovah ili namješteni ondje državni odvjetnici trojedne kraljevine, zatim zemaljski odvjetnici ili naučitelji pravoznanstva poslie šestgodišnjeg službovanja, dotično odvjetovanja, a dotično naučavanja.

Predsjednikom istog banskog stola ili glavnim državnim odvjetnikom trojedne kraljevine mogu biti izabrani izmedju savjetnikah banskog stola, predsjednikah sudbenih stolovah i namjestnika glavnog odvjetnika trojedne kraljevine kao i izmedju zemaljskih odvjetnikah i profesorah pravoznanstva poslie 8 godinah njihova službovanja, dotično odvjetovanja, a dotično naučavanja.

§. 23.

Kod banskog stola mogu biti izabrani za glavnog tajnika prisjednici županijskih sudbenih stolovah ili odvjetnici poslje 3 godine svoga službovanja, dotično odvjetovanja, a tajnici županijskih sudbenih stolovah poslie 5 godinah svoga službovanja.

Podtajnicim kod istog banskog stola mogu biti namješteni prislušnici od sudbenih stolovah županijskih ili državnih odvjetnikah, i županijski priseżnici poslie dvie godine službovanja svoga.

§. 24.

Čuvarom parnicah, pismarom ili sudnikom kod sudovah nižjih i višjih, *kao sudbenih činovnikah nižjeg razreda,* može biti samo onaj, koj je navršio gymnazijalne nauke s dobrim uspjehom i kao solicitator ili pisar u kojeg zemaljskog odvjetnika ili suda ili kod državnog odvjetničtva tri godine danah s dobrim i pohvalnim uspjehom poslovao.

Poglavje četvrto.

O načinu izbora i njegovoj krieposti.

§. 25.

Izbori sudbenog osoblja višjeg razreda i onog, koje je opredieljeno za državno odvjetničtvo trojedne kraljevine, u koliko je to pridržano saboru ili skupštinam županijskim, imadu se, izza predbježnog izvještenja kandidatah u tajnoj sjednici i pod stegami §§. 14. i 15., obavljati ždrebanjem na način slobodan i pod kontrolom neomedjašene javnosti.

§. 26.

Prije nego se ždrebanje započme, mora se konstatirati ili uistiniti broj poslanikah saborskih, dotično skupštinarah, i ovi izabrati izmedju sebe:

a) porotu iz 24 osobah sastojeću, koje članovi će se svečano i javno zavjeriti, da će podnešene si proti činu izbora pritužbe bezpristrano i po pravdi pravici i zakonu riešiti s mjesta.

b) odbor, koj će zavjeren istim načinom rukovoditi posao ždrebanja i uspjeh takovog prijaviti predsjedniku sabora, dotično skupštine županijske.

§. 27.

Koji od kandidatah uzima za se dvie trećine glasovah, onaj se imade držati, da je zakonito izabran.

Ako iza prvog glasovanja nebi nitko imao dvie trećine glasovah za se, ponovit će se izbor ždrebanjem izmedju one trojice, koju je zapalo najviše glasovah.

§. 28.

Čim se po odboru (§. 26) predsjedničtvu prijavi uspjeh ždrebanja, ima se ovaj javno sakupljenim narodnim zastupnikom, dotično skupštinarom proglasiti s tim dodatkom: da je svakomu, budi od propalih kandidatah, budi od glasujućih zastupnikah, dotično skupštinarah za 60 minutah slobodno proti činu izbora s pogleda njegove pravne valjanosti ili proti pretrpljenoj nepravdi prigovoriti i pritužiti se ili kod predsjedničtva, ili javno u oči cielog sabora ili skupštine.

Ako se ovakova pritužba ili prigovor u propisanu roku prijavi, imade o njoj porota u §. 26. napomenuta, izza tajnog posavjetovanja izmedju se, za drugih 60 minutah konačno presuditi, da li pritužbi ili prigovoru s obzirom na obstojeće zakone imade mjesta ili ne, i ovaj svoj sud saboru, dotično skupštini proglasiti.

Nadje li sabor ili županijska skupština uslied toga ponoviti ždrebanje, to se ovakovo imade načinom gore propisanim s obzirom ipak na predložene po poroti modifikacije, ili s mjesta ili u odredjeno po saboru ili skupštini roku preduzeti.

§. 29.

Ova izborna načela imadu se i kod dotičnih sudovah nižjih i višjih, i kod državnog odvjetničtva, u koliko im se ovim zakonom pravo izbora ili privremenog na-

mještanja podielilo, uporavljivati, izpustivši ipak sve one formalnosti, koje se sa sbornim ustrojstvom njihovim u sklad dovesti nedadu.

§. 30.

Izza obavljena i pravomoćna izbora ili namještenja zadobiva izabranik ili namještenik pravo:

a) Na plaću i ine koristi po zakonu s čašću ili činom skopčane;

b) na postupno povišenje u časti ili činu; i ako je definitivno izabran, ne pako samo namješten (substituiran);

c) na doživotni obstanak časti ili čina. Ova zadnja korist *c*) neproteže se na izabranika, ako je izabranik županijski sudac ili prisežnik, ili namjestnik državnog odvjetnika namještenog uz županijski sudbeni stol, ili sudnik, koji su svake treće godine novom izboru podvrženi, te s toga iz uzrokah dovoljnih njihovim službovanjem ili vladanjem političkim opravdanih kod novog izbora propasti mogu.

Uslied toga, dokle godj oni uvjeti, s kojih je izbor ili namještaj na izabranika pao, obstoje, a nije ih nestalo njegovim činom ili krivnjom budi dielom budi posvema, neće se moći doživotno izabrani sudbene struke častnici dotično činovnici *bez zakonite osude* svoje časti ili čina lišiti, iz nje na opredieljeno ili neopredieljeno vrieme dići, niti proti svojoj volji premjestiti ili u mir staviti.

§. 31.

U slučaju, gdje se koje mjesto izprazni, a izbor se najdulje za mjesec danah preduzeti nebi mogao, imat će do prve velike skupštine županijske, dotično do bližnjeg sabora pravo namještanja: veliki župan dotične županije glede županijskih sreznih sudacah i prisežnikah; glede prisjednikah županijskih sudbenih stolovah: veliko starješinstvo banskoga stola; a napokon glede predsjednikah sudbenih stolovah županijskih i savjetnikah kao i predsjednika banskoga stola, podpuni gremium ovoga t. j. njegova sva tri starješinstva.

Ostalo perovodno osoblje kod županijskih sudbenih stolovah namještat će za slučaj potrebe do prve velike županijske skupštine dotični županijski sudbeni stol.

Poglavje peto.

O poslovniku sudovah.

§. 32.

Svaki sud, počamši od kotarskog suda do banskog stola, ima voditi po banskom stolu parafirana pečatom i podpisom udostovjerena dva upisnika za gradjanske, a jedan upisnik obaška za kaznene stvari, koji će zamieniti tako nazvane uručbene i ostale dosele uporabljene, nu s načeli ovog zakona neslažuće se upisnike.

§. 33.

Predsjedničtvo banskog stola izdaje sva ova pod svojim nadzorom priugotovljena upisnika, podkriepljuje jih svojim podpisom primietivši na posliednjoj strani upisnika, koliko je u kojem listovah.

§. 34.

Kod mjestnih sudovah zadovoljuje samo jedan upisnik i ovog vodi bilježnik obćinski; nu njegovo vodjenje kontroliraju stranke same, a osim toga nadgleda redovito svakog mjeseca dotični srezki županijski sud, da li se ovaj upisnik vodi točno, podpuno i razgovetno i da li se dobro čuva.

§. 35.

Kod ostalih sudovah vodi upisn'ke ove:

a) u parnicah gradjanskih kod kotarskih sudovah stranke same, a kod sbornih sudovah čuvar parnicah na način i uz stege naznačene u ovog zakona IV. odsjeka poglavju sedmom, koje glasi o čuvanju parnicah i pregledu takovih.

b) u parnicah i poslovih kaznenih pako, kod kotarskih sudovah izključivo sudac ili pristav dotičnog kotarskog suda, a kod sbornih tajnik dotično podtajnik.

Točno vodjenje upisnikah gradjanske struke kontroliraju i stranke same i državni odvjetnik dotično njegovi namjestnici, a kaznenog samo potonji, nu i dotičnog je predsjednika dužnost nadgledati, da li se isti upisnici vode kako treba.

§. 36.

Prva dva upisnika struke gradjanske imat će sadržavat svaki niže opredieljeni broj stupacah, u koje će se upisat redom sve, što se odnosi na predmet parbeni tečajem razprave i presude, kao i tečajem ovrhe. U upisnik prve struke sa napisom: „Upisnik gradjanski I., o tečaju razprave i presude, doći će, i to:

U prvi stupac: broj tekući od 1 počamši, sve redom onim, kojim se stranke prijaviše za odredjenje ustmene sudbene razprave tužbenog predmeta.

U 2. stupac dan, mjesec i godište, kojega je tužitelj svoju tužbu ustmeno prijavio, dotično pismeno podneo sudu.

U 3. stupac prezime i ime tužitelja s mjestom obitavanja i imenom i prezimenom njegova odvjetnika dotično punomoćnika.

U 4. stupac prezime i ime tuženika, njegovo obitalište a naknadno i ime i prezime njegova odvjetnika dotično punomoćnika, kad bi se takovim poslužio.

U 5. stupac predmet parnice (Institutum).

U 6. dan ročišta za razpravu parnice ustmene kratke.

U 7. dan podignuća pismeno-ustmene parnice (dies levatae.)

U 8. štadium (tečaj) u kojem se parnica nahodi, je li u tečaju prigovorah, dokazovodstva, javne presluhe itd.

U 9. sadržaj osude ili nagode. Osuda mora razgovetno naznačiti: stranke parbene po imenu i prezimenu, parbeni predmet i što je dopitano strankam u glavnom i pripadcih, a što nije; te ju moraju podpisati osobe sudbene, koje su ju izrekle. Nagoda ima sastojati od rieči do rieči iz onoga, što su stranke medju sobom uglavile, te treba da ju podpišu obje parbene strane, a i dotične sudbene osobe, pred kojima se je nagoda sklopila.

Ovaj 9. stupac kod sbornih sudovah, gdje se redovito osude odpravljaju načinom u postupniku propisanim, može se proći kratkim i bitnim sadržajem takove, bez ikakva podpisa suda.

U 10. stupac dan, kojega se je proglasila rješitba, kao i u slučaju, ako se je takova obznanila odpravkom pismenim iz ovog upisnika, dan, kojega se odpravak taj dostavio.

U 11. stupac, je li se je priziv prijavio, doba, u koje se to dogodilo, i s kojim uspjehom.

U 12. stupac primjetbe razne, n. pr. stavljenje parnice izvan tečaja, itd.

U upisnik gradjanski II. s nadpisom iz vana: „Upisnik II. u tečaju ovrhe" sastojat će iz stupacah sedam, u koje ima doći, i to:

U 1. stupac broj tekući, koj se ima prelomiti s onim brojem, pod kojim stoji isti predmet u upisniku gradjanskom I. Ondje, gdje se odozdo kao djelitelj nenahodi nikakav broj, nije se parbeni predmet razpravljao pred ovim, već pred inim sudom, koj je oprosbom (requisitio per compassum) ili sa zaporkom ovršbenom ovlastio ovaj sud, da ovrhu vodi.

U 2. stupac prezime i ime ovršioca i njegova odvjetnika dotično punomoćnika s naznakom njihova obitališta.

U 3. stupac prezime i ime ovršenika s njegovim obitalištem.

U 4. stupac predmet parbeni u kratko (Institut).

U 5. ako je osudu drugi sud izreko ili se nagoda pred drugim sudom sklopila, sadržaj osude ili nagode na način za stupac 9. upisnika gradj. I. propisan.

U 6. stupac stupanj ovrhe, koj se je obavio, s naznakom datka (datuma) kojeg se je to dogodilo.

U 7. stupac razne primjetbe.

Na svrhi pako svakog od ovih dvajuh gradjanskih upisnikah I. i II. ima biti abecednim redom sastavljeno kazalo tuženikah i ovršenikah s naznakom strane lista, na kojoj se upisani nahode. Ako jedna stranka radi više parnicah višeputih naprvo dolazi, onda se imade u kazalu rimskimi brojevi, dodavši skraćeni punctum causae, tako naznačiti: da prvi predmet dodje pod I., drugi pod II., treći pod III. itd., rimski broj, za ovim predmet parbeni (punctum causae), a nakon toga broj strane upisnika, na kojem se nahodi.

Svakoj stranki parbenoj, ako zište, imade se pod nazorom suda dotično čuvara parnice dozvoliti, da si ili sama izpiše, ili po svom čovjeku izpisati dade iz upisnika jednog i drugog, sve ono, što se odnosi na njezinu parbenu stvar.

Ako izpisi ovi iskani budu u svrhu, da se parbena stvar dalje poćera putem priziva: imadu se tad onomu, koj se je radi njih prijavio, a sam si ih izpisati ili neumije ili neće, a niti ima koga, koj bi to zanj učinio, izdati najkašnje za tri dana i u ovom sadnjem slučaju *svakako,* u prvome pako samo *onda* udostovjeriti po sudcu dotično predsjedniku s riečima: „jamči za vjeran izpis", kada se to od njega izriekom zaište.

§. 37.

Upisnik u kaznenih stvarih ima sastojati iz vana iz napisa „upisnik kazneni" a unutra iz sliedećih stupacah, u koje će se upisati rukom sudca kotarskog ili njegovog pristava, dotično rukom tajnika ili podtajnika sudbenoga stola županijskog ili banskog stola, i to:

U prvi stupac: broj tekući od 1 počamši, sve redom kako se je predmet kazneni doglasio sudu budi po oštećenom, budi po državnom odvjetniku, budi po drugom komu.

U 2. stupac dan, mjesec i godina prijave.

U 3. stupac ime i prezime prijavitelja ili odvjetnika državnog, ili naziv suda.

U 4. prezime i ime okrivljenoga i ortakah, ako ih imade, i njihovo obitalište.

U 5. prezime i ime oštećenika i njegovo obitalište.

U 6. naziv prestupka, prekršaja ili zločina.

U 7. dan započete iztrage sa kratkom naznakom sudbenog obnašašća.

U 8. dan dovršene iztrage, i u slučaju spadajućem na naljažnost drugoga suda, dan opravka iztražnih spisah i okrivljenika takovu naljažnu sudu.

U 9. dan odredjen za javnu razpravu.

U 10. ime i prezime izvjestitelja.

U 11. sadržaj odsude obsudne ili oprostne, uz priklop razlogah u posebnom pismu s dodatkom ovršne zaporke, ako je odšteta oštećeniku dopitana.

U 12. dan proglašene ili priobćene mu osude, i za slučaj, ako osudjeni uzhtije ili uzmogne prijaviti pritužbu ili priziv, dan, kad je to učinio.

U 13. dan nastupljene i pretrpljene kazni.

U 14. primjetbe razne.

Na svrhi upisnika ovog ima se takodjer sastaviti kazalo okrivljenikah po abecednom redu, na način za upisnike gradjanske I. i II. propisan.

§. 38.

Za stvari gruntovne imade se posebni prema naravi gruntóvnog posla u gruntovnom redu sagradit se imajući „upisnik gruntovni“ voditi, glede kojeg u ostalom valjaju i naredbe u §. 36. sadržane, u koliko se takove sa propisi gruntovnog reda u sklad dovesti mogu.

§. 39.

Ravnim se načinom imade za banski stol uporavljivati obaška upisnik gradj. za parbene, a obaška za gruntovne, a napose za kaznene stvari. To isto valja i za ovaj višji sud, kada postupa kao najvišje ili ukidno sudište.

§. 40.

Ovi upisnici gradjanski I. i II. imadu kod mjestnih i sreznih sudovah otvoreni stojati svaki dan od 9—12 prije, a od 3—6 satih poslie podne, kod sbornih sudovah pako, osim svetka, u koji se samo tri ure prije podne opredjeljuju, takodjer svaki dan prije podne od 9—12 a poslie podne od 3—6. ure.

§. 41.

Županijski sudbeni stolovi imadu u gradjanskih stvarih u prvoj i drugoj molbi sudovati u senatih sastojat imajućih iz predsjednika i dva prisjednika, a u kaznenih osim predsjednika, iz tri prisjednika. Ako se u potonjem slučaju glasovi na jednako podiele, tako, da uz predsjednika, koj zadnji glasuje, stoji samo jedan glas, onda odlučuje ona strana glasujućih, koja po obtuženoga blažije glasi.

§. 42.

Banski stol pako u *gradjanskih stvarih,* odlučuje *u drugoj molbi u senatu malom, u kaznenih, u senatu srednjem,* a u slučajevih *ništine* kao *ukidni sud, u starješinstvu velikom,* napokon kao najvišji sud, u stvarih: sudbene uprave, predlaganja zakonskih

osnovah i u inih po ovom zakonu u njegovo područje spadajućih poslovih, u podpunom svom broju, (§§. 7, 8, 11, 12 i 31.)

§. 43.

Svaki sud imade prema svojoj, ovim zakonom opredieljenoj naljеžnosti, svake nedjelje utorkom i petkom u gradjanskih, a četvrtkom i subotom u kaznenih stvarih sudovati dotično javno preslušivati i razpravljati. Ako ova dva dana nedotiču, imadu u tu svrhu i ostale dane tjedna, dapače u slučajevih prešnih i iste praznike upotriebiti.

§. 44.

U ostalom neka valjaju propisi carskog patenta od 3. svibnja 1853, kojemu se ovdje podjeljuje moć ustavna zakona u onih njegovih ustanovah, koje se u organički sklad dovesti dadu s ustanovami nazočnog zakona i izraženih u njemu načelah ustmenosti i javnosti.

Odsjek II.

O državnom odvjetničtvu u trojednoj kraljevini.

Poglavje prvo.

O ustrojstvu državnog odvjetničtva.

§. 45.

Državno odvjetničtvo u trojednoj kraljevini hrvatskoj sastoji: iz jednog glavnog odvjetnika i jednog glavnog pododvjetnika, kao njegova neposredna namjestnika, namještenih uz banski stol kao najviši i ukidni sud; zatim iz toliko državnih odvjetnikah i njihovih namjestnikah, koliko imade u trojednoj kraljevini županijskih sudbenih stolavah.

§. 46.

Glavnom državnom odvjetničtvu, kao i svakomu državnomu odvjetniku i njegovom namjestniku, namještenom uz županijske sudbene stolove, pridružit će se jedan ili dva prislušnika kao perovodje, jedan dnevničar i jedan sluga, koje se pridruženo osoblje perovodne i pisarske struke za slučaj potrebe i umnožati može.

Poglavje drugo.

O izboru i naimenovanju glavnog i ostalih državnih odvjetnikah i pridruženog njim osoblja.

§. 47.

Glavnog odvjetnika i glavnog pododvjetnika, kao i ostale državne odvjetnike izabire sabor, a namjestnike ovih potonjih, namještene kod županijskih sudbenih stolovah, glavna skupština županijska izmedju predloženih, dotično priobćenih im po banskom stolu sviuh prositeljah i njihovih prošnjah, i to načinom opisanim u poglavju III. i IV. odsjeka I.

§. 48.

Pridruženo i područno osoblje imenuje kod glavnog državnog odvjetničtva glavni odvjetnik, — kojemu u slučajevih §. 31. i pravo *substitucije* pripada — a kod ostalih državnih odvjetnikah ovi sami po svojoj volji; glede namještenih u njih prislušnikah pako imat će se staviti u porazumljenje s banskim stolom, glavni odvjetnik neposredno, a ostali odvjetnici preko ovog.

Poglavje treće.

O području državnog odvjetničtva.

§. 49.

Područje državnog odvjetničtva je u obće ono, koje bijaše do god. 1848. upraviteljstva posalah kraljevskih (*Causarum Regalium directoratus*) i uvedenjem, dotično preustrojenim oživotvorenjem njegovim imadu prestati obstojeći u trojednoj kraljevini c. kr. uredi financialne i državne prokurature. — Osim toga spada napose u ovo njegovo područje javna služba u struci gradjanskoj i kaznenoj, a povrh svega dužnost je glavnog državnog odvjetnika i ostalih odvjetnikah i njihovih namjestnikah bditi nad time, da se kod banskoga stola, kao višjeg i kao najvišjeg i ukidnog suda, pak i kod županijskih sudbenih stolovah i ostalih sudovah sreznih i mjestnih točno uporavljuju zakoni.

§. 50.

U svrhu napomenutu u prediducem §. 49. imade se odvjetnik posluhnuti kod javnih razpravah u svih parnicah gradjanskih i prošnjah koje se tiču:

1. javnoga reda, koristi naroda trojedne kraljevine, krune hrvatske, obćinah (županijah, gradovah, sudčijah), javnih, književnih, dobrotvornih ili druge struke zavodah, zadušbinah, dobarah zemaljskih, crkvenih i školskih;

2. darovah i zapisah, učinjenih na korist siromakah jedne ili više obćinah;

3. prigovorah glede nalježnosti sudovah, ustanovljivanja drugoga nalježnoga sudca, zanećanja sudbenih osobah ili cielog suda, te delegiranja drugoga; odštetnih tužbah proti sudbenim osobam ili čitavom kojem sudu;

5*

4. Sališa osobah;

5. Prigovorah proti sudcem radi srodnosti i svojitbe, (*Schwägerschaft*) ili drugih u §. 73. naznačenih uzrokah.

6. Nepunoljetnikah, interdiciranih, ženah nepovlašćenih stati pred sudom, i u obće svih onih, kojim je dan skrbnik;

6. Nepritomnih;

8. Vojnikah u službi i činovnikah u vojsci po kopnu i po moru nahodećih se izvan trojedne kraljevine, u koliko nebi imali opunovlaštenika;

9. Izpravah napadnutih pred sudom kao krivotvornih ili pačinjenih (*verfälscht*).

10. Ništovnih i povratnih tužbah. U ovom slučaju imadu se najmanje tri dana prije javne presluhe državnom odvjetniku priobćiti, za da uzmogne — ako mu se svidi — svoje mnienje izjaviti.

11. Državno odvjetničtvo može potrebovati priobćenje sviuh parnicah u koliko mu se bude svidilo; to isto mogu odrediti i dotična sudišta ureda radi (*ex offo*).

§. 51.

Što se je ipak ovakovo priobćenje propustilo iz kojega godj uzroka, ili što se nije državni odvjetnik o priobćenom slučaju izjavio, neće moći služiti povodom, da se koja stranka radi toga posluži ma kakovim pravnim liekom.

§. 52.

Izjava mnienja državnog odvjetnika ima sliediti neposredno izza besjedovanja stranakah parbenih, ili ako takovih neima, iza izvješća izvještujućega sudca.

§. 53.

U parnicah kaznenih državno odvjetničtvo sudjeluje, u koliko je to propisano kaznenim postupnikom, toliko glede pravilnosti postupanja, koliko i glede uporave zakona.

§. 54.

Državno odvjetničtvo i u parnicah, u kojih stranke nisu uložile priziva ili utoka ili žalbe ništovne, dužno je banskomu stolu kao najvišjemu dotično ukidnom sudištu prijavljati slučaje, u kojih su sudci prekoračili svoju vlast, a odkrivati krivnje, koje su počinili u obavljanju svoje službe.

Ukidno sudište, ako ima mjesta, uništit će uslied toga spise, a glede sudacah, sudištah prve i druge molbe, u koliko su se počinili krivcima, odrediti iztragu i presudu proti njim, i to proti kotarskim sudcem, kod županijskog sudbenog stola, a proti ovomu kod banskoga stola, a napokon proti potonjemu kod hrvatsko-slavonskoga sabora, koj će u takovom slučaju s pogledom na ustanovu §. 30. shodna odrediti.

§. 55.

Državno odvjetničtvo ima pravo svaki mjesec pregledati sve osude u izvorniku, da se uvjeri, je li odgovaraju propisom zakona, te nedostatke prijaviti banskom stolu kao ukidnom sudištu.

§. 56.

Ako ukidno sudište takovu osudu uništi, ovo uništenje glede prućih stranakah, neposluživših se liekom pravnim utoka, pritužbe, priziva ili uništovne žalbe, neima moći nikakove, jer se u njih onakova osuda smatra kao nagoda, izim osudah kaznenih, u kojih bi imala mjesta manja kazan.

§. 57.

Sve ovakove odluke ukidnog sudišta imaju se prepisati u zapisnicih uredovnih kotarskih sudovah, sudištah prve ili druge molbe, kojih osude bjehu uništene.

§. 58.

Zanećanje državnih odvjetnikah ili njihovih namjestnikah neima mjesta, nu temeljitoj prosbi, na glavnog državnog odvjetnika trojedne kraljevine upravljenoj, da se drugom kojem državnom odvjetniku povjeri predmet, ima se zadovoljiti.

Odsjek III.

O sudovniku gradjanskom.

Poglavje prvo.

O sudbenosti u prvoj molbi.

I. O postupku razpravnom i presudnom.

a) Podsudnost obćenita.

§. 59.

Podsudnost u svih tužbah upravljenih proti komu, budi kao proti *osobi,* budi kao proti držatelju, posjedniku ili vlastniku koje *pokretnine,* t. j. *gibive stvari,* ide onaj sud, u kojeg okolišu prebiva ili boravi takova osoba, ako je u obće predmet takav, koj je ovim sudovnikom njegovoj nalježnosti podvržen.

§. 60.

U onih tužbah pako, koje imadu za predmet *nepokretninu,* ide podsudnost onaj sud, u kojeg obsegu ista nepokretna stvar leži, te je po ovom zakonu pozvat, da o njoj sudi.

§. 61.

U slučaju, gdje se tužbom gone stvari naravi smiešane t. j. nepokretne i pokretne, bit će tužitelju na volju ostavljeno, hoće li pred sudom onim, gdje tuženik prebiva ili boravi, tužbu podići, ili stvar početati pred sudom onim, gdje leži nepokretnina.

§. 62.

Ono mjesto, gdje se tko naselio s nakanom, da ondje stalno prebiva, koja nakana ili se dokazat može, ili se jasno vidi iz okolnostih, zove se redovito njegovo prebivalište.

Ako tko izmjenice prebiva na različitih mjestih, prosto je tužitelju odabrat mjesto, gdje će podignuti tužbu.

Naljeznost glede osobah, koje nemaju nigdje stalna boravišta, ravna se po mjestu, gdje se za vrieme bave.

§. 63.

Osobna podsudnost supruga valja i za suprugu njegovu. Podsudnost punoljetnih udovicah i suprugah (ženah) sudbeno razvedenih ravna se po vlastitom njihovom prebivalištu.

Pod kojim je sudom otac, pod onim su i djeca koja su pod otčinskom njegovom vlasti, bila ista zakonito rodjena, pozakonjena ili posinovljena. Djeca ostaju pod tim sudom i po smrti otčevoj, a i onda, pošto otac lišen bude vlasti otčinske, sve dotle, dok nepostignu slobodne uprave imutka svoga.

Nezakonita djeca pod onim su sudom, pod kojim je i mati njihova. Ako je nezakonito ili nadjeno diete oskrbljeno o trošku javnoga kojega zavoda, bilo u zavodu ili izvan zavoda, podčinjeno je istomu sudu kojemu i zavod.

§. 64.

Prebivalište gospodara ima se smatrat i kao prebivalište služinčadi njegove, koja s njim živi u gospodarstvu zajedničkom, u koliko ista slobodno upravlja s imutkom svojim.

§. 65.

Fisk podčinjen je kao obtuženik u onih slučajevih, u kojih se naljeznost ravna po *prebivalištu*, sudu onomu, u kojega je okolišu uredovno sjedište kojeg od državnih odvjetnikah.

§. 66.

Ako se imade tužiti koje moralno tielo (kao što su zavodi za javne svrhe, crkve, prebende, zadušbine, bolnice, sveučilišta, družtva, obćine, tvrdke trgovačke, itd.), to je onaj sud naljeżan, u kojeg okrugu leži poslovnica (*Etablissement*), il gdje je sjedište organah upravnih takovog tiela moralnog. Ako stoje ova tjelesa moralna pod neposrednom upravom države ili koje obćine, imadu se uporavljivat ustanove §. 65. — Ako li ovakova tjelesa moralna ili makar pojedine juridičke osobe imadu u drugih mjestih osobitih nastaništah ili stalnih opravničtvah, mogu se u poslovih, koji se njih tiču, povući pred onaj sud, u kojeg se okolišu nalaze ta nastaništa ili opravničtva.

§. 67.

Državljani kraljevinah i zemaljah pod žezlom cara austrijskog i kralja hrvatskog stojećih, koji kao urednici služe u inozemstvu, ostaju pod onom sudbenosti, kojoj su podvrženi bili za boravljenja svoga u istih kraljevinah i zemljah. Ako se to boravište neda pronaći, uzima se, da su prebivali u Zagrebu.

A oni izmedju njih, koji prime povjeru od vladah inostranih, ostaju pod sudbenosti, kojoj su podčinjeni po ostalih svojih odnošenjih. Konzuli vladah inostranih bili državljani kraljevinah i zemaljah austrijskih, oli bili inostrani, podpadaju svagda pod one sudove austrijske, u kojih kotaru borave.

§. 68.

Državljani inostranih kraljevinah i zemaljah mogu pred sudovima kraljevinah i zemaljah austrijskih bit tuženi:

a) kod obćenitog suda po prebivalištu, ako su isto odabrali u kojoj od spomenutih kraljevinah i zemaljah;

b) u svih slučajevih, u kojih se i državljani ovostranih kraljevinah i zemaljah mogu tužiti po ustanovah ovoga zakona izvan sudbenoga kotara svoga prebivališta, kod osobitoga za to ustanovljenoga suda (§. 82—94);

c) u slučaju, kad nenastupi ni osobita, ni obćenita podsudnost po prebivalištu, u svakom mjestu, gdje budu zatečeni, radi svihkolikih svojih obvezah, koje su nastale u trojednoj kraljevini, ili koje se tu izpunit imadu;

d) uslied zamjenitosti u svih slučajevih, u kojih država, koje su članovi, dopušta tužbe i proti državljanom kraljevinah i zemaljah, kojimi vlada kralj Hrvatske kao car austrijski.

§. 69.

Svaki sud, pred kojega se donese koja stvar, budi u parbenom, budi u izvanparbenom poslu, da o njoj sudi ili odredjuje, imade u slučaju *očivieste* t. j. onakove nenalježnosti, koja se bez mnogog razsudjivanja u prvi mah već kao takova upoznati dade, stranku tužeću ili tražeću odputiti ustmeno ili pismeno, prema tomu, kako je, ustmeno ili pismeno, zaiskan za pomoć.

Izim ovog slučaja imade prošnju primiti, i ako tuženik neprigovori njegovoj naljažnosti, riešiti ju i onda, ako je kašnje razabrao, da mu u toj stvari podsudnost nepripada. — Ako pako tuženik prigovori njegovoj nalježnosti i ovaj prigovor dovoljno obrazloži, imade od daljnje razprave stvari odmah odustati i tužitelja sa njegovom prošnjom s razloga posvjedočene nenalježnosti odbiti.

U izvanparbenih stvarih, (§. 98. i sl.) kao i onda, kada se stečaj otvara, dužan je sudac, i nečekajući prigovorah, iztražiti okolnosti, koje ustanovljuju nalježnost, i ako bude od potrebe, zahtievati o tom pobližje izviešće od dotičnikah.

§. 70.

Prepirke izmedju sudbenih vlastih prve molbe o nalježnosti, rješavat će banski stol kao najvišji sud, ako su mu oba ova suda podčinjena. Ako je od ovih sudovah jedan podčinjen drugomu višjemu sudu, imade se stvar medju ovim sudom višjim i banskim stolom riešiti porazumno. — Ako li se nepostigne suglasje izmedju njih, imade se uzeti, da je onaj sud nalježan, koj je prvi u tom poslu postupao, i koji je dužan bio bez obzira na ovu prepirku zametnut postupak nastaviti, dok se prepirka ne rieši.

§. 71.

Ako sud inostrane koje države prigovara nalježnosti kojeg suda namještenog u trojednoj kraljevini glede inostrana državljanina, ili inostrana imutka, imade potonji sud, dok se stvar ne rieši, svoj postupak ograničiti na osiguranje pravah privatnih i činiti samo onakove odredbe, koje iziskuju obziri trojedne kraljevine: nu ovakav slučaj i sve dotične spise dužan je preko banskog stola kao najvišjeg i ukidnog sudišta, podnieti pridvornoj hrvatsko-slavonskoj kancelariji, kao najvišjoj upravnoj vlasti trojedne kraljevine.

§. 72.

Nalježnost suda glede zakonito početanog pred njim pravnog posla traje dotle, dok se taj posao nesvrši, pa makar i dotičnici za razpravljanja došli pod inu koju sudbenost.

§. 73.

Odbiti od sebe nalježan inače sud i iskati delegaciju inog suda, kao i iskati, da se pojedina koja sudbena osoba od riešiteljnog uticaja u predmet sudu podnešen za riešenje, ukloni, može svaki, koj dokaže, da je nastao jedan od sliedećih slučajevah:

1. Ako je izmedju predsjednika suda, savjetnikah dotično prisjednikah izvjestiteljah i podčinjenog njim perovodnog i rukovodnog osoblja, zatim izmedju županijskog sreznog sudca i njegova pristava, županijskog prisežnika i sudnika, rodbinstvo ili šurjačtvo do četvrtoga koljena.

2. Ako izmedju protivne stranke ili njezina odvjetnika ili punomoćnika i izmedju jedne ili više njih u stavki 1. nazočnog §. naznačenih osobah, obstoji do četvrtoga koljena rodbinstvo ili šurjačtvo, može se prema tomu, kako se ovaj vez krvi i mljeka ograničuje na jednu ili više neznatnijih lahko od uticaja u predmet dotični zanećivih osobah, ili se pako proteže na predsjednika ili na osobe odlučni glas imajuće, iskati ili uklonba pojedine koje sudbene osobe ili cielog suda, te delegacija drugog.

3. Ako se radi o sudčevom poslu, da i o inom kojem poslu, gdje ga posredno ili neposredno očekuje šteta ili korist.

4. Ako se ima riešiti posao: sudčevih poočimah i pomajke ili posinka i počerke; zatim sirotah i odgojenikah njegovoj skrbi i tutorstvu povjerenih; nadalje njegovih vjerovnikah i dužnikah, bez obzira na to, je li ove osobe u svoje ime ili samo kao punomoćnici ili zastupnici posredno ili neposredno uticaju.

5. Ako je sudac u poslu, koj se razpravljati i riešiti imade, kao svjedok, odvjetnik, svjetnik, senzal ili posrednik djelovao.

6. Ako je u stvari, koja se u drugoj molbi riešiti ima, kod nižjeg suda kao izvjestitelj glasovao ili kao predsjednik ili sudac udioničtvovao.

7. Ako je tko pozvat da utiče svojim glasom u višjoj molbi, ili mu je predsjedanje ili izvještenje povjereno u predmetu onakovom, u kojem je u nižjoj molbi kao izvjestitelj ili kao srezki sudac djelovala osoba, koja mu je u rodu ili šurjačtvu do 4. koljena.

U prenaznačenih slučajevih ima banski stol na zahtievanje jedne ili druge stranke ili na prijavu suda, koj je prepriečen izvršivat svoju sudbenost, prema okolnostim u stavki 2. napomenutim, ili pojedinu osobu sudbenu od uticaja izključiti i drugu odrediti mjesto nje, ili pako cieli sud ukloniti i delegirati drugi koji sud.

§. 74.

Svaki sudac vlastan je svoje odredbe u obsegu svojega podsudnoga područja takodjer sam i ovršivat, nu ako se to po drugom sudu shodnije i lakše učiniti dade, ili se mogu time bezkoristni troškovi prištediti, to mu je prosto u tu svrhu uprositi druge sudove nižje vrsti, da mu u tom budu u pomoć; nu ta se pomoć ima stegnuti samo na pojedina uredovanja, a nipošto potegnuti na konačno riešenje kojega pravnoga posla.

§. 75.

Izvan svoga sudbena kotara nemože sudac sam poduzimati nikakova čina sudbenosti.

Nego sudovi drugih podsudnih področjah dužni su, uslied prošnje ili ovršbene zaporke suda, kod kojeg teče ili je teko posao, a nije vlastan sam ih ovršiti (§. 74.), ovršivati odredbe njegove.

§. 76.

U područje *mjestnih sudovah* spada razprava i rješavanje *aa)* novčanih svotah, bio pravni razlog koji mu drago, ako ove svote iznose u gradovih: Zagrebu, Rieki, Senju, Bakru, Osjeku, Varašdinu i Karlovcu do sto forintih a. vr., u ostalih gradovih trojedne kraljevine i trgovištih providjenih magistratom do 60 fr. a. v., napokon u ostalih občinah dotično sudčijah do 25 fr. a. v.

bb) O drugih stvarih pokretnih i osobnih činitbah, ako se tužitelj izriekom ponudi da je pripravan u mjesto istih primiti takovu svotu novčanu, koja po razlici pod *aa*) navedenoj nenadilazi 100 ili 60 ili 25 fr. a. v.

cc) o stvarih pod *aa)* i *bb)* navedenih, ako svota novčana i nadilazi iznoske od 100, 60 i 25 for. a. vr., nu to samo onda, ako se *tuženik* izriekom podvrgne onomu, što sud riešio bude.

Imade ipak moralnih i fizičnih osobah, *proti kojim se* u slučajevih ovdje pod *aa), bb)* i *cc)* spomenutih, pred mjestnim sudom tužba podići nemože. U red ovakovih osobah spadaju:

a) fiskus kraljevski i zavodi javni, koje zastupati ima državno odvjetničtvo.

b) duhovnici rimske i grčke crkve, zatim duhovni pastiri i učitelji vjerozakonski od ma koje zakonito priznate crkve i vjerozakonske družbe.

c) osobe spadajuće u c. k. služeću vojsku, izim onih, koje su s dopustom kod kuće ili odpušteni iz službe s tom primjetbom, da spadaju u rezervu.

d) osobe koje stoje pod vrhovnim dvorskim maršalstvom.

e) posjednici ili držatelji onakovih dobarah, kojim je do g. 1848. pripadala sudbenost.

f) proti osobam, koje su članovi višjeg razreda predpostavljenih vlastih političkih i sudbenih.

g) proti načelniku one občine, za koju je mjestni sud naredjen, kao ni proti predsjedniku i bilježniku ovog suda.

h) proti samoj občini, i

i) proti ženam i djeci još maloljetnoj onih osobah, koje su navedene pod *b*) *c*) *d) e*) *f)* i *g*).

§. 77.

Županijskom srezkom sudcu i njegovom pristavu (županijskom prisežniku) pripada u svih malo niže izbrojenih slučajevih glede svih osobah, koje u njegovom kotaru prebivaju i glede njekih stvarih, *sudbenost osobna i stvarna.* Nu osim toga može se tužba pred njim podići i proti putnikom i inim osobam, koje se samo za njeko vrieme bave u njegovom sudbenom kotaru, ako su na se uzele obveznost, da će upravo u istom kotaru štogodj učiniti, dati, ili platiti; ili ako su u istom kotaru počinili štetu kakovu, radi koje ih oštećenik na sud goni.

§. 78.

Evo slučajevah, na koje se steže područje županijskog srezkog sudca i njegova pristava:

a) u svih parnicah dugovnih, po glasu XX. 1836., koje nisu pridržane mjestnim sudovom i nenadilaze svotu od 500 for. a. vr., i u svih razprah o predmetih inih, ako se tužitelj naročito ponudi, da će u mjesto istih primiti svotu novčanu, koja bez kamatah i uzgredicah nenadilazi 500 fr. a. v.

b) isto tako u slučaju plateža prepornih zakupninah najmovinah i doživotninah do 500 fr. a. v. — Negledeć na iznosak:

c) u svih razprah izmedju vlastele i njihovih bivših podložnikah, činženjakah i gornjakah, u koliko se radi o naplati dužna činža, gornice suhe ili mokre, odkupnine za drvarinske i šumske težake, a predmet nije naročito podčinjen nalježnosti županijskih sudbenih stolovah kao urbarskih sudovah.

d) u razprah, proizlazećih iz poljske štete po glasu preinačena ovim zakonom članka IX. 1840.

e) u slučajevih smetana posjeda *za godinu danah* po preradjenih ovim zakonom člancih 22. 1802 i 13: 1807.

f) u svih stvarih medjašnih bez razlike, radilo se o uredjenju obstojavših već medjašah, ili postavljenju novih još nepostojavših medjašah.

g) u razprah proizlazećih iz podignuća novih, ili uporabe već obstojavših vodenicah, kao i iz uporabe potokah kod navodnjivanja livadah ili u druge svrhe.

h) u svih razprah trgovačkih i sajmovskih po glasu preinačena ovim zakonom članka XVIII. 1836. ondje, gdje u njihovom kotaru neima županijskog sudbenog stola.

i) u svih razprah, koje se radjaju iz ugovorah radi službe i plaće izmedju privatnih učiteljah, služinčadi i njihovih gospodarah, zatim izmedju obrtnikah i posjednikah od djelaonicah s jedne strane i njihovih djetićah, dječakah i poslenikah s druge strane; kao i

j) u svih razprah izmedju gostionikah, brodarah i vozačah s jedne strane i njihovih gostiuh, putnikah i predatnikah s druge strane, o njihovih zamjenitih dužnostih i navlastito o jamčenju onih prvih za stvari, koje su ili oni ili sluge njihovi uzeli u pohranu, u koliko po glasu točke *h)* nenastane sudbenost županijskog sudbenog stola. Napokon.

k) u stvarih prešnih osiguranja, zatvora i zabrane, ako se ovi čini imadu preduzeti izvan mjesta, gdje stoluje županijski sudbeni stol, — nu opravdanje ovih činah spadat će vazda po naravi parbenog predmeta na nalježni sud.

§. 79.

Osim ovih u predidućem §. 78. navedenih slučajevah pozvat je kotarski županijski sudac sa pristavom, da kao sudac miritelj *(juge de paix) postupa* u svih osobnih i stvarnih razprah, ma i nespadale u njegovo §. 78. označeno područje, *samo ako ga stranke* s pozivom na ovaj §. 79. izriekom *kao miritelja sudca zato uzištu.*

§. 80.

Ako mu u ovom njegovom djelovanju miriteljskom podje za rukom pomiriti ili naravnati stranke, onda mu pripada honorar *prama vriednosti predmeta* uzevši $^1/_2$ fr.

od sto. od kojih svaka stranka polovinu platiti ima, nu ovaj honorar nesmije pasti pod 2 fr., a nesmije ni prieko 200 fr. iznositi.

Glede vriednosti predmeta prieporuog, ako nesastoji u novcu, imadu se uporaviti, osim ustanovah u postupniku kod prociene ovršbene opredieljenih, sliedeća načela:

1. Zemljišta, kuće i ostale stvari tjelesne imadu se uzeti po vriednosti pravoj, bez obzira na vriednost, koju one na pose imadu za njezinog vlastnika, posjednika ili držatelja t. j. tako nazvani praetium affectionis.

2. Kod tužbenog predmeta vazda se uzima samo vriednost ona, koja je obstojala, kad se je tužba podigla, bez obzira na promjene kasnije nastale.

3. U slučaju suparničtva t. j. ako imade više tužiteljah ili više tuženikah, računa se vriednost po ukupnom iznosku.

4. Kod opredieljenja ovakove vriednosti nesmije se obzir uzeti na pripadno već jedino na glavno.

§. 81.

Županijski sudbeni stolovi sude u obsegu svog sudbenog okoliša *kao sud prve molbe* u svih razprah *osobnih* i *stvarnih,* koje nisu naročito ovim zakonom (§§. 69. i 77. do 80) podčinjene sudu mjestnom ili županijskom kotarskom sudcu i njegovom pristavu. Glede medjašnih stvarih, n. p. zemljištah, koja leže u dva različita okoliša sudbena, ako ovakova zemljišta nisu pripadak kakovom dobru, imanju ili posjedu, onda odlučuje tužitelj, pred kojim sudom hoće da tuži, ako pako spadaju u vrst pripadakah *(appertinentia),* onda je onaj stvarni sud naljažan, u kojeg okolišu leži glavno, ili gdje stoji dvor ili kuća vlastnika istog zemljišta.

b) Podsudnost osobita.

§. 82.

Ako tko imade štogod tražiti *od ostavine,* koja se još razpravlja, ili *iz masse stečajne,* to se ima obratiti u prvom slučaju na sud, koji ostavinu razpravlja, a u drugom na onaj sud, pred kojim se je stečaj otvorio.

Čim se ostavina razpravila i razredila a stečaj se digo, prosto je tužitelju izabrati, je li voli pred sudom, gdje se je ostavina razpravljala, dotično pred sudom, gdje se je tečaj otvorio bio, tužiti, ili pako obratiti se na sudca, kojemu tuženik ili stvar nepokretna, koju ište, podstoji.

§. 83.

Tužbe zazivne imadu se podnosit sudu onomu, pred kojim bi se u glavnoj stvari tužit imao zazivnik. U koliko je zazvanik vlastan bio birati izmedju više sudovah, može, ako zaziv pobija, i ako nadvladan bude, podniet tužbu samo onomu istomu sudu, pred kojim je tekla parnica zazivna.

§. 84.

Zazovi zarad *usmrćenja* zadužnicah državnih i papirah od vjeresije, istim uzporedjenih, imadu se podnosit ili onomu sudištu prve molbe, u kojega se uredovnom sjedištu vode dotične knjige vjerovne, ili onom županijskom sudbenom stolu, u kojeg okolišu prositelj prebiva; nego u ovom zadnjem slučaju mora isti jedan istopis prosbe više priložiti, koji se ima bezodvlačno dotičnom sudištu, gdje se takove knjige vode, poslati.

Usmrtbu drugih izpravah, može prositelj zaiskat ili pri županijskom sudu svoga redovitoga prebivališta, ili pri sudu prebivališta one osobe, proti kojoj ta izprava ima bit dokazom.

§. 85.

Protitužbe mogu se, ako i nebudu u savezu s predmetom tužbe, doklegod se ova ne rieši pravomoćnom osudom konačnom, podnosit onomu istomu sudu, pred kojim je podignuta bila tužba.

§. 86.

U parnicah, potekavših *iz uprave imutka* tudjega ili zajedničkoga, prosto je tužitelju, podignut iste ili pred obćenitim sudom obtuženikovim, ili pred sudom onim kojemu bi obtuženik podvržen bio, kad bi prebivalište svoje imao u mjestu, gdje se je uprava vodila. — U obziru uprave, sudbeno naredjene, valja i nadalje držat se postojećih propisah.

§. 87.

Prošnje, da se dopusti *dokaz za vjekovitu uspomenu,* imadu se podnosit i riešavat kod onoga suda, kojemu pripada sudbenost u glavnoj stvari, u slučaju pak, ako to nebi poznato bilo, ili ako bi silna pogibelj skopčana bila s odgodom, tad kod onoga suda kotarskoga, u kojega se okolišu nalazi ili svjedok, koj se preslušat ima, ili stvar, glede koje se ima obavit očevid.

§. 88.

Povrata u stanje prvašnje ima se zaiskat kod onoga suda prve molbe, pred kojim se je parnica odprije razpravljala, ili pred kojim ista još teče.

§. 89.

Tužbe u *stvarih povjerbinskih* imadu se podnosit onomu sudištu prve molbe, kojemu su doznačene nepreporne stvari povjerbinske (§. 108), radilo se pri tom ili o nasljedju povjerbinskom ili makar o kakovoj drugoj razpri, proizticućoj iz odnošaja povjerbinskoga.

§. 90.

Parnice, koje su u savezu s drugom parbenom stvari, koja teče, i koja još nije riešena pravomoćnom konačnom osudom, s toga, što su proizišle iz istoga čina, mogu se podignut kod istoga suda, pred kojim je povedena bila parnica prva.

§. 91.

Tužbe suprot *više suparacah* imadu se podnosit onomu sudu, kojemu je podčinjen obtuženik, koj je u tužbi prvi imenovan.

§. 92.

Sudci kotarski podčinjeni su, kao obtuženici, u stvarih koje spadaju pred onaj kotarski sud kojemu su isti predpostavljeni, onomu županijskomu sudbenomu stolu, u kojega je okolišu sjedište suda kotarskoga. Ovaj propis uporavljuje se i za onaj slučaj, ako dotičnik samo privremeno obnaša službu sudca kotarskoga.

Ako *se predsjednik kojeg županijskog sudbenoga stola* tužit ima pri ovom sudištu ili pri kojemu sudu kotarskom, koj je u okolišu istoga sudišta: tad se ima podniet tužba obližnjemu sudištu prve molbe. Isti propisi valjaju i onda, kad koji sudac kotarski ustane kao tužitelj proti strankama, koje su podčinjene onomu sudu kotarskomu, pri kojem je isti sudac namješten, ili kad je predstojnik kojega sudišta prve molbe rad tužiti stranke, koje bi se tužit imale ili pri sudištu, njemu podčinjenom, ili pri kojem sudu kotarskom, ležećem u okolišu toga sudišta.

§. 93.

Ako mjesto, gdje treba da se što plati, ili *da se izpuni* druga koja *obveza,* bude izriekom ustanovljeno u ugovoru, mogu se tad svekolike tužbe odnoseće se na isti ugovor, bile upravljene na izpunjenje ili ukinuće istoga ugovora ili na odštetu poradi neizpunjenja istoga, podignut pred onim sudom, kojemu bi obtuženik podčinjen bio, kad bi se nalazio u mjestu, gdje se ugovor izpunit ima.

§. 94.

Tražbine zanatnikah i rukotvoracah za proizvode, od njih kupljene, i za djelo njihovo, a tako i tražbine kramarah, koji živežem i robom na malo trguju, za isti živež ili robu, mogu se još uz 90 danah, računajuć od časa, kad se je posljednji put što učinilo, podniet pri sudu, koj je po prijašnjem prebivalištu naljež̌an, ako je t. j. kupilac ili naručnik djela medjutim prenio svoje prebivalište u drugi kotar sudbeni.

A i privatnim učiteljem, službenikom, gostionikom, brodarom i vozaćem pripada u obziru tražbinah, nastavših na učinjene službe ili učinjeno djelo, isto pravo još uz 90 danah po posljednjoj činitbi, ako je protivnik medjutim prenio svoje prebivalište u drugi sudbeni kotar.

II. U postupku ovršnom.

§. 95.

Ako nije sud, koj je presudu izreko, ili pred kojim se je nagoda sklopila prikladna za ovrhu, osudi ili nagodi već dodao ovršnu zaporku *(Vollstreckungs-Clausel),* onda se prvi stupanj ovrhe imade svagda zamoliti u sudca presudnika *(Erkennungsrichter,* judex procedens, sive cognitionis). — Glede daljnjih stupanjah ovrhe kao i u obće glede obavljanja ovrhe valja se držati §§. 74. i 75. ovog zakonika.

§. 96.

Izvršbu presudah inostranih vlastih sudbenih, u koliko su presude sudovah državah inostranih u kraljevinah i zemaljah austrijskih u obće izvršive po obstojećih zakonih i državnih ugovorih, može dozvolit jedino ono sudište prve molbe, u kojega se sudbenom kotaru ovrha obavit ima.

§. 97.

Riešitbu, da je pravo ovrhe ugaslo zarad činah koji su nastali poslie presude ili nagode sudbene, može ovršbenik zaiskat samo u onoga suda, koj je dozvolio prvi stupanj ovrhe.

Prošnja, da se medjutim obustavi ovrha, može se u ovom slučaju podniet i onomu sudu, koj je vlastan preduzeti izvršbu.

A i tužba kojega trećega. zarad ukinuća kojeg čina ovršnoga, kojim on scieni da je povriedjen u svom posjedu, vlastništvu ili u inom kojem pravu. može se po volji tužiteljevoj podnieti ili sudu presudnomu, ili sudu onomu koj je ovršni čin obavio.

III. U postupku stečajnom.

§. 98.

Stečaj vjerovnikah ima se redovito otvoriti pred onim županijskim stolom, u kojeg okolišu zaduženik prebiva i proteže se svagda na vaskoliki. makar gdje nalazeći se pokretni i nepokretni imutak, u koliko ovaj leži u kraljevinah i zemljah carevine austrijske.

Glede onih slučajevah pako, gdje je cieli imutak prezaduženika tako neznatan. da neće preko 500 fr. iznositi, pa vaskolik ili barem većim dielom leži u obsegu kojeg županijskog kotarskog sudca, a i prezaduženik u njemu prebiva, može se stečaj otvorit i pred ovakovim sudom kotarskim, ako prebivalište zaduženika nije takodjer i stolica kojeg županijskog sudbenog stola, u kojem slučaju je ovo sudište naljažan stečajni sud.

Ako zaduženik sam otvori stečaj, ili ako je godinu danah prije otvorena stečaja svoje prebivalište izmienio sa drugim ležećim izvan kraljevinah Hrvatske i Slavonije, ili je pobjego: ima se stečaj otvoriti pred oñim županijskim sudbenim stolom, u kojeg okolišu je onu godinu prije otvorena stečaja prebivao.

IV. U postupku glede ostavinskih, sirotinskih, skrbničkih, povjerbinskih i inih uredovne podsudnosti predmetih.

§. 99.

Razpravljat zaostavine vlastan je u pravilu onaj županijski srezki sudac, u kojega je kotaru pokojnik imao svoje redovito prebivalište; nu ako je ovo prebivalište podjedno i stolica kojeg županijskog sudbenog stola ili ako zaostavina obuzima *znatan posjed dobarah ili drugoga imutka,* onda pripada razprava zaostavine onomu sudištu, u kojeg je okolišu imao pokojnik svoje redovito prebivalište.

§. 100.

Ako je hrvatski državljanin umro izvan trojedne kraljevine ili u inozemstvu, pripada razprava zaostavinska, uz stege u prediducém §. naznačene, kotarskomu sudu njegovog posljednjega u trojednoj kraljevini redovitoga prebivališta, ako se pak ovo pronaći neda, onomu kotarskomu sudu dotično županijskom sudbenomu stolu (§. 99), u kojega se okolišu nalaze njegova nepokretna dobra sasvim ili većom stranom, a ako je posjedovao imutka samo pokretnoga, u kojega se okolišu nalazi veći dio istoga.

U slučaju dvojbe onaj je sud naljažan, koj je ine svojim postupkom preteko.

§. 101.

Ako prinadležnik inostrane države umre u trojednoj kraljevini. ili ako je ovdje ostavio imutka, ima se inostranoj vlasti sudbenoj u obziru pokretne ostavine pokojnikove. u koliko izvršba zamjenitosti neiziskuje drugoga postupka, ustupit kako razpravljanje nasljedja, tako i odlučivanje o svih prepornih zahtjevih prava nasljednoga.

§. 102.

Glede ležećih u trojednoj kraljevini dobarah nepokretnih, koja spadaju u ostavinu inostranca ili državljanina druge koje kraljevine ili zemlje carevine austrijske, pripada razprava zaostavinska svagda onomu županijskomu sudbenomu stolu trojedne kraljevine, u kojega se okolišu nalaze ta nepokretna dobra sasvim ili većom stranom.

§. 103.

Naredjivat tutora ili skrbnika, i opravljat sve poslove koji su po zakonu naloženi vlastim tutorstvenim ili skrbstvenim, vlastno je u onih mjestih, gdje su ustrojena povjerenstva sirotinska, ovo povjerenstvo; u drugih pak mjestih, gdje ovakovih povjerenstvah neima, vlastan je u pravilu onaj županijski kotarski sud, kojega je osobnoj sudbenosti maloljetnik ili skrbljenik po ovom zakonu podvržen.

Nego odlučivat o onih odredbah sudovah kotarskih, kojim se radi mahnitosti ili tuposti, ili radi razsipnosti ima skrbstvo nametnut ili opet ukinut, otčinska vlast ili tutorstvo i preko vremena maloljetnosti produljiti, zatim konačno rješavat prošnje posinovljenja, i napokon odobravat prodaju nepokretnih stvarih od sirotah i skrbljenikah, pripada samo sudištu prve molbe, kojemu dakle sudovi kotarski u tu svrhu pošiljat imaju činjene svoje razprave.

§. 104.

Vlast tutorstvena ili skrbstvena nad maloljetnom djecom takovih ostavnikah, u kojih ostavini ima realitetah u obsegu takovih miestah, gdje županijski sudbeni stolovi sjedište svoje imadu, i nad pupili i skrbljenici u obće, koji sami takova dobra posjeduju ili steku, ide onaj županijski sudbeni stol, koj je po §. 99. za razpravu ostavine nalježan.

§. 105.

Sud, koj je započeo izvršivat svoju sudbenost kao vlast tutorstvena ili skrbstvena, ostaje nalježan do dospjetka tutorstva ili skrbstva, ako pupil ili skrbljenik i bude medjutim prešao pod sudbenost kojega drugoga suda.

§. 106.

Dozvolit sporazumnu razstavu od stola i postelje vlastan je, bez obzira na vjeroizpovjedanje, onaj županijski kotarski sud, kojega je sudbenosti suprug podvržen.

Ako se razstavljeni supruzi pomire i opet sjedine, ima se to prijaviti onomu istomu sudu, koj je na zahtievanje suprugah dozvolio razstavu, ili koj je, u slučaju parbe izreko o tom presudu.

§. 107.

Postupak kojim se zarad razvrgnuća ženitbe ili pribavit ima dokaz svjedočki o preminuću nestaloga ženitbenoga druga, ili izhodit proglašenje, da je nestavši ženitbeni drug umro, pripada, bez razlike vjeroizpoviedanja, onom županijskom sudbenom stolu, u kojega okolišu ostavljeni ženitbeni drug prebiva.

Prošnje, da se dopusti dokaz svjedočki o preminuću nestavšega, ili da se isti proglasi za mrtva radi drugih svrhah, imadu se podnosit onomu sudu, koj je po §. 99. vlastan za razpravljanje zaostavine pokojnikove po izrečenoj presudi o preminuću ili o proglašenju smrti istoga.

§. 108.

Pri razpravljanju poslovah povjerbinskih neparničnih, kamo spada i razprava imutka povjerbinskoga pri preminuću posjednikah, proglašenje o nastavšem ugasnuću povjerbine, i dozvola za razvrgnuće iste, ima postupat onaj županijski sudbeni stol, u kojega je okolišu stolicu svoju imala dosadanja vlast povjerbinska.

Ako je savez povjerbinski ugasnuo smrću posljednjega posjednika, ima ona vlast zaostavinska pokojnikova, koja je pozvata da obavi razpravu, proglasiti, da je povjerbina ugasla.

§. 109.

Svekolike prošnje za gruntovničko upisivanje ili brisanje stvarnih pravah na dobra nepokretna i druga uredovna djelovanja, odnoseća se na vodjenje gruntovnicah, imadu se podnosit onomu županijskomu sudbenomu stolu, kojemu pristoji vodjenje javnih knjigah vrhu ovakovih dobarah, prošnje pak za realna djela, kao što je inventura, procienba, uvodjenje sekvestra, dražbena prodaja, dieljenje kupovnine dobivene pri prodaji sudbenoj nepokretnih dobarah, imadu se podnosit i onda, kad se dogadjaju u stvarih nepreporních, dotičnom županijskom sudbenomu stolu.

§. 110.

Sudbenu potvrdu, da su po zakonu uredjene knjige trgovacah, fabrikantah a i obrtnikah, koji su povlašteni vodit knjige imajuće moć dokaznu, ima, ako se knjige vode u mjestu, u kojem se nalazi županijski sudbeni stol, izdavat taj sud, izvan toga pak imadu ju izdavat sudovi kotarski.

§. 111.

Sudovi kotarski mogu, bez ograničenja nalježnosti, na zahtievanje, preduzimat legalizaciju podpisah, vidimovanje prepisah i sudbeno podpisivanje očitovanjah posljednje volje.

V. U postupku gruntovnom.

§. 112.

Nalježnost u svih gruntovnih stvarih ide izklopno onaj županijski sudbeni stol, kod kojeg se nahode gruntovni upisnici, i on u posebnom senatu od jednog predsjednika i dva prisjednika suduje u prvoj molbi.

Poglavje drugo.

O sudbenosti u drugoj i trećoj molbi.

§. 113.

O pritužbah i prizivu proti riešitbam svih u §. 1. navedenih vlastih sudbenih prve molbe *u stvarih prepornih* odlučuju — izim slučajevah ništine — *u drugoj i zadnjoj molbi:*

a) Županijski srezki sudac sa svojim pristavom u svih stvarih, koje su tekle pred mjestnim sudom koje seoske ili trgovištne obćine njegova okoliša (§. 2. *a*) te nespadaju u red onih, glede kojih je ovaj mjestni sud po glasu §. 76. *cc*) sudovao.

b) Županijski sudbeni stol u svih predmetih, riešenih po ležećih u njegovom sudbenom okolišu mjestnih sudovih koje gradske ili varoške obćine (§. 2. *a)**) i po županijskom srezkom ili kotarskom sudu (§§. 2. *b)* i 41.), te nespadaju medju onakove rješitbe od kojih, po glasu §§. 76. *cc)* i 79., već po naravi stvari redovitom prizivu i pritužbi mjesta neima.

c) Malo starješinstvo banskoga stola u stvarih riešenih po županijskom sudbenom stolu kao sudištu *prve molbe.*

§. 114.

O svih pritužbah nepreprornih, imenito onih, koje su upravljene proti zlouporabi suda, odlučuje u prvoj i drugoj molbi putem postupnim, neposredno predpostavljen sud (§§. 2. i 113.); jedino u slučaju pritužbe budi od koje privatne osobe, budi od državnog odvjetničtva, upravljene proti banskom stolu (§. 54.), pripada konačna rješitba saboru trojedne kraljevine u prvoj i zadnjoj molbi.

§. 115.

O ništovnicah upravljenih proti rješitbam županijskih srezkih ili kotarskih sudacah, odlučuje dotični županijski sudbeni stol, a o ništovnicah proti rješitbam županijskih sudbenih stolovah kao i malog starješinstva banskog stola, odlučuje *ovog banskog stola veliko starješinstvo kao ukidno sudište.*

Odsjek IV.

O postupniku gradjanskom.

A) U stvarih prepornih.

Poglavje prvo.

O prelaznih i obćenitih ustanovah.

§. 116.

Uveden u trojednoj kraljevini ministarskom naredbom od 16. rujna 1852 privremeni gradjanski postupnik, koji niti svrsi jeftinog, brzog, pravednog i ustavnog pravosudja nimalo neodgovara, a niti se dade spojiti sa naputkom o ustavnom privremenom uredjenju hrvatskih municipijah, ima se zamieniti sa ustavnimi do g. 1850. u istoj kraljevini moć zakona imajućimi sudbenimi postupnici.

---

*) Ovdje je mjesto napomenuti golemu pogrješku tiska, koja se je u §. 2. uvukla, te se ima izpraviti ovako: „Sudovi druge molbe jesu: a) za mjestne sudove seoskih i trgovištnih obćinah u slučajevih zakonom odredjenih županijski kotarski sudovi, a za mjestne sudove gradskih ili varoških obćinah županijski sudbeni stolovi.“

§. 117.

Ovi prijašnji postupnici imadu sa naznačenimi u ovom obličnom dielu gradjanskoga prava promjenami 1. veljače 1862. u život stupiti, moraju se dakle sve tekuće parnice gradjanske prema tomu, da li spadaju u vrst parnicah, za koje je *kratki ustmeni* ili u red onih, za koje je *pismeno-ustmeni postupak* opredieljen (§. 147 i sl.), ustrojiti i u tu svrhu strankam, željećim ovakove parnice nastaviti i dovršiti, *na njihovu prošnju*, pozivnicom novom (reflexornom citacijom) opredieliti ročište s tim dodatkom, da će se za slučaj izostaje obih stranakah ovakova parnica kao utrnuta izvan tečaja staviti (§. 283), za slučaj pako ogluhe jednog od paracah postupati po propisu niže sliedećeg četrnaestog poglavja.

Poglavje drugo.

O sudostaji i sudbenih rokovih.

§. 118.

Sudostaje (*Juristitia*) po zakonu i običaju do g. 1848. obstojeće ovim se ukidaju, te se sudbeni i parbeni poslovi bez obzira na obstojavše prije toga sudbene rokove u svako doba godišta valjano preduzeti mogu i moradu. — Sudovanje ipak i svikolici pred sudom sa neposrednim uticanjem stranke obavit se imajući i ovim zakonom naročito neizuzeti (§§. 40, 43 i ostali) poslovi, izim u stvarih mjenbenih, kaznenih, i onih smetena posjeda, neće se moći pravno valjano preduzeti u prepovjedani praznik rimske i iztočne crkve, kao ni na velike praznike sliedbenikah Talmuda i Korana, ako koja od parbenih stranakah spada u broj takovih, te se sama izriekom ili mukom ovog dobročinstva neodreče.

Poglavje treće.

O mjestnih sudovih i njihovu postupku.

§. 119.

Za svaku obćinu, bila ona gradska, trgovištna ili seoska, obstojat imadu mjestni sudovi. Seoske obćine, t. j. sudčije iliti knežije, koje leže jedna do druge, mogu se spojiti u jednu obćinu i postaviti si, manjeg troška radi, jedan zajednički mjestni sud. Svaki ovakav mjestni sud imade, prema ustanovi §. 4., odsjeka I. ovog obličnog diela gradjanskog prava, sastojati iz osoblja onamo naznačena, te u djelovanju svome kretati se u granicah, koje su mu u odsjeku III., §-ah 75. i sl. postavljene.

§. 120.

Osoblje mjestnih sudovah imade se mjesec danah prije, nego što će ovaj zakon u život stupiti (§. 117), po izbornicih dotične gradske, trgovištne ili seoske obćine

izabrati s obzirom na propise §§. 26. do 30., polag ustanovah niže sliedećih, koje će donle valjati, dok sabor trojedne kraljevine s privolom Nj. veličanstva kralja, o uredjenju gradskih trgovištnih i seoskih obćinah zakon nestvori.

§. 121.

Prije nego se izbor opredieljenog (§§. 4. i 120.) osoblja preduzme, imade se načiniti *listara izbornikah,* koja će valjati do 1. veljače dojduće godine. U ovu listaru spada bez razlike vjeroizpoviedanja:

1. svaki u dotičnoj obćini, za koju valja ustanoviti mjestni sud, prebivajući (§. 62) mužkarac, koj je uz to i sin ove trojedne kraljevine budi urodjeničtvom, budi naturalizacijom, budi ustavno stečenim pravom indigenata;

2. koj je navršio 20. godinu života svoga;

3. koj nije nikada kao tat, palikuća, razbojnik, niti pod iztragom stajao, niti stoji, a kamo li je samo radi pomanjkanja dokazah izpušten, ili, što više, još i kažnjen, niti se od njega za cielo znade, da je pijanica, i da grdo i mrzko kune;

4. koj o svom kruhu živi, te u ime *izravnog poreza i tako nazvanih zemaljskih i ob'inskih dometakah ukupno,* svake godine najtomanje, u gradovih: Zagrebu, Rieki, Senju, Bakru, Osjeku, Varašdinu i gornjem Karlovcu plaća 12 fr. a. v., a u ostalih ovdje neizbrojenih gradovih, trgovištih i obćinah 8 fr. a. vr.;

5. bez obzira na porez, doktori, liečnici, odvjetnici, vidari, ljekari (apotekari), zemljomjeri, akademički umjetnici, učitelji (profesori), članovi jugoslavenske akademije, župnici, kapelani i ostali javni učitelji.

§. 122.

Ovakove listare imadu se u gradovih i trgovištih, providjenih uredjenim magistratom, u velikoj skupštini pod predsjedanjem načelnika ili glavara ili njegova namjestnika, a u ostalih seoskih obćinah u javnoj obćinskoj skupštini pod predsjedom dotičnog velikog ili kotarskog županijskog sudca sastaviti i javno u kući obćinskih sastanakah proglasiti pročitanjem imenah abecednim redom složenih. Ovi izbornici, proti kojim se nije prigodom ovom s mjesta upravio prigovor, izabrati će iz svoje sredine i zakleti nalično §. 26. ovog zakona, *a*) *porotu iz 24, i b*) *odbor iz 12 osobah,* a ova tjelesa ad hoc izabrana, izabrat će si izmedju sebe predsjednika.

Takovim načinom izabrani odbor preuzeti će daljnje rukovodjenje izbornog posla, te svoje službovanje započeti time, da podpunu listaru sviuh izbornikah kroz osam danah s tom pučanstvu proglašenom primjetbom javno izloži, da je svakomu slobodno uz ovaj rok od 8 danah izloženu izborničku listaru pregledati i njoj ustmeno ili pismeno prigovoriti.

Ovaj prigovor ima se ovom odboru podnieti i može biti upravljen proti tomu:

a) ako prigovornik nije u listaru upisan, a morao se po izbrojenih u §. 121. kakvoćah i svojstvih upisati; ili

b) Ako je tko upisan u nju, a imao se radi toga, što neima svojstvah u §. 121. pod 1. do 5. izbrojenih, iz nje izpustiti.

§. 123.

O ovom prigovoru imade suditi najprije odbor, te ako nadje prigovor za temeljit, odmah izborničku listaru izpraviti, a poslie njega u drugoj i zadnjoj molbi porota

u prediducem §. 122. napomenuta, riešiti će stvar konačno, i, sazvavši sve izbornike na odredjeni dan u kuću obćinskih sastanakah, njima proglasiti *ustanovljenu pravno-valjanu listaru obćinskih izbornikah,* te pozvati ih, da biraju osoblje za mjestne sudove odredjeno (§. 4.), dotično poglavarstvo svoje obćinsko.

Uslied toga poziva preduzet će se u gradovih najprije izbor čeonika (dotično gradskog sudca), a u trgovištih i seoskih obćinah sudca trgovištnog, dotično obćinskog (župana, ili već kako se zove u obćini). Poslie toga sliedit će izbor u gradovih četvorice, a po trgovištih i seoskih obćinah dvojice starješinah. Za time ima po trgovištnih i seoskih obćinah sliediti jošte izbor bilježnika, *a napokon toga po svih trih vrstih obćinah sačinit će se iz izpravljene listare izbornikah obćinskih: „listara prisežnikah ili porotnikah obćinskih“,* koji će sa prije napomenutim osobljem sačinjati veliku skupštinu gradske, trgovištne, dotično seoske obćine.

§. 124.

Za čeonika ili gradskog sudca, kao i za starješine u gradovih, može se samo onaj pravno-valjano izabrati, koj imade svojstva u §§. 14. i 15. propisana; a za sudca trgovištnog ili seoskog samo je onaj sposoban:

a) koj u obćini posjeduje negibivi imutak, te je sam svoje kuće gospodar, nestojeći niti pod očinskom, niti pod gospodskom vlasti kao gornjak ili činjženjak, a niti pod sekvestrom;

b) koj je navršio tridesetu godinu života svoga;

c) koj umije barem hrvatski podpisati si ime i prezime i zvanje.

Za bilježnika pako hoće se, da osim svojstvah sada pod *a*) *b)* i *c*) naznačenih imade i one za sudbene činovnike nižjeg razreda propisane sposobnosti (§. 24).

§. 125.

Za prisežnika ili porotnika mjestnog suda obćinskog pozvat je da bude izmedju obćinskih izbornikah (§. 123), svaki onaj:

a) komu ima barem 25 godinah;

b) koj umije hrvatski čitati i pisati; i

c) koj u obćini redovito prebiva.

Za da nebi prema svojstvu pod *b*) u trgovištnih i seoskih obćinah broj porotnikah obćinskih izpod 200 spao, imat će se još za dojdućih 10 godinah iznimno medju ovakove porotnike uzeti i oni, koji neumjedu čitati ni pisati, nu imadu ostala dva za porotnika pod *a*) i *c*) propisana svojstva, a potrebno je, da se uzmu za dopuniti broj od 200 porotnikah.

§. 126.

Svaki izbornik, koj prema svojstvom u §. 125. opisanim ima doći u listaru porotnikah, dužan je pod globom od 10—50 fr. bezplatno izpunjivati sve, što se bude od njega po zakonu iskalo. — Jedino starci preko 60 godinah i oni porotnici, koji su uz jednu godinu svojoj porotničkoj dužnosti zadovoljili, mogu, i to prvi za svagda a potonji za prvu dojduću godinu naročito od sebe zvanje porotnika odbiti; a njeke osobe, ako i imadu propisana u §. 125. svojstva, nemogu nikako biti porotnici. Medju ove spadaju:

a) duhovni pastiri od svih zakonito priznanih crkavah i vjerozakonskih družbah; *b*) učitelji pučkih učionah; *c*) sudbeni i ostali častnici i činovnici u istinu služeći

ili u mir postavljeni; *d)* u vojničkoj službi nalazeće se ili u mir postavljene osobe istog reda; *e*) sudbeno proglašeni razsipnici i ini obskrbljenici; *f)* osobe, koje radi duševnih ili tjelesnih manah nisu kadre dužnostim porotnika odgovarati; *g*) oni, nad kojih imutkom je stečaj otvoren a nisu poslie dignutog stečaja za nedužne proglašeni; *h*) oni, koji su radi zločinstva ili prekršaja proiztekavšeg iz koristoljubja obsudjeni bili, ako nisu oprošteni štetnih posljedicah obsude; *i*) oni, koji su radi takovog zločinstva ili prekršaja pod iztragom ili zatvorom, dok traje iztraga ili zatvor; napokon *j*) oni, koji su radi drugog kakovog zločinstva ili prekršaja, *izim tiskarskog,* obsudjeni bili barem na pol godine tamnice,

§. 127.

Listara priseżnikah ili porotnikah ima se na onaj isti način metnuti kroz 8 danah na ugled, i postupati uslied reklamacijah podnešenih onako, kako je to u predidućih §§. 122. i 123. propisano. Izza ustanovljene tako listare porotnikah, koji se ujedno sa ostalim osobljem mjestnog suda, polag obrazca zakletve njihovom zvanju odgovarajuće, zakleti imadu, sastavit će se imenik porotnikah abecednim redom i izmedju njih u obćinskoj sjednici ždrebanjem odrediti prema množini posalah dovoljni broj porotnikah, kojim se ima dodati za namjestnike jošte polak toliko porotnikah, koliko ih je odredjeno za redovito službovanje.

Redoviti porotnici i, u slučaju zapreke neodoljive, njihovi namjestnici imat će kroz čitavi mjesec danah i to do izborah svojih nasljednikah obavljati točno zvanje porotnika, koje će medju ostalom sastojati u tom, da o razprah spadajućih na nalježnost mjestnog suda po duši i najboljem znanju sude.

§. 128.

Propisi §. 73., koj govori o zapreci sudovah i sudacah da ne suduju, imadu se i kod mjestnih sudovah uporavljivati i dužnost je predsjednika suda kod gradskih, a bilježnika kod trgovištnih i seoskih obćinah paziti na to, da se propisi zakona obdržavaju što moguće najtočnije. U mjesto onoga, koj bude zakonom zapriečen od sudovanja, imade se po glasu §. 127. drugi pozvati.

§. 129.

Ako oba parca parbenu svoju stvar zajednički prijave pred sakupljenim mjestnim sudom, ima se razprava, ako je moguće, započeti odmah. Ako samo tužitelj prijavi zahtievanje svoje predsjedniku, imat će prisjednik ili odmah, ili na koj od prvih sliedećih danah razpravljanja radi sakupiti mjestni sud, i postarat se za to, da se kratak opis paracah i parbenoga predmeta ubilježi u uredovnu knjigu, kao i za to, da obje stranke pozvane budu na razpravu. Ova uredovna knjiga ima se po propisu §§. 36. i 37. sastaviti tako, da se navedena onamo upisnika gradjanska I. i II. u jedan spoje i iz njega stupci 7. i 8. I. upisnika, i 1 do 5 uključno II. upisnika sasvim izpuste, a ostali prema ustanovam ovog poglavja udese.

§. 130.

Parci držani su doći na sud ili glavom ili poslati mjesto sebe punomoćnikah; — uzimati odvjetnikah (advokatah), koji bi ih zastupali, nije dopušteno.

§. 131.

Postupak pred mjestnimi sudovi ima biti samo ustmen; nije slobodno, ni primati pismenih tužbah, ni u obće sačinjati napisnikah, ali pismena se prijava kojeg odaljenoga tužitelja, odnoseća se na njegovu tužbu, mora u toliko uvažiti, da se iz nje popune stupci 1—6 i tuženik na sud pozove, nu kod razprave se na nju obzir uzeti neimade.

Mjestni sud ima se prije svega osvjedočiti o sliedećih:

a) da je naljedan za rješavanje dotične stvari parbene;

b) da su parci sposobni zastupati sami sebe, ili

c) da parce, ako su radi maloljetnosti, skrbstva, stečaja ili s drugoga kojega razloga nesposobni, zastupaju osobe one, koje po zakonu imadu za njih raditi pred sudom, i

d) da je osobu, koja je došla zastupati parca kojega (§. 130.), isti parac opunomoćio za razpravu.

Mjestnomu sudu prosto je držati razpravu, ako bude potrebno, i izvan mjesta uredovnoga.

§. 132.

Ako oba parca dodju pred sud, imat će sudci opomenuti najprije svaku stranku, da iskreno i vjerno polag istine kaže okolnosti čina, da se na ovi način razjasni stvar parbena; zatim pako nastojat će, da se parbene stranke medju sobom nagode. Ova nagoda ima se zatim odmah upisati u knjigu uredovnu (§. 144.)

Ako nagoda nepodje za rukom, imadu se sudci osvjedočit o istini onoga, što je stranka koja izrekla, u koliko izreke te spadaju k stvari parbenoj, i u koliko ih taji stranka protivna; i u tu će svrhu sud preslušati svjedoke i vještake, pregledati izprave, koje budu pri ruci, a dati ih i protivnoj stranki, da ih pregleda, ili obaviti i očevid. Prisege (zakletve) nisu dopuštene.

§. 133.

Ako obtuženik nebude na urečeno vrieme došao pred mjestni sud, imat će isti sud izviditi, zašto je izostao.

Obnadje li se pri tom, da obtuženik nije točno bio obaviešten, da se pred sud poziva, ili da mu s osnovana razloga nije moguće bilo doći: imat će se odrediti drugi koji dan za razpravu.

Nebude li obnadjeno ni ovo ni ono, tad će mjestni sud započeti razpravu sa samim tužiteljem, koj je došo, i po tom riešiti parbenu stvar i nepreslušavši obtuženika, koj je izostao, te ako ga obnadje da je kriv i u troške obsuditi, ako to tužitelj uzište.

Izostane li tužitelj, neima se tad stvar parbena rješavati, ali će isti obtuženiku, ako zahtievao bude, naknaditi troškove, koje mu je prouzročio time, što je izostao.

§. 134.

Na ono, što izreku svjedoci i vještaci, može se pri rješavanju obzir imati samo onda, ako ih je sám sud preslušao.

Parbene stranke imadu skrbiti za to, da moguće bude svjedoke poslušati. U slučaju, ako bi se svjedoci kratili, te nebi hotjeli doći, ima ih sud pozvati, i učiniti potriebita da dodju. Ako li bi znatan razlog bio, s kojega svjedoci nemogu doći, ima se poziv svjedokah odgodit na drugi koji dan.

§. 135.

Svjedoci i vještaci držani su ono, što izriču, izricati po savjesti svojoj i kao što najbolje znadu.

Parbenim strankam prosto je, biti prisutnim pri preslušivanju svjedokah i vještakah, i naznačiti one okolnosti, o kojih treba da svjedoci i vještaci budu upitani.

Svaki svjedok i vještak ima prije, nego što će što izreći, sudu, davši ruku, podkriepiti, da će o svih okolnostih, o kojih upitan bude, nedvojbeno (to jest: da negovori inako, nego što misli, i da nemisli inako nego što govori), bez osobite prema komu naklonosti, bez mržnje i straha po savjesti i kao što najbolje znade, kazati vjerno puku i podpunu istinu, i da neće zatajiti ništa.

Propisi obćenitoga zakonika kaznenoga o krivih svjedočbah pri sudu imadu se uporavljivati i na svjedočbe pred mjestnimi sudovi.

§. 136.

Članovi mjestnoga suda držani su, pri razpravljanju i rješavanju stvarih parbenih, postupati po savjesti i kao što najbolje znadu, držeći se koliko moguće zakona.

Rješitba ima se na temelju zaglavljene razprave i po većini odvietah izreći, ako je moguće, odmah, pak odmah i proglasiti, ako su obje parbene stranke prisutne.

Ako se je razprava zaglavila bez obtuženika, pak ako je obtuženik pravdu izgubio, ima mu se rješitba odmah obznaniti odpravkom pismenim.

Rješitbu valja odmah upisati u knjigu uredovnu (§. 144.)

§. 137.

Ako onomu, koj je pravdu izgubio, bude naloženo, da je dužan platiti izviestnu svotu novčanu, ima mu se u tu svrhu odrediti rok, koj medjutim da nebude dulji od 14 danah.

U inih slučajevih valja mu odrediti okolnostim primjeren rok, uz koj će imat ili zadovoljiti svojoj dužnosti, ili platiti onu svotu novčanu, koju će u mjesto one dužnosti imat po glasu rješitbe tužitelj primiti (§. 76. *bb)* i *cc*).

Rok, uz koj valja zadovoljiti rješitbi, počima od dana, prvoga po onom, kojega se je rješitba proglasila, ili kojega se je dostavila onomu, koj je pravdu izgubio.

§. 138.

Radi povrede postupka neće imati pritužbam mjesta, nu scieni li stranka, da joj je rješitbom mjestnoga suda krivo učinjeno, bit će joj prosto, uz osam danah, pošto se je proglasila, odnosno dostavila joj rješitba, prizvati na županijski sudbeni stol, dotično srezki kotarski sud, (§§. 113. i 114).

Županijski sudbeni stol, i odnosno kotarski sud ima riešiti stvar konačno-valjano.

§. 139.

Time, što se je priziv uložio, neobustavlja se ovrha (exekucija) rješitbe suda mjestnoga; nego ipak prosto će biti sudu mjestnomu, ako ovršenik dovoljnu jamčevinu u gotovu novcu kod suda položi, počekati *s ovrhom dražbene prodaje,* dok nestigne rješitba konačna.

§. 140.

Ako dužnost, ustanovljena nagodom ili rješitbom, nebude izpunjena uz rok za to odredjeni, može se u mjestnoga suda zaiskati ovrha. Da se ovrha obavi, može se mjestni sud poslužiti u tu svrhu organi obćinskimi.

§. 141.

Ako je jedan parac dužan predati drugomu koju stvar, ima mu se ta stvar oduzeti i ovomu drugomu izručiti.

Ako je jedan parac drugomu dužan platiti stanovitu svotu novčanu, ima se dužniku od gotovine, koja možda u njega bude nadjena, oduzeti onoliko, koliko treba za izplatu duga, i predati vjerovniku mu.

Ako kod dužnika nebude nadjena dovoljna gotovina, ima se narediti ovršna prodaja pokretninah njegovih, zatim oglasom, pribijenim na kući obćinskoj, obznaniti mjesto i vrieme, gdje i kada će prodaja dražbena biti. Podnipošto nije slobodno uzimati pod ovrhu (exekuciju) haljinah, koje su neobhodno potrebite, zatim potriebno ono orudje, kojim dužnik zasluživati može ono, što njemu i porodici mu treba za svagdanji život.

§. 142.

Za prodaju dražbenu pokretninah ima se narediti samo *jedan* rok, i to barem na osam danah. Ovaj rok valja, kao što je shodno, obznaniti. Odredjivat će se samo *jedan* vještak, koj će ustanovljivati cienu ličbenu i istu izvikivati.

Dužniku je prosto, naznačiti red, po kojem da se dražbeno prodaju stvari. Onaj, komu je prodavanje povjereno, ima dobivene odtuda novce, odbivši najprije svotu, koja je potrebita, da se namire troškovi dražbeni, predati vjerovniku po mjeri tražbine njegove, pri čem treba da se povrate zadužnice, ako ih ima, ili da se na istih odpiše onoliko, koliko bude plaćeno. Što bude izviše, predat će se dužniku. Proti onomu, kako je mjestni sud postupao obavljajući ovrhu, može se uz osam danah podnieti pritužba pri naljежnom sudu (§§. 113. i 114.), koj će ju konačno-valjano rješiti.

Ova pritužba nije kadra obustaviti ovrhe.

§. 143.

Ako u dužnika nebude nadjeno pokretne imovine, koje bi slobodno bilo uzeti pod ovrhu, ili ako vjerovnik novcem, dobivenim od prodanih stvarih, nebude sasvime namiren, moći će se *pri naljежnom sudu* zaiskati ovrha na ostalu *nepokretnu* imovinu dužnikovu.

U tu svrhu ima mjestni sud vjerovniku izdati prepis nagode ili rješitbe *s ovršnom zaporkom,* t. j. potvrdom, da vjerovnik putem ovrhe nije na svoju tražbinu dobio još ništa, ili da je dobio samo nješto, i u ovom drugom slučaju, koliko je dobio.

§. 144.

Županijski kotarski sud, dotično županijski sudbeni stol, kao sudovi druge molbe (§. 113.) *a)* i *b),* pobrinut će se zato, da se za svaki mjestni sud o trošku obćine nabavi uredovna knjiga, udešena prema propisu (§§. 32., 34., 36. i 129.) i da se takova vodi po čeoniku mjestnom, dotično bilježniku obćinskom*) kako valja, a i cieli postupak kod

*) U §. 34. pogrješno u prvom redku iza riečih „i ovog vodi" izostade, „čeonik gradski ili njegov namjestnik, dotično (bilježnik) itd."; što se ovdje izpravlja.

mjestnih sudovah prema obstojećem zakonu ovom uredi onako, kako neće poslovi, koji su mu doznačeni, zapeti ni u čemu.

§. 145.

Tražbine, radi kojih poteče tužba pred mjestnim sudom, bit će vaskolik postupak prost od biljegovine i od carskih pristojbah. Jedino za upisivanje nagode ili rješitbe u knjigu uredovnu imat će se platiti predujmice po tužitelju u obćinsku pjeneznicu 50 novčićah, koji se uključivo samo za dotaciju učiteljah početnih gradskih, dotično trgovištnih i seoskih učionah upotrebiti imadu.

§. 146.

Svjedoci i vještaci, koji su u mjestu, nemogu tražiti plaće nikakove; ali oni, koji od drugud dolaze, mogu iskati da im se plati, osim putnog troška — ako su ga imali — i u ime dangube 30 novčićah, do 2 for., prema tomu, kojemu staležu pripadaju. Troškove parbene, koji se imadu po onoj stranci platiti, koja je izgubila parnicu, mora mjestni sud dopitati, držeć se načela za svjedoke ovdje ustanovljena.

Poglavje četvrto.

O vrstih postupka i o njihovoj uporavi.

§. 147.

Postupak u prepornih gradjanskih stvarih *ili je kratak ustmen, ili je pismeno-ustmen. Prvi* se uporaviti imade kod mjestnih sudovah i pred županijskimi, srezkimi ili kotarskimi sudci i njihovimi pristavi, a *potonjemu* je mjesto kod županijskih sudbenih stolovah. *Jedan* i *drugi,* utemeljeni koje na članku XX.: 1836, a koje na prije godine 1848. obstojavšoj u trojednoj kraljevini levatalnoj proceduri tako nazvanih parnicah formalnih, *počiva na načelu ustmenosti i javnosti.*

§. 148.

Od pravila §. prediducim ustanovljena ima se kod županijskih sudbenih stolovah činiti iznimka glede njekojih prepornih stvarih, za koje se takodjer odredjuje *kratak ustmen postupak.* Medju ovakove preporne slučajeve broje se:

a) Sve parnice, koje dodju županijskom sudbenom stolu, da o njih u drugoj molbi kao prizivno sudište (§. 113. *b*) suduje;

b) Sve parnice dugovne, koje nadilaze 500 fr. do neopredieljene svote, ako se u potonjem slučaju dug osniva na izpravi dugovnoj vjerodostojnoj.

c) Svi mjenbeni, trgovački i morski poslovi.

d) Slučajevi plateža prepornih zakupninah, najmovinah i doživotninah, ako nadilaze svotu od 500 for.

e) Sve razpre o stvarih medjupadnih i uzgrednih, koje se dogode uz parnicu i ovrhu.

f) Slučajevi zabrane, osiguranja, sekvestracije i osobna zatvora (§. 77. *k*).

§. 149.

Kod kratkog ustmenog postupka neimade mjesta pismenoj razpravi uz posljedice ništine, t. j. niti je strankam samim, niti njihovim punomoćnikom dotično odvjetnikom dozvoljeno u razpravni zapisnik budi svoje govore upisivati, budi sudbenoj osobi, koja zapisnik voditi imade, takove u pero kazivati ili joj napisane izručiti, da ih u zapisnik upiše. — U ovu se svrhu odredjuje, da se kod srezkih ili kotarskih sudacah županijskih, odvjetnici samo onda pripustiti imadu, da stranke zastupaju, ako pred sud nedodju kao odvjetnici, već kao prosti punomoćnici, ali i ova dozvola ima on čas prestati, čim koji izmedju odvjetnikah proti ustanovi nazočnog §. ili sam uzradi ili drugog na to naputi, te se to odvjetničkom sboru ili glavnom državnom odvjetničtvu ili pako banskomu stolu kao najvišjemu sudu vjerodostojno doglasi.

§. 150.

Ustanove članka XVIII. i XX.: 1836, promjenjuju, dotično nadopunjuju se kako sliedi:

Tužba u stvarih, koje se pred županijskim sudbenim stolom po glasu §. 148. kratkim ustmenim načinom razpravljati imadu, mora se svakako na pismo metnuti i udesiti tako:

a) da bude pisana čisto i u hrvatskom književnom jeziku, a ujedno i čatljivo t. j. da se uzmogne lahko čitati. — Od prilogah, koji niesu pisani u hrvatskom jeziku, imadu se priklopiti prevodi u književni hrvatski jezik i takovi naznačiti abecednim redom.

b) da imade iz vana na desnoj poli prelomljena tabaka (arka): sud, ime i prezime, striliš i prebivalište obih stranakah i predmet parnice *(punctum causae),* kao i pozvate u nutri priloge.

c) da se na istom mjestu naznači takodjer ime, prezime i prebivalište tužiteljevog odvjetnika, koji mora, da takovu vlastoručnim podpisom signira.

d) da imade na drugoj lievoj poli izvanjska prelomljena arka kratkog sadržaja pozivnicu na opredieljeno za javnu preslulu ročište, t. j. godinu, mjesec, dan, uru i mjesto s naznakom sudišta, koje sudište stranke i njezine odvjetnike pozivlje na sud.

e) da se u njoj (tužbi) podpuno, razgovetno i u kratko navedu redom, kako su se sbili, učini, na kojih u obće počiva zahtjev tužitelja u glavnoj stvari i u pripadcih, zatim, na isti da se način i posebni učini napomenu, s kojih sliedi ono, što tužitelj lje proti naznačenom tuženiku iskati (tražiti) imade, te na svrsi razgovietno naznačiti, što će kod javne preslulue tražiti, da mu tuženik, to glede glavnog a to glede pripadnog dade, učini, ili učiniti propusti.

§. 151.

Ovako ustrojena tužba ima se predsjedniku sudbenog županijskog stola podnieti s ustmenom molbom, da u nahrbćenu već po tužitelju samom pozivnicu (§. 150 *d*) dan ročišta za javnu preslulu uvrsti i takovu svojim podpisom podkriepi. — Pošto se je predsjednik osvjedočio, da je ovakova tužba već dobila svoj tekući broj iz upisnika gra-

djanskog I. (§. 36) i da je pozivnica u redu, to će molbi tužitelja bez ikakovog oklevanja zadovoljiti, i u tom poslu po mogućtvu obzir uzeti na to, na koji li dan želi, da se ročište opredieli. Tužitelj će izza toga, primiv tužbu natrag, nastojati, da se u upisniku gradj. I. po čuvaru parnice (§. 35) i stupac 6. izpuni, te tužba tuženiku dostavi.

§. 152.

Više zahtievah slobodno je spojiti u jednoj tužbi, nu po mogućnosti oddieljeno jedan od drugog. — Ovakovo spojenje više raznolikih tražbenih zahtievah imalo bi se samo onda odbiti, kada bi sud glede jednog ili više njih nenaležan bio, ili, kad bi se time parnice razne vrsti, n. p. ustmeno-kratka sa pismeno-ustmenom, spajale, ili napokon, kad bi ovakovo sjedinjenje postupak cieli veoma zamrsilo i otegotilo. — Ali ni u ova tri slučaja neimadu se zahtjevi, koji se dadu spojiti, odbaciti, već u prva dva po sudu ureda radi (*ex offo*), a u potonjem jedino na predlog koje stranke pruće na posebnu javnu presluhu odputiti.

§. 153.

Tuženik ima barem osam danah *prije odredjenog ročišta* po jednomu od ovlaštenih odvjetnikah, — ako sam nije usposobljen na to — sastavljen po ustanovah §. 150. odgovor tužiteljevom odvjetniku uručiti dati; obje pako stranke dužne su, i to tužitelj tužbu, a tuženik odgovor najtomanje tri dana prije preslušnog ročišta prepisane dostaviti čuvaru parnicah, koj će takove za dobe jošte predati predsjedniku sudišta.

§. 154.

Na temelju ovih dvih spisah (§§. 150. i 153) imadu stranke parbene kod javne presluhe redomice besjedovanja svoja zaglaviti sa predlogom, što traže. Ako koja od prućih stranakah mimo svog spisa kod javne presluhe nove bitne učine navede ili zahtjeve onakove naprvo donese, koji se sa sadržajem spisa u bitnosti nipošto neslažu, dapače prekoračuje granice izjave pismene, u pogledu prosbe kod javne presluhe stavit se imajuće: imade predsjednik županijskog sudbenog stola, na predlog koje godj stranke ili kojeg od prisjednikah suda, ili i ureda radi, odrediti, da se ovakove bitne promjene ili naknadnim pismenim podneskom dotične stranke, ili u razpravnom zapisniku ustanove i iza toga javno pročitadu, te nakon toga, ako protustranka to uzište, o trošku stranke, koja je od svog prvobitnog spisa u bitnosti odstupila, presluhu javnu na drugi koji bližnji dan odgoditi.

§. 155.

Kod srezkih županijskih sudacah, prosto je tužitelju i pismenu tužbu podnieti, nu u ovom slučaju treba da bude sastavljena onako, kako to §. 150. propisuje, izostavivši dakako sve ono, što se je ondje navelo kao potrebština gledom na razpravu, koja pred županijskim sudbenim stolom teći imade, gledom zatim na ustanovu §. 149., polag koje se odvjetnici kao takovi izključuju.

§. 156.

Prigodom ročišta, ako tuženik dodje, imade ga sudac zapitati, je li znade što tužitelj ište. Ako odgovori, da zna, ima ga odmah pozvati, da povieda redom, što ima

odgovoriti na tužbu; ako pako reče, da nezna, imade mu prije u kratko sadržaj tužbe priobćiti.

Vrhu ovakove razprave imade pristav voditi zapisnik evo ovako: Iza glave zapisnika, koja se kroz čitavi arak pisati ima, valja na prepolovljenoj *lievoj* strani arka najprije staviti broj gradj. upisnika I. pod kojim je tužba upisana, a zatim kratak sadržaj tužbe, te izbaciti na protustojeću praznu desnu stranu prepolovljena arka priloge, ako se je u tužbi na takove tužitelj pozvao. — Izza kako se je to dogodilo, ima sliediti sličnim načinom na desnoj strani prepolovljena arka odgovor tuženika s izbačenjem prilogah, ako se je na takove pozvo. Tako se imade postupati i sa ostalimi besjedovanji stranakah, nu vazda paziti, da ono, što tužitelj kažà, dodje na lievu polu, a ono što tuženik odvrati, na desnu polu arka.

Ako se koja stranka pozove na svjedoke i takove odmah sobom dovede da se preslušnu, ima se ova presluha na bitne točke s mjesta obaviti i uvrstiti neposredno izza govora stranke, koja se je pozvala na njih, u zapisnik kroz cieli arak. To isto bivat ima sa izpoviedju svjedokah, što će na osobite protuupitke sliediti i sa osudom, koja se, sastavljena po propisu §. 189., takodjer u zapisnik preko čitava arka upisati imade.

Poglavje peto.

O dostavi dojavah i drugih parbenih spisah.

§. 157.

U parnicah ustmenih kratkih, kao i u pismeno-ustmenih, biva dostava opomenbah, pozivnicah, dojavah o upisanih allegatih i ovih allegatah ili sporazumno izmedju odvjetnikah prućih stranah od ruke u ruku prama prijamnici na prepisu dojave ili spisa vidljivoj, ili pako službeno preko sudnika dotičnog suda ili prisežnika županijskog. ili pako, ako stranka izvan mjesta suda ili obsega dotičnog kotara prebiva, putem c. k. pošte posredstvom expressa.

§. 158.

Prva pozivnica na sud mora se stranki uručiti u njezine vlastite ruke ili u ruke njezinog na taj poso naročito opunomoćena čovjeka, ostale odluke i parbeni spisi mogu se valjano uručiti i družinćetu ili kojem članu obitelji, ako neima dotična stranka odvjetnika; ako ima, onda se imade jedino ovomu uručivati.

Glede osudah i ovršbenih odlukah i uknjižbah ima se ipak i za ovaj potonji slučaj stranci dotičnoj u njezine vlastite ruke ubaviesti radi vjerovni prepis uručiti, bez da se ipak od ovog uručenja imade računati pravomoć osude ili odluke.

§. 159.

Ako se stranka ili njezin punomoćnik ili družinče ustručava primiti sudbenu odluku ili dotičnu dojavu protivničkog odvjetnika, ili pako pismo od c. k. poštovnog ureda, u kojem se ovakove izprave nalaze: onda se u nazočnosti dviuh seoskih starješinah ili

drugih dviuh svjedokah mora dotična odluka ili dojava na vrata kuéna pribiti i o ovakovoj pravovaljanoj dostavi dotičnoj stranci ili njezinom odvjetniku svjedočba izdati.

Poglavje šesto.

O rokovih.

§. 160.

Ako tuženik u mjestu suda ili barem u području takovog prebiva, ima mu se za došašće na sud u kratkih ustmenih parnicah opredieliti rok od najtomanje 8 danah, ako pako stoji izvan obsega suda, no u granicah trojedne kraljevine, od 15 danah, a izvan trojedne kraljevine prema daljini prebivanja i poštovnog obćenja od 30 do 60 danah.

To isto valja i glede pismeno-ustmenih parnicah, s tom jedino iznimkom, da se tuženiku, ako i stoji u mjestu ili području suda, za došašće na sud mora dati rok od 15 danah.

Glede mjenbenih i smetana posjeda stvarih kao i u slučajevih, gdje je pogibeljno počasiti, može se odredjeni za ustmene kratke parnice rok od 8 danah i na jedan dan skratiti.

§. 161.

U tečaju parnice pismeno-ustmene, gdje se ovim zakonom nije inako odredilo, pravilno se rokovi od 15 danah ustanovljuju, koje sud nije vlastan produljiti.

§. 162.

Ako rok po sudu ustanovljen izteće, a protivnik stranke, koja je rok promašila, ili izrikom pred sudom u produljenje roka privoli, ili se ovim dogadjajem na svoju korist neposluži: to se u ovom zadnjem slučaju uzima, da je na korist protivnika do neopredieljenog vremena mukom u produljenje roka privolio, koje produljenje mu je u svako doba prosto time prekinuti, da se koristi pravom što ga zadobì promašenjem roka.

§. 163.

Dok ovo mukomično produljenje teče, prosto je stranci, koja je rok promašila, svojoj dužnosti zadovoljiti; nu ako bi to u jedan isti dan učinila, u koji je i protivnik u smislu predidućeg §. 162. svojim se pravom poslužio, onda odlučuje prednost dnevne dobe, u koju pada započeti čin jedne i druge strane. Zaoto se u ovom slučaju, na zahtjev ipak stranke, ovakova dnevna doba po dotičnoj stranci i po čuvaru parnice naznačiti mora točno na sat.

Poglavje sedmo.

O čuvanju parnicah i pregledu takovih.

§. 164.

Parnice imadu kod županijskih kotarskih sudovah pod zatvorom čuvati veliki, dotično mali sudac i u njihovu odsuću pristav, kod županijskih sudbenih stolovah pako posebni zakleti čuvar parnicah, jamčeći za njih službom, poštenjem i imutkom.

§. 165.

Za držati parnice u evidenciji i za kontrolu uzajamnu to stranakah a to i sudacah, ima se kod svakog suda vrhu dvih glavnih štadiah parbe, naime, vrhu postupka osudnog i postupka ovršnog, voditi i pod zatvorom držati spomenuta i potanko u §§. 32. i sl. opisata dva gradjanska upisnika.

§. 166.

Napomenuti u prediducém §. 165. upisnici imadu se nabaviti za sudove kotarske i županijske sudbene stolove troškom dotične županije, a za banski stol o trošku zemaljskom, i čim se napune, nabaviti mjesto njih još za vremena drugi, stari pako pričuvati kod suda kroz čitave dvie godine, poslie tog roka pako sahraniti u pismari dotičnog municipija.

§. 167.

Svaki odvjetnik, kojeg red dopadne u parnicu pismeno-ustmenu upisati svoja allegata, ima to u propisanu roku učiniti u nazočnosti čuvara parnice ili vlastoručno, ili po svom pisaru, te takova vlastoručno podpisati s naznakom dana, mjeseca i godišta kad je to učinio.

Da je to učinio, ima odvjetniku protivnika dojaviti priobćivši mu na način u poglavju petom sadržani po sebi vidimirani sadržaj upisanih allegatah ujedno s prepisi prilogah.

Ovakova dojava ima se na prepisu communicata odozdo poslie vidimacije, sastojeće iz riečih: „vidio N. N.“ odvjetnik T-a ili O-a, upisati s riečima: „Dojava N. N. odvjetnika T-a ili O-a ubaviesti radi N. N. odvjetniku T-om ili O-om“, i imade tu kriepost, da će se u slučaju bitnog nesuglasja s upisom u parnicu uporaviti propis §. 154.

§. 168.

Allegata imadu se ograničiti na puki goli učin i dokazala, koja služe na njegovu podkrepu, te glasiti glede ovih i glede izjavah odnosećih se na učin u obliku budućnosti: n. pr. „Ja ću prigodom javne presluhe proti učinu T-a ili O-a navesti ovo, ili poslužiti se dokazalom ovim ili onim“ itd. — Izvedenje stvari i poziv na zakon itd. ima ostati za javnu presluhu.

§. 169.

Kad bi se, po krivnji budi sudca ili dotičnog čuvara parnice, parnica koja izgubila, ima se stranka time oštećena podpuno razštetiti po krivcu.

Ako se oštetilac s dobra na tu odštetu dao nebi, prosto je stranci tu stvar velikoj skupštini županijskoj, dotično sakupljenom municipalnom vieću predložiti, koje će onda izreći osudu nad krivcem.

Poglavje osmo.

O pismeno-ustmenom postupku i svekolikom naredu (instrukciji) pismeno-ustmene parnice.

§. 170.

Pismeno-ustmeni postupak, pridržan izključivo županijskim sudbenim stolovom u svih slučajevih zakonom neizuzetih (§§. 147 i 148), sastoji u tom, da se prije, nego što će parnica na javnu ustmenu razpravu doći, cieli parbeni predmet pismeno izmedju prućih stranakah razbistri i ustanovi izmjenom parbenih spisah, kojim će se stvar za javnu presluhu prirediti ili instruirati.

§. 171.

Ovaj se pismeno-ustmeni postupak prema svojoj naravi (§. 170) dieli na dva štadia, prvi: *pismeni predbježni,* a drugi: *ustmeni potonji postupak.*

§. 172.

Pismeni predbježni postupak nije drugi već do g. 1848. u trojednoj kraljevini obstojavši levatalni postupak, koj se evo ovdje u njekih svojih ustanovah promjenjuje, dotično nadopunjuje sa sliedećimi §§.

§. 173.

Tužba pismena i svaki drugi podnesak u ovom štadiu predbježnom ustmeno-pismenog postupka imade biti sastavljena po propisu §. 150. i imadu na pozivnicu, priredjenu kako valja (§. 151.), obe stranke pruće (tužitelj i tuženik) sa svojimi odvjetnici na opredieljeno po sudu ročište najkasnije do 11. ure prije podne doći, i pošto je tužiteljev odvjetnik levatu načinio, te njojzi priložio sve na podkrepu tužbe služeće izprave, imade tuženikov odvjetnik upisati u parnicu svoje došašće sa običnom formulom: „Za tuženika N. N. dolazi njezin punomoćjem 1. providjeni odvjetnik N. N. s pridržajem prava odgovoriti na tužbu u zakonitom roku." (§. 174.)

§. 174.

Tuženiku došavšem na ročište teče od dana podignute parnice (a die levatae) rok od 15 danah. Uz ovaj rok mora tuženikov odvjetnik u parnicu upisati svoj s dokazali obrazloženi odgovor, i to tužiteljevu odvjetniku, uz dostavu vidimiranog istopisa takovog (§. 157. i sl.), dojaviti.

§. 175.

Tužiteljev odvjetnik, primiv ovakovu dojavu, mora u tekućem od dana primljene dojavnice roku od 15 danah svoj protuodgovor u parnicu upisati, i u njem sva na uzbiće tuženikova odgovora služeća dokazala navesti, te to na način u §. predidućem opisan protivnikovom odvjetniku dojaviti.

§. 176.

Uslied primljene dojave i dostave istopisa protuodgovora dužan je tuženik u roku od daljnjih 15 danah na gore opisani način sa drugotnicom uzraditi, s kojom se izmjena parbenih spisah završiti i parnica za naredjenu smatrati imade.

§. 177.

Pošto su stranke na predidući način sve svoje gorenapomenute spise u parnicu upisale i svaka od njih u posjed došla potvrde o dostavljenom protivnoj stranci dotičnom parbenom spisu, ili je koja od njih ustanovljen za upisanje rok od 15 danah promašila: prosto stoji onoj od njih, kojoj je više do skorog svršetka parnice stalo, takovu sudu podnieti s molbom, da se za ustmenu javnu razpravu ročište opredieli.

Poglavje deveto.

O javnoj presluhi.

§. 178.

O molbi u §. 177. napomenutoj dužan je čuvar parnicah pod najstrožiju ododgovornost na zahtjev stranke moleće bezodvlačno predsjednika županijskog sudbenog stola ustmeno izviestiti, i da je to učinio taj i taj dan, u stupcu primjetakah, u nazočnosti odvjetnika stranke javnu presluhu moleće, ubilježiti, a predsjednik ovog sudišta ili njegov u predsjedovanju namjestnik imade s naznakom ure, dana, mjeseca i godišta i mjesta opredieliti za javnu presluhu ročište, odrediti jednog od prisjednikah sudišta istog, koj će prigodom iste presluhe izviestiti o parnici, te ubilježivši to na hrbtu iste parnice i vrativši ju čuvaru parnicah, da to isto u 8. stupcu upisnika gradjanskog I. (§. 36.) upiše s nalogom; neka parnicu sa svimi prilozi naznačenom na hrbtu parnice sa početnimi slovi izvjestitelju izruči i dan javne presluhe obćinstvu u kratko doglasi na isti način, kako se izroci (edicti) i drugi službeni oglasi u rešetki izvan sudnice pribitoj oglašuju.

§. 179.

Odvjetniku stranke, koji je zaiskao javnu presluhu, prije svega prinadleži, da još isti onaj dan, ili u slučaju zapreke najkašnje sliedeći dan, odvjetnika protivne stranke načinom u poglavju petom naznačenim o odredjenom ročištu ubaviesti. Ako to neučini, prosto će biti odvjetniku protivne stranke prigodom javne presluhe iskati, da se takova o trošku protivničkoga odvjetnika, koj je zanemario priobćenje takovo, odroči.

§. 180.

Na ovu javnu presluhu mogu i stranke pruće glavom doći, te svoju obranu voditi, nu okrom toga dužne su uza se imati svoje odvjetnike, koji će za slučaj potrebe za njih rieč preuzeti.

§. 181.

Ova razprava mora biti javna, te uslied toga svakom odraslom čeljadetu slobodan je pristup, no u izvanrednom slučaju, koj se zakonom ustanovljuje, može se obćinstvo i izključiti.

Za častnike javne, odvjetnike, parce i njihove zastupnike, kao i za novinare ima se u razpravnoj dvorani posebno mjesto opredieliti.

§. 182.

Kada bi se koji pojedini slušatelj ili cielo obćinstvo nemirno ponašalo, pleskanjem ili podvikivanjem red i mir smetalo, predsjedničtvo će smutljivce opomenuti, da miruju i šute. — Ako njegova prva opomena ostane bezuspješna, može se smutljivac ili čitavo obćinstvo iz razpravne dvorane ukloniti, za slučaj odpora i nasilnimi sredstvi.

Ista će vlast pripadati predsjedniku suda u slučaju onom, gdje bi razlozi ćudorednosti i pristojnosti za odaljenje obćinstva vojevali, nu k tomu se hoće, *da se to* jednoglasnom *odlukom suda izjavi i javno proglasi.*

Pod ovu naredbu ipak nepodpadaju osobe one, kojim je u §. 181. osobito mjesto odredjeno, van ako toga svojim vladanjem nezasluže.

§. 183.

Predsjednik suda otvara javnu razpravu s kratkom naznakom prepornog predmeta i obistinjenjem učina, da su stranke pruće u vremenu k javnoj presluhi pozvate, te izza toga pozove tužitelja, da ili sam rieč preuzme ili mjesto njega odvjetnik njegov.

§. 184.

Tužitelj ima u svojem besjedovanju *(plaidoyer-u)* razviti učin, podkriepiti ga dokazali i zakonskimi ustanovami, te zaglaviti sa molbom ili tražbom svojom.

§. 185.

Za tužiteljem ide rieč tuženika ili njegova odvjetnika, koj će se u svom obraniteljnom besjedovanju držati propisa u §. prediducem naznačena.

§. 186.

Pošto su na taj način stranke svoja besjedovanja završile, zauzme izvjestitelj parnice rieč, reasumira učine i napominje dokazala, koja su po strankah naprvo donešena, nu bez da izpovjedi svoje mnienje o parbenom predmetu.

§. 187.

Stranke su dužne ovo izvješće mirno do svršetka poslušnuti, niti jim je slobodno izvjestitelju rieč presjeći, ma kada bi baš opazile, da je učin krivo shvatio, ili iz njega što izostavio, ili dokazala po njih navedena, napomenuti propustio. Nu za svoju

zaštitu slobodno ostane svakoj stranci svoje primjetbe glede izvješća izvjestiteljeva òdmah pismeno predsjedniku izručiti, koj će ih, ako se obistine, uvažiti sam i uvaženju suda preporučiti.

§. 188.

Nakon dovršenih besjedovanjah i izvješća izvjestiteljeva kao i primljenih za slučaj potrebe prımjetakah stranačkih, povuče se sudbeni stol u pobočnu sobu za viećanje, pa ako se nakon zrelog promotrenja u izreci sudbenoj složi, izidje u razpravnu dvoranu i ondje predsjednik osudu javno proglasi, uputiv stranke, da će im prosto ostati u parničari (prokuratoriji) prepisati si takovu, ili izvaditi od nje vjerodostojni odpravak pod pečatom suda.

Za slučaj onaj, kad se nebi osuda isti dan razprave temeljito sastaviti dala, ili kad bi se u kojem od prisjednikah pojavile dvojbe glede parbenog predmeta, to će se proglašenje osude moći za koji dan odgoditi na drugu bližnju javnu presluhu, i to po predsjedniku proglasiti s pozivom na stranke, da na onaj dan doći nepropuste.

Kod ovakovog proglašenja valjaju ustanove one iste, koje su gore u poglavju petom napomenute.

Poglavje deseto.

O prigovorih i o medjupadcih (Incidents).

§. 189.

Svi prigovori, bili oni koje god vrsti, i svi slučajevi medjupadni, koji se u parbenom postupku pridesiti mogu, imadu se u parnici jednim upisom navesti, te putem javne presluhe medjupadno riešiti. Medju ovakove medjupadke spada izmedju ostalih: *Umješanje u parnicu, pobijanje izpravah, svjedokah i vještakah.*

§. 190.

Tuženik, koj se želi u parnici poslužiti ovakovimi ma baš i u bistvo (*meritum*) parnice zasjecajućimi prigovori, mora ih u podieljenom mu §-om 174. roku od 15 danah sve redom i najedanput prije, nego što će se upuštati u stvar samu, navesti, i to protivniku dojaviti.

Tužitelj dužan je u roku od 15 danah, od vremena dojave računajući, na ove prigovore odgovoriti i javivši to protivniku zaiskati javnu medjupadnu razpravu, za koju se obe stranke pozvati imadu.

§. 191.

Kod ove razprave javne ide rieč prva tuženika kao prigovornika, a za njim tužitelja kao prigovorenika, na temelju kojih besjedovanjah i navedenih po strankah dokazalah, sliediti ima medjuslovna (interlokutorna) presuda.

§. 192.

Umješnik (*ingerens*), koj se u tekuću parnicu umiešati želi, mora to činiti posebnom tužbom* proti tužitelju, obrazloženom ko što valja, te na opredieljenom ročištu načiniti levatu (§. 173), i takovu s prilozi kao prilog posebni pod raznolikim znakom parnici, u koju se umiešati želi, priložiti. — Ovom se pobočnom parnicom tečaj glavne parnice nimalo neobustavlja i umješnik će se nakon zaglavljenog putem prepornim izmedju sebe i tužitelja medjuslovnom presudom po se koristna suda, spojiti u jednu osobu moralnu sa tužiteljem glavne parnice, nastavivši ju sa onog štadia, u kom se nahodjaše za vremena pravomoćnom presudom povladjene ingesije.

§. 193.

Izprave pozvate u parnici, *ako se* po protivniku s pogleda istinoće ili sumljivosti *napadnu,* mogu se putem prijateljskim ugledati i udostovjeriti; ako pako taj put ostane bezuspješan, treba da se izprave polože u sudbene ruke, gdje će ih napadnik ugledati i u dotičnom upisu prigovornom shodno §. 190. podjedno proti napadnutim izpravam sve svoje prigovore u parnicu uvesti.

§. 194.

Pokazatelj izpravah napadnutih suzbit će u sliedećem meritornom upisu protivničke prigovore, i ako od istinitosti i dostovjernosti ovih izpravah upravo zavisi riešenje parnice, zaiskati javnu presluhu u ovom medjumetnom pitanju, za koju će se stranke u bližnju javnu razpravu pozvati, i ondje pitanje vjerodostojnosti riešiti, ili, ako to bez vještakah nebi moglo biti, za sliedeću presluhu pozvati izabrani na način u §§. 196 i 255 vještaci, te onda tekar s obzirom na vještačko mnienje i besjedovanja stranakah medjuslovno presudom izreći, imade li se ovakova izprava držati za uvjerovljenu ili ne.

§. 195.

Stranka, želeća u parnici pobijati *svjedoke,* na koje se je protivnik pozvo, mora to činiti u dotičnom svom sliedećem upisu, te staviti na njih osobite upitke. Ako je stranka, koje se svjedoci napadaju, uslied toga zaiskala javnu presluhu, ima se ova odrediti, i ondje saslušati stranke, najprije dokaznik a poslje njega protivnik mu, pa na temelju toga presudom medjugovornom odrediti, koji se svjedoci imadu i na koje učine saslušati, i zapriseći, te uslied toga ih ili odmah, ili u bližnjoj javnoj sjednici zapriseći i to u parnici upisanjem svoje presude uglaviti.

Od ovakove medjupadne presluhe može se iznimno odustati i ona na konačnu javnu ustmenu presluhu spustiti, kad bi se parnica prigodom dokazovodstva kroz svjedoke već završila, te za javnu presluhu posve zrela bila.

§. 196.

Ako se tečajem parnice po jednoj od stranakah *uzište sudbeni očevid i mnienje vještakah,* ima se i ovo pitanje medjumetno na zahtjev stranke dotične u javnoj razpravnoj sjednici, izza posluhnutih stranakah, presudom medjuslovnom riešiti, i sud u svrhu očevida ili razvidjenja vještačkog izaslati jednog prisjednika i tri vještaka, od kojih će jednog sudac a dvojicu ostalu stranke, svaka za se jednoga, s obzirom ipak na §. 255. izabrati.

Poglavje jedanaesto.

O dokazih u obće, a na pose o dokazu izpovidjenjem, izpravami, svjedocim, očevidom i prisegom.

§. 197.

Svaka parbena stranka ima dokazati čine, na koje utemeljuje traženo pravo, ili učinjen koj prigovor, jer u protivnom slučaju smatraju se isti čini, u koliko im po protivniku bude protuslovljeno, pri rješivanju parnice kao neistiniti. Bio čin, kog tko za se navede, izražen riekom tvrdećim, bio niječućim, ostaje mu zato sve jednako teret dokaza.

§. 198.

Predmnieve, koje nisu utemeljene u zakonu, neopraštaju nikoga od tereta dokaza. Istina medjutim kojega tvrdjenja ili rieka kojega niječnoga može se i posredno dokazat valjanim zaključenjem iz činah, dokazanih posve.

§. 199.

Čin, koj stranka, njezin pravdopravnik, punomoćnik ili zakoniti zastupnik u parbi, povedenoj pred sudcem nalježnim, sudbeno izpovjedi, budi izriekom budi múkom, ima se u istoj parnici smatrat kao istinit.

§. 200.

Izpovidjenje *izvansudbeno* može služit za dokaz samo onda, kad bude po samoj stranki jasno i ozbilja učinjeno pred kim takovim, o kom se je po odnošajih njegovih slutiti moglo, da mu je stalo do toga, istinu saznati. Dà li takovo izpovidjenje u savezu s drugimi dokaznimi sredstvi ili makar i samo po sebi sačinja dokaz podpun, ima prosuditi sud, promotrivši svekolike okolnosti.

§. 201.

Istu moć, koju imade izpovidjenje izvansudbeno, ima i izpovidjenje ono, koje stranka izriekom učini ili u drugoj kojoj parnici s istim protivnikom, ili pred sudom kojim nenalježnim, ili u obće pred javnom kojom vlasti.

§. 202.

Izpovidjenje, *koje učini jedan od više suparacah,* dokazuje samo proti njemu, a ne proti ostalim.

§. 203.

Koj bi rad čin koj dokazat samo izpovidjenjem svoga protivnika, mora isto izpovidjenje primit svekoliko, kao što jest. Od okolnostih, koje budu ujedno navedene za pobližje opredieljenje istoga toga čina, nemože on takovimi, koje su mu povoljne, poslužit se na svoju korist, a protuslovit drugim.

Bude li pak izpovidjenju pridodan novi kakov čin za utemeljenje kojega prigovora: tad nije dužan, primit ga bez dokaza kao istinit.

§. 204.

Javne izprave imadu moć podpuna dokaza glede činah, o kojih su zakonito izdate. Koj bi rad pobit ih kao neistine ili protuzakonite, držan je to dokazati.

§. 205.

Javne izprave jesu:

a) takove, koje unutar uredovnoga djelokruga svoga po propisu izdadu javne vlasti i uredi ili pojedini za izdavanje javnih izpravah povlašteni, pod prisegom obvezani javni častnici, urednici i službenici budi državni, budi zemaljski, budi obćinski.

Ovamo se računaju i pismene svjedočbe, izdate po zakletih javnih častnicih i urednicih o izpravah, koje se nalaze u registraturah i pismoshranah (arkivih) ili kod inih javnih uredah.

b) bilježnički spisi javnih bilježnikah i vjerodostojni odpravci i svjedočbe, što ih oni izdadu;

c) knjige zakletih sansirah, a tako i izvadci i pogodbene cedulje, po istih izdate;

d) matice rodjenih, vjenčanih i umrših, pak i svjedočanstva iz istih izvadjena.

Izprave i knjige, imenovane pod *b*), *c*) i *d*), da im se pred sudom podpuno vjeruje, treba da se po osobah javno za to naredjenih vode u jeziku hrvatskom (§. 222.) i po osobitih o tom obstojećih propisih, i da se vode o predmetih, koji u iste izprave i knjige spadaju.

§. 206.

Podpunu moć dokaza imadu i izprave inostranstva, koje su tamo priznate kao javne, i koje su udostovjerene onako, kao što propisuju zakoni inostrani i trojedne kraljevine.

§. 207.

Izprave privatne, u koliko se po zakonih smatrat imadu kao priznate, ili u koliko se istinoća njihova dokaže, imadu proti izdatniku podpunu moć dokaza. Podpuna moć dokaza, ako uslied osobitih zakonitih propisah nebude mjesta kakovoj iznimki, ima im se dati i onda, ako budu vlastitom rukom i samo podpisane po izdatniku. Izprava, izdata s nakanom, da bude pokazniku dokazno sredstvo i proti komu trećemu (n. pr. punomoćje, ustup, namira itd.), ima dokaznu moć proti tomu trećemu, a izdatnik neima proti istomu u obziru takove izprave drugoga prigovora, nego jedino prigovor proti istinoći iste.

§. 208.

Koj neumije pisat, ili koj poradi tjelesne mane nije sposoban pisati, ima prizvat dvojicu svjedokah, od kojih mu jedan ima podpisat ime, a on sám udariti obični svoj rukoznak.

§. 209.

A zadužnice o zajmu imadu podpunu moć dokaza onda samo, ako budu ili vlastoručno pisane i podpisane po izdatniku, ili vlastoručno podpisane po izdatniku i dvojici svjedokah.

Proti zadužnici, načinjenoj po propisu, imade prigovoru neizbrojena novca mjesto u toliko samo, u koliko izdatnik prigovor taj dokaže.

§. 210.

Valjanost i dokazna moć mjenbenicah ima se prosudjivat po zakonih mjenbenih.

§. 211.

Svjedoci, potrebiti dokaznoj moći koje izprave, treba ili da su pritomni, kad izdatnik podpisuje izpravu, ili da ih izdatnik neposredno uvjeri, da je on izpravu podpisao svojom rukom; u protivnom slučaju njihov podpis nije dokaz nikakov. Takovi svjedoci imadu se dapače ujedno s onim, koj ih bude naveo na podpis, primjereno kazniti. Obznanit svjedokom sadržaj izprave potrebito je onda samo, kada je izdatnik nemore pročitat.

§. 212.

Valjanost javnih i privatnih izpravah, a tako i moć dokazna *potonjih* proti izdatniku, ima se prosudjivat po zakonih, obstojavših u vrieme njihova postanka.

§. 213.

Ako se pobija pismo ili podpis tobožnjega izdatnika privatne koje izprave, dužan je dokazat istinoću pisma ili podpisa toga onaj, koj se na tu izpravu poziva. A to se dokazat može, ili prispodobivši preporno pismo ili podpis s drugimi pismi, o kojih nije dvojbe da ih je svojom rukom napisó izdatnik, ili pak na drugi koj način, a ako od potrebe bude i navratom prisege.

§. 214.

Koliko vjere zaslužuje prispodabljanje rukopisah, to sudac ima prosudit polag okolnostih, pošto je o tom saslušao prije vještake (§. 194).

§. 215.

Jednostrano sačinjena izprava privatna neima po pravilu za izdatnika nikakove moći dokaza. Knjige ipak trgovacah, tvornikah, apotekarah, zanatnikah i družtvah tečevnih, vodjene po ustanovah XV. i XVI. zak. članka sabora ugarsko-hrvatskoga od god. 1840. i VI. zak. članka od g. $184^{3}/_{4}$, imadu u poslovih trgovačkih, tvorničkih i obrtničkih pol dokazne moći, kakono im bì podieljena u istih zakonih. U koliko se pako knjigam trgovacah, tvornikah i obrtnikah, koji pri sudu trgovačkom nisu uvršteni u zapisnik, i pri nestašici manje bitnih formalnostih podielit ima dovoljno moći dokazne, za da se dopunjenje iste dopusti prisegom: ostavlja se donle, dok sabor trojedne kraljevine neizda pravo trgovačko, da to razsudjuje sud s obzirom na narav okolnostih i svihkolikih ostalih sredstvah dokaza.

§. 216.

Nemože se dokazat dužnost iz izprave takove, u kojoj pravni razlog iste dužnosti nije opredieljeno naveden.

§. 217.

Izprava, koja se poziva na izprave ine, u koliko sama podpunoma neobjasnjuje bitnih okolnostih, neima sama po sebi dokazne moći nikakove.

§. 218.

Ako se na kojoj izpravi nadje izvanjskih manah, n. pr. ako su pečati ili odkinuti ili oštećeni; ako je što drugom rukom ili drugim mastilom, ili medju redke umetnuto, na kraju dodato, prekrižano, izbrisano, preinačeno, ili učinjeno da se čitat nemože; ako su redci jedan od drugoga za čudo razmaknúti ili sabijeni; ako su podpisi izdatnika i svjedokah neobično odmaknuti od teksta *i ako je uz to i protivnik pokazatelja takove izprave prigovorio izrekom dokaznoj moći njezinoj:* ima sudac, uvaživši sve okolnosti i ostala sredstva dokaza, prosudit, da li se i u koliko slabi tim ili sasvim ukida dokazna moć izprave.

§. 219.

Isto ovo valja u izprave, sastojeće od više arakah, o svakom arku, koj mogaše bit podmetnut. Da se takovoj izpravi, svojkolikoj kao što jest, pribavi podpuna moć dokaza, imadu svikolici arci bit ili providjeni potrebitimi vlastoručnimi podpisi, ili prošiveni koncem, kojemu oba kraja imadu bit učvrštena pečatom izdatnikovim.

§. 220.

Raztrgane ili razrezane izprave nezaslužuju vjere, u koliko neposvjedoči očevid, ili u koliko se nedokaže drugim načinom, da su oštećene samo slučajno.

§. 221.

Valjanost i dokazna moć koje izprave, u koliko ista zavisi od njezina oblika, ima se prosudjivat po zakonih onoga mjesta, gdje izprava bude načinjena.

§. 222.

U obsegu trojedne kraljevine imadu se sve izprave, bile one javne ili privatne, sačinjati u jeziku hrvatskom, glede kojeg strankam prosto stoji poslužiti se ili abecedom ili azbukom Vukovom. — Jedino glede mjenicah i izpravah, za koje sva je prilika, da će doći u kraljevine i zemlje, *gdje izključivo tudji neslavenski narod stoji,* dozvoljuje se iznimka, da se može izdati na zahtjev stranke, ili, ako je izprava privatna, po volji stranakah dotičnih sačiniti u jednome od ostalih neslavenskih europejskih jezikah (taljanskom, francezkom, njemačkom ili englezkom), nu pod sliedećimi stegami:

Mjenica svaka ima sastojati iz dva izvorna teksta: jednog hrvatskog odozgo i jednog nehrvatskog odozdo, koji se oba sasvime izpuniti imadu. Ostale izprave u slučaju ovdje napomenutom, imadu se izdati, dotično sačiniti takodjer u dva izvorna posve jednako i podpuno sastavljena teksta, od kojih ima hrvatski doći na lievu, a nehrvatski na desnu polu prelomljena arka. U slučaju dvojmbe izmedju ova dva teksta odlučuje hrvatski.

§. 223.

Nitko nije vlastan iskati od protivnika ili kojega trećega, da se u parnici proti svojoj volji posluži kojom izpravom, ili da njezin prepis priobći, izim ako dokaže:

a) da je ovakova izprava izdata s nakanom, da mu služi za dokaz, ili da je ta izprava zajednička svojina i

b) da protivnik posjeduje tu izpravu, ili da se je obvezao čuvat ju.

Taji li protivnik, da posjeduje ovakovu izpravu, može se primorati, da položi prisegu, da niti posjeduje te izprave, niti ju je navlaš uništio, ili dao iz posjeda, niti da znade, gdje se ista nalazi.

Ako to neučini, pa se još uzteže pokazati ili priložiti parnici ovakovu izpravu, uzet će se pred sudom za dokazano, da sadržaj iste izprave onako glasi, kako to navodi onaj, koj ište, da se pokaže, dà, prema okolnostim imat će potonji i pravo na odštetu.

§. 224.

Osim slučajevah napomenutih u §. 223. može svaki, koj o pravu, koje mu pripada, premda je samo uvjetno (uslovno) ili o dužnosti koju je izpunio, neima pismena dokaza, ili je dobio izpravu, nu ona se već tako pokvarila ili oštetila, da se nemože čitati, ili ju je izgubio, u prvom slučaju iskati, da mu se izprava izdade, u drugom pako i trećem tražiti, da se obnovi, dotično nova izprava izdade, nu za potonji slučaj ovo zadnje samo onda, ako je onaj, koj ju je izgubio, to dokazao ili njezinu sudbenu usmrtbu (amortisaciju) izhodio. Koj ovom zahtjevu na trikratnu pismenu opomenu nezadovolji, onaj se je time za slučaj parbe ili razpre podvrgo pravovaljano u točki zadnjoj predidućeg §. 223. navedenoj posljedici.

§. 225.

Koj bude lišen koje izprave po krivnji stranke, proti kojoj bi imala bila služit za dokaz: ima pravo priseći vrhu njezina sadržaja, u koliko ga nijedna strana neuzmogne dokazati na drugi način. Izvan ovoga slučaja ima se sadržaj izprave izgubljene dokazati podpuno.

§. 226.

Svaki je dužan — ako se na to pozove — *pred sudom svjedočiti i svoje svjedočanstvo prisegom potvrditi.* Ovoj se dužnosti oteti mogu:

1. Oni, kojim je jedna ili druga stranka ženitbeni ili zaručni drug, ili u rodu u lozi uzlaznoj i silaznoj pa nebudu na isti način u rodu i s protivnikom, niti se radi o obiteljskih odnošajih, imenito: staležu, braku, porodu i smrti.
2. Sveštenici zapadne i iztočne crkve, kad bi imali o čemu svjedočiti, što su na izpovjedi čuli.
3. Odvjetnici i njihovo područno ososoblje, ako se radi o stvarih, koje su u svom djelokrugu saznali.
4. Kad bi svjedok morao svjedočiti o nečem, što bi njemu ili njegovom rodu u silaznoj i uzlaznoj lozi, njegovoj svojtbini, ili njegovom ženitbenom ili zaručnom drugu na sramotu bilo i štetu zrokuvalo.
5. Kad bi ženski svjedok imao odgovoriti na pitanja, kojima bi se vriedjalo čuvstvo stidljivosti.

§. 227.

Svjedok, kojim se tko u parnici u tu svrhu, da mu izpovjed bude dokazalom, poslužiti kani, mora da je nesumnjiv. Prema tomu, biti će svjedok, koj nije sumnjiv, ili *posve zavržljiv,* ili samo *na prigovor protivnika zavržljiv,* ili *pako sumnjiv.*

§. 228.

Svjedoci *zavržljivi* jesu:

a) koji nisu još navršili 14. godinu svoga života;
b) koji po naravi tiela ili duha niti su mogli razabrati učin, koj se ima dokazati, ili ako i jesu, niesu ga kadri budi ustmeno, budi pismeno priobćiti;
c) gluho-niemi, koji čitati ni pisati neumjedu;
d) oni, koji su za to, što će svjedočiti, ili novac ili što drugo već primili unapried, ili im se obećalo, da će naknadno što primiti. Ovamo se neračuna, ako je svjedok, budući od suda preko dvie milje odaljen i lišen vlastitih sriedstvah, u ime putnog troška i hranovine primio predujam (§§. 146. i 246.);
e) oni, koji su radi krive prisege, pogaženja zakletve ili krive izpoviedi na mjesto prisege, pravomoćno osudjeni, ili se radi toga pod iztragom nahode;
f) svećenici o stvarih, koje su im na izpoviedi priobćene;
g) koji su bili osudjeni kao krivci zločinstva, učinjena s nakanom prevare ili pohlepe za dobitkom, i nakon podnešene kazni;
h) odvjetnik, koj služi ili koj je služio dovoditelju svjedokah u istoj onoj parnici, u kojoj se navodi kao svjedok;
i) koji od svoga kazivanja ili od uspjeha parnice očekivat imaju posredno ili neposredno štetu ili korist;
j) ženitbeni drúg dokazivaoca, zatim rodjaci njegovi u lozi uzlaznoj i silaznoj, ako nebudu na isti način u rodu i s protivnikom;

Od ovih zavržljivih svjedokah, oni pod *d)* do *j)* zavržni su *jedino na prigovor protivnika.*

§. 229.

Sumnjivi su svjedoci:

1. koji su navršili, istina, četrnaestu, ali ne još osamnaeste godine svoga života;
2. kojim nije bilo još punih osamnaest godinah, kad se je dogodilo ono, o čem svjedočit imadu;
3. koji su bili osudjeni kao krivci zločinstva, učinjena ne s nakanom prevare ili pohlepe za dobitkom (§. 228., sl. *g*), i nakon podnešene kazni;
4. koji su bili osudjeni kao krivci prekršaja ili prestupka, učinjena s nakanom prevare ili pohlepe za dobitkom, podnieli jurve kazan ili nepodnieli;
5. koji su s dovoditeljem svjedokah u rodu u lozi pobočnoj, kao djeca od tete, od ujaka, ili strica mu, ili u koljenu još bližnjem; ili
6. koji su š njim u istom tom koljenu u tastbini, ako nebudu u istom razmjerju i naprema protivniku;
7. sluge i službinje za gospodara ili gospodaricu, dokle su u istinu u njihovoj službi;
8. oni, koji s protivnikom dovoditelja žive u velikoj omrazi.

§. 230.

U koliko se oni, koji su krivi kažnjivomu kojemu činu, po obih prediducih paragrafih imadu pripustit kao svjedoci: mogu se zapriseći i preslušat i uz vrieme njihove kazni.

§. 231.

Stranka, koja se na svjedoka pozivlje, mora to učiniti tako, da na shodnu mjestu takove predloži, naznačivši točno ime, prezime, stališ i prebivalište istih, te da bez ikakovih posebnih dokaznih članakah naznači točno pojedine učine, koje kazivanjem svjedokah dokazati želi.

Ovim činom dokazivaoc *(Beweisführer)* postalo je izpovidjenje predloženih svjedokah obćenitim dokazalom, kojim se i protivnik pravo imade koristiti.

§. 232.

Sud ubaviešten o tom predlogu voditelja dokaza, imade u slučaju §. 195. svjedoke, u vremenu, i to barem tri dana prije preslušnog roka, pozvati, da na odredjeno za njihovu preslubu ročište dodju i zaprietiti im, da će za slučaj izostanja platiti globu novčanu od 2—20 for. i naknaditi sve one troške parbene, koji nastanu njihovim izostanjem. Ako svjedok uzprkos ovoj, izza kako zadobi pravnu moć, bezodvlačno putem ovrhe utjerat se imajućoj globi i trošku parbenom i po drugiput izostane, može sud globu na 50 for. povisiti, dapače, ako i to neuspješno ostane, i prisilnimi ga sredstvi doćerati, da na sud dodje.

§. 233.

Posljedice izostaje, kako ih §. 232. izbraja, neće imati mjesta: 1. ako svjedoku nije pozivnica dostavljena kako valja (§. 157. i sl.); 2. ako nije za dobe pozvat i 3. ako je bio ili bolješću ili drugim kojim razlogom važnim zapriečen doći. Na temelju ovih razlogah može izostali svjedok budi kod sliedećeg za njegovu preslubu odredjenog ročišta, budi u slučaju, ako se je od njegovog daljnjeg poziva odustalo, za 14 danah, izza priobćene mu sudbene naredbe na izplatu globe i troška parbenog, kod dotičnog naredbu izdavšeg suda zaiskati, da se ova naredba digne ili promieni.

§. 234.

Ako pak svjedok dodje na sud, nu neće da svjedoči, ili da se vrhu svjedočenja svoga zakune, to se imade pozvati, da poda vjerodostojni razlog svog nećanja. Pada li taj razlog u vrst onih, s kojih je svjedok vlastan uzkratiti svoje svjedočanstvo (§. 226), to je sud, čim ga izgovornik navede pod prisegu, držan svoju izreku ograničiti samo na to, je li razlog taj spada med one, koji opraštaju svjedoka od dužnosti svjedočenja. — Proti ovoj odluci ima pritužbi mjesta.

§. 235.

Zaneća li svjedok i protiv pravomoćne izreke, da mu oprostni razlog nevalja, nadalje svoje svjedočenje ili zakletvu, to ga osim slučajevah u §. 232. napomenutih čeka jošte i zatvor od 1—3 mjeseca i odšteta stranke, koja se je nanj pozvala, na taj način, da joj se u ime odštete dopita sve ono, što je ista u parnici iskala upravo onako, kao da je to svjedok podpunoma izpovjedio.

§. 236.

Kod preslušanja svjedoka opomenut će ga sud prije svega, da je dužan kazati istinu, s dodatkom, da će se morati i zakleti na kazivanje svoje. Zatim stavit će mu sliedeće obćenite upitke:

1. kako je svjedoku ime i prezime;
2. koliko mu je godinah;
3. koje je vjere;
4. kojega jeststališa ili zanata;
5. dà li je s dovoditeljem svjedokah u rodu ili u tastbini, i u kojem koljenu;
6. dà li s protivnikom dovoditelja živi u velikoj omrazi ili prijateljstvu, i iz kojega razloga, i da li ima prema jednoj ili drugoj stranci osobitih obveznostih i dužnostih;
7. dà li ga i u koliko čeka možebit kakova korist ili šteta iz parnice;
8. dà li je svjedoku za kazivanje njegovo štogod obećano ili dato, i po kom;
9. dà li je svjedoka o kazivanju, koje ima položit, tkogod poučio, naputio ili nanj nagovorio, i tko, ili je možebiti svjedok to sam činio i kako;
10. dà li se je sa susvjedokom dogovorio, što će izpoviedati.

Izza toga sliedit imadu protuupitci stranakah, koji se odnose na učine imajuće dokazati vjerodostojnost svjedoka, a izza toga pitanja o stvari samoj. U tu svrhu imade kod kotarskih županijskih sudovah sudac kotarski, a kod županijskih sudbenih stolovah predsjednik razložiti potanko predmet razpre i one okolnosti čina, vrhu kojih imade svjedok svjedočiti, te pozvati ga, da razgovetno i redomice izpovjedi sve, što o toj stvari znade; ima ga nadalje opomenami i razjasnjujućimi pitanji, kod nejasnih i neizviestnih odgovorah, kao i iskanjem razloga znanja dovesti, kako će svjedok na konac konca sve podpuno i razgovietno izkazati, što mu je o stvari, za koju se pita, poznato.

Osim predsjednika mogu i ostale na sud spadajuće osobe, kao što su kod kotarskih sudovah pristavi, kod županijskog sudbenog stola prisjednici i državni odvjetnik ili njegov namjestnik, dapače i same stranke i njihovi odvjetnici, svjedoku pitanja staviti, nu s tom razlikom, da će osobe sudbene i državnog odvjetničtva, zamolivši prije predsjednika za rieč, neposredno sa pitanjem obratiti se na svjedoka, a stranke parbene činiti će to vazda preko predsjednika, dotično kotarskog sudca.

§. 237.

Stranku, koja se usudi svjedoku presiecati rieč ili vladat se nepristojno proti njemu, ima sudac najprije ukoriti i zaprietit joj, da će za slučaj ponovljenja pasti pod globu od 2 do 10 fr., pa kad i to uspjeha imalo nebi, povući za sobom podvostručenje globe i izključenje iz sudnice. Ovo isto valja i za svjedoke jedne ili druge strane, kad bi se naprama strankam ili susvjedokom ili sudu nepristojno vladali i ikomu drugomu od govorećih u rieč upadali.

§. 238.

Ako imade više svjedokah, nastojat će sud, da ih sve za jednog zasjedanja presluša, kad to pako moguće nebi bilo, te bi se morala odročiti presluha na drugi koji dan, to će se svjedokom i strankam ustmeno po predsjedniku javno proglasiti dan, na koj imadu opet doći uz zakonite posliedice §§. 232 i 299.

§. 239.

Nadje li sud po dovršenoj presluhi svjedokah, da su se u presluhu uvukli njeki destotatci; da su izpoviedi svjedokah okrnjene, neizviestne i dvoumne; to će se

preslušanje ponoviti. Isto se ima dogoditi, ako svjedoci sami uzištu nadopunak ili izpravak svojih izpoviedih, ili ako stranke na razjasnjenje i dopunak kazivanjah svjedočkih predlože novih pitanjah.

§. 240.

Nakon preslušanja ima se svjedoku pročitati, što je izpovjedio, ili dati mu, da si to sam pročita. Tom prigodom imade mu se ponoviti opomena u §. 236, i isti pozvati, da može, dok se nezakune, još vazda izmieniti i izpraviti ono, što je možebiti nepravo kazivao ili što se budi pometnjom, budi bludnjom krivo upisalo. Izza ove opomene ili će svjedok svoje izpovidjenje promieniti, koja se promjena svakako ubilježiti mora na pose, bez da se briše prijašnje njegovo kazivanje, ili će pako ostati kod svoje prijašnje izpoviedi: u jednom i drugom slučaju, ima nesamo prvobitno a već i potonje izpravljeno kazivanje svoje podpisati vlastoručno, ako umije pisati, ako ne, udariti podanj svoj rukoznak (§. 208.), te se nakon toga i zakleti, dotično zavjeriti na jedan od onih obrazacah zakletve, koji se, prema raznih vjerozakonskih sljedbah priugotovljeni, u dodatku navedeni nalaze. Neima ipak zapreke, da se ovakovom obrazcu po sudu dodadu riekovi (*Sätze*) onakovi, koji će prema nazorom svjedoka nanj djelovati, da svoje izpovidjenje, ako neodgovara sasvime potrebštinam nesumnjiva kazivanja (§§. 227 i 245), radje dielom ili posve opozove, ili promieni, nego da se lahkoumno zakune.

§. 241.

Ako se svjedok neumie izraziti u jeziku hrvatskom, imadu se svjedoku ili po kojoj sudbenoj osobi vještoj njegovu jeziku, ili, ako u suda nebude ovakove osobe, po posebnom na to zapriseženom tumaču pitanja staviti, i njegova kazivanja, osim uredovnog zapisnika, u koj ima doći „ovjerovljeni prevod hrvatski", u jedan posebni zapisnik upisivati, za da ih iza pročitanja podpisati i na njih se zakleti uzmogne. Ovaj potonji zapisnik rabiti će se samo, i to supletorno, u slučaju kaznene iztrage proti ovakovomu svjedoku, ili u slučaju povedene proti njemu radi krive prisege iztrage i tražene po parcu, koj je njegovom krivom izpoviedju stradao, odštete (§. 248.)

§. 242.

Svjedoci imadu se redovito preslušat u javnoj razpravnoj sjednici i to u mjestu suda. Za slučaj ipak boljesti svjedoka, ili ako mjestne okolnosti čina iziskuju da se svjedok na licu mjesta presluhne, može se svjedok prema tomu ili u njegovu prebivalištu, ili na licu mjesta preslušati i zapriseći.

Gdje su svjedoci od mjesta suda tako oddaljeni, da bi saslušanje njihovo sa odviše velikimi troški i neprilikami skopčano bilo, i gdje se osobite okolnosti tomu neprotive, mogu se isti na umolno pismo naljetžnog sudca po dotičnom kotarskom sudu njihovoga prebivališta preslušati i zakleti.

§. 243.

Tko je u pogibelji, da će izgubit svjedoka, kojim se želi poslužit u budućem traženju ili branjenju svojih pravah, može u tečaju razprave, ili i prije, nego se povede ta parnica, dapače i onda, kad još i nemože naznačit budućega svoga protivnika, zaiskati, *da se svjedok taj za vjekovitu uspomenu presluša*. Isto tako onaj, koj nemože dokazat

smrtnim pismom ili inom javnom izpravom, da je koj nestadnik zaista umro, a niti neima mjesta izhodjenju očitovanja smrti, ali se ipak nada, da je to kadar podpuno dokazat po svjedocih: ima prošnju svoju radi preslušanja tih svjedokah, naznačivši ih poimence, predati naljеžnom sudu. Ovaj naljеžni sud, prosudivši zrelo naznačene okolnosti, imade zadovoljiti prošnjam ovim, i, ako je pogibelj u počasenju, bez zakonitih formalnostih, inače pako gorepropisanim načinom i redom svjedoke preslušati i strankam izdati vjerodostojni odpravak preslušnih zapisnikah.

§. 244.

Suglasno kazivanje dvojice svjedokah nesumnjivih o činu, pri kojem su ujedno bili pritomni, ima sámo po sebi *podpunu moć dokaza,* a kazivanje jednog nesumnjivog svjedoka *moć poludokaza.* Nego ostavlja se presudi sudca, da uvaživši sve okolnosti, može podielit moć podpuna dokaza

1. i kazivanju dvojice ili više svjedokah sumnjivih, koji potvrdjuju isti čin; ili
2. baš i kazivanju dvojice ili više svjedokah nesumnjivih ili sumnjivih, od kojih je svaki u drugo doba bio pritoman kod ponavljanih činjenjah iste vrste. A isto tako
3. kazivanju jednoga jedinoga nesumnjivoga, ili baš i jednoga jedinoga sumnjivoga svjedoka, kad su ova kazivanja u savezu s prisegom domirnom ili s drugimi sredstvi dokaza, imenito s izpravami ili s izpovidjenji, koja sama po sebi nisu dovoljna za dokaz podpun.

Nego i svjedoci, naznačeni u §. 228., koji su na prigovor protivnikov završni, imadu se za popunjenje dokaza pripustit u onih slučajevih, u kojih bi se samomu dovoditelju dokaza dopustila prisega domirna.

§. 245.

Kazivanja svjedokah, da uzmogu imat moć dokaza, treba da su utemeljena na opaženju vlastitih njihovih ćutilah, i da su opredieljena i razgovietna. Nezaslužuje vjere svjedok, koj se poziva samo na mračno siećanje, ili na ono što je samo čuo od drugoga pripoviedati, ni onaj, koj se poziva na gole slutnje, ni koj si protuslovi, ni koj kazivanje svoje oporiče ili preinačuje, a nemože dokazat, da je to učinio po bludnji bez himbe. Protuslovna kazivanja raznih svjedokah glede istih odlučnih okolnostih čina, u koliko bude množina i vjerodostojnost svjedokah jednaka, pobijaju se medju se tako, da se podpunost dokaza presudit ima samo po kazivanjih još ostalih svjedokah i po drugih sredstvih dokaza, koja su pri ruci.

§. 246.

Svjedokom, koji borave u mjestu preslušavanja, nemora se dat naplata; ali onim, koji žive od djela svojih rukuh, ima sudac, ako zaištu, za dangubu njihovu odredit primjerenu odštetu (§. 146) *) Ako pak svjedoci nestanuju u tom mjestu, ima im dovoditelj dat umjerene dnevnice, koje će ustanovit preslušavajući sudac, a ima im dovoditelj naknadit i vozitbu, ako to zahtieva stališ njihov ili tjelesna narav njihova.

*) Iz ovog §. u prvom redku izza riečih: „ali oni“, izostade pometnjom: „koji doduše borave u mjestu suda, nu žive od djela rukuh svojih, kao i oni“; što se oviem izpravlja.

§. 247.

Kazivanja svjedokah, spisana po sudcu gradjanskom, mogu bit dokazom i u drugih parnicah, tekućih izmedj istih stranakah.

§. 248.

Ako svjedok zločinstvenom osudom bude obnadjen za krivca krive prisege: stranka, koja krivim njegovim kazivanjem bjaše nadvladana, vlastna je zahtievati povratu u stanje prijašnje i ukinuće osude gradjanske, pak baš da je već bila i pravomoćna i izvršena.

A može se i sám krivi svjedok i svaki začetnik, dionik ili sukrivac toga zločinstva po propisih zakonika kaznenoga prisilit i na odštetu.

§. 249.

Za vještake i sudbeni očevid valjaju uz propis §. 196.*) gotovo one iste naredbe, koje su za svjedoke navedene, u toliko ipak, u koliko se na njih uporaviti dadu.

§. 250.

Kad se očevid zaište prije povedene parnice za uistinjenje, da se koja stvar po tvrdjenju iskaoca u stanovitom i opredieljenom stanju nahodi, a pobojati se, da se nepromieni ovo stanje, ili da se dokaz očevidom na drugi koji način nezagladi, ima se očevid dozvoliti, i ako je protivnik poznat, u imenovanju i u izboru vještakah postupati sasvim po propisu §. 196., ako nije poznat, mjesto nepoznata jošte protivnika treći vještak izabrati po ostaloj dvojici, koje po sudu, a koje po stranki ištućoj očevid, izabratih vještakah. Za slučaj nesuglasja izmedju ove dvojice odlučuje ždrieb.

§. 251.

Tko se imade upotrebit za vještaka pri očevidu, od toga se, osim sposobnostih za nesumnjiva svjedoka propisanih (§§. 127. i sl.), ište još i to, da bude kao što treba vješt u znanostih, umjetnostih i obrtu, ili stvarih onih, o kojih ima svoj vještački sud izreći, i da je kadar ovu vještinu posvjedočiti ili vjerodostojnimi izpravami ili obćepoznatim učinom, da mu je znanost, umjetnost ili obrt zanat, kojim po obćem mnienju sa pohvalnim uspjehom teče javno kruh za se i za svoju obitelj. Zato je i svaki vještak, koj zna, da ima suprot njemu koji godj zakoniti razlog zavrgnuća, držan taj razlog odmah, nečekajući stranačkih prigovorah, i to još prije ročišta odredjena za očevid, prijavit sudcu uz posljedice naknade ročišnih troškovah. (§. 232. i sl.)

§. 252.

Ako koja stranka obrazloženo i dostovjerno sudu prijavi, da je onaj treći po sudu, dotično u slučaju §. 250. po ostaloj dvojici vještakah izabrani vještak zavržan ili sumnjiv, ima se očevid obustaviti, i u prisuću onih, kojih se tiče, obaviti drugi izbor. Troške obustavljenog očevida i novog izbora nositi imade ovakav zavržan vještak (§. 232 i 251). Kad bi pako stranka koja na sudu predložila vještaka očivestno završna i sud ga zato

---

*) U ovom se §. pogrieškom tiska pozvalo mjesto na §. 250. na §. 255.

zabacio, ima mjesto takovog bez ikakove odročbe s mjesta drugog imenovati, inače imenovat će ga sud sam.

§. 253.

Nedošašće koje redovito pozvate stranke, neće moći priečiti, da se očevid neobavi pravovaljano. Nazočne pako stranke vlastne su, uz stege u §§. 236 i 237. naznačene, predlagati izprave i spise služeće za razjasnjenje stvari i pozorne učiniti vještake na sve okolnosti, koje bi kadre bile vještake podpomoći u njihovu istinitu i bezpristranu mnienju.

U ostalom biva očevid pod rukovodstvom i upravom sudca ili sudbenog izaslanika na način sliedeći:

Sudac, dotično izaslanik suda ima

1. u važnijih slučajevih imenito §-a 256., s uticajem stranakah, izraditi naputak (instrukciju), koji će vještakom posao njihov olakotiti.

2. vještakom ozbiljno napomenut dužnosti njihove, ili opomenut ih na prisegu, koju su za takove slučajeve u obće jurve položili, ili zapriseći ih pred strankami, da će prigodom očevida točno razvidit predmet parnice, i o istom, u koliko se bude mnienje od njih iskalo, bez najmanje pristranosti ili stranputne namisli, vjerno kazat pravu istinu po duši svojoj i kao što budu najbolje znali, zatim da izvan svojih po sudu ustanovljenih pristojbah (§. 255.) nisu od nijedne stranke išta dobili ili uzeli, niti će išta uzeti. Od obćenitih upitakah (§. 236.) ima im samo na zahtjev stranke koje one od 1—8 staviti, a one od 9—10 vazda izostaviti.

3. učinit, da se mape, nacrti ili narisi, koji su možebit potrebiti za točnu predstavu predmeta, položaja i naravi istoga, odmah sačine, po vještacih podpišu, i da im se priklopi potrebito razjašnjenje;

4. obraćat pozornost vještakah, ako je od potrebe, na sve okolnosti, po kojih se stvar može temeljito prosudit;

5. nedopustit vještakom, da prosudjuju prava stranakah, a naprotiv iskat od njih, da o naravi same stvari izreknu mnienje izviestno, razgovietno i poduprto razlozi svoje znanosti, umjetnosti ili zvanja svoga. Ako im za to treba duljega razmišljanja, ima im se u tu svrhu dat primjeren rok, ili ako zahtievaju, ima im se dopustit, da mnienje svoje sačine pismeno. Nego svagda se ima

6. mnienje vještakah, još prije nego se očevid svrši, pritomnim strankam pročitat, što je u istom možebit tamno, dvoumno ili nedostatno, odmah izpravit, i to zabilježit na kraju mnienja; napokon

7. o svoj razpravi spisat zapisnik, uvrstit unj očitovanje vještakah, učinjeno ustmeno, ili mu pak priklopit podpisano od njih mnienje njihovo pismeno. Ovaj zapisnik imadu, pošto bude pročitan, podpisat nesamo stranke, nego i vještaci, ako se budu očitovali samo ustmeno, a napokon i ista pritomna osoba sudbena; poslie toga svega predaje se zapisnik bezodvlačno sudu. Na koncu pismenoga mnienja imadu vještaci svagda naznačit svotu pristojbah, koje je su-

dac ustanovio i koje su im izplaćene, i pri tom, pozvavši se naročito na položenu zakletvu, na novo izjaviti, da izvan tih pristojbah nisu od nijedne stranke ništa ni dobili ni uzeli.

§. 261.

Jednoglasna izreka dvojice vještakah ima glede naravi stvari, o kojoj očevid bjaše naredjen, podpunu moć dokaza. Ako vještaci budu različita mnienja, odlučuje, u koliko se možebit pri naznačenih raznih svotah novčanih po razsudi sudca nebude mogao uzet broj srednji, mnienje trećega u smislu §§. 196 i 250. imenovanoga vještaka.

Ako svaki od vještakah bude svoga osobitoga mnienja, ima sudac pozvati stranke, da se u jednom od ovih trih mnienjah slože dobrovoljno, ako ne, da će onda odlučiti ždrieb izmedju ona dva vještačka mnienja, koja najmanje izmedju se u opreci stoje.

§. 255.

Troškove za očevid ima predujmiti dokazivalac s priuzdržajem prava naknade. Svotu toga predujma ustanovljuje sudac, ako je potrebno.

Ako očevid bude obim strankam na korist, može se naložit protivniku, da polovicu predujma pod kazán ovrhe odmah položi. Koliko ide vještake u ime nagrade za njihov trud, ima se svagda ustanovit s odobrenjem suda. Zabranjeno im je, primit išta više, bilo pod izlikom kojom mu drago.

Tko budi prije, budi poslje izjavljena mnienja uzradi proti ovomu propisu, taj postaje tim za uvjeke nesposoban za vještaka pri očevidu sudbenom, i pada po okolnostih pod kazni one, koje su zakonikom kaznenim ili drugimi naredbami udarene na primanje zabranjenih darovah i na krivu prisegu.

§. 256.

Propisi ovoga poglavja valjaju i *za sudbene procjene dobarah gibivih i negibivih,* iskale se iste u svrhu koju mu drago.

§. 257.

Da se što dokaže prisegom, ima sudac dosudit konačnom osudom, i samo onda, kada glede okolnostih odlučnih neima drugih sriedstvah podpuna dokaza, i kad nastupe uvjeti, ustanovljeni u ovom poglavju; nu stranke mogu i sudbenom nagodom učinit, da im posljedak parnice zavisi od položenja prisege. Nego dužnost im je, u toj nagodi od rieči do rieči naznačit prisegu, i točno ustanovit posljedice položene ili nepoložene prisege.

§. 258.

Nedopušta se prisega stranki,

a) koja u vrieme, kad se je dogodio čin, koj se ima potvrdit prisegom, nebjaše još navršila četrnaeste godine svoga života; ili

b) koja radi tjelesnih ili duševnih manah, ili po osobitih okolnostih, nastavših u pojedinom kojem slučaju, onoga, na što valja priseći, nije kadra potvrdit pouzdano i iz vlastitoga osvjedočenja. A ni onaj,

c) koj je bio osudjen kao krivac zločinstva, učinjena prevarom, ili iz pohlepe za dobitkom, u koliko protivnik prigovor ovi u parnici navede, nemože se pripustit da položi prisegu domirnu, ili prisegu od ucjene; ili

d) koj je pao pod stečaj; ili

e) koji se radi razsipnosti nalazi pod skrbstvom sudbenim.

§. 259.

Sudac ima osobu, koja će imat položit prisegu, odredit u osudi, i po pravilu nalagat prisegu jedino samim strankam parničnim; o okolnostih ipak, koje nisu poznate iz vlastitoga znanja samoj stranki parničnoj, nego samo komugod trećemu, u čija je prava stranka stupila ili čijimi je čini postala obvezana, imenito njezinu punomoćniku, ustupniku ili zasloniku, ili kad bude pod parnicom poruk, glavnomu dužniku, može se po razsudi sudca priuzdržat ili naložit prisega i ovim trećim osobam. Pod istimi ovimi uvjeti mogu se nesamo tvrdkovodje, knjigovodje i momci trgovački pripustit na prisegu u parbenih poslovih trgovine; već i tutori, otci i skrbnici mogu se o okolnostih, koje su im poznate iz vlastitoga osvjedočenja, pripustit ili uzazvat da polože prisegu u poslovih svojih pupilah, svoje maloljetne djetce ili skrbljenikah, onda, ako ovi nisu kadri položit je sami (§. 258.)

§. 260.

Tko treba da položi prisegu u parbah občinah, družtvah i inih moralnih osobah ili više suparacah, o tom ima kod prisege domirne i ucjene ona stranka, koja prisegu ponudja, a kod prisege odlučne i prokazne ona, koja prisegu navraća, očitovat se u tečaju parnice; a sudac ima po odnošajih dotičnikah riešit tako, da se prisega bez potrebe neumnožava, i da se naloži ili priuzdrži samo onim, koji ju položit mogu po znanju vlastitom.

§. 261.

Sadržaj prisege treba da je u osudi izražen od rieči do rieči; a prisega, po stranki navraćena, ima se bez bitne preinake sačiniti tako, kao što ju je dokazivalac iskao i ponudio. Uzgredne okolnosti ima sudac izostavit iz prisege, ako to protivnik i nebude tražio.

§. 262.

Prisegu ima svatko položit glavom i to pred licem suda. Samo oni, koji po vjerodostojnih svjedočanstvih zarad bolesti ili starosti svoje nemogu doći pred sud, imadu se zapriseći u svom prebivalištu. Nepritomnim, koji bez velikih troškovah i bez velika truda nisu kadri doć na mjesto suda, dopušta se, da mogu zaiskat, neka se odpravi zamolno pismo na sudca onoga mjesta, gdje se nalaze, da ih ovaj po izgledu prisege, koj se ima pismu priklopit, zapriseže i zapisnik o tom pošalje kamo treba.

§. 263.

Protivnik stranke, koja ima položit prisegu, ima se pozvat na odredjeno za to ročište. Nego ako protivnik i nedodje, to nesmeta da se obavi prisega, ni da proti stranki, pozvanoj da položi prisegu, ako nedodje ili ako neprisegne, nastupi pravna šteta, za slučaj takov ustanovljena.

§. 264.

Stranki, došavšoj da položi prisegu, ima sudac prije svega pročitat izgled prisege, razgovietno razložit joj sve u istom izgledu sadržane okolnosti, i osvjedočit se, da stranka podpuno razumije smisao prisege. Zatim ima joj nesamo predstaviti važnost prisege iz obzira vjerozakonskoga, nego i opomenut ju na težku odgovornost i kazan onu, kojoj će se podvrći po zakonih svjetovnih, ako se krivo zakune.

Ako stranka, i poslie ove opomene na krivu prisegu, ostane pri nakani, da će se zakleti, ima joj se izgled prisege pročitat još jedanput. Stranka će dignut u vis palac i dva prva prsta desne ruke, govorit će za sudcem izgled prisege od rieči do rieči, i ukriepit napokon sadržaj prisege riečmi: *„Tako mi Bog pomogó!"* Kad se prisega polaže, treba da stoje svi, koji su u sudnici, i da se vladaju tako, kao što iziskuje štovanje naprema tako važnomu činu vjerozakona.

O tako položenoj prisegi ima se spisat točan zapisnik; a izgled prisege podpisan po stranki, ili, ako ova pisanju nije vješta, po dvojici svjedokah, od kojih jedan podpisuje ime stranke, ima se pohranit kod suda.

§. 265.

U malovažnih parnicah može se predložit dionikom, da dobrovoljnim sporazumljenjem, pod prisegu, zaista položenu, primu samo ponudu prisege takovu, koja vrhu okolnostih, sadržanih u izgledu prisege, bude učinjena pred sudom poslie opomene na propise kaznenoga zakonika glede kažnjenja ponudjene krive prisege.

§. 266.

Svečanosti, koje se obdržavat imadu, kad prisegu polažu oni, koji nisu vjere kršćanske, zatim oni, koji su po svom vjeroizpovîedanju oprošteni zakonito od polaganja prisege, imadu se prema propisom i adetu svoje vjere mjesto obične prisege zakleti dotično svečano zavjeriti, što će u svakom obziru imati posljedice iste, koje i obična prisega u istinu položena.

§. 267.

Ako se stranka neumje izrazit u jeziku hrvatskom, ima se uporaviti ustanova §-a 241.

§. 268.

Ako stranka umre prije ili poslje odsude, te tako joj bude nemoguće položit prisegu: ima se prisega takova smatrat, kao da je položena, onda samo, ako ju stranka bješe ponudila, ili glavom svoje očitovanje o tom sudu predavši ili vlastoručno podpisavši sudbeni podnesak, u kom je sadržana ta ponuda, i ako nije nastojala polaganje prisege ni zategnuti, ni žaobami od sebe odtisnuti. O prisegi, ponudjenoj po zagovorniku valja to samo onda, ako stranka bješe dala osobit pismeni nalog, da se ponuda ta učini, i ujedno točno naznačila one okolnosti, na koje je voljna zakleti se.

§. 269.

Misli li tko, da je moguć dokazati, da mu je protivnik položio krivu prisegu, ima sva svoja dokazna sredstva predat sudu kaznenomu, i počekat presudu istoga (§. 248).

§. 270.

Vrste prisege jesu: *a)* prisega *odlučna, b)* prisega *domirna, c)* prisega *ucjena,* i *d)* prisega *prokazna.*

§. 271.

Stranka je vlastna, dok se god parnica u javnoj presluhi dotično na ročištu (§. 154. i sl.) nezaglavi, protivniku svomu navratit prisegu odlučnu o okolnostih odlučnih, ili uslovno za onaj slučaj, ako nebi sa svojimi drugimi dokazali uspjela, ili bezuslovno, naime baš i onda, ako i bude lišena svih inih sriedstvah dokaza, nu mora se po pravilu ujedno ponuditi, da će, ako joj prisega bude uzvraćena, i ako nebude zapriekah u §. 259. spomenutih priseći sama protivno.

§. 272.

Punomoćnici i odvjetnici mogu navratit ili uzvratit prisegu odlučnu onda samo, kad im stranka ili u punomoćju izriekom podieli to pravo, ili kad pismo, kojim biva ta navrata ili uzvrata, bude podpisano po stranki vlastitom rukom.

Zastupnici fiska, maloljetnikah i skrbljenikah treba da dobiju za to od vlasti osobitu dozvolu, kao što i zastupnik masse stečajne, za da navratit može prisegu odlučnu, treba da imade privolu vjerovnikah ili vjerovničkog odbora.

§. 273.

Stranka, kojoj se navratila odlučna prisega, može, u koliko po §. 271. nebude mjesta iznimki, navraćenu odlučnu prisegu prihvatit i položiti, ili ju pak uzvratiti protivniku.

Uzvrata ništanemanje treba da bude učinjena još u razpravi stvari glavne. Ako u parnici nebude o tom dato naročito i valjano po zakonu očitovanje: ima sud dosudit prisegu samo onoj stranki, kojoj navraćena bijaše. Ako prisega očitovanjem, valjanim po zakonu, bude uzvraćena naročito: smije se dosudit samo uzvraćena prisega, i onoj stranki, kojoj bi navraćena prisega, dopustit položenje iste onda samo, ako sud uzvratu obnadje za nepripustnu.

§. 274.

Tobožnji izdatnik koje izprave, ako pobija istinoću svoga pisma, ili podpisa, ili ručnoga svoga znamenja, ima se, ako mu protivnik zahtieva, osudit, da se zakune, da te izprave nije pisao, niti podpisao ni on, ni treći tko s njegovim privoljenjem.

Ova se prisega uzvratit nemože, osim ako se navraćajuća stranka ponudi izriekom, da će prihvatit uzvratu. Ako parnična stranka, koja izpravu proti sebi navedenu izjavljuje za neistinu, nebude sam tobožnji izdatnik, može se od nje baš i onda, ako kao skrbnik ili kao zakoniti zastupnik u ime koga drugoga vodi parnicu, zahtievat o tom prisega, da ona tu izpravu po najboljem svom znanju drži za neistinu. Glede uzvrate ove prisege valjaju propisi, sadržani u §§. 259., 271. i 273.

§. 275.

Ako stranka, kojoj bi navraćena prisega odlučna, umre prije, nego što ju položi, a nebude okolnostih onih, u kojih se prisega, po paragrafih predidućih, smatrat može kao položena, uzkraćena, ili uzvraćena: onaj, koj je odlučnu prisegu navratio,

gubi ovo dokazno sredstvo. Nego prosto mu je, o okolnostih, zaradi kojih bješe navraćena prisega odlučna, priniet drugih i novih sriedstvah dokaznih, i zato zaiskati, da se glavna stvar razpravlja još jedanput. Ako stranka, koja bješe navratila prisegu, umre prije, nego ista bude uzvraćena, izgubit će samo protivnik njezin pravo, prisegu uzvratiti. Ako uzvrata bude učinjena još prije smrti rečene stranke, smatra se, u koliko nenastane slučaj §. 268, uzvraćena ta prisega za nepoloženu.

§. 276.

Ako stranka o odlučnih činih prinese vrlo važnih sriedstvah dokaza, nego ta sredstva sama za se nebudu dovoljna za podpun dokaz pred zakonom: može sudac pripustit stranku takovu, da položi *prisegu domirnu,* dapače joj takovu i dosuditi, ako baš je stranka i neponudi.

§. 277.

Tko je po obćem pravu gradjanskom vlastan iskati odštetu ili zadovoljštinu: može se pripustiti, da o iznosku iste, u koliko se ovaj inako po vještacih ili po naravi stvari pronaći neda, *položi prisegu od ucjene,* dapače sudac ju može dosudit, ako i nebude ponudjena, nu samo u pomanjkanju svakog drugog dokazala.

§. 278.

Prisega od ucjene, može se dopustit i onomu, koj dokaže tražbinu, izviruću iz drugih pravnih razlogah, ali o iznosku iste neprinese dovoljna dokaza.

Sudac ima u takovu slučaju iznosak, ako bude pretjeran, pretresavši brižljivo sve okolnosti, smaliti, a navlastito onda s većim obzirom na obtuženika, ako je tužitelj lako mogao pribavit si o tom drugih dokazah, ili ako je time, što se je zatezao podnieti tužbu, otegotio branjenje protivniku.

§. 279.

Ako je tko držan pokazat izprave, dugove, ili imutak: ima, ako protivnik zahtieva, istinost prokaza svoga potvrdit *prisegom prokaznom.*

§. 280.

Tko može navesti temeljita straha, da se na njegovu štetu kriju stvari ili imutak načinom protupravnim, i da koj treći znade za to: može tužbom zahtievati, da ovaj treći prokaže sve, što mu je o tom poznato, i da na to položi prisegu prokaznu. Ako sudac naloži stranki takovu prisegu prokaznu, prosto je ili njoj, ili protivniku njezinu iskati, da se naredi ročište za položenje prisege. Ako na tom ročištu prisega nebude položena, ima se onaj, koj bi ju morao položit, kako bude zahtievao protivnik, ili primorat na to primjerenimi sredstvi nagona; ili se po sudačkoj razsudi ima proti njemu smatrat kao istinito, što je protivnik možebit u poprednjoj razpravi kazao o predmetu prisege prokazne i podkriepio razlozi vjerojatnosti; ili napokon ima se priuzdržat protivniku, da izvede svoja prava na naknadu tužbom osobitom. Zahtievati, da se prokazi njegovi o predmetu prisege prokazne smatraju kao istiniti, i dokazati svoja prava na naknadu vlastan je tužitelj još i onda, ako sredstva nagona, za da se prisega položi, budu uzalud.

§. 281.

Tko ima položit prisegu, budi navraćenu, budi uzvraćenu, budi domirnu, budi ucjenbenu ili prokaznu, držanje uz tri dana, izza kako osuda postane pravomoćna, ili, ako proti osudi neima redovitog pravnog lieka, uz četrnaest danah po dostavi iste, zaiskati ročište za položenje prisege; i ima na isto ročište doć i položit prisegu tim sigurnije, što mu se to inače neima više dopustiti, nego smatrat za istinu protivno od onoga, što bi imao bio potvrdit prisegom.

Poglavje dvanaesto.

O odustaji od parnice i o njezinom utrnuću.

§. 282.

Tužitelju prosto stoji prije proglašenja odsude, nego uz podnos svih parbenih troškovah, od parnice odustati.

§. 283.

Kada bi se, okrom slučaja §-om 282. naznačena, parnica koja činom i namjerom obih parničkih stranakah zanemarila tako, da se od njihove strane kroz čitave tri godine danah posve ništa neuzradi, što bi služilo na promicanje takove: onda se uzima, da su obe strane od nje mučè odustale, te će se ovakova parnica, izza kako su tri godine pasale od onda, što se je u istoj parnici po kojoj god od prućih stranakah poduzeo zadnji parbeni čin, za utrnutu izjaviti i takova izvan tečaja ostalih još tekućih parnicah postaviti. Ova izjava imade doći u dvanaesti stupac primjetakah upisnika gradjanskog I. (§. 36.)

Time ipak, što se je koja parnica budi kojim god od ova dva višenapomenuta načina izvan tečaja postavila, nije utrnulo pravo stranakah, dok god vrieme redovite zastare neizteče.

Poglavje trinaesto.

O odsudah i odlukah.

§. 284.

Kada parnica dozrije za presudu, dogodilo se to ili pred sudbenim stolom županijskim (§§. 154 i 188), ili pred kotarskim sudom (§. 156.),*) ili kad se već presudom riešena parnica, na višji sud prizove, za da se odsuda prve molbe ili u cielom ili u kojoj česti preinači, ili sasvim ukine, to se imadu sudovi strogo držati sliedećih občenitih ustanovah:

---

*) U zadnjem redku §. 156. mjesto §. 289. pogriešno stoji §. 189., što se ovdje izpravlja.

1. U osudi valja prije svega presuditi o svih prigovorih, o kojih nije još medjuslovnom presudom (§. 189 i sl.) odlučeno, a takove su naravi, da se kod izricanja osude na nje osvrtati treba. Izza toga ima se sud u odsudi, ako je prije nje u istoj stvari već bilo medjuslovnih presudah, na jezgru ovakovih presudah pozvati.
2. Sve što stranke ide po onomu, što su iskale i što im uslied parbene razprave pripada, a nisu se prava svoga nigdje odrekle, ima im se u odsudi i onda dopitati, ako su to iskale samo u obće. Tko je u obće tražio glavno, o onomu se drži, da je iskao i naknadu troška, nu pripadno nipošto.
3. Ako ima u parnici više raznih izmedju se neodvisnih zahtievah, ili ako je i jedan jediti preporni predmet, ali se je dogodilo, da bude u prvom slučaju jedan od zahtievah a u drugome, jedna čest samo ovakovog prepornog predmeta zrela za presudu, to mora sud, ako stranka, koje se to tiče, uzište, o ovakovoj prepornoj točki ne samo presuditi, već u slučaju pogibelji počasenja, uz jamčevinu ipak, i za ovršivu proglasiti.

§. 285.

Kad sud vieća i glasuje o odsudi, to vazda čini potajno i ovako:

a) kod kotarskih sudovah vieća srezki županijski sudac sa pristavom, kojemu odlučni glas nepripada, pa izza takovog viećanja stvara odsudu. Kod županijskih sudbenih stolovah i banskog stola kao i ukidnog suda biva glasovanje tako, da se započme kod izvjestitelja, nastavi kod najstarijeg po zvanju prisjednika, dotično savjetnika i podje do najmladjeg, a završuje se glasom predsjednikovim;

b) o svakom se učinu, koji se pokazao kao faktor napadanja ili obrane, ima glasovati na pose i to obaška o pitanjih: da li je od odlučne važnosti, pa ako jest, da li je dokazan. To isto valja i za predbježna pitanja. Gledè ovih nesmije nijedan sudac svoj glas uzkratiti o pitanju sliedećem, ma baš, ako je i ostó u manjini kod glasovanja o pitanju predidućem.

c) Rješitba biva prema nadpolovičnoj većini glasovah. Ako su glasovi podieljeni u tri ili više mnienjah, a neima za nijedno nadpolovične većine glasovah, to se ima glasovanje ponoviti, pa ako i onda ostane, ko što je bilo, moraju oni, kojih mnienje najmanje glasovah za se imade, pristati uz jedno od onih mnienjah, koje više glasovah za se imade. Kad bi ipak ostala brojem glasovah pretežnija mnienja imala jednaki broj glasovah, ili kad bi samo *jedno* mnienje imalo za se pretežni broj glasovah, to si imade sud prema okolnostim iz drugog kojeg senata pridružiti jednog ili dva člana, u kojem se slučaju i javna presluha ponoviti imade.

§. 286.

Od ustanove §-a 285. ima mjesta iznimki:

1. ako se razlikost mnienjah odnosi na iznos novčane svote, koja se dopitati ima, u kojem slučaju valja kod brojenja glasovah uzeti, da je manja svota sadržana u većoj, te s toga u odsudi onu svotu dopitati, za koju se je, počam od najveće, nizbrojice najprije nadpolovična većina izrazila.

2. ako je predsjednik suda, gledeć na važnost parbenog predmeta, senatu od trojice, dotično petorice pridružio još dva prisjednika, dotično savjetnika, koji su kod presluhe javne sa glasom viećajućim prisustvovali, to im se u slučaju §-a 285. za izbjeći potrebi, da se sud popuni ili nova razprava drži, podjeljuje odlučni glas.

§. 287.

Predsjednika suda ide pravo stavljati pitanja i brojiti glasove. Kad bi se ipak o tome porodila prepirka izmedju njega i ostalih članovah suda imajućih pravo glasovanja, onda će ovakovu prepirku rješavati sud u zajednici s predsjednikom, nadpolovičnom većinom glasovah.

§. 288.

Odsudu sastaviti posao je izvjestitelja ili drugog kojeg od nazočnih kod razprave sudacah, kojemu bi to predsjednik osobito naložio. Proglašenje odsude, ako i bude zapriekah u §. 188. napomenutih, neima se nikako preko osam danah otegnuti. Dogodilo se sad ovako proglašenje ili odmah izza zaključene razprave javne i tajnog posavjetovanja sudbenog stola, ili tekar u roku od sada navedenih osam danah, sudu će kod jedne i druge prigode prosto stati, hoće li osudu sastavljenu po propisu §-a 289. proglasiti čitavu, ko što glasi od početka do kraja, ili će se ograničiti samo na proglašenje razlogah i rješitbe; nu u jednom i drugom slučaju mora se ovakova već proglašena osuda najkašnje za tri dana izza obavljenog proglašenja u parnicu upisati, podpisom sviuh u riešenje utičućih sudacah i pečatom suda providiti, te tako spremljena u parničari izložiti, za da si ju stranke mogu prepisati, ili vjerodostojno po čuvaru parnicah (pod pečatom suda) odpraviti dati.

§. 289.

Odsuda mora u sebi sadržavati:

a) Naznaku suda i imena i prezimena svijuh kod rješavanja parnice i stvaranja odsude sudjelujućih sudacah, kao i državnog odvjetnika, ako je sa svojim predlogom u razpravu uticao;

b) dan, mjesec i godište završene javne razprave i proglašene odsude, pa ako se je proglašenje drugi koji dan dogodilo, ovaj dan;

c) imena i prezimena parbenih stranakah, njihov stališ i prebivalište kao i njihovih odvjetnikah;

d) jezgru učinah, na kojih se osniva preporni predmet, crpljenu iz besjedovanjah stranačkih, dotično iz dokazalah, s osobitim naglaskom zaglavnih predlogah jedne i druge parbene stranke, dotično državnog odvjetnika, a uz to, ako je od potrebe, i poziv na pismene upise stranakah, dotično njihove spise (§§. 154. 174. i sl.), kao i očitovanja po strankah u zapisnik dana;

e) iz utrobe parnice izvadjene i sa zakoni podkriepljene razloge; napokon kao nuždnu posljedicu ovih razlogah,

f) sudbenu rješitbu o stvari glavnoj, o dužnostih uzgrednih u kamatah, plodinah, kvaru itd. i o troškovih sudbenih.

§. 290.

Ono, što se je u odsudi navelo o učinu (§. 289. *d*), neće moći stranke pobiti tim, ako reknu, da toga nisu u svojem besjedovanju navele, van ako uz ovo njihovo tvrdjenje stoji ili sadržaj sjedničkog razpravnog zapisnika ili dostovjerno brzopisno izvješće.

§. 291.

Ako bi pruće stranke opazile, da u odsudi glede parbenih učinah, dokazalah i prava imade budi pogreška kakova, budi manjak kakav, budi nejasnost, dvoumnost i neizvjestnost ili protuslovje kakovo, ***prosto im je ovim nedostatcim priloženjem druge osnove prigovoriti i tražiti, da se ovake pogreške izprave, manjci nadopune, a dvoumnosti razjasne;*** nu taj se prigovor mora najkasnije za tri dana od vremena izpostavljene u parničari osude u parnicu upisati i njemu predloženi izpravak osude priložiti. Ovim se pravom onaj, koj je s ogluhe osudjen, poslužiti nemože.

§. 292.

Pogreške i pometnje, koje se glede pojedinih riečih i brojevah, kao i računarske pogreške u odsudu uvukoše, imade sud i nečekajući prigovora parbenih stranakah, ureda radi u svako doba izpraviti, nu razumieva se po sebi, da ovakav izpravak u jezgru i sadržaj rješitbe same dirati nesmije. To isto valja za izpravke, koji su sliedili na prigovore u §. 291. napomenute, u koliko se ovi odnose jedino na parbene učine; nu ako izpravak taj sastoji u nadopunjenju odsude glede koje preporne točke, koja je ostala neriešena, ili u razjasnjenju dvoumnostih, neizvjestnostih i protuslovjah, to će se svakako izpravak i same rješitbe manje više kosnuti moći.

§. 293.

O prigovorih proti odsudi, spadali oni u koju god vrst, mora predsjednik, najkasnije treći dan izza upisa takovih, javnu razpravu držati.i nakon iste sud odmah izjaviti, da li ostaje kod svoje prijašnje osude onako, ko što jest, ili ne. Ako prvo, ima to obrazloženo u parnicu za 24 sata upisati dati, ako potonje, imade izpravak, nadopunak ili razjasnjenje osude odmah, a za slučaj zapriekah, najkašnje za tri dana proglasiti, držeći se u ostalom onoga, što §. 288. propisuje.

§. 294.

Prigovorom proti odsudi, iz kojeg se god razloga dogodili, neobustavlja se niti ovršivost njezina a niti tečaj roka za podnos priziva, pritužbe ili ništovnice, nu imade se jedino ovomu roku dodat onoliko danah, koliko je izteklo od vremena upisanog u parnicu prigovora do onog dana, koji se je u parnicu upisalo, što je sud uslied držane u tom poslu javne presluhe zaključio (§. 293.).

§. 295.

Onoj stranci, koja misli, da joj je izpravkom ili nadopunbom ili razjasnjenjem odsude krivo učinjeno, prosto stoji pritužiti se nalježnoj drugoj molbi; nu ako je i onako od ostalih čestih odsude priziv još u tieku, ima ovu pritužbu onom prigodom izvesti i počerati, kojom će se o ovom prizivu razpravljati, ako nije, ima to običnim načinom činiti.

§. 296.

Rok, uz koji treba da se zadovolji kojoj dužnosti, ima u odsudi biti svagda naznačen izviestno, i ustanovljen je u pravilu na 15 danah. Samo ako tuženik bude osudjen da učini koje djelo, ili koji posao: ima se prema okolnostim odredit dulji rok.

§. 297.

Rok taj, ako nebude pritužbom, prizivom, ili ništovnicom pravovaljano obustavljen, počima teći od dana dostavljene na propisani u §. 158. način odsude, dotično sudbene nagode.

§. 298.

Svaka prošnja u postupku parbenom, ako se nemože riešiti po sudu s mjesta izvedivom naredbom, imade se ondje, gdje odsudi mjesta neima, riešiti obrazloženom pismenom odlukom. Ovu si odluku može stranka proseća i sama načiniti i sudcu samo na podpis donieti, ako spada u vrst onakovih odlukah, koje spadaju u instruiranje parnice, ili za koje već zakon unapried odlučuje, kako imadu glasiti. U odluke neištu se nikakovi osobiti formaliteti i sve, što se od nje hoće, sastoji u tome, da izza navedenih redom razlogah, kao njezinih motivah, rješava prošnju.

Poglavje četrnaesto.

O ogluhi i njezinih posljedicah.

§. 299.

Ako se koja god od prućih stranakah sudbenom pozivu ogluši, te nedodje na ročište, koje se je odredilo za preduzeće kojeg god parbenog čina, kao što su izmed ostalih: saslušanje svjedokah, izbor vještakah, preduzeće očevida, položenje zakletve itd.: uzet će se, da je ovakova izostala stranka mukom pristala na sve ono, što će uziskati došavša stranka. Bude li ovakovo ročište, iz kojeg izostade budi *tuženik,* budi *tužitelj,* odredjeno u tu svrhu, da se u smislu §§. 154., 173. i 178. *drži* javna presluha, to imade sud, na zahtjev došle stranke, poslje uzalud obavljenog običnog trokratnog prozova *(trina proclamata),* i izza javne sa strankom došavšom vodjene razprave, nedošaoca s ogluhe obsuditi i ovu odsudu proglasiti na način u §. 188. naznačen. Kod ove oglušne odsude ima se vazda gledati na to, da li je ovakova javna razprava bila nastavce držana ili ne, u kojem će slučaju posljedice ogluhe izostalu stranku samo glede onog postići, što je imala pravo, dotično dužnost jošte navesti.

§. 300.

Ima slučajevah, gdje se neće moći proti nedošavšoj stranki iz ogluhe postupati, već se ima razprava odročiti i stranke na novo pozvati. Ovi slučaji jesu:

1. Ako tužbeni zahtjevi obiluju nedostatcim (§§. 150. *e),* 154. i sl.);

2. ako neima dokaza, da je izostala stranka na ročište pozvata ko što valja, (§. 157. i sl.);
3. ako nije dovoljan rok stranki dozvoljen (§. 160. i sl.); napokon
4. ako sud nadje, da je predsjednik suda odviše skratio rok (§. 160. 3.)
Od ovakove naredbe suda neima mjesta pravnomu lieku.

§. 301.

Ako se je više tužiteljah ili tuženikah oglušilo, to se ima proti njima samo jedna odsuda oglušna izreći. Ako je izmed više tuženikah jedan došo, a ostali se oglušili, to se samo sa došavšim razpravljati ima, i odsuda imat će i za ove potonje istu moć i kriepost, kao da su na razpravu došli.

§. 302.

Proti oglušnoj osudi imade, izuzev slučaj u §. 301. na koncu napomenut, opravdanju mjesta, ako se oglušnik š njime u propisanu ovdje roku posluži.

Stranka naime ogluhom osudjena, čim joj se na jedan od propisanih u §. 157. i sl. načinah oglušna odsuda dostavi (za koju dostavu će se dobitnik sam pobrinuti), ako je rada izbjeći ovrhu, dužna je za 15 danah od dana dostavljene odsude računajuć svoje nedošašće opravdati.

U kratkoj ustmenoj parnici (§§. 147. i sl.) sastavit će oglušnik svoj opravdajući spis po propisu §§-ah 150. i 155., moleći u njem nakon svoga opravdanja, da se za razpravu ovog medjupadka i glavne stvari novo ročište opredieli, te pobrinut se, da se ovaj spis svakako bar tri dana prije izmaka dozvoljenih mu za opravdanje 15 danah dobitniku dostavi, što ako zanemari, stići će ga u §§. 179. i 299. naznačene posljedice, a u parnici pismeno-ustmenoj upisati će ovakovo svoje opravdanje u samu parnicu, i protivniku to dojaviti. Ovaj će protivnik, primiv ovakovu dostavu s pozivom na razpravno ročište, dotično dojavu, u prvom slučaju izčekati javnu razpravu, u drugom pako, ako nepristane dobrovoljno na opravdanje protivnikovo u parnici, u ovom medjupadnom slučaju zaiskati sám javnu presluhu. Ova se presluha u bližnjoj javnoj razpravnoj sjednici, (kod kotarskih sudovah na ročištu) za koju se stranke pozvati imadu, u oba slučaja sa potvrdom ili odstranjenjem oglušne osude interlokutornom presudom obaviti imade, prema čemu ili će prva osuda oglušna postati pravomoćnom, ili pako sliediti povrata oglušenika u prijašnje stanje.

Poglavje petnaesto.

O pravnih ljekovih.

§. 303.

Pravni su ljekovi *redoviti* i *izvanredni.* Medju *redovite* spadaju: *a) priziv; b) ništovnica* i *c) pritužba. K izvanrednim* se pako pravnim ljekovom broji: *povrata u prijašnje stanje proti pravomoćnim presudam.*

§. 304.

Priziv imade mjesta proti *uslovnim* i *bezuslovnim konačnim presudam* sudovah prve molbe i to pravilno unutar posjedovanja. Od presudah ipak *županijskih kotarskih sudovah* imade priziv u smislu §. 6., članka XX. 1836. samo mjesta *izvan posjedovanja,* nu to onda, ako preporni predmet ne pretiče, budi novčanim iznoskom, budi svojom vriednošću (§. 80.) 100 fr. a. v. i ako se odmah izza proglašene odsude prijavi i u propisanu roku (§. 305.) po kojem odvjetniku pismeno izvede. Zanemarenje pismenog izvedenja prijavljenog priziva neoprašta sud od dužnosti, da parbene spise sudištu druge molbe, izza kako će propisani rok izteći, bezodvlačno nepodnese, ali sud druge molbe odpremit će ih za mjesec danah opet kotarskom sudu ovrhe radi natrag, ako se donle prizivnik za pismeno izvedenje priziva nepobrine. Ova potonja naredba valja i za gradske mjestne sudove, od kojih priziv izvan posjedovanja (§§. 138 i 139) ide na županijski sudbeni stol.

Pritužbi ima mjesta proti drugim odredbam sudovah prve molbe, koje su izdali tečajem parnice ili ovrhe, a *ništovnici* proti odsudam i odredbam sudovah *prve* i *druge* molbe, ako su se u tečaju parnice propisi postupnika, što se bitnosti tiče, zanemarili, ili ako se rješitba utemeljila na tumačenju i uporavljanju zakona očevidno pogriešnu, ili na onakovoj predpostavi učinah, koja pobija sadržaj i tečaj razprave i presluhe javne.

§. 305.

Svaka stranka, koja se kani poslužiti jednim od spomenutih u §-u 303. redovitih pravnih ljekovah, ima to učiniti kod dotičnog suda prve molbe redovito u roku od 15 danah od dana dostavljene odsude ili druge tegotne sudbene naredbe računajuć, u koliko nisu ovim postupnikom odredjeni budi dulji, budi kraći rokovi (§. 325.), ili što više, i put presječen kojemu od njih.

§. 306.

Prizivnica ima se u obće instruirati poput pismene tužbe (§. 150.) i podnieti onom sudu, proti kojeg odsudi je naperena. Na pose pako u stvari samoj treba da bude u njoj prizivnik:

1. točno naznačio pojedine tegobe sa jezgrom onih okolnostih čina, na kojima se ove tegobe osnivaju;
2. potanko naveo pojedine *nove* učine;
3. ponudio *nova dokazala,* s kojima je rad budi svoje već u parnici prije navedene ili tekar sada naprvo donešene učine posvjedočiti;
4. zaglavio sa točno i opredieljeno izraženom molbom, kako naime želi, da se prizvata rješitba promieni.

Ako prizivnik pronadje, da mu nije od potrebe u svojoj prizivnici navadjati novih učinah i dokazalah, onda će nastojati da se takova samo u upisnik gradjanski I. upiše, po sudu, dotično njegovom predsjedniku podpiše, i protivniku znanja i ravnanja radi dostavi, ali to sve u roku redovitom od 15 danah. Sud će ovakovu prizivnicu sa svimi parbenimi spisi *bezodvlačno i najkasnije za osam danah* sudu druge molbe bez svakog opravdanja napadnute odsude ili odredbe opremiti; a ovaj sud druge molbe odrediti će za javnu presluhu preko svog predsjednika *na prošnju ustmenu budi prizivnika, budi prizvanika, dotično njihovih odvjetnikah* nalično §. 151. ročište, koje se mora ipak tako udesiti,

da *prizvaniku* izmedju dana dostavljene mu prizivnice i dana javne presluhe ostane barem 15 danah za pripremu.

§. 307.

Dogodi li se pak slučaj gore providjen, gdje će prizivnik prizivnicu svoju urediti prema višenapomenutim točkam 1 do 4, onda će sudac prve molbe, primiv od prizivnika prizivnicu, podpisati nahrbćenu joj po istom odluku, kojom se protivniku (prizvaniku) nalaže, da uz 15 danah od dana dostave računajuć svoj prizivni odgovor sudu podnese, i vratiti je prizivniku ili njegovom odvjetniku daljne uporabe radi (§. 151.). — Čim prizvanik svoj odgovor podnese — od kojeg je imao podpuni jedan istopis i prizivniku uz isti rok dostaviti (§. 179), — ili čim prizivnik poslie uzalud izmakla roka podnos prizivnice svoje i parbenih spisah u pismeno-ustmenoj parnici požurnim upisom, ili posebnim dostavnicom protivnika podkriepljenim podneskom uzište, onda će dotični sud prve molbe sve prizivne i parbene spise, dotično cielu parnicu bezodvlačno sudu druge molbe podnieti.

§. 308.

Sud druge molbe, primiv od prve molbe prizivne i parbene spise, odredit će, da se odmah predmet priziva pod svojim posebnim brojem upiše u upisnik gradjanski I., te pričekati, dok koja od parbenih stranakah nezaište, da se za javnu presluhu ročište odredi. Čim to bude, imadu se prizvanik i prizivnik dotično njihovi odvjetnici pozvati nalično §§. 151. i 306., odlukom na opredieljeno za javnu presluhu ročište s obzirom ipak na to, da prizvanik nebude u pravu svom na petnaestdnevni rok prikraćen.

K ovoj javnoj presluhi stranke i njihovi odvjetnici u slučaju §. 306. zaglavnog odsjeka mogu, ali nemoraju doći. Ako dodju i ondje besjeduju, valja da se strogo drže učinah i dokazalah, koja su u parnici samoj navedena, pošto se novi učini i nova dokazala u obzir uzeti neće. Ako obe stranke nedodju, imade sliediti na temelju javnog izviešća dotičnog prisjednika ili savjetnika, zatim prizivnih i parbenih spisah, i saslušav u pogledu zaštite zakona državnog odvjetnika, presuda. Dodje li samo jedna stranka, onda se na vodjenoj predbježno jednostranoj sa došlom strankom razpravi imade, kao što rečeno postupati i prizivni postupak prema okolnostim ili odsudom zaglaviti ili što inako odrediti. Nastupi li slučaj u §. 307. napomenut, onda se imadu stranke i sud vladati nalično propisom §. 154. i poglavja devetog, te prema okolnostim ili stvar konačno riešiti, ili, ako se tečajem razprave razabere, da se kod suda prve molbe nije naprvo donio i vodio za rješitbu odlučan dokaz, uputit cielu parnicu natrag s nalogom, da se taj dokaz po strankah vodi, ili pako dopustiti, da se pred njim samim dokaz vodi.

Opazi li sud druge molbe, da su se kod prve molbe suda osobite mahne i nedostatci uvukli, imat će ovakovom sudu naložiti, da postupak izpravi i nadopuni, pa nakon toga da novu presudu izreče.

§. 309.

Gdje se po naravi stvari ili po propisu naročita zakona *pritužba* neima spojiti s drugim *redovitim* pravnim liekom, već se obaška podnieti mora, ondje se ista ima urediti onako, kao što se to §-om 150. propisuje za uredjenje pismene tužbe. Izza toga ima se pritužnik pobrinuti, da se podnos pritužbe u 11. stupcu I. upisnika gradjanskog upiše te predade, ako je županijski sudbeni stol tegotnu odredbu izdao, predsjedniku ovog suda.

ako je pako kotarski sud to učinio, kotarskomu sudcu, a dotični sud će pritužbi — ako bude u stanju — ili sam doskočiti, ili ako to nebude, podnieti ju sa potrebnimi spisi i razjasnjenji druge molbe sudu.

Ovaj druge molbe sud ima ovakovu pritužbu odputiti na bližnju javnu sjednicu, te o tome pritužnika ili njegovog odvjetnika ubaviestiti s tim dodatkom, da mu je prosto u sjednicu, gdje će se razpravljati pritužba, doći ili ne. U ovakovoj će se sjednici izza predbježnog po jednome članu suda, komu bijaše to predsjednik naložio, izviešća, riešiti pritužba, i rješitba, najkasnije za tri dana (§. 288.) u parničari izložiti, a duplikat podjedno opraviti na dotični sud prve molbe sa potrebitim naputkom.

§. 310.

Ništovnica (žalba ništovna) ima se na način u prediducih §§-ih opisan sudu onomu, proti kojeg je odredbi naperena, predati i s njome prema tomu, je li se istom napada konačna osuda ili druga kakova odredba sudbena, postupati.

U ništovnici imadu se okolnosti i razlozi, iz kojih se izvoditi kani niština, točno i razgovetno naznačiti.

§. 311.

Odsuda se može napastovat kao ništetna:

1. ako predmet parbe *u obće* na nalježnost sudovah nespada (§. 69.);
2. ako sudcu upravo u tekućoj parnici nije pripadala sudbenost, a stranke mu se pravno-valjano nisu bile podvrgle (§§. 77. i sl.);
3. ako sudac po osobnih svojih odnošajih nebijaše vlastan sudovati (§. 73.);
4. ako sud pri rješavanju parnice nebijaše sastavljen onako, kao što je to u odsjeku I. ovog obličnog diela gradjanskog prava propisano;
5. ako je koji treći radio za stranku bez punomoćja; ili ako za stranke, koje same nisu sposobne razpravljat pred sudom, nije parnice vodio zakoniti njihov zastupnik, u koliko u jednom i drugom slučaju nebudu razprave kašnje odobrene;
6. ako je sudac od protivnika ili koje treće osobe podmićen bio;
7. ako je sudac, poslie kako je doznao, da se je radi njegovoga odstranjenja molba podniela, štogod odredio, ili kod odredabah sudbenih kao sudac sudjelovao, pa se je molba radi odstranjenja njegova za temeljitu priznala;
8. ako je sudac granice dobljenih nalogah prekoračio, a osobito ako je onakove sudbene odredbe izdao, na koje nije povlašćen;
9. ako i nakoliko je sud nepovlastno ili više dopitao, nego što je stranka tražila ili pako povodom poprimljenog pravnog lieka napadanu odredbu *na štetu prizivnika* ili *pritužitelja* promienio;
10. ako je odsuda u suprotimbi sa izrečenom u istoj parnici pravomoćnom rješitbom, ili ako se osniva na priznanju ili niječenju onakova učina, kog je dotična stranka *naročito* zanijekala ili priznala;
11. ako i na koliko je bitni dio odsude sasvim nejasan, nerazgovietan ili neizviestan, i ovome se nedostatku nije na molbu dotične stranke doskočilo s naknadnim razjasnjenjem (§. 291. i sl.);

12. ako je koja stranka na zahtjeve protivničke osudjena ili tražbom svojom odbačena, bez da joj je bilo moguće poslužiti se njojzi po zakonu bezuvjetno pripadajućom obranom;
13. ako su se kod kratkog ustmenog postupka povriedile ustanove §. 149. i napokon
14. ako su u §§-ih 147., 154., 156. i 178. i sl., glede javnosti i ustmenosti sudbenih sjednicah i razpravah izdani propisi povriedjeni i ostali propisi postupnika, što se bitnosti tiče, zanemareni bili tako, da nebude moguće razsudit stvar temeljito.

§. 312.

Propisi §-a 311. ograničeni su u sliedećih slučajevih:

1. u slučaju broja 8., 9., 10., 12., moći će se poslužiti dotičnik ništovnicom samo onda, ako joj pravni ljek priziva nepripada;
2. ako se na koju odsudu udara prizivom, tad su dužne obe stranke (prizivnik i prizvanik) prije, nego što će se ustmena javna razprava vodjena povodom uložena priziva, zaglaviti, navesti sve njim *jur poznate* razloge ništine; što ako neučine, neće se moći poslie ništovnicom proti prizvatoj odsudi ili naredbi poslužiti. U ovom će ipak slučaju sud — ako se priziv s razlogah formalnosti zabaci, — presudjivati o razlozih ništine.

   Ako je sud o kojem razlogu ništine uslied poprimljena priziva presudio, to se stranka radi njega nemože obaška i ništovnicom poslužiti.

§. 313.

Ako nalježni sud (§. 115.) pronadje, da je bilo razloga ništovnicom udarati na presudu, to će takovu kao i cieli postupak, na kom se osniva — uništiti i za slučaj potrebe izreći drugu presudu. Kad bi ipak razlog ništine ležao jedino u postupku, ne pako u rješitbi, ili kad bi rješitba, koju bi izza uništene prijašnje presude valjalo stvoriti, iskala posebnu razpravu, to će onda sud druge molbe, dotično ukidno sudište, uputiti cielu stvar za riešenje na prijašnji sud prve molbe, a ovaj morat će se uz posljedice ništine u svojoj presudi se novoj držati onih pravnih načelah, koja su razsudbi suda druge molbe ili ukidnog sudišta za temelj služila.

§. 314.

Gdje se je koja stranka poslužila ništovnicom proti presudi ili naredbi sudca kojeg, ondje se napadnuta rješitba neima nipošto na njegovu štetu promieniti, izim slučaja, gdje je i protivna stranka istim se pravnim liekom proti istoj presudi poslužila. Ova se ustanova imade uporavljati i na ostale redovite pravne ljekove.

§. 315.

Proti presudi izdatoj uslied ništovnice po kojem županijskom sudbenom stolu (§. 115.), kojom se *uništuje* odsuda ili odredba sudbena prve molbe, daljnjem pravnom redovitom lieku mjesta neima, nu proti presudi onakovoj, kojom se ništovnica zabacila, prosto stoji dotičnoj stranci zaiskati, da se njezina ništovnica i svi parbeni spisi opreme velikom starješinstvu banskog stola, kao ukidnom sudištu; od kojeg presude daljem lieku mjesta neima. Nego u ovom zadnjem slučaju neobustavlja se ovrha proti ovakovoj stranci.

§. 316.

Zarad obiestnih prizivah, pritužbah i ništovnicah (§. 315.) imadu se kazniti stranke globom od 10 do 200 for. i osuditi u troške prizivnog, pritužbenog ili ništovnog postupka; a odvjetnici po redu odvjetničkom; nu i dotičnog sudca, koji je proti očivestom nedvojbenom i navlaš krivo tumačenom zakonu, dakle iz puke obiesti, odsudu izreko, ili naredbu izdao, koja je jednom od spomenutih redovitih pravnih ljekovah povoda dala, imade postići prema stupnju krivine ne samo jedna od ovdje navedenih kaznih, već i u slučaju opetovanja gubitak po §. 30. pripadajućih mu koristih.

§. 317.

Državnom odvjetničtvu u smislu §-a 50. pripada pravo u svako doba *za obranu prava i zakona* napasti ništovnicom svaku sudbenu odsudu, naredbu ili ma kakovi uredovni čin, kojim se je zakon budi povriedio, budi krivo uporavio, budi prekoračio obseg vlasti sudbene. Ali ondje, gdje strankam samim još prosto stoji ništovnicom napasti koju presudu s istog razloga ništine, s kojeg misli i državno odvjetničtvo, da bi se radi obrane zakona ništovnicom poslužiti moralo: ima državno odvjetničtvo pričekati, hoće li to stranke učiniti, pa tekar onda, kada je rok k tomu prošao uzalud, moći će se ništovnica po državnom odvjetničtvu podnieti.

Ovakova ništovnica imade se obrazložena izručiti predsjedniku ukidnog suda, koj će za razpravu javnu ročište odrediti i saslušav ondje glavnog državnog odvjetnika i izvjestitelja upitnog predmeta, presudu izreći.

Ako bude ništovnici zadovoljeno, ima se uništena odsuda ujedno s prepisom predloga, učinjena po državnom odvjetničtvu, dotičnom sudu opremiti, a ovaj sud kao i svi ostali sudovi, kojima dodje uslied ništovnice podnešene budi po državnom odvjetničtvu, budi po privatnih parničkih strankah presuda od ukidnog sudišta, kojom se koja odsuda njihova ukida, imadu takovu presudu u posebnu knjigu „presudah ukidnog sudišta“ upisati i od vremena do vremena tiskom obnarodovati.

Presudom, kojom se uništila koja odsuda uslied ništovnice po državnom odvjetničtvu preduzete, ne mienjaju se prava stranakah ni u čemu i njih se cieli postupak samo u toliko tiče, u koliko im je prosto kao i svakom drugom kod javne razprave prisućtvovati.

§. 318.

Povrata u prijašnje stanje proti pravomoćnim presudam ima mjesto *samo onda:*

1. ako se presuda osniva na koje god vrsti položenoj prisegi o učinu, koj se je po tvrdjenju prisižućeg u istinu dogodio, ili za kojeg prisižući tvrdi, da o njemu ništa nezna, pa se dokaže, da je isti hotomično krivo prisegao, ili ga je kazneni sud radi toga već obsudio;
2. ako je tražilac povrate na temelju budi krivotvorne ili pačinjene izprave, budi hotomično krivog svjedočanstva ili vještačkog mnienja, sasvim ili dielom parnicu izgubio;
3. ako se je prevarnimi čini protustranke ili njezina punomoćnika ili odvjetnika ili vlastitoga punomoćnika ili odvjetnika, sporazumivšeg se sa kojom od prenaznačenih osobah, izhodila odsuda na korist protivniku, a na štetu svojoj stranci.

4. ako je tražilac povrate naišao na *učine nove* njemu donlie nepoznate, koji su još prije, nego što se je pravomoćna presuda izrekla, obstojali, pa da ih bude u parnici naveo, nego nepromienivši tužbe, izpala bi bila odsuda bolje po njega. U red ovakovih novih učinah ipak nespadaju oni učini, kojimi se samo posredno t. j. tako nazvanim umjetno proizvedenim dokazom može dokazati ono, što je za dokazati;
5. kada je povratotraža o učinih u prijašnjem presudnom postupku za dobe navedenih *pismena dokazala,* ili *a)* nanovo našao; ili *b)* ako je i prije već za nje znao, te za vremena na njih se pozvao, ali dokazati može, da si je takova tekar sada pribaviti mogo; a ova su pismena dokazala u oba ova slučaja od *takove* naravi, da bi po povratotražu puno koristnija odsuda pukla bila, kad bi se istimi za dobe bio mogo poslužiti;
6. ako štitnici i skrbnici u stvarih maloljetnikah ili inih pod skrbstvom stojećih osobah za vremena štitničtva i skrbstva u obrani njihovih pravah neupotrebiše onu brigu i marljivost, na koju po zvanju svom obvezani bijahu, te tako povod dadoše nepovoljnoj presudi.

   Ovaj razlog povrate valja istim načinom i za crkve i hrame božje svih zakonom dopuštenih vjerozakonskih sliedbah; za zadušbine kao i za one javne koristne zavode i pravoslovne osobe, koje je zakon uzeo pod svoju zaštitu isto onako, kao i maloljetnike; ali ovamo neidu fiškuš, obćine, stečajne imovine, i sbor vjerovnikah kao takav.

§. 319.

Da se pako u slučajevih napomenutih u §. 318. poslužiti može stranka *povratnom tužbom,* treba:

1. da ju je pred *nalježnim sudom* (§. 88.) u *otvorenu jošte roku* podigla. Ovaj se rok ustanovljuje

a) za slučajeve u §. 318. pod 1., 2. i 3. navedene od *devedeset danah,* računajući od dana onoga, kojega je saznao za nepovoljnu presudu, a i za jedan od ovih razlogah povrate, ili u slučaju onom, ako je uslied povedene proti krivcem i početnikom ove odsude kaznene iztrage, *od mjesec danah,* računajuć od dana proglašene i povratotraži dostavljene kaznene odsude, kojom se isti kao krivci obsudiše;

b) za slučajeve istog §. 318. br. 4 i 5 teče rok od dana dostavljene povratotraži presude, računajući donlie, *dok god nezastari pravo koje bijaše predmet parnice;*

c) za slučaj napokon 6-i §-a 318. rok od *godine danah* računajući od dana, kojim je maloljetnik postao punoljetnim, a skrbljenik oprošten skrbničtva. Ovo isto valja u slučaju njihove smrti i za njihove nasljednike, ako im se je smrt dogodila *prije,* nego što postaše punoljetni, dotično, nego što budu oprošteni skrbništva, ako se to pako slučilo *poslie,* nu svakako prije izmaka pripadajućeg njim jednogodišnjega roka, onda ovi nasljednici, bez obzira na to dà li su puno- ili maloljetni, u roku od *devedeset danah* računajući od dana izručenog im nasljedstva imadu podići povratnu tužbu.

   Gledè zavodah i osobah u zaglavku §. 318. napomenutih od dana pravomoćne osude računajući ima se povratna tužba za *tri godine* podići.

2. da je povratotraža u slučajevih §. 318. 1—5 jedan od ovih razlogah povrate odkrio onda, gdje mu u prijašnjem postupku parbenom već nebijaše moguće njim se poslužiti;
3. da spomenuta pod br. 5. pismena dokazala nebudu onakova, kojimi bi se upravo protivno od onoga dokazalo, što je u prijašnjem postupku već odlučnom prisegom protivnika dokazano, a u slučaju pod br. 6. napomenutim, da se nebude *samo* radilo o izpravku ili nadopunbi manjkastog ili nedostatnog pravnog izvodjaja; napokon
4. da nebude u slučajevih pod br. 1—3 navedenih prisega, koju bi povratotraža navratio jednoj od ondje napomenutih okrivljenih osobah, sredstvom dokaza, kojim bi se jedan od ovih razlogah povrate dokazao.

§. 320.

Povratna se tužba ima urediti kao što svaka druga tužba (§. 150.), u samoj stvari pako imade se u njoj predložiti i dokazati:

1. da je za dobe t. j. u otvorenu jošte roku (§. 319) podignuta;
2. da ima jedan od napomenutih u §§. 318. i 319. razlogah i potrebštinah, a napokon mora navesti
3. kako da imade, uz promjenu, ili odstranjenje prijašnje odsude, nova presuda glasiti.

Tečajem pako parnice uslied povratne tužbe zametnute, imaju se, osim ostalih propisah postupka, sud i stranke držati sliedećih ustanovah:

a) da povratotraža u slučajevih §. 318. 1—6 dokaže zadobno (*rechtzeitig*) podignuće tužbe, morat će izpravami ili prisegom učine onamo napomenute dokazati, a u slučajevih br. 6. i inim dovoljnim načinom ih izkazati (*bescheinigen*);

b) povratotràža moći će se na dokaz svoga tužbenog tvrdjenja samo onimi dopustivimi dokazali poslužiti, koja je u tužbi povratnoj točno naznačio;

c) obtuženomu prosto stoji na svoju obranu navesti nove učine i poslužiti se sa svake vrsti dokazali bez obzira na to, da li su mu u prijašnjem postupku ovi učini poznati bili ili ne, i da li se onda š njimi odbio ili ne, samo ako se tiču onoga, što je povratotràža naveo, i ako mogu biti od upliva na novu riešitbu.

U pogledu odsudah i ogluhe valjaju propisi obćeniti, i sud kod rješenja povratne tužbe neima gledati samo na nove učine ili nova pismena dokazala, koja su k podkriepljenju učinah u prijašnjem postupku navedena, već obazreti se i na ono, što se je jur prije navelo, pa se je s nova napomenulo.

Ako učini po povratotraži naprvodonešeni pružaju dovoljnoga povoda kaznenoj iztragi, to ima sud ovakav slučaj dojaviti državnom odvjetničtvu, a stranki na volju ostaviti, hoće li postupak parbeni do zaglavljenja kaznenog postupka prekinuti, ili odrekavši se posljedicah njegovih, parnicu povratnu nastaviti.

Odsuda napadnuta tužbom povratnom neće se moći na štetu povratotraže nikako promieniti, van ako je i protivnik samostalno podignjenimi razlozi povrate takodjer istu odsudu napao.

Proti odsudi ili inoj naredbi izdatoj u povratnom postupku bit će svim redovitim pravnim liekom, dapače i istoj povratnoj tužbi mjesta, ako se ista samostalno utemeljiti dade na razlozih izvadjenih iz povratnog postupka.

§. 321.

Podignućem povratne tužbe neobustavlja se redovito ovrha napadnute odsude ili ine sudbene naredbe, izim ako ovršenik, uz izkaz prieteće mu ovrhom goleme štete, koja se nebi nikako ili samo težko naknaditi dala, dovoljnu jamčevinu sudu u gotovu novcu ili inako izruči, dotično pokaže, u kojem će slučaju sudac morati počekati s ovrhom dražbene prodaje, kako to §. 139. propisuje.

Poglavje šestnaesto.

O iznimnih postupcih.

I. U mjenbenih, trgovačkih i morskih poslovih.

§. 322.

Stranke pruće mogu u parnicah ove vrsti pred sudom svoje pravo tjerati bez odvjetničke pomoći, ali kad su se takovim već u početku parnice poslužile, morat će se ovom pomoćju i nadalje do zaglavljenja takove poslužiti.

Na zahtievanje tužitelja ima se u parnicah mjenbenih i trgovačkih tuženik pozvati na sud za 24 ure od dobe dostave računajući, a u parnicah morskih i s mjesta bez svake odgode.

§. 323.

U parnicah mjenbenih prosto stoji tužitelju, hoće li mjenbenog dužnika pozvati pred sud, u kojeg području ovaj svoje stalno prebivalište imade, ili gdje je mjenica izdata, ili gdje je domicilirana, ili baš i pred onim sudom, gdje se dužnik mjenbeni u vrieme dospjelosti mjenične ili u slučaju osiguranja zateče.

§. 324.

Postupak u ove vrsti parnicah je onaj isti, koj je propisan za kratke ustmene parnice i kotarske sudove, s tom jedino promjenom, da se tužba mora svakako po propisu §. 150. urediti i pismeno podnieti, a i presluha javna držati prema ustanovam u poglavju devetom propisanim.

§. 325.

Odsuda u ove vrsti parnicah postaje *za tri dana*, od dana proglašenja, a u slučaju ogluhe, od dana dostave računajući, pravomoćnom, ako se pobiedjena stranka za ova tri dana neposluži kojim ovim zakonom dozvoljenim redovitim pravnim liekom, a u slučaju ogluhe, ako svoje nedošašće za ova tri dana neopravda na način u §. 302. opredieljen. Nego, ako to i učini, zato se ovrha odsude neobustavlja, već se ima na zahtjev

stranke dobitnice, ako ista ovrhu zaište i jamčevinu onoliku u gotovu sudu položi, kojom će se za slučaj protivne rješitbe putem redovita pravna lieka, ili za slučaj opravdanja oglušne osude, pokriti ne samo glavno i pribitci već i parbeni troškovi, bez saslušanja ovršenika ovrha dopitati i koncu privesti. Ako pak dobitnik nebi mogo ili htio ovakove jamčevine položiti *u gotovu,* već bi je pružao na ini zakonom gradjanskim propisan način (§. 1374 obć. gr. z.), te uz to ipak iskao, da se, negledeći na poprimit po protivniku redoviti pravni liek, odsuda ovrši, to će se ovakova dozvoliti i voditi, nu samo kroz prva dva stupnja, a zadnji stupanj ovrhe obavit će se tekar izza držane javne presluhe, za koju se bezodvlačno ročište na bližnji koji dan odrediti i ondje riešiti ima, da li je ponudjena po ovršitelju jamčevina dovoljna ili ne. U prvom od ova dva slučaja nastavit i dovršit će se ovrha, a u drugom se mora pričekati uspjeh poprimljenog po prizivniku pravnog lieka ili nastupljenog po oglušniku opravdanja.

II. U poslu smetana posjeda.

§. 326.

Ako tko u posjedu koje stvari ili prava kojega bude prikraćen, ili ako protupravno bude lišen toga posjeda, *imade najdulje za godinu danah, izza kako bude doznao za smetanje,* zamolit tužbom smetana posjedovanja pomoć nalježnog sudca (§. 78. *e*), i ako je tužbu pismenu predao, uredit ju po propisu §. 150. — U ovoj tužbi mora se tužitelj ograničiti izklopno na učin posljednjega mirnoga jednogodišnjega faktičnoga posjeda, *koj mora ujedno da je pošten i istinit,* niti ga smije miešati sa pravom na posjed, spadajućim na put redovite parnice.

§. 327.

Sudac primiv tužbu pismenu, ili upisav ustmeni prijavak tužbe u upisnik gradjanski I. ima postupati glede poziva stranakah na lice mjesta, ili u sudnicu i opredieljenja ročišta po propisih §§. 151. i 160., te gledati na to, da se u odluci naloži strankam, da uz posljedice §. 299. sobom ponesu sve izprave ili povedu sve svjedoke, na koje se pozvati misle.

Kod razprave same imade pako na to gledati, da stranke granice tužbe u §. 326. naznačene neprekorače, te onoga, koj bi to činio, uputiti, kako se u ove vrsti tužbah izklopno radi o pretresu i dokazu posljednjega *jednogodišnjega faktičnoga mirnoga poštenoga i istinitoga posjedovanja,* i da onaj, koj je rad tekar steći posjed ili dokazati jače pravo na isti, valja *da to poište redovitim putem parnice posjedne.* Prema tomu imade glasiti i presuda, u kojoj se tužitelju i odšteta dopitati ima za kvar smetanjem posjeda pretrpljeni, ako tužitelj to u tužbi uzište i učin štete se ili naročitim priznanjem protivnika, ili pako nepobitnimi dokazali tužitelja odmah prigodom razprave o smetenom posjedu dokazati uzmogne. Isto tako imade se u presudi, ako se radi o gradnji ili djelu, kojim se posjed smetao, ili ako se pobojat nasilja od strane tuženika, ili kakove promjene, kojom bi se otegotilo ili osujetilo uredjenje posjeda, u prvom slučaju zabraniti nastavljenje gradjenja ili djela, a u ostalih učinit medjutonje razredbe, te naložit smetaocu posjedovanja da se pod kazan globe od 20—100 for., čuva svakog daljnjeg smetanja posjeda tužiteljeva, a za slučaj trajuće upornosti, dotično kod pomanjkanja imutka pod kazan zatvora, pooštrena postom od dvie do dvanaest nedeljah danah. Ova će se globa, za svaki pojedini nastavce počinjeni čin smetanja u pjeneznicu županijsku na račun one

obćine u kojoj se je smetanje dogodilo, u izključivu svrhu §-om 145. naznačenu, toties quoties od smetaoca putem ovrhe utjerati, dotično isti zatvoriti, proti kojoj ovrhi samo izvan posjedovanja pravnom lieku mjesta imade.

Ovakovom se presudom ustanovljuje samo medjutonje pravilo potrebno za obranu posjeda, koje se kašnje u slučaju parnice posjedne pobiti može odsudom konačnom. Od ovakove presude ima mjesta jedino pritužbi, kojom se ipak ovrha neobustavlja.

III. U poslovih uzaziva i usmrtbe.

§. 328.

Tko se je rad glede opredieljene koje stvari osigurati proti ili već prietećim ili samo mogućim pravnim nasrtom i zahtjevom, budi poznatih, budi nepoznatih protivnikah, može to činiti putem uzazivne parnice samo u slučajevih sliedećih: 1. *Prigodom otvorena stečaja proti dužnikovim vjerovnikom;* 2. *proti onomu, koj se je podičio pravom kojim;* 3. *prigodom nove gradnje proti onim, koji joj se opiru;* 4. *radi usmrtbe koje izprave, i* 5. *pri povedenju parnice računske.*

§. 329.

Prvi slučaj imade mjesta u parnici stečajnoj na način opisan u stečajnom redu.

Drugi i treći slučaj predpolaže *poznatog protivnika* i imade samo mjesta:

a) ako se je ovaj protivnik podičio, da mu proti uzazivniku pripada pravo štogod zahtievati, koj zahtjev ovaj nepriznaje, a zahtiev je takove vrsti, da bi se s mjesta sudbenim putem kao dospjeli potražiti mogo.

b) ako *uzazivnik* ima kod ruke prigovorah, koje bi mogo tužbi *uzazvanika* (provokata) suprotstaviti, a strah ga je, da će time, što potonji oklieva s podignućem tužbe, nestati mu ili posve tih prigovorah, ili mu se uporava takovih otegotiti.

Ovamo nespadaju ipak dokazala, za koja se boji uzazivnik, da će ih izgubiti, niti oni slučajevi, gdje je uzazivnik vlastan tužiti;

c) ako je uzazivnik rad podići kakovu zgradu ili poduzeti drugu koju gradnju, pa se plaši, da nebi koja od poznatih mu osobah njegovoj gradnji u obće ili na pose načinu gradnje prigovorila onda, kada bi već gradnja ili napredovala ili već gotova bila, te ga tako za onaj slučaj, kad bi ovaj prigovor umjestan bio, na kvar nagonila.

U slučaju *a)* i *b)* podići će uzazivnik pred sudom svoga obitališta (§§. 78., 81. i 83.), a u slučaju *c)* pred sudom, kojemu u pogledu zemljišta gradjevnog pripada stvarna sudbenost (§. 81.), tužbu uzazivnu. Ova tužba mora med ostalim (§. 150.) naznačiti u slučaju *a*): točno i opredieljeno vrst podike; u slučaju *b)* narav i sadržaj prigovora, a u slučaju *c*) dvogub naris gradnje i medjašnjih zemljištah ili zgradah, kao i u sva tri slučaja razlog, na kojem se uzazov osniva, napokon predlog, što ima sliediti, ako uzazvanik u točno opredielit se imajućem roku proti uzazivniku tužbe nepodigne.

§. 330.

Postupak je sličan onomu, koj se je ustanovio za ustmeni kratki postupak (§. 147. i sl.) i vrti se jedino oko toga, da li uzazov ima mjesta ili ne. O zahtjevu ili pravu uzazvanika neima ni govora biti, i zato će sud odsudom, kojom se zadovoljuje predlogu

uzazivnika, točno opredieliti, u slučajevih *a)* i *b*) rok od 30—60 danah, a u slučaju *c*) od 7—15 danah, uz koji ima uzazvanik proti uzazivniku uz posljedice §. 331 *a)* tužbu podići.

§. 331.

Čim mine rok u predidućem §-u opredieljen, ima sud *na predlog* uzazivnika izreći: u slučaju *a)* §-a 329., da je uzazvanik u poslu podičenog zahtjeva ili prava izgubio pravo tužiti uzazivnika; u slučaju *b)* §-a istog, da se prigovori uzazivnika kao unapried uzazvanika tužbi suprotstavljeni primaju; napokon u slučaju *c*) da namienjenoj gradnji uzazivnika po predloženom narisu neće moći kasnije uzazvanik prigovoriti.

§. 332.

Četvrti slučaj uzazova imade mjesta proti *nepoznatim protivnikom* te biva pred nalježnim sudom (§. 83., 99. i sl.) na prošnju onoga, koga se tiče, putem sudbenog izroka *(Ediktalvorladung)* uz sliedeće obćenite ustanove:

Sud ima se u izroku ograničiti na pojedini slučaj u prošnji naveden, te obazirući se na interes prosioca ipak nikada neizgubiti s vida cilj i svrhu izročnog poziva, dakle u izreci svojoj ne dopitati više, nego što je potrebno za osigurati uzazivnika proti pogibelji izgubitka.

Rok, koj se uzazvanikom nepoznatim postavlja, teče od dana, kako se je prviput izrok u jedne od trih u trojednoj kraljevini izlazećih novinah uvrstio i neima za nepoznate uzazvanike u obsegu trojedne kraljevine stalno prebivajuće (§. 62.) biti veći od 180, a za ostale izvan nje stanujuće od 360 danah. Kod uvrštenja izrokah u novine ima se sud držati sliedećeg: *a)* da izim blagdanah izlaze i to: u Zagrebu svaki dan, a u Osjeku i Zadru najtomanje svaki drugi dan; *b)* da budu pisane hrvatskim jezikom bilo to sad latinicom ili azbukom *Vukovom; c*) da po broju svojih predbrojnikah spadaju med najčitanije i najviše u narodu razprostranjene političke novine. Ovo valja i za jedne u Beču svaki dan izlazeće njemačke novine, koje se radi uzazvanikah izvan trojedne kraljevine stoječih upotrebiti imadu u istu svrhu, samo što će se gledati morati na to, da list uz potrebštinu pod *c*) bude pisan u duhu federativnom i Slavjanstvu prijaznom. Izrok biva u ime suda i mora u sebi sadržavati: ime, prezime, stališ i obitalište uzazivnika i njegova odvjetnika, predmet i svrhu radi kojeg biva, kao i posljedice pravne, koje čekaju uzazvanike, ako se na izrok ogluše. — Nadalje imade se izrok izklopno ograničiti na poziv, da se samo onakovi zahtjevi prijave, koji sudu već po sebi ili bar odnosno na uzazivnika poznati nisu; glede ostalih poznatih vjerovnikah, poimence onih, koji se u gruntovnici suda zabilježeni nahode, ili koje je uzazivnik sam naznačio, ima se izdati i njima dostaviti (§. 157. i sl.) posebni poziv.

Posebni slučajevi, u kojih izročnomu pozivu mjesta ima, mogu se svesti na sliedeća:

1. Prigodom otvorena stečaja, o čemu shodne ustanove ima stečajni red.
2. kod prodaje nepokretninah, glede onih, koji sude, da imadu na iste kakovo pravo vlastničtva, prednosti, povjerbeno, založno ili drugo stvarno pravo.

Za izdanje izroka imade u ovom slučaju 2. prositi prodalac, nu i kupcu to prosto stoji ili samom ili u zajednici s prodavcem. Posljedica ogluhe bit će: izgubitak prava *prema kupcu kao vlastniku i posjedniku kupljene nepokretnine,* bez da ipak time obveznost prodavca prestane.

3. kod ostavinah *(Verlassenschaften)*, gdje neima nasljednika, za da se takav prijavi.
4. kod nasljedstva, za osigurati poznatog nasljednika proti nepoznatim, koji možebit imadu bližje pravo na nasljedstvo.

Za slučaj pod br. 3. napomenut bit će pravna posljedica, da će se ostavina u pomanjkanju prijave za ošastnu t. j. takovu proglasiti, koja će postati svojinom narodnom i upotrebiti se izklopno za dotaciju pučkih učionah u trojednoj kraljevini i jugoslavenskog sveučilišta u Zagrebu, nu to samo donlie, dok se pravi nasljednici neprijave i neizkažu, kojima u tu svrhu jošte teče rok od navadne zastare; a za slučaj 4. da će se uzazivnik držati za pravoga nasliednika, te u oba ova slučaja potonja (br. 3. i 4.) kašnje se prijavivši nasliednik ne samo morati priznati sve glede ostavine i nasliedstva učinjene naredbe, već i izgubiti pravo tražiti računa o upravi vodjenoj ili odštetu za dignute koristi i dohodke, te se zadovoljit morati s onim, što će donlie od nasliedstva jošte zateći.

5. Kod nasljedstvah nastupljenih uz dobročinstvo imovnika (*inventara*) glede sviuh onih, koji imadu iz ostavine štogod tražiti, s tom opomenom, da će se izza izplaćenih dugovah ostavinskih — za slučaj zanemarene prijave imati pravo jedino na ostatak izručene nasljedniku ostavine. —
6. Glede izgubljenih ili uništenih izpravah, bile one koje god vrsti. Ovdje mora prositelj izročnog poziva u svrhu usmrtbe takovih ne samo pravo na istu izpravu, i način kako ju je izgubio ili kako je je nestalo, sa vjerojatnošću navesti, već i opisati ju što moguće točnije po njezinih osobitih obilježjih.

Na to će naležni sud (§§. 83. i 84.) posjednika nestale izprave pozvati izrokom, da posjed svoj uz propisan rok (§. 332.) sudu prijavi, jer će se inače na prosbu uzazivnika proglasiti, da je izprava ništetna a pravna njezina snaga proti izdatniku da je utrnuta. Izrok treba da sadržaje točan opis izprave i ima se unj na zahtjev uzazivnika još i to metnuti, da je zabranjeno na istu izpravu do daljnje sudbene naredbe ikomu što izplatiti, te ova zabrana posebno izdatniku dotično dužniku dostaviti.

U obziru privatnih zadužnicah, *izdatih na donosnika* (*au porteur*), može se usmrtba dozvolit samo onomu, koj je kadar dokazat svoje pravo vlastničtva.

Glede usmrtbe dionicah i drugih papirah od obrtnosti imadu se obdržavat pravila dotičnih družtvah.

Za doskočiti vlastniku zadužnice glaseće na donosnika ili drugih državnih papirah i srećakah, neglasećih na posebno ime, koj je takovu izgubio ili komu je takove nestalo, odredjuje se, da se onomu, koj od dotičnog suda odluku donese, da je uslied izroka takova izprava usmrćena, te da se uslied toga, ako se nije donlie, dok se uzazivnik prijavi već drugomu izplatio dužni iznosak, ovomu uzazivniku za slučaj dospjelosti izplati.

Glede usmrćenja izgubljenih mjenicah imade u mjenbenom zakoniku shodna naredba na svome mjestu.

Ako se uslied izroka usmrtnoga javi tko kao posjednik pomenute u istom izprave, ima se to kako prositelju usmrtbe tako izdatniku ili dužniku obznanit odlukom, i ujedno ima sudac okolnostim primjeren rok ustanovit prositelju usmrtbe, da izvede svoja prava suprot posjedniku izprave, i da opravda zabranu, koju možebit bijaše zaiskao.

Ako se pak uz izročni rok nitko nejavi kao posjednik izprave, ima se ista na prošnju stranke odlukom očitovat kao ništetna i utrnuta, i treba nesamo obaviestit o tom onoga, koj uslied usmrćene izprave mora zadovoljit dužnosti kakovoj, nego i učinjenu usmrtbu valja javno obznanit na isti onaj način, kao što je propisano za izrok predidući.

7. glede izknjiženja hipotekarnih dugovah i inih stvarnih teretah, ako dužnik ili posjednik obterećene nepokretnine prisegom potvrdi, da nikoga nepozna, komu bi pripadalo pravo na ovakovu hipoteku, ili da drži dužnost, za koju uknjižba jamči, za utrnutu, nu ovo da nemože drugim načinom izkazati, već izročnim postupkom, uslied kojeg se imade *za slučaj ogluhe* uknjižena stavka kao utrnuta izknjižiti;
8. glede pohranakah (depositah) sudbenih, ako se dvojba porodi, komu da pripadaju. Ako se izrok po nalježnom sudu t. j. onomu, kod kojega leži pohrana (depositum) izdao povodom privatne koje osobe, koja se gradi, da joj pravo na pohranak pripada, to mora isti prije ovo svoje pravo na izručenje pohranka izkazati vjerojatno i prema okolnostim i prisegom potvrditi, da mu nije nitko drugi poznat, komu bi takovo pravo pripadalo; a izza toga tekar izdat će se izrok s opomenom, da će se za slučaj ogluhe pohranak proglasiti ošastnim i nastupiti one iste posljedice, koje su gore pod br. 3. za ostavine naznačene.

§. 333.

Poslie kako je rok u izroku postavljen bezuspješno pasao, a nije se izrok izdao ureda radi već na prošnju koje stranke, ima se na zahtjev uzazivnika presudom izreći posljedica u izroku naznačena i to ne samo u rešetki pred sudnicom pribiti već i uvrstiti u novine u §. 332. napomenute. — Dok god uzazivnik ovakovu prošnju ne podnese, može se još vazda primiti naknadna prijava i poslie pasala roka. Proti ovakovoj presudi osnovanoj na ogluhi uzazvanikah imade u roku od 15 danah od dana njezina uvrštenja u novine računajući, jošte mjesta opravdanju (§. 299. i sl.)

§. 334.

Peti i zadnji slučaj uzaziva je pri povedenju parnice računske i imade mjesta, kad je onaj, koj je dužan komu trećemu polagati račun, takov položio i rad je u tom poslu na čisto doći, te s toga želi, da se njegov račun ili odobri, ili da mu se po propisu zakona putem uzazivne i uzazvane parnice prigovori.

§. 335.

Tko se želi ovim sredstvom poslužiti, mora da pred županijskim sudbenim stolom svoga obitališta podnese tužbu uzazivnu proti onomu, kojemu je račun položio i zaiskati, da mu se presudom naloži, da ili račun prizna kao izpravan, ili da mu prigovori tužbom uzazvanom.

Ovom će se tužbom postupati, kao sa svakom inom, glede koje imade kratki ustmeni postupak mjesta, (§. 151. i sl.) i tuženik ili će sam dobrovoljno podići *tužbu uzazvanu računsku* proti uzazivniku prije, nego što će se držati javna presluha, ili pako će uslied ove, sud izza ustmene razprave, upitne račune presudom za odobrene izjaviti, ili pako u slučaju prigovora od strane uzazvanika (tuženika) presudom mu naložiti, da ima istu tužbu uzazvanu računsku za 30 danah proti uzazivniku podići uz posljedicu onu, da

će se računi uzazivnika na njegovu prošnju odsudom za izpravne proglasiti i svakom daljnjem prigovoru proti istim računom za vjeke put presjeći.

U prvom slučaju parnica se svršila, u drugom će nastati parnica tako zvana raćunarska, za koju se imade uporavljivati pismeno-ustmeni postupak (§. 147.) s tom naknadnom ustanovom:

a) Tužba mora osim svojstvah u §. 150. izbrojenih sadržavati sve preporne stavke računa tekućim brojem i razstavljene jednu od druge, zatim, kod svake svoj prigovor poduprieti dokazali, koja su mu pri ruci, te kod svake točke kazati što ište.

b) Tuženik imade u svom odgovoru poći istim redom, te odgovarajući na svaki posebni prigovor redom stavakah i brojevah u tužbi primljenih, svoj odgovor obrazložiti s dokazali i kazati što ište.

§. 336.

Ustanove ove valjaju i za one osobe, kojih račune državno računovodstvo ili dotični exactor županijski ili obćinski ili družtveni pregleduje ili rešeta; — samo što se u ovom slučaju imade — izza položenih i predatih računah — čekati s podignućem uzazivne tužbe 90 danah, pa ako donile neprispije onomu, koj je položio račune, odluka ili odobravajuća ili prigovorna, onda tekar udariti putem ovdje propisanim.

IV. U poslovih poljske i šumske štete.

§. 337.

Svekolike budi kakove povrede ili oštete *poljskoga i šumskogu, budi posebnoga, budi obćinskoga, budi državnoga dobra,* proglašuju se za poljski, dotično šumski kvar ili štetu, te se imade u slučajevih ovakove štete postupati, kako se to propisuje nazočnimi zakonske članke IX. i X.: 1840. g. hrvatsko-ugarskoga sabora, koje promjenjujućimi koje nadopunjujućimi ustanovami.

§. 338.

Pod naimenovanjem poljsko-šumskoga posebnoga, obćinskoga i državnoga dobra razumievaju se zemljišta, kao: njive, livade, vinogradi, vrti, voćke i svakovrstni nasadi, šume, kolosjeki, grmici i vaskoliki šumski plod, prešnice, sjenici, pčelinjaci, poljske i šumske kolibe, plotovi, živice, aleji, ribnjaci, naplavnice i odtoke t. j. naprave kojimi se navraća voda na polja i livade tako i za odticanje vode, nasipi, gradnje vodene i vodovodi, poljski putevi i prelazi, zdenci (bunari) šumski i poljski, ceste kamenite i željezne, brzojavi i sve što spada k ovim sredstvom obćenja; vodenice, tako i svikoliki još neuvezeni (nespravljeni) šumski i poljski plodovi i usjevi, sjeno i žito u slogovih, povrće i ostalo rasće u vrtovih, poljodjelsko orudje i halat u polju ili šumi ostavljen, živina tegleća, i pašna, gnoj; jednom rieči u obće sve i ovdje poimence nenapomenute stvari, koje su s težanjem ili obradjivanjem poljah, sa šumogojstvom i s tjeranjem kojeg zanata ili obrta u najširjem smislu u savezu bud neposredno bud posredno, doklegod se te stvari nahode vani u polju ili šumi.

§. 339.

Uvedeni naredbom ministarstvah unutarnjih dielah i pravosudja od 30. siečnja 1860 poljari *kao neustavni i svrsi svojoj po selih* nimalo neodgovarajući, ovim se ukidaju,

te se čuvanje poljskoga i šumskoga dobra (§. 338) povjerava uvedenim ovim zakonom (§. 123. i sl.) občinskim porotnikom, koji će redom abecednim službu zapriseženog poljara i šumara obavljati i za svaki u obsegu občine svoje u poljskom i šumskom dobru počinjeni, a po njima neoddati i *najdulje za osam danah po štetočinji nenadomješćeni kvar* jamčiti ukupno (kollektivno) sa svojim imutkom uz pravo regressa na štetočinju.

§. 340.

Službi poljsko-šumskog čuvara nemože se od porotnikah nitko pod globu od 10—50 fr. (§. 126.) oteti koj u občini živi, izim ako je kljast ili inače slabimi ćutili ili bolešću prepriečen, u kojem slučaju mora imati namjestnika; — dapače, za olakotiti čuvarom posao čuvanja poljskoga dobra, osobito noćju, imadu se listari porotnikah iz izpravljene listare izbornikah občinskih (§. 121. i sl.) dodati svi oni, koji su iz listare porotnikah radi pomanjkanja potrebitih svojstvah (§. 125.) izostali, te kao čuvari, dotično stražari noćni, zaprisećі isto tako, kao i pravi porotnici, nu time, što se je koji od ovih porotnikah ili dodatih im noćnih stražarah od službe čuvara iz uzrokah u ovom §-u navedenih za svoju osobu oprostio, nije oprošten dužnosti jamčenja za počinjeni u poljsko-šumskom dobru kvar (§. 339).

§. 341.

Od dužnosti ipak obavljati glavom čuvarsku službu i stražu noćnu opraštaju se osim onih u §. 340. navedenih i sliedeći:

1. posjednici i zakupnici dobarah, s kojimi je do god. 1848. bila sudbenost vlasteoska skopčana, bez obzira na to, jesu li takovu izvršivali i obdržanjem suda dominalskog, ako takova dobra imadu komplex od barem 50 jutarah razne vrsti zemljišta poljodjelstvu namienjenoga i ako je isti posjednik ili sam za se, ili u družtvu sa medjašnim posjednikom sličnog dobra postavio si i naredio posebnoga čuvara, dotično stražara noćnog, koj će mjesto njega službu poljsko-šumskog čuvara obavljati;
2. občine gradske, ako si za čuvanje poljskoga dobra i stražu noćnu odrede dovoljni broj posebnih poljarah i stražarah noćnih;
3. gospodari povećeg dobra i gospodarstva iznosećeg *u jednom komadu* barem 100 jutarah zemljišta poljodjelstvu namienjenoga, ako se posluže pravom pod točkom 1. naznačenim;
4. osobe u §. 121. 5. i 126. *a)—d)* izbrojene, ako mjesto sebe drugoga čuvara, dotično noćnog stražara postave, kad na njih red dodje obavljati službu poljsko-šumskog čuvara dotično noćnog stražara.

Razumieva se samo po sebi, da ovakovi *posebni čuvari, dotično njihovi namjestnici* moraju imati svojstva ona, koja su §-om 121. br. 1., 2. i 3. za izbornike občinske ustanovljena, i da se time oni, koji su ih postavili i naredili, dužnosti kollektivnog jamčenja za počinjenu poljsku štetu nisu oprostili.

§. 342.

Listara ovakovih občinskih i posebnih čuvarah i noćnih stražarah, dotično njihovih namjestnikah, abecednim redom sastavljena ima se u občinskoj kući i kod sudnice kotarskog suda pribiti, te svaki mjesec po županijskom kotarskom sudcu unapried za 2 mjeseca proglasiti imena onih, na koje će red doći obavljanja službe poljarske. Ovakovo proglašenje imade i svake nedjelje poslie mise sliediti po občinskom bilježniku i nitko se neće moći izpričati (izgovarati), da nije znao, da je na njega red došo.

§. 343.

Poglavarstvo obćinsko nastojati će pod vlastitom odgovornošću, da se služba poljarsko-šumarska po onih, na koje red dodje, obavlja i odredit će u svojoj velikoj skupštini (§. 123.) pod nazorom županijskog kotarskog sudca način obavljanja službah poljsko-šumskih i noćnih čuvarah, te opredielit ne samo obseg jednomu ili dvojici čuvarah povjeren, već i izmjenu službe po danu i po noći.

§. 344.

Porotnici obćinski i oni, koji obavljati imadu službu zapriseženo poljsko-šumskog čuvara, smatraju se, dok su u službi i kada izvršuju službu svoju poljarsko-šumarsku, kao javna straža, i uživaju u tom obziru sva prava, koja po zakonih idu osobam poglavarstvenim i stražam civilnim.

Što zapriseženi poljari i šumari iliti stražari od poljah i šumah, pozivajući se na službenu svoju zakletvu, izkažu glede činah ili okolnostih, koje se odnose na izvršivanje službe njihove, imat će sve silu podpuna dokaza.

§. 345.

Da svatko bude kadar zaprisežene poljare i šumare poznati i štovati ih kao stražu javnu, imat će ti poljari i šumari, opravljajući službu, na surini ili surki obilježje, koje će se u obćinskoj skupštini opredieliti i po kotaru razglasiti.

Ujedno bit će zapriseženi poljari, šumari i stražari noćni vlastni, imati u službi, izim užeta, ako puške neimaju, koplje ili nasadjenu kosu i opasan handjar, kojim oružjem medjutim slobodno će im bit služiti se samo u slučaju §-a 346. 7. i nastajom pravedne obrane.

§. 346.

Porotnika obavljajućeg službu poljarsko-šumarsku, a i noćnog stražara povlastice i dužnosti u §. 344. napomenute jesu:

1. svatko je dužan pokoravati se onomu, što zapriseženi poljarsko-šumski stražar zapoviedi u poslovih službe svoje; a nasuprot imade se isti pod strogom odgovornosti čuvati, da nečini ništa, što bi protivno bilo zakonu;
2. kada poljsko-šumski čuvar zateče koga, da u polju ili u šumi krade ili da inače oštećuje poljsko dobro, imat će ga uhititi, ako je čovjek nepoznat, ili ako neima stalnoga prebivališta.

   Drugih ljudih slobodno će bit uhvatiti samo onda, akose opru onomu, što zapriseženi poljsko-šumski čuvar zapoviedi u poslovih službe svoje, ako ga pogrde, ako stave ruku na njega, ili ako su učinili znamenite štete.
3. ako čovjek, kojega je po smislu §. 346. slobodno uhititi, pobjegne s onoga mjesta, gdje je pri samom činu bio zatečen, moći će poljarsko-šumarski zapriseženi čuvar ići u potjeru za njim i uhititi ga i izvan granicah onoga okoliša, koj mu je povjeren da ga nadzira; a svaki čovjek drugoga okoliša, koj vidi bjegunca ćeranog po ovakovom čuvaru, dužan mu je priteći u pomoć pod odgovornošću jamčenja za počinjenu po bjeguncu poljsko-šumsku štetu;
4. zapriseženi poljsko-šumski čuvar ima čovjeku, kojega je zateko, da u polju krade ili da inače oštećuje poljsko ili šumsko dobro, oduzeti sve, što je ukrao, a tako i orudje ono, kojim se je služio pri kradji ili pri činjenju štete.

Dopušteno je takodjer ovim čuvarom, da mogu ljudem, koji im radi poljske ili šumske štete budu silno sumnjivi, kada ih zateku na tudjem zemljištu, oduzeti orudje, koje se obično rabi pri dobivanju raznih plodinah zemaljskih, ako t. j. nisu kadri opravdati se, zašto su to orudje ponieli.

5. Svakoga uhićenoga čovjeka imadu bez odgadjanja uz prijamnicu predati županijskom kotarskom sudcu, ako je ovaj bliže nego poglavarstvo obćinsko; ako pako nije, potonjemu, da ga pošalje dalje nalježnomu sudu (§. 78. *d*).

Orudje i sve, što poljsko-šumski čuvar komu oduzme prilikom takovom, ima se odmah predati županijskomu, dotično obćinskomu sudcu, koj će to oštećeniku, ako se znade tko je, izručiti odmah uz primku.

Ako se nezna, tko je oštećenik, imat će županijski, dotično obćinski načelnik ili sudac učiniti potřebita, da se saznade, i svakako će se postarati, da se oduzete stvari, ako se nebi mogle pohraniti a da se nepokvare, prodadu na korist neznanoga još oštećenika.

Stvari, izhodeće od poljsko-šumske kradje ili od oštete iste vrsti, ili dobiveni za njih novac zapast će *u jednoj polovini zakladi početnih obćinskih školah, u drugoj pako poli ubožkomu mjestnomu fondu,* ako se neznani oštećenik za godinu danah, računajući od dana, kad je poljski kvar bio učinjen, neprijavi, da mu se izruči; a rukovodjenje tih novacah pripadat će dotičnoj županiji.

Istim fondom zapast će i oduzeto orudje, već ako nalježni sud dosudi, da se imade orudje povratiti, s toga, što je bilo nepravedno oduzeto.

6. Kada živina počini kvar u poljskom ili šumskom dobru, imat će zapriseženi čuvar obaviti za oštećenika privatnu pljenitbu (§. 1321. obć. gradj. zakonika), i izručiti ju uz prijamnicu oštećeniku s tom opomenom, da ima najdulje za osam danah svoje pravo na naknadu štete poćerati, inače pako zaplienjenu živinu obćinskom poglavarstvu izručiti, koje će u ovom slučaju, kao i u prvom, odmah o tom obaviestiti vlastnika zaplienjene živine, ako se znade tko je, s tim dodatkom, da će mu se takova, ako oštećenik svoje pravo na naknadu štete najdulje za osam danah nepotjera, povratiti, u protivnom pako slučaju do svršetka ove razpre kao plien pridržati.

7. Ako živina u kvaru zatečena pobjegne na drugo zemljište ili u drugi okoliš, to će moći u potjeru za njom poći i uhitit ju i ondje, u kojem poslu valja ustanova pod točkom 3. za bjegajućeg tata ili štetočinju sadržana. U ovakovoj potjeri slobodno je i ubiti zatečeno u kvaru ili u polju ili šumi živinče, za koje uvidja da će mu uteći, kao što je živad, krmad, pašćad, i jarad.

8. Porotnik, obavljajući službu poljskoga i šumskog čuvara, imade svaku poljsku i šumsku kradju i inu oštetu poljskoga i šumskoga dobra, kojoj je u trag ušo, bezodvlačno na znanje dati oštećenikom, ako se znade koji su; zatim obćinskom poglavarstvu i dotičnom kotarskomu sudu. Dužnosti i prava prediducih točakah protežu se i na privatnog čuvara poljskoga i šumskoga dobra.

§. 347.

Kada pri kojem budi obćinskom budi privatnom poljskom i šumskom čuvaru nastane koji izključni razlog (§§. 121. 1. 3. i 125.), ili, kada se opazi, da je isti vlast, koju mu daje §. 344., zloupotrebio, ili kojim god načinom pogazio svoju zakletvom potvrdjenu dužnost, to se imade takav čuvar, izza uvjerovljenog pod nadzorom kotarskog suda žu-

panijskog po obćinskoj poroti sastojećoj iz 12 porotnikah učina zlouporabe ili krivine, nesamo iz listare porotnikah obćinskih, već i iz listare izbornikah (§. 123.) izbrisati, na nadomješćenje kvara — ako ga je posredno ili neposredno počinio — obsuditi, dà po veličini krivine kazniti po propisu obstojećih zakonah.

§. 348.

Poglavarstvo obćinsko t. j. suda mjestnog ima pokušati, da se oštećenik i vlastnik zaplienjene živine prijateljskim načinom medju sobom pogode, koliko da ovaj dade onomu u ime odštete. U slučaju, ako su jedan i drugi po glasu §. 76. njegovoj podsudnosti podčinjeni, a nagoda nepodje za rukom, bit će vlastan, ustanoviti svotu, koju će vlastnik u ime sigurnosti imat položiti, da, položivši ju, uzmogne zaplienjenu živinu dobiti natrag još prije, nego što sud izreče odluku o naknadi štete (§. 1322. obć. gr. zak.)

§. 349.

Svekolike, bud' kakove povrede iliti oštete poljsko-šumskoga dobra, proglašuju se za poljsko-šumski kvar ili štetu, glede koje zametnut će bezodvlačno dotični kotarski sud sa 5 porotnikah obćinskih postupak, u kojem se imade na zahtjev oštećenika ili, ako takovog neima, na zahtjev pristava kotarskog, koj u takovom slučaju obavlja čast javnog tužitelja, najprije ustanoviti učin oštete ili povrede, kolikoća kvara očevidom pronać se imajuća; stupanj nemarnosti ili krivnje, kao i sve okolnosti ublažujuće i otegoćujuće, i poslie toga izreći presuda. Ako se kolikoća kvara nebi dala očevidom razabrati ili ako bi oštećenik, gledeći na osobitu vriednost, koju za njega imade oštećeno dobro, ponudio ucjenu prisegu, ima mu se takova dozvoliti i sadržaj prisege uzeti za mjerilo odštete, koja mu se dopitati imade. Od ovog iznosa ima se izračunati 10% i dodati odštetnoj svoti, pošto će ovaj višak dopasti poljskog i šumskog čuvara u ime *čuvarine.*

§. 350.

Poljska i šumska šteta ima se kazniti: *a)* izgubitkom orudja, kojim ju je tko počinio; *b)* globom od 2 for. do 50 fr., koja imade doći u županijsku pjeneznicu, *te se obratiti na dotaciju početnih pučkih školah i na jugoslavensko učilište u Zagrebu; c)* naplatom utjeračine *(Eintreibgebühr),* koja se imade uzimati po glasu §§. 9. i 24. čl. IX.: 1840, i pripadat će vazda dotičnomu poljskomu i šumskomu čuvaru; *d)* naplatom kvara počinjenog u iznosku onom, koj će se budi očevidom i sudbenom procjenom budi ucjenom prisegom pronaći s nabitkom 10% u ime šumske i poljske čuvarine; *e)* povratkom uzrokovanog oštećeniku troška, kamo medju ostalim spada izdržavanje i čuvanje zaplienjene živine; *f)* u slučajevih otegoćujućih naročito u pomanjkanju imutka za platiti globu zatvorom od 8—90 danah pooštrenim dvaput nedjeljom slabim postom t. j. u smaljenoj običnoj hrani na 1/2 funtu kruha i vrč vode na dan. Ovaj zatvor nesmije sastojati iz kakove ljuknje vlažne i tamne, ali zato i netreba da je bolji od komore hrvatskog seljaka, niti da imade u njemu osim stola i klupe za spavanje kakove druge naprave. — Hrana nesmije biti bolja, nego što je našega hrvatskoga seljaka u predjelih siromašnih, t. j. ima sastojati iz 1 1/2 funte kruha smiesnog i neslanog i iz vode. Svota pod *d)* ima se za slučaj, gdje se za oštećenika nebi znalo, sahranit u županijskoj blagajni i tekar po izminuću jedne godine danah, ako se oštećenik neprijavi, obratiti u istu svrhu kao i globe.

§. 351.

Presuda treba da ustanovi i naknadu štete, koja se imade dati; a u slučaju, ako su i drugi koji ljudi, koji poljsko-šumske štete nisu sukrivci, korist kakovu imali od nje, kao na pr. što je i njihova živina tom prigodom pásla, ima se u presudi ustanoviti i to, da li su i ti ljudi dužni oštećeniku dati naknadu i koliku.

Pri poljskoj šteti, koju je počinilo više ljudih, jamči svaki od njih nerazdieljeno za štetu svukoliku (§§. 1301. i 1302. o. g. z.)

§. 352.

Kada živina ošteti poljsko-šumsko dobro, jamči vlastnik iste živine za naknadu štete, bez razlike, bila ili nebila živina zaplienjena, i to baš i onda, ako je živina bila s drugom u istoj stoki pomiešana i pastiru povjerena.

Ako je poljsko dobro oštetila stoka zajednička (t. j. u kojoj je živina od više gospodarah), i ako nije moguće pronaći i saznati, koja je živina upravo štete počinila, ili čija je: tad jamče gospodari od sve živine, koja je u stoki bila, nerazdieljeno oštećeniku za naknadu štete; medju sobom pako prinose na tu naknadu samo po vrsti i po množini živine, koju je svaki od njih imao u zajedničkoj stoki onda, kada se je šteta počinila.

§. 353.

Ako je krivac ubog te nemože platiti dosudjene odštete, utjeračine i čuvarine, imat će sud, *ako oštećenik bude zahtievao, odštetu, čuvarinu i utjeračinu, koju će oštećenik predujmiti za štetočinju, obratiti u dane rabotne (težatne),* držeći se pri tom nadnice, navadne u obćini oštećenikovoj, i naložiti mu, da na zahtjev oštećenika u vrieme, koje ovaj odredi, dodje, i u njega, kako mu naloži ili neprekidno ili prekidno, toliko danah radi, koliko će doteći za odslužiti svotu odštetnu.

Ako takov osudjenik neće da oštećeniku odradi onoliko danah, koliko mu je dosudjeno, imat će se proti njemu odrediti kazan zatvora na 48 urah, pooštrena postom; i ako se i opet sveudilj kratio bude, imat će se to š njim poslie svaka tri dana ponoviti dotle, dok nebude šteta naknadjena. U ovakav odračun ima se ubrojiti i vriednost njegove hrane, koju će mu oštećenik prema običaju u njegovoj okolici kod seljakah vladajućem, na njegov zahtjev dati po cieni piacovnoj.

§. 354.

Procjenjivati takove poljske štete, vlastni su poglavito šumski i poljski čuvari zapriseženi.

Ako zapriseženi čuvar scieni, da šteta nadilazi *dvadeset i pet* forintih vrednote austrijske, imat će to javiti mjestnomu poglavarstvu i kotarskomu sudu, koj će po propisu §§-ah 195. i 349. bezodvlačno odrediti vještake za procjenbu, osobito u kvaru šumskom.

Pri svakom poljskom ili šumskom kvaru može kako oštećenik, tako i onaj, koj je dužan štetu naknaditi, pri mjestnom poglavarstvu uz osam danah, računajući od časa, kako se je poljska šteta učinila ili saznala, zahtievati, da *zapriseženi vještaci* prociene štetu. Ako to neučine, valjat će do 25 fr. prociena zaprisežena čuvara.

§. 355.

Zagodom ugašuje se iztraga i kazan kvara poljskoga, ako za godinu danah, računajući od dana, kojega je kvar učinjen i oštećeniku prijavljen, štetilac nije bio uzet pod iztragu.

Prava na štetnu naknadu, proizhodeća iz poljsko-šumske štete, zagodom ugasle, imadu se potjerati i okončati putem prava gradjanskoga.

§. 356.

Gospodari, koji imadu svoje zaprisežene čuvare, ili pako namjestnici njihovi držani su pod redovnu globu od 2 do 10 forintih vrednote austrijske svaku promjenu, koja im se dogodi u staležu zaprisežеnih njihovih čuvarah, najdulje za šest nedjeljah danah dostaviti do znanja dotičnom županijskom velikom ili kotarskom sudcu.

§. 357.

Gdje je u zakonskom članku XI.: 1840 govor o sudcu *(Judex nobilium)*, varoškom kapitanu, seoskih starješinah i vojvodi, ima se sada razumievati županijski veliki ili kotarski sudac, a u varoših, trgovištih i selih mjestni sud. Globe ondje u srebru proračunane imadu se svesti na austrijsku vrednotu, a kazan tjelesna ima se samo kod poznatih kradljivacah, skitalicah i onakovih *štetočinjah obiestnih upotrebiti, koji su po treći put zatečeni u činu opakom.* — Slučajevi, koji se u istom članku napominju kao zločini spadajući pod udarac kaznenih zakonah, imadu se kao takovi kazniti po propisu zakonah kaznenih.

§. 358.

U postupku o poljskih i šumskih štetah kao i u ostalih u ovom poglavju navedenih iznimnih postupcih, gdje god nije naročito inako odredjeno, imade postupak onaj valjati, koj pred mjestnimi sudovi.

Imat će se dakle medju ostalim *a)* kod sudbenog očevida u slučaju potrebe sudac ili izaslanik njegov na lice mjesta izići i ondje razpravu voditi; *b*) prisega se može u slučajevih koji nepodleže prizivu itd., ko što to u duhu čl. XX.: 1836 leži, bez predbježne odsude pripustiti prigodom razprave; *c*) ustmeno proglašenje odsude imade kriepost onu istu, kao da je dostavljena, nu odpravak takove na zahtjev stranakah neima se uzkratiti; *d*) u slučajevih, gdje imade mjesta pravnom lieku, ima zapisnik sastavljen o ustmenoj razpravi sadržavati jezgru razprave i nje resultat, ondje gdje se radi nepristojećeg stranci pravnog lieka zapisnik neima sastaviti, ima se u odsudi uplesti u kratko sadržaj razprave u same razloge kao uvod k riešitbi.

V. U poslovih: zabrane, privremenog osobnog zatvora, inih medjutonjih naredabah i sekvestracije.

§. 359.

Zabrana sudbena na tražbine ili na ine gibive stvari svoga dužnika, koje se gibive stvari nalaze budi u njega samog, budi u istoga vjerovnika, budi u koga trećega, a u pomanjkanju ovih platilah, i *privremeni osobni zatvor dužnika* može se na prošnju vjerovnika dopitati, ako je *pogibelj*, da će bez toga vjerovnik ili izgubiti tražbinu nepokritu niti ručnim niti stvarnim zalogom, ili bar samo sa znamenitimi težkoćami nje se dokopati moći.

Kod ovih osiguralah negleda se na to, je li tražbina već dospjela ili ne.

Ovakova pogibelj obstoji:

1. ako dužnik svoj imutak budi bezrazložnim trošenjem, budi sumnjivom prodajom šundrava;
2. ako je dužnik već pobjego ili se sprema na bjeg, a neima u obsegu hrvatske trojedne kraljevine nepokretne imovine;
3. ako je dužnik umro, a vjerovnik tjera njegove nasljednike, koji su nakanili nasljedje izmedju sebe podieliti;
4. ako se je bojati, da će držalac *prepornog* nasljedstva ili drugog *prepornog* predmeta ove stvari bitno promieniti, razpačati, uništiti ili spremiti izvan trojedne kraljevine;
5. ako se najamnik kuće ili pojedinih kućnih prostorijah, bez da plati najma, iz kuće izseli, a zakupnik, neplativ zakupnine, zakupište ostavi, ili baš i plativ zakupnine, takovo kriomce, ne predav ga vlastniku, odmakne sa cielim svojim naredom ili jednim dielom takovog;
6. ako je dužnik inozemac, te i kao takav podpada sudbenosti domaćih sudištah (§. 68.), a vjerovnik se je rado glede svoje tražbine osigurati;
7. ako inostrana naležna sudišta uzkraćuju pravicu domaćim sinovom proti inostranim dužnikom; napokon
8. ako se trefi drugi koji slučaj ovdje nenapomenut, s kojeg tražbini vjerovnikovoj pogibelj prieti.

Jedino pomanjkanje nepokretnog imutka i siromaštvo samo po sebi bez drugog kojeg razloga nemogu dati povoda dovoljnog, za dopitati privremeni osobni zatvor. — Isto tako neće se moći ovaj osobni zatvor dozvoliti:

a) dok se god vjerovnik zabranom na pokretnu stvar dužnikovu osigurati može za svoju tražbinu;

b) u slučajevih gore pod brojevi 3., 4. i 5. navedenih;

c) proti osobam, koje su jedno po časti i zvanju svom od osobnog zatvora izuzete, a drugo i po naredbi pod *a*) pružaju vjerovniku sa svojom plaćom stvarnu sigurnost. Takove su osobe vojnici služeći i u miru, duhovni pastiri sviuh vjeroizpoviedanjah, zakonom dozvoljenih, častnici municipalni i državni itd.; — nu to samo za onaj slučaj, ako se višespomenute pod *a*)—*c*) osobe ne spremaju na bjeg.

§. 360.

Prošnja ima se naležnome sudu (§. 78. *k*) podnieti i u njoj u slučaju tražene zabrane naznačiti razgovetno tražbina i takova poduprieti ili nepobitnimi izpravami ili drugim načinom, te ili vjerodostojnimi svjedočanstvi ili inako izkazati, da ima jedan od napomenutih u §. 359. razlogah za dozvolu zabrane, zatim označit i predmet zabrane što najtočnije.

To isto ima se i kod traženog *osobnog zatvora* izkazati.

Sud će primiv prošnju *na zabranu,* takovu u slučaju pokazanih mu izpravah, koje ako se priznadu za istine, podpuno posvjedočavaju tražbinu, i uz nastup ostalih uvietah dopitati ju bezuslovno; inače pako samo uz podatu sudu dovoljnu sigurnost za zadovoljštinu, koja bi protivnika prositeljevog tegnula ići.

U slučaju traženog *osobnog zatvora* dozvolit će ga sud uz iste ove uvjete i ako prositelj izkaže, da je dužnik nakanio uskočit ili se sakrit i da tražbini prositelja prieti pogibelj gubitka.

Jedna i druga od ovih naredabah može se u slučaju pogibelji u svako doba, dà i u isti praznik zaiskati i dozvoliti, dapače u ovakovom izvanrednom slučaju moći će kod županijskog sudbenog stola i predsjednik suda ili njegov namjestnik u imenu sudišta zabranu ili zatvor dozvoliti (§. 78. *k*), o čemu se pravilno samo u zboru vieća i odlučuje.

§. 361.

Ako sud odbije prošnje sebi na zabranu ili privremeni osobni zatvor podnešene, to prositelju pripada pravni liek pritužbe proti sudu, u kojem slučaju nije ni od potrebe, da se protivniku priobći budi prošnja, budi odbitna (nedopitna) naredba. Ali u slučaju, gdje se prošnji zadovoljilo, ima to biti odlukom, nu vazda na pogibelj i trošak prositelja. U ovoj odluci ima se označiti svota dužna, radi koje i do koje se zabrana ili osobni zatvor dozvolio, dà, ako se je predbježnom odlukom opredielila bila po sudu sigurnost, mora se i ova napomenuti.

Proti ovakovoj naredbi, koja se vazda, bez da se sasluša protivnik, izdaje, neima mjesta prizivu, ali zato stoji onomu, kog je ova naredba pritisla, otvoren put pritužbe, koju će moći u svako doba, bez obzira je li rok od 15 danah pasao ili ne, sudu izdavšemu naredbu podnieti. — U ovoj pritužbi imade pritužnik u kratko navesti razloge, s kojih ište, da se digne zabrana, dotično osobni zatvor, nu ovakovom se pritužbom ovrha napadnute sudbene naredbe neobustavlja.

Pritužba se ova ima dostaviti *pritužeuiku,* koj je naredbu napadnutu izhodio s pozivom, da dodje k ročištu, gdje će se razpravljati o tom, dà li se je imala izdati zabranbena dotično zatvorbena naredba ili ne. Kod ove razprave ograničit se imadu stranke i sud na dokazala, kojih upotrebljenje nezahtieva puno vremena, a od odsude, koju će sud budi nakon kratke razprave, budi u slučaju, ako se je koja stranka oglušila, iz ogluhe izreći, imade prizivu, dotično opravdanju (§§. 299. i 304.) mjesta, nu niti jednim niti drugim od ovih ljekovah neobustavlja se ovrha odsude.

§. 362.

Ovrha budi naredbe zabranbene, budi zatvorbene biva po propisih u poglavju osamnaestom **(O ovrhi itd.)** sadržanih, ali ima prestati ili sasvim ili dielom u oni čas, gdje se vjerovniku poda dovoljna sigurnost, dapače ovakova naredba, ako se nisu za 15 danah poduzeli koraci na njezinu izvršbu, neće se moći kasnije više ni ovršiti.

§. 363.

Ine medjutonje naredbe, imadu, izim slučajevah zakonom napomenutih, samo onda mjesta, kad bi tko dokazao, da će, dok se izmedju njega i protivnika porodivša se razpra parnicom rieši, pasti u kvar, koji se ili posve neće naknaditi moći, ili samo ne tako lahko. Ovakove medjutonje naredbe mogu se zaiskat i dozvolit prije i poslie podignute parnice, nu njimi se mora obstojavši do njih posjed koliko se više može štediti, niti se ikojoj stranki više nalagati, nego što je upravo od potrebe, da se kvar ukloni.

§. 364.

Kod izhodjenja ovakovih medjutonjih naredabah valjaju u pogledu nalježnosti suda, podnosa prošnje i cielog postupka u obće ustanove u §§. 359. i sl. sadržane, samo što se izvan *silne i dovoljno izkazane pogibelji* neimadu, bez da se protivnik sasluša, izdati, i što se u prošnji moraju napose: 1. účini, na kojih imade počivati medjutonja naredba, a 2. pogibelj, kojoj se ugnuti namjerava, točno označiti i dovoljno izkazati.

§. 365.

Naredbam medjutonjim pribaviti će sud posluh globami od 10—100 fr., koje se imadu upotrebiti u jednoj poli na korist početnih učionah i preparandiah u trojednoj kraljevini, a u drugoj na utemeljenje jugoslavenskog sveučilišta u Zagrebu, i prema okolnostim i drugimi nasilnimi sredstvi.

Čim se promiene okolnosti ili posvema prestanu uzroci, s kojih su ovakove medjutonje naredbe izdate, odmah se imadu takove na zahtjev jedne ili druge stranke promieniti, dotično ukinuti.

§. 366.

Sekvestracija imat će samo onda mjesta, kada je ona jedino prikladno sredstvo za ukloniti od iskaoca sekvestra prieteću pogibelj ili kvar, koj se nikako ili samo težko nadoknaditi dade.

§. 367.

Prošnja ima se podnieti nalježnom sudcu u stvari glavnoj, a ovaj će najdulje na osam danah odrediti ročište i ondje izza javne razprave o potrebi sekvestracije — ako se stranke u izboru sekvestra nesložе, niti pristanu na to, da izmedju predloženih ždrieb odluči — imenovati sekvestra. Ovaj će sekvestar dobiti pismenu po strankah s uplivom suda izradjeni naputak o načinu, kako će voditi upravu stvari pod sekvestar spale, i zakletvu položiti, da će dužnosti sekvestra poput dobra i brižna domaćina točno i savjestno izpunjavati, i o upravi svojoj s izmakom svake godine, ili ako sekvestar neuztraje tako dugo, po ukinutoj sekvestraciji račun položiti.

Nadziranje uprave sekvestralne naložit će sud, ako je to županijski sud, jednome od svojih članovah, ili kotarskom sudu, koji će u poslovih izvanrednih, nu nipošto proti *jednoglasnom* predlogu dotičnih prućih stranakah, odlučivati i kod pregledanja računah prigovore njihove uvažiti. — Troškovi sekvestracije, kamo spada i honorar sekvestra, namiriti će se predbježno iz dohodakah sekvestriranih stvarih. Sekvestracijom negubi posjednik prijašnji one koristi i dohodke, koji po namirenju troškovah preostanu, van ako su upravo plodine i koristi ove predmetom sekvestracije.

§. 368.

Glede priziva i opravdanja radi ogluhe valjaju ustanove §§-ah 299., 304 i 361.

§. 369.

U obziru osiguralah napomenutih u §§-ih 359. i 366. valja naredba, da je onaj, koj je postigo budi zabranu, budi osobni zatvor, budi sekvestraciju, dužan pred

naljeżnim sudom najdulje za 30 danah, računajući od dana izvedene naredbe, opravdati ju podignućem tužbe, koja se imade kratkim ustmenim putem razpravljati, i stvar konačno riešiti.

VI. U parnicah rudarskih.

§. 370.

Pokraj obćenitih ustanovah ovog obličnog diela gradjanskoga prava valjaju još za parnice rudarske sliedeći propisi:

1. Postupak je kratak ustmen, kako je §-om 150. i sl. za županijske sudbene stolove uveden; ako pako tužitelj u parnicah, koje se tiču vlastničtva ili kojegod prednosti u obziru dolovnih mierah, prosiedah, žicah, slojevištah i naplavištah, izmjere od polja, prekoračenih medjah i prodorah rudničkih ili prepornih pravicah, odnosećih se na glavne sdonje, udre putem pismeno-ustmenim, imat će takav mjesta.

2. U slučajevih uzaziva, kamo spadaju medju ostalim i oni, gdje se radi o lučenju medjaša, o izabiranju žicah i prosiedah, zatim o mjerenju dolovnih poljah i o opuštenih skupnih rudištih, a navlastito o iznovičnom ustanovljenju medjašah, imadu se obdržavat zakoni rudni, ne pako propisi, sadržani u poglavju o uzazivu pri novoj gradnji (§. 328. i sl.)

3. Ako se sudbena naredba tiče cieloga ortačtva rudarskoga, ima se ista dostavit umjesto ortačtva pod imenom rudnika, rudišta ili samokova, ortačkomu nastojniku (*Schichtmeister*) ili upravniku u njegovo prebivalište; ili, ako isti u mjestu suda pri rudniku i samokovu nebi pritoman bio, ima se dostavit na rudišta, ili na stražarnice, ili ako nebi bilo ni ovih, a ono na kolibe (Kauen), vitle ili ine sgrade u pritomnosti laznikah, stražarah ili naglednikah djela. A po tom dužnost je nastojnika ili upravnika, izviestit o tom ortake.

4. U odsudi ima se ortačtvo navest onim imenom, pod kojim je upisano (*inprotokolirt*).

5. Na djelove rudne, na rude i na ine zalihe i sprave, nalazeće se u dolovih i djelaonicah, na gotove novce, odredjene za naklad djela, na hranu na ostale potrebštine, koje su nabavljene za radnju, neće se moći dozvoliti zabrana.

6. Gdje se u ostalih poglavjih ovog obličnog diela gr. prava govori o uknjižbi osudah, nagodah, sudbenih sekvestracionalnih naredabah, itd. u javne knjige, ima se to u stvarih rudarskih uporavljivat na knjige rudarske.

7. Rudnici ili samokovi moći će se u ovrhu uzet onda samo, ako su isti za tražbinu, koja se ovrhom iztjerat ima, redovitim upisom u rudarske knjige izriekom bili založeni, ili ako obtuženik neima drugih platilah. Nego na ono, što je neobhodno potrebno za radnju rudnika, kao na sprave (orudje), zalihe itd., nemože se nikada ovrha napose dozvolit izim u slučaju §-a 405. IV. 1. *b*).

8. Ako sudnik ima ili putem ovrhe oduzet obtuženiku kakovo rudničko dobro, ili vodit na isto pljenitbu sudbenu: ima mu se svagda pridati vještak rudarski, kojega će sud odrediti.

9. Ako koj odvjetnik ima branit poslove kojega ortačtva, dosta će bit, ako mu punomoćje bude izdato po ortačkom nastojniku ili upravniku, ili po onom, koj je inače vlastan podpisivat u ime ortačtva.

VII. U stvarih ženitbenih evangjelikah.

§. 371.

U parbah evangjelikah o razstavi od stola i postelje, zatim o nevaljanosti ili razpustu ženitbe, imadu se vlasti sudbene vladat po ustanovah ovoga odsjeka poglavja sedamnaestoga.

§. 372.

Razstavu od stola i postelje ima sud suprugom, ako oba na to privole i ako se slože o uvjetih, dozvolit pod sliedećimi oprezi:

1. Ženitbeni drugovi (suprug i supruga), koji se žele razstavit, dužni su ponajprije ovu svoju odluku obznanit svomu redovitomu pastiru duhovnomu.
2. Ovaj duhovni pastir opomenut će ženitbene drugove na svečano obećanje, koje su si pri vjenčanju zamjenito zadali, i krepko im pred oči stavit štetne posliedice razstave. Ove opomene treba da se ponove triput u različito vrieme. Ako sve to bude bez uspjeha, imat će duhovni pastir izdat strankam pismeno svjedočanstvo, da, negledajuć na opomenu triput učinjenu, ostaju pri zahtievanju svom, da se razstave.
3. Primiv ovo svjedočanstvo podniet će ga oba supruga, s prošnjom na razstavu nalježnoj vlasti sudbenoj (§. 106). Sud ih ima pozvat preda se osobno, i ako pred njim potvrde, da su, kako o svojoj razstavi, tako i o uvjetih iste složili se medju sobom, ima im bez daljega iztraživanja dozvolit zahtjevanu razstavu, i zabilježit istu u spisisih sudbenih, nu
4. pri dozvoli ove razstave suglasne neće im se dopustit, da si koji izmedju njih priuzdrži daljnjih pravnih razpravah o uzdržavanju žene i djece, o dieljenju imutka ili o drugih zahtjevih, štono ih ženitbeni drugovi medju se imadu, i s *toga, ako se obje stranke nisu sasvim i bezuslovno pogodile glede svih ovih predmetah, može se razstava dozvolit samo pravnom presudom iz razlogah zakonitih.*
5. Ženitbeni drúg, koj je pod otčinskom ili tutorstvenom vlasti ili pod skrbstvom, može, istina, privolit sám za se na razstavu; nego što se tiče pogodbe u obziru imutka suprugah i uzdržavanja, a tako i u obziru oskrbljenja djece, potrebna je privola zakonitoga zastupnika i tutorstvenoga suda.

§. 373.

Gdje neima spomenutog u prediducém §-u suglasja, te jedna stranka neće da pristane na razstavu, a druga ima pravičnih razlogah iskat ju, treba da i tad duhovni pastir najprije učini prijateljsku opomenu. Ako ova opomena bude uzalud, ili ako okrivljena stranka neće da dodje pred duhovnoga pastira, ima se prošnja zajedno sa svjedočanstvom pastira duhovnoga i s potrebitimi dokazi predat dotičnomu županijskomu sudbenomu stolu kao nalježnom sudu (§. 81.), koj će stvar ureda radi iztražit i o njoj izreći presudu. Sud može još i prije rješitbe dozvolit razlučeno pristojno prebivalište onoj stranki, koja je možebit u pogibelji.

§. 374.

U postupku imadu se uporavljivat propisi, koji su dáti za kratki ustmeni postupak, i sud ima:

1. nastojat, da razpre ženitbenih drugovah prijateljskom nagodom utaži tako, da se ili prošnja na razstavu dobrovoljno natrag uzme, ili pak da na razstavu, koju jedna stranka iz podpuno valjanih razlogah zahtieva, druga stranka bez pravne presude privoli na izviestno ili neizviestno vrieme, te kad to nepodje za rukom
2. pri samoj razpravi držat se onoga pravila, da se svrsi shodno i temeljito razbistri pravna vlastitost prošnje razstavne.
3. Kad su ženitbeni drugovi pod otčinskom ili tutorstvenom vlasti ili pod skrbstvom, vladat se po propisu §. 372. 5.
4. Ako se ženitbeni drúg, s kojim se tužitelj želi razstavit, sudbenomu pozivu nepokori, te pred sud glavom nedodje, ima ga još jednom pod kazan globe od 10—500 fr. pozvati, pa ako se i na to ogluši, još treći put ga pozvati s opomenom, da će za slučaj nepokornosti s ogluhe izreći proti njemu presudu. Ako se nezna, gdje se bavi, ima mu se dati skrbnik i načinom u §. 332. opisanim postupati izročnim pozivom.
6. U zapisnik o sudbenih razpravah zabilježit ime, stališ, prebivalište, zanat, doba i vjerozakon obojice ženitbenih drugovah, vrieme, kad se je ženitba sklopila, zatim broj, doba i spol djece, a isto tako i to, dà li su sačinjene bile kakove ženitbene pogodbe.
6. Pošto se razprava dovrši sasvim, ima se razstava od stola i postelje odsudom dozvolit ili uzkratit, i u prvom slučaju ujedno naročito izreć sud i o tom, dà li je toj razstavi kriv ovaj ili onaj ženitbeni drúg, ili su krive obje stranke, ili nije kriva stranka nijedna.

§. 375.

Razstavljenim suprugom prosto je, sjedinit se opet, nego sjedinjenje to ima se prijavit naležnom sudu, pred kojim se je razstava dogodila. Ako se supruzi poslie takova sjedinjenja žele razstavit po drugiput, imadu se držat svega onoga, što je propisano u obziru razstave prve.

§. 376.

Gdje se pako radi o *nevaljanosti ženitbe ili o razpustu ženitbe glede veza,* ondje naležan sud (§§. 81. i 373.) ima se osim propisah gore glede razstave navedenih (§. 374.) držati sliedećih ustanovah:

1. Ako je sud doznao za kakovu *javnu zapreku* ženitbenu, s koje je ista ženitba nevaljala, ima ju priobćiti državnom odvjetničtvu, da u pomanjkanju tužitelja privatnog, tužbu podigne za nevaljanost ženitbe.
2. Ako pak ima koja *privatna zapreka,* to će sud i doznav za nju, vazda pričekat morati, dok razpravu nezaištu oni, koji su po ženitbi sklopljenoj zapre-

kom povriedjeni u svojih pravih, bili to sami supruzi ili kojgod treći. Takov treći, ako je kadar dokazat, da ga se stvar ova pravno tiče, vlastan je zahtievat razpravu o valjanosti ženitbe i onda, pošto ista već bude razvrgnuta smrću jednoga ili obojice suprugah.

3. Prošnjam za razpust ženitbe imadu bit priklopljeni: svjedočba redovitoga duhovnoga pastira o bezprudnosti prijateljskih opomenah (§§. 372. 2. i 373.), a tako i dokazi, da ima zakonitih razlogah, s kojih se ište razpust ženitbe.

4. Radilo se o nevaljanosti ili o razpustu ženitbe, sud ima svakako ubaviestit o takovoj razpravi državno odvjetničtvo kao zakonitog branitelja veza ženitbenog.

5. Ako tužba za razpust ženitbe počiva na tom, što je tužitelja drugi ženitbeni drúg zlobno ostavio, i ako se boravište ovoga nezna, ima razpustu mjesta onda samo, ako je isti izrokom, izdatim na punu godinu danah i uvrštenim triput u javne novine (§. 332.) uzalud zvan bio, da dodje pred sud.

§. 377.

Ako je u ženitbi, koja se pravom navodi kao nevaljana, moguće uklonit zapreku ili potonjom dispenzacijom, ili privoljenjem osobe, koja je u pravih povriedjena, ili odobrenjem vlasti: ima sud nastojat, da to izhodi s potrebitom za to razredbom i porazumljenjem stranakah. Isto tako, kad se traži razvrgnuće ženitbe, treba po naravi okolnostih pokušat prijateljsko pomirenje, i nastojat, da se razdružena srca opet sjedine. Ako se razvrgnuće ženitbe traži zarad neodoljive mržnje, neima se isto dozvolit odmah, nego treba da se najprije pokuša na jednu godinu danah razstava od stola i postelje.

§. 378.

Po zaglavljenom postupku ima se stvar riešit odsudom, i glasit na valjanost ili na razpust ženitbe, a to se zabilježit u matici vjenčanih na onom mjestu, gdi je upisano vjenčanje, i u tu svrhu ima sud, pred kojim je tekla razprava o nevaljanosti ili razpustu ženitbe, odpravit opomenu na onu vlast, koja je dužna skrbit za izpravnost matice vjenčanih.

§. 379.

Ako se pri razpustu ženitbe pojavi parbah, koje se odnose ili na drugu koju sklopljenu pogodbu, ili na razlučenje imutka, ili na uzdržavanje djece, ili na ine tražbine ili protutražbine, ima sudac svagda pokušat ponajprije, da parbe utaži nagodom. Ali ako se stranke nedadu sklonit na nagodu, ima ih uputit na postupak redoviti, gdje će se stvar riešit po propisih prava gradjanskoga; nego medjutim treba da se supruzi i djeci odmjeri pristojno uzdržavanje.

§. 380.

Ako je minulo vrieme, koje je ustanovljeno u gradjanskom pravu za očitovanje smrti, i uz koje je ženitbeni jedan drúg odsutan, to nastaje pravo drugoj stranki, da ženitbu smatra za razvrgnutu i da se na novo oženi ili udade; nu mora prije izročna poziva izhodit *sudbeno očitovanje, da se odsutnik ima smatrat za mrtva i da je ženitba razvrgnuta.*

§. 381.

Ako je u svrhu iznovične ženitbe ili udaje jednoga ženitbenoga drúga po svjedocih moguće dokazat, da je nestavši ženitbeni drúg doista umro, treba se pri tom vladat po propisih, datih u poglavju jedanaestom, (§. 243.) Ali naliježna sudbena vlast ima u ovom i prije napomenutom slučaju (§. 380.) naredit nesamo skrbnika nestadniku, nego svagda i državnog odvjetnika pozivat u sve razprave, koj će u istih udioničtvovat zajedno sa skrbnikom (§. 376. 4.). Čim sud izreče, da je smrt dokazana, ima odsudu prije proglašenja podniet ureda radi banskomu stolu.

Poglavje sedamnaesto.

O parbenih troškovih.

§. 382.

Svaka parbena stranka imade sve troškove, kojima je svojimi predlozi i čini u sudnici i izvan nje povod dala, u pravilu do riešenja parnice sama podnositi i samo onda je vlastna u svrhu tjeranja parnice iskati od protivnika predujam, kada je pošla na izpunbu dužnosti, da protivnik plaća u ime doživotnine stalni i opredieljeni godišnji novčani iznosak.

§. 383.

Odsuda, koja je pukla u stvari glavnoj, imade takodjer o parbenih troškovih odlučiti (§. 387. i sl.); nu zato bit će sudu prosto glede pojedinih parbenih činab, navlastito u medjupadnih stvarih, odmah i o troškovih presuditi, nečekajuć konačne odsude. U postupku poteklom iz uporave pravnih ljekovah i opravdanja s ogluhe, imadu se vazda u rješitbi i troškovi tog postupka navesti.

Odsuda, u kojoj neima spomena o troškovih, a po ustanovi ovog §-a bilo ih je napomenuti, smatrat će se kao nedostatna (§. 289. *f)* i 291.).

§. 384.

Tko je parnicu izgubio, za onoga je i pravo, da plati sve parbene troškove. Po tome će i u postupku povedenom s uporave pravnih ljekovah onaj troške platiti, koj je sa poprimitim pravnim liekom propao. Ako je pako s istim prodro, ima se s rješitbom o ovih troškovih pričekati, dok se ne presudi o troškovih stvari glavne, u koliko ih sud nebude po ustanovah sliedećeg §. 385. medju se prebio.

§. 385.

Porazdieliti troškove na djelove nije slobodno, van u diobenih, proporcionalnih i inih slične vrsti parnicah, gdje se imadu troškovi parbeni porazmjerno medju stranke podieliti.

Ali zato bit će iznimice mjesta *preboju* (kompensaciji) troškovah u sliedećih slučajevih:

A) Kod prve molbe,

a) ako je tužitelj više tražio u stvari, po dobi i po mjestu, nego što mu je sud dopitao; isto tako, ako je ondje, gdje je u tužbi svojoj više zahtievah spojio, ili gdje je tuženik s odgovorom pomiešao protutužbu, pa je sud i o ovoj razpravljao, odsuda u jednoj stvari po jednu, a u drugoj po drugu stranu povoljno izpala, nu tako, da se troškovi pojedinih parbenih štadijah izuzmu. Kod ovakovog preboja neima odlučiti, da li je koja stranka sa pojedinimi nasrtali i brànili (*Angriffs- oder Vertheidigungsmittel)* uspjela ili propala, već se ima gledati, da li je stranom na korist jedne, a stranom na korist druge stranke stvar glavna riešena. Isto tako nemora sliediti preboj troškovah:

1. kod tražbinah, kojih se iznos tekar po sudu opredieliti ili sudom vještačkim ili obračunom izmedju stranakah pronaći ima;
2. ako kroz to, što je tužitelj više tražio, ili kod obostrane pobjede, niesu troškovi znatno narasli.

b) Ako se je stranka obsudila ili odbila na temelju učinah, za koje niti je štogod znala, niti morala znati, i o kojih se je tekar tečajem parnice osvjedočila.

B) U postupku povedenom s uporave pravnih liekovah:

a) ako je stranka posluživša se pravnim liekom samo zato uspjela, što je nove učine i dokazala upotriebila

b) ako su žalbe samo njekim dielom važne. Nu zato, što se je njekim dielom pritužbi zadovoljilo, ili uz dobitak glavne pritužbe uvažila pritužba eventualno ili o uzgrednih stvarih podignuta, neće se odmah u pravilu moći po sudu troškovi prebiti.

§. 386.

Sudci, pristavi, prislušnici, sudnici, po zakonu ili sudu postavljeni zastupnici pod osobitom zaštitom zakona stojećih osobah, odvjetnici i ini punomoćnici parnički mogu biti ureda radi osudjeni, da plate one parbene troške, koje su po njihovoj očitoj krivnji nastali.

§. 387.

Tko se je osudio na troškove, taj je dužan naknaditi sve troške, koji su bili za napadaj ili obranu prava *potrebni* i *koristni.* Oni troškovi, o kojih se je moglo predviditi, da će biti suvišni i nepotrebni, neimaju se nikada naknaditi. O tome odlučuje sud, obazrevši se na razloge, koje će stranke za potrebu i koristnost troškovah ili proti tome navesti.

§. 388.

Ona stranka, koja je u parnici nadvladala, imade odmah poslie dovršene razprave i proglašene odsude, gdje se je protivnik u obće (§. 387.) obsudio u troške, u parničari osnove (koncepte) parbenih spisah (allegatah) prošnji pismenoj, gdje se dosudjeni po §. 387. troškovi pojedince stavka po stavka sa novčanim iznoskom izvadjaju, priložiti i prema potrebi izkazati.

Ovakovu će prošnju parničar bezodvlačno za razsud dostaviti onomu članu suda, koj je bio kod javne presluhe izvjestiteljem, te će sudište, koje je odsudu izreklo, bez svakog daljnjeg dokaznog postupka ustanoviti i iznosak u osudi dosudjenih parbenih troškovah, izjavivši podjedno, da će se ova rješitba, izza kako prodje rok u §. 389. naznačen, izvršiti moći.

Od ove naredbe ima mjesta iznimki u parnicah i stvarih, za koje je odredjen kratak ustmen postupak, tekle one pred županijskim kotarskim sudom ili pred županijskim sudbenim stolom, te će se troškovi odmah prigodom proglašenja odsude u samoj odsudi naznačiti. Da to bude moguće, morat će svaka stranka dobitnica, kod županijskih sudbenih stolovah odmah izza dovršenog besjedovanja, a kod kotarskih sudovah izza svršene razprave, sudu, dotično predsjedniku žup. sudb. stola izručiti troškovnik uz posljedice, da se, u slučaju pobjede, protivnik neće osudit na troškove.

§. 389.

Prepis vidimiran troškovnika ima se pobiedjenoj stranci, ako ne prije, a ono barem u isti par dostaviti, kad joj se je dostavila odsuda, u kojoj se troškovi označuju; a strankam je prosto — u slučajevih, gdje se još nisu radi troškovah prepirale — za 15 danah od dana dostave računajući prigovoriti troškovniku po sudu povladjenom, navedavši pojedine njegove stavke koje joj neprijaju. O ovih prigovorih ima se javno razpravljati i rješavati. Proti rješitbi, kojom se opredieljuju troškovi, neima samostalnome pravnome lieku mjesta; ali ako se udara na glavnu stvar kojim redovitim pravnim liekom, to se može žaoba i na troškove protegnuti.

§. 390.

Tuženik, koga je napala tužbom osoba, kojoj u smislu §. 121. 1. nepripada pravo hrvatskoga državljanstva, može, dapače uz posljedice izgubitka te povlastice mora ili odmah početkom parnice, ili ako razlog traženja bude kasnije nastao ili tuženiku do znanja došo, od iste iskati, da za parbene troškove, koje će imati tuženik u ime sigurnice ili u gotovu novcu i državnih papirih po tečaju, ili zalogom, ili porukom valjanim, pred sudom opredieljenu novčanu svotu izkaže. Dok tužitelj to neučini, nije tuženik dužan na tužbu odgovoriti, dapače sud će na zahtjev njegov ovakovog tužitelja, koj — u roku od 15 danah — ovoj ustanovi nezadovolji, sa njegovom tražbom odbiti, ako nebude proti tome sliedećih razlogah:

1. ako tužitelj u trojednoj kraljevini imade posjed nepokretni, dokle god ovaj posjed traje;
2. ako je tražbina, radi koje se je tužba podigla, barem u tolikom iznosku likvidna, koliko će od prilike iznositi parbeni troškovi;
3. ako je tužba uslied tuženikova uzaziva proti poznatim ili nepoznatim protivnikom podignuta;
4. u parnicah, glede kojih je ustanovljen u poglavju šestnaestom, odsjecih I. II. IV. i V. iznimni postupak;
5. ako tužitelju pravo ubožtva pripada. Ovo pravo ubožtva pako sastoji osim sada rečene povlastice još u tome:

a) da je stranka medjutim prosta od svih pristojbah, koje idu ili u pjeneznicu suda, ili u državnu blagajnu;

b) da joj pripada pravo tražiti odvjetnika, koj će ju *predbježno* zastupati, bez da dobije nagradu ili anticipaciju.

Pravo ubožtva jedne stranke ipak neće priečiti protivnika u utjerivanju troškovah odsudom mu dopitanih.

Ovo se pravo dopitati može samo za stanovitu opredieljenu parnicu pred županijskim sudbenim stolom po dotičnom državnom odvjetniku, a pred kotarskimi sudovi po ovih, i onda, ako prositelj izkaže, da niti imade imutka, niti može svojim zanatom toliko zaslužiti, da mu izza najnuždnijih potreboćah toliko preostane, koliko se hoće, za pokriti troškove parbene. Razumieva se po sebi, da poboljšanjem imutka oživljuje dužnost naplate svih parbenih troškovah.

§. 391.

Sigurnost ima se po sudu odmjeriti prema troškovom, za koje se misli, da će nastati tečajem parnice, a kad bi ovi prekoračili izkazanu sigurnost, može se tražiti daljnja sigurnica.

§. 392.

Ako bude osudjen zastupnik fiska na naknadu troškovah sudbenih, ima ih namirit blagajnica državna.

Nego ako bude na naknadu troškovah odsudjen protivnik fiska, imat će ih taj protivnik namirit onako, kao što bi se nadomjestit morali stranki, koja bi bila parnicu vodila po kojem odvjetniku.

§. 393.

O troškovih sudbenih ili ovršnih, koji se naberu poslje odsude konačne, ima se na prošnju jedne ili druge stranke sudit odlukom.

§. 394.

Za pisma, sastavljena ili po samoj stranki ili po odvjetniku u stvari vlastitoj, može se pristojba naračunat isto onako, kao da su sačinjena po drugom kojem odvjetniku.

§. 395.

Putni troškovi mogu se dosudit samo u toliko, u koliko su po razsudi sudca za parnicu bili potrebni, ili u koliko putovanje bude učinjeno na zapovied sudca. Ako stranka za zastupanje svoje naredi odvjetnika udaljena, premda u mjestu suda ili blizu istoga odvjetnikah imade, nemože se protivnik njezin obsudit na naknadu većih troškovah tim prouzročenih.

§. 396.

Stranke i odvjetnici, koji očito suprot pravu vode parnicu; koji nedopuštenimi sredstvi nastoje postić svoje namjere; navlastito koji hine lažne čine, ili istinite čine proti boljem znanju nieču; koji proti svomu osvjedočenju dovode u sumnju istinite izprave;

koji od obiesti navraćaju ili ponudjaju prisegu: imadu se nesamo primorat na naknadu troškovah sudbenih, nego i obsudit po sudcu ureda radi na globu od 5—100 for., ili, u pomanjkanju dovoljna platila, na kazan zatvora. Proti odredbam ove vrste dopušta se osudjeniku žalba na višjega sudca s moćju odgodnom; a globa se ima u dotičnu županijsku blagajnu položiti na svrhu §-om 350. *b*) označenu.

Poglavje osamnaesto.

O ovrhi i diobi kupovnine nepokretninah prodatih ovrhom.

§. 397.

Ovrha se može voditi:

1. na pravomoćne presude sudovah domaćih, bile one izza vodjene razprave, ili s ogluhe, ili s neobrane izrečene;
2. na nagode sklopljene pred sudbenimi vlastmi, bilo to uslied tužbe ili bez predprednje tužbe;
3. na rješitbe županijskog kotarskog sudca, izrečene po njem kao sudcu miritelju (§. 79.);
4. na pravomoćne rješitbe računah, položenih javnoj kojoj budi državnoj, budi municipalnoj blagajni;
5. na presude obranikah, ako su obložene i opravdane sadržajem izprave izvorne, na kojoj se postupak obranički osniva;
6. na *ovršive* izprave, uglavljene u poslovih uredovne podsudnosti ili pred redovitim sudcem ili pred javnim bilježnikom, u koliko se ovo potonje dogodilo do 1. veljače god. 1862., kao dobe, s kojom imadu c. k. javni bilježnici do daljnje odredbe sabora prestati.

   Kod tražbinah onakovih, koje samo izza izpunjena opredieljena uvjeta, ili nastupom dobe koje imadu postići moć ovršbenu, mora se izpunjen uvjet ili nastalo doba, na zahtjev, izkazati podpuno.
7. na tražbine proiztekavše: *a)* iz odnošajah izmedju vlastelina i njegovih bivših podložnikah, do g. 1848. obstojavših, ako su pred sudom ili upravnom vlasti likvidirane i uživotvorene;

b) iz godišnjih podatakah u naravi ili novcu, *po sada vladajućem običaju* pripadajućih duhovniku, školniku, ili seoskom učitelju od župljanah dotičnog župnog ili školskog kotara. Ova dužnost *b)* ako se je doselе protezala i na sljedbenike inog kojeg vjerozakona, imade glede duhovnika i školnika *kao crkvenog službenika* prestati;

c) iz zakupnih i ine vrsti ugovorah izmedju vlastelina i bivših podložnikah, gornjakah i činženjakah pred sudbenom vlasti sklopljenih u tu svrhu, da se sveza do g. 1848. izmedju njih obstojavša prekine;

d) iz ugovorah nasljednog zakupa ili nasljedne daće do 1. siečnja 1862. sklopljenih i uživotvorenih najtomanje jednogodišnjom uporavom;

§. 398.

Svakoj od navedenih u prediducém §-u odsudah i izpravah, da se uzmogne ovršiti bez zapreke, mora se po onom sudu, koj je riešitbu u prvoj molbi izdao, odozdo dodati ovršna zaporka sastojeća u riečih:

„U imenu naroda i njegova ustavna kralja ova se izprava može s mjesta ovršiti."

Ovu će ovršnu zaporku dotični sud na ustmeni zahtjev dobitne stranke *bezodvlačno* pod izvorni odpravak odsude, nagode, ili već kako bude ime ovršivoj izpravi, uz naznaku mjesta i datka vlastoručno upisati, podpisati i pečatom podkriepiti, ako iskalac ovrhe izkaže: *a)* da ista spada ili medju onakove, od kojih neima mjesta pravnom kojem lieku; ili da je od dana izkazane dostave računajući već pasao propisani rok, uz koji se je morao poprimiti koji pravni liek ili ogluha opravdati (§§. 299., 305., 319. i 325.), a to učinjeno nije; ili *b*) da je dostavljena odsuda proiztekla u višjoj molbi, od koje neima daljnjem pravnom lieku mjesta.

Da se je ovakova ovršna zaporka izdala, imade se u upisniku gradjanskom II. stupcu 9. upisati.

§. 399.

Za vodjenje ovrhe pozvani su po zakonu: *a)* kod županijskih sudbenih stolovah u mjestu njegova prebivališta *sudnik,* a izvan toga mjesta putem delegacije pristav onog županijskog kotarskog suda, u kojeg kotaru se ovrha voditi ima; *b)* kod kotarskih sudovah pristav ovog suda u stvarih svih, koje nisu zakonom za manje važne priznate (§. 304. i 397. 7. *a*) do *d*), a u ovih sudnik; *c*) kod mjestnih sudovah po gradovih starješina, a po trgovištih i selih jedan porotnik i bilježnik.

Osobe pod *a)* i *b*) naznačene, gdje se imade ovršiti izprava drugog kojeg budi višjeg, budi ravnog suda, neimaju izčekivati pismene *posebne* rekvizicije ili delegacije od *višjeg suda,* već, čim im se pokaže i izruči izprava providjena zaporkom ovršnom, imadu se odmah lačati ovršnog posla po propisu ovog poglavja.

Izručenjem ovakove ovršive izprave dobivaju podpunu vlast ovrhu koncu svom privesti, novce, koje bi imao možebiti dužnik položiti, uz valjanu namiru primiti, i ovršivu izpravu ovršeniku, kad joj ovaj posvema zadovolji, izručiti. Ali uz to prosto će biti ovršeniku iskati i od vjerovnika samog, da mu namiri izplaćeni dug, u kojem slučaju ipak imat će ovršenik nositi troške, koji su tim nastali.

U slučajevih br. 7. §. 397. služiti će za legitimaciju sudbenoj osobi ovrhu vodećoj mjesto prije napomenute ovršive izprave i pismeno punomoćje vjerovnika ili njegova zastupnika, ako se u njoj dug točno naznači i podâ vlast iztjerati ga putem ovrhe.

§. 400.

Naredba prediducég §-a proteže se i na izvršbu presudah inostranih vlastih, ako nastupe uvjeti u §. 96. sadržani, i ako nalježni županijski sudbeni stol u svom podpunom vieću izjavi, da se u trojednoj kraljevini izvršiti može, u kojem će slučaju dotična stranka izhoditi si u predsjednika ovršnu zaporku i na temelju nje dalje postupati.

§. 401.

Ovrha u pravilu ima započeti sa pismenom opomenom, koju će ovršujući pristav ili sudnik na ovršenika upraviti, pozivajući ga, da odsudi zadovolji naredivši se sa svojim

vjerovnikom i plativši novije troškove, ako neće da se sa ovrhom dalje podje. Ovu će opomenu upravljenu na *osobu* ovršenika, njemu u glavu izručiti i pokazati mu izvornik izprave providjene ovršbenom zaporkom, dapače, ako uzište, podati mu na njegov trošak bezodvlačno prepis takove po dostavitelju vidjen.

Ako ovršenika nebude kod kuće, to se ima dostava obaviti po propisu §§. 158. i 159., a kad bi se isti trefio biti izvan trojedne kraljevine, dostavit će opomenu njegovom punomoćniku ili po sudu odredjenom skrbniku.

Na koji se god način ta opomena dostavila, to se ima na izvorniku ovršive izprave pred dva svjedoka primitak takove posvjedočiti vlastoručnim podpisom ili rukoznakom primitelja.

Ovom prilikom imade takodjer pristav županijski, dotično sudnik, stranki koja je ovrhu zaiskala, ako ili sama nestoji u obsegu suda koj ovrhu vodi, ili neima ondje stojeća čovjeka domaća, imenovati takovog u tu svrhu, da tečajem ovrhe u njezino ime prima pozivnice i ostale sudbene naredbe.

§. 402.

Ako se nije odsudom ili zakonom inako naredilo, (§§. 139., 304. i 325.), to se mora izza spomenute u §-u prediducém opomene s početkom ovrhe još *osam* danah pričekati, nu uz to na zahtjev ovrhovodje već prigodom opomene uporaviti jedno od onih u poglavju šestnaestom odsjeku V. navedenih osiguralah, koje će se kao najprikladnije pokazati za osigurati kasnijoj ovrhi željan uspjeh po ovrhovodju.

Nezapočne li se po izmaku ovih *osam* danah ovrha kroz cielu jednu godinu danah i to jedino po volji ili činom ovrhovodje, onda se spomenuta u §. 401. opomena ponoviti mora.

§. 403.

Za ovih osam danah mogo se ovršenik s manjim troškom ili narediti sa ovrhovodjom izpunivši sve, što ovaj po glasu ovršbene izprave traži, ili u slučajevih §. 406. izposlovati obustavak ovrhe Ako nije učinio niti jedno niti drugo, to će pristav dotično sudnik ovrhu započeti i nastaviti donlie, dok ovršenik neučini sve, što je po glasu ovršne izprave dužan učiniti, ili se vjerovno neizkaže, da je ovrhovodja na obustavak daljnje ovrhe privolio, ili sud takovu predbježno obustavio. — U ovom zadnjem slučaju ipak ostaju sve donlie učinjene ovršne naredbe kao što su: zabrana i prepovied prodaje itd. u svojoj kreposti, u koliko nebi sud inako odredio bio.

§. 404.

Ustanove občenite, kojih se u ovršnom postupku na dlaku i pod najstrožiju odgovornost držati imade pristav, dotično sudnik, stiču se u obće u sliedećem:

1. Ovrha se ima što moguće pospješno voditi na onaj način, kojim će se cilj ovrhe t. j. podmirenje ovrhovodje najprije postići, no uz to i na to gledati, da se ovršeniku *nepotriebna* šteta nečini;
2. Sudnik, dotično županijski pristav, ima se kod ovrhe obzirati na želje ovrhovodje i ovršenika u toliko, u koliko se to učiniti može bez izlišnog troška i zatezanja, kao i bez pogibelji da se promaši svrha ovrhe.

3. Koliko god imade načinah ovrhe u ovom poglavju propisanih, ti svi se mogu ili najedanput (u jedno doba) ili uzastopce uporavljati.

4. Ako se u ovršenika nenadje baš nikakovih ili ne dovoljnih stvarih, iz kojih bi se ovrhovodja namiriti mogao, to će ga ovrhovodja pred kotarskim sudom njegova prebivališta naćerati moći, da prokaznu prisegu medju ostalim i u tu svrhu položi, kako bi se moglo saznati, da li imade ovršenik u koga što na dugu.

5. Sudnik, dotično pristav, ako nenadje na vidiku stvarih u ovršenika, koje bi mogo zaplieniti, imat će vlast sve škrinje, ormare, komore, sobe, jednom riečju sve prostorije preiskati, i ako naidje na zatvorena vrata ili zaklope, takove sa svom mogućom štednjom otvoriti dati. Nu ovaj zadnji posao preduzeti će u prisuću seoskog starješine ili dvojice porotnikah, i ako ikako moguće u nazočnosti ovršenikovoj ili odraslog čeljadeta iz njegove kuće ili obitelji.

6. Ako u poslu ovrhe naidje na odpor, može ga svladati nasilnimi sredstvi, pozvavši u pomoć dvojicu ili više bližnjih porotnikah, (§. 126.) pa ako i to ostane bezuspješno, zato, što porotnici ili neće ili nemogu svojoj dužnosti zadovoljiti, ili što ih neima kod ruke, može potražiti od bližnjeg vojničkog zapovjednika vojničku pomoć. — Kod uporave ipak ovog nasilnog sredstva ima postupati s najvećom umjerenošću i uz osobnu odgovornost.

7. Ako se tečajem ovrhe trefi ovršeniku smrt, to se imade *započeta* već ovrha bez ikakove obustave i dovršiti. Kad bi se ipak ovrha tekar započeti ili na *osobni imutak* nasljednika voditi imala, morat će se ovaj s nova opomenuti i s ovrhom pričekati, dok isti svoje nasljedno očitovanje podnese. Ovo zadnje imat će samo onda mjesta, ako se sumnja, da li je preostali imutak umrvšeg ovršenika bio izključno njegov vlastiti ili skupni.

8. *Troškove ovršne* imade vazda ovršenik nositi, ako imade u njega imutka dovoljnog; ako neima, mora ih ovrhovodja sam trpiti, dapače na zahtjev ovršitelja sudbenog predujmiti za pokriće troškovah primjernu novčanu svotu.

9. O svakom *ovršnom činu* dakle i o opomeni u §. 401. napomenutoj imade se sastaviti izprava i takova u prepisu izručiti ovršeniku, pa ako imade i drugi tko, koga se ta stvar kosne (§. 405. IV. *A* 1. *e*) i ovomu. Nu ako je ovršenik zastupnik ove druge osobe, kao n. p. suprug, otac itd., onda ova posebna dostava izprave nije potrebna. Ova izprava mora u sebi sadržavati:

a) Datak (datum) dostave; ime, prezime, stalež i prebivalište stranakah (ovrhovodje i ovršenika), kao i imena interesiranih trećih osobah, kojim se ovršne izprave dostavit imadu; *b)* način, kako se je dostava obavila (da li osobno itd.); *c)* vjernu i istinitu jezgru razprave, ako se je vodila; *d)* naznaku tražbine i svih pripadakah, u koliko se ovi zadnji potanko navesti mogu, u koliko ne, samo priuzdržaj prava na takove; kao i *e)* točan pomenak one izprave ovršne ili drugih okolnostih, na kojih se pravo na ovrhu osniva; *f)* podpis ovršitelja sudbenog sa naznakom njegove časti ili službe; napokon *g)* pristojbu, koja se za izdatak izprave platiti mora;

10. Ako se predmeti zaplienjeni prema svojoj naravi moraju čuvati ili izdržavati, to će im dati čuvara dotično nastojnika i o tome ovršenika izviestiti. Troškovi, koji će po tom nastati, imadu se pribrojiti ovršbenim troškom, ali sudbeni ovršitelj za nje osobno odgovara, ako nisu bili od potrebe i ako su pretjerani

§. 405.

Glede *pojedinih vrstih ovrhe* valja se držati ustanovah sliedećih:

I. Ako je ovršenik dužan predati koju *izviestnu gibivu stvar* ili u *obće gibivih stvarih od stanovita roda* n. p. žitka itd., to će mu se ove stvari oduzeti i uz primku izručiti ovrhovodji. Nije li ista izviestna gibiva stvar ili stvar gibiva od stanovita roda u ovršenika, to ovrhovodji prosto stoji, ili potjerat ga na prokaznu prisegu (§. 404. 4.) ili pako na položenje vriednosti iste stvari u novcu, koja se vriednost prema okolnostim ili po cieni piacovnoj ili ucjenom prisegom pronaći imade.

II. Gdje se ovrhom kani postići *predaja negibivog dobra,* imade sudbeni ovršitelj ovršenika postaviti izvan posjeda, a ovrhovodju u posjed uvesti, koj će izza toga na temelju izprave dobljene od sudbenog ovršitelja (§. 404. 9.) u gruntovnici izhoditi pravo vlastničtva na način taj, da će voditelj gruntovnice ovrhovodju na njegov ustmen zahtjev s mjesta u gruntovnici na imovnom listu (*Eigenthumsblatt*) ovršenika upisati kao vlastnika dotične nepokretnine, uzevši od izprave, na kojoj se osniva ovaj prienos imovine, vjerovni prepis i priloživši ga knjizi izpravah.

Ako se ovršenik opre tom ovršnom činu, to će se uporavom primjerenih nasilnih sriedstvah njegove stvari pokretne, kao: nared i ostalo pokućtvo, iznieti, dotično iztjerati na polje. Ovo se imade dogoditi i onda, ako ovršenika neima kod kuće, a nije mjesto sebe ostavio punomoćnika, nu s tom promjenom, da se imadu pokretnine popisati i na njegovu pogibelj i trošak uzeti u pohranu sudbenu, te po izmaklom već roku, kog će sud (§. 405. IV. *A*) 2.) ustanoviti, putem javne ličbe prodati. Unišli odtud novac primit će se po namirenom trošku u pohranu (deposit).

Ako su ovakove nepokretnine čitavi majuri, imanja i gospoštine, to se imade popisati glavno i apertinencije, ili ako se radi samo o ustupljenju stvarnoga prava ima se postupati na isti način, uz promjene ipak one, koje iztiču iz naravi takovog prava stvarnoga.

III. Imade li ovrha za svrhu, *da ovršenik učini kakovo djelo ili opravi kakav posao,* to će poslie izmaklog izza opomene (§. 401.) bezuspješno osamdnevnog roka sudbeni ovršitelj ili sam ovrhovodja izhoditi u nalježnog sudca (§. 59.) najkraćim putem i bez da se protivnik sasluša, odluku, kojom mu se nalaže, da pod globu od 20 do 50 fr. isto djelo ili posao u odredjeno odlukom doba ili sam obavi, dotično opravi, ili po kojem trećem, ako ovrhovodja na to privoli, obaviti čini. Mjesto globe, ili kao pooštrenje takove, može se još i zatvor osobni, skopčan s postom jedanput u tjednu, na 8 do 30 danah izreći. Čim ovaj rok izmine bezuspješno, imade se ovaj postupak podvojačenjem prijašnje globe i zatvorne dobe ponavljati tako dugo, dok se ovršenik nepokori odsudi i ovršbenoj odluci. Od utjerane globe imade *jedna trećina* u ime zadovoljštine i odštete zapasti ovrhovodju, a ostale *dvie trećine* u županijsku blagajnu na svrhe u §. 350 *b*) naznačene. Kad bi se već po petiput ponovio isti postupak, onda se *mora* ovrhovodja očitovati, koliko traži u odkup ovoga djela ili posla da mu ovršenik plati u gotovu novcu, i ako na ono, što uztraži, položi prisegu ucjenu vrhu toga, da njemu kao od osobite miline vriedi taj posao

ili djelo upravo toliko u novcu, koliko je tražio, onda će se proti ovršeniku voditi ovrha na način, kako se u sliedećem IV. odsjeku nazočnog §-a propisuje.

Posve na ravni način ima se postupati onda, *kada ovršenik treba da trpi ili propusti štogod,* samo što će se izza uzaludnog već prvog pokusa od ovršenika za sjegurnost u napredak utjerati stanovita okolnostim primjerena novčana svota, pa ovaj postupak svakih osam danah nastaviti, dok se ovršenik nepokori, a globa će se namiriti iz položene za sigurnost novčane svote. — Poslie petkratnih uzaludnih ponovah imat će ovrhovodja ucjenom prisegom naznačiti svotu novčanu, koju ište kao zadovoljštinu za pretrpljenu po neposlušnosti ovršenika štetu ili nepriliku. Ovrhovodji ipak u slučajevih u ovog odsjeka III. nazočnom §-u napomenutih bit će prosto odmah po izminuću osamdnevnog roka (§. 402.), ili već poslie prvog uzaludnog pokusa ovršbenih nasilnih sriedstvah tražiti višje spomenutu odkupninu u gotovu novcu.

IV. Ovrha radi *novčane tražbine* može se obaviti plienitbom i prodajom, dotično ustupom i utjeranjem: *a) gibivih ili negibivih stvarih; b) tražbinah aktivnih; c) plaće, osobnih doplatah, nadnevnicah, stanarine, poputbine i mirovine ovršenika* kao i *osobnim zatvorom.*

Ovršeniku ima sudbeni ovršitelj (sudnik, pristav) zabraniti, da nesmije niti prodati, niti razjagmiti ili inako odtudjiti zaplienjene i u zalog uzete gibive i negibive stvari; nadalje: da mu nije slobodno utjerati, založiti, ustupiti ili inako razpolagati sa svojimi zabranom privezanimi dotično zaplienjenimi aktivnimi tražbinami; a da je to učinio, napomenuti naročito u izpravi, koju će o plienitbi (§. 404. 9.) sastaviti. — Svaki sliednji proti toj zabrani po dužniku (ovršeniku) poduzeti čin neima valjanosti nikakove i imade se po kaznenom zakonu kao zločin prevare kazniti, te od ovršenika povrh toga jošte utjerati globa od 10 do 50 fr. na istu svrhu, kako se u §. 350. *b*) ustanovilo.

A) Plienitba pokretninah.

1. *Kod plienitbe stvarih gibivih ima se sudbeni ovršitelj držati ustanovah sliedećih:*

a) odjeća i obuća ovršeniku, njegovom ženitbenom drugu i njegovoj kod njega stojećoj djeci neobhodno potriebna; oskudna postelja (krevet); kod bolestnikah i rodiljah potrebna rubenina i sve ono, bez čega u tom staležu biti nemogu; nadalje zaliha najpotrebnijih za živež stvarih, u koliko dosiže za prehraniti dužnika i njegovu obitelj kroz 30 danah, nesmjedu se zaplieniti;

b) to isto valja u pravilu i za halat (orudje), kojim si ovršenik mora pribaviti svagdanji živež, kao što u ratara ratila (*Ackergeräth*), neobhodno potriebna za ratarstvo marva, kao i do prve košnje nuždna krma, zatim potriebno sjeme, a kod drugih dužnikah potrebno za njihov zanat orudje; kod učenjakah knjige itd., napokon kod sviuh dužnikah potriebno pokućtvo; *nu ako nedostaje inog imutka, može se plienitba onda iznimno i na ove u ovoj točki b) navedene stvari protegnuti.*

c) Kod plienitbe ima se obzir uzeti na pravo dužnika, po kojem je on po glasu z. č. 15.: 1836 izmedju gibivih stvarih vlastan odkazati one, koje se imadu prije svega zaplieniti i prodati, ako se njima neotegne namirenje ovrhovodje (§. 404. 2.) i vazda ono zaplieniti prije, bez čega može ovršenik najlaglje biti;

d) glede ovrhe vodit se imajuće proti članovom seoskih zadrugah imade se kod plienitbe uporavljati §. 20. CXII. z. čl. sabora hrv. od g. 1861.

e) stvari, za koje se je po kom trećem prigovorilo, da nisu dužnikove već prigovornikove, ili za koje je to sam ovršenik izjavio, neimaju se zaplieniti, dok ima drugih u dovoljnom broju i vriednosti, pa, ako je već zaplien i njih dosego, ima se o tome u potonjem slučaju ona osoba tudja, koju je ovršenik imenovao, ubaviestiti prepisom sastavljene o plienitbi izprave.

Ako je pako ovršenik zastupnik ove treće osobe, koja je ili sama prigovorila ili je to mjesto nje učinio ovršenik — (kao n. p. suprug, otac, itd.) to može ova prijespomenuta dostava plienitbene izprave izostati.

2. Glede gibivih stvarih, koje se zaplieniti imadu, valja prije svega: *a*) da se točno popišu, u sigurnu pohranu uzmu i zatim propisanim načinom prodadu; *b*) ovaj popis biva tako, da sudbeni ovršitelj na licu mjesta sastavi imovnik (inventar) sviuh u ovršenika zaplienjenih stvarih, koj će sačinjati sastavni dio plienitbene izprave (zapisnika), te da ga dužnik ili drugi ukućanin, a po mogućtvu koj bližnji susjed, podpiše. Ako se je pobojati, da se iz prodajne ciene zaplienjenih stvarih vjerovnik (ovrhovodja) neće moći namiriti podpunoma, to imade sudnik, dotično pristav županijski u plienitbenoj izpravi popisati i one stvari, koje su gore pod točkom 1. *b*) i *e*) od plienitbe samo uvjetno izuzete; *c*) stvari zaplienjene — bilo to uvjetno ili bezuvjetno — imadu se u sjegurnom mjestu izvan kuće ili stana ovršenikova pohraniti, dragocjenosti pako — do javne ličbe — ako to ovrhovodja zazište a ovršenik na to privoli, uz primku povjeriti ovrhovodji — inače pako u škrinjici ili zamotu dobro zapečaćenom predati sudu; *d*) ako se zaplienjene stvari, shodno ustanovi *c*), nemogu iz kuće ili stana ovršenikova radi njihove veličine ili iz drugih uzrokah iznieti, ili što bi to bilo sa znatnimi troškovi skopčano, to će se iste ostaviti gdje jesu i ovršeniku, kog će ovršitelj sudbeni činiti odgovorna za njihovu neoskvrnjenu pohranu, povjeriti kao tudje dobro, kojeg pronevjerenje pada pod kazneni zakon. — Ako je to učinio, ima se onda ova okolnost u plienitbenoj izpravi naročito napomenuti. *e*) Uzmu li se pod plienitbu stvari ovršenikove, koje se u rukuh treće koje osobe nahode, to će se onda po ovršitelju ovoj osobi zabraniti, da ih neima ovršeniku ili komu drugomu do daljnih naredabah izručiti pod trh odštete, koja će za ovaj slučaj na njega spasti (§. 1294. o. g. z.); *f*) Prigodom plienitbe imade ovršitelj odrediti rok *za javnu ličbu* zaplienjenih stvarih i to takodjer u izpravi plienitbenoj napomenuti naročito. *g*) Zlato, srebro i ostale dragocjenosti, ***ako se stranke slože u procjenbenoj svoti, uzet će se pod ovu cienu bez svake ine vještačke procjene,*** ako pako neuzmognu se ujediniti, imade ih ovršitelj po vještacih, kako to §§. 249. i sl. propisuju, procieniti dati. Ostalo, što se obično po mjeri i vagi prodaje, imade dati mjeriti i vagati. *h*) Izza toga ima se držati *ličba javna.* Ako se nisu stranke u tom obziru izmedju se porazumjele, imade se glede roka ličbenog paziti, da bude dovoljno na način onaj proglašen, koj je gdje u običaju glede dobrovoljne prodaje gibivih stvarih, i da se *jedna jedina ličba* onih stvarih, koje se bez pogibelji izkvarenja dulje čuvati nedadu, čim prije, a ostalih *najdulje za 14 danah* drži. Gdje se ipak radi o stvarih gibivih poveće vriednosti, kao što su: zlato, srebro, biser i ino drago kamenje, veleliepno pokućtvo, plemenite bagre marva, n. p. konji arapski ili ingleski čiste pasmine itd., zatim vinstva u većoj količini (preko 50 akovah), te sva je prilika, da bi se ovakove stvari, ***osobito na selu,*** s pomanjkanja dovoljnog proglašenja i prikladnih ličbenikah (konkurentah) potepsti morale na onakovoj ličbi, koja bi se za osam danah izza obavljenog (pred farnom crkvom bubnjem ili iz prodikaonice živom rieči župnika) običnog proglašenja obdržavala: onda se imade dražbeni rok, osim sada navedenog po selih običaja,

još i u *jednih* zakonom (§. 332. *a—c*) za izroke odredjenih novinah, koje izlaze u gradu od mjesta namienjene ličbe najmanje udaljenu, triputa razglasiti. Ovaj se razglas imade ipak tako udesiti, da od dana prvog uvrštenja u novine do dana ličbe nebude rok *manji* od 30, a *ne veći* od 45 danah. Uz točno obdržavanje ovog roka pušta se na volju ovršeniku, da se u nazočnom slučaju boljeg razglašenja radi, osim gorenaznačenih novinah posluži još i ostalimi u §. 332. *a—c)* navedenimi novinami; dapače prosto će mu biti zahtievati, da se glede višespomenutih skupocjenih stvarih, *ako budu na selu od grada oddaljenom ili u kojem zabitnom i težko pristupnom mjestu,* ličba u najbližji grad opredieli i ondje drži. Ovo *potonje,* ako se isti uvjet pridesi, imade se i onda činiti, káda kod plienitbe nebude niti ovršenika niti njegova čovjeka, koj bi premještenje ličbe u bližnji koji grad tražiti bio mogo. *i) Proglašenje dražbenog roka,* imalo se takovo obaviti kojim god od prenavedenih načinah, *biva vazda u ime suda kotarskog, u kojeg se području ovrha vodi,* nu za sám čin proglašenja, da se obavi po propisu zakona, imade se pobrinuti ovrhovodja sam, te pribaviti si u vremenu, za jedan i drugi slučaj proglašenja, *službeni „vidio" sudca i podpis* ovršujućeg pristava, dotično sudnika. *j)* O činu ličbe mora se voditi zapisnik. Ličba se započimlje redom onim, koj se je kod sastavljenja imovnika (IV. *A* 2. *b*) ustanovio i obavlja se izvikanjem procjenbene vriednosti prvog u imovniku popisanog komada, a poslie onih cienah, koje su se nad ovom nudile, te nastaviti donlie, dok god se nadje dražačah, koji se izmedju se naddražavaju. Čim prestane ovo naddraživanje, ili ako već kod prve izvikne ciene nebude nitko kroz čitavih *pet* minutah činio veće ponude, nego što se izvikalo, imade ličnik (*Ausrufer*) *u prvom slučaju* izza opomene predbježne, da će dražanje ovog komada zaglaviti, pričekati jošte 5 minutah i ako ovi uzalud pasaju, izvikati kao kupca onoga izmedju dražačah, koj je najviše ponudio. U drugom slučaju kod stvarih manje vriednosti imade se izza uzalud pasalih 2 minutah, a kod stvarih skupocjenih poslie 5 minutah izvikna ciena obaliti *za trećinu,* pa ako i to bez uspjeha ostane, *za polovicu* i onda ličba nastaviti ko što je gore propisano. Kad bi i jedno i drugo obaljenje ostalo bezuspješno, ima se ovakav komad dopitati *za polovinu* izvikne ciene ovrhovodji kao *fictione juris* najviše ponudivšemu, nu samo onda, ako on na to pristane. — *k)* Svaki, na komu je ostao koji izdražani komad, imade brojiti za njeg gotove novce. Ako to nebude u stanju, pustit će se stvar na onoga, koj je izza njega najviše ponudio *a može i hoće* gotove novce položiti, manjak pako odtud nastali utjerat će se od ovakovog dražača bez ikakove formalnosti daljne bezodvlačnom plienitbom i prodajom koje god u njega zatečene stvari. Od ove se ustanove može odustati u prvom slučaju, ako stranke privole, da ovakav dražač kupovninu kasnije položi, a u drugom, ako poda za spomenuti manjak dovoljni zalog, kog za 24 sata novcem izkupiti mora, ako neće da mu propadne. — *l*) Ovršenik i ovrhovodja mogu kod dražbe prisutstvovati ili glavom ili po punomoćnicih, nu dočim prvi, a niti ovršitelj, niti ličnik (*Ausrufer*) nesmiedu ni osobno niti preko druge koje osobe dražati (ličiti), može potonji (ovrhovodja) to činiti, dapače slobodno mu je, slučaj u predidućoj točki *i*) naveden izuzamši, zlato i srebro, ako nije nitko svote procjenbene ponudio, uzeti pod ovu cienu, ostale pako stvari, na koje nebijaše ponude, uzeti kako su procienjene. *m*) Ako uspjeh dražbe bude takav, da će se utrženim novcem pokriti i troški a i vjerovnik podpunoma namiriti, ima se sa daljnom ličbom prestati; *n)* Od kupovnine imadu se odbiti najprije ovršbeni troškovi, a ostatak na primku izručiti ovrhovodji do njegovog podpunog namirenja; ako preko toga još što preostane, to se, poslie učinjenog izza dovršene ličbe sa ovršenikom obračuna, imade ovomu predati.

3. Kad se ovrha imade voditi *na plodove zemlje još u polju stojeće*, to se imade plienitba i prodaja izvesti, kako je to u prediducoj točki 2. propisano; ima se uz to i ovršeniku zabraniti, da ih nesmije niti pobrati ili požeti, a niti prodati, te odrediti u slučaju potrebe za žetvu ili branje sekvestar, kojeg će ovrhovodja predložiti. — Za veću sigurnost može ovrhovodja na način gore pod II. (§. 405.) propisan izhoditi pravo zaloga. —

B) Plienitba i uzapćenje aktivnih ovršenika tražbinah.

1. Ako se u pohrani dužnika nadju *papiri od vriednote,* koji glase na donosnika i imadu tržni tečaj, to ih može ovrhovodja uz ovu tržnu cienu uzeti, ali što bi možebiti preteklo njegovo potrebovanje, ono valja da vrati. Neće li primiti ovakove papire, onda neka se prodadu u bližnjoj varoši, gdje imade mjeničarah, koliko moguće po tržnom tečaju, a ako to nepodje za rukom, i izpod ovog tečaja za 1—3 postotakah. Kad bi se ipak slučilo, da ovi postotci spadnu izpod broja ovdje naznačenog, onda će ovršitelj odrediti rok za javnu prodaju ovakovih papirah, ako ovrhovodja nebi sam htio iste papire uzeti pod tržnu cienu uz gorenaznačeni odbitak od 1—3 postotka.

2. Nadju li se u ovršenika *zadužnice na njegovo ime* glaseće, a ovrhovodja uzište, da mu se predadu mjesto plaće, uz povratak ipak viška, to će ih dužnik njemu ustupiti morati ustupnicom formalnom. Ako se tomu ovršenik uzprotivi, dat će ovrhovodja ne samo ovoga, već i njegove dužnike pozvati pred sud koj ovrhu vodi, a ovaj će nakon razprave sa strankama vodjene ili prema okolnostim i iz ogluhe sudbeno ustupiti ovrhovodji ovakove zadužnice. Kad bi se ovrhovodja uztezao primiti mjesto naplate koju od ovakovih zadužnicah, dà i u slučaju vodjene sa ovršenikom bez njegova dužnika razprave, ima se u ovog potonjeg pismenom uzaptnicom ovršitelja, dotično suda, tražbina ovršenikova uzaptiti s nalogom: *da od dana primljene zapoviedi (uzaptnice) neplaća ovršeniku ni glavnice ni kamatah, pod prietnju, da će morati inače dva puta platiti;* a ovršenika obaviestiti o učinjenih naredbah.

Dužnik je u oba prenavedena slučaja držan predati ovršitelju, dotično sudu, sve izprave koje ima o uzapćenoj tražbini, pa ako se tomu uzprotivi, po sudu koj ovrhu vodi, uz postupak o uzkraćenom ustupu napomenut na to pritjerati globom od 10 do 50 for. u svrhe §. 350. *b)* naznačene, dà u slučaju trajne upornosti uz ponovljenu globu i zatvorom od 8—30 danah.

Uz poduzeto po ovršitelju uzapćenje tražbine neka se ovršenikov dužnik na stanoviti rok dozove na sud, koj ovrhu vodi, i neka mu se podjedno dostavi priepis izprave zapoviedajuće glavnomu dužniku platež, ili sudbene odluke dozvoljujuće zabranu ili uzapćenje.

Na ovom ročištu, na koje se mora i ovršenik za obranu svojih pravah dozvati, neka se ovršenikov dužnik točno očituje, kakov je to dug, i neka se izkaže, ako je u to ime što platio.

Prizna li dug za istinit, neka mu sud, na predlog ovrhovodje, naloži, da od uzapćena ili zabranjena novca onoliko, koliko se ima ovrhom iztjerati, preda neposredno vjerovniku, kad dodje vrieme plateža, nu odbiv od njega trošak, što ga je imao radi ovršenika svojim pozivom na sud.

Ako pako zaniječe dug sasvim ili od česti, vlastan je ovrhovodja u ime ovršenika s mjesta tužiti ovog dužnika pred njegovim naljежnim sudom, da ovaj dug plati, a prosto mu ostaje okaniti se toga posla i posegnuti za drugim imutkom ovršenika, kad bi znao, da će se iz njega naplatiti moći. Za slučaj prvi morat će ovršenik uspjeh vodjene proti dužniku njegovom parnice priznati za pravovaljan i za se obvezatan, te samo onda se oprostiti svog ovrhovodje, kad se ovaj uspjehom parnice sasvim podmiri.

C) Ovrha nepokretninah.

1. Ovrha na nepokretnine može se obavit: *ili da se ovakove nepokretnine dadu ovrhovodji u zalog sudbeni, ili da se upravi, sekvestraciji ili zakupu podvrgnu, ili napokon da se putem dražbe prodadu.*

Koji se godj način ovrhe izmedju prediducih upotriebi, vazda imade ovrhovodja pred dotičnim ovrhu vodećim sudom predložiti i tom prigodom naznačiti svoju misao potanko, kako misli da bi se najshodnije izvesti mogao, te prije svega izhoditi upis dotične ovršbene naredbe u javne knjige (§. 405. II.)

Ako ima nepokretninah, koje leže i izvan područja ovrhu vodećeg suda, no u obsegu trojedne kraljevine, onda je onaj sud, koj je prvi započeo bio ovrhu, ovlašćen, da i glede ostalih nepokretninah sve ovršne korake, u koliko ih potaknut ovrhovodjom sam obaviti kadar nije, putem zamolnim na dotični realni sud obavi.

Što se godj ovdje propisuje za ovrhu nepokretninah, valja i za one stvari, koje se po zakonu za takove drže, premda su gibive kao što su plivaće vodenice (*Schiffmühlen*) i poveći morski, jezerski i riečni brodovi, bili oni parom ili jedrom ili inom kojom snagom tjerani.

2. Kad se ovrha na nepokretnine kani voditi *zalogom sudbenim* takove, onda se hoće podpuno sporazumljenje izmedju ovrhovodje i ovršenika glede uvietah, pod koje se ima nepokretnina ovrhovodji izručiti u zalog i sklopljena medju strankami u tom pogledu nagoda opredjeljuje prava i dužnosti jedne i druge strane. Gdje ovog porazumljenja neima, ondje se neće ovaj način ovrhe ni uporaviti smjeti.

3. Ovrha na nepokretninu koju *upravom, sekvestracijom* ili *zakupom* imat će ponajviše i gotovo samo ondje mjesta, gdje se ista nepokretnina nahodi u posjedu onakova ovršenika, koj radi pravah trećih osobah sa sućanstvom njezinim razpolagati vlastan nije, već mu pripada jedino pravo uživanja plodovah i dohodakah iste pod ovrhu uzeti se imajuće nepokretnine.

U ovakovom slučaju imadu se ove treće osobe o vodit se imajućoj ovrhi ubaviestiti i u slučaju zakupa takodjer kod ustanovljenja propisah za upravljatelja ili sekvestra i zakupnih uvietah posluhnuti, i njihovi predlozi smjerajući na obezbiedjenje i uzčuvanje sućanstva nepokretnine uvažiti u toliko, u koliko se njima isti čin ovrhe osujetiti nenamjerava. — Dotični upravljatelj ili ako bude sekvestar, ovaj, imade se po ovršitelju uputiti, da po odbiću upravnog troška sve dohodke nepokretnine ovrhovodji redovito i do njegovog konačnog namirenja izručuje u stalnih prema naravi nepokretnine opredielit se imajućih rokovih. Taj se isti naput imade dati i zakupniku glede zakupnine

Iznimno mogu se ovi načini ovrhe uporavljati i kod ine vrsti nepokretninah, gdje je ovršenik neograničeni vlastnik takove, nu onda valjadu iste one ustanove, koje su u prediducoj 2. točki glede nepokretninah, na koje se ovrha sudbenim zalogom voditi kani, propisane.

4. Gdje je tko rad ovrhu na nepokretnine voditi *dražbenom prodajom* istih, a neima slučajevah napomenutih u prediducih odsjecih 2. i 3. onaj mora: *a*) pošto je prije svega upisanjem sudbene ovršbene naredbe u javne knjige izhodio plienitbu, zaiskati *sudbenu procjenu,* nu to samo kod one vrsti nepokretninah, koje niti su zemljarini niti dohodarini podvržene. Glede nepokretninah pako zemljarini i kućarini podvrženih *nije* ovrhovodja *dužan* tražiti procjenbe sudbene, već si može iz valovnih zemljištnih i poreznih knjigah izvaditi dati vriednost nepokretnine na taj način, da će si na ovršbenoj naredbi odmah izpod plienitbene ubilježke od onoga urednika, koj knjige iste vrsti rukovodi, upisati dati vjerodostojno: koliko iznosi čisti u novcu dohodak katastralni upitnog pod ovršbu uzetog i već zaplienjenog zemljišta ili dobra N. N., ili, ako je nepokretnina kuća dohodarini podvržena: koliko je činila kućarina od kuće N. N. za prediduću godinu? — Ovaj katastralni čisti dohodak u *četrdesetostrukom,* a kućarina u *četiristotom* iznosku činit će procjenbenu svotu dotičnog pod ovrhu uzetog zemljišta ili kuće. *b)* Na temelju ovih predbježnih ovršbenih korakah odredit će dotični sud dražbu upitne nepokretnine. Ova se dražba ima u pravilu dva mjeseca prije odredjenoga roka kod suda u oglasnoj rešetki, a okrom toga i u novinah u §. 332. *a*)—*c*) naznačenih na način gore pod *A) 2. h*) propisan triputa razglasiti. Za nepokretnine, koje mnogo nevriede, može sud po svom razboru skratiti rok sve do četiri nedjelje danah, a iznimice samo jedanput oznaniti prodaju u jednih za razglašenje gibivih stvarih gore odredjenih novinah. *c)* Dražbeni oglas mora sadržavati točan opis nepokretnine, koja se ima prodati, i to, kolika je od prilike, kako leži, za koliko je procienjena, i ostala odnošenja, važna za prodaju, jošte dan i sat dražbe, a napokon, ako je dobro oveliko, dražbene uvjete i osobu, kod koje se mogu razgledati Tomu neka se doda takodjer i izročni poziv. *d*) Dražbeno ročište neka se obično odredi kod suda, i *samo na zahtievanje* na licu mjesta. Na ročištu neka se ponajprije u zapisnik stave prijave realnih vjerovnikah, ako ih ima; ako si ovi prisvajaju pravo svojine ili kakvo drugo pravo, s kojega misle, da mogu zapriečiti prodaju dotične nepokretnine, neka se ova neprodaje, već neka se prije naredi ono, što treba za rješitbu ovih zahtievah. Ako se neprijave ovakva prava, neka se oznane razgovietno dražbeni uvjeti, a ponude neka se pišu u zapisnik, al neka se nepripusti nijedan nudilac, koji se nemože izkazati, da će moći platiti. Tko hoće da nudja za drugoga, jamči glavom za najveću ponudu, koju učini, ako se nije prije ponude izkazao punomoći kako valja. Dražba se obavlja nadmetanjem, od kojega je izključen dužnik, al ne vjerovnik, i ako nenaspiju osobiti u sliedećoj točki *e*) navedeni razlozi smetajući donikle dopitu, nepokretnina se dopita onomu, koji najviše ponudi. *e*) Svakoga nudioca veže njegova ponuda, dokle drugi tko na istom ročištu više neponudi. Najviši nudilac neima doduše prava zahtievati dopit, i njegova ponuda ga veže, dok se po sudu nezavrgne, nu on može zahtievati izjavu uz 8 do 15 danah, prima li se njegova ponuda, pak ako mu uz ovaj rok nestigne ova izjava, dužnost njegova dospieva. *f)* Ako se komu dopita nepokretnina, neka sud, prema dražbenim uvjetom, naloži kupcu, da plati kupovninu samomu vjerovniku, il neka ustanovi platežni rok, uz prietnju, da ako se kupovnina na taj rok neplati, to će se nepokretnina odmah, o trošku kupčevu i na njegov riziko iznovice dražbom prodati, i na-

stali manjak bez ikakove poprednje tužbe ovrhom od njega utjerati. *g)* Ako na prvom ročištu nitko ništa neponudi za dotičnu nepokretninu, ili ako bude najveća ponuda, po vjerovnom kazivanju vjerovnika ili dužnika, daleko izpod prave vriednosti nepokretnine, oli pako ako dužnik vjerovatno dokaže, da će moći naći kupca, koji će više ponuditi, ili da će sam odmah platiti, može se iznimice drugi dražbeni rok odgoditi na 30 danah, a to neka se objavi načinom gore u točki *b)* opisanim, no uviek s primjetbom, da po zakonu neima *trećega* dražbenoga roka.

Na ovom *drugom ročištu* neka se nepokretnina svakako dopita onomu, koji najviše ponudi.

I bez domnievah gore navedenih može se drugo ročište odrediti, ako to voditelj ovrhe ili drugi koji vjerovnik predloži i podjedno položi jamčevinu za štetu i trošak.

Vjerovniku neka se na njegovo zahtievanje dopusti, da preuzme nepokretninu pod procjenbenu vriednost, ako su bila dva dražbena ročišta, a nije nitko ništa ponudio. Al preko svoje volje nemora ju preuzeti, makar bila učinjena ponuda izpod polovice procjene.

h) Pokle kupac plati kupovninu, predaje mu se dostalo zemljište dosudnicom u svojinu, a vjerovnik se namiruje plaćenom sudu kupovninom. *i)* Ako se mora zemljište na pogibelj neplativšega kupca po drugi put dražbom prodati, to ovaj nije vlastan zahtievati višak, ako bude takav.

D) Plienitba i uzapćenje plaćah, osobnih doplatah, mirovinah itd.

Ovrha plienitbom i uzapćenjem plaćah, osobnih službenih pripadakah, stanarinah, i inih koristih državnih i municipalnih častnikah, prebendah, zaživotninah, čekavštinah, milostinjah i sjegurbena novca moći će se u napredak voditi, i svaki onaj, koj rukovodi pjeneznicu, iz koje se dobavlja po ovršeniku plaća, mirovina itd. morat će se pokoriti naredbi dotičnog ovrhu dozvoljujućeg sudca, pod kazan dvostruka plateža iz vlastitog imutka.

E) Mjenbeni zatvor.

1. Kad se tko osudi radi mjenbene dužnosti, može tužitelj zahtievati, da se tuženik dotle drži u zatvoru, dok nebude platio.

Ovo se može zahtievati, pošto se izreče odsuda, ili pako uz razpravu, koja je prije nje tekla.

Uz mjenbeni zatvor mogu se podjedno uporaviti i sve vrsti ovrhe na imutak po ustanovah o tom postojećih.

2. Ako bude mjenbeni vjerovnik podpunoma namiren ovrhom na dužnikovu imutku, neka odmah potraži od suda, da pusti na slobodu dužnika, jer će mu inače naknaditi morati štetu.

3. Kada sud odredi mjenbeni zatvor, neka podjedno ustanovi, kako da se taj zatvor izvede, zatim koliko ima vjerovnik unapried položiti u ime čuvanja i hranjenja. Kod te odredbe imade se sud držati onog načela, da ovršeniku nebude u zatvoru bolje, nego što mu je bilo na slobodi.

4. Sudnik, kojemu vjerovnik naruči izvršbu ove naredbe, neka otidje k dužniku, i pokazav mu odsudu, izdatu s ovlasticom ovrhe *(executorische Ausfertigung)*, neka dužnika po ustanovah odsude stavi pod zatvor.

5 Ovrha se obavlja zajedno s platežnom zapoviedi, i to postavbom straže, koja ima paziti na mjenbenoga dužnika ili odvodom u gradjansku uzu, što neka osječe naležni sud prema okolnostim i s obzirom na ustanovu prediduće 3. točke.

6. Ako se zatvorenik želi pritužiti na način, kako je bio zatvor na njem ovršen, ili ako želi predložiti dokinuće zatvora, može zahtievati, da bude odveden pred dotičnoga sudca ili odnosno pred predsjednika županijskog sudbenog stola, ili pako pred prisjednika onog, što će ga predsjednik odrediti, i ovi mogu za silu ili u slučaju očevidne potrebe narediti što valja, inače pako neka potraže odluku postupajućega suda.

V. Kod izvršbe dosudjenih zabranah, privremenih osobnih zatvorah, inih medjutonjih naredabah, i sekvestracijah postupa se *u obće* po gorenavedenih propisih o ovrhi.

Al za to netreba platežne zapoviedi, dapače neka sudnik, kojemu će to naručiti stranka, izhodivša ovakvu naredbu, izdatu odsudu ovršeniku pokaže, i takovu il sam po propisu ovog postupnika ovrši, ili pak u shodnih slučajevih zamoli sud, gdje se ima ovrha izvesti, da mu bude u pomoć.

U pojedinih pako u odsjeku V. poglavja 16. navedenih slučajevih imenito u poslu *privremenog osobnog zatvora* ima sudnik dotično pristav postupati isto onako, kako se je to gore o mjenbenom zatvoru ustanovilo; a kod izvršenja *zabranbene naredbe* i *sekvestracije* evo ovako:

a) Pokretnine neka se zapečate, ili drugomu komu na pohranu dadu, ili neka se postavi čuvar u stanu onoga, kojemu se ima imutak staviti pod zabranu. Prodat se imaju ovakve stvari samo onda, kad se drugčije neuglavi, i kad se stvari brzo kvare ili kad njihovo uzdržavanje puno stoji, ili ako su drugi vjerovnici ovrhu na nje izhodili. *b)* Neplaćene tražbine, ili stvari, koje su u koga trećega, neka se osjeguraju pozivom na dužnika ili držnika, da ih nikomu neplati, odnosno nepreda, inače morat će dvostruko platiti ili štetu podpuno nadoknaditi. *c)* Zadužnice ili druge izprave neka se sudu predadu, i ako prosilac zatvora uzište, može sud onoga, na kojem se zatvor ovršuje, natjerati prietnjom osobnoga zatvora, da ih sudniku preda. Sud može i javnom oznanom opomenuti, da nitko neprima ili nenabavlja takovih izpravah. *d)* Kad se radi o sekvestraciji nepokretnine, neka se njihovomu posjedniku zabrani prodati ih, ili pačati se ikojim načinom u područje ustanovljena sekvestra, nadalje neka se to javno oglasi novinami a i u zemljišniku zabilježi. *e)* Kazni navedene gore u odsjeku IV. naznačenog §-a uporavljaju se i na zabranjenu prodaju ili druge medjutonje naredbe učinjene sa stvarmi (§. 363).

§. 406.

Dužnik može prigovarati samoj ovrhi, i to uz nedjelju danah, od dana dostavljene mu u §. 401. napomenute opomene, ako dokaže *a)* da je ovršujući pristav ili

sudnik griešio proti naredbi ovog §. 401.; *b*) ako je budi osuda budi ovršbena naredba proiztekla od očiviesto nenaležna suda; a osim toga *i u svako vrieme* može dužnik obustaviti ovršbeni postupak samo onakovimi prigovori, koji su vadjeni iz namire ili odročbe, nastavše poslie izdanoga platežnoga naloga, i dokazani odmah javnimi, ili pako sukromnimi izpravami, koje protivnik mora priznati ili prisegom poreći, ili pako kad se istinitost prigovorah očevidom dokaže. Navraćanje prisege nije dopušteno.

§. 407.

Naležni je sud u slučajevih prediducéga §-a postupajući sud ili, ako parnica jošte nije zametnuta, onaj, koji je naležan za tražbinu po ustanovah ovog postupnika.

Predsjednik ovog suda neka odredi ročište za ustmenu razpravu podnešenoga predloga na bližnji koji, ako moguće sliedeći dan, i u obće neka nastoji, da se postupak pospješi što se više može.

Ako je prigovarajući ovršenik molio takodjer predtečno, da se obustavi ovrha, to može predsjednik i nesaslušav protivne stranke, molbu ovu izpuniti.

Ako se prigovori protežu samo na jedan dio tražbine, neobustavljaju ovrhe glede ostatka.

Prigovori uz propisani rok (§. 406.) navedeni, al nepodobni za obustavu ovrhe, neka sud odputi na posebni postupak (§. 411.)

Sud može samo onda narediti platežne rokove, ili dopustiti platežne obroke preko vjerovnikove volje , ako dužnika u ovom posebnom slučaju to pravo ide.

§. 408.

Osim napomenutih u §. 406. prigovorah spadaju svi drugi prigovori dužnika pred sud, u kojega kotaru se obavlja ovrha, te on odlučuje, saslušav obje stranke, odnosno pristava, dotično sudnika.

Onamo spadaju po imenu svi *prigovori proti načinu ovrhe* (§. 404.), *proti postupanju pristava ili sudnika, proti osobi postavljenoga možebiti čuvara i proti množini troška ovrhe.*

Ako sud pronadje, da su prigovori istiniti, može obsuditi pristava ili sudnika, da plati on sam počinjene troškove (§. 409).

Proti ovakovoj odluci suda i proti svim u obće odsudam, medju vjerovnikom i dužnikom, izrečenim od suda ovršujućeg, teče za priziv rok od 15 danah.

Ovakovim se prizivom neobustavlja obično ovrha, van kada to odredi sud iz osobitih razlogah. U ostalom valjaju obća pravila.

§. 409.

I vjerovnici, i dužnici, i drugi učestnici mogu se pritužiti državnom odvjetniku županijskog sudbenog stola na pristava ovršujućeg dotično na sudnika, ako ovrhom zateže, ili prevelike si pristojbe račune ili sbog drugoga kakvoga neurednoga postupka; i državni odvjetnik, našav, da je pritužba istinita, neka naredi što valja proti krivcu, koj će se radi prestupka propisah ovršbenih, kao i radi zakašnjene predaje pobranih novacah kazniti, uz odgovornost prama strankam i osudu na počinjenu tim štetu i kvar, jošte i globom od 10 do 30 for.; ako pako jošte više sakrivi, ili ako opetovano sagrieši, onda ga treba oštrije kazniti.

§. 410.

Uz osobe u predidućem §. napomenute *pripada pravo prigovora i trećim osobam,* koje sude, da je predmet ovrhe njihova svojina, ili da imadu takvo pravo na nju, radi kojega se ovakva stvar nemože prodati ili vjerovniku predati. O ovih slučajevih prosto im je svoje zahtievanje ingessiom (umješanjem) izvesti.

I supruga je vlastna služiti se ovim prigovorom radi svoje prćije.

Ovakovi prigovori trećih osobah moraju se podnieti sudu, koj ovrhu vodi, a ovaj će na ročište odredjeno za razpravu predlogah umješbenih pozvati ne samo umješnika i ovrhovodju, već i dužnika, priobćiv im priepis svoje tužbe.

Pristav, dotično sudnik, kojemu je naložena ovrha, neka postupanje odmah obustavi, kad mu se pokaže izprava o uručbi umješbene tužbe.

§. 411.

Ako treći neprigovara samoj prodaji, nego samo zahtieva utržene njom novce, to neka se nastavi ovrha, nego utrženi novci neka se predadu sudu ovršujućem, čim se pristavu, dotično sudniku ovršitelju preda sudbena naredba, koja to zapovieda. Ovi su dužni napisati primku, da su takvu naredbu primili. — Sud će medjutim uslied prigovorah kojega trećega odrediti izplatu utrženih ovrhom novacah samo u sliedećih slučajevih:

1. Ako su prigovaraoci za sebe takodjer proti ovršeniku izhodili naredbu ovršbenu ili jedno od spomenutih u §§. 359—360. osjeguralah (sravni 413. 5.)

2. Ako si prisvajaju i zasvjedoče pravo zaloga na stvar, koja se je prodala ili se ima prodati.

3. Ako po §. 359. i sliedećih izhode proti vjerovnikom tjerajućim ovrhu zabranu na utrženi ovrhom novac.

§. 412.

Kada se više ovrhah i osjeguralah stiče proti jednom i istom ovršeniku, onda se imade uporaviti postupak što sliedi:

1. Proti jednom te istom dužniku nesmije *više ovršiteljah u istom sudbenom kotaru* i u isto doba više ovrhah voditi i osjeguralah izvadjati, izim osobitih iznimakah, koje će dopustiti iz osobitih razlogah sud onoga mjesta, gdje se ovrha obavlja.

Onaj dakle pristav, dotično sudnik, koji je najprije započeo ovrhom, postupat će i glede ostalih ovrhah i osjeguralah. Iznimice ipak prosto ostaje dotičnim vjerovnikom, odrediti dogovorno drugoga zajedničkoga pristava ili sudnika, ili, ako se neslože, predložiti sudu onoga mjesta, gdje se obavlja ovrha, da ga on odredi.

2. Ako pristav dotično sudnik, namjeravajući plieniti ili uzaptiti, pronadje, da su one stvari već zaplienjene, nemože ove zaplienjene stvari opet plieniti, *nego samo pridružiti se prvašnjoj plienitbi* u ime onoga, koji mu je naložio plienitbu.

Osim toga je vlastan zahtievati, da mu se pokaže prvašnji pljenitbeni zapisnik, sravnjivati š njim pokretnine i drugi dužnikov imutak, i ako prvašnja pljenitba nedotječe za namirenje sviuh vjerovnikah, zaplieniti one stvari, koje su prije bile izostavljene.

3. Dužnik i onaj treći, kod kojega su uzapćene stvari ili tražbine glavnoga dužnika, pak i čuvar, ako je kakov postavljen, dužni su oznaniti sudniku obavljenu već prije pljenitbu, i priobćiti mu priepis prvašnje pljenitbene dozvole, štono im je bila ostavljena, jer ako to propuste učiniti, morat će sami odgovarati za svaki kvar i trošak, koji bi odanle postao.

Ako bi s ovoga propusta prvomu plienivšemu vjerovniku zaplienjenih po njem stvarih nestalo, to podpada dužnik jošt i pod kazan namienjenu u §-u 405. IV. onomu, koji protupravno što odnese ili proda.

4. Ako se sudnik pridruži prvašnjoj plienitbi, ili ako poslie plieni (§. 412. 2.), mora o tom i o platežnom nalogu napisane izprave, kao što i one ovršbene i druge izprave, koje mu je izručio njegov naručitelj, dostaviti uz primku onomu sudniku, koji je obavio prvašnju plienitbu, ili kojega odaberu vjerovnici, odnosno sud, i onda o tom obaviestiti svoga naručitelja.

5. Sudnik, koji je prvi plienio, ili koji je odabran za zajedničkoga ovršioca, stupa u odnošaj prama ostalim vjerovnikom, kao da su ga neposredno ovlastili za vodjenje ovrhe.

Nije mu zato prosto pogodovati jednoga vjerovnika više od drugoga; on jamči sam za svu štetu i trošak, ako drugčije uradi, po imenu ako naplati jednostrano samo gdjekojega vjerovnika na štetu ostalih. U ovakovom slučaju neka proda od stvarih najprije zaplienjenih, ili neka iztjera od tražbinah uzapćenih onoliko, koliko dotječe za podpuno podmirenje sviuh vjerovnikah zajedno i dotičnih kamatah, kvarovah i troškovah; inače pako neka uzme prodavati i stvari poslije zaplienjene ili koje se imaju poslije zaplieniti; no u ovom posljednjem slučaju neka točno drži propisane rokove i ostale formalnosti.

6. Ako koji vjerovnik hoće da počeka dužnika, ili ako odustane od nasilne ovrhe, ili ako se ova drugčije obustavi, n. pr. sudbenom naredbom, neka se za ostale vjerovnike ovrha nastavi.

Ako se podvoji o postupanju, koje bi se imalo obdržavati, neka o tom odluči nalježni sud mjesta, gdje se obavlja ovrha, pokle je saslušao sve dotičnike.

Svakomu vjerovniku, kog se tiče, prosto je izhoditi, da se pozovu i ostali učestni vjerovnici.

7. Ako utržen novac dotječe za podmirenje sviuh vjerovnikah, koji vode ovrhu, ili ako se ovi medju sobom s dobra pogode; neka sudnik prema tomu razplati namaknute novce; inače pako neka ih preda nalježnomu sudu mjesta, gdje se obavlja ovrha, da ih razdieli ili drugo što naredi.

§. 413.

Kad se po propisu prvašnjega paragrafa točke 7. ili uslied sudbene naredbe izdane radi prigovaranja (§. 411.) ovrhom namakli novci predaju sudu, ili ako se uslied oglašene razglasom dražbe zemljištah prijave stvarna prava na nje, koja nesmetaju samoj dražbi, *a nije predloženo otvorenje stečaja i uporavljanje stečajnih propisah,* onda treba evo ovako postupati:

1. Neka se na stanoviti rok dozovu svi vjerovnici, koji su izhodili ovrhu ili kakovo osiguralo proti istomu dužniku, kao što i oni, koji su s drugih razlogah prigovarali izplati utržena novca, zatim oni vjerovnici, koji su podieljenim možebiti certifikatom već prije oprošteni dužnosti prijavljanja, kao što i sam dužnik, i to svi uz opomenu, da ako nedodju na ročište, njihovi se zahtjevi i odnosno prigovori kod razdielbe neće uvažiti.

2. Na ovom ročištu neka dotični vjerovnici svoje glavne i uzgredne tražbine, kao što i pravo prvenstva, koje si za nje prisvajaju, potanko prijave i predavši protežuće

se na nje izprave odmah na vidik iznesu — ako to nisu učinili do sada u razpravi držanoj od suda.

Skupni dužnik i ostali vjerovnici, ako što žele prigovoriti ovim prijavljenim tražbinam, neka to odmah učine, ako neće da budu izključeni. Ako što prigovore, a stvar se neda s dobra naravnati, neka se dalje ustmeno razpravlja, i ako ikako može biti, neka se na istom ili na bližnjem ročištu pročita *razdjelbena odsuda.*

3. Dotični kod ove razdielbe učestni vjerovnici mogu predložiti, da im se doznači utržak ovrhe za razdielbu po pravu prvenstva i sud neka ovaj predlog prihvati, ako nije donde zaiskano otvorenje stečaja.

Posljedica je tomu, da ovaj utržak ovrhe ostane samo vjerovnikom učestnim razdjelbena postupka, makar se kasnije i formalni stečaj otvorio proti zajedničkomu dužniku. Samo što može biti preostane, pokle budu oni vjerovnici namireni, ima se predati stečajnoj imovini.

4. Kod razdielbe neka se najprije odbiju troškovi ovrhe, razdielbenoga postupka i izknjižbe hipotekah, a ostatak neka se razdieli medju dotične vjerovnike po prvenstvu osnovanom na gradjanskom pravu; tražbine imajuće jednako prvenstvo neka se namire razmjerno prema njihovoj kolikoći.

U razdjelbenoj presudi neka se napomene u kratko utržak, što će se dieliti.

5. Učestni vjerovnici su vlastni uz 15 danah izza ustmene objave zahtievati pismeno ili zapisnikom, da im se podieli bolje mjesto u redu ustanovljenom u razdielbenoj odsudi.

Radi odsude, koju će o tom izreći dotični ovršujući ili viši sud, može se dalje prizvati; nu rok za ovaj priziv steže se na 15 danah.

Postupa se po propisih ustanovljenoga u sliedećem XIX. poglavju stečajnoga reda (§§. 346—441.) kao što u obće propisi stečajnog postupka valjaju i za ovo razdjelbeno postupanje, u koliko to dopušta analogija, i u koliko nije drugo što naredjeno.

6. Novci se mogu odmah razdieliti, ako na to pristanu svikolici uz otvorni rok prijavljeni vjerovnici; inače treba počekati, dok nepostane razdielbena odsuda pravomoćna, pak onda odrediti novo ročište za platež. Vjerovnikom, koji nisu glavom došli, neka se pošalje poštom iznosak, koji bit će ih zapao. Poštanska primka o tom iznosku valja kao prava namira.

7. Ako se u isto vrieme proti istomu dužniku u više sudbenih kotarih vodi ovrha, onda se mogu svi *utržci spojiti* i zajedno dieliti, ako to zaištu vjerovnici ili dužnik.

Izmedju više nalježnih sudovah ima obično onaj sud prednost, pod koji podpada dužnik osobno, van ako se ureda radi ili na predlog dotičnikah drugi koji od ovih sudovah za to odredi, i to ili uslied dogovora medju njimi, ili uslied naloga zajedničkoga višega suda.

8. Vjerovnikom, koji nisu bili sasvim ili ni malo namireni ovakovim razdjelbenim postupkom, prosto je tjerati dalje svoja prava proti drugoj imovini dužnika svoga, to jest tražiti novu ovrhu.

Poglavje devetnaesto.

O postupku stečajnom.

§. 414.

Stečajno se postupa, da se postigne uredna razdielba nedostatnog imutka medju više vjerovnikah *i proteže se* na savkoliki imutak zajedničkoga dužnika, (§. 98.) izim zakonom odredjenih iznimakah (sr. §. 413.)

Ako inozemni, t. j. izvan obsjega kraljevinah Hrvatske i Slavonije ležeći sud dosudi stečaj proti inozemcu imajućem imutka u spomenutih kraljevinah, treba na zahtievanje ovozemskih njegovih vjerovnikah zametnuti osobito stečajno postupanje (osobit stečaj), ako državni ugovori ili osobiti *na saboru hrvatskom stvoreni zakoni* nenaredjuju drugčije. Samo suvišak, što preostane, kad se dovrši ovo postupanje, odpremi se inozemnomu sudu.

Isto valja, kad se otvori stečaj na nasljedstvo inozemca.

§. 415.

Nalježnost u poslu stečajnom ide, izim slučajevah u §. 98. ovog postupnika navedenih, onaj županijski sudbeni stol, u kojeg okolišu zaduženik prebiva. Ako se je stečaj otvorio *na nasljedstvo* ili *se poveo osobit stečaj,* to je u oba slučaja, uz uporavu §§. 98. i 99. naležan dotični županijski sudbeni stol, a prema okolnostim, dotični županijski sudac.

Ako je prema tomu *više nalježnih sudovah,* onda odlučuje preteč (praeventio), koja počimlje prvom objavom naredbe, štono ju je izdao sud za stečaj po svojoj nalježnosti.

§. 416.

Stečajni postupak se zameće:

a) Kada prezaduženik dojavi nalježnomu stečajnomu sudu nedostatnost svog imutka, ili kad ga zaište zastupnik ostavštine neimajuće nasljednikah, oli pako zastupnik imutka, kojemu gospodar izbiva, ili kada to uztreba uslied nastupa nasljedstva s pravnim dobročinstvom imovnika;

b) kad to zaište jedan ili više vjerovnikah; a *postupa* se kod tog zametka kako sliedi:

1. Ako vjerovnici zaištu stečaj, mora se prije otvora stečaja zametnuti pred stečajnim sudom razprava medju vjerovnici i dužnikom o njegovoj nedostatnosti imutka.

2. U predlozih vjerovničkih treba da budu vjerovno navedene tražbine, pak i one okolnosti, koje dokazuju vjerojatno nedostatnost imutka dužnikova. Ako samo *jedan* vjerovnik zaište otvor stečaja, treba mu dokazati, da osim njega jošte barem *jedan* vjerovnik imade.

3. Ako dužnik nedodje na razpravno ročište, treba dosuditi otvor stečaja, makar samo jedan dužnik došao; ako pako nedodju vjerovnici, treba im odbaciti predlog, kad to zaište dužnik.

4. Ako dodju obje stranke, dužnik neka se očituje o predlozih vjerovnikah na sud došavših.

Ako dužnik nieče istinost sviuh tražbinah, mora se odmah dokazati, da se barem jedna od ovih tražbinah može ovršiti. Ako nije tako, ili ako dužnik pobije prigovori, dopuštenimi pred sudom za ovrhu (§. 406. i sl.), tražbine, za koje je dokazano, da se mogu ovršiti, ili ako ih vjerovnikom odmah namiri, ili ako dostatnost svog imutka na vidik iznese — treba odbaciti zahtjev da se stječaj otvori.

5. Dostatnost imutka valja izkazati potankim popisom imovine, koji mora dužnik predložiti, iz kojeg se tekar prosuditi imade, da li mu stoji, što tvrdi. U slučaju dvojbe imat će mjesta glede pokretninah i nepokretninah zemljarini i kućarini nepodvrženih *sudbena procjena*, a glede nepokretninah ostalih uporava napomenutog u prediducém poglavju XVIII. procjenbenog ključa.

§. 417.

Ako dužnik uz sudbenu dojavu nedostatnosti svog imutka zamoli, da se sazovu njegovi vjerovnici, nebi li se š njim s dobra pogodili, mora podjedno potanak popis svog imutka podnieti i uza to prokaznu zakletvu (§. 423.) ponuditi.

Onda neka sud učini privremene naredbe navedene u §. 418., i neka izda sudbeni izrok (§. 332. 1.) s potrebitom obaviesti, da je predložena nagoda, i s prietnjom, da ako na prijavnom ročištu za rukom podje nagoda, uzet će se, kao da su nedošavši prosti izpravni (chirographarni) vjerovnici uz nju pristali, ako nepodje za rukom, da će se otvoriti stečaj, a svi nedošavši vjerovnici da će se izključiti iz imovine stečajne.

Ako dužnik zamoli, mora se *prema njegovu stališu* njemu i njegovoj porodici sve do prijavnoga ročišta davati *neobhodno potrebita* hranitba, kako ju sud uz uporavu načela — za mjenbene i ine u zatvoru nahodeće se dužnike ustanovljenoga — odmjeri.

Većina vjerovnikah nesmije siliti *manjinu* na popustni ili odročni ugovor, i to niti prije stečaja niti uz njega. Nego sud neka pomaže, što se može, nagodu, da se zaprieči ili digne stečaj. Al na ročište, koje će se toga radi ureći, neka se dozovu samo prosto-izpravni vjerovnici, uz prietnju pravne štete, da će se naime uzeti, kao da su nedošavši vjerovnici pristali uz odluke, što su ih nazočni vjerovnici jednoglasno učinili. Svi ostali vjerovnici dozivlju se bez zaprećivanja one pravne štete.

Kada dužnik zamoli saziv svojih vjerovnikah nagode radi, *neočitovav podjedno nedostatnost svog imutka* i neustupiv ga svojim vjerovnikom, onda može nadležni sud molbi ovoj zadovoljiti i dogovaranje dužnika s vjerovnici ravnati, no u izdatom pozivu neka izbivajućim dužnikom nezaprieti pravnom štetom.

§. 418.

Ako je nedostatnost dužnikova imutka vjerojatna, i ako se je bojati opasnosti za vjerovnike, neka sud na njihov predlog i u slučaju navedenom u 2. točki §. 417. baš i ureda radi oduzme dužniku za vrieme pravo naredjivanja imutkom, a i privremenoga skrbnika za namjeru navedenu u §-u 420. postavi.

Oduzeće prava naredjivanja imutkom neka se oglasi, kao što je propisano u §-u 419.

Ako je ova privremena naredba učinjena na predlog čiji, to se mora onaj koji ju želi pobijati, držati propisah odsjeka V. poglavja XVI. ovog obličnog diela; ako se pako učini ureda radi, može se pritužiti višemu sudu.

§. 419.

Presuda o otvoru stečaja, što će ju izreći stečajni sud u slučaju navedenom u §-u 416. pod *a)* odmah, a u slučaju pod *b*) poslje postupanja (§. 416. 2.), neka se dužniku i onim vjerovnikom, koji su zahtjevali otvor stečaja, čim prije doglasi.

Od vremena doglasa presude dužniku drži se da je stečaj otvoren, i podjedno nastupa za njega gubitak njegova prava naredjivanja imutkom. Sud neka ovaj gubitak što se brže može oglasi javno, pribivši oglas na dasku svoju i uvrstiv ga u novine (§. 332.) pak i drugčije, ako mu se svidi.

§. 420.

Proti presudi za otvor stečaja dopušta se priziv, odnosno prigovor u roku od 15 danah, prema obćim propisom, i njim se, istina, obustavlja ovršivost ove presude, kao i svake druge; nego gubitak dužnikova prava naredjivanja imutkom (§. 417. 2.), uporavljivanje osiguralah, obustava ovrhah (§. 419.) i postavljenje privremenog skrbnika da naredi, što se nemože odgoditi — sve se ovo neustavlja prizivom odnosno prigovorom.

§. 421.

Izza otvorenog stečaja pako postupa se kako sliedi:

1. *Sud imade izdati* potrebite naredbe u odsjeku V. §-a 405. glede osiguralah propisane. Ako je skrbnik već postavljen, ovaj treba da se postara za te naredbe.

2. Sve proti prezaduženiku tekuće ovrhe i stvarni zatvori, u koliko se tiču imutka spadajućega na stečajnu imovinu (no sr. §. 413. 3.) imadu prestati; nu ako se digne presuda za otvor stečaja od pojedinih vjerovnikah, a jošte nedovršena ovršna djela, kao što ličbe, dražbe itd., mogu se nastaviti na korist stečajne imovine, ako stečajni sud, saslušav skrbnika, nadje, da je to shodno.

3. *Sud imade nadalje odrediti*:

a) da se običnim načinom popiše sva imnovina, ako jošte neima takva popisa;

b) privremenoga skrbnika, ako toga nije donde učinio, i ako se jošte izviestno nezna, hoće li trebati skrbnika (§. 421. 4.);

c) izdati izročni poziv, ako ga jošte treba (§. 417.)

No u koliko naredbe pod *a*)—*c*) navedene nisu potrebite za sjegurnost, visi njihovo izdavanje o pravomoći presude za otvor stečaja.

4. *Postavljen po sudu privremeni, do prijavnoga ročišta skrbnik, prestaje on čas, čim si vjerovnici stavnoga skrbnika imenuju.* Ovo biva na prijavnom ročištu, gdje se vjerovnici o izboru skrbnika izjaviti imadu.

Ako se vjerovnici, došavši na prijavno ročište, slože medju sobom i sa prezaduženikom, tko da se postavi za skrbnika, sud mora odobriti ovaj izbor. Inače skrbnika izabiraju došavši na prijavno ročište vjerovnici većinom glasovah, koji se imaju preračunati po množtvu prijavljenih, a ne baš nevjerojatnih tražbinah. Potvrda ovog izbora može se uzkratiti samo iz važnih razlogah, koji se moraju napose navesti, i radi podjele i uzkrate ove potvrde može se pritužiti na sud i prezaduženik, i svaki vjerovnik.

Kad se izbira skrbnik, treba, u koliko okolnosti dopuštaju, najviše uvažiti odvjetnike.

U ostalom neka se u stečajih, u kojih je imovina (*Aktivmasse*) likvidna i samo neznatna, i gdje, u koliko se može predvidjeti, neće trebati ni postupka prepornog o pr-

venstvu, ondje neka se skrbnik postavi *samo na predlog vjerovnikah* ili uz osobitu potrebu, i ako skrbnika netreba, neka sud njegove poslove obavlja, gledajuć što se više može, što je koristno po zajedničkoga dužnika i po vjerovnike.

Na skrbnika prelazi pravo naredjivanja imutkom, koje prezaduženik izgubi, kako se otvori stečaj. Ovo pravo neka pod nadgledom suda tako izvršuje, da se stečajna imovina, sastojeća se od imutka dužnikova, upotriebi na što se može podpunije namirenje njegovih vjerovnikah po redu, koji će se ustanoviti.

Toga radi neka se stara s jedne strane za utjerivanje, uporavljanje i ponovčenje imovine, s druge strane za obistinjenje dugovine. Stečajni sud neka ga ureda radi nadgleda, da li radi kako valja, i neka ga nagoni i nepozvan na brzo izvršenje ovih dužnostih; pak ako neprestane zanemarivati svoje dužnosti, neka ga ukloni, i drugoga skrbnika postavi.

6. *Skrbnik se ima po sudu zakleti* na vjerno obnašanje zvanja, i to po obrazcu za njega zakonom odredjenu.

Nesamo prezaduženik, već i svaki vjerovnik može od njega naknadu tražiti, ako u svom zvanju, makar i neznatnom krivnjom, povriedi njihov interes. Za osjeguranje ove naknade mora skrbnik, kad ga postavljaju, podati primjerenu jamčevinu gotovinom, zalogom ili jamcî.

7. *Skrbnika ide za njegovo poslovanje nagrada i naknada* iz stečajne imovine, a ustanovit će ju sud pravično, prema poslovnomu dnevniku, što će ga skrbnik predložiti i prema drugim pismom.

§. 422.

Stečajna imovina (Aktivmasse) sastavlja se iz imutka, štono je pripadao prezaduženiku onda, kad se je stečaj otvarao; u koliko taj imutak podpada pod ovrhu radi novčane tražbine (nu sravni §. 414.)

I to se drži, da je pripadalo dužnikovu imutku, kad se je otvarao stečaj, što je stečeno kasnije pravom, koje je bilo posljedica pravnog odnošenja već onda obstojavšega.

§. 423.

Imovnik neka se priobći prezaduženiku, da ga razgleda, i ako to predloži skrbnik ili koji vjerovnik, neka se zaroti prokaznom prisegom.

Ako zaište skrbnik, neka se natjera na prokaznu zakletvu i muž ili žena prezaduženika, njegova djeca i drugi članovi zadruge, pak i njegova družina.

Ako neima skrbnika, neka zahtieva sam sud prokaznu zakletvu, ako mu se svidi, da je potrebita.

§. 424.

Skrbnik je dužan u pogledu imovine osobito nastojati

1. da se popuni stečajna imovina, domaknuvši one djelove imutka, koje treći drže; toga radi je vlastan izhoditi ukinuće (uništaj) učinjenih po dužniku onih prodajah, koje može makar i jedan samo vjerovnik po pravu pobiti;

2. da se stvari, koje je preuzeo s imutkom dužnikovim, a nisu dio stečajne imovine (§. 422.), povrate onim, koji imaju pravo na nje (vlastnikom, ostaviocem, posudiocem itd.); nasuprot neka odbija i pobija zahtjeve, koje nepriznaje za istinite;

3. da neplaćene dužnikove tražbine iztjera, i načinom odredjenim za ovrhu poproda pokretnine i nepokretnine stečajne imovine. Jošte neka nastoji, da ako se pojedini vjerovnici namiruju iz stanovitih djelovah imovine, da se može izkazati vriednost svake ovakve stvari;

4. neka se postara za primjerenu porabu onih djelovah imovine, koji se po svojoj naravi nesmiju prodati, a onih, koji se mogu prodati sve do prodaje njihove; po imenu, ako na imovinu spada kakva trgovina, obrt, imanje ili druga ovakva stvar, neka povjeri upravu kad uztreba, čovjeku vještomu poslu, a u važnijih slučajevih neka ga da zakleti po sudu i neka mu naloži danje jamčevine;

5. neka gotov novac, što ga primi, ako ga neće morati na skorom opet izplatiti, uzajmi pod kamate uz dovoljnu sjegurnost, ili ako zato neima sgodne prilike, neka ga preda sudu na pohranu;

6. utržkom imovine neka namiri dužnosti, koje je kao skrbnik na se primio, i obveze postavše poslje otvorena stečaja i tičuće svakoga držca imovine (tako zvane imovinske dugove);

7. neka izhodi razdielbu preostavšeg utržka medju stečajne vjerovnike;

8. neka sudu polaže račun o upravi na svrhi svake računske godine, van ako sud drugčije naredi.

§. 425.

Skrbnik neka kod svakoga važnijega posla, tičućeg se stečajne imovine, najprije zaište sudbenu odluku, nego dok ova stigne, neka naredi ono, što se nemože odgoditi.

Po imenu treba sudbene dozvole za zametanje dugotrpnih parnicah, za činjenje nagodah o razmjerno znamenitijih predmetih (nu sr. §. 444.), za odluku o podjeli dopitka kod ličbah, za odredbu o nastavi ili obustavi trgovine, obrta itd., za izbor poslovodje (§. 424. 4.) i za ostavljanje imovinskih novacah, ako se neimaju predati pjeneznici ovlaštenoj za uzaimanje novacah, na ostavu datih.

O predloženih mu naredbah neka sud sasluša vjerovnički odbor (§. 426.) ili, ako ga neima, njekoje u stolici suda stanujuće ponajviše učestne vjerovnike, pa neka onda prema tomu, uvaživši da kako pomnjivo naprvo donešene si razloge, odluči po svom mnienju. Sud može vjerovnike dozivati onda uz zaprećivanje pravne štete, da će se uzeti, kao da su nedošavši vjerovnici pristali uz odluku došavše većine.

U ostalom prosto je dužniku i svakomu vjerovniku podnositi sudu predloge o upravi imovine, i sud neka ureda radi nadgleda skrbnikovu djelatnost u pogledu uprave, podnešene od njega račune neka izpituje, pokle bi prije u važnijih slučajevih vjerovnikom priliku dao, da navedu proti njim svoje prigovore, pa neka onda naloži skrbniku, da izpravi, ako su mu što manisali.

§. 426.

Ako kakvoća stečajne imovine potrebuje, da se vjerovnici više putah saslušaju, neka se, ako ih neima vrlo malo, postavi *vjerovnički odbor*. Članove tog odbora izabiraju na prijavnom ročištu oni vjerovnici, koji nanj dodju. Toga radi imenuje svaki od njih tri vjerovnika, pak ona trojica, koja dobiju najviše glasovah, čine vjerovnički odbor.

Isto tako neka se onda izaberu i tri zamjenika, izmedju kojih onaj prije stupa u vjerovnički odbor, koji ima više glasovah, od onoga, koji ih ima manje. Uz jednak broj glasovah odlučuje ždrieb.

Vjerovnički odbor neka zastupa vjerovnike sasvime, van ako su si kod izbora naročito pridržali odobravanje njekojih činah.

§. 427.

Tužbe za izpunu obvezah, navedenih u prediducem §. 424. pod 6.), mogu se upraviti proti skrbniku, nu ovrha steže se na stečajnu imovinu. Za svako omaljivanje imovine razdielbom medju stečajne vjerovnike, počevši od dostave tužbe do ovršbe odsude, jamči skrbnik osobno tužiteljem, ako je mogao zapriečiti tu razdielbu.

Prezaduženik dužan je izpuniti one obveze, ako stečajna imovina nedotječe više; al se može naprama ovlašćenim pozvati na ono, što ga po zakonu ide (§§. 416. *a* i 2.) t. j. učiniti prigovor patrenosti (competencije), ako ga ide naprama njegovim prvašnjim vjerovnikom.

§. 428.

Proti tražbi skrbnika valja *preboj* samo onda, kad se njim dokazuje koja od dužnostih navedenih u §-u 424. pod 6. (tako zvani imovinski dugovi), ili ako je bila tražbina i protutražbina prikladna za preboj jošte prije nego se je zajedničkomu dužniku oduzelo pravo naredjivanja imutkom (§. 418. i 419.)

§. 429.

Izrokom se pozivlju svi oni, koji za svoje namirenje traže što iz štečajne imovine.

Na takvo namirenje imaju pravo samo oni, kojih zahtjevi proviru iz pravnih odnošajah, obstojavših prije otvorena stečaja.

Izročni poziv proteže se i na uvjetne i uročene zahtjeve, te treba da u njem ima *a*) oznana da je stečaj otvoren i obćenit povod toga otvora; *b*) odredjaj prijavnoga roka; *c*) poziv vjerovnikah, da prijave uz ovaj rok svoje tražbine, inače da će biti izključeni iz stečajne imovine i da izkažu svoje pravo prvenstva, koje ih možebiti ide, pod jedno da predlože izprave, na kojih se osniva ovo prvenstvo njihovih zahtjevah; *d*) ime privremenoga skrbnika; *e*) obaviest, da će se na prijavnom ročištu primati očitovanje vjerovnikah, tko da bude stalni skrbnik i kako da se upravlja imovinom; *f*) da će se predložiti nagodna razprava radi obustave stečaja i izabirati članovi vjerovničkog odbora; napokon *g*) ako nije vjerojatno niti podmirenje od česti zakonom odlikovanih vjerovnikah, neka se i ova okolnost u kratko navede.

Za izročni poziv valjaju u obće ustanove §-a 332., nego ostavlja se sudu, da po svojoj misli, prema veličini imovine i prema osobnim odnošajem prezaduženika, oglašivanje izroka razprostrani, ili da ga samo pribije na sudbenu dasku postupajućeg suda, te da ga jedanput uvrsti u spomenute u §. 332. domaće novine.

Uza to neka sud, ne samo saslušanjem prezaduženika nego i pribavom zemljištnih izvadakah, u koliko se ovi tiču stečajne imovine ili pojedinih njezinih djelovah, nastoji, što se više može, saznati stečajne vjerovnike, i neka one, za koje ovako dozna prije prijavnoga ročišta, priobćiv im, ako treba, poštom izročni poziv, dozove na ovo ročište isto tako, kao što i prezaduženika i privremenoga skrbnika.

§. 430.

Na prijavnom ročištu prima sudac prijave vjerovnikah, obavješćuje ih o staležu imovine i kuša, obziruć se na ovu, nebi li stečaj legao nagodom, ako mu se nagoda učini shodna, ili ako ga vjerovnici na to pozovu.

Ako svi došavši vjerovnici na to pristanu, da se odustane od stečajnoga postupka, to će se ova odustaja odrediti, negledeć na nedošavše vjerovnike, nu odluke došavših vjerovnikah nedoimaju se tražbinah, što ih imaju kod prezaduženika nedošavši vjerovnici. Ako neima nagodi mjesta, neka se dužnik i vjerovnici pozovu, da za obranu svojih pravah postave stalnoga skrbnika (§. 421. 4.), neka se potakne viećanje o važnijih naredbah za upravu imovine i neka se vjerovnici, ako uztreba, pozovu, da izaberu vjerovnički odbor (§. 426.); neka se o prijavljenih tražbinah očituje dužnik i skrbnik, nego ovaj drugi samo ako mu se hoće.

§. 431.

Izključna odluka izdat će se ureda radi, ako je nitko nezahtieva, čim stignu potvrde o objavi izročnog poziva.

Prijave, koje možebiti nadodju poslie dovršena prijavna ročišta, nu prije objave izključne odluke, neka se smatraju kao opravdanje (poglavje XIV.)

Ovo se opravdanje može podnieti (§. 302.) uz rok od 15 danah, koji počimlje po propisu §-a 333.

§. 432.

Svaka prijava mora imati svojstva tužbe (§. 150.) i ako prijavilac za svoju tražbinu zahtieva kakovo prvenstvo, neka razgovietno razloži učine, na kojih ga osniva, u koliko nisu navedeni u donešenih izpravah, inače se pravo prvenstva neće uvažiti, i za to netreba osobita zaprećivanja ove pravne štete.

Prijaviti možeš pismeno ili ustmeno.

Pismene prijave onih vjerovnikah, koji nisu došli na prijavno ročište, uvažavaju se samo onda, ako su prispjele prije dovršena ročišta, i neka se prijavnomu zapisniku dodaju kao priloge.

Ako je prijavilac već prije otvorena stečaja parnicu podigao proti dužniku radi svoje tražbine, neka se to takodjer uvaži.

§. 433.

Skrbnik neka se očituje u obće o svakoj prijavi, o prvenstvu, koje se može biti za nju potrebuje, i o donešenih izpravah, da li ju priznaje za istinitu, oli ju pako nieče, sasvim il od česti.

Obično se mora i prezaduženiku prilika podati, da se o tom takodjer izjavi.

I ostalim vjerovnikom je prosto, nego samó u obće navesti svoje dvojbe, ako ih imadu, o istinitosti i prvenstvu pojedinih prijavah.

Obći posljedak ovih očitovanjah neka se onim redom, kojim su u zapisniku prijavnom, zapiše u zapisnik ročištni.

Treba gledati, da se potankim razglabanjem koje preporne točke neustavlja u obće stečajno postupanje, i zato neka se onakvo razglabanje odputi na posebne parnice o likvidnosti i prvenstvu pojedinih tražbinah (§. 442. i sl.)

§. 434.

Ako se je skrbnik već na prijavnom ročištu o svih prijavah očitovao, neka se odmah odredi ročište za proglašenje odsude o pervenstvu, inače pako neka se odredi novo ročište za svakolika preostala očitovanja, koje ročište se bez važnih razlogah nesmije odgoditi preko 15 danah.

Netreba pozivati napose skrbnika, prezaduženika i vjerovnikah, već dotječe izjava sudca, što će ju svim nazočnim priobćiti na svršetku prijavnoga, odnosno daljega razpravnoga ročišta.

§. 435.

Na ustanovljenom za to ročištu neka se pročitanjem proglasi *odsuda o prvenstvu.*

U njoj se naredjuje red, kojim će se vjerovnici podmirivati iz stečajne imovine, gledeć na prvenstvo koje pripada njihovim tražbinam.

Sve one tražbine neka se priznadu za likvidirane, koje je skrbnik priznao.

Za ostale tražbine neka se pridrži dalja likvidacija, i ako je o ovoj ili onoj tražbini odsuda već izrečena, neka se ova zabilježi.

Na svršetku se izjavi vjerovnikom, koje tražbine neće po svoj prilici namirene biti iz stečajne imovine, gledeći na njezino stanje, koje neka se, koliko može biti, potanko razloži; zatim neka se odredi rok, uz koji se imaju podnieti zahtjevi za podjelu prečega prvenstva.

Vjerovnici, i oni, koji nisu došli na prijavno ročište, dobit će priepis čitave odsude ili izvadak tičući se njihove tražbine, samo ako ga zaištu.

§. 436.

Proti odsudi o prvenstvu nedopušta se priziv, nego *predlog za podjelu prečega prvenstva,* a za to neka odredi sud rok obično od 15 danah, u važnijih pako i zamršenijih stečajevih od 30 danah. Rok ovaj teče uviek od dana, kad je bila proglašena odsuda o prvenstvu.

Kad mine ovaj rok, nesmiju se više podnositi predlozi za podjelu prečega prvenstva, ako neima uvjetah navedenih u §-ih 318. i slied. za povratu u prvašnje stanje proti pravomoćnim presudam.

Predlog za podjelu prečega prvenstva ima se smatrati kao tužba i naperiti proti onim vjerovnikom, o kojih se nazadstvu radi.

U ovoj se tužbi, osim ustanovah za svaku tužbu propisanih (§§. 150. i 155.), imade što moguće točnije označiti red vjerovnikah, kojeg tužitelj predlaže, i prosto je ustmeno ili pismeno ovu tužbu stečajnom sudu podnieti.

§. 437.

Ako koji vjerovnik misli, da ga proti *više* suvjerovnikah ide *prvenstvo,* onda mu je predlog za podjelu prečega prvenstva upraviti proti njim *ukupno kao suparcem.* Ovo valja takodjer i za slučaj protivni, gdje *više vjerovnikah* traži prvenstvo proti *jednomu.* Vjerovniku odlikovanom *(bevorzugten),* kojeg napastuje drugi odlikovani vjerovnik, ištući promjenu odsude o prvenstvu, prosto stoji pobijati odlični položaj svoga protivnika isto onako, kao da mu je zapostavljen, a ovaj potonji neće ga moći odbiti s prigovorom, da nije u propisanom roku (§. 436.) pobijao tužbom odsudu o prvenstvu. U ovom će slučaju

sud razviditi tegobe i prigovore jedne i druge strane, te zadovoljiti zahtievu one stranke, koja bi u svom pravu protivničkim položajem prikraćena bila.

§. 438.

U prediducih slučajevih postupa se sa spomenutimi predlozi kao što je za tužbe propisano (§§. 150. i sl.)

§. 439.

Odsude, koje će sud uslied prilogah o prečem prvenstvu izreći, protežu se jedino na one vjerovnike, koji se izmedju se o prvenstvu prû. Ako dakle u napastovanoj odsudi o prvenstvu imade uz ove vjerovnike i drugih u istom redu stojećih: to se mora kod razdielbe imovine onaj dio, koj će zapasti vjerovnika onog, koj se novijom odsudom zapostaviti imade, proračunati do duše po njegovu položaju zadobljenom prijašnjom odsudom o prvenstvu, nu od ovog diela zapast ima dobitnika onoliko, koliko bi ga išlo više, kad bi se razdielba imovine preduzela polag novije po njega koristnije odsude o prvenstvu.

§. 440.

Od ustanovljena u predidućem §. 439. načela u toliko se odstupiti smije, u koliko je vjerovniku napastovanom radi prvenstvenog položaja prosto, za slučaj onaj ako bude svladan, tražiti, da se posve nova odsuda izreče, u kojoj će se ustanoviti novi red sviuh sebi zapostavljenih, svom protivniku pred- ili uzpostavljenih vjerovnikah i njihov medjusobni odnošaj.

Ovo iskanje spada u red prigovorah, koji moraju sadržavati u sebi eventualno traženo novo poredanje (*Rangordnung*) spomenutih vjerovnikah, i ima se priobćiti svim vjerovnikom, kojih se tiče s pozivom na ročište za razpravu ovog predmeta, uz posljedice oglušne odsude.

Ako sud obnadje, da je iskanje za podielbu prečega prvenstva temeljito i umjestno, to će bez obzira na prijašnju odsudu izreći o prvenstvu dotičnih vjerovnikah novu presudu. Proti ovoj presudi biti će mjesta samo *prizivu,* nu nipošto novom predlogu za podjelu prečega prvenstva.

§. 441.

Razpre o prvenstvu, koliko ih god bilo — ako nebude zapriekah golemih — imadu se *istodobno* i *jednom jedinom odsudom* riešiti.

Rok za uloženje priziva u stečajnom postupku pred županijskim kotarskim sudom je redovito od 15 danah, a pred županijskim sudbenim stolom od 30 danah, te se u poslu priziva valja držati što naredjuju §. 303. i sliedeći.

§. 442.

One prijavljene tražbine vjerovnikah, koje je skrbnik budi na prijavnom ročištu (§. 434.) budi kasnije pobijao, moraju se redovito u *posebnih parnicah* razpravljati i rješavati. Ako je ovakovom razpravom pojedina koja parnica dozrela za izreku sudbenu i ako o naljежnosti suda neima sumnje, onda se imade odsuda bez ikakovog okljevanja i proglasiti. Ako to nije, imade se stvar što većma pospješiti i glede tražbinah

jošte nelikvidiranih, osobito izza pravomoći odsude o prvenstvu, parnice nedovršene svom koncu privesti. U slučaju zatezanja može sud, ili što su ga pojedini vjerovnici na to po taknuli, ili što je sam za shodno pronašao, skrbnika opomenuti, da predloži shodan način, kako će se ove parnice najpreče zaglaviti.

§. 443.

U ovih parnicah glavne su osobe dotični vjerovnik kao tužitelj, i skrbnik kao tuženik, a gradivo k parnici pružaju izvadci iz *glavnih stečajnih spisah.* — Kao uzgredne osobe mogu se *umiešati* i ostali vjerovnici, kojih se ta parnica pobliže tiče, nu u sporazumljenju sa skrbnikom i to bez razlike, radilo se tu o *prvenstvu ili o likvidnosti tražbine* pojedinoga vjerovnika.

Što se pako postupka tiče, taj je onaj, koj se u nazočnom obličnom dielu propisao za ostale parnice izvan stečaja, nu ipak uz sliedeće posebne ustanove:

1. Ročišta za ustmenu razpravu različnih posebnih parnicah imadu se na jedan i isti dan opredieliti i svagda o prvenstvu i likvidnosti jedne iste tražbine zajednički razpravljati. 2. Glede onih tražbinah, o kojih nije vjerojatno, da će biti namirene iz stečajne imovine, ima se postupak parbeni obustaviti i skrbnik povodom predloga kojeg od ostalih vjerovnikah ili i bez toga, po sudu uputiti, da shodan predlog učini. Ako se tomu stečajni vjerovnik, kojeg se taj obustavak tiče, uzprotivi, to će se razprava doduše i glede njegove tražbine nastaviti i koncu privesti, ali ako ga izbilja iz stečajne imovine ništa nedopadne, u troškove ovakovog bezkoristnog parbovanja osuditi. 3. Parnice, koje su prije otvorena stečaja vrhu prijavljenih tražbinah tekle pred stečajnim sudom, imadu se po skrbniku u ime zaduženika nastaviti i to — ako su tekle pred inim kojim sudom, stečajnom sudištu ustupiti.

§. 444.

Nagode u parnicah vodjenih *radi likvidacije* nevežu skrbnika, dok ih sud, saslušav zaduženika i ostale vjerovnike, nepotvrdi. Zaduženika nagoda po skrbniku sklopljena i odsude proti ovom izrečene glede imutka, stečena izza otvorena stečaja, samo u toliko vežu, u koliko ih je on sam odobrio, dotično prijavljenu tražbinu za likvidnu priznao.

§. 445.

O pojedinih posebnih parnicah, vodjenih radi prvenstva i likvidnosti, imade se presuda sastaviti redom onim, koj je sliedio u odsudi o prvenstvu, i ovoj priložiti kao dodatak.

§. 446.

Pošto se je o prvenstvu i likvidnosti onih tražbinah, za koje se znade, da će se namiriti iz stečajne imovine, presudilo pravomoćno; imovina na čisto dovela i opjenezila; računi o dosadašnjoj upravi po skrbniku položili i ustanovili: ima se sud latiti razdielbe imovine stečajne i u tu svrhu diobenu osnovu izraditi. — Ova ustanova ipak nesmeta, da se tražbine likvidne o kojih naplati dvojbe neima, u jednoj česti svojoj predujmice namire, no u tom slučaju dotični vjerovnik ima za glavnicu, kamate i trošak položiti jamčevinu, na koju će se posegnuti moći, ako bi mu valjalo vratiti primljeni predujam. —

§. 447.

Diobena osnova ima biti sastavljena ovako: 1. Prije svega mora se napomenuti stališ imovine stečajne, i od ove imovine ipak odbiti stečajni troškovi i ini dugovi mase. 2. Valja u njoj navesti imena i prezimena vjerovnikah, koji će se iz imovine namiriti, s naznakom svote novčane, koja će ga uslied odsude o prvenstvu i kašnjih promienah njezinih (§. 445) dopasti; napokon 3. treba da se u istoj osnovi naznači, kako će se vjerovnici namiriti, i ako su već kojim dielom namireni, kako se je to dogodilo (§. 446.) Uz to imade se obzir uzeti na razstavljenje imovine, ako se trefi, da se pojedini vjerovnici imadu iz opredieljenih čestih imovine po pravu i prvenstvu njim pripadajućem namiriti.

Vjerovnici se redovito gotovinom namiruju. Ako se med imovinom nadju stvari, koje se niesu mogle prodati, to će oni vjerovnici, na koje će zadnje doći red namirenja, imati pravo iskati, da im se po vriednosti procjenbenoj na mjesto plateža izruče. To isto će se uraditi sa onimi aktivnimi tražbinami mase, koje se niesu smjele na račun stečajne imovine iztjerati, za da ih ovakovi vjerovnici na svoj račun utjeraju.

Uročene tražbine izplatit će se dotičnim vjerovnikom ujedno sa kamatami, ako je rok plateža izviestan; ako nije, onda će se kamate platiti samo na položenu jamčevinu.

Kod tražbinah uvjetovanih, budi sada uvjet odgadjajući budi razvezujući, imade se jamčevina položiti i to u prvom slučaju onomu vjerovniku, kog će tražbina s nastupom uvjeta zapasti, a u drugom onim vjerovnikom, koji će se izza nastupa razvezujućeg uvjeta namiriti morati. Jamčevinu ima položiti onaj vjerovnik, kojeg dopadne iznos tražbine uvjetovane za toga, dok uvjet nastupi. Prije nego što se jamčevina položi, neima ni platežu mjesta. —

§. 448.

O spomenutoj u prediducem §-u osnovi diobenoj imat će se na ročištu u tu svrhu opredieljenom ustmeno razpravljati i na takovo pozvati skrbnik, zaduženik i svi vjerovnici, s tim dodatkom, da se oni, koji na ovo ročište nedodju, kašnje sa prigovori proti diobenoj osnovi posluhnuti neće, već će se novci, koji će ih dopasti, njim na njihov trošak i pogibelj poštom poslati.

Pozivnica mora sadržavati imena onih vjerovnikah, koji će se iz imovine namiriti polag diobene osnove, a ova se imade u parničarnici 8 danah prije ročišta na ugled izložiti i da je to učinjeno u pozivnici napomenuti.

§. 449.

Prigovori proti diobenoj osnovi imadu se najkašnje kod ročišta razpravnoga (§. 448.) naprvo donieti. Koj to neučini ili iz ročišta izostane, on se je izvrgo posljedici u prediducem §-u navedenoj i proti njemu niti treba oglušne osude, niti će opravdanju biti mjesta. (§. 299. i sl.)

Učinjeni u vremenu prigovori moraju se obrazložiti, ako to nije prije učinjeno prigodom ročišta, i poslie saslušanja dotičnih vjerovnikah sud će presudu izreći. Proti ovoj presudi može se za 15 danah prizvati.

§. 450.

Diobena osnova imade se glede onih svojih čestih, kojim nije prigovoreno, o ročištu razpravnom (§. 448.) izvršiti, a glede ostalih, tekar poslie rješitbe učinjenih pri-

govorah. Razdioba izvedena na temelju pravomoćne diobene osnove neće se moći niti povratom u prijašnje stanje napastovati.

§. 451.

Zaduženik, koj je lahkomišljenošću ili krivinom pao u stečaj, podpada kazni po propisih kaznenih zakonah. — Za lahkoumnog zaduženika držat se ima svaki onaj, koj se je upuštao u tjeranje kakovog posla *s tudjimi novci* ili pako preko svoga imutka na vjeru radio, te u tome postradao budi svojom krivinom, budi nesrećom, kojoj nije mogo odoljeti.

§. 452.

Čim se učin u §-u prediducém konstatira, imade se zaduženik zatvoriti i prisiliti, da si radnjom teče ono, što mu za izdržavanje treba. Tečajem parnice stečajne dužan je zaduženik sva razjasnjenja podavati, koja budi skrbnik, budi sud za potrebna pronadju k pospješenju stečaja. Ako to neučini, prisilit će se na to zatvorom, ako je u slobodi; ako je pako već zatvoren, slabim postom (§. 350. *f)*.

§. 453.

Zaduženik se neoprašta otvorom stečaja dužnostih svojih naprama svojim dojakošnjim dužnikom, dapače jamči njim dokle god ih nenamiri za sav svoj dug i sa onim imutkom, kog je stekao poslie kako bude stečaj otvoren.

§. 454.

Kad god treba poslie prijavnog ročišta pozvati svekolike vjerovnike, to vazda biva glede vjerovnikah, koji stoje u sudbenom kotaru, dotično u mjestu županijskog sudbenog stola, ili onamo svoje punomoćnike imadu, *okružnicom*, a glede ostalih jednokratnom uvrstbom u jedne od onih domaćih novinah, koje su zakonom za izroke (§. 332.) opredieljene, a izlaze ili u mjestu suda ili blizu do njega.

§. 455.

Stečajna pisma imadu se razlučiti u glavne i posebne spise.

A) Glavne spise treba u oddieljenih svezcih porazdieliti ovako:

Prvi svezak neka sadržava spise o otvoru stečaja i imenovanje skrbnika. Drugi svezak neka zbori o imovini, imenito: o njezinoj sigurnosti, popisu, upravi i opjenezenju kao i o računih skrbnika. Treći svezak imat će spise o dugovini stečajnoj, imenito: izročni poziv, prijave, očitovanje na ove prijave, odsudu o prvenstvu i dodatke k ovoj odsudi. Četvrti svezak sadržavat će spise o razdielbi stečajne imovine.

B) Posebni spisi stečajni neka sadržavaju u oddieljenih svezcih pojedine posebne parnice o prvenstvu i likvidaciji vodjene.

Osim ovih oddieljenjah može sud prema naravi stečajne parnice i više podrazdielah ustanoviti. Napose pako imat će, ako k stečajnoj imovini spadaju i nepokretnine, u svezku drugom razdiela *A)* razlučiti spise o prodaji pojedinih nepokretninah.

Poglavje dvadeseto.

O zemljišniku.

§. 456.

Za vrieme, dok se stavni zemljišnik (katastar) neuvede, i na temelju takovog zemljištni zapisnici neizprave, kao i donlie, dok sabor trojedne kraljevine u toj struci inako neodredi, podjeljuje se privremenom zemljištnom redu od 15 prosinca 1855 glede onih njegovih jošte danas valjanih *a nazočnim zakonom* (vidi oblični dio gradj. prava, odsjek I.—IV.) *nepreinačenih* ustanovah, moć medjutonja zakona uz niže sliedeće dopunbene promiene.

§. 457.

Prijave, koje u smislu I. djela odsjeka I. višespomenutog zemljištnog reda jošte učinjene niesu, a za podnos takovih prijavah nije ustanovljen *bezuvjetni* zaporni rok, imadu se podnieti nalježnoj gruntovnoj oblasti (§. 112.) najkašnje do konca g. 1862. Kasnije podnešene prijave valja ureda radi zabaciti.

§. 458.

U smislu §. 38. nazočnog zakona sastavit se imajući gruntovni upisnik voditi će namješten kod županijskih sudbenih stolovah čuvar parnicah (parničar) i ravnati područnom, od ostalih pisarah i pismare oddieljenom zemljištnom pisarom i pismarom.

§. 459.

Za pospješiti obavljanje posalah gruntovničkih ostavlja se strankam na volju, hoće li ustmeno ili pismeno u stvarih zemljištnih obratiti se na dotičnu gruntovnu oblast, te se naročito izključuje u stvarih zemljištnih prepornih, u odsj. IV. pogl. VIII. ustanovljeni pismeno-ustmeni postupak.

U ovu će svrhu dvojica prisjednikah gruntovnog senata (§. 112.) izmjenice, svaki dan drugi, uz ure uredovanja (§. 40.) u zemljištnoj pisari rukovoditi upisivanje ustmeno naprvo donešenih zemljištnih prošnjah i takove — *ako niesu preporne ili dvojbene* — s mjesta rješavati.

§. 460.

Glede uknjižbah i ubilježbah (prenotacijah) na nepokretnine pod stečajem stojeće valja se držati načelah stečajnog postupka (odsjek IV., pogl. devetnaesto).

Poglavje dvadeset prvo.

O zavjetnicih i odvjetnicih.

§. 461.

Carski patent od 24. srpnja 1852 i uveden uslied njega *odvjetnički red* stavlja se ovim izvan krieposti i u mjesto njega ustanovljuje se što sliedi:

§. 462.

Zastupanje stranakah pred sudom po prijašnjem, gotovo sasvime na pismenom postupku osnovanom pravosudnom ustroju, izključno povjereno staležu odvjetničkom imat će prema uvedenoj nazočnim obličnim dielom gradjanskog prava kod sudovah ustmenosti i javnosti, u interesu čestitog duhu i potrebam sadašnjeg vieka odgovarajućeg pravosudja, odsele povjeriti dvim oddieljenim stališem, dotično pojedinim članom ovog stališa, naime: *zavjetnikom* (zagovornikom) (*avocat*) i *odvjetnikom* (*avoué*).

§. 463.

U područje *zavjetnikah* spadat će izključno: branjenje pravde i istine u obće, a na pose zastupanje stranakah plaidiranjem pred županijskimi sudbenimi stoli i banskim stolom u parnicah pridržanih pismeno-ustmenom postupku; sastavljanje pravnih mnienjah, spomenicah i podjeljivanje pravnog savjeta; dočim će sve ostalo, što služi na zastupanje stranah u tečaju presudnom i ovršnom u obće, na pose pako k pribavi dokazalah, instruiranju parnice, napokon k realiziranju pravah svojih dotičnih klientah putem ovršbe itd. spadati u *djelokrug odvjetnikah.*

§. 464.

Ustanova prediducég §. imade se uporaviti samo glede onih osobah, koje su se stečenjem propisanih za zavjetnički ili odvjetnički stališ svojstvah (§. 465.) nakanili posvetiti posredovanju prava i zastupanju stranakah; na one osobe pako, koje su po ugarsko-hrvatskom zakonu stekle povelju odvjetničku u Pešti ili u Zagrebu, ili kojim je pod prijašnjom njemačkom upravom pravo zastupanja stranakah podieljeno, samo u toliko, u koliko se je koja od istih u roku od 90 danah pismeno banskom stolu i u novinah §. 332. naznačenih izjavila, da će se izključivo samo zvanju *zavjetnika* posvetiti. Tko se izmedju ovlaštenih prerečenim načinom odvjetnikah ovako izrazito neizjavi, o njemu će se uzeti, da je rad u svojoj osobi spojiti *jedno* i *drugo* zvanje, s česa će se u ovo prelazno doba zvati svaki ovakav zastupnik stranakah *zavjetnik-odvjetnik,* i uživat će sva prava i preimućtva, koja se zakonom ovim podjeljuju jednom i drugom stališu, ali će zato morati i dužnosti s istimi skopčane podnašati.

§. 465.

Prema razliki obstojećoj izmedju *zavjetnika* i *odvjetnika* ustanovljuju se ovim zakonom i raznolika pravila, kojih se držati imadu u izpunjivanju zvanja svoga.

Glede *zavjetnikah* valjaju pravila sliedeća:

I. Broj zavjetnikah je neograničen i tkogod hoće, može biti zavjetnikom, samo ako izpuni uvjete ovim zakonom propisane. Ovi uvjeti jesu: *a)* morao se je u obsegu trojedne kraljevine roditi ili steći urodjeničtvo budi naturalizaciom, budi zakonitim indigenatom; *b)* mora uživati sva gradjanska i ustavna prava; *c)* mora sloviti neporočnošću i čestitim domoljubnim značajem; *d*) morao je na pravoslovnoj akademiji ili na budućem sveučilištu zagrebačkom navršiti pravoslovne nauke s dobrim uspjehom; *e*) valjalo mu je izza dovršenih pravoslovnih naukah položiti kod banskoga stola zakletvu bilježnika istoga stola i posvetiti se u kojeg *odvjetnika* dotično *zavjetnika-odvjetnika* dvie godine danah s dobrim uspjehom vježbi pravoslovnoj; *f)* imao je položiti doktorat prava i izza stečene ove časti doktorske upisati se kod *zavjetničkog,* dotično zavjetničko-odvjetničkog vieća medju *zavjetničke kandidate* (čekaoce) i u ovom svojstvu najtomanje dvie godine danah uz kojeg zavjetnika dotično zavjetnika-odvjetnika *zavjetničke vježbe* radi sprovesti. Ova će vježba sastojati: *aa*) u marljivom polaženju javnih presluhah u stvarih karnih i gradjanskih; *bb)* u obavljanju povjerenih mu po njegovom štitniku (principalu) posalah *zavjetničkih; cc*) u najtomanje *dvakratnom* plaidiranju u gradjanskoj *pismeno-ustmenoj* parnici, napokon *dd*) u višekratnom javnom branjenju pred županijskim sudbenim stolom koje radi zločinstva ili prekršaja okrivljene osobe; napokon *g)* imao je navršiti 24. godinu dobe svoje.

II. Svaki zavjetnički kandidat, koj je ove uvjete izpunio, te si o njih pribavio preporučnu svjedočbu, može na temelju takove javiti se pismeno banskomu stolu kao najvišjemu sudu, da je rad zadobiti *zavjetničku povelju* i upisati se dati u *stališ zavjetnikah za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku, i Slavoniju.*

Banski će stol u svom podpunom zasjedanju prijavivšeg se kandidata proglasiti za zemaljskog zavjetnika, izdati mu o tome povelju i u bližnjoj svojoj sjednici zapriseći ga na niže sliedeći obrazac zakletve:

Ja N. N. prisižem na živoga Boga, blaženu dievu bogorodicu Mariju i sve svete izabrane božje, da ću Nj. c. kr. apostolskom veličanstvu ustavnom kralju trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, narodu hrvatskom i nasliedjenom od praotacah naših ustavu vjeran i oddan biti, zakone ustavnim putem stvorene strogo obdržavati, pravdu, pravicu i istinu u svako doba i na svakom mjestu braniti, u izpunjivanju zvanja moga prama štićenikom mojim točan, savjestan i neutrudiv biti, njihovu stvar pravednu, negledeć na osobu bogata i siromaka kao i na razliku striša i vjere, zametnuvši molbe, mite, darove, nagnuće, strah, mržnju, ljubav i dopadnuće, kako po Bogu i pravdi njegovoj pronadjem da činiti moram, zastupati i braniti, tako mi Bog pomogao, blažena dieva Marija i svi sveti i izabrani božji.

III. Zavjetnik, dobivši povelju, može se nastaniti gdje mu je volja, samo što je dužan kod onog županijskog sudbenog stola, pred kojim želi plaidirati, svoju povelju predočiti predsjedniku, koj će na nju svoj „vidio" napisati i zavjetnika takovog upisati dati u *stališ izvršujućih zavjetnikah.*

Imenik ovakim načinom upisanih zavjetnikah visit će u dvorani presluhah i u parničarnici, te će se morat početkom svake godine izpraviti povodom dogodivših se tečajem prošle godine promienah.

IV. Upisani tim načinom zavjetnik imade pravo:

1. Na odlično i posebno miesto izza pregrade, koja dieli sud od obćinstva; 2. Kad zastupa stranku, na posebni stolak i stolicu; 3. U svojem plaidoyeru (zavjetovanju) na podpunu slobodu govora; 4. Da mu u stvarih zapta (discipline) u obće i u njegovih odnošajih prama strankam sudi *zavjetničko*, dotično *zavjetničko-odvjetničko vieće;* 5. Za svoje zavjetovanje i ostale poslove obavljene na zahtievanje stranakah opredjeljuje si sam svoj honorar, kojeg je stranka dužna platiti, ili, ako joj se vidi pretjeran, po zavjetničkom, dotično zavjetničko-odvjetničkom vieću omedjašiti dati. Proti ovom omedjašenju ide priziv na zavjetničko nadvieće. 6. Da se kod glavnog državnog odvjetničtva ili banskog stola izabere i privremeno namjesti u jednome od svojstvah napomenutih u §. 22. pogl. trećeg ovog obličnog diela.

Nu ovim izbrojenim pravom odgovaraju i *dužnosti,* prema kojim mora zavjetnik: *a)* svakoj stranci, koja ga zaište, da joj bude zaštitnik i zagovornik budi u gradjanskoj budi u karnoj parnici, pružiti svoju pomoć i zaštitu onom gorljivosti i revnosti, koja dolikuje zatočniku pravde i istine. Ove dužnosti je oprošten samo kad nastupe sliedeći uvieti: *aa*) ako je već inimi poslovi zvanja svoga tako obtršen, da ih primanjem novih posalah nebi mogao čestito opravljati; *bb*) ako je težko bolestan ili bar onako slaba zdravlja, da mu svaki trajni i poveći duševni napor škodi; *cc*) ako mu se stvar (gradjanska parnica) vidi *očivesto* nepravedna, tako da ju sa čašću ni zastupati nebi mogo; *dd*) ako mu je stvar za obranu tako kasno povjerena, da će mu morat uzmanjkat vremena pripraviti se čestito za javnu presluhu, a nije prilike zadobiti odgodu ove presluhe; *ee*) ako stranka, koja ga ište za pomoć, imade protivnika, s kojim je zavjetnik u rodu po krvi, ili po mlieku; ili ako je već ovom protivniku u istoj ili u drugoj s ovom u savezu stojećoj parnici bio svojim savjetom, zavjetovanjem ili drugim kojim rádom zaštitnikom. — *b*) kad pred sudom plaidira, ima to činiti stojeći (izim slučája slabog zdravlja, gdje će mu sud na njegovu prošnju dozvoliti sied) — i sa onom čednošću i štovanjem prama svetinji mjesta, koja se od njega, kao čovjeka izobražena očekuje, a od čovjeka zakona i pravde zahtieva; *c*) ubogoj stranci, koju je zavjetničko, dotično zavjetničko-odvjetničko vieće zavjetniku uputilo, da joj bude zaštitnik, ima biti pravdi za ljubav što moguće revnijim savjetnikom i braniteljem — izim, ako nastupe uvieti pod *a*) *aa)* do *ee)* izbrojeni. U ovom će slučaju navedav izprični razlog ovakovu stranku bezodvlačno uputiti pismenom popratnicom k zavjetničkom vieću za imenovanje drugog branitelja; *d*) u stvarih zapta i u svih slučajevih, gdje mu zavjetničko vieće, *u smislu ovog zakona i ustanovah (statutah) svojih,* štogod naloži, ima se takovom nalogu pokaravati i za slučaj osude ili odluke podati joj se kao sudu po sebi izabranih sebi ravnih sudijah. — *e)* ako ga boljest snadje, s koje na javnu presluhu doći nebi mogao, gdje mu je plaidirati, to mu je, prije, nego što će presluha započeti, predsjedniku suda javiti i spise vratiti stranci, dotično njezinom odvjetniku, u kom slučaju će se presluha odgoditi na drugi koji dan. Da ovakovih odgodah nebude odviše, to izim sada napomenutog slučaja i kad bi zavjetnik u isti čas, gdje je došo red na njegovu parnicu, kod drugog kojeg senata istog suda zastupanjem stranke zabavljen bio, morat će zavjetnik davši povod ovakovoj odgodi platiti vas trošak odgode i nadoknaditi svu štetu, koju će tim zaštićenik mu pretrpjeti.

V. Za uzčuvati čast i dobar glas cielog sta1iša zavjetničkog i pojedinih njegovih članovah, njegovati i učvrstiti u svakom od njih bezkoristoljubje i izpravnost, zastupati njegova prava a u slučajevih prekršaja i prestupka, suditi krivcu putem karnostnim

(disciplinarnim), imade u *Zagrebu* i *Osieku zavjetničko — dotično zavjetničko-odvjetničko* **nadvieće,** *a po ostalih gradovih, gdje stoluju županijski sudbeni stolovi, zavjetnička vieća obstojati i uvesti se za mjesec danah, kako se ovaj zakon proglasi.* Svako ovakovo vieće sastojati će iz *načelnika,* koj će podjedno biti glavar sviuh u obsegu dotičnog županijskog sudbenog stola stojećih zavjetnikah dotično zavjetnikah-odvjetnikah, i predsjednik vieća, zatim iz 4—6 starješinah, od kojih će prvi biti podpredsjednikom, drugi izviestiteljem i perovodjom, treći censorom ili javnim tužiteljem u slučajevih zaptenog suda, a četvrti pjeneznikom. Ovo vieće imat će si izraditi ustanove odgovarajuće zadaći svojoj, i poslovnik, koje će pretresu i odobrenju svojih ostalih drugovah podnieti, a poslie ovog odobrenja banskom stolu, kao najvišjemu sudištu i glavnom državnom odvjetničtvu. Prvi će ovaj podnos redovito *uzeti znanja radi i jedino onda takovim prigovoriti i nazad ih uputiti,* kad bi se ustanove i poslovnik protivili zakonu stvorenom na saboru hrvatskom.

Kod prvog konstituiranja ovog zavjetničkog vieća imade se postupati ovako. Onaj zavjetnik-odvjetnik, koji je u broju svojih k stanovitom vieću spadat imajućih drugovah odvjetničkom poveljom ili u pomanjkanju takove, ministarskom dozvolom najstariji, pa ako ovaj nebi mogo ili htio, drugi do njega najstariji itd. imade pozvati sve u obsegu jednog istog županijskog sudbenog stola stojeće drugove (kolege), da se na stanoviti dan u gradu onom, koj će biti sjedalištem vieća, sastanu i ondje tajnim glasovanjem izaberu izmedju se najprije načelnika. Za ovaj izbor bit će od potrebe, da bude nazočna barem nadpolovična većina sviuh k istom vieću spadat imajućih zavjetnikah, a od nazočnih da su najtomanje $^2/_3$ za njega glasovale. Ovaj novoizabrani načalnik, ako bude nazočan, zauzet će odmah predsjedničku stolicu i rukovoditi daljni izbor, ako ne, podje stvar dalje ko što je počela, naime preći će se k izboru starješinah. K valjanosti ovog izbora dotječe *nadpolovična* većina nazočnih. — Kada se nebi u obsjegu kojeg suda županijskog našlo toliko zavjetnikah, da broj u vieće nespadajućih bude barem tolik, kolik je u vieću (5—7), to se ondje neima ni posebno vieće ustrojiti, već zavjetnici dviuh susjednih gradovah glede ustrojstva *jednog zajedničkog vieća* porazumieti. Po dovršenom izboru izjavit će predsjednik, da se je vieće zavjetnikah za okoliš županijskog sudbenog stola N. N. konstituiralo, te odrediti potrebna za izradjenje ustanovah i poslovnika.

VI. U *djelokrug* zavjetničkog dotično zavjetničko-odvjetničkog vieća spada: 1. Voditi točan imenik zavjetničkih kandidatah sa naznakom vremena, kad su se u ovaj upisati dali; bditi nad njihovim vladanjem i polaženjem javnih presluhah i razpravah u gradjanskih i karnih stvarih, te izdavati im o tome kao i o branjenju stranakah njim odkazanih po zavjetničkom vieću svjedočbe; 2. Braniti prava svoga striliša proti svakom nasrtu; 3. U slučajevih podignute proti kojemu k istom zavjetničkom vieću spadajućem zavjetniku disciplinarne tužbe odrediti iztragu i krivca prama veličini krivnje kazniti. 4. Izabrati one iz svoje sredine, koji će kod sudbenih odvjetničkih izpitah (§. 15.) učestvovati. 5. Predlagati promjene, koje smjeraju na poboljšanje pravosudja i zavjetničko-odvjetničkog ustrojstva. 6. Nastojati oko gospodarstvenih svojih posalah i odrediti prama potrebam svojim godišnje prineske; 7. Odrediti izmedju zavjetnikah k istom vieću spadajućih trojicu, koji će *svake nedjelje* s ubogimi strankami konsultirati i ako obnadju da pravednu stvar ištu, uputiti ih pismenom obrazloženom popratnicom zavjetničkom vieću, da im odkaže zavjetnika, koj će ih zastupati; napokon 8. svi ostali u ovom zakonu napomenuti poslovi.

VII. Članovi vieća zavietničkog nemogu kao takovi za svoj trud iskati nikakove, nagrade, niti smjedu za svoje na prošnju ili tužbu stranakah poduzeto službovanje iskati pristojbah. U svojih službenih dopisih i odnošajih prosto je zavjetničko vieće od svake poštarine i ine pristojbe, a obćenje njegovo sa kr. dvorskom kancelarijom, najvišjim sudom, kao i sa glavnim državnim odvjetnikom biva u obliku izviešćah.

VIII. Proti odlukam zavietničkih viećah izvan Zagreba i Osieka namještenih ide priziv na zavjetnička nadvieća: u Slavoniji na osiečko, u Hrvatskoj na zagrebačko, a proti odlukam ovih nadviećah na veliki sbor zavjetnikah, koji se po glasu §. 467. imade sastati. Razprave ovih viećah imadu biti javne u prvoj i drugoj molbi, i postupak ima biti naličan u stvarih gradjanskih gradjanskom, a u stvarih zapta karnom postupku.

IX. Zavjetnik, odrekavši se izvršivanja zavjetničtva *budi izrazno dotičnom zavjetničkom nadvieću, budi mukom,* neima se zato iz imenikah (§. 465. III.) izbrisati, već u takovih i nadalje voditi, no uz njegovo ime metnuti rieč „neizvršuje." — Da se je koji zavjetnik *mukom* odreko izvršivanja svoga zvanja, ima se samo onda predmnievati: *a)* ako je stupio u kakovu državnu službu; *b)* ako je iz trojedne kraljevine otišo i nevratio se uz *dvie* godine; *c)* ako za *pet* čitavih godinah u obsegu trojedne kraljevine nije podao nikakova znaka svoga zavjetničkog djelovanja; *d)* ako je pao radi zločina ili prekršaja pod karnu iztragu. U jednom i drugom slučaju odreknuća prosto ostaje odrekavšem se zavjetniku nastaviti izvršivanje svoga zvanja, nu k tomu se hoće, da je u slučaju *d)* iz karne iztrage izišo kao nedužan, i da je zatim dotičnom zavjetničkom *nadvieću* ovu svoju nakanu izjavio i u imenicih onu primjetbu uz svoje ime i prezime „neizvršuje" izbrisati učinio.

X. Zavjetnikom prestaje biti i imade se iz svih imenikah zavjetničkih izbrisati: *a)* koj se je dao na tjeranje posalah i zanatah, neslažućih se š čašću i zvanjem zavjetnika. O tome je vlastno suditi javno mnienje u obće, a napose, i to *s odlučivim* glasom, dotično zavjetničko nadvieće; *b)* koj je izgubio pravo *hrvatskog* državljanstva; *c)* koj je radi kojeg *karnog* (kriminalnog) djela proizašlog iz pohlepe za dobitkom kao zločinac ili prekršnik po karnom sudu na *temelju porotničke* izreke osudjen.

§. 466.

Glede *odvjetnikah* valjaju pravila koja sliede:

I. Broj odvjetnikah *je ograničen* i ima odgovarati potrebi obćinstva.

II. Odvjetnikom može samo onaj postati, koj je na temelju izkazanih svojstvah (sl. odsj. III.) zadobio od banskog stola kao najvišje sudbene oblasti trojedne kraljevine dozvolu. Ovaj najvišji sud će, saslušav odvjetničke, dotično zavjetničko-odvjetničke komore, za svaki županijski sudbeni stol opredieliti broj odvjetnikah, te ako se po tom obnadje, da s postojećimi već zavjetnici-odvjetnici nije taj broj podpun, razpisati putem domaćih novinah u §. 332. za izroke opredieljenih natiečaj, u kojem će pozvati sve one, koji žele zadobiti izpražnjeno mjesto odvjetničko, a imadu propisana k tomu u nazočnog §-a sliedećem III. odsjeku svojstva, da se za ista natječu.

III. Svojstva, koja mora imati svaki natjecatelj, *jesu u obće ona ista, koja §. 465. pod a) do e) i uključno g) ište od onih, koji žele postati zavjetnici;* nu napose mora isti izkazati: 1. da je položio odvjetničko-sudbeni izpit (§. 15.) s dobrim uspjehom; 2. da se je izza toga dao upisati kod odvjetničke dotično zavjetničko-odvjetničke komore za odvjetničkog čekaoca, i kao takav u kojeg odvjetnika dotično zavjetnika-odvjetnika kao perovodja *odvjetničke vježbe* radi sproveo još dvie godine s dobrim uspjehom. Ova će vježba izmedju ostalih sastojati takodjer u višekratnom javnom branjenju pred županijskim sudbenim stolom, radi zločinstva ili prekršaja okrivljenih osobah. 3. Da je kadar izkazati za Zagreb, Rieku i Osjek u 5000 for., a za ostale gradove u 2000 for. sastojeću jamčevinu.

IV. Svakom odvjetničkom kandidatu, koj je ove uvjete izpunio i može se o tom svjedočbami vjerodostojnimi izkazati, prosto se je natjecati za izpražnjeno koje odvjetničko mjesto, ili ako ga to dopalo nebi, moliti, da se medju odvjetnike *neizvršujuće* upiše. Ovakovi odvjetnici imadu pravo iskati, da se *redom postignute upisne odluke,* na ona odvjetnička mjesta, koja će se prva izprazniti, ponamjeste. Banski će stol u svom podpunom zasjedanju izmedju natjecateljah onomu odlukom pismenom podieliti dozvolu za *izvršivanje* odvjetničtva i naznačiti mu izpražnjeno mjesto, kojeg izmedju natjecateljah pronadje za najvrstnijega, a ostale, ako uzištu, upisati medju *neizvršujuće* odvjetnike, te ih jedne i druge zakleti polag obrazca više gore u §. 465. odsjeku II. opredieljene zakletve. —

V. Onaj, koj stoji pod stečajem, skrbničtvom i karnom iztragom radi zločina ili prekršaja; zatim, koj je radi zločina ili prekršaja kakovog proiztekavšeg budi iz kaznjivog stečaja (§. 451.), budi iz ine pohlepe za dobitkom, budi napokon iz čina sramotnog i javnu ćudorednost vriedjajućeg odsudjen bio na zatvor, uz sve ostale uvjete u predidućem odsjeku III. naznačene, neće se moći natjecati za koje izpražnjeno odvjetničko mjesto, ili iskati, da se upiše medju odvjetnike *neizvršujuće.*

Ravnim načinom smeta obnašanje javne plaćene državne službe, kao i senzarija (mešetarstvo) izvršivanju odvjetničtva, kao i svaki drugi poso, koj odvjetniku nedolikuje. Koji posli spadaju u tu vrst, o tom ima suditi nadodvjetnička komora u Zagrebu, dotično u Osieku.

VI. Odvjetnike, zadobivše dozvolu odvjetovanja ili upis medju odvjetnike *neodvjetujuće,* imade banski stol putem odredjenih §. 332. domaćih novinah obnarodovati i svim područnim sudovom priobćiti s nalogom, da ih nalično ustanovi §. 465. III. u imenik odvjetnikah kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonske upišu, dodavši uz imena onih, koji dozvolu za *izvršivanje* jošte nedobiše, rieč: „neizvršuje."

VII. *Prava* odvjetnika *odvjetujućeg* jesu: *a)* u obsegu trojedne kraljevine po glasu §. 463. uz stege ipak §§. 130. i 149. ovog zakona, stranke pred sudovi u gradjanskih i karnih stvarih zastupati; *b)* ako imade svojstva *za zavjetnika* propisana, upisati se dati u broj zavjetnikah; *c)* honorar za svoje djelo čim ovo svrši polag ustanovit se imajuće tarife od svoga klienta iskati, dapače tražiti od istog još i prije započeta posla primjeren gotovom trošku *predujam; d)* u stvarih spadajućih na disciplinu da mu sudi samo odvjetnička komora, u koje obsegu imade svoje sjedalište, dotično predpostavljena nadkomora. — Izim vlasti zastupanja stranakah u stvarih gradjanskih imade i odvjetnik *neodvjetujući* ista ova prava.

Dužnosti pako, koje su u §. 465. odsj. IV. za *zavjetnike* propisane, *u koliko se i na odvjetnike uporaviti dadu,* vežu u obće i ove, napose pako mora odvjetnik: *aa)* prije nego će primiti zastupanje koje stranke, osvjedočit se podpunoma o stanju stvari, i ako poslie toga uzvidi, da je stvar pravedna a i dokazalah da mu pofaliti neće za goniti ili obraniti ju, sačinit će činjenicu, i pošto ju je stranka podpisala, pridržati ju u sebe za onaj slučaj, kad bi ga stranka objedjivala, da ju nije zastupao ko što valja; *bb)* izvaditi će si punomoćje za svoju legitimaciju, koje mora da glasi i na nasljednike; — *cc)* ima se u obće točno držati propisah ovog postupnika, napose imade *poslie instruiranja parnice pismeno-ustmene* zavjetniku plaidirat imajućem u vremenu priobćiti sva data i spise odnoseće se na predmet parnice; *dd)* bez dovoljnog uzroka neima stranku svoju prije dovršene stvari ostaviti, a kad bi i imao uzroka, mora joj svoje zastupstvo *pismeno* bar mjesec danah prije odkazati; *ee)* za slučaj zapreke imade mjesto sebe poslati drugog odvjetnika bio on i *neodvjetujući* kao namjestnika; *ff)* ima voditi nesamo knjigu vrhu primljenog od stranakah predujma, svojeg troška i zaslužbe, već i zapisnike u §§. 36. i 37. za sudove propisane, koje dotična nadodvjetnička komora parafirati i točno vodjenje takovih dotičnoj odvjetničkoj komori povjeriti imade.

VIII. Što se je u §. 465. odsjeku V. do uključno X., ustanovilo za zavjetnička vieća i nadvieća, njihovo ustrojstvo i djelokrug prava i dužnosti, ima, uz promjene ipak iz razlikosti obih stališah proiztekavše, valjati i za odvjetničke komore i nadkomore, u kojih će djelokrug spadati još i izradjenje „Cjenovnika odvjetničkih pristojbah."

§. 467.

Svake godine jedanput, a za slučaj u §-u 465. VIII. napomenut i višeputih morat će se sastati u Zagrebu veliki sborovi zavjetnikah i odvjetnikah, koji će sastojati iz nadvjeća zavjetnikah, dotično nadkomore odvjetnikah zagrebačkih i zastupnikah dotičnih zavjetničkih viećah, dotično odvjetničkih komorah. Ovi će sborovi oddieljeni jedan od drugoga u slučajevih priziva od odluke nadviećah dotično nadkomorah suditi, zakonske predloge pojedinih viećah dotično komorah odnosećih se na pravosudje u obće, a napose na ustrojstvo zavjetničko dotično odvjetničko, pretresivati i za sabor hrvatski pripremati; revidirati štatuta dotičnih viećah i komorah, ujediniti cjenovnike pojedinih komorah u jedan jedini, razpre medju pojedinimi vieći i komorami razviditi i utaložiti.

§. 468.

Dok se stališi zavjetnički i odvjetnički posve nerazluče, imat će zavjetnici-odvjetnici redovito spadati u zavjetničko vieće dotično nadvieće, koje rješavajući poslove *odvjetničke* izdavat će svoje odluke pod imenom zavjetničko-odvjetničke komore dotično zavjetničko-odvjetničke nadkomore i podpadati onim ustanovam, koje su ustanovljene za zavjetnike, nu uz to, kad obavljaju zvanje odvjetnika, držat se imadu na dlaku propisah odvjetničkih.

O postupniku gradjanskom

ш) U stvarih uredovne podsudnosti.

Poglavje dvadeset drugo.

O preinaki sudbenog postupka izvan parnicah.

§. 469.

Dok se na saboru trojedne kraljevine glede stvarih podpadajućih uredovnoj podsudnosti što stavnoga neodredi, ima zadobiti moć privremena zakona c. patent od 9. kolovoza 1854 u LXXIII. kom. 206. br. dzl. *o sudbenom postupku u pravnih poslovih izvan parnicah,* — nu samo u toliko, u koliko, se sa nazočnim postupnikom parbenim u stvarih prepornih (Odsjek IV. poglavje I—XXI.) u sklad dovesti dade, i u koliko mu nije u sliedećem §-u derogirano.

§. 470.

Poglavje drugo spomenutog u prediducém §-u privremenog zakona ima se izmieniti sa sliedećimi ustanovami:

I. Sudci (knezovi) dotično bilježnici obćinah dužni su *javiti* svaki u njihovoj obćini dogodivši se *smrtni slučaj* onomu kotarskomu sudu, u čijem je srezu njihova obćina.

Izuzimaju se samo slučajevi od osobah, koje nisu ništa ili nisu toliko ostavile, da bi po namirenju troškovah pogreba što preostalo.

U prijavi valja naznačiti:

a) ime i prezime pokojnika, njegov stališ, prebivalište i dan smrti;
b) imena supruga i rodjakah najbližjih s dodatkom, da li su samovlastni ili ne t. j. stojeći pod otčinskom, tutorskom ili skrbničkom vlasti i gdje stanuju;
c) kakav je imetak i kakove dugove ostavio, i
d) da li je pokojnik za slučaj smrti što naredio, gdje je njegova dotična naredba, ili pred kim ju je izjavio. — Ako si sudac obćinski, dotično bilježnik pismenu ili po svjedocih pobilježenu ustmenu posljednju volju pokojnika pribaviti može, neka ju priklopi prijavi.

Ujedno sa prijavom ima sudac obćine učiniti potrebite privremene naredbe, da se ostavina osigura i njom kako treba upravlja.

Sve ovo nalježi sudcu obćine i onda, kad je obavešten o tom, da je tko za mrtva proglašen.

II. Kada sud dobije prijavu od sudca, dotično bilježnika obćinskoga, gledat će najprije, da li je nalježan; pa ako vidi, da nije, ustupit će prijavu nalježnomu sudu.

Ako je pako nalježan, neka zametne razpravu ostavinsku time, *da proglasi prijavi priklopljenu pismenu ili po svjedocih pobilježenu ustmenu posledaju volju pokojnika,* ako ju je ostavio, u pritomnosti dvojice svjedokah, pa da to zabilježi na istoj izpravi. Pismenu posljednju volju, koja se drugdje nalazi, ima sud u tu svrhu zaiskati od onoga, u čijoj je vlasti. A da se proglasi ustmena po svjedocih nepobilježena naredba posljednje volje, pozvat će sud službeno svjedoke, da jih sasluša o sadržaju iste, pa da ju upiše u zapisnik.

III. Poslje toga, ili ako pokojnik nije ostavio nikakve naredbe za slučaj smrti, ima sud odmah ***službeno popisati i procieniti, pa ako uztreba i zatvorom osigurati cjelu ostavinu*** svagda, kada nasljednici pokojnika nisu samovlastni, ili su odsutni, ili prebivalište njihovo nije poznato.

Izim ovih slučajevah može se ostavina popisati samo kada nasljednik uvjetno primi nasljedstvo, ili kada tko po naredbah gr. zakonika ište naročito popis ostavine ili pako razlučenje imetka ostavinskoga od imetka nasljednikovog.

IV. *Popisati i procieniti imaju* se sve pokretne i nepokretne stvari ostavinske tako, da se jasno vidi stanje i vriednost imovine aktivne u vrieme smrti ostavnika. Osobito valja u popisu napomenuti: *a)* kod novca zemaljskoga njegovu napisanu vriednost, a kod drugoga njegovu vriednost tečajnu; *b)* kod tražbinah iznos njihov i svotu zaostavših kamatah sa izpravom dotičnom, ako je ima, a *c*) kod svih drugih pokretnostih njihovu procjenbenu vriednost; *d)* kod nepokretnostih naznačuje se njihova vriednost po zadnjoj sudbenoj procjeni ili zadnjoj kupovnini ili po stoputnom iznosu izravnog poreza. Radi razprave ostavinske imaju se nepokretnine sudbeno procieniti, samo ako to stranke zahtievaju.

Dugovi, ako su poznati, imaju se odmah u popisu naznačiti, inače valja jih naknadno napomenuti.

Popisivanje i procjenjivanje obavlja sudbeni povjerenik u pritomnosti dvojice kućanah ostavnika ili dvojice drugih vjerovnih svjedokah sa jednim sudbeno imenovanim procjeniteljem, kada se radi o pokretnih, a sa dvojicom, kada se radi o nepokretnih stvarih.

Ako nasljednici nesamovlastni, odsutni ili nepozvani neimaju zastupnikah sudu poznatih, kojim bi se ostavina povjeriti mogla, ili ako se po §. 812. gr. z. ište razlučenje imetka ostavinskoga od imetka nasljednikovoga: imaju se sve stvari gibive za sudbenu pohranu neprikladne time osigurati, da se zatvore u jednu ili više sobah ili shranah, pa da se na dotična vrata pečat pritisne tako, da se otvoriti nemogu a da se pečat nepovriedi; stvari za sudbenu pohranu prikladne valja predati na sudbenu ostavu, a ostala imovina ima se povjeriti kojemu kućaninu ili inomu poštenomu i sposobnomu čovjeku.

Ako su nasljednici svi nazočni i za upravljanje ostavine sposobni, povjeruje se njim ili njihovim punomoćnikom upravljanje ostavine. A ako je njekoliko njih nesposobno za upravljanje ili odsutno, može se ostavina povjeriti sposobnim uz osiguranje pravah ostalih nasljednikah.

V. Pošto je sud iz naredbe posljednje volje ili iz prijave načelnika obćine saznao, komu imovina ostavinska ima pripasti, pozvat će *a*) nasljednike samovlastne i zastupnike nesamovlastnih i odsutnih pozivnicom, a nepoznate i one, kojih je prebivalište nepoznato, izrokom s opomenom na ročište, *da* sami osobno ili po namjestnicih *izjave svoje nasljedno očitovanje* i dokažu svoje pravo, jer će se inače ostavina predati onim, koji se budu za nasljednike očitovali prema izkazanim njihovim pravom, a ostatak kao beznasljedna imovina izručit će se blagajni zemaljskoj.

Ujedno ima obaviestiti *b*) i zapisovnike samovlastne i zastupnike nesamovlastnih osobah o tom, da je njim zapis (legat) pripao. O zapisih i nasljedstvih pripalih osobam pravoslovnim obavještuje se namjestničko vieće trojedne kraljevine.

Ako je pokojnik naredio izvršioca naredbe svoje, ima sud *c*) i njega o tom obaviestiti i na ročište pozvati.

Ročište ovo ima se prema poznatoj ili vjerojatnoj udaljenosti dotičnikah tako ustanoviti, da se svi o istom valjano obaviestiti i da si do njega potrebita dokazala pribaviti mogu.

Na ročištu imat će sud, poučiv stranke o posljedicah *uvjetnog* i *bezuvjetnog* nasljednog očitovanja i o posljedicah izvirućih za vjerovnike ostavinske iz proglašenih izročnih pozivah, zapitati jih, da li primaju nasljedstvo uvjetno ili bezuvjetno, i da li ištu da se svi vjerovnici ostavinski pozovu na ročište radi prijave i izkazanja pravah svojih.

Ova očitovanja imaju se upisat u zapisnik, ako je nasljednik svoje nasljedno pravo izkazao, inače se odpravlja s potrebitim naputkom ustmenim ili, ako zahtieva, pismenim.

Ako su prijavljena nasljedna prava u protuslovju medju sobom, uputit će sud u smislu gr. zakonika stranke dotične na put parbe, odrediv, koja od njih i uz koj rok ima proti drugoj tužbu povesti, a to s tim dodatkom, da se neće na nju, ako toga neučini, kod predaje ostavine nikakav obzir uzeti.

Ako se nijedan nasljednik neprijavi do ročišta ili na ročištu, postavit će sud skrbnika za ostavinu, da ju zastupa prema drugim.

VI. Ište li nasljednik ili skrbnik, *da sud pozove sve vjerovnike ostavinske,* da izkažu svoja iskanja, naredit će sud ročište i razpisat će izrok, kojim pozivlje vjerovnike pokojnika s opomenom, da na ročištu ustmeno ili prije toga pismeno prijave i izkažu svoja prava, jer će inače glede njih nastati posljedice §. 814. gr. z.

Na ročište za vjerovnike ostavinske odredjeno pozvat će sud i nasljednike ili odnosno skrbnika ostavinskoga. Ove ima na ročištu preslušati o izpravnosti i iznosu svake prijavljene tražbine kako u pogledu glavnice tako u obziru kamatah.

Sve tražbine vjerovnikah upisuje sud u zapisnik, pa dodaje kod svake napose, da li je ili nije po nasljedniku ili skrbniku kao tvrda priznata. Ako nije budi sasvim budi stranom priznata, uputit će sud stranke na uredni put pravde.

VII. O cieloj razpravi ostavinskoj vodi se samo jedan zapisnik, kojemu se imaju sva dotična pisma priklopiti.

VIII. Čim je zapisnik dovršen, ima sud na temelju njegovom prema naredbam gradj. zakonika *predajnom odlukom* izjaviti: koji su nasljednici ostavinski, s kojega naslova, za koje djelove odnosne (idealne) i šta imaju izplatiti ili izdati vjerovnikom priznatim i zapisovnikom ili kojimi su drugimi tereti ograničeni.

Ako ima u ostavini nepokretnostih, ove se imaju u odluci točno napomenuti.

U naravi sud neima dieliti ostavine, niti primiti dotična očitovanja nasljednikah u zapisnik, van ako su svi glede diobe u naravi posvema složni. Kada to, sud ima u predajnoj odluci napomenuti, što pripada svakomu nasljedniku u naravi.

Od predajne odluke ima se priobćiti svakomu interesentu samo ono, što se njega tiče.

Javnim oblastim imaju sudovi na zahtievanje izdavati vjerovne prepise od popisah i predajnih odlukah.

Ako se pronadje po svršenoj razpravi ostavinskoj prije nepoznati imetak ostavinski, to ovaj spada prema odluci predajnoj na nasljednike, osim ako vjerovnici ostavinski ili zapisovnici prije nisu posvema namireni bili. Ako to, onda mogu ovi iskati namirenje iz novo pronadjene imovine.

III.

Kazneno pravo.

A) *Tvarni dio.*

Obćenite ustanove.

Članak I.

Pošto sabor trojedne kraljevine za svog sadašnjeg saborovanja u stanju nije *novi kazneni zakon* odgovarajući potrebam i ćudi naroda hrvatskoga stvoriti, to se počamši od 1. siečnja 1862 podjeljuje *privremeno* u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji *moć ustavna* zakona kaznenom zakoniku, što ga je Nj. kralj. apošt. Veličanstvo patentom svojim od 27. svibnja 1852 u kraljevinah Ugarskoj, Hrvatskoj i Slavoniji uvesti blagoizvolilo, nego uz niže sliedeće promjene. Prema tomu ukidaju se u isto doba i izvan krieposti postavljaju svikolici u spomenutih kraljevinah dosele postojavši zakoui, naredbe i običaji, koji se odnose na predmete ovog zakonika kaznenog.

Članak II.

Po mjeri ovoga kaznenog zakona može se od dana krieposti njegove počamši, kao *zločinstvo, prekršaj* ili *prestupak* smatrat i kaznit samo ono, što ovaj zakon izriekom očituje za zločinstvo, prekršaj ili prestupak.

Članak III.

Postupanje i kaznjenje u inih slučajevih narušena zakona, na koje se neodnosi ovaj kazneni zakonik, prepušteno je hrvatskim upravnim vlastim po glasu propisah, koje će one same o tom izdati.

Članak IV.

Sve ustanove vremena, koje se nalaze u ovom zakonu, računat se imadu po godini koledarskoj.

Članak V.

Zakon ovaj uporavit se ima i na tekuće već iztrage, i na sve one kažnjive čine, koji su prije pomenutoga dana (čl. I.) učinjeni, u koliko po ovom zakonu kaznenom nisu podvrženi postupku strožijemu, nego li po zakonih, obstojavših odprije.

Dio prvi.

O zločinih.

§. 7.

imade posve izostati, buduć je izradjen posebni, socialno-političnim okolnostim ovieh kraljevinah odgovarajući tiskovni red, u kojega su uvršćene sve na otaj predmet odnoseće se ustanove tako, da o njih u zakonu kaznenom napose govoriti netreba.

§. 10. i 11.

imadu izostati sasvime i to prviji iz razlogah kod §. 7. navedenih, a potonji zato, jer je skroz i skroz negativne samo naravi, te takova šta u sebi sadržaje, što se po današnjih načelih prava i onako po svuda samo po sebi razumieva.

Iz §. 19.

imade izostati točka *e)* „o bijenju s batinami ili šibami", pošto se bijenje ne slaže niti sa duhom vremena, niti sa dostojanstvom naravi čovječje, pače se njim više putih posve utrnjuje ćut poštenja, svakome čovjeku prirodjena.

§. 24.

imade izostati sasvime.

§. 26.

promienjen glasit će ovako:

Sa osudom radi kakova zločinstva *mogu se* skopčati jošte i sliedeće posljedice:

a) oduzeće svih ovozemnih i inostranih redovah, gradjanskih i vojničkih počastnih znamenjah;
b) gubitak svih javnih naslovah, akademičkih stupanjah i dostojanstvah;
c) izključenje od odgovornoga uredjivanja povremenih tiskopisah;
d) gubitak svakoga javnoga ureda ili službe, uklopno i učiteljstva;
e) gubitak sposobnosti za sudačtvo, zavjetničtvo i odvjetničtvo, gubitak javnih opravničtvah i svakoga zastupanja stranakah pred javnimi vlastmi;
f) oduzeće svih, na propisih o mirovini osnovanih penzijah, oskrbah, prinosakah za odhranjenje ili inih berivah, a tako i svih milostinjah.

Osim toga ostaju u krieposti one ustanove gradjanskih, političnih i crkvenih propisah, koje s osudom, izrečenom radi kakova zločinstva, skapčaju još i inih štetnih posljedicah, od kojih, kao i od naznačenih pod *a)*—*f)* gubitakah, može putem pomilovanja oprostiti jedino Nj. kr. apost. veličanstvo.

§. 27.

promienjen će glasiti:

Nu osim svega toga *može se* sa kaznenom osudom, kojom se zločinac osudjuje na kazan smrti ili težke tamnice, ako je zločinac plemić, skopčati na način u predidu-

ćem §-u propisani kao posljedica i gubitak plemstva. Nego taj gubitak tiče se samo njega samoga, dakle ni supruge mu, ni djece mu, koja budu začeta prije osude kaznene.

§. 28. i 29.

imadu sasvime izostati iz razlogah kod §. 7. navedenih.

§. 30.

ima takodjer izostati, pošto se s jedne strane sa vladajućom u današnje vreme slobodom obrta ne slaže, a s druge strane kao predusretna naredba na upravne oblasti spada.

§. 35.
preinačuje se ovako:

Propis ovaj ima se držat i onda, kad se zločini steku (sastanu) s prekršaji ili s prestupci.

§. 36.
promienjen glasiti će:

Za zločine, koje *prinadležnik trojedne kraljevine* počini izvan njezina obsega iliti u zemlji tudjoj, ako se zateče u ovih kraljevinah, neima se nikad predati inozemnoj oblasti, već se ima kaznit po ovom zakonu kaznenom, bez obzira na zakone one kraljevine ili zemlje, gdje bude učinjene zločin.

Ako pak za isti čin već bude kažnjen u inozemstvu, mora se u kazan, koja se ima izreć po ovom zakonu, uračunat ona, koju bude već tamo podnio.

Osude, što ih izreku kaznene vlasti inozemske, neimaju se pod nipošto ovršiti u trojednoj kraljevini.

§. 37.
izpravljen će glasiti:

Po ovom samo zakonu ima se izreć osuda i suprot inozemcu, koji u trojednoj kraljevini ili inoj kojoj kraljevini ili zemlji *monarhije austrijanske* počini kakov zločin.

§. 38.
glasit će uz izpravak:

Kad tudjanin u zemlji tudjoj učini zločin veleizdaje, koji se tiče *monarhije austrijanske,* ili zločin krivotvorja austrianskih javnih vjerovnih papirah ili novca, ima se kaznit kao da je ovostranac po ovom zakonu.

§. 39., 40. i 41.
imadu izostati sasvime.

iz §. 46.
imade izostati ustanova pod sl. *k*)

§. 56. i 57.

o rodovih zločinstvah imadu sasvime izostati, budući da je takovo izbrajanje tako iz teoretičnoga kao i praktičnoga gledišta stranom suvišno, stranom nedostatno i netemeljito.

§. 58.

promienjen će glasiti:

Kriv je *zločinu veleizdaje,* koji budi sam, budi s drugimi štogod poduzme:

a) čim bi se imala *osoba kralja* na tielu, zdravju ili slobodi povriediti ili opasnosti izvrći, ili zapriečiti u izvršivanju svojih pravah vladalačkih;

b) što bi napereno bilo na silovitu promjenu *ustava ovih kraljevinah;* ili

c) na silovito razkinuće *saveza kraljevinah i zemaljah monarhije ustanovljenoga pragmatičkom sankcijom,* ili na pritegnuće ili povekšanje koje pogibelji izvana proti monarhiji ili pobune ili rata gradjanskoga u monarhiji.

iz §. 59.

izostati imade ustanova pod sl. *c*) kao iz jedne strane odviše stroga, a s druge strane suvišna poradi §. 9., na koj se ista ustanova i onako pozivlje.

§. 60. i 61.

imadu sasvime izostati, buduć se sadržane u njih naredbe s duhom pojmovah, koji u današnje vrieme o tih stvarih u obće, a kod naroda trojedne kraljevine napose vladaju, opravdati nemogu.

Izza pomenutih §§. imade se staviti

§. „O zločinu izdajstva domovine."

Krivac je *zločinu izdaje domovine,* i ima se kazniti težkom tamnicom od jedne do pet godinah i gubitkom svih svojih gradjanskih pravah:

a) tko, budi činom, budi savjetom, budi pismeno ili ustmeno ili kojimgod drugim načinom o tom nastoji, da se kojgod cjeloviti dio kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od ovih kraljevinah odciepi ili razdruži;

b) tko suprot javnom pravu ovih kraljevinah bez odluke njihova sabora bude dionikom sabora koje ine pokrajine, zemlje ili grada. Ovamo nespadaju oni, koji bi kao posjednici u inoj kojoj državi, kraljevini ili pokrajini udioničtvovali na takovom saboru kao ondašnji posjednici, a ne kao članovi trojedne ove kraljevine.

§. 63.

ima se promieniti kako sliedi:

Tko povriedi poštovanje *prema Nj. Veličanstvu kralju,* bilo to osobnom uvredom, javno ili pred više ljudih izuštenimi pogrdami, huljenji ili porugami, priobćivanjem ili razprostiranjem predstavah u slici ili pisamah: čini se krivcem *zločina uvriedjena veličanstva,* i ima se kazniti težkom tamnicom od jedne do pet godinah.

§. 64.

ima izostati sasvime, buduć po monarhičkih načelih u obće, a po javnom pravu ovih kraljevinah na pose *samo osobi kraljevoj* osobita svetost i nepovredivost pripada, te bi se s toga naznačene u ovom §. uvrede po §§. 487—496. presuditi i kazniti imale, uzamši za okolnost osobito otegoćujuću, što se je takova uvreda članu vladajuće kuće naniela.

§. 65. 66. i 67.

govoreći o zločinstvu smetanja javnoga mira i o uhodstvu, imadu sasvime izostati, jer bi se ustanovami §§. 65. i 66. vladajućim u ovih kraljevinah načelom ustavnosti i javnosti velik uštrb lasno nanieti mogao, i jer je za takova poduzeća, o kakovih pomenuti §§. govore, na koliko bi u istinu pogibeljna bila, jur u §§. 63. 68. 279. providjeno; dočim sadržaj §. 67., koji o stvari na sudbenost vojničku spadajućoj govori, i onako nemože biti predmetom gradjansko-kaznenog zakona.

§. 68.
preinačen glasit će kako sliedi:

Zločinstvo ustanka jest sgrnuće više osobah za oprieti se silom *zakonitomu* poglavarstvu; htjelo se odporom tim što na silu zadobiti, riešiti se izpunjenja koje dužnosti ili se htjela tim obezuspješiti koja naredba ili ovrha javne koje zapovjedi, ili kojim mu drago načinom smesti javni mir.

§. 69.
izpravljen glasit će:

Bio povod sgrnuću koi mu drago, kad se u njem uznapreduje opiruć se opomeni predposlanoj od *zakonitoga* poglavarstva, ter sjedinjenjem sriedstvah zbilja silovitih stvar do toga je uzrasla, da se je za povratak mira i poredka *upotriebiti morala* izvanredna sila, tad je to *buna,* i zločina toga krivcem čini se svaki, koji bude dionik takova sgrnuća.

§. 76.
promjenjuje se ovako:

Prvi slučaj *javnoga nasilja.* Kad tko sám samcat, ili s drugimi skupštinu, *ustavno na razpravu* javnih *poslovah pozvanu,* sud, ili drugu koju *zakonitu* oblast u njihovom sastajanju, obstanku ili djelovanju silovito smućuje ili prieči, ili u odluke njihove pogibeljnom prietnjom uticati nastoji, ako to djelo nije kakov drugi težji zločin.

§. 80.

imade sasvime izostati, buduć je za taj slučaj providjeno ustanovom §. 9.

§. 81.
uz promjenu glasit će:

Treći slučaj. Kad se tko sám samcat, ili kad se više njih, ništanemanje bez sgrnuća, s pogibeljnom prietnjom ili silovitu ruku zbilja na nju postavivši, premda bez oružja i ranjenja, opre zakonitoj *poglavarstvenoj osobi, ili odaslaniku ili poslužniku poglavarstvenomu,* izvršujućemu svoju službu ili ovršujćemu poglavarstveni koji nalog, hoteć tim obezuspješiti tu svrhu, ili prisiliti koju od tih osobah na uredovno kakovo djelovanje ili na službeni kakov posao.

§. 92.

imade posve izostati iz razlogah kod §. 67. glede uhodstva navedenih.

§. 95.
izpravljen glasit će:

Deseti slučaj. Buduć u kraljevinah ovih nije dopušteno robstvo, niti ikakovo izvršivanje vlasti koja se nanj odnosi, i buduć da svaki rob u onaj čas steče podpunu slobodu, kako stupi na zemlju trojedne kraljevine ili na brod takov, kojim prinadležnik ovih kraljevinah ravna ili zapovjeda, ili kako se on kojemu prinadležniku istih kraljevinah budi u zemljah ovih, budi u inostranstvu kojim mu drago naslovom predá: s toga svaki, koji nabavljenu ili kojim god načinom zadobljenu robu smeta uživanje osobne slobode, ili ga gdjegod inomu kao roba izruči, a tako i svaki naš kapetan od broda, koji uzme na se, makar samo i vozitbu, jednoga ili više robovah, ili koji robu, došavšemu na upravljeni po njem brod smeta ili po drugom smetati pušta uživanje stečene već samim došašćem svojim osobne slobode, čini se krivcem zločinstva javnoga nasilja, te se ima kazniti težkom tamnicom od jedne do pet godinah, a u slučaju opetovanja i do deset godinah.

§. 102.
imade sasvime izostati.

§. 122. 123. 124.

govoreći o *zločinstvu smetanja vjerozakona* imadu *izostati* sasvime, buduć se ote ustanove stranom ne slažu sa vladajućim u naše doba duhom vremena, stranom pako onakovih zločinah, kakovih pomenuti §§. navode, u našemu narodu i onako neima, i buduć se nadalje izbrojena u njih djela, obzirom na druga zločinstva odviš strogoj kazni podvrgavaju, a napokon buduć da je kažnjivost istih djelah u §§. 303. i 304. duhu vremena i geniju našega naroda sasvime primjereno dakle dovoljno normirana.

§. 127.

promjenjuje se obzirom na vrućije podnebje naše ovako:

Prileg izvan ženitbe, poduzet sa ženskom glavom, koja se bez pričine učinitelja nalazi u stanju, u kom se nije kadra braniti, ili u stanju nesviesti, ili koja još nije navršila *dvanaeste* godine života, ima se takodjer smatrati kao silovanje i kazniti po §. 126.

§. 139.
promienjen glasit će:

Mati, koja usmrti svoje diete kod porodjaja, ili mu uzrokuje smrt, zanemarivši navlaš dati mu pomoć potrebitu, *čini čedomorstvo,* i ima se kazniti, ako diete bude zakonito, težkom tamnicom do smrti, ako pako diete bude nezakonito, težkom tamnicom od pet do deset godinah. *Čedomorstvo pokušano ima se kod djeteta zakonitoga težkom tamnicom od pet do deset godinah, a kod djeteta nezakonitoga od jedne do pet godinah kazniti.*

§. 162. i 163.
imadu posve izostati.

§. 167.

preinačuje se ovako:

Kazan (*zločinstva paleža*) ima se odmjerit po razlikah sliedećih:

a) ako oganj bukne, ter tim pogine koji čovjek, mogući to unapred vidjeti palikuća; ili ako požar bude uzrokovan osobitim sgrnućem ljudih, upravljenim na haranje: kazan je smrt; —

b) ako oganj bukne, ter se tim pogorielcu učini znamenita šteta; ili ako učinitelj, budi pod jedan isti, budi pod različite predmete, više nego jedanput oganj podmetne, ter požar takodjer bukne, makar i jedanput samo: kazan je težka tamnica do smrti;

c) kada se učinitelj podhvati paleža više nego jedanput, ali svaki put bez uspjeha; ili ako oganj, kojega je palikuća ma i prvi put podmetnuo, bukne, ali nebude skopčan s nijednom dosle navedenom okolnošću: kazan je težka tamnica od deset do dvadeset godinah;

d) ako oganj baš i nebukne, ali bude podmetnut obnoć ili na mjestu takovu, gdje bi se, da bude buknuo, bio mogo lasno razširiti, ili u okolnostih takovih, da je bio ujedno izvržen očevidnoj pogibelji život čovječji: kazan je težka tamnica od pet do deset godinah;

e) bude li čin učinjen obdan i bez osobite pogibelji, ter se podmetnut oganj utrne prije nego bukne, ili bar, ako je buknuo, ugasi bez ikakve štete: kazan je težka tamnica od jedne do pet godinah.

§. 170.

imade ovdje izostati, te se uvrstiti medju ustanovljenja zakonska o prevari i potvori, kamo po naravi svojoj spada.

§§. 172., 173., 174., 175., 176.

preinačeni i svedeni u jednu ustanovu glasit će:

Kradnja postaje zločinom:

I. bez svakoga obzira na iznosak:

a) ako tat bude providjen oružjem ili inim sigurnosti osobnoj pogibeljnim orudjem, ili ako, zatečen pri kradnji, bude se poslužio u istinu silom ili pogibeljnom prietnjom proti komu, da se tim održi u posjedu ukradene stvari;

b) ako kradnja bude počinjena na stvari službećoj neposredno za službu božju ili na predmetih, imenovanih u §§. 85. sl. *c*) i 89; — ili

c) ako je učinitelju kradež postala navadom.

II. Sa obzirom na iznosak:

Ako iznosak tatbine ili vriednost onoga, što je ukradjeno, nadilazi dvadeset i pet forintih. Pri tom neima nikakve razlike, izlazio iznosak taj ili ta vriednost iz jednoga ili iz više činah, učinjenih u isto doba ili ponovljenih u različito vrieme; bio ukraden jednomu gospodaru ili više njih; učinila se tatbina u jednom ili više predmetih. Nu vriednost neima se računat po hasni tata, nego po šteti okradenoga.

§§. 178., 179. i 180.
promienjuju se kako sliedi:

Kradnja prosta, nebudući otegoćena nijednom od niže navedenih okolnostih, kaznit se imade težkom tamnicom od šest mjesecih do jedne godine danah; — nu ako bude počinjena prigodom požara ili ine koje nesreće i nevolje, ili u družtvu jednoga ili više ortakah; ili na mjestu posvećenu službi božjoj, ili na stvarih zatvorenih, u šumah ili ribnjacih, u plodovih na polju ili drvetu, u marvi na paši ili s progona, u orudju težačkom na polju, ili u rudah i nanj spadajućih orudjah i spravah, ili kad gospodara, majstora ili ine ukućane okradu sluge, šegrti ili nadničari, sudit se ima na težku tamnicu od jedne do pet godinah; — kada pako svota tatbine prevali tri stotine forintih; ili kada se tatbina izvede osobitom drzovitošću, ili kada se tat, zatečen pri kradnji, posluži proti komu silom ili pogibeljnom pretnjom, ili kad kradež tatu postane navadom: tada je kazan težka tamnica od pet do deset godinah.

§. 201.
dodati se imade ka navedenim ondje točkam pod *a)*—*e)*, jošte sliedeća točka:

f) koji podpali svoje vlastničtvo pak pri tom nebude u pogibelji požara vlastničtvo tudje, hoteći svojim činom družtvu osigurateljnome ili inom kojem posjebniku štete nanetí.

§. 222.
imade izostati sasvime iz razlogah, kod §. 67. i 92. navedenih.

Dio drugi.

O prekršajih i prestupcih.

Predbježna opazka. Buduć po naravi stvari i po duhu našega jezika prekršaj znači „*Vergehen*“ a prestupak „*Uebertrettung*“ i budući se ote rieči u sadašnjem hrvatskom izdanju upitnoga zakonika kaznenoga baš naopako upotrebljuju, s toga se svuda rieč „***prestupak***“ sa onom „*prekršaj*“ a ova sa onom zamieniti imade.

§. 236.
imade posve izostati, buduć bi predmet, o kom govori, normiran bio §. 2. i §. 523. o. z.

§. 240.
izpustiv veći dio njegovih ustanovah glasit će:

Prekršaji i prestupci, navedeni u ovom zakonu, kazne se *a)* zatvorom *b)* globom; (buduć da se ostale vrsti kaznih, koje jošte taj §. navodi, i onako nikada samostalno neopredieljuju, te se toga radi smatrati nemogu za glavne nego samo za uzgredne kazni, o kojih se stranom u §. 253., stranom pako u §. 268. shodna narediti mogu, izuzamši dakako kazan bijenja, ukinuta §. 19. i §. 24.)

§§. 241., 242., 243.
izostaju sasvime.

§§. 248., 249., 250., 251., 252.
takodjer imadu izostati, te mjesto njih uvrstiti se sliedeća ustanova:

Novčana globa ide vazda u zakladu ubožku onoga mjesta, gdje kažnjivi čin bude učinjen.

§. 253.
uz preinaku glasit će ovako:

Pooštrenje kaznih. — Naznačene u §. 240. kazni mogu se i pooštrit. Pooštrenje u obće jest, kad se sjedini zatvor sa globom novčanom, nu pooštrenje takvo ima mjesta samo u onih slučajevih i onako, gdje i kako je odredjeno u ovom zakonu.

Osim toga sa zatvorom sjedinit se može u isto doba jedno ili više sliedećih pooštrenjah:

a) post; — *b*) težja radnja; — *c*) tvrdo lože; — *d*) zatvor samotni; — *e*) samotni zatvor u mračnoj sobi.

§. 258.
izostaje sasvime.

§. 268.
promienjen će glasiti:

Sa osudom radi kakovoga prekršaja ili prestupka mogu se skopčati jošte i sliedeće posliedice:

a) gubitak robe, prodajnih stvarih ili sprave;

b) gubitak pravah i povlasticah;

c) odpravljenje iz jednoga mjesta ili ciele trojedne kraljevine.

Da li koja od ovih posledicah ima nastati za osudjenika, ima se podjedno istom kaznenom osudom odrediti. — Osobiti u tu svrhu izdani zakoni, kao i ini propisi politički i crkveni ostavljaju se i nadalje u krieposti svojoj.

§§. 274., 275., 276., 277. i 278.
imadu izostati sasvime iz razlogah gore kod §§. 56. i 57. navedenih.

§§. 285—299.

imadu posve izostati, buduć da se ove ustanove o potajnih i zabranjenih družtvah, kao i o zataji članovah od družtvah dopuštenih, vladajućemu u naše doba pravu slobodnog sdruživanja, i ustavom ujamčenoj u nas gradjanskoj slobodi protive a u toliko, u koliko ote stvari redarstvenom nadzoru podleže, u zakonik kazneni spadale nebi.

§. 300. i 305.

o poniživanju naredabah oblastnih i uredabah odnosećih se na ženitbu, obitelj, vlastničtvo itd. itd. ***izpušćaju se sasvime,*** pošto bi ove ustanove ustavu našemu, imenito ujamčenoj po njemu slobodi mnenja i s ovom skopčanoj kad i kad oštrijoj kritiki, protivne

bile, i buduć bi ota i njimi slična poduzeća, na koliko bi na ozbiljni odpor proti poglavarstvenim osobam smjerala, i onako u §. 279. dovoljno kažnjena bila.

§. 308., 309., 310.

o razprostiranju lažnih uznemirujućih glasovah, protuzakonitih razglašivanjih i sabiranju prinesakah itd. imadu takodjer izostati, buduć bi ove naredbe stranom ustavnoj javnosti i slobodi protivne, stranom pako u disciplinarnih za dotične oblasti propisih dovoljnom strogošću zabranjene, stranom napokon takove bile, koje u praktičnom životu i onako već odavna nikakove znamenitosti neimadu.

§. 315.

preinačuje se ovako:

Koji proglase javne koje ustavne oblasti, po nalogu njenom na javnom mjestu pribijene, budi pisane, budi štampane, ili nahodeći se na njih pečat strgne, skine, razdere ili zamaže, čini se krivcem prestupka, te se ima onda, ako je to samo iz lahkomišljenosti ili obiesti učinio, zatvorom od jednoga do osam danah, onda pako, ako mu je bio namišljaj pogrditi poglavarstvo ili pripreČiti razglašivanje naredbe, strogim zatvorom od jednoga do tri mjeseca kazniti.

§. 320.

o prijavljivanju tudjanah imade — kao sasvime na mjestno redarstvo spadajući — *posve izostati* do jedine točke *f)* koja se zadržati, nu tamo, kamo spada t. j. u §. 461., uvrstiti imade. —

§. 321. i 322.

izostaju sasvime.

§. 325.

ima takodjer izostati.

§§. 326., 227., 328.

preinačeni i svedeni u jednu ustanovu glasit će:

Koji neizpunivši zakonom propisanih uvjetah pravi ili drži tucalo ili tještilo, ručnu štampu ili bakro-, kameno- ili drvotisak ili kakovogod ino tvorilo, prikladno, da se š njime mekaničko ili kemično umnože tiskopisi, kriv je prestupku, i ima se kaznit zatvorom od osam danah do jednoga mjeseca i gubitkom tucala, tještila ili štampe, a u slučaju ponovljenja uzza to, ako je obrtnik, i gubitkom obrta.

§§ 333. i 334.

imadu posve izostati stroge svoje redarstvene naravi radi.

§. 336.

ima se popuniti sliedećimi točkami:

h) nepozornom vožnjom ili nepozornim jahanjem;
i) bezpovlastnim tieranjem liečničtva ili ranarstva;

j) zanemarenjem bolestnika od strane liečnika ili ranarnika;

k) bezpovlastnim prodavanjem otrova ili zanemarenjem propisah, postojećih za čuvanje i prodavanje otrova;

l) nemarnim čuvanjem nabijenih pušakah;

m) nemarnim čuvanjem djece ili inih nemoćnih osobah;

n) nepostavljenjem znamenjah za opomenu pri gradjevinah; neprijavljenjem prietećega srušenja; grubim neznanstvom naimarah;

o) neprijavljenjem biesna živinčeta, zanemarenjem, draženjem ili uskanjem domaće živine, nesmotrenim držanjem divje ili škodljive zveradi;

p) neobdržavanjem propisah, odnosećih se stranom na kužne i zarazne bolesti, stranom na živinsku kugu;

q) krivotvorjem pića, posudja kositrenoga ili ma koje robe, koja za užitak služi;

r) zlostavljenjem diece, malogodnikah, pitomacah i učenikah, šegrtah i služinčadi od strane roditeljah, tutorah, odgojiteljah, učiteljah i gospodarah;

s) obnoćnim zametanjem javnih trgovah ili ulicah, bacanjem s prozorah i neosiguranjem onoga, što je tu metnuto ili obiešeno.

§§. 338.—408.
imadu sasvime izostati.

§. 410.
izostaje posve.

§§. 413.—433.

izostaju sasvime, buduć sadržane tako u njih, kako i u §§. 338.—408. i 410. ustanove bi stranom takove bile, koje radi svoje strogo preventivne i redarstvene naravi u zakonik kazneni nespadaju, stranom pako zato, što bi potanje naznačivanje i opredeljivanje njihovo kroz obćenitu, pod §. 336. navedenu, te u pogledu uporavljivanja njezinoga na pojedine konkretne slučajeve sasvime dostatnu naredbu suvišnom postalo.

§§. 434.—459.

govoreći o propisih, potrebitih za predupredjenje pogibelji požara, imadu se *zamjeniti* sa sliedećom obćenitom, i sve pojedine slučajeve, što no se u prijerečenih §§. obširnije napominju, u kratko, nu ipak dovoljno označujućom ustanovom:

Svi čini i propusti, iz kojih se lasno previdjeti može pogibelj vatre, kao: kad se pri gorućoj sveći tuče lan ili konoplje; kad se blizu kućah ili štagaljah puca ili pale ognjotvori; kad se u predpećak metnu sušit drva; kad se gorućom svećom ide na pogibeljna poradi vatre mjesta; kad oni, koji drže zalihu puščanog praha, drvah, siena, slame ili inih upaljivih materialah, bi uradili proti obstojećim u tu svrhu propisom, imadu se onda, ako iz takovih činah ili propustah nastanu štetne posliedice, kazniti kao prestupci zatvorom od 3—14 danah ili globom od 20—200 for.

U slučaju opetovanja imade se strogi zatvor od jednoga tjedna do jednoga mjeseca ili globa od 50—500 for. izreći, a uz to može prestupnik, ako je obrtnik, lišiti se i obrta svog.

Izza §. 459.
imade se §. 458., a zatim §. 460. i t. d. uvrstiti.

§. 487.
preinačen glasit će:

Krivcem uvriedjena poštenja tvori se:

a) koji lažljivo okrivi koga zločinom, ako okrivljenje to nepodje tako daleko, da po glasu §. 209. steče vlastitosti, koje su potrebite zločinu potvore; ili koji lažljivo okriva koga prekršajem ili prestupkom *iz potištene pohlepe za dobitkom proiztekavšim;* — budući mnogo prekršajah i prestupakah imade, koji proiztičući iz gole lakomišljenosti ili nesmotrenosti, obezčasćenje dotičnika u sebi nesadržavaju, kojih dakle lažljivo okrivljenje u pravomu smislu rieči uvredu poštenja sačinjavat nemogu.

§. 490.
promjenjuje se, kako sliedi:

Ako koje okrivljenje, pomenuto u §. 487. i 488. okrivitelj obznani bud kojim načinom, naznačenim u §. 489, kažnjiv je isti, ako nedokaže istine okrivljenja svoga; *ako pako okrivljenje svoje izrazi drugim kojim u §. 489. nenapomenutim načinom, kažnjiv je onda samo, ako nedokaže ili istine okrivljenja ili bar nenavede takovih okolnostih, s kojih je mogao proneseno okrivljenje vjerovati.* Nu u obziru stvarih pomenutih u §. 489. neima mu se nikad dopustiti, da dokaže istinu okrivljenja svoga.

§. 493.
uz promjenu glasit će:

Sve uvrede poštenja, pomenute u predidućih §§. imaju se kaznit kao prestupci zatvorom od šest mjesecih do jedne godine danah, te se ova kazan ne samo proti prvom začetniku, nego i proti svakom izreć imade, koji uznastoji dalje razprostanit takovu uvriedu poštenja.

§. 494.
uz dodatak glasit će:

Kao osobite otegoćujuće okolnosti uvriede poštenja imadu se smatrati:

a) *ako bude učinjena proti kojem članu vladajuće kuće* ili proti glavi koje države, koja je u priznatom medjunarodnom obćenju sa *monarhijom austrijanskom,* ili proti zastupniku takove države, odlikvanu javnim značajem;

b) kada bude učinjena proti osobi, prema kojoj je uvrieditelj u odnošaju osobitoga obvezanstva, ili prema kojoj ima izvršivat dužnosti štovanja; ili

c) kada uvriedjenik podnese tim štetu ili pogibelj u svojoj slobodi, u gradjanskom svom napredku ili u zaslužbi svojoj, ili bude zapriečen u porabi ostalih pravah.

§. 500.

ima *izostati* sasvime, jer ništa dispositivnoga u sebi nesadržaje, i jer o motivaciji i podrazdielju, koje se u ovom §. navodi, valja ono isto, što bi gore kod §. 56. i 57. zatim §§. 274—177. navedeno.

§§. 515. i 516.

imaju takodjer *izostati,* kao spadajući mnogo više na mjestno redarstvo, nego li na zakon i sud kazneni.

§§. 522., 524. i 525.

imadu se takodjer sasvime izpustiti stranom nepraktičnosti ustanovah, koje u sebi sadržavaju, stranom radi toga, što bi njekoje od njih socialnom našem životu protivne bile, stranom napokon i zato, što n. p. §. 525. i onako nikakove sankcije neimade, nego sve razboritosti sudčevoj ostavlja, te toga radi na administrativne oblasti spada.

B) *Oblični dio.*

O prelaznih i obćenitih ustanovah.

Članak I.

Kazneni postupak od 29. srpnja 1853. (XLVII. kom. dzl.) jedno, što je putem neustavnim uveden, a drugo, što se po njemu u našoj domovini zločinstva i prekršaji dan na dan umnožavaju, stavlja se oviem izvan krieposti.

Na mjesto njegovo stupit ima za obseg trojedne kraljevine, dok sabor nestvori novi kazneni postupnik, carskim patentom od 17. siečnja 1850, br. 25. dzl. za kraljevine i zemlje slavensko-njemačke uveden a potom ukinut kazneni postupnik sa promienami koje sliede:

Članak II.

Ovaj u prediducém članku privremeno ustanovljen kazneni postupnik od 17. siečnja 1850. imade stupiti u život s 1. veljačem 1862. te od toga dana počamši u svih kaznenih slučajevih, glede kojih još nije imala mjesta javna razprava, postupati po njegovu propisu.

Članak III.

Od spomenutog člankom II. dana, valjat će glede nalježnosti raznovrstnih sudovah ustanove sliedeće:

I. Pred porote županijske spada glavno razpravljanje i odlučivanje *A)* svih onih zločinstvah i prekršajah, koje izbraja kao takove prediduéi tvarni dio kaznenog prava, a niesu u sliedećoj točki naročito pridržani kotarskoj poroti. *B)* Tiskovnih prekršajah izbrojenih u nižesliedećem privremenom tiskovnom redu.

II. Pred porotu kotarsku spadaju sliedeća zločinstva i prekršaji:

Ubojstvo, težka ozleda tjelesna, palež, kradnja, razbojstvo, i pripomoć dana zločincem sada izbrojene vrsti.

Članak IV.

Prediztraga i glavno razpravljanje glede napomenutih u predjašnjem članku I. *A)* i *B)* zločinstvah i prekršajah pripada dotičnom županijskom sudbenom stolu; glede

ostalih pako u istom članku pod II. izbrojenih zločinstvah i prekršajah županijskom kotarskom sudu.

Članak V.

Pred županijske kotarske sudove spadaju svi prestupci u II. dielu kaznenog zakonika izbrojeni u koliko niesu u tvarnom dielu naznačenog kaznenog prava odpućeni na mjestno redarstvo.

Članak VI.

Gdjegod u spomenutom kaznenom postupniku dolazi za njemački izraz „Vergehen" rieč „prestupak", a za izraz „Uebertrettung" rieč „prekršaj", ima se to tako izpraviti, da se pod riečju „prestupak" ima vazda razumjeti prekršaj, a i obratno, van ako su se igdje očivestno pogrieškom tiska ove rieči po namieri prevoditelja neumiestno upotriebile. —

Članak VII.

Pod nazovi, koji se u kaznenom postupniku prema tadanjem ustrojstvu sudovah glede sudištah uporavljuju, imadu se i to pod nazovom: „kotarski inokosni sudac" — „županijski kotarski sudac sa pristavom" — pod imenom „kotarski zborni sud i zemaljski sud" „županijski sudbeni stolovi", a pod izrazi „višji zemaljski sud i ukidni sud" razumieti u prvom slučaju *srednje*, a u potonjem *veliko starješinstvo* banskoga stola.

Nadalje se u postupniku kaznenom spominju „*sudci iztražitelji*", to se pod ovima imadu *izvan sjedališta* županijskih sudbenih stolovah razumieti vazda dotični županijski-kotarski sudac, a u miestih, gdje stoluju županijski sudbeni stolovi, oni prisjednici dotično prislušnici, kojima je vodjenje prediztrage povjereno, a gdje godj dolazi rieč „ministarstvo pravosudja ili nutarnjih dielah ili financijah" ima se donle, dok nebude u život stupilo, *hrvatsko ministarstvo* razumieti „*kr. pridvorna hrvatska kancelarija u Beču.*"

Zatim gdje se spominje državni poglavica (§. 477.) ima se razumieti ban trojedne kraljevine, a gdje je govor o kotarskim ili okružnim kapetanom, imadu se razumieti podžupani i veliki župan, pod vlastmi sjegurnosti valja razumieti vlasti municipalne, bile one sad obćinske ili županijske.

Članak VIII.

Gdje godj u postupniku kaznenom dolazi, da se žalba od kotarsko-sbornog suda može podnieti *zemaljskom sudu*, ima se pod ovim zadnjim vazda razumieti banski stol, i pošto se je zvanje banskog stola kao *obtužišta* radi pospješenja stvari povjerilo svakom dotičnom županijskom sudbenim stolu, to se rieč „*obtužište*" imade izostaviti iz kaznenoga postupnika, a sve funkcije takovog protegnuti na dotični županijski sudbeni stol.

Članak IX.

U poglavju 16. kaz. postupka §§. 375. i sliedeći, gdje se govori o prizivu od osude kotarsko-sbornog sudišta na zemaljski sud, ima se pod potonjim vazda razumieti „*banski stol.*"

U §. 2.

imade se rieč „*urednik*“ izmieniti sa „*častnik.*“

U §. 3.

ima to isto biti sa riečjum „uglavljenje,“ miesto koje ima doći rieč „obsvjedočenje.“

U §. 7.

glasit ima *zadnja stavka* ovako:

Sve globe novčane pripadat će *u jednoj poli školskom, a u drugoj poli* ubožkomu zavodu onoga mjesta, gdje se je *zločin, prekršaj i prestupak zbio, ako to mjesto leži u obsegu trojedne kraljevine, ako ne, onda se imadu upotriebiti na način naznačen u §. 350. b., obličnog diela gradjanskoga prava.*

§. 8.

promienjen glasit ima kako sliedi:

Sudbenost u stvarih kaznenih izvršivat će županijsko-kotarski sudovi *sa kotarskom porotom,* županijski sudbeni stolovi sa *županijskom porotom* i banski stol kao višji sud i kao ukidno sudište (sriednje, dotično veliko starješinstvo §§. 7. i 42. obl. dio gradj. ps.).

§. 9—17.

imadu sasvime izostati i doći što sliedi:

§. Županijsko-kotarski sudac sa svojim pristavom imadu glede svih u njihovom okolišu sudbenom zbivših *se prestupakah* voditi iztragu i u *prvoj* molbi suditi, u koliko takovi nespadaju u područje redarstva obćinskog. Glede svih pako *zločinstvah i prekršajah* navedenih u članku III. obćenitih ustanovah pripadat će županijskom kotarskom sudcu sa pristavom prediztraga a izza toga sa kotarskom porotom glavna razprava i presuda u *prvoj* i *zadnjoj molbi.*

§. Županijski sudbeni stolovi izvršuju sa županijskom porotom, koja u pitanjih *učina* i *krivine* samostalno i izključivo odlučuje, *u prvoj molbi* sudstvo glede svih u članku III., I., A. i B. obćenitih propisah napomenutih tiskovnih i inih prekršajah kao i zločinstvah naročito kotarskom sudu u predidućem §. nepridržanih. — Sudbeno se djelovanje dakle županijskih sudbenih stolovah steže u smislu §. 10. na prediztragu i odmjerenje kazni krivini odgovarajućoj.

§. Svaki od višenapomenutih sudovah vodi glede svih u njegovo područje spadajućih kažnjivih djelah *prediztragu samostalno* sa uplivom ipak kod županijskih sudbenih stolovah državnog odvjetničtva; nu ako se ova, radi odaljenosti miesta bez velikog troška, po kojem članu županijskog sudbenog stola voditi nebi mogla, vlastan je ovaj u tu svrhu oprositi dotični županijski kotarski sud, koj je i onako dužan bio vrhu učina onih takodjer zločinah i prekršajah, koji doduše u njegovo sudbeno područje nespadaju, ali su se sbili u njegovom sudbenom okolišu, povesti prediztragu.

§. Za vodjenje prediztragah postavljaju se prema potrebi jedan ili više člano-

vah županijskog sudbenog stola ili u pomanjkanju takovih namješteni kod njega onakovi prislušnici, koji su već u drugu godinu svojeg službovanja stupili i svoju vrsnoću posvjedočili.

§. Pred *porote županijske* spada glavno razpravljanje i odlučivanje o svih zločinih i prekršajih člankom II. i III. obćenitih propisah naročito poroti kotarskoj nepridržanih, a pred *porote kotarske* ono, što po glasu istog članka na njih spada.

U §. 18.

imadu se u prvom redku rieči: „svaka *tri* mjeseca" izmieniti sa „*svaka dva mjeseca*" a na kraju imadu izostati rieči: *ili da se iz osobitih važnih razlogah drži sielo u drugom kojem miestu;* a mjesto ovih dodati stavka sliedeća:

Kod kotarskih županijskih sudovah pako imadu se porotne sjednice redovito držati prvi ponedjeljnik svakog mjeseca, ili ako je to blagdan, sliedeći dan.

§. 20.

preinačen glasit će ovako:

Svaka porota *županijska* sastoji iz sudišta i iz dvanaest porotnikah, a svaka *porota kotarska* iz sudišta i iz šest porotnikah.

§. 21.

promjenjuje se ovako:

Sudište porotno kod županijskih sudbenih stolovah sastoji iz jednog predsjednika, tri prisjednika i tajnika, ili prislušnika kao perovodje. — Kad se glasovi na jednako podiele, valja ustanova §. 41. obl. diel. gradj. prava. — Predsjednika imenuje predsjednik banskog stola po pravilu izmed članovah ovog višjeg sudišta, a njegov zakoniti namjestnik je vazda predsjednik dotičnog županijskog sudbenog stola ili u ovog prepriečenju najstariji prisjednik.

Imenovanje predsjednika sudišta porotnoga imade se učiniti po pravilu četiri nedjelje prije, nego će se sielo porote započeti, a pri izvanrednih sielih barem četrnaest danah prije početka istih, te ujedno s danom i urom, kad će se sielo započeti obznanit putem domaćih novinah §. 332. o. d. gr. prava za izroke odredjenih i oglasom pribijenim na kući županijskog sudbenog stola.

Kod županijskih kotarskih sudovah sastoji porotno sudište vazda iz dotičnog kotarskog sudca i dva pristava, kojih se imena takodjer na isti način oglasiti imadu.

§§. 23—40.

imadu izostati i izmieniti se sa onimi što sliede:

§. Na čast županijskog porotnika zvan je i obvezan po pravilu svaki muškarac:

a) komu ima barem 25 godinah;

b) koj umije *hrvatski* čitati, pisati i govoriti;

c) koj u obćini, u kojoj se bavi, redovito prebiva.

Za *kotarske* porotnike može se, za slučaj onaj, kad bi prema svojstvu pod *b)* broj porotnikah izpod 200 spao, za dojdućih 10 godinah iznimno medju porotnike uvr-

stiti i oni, *koji neumiedu hrvatski čitati i pisati*, nu imadu ostala za porotnika pod *a*), *b*) i *c*) propisana svojstva, a potrebno je, da se uzmu za dopuniti broj od 200 porotnikah.

§. One osobe, za koje se u §. 126. a—j. obič. diel. gr. prava ustanovilo, da nemogu biti porotnici kod mjestnog suda, nesposobne su takodjer i za čast županijskog ili kotarskog porotnika.

§. Starci preko 60 godinah i oni porotnici *županijski*, koji su uz jednu godinu svojoj porotničkoj dužnosti zadovoljili, mogu, i to *prvi* za svakda, a potonji za prvu dojduću godinu naročito od sebe zvanje porotnika *županijskog* odbiti.

§. Listara *porotnikah kotarskih* imade se sastaviti iz listare mjestnih porotnikah, a ova iz izpravljene listare izbornikah obćinskih na način, koji se propisuje u §§. 121—128. obl. diel. gradj. prava.

§. Ovakove listare kotarskih porotnikah imadu se po dotičnih kotarskih sudovih putem novinah (§. 332.) oglasiti i ujedno opremiti podžupanu, koj će iz njih načiniti abecednim redom glavni imenik *županijskih* porotnikah, te proglasiv ga putem jednih u §. 332. ob. d. g. p. naznačenih novinah, opremiti onom državnom odvjetniku, koj je uz dotični županijski sudbeni stol namješten, za da u roku od 8 danah načini svoje prigovore, ako ih ima.

§. Glede takovih prigovorah odlučuje glavna skupština dotične županije od koje daljnjeg priziva neima.

§. Iz imenika županijskih porotnikah pravit će se u glavnoj županijskoj skupštini godišnji imenik porotnikah, t. j. onih, koji su pozvani, da prve dojduće godine ovršivaju zvanje porotnika županijskog. U tu svrhu bacit će se sva imena u imeniku županijskih porotnikah sadržana s točnim naznačenjem prebivališta njihova u žaru (urnu) i iz nje izvući prema veličini županije 300—400 porotnikah.

§. Kod kotarskih porotnikah mjesto glavnog godišnjeg imenika zauzimlje podpuna listara porotnikah, koja se na način u §. 39. k. p. svake godine izpravljati imade.

§. Za svako sielo porotno kod županijskih kotarskih sudovah odredjuje se po kotarskom porotnom sudištu žriebanjem osamnaest glavnih porotnikah i šest namjestnih porotnikah. Ovo se obavlja javno barem jednu nedjelju danah prije, nego će se prvo sielo početi i to vazda za dojduća tri siela u napried tako, da će se mjeseca prosinca već znati u napried, koji će porotnici mjesecih siečnja, veljače i ožujka imati doći u kotarsko porotničko sielo. — Kod ovog posla postupa se ovako, da se iz imenika kotarskih porotnikah uzmu sva imena onih porotnikah, koji prebivaju u mjestu suda kotarskog i onih najbližjih mjestih, koje su od sudišta najviše uru hoda daleko nastanjeni; po tom da se bacc u jednu posudu i iz nje da predsjednik kotarskog porotnog sudišta (kot. sudac) izvuče za svako sielo opredieljeno 6, ukupno 18 namjestnih porotnikah. Zatim će se imena svih ostalih u listari kotarskih porotnikah upisanih — izuzamši dakako izvučenih šest namjestnih porotnikah, — baciti u posudu i iz nje izvući za svako opredieljeno sielo 18, svega 54 glavna porotnika.

§. To isto valja i za svako sielo porotno kod županijskih sudbenih stolovah s tom ipak promjenom, da broj glavnih porotnikah za svako sielo odredjen ima iznositi trideset i šest, a namjestnih porotnikah devet; — da se ima obaviti barem dvie nedjelje prije porotnog zasjedanja i to u javnoj sjednici po predsjedniku županijskog sudbenog stola u pritomnosti državnoga odvjetnika samo za prvo dojduće sielo; da se iz godišnjega imenika uzmu imena onih namjestnih porotnikah, koji u samom mjestu suda stoje. Propisi ovog i predidućeg §. imadu se uz posljedice ništine obdržavati.

K §. 41.

imadu se odmah u početku prve stavke izza broja 36. umetnuti rieči: „*dotično 18*“, a na svršetku §. u zadnjoj stavci izza rieči: „devetorica“ uvrstiti rieči: *dotično šestorica.*

U §. 44.

imadu izostati na koncu rieči: *a iznosak naknade ove ustanovit će se osobitimi naredbami,* te miesto njih staviti: **a putni troškovi računaju se tako, da se za svaku milju puta računa 1 fr. a za izdržavanje dnevice 2—4 for.**

U §. 45.

imade se glede glasovanja kod županijskih sudbenih stolovah uporavljati, što je u promienjenom ovdje §. 21. k. p. propisano.

U §. 61.

imade se na koncu dodati: *s obzirom ipak na ustanovljeno u čl. III.—V. područje dotičnih sudovah.*

§. 74.
preinačen glasit će ovako:

U svih slučajevih, gdje odlučuje preteka i gdje se stiče sudbenost više županijskih kotarskih sudacah jedne iste županije, može dotični županijski sudbeni stol istog imena svekolike ili pojedine iztrage povjeriti jednomu od stekših se sudovah, ako mu se to shodno uzvidi poradi važnosti jednoga ili više zločinstvah, poradi broja zločinstvah, spadajućih u koji kotar, ili poradi svjedokah, koji se tamo saslušati imaju, ili u obće poradi oblakšanja postupka. Isto ovo pravo pripada i srednjem starješinstvu banskoga stola, ako se stiče sudbenost kotarskih sudacah od različnih županijah, ili sudbenost raznih županijskih sudbenih stolovah; banskom stolu pako kao ukidnom sudištu onda, kad se stiče sudbenost, banskog stola sa sudbenošću susjednog kojeg nu inozemnog višjeg zemaljskog suda. —

§. 75.
izostaje sasvime.

Iz §. 85.
ima izostati točka 1.

§. 89.
izostaje.

Izza §. 93.
dolazeća u naslovu II. rieč „razmierje“ ima se izmieniti sa „*položaj.*“

U §. 111.
imade se na svršetku, miesto riečih „sudu zemaljskomu“ staviti: „*banskomu stolu.*“

Izza §. 136.

ima doći: u koliko bi ove naredbe u prerečenu svrhu nedostatne bile, valja obzir uzeti na naredbu ministarstva od 28. siečnja 1855 br. 26.

Kod §. 159.

imade točka *b*) izostati.

U §. 191.

ima se točka *a*) ovom izmieniti: *a*) ako zločinstvu ili prekršaju u slučajevih pridržanih sudstvu županijskog kotarskog suda prieti kazan bar jednogodišnjeg, a u ostalih slučajevih petgodišnjeg zatvora, te okrivljenik nije kadar dovoljnu po sudu odredit se imajuću jamčevinu položiti ili izkazati.

§§. 223. i 224.
izostaju i preinačuju se ovako:

Po zaglavi protrage priobćuje sudac-iztražitelj spise, ako stvar spada u područje županijskog sudbenog stola državnom odvjetniku, koj će ih najdulje za osam danah izručiti predsjedniku županijskog sudbenog stola sa svojimi pismenimi obrazloženimi predlozi.

§. 225.

ima ovako početi: Predsjednik županijskog sudbenog stola.

§. 226.
preinačen glasit će:

Ove sjednice županijskog sudbenog stola niesu javne. U istih najprije izviestitelj iz spisah izviešćuje sudište o stvari, na što državni odvjetnik razvija svoja mnienja ustmeno, a ako je od potrebe, stavlja i nove predloge. Viećanje i satvaranje odluke biva u nepritomnosti državnog odvjetnika. Perovodja ima zabilježiti u zapisniku kako satvorenu odluku tako i različita mnienja.

Iz §. 227.

izostaje u početku rieč „obtužište“, a na kraju rieči: *ili koji drugi u tu svrhu izaslani sudac.*

§. 229.

imade početi: Scieni li županijski sudbeni stol itd. a na svršetku točka *d)* izpustiti i iza riečih: *„sve ovo pod kazan ništine“,* sadržaj njegov nadopuniti ovako: **Nadje li županijski sudbeni stol, da djelo nije nego prestupak, imade stvar riešenja radi uputiti na dotični nalježni žup. kotarski sud.**

§. 231.
imade izostati.

U §. 232.
imade izostati *prva stavka.*

§. 234.
ima glasiti:

Presude u §§. 228. do 230. napomenute moraju pod kazan ništetnosti podpisati svikolici sudbeni članovi, koji su kod županijskog sudbenog stola u takovu glasom svojim uticali.

Iz §. 240.

ima se izpustiti počam od riečih: *moći će ujedno* itd. sve do kraja; i dodati: **koj županijski sudbeni stol morat će čim prije držati glavnu razpravu.**

§. 241.
izostaje sasvime.

§. 242.
imade ovako započeti:

Osim pritužbe u prediducih §§. napomenute imade mjesta i žalba ništovna, nu samo onda:
a) ako itd.

U §. 247.

ima izostati riek *„koj je u krunovini nastanjen“* i na koncu ove stavke dodati **„izim ako sud uvidi, da izbor branitelja smiera na zatezanje stvari.“** Zatim na svrhi izostaje riek *„a ako ovi nebi još imenovani bili.“*

Iz §. 260.
izostane rieč „neoboružanim.“

U §. 262.
ima poslie prve stavke doći: *i ima im se posebno mjesto unutar ograde opredieliti.*

§§. 260—306.

imadu izostati i samo u toliko se uporavljati, u koliko u poglavju petnaestom o glavnoj razpravi pred porotami na njih poziv biva.

§. 311.

ima započeti ovako: Ako je glavnih porotnikah došlo manje nego *trideset,* a kod županijskih kotarskih sudovah manje nego *petnaest,* imaju se oni, kojih neima, nadoknaditi iz *devetorice, dotično šestorice* porotnikah namjestnih itd.

U §. 312.
doći ima izza rieči *„trideset“* **„dotično petnaest.“**

U §. 313.
umetnuti valja izza rieči *„trideset“* **„dotično petnaest.“**

U §. 315.

ima doći izza rieči *„dvanaest“* **„dotično šest.“**

U §. 316.

nadopunjuje se prva stavka ovako:

Ako se slutiti može, da će za glavnu razpravu trebati poviše vremena, moć će narediti predsjednik, da se pridadu jedan ili dva namjestnika i da se dakle žrebanjen izvuče u mjesto dvanaest, dotično šest porotnikah, trinaest ili četrnaest, dotično sedam il osam, od kojih će prva dvanaestorica, dotično šestorica biti porotnici glavni, a ostali porotnici namjestni.

U §. 375.

ima se riek: *„priziv na sud zemaljski“* izmieniti sa riekom: **„priziv na banski stol.“**

§. 390.

imade izostati.

U §. 397.

ima se prva stavka ovako izpraviti:

Predlog poradi obnove postupka ima se svagda učiniti pri onom županijskom sudbenom stolu, u kojega se stolnom mjestu nalazila porota.

U §. 419.

stavki drugoj imadu se rieči *„tja do granice države austrijske“* promieniti ovako·

i preko granicah trojedne kraljevine po ostalih kraljevinah i zemljah carevine austrijske.

§. 454.

izpravljen glasit ima:

Glede zločinstvah i prekršajah pridržanih III. člankom II. županijskoj kotarskoj poroti imadu se uporavljati ista ona načela, koja se u kaznenom postupku propisuju za županijsku porotu samo s tom razlikom, da će mjesto državnog odvjetnika, kao javn tužitelj, službovati sudac seoski, ako je za to sposoban, ako nije seoski bilježnik, a da se mjesto pismene obtužbe postupa po propisu §§. 236. i 252.

To potonje valja i glede prestupakah pridržanih županijskom kotarskom sudu gdje ovaj ureda radi bez uticaja porote postupa i odlučuje. — Ovimi naredbami ipak nesteže se pravo državnog odvjetnika pregledavati kod županijskih kotarskih sudacah pisma karna i učinit shodne naredbe u svakom slučaju, gdje opazi povredu zakona.

§. 454.

ima glasiti:

Postupak u prestupcih doznačenih občinskom ili mjestnom redarstvu ima bit javan, ustmen i po mogućtvu u suglasju s postupkom propisanim za kotarske sudove.

§. 475.
izostaje.

§. 476.
preinačen glasit će:

Ako je kažnjenik osudjen na kazan uze, valjaju glede mjesta, gdje će morat kazan svoju podnieti, ustanove sliedeće:

a) osobe, koje su osudjene radi zločinstva na tamnicu doživotnu ili preko dvadeset godinah, pretrpit će svoju kazan u kojoj tvrdjavi;

b) obsudjeni na dužju nego desetgodišnju tamnicu imaju se opremiti za sad, dok sabor hrvatski cieli uznički sustav na temelju samotne uze *(Zellensystem)* nepreustroji, u Lepoglavu;

c) svi ostali kažnjenici u dotičnu županijsku uzu.

U §. 477.
imade zadnja stavka izostati.

U §. 478.
ima se izza rieči „*umorstva*“ dodati: „**i ubojstva**“ a izza rieči „*javno nasilje*“ dodati rieč: „**kradnja.**“

§§. 499—514 (do kraja)
imadu izostati, i na mjesto njihovo doći što se u sliedećem odsjeku IV. propisuje.

IV.

Privremeni tiskovni zakon.

A) *Tvarni dio.*

Poglavje I.

Ustanove obćenite.

§. 1.

Sloboda tiska iliti štampe ojamčena je samim ustavom.

§. 2.

Svatko je vlastan, svoje misli putem tiska slobodno očitovati i razprostirati.

Ovo pravo nesmije se stezati, obustavljati ili ukidati ni na koji način, naime niti cenzurom, niti predbježnimi dozvolami, niti državnimi nameti, niti stegami knjigotiska ili knjigotržtva, niti poštarskimi zabranami ili uzkratom prometa putem pošte.

§. 3.

Ukidaju se dakle sve naredbe i ustanove ovome pravu i u obće slobodi tiska protivne, ter od dana, kojega ovaj zakon u život stupi — valjaju o porabi tiska samo ustanove ovoga privremenoga zakona.

§. 4.

Što se godj ovim zakonom odredjuje o tiskopisih, valja ne samo o proizvodih tiska, nego i o svih umotvorih umnoženih tvorili mekaničkimi i kemičkimi (o djelih književnih i artističnih.)

§. 5.

Sabor trojedne kraljevine, a tako isto i zakoniti municipiji i javne oblasti prosti su glede onih tiskopisah, štono jih izdaju u svom zakonitom području, — od ustanovah ovoga zakona.

Poglavje II.

O izdavanju tiskopisah, i o uvjetih istoga.

§. 6.

Na svakom tiskopisu izim onih, koji su namjenjeni jedino potrebam obrta i prometa ili kućnoga i druževnoga života, kao: obrazci, cjenici, polaznice itd., treba da bude zabilježeno ime tiskara, i ako mu je posebni izdavatelj ili nakladnik, ime takodjer jednoga ili drugoga, a tako isto i mjesto gdi je tiskan.

To isto valja i o svakom pojedinom listu (broju) ili svežčiću povremenih tiskopisah (novinah, časopisah itd.) s tim dodatkom, da pojedini list ili svežčić ima biti obilježen i imenom učrednika.

Prestup ovoga propisa ima se na tiskaru (poslovodji tiskarnice) pa i na svakom inom krivcu kazniti globom od pet do petdeset forintih.

§. 7.

Svatko je vlastan, izdavati povremeni tiskopis, ako izpuni uvjete propisane ovim zakonom.

Kao povremen ima se smatrati onaj tiskopis, koji najmanje četiri puta na mjesec izlazi.

§. 8.

Tko nakani izdavati takav povremeni tiskopis, ima to predtečnö prijaviti načelniku onoga municipija, u kojega obsegu kani izdavati tiskopis.

Ova prijava ima obsizati:

a) naslov povremenoga tiskopisa i rokove, na koje će izlaziti, uz naznaku, da li će mu sadržaj biti političan ili nepolitičan;

b) ime i prebivalište odgovornoga urednika providjenoga zakonitimi svojstvi, i, ako će biti više urednikah na listu pobilježenih, imena i prebivalište sviuh;

c) ime i prebivalište tiskara, i, ako je posebni izdavatelj ili nakladnik, ime jednoga ili drugoga; napokon

d) u onih slučajevih, gdi je propisana jamčevina, izkaz o tom, da je ista položena.

§. 9.

Tko se usudi izdavati povremeni tiskopis, neizpunivši uvietah u predhodnom §. 8. propisanih, ima se kazniti globom od 25—200 fr., a ako ponovi ovaj prestup, i do 500 forintih. —

§. 10.

Ako se za izdavanja povremenoga tiskopisa sbije kakova promjena glede koje od naznačenih u §. 8. točakah, ima to izdavatelj najdulje za osam danah načelniku dotičnoga municipija prijaviti; inače se ima kazniti globom od 10—100 fr.

§. 11.

Svaki odgovorni urednik povremenoga tiskopisa treba da prebiva na onom mjestu, gdi tiskopis izlazi, da mu imaju barem 24 godine, i da je prinadležnik ove kraljevine.

Koji su obsudjeni radi kakova zločinstva, i podjedno kaznenom presudom podvrženi posljedicam takove osude, naznačenim u §. 26. kaznenoga zakonika, ili koji su obsudjeni radi kakova prekršaja proiztekla iz pohlepe za dobitkom, — nemogu biti odgovorni urednici povremenoga tiskopisa.

§. 12.

Jamčevinu položiti dužan je izdavatelj povremenoga tiskopisa, u kojem se budi samo mimogred pretresaju politični dogadjaji, ili kome je u obće sadržaj političan, i od kojega razdobno barem četiri puta na mjesec po jedan list (broj) ili svežčić izlazi.

§. 13.

Jamčevina iznosi za povremene tiskopise (§. 12.), koji na mjestih brojećih preko petnaest hiljadah dušah svaki dan izlaze, dvie tisuće forintih. Za ina mjesta, ili ako povremeni tiskopis rjedje izlazi, iznosi jamčevina jednu tisuću forintih.

§. 14.

Jamčevina ima se položiti ili u novcu gotovu, ili u javnih kreditnih papirih na donesnika iliti držaoca glasećih, od kojih kamate teku, po vriednosti javnoga tečaja burze (cours-a), koju imaju onaj dan, kad se položi jamčevina.

Ako je jamčevina položena u gotovu, teći će od nje onome, koji ju položi, petpostotne kamate iz one javne blagajnice, gdi je položena.

§. 15.

Jamčevina ima se položiti u javnu blagajnicu onoga municipija, u kojega obsegu povremeni tiskopis izlazi.

§. 16.

Jamčevina je obvezana za sve globe, koje se kaznenom osudom nametnu za prestupke ovoga zakona počinjene izdavajuć povremeni tiskopis, za koji je položena jamčevina; a tako isto i za trošak kaznenoga postupka. ma i nebude sam glavom obsudjen onaj, koji je položio jamčevinu.

Ako uslied pravomoćne osude jamčevina budi sasvim, budi koji dio iste prodje na globe nametnute osobam različitim od onoga, koji ju je položio, vlastan je ovaj iskati od obsudjenikah naknadu.

§. 17.

Ako se pravomoćnom osudom globa komu nametne, ima obsudjenik za osam danah, izza kako osuda postane pravomoćna, kod javnoga tužitelja izkazati, da je položio globu; inače će javni tužitelj sam bez uticaja suda narediti, da se globa namiri iz jamčevine.

Nu ako jamčevina nije položena u gotovu, ima se tim istim putem narediti, da se u tu svrhu od položenih pod jamčevinu javnih papirah burzovno proda toliko, koliko je od potrebe, da se globa namiri.

§. 18.

Kad se time, što su se globe imale namiriti iz položene jamčevine, umali ili sasvime izcrpi jamčevina, ima ju onaj, koji ju je položiti dužan, najdulje za 14 danah nadoknaditi ili novu položiti.

Ako toga, — premda službeno opomenut, — neučini, a povremeni tiskopis neprestane izlaziti, — ima se kazniti globom od 25—200 for.

§. 19.

Što je u predhodnih §§. 7—18. ustanovljeno, valja za izdavatelja i onih povremenih tiskopisah, koji sad izlaze. Dužni su dakle osobito isti izdavatelji pod kazan tamo odredjenu, propisanu jamčevinu kod naznačenih pjeneznicah za 60 danah, izza kako u kriepost stupi ovaj zakon, položiti, a ostale uvjete za osam danah izpuniti.

§. 20.

Od svakoga pojedinoga lista (broja) ili svežčića povremenog tiskopisa ima se u onaj par, kad se izdaje list ili svežčić, položiti kod dotičnoga načelnika municipija jedan primjerak.

Ako se to propusti, ima se svaki krivac kazniti globom od pet do sto forintih.

§. 21.

Izdavatelj povremenoga tiskopisa državan je svaki službeni izpravak činjenicah u istom tiskopisu priobćenih uvrstiti bezplatno u onom listu ili svežčiću, koji prvi izidje, izza kako je isti izpravak primio.

§. 22.

Ako se tužba povede radi sadržaja kojega povremenoga tiskopisa putem kaznenim, obvezan je izdavatelj istoga tiskopisa na zahtjev privatnoga tužitelja, a i javnoga tužitelja, ako je ovaj tužbu poveo za uvriedjenika (§§. 34. sl. *a)* i 48.), izrečenu tim povodom kaznenu presudu uvrstiti u prvom listu ili svežčiću bezplatno i bez ikakva dodatka ili primjetbe ikakve; inače ima se kazniti globom od pet do sto forintih.

§. 23.

Globe, kojih obsudjenici u obće platiti nemogu, imadu se pretvoriti u kazan zatvora od jednoga dana za pet for.

Poglavje III.

O uzbijanju zloporabe tiska.

§. 24.

Ako se sadržajem kojega tiskopisa počini kakovo djelo po načelih postojećega kaznenoga zakonika kažnjivo, imadu se na isto uporaviti ustanove toga zakonika, u koliko ovim tiskovnim zakonom nije što ino odredjeno.

§. 25.

Navedeni u sliedećih §§. kažnjivi čini, za koje se ovim zakonom kazan odredjuje, nepadaju nikad pod ustanove obćenitoga kaznenoga zakonika, nego se imaju presudjivat izključivo po ovom tiskovnom zakoniku.

§. 26.

Tko tiskopisom druge pozivlje, potiče ili nastoji navesti na čine, koji smjeraju na to:

a) da se razvrgne državopravno jedinstvo trojedne kraljevine, ili da se raztoči osnovani pragmatičnom sankciom savez kraljevinah i zemaljah monarkije, ili da se prouzroči pobuna ili gradjanski rat iznutra, ili pogibelj za pomenuti savez kraljevinah i zemaljah izvana;

b) ili da se silovito promieni ustav trojedne kraljevine ili ustanovljeni red nasljedstva i prestola;

c) ili da se silovito ozledi ili opasno ozledi osoba kraljeva na tielu, zdravlju ili slobodi, ili da se kralj silovito zaprieči, da nebi mogao izvršivati svojih vladalačkih pravah;

d) ili da se sabor ove kraljevine silovito smete; ili da se zaprieči, da nebi mogao sastat se, postojati i djelovati, ima se kazniti tamnicom od jedne do pet godinah, a uz to, ako se je djelo počinilo *povremenim* tiskopisom, globom od petsto do tisuć forintih.

§. 27.

Tko tiskopisom povriedi poštovanje prema kralju, poslužujuć se neposredno proti njemu izrazi takovimi, kojimi se osoba njegova pred svietom izvrže huli i pogrdi ima se kazniti tamnicom od šest mjesecih do tri godine, a kod *povremenoga* tiskopisa i globom od dviesta do petsto forintih.

§. 28.

Tko tiskopisom druge pozivlje, potiče, ili nastoji navesti: na ustanak proti zakonitome poglavarstvu, ili organom ovoga izvršivajućim zvanje svoje ili nalog poglavarstveni, ili na siloviti odpor proti istim, proti zakonom i naredbam zakonitih vlastih ili sudovah; ili na to, da se silovito smete ili zaprieči koja za razpravu javnih poslovah ustavno pozvana skupština, javna oblast ili sud, ili sbor zakonito priznan (korporacija), da nebi mogao sastat se, postojati ili djelovati: ima se kazniti tamnicom od šest mjesecih do tri godine, a osim toga, kod *povremenih* tiskopisah, globom od dviesta do petsto for.

§. 29.

Tko u tiskopisu pohvaljuje i uznosi djela, koja su po kaznenom zakoniku kažnjiva, ima se kazniti zatvorom od jednoga mjeseca do šest mjesecih, a osim toga kod *povremenih* tiskopisah i globom od 10—100 fr.

§. 30.

Tko u tiskopisu razglašuje što o tom, kako su glasovali sudci ili porotnici u stvarih kaznenih, ima se kazniti zatvorom od 14 danah do dva mjeseca, a osim toga kod *povremenih* tiskopisah globom od 10—100 for.

§. 31.

Tko u tiskopisu običaje i uredbe crkve zakonito priznane, ili vjerozakonskoga družtva zakonito priznana pogrdjuje ili skuditi nastoji, ili javnu ćudorednost (moralnost) povriedi na javnu sablazan: ima se kazniti zatvorom od osam danah do tri mjeseca, a osim toga kod *povremenih* tiskopisah globom od 10—100 for.

§. 32.

Tko u tiskopisu koga budi poimence budi znakovi, koji se nanj prilagodit dadu, budi predstavami kipnimi, priobćujuć stvari izmišljene ili izopačene, lažljivo okrivi stanovitim nepoštenim ili takovim nećudorednim činom, koji ga može budi ponizit, budi omrazit u očiuh javnoga mnienja: ima se kazniti strogim zatvorom od jednoga do šest mjesecih, a osim toga kod *povremenih* tiskopisah globom od 20—200 for.

§. 33.

Tko u tiskopisu

a) drugoga, nenapominjuć izviestnih činah, pogrdi, opsuje, ili ga okrivi pogrdnimi svojstvi ili mišljenji, ili

b) proti kome navede sramotnih, makar baš i istinih stvarih iz života budi posebničkoga, budi porodičnoga, ima se kazniti zatvorom od osam danah do tri mjeseca, a osim toga kod *povremenih* tiskopisah globom od 10—150 for.

§. 34.

Ako tko u tiskopisu nasrne na način naznačeni u §§. 32—33.

a) na zakonite oblasti, municipija ili pojedine organe istih s obzirom na njihovo uredovno djelovanje, ili na sborove zakonito priznane (korporacije), ili

b) na čitave porodice, vjerozakonska družtva, pojedine razrede ili staleže gradjanskoga družtva, ili na dobar glas pokojnika; ima se kazniti takodjer na način u §§. 32—33 odredjeni.

§. 35.

No u svih slučajevih naznačenih u §§. 32—34 ima mjesta iztragi i kazni onda samo, ako to zaište uvriedjenik.

Ako nasrt bude upravljen proti dobru glasu kojega pokojnika, vlastni su njegovi rodjaci, suprug mu ili supruga, poroditelji ili hranitelji, podjeca i hranjenici, malogodnici i tastbenici u liniji uzlaznoj ili silaznoj, braća i sestre supruga ili supruge, i suprug mu ili supruga braće mu i sestarah zaiskati, da se za obranu uspomene pokojnika povede progon po sudu kaznenom.

§. 36.

Kažnjivost djelah naznačenih u §§. 26—35. nastaje onda, kad se počme razdavati i razašiljati dotični tiskopis.

§. 37.

Globe ustanovljene ovim zakonom pripadaju na korist ubogih obćinskoj blagajnici onoga mjesta, gdi je kazan izrečena.

§. 38.

Ako tko bude obsudjen povodom jedne iste obtužbe upravljene proti njemu radi više prestupah navedenih u §§. 26—35., tad se ima kazan tamnice ili zatvora i globa odmjeriti prema onome prestupu, na koji je udarena kazan strožija.

Ako je samo na jedan prestup globa udarena, tad ima se svagda osim kazni zatvora krivac obsuditi i na ovu globu.

§. 39.

Ako tko bude obsudjen radi kojega izmedju prestupah naznačenih u §§. 26—35., može se istom osudom podjedno odrediti, da se zatare i uništi tiskopis, kojim se je prestup počinio, budi sasvime, budi koja čest istoga, a tako isto da se razori i sprava, prikladna za umnožit ga, slog, ploče, forme, kameni itd.

Nu ova odredba nemože se protegnuti na one primjerke, koji su već prešli u posjed trećih licah vlastite porabe radi.

§. 40.

Kazan odredjena ovim zakonom za prestup tiskopisi počinjen utrnjuje se, ako isti uz šest mjesecih, izza kako je počinjen, nebude progonjen, ili ako povedena iztraga uz toliko vrieme nebude nastavljena.

§. 41.

Za svaki tiskopis odgovoran je glede kazni, odštete i sudbenoga troška ponajprije sastavitelj ili spisatelj tiskopisa, ako se je tiskopis izdao uz znanje i volju sastavitelja, bilo ime njegovo naznačeno ili nebilo.

Ako na taj način nije kriv sastavitelj, tad su odgovorni redom sliedećim:

1. izdavatelj;
2. nakladnik;
3. tiskar, upravitelj ili poslovodja tiskare.

§. 42.

Za sadržaj povremenoga tiskopisa jamči zajedno sa sastaviteljem odgovorni urednik solidarno, u koliko nedokaže, da se je dotični članak ili spis kažnjivi u list uvrstio proti njegovoj naročitoj volji, ili bez njegova znanja ili krivnje njegove.

Izza sastavitelja i urednika stiže odgovornost lica pomenuta u §. 41. redom tamo naznačenim.

§. 43.

Zakonita odgovornost urednika ili izdatelja povremenoga tiskopisa neprestaje po tom, ako isti urednik ili izdavatelj očituje, da se neslaže sa sadržajem sastavka uvrštena u periodičnom tiskopisu, ili da nije voljan zastupati ino koje očitovanje, štono ga u svoj list uvrsti, ili ako tko treći izjavi, da sam svu odgovornost na sebe uzimlje.

Usuprot nemože se nitko na odgovor potegnuti za izviešća o javnih razpravah sabora, sudovah, municipalnih skupštinah i inih zakonito uredjenih sborovah.

§. 44.

Zakon ovaj uporavit se ima na kažnjive čine, koji su učinjeni tiskopisi do dana, kojega on u kriepost stupa, samo u toliko, u koliko po ovom zakonu nisu podvrženi postupku strožijemu, nego li po zakonih i naredbah obstojavših odprije.

B) *Oblični dio.*

Poglavje IV.

O kaznenom postupku u poslovih tiskovnih.

§. 45.

U onih slučajevih, u kojih se radi o prestupu *(Uebertretung)* kojega izmedju propisah sadržanih u §§. 6., 9., 10., 18., 20. i 22. ovoga zakona, kaznena sudbenost pristoji onoj oblasti, koja presudjuje redarske prestupke u onom okolišu, gdi je isti tiskovni prestup počinjen.

§. 46.

Za postupak u ovih prestupih valjaju propisi, postojećega obćenitoga kaznenoga postupnika glede prestupakah u obće.

§. 47.

O prestupih ovoga zakona, koji se počine sadržajem kojega tiskopisa, kaznena sudbenost pristoji tiskovnim sudovom, koji su sborni sudovi, a odnosno sudovi porotni.

O tom pitanju, da-li je tko kriv ili nije, sude porotnici izključno.

§. 48.

Glede prestupah naznačenih u predhodnom §. naljažan je onaj tiskovni sud, u kojega je obsegu spis tiskan, ili — ako mjesto, gdi je spis tiskan, poznato nije, ili ako je spis tiskan u inostranstvu — onaj tiskovni sud, u kojega je obsegu tiskopis razdan, ili razširen.

Ako je pako tiskopis razširen u obsegu od više tiskovnih sudovah, tad je nadležan onaj tiskovni sud, koji je sve ostale pretekao.

§. 49.

Postupak u tiskovnih poslovih biva po načelih postupka obtužnoga, a imenito po propisih postojećega obćenitoga kaznenoga postupnika, u koliko ovim zakonom nije što ino odredjeno.

U poslovih tiskovnih nemože se kazneni postupak nikad povesti, nego na tužbu javnoga ili privatnoga tužitelja.

§. 50.

Javni tužitelj progoni:

a) zvanja radi sve prekršaje tiskovne, izim onih, koji se imaju progoniti i kazniti samo na zahtjev uvriedjenika;

b) na zahtjev uvriedjenika i ovo izimno u slučajevih naznačenih u §. 34. sl. b.

§. 51.

Ako se u tužbi podnešenoj javnim ili privatnim tužiteljem radi prestupa počinjena sadržajem tiskopisa zaište, može sborni sud odrediti, da se isti tiskopis (kod povremenoga tiskopisa list ili broj) uzme pod zaustavu.

Nu ova zaustava nesmije se nikad protegnuti preko granicah naznačenih u §. 39.

§. 52.

Molbu, kojom se ište zaustava tiskopisa, držan je sborni sud riešiti odmah, kako mu bude podnešena.

§. 53.

U svakoj tužbi podnešenoj sudu sbornome radi prekršaja tiskovnoga imade se točno naznačiti tiskopis i ona mjesta istoga, na kojih se osnivlje tužba.

§. 54.

Najdulje za tri dana, izza kako bude tužba podnešena, ima sud izreći, da-li ima razloga sudbeno progoniti prituženi prekršaj ili nema?

Ako izrekne, da ima tome razloga, onda ima redovito povesti predbježnu iztragu po propisih obćenitoga kaznenoga postupnika, u koliko u sliedećih §§. nije što ino odredjeno.

§. 55.

Za vrieme iztrage vlastan je tužitelj kako javni tako i privatni zaiskati u sudca iztražitelja, da se ova ili ona stvar ili okolnost izvidi.

§. 56.

Stan okrivljenika preiskivati nije vlastan sudac iztražitelj nego uz dozvolu sbornoga suda.

§. 57.

Za vrieme iztražnoga postupka obtuženik ostaje redovito slobodan. Nu ako je okrivljen prekršajem takovim, kome prieti kazan barem jednogodišnje tamnice, ima sud odlučiti, da-li će se uz primjerenu jamčevinu ostaviti slobodan, ili za vrieme iztrage zatvoriti obtuženika.

Jamčevina se polaže kod suda na način odredjeni u §. 14.

Ako obtuženik uzkočivši ili sakrivši se izmakne postupku proti njemu povedenome, tad gubi jamčevinu na korist ubogih, pa ova ima se predati obćinskoj blagajnici onoga mjesta, gdi sborni sud ima svoje sjedište.

§. 58.

Po dovršenoj iztrazi ima sudac iztražitelj javnome tužitelju predati spise iztražne, a privatnome tužitelju dopustiti, da jih pregleda. Uz tri dana, izza kako su iztražni spisi predani javnome tužitelju, ili obaviest o dovršenoj iztrazi dostavljena privatnome tužitelju, ima jedan ili drugi, ako mu se uzvidi potrebito, zaiskati u sudca iztraži-

telja, da se dopuni iztraga ili ako je iztraga podpuna, uz osam danah podnieti sbornome sudu svoj predlog, a privatni tužitelj može zaiskati, da mu sudac iztražitelj predlog upiše u zapisnik.

Ovaj predlog mora obsizati točnu naznaku tiskopisa i onih miestah istoga, na kojih se osnivlje obtužba, zatim točnu naznaku prekršaja, koji je time počinjen, i okrivljenih licah zahtjev, da se okrivljenik postavi pod obtužbu, napokon imena svjedokah i vještakah, glede kojih tužitelj smatra za potrebito, da dodju na glavnu razpravu. — O ovom predlogu ima sborni sud odlučiti po propisih obćenitoga kaznenoga postupnika.

§. 59.

Tužitelj može zahtievati, da se obidje predbježna iztraga. Za taj slučaj ima on tužbu naznačenu u §. 53. providiti onimi potrebštinami, koje su u predhodnom §. propisane za predlog obtužni privatnoga tužitelja; a u njoj može podjedno iskati, da se zaustavi prituženi tiskopis (§§. 51. i 52.).

Ako sborni sud, saslušav javnoga tužitelja, pronadje, da je tužba razložita, i da predbježna iztraga nije od potrebe, ima o njoj odlučiti po propisu sadržanom u predhodnom §. 58.

Smatra li pako sud predbježnu iztragu za neobhodno potrebitu, tad ima postupati po §. 54.

§. 60.

Ako je presuda, kojom se okrivljenik postavlja pod obtužbu, postala pravomoćna, ima se podnieti obtužnica uz rok od osam danah.

Ova obtužnica mora biti priredjena onako, kako to obćeniti kazneni postupnik propisuje za obtužnice u obće, a osobito moraju u njoj biti točno naznačeni tiskopis i ona mjesta istoga, na kojih se osnivlje obtužba.

Obtužnica ima se pod inaku ništinu dostaviti obtuženiku, treba ju dakle podnieti u dvostrukom primjerku, a ako ima više obtužnikah, u toliko primjerakah, da se svakome izmedju njih uzmogne dostaviti po jedan primjerak, a jedan kod spisah sudbenih pridržati.

§. 61.

Ako uz odredjeni rok javni ili privatni tužitelj nezaište, da se dopuni iztraga, niti predloga (§. 58.) nepodnese, a odnosno ga u zapisnik upisati nedade, tad nema sud više primiti predloga, nego ima dalji postupak obustaviti, o tom tužitelja i okrivljenika obaviestiti, i na zahtjev ukinuti zaustavu, ako je kakova bila odredjena, a tako isto povratiti jamčevinu, ako je kakova bila položena (§. 57.).

To isto valja i onda, ako se uz rok odredjeni nepodnese obtužnica (§. 60.).

§. 62.

Dok godj osuda nije proglašena, prosto je tužitelju i javnome i privatnome, od tužbe odustati. Nu onda je vlastan obtuženik iskati naknadu štete i troška, štono jih može dokazati. Ako od tužbe odustane javni tužitelj, tad se ista naknada ima iskati od državne blagajne.

§. 63.

Ako obtuženik ili branitelj mu za vremena zaište da se pozovu na glavnu razpravu koja lica kao svjedoci ili vještaci, ima listaru obsižuću imena stališ i prebivalište istih barem tri dana prije glavne razprave priobćiti i putem suda javnome tužitelju.

A ako se javnome tužitelju poslie izvidi potrebito, da se na glavnu razpravu pozovu svjedoci i vještaci, koji u presudi obtužnoj ili obtužnici nisu navedeni, ima isto tako listaru istih uz isti rok putem suda dostaviti obtuženiku. Svaka je stranka vlastna opirat se izpitu svjedokah i vještakah, koji mu na taj način nisu poimence oglašeni. Nu to nemože nikad na uštrb biti povlasti predsjedateljevoj, po kojoj je on ovlašten, pozvati i preslušat svjedoke i vještake takove, koji još nisu preslušani.

§. 64.

Ako se za vremena podnese obtužnica, ima predsjedatelj sudišta porotnoga odrediti dan za glavnu razpravu, ter na nju pozvati tužitelja, obtuženika i branitelja mu, porotnike, zatim one svjedoke i vještake, koji da budu pozvani, zaiskao je javni ili privatni tužitelj u obtužnici, ili obtuženik zaište osam danah prije dana odredjena za razpravu. Ovaj poziv ima se obtuženiku pod inaku ništinu dostaviti tako, da mu počamši od onoga dana, kada mu bude poziv dostavljen ostane barem osam danah za pripravu obrane.

§. 65.

Obtuženik može na glavnu razpravu dovesti sa sobom branitelja, ili, ako mu se svidi, izabranoga branitelja doglasiti sudu najmanje osam danah prije glavne razprave u tu svrhu, da ga sud pozove na razpravu.

Nu ako se radi o postupu takovom, na koji je udarena kazan tamnice, ima obtuženik uz taj rok svakako izabrat sebi branitelja, i prijavit ga sudu; inače će mu sud ureda radi postaviti branitelja, a i dužan je postaviti pod inaku ništinu.

Branitelj se može izabrati i postaviti samo izmedju pravoznanacah u ovoj kraljevini prebivajućih za sudstvo ili odvjetovanje sposobnih.

§. 66.

Glavna je razprava javna pod inaku ništinu, osim ako nastanu izimni slučajevi navedeni u sljedećem §. 67. Pristup imaju samo odrasli.

§. 67.

Ako javni ili privatni tužitelj ili obtuženik zaište, može sud svaki čas, izza kako se o tom zahtjevu obavi razprava i tajno sudbeno viećanje, odrediti, da se slušaoci udalje iz sudišta, ako je predmet razprave takav, ter bi se javnošću iste povriedila ćudorednost. Nu ova odredba nemože se nikad protegnuti na lica sposobna za branitelja; a osim toga vlastna je svaka stranka i u tajnoj sjednici imati tri svoja uzdanika oko sebe.

§. 68.

Isto tako valja postupati i onda, ako se radi nemira i štropotanja slušalacah javna razprava nemože nastaviti na način primjeran dostojanstvu sudišta.

§. 69.

Nego ako je sjednica i bila tajna, ipak se ima osuda proglasiti svagda javno.

§. 70.

Presudni sud sastoji od sudišta sastavljena iz članovah sbornoga suda i od dvanaest porotnikah.

I. Sudište.

§. 71.

Sudište sastoji od jednoga predsjedatelja, četiri sudca i jednoga pismovodje.

Predsjedatelje i sudce izabire sborni sud izmedju sebe, a pismovodju imenuje predsjednik sbornoga suda izmedju osobah namještenih kod istoga suda.

Tko je u istoj stvari bio sudac iztražitelj, ili uticao u presudu obtužnu, nemože biti pod inaku ništinu član sudišta porotnoga.

§. 72.

Sud porotni, kad zasjedne, ima djelovati iliti zasjedanje svoje nastaviti dotle, dok nebudu presudjeni svikolici tiskovni prestupi, glede kojih je obtužna presuda bila pravomoćna već onda, kada je zasjeo sud porotni.

II. Porotnici.

§. 73.

Svatko je pozvan i dužan porotnik biti,

a) tko je tridesetu godinu života navršio;

b) tko umie čitati i pisati;

c) tko je prinadležnik ove kraljevine; i

d) tko plaća izravnoga poreza na godinu najmanje deset forintih, ili bez obzira na porez koji je graduirani doktor, liečnik, odvjetnik, ranarnik, zemljomjer, akademički umjetnik, professor, ili ini javni učitelj, ljekar, patentirani kapetan od broda.

§. 74.

Svećenici i duhovni pastiri sviuh zakonito priznanih crkavah i družtvah vjerozakonskih, a tako isto i državni urednici i vojna lica stojeća u službi nemogu biti porotnici.

§. 75.

Isto tako nemogu biti porotnici oni, koji su sudbeno očitovani kao razsipnici, nit u obće oni, koji stoje pod skrbstvom, a nit oni, koji radi tjelesnih ili duševnih mahnah nemogu izvršivati dužnostih porotnika.

Izključeni su takodjer od porotničtva oni, nad kojih je imetkom stečaj otvoren, ili koji su obsudjeni radi kakova zločinstva ili kakova prekršaja proiztekla iz pohlepe za dobitkom.

§. 76.

Tko je premašio sedamdesetu godinu života, nije dužan biti porotnik.

§. 77.

U slobodnih i kraljevskih gradovih i poveljenih trgovištih ima poglavarstvo gradsko ili trgovištno unutarnje odmah, kako ovaj zakon u kriepost stupi, sastaviti točan alfabetični imenik sviuh licah, koja su u obsegu grada po zakonu sposobna za porotnike.

U županijah pako imadu kotarski sudci pritegnuvši svekolike obćinske sudce (knezove) iz istoga kotara sastaviti po pojedinih obćinah, za pojedne kotare imenik licah u kotaru za porotnike sposobnih, to jest po zakonu na to pozvanih.

§. 78.

Ove listare porotničke imadu se u slobodnih i kraljevskih gradovih i trgovištih na obćinskoj viećnici, a u županijskih kotarih na onih mjestih, gdi kotarski sudci imadu svoje sjedište, izložiti javno, da jih svatko progledati može, a da je to učinjeno, ima se javno oglasiti.

§. 79.

Svakome članu koje obćine slobodno je, uz osam danah, izza kako je javno izložena porotnička listara, prigovorit ovoj listari budi zato, što su izostavljena lica zakonom pozvana, budi zato, što su unešena lica, koja po zakonu nisu sposobna.

Ovi se prigovori čine u gradovih i trgovištih kod načelnika gradskoga ili trgovištnoga a u županijah kod dotičnih kotarskih sudacah.

§. 80.

Ako u gradovih i trgovištih načelnik, a u županijah kotarski sudac pronadje takav prigovor za temeljit, ima po tom listaru porotničku odmah izpraviti, a podjedno o tom obaviestiti onoga, kojega je ime iz listare izmetnuto ili u nju umetnuto. Pronadje li se pako prigovor za netemeljit, ima se o tom obaviestiti prigovornik.

Proti tome može se dotičnik ili prigovornik uz osam danah, izza kako bude o tom obaviešten, pritužiti, i to u gradovih i trgovištih kod dotičnoga zastupstva, a u županijah kod glavne skupštine, koje zastupstvo i koja skupština u tom poslu konačno odlučuju.

§. 81.

Po izmaku roka odredjena u §. 76. imadu u županijah kotarski sudci porotničke listare u pojedinih kotarih sastavljene podnieti županijskome municipiju, naznačivši podjedno, što se sve u istih povodom prigovorah preinačilo, i koje su prigovore odputili.

Isto tako imadu i slobodni i kraljevski gradovi i trgovišta sastavljene u svojem obsegu listare porotnikah dostaviti onoj županiji, u koje se obsegu isti gradovi i trgovišta nalaze.

§. 82.

Pošto sve ove listare prispiju, — ima glavna skupština županijska iz listarah sastavljenih u pojedinih kotarih slobodnih i kraljevskih gradovih i trgovištih sastaviti

glavnu listaru izabravši onakova lica, koja radi njihova čestita mišljenja i značaja i njihove zasvjedočene razboritosti smatra skupština kao najsposobnija za zvanje porotničko.

§. 83.

Pri tom treba postupati tako, da se iz obćinah, koje se osebice na saboru nezastupaju, od 500 dušah, — a u obćinah, koje imaju osebno zastupstvo na saboru, od 250 dušah izabere po po jedan porotnik. — Za dioni broj od preko 250, a odnosno 125 dušah izabire se jedan porotnik više.

Izabiruć valja osobito na to gledati, da se u koliko je možno, iz svih krajevah iliti stranah županije u glavnu listaru unese sposobnih porotnikah.

§. 84.

Iz glavnih listarah na taj način uredjenih imade se sastaviti listara godišnja, to jest imenik porotnikah, koji će se uporaviti kod sjednicah porotnoga suda uz prvo godište. — Ovo biva javno putem ždrieba na onom mjestu, gdi sborni sud ima svoje sjedište, — pod upravom velikoga župana ili prvoga podžupana i uz pribivanje mjestnoga obćinskoga načelnika, na osobiti dan, koji se ima prije javno oglasiti, — tako: da se imena svihkolikih porotnikah unešenih u glavnu listaru uz naznaku njihova obitališta metnu u urnu, ter se odatle iždrieba za svaki sborni a odnosno porotni sud stanoviti broj porotnikah, koji će se osobitom naredbom banskoga stola odrediti; nu ovaj broj nesmije iznositi nigdje manje od 200, niti više od 600 porotnikah.

§. 85.

Ova godišnja listara ima se putem tiska obnarodovati, a osim toga dostaviti banu kao predsjedniku banskoga stola, sbornome sudu, javnome tužitelju namještenu kod ovoga suda, svim obćinam županije, i napokon svakome porotniku unešenu u godišnju listaru.

Ova dostava prosta je od poštarine.

§. 86.

Svake godine imadu se iz listarah porotničkih sastavljenih u županijskih kotarih, slobodnih i kraljevskih gradovih i trgovištih brisati oni, koji su preminuli, ili sposobnost potrebitu za porotnika izgubili, ili koji zaištu, velike starosti radi (§. 76.), da se izmetnu iz listare porotnikah.

Usuprot imadu se umetnuti oni, koji su medjutim stekli zakonitu sposobnost za porotnika. Ustanove predhodne dakle o javnoj izlogi listarah županijskih, glavnih i godišnjih, o podnašanju i riešenju prigovorah i pritužbah imadu se uporavljati svake godine.

§. 87.

Iz godišnje listare porotnikah imade se za svaku sjednicu (zasjedanje) porotnoga suda, barem četrnaest danah prije nego će početi zasjedanje porotnoga suda, iždriebati trideset i šest porotnikah i devet njihovih zamjenikah u javnoj sjednici po predsjedniku sbornoga suda u nazočnosti javnoga tužitelja. Ponajprije se povade iz godišnje listare imena svih porotnikah, koji prebivaju na onom mjestu, gdi je sborni sud, zatim se metnu u urnu, pa onda ždrieba odatle predsjednik suda devet porotničkih zamjenikah.

Izza toga se imena sviuh porotnikah u godišnju listaru unešenih, izim porotničkih zamjenikah malo prije izždriebanih, metnu u urnu, ter se onda odatle izždrieba za čitavu sjednicu porotnoga suda trideset i šest glavnih porotnikah.

Propisi ovoga paragrafa imadu se držati ili izvršivati pod inaku ništinu.

§. 88.

Ovih trideset i šest porotnikah imade predsjedatelj sudišta porotnoga pismeno pozvati na zasjedanje porotnoga suda, i pod jedno jim naznačiti mjesto, gdi, dan i uru, kada će se otvoriti to zasjedanje, a tako isto i opomenut jih na zakonite posljedice, koje će jih stići, ako izostanu. Valja se pobrinut o to, da jim se dostave pozivnice u njihove vlastite ruke, a po mogućnosti osam danah prije, nego će početi zasjedanje.

Na isti način imade se obaviestiti i onih devet porotnikah zamjenikah.

§. 89.

Glavni porotnici, koji pozvani dodju, i svoje zvanje kao porotnici izvrše, a tako isto i oni porotnici zamjenici, koji su kod koje redovite sjednice porotnoga suda bili pritegnuti u zamjenu glavnih porotnikah, ter su svoje dužnosti izvršili, — nisu dužni uz isto godište opet djejstvovati u inih sjednicah porotnoga suda, izim ako izriekom očituju, da su pripravni opet učestvovati, — o čem se imadu osebice popitati na koncu zasjedanja.

Imena onih porotnikah, koji su na taj način postali prosti od daljega učestvovanja u sjednicah porotnoga suda uz isto godište, imadu se iz godišnje listare izbrisati.

§. 90.

Ako koji porotnik — budući pozvan — nepredstane, ili prije nego se završi zasjedanje porotnoga suda bez dozvole predsjedatelja suda istoga otidje, ima se po sudištu porotnom obsuditi na globu od 30 do 60 fr., po drugi put na globn od 50 do 100 fr., po treći put na globu od 100 do 200 fr. — U posljednjem slučaju ima se izostali podjedno lišiti časti porotničke, ter javno oglasiti presuda o tom izrečena, čim postane pravomoćna. Proti takovoj kaznenoj presudi može obsudjenik samo uz 8 danah, izza kako mu bude ista dostavljena, kod sudišta porotnoga, ili ako porotni sud više nesjedi, kod sbornoga suda podignuti prigovor, ter dovoljno izkazavši, da mu pozivnica nije valjano dostavljena, ili da ga je nepredvidjena i neukloniva zapreka zapriečila, ter nije mogao predstati, ili da izrečena kazan nije u razmjerju s njegovim nemarom, moliti, da se ukine ili ublaži kazan nametnuta mu. Proti rješitbi sudišta porotnoga ili suda sbornoga o tom nema daljega pravnoga lieka.

§. 91.

Svaki porotnik, koji izpuni svoje dužnosti, dobit će, ako uzište, za putni trošak primjernu odštetu, koje iznos ustanovit će se putem naredbe, ako mu je prebivalište preko dvie ure daleko od onoga mjesta, gdi zasjeda sud porotni.

III. Glavna razprava.

§. 92.

Predsjedatelju sudišta porotnoga pristoje sva ona prava i sve one dužnosti, koje postojeći obćeniti kazneni postupnik doznačuje predsjedatelju sudišta pri zaglavnih razpravah.

A osobito je dužan predsjedatelj; gdi uztreba upućivat i rukovodit porotnike izvršujuće svoje zvanje, razložit jim stvar, o kojoj će viećati, ter jih, ako uztreba, opominjat na njihove dužnosti.

§. 93.

Ako tečajem glavne razprave nastanu kakova medjutonja pitanja o postupku, — o istih odlučuje sudište, proti kojoj odluci nije mjesta nikakovu posebnome pravnome lieku.

IV. Sastav porotničkog sbora.

§. 94.

Prije nego se započme glavna razprava, pošto se obtuženik uvede, i dokazala, ako ima kakovih, u sudnicu donesu, uzme se u tajnoj sjednici porotnoga sudišta i u pritomnosti javnoga i privatnoga tužitelja, obtuženika i njegova branitelja, a tako isto i porotnikah po §. 88. pozvanih sastavljati sbor porotnički. Ponajprije prozove pismovodja onih trideset i šest porotnikah.

§. 95.

Ako je došlo manje od trideset glavnih porotnikah imade se ovaj broj nadoknaditi iz devet porotnikah zamjenikah onim redom, kojim su isti izždriebani. Predsjedatelj ima dakle odmah prizvati one, koji su dužni doći.

§. 96.

Čim je broj od barem trideset porotnikah podpun, ima predsjedatelj pod inaku ništinu zapitat javnoga ili privatnoga tužitelja, obtuženika i porotnike, da li ima kod kojega izmedju porotnikah razlog kakav, koji ga izključuje od učešća u nazočnoj razpravi.

Razlozi takovi jesu:

a) ako je porotnik s obtuženikom ili s onim, koji je prestupom oštećen, ili s privatnim tužiteljem u odnošaju takovom, koji bi po propisih obćenitoga kaznenoga postupnika izključio sudca od opravljanja djelah sudbenih;

b) ako ima očekivat korist ili štetu kakovu odatle, kad bi se oprostio ili obsudio obtuženik;

c) ako je u nazočnoj stvari bio sudbeni svjedok, ili postupao kao prijavitelj, tužitelj ili branitelj, ili budi bio preslušan, budi ima se preslušati kao svjedok ili vještak.

Da li ima razloga izključit kojega porotnika, o tom odlučuje sudište. Ako bude tim povodom koji porotnik izključen, biva to na način odredjen u predhodnom paragrafu.

§. 97.

Da se uzmogne sastavit sbor porotnikah od potrebe je pod inaku ništinu, da je pritomnih barem trideset porotnikah takovih, koji po predhodnom paragrafu nisu s uspjehom opadani. Njihova imena metnu se u urnu, pa jih onda pojedince ždrieba predsjedatelj sudišta i pročita iždriebane.

Čim se koje ime iždrieba i pročita, vlastan je ponajprije javni ili privatni tužitelj, a za njim obtuženik, porotnika odkloniti iliti zavrgnuti, a da ne kaže zašto.

§. 98.

Javni ili privatni tužitelj i obtuženik vlastan je, koliko jedan toliko i drugi porotnikah odkloniti. Ako nije broj porotnikah ravan, tad vlastan je obtuženik, zavrći jednoga više nego li javni ili privatni tužitelj.

Ako ima više tužiteljah ili obtuženikah, tad oni izvršuju ovo pravo medju sobom zajednički, ali se time neumnaža broj odklonah. — Ako se o tom nemogu složiti iliti pogoditi, tad odlučuje kocka o redu, kojim će izvršivati pravo odklona oni, koji ga imaju zajednički.

Kad jedan izmedju tužiteljah ili obtuženikah zavrgne kojega porotnika, uzimlje se, da su ga zavrgnuli svikolici tužitelji ili obtuženici.

§. 99.

Pravo, odkloniti porotnike, prestaje, čim su iždriebana imena od dvanaest nezavrgnutih porotnikah, ili ako u urni ima još samo toliko imenah, koliko je od potrebe, da se dopuni broj porotnikah do na dvanaest.

§. 100.

Izabranih na taj način dvanaest porotnikah čine sbor porotnički, pred kojim se ima obaviti glavna razprava.

§. 101.

Ako se da predviditi, da će glavna razprava podulje trajati, može predsjedatelj pritegnuti jednoga ili dva zamjenika, dakle mjesto dvanaest porotnikah iždriebati njih trinaest ili četrnaest, od kojih su dvanaest glavni porotnici, a ini zamjenici. U tom slučaju obaljuje se razmjerno i broj dopuštenih odklonah. Porotnički zamjenici moraju neprekidno pribivati čitavoj razpravi, pa, ako ovaj ili onaj glavni porotnik bude zapriečen, ter nebi mogao pribivati čitavoj razpravi sve dotle, dok će izreći porotnici svoju presudu, stupaju na mjesto istoga onim redom, kojim su iždriebani.

§. 102.

Pošto je sastavljen sbor porotnički, ter su porotnici posjeli svoja mjesta onim redom, kojim su jim imena iz urne iždriebana, počimlje se glavna razprava oglašenjem stvari po pismovodji. Predsjedatelj će upitat onda obtuženika za ime mu i prezime, za dobu, stališ, zanat ili zanimanje, za vjeru, rodno mjesto i prebivalište, i opomenut ga neka pozoran bude na obtužbu, koja će se razlagati, i na tečaj razprave. Podjedno će opomenuti branitelja obtuženikova, da nenavodi ništa, što bi bilo proti njegovoj saviesti ili proti zakonu.

§. 103.

Zatim ima predsjedatelj pod inaku ništinu zapriseći porotnike. U tu svrhu proslovit će porotnikom, koji će sa svojih sjedištah ustati, ovako:

„Vi ćete priseći i obreći pred Bogom, da ćete dokaze, koji budu navedeni proti obtuženiku i za obtuženika, duševnom pozornošću izpitati, da nećete ostaviti ništa neuvaženo, što bi moglo biti na korist ili na štetu obtuženiku, da nećete prije nego svoj sud o stvari izreknete, dogovarat se s nikim inim, osim sa svojimi suporotnici, da nećete poslušati glasa ljubavi ili mržnje, straha ili zavisti, nego da ćete nepristrano i postojano, kako to dolikuje poštenu i slobodnu mužu, suditi samo po dokazih navedenih za obtuženika i proti njemu i po svom duševnom osvjedočenju osnovanom na istih."

Onda će predsjedatelj svakoga porotnika prozvati poimence, a prozvanik dići će u vis desnu ruku, i odgovoriti na glas: „Prisižem, tako mi Bog pomozi!"

§. 104.

Izza kako budu porotnici zapriseženi, dat će predsjedatelj, pod inaku ništinu, pročitati obtužnu presudu i obtužnicu. Zatim će naviestivši obtuženika, da će čuti sad dokaze, koji proti njemu govore, narediti, da pismovodja oglasi ili prozove svjedoke i vještake.

Zatim valja postupati po propisih obćenitoga kazn. postupnika.

Koje pravo, pitati obtuženika, svjedoka i vještake, pristoji članovom sudišta, to isto pravo pristoji i porotnikom, a i porotničkim zamjenikom.

§. 105.

Po završenom dokaznom postupku govorit će stranke onim redom, koji je odredjen obćenitim kazn. postupnikom; nu njihovi govori imadu se stegnut ovdje na posljedke glavne razprave, u koliko zasiecaju u sam učin, i u koliko se na njih ima osnovati presuda porotnikah. Posljedci glavne razprave, u koliko su isti podvrženi presudi sudišta, imadu se poslje pretresati.

§. 106.

Izza govorah izreći će predsjedatelj, da je razprava završena. On će onda u kratko sabrati bitne posljedke glavne razprave, navesti, što u kraće može, dokaze, koji govore za obtuženika i proti njemu, a da neizjavi o tom mnienja svoga, — opomenut porotnike na dužnosti jim u obće, a osobito na propise zakonite, koje možda treba uvažiti, presudjujući pitanje o učinu.

§. 107.

Za tim će predsjedatelj, posavjetovavši se predtečno sa sudištem, ustanoviti pitanja, koja se imadu postaviti porotnikom. Ova pitanja treba da se sastave pismeno, i da se pod inaku ništinu pročitaju, izza kako budu podpisana po presjedatelju. Kako javni ili privatni tužitelj, tako i obtuženik vlastan je prigovorit sastavku pitanjah, o kojih prigovorih odmah sudište odlučuje. Ako se sastavak pitanjah preinači, moraju se pitanja s nova pročitati.

§. 108.

Pitanja, koja će se postaviti porotnikom, imadu pod inaku ništinu glasiti tako, da se na njih odgovoriti može sa „Jest" ili „Nije." Glavno pitanje ima tako glasiti: „Je li obtuženik kriv prestupu, na kojem se osnivlje obtužba." U to pitanje imadu se pod inaku ništinu unieti svi bitni učinbeni znakovi i okolnosti, koje su navedene u obtužnoj presudi.

§. 109.

Ako je iz glavne razprave toliko uzsliedilo, da bi onaj, koji je obtužen kao početnik ili neposredni činac, mogao biti samo sukrivac ili dionik — tad ima predsjedatelj shodne tomu uzpitke postaviti porotnikom.

§. 110.

Spisana pitanja imade predsjedatelj predati porotnikom, koji onda odstupe u svoju viećnicu. Podjedno jim se predadu obtužna presuda, obtužnica, dokazala, zapisnici o oćevidu, a tako isto i ostali spisi izim zapisnikah o izpitu svjedokah. U isto doba naredi predsjedatelj, da se obtuženik ukloni iz sjednice.

§. 111.

Porotnici izaberu sebi čeonika izmedju sebe većinom glasovah. Prije nego počnu viećati, ima čeonik pročitati porotnikom ovaj naputak:

„Zakon neište od porotnikah, da dadu račun o razlozih svoga osvjedočenja, niti jim propisuje stanovitih pravilah, po kojih bi se imalo prosudjivati, da-li je dokaz podpun i dovoljan. Zakon pozivlje porotnike samo na to: da brižljivo i duševno izpitaju sve dokaze proti obtuženiku i za njega navedene, pa da onda sami sebe zapitaju, kako su u njihov razum i razsudak zasjekli dokazi u glavnoj razpravi proti obtuženiku navedeni i razlozi njegove obrane.

Jedino po svom duševnom osvjedočenju, nastalom tim izpitom dokazalah, imadu porotnici sud svoj izreći o tom, da-li je obtuženik kriv ili nije.

Pri tom valja da se vazda sjećaju toga: da se njihovo viećanje ima stegnuti na postavljena jim pitanja o činih, na kojih se obtužba osnivlje ili koji su s istom u savezu; i da nisu oni, nego da su samo sudci pozvani na to, da izreknu zakonite posljedice, koje stižu obtuženika, ako bude za kriva pronadjen. Porotnici imadu se dakle izjaviti bez obzira na zakonite posljedice svoje presude."

§. 112.

Prije nego izreku svoju presudu, nesmiju porotnici izići iz viećnice, a isto tako nesmije, dok traje njihovo viećanje, nitko ini bez pismene dozvole predsjedatelja unići u njihovu viećnicu. Zabranjuje se takodjer porotnikom uz to vrieme obćiti na ikoji način s trećimi. Porotnika, koji uzradi proti ovoj zabrani, ima sudište obsuditi na globu od deset do sto forintih, ine pako osobe, koje ovaj propis prestupe, na zatvor od dvadeset i četiri ure. Samo ako porotnikom uztreba kakove obaviesti ili uputa kakova o smislu postavljenih jim pitanjah, slobodno je predsjedatelju na pismeni zahtjev čeonika doći k porotnikom; ali ni njemu nije pod inaku ništinu prosto, pribivati, kad oni glasuju.

§. 113.

Izza kako se dovrši viećanje, glasuje se ustmeno o pojedinih pitanjih onim redom, kojim jih je predsjedatelj postavio. Tu pozove čeonik svakoga porotnika pojedince na to, da se izjavi, a on sam glasuje posljednji. Porotnici glasuju o svakom pitanju sa „Jest“ ili „Nije“; nu prosto jim je takodjer koje pitanje samo od česti potvrditi ili zanjekati.

Kad se diono potvrdi koje pitanje, treba stegu na kratko navesti. Onda ima odgovor glasiti ovako: „Jest, ali ne s ovimi ili onimi okolnostmi sadržanimi u pitanju.

§. 114.

Da se obtuženik uzmogne proglasiti krivcem, od potrebe je, da su se barem dvie trećine glasujućih za to izjavile. To isto valja i onda, ako se radi o tom, da-li je obtuženik početnik ili neposredni činac, a ne samo sukrivac, ili dionik prestupa. (§. 109.).

Čeonik sbraja glasove i upisuje uz svako pitanje, prema odgovoru porotnikah: „Jest“ ili „Nije“, a podjedno i stege, ako kakove jesu, uz naznaku razmjerja glasovah.

Ovaj upis presude porotnikah ima podpisati čeonik. U istom upisu nesmije biti strugotinah (rasurah) nikakovih. Ako se što izbriše (prevuče), na strani zabilježi, ili umetne, ima to čeonik izriekom ovjerovati.

V. Presuda porotnikah.

§. 115.

Kad se dovrši glasovanje, vrate se porotnici u sudnicu, i pošto posjednu opet svoja mjesta, pozove jih predsjedatelj na to, da priobće, što su odlučili. Onda ustane čeonik i progovori ovako:

„Porotnici su po dužnosti i savjesti pred Bogom odgovorili na pitanja postavljena jim ovako:“

Zatim pročita on, i to pod inaku ništinu u pritomnosti svijuh porotnikah, postavljena jim pitanja, i odmah za svakim pitanjem upisanu presudu porotnikah. Onda preda podpisani po njem upitnik predsjedatelju, koji ga sam podpiše, i po pismovodji supodpisati dade.

Pošto su porotnici već izišli iz svoje viećnice, nemože nijedan izmedju njih više iskati, da se vieća iz nova, niti može od svojega prijašnjega mnjenja odustati.

§. 116.

Ako nije presuda porotnikah razgovietna, podpuna, ili ako je sama sebi odporna, tad ima sudište odmah izreći o tom presudu, ter porotnikom pitanja i odgovore dostaviti s tim pozivom, neka opet otidju u viećnicu, pa neka po novom viećanju izprave svoju presudu. Nu pod jedno neka jih opomene predsjedatelj, da nisu vlastni preinačiti ine odgovore izim onih, koji su označeni kao manjkavi.

§. 117.

Ako se obtuženik proglasi krivcem, a sudište pronadje jednoglasno, da su porotnici ovako sudeći u glavnoj stvari zabludili, tad će sudište odlučiti ureda radi, da se rješitba ima odgoditi do prvoga dojdućega zasjedanja suda porotnoga, a stvar odpraviti pred drugi sud porotni. Kad se ponovi razpravi, nesmije u njoj učestvovati nijedan od onih porotnikah, koji su učestvovali u razpravi prijašnjoj. Nu ako presuda drugoga porotnoga suda bude suglasna s presudom prvoga porotnoga suda, onda ju mora sudište uzeti za temelj svojoj presudi.

VI. Dalji postupak i osuda sudišta.

§. 118.

Poslje naredi predsjedatelj, da se obtuženik opet dovede u sudnicu, i da u pritomnosti istoga pročita pismovodja presudu porotnikah, ili presudu sudišta po predhodnom §. 115 izrečenu.

§. 119.

Ako presuda porotnikah glasi tako, da „nije kriv," tad ima odmah izreć predsjedatelj, da se obtuženik odrješuje od obtužbe. Ova izreka predsjedateljeva ima se obtuženiku odmah pismeno uručiti.

§. 120.

Ako je pako obtuženik proglašen krivcem, tad će imat prvi govoriti javni ili privatni tužitelj, da učini svoj predlog o kazni, koja bi se imala nametnut, i o mjeri iste. Za njim će govoriti obtuženik i branitelj mu. Ako na ovo što odvrati javni ili privatni tužitelj pripada svakako posljednji govor obtuženiku i njegovu branitelju. Govornikom nije slobodno u pitanje stavljati čine ustanovljene presudom porotnikah ili odnošaj obtuženika k istim, nego imadu svoje govore stegnuti izključivo na umjestnost i količinu predložene kazni.

§. 121.

Zatim odstupi sudište u svoju viećnicu, ako se to uzvidi potrebito. U tom slučaju odvest će se i obtuženik izsudnice, ako predsjedatelj pronadje, da je to od potrebe.

Presuda se izriče po predbježnom viećanju po većini glasovah. Glasovanjem upravlja predsjedatelj. Po službi mladji članovi suda glasuju prije starijih, a predsjedatelj glasuje posljednji. Ako se pojave više nego dva mnienja različita o istom pitanju, tad se imadu glasovi, koji su najneprijazniji obtuženiku, pribrajati onim glasovom, koji su mu manje neprijazni, dok se nepostigne većina. —

§. 122.

Sudište ima nametnuti kazan odredjenu zakonom izpitavši sve okolnosti otegoćujuće i olakoćujuće. Predlozi javnoga ili privatnoga tužitelja o kazni vežu sudište samo u toliko, da mu nije slobodno, nametnuti kazan oštriju, nego što ju je predložio tužitelj.

§. 123.

Sudište je ovlašteno, u onih slučajevih, za koje je odredjena kazan tamnice izmedju jedne i pet ili tri godine, istu kazan radi okolnostih ublažujućih pretvoriti u blažiju vrst, to jest u kazan zatvora, a tako isto i mjerom ju obaliti izpod jedne godine.

§. 124.

Odmah, kako se izreče kaznena presuda, ima ju predsjedatelj proglasiti u javnoj sjednici, i to, ako je obtuženik pribivao glavnoj razpravi, u njegovoj pritomnosti. Podjedno mora predsjedatelj naznačiti najbitnije razloge, s kojih je kazan odmjerena, i pročitati one točke zakonske, na kojih se osnivlje presuda, a obtuženika uputiti o pravnih ljekovih, koji mu pristoje proti odsudi. Sve ovo ima predsjedatelj učiniti pod inaku ništinu.

§. 125.

Svaka odsuda ima se uz tri dana zajedno s razlozi rješitbenimi, koji se tiču pravnoga pitanja iliti odmjere kazni, sastaviti pismeno po kojem članu sudišta, i po svih kolicih članovih sudišta podpisati.

§. 126.

U odsudi ima se naznačiti:

a) Kakav je prestup počinio obtuženik, da li ga je počinio kao početnik, sukrivac ili dionik.

b) da li ga je počinio uz okolnosti otegoćujuće ili ublažujuće, i uz koje naročito.

c) koja su pitanja postavljena porotnikom i kako su oni na ista odgovorili.

d) koje se zakonske ustanove imadu uporaviti na obtuženika.

e) koja je kazan nametnuta; ovih pet točakah imade se naznačiti pod inaku ništinu.

f) kako je sudjeno o tražbinah odštetnih, ako su možda kakove podignute, i o troškovih postupka.

Osim toga ima se naznačiti:

g) sudište porotno i imena članovah istoga;

h) ime i prezime javnoga ili privatnoga tužitelja.

i) ime i prezime, doba, stališ, zanat ili zanimanje obtuženika; zatim ime i prezime njegova branitelja;

k) dan i bitni sadržaj presude obtužne;

l) dan glavne razprave i izrečene odsude; napokon

m) zaglavni predlozi javnoga ili privatnoga tužitelja i obtuženika i njegova branitelja.

Odsuda se neodpravlja pismeno niti tužitelju niti obtuženiku.

§. 127.

Pri glavnoj razpravi ima se pod inaku ništinu sastaviti zapisnik po propisih obćenitoga kazn. postupnika; nu ima osim toga sadržavat i imena porotnikah, postupak pri sastavljanju porotničkoga sbora, zaprisizanje porotnikah, postavljena jim pitanja i njihove odgovore na ista.

VII. O pravnih ljekovih proti konačnim osudam suda porotnoga.

§. 128.

Konačne osude izrečene porotnim sudom mogu se samo ništovnom žalbom upravljenom višnjemu, a odnosno ukidnome sudu, ništine radi opadati, i to samo u slučajevih sliedećih:

a) ako sudište ili sbor porotnički nije bio valjano popunjen, ili ako svi sudci i porotnici nisu čitavoj glavnoj razpravi neprekidno pribivali;

b) ako se je proti propisu §§. 49, 61, i 62 poveo ili nastavio kazneni postupak;

c) ako je tečajem postupka, koji je uzsliedio izza presude obtužne, — povriedjen ili zanemaren propis takav, koji, da se izvrši, ovaj zakon pod inaku ništinu propisuje. (§§. 64, 65, 66, 71, 87, 96, 97, 103, 107, 108, 112, 115, 124, 126, 127); ili

$c/_1$ ako koja osoba sudbena, koja je po propisih obćenitoga kazn. postupka izključena od opravljanja sudbenih djelah, premda znajući da je izključena ipak djela takova opravljala; ili

$c/_2$ ako su oni, koji se nisu smjeli po propisih obćenitoga kazn. postupnika, kao svjedoci izpitati, u istoj stvari pritegnuti kao vještaci; ili

$c/_3$ ako su oni, koji se po pravilih obćenitoga kazn. postupnika, nesmiju nikad kao svjedoci izpitati, ipak kao svjedoci bili izpitani; ili

$c/_4$ ako onih, koji su po propisih obćenitoga kazn. postupnika, oprošteni od svjedočenja, sudac iztražitelj ili predsjedatelj porotnoga sudišta nije poučio o tom, da nisu dužni svjedočiti; ili

$c/_5$ ako su bili zaprisegnuti oni, koji se po pravilih obćenitoga kazn. postupnika nesmiju zaprisizati; ili

$c/_6$ ako nije sud obtuženika, proglasujuć mu obtužnu presudu, poučio o pravnih ljekovih, koji mu proti toj presudi pristoje; ili

$c/_7$ ako svjedoci nisu bili po propisih obćenitoga kazn. postupnika prije izpita opomenuti na to, da kažu istinu, i ako nisu zapriseženi; ili

$c/_8$ ako nije obtuženik bio obavješten o svem onom, što je koji svjedok ili suobtuženik pri glavnoj razpravi izrekao za njegova (obtuženikova) izbivanja.

d) ako za glavne razprave sudište nije izreklo odluke o kakovoj molbi obtuženika ili o predlozih javnoga ili privatnoga tužitelja, ili ako je izrečena o tom medjutonja presuda stegnula ili uzkratila obavljanje takovih postupovnih djelah, koja su mogla imati u rješitbu glavne stvari bitni uticaj;

e) ako nije postavljeno pitanje naznačeno u §. 109., premda bi bilo od bitna uticaja u rješitbu glavne stvari;

f) ako nije odgovor porotnikah razgovietan, podpun, ili ako je sam sebi odporan;

g) ako se je prestup utrnuo zagodom, prijašnjom pravomoćnom osudom, ili na ini koji način;

h) ako sudište nije smatralo čina, kojim je okrivljen obtuženik, za čin kažnjiv, premda je po tiskovnom zakonu kažnjiv, ili napovrat, ako je proti zakonu s povredom istoga očitovan za čin kažnjiv;

i) ako je prestup po krivom tumačenju zakona podvržen takovoj ustanovi, koja se nanj uporaviti nemože; ali samo onda je to niština, ako ona ustanova, koja

bi se pravo tumačeć zakon, imala na prestup uporaviti, neodredjuje onu istu kazan, koju i ustanova ona, na temelju koje je izrečena osuda;

k) ako je sudište odmjerujuć kazan promašilo granice kaznene mjere ustanovljene zakonom ili prava ublažnoga, štono mu pristoji po zakonu.

§. 129.

Ništovna žalba proti presudam porotnoga sudišta o medjutonjih pitanjih može se samo s ništovnom žalbom proti konačnoj presudi skopčati, pa sve i onda, ako je medjutonjim presudam dovoljio žalbenik, nepriuzdržav si žalbe ništovne proti istim.

§. 130.

Kako obtuženik, tako i javni ili privatni tužitelj vlastni su poslužit se ovim pravnim liekom. A tako i tutor i suprug obtuženika, pa i njegovi rodjaci u lozi uzlaznoj i silaznoj mogu u ime njegovo uložiti žalbu ništovnu, — nu proti njegovoj volji mogu to samo tutori ili roditelji njegovi, ako je on malogodan. Ako obtuženik umre prije, nego je osuda postala pravomoćna, onda mogu i prije imenovana lica uložiti ili nastaviti (provesti) žalbu ništovnu.

Nasljednici obtuženikovi, koji nisu s njim u kojem od gorenaznačenih odnošajah, vlastni su ništovnu žalbu uložiti ili nastaviti samo u toliko, u koliko je osudom kakova globa nametnuta, ili obtuženik na naknadu troškovah obsudjen.

§. 131.

Žalba ništovna ima se za tri dana, računajuć od onoga dana, kojega je konačna osuda proglašena, prijaviti sudu sborno ustmeno ili pismeno, ter o tom odmah ubaviestiti protivnik.

§. 132.

Ako je obtuženik po porotnicih pronadjen za nedužna, ter po tom izrekom predsjedatelja od obtužbe odriešen, tad može javni tužitelj proti toj presudi uložiti ništovnu žalbu, ali samo u tu svrhu, da se uzčuva zakon, dakle nipošto na štetu oproštena obtuženika.

§. 133.

Uz zakoniti rok za prijavu ništovne žalbe, i ako je ista uložena, dok nestigne presuda ukidnoga suda, ostaje ovrha presude izrečene porotnim sudištem odgodjena.

§. 134.

Žalbenik vlastan je najdulje za 14 danah računajući, od dana kad je proglašena odsuda, podnieti izvedenje žalbenih razlogah. On mora budi u ovom pismu, budi u prijavi svoje žalbe naznačiti pojedince i izviestno razloge ništine, inače neće ukidni sud uvažiti njegove žalbe. Ako je žalbenicu (izvedenje) uz zakoniti rok podnio, ima se ista njegovu protivniku priobćiti s tim uputom, da mu je prosto za osam danah podnieti svoje protuopazke.

§. 135.

Izza kako budu protuopazke podnešene, ili izza kako izmine rok za to odredjeni, imadu se svi spisi podnieti ukidnome sudu, koji je držan redovito, izreći o tom presudu za mjesec danah.

§. 136.

Ukidni sud ima ponajprije u tajnoj sjednici viećati o žalbi ništovnoj, saslušav generalnoga fiskala. Ako je žalba ništovna prekasno podnešena, ili ako nisu pojedince i izviestno naznačeni razlozi ništine, ili ako je razlog ništine već prijašnjom kojom odlukom dokinut, tad se ima žalba ništovna odmah odputiti. Inače ima se ustanoviti rok za javnu razpravu stvari, ter na nju pozvati obtuženik, i, ako je tužbu poveo privatni tužitelj, ovaj isti, ali tako, da jim se pozivnica dostavi barem osam danah prije dana odredjena za razpravu.

§. 137.

Obtuženik i privatni tužitelj imadu se vazda pozvati s tim dodatkom, ako izostanu, da će se njihove žalbe i izvedenja ipak pretresati, i o njih odmah izreći presuda. Ako je obtuženik na slobodi, prosto mu je doći glavom na razpravu; inače ima se samo njegov branitelj pozvati. Ako obtuženik zatvoreni nema branitelja, ima se pozvati, da izabere sebi branitelja, i da ga na razpravu pošalje, a ako uztreba, ima mu ukidni sud ureda radi postaviti branitelja izmedju onih odvjetnikah, koji odvjetuju u onom mjestu, gdi ukidni sud ima svoje sjedište. Ako uzištu ima se stranci jednoj i drugoj do trećega dana prije razprave dopustiti, da spise pregledaju.

§. 138.

Razprava stvari pred ukidnim sudom javna je, po propisih §§. 66—69. Tu će ponajprije prosto razložiti koji član suda po predsjedniku ukidnoga suda na to odredjeni kao izviestitelj dosadanji tečaj kaznenoga postupka, i naznačiti one razloge ništine, što no jih naveo žalbenik, neizjavljajuć ikakova mnienja o tom, kakva bi imala biti rješitba.

Zatim će govoriti žalbenik da podkriepi svoju žalbu, a onda će mu odgovoriti njegov protivnik. Obtuženiku ili njegovu branitelju pripada svakako posljednji govor. Ako koja stranka došla nije, tad se pročita njezina žalbenica ili njezino protuizvedenje. Zatim odstupi sud u svoju viećnicu. —

§. 139.

Sud ukidni odlučuje većinom glasovah držeći se propisah §. 119. Ako pronadje žalbu ništovnu za netemeljitu, ima ju odputiti. Ako li ju pako pronadje za temeljitu, tad ima opadnutu osudu ukinuti, ter po razlici razlogah ništine odlučiti i dalje postupati po propisih sadržanih u §§. 140—143.

§. 140.

Ako se odsuda sudišta porotnoga ukine zato, što je kazneni postupak poveden ili nastavljen proti propisu §§. 49, 61, i 62 (§. 128 sl. b.) ili što je isto sudište kakav

prestup, koji su porotnici priznali za dokazan, smatralo za djelo kažnjivo, premda ist prestup po ovom zakonu nije kažnjiv, ili je kao djelo kažnjivo več utrnuo (§. 128 sl. g. i h.), ili što je sudište porotno ovaj zakon krivo uporavilo na (štetu) teret obtuženika (§. 128. sl. *i* i *k*), tad ima ukidni sud u glavnoj stvarî izreći presudu.

§. 141.

U svih inih slučajevih, gdi se je povriedio ili krivo uporavio zakon, a tako isto, ako se ukine odsuda radi takovih manah postupka (128 sl. c i d), koje su nastale tek poslie presude porotnikah, ima ukidni sud stvar odpraviti na prvo dojduće zasjedanje suda porotnoga, koji će biti u okolišu istoga suda tiskovnoga. Onda ima sudište porotno na temelju presude izrečene po prvih porotnicih — neprizvavši novih porotnikah, saslušati ponajprije javnoga ili privatnoga tužitelja, obtuženika i njegova branitelja, te držeći se propisah sadržanih u §§. 116—124 izreći novu odsudu. Kad se stvara nova odsuda, nesmije pri tom sudjelovati nijedan član onoga porotnoga sudišta, koje je izreklo ukinutu odsudu.

§. 142.

Ako se pako odsuda zajedno s presudom porotnikah ukine zato, što je sudište ili sbor porotnički bio nedostatno popunjen (§. 128 a), ili što su krivo stavljena bila pitanja porotnikom, ili što su porotnici nedostatno na ista odgovorili (§. 128 e. f), ili radi takovih manah u postupku (§. 128 *c, d.*), koje su se sbile prije presude porotnikah ili pri istoj presudi: onda se ima stvar odpraviti na prvo zasjedanje porotnoga suda, koje će biti u okolišu istoga tiskovnoga suda, u kojem je prijašnja odsuda izrečena.

Pri novoj razpravi nesmije sudjelovati nijedan od onih porotnikah i sudacah, koji su u prijašnjoj razpravi učestvovali. Nova razprava biva na temelju prijašnje obtužne presude i prijašnje obtužnice.

§. 143.

Ako je žalba ništovna upravljena samo proti pojedinim naredbam sadržanim u odsudi, a ukidni sud pronadje, da se iste odlučit mogu od sadržaja čitave odsude, tad mu je takodjer prosto, ukinuti samo koji dio odsude.

§. 144.

Ako je izmedju više obtuženikah obsudjenih jednom odsudom samo jedan ili drugi uložio žalbu ništovnu, i ako se ista žalba pronadje za temeljitu, ima se odsuda ukinuti samo u toliko, u koliko se tiče žalbenika.

§. 145.

Pošto se ukidni sud povrati u sudnicu, ima se odsuda zajedno s razlozi iste ustmeno proglasiti. Ako obtuženik nije pribivao razpravi kod ukidnoga suda, ima mu se bezodvlačno dostaviti prepis odsude službeno ovjerovljen.

O tom, kako se ima izdavati odsuda i voditi zapisnik o razpravah ukidnoga suda valjaju propisi sadržani u §§. 126. i 127.

§. 146.

Proti odsudam sudišta porotnoga, na koji je ukidni sud stvar odpravio, može se opet uložit žalba ništovna, i za ovu valjaju oni isti propisi, koji i za prvu ništovnu žalbu, u koliko u sliedećih §§-ih nije odredjeno inako.

§. 147.

Ako je odsuda ukinuta zato, što je zakon povriedjen ili krivo uporavljen (§. 128. *g—k*), i ako je sudište porotno, na koje je stvar odpravljena, izreklo osudu suglasnu s pravnim mnienjem izrečenim po ukidnom sudu, tad nijedna stranka nije vlastna o istoj točki s nova uložiti ništovnu žalbu.

§. 148.

Ako je pako sudište porotno, na koje je stvar odpravljena, izreklo odsudu suglasnu s odsudom ukinutom, a ova se nova odsuda napadne žalbom ništovnom s onih istih razlogah, s kojih je bila napadnuta osduda prijašnja, pa ako se onda nova odsuda ukine s onih istih razlogah, s kojih je bila ukinuta prijašnja odsuda, tad ima ukidni sud sam odmah izreći presudu u glavnoj stvari.

§. 149.

Razprava o žalbah ništovnih uloženih samo u tu svrhu, da se uzčuva zakon, biva po onih istih propisih, po kojih i razprava o žalbah ništovnih u obće, — nu s tom razlikom, da pri tom nema učestvovati obtuženik.

Ako ukidni sud pronadje žalbu ništovnu za uzčuvanje zakona uloženu za temeljitu, onda ima samo izreći, da je u upitnoj kaznenoj stvari postupkom ili izrečenom odsudom zakon povriedjen.

Ova presuda nema nikakove posljedice za obtuženika; nu prosto je ukidnomu sudu, ako je obtuženik takovom ništetnom odsudom na kakovu kazan obsudjen, zamolit u kralja, da se obsudjenik pomiluje.

§. 150.

Kao ukidni sud djeluje postojeći za ovu kraljevinu višji sud pod imenom „stol sedmorice“.

On izriče svoje odluke u sboru od najmanje šest prisjednikah i predsjedatelja.

Zvanje javnoga tužitelja kod istoga suda pod imenom generalnoga fiskala ovršuje za sad jedan izmedju prisjednikah stola sedmorice, kojega će predsjednik stola sedmorice na to odrediti.

V.

Mjenbeno pravo.

Obći mjenbeni red, što ga je Nj. veličanstvo patentom svojim od 25. siečnja 1850, za sve kraljevine i zemlje carevine austrijske izdati blagoizvolilo, zadobiva sa nižestavljenimi stegami, dodatci i promjenami u kraljevinah Dalmaciji, Hrvatkoj i Slavoniji počam od 1. siečnja 1862 moć ustavna zakona.

§. 1.

Uz obći mjenbeni red od 25. siečnja 1850 imadu u krieposti obstojati i nadalje §§. 39., 40., 54., 55., 56., 57., 97., 109., 112., 135. i 139. do 200. prvoga djela XV. zakonskoga članka sabora ugarsko-hrvatskoga od god. 1840. kao i §§. 2. i 28. VI. čl. zak. istog sabora od g. 1844.

§. 2.

S obzirom na spomenute u uvodu ovog odsjeka dodatke i promjene imadu valjati sliedeće ustanove:

Članak 1. o. m. reda.
nadopunjen glasit će:

Mjenicom se obvezat može svaki, koj se može obvezat pogodbom: *„izim vojničkih častnikah budi službenih, budi u mir postavljenih i svekolike pod puškom stojeće momčadi vojničke."*

Članak 2. o. m. r.
nadopunjen glasit će:

Dužnik mjenbeni jamči za izpunjenje primljene na se obveze mjenbene svojom osobom i svojim imutkom.

Zatvor mjenbeni nedopušta se ipak:

1. suprot nasljednikom (baštinikom) dužnika mjenbenoga;

2. zarad očitovanjah mjenbenih, koja u ime tjelesah ili inih osobah pravničkih, u ime družtvah dioničnih, ili u poslu osobah za vlastito upravljanje imetka svoga nesposobnih, izdadu njihovi zastupnici;

3. suprot svim onim osobam, suprot kojim, polag obstojećih osobitih zakonah, zatvor sbog duga u obće mjesta neima.

Takove osobe jesu: *državni činovnici i službenici bez razlike na stupanj čina; činovnici i službenici dvora vladajućeg, napokon urednici javnih ubožkih zavodah.*

Članak 4. o. m. r.
promjenjen glasit ima ovako:

Bitne potrebštine tezice jesu:

1. Naznačenje kao mjennica, koje se u istu mjennicu ima uzeti, ili ako je mjenica izdata u kojem tndjem jeziku, izraz tudjega jezika, naznačenju onom odgovarajući;

2. Naznačenje *novčane* svote (summe), koja se platiti ima;

3. Ime osobe ili tvrdka (firma), kojoj, ili po naredbi koje ima se platiti (poslataj, remittent);

4. Naznačenje vremena u koje se ima platiti. Platitba *mora za cielu mjenbenu svotu biti jedna te ista,* te se može ustanoviti samo:

na urečeni koji dan,

na vid (na pokaz, po volji, a vista, a piacere itd.) ili na ustanovljeno vrieme poslie vida;

na ustanovljeno vrieme poslie dana izdatbe (po datu);

na sajam koji, ili vašar (sajamska ili vašarska mjenica);

5. Podpis izdatnika (teznik, trassant) s imenom mu ili tvrdkom;

6. Naznačenje mjesta, dana, mjeseca i godine izdatbe;

7. Ime osobe ili tvrdka, koja ima platiti (tezovnik, trassat);

8. Naznačenje mjesta, gdje se ima platit. Mjesto naznačeno pored imena ili tvrdke tezovnika, ako nije obsebi naznačeno koje ino platište, valja za mjenicu i kao platište i kao prebivalište tezovnika.

Članak 7. o. m. r.

nadopunjuje se kako sliedi:

Iz pisma, kojemu manjka koja bitna potrebština mjenbena (čl. 4.), *ili u kojemu se obriču kamate (intereši, probitci),* neizlazi obveza mjenbena nikakova. A neimaju krieposti mjenbene ni očitovanja (naledje, prihvati, poručanstva) na takovo pismo postavljena.

Članaak 16. o. m. r.

izpunjuje se ovako:

Kada se mjenica naledji, izza kako mine rok ustanovljen za dignuće prosvjeda (protesta) neizplate radi, tad naledjovnik dobije suprot tezovniku prava iz prihvata, ako je obavljen, i zavratu suprot onim, koji izza onoga roka mjenicu naledjiše.

Ako li pak mjenica bude naledjena izza kako je dignut prosvjed neizplate radi, tako naledjovnik dobije prava naledjnika svoga samo suprot prihvatniku, izdatniku i onim, koji naledjiše mjenicu do dignuta prosvjeda. U slučaju tom nije ni naledjnik obvezan mjenbeno. *Sada spomenuta prava naledjnika moći će izvršivati samo onda, ako je za osam danah, izza kako je nanj (naledjovnika) naledjena mjenica istu izplate radi predočio i dignuo prosvjed.*

Članak 18. o. m. r.

izpravlja se ovako:

Držatelj mjenice ima pravo mjenicu prihvata radi tezovniku odmah predočiti i u pomanjkanju prihvata učiniti dignut prosvjed. *Dogovor protivni neima mjenbene krieposti.* Iznimlju se samo mjenice sajmovne, tako da se iste imadu predočiti prihvata radi, i u pomanjkanju istoga prosvjedovati tek u vrieme, u mjestu sajmovnom za predočbu zakonom odredjeno.

Golo posjedovanje mjenice opunovlašćuje za predočbu mjenice i dignuće prosvjeda neprihvata radi.

Članak 29. o. m. r.
nadopunjen glasit će:

Kad se mjenica prihvati ili posvema ili dielom, tad se u ime prihvaćene svote može iskati sigurnost samo:

1. ako se vrhu imutka prihvatnikova otvori stečaj (konkurs, falimenat), ili ako samo i plaćanja obustavi prihvatnik;

2. ako se izza izdatbe mjenice suprot imutku prihvatnikovu ovrha (eksekucia), koja povede bez uspjeha, ili se zarad neizpunjenja obvezanoga kojega plateža odredi suprot njemu ovrha osobnoga zatvora.

Kad u takovom kojem slučaju prihvatnik nepoda sigurnosti, ter se toga radi suprot njemu podigne prosvjed, pak se ni od nuždovnikah možda imenovanih na mjenici, po svjedočanstvu prosvjeda, neuzmogne zadobiti prihvat: tad može iskat i držatelj mjenice i svaki naledjnik, uz predatbu prosvjeda, od svojih prednikah *i prihvatnika* sigurnost (čl. 25—28).

Golo posjedovanje mjenice služi u mjesto punomoćja, u slučajevih pod br. 1. i 2. imenovanih, iskat od prihvatnika sigurnost i ako je nepoda, činit dignuti prosvjed.

Članak 30. o. m. r.
nadopunjuje se ovako:

Ako je naznačen u mjenici kao dan platežni stanoviti koji dan, tako pada dospjetak na taj dan. Ako li je platitba postavljena na polovicu mjeseca, tako dospieva mjenica na 15. toga mjeseca; ako je pako platitba postavljena na početak ili konac mjeseca, *tako dospieva mjenica prvog, dotično zadnjeg dana toga mjeseca.*

Članak 34. o. m. r.
izpravljen glasi:

Ako se u kojoj zemlji, gdje se broji po starom kolendaru, izda mjenica od date, koja se ima platiti *u trojednoj kraljevini,* ter nebude na njoj naznačeno, da je datovana po novom kolendaru, ili ako bude datovana po kolendaru i jednom i drugom: tada se broji dospjetak počamši od onoga kolendarskoga dana po kolendaru novom, koj odgovara danu izdatbe, naznačenu po starom.

Članak 42. o. m. r.
promienjen glasit će:

Uzaziv (provokacija) da se nediže prosvjed („bez prosvjeda“, „bez troškovah“ itd. *„ohne Protest“, „ohne Kosten“ u. s. w.,* „senza protesto“, „senza speze“ etc.) smatra se kao odpust dužnosti *dignuti prosvjed, ali se nesmatra* kao odpust dužnosti, mjenicu za vremena predočiti. Obveznik mjenbeni, od kojega proizlazi uzaziv takav, držan je uzet na se teret dokaza, ako uznijeka, da je predočba učinjena za vremena.

Od dužnosti naknade troškovah prosvjednih uzaziv takav neštiti.

Članak 50. o. m. r.
izpravljen glasi:

Prava zavrate državatelja, koj je neplateža radi učinio prosvjedovat mjenicu, stežu se:

1. na neplaćenu svotu mjenbenu sa 6 po sto godišnjega pribitka od dospjetka računajući;
2. na prosvjedne i ostale troškove;
3. na providbu (proviziu) od $^1/_3$ po sto.

Ovi se iznosci, ako zavratovnik (Regresspflichtiger) stanuje u mjestu, od platišta različnu, imadu platit po tečaju onom, koj ima mjenica navidna, potegnuta s platišta na prebivalište zavratovnika.

Ako na platištu nebude tečaja na ono prebivalište, ima se uzeti tečaj po piaci, prebivalištu zavratovnika najbližjoj.

Tečaj se na zahtievanje zavratovnika ima posvjedočit ceduljom tečajnom (Cours-Zettel) izdatom pod vlašću javnom, ili svjedočbom zakletoga *mešetara,* ili u pomanjkanju tih, svjedočbom dvojice trgovacah.

Članak 53. o. m. r.
izpravlja se ovako:

Zavratnik može vrhu iznoska iskanja svoga potegnut na zavratovnika uzmjenicu (Rückwechsel, ricambio).

U tom slučaju pristupaju k iskanju još i pristojbe *mešetarske* (Mäklergebühren) za tržitbu mjenice, i pristojbe biljegovne (Stempelgebühren) gdje budu.

Uzmjenica mora bit izdata na vid neposredno (a drittura).

Članak 82. o. m. r.
nadopunjen glasit ima:

Dužnik se mjenbeni može služit samo takovimi prigovori, koji proizticu upravo iz prava mjenbenoga, ili mu pristoje neposredno suprot svagdašnjemu tužitelju; *ali proti trećemu poštenomu državatelju mjenice neima nikada mjesta tom prigovoru, da je u onaj čas, kad je metnut prihvat ili ino koje obvezno očitovanje na mjenicu, još manjkao podpis izdatnika, ili koja izmedju inih bitnih potrebštinah mjenice.*

Članak 92. o. m. r.
nadopunjuje se kako sliedi:

Kad mjenica dospieva u nedjelju ili u obći koji blagdan, tad je dan platežni najbližji težatnik. A i izruka sugubke mjenbene i očitovanje prihvata i svaki ini čin iskat se mogu samo u težatnik. Ako čas, u koj se najdulje ima zaiskat preduzeće kojega od gorerečenih činah, pane u nedjelju ili u obći koji blagdan, to se čin takav ima zahtievat u prvi sliedeći težatnik.

Isto se ima razumjet i o dignuću prosvjeda. *Vrieme za dignuti prosvjed ustanovljuje se za cieli obseg trojedne kraljevine od 8.—12. ure prijepodne i od 3.—6. ure poslie podne.*

Članak 99. o. m. r.
dopunjuje se kako sliedi:

Vlastite obitovane mjenice imadu se predočit plateža radi obitovancu, ili ako taj nebude imenovan, samomu izdatniku na onom mjestu, kamo mjenica bude obitovana, i tu prosvjedovat, ako neplati. Ako se u obitovanca nedigne za vremena prosvjed, izgubi se tim pravo mjenbeno suprot izdatniku i naledjnikom. *Osim toga netreba za uzdržati protiv izdatnika prava mjenbenoga, niti da mu se mjenica na platežni dan predoči, niti da se digne prosvjed.*

§. 3.

Naredba austrijskog ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850. br. 53. dzl. i sve ostale glede postupka u stvarih mjenbenih putem neustavnim izdate naredbe gube svoju valjanost i mjesto njih imade se u parnicah mjenbenih uporavljati odsjek IV. u obće, a napose poglavje XVI. I. obličnog diela gradjanskog prava.

VI.

Zakonska osnova
o odnošajih urbarskih.

C. patenti od 2. ožujka 1853. br. 40 dzl. i od 17. svibnja 1857. br. 98 dzl., zatim ministarske naredbe od 28. prosinca 1858. br. 1 dzl. g. 1859. i od 11. studenoga 1859. br. 215 dzl., imadu se zamieniti sa sliedećim zakonskim člankom:

Čl. O odnošajih urbarskih.

§. 1.

U svih onih občinah, u kojih glede zemljištnoga posjeda nisu još sasvime izravnani odnošaji medju njegdašnjom zemaljskom gospodom i bivšimi njihovimi podložnici i podanici, naredjuje se obćenito i ureda radi, da se odciepiti imadu pašnjaci, i urediti uživanja šumska.

§. 2.

Pašnjaci imadu se odciepiti po obstojavših urbarskih zakonih.

Gdje su pašnjaci blizu sela, tamo se kod odciepljenja iz ekonomičkih obzirah polag mjestnih okolnostih ima davati seljakom onaj dio pašnjaka, koji je bliže sela.

Grmje, kojim su se bivši urbarski podložnici do sada koristili kao pašnjakom, a ne ujedno kao šumom, ima se smatrati kao pašište.

Gdje su bivši podložnici urbarski imali pravo pasti marvu svoju u šumah gospoštinskih, ondje se, ako neima za pašu drugih prikladnih zemaljah, onoliko, koliko je paša ona iznosila, u ime paše, u smislu zakona §. 3. čl. VI. 1836. doznačiti imade iz

ukupnosti šumah, gdje pako drugih za to prikladnih zemaljah ima, ondje se ima medjusobnim sporazumljenjem odrediti pašnik ili iz pomenutih zemaljah, ili iz ukupnosti šumah. U slučaju nepostignuća toga sporazumljenja odlučuje urbarski sud.

Ako gospoština odstupi njeki diel od šumah svojih, te time, što se pašnjaka tiče, namiri bivše svoje podložnike, tada će oni ostale koristi u ustupljenom tom dielu, ako su i osim paše pravo imali na koristi takove, ili imat odkupiti, ili će im se uračunati iste prigodom, kad se namirivali budu glede uživanjah šumskih.

§. 3.

Pašnjak, koji je zakonito jurve odciepljen, ili koji u buduće putem zakonitim odciepljen bude, tako isto i šuma i trstik odciepljeni u smislu zakonah, podpuna su svojina bivših podložnikah.

Na zemljah odciepljenih na korist bivših podložnikah, neimaju više njegdašnja zemaljska gospoda pravo paše; nasuprot nesmiju ni bivši podložnici marve svoje tjerati na zemlje gospoštinske.

§. 4.

Ako se je pristojalište urbarsko povećalo time, što se je štogod komadice od zemaljah gospoštinskih oduzelo; tako isto, ako se je pristojalište urbarsko umalilo time, što je od njega njegdašnja gospoština štogod odkinula, ili oduzela: ima se svako takovo povećanje ili umaljenje suditi po dosadašnjih zakonih (čl. X. §. 7. 1836.) nego s tom stegom, da se nesmućeno posjedovanje dosizuće nazad izza god. 1820. više pobijati nemože.

Tužba ovakovih oduzećah (okupacijah), koja su se dogodila poslje god. 1820. imade se u slučajevih, gdje zaiskana bude komasacija zemljištah, pod trhom ugasnuća podnieti u isto doba, kad se bude imala započeti radnja komasacijalna, te tužba o oduzećih imade se sa komasacijom ujedno razpravljati i riešiti.

Nu okupacije od obćinskog pašnjaka, — koje se tamo, gdje se o regulaciji pašnjakah neradi, i posebnom tužbom tražiti mogu, — bile ove učinjene po vlasteli ili seljacih, nemogu zastarjeti i imadu se onome pašnjaku vratiti, od kog su oduzete; kod komasacije pako ili segregacije imade se tekar poslie utjelovljenja (redintegratio) okupiranog pašnjaka po obstojećih zakonih odciepljenje učiniti.

§. 5.

Okupacije u većoj mjeri dva jutra dosižućoj (§. 4.), budi po bivšem vlastelinu, budi po pojedinih seljacih, budi po više seljakah, no u jednom komadu na zemljištnih prostorijah učinjene, bila ova zemljišta kakove god naravi, izim pašnjaka, gornjih i činženih zemaljah, nepodjeljuju nikomu pravo vlastnosti, niti podleže zastarjelosti, i mogu se po dotičnicih posebnom tužbom natrag tražiti. Za dokaz imaju služiti urbarski spisi, zemljovidi, a u slučaju potrebe i dokaz kroz svjedoke.

§. 6.

Sva zemljišta, bila ova ma koje naravi, ma kojeg zakonom ili običajem dosadašnjim ustanovljena imena, koja su bivši podložnici izim svog urbarskog selišta (nerazumievajuć ovamo okupacije §§. 4. i 5.) do godine 1848. uživali ili sada uživaju, nemo-

že gospoština od njih oduzeti; izim zemljištah u §. 9. naznačenih, ter takova zemljišta prelaze u vlastnost dotičnih posjednikah.

§. 7.

Sva zemljišta po bivših podložnicih izvan urbarskog selišta do god. 1848. posjedovana, ili koja do sada posjeduju, izim gornih i činženih zemaljah, dolaze od sele pod imenom supernatancionalnih zemaljah, i prelaze u vlastnost dotičnih posjednikah; nu imadu se kroz njih od gospoštine odkupiti odštetnom svotom, koja će se pronaći tako, da se za svako jutro ovih zemaljah proračuna svota odštetna odmjerena za cielo selište u Hrvatskoj sa 400 fr., u Slavoniji sa 260 fr., koja pripada kao odšteta popreko na jedno jutro s obzirom na pristojalište, što se u istoj obćini za selište po zakonu iziskuje.

Od krčevinah pako lozom (trsjem) zasadjenih, gornih i činženih zemaljah imadu se odkupiti odnosne daće (podavanja) i to u razmjerju onom. u kom su se daće ove do god. 1848. medjusobnom nagodom izmedj gospoštine i gornjakah ili činženjakah plaćale; u slučaju pako onom, ako bi se od god. 1848. daće ove po obstojavših zakonitih propisih regulirale bile, tada ima za mjerilo odkupa ovih daćah služiti ona daća, koja je kod regulacije do 1. studena 1861. ili dobrovoljnom nagodom ili odlukom postupajuće vlasti ustanovljena.

U buduće se pako regulacije preduzeti nemogu, no izvedenje utoka na jur do 1. studena 1861. izrečene odluke dozvoljava se.

U županijah požežkoj, sremskoj i virovitičkoj imade se u smislu §. 3. čl. VI. od godine $183^2/_6$. od vinogradah, koji na urbarsko selište spadali nisu, samo motičarina odkupiti.

Sve do sada budi učinjene nagode, budi izrečene ma i pravomoćne odsude, ako konačnom ovrhom izvedene nisu, koje se ovim ustanovam protive, ukidaju se.

Odkup podavanjah ovih ima bivat na sliedeći način:

a) Podavanja u novcu imadu se proračunat po imenovanom iznosku godišnjeg podavanja, i ako su se ista činila u bečkoj vriednosti (*Wiener Währung*) ima se ova vriednota svesti na novac austrijske vriednosti.

Ako podavanje u novcu nebijaše takovo, koje se je svake godine povraćalo, ima se, ako se je povraćalo na stanovite rokove, pronać godišnji odsjek i proračunat kao podavanje godišnje.

b) Stalne daće u naravi imadu se ponovčit polag cienah poreznoga provizorijuma.

Ako su daće u naravi sastajale u stanovitom dielu ljetine od zemlje, ima se tad kao godišnji iznosak uzeti nečisti prihod u naravi, pronadjen za provizorij zemljarine.

Ovaj prihod godišnji ima se ponovčit po novčanoj ucieni poreznog provizorija.

Godišnja dakle renta za podavanje u naravi, koje se odštetit ima, pokazuje se time, ako se ukupni prihod razdieli onim dielom, koji se je dati imao.

c) Podavanja u djelu ili radnji imadu se proračunat polag cienah urbarskih sa $17^1/_2$ novč. a. v. za jedan dan ručne tlake; a sa 35 novč. a. v. za jedan dan tegleće tlake.

Ako je podavanje sastajalo u obvezanstvu na stanovitu radnju, ima se ista najprije procjenbom razriešit u stanoviti broj radnih danah, a ovi zatim imadu se ponovčit po načelu malo prije izrečenom.

Uzvratne dužnosti, ako ih ima, imadu se pronaći i ponovčit po istih načelih, po kojih i podavanja, koja su odkupu podvržena.

Čista godišnja vriednost podavanja, pronadjena po odbitku uzvratnih dužnostih, čini, pošto se odračuna jedna šestina u ime nestašicah i u ime troškovah pobirnih i inih upravnih, u dvadeseterostrukom iznosku odkupnu glavnicu.

§. 8.

Odkup u prediducem §. 7. ustanovljen mora dopustiti bivši vlastelin, ako to zahtjeva i pojedini bivši podanik. Medjusobnim sporazumljenjem bivšeg vlastelina i podanika može se ovaj odkup izvesti i odstupljenjem jednoga diela odkupnih zemaljah.

§. 9.

Zemlje one, koje uz naročite valjane pismene ugovore bivši podanici od gospoštinah pod imenom arendašicah posjeduju, nespadaju pod sankciju §§. 6. i 7. Ovdje se pako nikako nerazumievaju krčevine, gorne i činžene zemlje, što jih spominje patent od 2. ozujka 1853. u odsjeku V. pod A. i B., o kojih svakako valjaju ustanove §. 6.

§. 10.

Pravo nazadnoga odkupa, budi ma kakovih zemaljah, izim arendašicah, i §. 9. spomenutih naročito zemaljah u odsjeku V. pod A. i B. u patentu od 2. ožujka 1853. naznačenih, ukida se; no zemljišta, koja su jurve pravovaljano za nazad odkupljiva izrečena, te zatim vlastelinu budi sudbenom pravomoćnom ovrhom, budi privatnom valjanom nagodom (paktacijom) u vlastnost izručena, ostaju u bistvu sadanjem kroz ovaj zakon netaknuta.

Gdje se pako dokaže, da je vlastelin od poslje godine 1848. gornjacim ili činženjacim gorne listove bez uredne gorne pravde oduzeo, te gorna ili činžena zemljišta od prijašnjih posjednikah ili oduzeo, ili pako uz arendalne pogodbe za daljnje uživanje ustupio, tamo je gornjakom ili činženjakom u prvom slučaju prosto tužiti na povratu vlastništva, ili ako ovo već moguće nije, tražiti naknadu štete uz rok od godine danah kod urbarskog suda, u drugom pako slučaju se ovaki arendalni ugovori za ništetne proglašuju.

To isto valja i za one slučajeve, gdje je vlastelin gornjakom ili činženjakom neimajućim do g, 1848. gornih listovah, bez popredno izhodjene propisanim putem pravomoćne odluke nazad odkupljivosti (*Rücklösung*) odnosna žemljišta oduzeo ili im na nje arendalne pogodbe izdao; ako gornjaci i činženjaci ovaki odnosna zemljišta neuživaše (§. 9.) pod navadnu gornu daću već pod arendu.

U ostalom mogu se dotične daće od ovakih zemljištah po posjednicih odkupiti u smislu §. 7.

§. 11.

Pravde nazadodkupljivosti (*Rücklösung*) do sada povedene, ma u kojem stepenu one bile (izim ako su ovrhom zaključene) prestaju, te prelaze u narav pravdih odkupa (*Ablösung*) i imadu se obaviti po §§. 6., 7. i 8.

§. 12.

Svaki odkup naleži sadašnjem posjedniku bez tereta države, i ima se obaviti putem urbarskih sudovah; dotle pako dok nebudu zemljišta i odnosno daće (§. 7.) odkupljene, imadu posjednici odnosna podavanja gospoštini i nadalje namirivati; ako bi pako ove daće u težacih uslovljene bile, to ih mogu obvezanici odkupiti polag zakonitih ucienah urbarskih, plaćajuć 35 nov. za jedan dan tegleće radnje, a 17 nov. za jedan dan radnje ručne.

§. 13.

Kod urbarskog poslovanja ima se po urbarskom ili županijskom kot. sudu ponajprije pokušati prijateljska nagoda sa strankami.

Svaka nagoda, bila ova učinjena po žup. kot. sudu, ili putem delegacie po činovniku urbar. suda, imade se za potvrdjenje podnieti banskom stolu, koji navlastito pazit ima na to, da obveza ugovorenog plaćanja glede glavnice, nebude na uštrb ni življenju obvezanika, ni njegovoj sposobnosti u obziru plaćanja poreza; napokon, kada se u mjesto plaće ugovori ustupljenje kojega zemljišta, da se nikada neustupi zemlja, koja spada k zakonitom selištnome pristojalištu.

U ovakove nagode nesmije se primiti uviet, da neizpunjenje jednoga plaćevnoga roka vuče za sobom gubitak daljnih rokovah.

§. 14.

Ako pokušaj nagode u poslovih odkupa §§. 6. i 7. bude bez uspjeha, ima urbarski sud najprie na trošak gospoštine odrediti *izmjerbu* dotičnog zemljišta i tada odsudu izreći.

§. 15.

Ako se platežni rokovi nagodom neustanove, to će ove ustanoviti urbar. sud, i to najviše u šest godišnjih ratah dopitujuć i 6% kamate od neplaćenih ratah.

§. 16.

Gdje su bivši podanici budi iz urbara, sudbene odsude, medjusobne nagode ili budi iz nepovrjedjenog dakle zakonitog običaja u uživanju drvarine bili, pak uživanje ovo niti putem urbarske parbe, niti putem zakonite nagode izgubili nisu, tamo se ima bivšim podanikom u mjesto toga uživanja odciepiti primjeran diel iz šumah pod ukupnim uživanjem stojećih.

Gdje su šume blizu sela, tamo se kod odciepljenja iz ekonomičkih obzirah polag mjestnih okolnostih ima davati bivšim podložnikom onaj dio šume, koji je bližje sela.

U obće je pako sudovom nastojati, da glede blizine odciepljenja šumah interes bivših kmetah u obzir uzmu.

U diel odciepiti se imajaćih šumah nespadaju šume, koje su u tabelarne popise uvrštene, te biaše podložnikom ustupljene za stanoviti broj težakah (pro laboratoribus silvanalibus), zatim šume, koje su cielim občinam ili pojedinim podložnikom radi

drvarenja urbarskoga po terezianskoj regulacii doznačene bile za izklopnu porabu, i koje su oni namirivali osobite daće.

Sva ostala šuma ostaje bivšem vlastelu, kao podpuna vlastnost njegova. Sva stranka imade u onom dielu šume, koji je za nju odciepljen, podpuno pravo na svekol koristi šumske, nego držati se ima propisah šumsko-redarstvenih.

To isto valja i glede onih šumah, koje su jurve odciepljene za pojedine pc ložnike ili čitave obćine.

§. 17.

Kolik će po prostoru biti onaj diel šume, koji se odciepiti ima bivšim pc ložnikom, sudit će o tom sudovi urbarski, ako u obziru ovom dobrovoljna nagoda ne dje za rukom.

Urbarski sudovi imadu u tu svrhu ponajprie izviditi broj urbarskih selišt dotičnih bivših podložnikah, zatim imadu za svako selište po razmrju kategorie, u k isto spada, pomoćju vjestakah ustanoviti, kolik je prostor šumski potrebit, da se nan ono, što je pronadjeno, da bivšim podložnikom pripada, i to imajući pri ustanovljenju ov obzir na okolnosti mjestne a navlastito na to, kakova je šuma i koliko je kadra nositi.

Na osam željirah ima se odmieriti toliko, koliko u pravilu pripada na čitavo seliš

Nego valja pri tom držati se načela, da u pravilu na jedno čitavo seli nije slobodno odmieriti manje, nego tri jutra šume tamo, gde je šuma u plodnosti pı vrsti; u šumah druge vrsti ima se osuda kretati medju 3 i 8 jutarah; u šumah tr vrsti medju 8 i 12 jutarah na jedno selište (sessio) računajuć, razumievši jutro 1600□°; nu svakako ima sudovom za načelo služiti to, da šumski dielovi odcieplj za podložnike budu takovi, da se oni uzmognu iz istih postojano drvariti.

§. 18.

U onih slučajevih, gde su šume, u kojih su bivši podanici drvarinu uživa — posve izkrčene, te njim vlastelin drugde drvarinu dati nemože, tamo će bivši podl nici u mjesto šume dobiti od one krčevine (zemlje, gde je šuma bila), po razmierju urba skog selišta obzirom na kakvoću zemlje polag gori ustanovljenoga ključa, na urbars selište 3, 8 ili 12 jutarah zemlje, jutro po 1600□° računajuć.

Ako pako šuma posve izkrčena nije no ipak vlastelinstvo nemože dati do ljnu drvarinu, to će vlastelinstvo, ako se dokaže, da je ono šumu izkrčilo, manjak biv podložnikom po procieni u ostalih zemljištih namiriti.

§. 19.

Gdje bi se godj kod kojeg vlastelina prigodom odciepljenja šume, i u sluč onom, ako bi se uzeo najmanji ključ od trih jutarah, šuma namirenjem bivših podanikah ta izcrpila, da bivši vlastelin u svom dotičnom vlastelinstvu, nikakove šume imao nebi, ta imade dobro vlastelinsko dobiti od dotične sume jednu trećinu, a bivši podanici dvie treći

§. 20.

Za duhovne pastire i školnike (učitelje) sviuh zakonom priznanih vjeroiz vjedanjah, koje po priašnjih urbarskih zakonih imadu pravo drvarenja, treba da se

kodjer po navedenih načelih odciepi diel šume ondje, gdje se dielovi takovi odciepljuju, i to ako neima druge kakove nagode, ima se za duhovnike odciepiti onoliko, koliko ide na čitavo selište, a za školnike onoliko, koliko ide na pol selišta.

§. 21.

Šuma, koja po propisih ovih odciepljena bude na korist bivših podložnikah, ima se smatrati kao šuma obćinska, i treba pod nadzorom vlastih političkih nastojat oko nje i obradjivat ju polag propisah, koji za takove šume obćinske jur postoje, ili koji jošte izdani budu.

Oni šumski dielovi, koji su odciepljeni na korist duhovnih pastirah i školnikah, imadu se nzeti k šumi obćinskoj, i s toga imat će obćina davat istim duhovnim pastirom i školnikom onoliko drvah, koliko ih za potrebu njihovu ide.

§. 22.

Uživanje trske, koje je bivšim pedložnikom dozvoljeno u smislu odprie izdatih zakonah urbarskih, može se, ako zahtevaju njegdašnja zemaljska gospoda, ili bivši podložnici, dobrovoljnom nagodom ili presudom sudovah urbarskih urediti tako, da će se u to ime bivšim podložnikom, dok se trstik ili sam od sebe, ili umjetnim načinom nepresuši, ili davati svake godine stalna kolikoća trske, ili će im se odrediti stanoviti prostor trstika, da odande vade onoliko trske, koliko ih po potrebi ide, ili će napokon gospoština uživanje to novcem od njih odkupiti, ili im dati što drugo od iste vriednosti.

Moći će pri tom zemaljski gospodin u račun uzeti uzvratnu onu daću, koja mu pripada od bivših podložnikah i ukućanah.

Gde je stanovit dio trstika, budi obćinami, budi pojedinim podložnikom polag selištah njihovih doznačen bio iznad pristojećih im zemaljah urbarskih i za izklopnu njihovu porabu, postaje to podpuna vlastnina njihova.

Daće, koje na tom leže, prestaju.

§. 23.

U obćinah, u kojih je komasacia zemaljištah jurve započeta po propisu zakonitom, ima se ova obavit što najbržje.

U obćinah, u kojih regulacija još učinjena nije, slobodno je i vlastelinu i većini obćine, koli komasaciu sa segregaciom paše i šume, koli samo odciepljenje paše i šume tražiti.

Rok za ovo traženje postavlja se na jednu godinu danah od dana proglašenja ovoga zakona.

Ako se komasacia u ovom roku kroz nijednu stranku tražila nebude, tada daljnje tražiteljstvo za komasaciu prestaje.

Ako pako segregacia u naznačenom roku kroz nijednu stranku tražena nebude, tad će nju sud urbarski ureda radi odrediti imati.

§. 24.

Ako bivši podložuici po obstajavšim zakonima urbarskim u živajupravo pašovine na stanovitim gospoštniskim zemljama, to ima razmierje ovo ostat nepromenjeno do budućeg konačnog odćjepljenja pašnjakah.

Užitak ovaj obstojati će i na skupnih pašnjacih dok odciepljenje ovršeno nebude.

§. 25.

U obziru prava na drvarenje i žirovnicu ostaje do konačnog odciepljenja odnosno uredjenja šumskih užitakah nepromjenjena ustanova §. 4. čl. 6. g. 1836. po mjeri pravnoga posjeda, postojavšega prie g. 1848., ter sve u obziru tome budi protiv navedenom zakonskome članku, osobito pako u Slavonii proti zakonitom običaju do g. 1848. vladujućem izdane naredbe kriepost svoju gube.

§. 26.

Uzvratne dužnosti, koje bivši podložnici izpunjavat imaju za drvarenje i žir, zatim za rezanje trske, ostaju nepromienjene do konačkog uredjenja urbarskih užitakah.

Nego prosto im je podavanje u dielu, kojemu su podvrženi bili za izvršivanje prava drvarenja, obalivši isto podavanje na osam danah ručne tlake za cielo selište, sa 1 fr 40 novčićah, a na jedan dan ručne tlake za osminu selišta, sa $17\frac{1}{2}$ novčićah, pri uzvratnoj pak dužnosti postojećoj za rezanje trske, obalivši ju na 4 dana ručne tlake, sa 70 novčićah a. v. odkupiti na godinu.

§. 27.

Ona prava, koja su dosada u pogledu vinotočja, mlinarine, ribarie, mesarenja ptičarenja samim gospoštinam pripadalo, postaju prava obćenita sviuh državljanah.

§. 28.

Prava ova izvršuje svaki na svom vlastničtvu, a obćine u krugu svom izvršivanje ovo odredjuju po koristi svojoj pod nadgledom županije.

§. 29.

Postupak pri uredjivanju posjednih razmjerjah doznačuje se dotičnim sudovom urbarskim prve molbe.

Druga molba biti će za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu banski stol, kao prizivni sud urbarski.

Tretja molba bit će stol sedmorice za trojednu kraljevinu u Zagrebu.

§. 30.

Stranka koja ište, da joj se po pravu razpravi i rieši parnica o uredjenju posjeda, imade stvar tu povesti i započeti uz rok, koji joj za to bude odredjen po sudu urbarskom.

Ako stranka, koja ište uredjenje posjeda svoga, ne drži se roka toga, imat će sud urbarski prve molbe na njezinu pogibelj i o trošku njezinom ureda radi narediti zastupnika, koji će nastojati, da se razprave povedu i okončaju; isto tako se imade u parnicah povedenih ureda radi na trošak gospodštine urb. parnicu podignuvše zemljomjer imenovati, ako to gospoština zamudi.

Ako si dotična obćina do prve zazprave zastupnika neimenuje, vlastan je urbarski sud na trošak dotične obćine zastupnika ureda radi imenovati.

U parnicah o uredjenju posjeda treba, u koliko što ovdje nije inako propisano, držati se u pravilu ustmenoga parbenoga postupka onog, koji će se zakonitim putem izraditi, nego tako, kao što sa sobom donosila bude svrha iztrage, koja se ureda radi obavlja, i sudac neće biti obvezan držati se pri tom drugih pravilah, nego što ih iziskuje bitnost jepnostavne, svrsi shodne i temeljite iztrage. Tako isto imade se postupati i u kašnijem postupku pri autentikaciji, i tečajem ciele parnice urbarske uključivo sa ovrhom.

U ostalom u svih medjutonjih pitanjih urbarskih parnicah rokovnice i utoci ukidaju se.

§. 31.

Tužbenica ima se odmah saobćiti stranki protivnoj.

Podjedno treba stranke pozvati pred sud uz rok, koji odgovara stanju stvari i koj da nebude dulji od 15 danah.

Na ovom ročištu ima sud prije svega pretresati pitanje, da li neima zaprieke kakove budi zakonite budi pogodbene, koja bi smetala zahtjevano uredjenje posjeda; zatim ima pitanje ovo, preslušavši obje stranke, na temelju prinešenih razlogah dokaznih i na temelju izvidah učinjenih, ako je potrebno, ureda radi, riešiti i presudu strankam obznaniti pismeno.

Stranki, koja scieni, da joj je presudom ovom krivo učinjeno, pripada pravo, priziv svoj na višji sud urbarski podnieti uz četrnaest danah, računajući od dana onoga, kojega joj je dostavljena bila presuda urbarskog suda prve molbe.

Dalji priziv u pitanju ovom nije dopušten.

§. 32.

Čim rješitba o izvidjenih pitanjih predhodnih postane pravomoćna, imat će urbarski sud prve molbe umoliti dotični kotarski sud, da, prizvavši dielujućeg zemljomjera, zatim stranke prisutne ili zastupnike njihove, za dalje razpravljanje parnice po zakonu priugotovi, i urbarskomu sudu prve molbe podnese sve one dokaze i ona sredstva pomoćna, koja su u dosadanjih zakonih urbarskih pobližje naznačena, i potrebita u svrhu da se priredi parnica.

Zemljomjera imadu pogoditi stranke, koje ıštu, da im se posjed uredi.

Strankam protivnim stoji na volju, podići temeljitih prigovorah proti osobi istoga, a i izposlovati, da se odredi zemljomjer drugi.

Politička vlast kotarska imade strankam obznaniti dan, kojega će izaslanik njezin doći na lice mjesta.

Ovaj dan treba ustanoviti tako, da od dana, kojega je odluka izdana, pak do dana ustanovljenoga nebude manje od petnaest a ne više od trideset danah.

§. 33.

Pri naredjivanju razprave povjerenstvene, pomenute u paragrafu predjašnjem, treba stranke izrazito opomenuti, da će izaslano povjerenstvo djela uredovna, koja su mu naložena, nastaviti, makar stranke i nedošle na razpravu. Ako tko u razpravu ovu povjerenstvenu nedodje, neima načina kojim bi se radi izostanka svoga opravdati mogao.

Ovu razpravu slobodno je odgoditi samo onda; ako imade takovih vjerodostojnih okolnostih, s kojih je moguće nadati se, da će povjerenstvo primjerenije uredovati, ako razprava bude odgodjena.

§. 34.

Izaslani urednik vlasti kotarske, prizvavši djelujućega zemljomjera, ima učinit da se poradi zahtjevane regulacije posjeda izmjere dotična zemljišta (kakono pašnja občinski ili šuma, koja se razlučiti imade, ili pako čitav koji kotar, ako i na koliko neł već vjerodostojno izmjerena bila; a isto tako da se o stanju sadašnjem sastavi krajobra mjestni iliti topografički, u kojem će, ako potriebno bude izmjeriti vaskoliki kotar, izrazit i razgovetno biti navedeni svi pojedini dielovi od zemljištnoga posjeda, njihov prostor i vlastnici; ako li je pako ili pašnjak občinski, ili šuma, koja se imade razlučiti, ili hata prije jurve izmjeren bio vjerodostojno, i ako je s istih sačinjen jurve krajobraz topogra fični, tad treba krajobraz taj izpraviti polag promienah, koje su se dogodile.

Nadalje ima urednik ovi skupiti sve izprave i sva pomoćna sredstva, koja s protežu na posjedna razmierja u občini i odnosno na kakvoću zemljištah; ili ako se do tičnici krate izdati ih, ili ako nedopuštaju, da se prepišu, ima tad rečeni urednik ne sam napomenuti, da izprave i pomoćna ova sredstva u istinu postoje, nego ako je moguće uglaviti, što je u njih sadržano.

§. 35.

U slučajevih, gdje se radi o tom, da se obavi komasacija, ima djelujući zem ljomjer razrediti i stanja, i to prizvavši u tu svrhu sposobnih i nepristranih muževał imenovanih u jednakom broju po prijašnjoj gospoštini i po bivših podložnicih ili pako po samom uredu, ako se t. j. oni u izboru nebi složiti mogli; zatim ima isti zemljomje sačiniti novu osnovu o regulaciji a i krajobraz, koji će pokazivati diobu hatara onako kao što ju bude osnovao.

§. 36.

U obziru novoga uredjenja iliti regulacije hatara treba nada svime, da pravi lom bude porazumljenje dionikah svihkolikih, ako porazumljenje, oko kojega imade iza slano povjerenstvo svagda nastojati, nepodje za rukom, tad valja pred očima imati, d se u slučaju, ako pretežni razlozi gospodarstveni neiziskuju iznimakah, imadu sadanjin posjednikom ostaviti i u dielove njihove uračunati:

A) sva zemljišta u mjestu, i sva ona, koja medjaše sa mjestom, ali se posebn upotrebljuju;

B) vinogradi i voćnjaci, koji su izvan mjesta;

C) zemljišta izvanjska, s kojimi je, osim običnoga upotrebljivanja gospodarstvenoga skopčano još i izvršivanje prava kojega povlastnoga ili pogodbenoga, koje j za sada još u krieposti;

D) sgrade, nalazeće se izvan mjesta, ako oni, koji bi ili te sgrade ili zemljišta na kojih se nahode, imali preduzeti, neće da uzmu na se troškovah gradjenj ili premještenja ili ako troškovah ovih nenamire oni, koji su za komasaciju molili; — groblja i zemljišta na kojih stoje crkve, ili koja u pogledu vojničkom imadu ostati u sa danjem svojem upotrebljivanju, nemogu se uzeti pod komasaciju.

§. 37.

Pri dieljenju pašnjaka občinskoga ili šume zajedničke treba takodjer sastavi osnovu diobenu, a, kao što slučaj iziskivao bude, ima se sačiniti i krajobraz u toj diob

Napokon treba pomoćju nepristranih i zapriseženih cienacah izviditi stanje i broj krčevinah, popravke na istih, a i vriednost za to zahtjevanu, zatim vriednost onih sgradah i onih popravakah, što uslied nove osnove o regulaciji imadu preći na druge posjednike, kojim će se sve ovo i u račun staviti.

§. 38.

Ako poradi kojega diela od hatara ili poradi koristih od hatara toga postoji sa susjednimi mjesti kakova razpra o medjaših, imat će sud urbarski prije nego što će se početi mjerenje, pokušati, da razpru utaži nagodom; ako li nagoda nepodje za rukom, imat će isti sud izostavivši mjesta prieporna, učiniti svoje naredbe samo glede dielovah nepriepornih, a na krajobrazu topografičnom pobilježit će i mjesta preporna.

Ako tekuća razpra o medjaših bude kašnje riešena, bit će dionikom sačuvano pravo zahtievati, da se regulacija obavi i glede mjestah, koja su prije pod parnicom bila.

§. 39.

Čim sud urbarski dobije od vlasti kotarske izviešće ujedno s dokazi, navedenimi u paragrafih prediducih, odredit će rok, da se uredovno potvrde predložena pomoćna sredstva, a zatim obznanit će ih strankam.

Ovaj rok da nebude u pravilu dulji od petnaest danah, računajuć od dana, kojega je izviešće podnešeno.

Kako se ima obdržavati ovaj rok, u tom obziru treba da pravilom budu ustanove §. 29.

§. 40.

Uredovne potvrde, a tako i dotične prociene imade na licu mjesta obaviti sud urbarski, prizvavši k tomu zapriseženoga zemljomjera, koji u stvari toj neima diela nikakova, a i stranke; ovim bit će prosto, ustmeno ili pismeno činiti prigovorah proti obavljenomu mjerenju i popisu zemljištah, proti razredbi odsiekah zemljištnih, proti osnovi o regulaciji, predloženoj po zemljomjeru djelujućem, a bit će mu prosto, poslužit se i odvjetnikom, u poslu ovom.

Čim bude obavljena potvrda, imat će sud kriepko nastojati o tom, da se sva prieporna pitanja poravnaju putem nagode.

O svemkolikom uredovanju imade se, pošla ili nepošla nagoda za rukom, sastavit točan napisnik, kojemu će se priklopiti izprave pri uredovnoj potvrdi obnadjene, da su u redu, imenito pako priklopit će se pri komasacijah prispodobna izprava, koju je izaslani zemljomjer sačinio o prijašnjem i o novo osnovanom stanju hatara.

§. 41.

Ako su stranke glede nagode složne u svih točkah, tad će sud urbarski operat nagodbeni podnieti višjemu urbarskomu sudu, da ga potvrdi.

O svih ostalih slučajevih imat će se, pošto budu prije, prema potriebi preslušani svjedoci i pobilježeni prigovori i protu-prigovori, koji su strankam glede prieporních točakah dozvoljeni bili, riešiti razprava osudom; nego u točkah bezuvjetno i bez priuzdržaja nagodjenih, ima za osudu mjerilom bit to, kako su se stranke glede rečenih točakah složile.

Sud urbarski odlučuje o svih priepornih točkah pojedince, nego u osudi jedinoj, točno obrazloživši odluku svoju glede svake pojedine točke.

§. 42.

Presudu treba strankam dostaviti, čim prije moguće bude.

Stranki, koja scieni, da joj je presudom prvog suda krivo učinjeno, stoji na volji, za četernaest danah po dostavi, predati na pismu razloge svoje pritužbene sudu urbarskomu prve molbe, koi će ih ujedno sa svimi spisi imat odpraviti banskom stolu.

§. 43.

Banski stol riešava podnešene mu parnice, koliko moguće prije, i putem urbarskih sudovah prve molbe dostavlja presude svoje strankam, kojim se i onda, ako su i presude jednoglasne, daje pravo, da se mogu uteći k najvišnjemu sudištu.

U obziru postupka, kada se tko poprime priziva ovoga, imadu se uporavljivati ustanove prediducega §. 42.

Obnadje li II. ili III. molba, da izvidci nisu podpuni, imat će se parnica radi popunbe, a po okolnostih i radi presude iznovične odpraviti natrag k sudu prve molbe.

§. 44.

Pravomoćne presude, a tako i nagode odobrene izvršuju se ureda radi, i to po kojem članu od suda urbarskoga i pomoćju urednika kojega od suda kotarskoga.

Povjerenstvo izaslano izvršbe radi, imat će, pošto najprije sasluša djelujućega zemljomjera, odrediti rok za izvršbu, i obaviestiti o tom stranke s tim dodatkom, da o roku, na izvršbu odredjenom, kojega će se zemljomjer uvesti, svakako doći imadu. u slučaju obavit će se i bez njih.

Odciepljivanje biva po osnovi o regulaciji, koju je sud potvrdio. Čim dotični predmet odciepljen bude, imat će povjerenstvo prizvavši zapriseženoga zemljomjera, uredovno potvrditi osnovu, novi krajobraz i novu tablicu od selištah.

O obavljenoj izvršbi ima povjerenstvo urbarskomu sudu prve molbe podnieti točno izviešće, a i spise svekolike.

§. 45.

Urbarski sud prve molbe ima rezultat obavljene regulacije ujedno s dotičnimi operati, radi daljega u tom obziru potrebitoga uredovanja, saobćiti dotičnoj gruntovničkoj i poreznoj oblasti.

§. 46.

Povrata u stanje prijašnje nije dopuštena u parnicah urbarskih.

Da se poprave pogrieške, koje su pri regulaciji učinjene u računu, ili u mjerenju, ili neizpravnosti one, koje su se podkrale prigodom izvršbe, ima se radi toga pod kazan ugasnuća, podnieti prošnja uz godinu danah, računajući od dana okončane regulacije ili obavljene izvršbe.

Prošnja u tom obziru može se predati kako pismeno pri sudu urbarskom prve molbe, tako i ustmeno pri dotičnom uredu kotarskom, kao vlasti političkoj, koja će o tom sačiniti napisnik, i nedangubeći poslati ga sudu urbarskom.

§. 47.

Urbarski sud imat će na to, ako neobnadje, da je prošnja očevidno netemeljita, na lice miesta izaslati kojega od szojih članovah ujedno sa zaprisešenim zemljomjerom, da, prizvavši urednika kojega od ureda kotarskoga kao vlasti političke, izvidi, što bude potrebito.

Dan i svrha ovoga izvidjenja imade se dotičnim strankam obznaniti s tim dodatkom, da po izmaku toga roka neće biti više slobodno činiti kašnje prigovorah.

Ako prigodom ovom nepodje dobrovoljna nagoda za rukom, imat će povjerenstvo izviditi, u koliko je u redu pritužba podnešena, a zatim će pritužbu odpraviti sudu urbarskomu, da o istoj izreče odluku.

U obziru riešavanja i izvršivanja valja postupati onako isto, kao što je propisano za parnice iz regulacije.

§. 48.

Težake i vozne prilike (foringe), koje budu potrebite pri mjerenju, imadu bezplatno davati bivši podložnici, ostale troškove, koji se naberu povodom razpravah glede regulacije posjeda, imadu namirivati njegdašnja zemaljska gospoda, a kod suvlastničtvah isti suvlastnici po razmierju svoga posjeda zemaljskoga.

§. 49.

Svekolike parnice iz regulacije i komasacije, na koliko bi ovaki slučajevi jošte obstojali, koje je prije mjeseca travnja godine 1848. presudila najvišja molba i izvršbe radi natrag odpravila prvomu sudu, treba, držeći se pnstupka u zakonu ovom propisanoga, ovršiti, i pri tom za mjerilo uzeti osudu molbe najvišje.

§. 50.

Parnice, koje su još prije mjeseca travnja god. 1848. povedene, nego radi razjasnjenja ili dopunjenja manah, u parnici obnadjenih, poslane bile natrag k prvomu sudu, da ih iz nova rieši, na koliko bi ovaki slučajevi jošte obstojali, treba suditi i okončati po načelih ustanovljenih u zakonu ovom.

To isto valja činiti i glede onih parnicah, koje su mjeseca travnja god. 1848. pred privremenimi od onda ustrojenimi sudovi povedene bile, a nisu još riešene u prvoj molbi.

Parnice one, koje su jurve presudjene u prvoj molbi, nego nisu još pregledane kod sudovah višjih, imadu se pregleda radi podnieti dotičnomu višjemu sudu urbarskomu; i kako parnice ove, tako i one, koje su sada pod višjim pregledom, imadu se kod višje i najvišje vlasti urbarske riešiti po načelih zakona ovoga.

U parnicah pregledanih jurve po banskom stolu imadu se krozanj kao drugu molbu u noviji pretres uzeti, i riešiti po pravilih ovog zakona.

Ovršbe ili eksekucije, učinjene na temelju prijašnjih zakonah i na temelju odlukah pravomoćnih, izrečenih u smislu istih zakonah, neće se više moći podnositi višjoj molbi pregleda radi.

§. 51.

Komasacije putem dobrovoljne nagode od mjeseca travnja god. 1848. izradjene i ovršene, nemogu se više pobijati, ako i na koliko do današnjega dana nije učinjeno nikakovih prigovorah.

Nagode, još neizvršene, imadu se podnieti višjemu sudu urbarskomu, da jih potvrdi.

Spise, koji ovamo zasiecaju, treba saobćiti dotičnim vlastim gruntovničkim i katastralnim.

§. 52.

Obnadju li sudovi urbarski, da su parnice, koje kod njih teku, u bitnom savezu s odciepom pašnjaka ili s razlučbom šumskoga uživanja, koja se obaviti ima ureda radi, ili pako sa komasacijom, koja se jurve obavlja, tad mogu isti sudovi uputiti stranke, da podjedno prigodom pomenutih radnjah, odnosećih se na regulaciju posjeda, nastoje poćerati i okončati parnice ove.

Ako medjutim potrebito bude, da se učini privremena kakova naredba, imati će političke vlasti postupati po §. 53. ovoga zakona.

§. 53.

Sve prieporne predmete iz urbarialnih odnošajah proizlazeće odlučuje provizorno županija, kano politička oblast, no ujedno izručuje bezodvlačno poslje odluke ureda radi sve spise prieporног predmeta nadležnom urbarskom sudu za konačno pravno riešenje.

§. 54.

Svi podnesci, sve izprave, sva pisma i sve razprave u patentu ovom naznačene, koje se tiču razterećenja zemljištnoga, odštete ili odkupa, oproštene su od biljegovine, taksah i poštarine.

§. 55.

U pogledu suvlastničtva ili komposesorata odredjuju se sliedeća:

1. Na surazmjernu diobu i komasaciju onih plemićkih suvlastničtvah, koja su već obstojala prije, nego je u život uveden bio obći gradjanski zakonik, imadu se ustanove XII. članka zakonskoga od god. 1836. i nadalje uporavljivati, i to na način sliedeći:

2. Surazmjerne diobe i komasacije dužan je obavljati onaj sud urbarski, komu je u okolišu glavno sjedište kojega suvlastničtva.

3. Ako se dva suda urbarska prepiru o pitanju nadležnosti, tad o tom odlučuje banski stol.

4. Djelokrug sudovah urbarskih steže se na surazmjerno dielenje i komasovanje izmedju onih, koji su istinu dionici u suvlastničtvu.

5. Strankam, koje sciene, da mogu iz razloga kojega mu drago dokazati jačje pravo, nego što ga imadu postojeći suvlastnici, ostaje priuzdržano, poćerati to pravo posebnim putem proti suvlastnikom.

6. Tražbine ovovrstne neimaju se podnositi urbarskim sudovom ni kod istih izvoditi, nego kod redovitih vlastih sudbenih, i tražbine iste nemogu priečiti diobe i komasacije.

7. Svaki suvlastnik vlastan je zahtjevati surazmjernu diobu i komasaciju suvlastničtva.

8. U slučaju, ako je već konačno ustanovljeno surazmjerje, može svaki suvlastnik zahtjevati komasaciju.

9. Pravo tražiti, da se surazmjerno podieli ili komasuje suvlastničtvo, treba poćerati pismenom tužbom.

10. Ovakovu tužbu slobodno je podnieti i bez dokazah. U istoj imadu se napomenuti svikolici suvlastnici, koji imadu zemaljah podkućnicah u suvlastničtvu, nego prosto je tužitelju napomenuti i ine suvlastnike.

11. Kako da se dostavlja tužba, o tom imadu valjati ustanove postupnika gradjanskoga.

12. Na ovu tužbu imade se odrediti ročište baram na 15 danah i na istom treba u slučaju, ako se stranke nenagode, povesti razpravu o pitanju, da li se ima ili neima ovršiti surazmjerna dioba ili komasacija, koja se ište.

13. Kako pri ovom tako i pri svakom drugom ročištu, koje urečeno bude u postupku uredjenom po ovoj naredbi, imadu se, istina, uporavljati propisi, valjani za ustmeno razpravljanje priepornih poslovah pravnih, nego tako, kao što će to, s obzirom na narav predmeta, zahtjevati svrha uredovne, jednostavne i temeljite iztrage.

14. Ako nagoda nepodje za rukom, treba tada izreći osudu o tom, ima li miesta zahtjevanoj surazmjernoj diobi ili komasaciji, ili pako, da je ista dioba ili komasacija nedopustna.

15. Čim se na temelju ili nagode, ili pravomoćne osude obaviti ima surazmjerna dioba ili komasacija suvlastničtva, biti će dužnost suda urbarskoga ureda radi

a) izdati izrok (edikt), koi treba da sadržaje ime suda urbarskoga; zatim

b) da naznačuje suvlastničtvo na takov način, da isto može svatko lahko razabrati, imenito da naznačuje glavno sjedište svihkolikih njegovih dielovah, koji bi, možebiti, ležali gdje drugdje.

c) Da odredjuje ročište, koje će se držati u onom okolišu, gdje je glavno sjedište suvlastničtva, naznačivši dan kojega, i miesto, gdje će se isto držati.

d) Da poziva svekolike suvlastnike, neka ili sami ili po punomoćniku poćeraju svoja prava ili pri ovom ročištu, ili uz vrieme, dok trajao bude dalji postupak, nego u drugom ovom slučaju samo o svom trošku, i najdulje do onda, dok nebude izrečena osuda prve molbe, jer će se u protivnom slučaju na temelju obavljene razprave izreći osuda o onom, što obnadjeno bude, da je pravo.

e) O sadržaju ovoga izroka, imadu se pod jedno obaviestiti one osobe, koje su udioničtvovale ili pri sklapanju nagode ili pri razpravljanju parnice.

f) Ročište treba odrediti barem na 15 danah, u ostalom treba dan istoga, imajući obzir na vrieme, kojega izrok prvi put na svjetlo izadje u novinah, pro-

računati od prilike, i pri tom uvažiti dobu godišta, da i udaljeniji suvlas uzmognu doći na ročište.

g) Izrok treba pribiti na sudnici, i u novinah odredjenih za sudbene og u jeziku kojim se pišu novine, uvrstiti tri puta na medjurokove od tri tri dana.

h) Da izrok bude pravno-valjan, dosta je, da je isti jedanput samo bio uvr u malo prije pomenutih novinah.

i) Ako se može slutiti, da imade suvlastnikah i u ostalih krunovinah i inozemstvu, tad se izrok može uvrstiti i u novinah od onih krunovinah ili u novinah inozemskih.

16. Da se drži ročište i da se upravlja postupak, imade urbarski sud kao vjerenika odrediti jednoga svoga prisjednika, ili pako adjunkta takovoga, koji je sp ban zamieniti ga, i istomu pridati zapriseženoga voditelja zapisnika.

17. Povjerenik, upravljajući postupak, imade poglavito na to paziti, radi samo o tom, da se ustanovi ključ surazmjerja, ili da se polag ratah podiele zajedn zemljišta, ili da se podjedno obavi i komasacija

18. Polag ovih glavnih predmetah treba obaška i razpravu obaviti sa st kami.

19. O svakoj glavnoj razpravi treba voditi neprekidne ročištnike (napisni ročištih.)

20. Ako se radi o ključu surazmierja, imat će povjerenik o svih priepo točkah, glede kojih nagoda nije pošla za rukom, obaviti razpravu sa strankami, i tom držati se reda propisanoga u XII. zakonskom članku od god. 1836.

21. Sačinjeni spisi razpravni imadu se riešenja radi podnieti sudu urbarsk

22. Ako se zajednička zemljišta imadu podieliti polag ratah ili podjed komasovati, imat će povjerenik odmah odrediti, da se izmjere zemljišta, koja će se i podieliti, ili pako da se svekoliko suvlastničtvo izmjeri polag pojedinih dielovah posjed a ako bude potrebno, i da se razrede (klasificiraju) zemlje, pri čem valja primjernim činom upotriebiti geometrične izmjere, sačinjene u prijašnje doba.

23. Daljni postupak o tom imat će se stopram onda nastaviti, pošto se vomoćno ustanovi ključ surazmjerni.

24. Ako je ključ taj ustanovljen, treb atak daljnu razpravu obaviti sa strank i po posljedku iste sastaviti osnovu diobenu.

25. Povjerenik imat će o tom preslušati stranke, i svekolike spise rieš radi podnieti sudu urbarskomu.

26. Mjerenja imade obaviti zaklet koji mjernik. Ako bude mjesta diobi p ratah, ili pako komasaciji, imat će isti sačiniti i krajobraz diobeni.

27. U izmjernicah i diobnicah (karte o mjerenju i dielenju) imadu se sv lika zemljišta navesti i s tekućimi topografičnimi brojevi, koje će se počimati od kućnice.

28. Tko da bude izabran za mjernika, to zavisi od većine suvlastnikah. se nepostigne većina glasovah, tad će povjerenik izabrat mjernika.

29. Povladjen je povjerenik činiti, ako bude potrebno, izvide i očevid samom licu mjesta, preslušavati svjedoke, i vještake, a i zaprisizati ih.

30. Koji upitci da se stave sviedokom, imat će to upotrebivši predloge nakah, odrediti povjerenik sam.

31. Dužnost je povjerenika. nastojati o tom, da svekolike točke prieporne budu poravnane putem nagode.

32. Nagode, kojimi se ustanovljuje ključ surazmjerni, ili polag ratah podieljuju zemljišta zajednička, ili kojim je predmet konačni izradak (operat) komasacije, imadu se podnieti sudu urbarskomu da ih udostovjeri.

33. Ako nagoda ili nepodje za rukom ili podje, ali ne o svih točkah, imat će sud urbarski podnešene spise razpravne točno prosuditi i, ako bude potrebno, popuniti ih, ili, nadalje preslušati stranke, svjedoke ili vještake, ili odrediti da se čine uredovni izvidci.

34. Ako bude potrebno, da se odlučne koje stvari dokažu prisegom stranakah, tad će sud urbarski zapriseći te stranke.

35. Konačnu presudu o svakoj glavnoj razpravi valja izreći u slici odsude.

36. Uzgredna pitanja imadu se riešiti odlukami.

37. Onim suvlastnikom, koji nisu udioničtvovali pri razpravi imadu se u odsudi takodjer dosuditi ona prava, koja, i u koliko im ista pripadaju, po sadržaju spisah razpravnih.

O ovom treba ih ubavjestiti s tim dodatkom, da im je prosto, ili kod kojega suvlastnika poimence naznačenoga, kojemu je ista odsuda bila dostavljena, ili pako kod suda pogledati u odsudu i od iste uzeti prepis.

38. Proti svakoj odsudi, izrečenoj po sudu urbarskom ide priziv na banski stol, proti odsudi ovoga suda, pak makar i bila izrečena odluka jednolika, na kr. stol sedmorice.

39. Prizivnice valja podnositi urbarskomu sudu, koji će ih odpravljati višjem sudu.

40. Pravomoćne presude kao što treba odpravljene i dostavljene, ovršivat će se ureda radi, i to po povjereniku suda urbarskoga.

41. Ovaj će, porazumjevši se najprije s mjernikom, odrediti mjesto, godinu, dan i uru, kada će se započeti dioba, i na istu pozvati stranke s primjetbom, da će se ista po pravomoćno ustanovljenoj osnovi diobenoj obaviti i onda, ako stranke i nedodju.

42. Medjaši pojedinih zemljištah odmjerenih pojedinim suvlastnikom, imadu se označiti na način razgovetan i nepromjeniv.

43. Ako koja stranka uztraži, da joj se štogod naknadi u novcu, tad treba o ovakovoj tražbini, ako je uzalud bila nagoda pokušana, razpravljati i sačinit osobit napisnik, koji će se riešenja radi podnieti sudu urbarskomu.

Ovom uzgrednom razpravom neobustavlja se u ostalom započeti postupak diobeni.

44. Urbarski sud imat će prosuditi spise ovršbene, odrediti, da se poprave mane opažene, i obaviestiti stranke o tom, da je dioba kao što treba, obavljena.

45. Izradci diobeni imat će se napokon poslati upravljateljstvu gruntovnicah, da isto osnuje gruntovnice, i otom obaviestiti vlast katastralnu.

46. Surazmiernoj diobi i kommassaciji suvlastničtva bit će mjesta samo jedanput.

47. Obnova (novizacija) nije dupuštena; naprotiv može svaka dotična stranka zahtievati, da se poprave takove pogrieške, koje su se prigodom riešavanja o diobi polag ratah, ili prigodom kommassacije podkrale u računu, ili u izmieri, ili da se putem izprave (rektifikacije) uklone takove neizpravnosti, koje su počinjene bile prigodom, kad su se ovršivale osude pravomoćne; nego prošnju toga radi treba uz godinu danah računajući

od onda, kada su stranke bile obavieštene, da je dioba obavljena, tim sigurnije p
pismeno kod suda urbarskoga, jer će inače ugasnuti isto pravo.

48. Ako sud urbarski neobnadje ni odmah, ni preslušavši najprije doti
da je prošnja o rectifikaciji očevidno netemeljita, imat će usled takove prošnje od
da povierenik sudbeni pridavši mu zapriseženoga miernika, čini potrebite izvide n
mom licu miesta, i po ustanovah ovog zakona obaviti razpravu s dotičnimi stranka

U ostalom imadu se propisi ovog zakona o prizivu i ovršbi osudah u
ljati na parnicu izprave radi podignutu.

49. Svekolike parnice o suraznmiernoj diobi i kommassaciji, koje su
dene bile već onoga dana, kojega proglašena bude ova naredba, i koje još teku,
laze se kod inih sudovah, ili javnih vlastih, imadu se odpraviti sudu urbarskomu,
istom izpraviti i popuniti u smislu ovih propisah, pri čem valja stranke, odrediv
ako uztreba stanovitih rokovah, naputiti, neka po propisu ove naredbe podnesu i i
svoju prošnju.

50. One parnice u surazmiernoj diobi i kommassaciji, koje su već rieš
prvoj molbi, ali nisu još pregledane (revidirane), treba podnieti višjemu sudu urbars
i kako ove parnice, tako i one, koje se sada već pregledavaju, imade urbarski sud
ili treće molbe ili riešiti polag načelah, ustanovljenih u ovoj naredbi, ili, ako uz
odpraviti ih urbarskim sudovom prve molbe, da ih izprave ili popune.

51. Svekolike troškove, skopčane sa surazmiernom diobom i kommassa
namirit će zajednički svi suvlastnici, i to po razmierju svojega posjeda. — Bit ć
takodjer dužni, ako uztreba, položiti predujam, što će im ga odrediti sud urbarsk
se njime podmiriju potrebiti troškovi.

52. Oni suvlastnici, koji za sebe narede osobitih zastupnikah ili koji ne
raju svoja prava uz ustanovljeni rok, nego stopram kašnje uz vrieme, kada traje
prava, imat će pokraj toga sami namiriti, i one troškove, koji time budu prouzroče

53. Ako u takovih okoliših, gdje imade suvlastničtvah takovih, kod kojih
još uvedeno surazmierje zakonito, bude potriebita regulacija urbarska ili komas
imat će sud urbarski prije svega pobrinuti se o tom, da se suvlastnici sporaz
putem nagode.

Ako nagoda nepodje za rukom, imat će se odmah ureda radi povesti
torna razprava o surazmierju, i isto surazmierje konačnom odsudom ustanoviti.

54. Ako koji suvlastnik zaište komasaciju suvlastničtva, tad treba istu pod
obaviti onda, kad se bude obavljala komasacija urbarska.

55. U svih onih slučajevih valja paziti na to, da se svagda sudaraju raz
obostrane.

56. Ako nijedan od suvlastnikah nezaište komasacije suvlastničtva, im
se urbarska regulacija ili komasacija provesti obaška, i to polag propisah, postojećih o

57. Svakomu suvlastniku ostaje priuzdržano, da komasaciju suvlastničtva
zahtievati i onda, pošto već povedena bude urbarska rogulacija i komasacija; n
slučaju ovom neće biti mjesta pogodovanju, sadržanomu u točki 53.

58. Ako se u slučaju točke 53. povesti imade meritorna razprava o s
mierju, i ako nijedan od suvlastnikah nezaište, da se isto surazmierje ustanovi, im
tada urbarski sud, odredivši za to primierni rok, pozvati poznane mu suvlastnike,
povedu parnicu surazmiernu, i to s tim dodatkom, da će, ako rok mine uzalud, pos
njima i skrbnika, koji će imat povesti parnicu.

59. Skrbnika toli u ovoj, koli i svih ostalih urb. parnicah, gdje takovog odrediti urb. sud za potrebito pronajde, treba izabrati izmedju odvjetnikah (advokatah) povladjenih.

60. Kod suvlastničtvah takovih, koja leže u onih okoliših, za koje već u život stupiše novo-osnovane gruntovnice, imadu pravilom biti sledeće osobite ustanove:

a) U tužbi, pomenutoj u točki 9. moraju se napomenuti svikolici suvlastnici, koji su u gruntovničkih napisnicih upisani, da sada posjeduju podkućnicah i zemljištah izvanskih. Isti imadu se takodjer obaviestiti o izroku, koji će se izdati po §. 55. točki 15.

b) Prigodom onom, kad se mjerilo bude sadanje stanje osobnoga posjeda, treba u grutovničkih napisnicih i nacrtih zadržati one topografičke brojeve, što ih imadu čestice zemljištne. Imenito imadu se izradci diobeni tako urediti, da moguće bude razabrati iz njih sa izvestnošću, koje nove čestice zemljištne zamieniše one stare čestice, koje su upisane u posjedovnicah (listovi o stanju posjeda) napisnikah gruntovničkih, i koje su se promiene u priašnjem stanju posjeda inače još dogodile u slied regulacije pravomoćno provedene.

c) Izradci diobeni imadu se onomu sudu gruntovničkomu, kod kojega se vodi novo-osnovana gruntovnica o suvlastničtvu, poslati u svrhu, da se izprave gruntovnice; a da je to učinjeno, imade se obaviestiti o tom vlast katastralna.

VII.

Zakonska osnova

o uredjenju slob. i kralj. gradovah i povelj. trgovištah u Hrvatskoj i Slavoniji.*)

O obsegu gradske i trgovištne obćine.

§. 1.

Dosadanji slob. i kralj. gradovi i poveljena trgovišta zadrže svoj dosadanji obseg; no slobodno je i iz administrativnih obzirah pojedinim selim, koja danas u gradsko ili trgovištno područje spadaju, izstupiti, ili pako medjusobnim sporazumljenjem u obseg grada ili trgovišta, bez uštrba prava trećega, stupiti. Tako izstupljenje, kao i pristupljenje ima se izvesti uplivom višje političke oblasti.

*) Premda ova zakonska osnova kao i ona sliedećeg odsjeka VIII. nespadaju u vrst pravosudnih ustanovah, to smo ih ipak pod stavljeni na čelu ovog svezka nazov obćeniti uvrstili jedno, što su, izim ovih dviuh, sve ostale u ovom IV. svezku saborskih spisah nahodeće se osnove zakonske pravosudne ustanove, a veli se rieč: a potiori fit denominatio; a drugo, što niesmo našli za shodno samo radi ovih dvih u ovaj IV. svezak svakako spadajućih osnovah stvarati novi obćeniti nazov poput onog, koj na čelu ove knjige stoji.

Ovdje je takodjer umjestno napomenuti, da se je u I. svezku saborskih spisah u članak CX. ova zakonska osnova pod br. 80. medju ostale u ovom članku navedene spise uvukla njekom pometnjom, dočim se ona saboru radi njegovog razpuštenja podnieti nije mogla. po čemu i nemože spasti u red onih prošnjah, predlogah i zakonskih osnovah itd. koje su čl. CX. na dnevni red odpućene.

§. 2.

Sve žiteljstvo i sva zemljišta, koja se u području grada ili trgovišta n čine jednu obćinu.

§. 3.

Svaka gradska ili trgovištna obćina je slobodna i neodvisna u upravljanju poslovah, na koliko to ovim zakonom ograničeno nije.

§. 4.

Temelj njezine uprave jeste nepovriedivo pravo zastupstva i javnost ı poslovih.

O odnošajih pojedinih žiteljah k obćini.

§. 5.

Obćina se dieli:
1. na gradjane;
2. na strane.

§. 6.

Gradjani jesu svi oni
a) koji u području grada ili trgovišta od pamtivieka stanuju i bijahu vazd domaći smatrani;
b) koji u području obćine kakovu nepokretnost posjeduju i stekoše propi putem pravo gradjanstva, ili
c) koji su si po dozvoli dotične naljužne oblasti ili
d) po obstojećem zakonitom običaju naljužnost u obćini stekli.

§. 7.

U buduće steći će se pravo gradjanstva:
a) rodom;
b) nepokretnim posjedom;
c) primanjem za gradjana;
d) osobitimi osobnimi odnošaji.

a) R o d o m.

§. 8.

Zakonska ili po gradjanskih zakonih zakonskoj uzporedjena djeca jesu gra ako im je otac onda, kad su se rodila, ili ako je već prije umro, u vrieme svoje ili, kod djece obzakonjene (legitimirane), u vrieme obzakonjenja, gradjan bio.

Tim što se tko pod svoje diete primi, nezadobiva se još gradjanstvo.

Nezakonska djeca stupaju u gradjanski savez, ako im je mati onda, k se rodila gradjanka bila.

Nahodi, što se u obćinskom kotaru nadju, jesu dotle gradjani, dok se ı nadje, da k drugoj kojoj obćini spadaju.

b) Nepokretnim posjedom.

§. 9.

Tko u području grada ili trgovišta kupi kakovo nepokretno dobro postaje gradjanin.

c) Primanjem.

§. 10.

U obćinski savez prima se:

1. kad se to naročito po obćini zaključi;
2. muče, i to samo kod ženskih glavah, ako valjano sklope ženitbu sa gradjanom.

d) osobitimi osobnimi odnošaji.

§. 11.

Svi ustavni činovnici, svećenici, javni učitelji, liečnici, ranarnici, odvjetnici, zemljomjeri, akademički umjetnici, i članovi jugoslavenske akademije sa svojimi ženami i sa svojom djecom, koja stoje pod njihovom očinskom vlašću, jesu gradjani, ako radi svoje službe za stalno u krugu grada ili trgovišta obitavaju.

§. 12.

U promieni gradjanstva sliede maloljetna u obiteljskoj svezi živuća djeca vlastitost roditeljah, nezakonska maloljetna vlastitost matere, a žena sliedi vlastitost muža.

Smrt otca ili matere, kao razvez zakonske sveze ili zakonskog družtva, nemienja ništa u nalježnosti djece i žene.

§. 13.

Obćini pripada pravo odličnim muževom, koji su za trojednu kraljevinu ili za grad zasluge stekli, bez obzira na njihovo prebivalište, počastno gradjansko pravo podieliti, i po ovom postaju dionici svih gradjanskih pravah bez ikakovih dužnostih.

§. 14.

Vrhu svih gradjanah vodi se matica i svakomu je prosto u nju pogledati.

§. 15.

Obstojeći zakoni o udomaćivanju (indigenatu) imadu se u svojoj krieposti uzdržati.

§. 16.

Strani u obćini jesu oni, koji nisu obćinski članovi, a u obćini se bave i trpe.

§. 17.

Osobe, kojih nalježnost izkazati se nemože, padaju, ako postanu nemoćne, da si nemogu ništa priraditi, na teret obćini, u kojoj su se najposlje bavile.

Sirote ovakovih osobah samo su onda obćinari, ako su u vrieme preminuća svojih roditeljah u ovoj obćini stanovale.

§. 18.

Slobodno je svakomu austrijskomu državljaninu i inozemcu u okrugu grada ili trgovišta obitavati, i izpunivšemu propisane uvjete, kakav posao ili obrt ćerati, ako se vrhu svoje naljeżnosti putnim listom, koji jošte iztekao nije, izkaže, te mu se nemože vremenito boravljenje dotle uzkratiti, dok se pristojno ponaša, i sredstva za svoje uzdržavanje posjeduje.

Prava gradjanah i stranih u obće.

§. 19.

Svaki ima pravo zahtievati:

1. da mu se osoba i unutar granicah obćine ležeći imutak po redarstvu štiti;
2. da mu obćinski zavodi po mjeri obstojećih uredbah na korist budu.

Prava gradjanah na pose.

§. 20.

Gradjanstvo osigurava izvan toga pravo:

a) koristiti se obćinskim dobrom po obstojećih uredbah;
b) na podporu iz obćinskih dohodakah u slučaju osiromašenja po mjerilu uredbah, koje za obskrbu siromakah obstoje;
c) izabirati i biti izabran unutar granicah ovoga zakona.

Dužnosti gradjanah.

§. 21.

1. Dužnosti gradjanstva u obće jesu:

a) obdržavati naredbe, što ih obćina unutar zakonito pripadajućeg si djelokruga izdaje;
b) u slob. i kralj. gradovih nositi razmjerni dio teretah, gdje ipak oni gradjani, koji u obćini svoje prebivalište neimaju, nose samo one terete, koji se samo polag poreza, ili stvarnog posjeda porežu.

2. U pogledu poveljenih trgovištah valjaju one iste ustanove glede teretah, koje su u §§. 60. i 61. za vanjske obćine propisane.

Ove dužnosti počimlju od onoga dana, kad tko u savez gradjanski stupi, i traju dotle, dok i odnošenje prama gradskoj il trgovištnoj obćini.

Dužnosti stranih.

§. 22.

Strani, koji se unutar granicah gradskog ili trgovištnog obsega bave, dionici su obćinskih teretah kao i ostali gradjani, bez da bi odatle osobita njihova prava uživali.

O obćinskom zastupničtvu.

§. 23.

U izvršivanju svih gradskih ili trgovištnih pravah i dužnostih zastupa grad ili trgovište skupština.

Uprava pako gradovah izručuje se skupštini i načelniku sa magistratom.

O skupštini.

§. 24.

Skupština sastoji iz zastupnikah gradjanstva.

§. 25.

Za odredjenje broja članovah skupštine u pojedinih slob. i kralj. gradovih i poveljenih trgovištih razredjuju se svi slob. i kralj. gradovi i povelj. trgovišta na tri razreda i to: na male, sriednje, i velike slob. i kralj. gradove i trgovišta.

§. 26.

Slobodni i kralj. gradovi i povelj. trgovišta:

a) koja neimaju preko 5000 stanovnikah, broje se medju male;

b) koja imaju preko 5000 stanovnikah, ali neimaju preko 10,000 stanovnikah, uvršćuju se medju sriednje;

c) koja imaju preko 10,000 stanovnikah uvršćuju se medju velike.

§. 27.

U malih slob. i kralj. gradovih i povelj. trgovištih biti će 21, u srednjih 42, a u velikih 63 člana skupštine.

§. 28.

Jedna trećina zastupnikah bira se iz gradjanstva velikog posjeda; druga trećina iz intelligencije, a treća trećina iz ostalog gradjanstva.

Pravo izbirati.

(aktivno izborno pravo).

§. 29.

Svi gradjani, osim ženah, koji su punoljetni, i niti pod očinskom, tutorskom ili gazdinskom vlašću, niti pako radi nevjernosti, prevare, pljenjenja, ubijanja ili kao palikuće pod kaznom nestoje, bez razlike zakonom prijetog vjeroizpovjedanja, jesu izbornici, ako

a) u području varoši i u zemaljsku knjigu (gruntovnicu) na vlastito, ili zajedno i na suprugah svojih ime razlıčno zapisanu kuću ili zemlju od godine danah

posjeduju, koja jest u malih slob. i kralj. gradovih i povelj. trgovištih 2(
u sriednjih 400 fr., a u velikih 600 fr. vriedna, ili

b) u području grada ili trgovišta kao rukodjelci, trgovci ili fabrikanti već
godinu nastanjeni jesu, svoju vlastitu djelovnicu, skladište ili fabriku im
ako su rukodjelci, koji najmanje s jednim pomoćnikom neprestano poslu

c) Doktori svijuh gradah akademičkih, liečnici. ranarnici, odvjetnici, zemljo
svi ustavni činovnici, svećenici, javni učitelji, ljekarnici i članovi akademi
goslavenske, bez obzira na kakovo posjedovanje i plaćanje kakvoga pore

d) Osim ovih svi oni, koji u varoši ili trgovištu već dvie godine stanuju; i
lih 200 fr., u sriednjih 400 fr., a u velikih 600 fr. iz poslovanja ili gla
svoje preizlazeći siguran dohodak dokazati mogu.

e) Koji su do sada u gradovih gradjani ili tako zvani purgari bili, ako i
gornjih točkah propisane sposobnosti nebi imali.

§. 30.

Ako komu sposobnost dajući negibivi imetak nasliedno pripadne, u tak
slučaju vreme posjedovanja u §. 29. pod *a*) opredieljeno nije.

§. 31.

Pravo izabiranja nikomu, koji propisane u §. 29. sposobnosti ima, pod r
vom izlikom stegnuti ili oduzeti se nemože.

§. 32.

Pravo izabiranja samo glavom izvršivati se može.

Izberivost zastupnika.

(pasivno izborno pravo).

§. 33.

Izberiv je svaki mužkoga spola gradjanin izborno pravo uživajući, koji
godinu navršio.

§. 34.

Nemogu biti izabrani;

a) Obćinari, koji se pod posebnim (specijalnim) karnim iztraživanjem nahode; l
pronadjeni krivci kojeg zločinstva, prekršaja ili prestupka proiztekavšeg
ristoljubja, kradje, razbojstva, prevare, pronevjerenja ili nećudorednost
pretrpljenoj kazni.

b) Vojnici u službi stojeći.

c) Osobe pod skrbničtvom.

Za vrieme pako izključeni jesu:

1. Oni, koji budi prijašnjim službovanjem svojim, budi drugim kojim načinom obvezani i odgovorni su obćini, n. p. polaganjem računah ili drugom kojom dužnošću.
2. Oni, koji u parbi stoje proti obćini.

O izborih.

§. 35.

Radi izbora zastupnikah skupštine razredjuju se svi izbornici na tri reda, i to: velikog posjeda, inteligencije i ostalog pučanstva.

§. 36.

U red velikog posjeda imadu se uzeti najimućniji gradjani, kojih broj ima biti jedino triput toliki, koliki je broj zastupnikah, koje oni izmedj sebe birati imaju. Koji gradjani spadaju u ovaj red, odlučit će skupština.

U red inteligencije spadaju sliedeći izbornici: arcibiskupi, biskupi, opati, kanonici, arcimandriti, protosingjeli, igomani, singjeli, arcidjakoni, protodjakoni, župnici, prebendari ili nadarenici, pastori i diplomirani rabini, ustavni kralj. činovnici svršivši pravoslovne nauke, umjetnici svijuh akademičkih gradah, liječnici, odvjetnici, zemljomjeri, javni učitelji, članovi jugoslavenske akademije, svi stavni činovnici i svećenici, ako u obsegu grada ili trgovišta barem već godinu danah stalno obitavaju.

Zatim u treći red spada sve ukupno ostalo gradjanstvo pravo izbora uživajuće.

§. 37.

U onih slob. i kralj. gradovih i povelj. trgovištih, u kojih nijedan red izbiračah neima prieko 300 izbornikah, može svaki red sveukupno i na jedanput svoje zastupnike birati, gdje pako imade više od 300 izbiračah, tamo se obavlja izbor u izbornih kotarih.

§. 38.

Izborni kotar nesmije imati preko 300 izbiračah. Izborni kotari imadu se tako razdieliti, da bude u svakom kotaru po mogućnosti jednaki broj izbiračah.

§. 39.

Abo bi u kojem slob. i kralj. gradu ili trgovištu inteligencija tako malena bila, da nesačinjava trostruki broj odnosnih zastupnikah, koji se iz nje izbirati imaju, tako ona bira izmedj sebe samo jednu trećinu zastupnikah, a ostali broj zastupnikah, koji se iz inteligencije popuniti nije mogao, nadopunit će se iz ostala dva reda izbiračah, najme iz velikog posjeda i ostalog gradjanstva na jednaki način. Ako bi broj za dopunjenje bio nejednak, odlnčit će žreb, iz kojega reda, da se uzme preostali član.

§. 40.

Izbirači inteligencije, koji polag svoga posjeda spadaju u red velikog posjeda, izključuju se kao izbirači iz reda inteligencije.

§. 41.

Ako su se izbirači gdje podieliti morali na izborne kotare, tako ovi nisu vezani na svoj kotar, već je tako njima, kao i ostalim izbiračem drugih redovah prosto odabrati zastupnika iz svekolikoga broja izbornikah naški znajućih čitati i pisati.

U ostalom, ako bi gdje slučaj bio, da je pojedini grad ili trgovište većinom ine narodnosti, to je za sada dosta, da zastupnik razumije naški, bez da znade čitati i pisati.

§. 42.

Zastupnici se biraju na šest godinah tako, da će svake druge godine jedna trećina zastupnikah odstupiti.

§. 43.

Odstupivši članovi mogu biti na novo izabrani.

§. 44.

Odstupljenje prve trećine članovah odlučit će se žrebanjem dvie godine poslie uvedjenja ovoga zakona, a podjedno preduzeti će se biranje novih članovah.

§. 45.

Vlast zastupnikah onih članovah zastupničkoga zbora, koji moraju odstupiti, dospjeva s koncem zadnje sjednice držane prije izbora.

§. 46.

Poglavarstvo gradsko i trgovištno biti će dužno prije svakoga izbora sastaviti imenik svijuh izbiračah u azbučnom redu, pak ako to okolnosti iziskuju za svaki izborni kotar na poseb.

§. 47.

Isto poglavarstvo skrbljeti će za to, da ovi imenici budu dovoljno razglašeni, i da se svakomu gradjanu pruža prilika reklamacije radi upisa.

§. 48.

Gradska i trgovištna skupština imenovat će odbore za razsudjenje prigovorah proti sastavljenim imenikom i za sakupljanje glasovah.

§. 49.

Potanje ustanove za izvedenje izborah potrebite, odredit će po ovih načelih skupština sama napram svojim mjestnim okolnostim posebnim statutom.

§. 50.

Poglavarstvo ili ako bi ovo to zanemarilo skupština bditi će nadatim, da odredjeni broj članovah skupštine bude svagda podpun.

§. 51.

Ako koji član skupštine izgubi svojstva potrebita, da bude članom skupštine (§§. 33. i 34.) morati će se njegovo mjesto s drugim sposobnim članom nadopuniti. Ovo nadopunenje biva tako, da stuplja za zastupnika onaj član gradjanstva, koji je za postavšem zastupnikom imao najviše glasovah.

§. 52.

Odmah kako se glasovi prebroje, obznani svaka izborna komisija na izbornom mjestu posljedak izbora, zatim preda izborni zapisnik sa prilozi, podpisan po članovih komisije predsjedniku skupštine.

Prigovori proti valjanosti izbora imaju se skupštini najdulje za osam danah po dovršenom izboru predati.

Ako se za vrieme opredieljenoga roka, nikakovi prigovori neprijave, a i oni, što su prijavljeni, nadju se za nedostatne, i ako u ostalom neima nikakove zaprieke, onda se po skupštini izbor potvrdi, posljedak njegov objavi, i svaki izabrani o tom izviesti.

U protivnom slučaju ima se nov izbor odrediti.

Ovo valja takodjer i onda, kad je tko izabran, koj se zakonito izpriča, ili kad je tko izabran, koj je od izberivosti po zakonu ili izuzet ili izključen.

§. 53.

Pravilno držan je svaki član obćine izbor primiti, što je na njega pao.

Izbor ipak primiti niesu dužni:

a) vojnici, što nestoje u aktivnoj službi;

b) duhovni pastiri, državni i zemaljski urednici;

c) oni, koji preko šestdeset godinah imaju;

d) oni, koji su u minulo izborno doba službu gradskoga načelnika, ili člana skupštine obnašali; ovo svako valja samo za prvo dojduće izborno vrieme.

Ako bi tko na opetovani poziv, bez da ga koji od navedenih razlogah izpričava, izbor primiti uzkratio, platiti će globu, koju skupština do sto forintih odmjeriti može, i izvan toga gubi aktivno i pasivno pravo izborno to za naknadne izbore, koji će se za tekuće izborno doba preduzimati, a to i za obližnje izborno doba.

Neima li nijednoga od gori navedenih razlogah, radi kojih bi tkogod izbor od sebe odrinuti mogao, onda može skupština samo iz osobitih razlogah od prijeća izbora oprostiti.

§. 54.

Članovi skupštine t. j. zastupnici gradjanstva, obavljaju svoju službu bezplatno. Obskrbljuju li pako gradske poslove izvan obsega grada ili trgovišta, onda imaju izaslani članovi zastupstva pravo tražiti primjernu naknadu iz gradske blagajne.

O izboru činovničtva.

§. 55.

Magistrat gradski ima sastojati iz načelnika na čelu i ostalih potrebitih častnikah, kojih broj ima biti stegnut polag miestnih okolnostih, na gradskog satnika, (u Zagrebu

i podsatnika), potrebitog broja bilježnikah, arkivara, protokoliste, (u manjih gradovih mogu ove dvie službe biti ujedno), potrebitog pisarskog osoblja, u velikih gradovih jednog odvjetnika, mjernika, gdje je ovaj potrebit, exaktora, blagajnika, protustavnika, sirotinskog otca i potrebitog broja liečnikah, ranarnikah i primaljah.

Pitanje o sudbenoj autonomiji gradovah i odnosnom činovničtvu ostavlja odbor neriešeno, dok sudbeni odbor u obće o sudbenom uredjenju svoje mnienje nepodnese.

§. 56.

Prva obnova gradskih, dotično trgovištnih častnikah ima se obaviti u prisuću povjerenika u gradovih po kr. hrvatsko-slavonskom namjestničkom vieću, a u trgovištih po županiji odredjenog.

§. 57.

Povjerenik nemože nijednog činovnika ili službenika imenovati, već samo bdije, da se izbori zakonito izvedu.

§. 58.

Gradska i trgovištna skupština pravi vazda kandidaciju častnikah.

§. 59.

Svi izbornici sposobnosti u §. 29. opredieljene imajući, budu prigodom obnove izabirali načelnika, kapetana, velikog bilježnika, (u trgovištu bilježnika) i blagajnika; ostale pako činovnike i službenike bira skupština.

§. 60.

Izbori po svih izbiračih bivaju samo pod jednim i istim odborom pod predsjedom povjerenika i to tajnim glasovanjem (balotage).

Svagdje odlučuje većina glasovah.

§. 61.

Po obnovi polažu odmah svi častnici pred skupštinom propisanu prisegu.

§. 62.

Svaki častnik mora imati one sposobnosti, koje zasiecaju i potrebite su za onu struku, koje obava bi se njemu izručiti imala.

U većih gradovih morao je ipak tako načelnik kao i veliki bilježnik izučiti pravoslovne nauke.

§. 63.

Svi izabrani častnici i službenici biraju se do života, no vlastna je skupština vazda, ako vidi nemarnost ili ine pogrieške kojega častnika ili službenika, zaključiti, da se novi izbor na mjesto dotičnog činovnika obavi, ali u tom slučaju ima upitni činovnik ipak u kandidaciju doći.

O djelokrugu slob. i kr. gradovah i povelj. trgovištah.

§. 64.

Djelokrug obćine jest:

a) naravni,

b) prenešeni

Naravni djelokrug obuzima sve ono, što se na interese obćinske pobližje odnosi i unutar njihovih granicah podpuno se izvesti može.

S obzirom na dobro sveobće ograničuje se ovaj djelokrug samo zakonom.

Prenešeni djelokrug obuzima obskrbljenje stanovitih poslovah, koji su obćini od države odrednim putem (via delegationis) povjereni.

Glede naravnog djelokruga skupština je zaključujući, gradski načelnik pako izvršujući organ.

Prenešeni djelokrug ovršuje se po gradskom načelniku i magistratu.

§. 65.

Skupština je vlastna unutar svojih zakonitih granicah obćinu u izvršivanju njezinih pravah i dužnostih zastupati, obvezujuće odluke za obćinu sačinjavati, i bditi, da se točno izvršuju.

Ona ima na interese obćinske paziti i zakonitimi sredstvi blagostanje njezino unapredjivati.

§. 66.

Skupština opredjeljuje u granicah ovoga zakona broj i plaću častnikah i službenikah, što su za upravljanje obćinsko potrebiti, imenuje takodjer i upravljajuće organe sviuh obćinskih zavodah, na koliko nebi po zakladnici ili pogodbi pravo imenovanja trećem komu pripadalo, zatim sve u službi obćinskoj stojeće osobe, i opredjeljuje njihove plaće, kao i sve ono, što se gradskom načelniku ili drugim kojim u službi stojećim osobam u ime putnih troškovah ili drugih naknadah izplatiti ima.

§. 67.

Skupština obvezana je ukupni pokretni i nepokretni imutak obćinski i sve pravice obćine u inventarnom pregledu držati, i ovaj svake godine objavljati.

Ona ima o tom nastojati, da se sav imutak obćinski, tako upravlja, da čim više dohodka donese.

§. 68.

Skupština ima bditi, da se onaj suvišak, što navadne potreboće blagajne nadvišuje, glavnici prvobitnoj priračuna, ako nije za druge koje obćinske svrhe opredieljen.

§. 69.

Skupština ima pravo nabavljati i prodavati obćinsko dobro i imutak. Da se prodaja valjano zaključi potrebîto je, da nadpolovična većina čitavog zastupstva svoje privolenje dade i nadalje kod prodaje nepokretnih dobarah u vriednosti od 500 fr. potrebita je dozvola kralj. hrv. slav. namjestničkog vieća.

§. 70.

Skupština ima svake godine na osnovi inventara i računah proračune o dohodu i trošku obćinske blaganje, kao takodjer sve dohode i troškove sviuh pod posebnim varoškim upravljanjem stojećih fondah i zakladah prosuditi i za buduću godinu ustanoviti.

§. 71.

Skupština prima, prosudjuje i rješava konačno račune godišnje. Četrnaest danah prije nego što se račun prosudi i konačno rieši po skupštini, stavlja se na javno mjesto na ogled. —

Opazke gradjanah unose se u zapisnik i imaju se pri prosudu uvažiti. —

Ako se računski nedostatci dovoljno opravdati nedadu, odlučuje skupština proti onim, što platit imaju, s priuzdržanjem dalnjega zakonitoga poštupka.

§. 72.

Ako se potrebiti troškovi dohodom izravnat nedaju, ima skupština ili nove izvore za dohod otvoriti, ili manjak na obćinu porezati.

§. 73.

Porezi na izravne i neizravne danke, koji bi pri izravnih nadlazili carske danke za dvadeset po sto, a pri neizravnih za petnaest po sto, zatim porez na najmovni forint, ako dvie krajcare od forinta nadilazi, kao takodjer uvod novih daćah, može se samo po kr. hrv. slav. namjestničkom vieću dopustiti.

§. 74.

Skupština može takodjer u interesu obćine novacah uzajmiti, obćinski imutak založiti i ujamčiti se.

Za ovo valjane su naredbe, što su u §. 68. propisane glede prodaje pokretnog ili nepokretnog imutka ili dobra, što vriednost od 500 fr. nedosiže.

Ako li zajam ili suma, što je ujamčena, uračunajuć obstojeće već dugove, godišnji dohod nadilazi, i skupština veresiu otvoriti želi, to se mora samo po kr. hrv. slav. namjestničkom vieću dozvoliti.

§. 75.

Skupština vlastna je sklapati i razvezivati pogodbe svake vrsti, odpisivati dvojbene dugove, ili takove, koji se nemogu izćerati, odpuštati nadoknadbe.

§. 76.

Skupština odlučuje, kad se parnica podić ili obustavit, i u ime obćine što god nagoditi imade. Ako je od potrebe postaviti odvjetnika, to će takovoga skupština izbirati.

§. 77.

Skupštini pripada pravo konačno riesiti, ako se štogod za obćinu graditi ima, kao takodjer dozvoliti izvanredne troškove, koji se u proračunu nalaze.

§. 78.

Predstavno i zavietničko pravo (jus praesentationis et patronatus) što obćini pripada, kao i pravo upravljati i podieljivati zaklade izvršuje se u smislu zakonitih zakladnih naredbah po skupštini.

§. 79.

Skupština nabavlja sredstva za obskrbu obćini nadležnih siromakah, ako nebi zato sredstva dobrotvornih družtvah i obstojećih zavodah dovoljna bila.

§. 80.

Skupština uredjuje i ravna mjestno zdravničtvo po obstojećih zakonih.

§. 81.

Obćina ima redarstvo nad čistoćom, ona se skrbi za tarac i uzdržavanje drumovah, ulicah i putevah, osim onih što se na državne troškove uzdržavaju, ili drugom kojem fondu prinadleže, za razsvietljenje, za uzdržavanje i čišćenje glavnih kanalah, za uzdržavanje gradskih mostovah, zdenacah, vodovodah i drugih napravah, zatim za javna kupališta.

Ona rukovodi redarstvo nad zdravničtvom, ognjem, sajmovi, gradjevinami, ulicami, nadgleda medje, mjeru, vagu, skrbi se za providjenje (approvisio), odredjuje naredbe za prepriečititi pogibelji, koje sigurnosti osobnoj ili imutka poplavom ili drugim kojim elementarnim dogodjajem priete.

Skupština stara se za novčana sredstva da se sve ove dužnosti i naredbe izpune, i odgovorno je za sve ono, što se je u ovom obziru zanemarilo.

§. 82.

Skupštini pripada pravo primati u obćinski savez i podieljivati pravo gradjanstva i počastnog gradjanstva.

§. 83.

Skupština dužna je neprekidno nadgledati poslovanje obćinskih upravljajućih organah.

Ona može za tu svrhu zahtievati, da mu se sva dotična acta, dokaznice, računi, pisma i izvešća podnesu.

§. 84.

Skupština ima pravo cenzore imenovati, koji proračune i račune po sadršaju i brojevih izpituju, i o onom, što pronadju, skupštinu izvešćuju.

§. 85.

Skupština dužna je skrbeti za čuvanje obćinskih blagajnah i gradskih zavodah, i ima višeput u godini takove po osobitih komisarih, što ih sama imenuje, škontrirati i kad je od potriebe odrediti, da se blagajne liquidiraju.

§. 86.

Skupština ima nadalje pravo poduzeća obćinska po osobitih komisarih nadzirati.

§. 87.

Ona može posebne komisie imenovati, da svoja mnenja i predloge podnašaju.

§. 88.

Pri izboru članovah za posebne komisije pripada skupštini pravo, pouzdanike i izvan svoje sredine pozvati.

§. 89.

Skupštini pridržava se pravo odlučiti u svih utocih i pritužbah proti sluzbovanju magistrata u predmetih, spadajućih na naravni djelokrug obćine.

§. 90.

Da može skupština valjanu odluku izreći, potriebno je, na koliko ovaj obćinski red drugčije nenaredjuje, da je najmanje $^2/_3$ članovah sakupljeno.

§. 91.

Ako je službovanje gradskog načelnika ili kojeg člana iz skupštine predmet savietovanja i odluke, to nesmiju onda oni, kojih se tiče, glasovati i moraju, ako se pozovu, u sjednicu doći i potriebeta izviešća dati.

§. 92.

Ako li je koj osobiti interes kojega člana ili njegove bližnje rodbinje predmet pretresivanja, to mora onda taj član odstupiti.

§. 93.

Valjano odlučuje skupština obsolutnom većinom. Kad je jednakost glasovah, odlučuje predsjednik.

§. 94.

Predsjednik sjednicah je gradski načelnik, a kad je ovaj zapriečen najstariji senator ili zastupnik, i svaka sjednica nevaljana je, u kojoj to obdržavano nije.

§. 95.

Sjednice skupštinske drže se javno, na predlog pako načelnika gradskog ili barem četvorice članovah skupštine mogu se tajne sjednice držati.

Slušatelji nemaju ništa govoriti. Ako li se podstupe viećanja skupštine na koj god način priečiti, ili ju u slobodi smućivati, ima predsjednik pravo, dapače dužan je, ako bi opomena bez uspjeha ostala, dvoranu od slušateljah očistiti.

§. 96.

Odlukom skupštine opredjeljuje se broj i vrieme urednih sjednicah.

Izvan toga može se skupština sastati samo kad to gradski načelnik, a kad je on prepriečen, namjestnik njegov odredi.

Svaka sjednica koja nije na temelju ove naredbe sazvana, nezakonita je, a odluke njezine nevaljane.

Gradski načelnik je dužan, na pismeni predlog od barem jedne trećine skupštinarah, skupštinu sazvati.

§. 97.

O viećanjih sjedničkih vodi se zapisnik, koj se po predsjedniku, po članu što ga skupština imenuje i po perovodji podpisuje, u obćinskoj pismohrani čuva, i obćinarom na njihovo zahtievanje na ogled stavlja.

§. 98.

Magistrat je izvršujući organ obćine i stoji pod kontrolom skupštine.

Njegov neposredni predstavnik je načelnik gradski.

§. 99.

Obćinu kanoti moralnu osobu izvana predstavlja gradski načelnik u svih kako gradjansko-pravnih, tako i u upravnih poslovih.

§. 100.

Dokaznice, po kojih obćina dužnosti prema trećim osobam na se prima, moraju po gradskom načelniku i od dva člana skupštine podpisane biti.

§. 101.

Gradski načelnik je obvezan zaključke skupštinske na onaj način izvršiti, kako mu je ista naznačila.

§. 102.

Načelnik ili sudac stoji pod odgovorom za poslovanje sviuh častnikah i službenikah, te izvršuje nad službenici zaptnu vlast, a nemarnost ili inaku proturednost častnikah ima prijaviti skupštini.

§. 103.

Skupština će opredieliti, u kojih će se poslovih magistrat sborno posavjetovati imati, na koliko gdje državnim zakonom inako odredjeno nije.

§. 104.

Gradski načelnik je predsjednik pri sbornih sjednicah magistratskih, on upravlja viećanje i izriče odluku po većini glasovah.

Ako je jednakost glasovah, odlučuje njegov glas.

Magistrat nesmije bez njegovoga predsjedničtva ništa zaključiti.

Ako je gradski načelnik zaprečen, mora svoj predsjed na najstarijega u služt prenieti.

§. 105.

Gradski načelnik ima pravo pod svojim odgovorom zaključke magistrata obu staviti, i predmet, ako se isti tiče naravnog djelokruga, odpraviti na skupštinu.

§. 106.

Magistrat pod nadzorničtvom i odgovorom gradskog načelnika neposredna j upravna oblast obćinskih poslovah i imutka.

On obskrbljuje tekuće obćinske poslove, i odlučuje samostalno u svih onih poslovih, koji u djelokrug skupštine spadaju.

U ovom obziru dužni su mu kako pojedini članovi obćinski, tako i podčinjen gradske oblasti, zaklade i korporacije pokornost izkazivati.

§. 107.

Pri upravljanju imutka ima se magistrat točno proračuna držati.

§. 108.

Dogode li se tečajem upravne godine prešni troškovi, koji se u dotičnoj rubriki proračuna, ili posve ne, ili stranom samo nalaze, to onda mora se od skupštin zato privoljenje tražiti.

§. 109.

U slučaju skrajne prešnosti, gdje se predbježno dozvoljenje bez velike škode i pogibelji postići nemože, smije gradski načelnik pod svojim odgovorom potrebite troškove namiriti dati, samo mora bez odvlake naknadno odobrenje skupštine izposlovati.

§. 110.

Dva mjeseca po izmaku upravne godine ima magistrat račun o dohodu i trošku potrebitimi dokazi providjen, skupštini podnieti.

§. 111.

Magistrat pod upravom i odgovorom gradskog načelnika rukovodi mjestn redarstvo.

U tom je magistrat na obstojeće zakone vezan.

§. 112.

Prekršaji naredbah, što su u rukovodjenju mjestnog redarstva izdane, mogi se po zaključcih magistrata (§. 108.) globom do sto forintih, ili ako dotični platit nebi mogao, apsom od jednog dana za svakih pet forintih kazniti.

Ove globe teku u ubožku blagajnu, i vrhu njih vodi se osobiti zapisnik.

Gradski načelnik odredjuje članove magistratske, koji u takovih prekršajih iz tražuju i presudu izriču.

§. 113.

Magistrat pod upravom i odgovorom gradskog načelnika skrbi se za poslove, koji u prenešeni djelokrug spadaju.

§. 114.

Magistrat obskrbljuje po ustavnih zakonih popis (konskripciu) i rekrutaciu, kao takodjer predprege, obskrbu i ukonačenje vojnikah.

§. 115.

Obćini pripada odpravljanje pod stražom.

§. 116.

Magistrat izdaje domovnice, koje imaju valjanost samo na četiri godine.

§. 117.

Dok zakoni o zanatu i trgovini drugčije neodrede, dozvoljuje magistrat pravo na zanat i trgovinu po mjerilu obstojećih zakonah.

§. 118.

U poslovih prenešenoga djelokruga priziva se polag obstojećih zakonah na višju vlast.

§. 119.

Gradska skupština dužna je svaki nalog kr. hrv. slav. namjestničkog vieća odmah izpuniti, no može se, ako scieni, da je time povriedjena njezina nutarnja autonomija, potužiti višjoj vlasti, ili saboru; tako isto dužna je i skupština trgovištna izpuniti odmah svaki nalog županije, no može se, ako scieni, da je time povriedjena njezina nutarnja autonomija, prigodom županijske skupštine potužiti, te ako županija i opet kod svog zaključka ostane, ostaje joj prosta tegoba za sabor, koju saborski zastupnik onog kotara primiti mora.

VIII.

Zakonska osnova

o uredjenju vanjskih (seoskih) obćinah u Hrvatskoj i Slavoniji.

I. O obćinah u obće.

§. 1.

Jedno ili više selah može sačinjavati jednu seosku sudčiju (knežiju).

§. 2.

Jedna ili više sudčijah (knežijah) može sačinjavati jednu obćinu, koja imade nutarnje obćinske poslove voditi i izvršivati one javne državne poslove, koji se zakonito na nju prenesu.

§. 3.

Obseg obćine ima biti takov, da obćina posjeduje sva ona sredstva, koja su joj potrebita, da može odgovoriti zadaći i dužnostim ovim zakonom joj propisanim.

§. 4.

Sve žiteljstvo i sva zemljišta, koja se u području obćine nalaze, spadaju u obćinu, dosljedno i dosadašnja vlastelinstva (spahiluci) sa nepokretnim posjedom, kog u području koje obćine imaju, spadaju takodjer u istu obćinu, izvršivala ona do g. 1848. sudbenost ili ne.

§. 5.

Svaka županija imade obzirom na uzajamnu korist sudčijah, mjestni položaj, javni probitak, zadaću i dužnost obćinah, broj pučanstva i izraženu želju ovoga, u području svom dopustiti ili odrediti obseg pojedinih obćinah.

Nu kod sjedinjenja više sudčijah nesmije se ipak imutak i dobro pojedinih sudčijah proti njihovoj volji s drugimi ujedno smiešati.

U slučaju utoka proti dotičnoj odredbi županije odlučuju višje političke oblasti.

U ostalom biti će vazda i u buduće slobodno pojedinim sudčijam ili vlastelinstvom prema obćoj koristi kod županije tražiti, da se od koje obćine oddiele i k drugoj pridruže.

§. 6.

Svaka obćina je slobodna i neodvisna u upravljanju obćinskih poslovah, na koliko to ovim zakonom ograničeno nije.

§. 7.

Temelj njezine uprave jeste nepovriedivo pravo pučkog zastupstva i javnost u svih poslovih.

II. O odnošajih pojedinih žiteljah k obćini.

§. 8.

Obćina se dieli:

1. na obćinare i
2. na strane.

§. 9.

Obćinari jesu svi oni, koji u području obćine od pamtivieka stanuju i bijahu vazda kao domaći smatrani, ili koji su si po dozvoli dotične nalježne oblasti ili po obstojećem zakonitom običaju nalježnost u obćini stekli, ili koji se u području obćine kroz 10 godinah neprekidno bave, te u području obćine kakovu nepokretnost posjeduju, kao i oni žitelji trojedne kraljevine, koji u obćini neobitavaju, no u obćini nepokretno dobro posjeduju.

§. 10.

U buduće steći će se obćinarstvo:

a) rodom;
b) primanjem u obćinski savez za obćinara;
c) osobitimi osobnimi odnošaji.

a) Rodom.

§. 11.

Zakonska ili po gradjanskih zakonih zakonskoj uzporedjena djeca jesu obćinari, ako im je otac onda, kad su se rodila, ili ako je već prije umro, u vrieme svoje smrti, ili, kod djece obzakonjene (legitimirane), u vrieme obzakonjenja, obćinar bio.

Tim što se tko pod svoje diete primi, nezadobiva se još obćinarstvo.

Nezakonska djeca stupaju u obćinski savez, ako im je mati onda, kad su se rodila obćinarka bila.

Nahodi, što se u obćinskom kotaru nadju, jesu dotle obćinari, dok se nepronadje, da k drugoj kojoj obćini spadaju.

b) Primanjem.

§. 12.

U obćinski savez prima se:

1. kad se to naročito po obćini zaključi;
2. muče, i to samo kod ženskih glavah, ako valjano sklope ženitbu sa obćinarom.

§. 13.

S onim, koji je primljen za obćinara (§. 12.) stupaju zajedno njegova žena i sva, u vrieme primanja pod njegovom otčinskom vlašću stojeća djeca u obćinski savez.

Isto tako sliede nezakonska djeca, dok su još maloljetna, nalježnost matere svoje.

d) osobitimi osobnimi odnošaji.

§. 14.

Svi ustavni činovnici, svećenici, javni učitelji, liečnici, ranarnici, odvjetnici, i zemljomjeri sa svojimi ženami i sa svojom djecom, koja stoje pod očinskom vlašću njihovom, jesu obćinari, ako radi svoje službe za stalno u obćini prebivaju.

§. 15.

U promieni obćinarstva sliede maloljetna u obiteljskoj svezi živuća djeca vlastitost roditeljah, nezakonska maloljetna vlastitost matere, a žena sliedi vlastitost muža.

Smrt otca ili matere, kao razvez zakonske sveze ili zakonskog družtva, nemienja ništa u nalježnosti djece i žene.

§. 16.

Obstojeći zakoni o udomaćivanju (indigenatu) imadu se u svojoj krieposti uzdržati.

§. 17.

Strani u obćini jesu oni, koji nisu obćinski članovi, a u obćini se bave i trpe.

§. 18.

Osobe, kojih nalježnost izkazati se nemože, padaju, ako postanu nemoćne, da si nemogu ništa priraditi, na teret obćini, u kojoj su se najposlje bavile.

Sirote ovakovih osobah samo su onda obćinari, ako su u vrieme preminuća svojih roditeljah u ovoj obćini stanovale.

§. 19.

Slobodno je svakomu austrijskomu državljaninu i inozemcu u obćini obitavati, i izpunivšemu propisane uvjete, kakav posao ili obrt ćerati, ili nepokretnosti posjedovati dotle, dok se pošteno vlada, te sebe i svoju obitelj uzdržavati može, javne terete obavlja i redarstvenim propisom zadovoljava.

§. 20.

Svi obćinari i strani imadu pravo na sigurnost svojih osobah i imutka, na užitak javnih zavodah, kao i na predmete onog obćinskog dobra, koje bi se za obću porabu opredielilo; posebice pako obćinari imadu jošte pravo na obćinske zaklade i u slučaju osiromašenja na obskrbu od strane obćine.

III. O obćinskom dobru i imutku.

§. 21.

Dobro obćine, što ga ona posjeduje, te služi za užitak čitave obćine, ili imutak obćinski proiztekavši iz obćinskih dohodakah za namirenje obćinskih troškovah, imade se po obćini čuvati, uzdržavati te pomno upravljati.

§. 22.

Obćinsko dobro imade se točno popisati (inventirati). Svakomu žitelju obćine dozvoljeno ima biti uvidjenje popisa.

§. 23.

Gdje pojedine sudčije (knežije) uzžele, da se njihovo dobro i imutak posebno rukovodi, imade se ovaj posebno u očevidnosti držati, o ovom posebni proračuni sastavljati i računi polagati te riešavati.

§. 24.

Kod izdavanja imade se obćinsko upraviteljstvo jedino proračuna držati, i za svako izdanje nadilazeće 10 fr., koje nije u proračunu, treba obćinsko starješinstvo dozvolu odbora.

§. 25.

Računi imadu se polagati koncem svake godine najkašnje za šest nedjeljah.

§. 26.

Glavnice ili kamate od zakladah ili zavodah nesmiju se potrošiti na ine svrhe, nego u koje su opredieljene.

§. 27.

Nepokretnosti i prava obćine, zaklade ili zavoda kojeg pod obćinshom upravom stojećeg, nesmiju se nikada inače nego putem javne dražbe prodati ili iznajmiti.

§. 28.

Kad se tko primi za obćinara (§. 12.) imade platiti takse od 10—25 for., koja pripada ubožkoj obćinskoj blagajni. Ovu taksu može obćina polag okolnostih i odpustiti.

§. 29.

Godišnji suvišci imadu se uzeti u račun jedino onoj struci obćinskih dohodakah i troškovah, u kojoj su se pokazali. Isto tako i manjci.

§. 30.

Svi obćinski troškovi imadu se namiriti iz obćinskih dohodakah, a ako ovi nedotiču, imade se učiniti obćinski namet.

IV. O obćinskom upraviteljstvu.

§. 31.

Na čelu obćine stoji načelnik obćine, koji s obćinskimi odbornici ili seoskimi sudci (knezevi, starešinami) rukovodi sve obćinske poslove i zastupa obćinu u svih njezinih pravah i dužnostih.

V. O pravu izbora i izberivosti odbora činovnikah i službenikah.

§. 32.

Pravo glasovanja ili izbora imadu u obćine svi mužki obćinari (§. 9—14), koji su 24. godinu života navršili, živu ili u kućnoj zadrugi kao članovi zadruge ili posebice, no samostalni kakovi dopušteni obrt ili zanat ćeraju i u obćini obitavaju, ili izvan obćine obitavaju, ali u krugu obćine nepokretnosti kakove posjeduju.

Izuzeti su pako sluge i svi oni, kojim bi to pravo karnom odsudom oduzeto, kao i oni, koji su zbog zločinstva, prekršaja ili prestupka, proiztekavšeg iz koristoljubja, kamo spadaju i pod stečaj padši, ili uvriedjujući javnu ćudorednost, pod iztragu stavljeni, dok ova traje, a ako su bili za krive pronadjeni, dok traje njihova kazan.

§. 33.

Pravo izbora je osobno i može se samo glavom izvršavati.

§. 34.

Izabrani mogu biti samo oni obćinari, koji imaju pravo birati i jesu navršili 24. godinu (§. 32).

§. 35.

Nemogu biti izabrani:

a) Obćinari, koji se pod posebnim (specijalnim) karnim iztraživanjem nahode, koji su pronadjeni krivci kojeg zločinstva, prekršaja ili prestupka proiztekavšeg iz koristoljubja, kradje, razbojstva, prevare, pronevjerenja ili nećudorednosti i po pretrpljenoj kazni.

b) Vojnici u službi stojeći.

c) Osobe pod skrbničtvom.

Za vrieme pako izključeni jesu:

1. Oni, koji budi prijašnjim službovanjem svojim, budi drugim kojim načinom obvezani i odgovorni su obćini, n. p. polaganjem računah ili drugom kojom dužnošću.

2. Oni, koji u parbi stoje proti obćini.

§. 36.

Radi izborah sastaviti će se po sudčijah imenik svih žiteljah pravo glasa imajućih sa naznačenjem, i je izmedju njih koj izberiv.

Prigovore, koji se u 8 danah podignu, riešiti će za sada kotarski sudac, u buduće pako rješavat će ih obćina uz priuzdržanje prava utoka na podžupana, koji odlučuje u drugoj molbi.

§. 37.

Biranje biva vazda nadpolovičnom većinom prisutnih izbiračah, a za valjanost izbora treba, da bude najmanje polovica izbiračah prisutna.

§. 38.

Svi činovnici, starješine (knezevi), odbornici i službenici obćinski jesu pod izborom.

§. 39.

Biranje seoskog sudca (starešine, kneza) i zastupstva sudčije (knežije) biva neposredno od biračah u sudčiji, a biranje ostalog činovničtva i službeničtva u glavnoj obćinskoj skupštini, i za to:

§. 40.

Svaka sudčija brojeća do 200 dušah bira za obćinski odbor po jednoga odbornika, a koja broji više nego 200 dušah, izbira jošte na svakih 100 dušah po jednog odbornika. Svota samo preko polovice od stotine t. j. preko 50 uzima se za cielu stotinu.

§. 41.

Služba obćinskog odbornika traje tri godine i jeste bezplatna.

§. 42.

Prvo ustrojenje i uredjenje (konstituiranje) obćine rukovodit će izaslani po županiji povjerenici; u buduće pako prisustovati će povjerenici samo prigodom izbora činovnikah. Županijski povjerenik imade vazda županiji o svome izaslanju točno izviešće podnieti.

VI. O činovnicih i službenicih.

§. 43.

Načelnik mora obitavati u obsegu obćine i tu imati nepokretni posjed. Bilježnik pako mora svakako obitavati u onom selu, gdje će obćina ured ustanoviti.

§. 44.

Načelnikova služba i bilježnikova traje tri godine; seoskih sudacah (starješinah, knezevah) i ostalih službenikah traje godinu danah.

§. 45.

Odbornici, činovnici, starješine i službenici obćinski, koji su vrieme svoga izabranja doslužili, mogu biti opet na novo izabrani, no na primljenje službe siliti se nemogu.

§. 46.

Činovnici, seoski sudci (knezovi) imadu se po županijskom povjereniku zapriseći, da će za dobro svoje obćine savjestno skrbiti, svaku štetu od nje odvraćati, i dužnosti sebi naložene saviestno izvršivati.

§. 47.

Činovnici obćine nesmiju biti nikakovom drugom službom vezani.

§. 48.

Svaki obćinar, koj neima osobita uzroka starosti, nemoćnosti, ili inače veliko gospodarstvo, a malo družine, ima primit službu obćinsku pod globom od 10—50 for.

§. 49.

Svaki činovnik i službenik obćinski jeste u izpunjenju dužnostih svojih obćini odgovoran. Prem se glede odgovornosti to načelo stavlja, da seoski starešine (**knezovi**) imadu paziti na seoske pandure, lugare, poljare itd. i da su za njih odgovorni, to je **ipak** obćinski odbor vlastan na prijavljenu si ili opaženu nemarnost ili netočnost obćinskih činovnikah i službenikah, — izim načelnika i bilježnika — iztraživanje učiniti, te **krivca budi** ukorom, budi globom, budi odpustom od službe, kazniti. Glede bilježnika i načelnika pako u važnih i dokazanih uzrocih tražiti iztragu kod županije, te ako je načelnik ili bilježnik izgubio obće povjerenje, tražiti, da se novi izbor i prije vremena preduzme.

VII. O djelokrugu upraviteljstva.

§. 50.

Načelnik obćine jeste glava obćine i kao takav nadzira čitavu obćinsku upravu. On valjano zastupa obćinu kao moralno tielo pred vladom, sudom i obćinstvom u svih poslovih, koji se tiču obćine, nu to samo onda, kada postupa polag ovog zakona.

Upravu pako, na koliko nije pridržana odboru, rukovodi on ili sa starješinami (knezovi, seoskimi sudci), ili sa obćinskim sudom ili sám.

VIII. Djelokrug obćinskog odbora.

1. U o b ć e.

§. 51.

Obćinski odbor unutar zakonitih svojih granicah vlastan je obćinu u izvršivanju njezinih pravah i dužnostih zastupati, obvezujuće odluke za obćinu stvarati i bditi, da se točno izvršuju.

On ima na interese obćinske paziti i zakonitimi sredstvi blagostanje njezino unapredjivati.

Za valjani zaključak obćinski potrebita je nadpolovična većina prisutnih odbornikah.

2. N a p o s e.

§. 52.

Obćinski odbor drži prisustvovanjem svoga starešinstva (svih knezovah) redovito svaki četvrt ljeta svoju skupštinu i u ovoj:

a) opredieljuje broj i plaću svih činovnikah i službenikah čitave obćine;

b) bira sve one činovnike i službenike, koje neposredno dotične sudčije **nebiraju**, (§. 39.);

c) bira zastupnike na županijske skupštine;

d) bdije nad dobrom i imutkom čitave obćine, razpolaže njim, odlučuje o **prodaji** gibućih obćinskih stvarih, i kad bi se kome budi iz obćinske blagajne, **budi** koje zaklade zajam na sigurnost dati imao; nu nemože od obćinskog **nepokretnog** imutka bez dozvole županije ništa prodati, ili odtudjiti, a niti **zadužiti**;

e) ustanovljuje proračun od svih dohodakah i troškovah obćinskih, kao i zavodah;
f) opredjeljuje račun i ključ svakog obćinskog nameta;
g) pregledava i riešava račune od svih predmetah stojećih pod obćinskom upravom;
h) riešava sva pitanja o obćinskih putevih, mostovih, učionah, gradjevinah, zavodih i zakladah;
i) on je vlastan sklapati i razvezivati pogodbe svake vrsti, odpisivati dvojbene dugove ili takove, koji se izćerati nedadu, i odpuštati nadoknade;
k) on odlučuje, kad se ima parnica u ime obćine podići ili obustaviti, i u ime obćine štogod nagoditi. Ako je od potrebe, on izabira pravnog zastupnika;
l) obćinski odbor opredjeljuje pravo ćeranja trgovine i obrta, na koliko nije to pravo višjoj vlasti pridržano;
m) on podjeljuje pravo obćinarstva s obzirom na zakon udomaćenja (Indigenat);
n) on ima pravo sve činovnike i službenike u predmetih obćinske domaće i javne uprave na odgovor povući i kod toga postupati kako je propisano;
o) obćinski odbor opredjeljuje, obzirom na potrebu mjestnih okolnostih, u području svome mjesta za sjedališta pojedinih seoskih mjestnih sudištah;
p) on čini na županiju predloge u svih obće koristnih, ili samo svoje se obćine tičućih predmetih.

IX. O djelokrugu obćinskoga starešinstva.

§. 53.

Pod obćinskim starešinstvom razumieva se skup obćinskog poglavarstva, sastojećeg iz načelnika, bilježnika, seoskih sudacah (knezovah, starješinah). Njegov djelokrug jeste naravan, t. j. protežući se na poslove domaće obćinske uprave, i prenešen, na koliko naime imade njeke državne poslove u području obćine izvršivati.

X. O naravnom djelokrugu starješinstva.

§. 54.

Obćinsko starješinstvo je dužno:
a) izvršivati zaključke obćinskog odbora;
b) obćinsko dobro i imutak u očevidnosti držati, propisno, saviestno i svrsi shodno rukovoditi, te o dohodcih i troškovih svake godine točne račune obćinskom odboru polagati;
c) rukovoditi sve poslove na obćinu spadajuće; skrbiti za red, mir i sigurnost osobah i imutka; brinuti se za popravljanje i uzdržavanje seoskih putevah, mostovah, učionah, obćinskih zdanjah; ravnati sve obćinske zavode, nadzirati učione i polaženje djece u školu, te kod toga raditi u porazumljenju sa školskom oblašću;
d) rukovoditi redarstvo nad zdravničtvom, ognjem, sajmovi, obrti, gradjevinami, i nadgledati medje državne i obćinske;
e) imutak ubožkih blagajnah, koji je do sada kod dotičnih župnikah upravljan bio, imade se po obćinskom starješinstvu odmah preuzeti i u buduće propisno rukoviditi;

f) obćinsko starješinstvo imade izvršivati svu djelatnost, koju zakon o zad podjeljuje obćini ili obćinskom poglavarstvu;

g) obćinsko starješinstvo rukovodi poljsko redarstvo u smislu obstojećeg za

h) nemarne pandure, lugare, poljare itd. može obćinsko starješinstvo u sluč nemarnosti ili neposlušnosti odmah odpustiti i druge privremeno postav 52. pod *b)*.

XI. O prenešenom djelokrugu starješinstva.

§. 55.

Obćinsko starješinstvo imade pod upravom i glavnom odgovornošću nače obćinskog izvršivati i sliedeće poslove:

a) oglašivanje zakonah po obstojećem običaju;

b) sudjelovanje kod posla narodnog popisa i novačenja;

c) obavljanje poslovah predprežnih i ukonačivanja vojske;

d) hvatanje i odpravljanje zločinacah zatečenih kod čina ili progonjenih po lastih, kao takodjer vojničkih uskokah;

e) neodvlačno prijavljivanje naljежnoj sudbenoj oblasti, gdje se proti komu p velika sumnja, da je počinio kakovo zločinstvo;

f) pazenje na mjeru i vagu;

g) izvješćivanje predpostavljene političke vlasti o svih važnih dogodjajih u ručju njegovom se sbivših;

h) rukovanje redarstva glede tudjinacah u obsegu obćine;

i) ako obseg koje obćine dopire do same zemaljske granice, te ako se na djašnjih riekah ili potocih opazi kakova gradnja ili ina koja sumnjiva prom imade to obćinsko starješinstvo odmah izviditi i županiji prijaviti. To isto in se učiniti i onda, kada se jedan ili više stupovah, koji granicu zemaljsku o čuju ili druga znamenja medjašna oštete, poruše, odnesu, ili kako propad
Ako se radi medjašah parbe porode medju obćinami, imade se odmah paniji javiti.

k) rješava u prvoj molbi pri smetanju trgovine i obrta, kad naime tko nepo teno ćera trgovinu ili obrt, kad tko neima dozvole, ili kad ju prekoračuje kad se prieče i smetaju u ćeranju obrta oni, koji su za to povlašteni;

l) obćinsko starješinstvo imade se brinuti da vjerozakonske sliedbe neprizı neizvršuju javno vjerozakona svoga, i rukovodi propise u obziru svetkov nedjeljah i blagdanah i u obziru prepriečivanja, da se nesmeta vjerozak služba božja;

m) ono nadgleda stvari odnoseće se na služinski red, izvršuje služinski red i darstvene propise glede pomoćnikah i poslenikah obrtničkih i trgovačkih;

n) obćinsko starješinstvo izvršuje sve naloge i zapovjedi od županije njoj stiga

XII. O posebnom djelokrugu načelnika obćinskog.

§. 56.

Načelnik nadzira neposredno službovanje bilježnika, starješinah, ostalih ob skih činovnikah i službenikah; on ima pravo imenovati po odboru dozvoljeno pisarsko osol

§. 57.

Načelniku nalježi osobito držati služinski red, te nadgledavati redarstvo u obziru čistoće, zdravlja, vatre, vage, mjere, ćudorednosti itd.

§. 58.

Načelnik saziva sjednice odbora i starješinstva, za koje se stanoviti dani opredieliti imadu. On predsjeda i ravna viećanjem; u njegovom odsuću ili prepriečenju zastupa ga najstariji odbornik ili starješina.

§. 59.

Načelnik izdaje putne izkaznice za vaskoliki obseg carstva austrijskoga.

XIII. O obćinskih teretih.

§. 60.

Troškovi, učinjeni na sveobću korist obćine, zovu se obćinski troškovi.

§. 61.

Svi obćinari i stranci, stanovali ovi u krugu obćine ili nestanovali, ako tu nepokretnosti posjeduju ili kakov posao ćeraju, dužni su jednako po razmjerju svoga posjeda ili zanimanja po jednom opredieljenom ključu nositi sve obćinske terete.

Slobodni su pako:

a) župni pomoćnici, obćinski učitelji i župnici, koji dobivaju kongruu, od svih obćinskih teretah, a ostali župnici slobodni su samo od obćinskih radnjah za svoju osobu;

b) svi sirotinski samostani, na koliko se ujedno i poljodjelstvom bave, te za težanje ovog najmanje četvero komadah marve upotrebljuju;

c) obćinski načelnik i starješine (knezovi) slobodni su samo za sebe i svoju kuću od svih javnih obćinskih ili županijskih radnjah.

§. 62.

Za razmjerje nošenja obćinskih teretah ustanovljuju se sliedeća načela:

1. Za namirivanje obćinskih upravnih troškovah, na koliko ovi nisu iz obćinskih dohodakah pokriti, dužni su jednako po razmjerju posjeda ili inog zanimanja doprinašati obzirom na §. 61. svi obćinari i stranci (§. 9. 17.)

2. Kod obćinskih radnjah: kao putevah, grabah (šancevah), nasipah (sipovah), kanalah i mostovah, na koliko kod ovih posalah ručnih ili voznih težakah treba, nose teret svi stanovnici obćine i to po razmjerju tegleće marve i mužkih glavah za posao sposobnih (od 16—60 godinah).

3. Novčane školske terete, kao za plaću učitelja, drva, popravljanje i novo podignuće učione, nose samo svi obćinari i stranci područja oškoljene obćine po razmjerju svoga posjeda ili inog zanimanja: dosljedno i vlastelin, stanujući u krugu oškoljene obćine nosi ove terete po razmjerju svoga posjeda. Ako pako vlastelin u krugu oškoljene obćine neobitava, no u krugu njenom nepokretninah posjeduje, onda doprinaša po razmjerju svoga posjeda, nikada pako više, nego drugi koji stanovnik, koji ima najveći posjed.

4. Kod gradjevnih radnjah učione, davaju potrebite ručne i vozne težake jednako samo svi stanovnici oškoljene obćine.

U ostalom gdje jur u tom obziru kakovi ugovori obstoje, ti se imadu i nadalje u krieposti uzdržati, te se ima jedino polag njih postupati.

5. Kod gradjevinah, crkvah, grobljah, župničkih stanovah, ili zgradah utiču jednako dotični župljani, na koliko neobstoje posebni ugovori, ili nebi pojedine dužnosti zaštitnikom (patronom) crkvenim prinadležale.

XIV. O obćenitih ustanovah.

§. 63.

Upravna godina obćine jeste ona, koja i državе, od posljednjeg listopada do 1. studenoga druge godine.

§. 64.

Svaka obćina imade se u službenom svome odnošaju služiti obćinskim pečatom, koji ima izražavati ime i pobližje označenje obćine.

§. 65.

Obćina je dužna svake godine jedan pregled svoga proračuna županiji znanja radi podnieti.

§. 66.

Sve globe, koje obćina budi kome zbog nemarnosti ili prekršaja koje naredbe, odluke ili kažnjivog kojeg čina nametne, imadu teći u ubožku obćinsku blagajnu.

§. 67.

Bilježnik vodi zapisnik sjednicah i obavlja sve pisarije, koje su u obćini potrebite.

§. 68.

Svi zaključci i odpravci obćinskih skupštinah (§. 52.) i sjednicah starješinskih (§. 54.) imadu biti podpisani po načelniku ili njegovom namjestniku, dvojici odbornikah i bilježniku; jedino u predmetih računah i proračunah obćinskih, zakladah i zavodah, kao i dotičnih razpisah potrebito je, da izim načelnika i bilježnika podpiše po jedan odbornik iz svake sudčije (knežije). Ostali odpravci (dopisi) na oblasti itd. mogu biti podpisani samo po načelniku i bilježniku.

§. 69.

Za dokaznice, svjedočbe i ine spise, koje bilježnik izdaje, ne ureda radi, već jedino na koristi zahtjev privatnih stranakah, dobiva on od ovih primjerenu nagradu, koju će županija uz predlog obćinah za vaskoliki svoj obseg jednolično opredieliti.

§. 70.

Obćina može sve zaključke svoje, ako je od potrebe, i prisilnimi sredstvi (ovršbom, eksekuciom) izvesti.

§. 71.

Obćina se ima skrbiti, da se u poslovnih strukah, spadajućih u uredovno područje njezino, unutar kotara njezinog izvršuju zakonite naredbe i zapoviedi vlastih, te uporavljuje za to, ako je od potrebe, i prisilna sredstva, koja u tom obziru imade.

§. 72.

Ako sredstva, s kojimi obćina razpolaže, nisu dovoljna za uzdržati i povratiti mir i sigurnost, ili za izvršit zakone i naredbe, ima se ona radi potrebite vojničke pomoći obratiti na višju vlast.

Samo u prešnih slučajevih i kada je pogibelj s odgodom skopčana, ima obćina pravo, pod vlastitom odgovornošću načelnika, zaiskati vojničku pomoć, što medjutim treba da se odmah javi višjoj vlasti.

§. 73.

Ako se tko kod službovanja pred načelnikom, starješinstvom ili odborom nepristojno i uvredljivo ponaša, ima ga načelnik na umjerenost opomenuti, i ako se nepopravi, može ga ono tielo (odbor, starješinstvo ili načelnik) izpred sebe oćerati dati, te polag okolnostih sudu kazni radi prijaviti.

§. 74.

Vlast kotarskih sudovah u predmetih političnih, čim se obćine ustroje, prestaje i protezat će se jedino na sudbene stvari, no obćina je dužna odluke sudovah u području svome dotičnim strankam, ako ih sud zato uzište, badava dostavljati.

§. 75.

Novo ustrojene obćine bit će podčinjene jedino županiji, koja imade obćine na toliko nadzirati, da se točno izvršuje ovaj obćinski zakon.

§. 76.

Obćina je dužna svaki nalog županije odmah izpuniti, no može se, ako scieni, da je time povriedjena njezina nutrnja autonomija, prigodom županijske skupštine potužiti, te ako županija i opet kod svoga zaključka ostane, ostaje joj prosta tegoba za sabor, koju saborski zastupnik onog kotara primiti mora.

§. 77.

Kr. hrv. slavonsko namjestničko vieće izvršuje svoju vrhovnu vlast nad obćinami putem dotične županije; obćine dakle imadu izviešća ili molbenice na namjestničko vieće podnašati jedino putem županijah.

Pošto smo sadržaj ovog *IV. svezka* **saborskih spisah** odsjekom VIII. pravosudnih ustanovah zaglavili, valja nam svakojako, prije nego, zaglavljujući *cielo djelo*, od blagog se čitatelja oprostimo, progovoriti o istom koju rieč. Mi smo to u uvodnom govoru ovog djela obrekli, a evo nas sada, gdje *pogovorom* ovim vršimo obreku našu. Nu da i nebude ove obreke, stvar već sama nas nagoni, da to činimo.

Svaki pozorni čitatelj poredanih u ovoj knjizi od I. do VIII. pravosudnih ustanovah i zakonskih osnovah, bit će opazio već u samom slogu njeku razliku, a okrom toga još i to, da u njih neima onoga sklada i jedinstva, koje se, i to punim pravom, ište u djelih pravosudne i upravne struke. Okrom toga morat će u oči pasti i raznolikost političkih načelah i nazorah, koji u pojedinih zakonskih osnovah svoj izraz nadjoše. Dapače što je još obviše, u jednoj te istoj pravosudnoj ustanovi, kao što n. p. u onoj, koja obsiže oblični dio gradjanskog prava, nagazit će blagi čitatelj gdjegdje na njeke opreke i nedostatke, koji bi se dići, dotično nadopuniti imali. Sve to opravdava dovoljno postanak ovog pogovora, kojim smo radi navesti, kako je to postalo ovako, ko što jest. Istina Bog, mi smo već u uvodnom govoru onako *mimogred* naveli učine, s kojih si razboriti čitatelj lako protumačiti može višeizbrojene pojave, no upravo ex professo toga učinili niesmo, a treba da učinimo, da nas tko neobiedi ili neosudi neslušane.

U ovu svrhu valja nam se svratiti na počelo stvari, naime u ono vrieme, u koje je zadnji naš sabor saborisao. Rokujući g. 1861. sabor trojedne kraljevine, uz sve to, što su ga državopravna pitanja tako zaokupila bila, da je veći dio svoga poslovanja njim posvetiti morao, nije ipak s vida pustio niti *nutarnje svoje pravosudno i upravno uredjenje;* znajući dobro, da se uz obstanak raznolikih za Bachovog sustava preko noći poput pećurkah niklih patenatah i naredabah svake ruke i struke, narod hrvatski ustava svoga dočepati neće moći; niti ga razviti onako, ko što to duh sadanjeg vieka, a i njegove potrebe iziskuju. Izmedju ovih naredabah bili su zakoni gradjanski i karni, *osobito oni formalne struke,* zazor i golem kamen smutnje narodu našemu, kog su osobito u nižjih razredih pučanstva, gotovo okužili, postostručivši za zadnjih dvanaest godinah u našoj domovini zločine svake ruke, osobito: palež, kradnju, ubojstva, težku ozledu tjelesnu itd., i podkopavši odviše sporim hodom pravosudja gotovo i svaki zametak vjeresije. Nije se s toga ni čuditi bilo, što su se proti tomu na saboru podigli nesamo

u njegovoj sredini već i izvana razni glasovi (vidi broj 95., 272., 276., 277., 278., 279. i 302. II. i III. svezka sab. spisah), ištući od njega što skorijeg lieka, dà zahtievajući naročito, neka se odstrane zakoni, stojeći nesamo sa ustavnimi institucijami domovine naše u očivestoj opreci, već podkapajući time, što duhu i ćudi naroda našega i njegovim potrebam neodgovaraju, iste temelje našeg državnog i družbenog života; a mjesto njih da se uvedu budi prijašnji zakoni, imajući u sebi još životne snage, budi novi stvore prema potrebam našim, a napose, da se *sedrije*, kao jedna od najbitnijih emanacijah slobode i života municipalnoga, županijam povrate i tako iste da se uzpostave u svoje priašnje autonomno stanje. — Ovim zahtjevom toli pravednim sabor od g. 1861., osjećajući i sam svaku bol i ranu, s koje narod naš boluje, niti se je oglušiti mogo, nit se je oglušio. Dapače on je nastojao iz petnih žilah, da se ovoj gorućoj želji naroda zadovolji. Svjedok tomu su djela saborska u obće, napose pako njegovi u sjednicah 67., 74. i 75. satvoreni zaključci (vidi u I. sv. sab. spisah na str. 72. i 130. čl. LXXX. i CIII.). Po naročitom glasu ovih zaključakah (čl. LXXX.) imali su se za onda a i sada jošte pod izmienjenim jedino imenom obstojavši i obstojeći kraljevski županijski sudbeni stolovi i urbarski sudovi ukinuti i mjesto njih, na temelju preobstojavšeg municipalnog prava, *nu s obzirom i uvaženjem današnjih okolnostih,* županijske sudbene vlasti i molbe pod naslovom *„županijskih sudbenih stolovah“* odmah uvesti. Ravnim načinom odredio je sabor, da se pregledaju te vremenu shodno poprave, dotično preinače svi zakoni, što su tečajem prošlih 12 godinah, u pravosudnoj osobito struci, neustavnim putem izdani, a kod toga posla da se uvaže zaključci po pridvornoj sudstvenoj konferenciji (ugarskoj) izradjeni i po Nj. veličanstvu potvrdjeni. — Da se pako ovi zaključci sabora čim prije izvedu, izaslao je sabor iz svoje sredine posebni odbor (ad hoc) sastojeći *iz g. podbana Ivana Zidarića i iz gg. zastupnikah narodnih: Ladislava Baloga, Jovana Živkovića, Pavla Mačvanskoga, Dra. Ante Stojanovića, bar. Dragojla Kušlana, Andrije Uhernika, Mihalja Koščeca, Kolomana Bedekovića, Eugenija Kvaternika, Jaćima Pavletića, Matije Mrazovića, Stjepana Kuglera, Stjepana Pavlekovića, Lavoslava Šrama, Miroslava Kraljevića i Avelina Ćepulića, davši im nalog,* da potanko izradjeni predlog o ustrojstvu sudbenom i o ostalih ovamo zasiecajućih poslovih i zakonih čim prije saboru podnesu. Što su sve ove plemenite i spasonosne namjere sabora njegovim naprasnim razpustom ostale bezuspješne *i što je s toga narod naš još i dan danas lišen svoga ustavnog prava na municipalno sudovanje i svojih vlastitih zakonah,* to je jedna od mnogih onih tegobah, kojim će — ako Bog da, — bližnji sabor lieka donieti, za sad pako nije druga, već strpjeti se i valjano pripravit se na duševni juriš, nebi li sabor 1862.

ili 1863. godine izveo i izvojevao ono, što je njegov prednjak zamislio i odlučio, a višeimenovani odbor ad hoc osnovao.

Izza ove male stranputice vraćamo se opet na prerečeni odbor i njegovo djelovanje. Ovaj dakle odbor, kojemu se odmah u početku njegova djelovanja jošte pridružiše kao dobrovoljci gg. zastupnici naroda: Slavoljub Vrbančić, Tošo Gjorgjević i Gjuro Križanić, sastavši se bezodvlačno u opredieljenu si po saboru svrhu i izabravši si g. Matiju Mrazovića za izvjestitelja, započeo je bio djelovanje svoje sa čitanjem zaključakah ugarske pridvorne sudstvene konferencije, misleći, da će se istimi većim dielom koristiti, ili ih možebiti „*en bloc*“ primiti moći. Ali kad tamo, izza pročitanog ovog djela, koje su naši susjedi Ugri na brzu ruku i u oči sabora svoga, imajućeg zadaću što stavnijeg i vrstnijeg stvoriti, sastavili i uveli, samo da se dočepaju svoje vlastite municipalne sudbenosti, uvidio je svaki i sliednji član odbora, da se ovi zaključci većim dielom niti uporaviti nemogu, a kamo li primiti u svojem cielom obsegu. Isto tako je odbor uvidio, da je posao njemu povjeren takove naravi, da se u *jednom jedinom* odboru sa željnim uspjehom preduzeti neće moći; jer jedno, zadaća odbora bijaše već po sebi razgranjena u dvie glavne grane, od kojih jedna imadiaše obsizati sve zakone materialne struke, druga pako sve zakone formalne ruke i ustrojstvo sudovah; a drugo, vrieme, kojim je razpolagati mogo, bijaše tako kratko, da je svaki sliednji odbornik uvidjati morao, kako će samo izvanrednim naporom i osobitom marljivošću pojedinih članovah moguće biti zadovoljit nalogu i očekivanju sabora. Zato je isti glavni odbor odlučio porazdieliti se u *dva glavna pododbora,* od kojih bi *jedan* imao priugotoviti sve zakone tvarne ruke, a drugi baviti se ustrojstvom sudovah i zakonî obličnimi u obće, napose pako postupnikom gradjanskim i karnim, kojih je narod tako željan, kao ozebao žarka sunca. Ova dva glavna pododbora imala su svoje poslovanje pospješiti i uspjeh takovog izjednačenja mogućih opriekah, uvedenja sklada i jedinstva radi, podnieti čim prije zajedničkoj koncertaciji glavnog odbora, a ovaj imao je posljedak svoga djelovanja podnieti saboru na pretresanje i konačno riešenje. — Izza toga zaključka i poslie dulje prepirke, koji da se zakoni imadu uzeti za temelj radnje, da li hrvatsko-ugarski, ili austrijsko-njemački faktično kod nas za posljednjih 10 godinah vladajući zakoni, ustanovio je glavni odbor načelo, da se niti jedni niti drugi naročito neuzmu za temelj, već da se iz njih uzme po izbor ono, što je najbolje i najshodnije, a gdje prema potrebi našoj neima u njih shodnih ustanovah, da se stvori novo.

Poslje kako se u tom složi odbor, bude svakomu pojedinomu odborniku na volju stavljeno, da se izjavi, u kojem odboru voli poslovati; uslied čega izjaviše se gg. *Avelin Ćepulić, Jaćim Pavletić, Lavoslav Šram,*

Stjepan Pavleković i bar. Dragojlo Kušlan za glavni **pododbor**, *koj se imao baviti ustrojstvom sudovah i gradjanskimi, karnimi i mjenbenimi postupnici; ostala gg. članovi odbora pako imenito: Ladislav Balogh, Jovan Živković, Pavao Mačvanski, Dr. Ante Stojanović, Andrija Uhernik, Mihajlo Košćec, Koloman Beděković, Eugenio Kvaternik, Matija Mrazović, Stjepan Kugler i Miroslav Kraljević, očitovaše se za drugi* **glavni pododbor**, *imajući zadaću: gradjansko karno i mjenbeno tvarno pravo prirediti.*

Ova dva glavna pododbora znatno su se povećala kasnije (vidi čl. CIII.) *za saborskog praznovanja* i poslie njega pristupom gg. zastupnikah, i to: *Tomislava Cuculića, Ante Zoričića, Josipa Vrbanića, Vjekoslava Frigana, Filipa Thalera i Milutinovića u glavni pododbor pod predsjedom i izviestiteljstvom bar. Dragojla Kušlana poslujući; a gg. Dra. Mirka Šuhaja, Makse Price, Dra. Pavla Muhića, Tome Milankovića, Dra. Polita, Roberta Zlatarovića, u drugi glavni pododbor, obstojeći pod predsjedničtvom g. Franje Šmida sudca grada Osjeka, uz izvjestiteljstva gg. zastupnikah narodnih Dra. Mirka Šuhaja, Makse Price, Gjure Križanića,* što ih je sklonulo, da su se svaki od njih opet u posebne pododbore podielili. Jedino takovom razdielbom radnje kao što i trudom i naporom izvanrednim bilo je moguće na toliko uspjeti, da bi se u vrieme razpusta sabora materialni dio *gradjanskog i kaznenog prava, kao i privremeni tiskovni red, glavnom odboru* na koncertaciju, a izradjene po odboru administrativnom zakonske osnove VI—VIII. istom saboru za pretresanje podnieti bile mogle, dočim su se ostale osnove zakonske po dotičnih izvjestiteljih već *za koji dan* izraditi i glavnom odboru podnieti imale. Glede toga podnosa nije bilo zapriekah i on se je mogo izvesti tim laglje, što se je njemačko mjenbeno materijalno pravo od g. 1850. sa naknadnimi naredbami pridržalo bilo, karni pako austrijski postupnik od g. 1853. uz promjene u ovom IV. svezku sadržane izmieniti imao sa austrijskim postupnikom kaznenim od g. 1850., sve ostalo pako odnoseće se na ustrojstvo sudovah i državnog odvjetničtva, zatim na sudovnik i postupnik gradjanski bilo osnovano na obstojavših do g. 1849. u našoj domovini postupnicih, zatim na javnosti i ustmenosti razprave, te udešeno prema potrebi najprečoj, po čemu je cieli postupnik kao nadopunak sada spomenutih postupnikah po nietu prvopodpisatog imao sastojati najtoviše iz jedno 60—100 §§. Nenadanim razpustom sabora bijaše ne samo djelovanje odborah i pododborah prekinuto, već je i oblični dio gradjanskog prava za vremena radnje dobivao sve veći i veći obseg, dok nije narasao ovolik, kolik jeste u ov par. — Zašto se nije ostalo kod prijašnje osnove, lahko će pogoditi blagi čitatelj. Prijašnja osnova bijaše osnovana na nuždi i samo za nevolju poprimljena, jer je valjalo na brzu ruku nješto stvoriti i

glavnom odboru podnieti, a kod ove bi se osnove morao bio i sudac stranke u pomanjkanju sustavnog postupnika gradjanskog, pozivati obstojavša kompendija i razštrkane po Corpus Juris-u koje kuda zakon zakonite običaje, što se sa potrebami današnjega vieka i prometa nije kako slagalo. Od ove osnove dakle odstupiti samo u toliko, u koliko to vrieme dopustilo, a stanovište današnjeg pravosudja zahtievalo, bio zahtjev zdravog uma, kojemu se prvopodpisati kao pravoznanac oteti n mogao.

Evo sada vidiš, čitatelju blagi, kako su postale ove pravosud ustanove; vidiš, da su one proizvod ne samo jednog čovjeka, već više nj kojih nazori prema subjektivnosti mnienja i prema raznolikosti političl načelah niesu bili jedni, a niti nisu mogli biti, nećeš se dakle smu vati toliko nad njekimi oprekami i njekim neskladom (vidi i sravni obli dio gradjanskog i kaznenog prava sa tiskovnim redom, kaznenim zakon i sa zakonskimi osnovami VI—VIII.), koji se je u nje uvući morao, te je tekar u zajedničkoj koncertaciji glavnog odbora izjednačiti i odstra imao; odstraniti se pako nije mogao, jer do ove koncertacije, radi raz sta sabora, nije nikad ni došlo. — Tko je dakle bio pozvat da to učin Mi toga niesmo smjeli uraditi, jer bi time samovlastno promienili bili o što su dotični saborski pododbori zaključili, a pojedini izvjestitelji na t temelju izradili bili. Tu dakle nije bilo druge, već *gotove osnove, bez ikal va uštrba njihova bitna sadržaja,* primiti onako, ko što su glasile, te samo g gdje u vanjskom liku, radi jednoličnosti, i u slogu, radi izpravnosti, dop stiti si koju *nebitnu* promjenu.

Ako su nam prema tomu ruke bile svezane glede gore napon nutih *već gotovih zakonskih osnovah,* nije trebalo glede ostalih *negotovih osno zakonskih* imati ovakove obzire, jer ove je prvopodpisati mogao po sv razsudu i najboljem osvjedočenju sastavit, kako je to za dobro pronašao. J dina stega bo, koje se je imao držati, bile su kod mjenbenog tvarnog p va i karnog postupnika bilježke dotičnih izvjestiteljah gg. Gjure Križa ća i Filipa Talera, zatim gorenapomenuta načela ustmenosti i javnosti gradjanskih, a to isto *uz porote* i u karnih stvarih, napokon njeki kra nacrti gg. Jaćima Pavletića i Dr. G. — Ovi su nacrti u §§. 15—24. i 4 obličnog diela gradjanskog prava i svoje mjesto našli, a bilježke k mj benom pravu i ka karnom postupniku uporavljene su na dotičnih mjest Pa ipak uz sve to, što na taj način oblični dio gradjanskog i karnog p va proizteče iz jednog samo pera, ima i u njemu dosta opriekah i ned statakah, koji se izbjeći niesu dali i s najboljom voljom. Ako i gdje proizvod pisca valja ono načelo: *„nonum prematur in annum“;* to bi doista im

valjati za pisca i sastavitelja osnovah zakonskih. Žalibože prvopodpisati kod svoje radnje nije se mogao držati ovog načela. On je morao uz druge poslove svoje raditi iz ruke u ruku, poput novinara, koj, što napiše danas, odmah i meće pod tisak, a kad je već tiskano, onda mora stvar ostati, ko što jest; a gdje se tako radi, ondje se *nedostatkom, oprekam i manjkom* neka nitko živ nečudi. — Medjutim nedostatci se dadu nadopuniti, opreke je moći dići, a manjke izpraviti, i podpisati uz sve to ipak smjelo tvrditi se usudjuju, *da oblični dio gr. prava bolje odgovara potrebam našeg naroda, nego postupnici austrijski, koji se dan danas kod nas jošte na veliku štetu pravo tražećih stranakah uporavljuju.* To valja za gradjanski postupnik, i blagi čitatelj, ako je čovjek od zanata, osvjedočit će se o tome i sám izza male prispodobe i bez mnogog dokazivanja sa naše strane. Za karni postupnik to isto valja i u puno većoj mjeri, jer da je onaj od god. 1850., budući osnovan *na bezuvjetnoj javnosti sudovanja kroz porote, bolji od onog, koj se sada u nas rabi, o tom je samo jedan glas.* Ali u tom postupniku uvedene su njeke korjenite promjene, osobito glede nalježnosti i ustroja porotah, njihova razdieljenja u županijske i kotarske, zatim glede presječenog priziva od odsude porotnog sudišta, u obziru njekih onamo navedenih zločinah i prekršajah. Za motivirati ove promjene podpunoma i na način izcrpljujući, kao i u obće za obrazložiti mnoge ine u obličnom dielu gradjanskog prava naprvodolazeće ustanove, hoće se više vremena i većeg prostora, nego što ga ima ovdje u zaglavku ove knjige; što se ipak ovdje u kratko napomenuti može i mora, je sliedeće. Svaki od naših blagih čitateljah, koj je u svojoj domovini živio prije g. 1849. a i poslie sve do danas, morat će istini za volju izpovjediti, da prije g. 1849. nije bilo u *obih kraljevinah* Hrvatskoj i Slavoniji toliko zločinacah, koliko ih sada imade možebiti u jedinom svetoivanskom okružju županije zagrebačke. Uze županijske bile su veoma slabo napučene, kaznione lepoglavske nije za onda ni bilo, a često putah ukazao se narodu na krovu kućah županijskih bieli barjak, *kao radostan znak, da je županijska uza prazna. Kradnjah* bilo je malo gdje, i one niesu posegle dalje od živadi i inih stvarih male vriednosti. Sada je to žalibože drugojačije. *Kradnje* su postale nješto svakdanjeg, i u našoj jadnoj osiromašenoj domovini niesi dan danas siguran tvoga imutka, dà ni života samog, jer se kradnje u nas ćeraju *u veliko i u razgranjenom ortačtvu,* te su većim dielom spojene s provalom i kradljivci obično su oružani, tako da okradeni braneći se od kradljivacah, često glavu u torbi nosi. Dok se je prije koja tuka ukrala, sada se kradu konji, goveda, kleti se obijaju i čitavi lagvi vina postaju plienom zločinacah. Uz kradnje zarediše liepo i palež, ubojstva i težke tjelesne ozlede, i ako tako uztraje, bez da se tomu krepko na put stane, imat

ćemo za koju godinu i razbojnikah i pustaijah, od kojih se braniti nećemo moći. Ovo je veliko zlo, dà živi rak, koj se ugrizo u naš narod, ali je ono samo jedno zlo, a stoputa gore je ono, što se time narod truje i kvari i njekim načinom pobudjiva, da podje stazom istom, kojom i ovi zlikovci, kojih takodjer izprva malo bijaše, nu koji se primjerom drugih povedoše. Ako sada reknemo, *da su ova zločinstva upravo zakonom provocirana,* to će mnogi graknuti i reći, da pretjerivamo, no uzprkos tomu svemu, živa je istina, što velimo, a tko nevjeruje, neka podje u narod, pa neka pita prvog seljaka, kog će sresti, i koj nije još stupio u kolo zločinacah, čut će, što će mu reći. Od pokle što se rod čovječji sbio u družtva i stvarati si stao zakone za uzčuvanje sjegurnosti osobne i imovne, svedjer se je na to išlo, da zakoni karni budu onakovi, kako će zlo (kazan), koje zatečena krivca stigne, biti zanj pretežnije i oćutnije, nego li dobro, koje namjerava steći zločinom svojim, jednom rieči: gledalo se onamo, da *kazan* bude *kazan*, a ne *nagrada.* U nas se obratno imade stvar, jer se u nas za zločin zločinac *nagradjuje,* te time pobudjuje, da po pretrpljenoj kazni ili bolje rekuć, po stečenoj nagradi, opet podje zlo tvoriti, nebi li bio opet tako sretan, da ga uhite i na novo nagrade. To će se mnogomu činiti paradoxon, ali nije do živa istina, crpljena iz života seljaka našeg, koj se nad tim tako smućuje, da je uveo proti kradljivcem pučki sud (Lynchsjustiz), uzprkos svemu tomu, što ga zato sudovi progone i doisto čudnovato, često sa većom energiom, nego onog zločinca, koj je tomu povoda dao. — Ovakovog što nebi čovjek u današnji prosvietljeni XIX. viek ni vjerovao, i mi znademo, da će mnogi Niemac, čuvši za ovo naše tvrdjenje, reći, da nije moguće, da ima u Austriji igdje zakona karnog, koj bi na zločinstva pobudjivao; a mi bi mu na to rekli, da ima ne jedan zakon, već *čitavi zakonici (kazneni zakon od g. 1852. i karni postupnik od g. 1853.), koji kod nas tako djeluju.* Ovi zakonici valjaju možebiti za Austrijanca gornjeg i dolnjeg, dà i za Čeha, njemačkog Štajerca i Moravana; za nas nevaljadu ništa. Naš narod u većem dielu Hrvatske živi u prostoj kolibi, spava većim dielom, na tvrdoj daski ili klupi; hrana mu je obično suhi hljeb. Ob ovom on mora u najvećoj žegi ljetnoj na djelu poljskom, žanjući ili kopajući sprovesti čitavi dugi dan, i jedva okriepiv utrudjena uda kratkim snom, drugi dan to isto raditi. Mesa ili druge pićne hrane malo kad i na božić i uskrs vidi, a ima dobrani dio godine, gdje je i kruha gladan. — Čovjek u ovakovih okolnostih živeći, ako se pretvori u zločinca, te ga uhite i drže u iztražnoj uzi, ili ako ga zato, *što imade ral zemlje,* izpuste, i tekar poslie tri godine (za koje vrieme je on počinio drugih deset kradnjah, te na smutnju naroda vazda bezkaznjen prošao), osude na zatvor od godine danah, misli, da se je preporodio. Uza, u kojoj ga drže,

je gotova palača prema njegovoj vlažnoj kućici ili tiesnoj komorici; krevet, na koji ga polegoše, stoput je bolji od njegovog, hrana je piéna i sastoji u dva jela: je li čudo ako si želi, da opet dodje u nju? Koja nesreća po ovakova čovjeka, ako se daje na kradnju i ine zločine? On samo dobiti može a izgubiti nipošto, i zato se često čuje u narodu, da je dan danas bolje biti zlikovcem, nego li poštenjakom. — Neka nam blagi čitatelji oproste, što smo tako daleko zašli; ali stvar je zahtievala, da to napomenemo, jer je samo tako moguće doći do podpunog poznanja moralne pošasti, koja nam narod truje i kojoj treba *korjenita lieka*. Ovakav liek može biti razne ruke. Veliki Napoleon osvojiv krajinu vojničku upotrebio je jedan liek i taj bijaše, strieljanje ili vješala za svakog, koj je što ukrao u vriednosti od 5 for. Taj liek je za čudo pomogao i to u veoma kratku vremenu. Poslie godine danah mogo si za Napoleonovà vladanja obilaziti čitavom krajinom noseći na dlanu žutih dukatah, dà mogo si izgubiti putem punu kesu žutakah, niko ih se ni dirnuo nije. — Ovaj je liek njeka vrst našeg priekog suda, samo sa manje okolišenja.

Drugi liek su pučke učione i podignuće blagostanja u narodu, zatim usadjivanje dobrih ćudih u srce prostog seljaka. Ovaj je liek dugotrajan, i u naših okolnostih, gdje je boljest velika i žestoka, te sve dalje i dalje siže, *sam za se* nepraktičan, a kad bi ga se primiti htjeli, moglo bi to samo onda od uspjeha biti, *kad bi bili prosti svakog tudjeg upliva u našoj domovini.*

Treći je liek onaj, kojeg u ovom IV. svezku predlaže karni postupnik. *Porota poštenih seljakah i vlasteljah, koji od ovakovih zlikovacah redovito trpjeti moraju, neka sudi zlikovcu. Njihov sud bit će pravedan i brz, i da ovaj sud bude brzo izvršen, niti izvržen kakovoj preinaki sudacah neživećih medju narodom, neka se nemože od njeg obsudjeni dalje pritužiti.* — Po osvjedočenju prvopodpisatog neima za sada boljeg i prečjeg lieka od nabrojenih u uvedbenoj naredbi kaznenog postupnika zločinah, kao što i od poljskih oštetnikah neima boljeg sredstva, nego što je ono, koje se u gradj. postupniku predlaže.

Toliko je prvopodpisati dužan bio navesti za razjasnjenje stvari i ustanovljenje gledišta, s kojeg bi želio da se prosudi oblični dio jednog i drugog prava, kojemu on u ostalom nepripisuje druge ciene i vriednosti, nego tu, da služi kao materijal dojdućemu saboru.

Što još ovdje prije, nego ovaj pogovor zaglavimo, napomenuti moramo istini za hatar, to su imena one gg., koji su višespomenute zakonske osnove načinili. U gradjanskom materialnom pravu uvedbene naredbe članci I.—VIII. kao i tiskovni red proiztekli su iz vještog pera sadašnjeg septemvira g. Makse Price, ostali dio gradjanskog zakonika složio je g. izvjestitelj

Gjuro Križanić, kazneno materialno pravo Dr. Mirko Šuhaj; a zakonske osnove: VI. o odnošenjih urbarskih, VII. o uredjenju sl. i kr. gradovah i trgovištah; napokon VIII. o uredjenju seoskih obćinah izradjene su *u odboru administrativnom* pod predsjedom gosp. Petra Očića po gosp. izvjestitelju Janku Šviglinu.

Na svršetku nam preostaje jošte, da se opravdamo radi toga, što ovaj IV. svezak nije po našem obećanju narastao puno deblji od ostalih. Kad smo to u uvodnom govoru k I. svezku obrekli bili, onda je bio niet naš, primiti u ovaj svezak čitavi text mjenbenog prava i kaznenog postupnika, izpravljen i nadopunjen na način u ovoj knjizi naznačen, nu kada smo opazili, da bi tako još jedan novi V. svezak od najtomanje 20—25 tabakah izišao, to smo od ove nakane odustali i samo promjene uvrstili, jer ostali text zakona, koj je ostao nepromienjen, može se u državno - zakonskom ili zemaljsko-vladnom listu uviditi.

Time se opraštamo od blagonaklonog obćinstva sa željom, da Bog dade, te se skoro sazvao naš sabor i nastavio rád svoga prednjaka na korist naroda i domovine!

U Zagrebu 29. srpnja 1862.

Bar. Dragojlo Kušlan.

Dr. Mirko Šuhaj.

Sadržaj IV. svezka.

Pravosudne ustanove.

I.

Gradjansko pravo.

A) Tvarni dio.

B) Oblični dio.

Odsjek I. O ustrojstvu sudovah.

Odsjek II. O državnom odvjetničtvu u trojednoj kraljevini.

Odsjek III. O sudovniku gradjanskom.

Odsjek IV. O postupniku gradjanskom.

A. U stvarih prepornih.

O postupku gradjanskom.

ᴮ. U stvarih uredovne podsudnosti.

III.

Kazneno pravo.

A) Tvarni dio.

B) Oblični dio.

Kazneni postupnik.

IV.

Privremeni tiskovni zakon.

A) Tvarni dio.

B) Oblični dio.

V.

VI.

VII.

*) Na strani 182. u redku 21. odozgo mjesto „§. 454." metni §. 437., a u redku 23. izpusti rieč „županijskoj".

VIII.

